Digitized by Google

BVE E

Digitized by Google

BVE E 8671

ANT GEO
MD 5

Ex libris PROF. DOTT. ALESSANDRO PORTIS

7309
28

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBRI TRIGINTASEPTEM,

A Paulo Manutio multis in locis emendati.

CASTIGATIONES SIGISMVNDI GELENII.

INDEX PLENISSIMVS.

ISTITUTO di GEOLOGIA e PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

ISTITUTO GEOLOG[illegible]
R. UNIVERSITÀ - ROM[illegible]

VENETIIS,
Apud Paulum Manutium, Aldi F.
M D L IX.

PROF. DOTT. ALESSANDRO PORTIS
Ex libris
ISTITUTO DI GEOLOGIA E PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

C. PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO S.

PERGRATVM eſt mihi quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis, quæraſq; qui ſint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoque ſtudioſis non iniucunda cognitio. De iaculatione equeſtri vnus. Hunc cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compoſuit. De vita Q. Pomponij Secundi duo, à quo ſingulariter amatus, hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis geſſimus bella collegit. Inchoauit cum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime victor ibi perijt. Commendabat memoriam ſuam, orabatq; vt ſe ab iniuria obliuionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diuiſi, quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. Dubij ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis annis, cum omne ſtudiorum genus paulo liberius & erectius, periculoſum ſeruitus feciſſet. A fine Aufidij Baſſi XXXI. Naturæ hiſtoriarũ XXXVII. opus diffuſum, eruditum, nec minus varium quàm ipſa natura. Miraris quòd tot volumina, multaque in ijs tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſoluerit? Magis miraberis, ſi ſcieris illum aliquandiu cauſas actitaſſe, deceſiſſe anno VI. & L. medium tempus diſtentum impeditumq;, qua officijs maximis, qua amicitia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi ſtatim à nocte multa: hyeme vero ab hora ſeptima, vel cum tardiſſime, octaua, ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſſimi, nonnunquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoq; noctibus vtebatur: inde ad delegatum ſibi officium. Reuerſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe, quem interdiu leuem & facilem ueterum more ſumebat, æſtate, ſi quid ocij, iacebat in ſole, liber legebatur, adnotabat excerpebatq;. Nihil enim vnquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, vt non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunque frigida lauabatur. Deinde guſtabat, dormiebatq; minimum. Mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam pronunciaſſet perperam, reuocaſſe, & repeti coegiſſe. Huic auunculum meum dixiſſe: intellexeras nempe. quum ille annuiſſet. Cur ergo reuocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat ęſtate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, ſed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores, urbiſq; fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudijs eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur tergiturq;, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quaſi ſolutus cæteris curis, huic vni uacabat. ... otarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur, vt ne cœli quidẽ vllum ſtudijs tempus eriperet. Qua ex cauſa Romæ quoq; ſella vehebatur. Repeto me correeo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbi... quod ſtudijs non impartiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, electorumq; commẽ... .x. mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur ...tus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe cum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Lar... io CCCC. milibus nummum, & tunc aliquanto pauciores erant. Nónne videtur tibi recor... ntum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officijs vllis, nec in amicitia principum fuiſſe? Rurſus ... is quid ſtudijs laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut ... pationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere cum me quidã ſtu... ocant, qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quẽ partim publica, par... orum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, nõ quaſi ſom... no et inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamuis hoc ſolum quod requirebas ſcribere deſtinaſſem, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipſos libros futura, quæ te non tantum ad legendos eos, verumetiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt æmulationis ſtim. lis excitare. Vale.

BIBLIOTH. PORTIS
COLLEG. PLAC. SOC. IES.
N. 4.

 C.Plinius

Digitized by Google

PROF. DOTT. ALESSANDRO PORTIS
Ex libris
ISTITUTO DI GEOLOGIA E PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

C. PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO S.

PERGRATVM eſt mihi quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis, quæraſq; qui ſint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoque ſtudioſis non iniucunda cognitio. De iaculatione equeſtri vnus. Hunc cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compoſuit. De vita Q. Pomponij Secundi duo, à quo ſingulariter amatus, hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis geſſimus bella collegit. Inchoauit cum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime victor ibi perijt. Commendabat memoriam ſuam, orabatq; vt ſe ab iniuria obliuionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diuiſi, quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. Dubij ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſsimis annis, cum omne ſtudiorum genus paulo liberius & erectius, periculoſum ſeruitus feciſſet. A fine Aufidij Baſsi XXXI. Naturæ hiſtoriarũ XXXVII. opus diffuſum, eruditum, nec minus varium quàm ipſa natura. Miraris quòd tot volumina, multaque in ijs tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſoluerit? Magis miraberis, ſi ſcieris illum aliquandiu cauſas actitaſſe, deceſsiſſe anno VI. & L. medium tempus diſtentum impeditumq;, qua officijs maximis, qua amicitia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi ſtatim à nocte multa: hyeme vero ab hora ſeptima, vel cum tardiſsime, octaua, ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſsimi, nonnunquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoq; noctibus vtebatur: inde ad delegatum ſibi officium. Reuerſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe, quem interdiu leuem & facilem veterum more ſumebat, æſtate, ſi quid ocij, iacebat in ſole, liber legebatur, adnotabat excerpebatq;. Nihil enim vnquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, vt non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunque frigida lauabatur. Deinde guſtabat, dormiebatq; minimum. Mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam pronunciaſſet perperam, reuocaſſe, & repeti coegiſſe. Huic auunculum meum dixiſſe: intellexeras nempe. quum ille annuiſſet. Cur ergo reuocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat ęſtate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, ſed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores, urbiſq; fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudijs eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur tergiturq;, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quaſi ſolutus cæteris curis, huic vni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur, vt ne cœli quidẽ aſperitas vllum ſtudijs tempus eriperet. Qua ex cauſa Romæ quoq; ſella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudijs non impartiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, electorumq; commẽtarios CLX. mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutiſsime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe cum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio CCCC. milibus nummum, & tunc aliquanto pauciores erant. Nónne videtur tibi recor-
uantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officijs vllis, nec in amicitia principum fuiſſe? Rurſus
dis quid ſtudijs laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut
upationes impedire, aut hæc inſtantia non poſsit efficere? Itaque ſoleo ridere cum me quidã ſtu-
vocant, qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſsimus. Ego autem tantum, quẽ partim publica, par-
icorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſsident, collatus illi, nó quaſi ſom-
ertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamuis hoc ſolum quod requirebas ſcribere deſti-
, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipſos li-
itura, quæ te non tantum ad legendos eos, verumetiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt
ionis ſtimulis excitare. Vale.

BIBLIOTH. COLLEG. PLAC. SOC. IES.
PORTIS
XVII. ALESS. N. 4.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

PETIS vt tibi auunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſsis. Gratias ago. Nam video morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, vt vrbes, memorabili caſu quaſi ſemper victurus occiderit, quamuis ipſe plurima ſcripſerit, plura tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorum ęternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſsimos vero, quibus vtrunque. Horum in numero auunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam quod iniungis. Erat Miſeni, claſſemq; imperio præſens regebat. Calend. Nouembris hora ferè ſeptima, mater mea indicat ei apparere nubem inuſitata & magnitudine, & ſpecie. Surgit ille, vt è ſole ſolebat, frigida guſtata: iacens enim ſtudebat. Popoſcit ſoleas, aſcendit locum, ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes, incertum procul intuentibus ex quo monte, Veſuuium fuiſſe poſtea cognitum eſt, oriebatur: cuius ſimilitudinem & formam non alia magis arbor, quàm pinus expreſſerit. Nam longiſsimo velut trunco efflata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti ſpiritu euecta, dein ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pódere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat, candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cinerémue ſuſtulerat. Magnum id propiusq; noſcendum, vt eruditiſsimo viro, viſum eſt. Iubet liburnicam aptari, mihi ſi uenire vna vellē facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle: & fortè ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accepit codicillos Retinæ claſsiarij imminente periculo exterriti: nam villa ea ſubiacebat, nec vlla niſi nauibus fuga, vt ſe tanto diſcrimini eriperet orabat. Vertit ille conſilium, & quod ſtudioſo animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe, non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium: properat illuc unde alij territi fugiunt, rectumq; curſum, rectaq; gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras, vt deprehenderat oculis, dictaret enotaretq;. Iam nauibus cinis inciderat: quo propius accederet calidior & denſior: iam pumices etiam, nigriq; & ambuſti & fracti igne lapides: iam vadum ſubitum, ruinaq; montis littora obſtantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori vt faceret monenti: Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabiis erat: perueneratq; ſinu medio. Nam ſenſim circũactis curuatisq; littoribus mare infunditur. Ibi quanquam nondum periculo appropinquāte, conſpicuo tamen, & cum creſceret proximo, ſarcinas contulerat in naues, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet. Quo tunc auunculus meus ſecundiſsimo inuectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: vtq; timorem eius ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum iubet: lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut (quòd ęque magnum eſt) ſimilis hilari. Interim è Veſuuio monte pluribus locis latiſsime flammę atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agreſtium trepidatione igni relictas deſertasq; villas per ſolitudinem ardere, in remediū formidinis dictitabat. Tum ſe quieti dedit, & quieuit veriſsimo equidem ſomno. Nam meatus animę, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & ſonantior erat, ab ijs qui limini obuerſabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita iam cinere mixtisq; pumicibus oppleta ſurrexerat, vt ſi longior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeq; Pomponiano, cæterisq; qui peruigilarant reddit: in commune conſultant, intra tectáne ſubſiſtant, an in aperto vagentur: nam crebris vaſtisq; tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quanquam leuium exeſorumq; pumicum caſus metuebatur, quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Ceruicalia capitibus impoſita linteis cōſtringunt. Id munimentum aduerſus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorq;, quam tamen faces multæ variaq; lumina ſoluebant. Placuit egredi in littus, & ex proximo aſpicere, quid iam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & aduerſum permanebat. Ibi ſuper abiectum linteum recubans ſedit, atque iterum frigidam popoſcit, hauſitq; Deinde flammæ, flammarumq; prænuncius odor ſulphuris alios in fugam vertunt, excitant illum, qui innixus ſeruis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit (vt ego coniecto) craſsiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoq; ſtomacho, qui illi natura inualidus, & anguſtus, & frequenter intus æſtuans erat. Vbi dies redditus, is ab eo quem nouiſsime viderat tertius, corpus inuentum integrum, illęſum, opertumq; vt fuerat indutus: Habitus corporis quieſcenti quàm defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego, & mater. Sed nihil ad hiſtoriam. Nec tu aliud quàm de exitu eius ſcire voluiſti: finem ergo faciam. Vnum adijciam: omnia me, quibus interfueram, quęq; ſtatim cum maxime vera memorantur, audieram, perſecutum. Tu potiſsima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam, aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER PRIMVS

ISTITUTO DI GEOLOGIA e PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

PRAEFATIO

C. PLINIVS SECVNDVS VESPASIANO SVO S.

LIBROS naturalis hiſtoriæ nouitium Camœnis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura, licentiore epiſtola narrare conſtitui tibi iucundiſſime Imperator (ſit enim hæc tui præfatio veriſſima, dum maximi conſeneſcit in patre.) Nanque tu ſolebas meas eſſe aliquid putare nugas, vt obiter emolliam Catullum conterraneũ meum. Agnoſcis & hoc caſtrenſe verbum. Ille enim, vt ſcis, permutatis prioribus ſyllabis duriuſculum ſe fecit, quàm volebat exiſtimari à Veraniolis ſuis & Fabullis. Simul vt hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri queſtus es in alia procaci epiſtola noſtra, vt in quædam acta exeat, ſciantq; omnes quàm ex æquo tecum viuat imperium. Triumphalis et cenſorius tu, ſextumq; conſul, ac tribunitiæ poteſtatis particeps: Et quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas, præfectus prætorio eius, omniaq; hæc Reipublicæ. Et nobis quidem qualis in caſtrenſi contubernio? Nec quicquã mutauit in te fortunæ amplitudo in ijs, niſi vt prodeſſe tantundem poſſes vt velles. Itaq; cum cæteris in venerationem tui pateãt omnia illa, nobis ad colendũ te familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem, nec tamẽ profeci: quãdo alia via occurris ingens, & longius etiã ſubmoues ingenij faſcibus. Fulgurat in nullo vnquã verius dicta vis eloquentiæ, tribuniciæ poteſtatis facũdia. Quãto tu ore patris laudes tonas? quãto fratris amas? quãtus in poetica es? O magna fœcũditas animi: quemadmodũ fratrẽ quoq; imitareris excogitaſti. Sed hæc quis poſſet intrepidus æſtimare ſubiturus ingenij tui iudiciũ, præſertim laceſſitũ? Neq; n. ſimilis eſt cõditio publicantiũ, & nominatim tibi dicantiũ. Tum poſſem dicere, quid iſta legis imperator? Humili vulgo ſcripta ſunt, agricolarũ, opificũ turbæ, deniq; ſtudiorũ ocioſis: quid te iudicẽ facis? Cũ hanc operã condicerẽ, non eras in hoc albo. Maiorẽ te ſciebam, quàm vt deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica etiã eruditorũ reiectio. Vtitur illa & M. Tullius, extra omnem ingenij aleam poſitus, & (quod miremur) per aduocatum defenditur. Hæc doctiſſimum Perſium legere nolo, Lælium Decimum volo. Quod ſi hoc Lucilius, qui primus condidit ſtyli naſum, dicendum ſibi putauit: ſi Cicero mutuandum, præſertim cum de republica ſcriberet: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quam plurimum intereſt, ſortiatur aliquis iudicẽ, an eligat: multumq; apparatus intereſt apud inuitatũ hoſpitem et oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hoſtem, & repulſis tanquã honoribus indeptis gaudentẽ, flagrantibus comitijs pecunias deponerent candidati, hoc ſe facere pro innocentia (quod in rebus humanis ſummũ eſſet) profitebãtur: inde illa nobilis M. Ciceronis ſuſpiratio: O te felicẽ M. Porti, à quo rem improbam petere nemo audet. Cũ tribunos appellaret L. Scipio Aſiaticus, inter quos erat Gracchus, hoc atteſtabatur, vel inimico iudici ſe approbari poſſe. Adeo ſummum quiſq; cauſæ ſuæ iudicẽ facit, quẽcunq; eligit, vnde prouocatio appellatur. Te quidẽ in excelſiſſimo humani generis faſtigio poſitũ, ſumma eloquẽtia, ſumma eruditione præditũ, religioſe adiri etiã à ſalutãtibus ſcio. Et ideo immẽſa præter cæteras ſubit cura, ut quæ tibi dicãtur, cõdigna ſint. Verũ & dijs lacte ruſtici multæq; gentes ſupplicãt, & mola tantũ ſalſa litant, qui nõ habẽt thura. Nec vlli fuit vitio deos colere, quoquo modo poſſet. Meæ quidem temeritati acceſſit hoc quoq;, quòd leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij ſunt capaces, quod alioquin nobis perquàm mediocre erat: nec admittunt exceſſus aut orationes, ſermonéſue, aut caſus mirabiles, vel euentus varios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc eſt, uita narratur, & hæc ſordidiſſima ſui parte, vt plurimarum rerum aut ruſticis vocabulis aut externis, imo barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis. Præterea iter eſt, non trita autoribus via, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos qui idẽ tentauerit, nemo apud Græcos qui vnus omnia ea tractauerit. Magna pars, ſtudiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab alijs dicuntur immenſæ ſubtilitatis, obſcuris rerum tenebris premuntur. Iam omnia attingenda, quæ Græci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας vocant, & tamen ignota aut incerta ingenijs facta. Alia uero ita multis prodita, ut in faſtidium ſint adducta. Res ardua, vetuſtis nouitatem dare, nouis autoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus uero naturam, & naturæ ſuæ omnia. Itaque etiam non aſſecutis, noluiſſe, abunde pulchrum atque magnificum eſt. Equidem ita ſentio, peculiarem in ſtudijs cauſam eo-

Digitized by Google

rum eſſe, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi: idq; iam & in alijs operibus ipſe feci. & profiteor mirari me T. Liuium, autorem celeberrimum, in hiſtoriarũ ſuarum, quas repetit ab origine Vrbis, quodam volumine ſic orſum: Iam ſibi ſatis gloriæ quæſitum, & potuiſſe ſe deſinere, ni animus inquies paſceretur opere. Profecto enim populi gentium victoris, & Romani nominis gloriæ, non ſuæ compoſuiſſe illa decuit. Maius meritũ eſſet, operis amore, nõ animi cauſa perſeueraſſe: & hoc populo Romano præſtitiſſe, non ſibi. Viginti millia rerum dignarum cura, (quoniam vt ait Domitius Piſo, theſauros oportet eſſe, non libros) ex lectione voluminum circiter duum millium, quorum pauca admodũ ſtudioſi attingunt propter ſecretum materiæ, ex exquiſitis autoribus centũ, incluſimus triginta ſex voluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerãt priores, aut poſtea inuenerat vita. Nec dubitamus multa eſſe quæ & nos prætererint. Homines enim ſumus, & occupati officijs: ſubciſiuiſque temporibus iſta curamus, id eſt, nocturnis, ne quid veſtris putetis ceſſatũ horis. Dies vobis impendimus. Cum ſomno valetudinem computamus: vel hoc ſolo præmio contenti, quòd dum iſta (vt ait M. Varro) muſinamur, pluribus horis viuimus. Profecto enim vita vigilia eſt. Quibus de cauſis atque difficultatibus nihil auſo promittere, hoc ipſum tu præſtas quod ad te ſcribimus. Nec fiducia operis hæc eſt, ſed indicaturã. Multa valde pretioſa ideo videntur, quia ſunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrẽ, te fratremq; diximus opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi à fine Aufidij Baſſi. Vbi ſit ea quæres. iam pridem per acta ſancitur. Et alioquin ſtatutũ erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dediſſe vita iudicaretur. Proinde occupantibus locũ faueo & poſteris, quos ſcio nobiſcum decertaturos, ſicut ipſi fecimus cum prioribus. Argumentum huius ſtomachi mei habebis, quod in his voluminibus autorum nomina prætexui. Eſt enim benignum (vt arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non vt plerique ex ijs quos attigi fecerunt. Scito enim conferentem me autores, deprehendiſſe à iuratiſſimis & proximis veteres tranſcriptos ad verbum, neque nominatos, non illa Virgiliana virtute vt certarent, non Ciceroniana ſimplicitate, qui in libris de Republica, Platonis ſe comitem profitetur: in conſolatione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor: item Panætium de officijs. Quæ volumina eius ediſcenda, nõ modo in manibus habenda quotidie, noſti. Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij eſt, deprehendi in furto malle quàm mutuum reddere, cũ præſertim ſors fiat ex vſura. Inſcriptionis apud Græcos mira felicitas, κηρίον inſcripſere, quod volebant intelligi fauum. Alij κέρας ἀμαλθείας, vt vel lactis gallinacei ſperare poſſis in volumine hauſtum. Iam, ἴα, μοῦσαι, πανδέκται, ἐγχειρίδιον, λειμών, πινακίδιον, inſcriptiones propter quas vadimonium deſeri poſſit. At cum intraueris, dij deæq;, quàm nihil in medio inuenies. Noſtri craſſiores, Antiquitatum, Exemplorum, Artiumq; quàm facetiſſimi. Lucubrationum puto, qui Antias ciuis erat & vocabatur, Valerius primus aſſerit: Varro in ſatyris ſuis Seſculixem & Flexibulas. Apud Græcos deſiit nugari Diodorus, & βιβλιοθήκης hiſtoriam ſuam inſcripſit. Apion quidem grammaticus, hic quem Tiberius Cæſar cymbalum mundi vocabat, quum publicæ famæ tympanum potius videri poſſet, immortalitate donari à ſe ſcripſit, ad quos aliqua componebat. Me vero non pœnitet nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum videar Græcos inſectari, ex illis nos velim intelligi pingendi fingendiq; conditoribus, quos in libellis his inuenies, abſoluta opera, & illa quoq; quæ mirando non ſatiamur, pendenti titulo inſcripſiſſe: Vt Appelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata ſemper arte & imperfecta, vt contra iudiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam, velut emendaturo quicquid deſideretur, ſi non eſſet interceptus. Quare plenum verecundiæ illud eſt, quòd omnia opera tanquam nouiſſima inſcripſere, & tanquam ſingulis fato adempti. Tria non amplius, vt opinor, abſolute quæ traduntur inſcripta, ille fecit, quæ ſuis locis reddam: quo apparuit, ſummam artis ſecuritatẽ autori placuiſſe, & ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ego plane meis adijci poſſe multa confiteor: nec ijs ſolis, ſed & omnibus quæ edidi: vt obiter caueam iſtos Homeromaſtigas. Ita enim verius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & dialecticos, Epicureos quoque (nam de grammaticis ſemper expectaui) parturire aduerſus libellos, quos de grammatica edidi, & ſubinde abortus facere iam decem annis, cum etiam celerius elephanti pariãt: Ceu vero neſciam aduerſus Theophraſtum, hominem in eloquentia tantum, vt nomen diuinum inde inuenerit, ſcripſiſſe etiam fœminam, & prouerbium inde natum, ſuſpendio arborem eligendi. Non queo mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipſa Cenſorij Catonis verba ponam, vt inde appareat, etiam Catoni de militari diſciplina commentanti, qui ſub Africano, imo vero & ſub Annibale didiciſſet militare, & ne Africanũ quidem ferre potuiſſet, qui imperator triumphum reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ait in eo volumine? Scio ego quæ ſcripta ſunt, ſi palam proferantur, multos fore qui vitilitigent, ſed ij potiſſimum, qui veræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepide, cum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: Cum mortuis non niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas, vt apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo ſecuri etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitijs & litigatoribus compoſuit: quid enim illi aliud quàm litigant, aut litem quærunt? exequemur reliqua propoſiti. Quia occupationibus tuis publico bono parcendum erat, quid ſingulis contineatur libris huic epiſtolæ ſubiunxi: ſummaq; cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & alijs præſtabis ne perlegant: ſed vt quiſque deſiderauerit aliquid, id tantum quærat, & ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos ἐποπτίδων inſcripſit. Vale.

C. Plinij

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE ELENCHOS
LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM
LIBER VNVS QVI PRIMVS.

ISTITUTO DI GEOLOGIA e PA[LEONTOLOGIA] UNIVERSITÀ DI ROMA

Summatim hæc inſunt libris ſingu lis.

PRimo, præfatio operis ad Titum Veſpaſianum Cæſarem. Item autorum nomina, ex quibus deſumpſit ea quæ perſequitur libris ſex & triginta, capita rerum ſingularum attingens. Libros
Secũdo de mũdo, & elemẽtis, & ſideribus. Mundum
Tertio primus & ſecundus Europæ ſinus. Hactenus
Quarto tertius Europæ ſinus. Tertius
Quinto deſcribitur Africa. Africam
Sexto Aſiæ deſcriptio continetur. Pontus
Septimo de homine, & rebus ab homine inuentis. Mundus
Octauo terreſtrium animalium genera. Ad reliqua
Nono aquatilia. Animalium
Decimo volucrum genera. Sequitur
Vndecimo inſecta animalia. Reſtant
Duodecimo plantæ odoratorum. Animalium
Decimotertio plãtæ arborũ peregrinarum. Hactenus
Decimoquarto plantæ vitium. Externæ
Decimoquinto plantæ arborum frugiferarum. Oleam
Decimoſexto plantæ arborũ ſylueſtrium. Pomiferas
Decimoſeptimo plantæ ſatiuarum: Natura
Decimooctauo natura frugum & cerealium, ac ſtudia agricolatoris. Sequitur
Decimonono linum, ſpartum, & hortenſia. Siderum
Vigeſimo quæ cibis & medicinæ in plantis ſatiuis conueniant. Maximum
Vigeſimoprimo flores & coronamenta. In hortis
Vigeſimoſecundo coronæ & medicinæ ex herbis. Compleſſe
Vigeſimotertio medicinæ ex vino & arboribus vrbanis. Peracta
Vigeſimoquarto medicinæ ex arboribus ſylueſtribus Ne ſyluæ
Vigeſimoquinto medicinæ herbarum ſponte naſcentium. Ipſa quæ
Vigeſimoſexto noui morbi, & medicinæ quarũdam herbarum per morbos. Senſit
Vigeſimoſeptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ. Creſcit
Vigeſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis. Dicta erant
Vigeſimonono de medicinæ autoribus, & medicinæ ex reliquis animalibus. Natura
Trigeſimo magia, & medicinæ quædam per membra. Magicas
Trigeſimoprimo medicinæ ex aquatilibus. Aquatiliũ
Trigeſimoſecundo reliqua ex aquatilibus. Ventum
Trigeſimotertio metalla auri & argenti. Metalla
Trigeſimoquarto metalla æris & plumbi, & artifices ærarij. Proxime
Trigeſimoquinto pictura, coloreſque & pictores. Metallorum
Trigeſimoſexto marmora & lapides. Lapidum
Trigeſimoſeptimo gemmæ. Vt nihil

LIbro ſecundo continetur de mundo, & cæleſtibus, & terreſtribus, & aereis.

An finitus ſit mundus & an unus cap.I
De forma eius cap.II
De motu eius cap.III
Cur mundus dicatur cap.IIII
De quatuor elementis cap.V
De ſeptem planetis cap.VI
De deo cap.VII
De natura ſiderum errantium, & eorum ambitu cap.VIII
De natura lunæ cap.IX
De defectu ſolis & lunæ, & de nocte cap.X
De ſiderum magnitudine cap.XI
Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti cap.XII
De defectibus cap.XIII
De lunæ motu cap.XIIII
Errantium motus & luminũ Canonica cap.XV
Quæ eadẽ alias altiora, alias inferiora videantur cap.XVI
Catholica ſiderum errantium cap.XVII
Quæ ratio colores eorum mutet cap.XVIII
Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio cap.XIX
Quare Ioui fulmina aſſignentur cap.XX
Interualla ſiderum cap.XXI
De ſiderum muſica cap.XXII
De mundi geometria cap.XXIII
De repentinis ſideribus cap.XXIIII
De cometis & cæleſtibus prodigijs, natura & ſitu, & generibus eorum cap.XXV
Hipparchea de ſideribus, per exẽpla hiſtorica, faces, lampades, trabes, bolides, & chaſma cæli XXVI
De cæli coloribus cap.XXVII
De flamma cæli cap.XXVIII
De coronis cæleſtibus cap.XXIX
De circulis repentinis cap.XXX
Plures ſoles cap.XXXI
Plures lunæ cap.XXXII
Dierum lux nocte cap.XXXIII
Clypei ardentes cap.XXXIIII
Oſtentum cæli cap.XXXV
De diſcurſu ſtellarum cap.XXXVI

De ſtellis

Digitized by Google

De ſtellis caſtoribus cap.XXXVII
De aere cap.XXXVIII
De ſtatis tempeſtatibus cap.XXXIX
De ui ozniculæ cap.XL
Sidera in alijs ſignorum partibus & tẽporibus alias influere cap.XLI
Imbrium, ventorum, & nubium cauſæ cap.XLII
De tonitruis & fulguribus cap.XLIII
Qua ratione echo reddatur cap.XLIIII
De uentis iterum cap.XLV
Naturæ & obſeruationes ventorum cap.XLVI
Ventorum genera cap.XLVII
De repentinis flatibus cap.XLVIII
Alia prodigioſa genera tempeſtatum cap.XLIX
Quibus in terris fulmina non cadant cap.L
Fulgurum genera & miracula cap.LI
De obſeruationibus cap.LII
De fulminibus euocandis cap.LIII
Catholica fulgurum cap.LIIII
Quæ non feriantur fulmine cap.LV
De prodigioſis pluuijs, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis cap.LVI
De crepitu armorum & tubarum de cœlo audito cap.LVII
De lapidibus è cœlo cadentibus cap.LVIII
De arcu cœleſti cap.LIX
De grandine, niue, pruina, nebula, rore cap.LX
De nubium imaginibus cap.LXI
De proprietatibus cœli in locis cap.LXII
De natura terræ cap.LXIII
De forma terræ cap.LXIIII
De antipodibus & aquæ rotunditate cap.LXV
Quomodo aqua ſit terræ innexa cap.LXVI
De nauigatione maris & fluminum cap.LXVII
Quæ portio terræ habitetur cap.LXVIII
Mediam eſſe mundi terram cap.LXIX
De ſiderum ortus inæqualitate, & de eclipſi, & vbi & quare cap.LXX
Quæ ratio diurnæ lucis in terris cap.LXXI
Gnomonica de eadẽ re, & horologio primo LXXII
Vbi & quando nullæ umbræ cap.LXXIII
Vbi bis anno vmbræ, & ubi in cõtrariũ LXXIIII
Vbi longiſſimus dies, & ubi breuiſſ. cap.LXXV
Item de horologio cap.LXXVI
Quomodo dies obſeruentur cap.LXXVII
Differentiæ gentium ratio cap.LXXVIII
De motu terræ cap.LXXIX
De terræ hiatibus cap.LXXX
Signa motus futuri cap.LXXXI
Auxilia contra motus futuros cap.LXXXII
Portenta terrarum ſemel viſa cap.LXXXIII
Miracula terræ motus cap.LXXXIIII
Quibus locis maria receſſerint cap.LXXXV
Ratio inſularum enaſcentium cap.LXXXVI
Quæ & quibus tẽporib. enatæ ſint cap.LXXXVII
Quas terras interruperint maria cap.LXXXVIII
Quæ inſulæ continenti adiunctæ cap.LXXXIX
Quæ terræ in totum mari permutatæ cap.XC
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt cap.XCI.
Quæ urbes hauſtæ ſint à mari cap.XCII
De miraculis terrarum cap.XCIII
De terris ſemper trementibus cap.XCIIII
De inſulis ſemper fluctuantibus cap.XCV
Quibus in terris non pluat, & aceruata terrarum miracula, et cæterorum elementorum cap.XCVI
Qua ratione æſtus maris accedant & recedant, et ubi æſtus extra rationem cap.XCVII
Miracula maris cap.XCVIII
Poteſtas lunæ terrena & marina cap.XCIX
Poteſtas ſolis, & quare ſalſum mare cap.C
Item de natura lunæ cap.CI
Vbi altiſſimum mare cap.CII
Miracula aquarum, fontium & fluminũ cap.CIII
Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha cap.CIIII.
De naphtha cap.CV
De ſemper ardentibus locis cap.CVI
Ignium per ſe miracula cap.CVII
Terræ uniuerſæ mẽſura, lõgitudo & latitudo CVIII
Harmonica mundi ratio cap.CIX
Sũma res, & hiſtoriæ, & obſeruationes CCCCXVII

Ex autoribus.

M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæſare imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Piſone, T. Liuio, Cor. Nepote, Statio Seboſo, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, L. Aquila, qui item, Sergio Plauto.

Externis.

Hipparcho, Timarcho, Soſigene, Petoſiri, Necepſo, Pythagoricis Poſidonio, Caſimandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Traſillo, Serapione, Dicæarcho. Archimede, Oneſicrito, Eratoſthene, Pythea, Herodoto, Ariſtotele, Cteſia, Artemidoro Epheſio, Iſidoro Characeno, Theopompo.

Libro III. continẽtur ſitus, gentes, maria, oppida portus, mõtes, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.

De Europa cap.I
Batica longitudo & latitudo cap.II
Hiſpania citerior cap.III
Narbonenſis prouincia cap.IIII
Italia, Tiberis, Roma, Campania cap.V
De Corſica cap.VI
De Sardinia cap.VII
De Sicilia cap.VIII
De Lipara cap.IX
De Locris Italiæ fronte cap.X
Secundus Europæ ſinus cap.XI
Regio Italiæ quarta cap.XII
Quinta regio cap.XIII

Sexta regio cap.XIIII
Octaua regio cap.XV
De Pado flumine cap.XVI
De Italia traſpadana, regio XI. cap.XVII
Venetia decima regio cap.XVIII
De Iſtria cap.XIX
De alpibus & gentibus alpinis cap.XX
Illiricum cap.XXI
Liburnia cap.XXII
Macedonia cap.XXIII
Norici cap.XXIIII
Pannonia, Dalmatia cap.XXV
Mœſia cap.XXVI
Inſularum Ionij & Adriatici ſumma. Oppida gentes XXVI. Summa flumina clara. Summi mõtes præclari. Summa inſulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gentes. Summa res, & hiſtoriæ & obſeruationes CCCXXVI.

Ex autoribus.

Turannio Graccula, Cor. Nepote, T. Liuio, Catone Cenſorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Auguſto, Varrone Attacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Aruntio, Seboſo, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Piſone, C. Aeliano, Valeriano.

Externis.

Artemidoro, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo Metrodoro Scepſio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

LIbro IIII. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, menſura, populi qui ſunt aut fuerunt.

Epirus cap.I
Aetolia cap.II
Locri cap.III
Peloponneſus cap.IIII
Achaia cap.V
Arcadia cap.VI
Græcia & Attica cap.VII
Theſſalia cap.VIII
Magneſia cap.IX
Macedonia cap.X
Thracia cap.XI
Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Helleſponti, Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ cap.XII
Inſulæ Ponti cap.XIII
Germania cap.XIIII
Inſulæ in Gallico oceano cap.XV
Britannia, & Hibernia cap.XVI
Gallia cap.XVII
Lugdunenſis Gallia cap.XVIII
Aquitania cap.XIX
Citerior Hiſpania cap.XX
Luſitania cap.XXI
Inſulæ in Oceano cap.XXII
Vniuerſæ Europæ menſura cap.XXIII
Summa oppida & gentes. Summa flumina clara. Summa montium clara. Summa inſulæ quæ intercidere, oppida & gentes.
Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex autoribus.

M. Varrone, Catone cenſorio, M. Agrippa, diuo Auguſto, Varrone Attacino. Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hæcatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete grammatico, Serapione Anthiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo muſico, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Doſiade, Anaximandro, Philiſtide Mallote, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Menæchmo, Aedoſthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythea, Iſidoro, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtocrito, Metrodoro, Cleobulo, Poſidonio.

LIbro V. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

De Mauritania cap.I
Tingitana prouincia cap.II
Numidia cap.III
Africa cap.IIII
Cyrene cap.V
Libia Mareotis cap.VI
Inſulæ circa Africam, & ex aduerſo Africæ cap.VII
Aethiopes cap.VIII
De Aſia cap.IX
Alexandria cap.X
Arabia cap.XI
Syria, Palæſtina, Phœnice cap.XII
Idumæa, Syria, Palæſtina, Samaria, Aſcalo, Azotus, Cæſarea cap.XIII
Iudæa, Gallilæa, Hierico, Emmaus, Lydda, Ioppe cap.XIIII
Iordanis cap.XV
Aſphaltites cap.XVI
Gens Eſſenorum cap.XVII
Decapolis cap.XVIII
Tyrus & Sydon cap.XIX
Mons Libanus cap.XX
Syria Antiochena cap.XXI
Caſius mons cap.XXII
Cœle Syria cap.XXIII
Euphrates cap.XXIIII
Palmira cap.XXV
Hierapolis cap.XXVI
Cilicia, & adiunctæ gentes, Pamphylia, Iſauria, Homonadum

Homonadum, Piſidia, Lycaonia, Taurus mons, Lycia cap.XXVII
Ninus fluuius cap.XXVIII
Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus cap.XXIX
Aeolis, Troas, Pergamus cap.XXX
Inſula ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius cap.XXXI
Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Nicea, Bithynia, Boſphorus cap.XXXII
Summa oppida & gentes, ſumma flumina clara, ſumma mōtiū clara, ſūmma inſulæ CXVIII. *ſumma quæ intercidere oppida, ſūma res hiſtoriæ et obſeruatiões.*

Ex autoribus.

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Cl. Cæſare, Aruntio, Liuio filio, Seboſo Actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Dicæarcho, Bione, Timoſthene, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panætio, Serapione Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo mathematico, Herodoto, Myrſilo, Alexandro polyhiſtore, Metrodoro, Poſidonio, qui periplum aut perihegeſim, Sotade, Periandro, Ariſtarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophōte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

LIbro VI. *continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.*

Pontus Euxinus antea Axenos cap.I.
Gens Paphlagonum & Cappadocum cap.II.
Cappadocia cap.III.
Themiſcyræ regionis gentes cap.IIII.
Regio Colchica, Achai, & cæteri eodem tractu cap.V
Boſphorus Cimmericus, Mæotis cap.VI
Gentes circa Mæotin cap.VII
Armeniæ duæ cap.VIII
Armenia maior cap.IX
Albania, Iberia cap.X
Portæ Caucaſiæ cap.XI.
Inſulæ in Ponto cap.XII
Gentes in Scythico Oceano cap.XIII.
Media, Caſpiæ portæ cap.XIIII.
Gentes circa Hyrcanum mare cap.XV.
Item aliæ gentes cap.XVI
Scytharum gentes cap.XVII
Fluuius Ganges cap.XVIII
Gentes Indiæ cap.XIX
Indus fluuius cap.XX
Arij & iunctæ gentes cap.XXI
Taprobane inſula cap.XXII
Capiſſene, Carmania cap.XXIII
Sinus Perſicus, & Arabicus cap.XXIIII
Caſcandrus inſula, Parthorum regna cap.XXV
Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia cap.XXVI
Flumen Tigris cap.XXVII
Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris inſulæ cap.XXVIII
Sinus maris rubri, Troglodytici, & Aethiopici cap.XXIX
Multiformes & miræ hominum effigies cap.XXX
Inſulæ Aethiopici maris cap.XXXI
De fortunatis inſulis cap.XXXII
Terræ per mēſuras cōputatæ digeſtio cap.XXXIII
Digeſtio terrarū in parallelos & umbras pares cap.XXXIIII.
Summa oppida CXCV. *Summa gentes* DLXVI. *Summa flumina clara* CLXXX. *Summa montes clari* XXXVIII. *Summa inſulæ* CVIII. *Summa quæ intercidere oppida aut gentes* CXCV. *Summa res, & hiſtoriæ & obſeruationes duo* M.CC.XIIII.

Ex autoribus.

M. Agrippa, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæſare, Aruntio, Seboſo, Fabricio Tuſco, Tito Liuio, Seneca, Nigidio.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Betone, Timoſthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratoſthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro polyhiſtore, Iſidoro, Amometo, Metrodoro, Poſſidonio, Oneſicrito, Nearcho, Megaſthene, Diugneto, Ariſtocreonte, Bione, Dialdone, Simonide minore, Baſile, Xenophonte Lampſaceno.

LIbro VII. *continentur gentium mirabiles figuræ.*

Gentium mirabiles figuræ cap.I
De Scythis & aliarum diuerſitate gentium cap.II
De prodigioſis partubus cap.III
De mutatione ſexus, & geminis partubus cap.IIII
De homine generando & pariendi tempore per illuſtria exempla à menſibus VII. *ad* XI. cap.V
De conceptibus, & ſigna ſexus in grauidis præuenientia partum cap.VI
De conceptu hominum & generatione cap.VII
De Agrippis cap.VIII
Monſtruoſi partus exciſi utero cap.IX
Qui ſint Vopiſci cap.X
Exempla numeroſæ ſobolis cap.XI
Exempla ſimilitudinum cap.XII
Quæ ſit generandi ratio cap.XIII

Item de eodem multiplicius cap.XIIII
De menſtruis mulierum cap.XV
Item de ratione partuum cap.XVI
Inſignia corporum cap.XVII
Exempla variarum figurarum cap.XVIII
Diuerſorum morum exempla cap.XIX
De fortitudine & uelocitate cap.XX
De viſu cap.XXI
De auditu cap.XXII
Exempla patientiæ cap.XXIII
Memoriæ exempla cap.XXIIII
Laus C. Iulij Cæſaris cap.XXV
Laus Pompeij Magni cap.XXVI
Laus Catonis primi cap.XXVII
Item de fortitudine cap.XXVIII
De ingenijs ſiue laudibus quorundam ab ingenijs cap. XXIX
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. cap.XXX
De morum maieſtate cap.XXXI
De autoritate cap.XXXII
De diuinitate cap.XXXIII
De Naſica cap.XXXIIII
De pudicitia cap.XXXV
De pietate cap.XXXVI
De artium plurimarum excellẽtia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria cap.XXXVII
Item mira opera artificis cap.XXXVIII
De ſeruitijs cap.XXXIX
De præſtantia gentium cap.XL
De felicitate ſumma cap.XLI
Varia exempla fortunæ cap.XLII
De bis proſcriptis, L. Sylla, Q. Metello cap.XLIII
De altero Metello cap.XLIIII
De diuo Auguſto cap.XLV
Quos beatiſſimos dij iudicauerint cap.XLVI
Quem viuentem ut deum coli iuſſerunt cap.XLVII
De ſpatijs uitæ longiſſimis cap.XLVIII
De uarietate naſcendi cap.XLIX
In morbis uaria exempla cap.L
De ſignis mortis cap.LI
De his qui elati reuixerunt cap.LII
De mortibus repentinis cap.LIII
De ſepultura cap.LIIII
De anima uel de manibus cap.LV
Quæ quis inuenerit in uita cap.LVI
In quo primus gentium conſenſus cap.LXII
De literis antiquis cap.LVIII
Quando primum tonſores Romæ cap.LIX
Quando primum horologia cap.LX
Sũma, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes DCCXLVII

Ex autoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Maſſurio, Agrippina Claudij, M. Cicerone, Aſinio Pollione, Meſſala, Rufo, Cor. Nepote, Virgilio, Liuio, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Cor. Celſo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Fictulo, Pomponio Attico, Pediano Aſconio, Sabino, Catone Cenſorio, Fabio Veſtale.

Externis.

Herodoto, Ariſtea, Betõe, Iſigono Cratete, Agatharchide, Calliphane, Ariſtotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megaſthene, Cteſia, Taurone, Eudoxo, Oneſicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate med. Aſclepiade med. Heſiodo, Anacreonte, Theopõpo, Hellanico, Damaſte, Ephoro, Epigene, Beroſo, Petoſiri, Necepſo, Alexãdro Polyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhiſtore hiſtorico, Statone, qui contra Ephori theoremata ſcripſit, Heraclide Pontico, Aſclepiade qui tragodumena, Philoſtephano, Hegeſia, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

Libro octauo continentur animalium terreſtriũ naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terreſtribus, elephantorũ commendatio, & de ſenſu eorum cap.I
Quando primum iuncti cap.II
De docilitate eorum cap.III
De clementia eorum, & quòd pericula ſua intelligãt, & de tigridis truculentia cap.IIII
De intellectu & memoria eorum cap.V
Quando primum in Italia cap.VI
Pugnæ eorum cap.VII
Quomodo capiantur cap.VIII
Quomodo domentur cap.IX
Da partu eorum & reliqua natura cap.X
Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum & draconum cap.XI
De ſolertia animalium cap.XII
De draconibus cap.XIII
De ſerpentibus maximis & bois cap.XIIII
De Scythicis animalibus, & ſeptẽtrionalib. cap.XV
De leonibus cap.XVI
De pantheris cap.XVII
De trigridis natura, & camelis, & camelopardali, et quando primum Romæ viſa cap.XVIII
De chao & cepho. cap.XIX
De rhinocerote cap.XX
De lyncibus & ſphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, manticbora, monocerote, catoplepa, baſiliſco cap.XXI
De lupis cap.XXII
De ſerpentibus cap.XXIII
De ichneumone cap.XXIIII
De crocodilo & hippopotamo cap.XXV
Quis primus Romæ hippopotamũ & crocodilos oſtendit, & medicinæ ab animalib. reperta cap.XXVI
Quæ animalia, quas herbas oſtenderũt, cerui, lacerti, hirundines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrſi, cerui, palumbes, co

bes, columbæ, grues, coruus cap.XXVII
Prognoſtica animalium cap.XXVIII
Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ cap. XXIX
De hyæna & crocuta & manticora, & fibris & lutris cap.XXX
De ranis & vitulis marinis & ſtellionibus ca.XXXI
De ceruis cap.XXXII
De tragelapho & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus cap.XXXIII
De tarando & lycaone & thoe cap.XXXIIII
De hyſtrice cap.XXXV
De vrſis & fœtibus eorum cap.XXXVI
De muribus Ponticis & Alpinis, & herinacijs cap. XXXVII
De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris cap. XXXVIII.
De vipera, cochleis, & lacertis cap.XXXIX
De canibus cap.XL
Ad canis rabidi morſum cap.XLI
De natura equorum cap.XLII
De aſinis cap.XLIII
De mulis cap.XLIIII
De bubus cap.XLV
De api boue cap.XLVI
De natura pecorũ & generatione eorum cap.XLVII
De generibus lanarum & ueſtium cap.XLVIII
De muſimone cap.XLIX
De capris & generatione earum cap.L
De ſuibus et natura earum cap.LI
De viuarijs beſtiarum cap.LII
De ſemiferis animalibus cap.LIII
De ſimijs cap.LIIII
De leporibus et cuniculis cap.LV
De ſemiferis cap.LVI
De muribus et gliribus cap.LVII
Quæ animalia quibus locis non ſint cap.LVIII
Quæ aduenis noceant cap.LIX
Summa, res, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCL-XXXVIII.

Ex autoribus.

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piſone, Cor. Valeriano, Catone Cenſorio, Feneſtella, Trogo, Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello Scipione, Cor. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manilio Sura.

Externis.

Iuba, Polybio, Oneſicrito, Iſidoro, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio phyſico, Democrito, Theophraſto, Euãthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore itẽ, Cteſia, Duride, Philiſto, Archita, Philarcho, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtãdro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Charea Athenæo, Diodoro Prieneo, Dionẽ Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Hegeſia Maroneo, Menãdris Prieneo et Heracleote, Menecrate poetã, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui itẽ, Dionyſio qui Magonẽ trãſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Archelao rege, Nicãdro.

LIbro nono continẽtur animalium aquaticorum hiſtoriæ et naturæ.

De aquatilium natura cap.I
Quare maxima in mari animalia cap.II
De Indici maris beluis cap.III
Quæ in quoque Oceano maxima cap.IIII
De tritonum et nereidum, et elephantorum marinorum figuris cap.V
De balenis et orcis cap.VI
An ſpirent piſces an dormiant cap.VII
De delphinis et eorum natura mirabili cap.VIII
De turſionibus ſiue tyrſionibus cap.IX
De teſtudinibus et quomodo capiantur cap.X
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit cap.XI
Tegmenta aquatilium cap.XII
De vitulo marino cap.XIII
De piſcibus pilo carentibus, et quomodo pariant, et quot eorum genera cap.XIIII
De nominibus et naturis multorũ piſcium cap.XV
De augurijs et diuerſitate piſcium cap.XVI
De mugili et alijs piſcibus, et quòd non ijdem vbique placeant cap.XVII
De mullo, et coracino, ſalpa, ſalmone cap.XVIII
De exocæto, muribus, polypis, et murenis cap.XIX
Digeſtio piſcium in figuras corporum cap.XX
De anguillis cap.XXI
De captura earum in lacu Benaco cap.XXII
De murenæ natura cap.XXIII
De planis piſcibus cap.XXIIII
De echeneide, eiusq; natura mirabili cap.XXV
De varietate naturæ piſcium cap.XXVI
De lucerna piſce et dracone marino cap.XXVII
De piſcibus ſanguine carentibus cap.XXVIII
De loligine, et ſepis, et polypis, et nautilis cap. XXIX
De ozena, nauplio, et locuſtis cap.XXX
De cancris, echinis, et echinometris cap.XXXI
De cochleis cap.XXXII
De pectinibus, murice, et concharum generibus cap. XXXIII
De diuitijs marinis cap.XXXIIII
Quomodo naſcantur, et ubi, et quomodo inueniantur margaritæ cap.XXXV
De natura purpuræ et muricis cap.XXXVI
Quot ſint genera cap.XXXVII
Quomodo capiantur cap.XXXVIII
Romæ quando vſus purpuræ cap.XXXIX
De pretio earum cap.XL
De tingendo Amethyſtino, et ex cocco hyſtino cap. XLI

De pinna

De pinna & pinnothere, & aquatilium ſenſu cap. XLII
De ſcolopendris, vulpibus, & glanis cap. XLIII
De ariete piſce cap. XLIIII
De his quæ tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, & de vrticis, & ſpongijs cap. XLV
De caniculis marinis cap. XLVI
De his quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine vllo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus cap. XLVII
De venenatis marinis cap. XLVIII
De morbis piſcium cap. XLIX
De generatione eorum mira cap. L
Itē de generatione, & qui piſces oua pariat cap. LI
De vuluis piſcium cap. LII
De longiſſima vita piſcium cap. LIII
De viuarijs oſtreorum, & quis ea primus inuenerit cap. LIIII
Quis primus murenarum viuaria fecerit cap. LV
De cochlearū viuarijs, & quis primus inſtituit LVI
De piſcibus terrenis cap. LVII
De muribus Nili cap. LVIII
De anthia piſce, & quomodo capiatur cap. LIX
De ſtellis marinis cap. LX
De dactylis eorumq; miraculis cap. LXI
De inimicitijs et amicitijs inter ſe aquatiliū ca. LXII
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes DCL.

Ex autoribus.

Turanio Gracula, Trogo, Mecænate, Alfio Flauo, Cor. Nepote, Laberio Mimographo, Fabiano, Feneſtella, Mutiano, Aelio Stilone, Statio, Seboſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio, Meſſala Coruino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis.

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Traſillo, Hegeſidemo Cythnio, Alexādro Polyhiſtore.

Libro decimo continentur natura & hiſtoria animalium volatilium.

De natura auium cap. I
De phœnice cap. II
De aquilis cap. III
Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum cap. IIII
Mirum de aquila cap. V
De vulturibus cap. VI
De ſangale cap. VII
De accipitribus cap. VIII
De coccyce quæ à ſuo genere interimitur cap. IX
De miluis cap. X
Digeſtio auium per genera cap. XI
De inauſpicatis auib. cornice, coruis, bubone ca. XII
De incendiaria aue cap. XIII
De clinna cap. XIIII
De auibus incognitis cap. XV
De auibus nocturnis cap. XVI
De noctuis cap. XVII
De pico martio cap. XVIII
De vncos vngues habentibus & digitos cap. XIX
De pauonibus, et quis eos primus cibi cauſa occiderit cap. XX
De gallis, & quomodo caſtrentur, & de gallinaceo locuto cap. XXI
De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comederit, & de apide anſerino Comageno cap. XXII
De gruibus, ciconijs, oloribus, et peregrinis auibus, & conturnicibus, & de glotte cap. XXIII
De hirundinibus, & merulis, turdis & ſturnis, turturibus et palumbis cap. XXIIII
Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres cap. XXV
De auibus mira cap. XXVI
De auibus ſeleucidibus cap. XXVII
De ibi cap. XXVIII
Quæ aues in quibus locis non ſunt, et quæ mutant colorem, et vocem, et de luſcinijs cap. XXIX
De merulis cap. XXX
Tempus auium genituræ cap. XXXI
De halcyonibus, et de diebus earum nauigabilibus, et gauijs, et mergis cap. XXXII
De auium ſolertia in nidificando, hirundine, argatili, cynamulgis, et perdicibus cap. XXXIII
De columbis cap. XXXIIII
De palumbis cap. XXXV
De paſſeribus cap. XXXVI
De tinnunculo cap. XXXVII
De volatu et inceſſu auium cap. XXXVIII
De apodibus cap. XXXIX
De caprimulgis et plateis cap. XL
De ingenijs auium cap. XLI
De carduele et pſittaco, et auibus, quæ loquuntur cap. XLII
De coruorum intelligentia cap. XLIII
De Diomedeis auibus cap. XLIIII
Quæ animalia nihil diſcant cap. XLV
De potu auium cap. XLVI
De himantopode, et onocrotalis, et de peregrinis auibus cap. XLVII
De multarū auiū nominibus et natura ca. XLVIII
De nouis auibus et fabuloſis cap. XLIX
Quis gallinas farcire inſtituerit, de auiarijs, et quis ea primus inſtituerit cap. L
De Aeſopi patina cap. LI
De generatione auium, et præter aues quæ quadrupedes oua pariant cap. LII
De ouorum generatione, incubato auium et coitu cap. LIII
De uitijs et remedijs incubantium cap. LIIII
De augurijs ouorum cap. LV
Quæ gallinæ optimæ cap. LVI
De morbis earum et remedijs cap. LVII

De conceptu & numero fœtus auium cap.LVIII
De pauone & anſeribus cap.LIX
De ardeolis, & quomodo ſeruentur optime oua cap.LX
Quæ volucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat cap.LXI
De conceptu viperæ & partu, & quæ terreſtrium oua pariant cap.LXII
De generatione terreſtrium cap.LXIII
De varia generatione animalium cap.LXIIII
De murium fœtu cap.LXV
De ſpina hominis anguem naſci cap.LXVI
De ſalamandra cap.LXVII
De ijs quæ naſcuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt cap.LXVIII
De ſenſibus animalium cap.LXIX
Auditum & olfactum eſſe piſcibus cap.LXX
Tactum communem eſſe omnibus cap.LXXI
Quæ venenis viuant, & quæ terra cap.LXXII
De cibo & potu quorundam cap.LXXIII
Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant cap.LXXIIII
De ſomno animalium cap.LXXV
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes ſeptingentæ uigintiquatuor.

Ex autoribus.

Manilio, Cornelio Valeriano, Actis, Vmbritio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Meliſſo, Mutiano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Cor. Celſo, Horatio Deſulone, Hygino, Sarſenis, Nigidio, Manilio Sura.

Externis.

Homero, Phæmonoe, Philemone, Boetho, qui ornithogoniam, Hyla qui de augurijs, Ariſtotele, Theophraſto, Callimacho, Aeſchylo, Hierone, Philometore, Archita, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bachio Mileſio, Bione Solenſe, Charea Athenienſe, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæenſe, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Iuba, Androcione qui de agricultura, Aeſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Nicandro, Oneſicrito, Philarcho, Heſiodo.

Libro XI. continentur hiſtoria & natura paruorum animalium & reptilium.

De inſectorum genere cap.I
De ſubtilitate naturæ in his cap.II
Vtrum ſpirent, an habent ſanguinem cap.III
De corpore eorum cap.IIII
De apibus cap.V
Qui ordo naturæ in eis cap.VI
De vocabulis operis cap.VII
Ex quibus floribus opera fiant cap.VIII
De amatoribus earum cap.IX
Ratio operis cap.X
De fucis cap.XI
Quæ natura mellis cap.XII
Quæ optima mella cap.XIII
Quæ genera mellis in ſingulis cap.XIIII
Quomodo probentur mella cap.XV
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur cap.XVI
Quæ regiminis ratio cap.XVII
De genere apum, & quæ inimica apibus ca.XVIII
De morbis apum cap.XIX
De continendis apibus, & quomodo reparentur cap.XX
De veſpis & crabronibus cap.XXI
De bombycib. & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam veſtem inuenerit cap.XXII
De bombyce Coa cap.XXIII
De araneis, et generatione earum cap.XXIIII
De ſcorpionibus cap.XXV
De ſtellionibus et cicadis cap.XXVI
Cicadæ vbi non ſint, et vbi mutæ cap.XXVII
De pennis inſectorum, et ſcarabæis, et ſcarabæorum generibus cap.XXVIII
De locuſtis cap.XXIX
De formicis noſtratibus cap.XXX
De Indicis. cap.XXXI
De diuerſitate inſectorum cap.XXXII
De animalibus in ligno et ex ligno naſcentibus cap.XXXIII
De animali cui cibi exitus non eſt cap.XXXIIII
De tineis et culicibus cap.XXXV
De pyrali ſiue pyrauſta cap.XXXVI
Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra cap.XXXVII
De ſanguine, et quorum celerrime ſiccetur, quorum non coeat, quorum grauiſſimus, vel tenuiſſimus, vel quorum nullus cap.XXXVIII
An in ſanguine principatus, et de tergore, et pilis, et mammis cap.XXXIX
Notabilia animalia quæ mammis cap.XL
De lacte, et vnde caſeus non fiat cap.XLI
De diuerſitate caſeorum cap.XLII
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus cap.XLIII
De ſimiarum ſimilitudine cap.XLIIII
De vnguibus cap.XLV
De vngulis cap.XLVI
De pedibus auium et unguibus cap.XLVII
De pedibus inſectorum à binis ad C. cap.XLVIII
De pomilionibus et genitalibus cap.XLIX
De caudis cap.L
De vocibus cap.LI
De agnaſcentibus membris, et dicta Ariſtotelis de vita hominis cap.LII

De anima

De anima & halitu animalium, & quæ guſtata interimant: & de victu hominis, & quibus de cauſis non coquatur cap. LIII
De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent cap. LIIII

Summa, res, & hiſtoriæ & obſeruationes duo millia ducenta ſeptuaginta.

Ex autoribus.

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Sarſena, Celſo Cornelio, Aemylio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio qui item, Vmbritio qui itẽ, Catone Cenſorio, Domitio Caluino, Trogo, Meliſſo, Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio, Opio.

Externis.

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo qui meliturgia, Ariſtomacho qui item, Philiſto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de beſtijs venenatis, Hippocrate, Eriphilo, Eraſiſtrato, Aſclepio, Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris Prienẽſe & Heracliote, Euphronio Athenæo, Theophraſto, Heſiodo, Philometore rege.

Libro XII. continetur de arboribus.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura eorum cap. I
De chamæplatano, & quis totonderit viridaria cap. II
De peregrinis arboribus, & malo Aſſyria cap. III
De India arboribus, & quando primum Romæ ebenus cap. IIII
De ſpina & ficu Indicis cap. V
De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus, & laniferis cap. VI
De piperis arboribus, & garyophyllo, & alijs pluribus cap. VII
De macir et ſaccaro, & arboribus Arianæ gentis cap. VIII
De bdellio, et arboribus Perſici maris cap. IX
De arboribus Perſica inſula, & lanigeris arboribus cap. X
De goſſampinis et arboribus ex quibus veſtes fiunt, & quibus modis conſtent arborũ fructus cap. XI
De coſto, et nardo, et differentijs nardi cap. XII
De aſaro, amomo, amomide, et cardamomo cap. XIII
De thure et arboribus thuris cap. XIIII
De myrrha et arboribus myrrhæ cap. XV
De generibus myrrhæ, et natura, et pretio eius cap. XVI
De maſtice, ladano, et bruta, enhæmo, et ſtrobo, et ſtyrace cap. XVII
De felicitate Arabiæ cap. XVIII
De cinnamomo, et xylocinnamomo, et caſia cap. XIX
De iſocinnamomo, et cancamo, et taro cap. XX
De ſericbato, et gabalio, et de myrobalanõ cap. XXI
De phœnicobalano, et calamo odorato cap. XXII
De ammoniaco et ſphagno cap. XXIII
De cypro et aſpalatho, et maro cap. XXIIII
De balſamo, et opobalſamo, et xylobalſamo, et ſtyrace, et galbano cap. XXV
De panace, et ſpondylio, et malobathro cap. XXVI
De oleo omphacio cap. XXVII
De bryo et œnanthe, et de elate arbore, et cinnamo caryopo cap. XXVIII

Summa, res, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCCCLXXIIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Flauio Procılo, Trogo, Hygino, Claudio Cæſare, Cor. Nepote, Sextio Nigro qui Græce de medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo, Xenia, Athenæo, Lyco, Anteo, Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago, Marſya Macedone, Zoilo itẽ, Democrito, Amphilocho, Ariſtomacho, Alexandro Polyhiſtore, Iuba, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democle item, Euphrone item, Obſenide item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Epheſio, Eratoſthene.

Libro tredecimo continetur de vnguentis & arboribus maritimis.

De vnguentis, & quando primum ſunt cognita nobis, de compoſitione cap. I
Quod vnguentum regale vocetur, & quæ diapaſmata, & qualiter ſeruentur cap. II
Quanta in vnguentis luxuria, et quando primum Romanis in vſu cap. III
De palmis & natura earum & generibus cap. IIII
De Syriæ generibus cap. V
De terebintho cap. VI
De ficu Aegyptia, & Cypria cap. VII
De ceraunia ſiliqua cap. VIII
De Perſica Aegypti, & ſpina Aegyptia cap. IX
De Pruno & arboribus circa Memphin cap. X
De gummi generibus & papyro cap. XI
De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & vitijs, et glutino earum cap. XII
De libris Numæ cap. XIII
De arboribus Aethiopiæ cap. XIIII
De Atlantis arboribus & citreis, & quæ in his laudentur, & quæ vituperentur cap. XV

De ſtellis caſtoribus cap.XXXVII
De aere cap.XXXVIII
De ſtatis tempeſtatibus cap.XXXIX
De ui caniculæ cap.XL
Sidera in alijs ſignorum partibus & tẽporibus alias influere cap.XLI
Imbrium, ventorum, & nubium cauſa cap.XLII
De tonitruis & fulguribus cap.XLIII
Qua ratione echo reddatur cap.XLIIII
De uentis iterum cap.XLV
Naturæ & obſeruationes ventorum cap.XLVI
Ventorum genera cap.XLVII
De repentinis flatibus cap.XLVIII
Alia prodigioſa genera tempeſtatum cap.XLIX
Quibus in terris fulmina non cadant cap.L
Fulgurum genera & miracula cap.LI
De obſeruationibus cap.LII
De fulminibus euocandis cap.LIII
Catholica fulgurum cap.LIIII
Quæ non feriantur fulmine cap.LV
De prodigioſis pluuijs, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis cap.LVI
De crepitu armorum & tubarum de cælo audito cap.LVII
De lapidibus è cælo cadentibus cap.LVIII
De arcu cæleſti cap.LIX
De grandine, niue, pruina, nebula, rore cap.LX
De nubium imaginibus cap.LXI
De proprietatibus cæli in locis cap.LXII
De natura terræ cap.LXIII
De forma terræ cap.LXIIII
De antipodibus & aquæ rotunditate cap.LXV
Quomodo aqua ſit terræ innexa cap.LXVI
De nauigatione maris & fluminum cap.LXVII
Quæ portio terræ habitetur cap.LXVIII
Mediam eſſe mundi terram cap.LXIX
De ſiderum ortus inæqualitate, & de eclipſi, & vbi & quare cap.LXX
Quæ ratio diurnæ lucis in terris cap.LXXI
Gnomonica de eadẽ re, & horologio primo LXXII
Vbi & quando nullæ umbræ cap.LXXIII
Vbi bis anno vmbræ, & ubi in cõtrariũ LXXIIII
Vbi longiſſimus dies, & ubi breuiſſ. cap.LXXV
Item de horologio cap.LXXVI
Quomodo dies obſeruentur cap.LXXVII
Differentiæ gentium ratio cap.LXXVIII
De motu terræ cap.LXXIX
De terræ hiatibus cap.LXXX
Signa motus futuri cap.LXXXI
Auxilia contra motus futuros cap.LXXXII
Portenta terrarum ſemel viſa cap.LXXXIII
Miracula terræ motus cap.LXXXIIII
Quibus locis maria receſſerint cap.LXXXV
Ratio inſularum enaſcentium cap.LXXXVI
Quæ & quibus tẽporib. enatæ ſint cap.LXXXVII
Quas terras interruperint maria cap.LXXXVIII
Quæ inſulæ continenti adiunctæ cap.LXXXIX
Quæ terræ in totum mari permutatæ cap.XC
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt cap.XCI.
Quæ urbes hauſtæ ſint à mari cap.XCII
De miraculis terrarum cap.XCIII
De terris ſemper trementibus cap.XCIIII
De inſulis ſemper fluctuantibus cap.XCV
Quibus in terris non pluat, & aceruata terrarum miracula, et cæterorum elementorum cap.XCVI
Qua ratione æſtus maris accedant & recedant, et ubi æſtus extra rationem cap.XCVII
Miracula maris cap.XCVIII
Poteſtas lunæ terrena & marina cap.XCIX
Poteſtas ſolis, & quare ſalſum mare cap.C
Item de natura lunæ cap.CI
Vbi altiſſimum mare cap.CII
Miracula aquarum, fontium & fluminũ cap.CIII
Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha cap.CIIII.
De naphtha cap.CV
De ſemper ardentibus locis cap.CVI
Ignium per ſe miracula cap.CVII
Terræ uniuerſæ mẽſura, lõgitudo & latitudo CVIII
Harmonica mundi ratio cap.CIX
Sũma res, & hiſtoriæ, & obſeruationes CCCCXVII

Ex autoribus.

M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæſare imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Piſone, T. Liuio, Cor. Nepote, Statio Seboſo, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, L. Aquila, qui item, Sergio Planto.

Externis.

Hipparcho, Timarcho, Soſigene, Petoſiri, Necepſo, Pythagoricis Poſidonio, Caſimandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Traſillo, Serapione, Dicæarcho. Archimede, Oneſicrito, Eratoſthene, Pythea, Herodoto, Ariſtotele, Cteſia, Artemidoro Epheſio, Iſidoro Characeno, Theopompo.

Libro III. continẽtur ſitus, gentes, maria, oppida portus, mõtes, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.

De Europa cap.I
Bætica longitudo & latitudo cap.II
Hiſpania citerior cap.III
Narbonenſis prouincia cap.IIII
Italia, Tiberis, Roma, Campania cap.V
De Corſica cap.VI
De Sardinia cap.VII
De Sicilia cap.VIII
De Lipara cap.IX
De Locris Italiæ fronte cap.X
Secundus Europæ ſinus cap.XI
Regio Italiæ quarta cap.XII
Quinta regio cap.XIII

Sexta

Sexta regio cap.XIIII
Octaua regio cap.XV
De Pado flumine cap.XVI
De Italia traſpadana, regio XI. cap.XVII
Venetia decima regio cap.XVIII
De Iſtria cap.XIX
De alpibus & gentibus alpinis cap.XX
Illiricum cap.XXI
Liburnia cap.XXII
Macedonia cap.XXIII
Norici cap.XXIIII
Pannonia, Dalmatia cap.XXV
Mœſia cap.XXVI

Inſularum Ionij & Adriatici ſumma. Oppida gentes XXVI. Summa flumina clara. Summi mõtes præclari. Summæ inſulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gentes. Summa res, & hiſtoriæ & obſeruationes CCCXXVI.

Ex autoribus.

Turannio Graccula, Cor. Nepote, T. Liuio, Catone Cenſorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Auguſto, Varrone Attacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Aruntio, Seboſo, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Piſone, C. Æliano, Valeriano.

Externis.

Artemidoro, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo Metrodoro Scepſio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

Libro IIII. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, menſura, populi qui ſunt aut fuerunt.

Epirus cap.I
Aetolia cap.II
Locri cap.III
Peloponneſus cap.IIII
Achaia cap.V
Arcadia cap.VI
Græcia & Attica cap.VII
Theſſalia cap.VIII
Magneſia cap.IX
Macedonia cap.X
Thracia cap.XI
Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Helleſponti, Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ cap.XII
Inſulæ Ponti cap.XIII
Germania cap.XIIII
Inſulæ in Gallico oceano cap.XV
Britannia, & Hibernia cap.XVI
Gallia cap.XVII
Lugdunenſis Gallia cap.XVIII
Aquitania cap.XIX
Citerior Hiſpania cap.XX
Luſitania cap.XXI
Inſulæ in Oceano cap.XXII
Vniuerſæ Europæ menſura cap.XXIII

Summa oppida & gentes. Summa flumina clara. Summa montium clara. Summa inſulæ quæ intercidere, oppida & gentes.
Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex autoribus.

M. Varrone, Catone cenſorio, M. Agrippa, diuo Auguſto, Varrone Attacino. Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hæcatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete grammatico, Scrapione Antbiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo muſico, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Doſiade, Anaximandro, Philiſtide Mallote, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Menæchmo, Aedoſthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythea, Iſidoro, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtocrito, Metrodoro, Cleobulo, Poſidonio.

Libro V. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

De Mauritania cap.I
Tingitana prouincia cap.II
Numidia cap.III
Africa cap.IIII
Cyrene cap.V
Libia Mareotis cap.VI
Inſulæ circa Africam, & ex aduerſo Africæ cap.VII
Aethiopes cap.VIII
De Aſia cap.IX
Alexandria cap.X
Arabia cap.XI
Syria, Palæſtina, Phœnice cap.XII
Idumæa, Syria, Palæſtina, Samaria, Aſcalo, Azotus, Cæſarea cap.XIII
Iudæa, Gallilæa, Hierico, Emmaus, Lydda, Ioppe cap.XIIII
Iordanis cap.XV
Aſphaltites cap.XVI
Gens Eſſenorum cap.XVII
Decapolis cap.XVIII
Tyrus & Sydon cap.XIX
Mons Libanus cap.XX
Syria Antiochena cap.XXI
Caſius mons cap.XXII
Cœle Syriæ cap.XXIII
Euphrates cap.XXIIII
Palmira cap.XXV
Hierapolis cap.XXVI
Cilicia, & adiunctæ gentes, Pamphylia, Iſauria,

Homonadum

5

Digitized by Google

Homonadum, Piſidia, Lycaonia, Taurus mons, Lycia cap. XXVII
Nimus fluuius cap. XXVIII
Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus cap. XXIX
Aeolis, Troas, Pergamus cap. XXX
Inſulæ ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius cap. XXXI
Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Nicea, Bithynia, Boſphorus cap. XXXII
Summa oppida & gentes, ſumma flumina clara, ſumma mõtiũ clara, ſũmma inſulæ CXVIII. ſumma quæ intercidere oppida, ſũma res hiſtoriæ et obſeruatiões.

Ex autoribus.

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Attacino. Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Cl. Cæſari, Aruntio, Liuio filio, Seboſo Actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Dicæarcho, Bione, Timoſthene, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panætio, Serapione Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo mathematico, Herodoto, Myrſila, Alexandro polyhiſtore, Metrodoro, Poſidonio, qui periplum aut perihegeſim, Sotade, Periandro, Ariſtarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophõte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

Libro VI. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.

Pontus Euxinus antea Axenos cap. I
Gens Paphlagonum & Cappadocum cap. II
Cappadocia cap. III
Themiſcyræ regionis gentes cap. IIII
Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu cap. V
Boſphorus Cimmericus, Mæotis cap. VI
Gentes circa Mæotin cap. VII
Armeniæ duæ cap. VIII
Armenia maior cap. IX
Albania, Iberia cap. X
Portæ Caucaſiæ cap. XI
Inſulæ in Ponto cap. XII
Gentes in Scythico Oceano cap. XIII
Media, Caſpiæ portæ cap. XIIII
Gentes circa Hyrcanum mare cap. XV
Item aliæ gentes cap. XVI
Scytharum gentes cap. XVII
Fluuius Ganges cap. XVIII
Gentes Indiæ cap. XIX
Indus fluuius cap. XX
Arij & iunctæ gentes cap. XXI
Taprobana inſula cap. XXII
Capiſſene, Carmania cap. XXIII
Sinus Perſicus, & Arabicus cap. XXIIII
Caſcandrus inſula, Parthorum regna cap. XXV
Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia cap. XXVI
Flumen Tigris cap. XXVII
Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris inſulæ cap. XXVIII
Sinus maris rubri, Troglodytici, & Aethiopici cap. XXIX
Multiformes & miræ hominum effigies cap. XXX
Inſulæ Aethiopici maris cap. XXXI
De fortunatis inſulis cap. XXXII
Terræ per mẽſuras cõputatæ digeſtio cap. XXXIII
Digeſtio terrarũ in parallelos & umbras pares cap. XXXIIII.
Summa oppida CXCV. Summa gentes DLXVI. Summa flumina clara CLXXX. Summa montes clari XXXVIII. Summa inſulæ CVIII. Summa quæ intercidere oppida aut gentes CXCV. Summa res, & hiſtoriæ & obſeruationes duo M.CC.XIIII.

Ex autoribus.

M. Agrippa, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæſare, Aruntio, Seboſo, Fabricio Tuſco, Tito Liuio, Seneca, Nigidio.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Betone, Timoſthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratoſthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro polyhiſtore, Iſidoro, Amometo, Metrodoro, Poſſidonio, Oneſicrito, Nearcho, Megaſthene, Diugneto, Ariſtocreonte, Bione, Dialdone, Simonide minore, Baſile, Xenophonte Lampſaceno.

Libro VII. continentur gentium mirabiles figuræ.

Gentium mirabiles figuræ cap. I
De Scythis & aliarum diuerſitate gentium cap. II
De prodigioſis partubus cap. III
De mutatione ſexus, & geminis partubus cap. IIII
De homine generando & pariendi tempore per illuſtria exempla à menſibus VII. ad XI. cap. V
De conceptibus, & ſigna ſexus in grauidis præuenientia partum cap. VI
De conceptu hominum & generatione cap. VII
De Agrippis cap. VIII
Monſtruoſi partus exciſi utero cap. IX
Qui ſint Vopiſci cap. X
Exempla numeroſæ ſobolis cap. XI
Exempla ſimilitudinum cap. XII
Quæ ſit generandi ratio cap. XIII

Item

Item de eodem multiplicius cap.XIIII
De menſtruis mulierum cap.XV
Item de ratione partuum cap.XVI
Inſignia corporum cap.XVII
Exempla variarum figurarum cap.XVIII
Diuerſorum morum exempla cap.XIX
De ſortitudine & uelocitate cap.XX
De viſu cap.XXI
De auditu cap.XXII
Exempla patientiæ cap.XXIII
Memoriæ exempla cap.XXIIII
Laus C. Iulij Cæſaris cap.XXV
Laus Pompeij Magni cap.XXVI
Laus Catonis primi cap.XXVII
Item de fortitudine cap.XXVIII
De ingenijs ſiue laudibus quorundam ab ingenijs cap.XXIX
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. cap.XXX
De morum maieſtate cap.XXXI
De autoritate cap.XXXII
De diuinitate cap.XXXIII
De Naſica cap.XXXIIII
De pudicitia cap.XXXV
De pietate cap.XXXVI
De artium plurimarum excellẽtia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria cap.XXXVII
Item mira opera artificis cap.XXXVIII
De ſeruitijs cap.XXXIX
De præſtantia gentium cap.XL
De felicitate ſumma cap.XLI
Varia exempla fortunæ cap.XLII
De bis proſcriptis, L. Sylla, Q. Metello cap.XLIII
De altero Metello cap.XLIIII
De diuo Auguſto cap.XLV
Quos beatiſſimos dij indicauerunt cap.XLVI
Quem viuentem ut deum coli iuſſerunt cap.XLVII
De ſpatiis uitæ longiſſimis cap.XLVIII
De uarietate naſcendi cap.XLIX
In morbis uaria exempla cap.L
De ſignis mortis cap.LI
De his qui elati reuixerunt cap.LII
De mortibus repentinis cap.LIII
De ſepultura cap.LIIII
De anima uel de manibus cap.LV
Quæ quis inuenerit in uita cap.LVI
In quo primus gentium conſenſus cap.LXII
De literis antiquis cap.LVIII
Quando primum tonſores Romæ cap.LIX
Quando primum horologia cap.LX
Sũma, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes DCCXLVII

Ex autoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Maſſurio, Agrippina Claudij, M. Cicerone, Aſinio Pollione, Meſſala, Ruſo, Cor. Nepote, Virgilio, Liuio, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Cor. Celſo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Ficulo, Pomponio Attico, Pediano Aſconio, Sabino, Catone Cenſorio, Fabio Veſtale.

Externis.

Herodoto, Ariſtea, Betõe, Iſigono Cratete, Agatharchide, Calliphane, Ariſtotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megaſthene, Cteſia, Tauurone, Eudoxo, Oneſicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate med. Aſclepiade med. Heſiodo, Anacreonte, Theopõpo, Hellanico, Damaſte, Ephoro, Epigene, Beroſo, Petoſiri, Necepſo, Alexãdro Polyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhiſtore hiſtorico, Statone, qui contra Ephori theoremata ſcripſit, Heraclide Pontico, Aſclepiade qui tragodumena, Philoſtephano, Hegeſia, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

Libro octauo continentur animalium terreſtriũ naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terreſtribus, elephantorũ commendatio, & de ſenſu eorum cap.I
Quando primum iuncti cap.II
De docilitate eorum cap.III
De clementia eorum, & quòd pericula ſua intelligãt, & de tigridis truculentia cap.IIII
De intellectu & memoria eorum cap.V
Quando primum in Italia cap.VI
Pugnæ eorum cap.VII
Quomodo capiantur cap.VIII
Quomodo domentur cap.IX
Da partu eorum & reliqua natura cap.X
Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum & draconum cap.XI
De ſolertia animalium cap.XII
De draconibus cap.XIII
De ſerpentibus maximis & bois cap.XIIII
De Scythicis animalibus, & ſeptẽtrionalib. cap.XV
De leonibus cap.XVI
De pantheris cap.XVII
De trigridis natura, & camelis, & camelopardali, et quando primum Romæ viſa cap.XVIII
De chao & cepho cap.XIX
De rhinocerote cap.XX
De lyncibus & ſphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ; mantichora, monocerote, catoplepa, baſiliſco cap.XXI
De lupis cap.XXII
De ſerpentibus cap.XXIII
De ichneumone cap.XXIIII
De crocodilo & hippopotamo cap.XXV
Quis primus Romę hippopotamũ & crocodilos oſtendit, & medicina ab animalib. reperta cap.XXVI
Quæ animalia, quas herbas oſtenderũt, cerui, lacerti, hirundines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrſi, cerui, palumbes, co

Digitized by Google

bes, columbæ, grues, coruus cap. XXVII
Prognoſtica animalium cap. XXVIII
Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ cap. XXIX
De hyæna & crocuta & mantichora, & fibris & lutris cap. XXX
De ranis & vitulis marinis & ſtellionibus ca. XXXI
De ceruis cap. XXXII
De tragelapho & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus cap. XXXIII
De tarando & lycaone & thoe cap. XXXIIII
De hyſtrice cap. XXXV
De vrſis & fœtibus eorum cap. XXXVI
De muribus Ponticis & Alpinis, & herinacijs cap. XXXVII
De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris cap. XXXVIII.
De vipera, cochleis, & lacertis cap. XXXIX
De canibus cap. XL
Ad canis rabidi morſum cap. XLI
De natura equorum cap. XLII
De aſinis cap. XLIII
De mulis cap. XLIIII
De bubus cap. XLV
De api boue cap. XLVI
De natura pecorũ & generatione eorum cap. XLVII
De generibus lanarum & ueſtium cap. XLVIII
De muſimone cap. XLIX
De capris & generatione earum cap. L
De ſuibus et natura earum cap. LI
De viuarijs beſtiarum cap. LII
De ſemiferis animalibus cap. LIII
De ſimijs cap. LIIII
De leporibus et cuniculis cap. LV
De ſemiferis cap. LVI
De muribus et gliribus cap. LVII
Quæ animalia quibus locis non ſint cap. LVIII
Quæ aduenis noceant cap. LIX
Summa, res, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCLXXXVIII.

Ex autoribus.

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piſone, Cor. Valeriano, Catone Cenſorio, Feneſtella, Trogo, Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello Scipione, Cor. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manilio Sura.

Externis.

Iuba, Polybio, Oneſicrito, Iſidoro, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio phyſico, Democrito, Theophraſto, Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore itẽ, Cteſia, Duride, Philiſto, Archita, Philarcho, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtãdro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Charea Athenæo, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Hegeſia Maroneõ, Menãdris Prieneo et Heracleote, Menecrate poetã, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui itẽ, Dionyſio qui Magonẽ trãſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Archelao rege, Nicãdro.

L*Ibro nono continẽtur animalium aquaticorum hiſtoria et natura.*

De aquatilium natura cap. I
Quare maxima in mari animalia cap. II
De Indici maris beluis cap. III
Quæ in quoque Oceano maxima cap. IIII
De tritonum et nereidum, et elephantorum marinorum figuris cap. V
De balenis et orcis cap. VI
An ſpirent piſces an dormiant cap. VII
De delphinis et eorum natura mirabili cap. VIII
De turſionibus ſiue tyrſionibus cap. IX
De teſtudinibus et quomodo capiantur cap. X
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit cap. XI
Tegmenta aquatilium cap. XII
De vitulo marino cap. XIII
De piſcibus pilo carentibus, et quomodo pariant, et quot eorum genera cap. XIIII
De nominibus et naturis multorũ piſcium cap. XV
De augurijs et diuerſitate piſcium cap. XVI
De mugili et alijs piſcibus, et quòd non ijdem vbique placeant cap. XVII
De mullo, et coracino, ſalpa, ſalmone cap. XVIII
De exocœto, muribus, polypis, et murenis cap. XIX
Digeſtio piſcium in figuras corporum cap. XX
De anguillis cap. XXI
De captura earum in lacu Benaco cap. XXII
De murenæ natura cap. XXIII
De planis piſcibus cap. XXIIII
De echeneide, eiusq; natura mirabili cap. XXV
De varietate naturæ piſcium cap. XXVI
De lucerna piſce et dracone marino cap. XXVII
De piſcibus ſanguine carentibus cap. XXVIII
De loligine, et ſepis, et polypis, et nautilis cap. XXIX
De ozena, nauplio, et locuſtis cap. XXX
De cancbris, echinis, et echinometris cap. XXXI
De cochleis cap. XXXII
De pectinibus, murice, et concharum generibus cap. XXXIII
De diuitijs marinis cap. XXXIIII
Quomodo naſcantur, et ubi, et quomodo inueniantur margaritæ cap. XXXV
De natura purpuræ et muricis cap. XXXVI
Quot ſint genera cap. XXXVII
Quomodo capiantur cap. XXXVIII
Romæ quando vſus purpuræ cap. XXXIX
De pretio earum cap. XL
De tingendo Amethyſtino, et ex cocco byſsino cap. XLI

De pinna & pinnothere, & aquatilium ſenſu cap. XLII
De ſcolopendris, vulpibus, & glanis cap. XLIII
De ariete piſce cap. XLIIII
De his quæ tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, & de vrticis, & ſpongijs cap. XLV
De caniculis marinis cap. XLVI
De his quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine vllo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus cap. XLVII
De venenatis marinis cap. XLVIII
De morbis piſcium cap. XLIX
De generatione eorum mira cap. L
Itē de generatione, & qui piſces oua pariat cap. LI
De vuluis piſcium cap. LII
De longiſſima vita piſcium cap. LIII
De viuarijs oſtreorum, & quis ea primus inuenerit cap. LIIII
Quis primus murenarum viuaria fecerit cap. LV
De cochlearū viuarijs, & quis primus inſtituit LVI
De piſcibus terrenis cap. LVII
De muribus Nili cap. LVIII
De anthia piſce, & quomodo capiatur cap. LIX
De ſtellis marinis cap. LX
De dactylis eorumq́; miraculis cap. LXI
De inimicitijs et amicitijs inter ſe aquatiliū ca. LXII
Summa res & hiſtoria & obſeruationes DCL.

Ex autoribus.

Turanio Graecula, Trogo, Mecœnate, Alfio Flauo, Cor. Nepote, Laberio Mimographo, Fabiano, Feneſtella, Mutiano, Aelio Stilone, Statio, Seboſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio, Meſſala Coruino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis.

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Traſillo, Hegeſidemo Cythnio, Alexādro Polyhiſtore.

Libro decimo continentur natura & hiſtoria animalium volatilium.

De natura auium cap. I
De phœnice cap. II
De aquilis cap. III
Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum cap. IIII
Mirum de aquila cap. V
De vulturibus cap. VI
De ſangale cap. VII
De accipitribus cap. VIII
De coccyce quæ à ſuo genere interimitur cap. IX
De miluis cap. X
Digeſtio auium per genera cap. XI
De inauſpicatis auib. cornice, coruis, bubone ca. XII
De incendiaria aue cap. XIII
De cliuina cap. XIIII
De auibus incognitis cap. XV
De auibus nocturnis cap. XVI
De noctuis cap. XVII
De pico martio cap. XVIII
De vncos vngues habentibus & digitos cap. XIX
De pauonibus, et quis eos primus cibi cauſa occiderit cap. XX
De gallis, & quomodo caſtrentur, & de gallinaceo locuto cap. XXI
De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comederit, & de apide anſerino Comageno cap. XXII
De gruibus, ciconijs, oloribus, et peregrinis auibus, & conturnicibus, & de glotte cap. XXIII
De hirundinibus, & merulis, turdis & ſturnis, turturibus et palumbis cap. XXIIII
Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres cap. XXV
De auibus mira cap. XXVI
De auibus ſeleucidibus cap. XXVII
De ibi cap. XXVIII
Quæ aues in quibus locis non ſunt, et quæ mutant colorem, et vocem, et de luſcinijs cap. XXIX
De merulis cap. XXX
Tempus auium genituræ cap. XXXI
De halcyonibus, et de diebus earum nauigabilibus, et gauijs, et mergis cap. XXXII
De auium ſolertia in nidificando, hirundine, argatili, cynamulgis, et perdicibus cap. XXXIII
De columbis cap. XXXIIII
De palumbis cap. XXXV
De paſſeribus cap. XXXVI
De tinnunculo cap. XXXVII
De volatu et inceſſu auium cap. XXXVIII
De apodibus cap. XXXIX
De caprimulgis et plateis cap. XL
De ingenijs auium cap. XLI
De carduele et pſittaco, et auibus, quæ loquuntur cap. XLII
De coruorum intelligentia cap. XLIII
De Diomedeis auibus cap. XLIIII
Quæ animalia nihil diſcant cap. XLV
De potu auium cap. XLVI
De himantopode, et onocrotalis, et de peregrinis auibus cap. XLVII
De multarū auiū nominibus et natura ca. XLVIII
De nouis auibus et fabuloſis cap. XLIX
Quis gallinas farcire inſtituerit, de auiarijs, et quis ea primus inſtituerit cap. L
De Aeſopi patina cap. LI
De generatione auium, et præter aues quæ quadrupedes oua pariant cap. LII
De ouorum generatione, incubato auium et coitu cap. LIII
De uitijs et remedijs incubantium cap. LIIII
De augurijs ouorum cap. LV
Quæ gallinæ optimæ cap. LVI
De morbis earum et remedijs cap. LVII

De conceptu & numero fœtus auium cap.LVIII
De panone & anſeribus cap.LIX
De ardeolis, & quomodo ſeruentur optime oua cap.LX
Quæ volucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat cap.LXI
De conceptu viperæ & partu, & quæ terreſtrium oua pariant cap.LXII
De generatione terreſtrium cap.LXIII
De varia generatione animalium cap.LXIIII
De murium fœtu cap.LXV
De ſpina hominis anguem naſci cap.LXVI
De ſalamandra cap.LXVII
De ijs quæ naſcuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt cap.LXVIII
De ſenſibus animalium cap.LXIX
Auditum & olfactum eſſe piſcibus cap.LXX
Tactum communem eſſe omnibus cap.LXXI
Quæ venenis viuant, & quæ terra cap.LXXII
De cibo & potu quorundam cap.LXXIII
Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant cap.LXXIIII
De ſomno animalium cap.LXXV
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes ſeptingenta uigintiquatuor.

Ex autoribus.

Manilio, Cornelio Valeriano, Actis, Vmbritio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Meliſſo, Mutiano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Cor. Celſo, Horatio Deſulone, Hygino, Sarſenis, Nigidio, Manilio Sura.

Externis.

Homero, Phæmonoe, Philemone, Boetho, qui ornithogoniam, Hyla qui de augurijs, Ariſtotele, Theophraſto, Callimacho, Aeſchylo, Hierone, Philometore, Archita, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bachio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæenſe, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Iuba, Androcione qui de agricultura, Aeſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Nicandro, Oneſicrito, Philarcho, Heſiodo.

Libro XI. continentur hiſtoria & natura paruorum animalium & reptilium.

De inſectorum genere cap.I
De ſubtilitate naturæ in his cap.II
Vtrum ſpirent, an habent ſanguinem cap.III
De corpore eorum cap.IIII
De apibus cap.V
Qui ordo naturæ in eis cap.VI
De vocabulis operis cap.VII
Ex quibus floribus opera fiant cap.VIII
De amatoribus earum cap.IX
Ratio operis cap.X
De fucis cap.XI
Quæ natura mellis cap.XII
Quæ optima mella cap.XIII
Quæ genera mellis in ſingulis cap.XIIII
Quomodo probentur mella cap.XV
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur cap.XVI
Quæ regiminis ratio cap.XVII
De genere apum, & quæ inimica apibus ca.XVIII
De morbis apum cap.XIX
De continendis apibus, & quomodo reparentur cap.XX
De veſpis & crabronibus cap.XXI
De bombycib. & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam veſtem inuenerit cap.XXII
De bombyce Coa cap.XXIII
De araneis, et generatione earum cap.XXIIII
De ſcorpionibus cap.XXV
De ſtellionibus et cicadis cap.XXVI
Cicadæ vbi non ſint, et vbi mutæ cap.XXVII
De pennis inſectorum, et ſcarabæis, et ſcarabæorum generibus cap.XXVIII
De locuſtis cap.XXIX
De formicis noſtratibus cap.XXX
De Indicis cap.XXXI
De diuerſitate inſectorum cap.XXXII
De animalibus in ligno et ex ligno naſcentibus cap.XXXIII
De animali cui cibi exitus non eſt cap.XXXIIII
De tineis et culicibus cap.XXXV
De pyrali ſiue pyrauſta cap.XXXVI
Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra cap.XXXVII
De ſanguine, et quorum celerrime ſiccetur, quorum non coeat, quorum grauiſſimus, vel tenuiſſimus, vel quorum nullus cap.XXXVIII
An in ſanguine principatus, et de tergore, et pilis, et mammis cap.XXXIX
Notabilia animalia quæ mammis cap.XL
De lacte, et vnde caſeus non fiat cap.XLI
De diuerſitate caſeorum cap.XLII
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus cap.XLIII
De ſimiarum ſimilitudine cap.XLIIII
De vnguibus cap.XLV
De vngulis cap.XLVI
De pedibus auium et unguibus cap.XLVII
De pedibus inſectorum à binis ad C. cap.XLVIII
De pomilionibus et genitalibus cap.XLIX
De caudis cap.L
De vocibus cap.LI
De agnaſcentibus membris, et dicta Ariſtotelis de vita hominis cap.LII

De anima

De anima & halitu animalium, & quæ guſtata interimant, & de victu hominis, & quibus de cauſis non coquatur cap. LIII
De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent cap. LIIII
Summa, res, & hiſtoriæ & obſeruationes duo millia ducenta ſeptuaginta.

Ex autoribus.

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Sarſena, Celſo Cornelio, Aemylio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, qui item, Vmbritio qui itẽ, Catone Cenſorio, Domitio Caluino, Trogo, Meliſſo, Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio, Opio.

Externis.

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo qui melitturgia, Ariſtomacho qui item, Philiſto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de beſtijs venenatis, Hippocrate, Eriphilo, Eraſiſtrato, Aſclepio, Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris Prienẽſe & Heracliote, Euphronio Athenæo, Theophraſto, Heſiodo, Philometore rege.

Libro XII. continetur de arboribus.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura eorum cap. I
De chamæplatano, & quis totonderit viridaria cap. II
De peregrinis arboribus, & malo Aſſyria cap. III
De India arboribus, & quando primum Romæ ebenus cap. IIII
De ſpina & ficu Indicis cap. V
De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus, & laniferis cap. VI
De piperis arboribus, & garyophyllo, & alijs pluribus cap. VII
De macir et ſaccaro, & arboribus Arianæ gentis cap. VIII
De bdellio, et arboribus Perſici maris cap. IX
De arboribus Perſicæ inſulæ, & lanigeris arboribus cap. X
De goſſampinis et arboribus ex quibus veſtes fiunt, et quibus modis conſtent arborũ fructus cap. XI
De coſto, et nardo, et differentijs nardi cap. XII
De aſaro, amomo, amomide, et cardamomo cap. XIII
De thure et arboribus thuris cap. XIIII
De myrrha et arboribus myrrhæ cap. XV
De generibus myrrhæ, et natura, et pretio eius cap. XVI
De maſtice, ladano, et bruta, enhæmo, et ſtrobo, et ſtyrace cap. XVII
De felicitate Arabiæ cap. XVIII
De cinnamomo, et xylocinnamomo, et caſia cap. XIX
De iſocinnamomo, et cancamo, et taro cap. XX
De ſerichato, et gabalio, et de myrobalano cap. XXI
De phœnicobalano, et calamo odorato cap. XXII
De ammoniaco et ſphagno cap. XXIII
De cypro et aſpalatho, et maro cap. XXIIII
De balſamo, et opobalſamo, et xylobalſamo, et ſtyrace, et galbano cap. XXV
De panace, et ſpondylio, et malobathro cap. XXVI
De oleo omphacio cap. XXVII
De bryo et œnanthe, et de elate arbore, et cinnamo caryopo cap. XXVIII
Summa, res, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCCCLXXIIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Flauio Proculo, Trogo, Hygino, Claudio Cæſare, Cor. Nepote, Sextio Nigro qui Græce de medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo, Xenia, Athenæo, Lyco, Anteo, Ephippo, Charea, Democle, Ptolemæo Lago, Marſya Macedone, Zoilo itẽ, Democrito, Amphilocho, Ariſtomacho, Alexandro Polyhiſtore, Iuba, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democle item, Euphrone item, Obſenide item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Epheſio, Eratoſthene.

Libro tredecimo continetur de vnguentis & arboribus maritimis.

De vnguentis, & quando primum ſunt cognita nobis, de compoſitione cap. I
Quod vnguentum regale vocetur, & quæ diapaſmata, & qualiter ſeruentur cap. II
Quanta in vnguentis luxuria, et quando primum Romanis in vſu cap. III
De palmis & natura earum & generibus cap. IIII
De Syriæ generibus cap. V
De terebintho cap. VI
De ficu Aegyptia, & Cypria cap. VII
De ceraunia ſiliqua cap. VIII
De Perſica Aegypti, & ſpina Aegyptia cap. IX
De Primo & arboribus circa Memphin cap. X
De gummi generibus & papyro cap. XI
De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & vitijs, et glutino earum cap. XII
De libris Numæ cap. XIII
De arboribus Aethiopiæ cap. XIIII
De Atlantis arboribus & citreis, & quæ in his laudentur, & quæ vituperentur cap. XV

De arbore trogete cap.XVI
De arbore loto cap.XVII
De ſcapo ipſo & radice loti cap.XVIII
De paliuro, & punici malo, & de flore punici mali cap.XIX
De Aſia & Græcia fruticibus cap. XX
De timelaa ſiue chamelaa, & tragacanthe, & de tragio, ſiue ſcorpione, & myrice, & brya, et galla cap.XXI
De euonymo, adrachne, et coggigrya, et thapſia cap. XXII
De cappari ſiue cynosbato, aut ophioſtaphile, et de ſari cap.XXIII
De ſpina Babyl. regia, et de cytiſo cap.XXIIII
De fructibus et arboribus noſtri maris, atque rubri et Indici cap.XXV
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes CCCCLXVIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Proculo, Cl. Cæſare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui Græce de medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſidoro, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Athenienſe, Lyco, Anteo, Ephippo, Dione, Adimanto, Ptolemæo Lago, Marſya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhiſtore, Ariſtomacho, Iuba rege, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Botrye medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democlide item, Euphrone itē, Mneſicle item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarētino, Xenocrito Epheſio.

Libro quartodecimo continetur de vitibus et vineis.

De vitium natura, et quib. modis ferant cap.I
De generibus vitium cap.II
Item de vitium generibus, ſecundum locorum et regionum proprietatem cap.III
Inſignia cultura vinearum cap.IIII
De natura vini cap.V
Vina generoſa cap.VI
Vina tranſmarina cap.VII
De vino quod vocatur bion, genera ſeptem cap. VIII
De dulcium generibus quatuordecim cap.IX
De deuterijs et ſecundarijs, vini genera tria cap.X
Quæ nuper in Italia generoſa vina eſſe cœperunt cap. XI
De vini obſeruatione à Romulo rege poſita cap.XII
Qui vini vſus antiquis, & de vinis antiquorum cap. XIII
De apothecis, et de vino Opimiano cap.XIIII
De liberalitate Cæſaris in vino, et quando primum quatuor genera vini poſita cap.XV
De vinis fictitijs cap.XVI
De hydromeli et oxymeli cap.XVII
Prodigioſa genera vini cap.XVIII
Quibus vinis ad ſacra vti fas non ſit, et quibus generibus muſta condiantur cap.XIX
De picis generibus, et reſinis, et muſtis condiendis, et de aceto et de fece cap.XX
De cellis vinarijs cap.XXI
De vitanda ebrietate cap.XXII
Summa res et hiſtoriæ et obſeruationes D.X.

Ex autoribus.

Cor. Valeriano, Virgilio, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre et filio, Scropha, Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino Iulio, Actio, Columella, Maſſurio Sabino, Feneſtella, Tergilla, M. Actio Planco, Flauio Dorſeno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Cotta Meſſalino, L. Piſone, Pompeio Lenæo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Botrye item, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Charea Athenienſe, Chæriſto item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphrone Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aeſclepiade medico, Oneſicrito, Iuba rege.

Libro quintodecimo continetur de natura frugiferarum arborum et cultarum.

Natura frugiferarum arborum cap.I
De oleo cap.II
De natura oliuæ et oleæ incipientis cap.III
De natura olei cap.IIII
De cultura olivarum cap.V
De ſeruandis oliuis, et quomodo faciendum oleum cap.VI
De oleo factitio cap.VII
De amurca cap.VIII
Pomorum omnium genera et naturæ cap.IX
Nucum pinearum genera quatuor cap.X
De malo cotoneo cap.XI
De perſico genera quatuor cap.XII
De pruno genera vndecim cap.XIII
De diuerſis generibus malorum, genera viginti nouem cap.XIIII
De piris et inſitorum varietate cap.XV
De pomis ſeruandis cap.XVI

De

De cotoneis, punicis, piris et ſorbis, et vuis ſeruandis cap. XVII
De ficis, genera viginti nouem cap. XVIII
De caprifico & caprificatione cap. XIX
De meſpilis & eorum generib. tribus cap. XX
De ſorbis genera quatuor cap. XXI
De nuce iuglande cap. XXII
De caſtaneis genera octo cap. XXIII
De ſiliquis, & carnoſis pomis, & moris, & de acinis & baccis cap. XXIIII
De ceraſis genera octo cap. XXV
De corno & lentiſco cap. XXVI
De generibus ſuccorum, & de odore cap. XXVII
De ſuccis fructuum & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum cap. XXVIII
De myrto, genera eius XI. cap. XXIX
De lauro genera tredecim cap. XXX
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes DXX.

Ex autoribus.

Feneſtella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Pompeio Lenæo, M. Actio Planco, Flauio Dorſeno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Sextio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Heſiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Archita, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Cheriſto item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade med. Eraſiſtrato item, Comiade qui de conditura vini, Ariſtomacho, qui item, Hiceſio qui item, Themiſone medico, Oneſicrito, Iuba rege.

LIbro XVI. *continentur ſylueſtrium arborum naturæ.*
Gentes ſine arbore, & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus cap. I
De Hercyniæ ſyluæ magnitudine cap. II
De glandiferis cap. III
De ciuica corona, & qui frondea corona donati cap. IIII
De glande genera tredecim cap. V
De fagina glande, reliquis glandibus, et carbone, et paſtu porcorum cap. VI
De galla, & quàm multa præter glandem eædem ferant arbores cap. VII
De cachrye & cocco grano, & agarico, & ſubere cap. VIII
Quarum ſint in vſu cortices cap. IX
De ſcandulis & pinu, pinaſtro, abiete, piceaq́;, larice, tæda, taxo cap. X
Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium, et de ſpiſſa pice quomodo fiat, et quibus modis reſina coquatur cap. XI
De zopiſſa, et ſapio, et quarum arborum materia in pretio ca. XII
De fraxino genera eius quatuor cap. XIII
De tilia, genera eius duo cap. XIIII
De aceris generibus decem cap. XV
De bruſco, & molluſco, & ſtaphylodēdro, & buxo, genera tria cap. XVI
De vlmo genera quatuor cap. XVII
De arborum natura per ſitus ca. XVIII
Diuiſio generum cap. XIX
Quibus folia non decidant, & de rododendro cap. XX
Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum cap. XXI
De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum varij colores cap. XXII
De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur cap. XXIII
Quæ folia verſentur omnibus annis, quæ foliorum è palmis cura & vſus, & foliorum mirabilia cap. XXIIII
De ordine naturæ in ſatis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine floreant cap. XXV
De corno, et quo tempore quæq; ferant, et quæ fructum non ferant, et quæ infelices exiſtimantur, et quæ facilime fructum perdunt, quibus fructus antequam folium naſcantur cap. XXVI
De biferis et triferis, et quæ celerrime ſeneſcant, et de ætatibus earum cap. XXVII
De moro cap. XXVIII
De ſylueſtribus cap. XXIX
De buxo, et faba Græca ſiue loco cap. XXX
De ramis et cortice, et radicib. arborū cap. XXXI
De prodigioſis arboribus, et quibus modis ſponte naſcantur, et quòd non omnia vbiq; naſcantur, et quæ non alibi naſcantur arbores cap. XXXII
De cypreſſo, et quòd ex terra noua aliqua ſæpe naſcātur quæ in ea ante non fuerunt cap. XXXIII
De edera cap. XXXIIII
De edera quæ vocatur ſmilax cap. XXXV
De aquaticis calamis et fruticibus cap. XXXVI
De ſalice, genera eius VIII. *et quæ præter ſalicem ſint vtilia ligaturis, et de rubis* cap. XXXVII
De ſuccis arborum, et natura materiarum, et de cædendis arboribus cap. XXXVIII

De larice, et abiete, et ſapino, et cæteris huiuſmodi arboribus cædendis cap. XXXIX
De materijs, de magnitudine arborum, et quæ cariē et ruinam non ſentiunt, et de perpetuitate materiarum cap. XL
De teredinibus cap. XLI
De materijs architecti, et quæ materies ad quid vtilis, et quæ firmior materia in tectum cap. XLII
De glutinãda materia, et lignis ſectilibus cap. XLIII
De arborum ætate, et quæ genera arborum minime durant. Similiter de viſco et Druidibus cap. XLIIII
Summa medicinæ, et hiſtoriæ, et obſeruationes centum trigintaquinque.

Ex autoribus.

M. Varrone, Fæciale, Nigidio, Cor. Nepote, Hygino, Maſſurio, Catone, Mutiano, L. Piſone, Trogo, Calphurnio Baſſo, Cremutio, Seſtio Nigro, Cor. Boccho, Vitruuio, Græcino.

Externis.

Alexandro Polyhiſtore, Heſiodo, Theophraſto, Democrito, Homero, Timæo mathematico.

Libro XVII. continentur ſatiuarum ac cultarū arborum naturæ

Arborum pretia mirabilia cap. I
De natura cœli ad arbores, et quam partem cœli ſpectare debeant cap. II
De ſocietate cœli et terræ ad arbores cap. III
De qualitate regionum cap. IIII
Genera terrarum cap. V
De terra quã Britannia et Gallia amat cap. VI
De Græcorum circa hanc doctrina cap. VII
De terrarum generibus cap. VIII
De cineris vſu, et de ſimo, et quæ ſata vberiorem terram faciant et quæ vrant cap. IX
De ſatione arborum, et quid auulſione naſcuntur arbores cap. X
De transferendis ſeminarijs, et vlmis ſerendis, et ſcrobibus cap. XI
De interuallis plantandarum arborum, et vmbris, et ſtillicidijs, et vbi plantari debeant cap. XII
Quæ arbores tarde creſcant, et quæ celeriter, et de ſabina cap. XIII
De ſatione arborū, et inſitione, et quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio cap. XIIII
De vite inſerenda cap. XV
De emplaſtratione cap. XVI
Exemplum huius rei cap. XVII
De cultura talearum, et quibus temporibus inſitio fiat cap. XVIII
Quæ arbores ſocietate gaudeãt, et de diſciplina ablaqueandi et accumulandi cap. XIX
De ſalicto et harundineto, et cæteris cæduis ad perticas, palos cap. XX
De culturis, et diſciplina excolendarum vinearum cap. XXI
De ſulco, et vinearum putatione cap. XXII
Ratio arbuſtorum cap. XXIII
De ſeruandis vuis, et morbis arborum cap. XXIIII
De varijs prodigijs ſiue oſtentis in arboribus, deq; oliueto publicam viam olim tranſgreſſo cap. XXV
De remedijs morborum arborum cap. XXVI
De caprificatione et ſtercoratione cap. XXVII
De diuerſis medicamentis arborum contra venenata animalia, et contra formicas, et contra noxia animalia cap. XXVIII
Summa, res, et hiſtoriæ, et obſeruationes quingentæ octoginta vna.

Ex autoribus.

Cor. nepote, Catone Cēſorio, M. Varrone, Celſo, Virgilio, Hygino, Sarſenis patre et filio, Scropha, Calphurnio Baſſo, Trogo, Aemilio Macro, Græcino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manilio, Dorſeno Mundo, C. Epidico, L. Piſone.

Externis.

Iſidoro, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lennio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymeo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Mileſio, Bione, Chærea Athenienſe, Cheriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui itē, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Ariſtandro qui de portentis.

Libro XVIII. continetur de agricultura.

Quod antiquis maximum ſtudium agriculturæ fuit, et de hortortorū ſingulari diligētia c. I
Quæ corona prima Romæ cap. II
De iugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties et quibus temporibus fuit ſumma vilitas annonæ, et qui agricultura illuſtres cap. III
Ratio de agricultura cap. IIII
Laus agricolarum, et quæ obſeruanda in agro parando cap. V
De villarum poſitione, et præcepta antiquorum de agro colendo cap. VI
De frugum generibus et natura cap. VII
Non omnia frumenti genera vbiq; naſci, et de reliquis in oriente generibus cap. VIII
De piſtorijs et molitura, et farina cap. IX
De ſimilagine, ſiligine, et alijs generibus, et de piſtura cap. X
De fermentis, et panis faciendi ratio, et genera, et quando primum piſtores Romæ, et de cribris et alica cap. XI
De leguminibus cap. XII
De rapis, et napis Amiterninis cap. XIII
De lupino cap. XIIII
De vicia et eruo cap. XV

De fœno

De fœno Græco ; & farragine , & de ocymo , & medica, & cytiſo cap. XVI
De vitijs frugum & remedijs , & quid in quoque terræ genere debeat ſeri cap. XVII
De prodigijs frugum, & arandi diſciplina , & vomerum generibus cap. XVIII
De tẽporibus arandi , & iunctione boum cap. XIX
De occando , & quodam arationis genere , & de iteratione, & reſectione cap. XX
De cultura terræ cap. XXI
Exempla diuerſarum terrarũ , & ſumma fertilitate, & biſera vitæ, & aquarum differentia cap. XXII
De qualitate terræ , & ſtercoratione cap. XXIII
De bonitate ſeminum , & diſciplina ſeminandi , & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero ſerẽdum, & temporibus ſerendi cap. XXIIII
Digeſtio ſyderum in noctes & dies cap. XXV
Replicatio totius culturæ, & quid quoq; mẽſe in agro fieri oporteat cap. XXVI
Ne agricolæ aſpiciant ſtellas, ſed magis tẽpora ſerẽdæ frugis, & ortus occaſusq; ſyderis in quibuſdã herbis, & de ſtellarum ortu & occaſu cap. XXVII
De pratis & reparatione prati, & cotibus, & ſalcibus, & deſcriptio frugũ & ſyderum cap. XXVIII
De tempeſtatibus vtriuſq; temporis , & remedijs ſterilitatum cap. XXIX
De meſſe & tritico , et palea , et frumento ſeruando cap. XXX
De vindemia et autumni temporibus cap. XXXI
De lunari ratione cap. XXXII
De ventorum ratione cap. XXXIII
De limitatione agrorum cap. XXXIIII
Prognoſtica tempeſtatum cap. XXXV
Summa , res, et hiſtoriæ, et obſeruationes MMLX.

Ex autoribus.

Maſſurio Sabino , Caſſio Hemina, Verrio Flacco , L. Piſone, Cor. Celſo , Turannio Gracula , D . Syllano, M. Varrone, Catone Cenſorio, Seroſa , Sarſenis patre et filio, Domitio Caluino , Hygino , Virgilio , Trogo, Ouidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Aruntio, qui Græce de aſtris ſcripſit , Cæſare dictatore qui itẽ, Sergio Paulo, Sabino, Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Baſſo, Atteio Capitone, Manlio Sura , Actio qui praxidica.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito , Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Archita, Xenophonte , Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio , Ariſtophane Mileſio , Apollodoro Lennio, Antigono Cymeo , Agathocle Chio, Apollonio Pergameno , Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio , Bione Solenſe , Charea Athenienſe, Chariſto item, Diodoro Prienæo , Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androtiõe qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui itẽ, Dionyſio qui Magonem tranſtulit , Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit , Thalete, Eudoxo, Philippo, Doſitheo, Parmeniſco , Melitone , Critone , Oenopide, Zenone , Euctemone, Harpalo , Hecatæo, Anaximandro , Soſigene, Hipparcho, Arato, Zoroaſtre , Archibio.

Libro decimonono continetur lini natura et mirabilia

De lini ſatione, et generibus eius , et qũo perficiatur , et de mappis, et lino non ardente, et quando primum in theatris vela cap. I
De ſparti natura , et quando primum vſus eius , et quomodo perficiatur , et quæ ſine radice naſcantur, et viuant cap. II
De myſi , et tuberibus , et de fungis pezicis, laſerpitio , et magydari, et rubia, et radicula cap. III
De hortorum cura , et digeſtio terræ naſcentiũ præter fruges et frutices cap. IIII
Natura et genera , et hiſtoria naſcentium in hortis rerum cap. V
De hortenſium herbarum radicibus, folijs , floribus, coloribus cap. VI
Quoto die quæq; herba naſcuntur ſatæ , et quomodo quæq; formentur vel digerantur , et quorum ſingula genera ſunt , et quorum plura cap. VII
Natura et genera , et hiſtoria , ad condimẽta in horto ſatarum rerum XLVI. cap. VIII
De fœniculo et cannabe cap. IX
De morbis hortorum , et remedia circa formicas, erucas, et culices cap. X
Quæ magis ſint fortia vel minus, et quibus ſalſæ aquæ proſint cap. XI
Ratio rigandorum hortorum , et quæ translata meliora fiant , et de ſuccis hortenſiorum , et saporibus cap. XII
Summa res et hiſtoriæ et obſeruationes MCXLIIII.

Ex autoribus.

M . Actio Planco, M. Varrone, D. Syllano , Catone Cenſorio, Hygino, Virgilio , Mutiano, Celſo, Columella, Calphurnio Baſſo, Manilio Sura, Sabino, Tyrone, Licinio Macro , Q. Hirtio , Vibio Ruffo , Ceſennio qui cepurica ſcripſit , Caſtritio item , Firmo item, Peritio.

Externis.

Herodoto, Theophraſto , Democrito , Ariſtomacho, Menandro qui biochreſta ſcripſit, Anaxilao .

Libro viceſimo cõtinentur medicinæ ex his quæ in hortis ſeruantur.

De cucumere ſylueſtri & elaterio cap. I
De anguino cucumere ſiue erratico , & de ſatiuo, & de pepone cap. II
De cucurbita ſylueſtri, & rapo cap. III
De naporum differentijs , & rhaphano ſylueſtri , & de rhaphano ſatiuo & paſtinaca cap. IIII
De ſtaphylino ſiue paſtinaca , & gingidio , et ſiſere, et ſeſeli, et inula, et de cepe cap. V
De porro ſectiuo , et capitato , et de allio cap. VI

De lactuca ſylueſtica ſiue caprina, & ėſopo, & iſati, & lactuca ſatiua cap.VII

De generibus betæ, & intubis, & cichorio, & ſeri, genera duo cap.VIII

De braſſica, & lapſana, et de braſſica marina, et ſcilla, de bulbis, & bulbine cap.IX

De aſparagis & corruda, & libyco & orminio capi.X

De apio, & apiaſtro, & helioſelino, & oreoſelino cap.XI

De petroſelino & ocymo cap.XII

De ſylueſtri ocymo, & eruca, naſturtio, & ruta cap.XIII

De mentaſtro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino cap.XIIII

De cumino Aethiopico, quod vrinam ſtringit, et de cappari, et de liguſtico ſiue panace, et cunila bubula cap.XV

Item de cunicula bubula, gallinacea ſiue origano heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila ſatiua, et montana cap.XVI

De piperiti, et origano, et oniti praſio, et tragorigano, et heraclio, et lepidio: et de gith ſiue melãthio, et aniſo cap.XVII

De anetho et ſagapeno, et de papauere albo et nigro, et quomodo ſuccus herbarum colligendus eſt, et de opio cap.XVIII

De erratico et cerati ti, et glaucio ſiue paralio et heraclio ſiue aphro, et de diacodio et tithymalo cap. XIX

De portulaca ſiue peplio, coriandro, et atriplici cap. XX

De malua, malope, et althea, et lapatho, et oxylapatho, et hydrolapatho, et hippolapatho, et bulapatho cap.XXI

De ſinapis tribus generibus, et marrubio, et ſerpyllo, et ſiſymbrio ſiue thymbrio, et de lini ſemine et blito cap.XXII

De meu, et fæniculo, et hippomarathro vel miſineo et cannabi, et de ferula et carduis cap.XXIII

Confectio theriacæ, compoſitio medicaminis Antiochi cap.XXIIII

Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes MDCVII.

Ex autoribus.

Catone Cenſorio, M. Varrone, Pompeio Lenao, Gallione, Hygino, Seſtio Nigro, qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore.

Externis.

Democrito, *Theophraſto, Orpheo, Menandro qui biochreſta ſcripſit, Pythagora.*

Medicis.

Nicandro, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, *Ophione, Heraclide, Hiceſio,* Dionyſio, *Apollodoro Tarentino, Apollodoro Cittienſe, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Cratena, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato,* Diagora, *Andrea, Mneſicle, Epicharmo,* Damione, Dalione, *Soſimene, Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petridio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.*

Libro vigeſimoprimo continentur florum et coronamentorum naturæ.

De natura florum, et coronamentorum, de mira florum varietate cap.I

De Strophiolo ſerto, et qui primum flores miſcere cœperint, et quando primum corolla inuenta vel appellata, et quare cap.II

Quis primum coronam folijs aureis et argenteis dedit, et de honore coronarum apud antiquos, et de Scipionis honore, et de pactilibus coronis, et Cleopatræ reginæ facto cap.III

De roſa in coronis, et de generibus eius, et vbi ſeratur cap.IIII

De lilio tria genera, et ratione ea inſerendi cap.V

De violis, et de caltha, et baccare, combreto, aſaro, et croco cap.VI

De floribus antiquis, et de odoramentorum diuerſitate, ſaliunca et polio cap.VII

De veſtium æmulatione cum floribus, et amarantho, et chryſocome ſiue chryſiti cap.VIII

De honore coronarum, et cyclamino, et meliloto et trifolio, tria genera eius cap.IX

De origano, thymo, et melle Attico, et coniza, et Iouis flore, et helenio, et abrotano, et leucanthemo cap.X

De amaraco vel ſamſucho, et nyctigerto, et meliloto, et viola alba, et codiamino, et de ſylueſtribus bulbis, & heliochryſo, & lychni, & de herbis citra mare cap.XI

De cura apum, & pabulo, & morbis earum & remedijs cap.XII

De venenato melle, & de remedijs mellis venenati, & mellis inſani cap.XIII

De melle quod muſcæ non attingunt, & aluearijs, & cura eorum, ſi famem ſentiunt apes, et quomodo cera fiat cap.XIIII

De herbis ſponte naſcentibus, & aculeatis cap. XV

De carduo, ac helxine, & tribulo & anchuſa cap. XVI

De differentia herbarum per folia, et quæ herbæ toto anno floreant, et haſtula regia et piſtana, et de gladiolo cap.XVII

De iunco genera ſex, et de cypero et de medicamentis eorum et de cypiro et odorato iunco cap. XVIII

Ex roſa medicina, et de lilio, et de narciſſo, et ex viola, et de baccare, et combreto, et aſaro cap. XIX

De nardo gallico, et de croco medicinæ, et crocomagmate, et ſaliunca, et polio, et iri, et holochryſo,

chryſo, et chryſocome & meliloto cap.xx

De trifolio, & thymo, et hemerocalle, & helenio, & abrotono cap.xxi

Ex leucanthemo & ſampſuco medicina cap.xxii

De anemone medicina cap.xxiii

Ex œnanthe medicina cap.xxiiii

Ex heliochryſo medicina cap.xxv

Ex hyacyntho & lychnide medicina cap.xxvi

Ex vincaperuinca medicina, rurſco, bati, & acino, cap.xxvii

Ex colocaſia medicina cap.xxviii

Ex anthalio medicina cap.xxix

De parthenio medicina cap.xxx

De ſtrychno medicina xxxi

De corchoro & enico cap.xxxii

De perſoluta cap.xxxiii

De menſuris, et ponderibus cap.xxxiiii

Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes ſeptingentæ triginta.

Ex autoribus.

Catone Cenſorio, M. Varrone, Maſſurio, Antiate, C. Helio Veſtino, Vibio Ruffino, Hygino, Pomponio Mela, Pompeio Lenæo, Cornelio Celſo, Calphurnio Baſſo, P. Largio, Licinio Macro, Sextio qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore.

Externis.

Theophraſto, Democrito, Orphèo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit: Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania phyſico, Simo, Timariſto, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Cratena, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diogora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Tamione, Dalione, Soſimene, Tleopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro xxii. *continetur de autoritate herbarum.*

De gentibus herbis forma gratia vſtibus ca.i

Quòd herbis veſtes inficiantur cap.ii

De corona graminea cap.iii

De raritate eius cap.iiii

Qui ſoli corona ea donati cap.v

Qui ſolus centurio coronatus cap.vi

Medicinæ ex reliquis ornamẽtis, & eringe cap.vii

De herba quam centum capita vocant cap.viii

De acano & glycyrrhiza cap.ix

De tribulo & generibus eius, et medicinis cap.x

De ſtœbe & medicinis eius cap.xi

De hyppophye, hyppope et medicinis earum cap. xii

De urtica et medicinis eius cap.xiii

De lamio et medicinis eius cap.xiiii

De ſcorpione, generibusque ac medicinis eius cap. cap.xv

De Leucacantha, et medicinis cap.xvi

De helxine, perdicio, parthenio, ſiderite, et medicinis eius cap.xvii

De chamæleonte, generib. ac medicinis eius cap. cap.xviii

De coronopo, & medicinis eius cap.xix

De anchuſa, et pſendanchuſa, et medicinis earum cap.xx

De onochelo, anthemi, loto, et lotometra, heliotropio, tricocco, et adiantho ſiue callitricho cap. xxi

De picride, theſio, aſphodelo, halimo, acantho, et bupreſti, elaphoboſco, ſcandice, iaſione, et de caucalide, ſio, ſillibo, ſcolymo, ſiue limonio, ſoncho, condrillo ſiue condrilli, et boletis cap.xxii

De fungis, et ſilphio, et de laſere cap.xxiii

De natura mellis & aqua mulſa, et quare genere ciborum mores immutentur, et de melitide, et cera, et contra compoſitiones medicorum cap. xxiiii

Medicina ex frugibus cap.xxv

Summa medicinæ, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCCCVI

Ex autoribus.

Iiſdem quibus priore libro, et præter eos Chryſermo, Eratoſthene, Alcæo.

Libro xxiii. *continetur de cultis arboribus.*

De medicinis uuarũ recentium, et de ſarmentis vuarũ, & vinaceis, et de vua theriace, et de vua paſſa, et aſtaphide, et aſtaphiſagria, et pituitaria, et labruſca, de de vite alba, et nigra, et de muſtis, et vini generibus, et aceto cap.i

De aceto ſcillino, et oxymelle, et ſapa, et fece vini, aceti et ſapa cap.ii

De oleis et folijs oleæ, flore, et cinere, et de oliua alba et nigra, et de amurca cap.iii

De folij oleaſtri, et œnanthino oleo, et cicino, et amygdalino, et laurino, et myrteo, chamæmyrſino, et cupreſſino, et citreo, et carino cap. iiii

De myrobolano palma, et de palma elata cap.v

Medicina ex ſingulorum generum flore, folijs, fructo, ramis, cortice, ligno, ſucco, radice, cinere cap.vi

De piris et eorum obſeruationibus, et de ficorum obſeruatione, et caprifico et erineo, et aliorum generibus medicina cap.vii

De pineis et amygdalis, et nuce auellana, et nuce iuglande, et piſtacijs, et caſtaneis, ſiliquis, cornu, et unedone, et lauro cap.viii

De myrtho ſatiua, et myrtidano, et myrto ſylueſtri

Digitized by Google

De pluribus experimentis ad mulierum menſes, & vuluæ morbos, & partus eijciendos & continendos, & cutis in facie vitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedũ ſcabiem cap.XV

Summa medicinæ, & hiſtoriæ, & obſeruationes MCCXCII.

Ex autoribus.

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Lenæo, Seſtio Nigro qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo, qui item, Antonio Caſtore, Cornelio Celſo.

Externis.

Theophraſto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo, Callimacho, Phania phyſico, Timariſto, Simo, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dicuche, Cleophãto Philiſtione, Aſclepiade, Cratcua, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebana Olympiade, Phyllino, Petreio, Miſtione, Glaucia, Xenocrate.

Libro vigeſimoſeptimo continentur reliqua herbarum genera cap.I
De aconito & panthera quæ extinguitur aconito cap.II
Quòd omniũ creaturarũ cõditor ſit Deus cap.III
De Aethiopide & ageratо, & aloe, & alcea, & alipo, & alſina, & androſace, & androſæmo, & ambroſia, & anoni, & anagyro, & anonymo cap.IIII
De aparine, & arctio, & aſpleno, & aſclepiade, & aſtere vel bubonio, & aſcyro vel aſcyroide, & aphace, & de alcibio, & alectorolopho cap.V
De alo cap.VI
De alga, & actea, & de ampeloagria, & abſinthio, cap.VII
De ballote, & botrye fruticoſa, & brabyla, & bryo, bupleuro, & catanance, calla, & circeia, & cirſio, & crategono, & thelygono, & crocodilio, & cynoſorchi, & chryſolachano, & cucubalo, & conferua cap.VIII.
De cocco gnidio, & dipſaco, & dryopteri, & driophono, & elatine, & empetro ſiue calcifraga, & epicacti vel elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo cap.IX
De glaucio, & glycyſide, & gnaphalio ſiue chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyoſiri, & holoſteo, & hypophesto cap.X
De hypogloſſa, & hypicoo, idæa, iſopiro, lathyri, leontopetalo, lycopſide, & lithoſpermo, lapide vulgari, de limeo, leuce, & leucographi cap.XI
De medio & myoſota, & myagro, & natrice, & othone, & onoſma, & onopordo, & oſiri, & oxye, & batrachio, & polygono, & phyllandrio, & phalari, et polyrrhizo, & proſerpinaca, & de rhacoma, & de reſeda, & ſtæchade cap.XII
De ſolano, & ſmyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro, & thlaſpe, & tragonia, & tragoni, & trago, & tragopogo, & ſpondyli, et quod quidam morbi in quibuſdam non ſint gentibus cap.XIII

Summa medicinæ, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCII.

Ex autoribus.

Pompeio Lenæo, Seſtio Nigro, qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo, qui item, Antonio Caſtore, Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto, Apollodoro, qui item, Democrito, Ariſtogitone, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Nicandro.

Medicis.

Mneſtheo, et cæteris iiſdem quibus in priore libro.

Libro XXVIII. continẽtur medicinæ ex animalibus cap.I
An ſit in medendo aliqua vis uerborum, et ſanari, et depelli cap.II
Remedia ex homine contra magos cap.III
De quibuſdã ſortilegijs, et ſaliua hominis cap.IIII
De obſeruatione victus cap.V
De ſternutamento, et Venere, et cæteris remedijs cap.VI
De remedijs muliebribus cap.VII
Medicinæ ex animalibus peregrinis, et elephanto, et leone, et de camelo, et hyena, et crocodilo, et chamæleonte, et ſcinco, et hippopotamo, et lyncibus cap.VIII
Medicinæ communes ex feris animalibus, aut eiuſdẽ generis placidis, lactis vſus, et obſeruationes, et de caſeis, butyro, et adipe cap.IX
Medicinæ de apro, et capris, et equis feris, et remedia ex beſtijs contra omnes morbos cap.X
De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus cap.XI
Ad faciei uitia, ceruicis, et pectoris morbos cap.XII
Ad ſtomachi, lumborum, et renum uitia cap.XIII
Ad aluum ſiſtendam, cœliacos, et dyſentericos, inflationes alui, rupta, teneſmon, et tineas, et colum cap.XIIII
Ad ueſicæ cruciatus, et calculos, de genitalium, et ſedis uitijs, & inguinum remedijs cap.XV
Ad podagras, morbum comitialem, ſideratos, oſſaq; fracta remedia cap.XVI
Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem ſacrũ, & ad dolores neruorũ remedia cap.XVII
Ad ſanguinem ſiſtendum, et contra ulcera et carcinomata, et ſcabiem remedia, et quæ infixa corpori extrahunt, et quæ cicatricibus proſunt cap.

cap.XVIII
Ad mulıebria mala medicinæ, & ad infantium morbos, & Veneris remedia cap.XIX
Mira de animalibus cap.XX
Summa medicinæ, et hiſtoriæ, & obſeruationes CLXXXV.

Ex autoribus.

M.Varrone, L.Piſone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio flacco, Catone Cēſorio, Sergio Sulpitio, Licinio Macro, Celſo, Maſſurio, Seſtio Nigro, qui Græce ſcripſit, Bytho Dyrrhacheno, Ophilio medico, Granio medico.

Externis.

Democrito, Apollonio, qui et mirſin, Mileto, Artemona, Sextilio Anteo, Homero, Theophraſto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo, qui Diophios, Archelao, qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Mictione Smyrnæo, Aeſchine medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, Icacida medico, Heſiodo, Dialcone, Cæcilio Bione, qui peri dynameon, Anaxilao, Iuba rege

LIbro XXIX. continentur medicinæ ex animalibus.

De origine medicinæ, et quādo primū clinice, et quando primum iatraleptice, & de Chryſippo, & Eraſiſtrato, et empirice, et Herophilo, & reliquis illuſtribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata ſit, et qui primus Romæ medicus, et quando, & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, et vitia medicinæ cap.I
De medicinis lanarum cap.II
De ouorum natura cap.III
Remedia de cane, et ex animalibus quæ placida non ſunt ſed fera, & ex volucribus, & contra morſus phalangiorum cap.IIII
De ſeno ſtruthiocamelino, et cane rabido, et lacerta, et anſeribus, et columbis, et muſtellis remedia cap.V
Ad alopecias tollendas, et ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, et ad glaucomata, et ad oculos, & parotidas remedia cap.VI
Summa medicinæ, et obſeruationes DXXI.

Ex autoribus.

M.Varrone, L.Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Caſſio Hemina, Cicerone, Plauto, Celſo, Seſtio Nigro, qui Græce ſcripſit, Cæcilio medico, Metello Scipione, Ouidio Poeta, Licinio Macro.

Externis.

Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis,

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo philoſopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

LIbro XXX. continētur medicinæ ex animalibus reliquæ prioris libri.

De origine magicæ artis, quando, et à quibus cœperit, et à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ cap.I
De ſpeciebus magiæ, Neroniſque, et magorum deteſtatio cap.II
De talpis, et reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ in animalibus, quorum genera placida ſunt aut fera cap.III
Quomodo commendatur os, et cōtra maculas faciei, et ad faucium vitia cap.IIII
Ad ſtrumas exulceratas, ad humerorum et præcordiorum dolores cap.V
De pulmonum vitijs, iecoris, et ſanguinis reiectionibus cap.VI
Ad dyſentericos, et uentris mala remedia cap.VII
Ad calculos, et veſicæ dolore, teſtiūq́;, et inguinum tumores, et ad panos cap.VIII
Ad podagras et articulorum dolores cap.IX
Remedia aduerſus morbos toti corpori cap.X
Contra morbum regium et phreniticos, et contra febres, et hydropicos cap.XI
Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, neruorumq́ue contractiones cap.XII
Ad ſanguinem ſiſtendum, et tumores vulnerum, et vlcera, uulnera, et alia mala ex animalibus remedia cap.XIII
Ad muliebria mala medenda, et conceptus maturandos cap.XIIII
Promiſcua medicinæ cap.XV
De miraculis quarundam beſtiarum cap.XVI
Sūma medicinæ, et obſeruationes octingēta LIIII.

Ex autoribus.

M.Varrone, Nigidio, M.Cicerone, Seſtio Nigro, qui Græce ſcripſit, Licinio Macro.

Externis.

Eudoxo, Ariſtotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye: Horo, Apollodoro, Menandro, Archimede, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo. Nicandro, Apollonio Pitaneo.

LIbro XXXI. continētur medicinæ ex aquatilibus, et aquarum mirabilia.

Aquarum mirabilia cap.I
De differentia aquarum medicinis et obſeruationibus CCLXVI. cap.II
De qualitate aquarum inſalubritate vel commoditate earum cap.III
Aquarum ſubito naſcentium aut deſinentium ratio cap.IIII
Obſeruatio hiſtorica cap.V
Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis vtendum, et quid proſit nauigatio, et medicinæ aquæ marinæ cap.VI
De generibus ſalis, et confecturis, et medicinis, et obſeruationibus cap.VII
De ſcombro piſce, et muria, et alece cap.VIII

Digitized by Google

De natura ſalis, & eius medicinis cap.IX
De nitri generibus & conſecturis, & medicinis, & obſeruationibus cap.X
De ſpongiarum natura cap.XI
Summa medicinæ, hiſtoriæ, & obſeruationes nõgentæ viginti tres.

Ex autoribus.

M. Varrone, Caſſio Parmenſe, Cicerone, Mutio, Cornelio Celſo, Trogo, Ouidio, Polybio, Sornatio.

Externis.

Callimacho, Cteſia. Eudico, Theophraſto, Eudoxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thraſillo, Nicãdro, Menandro comico, Attalo, Saluſtio, Dionyſio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

Libro XXXII. continẽtur reliqua medicina ex aquatilibus.

De echeneide piſce, & mirabili eius proprietate, de torpedine et marino lepore, & mirabilia rubri maris cap.I
De ingenijs, & manſuetudine quorundam piſcium, et ubi ex manu edant, & vbi reſponſa dantur ex piſcibus cap.II
De his quibus in terris, & in aquis victus eſt, & de Caſtoreis medicinæ, & obſeruationes cap.III
De teſtudine, et multorum piſcium medicinæ, & obſeruationes cap.IIII
De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digeſta ſunt, et primum contra venena, & venenata animalia cap.V
De oſtreis, et purpuris, et alga, et eorum remedia. cap.VI
Ad alopecias, et capillos, et oculorum, et aurium, et dentium, et faciei vitia cap.VII
Promiſcua medicinæ cap.VIII
Ad iocineris vitia, laterumq́ue, ad ſtomachi, alui, et aliæ promiſcua medicinæ cap.IX
Ad febres omnium generum, et contra diuerſas infirmitates cap.X
Animalium omnium in mari viuẽtium CLXXVI. genera eſſe cap.XI
Summa medicinæ, et hiſtoriæ, et obſeruationes nongentæ viginti octo.

Ex autoribus.

Licinio Macro, Trebio Nigro, Seſtio nigro, qui Græce ſcripſit, Ouidio Poeta, Caſſio Hemina, Mæcenate, L. Atteio.

Externis.

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thaſio, Thraſillo, Nicandro.

Libro trigeſimotertio continẽtur natura metallorum.

Quæ prima commendatio metallorũ auri, et de origine anulorum aureorum, et modo auri apud antiquos, et equeſtri ordine, et de iure anulorum aureorum cap.I
De decurijs iudicum, et quoties nomina equeſtris ordinis immutata, et donis militaribus, et quando primum corona aurea cap.II
De reliquo vſu auri in viris, et mulieribus, et de nummo aureo, et quando primũ ſignatũ eſt æs, argentũ et aurum, et antequã ſignaretur qui mos in ære, et quæ maxima pecunia primo cenſu, et quoties, et quibus temporibus autoritas auri cap.III
Ratio naturalis auri inueniendi, et quando primum aurea ſtatua, et medicina ex auro cap.IIII
De chryſocolla, et medicinæ ex chryſocolla VI. & mirabilis natura eius glutinandis inter ſe, perficiendisq; metallis cap.V
De argento, et argẽto viuo, et ſtibio ſiue alabaſtro, et ſcoria argenti, et de ſpuma argenti cap.VI
De minio quantæ autoritatis fuerit apud Romanos, et inuentione eius, et cinnabaris ratione in picturis, et medicinæ, de generibus minij, et ratione eius in picturis cap.VII
De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, et experimentis cap.VIII
De ſpeculis, et Aegyptio argento cap.IX
De immodica pecunia, et quorũ maximæ opes fuerint, et quando primum populus Romanus ſtipem ſparſerit cap.X
De luxuria, et frugalitate in uaſis, et lectis argẽteis, quando lances immodicæ factæ cap.XI
De ſtatuis argenteis, et cælatura argenti, et cæteris quibuſdam cap.XII
De ſile, et ceruleo, et neſtoriano, et cilono, et quod non omni anno æqualiter ſpecies vendantur cap.XIII
Summa medicinæ, et hiſtoriæ, et obſeruationes mille ducentæ quindecim.

Ex autoribus.

L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Meſſala Ruffo, Marſo Poeta, Butho, Iulio Baſſo, qui de medicinis Græce ſcripſit, Seſtio Nigro, qui item, Fabio Veſtale.

Externis.

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo qui de torentice ſcripſit, Xenocrate, qui item, Antigono, qui item, Heliodoro, qui de Athenienſium anathematis, Paſitele, qui admirabilia opera ſcripſit, Nymphodoro, Timæo, qui de medicina metallica ſcripſit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Democrito, Mneſicle, Attalo medico, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro XXXIIII. continentur æris metalla, et ferri, & plumbi, et ſtanni cap.I
Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica cap.II
De candelabris, et templorum ornamentis cap.III
Quando primum ſimulacrum Romæ factum, et de origine ſtatuarum, et honore ſtatuarum, et generibus

neribus & figuris cap.IIII

De ſtatuis togatis, & quibuſdam alijs, & quibus primũ in columna, & quando roſtra, & quando primũ publice, & quæ primũ ſtatuæ Romæ cap.V

De ſtatuis ſine tunicis, & quibuſdam alijs, & quæ prima Romæ ſtatua equeſtris, & quando omnes ſtatuæ priuatim & publice ſublatæ, & quibus Romæ mulieribus, & quæ primæ ab exteris publice poſitæ cap.VI

De antiquis ſtatuarijs, & pretijs ſignorũ immodicis, & coloſſis in vrbe celeberrimis cap.VII

Nobilitates ex ære operũ, & artificum CCCLXVI. cap.VIII

Differentiæ æris & mixturæ, & de ſeruando ære cap.IX

De cadmia medicinæ cap.X

Te ſcoria et flore et ſquama æris, et ſtomomate et ærugine, et hieracio cap.XI

De ſcolecia, et chalciti, et myſy, et ſory, et chalcanto cap.XII

De pompholyge, et ſpodo, et antiſpodo, et diphryge, et triente Seruilio cap.XIII

De ferro, et ferreis metallis, differentiæ ferri cap.XIIII

De temperatura ferri, et madicinæ ex ferro, et ærugine, et rubigine, et ſquama ferri, et hygremplaſtro cap.XV

De plũbi metallis et albo plũbo, et nigro cap.XVI

De ſtanno, et plumbo argentario, et quibuſdã alijs cap.XVII

Medicinæ de plũbo, et ſcoria plũbi, de molibdena, ſiue galena, de pſimmythio et ſandaracha cap.XVIII

Sũma, res, et hiſtoria, et obſeruationes DCCCXV.

Ex autoribus.

L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Meſſala, Ruffo, Marſo Poeta, Butho, Iulio Baſſo, qui de medicina Græce ſcripſit, Sextio Nigro, qui item, Fabio Veſtale.

Externis.

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo, qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro, qui Athenienſium anathemata ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Iolla, Apollodoro, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Diomede, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro tigeſimoquinto continetur honos picturæ

Honos picturæ cap.I

Honos imaginum cap.II

Quando primum clypei imaginum publice, et quando in domibus poſiti, et de picturæ initijs, et monochromato, et primis pictoribus, et antiquitate picturarum in Italia cap.III

De pictoribus Romanis, et quãdo primũ dignitas picturæ, et qui victorias ſuas pictura ꝓpoſuerũt, & quãdo externis picturis dignitas Romæ cap.IIII

Ratio pingendi, de pigmentis cap.V

De coloribus natiuis et factitijs cap.VI

Qui colores vdo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, et quando primum gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt cap.VII

De ætate picturæ, operum, et artificum indicatura, nobilitates CCCV. cap.VIII

Primum picturæ certamen, et qui primi penicillo pinxerunt cap.IX

De auibus per picturam deceptis, et quid difficilimum in pictura cap.X

De auium cantu compeſcendo, et quis encauſto, et penicillo primus lacunaria, et cameras pinxerit, ſparſimq; pretia mirabilia picturarum cap.XI

Plaſtices primi inuentores, de ſimulacris, et uaſis fictilibus, et pretio eorum cap.XII

Terræ varietates, et de puluere Puteolano, et alijs terræ generibus quæ in lapidẽ vertũtur cap.XIII

De parietibus fornaceis, et lateritijs, et eorum ratione cap.XIIII

De ſulphure, et alumine, et generibus eorum, et medicinæ cap.XV

De terra Samia, et Eretria, et Chia, et Selenuſia pigniti, et ampeliti medicinæ cap.XVI

Cretæ genera ad veſtium vſus, cimolia, ſarda, vmbrica, ſaxum, argentaria cap.XVII

Qui et quorum liberti præpotentes cap.XVIII

De terra ex Galatha, et terra Clupea, terra Balearica, terra Ebuſitana cap.XIX

Summa medicinæ, et hiſtoriæ, et obſeruationes DCCCCLVI.

Ex autoribus.

Meſſala oratore, Meſſala ſene, Feneſtella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Meliſſo, Vitruuio, Caſſio Seuero, Longulano, Fabio Veſtale, qui de pictura ſcripſit.

Externis.

Paſitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro, Euphranore, Paraſio, Heliodoro, qui anathemata ſcripſit Athenis, Metrodoro, qui de architectonice ſcripſit, Democrito, Theophraſto, Apione grammatico qui de metallica medicinæ ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollodoro, Diagora Botryẽſe, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Demade, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro triceſimoſexto continentur natura lapidũ et luxuria marmorum cap.I

Quis primus in publicis operibus oſtẽderit c.II

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ cap.III

Qui primum laudati marmore ſcalpendo, et quibus temporibus cap.IIII

Nobilitates operũ et artificũ in marmore CXXVI. *de marmore pario, et mauſoleo* cap.V

Quando primum marmorum in ædificijs uſus, et quis primus Romæ cruſtauerit parietes, et quibus ætatibus quæq; marmora in vſum venerint, et quis

Digitized by Google

quis primus marmora ſecuerit, & ratio ſecandi: de harena cap. VI
De naxio & armenio, & de generibus marmorum cap. VII
De alabaſtrite, & lygdino, & alabandico cap. VIII.
De obeliſco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui eſt in circo magno cap. IX
De illo qui eſt in campo Martio pro gnomone cap. X
De tertio obeliſco Romæ in Vaticano cap. XI
De pyramidibus Aegyptijs, & ſphinge cap. XII
De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, & Italico cap. XIII.
De penſili horto, & oppido, & templo Dianæ Epheſiæ cap. XIIII
De delubro Cyzici, & lapide fugitiuo, & de echo ſepties reſonante, & ædificio ſine clauo, & mirabilia ædificiorum Romæ cap. XV
De magnetis generibus, & medicinis cap. XVI
De lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis cōdita & de his qui diu ſeruant, & de Aſio lapide, & medicinis eius cap. XVII
De ebore foſſili, & lapidibus oſſeis, & palmatis, & aliorum generibus cap. XVIII
De corallio uel pyrite, & medicinis eius, & oſtracite, de amianto lapide, & medicinis eius, de militino lapide & uiribus eius, de gagate lapide, & medicinis eius, de ſpongijs, & phrygio lapide, & natura eius cap. XIX
De hæmatite quinque generibus eius, & ſchiſto cap. XX
De quatuor generibus aetitis, & calamo, & ſamio, & arabo & pumicibus cap. XXI
De lapidibus mortariorum medicinaliū, & mollibus lapidibus, & ſpeculari lapide, & ſilicibus, & phengite, & cotib. & reliquis ad ſtructuram lapidibus, igni, & tempeſtatibus reſiſtentibus cap. XXII
De ciſternis, et calce, et harenæ generibus, & mixtura calcis, & harenæ, & uitijs ſtructuræ, & tectorijs, & columnis cap. XXIII
De medicinis calcis, & maltha, & gypſo cap. XXIIII
De pauimentis, & quando primum Romæ, & ſubdialib. pauimentis, et græcanicis, & quando primum cameræ cap. XXV
De origine uitri, et ratione faciēdi, & de obſidiano uitro, & generibus multiformibus uitri cap. XXVI
Ignium miracula, & medicinæ, & prodigia cap. XXVII
Summa medicinæ, & hiſtoriæ, & obſeruationes D.XXIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Icilio, Mutiano, Nepote Cornelio, L. Piſone, Tuberone, Seneca, Fabio Veſtale, Annio Feciale, Fabiano, Catone Cenſorio Vitruuio.

Externis.

Theophraſto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro, Bucorida, Antiſthene, Democrito, Demotele, Lycea.

L Ibro triceſimo ſeptimo cōtinetur origo gemmarum

De gemma Polycratis tyranni, et Pyrrhi regis & qui ſculptores optimi, & nobilitates artificum, & quis primus dactyliothecam Romæ habuit cap. I
De gemmis tranſlatis in triumpho Pompeij, & natura cryſtalli, & medicinis, & luxuria circa ea, & quando primum inuenta myrrhina, & luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, & quæ mentiti ſunt autores de ſuccino cap. II
De ortu, & medicinis, & generibus, & luxuria ſuccinorum, & lyncurio, & medicinæ cap. III
De adamantis generibus, & medicinis, & margaritis cap. IIII
De ſmaragdi generibus, & gemmis viridibus trāslucidis cap. V
De opali generibus, & uitijs, & experimentis, & uarijs gemmis cap. VI
De generibus carbunculorum, & uitijs, et experimentis, & gemmis ardentibus cap. VII
De generibus topazij, & calaide, & de gemmis viridibus non tranſlucentibus cap. VIII
De iaſpidum generibus cap. IX
De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem cap. X
De gemmis quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de his quæ à cæteris rebus cap. XI
De gemmis naſcentibus, & factitijs, & figuris gemmarum cap. XII
De ratione probandarum gemmarum cap. XIII
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſeruationes M.CCC.

Ex autoribus.

M. Varrone, Actis triumphorū, Mæcenate, Iaccho, Cornelio Bocho.

Externis.

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophraſto, Carete, Philomene, Democrate, Xenotimo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicea, Theophreſto, Aſaruba, Mnaſea, Theomene, Cteſia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmenia, Olympico, Alexandro polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, Zactalia.

Finis Libri primi.

C. PLINII SECVNDI VERONENSIS

NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An finitus ſit mundus, & an vnus. CAP. I.

*quodcunq; cælū appell.

M*VNDVM, & hoc* quod nomine alio cælum appellare libuit, cuius circumflexu teguntur cuncta, numen eſſe credi par eſt, æternum, immenſum, neq; genitum, neq; interiturum vnquam. Huius extera indagare, nec intereſt hominū, nec capit humana coniectura mentis. Sacer eſt, æternus, immenſus, totus in toto, imo vero ipſe totum: finitus, & infinito ſimilis: omnium rerum certus, et ſimilis incerto: extra, intra, cuncta complexus in ſe, idemq; rerum naturæ opus, & rerum ipſa natura. Furor eſt, menſuram eius animo quoſdam agitaſſe, atq; prodere auſos: alios rurſus occaſione hinc ſumpta, aut his data, innumerabiles tradidiſſe mūdos, vt totidem rerū naturas credi oporteret: aut, ſi vna omnes incubaret, totidem tamen ſoles, totidemq; lunas, & cætera etiam in vno et immenſa & innumerabilia ſidera: quaſi non eadem quæſtione ſemper ī termino cogitationis occurſura, deſiderio finis alicuius: aut, ſi hæc infinitas naturæ omnium artifici poſſit aſſignari, non illud idem in vno facilius ſit intelligi, tanto præſertim opere. Furor eſt, profectò furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta plane iam ſint nota, ita ſcrutari extera. quaſi vero menſuram vllius rei poſſit agere, qui ſui neſciat: aut mens hominis videre, quæ mundus ipſe non capiat.*

De forma eius. CAP. II.

FOrmam eius in ſpeciem orbis abſoluti globatam eſſe, nomen in primis & conſenſus in eo mortalium, orbem appellantium, ſed & argumenta rerum docent: non ſolum quia talis figura omnibus ſui partibus vergit in ſeſe, ac ſibi ipſa toleranda eſt, ſeq; includit & cōtinet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium vllis ſui partibus ſentiens, nec quia ad motum quo ſubinde verti debeat (vt mox apparebit) talis aptiſſima eſt: ſed oculorum quoq; probatione, quòd cōuexus mediusq; quacunq; cernatur, quum id accidere in alia non poſſit figura.*

*Vti mox apparebit, talis apt.

De motu eius. CAP. III.

*HAnc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, vigītiquatuor horarum ſpatio circūagi, ſolis exortus et occaſus haud dubiū reliquere. An ſit immēſus, & ideo ſenſum auriū *facile excedens, tātæ molis rotatæ vertigine aſſidua ſonitus, non equidē facile dixerim, non hercle magis q̄ circumactorum ſimul tinnitus ſiderum, ſuosq; voluētium orbes: an dulci quidem & incredibili ſuauitate concentus. nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Eſſe innumeras ei effigies aīalium rerumq; cūctarū impreſſas, nec (vt in volucrū notamus ouis) leuitate cōtinua lubricū corpus, quod clariſſimi autores* dixere tenerū, argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerum oīum ſeminibus, innumeræ, in mari præcipue, ac plerūq; cōfuſis mōſtrificæ gignātur effigies. Præterea viſus probatione, alibi plauſtri, alibi urſi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio ſup uerticē circulo.*

*Facile, nō eſt in veteri exēplari.

*dixere, rerum argu.

Cur mundus dicatur. CAP. IIII.

EQuidem & conſenſu gētium moueor. Nam quē κόσμον Græci nōīe ornamēti appellauerūt, eū et nos à pfecta abſolutaq; elegantia, mundū. Cælū quidem haud dubie cælati argumento diximus, vt interpretatur M. Varr. adiuuat rerū ordo, deſcripto circulo, qui ſignifer vocatur, in duodecim animalium effigies, et per illas ſolis curſus, congruēs tot ſeculis ratio.

De quatuor elementis. CAP. V.

NEc de elemētis uideo dubitari, quatuor ea eſſe. Ignium ſummū, inde tot ſtellarum collucentiū illos oculos. Proximū ſpiritus, quem Græci noſtriq; eodē vocabulo aera appellant. Vitalem hunc, et per cuncta rerum meabilem, totoq; conſertum: huius vi ſuſpenſam, cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem. Ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quo minus euolent: contraq; grauia ne ruant, ſuſpēdi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu,* vi ſua quæq; conſiſtere, irrequieto mundi ipſius constricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imam atq; mediam in toto eſſe terram, eandemq; vniuerſi cardine ſtare pendentem, librantem per quæ pēdeat: ita ſolam immobilem circa eam volubili vniuerſitate, eandem ex omnibus necti, eidemq; omnia inniti.*

*cōſertum

*in ſuo quæque.

De ſeptem planetis. CAP. VI.

INter hanc cælumq; eodem ſpiritu pendent, certis diſcreta ſpatijs, ſeptē ſidera, quæ ab inceſſu vocamus errātia, quum errēt nulla minus illis: eorū medius ſol fertur ampliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporū modo terrarumq;, ſed ſiderum etiā ipſorum cæliq; rector. Hunc mundi eſſe totius animū, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æſtimantes. Hic lucē rebus miniſtrat, auſertq; tenebras: hic reliqua ſidera occultat: hic vices temporum, annumq; ſemper renaſcentem ex vſu naturæ temperat: hic cæli triſtitiā diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen cæteris quoq; ſideribus fænerat, præclarus, eximius, omnia intuēs, omnia etiam exaudiens: vt principi literarū Homero placuiſſe in vno eo video.

De deo. CAP. VII.

QVapropter effigiē dei, formamq; quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt deus (ſi

modo eſt alius) & quacunq; in parte, totus eſt ſenſus, totus uiſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere, atq; etiam ex virtutibus vitijsq; hominum, vt pudicitiam, cõcordiam, mentẽ, ſpem, honorem, clemẽtiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficiũ, maiorem ad ſocordiam accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, vt portionibus quiſq; coleret, quo maxime indigeret. Itaq; nomina alia alijs gentibus, & numina in iiſdem innumerabilia reperimus, inferis quoq; in genera deſcriptis, morbiſq; & multis etiam peſtibus, dum eſſe placatas trepido metu cupimus. Ideoq; etiam publice *Febris fanum in palatio dicatum eſt, Orbonæ ad ædem larium ara, et Malæ fortunæ exquilijs. Quãobrem maior cælitum populus etiam q̃ hominum intelligi poteſt, cum ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidem deos faciant, Iunones Geniosq; adoptando ſibi. Gentes vero quædam animalia etiam, & aliqua obſcœna, pro dijs habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi, tantoq; æuo ex his neminem naſci, & alios eſſe grandæuos ſemperq; canos, alios iuuenes atq; pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes morienteſq; puerilium prope deliramentorum eſt. Sed ſuper omnem impudentiam, adulteria inter ipſos fingi, mox iurgia & odia, atq; etiam furtorum eſſe & ſcelerum numina. Deus eſt mortali iuuare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iere Romani: hac nũc cæleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus, feſſis rebus ſubueniens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, vt tales numinibus adſcribantur. Quippe & omnium aliorum nomina deorum, et quæ ſupra retuli ſiderum, ex hominum nata ſunt meritis. Iouem quidem aut Mercurium, aliterue alios ĩter ſe vocari, & eſſe cæleſtem nomenclaturam, quis non *interpretatione naturæ fateatur? Irridendum vero, agere curam rerum humanarum, illud quicquid eſt ſummum. Anne tam triſti atq; multiplici miniſterio non pollui credamus dubitemuſue? Vix prope eſt iudicare, vtrũ magis conducat generi humano, quãdo alijs nullus eſt deorum reſpectus, alijs pudendus. Externis famulantur ſacris, ac digitis deos geſtant, & monſtra quoque colunt: damnant, et excogitant cibos: imperia dira in ipſos, ne ſomno quidem quieto, irrogant. Non matrimonia, non liberos, non deniq; quicquam aliud, niſi *iubentibus ſacris deligunt. Alij in ipſo Capitolio fallunt, ac Fulminantem peierant Iouem: & hos iuuant ſcelera, illos ſacra ſua pœnis agũt. Inuenit tamẽ inter has vtraſq; ſentẽtias medium ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus etiã plana de Deo cõiectatio eſſet. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibuſq; horis, oĩum vocibus Fortuna ſola inuocatur: vna nominatur, vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, et cum conuitijs colitur, volubilis, à pleriſq; vero & cæca etiã exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia ferũtur accepta: et in tota ratione mortalium, ſola vtrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ ſumus ſortis, vt ſors ipſa ꝑ deo ſit, qua deus probatur incertus. Pars alia & hãc pellit, aſtroq; ſuo euentus aſſignat, & naſcẽdi legibus: ſemelq; in omnes futuros vnquam deo decretum, in reliquũ vero ocium datum. Sedere cœpit ſententia hæc, pariterq; & eruditum vulgus & rude in eam curſu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorũ præſcita, aruſpicũ prædicta, atq; etiã parua dictu in augurijs ſternutamẽta & offenſiones pedum. Diuus Auguſtus læuum prodidit ſibi calceum præpoſtere inductum, quo die ſeditione militari prope afflictus eſt. Quæ ſingula improuidã mortalitatẽ inuoluũt, ſolum vt ĩter iſta certũ ſit, nihil eſſe certi, nec miſerius quicquã homine, aut ſuperbius. Cæteris quippe aĩantium ſola victus cura eſt, in quo ſponte naturæ benignitas ſufficit. Vno quidẽ vel *præferenda cunctis bonis, ꝙ de gloria, de pecunia, ambitione, ſuperq; de morte nõ cogitant. Verũ in his deos agere curã rerum humanarũ credi, ex vſu vitæ eſt: pœnaſq; maleficijs aliquãdo ſeras, occupato deo in tãta mole, nunq̃ autem irritas eſſe. Nec ideo proximum illi genitum hominem, vt utilitate iuxta beluas eſſet. Imperfectæ vero in homine naturæ præcipua ſolatia, ne deum quidem poſſe omnia. Namq; nec ſibi poteſt mortẽ cõſciſcere, ſi velit, quod homini dedit optimũ in tantis vitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos, nec facere, vt qui vixit, non vixerit: qui honores geſſit, non geſſerit: nullumq; habere in præterita ius, præterq̃ obliuionis: atq; (vt facetis quoq; argumẽtis ſocietas hæc cum deo copuletur) vt bis dena, viginti nõ ſint, ac multa ſimiliter efficere nõ poſſe: per quæ declaratur haud dubie naturæ potẽtia, idq; eſſe, quod deum vocamus. In hæc diuertiſſe nõ fuerit alienum, vulgata propter aſſiduam quæſtionem de deo.

* Febri fanũ in Palatio dicatũ eſt ad ędem Lariũ, & ara Malę fortunæ Aeſquilijs.

* interpretationem

* iuuantibus

* præferendo

De natura ſiderum errantium, & eorum ambitu. CAP. VIII.

Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sidera, q̃ affixa diximus mũdo, nõ illa, vt exiſtimat vulgus, ſingulis attributa nobis, et clara diuitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac ꝑ ſorte cuiuſq; lucẽtia, adnumerata mortalibus, nec cũ ſuo quæq; homine orta moriũtur, nec aliquẽ extĩgui decidua ſignificãt. Nõ tãta cælo ſocietas nobiſcũ eſt, vt noſtro fato mortalis ſit *ille quoq; ſiderũ fulgor. Illa nimio alimẽto tracti humoris igneam vim abũdantia reddunt, cũ decidere credũtur, vt apud nos quoq; id luminibus accẽſis liquore olei notamus accidere. Cæterũ æterna eſt cæleſtibus natura, intexentibus mundũ, intextuq; cõcretis: potentia aũt ad terram magnopere eorũ pertinẽs, quæ propter effectus claritatẽq; et magnitudinẽ, in tanta ſubtilitate noſci potuerũt, ſicut ſuo demõſtrabimus loco. Circulorũ quoq; cæli ratio in terræ mẽtione apt.

* ibi

ne aptius dicetur, quãdo ad eã tota pertinet, ſigniferi modo inuẽtionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexiſſe, hoc eſt, rerũ fores aperuiſſe, Anaximander Mileſius traditur primus olympiade quinquageſima octaua. Signa deinde in eo Cleoſtratus, et prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipſam ante multo Atlas. Nunc relicto mũdi ipſius corpore, reliqua inter cælũ terrasq́; tractentur. Summũ eſſe quod vocãt Saturni ſidus, ideoq́; minimũ videri, et maximo ambire circulo, ac trigeſimo anno ad breuiſſima ſedis ſuæ prĩcipia regredi certum eſt. Oĩum autem errantium ſiderum meatus, interq́; ea ſolis & lunæ, contrariũ mũdo agere curſum, id eſt, læuũ, illo ſemper in dexterã præcipiti. Et quamuis aſſidua conuerſione immenſæ celeritatis attollantur ab eo, rapiãturq́; in occaſum, aduerſo tamẽ ire motu p ſuos quæq; paſſus: ita fieri, ne cõuolutus aer, eandẽ in partẽ, æterna mundi vertigine, ignauo globo torpeat, ſed findatur aduerſo ſiderũ verbere diſcretus et digeſtus. Saturni aũt ſidus gelidæ ac rigẽtis eſſe naturæ, multoq́; ex eo inferiorẽ Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circũagi annis. Tertiũ Martis, quod quidã Herculis vocant, ignei, ardẽtis à ſolis vicinitate, binis fere annis cõuerti. Ideoq́; huius ardore nimio, et rigore Saturni, interiectũ ambobus, ex utroq; tẽperari Iouẽ, ſalutarẽq́; fieri. Deinde ſolis meatum eſſe partium quidẽ trecentarũ ſexaginta: ſed vt obſeruatio vmbrarũ eius redeat ad notas, quinos annis dies adijci, ſupq́; quartã partẽ diei. Quã ob cauſam quĩto anno unus ĩtercalaris dies additur, vt tẽporũ ratio ſolis itineri cõgruat. Infra ſolẽ ambit ingẽs ſidus appellatum Veneris, alterno meatu vagũ, ipſisq́; cognominibus æmulũ ſolis ac lunæ. Præueniens quippe & ante matutinum exoriens, luciferi nomen accipit, vt ſol alter, diem maturans: contra ab occaſu refulgens nuncupatur Veſper, ut prorogãs lucem, vicemq́; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus depræhendit, olympiade circiter quadrageſima ſecunda, qui fuit vrbis Romæ annus centeſimus quadrageſimus ſecundus. Iam magnitudine extra cuncta alia ſidera eſt: claritatis quidem tantæ, vt vnius huius ſtellæ radijs vmbræ reddantur. Itaque & in magno nominum ambitu eſt. Alij enim Iunonis, alij Iſidis, alij Matris deum appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nanq; in alterutro exortu genitali rore cõſpergens, nõ terræ modo cõceptus implet, verum aĩantium quoq; oĩum ſtimulat. Signiferi autem ambitum peragit trecentis & duodequinquagenis diebus, ab Sole nunquam abſiſtẽs partibus ſex atq; quadraginta lõgius, vt Timæo placet. Simili ratione, ſed nequaq̃ magnitudine aut vi, proximum illi Mercurij ſidus, à quibuſdam appellatum Apollinis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, modo ante ſolis exortum, modo poſt occaſum ſplẽdens, nunq̃ ab eo viginti tribus partibus remotior, vt* hic idem & Soſigenes docẽt. Ideo & peculiaris horum ſiderum* ratio eſt, neq; cõmunis cum

* Cteſias & Soſigen.
* ſtatio

ſupradictis. Nanque ea & quarta parte cæli à ſole abeſſe & tertia, & aduerſa ſoli ſæpe cernuntur, maioresq́ue alios habent cuncta plenæ conuerſionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De lunæ natura. CAP. IX.

SEd omnium admirationem vincit nouiſſimum ſidus, terrisq́; familiariſſimum, et ĩ tenebrarum remedium ab natura repertum, lunæ. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contẽplãtium, et ꝓximum ignorari maxime ſidus indignãtium, creſcens ſemper aut ſeneſcẽs. Et modo curuata in cornua, modo æqua portione diuiſa, modo ſinuata in orbem, maculoſa, eademq́; ſubito prænitens, immẽſa orbe pleno, ac repente nulla: alias pernox, alias ſera, & parte diei ſolis lucem adiuuans: deficiens, & in defectu tamẽ cõſpicua, * quæ menſis exitu latet, cum laborare* non creditur. Iam vero humilis & excelſa, et ne id quidem vno modo, ſed alias admota cælo, alias contigua montibus: nunc in aquilonem elata, nunc in auſtros deiecta: quæ ſingula in ea depræhendit hoĩum primus Endymion, & ob id amore eius captus fama traditur.* Non ſumus profecto grati erga eos, qui labore curaq́; lucem nobis aperuere in hac luce: miraq́; humani ingenij peſte, ſanguinem & cædes condere annalibus iuuat, vt ſcelera hominum noſcãtur mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoq́; minimo ambitu, vicenis diebus ſeptenisq́; & tertia diei parte peragit ſpatia eadẽ, quæ Saturni ſidus altiſſimum triginta (vt dictum eſt) annis.* Deinde morata in coitu ſolis biduo, cum tardiſſime, a triceſima luce rurſus ad eaſdem vices exit: haud ſcio an omnium quæ in cælo pernoſci potuerunt magiſtra. In duodecim menſium ſpatia oportere diuidi annum: quando ipſa toties ſolem, redeuntem ad principia, conſequitur. Solis fulgore eam vt reliqua ſidera * tegi. Siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercuſſu aquæ volitare conſpicimus. Ideo molliore & imperfecta vi ſoluere tantum humorem, atq; etiam augere, quem ſolis radij abſumant. Ideo & inæquali lumine aſpici: quia ex aduerſo demum plena, reliquis diebus tãtum ex ſe terris oſtendat, quantum ex ſole ipſa concipiat. In coitu quidem non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis auerſa illo regerat, vnde acceperit. Sidera vero haud dubie humore terreno paſci, quia orbe dimidio* nonnunquam maculoſa cernatur, ſcilicet nondum ſuppetẽte ad hauriendum vltra iuſta vi. Maculas enim non aliud eſſe, quàm terræ raptas cum humore ſordes.

* quin
* iam
* Ne ſimus profectu ingrati erga eos
* Dein remorata
* regi
* nũquam non

De defectu ſolis & lunæ, & de nocte. CAP. X.

DEfectus autem ſuos et ſolis, rem in tota cõtemplatione naturæ maxime miram, & oſtẽto ſimilẽ, eorum magnitudinum vmbræq́; indices exiſtere. Quippe manifeſtum eſt ſolẽ ĩteruẽtu lunæ occultari, lunãq; terræ obiectu: ac uices reddi, eoſdẽ ſolis radios luna ĩterpoſitu ſuo auferẽte terræ, terraq́; lunæ. Hac ſubeũte repẽtiãs obduci tenebras, rurſũq; illius vmbra ſidus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem,

* latitudinem
* diurnæ

*quàm terræ vmbram. Figuram autē vmbræ ſimilem metæ ac turbini inuerſo, quādo mucrone tantum ingruat, neq; lunæ excedat *altitudinē, quoniam nullū aliud ſidus eodem modo obſcuretur, & talis figura ſemper in mucronem deficiat. Spatio quidem cōſumi vmbras, indicio ſunt uolucrum prealti uolatus. Ergo confinium illis eſt aeris terminus, initiumq; ætheris. Supra lunā pura oīa, ac *diuturnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur ſidera, vt reliqua lumina è tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atq; menſtrui non ſunt vtriq; defectus, ꝓpter obliquitatem ſigniferi, lunæq; multiuagos (vt dictum eſt) flexus, non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſiderum motu.*

De ſiderum magnitudine. CAP. XI.

* citra

*HAec ratio mortales animos ſubducit in cælū: ac uelut īde cōtēplantibus, triū maximarū rerū naturæ partiū magnitudinē detegit. Non poſſet quippe totus ſol adimi terris ītercedēte luna, ſi terra maior eſſet q̄ luna. Certior ex vtraq; vaſtitas ſolis aperitur, ut nō ſit neceſſe amplitudinē eius oculorū argumētis atq; cōiectura animi ſerutari: imēſum eſſe, qui arborū in limitibus porrectarū in quotlibet paſſuū milia vmbras paribus iaciat īteruallis, tanq̄ toto ſpatio medius. Et quia ꝑ æquinoctiū oībus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat à uertice: item quia *circa ſolſtitialē circulū habitantiū meridie ad ſeptentrionē umbræ cadāt, ortu uero ad occaſū. Quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multo q̄ terra maior eſſet. Et ꝙ montem Idam exoriēs latitudine exuperet, dextra læuaq; large amplectēs, ꝓſertim tanto diſcretus interuallo. Defectus lunæ magnitudinē eius haud dubia ratione declarat, ſicut terræ paruitatē ipſe deficiēs. Nanq; cū ſint tres umbrarū figuræ: cōſtetq; ſi par lumini ſit materia q̄ iactat vmbrā, columnæ effigie iaci, nec habere finem: ſi vero maior materia q̄ lumen, turbinis recti, ut ſit imū eius anguſtiſſimum, & ſimili modo infinita longitudo: ſi minor materia q̄ lux, metæ exiſtere effigiē in cacuminis finē deſinentē, talemq; cerni vmbrā deficiente luna, palā fit, vt nulla amplius relinquatur dubitatio, ſuperari magnitudine terrā: Id quidē & tacitis ipſius naturæ indicijs. Cur n. partitis uicibus anni brumalis abſcedit? ut noctiū opacitate terras reficiat, exuſturus haud dubie et ſic quoq; exurēs quadā ī parte: tāta magnitudo ē.*

Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti. CAP. XII.

ET rōnem quidem defectus utriuſq;, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpitius Gallus, qui cōſul cū M. Marcello fuit: ſed tū tribunus militum ſolicitudine exercitu liberato, pridie q̄ Perſes rex ſupatus à Paulo eſt, in cōcionē ab Imperatore productus ad ꝑdicendā eclipſim: mox et cōpoſito uolumine. Apud Græcos autem inueſtigauit primus oīum Thales Mileſius, olympiadis xlviij. anno quarto, prædicto ſolis defectu, qui ſub Aſtiage rege factus eſt, urbis cōditæ anno clxx. Poſt eos utriuſq; ſideris ī ſexcētos annos præcinuit Hipparchus, menſes gentiū dieſq; et horas ac ſitus locorum, & uicos populorum cōplexus, æuo teſte, haud alio modo q̄ cōſiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, ſupraq; mortalium naturā tātorum numinū lege deprehenſa, et miſera hominū mente abſoluta, in defectibus ſtellarum ſcelera aut mortē aliquā ſiderum pauēte: quo in metu fuiſſe Steſichori et Pindari uatum ſublimia ora palam eſt deliquio ſolis et in luna ueneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias Athenienſium Imperator, veritus claſſem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio eſte cæli īterpretes, rerumq; naturæ capaces, argumenti repertores, quo deos hoīeſq; uiciſtis. Quis enim hæc cernens et ſtatos ſiderū (quoniā ita placuit appellare) labores, non ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat? Nūc confeſſa de vſdē breuiter atq; capitulatim attingam, ratione admodum neceſſarijs locis ſtrictimq; reddita. Nam neq; inſtituti operis talis argumentatio eſt: neque oīum rerum afferri poſſe cauſas minus mirum eſt, quàm conſtare in aliquibus.

De defectibus. CAP. XIII.

* quindecim

*DEfectus ducētis uigintiduobus mēſibus redire in ſuos orbes certū eſt, ſoliſq; defectum nō niſi nouiſſima primáue fieri luna, quod uocāt coitum. Lunæ aūt non niſi plena, ſemperq; citra q̄ ꝓxime fuerit. Oībus autē annis fieri utriuſq; ſideris defectus ſtatis diebus, horiſq; ſub terra. Nec tamen cum fiant ſuperne, ubiq; cerni, aliquando propter nubila, ſæpius globo terræ obſtante cōuexitatibus mundi. Intra ducētos annos Hipparchi ſagacitate compertum eſt, & lunæ defectum aliquādo quinto menſe à priore fieri, ſolis uero ſeptimo. Eandem bis ī triginta diebus ſupra terras occultari, ſed ab alijs atq; alijs hoc cerni: quæq; ſunt in hoc miraculo maxime mira, cum cōueniat umbra terræ lunam hebetari, nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quánam ratione cum ſolis exortu vmbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat, ſemel iam acciderit, ut in occaſu luna deficeret, vtroque ſuper terram conſpicuo ſidere. Nam vt in *duodecim diebus vtrunq; ſidus quæreretur, & noſtro æuo accidit, Imperatoribus Veſpaſianis, patre III. filio iterum conſulibus.*

De lunæ motu. CAP. XIIII.

LVnam ſemꝑ, auerſis à ſole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare: ſi minuatur, occaſus, haud dubiū eſt. Lucere dodrāteis ſemūcias horarum ab ſecūda adijcientē vſq; ad plenum orbē, detrahentēq; ī diminutionē. Intra quatuordecim autē partes ſolis, ſemꝑ occultā eſſe. Quo argumēto amplior errantium ſtellarum q̄ lunæ magnitudo colligitur, quando illæ et à ſeptenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri, ſicut affixas cælo ſolis fulgore interdiu non cerni, cum æque ac noctu luceant: idq́ue manifeſtum fiat defectibus ſolis, & prealtis puteis.

Errant

Errantiũ motus & lumina canonica. CAP. XV.

ERrantium autẽ tres, quas ſupra ſolem diximus ſitas, occultãtur meãtes cum eo. Exoriũtur uero matutino, diſcedentes partibus nunq̃ amplius undenis. Poſtea radiorum eius contactu* teguntur, et in triquetro à partibus cẽtum uiginti ſtationes matutinas faciunt, q̃ et primæ vocãtur: mox in aduerſo à partibus cẽtum octoginta, exortus ueſpertinos. *Itemq; in centũ viginti ab alio latere appropinquãte, ſtationes ueſpertinas, quas et ſecundas uocant: donec aſſequutus ĩ partibus duodenis occultet illas, qui veſpertini occaſus appellantur. Martis ſtella, ut propior, etiã ex quadrato ſẽtit radios, ab nonaginta partibus: unde et nomẽ accepit is motus, primus et ſecundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadem ſtationalis ſenis menſibus commoratur in ſignis, alioqui bimeſtris, cum cætera utraq; ſtatione quaternos menſes non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu veſpertino ſimili modo,* relictoq; ſole, totidẽ in partibus faciunt exortus matutinos, atq; à longiſſimis diſtantiæ ſuæ metis ſolem inſequuntur, adeptæq; occaſu matutino, conduntur ac ꝑtereunt. Mox eodem interuallo ueſperi exoriuntur vſque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad ſolem, & occaſu veſpertino deliteſcunt. Veneris ſtella & ſtationes duas, matutinam, ueſpertinamq; ab utroq; exortu facit, à longiſſimis diſtantiæ ſuæ finibus: Mercurij* ſtationum breuiore momento, q̃ vt deprehendi poſſit. Hæc eſt luminum occultationumq; ratio, perplexiore motu, multiſq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines ſuas et colores mutant, & eædem ad ſeptentriones accedunt, abeuntq; ad auſtrum, terriſq; propiores aut cælo repente cernuntur: in quibus aliter multa q̃ priores tradituri, fatemur ea quoq; illorum eſſe muneris, qui primi vias quærendi demonſtrauerint: modo ne quis deſperet ſecula proficere ſemper. Pluribus de cauſis hæc oĩa accidunt: prima circulorum, quos Græci abſidas in ſtellis uocant: etenim Græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi ſui cuique earum, alijq; q̃ mundo: quoniam terra à uerticibus duobus, quos appellauerunt polos, centrum cæli eſt, necnon ſigniferi, oblique inter eos ſiti. Omnia autem hæc conſtant ratione circini ſemper indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro abſides ſuæ exurgunt. Ideoq; diuerſos habent orbes, motuſque diſſimiles: quoniam interiores abſidas neceſſe eſt breuiores eſſe.

• regitur
• Iterum
• relictiq; à ſole
• ſtationes

Quare eadem alias altiora, alias inferiora videantur. CAP. XVI.

IGitur à terræ centro abſides altiſſimæ ſunt, Saturno in ſcorpione, Ioui in uirgine, Marti ĩ leone, Soli in geminis, Veneri in ſagittario, Mercurio in capricorno, mediis oĩum partibus. Et econtrario ad terræ cẽtrum humilimæ atq; ꝓximæ. Sic fit, vt tardius moueri uideantur, cum altiſſimo ambitu feruntur: nõ ꝗ accelerẽt tardentue naturales motus, qui certi ac ſinguli ſunt illis, ſed quia deductas à ſũma abſide lineas, coarctari ad centrum neceſſe eſt, ſicut in rotis radios: idemq; motus alias maior, alias minor, centri propinquitate ſentitur. Altera ſublimitatum cauſa, quoniã à ſuo centro abſidas altiſſimas habent in aliis ſignis. Saturnus in libræ parte uiceſima, Iupiter cãcri quintadecima, Mars capricorni uiceſimaoctaua, Sol arietis uiceſimanona, Venus piſcium decimaſexta, Mercurius uirginis decimaquinta, Luna tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cæli menſura nõ circuli ĩtelligitur, ſubire eas aut deſcẽdere ꝑ ꝓfundum aeris, oculis exiſtimantibus. Huic cõnexa latitudinũ ſigniferi obliquitatiſq; cauſa eſt. Per hunc ſtellæ quas diximus errãtes feruntur. Nec aliud habitatur in terris q̃ quod illi ſubiacet. Reliqua à polis ſqualent. Veneris tãtum ſtella excedit eum binis partibus. Quæ cauſa intelligitur efficere, ut quædam aĩalia et in deſertis mundi naſcãtur. Luna quoq; ꝑ totã latitudinem eius uagatur, ſed oĩno nõ excedens eã. Ab his Mercurii ſtella laxiſſime, ut tamen è duodenis partibus (tot enĩ ſunt latitudinis) nõ amplius octonas pererret, neq; has æqualiter, ſed duas medio eius, et ſupra quatuor, infra duas. Sol deĩde medio fertur ĩter duas partes flexuoſo draconũ meatu inæqualis: Martis ſtella quatuor mediis, Iouis media et ſuꝑ eã duabus, Saturni duabus ut ſol. Hæc erit latitudinũ ratio ad auſtrum deſcendentium, aut ad aquilonem ſubeuntium. Hac conſtare et tertiã illã à terra ſubeuntium in cælũ, et pariter ſcandi eam quoq; exiſtimauere pleriq; falſo: qui vt coarguantur, aperienda eſt ſubtilitas immenſa, & oĩs eas cõplexa cauſas. Cõuenit ſtellas in occaſu veſpertino proximas eſſe terræ et latitudine & altitudine: exortuſq; matutinos in initio cuiuſq; fieri: ſtationes in mediis latitudinum articulis quæ vocant ecliptica. Perinde confeſſum eſt motum augeri, quandiu in vicino ſint terræ: cum abſcedant in altitudinem, minui. Quæ ratio lunæ ſublimitatibus maxime approbatur. Aeque non eſt dubium, in exortibus matutinis etiam numerũ augeri, atque à ſtationibus primis tres ſuperiores diminui vſq; ad ſtationes ſecundas. Quæ cum ita ſint manifeſtum erit ab exortu matutino latitudines ſcandi, quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adiici motus: in ſtationibus vero primis & altitudine ſubire, quoniam tum primũ incipiãt detrahi numeri, ſtellæq; retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda eſt. Percuſſa in qua diximus parte, & triangulo ſolis radio inhibentur rectum agere curſum, & ignea vi leuãtur in ſublime. Hoc non protinus intelligi poteſt viſu noſtro, ideoq; exiſtimantur ſtare, vnde & nomen accepit ſtatio. Progreditur deinde eiuſdem radij violentia, & retroire cogit vapor repercuſſas. Multo id magis in ueſpertino earum exortu, toto ſole aduerſo, cum in ſũmas abſidas expellũtur, minimeq; cernũtur, quoniam altiſſime abſunt, et minimo ferũtur motu, tanto minore, cũ hoc in altiſſimis abſidum euenit ſignis. Ab exortu ueſpertĩo latitudo deſcẽditur, parcius iã ſe minuente motu, nõ tamẽ ante ſtationes ſecũdas augẽte,

17 Digitized by Google

cũ et altitudo deſcẽditur, ſuperueniẽte ab alio latere radio, eademq; ui rurſus ad terras deprimẽte, q̃ ſuſtulerit in cælũ ex priore triquetro. Tantũ intereſt, ſubeant radij, an ſuperueniãt. Multoq; eadem magis ĩ ueſpertino occaſu accidunt. Hæc eſt ſuperiorum ſtellarũ ratio difficilior reliquarũ, et à nullo ante nos reddita.

Catholica ſiderũ errantium. CAP. XVII.

P*Rimum igitur dicatur, cũ ſint diuerſæ ſtellæ, cur Veneris ſtella nunquã longius* XLVI. *partibus, Mercurius uigintitribus à ſole abſcedant, ſæpe citra eas ad ſolem reciprocẽt. Conuerſas habẽt utraq; abſidas, ut infra ſolem ſitæ: tantumq; circulis earum ſubter eſt, quantum ſuperne prædictarum: et ideo non poſſunt abeſſe amplius, quoniam curuatura abſidum ibi nõ habẽt longitudinem maiorem. Ergo utraq; ſimili ratione modum ſtatuunt abſidum ſuarum margines, ac ſpatia longitudinis latitudinum euagatione pẽſant. At enim cur non ſemper ad quadragintaſex & ad partes uigintitres perueniunt? Imo uero. Sed ratio *canonica fallit. Nanq; apparet abſidas quoq; earũ moueri, q᷑ nunq̃ tranſeant ſolem. Itaq; cum in partẽ ipſam eius incidere margines alterutro latere, tum et ſtellæ ad longiſſima ſua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem partibus, & ipſæ ocyus redire* creduntur, cum ſit illa ſemper utriq; extremitas ſumma. Hinc et ratio motuum conuerſa intelligitur. Superiores enim celerrime ferũtur in occaſu ueſpertino, hæ tardiſſime: illæ à terra altiſſime abſunt cum tardiſſime mouentur, hæ cum ocyſſime. Quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in his extremitas circuli: Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ uero augere: Illæ retro curſum agũt à ſtatione matutina uſq; ad ueſpertinã, Veneris à ueſpertina uſq; ad matutinã. Incipit aũt ab exortu matutino latitudinẽ ſcãdere, altitudinẽ uero ac ſolem inſequi à ſtatione matutina, ocyſſima in occaſu matutino & altiſſima. Digredi autẽ latitudine, motũq; minuere ab exortu matutino: retro quidẽ ire, ſimulq; altitudine digredi, à ſtatione ueſpertina. Mercurij rurſus ſtella utroq; modo ſcandere ab exortu matutino, digredi uero latitudine à ueſpertino: cõſecutoq; ſole ad quindecim partium interuallũ, cõſiſtit quatriduo ꝓpe immobilis. Mox ab altitudine deſcendit, retroq; graditur ab occaſu ueſpertino uſq; ad exortũ matutinũ. Tantumq; hæc et luna, totidem diebus quot ſubiere, deſcẽdunt. Veneris quindecim et pluribus ſubit. Rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiã quadruplicato. Tanta eſt naturæ uarietas, ſed ratio euidens. Nam quæ in uaporẽ ſolis nituntur, etiã deſcendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc poſſũt ſecreta naturæ legesq;, quibus ipſa ſeruiat. Exẽpli gratia: In Martis ſidere, cuius eſt maxime inobſeruabilis curſus, nunq̃ id ſtationem facere, Iouis ſidere triquetro, raro admodum ſexaginta partibus diſcreto, qui numerus ſexãgulas mundi efficit formas. Nec exortus, niſi in duobus ſignis tãtum, cãcri et leonis, ſimul edere. Mercurij uero ſidus in piſcibus exortus ueſpertinos raros facere, creberrimos in uirgine, in libra matutinos. Itẽ matutinos in aquario, rariſſimos in leone. Retrogradũ in tauro & geminis nõ fieri: in cãcro uero non citra uigeſimãquintam partẽ. Lunã bis coitum cum ſole in nullo alio ſigno facere q̃ geminis: nõ coire aliquãdo, ĩ ſagittario tãtum. Nouiſſimam uero primamq; eadẽ die uel nocte, nullo alio in ſigno q̃ ariete conſpici: id quoq; paucis mortalium contigit, et inde fama cernendi Lynceo. Non cõparere in cælo Saturni ſidus et Martis cum plurimum diebus cẽtumſeptuaginta: Iouis trigintaſex, aut cũ minimum, denis detractis diebus: Veneris ſexagintanouem, aut cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut cum plurimum, ſeptẽdecim.*

* canonicos népe q canones aſtronomicos cõdũt.

* cogũtur

Quæ ratio colores eorũ mutet. CAP. XVIII.

C*Olores ratio altitudinum tẽperat, ſiquidem earũ ſimilitudinẽ trahunt, in quarũ aera uenere ſubeundo, tingitq; appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior ĩ pallorẽ, ardentior in ruborẽ, uẽtoſus in horrorẽ. Sol atq; cõmiſſuræ abſidum, extremaq; orbitæ atram in obſcuritatẽ. Suus quidem cuiq; color eſt, Saturno cãdidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero cãdens, Veſperi refulgẽs, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens, poſtea radians, his cauſis connexo uiſu et earum quæ cælo continentur. Nãq; modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes lunæ, placida nocte leniter illuſtrãte eas: modo raritas, ut fuiſſe miremur plenilunio abſcõdente, aut cum ſolis ſupráue dictarũ radij uiſus perſtrinxere noſtros. Et ipſa autem luna ingruentium ſolis radiorum haud dubie differentias ſentit, hebetante cætera infloxus mundi conuexitate eos, præterq̃ ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato ſolis dimidua eſt, in triquetro ſeminani ambitur orbe, impletur autem in aduerſo, rurſusq; minuens eaſdem effigies, paribus edit interuallis, ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſidera.*

Solis motus & dierum inęqualitatis ratio. CAP. XIX.

S*Ol autẽ ipſe quatuor differẽtias habet, bis æquata nocte diei, uere & autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ: bis permutatis ſpatijs, in auctum diei, bruma octaua in parte capricorni: noctis uero, ſolſtitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi, cum pars æqua mundi ſuper ſubterq; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua ocyore tranſeunt ſpatio.*

Quare Ioui fulmina aſſignẽtur. CAP. XX.

L*Atet pleroſq;, magna cæli affectatione cõpertũ à prĩcipibus doctrinæ uiris, ſuperiorũ triũ ſiderũ ignes eẽ, qui decidui ad terras fulminũ nomẽ habeãt, ſed maxĩe ex ijs medio loco ſiti: fortaſſis quoniã contagiũ nimij humoris ex ſuperiore circulo, atq; ardoris ex*

ris ex

ris ex ſubiecto, per hunc modum egerat. Ideoq; dictũ Iouem fulmina iaculari. Ergo vt è flagrante ligno carbo cũ crepitu, ſic à ſidere cæleſtis ignis expuitur, præſcita ſecum afferens, ne abdicata quidem ſui parte in diuinis ceſſante opibus. Idq; maxime turbato fit aere, quia collectus humor abundantiam ſtimulat, aut quia turbatur quodam ceu grauidi ſideris partu.

Interualla ſiderum. CAP. XXI.

INteruilla quoq; ſiderum à terra, multi indagare tentauerũt: & ſolẽ abeſſe à luna vndeuiginti partes: quantũ lunã ipſam à terra, prodiderũt. Pythagoras vero vir ſagacis animi, à terra ad lunã centũ viginti ſex millia ſtadiorum eſſe collegit. Ab ea vſq; ad ſolem duplum. Inde ad duodecim ſigna triplicatum. In qua ſententia & Gallus Sulpitius noſter fuit.

De ſiderum muſica. CAP. XXII.

SEd Pythagoras interdum ex muſica rõne appellat tonum, quantum abſit à terra luna. Ab ea ad Mercuriũ, ſpatij eius dimidiũ. & ab eo ad Venerẽ fere tantũdem. A qua ad ſolem ſeſquiplum. A ſole ad Martem tonũ, id eſt, quantum ad lunã à terra. Ab eo ad Iouẽ dimidium, & ab eo ad Saturnũ dimidium, & inde ſeſquiplũ ad ſigniferum: ita ſeptẽ tonos effici, quã diapoſon harmoniã vocant, hoc eſt, vniuerſitatẽ concentus. In ea Saturnum Dorio moueri * Mercurium phthongo, Iouem phrygio, & in reliquis ſimilia, iucunda magis quàm neceſſaria ſubtilitate.

* Mercuriũ, nõ eſt in veteri exẽplari, neq; inter ſuperiores planetas Saturnũ ac Iouem, Mercuriũ autor collocaſſe videtur.

De mundi geometria. CAP. XXIII.

STadium centum vigintiquinq; noſtros efficit paſſus, hoc eſt, pedes ſexcẽtos vigintiquinq;. Poſidonius nõ minus quadraginta ſtadiorũ à terra altitudinẽ eſſe, in qua nubila ac venti nubeſq; proueniãt. Inde purum liquidumq;, & imperturbatæ lucis aerẽ. Sed à turbido ad lunã vicies centum ſtadiorum. Inde ad ſolẽ quinquies milies. Eo ſpatio fieri, vt tam immenſa eius magnitudo nõ exurat terras. Plures aũt nubes nongentis ſtadijs in altitudinẽ ſubire prodiderunt. Incõperta hæc & inextricabilia, * ſed iam prodenda, q̃ ſunt prodita, in quis tamẽ vna ratio geometricæ collectionis nũquã fallacis poſſit nõ repudiari, ſi cui libeat altius iſta pſequi. Nec vt menſura (id enim velle penè demẽtis ocij eſt) ſed vt tantũ æſtimatio cõiectandi, cõſtet animo. Nã cũ trecẽtis ſexaginta et fere ſex * partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulum per quẽ meat: ſemperq; dimetiẽs tertiã partẽ ambitus, & tertiæ paulominus ſeptimã colligat, appareat dempta eius dimidia (quoniã terra centralis interueniat) ſextã fere partem huius immenſi ſpatij, quod circa terrã circuli ſolaris animo cõprahẽditur, ineſſe altitudinis ſpatio, lunæ vero duodecimã, quoniam tanto breuiore quàm ſol ambitu currit: ita ferri eã in medio ſolis ac terræ. Mirũ quo procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata succeſſu, ſicut in ſupradictis occaſionẽ impudẽtiæ rõ largitur: auſiq; diuinare ſolis ad terrã ſpatia, eadem ad cælũ agũt, quoniã ſit medius ſol, vt protinus mũdi quoq; ipſius menſura veniat ad digitos. Quãtas enim dimetiens habeat ſeptimas, tantas habere circulũ duo & viceſimas, tanquã plane à perpẽdiculo menſura cæli conſtet. Aegyptia rõ quã Petoſiris & Necepſos oſtẽdere, ſingulas partes, ĩ lunari circulo (vt dictũ eſt) minimo, triginta tribus ſtadijs paulo amplius patere colligit: in Saturni ampliſſimo duplũ: in ſolis, quẽ medium eſſe diximus, vtriuſq; mẽſuræ dimidiũ. Quæ cõputatio plurimũ hẽt pudoris: quoniã ad Saturni circulũ, addito ſigniferi ipſius interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

* ſed prodenda, quia ſũt prodita

* partib⁹ patere circulum, per quẽ meat orbis ſolis, ex circuitu ei⁹ appareat, ſemperq;

De repentinis ſideribus. CAP. XXIIII.

REſtant pauca de mundo, nanq; & in ipſo cælo ſtellæ repẽte noſcuntur. Plura earum genera.

De cometis & cæleſtibus prodigiis, natura & ſitu, & generibus eorum. CAP. XXV.

COmetas Græci vocant, noſtri crinitas, horrentes crine ſanguineo, et comarũ modo in vertice hiſpidas. Iidẽ pogonias, quibus inferiore ex parte in ſpeciẽ barbæ longæ promittitur iuba. Acontiæ iaculi modo vibrantur ocyſſimo ſignificatu. Hæc fuit de qua quinto conſulatu ſuo Titus Imperator Cæſar pclaro carmine perſcripſit, ad hũc diẽ nouiſſime viſa. Eaſdem breuiores & in mucronẽ faſtigiatas, xiphias vocauere, quæ ſunt omnium pallidiſſimæ, & quodam gladij nitore, ac ſine vllis radijs: quos Diſceus ſuo nomini ſimilis, colore autẽ electro, raros è margine emittit. Pithetes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus ſpeciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces: Hippeus equinas iubas celerrimi motus, atq; in orbem circa ſe euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgẽs, vt vix cõtueri liceat, ſpecieq; humana dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt & hirti villorum ſpecie, & iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in haſtã eſt, olympiade cẽteſimooctaua, vrbis anno trecenteſimo nonageſimooctauo. Breuiſſimũ quo cernerentur ſpatiũ, ſeptem dierũ annotatũ eſt, longiſſimũ octoginta. Mouẽtur autẽ alij errantium modo, alij immobiles hærẽt. Omnes ferme ſub ipſo ſeptentrione, aliqua eius parte nõ certa, ſed maxime in candida, quæ lactei circuli nomẽ accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni, nemini compertũ alteri, quod equidẽ ſciam. Ventos autẽ ab iis graues æſtuſq; ſignificari. Fiunt & hybernis menſibus, & in auſtrino polo, ſed ibi citra vllum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis, cui nomen æui eius rex dedit Typhon, ignea ſpecie, ac ſpiræ modo intorta, viſu quoq; toruo, nec ſtella verius, quàm quidã igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis cæteriſq; crines. Sed cometes nunquam in occaſura parte cæli eſt, terrificum magna ex parte ſidus, ac non leuiter piatum, vt ciuili motu, Octauio conſule, iterumq; Pompeij & Cæſaris bello. In noſtro vero æuo circa veneficium, quo Claudius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, aſſiduum prope

18

ac ſæuum. Referre arbitrãtur, in quas partes ſeſe iacu letur, aut cuius ſtellæ vires accipiat, quaſq́; ſimilitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarũ ſpecie, muſicæ arti portendere. Obſcœnis autẽ moribus, in verendis partibus ſignorum. Ingenijs & eruditioni, ſi triquetram figurã quadratamue paribus angulis ad aliquos perenniũ ſtellarum ſitus edant. Venena fundere, in capite ſeptentrionalis auſtrinæue ſerpẽtis. Cometes in vno totius orbis loco colitur in tẽplo Romæ, admodũ fauſtus diuo Auguſto indicatus ab ipſo. qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri genitrici nõ multo poſt obitũ patris Cæſaris, in collegio ab eo inſtituto. Nanq; his verbis id gaudiũ prodidit: Iis ipſis ludorũ meorum diebus, ſidus crinitum per ſeptem dies in regione cæli, quæ ſub ſeptentrionibus eſt, conſpectũ. Id oriebatur circa vndecimã horam diei, clarũq́; & omnibus terris cõſpicuum fuit. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit, Cæſaris animã inter deorum immortaliũ numina receptã: quo nomine id inſigne ſimulacro capitis eius, quod mox in foro conſecrauimus, adiectum eſt. Hæc ille in publicum, interiore gaudio ſibi illum natum, ſeq́; in eo naſci interpretatus eſt: &, ſi verũ fatemur, ſalutare id terris fuit. Sũt qui & hæc ſidera perpetua eſſe credãt, ſuoq́; ambitu ire, ſed non niſi relicta à ſole cerni. Alij vero, qui naſci humore fortuito, & ignea vi, ideoq́; ſolui.

Hipparchus de ſideribus, per exempla hiſtorica, faces, lampades, trabes, bolides, & chaſma cæli. CAP. XXVI.

*IDem Hipparchus nunquã ſatis laudatus, vt quo nemo magis approbauerit cognationẽ cũ homine ſiderum, animaſq́; noſtras partem eſſe cæli, nouã ſtellã et aliã in æuo ſuo genitã depræhẽdit: eiuſq́; motu, qua die fulſit, ad dubitationem eſt adductus, ánne hoc ſæpius fieret, mouerenturq́; & eæ quas putamus affixas. Idemq́; auſus, rem etiã deo improbã, annumerare poſteris ſtellas, ac ſidera ad normã expangere, organis excogitatis, p quæ ſingularũ loca atq; magnitudines ſignarẽt: vt facile diſcerni poſſet ex eo nõ modo an obirẽt, naſcerẽturúe, ſed an omnino aliqua tranſirent mouerẽturúe, item an creſcerẽt minuerẽturq́;, cælo in hæreditate cũctis relicto, ſi quiſquam qui * rationem eam caperet, inuẽtus eſſet. Emicant & faces, non niſi quum decidunt viſæ, qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculũ edente, præter hora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earum: Lampades vocant plane faces: alterum bolidas, quale Mutinenſibus malis viſum eſt. Diſtant, quòd faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte: bolis vero perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & trabes ſimili modo, quas docos vocant: quales cum Lacedæmonij claſſe victi, imperium Græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus, quod vocant chaſma.*

* cretionẽ, eadem metaphora, qua hereditatis aditionẽ dicimus

De cæli coloribus. CAP. XXVII.

FIt & ſanguineæ ſpecies, & (quo nihil terribilius mortalium timori eſt) incendium ad terras cadens inde, ſicut Olympiadis centeſimæſeptimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciam quateret. Atq; hæc ego ſtatis temporibus naturæ, vt cætera, arbitror exiſtere, non vt pleriq; varijs de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingentium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidiſſe, non quia hæc facta ſunt, arbitror: verum hæc ideo facta, quia incaſura erant illa. Raritate autem occultam eorum eſſe rationem, ideoq́; non ſicut exortus ſupra dictos defectuſq́; & multa alia noſci.

De flamma cæli. CAP. XXVIII.

*CErnuntur & ſtellæ cum ſole totis diebus, plerunq; & circa ſolis orbem, ceu * ſpecie coronæ: & verſicolores circuli, qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuenta vrbem intrante, poſt obitum patris, ad nomen ingens capeſſendum.*

* ſpiceæ

De coronis cœleſtibus. CAP. XXIX.

EXiſtunt eædem coronæ circa lunam, & circa nobilia aſtra, cælo quoq; inhærentia. Circa ſolem arcus apparuit L. Opimio, Q. Fabio COSS. orbis L. Portio, M. Atilio.

De circulis repentinis. CAP. XXX.

CIrculus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio COSS. Fiunt prodigioſi & longiores ſolis defectus, qualis occiſo dictatore Cæſare, & Antoniano bello, totius pene anni pallore continuo.

Plures ſoles. CAP. XXXI.

ET rurſus plures ſoles ſimul cernũtur, nec ſupra ipſum nec infra, ſed ex obliquo, nunquã iuxta, nec contra terrã, nec noctu, ſed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conſpecti in Boſphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occaſum. Trinos ſoles antiqui ſæpius videre: ſicut Sp. Poſthumio, Q. Mutio, & Q. Martio, M. Portio, & M. Antonio, P. Dolabella, & M. Lepido, L. Planco COSS. Et noſtra ætas vidit diuo Claudio principe, conſulatu eius, Cornelio Orfito collega. Plures ſimul quàm tres viſi, ad hoc æui nunquam produntur.

Plures lunæ. CAP. XXXII.

LVnæ quoq; trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio conſulibus, apparuere: quos pleriq; appellauerunt ſoles nocturnos.

Dierum lux nocte. CAP. XXXIII.

LVmen de cælo noctu viſum eſt, C. Cæcilio, Cn. Papyrio conſulibus, & ſæpe alias, vt diei ſpecies noctu luceret.

Clypei ardentes. CAP. XXXIIII.

CLypeus ardẽs ab occaſu ad ortũ ſcintillãs trãſcurrit, ſolis occaſu L. Valerio, C. Mario COSS.

Oſtentum cæli. CAP. XXXV.

SCintillam è ſtella cadere, & augeri terræ appropinquantẽ: ac poſtquam lunæ magnitudine facta ſit, illuxiſſe ceu nubilo diei: dein cum in cælum ſe reciperet, lampadam factam, ſemel vnquã proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio COSS. Vidit hoc Licinius Syllanus proconſul cum comitatu ſuo.

De diſcur-

De diſcurſu ſtellarum. CAP. XXXVI.

Fieri videntur & diſcurſus ſtellarum, nunquam temere, vt non ex ea parte truces venti coorian tur. Exiſtunt ſtellæ & in mari terriſq;.

De ſtellis Caſtoribus. CAP. XXXVII.

Vidi nocturnis militũ vigilijs, inhærere pilis pro vallo fulgorẽ effigie ea: et antennis nauigãtiũ, alijſq; nauiũ partibus, ceu vocali quodã ſono inſiſtunt, vt volucres ſedẽ ex ſede mutantes: graues cũ ſolitariæ venere, mergentesq; nauigia, & ſi in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem ſalutares, & proſperi curſus prænunciæ, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamq; Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Caſtori id numen aſſignãt, eoſq; in mari deos inuocant. Hominum quoq; capita veſpertinis horis, magno præſagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maieſtate abdita.

De aere. CAP. XXXVIII.

Hactenus de ipſo mundo ſideribuſq;. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanq; & hoc cælũ appellauere maiores, quod alio noĩe aera: omne quod inani ſimile, vitalẽ hunc ſpiritũ fundit. Infra lunam hæc ſedes, multoq; inferior (vt animaduerto propemodum cõſtare) infinitũ ex ſuperiore natura aeris, infinitum & terreni halitus miſcens, vtraq; ſorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & alia fulmina. Hinc grãdines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerũ naturæ pugna ſecum. Terrena in cælum tendentia deprimit ſiderũ vis: eademq; quæ ſponte nõ ſubeunt, ad ſe trahunt. Decidũt imbres, nebulæ ſubeunt, ſiccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in mediũ vndiq; impellunt. Iidem infracti reſiliunt: & quæ potuere, auferũt ſecũ. Vapor ex alto cadit, rurſumq; in altũ redit. Venti ingruunt inanes, iidemq; cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum è ſublimi trahit. At ille cõtra nititur, tellusq; vt inani cælo ſpiritum infundit. Sic vltro citroq; commeante natura, vt tormento aliquo, mundi celeritate diſcordia accenditur. Nec ſtare pugnæ licet, ſed aßidue rapta cõuoluitur, & circa terram immenſo rerũ quaſi globo tendit, ſubinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorũ hoc regnũ. Itaq; præcipua eorũ natura ibi, & ferme reliquas cõplexa cauſas, quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum violentiæ pleriq; aßignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim quòd vento ſunt rapti, & multa ſimiliter. Quamobrem plura ſimul dicenda ſunt.

De ſtatis tempeſtatibus. CAP. XXXIX.

Tempeſtatum rerumq; quaſdam ſtatas eſſe cauſas, quaſdam uero fortuitas, aut adhuc rationis incõpertæ, manifeſtum eſt. Quis enim æſtates et hyemes, quæq; in tẽporibus annua vice intelligũtur, ſiderũ motu fieri dubitet? Ergo vt ſolis natura temperando intelligitur anno, ſic reliquorum quoq; ſiderũ propria eſt quibuſq; vis, & ad ſuam cuiq; naturam fertilis. Alia ſunt in liquorẽ ſoluti humoris fœcunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec vero hæc tanta debẽt exiſtimari, quanta cernuntur, cum eſſe eorum nullum minus luna tã immenſæ altitudinis ratio declaret. Igitur in ſuo quæq; motu naturam ſuam exercent, quod manifeſtum Saturni maxime tranſitus imbribus faciũt. Nec meantium modò ſiderum hæc vis eſt, ſed multorum etiam adhærentium cælo: quoties errantium acceſſu impulſa, aut cõiectu radiorum extimulata ſunt: qualiter in ſuculis ſentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & ſua ſponte quædam ſtatiſq; temporibus, vt hædorũ exortus. Arcturi vero ſidus non ferme ſine procelloſa grandine emergit.

De vi caniculæ. CAP. XL.

Nam caniculæ exortu, accendi ſolis vapores quis ignorat? cuius ſideris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, mouentur ſtagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius cõtra ſtare & contueri tradit, ac velut adorare, cum ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiẽ agi, non eſt dubium.

Sidera in alijs ſignorum partibus & temporibus alias influere. CAP. XLI.

*Quin partibus quoq; ſignorũ quorundam ſua vis ineſt, vt autumnali æquinoctio, brumaq;, cũ tẽpeſtatibus confici ſidus intelligimus, nec imbribus tantũ tempeſtatibuſq;, ſed multis & corporum & ruris experimẽtis. Afflantur alij ſidere, alij cõmouentur ſtatis tẽporibus aluo, neruis, capite, mente. Olea, & populus alba, & ſalices, folia ſolſtitio circumagunt. Floret ipſo brumali die, ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegij, rũpuntur intentæ ſpiritu membranæ. Miretur hoc, qui nõ obſeruet quotidiano experimento, herbã vnã, quæ vocatur heliotropiũ, abeuntem ſolẽ intueri ſemper, omnibuſq; horis cũ eo verti, vel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorumq;, & concharum omnium corpora augeri ac rurſus minui. Quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ, exquiſiuere diligentiores: minimumq; animal formicã ſentire vires ſideris, interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt, fatenti præcipue iumẽtorum quorundam in oculis morbos cum luna increſcere ac minui. Patrocinatur * vaſtitas cæli immenſa, diſcreta altitudine in duo atq; LXX. ſigna. Hæc ſunt rerum aut animantium effigies, in quas digeſſere cælum periti. In his quidam mille ſexcentas annotauere ſtellas, inſignes videlicet effectu, viſúue. Exempli gratia, in cauda tauri ſeptem, quas appellauere vergilias, in fronte ſuculas, Booten, qui ſequitur ſeptentriones.*

*vaſtitas cæli, immenſa altitudine diſcreta i duo atq; quadraginta ſig.

Imbriũ, ventorũ & nubiũ cãæ. CAP. XLII.

Extra has cauſas nõ negauerim exiſtere imbres vẽtoſq;: quoniam humidam à terra, alias vero

propter

* exhalari

propter vapores fumidam exhalare caliginem certum eſt. Nubeſq́; liquore egreſſo in ſublime, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Denſitas earum corpuſq́; haud dubio coniectatur argumento, cum ſolem obumbrent, perſpicuum alias etiam vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.*

De tonitruis & fulguribus. CAP. XLIII.

IGitur nõ eam inficias, poſſe in has et ignes ſuperne ſtellarum decidere, quales ſereno ſæpe cernimus, quorũ ictu cõcuti aera uerũ eſt, quando et tela vibrata ſtridunt. Cũ vero in nubem peruenerint, vaporẽ diſſonũ gigni, vt cãdente ferro in aquã demerſo, & fumidum verticẽ volui. Hinc naſci procellas. Et ſi in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmina: ſi longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubẽ, illis perrũpi. Et eſſe tonitrua ĩpactorũ ignium plagas, ideoq́; ꝓtinus coruſcare igneas nubiũ rimas. Poſſe et repulſu ſiderum depreſſũ, qui a terra meauerit, ſpiritũ nube cohibitũ tonare, natura ſtrãgulante ſonitum dum rixetur, edito fragore cum erumpat, ut in membrana ſpiritu intẽta. Poſſe et attritu, dum in ꝑceps feratur, illum, quiſquis eſt, ſpiritũ accendi. Poſſe & conflictu nubium elidi, vt duorũ lapidũ, ſcintillantibus fulgetris. Sed hæc oĩa eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina et vana, vt quæ nulla veniãt ratione naturæ. Iis percuti montes, iis maria, oẽſq́; alios irritos iactus. Illa vero fatidica ex alto, ſtatiſq́; de cauſis, ex ſuis venire ſideribus. Simili modo ventos vel potius flatus, poſſe & ex arido ſiccoq́; anhelitu terræ gigni non negauerim: poſſe & aquis aera expirantibus, qui neq; in nebulam denſetur, nec craſſeſcat in nubes: poſſe & ſolis impulſu agi: quoniam ventus haud aliud intelligatur, q̃ fluctus aeris: pluribuſque etiam modis. Nanq; & è fluminibus ac niuibus, & è mari videmus & quidem tranquillo, et alios quos vocant altanos e terra conſurgere. Qui quidẽ cum e mari redeunt, tropæi vocantur: ſi pergunt, apogæi.*

* halitu

Qua ratione echo reddatur. CAP. XLIIII.

MOntiũ vero flexus crebriq́; uertices, et cõflexa cubito, aut cõfracta ĩ hũeros iuga, cõcaui valliũ ſinus, ſcindũt ĩæqualiter ĩde reſultãtẽ aera: q̃ cauſa ẽt uoces multis ĩ locis reciprocas facit.*

* aut complexi ſubito anfractu in numeroſa iuga con caui vall.

De ventis iterum. CAP. XLV.

*SIne fine vẽtos generant iam quidã etiam ſpecus, qualis in Dalmatiæ ora, vaſto in ꝑceps hiatu: in quẽ deiecto leui põdere, q̃uis trãquillo die, turbini ſimilis emicat ꝓcella. Nomen loco eſt Senta. Quin et in Cyrenaica ꝓuincia rupes quædã auſtro traditur ſacra, quã profanum ſit attrectari hoĩs manu, confeſtim auſtro voluẽte arenas. In domibus etiam multis, manu facta incluſa opacitate cõceptacula auras ſuas habẽt, adeo cauſa nõ deeſt. Sed plurimũ ĩtereſt, flatus ſit, an vẽtus. Illos flatos atq; perſpirãtes, quos nõ tractus aliquis, verũ terræ ſentiunt: qui nõ aura, nõ *procella maris, ſed appellatione quoq; ipſa vẽti ſunt: qui ſiue aſſiduo mundi incitu, et contraroi ſiderũ occurſu naſcuntur, ſiue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus, huc illucq́; tanquam in vtero aliquo vagus, ſiue diſparili errantium ſiderum ictu, radiorumq́ue multiformi iactu flagellatus aer, ſiue à ſuis ſideribus exeunt his propioribus, ſiue ab illis cælo affixis cadunt, palam eſt illud quoq; legem naturæ habere non ignotam, etiamſi nondum percognitam.*

* procella, ſed mares appella. &c. vt cap. 47. Mares itaq; exiſtimãtur impari numero.

Naturæ & obſeruationes ventorũ. CAP. XLVI.

VIginti amplius autores Græci veteres ꝓdidere de his obſeruatiões. Quo magis miror, orbe diſcordi, et in regna, hoc eſt, in mẽbra diuiſo, tot viris curæ fuiſſe tã ardua inuẽtu, inter bella ꝑſertim et infida hoſpitia, piratis etiã oĩum mortaliũ hoſtibus trãſitus ferme tenẽtibus: vt hodie quædã in ſuo quiſq; tractu ex eorũ cõmentarijs, qui nunq̃ eo acceſſere, verius noſcat, q̃ indigenarũ ſciẽtia: nunc vero pace tã feſta, tã gaudente prouentu rerũ artiumq́; principe, oĩno nihil addiſci noua inquiſitione, imò ne veterum quidẽ inuenta perdiſci. Non erant maiora ꝑmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine, & iſta plures ſine ꝑmio alio q̃ poſteros iuuãdi eruerunt.* Nãq; mores hoĩum ſenuere, non fructus. Et immenſa multitudo aperto quodcunq; eſt mari, hoſpitaliq́; littorũ oĩum appulſu nauigat, ſed lucri non ſcientiæ gratia. Nec reputat cæca mens & tantum auaritiæ intenta, idipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius quàm inſtituto fortaſſis conueniat operi, tractabo ventos, tot milia nauigantium cernens.*

* inuentu perquirere,

* Nãq; nõ eſt in veteri exẽplar.

Ventorum genera. CAP. XLVII.

VEteres quatuor oĩno ſeruauere, ꝑ totidẽ mundi partes (ideo nec Homerus plures noĩat) hebeti vt mox indicatum eſt rõne: ſecuta ætas octo addidit, nimis ſubtili & conciſa: proximis inter vtranq; media placuit, ad breuem ex numeroſa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: Ab oriente æquinoctiali ſubſolanus, ab oriente brumali vulturnus: illum apelioten, hunc eurum Græci appellant. A meridie auſter, & ab occaſu brumali africus, noton & liba nominant: Ab occaſu æquinoctiali fauonius, ab occaſu ſolſtitiali corus, zephyron & argeſten vocant: A ſeptentriombus ſeptentrio, interq́; eum & exortum ſolſtitialem aquilo, aparctias dicti & boreas. Numeroſior ratio quatuor his interiecerat: thraſcian, media regione inter ſeptẽtrionem & occaſum ſolſtitialem: itemq́; cæcian, media inter aquilonem & exortum æquinoctialem: ab ortu ſolſtitiali phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridem: item inter liba & noton compoſitum ex vtroque medium, inter meridiem & hybernum occidentem, libanoton. Nec finis: alij quippe meſen nomine etiamnum addidere inter boream & cæcian, & inter eurum & noton euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibuſque gentibus venti, non vltra certum procedentes tractum: vt Athenienſibus ſciron, paulum ab argeſte deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Alibi elatior idem olympias vocatur.

Conſuetudo

Conſuetudo omnibus his nominibus argeſten intelligit: & cæcian aliqui vocant helleſpontium, et eoſdem alibi aliter. Item in Narbonēſi prouincia clariſſimus ventorum eſt circius, nec vlli violētia inferior, Oſtiam plerunq; recta Liguſtico mari perferens: idem nō modo in reliquis partibus cæli ignotus, ſed ne Viennam quidem eiuſdē prouinciæ vrbem attingens, paucis ante limitibus iugi modici occurſu tātus ille uētorū coercitus. Et auſtros in Aegyptū penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ, vētis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, fauonij hybernum molliunt cælum, ſole aquarij XXV. obtinēte partē. Is dies ſextus eſt ante Februarias idus. Cōpetit ferme & hoc omnibus quos deinde ponam, per ſingulas intercalationes vno die anticipantibus, rurſumq; luſtro ſequenti ordinem ſeruātibus. Fauonium quidam ad VII. Cal. Martij chelidoniam vocant, ab hirundinis viſu: nōnulli vero ornithian, vno & LXX. die poſt brumam, ab aduentu auium, flantem per dies IX. Fauonio cōtrarius eſt, quem ſubſolanū appellauimus. Datus eſt autē huic exortus vergiliarū in totidem partibus tauri, ſex diebus ante Maias Idus, quod tempus auſtrinū eſt, huic vento ſeptentrione contrario. Adentiſſimo autē æſtatis tempore exoritur caniculæ ſidus, ſole primam partem leonis ingrediente: qui dies XV. ante Auguſti Calendas eſt. Huius exortum diebus octo ferme aquilones antecedunt, quos prodromos appellāt. Poſt biduū autem exortus, ijdem aquilones conſtantius perflant diebus quadraginta, quos eteſias vocant. Molliri eis creditur ſolis vapor geminatus ardore ſideris, nec ulli ventorum magis ſtati ſunt. Poſt eos rurſus auſtri frequētes vſq; ad ſidus Arcturi, quod exoritur XI. diebus ante equinoctium autumni. Cum hoc corus incipit. Corus autumnat: huic eſt contrarius vulturnus. Poſt id æquinoctiū diebus fere quatuor & XL. vergiliarum occaſus hyemem inchoat: quod tēpus in III. Idus Nouembris incidere conſueuit: hoc eſt aquilonis hyberni, multūq; æſtiuo illi diſſimilis, cuius ex aduerſo eſt africus. Ante brumam autem VII. diebus, totidemq; poſtea, ſternitur mare halcionū fœtura: vnde nomē hi dies traxere: reliquum tempus hyemat. Nec tamen ſæuitia tēpeſtatum* cōcludit mare. Piratæ primum coēgere mortis periculo in mortem ruere, et hyberna experiri maria: nunc idem auaritia cogit. Ventorum frigidiſſimi ſunt quos à ſeptentrione diximus ſpirare, & vicinus his corus. ij & reliquos cōpeſcunt, & nubes abigunt.* Humidi, africus, & præcipue auſter Italiæ. narrāt & in Pōto cæciam in ſe trahere nubes. Sicci corus & vulturnus, præterquā deſinentes. Niuales aquilo et ſeptentrio. Grandines ſeptētrio importat & corus. Aeſtuoſus auſter. Tepidi vulturnus & fauonius. Iidem ſubſolano ſicciores: & in totum omnes à ſeptentrione & occidēte ſicciores, quàm meridie & oriente. Saluberrimus autē omnium* aquilo: noxius auſter, & magis ſiccus: fortaſſis quia humidus frigidior eſt. Minus eſurire eo ſpirante creduntur animantes. Eteſiæ noctu deſinunt* fere, et à tertia diei hora oriuntur. In Hiſpania et Aſia ab oriente flatus eſt eorum, in Pōto ab aquilone, reliquis in partibus à meridie. Spirant autē & à bruma* cum vocantur ornithiæ ſed leniores & paucis diebus. Permutant et duo naturam cum ſitu. Auſter Africæ ſerenus, aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis ſpirāt maiore ex parte, aut vt contrarius deſinenti incipiat. Cum proximi cadētibus ſurgūt, à læuo latere in dextrū (vt ſol) ambiunt. De ratione eorū menſtrua, quarta maxime luna decernit. Iiſdem autem ventis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerūq; aduerſa vela concurrāt. Auſtro maiores fluctus eduntur quàm aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Ideoq; poſt auſtros noxij præcipue terræ motus. Noctu auſter, interdiu aquilo vehemētior. Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flātibus. Septētriones impari fere deſinunt numero, q̄ obſeruatio & in alijs multis rerū naturæ partibus valet. Mares itaq; exiſtimātur impari numero. Sol & auget, et cōprimit flatus. Auget exoriēs occidēſq;, comprimit meridianus æſtiuis tēporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; ſopiūtur, quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluūtur. Et imbribus vēti ſopiūtur. Expectātur aūt maxime, vnde nubes diſcuſſæ adaperuere cælū. Olim quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorū modo, verū et reliquarū tēpeſtatum magna ex parte. Et eſt principiū luſtri eius ſemper intercalari anno caniculæ ortu. De generalib. ventis hæc.*

• helleſpontiam

• cludit

• Humidi auſter & africus, & præcip.

• aquilo, quia ſiccus & frigidior: noxius auſter, fortaſſis quia magis humid⁹, Minus

• flare

• qui

De repentinis flatibus. CAP. XLVIII.

Nunc de repētinis flatibus q̄ exhalāte terra (ut dictū eſt) coorti, rurſuſq; deiecti, interim obducta nubiū cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe et ruētes torrētiū modo, vt aliquibus placere oſtēdimus, tonitrua et fulgura edūt. Maiore uero illati pondere incurſuq;, ſi latè ſiccā ruperint nubē, procellā gignūt, q̄ vocatur à Græcis ecnephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius rotati effregerint, ſine igne, hoc eſt ſine fulmine, uorticē faciūt, qui typhō uocatur, id eſt, uibratus ecnephias. Defert hic ſecū aliquid, abruptū è nube gelida cōuoluēs uerſanſq;, et ruinā ſuā illo pōdere aggrauans, & locū ex loco mutans rapida vertigine: præcipua nauigantiū peſtis, non antennas modo, verū ipſa nauigia cōtorta frāgens, tenui remedio aceti in aduenientē effuſi, cui frigidiſſima eſt natura. Idē illiſu ipſo repercuſſus, correpta ſecum in cælū refert, ſorbetq; in excelſum. Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato quàm procella, nec ſine fragore, turbinē uocāt, proxima quæq; proſternentē. Idem ardentior accenſuſque dum furit, preſter vocatur, amburens contacta pariter & proterens.*

• deiecti in terrā obd.

Alia p̄digioſa gn̄a tēpeſtatū. CAP. XLIX.

Non fit aūt aquilonius typhon, nec niualis aut niue iacēte ecnephias. Quòd ſi ſimul rupit nubem*

• aut niue iacēte, hæc tria verba non ſunt in antiq. codice.

bem,exarſitq;,& ignem habuit,non poſtea concepit, fulmen eſt.Diſtat à preſtere,quo flamma ab igne.Hic late funditur flatu,illud conglobatur impetu.Vortex autem remeando diſtat a turbine,& quo ſtridor à fragore.Procella latitudine ab vtroq;,diſiecta nube verius quàm rupta.Fit & caligo belua ſimilis,nube dira nauigantibus.Vocatur & columna, cum ſpiſſatus humor rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere, & in longam veluti fiſtulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. CAP. L.

HYeme & æſtate rara fulmina,cõtrarijs de cauſis,quoniam hyeme denſatus aer nubium craſſiore corio ſpiſſatur:omniſq; terrarũ exhalatio rigẽs ac gelida,quicquid accipit ignei vaporis, extinguit.Quæ ratio immunẽ Scythiã et circa rigẽtia à fulminũ caſu præſtat,et è diuerſo nimius ardor Aegyptũ.Siquidẽ calidi ſicciq; halitus terræ, raras admodũ tenueſq; et infirmas dẽſantur in nubes. Vere autẽ et autumno crebriora fulmina,corruptis in vtroq; tẽpore æſtatis hyemiſq; cauſis. Qua ratiõe crebra ĩ Italia,quia mobilior aer mitiore hyeme et æſtate nimboſa,ſemper quodammodo vernat vel autumnat.Italiæ quoque partibus ijs,quæ à ſeptentrione diſcedunt ad teporem,qualis eſt Vrbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æſtate fulgurat,quod non in alio ſitu.

Fulgurum genera & miracula. CAP. LI.

FVlminum ipſorum plura genera tradũtur.Quæ ſicca veniunt,non adurunt, ſed diſſipant. Quæ humida, non vrunt, ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarum vocant, mirificæ maxime naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis. nulloq; alio veſtigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus,ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Marcia princeps Romanarum icta grauida,partu exanimato,ipſa citra vllum aliud incommodum vixit. In Catilinianis prodigijs, Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. CAP. LII.

THuſcorum literæ nouem deos emittere fulmina exiſtimant,eaq; eſſe vndecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex ijs ſeruauere: diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano, rariora ſane eadem de cauſa frigidioris cæli. Hetruria erumpere terra quoq; arbitratur,quæ infera appellat,brumali tempore facta, ſæua maxime & execrabilia,cum ſint omnia quæ terrena exiſtimant, non illa generalia,nec a ſideribus veniẽtia,ſed ex proxima atq; turbidiore natura. Argumentum euidens eſt, ꝗ omnia à ſuperiore cælo decidentia obliquos habeãt ictus: hæc autem quæ vocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt,ideo creduntur è terra exire,quoniam ex repulſu nulla veſtigia edãt, cum ſit illa ratio non inferni ictus,ſed aduerſi à Saturni ea ſidere proficiſci ſubtiliter iſta conſectati putant, ſicut cremantia à Martis.Qualiter cum Volſinij oppidum Thuſcorum opulentiſſimum totũ concrematum eſt fulmine.Vocant & familiaria in totam vitam fatidica,quæ prima fiunt familiam ſuam cuiq; indepto. Cæterum exiſtimant non vltra decem annos portendere priuata,præterquam aut matrimonio primo facta,aut natali die.Publica non vltra triceſimum annum,præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. CAP. LIII.

EXtat annalium memoria, ſacris quibuſdam & precationibus vel cogi fulmina vel impetrari. Vetus fama Hetruriæ eſt,impetratũ Volſinios vrbẽ agris depopulatis ſubeũte monſtro, quod vocauere Voltam:euocatum et à Porſena ſuo rege.Et ante eum a Numa ſæpius hoc factitatũ, in primo annaliũ ſuorum tradit L. Piſo grauis autor: quod imitatum parũ rite Tullum Hoſtilium,ictum fulmine. Lucoſq; & aras,& ſacra habemus, interq; Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicũ quoq; accepimus Iouem. Varia in hoc vitæ ſententia, & pro cuiuſq; animo. *Imperari naturæ,audacis eſt credere:nec minus hebetis beneficijs abrogare vires: quando in fulgurum quoq; interpretatione eo profecit ſcientia, vt ventura alia finito die præcinat: & an peremptura ſint fatũ,aut apertura potius alia fata quæ lateãt, innumerabilibus in vtroq; publicis priuatiſq; experimentis. Quamobrem ſint iſta (vt rerum naturæ libuit) alijs certa,alijs dubia,alijs probata,alijs damnanda. Nos cætera quæ ſunt in his memorabilia, non omittemus.

* Imperare naturæ ſacra audac.

Catholica fulgurum. CAP. LIIII.

FVlgetrum prius cerni,ꝗ̃ tonitrum audiri(cũ ſimul fiant)certũ eſt.Nec mirũ,quoniam lux ſonitu velocior.Ictum aũt et ſonitum congruere, ita modulante natura.Sed ſonitum profecti eſſe fulminis,nõ illati:etiamnum ſpiritũ ocyorem fulmine: ideo quati prius omne & afflari quàm percuti: nec quenquam tangi qui prior viderit fulmen,aut tonitrua audierit.Læua proſpera exiſtimãtur, quoniam læua parte mundi ortus eſt.Nec tam aduẽtus ſpectatur,quàm reditus,ſiue ab ictu reſiliat ignis, ſiue opere confecto, aut igne cõſumpto ſpiritus remeet. In ſedecim partes cælum in eo * reſpectu diuiſere Thuſci. Prima eſt a ſeptentrionibus ad æquinoctialem exortum:ſecunda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occaſum, quarta obtinet quod reliquum eſt ab occaſu ad ſeptẽtriones. Has iterum in quaternas diuiſere partes, ex quibus octo ab exortu ſiniſtras,totidẽ è cõtrario appellauere dextras. Ex his maxime diræ quæ ſeptentrionem ab occaſu attingunt.Itaq; perplurimũ refert,vnde venerint fulmina,& quo cõceſſerint.Optimum eſt,in exortiuas redire partes.Ideo cum a prima cæli parte venerint,& in eandem conceſſerint,ſumma felicitas portenditur,quale Syllæ dictatori oſtentum datum accipimus. Cætera ipſius mundi portione minus proſpera aut dira.Quædam fulgura enunciare non putant fas, nec audire præterquam ſi hoſpiti indicẽtur aut parenti.Magna huius obſeruationis vanitas, tacta Iunonis

* ſpectu

æde

Digitized by Google

æde, Rome deprǽhẽſa eſt Scauro cõſule, qui mox princeps fuit. Noctu magis q̃ interdiu ſine tonitribus fulgurat. Vnum aĩal hoĩem non ſemꝑ extinguit, cætera ilico: hunc videlicet natura tribuente honorem, cum tot beluæ uiribus p̄ſtent. Oĩa contrarias incubant in partes. Homo niſi cõuertatur vi ꝑcuſſus nõ expirat. Superne icti conſidunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hoĩem ita exanimatũ cremari fas non eſt, condi terra religio tradidit. Nullũ aĩal, niſi exanimatũ, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorũ frigidiora reliquo corpore sũt.*

* in percuſſas non reſpirat

Quæ non feriantur fulmine. CAP. LV.

EX iis q̃ terra gignuntur, lauri fruticem nõ icit: nec vnquã q̃nq; altius pedibus deſcendit in terrã. Ideo pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putãt: aut tabernacula è pellibus beluarũ, quas vitulos marinos appellãt, quoniam hoc ſolum aĩal ex marinis nõ percutiat, ſicut nec è volucribus aquilam, q̃ ob hoc armiger huius teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus deſiere fieri, nulla non earum fulmine diruta.

De prodigioſis pluuiis, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. CAP. LVI.

*PRæter hæc inferiore cælo relatũ in monumenta eſt, lacte et ſanguine pluiſſe M. Acilio, C. Portio *COSS. Et ſæpe alias carne, ſicut L. Volũnio, Seruio Sulpitio COSS. exq; ea non* ꝑputruiſſe quod nõ diripuiſſent aues. Item ferro ĩ Lucanis, anno anteq̃ M. Craſſus à Parthis interẽptus eſt, oẽsq; cũ eo Lucani milites, quorũ magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat, ſpõgiarũ fere ſimilis fuit: aruſpices* cauenda præmonuerunt ſuperna vulnera. L. aũt Paulo, C. Marcello COSS. lana pluit circa caſtellum Cariſſanum, iuxta quod poſt annum T. Annius Milo occiſus eſt. Eodem cauſam dicente lateribus coctis pluiſſe in eius anni acta relatum eſt.*

* COSS. & ſæpe alias. Sicut carne L. Vol.
*putruiſſe

* cauenda, deſideratur in antiquo codice.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. CAP. LVII.

ARmorũ crepitus et tubæ ſonitus, auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus, crebroſq́ue & prius & poſtea. Tertio vero conſulatu Mariĳ ab Amerinis & Tudertibus ſpectata arma cæleſtia, ab ortu occaſuq́; inter ſe concurrentia, pulſis quæ ab occaſu erãt. Ipſum ardere cælum, minime mirum eſt, & ſæpius viſum, maiore vi ignis nubibus correptis.

De lapidibus è cælo cadentibus. CAP. LVIII.

CElebrãt Græci Anaxagoram Clazomenium, olympiadis ſeptuageſimæoctauæ ſecũdo anno, p̄dixiſſe cæleſtium literarũ ſciẽtia, quibus diebus ſaxũ caſurum eſſet è ſole. Idq́; factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumẽ. Qui lapis etiam nũc oſtenditur, magnitudine vehis, colore aduſto, comete quoq; illis noctibus flagrãte. Quod ſi quis p̄dictũ credat ſimul fateatur neceſſe eſt, maioris miraculi diuinitatẽ Anaxagoræ fuiſſe: ſoluiq́; rerũ naturæ ĩtellectũ, et confundi oĩa: ſi aut ipſe ſol lapis eſſe, aut vnquã lapidem in eo fuiſſe credatur, decidere tamen crebro nõ erit dubium. In Abydi gymnaſio ex ea cauſa colitur, hodieq́ue, modicus quidem, ſed quem in medio terrarum caſurum idem Anaxagoras prædixiſſe narratur. Colitur & Caſſandriæ, quæ Potidæa vocitata eſt, ob id deducta. Ego ipſe vidi in Vocontiorum agro paulo ante delatum.

De arcu cæleſti. CAP. LIX.

ARcus vocamus extra miraculum frequentes, & extra oſtentum. Nam ne pluuios quidem, aut ſerenos dies, cum fide portendunt. Manifeſtum eſt, radium ſolis ĩmiſſum cauæ nubi, repulſa acie in ſolem refringi, colorumq́; varietatem mixtura nubium, aeris, igniumq́; fieri. Certe niſi ſole aduerſo non fiunt, nec vnquam niſi dimidia circuli forma. nec noctu, quamuis Ariſtoteles prodat aliquando viſum: quod tamen fatetur idem non niſi quartadecima luna poſſe. Fiunt autem hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcẽte ab æquinoctio verno, non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma vero, hoc eſt, breuiſſimis diebus, frequenter. Iidem ſublimes humili ſole, humileſq́; ſublimi, & minores occidente vel oriente, ſed in latitudinem diffuſi, meridie exiles, verum ambitus maioris. Aeſtate vero per meridiem non cernuntur: poſt autumni æquinoctium, quacunq; hora: nec vnquam plures ſimul quãm duo. Cætera eiuſdem naturæ non multis dubia eſſe video.

De grãdine, niue, pruina, nebula, rore. CAP. LX.

GRandinẽ cõglaciato imbre gigni, & niuẽ eodẽ humore mollius coacto, pruinã autem ex rore gelido. Per hyemẽ niues cadere, nõ grandines, ipſaſq́; grandines interdiu ſæpius q̃ noctu, & multo celerius reſolui q̃ niues. Nebulas nec æſtate, nec maximo frigore exiſtere. Rores neq; gelu, neque ardoribus, neq; vẽtus, nec niſi ſerena nocte. Gelãdo liquorẽ minui, ſolutaq́; glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus. CAP. LXI.

VArietates colorũ figurarumq́; ĩ nubibus cerni prout admixtus ignis ſuperet aut vĩcatur.

De proprietatibus cæli in locis. CAP. LXII.

PRæterea quaſdã ꝓprietates cæli quibuſdã locis eſſe. Roſcidas æſtate Africæ noctes. In Italia Locris et in lacu Velino, nullo nõ die apparere arquus. Rhodi & Syracuſis nunquam tanta nubila obduci, vt non aliqua hora ſol cernatur, qualia aptius ſuis referentur locis. Hæc ſint dicta de aere.

De natura terræ. CAP. LXIII.

SEquitur terra, cui vni rerũ naturæ partium, eximia ꝓpter merita, cognomẽ indidimus maternæ venerationis. Sic hoĩum illa, vt cælũ dei: quæ nos naſcẽtes excipit, natos alit, ſemelq́; editos ſuſtinet ſemper: nouiſſime cõplexa gremio iam à reliqua natura abdicatos, tum maxime vt mater operiens: nullo magis ſacramẽto, q̃ quo nos quoq; ſacros facit, etiã monumenta ac titulos gerẽs, nomenq́; ꝓrogãs noſtrum,

b & me-

Digitized by Google

& memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen vltimũ iam nullis * precamur irati graue: tanq̃ neſciamus hanc eſſe ſolam, quæ nunq̃ iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer denſatur nubibus, furit procellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, uſusq; mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat? quæ ſponte fundit? quos odores ſaporesq;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores? quàm bona fide creditum fœnus reddit? quæ noſtri cauſa alit? Peſtifera enim animantia, vitali ſpiritu habente culpam, neceſſe eſt illi ſeminata excipere, & genita ſuſtinere. Sed in malis generantium noxa eſt. Illa ſerpentem homine percuſſo non amplius recipit, pœnasque etiam inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & ſemper homini parturit. Quin & venena, noſtri miſertam inſtituiſſe credi poteſt, ne in tædio vitæ diræ famis mors, terræ meritis alieniſſima, lenta nos conſumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta diſpergerent, ne laquei torqueret pœna præpoſtera, incluſo ſpiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæſita morte, ſepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt, miſerta genuit id cuius facilimo hauſtu, illibato corpore, et cum toto ſanguine extingueremur, nullo labore, ſitientibus ſimiles: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret: terræq; ſeruaretur, qui ſibi ipſi periſſet. Et vt verum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos illud uitæ fecimus uenenum * Nos enim & ferro, quo carere non poſſumus, ſimili modo vtimur. Nec tamen quereremur merito, etiãſi maleficij cauſa tuliſſet. Aduerſus unam quippe naturæ partem ingrati ſumus: quaſi non ad delicias quaſq;, non ad contumelias ſeruiat homini. In maria iacitur, aut ut freta admittamus eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis: multoq; plus vt delicijs, q̃ vt alimentis famuletur noſtris. Et tamẽ quæ ſumma patitur atq; extrema cute, tolerabilia uideantur. Penetramus in viſcera, auri argẽtiq; venas & æris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiam & quoſdam paruulos quærimus lapides, ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus, vt digito geſtetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur, vt vnus niteat articulus? Si vlli eſſent inferi, iam profecto illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo cuſtodiunt illam, arcentq; ſacrilegas manus. Nonne inter ſerpentes fodimus, & venas auri tractamus cum veneni radicibus? Placatiore tamen dea ob hoc vtimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus, ad ſcelera cædesq; & bella tendunt: quamq; ſanguine noſtro irrigamus, in ſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen velut exprobrato furore tandem ipſa ſe obducit, & ſcelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

* imprecamur

* Non, interrogatiue.

De forma terræ. CAP. LXIIII.

Est aũt figura prima, de qua conſenſus iudicat. Orbẽ certe dicimus terræ, globũq; verticibus includi fatemur. Neque enim abſoluti orbis eſt forma, in tãta montiũ excelſitate, tanta cãporũ planicie: ſed cuius amplexus, ſi capita linearũ cõprehendãtur ambitu, figuram abſoluti orbis efficiat, id quod rerũ ipſa natura cogit ratio non eiſdẽ cauſis quas attulimus in cælo. Nãq; in illo caua in ſe conuexitas uergit, & cardini ſuo, hoc eſt terræ, vndiq; incũbit. Hæc vt ſolida atq; cõferta, aſſurgit intumeſcẽti ſimilis extraq; protenditur. Mundus in centrum uergit: at terra exit à centro, immenſum eius globum in formam orbis aſſidua circa eam mundi volubilitate cogente.

De antipodibus an ſint, & aquæ rotunditate. CAP. LXV.

In gens hic pugna literarum, contraq; uulgi, circũfundi terræ vndiq; hõies, cõuerſisq; inter ſe pedibus ſtare, et cũctis similẽ eſſe cæli verticem, ſimili modo ex quacũq; parte mediã calcari: illo quærente cur nõ decidant contra ſiti: tanq̃ non & ratio præſto ſit, vt nos non decidere mirentur illi. Interuenit ſententia, quamuis indocili probabilis turba inæquali globo, & ſi ſit figura pineæ nucis, nihilo minus terram vndiq; incoli. Sed quid hoc refert: alio miraculo exoriente, pendere ipſam ac nõ cadere nobiſcum, ceu ſpiritus vis mũdo præſertim incluſi, dubia ſit: aut poſſit cadere, natura repugnante, et quo cadat negante. Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi in ignibus, aquarũ niſi in aquis, ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terræ arcentibus cunctis, niſi in ſe locus non eſt. Globum tamen effici mirum eſt, in tanta planitie maris camporumq;. Cui ſententiæ adeſt Dicæarchus vir in primis eruditus, regum cura permenſus montes, ex quibus altiſſimum prodidit Pelion, M. ccl. paſſ. ratione pp̃endiculi, nullam eſſe eam * portionem uniuerſæ rotũditatis colligẽs. Mihi incerta hæc uidetur conіectatio, haud ignaro quoſdam alpium uertices, longo tractu, nec breuiore L. milibus paſſuum aſſurgere. Sed uulgo maxima hæc pugna eſt, ſi coacta in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui nõ aliud in rerũ natura aſpectu manifeſtius. Nãq; & dependentes ubiq; guttæ paruis globãtur orbibus: et puluери illatæ frondiũq; lanugini impoſitæ, abſoluta rotũditate cernuntur: et in poculis repletis media maxime tumẽt. Quæ propter ſubtilitatẽ humoris, mollitiamq; in ſe reſidentem, ratione faciлius quàm viſu depræhẽduntur. Idq; etiã magis mirũ, ĩ poculis repletis, addito humore minimo circũfluere quod ſuperſit: cõtra euenire põderibus additis ad vicenos ſæpe denarios: ſcilicet quia ĩtus recepta liquorẽ in verticem attollãt, * at cumulo eminente infuſa dilabãtur. Eadẽ eſt cauſa, propter quã è nauibus terra nõ cernatur, è nauium malis cõſpicua: ac procul recedente nauigio, ſi quid qđ fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim deſcendere uideatur, et poſtremo occultetur. Deniq; oceanus, quẽ fatemur vltimum,

* portione

* accumulo eminẽte infra delabantur.

Digitized by Google

vltimũ,quánã alia figura cohæreret,atq; non decideret,nullo vltra margine ĩcludẽte? Ipſum id ad miraculũ redit,quónã modo etiamſi globetur, extremũ non decidat mare. Contra quod,vt ſint plana maria, & qua videntur figura,non poſſe id accidere,magno ſuo gaudio magnaq; gloria inuentores Græci ſubtilitate geometrica docent. Nãq; cum è ſublimi in inferiora aquæ ferantur,et ſit hæc natura earum conceſſa,nec quiſquã dubitet in littore ullo acceſſiſſe eas,quo lõgiſſime deuexitas paſſa ſit,procul dubio apparere, quo quid humilius ſit,propius centro eſſe terræ: omneſq́; lineas quæ emittãtur ex eo ad ꝓximas aquas breuiores fieri,q̃ quæ ad extremum mare à primis aquis.Ergo totas,omniq́; ex parte aquas vergere in centrum: ideoq́; non decidere, quoniam in interiora nitantur. Quod ita formaſſe artifex natura credi debet:ut cum terra arida et ſicca conſtare per ſe ac ſine humore nõ poſſet,nec rurſus ſtare aqua niſi ſuſtinente terra,mutuo* implexu iungerẽtur:hæc ſinus pãdente, illa vero permeãte totã,ĩtra,extra,ſupra,venis vt vĩculis diſcurrẽtibus,atq; etiã ĩ ſũmis iugis erũpẽte:* quo ſpiritu acta,et terræ põdere expreſſa, ſiphonũ modo emicat,tãtũq; à periculo decidẽdi abeſt,ut ĩ ſũma queq; et altiſſima exiliat.Qua ratione manifeſtũ eſt, quare tot fluminũ quotidiano acceſſu maria non creſcant.*

* conſeſſa

* complexu iungerẽtur

* quæ

Quomodo aqua ſit terræ innexa. CAP. LXVI.

Est igitur in toto ſuo globo tellus medio ambitu ꝑcincta circũfluo mari. Nec argumẽtis hoc ĩueſtigandum, ſed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminũ. CAP. LXVII.

A Gadibus colũniſq́; Herculis, Hiſpaniæ et Galliarũ circuitu,totus hodie nauigatur occidẽs. Septẽtrionalis uero oceanus, maiore ex parte nauigatus eſt,auſpicijs diui Auguſti Germania claſſe circũuecta ad Cimbrorũ promontoriũ,& inde ĩmenſo mari proſpecto,aut fama cognito ad Scythicã plagã,& humore nimio rigentia. Propter quod minime veriſimile eſt illic maria deficere,vbi vis humoris ſuperet.Iuxta vero ab ortu ex Indico mari, ſub eodem ſidere pars tota uergens in Caſpium mare,pernauigata eſt Macedonum armis,Seleuco atq; Antiocho regnantibus,qui et Seleucida atq; Antiochida ab ipſis appellari voluere.Circa Caſpium quoq; multa oceani littora explorata, paruoq; breuius q̃ totus hinc aut illinc ſeptentrio eremigatus.Vt tamen coniecturæ locum ſic quoq; non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ,ſiue ea illius oceani ſinus eſt,ut multos aduerto crediđiſſe,ſiue anguſto diſcreti ſitu reſtagnatio.Alio latere Gadium,ab eodem occidente, magna pars meridiani ſinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie.Maiorem quidem eius partem, & orientis, victoria magni Alexandri luſtrauere,vſq; in Arabicũ ſinum.In quo res gerente C. Cæſare Auguſti filio, ſigna nauium ex Hiſpanienſibus naufragijs feruntur agnita.Et Hanno Carthaginis potentia florente, circũuectus à Gadibus ad finem Arabiæ nauigationem eam prodidit ſcripto:ſicut ad extera Europæ noſcenda miſſus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius autor eſt,Eudoxum quendam ſua ætate,cũ Lathyrum regẽ fugeret,Arabico ſinu egreſſum, Gades vſq; peruectum:multoq́; ante eum Cælius Antipater,uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex Hiſpania in Aethiopiam cõmercij gratia.Idem Nepos de ſeptentrionali circuitu tradit,Q. Metello Celeri,C. Afranij in conſulatu collegæ,ſed tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij cauſa nauigantes,tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti.Sic maria circumfuſa undiq; diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illo peruio tractu.Quæ contemplatio apta detegẽdæ mortalium vanitati poſcere videtur, ut totum hoc quicquid eſt,in quo ſingulis nihil ſatis eſt, ceu ſubiectum oculis,quantum ſit, oſtendam.

Quæ portio terræ habitetur. CAP. LXVIII.

Iam primũ in dimidio computari videtur, tanq̃ nulla portio ipſi decidatur oceano:qui toto circũdatus medio, & oẽs cæteras fundens recipienſq́; aquas,& quicquid exit in nubes,ac ſidera ipſa tot et tantæ magnitudinis paſcens, quo tandem amplitudinis ſpatio credetur habitare? Improba & infinita debet eſſe tam vaſtæ molis poſſeſſio. Adde ꝙ ex relicto plus abſtulit cælum. Nam cum ſint eius quinque partes,quas vocant zonas, infeſto rigore & æterno gelu premitur omne,quicquid eſt ſubiectum duabus extremis vtrinq; circa uertices,hunc qui* trionũ ſeptẽ vocatur,eumq́ue qui aduerſus illi auſtrinus appellatur. Perpetua caligo vtrobiq;, & alieno molliorũ ſiderũ aſpectu maligna ac pruina tantum albicans lux. Media vero terrarum,qua ſolis orbita eſt, exuſta flãmis & cremata,cominus vapore torretur.Circa duæ tantum inter exuſtam et rigẽtes,temperantur: eæq́; ipſæ inter ſe non peruiæ,propter incendium ſideris.Ita terræ tres partes abſtulit cælum: Oceani rapina in incerto eſt. Sed & relicta nobis vna portio haud ſcio an etiam in maiore damno ſit. Idẽ ſiquidem oceanus infuſus in multos(vt dicemus)ſinus,adeo vicino acceſſu interna maria allatrat, vt centũ xv. milibus paſſuum Arabicus ſinus diſtet ab Aegyptio mari: Caſpius vero ccclxxv. milibus à Pontico. Idem interfuſus intrat per tot maria,quibus Africam, Europam, Aſiamq́; diſpeſcit.Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tãtarum paludum.Addantur & lacus & ſtagna:iam elata in cælũ,et ardua aſpectu quoq; iuga: iam ſyluæ valleſq́; præruptæ,et ſolitudines,& mille cauſis deſerta detrahãtur.Hæ tot portiões terræ,imo uero, ut plures tradidere:mundi punctus (neque enim eſt aliud terra in uniuerſo)hæc eſt materia gloriæ noſtræ,hæc ſedes:hic honores gerimus,hic exercemus imperia,hic opes cupimus,hic tumultuatur humanum genus, hic inſtauramus bella etiam ciuilia, mutuiſque cædibus laxiorem facimus terram.Et vt publicos gentium furores*

* inde mihi diſputari videtur, quæ nam illius portio ipſi decedat oceano

* ſeptentrio

tranſeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus, ut qui latiſſime rura metatus fuerit, vltraq; fines exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad menſuram auaritiæ ſuæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

Mediam eſſe mundi terram. CAP. LXIX.

*totius terram haud

MEdiam eſſe mũdi* totius haud dubijs conſtat argumẽtis, ſed clariſſime æquinoctij paribus horis. Nã niſi in medio eſſet, æquales dies noctesq; haberi non poſſe deprehenderunt et dioptræ, q̃ vel maxime id cõfirmant: cũ æquinoctiali tẽpore ex eadem linea ortus occaſusq; cernatur, & ſolſtitialis exortus per ſuam lineam, brumalisque occaſus. Quæ accidere nullo modo poſſent, niſi in centro ſita eſſet.

De ſiderum ortus inæqualitate, & de eclipſi, & vbi, & quare. CAP. LXX.

TRes aũt circuli ſupradictis zonis implexi, inæqualitates tẽporum diſtinguunt: Solſtitialis à parte ſigniferi excelſiſſima nobis, ad ſeptẽtrionalẽ plagã verſus, contraq; ad alium polũ brumalis, itẽ medio ambitu ſigniferi orbis incedẽs æquinoctialis. Reliquorum, q̃ miramur, cauſa in ipſius terræ figura eſt, quã globo ſimilẽ, & cũ ea aquas, iiſdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, vt nobis ſeptentrionalis plagæ ſidera nunq̃ occidant, contra meridianæ nunq̃ oriantur: rurſusq; hæc illis non cernantur, attollente ſe contra medios viſus terrarũ globo. Septentriones non cernit Troglodytice & cõfinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem, item quem ſub diuo Auguſto cognominauere Cæſaris thronon, inſignes ibi ſtellas: adeoq; manifeſto aſſurgens faſtigium curuatur, vt Canopus quartam fere partem ſigni vnius ſupra terram eminere Alexandriæ intuentibus uideatur: eadem à Rhodo terram quodãmodo ipſam ſtringere: in Ponto omnino non cernatur, vbi maxime ſublimis ſeptentrio. Idem à Rhodo abſconditur, magisq; Alexandriæ: in Arabia Nouembri menſe prima vigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit: in Meroe ſolſtitio veſperi paulisper apparet, paucisq; ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantiũ hæc maxime curſus deprehẽdunt, in alia aduerſo, in alia prono mari, ſubitoq; conſpicuis, atq; vt è freto emergẽtibus, quæ ĩ anfractu pilæ latuere, ſideribus. Neq; enĩ (vt dixere aliqui) mundus hoc polo excelſiore ſe attollit: aut undiq; cernerentur hæc ſidera. verũ hæc eadẽ quibuſq; proximis ſublimiora credũtur, eademq; demerſa longinquis. vtq; nunc ſublimis in deiectu poſitis videtur hic vertex, ſic in illam terræ deuexitatẽ trãgreſſis, illa ſe attollunt, reſidentibus quæ hic excelſa fuerant, quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet. Ideoq; defectus ſolis ac lunæ veſpertinos orientis incolæ nõ ſentiunt, nec matutinos ad occaſum habitantes: meridianos uero ſæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri victoria, luna defeciſſe noctis ſecũda hora prodita eſt: eademq; in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipſanio et Fonteio COSS. qui fuere ante paucos annos, factum pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter ſeptimam & octauam ſenſit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimam & vndecimam prodidit viſum, circuitu globi alia alijs detegente & occultante. Quòd ſi plana eſſet terra, ſimul omnia apparerent cunctis, noctesq; non fierent inæquales: neque alijs quàm in medio ſitis paria duodecim horarum interualla cernerentur, quæ* nunc in omni parte ſimili modo congruunt. *nunc non in

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. CAP. LXXI.

IDeo nec nox diesq; quæuis eadem toto orbe ſimul eſt, oppoſitu globi noctẽ aut ambitu diẽ afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hiſpaniaq; turrium Annibalis: in Aſia vero propter piraticos terrores, ſimili ſpecularum præſidio excitato: in quis* prænunciatiuos ignes ſexta hora diei accẽſos, *prænuncios ſæpe compertum eſt, tertia noctis à tergo vltimis viſos. Eiuſdem Alexandri curſor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta ſtadia nouem diei confecit horis: indeq; quamuis decliui itinere, tertia noctis hora remenſus eſt. Cauſa, quòd eunti cum ſole iter erat, eundem remeans obuium contrario præteruertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſum nauigantes, quamuis breuiſſimo die, vincunt ſpatia nocturnæ nauigationis, vt ſolem ipſum comitantes.

Gnomonica de eadem re, & horologio primo. CAP. LXXII.

VAſaq; horoſcopa nõ vbiq; eidem ſunt vſui, in trecenis ſtadijs, aut ut lõgiſſime in quingenis, mutãtibus ſemet* umbris. Solis itaq; umbilici *vmbris ſolis. Itaq; (quem gnomonẽ appellant) umbra, in Aegypto meridiano tẽpore, æquinoctij die, paulo plus q̃ dimidiam gnomonis menſuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. in oppido Ancona ſupereſt quintatrigeſima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, eiſdem horis vmbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ vmbræ. CAP. LXXIII.

SImili modo tradũt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriã quinq; milibus ſtadiorũ, ſolſtitij die medio nullam umbram iaci: puteumq; eius experimẽti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum ſolem illi loco ſupra verticẽ eſſe: quod et in India ſupra flumen Hypaſin fieri tẽpore eodem Oneſicritus ſcripſit. Conſtatq; in Berenice urbe Troglodytarum, et inde ſtadijs quatuor milibus d.cccxx. in eadem gente Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt, hoc idem ante ſolſtitiũ xlv. diebus, totidemq; poſtea fieri, & per eos xc. dies in meridiem vmbras iaci. Rurſus in Meroe inſula, quæ eſt caput gentis Aethiopum, & quinque milibus ſtadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno abſumi umbras, ſole duodeviceſimam tauri partem, & quartamdecimam leonis obtinente. In Indiæ gẽte Oretum mons eſt Ma-

leus

leus nomine, iuxta quem vmbræ æſtate in auſtrum, hyeme in ſeptentriones iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptentrio. In eadem India Patales celeberrimo portu, ſol dexter oritur, vmbræ ĩ meridiem cadunt. Septentrionem ibi Alexãdro morante annotatum, prima tantum noctis parte aſpici. Oneſicritus dux eius ſcripſit, quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, ſeptentrionem non conſpici, & ea loca appellari Aſcia, nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno vmbræ, & vbi in contrarium. CAP. LXXIIII.

AT in tota Troglodytice, vmbras bis quadragintaquinque diebus in anno Eratoſthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi longiſſimus dies, & vbi breuiſſimus. CAP. LXXV.

SIc fit, vt uario lucis incremento in Meroe lõgiſſimus dies xij horas æquinoctiales, et octo partes vnius horæ colligat, Alexãdriæ vero xiiij horas. In Italia quindecim. In Britannia xvij. vbi æſtate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id, quod cogit ratio credi: ſolſtitij diebus accedente ſole propius verticem mũdi, anguſto lucis ambitu, ſubiecta terræ continuos dies habere ſenis menſibus, noctesque è diuerſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula Thule Pytheas Maſſilienſis ſcripſit, ſex dierum nauigatione in ſeptentrionem à Britannia diſtante: quidam vero & in Mona, quæ diſtat à Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis milibus, affirmant.*

* dubia repromus

Item de horologio. CAP. LXXVI.

VMbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Mileſius, Anaximandri (de quo diximus) diſcipulus: primusq; horologium quod appellant ſciotericum, Lacedæmone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. CAP. LXXVII.

IPſum diem alij aliter obſeruauere. Babylonij ĩter duos ſolis exortus: Athenĩeſes inter duos occaſus: Vmbri à meridie in meridiem: vulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffinire ciuilem, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia, quàm æquinoctia apparet, quia poſitio ſigniferi circa media ſui obliquior eſt, iuxta ſolſtitium vero rectior.

Differentiæ gentium ratio. CAP. LXXVIII.

COntexẽda sũt his cæleſtibus nexa cauſis. Nãque Aethiopas vicini ſideris uapore torreri, aduſtisq; ſimiles gigni, barba et capillo uibrato, nõ eſt dubiũ. Et aduerſa plaga mũdi atq; glaciali, cãdida cute eſſe gẽtes, flauis ꝓmiſſas crinibus: truces vero ex cæli rigore has et illas mobilitates habẽtes. Ipſoq;* crurũ argumẽto, illis ĩ ſupera ſuccũ reuocari, natura vaporis: his ĩ ĩferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic uarias effigies aĩalium prouenire, et maxime alitũ, & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autẽ proceritatem utrobiq;, illic ignium niſu, hic humoris alimento. Medio vero terræ ſalubris utrinq; mixtura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles, ſenſus liquidus, ingenia fœcunda, totiusq; naturæ capacia. Iiſdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: ſicut ne illæ quidem his paruerint auulſæ ac* pro immanitate naturæ vrgentis illa ſolitariæ.*

* rigore & has: illas mo.
* crinium
* pronitate

De motu terræ. CAP. LXXIX.

BAbyloniorum placita motus terræ, hiatusq; et cætera oĩa, ui ſiderum exiſtimant fieri, ſed illorũ triũ quibus fulmina aſſignãt: fieri aũt meantum cum ſole aut congruentium, & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam eſſe & immortalis in eo (ſi credimus) diuinitas perhibetur, Anaximãdro Mileſio phyſico: quẽ ferũt Lacedæmonijs prædixiſſe, vt vrbẽ ac tecta cuſtodirẽt: inſtare enim motum terræ: cum et vrbs tota eorum corruit, & Taygeti mõtis magna pars ad formã puppis eminẽs abrupta, cladem inſuper eam ruina preſſit. Perhibetur et Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio, ſed & illa diuina: hauſtu aquæ è puteo præſenſiſſe, ac prædixiſſe ibi* motũ. Quæ ſi uera ſunt, quantum à deo tandem uideri poſſunt tales diſtare, dum viuant? Et hæc quidem arbitrio cuiuſq; exiſtimanda relinquantur, uentos in cauſa eſſe non dubium reor. Neq; enim vnquam ĩtremiſcunt terræ, niſi ſopito mari: cæloq; adeo tranquillo, vt volatus auium non pẽdeant, ſubtracto omni ſpiritu qui vehit: nec vnquam niſi* poſt ventos cõditos, ſcilicet in uenas et cauernas eis occulto afflatu. Neq; aliud eſt in terra tremor, quàm in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, q̃ cum fulmen erumpit, incluſo ſpiritu luctante, et ad libertatem exire nitente.*

* Præclara quædam & immortalis (ſi credimus) diuinitas perhibetur Anaximandro.
* terræmotum.
* poſt ventos cõditos ſcilicet ĩ venas & cauas eius occulta afflatu.

De terræ hiatibus. CAP. LXXX.

*VArie itaq; quatitur, & mira eduntur opera, alibi ꝓſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus, nõnunq̃ etiam ignibus calidisue fontibus, alibi *aduerſo fluminũ curſu. Præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus, alias murmur ſimilis mugitibus, aut clamori humano, armorũue pulſantiũ fragori, ꝓ qualitate materiæ excipiẽtis, formaq; uel cauernarũ vel cuniculi per quem meat, exilius graſſante in anguſto, eodem rauco in recuruis reſultante, in duris fremẽte, in humidis fluctuante & ſtagnantibus: item fremente contra ſolida. Itaque & ſine motu ſæpe editur ſonus. Nec ſimplici modo quatitur unquam, ſed tremit vibratq; Hiatus uero alias remanet, oſtendens quæ ſorbuit, alias occultat ore compreſſo: rurſusque ita inducto ſolo, vt nulla ueſtigia extent, vrbibus plerũq; deuoratis, agrorumq; tractu hauſto. Maritima autem maxime quatiũtur. Nec mõtoſa tali malo carẽt. Exploratum eſt mihi Alpes Apenninumque ſæpius tremuiſſe. Et autũno ac uere terræ crebrius mouentur, ſicut fiũt fulmina. Ideo Galliæ & Aegyptus minime*

* auerſo

quatiuntur, quoniam hic æſtatis cauſa obſtat, illic hyemis. Item noctu ſæpius quàm interdiu. Maximi autem motus exiſtunt matutini veſpertiniq;: ſed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiũt, & ſolis lunæq; defectu, quoniam tempeſtates tunc ſopiuntur. Præcipue vero cum ſequitur imbrem æſtus, imbreſue æſtum.

Signa motus futuri. CAP. LXXXI.

NAuigantes quoq; ſentiunt non dubia coniectura, ſine flatu intumeſcente fluctu ſubito, aut quatiente ictu. Intremunt vero & in nauibus poſita, æque q̃ in ædificijs, crepituq; pnuntiant. Quin & volucres non impauidæ ſedent. Eſt & in cælo ſignum, præceditq; motu futuro, aut interdiu, aut paulo poſt occaſum ſereno ceu tenuis linea nubis in longũ porrectæ ſpatium. Eſt & in puteis turbidior aqua, nec ſine odoris tædio.*

* Sed & in cælo ſignũ præcedit motu

Auxilia cõtra motus futuros. CAP. LXXXII.

SIcut in iiſdẽ eſt remediũ, quale & crebri ſpecus pbent. Præconceptũ enim ſpiritum exhalãt, quod in certis *notatur oppidis, q̃ minus quatiuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multoq; ſunt tutiora in iiſdem illis quæ pendent, ſicut Neapoli in Italia intelligitur: parte eius quæ ſolida eſt, ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſunt ædificiorum fornices, anguli quoq; parietum, poſteſq; alterno pulſu renitentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiũtur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motus, pluribus ſiquidem modis quatitur. Tutiſſimum eſt, cum vibrat criſpante ædificiorum crepitu, & cum intumeſcit aſſurgens, alternoq; motu reſidet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, & fluctus more quædam uolutatio infeſta eſt: aut cum in vnam partem totus ſe motus impellit: Deſinunt autem tremores, cum ventus emerſit: ſin uero durauere, non ante quadraginta dies ſiſtuntur: plerunque & tardius, utpote cum quidam anno et biennij ſpatio durauerint.*

*quale cloacæ & creb.

* tutis

Portenta terrarum ſemel viſa. CAP. LXXXIII.

*FActũ *eſt ſemel, quod equidẽ in Hetruſcæ diſciplinæ uoluminibus inueni, ingẽs terrarũ portentum L. Marcio, Sex. Iulio COSS. in agro Mutinẽſi. Nãq; mõtes duo inter ſe cõcurrerũt, crepitu maximo aſſultãtes recedenteſq;, inter eos flãma fumoq; in cælum exeunte interdiu, ſpectante è via Aemilia magna equitum Romanorum, familiarumq; & viatorum multitudine. Eo concurſu villæ omnes eliſæ, animalia permulta q̃ intra fuerant exanimata ſunt, anno ante ſociale bellum: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ Italiæ fuerit, q̃ ciuilia. Non minus mirum oſtentum et noſtra cognouit ætas, anno Neronis principis ſupremo, ſicut in rebus eius expoſuimus, pratis oleiſque intercedente uia publica in contrarias ſedes tranſgreſſis, in agro Marrucino, prædijs Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.*

* eſt & hoc ſemel

Miracula terræ motus. CAP. LXXXIIII.

FIunt ſimul cum terræmotu et inundationes maris, eodem videlicet ſpiritu infuſi, aut reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus, Tiberij Cæſaris principatu, XII. urbibus Aſiæ vna nocte proſtratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum ſepties atq; quinquagies nunciatus Romã. Quo quidẽ anno ad Traſymenũ lacum dimicantes, maximum motum neq; Pœni ſenſere, nec Romani. Nec uero ſimplex malum, aut in ipſo tantum motu periculũ eſt, ſed par aut maius oſtentum. Nunquam urbs Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id prænuncium eſſet.*

* oſtento

Quibus locis maria receſſerint. CAP. LXXXV.

EAdẽ naſcẽtiũ cauſa terrarũ eſt, cũ idẽ ille ſpiritus attollẽdo potẽs ſolo, nõ valuit erũpere. Naſcũtur enĩ nec fluminũ tantũ ĩuectu, ſicut Echinades ĩſulæ ab Acheloo amne cõgeſtæ, maiorq; pars Aegypti à Nilo, in quã à Pharo ĩſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus, ſed & receſſu maris, ſicut eidem de Circeijs: Quod accidiſſe & in Ambraciæ portu decem miliũ paſſuũ interuallo, et Athenienſiũ quĩq; miliũ ad Piræũ memoratur. Et Epheſi, ubi quondã ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidẽ ſi credimus, mare fuit ſupra Mẽphim uſq; ad Aethiopũ mõtes: itẽq; à planis Arabiæ. Mare & circa Iliũ, et tota Teuthrania, quaq; cãpos intulerit Mæander.

Ratio inſularum enaſcentiũ. CAP. LXXXVI.

NAſcuntur et alio modo terræ, ac repẽte in aliquo mari emergũt, uelut paria ſecũ faciẽte natura, quaq; hauſerit hiatus, alio loco reddẽte.

* alio

Quæ, & quibus temporibus enatæ ſunt. CAP. LXXXVII.

CLaræ iampridẽ inſulæ, Delos et Rhodos, memoriæ pduntur enatæ. Poſtea minores, ultra Melon Anaphe: ĩter Lemnũ et Helleſpõtũ, Neæ: inter Lebedum et Teon, Alone: inter Cycladas olympiadis CXXXV. anno quarto, Thera et Theraſia. Inter eaſdẽ poſt annos CXXX. Hiera, eadẽq; Automate. Et ab ea duobus ſtadiis poſt annos CX. ĩ noſtro æuo, M. Iunio Syllano, L. Balbo COSS. ad 8. Idus Iulias, Thia.

Quas terras interruperint maria. CAP. LXXXVIII.

ANte nos et iuxta Italiã inter Aeolias ĩſulas, itẽ iuxta Cretã emerſit è mari M. D. paſſuũ, vna cum calidis fontibus, altera olympiadis CXLIII. anno tertio in Thuſco ſinu, flagrans hæc uiolento cum flatu. Proditurq; memoriæ magna circa illã multitudine piſcium fluitante, cõfeſtim expiraſſe quibus ex his cibus fuiſſet. Sic et Pithecuſas in Campano ſinu ferunt ortas. Mox in his montẽ Epopon, cum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri æquatum planicie. In eadem & oppidum hauſtum profundo: alioq́ue motu terræ ſtagnum emerſiſſe: & alio prouolutis montibus inſulam extitiſſe Prochitam. Nanque & hoc modo inſulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam

Digitized by Google

ciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Eubœam Bœotiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Besbycum Bithyniæ, Leucoſiam Syrenum promontorio.

Quæ inſulæ cõtinẽti adiunctę. CAP. LXXXIX.

R*Urſus abſtulit inſulas mari, iunxitq́; terris: Antiſſam Lesbo, Zephyrium Halicarnaſſo, Aethuſam Myndo, Dromiſcon & Pernen Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio. Hybanda quondã inſula Ioniæ cc. nunc à mari abeſt ſtadys, Syriten Epheſus in mediterranea habet, Deraſidas et Sophoniam vicina ei Magneſia. Epidaurus & Oricũ inſulæ eſſe deſierunt.*

Quæ terræ in totũ mari permutatæ. CAP. XC.

I*N totum abſtulit terras, primum omnium vbi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, immenſo ſpatio, Mox interno,* * *quæ videmus hodie, merſam Acarnaniam Ambracio ſinu, Achaiãm Corinthio, Europam Aſiamq́; Propontide & Ponto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Helleſpontum, Boſphoros duos.*

* quo

Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. CAP. XCI.

A*Tq; vt ſinus & ſtagna præteream, ipſa ſe comedens terra deuorauit Cybotum altiſſimũ montem, cũ oppido Curite, Sipylum in Magneſia: & prius in eodẽ loco clariſſimã vrbem quæ Tantalis vocabatur. Galanis & Gamales vrbium in Phœnice agros cum ipſis: Phegium Aethiopiæ iugum excelſiſſimum, tanquam non infida graſſarentur & littora.*

Quæ vrbes hauſtæ ſint à mari. CAP. XCII.

P*Yrrham & Antiſſam circa Mæotin pontus abſtulit, Elicem & Buram in ſinu Corinthio, quarum in alto veſtigia apparent. Ex inſula Cea amplius triginta milia paſſuum abrupta ſubito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Tyndarida vrbem, ac quicquid ab Italia deeſt. Similiter in Bœotia & Eleuſina.*

De miraculis terrarum. CAP. XCIII.

M*Otus enim terræ ſileãtur, & quicquid eſt, vbi ſaltem buſta vrbium extant: ſimul vt terræ miracula potius dicamus, q̃ ſcelera naturæ. Et Hercule nõ cœleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorũ opulentia tam uaria, tam diues, tam fœcunda, tot ſeculis ſuboriens: cum tantũ quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum vero luxuria & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam diſcolores maculæ, interq́; eos candor alicuius, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus letales alibi, aut ſcrobibus emiſſi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi volucribus tantum, vt Soracte vicino vrbi tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunquam & homini, vt in Sinueſſano agro & Puteolano: ſpiracula vocant, alij Charoneas ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes. Item in Hirpinis Anſancti, ad Mephitis ædem locum, quem qui intranere moriuntur. Simili modo Hierapoli in Aſia, Matris tantũ magnæ ſacerdoti innoxium. Alibi ſatidici ſpecus, quorum exhalatione temulenti futura præcinunt, vt Delphis, nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mortaliũ quiſpiã, quàm diffuſæ per omne naturæ ſubinde aliter atque aliter numen erumpens?*

De terris ſemper trementibus. CAP. XCIIII.

Q*Vædã vero terræ ad ĩgreſſus tremũt, ſicut in Gabiẽſi agro, nõ ꝓcul vrbe Roma, iugera ferme ducẽta, equitãtiũ curſu, ſic̃r in Reatino.*

De inſulis ſemper fluctuantibus. CAP. XCV.

Q*Vædam inſulæ ſemper fluctuãt, ſicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutienſi, Statonienſi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca ſylua, quæ unquã die ac noctu eodẽ loco viſitur: In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis ſolum, ſed etiã contis quo libeat impulſæ, multorũ ciuium Mithridatico bello ſalus. Sunt & in Nymphæo paruæ, ſaltuares dictæ, quoniã in ſymphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouẽtur. In Tarquinienſi lacu magno Italiæ duæ nemora circunferuntur, nunc triquetram figurã edentes, nunc rotũdam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquam.*

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarum miracula, & cęterorũ elemẽtorũ. CAP. XCVI.

C*Elebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandã aream nõ impluit. Item in Nea oppido Troadis circa ſimulacrũ Mineruæ. In eodẽ & relicta ſacrificia nõ putreſcunt. Iuxta Harpaſa oppidũ Aſiæ, cautes ſtat horrenda, vno digito mobilis: eadem ſi toto corpore impellatur, reſiſtens. In Tauro rum peninſula in ciuitate* * *Paraſino terra eſt, qua ſanantur omnia vulnera. At circa Aſſon Troadis lapis naſcitur, quo conſumuntur omnia corpora: Sarcophagus vocatur. Duo ſunt mõtes iuxta flumẽ Indum, alteri natura eſt vt ferrum omne teneat, alteri vt reſpuat. Itaq; ſi ſint claui in calceamẽto, veſtigia auelli in altero nõ poſſe, in altero ſiſti. Locris & Crotone peſtilentiã nunquam fuiſſe, nec vllo terræmotu laboratũ annotatũ eſt. In Lycia vero ſemp̃ à terræmotu xl. dies ſerenos eſſe. In agro Ardano frumentum ſatum non naſcitur. Ad aras Murtias in veiente, & apud Tuſculanum, & in ſylua Ciminia loca ſunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In Cruſtumino natum fœnum ibi noxium, extra ſalubre eſt.*

* Characena

Qua ratione ęſtus maris accedant & recedant: & vbi iidem extra rationem. CAP. XCVII.

E*T de aquarum natura complura dicta ſunt: ſed æſtus maris accedere & reciprocare, maxime mirũ: pluribus quidẽ modis, verũ cauſa in ſole lunaq́;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt, biſq́; remeant, vicenis quaterniſq́; ſemper horis. Et primum attollente ſe cum ea mundo intumeſcentes, mox à meridiano cæli faſtigio vergente in occaſum reſidentes: rurſusq́; ab occaſu ſubter cæli ima, & meridiano*

b 4 contraria

*contraria accedente, inundantes; hinc donec iterū exoriatur, ſe ſorbentes. Nec vnquā eodem tempore quo pridie reflui, ut ancillāte ſidere, trahenteq; ſecū auido hauſtu maris, & aſſidue aliunde q̄ pridie exorientes paribus tamen interuallis reciproci, ſenisq; ſemper horis, nō cuiuſq; diei aut noctis, aut loci, ſed æquinoctialibus: ideoq; inæquales vulgarium horarū ſpatio, vtcunq; plures in eas aut diei aut noctis illarum mēſuræ cadūt, & æquinoctio tantū pares vbiq; Ingens argumentū plenumq; lucis ac vicis ēt diurnæ, hebetes eſſe qui negēt ſubtermeare ſidera, ac rurſus eadē reſurgere, ſimilemq; terris, imo uero vniuerſæ naturæ exinde faciē, in iiſdem ortus occaſusq; operibus: nō aliter ſub terra manifeſto ſideris curſu aliove effectu, quàm cū præter oculos noſtros feratur. Multiplex etiamnū lunaris differentia, primūq; ſeptenis diebus. Quippe modici noua ad dimiduā æſtus, pleniore ab ea exundant, plenaq; maxime feruēt. Inde miteſcūt. Pares ad ſeptimam primis. Iterūq; alio latere dimidua augentur. In coitu ſolis * pares. Planè eadem aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quàm cum in auſtros digreſſa, propiore niſu vim ſuam exercet. Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa centeſima lunæ reuocātur ambitu, * augēte ea cuncta ſolis annuis cauſis, duobus æquinoctijs maxime tumētes, & autumnali amplius q̄ verno. Inanes vero brumæ, & magis ſolſtitio. Nec tamen in ipſis, quos dixi, tēporū articulis, ſed paucis poſt diebus, ſicuti neq; in plena aut nouiſſima, ſed poſtea: nec ſtatim vt lunā mūdus oſtendat occultetue, aut media plaga declinet, verum duabus fere horis æquinoctialibus ſerius, tardiore ſemp ad terras omniū quæ gerūtur in cælo effectu cadente q̄ * viſu, ſicuti fulguris & tonitrus & fulminum. Omnes autē æſtus in oceano maiora integūt ſpatia inundātq;, quàm in reliquo mari: ſiue quia totū in vniuerſitate animoſius eſt quàm in parte, ſiue quia magnitudo apta ſideris vim laxe graſſātis efficacius ſentit, eandē anguſtius arcētibus. Qua de cauſa nec lacus, nec amnes ſimiliter mouētur. Octogenis cubitis ſupra Britanniā intumeſcere æſtus, Pytheas Maſſilienſis autor eſt. Interiora autē maria terris claudūtur vt portu. Quibuſdam tamē in locis ſpatioſior laxitas ditioni patet: vtpote cū plura exēpla ſint, in trāquillo mari, nulloq; velorū impulſu, tertio die ex Italia prouectorum Vticā, æſtu feruēte. Circa littora autem magis q̄ in alto deprehēdūtur hi motus: quoniā & in corpore extrema pulſum venarū, id eſt, ſpiritus magis ſentiūt. In pleriſq; tamē æſtuarijs, propter diſpares ſiderū in quoque tractu exortus, diuerſi exiſtūt æſtus, tēpore nō ratione diſcordes, ſicut in Syrtibus. Et quorūdā tamē priuata natura eſt, velut Taurominitani Euripi ſæpius, & in Eubœa ſepties die ac nocte reciprocantis. Aeſtus idē triduo in mēſe cōſiſtit, ſeptima, octaua, nonaq; luna. Gadibus, qui eſt delubro Herculis ꝓximus, fons incluſus ad putei modū, alias ſimul cū oceano augetur minuiturq;, alias vero vtrūq; cōtrariis tꝑibus.*

* pares plenę. Eadē aq.

* augētibus

* niſu

Eodem in loco alter oceani motibus conſentit. In ripa Bætis oppidū eſt, cuius putei creſcēte æſtu minuūtur, augeſcunt decedente, medijs temporum immobiles. Eadē natura in Hiſpali oppido vni puteo, cæteris vulgaris. Et Pontus ſemper extra meat in Propontidē, introrſus in Pontum nunquam refluo mari.

Miracula maris. CAP. XCVIII.

OMnia plenilunio maria purgantur, quædā & ſtato tꝑe. Circa Meſſanā & Mylas fimo ſimilia expuuntur in littus purgamenta, vnde fabula ſolis boues ibi ſtabulari. His addit (vt nihil quod equidē nouerim prætercam) Ariſtoteles, nullum animal niſi æſtu recedente expirare. Obſeruatū id multū in Gallico oceano, & dūtaxat in homine cōpertum.

Quæ poteſtas lunæ, & terrena, & marina. CAP. XCIX.

*QVo vera coniectatio exiſtit, haud fruſtra ſpiritus ſidus lunæ exiſtimari. Hoc eſſe quod terras ſaturet, accedensq; corpora impleat, abſcedens inaniat. Ideo cū incremento eius augeri cōchylia, & maxime ſpiritum ſentire quibus ſanguis nō ſit. Sed & * ſanguine hominem etiā cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoq; ac pabula (vt ſuo loco dicetur) ſentire, in omnia eadem penetrante vi.*

*ſanguinem hominum

Quæ ſolis, & quare ſalſum mare. CAP. C.

*ITaq; ſolis ardore ſiccatur liquor: & hoc eſſe maſculum ſidus accepimus, torrens cuncta ſorbēsq;. Sic mari late patenti ſaporem incoqui ſalis, * aut quia exhauſto inde dulci tenuiq;, quod facillime trahat vis ignea, omne aſperius craſſiusque linquatur. Ideo * ſumma æquorum aqua dulciorem profundam. Hanc eſſe veriorem cauſam aſperi ſaporis, q̄ quòd mare terræ ſudor ſit æternus, aut quia plurimum ex arido miſceatur illi vapore, aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Eſt in exemplis, Dionyſio Siciliæ tyranno cum pulſus eſt ea potētia, accidiſſe prodigiū, vt vno die in portu dulceſceret mare.*

*Aut, nō eſt in veteri exemplari.

* ſummam æquorum aquā dulciorem profundā.

Item de natura lunæ. CAP. CI.

*EContrario ferūt lunæ fœmineum ac molle ſidus atq; nocturnum ſoluere humorem, & trahere, nō auferre. Id manifeſtū eſſe, ꝙ ferarum occiſa corpora in tabem * viſu ſuo reſoluat, ſomnoq; ſopitis torporem cōtractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaq; humifico ſpiritu laxet. Ita penſari naturæ vices, ſemperq; ſufficere, alijs ſiderum elementa cogentibus, alijs vero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum eſſe, ſicut in marinis ſolis.*

* niſu, vt ca. 97 propiore niſu vim ſuā exercet.

Vbi altiſsimum mare. CAP. CII.

ALtiſſimū mare xv. ſtadiorū Fabianus tradit. Alij ī Pōto ex aduerſo Coraxorū gētis (uocāt Bathea pōti) trecētis fere à cōtinēti ſtadiis immenſā altitudinē maris tradūt, vadis nunquā repertis.

Miracula aquarū, fontiū, & fluminū. CAP. CIII.

MIrabilius id faciūt aq̄ dulces, iuxta mare ut fiſtulis emicātes. Nā nec aq̄rū nā à miraculis ceſſat. Dulces mari īuehūtur, leuiores haud

dubie

* marina, natura grauior, magis inuecta ſuſtinet.

dubie. Ideo & * marinæ, quarum natura grauior, magis inuecta ſuſtinent. Quædam vero & dulces inter ſe ſupermeãt alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans alpes, ſuperiores in Italia, multorum milium trãſitu hoſpitales ſuas tãtum, nec largiores q̃ intulere aquas euehẽtes. Proditũ hoc & in Oronte amne Syriæ, multisq́; aliis. Quidã vero odio maris ipſa ſubeunt vada, ſicut Arethuſa fons Syracuſanus, in quo reddũtur iacta in Alpheũ: qui per Olympiá fluẽs, Pelopõneſiaco littori infunditur. Subeunt terras, rurſusq́; reddũtur, Lycus in Aſia, Eraſinus in Argolica, Tigris in Meſopotamia. Et quæ in Aeſculapij fonte Athenis immerſa ſunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluuius merſus, poſt xx. M. paſſ. exit. Et in Aquileienſi Timauus. Nihil in Aſphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi poteſt: nec ĩ Armeniæ maioris Arethuſa: is quidẽ nitroſus piſces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neq; exhauſtis aquis minuitur, neq; infuſis augetur. In Ciclonũ flumine, et in Piceno lacu Velino lignũ deiectũ, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo vt lapidem plerunq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silaci vltra Surrentum, nõ virgulta modo immerſa, verũ & folia lapideſcũt, alias ſalubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ, ſaxũ creſcit. Et in rubro mari oleæ, virẽtesq́; frutices enaſcuntur. Sed & fontiũ plurimorum natura, mira eſt feruore. Idq́; etiã in iugis alpium, ipſoq́; in mari inter Italiam & Aenariam, vt in Baiano ſinu, & in Liri fluuio, multisq́; alijs. Nam dulcis hauſtus in mari plurimis locis, vt ad Chelidonias inſulas & Aradum, & in Gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ virẽtes innaſcuntur, Piſanorũ ranæ: ad Vetulonios in Hetruria nõ procul à mari, piſces. In Caſinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abũdãtior æſtate. In eo vt in Arcadiæ Stymphali, enaſcũtur aquatiles muſculi. In Dodone Iouis fons cũ ſit gelidus, & immerſas faces extinguat, ſi extinctæ admoueãtur, accẽdit. Idem meridie ſemper deficit, qua de cauſa Anapauomenon vocant. Mox increſcens ad medium noctis exuberat: ab eo rurſus ſenſim deficit. In Illyrijs ſupra fontem frigidum expanſæ veſtes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons ſolis appellatur dulcis, & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens, ad noctis media feruore & amaritudine infeſtatur. Padi fons mediis diebus æſtiuis velut interquieſcens ſemper aret. In Tenedo inſula fons, ſemper à tertia noctis hora in Sextam ab æſtiuo ſolſtitio exundat. Et in Delo inſula Inopus fons eodem quo Nilus modo, ac pariter cum eo decreſcit augeturq́;. Cõtra Timauum amnem inſula parua in mari eſt cum fontibus calidis, qui pariter cum æſtu maris creſcunt minuunturq́;. In agro Pitinate trans Apenninũ fluuius Nouanus omnibus ſolſtitijs torrens, bruma ſiccatur. In * Faliſco omnis aqua potata candidos boues facit: in Bæotia amnis Melas oues nigras, Cephiſus ex eodẽ lacu profluens, albas, rurſus nigras Penius, ruffasq́; iuxta Ilium Xanthus, vnde & nomen amni. In Ponto fluuius Aſtaces irrigat campos, in quibus paſtæ nigro lacte æque gentem alunt. In Reatino fons Neminiæ appellatus, alio atq; alio loco exoritur, annonæ mutationem ſignificans. Brundiſii in portu fons, incorruptas præſtat aquas nauigantibus. Lynceſtis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo temulentos facit. Item in paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro inſula templo Liberi patris fontẽ nonis Ianuarijs ſemper vini ſapore fluere Mutianus ter COSS. credit: Diotecnoſia vocatur. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epota ilico necat. Itẽ in Beroſo Taurorum colle tres fontes, ſine remedio, ſine dolore mortiferi. In Carrinenſi Hiſpaniæ agro duo fontes iuxta flumne, alter omnia reſpuens, alter abſorbens. In eadem gẽte alius, aurei coloris omnes oſtendit piſces, nihil extra illam aquam cæteris differentes. In Comenſi iuxta Larium lacum fons largus, horis ſingulis ſemper intumeſcit ac reſidet. In Cydonia inſula ante Lesbon fons calidus, vere tantum fluit. Lacus Sinnaus in Aſia circumnaſcente abſynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarij ſpecu lacuna eſt, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiore vita. Amnes retro fluere & noſtra vidit ætas, Neronis principis annis ſupremis, ſicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes æſtate q̃ hyeme gelidiores eſſe, quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera, æs & plumbũ in maſſa mergi, dilatata fluitare. Eiuſdemq́; ponderis alia ſidere, alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrreum lapidem quamuis grandem innatare, eundemque comminutum mergi. Recentia cadauera ad vadum labi, intumeſcẽtia attolli. Inania vaſa haud facilius quàm plena extrahi. Pluuias ſalinis aquas vtiliores eſſe, q̃ reliquas: nec fieri ſalẽ niſi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare, celerius accẽdi. Hyeme mare calidius eſſe, autumno ſalſius. Omne oleo tranquillari. Et ob id vrinantes ore ſpargere, quoniam mitiget naturã aſperã, lucemq́; deportet. Niues in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorſum feratur, exilire fontes, atq; etiam in Aetnæ radicibus flagrantis in tantum, vt quinquagena & centena milia paſſ. harenas flammarum globus eructet.

* Faliſco Clitũni amnis aqua põt.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. CAP. CIIII.

IAmq́; & ignium, quod eſt naturæ quartũ elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Cõmagenes vrbe Samoſata ſtagnum eſt, emittens limum (malthaM vocant) flagrantem, cum quid attingit ſolidi, adhæret, præterea tactus ſequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo, flagrabatq́; miles armis ſuis. Aquis etiam accẽditur. Terra tantum reſtingui docuere experimenta.

De Na-

De Naphtha. CAP. CV.

* natura naphtha

Similis eſt natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniã, & in Auſtagenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, tranſiliuntq; protinus in eam vndecunq; viſam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, poſtquã ſacrificatura ad aras acceſſerat, corona igne rapta.*

De ſemper ardentibus locis. CAP. CVI.

Verum in montiũ miraculis, ardet Aethna noctibus ſemper, tantoq; æuo igniũ materiæ ſufficit, niualis hybernis tẽporibus, egeſtũq; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantũ natura ſæuit, exuſtionem terris denuncians: Flagrat in Phaſelide mons Chimæra, & quidẽ immortali diebus ac noctibus flãma. Ignẽ eius accẽdi aqua, extingui vero terra aut fœno, Gnidius Cteſias tradit. Eadem in Lycia Hephæſtij montes, tæda flammante tacti, flagrant adeo, vt lapides quoq; riuorum & harenæ in ipſis aquis ardeãt: aliturq; ignis ille pluuiis. Baculo ſi quis ex ijs accẽſo traxerit ſulcos, riuos igniũ ſequi narrãt. Flagrat in Bactris Cophãti noctibus vertex. Flagrat in Medis & Ceſtia gente cõfinio Perſidis: Suſis quidẽ ad turrim albã, è XV. caminis, maximo eorũ & interdiu. Cãpus Babyloniæ flagrat, quadam veluti piſcina iugeri magnitudine. Item Aethiopum iuxta Heſperium montem, ſtellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorũ agro, tametſi internus ſit ille iucũdus, frondemq; denſi ſupra ſe nemoris non adurẽs, & iuxta gelidũ fontẽ ſemper ardẽs. Nymphæi crater dira Apolloniatis ſuis portendit, vt Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritq; bitumen, tẽperãdum fonte illo inguſtabili, alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera inſula Aeolia iuxta Italiã cũ ipſo mari arſit per aliquot dies ſociali bello, donec legatio ſenatus piauit. Maximo tamen ardet incendio Theon Ochema dictum, Aethiopum iugum, torrenteſq; ſolis ardoribus flammas egerit. Tot locis tot incendijs rerum natura terras cremat.

Ignium per ſe miracula. CAP. CVII.

Præterea cũ ſit huius vnius elementi ratio fœcunda, ſeq; ipſe pariat, & minimis creſcat ſcintillis, quid fore putandũ eſt in tot rogis terræ? Quæ eſt illa natura, quæ voracitatẽ in toto mundo auidiſſimã ſine damno ſui paſcit? Addantur ijs ſidera innumera, ingenſq; ſol. Addãtur humani ignes, & lapidũ quoq; inſiti naturæ, attrita inter ſe ligna, iã nubium & origines fulminum. Excedit profecto omnia miracula, vllum diẽ fuiſſe quo non cuncta conflagrarent: cum ſpecula quoq; concaua aduerſa ſolis radijs facilius etiã accendantur, q̃ vllus alius ignis. Quid? quod innumerabiles parui, ſed naturales ſcatent? In Nymphæo exit è petra flamma quæ fluuiis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidẽ inualida cum trãſit, nec longe in alia durans materia. Viret æterno hunc fontẽ igneum cõtegens fraxinus. Exit in Mutinẽſi agro ſtatis Vulcano diebus. Reperitur apud autores, ſubiectis Ariciæ aruis, ſi carbo deciderit, ardere terrã. In agro Sabino & Sidicino vnctũ flagrare lapidẽ. In Salẽtino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxũ quoddam ibi ſacrum, protinus flammã exiſtere. In Laciniæ Iunonis ara ſub dio ſita, cinerem immobilem eſſe, præſtantibus vndiq; procellis. Quin & repẽtinos ignes exiſtere, et in aquis, & in corporibus etiã humanis. Traſymenum lacum arſiſſe totũ: Seruio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammã emicuiſſe: L. Marcio in Hiſpania interemptis Scipionibus concionanti, & milites ad vltionem exhortanti, arſiſſe ſimili modo, Valerius Antius narrat. Plura mox & diſtinctius. Nunc enim quadã mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egreſſa mens interpretationem naturæ, feſtinat legentium animos per totum orbem veluti manu ducere.

Terræ vniuerſæ menſura, longitudo, & latitudo. CAP. CVIII.

Pars noſtra terrarum, de qua memoro, ambienti (vt dictum eſt) oceano velut innatãs, longiſſime ab ortu ad occaſum patet, hoc eſt, ab India ad Herculis columnas Gadibus ſacratas, octuagies quinquies cẽtena ſeptuaginta octo M. paſſ. ut Artemidoro autori placet. Vt vero Iſidoro, nonagies octies cẽtena & decem & octo M. Artemidorus adijcit amplius, à Gadibus circuitu ſacri promontorij ad promontoriũ Artabrum, quo longiſſime frons procurrit Hiſpaniæ, octingenta M. nonagintaunum. Id menſuræ, duplici currit via. A Gãge amne oſtioq; eius, quo ſe in Eoum oceanum effundit, per Indiam Parthyenenque ad Myriandrum vrbem Syriæ, in Iſſico ſinu poſitam, quinquagies bis centena quindecim M. paſſ. Inde proxima nauigatione Cyprum inſulam, Patara Lyciæ, Rhodum, Aſtypalæam, in Carpathio mari inſulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, Calarim Sardiniæ, tricies quater centena quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. paſſ. Quæ menſura vniuerſa ab Eoo mari efficit octogies quinquies centena lxxviij. M. paſſ. Alia via quæ certior, itinere terreno maxime patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. paſſ. & xxi. Inde Cappadociæ Mazaca cc. M. xliiii. Inde per Phrygiam, Cariam, Epheſum cccc. M. paſſ. xcviij. Ab Epheſo per Aegeum pelagus Delum ducenta M. Iſthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & Laconico mari & Corinthiaco ſinu Patras Peloponneſi ducentaduo M. quingenti: Leucadem lxxxvi. milia quingenti: Corcyram totidem: Acroceraunia centum trigintaduo milia quingenti: Brundiſium lxxx. ſex milia quingenti: Romam ccc. milia lx. Alpes vſq; ad Cincomagũ vicum d. xviii. M. Per Galliam ad Pyrenæos mõtes Illiberim quingẽta quinquagintaſex M. Ad oceanũ & Hiſpaniæ oram trecenta trigintaduo M. Traiectu Gadis ſeptẽ milia quingenti. Quæ menſura Artemidori ratione efficit octuagies ſexies cẽtena octogintaquinq;. Latitudo autem terræ à meridiano ſitu ad ſeptentriones, dimidio fere minor colligitur*

* Artemidoro auctoritate

Digitized by Google

colligitur, quinquagies quater centena ſexaginta duo milia. Quo palam ſit, quãtũ & hinc vapor abſtulerit, & illinc rigor. Neq; enim deeſſe arbitror terris, aut non eſſe globi forma, ſed inhabitabilia vtrinq; incomperta eſſe. Hæc menſura currit à littore Aethiopici oceani, qua modo habitatur, ad Meroen D.L.M. Inde Alexãdria duodecies cẽtena milia quinquaginta. Rhodũ quingenta octogintatria. Gnidũ octogintaquatuor milia quingenti. Con vigintiquinq; milia. Samũ C. milia. Chium lxxxiiij. milia. Mitylenen lxv. milia. Tenedon xxviij. milia. Sigæum promontoriũ xij. milia quingenti. Os Ponti cccxij. milia quingẽti. Carambin promontorium cccl. Os Mæotidis cccxij. milia quingenti. Oſtium Tanais cclxv. M. qui curſus compẽdijs maris breuior fieri poteſt lxxxix. M. Ab oſtio Tanais nihil modicum diligentiſſimi autores fecere. Artemidorus vlteriora incomperta exiſtimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad ſeptẽtriones verſas. Iſidorus adiecit XII. C. M. L. vſque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis eſt. Ego non minore quàm proxime dicto ſpatio, Sarmatarũ fines noſci intelligo: Et alioquin quantũ eſſe debet, quod innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutãtes capiat? Vnde vlteriorem menſurã inhabitabilis plagæ, multo eſſe maiorem arbitror. Nam & à Germania immenſas inſulas non pridem compertas, cognitũ habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt, quæ digna memoratu putẽ. Vniuerſum autẽ hunc circuitum Eratoſthenes, in omnium quidem literarũ ſubtilitate, & in hac vtiq; præter cæteros ſolers, quẽ cũctis probari video, ducẽtorũ quinquagintaduorũ miliũ ſtadiũ prodidit. Quæ mẽſura Romana computatione efficit trecenties quindecies cẽtena milia paſſ. Improbũ auſum: verũ ita ſubtili cõputatione cõprehẽſum, vt pudeat nõ credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omnia diligentia mirus, adijcit ſtadiorum paulo minus xxv. milia.

Harmoniaca mundi ratio. CAP. CIX.

* Cydnius

ALia Dionyſodoro fides: neq; enim ſubtraham exẽplum vanitatis Græcæ maximũ. * Melius hic fuit geometrica ſcientia nobilis. Senectam diem obijt in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cũ ſecutis diebus iuſta peragerẽt, inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolam, Dionyſodori nomine ad ſuperos ſcriptã. Perueniſſe eũ à ſepulchro ad infimam terram: eſſeq; eo ſtadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ, qui interpretarentur ſignificare epiſtolam à medio terrarũ orbe miſſam, quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſet ſpatium, & idem pilæ medium. Ex quo conſecuta computatio eſt, ut circuitu eſſe ducenta quinquaginta quinq; milia ſtadia pronunciarẽt. Harmoniaca ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſam cõgruere, addit huic menſuræ ſtadia ſeptem milia, terramque nonageſimamſextam milleſimam totius mundi partem facit.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER III.

PROOEMIVM.

HACTENVS de ſitu & miraculis terræ, aquarumq; ac ſiderum, & ratione uniuerſitatis atq; menſura. Nũc de partibus, quanquam infinitum id quoq; exiſtimatur, nec temere ſine aliqua reprehenſione tractatum. Haud vllo in genere venia iuſtior eſt, ſi modo minime mirum eſt, hominem genitũ non omnia humana noviſſe. Quapropter autorẽ neminem vnum ſequar, ſed vt quenq; veriſſimum in quaq; parte arbitrabor. Quoniam cõmune ferme omnibus fuit, vt eos quiſq; diligẽtiſſime ſitus diſceret, ĩ quibus ipſe prodebat, ideo nec culpabo aut coarguã quẽquã. Locorũ nuda nomina, & quãta dabitur breuitate ponentur, claritate cauſisq; dilatis in ſuas partes. Nunc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi velim, ut ſi vidua fama ſua nomina, qualia fuere primordio ante vllas res geſtas, nuncupentur, & ſit quædã in his nomẽclatura quidem, ſed mũdi rerumq; naturæ. Terrarũ orbis vniuerſus in tres diuiditur partes, Europam, Aſiã, Africã. Origo ab occaſu ſolis & Gaditano freto, qua irrumpẽs oceanus Atlãticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa eſt, læua Europa: inter has Aſia eſt. Termini amnes, Tanais & Nilus. Quindecim M. paſſ. in longitudinem, quas diximus, fauces oceani patent, quinq; M. in latitudinem, à vico Mellaria Hiſpaniæ ad promontoriũ Africæ Album, autore Turannio Gracula iuxta genito. T. Liuius ac nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, vbi minimum vii. M. paſſ. vbi vero plurimum x. M. Tam modico ore, tam immenſa æquorũ vaſtitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequẽtes quippe tæniæ cãdicãtis vadi, carinas territãt. Qua de cauſa limen interni maris multi eum locũ appellauere. Proxima autem faucibus vtrinq; impoſiti montes, coercent clauſtra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob cauſam indigenæ colũnas eius dei vocãt, credũtq; perfoſſas excluſa antea admiſiſſe maria, & rerũ naturæ mutaſſe faciẽ.

De Europa. CAP. I.

PRimum ergo de Europa altrice victoris omniũ gentiũ populi, longeq; terrarum pulcherrima, quã pleriq; merito non tertiã portionẽ fecere, verum æquã in duas partes ab amne Tanai ad Gaditanũ fretum vniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc, quod dictum eſt, ſpatio Atlanticum mare infundẽs, & auido meatu terras, quæcunq; venientẽ expauere, demergens, reſiſtẽtes quoq; flexuoſo littorũ anfractu lãbit, Europã vel maxime receſſibus crebris excauans, ſed in quatuor præcipue ſinus: Quorũ primus à Calpe Hiſpaniæ extimo (vt dictũ eſt) monte, Locros & Brutiũ

vſq;

vſq; promontorium immenſo habitu flectitur. In eo prima Hiſpania terrarū eſt, vlterior appellata. Eadē Bætica. Mox à fine Vrgitano citerior, eademq; Tarraconenſis ad Pyrenæa iuga. Vlterior in duas per longitudinē prouincias diuiditur. Siquidē Bæticæ latere ſeptentrionali prætenditur Luſitania, amne Ana diſcreta. Ortus hic Laminitano agro citerioris Hiſpaniæ, & modo ſe in ſtagna fundēs, modo in anguſtias reſorbēs, aut in totū cuniculis cōdēs, et ſæpius naſci gaudens, in Atlanticū oceanū effunditur. Tarraconenſis autem affixa Pyrenæo, totoq; eius latere decurrēs, & ſimul ad Gallicū oceanū Iberico à mari tranſuerſa ſe pandēs, Solorio mōte & Oretanis iugis Carpetaniſq; & Aſturū, à Bætica atq; Luſitania diſtinguitur. Bætica à flumine eā mediā ſecāte cognominata, cunctas prouinciarū diuiti cultu, & quodā fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici cōuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubēſis, Aſtigitanus, Hiſpalenſis. Oppida omnia numero clxxv. In iis coloniæ viij. municipia viij. Latio antiquitus donata xxix. libertate vi. fœdere* ij. ſtipēdiaria cxx. Ex his digna memoratu, aut Latiali ſermone dictu facilia, à flumine Ana litore oceani oppidū Oſſonoba, Luſturia cognominatū. Interfluentes Luxia & Vriū. Mariani montes. Bætis fluuius. Littus Corēſe inflexo ſinu. Cuius ex aduerſo Gades inter inſulas dicēdæ. Promontoriū Iunonis. Portus Beſippo. Oppida Belon, Mellaria. Fretū ex Atlātico mari. Carteia, Tarteſſos à Græcis dicta. Mōs Calpe. Dein litore interno oppidū Barbeſula cū fluuio. Itē Salduba oppidum, Suel, Malacha cū fluuio fœderatorū. Dein Menoba cū fluuio. Sextifirmiū, cognomine Iulium. Sexi & Abdera. Murgis Bæticæ finis. Oram eā vniuerſam originis Pœnorum exiſtimauit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico oceano obuerſa Baſtulorum Turdulorumq; eſt. In vniuerſam Hiſpaniam M. Varro perueniſſe Iberos & Perſas, & Phœnicas, Celtaſq; & Pœnos tradit. Luſum enim Liberi patris ac Lyſam cū eo bacchantē, nomen dediſſe Luſitaniæ, & Pana præfectum eius vniuerſæ. At quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabuloſa in primis arbitror. Bætis in Tarraconenſi prouincia, nō vt aliqui dixere Mēteſa oppido, ſed Tygenſi exoriēs ſaltu, iuxta quem Tader fluuius, qui Carthaginēſem agrū rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum: verſuſq; in occaſum. Oceanū Atlanticum prouinciam adoptās petit, modicus primo, ſed multorum fluminum capax, quibus ipſe famā aquaſq; aufert. Bæticæ primum ab Oßigetania infuſus, amœno blandus alueo, crebris dextra læuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidētia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cerealis. Eliberi quod Liberini, Ilipula q̄ Laus, Aſtigi quod Iulienſes, Veſci quod Fauentia, Singilia, Hegua, Arialdunum, Agla minor, Vbeda, Caſtra vinaria, Epuſibrium, Hippo noua, Illarco, Oſca, Eſcua, Sucubo. Nuditanum, Tucci vetus, omnia Baſtetaniæ vergentis ad mare. Conuentus vero Cordubenſis circa flumen ipſum Oßigi, quod cognominatur Laconicum, Illiturgi quod Forumiulium, Ipaſturgi quod Triumphale, Sitia, & xiiij. M. paſſuū remotu in mediterraneo Obulco, quod pontificēſe appellatur. Mox Ripepora fœderatorū, Sacili, Martialiū Onoba. Et dextra Corduba, colonia patritia cognominata, inde primū nauigabili Bæti. Oppida Carbulo, Decuma: fluuius ſingulis, eodem Bætis latere incidēs. Oppida Hiſpalenſis conuētus Celtiaca, Vacamana, Acria, Ilipa cognomine Italica. Et à læua Hiſpalis colonia, cognomine Romulēſis. Ex aduerſo oppidū Oſſet, quod cognominatur Iulia Cōſtātia, Vergentū, quod Iulij genitor, Hippo Cauraſiarum, fluuius Menoba, & ipſe à dextro latere infuſus. Ac inter æſtuaria Bætis oppidum Nebriſſa, cognomine Veneria, & Colobona, colonia Aſta, quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Aſida, quæ Cæſariana. Singulis fluuius in Bætim, quo dictum eſt ordine, irrumpens, Aſtigitanam coloniam alluit, cognomine Auguſtam firmam, ab ea nauigabilis. Huius cōuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes. Tucci, quæ cognominatur Auguſta gemella, Ituci quæ virtus Iulia, Attubi quæ claritas Iulia, Vrſo quæ Genua vrbanorum, inter quæ fuit Munda cum Pompeij filio capta. Oppida libera, Aſtigi vetus, Oſtippo. ſtipendiaria, Callet, Calucula, Caſtra gemina, Illipula minor, Merucra, Sucrona, Obulcula, Oningis. Ab ora venienti prope Menobam amnem & ipſum nauigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Aloſtigi. Quæ autem regio à Bæti ad fluuium Anam tendit, extra prædicta Beturia appellatur, in duas diuiſa partes, totidemq; gētes: Celticos qui Luſitaniā attingunt, Hiſpalenſis cōuentus: Turdulos qui Luſitaniā & Tarraconenſem accolūt, iura Cordubā petunt. Celticos à Celtiberis ex Luſitania aduenifſe manifeſtum eſt, ſacris, lingua, oppidorū vocabulis, quæ cognominibus in Bætica diſtinguuntur: Seria quæ dicitur fama Iulia: Vertobrige, concordia Iulia: Segede reſtituta Iulia, cōtributa Iulia, Vcultuniacū, quæ & Turiga nūc eſt: Laconimurgi, cōſtantia Iulia: Tereſibus fortunales, & Callenſibus Emanici. Præter hæc in Celtica Acimbro, Arūda, Arūci, Turobrica, Laſtigi, Alpeſa, Siſapona, Serippo. Altera Beturia quam diximus Turdulorū, & cōuentus Cordubenſis, habet oppida nō ignobilia, Arſam, Melariam, Mirobricā, regiones Oſintigi, Siſaponē. Gaditani conuētus ciuiū Romanorū Regina, Latinorum Regia, Cariſa cognomine Aurelia, Vria cognominata caſtrū Iulium. Item Cæſaris Salutarienſis. Stipendiaria, Beſaro, Belippo, Barbeſula, Lacippo, Beſippo, Callet, Cappagū, Oleatro, Itucci, Brana, Sarguntia, Andoriſippo. Longitudinem vniuerſam eius prodidit M. Agrippa cccclxv. M. paſſuum, latitudinem cclvij. M. ſed cum termini Carthaginem vſque procederēt, quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius* parit. Et dum alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis & diminutis paſſibus

* iiij.

*parit, alibi mutato pro.

ſtbus,incubuere maria tam lõgo æuo,alibi proceſſere littora,torſere ſe & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde alys exordium menſuræ eſt,& alia meatus:ita fit vt nulli duo concinant.

Bęticę longitudo & latitudo. CAP. II.

B*Aetica longitudo nunc à Caſtulonis oppidi fine Gadeis ccccl xxv.M.& à Murgi maritima ora xxy.M.paſ.amplior.Latitudo à Carteiana ora ccxxiiy.M.paß.Agrippam quidem in tanta viri diligentia,præterq; in hoc opere cura,cum orbem terrarum vrbi ſpectandum propoſiturus eſſet, erraſſe quis credat,& cum eo diuum Auguſtum? Is nanque complexam eum porticum ex deſtinatione & commentariis M.Agrippæ à ſorore eius inchoatam peregit.*

Hiſpania citerior. CAP. III.

C*Iterioris Hiſpaniæ ſicut complurium prouinciarum aliquantum vetus forma mutata eſt, vtpote cũ Pompeius Magnus trophæis ſuis, q̃ ſtatuebat in Pyrenæo d.ccc xlvi. oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ vlterioris in ditionem à ſe redacta teſtatus ſit.Nunc vniuerſa prouincia diuiditur ĩ conuentus ſeptem,Carthaginienſem,Tarraconenſem, Cæſarauguſtanum,Cluuienſem,Aſturũ,Lucenſem, Bracarum.Accedunt inſulæ,quarum mentione*ſepoſita, præter ciuitates contributas aliis, prouincia ipſa cc xciiii.continet oppida.In ys colonias xii.oppida ciuium Romanorum xiii.Latinorum veterum xvii.fœderatorum vnum,ſtipendiaria* cxxxii. Primi in ora Baſtuli,poſt eos quo dicetur ordine intus recedentes Menteſani,Oretani, & ad Tagum Carpetani, iuxta eos Vaccei,Vectones,& Celtiberi,Arrebaci. Oppida oræ proxima,Vrci, adſcriptum Bæticæ Barea, regio Mauitania,mox Deitania,dein Conteſtania, Carthago noua,colonia:cuius à promontorio quod Saturni vocatur,Cæſariam Mauritaniæ urbem clxxxvii. M. paß.traiectus. Reliqua in ora flumen Tader, Colonia immunis,Illici, vnde Illicitanus ſinus, in eam contribuuntur Icoſitani:mox Latinorum Lucentum, Dianium ſtipendiarium, Sucro fluuius,& quondam oppidum,Conteſtaniæ finis.Regio Edetana amœno prætendente ſe ſtagno ad Celtiberos recedens, Valentia colonia iy.M.paß.à mari remota:flumen Durias: tantundem à mari Saguntum ciuium Romanorum oppidum, fide nobile:flumen Idubeda:regio Ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica, cccc l.M. paſſ.fluens, nauium per cclx. M.à Varia oppido capax, quem propter vniuerſam Hiſpaniam Græci appellauere Iberiam.Regio Coſſetania,flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus, ſicut Carthago Pœnorum.Regio Ilergetum,oppidum Subur, flumen Rubricatum,à quo Laletani & Indigetes. Poſt eos quo dicetur ordine intus recedentes radice Pyrenæi, Auſetani,Itani,Lacetani,perque Pyrenæum Cerretani, dein Vaſcones.In ora autem colonia Barcino, cognomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum,Betulo, Illuro. Flumen Larnum,Blandæ:flumen Alba, Emporiæ:geminum hoc,veterum incolarum, & Græcorum,qui Phocenſium fuere ſoboles. Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorii altero xl.M. Nunc per ſingulos conuentus reddentur inſignia præter ſupradicta.Tarracone diſceptant populi xliiii. quorum celeberrimi ciuium Romanorum Dertuſani,Bigargitani.Latinorum Auſetani, Cerretani, qui Iuliani cognominantur, & qui Auguſtani, Sedetani,Gerundenſes, Geſſorienſes, Teari, qui Iulienſes. Stipendiariorum Aquicaldenſes,Onenſes,Betulonenſes. Cæſarauguſta colonia immunis amne Ibero affuſa, vbi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Sedetanæ,recipit populos ly. Ex his ciuium Romanorum Bellitanos, Celſenſes. Ex colonia Calaguritanos,qui Naſcici cognominantur. Ilerdenſes Surdaonum gentis, iuxta quos Sycoris fluuius: Oſcenſes regionis Veſcitaniæ,Turiaſonẽſes. Latinorum veterum Caſcãtenſes, Erganicenſes,Graccuritanos, Leonicenſes,Oſſigerdenſes.Fœderatos Tarragenſes.Stipendiarios Arcobricenſes, Andologenſes, Arocelitanos, Burſaonenſes, Calaguritanos, qui Fibularenſes cognominantur:Complutenſes,Carenſes,Cincenſes,Cortonenſes,Dammanitanos,Larnenſes,Ilurcenſes, Spalenſes,Ilumbritanos, Lacetanos, Vibienſes, Pompelonenſes,Segienſes. Carthaginem conueniunt populi lxy.exceptis inſularum incolis.Ex colonia Accitana Gemellenſes,Libiſoſona cognomine Foroauguſtana,quibus duabus ius Italiæ datum. Ex colonia Salarienſe oppidani Latii ueteris Caſtulonenſes, qui Cæſari venales appellantur. Setabitani, qui Auguſtani, Valerienſes. Stipendiariorum autem celeberrimi, Babanenſes, Baſtitani, Conſaburenſes, Dianenſes, Egeleſtani,Ilorcitani,Laminitani, Menteſani, qui & Oritani, Menteſani, qui & Baſtuli, Oretani, qui & Germani cognominantur, caputq́ue Celtiberiæ, Segobrigenſes, Carpetani, & Toletani Tago flumini impoſiti. Dein Viacienſes, Virgilienſes. In conuentum Clunienſem Varduli ducunt populos xiiy. ex quibus Labanenſes tantum nominare libeat, Turmodigi quatuor, in quibus Segiſamonenſes, Segiſamaiulienſes.In eundem conuentum Carietes,& Vennenſes,quinque ciuitatibus vadunt,quarum ſunt Velienſes.Eodem Pelendones,Celtiberorum quatuor populis,quorum Numantini fuere clari: ſicut in Vacceorum xviy. ciuitatibus Intercatienſes, Palantini, Lacobricenſes,Caucenſes. Nam in Cantabricis quatuor populis,Iuliobrica ſola memoratur:In Autrigonum decem ciuitatibus Tricium,& Viroueſca. Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum ſex oppida, Saguntia, & Vxama,quæ nomina crebro aliis in locis vſurpantur, præterea Sagouia, & noua Auguſta, Termes, ipſaq́ue Clunia Celtiberiæ finis. Ad Oceanum reliqua vergunt, Vardulique ex prædictis & Cantabri.Iunguntur his Aſturum xii.populi, diuiſi in Auguſtanos Auſturica urbe magnifica. In iis*

*ſepoſita,ciuitates prouincia ipſa pter contributas alijs ccxciij. cõtinet, oppida clxxix. * cxxxvij.

27

ſunt Giguri,Peſici,Lãciẽſes,Zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad ccxl M liberorum capitum. Lucẽſis conuentus populorum eſt xvi. præter Celticos & Lebunos ignobiliũ ac barbaræ appellationis,ſed liberorum capitum ferme clxvi.M. Simili modo Bracarũ xxiiij. ciuitates cclxxv. M. capitum,ex quibus præter ipſos Bracaros Vibali,Celerini,Galleci, Aequeſilici,Querquerni citra faſtidium nominentur. Longitudo citerioris Hiſpaniæ eſt ad finem Caſtulonis à Pyrenæo,ſeccenta ſeptẽ M.paſſ. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad littus Olarſonis cccvij. Et radicibus Pyrenæi, vbi cuneatur anguſtijs inter duo maria,paulatim deinde ſe pandens, qua cõtingit vlteriorem Hiſpaniam,tantundem & amplius latitudini adijcit. Metallis,plumbi,ferri,æris,argenti,auri, tota ferme Hiſpania ſcatet,Citerior & ſpecularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ. Vniuerſæ Hiſpaniæ Veſpaſianus Imperator Auguſtus iactatus procellis Reipu. Latij ius tribuit. Pyrenæi montes Hiſpanias Galliasq; diſterminant. promontorijs in duo diuerſa maria proiectis.

Narbonenſis prouincia. CAP. IIII.

NArbonenſis prouincia appellatur pars Galliarum,quæ interno mari alluitur,Bracata ante dicta,amne Varo ab Italia diſcreta, alpiũq; ſaluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua vero Gallia latere ſeptẽtrionali,mõtibus Gebẽna et Iura: agrorũ cultu,uirorũ morũq; dignatione, amplitudine opũ nulli ꝓuinciarũ poſtferenda,breuiterq; Italia verius q̃ prouincia. In ora regio Sardonum, intusq; Conſuaranorum. Flumina Telin & Obrin. Oppida, Illiberis,magnæ quondam urbis tenue ueſtigiũ, Ruſcino Latinorum,flumen Atax è Pyrenæo Rubrenſem permeans lacum: Narbo Martius,decumanorũ Colonia xij. M.paſſ. à mari diſtans. Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præiacentibus ſtagnis, Agatha quondam Maſſilienſium, & regio Volcarũ Tectoſagum: atque vbi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertiliſſimus Rhodanus fluuius,ex alpibus ſe rapiens per Lemanum lacum, ſegnemq; deferens Ararim, nec minus ſeipſo torrentẽ Iſaram,& Druentiam. Lybica appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum Hiſpanienſe, alterũ Metapinum,tertium idemq; ampliſſimũ Maſſalioticum. Sunt autores,& Heracleam oppidum in oſtio Rhodani fuiſſe,vltra foſſam ex Rhodano centum paſſ. Marii opere & nomine inſigne ſtagnum: Aſtromela oppidum,maritima Anaticorum,ſuperq; cãpi lapidei, Herculis præliorum memoria: Regio Anataliorum, & intus Deſuuiatium, Cauarumque. Rurſus à mari Tricorium,& intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segouellaunorum,mox Allobrogum, ac in ora Maſſilia Græcorum Phocenſium fœderata. Promontoriũ Cithariſta,portus,regio Camatullicorũ. Dein Suelteri,ſupraq; Verrucini. In ora autem hac Athenopolis Maſſilienſium: Forum Iulii Octauianorum colonia, quæ Pacenſes appellatur,& claſſica: amnis in ea Argenteus, Regio Oxybiorũ, Ligaunorumq; ſuper quos Suebri,Quariates,Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex alpium monte Cema profuſus. In mediterraneo colonia Arelate ſextanorum, Bliteræ ſeptumanorum, Arauſio ſecundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida Latina, Aquæ ſextiæ Salyorum, Auennio Cauarum, Aptaiulia, Vulgientium, Alebeceriorum Apollinarium, Alba Heluorum, Auguſta Tricaſtinorum: Anatilia, Aeria. Bormannico, Macina, Cabellio, Carcaſum, Volcarum, Tectoſagum: Ceſſero, Carpentoracte, Meminorum: Cenicenſes, Cambolecti, qui Atlantici cognominantur, Forum Voconii, Glanum Liuii, Luteuani, qui & Foroneronienſes, Nemanſum Arecomicorũ, Piſcenæ, Ruteni, Sanagenſes, Toloſam, Tectoſagi Aquitaniæ contermini. Taſcodunitari, Cononienſes, Vmbranici: Vocõtiorum ciuitatis fœderatæ duo capita, Vaſco et Lucus Auguſti. Oppida uero ignobilia xix. ſicut xxiiii. Nemauſienſibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpinis Auãticos, atq; Ebroduntios, quorũ oppidũ Dinia. Lõgitudinẽ prouĩciæ Narbonẽſis ccclxx. M. paſ. Agrippa tradit, latitudinem 248.

Italia, Tiberis, Roma, Campania. CAP. V.

ITalia dehinc,primique eius Ligures, mox Hetruria,Vmbria,Latium,ubi Tiberina oſtia & Roma terrarũ caput xvi M. paſ. interuallo à Mari. Volſcorum poſtea littus & Campaniæ,Picentinum inde, ac Lucanum Bruttiumq;: quo longiſſime in meridiem, ab alpiũ pene lunatis iugis, in maria excurrit Italia. Ab eo Græcia ora, mox Salentini, Pediculi, Apuli, Peligni,Ferentani,Marrucini,Veſtini,Sabini,Picentes,Galli,Vmbri,Tuſci,Veneti, Carni, Iapides, Iſtri Liburni. Nec ignoro ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito,ſi breuiter atq; in tranſcurſu ad hunc modum dicatur terra,omnium terrarum alumna eadem & parens,numine deum electa, quæ cælũ ipſum clarius faceret,ſparſa congregaret imperia, ritusque molliret: et tot populorum diſcordes,ferasq; linguas, ſermonis commercio contraheret ad colloquia,et humanitatem homini daret, breuiterq; una cunctarum gentiũ in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum,quos quis attigerit,tãta rerum ſingularum populorumque claritas tenet. Vrbs Roma,vel ſola in ea,& digna tam feſta ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per ſe,felixq; illa ac beata amœnitas? vt palam ſit,vno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam vero tota ea vitalis ac perennis ſalubritatis cæli tẽperies eſt,tam fertiles cãpi,tam aprici colles,tam innoxii ſaltus,tam opaca nemora, tam munifica ſyluarum genera,tot montium afflatus,tanta frugũ & uitium olearumq; fertilitas,tam nobilia pecori vellera,tot opima tauris colla,tot lacus, tot amnium fontiumq; ubertas,totam eam perfundẽs,tot maria,por

tus,

tus, greminmq; terrarũ commercio patẽs undiq; : & tanquam ad iuuandos mortales, ipſa auide in maria procurrens. Neq; ingenia ritusq; ac uiros, & lingua manuq; ſuperatas commemoro gẽtes. Ipſi de ea indicauere Græci, genus in gloriã ſuã effuſiſſimum, quotam partem ex ea appellando Græciam magnã. Nimirũ id quod in mentione cæli fecimus, hac quoq; in parte faciendum eſt, vt quaſdam notas & pauca ſidera attingamus. Legentes tantum quæſo meminerint, ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt ergo folio maxime querno aſſimilata, multo proceritate amplior quàm latitudine, in læua ſe flectẽs cacumine, & Amazonicæ figura deſinens parmæ, vbi à medio excurſu Cocinthos uocatur, per ſinus lunatos duo cornua emittẽs, Leucopetram dextera, Laciniũ ſiniſtra. Patet lõgitudine ab alpino fine prætoriæ Auguſtæ p Vrbem Capuamq; curſu meante Rhegium oppidum in humero eius ſitum, à quo veluti ceruicis incipit flexus, decies centena & uiginti M. paſſuũ: multoq; amplior menſura fieret Lacinium vſque, ni talis obliquitas ĩ latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria eſt, cccex. milium inter duo maria, inferum & ſuperum, amnesq; Varum atq; Arſiam: mediæ atq; ferme circa vrbem Romam ab oſtio Aterni amnis in Adriaticum mare influentis, ad Tiberina oſtia cxxxvi. & paulo minus à Caſtro nouo Adriatici maris Alſium ad Tuſcum æquor haud vllo in loco cc. ad latitudinẽ excedens. Vniuerſæ aũt ambitus à Varo ad Arſiam xxx. M. paſſ. lviii. efficit. Abeſt à circumdatis terris, Iſtria ac Liburnia quibuſdam locis c. M. paſſ. Ab Epiro & Illyrico l. Ab Africa minus cc. vt autor affirmat Varro. Ab Sardinia cxx. M. Ab Sicilia. M. d. A Corcyra minus lxx. Ab Iſſa l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem : ſed ſi quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter ſextam horam primãq; brumalem. Nunc ambitum eius vrbesq; enumerabimus. Qua in re præfari neceſſarium eſt, autorem nos diuum Auguſtum ſecuturos, deſcriptionemq; ab eo factã Italiæ totius in regiones xi. ſed ordine eo qui littorum tractu fiet: vrbium quidem uicinitates oratione vtiq; præpropera ſeruari non poſſe: itaq; interiori in parte digeſtionẽ in literas eiuſdem nos ſecuturos, coloniarum mentione ſignata, quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus originesq; pſequi facile eſt, Ingaunis Liguribus (ut cæteri omittãtur) agro tricies dato. Igitur ab amne Varo Nicea oppidum à Maſſilienſibus conditũ. Fluuius Padus, alpes, populiq; inalpini multis nominibus, ſed maxime capillati: oppidũ Vediãtiorum ciuitatis Cemelion. Portus Herculis Monæci, Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi vltra alpes Sallyi, Deceates, Oxybii: citra Veneni, & Caturigibus orti Vagiẽni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Caſmonates, Veliates, et quorũ oppida in ora proxima dicemus. Flumẽ Rutuba, oppidum Albium Intemeliũ, flumen Merula, oppidum Albingaunũ, portus vadum Sabatium, flumen Porciſera, oppidũ Genua, fluuius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segeſta Tiguliorum, flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem ſupradictorum oĩum Apenninus mons Italiæ ampliſſimus, perpetuis iugis ab alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnẽ Italiæ ditiſſimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Trira, Barderate, Induſtria, Polentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Forofului quod Valentinum, Auguſta Vagiennorum, Alba Pompeia, Aſta, aquis Statyellorũ. Hæc regio ex deſcriptione Auguſti* nona eſt. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macrã cexi M. paſ. Adnectitur ſeptimæ in qua Hetruria eſt ab amne Macra, ipſa mutatis ſæpe nominibus. Vmbros ĩde exegere antiquitus Pelaſgi. Hos Lydi, à quorũ rege Tyrrheni, mox à ſacrifico ritu lingua Græcorũ Tuſci ſunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca à mari recedens, propiorq; Piſæ ĩter amnes Auſerẽ et Arnum ortæ à Pelope Piſisq; ſiue Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluuius Cecina, Populonium Hetruſcorũ quondam hoc tãtum in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ portusq; Telamon, Coſſa Volcientium à populo Romano deducta, Grauiſca, Caſtrum nouũ, Pyrgi, Cæretanus amnis, et ipſum Cære intus M. paſſ. quatuor, Agylla à Pelaſgis conditoribus dictum: Altium, Fregenæ. Tiberis amnis à Macra cclxxxiiii. M. paſſ. Intus coloniæ, Faliſca Argis orta (ut autor eſt Cato) quæ cognomĩatur Hetruſcorũ, Lucus Feroniæ, Ruſellana, Senenſis, Sutrina. De cætero Aretini ueteres, Aretini fidentiores, Aretini Iulienſes, Amitinenſes, Aquenſes cognomine Taurini, Blerani, Cortonenſes, Capenates, Cluſini noui, Cluſini ueteres, Fluentini præfluenti Arno appoſiti, Feſulæ, Ferentinũ, Feſcennia, Hortanum, Herbanũ, Nepet, Nouem pagi, præfectura Claudia, Foroclody, Piſtorium, Peruſia, Suanenſes, Saturnini, qui ante Aurinini vocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienſes, Tuſcanienſes, Vetulonienſes, Veientani, Veſentini, Volaterrani cognomine Hetruſci, Volſinienſes. In eadem parte oppidorum veterum nomina retinent agri Cruſtuminus, Caletranus, Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, è media fere longitudine Apennini finibus Aretinorũ profluit, tenuis primo, nec niſi piſcinis corriuatus, emiſſusq; nauigabilis, ſicuti Tinia & Glanis influentes in eum, nouenorum ita cõceptu dierũ, ſi nõ adiuuẽt imbres : ſed Tiberis propter aſpera & cõfragoſa, nec ſic quidem præterq̃ trabibus verius quàm ratibus longe meabilis fertur, per cl M. paſſuũ non procul Tiferno Peruſia & Ocriculo, Hetruriã ab Vmbris ac Sabinis, mox* citra xiij. M. paſſ. vrbis Veientẽ agrum à Cruſtumino, dein Fidenate, Latinũq; à Vaticano dirimẽs: ſed infra Aretinum Glanim duobus & xl. fluuijs auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipſe nauigabilis Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot

*undecima

* circa

*fontibus in urbem perductis: & ideo quamlibet magnarũ nauium ex Italo mari capax, rerũ in toto orbe naſcentiũ mercator placidiſſimus. Pluribus prope ſolus, q̃ cæteri in oĩbus terris amnes, accolitur, aſpiciturq; villis. Nulliq́ue fluuiorum minus licet incluſis vtrinq; lateribus; nec tamẽ ipſe pugnat, quanquã creber ac ſubitis incremẽtis, & nuſquã magis aquis q̃ in ipſa vrbe ſtagnãtibus. Quinimo vates intelligitur potius ac monitor, auctu ſemper religioſus verius q̃ ſæuus. Latium antiquum à Tiberi Circeios ſeruatum eſt M. paſſ. l. longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere radices. Colonis ſæpe mutatis tenuere alij alijs temporibus, Aborigines, Pelaſgi, Arcades, Siculi, Aurũci, Rutuli, & vltra Circeios Volſci, Oſci, Auſones, vnde nomẽ modo Latij proceſſit ad Lirim amnẽ. In prĩcipio eſt Oſtia colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentũ, lucus Iouis indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danae Perſei matre condita. Dein quondam Aphrodiſium, Antium colonia, Aſtura flumen et inſula. Fluuius Nymphæus, Cloſtra Romana. Circeij quondam inſula immenſo quidem mari circundata (vt creditur Homero) at nunc planicie. Mirum eſt quod hac de re tradere hominũ notitiæ poſſumus. Theophraſtus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius ſcripſit (nam Theopõpus, ante quẽ nemo mentionem habuit, urbem duntaxat à Gallis captã dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantũ ad Alexandrum miſſam) hic iam pluſquam eſt fama, Circeiorum inſulæ menſuram poſuit ſtadia lxxx. in eo uolumine quod ſcripſit Nichodoro Athenienſium magiſtratui, qui fuit vrbis noſtræ cccclx. anno. Quicquid eſt ergo terrarũ præter x. M. paſ. prope ambitus, adnexũ inſulæ. Poſt eum annum acceſſit Italiæ aliud miraculũ: A Circeijs palus Pontina eſt, quẽ locũ xxiij. vrbiũ fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit: Dein flumen Vfens, ſupra quod Tarracina oppidum lingua Volſcorum Anxur dictũ: *et vbi fuere Amyclæ à ſerpentibus deletæ. Dein locus ſpeluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ dictũ, vt exiſtimauere, antiqua Leſtrygonũ ſedes. Vltra fuit oppidũ Pyræ. Colonia Minturnæ, Liri amne diuiſa Glanico appellato. Oppidũ Sinueſſa extremum in adiecto Latio, quã quidã Sinopen dxiere vocitatã. Hinc felix illa Campania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt vitiferi colles: & temulentia nobilis ſucco per omnes terras ĩclyto, atq; (vt veteres dixere) ſummũ Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi obtenduntur agri. His iungũtur Falerni, Caleni. Dein cõſurgunt Maſſici, Gaurani, Surrentiniq; montes. Ibi Laborini cãpi ſternuntur, et in delicias alicæ* politur meſſis. Hæc littora fontibus calidis rigãtur: præterq; cætera in toto mari conchylio & piſce nobili annotantur. Nuſquã generoſior oleæ liquor. Et hoc quoq; certamen humanæ voluptatis tenuere Oſci, Græci, Vmbri, Tuſci, Campani. In ora Sauo fluuius, Vulturnum oppidũ cũ amne, Liternũ, Cumæ Chalcidenſium,*

* ibi fuer.

*populi totius meſſis

Miſenũ, portus Baiarũ, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quẽ Cimmeriũ oppidum quondã. Dein Puteoli colonia, Dicæarchia dicti: poſtq́ue Phlegræi cãpi, Acheruſia palus Cumis vicina. Littore aũt hoc Neapolis, Chalcidenſiũ & ipſa, Partenope à tumulo Sirenis appellata: Herculanũ Pompeij: haud procul ſpectante monte Veſuuio, alluente uero Sarno amne, ager Nucerinus: & ix. M. paſſ. à mari ipſa Nuceria. Surrẽtũ cum promontorio Mineruæ, Sirenũ quondã ſede. nauigatio à Circeis duodeoctoginta M. paſſ. patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ ſeruatur, ex deſcriptione Auguſti. Intus coloniæ, Capua ab campo dicta, Aquinũ, Sueſſa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinum cognomine, Nola. Oppida Abellinum, Aricia, Alba longa, Acerani, Alliſani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atellani, Aſulani, Arpinates, Auximates, Auellani, Alſaterni. Et qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillæ, Calatiæ, Caſinũ, Calenũ, Capitulum, Cernetũ, Cernetani qui Mariani cognominantur: Corani à Dardano Troiano orti: Cubulterini, Caſtrimonienſes, Cingulani: Fabienſes, in monte Albano Foropopulienſes. Ex Falerno Fruſinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni ueteres, Fabraterni noui, Ficolenſes, Fregellani, Foroappi. Forentani, Gabini, Interamnates, Succaſani, qui & Lirinates vocantur. Ilionenſes, Lauinij, Norbani, Nomentani, Preneſtini, urbe quondã Stephane dicta, Priuernates, Setini, Signini, Sueſſulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienſes, Trebani, Tuſculani, Verulani, Veliterni, Vlubrenſes, Vluernates, ſuperq; Roma ipſa: cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarũ nefas habetur: optimaq; & ſalutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus, luitq; mox pœnas. Nõ alienũ videtur inſerere hoc loco exemplũ religionis antiquæ, ob hoc maxime ſilentium inſtitutæ. Nanq; diua Angerona, cui ſacrificatur ad diẽ xij. Cal. Ianuarij, ore obligato obſignatoq; ſimulacrũ habet. Vrbẽ tris portas habentẽ Romulus reliquit, aut (vt plurimas tradẽtibus credamus) quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus cẽſoribuſq; Veſpaſianis anno conditæ dcccxxviij. paſſ. xiij. M. cc. Cõplexa montes vij. ipſa diuiditur in regiones xiiij. Cõpita earũ cclxv. eiuſdẽ ſpatij menſura currente à miliario in capite Ro. fori ſtatuto ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numero xxxvij. ita vt xij. portæ ſemel numerentur, prætereanturq́ue ex veteribus vij. quæ eſſe deſierunt. Efficit paſſuum per directum xxx. M. dcclxv. Ad extrema uerò tectorũ cum caſtris prætorijs ab eodẽ miliario per uicos oĩum uiarũ menſura colligit paulo amplius lxx. M. paſſ. Quo ſi quis altitudinẽ tectorũ addat, dignã profecto æſtimationẽ cõcipiat, fateaturq; nullius urbis magnitudinẽ in toto orbe potuiſſe ei cõparari. Clauditur ab oriẽte aggere, Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nãq; eũ muris æquauit, qua maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelſis muris, aut ab-

ruptis

ruptis montibus, niſi ꝙ expatiãtia tecta multas addidere urbes. In prima regione pterea fuere, ĩ Latio clara oppida, Satricũ, Pometia, Scaptia, Pitulũ, Politoriũ, Tellene, Tiſata, Canina, Ficana, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Corniculũ, Saturnia, ubi nunc Roma eſt: Antipolis, quod nũc Ianiculũ in parte Romæ: Antẽna, Cameriũ, Collatia, Amiternũ, Norbe, Sulmo, et cũ his carnẽ in mõte Albano ſoliti accipere populi Albẽſes, Albani, Aeſolani, Aciẽſes, Abolani, Bubetani, Bolani, Cuſuetani, Coriolani, Fidenates, Foretij, Hortẽſes, Latiniẽſes Longulani, Manates, Macrales, Mutucumẽſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Polluſtini, Querquetulani, Sicani, Siſolẽſes, Toleriẽſes, Tutiẽſes, Vimitellarij, Velienſes, Venetulani, Vitellenſes. Ita ex antiquo Latio liij. populi interiere ſine veſtigiis. In Cãpano autẽ agro Stabia oppidũ fuere vſq; ad Cn. Põpeiũ, & L. Carbonẽ COSS. pridie Cal. Maii, quo die L. Sylla legatus bello Sociali id deleuit, quod nunc in uillas abiit. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Caſilini reliquiæ. Præterea autor eſt Antias, oppidũ Latinorũ Apiolas captũ à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitoliũ is inchoauerit. A Surrẽto ad Silarũ amnẽ xxx. M. paſſ. ager Picentinus fuit, Tuſcorũ tẽplo Iunonis Argiuæ ſub Iaſone cõdito inſignis. Intus oppidum Salernũ, Picentia. A Silaro regio tertia & ager Lucanus Brutiusq; incipit, nec ibi rara incolarũ *mutatiõe. Tenuerũt eã Pelaſgi, Oenotrii, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maxime populi, nouiſſime Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppida Pæſtũ Græcis Poſidonia appellatũ, ſinus Pæſtanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontoriũ Palinurũ: à quo ſinu recedente traiectus ad columnã Rhegiã c. M. paſſ. Proximũ aũt huic flumen Melphes. Oppidũ Buxẽtũ Græce Pyxus, Laus amnis: fuit & oppidũ eodẽ noĩe. Ab eo Brutiũ littus, oppidum Blãda, flumen Batum, portus Parthenius Phocenſium, ſinus Vibonenſis, locus Clãpetiæ, oppidũ Tẽpſa, à Græcis Temeſe dictũ, & Crotonienſium Terina, ſinusq; ingens Terinæus. Oppidum Conſentia. Intus in peninſula fluuius Acheron, à quo oppidani Acherõtini. Hippo quod nũc Vibonẽ Valentiã appellamus. Portus Herculis, Metaurus amnis. Tauranium oppidũ, portus Oreſtis, & Medua. Oppidũ Scylleum. Cratæis fluuius, mater (vt dixere) Scyllæ. Dein colũna Rhegia: Siculũ fretũ: ac duo aduerſa promõtoria: ex Italia Cænis, ex Sicilia Pelorũ xii. ſtadiorũ ĩteruallo. Vnde Rhegiũ xii. M. d. paſſ. Inde Apẽnini ſylua, pmõtorium Leucopetra xii. M. paſſ. ab ea Locri cognominati à promontorio Zephyrio, abſunt à Silaro ccciii. M. paſſ. Et includitur Europæ ſinus primus, ĩ eoq; maria nuncupãtur: unde irrũpit Atlanticũ, ab aliis Magnũ: qua ĩtrat, Porthmos à Græcis, à nobis Gaditanũ fretũ: cũ intrauit, Hiſpanum, quatenus Hiſpanias alluit: ab aliis Ibericũ, aut Balearicũ: mox Gallicũ ante Narbonẽſem pũinciã, hinc Liguſticũ. Ab eo ad Siciliã inſulã, Tuſcum: quod ex Græcis alii Notiũ, alii Tyrrhenum, è noſtris plurimi Inferũ uocãt. Vltra Siciliã ad Salẽtinos, Auſoniũ Polybius appellat. Eratoſthenes autem inter oſtium oceani et Sardiniã quicquid eſt, Sardoũ. Inde ad Siciliã Tyrrhenũ. Ab hac Cretã vſq; Siculũ. Ab ea Creticum. Inſulæ per hæc maria primæ oĩum Pityuſæ à Græcis dictæ, à frutice pineo, nunc Ebuſus uocatur utraq; ciuitate fœderata anguſto freto interfluẽte, patent xlii. M. paſ. Abſunt à Dianio ſeptingẽtis ſtadiis, totidẽ Dianium per continẽtem à Carthagine noua. Tãtundẽ à Pityuſis ĩ altum, Baleares duæ, & Sucronẽ uerſus Colubraria. Baleares funda bellicoſas, Græci Gymnaſias dixere. Maior c. M. paſ. lõgitudine: circuitu vero ccclxxx. M. oppida hẽt ciuiũ Romanorũ Palmã et Polẽtiã, Latina Cinium et Cunici, et fœderatum Bochri fuit. Ab ea xxx. M. paſſ. diſtat minor longitudine lx. M. circuitu cl. M. paſſ. ciuitates habet Iamnonẽ, Saniſerã, Magonẽ. A maiore xii. M. paſſ. in altum abeſt Capraria, inſidioſa naufragiis, & è regione Palmæ urbis Menariæ ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat, Colubraria parit. ideo infeſta oĩbus, niſi Ebuſitanã terram inferentibus: Græci Ophiuſam dixere. Nec cuniculos Ebuſus gignit, populãtes Balearium meſſes. Sunt aliæ xx. ferme paruæ mari uadoſo. Galliæ autem ora, in Rhodani oſtio Metina, mox quæ Blaſcon uocatur, tres Stœchades à uicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinẽ, * quas itẽ nominãt ſingulis vocabulis, Proten et Meſen, quæ et Pomponiana uocatur. Tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina aduerſum Antipolim, ĩ qua Vergoani oppidi memoria.

* mutatio

* quo ſitæ ſunt, Nomina ſingulis, Prote, Meſe

De Corſica. CAP. VI.

IN Liguſtico mari eſt Corſica, quã Græci Cyrnon appellauere, ſed Tuſco propiora, à ſeptentrione in meridiem piecta, longa paſſ. cl. M. lata maiore ex parte l. circuitu cccxxii. M. abeſt à uadis Volaterranis lxii. M. paſſ. Ciuitates habet xxxiii. & colonias Marianã à C. Mario deductam, Aleriam à dictatore Sylla. Citra eſt Oglaſa: intra uero lx. M. paſſ. à Corſica, Planaria à ſpecie dicta, æqualis freto, ideoq; nauigiis fallax. Amplior Vrgo & Capraria, quam Græci Aegilon dixere. Item Egilium & Dianium quam Artemiſiam, ambæ contra Coſanum littus: & parua Menaria, Colubraria, Venaria: Illua cum ferri metallis, circuitu c. M. à Populonia x. à Græcis Aetalia dicta. Ab ea Planaſia xxxix. M. ab his ultra Tiberina oſtia in Antiano Aſtura, mox Palmaria, Sinonia, et aduerſum Formias Pontia. In Puteolano autem ſinu Pãdataria, Prochyta, nõ ab Aeneæ nutrice, ſed quia profuſa ab Aenaria erat. Aenaria ipſa à ſtatione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecuſa, nõ à ſimiarũ multitudine (ut aliqui exiſtimauere) ſed à figlinis doliariorum. Inter Pauſilypum & Neapolim Megaris: mox à Surrento viii. M. paſſ. diſtantes, Tiberii principis arce nobiles Capreæ, circuitu xl. M. paſſ. Leucothea. Extraque conſpectum, pe-

lagus Africum attingens Sardinia,minus ix.M.paſſ. à Corſicæ extremis,etiam num anguſtias eas arctantibus inſulis paruis, quæ Cuniculariæ appellantur; itemque Phintonis foſſa,à quibus fretum ipſum Taphros nominatur.

De Sardinia. CAP. VII.

*Sardinia ab oriente patens,clxxxviij.M.paſſ.ab occidente,clxx.M.à meridie,lxxiiij.M. à ſeptentrione,cxxij.circuitu,dlx.M.abeſt ab Africa Caralitano promontorio cc.M. à Gadibus quatuordecies cẽtena.Habet et à Gorditano ꝓmõtorio duas inſulas quæ uocantur Herculis, à Sulchenſi Enoſin, à Caralitano Ficariã. Quidam haud procul ab ea etiã Beleridas ponunt & Collodẽ,& quam uocant Heras lutra.Celeberrimi ĩ ea populorum Iliẽſes,Balari,Corſi.Oppidorum xiiij.Sulchitani,Valentini,Neapolitani,Bocenſes,Caralitani ciuium Romanorum,& Norẽſes.Colonia autẽ una,quæ uocatur ad turrim Libyſonis.Sardiniam ipſam Timæus Sandaliotin appellauit ab effigie ſolcæ,Myrſilus Ichnuſam à ſimilitudine ueſtigij.Cõtra Paſtanum ſinum Leucaſia eſt,à Sirene ibi ſepulta appellata. Contra Veliam, Pontia,& Iſcia,vtræque uno nomine Oenotrides, argumentum poſſeſſæ ab Oenotrijs Italiæ:& contra Vibonem paruæ,quæ uocantur Ithaceſiæ,Vlyxis * ſpecula.*

* ſpectacula

De Sicilia. CAP. VIII.

*Verum ante oẽs claritate Sicilia,Sicania Thucydidi dicta,Trinacria pluribus, aut Triquetra à triãgula ſpecie:circuitu patẽs, ut autor eſt Agrippa,d.cxviij.M.paſ.quondã Brutio agro cohærẽs,mox ĩterfuſo mari auulſa xij.M.ĩ longitudinẽ freto:in latitudinẽ autẽ M.d.paſ.iuxta columnã Rhegiã.Ab hoc dehiſcẽdi argumẽto,Rhegium Græci nomẽ dedere oppido,ĩ margine Italiæ ſito.In eo freto eſt ſcopulus Scylla,itẽ Charybdis,mare uorticoſum,ambo clara ſæuitia.Ipſius Triquetræ,ut diximus, ꝓmontorium Pelorus uocatur,aduerſus Scyllam uergẽs in Italiã,Pachynum in Græciã,cxliiij.M.ab eo diſtante Peloponneſo:Lilybæum in Africam clxxx.M.interuallo à Mercurii promõtorio:& à Caralitano Sardiniæ cxx.M.Inter ſe autẽ hæc promontoria ac latera diſtãt his ſpatiis. Terreno itinere à Peloro Pachynũ clxvi.M.paſſ.Inde Lilybæum cc.M. Inde Pelorum clxx.M.*Coloniæ ibi urbes ac ciuitates lxxii.A Peloro mare Ionium ora ſpectãte, oppidum Meſſana ciuium Ro.qui Mamertini uocantur. Promontorium Drepanum,colonia Taurominium, q̃ antea Naxos, flumẽ Aſines,mons Aetna nocturnis mirus incẽdiis. Crater eius patet ambitu ſtad.xx.Fauilla Taurominium et Catanam uſq; peruenit feruens, fragor vero ad Maronẽ & gemellos colles. Scopuli tres Cyclopũ, portus Vlyxis,colonia Catana. Flumina Symethum, Terias.Intus Læſtrigonii campi.Oppida,Leõtini,Megaris,amnis Pantagies.Colonia Syracuſæ, cum fonte Arethuſa.Quanquã & Temenitis, & Archidemia, & Magæa,& Cyane,& Milichie fontes in Syracuſano potantur agro.Portus Nauſtathmus,flumen Elorum, ꝓmontorium Pachynum:à qua frõte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas,quod Agrigentum noſtri dixere. Thermæ colonia,amnes Atis & Hypſa, Selinus oppidum.Lilybæum ab eo promõtorium. Drepana,mons Eryx.Oppida Panhormum, Solus, Himera cum fluuio,Cephalœdis,Aluntium, Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ, & unde cœpimus Pelorus. Intus Latinæ conditionis Centuripini, Nepini, Segeſtani:ſtipendiarii,Aſſorini,Aetnẽſes,Agyrini, Aceſtei,Acrenſes,Bidini,Citari, Cacirini, Drepanitani, Ergetini, Eceſtienſes,Erycini,Entellini, Etini, Edini, Enguini,Gelani,Galathani,Halcſini,Hemenſes,Hyblenſes,Herbitenſes,Herbeſſenſes,Herbulenſes, Halicyenſes,Hadranitani,Imacarenſes,Ichauenſes,Ietenſes,Mutuſtratini,Magellini, Murgẽtini, Mutyenſes, Menanini,Naxii,Noæni,Petrini,Paropini, Pinthienſes,Semellitani,Scherini,Selinuntii, Symethii, Talarenſes, Tiſſinenſes,Triocalini, Tiracienſes, Zanclei Meſſeniorum in Siculo freto. Inſulæ ſunt in Africam uerſæ,Gaulos,Melita à Camerina lxxxiiii. M. paſſ.à Lilybæo cxiii. Coſyra,Hieroneſos, Cane,Galatha,Lopaduſa, Aethuſa, quam alii Aeguſam ſcripſerunt, Bucinna, & à Solonte lxxv.M. Oſteodes, contraque Paropinos Vſtica. Citra uero Siciliam ex aduerſo Metauri amnis xii.milibus ferme paſſ.ab Italia, vii. Aeoliæ appellatæ. Eædem Liparæorum & Hephæſtiades à Græcis, à noſtris Vulcaniæ, Aeoliæ, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.*

* Coloniæ immunes, ac ciuitates lxxiij.

De Lipara. CAP. IX.

Lipara cũ ciuium Ro.oppido,dicta à Liparo rege,qui ſucceſſit Aeolo,antea Milogonis uel Meligunis uocitata,abeſt xii.M.paſ.ab Italia,ipſa circuitu paulo minori.Inter hanc et Siciliã altera, antea Theraſia appellata,nunc Hiera,quia ſacra Vulcano eſt,colle in ea nocturnas euomẽte flammas. Tertia Strongyle,à Lipara M.paſ.ad exortum ſolis uergẽs,ĩ qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flãma tantum differt:è cuius fumo,quinã flaturi ſint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: unde uentos Aeolos paruiſſe exiſtimatum.Quarta Didyme, mĩor q̃ Lipara.Quinta Ericuſa. Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta. Nouiſſima,eademque minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ ſinu.

De Locris Italiæ fronte. CAP. X.

A Locris Italiæ frõs ĩcipit,magna Græcia appellata,ĩ tres ſinus recedẽs Auſonii maris. quoniã Auſones tenuere primi:patet lxxxii.M. paſſ.ut autor eſt Varro.Pleriq; lxxii.M.fecere.In ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna à Locris Sagra,& ueſtigia oppidi Caulonis, Myſtia, Conſilinum caſtrum,Cocinthum,qđ eẽ lõgiſſimum Italiæ ꝓmõtorium aliqui exiſtimãt. Dein ſinus, et Scyllaceũ, Scylletium Athenienſibus cum conderent dictum: quẽ locum occurrẽs Terinæus ſinus peninſulã efficit:

& in

Digitized by Google

& in ea portus, qui vocatur Caſtra Annibalis, nuſquã Anguſtiore Italia xx. M. paß. latitudo eſt. Itaq; Dionyſius maior interciſam eo loco adiicere Siciliæ voluit. Amnes ibi nauigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidũ intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium: cuius ante oram inſula x. M. paß. à terra Dioſcoron, altera Calypſus, quàm Ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur: præterea tres Sirenuſſæ, Meloeſſa. Ipſum à Caulone abeſſe lxx milibus paß. prodidit Agrippa.

Secundus Europæ ſinus. CAP. XI.

A Lacinio promontorio ſecundus Europæ ſinus incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abeſt lxxv. M. paß. Oppidũ Croto, amnis Neæthus. Oppidũ Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, vbi fuit vrbs eodem noĩe. Similiter eſt inter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris vocitata. Flumina Acalandrum, Caſuentum, oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Bruttiorũ Apruſtani tantum. Lucanorum autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Vrſentini, Volcentani, quibus Numeſtrani iũguntur. Præterea interiſſe Thebas Lucanas Cato autor eſt. Et Pandoſiam Lucanorum vrbem fuiße Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuerit. Connectitur ſecunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriã, Apuliam, Salentinos ccl. M. ſinu qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in receſſu hoc intimo ſito, contributa eo maritima colonia quæ ibi fuerat. Abeſt cxxxvi. M. paß. à Licinio promontorio, aduerſam ei Calabriam in peninſulam emittens. Græci Meſſapiam à duce appellauere: & ante Peucetiam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria vi. M. paſſ. interſunt. Latitudo peninſulæ à Tarento Brundiſium terreno itinere xxxii. M. paß. patet, multoq; breuius à portu Saſina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Meſſapia, Aletium. In ora vero Senonum Gallipolis, quæ nunc eſt Anxa lxij. M. paſſ. à Tarento. Inde xxxij. M. promontorium, quod Acran Iapigiam vocant, quo longiſsime in maria excurrit Italia. Ab eo Baſta oppidum, & Hydruntum decem ac nouem M. paß. ad diſcrimen Ionij & Adriatici maris, qua in Græciam breuiſſimus tranſitus. Ex aduerſo Apollonia oppidũ, latitudinem intercurrentis freti quinquaginta M. nõ amplius. Hoc internallum pedeſtri continuare tranſitum pontibus iactis, primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit: poſt eum M. Varro, cum claſſibus Pompeij piratico bello præeſſet. Vtrunque aliæ impediere curæ. Ab Hydrunte Soletum deſertum, dein Fratuertium. Portus Tarentinus, ſtatio militum Lupia, Baleſium, Cælium, Brundiſium l. M. paß. ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile; ac velut certiore tranſitu, ſicuti longiore, excipiente Illyrica vrbe Dyrrhachio ccxx. M traiectu. Brundiſio conterminus Pediculorũ ager. ix. adoleſcẽtes totidemq; virgines ab Illyriis tredecim populos genuere. Pediculorũ oppida, Rhudia, Egnatia, Barion, ante Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia: amnes, Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canuſium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diomedis ſocero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sipontum, Vria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agaſus, promontorium montis Gargani, à Salentino ſiue Iapygio ccxxxiiij. M. paſſ. ambitu Gargani: portus Garna, lacus Pantanus. Flumen portuoſum Frento, Teanum Apulorum. Itemq; Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce Gares: Lucani, ſubacti à Calchante, quæ loca nunc tenent Atinates. Dauniorum præter ſupra dicta coloniæ, Luceria, Venuſia: Oppida Canuſium, Harpi aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes Monadorum, Dardorumq;, & vrbes duas, quæ in prouerbii ludicrum vertere, Apinam & Tricam. Cætera intus in ſecunda regione, Hirpinorum colonia vna Beneuentum, auſpicatius mutato nomine, quæ quondã appellata Maleuentum. Auſeculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Protropi, Copſani, Caudini, Ligures qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani, Veſcellani, Deculani, Aletrini, Abellinates cognominati Marſi, Atrani, Aecani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenſes, & nobiles clade Romana Cannenſes, Dirini, Forẽtani, Genuſini, Hordonienſes, Hyrini, Larinates, cognomine Frentani, Metinates; ex Gargano Matcolani, Neritini, Matini, Rubuſtini, Syluini, Strapellini, Turmãtini, Vibinates, Venuſini, Vlurtini. Calabrorum mediterranei, Aegetini, Apameſtini, Argentini, Butuntinenſes, Deciani, Brũmbeſtini, Norbanenſes, Pulionenſes, Sturnini, Tutini. Salentinorũ, Aletini, Baſterbini, Neretini, Valentini, Veretini.

Regio Italiæ quarta. CAP. XII.

Sequitur regio quarta gentium vel fortiſsimarũ Italiæ. In ora Frentanorũ à Tiferno flumen Trinium portuoſum. Oppida, Hiſtonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani, Carentini ſupernates, & infernates, Lanuenſes: Marrucinorum Teatini: Pelignorum Corfinienſes, Superæquani, Sulmonenſes: Marſorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenſes, Maruuij, Albenſium Alba ad Fucinum lacum: Aequiculanorũ Cliternini, Carſeolani: Veſtinorũ Angulani, Pinnenſes, Peltuinates, quibus iunguntur Aufinates ciſmõtani: Samnitiũ, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianũ vetus, & alterũ cognomine Vndecumanorum. Aufidenates, Eſernini, Fagi, Fugali, Ficolenſes, Sepinates, Treuentinates: Sabinorum Amiternini, Curenſes, Forum Decij, Forũ nouum, Fidenates, Interamnates, Nurſini, Nomentani, Reatini, Trebulani, qui cognominantur Mutuſcæi, & qui Suffenates, Tiburtes,

Digitized by Google

Tarmates. In hoc ſitu ex Aequiculis interiere Comini,Tadiates,Acedici,Alſaterni. Gellianus autor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidũ Archippe, cõditum à Marſya duce Lydorum: item Vidicinorum in Piceno deletum à Romanis,Valerianus. Sabini (vt quidam exiſtimauere) à religione & Deorũ cultu Seuini appellati. Velinos accolũt lacus,roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tiberim ex his petens replet,è monte Fiſcello labens,iuxta Vacunæ nemora & Reate in eoſdem cõditus. At ex alia parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tris amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacũ, in quo *fluctuetur inſula,Italiæ vmbilicũ eſſe M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium eſt,à latere Picenũ,à tergo Vmbria,Apennini iugis Sabinos vtrinq; vallãtibus.

* fluctuet

Quinta regio. CAP. XIII.

QVinta Regio Piceni eſt, quondam vberrimæ multitudinis.ccclx M. Picentium in fidẽ po. Ro. venere. Orti ſunt à Sabinis voto vere ſacro. Tenuere ab Aterno amne, vbi nunc ager Adrianus,& Adria colonia,à mari vii.M.paſſ. flumen Vomanũ,ager Prætutianus, Palmenſisq;. Itẽ Caſtrum nouum,flumen Batinũ, Truẽtum cũ amne:quod ſolũ Liburnorũ in Italia reliquũ eſt. Flumina Albulates, Suinum,Heluinum, quo finitur Prætutiana regio & Picentum incipit. Cupra oppidum, caſtellũ Firmanorum,& ſuper id colonia Aſculũ, Piceni nobiliſſima: Intus Nouana. In ora Cluana,Potẽtia,Numana à Siculis condita. Ab iiſdẽ colonia Ancona,appoſita promontorio Cumero in ipſo flectentis ſe oræ cubito: à Gargano clxxxiii.M.paſ. Intus Auximates,Veregrani,Cingulani,Cuprẽſes cognomine Mõtani,Falarienſes,Pauſulani,Pleninenſes,Ricinenſes,Septempedani, Tollentinates,Triacenſes,Vrbs ſaluia,Pollentini.

Sexta Regio. CAP. XIIII.

IVngitur his ſexta regio, Vmbriã cõplexa agrũq; Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit,togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurima eius tractus tenuere,ĩ primis Palmenſem, Prætutianum, Adrianumq; agrum. Vmbri eos expulere,hos Hetruria,hanc Galli. Vmbrorum gens antiquiſſima Italiæ exiſtimatur, vt quos Vmbrios à Græcis putẽt dictos, quòd inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent.ccc.eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiũtur. Nunc in ora flumen Aeſis,Senogallia,Metaurus fluuius,colonia Fanũ fortunæ. Piſaurũ cũ amne. Et intus Hiſpellum,Tuder. De cætero Amerini,Attidiates,Aſirinates,Arnates,Aeſinates, Camertes,Caſuentillani, Carſulani, Dolates cognomine Salẽtini,Fulginates,Foroflaminienſes, Foroiulienſes, cognomine Cõcubiẽſes,Forobrentiani, Foroſempronienſes,Iguuini,Interamnates cognomine Nartes, Meuanates,Meuanienſes, Mattilicates,Narniẽſes,quod oppidum Nequinum antea vocatum eſt. Nucerini cognomine Fauonienſes, & Camelani, Otriculani, Oſtrani;Pitulani cognomine Piſuertes, & alii Mergẽtini,Peleſtini,Sẽtinates,Sarſinates,Spoletini,Suarrani,Seſtinates,Suillates, Sadinates,Trebiates, Tuficani,Tifernates cognomine Tiberini, & alii Metaurenſes,Veſionicates,Vrbinates cognomine Metaurenſes,& alii Hortenſes, Vettionenſes, Vindinates, Viuentani. In hoc ſitu interiere Feliginates, & qui Cluſiolum tenuere ſupra Interamnã:& Sarranates,cum oppidis Acerris quæ Vafriæ cognominabantur, Turocelo,quod Vetriolum. item Solinates,Suriates, Fallienates, Apiennates, interiore & Arienates cũ Crinouolo,& Vſidicani,& Plangenſes,Tiſinates, Celeſtini. Ameriam ſupraſcriptam Cato ante Perſei bellum conditam annis d.ccccLxiiii. prodidit.

Octaua regio. CAP. XV.

OCtaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius Cruſtumiũ, Ariminũ colonia cũ amnibus Arimino & Apruſa. Fluuius hinc Rubico quondã finis Italiæ. Ab eo Sapis,& Vitis,& Anemo, Rauenna Sabinorũ oppidũ, cum amne Bedeſe,ab Ancone cii.M.paſſ. Nec procul à mari Vmbrorũ Butriũ. Intus colonia Bononia,Felſina vocitata,cum princeps Hetruriæ eſſet: Brixillũ, Mutina,Parma,Placẽtia. Oppida,Ceſena, Cliterna, Forum Clodii,Liuii,Popilii,Truentinorum,Cornelii, Licini,Fauẽtini,Fidentini,Oteſini,Padinates, Regienſes à Lepido,Solonates,ſaltusq; Galliani qui cognominantur Aquinates,Tanetani,Veliates cognomine Vecteri,Regiates,Vmbranates. In hoc tractu interierũt Boii,quorum tribus.cxii. fuiſſe autor eſt Cato: Item Senones,qui ceperant Romam.

De Pado flumine. CAP. XVI.

PAdus è gremio Veſuli montis, celſiſſimum in cacumen elati,finibus Ligurũ Vagiennorũ viſendo fonte profluẽs,cõdensq; ſeſe cuniculo,& in Forouibienſiũ agro iterũ exoriẽs, nulli amniũ claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac pœna Phaëthontis illuſtratus: augetur ad canis ortus liquatis niuibus, agris q̃ nauigiis torrentior,nil tamẽ ex rapto ſibi vindicans,atq; vbi liquit agros vbertate largior, trecentis M.paſſ. à fonte addẽs meatu duodenonaginta:nec amnes tãtũ Apẽninos Alpinosq; nauigabiles capiẽs, ſed lacus quoq; immenſos in eum ſeſe exonerantes, oĩ numero xxx. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis, Apennini latere Iactum, Tanarum,Trebiã,Placentinum,Tarum, Niciã, Gabellũ, Scultennã, Rhenum. Alpium vero Sturã, Morgum, Durias duas, Seſſiten, Ticinum, Lambrum, Adduã, Oliũ,Mincium. Nec alius amniũ tã breui ſpatio maioris incremẽti eſt. Vrgetur quippe aquarũ mole,& in profundũ agitur,grauis terræ,quãquã deductus in flumina & foſſas inter Rauẽnã Altinũq; cxx. M. paſ. tamẽ quia largius vomit,ſeptem maria dictus facere. Anguſta foſſa Rauẽnã trahitur,vbi Paduſa vocatur quondã Meſſanicus appellatus. Proximũ inde oſtiũ, magnitudinẽ portus habet, qui Vatreni dicitur: quo

Claudius

Claudius Cæſar è Britannia triumphans, prægrandi illa domo verius quàm naue intrauit Adriã. Hoc ante Eridanum oſtium dictũ eſt, alijs ſpineticũ ab vrbe Spina, quæ fuit iuxta, præualẽs *vt Delphicis creditũ eſt theſauris, condita à Diomede. Auget ibi Padũ Vatrenus amnis, ex Foro cornelienſi agro. Proximũ inde oſtiũ Capraſiæ, dein Sagis, dein Volane, quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, foſſasq;, primi à Sagi fecere Tuſci, egeſto amnis impetu ꝑ tranſuerſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptem maria appellãtur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriæ, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nũc Adriaticũ. Inde oſtia plena, Carbonaria ac foſſiones Philiſtinæ, quod alij Tartarum vocãt: omnia ex Philiſtinæ foſſæ abundatione naſcẽtia, accedentibus Ateſi ex Tridentinis alpibus, & Togiſono ex Patauinorũ agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundulum, ſicut Edronem Medoaci duo, ac foſſa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per hæc effunditur, pleriſq;, vt in Aegypto Nilus quod vocant Delta, triquetram figurã inter alpes atq; oram maris facere proditus, ſtad. ij. M. circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationẽ mutuari. Metrodorus tamẽ Scepſius dicit, quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quæ pades Gallice vocetur, Padũ hoc nomen accepiſſe. Ligurũ quidem lingua amnem ipſum Bodincum vocari, quod ſignificet fundo carẽtem. Cui argumẽto adeſt oppidum iuxta Induſtria, vetuſto nomine Bodincomogum, vbi præcipua altitudo incipit.

* Delphicis, vt creditũ eſt, theſauris

Italia trãſpadana. Regio vndecima. CAP. XVII.

TRanſpadana appellatur ab eo regio vndecima, tota in mediterraneo, cui maria cũcta fructuoſo alueo importãt. Oppida Vibiſorum, Seguſio, Coloniæ ab alpium radicibus, Auguſta Taurinorum antiqua Ligurum ſtirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salaſſorum Auguſta prætoria, iuxta geminas alpiũ fauces, Graias atq; Pœninas. His Pœnos, Graiis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum Eporediã, Sybillinis libris à Pop. Ro. condi iuſſum. Eporedicas Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Nouaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieq; pago, non (vt Cato exiſtimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, nõ procul à Pado, ſicut Boij trans alpes profecti Laudem Pompeiam, Inſubres Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe, Comum atque Bergomum, & Licinifọrum, & aliquot circa populos, autor eſt Cato: ſed originem gentis ignorare ſe fatetur, quã docet Cornelius Alexander ortam à Græcia, interpretatione etiã nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc ſitu interiit oppidum Orobiorum Barra, vnde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodentes ſe altius quàm fortunatius ſitos. Interiere & Caturiges Inſubrum exules, & Spina ſupradicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Inſubribus & Boiis & Senonibus deletam eſſe eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

Venetia. Decima Regio. CAP. XVIII.

SEquitur decima regio Italiæ Adriatico mari appoſita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus Tauriſanis. Oppidum Altinũ, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodẽ nomine, colonia Concordia, flumen & portus Romatiũ, Tillauentum maius minusq;, Anaſſum quo Varramus defluit, Alſa, Natiſo cum Turro præfluẽtes Aquileiam coloniam xij. M. paß. à mari ſitam. Carnorum hæc regio, iunctaq; Iapidum, amnis Timauus, caſtellũ nobile vino Pucinũ: Tergeſtinus ſinus, colonia Tergeſte xxiij. M. paß. ab Aquileia. Vltra quam vi. M. paß. Formio amnis, ab Rauẽna clxxxix. M. paſſ. antiquus auctæ Italiæ terminus, nũc uero Iſtriæ, quã cognominatã tradũt à flumine Iſtro, ĩ Adriã efflụẽte è Danubio amne, cideq; Iſtro ex aduerſo Padi fauces, cõtrario eorũ ꝑcuſſu mari interiecto dulceſcente, pleriq; dixere falſo, & Nepos Cornelius etiã Padi accola. Nullus enĩ ex Danubio amnis in mare Adriaticũ effunditur. Deceptos credo, quoniã Argo nauis flumine ĩ mare Adriaticũ deſcendit, nõ procul Tergeſte: nec iã conſtat quo flumine. Humeris trauectã alpes, diligẽtiores tradũt. Subiis autẽ Iſtro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea cauſa eſt, inter Aemonam alpesq; exorienti.

De Iſtria. CAP. XIX.

IStria vt peninſula excurrit. Latitudinẽ eius xl. M. paſ. circuitũ vero cxxii. M. prodidere quidam. Itẽ adhærẽtis Liburniæ & Flanatici ſinus. Alii Liburniæ clxxx. M. Nõnulli in Flanaticũ ſinũ Iapidiã promouere, à tergo Iſtriæ, cxxx. M. paſſ. Dein Liburniam cl. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Iſtros, in ſtatua ſua ibi inſcripſit, ab Aquileia ad Titiũ flumẽ ſtad. cc. Oppida Iſtriæ ciuium Ro. Aegida, Parentiũ: colonia Pola, quæ nunc Pietas Iulia, quondã à Colchis cõdita. Abeſt à Tergeſte c. M. paß. Mox oppidum Neſactium: & nunc finis Italiæ fluuius Arſia. Polam ab Ancona traiectus cxx. M. paß. eſt. In mediterraneo regionis decimæ coloniæ, Cremona, Brixia, Cenomanorum agro, Venetorum autem Ateſte, & oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua Tuſcorum trans Padũ ſola reliqua. Venetos Troiana ſtirpe ortos autor eſt Cato, Cenomãnos iuxta Maßiliã habitaſſe in Volcis. Fertini, & Tridẽtini, & Bernẽſes, Rhetica oppida: Rhetorũ & Euganeorũ Verona. Iulienſes Carnorũ. Dein quos ſcrupuloſe dicere nõ attineat, Alutrẽſes, Aſſeriates, Flamonienſes, Vanienſes, & alii cognomine Culici: Foroiulienſes cognomine Tranſpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Tauriſani, Togiẽſes, Varuani. In hoc ſitu interiere ꝑ oram Iramine, Pellaon, Palſicium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis, Segeſte, & Ocra: Tauriſcis, Norea. Et ab Aquileia ad duodecimũ lapidẽ, deletũ oppidũ etiã inuito ſenatu, à M. Claudio Marcello, L. Piſo autor eſt. In hac regione & x. lacus inclyti ſunt, amnesq; eorũ partus aut alũni, ſi modo acceptos reddũt, vt Adduã Larius, Ticinũ Verbanus, Minciũ Benacus, Ollium

Digitized by Google

cus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi. Alpes in longitudinē x. M. paſ. patere à ſupero mari ad inferū, Cælius tradit: Timagenes xxij. M. paſ. deductis: in latitudinem autē Cornelius Nepos c. M. T. Liuius tria M. ſtadiorum: vterq; diuerſis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando, vbi Germaniam ab Italia ſubmouēt, nec lxx. M. explent, reliquis ſui parte graciles, veluti naturæ prouidētia. Latitudo Italiæ, ſubter radices earū à varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeſte, Polam, Arſiam, d. ccxlij. milia paſſuum colligit.

De Alpibus & gentibus alpinis. CAP. XX.

INcolæ alpiū multi populi, ſed illuſtres à Pola ad Tergeſtis regionē Secuſſes, Subocrini, Atali, Menocaleni, iuxtaq; Carnos quondā Tauriſci appellati, nunc Norici. His contermini Rheti & Vindelici, omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhetos Thuſcorum prolem arbitrātur, à Gallis pulſos duce Rheto. Verſo deinde Italiam pectore alpium Latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida xxxiiij. enumerat Cato. Ex iis Triumpilini venalis cum agris ſuis populus: Dein Camuni, compluresq; ſimiles, finitimis attributi municipijs. Lepontios & Salaſos, Tauriſcæ gentis idē Cato arbitratur. Cæteri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci noīs credūt, præuſtis intra ſinus alpium niue membris: eiuſdem & Graios fuiſſe poſitos in tranſitu. Graiarū alpium incolas, præſtanteſq; genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos. Rhetorū Vennones, Sarunetesq; ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorū qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, vt Octodurenſes, & finitimi Centrones, Cottianæ ciuitates, Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui montani vocantur: Capillatorumq; plura genera ad cōfinium Liguſtici maris. Non alienū videtur, hoc loco ſubiicere inſcriptionem è trophæo alpium, quæ talis eſt: Imperatori Cæſari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. xiiij. tribunitiæ poteſtatis S.P.Q.R. quòd eius ductu auſpiciiſq; gentes alpinæ omnes, quæ à mari ſupero ad inferum pertinebāt, ſub imperium po. Rom. ſunt redactæ. Gētes alpinæ deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennotes, Venonetes, Hiſarci, Breuni, Naunes, Focunates Vindelicorum gentes quatuor, Cōſuanetes, Virucinates, Licates, Catenates, Abiſontes, Ruguſci, Suanetes, Calucones, Brixentes, Lepontii, Viberi, Nantuates, Seduni, Veragri, Salaſſi, Acitauones, Medulli, Uceni, Caturiges, Brigiani, Sōtiontij, Ebroduntii, Nemaloni. Edēnates, Eſubiani, Veamini: Gallicæ, Triulatti, Ectini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Veruſi, Velauni, Suetri. Non ſunt adiectæ Cottianæ ciuitates xii. quæ non fuerūt hoſtiles, ſed item attributæ municipiis lege Pompeia. Hæc eſt Italia diis ſacra, hæ gentes eius, hæc oppida populorū. Super hæc Italia, quæ L. Aemylio Paulo, C. Atilio Regulo conſulibus, nunciato Gallico tumultu, ſola ſine externis vllis auxiliis, atq; etiam tunc ſine tranſpadanis, equitum lxxx. M. peditum d. cc. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere cōſulto patrum, Italiæ parci iubentium.

Illyricum. CAP. XXI.

ARſiæ gens Liburnorū iungitur, vſq; ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totū vno nomine Illyricum vocatur generatim, populorū pauca effatu digna aut facilia noīa. Conuentum Scardonitanū petunt Iapides, & Liburnorum ciuitates xiiii. è quibus Lacinienſes, Scultinos, Burniſtas, Albonenſes nominare nō pigeat. Ius Italicum habent eo conuentu Alutæ, Flanates, à quibus ſinus nominatur: Lopſi, Varubarini, immuneſq; Aſſeriates, & ex inſulis Fulſinates, Curictæ. Cæterū per oram oppida à Neſactio, Aluona, Flanona, Tarſatica, Senia, Ioſpica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corninium, Enona ciuitas, Pauſinus flumen, Tedanium quo finitur Iapidia. Inſulæ eius ſinus cū oppidis præter ſupra ſignificatas, Abſyrtium, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros ante: Crexa, Giſſa, Portunata. Rurſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola, clx. M. paſ. abeſt: inde triginta M. Colentum inſula, xviii. oſtium Titii fluminis.

Liburnia. CAP. XXII.

LIburniæ finis, & initiū Dalmatiæ Scardona, in amne eo xii. M. paſſ. à mari. Dein Tariotarū antiqua regio, & caſtellū Tariona: promontoriū Diomedis, vel vt alii, peninſula Hyllis, circuitu c. M. paſſ. Traguriū ciuium Romanorum marmore notū: Sicum, in quē locum Diuus Claudius veteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera ccxxii. M. paſſ. petunt in eā iura deſcripti in decurias cccixxii. Dalmatæ: xxii. Decuni: ccxxxix. Ditiones: lxix. Mezæi: lii. Sardiates. In hoc tractu ſunt, Burnū, Mandetriū, Tribuliū nobilitata Po. Ro. prœliis caſtella. Petūt & ex inſulis, Iſſæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntiæ, Rataneum, Narona colonia tertii cōuentus, à Salona lxxii. M. paſſ. appoſita cognominis ſui fluuio, à mari xx. M. paſ. M. Varro lxxxix. ciuitates eo vētitaſſe autor eſt. Nunc ſoli prope noſcuntur Cerauni decuriis xxiiii. Daorizi xvii. Deſitiates ciii. Docleates xxxiii. Deretini xiiii. Deremiſtæ xxx. Dindari xxxiii. Glinditiones xliiii. Melcomani xxiiii. Nareſii cii. Scirtari lxxii. Siculotæ 24. populatoreſq; quōdā Italiæ Vardei, nō amplius q̃ xx. decuriis. Præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hemaſini, Arthitæ, Armiſtæ. A Narone amne c. M. paſ. abeſt Epidaurū colonia. Oppida ciuiū Rom. Rhizinium, Aſcriuiū, Butua, Olchiniū, quod antea Colchinium dictū eſt, à Colchis cōditum: amnis Drilo, ſuperq; eū oppidū ciuiū Romanorum Scodra, à mari xviii. M. paſſ. Præterea multorum Græcia oppidorū deficiens memoria, necnon & ciuitatum validarū. Eo nanq; tractu fuere Labeates,

Enederudini,

Enederudini, Faſſei, Grabei, proprieq́; dicti Illyrij, & Taulanti, & Pyræi. Retinet nomẽ in ora Nymphæũ promõtorium: Liſſum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro c. M. paſſuum.

Macedonia. CAP. XXIII.

A Liſſo Macedonia prouincia, gẽtes Parthini, et à tergo eorum Daſſaretæ. Mõtes Candauiæ à Dyrrhachio lxxix. M. paſ. In ora vero ciuiũ Ro. Epidamnũ coloniæ, propter inauſpicatũ nomen à Romanis Dyrrhachiũ appellata, flumen Aous, à quibuſdã Aeas nominatũ: Apollonia, quondã Corinthiorum colonia vij. M. paſ. à mari recedẽs. Cuius in finibus celebre Nymphæũ accolunt barbari, Amãtes et Bulliones. At in ora oppidũ Oricũ à Colchis conditũ. Inde initiũ Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinauimus ſinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio diſtat lxxxv. M. paſ. A tergo Carnorum & Iapidum, qua ſe offert magnus Iſter.

Norici. CAP. XXIIII.

RHetis iungũtur Norici. Oppida eorũ Virunũ, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Aemonia, Claudia, Flauiũ, Soluenſe. Noricis iungũtur lacus Peiſo, deſerta Boiorum: iã tamẽ colonia diui Claudij Sabaria, & oppido Scarabantia Iulia habitãtur.

Pannonia, Dalmatia. CAP. XXV.

INde glandifera Pannoniæ: qua miteſcẽtia Alpiũ iuga, per mediũ Illyricum à ſeptentrione ad meridiẽ verſa, molli in dextra ac læua deuexitate cõſidunt. Quæ pars ad mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum ſupra dictum. Ad ſeptentriones Pãnonia vergit, finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Aemona, Siſcia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubium defluunt, Draus è Noricis violentior, Saus ex alpibus Carnicis placidior cxv. M. paſ. interuallo. Draus per Serretes, Serrapillos, Iaſos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucosq́; : Populorũ hæc capita: præterea Arinates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, Arauiſci, Hercuniates, Latouici, Oſeriates, Varciani. Mons Claudius, cuius in fronte Scordiſci, in tergo Tauriſci. Inſula in Sao Metubarris, amnicarũ maxima. Præterea amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Siſciam, gemino alueo inſulam ibi efficiens, quæ Segeſtica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit: vbi ciuitas Sirmienſium, & Amantinorum. Inde xlv. M. paſſ. Taurunum, vbi Danubio miſcetur Saus. Supra influunt Valdanus, Vrpanus, & ipſi non ignobiles.

Mœſia. CAP. XXVI.

PAnnoniæ iungitur prouincia, quæ Mœſia appellatur, ad Pontum vſq; cum Danubio decurrẽs. Incipit à confluente ſupradicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Mœſi, Thraces, Pontoq́; cõtermini Scythæ. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingius, Timachus ex Rhodope, Oeſcus ex Hæmo, Vtus, Eſcamus, Ieterus. Illyrici latitudo qua maxima eſt cccxxv. M. paſſ. colligit. Longitudo à flumine Arſia ad flumẽ Drinium d.ccc. M. à Drinio ad promontorium Acroceraunium clxxij. M. Agrippa prodidit vniuerſum hunc ſinum Italiæ & Illyrici ambitu, xiij. M. In eo duo maria quo diſtinximus fine, inferum ſiue Ionium in prima parte, interius Adriaticũ, quod ſuperum vocant. Inſulæ in Auſonio mari, præter iam dictas, memoratu dignæ, nullæ, in Ionio paucæ: Calabro littore ante Brundiſium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum littus Diomedea, conſpicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, à quibuſdã Teuthria appellata. Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur, natura vadoſi maris, æſtuarijsq́; tenui alueo intercurſantibus. Claræ ante oſtia Timaui calidorum fontium cum æſtu maris creſcentium: iuxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullariæ, & Abſyrtides Graijs dictæ, à fratre Medeæ ibi interfecto nomine Abſyrto. Iuxta eas Electridas vocauere, in quibus proueniret ſuccinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Græcæ certiſſimum documẽtum: adeo vt quas earum deſignent, haud vnquam conſtiterit. Contra Iader eſt Liſſa: quæq́; appellatæ contra Liburnos Creteæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Celaduſſæ. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Iſſa ciuium Romanorũ reliqua, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido diſtat xxij. milia paſſuum: inter quam & Illyricũ Melita (vnde catulos Melitæos appellari Callimachus autor eſt) xij. M. paſſuum, ab ea iij. Elaphites, In Ionio autem mari ab Orico M M. paſſuum Saſonis piratica ſtatione nota.*

* vadoſo mari

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER IIII.

VNDE PRIMVM OMNIS GRAECIAE fabuloſitas, & literarum claritas effulſit.

TERTIVS Europæ ſinus Acroceraunijs incipit mõtibus, finitur Helleſponto: amplectitur præter minores ſinus xix. xxv. M. paſ. In eo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia. Iterumq́; ab alio mari eadem Phocis, & Locris, Doris, Phthiotis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabuloſitas ſicut & literarum claritas, ex hoc primũ ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum cõmorabimur. Epiros in vniuerſum appellata, Acroceraunijs incipit mõtibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Theſproti, Antigonenſes: Locus Aornos, & peſtifera auibus exhalatio: Ceſtrini, Perrhæbi: quorũ mons Pindus, Caſſiopæi, Dryopes, Selli, Hellopes, Moloſſi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illuſtre: Tomarus mons, centũ fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

Epirus.

33

Digitized by Google

Epirus. CAP. I.

EPirus ipſa ad Magneſiam Macedoniamq́; tendens, à tergo ſuo Daſſaretas ſupradictos liberã gentẽ, mox ferã Dardanos habet. Dardanis læuo Triballi prætenduntur latere & Mæſica gentes, à fronte iungũtur Mædi ac Denſelatæ, quibus Thraces, ad pontum vſq; pertinentes. Ita ſuccincta Rhodopes, mox & Hemi vallatur excelſitas. In Epiri ora caſtellum in Acroceraunijs Chimæra, ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida Mæandria, Ceſtria, flumen Theſprotiæ Thyamis, colonia Buthrotum, maximeq́; nobilitatus Ambracius ſinus, * faucibus ſpatioſum æquor accipiens longitudinis xxxix. M. paſſ. latitudinis xv. M. In eum defertur amnis Acheron, è lacu Theſprotiæ Acheruſia profluens xxxvi. M. paſſ. inde, & mille pedum põte mirabilis omnia ſua mirãtibus. In ſinu oppidũ Ambracia. Moloſſorũ flumina, Aphas, & Arachthus. Ciuitas Anactoria, lacus Pãdoſia. Acarnania, quæ antea Curetis vocabatur, oppida Heraclia, Echinus, & in ore ipſo colonia Auguſti Actiũ, cum tẽplo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egreſſos ſinu Ambracio in Ioniũ, excipit Leucadium littus, promontoriũ Leucates. Dein ſinus ac Leucadia ipſa peninſula, quondã Neritis appellata, opere accolarũ abſciſa à cõtinenti, ac reddita ventorũ flatu congeriẽ harenæ accumulantiũ, qui locus vocatur Dioryctos, ſtadiorũ longitudine triũ. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritum dictum. Deinde Acarnanum vrbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatũ. Amnis Achelous è Pindo fluens, atq; Acarnaniam ab Aetolia dirimẽs, & Artemitam inſulam aſſiduo terræ inuectu continenti annectens.

[*faucibꝰ d. paſſ. ſpatioſum]

Aetolia. CAP. II.

AEtolorũ populi Athamanes, Tymphei, Ephyri, Aenienſes, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum Calydon eſt ſeptem milium quingentorum paſſuum à mari, iuxta Euenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cuius à tergo Chalcis, & mons eſt Taphiaſſus. . At in ora promontorium Antirium, ubi oſtiũ Corinthiaci ſinus, minus mille paſſuum latitudine influentis, Aetolosq́; dirimentis à Peloponneſo. Promontoriũ, quod contra procedit, appellatur Rhion: ſed in Corinthiaco ſinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halyſarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus, ĩ Aetolia Acanthon, Panætolium, Macinium.

Locri. CAP. III.

PRoximi Aetolis Locri, qui cognominãtur Ozolæ, immunes. Oppidũ Oeanthe. Portus Apollinis Phæſtij, ſinus Criſſæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæſtũ, Calamiſus. Vltra Cirrhæi Phocidis cãpi, oppidũ Cirra, portus Chalæon, à quo vij. M. paſſuum introrſus liberum oppidum Delphi, ſub monte Parnaſo, clariſſimi in terris oraculi Apollinis. Fons Caſtalius, amnis Cephiſus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam vrbe. Præterea oppidum Criſa, & cũ Bulẽſibus, Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphiſſa immunis. Trichone, Tritea, Ambryſus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein in intimo ſinu angulus Bæotiæ alluitur cum oppidis, Gymnis, Thebis, quæ Corſicæ cognominatæ ſunt iuxta Heliconem. Tertiũ ab hoc mari Bæotiæ oppidũ Pagæ, vnde Peloponneſi proſilit ceruix.

Peloponneſus. CAP. IIII.

PEloponneſus, Apia ante appellata & Pelaſgia, peninſula haud vlli terræ nobilitate poſtferẽda, inter duo maria, Aegæum & Ionium, platani folio ſimili, propter anguloſos receſſus, circuitu dlxiij. M. paſſuum colligit autore Iſidoro. Eadem per ſinus pene tantundem adijcit. Anguſtiæ, vnde procedit, Iſthmos appellantur. In eo loco irrumpentia è diuerſo quæ dicta ſunt maria, à ſeptentrione & exortu eius omnem ibi latitudinẽ vorant, donec contrario incurſu æquorum tantorũ, in quinq; M. paſſ. interuallo, exeſis vtrinq; lateribus, anguſta ceruice Peloponneſum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur ſinus: Lecheæ hinc, Cẽchreæ illinc, anguſtiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plauſtris tranſuehi prohibet. Quã ob cauſam perfodere nauigabili alueo * anguſtias tentauere, Demetrius rex, dictator Cæſar, C. princeps, Domitius Nero, infauſto (vt omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc interuallo, quod Iſthmon appellauimus, * applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, ſexagenis ab vtroq; littore ſtadijs, è ſumma ſua arce quæ vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pyrene, diuerſa duo maria proſpectans lxxxvij. M. paſſ. ad Corinthiacum ſinum traiectus eſt Patras à Leucade. Patræ colonia in longiſſimo promõtorio Peloponneſi condita ex aduerſo Aetoliæ, & fluminis Eueni, minus M. paſſ. (vt dictum eſt) interuallo, in ipſis faucibus ſinum Corinthiacum lxxxv. M. paſſ. in longitudinem vſq; ad Iſthmon tranſmittunt.

[* anguſtias eas tent.]

[* applicatu]

Achaia. CAP. V.

ACHaiæ nomen prouinciæ ab Iſthmo incipit: ante Aegialos vocabatur, propter vrbes in littore per ordinem diſpoſitas. Prima ibi quas diximus, Lecheæ Corinthiorũ portus. Mox Oluros, Pellenæorũ caſtellũ. Oppida Helice, Bura, in quæ refugere hauſtis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegiõ, Erineos: Intus Cleone, Hyſiæ. Panhormus portus, demonſtratumq́; iã Rhium, à quo promontorio quinq; M. paſſ. abſunt Patræ, quas ſupra memorauimus. Locus Pheræ in Achaia ix. montiũ Scioeſſa notiſſimus, fons Cymothoe. Vltra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme, loca Bupraſium, Hyrmine, promontorium Araxum. Cylene ſinus, promontorium Chelonates, vnde Cylenen duo M. paſſ. caſtellum Philus. Quæ regio ab Homero Arethyrea dicta, poſtea Aſophis. Inde Eliorum ager, qui antea Epei vocabantur. Ipſa Elis in mediterraneo:

diterraneo,et à Pylo xij.M.paſſ.Intus delubrũ Olympij Iouis, ludorum claritate faſtos Græciæ cõplexum. Pyſæorũ quondam oppidum,præfluente Alpheo amne. At in ora promontoriũ Ichthys: amnis Alpheus nauigabilis prope ſex oppida, Aulon,Leprion,promõtorium Plataniſtus:omnia hæc ad occaſum verſa. Ad meridiem autẽ Cypariſſius ſinus cum vrbe Cypariſſa lxxij.M.paſſ.circuitu.Oppida Pylos,Methone: locus Helos,promontoriũ Acritas,ſinus Aſinæus,ab oppido Aſine,Coronæus à Corone.finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Meſſenia duodeuiginti montium. Amnis Pamiſus. Intus aũt ipſa Meſſene,Ithome, Oechalia,Arene,Pteleõ,Thryõ, Dorion, Zancle, varijs clara tpib.Huius ſinus circuitus lxxx.M.p.traiectus vero xxx.M.Dehĩc à Tænaro ager Laconicus,liberæ gẽtis:et ſinus circuitu ccvi.M.traiectu xxxix.M.Oppida Tænarũ,Amyclæ,Pheræ,Leuctra,et intus Sparta, Theráne,atq; vbi fuere Cardamyle,Pitane,Anthane: Locus Thyrea,Gerania.Mõs Taygetus, amnis Eurotas,ſinus Aegilodes,oppidũ Pſammathus.Sinus Gytheates ab oppido:ex quo ad Cretã inſulã certiſſimus curſus. Oĩa aũt Maleo ꝓmontorio includuntur. Qui ſequitur ſinus ad Scylleũ, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta M.paſ.idem ambitu clxxij.M. Oppida Boea,Epidaurus,Limera cognomine: Zarax, Cyphantæ portus. Amnes, Inachus, Eraſinus, inter quos Argos hippiũ cognominatum, ſupra lacum Lernen,à mari M M.paſſ. nouemq; additis milibus, Mycenæ: & vbi fuiſſe Tyrintha tradunt:& locus Mantinea.Montes,Artemius,Apeſantus,Aſterion, Parparus,alijq; vndecim numero.Fontes Niobe, Amymone,Pſammate. A Scylleo ad Iſthmũ clxxvij.M.paſſ. Oppida Hermione,Trœzen,Coryphaſiũ: appellatũq; alias Inachiũ,alias Dipſium Argos. Portus Canites, ſinus Saronicus olim querno nemore redimitus, vnde nomen,ita Græcia antiqua appellante quercum.In eo Epidaurũ oppidum,Aeſculapij delubro celebre, Spiræum promontoriũ, portus Anthedon, & Bucephalus:& quas ſupra dixeramus, Cenchreæ, Iſthmi pars altera cũ delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis.Tot ſinus Peloponneſem orã lacerant,tot maria allatrant. Siquidẽ à ſeptentrione Ioniũ irrumpit, ab occidente Siculo pulſatur,à meridie Cretico vrgetur, ab oriente brumali Aegæo, ab oriente ſolſtitiali Myrtoo:quod à Megarico incipiens ſinu, totam Atticam alluit.

De Arcadia. Cap. VI.

Mediterranea eius Arcadia maxime tenet,vndique à mari remota:initio Drymodis, mox Pelaſgis appellata,Oppida eius,Pſophis,Mãtinea, Stymphalũ,Tegea, Antigonea,Orchomenum, Pheneũ,Palãtium vnde palatiũ Romæ; Megalepolis Catina, Bocalium,Carnon,Parraſia,Thelphuſa, Melanea, Heræa, Pyle, Pellana, Agræ Epium, Cynætha,Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydrium, Eniſpe, Maciſtum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemea, Bembinadia vocitata. Montes in Arcadia, Pholoe cum oppido, item Cyllene, Lycæus, in quo Lycæi Iouis delubrum, Mænalus, Artemiſius,Parthenius,Lampeus,Nonacris: præterq; ignobiles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymantus è monte eiuſdem nominis in Alphæum defluentes. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenſes, Perethes, Paragenitæ, Tortuni, Typaniæ, Triaſii, Trittenſes. Vniuerſa Achaia libertatem Domitius Nero dedit. Peloponneſus, in latitudine à promontorio Malea, ad oppidum Lechæum Corinthiaci ſinus clx. M. paſſuum patet. At in tranſuerſum ab Elide Epidaurum cxxv. M. Ab Olympia Argos per Arcadiam lxiij. M. Ab eodem loco ad Philiunta dicta menſura eſt. Vniuerſa autem, velut penſante æquorum incurſus natura,in montes vi. atque lxx. attollitur.

Græcia & Attica. Cap. VII.

Ab Iſthmi anguſtijs Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. In ea prima Attica,antiquitus Acte vocata. Attingit Iſthmum parte ſui, quæ appellatur Megaris, à colonia Megara,è regione Pagarum. Duo hæc oppida excurrente Peloponneſo ſita ſunt vtraque ex parte,velut in humeris Helladis. Pagæi & amplius Aegoſthenenſes contributi Megarenſibus, In ora autem hac portus Schœnus. Oppida Sidus, Cremyon. Scyronia ſaxa vi.M.longitudine, Geranea. Megara, Eleuſin. Fuere & Oenoa & Probalinthos quæ nunc non ſunt. Ab iſthmo quinquaginta duo M. paſſuum Piræus & Phalera portus, v.M. paſſ. muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas,nec indiga vllius præconij amplius, tanta claritas ſuperfluit, In Attica fontes, Cephiſia, Larine, Galliroe, Enneacrunos Montes, Brileſſus, Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabetus, amnis Iliſſos. A Pyræo xlij.M.paſſ. Sunium promõtorium, Doriſcũ promontorium. Potamos, Brauron, quondam oppida. Rhamnus pagus. Marathon,campus Thriaſius,oppidum Melita, & Oropus, in confinio Bœotiæ. Cuius Anthedon, Oncheſtos, Theſpiæ liberum oppidum, Lebadea: nec cedentes Athenis claritate,quæ cognominantur Bœotiæ Thebæ,duorum numinum Liberi atq; Herculis (vt volunt) patria. Et Muſis natale in nemore Heliconis aſſignant. Datur & his Thebis ſaltus Cithæron, amnis Iſmenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Pſammate, Dirce, Epigranea, Arethuſa, Hippocrene, Agamppe, Gargaphie. Montes extra prædictos, Mycaleſus, Adiliſius, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleuthera, Haliartus, Platea, Pheræ, Aſpedon, Hyle, Thisba, Erythræ, Gliſſas, Copæ: iuxta Cephiſum amnem Lamia & Anichia: Medeon, Phligone, Grephis, Coronæa, Cheronia. In ora autem infra Thebas, Ocale, Eleon, Scolos, Schenos, Peteon, Hyria, Mycaleſſus, Hyreſcon, Pteleon, Olyros,Tanagra liber populus,et in ipſis faucibus euripi,

Digitized by Google 33

quem facit obiectu inſulæ Eubœæ. Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyãtas antiquitus dixere. Locri deinde, Epicnemidij cognominãtur, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephiſus defertur in mare. Oppida, Opus, vnde opuntinus ſinus, Cynos Phocidis in littore vnũ Daphnus. Introrſus in Locris Elatæa, & in ripa Cephiſi (vt diximus) Lilæa, Delphosq́; verſus Cnemis, & Hyampolis. Rurſus Locrorum ora, in qua Larymna, Throniũ, iuxta quod Boagrius amnis defertur in Mare. Oppida Narycion, Alope, Scarphia. Poſtea Maliacus ſinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinũ. Doridis à tergo mõs eſt Oeta. Sequitur mutatis ſæpe nominibus Aemonia. Eadẽ Pelaſgicũ Argos, Hellas eadẽ Theſſalia, & Dryopis, ſemper à regib. cognominata. Ibi genitus rex nomine Græcus, à quo Grecia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eoſdẽ Homerus tribus nominibus appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominãtur Dorida accolẽtes. Eorũ oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarũ anguſtiæ: quo argumẽto iiij. M. p. inde Heraclea, Trachin dicta eſt. mons ibi Callidromus, Oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

Theſſalia. CAP. VIII.

IN Theſſalia autẽ Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidũ Almon, ab alijs Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniã protẽditur, Lariſſa, Gomphi, Thebæ, Theſſaliæ, nemus Pteleon, ſinus Pagaſicus. Oppidũ Pagaſa, idẽ poſtea Demetrias dictũ, Tricca, Pharſalici cãpi cum ciuitate libera, Cranõ, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quodã topiario naturæ ope ſpectabilis: Buzygæus, Donaceſa, Bermius, Daphiſſa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Theſſalia ſunt iiij. atq; xxx. quorũ nobiliſſimi Cerceti, Olympus, Pierus, Oſſa: cuius ex aduerſo Pindus & Othrys, Lapitharũ ſedes. hi ad occaſum vergẽtes: ad ortus, Pelios: oẽs theatrali modo ĩflexi cuneatis ante eos lxxv. vrbibus. Flumina Theſſaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamiſus, Fons Meſſeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus: ortus iuxta Gõphos: interq́; Oſſam & Olympũ nemoroſa cõualle defluens d. ſtadijs, dimidio eius ſpatio nauigabilis. In eo curſu Tẽpe vocantur v. M. paſſ. longitudine, & ferme ſeſquijugeri latitudine, vltra viſum hoĩs attollẽtibus ſe dextera læuaq; leniter cõuexis iugis. Intus ſua luce viridante allabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accipit amnem Euroton nec recipit, ſed olei modo ſupernatantem (vt dictum eſt Homero) breui ſpatio portatum abdicat: pœnales aquas dirisq́; genitas, argenteis ſuis miſceri recuſans.

Magneſia. CAP. IX.

THeſſaliæ annexa Magneſia eſt, cuius fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormeniũ, Pyrrha, Methone, Olizon, Promontorium Sepias, Oppida, Caſtana, Spalathra. Promõtorium Aeantium. Oppida, Melibœa, Rhizus, Erymne, oſtium Penei, oppida Homolium, Orthe, Theſpiæ, Phalanna, Thaumaciæ, Gyrthon, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Philace, Potnia, Epiri, Acaiæ, Atticæ, Theſſaliæ in porrectum longitudo cccclxxx. M. paſſuum traditur, latitudo cclxxxvij. M.

Macedonia. CAP. X.

MAcedonia poſtea cl. populorũ, duob. inclyta regib. quondãq́; terrarũ imperio, Aemathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gẽtes in ſolis occaſum recedẽs poſt terga Magneſiæ atq; Theſſaliæ, infeſtatur à Dardanis. Partẽ eius ſeptẽtrionalẽ Pæonia ac Pelagonia ꝓtegũt à Triballis. Oppida, Aega, in quo mos ſepelire reges: Berœa: & in regione quæ Pieria appellatur à nemore, Aeginium. In ora Heraclea, flumẽ Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmõ. Intus Halorita, Vallei, Philacei, Cyrrheſtæ Tyriſſei. Pella colonia. Oppidũ Stobi ciuiũ Ro. Mox Antigonia, Europus ad Axiũ amnem, eodemq́; noĩe per quod Rhœdias fluit. Herodea Scydra, Mieza Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ, fluuius Axius ad hũc finẽ Dardani, Treres, Pieres, Macedoniã accolũt, Ab hoc amne Pæoniæ gẽtes, Parorei, Heordenſes, Almopij, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacẽte gremio terrarũ, Arethuſii, Antiochiẽſes, Idomenẽſes, Doberiẽſes, Triẽſes, Allantenſes, Audariſtẽſes, Moryllij, Gareſci, Lynceſtæ, Othrionei, & liberi Amantini atq; Oreſtæ, coloniæ Bullidenſis & Dienſis: Xylopolitæ, Scotuſſæi liberi, Heraclea Sintica, Timphei, Coronai. In ora ſinus Macedonici oppidũ Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioq́; flexu littoris Theſſalonica, liberæ cõditionis. Ad hanc à Dyrrachio cxiiij. M. paſſ. Therme. In Thermaico ſinu oppida, Dicæa, Pydna, Derra, Scione, Promontorium Canaſtræũ. Oppida, Pallene, Phlegra. Quæ in regione montes, Hypſizorus, Epitus, Alchione, Leuomne. Oppida, Niſſos, Brygion, Eleon, Mendæ, & in Pallenenſi iſthmo quondam Potidæa, nunc Caſſandria colonia: Anthemus, Holophyxos ſinus, Mecibernæ. Oppida Phyſcella, Ampelos, Torone, Soggoſtedes fretum quo montẽ Athon Xerxes rex Perſarũ continenti abſcidit, in longitudine paſſuum M. d. Mons ipſe à planicie excurrit in mare lxxv. M. paſſuum. Ambitus radicis cl. M. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothon. Nunc ſunt Vranopolis, Palæotrium, Thyſſus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominãtur: Oppidũ Caſſera, fauceſq́; alteræ Iſthmi, Acanthus, Iſtria, Graſtonia, Heraclea. Regio Mygdoniæ ſubiacens. In qua recedentes à mari Apollonia, Arethuſa. In ora rurſus Poſidium, & ſinus cum oppido Cermoro, Amphipolis. Libera gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hemo. Memorãdum, in ſeptẽ lacus eum fundi, priuſquã dirigat curſum. Hæc eſt Macedonia, terrarũ imperio potita quondam:

quondã:Hæc Aſiam, Armeniã, Iberiam, Albaniam, Cappadociã, Syriã, Aegyptũ, Taurũ, Caucaſum trãſgreſſa : hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto oriente poſſeſſo : hæc etiã India victrix, per veſtigia Liberi patris atq; Herculis vagata: hæc eadẽ eſt Macedonia, cuius vno die Paulus Aemilius imperator noſter lxxij. vrbes direptas vendidit. Tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.

Thracia. Cap. xi.

THracia ſequitur, inter validiſſimas Europæ gẽtes, in ſtrategias L. diuiſa. Populorũ eius quos nominare non pigeat, amnem Strymonem accolunt dextero latere Denſeletæ, & Madi, Biſaltas vſque ſupra dictos: læuo, Digeri, Beſſorumq; multa nomina, ad Neſtum amnem Pangæi montis ima ambientẽ, inter Elethos, Diobeſos, Carbileſos, inde Bryſas, Sapæos. Odomantes Odryſarum gens infundit Hebrum accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypſaltis, Benis, Corpillis, Botiæis, Edonis. Eodem ſunt in tractu Selletæ, Priantæ, Dolonces, Thini, Celetæ, maiores Hæmo, minores Rhodopæ ſubditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum ſub Rhodope Poneropolis antea, mox à conditore Philippopolis, nunc à ſitu Trimontiũ dicta. Hæmi excelſitas vi. M. p. ſubitur. Auerſa eius et in Iſtrũ deuexa Mæſi, Getæ, Aoti, Gaudæ Clariæq;, & ſub iis Arrhæi Sarmatæ, quos Areatas vocãt, Scythæq;, & circa Ponti littora Moriſeni, Sithonijq; Orphei vatis genitores obtinẽt. Ita finit Iſter à ſeptẽtrione. Ab ortu Pontus ac Propontis. A meridie Aegeũ mare, cuius in ora à Strymone, Apollonia, Aeſima, Neapolis, Paſtos. Intus Philippi colonia, abſunt à Dyrrachio cccxxv. M. p. Scotuſa, Topiris, Neſti amnis oſtiũ. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Abdera libera ciuitas, ſtagnũ Biſtonum & gens. Oppidũ fuit Tinda, Diomedis equorum ſtabulis dirũ. Nunc ſunt Dicea, Iſmaron, locus Parthenion, Phaleſina, Maronea prius Ortagurea dicta. Mõs, Serrium & Zone, tum locus Doriſcus cxx. M. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Aenos liberũ cũ Polydori tumulo, Ciconum quondã regio. A Doriſco incuruatur ora ad Macron tichos cxxij. M. paß. Circa quem locũ fluuius Melas, à quo ſinus appellatur. Oppida, Cypſela, Biſanthe, Macron tichos dictum, quà à Propontide ad Melanem ſinum inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit Cherroneſum. Nanque Thracia altero latere à Pontico littore incipiens, vbi Iſter amnis immergitur, vel pulcherrimas in ea parte vrbes habet Iſtropolin Mileſiorum, Tomos Calatinque, quæ antea Aceruetis vocabatur. Heracliam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam, nunc habet Dionyſopolin, Crunos antea dictam. Alluit Zyras amnis: Totũ eũ tractũ Scythæ Aroteres cognominati tenuere. Eorũ oppida Aphrodiſias, Libiſtos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, vbi Pygmæorum gens fuiſſe proditur, quos Catizos Barbari vocãt, creduntq; à gruibus fugatos. In ora à Dionyſopoli eſt Odeſſus Mileſiorũ. Flumen, Pamiſus. Oppidũ, Terta, Naulochus. Mons Hemus vaſto iugo procumbẽs in Pontũ, oppidum habuit in vertice Ariſtæum: Nunc in ora Meſembriam, Anchialum, vbi Meſembria fuerat. Aſtice regio habuit oppidum Authiũ, Nũc eſt Apollonia. Flumina Paniſſa, Rira, Tearus, Oroſines. Oppida, Thynnias, Almedeſſos, Deuelton cum ſtagno quod nunc Deultum vocãt. Veteranorum Phinopolis, iuxta quã Boſphorus. Ab Iſtri oſtio ad os ponti paſſ. dlv. M. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum ſupradictũ cl. ab eo Cherroneſus cxxvi. M. Sed à Boſphoro ſinus Caſthenes. Portus ſenum, & alter qui mulierum cognominatur. Promontoriũ, Chryſoceras, in quo oppidũ Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum. Abeſt à Dyrrhachio dccxi. M. p. Tantũ patet lõgitudo terrarum inter Adriaticũ mare et Propontidem. Amnes, Bathynias, Pydaras, ſiue Atyras. Oppida, Selimbria, Perinthus, latitudine ducẽtorũ paſſuũ continenti adnexa. Intus Byzia arx regum Thraciæ, à Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinibus: regio Cænica, colonia Flauiopolis, vbi antea Zela oppidum vocabatur. Et à Byzia quinquaginta M. paßuũ. Apros colonia, quæ à Philippis abeſt clxxxviij. M. p. At in ora amnis Erginus, oppidũ fuit Ganos, deſeritur & Lyſimachia iã in Cherroneſo. Alius nanq; ibi Iſthmos anguſtiæ ſimili eſt, eodem nomine & pari latitudine: Illuſtrant duæ vrbes vtrinq; littora, quæ haud diſſimili modo tenuere, Pactiæ à Propontide, Cardia à Melane ſinu, hæc ex facie loci nomine accepto, vtræq; cõprahenſæ poſtea Lyſimachia, v. M. paſſ. à longis muris. Cherroneſos à Propontide habuit Tyriſtaſin, Crithoten, Ciſſam flumini Aegos appoſitam: nunc habet à colonia Apro xxxij. M. paſſ. Reſiſton, ex aduerſo coloniæ Parianæ. Et Helleſpontus ſeptẽ (ut diximus) ſtadijs Europã ab Aſia diuidens, quatuor illic inter ſe contrarias vrbes habet. In Europa Callipolin & Seſton. In Aſia Lampſacum & Abydon. Dein promontorium Cherroneſi Maſtuſia aduerſum Sigeo, cuius in fronte obliqua Cynoſſema, ita appellatur Hecubæ tumulus, ſtatio Achæorum. Turris & delubrum Proteſilai. Et in extrema Cherroneſi fronte, quæ vocatur Aeolium, oppidum Elæus. Dein petenti Melanem ſinum portus Cælos, & Panhormus & ſupradicta Cardia. Tertius Europæ ſinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus. Melanphyllon. Flumina in Hebrum cadentia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Helleſponti longitudo ſupradicta. Quidam dccxx. M. faciunt. Latitudo trecenta octuagintatria. M. eſt. Aegeo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenedum & Chium verius quàm inſula, Aex nomine, à ſpecie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernunteum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia, dirum ac peſtiferum. Aegei pars

Myrtoo datur: appellatur ab inſula parua, quæ cernitur Macedoniam à Gereſto petentibus, haud procul Eubœæ Caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellãt, Macedonicum quodcunq; Macedoniam aut Thraciam attingit, Græcienſe quà Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Siculum ac Creticum ab inſulis. Item Icarium, quod eſt inter Samum & Myconũ. Cætera nomina ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem genteſq; in tertio Europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Helleſponti, Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ.

CAP. XII.

INſulæ autẽ ex aduerſo Theſprotiæ Corcyra, à Butroto xij. M. paſſ. eadem ab Acroceraunijs l. M. cũ vrbe eiuſdẽ nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & oppido Caſſiope, temploq; Caſſii Iouis, paſſ. xcvij. M. in longitudinẽ patẽs: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiã Drepane. Circa eam aliquot, ſed ad Italiã vergẽs Thoronos, ad Leucadiã Paxæ duæ, quinq; M. diſcretæ à Corcyra: nec procul ab ijs ante Corcyrã Ericuſa, Marate, Elaphuſa, Malthace, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro Borcyræ promontorio ſcopulus, in quem mutatã Vlixis nauem à ſimili ſpecie ſabula eſt. Ante Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autẽ & Achaiam permultæ: quarum Teleboides, eædem quæ Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxiæ, Prinoeſſa: et ante Aetoliã Echinades, Aegialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionyſia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Myſtus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, vtraq; libera, Ithaca, Dulichiũ, Same, Crocylea, Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta, xi. M. paſſ. abeſt, circuitu patet xliiij. Same diruta à Romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Inter hãc & Achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua Zacinthus aliquando appellata Hyrie, Cephaleniæ à meridiana parte xxij. M. abeſt: mons Elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit xxxvi. M. Ab ea Ithaca xij. M. diſtat, in qua mons Neritus. Tota vero circuitu patet xxv. M. paſſ. Ab ea Araxum Peloponneſi promontorium xij. M. paſſ. Ante hanc in alto Aſteris, Prote: ante Zacynthum xxxv. M. paſſ. in eurum ventũ Strophades duæ, ab alijs Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidem ante Meſſenen Oenuſſæ. In Aſinæo ſinu tres Thyrides: in Laconico Teganuſa, Cothon, Cythera cũ oppido, antea Porphyris appellata. Hæc ſita eſt à Maleæ promontorio v. M. p. ancipiti propter anguſtias ibi nauiũ ambitu. In Argolico Pityuſa, Irine, Ephyre, contra Hermioniũ agrum Tiparenus, Epiropia, Colonis, Ariſtera: contra Trœzenium Calauria, quingentos paſſus diſtans, Plateis, Belbina, Laſia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityoneſos vi. M. paſſ. à continente. Ab hac Aegina liberæ cõditionis xvij. M. paſſuum, cuius xx. M. paſſ. præternauigatio eſt: eadẽ aũt à Pyræo Athenienſium portu xij. M. paſſ. abeſt, ante Oenone vocitata. Spiræo promõtorio obiacẽt Eleuſa, Dendros, Craugiæ duæ, Caciæ duæ, Selachuſa, Dacenchris, Aſpis, vij. Et in Megarico ſinu Methurides quatuor. Aegila aũt xv. M. p. à Cythera: eadẽq; à Creta Phalaſarna oppido xxv. M. paſſ. Ipſa Creta altero latere ad auſtrum, altero ad ſeptentrionẽ verſa, inter ortũ occaſumq; porrigitur, c. vrbiũ clara ſama. Doſiades eã à Creta nympha Heſperidis filia, Anaximãder à rege Curetum, Philiſtides, Mallotes Crates primũ Aeriam dictã, deinde poſtea Curetin, & Macaron nõnulli à temperie cæli appellatam exiſtimauere. Latitudine nuſquã l. M. p. excedens, & circa mediã ſui partẽ maxime patens, longitudine implet cclxx. M. p. circuitu dlxxxix. flectenſq; ſe in Creticũ pelagus ab ea dictũ, quà longiſſima eſt ad orientem Sammonium promontoriũ aduerſum Rhodo, ad occidẽtẽ Criu metopon Cyrenas verſus expellit. Oppida eius inſignia, Phalaſarne, Elæa, Cyſamum, Pergamũ, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythymna, Panormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis: Et in mediterraneo, Gortyna, Phæſtum, Gnoſus, Polyrheniũ, Myrina, Lycaſtus, Rhamnus, Lictus, Dium, Aſum, Pyloros, Rhytion, Elatos, Pharæ, Holopyxos, Laſos, Eleuthernæ, Therapne, Marathuſa, Cytinos: & aliorũ circiter lx. oppidorum memoria extat. Montes, Cadiſcus, Idæus, Dictæus, Coricus. Ipſa abeſt promõtorio ſuo quod vocatur Criu metopon, vt prodit Agrippa, à Cyrenarũ promontorio Phycunte ccxxv. M. paſſuũ. Item Cadiſco à Malea Peloponneſi lxxx. A Carpatho inſula promõtorio Sammonio lx. M. in fauoniũ ventũ. Hæc inter eam et Rhodũ interiacet. Reliqua circa eã ante Peloponneſum duæ Coricæ, totidẽ Mylæ: & latere ſeptentrionali, dextera Cretã habenti, cõtra Cydoniã Leuce, & duæ Budoræ. Cõtra Matium Dia. Contra Itanum promõtoriũ Oniſa, Leuce: Contra Hierapytnam, Cryſa, Gaudos, Eodẽ tractu Ophiuſſa, Butoa, Rhãnus: circũuectiſq; Criu metopõ, tres Muſagores appellatæ. Ante Sammoniũ promontoriũ, Phocæ, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade etiamnum in Aegæo Lichades, Scarphia, Careſa, Phocaria, compluresq; aliæ ex aduerſo Atticæ ſine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleuſina clara Salamis, ante eam Pſytalia: à Sunio vero Helene v. M. paſſ. diſtans. Dein Ceos ab ea totidẽ, quã noſtri quidã dixere Ceã, Græci Hydruſſã, Auulſa Eubœæ, quingentis longa ſtadijs fuit quondã: mox quatuor fere partibus, quæ ad Bœotiã vergebãt, eodẽ mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Carthæiã: intercidere Coreſſus, Pæeſſa. Ex hac profectã delicatiorẽ fœminis veſtẽ, autor eſt Varro. Eubœa & ipſa auulſa Bœotiæ, tã modico interfluẽte Euripo vt ponte iungatur, ad meridiem promontorijs duobus,

Gereſto

Digitized by Google

Gereſto ad Atticam vergente, & ad Helleſpontum Caphareo inſignis, à ſeptentrione Cæneo, nuſquā latitudinem vltra xl.M.paſſ.extēdit, nuſquā intra xx.M.contrahit: ſed in longitudinem vniuerſæ Bœotiæ, ab Attica Theſſaliam vſq; prætēta in cl.M.paſſ.circuitu vero ccclxv: abeſt ab Helleſponto parte Capharei ccxxv.M.paſſ. vrbibus clara quondam, Pyrrha, Porthmo, Neſo, Cerintho, Oreo, Dio, Aedepſo, Ocha, Oechalia, nunc Chalcide, cuius ex aduerſo in continēti Aulis eſt, Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio, fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquiſq; calidis quæ Hellopiæ vocātur nobilis, notior tamē marmore Caryſtio: antea vocitata eſt Chalcodontis, aut Macris, vt Dionyſius & Ephorus tradunt, vt Ariſtides Macra, & Callidemus Chalcis, ære ibi primū reperto: vt Menaechmus, Abantias, vt poetæ vulgo Aſopis. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maxime illuſtres Glauconeſos, & Aegilia. Et à promontorio Gereſto, circa Delum in orbem ſitæ, vnde & nomen traxere, Cyclades. Prima earū Andrus cū oppido, abeſt à Gereſto x.M.p. à Ceo xxxix.M. Ipſam Myrſilus Cauron, deinde Antādron cognominatā tradit, Callimachus Laſiā, alij Nonagriā, Hydruſſam, Epagrin. patet circuitu xciij.M.paſſ. Ab eadem Andro paſſus mille, et à Delo xv.M. Tenos cū oppido xv.M.paſſ. porrecta, quam propter aquarum abundātiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatā ait, aliqui Ophiuſſam. Cætera Myconos cum monte Dimaſto, à Delo xv.M.paſſ. Scyros, Siphnus ante Meropia, & Acis appellata, circuitu xxviij.M.paſſ. Seriphus xij. Præpeſinthus, Cythnos: Ipſaq; longe clariſſima, Cycladū media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata (vt proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatā prodidit, quoniam repente apparuerit enata: Aegloſthenes Cynthiam, alij Ortygiam, Aſteriam, Lagiā, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primum reperto. Cingitur quinq; M.paſſuum, aſſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quàm Anticlides Celaduſſam vocat, item Artemiten Helladius. Syros quam circuitu patere xx.M.paſſ. prodidere veteres. Mutianus clx. Olearos, Paros cum oppido ab Delo xxxviij.M. marmore nobilis, quam primo Pactiam, poſtea Minoida vocarunt. Ab ea ſeptem M. quingentis Naxus, à Delo xviij. cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada à vinearum fertilitate, alij Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu lxxv.M.paſſuum, dimidioq; maior eſt, quàm Paros: et hactenus quidem Cycladas ſeruant, cæteras quæ ſequuntur Sporades. Sunt autem Helene, Phocuſſa, Phecaſia, Schinuſſa, Pholegādros, & à Naxo decem & ſeptem M.paſſ. Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipſa in longitudinem patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo, ante vocata Doliche, & Macris, et Ichthyoeſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali à Delo quinquaginta M.paſſ. Eadem à Samo xxxv.M. Inter Eubœā & Andrum x.M.paſſ. freto. Ab ea Gereſtum cxij.M. quingenti paſſus. Nec deinde ſeruari poteſt ordo. Aceruatim ergo ponētur reliquæ. Ios à Naxo xiiij.M.paſſ. Homeri ſepulchro veneranda, longitudinis xxv.M. antea Phœnice appellata. Odia, Letandros, Gyaros, cum oppido, circuitu xij.M.paſſ. prope. Abeſt ab Andro ſexagintaduo M.paſſ. Ab ea Syrnos lxxx.M.paſſ. Cynethuſſa, Telos vnguento nobilis, à Callimacho Agathuſſa appellata. Donyſa, Patmos circuitu xxx.M.paſſuum. Coraſiæ, Lebinthus, Leros, Cynara, Sycinus, quæ antea Oenoe, Heratia quæ Onus, Caſus quæ Aſtrabe, Cimolus quæ Echinuſſa. Melos cū oppido quam Ariſtides Byblida appellat, Ariſtoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnū, & Acyton. Hæc inſularū rotundiſſima eſt. Poſt Machia, Hypere quondam Patage, vt alij Platage, nunc Amorgos, Polyægos, Phyle, Thera, cum primum emerſit, Calliſte dicta: ex ea auulſa poſtea Theraſia, atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in noſtro æuo Thia iuxta eandem Hierā nata. Diſtat Ios à Thera xxv.M.paſſ. Sequuntur Lea, Aſcania, Anaphe, Hippuris, Hippuriſſuſa. Aſtypalæa liberæ ciuitatis, circuitu lxxxviij.M.paſſ. abeſt à Cadiſco Cretæ cxxv.M. Ab ea Platea lx.M. Vnde Camina xxxviij.M. Azibintha, Lanise, Tragia, Pharmacuſa, Techedia, Chalcia, Calydna, in qua oppida iij. Calymne ij. Olymnos. Aqua Carpathus, quæ nomen Carpathio mari dedit, xxv.M.paſſ. Inde Rhodum Africo vento quinquaginta M.paſſ. à Carpatho ad Caſon vij M. à Caſo Samonium Cretæ promontorium xxx.M. In Euripo autem Euboico primo fere introitu Petaliæ quatuor inſulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, et Sporades, ab oriente litoribus Icarijs Aſiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, à ſeptentrione Ageo mari, à meridie Cretico & Carpathio incluſæ, per cc.M. in longitudinem iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynetum, & Scyrum ſupradictam, ſed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scandiram, Thermeuſim, Irrheſiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Mineruæ ſacra eſt. Athos ante ſe quatuor, Peparethum cum oppido, quondam Euonū dictam ix M.paſſ. Scyathum xv M. Imbrum cum oppido lxxxviij.M.paſſ. Eadem abeſt à Maſtuſia Cherroneſi lxxv.M.paſſ. Ipſa circuitu lxxij.M.paſſ. Perfunditur amne Iliſſo. Ab ea Lemnos xxij.M. quæ ab Atho lxxxvij.M.paſſ. Circuitu patet xxij.M.d.paſſ. Oppida habet Ephæſtiā et Myrinam, in cuius forū ſolſtitio Athos eiaculatur vmbram. Ab ea Thaſſos libera quinq; M.paſſ. olim Aeria vel Aethria dicta. Inde Abdera continentis xx.M.paſſ. Athos lxij.M. tantundē ad inſulā Samothracen, quæ libera ante Hebrū, ab Imbro xxxij.M. à Lemno xxij.M.d. attollitur monte Saoce. x.M.paſſuum portuoſiſſima omnium. Callimachus eā antiquo nomine Dardaniā nominat.

Inter Cherroneſum & Samothracen utrinq; fere xv. M. Haloneſos, vltra Gethone, Lãponia, Alopeconneſus haud procul à Cælo Cherroneſi portu, & quædã ignobiles. Deſertis quoq; reddantur in hoc ſinu, quarum modo inueniri potuerũt nomina, Deſticos, Larnos, Cyſſiros, Carbruſa, Calathuſa, Scylla, Dialeon, dicta Melãtia, Draconon, Arconeſus, Diethuſa, Scapos, Capheris, Meſate, Acantion, Phateruneſos, Pateria, Calete, Neriphus, Polendos. Quartus è magnis Europæ ſinus ab Helleſponto incipiẽs, Mæotis oſtio finitur: Sed totius Ponti forma breuiter amplectenda eſt, ut facilius partes noſcantur. Vaſtum mare præiacens Aſiæ & ab Europa porrecto Cherroneſi littore expulſum, anguſto meatu irrumpit in terras, ſeptem ſtadiorum, vt dictum eſt, interuallo Europã auferens Aſiæ. Primas anguſtias Helleſpontum vocant. Hac Xerxes Perſarum rex, conſtrato in nauibus ponte, duxit exercitũ. Porrigitur inde tenuis Euripus lxxxvi. M. paß. ſpatio ad Priapum vrbem Aſiæ, quà magnus Alexander tranſcendit. Inde expatiatur æquor, rurſusq; in arctum coit laxitas. Propontis appellatur. Anguſtiæ Thracius Boſphorus, latitudine d. paſſuum, qua Darius pater Xerxis copias ponte tranſuexit. Tota ab Helleſponto longitudo ccxxxix. M. paß. Dein vaſtum mare, põtus Euxinus, qui quondam Axenus, longe refugientes occupat terras, magnoq; littorum flexu retro curuatus in cornua, ab his utrinq; porrigitur, vt ſit plane arcus Scythici forma. Medio flexu iungitur oſtio Mæotici lacus. Cimmerius Boſphorus id os vocatur, MMD. paß. latitudine. At inter duos Boſphoros Thracium & Cimmeriũ directo curſu, vt autor eſt Polyb. d. M. paß interſunt. Circuitu vero totius Ponti vicies ſemel cẽtena quinquaginta. M ut autor eſt Varro, & fere veteres. Nepos Cornelius ccc. M l. adijcit. Artemidorus vicies nouies centena xix. M. facit. Agrippa XXIII lx. milia. Mutianus XXVIII. lxv. M. Simili modo Europæ latere menſuram alij quatuordecies cẽtena lxxviij. M. d. determinauere: Alij vndecies centena lxxij M. M. Varro ad hunc modũ metitur. Ab oſtio Ponti Apolloniã clxxxviij. M. d. paſſ. Calatin tantundẽ. Ad oſtiũ Iſtri cxxv. Ad Boryſthenen ccl. Cherroneſum Heracleotarũ oppidũ ccclxxv. M. paß. Ad Panticapæum quod aliqui Boſphorum vocãt, extremum in Europæ ora cc. xxij. M. d. quæ ſumma efficit XIII. xxxvi. M. d. Agrippa à Byzantio ad flumen Iſtrum d. lx. Inde Panticapæum dcxxx. Inde lacus ipſe Mæotis Tanain amnem ex Riphæis montibus defluentem accipiẽs, nouißimum inter Europam Aſiamq; finem XIIII. vi. M. circuitu patere traditur. Ab alijs XI. xxv. M. Ab oſtio eius ad Tanais oſtium directo curſu ccclxxv. M. paß. eſſe cõſtat. Accolæ ſinus eius ĩ mẽtione Thraciæ dicti ſunt Iſtropolin uſq;. Inde oſtia Iſtri. Ortus hic ĩ Germaniæ iugis montis Abnobæ, ex aduerſo Raurici Galliæ oppidi, multis vltra alpes milibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubij nomine, immẽſo aquarum auctu, et vnde primũ Illyricũ alluit Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorũ nauigabili, in Pontũ vaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primum oſtiũ Peuces, mox ipſa Peuce inſula: à qua proximus alueus appellatus, xix. M. paß. magna palude ſorbetur. Ex eodẽ alueo & ſuper Iſtropolim lacus gignitur, lxiij. M. paß. ambitu: Halmyrin vocãt. Secundũ oſtium Naracuſtoma appellatur. Tertium Caloſtoma iuxta inſulam Sarmaticam. Quartum Pſeudoſtoma, & inſula Conopon diabaſis, poſtea Boreoſtoma & Spireoſtoma. Singula aũt ora tãta ſunt, vt prodatur in xl. M. paß. longitudinis vinci mare, dulcemq; intelligi hauſtum. Ab eo in plenũ quidẽ omnes Scytharum ſunt gentes, variæ tamen littori appoſita tenuere, alias Getæ, Daci Romanis dicti, alias Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumq; Hamaxobij aut Aorſi, alias Scythæ degeneres et à ſeruis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Roxalani. Superiora autẽ inter Danubium & Hercinium ſaltũ, vſq; ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorũq; ibi confinium, cãpos & plana Iazyges Sarmatæ, montes vero et ſaltus pulſi ab his Daci, ad Pathiſſum amnem à Moro, ſiue is Duria eſt, à Sueuis regnoq; Vanniano dirimẽs eos: auerſa Baſternæ tenent, alijq; inde Germani. Agrippa totũ eum tractũ ab Iſtro ad oceanum bis ad decies cẽtũ M. paſſuũ in longitudinẽ, quantũ minus quadringentis in latitudinẽ, ad flumẽ Viſtulam à deſertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharũ nomẽ vſquequaq; trãſit in Sarmatas atq; Germanos. Nec alijs priſca illa durauit appellatio, quàm qui extremi gentiũ harũ ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Verum ab Iſtro oppida, Cremniſcos, Aepoliũ, mõtes Macrocremnij, clarus amnis Tyra, oppido nomẽ imponẽs, vbi antea Ophiuſa dicebatur. In eodẽ inſulã ſpatioſam incolũt Tyragetæ. Abeſt à Pſeudoſtomo Iſtri oſtio centũ triginta M. paß. Mox Axiacæ cognomines flumini, vltra quos Crobyzi, flumen Rode, ſinus Sagaricus, portus Ordeſus. Et à Tyra centũ viginti M. paß. flumen Boriſthenes, lacuſq; & gens eodẽ nomine, & oppidum à mari recedens xv. M. paß. Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rurſusq; ĩ littore portus Achæorum. Inſula Achillis, tumulo eius viri clara. Et ab ea centũ xxv. M. paßuũ peninſula, ad formam gladij in tranſuerſum porrecta, exercitatione eiuſdẽ cognominata Dromos Achilleos, cuius lõgitudinem lxxx. M. paſſuum, tradidit Agrippa. Totum eum tractũ Tauri Scythæ & Sarmatæ tenent. Inde ſylueſtris regio Hylæum mare, quo alluitur, cognominauit, Enæcadloe vocantur incolæ. Vltra Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos diſterminat: mox Aceſinus. Quidã Panticapen confluere infra Olbiam cum Boryſthene tradunt, diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Aſiæ parte prodidere. Mare ſubit vaſto receſſu, donec quinq; M. paſſ. interuallo abſit à Mæotide, vaſta ambiens ſpatia multaſq; gentes. Sinus Carcinnites appellatur flumen Pacyris, Oppida

Naubarum

Digitized by Google

Naubarum, Carcine. A tergo lacus Buges, foſſa emiſſus in mare. Ipſe Buges à Coreto, Mæotis lacus ſinu, petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanin, ex diuerſo venientes tractu. Nã Gerrhus Baſilidas et Nomadas ſeparat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit, manu facto alueo in Bugen, naturali in Coretum. Regio Scythiæ Sẽdica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondã mari circumfuſa & ipſa, quaqua nunc iacent cãpi. Deinde vaſtis attollitur iugis. Triginta ſunt eorũ populi. Ex ijs mediterranei xxiiij. Sex oppida, Orgocyni, Caraſeni, Aſſyrani, Tractari, Arcilachitæ, Caliordi. Iugum ipſum Scythotauri tenẽt. Clauduntur ab occidente Cherroneſo, ab ortu Scythis Satarchis. In õra à Carcinite oppida, Taphræ, in ipſis anguſtijs peninſulæ: mox Heraclea Cherroneſos, libertate à Romanis donatũ. Megarice vocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, cuſtoditis Græciæ moribus, quinq; M. paß. ambiẽte muro. Inde Parthenium promontoriũ Taurorum, ciuitas Placia. Symbolon portus. Promontoriũ Criumetopon, aduerſum Carambi Aſiæ promontorio per medium Euxinum procurrens clxx. M. paß. interuallo: quæ maxima ratio Scythici arcus formam efficit. Ab eo Taurorũ portus multi & lacus, oppidũ Theodoſia à Criumetopo cxxij. M. paßuum. A Cherroneſo clxv. M. paß. Vltra fuere oppida, Cyte, Zephyriũ, Acre, Nymphæum, Dia. Reſtat longe ualidißimum in ipſo Boſphori introitu, Panticapæum Mileſiorum, à Theodoſia M. xxxv. paß. A Cimmero vero oppido transfretum ſito MMD. (vt diximus) paß. Hæc ibi latitudo Aſiam ab Europa ſeparat, eaq; ipſa pedibus plerunq; peruia, glaciato freto. Boſphori Cimmerij latitudo xij. M. D. paß. Oppida habet Hermiſium, Myrmecium: & intus inſulã Alopecen. Per Mæotin autẽ ab extremo Iſthmo, qui locus Taphræ vocatur, ad os Boſphori cclx. M. paſſ. longitudo colligitur. A Taphris per continentẽ introrſus tenẽt Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Boryſthenes, Geloni, Thuſſagetæ, Budini, Baſilidæ, & cæruleo capillo Agathyrſi. Super eos Nomades: dein Anthropophagi. A Buge ſuper Mæotin Sauromatæ, & Eſſedones. At per orã ad Thanaim vſq; Mæotæ, à quibus lacus nomẽ accepit: vltimiq; à tergo eorũ Arimaſpi. Mox Riphæi montes, & aſſiduo niuis caſu pinnarũ ſimilitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerũ, & denſa merſa caligine: neq; in alio quàm rigoris opere gelidiſq; aquilonis conceptaculis. Pone eos montes, vltraq; aquilonem, gens felix (ſi credimus) quos Hyperboreos appellauere, annoſo degit æuo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mũdi extremiq; ſiderũ ambitus, ſemeſtri luce et una die ſolis auerſi: nõ, vt imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno ſolſtitio oriuntur ijs ſoles, brumaq; ſemel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus ijs nemora luciq;, & deorum cultus viritim gregatimq;, diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate vitæ, epulatis delibutiſq; ſenibus luxu, ex quadam rupe in mare ſalientibus. Hoc genus ſepulturæ beatiſſimũ. Quidam eos in prima parte Aſiæ littorum poſuere, non in Europa, qui ſunt ibi ſimilitudine & ſitus, Atacorum nomine. Alij medios fecere eos inter vtrunq; ſolem, Antipodum occaſum exorientemq; noſtrum, quod fieri nullo modo poteſt, tam vaſto mari interueniẽte. Qui nõ alibi quã in ſemeſtri luce conſtituere eos, ſerere matutinis, meridie metere, occidente ſole fœtus arborũ decerpere, noctibus in ſpecus condi tradiderunt. Nec licet dubitare de gente ea, cum tot autores prodant frugũ primitias ſolitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebãt eas hoſpitijs gentium per annos aliquot venerabiles: donec violata fide, in proximis accolarũ finibus deponere ſacra ea inſtituere, hiq; ad conterminos deferre, atq; ita Delon vſq;. Mox & hoc ipſum exoleuit. Sarmatiæ, Scythiæ, Tauricæ, omniſq; à Boryſthene amne tractus lõgitudo decccclxxx. M. Latitudo dcccxvij. M. à M. Agrippa tradita eſt. Ego incertã in hac terrarũ parte menſurã arbitror. Verum inſtituto ordine, reliqua huius ſinus dicantur: & maria quidem eius nuncupauimus.

Inſulæ Ponti. CAP. XIII.

Helleſpontus inſulas non habet in Europa dicẽdas. In Ponto duæ, M. D. paßuum ab Europa, xiiij. M. ab oſtio, Cyaneæ ab alijs Symplegades appellatæ, traditæq; fabulis inter ſe concurriſſe: quoniã paruo diſcretæ interuallo, ex aduerſo intrãtibus geminæ cernebantur, paulumq; deflexa acie, coeuntium ſpeciem præbebant. Citra Iſtrum Apolloniatarum vna lxxx. M. à Boſphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinũ Apollinem aduexit. Inter oſtia Iſtri quæ eſſent diximus. Ante Boryſthenẽ Achillea eſt ſupradicta, eadẽ Leuce & Macaron appellata. Hanc tẽporum horũ demõſtratio à Boryſthene cxl. M. ponit, à Tyra cxx. M. à Peuce inſula quinquaginta M. Cingitur circiter x. M. paß. Reliquæ in Carcinitæ ſinu Cephalonneſos, Rhoſphoduſa, Macra. Nõ eſt omittenda multorum opinio, priuſquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora illo capite naſci non Gaditano freto, exiſtimauere, haud improbabili argumẽto: quoniam æſtus ſemper è Ponto profluens nunquã reciprocetur. Exeundũ deinde eſt, vt extra Europæ dicantur: tranſgreſſiſq; Riphæos montes, littus oceani ſeptẽtrionalis in læua, donec perueniatur Gades, legendum. Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu traduntur. Ex quibus ante Scythiam quæ appellatur Bannomanna abeſſe à Scythia diei curſu, in quam veris temperie fluctibus electrum eijciatur, Timæus prodidit. Reliqua littora incerta ſignata fama. Septentrionalis oceanus, Amalchium eum Hecatæus appellat, à Paropamiſo amne quà Scythiam alluit, quod nomen eius gentis lingua ſignificat congelatum. Philemon Morimaruſam à Cimbris vocari, hoc eſt

mortuum mare, vſq; ad promontoriū Rubeas, vltra deinde Croniū: Xenophon Lampſacenus, à littore Scytharum tridui nauigatione, inſulam eſſe immēſæ magnitudinis Baltiam tradit. Eandē Pytheas Baſiliam nominat. Feruntur et Oone, in quibus ouis auium et aduenis incolæ viuant. Aliæ, in quibus equinis pedib. homines naſcantur, Hippopodes appellati: Faneſiorū aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrādes ipſorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Inganonū, quæ eſt prima inde Germaniæ, Seuo mons ibi immēſus, nec Riphæis iugis minor immanem ad Cimbrorū vſq; promontoriū efficit ſinum, qui Codanus vocatur, refertus inſulis: quarū clariſſima Scandinauia eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantū eius, quod ſit notum, Hillenionū gente D. incolente pagis, quæ alterū orbem terrarū eam appellat. Nec eſt minor opinione Eningia. Quidā hæc habitari ad Viſtulam vſq; fluuium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hirris tradunt. Sinum Clylipenum vocari, & in oſtio eius inſulā Latrin. Mox alterū ſinum Lagnum, conterminū Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrēs in maria longe peninſulā efficit, quæ Cartris appellatur, xxiij. M. paſſ. Inde inſulæ Rom. armis cognitæ. Earū nobiliſſimæ, Burchana, Fabaria à noſtris dicta, à frugis ſimilitudine ſpōte prouenientis. Item Gleſſaria, à ſuccino militia appellata, à Barbaris Auſtrania, præterq; Actania. Toto autē hoc mari ad Scaldin vſque fluuium, Germanicæ accolunt gentes haud explicabili menſura, tā immodica prodentium diſcordia eſt. Græci & quidā noſtri, XXV. M. paſſ. oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhetia et Norico longitudinem dclxxxvi. M. paſſuum, latitudinem cclxviij. M.

Germania. Cap. XIIII.

Rhetia prope vnius maiore latitudine, ſane circa exceſſum eius ſubactæ. Nā Germania multis poſtea annis nec tota percognita eſt. Si coniectare permittitur, haud multum ora deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa proditæ. Germanorum genera v. Vindili, quorū pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorū pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. Proximi autē Rheno Iſtæuones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorū Sueui, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Quinta pars Peucini, Baſternæ, ſupradictis contermini Dacis. Amnes clari in oceanū defluunt, Guttalus, Viſtillus ſiue Viſtula, Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, Moſa. Introrſus vero, nulli inferius nobilitate, Hercinium iugū prætenditur.

Inſulæ in Gallico oceano. Cap. XV.

In Rheno ipſo, prope c. M. paſſ. in longitudinem, nobiliſſima Batauorum inſula, et Cannenufatum, & aliæ Friſiorum, Cauchorū, Friſiabonū, Sturiorum, Marſatiorum, quæ ſternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita appellātur oſtia in quæ effuſus Rhenus, ab ſeptentrione in lacus, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit: medio inter hæc ore, modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum.

Britannia, & Hybernia. Cap. XVI.

Ex aduerſo huius ſitus Britannia inſula, clara græcis noſtriſq; monumētis, inter ſeptētrionem & occidentē iacet: Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomen fuit, cum Britānicæ vocarētur omnes, de quibus mox paulo dicemus. Hæc abeſt à Geſſoriaco Morinorū gentis littore, proximo traiectu quīquaginta M. Circuitu vero patere tricies octies centena viginti quinq; M. Pytheas & Iſidorus tradunt, triginta prope iam annis notitiā eius Rom. armis non vltra vicinitatem ſyluæ Calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem dccc. M. paſſ. eſſe: latitudinem ccc. M. credit. Eandem Hyberniæ latitudinem, ſed longitudinem cc. M. paſſuum minorem. Super eā hæc ſita abeſt breuiſſimo tranſitu à Silurū gēte xx. M. paſſ. Reliquarum nulla cxxv. M. circuitu amplior proditur. Sunt autē xl. Orcades, modicis inter ſe diſcretæ ſpatiis. Septem Acmodæ, & xxx. Hæbudes, & inter Hyberniam & Britanniā Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra vero Siambis, & Axantos. Et ab aduerſo in Germanicū mare ſparſæ Gleſſariæ, quas electridas Græci recentiores appellauere, quod ibi Electrum naſceretur. Vltima omnium quæ memorantur, Thule: in qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus, cancri ſignum ſole tranſeunte, nulloſq; cōtra per brumā dies. Hæc quidam ſenis menſibus cōtinuis fieri arbitrātur. Timæus hiſtoricus à Britānia introrſus ſex dierum nauigatione abeſſe dicit inſulam Mictim, in qua candidū plumbum proueniat. Ad eam Britannos vitilibus nauigiis corio circumſutis nauigare. Sunt & qui alias prodāt, Scandiam, Dumnam, Bergos: maximamq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. A Thule vnius diei nauigatione mare concretum, à nonnullis Cronium appellatur.

Gallia. Cap. XVII.

Gallia omnis comata vno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, amnibus maxime diſtincta. A Scalde ad Sequanam Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica eademq; Lugdunēſis. Inde ad Pyrenæi montis excurſum Aquitania, Aremorica ante dicta. Agrippa vniuerſarum Galliarum inter Rhenum & Pyreneum, atque oceanum ac montes Gebennam et iuram, quibus Narbonēſem Galliam excludit, longitudinem cccccxx. M. paſſ. latitudinem cccxiij. cōputauit. A Scaldi incolunt externi Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromanſaci iuncti pago qui Geſſoriacus vocatur: Britanni, Ambiani, Bellonaci, Haſſi. Introrſus Caſtologi, Atrebates, Neruij liberi, Veromandui, Sueconi, Sueſſiones liberi, Vlbanectes liberi, Tungri, Rinuci, Friſiabones, Betaſi, Leuci liberi, Treueri liberi antea, & Lingones fœderati, Remi fœderati, Me-

diomа-

Digitized by Google

diomatrici,Sequani,Raurici,Heluetij. Coloniæ, equeſtris & Rauriaca. Rhenũ autem accolentes, Germaniæ gentium in eadem prouincia,Nemetes, Tribochi, Vangiones,hinc Vbij, Colonia Agrippinenſis,Gugerni, Bataui, & quos in inſulis diximus Rheni.

Lugdunenſis Gallia. Cap. xviii.

Lugdunenſis Gallia habet Lexouios,Vellocaſſes, Galletos,Venetos, Abrincatuos, Oſiſmios,flumen clarũ Ligerim. Sed peninſulã ſpectatiorem excurrẽtẽ in oceanũ à fine Oſiſmiorũ circuitu dcxxv. M.paſ.ceruice in latitudinẽ cxxv.M. Vltra eã Nannetes.Intus autem Hedui fœderati, Carnuti fœderati, Boij, Senones, Aulerci, qui cognominãtur Eburonices,& qui Cenomanni,Meldi liberi,Parrhiſii, Trecaſſes, Andegani,Vidugaſſes,Vadicaſſes,Venelli,Carioſuelites,Diablindi,Rhedones,Turones,Iteſni,Secuſiani liberi. in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania. Cap. xix.

Aquitanicæ ſunt Ambilatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi, Seſignani, cognomine Vbiſci,Aquitani vnde nomen prouinciæ, Sediboniates.Mox in oppidũ contributi Conuenæ, Begerri,Tarbeli quatuorſignani,Cocoſſates ſexſignani,Venami, Onobriſates, Belẽdi, ſaltus Pyrenæus. Infraq; Moneſi, Oſquidates mõtani,Sibyllates;Camponi,Bercorcates,Bipedimui,Saſſumini,Vellates,Tornates,Cõſoranni,Auſci, Eluſates, Sottiates, Oſquidates cãpeſtres, Succaßes, Latuſates, Baſabocates,Vaſſei, Sennates,Cãbolectri,Ageſinates Pictonibus iuncti. Hinc Bituriges liberi,qui Cubi appellantur. Dein Lemouices,Aruerni liberi,Gabales. Rurſus Narbonẽſi prouinciæ cõtermini Rutheni,Cadurci,Antobroges,Tarneq; amne diſcreti à Toloſanis Petrogori. Maria circa oram, ad Rhenum ſeptentrionalis oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Inſulæ complures Venetorũ,et quæ Veneticæ appellãtur,& in Aquitanico ſinu Vliarus.

Citerior Hiſpania. Cap. xx.

A Pyrenæi promontorio Hiſpania incipit,anguſtior non Gallia modo,verumetiam ſemetipſa, vt diximus,immẽſum quantũ hinc oceano, illinc Iberico mari cõprimentibus. Ipſa Pyrenæi iuga ab exortu æquinoctiali fuſa in occaſum brumalẽ,breuiores latere ſeptẽtrionali quã meridiano Hiſpanias faciunt. Proxima ora citerioris eſt, eiuſdemq; Tarraconenſis ſitus,à Pyrenæo per Oceanũ Vaſconũ ſaltus, Olarſo,Vardulorũ oppida Moroſgi,Menoſca,Veſperies, Amanum portus,vbi nunc Flauiobriga, colonia ciuitatũ ix.Regio Cantabrorũ,flumẽ Sanda,portus victoriæ Iuliobrigenſium.Ab eo loco fontes Iberi xl.M.paß. Portus Biendium, Origeni mixtis cantabris.Portus eorũ Veſei,Veca.Regio Aſturum, Neoga oppidũ,in peninſula Peſici,Et deinde cõuentus Lucenſis à flumine Nauilubione, Cibarci, Egouarri cognomine Namarini,Iadoni, Arrotrebæ, promontorium Celticum.Amnes,Florius,Nelo, Celtici cognomine Neriæ,ſuperq; Tamarici, quorum in peninſula tres aræ Seſtianæ Auguſto dicatæ, Capori, oppidum Noela. Celtici cognomine Præſamarci,Cileni. Ex inſulis nominãdæ,Corticata,& Aunios. A Cilenis, cõuentus Bracarũ,Heleni,Grauij,caſtellum Tyde,Græcorũ ſobolis omnia. Inſulæ Cicæ. Inſigne oppidũ Abobrica.Minius amnis iiij.M.paß.ore ſpatioſus, Leuni, Seurbi,Bracarum oppidũ Auguſta, quos ſupra Gallecia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hiſpaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiã: lapſus dein per Areuacos Vacceosq; diſterminatis ab Aſturia Vectonibus, à Luſitania Gallecis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcens. Omnisq; dicta regio à Pyrenæo metallis referta,auri,argẽti,ferri, plumbi, nigri albiq;.

Luſitania. Cap. xxi.

A Durio Luſitania incipit,Turduli veteres, Peſuri,Flumen Vacca.Oppidũ Talabrica.Oppidum & flumen Minium. Oppida Cornibrica, Colippo,Eburo,Britium.Excurrit deinde in altũ vaſto cornu promontorium,quod alij Artabrum appellauere, alij magnum, multi Oliſſipponenſe ab oppido, terras,maria, cœlum diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Inſulæ in Oceano. Cap. xxii.

Septentrio hinc Oceanusq; Gallicus, occaſus illinc & oceanus Atlãticus.promontorij excurſum lx. M.prodidere,alij xc.M.paſſ.Ad Pyrenæum inde non pauci XII.l.milia, & ibi gentẽ Artabrum, quæ nunquã fuit manifeſto errore.Arrothebas enim, quos ante Celticum diximus promontorium,hoc in loco poſuere literis permutatis.Erratum et in amnibus inclytis. Ab Minio quẽ ſupra diximus,cc.M.paß. (vt autor eſt Varro) abeſt Aeminius,quẽ alibi quidã intelligunt, & Limæã vocant, obliuionis antiquis dictus, multumq; ſabuloſus.Ab Durio Pagus cc.M.paß.interueniente Munda.Tagus auriferis harenis celebratur.Ab eo clx.M.paſſ. promontorium ſacrum è media prope Hiſpaniæ fronte proſilit.XIIII.M.paſſ.inde ad Pyrenæum mediũ colligi Varro tradit. Ab Ana vero,quo Luſitaniã à Bætica diſcreuimus,ccxxvi.M. paß.A Gadibus cij.M.p.additis.Gentes Celtici,Varduli,& circa Tagum Vettones. Ab Ana ad ſacrum Luſitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Oliſſippo equarũ è fauonio vẽto cõceptu nobile, Salacia cognominata Vrbs imperatoria,Merobrica.promontorium ſacrũ,& alterũ Cuneus.Oppida,Oſſonoba, Balſa,Myrtilis.Vniuerſa prouincia diuiditur in cõuentus tres,Emeritẽſem, Pacenſem,Scalabitanum.Tota populorũ xlv. in quibus coloniæ ſunt quinq;, municipiũ ciuium Romanũ vnum. Latij antiqui tria. Stipendiaria, xxxvi.Coloniæ,Auguſta emerita Ana fluuio appoſita,Metallinenſis,Pacenſis,Norbenſis, Cæſariana cognomine.Cõtributa ſunt in eam caſtra Iulia, caſtra Cæcilia. Quinta eſt Scalabis, quæ præſidium Iulium vocatur. Municipium ciuium Romanum, Oliſſippo, felicitas Iulia cognominatum. Oppida veteris Latij

Ebora,

Ebora, quod idem liberalitas Iulia, & Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter iam dictos in Bæticæ cognominibus, Auguſtobrigenſes, Aminicēſes, Aranditani, Axabricenſes, Balcenſes, Cæſarobricenſes, Caperenſes, Caurenſes, Colarni, Cibilitani, Concordienſes, qui & Boecori, Interaunſenſes, Lancienſes, Mirobrigenſes qui Celtici cognominentur, Medubricēſes, qui Plumbarij, Ocelenſes qui & Lancienſes, Turduli qui Barduli et Tapori. Luſitaniā cum Aſturia & Gallecia patere longitudine dxl. M. paſſ. latitudine dxxxvi. M. Agrippa prodidit. Omnes autē Hiſpaniæ à duob. Pyrenæi promontorijs per maria totius oræ circuitu. p. XXIX. M. colligere exiſtimantur, ab alijs XXVII. M. Ex aduerſo Celtiberiæ cōplures ſunt inſulæ, Caſſiterides dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione Arrotrebarum promontorij, deorū ſex, quas aliqui fortunatas appellauere. In ipſo vero capite mox Bæticæ, ab oſtio freti paſſ. lxxv. M. Gadis, longa (vt Polybius ſcribit) xij. M lata iij. M. paſſ. Abeſt à continēte proxima parte minus paſſus dcc. Reliqua plus ſeptem. M. Ipſius ſpacium xv. M. paſſ. eſt. Habet oppidum ciuium Romanorū quod appellatur Auguſta vrbs Iulia Gaditana. Ab eo latere quo Hiſpaniā ſpectat, paſſibus fere c. altera inſula eſt longa iij. M. paſſ. M lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephora & Philiſtide, Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodiſias, ab indigenis Iunonis. maiorem Timæus Cotinuſſam apud eos vocatam ait: noſtri Varteſſon appellāt, Pœni Gadir, ita punica lingua ſepem ſignificāte. Erythia dicta eſt, quoniā Tyrij ab origine eorum orti ab Erythreo mari ferebantur. In hac Geryones habitaſſe à quibuſdā exiſtimatur, cuius armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam eſſe eā & cōtra Luſitaniā arbitrentur, eodemq; nomine quondam ibi appellatam.

Vniuerſæ Europæ menſura. CAP. XXIII.

PEracto ambitu Europæ, reddenda conſummatio eſt, nequid non in expedito ſit noſcere volentibus. Longitudinem eius Artemidorus atque Iſidorus à Tanai vſque Gades LXXXIIII. xiiij. M. prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad oceanum ſcripſit XI. M. l. eſſe, etiam tum incomperta magnitudine eius. Eſt autem ipſius Italiæ (vt diximus) XII. xx. M. ad alpes. Vnde per Lugdunum ad portum Morinorum Britānicum, qua videtur mēſuram agere Polybius. XI. M. lxviij. Sed certior menſura ac longior ad occaſum ſolis æſtiui oſtiumq; Rheni, per caſtra legionum Germaniæ ab iiſdem dirigitur alpibus XII. xliij. M. paſſ. Hinc deinde Africa atq; Aſia dicētur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER V.

PROOEMIVM.

AFRICAM *Græci Libyam appellauere, quà mare ante eam Libicum incipiens Aegyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit ſinus, longe ab occidēte littorum obliquo ſpatio. Populorum eius oppidorūq; nomina, vel maxime ſunt ineffabilia, præterquā ipſorum linguis, & alias caſtella ferme inhabitant.*

Mauritania. CAP. I.

PRincipio terrarum Mauritaniæ appellātur, vſq; ad C. Cæſarem Germanici filium regna, ſæuitia eius in duas diuiſæ prouincias. Promōtoriū oceani extimum Ampeluſia nominatur à Græcis. Oppida fuere, Liſſa, Cotes vltra columnas Herculis, nunc eſt Tingi quondā ab Antæo conditum: poſtea à Claudio Cæſare, cū coloniā faceret, appellatū traducta Iulia. Abeſt à Belone oppido Bæticæ, ꝓximo traiectu xxx. M. paſſ. Ab eo xxv. M. paſſ. in ora oceani colonia Auguſti Iulia Conſtātia, Zilis regū ditioni exēpta, & iura in Bæticā petere iuſſa: & ab ea xxxij. M. paſſ. colonia à Claudio Cæſare facta Lixos, vel fabuloſiſſime ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamēq; cum Hercule, & Heſperidū orti. Affunditur autē huic æſtuariū è mari flexuoſo meatu, in quo draconis cuſtodiæ inſtar fuiſſe nunc interpretātur. Amplectitur intra ſe inſulā quā ſolam è vicino tractu aliquāto excelſiore, nō tamē æſtus maris inundat. Extat in ea & ara Herculis, nec præter oleaſtros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus ꝓfecto mirentur portētoſa Græciæ mendacia, de ijs & amne Lixo prodita, qui cogitent noſtros nuper paulominus monſtrifica quedā de iiſdē tradidiſſe: præualidā hanc vrbē, maiorēq; Carthagine magna: præterea ex aduerſo eius ſitā, & prope immēſo tractu ab Tingi: quæq; alia Cornelius Nepos auidiſſime credidit. Ab Lixo xl. M. in mediterraneo altera Auguſti colonia eſt Babba, Iulia cāpeſtris appellata: & tertia Banaſa lxxv. M. Valentia cognominata. Ab ea xxxv. M. p. Volubile oppidū, tantundem à mari vtroq; diſtans: & in ora à Lixo l. M. amnis Subur, præter Banaſam coloniā defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo totidem M. p. oppidū Sala, eiuſdem nominis fluuio impoſitū, iam ſolitudinibus vicinū, elephantorūq; gregibus infeſtū, multo tamē magis Autololum gente, per quā iter eſt ad montē Africæ vel fabuloſiſſimū Atlantem. E medijs hunc harenis in cælum attolli prodiderunt, aſperū, ſqualentem, qua vergat ad littora oceani, cui cognomē impoſuit. Eundem opacum nemoroſumq; & ſcatebris fontiū riguum, qua ſpectat Africā, fructibus omniū generū ſponte ita ſubnaſcētibus, vt nunquam ſatietas voluptatibus

Digitized by Google

ptatibus deſit. Incolarum neminem interdiu cerni, ſilere omnia haud alio quàm ſolitudinũ horrore, ſubire tacitam religionem animos propius accedentium, præterq; horrorem elati ſuper nubila, atq; in viciniam lunaris circuli. Eundemq; noctibus micare crebris ignibus, Aegipanũ Satyrorumq; laſciuia, impleri tibiarum ac fiſtulæ cãtu, tympanorumq; & cymbalorum ſonitu ſtrepere. Hæc celebrati autores prodidere, præter Herculi & Perſeo laborata ibi. Spatium ad eum immenſum incertumq; Fuere & Hamonis Carthaginenſium ducis commentarij, Punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum Africæ iuſſi: quem ſecuti pleriq; è Græcis noſtriſq; ad alia quædam ſabuloſa, et vrbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria vlla, nec veſtigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius annalium cõditor ab eo accepta claſſe, ſcrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à mõte eo ad occaſum verſus ſaltus plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin cccclxxxv. M. paſſ. Ab eo Lixum ccv. M. paſſ. Agrippa. Lixum à Gaditano freto cxij. M. paſſ. abeſſe. Inde ſinum qui vocetur Saguti. Oppidũ in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo cccxij. M. p. Inde promõtorium ſolis, portum Riſardir, Getulos Autololes, flumen Coſenũ, gentem Scelatitos & Maſatos. Flumen Maſatat, flumen Darat; in quo crocodilos gigni. Deinde ſinum dcxvi. M. p. includi montis Barce promontorio excurrente in occaſum, quod appellatur Surrentiũ. Poſtea flumẽ Palſum, vltra quod Aethiopas Perorſos, quorũ à tergo Pharuſos. Iis iungi mediterraneos Getulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, Flumẽ Bambotũ, crocodilis & hippopotamis refertũ. Ab eo montes perpetuos uſq; ad eum quem Theon ochema dicemus. Inde ad promõtorium Heſperiũ nauigatione dierum ac noctiũ x. in medio eo ſpatio Atlãtem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditũ. Ro. arma primũ Claudio principe in Mauritania bellauere. Ptolemaeũ regem à C. Cæſare interemptũ vlciſcente liberto Aedemone, refugiẽtibusq; barbaris, uentũ conſtat ad montẽ Atlantẽ. Nec ſolũ conſulatu perfunctis, atq; è ſenatu ducibus, qui tum res geſſere, ſed equitibus quoq; Ro. qui ex eo præfuere ibi, Atlãtẽ penetraſſe in gloria fuit. Quinq; ſũt (vt diximus) Ro. coloniæ in ea prouincia, peruiũq; famæ uideri poteſt. Sed id plerũq; fallaciſſimũ experimento deprehenditur, quia dignitates cũ indagare uera pigeat, ignorantia pudore mẽtiri nõ piget: haud alio fidei proniore lapſu, quàm vbi falſæ rei grauis autor exiſtit. Et quidẽ minus miror incõperta quædã eſſe equeſtris ordinis viris, iam uero & ſenatorij, nil demirãtibus quàm luxuriam, cuius efficaciſſima vis ſentitur atq; maxima, cũ ebori citroq; ſyluæ exquirantur, omnes ſcopoli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala el. M. paſſ. flumen Aſanam marino hauſtu, ſed portu ſpectabile: mox amnem quem vocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlãti nomen eſſe eorum lingua cõuenit) cc. M. p. interueniẽte flumine, cui nomen eſt Vior. Ibi fama, exiſtere circa veſtigia habitati quõdam ſoli, vinearum palmetorumq; reliquias. Suetonius Paulinus, quem conſulem vidimus, primus Romanorũ ducum trãſgreſſus quoq; Atlantẽ aliquot miliũ ſpatio, prodidit de excelſitate quidem eius quæ cæteri: Imas radices denſis, altiſq; repletas ſyluis, incognito genere arborũ, proceritatẽ ſpectabilẽ eſſe enodi nitore, frondes cupreſſis ſimiles, præterq; grauitatẽ odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, poſſe quales è bombyce veſtes cõfici. Verticẽ altis etiã æſtate operiri niuibus. Decumis ſe eo peruenisſe caſtris, & vltra ad fluuium, qui Niger vocatur, per ſolitudines nigri pulueris, eminẽtibus interdum velut exuſtis cautibus, loca inhabitabilia feruore, quãquam hyberno tẽpore experto. Qui proximos inhabitẽt ſaltus, refertos elephantorũ ferarũq; & ſerpentiũ omni genere, Canarios appellari. Quippe victũ eius aĩalis promiſcuũ his eſſe, et diuidua ferarũ viſcera. Iũctã Aethiopũ gentẽ, quos Perorſos vocãt, ſatis cõſtat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus vtriq; Mauritaniæ imperauit, ſtudiorũ claritate memorabilior etiã quàm regno, ſimilia prodidit de Atlãte: præterq; gigni ibi herbã euphorbiã nomine, ab inuentore medico ſuo appellatã. Cuius lacteum ſuccũ miris laudibus celebrat in claritate viſus, contraq; ſerpentes & venena omnia, priuatim dicato volumine. Et ſatis ſuperq; de Atlante.

Tingitania prouincia. Cap. II.

Tingitaniæ prouinciæ longitudo clxx. M. p. eſt. Gẽtes in ea, quondã præcipua Maurorũ, vnde nomẽ prouinciæ, quos pleriq; Mauruſios dixerũt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Maſſæſulorũ fuerat, ſed ſimili modo extincta eſt. Gætula nunc tenẽt gentes, Banurri, multoq; validiſſimi Autololes, Et horũ pars quondã Veſuni, qui auulſi his propriã fecere gentem verſi ad Aethiopas. Ipſa prouincia ab oriente montoſa, fert elephantos. In Abila quoq; monte, & quos ſeptẽ fratres à ſimili altitudine appellant: ij freto imminẽt iuncti Abilæ. Ab his ora ĩterni maris. Flumẽ Tamuda nauigabile, quõdam & oppidũ. Flumen Laud, & ipſum nauigiorũ capax. Ruſardir oppidum & portus, Maluana fluuius nauigabilis. Siga oppidum ex aduerſo Malacha in Hiſpania ſitæ. Siphacis regia, alterius iam Mauritaniæ. Nanq; diu regũ nomina obtinuere, vt Bogudiana appellaretur extima: itemq; Bochi, quæ nũc Cæſariẽſis. Ab ea portus Magnus à ſpatio appellatus, ciuiũ Ro. oppidũ. Amnis Mulucha, Bochi Maſſæſulorũq; finis. Quiza xenitana peregrinorũ oppidũ. Arſennaria Latinorũ, tribus milibus paſſ. à mari. Cartenna colonia Auguſti, legio ſecunda. Itẽ colonia eiuſdẽ deducta cohorte prætoria Gunugi, promontoriũ Apollinis. Oppidũq; ibi celeberrimũ Cæſarea, antea vocitatũ Iol. Iubæ regia, à diuo Claudio coloniæ iure donata, eiuſdem iuſſu deductis veteranis. Oppidũ nouũ, & Latio dato,

Tipaſa,

Tipaſa, Itemq́; à Veſpaſiano Imperatore eodem munere donatũ Icoſion. Colonia Auguſti Ruſconiæ, Ruſcurium ciuitate honoratũ à Claudio, Ruſazus colonia Auguſti. Salde colonia eiuſdem, Igilgili, oppidum Tucca impoſitum mari & flumini Ampſagæ. Intus colonia Auguſta, quæ item Succubar. Item Tubuſuptus. Ciuitates, Timici, Tigaua. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Vſar, gens Nabades. Flumen Ampſaga, abeſt à Cæſarea ccxxxiij. M. paſſ. Vtriuſque Mauritaniæ longitudo dccc.xxxix M. Latitudo cccclxvij. M. paſſuum.

Numidia. Cap. III.

AB Ampſaga Numidia eſt, Maſaniſſæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ vero Nomades, à permutandis pabulis: mapalia ſua, hoc eſt domus, palustris circũferentes. Oppida Cullu, Ruſicade, & ab eo ad xlviij. M. paſſ. in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorũ cognomine, & alia intus Sicca, liberumq́; oppidum Bulla regia. Et in ora Tacatua, Hippo regius, flumẽ Armua. Oppidum Tabracha ciuium Ro. Tuſca fluuius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumq; prouentum aliud inſigne.

Africa. Cap. IIII.

ATuſca Zeugitana regio, & quæ proprie vocetur Africa, eſt. Tria promontoria. Candidũ, mox Apollinis aduerſum Sardiniæ, Mercurij aduerſum Siciliæ, in altum procurrentia, duos efficiunt ſinus: Hipponenſem proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum vocant, Diarrhytum à Græcis dictum, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidum, longius à littore. Dein promontorium Apollinis; & in altero ſinu Vtica ciuium Rom. Catonis morte nobilis. flumen Bagrada. Locus, caſtra Corneliæ, colonia Carthago, magnæ in veſtigijs Carthaginis, colonia Maxulla. Oppida, Carpi, Miſua. Et liberũ Clupea in promontorio Mercurij. Item libera Curubis. Neapolis. Mox Africæ ipſius alia diſtinctio. Libyphœnices vocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio ccl. M. paſſ. circuitu, fertilitatis eximiæ, cum cẽteſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetũ, Ruſpina, Thapſus. Inde Thenæ, Macomades, Tacape, Sabrata cõtingens Syrtim minorẽ, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampſaga longitudo dlxxx. M. paſſ. Latitudo, qua cognitũ eſt, cc. M. Ea pars quã Africã appellauimus, diuiditur in duas prouincias, veterẽ & nouã, diſcretas foſſa, inter Africanum ſequentẽ et reges, Thenas vſq; perducta, quod oppidũ à Carthagine abeſt ccxvij. M. p. Tertius ſinus diuiditur in geminos, duarũ Syrtium vadoſo ac reciproco mari diros. Ad proximã quæ minor eſt, à Carthagine ccc. M. p. Polybius tradit. Ipſam c. M. paſſ. aditu, ccc. M. ambitu. Et terra aũt ſiderum obſeruatione ad eam per deſerta harenis, perq; ſerpentes iter eſt. Excipiunt ſaltus repleti ferarũ multitudine, et introrſus elephãtorũ ſolitudines, mox deſerta vaſte, vltraq; Garamãtes, ab Augylis dierum xij. itinere diſtantes. Super illos fuere gens Pſylli, ſuper quos lacus Lycomedis, deſertis circundatus. Augylæ ipſi medio fere ſpatio locantur ab Aethiopia, quæ ad occidẽtem vergit, & à regione quæ duas Syrtes interiacet, pari vtrinq; interuallo, ſed littore iter duas Syrtes, ccl. M. paſſ. Ibi ciuitas Oeenſis, Cynipſis fluuius ac regio. Oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonũ. Leptis altera quæ cognominatur magna. Ĩde Syrtis maior, circuitu dcxxv. M. p. aditu autem cccxij. M. paſſ. Inde accolit gens Ciſipadum. In intimo ſinu fuit ora Lotophagon, quos quidam Alachroas dixere, ad Philenorũ aras: ex harena ſunt eæ. Ab his non procul à cõtinente palus vaſta amnem Tritonem, nomenq́; ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorem Syrtim eſſe dicta: à multis vero inter duas Syrtes. Promõtorium quod maiorem includit, Borion appellatur. Vltra Cyrenaica prouincia. Ad hunc finẽ Africa à fluuio Ampſaga populos xxvi. habet, qui Ro. parent imperio. In his coloniæ vi. præter iam ſupradictas, Vthinam, Tuburbin. Oppida ciuium Rom. xv. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanũ, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunuſidenſe, Tuburnicenſe, Tynidrumenſe, Tibigẽſe. Vcitana duo, maius et minus, Vagẽſe. Oppidum Latinum vnũ Vſalitanũ. Oppidũ ſtipendiariũ vnũ Caſtris Cornelijs. Oppida libera xxx. ex quibus dicenda intus Aclitanũ, Acharitanũ, Auinẽſe, Abziritanũ, Canopitanũ, Melzitanũ, Madaurenſe, Salaphitanũ, Tuſdritanum, Tiricenſe, Tiphicenſe, Tuniſenſe, Teudenſe, Tageſtenſe, Tigenſe, Vluſuburitanum, Vagenſe aliud, Vigenſe, Zamenſe. Ex reliquo numero non ciuitates tãtum, ſed pleræq; etiam nationes iure dici poſſunt, vt Nattabudes, Capſitani, Miſulani, Sabarbares, Maſſyli, Niſiues, Vamacures, Ethini, Muſſini, Marchubij, & tota Getulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Aethiopia dirimit.

Cyrene. Cap. V.

CYrenaica eadẽ Pentapolitana regio illuſtratur Ammonis oraculo, quod à Cyrenis abeſt cccc. M. paſſ. fonte ſolis, vrbibus maxime quinq;, Berenice, Arſinoe, Ptolemaide, Apollonia, ipſa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu eſt, quondam vocata Heſperidũ ſupradictarum, vagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius Lethon, lucus ſacer, vbi Heſperidum horti memorantur. Abeſt à Lepti ccclxxxv. M. paſſ. Ab ea Arſinoe, Theuchira vocitata, xliij. M. paſ. Et deinde Ptolemais, antiquo nõie Barce, xxij. M. paſ. Mox ccl. M. promontoriũ Phycus per Creticũ mare excurrit, diſtans ccl. M. paſſuum à Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta vero ipſa cxxv. M. Poſt id Cyrene à mari xi. M. paſſuum. A Phycunte Apolloniam vigintiquatuor M. paſſuũ. ad Cherroneſum lxxxviij. M. paſſuum. Vnde Catabathmũ ccxvi. M. paſſuum. Ac colunt Marmaridæ,

à Parætonij ſer-

à Paratonij ferme regiõe ad Syrtin vſq; maiorẽ porrecti. Poſt eos Ararauceles, & iam in ora Syrtis Naſamones, quos antea Meſammones Græci appellauere ab argumento loci, medios inter harenas ſitos. Cyrenaicus ager xv. M. paſ. latitudine à littore, & arboribus fertilis habetur. Intus eodẽ ſpatio frugibus tantum: mox xxx. M. paſſ. latitudine, & ccl. M. paſſ. longitudine, laſere modo. Poſt Naſamones Hasbitæ & Macæ viuunt. Vltra eos Hammanientes xi. dierum itinere à Syrtibus maioribus ad occidentem, & ipſi quaqua verſus harenis circundati: puteos tamẽ haud difficiles binum ferè cubitorum inueniunt altitudine, ibi reſtagnãtibus Mauritaniæ aquis. Domos ſale montibus ſuis exciſo ceu lapide cõſtruunt. Ab his ad Troglodytas hyberni occaſus plaga dierum iiij. iter, cum quibus cõmercium gẽmæ tantum, quã carbunculum vocamus ex Aethiopia uectæ. Interueniit ad ſolitudines Africæ ſupra minorẽ Syrtin dictas verſa Phaſania, vbi gentẽ Phaſaniorũ, vrbeſq; Alelen et Cillabã ſubegimus. Itẽ Cydamum è regione Sabratæ. Ab his mons lõgo ſpatio in occaſum ab ortu tendit, Ater noſtris dictus à natura, aduſto ſimilis, aut ſolis repercuſſu accenſo. Vltra eum deſerta: Matelge oppidum Garamantũ: itemq; Debris, affuſo fonte, à medio die ad mediam noctẽ aquis feruentibus, totidemq; horis ad medium diem rigentibus: clariſſimumq; oppidum Garama caput Garamãtum: oĩa armis Ro. ſuperata, et à Cornelio Balbo triumphata, vnius oĩum externo curru & Quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Ro. cum Balbo maiore patruo data eſt. Et hoc mirũ, ſupradicta oppida ab eo capta, autores noſtros prodidiſſe. Ipſum in triumpho præter Cydamũ et Garamam, oĩum aliarum gentium urbiumq; noĩa ac ſimulacra duxiſſe quæ iere hoc ordine: Tabidium oppidum, Niteris natio, Negligemela oppidum, Bubeium natio, uel oppidũ, Enipi natio, Thuben oppidũ, mons noĩe Niger: Nitibrum, Rapſa, oppida: Diſcera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapſagũ oppidum, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Daſibari. Mox oppida cõtinua, Baraeũ, Buluba, Alaſi, Balſa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gẽmas naſci titulus præceſſit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui ſunt non alte fodiendi, ſi locorum notitia adſit) harenis operientibus. Proximo bello, quod cum* Oeenſibus geſſere initijs Veſpaſiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprahẽſum eſt. hoc iter vocatur, præter caput ſaxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & vallis repente conuexa. Ad eum terminũ Cyrenaica Africa à Syrti minore decies centena lx. M. paſſ. in longitudine patet: in latitudine qua cognitum eſt dccc.

*Oeenſibus Romani geſſere auſpicijs Veſpaſ.

Lybia Mareotis. CAP. VI.

EA quæ ſequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Aegypto cõtermina. Tenẽt Marmarides, Adirmachidæ, dein Mareotæ: Mẽſura à Catabathmo ad Paratonium lxxxvi. M. paſſ. In eo tractu vicus Apis intereſt, nobilis regione Aegypti locus. Ab eo Paratoniũ xij. M. paſ. Inde Alexandriã c. M. paſ. latitudo clxix eſt. Eratoſthenes à Cyrenis Alexãdriam terreſtri itinere d. ccv. M. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlantico cum inferiore Aegypto xxx. xl. M. paſ. longitudinem. Polybius & Eratoſthenes diligentiſſimi exiſtimati, ab oceano ad Carthaginem magnam xvi. M. paſ. ab ea Canopum Nili proximum oſtium xvi. M. paſſ. xxix. fecerunt: Iſidorus à Tingi Canopum xxxv. xcix. M. paſſ. Artemidorus xl. minus, quàm Iſidorus.

Inſulæ circa Africam, & ex aduerſo Africæ. CAP. VII.

IN ſulas non ita multas complectũtur hæc maria. Clariſſima eſt Meninx, longitudine xxxv. M. paſſ. latitudine xxv. ab Eratoſthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningen ab Africæ latere, & altero Thoar, ipſa à dextro Syrtis minoris promontorio paſſibus cc. ſita. Ab ea c. M. paſ. contra leuum Cercina cum urbe eiuſdem nominis libera, lõga xxv. M. paſſ. lata dimidium eius ubi plurimum, ac in extremo non plus v. M. paſſ. Huic perparua Carthaginem uerſus Cercinitis ponte iungitur. Ab his l. M. fere paſſ. Lopaduſa, longa vi. M. paſſ. Mox Gaulos & Galata, cuius terra ſcorpionẽ dirum animal Africæ necat. Dicuntur & in Clupea emori, cuius ex aduerſo Coſyra: cum oppido. At contra Carthaginis ſinum duo Aegimori à re, ſcopuli verius quàm inſulæ inter Siciliam maxime & Sardiniam. Autores ſunt, et has quondam habitatas ſubſediſſe. Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem uerſus, ſuperq; Getulos interuenientibus deſertis, primi omnium Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant.

Aethiopes. CAP. VIII.

SVper eos Æthiopum gentes Nigritæ, à quo dictum eſt flumine: Gymnetes, Pharuſi, & iã oceanũ attingẽtes, quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorſi. Ab his oĩbus vaſtæ ſolitudines orientẽ verſus, vſq; Garamantes, Augylaſq; et Troglodytas: ueriſſima opinione eorum, qui deſertis Africæ duas Aethiopias ſuperponunt, & ante oẽs Homeri, qui bipertitos tradit Æthiopas, ad oriẽtem occaſumq;* verſos. Nigri fluuio eadem natura quæ Nilo, calamũ & papyrum, & eaſdem gignit animantes, iiſdemq; tẽporibus augeſcit. Oritur inter Tareleos Aethiopas, & Oecalicas. Horũ oppidũ Mauin quidam ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlantas iuxta eos, Aegipanas ſemiferos, & Blemmyas, & Gamphaſantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus. Nam neq; noĩum ullorũ inter eos appellatio eſt, & ſolem orientẽ occidẽtemq; dira imprecatione contuentur, vt exitialẽ ipſis agriſq;: neq; inſomnia uiſunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ ſpecus excauãt. Hæ illis domus, victus ſerpẽtium carnes, ſtridorq;, nõ uox: adeo ſermonis cõmercio carent.

* verſus

Garamãtes matrimoniorum exortes, paſſim cũ fœminis degunt. Augyle inferos tantum colunt. Gamphaſantes nudi, prœliorũq; expertes, nulli externo cõgregantur. Blemmyis traduntur capita abeſſe, ore et oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegypanũ qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidã, quibus ſerpendo ingredi natura eſt. Pharuſi quondam Perſæ, comites fuiſſe dicuntur Herculis ad Heſperidas tendentis. Nec de Africa plura quæ memorentur, occurrunt.

De Aſia. CAP. IX.

ADhæret Aſia, quã patere à Canopico oſtio ad põti oſtiũ Timoſthenes xxvi.xxxviij. M. paſ. tradidit. ab ore aũt Ponti ad os Mæotis Eratoſthenes xv.xlv. M. paſ. Vniuerſam vero cũ Aegypto ad Tanain Artemidorus & Iſidorus, lxxxviij. M. paſſ. Maria eius cõplura ab accolis traxere nomina, quare ſimul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Aegyptus, introrſus ad meridiem recedens: donec à tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorẽ eius partẽ Nilus, dextra læuaq; diuiſus amplexu ſuo determinat, Canopico oſtio ab Africa, ab Aſia Peluſiaco clxx. M. paſ. interuallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidã Aegyptũ retulere, ita ſe findẽte Nilo, ut triquetrã terræ figurã efficiat. Ideo multi Græcæ literæ uocabulo, Delta appellauere Aegyptum. Mẽſura ab unitate aluei, unde ſe primũ findit in latera, ad Canopicũ oſtium cxlvi. M. ad Peluſiacum cclvi. M. eſt. Summa pars contermina Aethiopiæ, Thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorũ, quas nomos uocãt, Ombiten, Phatuiten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentiriten, Dioſpoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten. Quæ iuxta Peluſium eſt regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubaſtiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autẽ Arabicũ, Ammoniacum tẽdentem ad Ammonis Iouis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendeſium, Sebenniten, Capaſiten, Latopoliten, Heliopoliten, Proſopiten, Panopoliten, Thermopoliten, Buſiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Ptemphu, Naucratiten, Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Itẽ Libyæ Mareotis, Heracleopolites eſt in inſula Nili, longa paſſ. l. M. in qua & oppidum Herculis appellatum. Arſinoitæ duo ſunt, hi & Memphites, vſq; ſummum Delta perueniunt, Cui ſunt contermini ex Africa duo Oeaſitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & ſubſtituunt alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arſinoiten autem ac Memphitem lacus fuit, circuitu ccl. M. paſ. aut ut Mutianus tradit, cccel. M. & altitudinis l. paſſ. manu factus, à rege qui fecerat Mœridis appellatus. Inde lxxij. M. paſſ. abeſt Memphis, quondam arx Aegypti regum: unde ad Ammonis oraculum xij. dierum iter eſt, ad ſciſſuram autem Nili, quod appellauimus Delta, xv. M. paſſ. Nilus incertis ortus fontibus, id per deſerta & ardentia: & immenſo longitudinis ſpatio ambulans, famaq; tantũ inermi quæſitu cognitus ſine bellis, quæ cæteras oẽs terras inuenere, originem (vt Iuba rex potuit exquirere) ĩ monte inferioris Mauritaniæ non procul oceano habet, lacu protinus ſtagnante, quem uocant Nilidẽ. Ibi piſces reperiũtur alabetæ, coracini, ſiluri, crocodilus quoq;. Inde ob argumentum hoc Nili ortus creditus, Cæſareæ in Iſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Præterea obſeruatum eſt, prout in Mauritania niues imbresúe ſatiauerint, ita Nilum increſcere. Ex hoc lacu profuſus indignatur fluere per arenoſa & ſqualentia, conditq; ſe aliquot dierũ itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gẽte Maſſæſylum erũpit, & hoĩum cœtus ueluti circumſpicit, iiſdem aĩalium argumentis: iterum arenis receptus cõditur rurſus xx. dierum deſertis ad proximos Aethiopas: atq; vbi iterum ſenſerit hoĩem, proſilit fonte (vt veriſimile eſt) illo quẽ Nigrin vocauere. Inde Africam ab Aethiopia diſpeſcens, etiam ſi non protinus populis, feris tamen & beluis frequens, ſyluarumque opifex, medios Aethiopas ſecat, cognominatus Aſtapus, quod illarũ gentium lingua ſignificat aquam è tenebris profluentem. Inſulas ita innumeras ſpargit, quaſdamq; tã vaſtæ magnitudinis, quanq̃ rapida celeritate, vt tamen dierum v. curſu non breuiore tranſuolet: circa clariſſimam earum Meroen, Aſtabores læuo alueo dictus, hoc eſt, ramus aquæ uenientis è tenebris: dextero uero Aſtuſapes, quod latentis ſignificationem adijcit: Nec ante Nilus, q̃ ſe totum aquis concordibus rurſus iunxit, ſic quoq; etiamnum Siris ut ante nominatus per aliquot milia, & in totũ Homero Aegyptus, aliiſq; Tritõ. Subinde inſulis impactus, totidẽ incitatus irritamentis, poſtremo incluſus montibus, nec alibi torrentior, uectus aquis properantibus ad locum Aethiopũ, qui Catadupi uocantur, nouiſſimo cataracte inter occurſantes ſcopulos non fluere immẽſo fragore creditur, ſed ruere. Poſtea lenis & confractis aquis, domitaq; uiolẽtia, aliquid et ſpatio feſſus, multis quãuis faucibus in Aegyptiũ mare ſe euomit. Certis tamẽ diebus auctu magno per totã ſpatiatus Aegyptũ, fœcũdus innatat terræ. Cauſas huius incremẽti varias prodidere, ſed maxime probabiles, eteſiarũ eo tẽpore ex aduerſo flantiũ repercuſſum, ultro ĩ ora acto mari, aut imbres Aethiopiæ æſtiuos, iiſdẽ eteſiis nubila illo ferentibus è reliquo orbe. Timæus mathematicus occultã protulit rationem. Phialam appellari fontẽ eius, mergiq; in cuniculos ipſum amnẽ, uapore anhelantẽ fumidis cautibus ubi conditur. Verũ ſole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris vi & ſuſpenſum abundare, ac ne deuoretur abſcondi. Id euenire à canis ortu, per introitum ſolis in leonem, contra perpendiculum fontis ſidere ſtante, cum in eo tractu abſumãtur umbræ: Pleriſq; è diuerſo opinatis largiorem fluere, ad ſeptentrionem ſole diſcedente, quod in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus ſiccari.

Rurſus

*Rurſus in Capricornum & auſtrinum polum reuerſo ſorberi, & ob id parcius fluere. Sed Timæo ſi quis extrahi poſſe credat, vmbrarum defectus ijs diebus & locis ſine fine adeſt. Incipit creſcere luna noua, quæcunq; poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceq; cancrum ſole tranſeunte, abundantiſſime autem leonem. Et reſidit in uirgine, ijſdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra, vt tradit Herodotus, centeſimo die. Cum creſcit, reges aut præfectos nauigare eo, nefas iudicatum eſt. Auctus eius per puteos menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum incrementum eſt cubitorum xvi. Minores aquæ non omnia rigant ampliores detinent tardius recedendo. Hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madente, illæ non dant ſitiente. Vtrunq; reputat prouincia. In xij. cubitis famem ſentit, in xiij. etiamnum eſurit: xiiij. cubita hilaritatem afferunt: xv. ſecuritatem: xvi. delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum xviij. Claudio principe: *minimumq; Pharſalico bello, ueluti necem Magni prodigio quodam flumine auerſante. Cum ſtetere aquæ, apertis molibus* admittuntur. Vt quæq; liberata eſt terra, ſeritur. Idem amnis unus omnium nullas expirat auras. Ditionis Aegypti eſſe incipit à fine Aethiopiæ Syene: ita uocatur peninſula c. M. paſ. ambitu, ĩ qua Ceraſtæ ſunt latere Arabiæ, & ex aduerſo inſulæ iiii. Philæ, d.c. M. paſ. à Nili fiſſura, unde appellari diximus Delta: hoc ſpatium edidit Artemidorus, & in eo ccl. oppida fuiſſe. Iuba cccc. M. paſ. Ariſtocreõ ab elephantide ad mare d.ccl. M. paſ. Elephantis inſula infra nouiſſimũ cataracten iij. M. paſ. & ſupra Syenen xvi M. habitatur, nauigationis Aegyptiæ finis, ab Alexandria dlxxxvi. M. paſſ. In tantum errauere ſupraſcripti. Ibi Aethiopicæ conueniunt naues. Nanq; eas plicatiles humeris trãsferũt, quoties ad cataractas uentum eſt. Aegyptus ſuper cæterã antiquitatis gloriã xx. M. urbiũ* ſibi Amaſe regnante habitata præfert, nunc quoque multis etiamſi ignobilibus frequẽs: celebratur tamẽ Apollinis, mox Leucotheæ, et Dioſpolis magna, eadẽ Thebe portarũ c. nobilis fama, copioſa Indicarũ Arabicarũq; merciũ Nilo ꝓximũ emporiũ. Mox Veneris oppidum, & iterũ Iouis, ac Tẽtyris: infra quod Abydus, Memnonis regia & Oſyris tẽplo inclytũ, vij. M.d. paſ. in Libyam remotũ à flumine. Deinde Ptolemais & Panopolis ac Veneris iterũ. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidẽ. Ab ijs oppida Mercurij, Alabaſtrum, Canum, et ſupradictũ Herculis. Deinde Arſinoe, & iam dicta Memphis, inter quã & Arſinoiten nomon, in Libyco turres quæ pyramides uocantur, Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus, & oppidum Crialon. Vnum præterea intus & Arabiæ conterminũ, claritatis magnæ, Solis oppidũ.*

*minimum quiq; Pharſalic.
*emittuntur
*ibi

Alexandria. CAP. X.

SEd iure laudetur in littore Aegypti maris Alexãdria, à magno Alexãdro cõdita ĩ Africæ parte, ab oſtio Canopico xij. M. paſ. iuxta Mareotin lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur. Metatus eſt eã Dinochares architectus pluribus modis memorabili ingenio, xv. M. paſſ. laxitate inſeſſa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera læuaq; anguloſo procurſu, iam tũ tamẽ quinta ſitus parte regiæ dicata. Mareotis lacus à meridiana urbis parte, euripo è Canopico oſtio mittitur mediterraneo cõmercio, inſulas quoq; plures amplexus, xxx M. paſ. traiectu, d.c. ambitu, ut tradit Clau. Cæſar. Alij ſchænos in longitudinẽ patere xl. faciũt, ſchænumq; ſtadia xxx ita fieri lõgitudinis cl. M. paſ. tantundẽ & latitudinis. Sunt in honore & intra decurſus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere oſtijs, non oĩbus: xi. enim reperiuntur, ſuperque quatuor, quæ ipſi falſa ora appellãt, ſed celeberrimis ſeptẽ, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebennitico, Phatnitico, Mendeſico, Tanitico, ultimoq; Peluſiaco. Præter ea Butos, Pharbætos, Leontopolis, Atribis, Iſidis oppidum, Buſiris, Cynopolis, Aphroditos, Sais, Naucratis, vnde oſtium quidam Naucraticum nominant, quod alij Heracleoticum, Canopico cui proximum eſt, præferentes.

Arabia. CAP. XI.

VLtra Peluſiacum Arabia eſt, ad rubrũ mare ꝑtinẽs, et odoriferã illã ac diuitẽ et beatæ cognomine inclytã. Hæc Catabanũ et Esbonitarum & Scenitarũ Arabũ uocatur, ſterilis, præterq̃ vbi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. His Arabes iunguntur, ab oriente Canchlei, à meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabathæis. Heroopoliticus uocatur, alterq; Aelaniticus ſinus rubri maris in Aegyptum uergẽtis, cl M. paſſ. interuallo ĩter duo oppida Aelana, & in noſtro mari Gazam. Agrippa à Peluſio Arſinoen rubri maris oppidum, per deſerta cxxv. M. paſſ. tradit. tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

Syria, Palæſtina, Phœnice. CAP. XII.

IVxta Syria littus occupat, quondã terrarũ maxima, et pluribus diſtincta noĩbus. Nanq; Palæſtina uocabatur qua contingit Arabas, & Iudæa, et Cœle, dein Phœnice: & qua recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. Et eadem Meſopotamia inter Euphratẽ & Tigrin, quaq; trãſit Taurũ, Sophene: citra uero etiã Comagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Aſſyria ante dicta: & vbi Ciliciã attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam cccclxx M. paſſ. eſt latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma, clxxv M. paſſ. Qui ſubtilius diuidunt, circumfundi Syria Phœnicen uolunt, & eſſe oram maritimã Syriæ, cuius pars ſit Idumæa et Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præiacet mare totũ, Phœnicium appellatur. Ipſa gens Phœnicum in gloria magna literarum inuentionis & ſiderum, naualiumque ac bellicarum artium. A Peluſio Calabriæ caſtra, Caſius mons, delubrũ Iouis Caſii, tumulus magni Pompeii,

Oſtracine. Arabia finitur à Peluſio ſexagintaquinque M. paſſuum.

Idumæa, Syria Palæſtina, Samaria, Aſcalo, Azotus, Cæſarea. CAP. XIII.

MOx Idumæa incipit & Palæſtina, ab emerſu Sirbonis lacus, quē quidā cl. M. paſ. circuitu tradidere: Herodotus Caſio mōti applicuit: nūc eſt palus modica. Oppida Rhinocolura, & intus Rhaphea: Gaza, & intus Anthedon: mons Angaris. Regio per orā Samaria. Oppidū Aſcalo liberū, Azotus: Iamnes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarū inūdatione, vt ferunt. Inſidet collē præiacente ſaxo, in quo uinculorū Andromedæ veſtigia oſtēdunt. Colitur illic fabuloſa Dereeto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, à Veſpaſiano Imperatore deducta. Finis Palæſtines clxxxix M. paſſ. à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur: Sebaſte, in monte altiore Gamala.

Iudæa, Galilæa, Hierico, Emmaus, Lydda. Ioppe. CAP. XIIII.

SVpra Idumæam et Samariā Iudæa longe lateq; funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur: Arabiæ uero et Aegypto proxima, Peræa, aſperis diſperſa montibus, & à cæteris Iudæis Iordane amne diſcreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias x quo dicemus ordine. Hiericuntē palmetis conſitā, fontibus irriguā Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticā, Thamniticam, Betholenen, Tephenen, Orinen, in qua fuere Hieroſolyma longe clariſſima urbium orientis, nō Iudææ modo: Herodium cum oppido illuſtri eiuſdem nominis.

Iordanis. CAP. XV.

IOrdanis amnis oritur è fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæſareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, & quatenus locorum ſitus patitur, ambitioſus: accolisq; ſe præbens, uelut inuitus Aſphaltitem lacum dirum natura petit, à quo poſtremo ebibitur, aquaſque laudatas perdit peſtilētibus mixtas. Ergo vbi prima cōuallium fuit occaſio, in lacum ſe fundit, quem plures Geneſaram uocant xvi. M. paſſ. longitudinis, vi. M latitudinis, amœnis circūſeptum oppidis: ab oriente Iuliade et Hippo, à meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant, ab occidente Tyberiade, aquis calidis ſalubri.

Aſphaltites. CAP. XVI.

ASphaltites nihil præter bitumen gignit, vnde & nomen. Nullum corpus aīalium recipit: tauri Cameliq; fluitant. Inde fama, nihil ī eo mergi. Longitudine excedit c. M. paſſ. latitudine maxima xxv implet, minima ſex. Proſpicit eū ab oriente Arabia Nomadum, à meridie Machærus, ſecunda quondam arx Iudææ ab Hieroſolymis. Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis Calliroe, aquarum gloriam ipſo nomine præferens.

Gens Eſſenorum. CAP. XVII.

AB occidēte littora Eſſeni fugitant uſq; qua nocent, gens ſola, & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina omni Venere abdicata, ſine pecunia, ſocia palmarum. In diem ex æquo cōuenarum turba renaſcitur, large frequentātibus quos vita feſſos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſeculorum milia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt. Infra hos Engadda oppidum fuit, ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumq; nemoribus: nunc alterum buſtum. Inde Maſada caſtellum in rupe, & ipſum haud procul Aſphaltite. Et hactenus Iudæa eſt.

Decapolis. CAP. XVIII.

IVngitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, à numero oppidorū, in quo nō oēs eadem obſeruāt. Plurimi tamen Damaſcum & Opoton riguas amne Chryſorrhoa, fertilem Philadelphiam, Rhaphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolim antea Nyſam, à Libero patre, ſepulta nutrice ibi, Scythis deductis. Gaddara Hieromiace ꝓfluente, & iam dictum Hippon Dion. Pellam aquis diuitem, Galaſam, Canathā. Intercurſant cinguntque has vrbes Tetrarchiæ, regnorum inſtar ſingulæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæſarea cū ſupradicto fonte, Abila, Arca, Ampeloeſſa, Gabe.

Tyrus & Sidon. CAP. XIX.

HInc redeundū eſt ad orā atq; Phœnicen. Fuit oppidū Crocodilon, eſt flumē: memoria urbiū Dorū, Sycaminū. promontoriū Carmelū, et in mōte oppidū eodē noīe, quondā Ecbatana dictū. Iuxta Getta, Iebba. Riuus Pagida, ſiue Belus, uitri fertiles harenas paruo littori miſcens. Ipſe è palude Cēdeuia à radicibus Carmeli profluit. Iuxta colonia Claudij Cæſaris Ptolemais, quæ quondā Ace. Oppidū Ecdippa, Promontorium Album. Tyrus quondam inſula, præalto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa, nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens, olim partu clara urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida, Carthagine etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura conſtat. Circuitus xix M. paſſ. eſt, intra Palætyro incluſa. Oppidum ipſum xxij. ſtadia obtinet. Inde Euhydra, Sarepta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex vitri, Thebarumque Bœotiarum parens.

Mons Libanus. CAP. XX.

A Tergo eius mons Libanus orſus, mille quingentis ſtad. Smyrā vſq; porrigitur, quæ Cœle Syria cognominatur. Huic par, interiacēte ualle, mōs aduerſus Antilibanus obtēditur, quōdā muro coniunctus. Poſt eum introrſus Decapolitana regio eſt, prædictæq; cum ea tetrarchiæ, & Palæſtinæ tota laxitas. At in ora etiamnum ſubiecta Libano, fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ felix Iulia appellatur,

Digitized by Google

latur, Leontos oppidũ, flumen Lycos, Palæbylos, flumen Adonis. Oppida, Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos, Tripolis, quam Tyrij et Sidonij & Aradij obtinent. Orthoſia, Eleutheros flumen. Oppida, Simyra, Marathos, contraque Aradum Antarados ſeptem ſtadiorum oppidum & inſula cc. paſſus à continente diſtans. Regio in qua ſupradicti deſinunt montes: & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rurſus Syria, deſinente Phœnice. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Dioſpolis, Heraclea, Charadrus, Poſidium.

Syria Antiochena. CAP. XXI.

*Deide Syria Antiochena

D*Einde promõtoriũ Syriæ Antiochenæ. Intus ipſa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

Caſius mons. CAP. XXII.

SVper eam mons eodẽ quo alius nõie, Caſius. Cuius excelſa altitudo quarta uigilia orientẽ p tenebras ſolẽ aſpicit: breui circũactu corporis, diem noctẽq; pariter oſtẽdens. Ambitus ad cacumen xix. M. paſſ. eſt, altitudo per directũ iiij. At in ora amnis Orõtes, natus inter Libanũ et Antilibanũ, iuxta Heliopolim. Oppidũ Rhoſos, & à tergo portæ quæ Syriæ appellãtur, interuallo Rhoſiorũ moñtiũ & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomita. Ipſe ab Syris Ciliciam ſeparat.

Cœle Syria. CAP. XXIII.

NVnc interiora dicantur. Cœle habet Apamiã, Marſya amne diuiſam à Nazerinorũ tetrarchia. Bãbycẽ, q̃ alio nõie Hierapolis uocatur, Syris vero Magog. Ibi prodigioſa Atargatis, Græcis autẽ Derceto dicta, colitur. Chalcidem cognominatã ad Belum, unde regio Chalcidene fertiliſſima Syriæ: & unde Cyrreſtica, Cyrrum: Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Granucomatæ uocantur, Hemiſenos, Hylatas Ituræorũ gentem, & qui ex iis Batarreui uocantur, Mariammitanos. Tetrarchiã quæ Mammiſea appellatur, Paradiſum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter iam dictam duas, quæ ad Euphrate, & quæ ad Belum uocantur, Carditenſes. Reliqua autem Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicentur, Arethuſios, Beræenſes, Epiphanenſes. Ad orientem Laodiceos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Lariſſæos, præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibus xvij.

Euphrates. CAP. XXIIII.

ET de Euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimũ fuerit. Oritur in p̃fectura Armeniæ maioris Caranitide, vt pdidere ex iis qui proxime uiderunt, Domitius Corbulo in monte Æba, Licinius Mutianus ſub rãdicibus montis quem Capoten appellant, ſupra Simyram xii. M. paſſ. initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenẽ primum, mox Anaetiam, Armeniæ regiones à Cappadocia excludens. Daſcuſa abeſt à Simyra lxxv. M. paſſ. Inde nauigatur Paſtonam l. M. paſſ. Militenen Cappadociæ lxxiiij. M. paſ. Elegiã Armeniæ x. M. paſ. acceptis fluminibus Lyco, Arſania, Arſano. Apud Elegiã occurrit ei Taurus mons, nec reſiſtit quanquã xij. M. paſ. latitudine præualens. Omirram uocant irrumpentẽ, mox ubi perfregit, Euphratem, ultra quoq; ſaxoſum ac uiolentũ. Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem triſchœna menſura, dextraq; Comagenem diſterminat, pontis tamẽ etiam ubi Taurum expugnat patiẽs. Apud Claudiopolim Cappadociæ, curſum ad occaſum ſolis agit. Primo hunc illi* impugnatus curſum Taurus aufert: victusq; & abſciſus ſibimet alio modo uincit, ac fractũ expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quo uult, illo prohibente ire qua uelit. A cataractis iterũ nauigatur xl. M. paſ. inde Comagenes caput Samoſata. Arabia ſupradicta habet oppida, Edeſſam, quæ quondam Antiochia dicebatur. Calliroen à fonte nominatam, Carras clade Craſſi nobiles. Iungitur præfectura Meſopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemuſia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetaui uocantur: horum caput Singara. A Samoſatis autẽ latere Syriæ, Marſyas amnis influit. Gingla Comagenẽ finit, Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten uocantur. Item Zeugma lxxii. M. paſ. à Samoſatis, tranſitu Euphratis nobile. Ex aduerſo Apamiam Seleucus, idem utriuſq; conditor, põte iunxerat. Qui cohærẽt Meſopotamiæ, Rhoali uocãtur. At in Syria oppida, Europum, Tapſacum quondam, nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ. Ita fertur vſque Vram locum, in quo conuerſus ad orientem, relinquit Syriæ Palmyrenas ſolitudines, quæ vſque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ pertinent.

*in pugna

Palmyra. CAP. XXV.

PAlmyra urbs nobilis ſitu, diuitiis ſoli & aquis amœnis, vaſto undique ambitu arenis includit agros: ac uelut terris exempta à rerum natura, priuata ſorte inter duo imperia ſumma, Romanorum Parthorumq;, & prima in diſcordia ſemper utrinq; cura, abeſt à Seleucia Parthorũ, quæ uocatur ad Tygrin d. xxxvij. M. paſſ. A proximo vero Syriæ littore ducentis quinquagintaduobus milibus, & à Damaſco vigintiſeptem propius.

Hierapolis. CAP. XXVI.

INfra Palmyræ ſolitudines, Stelẽdena regio eſt, dictæq; iam Hierapolis, ac Beræa, et Chalcis. Vltra Palmyrã quoq; ex ſolitudinibus iis aliquid obtinet Hemeſa, item Elatium, dimidio propior Petræ q̃ Damaſcus. A Sura autem proxime eſt Philiſcum, oppidum Parthorum ad Euphraten: ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemq; fere Babylonem. Scinditur Euphrates à Zeugmate lxxxiij. M. paſ. circa uicum Maſſicen. Et parte læua in Meſopotamiam uadit per ipſam Seleuciam, circa eam præfluenti inſu

a iij ſus

... di Geologia e Paleontologia Università di Roma

ſus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylonem, quondam Chaldææ caput petit, mediamq; permeans, item quam Otrin uocant, diſtrahitur in paludes. Increſcit autem & ipſe Nili modo ſtatis diebus, paulum differens, ac Meſopotamiam inundat ſole obtinente uiceſimam partem cancri. Minui incipit in virgine & leone tranſgreſſo. In totum vero remeat in vigeſimanona parte virginis.*

*in virginē è leone trāſgreſſ.

Cilicia & adiunctæ gentes Iſauricæ, Homonadū, Piſidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia. CAP. XXVII.

SEd redeamus ad oram Syriæ, cui ꝓxima eſt Cilicia. Flumen Diaphanes, mons Crocodilus, portæ Amani mōtis. Flumina, Andricus, Pynarus, Lycus, ſinus Iſſicus. Oppidum Iſſos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Aegæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarſos, & intus Tarſos. Campi Alei: oppida, Caſſipolis, Mopſos liberum Pyramo impoſitum, Thinos, Zephyrium, Anchiale. Amnes, Saros, Cydnus, Tarſum liberā urbem procul à mari ſecans. Regio Celendiritis cum oppido. Locus Nymphæum, Solæ Ciliciæ, nūc Pompeiopolis, Adana, Cybira, Pinara, Pedalie, Halix. Arſinoe, Tabæ, Doron. Iuxtaq; mare Corycos, eodem nomine oppidū & portus & ſpecus. Mox flumen Calicadnus. Promontoriū Sarpedon: oppida Olme, Myle, promontoriū & oppidū Veneris, à quo proxime Cyprus inſula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemurium, Coraceſiū, finiſq; antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autē dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæſarauguſtani, Caſtabala, Epiphania, quæ antea Eniādos, Eleuſa, Iconiū. Seleucia ſupra amnē Calicadnū Trachiotis cognomine, à mari relata, vbi uocabatur Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradiſus. Mōs Imbarus. Ciliciæ Pāphyliam oēs iunxere neglecta gēte Iſaurica: oppida eius intus Iſaura, Clibanus, Lalaſſis fluuius: decurrit autē ad mare Anemurij regione ſupradicti. Simili modo oībus qui eadē compoſuere, ignorata eſt cōtermina illi gēs Homonadū, quorū intus oppidū Homona. Cætera caſtella xliiii. inter aſperas cōualles latēt. Inſidēt verticē Piſidæ, quondā Solymi appellati, quorū colonia Cæſarea, eadē Antiochia. Oppida Oroanda, Sagaleſſos. Hos includit Lycaonia in Aſiaticā iuriſdictionē verſa, cū qua conueniunt Philomelienſes, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Hyrienſes. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina eſt, ciuitatū xiiij. urbe celeberrima Iconio. Ipſius Lycaoniæ celebrantur Tembaſa in Tauro, Sinda in confinio Galatiæ atq; Cappadociæ. A latere autē eius ſuper Pamphyliam veniūt Thracū ſoboles, Milyæ, quorū Aricanda oppidū. Pāphylia ante Mopſopia appellata. Mare Pāphyliū Cilicio iungitur. Oppida eius Side, & in monte Aſpendum, Plantaniſtus, Perga. Promontorium Leucolla. Mons Sardemiſus, amnis Eurymedon iuxta Aſpendū fluens: Cataractes, iuxta quē Lyrneſus & Olbia: ultimaq; eius oræ Phaſelis. Iunctum ei mare Lycium eſt, genſq; Lycia, unde vaſtus ſinus. Taurus mōs, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio diſterminat. Immenſus ipſe, & innumerarū gentium arbiter dextero latere ſeptentrionalis, vbi primum ab Indico mari exurgit, læuo meridianus, & ad occaſum tendens: mediamq; diſtrahens Aſiam, niſi opprimēti terras occurrerent maria. Reſilit ergo ad ſeptentriones, flexuſq; immenſum iter quærit, uelut de induſtria rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium & Hyrcanium, cōtraq; Mæoticū lacū. Torquetur itaq; colliſus inter hæc clauſtra, & tamen uictor, flexuoſus euadit vſque ad cognata Riphæorum montium iuga, numeroſis nominibus & nouis quacunque incedit inſignis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamiſus, Circius, Cambades, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus. Atq; vbi ſe quoq; exuperat, Caucaſus: vbi brachia emittit, ſubinde tentāti maria ſimilis Sarpedon, Coraceſius, Cragus, iterūq; Taurus: etiā ubi dehiſcit, ſeq; populis aperit, portarū tamen nomine unitatem ſibi vindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caſpiæ, alibi Ciliciæ uocantur. Quinetiā confractus, effugiens quoq; maria: plurimis ſe gētium nominibus hinc et illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caſpius: à læua Pariedrus, Moſchicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In vniuerſum vero Græce Ceraunius. In Lycia igitur, à promōtorio eius oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæſtium ciuitas, & ipſa ſæpe flagrantibus iugis. Oppidum Olympus ibi fuit, nunc ſunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cum amne, in quem Arycandus influit, & mons Maſſycites, Andriaca ciuitas, Myra. Oppida, Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habeſſus, atq; in receſſu Phellus. Deinde Pyrrha, itemq; Xāthus à mari xv. M. paſſ. flumēq; eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros, & in monde Sydima. Promontorium Gragus. Vltra par ſinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmeſſus. Lycia quondā lx. oppida habuit, nūc xxxvi. habet. Ex his celeberrima præter ſupra dicta Canas, Cādyba ubi laudatur Oeniū nemus, Podalia, Choma ꝑfluente Adeſa, Cyane, Aſcandalis, Amelas, Noſcopiū, Tlos, Thelandrus. Comprehēdit in mediterraneis Cabaliā, cuius tres vrbes, Oenoāda, Balbura, Bubon. A Telmeſſo Aſiaticum mare ſiue Carpathiū, & quæ proprie uocatur Aſia. In duas eā partes Agrippa diuiſit. Vnā incluſit ab oriēte Phrygia & Lycaonia, ab occidente Aegeo mari, à meridie Aegyptio, à ſeptentrione Paphlagonia. Huius lōgitudinem cccclxx. M. paſſ. latitudinem ccc. M. fecit. Alterā determinauit ab oriēte Armenia minore, ab occidente Phrygia, Lycaonia, Pāphylia, à ſeptētriōe prouincia Pōtica, à meridie mari Pamphylio, lōgam dlxxv. M. paſſ. latam cccxxv. M. In proxima ora Caria eſt, mox Ionia, ultra eam Aeolis. Cariaq; mediæ

Doridi

BIBLIOTECA UNIVERSITATIS SALMANT. 10

Digitized by Google

Doridi circũfunditur,ad mare vtroq; latere ambiẽs. In ea promontorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmeſſum. Oppida Dædala, Crya fugitiuorũ. Flumen Axon,oppidum Calydna.

Indus fluuius. CAP. XXVIII.

AMnis Indus in Cybiratarum iugis ortus,recipit lx.perennes fluuios,torrẽtes vero amplius c.oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Creſſa,à quo Rhodus inſula xx.M.locus Loryma. Oppida Thyſanuſa, Paridion, Larymna. Sinus Thymnias. Promontorium Aphrodiſias. Oppidum Hyda. Sinus ſchænus. Regio Bubaſſus. Oppidum fuit Acanthus,alio nomine Dulopolis. Eſt in promõtorio Gnidos libera, Triopia, dein Peguſa & Stadia appellata. Ab ea Doris incipit,ſed prius terga, & mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur Cybiratica. Ipſum oppidum Phrygiæ eſt. Conueniunt eo xxv.ciuitates.

Laodicea,Apamia,Ionia,Epheſus. CAP. XXIX.

CEleberrima vrbe Laodicea. Impoſita eſt Lyco flumini,latera alluentibus Aſopo & Capro,appellata primo Dioſpolis,dein Rhoas. Reliqui in eo cõuentu quos nominare nõ pigeat,Hydrelitæ,Themiſones,Hierapolitæ. Alter cõuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni,Dorylei, Midai, Iulienſes, & reliqui ignobiles populi xv. Tertius Apamiam vadit,ante appellatam Celænas,dein Ciboton. Sita eſt in radice mõtis Signiæ, circũfuſa Marſya,Obrima,Orga, fluminibus ĩ Mæandrum cadentibus. Marſyas ibi redditur,ortus ac paulo mox conditus, vbi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenis: ita vocatur conuallis x.M. paſſ. ab Apamia,Phrygiam petentibus. Ex hoc conuẽtu deceat nominare Metropolitas,Dionyſopolitas, Euphorbenos, Acmonenſes, Peltenos,Silbianos. Reliqui ignobiles ix. Doridis in ſinu,Leucopolis, Amaxitos,Elæus,Euthene. Dein Cariæ oppida,Pitaiũ,Eutane,Halicarnaſſus: ſex oppida contributa ei ſunt à magno Alexandro,Theangela,Sibde,Medmaſſa, Euranium,Pedaſum,Telmeſſum. Habitatur inter duos ſinus,Ceramicum & Iaſium. Inde Myndos, & vbi fuit Palæmyndus,Nariãdus,Neapolis,Cariãda. Termera libera,Bargyla,& à quo ſinus Iaſius, oppidum Iaſus. Caria ĩteriorũ nominũ fama prænitet: quippe vbi ſunt oppida,Mylaſa libera,Antiochia, vbi fuere Seminethos & Cranaos oppida,nunc eam circumfluunt Mæander & Moſſinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Eſt Eumenia Cludro flumini appoſita,Glaucus amnis, Lyſias oppidũ & Orthoſia, Berecynthius tractus,Nyſa,Trallis,eadẽ Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidam ibi Pygmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſunt Thydonos,Pyrrha, Eurome,Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conuentum eum cognominauit: Stratonicæa libera, Hynidos,Ceramus, Trœzene, Phorontis. Longinquiores eodem diſceptant foro, Othronienſes, Halydienſes, ſeu Hippini, Xyſtiani, Hydiſſenſes, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodiſienſes liberi. Præter hæc ſunt Coſcinus,Harpaſa appoſita fluuio Harpaſo, quo & Trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autẽ perfuſa flexuoſis amnis Mæandri recurſibus, ſuper Ioniam procedit. Phrygiæ ab exortu ſolis vicina, ad ſeptẽtrionem Myſiæ,meridiana parte Cariã amplectens, Mæonia ante appellata. Celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli mõtis,qui ante Timolus appellabatur, vitibus conſitus,& ex eo profluente Pactolo eodemq; Chryſorrhoa,ac fonte Tarne: à Mæonijs ciuitas ipſa Hyde vocitata eſt,clara ſtagno Gygæo. Sardiana nũc appellatur ea iuriſdictio. Conueniuntq; in eam extra prædictos,Macedones Cadueni, Loreni, Philadelpheni, & ipſi in radice Tmoli Cogamo flumini appoſiti Mæonij, Tripolitani: ijdem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonohieritæ, Myſomolitæ, & alij ignobiles. Ionia ab Iaſio ſinu incipiens, numeroſiore ambitu littorũ flectitur. In ea primus ſinus Baſilicus, Poſideum promontorium & oppidum,oraculũ Branchidarum appellatum,nũc Didumei Apollinis, à littore ſtad.xx. Et inde clxxx. Miletus Ioniæ caput,Lelegeis ante & Pityuſa & Anactoria nominata,ſuper lxxx.vrbium per cũcta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus proſam orationem cõdere inſtituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene,plurimiſq; affuſus oppidis, & repletus fluminibus crebris ita ſinuoſus flexibus, vt ſæpe credatur reuerti. Apamenam primũ peruagatur regionẽ,mox Eumeneticã,ac dein Bargylleticos campos: poſtremo Cariã placidus, omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo,ad decimũ à Mileto ſtadiũ lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida,Heraclea montis eius,cognominis Carica,Myus, quod primo condidiſſe Iones narrantur,Athenis profecti,Naulochum,Priene. In ora quæ Trogilia appellatur,Geſſus amnis. Regio omnibus Ionibus ſacra,& ideo Panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditũ (vti nomen indicio eſt) Phygela, fuit & Marathesium oppidum. Supra hæc Magneſia Mæandri cognomine inſignis, à Theſſalica Magneſia orta. Abeſt ab Epheſo xv.M. paſſ. Trallibus eo amplius ccc. antea Theſſaloce & Androlitia nominata, & littori appoſita,Deraſidas inſulas ſecũ abſtulit mari. Intus & Thyatira alluitur Lyco,Pelopia aliquando & Euhippia cognominata. In ora autẽ Manteum, Epheſus Amazonũ opus, multis ante expetita nominibus: Alopes cũ pugnatũ apud Troiã eſt, mox Ortygia & Morges vocata eſt,et Smyrna cognomine Trachea,& Samorniũ,& Ptelea. Attollitur monte Pione. Alluitur Cayſtro ĩ Cylbianis iugis orto, multoſq; amnes deferẽte & ſtagnũ Pegaſeum, quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi eſt, quã terras propagat, medijſq; iã cãpis Syrien inſulã adiecit. Fõs in vrbe Callippia: et templũ Dianæ cõplexi è diuerſis regionibus duo Selinuntes. Ab Epheſo Manteũ aliud

Colophoniorum, & intus ipſa Colophon, Haleſo affluente. Inde Apollinis Clarij phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidum. Promõtorium Coryceon, mons Mimas ccl. M. paß. excurrens, atq; in continentibus campis reſidens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planiciem eam iuſſerat vii. M. d. paß. longitudine, vt duos ſinus iungeret, Erythraſq; cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc eſt Aleon fluuius, Corineum Mimantis promontorium, Clazomene, Parthenie, & Hippi, Chytophoria appellata cum inſulæ eſſent, Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnus & Hermeſia, & Sipylum, quod ante Tãtalis vocabatur, caput Mæoniæ, vbi nũc eſt ſtagnum Sale: ob id & Archæopolis ſubſtituta Sipylo, & inde illi Colpe, & huic Lebade. Regredientibus inde abeſt xij. M. paß. ab Amazone condita, reſtituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens non procul orto. Montes Aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu fere explicant ſe. Maſtuſia à tergo Smyrnæ & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone deſinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini ſuo adoptat. Oritur iuxta Dorilaum Phrygiæ ciuitatem, multoſq; colligit fluuios, inter quos Phrygem, qui nomine genti dato, à Caria eam diſterminat, Hyllum & Cryon, & ipſos Phrygiæ, Myſiæ, Lydiæ, amnibus repletos. Fuit in ore eius oppidum Temnos: nunc in extremo ſinu Myrmeces ſcopuli, oppidum Leuce in promontorio quod inſula fuit, finiſque Ioniæ Phocæa. Smyrneum conuentum magna pars Aeoliæ, quæ mox dicetur, frequentat: præterque Macedones Hyrcani cognominati, & Magnetes à Sipylo. Epheſum vero alterum lumen Aſiæ, remotiores conueniunt Cæſarienſes, Metropolitæ; Cylbiani, inferiores & ſuperiores Myſomacedones, Maſtaurenſes, Brullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

Aeolis, Troas, Pergamus. CAP. XXX.

AEolis proxima eſt, quondam Myſia appellata, & quæ Helleſponto adiacet Troas. Ibi à Phocæa, Aſcanius portus, dein fuerat Lariſſa: ſunt Cyme, Myrrhine, quæ Sebaſtopolim ſe vocat: & intus Aegæ, Attalia, Poßidea, Neõtichos, Temnos. In ora autem Titanus amnis, & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantum portus ſoli, inſula apprehenſa. Oppidum Elea, & ex Myſia veniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidere Cane, Lyſimachia, Atarnea, Carene, Ciſthene, Cilla, Cocillum, Thebæ, Aſtyre, Chryſa, Palaſcepſis, Gergithos, Neandros: nunc eſt Perperẽne ciuitas Heracleotes tractus. Coriphas oppidum, amnis Gryliosolius. Regio Aphrodiſias, quæ antea Politiceorgas. Regio Scepſis. Flumen Euenũ, cuius in ripis intercidere Lyrneſos & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ ſinum cognominauit & conuentum, Adramytteos olim Pedaſus dicta. Flumina Aſtron, Cormalos, Eryanos, Alabaſtros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargarao, eodemq; nomine oppidum. Rurſus in littore Antandros, Edonis prius vocata, deinde Cimmeris, & Aſſos, eadem Apollonia. Fuit & Palamedium oppidum. Promontorium Lecton diſterminans Aeolida & Troada. Fuit & Polymedia ciuitas, & Cryſſa, & Lariſſa alia. Smintheum templum durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negocia. Apolloniatæ à Rhyndaco amne, Ereßij, Miletopolitæ. Pœmaneni Macedones, Aſchilacæ, Polichnæi: Pionitæ: Cilices, Mandagandeni: in Myſia Abrettini, & Helleſpontij appellati, & alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia: Ipſaque Troas Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Ro. Oppidum Nee. Scamander amnis nauigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum, in quem influit Xanthus Simoenti iunctus, ſtagnumque prius faciens Palæſcamander. Cæteri Homero celebrati, Rheſus, Heptaporus, Careſus, Rhodius veſtigia non habent. Granicus diuerſo tractu in Propontida fluit. Eſt tamen & nunc Scamandria ciuitas parua, ac M. d. paſ. remotum à portu Ilium immune, vnde omnis rerum claritas. Extra ſinum ſunt Rhetea littora, Rhetæo & Dardanio et Ariſbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidũ iuxta tumulum Achillis conditum à Mitylenæis, & mox Athenienſibus, vbi claſſis eius ſteterat. In Sigæo fuit & Aeantium à Rhodiis conditum in altero cornu, Aiace ibi ſepulto xxx. ſtad. interuallo à Sigæo, & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ. Supra Aeolida & partem Troadis in mediterraneo eſt, quæ vocatur Teuthrania, quam Myſi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per ſe, etiã cum totum Myſia appellaretur. In ea Pioniæ, Andera, Dale, Stabulum, Conisiũ, Tegium, Balcea, Tiare, Teuthranie, Sarnaca, Haliſerne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxiopum, Lygdanũ, Apollonia, longeq; clariſſimum Aſiæ Pergamũ, quod intermeat Selinus, præfluit Cetius profuſus Pindaſo mõte. Abeſt haud procul Elea, quã in littore diximus. Pergamena vocatur eius tractus iuriſdictio. Ad eã conueniunt Thiatyreni, Mygdones, Moſſini, Bregmẽteni, Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolenſes, Harmatopolitæ, Attalenſes, Pãtaenſes, Apollonidienſes, aliæq; inhonoræ ciuitates. A Rhœteo Dardaniũ oppidum paruũ abeſt ſtad. lxx. Inde xviij. M. promontoriũ Trapeza, vnde primum concitat ſe Helleſpontus. Ex Aſia interiiſſe gẽtes tradit Eratoſthenes Solymorũ, Lelegum, Bebrycũ, Colycantiorũ, Trepſedorum. Iſidorus Arimos, & Capretas, vbi ſit Apamia condita à Seleuco rege inter Ciliciam, Cappadociã, Cataoniam, Armeniã. Et quoniam ferociſſimas gẽtes domuiſſet, initio Damean vocatã.

Inſulæ ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. CAP. XXXI.

INſularũ ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, à Canopo Menelai gubernatore (vt ferunt) dicta.

dicta. Altera iuncta ponte Alexandria colonia Cæſaris dictatoris Pharus, quondam diei nauigatione diſtans ab Aegypto, nunc è turri nocturnis ignibus curſum nauium regens. Nanq; fallacibus vadis Alexandria, tribus omnino aditur alueis maris, Tegamo, Poſideo, Tauro. In Phœniceo deĩde mari eſt ante Ioppen Paria, tota oppidum, in qua obiectam beluæ Andromedam ferunt: & iam dicta Arados, inter quam & cõtinentẽ l. cubita alto mari (vt autor eſt Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo coriis facto, vſq; à vado trahitur. Pamphyliũ mare ignobiles ĩſulas habet. Ciliciũ ex quinq; maximis Cyprum, ad ortum occaſumq; Ciliciæ ac Syriæ obiectã, quondam ix. regnorum ſedem. Huius circuitum Timoſthenes ccccxxix. M. d. prodidit. Iſidorus ccclxxv. M. Longitudinẽ inter duo promontoria, Dinaretũ & Acamanta, quod eſt ad occaſum, Artemidorus clxij. d. Timoſthenes cc. vocatam ante Acamantida, Philonides Ceraſtin, Xenagoras et Aſpeliam, & Amathuſiam, & Macariam, Aſtynomus Crypton, & Coliniam. Oppida in ea xv. Paphos, Palapaphos, Curias, Citium, Corinæũ, Salamis, Amathus, Lapethos, Solæ, Tamaſeus, Epidarum, Chytri, Arſinoe, Carpaſiũ, Golgæ. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abeſt ab Anemurio Ciliciæ l. M. paſ. Mare quod prætenditur, vocant Aulona Cilium. In eodẽ ſitu Eleuſſa inſula eſt, & quatuor ante promontorium ex aduerſo Syriæ Clides. rurſusq; ab altero capite Stiria. Contra Neampaphum Hierocepia. Cõtra Salamina Salaminæ. In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebuſſa, Cypriæ tres ſteriles, & Dionyſia prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium peſtifera nauigantibus Chelidoniæ, totidẽ ab iis cum oppido Leucola, Pactyæ, Laſia, Nymphais, Macris: Megiſta, cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed cõtra Chimæram Dolichiſte, Chirogylium, Crambuſſa, Rhoge, Enagora viii. M. paſ. Dædaleon duæ, Crycon tres, Strongyle, & contra Sidyma Antiochi, Glaucumq; verſus amnẽ Laguſa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aſpis, & in qua oppidũ interiit Telandria, proximaq; Cauno Rhoduſſa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu cxxx. M. paſ. aut ſi potius Iſidoro credimus ciij. habitata vrbibus Lindo, Camiro, Ialyſo, nunc Rhodo. Diſtat ab Alexandria Aegypti d lxxviii. M. vt Iſidorus tradit: vt Eratoſthenes cccclxix. milia: vt Mutianus d. à Cypro clxvi. Vocitata eſt antea Ophiuſa, Aſteria, Aethræa, Trinacria, Corymbia, Pœeſſa, Atabyria ab rege. Deinde Macria, & Oloeſſa. Rhodiorum inſulæ, Carpathus quæ mari nomen dedit: Caſos, Achne olim: Niſyros diſtans ab Gnido xii. M. d. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter Rhodum Gnidumq; Syme. Cingitur xxxvii. M. d. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rhodũ, Cyclopis, Teganon, Cordyluſa, Diabeta iiii. Hymos, Chalce cum oppido, Seutluſa, Narthecuſa, Dimaſtos, Progne: & à Gnido, Ciſeruſſa, Therionarce, Calydne cum tribus oppidis, Notio, Niſyro, Mendetero, & in Arconeſo oppidum Ceramus. In Cariæ ora quæ vocantur Argiæ, numero viginti, & Hyetuſſa, Lepſia, Leros. Nobiliſſima autem in eo ſinu Cos, ab Halicarnaſſo quindecim M. paſ. diſtans, circuitu c. vt plures exiſtimãt Merope vocata. Cos vt Staphylus, Meropis vt Dionyſius, dein Nymphæa. Mons ibi Prion, & Niſyron abruptam illi putant. quæ Porphyris antea dicta eſt. Hinc Cariãda cũ oppido. Nec procul ab Halicarnaſſo Pidoſus. In Ceramico autem ſinu Priaponneſos, Hipponneſos, Pſyra, Mya, Lampſemãdus, Paſſala, Cruſa, Pyrrhe, Sepiuſſa, Melano: paulumq; à cõtinente diſtans, quæ vocata eſt Cinædopolis, probroſis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora Aegeas & Corſeas habet, & Icaron, de qua dictum eſt: Ladem quæ prius Late vocabatur, atq; ĩter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto vicinas: Mycalen, Trogilias, Trepſilion, Argẽnon, Scandalion, Samon liberã, circuitu octogintaſeptẽ M. paſ. aut vt Iſidorus c. Partheniã primũ appellatã, Ariſtoteles tradit, poſtea Dryuſam, deinde Anthemuſam. Ariſtocritus adiicit Melamphyllũ, dein Cypariſſiã: alij Parthenoaruſam, Stephanen. Amnes ĩ ea Imbraſus, Cheſius, Ibettes. Fontes Gigarto, Leucothea. Mõs Cercetius. Adiacent inſulæ, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Par claritate ab ea diſtat xciii. M. paſſuũ, cum oppido Chios libera, quam Aethaliam Ephorus priſco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiã, à Chione nympha, aliqui à niue, & Macrin & Pityuſam. Montem habet Pellenæum, marmor Chiũ: circuitu cxxv. M. paſ. colligit, vt veteres tradidere. Iſidorus ix. milia adiicit. Poſita eſt inter Samum & Lesbũ, ex aduerſo maxime Erythrarũ. Finitimæ ſunt Thalluſa, quam alii Daphnuſam ſcribũt. Oenuſſa, Elaphites, Euryanaſſa, Arginuſa cũ oppido. Iam hæc circa Epheſum, & quæ Piſiſtrati vocantur, Anthinæ, Myonneſos, Diareuſa. In vtraq; oppida intercidere. Poroſelene cũ oppido, Cerciæ, Halone, Cõmone, Illetia, Lepria, & Rheſperia. Procuſæ, Bolbulæ, Phanæ, Priapos, Sycæ, Melane, Aenare, Siduſa, Pela, Drymuſa, Anydros, Scopelos, Sycuſſa, Marathuſſa, Pſile, Perirheuſa, multæq; ignobiles. Clara vero ĩ alto Teos cũ oppido, à Chio lxxxi. M. paſ. tantundẽ ab Erythris. Iuxta Smyrnã ſunt Periſterides, Carteria, Alopece, Eleuſſa, Bachina, Pyſtira, Crommyonneſos, Megale. Ante Troada Aſcaniæ, Plateæ iii. Dein Lamiæ, Plitaniæ ii. Plate, Scopelos, Getone, Arthedon, Celæ, Laguſſæ, Didymæ. Clariſſima autem Lesbos, à Chio ſexagintaquinq; milia paſ. Hemerte, & Laſia, Pelaſgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit, octo oppidis inclyta. Ex iis Pyrrha hauſta eſt mari. Ariſbe terrarũ motu ſubuerſa. Antiſſam Methymna traxit in ſeipſam viii. vrbibus Aſiæ in xxxvii. M. paſ. vicina. Et Agamede obiit & Hiera. Reſtant Ereſos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis d. potens. Tota inſula circuitur, vt Iſidorus, clxviii. M. paſ. vt veteres cxcv. M. Montes habet Lepethymum, Ordynum, Maciſtum,

Digitized by Google

ſtum, Creonē, Olympum. A proxima continente abeſt vii. M.d.paß. Inſulæ appoſitæ, Sandalion, Leucæ v. Ex iis Cydonea cū fonte calido. Argenuſſæ ab Aege iiii. M.paß. diſtant. Dein Phelluſa, Pedna. Extra Helleſpontum aduerſa Sigæo littori adiacet Tenedus Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lyrneſſos. Abeſt à Leſbo lvi. M.paß. à Sigæo xii. M.d.

Helleſpontus. Myſia, Phrygia, Galatia, Bithynia, Boſphorus. CAP. XXXII.

Impetum deinde ſumit Helleſpontus, & mare incumbit, vorticibus limitem fodiens, donec Aſiam abrūpat Europæ. Promontoriū id appellauimus Trapezam: ab eo x. M.paß. Abydum oppidum, vbi anguſtia ſeptem ſtadiorū. Deinde Percote oppidum, & Lampſacum, antea Pityuſa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appellauit. Oppidum Priapos, amnis Aeſepus, Zelia, Propontis, ita appellatur vbi ſe dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, vbi oppidum fuit: Vltra inſula, quā cōtinenti iunxit Alexander, in qua oppidum Mileſiorum Cyzicum, antea vocitatum Arconneſos, & Dolionis, & Dindymis, cuius à vertice mons Dindymus. Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorum à tergo mons Olympus, Myſius dictus: ciuitas Olympena, Amnes Horiſius, & Rhyndacus, ante Lycus vocatus. Oritur in ſtagno Artynia iuxta Miletopolim, recipit Maceſton & pleroſq; alios, Aſiam Bithyniamq; diſterminans. Ea appellata eſt Cronia, dein Theſſalis, dein Maliāde & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immenſa Attuſa nomine, nunc ſunt xv. ciuitates, inter quas Gordiucome, quæ Iuliopolis vocatur, & in ora Daſcylos. Deinde flumen Gebes, & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nōe Booſcæte, ſicut Apamia quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Ethelеum, antiquus Troadis finis & Myſiæ initiū. Poſtea ſinus in quo flumen Aſcanium, oppidum Bryllium, amnes Hylas, & Cios cum oppido eiuſdem nominis, quod fuit emporium nō procul accolentis Phrygiæ, à Mileſiis quidem conditum, in loco tamen qui Aſcania Phrygiæ vocabatur. Quapropter nō alibi aptius de ea dicatur. Phrygia Troadi ſuperiecta, populiſq; à promontorio Lecto ad flumen Ethelеum prædictis, ſeptentrionali ſui parte Galatiæ contermina, meridiana Lycaoniæ, Piſidiæ, Mygdoniæq; ab oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Coloſſæ, Carina, Cotiaion, Cerane, Iconiū, Midaion. Sūt autores tranſiſſe ex Europa Myſos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellantur Myſi, Phryges, Bithyni. Simul dicendum videtur & de Galatiā, quæ ſuperpoſita, agros maiori ex parte Phrygiæ tenet, caputq; quondā eius Gordium. Qui partem eam inſedere Gallorum Toliſtobogi, & Voturi, & Ambitui vocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionē, Trocmi. Prætēditur Cappadociæ à ſeptentrione & ſolis ortu, cuius vberrimā partē occupauere Tectoſages, ac Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi vero ac tetrarchiæ omnes numero cxcv. Oppida, Tectoſagū Ancyra, Trocmorum Tauium, Toliſtobogorum Peſinus. Præter hos, celebres Attalenſes, Araſenſes, Comenſes, Dioshieronitæ, Lyſtreni, Neapolitani, Oeandēſes, Seleucenſes, Sabaſteni, Timoniacenſes, Tebaſeni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin ſunt, & Cyllanticum, & Oroandicū Piſidiæ tractū. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina ſunt in ea præter iam dicta, Sangarium & Gallus, à quo nomē traxere matris deum ſacerdotes. Nūc reliqua in ora, à Cio intus in Bithynia Pruſa, ab Annibale ſub Olympo condita. Inde Nicæā xxv. M.paſ. interueniente Aſcanio lacu. Deinde Nicæa ī vltimo Aſcanio ſinu, quæ prius Olbia: & Pruſa item altera ſub Hippo monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in ora amnes, Aeſius, Bryazon, Plataneus, Areus, Siros, Gendos, qui & Chryſorrhoas. Promontorium in quo Megarice oppidū fuit. Inde Craſpedites ſinus vocabatur, quoniā id oppidum velut in lacinia erat. Fuit & Aſtacum, vnde & ex eo Aſtacenus idē ſinus. Fuit & Libyſſa oppidū, vbi nunc Annibalis tātum tumulus, eſt in intimo ſinu Nicomedia Bithyniæ præclara. Leucatas promontoriū, quo includitur Aſtacenus ſinus, à Nicomedia xlii. M.d. Rurſuſq; coeūtibus terris anguſtiæ pertinentes vſq; ad Boſphorum Thracium. In iis Chalcedon libera, à Nicomedia lxxii.d. Procerastis antea dicta, dein Compuſa: poſtea Cæcorū oppidum, q locum eligere neſciſſent, ſeptem ſtadiis diſtante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis ſede. Cæterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippēſes, Iuliopolitæ, Bithynion. Flumina, Syriū, Lapſias, Pharnicas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopius, Hieras, qui Bithyniam & Galatiā diſterminat. Vltra Chalcedona Chryſopolis fuit. Deinde Nicopolis, à qua nomen etiamnū ſinus retinet. In quo portus Amyci. Deinde Naulochum promontoriū, Eſtiæ templum Neptuni, Boſphorus d.paſ. interuallo Aſiam Europæ iterum auferēs, abeſt à Chalcedone xij. M.d. paß. Inde fauces primæ viii. M.ccl.paſſ. vbi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Aſiæ eſt, populorūq; cclxxxii. qui ad eū locum à fine Lyciæ numerantur. Spatium Helleſponti & Propontidis ad Boſphorum Thracium clxxxviii. M.paß. diximus. A Chalcedone Sigæū Iſidorus cccłxii. M.d.paß. tradit. Inſulæ in Propōtide ante Cyzicū Elaphonneſus, vnde Cyzicenū marmor. Eadem Neuris, & Proconneſus dicta. Sequuntur Ophiuſa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphrione, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora, Artacæon cum oppido. Eſt & contra Nicomediam Demonneſos. Item vltra Heracleam aduerſa Bithyniæ Thynnias, quam barbari Bithyniam vocant. Eſt & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Besbicos, xviii. M. circuitus. Eſt & Elæa, & duæ Rhodiuſſæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis, Pityodes.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER VI.

Pontus Euxinus. CAP. I.

PONTVS Euxinus antea ab inhoſpitali feritate Axenos appellatus (peculiari inuidia naturæ, ſine ullo fine indulgentis auiditati maris) & ipſe in Europã Aſiãq; funditur. Non fuerat ſatis oceano ambiſſe terras, & partem earum, aucta immanitate abſtuliſſe, non irrupiſſe fractis montibus, Calpeq; Africæ auulſa tanto maiora abſorbuiſſe q̃ reliquerit ſpatia, non per Helleſpontum Propontida infudiſſe, iterum terris deuoratis: à Boſphoro quoq; in aliam uaſtitatem panditur nulla ſatietate, donec expatianti lacus à Mæoti rapinam ſuam iungant. Inuitis hoc accidiſſe terris indicio ſunt tot anguſtiæ, atq; tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Helleſpontum octingentorum lxxv. paſſ. ad Boſphoros duos, vel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus, & tanquam in diſſociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumq; latratus inuicem audiuntur: vocis etiã humanæ cõmercia inter duos orbes * manẽte colloquio, niſi cũ idipſum auferũt vẽti. Menſurã Ponti à Boſphoro ad Mæotiũ lacũ quidã fecere xiiij.xxxviij. M.d.paſ. Eratoſthenes c.minorẽ. Agrippa à Chalcedone ad Phaſin x.M. Inde Boſphorũ Cimmeriũ ccclx. M. Nos interualla generatim ponemus comperta in noſtro æuo, quãdo etiã in ipſo ore Cimmerio pugnatũ eſt. Ergo à faucibus Boſphori eſt amnis Rhebas, quem aliqui Rhæſum dixerũt. Deĩde Pſillis, portus Calpas. Sangarius fluuius ex inclytis. Oritur in Phrygia, accipit vaſtos amnes, inter quos Tembrogiũ & Gallum. idem Sangarius à pleriſq; dictus Coralius, à quo incipiunt Maryandini ſinus oppidum Heraclea Lyco flumini appoſitũ. Abeſt à Ponti ore M. ducẽtis: portus Acone, veneno aconito dirus. Specus Acheruſia. Flumina Pedopiles, Callichorum, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea xxxviij.M.paſſ. Fluuius Billis.

* meante

Gens Paphlagonũ & Cappadocũ. CAP. II.

VLtra quem gens Paphlagonia, quam Pylemeniã aliqui dixerũt, incluſam à tergo Galatia. Oppidum Maſtya Mileſiorũ, deinde Cromna. Quo loco Henetos adijcit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorũ Venetos credi poſtulat. Seſamũ oppidum, quod nunc Amaſtris. Mons Cytorus, à Tio lxiij.M.paſſ. Oppida Cimolis, Stephane. amnus Parthenius. Promontorium Carambis vaſto excurſu, abeſt à Põti oſtio cccxv.M. paſſ. vel vt alijs placuit, cccl.M. Tantundem à Cimmerio, aut vt aliqui maluere cccxij.M.d. Fuit & oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine, nunc eſt colonia Sinope à Cytoro clxiiij.M. Flumen Varetum. Gens Cappadocum. Oppidum Gaziura & Gazelum. Amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamq́ue decurrens. Oppida Gangre, Cariſſa: Amiſum liberũ, à Sinope cxxx.M.paſſ. Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus, ut Aſiam pene inſulã faciat, cc.M.paſſ. haud amplius per continentem ad Iſſicum Ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gẽtes Græcas iure dici, Doricam, Ionicam, Aeolicam, cæteras Barbarorum eſſe. Amiſo iunctum fuit oppidum Eupatoria, à Mithridate conditum. Victo eo, Pompeiopolis vtrunq; appellatum eſt.

Cappadocia. CAP. III.

CAppadocia intus habet coloniam Claudij Cæſaris Archelaidem, quã præfluit Halys. Oppida Comana quod Sarus, Neocæſareã quod Lycus, Amaſiã quod Iris, in regione Gazacena. In Colopena vero Sebaſtiã, & Sebaſtopolin. Hæc parua, ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui parte Melitam à Semiramide conditã, haud procul Euphrate: Diocæſareã, Tyana, Caſtabala, Magnopolim, Zelam. Et ſub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæſarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ maiori, Melitene vocatur. Comagene, Cataonia, Phrygia, Garſauritis: Sargauraſanæ, Cammanene: Galatiæ, Morimene: vbi diſterminat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, antea Leucoſyri dicti. A Neocæſarea ſupradicta minorem Armeniam Lycus amnis diſterminat. Eſt & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiſo oppidum & flumen Chadiſia, Lycaſtum, à quo Themiſcyra regio. Iris flumen deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, nobilis clade Triarij, & victoria C. Cæſaris: in ora amnis Thermodoon, ortus ad caſtellum quod vocant Phanaroeam, præterq; radices Amazonij montis lapſus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinq;, Phamizonium, Themiſcyra, Sotira, Amaſia, Comana, nunc Manteum.

Themiſcyræ regionis gentes. CAP. IIII.

GEntes, Genetarũ, Chalybum. Oppidum Cotyorum. Gentes Tibareni, Moſſyni notis ſignantes corpora. Gens Macrocephali, oppidum Ceraſus, portus Cordulæ. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gens Macrones, Sideni, flumenque Sidenum, quo alluitur oppidum Polomonium, ab Amiſo cxx.M.paſſ. Inde flumina Iaſonium, Melanthium, & ab Amiſo lxxx.M. paſſ. Pharnacea oppidũ, Tripolis caſtellũ & fluuius. Item Philocalia, & ſine fluuio Liniopolis, & à Pharnacea c.M.paſſ. Trapezus liberum vaſto mõte clauſum. Vltra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia xxx.M.paſſ. diſtans. In ora ante Trapezũta flumen Pyxites: vltra vero gens Sannorũ Heniochorũ. Flumen Abſarũ cũ caſtello cognomine in faucibus, à Trapezũte cl.M.paſ. Eius loci à tergo montiũ Iberia eſt, in ora vero Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina Cãpſeonyſis, Nogrus, Bathys, Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum; & promontorium eodẽ nomine, clariſſimusq; Ponti Phaſis. Oritur in Moſchis, nauigatur quãlibet

magnis

magnis nauigijs xxxviii M. d. paß. inde minoribus longo ſpatio, pontibus xxx. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacen, Cygnum, & in faucibus Phaſin. Maxime autẽ inclaruit Aea. xv. M. paß. à mari. vbi Hippos & Cyanos vaſti amnes è diuerſo in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, & ipſum ab amne influente ibi cognominatum, vſq; quo magnarum nauium capacem eſſe diximus. Et alios accipit fluuios, magnitudine, numeroq́; mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius inſulæ ſine nomine. Abeſt Abſaro lxxv. M. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaſo per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice. Amnes Sigania, Terſos, Atelpos, Chryſorrhoas, gens Abſilæ, caſtellum Sebaſtopolis, à Phaſide c. M. paß. gens Sannigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum Pityus, Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. CAP. V.

SVbiicitur Ponti regio Colchica, in qua iuga Caucaſi ad Riphæos montes torquentur, vt dictũ eſt, altero latere in Euxinũ & Mæotin deuexa, altero in Caſpium et Hyrcanium mare. Reliqua littorũ feræ nationes tenent, Melanchlæni, Coraxi vrbe Colchorum Dioſcuriade, iuxta fluuiũ Antemunta, nunc deſerta, quondam adeo clara, vt Timoſthenes in eã ccc. nationes, quæ diſsimilibus linguis vterẽtur, deſcẽdere prodiderit. Et poſtea à noſtris cxxx. interpretibus negocia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio, Caſtoris ac Pollucis aurigis putẽt, à quibus ortam Heniochorum gentem feram conſtat. A Dioſcuriade oppidum Heracleũ, diſtat à Sebaſtopoli lxxx M. paſ. Achæi, Mardi, Cercetæ, poſt eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityus oppidũ opulentiſsimum, ab Heniochis direptum eſt. A tergo eius Epagerita, Sarmatarũ populus in Caucaſi iugis, poſt quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narrauitq́; Thalos iis eſſe confines qui ab oriente Caſpii maris fauces attingerent: ſiccari eas æſtu recedente. In ora autẽ iuxta Cercetas, flumen Icaruſa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo cxxxvi. M. Inde promontorium Cronea, quo ſupercilium arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab Hiero lxvij. M. paſſuum. Flumen Sceaceriges.

Boſphoros Cimmericus, Mæotis. CAP. VI.

INde ad Boſphori Cimmerij introitum lxxxviij. M. d. paß. Sed ipſius peninſulæ inter Pontum & Mæotin lacũ excurrentis, nõ amplior lxxxvij. M. d. paß longitudo eſt, latitudo nuſquam infra duo iugera. Eionem vocant. Ora ipſa Boſphori, vtrinque ex Aſia atque Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Baſphori primo Hermonaſſa, dein Cepæ Mileſiorum. Mox Stratoclia & Phanagoria, & pene deſertum Apaturos, vltimoq́; in oſtio Cimmeriũ, quod antea Cerberion vocabatur.

Gentes circa Mæotin. CAP. VII.

INde Mæotis lacus in Europa dictus. A Cimmerio accolũt Mæotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Pſeſii. Dein Tanain amnẽ, gemino ore influentem, incolunt Sarmatæ, Medorum (vt ferũt) ſoboles, & ipſi in multa genera diuiſi. Primo Sauromatæ Gynæcocratumeni, vnde Amazonum connubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Meſſeniani, Coſtoboci, Choatræ, Zigæ, Daudari, Thuſſagetæ, Turcæ, vſq; ad ſolitudines ſaltuoſis conuallibus aſperas: vltra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipſum Scythæ Silyn vocant, Mæotin Temerinda, quod ſignificat matrem maris. Oppidum in Tanais quoq; oſtio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij & Mæones, poſtea Panticapenſes. Sunt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes altiores has tradunt gentes, à littore Napæas, ſupraq́; Eſſedones Colchis iunctos ac montium cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Aſcantios, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimoſolos, Aſcomarcos. Et ad iuga Caucaſi Icatalas, Imaduchos, Ranos, Anclacas, Tydios, Caraſtaſcos, Aſuciandas: Lagoum amnem ex montibus Catheis, in quem defluit Opharus: vbi gentes Caucadas, Opharitas. Amnem Menotharum,* Imituenis ex montibus ſciſſum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Acciſos, Gabros, Gregaros. Circaq́; fontem* Imitiſsi, Imituos, & Aparthenos. Alij influxiſſe eo Suitas, Auchetas, Satarneos, Aſampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas viritim deletos. Aliqui flumen Opharum labi per Canteeos & Sapeos. Tanaia vero tranſiſſe Phatareos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amaſſos, Iſſos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.*

* altiores, nõ eſt in antiquo codice.

* Imituenũ, ex mõtibus Ciſsiis.

* Imituis

Armeniæ duæ. CAP. VIII.

PEracta eſt interior ora, omneſq́; accolæ: nunc reddantur gentes in mediterraneo ſinu, in quo multa aliter ac veteres proditurũ me nõ eo inficias, anxia pquiſita cura, rebus nuper in eo ſitu geſtis à Domitio Corbulone, regibusq́; inde miſsis ſupplicibus, aut regũ liberis obſidibus. Ordiemur autẽ à Cappadociæ gente. Longiſsime hæc Ponticarũ omnium introrſus recedens, minorem Armeniã maioremq́; & Comagenem læuo ſuo latere tranſit: dextra vero omnes in Aſia dictas gentes, plurimis ſuperfuſa populis: magnoq́; impetu ſcandens ad ortum ſolis & Tauri iuga, tranſit Lycaoniam, Piſidiam, Ciliciam. Vadit ſuper Antiochiæ tractũ, et vſq; ad Cyrreſticã eius regionẽ, parte ſua quæ vocatur Cataonia, contendit. Itaq; ibi longitudo Aſiæ xij l. M. paſ. efficit, latitudo d. cxl. M.*

* nunc reddatur ingẽs in mediterraneo ſinus

Armenia maior. CAP. IX.

ARmenia autẽ maior incipiens à Pariedris montibus, Euphrate amne (vt dictũ eſt) aufertur Cappadociæ: & qua diſcedit Euphrates, Meſopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Vtrunq; fundit ipſa, & initiũ Meſopotamiæ facit, iter duos amnes ituræ.

*ſive. Terræ quid intereſt

*ituræ. Quod intereſt ibi, tenēt Arabes Orei. Sic finē vſq; in Adiabenē perfert. Ab ea tranſuerſis iugis incluſa, latitudinē in læua pandit ad Cyrum amnē trāſuerſa in Araxē: longitudinē uero ad minorem vſque Armeniam, Abſaro amne in pontum defluente, & Pariedris montibus (qui fundūt Abſarum) diſcreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochys montibus, quos alij Coraxicos vocauere, Araxes eodē monte quo Euphrates vi.M.paſ.interuallo: auctusq; amne Muſi, & ipſe (vt plures exiſtimauere) à Cyro defertur in Caſpium mare. Oppida celebrantur in minore, Cæſarea, Aza, Nicopolis: in maiore Arſamote Euphrati proximū, Tigri Carcasbiocerta, ī excelſis autem Tigranocerta, & in campis iuxta Araxē Artaxata. Vniuerſæ magnitudinē Aufidius quinquagies cētena M. prodidit. Claudius Cæſar longitudinem à Daſcuſa ad cōfinium Caſpij maris xiii.M.paſſ. latitudinem dimidiū eius, à Tigranocerta ad Iberiā. Diuiditur (quod certum eſt) in præfecturas quas ij ſtrategias uocant, quaſdam ex ijs uel ſingula regna quondam, barbaris nominibus cxx. Claudunt eam ab oriente montes, ſed non ſtatim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod inter eſt ſpatiū, Sopheni tenent: ab his iuga: ultra Adiabeni tenent. Per conualles autem proximi Armeniæ ſunt Menobardi, & Moſcheni. Adiabenen Tigris & montium ſinus cingunt. Ab læua eius regio Medorum eſt, & proſpectus Caſpij maris. Ex oceano hoc (ut ſuo [illegible]) infunditur, totumque Caucaſis montibus cingitur. Horum incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

Albania, Iberia. CAP. X.

PLanitiem omnem à Cyro uſq;, Albanorū gens tenet: mox Iberum, diſcreta ab iis amne Alazone, in Cyrum è Caucaſiis montibus defluente. Præualēt oppida Albaniæ Cabalaca, Iberiæ Harmaſtis iuxta flumen, Neoris: regio Thaſie, & Triare vſq; ad Partedoros montes. Vltra ſunt Colchicæ ſolitudines: quarū à latere ad Ceraunios verſo, Armenochalybes habitant, & Moſchorū tractus ad Iberum amnem in Cyrū defluentē: & infra eos Sacaſſani, & deinde Macrones ad flumen Abſarum. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rurſus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte, gentes Syluorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Portæ Caucaſię. CAP. XI.

AB ijs ſūt portæ Caucaſiæ, magno errore à multis Caſpiæ dictæ, ingēs naturæ opus, montibus interruptis repente, ubi fores obditæ ferratis trabibus, ſubter medias amne Dyriodori fluente, citraq; ī rupe caſtello (qđ uocatur Cumania) cōmunito ad arcēdas trāſitu gētes īnumeras: ibi loci terrarum orbe portis diſcluſo, ex aduerſo maxime Harmaſtis oppidi Iberū. à portis Caucaſiis per mōtes Gordyeos Valli, Suarni īdomitæ gētes, auri tātū metalla fodiūt. Ab ijs ad Pōtū uſq; Heniochorū plura genera, mox Achæorum. Ita ſe habet terrarū ſinus è clariſſimis. Aliqui inter Pontū & Caſpiū mare ccclxxv.M.paſ. non amplius intereſſe tradiderunt, Cornelius Nepos cl.M. Tantis iterum anguſtiis infeſtatur Aſia. Claudius Cæſar à Cymmerio Boſphoro ad Caſpium mare cl.M. prodidit: eaq; perfodere excogitaſſe Nicatorē Seleucum, quo tempore ab Ptolemæo Cerauno ſit interfectus. A portis Caucaſiis ad Pontum cc.M.paſſuum eſſe conſtat fere.

Inſulæ in Ponto. CAP. XII.

*Planctæ

IN ſula in Pōto *Planetæ, ſiue Cyaneæ, ſiue Symplegades. Deīde Apollonia Thynnias dicta, ut diſtingueretur ab ea, q̄ eſt ī Europa. Diſtat à cōtinēti paſſ.M. cingitur tribus M. Et contra Pharnaceam Chalceritis, quā Græci Ariā dixerūt, ſacrāq; Marti, et in ea uolucres cū aduenis pugnaſſe, pinnarū ictu.

Gentes in Scythico oceano. CAP. XIII.

NVnc oībus quæ ſunt interiora Aſiæ dictis, Riphæo mōtes trāſcēdat animus, dexteraq; littore oceani īcedat. Tribus hic è partibus cæli alluēs Aſiā, Scythicus à ſeptētrione, ab oriēte Eous, à meridie Indicus uocatur, uarieq; p ſinus & accolas in cōplura noīa diuiditur. Verū Aſiæ quoq; magna portio appoſita ſeptētrioni, iniuria ſideris rigētis uaſtas ſolitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiū oriētis æſtiui Scythæ ſunt. Extra eos ultraq; aquilonis initia Hyperboreos aliqui poſuere, pluribus in Europa dictos. Primū inde naſcitur promōtoriū Celticæ Lytarmis, fluuius Carambucis, ubi laſſata cū ſiderū ui Riphæorū montiū deficiunt iuga. Ibiq; Arimphæos quoſdā accepimus, haud diſſimilem Hyperboreis gentē. Sedes illis nemora, alimēta baccæ, capillus iuxta fœminis uiriſq; in probro exiſtimatur, ritus clementes. Itaq; ſacros haberi narrant, inuiolatoſq; eſſe etiam feris accolarū populis: nec ipſos modo, ſed illos ētiā qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam Scythæ, Cimmerij, Ciſianthi, Georgi, & Amazonū gens. Hæc uſq, ad Caſpium & Hyrcanium mare. Nanque id erumpit Scythico oceano in auerſa Aſiæ, pluribus nominibus accollarum appellatum, celeberrimis duobus Caſpio & Hyrcano. Non minus hoc eſſe q̄ Pontum Euxinum Clitarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſurā: ab exortu ad meridiem, per Caduſiæ & Albaniæ orā quinquies, M.cccc.ſtad. Inde per Atratiaticos, Amarbos, Hyrcanos, ad oſtium Zoni fluminis, quater M.d.ccc.ſtad. Ab eo ad oſtium Iaxartis, M.cccc. Quę ſumma efficit quindecies cētena lxxv. M.paſſ. Artemidorus hinc detrahit xxv.M.paſ. Agrippa Caſpium mare, genteſq; quæ circa ſunt, & cū his Armeniā determinans, ab oriente oceano Serico, & ab occidente Caucaſi iugis, à meridie Tauri, à ſeptentrione oceano Scythico, patere qua cognitum eſt cccc xc.M.paſſ. in longitudinē: ccxc.M. in latitudinē prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uniuerſum circuitū à freto xxv.M.paſſ. tradunt. Irrumpit autē arctis faucibus in longitudinē ſpatioſis. At vbi cœpit in latitudinē pandi, lunatis obliquatur cornibus: ve-

Digitized by Google

lut ad Mæotium latũ ab ore diſcedens, Scythici arcus (ut autor eſt M. Varro) ſimilitudine. Primus ſinus appellatur Scythicus, utrinq; enim accolunt Scythæ, & per anguſtias inter ſe cõmeãt, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra, mucronẽ ipſum fauciũ tenent Vdini, Scytharũ populus: dein per oram Albani (vt ferũt) ab Iaſone orti. Ante quos mare quod ẽ, Albanum nominatur. Hæc gens ſuperfuſa montibus Caucaſeis ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atq; Iberiæ, deſcendit, ut dictum eſt. Super maritima eius, Vdinorumq; gentem Sarmatæ, Vtidorſi, Arõteres prætẽduntur: quorũ à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniam decurrunt in mare, Caſſios & Albanos: deinde Cambyſes in Caucaſiis ortus mõtibus: mox Cyrus in Coraxicis, vt diximus. Oram omnẽ à Caucaſo prealtis rupibus inacceſſo, patere ccccxxv. M. paſ. autor eſt Agrippa. A Cyro Caſpium mare vocari incipit, accolũt Caſpij. Corrigendus eſt error in hoc loco multorũ, & eorum etiam qui in Armenia res proxime cum Corbulone geſſere. Nanq; hi Caſpias appellauere portas Iberiæ, quas Caucaſias diximus vocari: ſitusque depicti, & inde miſſi, hoc nomẽ inſcriptum habent. Et Neronis principis cõminatio, ad Caſpias portas tẽdere dicebatur, cũ peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tẽdunt, uix vllo propter appoſitos mõtes aditu. Ad Caſpium mare ſunt aliæ Caſpiis gentibus iunctæ: quod dignoſci non poteſt, niſi comitatu rerũ Alexandri Magni. Nanq; Perſarum regna, quæ nunc Parthorũ intelligimus, inter duo maria Perſicum & Hyrcanum Caucaſiis iugis attollũtur: vtrinq; per deuexa laterũ Armeniæ maiori, à frontis parte q̃ vergit in Comagenem, Sophene (ut diximus) copulatur, eiq; Adiabene Aſſyriorũ initiũ, cuius pars eſt Arbelitis, ubi Dariũ Alexander debellauit, proxima Syriæ: totã eam Macedones Mygdoniã cognominauerunt à ſimilitudine. Oppida, Alexandria, item Antiochia quam Niſibin uocant. Abeſt ab Artaxatis d.ccl. M. paſſ. Fuit & Ninus impoſita Tigri, ad ſolis occaſum ſpectãs, quondam clariſſima. Reliqua uero fronte qua tendit ad Caſpium mare, Atropatene, ab Armenia Otene regione diſcreta Araxe. Oppidum eius Gaza ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. paſſ. Totidem ab Ecbatanis Medorũ, quorum pars ſunt Atropateni.

Media, Caſpiæ portæ. CAP. XIIII.

Ecbatana caput Mediæ, Seleucus rex cõdidit: à Seleucia magna dccl. M. paſſ. à portis uero Caſpiis xx. M. Reliqua Medorũ oppida, Phauſia, Agãzua, Apamia, Raphane cognomiata. Cauſa portarũ noĩs eadẽ quæ ſupra, interruptis anguſto trãſitu iugis, ita vt vix ſingula meent plauſtra, longitudine viij. M. paſſ. toto opere manu facto. Dextera læuaque ambuſtis ſimiles impẽdent ſcopuli ſitiente tractu per xxxviij. M. paſ. Anguſtias impedit corriuatus ſalis è cautibus liquor, atq; eadem emiſſus. Præterea ſerpentum multitudo, niſi hyeme, tranſitum non ſinit.

Gentes circa Hyrcanum mare. CAP. XV.

*Adiabenis cõnectũtur Carduchi quondã dicti, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati, qui tenẽt Caſpias portas. Iis à latere altero occurrunt deſerta Parthiæ, & Citheni iuga. Mox eiuſdẽ Parthiæ amœniſſimus * ſitus, qui uocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorũ, appoſitæ quondã Medis, Calliope, et alia in rupe Iſſatis quõdã. Ipſius vero Parthiæ caput Hecatompylos abeſt à portis cxxxiii. M. paſſ. Ita Parthorũ quoq; regna foribus diſcluduntur. Egreſſos portis excipit protinus gens Caſpia, ad litora vſq;, quæ nomen portis et mari dedit. Læua montoſa. Ab ea gente retrorſus ad Cyrũ amnẽ produntur ccxx. M. paſ. Ab eodẽ amne ſi ſubeatur ad portas d.cc. M. paſ. Hunc enim deinde cardinẽ Alexãdri Magni itinera fecere, ab iis portis ad Indiæ principiũ ſtadia xv. M. d. clxxx. prodendo: ad Bactra oppidum, quod appellant Zariaſpa, tria M. d. cc. Inde ad Iaxartem amnem v. M.*

* ſinus

Item aliæ gentes. CAP. XVI.

A Caſpiis ad orientẽ uerſus regio eſt Zapauortene dicta, et in ea fertilitatis inclyta locus Darieum. mox gentes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorũ littoribus idẽ mare Hyrcanũ uocari incipit à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaſo. Sequitur regio Margiane apricitatis inclytæ, ſola in eo tractu [illegible], undiq; incluſa mõtibus amœnis ambitu ſtadiorum mille quingẽtorũ, difficili aditu propter harenoſas ſolitudines per cxx. M. paſ. et ipſa cõtra Parthiæ tractum ſita, in quã Alexander Alexandriã cõdiderat: qua diruta à Barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco reſtituit Syrianam interfluente Margo, qui corriuatur in Zotale. Is maluerat illam Antiochiam appellari. Vrbis amplitudo circuitu lxx. ſtad. In hanc Orodes Romanos Craſſiana clade captos deduxit. Ab huius excelſis per iuga Caucaſi protenditur ad Bactros uſq; gens Mardorũ, fera, ſui iuris. Ab eo tractu gẽtes Orciani, Chomari, Berdrigei, Harmatotrophi, Bomarei, Commani, Marucæi, Mandruani, Iatij. Flumina Mandrũ, Cridinũ: Vltraq; Choraſmij, Gandari, Attaſini, Paricani, Sarãgæ, Parrhaſini, Maratiani, Naſotiani, Aorſi, Gelæ, quos Græci Caduſios appellauere, Matiani. Oppidũ Heraclea, ab Alexãdro cõditũ: quod deinde ſubuerſum ac reſtitutũ, Antiochus Achaida appellauit: Derbices, quorũ medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidũ Zariaſpe, quod poſtea Bactrum à flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet auerſa montis Paropamiſſi, ex aduerſo fontis Indi: includitur flumine Ocho. Vltra Sogdiani, oppidũ Panda, & in ultimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero patre conſtitutæ, item Cyro & Semiramide atq; Alexandro: finis omnium

eorum

eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Iaxarte, quod Scythæ Silyn uocant: Alexander, militeſque eius, Tanain putauere eſſe. Tranſcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maxime ſequimur in iis: arasq; Apollini Didymæo ſtatuit.

Scytharum gens. CAP. XVII.

Vltra ſunt Scytharũ populi. Perſæ illos Sacas in uniuerſum appellauere à proxima gente, antiqui Araneos. Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros, et Caucaſũ mõtẽ, Graucaſum: hoc eſt, niue cãdidum. Multitudo populorũ innumera, et quæ cum Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorũ Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymnici, Peſici, Amordi, Hiſti, Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi, antea Cacidiri, Aſai, Oetei. Ibi Napæi interiiſſe dicũtur, et Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagraum & Caſpaſiũ. Nec in alia parte maior autorũ inconſtantia, credo, propter innumeras uagasq; gẽtes. Hauſtũ ipſius maris dulcẽ eſſe, & Alexander magnus prodidit, & M. Varro talem perlatũ Põpeio, iuxta res gerẽti Mithridatico bello, magnitudine haud dubia influẽtiũ amniũ victo ſale. Adiicit idem, Põpeii ductu exploratũ, in Bactros vii. diebus ex India perueniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caſpium in Cyrum ſubuectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phaſin, in Pontum Indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ, uulgata una maxime Tazata: à Caſpio mari Scythicoq; oceano, in eam cursus inflectitur, ad orientem conuerſa littorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promõtorio, ob niues: proxima, inculta ſæuitia gẽtiũ. Anthropophagi Scythæ inſidẽt, humanis corporibus ueſcẽtes. Ideo iuxta uaſtæ ſolitudines, ferarumq; multitudo, haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterũ deinde Scythæ, iterumq; deſerta cum beluis, vſq; ad iugũ incumbens mari, quod uocant Tabin. Nec ante dimidiam ferme longitudinem eius oræ quæ ſpectat æſtiuũ orientem, inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominũ, qui noſcantur, Seres, lanicio ſyluarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium caniciem: vnde geminus fœminis noſtris labor, redordiendi fila, rurſumq; texendi: Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico matrona trãsluceat. Seres mites quidem, ſed & ipſi feris perſimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commercia expetant. Primũ eorũ noſcitur flumẽ Pſitaras, proximũ Carabi, tertiũ Lanos à quo promõtoriũ, Chryſe ſinus, Cyrnaba flumen, Attanos ſinus. Et gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus, eadẽ qua Hyperborei degũt tẽperie. De iis priuatim cõdidit uolumẽ Amometus, ſicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorũ Caſiri introrſus ad Scythas uerſi, humanis corporibus ueſcuntur. Nomades quoq; Indiæ uagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipſis & Cyconas dixere, & Bryſanos. Sed inde (ut plane conſentiunt omnes) Emodi montes aſſurgunt, Indorumq; gens incipit, nõ eo tantũ mari adiacens, uerũ & meridiano, quod Indicũ appellauimus: quæq; pars orienti aduerſa recto prætenditur ſpatio, ad flexũ & initium Indici maris xviii. lxxv. M. paſſ. colligit. Deinde qua flectitur in meridiẽ xxiiii. lxxv. M. paſ. vt Eratoſthenes tradit, uſque ad Indum, qui eſt ab occidente finis Indiæ. Cõplures autẽ totã ipſius longitudinẽ xl. dierũ noctiumq; uelifico nauium curſu determinauere: & à ſeptentrione ad meridiem xxviii. l. M. paſſ. Agrippa longitudinis xxxiii. M. prodidit. Poſſidonius ab æſtiuo ſolis ortu ad hybernũ exortũ metatus eſt eam, aduerſam Galliæ ſtatuens, quam ab occidente æſtiuo ad occidentẽ hybernũ metabatur totã à fauonio. Itaque obuerſam eius uenti afflatu iuuari Indiã, ſalubremq; fieri, haud dubia ratiõe docuit. Alia illius cæli facies, alii ſiderũ ortus: binæ meſſes in anno, binæ æſtates, media inter illas hyemes eteſiarũ flatu: noſtra uero brumali: Lenes ibi auræ, mare nauigabile, gẽtes & vrbes innumerabiles, ſi quis omnes perſequi uelit. Etenim patefacta eſt nõ modo Alexãdri magni armis, regũq; qui ei ſucceſſere, circũuectis etiã in Hyrcanũ mare et Caſpiũ Seleuco & Antiocho, præfectoq; claſſis eorum Patrocle: uerum & aliis autoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati ſunt: ſicut Megaſthenes, & Dionyſius, à Philadelpho miſſus ex ea cauſa: Vires quoq; gentiũ prodidere. Non tamẽ deeſt diligentiæ locus, adeo diuerſa & incredibilia traduntur. Alexandri magni comites in eo tractu Indiæ quem ſubegerant, ſcripſerunt v. M. oppidorum fuiſſe, nullũ Co minus gentium ix. Indiamq; tertiam partem eſſe terrarum omnium, multitudinẽ populorum innumeram: probabili ſane ratione. Indi enim prope gentium ſoli nunquam emigrauere finibus ſuis. Colliguntur à Libero patre ad Alexãdrũ magnũ reges eorũ cliii. annis vi. M. cccci. adiiciunt & menſes tres. Amnium mira vaſtitas. Proditur Alexandrum nullo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe in Indo, nec potuiſſe ante menſes v. enauigare, adiectis paucis diebus: & tamen minorem Gange eſſe conſtat. Seneca etiam apud nos, tentata Indiæ cõmentatione lx. amnes eius prodidit, gentes duodeuiginti centumq;. Par labor ſit montes enumerare. Iunguntur inter ſe Imaus, Emodus, Paropamiſſus, Caucaſi partes, à quibus tota decurrit in planiciem immenſam, & Aegypto ſimilem. Verum vt terrena demonſtratio intelligatur, Alexandri magni veſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Beton itinerum eius menſores, ſcripſere, à portis Caſpiis Hecatompylon Parthorum quot diximus milia eſſe: inde Alexandriam Arion, quam urbem is rex condidit, d. lxv. M. Inde ad Prophthaſiam Drangarũ cxcix. M. Inde ad Arachoſiorum oppidum d. xv. M. Inde Orthoſpanum ccl. M. Inde Alexandri oppidum l. M. In quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiuntur

tur: hãc urbem ſub ipſo Caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen Chepta, et oppidum Indorum Peucolaitin ccxxvij M. Inde ad flumen Indum et oppidum Taxilæ lx. M. Ad Hydaſpen fluuiũ clarũ cxx. M. Ad Hypaſim non ignobiliorem xlix. cccxc. M. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, arisque in aduerſa ripa dicatis. Epiſtolæ quoque regis ipſius cõſentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata ſunt: ad Heſidrum clxviij. M. Iomanem amnẽ tantundem. Exemplaria aliqua adiiciunt v. M. paſ. Inde ad Gãgen cxij. M. Ad Rhodaphã clxix. M. alij cccxxv. M in hoc ſpatio produnt. ad Calinipaxa oppidum clxvij. d. alij cclxv. M. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis d. cxxv. M. plerique adijciunt xiij. M ad oppidumq́; Palibotra ccccxxv. Ad oſtium Gangis d. c xxxviij. M. paſſ. Gentes quas memorare non pigeat à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus uocatur, incolarum lingua niuoſum ſignificante, Iſari, Coſyri, Izgi, & per iuga Chiſiotoſagi, multarumq́; gentiũ cognomẽ Brachmanæ, quorum Maccocalingæ. flumina Pumas & Cainas (quod in Gangen influit) ambo nauigabilia. Gentes Calingæ proxima mari, & ſupra Mandei, Malli, quorum mons Mallus, tractusq́; eius finis Ganges.

Fluuius Ganges. CAP. XVIII.

HVnc alij incertis fontibus ut Nilũ, rigãtemq́; uicina eodem modo, alij in Scythicis mõtibus naſci dixerũt. Influere in eũ xix. amnes: Ex iis nauigabiles, præter iam dictos, Canucham, Vamam, Erranoboam, Coſoagum, Sonum. Alij cũ magno fragore* ipſius ſtatim fontis erumpere: deiectumq́; per ſcopuloſa & abrupta, ubi primum molles planicies contingat, in quodam lacu hoſpitari: inde lenem fluere, ubi minimum viii. M. paſſ. latitudine, ubi modicũ ſtad. c. altitudine nuſquam minore paſſ. xx.

* ipſis ſtatĩ fontib⁹ er.

Gentes Indiæ. CAP. XIX.

NOuiſſima gente Gangaridũ Calingarum regio Partalis uocatur: regi lxx. M. peditum, equites mille, elephãti d. cc. in procinctu bellorũ excubãt. Nãq; uita mitioribus populis Indorũ multipartita degitur. Alij tellurẽ exercẽt, militiã alij capeſſũt, merces alij ſuas euehũt, res externas inuehũt, res publicas optimi ditiſſimiq́; tẽperant, iudicia reddunt, regibus aſſidẽt. Quintũ genus celebratæ illic, & prope in religionẽ uerſæ, ſapientiæ deditũ, uoluntaria ſemper morte uitã accẽſo prius rogo finit. Vnũ ſuper hoc eſt ſemiferũ ac plenum laboris immenſi, à quo ſupradicta cõtinentur, uenãdi elephantes domãdiq́;. Iis arãt, iis inuehuntur, hæc maxime nouere pecuaria, iis militãt, dimicãtq́; pro finibus. Delectũ in belua, uires & ætas atq; magnitudo faciunt. Inſula in Gange eſt amplæ magnitudinis, gentẽ continens unã, Modogalicã nõie. Vltra ſiti ſunt Modubæ, Molindæ, ubere cũ oppido eiuſdem nominis magnifico, Galmodroeſi, Preti, Caliſſæ, Saſuri, Paſſalæ, Colubæ, Orxulæ, Abali, Taluctæ. Rex horum peditum l. M. equitum iij. M. elephantos cccc. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ plurimis vicis, xxx. oppidis, quæ muris turribusq́; muniuntur, regi præbet peditũ c. M. equitum ij. M. elephantos mille. Fertiliſſimi ſunt auri Dardæ, Setæ uero argenti. Sed omnium in India prope non modo in hoc tractu, potentiam claritatemq̀ue antecedunt Praſii, ampliſſima urbe ditiſſimaq́; Palibotra. Vnde quidam ipſam gentem Palibotros uocant, imo vero tractum uniuerſum à Gange. Regi eorum peditum ſexcenta M. equitum xxx. M. elephantorum ix. M. per omnes dies ſtipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum eſt. Ab iis in interiore ſitu Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad ſeptentrionem cadunt hyeme, æſtate in auſtrum, per ſenos menſes. Septentriones eo tractu ſemel in anno apparere, nec niſi xv. diebus, Beton autor eſt: hoc idẽ pluribus locis Indiæ fieri, Megaſthenes. Auſtrinum polum Indi Dramaſa uocãt. Amnis Iomanes in Gangem per Polibotros decurrit inter oppida Methora & Cyriſoborca. A Gange verſa ad meridiem plaga tinguntur ſole populi, iam quidem infecti, nondum tamen Aethiopum modo exuſti: quantum ad Indum accedunt, tãtum colore præferũt ſydus. Indus ſtatim à Praſiorum gente, quorum in mõtanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes xxi. M. paſſ. intereſſe tradit.

Indus fluuius. CAP. XX.

INdus, Sãdus ab incolis appellatus, in iugo Caucaſi mõtis, quod uocatur Paropamiſſus aduerſus ſolis ortum effuſus, & ipſe undeuiginti recipit amnes: Sed clariſſimos Hydaſpem quatuor alios afferentem, Cantabram tres. Per ſe uero nauigabiles Aceſinũ et Hypaſin, quadam tamen aquarum modeſtia nuſquã latior quinquaginta ſtad. aut altior xv. paſſ. ampliſſimam inſulam efficiens, quæ Praſiana nominatur, & aliam minorẽ quæ Patale. Ipſe per xij. xl. M. paſ. parciſſimis autoribus nauigatus, & quodam ſolis comitatu in occaſum uerſus, oceano infunditur. Mẽſuram in ora ad eum ponã, ut inuenio, generatim, quãquam inter ſe nullæ congruant. Ab oſtio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidum Dandagula d. ccxxv. M. paſ. Ad Tropina xij. xxv. M. Ad Perimula promontorium, ubi eſt celeberrimum Indiæ emporium, d. cel. ad oppidũ in inſula quam ſupra diximus Patalam d. cxx. M. paſſ. Gentes montanæ inter eum & Iomanẽ Ceſi, Cetriboni ſyluestres: deinde Megallæ quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumq; numerus incertus: Chryſei, Paraſangæ, Aſanga, tigri feræ ſcatentes. Armant peditum xxx. M. elephantos ccc. equites d. ccc. Hos includit Indus, montium corona circumdatos et ſolitudinibus per d. cxxv. M. Infra ſolitudines, Dari, Suræ: iterũq; ſolitudines p clxxxviij. M. paſſ. plerunq; harenis ambientibus haud alio modo quàm inſulas mari. Infra deſerta hæc Maltecoræ, Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Maſuæ, Pagungæ; iam hi montium qui perpetuo tractu oceani

oram

oram tenent incolæ, liberi & regum expertes, multis vrbibus montanos obtinēt colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altiſſimus Indicorum Capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiūt. Ab ijs Oraturæ, quorū regi elephanti quidē x. ſed amplæ uires peditū: Varetatæ, qui ſub rege elephātos nō alunt, fiducia equitū peditumq́;: Odomboeræ, Salabaſtræ, Horatæ urbe pulchra, foſſis paluſtribus munita: per quas crocodili, humani corporis auidiſſimi, aditū niſi ponte nō dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automela, impoſitum littori, quinq; amnium in unū confluente cōcurſu, emporio nobili. Regi eorū elephanti M.d.c. peditū cl.M equitum v.M. Pauperior Charmarū rex, elephātos lx. paruasq́; reliquas uires habet. Ab ijs gens Pandæ, ſola Indorū regnata fœminis. Vnā Herculi ſexus eius genitā ferūt, ob idq́; gratiorem præcipuo regno donatā. Ab ea deducētes originem imperitant ccc. oppidis, peditū cl.M. elephātis quingētis. Poſt hanc trecentarū urbium Syrieni, Derāgæ, Poſingæ, Buzæ, Gogiarei, Vmbræ, Nereæ, Brācoſi, Nobundæ, Cocōdæ, Neſei, Pedatritæ, Salobriaſæ, Oloſtræ Patalā inſulā attingētes: à cuius extremo littore ad Caſpias portas xviij. xxv. M. produntur. Hinc deinde accolūt Indum aduerſum euidēti demonſtratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Meſæ. Ab his Vri, Sileni: mox deſerta in ccl.M.paſſ. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab ijs ſolitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorgæ, Baroamatæ, Gumbritæq́;, quorū xij nationes, ſingulisq́; binæ vrbes. Aſeni trium urbiū incolæ. Caput eorū Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi ſepulto conditum. Montani ſuper hos Caucaſo ſubiecti. Soleadæ, Sondræ, tranſgreſſisq́; Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambraceni, Briſabritæ, Orſii, Antixeni, Taxilæ, cū urbe celebri, iam in plana demiſſo tractu, cui uniuerſo nomen Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arſagalitæ, Geretæ, Aſoi. Etenim pleriq; ab occidente non Indo amne determinant, ſed adijciunt quatuor ſatrapias, Gedroſos, Arachotas, Arios, Paropamiſſadas.

Arii & iunctæ gentes. CAP. XXI.

*VLtimo fine Cophete fluuio, quæ omnia Ariorum eſſe alijs placet. Necnō & Nyſam urbē pleriq; Indiæ adſcribūt, montēq; Merū Libero patri ſacrū: unde origo fabulæ, Iouis femine editū: Item Aſpagonas gentē, uitis et lauri & buxi, pomorumq́; oīum in Græcia naſcentiū fertilē. Quæ memorāda et prope fabuloſa, de fertilitate terræ, ac genere frugū *arborūq;, aut ferarū, aut uolucrū & aliorum animalium traduntur, ſuis quæq́; locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero ſatrapiæ mox paulo, ad Taprobanen inſulam feſtinātе animo. Sed ante ſunt aliæ, Patale, quam ſignificauimus, in ipſis faucibus Indi triquetra figura ccxx.M.paſſ. latitudine. Extra oſtium Indi, Chryſæ, & Argyræ, fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere, aureum argenteumq́; ijs ſolum eſſe, haud facile crediderim. Ab ijs xx.M.paſ. Crocale. Ab ea xij.M.paſ. Bibaga, oſtreis & conchylijs referta. Deinde Toralliba ix.M.paſ. à ſupradicta, multæq́; ignobiles.*

* arborūq; laniferarū, aut noluc.

Taprobane inſula. CAP. XXII.

TAprobanen alterū orbē terrarū eſſe, diu exiſtimatū eſt, Antichthonū appellatione. Vt liqueret inſulā eſſe, Alexādri magni ætas resq́; pſtitere. Oneſicritus claſſis eius præfectus, elephantos ibi maiores bellicoſioresq́; q̄ in India gigni ſcripſit: Megaſthenes flumine diuidi, incolasq́; Palæogones appellari, auri margaritarumq́; grandium fertiliores q̄ Indos. Eratoſthenes & menſuram prodidit longitudinis vij.M.ſtad. latitudinis v.M. nec urbes eſſe, ſed vicos ſeptingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occaſumq́; ſolis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierū nauigatione à Praſiana gēte diſtare: mox quia papyraceis nauibus armamētisq́; Nili peteretur, ad noſtrarū nauium curſus, vij. dierū internallo taxato. Mare intereſt uadoſum, ſenis non amplius altitudinis paſſibus, ſed certis canalibus adeo profundū, ut nullæ ancoræ ſidant: ob id nauibus utrinq; proræ, ne per anguſtias alueі circumagi ſit neceſſe. Siderū in nauigando nulla obſeruatio. Septentrio non cernitur, ſed uolucres ſecū uehūt emittētes ſæpius, meatumq́; earū terras petentiū comitātur. Nec plus q̄ ternis menſibus in anno nauigant. Cauent à ſolſtitio maxime c. dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priſcis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiā ex inſula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocami, qui maris rubri Vectigal à fiſco redemerat, libertus circa Arabiā nauigās, aquilonibus raptus præter Carmaniā xv. die Hippuros portū eius inuectus, hoſpitali regis clementia ſex menſiū tēpore imbutus alloquio, percontanti poſtea enarrauit Romanos et Cæſarē: mirū in modū in auditis iuſtitiā ille ſuſpexit, ꝙ pares pondere denarij eſſent in captiua pecunia, cum diuerſæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maxime ſolicitatus ad amicitiam, legatos quatuor miſit, principe eorum Rachia. Ex ijs cognitū D. eſſe oppida, portū cōtra meridiē eē appoſitū oppido Paleſimundo, omnium ibi clariſſimo: ac regiæ cc.M. plebis. Stagnū intus Megisba, cclxxv.M.paſſ. ambitu, īſulas pabuli tantū fertiles, cōplexum. Ex eo duos amnes erumpere, Paleſimundū, iuxta oppidum eiuſdem nominis influentem in portum tribus alueis, quinq; ſtadiorum arctiſſimo, xv. ampliſſimo. Alterū ad ſeptentrionem Indiamq́; uerſum, Cydara nomine. Proximū eſſe Indiæ promontorium, quod uocetur Colaicum, quatridui nauigatione, medio in curſu ſolis inſula occurrente, Mare id colore peruiridi, præterea fruticoſum arboribus, iubas earū gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliasque apud nos ueluti in nouo cælo, mirabantur: Lunam quidem apud ipſos non niſi ab octaua ad xvi. ſupra terram aſpici faten-

tes:Canopum lucere noctibus,ſidus ingens et clarum. Sed maxime mirũ iis erat,umbras ſuas in noſtrum cælum cadere,nõ in ſuũ:ſolemq́; à læua oriri,et in dexteram occidere potius q̃ è diuerſo.Iidem narrauere,latus inſulæ quod prætenderetur Indiæ x.M.ſtad. eſſe,ab oriente hyberno ultra mõtes Emodos.Seras quoq; ab ipſis aſpici,notos etiam commercio . patrẽ Rachiæ commeaſſe eo.aduenis ibi feras occurſare. Ipſos vero excedere hominum magnitudinẽ,rutilis comis,cæruleis oculis,oris ſono truci,nulli commercio linguæ.Cætera eadẽ quæ noſtri negotiatores.Fluminis vlteriore ripa merces poſitas,iuxta uenalia tolli ab his,ſi placeat permutatio:nõ aliter odio iuſtiore luxuriæ, q̃ ſi perducta mens illuc uſq; cogitet,quid & quo petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata,noſtris vitiis caret . aurum argentumq́; & ibi in pretio . marmor teſtitudinis ſimile,gemmæ margaritæq́; in honore multo præſtantiores,et totius luxuriæ noſtræ cumulus . Ipſorũ opes maiores eſſe dicebant,ſed apud nos opulentiæ maiorẽ uſum.Seruũ nemini,non in diem aut interdiu ſomnũ : ædificia modice ab humo extantia:annonam nunquã augeri, non fora liteſue eſſe : coli Herculem: eligi regem à populo ſenecta clementiaq́;, liberos non habentem:& ſi poſtea gignat,abdicari, ne fiat hæreditariũ regnum.Rectores ei à populo xxx.dari: nec niſi plurium ſententia quenquam capitis damnari: ſic quoq; appellationẽ eſſe ad populum,lxx.iudices dari:ſi liberent ii reum,amplius triginta iis nullam eſſe dignationem,grauiſſimo probro.regi cultũ Liberi patris,cæteris Arabum.regem,ſi quid delinquat , morte multari,nullo interimente,auerſantibus cunctis,& cõmercia etiã ſermonis negantibus . Feſta venatione abſumi,gratiſſimam eam tigribus elephantiſq́; conſtare . Agros diligẽter coli,uitis uſum non eſſe,pomis abundare.Eſſe et in piſcatu uoluptatẽ, teſtudinũ maxime, quarũ ſuperficie familias habitantium contegi:tanta reperiri magnitudine.Vitam hominum centum annis modicã.Hæc cõperta de Taprobane. Quatuor ſatrapiæ,quas in hunc locum diſtulimus,ita ſe habent.

Capiſſene,Carmania. CAP. XXIII.

A Proximis Indo gẽtibus mõtana Capiſſenæ habent Capiſſam urbẽ,quam diruit Cyrus, Arachoſia cũ oppido et flumine eiuſdẽ nõis, quod quidã Cophen dixere,à Semiramide conditũ. Amnis Hermandus præfluens per Abeſten Arachoſiorum . Proximos iis à meridie ad partẽ Arachotarũ faciũt Gedroſos,et à ſeptẽtrione Paropamiſſadas . Cartana oppidũ ſub Caucaſo,quod poſtea Tetrogonis dictum. Hæc regio eſt ex aduerſo.Bactrianorum deinde,cuius oppidũ Alexandria,à cõditore dictũ.Syndraci, Dangulæ,Parapiani,Cantaces,Maci. Ad Caucaſum Cadruſi oppidũ ab Alexãdro conditũ.Infra hæc omnia, ora ab Indo.Ariana regio ambuſta feruoribus deſerusq́ue circumdata,multa tamen interfuſa opacitate: cultores congregat circa duos maxime fluuios , Tonderon & Aroſapen . Oppidum Artacacna . Arius amnis qui ꝑfluit Alexandriã ab Alexandro conditã. patet oppidũ ſtad.xxx.multoq́; pulchrius, ſicut antiquius,Artacabanc iterũ ab Antiocho munitũ, ſtad. l.Doriſci gens.Amnes Pharnacotis,Ophradus,Prophthaſia oppidũ Zaraſparũ,Drangæ,Argetæ,Zarãgæ,Gedruſi.oppida Pucolais,Lymphorta,Methoricũ deſertũ.Amnis Manain.Augutturi gens. Flumen Borru.Gens Vrbi.flumẽ nauigabile Ponamus Pãdorũ finibus.Itẽ Gaberon Sorarũ oſtio portuoſus. Oppidũ Condigrãma.Flumẽ Cophes.Influunt ĩ eũ nauigabilia Sadarus, Paroſpus, Sodinus. Arianæ partẽ eſſe Daritin aliqui uolũt,mẽſuráq; ꝑdunt utriuſq; lõgitudine xix.l.M.paſ.latitudine dimidio minore q̃ India. Alii Gedruſos et Scyros poſuere per clxxxiii.M.paſ. Mox Ichthyophagos Oritas , propria non Indorum lingua loquẽtes,per cc.M.paſ.Inde poſuere Arbiorũ gentẽ per cc.M.Ichthyophagos omnes Alexãder uetuit piſcibus uiuere.Vltra deſerta,deinde Carmania, ac Perſis,atq; Arabia.Sed priuſquã hæc generatim perſequamur,indicare conuenit,quæ prodit Oneſicritus,claſſe Alexandri circumuectus in mediterranea Perſidis ex India,narrata proxime à Iuba: dein eam nauigationẽ,quæ his annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti & Nearchi nauigatio, nec nomina habet mãſionum nec ſpatia.Primumq́; Xylenepolis,ab Alexandro condita,unde cœperunt exordiũ, iuxta quod flumen,aut ubi fuerit,nõ ſatis explanatur.Hæc tamẽ digna memoratu prodũtur ab eis:oppidũ à Nearcho conditũ in nauigatione ea.Flumẽ Nabrũ nauium capax,contra inſula diſtans lxx.ſtad.Alexandria condita à Leonato iuſſu Alexandri in finibus gentis, Argenus portu ſalubri.Flumẽ Tuberũ nauigabile,quod circa Parira. Deinde Ichthyophagi tam lõgo tractu vt xx.dierũ ſpatio prænauigauerint. Inſula quæ ſolis appellatur,& eadem cubile Nympharum,rubẽs,in qua nullum non aĩal abſumitur , incertis cauſis . Ori gens. Flumẽ Carmaniæ Hytanis portuoſum & auro fertile.Ab eo primum ſeptẽtriones apparuiſſe adnotauere.Arcturum nec oĩbus cerni noctibus, nec totis vnquã.Achemenidas uſq; illo tenuiſſe.Aeris & ferri metalla & arſenici & minii exerceri.Inde ꝓmontorium Carmaniæ eſt:ex quo in aduerſa ora ad gentẽ Arabiæ Macas traiectus diſtat l.M.paſ.Inſulæ tres, quarum Organa tantum habitatur aquoſa,à cõtinẽti xxv.M.paſ.Inſulæ iiii iam in ſinu ante Perſida . Circa has hydri marini uicenũ cubitorum adnatãtes terruere claſſẽ.Inſula Aerotadus,itẽ Gauratæ,ĩ quibus Chiani gens.Flumen Hyperis in medio ſinu Perſico, onerariarum nauium capax.Flumen Sitiogagus,quo Paſargadas vii. die nauigatur . Flumen nauigabile Phirſtimus,inſula ſine nõie.Flumẽ Granius modicarum nauium capax, per Suſianen fluit : dextra eius accolunt Deximõtani,qui bitumẽ perficiunt.Flumen Oroatis oſtio difficili niſi peritis.inſulæ ii. paruæ. inde uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis : per euripos tamen

quoſdam

quoſdã peragitur. Oſtium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus & Tigris iuxta Characem. Inde Tigri Suſa. Feſtos dies ibi agentẽ Alexandrum inuenerunt ſeptimo mẽſe, poſtquã digreſſus ab ijs fuerat Patalis, tertio nauigationis. Sic Alexandri claßis nauigauit. Poſtea à Syagro Arabiæ ꝓmõtorio Patalã fauonio, quẽ Hypalum ibi vocant, peti certißimum videbatur xiij. xxxij. M. paß. æſtimatione. Secuta ætas propiorẽ curſum tutioremq́; iudicauit, ſi ab eodẽ promontorio Zizerum amnẽ portũ Indiæ peteret. Diuq́; ita nauigatum eſt, donec cõpendia inuenit mercator, lucroq́; India admota eſt. Quippe omnibus annis nauigatur, ſagittariorũ cohortibus impoſitis. Etenim piratæ maxime infeſtabãt. Nec pigebit totũ curſum ab Aegypto exponere, nunc primũ certa notitia pateſcente. Digna res, nullo anno imperij noſtri minus H-S quingẽties exhauriente India & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneãt. MM. paſſuũ ab Alexãdria abeſt oppidum Iuliopolis. Inde nauigant Nilo Coptũ cccij. M. paß. qui curſus eteſiis flantibus peragitur xij. diebus. A Copto camelis itur, aquationũ ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur Hydreuma xxxij. M. Secũda in monte, diei itinere. Tertia in altero hydreumate à Copto xcv. M. Deinde in monte. Mox ad hydreuma Apollinis, à Copto clxxxiiij. M. paß. Rurſus in monte. Mox ad nouum Hydreuma à Copto ccxxxiiij. M. paß. Eſt & aliud Hydreuma vetus, Troglodyticum nominatur, vbi præſidium excubat diuerticulo ij. miliũ. Diſtat à nouo Hydreumate iiij. M. paſſ. Inde Berenice oppidum, vbi portus rubri maris, à Copto cclviij. M. paſſ. Sed quia maior pars itineris cõficitur noctibus propter æſtus, & ſtatiuis dies abſumuntur, totũ à Copto Berenicen iter duodecimo die pagitur. Nauigare incipiũt æſtate media ante canis ortũ, aut ab exortu protinus. Veniuntque circiter xxx. die Ocelim Arabiæ, aut Canã thuriferæ regionis. Eſt & tertius portus, qui vocatur Muza, quẽ Indica nauigatio nõ petit, nec niſi thuris odorumq́; Arabicorũ mercatores. Intus oppida, regia eius appellatur Saphar, aliudq́; Sabe. Indos autẽ petẽtibus vtiliſsimum eſt ab Oceli egredi. Inde vẽto Hypalo nauigant diebus quadraginta ad primũ emporiũ Indiæ Muzirim, non expetendum propter vicinos piratas, qui obtinẽt locum nomine Hydras, neq; eſt abundans mercibus. Præterea lõge à terra abeſt nauiũ ſtatio, lintribusq́; efferuntur onera, quæ gerũtur. Regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras. Alius vtilior portus gẽtis Necanidon, qui vocatur Becare. Ibi regnat Pãdion, longe ab emporio mediterraneo diſtãte oppido, quod vocatur Moduſa. Regio autẽ ex qua piper monoxylis lintribus Becaren conuehunt, vocatur Cottona: quæ omnia gentium portuumúe aut oppidorũ nomina apud neminẽ priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorũ ſtatus. Ex India renauigant menſe Aegyptio Tybi incipiẽte, noſtro Decembri: aut vtiq́; Mechiris Aegyptij intra diem ſextum, quod fit intra Idus Ianuarias noſtras. Ita euenit, vt eodem anno remeent. Nauigãt autem ex India vento vulturno: & cũ intrauere rubrũ mare, africo vel auſtro. Nunc reuertemur ad propoſitum. Carmaniæ oram patere duodecies centena l. M. paſſ. Nearchus ſcripſit. Ab initio eius ad flumen Sabin c. M. paſſuum. Inde vineas coli & arua ad flumen Andanin, xxv. M. ſpatio. Regio vocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ Zetis & Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras, quod rubrũ dixere noſtri, Græci Erythræũ à rege Erythra, aut (vt alij) ſolis repcuſſu talẽ reddi colorẽ exiſtimantes: alij ab harena terraq́; alij tali aq̃ ipſius natura.

Sinus Perſicus & Arabicus. CAP. XXIIII.

SEd in duos diuiditur ſinus. Is qui ab oriente eſt, Perſicus appellatur xxv. M. paſ. circuitu, vt Eratoſthenes tradit. Ex aduerſo ẽ Arabia, cuius xij. M. paſſ. eſt longitudo. Rurſus altero ambitu ſinu Arabico nominato: oceanũ qui influit, Azaniũ appellant. Perſicum introitum v. M. paſſ. latitudinis, alij iiij. fecerunt. Ab eo ad intimum ſinum recto curſu xi. xxv. M. propemodum conſtat eſſe, & ſitum eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab Indo amne in ſinum Perſicum, atq; illinc Babylonem ab Euphratis paludibus, ſcripſerunt xxv. M. paſſuum eſſe. In Carmaniæ angulo ſunt Chelonophagi, teſtudinum ſuperficie caſas tegentes, carne veſcentes. A flumine Arbi promontorium ipſum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, corijsq́; piſcium veſtiti.

Caſcandrus inſula, Parthorũ regna. CAP. XXV.

AB horũ tractu Indiã verſus Caſcandrus deſerta inſula in oceano l. M. paß. traditur: iuxtaq́; eã freto interfluẽte Stoidis, quæſtuoſa margaritis. A promontorio Carmanis iungũtur Armozei. Quidã interponũt Arbios cccxij. M. paſſ. toto littore. Ibi portus Macedonũ, et ara Alexãdri in promontorio. Amnes Saganos, dein Daras & Salſos. Ab eo promontoriũ Themiſteas, inſula Aphrodiſias habitatur. inde Perſidis initiũ ad flumen Oroatin, quo diuiditur ab Elymaide. Cõtra Perſidẽ inſulæ, Philos, Caſandra, Aratia cũ mõte prealto Neptuno ſacra. Ipſa Perſis aduerſus occaſũ ſita obtinet littora d. l. M. paſſuum, etiam in luxum diues, in Parthorũ iam pridem tranſlata nomen. Horum de imperio nunc paucis. Regna Parthorum duodeuiginti ſunt omnia, ita enim diuidũt prouincias circa duo (ut diximus) maria, rubrũ à meridie, Hyrcanum à ſeptentrione. Ex ijs vndecim, quæ ſuperiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Caſpijsq́; littoribus: ꝑtinẽt ad Scythas, cũ quibus ex æquo degũt. Reliqua ſeptẽ regna inferiora appellãtur. Quod ad Parthos attinet, ſemper fuit Parthia in radicibus montiũ ſæpius dictorũ, qui omnes eas gẽtes prætexũt. Habet ab ortu Arios, à meridie Carmaniã & Arianos, ab occaſu Pratitas, Medos, à ſeptẽtrione Hyrcanos, vndiq́; deſertis cincta. Vlteriores Parthi Nomades appellantur: citra deſerta, ab occaſu vrbes eorum, quas diximus, Iſſatis & Calliope: ab oriente

æſtiuo Europum, ab hyberno Mania: in medio Hecatoupylos, Arſacia: regio Niſæa Parthyenes nobilis, vbi Alexandropolis à conditore.

Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia. CAP. XXVI.

NEceſſarium eſt hoc in loco ſignare & Medorũ ſitũ, terrarumq; faciẽ circumagere ad Perſicum mare, quo facilius deinde reliqua noſcantur. Nanq; Media ab occaſu trãſuerſa oblique Parthiæ occurrẽs, vtraq; regna includit. Habet ergo ipſa ab ortu Caſpios & Parthos, à meridie Sittacenen & Suſianen et Perſida, ab occaſu Adiabenen, à ſeptẽtrione Armeniam. Perſæ rubrũ mare ſemper accoluere, propter quod is ſinus Perſicus vocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Qua vero ipſa ſubit ad Medos Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis aſcenſu per gradus, introitu anguſto, ad Perſepolin caput regni, dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Paſſagardas caſtellum, in quo Cyri ſepulchrum eſt: & horũ Ecbatana oppidum translatũ ab Dario rege ad montes. Inter Parthos et Arianos excurrunt Parætaceni. His gẽtibus & Euphrate, inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus à Meſopotamiã, excepto mucrone eius Arabũq; populis, in priore dictis volumine. Meſopotamia tota Aſſyriorum fuit vicatim diſperſa præter Babylona & Ninum. Macedones eam in vrbes congregauere, propter vbertatem ſoli. Oppida præter iam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroei vocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Meſopotamiæ Nicanore condita Arabis vocatur. Iunguntur his Arabes, introrſus Eldamarij. Super quos ad Pellacoutam flumen Bura oppidum, Salmani & Maſei Arabes. Gordyæis vero iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Supra Silci, Claſſitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Abſitris ad hybernum exortum. Azochis oppidum, Mox in campeſtribus oppida Dioſpage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In vicinia Euphratis Nicephorion, quod vt diximus, Alexander iuſſit condi propter loci opportunitatem. Dicta eſt & in Zeugmate Apamia, ex qua oriẽtem petentes excipit oppidum apprime munitum, quondam ſtadiorum ſexaginta quinque amplitudine, & ſatraparum regia appellatum, quo tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant vt fuerãt Hebata, & ductu Pompeij Magni terminus Romani Imperij Oruros, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus paſſuum. Sunt qui tradunt Euphratem Gobaris præfecti opere deductum, vbi eum diximus findi, ne præcipiti curſu Babyloniam infeſtaret: ab Aſſyrijs vero vniuerſis appellatum Armalchar, quod ſignificat regium flumen. qua deriuatur oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruere Perſæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput diu ſummam claritatẽ obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Meſopotamiæ Aſſyriæq; Babylonia appellata ẽ, ſexaginta milia paſ. amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in ſingulos pedes ternis digitis mẽſura ampliore, quàm noſtra, interfluo Euphrate, mirabili ope vtroq;. Durat adhuc ibi Iouis Beli tẽplũ. Inuẽtor hic fuit ſideralis ſciẽtiæ. Cætero circuitu in ſolitudinẽ rediit, exhauſta vicinitate Seleuciæ, ob id cõditæ à Nicatore ĩtra nonageſimũ lapidem, in confluente Euphratis foſſa perducti atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac ſui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis vrbanæ d.c.M. eſſe: ſitum vero mœniũ aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertiliſſimũ. Inuicẽ ad hanc exhauriendam, Cteſiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nũc eſt caput regni. & poſtquam nihil proficiebatur, nuper Vologeſus rex aliud oppidum Vologeſocertam in vicino condidit. Sunt etiamnũ in Meſopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc ſicut Babylon, iuxta flumen Narragã, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorũ Perſæ diruere. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem ſitu locantur, ad meridiem verſi. Ab his Notitæ & Orthophantæ, & Græciochantæ. Euphrate nauigari Babylonem è Perſico mari cccexij.M. paſſ. tradunt Nearchus & Oneſicritus. Qui vero poſtea ſcripſere, à Seleucia ccccxc.M. Iuba à Babylone Characem clxxv.M. paſſuum. Fluere aliqui vltra Babylonem continuo alueo priuſquam diſtrahitur in irrigua lxxxvij.M. Vniuerſo autem curſu xi.M. paſſ. Inconſtantiam menſuræ diuerſitas autorum facit, cum Perſæ quoq; ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. Vbi deſinit alueo munire, ad confiniũ Characis accedentẽ tractu, ſtatim infeſtant Attali latrones Arabum gens. Vltra quos ſcenitæ. Ambitu uero Euphratis Nomades Arabiæ vſque ad deſerta Syriæ, vnde in meridiem flecti eum diximus, ſolitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abeſt à capite Meſopotamiæ Euphratem nauigantibus vndecies centena xxv.M. paſſ. A mari rubro ſi Tigri nauigetur, cccxx. M. A Zeugmate d. xxvij.M. Zeugma à Seleucia Syriæ ad noſtrũ littus, cxxxij.M. Hæc eſt ibi latitudo terrarũ inter duo maria. Parthici vero regni d.cccc.xliiij.M. paſſuum. Eſt etiamnum oppidum Meſopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod vocant Digbam.

Flumen Tigris. CAP. XXVII.

SEd & de Tigri ipſo dixiſſe cõueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte cõſpicuo in planitie. Loco nomẽ Elongoſine eſt. Ipſius, qua tardior fluit, Diglito: vnde concitatur, à celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellãt Medi ſagittam. Influit lacum Arethuſam omnia illata pondera ſuſtinentẽ, & nitrũ nebulis exhalantem. Vnum genus ei piſcium eſt, * idq; tranſcurrentis non miſcetur alueo, ſicut nec è Tigri piſces

* iiſque tráſcurrẽtes nõ miſcẽtur al.

Digitized by Google

piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis: tranſuectusq́; occurrente Tauro mõte in ſpecu mergitur: ſubterq́; lapſus, à latere altero eius erũpit. Locus vocatur Zoroanda. Eundem eſſe manifeſtũ eſt, quod demerſa perfert. Alterum deinde trãſit lacũ, qui Thoſpites appellatur, rurſusq́; in cuniculos mergitur, et poſt xxv. M. paſſ. circa Nymphæũ redditur. Tam vicinũ Arſaniæ fluere eum in regione Arhene Claudius Cæſar autor eſt, ut cum intumuere, confluant, nec tamen miſceãtur, leuiorq́; Arſanias innatat iiij. M. ferme ſpatio: mox diuiſus in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia acceptis fluminibus claris, Partheni, Agnice, Pharione, Arabas Orios Adiabenosq́; diſterminans, & quam diximus Meſopotamiã faciẽs, luſtratis mõtibus Gordyæorum circa Apamiam Meſenes oppidũ, citra Seleuciam Babyloniã cxxv. M. paſſuũ, diuiſus ĩ alueos duos, altero meridiẽ ac Seleuciã petit, Meſenen perfundẽs: altero ad ſeptentrionem flexus, eiuſdem gentis tergo campos Cauchas ſecat. Vbi remeauere aquæ, Paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex Media Choaſpẽ: atq; (vt diximus) inter Seleuciã & Cteſiphontem vectus, in lacus Chaldaicos ſe fundit, eosq́; lxx. M. paſſ. amplitudine implet. Mox vaſto alueo profuſus, dextra Characis oppidi infertur mari Perſico decumo ore. Inter duorũ amnium oſtia xxv. M. paſſuum fuere, aut (vt alij tradunt) vij. M. vtroq; nauigabili. Sed longo tẽpore Euphratem præcluſere Orcheni, & accolæ agros rigantes, nec niſi per Tigrin defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictũ eſt de Meſene. Oppidum eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Cteſiphonte, non palmetis modo, verum & olea pomisq́; alijsq́; arbuſtis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mons, ex Armenia inter Medos Adiabenosque veniens, ſupra Paratacenen & Perſidem. Chalonitis abeſt à Perſide cccclxxx. M. paſſ. Tantum à Caſpio mari Aſſyriam abeſſe compẽdio itinerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; Meſenen Sittacene eſt, eadem Arbelitis & Palæſtine dicta. Oppidũ eius Sitace Græcorum ab ortu eſt, & Sabata. Ab occaſu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotũ. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris ſuæ impoſuit, Tigris circumfunditur. Hæc dimiditur Archoo. Infra eſt Suſiane, in qua vetus regia Perſarum Suſa à Dario Hyſtaſpis filio condita: abeſt à Seleucia Babylonia ccccl. M. paſſ. tantundẽ ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanũ. In ſeptentrionali Tigris alueo oppidũ ẽ Babytace. Abeſt à Suſis cxxxv. M. paſſ. Ibi mortalium ſoli aurum in odio cõtrahunt: Id defodiunt, ne quo cui ſit in vſu. Suſianis ad orientẽ verſus iunguntur Coſæi latrones, & Mizæorum xl. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthuſi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui ptendũtur ſupra Elymaida, quã Perſidi in orã iunximus. Suſa à Perſico mari abſunt ccl. M. paſſuũ. Qua ſubijt ad eã claſſis Alexãdri Paſitigri, vicus ad lacum Chaldaicũ vocatur Aphle, vnde Suſa nauigatione lxv. M. d. paſ. abſunt. Suſianis ab oriẽte proximi ſunt Choſiei: ſupra Choſieos ad ſeptentrionem Meſobatene ſub mõte Cambalido, qui eſt Caucaſi ramus, inde molliſſimo tranſitu in Bactros. Suſianen ab Elymaide diſterminat amnis Eulæus, ortus in Medis: medioq́; ſpatio cuniculo cõditus, ac rurſus exortus & per Meſobatenẽ lapſus, circuit arcem Suſorum ac Dianæ tẽplum auguſtiſſimũ illis gẽtibus, & ipſe in magna ceremonia. Siquidẽ reges nõ ex alio bibunt, & ob id in longinqua portãt. Recipit amnem Hedypnum, præter Aſylum Perſarum venientem, & vnũ ex Suſianis. oppidũ iuxta eũ Magoa, à Charace xv. M. paſſuũ. Quidã hoc in extrema Suſiana ponunt ſolitudinibus proximũ. Infra Eulæũ Elymais eſt, ĩ orã iuncta Perſidi, à flumine Oroati ad Characẽ ccxl. M. paſ. Oppida eius Seleucia & Soſirate, appoſita monti Caſyro. Oram quæ præiacet, minorum Syrtiũ vice diximus inacceſſam cœno, plurimum limi deferentibus Brixia & Ortacea amnibus: madente & ipſa Elymaide in tantũ, vt nullus ſit niſi circuitu eius ad Perſidem aditus. Infeſtatur & ſerpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maxime inuia, Characene vocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus expoſita prius M. Agrippæ ſententia. Nanq; is Mediam & Parthiam, & Perſidem ab oriente Indo, ab occidente Tigri, à ſeptentrione Tauro, Caucaſo, à meridie rubro mari terminatas, patere in longitudinem xiij. xx. M. paſſ. in latitudinem d. cccxl. prodidit. Præterea per ſe Meſopotamiam ab oriente Tigri, ab occaſu Euphrate, à ſeptentrione Tauro, à meridie mari Perſico incluſam, longitudine octingẽtorũ M. paſ. latitudinẽ ccclx. Charax oppidum Perſici ſinus intimum, à quo Arabia Eudæmõ cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluẽtes, dextra Tigrin, læua Eulæum iij. M. paſ. laxitate. Cõditum eſt primũ ab Alexãdro magno: qui colonis ex vrbe regia Durine (quæ tũ interijt) deductis, militũq́; inutilibus ibi relictis, Alexãdriã appellari iuſſerat: pagũq́; Pellæũ, à patria ſua, quẽ proprie Macedonũ fecerat. Flumina id oppidũ expugnauere. Poſtea Antiochus reſtituit, quintus regũ, et ſuo nomine appellauit. Iterũq́; infeſtatum Paſines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabũ, quem Iuba ſatrapen Antiochi fuiſſe falſo tradit, oppoſitis molibus reſtituit: nomẽq́; ſuũ dedit, emunito ſitu iuxta in longitudinẽ iij. M. paſ. in latitudinẽ paulo minus. Primo fuit à littore ſtadijs x. maritimũ, etiã inde pſeudo porticus habet: Iuba vero prodẽte l. M. paſ. Nũc abeſſe à littore cxx. M legati Arabũ noſtriq́; negociatores, qui ĩde venere, affirmãt. Nec vlla in parte plus aut celerius profecere terra fluminibus inuectæ. Magis id mirũ eſt, æſtu lõge vltra id accedente non repercuſſas. Hoc in loco gẽitum eſſe Dionyſiũ, terrarum orbis ſitus recentiſſimum autorem conſtat, quem ad commentanda omnia in orientem præmiſit diuus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasq́; res maiore filio. Nõ me præterit, nec ſum oblitus,

oblitus, ſui quenq; ſitus diligentiſſimum autorem viſum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma Romana ſequi placet nobis, Iubamq; regem, ad eundem Caium Cæſarem ſcriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica.

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris inſulæ. CAP. XXVIII.

ARabia gentium nulli poſtferenda, amplitudine longiſſima à monte Amano à regione Ciliciæ, Comageneſq; deſcẽdit, vt diximus, multis gentibus eorũ deductis illo à Tigrane magno, ſponte vero ad mare noſtrũ littuſq; Aegyptiacum, vt docuimus: necnon in media Syria ad Libanum montẽ penetrantibus Nubeis, quibus iunguntur Ramiſi, deinde Taranei, deinde Patami. Ipſa vero peninſula Arabia inter duo maria, rubrum Perſicumq; procurrens, quodam naturæ artificio ad ſimilitudinem atq; magnitudinem Italiæ mari circumfuſa, in eandem etiam cœli partem nulla differẽtia ſpectat. Hæc quoq; in illo ſitu felix. Populos eius à noſtro mari vſq; ad Palmyrenas ſolitudines diximus: reliqua nũc inde peragemus. Nomades infeſtatoreſq; Chaldæorum Scenitæ (vt diximus) claudunt, et ipſi vagi, *ſed à tabernaculis cognominati, quæ cilicijs metantur vbi libuit. Deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in conualle, paulo minus ij. M. paſſ. amplitudinis, circundatum montibus inacceſſis amne interfluente. Abeſt à Gaza oppido littoris noſtri d.c. M. à ſinu Perſico cxxij. M. Huc conuenit vtrunq; biuium, eorum qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza venerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Characem vſq;, oppidis quondam claris à Semiramide cõditis, Abeſamide & Soractia. Nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum quod Characenorum regi paret in Paſitigris ripa, Forath nomine, in *quo à Petra cõueniunt, Characemq; inde xij. M. paſſ. ſecundo æſtu nauigant. E Parthico enim regno nauigantibus vicus Teredon, infra confluentem Euphratis & Tigris; læua fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis interuallis Tigris prænauigari tradunt, Barbatiam, mox Thumatam: quod abeſſe à Petra x. dierum nauigatione, noſtri negociatores dicunt, Characenorũq; regi parere: & Apamiam ſitam vbi reſtagnatio Euphratis cum Tigri confluat. Itaq; molientes incurſionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri. Nunc à Charace dicemus oram, Epiphani primum exquiſitam: locus vbi Euphratis oſtiũ fuit, flumen ſalſum, promontorium Chaldone, voragini ſimilius quàm mari per l. M. ora, flumen Achana, deſerta c. M. paſſ. vſq; ad inſulam Icharam. Sinus Capeus quem accolunt Gaulopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra v. M. paſſ. amplitudine, turres hẽt ex ſalis quadratis molibus, à littore l. M. paſſ. regio Attene. Ex aduerſo Tylos inſula, totidem millibus à littore, plurimis margaritis celeberrima cũ oppido eiuſdẽ nominis: iuxtaq; altera minor, à promontorio eius xij. M. paſſ. Vltra magnas aſpici inſulas tradunt, ad quas non ſit peruentum. Huius ambitũ cxij. M. d. paſſuum, à Perſide longius abeſſe, adiri vno alueo anguſto. Inſula Aſgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Borgodi, Catarei, Nomades. Flumen Cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit Iuba, ꝓtermiſſa mentione oppidi Omanorum Batraſabbes, & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ & Athanæ, quæ nũc oppida maxime celebrari à Perſico mari noſtri negociatores dicunt. A flumine Canis, vt Iuba tradit, mons aduſto ſimilis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi, inſula deſerta, gentes Bathymi. Eblitei montes, inſula Omænus. Portus Machorbæ, inſulæ Etaxalos, Onchobrice: gens Chadei. Inſulæ ſine nominibus multæ. Celebres vero Iſura, Rhinnea, & proxima in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ literis incognitis. Goboea portus. Bragæ inſulæ deſertæ. Gens Thaludei. Dabanegoris regio. Mons Orſa cum portu. Sinus Duatus, inſulæ multæ. Mons Tricoryphos, Regio Cardalena, inſulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Littus Hammeum, vbi auri metalla. Regio Canauna, gentes Apitami, Gaſani. Inſula Deuadæ. Fons Goralus, Garpheti, inſulæ Aleu & Amnamethu. Gens Darræ, inſulæ Chelonitis, Ichthyophagon multæ, Eodanda deſerta, Baſag. Multæ Sabaorum. Flumina, Thamar, Amnon, inſulæ Dolicæ. Fõtes, Daulotes, Dora: inſulæ Pteros, Labanis, Coboris, Sambracate, & oppidum eodem nomine in continenti. A meridie inſulæ multæ, maxima Camari. Flumen, Myſecros. Portus, Leupas. Scenitæ Sabai. Inſulæ multæ. Emporium eorũ Acila, ex quo in Indiam nauigatur. Regio, Amithoſcuta, Damnia. Mizi maiores & minores, Drimati, Macæ. Horum promontorium contra Carmaniam eſt. Diſtat l. M. paſ. Mira res ibi traditur: Numeniũ ab Antiocho rege Meſenæ præpoſitum ibi viciſſe eodem die claſſe, æſtuq; reuerſo iterum equitatu cõtra Perſas dimicantem, & gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno ſtatuiſſe. Inſula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege ibi ſepulto. Diſtat à cõtinente cxxv. M. paſſ. circuitu cxij. M. paſſ. Nec minus altera clara in Azanio mari Dioſcuriada, diſtãs à Syagro extimo ꝓmontorio cclxxx. M. paſſ. reliqui in continente à noto etiã num Antarida, in montes vij. dierũ tranſitus. Gentes Larendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, ſed maximis: Nagia, & Tamna templorum lxv. Hæc eſt amplitudinis ſignificatio. Promontoriũ, à quo ad continentem Troglodytarum l. M. paſſ. Toani, Accbitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agrei, Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clariſſimi, ad vtraq; maria porrectis gentibus. Oppida eorum in rubro littore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Naſcus, Cardaua, Carnus, & quo merces odorũ deferunt Tomala. Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sobotale lx. templa muris includẽs. Regia

tamen

*ſic à tabernaculis cognominati cilicijs, quæ metan.

*quod

Digitized by Google

tamen omnium eſt Mariaba.ſinum obtinet xciiij. M. paß.refertũ inſulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minæi, mare accolunt & Elamitæ. Oppidum eiuſdem nominis. Iis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby quod Græci Apaten vocant: Arſicodani, Vadei cum oppido magno, Baraſei, Lichenii, Sygaros inſula, quam canes non intrant, expoſitiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo Leanitæ qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in ſinu Laana, vel, vt alij, Aelana. Nam & ipſum ſinum noſtri Aelaniticum ſcripſere, alij Elenaticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Leniticũ. Circuitus Arabiæ à Charace Laana colligere ꝓditur quadragies octies centena lxv.M. Iuba paulominus xl.M. putat. Latißima eſt à ſeptentrione inter oppida Heroũ & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicãtur. Nabateis Thimaneos iunxerunt veteres, nunc ſunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidum in quo omnis negociatio conuenit, Hemnatæ, Analitæ oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Chariati: Achoali, oppidum Phoda: ac Minæi, à rege Cretæ Minoe (vt exiſtimant) originem trahentes, quorum Charmei, oppidũ xiiij. M. paſſuum Mariaba, Baramalacum, & ipſum non ſpernendum item Carnon: Rhammei, & horum origo Rhadamantus putatur frater Minois. Homeritæ, Maſſala oppido. Hamirei, Gedranitæ, Ampræ, Iliſanitæ, Bachilitæ, Sammei, Amathei cum oppidis Neſſa & Cenneſeri. Zamareni cum oppidis Saiace, Scantate, Bacaſcami. Riphearma oppidum, quo vocabulo hordeum appellant. Autei, & Raui, Gyrei & Mathatai. Helmodenes cum oppido Ebode. Agathari in montibus, oppido xx.M. paß. in quo fons Emiſchabales, quod ſignificat camelorum. oppidum Ampelone, colonia Mileſiorum. Actrida oppidum: Calingij, quorum Mariaba oppidum ſignificat dominos omnium. Oppida, Pallon, Murannimal iuxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidum, Athenæ. Caurarani, quod ſignificat ditiſſimos armento, Coranitæ, Caſani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethuſa, Lariſſa, Chalcis, deleta varijs bellis. Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab autoribus qui ante ſcripſerunt, Egran, Anneſtum, Eſcam, Magaſum, Tammacum, Labeciam, & ſupradictam Mariabam, circuitu vi.M. paß. Itẽ Caripeta, quo longiſſime proceſſit. Cætera explorata retulit, Nomades lacte & ferina carne veſci. Reliquos vinum vt Indos palmis exprimere, oleum ſeſame. Numeroſiſſimos eſſe Homeritas, Mineis fertiles agros palmetis arbuſtiſq;, in pecore diuitias. Cerbanos & Arios armis præſtare, maxime Chatramotitas. Careis latiſſimos & fertiliſſimos agros. Sabæos ditiſſimos ſyluarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorũ riguis, mellis ceræq; prouẽtu. De odoribus ſuo dicemus volumine. Arabes, mitrati degunt, aut intonſo crine: barba abraditur, præterquàm in ſuperiore labro. Aliis & hæc intonſa: mirumq; dictu, ex innumeris populis pars æqua ĩ cõmerciis aut latrociniis degit: ĩ vniuerſum gẽtes ditiſſimæ, vt apud quas maxĩe opes Romanorũ Parthorũq; ſubſidãt, vẽdentibus quæ è mari aut ſyluis capiãt, nihil inuicẽ redimẽtibus. Nũc reliquã orã Arabiæ cõtrariã perſequemur. Timoſthenes totũ ſinũ quatridui nauigatione in longitudinẽ taxauit, bidui in latitudinẽ, anguſtias iiij.M.d. paſ. Eratoſthenes ab oſtio xiii. M. in quanq; partẽ. Artemidorus Arabiæ latere xiiij.l.M.

Sinus maris rubri, Troglodytici & Aethiopici. CAP. XXIX.

Troglodytico vero xi.lxxxii.M. paſſuum, Ptolemaida vſq; Agrippa xiiii.xxii.M. paſ. ſine differentia laterũ. Pleriq; latitudinẽ cccclxij. prodiderũt, faucesq; hyberno oriẽti obuerſas, alij iiii.M. alij vii.M. alij xij.M. paſ. patere. Situs autẽ ita ſe hẽt. A ſinu Aelanitico alter ſinus quẽ Arabes Aeant vocant, in quo Heroum oppidum eſt. Fuit & Cambyſis inter Nelos & Marchadas, deductis eo ægris exercitus. Gens Tyra. Danoon portus, ex quo nauigabilem alueum perducere in Nilũ, qua parte ad Delta dictũ decurrit lxij.M. paſ. interuallo (quod inter flumen & rubrũ mare intereſt) primus omnium Seſoſtris Aegypti rex cogitauit: mox Darius Perſarũ. deinde Ptolemæus ſequẽs: qui & duxit foſſam latitudine pedum c. altitudine xxx. in longitudinẽ xxxvij. M. d. paß. vſq; ad fontes amaros: vltra deterruit inũdationis metus, excelſiore tribus cubitis rubro mari comperto, quàm terra Aegypti. Aliqui non eã afferunt cauſam, ſed ne immiſſo mari corrũperetur aqua Nili, quæ ſola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequẽtatur à mari Aegyptio, quod eſt triplex. Vnũ à Peluſio per harenas, in quo niſi calami defixi tegant, via non reperitur, ſubinde aura veſtigia operiente. Alterum vero ij.M. paſſuũ vltra Caſium montem, quod à lx.M. paſſuum redit in Peluſiacã viam. Accolunt Arabes Autei. Tertiũ à Gerro (quod Adipſon vocant) per eoſdem Arabes lx.M. paß. propius, ſed aſperũ montibus & inops aquarum. Eæ viæ omnes Arſinoen ducunt, conditam ſororis nomine in ſinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho: qui primus Troglodyticẽ excuſſit, amnem qui Arſinoen præfluit, Ptolemæũ appellauit. Mox oppidum paruum eſt Aennũ, pro quo alij Philoteram ſcribunt. Deinde ſunt Azarei, ex Troglodytarum connubiis Arabes feri: Inſulæ, Sapirene, Scytala, mox deſerta ad Myos hormon, vbi fons Tadnos, mons Eos, inſula Lambe, portus multi, Berenice oppidũ matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodyticæ, quam priſci Michoen, alii Midoen dixere. mons Pentedactylos. inſulæ Stenæ diræ aliquot, Halonneſi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ nomen dedit. Sinus inſulis refertus: ex iis quæ Maræ vocantur,

Google

vocantur, aquoſæ: quæ Eratonos, ſitiens. Regum ij præfecti fuere. Introrſus Candei, quos Ophiophagos vocant, ſerpentibus veſci aſſueti. Neq; alia regio fertilior earum. Iuba qui videtur diligentiſſime proſecutus hæc, omiſit in hoc tractu (niſi ſi exemplarium vitium eſt) Berenicen alteram, quæ Panchryſos cognominata eſt. Tertiam quæ Epidires, inſignem loco. Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente, vbi fauces rubri maris, iiij. M d. paſſ. ab Arabia diſtant. Inſula ibi Cytis, topazium ferens & ipſa. vltra ſylvas, vbi Ptolemais à Philadelpho condita ad venatus elephantorum ob id Epiteras cognominata, iuxta lacum Monoleum. Hæc eſt regio ſecundo volumine à nobis ſignificata: in qua xlv. diebus ante ſolſtitium, totidemque poſtea, hora vi. conſumuntur vmbræ, & in meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in ſeptẽtrionem: cum in Berenice quam primam poſuimus, ipſo die ſolſtitij vi. hora vmbræ in totum abſumantur, nihilque adnotetur aliud noui, d. cij. M. paſſ. interuallo à Ptolemaide: res ingẽtis exempli, locuſq; ſubtilitatis immenſæ, mundo ibi deprehenſo: cum indubitata ratione vmbrarum, Eratoſthenes menſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc Azanium mare, promontorium quod aliqui Hippalum ſcripſere. Lacus, Mandalum. Inſula Colocaſitis, & in alto multæ, in quibus teſtudo plurima. Oppidum, Sucha, inſula Daphnidis. Oppidum Aduliton. Aegyptiorũ hoc ſerui à dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiã Aethiopum. Abeſt à Ptolemaide v. dierum nauigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, celtium teſtudinum, ſphingia, mancipia. Supra Aethiopes Aroteræ. inſulæ quæ Aliæu vocantur, item Bacchias & Antibacchias, & Stratonis. Hinc in ora Aethiopiæ ſinus incognitus, quod admiretur, cũ vlteriora mercatores ſcrutẽtur. Promõtorium in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltra Iſidis portus x. dierum remigio ab oppido Adulitarum diſtans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ Pſeudopylæ vocantur, interiores totidem Pylæ. In altera ſtelæ lapideæ literis ignotis. Vltra ſinus Abalites. Inſula Diodori, & aliæ deſertæ. per cõtinentem quoq; deſerta. Oppidum Gaza, promontorium & portus Moſſylites, quo cinnamomũ deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui vnum Aethiopiæ oppidum vltra ponunt in littore Baragaza. A Moſſylite promõtorio Atlanticum mare incipere vult Iuba, præter Mauritanias ſuas Gadis vſq; nauigandum coro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio Indorum quod vocatur Lepte acra, ab alijs Drepanũ, proponit recto curſu præter exuſta ad Malchu inſulam xv. M. paſſ. eſſe. Inde ad locum quem vocant Sceneos, ccxxv. M. Inde ad inſulam Sadanũ cl. M. paſſuum. Sic fieri ad apertũ mare xviij lxxxv. M. paſſ. Reliqui omnes propter ſolis ardorem nauigari poſſe non putauerunt. Quin & commercia ipſa infeſtant ex inſulis Arabes Aſcitæ appellati, quoniam bubulos vtres binos ſternentes ponte, piraticam exercent ſagittis venenatis. Gentes Troglodytarum idem Iuba tradit Therothoas à venatu dictos, miræ velocitatis: ſicut Ichthyophagos, natantes ceu maris animalia: Bargenos, Zageras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin & accolas Nili à Syene non Aethiopũ populos, ſed Arabum eſſe dicit vſq; Meroen. Solis quoq; oppidum quod non procul Memphi in Aegypti ſitu diximus, Arabas cõditores habere. Sunt & qui vlteriorem ripam Aethiopiæ auferant, adnectantque Africæ. ripas autem incoluere propter aquã. Nos relicto cuiq; intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine vtrinq; ponemus. A Syene, & prius Arabiæ latere, gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompſon, quam quidam appellauerunt Thatbicen, Aranium, Seſanium, Sandura, Naſaudũ, Anaudoma, Cumara, Beta & Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mæchindira, Noa, Gophoa, Gyſtate, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupſia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ. ſic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidum in mõte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam, quod Arabes Myrſon vocauere. deinde Tacompſon, Aranium, Seſanium, Piden, Mamuda, Corambin, iuxta eam bituminis fontem, Hammodara, Proſda, Parenta, Mama, Teſſatas, Gallas, Zoton, Graucomen, Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacometas, Nomadas in tabernaculis uiuẽtes: Cyſten, Pẽman, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupſin, Daſelin, Patin, Gambreues, Magaſen, Segaſmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macua, Scammos, Goram in inſula: ab iis Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africa latere tradita ſunt eodem nomine Tacõpſon altera, ſiue pars prioris: Mogora, Sea, Edoſa, Pelenaria, Pyndis, Maguſa, Bauma, Linthuma, Spyntuma, Sydopta, Genſos, Pindicitora, Eugoa, Orſima, Suaſa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton vocarunt: Pagoarga, Zamnes, vnde elephanti incipiunt: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroen, antequam Bion ſcriberet, deletum. Hæc ſunt prodita vſque Meroen, ex quibus hoc tempore nullum prope vtroque latere extat. Cætera ſolitudines nuper renunciauere principi Neroni, miſſi ab eo milites prætoriani cũ tribuno ad explorãdum, inter reliqua bella & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eo arma Romana diui Auguſti temporibus, duce P. Petronio, & ipſo equeſtris ordinis præfecto Aegyptus. Oppida eorum expugnauit, quæ ſola inuenerat, quo dicemus ordine: Pſelchin, Primin, Aboccin, Phthurin, Cambuſin, Attenan, Stadiſin, vbi Nilus præcipitans ſe, fragore auditum accolis aufert. Diripuit & Napata. Longiſſime autem à Syene progreſſus eſt d.ccclxx. M. paſſuum.

Nec tamen

Nec tamen arma Romana ibi ſolitudinem fecerunt. Aegyptiorũ bellis attrita eſt Aethiopia, uiciſſim imperitando ſeruiendoq́;, clara & potens etiam uſq; ad Troiana bella Memnone regnante, & Syriæ imperitaſſe eam, noſtroq́ue littore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo & de menſura eius uaria prodidere: primus Dalion vltra Meroen longe ſubuectus: mox Ariſtocreon, & Bion, & Baſilis: Simonides minor, etiã quinquennio in Meroe moratus cum de Aethiopia ſcriberet. Nam & Timoſthenes claſſiũ Philadelphi præfectus, ſine menſura dierũ lx. à Syene Meroen iter prodidit. Eratoſthenes d.cxxv. M. Artemidorus d.c. M. Seboſus ab Aegypti extremis ſexdecies centena lxxv. M. paſ. unde proxime dicti xij. lxx. Verum omnis hæc finita nuper diſputatio eſt, quoniã à Syene d.cccclxij. M. Neronis exploratores renũciauere his modis: A Syene Hieran ſycaminõ liiij. M. paſſ. Inde Tania lxxv. M. paſ. regionẽ Euonymiton Aethiopũ primã cxx. Acinã liiij. M. Pitaran xxv. Tergedum cvi. M. inſulam Gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primum uiſas aues pſittacos, et ab altera (quæ uocatur artigula) animal ſphingion, à Tergedo cynocephalos. Inde Napata lxxx. M. Oppidum id paruum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulã Meroen ccclx. M. Herbas circa Meroen demum viridiores ſyluarũq́; aliquid apparuiſſe, & rhinocerotũ elephãtorumq́; ueſtigia. Ipſum oppidũ Meroen ab introitu inſulæ abeſſe lxx. M. paſſ. iuxtaq́; aliã inſulam Tatu dextro ſubeuntibus alueo, quæ portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacen, quod nomẽ multis iam annis ad reginas tranſiit. Delubrum Ammonis & ibi religioſum, & toto tractu ſacella. Cæterum cum potirentur rerum Aethiopes, inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum ccl. M. dare ſolitam, artificum cccc. M. alere. Reges Aethiopum xlv. & hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominum effigies. CAP. XXX.

Vniuerſa uero gẽs Aetheria appellata eſt, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Aethiope Aethiopia. Animaliũ hoĩumq́; effigies monſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirũ, artifici ad formãda corpora, effigieſq́; cælãdas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gẽtes eſſe ſine naribus, æquali totius oris planicie. Alias ſuperiore labro orbas, alias ſine linguis. Pars etiã ore concreto, & naribus carens, uno tantũ foramine ſpirat, potumq́; calamis auenæ trahit, et grana eiuſdem auenæ ſponte proueniẽtis ad ueſcendũ. Quibuſdã pro ſermone nutus motuſq́; membrorum eſt. Quibuſdam ante Ptolemæum Lathyrum regem Aegypti ignotus fuit uſus ignium. Quidam & Pygmæorũ gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus orıretur. In ora autem vbi deſiimus, continui montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodıtis & rubro mari à Meroe tractus omnis ſuperponitur: à Napata tridui itinere [illegible]

ad rubrum littus, aqua pluuia ad uſum compluribus locis ſeruatur, fertiliſſima regione quæ intereſt auri. Vlteriora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroen Megabari, quos aliqui Adiabaras nominauere, oppidum habent Apollinis. Pars eorũ Nomades, quæ elephantis ueſcitur. Ex aduerſo in Aphricæ parte Macrobij. Rurſus à Megabaris Memnones et Danelli, dierumq́; xx. interuallo Critenſi. ultra eos Dochi. deinde Gymnites ſemper nudi. mox Anderæ, Mathitæ, Meſagebes, Hipporeæ, atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum lacte uiuentes, Olabi, Syrbotæ, qui octonum cubitorum eſſe dicuntur. Ariſtocreon Libyæ latere à Meroe oppidum Tolen dierũ v. itinere tradit. Inde dierũ xij. Eſar Aegyptiorum oppidum, qui Pſammetichum fugerint in eo produntur annis ccc. habitaſſe. Contra in Arabico latere Daron oppidum eſſe eorum. Bion autem Sapen uocat, quod ille Eſar, et ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eorum in inſula Sembobitin, & tertium in Arabia Sai. Inter montes autem & Nilum Symbari ſunt, Phalanges, in ipſis uero montibus Aſachæ multis nationibus. Abeſſe à mari dicuntur dierum v. itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Inſula in Nilo Semberritarum, reginæ paret. Ab ea Nubei Aethiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impoſitum, Tenupſis. Sambri, apud quos quadrupedes omnes ſine auribus, etiam elephanti. At ex Africa parte Ptoembari, Ptoemphanæ, qui canem pro rege habent: motu eius imperia augurantes: Auruſpi oppido longe à Nilo ſito. Poſtea Achiſarmi, Phaliges, Marigerri, Caſamarri. Bion & alia oppida in inſulis tradit, à Sembobiti Moroen verſus dierum toto itinere xx. Proximæ inſulæ oppidum Semberritarum ſub regina: & aliud Aſar alterius oppidum Daron. Tertiam Medoen uocãt, in qua oppidum Aſel. Quartam eodem quo oppidum nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi, Agroſpi, Aegipam, Cãdrogari, Arabam, Summaram. Regio ſupra Sirbitum, ubi deſinunt montes, traditur à quibuſdam habere maritimos Aethiopas, Niſicaſtes, Niſitas, quod ſignificat ternum & quaternum oculorum viros: non quia ſic ſint, ſed quia ſagittis præcipua contẽplatiõe utãtur. Ab ea uero parte Nili quæ ſupra Syrtes maiores oceanumq́; meridianum protenditur, Dalion uocatos eſſe dicit, pluuia tantum aqua utentes Ciſoros, Longoporos. Ab Oecalicibus dierum quinque itinere Vſibalcos, Iſuelos, Pharuſos, Valios, Ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde ſabuloſa: ad occidentem uerſus Nigræ, quorum rex unum oculum habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonum carnibus maxime uiuentes. Pamphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne ueſcentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabatitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Deinde Heſperij, Perorſi quos in Mauri-

g taniæ

Digitized by Google

taniæ confinio diximus. Pars quædam Aethiopum locuſtis tantum viuit, fumo & ſale duratis in annua alimenta: ȝi quadrageſimum annum vitæ non excedunt. Aethiopum terram uniuerſam cum mari rubro patere in longitudinem ſemel & vicies centena lxx. M. paſſ. in latitudinem cum ſuperiore Aegypto duodecies centena xcvij. M. Agrippa exiſtimauit. Quidam latitudinē *longitudinē ita diuiſerunt. A Meroe Sirbitum xij. dierū nauigationē. Ab ea xij. ad Danellos. Ab ijs ad oceanū Aethiopicū vi. dierū iter. In totū aūt ab oceano ad Meroen dccxxv. M. paſ. eſſe inter autores fere cōuenit: inde Syenen quātū diximus. Sita eſt Aethiopia ab oriēte hyberno ad occidētē hybernū. Meridiano cardine ſyluæ hebeno maxime uirent: à media eius parte imminēs mari mons excelſus, æternis ardet ignibus, Theon ochema dictus Græcis: à quo nauigatio quatridui ad promontoriū quod Heſperion ceras vocatur, confine Africæ iuxta Aethiopes Heſperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate ueſtitos Aegipanum Satyrorumq; produnt.*

Inſulæ Aethiopici maris. CAP. XXXI.

INſulas toto eo mari et Ephorus cōplures eſſe tradidit, et Eudoxus, et Timoſthenes, Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem, vt equos incolæ talentis auri permutarēt. Alteram, ubi ſacer mons opacus ſylua repertus eſſet, diſtillantibus arboribus odore miræ ſuauitatis. Contra ſinum Perſicum Cerne nominatur inſula aduerſa Aethiopiæ, cuius neq; magnitudo, neq; interuallū à cōtinente cōſtat. Aethiopas tantū populos habere pditur. Ephorus autor eſt, à rubro mari nauigantes in eam nō poſſe propter ardores vltra quaſdā columnas (ita appellantur paruæ inſulæ) prouehi. Polybius in extrema Mauritania contra mōtem Atlantem à terra ſtadia octo abeſſe prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerſo maxime Carthaginis à continente paſſus mille: non ampliorē circuitu duobus milibus. Traditur & alia inſula contra montem Atlantē, & ipſa Atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione ſolitudines ad Aethiopas Heſperios, & promontorium quod uocauimus Heſperionceras, inde primū circumagente ſē terrarum frōte in occaſum ad mare Atlāticum. Contra hoc promontorium Gorgades inſulæ narrantur, Gorgonum quondā domus, bidui nauigatione diſtantes à continente, vt tradit Xenophon Lampſacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodiditq; hirta fœminarum corpora, uiros pernicitate euaſiſſe: duarumq; Gorgonū cutes argumēti et miraculi gratia in Iunonis templo poſuit, ſpectatas uſq; ad Carthaginē captam. Vltra has etiamnū duæ Heſperides inſulæ narrantur. Adeoque omnia circa hæc incerta ſunt, vt Statius Seboſus à Gorgonum inſulis prænauigatione Atlantis dierū xl ad Heſperidū inſulas curſum prodiderit, ab ijs ad Heſperiōceras unius. Nec Mauritaniæ inſularum certior fama eſt. Paucas modo cōſtat eſſe ex aduerſo Autololum, à Iuba repertas, in quibus Getulicā purpurā tingere inſtituerat.

De fortunatis inſulis. CAP. XXXII.

SVnt qui ultra eos fortunatas putāt eē, quaſdāq; alias, quorū numero idē Seboſus etiā ſpatia complexus, Iunoniam abeſſe à Gadibus dccl. M. paſ. tradit. Ab ea tantundem ad occaſum uerſus Pluuialiam Caprariamq;: in Pluuialia non eſſe aquam niſi ex imbribus. Ab ijs ccl. M. paſſ. Fortunatas cōtra læuam Mauritaniæ viii. M. paſſuum. Oram ſolis uocari in conualle à conuexitate, & Planariam à ſpecie, conuallis circuitu ccc. M. paſſ. Arborum ibi proceritatem ad centum quadragintaquatuor pedes adoleſcere. Iuba de fortunatis ita inquiſiuit: ſub meridiem poſitas eſſe prope occaſum, à purpurarijs dccxxv. M. paſſuum, ſic ut ccl. ſupra occaſum nauigetur: deinde per ccclxxv. M. paſſuum ortus petatur. Primam vocari Ombrion nullis ædificiorum ueſtigijs: habere in montibus ſtagnum, arbores ſimiles ferulæ, ex quibus aquæ exprimantur, ex nigris amara, ex cādidioribus potui iucunda. Alteram inſulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam eſſe tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacertis grandibus refertam. In conſpectu earū eſſe Niuariam, quæ hoc nomen accepit à perpetua niue, nebuloſam. Proximam ei Canariam uocari, à multitudine canum ingētis magnitudinis: ex quibus perducti ſunt Iubæ duo: apparentq; ibi ueſtigia ædificiorum.* *à Iuba *Cum autem omnes copia pomorum & auium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Eſſe copiam & mellis. Papyrum quoq; & ſiluros in amnibus gigni. Infeſtari eas beluis, quæ expellātur aſſidue, putreſcentibus. At abunde orbe terrarū extra intra indicato, colligenda in arctum menſura æquorum uidetur.*

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. CAP. XXXIII.

POlybius à Gaditano freto longitudinem directo curſu ad os Mæotis, xxxiiij. xxxvij. M. d. paſ. pdidit. Ab eodē initio ad orientē recto curſu Siciliam xii. lx. M. d. paſſ. Cretam ccclxxv. M. paſ. Rhodum clxxxvi. d. paſſ. Chelidonias tantundem: Cyprū cccxxv. M. paſſ. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam cxv. M. paſſuum. Quæ computatio efficit uicies ter cētena xl. M. paſ. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad ſinum Iſſicum per longitudinem directam xxxiiij. xl. paſſuum M. taxat. in quo haud ſcio an ſit error numeri, quoniam idem à Siculo freto Alexandriam curſus xii l. M. paſſuum tradidit. Vniuerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit ad Mæotin lacum clvi. M. paſſuum. Artemidorus adijcit dcclvi. M. Idem cum Mæotide clxxiij. xc. M. paſſ. eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur, utcunque difficultatem afferet autorum diuerſitas. Aptiſſime tamen ſpectabitur ad longitudinem

latitudine

latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptũ Europæ magnitudo lxxxi.xlviij. M. paſſuum. Africæ (ut media ex omni uarietate prodentium ſumatur computatio) efficit longitudo xxxvij. xlviij. M. Latitudo quæ colitur, nuſquam ccl. M. paſſ. excedit. Sed quoniam a Cirenaica eius parte d.cccc.x. M. paſſ. eã fecit Agrippa, deſerta eius ad Garamantas uſq; quæ noſcebãtur, complectens, uniuerſam menſuram quæ uenit in computationem xlvi.viij. M. paſſ. efficit. Aſia longitudo in confeſſo eſt lxiij. M. d.cccl. M. paſſ. Latitudo ſane cõputetur ab Aethiopico mari Alexãdriam iuxta Nilum ſitam, ut per Meroen & Syenen mẽſura currat xviij.lxxv. M. paſſ. Apparet ergo Europam paulominus dimidia Aſiæ parte maiorẽ eſſe q̃ Aſiam. Eandẽ altero tanto & ſexta parte Africæ ampliorem q̃ Africam. Quòd ſi miſceantur oẽs ſummæ, liquido patebit Europam totius terræ tertiam eſſe partem, & octauam paulo amplius. Aſiam uero quartã & quartamdecimãs Africam aũt quintã & inſuper ſexageſimam. His addemus etiamnum unam Græcæ inuentionis ſententiam uel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis, ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu: indicatiſq; regionibus noſcatur & quæ cuiq; earum ſocietas ſit ſiue cognatio dierum ac noctium, quibuſq; inter ſe pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terraque uniuerſa in membra cœli digeretur. Plura ſunt autem hæc ſegmẽta mundi, quæ noſtri circulos appellauere, Græci parallelos.

Digeſtio terrarum in parallelos & umbras pares. CAP. XXXIIII.

Principium habet India pars uerſa ad auſtrum. Patet uſq; Arabiã & rubri maris accolas. Continẽtur, Gedroſi, Perſæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Suſiane, Meſopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras uſq;, Syriacœle, Peluſiũ Aegypti inferiorq; ora q̃ uocatur Alexãdria, Africæ maritima: Cyrenaica oppida oĩa, Thapſus, Hadrumetum, Clupea, Carthago, Vtica, utraque Hippo, Numidia, Mauritania utraq;, Atlanticũ mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctij die medio, umbilicus quẽ gnomonẽ uocãt, vij. pedes longus, umbrã nõ amplius iiij. pedes longã reddit. Noctis uero diei q; longiſſima ſpatia horas xiiij. æquinoctiales habent, breuiſſima è contrario x. Sequens circulus incipit ab India uergente ad occaſum, uadit p medios Parthos, Perſepolin, citima Perſidis, Arabiã citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonẽ, Idumæã, Samariam, Hieroſolymam, Aſcalonem, Ioppen, Cæſaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytũ, Botryn, Tripolin, Biblum, Antiochiam, Laodiceã, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cyprum, auſtrinam Cretam, Lilybæũ in Sicilia, ſeptentrionalia Africæ & Numidiæ. Vmbilicus Aequinoctio xxxv. pedum, umbram xxiiij. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima xiiij. horarum æquinoctialium eſt, accedẽte ijs quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caſpias portas Mediæ proximas Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Iſſum, Cilicias portas, Solos, Tarſum, Cyprum, Piſidiam, Pamphyliæ Syden, Lycaoniam, Lyciæ Patarã, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnaſſum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Meſſanam Peloponneſi, Syracuſas, Catinam, Siciliam mediam, Sardiniæ auſtrina, Carteiam, Gades. Gnomonis centum unciæ, umbram lxxvij. unciarum faciunt. Longiſſimus dies eſt æquinoctialium horarum xiiij. atq; dimidiæ, cum xxx. parte unius horæ. Quarto ſubiacent circulo quæ ſunt ab altero latere Imai, Cappadocia auſtrina, Galatia, Miſia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mõs Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Epheſus, Miletos, Samos, Chios, Icariũ mare, Cyclades ſeptentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaia, Patræ, Iſthmos, Epirus, ſeptentrionalia Siciliæ, Narbonenſis Galliæ exortiua, Hiſpaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occaſum. Gnomoni xxi. pedum, reſpõdent umbræ ſeptemdecim pedum. Longiſſimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ. Quinto cõtinentur ſegmento ab introitu Caſpij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Myſia, Phrygia, Helleſpontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepſis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampſacum, Sinope, Amiſum, Heraclea in Ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thaſſus, Caſſandria, Theſſalia, Macedonia, Lariſſa, Amphipolis, Theſſalonice, Pella, Edeſſa, Beroea, Pharſalia, Caryſtũ, Eubœa, Bœoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundiſium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuſcum mare, Corſica, Baleares, Hiſpania media. Gnomoni ſeptẽ pedes, umbræ ſex. Magnitudo diei ſumma horarum æquinoctialium quindecim. Sexta comprehenſio qua continetur urbs Roma, amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, ſeptentrionalia Armeniæ, Apolloniam ſupra Rhyndacũ, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyſimachiam, Cherroneſum, Melanem ſinum, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Aenum, Beſſicam, Thraciam mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Canuſium, Apuliæ extima, Campaniam & Hetruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Maſſiliam, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes nouem, umbræ octo. Longiſſima diei ſpatia, horarum æquinoctialium quindecim, addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quinta. Septima diuiſio ab altera Caſpij maris ora incipit: caditq; ſupra Callatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ auerſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicetiam, Patauium, Veronam, Cremonam, Rauennam, Anconam,

Picenũ, Marſos, Pelignos, Sabinos, Vmbriã, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino: transq; alpes, Galliã Aquitanicã, Viennam, Pyrenæũ, Celtiberiã. Vmbilico xxxv. pedum, umbræ xxxvi. Vt tamẽ in parte Venetiæ exæquetur umbra gnomoni: amplissima dies horarũ æquinoctialium xv. et quintarũ partium hora triũ. Hactenus antiquorũ exacta celebrauimus. Sequentium diligentiſſimi, quod ſupereſt terrarum tribus aſſignauere ſegmentis. A Tanai per Mæotim lacum & Sarmatas uſq; Boryſthenem, atq; ita per Dacos partemq; Germaniæ, Gallias oceani littora amplexi, quod eſſet horarũ ſedecim. Alterũ per Hyperboreos et Britãniã, horarum decem & ſeptem. Poſtremũ Scythicũ à Rhiphæis iugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus, poſuere circulos duos. Primum per inſulam Meroen, et Ptolemaidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam: ubi longiſſimus dies xij. horarũ eſſet, dimidia hora amplior. Secũdum per Syenen Aegypti euntẽ, qui eſſet horarum tredecim. Iidemq; ſingulis dimidia horarum ſpatia uſque ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VII.

PROOEMIVM.

MVNDVS et in eo terra, gentes, maria, inſulæ, inſignes urbes, ad hunc modum ſe habent. Animantium in eodẽ natura: nullius prope partis cõtẽplatione minor eſt, ſiquidem oĩa exequi humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius cauſa uidetur cuncta alia genuiſſe natura, magna & ſæua mercede contra tanta ſua munera: ut nõ ſit ſatis æſtimare, parens melior homini, an triſtior nouerca fuerit. Ante omnia unũ animantiũ cunctorũ, alienis uelat opibus: cæteris uarie tegumenta tribuit, teſtas, cortices, coria, ſpinas, uillos, ſetas, pilos, plumã, pẽnas, ſquãmas, uellera. Truncos etiã arboresq; cortice, interdũ gemino, à frigoribus & calore tutata eſt. Hominẽ tantũ nudũ, & in nuda humo, natali die abijcit ad uagitus ſtatim & ploratũ, nullumq; tot aĩalium aliud ad lacrymas, & has protinus uitæ principio. At Hercule riſus, præcox ille & celerrimus, ante quadrageſimũ diẽ nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quæ ne feras quidẽ inter nos genitas, uincula excipiunt, & oĩum membrorum nexus: itaq; feliciter natus iacet, manibus pedibusq; deuinctis, flens, animal cæteris imperaturũ: et à ſupplicijs uitam auſpicatur, unã tantũ ob culpã, quia natũ eſt. Heu dementiam ab ijs initijs exiſtimantiũ ad ſuperbiã ſe genitos. Prima roboris ſpes, primumq; tẽporis munus, quadrupedi ſimilem facit. Quando homini inceſſus? quando uox? quando firmum cibis os? quandiu palpitans uertex, ſummæ inter cuncta animalia imbecillitatis indiciũ? Iam morbi, totq; medicinæ contra mala excogitatæ, & hæ quoq; ſubinde nouitatibus uictæ. Cætera ſentire naturam ſuam, alia pernicitatẽ uſurpare, alia præpetes uolatus, alia uires, alia nare: Hoĩem ſcire nihil ſine doctrina, non fari, non ingredi, non ueſci: breuiterq; non aliud naturæ ſponte q̃ flere. Itaq; multi extitere, qui non naſci optimum cenſerent, aut q̃ ocyſſime aboleri. Vni aĩantium luctus eſt datus, uni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per ſingula membra: uni ambitio, uni auaritia, uni immẽſa uiuendi cupido, uni ſuperſtitio, uni ſepulturæ cura, atq; etiam poſt ſe de futuro. Nulli uita fragilior, nulli rerum oĩum libido maior, nulli pauor confuſior, nulli rabies acrior. Deniq; cætera animantia in ſuo genere probe degunt: congregari uidemus, & ſtare contra diſſimilia: leonum feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus non petit ſerpentes: ne maris quidem belluæ ac piſces, niſi in diuerſa genera, ſæuiunt. At Hercule homini plurima ex homine ſunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. CAP. I.

ET de uniuerſitate quidem generis humani, magna ex parte ĩ relatione gẽtiũ diximus. Neque enim ritus moresq; nũc tractamus innumeros, ac totidẽ pene quot ſunt hoĩum cœtus. Quædã tamen nõ omittẽda duco, maximeq; lõgius à mari degentiũ: inquibus pdigioſa aliqua et ĩcredibilia multis uiſum iri haud dubito. Quis enim Aethiopas anteq̃ cerneret credidit? aut quid nõ mirãculo eſt cũ primũ in notitiã uenit? Quàm multa fieri nõ poſſe, priuſq̃ ſint facta, iudicãtur? natura uero rerũ uis atq; maieſtas, in oĩbus momẽtis fide caret: ſi quis modò partes eius, ac nõ totã cõplectatur animo. Nẽ pauones aut tigrium, pãtherarũq; maculas, & tot aĩalium picturas cõmemorẽ, paruũ dictu, ſed immenſum æſtimatione, tot gẽtium ſermones, tot linguæ, tanta loquẽdi uarietas, ut externus alieno penè nõ ſit hominis uice. Iam in facie uultuq; noſtro, cũ ſint decẽ aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus hoĩum indiſcretas effigies exiſtere: quod ars nulla in paucis numero præſtet affectando. Nec tamẽ ego in plerisq; eorũ obſtringã fidẽ meã, potiusq; ad autores relegabo, qui dubijs reddentur omnibus: modo ne ſit faſtidio Græcos ſequi, tanto maiore eorum diligentia uel cura uetuſtiore.

De Scythis & aliarũ diuerſitate gẽtiũ. CAP. II.

ESſe Scytharũ genera, et quidẽ plura, quæ corporibus humanisueſcerẽtur, idicauimus. Idipſum ĩcredibile fortaſſe, ni cogitemus in medio orbe terrarũ ac Sicilia et Italia fuiſſe gẽtes huius monſtri, Cyclopas, & Leſtrygonas: & nuperrime trans alpes hoĩem immolari gentium earũ more ſolitũ: quod paulum à mandendo abeſt. Sed & iuxta eos, qui ſunt ad ſeptentrionem uerſi, haud procul ab ipſo aquilonis exortu, ſpecuq; eius dicto, quem locum Geſclitron appellant

appellant, produntur Arimaſpi quos diximus, vno oculo in fronte media inſignes: quibus aſſidue bellum eſſe circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris cuſtodientibus, & Arimaſpis rapientibus, multi, ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas Proconneſius, ſcribunt. Super alios autē Antropophagos Scythas, in quadā cōualle magna Imai mōtis, regio eſt quæ uocatur Abarimon, in qua ſylueſtres uiuūt homines, auerſis poſt crura plantis, eximiæ uelocitatis, paſſim cū feris uagantes. Hos in alio non ſpirare cælo; ideoq; ad finitimos reges non pertrahi, neq; ad Alexandrum magnum pertractos, Beton itinerum eius menſor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad ſeptentrionem eſſe diximus, x. dierum itinere ſupra Boryſthenem amnem, oſſibus humanorū capitū bibere, cutibusq; cum capillo pro mantilibus ante pectora uti, Iſigonus Nicæenſis. Idem in Albania gigni quoſdam glauca oculorū acie, à pueritia ſtatim canos, qui noctu plus q̄ interdiu cernant. Idem itinere dierum x. ſupra Boryſthenem, Sauromatas tertio die cibum capere ſemper. Crates Pergamenus in Helleſpōto circa Parium, genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes uocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos, & manu impoſita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſaliua contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, vt Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta, cuius ſepulchrum in parte Syrtium maiorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale ſerpentibus, ut cuius odore ſopirēt eas. Mos uero, liberos genitos protinus obyciendi ſæuiſſimis earum: eoq; genere pudicitiam cōiugum experiendi, nō profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpētibus. Hæc gens ipſa quidē prope internicione ſublata eſt à Naſamonibus, qui nunc eas tenent ſedes: genus tamen hoīum ex his qui profugerant, aut cum pugnatum eſt, abfuerāt, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marſorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe eis vim naturalem eam. Et tamen oībus hoībus contra ſerpentes ineſt venenum. Feruntque *ictas ſaliua, vt feruentis aquæ contactum fugere. Quòd ſi in fauces penetrauerit, etiam mori: idq; maxime humani ieiuni oris. Supra Naſamonas confineſq; illis Machlyas, Androgynos eſſe utriuſq; naturæ, inter ſe uicibus coeuntes, Calliphanes tradit. Ariſtoteles adijcit, dextrā mammā iis virilem, læuam muliebrē eſſe. In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Nymphodorus tradunt: quarū laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Eſſe eiuſdē generis in Triballis & Illyrijs, adijcit Iſigonus, qui uiſu quoq; effaſcinent, interimantq; quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorū malū facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe ꝙ pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythis, quæ uocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus & in Pontu Tibiorum genus, multosque alios eiuſdem naturæ: quorū notas tradit ī altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem: Eoſdem præterea non poſſe mergi, ne ueſte quidē degrauatos. Haud diſſimile iis genus Pharmacum in Aethiopia prodidit Damon, quorū ſudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes ubiq; uiſu nocere: q̄ duplices pupillas habeant, Cicero quoq; apud nos autor eſt. Adeo naturæ, cum ferarū morē ueſcendi humanis uiſceribus in homine genuiſſet, gignere etiam in toto corpore & in quorundam oculis quoq; uenena placuit: ne quid uſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ uocantur Hirpiæ: quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuò ſenatuſconſulto militiæ omniumq; aliorum munerum uacationem habent. Quorundam corpore partes naſcuntur ad aliqua mirabiles: ſicut Pyrrho regi pollex ī dextro pede, cuius tactu lienoſis medebatur. Hūc cremari cum reliquo corpore nō potuiſſe tradunt, conditumq; loculo in tēplo. Præcipue India Aethiopumque tractus, miraculis ſcatent. Maxima in India gignuntur animalia. Inditio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, vt ſagittis ſuperari nequeant. Hæc facit ubertas ſoli, temperies cæli, aquarum abundantia (ſi libeat credere) vt ſub vna ficu turmæ condantur equitum. Arundines uero tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum hoīes ferant. Multos ibi quina cubita conſtat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarū corporis partium: tam moderato ſolis uapore durari. Philoſophos eorum quos Gymnoſophiſtas uocant, ab exortu ad occaſum perſtare, contuentes ſolem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus inſiſtere. In monte cui nomen eſt Milo, homines eſſe auerſis plantis, octonos digitos in ſingulis pedibus habentes, autor eſt Megaſthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus uelari, pro uoce latratū edere, unguibus armatū, uenatu & aucupio ueſci. Horū ſupra cxx. M. fuiſſe prodente ſe, Cteſias ſcribit: & in quadam gente Indiæ, fœminas ſemel in uita parere, genitosque confeſtim caneſcere. Item hominum genus qui Monoſceli uocarētur, ſingulis cruribus, miræ pernicitatis ad ſaltum, eoſdemq; Sciopodas uocari, quod in maiore æſtu humi iacentes reſupini, umbra ſe pedum protegant: nō lōge eos à Troglodytis abeſſe. Rurſusq; ab his occidentem uerſus quoſdam ſine ceruice oculos in humeris habētes. Sunt & Satyri ſubſolanis Indorum montibus (Cartadulorū dicitur regio) perniciſſimum animal: tum quadrupedes, tum recte currentes humana effigie, propter uelocitatem niſi ſenes

* ictu ſaliuæ, vt feruē tis aquę cō tactu fugere.

aut ægri non capiuntur. Choromandarum gentem uocat Tauron ſyluestrem ſine uoce, ſtridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dẽtibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ uiris plãtas eſſe cubitales; fœminis adeo paruas, vt Struthopodes appellentur. Megaſthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguiũ modo loripedem, uocari Syrictas. Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Aſtomorum gentẽ ſine ore, corpore toto hirtam veſtiri frondium lanugine, halitu tantũ uiuentẽ, & odore quẽ naribus trahant. nullũ illis cibũ, nullumq́; potũ: tantũ radicũ florumq́; uarios odores & ſylueſtriũ malorũ, quæ ſecũ portant lõgiore itinere, ne deſit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Supra hos extrema in parte montiũ Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas ſpithamas longitudine, hoc eſt, ternos dodrantes non excedentes, ſalubri cœlo, ſemperq́; uernãte, montibus ab aquilone oppoſitis: quos à gruibus infeſtari Homerus quoq; prodidit. Fama eſt, inſidentes arietũ caprarũq́; dorſis, armatos ſagittis ueris temporis uniuerſo agmine ad mare deſcẽdere, et oua pulloſq́; earũ alitũ cõſumere: ternis expeditionẽ eã menſibus confici, aliter futuris gregibus non reſiſti. Caſas eorum luto pennisq́;, & ouorum putaminibus conſtrui. Ariſtoteles in cauernis uiuere Pygmæos tradit. Cætera de his, vt reliqui. Cyrnos Indorũ genus Iſigonus annis centenis quadragenis uiuere. Item Aethiopas Macrobios & Seras exiſtimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia uiperinis carnibus alantur: itaq; nec capiti, nec ueſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Oneſicritus, quibus in locis Indiæ umbræ nõ ſint, corpora hominum cubitorum quinum & binorum palmorum exiſtere, et uiuere annos cxxx. nec ſeneſcere, ſed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus Indos qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Cteſias gentem ex his, quæ appellatur Pandoræ, in conuallibus ſitam, annos ducenos uiuere, in iuuenta candido capillo, qui in ſenectute nigreſcat. Contra alios quadragenos non excedere annos, iunctos Macrobijs, quorũ fœminæ ſemel pariant: idq́; et Agatharchides tradit. Præterea locuſtis eos ali, et eſſe pernices. Mandrorum nomen ijs dedit Clitarchus & Megaſthenes, trecentoſque eorum uicos annumerat. Fœminas ſeptimo ætatis anno parere, ſenectam quadrageſimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana inſula longiſſimam uitam ſine ullo corporis lãguore traduci. Duris, Indorum quoſdam cum feris coire, mixtoſq́, & ſemiferos eſſe partus. In Calingis eiuſdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum uitæ annũ non excedere. Et alibi cauda villoſa homines naſci pernicitatis eximiæ, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis fluuius diſterminat. Ii nullũ alium cibum nouere q̃ piſcium, quos vnguibus diſſectos ſole torreant: atque ita panem ex his faciũt, ut refert Clitarchus. Trogloditas ſup Aethiopiam ueloçiores eſſe equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopas octona cubita longitudine excedere. Syrbotas uocari gentem eam Nomadum Aethiopum, ſecundum flumen Aſtapum ad ſeptentrionem vergentium. Gens Meniſminorum appellata, abeſt ab oceano dierum itinere xx. animalium quæ cynocephalos uocamus, lacte uiuit, quorum armenta paſcit maribus interemptis, præterquàm ſobolis cauſa. In Africæ ſolitudinibus hominum ſpecies obuiæ ſubinde fiũt, momentoq́; euaneſcunt. Hæc atque talia ex hominum genere ludibria ſibi, nobis miracula, ingenioſa fecit natura. Et ſingula quidem quæ facit in dies, ac prope horas, quis enumerare ualeat? Ad detegendã eius potentiam, ſatis ſit inter prodigia poſuiſſe gentes. Hinc ad confeſſa in homine pauca.

De prodigioſis partubus. CAP. III.

TErgeminos naſci certũ eſt, Oratiorũ Curiatiorumq́; exẽplo: ſupra inter oſtẽta ducitur, præterq̃ in Aegypto, ubi fœtiſer potu Nilus. Annis pximis, ſupremis diui Auguſti, Fauſta quædam è plebe, Oſtiæ duos mares, totidẽ fœminas enixa, famẽ quæ conſecuta eſt portendit haud dubie. Reperitur in Peloponneſo quinos quater enixa, maiorẽq́; partẽ ex omni eius uixiſſe partu. Et in Aegypto ſeptenos vno utero ſimul gigni, autor ẽ Trogus. Gignũtur et utriuſq; ſexus, quos Hermaphroditos uocamus, olim Androgynos uocatos, et in prodigijs habitos, nũc uero in delicijs. Põpeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama poſuit effigies, ob id diligẽtius magnorũ artificũ ingenijs elaboratas: ĩter quas legitur Eutyche, à xx. liberis rogo illata Trallibus, enixa xxx. partus. Alcippe elephantum, quanq̃ inter oſtenta eſt. Nanq; & ſerpentẽ peperit inter initia Marſici belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monſtra partus eduntur. Claudius Cæſar ſcribit Hippocentaurum in Theſſalia natum eodem die interiſſe. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus. Eſt inter exempla, in uterum protinus reuerſus infans Saguntí, quo anno ab Annibale deleta eſt.

De mutatione ſexus, & geminis partubus. CAP. IIII.

EX fœminis mutari ĩ mares nõ eſt fabuloſũ. Inuenimus in annalibus, P. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino COSS. Caſſini puerũ factũ ex virgine ſub parentibus, iuſſuq́; aruſpicum deportatũ in inſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit uiſum à ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſa fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & uirilitatem proueniſſe, vxoremq́; duxiſſe. Eiuſdẽ ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum. Ipſe in Africa uidi mutatũ in marem nuptiarũ die, L. Coſſitiũ ciuẽ Tiſdritanũ. Editis geminis raram eſſe, aut puerperæ, aut puerperio, præterq̃ alteri, uitam. Si uero utriuſq; ſexus editi ſint gemini, rariorẽ utriq; ſalutẽ. Fœminas gigni celerius q̃ mares, ſicut celerius ſeneſcere. ſæpius ĩ utero moueri mares, & in dextera fere geri parte, ĩ læua fœminas, conſtat.

De homine

De homine generando, & pariendi tempore per illuſtria exempla à menſibus ſeptem, ad vndecim: CAP. V.

Ceteris animantibus ſtatum & pariendi, & partus gerendi tempus eſt: homo toto anno & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe, alius octauo, & vſq; ad initia decimi vndecimiq;. Ante ſeptimũ menſem haud vnquam vitalis eſt. Septimo nõ niſi pridie poſteroúe plenilunij die, aut interlunio concepti naſcuntur. Translatitium in Aegypto eſt, et octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus eſſe vitales. Contra priſcorum opiniones variant hæc pluribus modis. Veſtilia C. Herdicij, ac poſtea Pomponij atque Orfiti clariſſimorum ciuium coniunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium ſeptimo mẽſe genuit, Suillum Ruffum vndecimo, Corbulonem ſeptimo, vtrunq; conſulem: poſtea Cæſoniam Caij principis coniugem, octauo. In quo menſium numero genitis, intra quadrageſimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo menſe, letaleſque in iis abortus. Maſſurius autor eſt, L. Papyrium prætorẽ, ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cum mater partum ſe xiij. menſibus diceret tuliſſe, quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatutum videretur.

De conceptibus, & ſigna ſexus in grauidis præuenientia partum. CAP. VI.

A Conceptu decimo die dolores capitis, oculorũ vertigines tenebræq;, faſtidiũ in cibis, redundatio ſtomachi, indices ſunt hominis inchoati: Melior color marẽ ferenti, et facilior partus, motus in vtero quadrageſimo die. Cõtraria oĩa in altero ſexu: Ingeſtabile onus, crurum & inguinũ leuis tumor. Primus autem xc. die motus. Sed plurimum languoris in vtroq; ſexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipue infeſtat. Adeoq; inceſſus, atque omne quicquid dici poteſt, in grauida refert: vt ſalſioribus cibis vſæ, carentẽ vnguiculis partum edant: & ſi reſpirauere, difficilius enitantur. Oſcitatio quidem in enixu letalis eſt: ſicut ſternuiſſe à coitu abortiuum.*

** redundantia*

De cõceptu hominũ & generatione. CAP. VII.

Miſeret atq; etiam pudet æſtimantem q̃ ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cum plerunq; abortus cauſa fiat odor à lucernarum extinctu. His principijs naſcũtur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidẽ eius exiſtimas, ſed partũ: tu cuius ſemper in victoria eſt mens, tu qui te deum credis aliquo ſucceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atq; etiam hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente: aut etiam vt Anacreon poeta, acino vuæ paſſæ: vt Fabius ſenator prætor, in lactis hauſtu vno pilo ſtrangulatus. Is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.*

** poto in*

De Agrippis. CAP. VIII.

IN pedes procedere naſcentem, contra naturã eſt: quo argumẽto eos appellauere Agrippas, vt ægre partos: qualiter M. Agrippã ferunt genitũ vnico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modũ genitis. Quanquam is quoq; aduerſa pedũ valetudine, miſera iuuenta, exercito æuo inter arma morteſq; ad noxia ſucceſſu, infelici terris ſtirpe omni, ſed p vtraſq; Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere totidem faces generis humani: præterea breuitate æui quinquageſimo vno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, ſocerique prægraui ſeruitio, luiſſe augurium præpoſteri natalis exiſtimatur, Neronem quoq; paulo ante principẽ, & toto principatu ſuo hoſtem generis humani, pedibus genitum parens eius ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.

Monſtruoſi partus exciſi vtero. CAP. IX.

AVſpicatius enecta parente gignuntur: Sicut Scipio Africanus prior natus, primuſq; Cæſarum à cæſo matris vtero dictus: qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui ſint Vopiſci. CAP. X.

VOpiſcos appellabãt è geminis, qui retẽti vtero naſcerẽtur, altero interempto abortu. Nanq; maxima, & rara circa hoc miracula exiſtũt.

Exempla numeroſæ ſobolis. CAP. XI.

PRæter mulierem, pauca animalia coitum nouere grauida. Vnũ quidem omnino aut alterũ ſuperfœtat. Extat in monumentis etiã medicorum, & quibus talia cõſectari curæ fuit, vno abortu xij. puerperia egeſta. Sed vbi paululum tẽporis inter duos conceptus interceſſit, vterq; perfertur: vt in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit, & in ea, quæ gemino partu, alterum marito ſimilem, alterum adultero genuit: Item in Proconneſia ancilla, quæ eiuſdem diei coitu, alterum domino ſimilem, alterũ procuratori eius: Et in alia, quæ vnũ iuſto partu, quinq; menſium alterum edidit; Rurſus in alia, quæ ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus geminos enixa eſt. Iam illa vulgata, varie ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademq; parte truncos: ſigna quædã næuoſq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla ſimilitudinum. CAP. XII.

IN Lepidorum gente tres, intermiſſo ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidẽ alios auo: Et ex geminis quoq; alterũ patri, alterum matri: annoq; poſt genitum: maiori ſimilem fuiſſe ut geminũ. Quaſdam ſibi ſimiles ſemper parere, quaſdam viro, quaſdam nulli, quaſdam fœminã patri, marem ſibi. Indubitatum exemplum eſt Nicæi nobilis pyctæ Byzantij geniti, qui adulterio Aethiopis nata matre, nil à cæteris colore differente, ipſe auum regenerauit Aethiopem. Similitudinũ quidem in mente*

** pauloque*

54
Digitized by Google

reputatio eſt, & in qua credantur multa fortuita pollere, viſus, auditus, memoria, hauſtæq; imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam vtriuslibet animum ſubito trãſuolans, effingere ſimilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideoq; plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differẽtiæ, quoniam velocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus, ſingulisque in ſuo cuiq; genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Artemon in tantũ ſimilis fuit, vt Laodice coniunx regia, necato iam Antiocho, mimum per eũ commendationis, regniique ſucceſsionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe & Publicius etiam ſeruitute liberatus, indiſcreta prope ſpecie fuere ſimiles, illud os probũ reddentes, ipſumq; honorẽ eximiæ frontis. Qualis cauſa patri quoq: eius, Menogenis coci ſui cognomen impoſuit, iam Strabonis à ſpecie oculorum habenti, vitium imitata & in ſeruo: Scipioni Serapionis: is erat ſuarij negociatoris vile mancipium. Eiuſdem familiæ Scipioni poſt eum cognomen Salutio mimus dedit: Sicut Spinter ſecundarum, tertiarumq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli COSS. In quo perquàm importune fortuitũ hoc quoq; fuit, duorum ſimul cõſulum in ſcena imagines cerni. E diuerſo L. Plancus orator, hiſtrioni Rubrio cognomen impoſuit. Rurſus Curioni patri Burbuleius, itemq; Meſſalæ Cenſorio Menogenes, perinde hiſtriones. Suræ quidem proconſulis etiam rictum in loquẽdo, contractionẽq; linguæ, & ſermonis tumultum, non imaginem modo, piſcator quidam in Sicilia reddidit. Caſsio Seuero celebri oratori, armentarij Mirmillonis obiecta ſimilitudo eſt. Toranius M. Antonio iam triumuiro, eximios forma pueros, alterũ in Aſia genitum, alterum trans alpes, vt geminos vẽdidit: tãta vnitas erat. Poſtquam deinde ſermone puerorum detecta fraude à furente increpitus Antonio eſt, inter alia magnitudinẽ pretij conquerente (nam ducẽtis mercatus erat ſeſtertijs) reſpondit verſutus ingenij mango, ob id ipſum ſe tanti vendidiſſe, quoniam non eſſet mira ſimilitudo in vllis eodem vtero editis: diuerſarũ quidem gẽtium natales tam concordi figura reperiri, ſuper omnem eſſe taxationẽ. Adeoq; tempeſtiuã admirationẽ intulit, vt ille proſcriptor animus, modo & contumelia furens, non aliud in cenſu magis ex fortuna ſua duceret.

Quæ ſit generandi ratio. CAP. XIII.

Eſt quadam priuatim diſſociatio corporũ: & inter ſe ſteriles, vbi cũ alijs iunxere, gignũt: ſicut Auguſtus & Liuia. Itẽ alij aliæq; fœminas tantum generãt aut mares: plerunq; & alternant: ſicut Gracchorũ mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Alijs ſterilis eſt iuuẽta: alijs ſemel in vita datur gignere. Quædã non perferũt partus: quales ſiquãdo medicina & cura vicere, fœminã ſere gignunt. Diuus Auguſtus in reliqua exẽplorũ raritate, neptis ſuæ nepotem vidit: genitũ quo exceſsit anno M. Syllanum: qui quũ Aſiam obtineret poſt cõſulatum, Neronis principis ſucceſsione, veneno eius interemptus eſt. Q. Metellus Macedonicus, cũ ſex liberos relinqueret, vndecim nepotes reliquit, nurus vero generosque, & oẽs qui ſe patris appellatione ſalutarẽt, viginti ſeptẽ. In actis temporum diui Auguſti inuenitur, xij. conſulatu eius, L.q; Sylla collega, ad iij. Idus Aprilis, C. Criſpinum Hilarum ex ingenua plebe Feſulana, cum liberis nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus xxvij. pronepotibus xxix. neptibus ix. prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolaſſe.

De eodem multiplicius. CAP. XIIII.

Mulier poſt quinquageſimũ annum nõ gignit, maiorq; pars quadrageſimo profluuium genitale ſiſtit. Nam in viris Maſaniſſam regẽ poſt lxxx.vi. annum generaſſe filium, quem Methymathnum appellauerit, clarum eſt: Catonem Cenſoriũ octogeſimo exacto, è filia Salonij clientis ſui. Qua de cauſa, aliorum eius liberorũ propago, Liciniani ſunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Vticenſis fuit. Nuper etiam L. Voluſio Saturnino in vrbis præfectura extincto, notum eſt Cornelia Scipionum gentis Voluſium Saturninum, qui fuit conſul, genitum poſt lxij. annum. Et vſq; ad lxxxv. apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

De menſtruis mulierum. CAP. XV.

*Solum autem animal menſtruale mulier eſt: inde vnius vtero, quas appellarunt molas. Ea eſt caro informis, inanima, ferri ictum & aciem reſpuẽs. Mouetur, ſiſtitq; menſes: & vt partus, alias letalis, alias vna ſeneſcẽs, aliquãdo aluo citatiore excidens. Simile quiddã & viris in vẽtre gignitur, quod vocant ſcirron: ſicut Oppio Capitoni prætorio viro. Sed nihil facile reperiatur mulierum profluuio magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperuentu muſta, ſterileſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum quibus inſedere, decidunt: ſpeculorũ fulgor aſpectu ipſo hebetatur, acies ferri præſtringitur, eborisq; nitor, aluei apũ emoriũtur: æs etiã ac ferrũ rubigo protinus corripit, odorq; dirus aera: & in rabiem agũtur guſtato eo canes, atq; inſanabili veneno morſus inficitur. Quin & bituminum ſequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui vocatur Aſphaltites) certo tempore anni ſupernatans, nequit ſibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquàm filo quod tale virus infecerit. Etiam formicis, animali minimo, ineſſe ſenſum eius ferunt: abijciq; guſtatas fruges, nec poſtea repeti. Et hoc tale tantumq; omnibus tricenis diebus malum in muliere exiſtit, & trimeſtri ſpatio largius. Quibuſdam vero ſæpius menſe, ſicut aliquibus nunquã: ſed tales non gignunt, quando hæc eſt generando homini materia, ſemine è maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante, quod deinde * tempore ipſo animatur, corporaturq;. Ergo cum grauidis fluxit, inualidi aut non vitales partus eduntur, aut ſanioſi, vt autor eſt Nigidius.*

* tepore

Item

Item de ratione partuum. CAP. XVI.

*IDem, lac fœmina non corrumpi alenti partū, ſi ex eodem viro rurſus cōceperit, arbitratur. Incipiente autem hoc ſtatu aut deſinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, ſaliuam inſici. Cæterum editis primores ſeptimo menſe gigni dentes, priusq́; in ſupera fere parte, haud dubium eſt. Septimo eoſdem decidere anno, aliosq́; ſuffici. Quoſdā & cum dentibus naſci, ſicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus eſt: & Cn. Papyrium Carbonem, præclaros viros. In fœminis ea res inauſpicati fuit exempli regum temporibus. Cum ita nata eſſet Valeria, exitio ciuitati, in quam elata eſſet, futurum, reſponſo aruſpicum vaticinante, Sueſſam Pometiam illa tempeſtate florentiſſimam deportata eſt, veridico exitu conſecuto. Quaſdam concreto genitali gigni, infauſto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio eſt. Aliqui vice dentium, continuo oſſe gignuntur: ſicuti Pruſiæ regis Bithyniorum filius, ſuperna parte oris. Dentes autem tantū inuicti ſunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti, cauantur tabe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vſu atteruntur, multoq́; primum in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantum & alimentis neceſſarij: quippe vocis ſermonisq́; regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſerieḿq; ſtructuræ, atq; magnitudine mutilantes, mollientesue aut hebetantes verba: & cum defluxere, explanationem omnem adimentes. Quin & augurium in hac eſſe creditur parte. Triceni bini viris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti vitæ putāt ſpatia. Fœminis minor numerus. quibus in dextra parte gemini ſuperne, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, ſicut in Agrippina Domitij Neronis matre: contra in læua. Hominem prius quàm genito dente cremari, mos gentium non eſt. Sed mox plura de hoc cum membratim hiſtoria decurret. Riſiſſe eodem die quo genitus eſſet, vnum hominem accepimus Zoroaſtrem. Eidem cerebrum ita palpitaſſe, vt impoſitam repelleret manū, futuræ præſagio ſcientiæ. In trimatu ſuo cuiq; dimidiam eſſe menſuram ſtaturæ certū eſt. In plenum autē cuncto mortalium generi minorem in dies fieri, propemodum obſeruatur, rarosq́; patribus proceriores, conſumente vbertatem ſeminum exuſtione, in cuius vices nunc vergat æuum. In Creta terræ motu rupto mōte, inuentum eſt corpus ſtans xlvi. cubitorum, quod alij Orionis, alij Oti fuiſſe arbitrātur. Oreſtis corpus oraculi iuſſu refoſſum, vij. cubitorum fuiſſe monumentis creditur. Iam vero ante annos prope mille, vates ille Homerus non ceſſauit minora corpora mortalium quàm priſca conqueri. Naui Pollionis amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concurſu pene interemptus eſſet, prodigij vice habitum. Proceriſſimum hominem ætas noſtra diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum ix. pedum & totidem vnciarum vidit. Fuere ſub diuo Auguſto ſemipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia in conditorio Saluſtianorum aſſeruabantur hortorum: Puſioni & Secundillæ erant nomina. Eodē præſide minimus homo duos pedes & palmam Conopas nomine, in delicijs Iuliæ neptis eius fuit: Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Auguſtæ. Manium Maximū, & M. Tullium equites Romanos, binum cubitorum, fuiſſe autor eſt M. Varro, & ipſi vidimus in loculis aſſeruatos. Seſquipedales gigni quoſdam longiores, in trimatu implentes vitæ curſum, haud ignotum eſt. Inuenimus in monumētis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuiſſe, inceſſu tardum, ſenſu hebetē: & iam puberem factum voce robuſta, ſubſumptum contractione membrorū ſubita triennio circūacto. Ipſi nos pridem vidimus eadem ferme omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij Taciti equitis Romani Belgicæ Galliæ rationes procurantis. Ectrapelos Græci vocant eos: in Latino non habent nomen.

Inſignia corporum. CAP. XVII.

*QVod ſit hominum ſpatium à veſtigio ad verticem, id eſſe paßis manibus inter longißimos digitos obſeruatū eſt: ſicuti vires dextra parte maiores, quibuſdā æquas vtraq;, aliquibus læua manu præcipuas: nec id vnquam in fœminis: Mares præſtare pondere, & defuncta viuentibus corpora omniū animalium, & dormientia vigilantibus. Virorum cadauera ſupina fluitare, fœminarum prona: velut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla variarum figurarū. CAP. XVIII.

COncretis quoſdam oßibus, ac ſine medullis viuere accepimus. Signum eorum eſſe, nec ſitim ſentire, nec ſudorem emittere: quāquam & voluntate ſcimus ſitim victam: equitemq́; Romanum Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis aquæ ſubter cutem fuſa morbo prohibitum humore à medicis, naturā feciſſe conſuetudinē, atque in ſenecta caruiſſe potu. Necnon & alij multa ſibi imperauere. * ſenectam

Diuerſorum morum exempla. CAP. XIX.

*FErunt Craſſum auum Craßi in Parthis interempti nunquam riſiſſe, ob id Agelaſtum vocatum: ſicuti nec fleſſe multos. Socratē clarum ſapiētia eodē ſemper uiſum vultu, nec aut hilari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, toruitatemq́; naturæ duram & inflexibilem, affectusq́ue humanos adimit, quales apathes Græci vocant, multos eius generis experti: quodq́; mirū ſit, autores maxime ſapientiæ, Diogenem cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc præua naturæ inſignia in multis varia cognoſcūtur: vt in Antonia Druſi nunquam expuiſſe, in Pomponio conſulari poeta nunquam ructaſſe. Quibus natura concreta ſunt oſſa, qui ſunt rari admodum, cornei vocantur.

De fortitudine & velocitate. CAP. XX.

Corpore veſco, ſed eximius viribus Tritanum in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrẽ, filiumq; eius militẽ Magni Põpeii, & rectos et trãſuerſos cancellatim toto corpore habuiſſe neruos in brachiis etiã manibusq;, autor eſt Varro in prodigioſæ virium relatione. Atq; etiã hoſtẽ ab eo ex prouocatione dimicãtẽ, inermi dextra vno digito ſuperatũ, & poſtremo correptũ in caſtra translatũ. A. Iunius Valẽs meruit in prætorio diui Auguſti cẽturio, vehicula cũ culeis onuſta donec exinanirẽtur, ſuſtinere ſolitus: carpenta cõprahenſa vna manu retinere, obnixus cõtra nitentibus iumẽtis: & alia mirifica facere, quæ inſculpta monumẽto eius ſpectantur. Ideo M. Varro, Ruſticellus, inquit, Hercules appellatus, mulũ ſuũ tollebat. Fuſius Saluius duo cẽtenaria pondera pedibus, totidẽ manibus, & ducenaria duo humeris cõtra ſcalas ferebat. Nos quoq; vidimus Athanatũ nõie, prodigioſæ oſtẽtationis, quingenario thorace plũbeo indutum, cothurnisq; quingentorũ pondo calciatũ per ſcenam ĩgredi. Crotoniatã Milonẽ athletã, cũ cõſtitiſſet, nemo veſtigio educebat: malũ tenenti nemo digitũ corrigebat. Cucurriſſe M. clx. ſtadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philippidẽ, magnum erat: donec Anyſtis curſor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri Magni, à Sicyone Elin, vno die M.cc. ſtad. cucurrerunt. Nunc quidẽ in circo quoſdam clx. paſſ. tolerare nõ ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipſanio COSS. annos ix. genitũ puerum à meridie ad veſperũ lxxv. M. paſſ. cucurriſſe. Cuius rei admiratio ita demum ſolida perueniet, ſi quis cogitet nocte ac die longiſſimũ iter vehiculis tribus Tiberium Neronem emenſum, feſtinantem ad Druſum fratrem ægrotantem in Germania: in eo fuerunt cc. M. paſſuum.

De viſu. CAP. XXI.

Oculorum acies vel maxime fidẽ excedentia inuenit exẽpla. In nuce incluſam Iliada Homeri carmen in mẽbrana ſcriptũ tradidit Cicero. Idẽ fuiſſe qui perſpiceret cxxxv. M. paſ. Huic et nomẽ M. Varro tradidit, Strabonẽ vocatũ. Solitum aũt Punico bello, à Lilybæo Siciliæ promõtorio, exeũte claſſe Carthaginis portu, etiã numerum nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas, & alia tã parua fecit animalia, vt partes earũ à cæteris cerni nõ poſſent. Myrmecides quidã in eodẽ genere inclaruit, à quo quadrigam ex eadem materia quam muſca integeret alis fabricatã, & nauem, quam apicula pinnis abſconderet.

De auditu. CAP. XXII.

Auditus vnũ exemplũ habet mirabile, prælium quo Sybaris deleta eſt, eo die quo geſtum erat, auditũ Olympiæ. Nam Cimbrica victoria, Caſtoresq; Romani qui Perſicam victoriam ipſo die quo contigit, nunciauere, viſus & numinũ fuere præſagia.

Exempla patientiæ. CAP. XXIII.

Patientia corporis, vt eſt crebra ſors calamitatũ, innumera documenta peperit. Clariſſimũ in feminis Leænæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas: in viris Anaxarchi, qui ſimili de cauſa cum torqueretur, præroſam dentibus linguam, vnamque ſpem indicii, in tyranni os expuit.

Memoriæ exempla. CAP. XXIIII.

Memoria neceſſarium maxime vitæ bonum, cui præcipua fuerit, haud facile dictu eſt, tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu ſuo militibus nomina reddidit. L. Scipio populo Romano. Cyneas Pyrrhi regis legatus, ſenatui & equeſtri ordini Romæ poſtero die quam aduenerat. Mithridates duarum & xx. gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione ſingulas ſine interprete affatus. *Charmidas quidam in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræſentauit. *Carneades Ars poſtremo eius rei facta & inuenta eſt à Simonide melico, conſummata à Metrodoro Scepſio, vt nihil non iiſdem verbis redderetur auditum. Nec aliud eſt æque fragile in homine, morborum & caſus iniurias atque etiam metus ſentiens, alias particulatim, alias vniuerſa. Ictus lapide oblitus eſt litteras tantum. Ex præalto tecto lapſus, matris & affinium propinquorumque cepit obliuionem. Alius ægrotus ſeruorum etiam. Sui vero nominis Meſſala Coruinus orator. Itaque ſæpe deficere tentat ac meditatur vel quieto corpore & valido, ſomno quoque ſerpente comprimitur, vt inanis mens quærat vbi ſit loci.

Laus C. Iulii Cæſaris. CAP. XXV.

Animi vigore præſtantiſſimum arbitror C. Cæſarem dictatorem. Nec virtutem conſtantiamque nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem, quæ cælo continentur: ſed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere aut legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare, aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicauit: ſolus M. Marcellum tranſgreſſus, qui vndequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles victorias, vndecies centena & xcii. M. hominum occiſa prælijs ab eo, non equidem in gloria poſuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe, bellorum ciuilium ſtragem non prodendo. Iuſtius Pompeio Magno tribuatur dcccxlvi. naues piratis ademiſſe. Cæſari proprium & peculiare ſit, præter ſupradicta, clementiæ inſigne, qua vſque ad pœnitentiam omnes ſuperauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non poſſit aliud. Spectacula enim edita effuſasque opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis eſt. Illa fuit vera & incomparabilis inuicti animi ſublimitas, captis apud Pharſaliam Pompeii Magni ſcriniis epiſtolarum, iterumque apud Thapſum Scipionis, concremaſſe ea optima fide atque non legiſſe.

Laus Pompeii Magni. CAP. XXVI.

Verum ad decus imperii Romani, non ſolum ad viri vnius pertinet victoriarum Pompeii Magni titulos omnes, triumphosque hoc in loco nuncupari: æquato non

modo

modo Alexandri Magni rerum fulgore, ſed etiã Herculis ꝓpe ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, vnde primũ Syllanus in Reip. cauſa exoriens auſpicatus eſt: Africa vero tota ſubacta, & in ditionem redacta, Magniq́; nomine ſpolio inde capto, eques Ro. (id quod antea nemo) curru triũphali reuectus eſt: & ſtatim ad ſolis occaſum tranſgreſſus, excitatis in Pyreneo tropheis, oppida d.ccclxxvi. ab alpibus ad fines Hiſpaniæ vlterioris in ditionem redacta victoriæ ſuæ aſcripſit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloq́; ciuili (quod omnia externa cõciebat) extincto, iterũ triumphales currus eques Ro. induxit, toties imperator antequam miles. Poſtea ad tota maria & deinde ſolis ortus miſſus, hos retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus vincẽtium. Neq; enim ipſi coronantur, ſed patrias ſuas coronant. Hos ergo honores vrbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicabat Cn. Pompeius Magnus Imp. bello xxx. annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionẽ acceptis hominum vicies ſemel centenis lxxxiij. M. depreſsis aut captis nauibus d.cccxlvi. oppidis, caſtellis M.d.xxxviij. in fidem receptis: terris à Mæotis lacu ad rubrũ mare ſubactis, votum merito Mineruæ. Hoc eſt breuiarium eius ab oriente. Triumphi vero, quem duxit ad tertium Calendas Octobres M. Meſſala, M. Piſone conſulibus, præfatio hæc fuit: Cum oram maritimam à prædonibus liberaſſet, & imperium maris populo Romano reſtituiſſet, ex Aſia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſternis, & ſuper hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphauit. Summa ſummarum in illo gloria fuit (vt ipſe in concione dixit, cũ de rebus ſuis diſſereret) Aſiã vltimam prouinciarũ accepiſſe, eandemq́; mediã patriæ reddidiſſe. Si quis è contrario ſimili modo velit percenſere Cæſaris res, qui maior illo apparuit, totũ profecto terrarum orbẽ enumeret: quod infinitum eſſe conueniet.

Laus Catonis primi. CAP. XXVII.

C Æteris virtutũ generibus varie & multi fuere præſtantes. Cato primus Porciæ gentis, tres ſummas in hoĩe res præſtitiſſe exiſtimatus eſt, optimus orator, optimus imperator, optimus ſenator: quæ mihi oĩa, etiamſi nõ prius, attamẽ clarius fulſiſſe in Scipione Aemiliano videtur: dempto præterea plurimorum odio, quo Cato laborauit. Itaq; ſit primum Catonis, quater & quadragies cauſam dixiſſe: nec quenquam ſæpius poſtulatum, & ſemper abſolutum.

Item de fortitudine. CAP. XXVIII.

F Ortitudo in quo maxime extiterit, immẽſæ quæſtionis ẽ, vtiq; ſi recipiatur poetica fabuloſitas. Q. Ennius T. Cæcilium Teucrum, fratrẽq́; eius præcipue miratus, propter eos ſextũ adiecit Annalẽ. L. Siccius Dentatus, qui tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. Aeternio conſulibus, haud multo poſt exactos reges, vel numeroſiſſima ſuffragia habet, cẽties vicies præliatus, octies ex prouocatione victor, xlv. cicatricibus aduerſo corpore inſignis, nulla in tergo. Itẽ ſpolia cepit xxxiiij. donatus haſtis puris duodeuiginti, phaleris xxv. torquibus tribus & lxxx. armillis clx. coronis xxvi. ciuicis xiiij. aureis viij. muralibus iij. obſidionali vna, fiſco æris, x. captiuis & xx. ſimul bubus, Imperatores ix. ipſius maxime opa triũphantes ſecutus: præterea (quod optimum in operibus eius reor) vno ex ducibus T. Romulio ex conſulatu ad populũ cõuicto male acti imperij rei militaris. Haud minora forẽt Manlij Capitolini decora, ni perdidiſſet illa exitu vitæ. Ante decimũ ſeptimũ annũ bina ceperat ſpolia. Primus omniũ eques coronã muralẽ acceperat, vi. ciuicas xxxvij. dona, xxxiij. cicatrices aduerſo corpore exceperat. P. Seruiliũ magiſtrũ equitũ ſeruauerat, ipſe vulneratus humerũ ac femur. Super omnia Capitoliũ ſummamq́; rem in eo ſolus à Gallis ſeruauerat, ſi nõ regno ſuo ſeruaſſet. Verũ ſunt in his quidẽ virtutis opera magna, ſed maiora fortunæ. M. Sergio, vt quidem arbitror, nemo quenquã hominum iure prætulerit: licet pronepos Catilina gratiã nomini derogarit. Secundo ſtipendio dexteram manũ perdidit: ſtipendijs duobus ter & vicies vulneratus eſt: ob id neutra manu, neutro pede ſatis vtilis: vno tantũ ſeruo, plurimis poſtea ſtipendijs debilis miles. Bis ab Annibale captus (neq; enim cum quolibet hoſte res fuit) bis vinculorum eius profugus, xx. menſibus nullo nõ die in catenis aut compedibus cuſtoditus. Siniſtra manu ſola quater pugnauit, duobus equis inſidente eo ſuffoſſis dexterã ſibi ferream fecit, eaq́; religata præliatus, Cremonam obſidione exemit. Placentiam tutatus eſt: duodena caſtra hoſtium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cum in præturam [illegible] arceretur à collegis vt debilis. Quos hic coronarum a[illegible]os conſtructurus hoſte mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cuiuſq; virtus tẽpora inciderit. Quas Treb[illegible] Ticinusq́; aut Traſymenus ciuicas dedere? Quæ Cannis corona merita? vnde fugiſſe, virtutis ſummum opus fuit. [illegible]æteri profecto victores hominũ fuere, [illegible]us vicit et[illegible].

De [illegible]enijs ſiue laudibus quorundam ab ingenijs. CAP. XXIX.

I N geniorum gloriæ quis poſſit agere delectũ, per tot diſciplinarũ genera, & tantã rerum operũq́; varietatẽ? niſi forte Homero vate Græco, nullum feliciorem extitiſſe conuenit, ſiue operis fortuna, ſiue materia æſtimetur. Itaq; Alexãder Magnus (etenim inſignibus iudicijs optime citraque inuidiam tam ſuperba cenſura peragetur) inter ſpolia Darij Perſarũ regis vnguẽtorum ſcrinio capto, quod erat auro gemmiſq́; ac margaritis precioſum, varios eius vſus amicis demonſtrãtibus (quando tædebat vnguenti bellatorẽ & militia ſordidũ) imo Hercule, inquit, librorũ Homeri cuſtodiæ detur: vt precioſiſſimum humani animi opus, quàm maxime diuiti opere ſeruaretur. Idẽ Pindari vatis familiæ penatibusq́; iuſſit parci, cũ Thebas caperet, Ariſtotelis philoſophi patriã cõdidit: tãtaq́; rerum

Digitized by Google

rerum claritati, tam benignum teſtimonium miſcuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum ſepeliri Liber pater iuſsit, obſidentibus mœnia Lacedæmonijs: Lyſandro eorum rege in quiete ſæpius admonito, vt pateretur humari delicias ſuas. Requiſiuit rex quis ſupremum diem Athenis obijſſet: nec difficulter ex ys quæ deus ſignificaſſet, intellexit: pacemq; funeri dedit.*

* quem

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. CAP. XXX.

P*Latoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus, alias ſæuitiæ ſuperbiæq; natus, vittatam nauem miſit obuiã: ipſe quadrigis albis egredientem in littore excepit. Viginti talentis vnã orationẽ Iſocrates vẽdidit. Aeſchines Athenienſis ſummus orator, cũ accuſationẽ qua fuerat vſus,* Rhodi legiſſet, legit & defenſionem Demoſthenis, ob quam in illud depulſus fuerat exiliũ: mirãtibusq;, tũ magis fuiſſe miraturos dixit, ſi ipſum orantẽ audiuiſſent: in calamitate teſtis ingens factus inimici. Thucydidẽ imperatorem Athenienſes in exilium egere, rerum conditorẽ reuocauere, eloquentiam mirati, cuius virtutẽ damnauerant. Magnum & Menandro in comico ſocco teſtimonium regum Aegypti & Macedoniæ contigit, claſſe & per legatos petito: maius ex ipſo, regiæ fortunæ prælata literarum conſcientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris teſtimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Poſidonij ſapiẽtiæ profeſsione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit: & faſces lictorios ianuæ ſubmiſit is, cui ſe oriẽs occidensque ſubmiſerat. Cato Cenſorius, in illa nobili trium ſapientiæ procerũ ab Athenis legatione, audito Carneade, quàmprimum legatos eos cenſuit dimittendos: quoniam illo viro argumentante, quid veri eſſet, haud facile diſcerni poſſet. Quanta morum commutatio? Ille ſemper alioquin vniuerſos ex Italia pellendos cenſuit Græcos: at pronepos eius Vticẽſis Cato, vnum ex tribunatu militũ philoſophum, alterum ex Cypria legatione deportauit. Eandemq; linguã ex duobus Catonibus, in illo abieciſſe, in hoc importaſſe, memorabile eſt. Sed & noſtrorũ gloriam percenſeamus. Prior Africanus Q. Ennij ſtatuam ſepulchro ſuo imponi iuſſit: clarumq; illud nomen, imo vero ſpolium ex tertia orbis parte raptum, in cinere ſupremo cum poetæ titulo legi. Diuus Auguſtus carmina Virgilij cremari cõtra teſtamẽti eius verecundiã vetuit: maiusq; ita vati teſtimonium contigit, quàm ſi ipſe ſua carmina probaſſet. M. Varronis in bibliotheca, quæ prima in orbe ab Aſinio Pollione de manubijs publicata Romæ eſt, vnius viuentis poſita imago eſt: haud minore (vt equidem reor) gloria, principe oratore & ciue, ex illa ingeniorum quæ tũc fuit, multitudine, vni hanc coronã dante, q̃ cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deinde ſunt exempla Romana, ſi perſequi libeat: cũ plures vna gens in quocunq; genere eximios tulerit, quàm cæteræ terræ. Sed quo te M. Tulli piaculo teceã? quoue maxime excellentem inſigni prædicem? quo potius quàm vniuerſi populi illius gentis ampliſſimi teſtimonio, & tota vita tua* conſulatus tantum operibus electis? Te dicẽte, legem agrariam, hoc eſt, alimenta ſua, abdicauerunt tribus: te ſuadente, Roſcio theatralis autori legis ignouerunt, notataſq; ſe diſcrimine ſedis æquo animo tulerunt: te orante, proſcriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fuit ingenium: tu M. Antoniũ proſcripſiſti. Salue primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæque laureã merite, & facundiæ Latiarumque literarum parens: atque (vt dictator Cæſar hoſtis quondam tuus, de te ſcripſit) omnium triumphorum lauream adepte maiorem, quãto plus eſt, ingenij Romani terminos in tantum promouiſſe, quàm imperij.*

* Rhodijs

*conſulatus tanti operibus electis

De morum maieſtate. CAP. XXXI.

R*Eliquis animi bonis, præſtitere cæteros mortales ſapiẽtia, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythij prælatus cunctis.*

De autoritate. CAP. XXXII.

R*Vrſus mortales oraculorum ſocietatẽ dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius Delphis conſecrando aureis literis, quæ ſunt hæc: Noſſe ſe quenq;: &, Nihil nimiũ cupere: Comitemq; æris alieni atq; litis, eſſe miſeriam. Quin et funus eius, cum victore filio Olympiæ expiraſſet gaudio, tota Græcia proſecuta eſt.*

De diuinitate. CAP. XXXIII.

D*Iuinitas, & quædam cælitum ſocietas nobiliſſima, ex fœminis in Sibylla fuit: ex viris in Melampode apud Græcos, apud Ro. in Marcio.*

De Naſica. CAP. XXXIIII.

V*Ir optimus ſemel à condito æuo iudicatus eſt Scipio Naſica, à iurato ſenatu. Idẽ in toga candida bis repulſa notatus à populo. In ſumma, ei ĩ patria mori nõ licuit: nõ Hercule magis, q̃ extra vincula illi ſapiẽtiſsimo ab Apolline iudicato Socrati.*

De pudicitia. CAP. XXXV.

P*Vdiciſsima fœmina ſemel matronarũ ſentẽtia iudicata eſt Sulpitia Paterculi filia, vxor Fuluij Flacci: electa ex centũ præcipuis, quæ ſimulacrũ Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterũ religionis experimẽto Claudia, inducta Romã deorum matre.*

De pietate. CAP. XXXVI.

P*Ietatis exempla infinita quidẽ toto orbe extitere, ſed Romæ vnũ, cui cõparari cuncta nõ queãt. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera ſupplicij cauſa carcere incluſa matre, cum impetraſſet aditum, à ianitore ſemper excuſſa ne quid inferret cibi, deprehenſa eſt vberibus ſuis alens eam. Quo miraculo, matris ſalus* donata pietati eſt, ambæq; ꝑpetuis alimentis. Et locus ille eidem conſecratus eſt deæ, C. Quintio, M. Attilio COSS. templo pietatis extructo*

* donata filiæ pietati

in illius

in illius carceris ſede, ubi nunc Marcelli theatrũ eſt. Graechorũ pater, anguibus prehenſis in domo, cum reſpõderetur ipſum uicturũ alterius ſexus interẽpto: imo uero, inquit, meum necate: Cornelia enim iuuenis eſt, & parcere adhuc poteſt. Hoc erat vxori parcere, & reipub. cõſulere. Idq́; mox conſecutum eſt. M. Lepidus Apuleiæ vxoris charitate poſt repudiũ obijt. P. Rutilius morbo leui impeditus, nũciata fratris repulſa in cõſulatus petitione, ilico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronum adeo dilexit, ut hæres omnibus bonis inſtitutus, in rogum eius ſe iaceret.

De artium plurimarum excellentia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria. CAP. XXXVII.

*VAriarum artiũ ſcientia ĩnumerabiles enituere, quos tamẽ attingi par ſit, florẽ hoĩum libãtibus: Aſtrologia Beroſus, cui ob diuinas p̃dictiones Athenẽſes publice in gymnaſio ſtatuã inaurata lingua ſtatuere. Grammatica Apollodorus, cui Amphyctiões Græciæ honorẽ habuere. Hippocrates medicina, qui uenientẽ ab Illyrijs peſtilentiam prædixit, & diſcipulos ad auxiliandũ circa urbes dimiſit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Eandem ſcientiam in Cleombroto Ceo Ptolemæus rex Megalenſibus ſacris donauit c. talentis, ſeruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama eſt, extracta Philippi regis oculo ſagitta, & citra deformitatẽ oris curata orbitate luminis. Sũma aũt Aſclepiadi Prurienſi, condita noua ſecta, ſpretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua uinum ægris medetur, relato è funere homine & ſeruato: ſed maxime ſponſione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, ſi unquam inualidus ullo modo fuiſſet ipſe, et uictor ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarũ exanimatus eſt. Grande & Archimedi Geometricæ ac machinalis ſciẽtiæ teſtimoniũ M. Marcelli cõtigit, ĩterdicto, cũ Syracuſæ caperẽtur, ne uiolaretur unus, niſi fefelliſſet imperium militaris ĩprudentia. Laudatus eſt et *Cteſiphõ Gnoſius, æde Epheſiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon, Athenis armamentario mille nauium: Cteſibus, pneumatica rõne & hydraulicis organis repertis: Dimocrates, metatus Alexandro condẽte in Aegypto Alexãdriã. Idẽ hic imperator edixit, ne quis ipſum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles ſculperet, quàm Lyſippus ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.*

* Cherſiphron

Item mira opera artificis. CAP. XXXVIII.

ARiſtidis Thebani pictoris vnã tabulã, cẽtum talentis rex Attalus licitatus eſt. Octoginta emit duas Cæſar dictator, Medeã et Aiacem Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturã Magnetũ exitij mediocris ſpatij pari repẽdit auro. Rhodũ nõ incẽdit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenus cremaret, à parte ea muri locatã. Praxiteles marmore nobilitatus eſt, Gnidiaq́; Venere, p̃cipue ueſano amore cuiuſdã iuuenis inſigni, et Nicomedis æſtimatione regis, grãdi Gnidiorũ ære alieno permutare eã conati. Phidiæ Iupiter Olympius quotidie teſtimoniũ perhibet, Mentori Capitolinus & Diana Epheſia, quibus fuere conſecrata artis eius uaſa.

De ſeruitiis. CAP. XXXIX.

PRetium hoĩs in ſeruitio geniti maximũ ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit grammatice artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi uendente, & M. Scauro principe ciuitatis iij. M. d. cc. ſeſtertijs licẽte. Exceſſere hoc in noſtro æuo nec modice hiſtriones, ſed libertatẽ ſuam mercati. Quippe cum iã apud maiores Roſcius hiſtrio H-S. quingenta annua meritaſſe prodatur: niſi ſi quis in hoc loco deſiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tyridatẽ geſti, diſpenſatorẽ, quem Nero H-S. cxx. M. manumiſit. Sed hoc pretium belli nõ hominis fuit, tam hercule, quàm libidinis non formæ Pæzontem è ſpadonibus Seiani iij. M. d. mercante Sutorio Priſco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

De præſtantia gentium. CAP. XL.

GEntium in toto orbe præſtantiſſima una omni uirtute haud dubie Romana extitit. Felicitas cui p̃cipua fuerit homini nõ eſt humani iudicij: cum ꝓſperitatẽ ipſam alius alio modo, et ſuopte ingenio quiſq; terminet. Si uerũ facere iudiciũ uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitiõe decernere, mortaliũ nemo eſt felix. Abunde igitur atq; indulgenter fortuna decidit cũ eo, qui iure dici non infelix poteſt. Quippe ut alia non ſint, certe ne laſſeſcat fortuna metus eſt: quo ſemel recepto, ſolida felicitas nõ eſt. Quid ꝙ nemo mortalium omnibus horis ſapit? vtinamque falſum hoc & non à uate dictum q̃ plurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circumſcribendum ſeipſam ingenioſa, computat more Thraciæ gentis: quæ calculos colore diſtinctos, pro experimento cuiuſque diei in urnam condit, ac ſupremo die ſeparatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid, quòd iſte calculi candore illo laudatus dies, originem mali habuit? Quàm multos accepta afflixere imperia? quàm multos bona perdidere, et ultimis merſere ſupplicijs? Iſta nimirũ bona, ſi cui inter illa, hora in gaudio fuit. Ita eſt profecto, alius de alio iudicat dies, & tamẽ ſupremus de omnibus: ideoq́; nullis credendũ eſt. Quid? quòd bona malis paria non ſunt, etiam pari numero: nec lætitia ullo minimo mœrore penſanda. Heu vana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur, vbi quæritur pondus.

De felicitate ſumma. CAP. XLI.

VNa fœminarũ in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, q̃ regis filia, regis uxor, regis mater fuit: Vna Pherenicẽ, q̃ filia, ſoror, mater Olympionicarũ: Vna familia Curionũ, in qua tres cõtinua ſerie oratores extiterũt: Vna Fabiorũ, ĩ qua tres cõtinui principes ſenatus, M. Fabius Ambuſtus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

Digitized by Google

Varia exempla fortunæ. CAP. XLII.

CÆtera exẽpla fortunæ uariãtis ĩnumera sũt. Etenim, ꝗ facit magna gaudia, niſi ex malis? aut quæ mala immenſa, niſi ex ingentibus gaudijs?

De bis proſcripto, L. Sylla, Q. Metello. CAP. XLIII.

SEruauit ꝓſcriptũ à Scylla M. Fiduſtiũ ſenatorẽ annis xxxvi. ſed iterũ ꝓſcriptus. Supſtes Syllæ uixit, ſed uſq; ad Antonium: cõſtatq́; nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum, ꝗ quia proſcriptus fuiſſet. Triũphare P. Ventidiũ de Parthis uoluit quidẽ ſolũ, ſed eundẽ in triũpho Aſculano Cn. Põpeij Strabonis duxit puerũ: quãquã Maſſurius autor eſt, bis in triũpho ductũ: Cicero mulionẽ caſtrenſem ſuffarraneum fuiſſe: plurimi, iuuẽtã inopẽ in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius maior conſul, ſed accuſatus, atq; de iure uirgarũ in eũ iudicũ in cõſiliũ miſſus, primus externorũ, atq; etiã in oceano genitorũ uſus, illo honore, quẽ maiores Latio quoq; negauerunt. Eſt & L. Fuluius inter inſignia exẽpla, Tuſculanorũ rebellantiũ cõſul: eodẽq; honore cũ trãſiſſet, exornatus confeſtim à populo Rom. qui ſolus eodẽ anno quo fuerat hoſtis, Romæ triumphauit ex ijs, quorũ cõſul fuerat. Vnus hoĩum ad hoc æui, felicis ſibi cognomẽ aſſeruit L. Sylla, ciuili nẽpe ſanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus.* Et quibus felicitatis inductus argumentis? ꝙ proſcribere tot milia ciuium ac trucidare potuiſſet. O praua interpretatio, & futuro* tẽpore infelix. Nõ melioris ſortis tunc fuere pereuntes, quorũ miſeremur hodie, cũ Syllã nemo non oderit? Age, non exitus uitæ eius, oĩum proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodẽte ſeipſo corpore & ſupplicia ſibi gignẽte? Quod ut diſſimulauerit, et ſupremo ſomnio eius (cui ĩmortuus quodãmodo eſt) credamus, ab uno illo inuidiã gloria uictã: hoc tamẽ nempe felicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt, ꝙ Capitoliũ non dedicauiſſet. Q. Metellus in ea oratione quã habuit ſupremis laudibus patris ſui L. Metelli, pontificis, bis conſulis, dictatoris, magiſtri equitum, quindecimuiri agris dandis, qui * primus elephantos primo Punico bello duxit in triumpho ſcriptũ reliquit: decẽ maximas res optimasq́;, in quibus quærẽdis ſapientes ætatẽ exigerẽt, cõſummaſſe eũ. Voluiſſe enim primariũ bellatorẽ eſſe, optimũ oratorẽ, fortiſſimũ imperatorẽ, auſpicio ſuo maximas res geri, maximo honore uti, ſumma ſapientia eſſe, ſummũ ſenatorẽ haberi, pecuniã magnã bono modo inuenire, multos liberos relinquere, et clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe ei, nec ulli alij poſt Romã conditã, longũ eſt refellere & ſuperuacuum, abũde uno caſu refutãte. Siquidẽ is Metellus orbã luminibus exegit ſenectã, amiſſis ĩcẽdio cũ Palladiũ raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed euẽtu miſero. Quo fit, ut infelix quidẽ dici nõ debeat, felix tamẽ nõ poſſit. Tribuit ei populus Ro. quod nunꝗ̃ ulli alij ab cõdito æuo, ut quoties ĩ ſenatum iret, curru ueheretur ad curiã; Magnũ & ſublime, ſed pro oculis datũ.

* En, ſine interrogatione.
* tempori

* plurimos: ut lib. 8. ca. 3. Cũ L. Metellus in triũpho plurimos duxit elephantos. Manius enim Curi[us] primus duxit in triumpho, pulſo Italia Pyrrho rege.

De altero Metello. CAP. XLIIII.

HVius quoq; Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius ĩter rara felicitatis humanæ exẽpla numeratur. Nã præter honores ampliſſimos, cognomenq́; è Macedonia quatuor filijs illatus rogo, uno* prætore, tribus conſularibus, duobus triumphalibus, uno cenſorio: quæ ſingula quoq; paucis contigere: in ipſo tamen flore* dignationis ſuæ ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem è ſenatu cenſor eiecerat, reuertens è campo meridiano tẽpore, uacuo foro & Capitolio ad Tarpeiũ raptus, vt præcipitaretur, conuolante quidem tã numeroſa illa cohorte, ꝗ patrẽ eum appellabat, ſed (vt neceſſe erat in ſubito) tarde & tanquam in exequias cum reſiſtendi ſacroq́; ſanctum repellendi ius non eſſet, uirtutis ſuæ opera & cenſuræ periturus ægre tribuno qui intercederet reperto, à limine ipſo mortis reuocatus: alieno beneficio poſtea uixit, bonis inde etiã cõſecratis à damnatu ſuo: tanꝗ̃ parum eſſet, faucium certe intortarum, expreſſiq; per aures ſanguinis pœnam exactam eſſe. Equidem & Africani * ſequentis inimicum fuiſſe inter calamitates duxerim ipſo teſte Macedonico. Siquidem liberis dixit: Ite filij, celebrate exequias, nunꝗ̃ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iã Balearicis et Creticis &* Diadematis, iam Macedonicus ipſe. Verũ ut illa ſola iniuria æſtimetur, quis hunc iure felicẽ dixerit, periclitatũ ad libidinẽ inimici, nec Africani ſaltẽ, perire: quos hoſtes uiciſſe tãti fuit? tãt quos nõ honores curruſq; illa ſua uiolentia fortuna retroegit, per mediã urbem cenſore tracto (etenim ſola hæc moriẽdi ratio fuerat) tracto in Capitoliũ illud, in qđ triumphãs ipſe de eorũ exuuijs, ne captiuos quidẽ ſic traxerat. Maius hoc ſcelus felicitate cõſecuta factum eſt, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo à triumphalibus liberis portaretur in rogum, velut exequijs quoque triumphãs, nulla eſt profecto ſolida felicitas: quam cõtumelia ulla uitæ rumpit, nedum tãta. Quod ſupereſt, neſcio morum gloriæ an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam ſceleratam Catinij audaciam ſemper fuiſſe inultam.

* prætorio
* dignitatis
* Aemiliani inimic.
* Dalmaticus

De diuo Auguſto. CAP. XLV.

IN diuo quoq; Auguſto, quẽ uniuerſa mortalitas in hac cẽſura nuncupat; ſi diligenter æſtimentur cuncta, magna ſortis humanæ reperiẽtur uolumina. Repulſa in magiſterio equitum apud auunculum, & contra petitionem eius prælatus Lepidus: proſcriptionis ĩuidiã, collegium in triumuiratu peſſimorum ciuium, nec æqua ſaltẽ portione, ſed prægraui Antonio: Philippenſi prælio morbus, fuga, & triduo in palude latebræ ægroti: & (ut fatẽtur Agrippa & Mæcenas) aqua ſubter cutem fuſa turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoque in ſpelunca occultatio: Iam in nauali fuga urgente hoſtium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Peruſinæ contentionis: ſolicitudo Martis Actiaci: Pannonici belli

ruina

ruina è turri:tot ſeditiones militũ,tot ancipites morbi corporis:ſuſpecta Marcelli nota, pudenda Agrippæ ablegatio,toties petita inſidijs uita,incuſatæ liberorum mortes, luctuſq́; non tantum orbitate triſtes: adulterium filiæ,& conſilia parricidæ palam facta: contumelioſus priuigni Neronis ſeceſſus:aliud neptis adulterium:iuncta deinde tot mala: inopia ſtipendij, rebellio Illyrici,ſeruitiorum delectus, iuuentutis penuria: peſtilentia urbis, fames ſitiſq́; Italiæ,deſtinatio expirandi:& quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta:iuxta hæc Variana clades,& maieſtatis eius fœda ſuggillatio, abdicatio Poſthumi Agrippæ poſt adoptionem, deſiderium poſt relegationẽ:inde ſuſpitio in Fabium,arcanorumq́; proditionẽ: hinc uxoris & Tyberij cogitationes ſuprema eius cura.In ſumma,deus ille,cœlumq́ue neſcio adeptus magis an meritus,hærede hoſtis ſui filio exceſſit.

Quos beatiſſimos dij iudicauerunt. CAP. XLVI.

SVbeunt in hac reputatione Delphica oracula,uelut ad caſtigandam hoĩum uanitatẽ à deo emiſſa.Duo ſunt hæc:Phedium feliciſſimum, qui pro patria proxime occubuiſſet.Iterum à Gyge rege tũc ampliſſimo terrarum conſultum,Aglaum Pſophidiũ eſſe feliciorem. Senior hic in anguſtiſſimo Arcadiæ angulo paruum,ſed annuis uictibus large ſufficiens, prædium colebat,nunquam ex eo egreſſus,atq; (vt è vitæ genere manifeſtum eſt) minima cupidine minimum in vita mali expertus.

Quẽ uiuẽtẽ ut deũ coli iuſſerũt. CAP. XLVII.

COnſecratus eſt uiuus ſentienſq́; oraculi eiuſdẽ iuſſu,et Iouis deorũ ſummi aſtipulatu, Euthymus pycta,ſemp Olympiæ uictor, & ſemel uictus.Patria ei Locri in Italia: ibi imaginem eius & Olympiæ alterã eadem die tactam fulmine, Callimachum,ut nihil aliud miratum uideo,deumq́; iuſſiſſe ſacrificari,quod et uiuo factitatum & mortuo: nihilq́; adeo mirum aliud, quàm hoc placuiſſe dijs.

De ſpatijs uitæ longiſſimis. CAP. XLVIII.

DE ſpatio atq; longinquitate uitæ hoĩum,non locorũ modo ſitus,uerũ exẽpla,ac ſua cuiq; ſors naſcẽdi incertum fecere.Heſiodus qui primus aliqua de hoc prodidit, fabuloſe (ut reor) multa de hoĩum æuo referens, cornici nouem noſtras attribuit ætates,quadruplum eius ceruis, id triplicatũ coruis. Et reliqua fabuloſius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Arganthonio Tarteſſiorum regi cl. tribuit annos,Cyniræ Cypriorum x.annis amplius,Aegimio cc.Theopompus Epimenidi Gnoſio clvij. Hellanicus quoſdam in Aetolia Epiorum gẽtis cc.explere.Cui aſtipulatur Damaſtes, memorans Pictoreum ex ijs præcipuum corpore uiribuſq́;,etiã ccc. uixiſſe. Ephorus Arcadum reges ccc.annis. Alexander Cornelius,Dandonem quendam in Illyrico d.uixiſſe. Xenophon in periplo,maritimorum regem d.c.atque vt parce mentitus, filium eius d.ccc. quæ omnia inſcitia temporum acciderũt. Annum enim alij æſtate vnum determinabant,& alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus:ſicut Arcades, quorũ anni trimeſtres fuere:quidam lunæ ſenio,ut Aegyptij: itaq; apud eos aliqui & ſingula milia annorum uixiſſe produntur. Sed ut ad confeſſa tranſeamus, Arganthonium Gaditanum lxxx.annis regnaſſe prope certũ eſt: putant quadrageſimo cœpiſſe,Maſiniſſam lx. annis regnaſſe indubitatum eſt:Gorgiam Siculum cviij.vixiſſe. Q. Fabius Maximus lxiij.annis augur fuit. M. Perpenna,& nuper L.Voluſius Saturninus,omnium quos in conſulatu ſententiam rogauerant, ſuperſtites fuere. Perpenna vij.reliquit ex ijs quos cenſor legerat, vixit annos xcviij. Qua in re & illud annotare ſuccurrit, unum omnino quinquennium fuiſſe, quo ſenator nullus moreretur:cum Flaccus & Albinus cenſores luſtrum condidere uſque ad proximos cenſores, ab anno urbis quingenteſimo ſeptuageſimonono,M. Valerius Coruinus c.annos impleuit: cuius inter primum & ſextum conſulatum xlvi. anni fuere. Idem ſella curuli ſemel ac uicies ſedit, quoties nemo alius. Aequauit eius uitæ ſpatium Metellus pontifex.Et ex fœminis Liuia Rutilij xcvij. annos exceſſit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem. Terentia Ciceronis ciij. Clodia Ofilij cxv. hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in ſcena pronunciauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcenam, Cn.Pompeio,Q. Sulpitio COSS.ludis pro ſalute diui Auguſti uotiuis, annũ centeſimumquartum agens:quæ producta fuerat tyrocinio à Marco Põponio ædili plebis, C. Mario. Cn. Carbone conſulibus,ante annos nonagintaunum: & à Magno Pompeio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta.Samullam quoque c.decem annis uixiſſe,autor eſt Aſconius Pedianus. Minus minor Stephanionem(qui primus togatus ſaltare inſtituit)vtriſq; ſecularibus ludis ſaltaſſe,& diui Auguſti,& quos Claudius Cæſar conſulatu ſuo quarto fecit,quando lxiij.nõ amplius anni interfuere, quãquã & poſtea diu uixit.In Tmoli montis cacumine, quod uocant Tempſin,cl.annis uiuere,Mutianus autor eſt. Totidem annos cenſum Claudij Cæſaris cenſura T. Fullonium Bononienſem: idq́ue collatis cenſibus quos ante detulerat,uitaq́ue argumentis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate naſcendi. CAP. XLIX.

POſcere uidetur locus ipſe ſiderabilis ſciẽtiæ ſententiã.Epigenes cxxij.annos ĩpleri negauit poſſe:Beroſus excedi cxvij.Durat et ea ratio, quã Petoſiris ac Necepſos tradiderunt,et tetartemorion appellant,à triũ ſignorũ portione,qua poſſe in Italiæ tractu cxxvi.annos uitæ cõtingere apparet. Negauere illi quenquam xc.partium exortiuam menſuram (quod anaphoras uocant) tranſgredi, & has ipſas incidi occurſu maleficorum ſiderũ, aut etiam radijs eorũ ſoliſq́;.Rurſus Aeſculapij ſecta, quæ ſtata uitæ

88
Digitized by Google

ſpatia à ſtellis accipi dicit, ſed quantum plurimum tribuat, incertũ eſt. Raras autẽ eſſe dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum inſignibus lunæ dierumue ſeptem atq; nouem (quæ nocte ac die obſeruantur) ingẽs turba naſcatur, ſcanſili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, nõ fere ita genitis liiij. annum excedentibus. Primum ergo artis ipſius incõſtantia declarat, q̃ incerta res ſit. Accedũt experimenta & exempla recentiſſimi ſenſus, quem intra quadriennium imperatores Cæſares Veſpaſiani, pater filiusq; cenſores egerunt. Nec ſunt omnia uaſaria excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenninum Padumq;, ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli vnus .cxxxv. Parmæ duo .cxxx. Placentiæ unus. cxxxi. Fauentiæ vna mulier. cxxxij. Bononiæ L. Terentius Marci filius, Arimini uero M. Aponius c. & l. Tertulla cxxxvij. Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacium, in quo cx. annos ſex detulere, quatuor centenos vicenos, unus cxl. M. Mutius M. filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confeſſa, in regione Italiæ octaua centenum annorum cenſi ſunt homines liiij. centenum denum homines lvij. centenum vicenum quinum homines duo, centenum tricenum homines quatuor, centenum tricenum quinum aut ſeptenum totidem, centenum quadragenum homines tres. Alia mortalitatis inconſtantia: Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diuerſæ ſortis viros. C. Mario, Cn. Carbone iij. COSS. ad v. Kalend. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Caluus eadem die geniti ſunt, oratores quidem ambo, ſed tam diſpari euentu. Hoc etiam iiſdem horis naſcentibus in toto mundo quotidie euenit, pariterq; domini ac ſerui gignuntur, reges & inopes.

In morbis uaria exempla. CAP. L.

PVblius Cornelius Rufus, qui conſul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum uiſum amiſit, cum id ſibi accidere ſomniaret. E diuerſo* Phalereus tum deploratus à medicis vomice morbo, cum mortẽ in acie quæreret, uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus conſul apud flumen Iſarã, prælio commiſſo aduerſus Allobrogum Aruernorumque gentes, ad vi. Idus Auguſtas cxxx. M. perduellium cæſis, febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragile nimirum eſt hoc munus naturæ, quicquid datur nobis: malignum uero et breue etiam in iis, quibus largiſſime contingit, uniuerſum vtique æui tempus intuentibus. Quid, quòd æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſque ſpatio uitæ ſuæ uiuit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam uiuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, ut nullum frequentius ſit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præſtitit melius. Hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur uiſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta, & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperitur exemplum, Xenophilum muſicum centum & quinque annis uixiſſe ſine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per ſingulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis peſtifer calor remeat horis aut rigor: neque horis modo, ſed & diebus noctibusque trinis quadrinisue, etiam anno toto. Atque etiam morbus eſt aliquis, per ſapiẽtiam mori. Morbis enim quoq; quaſdam leges natura poſuit. Quadrini circuitus febrem, nunquam bruma, nunquam hybernis menſibus incipere: quoſdam poſt ſexageſimum vitæ ſpatium non accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipue. Senes minime ſentire peſtilentiam. Nanque & uniuerſis gentibus ingruũt morbi, & generatim modo ſeruitiis, modo procerum ordini, alioſque per gradus. Qua in re obſeruatum à meridianis partibus ad occaſum ſolis peſtilentiam ſemper ire: nec unquam fere aliter niſi hyeme, nec vt ternos excedat menſes.

De ſignis mortis. CAP. LI.

IAm ſigna letalia: In furoris morbo riſum: ſapientiæ uero ægritudine, fimbriarum curã et ſtragulæ ueſtis plicaturas, à ſomno* mouẽtiũ neglectũ, *præfandi humoris è corpore profluuium: in oculorũ quidẽ & nariũ aſpectu indubitata maxime, atq; etiã ſupino aſſidue cubitu: uenarũ inæquabili aut formicante percuſſu: quæq; alia Hippocrati principi medicinæ obſeruata ſunt. Et cũ innumerabilia ſint mortis ſigna: ſalutis ſecuritatiſq; nulla ſunt. Quippe cũ Cenſorius Cato ad filium de ualidis quoq; obſeruationẽ, ut ex oraculo aliquo prodiderit, ſenilẽ iuuentã præmaturæ mortis eſſe ſignũ. Morborũ uero tam infinita eſt multitudo, ut Pherecydes Syrius copia ſerpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibuſdam perpetua febris eſt, ut C. Mecœnati. Eidem triennio ſupremo nullo horæ momento cõtigit ſomnus. Antipater Sidonius poeta omnibus annis uno die tãtum natali corripiebatur febri: & eo cõſumptus eſt ſatis lõga ſenecta.

* Pheræus Iaſon

* morientiũ
* profundi

De his qui elati reuixerunt. CAP. LII.

AViola cõſularis in rogo reuixit: et quoniã ſubueniri non potuerat præualente flãma, viuus crematus eſt. Similis cauſa in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nã C. Aelium Tuberonẽ præturæ functũ à rogo relatũ, Meſſala Rufus, & plerique tradunt. Hæc eſt conditio mortaliũ: ad has & eiuſmodi occaſiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidẽ debeat credi. Reperimus inter exẽpla, Hermotimi Clazomenii animã relicto corpore errare ſolitã, vagamque è longinquo multa annunciare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantharidæ uocabantur) remeanti animæ velut vaginam ademerint: Ariſteæ etiam viſam euolantem ex ore in Proconneſo, corui effigie, magna quæ ſequitur fabuloſitate: quam

te: quam equidem & in Gnoſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerum æſtu & itinere feſſum in ſpecu ſeptem & quinquaginta dormiſſe annis: rerum faciem mutationemq; mirantem, velut poſtero experrectum die: hinc pari numero dierum ſenio ingruente, vt tamen in ſeptimum & quinquageſimum atque centeſimum uitæ duraret annum. Fœminarũ ſexus huic malo videtur maxime opportunus, conuerſione uuluæ: quæ ſi corrigatur, ſpiritus reſtituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos uolumen Heraclidis, ſeptem diebus fœminæ exanimis ad vitam reuocatæ. Varro quoq; autor eſt, xx uiris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domum remeaſſe pedibus: Hoc idem Aquini accidiſſe. Romæ quoque Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato reuixiſſe, & locatorem funeris ab eo elatum. Adijcit miracula, quæ tota indicaſſe conueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio maiori accidiſſe, vt videretur expiraſſe, apertoq; teſtamento recitatum hæredem minorem funeri inſtitiſſe: interim eum, qui videbatur extinctus, plaudendo conciuiſſe miniſteria, et narraſſe à fratre ſe ueniſſe, commendatam ſibi filiam ab eo. Demonſtratum præterea quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio, & rogaſſe vt ijs funebribus quæ comparaſſet, efferretur. Hoc eo narrante, fratris domeſtici propere annunciauere exanimatum illum: & aurum ubi dixerat repertum eſt. Plena præterea vita eſt his vaticinijs, ſed non conferenda, cum ſæpius falſa ſint, ſicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo, Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus captus à Sext. Pompeio, iuſſu eius inciſa ceruice, & vix cohærente, iacuit in littore tota die. Deinde cum aduesperaſſet, cum gemitu precibusq; congregata multitudine petijt, vti Pompeius ad ſe veniret, aut aliquem ex charis mitteret: ſe enim ab inferis remiſſum, habere quæ nunciaret. Miſit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus: Inferis dijs placere Pompeij cauſas & partes pias. proinde euentum futurum quem optaret, hoc ſe nunciare iuſſum. argumentum fore ueritatis, quòd peractis mandatis, protinus expiraturus eſſet. Idque ita euenit. Poſt ſepulturam quoque viſorum exempla ſunt: niſi quòd naturæ opera, non prodigia conſectamur.

De mortibus repentinis. CAP. LIII.

IN primis autẽ miraculo ſunt atq; frequenti mortes repentinæ, hæc eſt ſumma uitæ felicitas, quas eſſe naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modum ſeruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionyſius Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuncio. Mater pugna illa Cãnenſi, filio incolumi uiſo contra falſum nuncium. Pudore Diodorus ſapientiæ dialecticæ profeſſor, luſoria quæſtione non protinus ad interrogationes Stilbonis diſſoluta. Nullis euidentibus cauſis obiere, dum calciantur matutino duo Cæſares, prætor & prætura perfunctus dictatoris Cæſaris pater: hic Piſis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in conſulatu ſuo pridie Kalend. Ianuarias: in cuius locum Rebilus pauciſſimarum horarum conſulatum petijt. Item C. Vulcatius Gurges ſenator. Omnes adeo ſani atq; tempeſtiui, ut de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incuſſo pollice limini cubiculi. C. Aufidius egreſſus cum in ſenatum iret, offenſo pede in comitio. Legatus quoq; qui Rhodiorum cauſam in ſenatu magna cũ admiratione orauerat, in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus, prætura et ipſe functus, cũ à puero quæſiſſet horas. A. Pompeius in capitolio cum deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Talua COS. cum ſacrificaret. C. Seruilius Panſa cum ſtaret ĩ foro ad tabernam hora diei ſecũda, in P. Pãſam fratrẽ innixus. Bebius iudex dum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas ſcribit in foro. Necnon & proximo anno, dum conſulari uiro in aurẽ dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui eſt in foro Auguſti. Super omnes C. Iulius medicus, dum inungit, ſpecillum per oculum trahens. Iam Manlius Torquatus conſularis cum in cœna placentam appeteret. L. Durius medicus Valla, dum mulſi potionẽ haurit. Ap. Saufeius, cũ à balineo reuerſus mulſum bibiſſet, ouumq; ſorberet. P. Quintius Scapula cũ apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius ſcriba cũ domi ſuæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius & T. Aetherius eques Ro. in Venere obiere. Et quos noſtra adnotauit ætas, duo equeſtris ordinis in eodem Pantomimo Mythico tum forma præcellente. Operoſiſſima tamen ſecuritas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, comœdiarum hiſtrione. is cum populo admodum placuiſſet natali die ſuo, conuiuiumque haberet, edita cœna calidam potionem in pultario popoſcit, ſimulque perſonam eius diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantium proximus tepeſcere potionem admoneret. Hæc felicia exempla: at contra miſeriarum innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud Maſſiliam uictus, Corfinij captus ab eodẽ Cæſare, ueneno poto propter tædium uitæ, poſtq̃ biberat, omni ope vt viueret annixus eſt. Inuenitur in actis, Felice Ruſſato auriga elato, in rogum eius vnum è fauentibus ieciſſe ſeſe: friuolum dictu, ne hoc gloriæ artificis daretur, aduerſis ſtudijs copia odorũ corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis, quem * euenti anxietate * diuerſiſ diximus mortuum, flamma ui è rogo eiectus, recondi propter ardorem non potuiſſet, iuxta ſarmentis alijs nudus crematus eſt.

De ſepultura. CAP. LIIII.

IPſum cremare, apud Romanos nõ fuit ueteris inſtituti: terra cõdebantur. At poſtq̃ longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc ĩſtitutum. Et tamen multæ familiæ priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cor-

uelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. Idque uoluiſſe, ueritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo modo conditus, humatus uero humo contectus.

De anima, uel de manibus. CAP. LV.

Poſt ſepulturam aliæ atq; aliæ maniũ ambages. Oĩbus à ſuprema die eadem quæ ante primum: nec magis à morte ſenſus vllus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Eadem enim uanitas in futurum etiam ſe propagat, & in mortis quoque tempora ipſa ſibi vitam mentitur: alias immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias ſenſum inferis dando, & manes colendo, deumq; faciendo, qui iam etiam homo eſſe deſierit: ceu uero vllo modo ſpirandi ratio homini à cæteris animalibus diſtet, aut non diuturniora in uita multa reperiantur, quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ perſequitur materiam? vbi cogitatio illi? quomodo uiſus, auditus, aut quid agit, qui vſus eius, aut quod ſine his bonum? Quæ deinde ſedes, quantaue multitudo tot ſeculis animarũ uelut umbrarũ? Puerilium iſta deliramentorum, auidæq; nunquam deſinere mortalitatis commenta ſunt. Similis & de aſſeruandis corporibus hominum ac reuiuiſcendi promiſſa Democrito uanitas, qui non reuixit ipſe. Quæ (malum) iſta dementia eſt, iterari uitam morte? quæue genitis quies unquam, ſi in ſublimi ſenſus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profectò iſta dulcedo, credulitasque præcipuum naturæ bonum mortem, *ac duplicat obitus, ſi dolere etiam poſt futuri æſtimatione euenit. Etenim ſi dulce uiuere, cui poteſt eſſe vixiſſe? At quanto facilius certiusque, ſibi quenque credere, ac ſpecimen ſecuritatis antegenitali ſumere experimento?*

*animę per ſe? quæ materia.

* ac duſplicat obitum dolorẽ etiã poſt futuri æſtimatiõe. Etenim

Quæ quis inuenerit in vita. CAP. LVI.

Conſentaneũ uidetur, priusq̃ digrediamur à natura hominum, indicare quæ cuiusque inuenta ſunt. Emere ac uendere inſtituit Liber pater. Idem diadema regium inſigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cum antea glande veſcerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia & Sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit, vt alij putauere Rhadamãthus. Literas ſemper arbitror Aſſyrias fuiſſe: ſed alij apud Aegyptios à Mercurio, vt Gellius: alij apud Syros repertas uolunt. Vtique in Græciam intuliſſe è Phœnice Cadmum ſedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adiecisſe quatuor hac figura Θ Ξ Φ Χ. Totidem poſt eum Simonidem melicum, Ζ Η Ψ Ω: quarum omnium vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles decem & octo priſcas fuiſſe, Α Β Γ Δ Ε Ζ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ: & duas ab Epicharmo additas Θ Χ, q̃ à Palamede mauult. Anticlides in Aegypto inueniſſe quendam nomine Menona tradit xv. annis ante Phoroneum antiquiſſimum Græciæ regem: idque monumentis approbare conatur. E diuerſo Epigenes, apud Babylonios d.ccxx. annorum obſeruationes ſiderum coctilibus laterculis ĩſcriptas docet, grauis autor in primis: qui minimum, Beroſus & Critodemus, cccc.lxxx. annorum. Ex quo apparet æternus literarum vſus. In Latium eas attulerunt Pelaſgi. Laterarias ac domos conſtituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea ſpecus erant pro domibus. Gellio Doxius Cæli filius, lutei ædificij inuentor placet: exemplo ſumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à ſe appellauit Cecropiam, quæ nunc eſt arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante conditum volunt: quidã & Sicyonem. Aegyptij multo ante apud ipſos Dioſpolin. Tegulas inuenit Cyniras Agriopæ filius, & metalla æris, utrunque in inſula Cypro: Item forcipem, marculum, uectem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Græciam, quæ vocabatur Argos Dipſion. Lapidicinas Cadmus Thebis, aut (ut Theophraſtus) in Phœnice. Thraſon muros. Turres, ut Ariſtoteles, Cyclopes: Tirynthij, ut Theophraſtus. Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fuſos in lanificio Cloſter filius Arachnes, linum & retia Arachne. Fulloniam artem Nicias Megarenſis. Sutrinam Boethius. Medicinam Aegyptij apud ipſos uolunt repertam: alij per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni & Phyllira filio. Aes conflare & temperare, Ariſtoteles Lydum Scythen monſtraſſe, Theophraſtus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alij Calybas, alij Cyclopas. Ferrum Heſiodus in Creta eos qui uocati ſunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Athenienſis, vt alij Aeacus. Auri metalla & conflaturam, Cadmus Phœnix ad Pangæum montem: vt alij Thoas & Eaclis in Panchaia, aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inuentionem & mellis aſſignat. Plumbum ex Caſſiteride inſula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere Cyclopes. Figlinas Chorœbus Athenienſis. In ijs orbem Anacharſis Scythes, ut alij Hyperbios Corinthius. Fabricam materiariam Dædalus, & in ea ſerram, aſciam, perpẽdiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam: normam autem & libellam, & tornum, & clauem Theodorus Samius. Menſuras & pondera Phidon Argiuus: aut Palamedes, vt maluit Gellius. Ignem è ſilice, Pyrodes Cilicis filius: eundem aſſeruare in ferula, Prometheus. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges. Mercaturas Pœni. Culturas uitium & arborum Eumolpus Athenienſis. Vinum aqua miſceri Staphylus Sileni filius. Oleum & trapetus Ariſtæus Athenienſis, Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Athenienſis, ut alij Triptolemus. Regiam ciuitatem Aegyptij, popularem Attici. Poſt Theſeum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitium inuenere Lacedæmonij. Iudiciũ capitis in Ariopago primum actum eſt. Prælium Afri contra Aegyptios primũ fecere fuſtibus, quos uocãt phalangas.

gas. Clypeos inuenerunt Prætus & Acriſius inter ſe bellantes, ſiue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydias Meſſenius, Galeam, gladium, haſtam Lacedemonij. Ocreas & criſtas Cares. Arcum & ſagittam Scythem Ionis filium, alij ſagittas Perſen Perſei filium inueniſſe dicunt: lanceas Aetolos, iaculum cum amento Aetolum Martis filium. Haſtas velitares Tyrrhenum, pilumque, Pentheſileam Amazonem ſecurim, Piſeum venabula. Et in tormentis ſcorpionem Cretas, catapultam Syros, Phœnicas balliſtam & fundam. Aeneam tubam Piſeum Tyrrhenum. Teſtudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo vehi Bellerophontem. Frenos & ſtrata equorum Pelethronij. Pugnare ex equo Theſſalos, qui Centauri appellati ſunt, habitantes ſecundum Pelium montem. Bigas primum iunxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſeras, vigilias Palamedes inuenit Troiano bello. Specularem ſignificationem eodem Sinon. Inducias Lycanor. Fœdera Theſeus. Auguria ex auibus Car, à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruſpicium Delphus, ignispicia Amphiaraus, auſpicia auium Tireſias Thebanus. Interpretationem oſtentorum & ſomniorum Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius, vt alij Aegyptij, vt alij Aſſyrij. Sphæram in ea Mileſius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Hellenis filius. Muſicam Amphion. Fiſtulam & monaulum Pan Mercurij. Obliquam tibiam Midas in Phrygia. Geminas tibias Marſyas in eadem gente. Lydios modulos Amphion, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marſyas Phryx. Citharam Amphion, vt alij Orpheus, vt alij Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Simonides addidit. Nonam Timotheus. Cithara ſine voce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion, vt alij Linus. Citharœdica carmina compoſuit Terpander. Cum tibijs canere voce Trœzenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhicen Pyrrhus, vtranque in Creta. Verſum heroicum Pythio oraculo debemus. De poematum origine magna quæſtio eſt. Ante Troianum bellum probantur fuiſſe. Proſam orationem condere Pherecydes Syrius inſtituit, Cyri regis ætate. Hiſtoriam Cadmus Mileſius. Ludos gymnicos in Arcadia Lycaon, funebres Acaſtus in Iolco, poſt eum Theſeus in Iſthmo. Hercules olympia athleticam. Pythus pilam luſoriam. Gyges Lydius picturam in Aegypto. In Græcia vero Euchir Dædali cognatus, vt Ariſtoteli placet: vt Theophraſto, Polignotus Athenienſis. Naue primus in Græciam ex Aegypto Danaus aduenit: antè ratibus nauigabatur, inuentis in mari rubro inter inſulas à rege Erythra. Reperiuntur qui Myſos & Troianos priores excogitaſſe in Helleſponto putent, cum tranſirent aduerſus Thracas. Etiam nunc in Britannico oceano vitiles corio circumſutæ fiunt: in Nilo ex papyro, & ſcirpo, & arundine. Longa naue Iaſonem primum nauigaſſe, Philoſtephanus autor eſt: Egeſias Paralum: Cteſias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus Aegeonem: Biremem Damaſtes Erythræas feciſſe: triremem Thucydides Aminoclen Corinthium: quadriremem Ariſtoteles Carthagienſes. Quinqueremem inſtituit Neſichthon Salaminius: ſex ordinum Xenagoras Syracuſius: ab ea ad decemremem Mneſigeton. Alexandrum magnum ferunt inſtituiſſe ad xij. ordines: Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad xxx. Ptolemæum Philadelphum ad xl. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus eſt, ad l. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenenſes, cymbam Phœnices, celocem Rhodij, cercuron Cyprij. Siderum obſeruationem in nauigando Phœnices, remum Copæ, latitudinem eius Platææ, vela Icarus, malum & antennam Dædalus, Hippagum Samij, aut Pericles Athenienſis, tectas longas Thaſii: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Roſtra addidit Piſeus: Tyrrheni ancoram, Eupalamus eandem bidentem, Anacharſis harpagonas & manus Pericles Athenienſis, adminicula gubernandi Typhis. Claſſe princeps depugnauit Minos. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

In quo primus gẽtiũ cõſenſus. CAP. LVII.

GEntium conſenſus tacitus primus omnium conſpirauit, vt Ionum literis vterentur.

De literis antiquis. CAP. LVIII.

VEteres Græcas fuiſſe eaſdẽ pene quæ nunc ſunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ eſt hodie in palatio, dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca, cum inſcriptione tali, Ναυσικράτης τισαμενου ἀθηναῖος κόρᾳ καὶ ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν.

Quando primũ tonſores Romæ. CAP. LIX.

SEquens gentium conſenſus in tonſoribus fuit, ſed Romanis tardior. In Italiã ex Sicilia venere poſt Romam conditam anno quadringenteſimoquinquageſimoquarto, adducente P. Ticinio Mena, vt autor eſt Varro: ante intonſi fuere. Primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus: ſequens diuus Auguſtus cultris ſemper vſus eſt.

Quando primum horologia. CAP. LX.

TErtius conſenſus eſt in horarum obſeruatione, iam hic rationi accedens. quando & à quo in Græcia reperta, diximus in ſecundo volumine. Serius etiã hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occaſus nominatur: poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies, accenſo conſulum id pronunciante,* eum Curio inter roſtra & Græcoſtaſim proſpexiſſet talem ſolem. A columna* ænea ad carcerem inclinato ſidere, ſupremam pronunciabat. Sed hoc ſerenis tantum diebus vſque ad primum Punicum bellum. Princeps Romanis ſolariũ horologium ſtatuiſſe,

* cũ à curia inter roſtra & græcoſtaſim proſpexiſſet ſolẽ.
* Menia

ante duodecim annos quàm cum Pyrrho bellatũ eſt, ad ædem Quirini, L. Papyrius Curſor, cum eandem dedicaret, à patre ſuo votam, à Fabio Veſtali proditur. Sed neque facti horologij rationem vel artificem ſignificat, nec vnde translatum ſit, aut apud quẽ ſcriptum id inuenerit. M. Varro primum ſtatutum in publico ſecundum Roſtra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Meſſala conſule Catina capta in Sicilia: deportatum inde poſt xxx. annos, q̃ de Papyriano horologio traditur, anno vrbis cccclxxvi. nec congruebant ad horas eius lineæ: paruerunt tamẽ ei annis vndecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit cenſor, diligentius ordinatum iuxta poſuit: idq́; munus inter cenſoria opera gratiſſime acceptum eſt. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ vſque ad proximum luſtrum. Tunc Scipio Naſica collega Lænatis, primus aqua diuiſit horas æque noctium ac dierum. Idq́; horologium ſub tecto dicauit, anno vrbis d.xcv. Tam diu populi Romani indiſcreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia, primumq́; terreſtria.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIII.

De animalibus terreſtribus. Elephantorũ commendatio & de ſenſu eorum. CAP. I.

AD RELIQVA tráſeamus animalia, & primum terreſtria. Maximum eſt elephas, proximumq́; humanis ſenſibus: quippe intellectus illis ſermonis patrij, & imperiorum obedientia, officiorumque quæ didicere memoria, amoris & gloriæ voluptas: imo vero (quæ etiam in homine rara) probitas, prudentia, æquitas: religio quoq; ſiderum, ſoliſq́; ac lunæ veneratio. Autores ſunt, in Mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem, cui nomen eſt Amilo, niteſcente luna noua, greges eorum deſcendere: ibiq́; ſe purificantes ſolenniter aqua circumſpergi, atq; ita ſalutato ſidere in ſyluas reuerti, vitulorũ fatigatos præ ſe ferentes. Alienæ quoq; religionis intellectu, creduntur maria tranſituri non ante naues conſcendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Viſique ſunt feſſi ægritudine (quando & illas moles infeſtant morbi) herbas ſupini in cælum iacientes, veluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regẽ adorant, genua ſubmittunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. CAP. II.

ROmæ iuncti primũ ſubiere currũ Pompeij Magni Africano triumpho, qđ prius India victa triũphãte Libero patre memoratur. Procilius negat potuiſſe Põpeij triũpho iunctos ingredi portã. Germanici Cæſaris munere gladiatorio, quoſdã incõditos motus edidere, ſaltantium modo. Vulgare erat, per auras arma iacere non auferentibus ventis, atq; inter ſe gladiatorios congreſſus edere, aut laſciuiente * pyrrice colludere: poſtea & per funes inceſſere, lecticis etiã ferentes quaterni ſingulos, puerperas imitantes: pleniſq́; hoĩum tricliniis accubitu iere per lectos, ita libratis veſtigijs, ne quis potãtium attingeretur.

* quicitur

De docilitate eorum. CAP. III.

CErtum eſt, vnũ tardioris ingenij in accipiendis, quæ tradebãtur, ſæpius caſtigatũ verberibus, eadem illa meditantẽ noctu repertũ. Mirũ maxime, & aduerſis quidem funibus ſubire, ſed regredi magis vtiq; pronis. Mutianus ter conſul autor eſt, aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didiciſſe, ſolitũq́; pſcribere eius linguæ verbis: Ipſe ego hæc ſcripſi, & ſpolia Celtica dicaui. Itemq́; ſe vidente Puteolis, cum aduecti è naue egredi cogerentur, territos ſpatio pontis procul à continente porrecti, vt ſeſe longinquitatis æſtimatione fallerẽt, auerſos retrorſus iſſe. Prædam ipſi in ſe expetendã, ſciũt ſolam eſſe in armis ſuis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & conſuetudo melius, dentes. Quamobrem deciduos caſu aliquo vel ſenecta defodiunt: hoc ſolum ebur eſt, cætero, & in his quoque quà corpus intexit, vilitas oſſea. Quanquam nuper oſſa etiam in laminas ſecari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India, reperitur: cæterũ in noſtro orbe ceſſere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos beluis ſumma cura: alterius mucroni parcũt, ne ſit prælijs hebes: alterius operario vſu fodiunt radices, impellunt moles. circumuentique à venantibus, primos conſtituunt quibus ſunt minimi, ne tanti prælium putetur. poſtea feſſi, impactos arbori frangunt, prædaq́; ſe redimunt.

De clementia eorum, & q̃ pericula ſua intelligãt, & de tigridis truculentia. CAP. IIII.

MIrum in pleriſq; animaliũ, ſcire quare petantur: ſed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in ſolitudine, & ſimpliciter oberranti, clemens placiduſq; etiã demonſtrare viã traditur. Idẽ veſtigio hominis animaduerſo prius quàm homine, intremiſcere inſidiarum metu, ſubſiſtere ab olfactu, circũſpectare, iras proflare, nec calcare, ſed erutum proximo tradere, illum ſequenti, nuncio ſimili vſq; ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq́; dirigi: adeo omnium odori durare virus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, atq; * ipſa elephanti quoq; ſpernens veſtigia, homine viſo tranſferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? vbi ante conſpecto illo quẽ timet? Etenim tales ſyluas minime frequentari certum eſt. Sane mirentur ipſam veſtigij raritatem, ſed vnde ſciunt timendũ eſſe? Imo vero cur vel ipſius conſpectum paueant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerũ, hæc potentia eius, ſæuiſſimas fera

* ipſum elephantũ quoque ſpernens veſtigio hominis viſo transfer.

mas ferarũ maximasq́; nunquam vidiſſe quod debeãt timere,& ſtatim intelligere cur ſit timendum.

De intellectu & memoria eorum. CAP. V.

ELephanti gregatim ſemper ingrediũtur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Amnẽ tranſituri minimos præmittũt, ne maiorum ingreſſu atterente alueum, creſcat gurgitis altitudo. Antipater autor eſt, duos Antiocho regi in bellicis vſibus celebres etiã cognominibus fuiſſe: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorũ nomina annalibus deſcriberet, eum qui fortiſſime præliatus eſſet in Punica acie, Surum tradidit vocatũ, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax, alioquin dux agminis ſemper: Tum pronunciatum, eius fore principatum qui tranſiſſet: auſumque Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor eſt, victusq́; vocem fugit victoris: terrã ac verbenas porrigit. Pudore nunquã niſi in abdito coeunt: mas quinquennis, fœmina decennis. Initur autem biennio, quinis (vt ferunt) cuiuſque anni diebus, nec amplius: ſexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nullaúe propter fœminas inter ſe prælia, cæteris animalibus pernicialia: nõ quia deſit illis amoris vis: nanq; traditur vnus amaſſe quandam in Aegypto corollas vendentem. ac ne quis vulgariter dilectam putet, miretur gratam Ariſtophani, celeberrimò in arte grammatica. Alius Menandrum Syracuſanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, deſiderium eius quoties non videret, inedia teſtatus. Et vngentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omniũ amoris fuere argumenta, gaudiũ à conſpectu, blanditiæq́; incondita, ſtipesq́;, quas populus dediſſet, ſeruatæ, & in ſinum effuſæ. Nec mirum, eſſe amorem, quibus ſit memoria. Idem nanq; tradit, agnitum in ſenecta multos poſt annos, qui rector in iuuenta fuiſſet. Idem diuinationem quandam iuſtitiæ. Cum Bochus rex triginta elephantis, totidem, in quos ſæuire inſtituerat, ſtipitibus alligatos obieciſſet, procurſantibus inter eos qui laceſſerẽt, non potuiſſe effici, vt crudelitatis alienæ miniſterio fungerentur.

Quando primum in Italia. CAP. VI.

ELephantos Italia primũ vidit Pyrri regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucanis viſos, anno Vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimoſecundo Roma autẽ in triumpho, ſeptẽ annis ad ſuperiorem numerũ additis. Eadem plurimos anno quingenteſimoſecũdo, victoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadragintaduo fuere tranſuectiratibus, quas doliorum conſertis ordinibus impoſuerant. Verrius eos pugnaſſe in circo, interfectosque iaculis tradit penuria conſilij: quoniam neque ali placuiſſet, neque donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in circum, atque vt contemptus eorum increſceret, ab operarijs haſtas præpilatas habentibus, per circum totum actos. Nec quid deinde ijs factum ſit, autores explicant, qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CAP. VII.

CLara eſt vnius è Romanis dimicatio aduerſus elephantum, cum Annibal captiuos noſtros dimicare inter ſe coegiſſet. Nanq; vnum qui ſupererat, obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus ſi interemiſſet, ſolus in harena congreſſus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites miſit qui abeuntem interficerẽt. Proboſcidem eorum facillime amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primum omnium in circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſthumio COSS. anno vrbis ſexcenteſimo quinquageſimoquinto. Item poſt annos xx. Lucullorũ ædilitate curuli, aduerſus tauros. Pompeij quoq; altero conſulatu, dedicatione tẽpli Veneris victricis, pugnauere in circo viginti, aut vt quidã tradunt xvij. Getulis ex aduerſo iaculantibus, mirabili vnius dimicatione, qui pedibus cõfoſſis repſit genibus in cateruas, arrepta ſcuta iaciens in ſublime, quæ decidentia voluptati ſpectantibus erant in orbem circũacta, velut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, vno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactũ, in vitalia capitis venerat. Vniuerſi eruptionem tentauere, non ſine vexatione populi, circundati clatris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator, poſtea ſimile ſpectaculum editurus, euripis harenam circundedit: quos Nero princeps ſuſtulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amiſſa fugæ ſpe miſericordiam vulgi inenarrabili habitu quærẽtes ſupplicauere, quadam ſeſe lamentatione complorantes: tanto populi dolore, vt oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens vniuerſus conſurgeret, dirasq́; Põpeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius, viginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cũ ſexagenis propugnatoribus, eodẽ quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerſo dimicante: poſtea ſinguli, principibus Claudio & Neroni, in conſummatione gladiatorum. Ipſius animalis tanta narratur clementia contra minus valida, vt in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quod obterat imprudens: nec niſi laceſſiti noceãt, ideoq́; gregatim ſemper ambulent, minime ex omnibus ſoliuagi. Equitatu circumuenti, infirmos aut feſſos vulneratosúe in medium agmen recipiunt: ac velut imperio ac ratione, per vices ſubeunt. Capti celerrime mitificãtur hordei ſucco.

Quomodo capiantur. CAP. VIII.

CApiuntur autẽ in India, vnũ ex domitis agente rectore: qui depræhẽſum ſolitariũ, abactũue à grege, verberat ferũ: quo fatigato, trãſcendit in eum, nec ſecus ac priorẽ regit. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo, protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres conſtruunt, omniq́; vi conan

Digitized by Google

vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius incluſos * ripis foſſiſq; fame domabant. Argumentũ erat ramus, homine porrigente clemẽter acceptus. Nunc dentiũ cauſa, pedes eorum iaculantur alioquin molliſſimos. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc ſolo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorũ conſcendunt. Inde totius agminis nouiſſimum ſpeculati, extremas in clunes deſiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes ſtipãtur in ſiniſtro fœmine. Ita pẽdens alterum poplitẽ dextra cadit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragẽs. Alij tutiore genere, ſed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui viribus iuuenes continent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereũtibus ſagittarum venabula infigunt, mox ſanguinis veſtigijs ſequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

* euripis

Quomodo domentur. CAP. IX.

Domantur autem rabidi fame & verberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantẽ catenis coerceant: & alias circa coitus maxime efferãtur, & ſtabula Indorũ dentibus ſternũt. Quapropter arcẽt eos coitu, fœminarumq; pecuaria ſeparãt, quæ haud alio modo q̃ armentorum habent. Domiti militãt, & turres armatorũ in hoſtes ferunt, magnaq; ex parte orientis bella conficiunt. Proſternunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo ſuis ſtridore terrentur, vulneratiq; & territi retro ſemper cedunt, haud minore partium ſuarum pernicie. Indicũ Afri pauẽt, nec cõtueri audẽt: nã & maior Indicis magnitudo eſt.

De partu eorum & reliqua natura. CAP. X.

Decem annis geſtare in vtero vulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio, nec amplius q̃ ſemel gignere, pluresue q̃ ſingulos: viuere ducentis annis, & quoſdam trecẽtis. Iuuenta eorum à ſexageſimo incipit. Gaudent amnibus maxime, & circa fluuios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinẽ corporis non poſſint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malum, inflationemq; & profluuiũ alui, nec alia morborũ genera ſentiunt. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere inuenio: à ſudore autem facilius adhæreſcere. Et terrã ediſſe ijs tabificum eſt, niſi ſæpius mandant. Deuorant autem & lapides. Truncos quidem gratiſſimo in cibatu habent. Palmas excelſiores fronte proſternunt, ac ita iacentium abſumunt fructũ. Mandunt ore: ſpirant & bibunt, odoranturq; haud improprie appellata manu. Animaliũ maxime odere murẽ: & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo videre, faſtidiũt. Cruciatũ in potu maximum ſentiunt hauſta hirudine, quã ſanguiſugã vulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc vbi in ipſo animæ canali ſe fixit, intolerãdo afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus, ventri molle, ſetarum nullum tegumentũ, ne in cauda quidem præſidiũ abigendo tædio muſcarum (nanq; id & tanta vaſtitas ſentit) ſed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extẽti recepere examina, arctatis in rugas repẽte cancellis, compræhenſas enecant. Hoc ijs pro cauda, iuba, villo eſt. Dentibus ingens pretium, & deorum ſimulacris laudatiſſima ex ijs materia. Inuenit luxuria commendationem & aliam, * expetit in callo manus vim ſaporis, haud alia de cauſa credo q̃ quia ipſum ebur ſibi mandere videtur. Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ eſt, poſtium vicem in domicilijs præbere: ſæpeſq; in ijs et pecorum ſtabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, autore Guluſſa regulo.

* expetiti in callo manus ſaporis

Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum & draconum. CAP. XI.

Elephantes fert Africa vltra Syrticas ſolitudines, & in Mauritania: ferũt Aethiopes & Troglodytæ, vt dictũ eſt: ſed maximos India, bellanteſq; cum ijs perpetua diſcordia dracones, tantæ * magnitudinis, vt & ipſos circumflexu facili ambiant, nexuque nodi præſtringant. Commoritur ea dimicatio: victuſq; corruens, complexum elidit pondere.

*magnitudinis & ipſos, vt circũplexu facili ambiant

De ſolertia animalium. CAP. XII.

Mira animalium pro ſe cuiq; ſolertia eſt, vt ijs vna ſcãdendi in tantã altitudinẽ difficultas. Draco itaq; iter ad pabula ſpeculatus, ab excelſa ſe arbore inijcit. Scit ille imparẽ ſibi luctatũ contra nexus, itaq; arborum aut rupium attritũ quærit. Cauent hoc dracones, ob idq; greſſus primum alligãt cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt, pariterq; ſpiritũ præcludunt, & molliſſimas lancinant partes. Iidem obuij deprehenſi, in aduerſos erigunt ſe, oculoſq; maxime petũt. Ita fit vt plerumq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit, niſi naturæ ſpectaculum, ſibi paria componentis? Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephãtis frigidiſſimum eſſe ſanguinem, ob id æſtu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes merſos inſidiari bibentibus: arctatiſq; illigata manu in aurẽ morſum defigere: quoniã is tantũ locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tãtos, vt totum ſanguinem capiant. Itaq; elephantos ab ijs ebibi, ſiccatoſq; concidere: & dracones inebriatos opprimi, commoriq;.

De draconibus. CAP. XIII.

Generat eos Aethiopia Indicis pares, vicenũ cubitorũ. Id mõ mirũ, vnde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi vocãtur Aethiopes, apud quos maxĩe naſcũtur. Narratur ĩ maritimis eorũ q̃ternos quinoſq; ĩter ſe cratiũ mõ implexos, erectis capitibus velificãtes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

De ſerpẽtibus maximis & bois. CAP. XIIII.

Megaſthenes ſcribit ĩ India ſerpẽtes tantã magnitudinẽ adoleſcere, vt ſolidos hauriant ceruos tauroſq;. Metrodorus, circa Rhyndacũ

amnem

amnem in Ponto, vt ſuperuolantes quamuis alte perniciterq́ alites hauſtu raptas abſorbeãt. Nota eſt, in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo imperatore balliſtis tormentiſq; , vt oppidum aliquod, expugnata ſerpens cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxilleq́; uſq; ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantã amplitudinẽ exeuntes, vt diuo Claudio principe, occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo aſpectatus ſit infans. Aluntur primo bubuli lactis ſucco, unde nomẽ traxere. Cæterorum animalium, quæ modo conuecta vndique Italiæ contigere ſæpius, formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

De Scythicis animalibus & ſeptentrionalibus. CAP. XV.

PAuciſſima Scythia gignit, inopia fruticum: pauca cõtermina illi Germania: inſignia tamen boũ ferorũ genera, iubatos biſontes, excellẽtiq́; & ui & velocitate vros, quibus imperitũ vulgus bubalorũ nomen imponit, cũ id gignat Africa, vituli potius ceruiue quadam ſimilitudine. Septẽtrio fert & equorum greges ferorum, ſicut aſinorum Aſia & Africa: præterea alcen, ni proceritas auriũ et ceruicis diſtinguat, iumento ſimilem. Item notam in Scandinauia inſula, nec vnquam viſam in hoc orbe, multis tamẽ narratã, machlin, haud diſſimilẽ illi, ſed nullo ſuffraginũ flexu: ideoq́; non cubãtem, ſed acclinẽ arbori in ſomno, eaq́; inciſa ad inſidias capi, alias velocitatis memoratæ. Labrum ei ſuperius prægrande: ob id retrograditur in paſcendo, ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in Pæonia ferã, quæ bonaſus vocetur, equina iuba, cætera tauro ſimilẽ, cornibus ita in ſe inflexis, vt nõ ſint vtilia pugnæ. quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem ea fimum interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus ſequentes, vt ignis aliquis, amburat. Mirum pardos, pantheras, leones, & ſimilia, condito in corporis vaginas vnguium mucrone, ne refringatur hebeteturue, ingredi: auerſiſq́; falculis currere, nec niſi appetendo protendere.

De leonibus. CAP. XVI.

LEoni præcipua generoſitas, tunc cum colla armosq́; veſtiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone cõceptis. Quos uero pardi generauere, ſemper inſigni hoc carẽt. Simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes cõgregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus, uarie fœminis cuiuſq; generis mares aut vi aut uoluptate miſcente. Vnde etiã vulgare Græciæ dictum, Semper aliquid noui Africam afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo, totaq́; vi cõſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autem edi partum, lacerato vnguiũ acie vtero in enixu, vulgum crediſſe video. Ariſtoteles diuerſa tradit, vir quẽ in iis magna ſecuturus in parte præfandũ reor: Alexandro Magno rege inflammato cupidine animaliũ naturas noſcẽdi, delegataq́; hac cõmentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina viro, aliquot milia hominum in totius Aſiæ Græciæq́; tractu parere iuſſa, omnium quos venatus, aucupia, piſcatusq́; alebant: quibuſq́; viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant: ne quid vſquam genitum ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta ferme volumina illa pclara de animalibus condidit: quæ à me collecta in arctũ cum iis quæ ignorauerat, quæſo vt legentes boni cõſulant, in vniuerſis rerũ naturæ operibus, medioq́; clariſſimi regũ omniũ deſiderio cura noſtra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere v. catulos, ac per annos ſingulos vno minus, ab vno ſterileſcere. Informes minimaſq́; carnes magnitudine muſtelarũ eſſe initio, ſemeſtres vix ingredi poſſe, nec niſi bimeſtrẽ moueri. In Europa autem inter Acheloum tantũ & Neſtum amnes leones eſſe; ſed longe viribus præſtantiores iis quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile & breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe quàm longo ſimpliciq́; villo, eos contemptores vulnerum. Vrinã mares crure ſublato reddere vt canes: grauem odorem, nec minus halitũ: raros in potu, veſci alternis diebus: à ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint in mandendo ſolida deuorare: nec capiente aluo, cõiectis in fauces vnguibus extrahere, vt (ſi fugiendum ſit) non in ſatietatem abeant. Vitam iis longam docet argumẽto, quòd pleriq; dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes, in ſenecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad perſequendas feras vires non ſuperãt. Tunc obſidere Africæ vrbes: eaque de cauſa crucifixos vidiſſe ſe cum Scipione: quia cæteri metu pœnæ ſimilis absterrerentur eadẽ noxa. Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & vbi ſæuit, in viros prius ꝗ [potius] in fœminas fremit, in infantes non niſi magna fame. Credit Libya intellectũ peruenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui, multorum in ſyluis impetum à ſe mitigatũ alloquio, auſa dicere ſe fœminã, profugam, infirmã, ſupplicẽ animalis omniũ generoſiſſimi, cæteriſq́; imperãtis, indignã eius gloria prædã. Varia circa hoc opinio ex ingenio cuiuſq; vel caſu, mulceri alloquiis feras: quippe vbi etiã ſerpẽtes extrahi cantu, cogiq́; in pœnam, verum falſumue ſit, vita nõ decreuerit. Leonum animi index cauda, ſicut & equorum aures. Nanque & has notas generoſiſſimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandiẽtiq́; ſimilis, quod rarũ eſt: crebrior enim iracũdia eius. In principio terra verberatur: incremẽto terga, ceu quodã incitamẽto, flagellantur. Vis ſumma in pectore. Ex omni vulnere, ſiue vngue impreſſo ſiue dente, ater profluit ſanguis. Iidem ſatiati, innoxii ſunt. Generoſitas maxime in periculis deprahẽditur: nõ in illo tantũmodo, ꝗ ſpernẽs tela diu ſe terrore ſolo tuetur ac uelut cogi teſtatur: cooriturq́; nõ tanquam periculo coactus, ſed tãꝗ amẽtiæ iratus. Illa nobilior animi

animi ſignificatio: quamlibet magna canum & venantium vrgente vi, contemptim reſiſtanſq́; cedit in campis, & vbi ſpectari poteſt: idem vbi virgulta ſyluaſq́; penetrauit, acerrimo curſu fertur, velut abſcondente turpitudinem loco. Dum ſequitur, inſilit ſaltu, quo in fuga nõ vtitur. Vulneratus, obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum vero qui tela quidem miſerit, ſed tamen nõ vulnerauerit, correptum raptatumq́; ſternit, nec vulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaueſcat. Cæterum dolis carent & ſuſpicione: nec limis intuentur oculis, aſpiciq́; ſimili modo nolunt. Creditum eſt à moriente humum morderi, lacrymamq́ue leto dari. Atq; hoc tale tam ſæuum animal, rotarum orbes circumacti, curruſq́; inanes, et gallinaceorum criſtæ cantuſq́; etiam magis terrent, ſed maxime ignes. Aegritudinem faſtidij tantum ſentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum laſciuia ſimiarum. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonum ſimul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui poſtea dictator fuit, in prætura. Poſt eum Pompeius Magnus in circo dc. ac in ijs iubatorum cccxv. Cæſar dictator cccc. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueiſq́; maxime. Principatu Claudij caſus rationem docuit, pudendam pene talis feræ nomine, paſtoris Getuli ſago cõtra ingruentis impetum obiecto: quod ſpectaculum in harenam protinus translatum eſt, vix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans: videlicet omnis vis conſtat in oculis. Quo minus mirum ſit, à Lyſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrangulatum leonẽ. Iugo ſubdidit eos, primuſq́; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum eſſet in Pharſalicis campis, non ſine quodam oſtento temporum generoſos ſpiritus iugum ſubire illo prodigio ſignificante: nam quod ita vectus eſt cum mima Cytheride, ſupra mõſtra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonẽ manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum, Hanno è clariſſimis Pœnorum traditur: damnatuſq́ue illo argumento, quoniam nihil non perſuaſurus vir tam artificis ingenij videbatur: & male credi libertas ei, cui in tantum ceſſiſſet etiam feritas. Sunt vero & fortuita eorum quoq; clementiæ exempla. Mentor Syracuſanus in Syria leone obuio ſuppliciter volutante, attonitus pauore, cum refugienti vndiq; fera opponeret ſeſe, & veſtigia lamberet adulanti ſimilis, animaduertit in pede eius tumorem vulnuſq́; & extracto ſurculo liberauit cruciatu. Pictura caſum hũc teſtatur Syracuſis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africã delatus naue, iuxta littus conſpecto leone hiatu minaci, arborẽ fuga petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus votorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt. Neque profugienti cum potuiſſet, fera inſtiterat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miſerationem quærebat. Os morſu auidiore inhæſerat dentibus, cruciabatq́; inedia tum pene in ipſis eius telis ſuſpectantem, ac velut mutis precibus orãtem: dum fortuitu fidens non eſt contra feram, multo diutius miraculo quàm metu ceſſatum eſt. Degreſſus tandem euellit præbenti, & quàm maxime opus eſſet accommodanti. Traduntq́; quandiu nauis ea in littore ſteterit, retuliſſe gratiam venatus aggerẽdo. Qua de cauſa Libero patri tẽplũ in Samo Elpis ſacrauit, quod ab eo facto Græci κεχηνότος Διονύσου appellauere. Miremur poſtea veſtigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab vno animalium ſperent. Cur enim non ad alia iret? aut vnde medicas manus hominis ſciunt? niſi forte vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.*

* ab effectu Græc.

De pantheris. CAP. XVII.

AEque memorãdum & de panthera tradit Demetrius phyſicus, iacentem in media via hominis deſiderio, repente apparuiſſe patri cuiuſdã Philini, aſſectatoris ſapientiæ: illum pauore cœpiſſe regredi, ferã vero circumuolutari non dubie blandientem, ſeſeq́; conflictantẽ mœrore, qui etiã in panthera intelligi poſſet. Fœta erat, catulis procul in foueam delapſis. Primum ergo miſerationis fuit non expaueſcere, proximum ei curam intẽdere: ſecutuſq́; qua trahebat veſtem vnguium leui iniectu, vt cauſam doloris intellexit, ſimulq́; ſalutis ſuæ mercedem, exemit catulos: eaq́; cum ijs proſequente, vſq; extra ſolitudines deductus, læta atq; geſtiente: vt facile appareret gratiã referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in homine rarum eſt. Hæc fidem etiam Democrito afferũt, qui Thoantem in Arcadia ſeruatum à dracone narrat. nutrierat eum puer dilectum admodum: parẽſq́; ſerpentis naturam, & magnitudinem metuens, in ſolitudines tulerat: in quibus circumuento latronum inſidijs, agnitoq́; voce, ſubuenit. Nã quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum eſſent expoſiti, prodũtur, ſicut de conditoribus noſtris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum varietate propè ſolæ beſtiarum ſpectantur, cæteris vnus ac ſuus cuiuſq́; generis color eſt. Leonum tantũ in Syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferũt odore earum mire ſolicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis toruitate terreri. Quamobrẽ occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt. Sunt qui tradũt in armo ijs ſimilem lunæ eſſe maculam, creſcentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc varias & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaq;. Quidam ab ijs pantheras candore ſolo diſcernunt, nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatuſcõſultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permiſitq́ue Circenſium gratia importare. Primus autẽ Scaurus

ædilitate

ædilitate ſua uarias centum quinquaginta uniuerſas miſit, dein Pompeius magnus quadringentas decem, diuus Auguſtus quadringentas uiginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. COSS. iiij. Nonas Maij, theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omnium Romæ oſtendit in cauea manſuefactam: Diuus uero Claudius ſimul quatuor.

De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primũ uiſa Romæ. CAP. XVIII.

Tigrin Hircani & Indi ferunt, aĩal uelocitatis tremẽdæ, et maxime cognitæ dum capitur. Totus enim fœtus, qui ſemp numeroſus eſt, ab inſidiante rapitur equo q̃ maxime pernici, atq; in recentem ſubinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit fœta (maribus enĩ cura nõ eſt ſobolis) fertur præceps, odore ueſtigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morſu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumq; conſequitur, & ſubinde, donec in nauem egreſſo irrita feritas ſæuit in littore. Camelos inter armenta paſcit oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt q̃ illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine, ut boues, carent in utroq; genere. Oẽs autem iumentorũ in ijs terris dorſo funguntur, atq; etiã equitantur in prælijs. Velocitas inter equos, ſed ſua cuique menſura, ſicuti uires. Nec ultra aſſuetum procedit ſpatium, nec plus inſtituto onere recipit. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim & quatriduo tolerant: implenturq; cum bibendi occaſio eſt, & in præteritũ, & in futurum, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis. Vtcunq; rabiem & ipſi ſentiũt. Caſtrandi genus etiam fœminas, quæ bello præparentur, inuentum eſt: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua ſimlitudo in duo transfertur animalia: Nabin Aethiopes uocant, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primum uiſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur, aſpectu magis, quàm feritate conſpicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao & cepho. CAP. XIX.

Pompeij magni primum ludi oſtenderũt chaum, quem Galli raphium uocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Iidem ex Aethiopia quas uocãt cephos, quarum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere ſimiles. Hoc animal poſtea Roma non uidit.

De rhinocerote. CAP. XX.

Iiſdem ludis & rhinoceros, unius in nare cornu, qualis ſæpe uiſus. Alter hic genitus hoſtis elephanto: cornu ad ſaxa limato pparat ſe pugnæ, ĩ dimicatione aluũ maxime petẽs, quã ſcit eſſe molliorẽ. Longitudo ei par, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & ſphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, catoblepa, baſiliſco. CAP. XXI.

Lyncas uulgo frequẽtes, & ſphingas, fuſco pilo, mãmis in pectore geminis, Aethiopia generat, multaq; alia mõſtro ſimilia: pẽnatos equos & cornibus armatos, quos pegaſos uocant: Crocutas uelut ex cane lupoq; cõceptos, oĩa dẽtibus frãgẽtes, ptinusq; deuorata cõficiẽtes uẽtre: Cercopithecos nigris capitibus, pilo aſinino, et diſſimiles cæteris uoce: Indicos boues unicornes tricorneſq;: Leucrocutam pernicissimam ferã, aſini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite melium, biſulca ungula, ore ad aures uſq; reſciſſo, dentiũ locis oſſe perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradunt imitari. Apud eoſdẽ & quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephãti, colore nigra uel fulua, maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habẽs, mobilia quæ alterna in pugna ſiſtit, uariatq; infeſta aut obliqua, utcunq; ratio monſtrauit. Sed atrociſſimos habet tauros ſylueſtres maiores agreſtibus, velocitate ante oẽs, colore fuluos, oculis ceruleis, pilo in contrarium verſo, rictu ad aures dehiſcente, iuxta cornua mobilia, tergori duricia ſilicis, omne reſpuẽs uulnus. Feras oẽs uenantur: ipſi non aliter q̃ foueis capti, feritate ſemper intereunt. Apud eos naſci Cteſias ſcribit, quã mantichorã appellat: triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie & auriculis hoĩs, oculis glaucis, colore ſanguineo, corpore leonis, cauda ſcorpionis modo ſpicula infigentem: uocis, ut ſi miſceatur fiſtulæ & tubæ concentus: uelocitatis magnæ, humani corporis uel præcipue appetentem. In India & boues ſolidis ungulis, unicornes: & feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribuſq; maculis, ſacram Liberi patris. Orſei Indi ſimias candentes toto corpore uenantur. Aſperrimã aũt feram monocerotẽ, reliquo corpore equo ſimilem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorũ duum eminente. Hanc feram uiuam negant capi. Apud Heſperios Aethiopas fons eſt Nigris, ut pleriq; exiſtimauere Nili caput, ut argumenta q̃ diximus perſuadent: Iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica alioquin, cæteriſq; membris iners, caput tantũ pgraue ægre ferens: id deiectũ ſemper in terram, alias internecio humani generis, oĩbus qui oculos eius uidere confeſtim expirantibus. Eadẽ & baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia xij. non amplius digitorũ magnitudine, candida in capite macula, ut quodã diademate, inſignem. Sibilo oẽs fugat ſerpentes: nec flexu multiplici ut reliquæ, corpus impellit, ſed celſus & erectus in medio incedens. Necat frutices, non contactos modo, uerũ & afflatos, exurit herbas, rũpit ſaxa. Talis vis malo eſt. Creditum quondam, ex equo occiſo haſta, & per eã ſubeũte ui, nõ equitẽ modo, ſed equũ quoq; ab-

ſumptum. Atq; huic tali monſtro (ſæpe enim enectũ concupiuere reges uidere) muſtelarũ uirus exitio eſt: adeo naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt eas cauernis, facile cognitis ſola tabe. necãt illæ ſimul odore, moriunturq́; & naturæ pugna conficitur.

De lupis. CAP. XXII.

SEd in Italia quoq; creditur luporũ uiſus eſſe noxius: uocẽq́; homini, quẽ priores cõtẽplentur, adimere ad p̃ſens. Inertes hos paruosq́ue Africa & Aegyptus gignunt, aſperos trucesq́; frigidior plaga. Homines in lupos uerti, rurſumq́; reſtitui ſibi, falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere oĩa quæ fabuloſa tot ſeculis cõperimus. Vnde tamen iſta uulgo infixa ſit fama in tantũ, vt in maledictis verſipelles habeat, indicabitur. Euãtes inter autores Græciæ nõ ſpretus, tradit Arcadas ſcribere, ex gente Antæi cuiuſdam ſorte electũ ad ſtagnũ quoddã regionis eius duci, ueſtituq; in quercu ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, transfigurariq́; in lupũ, et cũ cæteris eiuſdẽ generis congregari per annos ix. Quo in tempore ſi hoĩe ſe abſtinuerit, reuerti ad idem ſtagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad piſtrinum habitum addito ix. annorũ ſenio. Id quoq; Fabius, eãdem recipere ueſtẽ. Mirum eſt, quo procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium eſt, ut teſte careat. Itaq; Agriopas qui olympiõicas ſcripſit, narrat Demænetũ Parrhaſiũ ĩ ſacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiã tum hoſtia faciebãt, immolati pueri exta deguſtaſſe, & in lupum conuertiſſe: eundem decimo anno reſtitutum athleticæ, certaſſe in pugilatu, uictoremq́; olympia reuerſum. Quin & caudæ huius aĩalis creditur uulgo ineſſe amatorium virus exiguo in villo, eumq́; cum capiatur abiici, nec idem pollere niſi uiuẽti direptũ. Dies quibus coeat, toto anno nõ amplius xii. Eundem in fame ueſci terra. Inter auguria ad dexteram cõmeantium præciſo itinere, ſi pleno id ore fecerit, nullum oĩum præſtantius. Sunt in eo genere qui ceruarij uocantur, qualem è Gallia in Pompei magni harena ſpectatũ diximus. Huic quãuis in fame mandenti, ſi reſpexit, obliuionem cibi ſurrepere aiunt, digreſſumq́; quærere aliud.

De ſerpentibus. CAP. XXIII.

QVod ad ſerpentes attinet, uulgatũ eſt colores earũ pleraſq; terras habere, in quas occultẽtur. Innumera eſſe genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe quadrigemina: quorũ motu, reliquo corpore occultato, ſolicitẽt ad ſe aues. Geminũ caput amphisbænæ, hoc eſt ad caput et ad caudã, tanq̃ parũ eſſet uno ore fundi uenenũ. Alijs ſquamas eſſe, alijs picturas: oĩbus exitiale uirus. Iaculum ex arborũ ramis uibrari: nec pedibus tãtũ pauẽdas ſerpentes, ſed & miſſili uolare tormento. Colla aſpidũ intumeſcere nullo ictus remedio, præterq̃ ſi cõfeſtim partes contactæ amputẽtur. Vnus huic tam peſtifero animali ſenſus, uel potius affectus eſt. Coniuga ferme uagãtur: nec niſi cum compare, uita eſt: itaq; alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura. Perſequitur interfectorem, unumq́; eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infeſtat, perrũpit omnes difficultates, permeat ſpatia, nec niſi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non eſt fateri, rerum naturá largius mala, an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eoſq́ue non in fronte ex aduerſo cernere, ſed in temporibus: itaque excitatur, ſed ſæpius auditu quàm uiſu.

De ichneumone. CAP. XXIIII.

HAbet deinde internecinum bellum cũ ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maxime, in eadem natum Aegypto. Mergit ſe limo ſæpius, ſiccatq́; ſole. Mox ubi pluribus eodem modo ſe corijs loricauit, ĩ dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auerſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo, & ſcinco, & hyppopotamo. CAP. XXV.

CRocodilum habet Nilus, quadrupes malũ, & terra pariter ac flumine infeſtũ. Vnũ hoc aĩal terreſtre linguæ uſu caret. Vnũ ſupiore mobili maxilla imprimit morſum, alias terribile, pectinatim ſtipante ſe dentiũ ſerie. Magnitudine excedit plerũq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anſeres: eaque extra eũ locũ ſemper incubat, prædiuinatione quadã ad quẽ ſummo auctu eo anno acceſſurus eſt Nilus. nec aliud aĩal ex minori origine in maiorem creſcit magnitudinem. & unguibus hic armatus eſt, contra oẽs ictus cute inuicta. Dies in terra agit, noctes in aqua, teporis utrunq; ratione. Hunc ſaturũ cibo piſciũ, & ſemper eſculẽto ore, ĩ littore ſomno datũ, parua auis, q̃ trochilos ibi uocatur, rex auium in Italia, ĩuitat ad hiandum pabuli ſui gratia, os primũ eius aſſultim repurgãs, mox dentes, & intus fauces quoq; ad hãc ſcabendi dulcedinem q̃ maxime hiantes: in qua uoluptate ſomno preſſum conſpicatus ichneumon, per eaſdem fauces ut telum aliquod ĩmiſſus, erodit aluum. Similis crocodilo, ſed minor etiã ichneumone, eſt in Nilo natus ſcincos, contra uenena* præcipuus antidotis: item ad inflammandã uirorũ Venerẽ. Verum in crocodilo maior erat peſtis, q̃ ut uno eſſet eius hoſte natura contenta. Itaq; & delphini immeãtes Nilo, quorum dorſo tanq̃ ad hunc uſum cultellata ineſt pinna, abigentes eos præda, ac uelut in ſuo tãtum amne regnantes, alioquin impares uiribus ipſi, aſtu interimunt. Callẽt enim in hoc cuncta aĩalia, ſciuntq́; non ſua modo commoda, uerũ & hoſtiũ aduerſa: norunt ſua tela, norunt occaſiones, parteſq́; diſſidentium imbelles. In ventre mollis eſt tenuiſq́ue cutis crocodilo: ideo ſe ut territi mergunt delphini, ſubeunteſq́; aluum illa ſecãt ſpina. Quin & gens hoĩum eſt huic beluæ aduerſa in ipſo Nilo Tentyritæ, ab inſula in qua habitat appellata. Menſura eorũ parua, ſed præſentia animi in hoc tantum uſu mira. Terribilis hæc cõtra fugaces belua eſt, fugax

* præcipuũ antidotum

fugax contra inſequentes:ſed aduerſum ire ſoli hi audent. Quin etiam flumini innatant: dorſoq́; equitantium modo īpoſiti, biantibus reſupino capite ad morſum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinq;, ut frenis in terram agunt captiuos; ac uoce etiam ſola territos, cogunt euomere recentia corpora ad ſepulturā. Itaq; uni ei inſulæ crocodili nō adnatant: olfactuq́; eius generis hominum, ut Pſyllorum ſerpente, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi uiſus: quatuorq; menſes hyemis inedia ſemper tranſmittere in ſpecu. Quidam hoc unum quandiu uiuat, creſcere arbitrantur: uiuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo belua hippopotamus editur; ungulis bifidis quales bubus, dorſo equi, & iuba, & hinnitu, roſtro reſimo, cauda & dentibus aprorum, aduncis, ſed minus noxijs: tergoris ad ſcuta galeasq́; impenetrabilis, præterquam ſi humore madeat. Depaſcitur ſegetes, deſtinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus ueſtigijs, ne quæ reuertenti inſidiæ comparentur.

Quis primus Romæ hippopotamum & crocodilos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. CAP. XXVI.

Primus eum & quinq; crocodilos Romæ ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus tēporario euripo oſtendit. Hippopotamus in quadā medendi parte etiā magiſter extitit. Aſſidua nanq; ſatietate obeſus exit in littus, recentes harundinum cæſuras perſpeculatus: atq; ubi acutiſſimum uidet ſtipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat, atque ita profluuio ſanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit.

Quæ animalia quas herbas oſtenderunt, cerui, lacerti, hirūdines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, urſi, palumbes, columbæ, grues, coruus. CAP. XXVII.

Simile quiddā et uolucris ī eadē Aegypto mōſtrauit, q̄ uocatur ibis: roſtri aduncitate per eā partem ſe perluens, qua reddi ciborum onera maxime ſalubre eſt. Nec hæc ſola à mutis aīalibus reperta ſunt, uſui futura & homini. Dictamum herbā extrahendis ſagittis cerui monſtrauere, percuſſi eo telo, paſtuq́; eius herbæ eiecto. Iidem percuſſi à phalāgio, quod eſt aranei genus, aut aliquo ſimili, cancros edendo ſibi medentur. Eſt et ad ſerpentū ictus præcipua, qua ſe lacerti, quoties cum his conſeruere pugnā, uulneratі refouent. Chelidoniam uſui celeberrimā hirundines monſtrauere, uexatis pullorū oculis illa medentes. Teſtudo cunilæ, quam bubulam uocant, paſtu uires contra ſerpētes refouet: Muſtela ruta, in muriū uenatu cū ijs dimicatione conſerta: Ciconia origano: edera apri in morbis ſibi medētur, & cācros ueſcendo, maxime mari eiectos. Anguis hyberno ſitu membrana corporis obducta, fœniculi ſucco impedimentū illud exuit, nitidusq́; uernat. Exuit autē à capite primum, nec celerius q̄ uno die ac nocte replicās, ut extra fiat membrana quod fuerat intus. Idē hyberna latebra uiſu obſcurato, marathro herbæ ſeſe affricans oculos inūgit ac refouet: ſi uero ſquamæ obtorpuere, ſpinis iuniperi ſe ſcabit. Draco uernā nauſeam ſylueſtris lactucæ ſucco reſtinguit. Pātheras pfricata carne aconito (uenenū id eſt) barbari uenantur: occupat ilico fauces earū angor, quare pardaliāches id uenenū appellauere quidā. At fera cōtra hæc excremētis hoīs ſibi medetur: & alias tā auida eorū, ut à paſtoribus ex induſtria in aliquo uaſe ſuſpenſa altius q̄ ut queat ſaltu attīgere, iaculādo ſe appetēdoq́; deficiat, et poſtremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis īteraneis diu pugnet. Elephas chamæleōte cōcolori frōdi deuorato, occurrit oleaſtro huic ueneno ſuo. Vrſi cū mādragoræ mala guſtauere, formicas lābūt. Ceruus herba cinare uenenatis pabulis reſiſtit. Palūbes, graculi, merulæ, perdices, lauri folio annuū faſtidium purgant: columbæ, turtures, & gallinacei, herba quæ uocatur helxine: anates, anſeres, cæteræque aquaticæ herba ſiderite: grues & ſimiles iunco paluſtri. Coruus occiſo chamæleonte, qui etiam uictori nocet, lauro infeſtum uirus extinguit.

Prognoſtica animalium. CAP. XXVIII.

Mi̇lia præterea, utpote cum plurimis aīalibus eadē natura rerū, cœli quoq; obſeruationē, et uentorū, ībriū, tēpeſtatū pſagia, alijs alia dederit: qđ perſequi īmenſum eſt, æque ſcilicet q̄ reliquā cū ſingulis hoīum ſocietatē. Siquidē & pericula pmonēt, nō fibris modo extisq́;, circa qđ magna mortaliū portio hæret, ſed alia quadā ſignificatione. Ruinis imminētibus muſculi præmigrant, aranei cū telis primi cadūt. Auguria quidē artē fecere, apud Romanos & ſacerdotū collegium uel maxime ſolenne eſt. In Thracia locis rigentibus, & uulpes, animal alioqui ſolerti auditu: amnes gelatos lacusq́; non niſi ad paſtus ituræ redituræq́; tranſeunt. Obſeruatum eam aure ad glaciem appoſita, coniectare craſſitudinem gelus.

Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletę. CAP. XXIX.

Nec minus clara exitij documēta ſunt etiam ex cōtēnendis aīalibus. M. Varro autor eſt, à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidū, à talpis ī Theſſalia: ab ranis ciuitatem in Gallia pulſam, ab locuſtis in Africa: ex Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à ſerpētibus deletas. Citra Cynamolgos Aethiopas late deſerta regio eſt, à ſcorpionibus et ſolpugis gente ſublata: Et à ſcolopendris abactos Trerienſes, autor eſt Theophraſtus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

De hyæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris. CAP. XXX.

Hyænis vtrāq; eſſe naturā et alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere ſine mare uulgus credit. Ariſtoteles negat. Collū et iuba cōtinuitate ſpinæ porrigitur, flectiq; niſi circumactu to-

tius corporis nequit. Multa præterea mira tradũtur. Sed maxime ſermonẽ humanum inter paſtorum ſtabula aſſimulare, nomenq́ue alicuius addiſcere, quem euocatum foras laceret. Item uomitionẽ hominis imitari, ad ſolicitandos canes, quos inuadat. Ab uno animali ſepulchra erui, inquiſitione corporum. Fœminã raro capi. Oculis mille eſſe uarietates, colorumq́; mutationes. Præterea umbræ eius cõtactu canes obmuteſcere. Et quibuſdam magicis artibus oẽ animal quod ter luſtrauerit, in ueſtigio hærere. Huius generis coitu leæna Aethiopica parit crocutam, ſimiliter uoces imitãtem hominum pecorumq́;. Acies ei perpetua in utraque parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne contrario occurſu hebetetur, capſarũ modo includitur. Hominum ſermones imitari & manticoram in Aethiopia, autor eſt Iuba. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa, quæ & aſinorum ſylueſtrium multitudinem fundit. Mares in eo genere ſinguli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas cuſtodiunt: morſuq́ue natos mares caſtrant. Contra grauidæ latebras petunt, et parere furto cupiunt, gaudentq́; copia libidinis. Eaſdem partes ſibiipſi Pontici amputant fibri, periculo urgente, ob hoc ſe peti gnari: caſtoreum id uocant medici: alias animal horrẽdi morſus, arbores iuxta flumina ut ferro cadit: hominis parte comprahenſa, non ante q̃ fracta concrepuerint oſſa, morſus reſoluit. Cauda piſciũ iis, cætera ſpecies lutræ. Vtrunque aquaticum, utriq; mollior pluma pilus.

De ranis, & uitulis marinis, & ſtellionibus. CAP. XXXI.

RAnæ quoq; rubetæ, quarũ et in terra et in humore uita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac reſumere à paſtu dicũtur, uenena tantũ ſemp ſibi reſeruantes. Similis & uitulo marino uictus, in mari ac terra: ſimile fibro et ingenium. Euomit fel ſuũ, ad multa medicamẽta utile: Itẽ coagulum, ad comitiales morbos: ob ea ſe peti prudens. Theophraſtus autor eſt, angues eo modo & ſtelliones ſenectutẽ exuere, eamq́; protinus deuorare, præripientes comitiali morbo remedia. Eoſdem mortiferi in Græcia morſus, innoxios eſſe in Sicilia.

De ceruis. CAP. XXXII.

CEruis quoq; eſt ſua malignitas, quanq̃ placidiſſimo aĩalium. Vrgente ui canum, ultro confugiunt ad hoĩem. Et in pariendo ſemitas minus cauent, humanis ueſtigiis tritas, q̃ ſecreta ac feris opportuna. Conceptus earum poſt Arcturi ſidus. Octonis menſibus ferũt partus, interdũ et geminos. A conceptu ſeparant ſe. At mares relicti rabie libidinis ſæuiunt: fodiunt ſcrobes. Tunc roſtra eorũ nigreſcunt, donec aliquãdo abluant imbres. Fœminæ autem ante partũ purgantur herba quadam, quæ ſeſelis dicitur, faciliore ita utẽtes utero. A partu duas habent herbas q̃ aros et ſeſelis appellantur: paſtæ redeũt ad fœtum: illis imbui lactis primos uolunt ſuccos, quacunq; de cauſa. Editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, ſaltumq́; demonſtrant. Iam mares ſoluti deſiderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi ſe præpingues ſenſere, latebras quærunt, fatentes incõmodum pondus: Et alias ſemper in fuga acquieſcũt, ſtantesq́; reſpiciũt, cum prope uentũ eſt, rurſus fugæ præſidia repetentes. Hoc fit inteſtini dolore, tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus. Fugiunt autẽ latratu canũ audito ſecũda ſemper aura, ut ueſtigia cũ ipſis abeant. Mulcentur fiſtula paſtorali et cantu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remiſere, ſurdi. Cætero animal ſimplex, & omnium rerum miraculo ſtupens: in tantũ, ut equo aut bucula accedente propius, hominẽ iuxta uenantem non cernant, aut ſi cernant, arcũ ipſum ſagittasq́; mirentur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentiũ clunibus, uicibusq́ue ad terga redeũtes. Hoc maxime notatur à Cilicia Cyprum traiicientibus. Nec uident terras, ſed in odore earũ natant. Cornua mares habent, ſoliq́; animalium omnibus annis ſtato ueris tempore amittunt: ideo ſub ipſa die q̃ maxime inuia petunt. Latent amiſſis ue:ut inermes, ſed & hi bono ſuo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ſeu medicamento aliquo præditũ. Idq́; mirabilius fatendum eſt, cum & in uiuariis mutent omnibus annis. defodi ab iis putant. Accenſis autem utrislibet, odore ſerpentes fugantur, & comitiales morbi deprahenduntur. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt, ſingulos annis adiicientibus ramos vſque ad ſexennes. ab eo tempore ſimilia reuiuiſcunt: nec poteſt ætas diſcerni, ſed dentibus ſenecta declaratur. Aut enim paucos, aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontem prominere ſolitos iunioribus. Non decidunt caſtratis cornua, nec naſcuntur. erumpunt autem renaſcentibus tuberibus primo aridæ cutis ſimilia. eadem teneris increſcunt ferulis arũdineas in paniculas, molli plumata lanugine. q̃ diu carent iis, noctibus procedunt ad pabula: increſcentia ſolis uapore durant, ad arbores ſubinde experientes: ubi placuerit robur, in aperta prodeunt. Captiq́; iam ſunt, edera in cornibus uiridante, ex attritu arborum, ut in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuiſſe traditur Q. Sertorii ceruam, quam eſſe fatidicam Hiſpaniæ gentibus perſuaſerat. Et iis eſt cum ſerpente pugna. Veſtigant cauernas, nariumq́; ſpiritu extrahunt renitentes. Ideo ſingulare abigendis ſerpentibus, odor aduſto ceruino cornu. Contra morſus uero præcipuum remedium ex coagulo hinuli in matris utero occiſi. uita ceruis in cõfeſſo longa, poſt c. annos aliquibus captis cũ torquibus aureis, quos Alexãder magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Febriũ morbos non ſentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, lõgo æuo caruiſſe febribus: quod ita

demum

Digitized by Google

demum exiſtimant ratum, ſi vulnere uno interierit.

De tragelapho, & chamæleonte. CAP. XXXIII.

EST eadem ſpecie, barba tantum & armorū uillo diſtans, quem tragelaphon uocant, nō alibi q̃ iuxta phaſin amnē naſcēs. Ceruos Africa propemodum ſola non gignit. At chamæleontē & ipſa, quanquam frequentiorē Indiæ. Figura & magnitudo erat lacerti, niſi crura eſſent recta & excelſiora. Latera uentri iunguntur ut piſcibus, & ſpina ſimili modo eminet. Roſtrum, ut in paruo, haud abſimile ſuillo: cauda prælonga in tenuitatem deſinens, & implicans ſe uiperinis orbibus: ungues adunci, motus tardior, ut teſtudini: corpus aſperum, ceu crocodilo: oculi in receſſu cauo, tenui diſcrimine prægrandes, & corpori concolores: nunq̃ eos operit: nec pupillæ motu, ſed totius oculi uerſione circunſpicit. Ipſe celſus hianti ſemper ore, ſolus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat nanque eum ſubinde, & oculis & cauda, & toto corpore: redditq; ſemper quemcunq; proxime attingit, præter rubrum candidumq;. Defuncto pallor eſt. Caro in capite & maxillis, & ad commiſſuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: ſanguis in corde, et circa oculos tantum: viſcera ſine ſplene. Hybernis menſibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. CAP. XXXIIII.

MVtat colores Scytharū tarādus, nec aliud ex ijs quæ pilo ueſtiūtur, niſi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Nam thoes, luporū id genus eſt procerius longitudine, breuitate crurum diſſimile, uelox ſaltu, uenatu uiuens, innocuum hominum, habitum non colorem mutant, per hyemes hirti, æſtate nudi. Tarando magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec abſimile: cornua ramoſa, ungulæ bifidæ, uillus magnitudine urſorum. Sed cum libuit ſui coloris eſſe, aſini ſimilis eſt. Tergori tāta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumq; reddit metuens, in quibus latet, ideoq; raro capitur. Mirum eſſet habitum tā multiplicem dari, mirabilius & villo.

De hyſtrice. CAP. XXXV.

HYſtrices generat India & Africa ſpina contectas, ac herinaceorum genere: ſed hyſtrici longiores aculei, & cum intendit cutem, miſſiles. Ora urgentium figit canum, & paulo longius iaculatur. Hybernis autem ſe menſibus condit; quæ natura multis, & ante omnia vrſis.

De urſis & fœtibus eorum. CAP. XXXVI.

EOrum coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedum more, ſed ambobus cubantibus complexiſq;. Deinde ſeceſſus ī ſpecus ſeparatim, in quibus pariunt trigeſimo die, ad plurimum quinos. Hi ſunt candida informiſq; caro, paulo muribus maior, ſine oculis, ſine pilo: ungues tantum prominent: hanc lambendo paulatim figurāt. Nec quicq̃ rarius q̃ parientem uidere urſam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habuere, ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde conſtratos. Primis diebus bis ſeptenis tam graui ſomno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum ueterno pingueſcunt. Illi ſunt adipes medicaminibus apti, contraque defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus* reſidunt, ac priorum pedum ſuctu uiuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu quàm oua uolucres. Mirum dictu, credit Theophraſtus per id tempus coctas quoque urſorum carnes, ſi aſſeruentur, increſcere: cibi tunc nulla argumenta, nec niſi humoris minimum in aluo inueniri: ſanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil ineſſe. Procedunt uere, ſed mares præpingues: cuius rei cauſa non prompta eſt: quippe nec ſomno quidem ſaginatis præter quatuordecim dies, ut diximus. Exeuntes herbam quandam aron nomine laxandis inteſtinis alioqui concretis deuorant, circa ſurculos cum dentiunt prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maxime cauſa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet ſanguine grauedinem illam. Inualidiſſimum urſo caput, quod leoni fortiſſimum: ideo urgente vi, præcipitaturi ſe ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur: ac ſæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro ueneficium ineſſe Hiſpaniæ credunt, occiſorumque in ſpectaculis capita cremant, teſtato, quoniam potum in urſinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auerſi derepunt. Tauros ex ore cornibuſque eorum pedibus omnibus ſuſpenſi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in* maleficio ſtultitia ſolertior. Annalibus notatum eſt, M. Piſone, M. Meſſala COSS. ad xiiij. Kalend. Octobr. Domitium Aenobarbum ædilem curulem urſos Numidicos c. & totidem uenatores Aethiopas in circo dediſſe. Miror adiectum Numidicos fuiſſe, cum in Africa urſos non gigni conſtet.*

* Hyeme

* reſidens

* malitia aſtutia ſolertior.

De muribus Ponticis, & alpinis, & herinaceis. CAP. XXXVII.

COndūtur hyeme et Pōtici mures, hi duntaxat albi: quorū palatū in guſtu ſagaciſſimū, autores quonā modo intellexerint, miror. Conduntur & alpini, quibus magnitudo meliū eſt: ſed hi pabulo ante in ſpecus conuecto, cū quidam narrent alternos marē ac fœminā ſupra ſe cōplexo faſce herbæ ſupinos, cauda mordicus appræhenſa, inuicem detrahi ad ſpecū: ideoq; illo tēpore detrito eſſe dorſo. Sunt his pares & in Aegypto: ſimiliterq;* reſidunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribuſq; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos, ac uolutati ſupra iacētia poma affixa ſpinis, unū non amplius tenētes ore, portant in cauas arbores. Iidem mutationem aquilonis in auſtrum condentes ſe in cubile, præſagiunt. Vbi uero ſenſere uenantem, contra-*

* media

* reſidens

*cto ore pedibusq́;, ac parte omni īſeriore, qua raram & innocuā habent lanuginem, * cõſluunt in formam pilæ, ne quid comprahēdi poſſit præter aculeos. In deſperatione uero, urinam ex ſe reddunt tabificam tergori ſuo ſpinisq́; noxiam, propter hoc ſe capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars eſt. Et tum præcipua dos tergori, alias corrupto, fragili, putribus ſpinis atq; deciduis, etiam ſi uiuat ſubtractus fuga: ob id non niſi nouiſſima ſpe maleficio eo perfunditur: quippe & ipſi odere ſuum ueneficium, ita parcentes ſibi terminumq́; ſupremum opperiētes, ut ſerme ante captiuitas occupet. Calida poſtea aqua aſperſu reſoluitur pila: apprahenſusq́; pede altero è poſterioribus, ſuſpendio ac fame necatur: aliter non eſt occidere & tergori parcere. Ipſum animal non uerētur pleriq; dicere uita hominum ſuperuacuum eſſe, ſi non ſint illi aculei, fruſtra uellerū mollitie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur ueſtes. Magnum fraus et ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus ſenatuſconſultis, nulloq́ue non principe adito querimonijs prouincialibus.

[* cõuoluuntur]

De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris. CAP. XXXVIII.

VRinæ et è duobus alijs aīalibus ratio mira eſt. Leontophonon accipimus uocari paruum, nec alubi naſcens q̄ vbi leo gignitur: quo guſtato tanta illa uis, ac cæteris quadrupedū imperitans, ilico expiret. Ergo corpus eius aduſtū aſpergunt alijs carnibus polentæ modo, inſidiantes feræ, necantq́; etiam cinere. Tam contraria eſt peſtis. Haud immerito igitur odit leo, uiſumq́; frangit, & citra morſum exanimat. Ille cōtra urina ſpargit prudens, hāc quoq; leoni exitialem. Lyncū humor ita redditus ubi gignuntur, glaciatur areſcitúe in gemmas carbunculis ſimiles, et igneo colore fulgētes, lyncuriū uocatas, atq; ob id ſuccino à plerisq; ita generari ꝑdito. Nouere hoc ſciūtq́; lyces, et inuidentes urinā terra operiūt, eoq́, celerius ſolidatur illa. Alia ſolertia in metu melibus, ſufflatæ cutis diſtētu ictus hoīum & morſus canū arcēt. Præuident tēpeſtatē & ſciuri: obturatisq́; qua ſpiraturus eſt uētus cauernis, ex alia parte aperiūt fores: de cætero ipſis uilloſior cauda pro tegumēto eſt. Ergo in hyemes alijs prouiſum pabulum, alijs pro cibo ſomnus.

De uipera, cochleis, & lacertis. CAP. XXXIX.

SErpentiū uipera ſola terra dicitur condi, cæteræ arborū aut ſaxorum cauis. Et alias uel annua ſame durāt, algore modo dempto. Oīa ſeceſſus tempore ueneno orba dormiunt. Simili modo & cochleæ. Illæ quidem iterum & æſtatibus, adhærentes maxime ſaxis: ut etiam iniuria reſupinatæ auulſæq́ue, non tamen exeant. In Balearibus uero inſulis cauaticæ appellatæ, nō prorepūt è cauis terræ: neq; herba uiuūt, ſed uua modo inter ſe cohærēt. Eſt & aliud genus minus uulgare, adhærente operculo eiuſdem teſte ſe operiens: obrutæ terra ſemper hæ, et circa maritimas tātum alpes quōdam effoſſæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamen laudatiſſimæ in Aſtypalæa inſula. Lacertæ inimiciſſimum genus cochleis, negantur ſemeſtrem uitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: in India uero Nyſa monte xxiiii. in longitudine pedum, colore fului, aut punicei, aut cerulei.

De canibus. CAP. XL.

EX his quoq; animalibus quæ nobiſcum degunt multa ſunt cognitu digna, fideliſſimumq́ue ante omnia homini canis atque equus. Pugnaſſe aduerſus latrones canem pro domino accepimus, confectumq́ue plagis à corpore non receſſiſſe, uolucres et feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in cōuentu percuſſorem domini, laniatu & latratu coactum fateri ſcelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere præliati contra reſiſtentes. Propter bella Colophonij, itemq́ue Gaſtabalenſes, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidiſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga. Canes defendere Cimbris cæſis domus eorum plauſtris impoſitas. Canis Iaſone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaq́ue conſumptus eſt. Is uero cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenſo regis Lyſimachi rogo iniecit ſe flammæ: ſimiliterq́ue Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philiſtus. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis, uxore eius Conſingi lacerata propter laſciuiorem cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Ceſelium ius ciuile docuit, aſturcone è ſuburbano redeuntem, cum aduesperauiſſet, canis à graſſatore defendit: Item Cælium ſenatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppreſſum: nec prius ille uulneratus eſt, quàm cane interempto. Sed ſuper omnia in noſtro æuo actis populi Romani teſtatum, Appio Iunio & P. Silio COSS. cum animaduerteretur ex cauſa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & ſeruitia eius, unius ex his canem nec à carcere abigi potuiſſe, nec à corpore receſſiſſe, abiecto in gradibus gemonijs mæſtos edentem ululatus, magna populi Romani corona circumſtante: ex qua cum quidam ei cibum obieciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatauit idem cadauere in Tiberim abiecto ſuſtētare conatus, effuſa multitudine ad ſpectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, ſi repente ueniat, intelligunt. Soli nomina ſua, ſoli uocem domeſticam agnoſcunt. Itinera quamuis longa meminere. Nec ulli præter hominem memoria maior. Impetus eorū & ſæuitia mitigatur ab homine conſidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu ſolertia & ſagacitas præcipua eſt. Scrutatur ueſtigia atque perſequitur, comitantē ad feram inquiſitorē loro trahēs: qua uiſa quàm ſilens & occulta, quàm ſignificans demonſtratio eſt, cauda primū, deinde roſtro. Ergo etiā ſenecta feſſos cæcosq́; ac debiles ſinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodentesque roſtro cubilia. E tigribus eos Indi uolunt concipi: & ob id ſyluis coitus

tempore

tempore alligant fœminas. Primo & ſecũdo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges ſuum quiſq; ductorem è canibus & ducem habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Nanque inter ſe exercent etiam magiſteria. Certum eſt iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occaſionẽ præbeant. Indiam petenti Alexandro Magno, rex Albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis vnum: cuius ſpecie delectatus iuſſit vrſos, mox apros, & deinde damas emitti: contemptu immobili iacente. Eaque ſegnitie tãti corporis offenſus Imperator generoſi ſpiritus, eum interimi iuſſit. Nunciauit hoc fama regi. Itaq; alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, ſed in leone elephãtoue. duos ſibi fuiſſe: hoc interempto, præterea nullum fore. Nec diſtulit Alexander, leonemq; fractum protinus vidit. Poſtea elephantum iuſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit aſſultans, contraq; beluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione qua maxime opus eſſet infeſtans atq; euitans, donec aſsidua rotatum vertigine afflixit, ad caſum eius tellure concuſſa. Canum generibus anni partus. Iuſta ad pariendum annua ætas. Gerunt vterum ſexagenis diebus. Gignunt cæcos: et quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem viſum accipiunt, non tamen vnquam vltra viceſimumprimum diẽ, nec ante ſeptimum. Quidam tradunt, ſi vnus gignatur nono die cernere: ſi gemini, decimo. Idemq; in ſingulos adijci, totidemq; eſſe tarditatis ad lucẽ dies. Et ab ea quæ fœmina ſit ex primipara genita faunos cerni. Optimus ĩ fœtu, qui nouiſſime cernere incipit, aut quẽ primũ fert ĩ cubile fœta. Rabies canũ ſirio ardẽte homini peſtifera vt diximus, ita morſis letali aquæ metu. Quapropter obuiã itur per xxx. eos dies, gallinaceo maxime fimo mixto canũ cibis: aut ſi præuenerit morbus, veratro.

Ad canis rabidi morſum. CAP. XLI.

*AD morſum vero, vnicũ remediũ oraculo quodam nuper repertũ, radix ſylueſtris roſæ quæ cynorhoda appellatur. Columella autor eſt, ſi quadrageſimo die q̃ ſit natus, caſtretur morſu cauda, ſummusq; eius articulus auferatur, ſequenti neruo *exẽpto, nec canes rabidos fieri. Canẽ locutũ in prodigijs (quod equidem annotauerim) accepimus: & ſerpentem latraſſe, cum pulſus eſt regno Tarquinius.*

* exempto, nec caudam creſcere, nec canes rab.

De natura equorum. CAP. XLII.

EIdem Alexandro & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum vocarunt, ſiue ab aſpectu toruo, ſiue ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharſalij grege emptum, etiã tum puero capto eius decore. Neminẽ hic alium q̃ Alexandrũ regio inſtratus ornatu recepit in ſedem, alios paſſim reijciens. idem in prælijs memoratæ cuiuſdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium tranſire Alexandrum non paſſus: multa præterea eiuſdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: vrbemq; tumulo circundedit nomine eius. Nec Cæſaris dictatoris quenquam alium recepiſſe dorſo equus traditur, idẽq; humanis ſimiles pedes priores habuiſſe: hac effigie locatus ante Veneris genetricis ædem. Fecit & diuus Auguſtus equo tumulum, de quo Germanici Cæſaris carmen eſt. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habẽt. Equum adamatum à Semiramide vſque ad coitum, Iuba autor eſt. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria ſtrepunt. Occiſo deniq; ipſorum regulo ex prouocatione dimicãte, hoſtẽ cum victor ad ſpoliandum veniſſet, ab equo eius ictibus morſuq; confectum. Alium detracto oculorum operimento, & cognito cũ matre coitu: petiiſſe prærupta, atque exanimatum. Equa eadem ex cauſa in Reatino agro laceratum* prorigam inuenimus. Nanque & cognationum intellectus in ijs eſt: itaq; in grege prioris anni ſorore libentius etiam quàm matre equa comitatur. Docilitas tanta eſt, vt vniuerſus Sybaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lacrymasque interdum deſiderio ſundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit. Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiſo Antiocho, potitum equo eius conſcendiſſe ouantem. At illum indignatione accenſum domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta iſſe, exanimatumq; vna. Philiſtus à Dionyſio relictum in cœno hærentem, vt ſeſe euelliſſet, ſecutum veſtigia domini, examine apum iubæ inhærente: eoq; oſtento tyrannidem à Dionyſio occupatam. Ingenia eorum inenarrabilia iaculãtes, obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo nixuq; inuitantium. Iam tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus iuncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæſaris ſecularium ludorum circenſibus excuſſo in carceribus auriga, albati equi palmã occupauere, primatũ obtinuere, oppoſita effundentes, omnia, quæ cõtra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtente, faciẽtes: cum puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetere. Maius auguriũ apud priſcos, plebeis circenſibus excuſſo auriga, ita ut ſi ſtaret in Capitolium cucurriſſe equos, ſedemq; ter luſtraſſe: maximum vero, eodem perueniſſe ab Veijs cum palma & corona, effuſo Ratumena, qui ibi vicerat: vnde poſtea nomen portæ eſt. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potũ impartientes: atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo curſu euntibus inſident. Viuunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore ſpatio: eædem quinquennio finem creſcendi capiunt, mares anno addito. Forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem Vergilio vate abſoluta eſt. Sed & nos diximus in libro de iaculatione*

*Qua ex cauſa in Reat.
* petorigã. Ita vocatur qui admittit.

88 Digitized by Google

culatione equeſtri condito, & fere inter omnes conſtare video. Diuerſa autē circo ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio ſubigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere vndenis menſibus ferunt, duodecimo gignunt. Coitus verno æquinoctio bimo vtrinq; vulgaris, ſed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos trigintatres vtpote cum à circo poſt viceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt, adiutū modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandū paucis animalium minor ſerilitas, qua de cauſa per interualla admiſſuræ dantur, nec tamen quindecim initus eiuſdem anni valet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonſa. Gignunt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum ſeptuaginta quinque annis proditur. In hoc genere grauida ſtans parit, præterq; cæteras fœtum diligit. Et ſane equis amoris innaſci veneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod ſtatim edito partu deuorat fœta, aut partum ad vbera non admittit, ſi quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amiſſa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo quàm ſit genitus, negant poſſe. Quo quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis vti malunt, quoniam vrinam curſu non impedito reddant. Conſtat in Luſitania circa Olyſſiponem oppidum & Tagum amnem, equas fauonio flāte obuerſas animalem concipere ſpiritū, idq; partum fieri, & gigni perniciſſimum ita, ſed triennium vitæ non excedere. In eadem Hiſpania Gallaica gens, & Aſturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos aſturcones gignunt: quibus nō vulgaris in curſu gradus, ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere curſus traditur arte. Equo fere qui homini morbi, præterq; veſicæ conuerſio, ſicut omnibus in genere veterino.*

*Opunte & ad.

De aſinis. CAP. XLIII.

Aſinum cccc. nummum emptum Q. Axio ſenatori, autor eſt M. Varro, haud ſcio an omnium pretio animaliū victo: opera ſine dubio geruli mirifica, arando quoq; ſed mularū maxime progeneratione. Patria etiam ſpectatur in his, Arcadibus in Achaia, in Italia Reatinis. Ipſum animal frigoris maxime impatiens, ideo nō generatur in Ponto: nec æquinoctio verno, vt cætera pecua, admittitur, ſed ſolſtitio. Mares in remiſſione operis deteriores. Partus à triceſimo menſe ocyſſimus, ſed à trimatu legitimus: totidem quot equa & eiſdem mēſibus, & ſimili modo. Sed incontinens vterus* vrinam genitalem reddit, ni cogatur in curſum verberibus à coitu. Raro geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne cōſpiciatur ab homine. Gignit tota vita, quæ eſt ei ad triceſimum annum. Partus charitas ſumma, ſed aquarum tædium maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eadem, ſi riuus minimus interſit, horrent ita, vt pedes omnino caueant tingere. Nec niſi aſſuetos potant fontes, qui ſunt in pecuarijs, atque ita vt ſicco tramite ad potum eant: nec pontes tranſeunt, per raritatem eorum tranſlucentibus fluuijs. Mirumq; dictu, ſitiunt & ſi immutentur aquæ, vt bibant cogendæ* exorandæq; ſunt. Nec niſi ſpatioſa incubitant laxitate. Varia nanq; ſomnio viſa concipiunt, ictu pedum crebros qui niſi per inane emicuerit, repulſu durioris materiæ claudicatem ilico affert. Quæſtus ex ijs optima prædia exuperat. Notū eſt, in Celtiberia ſingulas quadragenis milibus nummorum enixas. Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamuis enim vnicolor reliquo corpore, totidem tamen colores quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mæcenas inſtituit, multum eo tempore prælatos onagris: poſt eum interijt autoritas ſaporis. Aſino moriente viſo, celerrime id genus deficit.*

*intermiſſione

*vrina genitale redd.

*exonerandæ

De mulis. CAP. XLIIII.

Ex aſino & equa mulus gignitur menſe xij. animal viribus in labores eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq; vtrunq; genus ab altero narrāt, niſi in infantia eius generis quod ineant lacte hauſto: quapropter ſurreptos pullos in tenebris equarū vberi, aſinarumue equuleos admouēt. Gignitur aūt mula ex equo & aſina, ſed effrenis & tarditatis indomitæ. Lenta omnia eſſe vetulis. Conceptum ex equo, ſecutus aſini coitus, abortu perimit: non item ex aſino equi. Fœminas à partu optime ſeptimo die impleri obſeruatū eſt, mares ſatigatos melius implere. Quæ non prius quàm dentes, quos pullinos appellāt, iaciat, conceperit, ſterilis intelligitur, & quæ nō primo initu generare cœperit. Equo & aſina genitos mares, hinnulos antiqui vocabant: contraque mulos, quos aſini & equæ generarent. Obſeruatum, è duobus diuerſis generibus nata, tertij generis fieri, & neutri parētum eſſe ſimilia: eaq; ipſa quæ ſunt ita nata, nō gignere, ī omni animaliū genere: Idcirco mulas non parere. Eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſæpe, verum prodigij loco habitū. Theophraſtus vulgo parere in Cappadocia tradit: ſed eſſe id animal ibi ſui generis. Mula calcitratus inhibetur vini crebriore potu. In plurium Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocauerint hinnum, id eſt, paruum mulum. Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritia eximia pedum, verum ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præſtantibus ſapore, Africa gloriatur, quos laliſiones appellant. Mulum lxxx. annis vixiſſe, Athenienſium monumentis apparet. Eo gauiſi cum templum in arce facerent, quod derelictus ſenecta, cadentia iumenta comitatu niſuq; exhortaretur, decretum fecere quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incerniculis eum arcerent.

De bubus.

De bubus. CAP. XLV.

BVbus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinē quaternorū pedum. In noſtro orbe Epiroticis laus maxima, à Pyrrhi (vt ferunt) iā inde regis cura. Id conſecutus eſt, nō ante quadrimatū ad partus vocando. Prægrandes itaq; fuere, & hodieq; reliquiæ ſtirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcuntur, tolerantius tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi implent, & ſingulis denæ eodem anno traduntur. Si autē poſt coitum ad dextram partē abeant tauri, generatos mares eſſe, ſi in læuā fœminas. Cōceptio vno initu peragitur: quæ ſi forte errauit, vigeſimo poſt die marem fœmina repetit. Pariunt menſe decimo, quicquid ante genitum inutile eſt. Sunt autores, ipſo complente decimū menſem die parere. Gignunt raro geminos. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus xxx. aliquibus & autumno: gētibus quidem quæ lacte viuunt ita diſpenſatus, vt omni tempore anni ſuperſit id alimentum. Tauri non ſæpius quàm bis die ineunt. Boues animalium ſoli, & retro ambulantes paſcuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis xv. annis longiſſima, maribus xx. Robur in quinatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pingueſcere, & ſi quis inciſa cute ſpiritum harundine in viſcera adigat. Non degeneres exiſtimandi etiam minus laudato aſpectu. Plurimum lactis alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite non ceruice iunctis. Syriacis non ſunt palearia, ſed gibber in dorſo. Carici quoque in parte Aſiæ fœdi viſu, tubere ſuper armos à ceruicibus eminēte, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cætero nigri coloris candidiue, ad laborem damnantur. Tauris minora quàm bubus cornua, tenuioraq;. Domitura boum ī trimatu, poſtea ſera: ante præmatura. Optime cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agriq́ue culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, vt ſit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderit bouem, actusq; in exilium tanquam colono ſuo interempto. Tauris in aſpectu generoſitas, torua fronte, auribus ſetoſis, cornibus in procinctu dimicationem poſcentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat, ira gliſcente alternos replicans, ſpargensque in altum harenam, & ſolius animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonſtratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumq́ue reſurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumq́ue etiā curſu citato velut aurigas inſiſtere. Theſſalorum gentis inuentum eſt, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id ſpectaculum dedit Romæ Cæſar dictator. Hinc victima optimæ & lautiſſima deorum placatio. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non ſtatim nato conſummata, vt cæteris, menſuræ creſcit vni, donec ad veſtigia ima perueniat. Quamobrē victimarū probatio in vitulo, vt articulum ſuffraginis cōtingat: breuiore non litant. Hoc quoq; notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare, ſicut nec claudicantem: nec aliena hoſtia deos placari, nec trahente ſe ab aris. Eſt frequens in prodigijs priſcorum, bouem locutum: Quo nunciato, ſenatum ſub dio haberi ſolitum.

De Api boue. CAP. XLVI.

BOs in Aegypto etiā numinis vice colitur, Apim vocant. Inſigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub lingua, quē cantharum appellant. Non eſt fas eū certos vitæ excedere annos, merſumq́; in ſacerdotū fonte enecant, quæſituri luctu alium quem ſubſtituāt, & donec inuenerint mærēt, deraſis etiam capitibus: nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Mēphim à ſacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe lætū eſt, in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, è manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt, haud multo poſt extincti. Cætero ſecretus, cū ſe proripuit in cœtus incedit * ſummoto lictorū, grexq́; puerorum comitatur carmen honori eius canētium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur, ſuis & ipſa inſignibus, quanquam alijs: ſemperq́ue eodem die & inueniri eam & extingui tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq́; mergentes, diebus quos habet natales Apis: ſeptem hi ſunt, mirumq́; neminē per eos à crocodilis attingi: octauo poſt horam diei ſextam redire beluæ feritatem.

* ſubmodo

De natura pecorum, & generatione eorum. CAP. XLVII.

MAgna & pecori gratia, vel in placamentis deorum, vel in vſu vellerum. Vt boues victū hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis vtrinq; ad nouenos annos, quibuſdā & ad decimum. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus ad Arcturi occaſum, id eſt à tertio Idus Maias ad aquilæ occaſum, x. calendas Aug. Gerunt partū diebus cl. Poſtea concepti inualidi. Cordos vocabant antiqui poſt id tempus natos. Multi hybernos agnos præferūt vernis, quoniā magis interſit ante ſolſtitium, quàm ante brumam firmos eſſe. ſolumq́; hoc animal vtiliter bruma naſci. Arieti naturale agnas faſtidire, ſenectā ouium conſectari: & ipſe ſenecta melior, illis quoque vtilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurē terebrato. Dextro teſte præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus ſolitarijs ouibus abortus inferunt. Remedium eſt congregare eas vt cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cōcipi dicūt, auſtri fœminas: atq; in eo genere arietū maxime ſpectantur ora: quia cuius coloris ſub lingua habuere venas, eius & lanitium eſt in fœtu, variumq́; ſi plures fuere, et mutatio aquarū potusq́; variat. Ouium ſumma genera

ma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius, quippe cum ſectum rubis veſcatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua.

De generibus lanarũ & veſtiũ. CAP. XLVIII.

LAna autem laudatiſſima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locũ Mileſiæ oues obtinent. Apulæ breues villo, nec niſi penulis celebres. Circa Tarentum Canuſiumq; ſummam nobilitatem habent. In Aſia vero eodem genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui exceſſit vlla. Oues non vbique tondentur. Durat quibuſdam in locis vellendi mos. Colorum plura genera, quippe cum deſint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis. Hiſpania nigri velleris præcipuas habet: Polentia iuxta alpes cani: Aſia rutili, quas Erythreas vocant: item Bætica: Canuſium fului: Tarentum & ſuæ pulliginis. Succidis omnibus vſus medicatus. Iſtriæ Liburniæque pilo propior quàm lanæ, pexis aliena veſtibus, & quam ſola ars ſcutulato textu commendat in Luſitania. Similis circa Piſcenas prouinciæ Narbonenſis: ſimilis & in Aegypto, ex qua veſtis detrita vſu tingitur, rurſusque æuo durat. Eſt et hirtæ pilo craſſo in tapetis antiquiſſima gratia: iam certe priſcos ijs vſos, Homerus autor eſt. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanæ & per ſe coactæ veſtem faciunt: & ſi addatur acetum, etiam ferro reſiſtunt: imo vero etiam ignibus, nouiſſimo ſui purgamento: quippe æhenis polientium extracta, in tomenti vſum veniũt, Galliarum, vt arbitror, inuento: certe Gallicis hodie nominibus diſcernitur, nec facile dixerim qua id ætate cœperit. antiquis enim torus è ſtramento erat, qualiter etiam nunc in caſtris gauſape. Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra, ſicut villoſa etiam vẽtralia. Nam tunica lati claui in modum gauſape texi nunc primum incæpit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu ſuis locis dicemus, in conchylijs marinis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuſo Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata eſt, in templo Sãgi duraſſe, prodente ſe, autor eſt M. Varro: factamq; ab ea togam regiam vndulatã in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat vſus. Inde factum vt nubentes virgines comitaretur colus compta & fuſus cum ſtamine. Ea prima texuit rectam tunicam, [* qua ſimul] * quales cũ toga pura *tyroni induuntur nouæq; nuptæ. [* tyrones] Vndulata veſtis primo è lautiſſimis fuit, inde ſoriculata defluxit. Togas raſas Phrygianasq;, diui Auguſti nouiſsimis temporibus cœpiſſe, ſcribit Feneſtella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam ſub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruſcos originem inueni. Trabeis vſos accipio reges. Pictas veſtes iam apud Homerum fuiſſe, vnde triumphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerũt, ideoq; phrygiones appellati ſunt. Aurum intexere in eadem Aſia inuenit Attalus rex, vnde nomen Attalicis. Colores diuerſos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomen impoſuit. Plurimis vero licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit: ſcutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica ſeſtertium octingentis milibus venijſſe iam tunc, poſuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies ſeſtertio nuper ſtetere. Seruij Tullij prætextæ, quibus ſignum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitum. Mirumque fuit nec defluxiſſe eas, nec teredinum iniurias ſenſiſſe annis d.lx. Vidimus iam & viuentium vellera, purpura, cocco, conchylio, ſeſquilibris infecta, velut illa ſic naſci cogente luxuria. In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtenditur breuitate crurum, ventris veſtitu: quibus nudus eſſet, apicas vocabant, damnabantque. Syriæ cubitales ouium caudæ, plurimumque in ea parte laniciŋ. Caſtrari agnos niſi quinquemeſtres, præmaturum exiſtimatur.

De muſmone. CAP. XLIX.

EST & in Hiſpania, ſed maxime Corſica, nõ maxime abſimile pecori, genus muſmonũ, caprino villo q̃ pecoris velleri propius. Quorũ è genere & ouibus natos priſci vmbros vocauerunt. Infirmiſſimum pecori caput: quamobrẽ auerſum à ſole paſci cogendum. Quàm ſtultiſsima animalium lanata. Qua timuere ingredi, vnũ cornu raptũ ſequuntur. Vita longiſſima anni decem, in Aethiopia xiŋ. Capris eodem loco xi. in reliquo orbe plurimũ octoni*. Vtrunq; genus intra quartum coitum impletur. [* octo]

De capris, & generatione earum. CAP. L.

CApræ pariunt & quaternos, ſed raro admodum. Ferunt quinque menſibus vt oues. Capræ pinguitudine ſterileſcũt. Trimæ minus vtiliter generant, & in ſenecta, nec vltra quadriennium. Incipiunt ſeptimo menſe, adhuc lactẽtes. Mutilũ in vtroq; ſexu vtilius. Primus in die coitus non implet, ſequens efficacior, ac deinde. Concipiunt nouembri menſe, vt martio pariãt turgeſcentibus virgultis, aliquando anniculæ, ſemper bimæ, in trimatu* inutiles. Pariunt [* viles] octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos ſuffuſos capra iunci puncto ſanguine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis Mutianus viſam ſibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerſo: cũ circumactum anguſtiæ non caperent, nec reciprocationẽ longitudo in exilitate cæca, torrẽte rapido minaciter ſubterfluẽte, alteram decubuiſſe, atq; ita alterã proculcatæ ſupergreſſam. Mares q̃ maxime ſimos, longis auriculis infractisq;, armis quàm villoſiſsimis probant. Fœminarum generoſitatis inſigne, laciniæ corporibus è ceruice binæ depẽdentes. Non omnibus cornua: ſed quibus ſunt, in his & indicia annorum per incremẽta nodorum. Mutilis lactis maior vbertas. Auribus eas ſpirare nõ naribus, nec vnquam febri carere Archelaus autor eſt: ideo fortaſſis anima his quàm ouibus ardentior, calidioresq; cõcubitus. Tradunt & noctu non minus cernere quam interdiu: ideo ſi caprinum iecur

Digitized by Google

num iecur veſcantur, reſtitui veſpertinam aciem his quos Nyctalopas vocãt. in Cilicia circaq; Syrtes villo tonſili veſtiuntur. Capras in occaſum declivi ſole, in paſcuis negant cõtueri inter ſeſe, ſed auerſas iacere: reliquis autem horis aduerſas, & inter cognationes. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocãt: hoc ſi quis apprahenſam ex grege vnam trahat, cæteræ ſtupentes ſpectant. Id etiam euenire, cum quandam herbam aliquam ex eis momorderit. Morſus earũ arbori exitialis. Oliuam lambẽdo quoq; ſterilem faciũt, eaq; ex cauſa Mineruæ non immolantur.

De ſuibus & natura earum. CAP. LI.

SVilli pecoris admiſſura à fauonio ad æquinoctiũ vernum, ætatis viij. mẽſe: quibuſdam in locis etiã iiij. vſq; ad vij. annum. Partus bis anno, tempus vtero iiij. menſiũ, numerus fœcũditatis ad vicenos, ſed educare tam multos nequeunt. Diebus x. circa brumã ſtatim dentatos naſci, Nigidius tradit. Implẽtur vno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi. Remedium, ne prima ſubatione, neque ante flaccidas aures coitus fiat. Mares non vltra trimatum generant. Fœminæ ſenectute feſſæ cubãtes coeunt. Comeſſe fœtus his non eſt prodigium. Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octauo, bouis xxx. Coruncanius ruminales hoſtias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amiſſo putant cito extingui, alioqui vita ad xv. annos, quibuſdam & vicenos. Verum efferantur, & alias obnoxium genus morbis, anginæ maxime & ſtrumæ. Index ſuis inualidæ, cruor in radice ſetæ dorſo euulſæ, caput obliquum in inceſſu. Penuriam lactis præpingues ſentiunt, & primo fœtu minus ſunt numeroſæ. In luto volutatio generi grata. Intorta cauda: id etiã notatũ, facilius litare in dexterum quàm læuum detorta. Pingueſcunt lx. diebus, ſed magis tridui inedia ſaginatione orſa. Animalium hoc maxime brutum, animamq; ei pro ſale datam nõ illepide exiſtimabatur. Compertum agnitam vocẽ ſuarij furto abactis, merſoque nauigio inclinatione lateris vnius remeaſſe. Quin & duces in vrbe forum nundinarium domosq; petere diſcunt: & feri ſapiunt veſtigia palude cõfundere, vrina fugam leuare. Caſtrantur fœminæ quoq; ſic vti cameli, poſt bidui inediam, ſuſpenſæ perius primoribus, vulua reciſa: celerius ita pingueſcunt. Adhibetur & ars iecori fœminarum ſicut anſerum, inuentum M. Apicij, fico carica ſaginatis, ac ſatie necatis repẽte mulſi potu dato. Neq; alio ex animali numeroſior materia ganeæ: quinquaginta prope ſapores, cum cæteris ſinguli. Hinc cenſoriarum legum paginæ, interdictaque cœnis abdomina, glandia, teſticuli, vuluæ, ſyncipita verrina, vt tamen Publij mimorum poetæ cœna, poſtquàm ſeruitutem exuerat, nulla memoretur ſine abdomine, etiam vocabulo ſuminis ab eo impoſito. Placuere autẽ & feri ſues. Iam Catonis cenſoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamẽ partes diuiſo, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidũ aprum Romanorum primus in epulis appoſuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis conſulatu legẽ agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei eſt. Et hoc annales notarunt, horum ſcilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, ſed in principio, bini terniq; pariter mandantur apri.

De viuarijs beſtiarum. CAP. LII.

VIuaria horum cæterorumq; ſylueſtriũ, primus togati generis inuenit Fuluius Lippinus, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortenſius. Sues feræ ſemel anno gignunt. Maribus in coitu plurima aſperitas. Tunc inter ſe dimicant, indurãtes attritu arborum coſtas, lutoq; ſe tergorantes. Fœminæ in partu aſperiores, & fere ſimiliter in omni genere beſtiarum. Apris maribus non niſi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex roſtro, totidem à fronte ceu vituli cornua exeunt. Pilus æreo ſimilis agreſtibus, cæteris niger. At in Arabia ſuillum genus non viuit.

De ſemiferis animalibus. CAP. LIII.

IN nullo genere æque facilis miſtura cum fero, quales liter natos antiqui hybridas vocabant ceu ſemiferos, ad homines quoq;, vt in C. Antoniũ Ciceronis in conſulatu collegam, appellatione translata. Non in ſuibus tantum, ſed in omnibus quoq; animalibus cuiuſcunq; generis vllum eſt placidum, eiuſdem inuenitur & ferum, vtpote cum hominũ etiam ſylueſtrium tot genera prædicta ſint. Capræ tamen in plurimas ſimilitudines trãsfigurantur. Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite vaſtis cornibus gladiorũq; vaginis: in hæc ſe librant, vt tormento aliquo rotati in petras, potiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atq; recuſſu pernicius quo libuerit exultant. Sunt & oryges, ſoli quibuſdam dicti contrario pilo veſtiri, & ad caput verſo. Sunt & damæ, & pygargi, & ſtrepſicerotes, multaq; alia haud diſſimilia. Sed illa alpes, hæc tranſmarini ſitus mittunt.

De ſimijs. CAP. LIIII.

SImiarum quoq; genera hominis figuræ proxima, caudis inter ſe diſtinguuntur. Mira ſolertia, viſco inungi laqueiſq; calceari imitatione uenantiũ tradunt. Mutianus & latrũculis luſiſſe fictis cera, nuces viſu diſtinguere; luna caua triſtes eſſe, quibus in eo genere cauda ſit, nouam exultatione adorare: nanq; defectum ſiderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Geſtãt catulos: quos mãſuefactæ intra domos peperere, omnibus demonſtrant, tractariq; gaudent, ſimiles gratulationem intelligẽtis. Itaq; magna ex parte cõplectendo necant. Efferatior cynocephalis natura, ſicut mitiſſima ſatyris & ſphingibus. Callitriches toto pene aſpectu differunt: barba eſt in facie, cauda late fuſa primori parte. Hoc animal negatur viuere in alio, quàm Aethiopiæ, quo gignitur cælo.

De lepo

Digitized by Google

De leporibus & cuniculis. CAP. LV.

ET leporum plura ſunt genera: In alpibus candidi, quibus hybernis menſibus pro cibatu niuem credunt eſſe: certe liqueſcente ea rutileſcunt annis omnibus. Eſt & alioqui animal intolerãdi rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos Hiſpania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemq́ue Balearibus inſulis, populatis meſſibus afferentes. Fœtus ventre exectos vel vberibus ablatos non repurgatis interaneis, gratiſſimo in cibatu habent: laurices vocant. Certum eſt Balearicos aduerſus prouentũ eorum auxiliũ militare à diuo Auguſto petiſſe. Magna propter venatum cum viuerris gratia eſt. Iniiciunt eas in ſpecus, qui ſunt multifores in terra, vnde & nomen animali: atque ita eiectos ſuperne capiunt. Archelaus autor eſt, quot ſint corporis cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos eſſe ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem vtranq; vim ſingulis meſſe ac ſine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura, innocua & eſculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prædæ naſcẽs, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat, aliud educãs, aliud in vtero pilis ueſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerẽs pariter. Necnon & veſtes leporino pilo facere, tentatum eſt, tactu nõ perinde molli ut in cute, propter breuitatẽ pili dilabidas.

De ſemiferis. CAP. LVI.

HI manſueſcunt raro, cum feri dici iure non poſſint. Complura namq; ſunt nec placida nec fera, ſed media inter vtrunq; naturæ, vt in volucribus hirundines, apes, in mari delphini.

De muribus & gliribus. CAP. LVII.

QVo in genere multi & hos incolas domuum poſuere mures, haud ſpernendum in oſtentis etiã publicis animal. Arroſis Lauinij clypeis argenteis, Marſicũ portendere bellũ: Carboni imperatori apud Cluſiũ faſciis, quibus in calceatu vtebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorũ genere pungentibus pilis. Theophraſtus autor eſt, in Gyaro inſula cum incolas fugaſſent, ferrum quoque roſiſſe eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrariis officinis: Aurariis quidem in metallis, ob hoc aluos eorum excidi, ſemperq́; * furtum id deprehendi: tantam eſſe dulcedinem furandi. Veniſſe murem cc. nummis, Caſilinum obſidente Annibale: eumq́ue qui vendiderat fame interiſſe, emptorem vixiſſe, annales tradunt. Cum candidi prouenere, lætum faciunt oſtentum. Nam ſoricum occentu dirimi auſpicia, annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme condi, autor eſt Nigidius, ſicut glires: quos cenſoriæ leges, princepsq́; M. Scaurus in conſulatu, non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferũ & ipſum animal, cui viuaria in doliis

* infartum

idem qui apris inſtituit. Quæ in re notatum, non congregari niſi populares eiuſdem ſyluæ: & ſi miſceãtur alienigenæ: amne vel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta, alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete, conditi enim & hi cubãt: rurſus æſtate iuueneſcũt, ſimili et muſtelis quiete.

Quæ aĩalia quibus locis nõ ſint. CAP. LVIII.

MIrum, rerũ naturam non ſolum alia aliis dediſſe terris animalia, ſed in eodem quoq; ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In Mæſia ſylua Italiæ, nõ niſi in parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades non tranſeunt montes Syris vicinos: onagri montẽ qui Cappadociam à Lycia diuidit. In Helleſponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginuſſam Elatum montem non excedunt, auribus etiam in monte fiſſis. In Pordoſelene inſula viam muſtela non tranſeunt. In Bœotiæ Lebadia illatæ ſolum ipſum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua ſubruunt talpæ, quarum è pellibus cubicularia vidimus ſtragula. Adeo ne religio quidẽ à portentis ſummouet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidẽ in littoribus: in Ebuſo cuniculi non ſunt, ſcatent in Hiſpania Balearibusq́;. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continenti vocalibus durat genus earũ. Muta ſunt etiam nunc in Seripho inſula. Eædem alio tranſlatæ canunt: quod accidere & in lacu Theſſaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis venenatus eſt morſus: eoſdẽ vlterior Apennino regio non habet. Iidem vbicunque ſint, orbitam ſi tranſiere, moriuntur. In Olympo Macedoniæ monte non ſunt lupi, nec in Creta inſula. Ibi quidem non vulpes vrſiue, atq; omnino nullũ maleficum animal, præter phalangium, aranei id genus, de quo dicemus ſuo loco. Mirabilius, in eadem inſula ceruos, præter quàm in Cydoniatarũ regione, nõ eſſe: item apros, & attagenas, herinaceos. In Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrſos.

Quæ aduenis noceant. CAP. LIX.

IAm quædam animalia indigenis innoxia, aduenas interimunt: ſicut ſerpẽtes parui in Tyrinthe, quos terra naſci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam ſi calcati momordere, non ſentiuntur maleficia: aliis cuiuſcunq; gentis infeſti, auide & cum cruciatu exanimantes: quamobrẽ & Syri non necant eos. Contra in Latmo Cariæ monte Ariſtoteles tradit à ſcorpionibus hoſpites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animalium, & præter terreſtria, indicemus genera.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER IX.

De aquatilium natura. CAP. I.

ANIMALIVM quæ terreſtria appellauimus, hominũ quadam conſortione degentia, indicata natura eſt. Ex reliquis minimas eſſe uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorum, amnium, ſtagnorumque dicentur.

Quare in mari maxima animalia. CAP. II.

SVnt aũt cõplura in iis, maiora etiã terreſtribus. Cauſa euidens, humoris luxuria. Alia ſors alitũ, quibus uita pẽdentibus. In mari aũt tã late ſupino, molliq; ac fertili accremẽto, accipiẽte cauſas genitales è ſublimi, ſemperq́; pariẽte natura, pleraq; etiã monſtrifica reperiuntur, perplexis & in ſemet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis ſeminibus atq; principiis, ut uera fiat uulgi opinio, quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, præterq́; multa quæ nuſquam alibi. Rerum quidem non ſolum animalium ſimulacra eſſe, licet intelligere intuentibus uuam, gladium, ſerrãs, cucumim uero et colore & odore ſimilem: quominus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris beluis. CAP. III.

PLurima aũt et maxima in Indico mari aĩalia, è quibus balenæ quaternũ iugerũ, priſtes ducenũ cubitorum: quippe ubi locuſtæ quaterna cubita ĩpleant: anguillæ quoq; in Gãgeamne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa ſolſtitia maxime uiſuntur. Tunc illic ruũt turbines, tũc imbres, tũc deiecta montium iugis procellæ ab imo uertunt maria, pulſataſq́; ex profundo beluas cũ fluctibus uoluũt, & alias tãta thynnorum multitudine, ut magni Alexandri claſſis haud alio modo, q̃ hoſtium acie obuia, cõtrarium agmen aduerſa fronte direxerit, aliter ſparſis non erat euadere: nõ uoce, nõ ſonitu, nõ ictu, ſed fragore terrentur, nec niſi ruina turbãtur. Cadara appellatur rubri maris peninſula ingẽs. Huius obiectu uaſtus efficitur ſinus xii. dierũ & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quãdo nullius auræ recipit afflatũ. Huius loci quiete præcipua ad immobilẽ magnitudinẽ beluæ adoleſcunt. Gedroſos qui Arbin amnẽ accolunt, Alexandri magni claſſiũ præfecti prodidere, in domibus fores maxillis beluarũ facere, oſſibus tecta cõtignare, ex quibus multa quadragenum cubitorũ lõgitudinis reperta. Exeũt et pecori ſimiles beluæ ibi in terrã, paſtæq́; radices fruticũ remeant: & quadã equorũ, aſinorum, taurorum capitibus, quæ depaſcuntur ſata.

Quę in quoq; oceano maxima. CAP. IIII.

MAximũ aĩal in Indico mari priſtis et balena eſt: in Gallico oceano Phyſeter, ingẽtis colũnæ modo ſe attollẽs, altiorq́; nauiũ uelis diluuiem quandã eructans. In Gaditano oceano arbor in tantum uaſtis diſpanſa ramis, ut ex ea cauſa fretum nunq̃ intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ à ſimilitudine quaternis diſtinctæ radiis, modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum, & nereidum, & elephantorum marinorum figuris. CAP. V.

TIberio principi nunciauit Olyſſipponenſiũ legatio ob id miſſa, uiſum auditũq; in quodam ſpecu concha canentẽ tritonẽ, qua noſcitur forma: et nereidum falſa nõ eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiã qua humanã effigiẽ habent. Nanq; hæc in eodem ſpectata littore eſt, cuius morientis etiã gannitũ triſtẽ accolæ audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes nereidas ſcripſit. Autores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, uiſum ab his in Gaditano oceano marinum hominem, toto corpore abſoluta ſimilitudine, aſcendere eũ nauigia nocturnis tẽporibus, ſtatimq́; degrauari quas inſederit partes, et ſi diutius permaneat, etiã mergi. Tiberio principe contra Lugdunẽſis prouinciæ littus in [illegible] ſimul trecentas amplius beluas reciprocans deſtituit oceanus miræ uarietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonũ littore: interq́; reliquas elephantos et arietes, candore tantũ cornibus aſſimulatis, nereidas uero multas. Turanius prodidit expulsã beluã in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita xvi. fuiſſent, dẽtes eiuſdẽ cxx. maximi dodrantium menſura, minimi ſemipedũ. Belua cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romã apportata ex oppido Iudææ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in ædilitate ſua M. Scaurus lõgitudine pedum xl. altitudine coſtarum Indicos elephantos excedente, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali.

De balenis & orſis. CAP. VI.

BAlenæ et in noſtra maria penetrãt. In Gaditano oceano nõ ante brumã cõſpici eas tradũt. cõdi aũt ſtatis tẽporibus in quodã ſinu placido & capaci, mire gaudẽtes ibi parere. Hoc ſcire orcas, in[illegible] ſtã his beluã, et cuius imago nulla repræſentatiõe exprimi poſſit alia, q̃ carnis immẽſæ dẽtibus truculẽta. Irrũpunt ergo in ſecreta, ac uitulos earũ et fœtas uel etiãnũ grauidas lãcinãt morſu, incuſſaq́; ceu Liburnicarũ roſtris fodiũt. Illæ ad flexũ immobiles, ad repugnandũ inertes, & põdere ſuo oneratæ, tũc quidẽ & utero graues, pariendiue pœnis inualidæ, ſolũ auxiliũ nouere ĩ altũ pfugere, et ſe toto defendere oceano. Cõtra, orcæ occurrere laborant, ſeſeq́; opponere, et cautiũ anguſtiis trucidare, in uada urgere, ſaxis illidere. Spectãtur ea plia, ceu mari ipſo ſibi irato, nullis in ſinu uẽtis, fluctibus uero ad anhelitus ictuſq́; quantos nulli turbines uoluũt. Orca et ĩ portu Oſtiẽſi uiſa eſt, oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc exædificãte eo portũ, inuitata naufragiis tergorũ aduectorũ è Gallia: ſatianſq́; ſe p cõplures dies, alueũ in uado ſulcauerat, accumulata fluctibus in tantũ, ut circumagi

Digitized by Google

nullo modo poſſet: & dum ſaginã perſequitur, in littus fluctibus propulſa, emineret dorſo multum ſupra aquas carinæ uice inuerſæ. Prætendi iuſſit Cæſar plagas multiplices inter ora portus: profectusq; ipſe cum prætorianis cohortib. populo Ro. ſpectaculũ præbuit, lãceas cõgerente milite e nauigiis aſſultantibus, quorum unum mergi vidimus, reflatu beluæ oppletum vnda. Ora balenæ habent in frontibus: ideoq; ſumma aqua natantes, in ſublime nymbos efflant.

An ſpirent piſces, an dormiant. CAP. VII.

SPirant aũt cõfeſſione oĩum et pauciſſima alia in mari, q̃ internorũ uiſcerũ pulmonẽ habent, quoniam ſine eo nullum aĩal putatur ſpirare: nec piſcium brãchias habentes, anhelitũ reddere, ac per vices recipere exiſtimãt, quorũ hæc opinio eſt: nec multa alia genera etiã branchijs carẽtia: in qua ſententia fuiſſe Ariſtotelẽ uideo, et multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorũ accedere haud diſſimulo: quoniã & pulmonũ uice alijs poſſũt alia ſpirabilia ineſſe uiſcera, ita uolẽte natura: ſicut et pro ſanguine eſt multis alius humor. In aquas quidẽ penetrare uitalẽ hunc halitũ quis miretur, qui etiã reddi ab his eũ cernat: & in terras quoq; tanto ſpiſſiorẽ naturæ partẽ, penetrare, argumẽto aĩalium quæ ſemper defoſſa uiuunt, ceu talpæ? Accedũt apud me certe efficacia, ut credã etiam oĩa in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte, primũ ſæpe adnotata piſciũ æſtiuo calore quædã anhelatio, et alia trãquillo uelut oſcitatio, ipſorũ quoq; qui ſunt in aduerſa opinione, de ſomno piſcium cõfeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? Præterea bullantiũ aquarũ ſufflatio, lunæq; effectu concharũ quoq; corpora augeſcẽtia. ſuper oĩa eſſe auditũ et odoratũ piſcibus nõ erit dubiũ, ex aeris utrunq; materia. odorem quidem non aliud q̃ infectũ aera intelligi poſſe. Quamobrem de his opinetur, vt cuiq; libitum erit. Branchiæ non ſunt balenis nec delphinis. Hæc duo genera fiſtulis ſpirant, quæ ad pulmonem pertinent, balenis à fronte, delphinis à dorſo. Et uituli marini, quos uocant phocas, ſpirãt ac dormiunt in terra: Item teſtudines, de quibus mox plura.

De delphinis. CAP. VIII.

VElociſſimum oĩum aĩalium nõ ſolum marinorũ eſt delphinus, ocyor uolucre, ocyor telo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio pene ĩ uẽtre, nullus piſcium celeritatẽ eius euaderet: Sed affert morã prouidẽtia naturæ, quia niſi reſupini atq; conuerſi non corripiunt, quæ cauſa præcipue uelocitatẽ eorum oſtendit. Nam cũ fame conciti, fugiẽtem in uada ima perſecuti piſcem, diutius ſpiritũ continuere, ut arcu emiſſi ad reſpirandũ emicãt: tantaq; ui exiliunt, ut plerunq; uela nauium tranſuolent. Agunt fere coniugia: pariũt catulos decimo menſe, æſtiuo tempore, interim & binos: nutriunt uberibus ſicut balena: atq; etiã geſtant fœtus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur: magna erga partũ charitate. Adoleſcunt celeriter, decem annis putantur ad ſummam magnitudinem peruenire: uiuunt & tricenis, quod cognitũ præciſa cauda in experimentũ. Abduntur tricenis diebus circa canis ortum, occultanturq; incognito modo: quod eo magis mirum eſt, ſi ſpirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de cauſa: & ſtatim tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fiſtula clauſa. Lingua eſt his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atq; lata, haud differẽs ſuillæ. Pro uoce gemitus humano ſimilis, dorſũ repandũ, roſtrum ſimũ. Qua de cauſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntq; ita appellari. Delphinus non homini tantum amicũ aĩal, uerum & muſicæ arti, mulcetur ſymphoniæ cantu, et præcipue hydrauli ſono. Hominem non expaueſcit ut alienum, obuiam nauigijs uenit, alludit exultãs, certat etiã, & quamuis plena præterit uela. Diuo Auguſto principe Lucrinũ lacum inuectus pauperis cuiuſdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantẽ, cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mæcenatis et Flauiani et Flaui Alfii, multorumq; eſſet literis mandata. Quocunq; diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat: paſtusq; è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinna aculeos uelut uagina condens: receptumq; Puteolos per magnũ æquor in ludum ferebat, ſimili modo reuehẽs pluribus annis: donec morbo extincto puero, ſubinde ad conſuetum locum uentitans, triſtis & mærẽti ſimilis, ipſe quoq; (quod nemo dubitaret) deſiderio expirauit. Alius inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominis manu ueſcens, præbensq; ſe tractandum, & alludens natantibus, impoſitosq; portans, unguento perunctus à Flauiano proconſule Africæ, & ſopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; ſimilis exanimi, caruit hominum conuerſatione, ut iniuria fugatus, per aliquot mẽſes: mox reuerſus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatum inhoſpitales ad uiſendum uenientium, Hipponẽſes in necẽ eius cõpulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in Iaſſo urbe memorãtur, cuius amore ſpectatus longo tẽpore dum abeũtem in littus auide ſequitur, in arenã inuectus expirauit. Puerũ Alexander magnus Babylone Neptuni ſacerdotio præfecit, amorẽ illum numinis propitij fuiſſe ĩterpretatus. In eadem urbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiam nomine, ſimiliter maria perequitantẽ, cũ repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet, relatum: delphinumq; cauſam leti fatentem non reuerſum in maria, atque in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphiniſq; narrant. Quæ faciunt, ut credatur Arionem quoque citharœdicæ artis interficere nautis in mari parãtibus, ad intercipiendos eius quæſtus, eblanditum, ut prius caneret cithara, cõgregatis cantu del-*

* uera

tu del-

tu delphinis cum ſe ieciſſet in mare, exceptum ab uno Tænarum in littus peruectum. Eſt prouinciæ Narbonenſis & in Nemanſienſi agro ſtagnũ Laterra appellatũ, ubi cum hoĩe delphini ſocietate piſcantur: innumera uis mugilum ſtato tẽpore anguſtis faucibus ſtagni in mare erumpit, obſeruata æſtus reciprocatione. Qua de cauſa prætendi non queunt retia, quæ molem ponderis ullo modo tolerent, etiamſi non ſolertia inſidietur tẽpori. Simili ratione in altũ protinus tẽdunt, quod uicino gurgite efficitur: locumq; ſolum pãdẽdis retibus habilem effugere feſtinãt. Quod ubi animaduertere piſcantes, concurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiam uoluptatis huius auida, totusq; populus è littore quanto poteſt clamore cõciet Simonem ad ſpectaculi euentum: celeriter delphini exaudiunt deſideria, aquilonũ flatu uocẽ proſequente, auſtro uero tardius ex aduerſo referente. Sed tum quoq; improuiſo in auxilium aduolãt. Propere apparet acies, quæ protinus diſponitur in loco ubi cõiectus eſt, pugna opponente ſeſe ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tum piſcatores circundant retia, furciſque ſubleuãt. at mugilum nihilominus uelocitas tranſilit: at illos excipiunt delphini, & occidiſſe ad præſens cõtenti, cibos in uictoriam differunt. Opere prælium ſeruet, includiq; retibus ſe fortiſſime urgentes gaudent. ac ne idipſum fugam hoſtium ſtimulet, inter nauigia & retia natantesue homines ita ſenſim elabuntur, ut exitus non appareat. Saltu quod eſt alias blandiſſimũ his, nullus conatur euadere, ni ſummittantur ſibi retia. egreſſus protinus ante uallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ q̃ in unius diei præmiũ conſcii ſibi, operiuntur in poſterum: nec piſcibus tantum, ſed intrita panis è uino ſatiantur. Quæ de eodem genere piſcandi in Iaſſio ſinu Mutianus tradit, hoc differunt, quòd ultro neque inclamati præſto ſint, parteſque è manibus accipiant, & ſuum quæque cymba è delphinis ſocium habeat, quamuis noctu & ad faces. Ipſis quoq; inter ſe publica eſt ſocietas. Capto à rege Cariæ, alligatoq; in portu delphino, ingens reliquorum conuenit multitudo, mæſtitia quadam, quæ poſſet intelligi, miſerationem petens, donec dimitti rex eum iuſſit. Quin & paruos ſemper aliquis grandior comitatur ut cuſtos. Conſpectique ſunt iam defunctum portantes, ne laceraretur à beluis.

De turſionibus. CAP. IX.

DElphinorum ſimilitudinem habent qui uocantur turſiones. Diſtant & triſtitia quidem aſpectus, abeſt enim illa laſciuia, maxime tamẽ roſtris canicularum maleficentiæ aſſimilati.

De teſtudinibus, & quomodo capiãtur. CAP. X.

TEſtudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut ſingularũ ſuperficie habitabiles caſas integãt: atq; ĩter ĩſulas rubri p̃cipue maris nauigẽt his cymbis. Capiũtur multis quidem modis, ſed maxime euectæ in ſũma pelagi antemeridiano tepore blandito, eminente toto dorſo per tranquilla fluitantes: quæ uoluptas libere ſpirandi, in tantum fallit oblitas ſui, ut ſolis uapore ſiccato cortice, non queãt mergi, inuitæq; fluitent opportunæ uenantium prædæ. Ferunt & paſtũ egreſſas noctu, auideq; ſaturatas laſſari: atq; ut remearint matutino, ſumma in aqua obdormiſcere: id prodi ſtertẽtiũ ſonitu, tumq; leuiter capi. Adnatare enim ſinguli ternos, à duobus in dorſũ uerti, à tertio laqueũ inici ſupinæ, atq; ita ad terrã à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultroq; ueniũt ſtato tẽpore anni in amnem Eleutherũ effuſa multitudine. Dentes nõ ſunt teſtudini, ſed roſtri margines acuti, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari conchylijs uiuunt, tãta oris duritia, ut lapides cõminuãt. In terrã egreſſæ, in herbis pariunt oua, auiũ ouis ſimilia, ad centena numero. Eaq; defoſſa extra aquas, et cooperta terra, ac pauita pectore & complanata, incubãt noctibus. Educant fœtus annuo ſpatio. Quidam oculis ſpectando quoq; oua foueri ab ijs putant. Fœminam coitum fugere, donec mas feſtucam aliquam imponat auerſæ. Troglodytæ cornigeras habẽt, ut in lyra annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorũ in natãdo remigio ſe adiuuant: Celtiũ genus id uocatur eximiæ teſtudinis, ſed raræ. Nanq; ſcopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autẽ ad quos adnatãt, ut ſacras adorãt. Sũt et terreſtres, quæ ob id in operibus cherſinæ uocãtur, in Africæ deſertis, qua parte maxime ſitientibus harenis ſqualent, roſcido, ut creditur, humore uiuentes. Neque aliud ibi animal prouenit.

Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit. CAP. XI.

TEſtudinũ putamina ſecare in laminas, lectosq; & repoſitoria his ueſtire, Carbilius Pollio inſtituit, prodigi et ſagacis ad luxuriæ ĩſtrumẽta ĩgenij.

Tegmenta aquatilium. CAP. XII.

AQuatiliũ tegumẽta plura ſunt: Alia corio & pilis teguntur, ut uituli et hippopotami. Alia corio tantũ, ut delphini: cortice, ut teſtudines: ſilicum duritia, ut oſtreæ & cõchæ: cruſtis, ut locuſtæ: cruſtis & ſpinis, ut echini: ſquamis, ut piſces: aſpera cute, ut ſquatina, qua lignum & ebora poliũtur: molli, ut murenæ: alia nulla, ut polypi.

De uitulo marino. CAP. XIII.

QVæ pilo ueſtiũtur, aĩal pariũt, ut priſtis, balena, uitulus. Hic parit in terra pecudũ more: *ſecundo partus reddit initu. Canũ modo cohæret: et parit nunq̃ geminis plures: educat mammis fœtum. Non ante duodecimũ diem deducit in mare, ex eo ſubinde aſſuefaciens. Interficiuntur difficulter, niſi capite eliſo. Ipſis in *ſomno mugitus, unde nomen uituli. Accipiunt tamen diſciplinam uoceque pariter & uiſu populum ſalutant, incondito fremitu: nomine uocati reſpondent. Nullum animal grauiore ſomno premitur. Pinnis quibus in mari utũtur, humi quoq; uice pedum ſerpunt. Pelles eorũ etiam detractas cor-

* ſectas partu reddit. Initu canũ modo cohæret

* ſono

pori, ſenſum æquorum retinere tradunt, ſemperque æſtu maris recedente inhorreſcere: præterea dextræ pinnæ uim ſoporiferam ineſſe, ſomnoſque allicere ſubditam capiti.

De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorũ genera. CAP. XIIII.

Pilo carentium duo oĩno animal pariunt, delphinus ac uipera. Piſciũ ſpecies ſunt lxxiiii. præter cruſtis intecta, quæ ſunt xxx. De ſingulis alias dicemus. Nunc enim naturæ tractantur inſignium.

De nominibus & naturis multorum piſcium. CAP. XV.

Præcipua magnitudine thynni. Inuenimus talẽta quindecim pepẽdiſſe. Euiſdem caudæ latitudinẽ duo cubita & palmum. Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores, ſilurus in Nilo, eſox in Rheno, attilus in Pado, inertia pingueſcens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec niſi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus piſcis appellatus clupea, uenã quandam eius in faucibus mira cupidine appetẽs, morſu exanimat. Silurus graſſatur ubicunq; eſt omne animal appetens, equos natantes ſæpe demergẽs, præcipue in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino ſimillimus: & in Boryſthene memoratur præcipua magnitudo, nullis oſſibus ſpiniſue interſitis, carne prædulci. In Gange Indiæ plataniſtas uocãt, roſtro delphini & cauda, magnitudine autẽ xv. cubitorum. In eodem eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert, uermes Branchijs binis lx. cubitorũ, ceruleos, qui nomẽ à facie traxerũt. His tantas eſſe uires, ut elephantos ad potũ uenientes, mordicus cõprehenſa manu eorũ abſtrahant. Thynni mares ſub uentre non habent pinnã. Intrant è magno mari Pontũ uerno tẽpore gregatim, nec alibi fœtificant. Cordylla appellatur partus, qui fœtas redeũtes ĩ mare autũno comitatur. Limoſæ uero à luto pelamides incipiunt uocari, & cũ annuũ exceſſere tẽpus, thynni. Hi mẽbratim cæſi, ceruice, & abdomine commendantur atq; clidio, recenti duntaxat, et tum quoq; graui ructu: cætera parte plenis pulpamẽtis ſale aſſeruantur. Melandria uocãtur, cæſis quernis aſſulis ſimillima. Viliſſima ex his quæ caudæ proxima, quia pingui carẽt: probatiſſima quæ faucibus: at ĩ alio piſce circa caudã exercitiſſima. Pelamides in apolectos particulatimq; cõfectæ, in genera cybiorũ diſpartiũtur. Piſciũ genus omne præcipua celeritate adoleſcit, maxime in Ponto. Cauſa, multitudo amniũ dulces inferentiũ aquas. Amiã uocãt, cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. Cum thynnis hæ & pelamides in Pontũ ad dulciora pabula intrant gregatim cũ ſuis quæq; ducibus, et primi oĩum ſcõbri, quibus eſt in aquis ſulphureus color, extra qui cæteris. Hiſpaniæ cetarias his replent, thynnis nõ commeantibus. Sed in Pontũ nulla intrat beſtia piſcibus malefica, præter uitulos & paruos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læua. Id accidere exiſtimatur, quia dextro oculo plus cernant, utroq; natura hebete. Eſt in euripo Thracij Boſphori, quo Propõtis Euxino iungitur, in ipſis Europã Aſiamq; ſeparantis freti anguſtijs, ſaxum miri candoris, à uado ad ſumma perlucẽs, iuxta Chalcedonem in latere Aſiæ. Huius aſpectu repente territi, ſemper aduerſum Byzantij ꝓmõtorium, ex ea cauſa appellatũ auricornu, præcipiti petunt agmine. Itaq; oĩs captura Bizantij eſt, magna Chalcedonis penuria, D. paſſ. medij interfluentis euripi. Opperiuntur autẽ aquilonis flatum, ut ſecundo fluctu exeãt ex Ponto: nec niſi intrãtes Pontum Byzantij capiuntur. Bruma nõ uagãtur: ubicũq; deprehenſi uſq; ad æquinoctium ibi hybernãt. Iidem ſæpe nauigia uelis euntia comitãtes, mira quadã dulcedine ꝑ aliquot horarũ ſpatia & paſſuum milia à gubernaculis non ſeparantur, ne tridente quidem in eos ſæpius iacto territi. Quidam eos qui hoc ĩ thynnis faciant, pompilos uocãt. Multi in Propontide æſtiuant, Pontũ non intrãt. Item ſoleæ cũ rhombi intrent: nec ſepia eſt, cũ loligo reperiatur. Saxatiliũ, turdus et merula deſunt, ſicut cõchylia, cum oſtreæ abundẽt. Oĩa autẽ hybernant in Aegeo. Intrantium Pontũ ſoli nõ remeãt trichiæ. Græcis enim ĩ pleriſq; noĩbus uti par erit, quando alijs atq; alijs eoſdem diuerſi appellauere tractus. Sed hi ſoli Iſtrum amnem ſubeunt, ex eo ſubterraneis eius uenis in Adriaticum mare defluũt. itaq; & illic deſcendẽtes, nec unquã ſubeũtes è mari, uiſuntur. Thynnorũ captura eſt à Vergiliarum exortu ad Arcturi occaſum: reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis, niſi tepore aliquo euocati, aut plenilunijs. Pingueſcunt & in tantum, ut dehiſcant. Vita longiſſima his biennio. Animal eſt paruum, ſcorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc ſe & thynno & ei qui gladius uocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti, ſub pinna affigit aculeo: tantoque infeſtat dolore, ut in naues ſæpenumero exiliant. Quod & alias faciunt aliorum uim timentes, mugiles maxime, tam præcipue uelocitatis, ut tranſuerſa nauigia interim ſuperiactent.

De augurijs & diuerſitate piſciũ. CAP. XVI.

Sunt et in hac parte naturæ auguria, ſunt, et piſcibus ꝓſcita. Siculo bello ambulãte ĩ littore Auguſto, piſcis è mari ad pedes eius exilijt: quo argumẽto uates, ſpõdere Neptunum patrẽ, adoptato tũ ſibi Sex. Pompeio (tanta erat naualis rei gloria) ſub pedibus Cæſaris futuros qui maria tempore illo tenerent. Piſcium fœminæ maiores quàm mares. In quodã genere omnino non ſunt mares, ſicut in erythinis & chanis. Omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Vagantur gregatim fere cuiuſq; generis ſquamoſi. Capiũtur ante ſolis ortum: tum maxime piſcium fallitur uiſus. Noctibus quidem illuſtribus æque q̃ die cernunt. Aiunt & ſi* iteretur gurges, intereſſe capturæ, itaq; plures ſecundo* tractu trahi quàm primo. Guſtu olei maxime, dein modicis imbribus gaudent aluntur q;. Quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non*

* uates reſpõdere, Neptunũ patrẽ adoptãtem eũ ſibi Sex. Pompeio repudiato. tãta

* teratur

* iactu

non tamen ſine imbre adoleſcunt: & alias ubicunque piſces in eadem aqua aſſidui, niſi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemẽ omnes ſentiunt, ſed maxime qui lapidem habere in capite exiſtimantur, ut lupi, chromes, ſcienæ, pagri. Cum aſperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. Itaq; his menſibus iacent ſpeluncis conditi, ſicut in terreſtriũ genere retulimus. Maxime hippurus & coracinus, hyeme non capti præterq̃ ſtatis diebus paucis, & iiſdem ſemper: Item muræna & orphus, conger, percæ, & ſaxatiles omnes. Terra quidem, hoc eſt uado maris excauato condi per hyemes torpedinem, pſittam, ſoleamque tradunt. Quidã rurſus æſtus impatientia, medijs feruoribus ſexagenis diebus latent, ut glaucus, aſelli, aurata. Fluuiatilium ſilurus caniculæ exortu ſideratur, & alias fulgure ſopitur. Hoc & in mari accidere Cyprino putant: Et alioquin totum mare ſentit exortũ eius ſideris, quod maxime in Boſphoro apparet. Alga enim & piſces ſuperferuntur, ab imo uerſa omnia.

De mugili & alijs piſcibus, & quòd non ijdem ubiq; placeant. CAP. XVII.

MVgilũ natura ridetur, in metu capite abſcondito, totos ſe occultari credentiũ. Iiſdẽ tamẽ tãta ſalacitas, ut in Phœnice et Narbonenſi prouincia coitus tempore è uiuarijs marem linea longinqua per os ad branchias religata emiſſum in mare eademq; linea retractum fœminæ ſequãtur ad littus, rurſusq; fœminã mares partus tẽpore. apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus acipenſer, unus oĩum ſquamis ad os uerſis, cõtra aquam nando meat: nullo nunc in honore eſt: quod quidem miror, cum ſit rarus inuentu. Quidã eum elopem uocant. Poſtea præcipuã autoritatem fuiſſe lupo & aſellis, Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorum tradidere. Luporum laudatiſſimi, qui appellantur lanati à candore molliti aque carnis. Aſellorum duo genera, callariæ minores & bacchi, qui non niſi in alto capiuntur, ideoque prælati prioribus. At in lupis in amne capti præferuntur. Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbisq; ueſci, non alijs piſcibus, mari Carpathio maxime frequens. Promontoriũ Troadis Lecton ſponte nunq̃ tranſit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus è libertis eius præfectus claſſis, inter Oſtienſem & Campaniæ orã ſparſos diſſeminauit. Quinquennio ſere cura eſt adhibita, vt capti redderentur mari. Poſtea frequentes inueniuntur Italiæ in littore, non ante ibi capti. Admonitáq; ſibi gula ſapores piſcibus ſatis, & nouum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aues Romæ parere miretur. Proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtelarum, quas mirum dictu inter alpes quoque lacus Rhetiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis, ſicut magnitudo modica, binasq; libras ponderis raro admodum exuperant, nec in uiuarijs piſcinisq; creſcunt. Septentrionalis tantum hos & proxima occidentis parte nõ gignit oceanus: cætero eorum genera plura. Nam & alga ueſcuntur, & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne, barba gemina inſigniuntur inferiori labro. Lutarium ex ijs viliſſimi generis appellant. Hunc ſemper comitatur ſargus nomine alius piſcis, & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum. Nec littoralibus gratia. Laudatiſſimi conchylium ſapiunt. Nomen his Feneſtella à colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter anno. His certe toties fœtura apparet. Mullum expirantem uerſicolori quadam & numeroſa uarietate ſpectari, proceres gulæ narrant, rubentium ſquamarum multiplici mutatione palleſcentem, utique ſi uitro ſpectetur incluſus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in ſociorum garo (nam ea quoq; res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atq; è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim eſt facilius dixiſſe, quàm quis uicerit. Aſinius Celer è cõſularibus, hoc piſce prodigus, Claudio principe unum mercatus octo milibus nummum: quæ reputatio aufert tranſuerſum animum ad contemplationem eorum, qui in conqueſtione luxus cocos emi ſingulos pluris quàm equos quiritabant. At nunc coci triumphorum pretijs parantur, & coquorum piſces. Nullusq; prope iã mortalis æſtimatur pluris, quàm qui peritiſſime cenſum domini mergit.

De mullo & coracino, ſalpa, & ſalmone. CAP. XVIII.

MVllum lxxx. librarũ in mari rubro captum Licinius Mutianus pdidit, quãti mercatura eum luxuria, ſuburbãs littoribus inuẽtum? Eſt et hæc natura, ut alij alibi piſces principatũ obtineant: coracinus in Aegypto: zeus idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, et qui nuſquam percoqui poſſit, niſi ferula uerberatus: in Aquitania ſalmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piſcium alii branchias multiplices habent, alij ſimplices, alij duplices. his aquam emittunt, acceptam ore. Senectutis indicium ſquamarum duricia, quæ non ſunt omnibus ſimiles. Duo lacus Italiæ in radicibus alpium, Larius & Verbanus appellantur, in quibus piſces omnibus annis Vergiliarum ortu exiſtunt ſquamis conſpicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie: nec amplius quàm circa eum menſem uiſuntur.

De exocœto. CAP. XIX.

MIratur & Arcadia ſuũ exocœtũ, appellatũ ab eo, ꝙ in ſiccum ſomni cauſa exeat. Circa Clitorium uocalis hic traditur, et ſine branchijs: idẽ aliquibus adonis dictus. Exeunt in terrã & q marini mures uocãtur, et polypi, et murænæ. Quin & in India fluminibus certũ genus piſciũ, ac deinde reſilit: nã in ſtagna & amnes tranſeundi pleriſq; euidens ratio eſt, ut tuto fœtus edãt, quia nõ ſunt ibi quæ deuorẽt partus, fluctusq; minus ſæuiãt. Has intelligi ab his cauſas, ſeruariq; tẽporũ uices magis miretur,

ſi quis reputet quoto cuiq; hominum noſci uberrimã eſſe capturam ſole tranſeunte piſcium ſignum.

Digeſtio piſciũ in figuras corporum. CAP. XX.

MArinorum alij ſunt plani, ut rhõbi, ſoleæ ac paſſeres, qui à rhombis ſitu tantũ corporum differunt. Dexter reſupinatus eſt illis, paſſeri leuus. Alij lõgi, ut muræna, cõger. Ideo pinnarum quoq; fiũt diſcrimina, quæ pedum uice ſunt datæ piſcibus. Nullis ſupra quaternas. Quibuſdã binæ, quibuſdam trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantum lacu piſcis eſt, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino lõgis & lubricis, vt anguillis & congris. Nullæ, vt murænis, quibus nec branchiæ. Hæc oĩa flexuoſo corporum impulſu ita mari utũtur, ut ſerpẽtes terra: in ſicco quoque repũt, ideo etiam uiuaciora talia. Et è planis aliqua non habent pinnas, ut paſtinacæ: ipſa enim latitudine natãt: Et quæ mollia appellantur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum uicem præſtant.

De anguillis. CAP. XXI.

ANguillæ octonis uiuũt annis. Durant & ſine aqua ſenis diebus aquilone ſpirãte, auſtro paucioribus. At hyemem eædem in exigua aqua non tolerãt nec in turbida, ideo circa Vergilias maxime capiuntur, fluminibus tũ præcipue turbidis. Paſcũtur noctibus. Exanimes piſcium ſolæ non fluitant.

De captura earum in lacu Benaco. CAP. XXII.

*LAcus eſt Italiæ Benacus, in Veronẽſi agro Mincium amnem trãſmittens, ad cuius emerſus anno tempore octobri fere menſe, autumnali ſidere, ut palam eſt, *hyemato lacu, fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantum mirabili multitudine, vt in excipulis eius fluminis, ob hoc ipſum fabricatis, ſingulorum milium globi reperiantur.*

*hyemante

De muræna. CAP. XXIII.

MVræna quocũq; tẽpore parit, cum cæteri piſces ſtato pariant. Oua eius citiſſime creſcũt: in ſicco littore lapſas uulgus coitu ſerpentiũ impleri putat. Ariſtoteles myrum uocat marem qui generat. Diſcrimen eſſe, ꝙ muræna uaria & infirma ſit, myrus unicolor & robuſtus, denteſq; extra os habeat. In Gallia ſeptentrionali murænis omnibus dextra in maxilla ſeptenæ maculæ, ad formã ſeptentrionis, aureo colore fulgẽt, dũtaxat uiuẽtibus, pariterq; cũ anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documenta ſæuitiæ Vedius Pollio eques Ro. ex amicis diui Auguſti, uiuarijs earũ immergens dãnata mancipia, non tanq̃ ad hoc feris terrarum non ſufficiẽtibus, ſed quia in alio genere totũ pariter hominem diſtrahi ſpectare non poterat. Ferunt aceti guſtu præcipue eas in rabiem agi. Tenuiſſimum his tergus: contra anguillis craſſius, eoq; uerberari ſolitos tradit Verrius prætextatos, & ob id mulctam his dicit non inſtitutam.

De planis piſcibus. CAP. XXIIII.

PLanorũ piſcium alterũ eſt genus, quod pro ſpina cartilaginẽ habet, ut raiæ, paſtinacæ, ſquatinæ, torpedo: & quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ, nominibus Græcia appellat. Quo in numero ſunt ſquali quoq;: quamuis non plani. Hæc Græce in uniuerſum ſelache appellauit Ariſtoteles primus, hoc nomine eis impoſito: nos diſtinguere nõ poſſumus, niſi cartilaginea appellare libeat. Oĩa autem carniuora ſunt talia, & ſupina ueſcũtur, vt in delphinis diximus. Et cũ cæteri piſces oua pariant, hoc genus ſolũ, ut ea quæ cete appellant, animal parit, excepta quã ranã uocant.*

*Hæc Græcia in vniuerſum ſelache appellauit: Ariſtoteles primus hoc nomen impoſuit.

De echeneide. CAP. XXV.

EST paruus admodũ piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærẽte naues tardius ire credũtur, inde noĩe impoſito, quam ob cauſam amatorijs quoq; ueneficijs infamis eſt, et iudiciorũ ac litium mora quæ crimina una laude penſat, fluxus grauidarũ utero ſiſtẽs, partuſq; cõtinẽs ad puerperiũ: In cibos tamẽ nõ admittitur. Pedes eũ habere arbitratur Ariſtoteles, ita poſita pinnarũ ſimilitudine. Mutianus muricẽ eſſe latiorẽ purpura, neq; aſpero neq; rotũdo ore, neq; ĩ angulos ꝓdeunte roſtro, ſed ſimplice, concha utroq; latere ſeſe colligente: quibus inhærentibus, plenam uentis ſtetiſſe nauẽ, portantem nuncios à Periandro, ut caſtrarẽtur nobiles pueri, cõchaſque quæ id præſtiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalẽ eſſe, & craſſitudine quinque digitorum: naues morari. præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale, ut aurum quod deciderit in altiſſimos puteos, admotus extrahat.

De uarietate naturæ piſcium. CAP. XXVI.

MVtãt colorẽ cãdidæ hyeme menæ, et fiũt æſtate nigriores. Mutat et phycis, reliquo tẽpore cãdida, uere uaria. Eadẽ piſcium ſola nidificat ex alga, atque in nido parit. Volat hirundo, ſane perquàm ſimilis uolucri hirundini: item miluus.

De lucerna piſce, & dracone marino. C. XXVII.

SVbit in ſumma maria, piſcis ex argumẽto appellatus lucerna, linguaq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet. attollit è mari ſeſquipedanea fere cornua, quæ ab his nomen traxit. Rurſus draco marinus captus, atq; immiſſus in harenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

De piſcibus ſanguine carẽtibus. CAP. XXVIII.

PIſcium quidã ſãguine carẽt, de quibus dicemus. Sunt autẽ tria genera: In primis quæ mollia appellantur, deinde contecta cruſtis tenuibus, poſtremo teſtis cõcluſa duris. Mollia ſunt, loligo, ſepia, polypus, & cætera eius generis. His caput inter pedes & uentrem, pediculi octoni omnibus. Sepiæ & loligini pedes duo ex his longiſſimi & aſperi, quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus ſe uelut ancoris ſtabiliunt: cæteri cirri quibus uenantur.

De loligine, & ſepijs, & polypis, & nautilis. CAP. XXIX.

LOligo etiã uolitat, extra aquã ſe efferẽs, qđ & pectũculi faciunt, ſagittæ modo. Sepiarũ generis mares uarij et nigriores, cõſtãtiæq; maioris. Percuſſæ tridente fœminæ auxiliantur, at fœmina

ictō mare fugit. Ambo autē vbi ſenſere ſe apprehendi, effuſo atramento, quòd pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Polyporum multa genera: Terreni maiores quàm pelagij, omnes brachijs vt pedibus ac manibus vtuntur: cauda vero quæ eſt biſulca & acuta, in coitu. Eſt polypis fiſtula in dorſo, qua trāſmittunt mare: eamq; modo in dexteram partem, modo in ſiniſtram transferunt. Natant obliqui in caput, quod prædurum eſt ſufflatione viuētibus. Cætero per brachia velut acetabulis diſperſis, eo hauſtu quodammodo, cui adhæreſcunt, tenent ſupini, vt auelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in ſiccum exeunt duntaxat aſperum, leuitatem odere. Veſcuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt: itaque præiacentibus teſtis cubile eorum deprehenditur. Et cum alioqui brutum habeatur animal, vt quod ad manum hominis adnatat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina eroſa carne egerit, adnatantesq; piſciculos ad ea venatur. Colorem mutat ad ſimilitudinē loci & maxime in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt. Id enim à congris euenit ei: ſed renaſci ſicut colotis & lacertis caudam, haud falſum. Inter præcipua autē miracula eſt qui vocatur nautilos, ab alijs pompilos. Supinus in ſumma æquorum peruenit, ita ſe paulatim ſubrigens, vt emiſſa omni per fiſtulam aqua, velut exoneratus ſentina, facile nauiget. Poſtea prima duo brachia retorquēs, membranam inter illa miræ tenuitatis extēdit. Qua uelificāte ī aura, cæteris ſubremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo ſe regit. Ita vadit alto, Liburnicarum ludēs imagine: & ſi quid pauoris interueniat, hauſta ſe mergens aqua.

De ozena, nauplio, & locuſtis. CAP. XXX.

POlyporum generis eſt ozena, dicta à graui capitis odore, ob hoc maxime murænis eam cōſectantibus. Polypi binis mēſibus conduntur. Vltra bimatū non viuunt. Pereunt autē tabe ſemper, fœminæ celerius, & fere à partu. Non ſunt prætereunda & L. Lucullo proconſule Bæticæ cōperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Auidiſſimos eſſe cōcharum illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorū, vltroq; eſcam ex prædante capere. Carent cōchæ viſu, omniq; ſenſu alio quàm cibi & periculi. Inſidiātur ergo polypi apertis: impoſitoq; lapillo extra corpus, ne palpitatu eijciatur, ita ſecuri graſſantur, extrahuntq; carnes: illæ ſe cōtrahunt, ſed fruſtra diſcuneatæ. Tāta ſolertia animalium hebetiſſimis quoq; eſt. Præterea negat vllum eſſe atrocius animal ad conficiendum hominē in aqua. Luctatur enim complexu, & ſorbet acetabulis, ac numeroſo ſuctu detrahit, cum in naufragos vrinantesue impetum capit. Sed ſi inuertatur, elāgueſcit vis. Exporrigūt enim ſe reſupinati, mire omnibus marinis expetētibus odorem quoq; eorum: qua de cauſa & naſſis illinuntur. Cætera quæ idem retulit, monſtro propiora poſſunt videri: Carteiæ in cetarijs aſſuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atq; ibi ſalſamenta populari, conuertit in ſe cuſtodum indignationem aſſiduitate furti immodici. Sepes erant obiectæ, ſed has tranſcendebat per arborem: nec deprehendi potuit niſi canum ſagacitate. Hi redeuntem circumuaſere noctu, concitique cuſtodes expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypum expectaſſet, aut ita cognoſceret? cum monſtro dimicare ſibi videbātur. Nanq; & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robuſtioribus brachijs clauarū modo incuſſos, ægreq; multis tridentibus confici potuit. Oſtendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (vt ipſius Trebij verbis vtar) barbas quas vix vtroq; brachio complecti eſſet, clauarum modo toroſas: longas pedum xxx. acetabulis ſiue caliculis vrnalibus peluium modo, dentes magnitudini reſpondentes. Reliquiæ aſſeruatæ miraculo, pependere pondo d.cc. Sepias quoq; & loligines eiuſdē magnitudinis expulſas in littus illud, idem autor eſt. In noſtro mari loligines quinum cubitorum capiuntur, ſepiæ binū. Neq; his bimatu longior vita. Nauigeram ſimilitudinē & aliam in Propontide viſam ſibi prodidit Mutianus, cōcham eſſe acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata: in hac cōdi nauplium, animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim vectorē demiſſis palmulis ferire vt remis. Si vero flatus inuitent, eaſdem in vſu gubernaculi porrigi, pandiq; concharum ſinus auræ. Huius voluptatem eſſe vt ferat, illius vt regat: ſimulq; eam deſcendere in duo ſenſu carentia: niſi forte triſti (id enim cōſtat) omine nauigantiū humana calamitas in cauſa eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniuntur in eo genere, quòd caret ſanguine. Latent menſibus quinis: Similiter cancri, qui eodem tempore occultātur, & ambo veris principio ſenectutem anguium more exuūt renouatione tergorū. Cætera in vndis natant: locuſtæ reptātium modo fluitant: ſi nullus īgruat metus, recto meatu cornibus, quæ ſunt propria rotūditate præpilata, ad latera porrectis: iiſdem erectis ī pauore oblique in latera procedūt. Cornibus inter ſe dimicant. Vnum hoc animaliū, niſi viuum feruenti aqua incoquatur, fluida carne nō habet callum.

De cācris, echinis, & echinometris. CAP. XXXI.

VIuunt petroſis locis, cancri mollibus. Hyeme aprica littora ſectātur: æſtate in opaca gurgitum recedunt. Oīa eius generis hyeme læduntur, autūno & vere pingueſcūt, & plenilunio magis, quia nocte ſidus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, aſtaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, et alia ignobiliora. Carabi cauda à cæteris cācris diſtant. In Phœnice hippæ vocantur, tantæ velocitatis vt conſequi non ſit. Cancris vita longa. Pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari ſimplex. Præterea bina brachia denticula

tis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur; inferiore immobili. Dextrum brachiũ omnibus, maius. Vniuerſi vbi aliquando cõgregantur, os ponti euincere non valent: quamobrem regreßi circumeũt, apparetq́; tritum iter. Pinnoteres autẽ vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic ſolertia eſt inanium oſtrearum teſtis ſe condere: & cum accreuerit, migrare in capaciores. cancri in pauore etiam retrorſum pari velocitate redeunt. Dimicant inter ſe vt arietes aduerſis cornibus incurſantes. Contra ſerpentiũ ictus medentur. Sole cancri ſignum tranſeunte, & ipſorum, cum exanimati ſint, corpus transfigurari in ſcorpiones narratur in ſicco. Ex eodẽ genere ſunt echini, quibus ſpinæ pro pedibus. Ingredi eſt his in orbem volui: itaque detritis ſæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longißimæ ſpinæ, calices minimi. Nec omnibus idem vitreus color. Circa Toronen candidi naſcuntur, ſpina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram verſa. Tradunt ſæuitiam maris præſagire eos, correptisq́ue operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes: nolunt volutatione ſpinas atterere. Quod vbi videre nautici, ſtatim pluribus ancoris nauigia infrenant.

De cochleis. CAP. XXXII.

IN eodem genere cochleæ, aquatiles terreſtresq́ue, exerentes ſe domicilio, binaq́; ceu cornua protendentes contrahentesq́;: oculis carent: itaq; corniculis prætentant iter.

De pectinibus, murice, & concharum generibus. CAP. XXXIII.

PEctines in mari ex eodem genere habentur, recõditi & ipſi in magnis frigoribus, ac magnis æſtibus: vnguesq́; velut in igne lucentes in tenebris, etiã in ore mandentium. Firmioris iam teſtæ murices, et concharũ genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot* oculorum differentiæ, tot figuræ, planis, concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, leuibus, rugatis, denticulatis, ſtriatis, vertice muricatim intorto, margine ĩ mucronem emiſſo, foris effuſo, intus replicato: iam diſtinctiõe virgulata, crinita, criſpa, canaliculatim,* pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expanſa, denſata, porrecta, ſinuata breui nodo ligatis, toto latere cõnexis, ad planſum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his veneriæ, præbentesq́; concauam ſui partem & auræ opponentes, per ſumma æquorum velificant. Saliunt pectines, & extra volitant, ſeq́; & ipſi carinant.

* colorum

* pectinatim diuiſa, imbr.

De diuitijs marinis. CAP. XXXIIII.

SEd quid hæc tam parua commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliunde maior quàm è concharum genere prouematt? Iam quidẽ ex tota rerum natura damnoſißimum mare eſt, tot modis, tot mẽſis, tot piſcium ſaporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

Quomodo & vbi inueniantur margaritæ. CAP. XXXV.

SEd quota hæc portio eſt reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum ſcilicet fuerat in gulas condi maria, niſi manibus, auribus, capite, totoq́; corpore à fœminis iuxta virisq́; geſtarentur. Quid mari cum veſtibus? Quid vndis fluctibusq́; cum velleres? Non recte recipit hæc nos rerum natura niſi nudos. Eſto, ſi tanta ventri cum eo ſocietas, quid tergori? Parum eſt, niſi qui veſcimur periculis, etiam veſtiamur. Adeo per totũ corpus, anima hominis quæſita maxime placent. Principium ergo culmenq́; omnium rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantasq́;, quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarũ tractu, è tantis ſolis ardoribus, atq; Indis quoque in inſulas petuntur, & admodum paucas. Fertiliſſima eſt Taprobane & Toidis, vt diximus in circuitu mũdi: item Perimula promontoriũ Indiæ. Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo atq; genitura conchæ, eſt haud multum oſtrearum conchis differens. Has vbi genitalis anni ſtimulauerit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas poſtea eniti: partumq́ue concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepti: ſi purus ĩfluxerit, candorem conſpici: ſi vero turbidus, & fœtum ſordeſcere: eundem pallere, cælo minante conceptum: ex eo quippe conſtare, cæliq́ue eis maiorem ſocietatem eſſe quàm maris, inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenũ. Si tempeſtiue ſatientur, grandeſcere & partus. Si fulguret, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si vero & tonuerit, pauidas ac repẽte compreſſas, quæ vocãt phyſemata efficere, ſpeciẽ modo inani inflatam ſine corpore: hos eſſe concharum abortus. Sani quidem partus multiplici conſtant cute, non improprie callum vt exiſtimari corporis poſſit, itaq; & purgantur à peritis. Miror ipſo tantum eas cælo gaudere, ſole rubeſcere, candoremq́; perdere vt corpus humanum. Quare præcipuum cuſtodiunt pelagiæ, altius merſæ quàm vt penetrent radij. Flaueſcunt tamen & illæ ſenecta, rugisq́; torpeſcunt: nec niſi iuuenta conſtat ille qui quæritur vigor. Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchisq́; adhæreſcũt, nec ijs auelli queunt niſi lima: quibus vna tantũ eſt facies, & ab ea rotunditas, auerſis planicies, ob id tympania nominantur. Cohærentes videmus in conchis hac dote vnguẽta circũferentibus. Cætero in aqua mollis vnio, exemptus protinus dureſcit. Cõcha ipſa cum manum videt, cõprimit ſeſe, operitq́; opes ſuas, gnara propter illas ſe peti: manumque ſi præueniat, acie ſua abſcindit, nulla iuſtiore pœna, & alijs munita ſupplicijs. quippe inter ſcopulos maior pars inuenitur: ſed ĩ alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine &

Digitized by Google

dine et vetuſtate præcipuas eſſe veluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ: has vrinantium cura peti, illis captis, facile cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas ſale in vaſis fictilibus, eroſa carne omni, nucleos quoſdam corporum, hoc eſt, vniones decidere in ima. Vſu atteri non dubium eſt, coloremque indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, haud promptis rebus, in tantũ vt nulli duo reperiantur indiſcreti: vnde nomen vnionum Romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ. Nã id apud Græcos non eſt, ne apud Barbaros quidem inuentores eius aliud quàm margaritæ. Et in cãdore ipſo magna differentia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus ſpecularium lapidum ſquamas aſſimulat, alias magnitudine præcellens. Summa laus coloris eſt exaluminatos vocari. Et procerioribus ſua gratia eſt. elenchos appellant faſtigiata longitudine, alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes. Hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt. Subeunt luxuriæ eius nomina et tædia exquiſita perditione portatu: ſiquidem cũ id ſecere, crotalia appellant, ceu ſono quoq; gaudeant, & colliſu ipſo margaritarum. Affectãtq; iam & pauperes, lictorem fœminæ in publico vnionem eſſe dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt. Neq; enim geſtare iam margaritas, niſi calcent, ac per vniones etiam ambulẽt, ſatis eſt. In noſtro mari reperiri ſolebãt, crebrius circa Boſphorum Thracium, ruffi ac parui in conchis, quas myas appellãt: At ĩ Acarnania, quæ vocatur pinna, gignit. Quo apparet non vno conchæ genere naſci. Namq; & Iuba tradit Arabicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo, ipſum vnionem in carne, grandini ſimilem. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in Arcanania autem laudati reperiuntur, enormes fere, coloriſq; marmorei. Meliores circa Actium, ſed & hi praui: & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhiſtor & Sudines ſeneſcere eos putant, coloremque expirare. Eorum corpus ſolidum eſſe manifeſtum eſt, quòd nullo lapſu franguntur. Nõ autẽ ſemper in media carne reperiũtur, ſed alijs atq; alijs locis. Vidimuſq; iam extremis etiam marginibus velut è concha exeuntes: & in quibuſdam quaternos quinoſq;. Pondus ad hoc æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In Britannia paruos atque decolores naſci certum eſt: quoniam diuus Iulius thoracem, quem veneri genetrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum voluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne ſerio quidem ac ſolẽni ceremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœna, vidi ſmaragdis margaritiſq; opertam, alterno textu fulgẽtibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus digitiſq;, quæ ſumma quadringẽties H-S colligebat: ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, ſed auitæ opes, prouinciarũ ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regũ muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæſare Augusti filio venenũ biberet, vt neptis eius cccc. H-S operta ſpectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imaginetur illorum fercula, & ex altera parte Lolliam, vnam imperij muliercula accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc viciſſe malit? Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt: Duo fuere maximi vniones per omne æuum, vtrunque poſſedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouiſſima, per manus orientis regum ſibi traditos. Hæc cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſupbo ſimul ac procaci faſtu, vt regina meretrix lautitiam eius omnem apparatumq; obtrectans, quærẽte eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, vna ſe cœna centies H-S abſumpturã. Cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Ergo ſponſionibus factis, poſtero die quo iudicium agebatur, magnificam alias cœnã, ne dies periret, ſed quotidianam Antonio appoſuit, irridenti, computationemq; expoſtulanti. At illa corollarium, id eſſe, conſumpturamq; ſe ea in cœna taxationem confirmans, ſolamq; ſe centies H-S cœnaturam, inferri menſam ſecundam iuſſit. Ex præcepto miniſtri vnum tantum vas ante eam poſuere aceti, cuius aſperitas viſq; in tabem margaritas reſoluit. Gerebat auribus cũ maxime ſingulare illud, & vere vnicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quidnám eſſet actura, detractum alterum merſit, ac liquefactũ abſorbuit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex ſponſionis eius, eum quoq; paranti ſimili modo abſumere, victumque Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama vnionis eius parem, capta illa tantæ quæſtionis victrice regina diſſectum, ut eſſet in utriſq; Veneris auribus Romæ in pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, ſpoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in vnionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aeſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in triumuiratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, pene hiſtrioni comparatus, & quidem nulla ſponſione ad hoc producto, quo id magis regium erat, ſed vt experiretur in gloria palati, quid ſaperẽt margaritæ: atq; vt mire placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos vniones conuiuis abſorbendos dedit. Romæ in promiſcuum ac frequentem vſum veniſſe, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpiſſe circa Syllana tempora minutas & viles Feneſtella tradit manifeſto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello vnionum nomen impoſitum maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ prope poſſeſſionis eſt. Sequitur hæredem, in mancipatum venit vt prædium aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria pene etiã margaritis pretia fecit.

De natura

De natura purpuræ & muricis. CAP. XXXVI.

PVrpuræ viuunt annis plurimum ſeptenis. Latēt ſicut murices circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tpe,mutuoq́; attritu lento rem cuiuſdam ceræ ſaliuāt. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingēdis expetitū ueſtibus, in medijs habent faucibus. Liquoris hic minimi eſt in candida vena, vnde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucens. Reliquum corpus ſterile. Viuas capere contendunt, quia cum vita ſuccum cum euomūt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangūt, ita demum rorem eū excipientes Tyrij. Præcipuus hic Aſiæ, in Meninge Africæ, & Getulo littore oceani, in Laconica Europæ. Huic faſces ſecureſq́; Romanæ viā faciunt, idemq́; pro maieſtate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab equite curiam, dijs aduocatur placandis, omnemq́; veſtem illuminat, in triumphali miſcetur auro: quapropter excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed vnde conchylijs pretia, quis virus graue in fuco, color auſterus in glauco, & iraſcenti ſimilis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua paſcitur perforādo reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumen immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis viuunt ſaliua ſua. Conchæ omnes celerrime creſcunt, præcipue purpuræ: anno magnitudinem implent. Quod ſi hactenus tranſcurrat expoſitio, fraudatam profecto ſe luxuria credat, nosq́; indiligētiæ damnet. Quamobrem perſequemur etiam officinas: vt tanquam in vita frugū noſcitur ratio, ſic omnes qui iſtis gaudēt, præmia vitæ ſuæ calleāt. Concharū ad purpuras & conchylia eadem quidem eſt materia, ſed diſtat temperamento. Duo ſunt genera: Buccinū minor concha, ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: vnde & cauſa nomini, rotūditate oris in margine inciſa. Alterū purpura vocatur, cuniculatim procurrēte roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua pferatur lingua. Præterea clauatū ē ad turbinē vſq; aculeis in orbem ſeptenis fere, qui non ſunt buccino, ſed vtriſq; orbes totidem quot habeant annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaq́; ſcopulos legitur.

Quot ſint genera. CAP. XXXVII.

PVrpuræ, nomine alio pelagiæ vocantur. Earū genera plura, pabulo & ſolo diſcreta. lutenſe putri limo, & algenſe enutritū alga viliſſimū: vtriſq; melius Tenēſe in Tenei maris ora collectū, hoc quoq; tamē etiamnū leuius atq; dilutius; calculoſæ appellantur à calculo maris, mire apto cōchylijs: et longe optimum purpuris Dialutenſe, id eſt vario ſoli genere paſtum. Capiūtur autē purpuræ paruulis rariſq́; textu veluti naſſis in alto iactis. Ineſt ijs eſca, cluſiles mordaceſq́; conchæ, ceu mitulos videmus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetūt purpuræ porrectiſq́; linguis infeſtant. at illæ aculeo extimulatæ, claudunt ſeſe, comprimuntq́; mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur.

Quo capiantur tempore. CAP. XXXVIII.

CApi eas poſt canis ortum, aut ante vernū tempus vtiliſſimum: quoniā cum fœtificauere, fluxos habent ſuccos. Sed id tingentium officinæ ignorant, cū ſumma vertatur in eo. Eximitur poſtea vena quā diximus, cui addi ſalē neceſſariū, ſextarios ferme in libras centenas. macerari triduo, iuſtū. Quippe maior vis tanto, quāto recētior. Feruere in plūbo, ſinguliſq́; aquæ amphoris cētenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico vapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus quas hæſiſſe venis neceſſe eſt, decimo ferme die liquata cortina, vellus elutriatum mergitur in experimentum: & donec ſpei ſatis fiat, vritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rurſusq́; mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem. Buccinum per ſe damnatur, quoniā fucum remittit. pelagio admodum alligatur, nimiæq́; eius nigritiæ dat auſteritatem illā nitoremq́; qui quæritur cocci. Ita permixtis viribus alterum altero excitatur aut aſtringitur. Summa medicaminū in libras vellerum, buccini cc. pelagij cxi. Ita fit amethyſti color eximius ille. At tyrius pelagio primum ſatiatur immatura viridiq́; cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei ſumma, color ſanguinis concreti, nigricans aſpectu, idemq́; ſuſpectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur ſanguis.

Romæ quādo vſus purpuræ. CAP. XXXIX.

PVrpuræ vſum Romæ ſemper fuiſſe video, ſed Romulo in trabea. Nam toga prætexta & latiore clauo Tullum Hoſtilium è regibus primū vſum Hetruſcis deuictis ſatis cōſtat. Nepos Cornelius qui diui Auguſti principatu obijt, Me, inquit, iuuene violacea purpura vigebat, cuius libra denarijs centū veniebat, nec multo poſt rubra Tarētina. Huic ſucceſſit dibapha tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi. Hac P. Lētulus Spinter ædilis curulis primus in ṗtexta vſus improbabatur: qua purpura quis nō iā, inquit, triclinaria facit? Spinter ædilis fuit vrbis cōditæ anno ſeptingenteſimo, Cicerone conſule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pene cōmodiores purpuræ tingūtur. In cōchyliata veſte cætera eadem ſine buccino: præterq́; ius temperatur aqua pro inuiſo humani potus excremēto, dimidia et medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor ſaturitate fraudata, tātoq́; * dilucidior, quāto magis vellera eſuriūt. * dilutior

De pretio earum. CAP. XL.

PRetia medicamento ſunt quidem pro fertilitate littorum viliora: nō tamen vſquā pelagij libras quinquagenos nummos excedere & buccini cētenos ſciāt, qui iſta mercantur immenſo. Sed alia ſunt è ſine initia: iuuatq́; ludere impēdio, & luſus geminare miſcendo iterū, & ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere, argētum auro confundere vt electra fiant, addere bis æra, vt Corinthia.

De tingen

De tingendo amethyſtino, & cocco, & hyſgino. CAP. XLI.

NOn eſt ſatis abſtuliſſe gemmæ nomen amethyſtum, rurſum abſolutus inebriatur tyrio, ut ſit ex vtroq; nomen improbum, ſimulq; luxuria duplex: & cũ confecere conchylia, tranſire melius in tyriũ putant. Pœnitentia hoc primũ debet inueniſſe, artifice mutãte quod damnabat: inde ratione nata, uotum quoq; factũ è vitio portẽtoſis ingenijs, et gemina demõſtrata via luxuriæ, vt color alius opiretur alio, ſuauior ita fieri leniorq; dictus. Quin & terrena miſcere, coccoq; tinctum tyrio tingere vt fieret hyſginũ. Coccum Galatiæ rubens granum, vt dicemus in terreſtribus, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt. Verum vt ſimul peragãtur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus ſuccus, idẽ à quadrimo euanidus. Ita nec recenti vires, neq; ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio, qua ſe virorum iuxta fœminarumq; forma credit ampliſſimam fieri.

De pinna, & pinnotere, & aquatilium ſenſu. CAP. XLII.

COncharum generis & pinna eſt. Naſcitur in limoſis ſubrecta ſemper, nec vnquã ſine comite, quẽ pinnoterẽ vocant, alij pinnophylacẽ. is eſt ſquilla parua, alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbũ corpus intus minutis piſcibus prębẽs. Aſſultant illi protinus, & ubi licẽtia audacia creuit, implent eã. Hoc tẽpus ſpeculatus index, morſu leui ſignificat. Illa ore cõpreſſo quicquid ĩcluſit exanimat, partẽq; ſocio tribuit. Quo magis miror, quoſdã exiſtimaſſe, aquatilibus nullũ ĩeſſe ſenſum. Nouit torpedo vim ſuam ipſa nõ torpens: merſaq; in limo ſe occultat, piſciũ qui ſecuri ſupernatãtes obtorpuere corripiẽs. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor ſolertia ranæ, quæ in mari piſcatrix vocatur: eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit, aſſultantes piſciculos attrahẽs, donec tam prope accedãt, vt aßiliat. Simili modo ſquatina & rhombus abditi pinnas exertas mouẽt ſpecie vermiculorũ: itemq; quæ vocatur raia. Nã paſtinaca latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio (quod telũ eſt ei) figens. Argumẽta ſolertiæ huius, ꝙ tardiſſimi piſcium hi, mugilem velociſſimum omnium habentes in ventre reperiuntur.

De ſcolopẽdris, vulpibus & glanis. CAP. XLIII.

SColopẽdræ terreſtribus ſimiles, quas centipedes vocãt, hamo deuorato oĩa interanea euomũt, donec hamũ egerãt, deinde reſorbẽt. At vulpes marina, ſimili in periculo glutiũt amplius vſq; ad ĩfirma lineæ, qua facile prodãt. Cautius qui glanis vocatur, auerſos mordet hamos, nec deuorat, ſed eſca ſpoliat.

De ariete piſce. CAP. XLIIII.

GRaſſatur aries vt latro. Et nunc grandium nauium in ſalo ſtantiũ occultatus vmbra, ſi quem nandi voluptas inuitet expectat: nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent, non animalium, neq; fruticum, & de vrticis & ſpongijs. CAP. XLV.

EQuidem & his ineſſe ſenſum arbitror, quæ nec animaliũ, neq; fruticum, ſed tertiam ex vtroq; naturã habent, vrticis dico & ſpongijs. Vrticæ noctu vagãtur, noctuq; mutãtur: carnoſæ frondis his natura, & carne veſcuntur. Vis pruritu mordax, eademq; quæ terreſtris vrticæ. Contrahit ergo ſe quàm maxime rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuã ſpargit, complectenſq; deuorat. Alias marcenti ſimilis, et iactari ſe paſſa fluctu algæ vice, cõtactos piſces, attritumq; petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit, dum admoueri ſibi manum ſentit, colorẽ mutat & contrahitur. Tacta vredinẽ mittit, paulumq; ſi fuit interualli, abſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur, excremẽta per ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiarum tria genera accipimus, ſpiſſum ac prædurũ & aſperum, tragos id vocatur: minus ſpiſſum & mollius mauon: tenue denſumq;, ex quo penicilli, Achilleum. Naſcuntur omnes in petris, aluntur conchis, piſce, limo. Intellectum ineſſe ijs apparet, quia vbi auulſorem ſenſere, contractæ multo difficilius abſtrahuntur. Hoc idem fluctu pulſante faciunt. Viuere eſca, manifeſto cõchæ minutæ in his repertæ oſtendunt. Circa Toronen veſci illas auulſas etiam aiunt, & ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhæret color, Africis præcipue quæ generãtur in Syrtibus. Maximæ fiunt manæ, ſed molliſſimæ circa Lyciã. In profundo autẽ nec ventoſo molliores. In Helleſpõto aſperæ, & dẽſæ circa Maleã. Putreſcũt in apricis locis, ideo optimæ in gurgitibus. Viuentibus idẽ qui madentibus nigricãs color. Adhærent nec parte nec tota: interſunt enim fiſtulæ quædã inanes, quaternæ ſere aut quinæ, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed ſuperne cõcretæ. Et ſubeſſe mẽbrana quædam radicibus earũ intelligitur. Viuere conſtat longo tempore. Peßimum omnium genus eſt earum quæ aplyſiæ vocantur, quia elui non poſſunt, in quibus magnæ ſunt fiſtulæ, & reliqua denſitas ſpiſſa.

De caniculis marinis. CAP. XLVI.

CAnicularũ maxime multitudine circa eas vrinantes graui periculo infeſtantur. Ipſi ferũt et nubẽ quandam craſſeſcere ſuper capita, planorum piſciũ ſimilem, prementẽ eos, arcentemq; à reciprocãdo, & ob id ſtylos præacutos lineis annexos habere ſeſe: quia niſi perfoſſæ ita nõ recedãt, caliginis et pauoris, vt arbitror, opere. Nubẽ enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia haud vllam cõperit quiſquã. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces omnemq; candorem corporum appetunt. Salus vna in aduerſas eundi, vltroq; terrendi. pauet enim hominem æque ac terret. Et ſors æqua in gurgite. vt ad ſumma aquæ ventum eſt, ibi periculum anceps, adempta ratione cõtra eundi dum conetur emergere, & ſalus omnis in ſocijs. funem illi religatum

Digitized by Google

religatum ab humeris eius trahunt, hunc dimicans, vt ſit periculi ſignum, læua quatit: dextra apprahẽſo ſtylo in pugna eſt: modicus alias tractus. Vt prope carinam uentũ eſt, niſi præceleri vi repente rapiant, abſumi ſpectant. Ac ſæpe iam ſubducti, è manibus auferuntur, ſi non trahentium opem, conglobato corpore in pilæ modum, ipſi adiuuere. Protendunt quidem tridentes alij, ſed monſtro ſolertia eſt nauigium ſubeundi, atque ita è tuto præliandi. Omnis ergo cura ad ſpeculandum hoc malum inſumitur.

De his quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine vllo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus. CAP. XLVII.

Certiſſima eſt ſecuritas, vidiſſe planos piſces: quia nunquã ſunt, vbi maleficæ beſtiæ: qua cauſa vrinantes ſacros appellant eos. Silicea teſta incluſis fatẽdum eſt nullũ eſſe ſenſum, vt oſtreis. Multis eadẽ natura quæ frutici, vt holothurijs, pulmonibus, ſtellis. Adeoq́; nihil non gignitur in mari, vt cauponarũ etiam æſtiua animalia, pernici moleſta ſaltu, aut quæ capillus maxime celat, exiſtant: & circũglobata eſcæ ſæpe extrahũtur: quæ cauſa ſomnũ piſciũ in mari noctibus infeſtare exiſtimatur. Quibuſdam vero ipſis innaſcuntur, quo in numero chalcis accipitur.

De venenatis marinis. CAP. XLVIII.

Nec venena ceſſant dira, ut in lepore: qui in Indico mari etiã tactu peſtilens, vomitũ diſſolutionemq́; ſtomachi protinus creat: in noſtro offa informis, colore tantũ lepori ſimilis: in Indis, & magnitudine, et pilo duriore tantũ, nec uiuus ibi capitur. Aeque peſtiferũ aĩal araneus ſpinæ in dorſo aculeo noxius. Sed nullum vſquã execrabilius q̃ radius, ſuper caudã eminens trygonis, quam noſtri paſtinacã appellãt, quincunciali magnitudine. arbores infixus radici necat, arma vt telũ perforat vi ferri & veneni malo.

De morbis piſcium. CAP. XLIX.

Morbos vniuerſa genera piſciũ, vt cætera animalia etiã fera, non accipimus ſentire. Verũ ægrotare ſingulos manifeſtũ facit aliquorũ macies, cũ in eodẽ genere præpingues alij capiantur.

De generatione eorum mira. CAP. L.

Quonam modo generẽt, deſideriũ & admiratio hominũ differri non patitur. Piſces attritu ventriũ coeunt, tanta celeritate vt viſum fallant: Delphini & reliqua certe ſimili modo, paulo diutius. Fœmina piſcis coitus tẽpore marem ſequitur, ventrẽ eius roſtro pulſans: ſub partũ mares fœminam ſimiliter, oua veſcẽtes earũ. Nec ſatis eſt generationi p ſe coitus, niſi editis ouis, inter ſe verſando mares & fœminæ vitale aſperſerint virus. Nõ omnibus id cõtingit ouis in tãta multitudine, alioqui replerẽtur maria & ſtagna, cũ ſinguli vteri innumerabilia cõcipiant.

Item de generatione, & qui piſces oua pariant. CAP. LI.

Piſcium oua in mari creſcunt, quædam ſumma celeritate, vt murænarũ, quædam paulo tardius. Plani piſcium quibus cauda non eſt, aculeatique, vt teſtudines in coitu ſuperueniunt: Polypi crine vno fœminæ naribus adnexo: Sepiæ & loligines linguis, componentes inter ſe brachia, & in contrarium nantes: ore & pariunt. Sed polypi in terram verſo capite coeunt. Reliqua mollium tergis, vt canes. Item locuſtæ & ſquillæ, cancri, ore. Ranæ ſuperueniunt, prioribus pedibus alas fœminæ mare appræhendente, poſterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantum & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq́; ſemeſtri vita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus vernis aquis renaſcũtur quæ fuere nata, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat. Et mituli & pectines ſponte naturæ in harenoſis proueniunt. Quæ durioris teſtæ ſunt, vt murices, purpuræ, ſaliuario lentore. Sicut aceſcente humore culices, *atque ſpuma maris incaleſcente, cum admiſſus eſt imber. Quæ vero ſiliceo tegmine operiuntur, vt oſtrea, putreſcente limo, aut ſpuma circa nauigia diutius ſtante defixoſq́; palos, et lignum maxime. Nuper compertum in oſtrearijs, humorem ijs fœtificũ lactis modo effluere. Anguillæ atterunt ſe ſcopulis, ea ſtrigmenta viuiſcunt, nec alia eſt earũ procreatio. Piſcium diuerſa genera nõ coeunt, præter ſquatinam & raiã, ex quibus naſcitur priori parte raiæ ſimilis, & nomẽ ex vtroq; compoſitum apud Græcos trahit. Quædam *tempore anni gignuntur, & in humore & in terra. Vere pectines, limaces, hirudines eodem tempore *euaneſcunt. Piſcium lupus & trichias bis anno parit: & ſaxatiles omnes. Mulli ter vt chalcis, cyprinus ſexies, ſcorpiones bis ac ſargi, vere & autumno. Ex planis ſquſtina ſola bis, autumno & vergiliarum occaſu. Plurimi piſcium tribus menſibus, Aprili, Maio, Iunio, Salpæ autumno: Sargi, torpedo, ſquali circa æquinoctium. Molles vere. Sepia omnibus menſibus. Oua eius glutino atramenti ad ſpeciem vuæ cohærẽtia, maſculus pſequitur afflatu, alias ſterileſcũt. Polypi hyeme coeunt, pariũt vere oua tortili vibrata pampino, tanta fœcũditate, vt multitudinem ouorum occiſi nõ recipiant cauo capitis, quo prægnantes tulere. Ea excludunt quinquageſimo die, è quibus multa propter numerum intercidunt. Locuſtæ & reliqua tenuioris cruſtæ ponunt oua ſuper oua, atq; ita incubant. Polypus fœmina modo in ouis ſedet, modo cauernam cancellato brachiorum implexu claudit. Sepia & in terreno parit inter harundines, aut ſicubi enata alga. excludit quintodecimo die. Loligines in alto cõferta oua edunt, vt ſepiæ. Purpuræ, murices, eiuſdemq́; generis, vere pariunt. Echini oua plenilunijs habent hyeme, cochleæ hyberno tempore naſcuntur. Torpedo octogenos fœtus habens inuenitur: eaq́; intra ſe parit oua præmollia, in alium locum vteri transferens, atq; ibi excludens. Simili modo omnia quæ cartilaginea appellamus. Ita fit, vt ſola piſcium & animal pariãt, & oua cõcipiant. Silurus mas ſolus omniũ edita cuſtodit oua ſæpe

* apuæ, ſpuma
* tepore
* viuiſcunt

oua ſape & quinquagenis diebus, ne abſumantur ab alijs. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt, ſi mas attigit. Acus ſiue belone unus piſcium dehiſcẽte propter multitudinẽ utero parit. A partu coaleſcit uulnus, quod et ĩ cæcis ſerpẽtibus tradũt. Mus marinus ĩ terra ſcrobe effoſſa parit oua, et rurſus obruit terra. Triceſimo die refoſſa aperit, ſætumq; in aquam ducit.

De uuluis piſcium. CAP. LII.

ERythini & chanæ uuluas habere traduntur: Qui trochos appellatur à Græcis, ipſe ſe inire. Aquatiliũ o͠ium ſætus inter initia uiſu carent.

De longiſſima uita piſcium. CAP. LIII.

AEui piſcium memorandũ nuper exẽplũ accepimus. Pauſilypũ villa eſt Cãpaniæ haud procul Neapoli: in ea ĩ Caſaris piſcinis à Pollione Vedio coniectũ piſcẽ, ſexageſimũ poſt annum expiraſſe ſcribit Anneus Seneca, duobus alijs æqualibus eius ex eodẽ genere etiam tunc uiuentibus: quæ mentio piſcinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re, priuſquam digrediamur ab aquatilibus.

De uiuarijs oſtrearum, & quis ea primus inuenerit. CAP. LIIII.

OStrearum uiuaria primus o͠im Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Craſſi oratoris, ante Marſicũ bellum: nec gulæ cauſa, ſed auaritiæ, magna uectigalia tali ex ingenio ſuo percipiẽs, ut qui primus penſiles inuenit balineas, ita mangonizatas uillas ſubinde uendendo. Is primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit, quãdo eadẽ aquatilium genera alibi atq; alibi meliora: ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes: Rhombus Rauennæ, murænæ in Sicilia, elops Rhodi: & alia genera ſimiliter, ne culinarum cenſura peragatur. Nondum Britannica ſeruiebant littora, cum Orata Lucrina nobilitabat: poſtea uiſum tanti in extremam Italiam petere Brundiſium oſtreas: ac ne lis eſſet inter duos ſapores, nuper excogitatum, famem longæ aduectionis à Brundiſio, compaſcere in Lucrino. Eadem ætate prior Licinius Muræna, reliquorum piſcium uiuaria inuenit, cuius deinde exemplum nobilitas ſecuta eſt, Philippi, Hortenſii. Lucullus exciſo etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio quàm villam ædificauerat, euripum & maria admiſit. Qua de cauſa Magnus Pompeius Xerxen togatum eum appellabat. Tricies piſcinæ à defuncto illo veniere piſces.

Quis primus murænarum uiuaria fecerit. CAP. LV.

MVrænarũ uiuarium priuatim excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis triũphalibus Cæſaris dictatoris ſex milia numero murænarũ mutuo appendit. Nã permutare quidẽ pretio noluit, aliaue merce. Huius uillam intra q̃ modicam quadragies piſcinæ uenierunt. Inuaſit deinde ſingulorum piſcium amor. Apud Baulos in parte Baiana piſcinam habuit Hortenſius orator, in qua murænã adeo dilexit, ut exanimatã fleſſe credatur. In eadẽ uilla, Antonia Druſi, murænæ quã diligebat inaures addidit, cuius propter famã nonnulli Baulos uidere cõcupiuerũt.

De cochlearum uiuariis, & quis primus iuſtituit. CAP. LVI.

COchlearum uiuaria inſtituit Fuluius Hirpinus in Tarquinẽſi, paulo ante ciuile bellũ, qđ cum Põpeio magno geſtum eſt, diſtinctis quidem generibus earum, ſeparatim ut eſſent albæ, quæ in Reatino agro naſcũtur: ſeparatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & ſaginam earum cõmentatus eſt, ſapa & farre, aliiſq; generibus, ut cochleæ quoq; altiles ganeam implerent: cuius artis gloria in eã magnitudinem perducta ſit, ut octoginta quadrantes caperẽt ſingularum calices. Autor eſt M. Varrõ.

De piſcibus terrenis. CAP. LVII.

PIſciũ genera etiã num à Theophraſto mira produntur: circa Babylonis rigua, decedẽtibus fluuiis, in cauernis aquas habentibus remanere. Quoſdã inde exire ad pabula pinnulis gradiẽtes, crebro caudæ motu, contraq; uenanteis refugere in ſuas cauernas, et in iis obuerſos ſtare: capita eorũ eſſe ranæ marinæ ſimilia, reliquas partes gobiorum, branchias ut cæteris piſcibus. Circa Heracleam & Cromnam & multifariam in Ponto vnum genus eſſe, quod extremas fluminum aquas ſectetur, cauernaſque faciat ſibi in terra, atque in his viuat, etiam reciprocis amnibus ſiccato littore. Effodi ergo: motu demũ corporum uiuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemque Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari piſces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchijs, quod fieri non indigo humoris: propter quod et anguillas diutius uiuere exẽptas aquis. Oua autem in ſicco maturari, vt teſtudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piſcium maxime gobiones, non niſi patinarum calore vitalem motum fatentes. In his quidem, tametſi mirabilis, eſt tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos altis ſcrobibus, in his locis vbi nullæ reſtagnent aquæ, miraturq; & ipſe gigni ſine coitu. Humoris quidem uim aliquam ineſſe quam puteis arbitratur, cum in nonnullis reperiãtur piſces. Quicquid eſt, hoc certe minus admirabile talparum facit uita ſubterranei animalis, niſi forte uermium terrenorum & piſcibus natura eſt.

De muribus Nili. CAP. LVIII.

VErum omnibus his fidem Nili inũdatio affert omnia excedentem miracula. Quippe detegente eo muſculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq;, iam parte corporis uiuentes, nouiſſima effigie etiamnum terrena.

De anthia piſce, & q̃uo capiatur. CAP. LIX.

NEc de anthia piſce ſileri cõuenit, q̃ pleroſq; aduerto crediſſe. Chelidonias inſulas diximus Aſiæ, ſcopuloſi maris, ante promõtoriũ ſitas: ibi frequens hic piſcis, & celeriter capitur, vno ge-

78 Digitized by Google

nere: paruo nauigio, & concolori ueſte, eademque hora per aliquot dies continuos piſcator enauigat certo ſpatio, eſcamque proijcit. quicquid ex eo mittitur, ſuſpecta fraus prædæ eſt: cauensque quod timuit, cum id ſæpe factum eſt, unus aliquando conſuetudine inuitatus anthias, eſcam appetit. Notatur hic intentione diligenti, ut autor ſpei, conciliatorque capturæ. neque enim eſt difficile cum per aliquot dies ſolus accedere audeat. tandem & aliquos inuenit: paulatimque comitatior, poſtremo greges adducit innumeros, iam uetuſtiſſimis quibusque aſſuetis piſcatorem agnoſcere, & è manu cibum rapere. Tum ille paulum vltra digitos in eſca iaculatus hamum, ſingulos inuolat verius quàm capit, ab vmbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri ſentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio vlla aut ſonus cæteros abigat. Conciliatorem noſſe ad hoc prodeſt, ne capiatur. Parcit piſcator fugitaro in reliquum gregem. Ferunt diſcordem ſocium duci inſidiatum, pulchre noto cepiſſe malefica uoluntate: agnitum in macello à ſocio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumque, addidit Mutianus æſtimata lite decem libris. Iidem anthiæ cum unum hamo teneri viderint, ſpinis quas in dorſo ſerratas habent, lineam ſecare traduntur: eo qui tenetur, extendente, vt præcidi poſſit. At inter ſargos, ipſe qui tenetur, ad ſcopulos lineam terit.

De ſtellis marinis. CAP. LX.

PRæter hæc claros ſapientia autores uideo mirari ſtellam in mari. Ea figura eſt parua admodum caro intus, extra duriore callo. Huic tàm igneum feruorem eſſe tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat. Quibus ſit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim: multoque memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occaſio eſt.

De dactylis, eorumq; miraculis. CAP. LXI.

COncharũ è genere ſunt dactyli, ab humanorũ vnguiũ ſimilitudine appellati. His natura ĩ tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quãto magis humorẽ habeat, lucere in ore mãdentiũ, lucere in manibus, atq; etiã in ſolo atq; ueſte, decidentibus guttis: vt procul dubio pateat, ſucci illam naturam eſſe, quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium. CAP. LXII.

SVnt et inimicitiarum atq; concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna, caudas inter ſe prærodentes. Polypum in tantum locuſta pauet, vt ſi iuxta uiderit, omnino moriatur. Locuſtam conger, rurſus polypum congri lacerant. Nigidius autor eſt, prærodere caudã mugili lupum, eoſdemque ſtatis menſibus concordes eſſe. Omnes autem uiuere, quibus cauda ſic amputentur. At è contrario amicitiæ exẽpla ſunt, præter illos de quorũ diximus ſocietate, balena & muſculus: quando prægraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinem vada prænatans demonſtrat, oculorumque uice fungitur. Hinc volucrum naturæ dicentur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER X.

De natura auium. CAP. I.

SEQVITVR natura auium, quarum grandiſſimi & pene beſtiarum generis, ſtruthio cameli Africi vel Aethiopici, altitudinẽ equitis inſidentis equo excedunt, celeritatẽ uincunt: ad hoc demum datis pennis, vt currentem adiuuent: cætero non ſunt uolucres, nec à terra tolluntur. Vngulæ iis ceruinis ſimiles quibus dimicant, biſulcæ, comprahendendis lapidibus utiles, quos in fuga contra ſequentes ingerũt pedibus. Concoquendi ſine delectu deuorata mira natura, ſed non minus ſtoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultauerint, latere ſeſe exiſtimãtium. Præmia ex iis oua, propter amplitudinem pro quibuſdam habita uaſis, conosque bellicos & galeas adornantes pennæ.

De phœnice. CAP. II.

AEthiopes atq; Indi diſcolores maxime & inenarrabiles ferũt aues, et ante oẽs nobilẽ Arabia phœnicẽ: haud ſcio an fabuloſe, unũ ĩ toto orbe, nec uiſum magnoperẽ. aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleã roſeis caudã pẽnis diſtinguẽtibus, criſtis faciem caputq; plumeo apice cohoneſtante. Primus atq; diligentiſſimus togatorum de eo prodidit Manilius, ſenator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo, neminem extitiſſe qui uiderit ueſcentẽ: ſacrũ in Arabia ſoli eſſe, uiuere annis d.clx, ſeneſcentẽ caſiæ thurisq; ſurculis cõſtruere nidũ, replere odoribus, & ſuperemori. Ex oſſibus deinde & medullis eius naſci primo ceu uermiculũ, inde fieri pullũ. Principioq; iuſta funeri priori reddere, & totũ deferre nidũ prope Panchaiã in Solis urbẽ, et ĩ ara ibi deponere. Cũ huius alitis uita magni cõuerſionẽ anni fieri prodit idẽ Manilius, iterũq; ſignificationes tempeſtatũ & ſiderũ eaſdem reuerti. Hoc autẽ circa meridiẽ incipere, quo die ſignũ Arietis ſol intrauerit. Et fuiſſe eius cõuerſionis annũ prodente ſe P. Licinio, M. Cornelio COSS. ccxv. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauiſſe in Aegyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio COSS. Allatus eſt et in urbem, Claudij principis cenſura, anno urbis d.ccc. & in comitio propoſitus, quod actis teſtatum eſt, ſed quem falſum eſſe nemo dubitaret.

De aquilis. CAP. III.

EX his quas nouimus, aquilæ maximus honos, maxima & uis. Sex earũ genera: Melanaetos à

Græcis

Græcis dicta, eademq; ualeria, minima magnitudine, uiribus præcipua, colore nigricãs: ſola aquilarũ ſœtus ſuos alit, cæteræ, ut dicemus, fugant: ſola ſine clãgore, ſine murmuratione. Conuerſatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis manſitat & in campis, albicante cauda. Tertiĳ morphnos, quam Homerus & perenon uocat, aliqui & plancum, & anatariam, ſecunda magnitudine & ui: huicq; uita circa lacus. Phæmonoe Apollinis dicta filia, dentes ei eſſe prodidit, mutæ alias, carentiq; lingua: eãdem aquilarum nigerrimã, prominẽtiore cauda. Cõſentit et Boethus. Ingeniũ eſt ei, teſtudines raptas frangere è ſublimi iaciendo: quæ ſors interemit poetam Aeſchylum, prædictam fatis (ut ferunt) eius diei ruinã ſecura cæli fide cauentem. Quarti generis eſt percnopterus: eadẽ oripelargus, uulturina ſpecie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, ſed imbellis & degener, vt quam uerberet coruus. eadem ieiunæ ſemper auiditatis, & querulæ murmurationis: ſola aquilarum exanima fert corpora, cæteræ cum occidere conſidũt. Hæc facit, ut quintũ genus gneſion uocetur, uelut uerũ, ſolumq; incorruptæ originis, media magnitudine, colore ſubrutilo, rarũ cõſpectu. Supereſt haliæetos, clariſſima oculorum acie, librans ex alto ſeſe: uiſoq; in mari piſce, præceps in eum ruens, et diſcuſſis pectore aquis rapiens. Illa quã tertiam fecimus, circa ſtagna aquaticas aues appetit mergentes ſe ſubinde, donec ſopitas laſſatasq; rapiat. Spectãda dimicatio, aue ad pfugia littorũ tendente, maxime ſi cõdenſa arundo ſit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appetit in lacus cadente, umbramq; ſuam nanti ſub aqua à littore oſtendente: rurſus aue in diuerſa, & ubi minime ſe credat expectari, emergente. Hæc cauſa gregatim auibus natandi, quia plures ſimul non infeſtantur, reſperſu pinnarum hoſtem obcæcantes. Sæpe & aquilæ ipſæ non tolerãtes pondus appræhenſum, una merguntur. Haliæetus tantum implumes etiamnum pullos ſuos percutiens, ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios: & ſi conniuentem humectantemq; animaduertit, præcipitat è nido, uelut adulterinũ atq; degenerẽ: illum cuius acies firma contra ſteterit, educat. Haliæeti ſuum genus non habent, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcuntur. Id quidem quod ex ĳs natum eſt, in oſſifragis genus habet, è quibus uultures progenerantur minores: & ex ĳs magni, qui omnino non generant. Quidã adĳciunt genus aquilæ, quam barbatam uocãt. Thuſci uero oſſifragã. Tribus primis et quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aetites, quẽ aliqui dixere gagatẽ, ad multa remedia utilis, nihil igne depdẽs: Eſt autem lapis iſte prægnans: intus cum quatias, alio uelut in utero ſonante. Sed uis illa medica non niſi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus, pariũt oua terna: excludunt pullos binos, uiſi ſunt & tres aliquando. Alterum expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tẽpore ipſis cibum negauit natura, proſpiciens ne omnium ferarũ fœtus raperentur. Vngues quoq; earũ inuertuntur diebus ĳs, albeſcunt inedia pennæ, ut merito partus ſuos oderĩt. Sed eiectos ab his cognatũ genus oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis. Verum adultos quoque perſequitur parens, & longe fugat, æmulos ſcilicet rapinæ. Et alioquin vnũ par aquilarũ magno ad populandum tractu ut ſatietur ĩdiget. Determinãt ergo ſpatia, nec in proximo prædantur. Rapta non protinus ferũt, ſed primo deponũt, expertæq; põdus tũc demũ abeũt. Oppetũt non ſenio, nec ægritudine, ſed fame, in tantũ ſuperiore accreſcẽte roſtro, vt aduncitas aperiri nõ queat. A meridiano autẽ tẽpore operantur, & uolant: prioribus horis diei, donec impleantur hoĩum conuentu fora, ignauæ ſedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarũ alitũ pẽnas deuorãt. Negant unquam ſolam hãc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis conſuetudo iudicauit.

Quãdo legionũ ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum. CAP. IIII.

R*omanis eã legionibus C. Marius ſecũdo cõſulatu ſuo proprie dicauit. Erat et antea prima cũ quatuor alĳs: lupi, minotauri, equi, apriq: ſingulos ordines anteibãt. Paucis ante annis ſola in aciẽ portari cœpta erat, reliqua in caſtris relinquebãtur. Marius in totũ ea abdicauit. Ex eo notatũ, nõ fere legionis unquã hybernaſſe caſtra, ubi aquilarũ non ſit iugum. Primo & ſecundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed etiã cũ feruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectũ, inſidens cornibus excutit n. oculos, pennis ora uerberãs, donec præcipitet in rupes. Nec unus hoſtis illi ſatis eſt, acrior eſt cum dracone pugna, multoq; magis anceps etiam ſi in aere. Oua hic conſectatur aquilæ auiditate malefica, at illa ob hoc rapit ubicũq; uiſum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita ſe implicans, ut ſimul decidat.*

Mirum de aquila. CAP. V.

E*St percelebris apud Seſton urbẽ aquilæ gloria; educatã à uirgine retuliſſe gratiã, aues primo, mox deĩde uenatus aggerentẽ. Defuncta poſtremo, in rogum accenſum eius inieciſſe ſeſe, & ſimul conflagraſſe. Quam ob cauſam incolæ, quod uocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & virginis, quoniam illi deo ales adſcribitur.*

De uulturibus. CAP. VI.

V*Lturũ præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere, qui putarent illos ex aduerſo orbe aduolare falſo. Nidificãt enim ĩ excelciſſimis rupibus. Fœtus quidem ſæpe cernũtur fere bini. Vmbricius aruſpicum in noſtro æuo peritiſſimus, parere tradit oua tria: uno ex ĳs reliqua oua nidũq; luſtrare, mox abĳcere. Triduo autem ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura ſunt.*

De ſanguale. CAP. VII.

S*Angualẽ autẽ atq; ĩmuſſulũ, augures Romani in magna q̃ſtione habẽt. Immuſſulũ aliqui uulturis pullũ arbitrãtur eſſe, et ſangualẽ oſſifragã. Maſſurius ſangualẽ oſſifragã eſſe dicit: immuſſulum autẽ*

pullum aquilæ priuſquam albicet cauda. Quidā poſt Mutium augurem uiſos non eſſe Romæ confirmauere, ego (quod ueriſimilius eſt) in deſidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus. CAP. VIII.

ACcipitrum genera xvi inuenimus. Ex iis circon claudum altero pede proſperrimi augurij nuptialibus negocijs & pecuariæ rei. Triorchem à numero teſtiū, cui prīcipatū in augurijs Phæmonoe dedit: buteonem hunc appellant Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum proſpero auſpicio in ducis naui ſediſſet. Aeſalona Græci uocant, qui ſolus omni tempore apparet, cæteri hyeme abeunt. Diſtinctio generum ex auiditate. Alij non niſi ex terra rapiunt auem, alij non niſi circa arbores volitantē, alij ſedentem in ſublimi, aliqui volantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula, viſoq; conſidunt, uel ſubuolant, contra naturam eius auxiliantes ſibi. In inſula Africæ Cerne in oceano accipitres totius Maſtyliæ humi fœtificant, nec alibi naſcuntur illis aſſueti gentibus. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atque accipitres ſocietate quadam aucupantur. Hi ex ſyluis et harundinetis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt. Rurſus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum eſt, miſſas in ſublime ſibi excipere eos: & cum tempus ſit capturæ, clangore ac uolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile quiddam lupi apud Mæotin paludem faciunt. Nam niſi partem à piſcantibus ſuam accepere, expanſa eorum retia lacerant. Accipitres auiū nō edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis uocatur, rarus etiā in ſyluis, interdiu minus cernens. Bellum internecinum gerit cum aquila, cohærenteſq; ſæpe prehenduntur.

De coccyce q̄ à ſuo genere īterimitur. CAP. IX.

COccyx ex accipitre uidetur fieri, tēpore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, niſi perq̄ paucis diebus: Ipſeq; modico tempore æſtatis uiſus non cernitur poſtea. Eſt autem neq; aduncis vnguibus ſolus accipitrum, nec capite ſimilis illis, neq; alio q̄ colore, ac rictu columbi potius. Quin & abſumitur ab accipitre, ſi quando una apparuere: ſola omnium auis à ſuo genere īterempta. Mutat autem & uocem: procedit uere, occultatur caniculæ ortu: ſemperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, maiori ex parte ſingula oua, quod nulla alia auis: raro bina. Cauſa ſubijciendi pullos putatur, ꝙ ſciat ſe inuiſam cunctis auibus. nam minuta quoq; infeſtant: ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidū, alioquin trepidum animal. Educat ergo ſubditum adulterato fœta nido. Ille auidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, itaq; pingueſcit, & nitidus in ſe nutricem cōuertit. Illa gaudet eius ſpecie, miraturq; ſeſe ipſam, ꝙ talem pepererit: ſuos comparatione eius damnat ut alienos, abſumiq; etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoq; iam uolandi potens. Nulla tum auium ſuauitate carnis comparatur illi.

De miluis. CAP. X.

MIlui ex eodē accipitrū genere, magnitudine differūt. Notatū in his, rapaciſſimā et famelicā ſemper alitem nihil eſculenti rapere unquā ex funerū ferculis, nec Olympiæ ex ara: ac ne ferentiū quidē manibus, niſi lugubri municipiorū īmolantium oſtento. Iidem uidentur artem gubernādi docuiſſe caudæ flexibus, in cœlo monſtrāte natura, quod opus eſſet in profundo. Milui & ipſi hybernis menſibus latent, non tamē ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & à ſolſtitijs affici podagra.

Digeſtio auium per genera. CAP. XI.

VOlucrū prima diſtinctio pedibus maxime conſtat. Aut enim aduncos ungues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere ſunt, uti anſeres, & aquaticæ fere aues. Aduncos vngues habentia, carne tantum ueſcuntur ex parte magna.

De inauſpicatis auibus, cornice, coruis, bubone. CAP. XII.

COrnices & alio pabulo, atq; duriciē nucis roſtro repugnantē, uolātes in altum in ſaxa tegulaſue iaciunt iterū ac ſæpius, donec quaſſatam perfringere queāt. Ipſa ales eſt inauſpicatæ garrulitatis, à quibuſdam tamē laudata. Ab arcturi ſidere ad hirundinum aduentū notatur. eam in Mineruæ lucis templiſq; raro, alicubi omnino non aſpici, ſicut Athenis. Præterea ſola hæc etiam uolantes pullos aliquandiu paſcit: inauſpicatiſſima fœtus tēpore, hoc eſt, poſt ſolſtitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellūt nidis pullos, ac uolare cogunt, ſicut & corui: qui & ipſi non carne tantum aluntur, ſed robuſtos quoq; fœtus ſuos fugant longius. Itaq; paruis in uicis nō plus bina coniugia ſunt: Circa Cranonem quidem Theſſaliæ ſingula perpetuo: genitores ſoboli loco cedunt. Diuerſa in hac & ſupradicta alite quædam. Corui ante ſolſtitium generant: iidem ægreſcunt ſexagenis diebus, ſiti maxime, antequam fici coquantur autumno, cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimū quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitratur. Ideoq; grauidas, ſi ederint coruinum ouum, per os partum reddere: atq; in totū, difficulter parere, ſi tecto inferantur. Ariſtoteles negat, non hercule magis quàm in Aegypto ibim: ſed illam exoſculationem, quæ ſæpe cernitur, qualē in columbis eſſe. Corui in auſpicijs ſoli uidentur intellectum habere ſignificationum ſuarum. nam cum Mediæ hoſpites occiſi ſunt, omnes e Peloponneſo & Attica regione uolauerunt. Peſſima eorum ſignificatio, cum gluttiunt uocē uelut ſtrangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habent, vt noctuæ, bubo, ulula. Oīum horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auſpicijs, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa: noctis monſtrum nec cantu aliquo uocalis, ſed gemitu. Itaq; in vrbibus aut omnino in luce viſus, dirum oſtentum eſt. Priuatorum

torum domibus inſidentem plurimis ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam quo libuit, ſed tranſuerſus auffertur. Capitolij cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio COSS. propter quod nonis Martijs urbs luſtrata eſt eo anno.

De incendiaria aue. CAP. XIII.

INauſpicata eſt & incendiaria auis, propter quam ſæpenumero luſtratā urbē in annalibus īuenimus, ſicut L. Caſſio, C. Mario COSS. quo anno & bubone uiſo luſtrata eſt. Quæ ſit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidā ita interpretātur, incēdiariā eſſe quæcūq; apparuerit carbonē ferens ex aris uel altaribus. Alij ſpinturnicem eam uocant: ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aues, qui ſe ſcire diceret, non inueni.

De cliuina. CAP. XIIII.

CLiuinā quoq; auem ab antiquis nominatā animaduerto ignorari. Quidā clamatoriā dicūt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium ſubis appellatur auis, quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. CAP. XV.

SVnt præterea complura genera depicta in Hetruſca diſciplina, ſeculis non uiſa: quæ nunc defeciſſe mirum eſt, cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. CAP. XVI.

EXternorū de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe Hylas noīe putatur. Is tradit noctuam, bubonē, picū arbores cauantē, trogonē, cornicē, à cauda de ouo exire: quoniā pōdere capitū peruerſa oua, poſteriorē partem corporū fouendam matri applicent.

De noctuis. CAP. XVII.

NOctuarū contra aues ſolers dimicatio. Maiore circūdatæ multitudine, reſupinæ pedibus repugnāt, collectæq; in arctū, roſtro et unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodā naturæ, bellūq; partitur. Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare, & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. CAP. XVIII.

SVnt & paruæ aues uncorū unguiū, ut pici, martio cognomine inſignes, et ī auſpiciis magni. Quo in genere arborū cauatores, ſcādentes in ſubrectum felinum modo, illi uero et ſupini, percuſſi corticis ſono, pabulum ſubeſſe intelligunt. pullos in cauis educant auium ſoli. Adactos cauernis eorum à paſtore cuneos, admota quadam ab his herba elabi creditur uulgo. Trebius autor eſt, clauum cuneumue adactum quanta libeat ui arbori in qua nidum habeat, ſtatim exilire cum crepitu arboris, cum inſederit clauo aut cuneo. Ipſi principales Latio ſunt in auguriis, à rege qui nomē huic aui dedit. Vnum eorū præſcitū trāſire nō queo. In capite prætoris urbani L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddētis, ſedit ita placide, ut manu prahenderetur. Reſpondere uates, exitiū imperio portendi ſi dimitteretur, at ſi exanimaretur, prætori. Et ille auem protinus cōcerpſit: nec multo poſt impleuit prodigiū. Veſcuntur & glande in hoc genere, pomiſq; multa, ſed quæ carne tantum non uiuunt, excepto miluo: quod ipſum in auguriis dirum eſt.

De uncos ungues habētib. & digitos. CA. XIX.

VNcos ungues habētes ōino non congregātur, & ſibi quæq; prædantur. Sunt autem oēs fere altiuolæ præter nocturnas: et magis, maiores. Omnibus alæ grādes, corpus exiguū. Ambulant difficulter. In petris raro conſiſtunt, curuatura unguium prohibente. Nunc de ſecundo ordine dicamus, qui in duas diuiditur ſpecies, oſcines & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine.

De pauonibus, & quis eos primus cibi cauſa occiderit. CAP. XX.

OMneſq; reliquas in his pauonū genus: cum forma, tū intellectu eius & gloria. Gēmantes laudatus expandit colores aduerſo maxime ſole, quia ſic fulgētius radiāt. Simul umbræ quoſdā repercuſſus cæteris, qui in opaco clarius micant, conchata quærit cauda: oēſq; in aceruū cōtrahit pennarū, quos ſpectari gaudet oculos. Idē cauda annuis uicibus amiſſa cum folijs arborum, donec renaſcatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis XXV. Colores incipit fundere in trimatu. Ab autoribus non glorioſum tantum animal hoc traditur, ſed & maleuolum, ſicut anſer uerecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius, aditiali cœna ſacerdotii. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exq́ue eo quæſtu reditus ſeſtertium ſexagena M. habuit.

De gallis, & quomodo caſtrentur, & de gallinaceo locuto. CAP. XXI.

PRoxime gloriā ſentiūt et hi noſtri uigiles nocturni, quos excitādis in opera mortalibus, rumpendoq; ſomno natura genuit. Norūt ſidera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitū, quartaq; caſtrēſi uigilia ad curas laboremq; reuocant. Nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemq; uenientem nunciant cantu, ipſum uero cantum plauſu laterū. imperitant ſuo generi, & regnum in quacunq; ſunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoque inter ipſos, uelut ideo tela agnata cruribus ſuis intelligentes: nec finis ſæpe cōmorientibus. Quòd ſi palma contingit, ſtatim in uictoria canunt, ſeq; ipſi principes teſtantur. Victus occultatur ſilens, ægreq; ſeruitium patitur. Et plebs tamē æquè ſuperba graditur ardua ceruice, criſtis celſa: cœlumq; ſola uolucrum aſpicit crebro, in ſublime caudam quoque falcatam erigens: itaque terrori ſunt etiam leonibus ferarum generoſiſſimis. Iam ex his quidam ad bella tantum & prælia aſſidua naſcuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt Rhodum ac Tanagram. Secundus eſt honos habitus Melicis ac Chalcidicis, ut plane dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura.

Horum ſunt tripudia ſoliſtima. Hi magiſtratus noſtros quotidie regũt, domosq́; ipſis ſuas claudunt aut reſerant: hi faſces Ro. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarũ auſpices: hi maxime terrarum imperio imperant, extis etiam fibrisq́; haud aliter q̃ opimæ victimæ dijs grati. Habent oſtenta & præpoſteri eorum veſpertiniq́; cantus. Nanque totis noctibus canendo, Bœotiis nobilem illam aduerſus Lacedæmonios præſagiuere victoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret. Deſinunt canere caſtrati, quod duobus fit modis, lumbis aduſtis candente ferro, aut imis cruribus: mox vlcere oblito figlina creta: facilius ita pingueſcunt. Pergami omnibus annis ſpectaculum gallorum publice editur ceu glandiatorum. Inuenitur in annalibus, in Arminenſi agro M. Lepido, Q. Catulo COSS. in villa Galerij locutum gallinaceum, ſemel quod equidem ſciam.

De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comederit, & de adipe anſerino Comageno. CAP. XXII.

Eſt & anſeri uigil cura Capitolio teſtata defenſo, p id tẽpus canũ ſilentio proditis rebus. Quãobrẽ cibaria anſerũ cenſores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, et glauces Ptolemæo regi cithara canentis, quã eodem tẽpore & aries amaſſe proditur. Poteſt & ſapientiæ uideri intellectus ijs eſſe. Ita comes perpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dicitur, nuſquã ab eo, non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digreſſus. Noſtri ſapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinẽ creſcit, exemptũ quoq; lacte mulſo augetur. Nec ſine cauſa in quæſtione eſt, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus uir conſularis, an M. Seſtius eadem ætate eques Ro. Sed (quod conſtat) Meſſalinus Cotta, Meſſalæ oratoris filius, palmas pedum in his torrere, atq; patinis cum gallinaceorum criſtis condire reperit. Tribuetur enim à me culinis cuiuſq; palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis vſq; Romam pedibus uenire. Feſſi proferuntur ad primos, ita cæteri ſtipatione naturali propellũt eos. Candidorum alterum uectigal in pluma. Velluntur quibuſdã locis bis anno. Rurſus plumigeri ueſtiuntur: molliorq́; quæ corpori q̃ proxima, & è Germania laudatiſſima. Cãdidi ibi, uerum minores, ganzæ uocantur. Pretiũ plumæ eorũ, in libras denarij quini. Et inde crimina plerunq; auxiliorum præfectis, à uigili ſtatione ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis. Eoq́; deliciæ proceſſere, ut ſine hoc inſtrumento durare iam ne uirorum quidem ceruices poſſint. Aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene uocatur: adipem eorum in vaſe æreo cum cinnamo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratũ, ad uſum præclari medicaminis, quod ab gẽte dicitur Comagenũ. Anſerini generis ſunt chenalopeces, et quibus lautiores epulas non nouit Britannia chenerotes, fero anſere minores. Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia, in ſupercilijs cocci rubor. Alterum eorũ genus uulturũ magnitudinẽ excedit, quorũ et colorem reddit. Nec ulla ales excepto ſtruthiocamelo maius corpore implẽs põdus, in tantũ aucta, ut in terra quoq; ĩmobilis prehendatur. Gignunt eos alpes, & ſeptentrionalis regio. In auiarijs ſaporẽ perdunt. Moriuntur cõtumacia ſpiritu reuocato. Proximæ eis ſunt, quas Hiſpania aues tardas appellat, Græcia otidas, dãnatas in cibis. Emiſſa enim oſſibus medulla, odoris tædium extemplo ſequitur.

De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, & glotte. CAP. XXIII.

Inducias habet gens Pygmæa abſceſſu gruum (ut diximus) cũ ijs dimicantium. Immenſus eſt tractus quo ueniunt, ſi quis reputet à mari eoo. Quando proficiſcantur conſentiunt, uolant ad proſpiciendum alte, ducem quem ſequãtur eligunt: in extremo agmine per uices, qui acclament, diſpoſitos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinẽtes, qui laxatus ſomno & decidens, indiligentiam coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſubter alam cõdito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo, ac prædicit. Eædẽ manſuefactæ laſciuiunt, gyroſque quoſdam indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt, Põtum trãſuolaturas, primum omnium anguſtias petere, inter duo promontoria Criumetopon & Carambin: mox ſaburra ſtabiliri. cum medium trãſierint, abijci lapillos è pedibus, cum attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui diui Auguſti principatu obijt, cũ ſcriberet turdos paulo ante cœptos ſaginari, addidit ciconias magis placere q̃ grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo uelit attigiſſe. Ciconiæ quonam è loco ueniant, aut quo ſe referant, incompertum adhuc eſt. E longinquo venire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has æſtatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæq́; ſic, ut nulla ſui generis relinquatur, niſi captiua & ſerua, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentium, cum diſceſſurum appareat: nec uenire, ſed ueniſſe cernimus: utrunque nocturnis fit tẽporibus. Et quãuis ultra citráue peruolent, nunq̃ tamen aduenisse uſquã, niſi noctu exiſtimantur. Pythonos comen uocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatæ inter ſe commurmurant, eam quæ nouiſſima aduenit lacerant, atq; ita abeunt. Notatum, poſt Idus Aug. non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconijs nõ ineſſe linguas cõfirment. Honos ijs ſerpentium exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eademq́; legibus pœna, quæ in homicidã. Simili anſeres quoq; & olores ratione cõmeant, ſed horum uolatus cernitur: liburnicarũ more roſtrato impetu feruntur, facilius ita findentes aera, q̃ ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatãte ſe cuneo porrigitur agmen, largeque impellenti præbetur aura. Colla impo-

imponunt præcedentibus, feſſos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eoſdem repetunt, genitricum ſenectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falſo, vt arbitror, aliquot experimentis. Iidem mutua carne veſcuntur inter ſe. Verum hæc cõmeantium per maria terraſq́; peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus eſt natura ſimilis: vtcunq; enim ſupradictas magnitudo & vires corporum inuitare videri poſſunt. Coturnices ante etiam ſemper adueniunt quàm grues, parua auis, & cum ad nos venit, terreſtris potius quàm ſublimis. Aduolant & hæ ſimili modo non ſine periculo nauigantiũ, cum appropinquauere terris. Quippe velis ſæpe inſidũt, et hoc ſemper noctu, merguntq́; nauigia. Iter eſt his per hoſpitia certa. Auſtro nõ volant, humido ſcilicet & grauiore vento. Aura tamen vehi nolũt, propter pondus corporũ, vireſq́; paruas. Hinc volantium illa conqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime volant ortygometra duce. Primam earum terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum ſolicitant, abeuntque vna perſuaſæ glottis & otis & cychramus. Glottis prælongam exerit linguam, vnde ei nomen. Hanc initio blandita peregrinatione auide profectam, pænitentia in volatu cum labore ſcilicet ſubit. reuerti incomitatam piget, & ſequi: nec vnquam plus vno die pergit, in proximo hoſpitio deſerit. verum inuenitur alia, antecedente anno relicta: ſimili modo in ſingulos dies. Cychramus perſeuerantior feſtinat etiam peruenire ad expetitas ſibi terras. itaq; noctu is eas excitat, admonetq́; itineris. Otis bubone minor eſt, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus, vnde & nomen illi: quidam Latine aſionem vocant: imitatrix alias auis ac paraſita, & quodam genere ſaltatrix. capitur haud difficulter vt noctua, intenta in aliquo circumeunte alio. Quòd ſi ventus agmen aduerſo flatu cœperit inhibere, ponduſculis lapidum apprahenſis, aut gutture harena repleto, ſtabilitæ volant. Coturnicibus veneni ſemen gratiſſimus cibus: quam ob cauſam eas damnauere menſæ, ſimulq́; comitialem propter morbum deſpui ſuetũ, quem ſolæ animalium ſentiunt præter hominem.

De hirundinibus, merulis, turdis & ſturnis, turturibus & palumbis. CAP. XXIIII.

ABeunt & hirundines hybernis menſibus, ſola carne veſcens auis ex ijs, quæ aduncos vngues nõ habent: ſed in vicina abeũt, apricos ſecutæ montiũ receſſus: inuentæq́; iam ſunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebarum tecta ſubire negantur, quoniam vrbs illa ſæpius capta ſit: nec Biziæ in Thracia propter ſcelera Terei. Cecina Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus, comprahenſas in vrbem ſecum auferens victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in annalibus ſuis, cum obſideretur præſidium Romanum à Liguſtinis, hirundinem à pullis ad ſe allatam, vt lino ad pedem eius alligato nodis ſignificaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdique & ſturni, ſimili modo in vicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, viſi ſæpe ibi, quo hybernũ pabulum petunt. itaq; in Germania hyeme maxime turdi cernuntur. Verius turtur occultatur, pennaſq́; amittit. Abeunt & palumbes, quónam & in ijs incertum. Sturnorum generi proprium cateruatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum ſoli hirundini flexuoſi volatus, velox celeritas, quibus ex cauſis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia eſt. Eadem demum ſola auium non niſi in volatu paſcitur.

Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres. CAP. XXV.

TEmporum magna differẽtia auibus. Perennes vt columbæ, ſemeſtres vt hirũdines, trimeſtres vt turdi & turtures, & quæ cum fœtum eduxere, abeunt, vt galguli, vpupæ.

De auibus mira. CAP. XXVI.

AVtores ſunt, omnibus annis aduolare Iliũ ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis tumulũ, quas ob id Memnonidas vocant. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in Aethiopia circa regiã Memnonis, exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Bœotia. Africæ hoc eſt gallinarum genus, gibberum, varijs ſparſum plumis, quæ nouiſſimæ ſunt peregrinarum auium in menſas receptæ propter ingratum virus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus ſeleucidibus. CAP. XXVII.

SEleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Caſij montis incolæ, fruges eorum locuſtis vaſtãtibus. Nec vnde veniãt, quoue abeant compertum, nunquam conſpectis niſi cum præſidio earum indigetur.

De ibi. CAP. XXVIII.

INuocant & Aegyptij ibes ſuas contra ſerpentiũ aduentum: & Elei Myiagron deum, muſcarum multitudine peſtilentiam adferente: quæ protinus intereunt qua litatum eſt illi die.

Quæ aues in quibus locis non ſunt, & quę mutant colorem & vocem, & de luſcinijs. CAP. XXIX.

SEd in ſeceſſu auium & noctuæ paucis diebus latere traduntur, quarũ genus in Creta inſula nõ eſt: etiã ſi qua inuecta ſit emoritur. Nam hæc quoq; mira naturæ differentia: alia alijs locis negat, tanquã genera frugum fruticumue, ſic & animalium: nõ naſci, translatitium: inuecta emori, mirum. Quid eſt illud vnius generis ſaluti aduerſum, quæue iſta naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnũ arbuſto agro ad quem ciconiæ non permeant: ſicuti nec octauum circa lapidem ab eo, immenſa alioqui finitimo Inſubrium

78

Digitized by Google

tractu examina graculorum monedularumq́;,cui ſoli aui furacitas auri argentiq; præcipue mira eſt. Picus Martius in Tarentino agro negatur eſſe. Nuper, & adhuc tamen rara,ab Apennino ad vrbẽ verſus cerni cœpere picarum genera, quæ longa inſignes caudæ variæ appellantur. Proprium his calueſcere omnibus annis, cum ſerantur rapa. Perdices non tranſuolant Bœotiæ fines in Atticam:nec vlla auis in Ponto, inſula qua ſepultus eſt Achilles,ſacratam ei ædem. In Fidenate agro iuxta vrbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciunt. At in agrum Volaterranum palumbium vis è mari quotannis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro Boario,nec muſcæ nec canes intrant. Multa præterea ſimilia, quæ prudens ſubinde omitto in ſingulis generibus, faſtidio parcens:quippe cũ Theophraſtus tradat inuectitias eſſe in Aſia etiam columbas, & pauones, & coruos,& in Cyrenaica vocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: fere mutant colorẽ vocemq́; tempore anni,ac repente fiunt aliæ:quod in grandiore alitum genere grues tantum. Eæ enim ſenectute nigreſcunt. Merula ex nigra ruffeſcit, canit æſtate, hyeme balbutit, circa ſolſtitium muta. Roſtrum quoq; anniculis in ebur transfiguratur,duntaxat maribus. Turdis color æſtate circa ceruicem varius, hyeme concolor. Luſciniis diebus ac noctibus continuis xv. garrulus ſine intermiſſu cantus, denſante ſe frondium germine, non in nouiſsimum digna miratu aue. Primum tanta vox tam paruo in corpuſculo,tam pertinax ſpiritus. Deinde in vna perfecta muſica ſcientia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur cõciſo,copulatur intorto,promittitur reuocato,infuſcatur ex inopinato:interdum & ſecum ipſe murmurat:plenus,grauis,acutus,creber,extentus,vbi viſum eſt vibrans,ſummus,medius,imus. Breuiterq́;, omnia tam paruulis in faucibus,quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit:ut nõ ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratã efficaci auſpicio, cum in ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis eſſe,plures ſingulis ſunt cantus, nec iidem omnibus,ſed ſui cuique. Certant inter ſe, palamq́; animoſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe vitã,ſpiritu prius deficiente quàm cantu. Meditantur aliæ iuniores, verſusq́; quos imitentur accipiunt. Audit diſcipula intentione magna & reddit, vicibusq́; reticent. Intelligitur emendatæ correctio,& in docẽte quadam reprahenſio. Ergo ſeruorum illis precia ſunt, & quidẽ ampliora quàm quibus olim armigeri parabantur. Scio ſeſtertiis vi. candidam alioquin, quod eſt prope inuſitatum veniſſe,quæ Agrippinæ Claudii principis coniugi dono daretur. Viſum iam ſæpe, iuſſas canere cœpiſſe, & cum ſymphonia alternaſſe:ſicut homines repertos,qui ſonum earum,addita in tranſuerſas harundines aqua,foramen inſpirantes, linguæue parua aliqua oppoſita mora,indiſcreta redderent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tamque artifices argutiæ à xv. diebus paulatim deſinũt, nec vt fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. mox æſtu aucto in totum alia vox fit, nec modulata aut varia. mutatur & color. poſtremo hyeme ipſa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non eſt,quæ cæteris auibus. Pariunt vere primo,cum plurimũ ſena oua. Alia ratio ficedulis. Nam formam ſimul coloremq́; mutant. Hoc nomen non niſi autumno habent,poſtea melancoryphi vocantur. Sic & erithacus hyeme,idem phœnicurus æſtate. Mutat et vpupa, vt tradit Aeſchylus poeta, obſcœna alias paſtu auis, criſta viſenda plicatili, contrahens eam ſubrigensq́ue per longitudinem capitis. Oenanthe quidem etiam ſtatos latebræ dies habet,exoriente ſirio occultata,ab occaſu eiuſdem prodit: quod miremur, ipſis diebus vtrunq;. Chlorion quoq; qui totus eſt luteus, hyeme non viſus,circa ſolſtitia procedit.

De merulis. CAP. XXX.

MErulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec vſquam alibi candidæ naſcuntur. Ibis circa Peluſiũ tantũ nigra eſt, cæteris oĩbus locis candida.

Tempus auium genituræ. CAP. XXXI.

OScines,præter exceptas, non temere fœtus faciunt ante æquinoctium vernum, aut poſt autumnale:ante ſolſtitium autẽ dubios, poſt ſolſtitium vitales.

De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus,& gauijs,& mergis. CAP. XXXII.

EO maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus,maria quiq; nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere, colore cyaneo ex parte maiore, tantũ purpureis & candidis admixtis pẽnis, collo gracili ac procero. Alterũ genus earũ magnitudine diſtinguitur & cantu. Minores in harundinetis canunt. Halcyonẽ videre rariſſimum eſt, nec niſi Vergiliarum occaſu, & circa ſolſtitia brumamúe, naue aliquando circumuolata ſtatim in latebras abeuntẽ. Fœtificant bruma,qui dies halcyonides vocantur,placido mari per eos & nauigabili, Siculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus. Siculum vtiq; tractabile. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus nidos,et totidem ſequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent,pilæ figura, paulum eminenti ore perquam anguſto grandium ſpõgiarum ſimilitudine: ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, vt ſpuma arida maris. Nec vnde confingantur,inuenitur. Putãt ex ſpinis aculeatis:piſcibus enim viuunt. Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant, mergi & in arboribus. Pariunt plurimum terna. Sed gauiæ æſtate,mergi incipiente vere.

De auium ſolertia in nidificando, hirundine argatili,cynamolgis,& perdicibus. CAP. XXXIII.

HAlcyonũ nidi figura,reliquarũ quoq; ſolertiæ admonet:neq; alia parte ĩgenia auiũ magis ad mirãda. Hirundines luto cõſtruunt,ſtramento roborant.

roborant. Si quando inopia eſt luti, madefactæ multa aqua pennis puluerem ſpargunt. Ipſum vero nidum mollibus plumis floccisque conſternunt tepefaciendis ouis, ſimul ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſumma æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresq́; circũagi docent, & foris ſaturitatẽ emittere. Alterum genus hirundinum eſt ruſticarũ & agreſtium, quæ raro in domibus, diuerſos figura, ſed eadem materia confingunt nidos, totos ſupinos, faucibus porrectis in anguſtũ, vtero capaci: mirum, qua peritia & occultandis habiles pullis, & ſubſternẽdis molles. In Aegypti Heracleotico oſtio molẽ continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadij fere vnius ſpatio, quod humano opere perfici non poſſet. In eadẽ Aegypto iuxta oppidum Copton inſula eſt ſacra Iſidi, quã ne laceret amnis idẽ, muniunt opere, incipientibus vernis diebus palea & ſtramento roſtrũ eius firmantes, continuatis per triduũ noctibus tanto labore, vt multas in opere emori cõſtet. Ea militia illis cum anno redit ſemper. Tertium eſt earum genus quæ ripas excauant, atq; ita internidificãt. Harum pulli ad cinerem ambuſti, mortifero ſauciũ malo, multisq́; alijs morbis humani corporis medentur. Non faciunt hæ nidos. Migrãtq́; multis diebus ante, ſi futurum eſt vt auctus amnis attingat. In genere parrarũ ẽ cui nidus ex muſco arido ita abſoluta perficitur pila, vt inueniri non poſſit aditus. Argatilis appellatur, eadẽ figura ex ligno intexẽs. Picorũ aliquis ſuſpẽdit in ſurculo primus ĩ ramis cyathi modo, vt nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidẽ ipſos dependentes pedibus ſomnum capere cõfirmant, quia tutiores ita ſe ſperent. Iam publicum quidem omniũ eſt, tabulata ramorũ ſuſtinendo nido prouide eligere, cameraq́; ab imbri aut fronde protegere dẽſa. In Arabia cinamolgus auis appellatur: cinnami ſurculis nidificat. Plũbatis eos ſagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. In Scythis auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle ſemper in cacuminibus ramorum ſuſpenſa. Pica cum diligentius viſum ab homine nidum ſenſere, oua transferunt alio. Hoc in his auibus, quarũ digiti non ſunt accõmodati complectendis transferẽdisq́; ouis, miro traditur modo. Namq; ſurculo ſuper bina oua impoſito, ac ferruminato alui glutino, ſubdita ceruice medio, æqua vtrinq; libra deportãt alio. Nec vero ijs minor ſolertia, q̃ cunabula ĩ terra faciũt, corporis grauitate ꝓhibitæ ſublime petere. Merops vocatur, genitores ſuos reconditos paſcens, pallido intus colore pennarum, ſuperne cyaneo, primori ſubrutilo. Nidificat ĩ ſpecu ſex pedũ defoſſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniunt receptaculum, vt contra feras abũde valletur. Ouis ſtragulum molli puluere cõtumulant, nec in quo loco peperere incubant: neue cui frequentior conuerſatio ſit ſuſpecta, transferũt alio. Illæ quidẽ & maritos ſuos fallunt, quoniam intẽperantia libidinis frangunt earum oua, ne incubando detineantur. Tunc inter ſe dimicant mares deſiderio fœminarum: victum aiunt Venerẽ pati. Id quidem & coturnices, Trogus & gallinaceos aliquando. Perdices vero à domitis feros & nouos aut victos iniri promiſcue. Capiuntur quoq; pugnacitate eiuſdem libidinis, cõtra aucupis indicem exeunte in prœliũ duce totius gregis. Capto eo procedit alter, ac ſubinde ſinguli. Rurſus circa conceptum fœminæ capiuntur, contra aucupum fœminam exeuntes, vt rixãdo abigãt eam. Neq; in alio animali par opus libidinis. Si contra mares ſteterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiũt. Hiantes autẽ exerta lingua per id tempus æſtuant, concipiuntq́ue ſuper uolantium afflatu, ſæpe voce tantum audita maſculi. Adeoq́; vincit libido etiam fœtus charitatem, vt illa furtim & in occulto incubans, cum ſenſit fœminam aucupis accedentem ad marem, recanat reuocetq́;, & vltro præbeat ſe libidini. Rabie quidem tanta feruntur, vt in capite aucupantiũ ſæpe cæcæ metu ſedeant. Si ad nidũ is cœperit accedere, procurrit ad pedes fœta, prægrauẽ aut delumbẽ ſeſe ſimulãs, ſubitoq́; ĩ procurſu aut breui aliquo volatu cadit fracta aut ala aut pedibus: ꝓcurrit iterũ, iamiã prẽhẽſurũ effugiẽs, ſpemq́; fruſtrans, donec in diuerſum abducat à nidis. Eadẽ in pauore libera, ac materna vacans cura, in ſulco reſupina gleba ſe terræ pedibus appræhẽſa operit. Perdicũ vita ad ſexdecim annos durare exiſtimatur.

De columbis. CAP. XXXIIII.

AB his columbarum maxime ſpectantur ſimili ratione mores ijdem, ſed pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidẽ nõ violant, cõmunemq́; ſeruant domum. Niſi cœlebs aut vidua, nidũ nõ relinquit. Et imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos ferunt: quippe ſuſpicio eſt adulterij, quã uis natura nõ ſit. Tunc plenum querela guttur ſæuiq́; roſtro ictus, mox in ſatisfactione exoſculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor vtriq; ſobolis æqualis: ſæpe & ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti ſolatia & miniſteria ex mare. Pullis primo ſalſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt, præparãtes tempeſtiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum, cum bibant colla nõ reſupinare, largeq́; bibere, iumentorum modo.

De palumbibus. CAP. XXXV.

VIuere palumbes ad xxx. annũ, aliquos ad xl. habemus autores, vno tantum incommodo vnguium, eodem & argumẽto ſenectæ, qui citra perniciẽ reciduntur. Cantus omnibus ſimilis atq; idẽ, trino conficitur verſu, præterque in clauſula gemitu: hyeme mutis, vere vocalibus. Nigidius putat, cũ oua incubat, ſub tecto nominatam palumbem relinquere nidos. Pariunt autem poſt ſolſtitium. Columbæ & turtures octonis annis viuunt.

De paſſeribus. CAP. XXXVI.

COntra paſſeri minimũ vita, cui ſalacitas par. Mares negãtur ãno diutius durare, argumẽto, quia

quia nulla veris initio appareat nigritudo in roſtro, quæ ab æſtate incipit. Fœminis longiuſculum ſpatium. Verum columbis ineſt quidam & gloriæ intellectus. Noſſe credas ſuos colores, varietatemque diſpoſitam: quin etiam ex volatu quæritur plaudere in cælo, varieq́; ſulcare. Quæ in oſtentatione vt vincta præbentur accipitri, implicatis ſtrepitu pennis, qui non niſi ipſis alarum humeris eliditur, alioquin ſoluto volatu in multum velociores. Speculatur occultus fronde latro, & gaudentem in ipſa gloria rapit.

De tinnunculo. CAP. XXXVII.

OB id cum iis habenda eſt auis quæ tinnunculus vocatur. Defendit enim illas, terretq́; accipitres naturali potentia, in tantum, vt viſum vocemq́; eius fugiãt. Hac de cauſa præcipuus columbis amor eorũ. Ferũtq́;, ſi in quatuor angulis defodiãtur in ollis nouis oblitis, nõ mutare ſedem columbas: quod auro inſectis alarũ articulis quæſiere aliqui, nõ aliter innoxiis vulneribus, multiuaga alioquin aue. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri, & corrumpere alias, furtoq́; comitatiores reuerti. Quin & internunciæ in rebus magnis fuere, epiſtolas annexas earum pedibus obſidione Mutinenſi in caſtra conſulum Decimo Bruto mittente. Quid vallum & vigil obſidio, atq; etiã retia amne prætenta profuere Antonio, per cælum euntę nuncio? Et harum amore inſaniunt multi, ſuper tecta exædificant turres iis, nobilitatemque ſingularum & origines narrãt, vetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum ciuile Pompeianũ denariis quadringentis ſingula paria venditauit, vt M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere, in Campania grandiſſimæ prouenire exiſtimatæ. Harum volatus in reputationem cæterarum quoq; volucrũ nos impellit.

De volatu & inceſſu auium. CAP. XXXVIII.

OMnibus animalibus reliquis certus & vniuſmodi, & in ſuo cuique genere inceſſus eſt: aues ſolæ vario meatu feruntur, & in terra & in aere. Ambulãt aliquæ, vt cornices: ſaliunt aliquæ, vt paſſeres, merulæ: currunt, vt perdices, ruſticulæ: ante ſe pedes iaciũt, vt ciconiæ, grues: expãdũt alas, pẽdentesq́; raro interuallo quatiũt, aliæ crebrius, ſed & primas duntaxat pẽnas: aliæ & tota latera pandũt. quædam vero maiore ex parte compreſſis volant. percuſſoq́; ſemel aliquæ & gemino ictu aere feruntur: velut incluſum eum prementes, eiaculantur ſeſe in ſublime, in rectũ, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rurſus ab alto cadere has, illas ſalire. Anates ſolæ, quæq́; ſũt eiuſdẽ generis, in ſublime protinus ſeſe tollunt, atq; è veſtigio cælũ petunt, & hoc etiã ex aqua. Itaq; in foueas quibus feras venamur, delapſæ ſolæ euadũt. Vultur, & fere grauiores, niſi ex procurſu, aut altiore cumulo immiſſæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumſpectant, aliæ flectunt colla. Nonnullæ veſcuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine voce non volant multæ: aut è contrario ſemper in volatu ſilent. Subrectæ, pronæ, obliquæ in latera, in ora, quædam & reſupinæ feruntur: vt ſi pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare videantur.

De apodibus. CAP. XXXIX.

PLurimum volant quæ apodes, quia careant vſu pedum, ab aliis cypſeli appellantur, hirundinum ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt quæ toto mari cernuntur. Nec vnquã tam longo naues, tamq́; continuo curſu recedunt à terra, vt non circũuolitent eas apodes. Cætera genera reſidunt & inſiſtunt: his quies, niſi in nido, nulla: aut pendent aut iacent. Et ingenia æque varia, ad paſtum maxime.

De caprimulgis & plateis. CAP. XL.

CAprimulgi appellantur grãdioris merulæ aſpectu, fures nocturni: interdiu enim viſu carent. Intrãt paſtorũ ſtabula, caprarumq́; vberibus aduolant ſuctum propter lactis, qua iniuria vber emoritur, capriſq; cæcitas quas ita mulſere oboritur. Platea nominatur aduolãs ad eas quæ ſe in mari mergũt, & capita illarum morſu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis ſe impleuit cõchis, calore ventris coctas euomit, atq; ita ex iis eſculenta legit, teſtas excernens.

De ingeniis auium. CAP. XLI.

VIllaribus gallinis & religio ineſt: Inhorreſcũt edito ouo, excutiuntq́; ſeſe, & circumactæ purificãt, ac feſtuca aliqua ſeſe & oua luſtrant.

De carduele, & pſittaco, & auibus quæ loquuntur. CAP. XLII.

MInimæ auium carduelis imperata faciũt, nec voce tantũ, ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt quæ boum mugitus imitetur, in Arelatenſi agro taurus appellata, alioquin parua. Eſt quæ equorũ quoq; hinnitus, anthus nõie, herbæ pabulo aduentu eorũ pulſa imitatur, ad hunc modũ ſe vlciſcẽs. Super oĩa humanas voces reddunt, pſittaci quidẽ etiã ſermocinãtes. India hanc auẽ mittit, ſittacẽ vocat, viridẽ toto corpore, torque tantũ miniato in ceruice diſtinctã. Imperatores ſalutat, & q̃ accipit verba pronunciat, in vino præcipue laſciua. Capiti eius duritia eadẽ q̃ roſtro. hoc, cũ loqui diſcit, ferreo verberatur radio: nõ ſentit aliter ictus. Cũ deuolat, roſtro ſe excipit, illi innititur, leuioremq́; ſe ita pedũ infirmitati facit. Minor nobilitas, quia nõ ex lõginquo venit, ſed expreſſior loquacitas certo generi picarũ eſt. Adamant verba q̃ loquũtur. Nec diſcũt tantũ ſed diligũt: meditãterq́; intra ſemet, cura atq; cogitatiõe intẽtionẽ nõ occultãt. Cõſtat emori victas difficultate verbi, ac niſi ſubinde eadẽ audiãt, memoria falli: quærẽtes mirũ in modũ hilarari, ſi interim audierint id verbũ. Nec vulgaris iis forma, quãuis non ſpectãda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verũ addiſcere alias negant poſſe, quàm quæ ex genere earum ſunt, quæ glande veſcantur: & inter eas faci ius, quibus quini ſunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipſas niſi primus duobus vitæ annis. Latior iis eſt lingua: omnibusq́; in ſuo cuique genere, quæ ſermonem imitantur humanũ,

quanquam

Digitized by Google

quanquam id pene in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæſaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem ſermones hominum, cum hæc proderem. Habebant & Cæſares iuuenes item ſturnum, luſcinias, Græco atque Latino ſermone dociles: præterea meditantes in diem, & aſſidue noua loquentes longiore etiam contextu. Docētur ſecreto, & vbi nulla alia vox miſceatur, aſſidente qui crebro dicat ea, quæ condita velit, ac cibis blandiente.

De coruorum intelligentia. CAP. XLIII.

R*Eddatur & coruis ſua gratia, indignatione quoq; populi Ro. teſtata, non ſolum conſciētia. Tiberio principe ex ſœtu ſupra Caſtorū ædem genitus pullus, in oppoſitā ſutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is mature ſermoni aſſuefactus, omnibus matutinis euolās in roſtra, in forum verſus, Tiberium, dein Germanicū & Druſum Cæſares nominatim, mox tranſeuntem populum Ro. ſalutabat, poſtea ad tabernam remeans, plurimū annorum aſſiduo officio mirus. Hunc ſiue æmulatione,* vicinitatis māceps proxima ſutrinæ, ſiue iracundia ſubita, vt voluit videri, excremētis eius impoſita calceis macula, exanimauit, tanta plebei conſternatione, vt primo pulſus ex ea regione, mox & interemptus ſit, funusq; Innumeris aliti celebratū exequijs, conſtratum lectum ſuper Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generū, ad rogum vſq; qui conſtructus dextra viæ Appiæ ad ſecundum lapidem, in campo Rediculi appellato fuit. Adeo ſatis iuſta cauſa populo Ro. viſa eſt exequiarū ingenium auis, aut ſupplicij de ciue Romano, in ea vrbe, in qua multorum principum nemo deduxerat funus: Scipionis vero Aemiliani, poſt Carthaginē Numantiamq; deletas ab eo, nemo vindicauerat mortē. Hoc geſtum M. Seruilio, C. Ceſtio COSS. ad v. Kalen. April. Nunc quoque erat in vrbe Roma, hæc prodente me, equitis Ro. cornix è Bætica, primum colore mira, admodum nigro, deinde plura contexta verba exprimens, & alia atque alia crebro addiſcens. Necnon & recēs fama Crateri Monocerotis cognomine in Erizena regione Aſiæ, coruorum opera venantis, eo quòd deuehebat in ſyluas eos cōſidentes corniculis humeriſq;, illi veſtigabant agebantq;, eo perducta conſuetudine, vt exeuntem ſic comitarētur & feri. Tradendum putauere memoriæ quidam, viſum per ſitim lapides congerentem in ſitulam monumenti, in qua pluuia aqua durabat, ſed quæ attingi non poſſet: ita deſcendere pauentem expreſſiſſe tali congerie, quantum poturo ſufficeret.*

* incitatus

De Diomedeis auibus. CAP. XLIIII.

N*Ec Diomedeas præteribo aues: Iuba cataractas vocat, & eis eſſe dentes, oculosq; igneo colore, cætero candidis tradēs. Duos ſemp ijs duces: alterū ducere agmē, alterū cogere: Scrobes excauare roſtro, inde crate cōſternere, & operire terra q̄ ante fuerit egeſta: in his fœtificare: fores binas oīum ſcrobibus: orientē ſpectare quibus exeāt in paſcua, occaſum quibus redeant. Aluum exoneraturas ſubuolare ſemper, & contrario flatu. Vno hæ in loco totius orbis viſuntur, in inſula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atq; delubro, cōtra Apuliæ oram, fulicarū ſimiles. Aduenas barbaros clangore infeſtant, Græcis tantū adulātur, miro diſcrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemq; eā quotidie pleno gutture madentibus pennis perluūt atq; purificant: vnde origo fabulæ, Diomedis ſocios in earum effigies mutatos.*

Quæ animalia nihil diſcant. CAP. XLV.

N*On omittendū eſt, cum de ingenijs diſſerimus, è volucribus hirūdines eſſe indociles, è terreſtribus mures: cū elephāti iuſſa faciāt, leones iugū ſubeant, in mari vituli, totq; piſciū genera miteſcant.*

De potu auium. CAP. XLVI.

B*Ibunt aues ſuctu, ex his quibus lōga colla, intermittentes, & capite reſupinato velut infundentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit. idē eſt proprio genere, omnē cibum aqua ſubinde tingēs, deinde pede ad roſtrum velut manu afferens. Laudatiſſimi in Comagene. Roſtra ijs & prælonga crura rubent.*

De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. CAP. XLVII.

H*Aec quidem & himantopodi, multo minori, quanquā eadem crurum altitudine. Naſcitur in Aegypto. Inſiſtit ternis digitis. Præcipue ei pabulū muſcæ. Vita ī Italia paucis diebus. Graniores oēs fruge veſcūtur, altiuolæ carne tantū. Inter aquaticas mergi ſoliti ſunt deuorare quæ cæteræ reddunt. Olorū ſimilitudinē onocrotali habent: nec diſtare exiſtimarentur omnino, niſi faucibus ipſis ineſſet alterius vteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira vt ſit capacitas. Mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita, in verā aluum ruminantis modo refert. Gallia hos ſeptentrionalis proxima oceano mittit. In Hercynio Germaniæ ſaltu inuſitata genera alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus: in cæteris nihil, præter nobilitatē longinquitate factam, memorandum occurrit.*

De multarum auium nominibus, & natura. CAP. XLVIII.

P*Halerides in Seleucia Parthorum, & in Aſia aquaticarū laudatiſſimæ: rurſus phaſianæ ī Colchis geminas ex pluma aures ſubmittunt ſubriguntq;, Numidicæ in parte Africæ Numidia, oēsq; iā ī Italia. Phœnicopteri linguā præcipui ſaporis eſſe, Apicius docuit nepotū omniū altiſſimus gurges. Attagen maxīe Ionius celebratur, vocalis alias, captus vero obmuteſcens, quondam exiſtimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hiſpaniaq; capitur, & per alpes etiam, vbi & phalacrocoraces aues, Balearium inſularum peculiares: ſicut alpiū pyrrocorax, luteo roſtro, niger, et præcipuo ſapore lagopus: pedes leporino villo ei nomen hoc dedere: cætero candidæ, columbarum magnitudine. Non extra terrā eam veſci facile,*

quando

quando nec viua manſueſcit, & corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Eſt & alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantū differens, croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſam in alpibus ab ſe peculiarem Aegypti ibin, M. Egnatius Caluinus præfectus earū prodidit.

De nouis auibus, & de fabuloſis. CAP. XLIX.

V*Enere in Italiā Bebriacenſibus bellis ciuilibus trans Padū & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorū ſpecie, paulum infra colūbas magnitudine, ſapore gratæ. Baleares inſulæ nobiliorē etiā ſupradicto porphyrionē mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore menſarum eſt: item vipiones, ſic enim vocant minorem gruem. Pegaſos equino capite volucres, et gryphas aurita aduncitate roſtri, fabuloſos reor, illos in Scythia, hos in Aethiopia. Equidem & tragopanadem, quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in tēporibus curuata habentē, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo. Nec Sirenes impetrauerint fidē: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati autoris pater, in India eſſe: mulceriq; earū cantu, quos grauatos ſomno lacerent. Qui credit iſta, & Melampodi profecto aures lambendo, dediſſe intellectum auium ſermonis dracones non abnuet: vel quæ Democritus tradit, nominando aues, quarum confuſo ſanguine ſerpens gignatur: quem quiſquis ederit, intellecturus ſit alitum colloquia: quæq; de vna aue galerita priuatim commemorat, etiam ſine his immenſa vita ambage circa auguria. Nominantur ab Homero ſcopes, auium genus: neq; horum ſatyricos motus cū inſident, pleriſq; memoratos facile conceperim mente: neque ipſæ iam aues naſcuntur. Quamobrem de confeſſis differuiſſe præſtiterit.*

Quis gallinas farcire inſtituerit. De auiarijs, & quis ea primus inſtituerit. CAP. L.

G*Allinas ſaginare Deliaci cœpere: vnde peſtis exorta, opimas aues, & ſuopte corpore vnctas deuorandi hoc primū antiquis cœnarū interdictis exceptū inuenio iam lege C. Fānij C O S. xi. annis ante tertium Punicum bellum, ne quid volucrum poneretur, præter vnam gallinam, quæ non eſſet altilis: quod deinde caput trāslatum, per omnes leges ambulauit. Inuentumq; diuerticulū eſt, in fraude earum gallinaceos quoq; paſcendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem ad ſaginam non omnes eliguntur, nec niſi in ceruice pingui cute. Poſtea culinarum artes, vt clunes ſpectentur, vt diuidantur in tergora, vt à pede vno dilatatæ repoſitoria occupent. Dedere & Parthi cocis ſuos mores. Nec tamen in hoc māgonio quicquam totū placet: hic clune, alibi pectore tantū laudatis. Auiaria primus īſtituit, incluſis omniū generū auibus, M. Lælius Strabo Brundiſii equeſtris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia coercere, quibus natura cœlum aſſignauerat.*

De Aeſopi patina. CAP. LI.

M*Axime tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodij Aeſopi tragici hiſtrionis patina, ſexcentis H-S taxata: in qua poſuit aues cātu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas: nulla alia inductus ſuauitate, niſi vt in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reueritus, illos opimos & voce meritos, dignus prorſus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Nō ſit tamen (vt verum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: niſi quod minus eſt, ſummas rerum naturæ opes quam hominum linguas cœnaſſe.*

De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. CAP. LII.

G*Eneratio auium ſimplex videtur eſſe, cum & ipſa ſua habeat miracula, quoniam & quadrupedes oua gignunt, chamæleontes, lacertæ, & quæ diximus inter ſerpētes. Pennatorū autē infœcunda ſunt, quæ aduncos habent vngues: cenchris ſola ex his ſupra quaterna edit oua. Tribuit hoc auiū generi natura, vt fœcundiores eſſent fugaces earū quàm fortes. Plurima pariūt ſtruthiocameli, gallinæ, perdices, ſali. Coitus auibus duobus modis: Fœmina humi conſidente, vt in gallinis: aut ſtāte, vt in gruibus. Ouorū alia ſunt candida, vt colūbis, perdicibus: alia pallida, vt aquaticis: alia pūctis diſtincta, vt meleagridū: alia rubri coloris, vt phaſianis, cenchridi. Intus autē omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei plus quàm albi, idq; ipſum magis luridum quàm cæteris. Piſciū vnus color, in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia, ſerpentium ex frigore lenta, piſcium ex liquore mollia. Aquatilium rotunda, reliqua fere faſtigio cacuminata. Exeunt à rotundiſſima ſui parte, dum pariuntur, molli putamine, ſed protinus dureſcente, quibuſcunque emergunt portionibus. Quæ oblonga ſint oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Vmbilicus ouis à cacumine ineſt ceu gutta eminens in putamine.*

De ouorum generatione, incubatu auium & coitu. CAP. LIII.

Q*Vadam omni tēpe coeunt, vt gallinæ, & pariunt, præterquam duobus menſibus hyemis brumalibus. Ex ijs iuuēcæ plura q̄ veteres, ſed minora: & in eodem fœtu prima & nouiſſima. Eſt autē tanta fœcunditas, vt aliquæ & ſexagena pariāt, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantū vt effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariūt, quædā & vndecies: in Aegypto etiā brumali menſe. Hirundines, & merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aues fere ſemel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, pene cōtextim, in ſeceſſu generāt. A coitu x. diebus oua matureſcunt in vtero. Vexata autē gallina & columba penna euulſa, aliaue ſimili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio vitelli parua ineſt velut ſanguinea gutta; quod eſſe cor auium exiſtimant, primum in omni corpore id gigni opinātes: in ouo certe gutta ſalit, palpitatq;. Ipſū animal ex albo liquore oui corporatur.*

Cibus

Cibus eius in luteo eſt: Omnibus intus caput maius toto corpore, oculi compreſſi capite maiores. Increſcente pullo candor in medium uertitur, luteum circumfunditur. Viceſimo die, ſi moueatur ouum, iam uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tempore plumeſcit, ita poſitus, ut caput ſupra dextrum pedem habeat, dexteram uero alam ſupra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes naſcuntur, contra quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt, vt Cornelius Celſus autor eſt: alterum maiorem, alioqui negant omnino geminos excludi. Plus uicena quina incubanda ſubijci vetant. Parere à bruma incipiunt. Optima fœtura ante vernum æquinoctium. Poſt ſolſtitium nata non implent magnitudinem iuſtam, tantoque minus quanto ſerius prouenere.

De uitijs & remedijs incubantium. CAP. LIIII.

OVa incubari intra decẽ dies edita utiliſſimũ, uetera aut recẽtiora infœcunda. Subijci impari numero debẽt. Quarto die poſtq̃ cœpere incubari, ſi contra lumen cacumine ouorum apprehenſo una manu, purus & vniuſmodi perluceat color, ſterilia exiſtimantur eſſe, proque eis alia ſubſtituenda. Et in aqua eſt experimentum, inane fluitat: itaque ſidentia, hoc eſt plena, ſubijci uolunt. Concuti uero experimento uetant, quoniam non gignant confuſis vitalibus uenis. Incubationi datur initium poſt nouam lunam, quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æſtate undeuiceſimo educunt fœtum, hyeme uiceſimoquinto. Si incubatu tonuerit, oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium contra tonitrum, clauus ferreus ſub ſtramine ouorum poſitus, aut terra ex aratro. Quædam autem & citra incubitum, ſponte naturæ gignunt, ut in Aegypti fimetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracuſis tam diu potare ſolitum, donec cooperta terra fœtum ederent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. CAP. LV.

IVlia Auguſta, prima ſua iuuenta Tiberio Cæſare ex Nerone grauida, cũ parere uirilem ſexũ admodum cuperet, hoc uſa eſt puellari augurio, ouum in ſinu fouendo, atque cum deponendum haberet, nutrici per ſinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falſo augurata proditur. Nuper inde fortaſſe inuentum, ut oua in calido loco impoſita paleis igne modico fouerentur, homine uerſante, pariterque, & ſtato die illinc erumperet fœtus. Traditur quædam ars gallinarij cuiuſdam, dicentis quod ex quaq; eſſet. Narrantur & mortua gallina mariti earum uiſi ſuccedentes in uicem, & reliqua fœta more facientes, abſtinentesque ſe à cantu. Super omnia eſt anatum ouis ſubditis atque excluſis admiratio, primo non plane agnoſcentis fœtum: mox incertos incubitus ſolicite conuocantis: poſtremo lamenta circa piſcinæ ſtagna, mergentibus ſe pullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ. CAP. LVI.

GAllinarũ generoſitas ſpectatur criſta erecta, interdum & gemina, pẽnis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & ſuper quatuor digitos tranſuerſo uno. Ad rem diuinam, luteo roſtro pedibuſq;, puræ non uidentur: ad opertanea ſacra, nigræ. Eſt & pumilionum genus non ſterile in ijs, quod non in alio genere alitum, ſed quibus certa fœcunditas rara, & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remediis. CAP. LVII.

INimiciſſima autem omnium generi pituita, maximeq; inter meſſis & uindemiæ tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, ſi utiq; ex lauro aut herba ſabina fiat: penna per trãſuerſas inſerta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cum farre, aut aqua perfuſus, in qua lauerit noctua, aut cum ſemine vitis albæ coctus: & quædam alia.

De cóceptu & numero fœtus auiũ. CAP. LVIII.

COlumbæ proprio ritu oſculãtur ante coitũ. Pariunt fere bina oua: ita natura moderante vt alijs crebrior ſit fœtus, alijs numeroſior. Palũbes et turtures plurimum terna, nec plus q̃ bis fere pariunt: atq; ita ſi prior fœtus corruptus eſt, quãuis tria pepererint, nunq̃ plus duobus educant. Tertium quod irritum eſt, urinum uocant. Palumbes incubat fœmina poſt meridiana in matutinum, cætero mas. Columbæ marem ſemper & fœminam pariunt, priorem marem, poſtridie fœminã. Incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu fœmina. Excludũt xx. die. Pariunt à coitu quinto. Aeſtate quidem interdum binis menſibus terna edunt paria. Nanq; xviij. die excludunt, ſtatim concipiunt. Quare inter pullos ſæpe oua inueniuntur, et alij prouolant, alij erumpunt. Ipſi deinde pulli quinquemeſtres fœtificant. Et ipſæ autem inter ſe (ſi mas nõ ſit) fœminæ æque ſaliunt, pariũtq; oua irrita, ex quibus nihil gignitur, quæ hypenemia Græci uocant.

De pauone & anſeribus. CAP. LIX.

PAuo à trimatu parit. Primo anno unũ aut alterũ ouũ, ſequenti quaterna quináue, cæteris duodena, non amplius. intermittens binos dies ternoſúe parit, & ter anno ſi gallinis ſubijciantur incubanda. Mares ea frangunt deſiderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariũt, aut in excelſo cubantes: & niſi molli ſtrato excepta, franguntur. Mares ſinguli quinis ſufficiũt coniugibus. Cũ ſingulæ aut binæ fuere, corrũpitur ſalacitate fœcũditas. Partus excluditur diebus ter nouenis, aut tardius triceſimo. Anſeres in aqua coeũt, pariũt uere: aut ſi bruma coiuere poſt ſolſtitium* quadraginta prope. Bis anno, ſi priorẽ fœtũ gallinæ excludãt, alias plurima oua ſedecim, pauciſſima ſeptẽ. Si quis ſurripiat, pariunt donec rũpantur. Aliena non excludũt. Incubanda ſubijci utiliſſimum ix. aut xi. Incubant fœminæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores ſint, uigintiquinq;. * quadrageſimo

Pullis eorũ urtica cõtactu mortifera. Nec minus aui ditas, nunc ſatietate nimia, nunc ſuamet ni: quãdo appræhẽſa radice, morſu ſæpe conãtes auellere, ante colla ſua abrumpunt. Cõtra urticam remedium eſt, ſtramento ab incubatu ſubdita radix earum.

De ardeolis: & quomodo ſeruentur optime oua. CAP. LX.

ARdeolarũ tria genera, leucon, aſterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cũ uociferatu ſanguinẽ etiã ex oculis ꝓfundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus incubat, et fere maiores alites: minores uicenis, ut miluus & accipiter. Singulos fere parit, nunquam plus ternos, is qui ægolios uocatur quaternos, coruus aliquando & quinos. Incubant totidem diebus. Cornicem incubantẽ mas paſcit. Pica nouenos, Melancoryphus ſupra xx. parit, ſemper numero impari: nec alia plures, tanto fœcũditas maior paruis. Hirundini cæci primo pulli, & fere omnibus quibus numeroſior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mutua fœminæ inter ſe libidinis imaginatione cõcipiunt, aut puluere: nec columbæ tãtum, ſed et gallinæ, perdices, pauones, anſeres, chenalopeces. Sunt autem ſterilia, et minora, ac minus iucundi ſaporis, & magis humida. Quidam & uento putant ea generari: qua de cauſa etiam zephyria appellantur. Hæc autem uere tantũ. Vrina fiunt, incubatione derelicta, quæ alij cynoſura dixere. Oua aceto macerata in tantum emolliuntur, ut per anulos tranſeant. Seruari ea in lomento, aut hyeme in paleis, æſtate in furfuribus utiliſſimum. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum ſola animal pariat & lacte nutriat. CAP. LXI.

VOlucrum aĩal parit ueſpertilio tantum, cui & mẽbranaceæ pinnæ uni. Eadẽ ſola uolucrũ lacte nutrit ubera admouens, geminos uolitat amplexa infantes, ſecumq; deportat. Eidem coxẽdix vna traditur, & in cibatu culices gratiſſimi.

De cõceptu uiperæ & partu, & quæ terreſtriũ oua pariant. CAP. LXII.

RVrſus in terreſtribus oua pariunt ſerpẽtes, de quibus nondũ dictũ eſt. Coeunt cõplexu, adeo circũuoluta ſibi ipſæ, ut una exiſtimari biceps poſſit. Viperæ mas caput inſerit in os, quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terreſtrium eadem ſola, intra ſe parit oua unius coloris, et mollia vt piſces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde ſingulos diebus ſingulis parit, uiginti fere numero. Itaq; cæteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera, occiſa parente. Cæteræ ſerpentes* contecta oua in terra incubant, & fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili vicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoq; terreſtrium reddatur generatio.

*contexta

De generatione terreſtrium. CAP. LXIII.

BIpedum ſolus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus pœnitentia, augurium ſcilicet uitæ à pœnitẽda origine. Cæteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus, homini (ut dictũ eſt) oĩbus horis dierum noctiumq;. Cæteris ſatietas in coitu, homini prope nulla. Meſſalina Claudij Cæſaris coniunx, hanc regalem exiſtimans palmam, elegit in id certamen nobiliſſimam è proſtitutis ancillam mercenariæ ſtipis, eamq; die ac nocte ſuperauit quinto ac viceſimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturæ, fœminis uero abortus. Quantũ in hac parte multo nocẽtiores q̃ feræ ſumus? Viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æſtate, Heſiodus prodidit. Coitus auerſus elephãtis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, daſypodi, cuniculis, quibus auerſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines, aut ſecreta certe petũt, neq; interuenire datur ſine pernicie. Coitus tota die eſt tantum ijs ex omnibus, quibus ſolida ungula. in quadrupedũ genere mares olfactus accendit. Auertũtur et canes, phocæ, lupi, in medioq; coitu, inuitiq; etiam cohærẽt. Supradictorum pleriſque fœminæ priores ſuperueniũt, reliquis mares. Vrſi autem, ut dictum eſt, humanitus ſtrati: Herinacei ſtantes ambo inter ſe complexi: Feles mare ſtante, fœmina ſubiacente: Vulpes in latera procidentes, maremque fœmina amplexa. Taurorũ ceruorumque fœminæ nisum non tolerant, ea de cauſa ingrediũtur in coitu. Cerui uiciſſim ad alias tranſeũt, & ad priores redeunt. Lacertæ, vt ea quæ ſine pedibus ſunt, circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus fœcunda ſunt. Singulos gignunt elephanti, cameli, equi: Acanthis duodenos, auis minima. Ocyſſime pariunt, quæ plurimos gignunt. Quo maius eſt animal, tanto diutius formatur in utero. Diutius geſtantur quibus longiora ſunt uitæ ſpatia. Neque creſcentium tempeſtiua ad generandum ætas. Quæ ſolidas habẽt ungulas, ſingulos: quæ biſulcas, & geminos pariunt. Quorum in digitos pedũ fiſſura diuiſa eſt, eo numeroſiora in fœtu. Sed ſuperiora omnia perfectos edunt partus, hæc inchoatos, in quo ſunt genere leænæ, urſæ, & uulpes. Informia etiam magis quàm ſupradicta, vrſæ pariunt, rarumque eſt uidere parientes. Poſtea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea, & figurant. Pariunt plurimum quaternos. Cæcos autẽ gignunt canes, lupi, pantheræ, thoes. Canum plura genera: Laconicæ octauo menſe utrinque generant. Ferunt ſexaginta diebus, & plurimum tribus. Cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iuſtum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Exiſtimantur in vrina attollere crus fere ſemeſtres, id eſt ſignum cõſummati uirium roboris, fœminæ hoc idem ſidentes. Partus duodeni, quibus numeroſiſſimi, cætero quini, ſeni, aliquando ſinguli, quod prodigioſum putãt: ſicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt, in cæteris alternant, ſi ineant opportuno & recto menſe. Ineuntur à partu ſexto menſe.

Octonos

Digitized by Google

Octonos Laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera quindecim annos, aliquando uiginti. Nec tota ſua ætate generant, fere à duodecimo deſinentes. Felium & ichneumonum reliqua, ut canum. Viuunt annis ſenis. Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfœtant ſicut lepores. A partu ſtatim implentur. Concipiunt quamuis ubera ſiccante fœtu. Pariunt non cæcos. Elephanti, vt diximus, pariunt ſingulos, magnitudine vituli trimeſtris. Cameli duodecim menſibus ferunt: à trimatu pariunt uere, iterumque poſt annum implentur à partu. Equas autem poſt tertium annum, aut poſt unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntque inuitas. Et mulier ſeptima die concipere facilime creditur. Equarum iubas tondere præcipiunt, vt aſinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria ſuperbire. A coitu ſolæ animalium currunt ex aduerſo aquilonum auſtrorumue, prout marem aut fœminam concepere. Colorem ilico mutant rubriore pilo, vel quicunque ſit pleniore: hoc argumento deſinunt admittere etiam volentes. Nec impedit partus quaſdam ab opere, falluntque grauidæ. Viciſſe Olympia prægnantem Echeratidis Theſſali inuenimus. Equos, & canes, & ſues initum matutinum appetere, fœminas autem poſt meridiem blandiri, diligentiores tradunt: Equas domitas ſexaginta diebus equire, antequam gregales: Sues tantum coitu ſpumam ore fundere: Verrem ſubantis audita voce, niſi admittatur, cibum non capere vſque in maciem: fœminas autẽ in tantum efferari, vt hominem lacerent, candida maxime ueſte indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: ſicut uiro eruca, pecori cepa. Quæ ex feris mitigentur, non concipere, vt anſeres; apros vero tarde, & ceruos, nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt, quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & ſuem. Sed ſuperfœtant daſypus & lepus tantum.

De uaria generatione animaliũ. CAP. LXIIII.

QVæcunq; animal pariunt, in capita gignunt, circumacto ſub enixum fœtu, alias in vtero porrecto. Quadrupedes geſtantur extẽſis ad lõgitudinem cruribus, & ad aluum ſuam applicatis: homo in ſemet conglobatus, inter duo genua naribus ſitis. Molas, de quibus ante diximus, gigni putant, vbi mulier non ex mare, verum ex ſemetipſa tantum conceperit: ideo nec animari, quia non ſit ex duobus: altricemq; habere per ſe uitam illam, quæ ſatis arboribusque contingat.

De murium fœtu. CAP. LXV.

EX omnibus quæ perfectos fœtus, ſues tantum et numeroſos edunt: item plures, contra naturam ſolidipedum aut biſulcorum. Supra cuncta eſt murium fœtus, haud ſine cunctatione dicendus, quanquam ſub autore Ariſtotele & Alexandri magni militibus generatio eorum lambendo conſtare non coitu dicitur: ex una genitos centum uiginti tradiderunt, apud Perſas uero prægnantes & in utero parentis repertas. Et ſalis guſtatu fieri prægnantes opinantur. Itaque deſinit mirum eſſe, unde uis tãta meſſes populetur murium agreſtium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proueniunt: & iam inde fugauerunt incolas. Prouentus eorum ſiccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptijs muribus durus pilus, ſicut herinaceis. Iidem bipedes ambulant, ceu alpini. Cum diuerſi quoque generis coire animalia, ita demum generant, ſi tempus naſcendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (ut creditur uulgo) Ariſtoteles negat: neq; incubant eædem, oblitæ quo ſint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaque catuli per ſe erumpunt.

De ſpina hominis anguem naſci. CAP. LXVI.

ANguem ex medulla hoĩs ſpinæ gigni, accepimus à multis. Pleraq; enĩ occulta et cæca origine proueniũt, etiã in quadrupedum genere.

De ſalamandra. CAP. LXVII.

SIcut ſalamandra, aĩal lacerti figura, ſtellatum, nunq̃ niſi magnis imbribus proueniens, & ſerenitate deficiens. Huic tantus rigor, ut ignem tactum extinguat, non alio modo quàm glacies. Eiuſdẽ ſanie, quæ lactea ore uomitur, quacunq; parte corporis humani contacta, toti defluunt pili: idq; quod contactum eſt colorem in uitiliginem mutat.

De ijs quæ naſcuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. CAP. LXVIII.

QVædam uero gignũtur ex non genitis, et ſine ulla ſimili origine, ut ſupradicta: et quæcũq; æſtas aut uer, ſtatumq; tẽpus anni generant. Ex ijs quædam nihil gignunt, vt ſalamandræ. Neque eſt ijs genus maſculinum fœmininumue, ſicut neque in anguillis, omnibusq; quæ nec animal nec ouum ex ſeſe generant. Neutrum eſt & oſtreis genus, & cæteris adhærentibus uado uel ſaxo. Quæ autem per ſe generantur, ſi in mares ac fœminas deſcripta ſunt, generant quidem aliquid coitu, ſed imperfectum & diſſimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut uermiculos muſcæ. Id magis declarant naturæ eorum, quæ inſecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, et priuatim dicato opere narranda. Quapropter ingenium prædictorum & reliqua ſubtexat diſſertatio.

De ſenſibus animalium. CAP. LXIX.

EX ſenſibus ante cætera homini tactus, deĩde guſtus: reliquis ſuperatur à multis. Aquilæ clarius cernunt, uultures ſagacius odorãtur, liquidius audiunt talpæ obruta terra, tam denſo atq; ſurdo naturæ elemẽto. Præterea uoce omnium in ſublime tendente, ſermonẽ exaudiunt: & ſi de ijs loquare, intel-

m ij ligere

Digitized by Google

ligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominũ primo negatus eſt, huic & ſermonis uſus ablatus: nec ſunt naturaliter ſurdi, vt non iidem ſint & muti. In marinis oſtreis auditum eſſe, non eſt veriſimile, ſed ad ſonum mergere ſe ſolent. Ideo & ſilentium in mari piſcantibus.

Auditum & olfactũ eſſe piſcibus. CAP. LXX.

P*Iſces quidem, auditus nec membra habent nec foramina. audire tamẽ eos palã eſt: vtpote cum plauſu congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam viuarijs ſpectetur: & in piſcinis Cæſaris, genera piſcium ad nomen venire, quoſdam ſingulos. Itaque produntur etiam clariſſime audire, mugil, lupus, ſalpa, chromis, & ideo in uado uiuere. Olfactus iis eſſe manifeſte patet. Quippe nõ omnes eadem eſca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Quoſdam & ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus ſcopuli, piſcator expellit, velut ſui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quoſdam odores, vt ſapiam uſtam, & polypum, quæ ideo conijciuntur in naſſas. Sentinæ quidam nauium odorem procul fugiunt, maxime tamen piſcium ſanguinem. Non poteſt petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus reſilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore ſerpentes fugantur, ſed maxime ſtyracis: Origani, aut calcis, aut ſulphuris, formicæ necantur. Culices acida petunt, ad dulcia non aduolant.*

Tactum cõmunẽ eſſe omnibus. CAP. LXXI.

T*Actus ſenſus omnibus eſt, etiam quibus nullus alius: nam & oſtreis & terreſtribus vermibus quoque. Exiſtimauerim omnibus ſenſum & guſtatus eſſe. Cur enim alios alia ſapores appetunt? in quo vel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia roſtri aduncitate carpunt, alia latitudine ruunt, alia acumine excauant, alia ſugunt, alia lambunt, ſorbent, mandunt, uorant. Nec minor uarietas in pedum miniſterio, ut rapiant, diſtrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem ſcabere non ceſſent.*

Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. CAP. LXXII.

V*Enenis capreæ et coturnices (ut diximus) pingueſcunt, placidiſſima aĩalia: at ſerpẽtes oĩs, ſpectanda quidem draconũ arte. Aut enim ſolida hauriunt, ſi iam fauces capiunt, quæ deinde in ſemet cõuoluti frangunt intus, atque ita putamina* excutiunt: aut ſi tenerior eſt & catuli adhuc ætas, orbe appræhenſa ſpiræ, ita ſenſim uehementerq; præſtringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, ſorbeant. Simili modo auibus deuoratis ſolidis, cõtentione plumas & oſſa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpẽtes, cum occaſio eſt, uinum præcipue appetunt, cum alioquin exiguo indigeãt potu. Eædem minimo & pene nullo cibo, cum adſeruantur incluſæ: ſicuti aranei quoque alioqui ſuctu uiuentes. Ideo nullum interit fame aut ſiti uenenatũ. Nam neque calor his, neque ſanguis, neque ſudor, quæ auiditatem naturali ſale augent. In quo genere omnia magis exitialia, ſi ſuum genus edere antequam noceant. Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingiorum et ſatyrorum genus: mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromit. Et quod formicis in annum ſolenne eſt, his in dies uel horas.*

*extuſsiunt

De cibo & potu quorundam. CAP. LXXIII.

V*Num aĩal digitos habentiũ herba alitur, lepus: ſed & fruge ſolidipedes, & è biſulcis ſues omni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolutatio propria. Serratorum dentium carniuora ſunt oĩa. Vrſi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt & apibus, cancris etiam & formicis: Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pingueſcit, ideo ſal illis aptiſſimus: item veterina, quanquam & fruge & herba: ſed ut bibere ſecedunt. Ruminant, præter iam dicta, ſylueſtrium cerui, cum à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quàm ſtantia, & hyeme magis quàm æſtate, ſeptennis fere menſibus. Pontici quoque mures ſimili modo remandunt. In potu, quibus ſerrati dentes, lambunt: Et mures hi uulgares, quamuis ex alio genere ſint. Quibus cõtinui dentes, ſorbẽt, ut equi, boues. Neutrum urſi, ſed aquam quoq; morſu uorant. In Africa maior pars ferarum æſtate non bibunt, inopia imbriũ: Quamob cauſam capti mures Libyci, ſi biberint, moriuntur. Oxygen perpetuo* ſitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium. Nãque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris ueſicis. Incidunt in eadem Africa pardi condenſa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereũtia deſiliunt, atq; è uolucrum ſede graſſantur. Feles quidem quo ſilentio, q̃ leuibus ueſtigijs obrepunt auibus? quàm occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt? Excremẽta ſua effoſſa obruũt terra, intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.*

*ſitient… frica gen… rat, ex n… ra loco p… tu carent

Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant. CAP. LXXIIII.

E*Rgo & alios quoſdam ſenſus eſſe quàm ſupradictos, haud difficulter apparet. Sũt enim quædam his bella amicitiæque, vnde & affectus, præter illa quæ de quibuſque eorum ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ: Coruus & chlorio, noctu inuicem oua exquirentes: ſimili modo coruus & miluus, illo præripiente huic cibos: Cornices & noctua: Aquila & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellatur auium: Noctua & cætera minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtela & cornix: Turtur & pyralis: Ichneumones veſpa, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gauiæ. Harpa & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ, inuicem fœtibus inſidiantes. Aegithus auis minima cum aſino. Spinetis enim ſe ſcabendi cauſa atterens, nidos eius diſſipat*

Digitized by Google

diſſipat: quod adeo pauet, ut uoce omnino rudentis audita, oua eijciat, pulli ipſi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & Nili angues: muſtelæ et ſues. Aeſalon uocatur parua auis, oua corui frãgens, cuius pulli infeſtantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipſamq; uellit. Quod vbi viderunt corui, contra auxiliantur, uelut aduerſus communem hoſtem. Et acanthis in ſpinis uiuit, idcirco aſinos & ipſa odit, flores ſpinæ deuorantes. Aegithum uero anthus in tantum, ut ſanguinem eorum credant non coire, multiſque ob id ueneficijs infament. Diſſident thoes & leones, & minima æque ac maxima. Formicoſam arborem ſorices cauent. Librat araneus ſe filo in caput ſerpentis porrectæ ſub vmbra arboris ſuæ: tantaque ui morſu cerebrum apprehendit, vt ſtridens ſubinde ac uertigine rotata, ne filum quidem deſuper pendentis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem eſt. Rurſus amici pauones & columbæ, turtures & pſittaci, merulæ & turdi, cornix & ardeolæ, contra uulpium genus communibus inimicitijs. Harpe & miluus contra triorchin. Quin & affectus indicia ſunt etiam in ſerpentibus, immitiſſimo animalium genere. Dicta ſunt quæ Arcadia narrat de domino a dracone ſeruato, & agnita uoce hominis. De aſpide miraculum Philarcho reddatur: Is enim autor eſt, cum ad menſam cuiuſdam ueniens in Aegypto aleretur aſſidue, enixam catulos, quorum ab uno filium hoſpitis interemptum: illam reuerſam ad conſuetudinem cibi intellexiſſe culpam, & necem intuliſſe catulo, nec poſtea in tectum id reuerſam.

De ſomno animalium. CAP. LXXV.

SOmni quæſtio non obſcuram coniectationem habet. In terreſtribus oĩa quæ cor habent, dormire manifeſtum eſt. Aquatilia quoq; exiguum quidem etiam qui de cæteris dubitant, dormire tamen exiſtimant: non oculorum argumẽto, quia nõ habent genas, uerũ ipſa quiete cernuntur placida ceu ſoporata, neque aliud q̃ caudas mouentia, & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piſcium in uado, ut manu ſæpe tollantur. Nam delphini balenæq; ſtertentes etiam audiuntur. Inſecta quoque dormire ſilentio apparet, quia nec luminibus quidẽ admotis excitẽtur. Homo genitus pmitur ſomno per aliquot menſes: deinde longior in dies vigilia. Sonniat ſtatim infans. Nã & pauore expergiſcitur, & ſuctũ imitatur. Quidam uero nunq̃, quibus mortiferũ fuiſſe ſignũ contra conſuetudinem ſomnũ, inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus & diuerſis refertus documentis, utrũnne ſint aliqua præſcita animi quieſcẽtis: qua fiant ratione, an fortuita res ſit, vt pleraq;. Et ſi exẽplis agatur, profecto paria fiant. A uino & à cibis proxima, atq; in redormitione uana eſſe uiſa, prope cõuenit. Eſt aũt ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus. Præter hominẽ ſomniare equos, canes, boues, pecora, capras, palam eſt. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De ijs quæ oua gignunt, incertum eſt, ſed dormire ea certum. Verum ad inſecta tranſeamus. Hæc nanque reſtant immenſæ ſubtilitatis animalia.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XI.

RESTANT immenſæ ſubtilitatis animalia: quando aliqui ea neque ſpirare, & ſine ſanguine eſſe etiam prodiderunt.

De inſectorum genere. CAP. I.

MVlta hæc & multigena, terreſtriũ uolucrũq; uita. Alia pẽnata, ut apes: alia utroq; modo, ut formicæ: aliqua et pẽnis et pedibus carentia. Et iure oĩa inſecta appellata ab inciſuris, q̃ nunc ceruicũ loco, nunc pectorũ atq; alui pcincta ſeparant mẽbra, tenui modo fiſtula cohærẽtia. Aliquibus uero non tota inciſura eas ambiente rugas, ſed in aluo, aut ſuperne tantum, imbricatis flexilibus uertebris, nuſquam alibi ſpectatiore naturæ rerum artificio.

De ſubtilitate in his naturæ. CAP. II.

IN magnis ſiquidem corporibus, aut certe maioribus facilis officina ſequaci materia fuit. In his tam paruis, atq; tam nullis, quæ ratio, quãta uis, q̃ inextricabilis perfectio? Vbi tot ſenſus collocauit in culice? & ſunt alia dictu minora. Sed ubi uiſum in eo prætendit? ubi guſtatũ applicauit? ubi odoratũ inſeruit? ubi uero truculentã illã & portione maximã uocẽ ingenerauit? qua ſubtilitate pennas adnexuit: prælongauit pedũ crura? diſpoſuit ieiunã caueã uti aluũ, auidã ſanguinis, et potiſſimũ humani ſitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio? Atq; ut in capaci cũ cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad perforanda robora cum ſono teſte dentes affixit, potiſſimũq; è ligno cibatũ fecit? Sed turrigeros elephantorũ miramur humeros, taurorumq; colla, & truces in ſublime iactus, tigriũ rapinas, leonũ iubas, cũ rerũ natura nuſquam magis q̃ in minimis tota ſit. Quapropter quæſo, ne hæc legentes, quoniam ex his ſpernunt multa, etiam relata faſtidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil poſſit uideri ſuperuacuum.

Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinẽ. CAP. III.

INſecta multi negarũt ſpirare, idq; rõne pſuadentes, quoniã uiſceri ĩteriori nexus ſpirabilis nõ ineſſet: Itaq; uiuere ut fruges, arboreſq;: ſed plurimũ intereſſe, ſpiret aliquid an uiuat. Eadem de cauſa nec ſanguinẽ ijs eſſe, qui ſit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Iidẽ enim & vocem eſſe his negãt, in tanto murmure apum, cicadarũ

ſono, & alijs quæ ſuis æſtimabuntur locis. Nam mihi contuenti ſe perſuaſit rerum natura, nihil incredibile exiſtimare de ea. Nec uideo cur magis poſſint non trahere animam talia, & uiuere, quàm ſpirare ſine viſceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamuis arcente ſpiritum denſitate, & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipſo ſpiritu viuentia, habere ſenſum uictus, generationis, operis, atque etiam de futuro curam: & quamuis non ſint membra, quæ uelut carina ſenſus inuehant, eſſe tamen his auditum, olfactum, guſtatum, eximia prætere a naturæ dona, ſolertiam, animum, artem, quis facile crediderit? Sanguinem non eſſe his fateor, ſicut ne terreſtribus quidem cunctis, verum ſimile quiddam. Vt ſepiæ in mari ſanguinis uicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille ſuccus: ſic & inſectis quiſquis eſt uitalis humor, hic erit & ſanguis, donec exiſtimatio ſua cuique ſit. Nobis propoſitum eſt, naturas rerum manifeſtas indicare, non cauſas indicare dubias.

De corpore eorum. CAP. IIII.

INſecta, ut intelligi poſſit, non uidentur neruos habere, nec oſſa, nec ſpinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne cruſtam quidem fragilem, vt quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis: ſed mediæ cuiuſdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti ſimile, neruo mollius, in reliquis partibus ſiccius uerius quàm durius. Et hoc ſolum his eſt, nec præterea aliud. Nihil intus, niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. Itaque diuulſis præcipua uiuacitas, & partium ſingularum palpitatio. Quia quæcunque eſt ratio uitalis, illa non certis ineſt membris, ſed toto in corpore, minime tamen capite: ſolumque non mouetur, niſi cum pectore auulſum. In nullo genere plures ſunt pedes. Ex quibus ex his plurimi, diutius uiuunt diuulſa, vt in ſcolopendris uidemus. Habent autem oculos: præterque è ſenſibus tactum atque guſtatum. aliqua & odoratum, pauca & auditum.

De apibus. CAP. V.

SEd inter omnia ea principatus apibus, & iure præcipua admiratio, ſolis ex eo genere hominum cauſa genitis. Mella contrahunt, ſuccumque dulciſſimum atque ſubtiliſſimum, ac ſaluberrimum. Fauos confingunt et *ceras. Illæ ad uſus uitæ laborem tolerant, opera conficiunt, Rempublicam habent, conſilia priuatim ad duces gregatim: & quod maxime mirum ſit, mores habent. Præterea cum ſint neq; manſueti generis, neq; feri, tamen tanta eſt natura rerum, vt prope ex umbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciæ induſtriæq; tanta comparemus neruos? quas uires? quos ratione medius fidius uiros? hoc certe præſtantioribus, quo nihil nouere niſi commune. Non ſit de anima quæſtio, conſtet & de ſanguine, quantulum tamen eſſe in tantulis poteſt. Aeſtimemus poſtea ingenium.

*ceras, mille ad uſus uitæ. Laborem

Qui ordo naturæ in eis. CAP. VI.

HYeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niueſque, & aquilonum flatus perferendos vires? Sanè & inſecta omnia, ſed minus diu, quæ parietibus noſtris occultata mature tepeſcunt. Circa apes aut temporum locorumue ratio mutata eſt, aut errauerunt priores. Conduntur à Vergiliarum occaſu, ſed latent ultra exortum: adeo non ad ueris initiū, vt dixere, nec ut quiſquā in Italia de alueis exiſtimat. Ante fabas florentes non exeūt ad opera & labores, nulluſque cum per cælum licuit, ocio perit dies. Primum fauos conſtruunt, ceram fingunt, hoc eſt, domos cellaſq; faciunt. Deinde ſobolem, poſtea mella, ceram ex floribus, melliginem è lacrymis arborum quæ glutinum pariunt, ſalicis, ulmi, harūdinis, ſucco, gummi, reſina. His primum alueum ipſum intus totum, vt quodam tectorio illinunt, & alijs amarioribus ſuccis contra aliarum beſtiolarum auiditates: id ſe facturas conſciæ, quod concupiſci poſſit. His deinde fores quoque latiores circunſtruunt.

De uocabulis operis. CAP. VII.

PRima fundamenta comoſin uocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin, inter coria ceraſque, magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam venit, picantium modo ceu dilutior, ceræ initium plerunque è mitiore gummi. Propolis craſſioris iam materiæ additis floribus, nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obſtruuntur, odore & ipſa etiamnum graui, ut qua pleriq; pro galbano utantur. Præter hæc conuehitur erithace, quam aliqui ſandaracam, alij cerinthum uocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis. Gignitur autem rore uerno, & arborum ſucco, gummi modo, africi minor, auſtri flatu nigrior, aquilonibus melior & rubens, plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem eſſe dicit, futuræ meſſis indicium, ſed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. CAP. VIII.

CEras ex omnium arborum ſatorumq; floribus confingūt, excepta rumice et chenopode. Herbarum hæc genera. Falſò excipitur & ſpartū, quippe cum in Hiſpania multa in ſpartarijs mella herbam eā ſapiant. Falſo & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certū eſt. Fructibus nullus nocetur. Mortuis ne floribus quidē, non modo corporibus, inſidunt. Operantur intra ſexaginta paſſus. Et ſubinde conſumptis in proximo floribus, ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione, excubant ſupinæ, vt alas à rore protegant.

De amatoribus earum. CAP. IX.

NE quis miretur amore earū captos, Ariſtomachū Solēſem duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe: Philiſcū uero Thaſium in deſertis apes colentem

colentem Agrium cognominatum: qui ambo ſcripſere de his.

Ratio operis. CAP. X.

RAtio operis hæc: Interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum, noctu quies in matutinũ, donec vna excitet gemino aut triplici bõbo, vt buccino aliquo. Tunc vniuerſæ prouolant, ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim ventos imbresq́;, & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (& hoc inter præſcita habent) cum agmen ad opera proceſſit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis. quibus eſt earum adoleſcẽtia, ad opera exeunt, & ſupradicta cõuehunt: ſeniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro: totaq; onuſtæ remeant ſarcina pandata. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ atq; exonerant. Sũt enim intus quoq; officia diuiſa. Aliæ ſtruũt, aliæ poliunt, aliæ ſuggerũt, aliæ cibum comparant ex eo quod allatum eſt. Neque enim ſeparatim veſcuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orſa à concameratione alui, textumq́; vel vſque ad ſumma tecta deducunt, limitibus binis circa ſingulos arcus, vt alijs intrẽt, alijs exeãt. Faui ſuperiore parte affixi, & paululum etiã lateribus ſimul hærent, & pẽdent vna. Alueum nõ contingunt, nũc obliqui, nunc rotundi, qualiter popoſcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à ſolo fornicatis, ne deſit aditus ad ſarciendum. Primi fere tres verſus inanes ſtruunt, ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouiſſimi maxime implentur melle, ideoq; auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehenſi põduſculo lapilli ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta vero terram volant in aduerſo flatu vepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantiũ inertiam notant, caſtigant mox, & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq́; inter opera ſpurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, vnum congeſta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. Cum aduesperaſcit, in alueo ſtrepunt minus ac minus, donec vna circumuolet eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc caſtrorum more. Tunc repente omnes conticeſcunt.

De fucis. CAP. XI.

DOmos primum plebeis exædificant, deinde regibus. Si ſperatur largior prouẽtus, adijciũtur contubernia & fucis. His cellarũ minime, ſed ipſi maiores apibus. Sunt autem fuci, ſine aculeo velut imperfectæ apes, nouiſſimæq́; à feſſis & iam emeritis inchoatæ, ſerotinus fœtus, & quaſi ſeruitia verarum apum. Quamobrem imperant iis, primosq́; in opera expellunt, tardantes ſine clementia puniunt. Neque in opere tantum, ſed in fœtu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior fuerit multitudo, eo maior fiet examinum prouentus. Cum mella cœperunt matureſcere, abigunt eos: multæq́ue ſingulos aggreſſæ trucidant. Nec id genus niſi vere conſpicitur. Fucus ademptis alis in alueum reiectus, ipſe cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas, magnificas, ſeparatas, tuberculo eminentes: quod ſi exprimatur, non gignuntur ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ, à ſingulorum ex pedum opere. Nihil horum ſtato tempore, ſed rapiunt diebus ſerenis munia. Et melle vno alteroue ad ſummum die cellas replent.

Quæ natura mellis. CAP. XII.

VEnit hoc ex aere, & maxime ſiderum exortu, præcipueq́; ipſo ſirio explendeſcẽte fit, nec omnino prius Vergiliarũ exortu ſublucanis tẽporibus. Itaq; tum prima aurora folia arborũ melle roſcida inueniuntur: ac ſi qui matutino ſub dio fuere, vnctas liquore veſtes, capillumq́ue concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus: vtinamq́; eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ qualis defluit primo: nunc vero è tanta cadens altitudine, multumq́; dum venit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, & in vtercidos cõgeſtus apũ (ore enim vomunt) ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq́; mutatus, magnam tamẽ cæleſtis naturæ voluptatem affert.

Quæ optima mella. CAP. XIII.

VBi optimus ſemper, vbi optimorum doliolis florũ conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Eſt autem initio mel (vt aqua) dilutum, & primis diebus feruet vt muſtum, ſeque purgat: viceſimo die craſſeſcit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum folijs.

Quæ genera mellis in ſingulis. CAP. XIIII.

SVmma quidem bonitatis natione conſtat (vt ſupra diximus) pluribus modis. Alibi enim faui cera ſpectabiles gignũtur, vt in Pelignis, Siciliæ: alibi mellis copia, vt in Creta, Cypro, Africa: alibi magnitudine, vt in ſeptẽtrionalibus, viſo iã in Germania octo pedũ longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocũq; tamẽ tractu terna ſunt mellis genera. Vernum ex floribus conſtructo fauo, quod ideo vocatur anthinum. Hoc quidam attingi vetant, vt largo alimento valida exeat ſoboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniã magna ſequatur vbertas magnorum ſyderum exortu. Præterea ſolſtitio, cum thymum & vua florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Eſt autem in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio, quoniam inopia cibi deſperant, moriunturq́; aut

84 Digitized by Google

effugiunt:contra copia ignauiam affert, ac iam melle non erithace paſcũtur.ergo diligentiores,ex hac vindemia xij. partem apibus relinquunt. Dies ſtatus inchoandi,vt quadã lege naturæ, ſi ſcire aut obſeruare homines velint.xxx.ab educto examine:ſereq; Maio menſe includitur hæc viudemia. Alterum genus eſt mellis æſtiui,quod ideo vocatur horæum, à tempeſtiuitate præcipua, ipſo ſirio explendeſcente poſt ſolſtitium diebus xxx.fere. Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt, niſi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortu ſyderis cuiuſcunque,ſed nobilium maxime, aut cæleſtis arcus, ſi non ſequantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radijs, medicamenta non mella gignuntur, oculis, vlceribus, interniſq; viſceribus dona cæleſtia. Quod ſi ſeruetur hoc ſirio exoriente, caſuque congruat in eundem diem (vt ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercurijue exortus, non alia ſuauitas, viſq; mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris fiat.*

* ſublimitas

Quomodo probentur mella. CAP. XV.

MEl plenilunio vberius capitur, ſerena die pinguius. In omni melle quod per ſe fluit, vt muſtum oleumq; appellaturq; acæton, maxime laudabile eſt. Aeſtiuum omne rutilũ, vt diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimũ exiſtimatur è thymo, coloris aurei, ſaporis gratiſſimi, quod fit palam doliolis, pingue, marino è rore ſpiſſum. Quod cõcreſcit autem, hoc minime laudatur. Thymoſum non coit, & tactu prætenuia fila mittit, quòd primum grauitatis argumentum eſt. Abrumpi ſtatim & reſilire guttas, vilitatis indicium habetur. Sequens probatio, vt ſit odoratum ex dulci acre, glutinoſum, perlucidum. Aeſtiua mellatione decimam partem Thaſio Dionyſio apibus relinqui placet, ſi pleni fuerint aluei: ſi minus, pro rata portione: aut ſi inanes, omnino non attingi. Huic vindemiæ Attici ſignum dedere initium caprificialem diem Vulcano ſacrum.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. CAP. XVI.

TErtium genus mellis, minime probatum, ſylueſtre, quod ericæum uocant. Conuehitur poſt primos autũni imbres, cum erice ſola floret in ſyluis, ob id harenoſo ſimile. Gignitur id maxime Arcturi exortu à pridie Idus Septemb. Quidam æſtinã mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo ſuperſint dies xiiij. & ab æquinoctio ad Vergiliarum occaſum diebus xlviij. plurima ſit erice. Athenienſes tetralicem appellant, Eubœa ſiſaram, quam putãt apibus eſſe gratiſſimam, fortaſſis quia nulla tunc alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine vindemiæ & Vergiliarum occaſu, idibus Nouemb. ferè includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet, & ſemper eas partes fauorũ, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus lx. ſomno aluntur ſine vllo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernũ tepidiore tractu iam vigilant: ſed etiam tunc alueo ſe continent, ſeruatoſq; in id tempus cibos repetunt. In Italia vero hoc idem à vergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquant. Aequitas quidem etiam in eis obſtringitur: feruntq; ſocietate fraudata alueos mori. In primis ergo pcipitur vt lauti puriq; eximant mella. & furem mulierumque menſes odere. Cum eximuntur mella, apes abigi fumo vtiliſſimum, ne iraſcantur, aut ipſæ auide vorent. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. nam niſi incubauere, fauos liuidos faciũt. Rurſus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrime ſentiunt mella, vel minimo cõtactu roris aceſcentia. Et ob id inter genera ſeruatur, quod acapnon vocant. Albũ mel non fit quod bithynium eſt, ſed oculis & vlceribus aptiſſimum exiſtimatur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apum enim coitus viſus eſt nunquam. Plures exiſtimauere oportere cõfici floribus compoſitis apte atq; vtiliter. Aliqui coitu vnius, qui rex in quoq; appellatur examine. Hunc eſſe ſolum marem, præcipua magnitudine, ne fatiſcat. Ideo fœtũ ſine eo non edi: apeſq; reliquas tanquam marem fœminas comitari, non tanquam ducem. quam probabilem alias ſententiã fucorum prouẽtus coarguit. Quæ enim ratio, vt idem coitus alios pfectos, imperfectos generet alios? Propior vero prior exiſtimatio fieret, ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores: quæ ceteras fugant. Oeſtrus vocatur hoc malum: quonam modo naſcens, ſi ipſæ fingunt? Quod certum eſt, gallinarum modo incubãt. Id quod excluſum eſt, primũ vermiculus videtur candidus, iacẽs tranſuerſus, adhærẽſq; ita vt paſcere videatur. Rex ſtatim mellei coloris, vt electo flore ex omni copia factus, neq; vermiculus, ſed ſtatim penniger. Cætera turba cũ formã capere cœpit, nymphæ vocãtur: vt fuci, ſirenes aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius q̃ pennas habeãnt, pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tẽpore procedente inſtillant cibos, atq; incubãt, tũ maxime murmurãtes caloris (vt putãt) faciẽdi gratia, neceſſarij excludẽdis pullis, donec ruptis mẽbranis, quæ ſingulos cingunt, ouorum modo vniuerſum agmen emergat. Spectatũ hoc Romæ conſularis cuiuſdã ſuburbano, alueis cornu laternæ tranſlucido factis. Fœtus intra xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibuſdã, qui vocatur clerus, amaræ duritia ceræ, cum fœtũ inde nõ eduxere morbo aut ignauia, aut infœcũditate naturali. Hic eſt abortus apũ. Protinus autem educti operantur quadam diſciplina cum matribus: regemq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur ne deſint. Poſtea ex his ſoboles, cum adulta eſſe cœpit, concordi ſuffragio deterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior ruffus quàm niger variuſque. Omnibus forma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris maior penna*

* ipſæ ſeſi gunt

pennæ breuiores, crura recta, ingreſſus celſior, in fronte macula quodam diademate candicãs. Multum etiã nitore à vulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CAP. XVII.

Q*Værat nunc aliquis, vnúſne Hercules fuerit, & quod Liberi patris ſepulchrum, et reliqua vetuſtatis ſitu obruta. Ecce in re parua, villiſq; noſtris annexa, cuius aſsidua copia eſt, non cõſtat inter autores: rex nullúſne ſolus habeat aculeũ, maieſtate tantum armatus, an dederit eum quidem natura, ſed vſum eius illis tantum negauerit. Illud conſtat, imperatorem aculeo non vti. Mira plebei circa eum obedientia. Cum procedit, vna eſt totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam lictoreſq;, aſſidui cuſtodes autoritatis. Procedit foras nõ niſi migraturo examine. Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum proceſſere, ſe quæq; proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant, validius fatigatum ex toto portant. Si qua laſſata deficit, aut forte aberrauit, odore perſequitur. Vbicunque ille conſedit, ibi cunctarum caſtra ſunt. Tunc oſtenta faciunt priuata ac publica, vua dependente in domibus templiſue, ſæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, ſuauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedere in caſtris Druſi imperatoris, cum proſperrime pugnatum apud Arbalonem eſt, haudquaquam perpetua aruſpicum coniectura, qui dirum id oſtentum exiſtimant ſemper. Duce prebenſo totum tenetur agmen, amiſſo dilabitur, migratque ad alios. Eſſe vtique ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiuſq; naſcẽtium domos diruunt, ſi prouentus deſperatur: tunc & fucos abigunt. Quanquam de ijs video dubitari, propriumq; ijs genus eſſe aliquos exiſtimare, ſicut furibus, grandiſſimis inter illas, ſed nigris, lataq; aluo: ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certum eſt, ab apibus fucos interfici. Vtique regem non habent. Sed quomodo ſine aculeo naſcantur, in quæſtione eſt. Humido vere melior fœtus, ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius alueí cibus, impetũ in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contra dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars quæ ſuis fauere ſentit, nõ appetit eum. Ex alijs quoq; ſæpe dimicant cauſis, eaſq; acies cõtrarias duo imperatores inſtruunt, maxime rixa in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſq; euocantibus: Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota diſcutitur. Reconciliantur vero lacte uel aqua mulſa.*

De genere apum, & quæ inimica apibus. CAP. XVIII.

A*Pes ſunt & ruſticæ ſylueſtreſque, horridæ aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo genera: Optimæ breues, variæque, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus ſimilitudo veſparum: etiamnum deterrimæ ex ijs piloſæ. In Ponto ſunt quædam albæ, quæ bis in menſe mella faciunt. Circa Thermodoontem autem fluuium duo genera: Aliarum quæ in arboribus mellificant: aliarum quæ ſub terra, triplici cerarum ordine vberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit ventri conſertum: Ad vnum ictum hoc infixo, quidam eas ſtatim emori putant. Aliqui non niſi intantum adacto, vt inteſtini quippiam ſequatur: ſed fucos poſtea eſſe, nec mella facere, velut caſtratis viribus, pariterque & nocere & prodeſſe deſinere. Eſt in exemplis, equos ab ijs occiſos. Odere fœdos odores, proculque fugiunt, ſed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infeſtant, ipſæ plurimorum animalium iniurijs obnoxiæ. Impugnant eos naturæ eiuſdem degeneres veſpæ atque crabrones, & è culicum genere qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Inſidiantur aquantibus ranæ, quæ maxima earum eſt operatio tum cum ſobolem faciunt. Nec hæ tantum quæ ſtagna riuoſque obſident, verum & rubetæ veniunt vltro: adrepenteſque foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolant, confeſtimque abripiuntur. Nec ſentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile ſe à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore ſi quis iuxta coquat, exanimantur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiũt. Index eorum triſtitia torpens, & cum ante fores in teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant, cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege ea peſte conſumpto, mæret plebs ignauo dolore: Non cibos conuehunt, non procedunt, triſti tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: alias ſpectantes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni ſubueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.*

De morbis apum. CAP. XIX.

S*Vnt & operis morbi: cum fauos non explent, cleron vocant. Iidem blapſigoniam, ſi fœtũ non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, qui pauidas alterno pulſat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maxime hoſtiles, cum præualuere vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolitans, peſtifer, nec vno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur: filis etiam araneoſa, quacunque inceſſit, alarum maxime lanugine obtexit. Naſcuntur & in ipſo ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florum ſatietate, verno maxime tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum, ſed omnia inſecta exanimantur, præcipue ſi capite vncto in ſole*

Digitized by Google

in ſole ponantur. Aliquãdo & ipſæ contrahunt mortis ſibi cauſas, quum ſenſere eximi mella auide vorantes. Cætero præparcæ, & quæ alioquin prodigas atq; edaces non ſecus ac pigras & ignauas proturbent. Nocent & ſua mella ipſis, illitæq; ab aduerſa parte moriuntur. Tot hoſtibus, tot caſibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expoſitum eſt. Remedia dicemus ſuis locis. Nunc enim ſermo de natura eſt.

De continendis apibus, & quomodo reparentur. CAP. XX.

Gaudent plauſu atq; tinnitu æris, eoq; conuocantur: Quo manifeſtum, auditus quoq; ineſſe ſenſum. Effecto opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæque in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longiſſima, vt proſpere inimica ac fortuita cadant, ſeptenis annis vniuerſa. Alueos nunquam vltra decem annos duraſſe proditur. Sunt qui mortuas, ſi intra tectum hyeme ſeruentur, deinde ſole verno torreãtur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiſcere. In totum vero amiſſas reparari vẽtribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, ſicut equorum veſpas atq; crabrones, ſicut aſinorum ſcarabeos, mutãte natura ex alijs quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadem prope natura quæ apibus.

De ueſpis & crabronibus. CAP. XXI.

Veſpæ in ſublimi è luto nidos faciunt, & in iis ceras: Crabrones in cauernis ac ſub terra. Et horũ omnium ſexangulæ cellæ, cætera autem è cortice & harena. Fœtus ipſe inæqualis vt barbaris, alius euolat, alius in nympha eſt, alius in vermiculo. Et autũno non verno oĩa ea. Plenilunio maxime creſcunt. Veſpæ quæ ichneumones vocantur (ſunt aũt minores q̃ aliæ) vnũ genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos ſuos ferunt: deinde illinunt, & ex iis incubando ſuum genus procreãt. Præterea omnes carne veſcuntur contra quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed veſpæ muſcas grandiores venãtur: & amputato iis capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum ſylueſtres, in arborum cauernis degunt: hyeme vt cætera inſecta conduntur: vita bimatum non tranſit. Ictus eorum haud temere ſine febri eſt. Autores ſunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores videntur, duo genera: Opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres quæ biennio durant, ii & clementes. Nidos vere faciunt fere quadrifores, in quibus opifices generẽtur. Iis educatis, alios deinde nidos maiores fingũt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & paſcunt eas. Latior matrum ſpecies, dubiumque an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his ſui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec veſparum generi reges aut examina: ſed ſubinde renouatur multitudo ſobole.

De bombycibus, & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam ueſtem inuenerit. CAP. XXII.

Quartum inter hæc genus eſt bombycum, in Aſſyria prouenientium, maius q̃ ſupradicta. Nidos luto fingũt, ſalis ſpecie, applicatos lapidi, tanta duritia, vt ſpiculis perforari vix poſſint. In iis & ceras largius q̃ apes faciunt, deinde maiorem vermiculum. Et alia horum origo è grãdiore vermiculo, gemina protendens ſui generis cornua. Hi erucæ ſunt. Fit deinde quod vocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in vi. menſibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumq; fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rurſusq; texere inuenit in Ceo mulier Pamphila Latoi filia, nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis, vt denudet fœminas veſtis.

De bombyce Coa. CAP. XXIII.

Bombycas & in Co inſula naſci tradunt, cupreſſi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decuſſum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq;, mox frigorũ impatientia villis inhorreſcere, & aduerſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab his cogi ſubigiq; vnguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Poſtea apprehenſam corpori inuolui nido volubili. Tum ab homine tolli, fictilibusq; vaſis tepore & furfurum eſca nutriri: atq; ita ſubnaſci ſui generis plumas, quibus veſtitos ad alia penſa dimitti. Quæ vero cœpta ſint lanificia, humore lenteſcere, mox in fila tenuari iunceo fuſo. Nec puduit has veſtes vſurpare etiam viros, leuitatem propter æſtiuã. In tantum à lorica gerenda diſceſſere mores, vt oneri ſint etiam veſtes. Aſſyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus.

De araneis, & generatione eorũ. CAP. XXIIII.

Araneorum his nõ abſurde iungatur natura, digna vel præcipua admiratiõe. Plura aũt ſunt genera, nec dictu neceſſaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellãtur, quorũ noxii morſus, corpus exiguum, varium, acuminatum, aſſultim ingredientiũ. Altera eorum ſpecies, nigri, prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi non texunt. Maiores in terra cauernis exigua veſtibula præpandunt. Tertium eorũdem genus erudita operatione conſpicuum. Orditur telas, tãtiq; operis materia vterus ipſius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtato tpe (vt Democrito placet) ſiue eſt quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato vngue, tam tereti filo, & tã æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere vſus. Texere à medio incipit, circinato orbe ſubtegmina adnectens: maculasq; paribus ſemper interuallis, ſed ſubinde creſcẽtibus ex

Digitized by Google

bus ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas ſcutulato rete graſſantes, quàm non ad hoc videtur pertinere cribratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipſa per ſe tenax ratio tramæ? quàm laxus ad flatus non ad reſpuenda quæ veniant ſinus, derelicta laſſo prætẽti ſumma parte, vt arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur: atque vt in plagis lineæ offenſæ præcipitant in ſinum? ſpecus ipſe qua concameratur architectura? & contra frigora quãto villoſior? quàm remotus à medio, aliudq; agẽti ſimilis, incluſus vero ſic, vt ſit necnè intus aliquis, cerni non poßit? Age firmitas quanta irrũpentibus ventis, quæ puluerũ mole degrauãtur? Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores, cum exercet artem & diſcit texere: Lõgitudo fili à culmine, ac rurſus à terra per illud ipſum velox reciprocatio, ſubitq; pariter ac fila deducit. Cum vero captura incidit, quàm vigilans & paratus ad curſum? licet extrema hæreat plaga, ſemp in medium currit, quia ſic maxime totum concutiendo implicat. Sciſſa protinus reficit ad polituram ſarciẽs. Nanq; & lacertarum catulos venãtur: hos primum tela inuoluentes, & tunc demum labra vtraq; morſu apprehendentes, amphitheatrali ſpectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno non texunt, nubilo texunt. Ideoque multæ araneæ imbrium ſigna ſunt. Fœminam putãt eſſe quæ texat, marem qui venatur: ita paria fieri merita coniugio. Aranei conueniunt clunibus: pariũt vermiculos ouis ſimiles. Nam nec horum differri poteſt genitura, quoniã inſectorum vix vlla alia narratio eſt. Pariunt autem oua ea in* telas & ſparſa, quia ſaliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero: qui vt emerſerit, matrem conſumit, ſæpe & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Conſummantur aranei quater ſeptenis diebus.

* tela, ſed ſparſa,

De ſcorpionibus. CAP. XXV.

Similiter his & ſcorpiones terreſtres, vermiculos ouorum ſpecie pariunt, ſimiliterq; pereunt: peſtis importuna veneni ſerpẽtium, niſi quod grauiore ſupplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus letali ſemper ictu, & fœminis fere in totum: viris autem matutino, exeuntes cauernis, prius quàm aliquo fortuito ictu ieiunum egerãt venenum. Semper cauda in ictu eſt, nulloq; momento meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus autor eſt, in nouem genera deſcriptis, per colores maxime ſupernacuos, quoniam non eſt ſcire, quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe, maresq; ſæuiſſimos. Nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incãduere ſolis ardoribus. Itemq; cum ſitiunt, inexplebiles potu. Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæuiora eſſe. Pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum Africæ voluere etiam auſtri faciunt, pandentibus brachia, vt remigia ſubleuantes. Apollodorus idem plane quibuſdã ineſſe pennas tradit. Sæpe Pſylli, qui reliquarum venena terrarum inuehentes, quæſtus ſui cauſa peregrinis malis impleuere Italiã, hos quoq; importare conati ſunt, ſed viuere intra Siculi cæli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in Italia, ſed innocui, multisq; aliis in locis, vt circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiam ſues, alioquin viuaciores contra venena talia: nigras quidẽ celerius, ſi in aquam ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in vino. Magnam aduerſitatem oleo merſis & ſtellionibus putãt eſſe, innocuis duntaxat iis, qui & ipſi carent ſanguine, lacertarum figura. Atq; ſcorpiones in totum nulli nocere, quibus non ſit ſanguis. Quidam & ab ipſis fœtum deuorari arbitrantur. Vnum modo relinqui ſolertiſſimum, & qui ſe ipſius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum vltorem, qui poſtremo genitores ſuperne conficiat. Pariuntur autem vndeni.

De ſtellionibus, & cicadis. CAP. XXVI.

Chamæleonum ſtelliones quodãmodo naturam habent, rore tantũ viuentes, præterq; araneis. Similis cicadis vita, quarũ duo genera. Minores, quæ primæ proueniunt, & nouiſſime pereunt ſunt autẽ mutæ. Sequens eſt volatu rara. Quæ canunt, vocantur achetæ: et quæ minores ex eis ſunt, tettigoniæ: ſed illæ magis canoræ. Mares canũt in vtroq; genere: fœminæ ſilent. Gentes veſcũtur iis ad orientem, etiam Parthi opibus abũdantibus. Ante coitũ mares præferunt, à coitu fœminas, ouis earum correptis quæ ſunt candida. Coitus ſupinis. Aſperitas præacuta in dorſo, qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primo vermiculus: dein ex eo quæ vocatur tettigometra, cuius cortice rupto circa ſolſtitia euolant, noctu ſemper. Primum nigræ atque duræ. Vnum hoc ex iis quæ viuunt, & ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile, & hoc in pectore quo rorem lambũt. Pectus ipſum fiſtuloſum: hoc canunt achetæ, vt diximus. De cætero in ventre nihil eſt. Excitatæ cum ſubuolant, humorem reddunt: quod ſolum argumẽtum eſt, rore eaſdem ali. Iiſdem ſolis nullum ad excremẽta corporis foramen. Oculi tã hebetes, vt ſi quis digitũ contrahens ac remittens iis appropinquet, trãſeant velut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: Surculariam, quæ ſit grandior: frumentariam, quam alij auenariam vocant. Apparet enim ſimul cum frumentis areſcentibus.

Cicadæ vbi nõ ſint, & ubi mutæ. CAP. XXVII.

Cicadæ nõ naſcuntur in raritate arborũ, idcirco ſunt Cyrenis circa oppidum, nec in campis, nec in frigidis aut vmbroſis nemoribus. Eſt quædam & iis locorũ differentia. In Mileſia regione paucis ſunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. At in Rhegino agro

ſilent

Digitized by Google

ſilent omnes: vltra flumen in Locrenſi canunt. Pennarum illis natura quæ apibus, ſed pro corpore amplior.

De pennis inſectorum, & ſcarabeorum generibus. CAP. XXVIII.

INſectorum quædam binas gerunt pinnas, vt muſcæ: quædam quaternas, vt apes. Membranis & cicadæ volant. Quaternas habẽt quæ aculeis in aluo armãtur. Nullum, cui telum in ore, pluribus quàm binis aduolat pennis. Illis enim vltionis cauſa datum eſt, his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiſcũt auulſæ. Nullum cui aculeus in aluo, bipẽne eſt. Quibuſdã pennarum tutelæ cruſta ſuperuenit, vt ſcarabeis, quorum tenuior fragiliorq́; penna. his negatus aculeus: ſed in quodam genere eorũ grãdi cornua prælonga, biſulcis dentata forcipibus, in cacumine cũ libuit ad morſum coeuntibus, infantũ etiam remedijs ex ceruice ſuſpenduntur. Lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorum genus, qui è fimo ingentcis pilas auerſis pedibus volutant, paruosq́; in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus ſui nidulantur. Volitant alij magno cũ murmure ac mugitu. Alij focos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno ſtridore vocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc vero compreſſu obumbratæ, non ante matura pabula, aut poſt defecta conſpicuæ. Ecoutrario tenebrarum alumna blattis vita, lucemq́ue fugiunt in balineis maxime humido vapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutili atque prægrandes ſcarabei tellurem aridam, fauosq́; paruæ ac fiſtuloſæ modo ſpongiæ, medicato melle fingunt. In Thracia iuxta Olynthum locus eſt paruus, in quo vnũ hoc animal exanimatur, ob hoc Cantharolethrus appellatus. Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura, nulli cauda niſi ſcorpioni. Hic eorum ſolus & brachia habet, & in cauda ſpiculum. Reliquorum quibuſdam aculeus in ore, vt aſilo, ſiue tabanum dici placet: item culicibus & quibuſdam muſcis. Omnibus autem his in ore & pro lingua ſunt hi aculei. Quibuſdam hebetes, neq; ad punctum, ſed ad ſuctum, vt muſcarum generi, in quo lingua euidens fiſtula eſt: Nec ſunt talibus dentes. Alijs cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, vt papilionibus. Quædam inſecta carent pennis, vt ſcolopendræ. Inſectorum pedes quibus ſunt, in obliquum mouentur. Quorundam extremi longiores foris curuantur, vt locuſtis.

De locuſtis. CAP. XXIX.

HAc pariunt in terram demiſſo ſpinæ caudæ, oua condenſa, autumni tpe. Ea durant hyeme ſub terra. Subſequenti anno exitu veris emittunt paruas, nigrãtes, & ſine cruribus, penniſq́; reptãtes. Itaq; vernis aquis intereũt oua, ſicco vere maior prouentus. Alij duplicem earum fœtum, geminumq́; exitum tradunt. Vergiliarũ exortu parere, deinde ad canis ortũ obire, & alias renaſci. Quidam Arcturi occaſu renaſci. Mori matres cũ pepererint, certum eſt, vermiculo ſtatim circa fauces innaſcẽte, qui eas ſtrangulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, ſerpẽtem (cũ libuit) necant ſingulæ, faucibus eius appræhenſis mordicus. Non naſcuntur niſi in planis & rimoſis locis. In India ternum pedum longitudinis eſſe tradũtur, cruribus & fœminibus ſerrarum vſum præbere cũ inaruerint. Eſt & alius earũ obitus. Gregatim ſublatæ vento in maria aut ſtagna decidunt. Forte hoc caſuq́; euenit, nõ (vt priſci exiſtimauere) madefactis nocturno humore alis. Iidẽ quippe nec volare eas noctibus ꝓpter frigora tradiderũt, ignari etiã longinqua maria ab ijs tranſiri, cõtinuata plurium dierũ (quod maxime miremur) fame quoq; quam propter externa pabula petere ſciunt. Deorum iræ peſtis ea intelligitur. Namq; et grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum ſtridore, vt aliæ alites credantur: ſolemq́; obumbrant, ſolicite ſuſpectãtibus populis, ne ſuas operiãt terras. Sufficiũt quippe vires, & tanquam parum ſit maria tranſiſſe, immenſos tractus permeant, diraq́; meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia vero morſu erodentes, & fores quoq́; tectorum. Italiam ex Africa maxime coortæ infeſtant, ſæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam eſt ter anno debellandi eas, primo oua obterendo, deinde fœtum, poſtremo adultas, deſertoris pœna in eũ qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referãt. Gracculos quoq; ob id colunt, aduerſo volatu occurrentes earum exitio. Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malũ. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earũ proficiſci ab occipitio videtur. Eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eoſq́; inter ſe terẽdo ſtridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, ſicut cicadæ circa ſolſtitium. Coitus locuſtarum, qui & inſectorum omnium qui coeunt, marem portante fœmina, in eum fœminarum vltimo caudæ reflexo, tardoq́; digreſſu. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis noſtratibus. CAP. XXX.

PLurima inſectorum vermiculum gignunt. Nam & formicæ ſimilẽ ouis uere: & hæ communicantes laborẽ vt apes: ſed illæ faciunt cibos, hæ condunt. Et ſi quis cõparet onera corporibus earũ, fateatur nullis portione uires eſſe maiores. Gerũt ea morſu. Maiora auerſæ poſtremis pedibus moliũtur, humeris obnixæ. Et ijs reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitũ diuidunt. Madefacta imbre proferũt atq; ſiccant. Operãtur & noctu plena luna. Eædem interlunio ceſſant. Iã in opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo conuehũt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nũdinis dantur. Quæ tunc earum concurſatio? quàm diligens cum obuijs quædam collocutio atq; percõtatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factã, ne quis

ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunq; aſſiduitas. Sepeliuntur inter ſe uiuentium ſola, præter hominem. Non ſunt in Sicilia pennatæ.

De Indicis. CAP. XXXI.

INdicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ in regione ſeptentrionalium Indorum, qui Dardæ uocantur. Ipſis color feliũ, magnitudo Aegypti luporum. Erutũ hoc ab iis tempore hyberno, Indi furantur æſtiuo feruore, conditis propter uaporem in cuniculos formicis: quæ tamẽ odore ſolicitatæ prouolãt, crebroq; lacerãt, quamuis præuelocibus camelis fugiẽtes. Tãta pernicitas feritasq; eſt cũ amore auri.

De diuerſitate inſectorum. CAP. XXXII.

MVlta autem inſecta & aliter naſcuntur, atq; in primis ex rore. Inſidet hic raphani folio primo uere, & ſpiſſatus ſole in magnitudinẽ milij cogitur. Inde porrigitur uermiculus paruus, & triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accreſcit, immobilis, duro cortice: ad tactum tantũ mouetur aranei. Hæc eruca quam chryſalidem appellant, rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno naſcentibus. CAP. XXXIII.

SIc quædã ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim coſſi tantũ in eo, ſed etiã tabani ex eo naſcũtur, et alia ubicunq; humor eſt nimius: ſicut intra hominem tæniæ tricenum pedum, aliquãdo & plurium longitudine. Iam in carne exanimi, & uiuentium quoq; hominũ capillo, qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clariſſimis Græciæ poetis, obiere. Hoc quidem & aues infeſtat, phaſianas uero interimit, niſi pulnerantes ſeſe. Pilos habentium aſinũ tantum immunẽ hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & ueſtis genere, præcipue lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoq; quaſdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, ĩuenio apud autores. Quippe cũ et ceræ id gignant, quod aĩalium minimum exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli, poſteriorum crurũ laſciuia petauriſtarum. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali, cui cibi exitus non eſt. CAP. XXXIIII.

EST animal eiuſdẽ turpitudinis, infixo ſemp ſanguini capite uiuẽs, atq; ita intumeſcẽs, unũ animalium cui cibi non ſit exitus: dehiſcitq; nimia ſatietatẽ, alimento ipſo moriens. Nunq̃ hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus oĩa. In ouibus & in capris hoc ſolũ. Aeque eſt mira ſanguinis & hirudinum generi in paluſtri aqua ſitis. Nanq; & hæ toto capite cõduntur. Eſt & volucre canibus peculiare ſuũ malum, aures maxime lancinans, quas defendi morſu non queunt.

De tineis & culicibus. CAP. XXXV.

IDem puluis in lanis et ueſte tineas creat, præcipue ſi araneus una includatur. Sitit enim & omnem humorẽ abſorbẽs, ariditatẽ ampliat. Hoc & in chartis naſcitur. Eſt earũ genus tunicas ſuas trahẽtiũ quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere, faciunt chryſalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides vermiculi ficorum & piri, & peuces, & cynacanthæ, & roſæ. Venenum hoc remedia ſecum habet. Alæ medẽtur, quibus demptis lætale eſt. Rurſus alia genera culicum aceſcens natura gignit. Quippe cum & in niue candidi reperiantur, & uetuſtiore uermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam & ipſa nix vetuſtate rubeſcit) hirti pilis, grandiores torpenteſq;.

De pyrali ſiue pyrauſta. CAP. XXXVI.

GIgnit aliqua & contrariũ naturæ elementum. Siquidẽ in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni maiores muſcæ magnitudinis uolat pẽnatũ quadrupes: appellatur pyralis, à quibuſdã pyrauſta. Quãdiu eſt in igne, uiuit: cũ euaſit longiore paulo uolatu emoritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa ſolſtitiũ defert aſinorũ effigie tenues mẽbranas: quibus erũpit uolucre quadrupes ſupradicti modo, nec vltra diẽ uiuit, unde hemerobion uocatur. Reliquis talium ab initio ad finẽ ſeptenarij ſunt numeri, culici & uermiculo ter ſepteni, corpus pariẽtibus quater ſepteni. Mutationes & in alias figuras tranſitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pẽnata, autumno fere moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muſcis humore exanimatis, ſi cinere condantur, redit uita.

Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra. CAP. XXXVII.

NVnc per ſingulas corporis partes, præter iam dicta, mẽbratim tractetur hiſtoria. Caput habent cuncta q̃ ſanguinẽ. In capite paucis aĩalium, nec niſi uolucribus, apices, diuerſi quidem generis. Phœnici plumarum ſerie, medio eo exeunte alio: pauonibus crinitis arbuſculis, ſtymphalidæ cirro: phaſianæ corniculis: præterea parræ, quæ ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui plicatilem criſtam dediſſet natura, per medium caput à roſtro reſidentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Balearicæ. Sed ſpectatiſſimum inſigne gallinaceis, corporeum, ſerratum: nec carnem id eſſe, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, uerum peculiare. Draconum enim criſtas qui viderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & ſerpentium varijs data ſunt modis: ſed quæ iure cornua intelligantur quadrupedum generi tantum. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina hiſtoria, fabuloſos reor. Nec alibi maior naturæ laſciuia. Luſit animalium armis. Sparſit hæc in ramos, vt ceruorum. Alijs ſimplicia tribuit, ut in eodem genere ſubulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitoſque emiſit ex ijs, vnde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis, ſed parua, nec fecit decidua. Conuoluta in anfra

ligere etiam dicuntur, & proſugere. Auditus cui hominũ primo negatus eſt, huic & ſermonis uſus ablatus: nec ſunt naturaliter ſurdi, vt non idem ſint & muti. In marinis oſtreis auditum eſſe, non eſt veriſimile, ſed ad ſonum mergere ſe ſolent. Ideo & ſilentium in mari piſcantibus.

Auditum & olfactũ eſſe piſcibus. CAP. LXX.

Piſces quidem, auditus nec membra habent nec foramina. audire tamẽ eos palã eſt: vtpote cum plauſu congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam viuarijs ſpectetur: & in piſcinis Cæſaris, genera piſcium ad nomen venire, quoſdam ſingulos. Itaque produntur etiam clariſſime audire, mugil, lupus, ſalpa, chromis, & ideo in uado uiuere. Olfactus iis eſſe manifeſte patet. Quippe nõ omnes eadem eſca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Quoſdam & ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus ſcopuli, piſcator expellit, velut ſui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quoſdam odores, vt ſæpiam uſtam, & polypum, quæ ideo conijciuntur in naſſas. Sentinæ quidam nauium odorem procul fugiunt, maxime tamen piſcium ſanguinem. Non poteſt petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus reſilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore ſerpentes fugantur, ſed maxime ſtyracis: Origani, aut calcis, aut ſulphuris, formicæ necantur. Culices acida petunt, ad dulcia non aduolant.

Tactum cõmunẽ eſſe omnibus. CAP. LXXI.

Tactus ſenſus omnibus eſt, etiam quibus nullus alius: nam & oſtreis & terreſtribus vermibus quoque. Exiſtimauerim omnibus ſenſum & guſtatus eſſe. Cur enim alios alia ſapores appetunt? in quo vel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, aliæ roſtri aduncitate carpunt, alia latitudine ruunt, alia acumine excauant, alia ſugunt, alia lambunt, ſorbent, mandunt, uorant. Nec minor uarietas in pedum miniſterio, ut rapiant, diſtrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem ſcabere non ceſſent.

Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. CAP. LXXII.

Venenis capreæ et coturnices (ut diximus) pingueſcunt, placidiſſima aĩalia: at ſerpẽtes ouis, ſpectanda quidem draconũ arte. Aut enim ſolida hauriunt, ſi iam fauces capiunt, quæ deinde in ſemet cõuoluti frangunt intus, atque ita putamina* excutiunt: aut ſi tenerior eſt & catuli adhuc ætas, orbe apprehenſa ſpiræ, ita ſenſim uehementerq; præſtringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, ſorbeant. Simili modo auibus deuoratis ſolidis, cõtentione plumas & oſſa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpẽtes, cum occaſio eſt, uinum præcipue appetunt, cum alioquin exiguo indigeãt potu. Eædem minimo & pene nullo cibo, cum adſeruantur incluſæ: ſicuti aranei quoque alioqui ſuctu uiuentes. Ideo nullum interit fame aut ſiti uenenatũ. Nam neque calor his, neque ſanguis, neque ſudor, quæ auiditatem naturali ſale augent. In quo genere omnia magis exitialia, ſi ſuum genus edere antequam noceant. Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingiorum et ſatyrorum genus: mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromit. Et quod formicis in annum ſolenne eſt, his in dies uel horas.

*extuſſiunt

De cibo & potu quorundam. CAP. LXXIII.

Vnum aĩal digitos habentiũ herba alitur, lepus: ſed & fruge ſolidipedes, & è biſulcis ſues omni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolutatio propria. Serratorum dentium carniuora ſunt oĩa. Vrſi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt & apibus, cancris etiam & formicis: Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pingueſcit, ideo ſal illis aptiſſimus: item veterina, quanquam & fruge & herba: ſed ut bibere ſecedunt. Ruminant, præter iam dicta, ſylueſtrium cerui, cum à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quàm ſtantia, & hyeme magis quàm æſtate, ſeptenis fere menſibus. Pontici quoque mures ſimili modo remandunt. In potu, quibus ſerrati dentes, lambunt: Et mures hi uulgares, quamuis ex alio genere ſint. Quibus cõtinui dentes, ſorbẽt, ut equi, boues. Neutrum urſi, ſed aquam quoq; morſu uorant. In Africa maior pars ferarum æſtate non bibunt, inopia imbriũ: Quam ob cauſam capti mures Libyci, ſi biberint, moriuntur. Oxygen perpetuo* ſitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium. Nãque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris ueſicis. Incidunt in eadem Africa pardi condenſa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereũtia deſiliunt, atq; è uolucrum ſede graſſantur. Feles quidem quo ſilentio, q̃ lenibus ueſtigiis obrepunt auibus? quàm occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt? Excremẽta ſua effoſſa obruũt terra, intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.

*ſitientẽ Africa generat, ex natura loco potu carente.

Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant. CAP. LXXIIII.

Ergo & alios quoſdam ſenſus eſſe quàm ſupradictos, haud difficulter apparet. Sũt enim quædam his bella amicitiæque, vnde & affectus, præter illa quæ de quibuſque eorum ſuis diximus locis. Diſſident. olores & aquilæ: Coruus & chlorion noctu inuicem oua exquirentes: ſimili modo coruus & miluus, illo præripiente huic cibos: Cornices & noctua: Aquila & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellatur auium: Noctua & cæteræ minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtela & cornix: Turtur & pyralis: Ichneumones veſpæ, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ, inuicem fœtibus inſidiantes. Aegithus auis minima cum aſino. Spinetis enim ſe ſcabendi cauſa atterens, nidos eius diſſipat

Digitized by Google

diſſipat: quod adeo pauet, ut uoce omnino rudentis audita, oua eijciat, pulli ipſi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & Nili angues: muſtelæ et ſues. Aeſalon uocatur paruus auis, oua corui frãgens, cuius pulli infeſtantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipſamq́; uellit. Quod vbi viderunt corui, contra auxiliantur, uelut aduerſus communem hoſtem. Et acanthis in ſpinis uiuit, idcirco aſinos & ipſa odit, flores ſpinæ deuorantes. Aegithum uero anthus in tantum, ut ſanguinem eorum credant non coire, multisque ob id ueneficijs infament. Diſſident thoes & leones, & minima æque ac maxima. Formicoſam arborem ſorices cauent. Librat araneus ſe filo in caput ſerpentis porrectæ ſub vmbra arboris ſuæ: tantaque ui morſu cerebrum apprehendit, vt ſtridens ſubinde ac uertigine rotata, ne filum quidem deſuper pendentis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem eſt. Rurſus amici pauones & columbæ, turtures & pſittaci, merulæ & turdi, cornix & ardeolæ, contra uulpium genus communibus inimicitijs. Harpe & miluus contra triorchin. Quin & affectus indicia ſunt etiam in ſerpentibus, immitiſſimo animalium genere. Dicta ſunt quæ Arcadia narrat de domino à dracone ſeruato, & agnita uoce hominis. De aſpide miraculum Philarcho reddatur: Is enim autor eſt, cum ad menſam cuiuſdam ueniens in Aegypto aleretur aſſidue, enixam catulos, quorum ab uno filium hoſpitis interemptum: illam reuerſam ad conſuetudinem cibi intellexiſſe culpam, & necem intuliſſe catulo, nec poſtea in tectum id reuerſam.

De ſomno animalium. CAP. LXXV.

SOmni quæſtio non obſcuram coniectationem habet. In terreſtribus oĩa quæ cor habent, dormire manifeſtum eſt. Aquatilia quoq; exiguum quidem etiam qui de cæteris dubitant, dormire tamen exiſtimant: non oculorum argumẽto, quia nõ habent genas, uerũ ipſa quiete cernuntur placida ceu ſoporata, neque aliud q̃ caudas mouentia, & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piſcium in uado, ut manu ſæpe tollantur. Nam delphini balenæq́; ſtertentes etiam audiuntur. Inſecta quoque dormire ſilentio apparet, quia nec luminibus quidẽ admotis excitẽtur. Homo genitus p̃mitur ſomno per aliquot menſes: deinde longior in dies vigilia. Somniat ſtatim infans. Nã & pauore expergiſcitur, & ſuctũ imitatur. Quidam uero nunq̃, quibus mortiferũ fuiſſe ſignũ contra conſuetudinem ſomniũ, inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus & diuerſis refertus documentis, utrúmne ſint aliqua præſcita animi quieſcẽtis, qua fiant ratione, an fortuita res ſit, vt pleraq;. Et ſi exẽplis agatur, profecto paria fiant. A uino & à cibis proxima, atq; in redormitione uana eſſe uiſa, prope cõuenit. Eſt aũt ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus. Præter hominẽ ſomniare equos, canes, boues, pecora, capras, palam eſt. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De ijs quæ oua gignunt, incertum eſt, ſed dormire ea certum. Verum ad inſecta tranſeamus. Hæc nanque reſtant immenſæ ſubtilitatis animalia.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XI.

RESTANT immenſæ ſubtilitatis animalia: quando aliqui ea neque ſpirare, & ſine ſanguine eſſe etiam prodiderunt.

De inſectorum genere. CAP. I.

MVlta hæc & multigena, terreſtriũ uolucrũq; uita. Alia p̃ennata, ut apes: alia utroq; modo, ut formicæ: aliqua et p̃enis et pedibus carentia. Et iure oĩa inſecta appellata ab inciſuris, q̃ nunc ceruicũ loco, nunc pectorũ atq; alui p̃cincta ſeparant mẽbra, tenui modo fiſtula cohærẽtia. Aliquibus uero non tota inciſura eas ambiente rugas, ſed in aluo, aut ſuperne tantum, imbricatis flexilibus uertebris, nuſquam alibi ſpectatiore naturæ rerum artificio.

De ſubtilitate in his naturæ. CAP. II.

IN magnis ſiquidem corporibus, aut certe maioribus facilis officina ſequaci materia fuit. In his tam paruis, atq; tam nullis, quæ ratio, quãta uis, q̃ inextricabilis perfectio? Vbi tot ſenſus collocauit in culice? & ſunt alia dictu minora. Sed ubi uiſum in eo prætendit? ubi guſtatũ applicauit? ubi odoratũ inſeruit? ubi uero truculentã illã & portione maximã uocẽ ingenerauit? qua ſubtilitate pennas adnexuit: prælongauit pedũ crura? diſpoſuit ieiunã caueã uti aluũ, auidã ſanguinis, et potiſſimũ humani ſitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio? Atq; ut in capaci cũ cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq́; fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad perforanda robora cum ſono teſte dentes affixit, potiſſimũq; è ligno cibatũ fecit? Sed turrigeros elephantorũ miramur humeros, taurorumq́; colla, & truces in ſublime iactus, tigriũ rapinas, leonũ iubas, cũ rerũ natura nuſquam magis q̃ in minimis tota ſit. Quapropter quæſo, ne hæc legentes, quoniam ex his ſpernunt multa, etiam relata faſtidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil poſſit uideri ſuperuacuum.

Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinẽ. CAP. III.

INſecta multi negarũt ſpirare, idq́; rõne p̃ſuadentes, quoniã uiſceri ĩteriori nexus ſpirabilis nõ ineſſet: Itaq; uiuere ut fruges, arboresq́;: ſed plurimũ intereſſe, ſpiret aliquid an uiuat. Eadem de cauſa nec ſanguinẽ ijs eſſe, qui ſit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Iidẽ enim & uocem eſſe his negãt, in tanto murmure apum, cicadarũ

ſono,& alijs quæ ſuis æſtimabuntur locis. Nam mihi contuenti ſe perſuaſit rerum natura,nihil incredibile exiſtimare de ea. Nec uideo cur magis poſſint non trahere animam talia, & uiuere, quàm ſpirare ſine viſceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamuis arcente ſpiritum denſitate,& altitudine humoris. Volare quidem aliqua,& animatu carere in ipſo ſpiritu viuentia,habere ſenſum uictus,generationis, operis, atque etiam de futuro curam: & quamuis non ſint membra, quæ uelut carina ſenſus inuehant, eſſe tamen his auditum,olfactum, guſtatum, eximia præterea naturæ dona, ſolertiam, animum, artem,quis facile crediderit? Sanguinem non eſſe his fateor, ſicut ne terreſtribus quidem cunctis, verum ſimile quiddam. Vt ſepiæ in mari ſanguinis uicem atramentum obtinet,purpurarum generi infector ille ſuccus:ſic & inſectis quiſquis eſt uitalis humor,hic erit & ſanguis, donec exiſtimatio ſua cuique ſit. Nobis propoſitum eſt,naturas rerum manifeſtas indicare,non cauſas indicare dubias.

De corpore eorum. CAP. IIII.

INſecta,ut intelligi poſſit,non uidentur neruos habere, nec oſſa, nec ſpinas, nec cartilaginem, nec pinguia,nec carnes, ne cruſtam quidem fragilem, vt quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis: ſed mediæ cuiuſdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti ſimile, neruo mollius,in reliquis partibus ſiccius uerius quàm durius. Et hoc ſolum his eſt, nec præterea aliud. Nihil intus, niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. Itaque diuulſis præcipua uiuacitas,& partium ſingularum palpitatio. Quia quæcunque eſt ratio uitalis, illa non certis ineſt membris, ſed toto in corpore, minime tamen capite: ſolumque non mouetur, niſi cum pectore auulſum. In nullo genere plures ſunt pedes. Ex quibus ex his plurimi, diutius uiuunt diuulſa,vt in ſcolopendris uidemus. Habent autem oculos: præterque è ſenſibus tactum atque guſtatum. aliqua & odoratum, pauca & auditum.

De apibus. CAP. V.

SEd inter omnia ea principatus apibus, & iure præcipua admiratio,ſolis ex eo genere hominum cauſa genitis. Mella contrahunt,ſuccumque dulciſſimum atque ſubtiliſſimum,ac ſaluberrimum. Fauos confingunt et *ceras. Illæ ad uſus uitæ laborem tolerant,opera conficiunt,Rempublicam habent,conſilia priuatim ad duces gregatim: & quod maxime mirum ſit,mores habent. Præterea cum ſint neq; manſueti generis,neq; feri,tamen tanta eſt natura rerum, vt prope ex umbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciæ induſtriæq; tantæ comparemus neruos? quas uires? quos ratione medius fidius uiros? hoc certe præſtantioribus, quo nihil nouere niſi commune. Non ſit de anima quæſtio, conſtet & de ſanguine,quantulum tamen eſſe in tantulis poteſt. Aeſtimemus poſtea ingenium.

*ceras,mille ad uſus uitæ. Laborem

Qui ordo naturæ in eis. CAP. VI.

HYeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niueſque, & aquilonum flatus perferendos vires? Sanè & inſecta omnia,ſed minus diu,quæ parietibus noſtris occultata mature tepeſiunt. Circa apes aut temporum locorumue ratio mutata eſt, aut errauerunt priores. Conduntur à Vergiliarum occaſu,ſed latent ultra exortum:adeo non ad ueris initiū, vt dixere,nec ut quiſquā in Italia de alueis exiſtimat. Ante fabas florentes non exeūt ad opera & labores, nullusque cum per cælum licuit,ocio perit dies. Primum fauos conſtruunt,ceram fingunt,hoc eſt, domos cellasq; faciunt. Deinde ſobolem,poſtea mella, ceram ex floribus,melliginem è lacrymis arborum quæ glutinum pariunt,ſalicis,ulmi,harūdinis,ſucco, gummi, reſina. His primum alueum ipſum intus totum, vt quodam tectorio illinunt,& alijs amarioribus ſuccis contra aliarum beſtiolarum auiditates:id ſe facturas conſciæ,quod concupiſci poſſit. His deinde fores quoque latiores circumſtruunt.

De uocabulis operis. CAP. VII.

PRima fundamenta comoſin uocant periti,ſecunda piſſoceron,tertia propolin,inter coria ceraſque,magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima,ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam venit,picantium modo ceu dilutior, ceræ initium plerunque è mitiore gummi. Propolis craſſioris iam materiæ additis floribus,nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obſtruuntur, odore & ipſa etiamnum graui, ut qua pleriq; pro galbano utantur. Præter hæc conuehitur erithace,quam aliqui ſandaracam,alij cerinthum uocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis. Gignitur autem rore uerno,& arborum ſucco,gummi modo,africi minor,auſtri flatu nigrior,aquilonibus melior & rubens,plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem eſſe dicit, futuræ meſſis indicium,ſed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. CAP. VIII.

CEras ex omnium arborum ſatorumq; floribus confingūt,excepta rumice et chenopode. Herbarum hæc genera. Falſo excipitur & ſpartū, quippe cum in Hiſpania multa in ſpartarijs mella herbam eā ſapiant. Falſo & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certū eſt. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidē, non modo corporibus,inſidunt. Operantur intra ſexaginta paſſus. Et ſubinde conſumptis in proximo floribus, ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione, excubant ſupinæ, vt alas à rore protegant.

De amatoribus earum. CAP. IX.

NE quis miretur amore earū captos, Ariſtomachū Solēſem duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe: Philiſcū uero Thaſium in deſertis apes

colentem

Digitized by Google

colentem Agrium coguominatum:qui ambo ſcripſere de his.

Ratio operis. CAP. X.

Ratio operis hæc:Interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum, noctu quies in matutinũ, donec vna excitet gemino aut triplici bõbo, vt buccino aliquo. Tunc vniuerſæ prouolant, ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim ventos imbresq́; & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (& hoc inter præſcita habent) cum agmen ad opera proceſſit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis. quibus eſt earum adoleſcẽtia, ad opera exeunt, & ſupradicta cõuehunt: ſeniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro: totaq; onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ atq; exonerant. Sũt enim intus quoq; officia diuiſa. Aliæ ſtruũt, aliæ poliunt, aliæ ſuggerũt, aliæ cibum comparant ex eo quod allatum eſt. Neque enim ſeparatim veſcuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orſa ea concameratione aluei, textumq́; vel vſque ad ſumma tecta deducunt, limitibus binis circa ſingulos arcus, vt alijs intrẽt, alijs exeãt. Faui ſuperiore parte affixi, & paululum etiã lateribus ſimul hærent, & pẽdent vna. Alueum nõ contingunt, nũc obliqui, nunc rotundi, qualiter popoſcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à ſolo fornicatis, ne deſit aditus ad ſarciendum. Primi fere tres verſus inanes ſtruunt, ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouiſſimi maxime implentur melle, ideoq; auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captant. Si cooriatur procella, appræhenſi põduſculo lapilli ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta vero terram volant in aduerſo flatu vepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantiũ inertiam notant, caſtigant mox, & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera ſpurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, vnum congeſta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. Cum aduesperaſcit, in alueo ſtrepunt minus ac minus, donec vna circumuolet eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc caſtrorum more. Tunc repente omnes conticeſcunt.

De fucis. CAP. XI.

Domos primum plebeis exædificant, deinde regibus. Si ſperatur largior prouẽtus, adijciũtur contubernia & fucis. His cellarũ minime, ſed ipſi maiores apibus. Sunt autem fuci, ſine aculeo velut imperfectæ apes, nouiſſimæq́; à feſſis & iam emeritis inchoatæ, ſerotinus fœtus, & quaſi ſeruitia verarum apum. Quamobrem imperant iis, primosq́; in opera expellunt, tardantes ſine clementia puniunt. Neque in opere tantum, ſed in fœtu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior fuerit multitudo, eo maior fiet examinum prouentus. Cum mella cœperunt matureſcere, abigunt eos: multæque ſingulos aggreſſæ trucidant. Nec id genus niſi vere conſpicitur. Fucus ademptis alis in alueum reiectus, ipſe cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas, magnificas, ſeparatas, tuberculo eminentes: quod ſi exprimatur, non gignuntur ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ, à ſingulorum ex pedum opere. Nihil horum ſtato tempore, ſed rapiunt diebus ſerenis munia. Et melle vno alteroue ad ſummum die cellas replent.

Quæ natura mellis. CAP. XII.

Venit hoc ex aere, & maxime ſiderum exortu, præcipueq́; ipſo ſirio explendeſcẽte fit, nec omnino prius Vergiliarũ exortu ſublucanis tẽporibus. Itaq; tum prima aurora folia arborũ melle roſcida inueniuntur: ac ſi qui matutino ſub dio fuere, vnctas liquore veſtes, capillumque concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus: vtinamq́; eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ qualis defluit primo: nunc vero è tanta cadens altitudine, multumq́; dum venit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, & in vterculos cõgeſtus apũ (ore enim vomunt) ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq́; mutatus, magnam tamẽ cæleſtis naturæ voluptatem affert.

Quæ optima mella. CAP. XIII.

Ibi optimus ſemper, vbi optimorum doliolis florũ conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Eſt autem initio mel (vt aqua) dilutum, & primis diebus feruet vt muſtum, ſeque purgat: viceſimo die craſſeſcit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum folijs.

Quæ genera mellis in ſingulis. CAP. XIIII.

Summa quidem bonitatis natione conſtat (vt ſupra diximus) pluribus modis. Alibi enim faui cera ſpectabiles gignũtur, vt in Pelignis, Siciliæ: alibi mellis copia, vt in Creta, Cypro, Africa: alibi magnitudine, vt in ſeptẽtrionalibus, viſo iã in Germania octo pedũ longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocũq; tamẽ tractu terna ſunt mellis genera. Vernum ex floribus conſtructo fauo, quod ideo vocatur anthinum. Hoc quidam attingi vetant, vt largo alimento valida exeat ſoboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniã magna ſequatur vbertas magnorum ſyderum exortu. Præterea ſolſtitio, cum thymum & vua florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Eſt autem in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio, quoniam inopia cibi deſperant, moriunturq́; aut

effugiunt:contra copia ignauiam affert, ac iam melle non erithace paſcūtur.ergo diligentiores,ex hac vindemia xij. partem apibus relinquunt. Dies ſtatus inchoandi,vt quadā lege naturæ, ſi ſcire aut obſeruare homines velint.xxx.ab educto examine:fereq; Maio menſe includitur hæc vindemia. Alterum genus eſt mellis æſtiui,quod ideo vocatur horæum, à tempeſtiuitate præcipua, ipſo ſirio explendeſcente poſt ſolſtitium diebus xxx.fere. Immenſa circa hoc* ſubtilitas (* ſublimitas) naturæ mortalibus patefacta eſt, niſi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortu ſyderis cuiuſcunque,ſed nobilium maxime, aut cæleſtis arcus, ſi non ſequantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radijs, medicamenta non mella gignuntur, oculis, vlceribus, internisq; viſceribus dona cæleſtia. Quod ſi ſeruetur hoc ſirio exoriente, caſuque congruat in eundem diem (vt ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercurijue exortus,non alia ſuauitas,visq; mortalium malis è morte vocandis,quàm diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. CAP. XV.

Mel plenilunio vberius capitur, ſerena die pinguius.In omni melle quod per ſe fluit,vt muſtum oleumq;,appellaturq; acæton, maxime laudabile eſt. Aeſtiuum omne rutilū,vt diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimū exiſtimatur è thymo,coloris aurei,ſaporis gratiſſimi,quod fit palam doliolis, pingue,marino è rore ſpiſſum. Quod cōcreſcit autem, hoc minime laudatur. Thymoſum non coit, & tactu prætenuia fila mittit, quòd primum grauitatis argumentum eſt. Abrumpi ſtatim & reſilire guttas,vilitatis indicium habetur.Sequens probatio, vt ſit odoratum ex dulci acre,glutinoſum, perlucidum. Aeſtiua mellatione decimam partem Thaſio Dionyſio apibus relinqui placet, ſi pleni fuerint aluei:ſi minus,pro rata portione:aut ſi inanes,omnino non attingi. Huic vindemiæ Attici ſignum dedere initium caprificialem diem Vulcano ſacrum.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. CAP. XVI.

Tertium genus mellis,minime probatum,ſyluestre,quod ericæum uocant.Conuehitur poſt primos autūni imbres,cum erice ſola floret in ſyluis,ob id harenoſo ſimile.Gignitur id maxime Arcturi exortu à pridie Idus Septemb.Quidam æſtiuā mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo ſuperſint dies xiiij.& ab æquinoctio ad Vergiliarum occaſum diebus xlviij. plurima ſit erice. Athenienſes tetralicem appellant, Eubœa ſiſaram,quam putāt apibus eſſe gratiſſimam, fortaſſis quia nulla tunc alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine vindemiæ & Vergiliarum occaſu, idibus Nouemb.ferè includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet, & ſemper eas partes fauorū, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus lx.ſomno aluntur ſine vllo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernū tepidiore tractu iam vigilant:ſed etiam tunc alueo ſe continent, ſeruatosq; in id tempus cibos repetunt. In Italia vero hoc idem à vergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquant. Aequitas quidem etiam in eis obſtringitur: feruntq; ſocietate fraudata alueos mori. In primis ergo pcipitur vt lauti puriq; eximant mella.& furem mulierumque menſes odere. Cum eximuntur mella, apes abigi fumo vtiliſſimum, ne iraſcantur,aut ipſæ auide vorent. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera.nam niſi incubauere,fauos liuidos faciūt. Rurſus nimio fumo inficiuntur:quarum iniuriam celerrime ſentiunt mella, vel minimo cōtactu roris aceſcentia. Et ob id inter genera ſeruatur, quod acapnon vocant. Albū mel non fit quod bithynum eſt,ſed oculis & vlceribus aptiſſimum exiſtimatur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apum enim coitus viſus eſt nunquam. Plures exiſtimauere oportere cōfici floribus compoſitis apte atq; vtiliter. Aliqui coitu vnius,qui rex in quoq; appellatur examine. Hunc eſſe ſolum marem, præcipua magnitudine,ne fatiſcat.Ideo fœtū ſine eo non edi:apesq; reliquas tanquam marem fœminas comitari,non tanquam ducem.quam probabilem alias ſententiā fucorum prouētus coarguit.Quæ enim ratio,vt idem coitus alios pfectos,imperfectos generet alios? Propior vero prior exiſtimatio fieret,ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores:quæ cæteras fugant.Oeſtrus vocatur hoc malum:quonam modo naſcens,ſi* ipſæ fingunt? (* ipſæ ſe fingunt) Quod certum eſt, gallinarum modo incubāt. Id quod excluſum eſt, primū vermiculus videtur candidus,iacēs tranſuerſus,adhærēsq; ita vt paſcere videatur.Rex ſtatim mellei coloris, vt electo flore ex omni copia factus,neq; vermiculus,ſed ſtatim penniger.Cætera turba eū formā capere cœpit, nymphæ vocātur: vt fuci,ſirenes aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius q̄ pennas habeāt, pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus.Tēpore procedente inſtillant cibos, atq; incubāt,tū maxime murmurātes caloris (vt putāt) faciēdi gratia, neceſſarij excludēdis pullis,donec ruptis mēbranis,quæ ſingulos cingunt, ouorum modo vniuerſum agmen emergat.Spectatū hoc Romæ conſularis cuiuſdā ſuburbano,alueis cornu laternæ tranſlucido factis. Fœtus intra xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibuſdā,qui vocatur clerus,amaræ duritia ceræ,cum fœtū inde nō eduxere morbo aut ignauia,aut infœcūditate naturali.Hic eſt abortus apū. Protinus autem educti operantur quadam diſciplina cum matribus:regemq; iuuenem æqualis turba comitatur.Reges plures inchoantur ne deſint.Poſtea ex his ſoboles, cum adulta eſſe cœpit, concordi ſuffragio deterrimos necant,ne diſtrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior ruffus quàm niger variusque. Omnibus forma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris maior

pennæ

pennæ breuiores, crura recta, ingreſſus celſior, in fronte macula quodam diademate candicãs. Multum etiã nitore à vulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CAP. XVII.

QVarat nunc aliquis, vnúſne Hercules fuerit, & quod Liberi patris ſepulchrum, et reliqua vetuſtatis ſitu obruta. Ecce in re parua, villiſq; noſtris annexa, cuius aſſidua copia eſt, non cõſtat inter autores: rex nullúmne ſolus habeat aculeũ, maieſtate tantum armatus, an dederit eum quidem natura, ſed vſum eius illis tantum negauerit. Illud conſtat, imperatorem aculeo non vti. Mira plebei circa eum obedientia. Cum procedit, vna eſt totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam lictoresq; , aſſidui cuſtodes autoritatis. Procedit foras nõ niſi migraturo examine. Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum proceſſere, ſe quæq; proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant, validius fatigatum ex toto portant. Si qua laſſata deficit, aut forte aberrauit, odore perſequitur. Vbicunque ille conſedit, ibi cunctarum caſtra ſunt. Tunc oſtenta faciunt priuata ac publica, vna dependente in domibus templiſúe, ſæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, ſuauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedere in caſtris Druſi imperatoris, cum proſperrime pugnatum apud Arbalonem eſt, haudquaquam perpetua aruſpicum coniectura, qui dirum id oſtentum exiſtimant ſemper. Duce prehenſo totum tenetur agmen: amiſſo dilabitur, migratq́ue ad alios. Eſſe vtique ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiusq; naſcẽtium domos diruunt, ſi prouentus deſperatur: tunc & fucos abigunt. Quanquam de ijs video dubitari, propriumq; ijs genus eſſe aliquos exiſtimare, ſicut furibus, grandiſſimis inter illas, ſed nigris, lataq; aluo: ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certum eſt, ab apibus fucos interfici. Vtique regem non habent. Sẽd quomodo ſine aculeo naſcantur, in quæſtione eſt. Humido vere melior fœtus, ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus, impetũ in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contra dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars quæ ſuis fauere ſentit, nõ appetit eum. Ex alijs quoq; ſæpe dimicant cauſis, eaſq; acies cõtrarias duo imperatores inſtruunt, maxime rixa in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſq; euocantibus: Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota diſcutitur. Reconciliantur vero lacte uel aqua mulſa.

De genere apum, & quæ inimica apibus. CAP. XVIII.

ATes ſunt & ruſticæ ſylueſtreſque, horridæ aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo genera: Optimæ breues, variæque, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus ſimilitudo veſparum: etiamnum deterrimæ ex ijs piloſæ. In Ponto ſunt quædam albæ, quæ bis in menſe mella faciunt. Circa Thermodoontem autem fluuium duo genera: Aliarum quæ in arboribus mellificant: aliarum quæ ſub terra, triplici cerarum ordine vberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit ventri conſertum: Ad vnum ictum hoc infixo, quidam eas ſtatim emori putant. Aliqui non niſi in tantum adacto, vt inteſtini quippiam ſequatur: ſed fucos poſtea eſſe, nec mella facere, velut caſtratis viribus, pariterque & nocere & prodeſſe deſinere. Eſt in exemplis, equos ab ijs occiſos. Odere fœdos odores, proculque fugiunt, ſed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infeſtant, ipſæ plurimorum animalium iniurijs obnoxiæ. Impugnant eos naturæ eiuſdem degeneres veſpæ atque crabrones, & è culicum genere qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Inſidiantur aquantibus ranæ, quæ maxima earum eſt operatio tum cum ſobolem faciunt. Nec hæ tantum quæ ſtagna riuoſque obſident, verum & rubetæ veniunt vltro: adrepenteſque foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolant, confeſtimque abripiuntur. Nec ſentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile ſe à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore ſi quis iuxta coquat, exanimantur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiũt. Index eorum triſtitia torpens, & cum ante fores in teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant, cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege ea peſte conſumpto, mæret plebs ignauo dolore: Non cibos conuehunt, non procedunt, triſti tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: alias ſpectantes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni ſubueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

De morbis apum. CAP. XIX.

SVnt & operis morbi: cum fauos non explent, cleron vocant. Iidem blapſigoniam, ſi fœtũ non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, qui pauidas alterno pulſat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maxime hoſtiles, cum præualuere vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolitans, peſtifer, nec vno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur: filis etiam araneoſis, quacunque inceſſit, alarum maxime lanugine obtexit. Naſcuntur & in ipſo ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florum ſatietate, verno maxime tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum, ſed omnia inſecta exanimantur, præcipue ſi capite vncto in ſole

Digitized by Google

in ſole ponantur. Aliquãdo & ipſæ contrahunt mortis ſibi cauſas, quum ſenſere eximi mella auide vorantes. Cætero præparcæ, & quæ alioquin prodigas atq; edaces non ſecus ac pigras & ignauas proturbent. Nocent & ſua mella ipſis, illitæq; ab aduerſa parte moriuntur. Tot hoſtibus, tot caſibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expoſitum eſt. Remedia dicemus ſuis locis. Nunc enim ſermo de natura eſt.

De continendis apibus, & quomodo reparentur. CAP. XX.

G*Audent plauſu atq; tinnitu æris, eoq; conuocantur: Quo manifeſtum, auditus quoq; ineſſe ſenſum. Effecto opere, educto fætu, functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæque in aperto, & in altum data gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longiſſima, vt proſpere inimica ac fortuita cadant, ſeptenis annis vniuerſa. Alueos nunquam vltra decem annos duraſſe proditur. Sunt qui mortuas, ſi intra tectum hyeme ſeruentur, deinde ſole verno torreãtur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiſcere. In totum vero amiſſas reparari vẽtribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, ſicut equorum veſpas atq; crabrones, ſicut aſinorum ſcarabeos, mutãte natura ex alijs quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadem prope natura quæ apibus.*

De ueſpis & crabronibus. CAP. XXI.

V*Eſpæ in ſublimi è luto nidos faciunt, & in us ceras: Crabrones in cauernis ac ſub terra. Et horũ omnium ſexangulæ cellæ, cætera autem è cortice & harena. Fœtus ipſe inæqualis vt barbaris, alius euolat, alius in nympha eſt, alius in vermiculo. Et autũno non verno oĩa ea. Plenilunio maxime creſcunt. Veſpæ quæ ichneumones vocantur (ſunt aũt minores q̃ aliæ) vnũ genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos ſuos ferunt: deinde illinunt, & ex ijs incubando ſuum genus procreãt. Præterea omnes carne veſcuntur contra quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed veſpæ muſcas grandiores venãtur: & amputato ijs capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum ſylueſtres, in arborum cauernis degunt: hyeme vt cætera inſecta conduntur: vita bimatum non tranſit. Ictus eorum haud temere ſine febri eſt. Autores ſunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores videntur, duo genera: Opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres quæ biennio durant, ij & clementes. Nidos vere faciunt fere quadrifores, in quibus opifices generẽtur. Iis educatis, alios deinde nidos maiores fingũt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & paſcunt eas. Latior matrum ſpecies, dubiumque an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his ſui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum antem, nec veſparum generi reges aut examina: ſed ſubinde renouatur multitudo ſobole.*

De bombycibus, & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam ueſtem inuenerit. CAP. XXII.

Q*Vartum inter hæc genus eſt bombycum, in Aſſyria prouemens, maius q̃ ſupradicta. Nidos luto fingũt, ſalis ſpecie, applicatos lapidi, tanta duritia, vt ſpiculis perforari vix poſſint. In ijs & ceras largius q̃ apes faciunt, deinde maiorem vermiculum. Et alia horum origo è grãdiore vermiculo, gemina protendens ſui generis cornua. Hi erucæ ſunt. Fit deinde quod vocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in vi. menſibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumq; fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rurſusq; texere inuenit in Ceo mulier Pamphila Latoi filia, nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis, vt denudet fœminas veſtis.*

De bombyce Coa. CAP. XXIII.

B*Ombycas & in Co inſula naſci tradunt, cupreſſi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decuſſum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq;, mox frigorũ impatientia villis inhorreſcere, & aduerſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab his cogi ſubigiq; vnguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Poſtea apprahenſam corpori inuolui nido volubili. Tum ab homine tolli, fictilibusq; vaſis tepore & furfurum eſca nutriri: atq; ita ſubnaſci ſui generis plumas, quibus veſtitos ad alia penſa dimitti. Quæ vero cœpta ſint lanificia, humore lenteſcere, mox in fila tenuari iunceo fuſo. Nec puduit has veſtes vſurpare etiam viros, leuitatem propter æſtiuã. In tantum à lorica gerenda diſceſſere mores, vt oneri ſint etiam veſtes. Aſſyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus.*

De araneis, & generatione eorũ. CAP. XXIIII.

A*Raneorum his nõ abſurde iungatur natura, digna vel præcipua admiratiõe. Plura aũt ſunt genera, nec dictu neceſſaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellãtur, quorũ noxij morſus, corpus exiguum, varium, acuminatum, aſſultim ingredientiũ. Altera eorum ſpecies, nigri, prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi non texunt. Maiores in terra cauernis exigua veſtibula præpandunt. Tertium eorũdem genus erudita operatione conſpicuum. Orditur telas, tãtiq; operis materiæ vterus ipſius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtato tpe (vt Democrito placet) ſiue eſt quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato vngue, tam tereti filo, & tã æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere vſus. Texere à medio incipit, circinato orbe ſubtegmina adnectens: maculasq; paribus ſemper interuallis, ſed ſubinde creſcẽtibus ex*

Digitized by Google

bus ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas ſcutulato rete graſſantes, quàm non ad hoc videtur pertinere cribratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipſa per ſe tenax ratio tramæ? quàm laxus ad flatus non ad reſpuenda quæ veniant ſinus, derelicta laſſo prætēti ſumma parte, vt arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur: atque vt in plagis lineæ offenſæ præcipitant in ſinum? ſpecus ipſe quà concameratur architectura? & contra frigora quāto villoſior? quàm remotus à medio, aliudq; agēti ſimilis, incluſus vero ſic, vt ſit necnè intus aliquis, cernı non poſſit? Age firmitas quanta irrūpentibus ventis, quà puluerū mole degrauātur? Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores, cum exercet artem & diſcit texere: Lōgitudo fili à culmine, ac rurſus à terra per illud ipſum velox reciprocatio, ſubitq; pariter ac fila deducit. Cum vero captura incidit, quàm vigilans & paratus ad curſum? licet extrema hæreat plaga, ſemp in medium currit, quia ſic maxime totum concutiendo implicat. Sciſſa protinus reficit ad polituram ſarciēs. Nanq; & lacertarum catulos venātur: hos primum tela inuoluentes, & tunc demum labra vtraq; morſu appræhendentes, amphitheatrali ſpectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno non texunt, nubilo texunt. Ideoque multa araneæ imbrium ſigna ſunt. Fœminam putāt eſſe quæ texat, marem qui venatur: ita paria fieri merita coniugio. Aranei conueniunt clunibus: pariūt vermiculos ouis ſimiles. Nam nec horum differri poteſt genitura, quoniā inſectorum vix vlla alia narratio eſt. Pariunt autem oua ea in telas & ſparſa, quia ſaliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero: qui vt emerſerit, matrem conſumit, ſæpe & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Conſummantur aranei quater ſeptenis diebus.*

* tela, ſed ſparſa,

De ſcorpionibus. CAP. XXV.

Similiter his & ſcorpiones terreſtres, vermiculos ouorum ſpecie pariunt, ſimiliterq; pereunt: peſtis importuna veneni ſerpētium, niſi quod grauiore ſupplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus letali ſemper ictu, & fœminis fere in totum: viris autem matutino, exeuntes cauernis, prius quàm aliquo fortuito ictu ieiunum egerāt venenum. Semper cauda in ictu eſt, nulloq; momento meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab ijs candidum fundi Apollodorus autor eſt, in nouem genera deſcriptis, per colores maxime ſupervacuos, quoniam non eſt ſcire, quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe, maresq; ſæuiſſimos. Nam coitum ijs tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incāduere ſolis ardoribus. Itemq; cum ſitiunt, inexplebiles potu. Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæuiora eſſe. Pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum Africæ voluere etiam auſtri faciunt, pandentibus brachia, vt remigia ſubleuantes. Apollodorus idem plane quibuſdā ineſſe pennas tradit. Sæpe Pſylli, qui reliquarum venena terrarum inuehentes, quæſtus ſui cauſa peregrinis malis impleuere Italiā, hos quoq; importare conati ſunt. ſed viuere intra Siculi cæli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in Italia, ſed innocui, multiſq; alijs in locis, vt circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiam ſues, alioquin viuaciores contra venena talia: nigras quidē celerius, ſi in aquam ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in vino. Magnam aduerſitatem oleo merſis & ſtellionibus putāt eſſe, innocuis duntaxat ijs, qui & ipſi carent ſanguine, lacertarum figura. Atq; ſcorpiones in totum nulli nocere, quibus non ſit ſanguis. Quidam & ab ipſis fœtum deuorari arbitrantur. Vnum modo relinqui ſolertiſſimum, & qui ſe ipſius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum vltorem, qui poſtremo genitores ſuperne conficiat. Pariuntur autem vndeni.

De ſtellionibus, & cicadis. CAP. XXVI.

Chamæleonum ſtelliones quodāmodo naturam habent, rore tantū viuentes, præterq; araneis. Similis cicadis vita, quarū duo genera. Minores, quæ primæ proueniunt, & nouiſſime pereunt ſunt autē mutæ. Sequens eſt volatu rara. Quæ canunt, vocantur achetæ: et quæ minores ex eis ſunt, tettigoniæ: ſed illæ magis canoræ. Mares canūt in vtroq; genere: fœminæ ſilent. Gentes veſcūtur ijs ad orientem, etiam Parthi opibus abūdantibus. Ante coitū mares præferunt, à coitu fœminas, ouis earum correptis quæ ſunt candida. Coitus ſupinis. Aſperitas præacuta in dorſo, qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primo vermiculus: dein ex eo quæ vocatur tettigometra, cuius cortice rupto circa ſolſtitia euolant, noctu ſemper. Primum nigræ atque duræ. Vnum hoc ex ijs quæ viuunt, & ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile, & hoc in pectore quo rorem lambūt. Pectus ipſum fiſtuloſum: hoc canunt achetæ, vt diximus. De cætero in ventre nihil eſt. Excitatæ cum ſubuolant, humorem reddunt: quod ſolum argumētum eſt, rore eaſdem ali. Iiſdem ſolis nullum ad excremēta corporis foramen. Oculi tā hebetes, vt ſi quis digitū contrahens ac remittens ijs appropinquet, trāſeant velut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: Surcularium, quæ ſit grandior: frumentariam, quam alij auenariam vocant. Apparet enim ſimul cum frumentis areſcentibus.

Cicadæ vbi nō ſint, & ubi mutæ. CAP. XXVII.

Cicadæ nō naſcuntur in raritate arborū, idcirco ſunt Cyrenis circa oppidum, nec in campis, nec in frigidis aut vmbroſis nemoribus. Eſt quadam & ijs locorū differentia. In Mileſia regione paucis ſunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. At in Rhegino agro ſilent

Digitized by Google

ſilent omnes: vltra flumen in Locrenſi canunt. Pennarum illis natura quæ apibus, ſed pro corpore amplior.

De pennis inſectorum, & ſcarabeorum generibus. CAP. XXVIII.

INſectorum quædam binas gerunt pinnas, vt muſcæ: quædam quaternas, vt apes. Membranis & cicadæ volant. Quaternas habēt quæ aculeis in aluo armātur. Nullum, cui telum in ore, pluribus quàm binis aduolat pennis. Illis enim vltionis cauſa datum eſt, his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiſcūt auulſæ. Nullum eni aculeus in aluo, bipēne eſt. Quibuſdā pennarum tutelæ cruſta ſuperuenit, vt ſcarabeis, quorum tenuior fragiliorq; penna. his negatus aculeus: ſed in quodam genere eorū grādi cornua prælonga, biſulcis dentata forcipibus, in cacumine cū libuit ad morſum coeuntibus, infantū etiam remedijs ex ceruice ſuſpenduntur. Lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorum genus, qui è fimo ingenteis pilas auerſis pedibus volutant, paruosq; in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus ſui nidulantur. Volitant alij magno cū murmure ac mugitu. Alij focos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno ſtridore vocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & eluuium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc vero compreſſu obumbratæ, non ante matura pabula, aut poſt deſecta conſpicuæ. Econtrario tenebrarum alumna blattis vita, lucemque fugiunt in balineis maxime humido vapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutili atque prægrandes ſcarabei tellurem aridam, fauosq; paruæ ac fiſtuloſæ modo ſpongiæ, medicato melle fingunt. In Thracia iuxta Olynthum locus eſt paruus, in quo vnū hoc animal exanimatur, ob hoc Cantharolethrus appellatus. Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura, nulli cauda niſi ſcorpioni. Hic eorum ſolus & brachia habet, & in cauda ſpiculum. Reliquorum quibuſdam aculeus in ore, vt aſilo, ſiue tabanum dici placet: item culicibus & quibuſdam muſcis. Omnibus autem his in ore & pro lingua ſunt hi aculei. Quibuſdam hebetes, neq; ad punctum, ſed ad ſuctum, vt muſcarum generi, in quo lingua euidens fiſtula eſt: Nec ſunt talibus dentes. Alijs cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, vt papilionibus. Quædam inſecta carent pennis, vt ſcolopendræ. Inſectorum pedes quibus ſunt, in obliquum mouentur. Quorundam extremi longiores foris curuantur, vt locuſtis.

De locuſtis. CAP. XXIX.

HAe pariunt in terram demiſſo ſpinæ caule, oua condenſa, autumni tpe. Ea durant hyeme ſub terra. Subſequenti anno exitu veris emittunt paruas, nigrātes, & ſine cruribus, pennisq; reptātes. Itaq; vernis aquis intereūt oua, ſiccο vere maior prouentus. Alij duplicem earum fœtum, geminumq; exitum tradunt. Vergiliarū exortu parere, deinde ad canis ortū obire, & alias renaſci. Quidam Arcturi occaſu renaſci. Mori matres cū pepererint, certum eſt, vermiculo ſtatim circa fauces innaſcēte, qui eas ſtrangulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, ſerpētem (cū libuit) necant ſingulæ, faucibus eius appræhenſis mordicus. Non naſcuntur niſi in planis & rimoſis locis. In India ternum pedum longitudinis eſſe tradūtur, cruribus & fœminibus ſerrarum vſum præbere cū inaruerint. Eſt & alius earū obitus. Gregatim ſublatæ vento in maria aut ſtagna decidunt. Forte hoc caſuq; euenit, nō (vt priſci exiſtimauere) madefactis nocturno humore alis. Iidē quippe nec volare eas noctibus ꝑpter frigora tradiderūt, ignari etiā longinqua maria ab iis tranſiri, cōtinuata plurium dierū (quod maxime miremur) fame quoq; quam propter externa pabula petere ſciunt. Deorum iræ peſtis ea intelligitur. Nanq; et grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum ſtridore, vt aliæ alites credantur: ſolemq; obumbrant, ſolicite ſuſpectātibus populis, ne ſuas operiāt terras. Sufficiūt quippe vires, & tanquam parum ſit maria tranſiſſe, immenſos tractus permeant, diraq; meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia vero morſu erodentes, & fores quoq; tectorum. Italiam ex Africa maxime coortæ infeſtant, ſæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam eſt ter anno debellandi eas, primo oua obterendo, deinde fœtum, poſtremo adultas, deſertoris pœna in eū qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referāt. Graculos quoq; ob id colunt, aduerſo volatu occurrentes earum exitio. Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malū. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earū proficiſci ab occipitio videtur. Eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eosq; inter ſe terēdo ſtridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, ſicut cicadæ circa ſolſtitium. Coitus locuſtarum, qui & inſectorum omnium qui coeunt, marem portante fœmina, in eum fœminarum vltimo caudæ reflexo, tardoq; digreſſu. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis noſtratibus. CAP. XXX.

PLurima inſectorum vermiculum gignunt. Nam & formicæ ſimilē ouis uere: & hæ communicantes laborē vt apes: ſed illæ faciunt cibos, hæ condunt. Et ſi quis cōparet onera corporibus earū, fateatur nullis portione uires eſſe maiores. Gerūt ea morſu. Maiora auerſæ poſtremis pedibus moliūtur, humeris obnixæ. Et iis reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitū diuidunt. Madefacta imbre proferūt atq; ſiccant. Operātur & noctu plena luna. Eædem interlunio ceſſant. Iā in opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo conuehūt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nūdinis dantur. Quæ tunc earum concurſatio? quàm diligens cum obuijs quædam collocutio atq; percōtatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factā, ne quis

ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunq; aſſiduitas. Sepeliuntur inter ſe uiuentium ſola, præter hominem. Non ſunt in Sicilia pennatæ.

De Indicis. CAP. XXXI.

INdicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ in regione ſeptentrionalium Indorum, qui Dardæ uocantur. Ipſis color feliũ, magnitudo Aegypti luporum. Erutũ hoc ab ijs tempore hyberno, Indi furantur æſtiuo feruore, conditis propter uaporem in cuniculos formicis: quæ tamẽ odore ſolicitatæ prouolãt, crebroq́; lacerãt, quamuis præuelocibus camelis fugiẽtes. Tãta pernicitas feritasq́; eſt cũ amore auri.

De diuerſitate inſectorum. CAP. XXXII.

MVlta autem inſecta & aliter naſcuntur, atq; in primis ex rore. Inſidet hic raphani folio primo uere, & ſpiſſatus ſole in magnitudinẽ milij cogitur. Inde porrigitur uermiculus paruus, & triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accreſcit, immobilis, duro cortice: ad tactum tantũ mouetur aranei. Hæc eruca quam chryſalidem appellant, rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno naſcentibus. CAP. XXXIII.

SIc quædã ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim coſſi tantũ in eo, ſed etiã tabani ex eo naſcũtur, et alia ubicunq; humor eſt nimius: ſicut intra hominem tæniæ tricenum pedum, aliquãdo & plutiũ longitudine. Iam in carne exanimi, & uiuentium quoq; hominũ capillo, qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clariſſimis Græciæ poetis, obiere. Hoc quidem & aues infeſtat, phaſianas uero interimit, niſi pulueranteſ ſeſe. Pilos habentium aſinũ tantum immunẽ hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & ueſtis genere, præcipue lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoq; quaſdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, ĩuenio apud autores. Quippe cũ et ceræ id gignant, quod aĩalium minimum exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli, poſteriorum crurũ laſciuia petauriſtarum. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali, cui cibi exitus non eſt. CAP. XXXIIII.

EST animal eiuſdẽ turpitudinis, infixo ſemp̃ ſanguini capite uiuẽs, atq; ita intumeſcẽs, unũ animalium cui cibi non ſit exitus: dehiſcitq́; nimia ſatietatẽ, alimento ipſo moriens. Nunq̃ hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus oĩa. In ouibus & in capris hoc ſolũ. Aeque eſt mira ſanguinis & hirudinum generi in paluſtri aqua ſitis. Nanq; & hæ toto capite cõduntur. Eſt & volucre canibus peculiare ſuũ malum, aures maxime lancinans, quæ defendi morſu non queunt.

De tineis & culicibus. CAP. XXXV.

IDem puluis in lanis et ueſte tineas creat, præcipue ſi araneus una includatur. Sitit enim & omnem humorẽ abſorbẽs, ariditatẽ ampliat. Hoc & in chartis naſcitur. Eſt earũ genus tunicas ſuas trahẽtiũ quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere, faciunt chryſalidem. Picarios culices caprificus generat. Cantharides vermiculi ficorum & piri, & peuces, & cynacanthæ, & roſæ. Venenum hoc remedia ſecum habet. Alæ medẽtur, quibus demptis lætale eſt. Rurſus alia genera culicum aceſcens natura gignit. Quippe cum & in niue candidi reperiantur, & uetuſtiore uermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam & ipſa nix vetuſtate rubeſcit) hirti pilis, grandiores torpenteſq́;.

De pyrali ſiue pyrauſta. CAP. XXXVI.

GIgnit aliqua & contrariũ naturæ elementum. Siquidẽ in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni maiores muſcæ magnitudinis uolat pẽnatũ quadrupes: appellatur pyralis, à quibuſdã pyrauſta. Quãdiu eſt in igne, uiuit: cũ euaſit longiore paulo uolatu emoritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa ſolſtitiũ defert aſinorũ effigie tenues mẽbranas: quibus erũpit uolucre quadrupes ſupradicti modo, nec vltra diẽ uiuit, unde hemerobion uocatur. Reliquis talium ab initio ad finẽ ſeptenarij ſunt numeri, culici & uermiculo ter ſepteni, corpus pariẽtibus quater ſepteni. Mutationes & in alias figuras tranſitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pẽnata, autumno fere moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muſcis humore exanimatis, ſi cinere condantur, redit uita.

Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra. CAP. XXXVII.

NVnc per ſingulas corporis partes, præter iam dicta, mẽbratim tractetur hiſtoria. Caput habent cuncta q̃ ſanguinẽ. In capite paucis aĩalium, nec niſi uolucribus, apices, diuerſi quidem generis. Phœnici plumarum ſerie, medio eo exeunte alio: pauonibus crinitis arbuſculis, ſtymphalidæ cirro: phaſianæ corniculis: præterea parræ, quæ ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui plicatilem criſtam dediſſet natura, per medium caput à roſtro reſidentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Balearicæ. Sed ſpectatiſſimum inſigne gallinaceis, corporeum, ſerratum: nec carnem id eſſe, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, uerum peculiare. Draconum enim criſtas qui viderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & ſerpentium varijs data ſunt modis: ſed quæ iure cornua intelligantur quadrupedum generi tantum. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina hiſtoria, fabuloſos reor. Nec alibi maior naturæ laſciuia. Luſit animalium armis. Sparſit hæc in ramos, vt ceruorum. Alijs ſimplicia tribuit, ut in eodem genere ſubulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitoſque emiſit ex ijs, vnde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis, ſed parua, nec fecit decidua. Conuoluta in anfra

n ctum

87

ctum arietum generi, ceu ceſtus daret: infeſta tauris. In hoc quidem genere, & fœminis tribuit: in multis, tantum maribus. Rupicapris in dorſum adunca, damis in aduerſum. Erecta autem, rugarumque ambitu contorta, & in leue faſtigium exacuta (ut lyras diceres) ſtrepſiceroti, quem addacem Africa appellat. Mobilia eadem (ut aures) Phrygiæ armentis. Troglodytarum, in terram directa: qua de cauſa obliqua ceruice paſcuntur. Alijs ſingula, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Iamque alijs ad incurſum robuſta, alijs ad ictum, alijs adunca, alijs redũca, alijs ad iactum, pluribus modis, ſupina, conuerſa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad ſcabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter, corporea hæc, ſicut ceraſtis, aliquando & ſingula. Cochleis ſemper bina, & ut prætendantur, ac reſiliant. Vrorum cornibus barbari ſeptentrionales potant, urnaſq; binas capitis unius cornua implent. Alij præfixa* haſtilia cuſpidant. Apud nos in laminas ſecta tranſlucent, atque etiam lumen incluſum latius fundunt, multaſque alias ad delitias conferuntur, nunc tincta, nunc ſublita, nunc quæ ceroſtrota picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta ſunt. Ceruis tantum tota ſolida, & omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis, cornua unguendo aruina, medentur agricolæ. Adeoq; ſequax natura eſt, ut in ipſis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, atque inciſa naſcentium in diuerſas partes torqueantur, vt ſingulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plerunque ſunt, ut in pecore: multis ouium nulla, nec ceruarum, nec quibus multifidi pedes, nec ſolidipedum ulli: excepto aſino Indico, qui uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit, nulli ſuperne primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua abſumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dentes habent, ut neque mares, nec tamen cornua. Cæterorum oſſibus adhærent, ceruorum tantum cutibus enaſcũtur. Capita piſcibus portiõe corporum maxima, fortaſſis ut mergantur. Oſtrearum generi nulla, nec ſpongijs, nec alijs fere quibus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretũ caput eſt, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, iam quidem promiſcue maribus ac fœminis, apud intonſas utique gentes: Atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis, Galliæ comatæ, ut tamen ſit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconij carentes eo gignuntur, ſicut in Cauno lienoſi. Et quædam animalium naturaliter caluent, ſicut ſtruthiocameli, & corui aquatici, quibus apud Græcos nomen eſt inde. Defluuium eorum in muliere rarum, in ſpadonibus non uiſum, nec in ullo ante Veneris uſum. Nec infra cerebrum, aut infra uerticem, aut circa tempora, atque aures. Caluitium uni tantum animalium homini, præterquam innatum. Canicies homini tantum et equis, ſed homini ſemper à priori parte capitis, tum deinde ab auerſa. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis oſſa plana, tenuia, ſine medullis, ſerratis pectinatim ſtructa cõpagibus. Perfracta nõ queũt ſolidari: ſed exempta modice non ſunt letalia, in vicem eorum ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe urſis, duriſſima pſittacis, ſuo diximus loco. Cerebrum omnia habẽt animalia quæ ſanguinem: etiam in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant ſanguine, vt polypi. Sed homo portione maximum et humidiſſimum, omniumque uiſcerum frigidiſſimum, duabus ſupra ſubterq; membranis uelatum, quarum alterutram rumpi mortiferum eſt. Cætero uiri quàm fœminæ maius. Hominibus hoc ſine ſanguine, ſine venis, & reliquis ſine pingui. Aliud eſſe quàm medullã, eruditi docent, quoniam coquendo dureſcat. Omnium cerebro medio inſunt oſſicula parua. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum ſermonis exordium. Hoc eſt uiſcerum excelſiſſimum, proximumq; cælo capitis, ſine carne, ſine cruore, ſine ſordibus: hanc habent ſenſus arcem: huc uenarum omnis à corde uis tendit, hic deſinit: hic culmen altiſſimum, hic mentis eſt regimen. Omnium autem animalium in priora pronum, quia & ſenſus ante nos tendunt. Ab eo proficiſcitur ſomnus, hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Ceruis in capite ineſſe uermiculi, ſub lingua inanitate, & circa articulum qua caput iungitur, numero uiginti produntur. Aures homini tantũ immobiles. Ab ijs Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendium, margaritis depẽdentibus. In oriente quidem & uiris aurum geſtare eo loci decus exiſtimatur. Animalium alijs maiores, alijs minores. Ceruis tantum ſciſſæ, ac uelut diuiſæ: ſoricibus piloſæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto uitulo marino atq; delphino, & quæ cartilaginea appellauimus, & uiperis. Hæ cauernas tantum habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinum quem tamen audire manifeſtum eſt. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti ſono. Quonam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus veſtigia habent, cum olfaciant ſagaciſſime. Pennatorum animalium buboni tantum & oto, plumæ uelut aures, cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo ſquamigeris atque ſerpentibus. In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: feſſis marcidæ, micantes pauidis, ſubrectæ furẽtibus, reſolutæ ægris. Facies homini tantum, cæteris os aut roſtra. Frons & alijs, ſed homini tantum triſticiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index. In aſcenſu eius ſupercilia homini, & pariter & alterne mobilia, & in ijs pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant faſtum. Superbia alibi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiusq; inuenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet. Subiacent oculi, pars corporis precioſiſſima, & qui lucis uſu uitam diſtinguãt à morte. Nõ omnibus ani-

malium

*his pila cuſp.

malium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdam concharum dubij. Pectines enim, ſi quis digitos aduerſum hiãtes eos moueat, contrahuntur ut uidentes. Et ſolenes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis viſus non eſt, oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentam detrahat membranam. Et inter aues ardeolarum genere, quos leucos uocant, altero oculo carere tradunt. Optimi augurij, cum ad auſtrum uolant, ſeptentrionemúe. Solui enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locuſtis, nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculorum uicem cornicula bina prætentatu implent. Nec lumbricis ulli ſunt, uermiumúe generi. Oculi homini tantum diuerſi colore, cæteris in ſuo cuiq; genere ſimiles. Et equorum quibuſdam glauci, ſed in homine numeroſiſſimæ uarietatis atque differentiæ, grandiores, modici, parui, prominẽtes, quos hebetiores putãt: conditi, quos clariſſime cernere, ſicut in colore caprinos. Præterea alij contuentur longinqua, alij niſi prope admota non cernunt. Multorum uiſus fulgore ſolis cõſtat, nubilo die non cernentium, nec poſt occaſus. Alij interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernũt. De geminis pupillis, aut quibus noxij uiſus eſſent, ſatis diximus. Cæſij in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæſari, nec alij genitorum mortalium, fuiſſe naturã: ut expergefactus noctu pauliſper, haud alio modo quàm luce clara cõtueretur omnia, paulatim tenebris ſeſe obducentibus. Diuo Auguſto equorum modo glauci fuere, ſupráque hominem albicantis magnitudinis. Quam ob cauſam diligẽtius ſpectari eos, iracunde ferebat. Claudio Cæſari ab angulis cãdore carnoſo, ſanguineis uenis ſubinde ſuffuſi: Caio principi rigentes: Neroni niſi cum conniueret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere, in ijs duo omnino qui contra comminationem aliquam non conniuerent, & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis eſt homini. Pleriſque uero naturale, ut nictare non ceſſent, quos pauidiores accepimus. Oculus unicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neq; ulla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, ſed homini maxime, id eſt, moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, tranſuerſi, limi, ſummiſſi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur,* humectant, conniuent. Hinc illæ miſericordiæ lacrymæ. Hos cum oſculamur, animum ipſum uidemur attingere. Hinc fletus, et rigantes ora riui. Quis ille humor eſt, in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Animo autem uidemus, animo cernimus: oculi, ceu uaſa quædam, uiſibilem eius partem accipiunt, atque tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus uiſu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multiq; hominum, quod Corybantian Græci dicunt. Tenuibus multisque membranis eos natura compoſuit, calloſis

* nictant

contra frigora caloreſq; in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lacrymationum ſaliuis, lubricos propter incurſantia & mobiles. Media eorũ cornea feneſtrauit pupilla, cuius anguſtiæ nõ ſinunt uagari incertam aciem, & uelut canali dirigunt, obiterq; incidentia facile declinãt: alijs nigri, alijs* atri, alijs ruffi, alijs glauci coloris orbibus circundatis, ut habili mixtura & accipiatur circuniecto candore lux, & temperato repercuſſu non obſtrepat. Adeoq; ijs abſoluta vis ſpeculi, ut tam parua illa pupilla, totam imaginem reddat hominis. Ea cauſa eſt, ut pleræq; alitũ è manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quòd effigiẽ ſuam in ijs cernẽtes, uelut ad cognata deſideria ſua tẽdunt. Veterina tantum quædã, ad incremẽta lunæ morbos ſentiunt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatur. Poſt uiceſimũ annum multis reſtitutus eſt viſus. Quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus nullo oculorum uitio: multis repẽte ablatus ſimili modo, nulla præcedẽte iniuria. Venas ab ijs pertigere ad cerebrũ, peritiſſimi autores tradunt: ego ad ſtomachum crediderim. Certe nulli ſine redundatione eius, eruitur oculus. Morientibus illos operire, rurſusq; in rogo pateſacere, Quiritiũ magno ritu ſacrũ eſt: ita more cõdito, ut neque ab homine ſupremum eos ſpectari fas ſit, & cælo non oſtendi nefas. Vni animalium homini deprauantur, unde cognomina Strabonum & Pætorum. Ab iiſdem qui altero lumine orbi naſcerentur, Coclites uocantur: qui paruis utriſque, Ocellæ. Luſcini iniuria cognomen habuere. Nocturnorum animalium, uelut felium, in tenebris fulgent, radiantq; oculi, ut cõtueri nõ ſit: et capræ lupoq; ſplẽdẽt, lucẽq; iaculantur. Vituli marini & hyenæ in mille colores tranſeũt ſubinde. Quin & in tenebris multorum piſcium refulgẽt aridi, ſicut robuſti candices uetuſtate putres. Nõ conniuere diximus, quæ non obliquis oculis, ſed circumacto capite cernerent. Chamæleontis oculos ipſos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis rigentes. Locuſtis ſquilliſque magna ex parte ſub eodem munimento prædurí eminent. Quorum duri ſunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, ſi quis eruat, renaſci tradũt. Inſectorum oĩum, & quibus teſtacea operimenta, oculi mouẽtur, ſicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, & piſces & inſecta, non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo tranſlucida obtẽditur. Palpebræ in genis homini utrinq;. Mulieribus etiã infectæ quotidiano. Tanta eſt decoris affectatio, ut tingãtur oculi quoq;. Alia de cauſa hoc natura dederat, ceu uallum quoddam uiſus, & prominens munimentum contra occurſantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immerito, Venere abũdantibus tradũt. Ex cæteris nulli ſunt, niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in ſuperiore tantum gena, uolucribus in inferiore: & quibus molle tergus, ut ſerpen-

* raui

ISTITUTO DI GEOLOGIA E PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

88

tibus:& quadrupedum quæ oua pariunt, ut lacertæ. Sruthiocamelus alitum ſola (ut homo) utrinq; palpebras habet nec genæ quidem oĩbus:ideo neq; nictationes ijs quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & ſimilia utraq; conniuẽt. At quadrupedes quæ oua pariunt, ut teſtudines, crocodili, inferiore tantum ſine ulla nictatione, propter præduros oculos. Extremũ ambitum genæ ſuperioris, antiqui ciliũ uocauere, unde et ſupercilia. Hoc uulnere aliquo diductũ non coaleſcit, in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ, homini tantũ, quas priſci genas uocabãt, xii. tabularum interdicto radi à fœminis eas uetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maxime oſtenditur rubor. Infra eas hilaritatem riſumq; indicantes, bucca. Et altior homini tantũ, quem noui mores ſubdolæ irriſioni dicauere, naſus. Non alij animalium nares eminent. Auibus, ſerpentibus, piſcibus foramina tantum ad olfactus, ſine naribus. Et hinc cognomina Simorũ, Silonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum duriusue, animal generãtibus: pro ijs cornea et acuta uolucribus roſtra. Eadem rapto uiuentibus adunca: collecto, recta: herbas ruentibus limumq; lata, ut ſuũ generi. Iumẽtis uice manus ad colligenda pabula ora, apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem, nec malæ. Maxillas crocodilus tantum ſuperiores mouet: terreſtres quadrupedes, eodẽ quo cætera more, præterq̃ in obliquum. Dentium tria genera: Serrati, aut continui, aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occurſu atterantur, ut ſerpentibus, piſcibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti vt apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt duplices: qui diſcriminant eos, canini appellantur. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Continui aut utraque parte oris ſunt, ut equo: aut ſuperiore primores non ſunt, vt bubus, ouibus, omnibusque quæ ruminant. Capræ ſuperiores non ſunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus ſerrati: Raro fœminæ, & tamen ſine uſu. Itaque cum apri percutiant, fœminæ ſues mordent. Nulli, cui cornua, exerti: ſed omnibus concaui, cæteri dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic uni aquatilium plani. Cætero multis eorum in lingua et toto ore: ut turba uulnerũ molliant, quæ attritu ſubigere non queunt: Multis & in palato atq; etiam in cauda: Præterea in os urgentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinẽdi adminiculum. Similes aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſupera parte dextra læuaque longiſſimi tenui fiſtula perforati (vt ſcorpionum aculei) uenenum infundentes. Non aliud hoc eſſe quàm fel ſerpentium, & inde venis ſub ſpina ad os peruenire, diligẽtiſſimi autores ſcribunt. Quidã unum eſſe eum: & quia ſit aduncus, reſupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum, rurſusq; creſcere facilem decuſſu, & ſine eo eſſe quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ ineſſe eum, & plerisq; ternos. Viperæ dentes gingiuis cõduntur. Hæc eadem prægnans ueneno, impreſſo dentium repulſu uirus fundit in morſus. Volucrum nulli, dentes, præter veſpertilionem. Camelus una ex ijs quæ non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores non habet. Cornua habentium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt à minimis earũ deroſa uitis. At in marinis cruſtata & cartilaginea primores habere, item echinis quinos eſſe, unde intelligi potuerit miror. Dentium uice, aculeus inſectis. Simiæ dentes, vt homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor, præterque eos qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti atque proni. Muſculus marinus, qui balenam antecedit, nullos habet: ſed pro ijs, ſetis intus os hirtum, et linguam etiam ac palatum. Terreſtrium minutis quadrupedibus, primores bini utrinque longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur: homini, poſtquam natus eſt ſeptimo menſe. Reliquis perpetuo manent. Mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni & cani, non niſi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares qui ſunt à caninis, nullum animal mutat. Homini nouiſſimi qui genuini uocantur, circiter uiceſimum annum gignuntur, multis & octogeſimo. Fœminis quoque: ſed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in ſenecta, & mox renaſci certũ eſt. Zanclen Samothracenũ ciuem, cui renati eſſent poſt centum & quatuor annos, Mutianus viſum à ſe prodidit. Cætero maribus plures quàm fœminis in homine, pecude, capriſue. Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideoque prætriuit. Eſt exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini amiſſi caſu aliquo, nunquam renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcunt, equo tantum candidiores fiunt. Aetas veterinorum dentibus indicatur. Equo ſunt numero xl. Amittit triceſimo menſe primores vtrinque binos: ſequenti anno totidem proximos, cum ſubeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui ſexto anno renaſcuntur: Septimo omneis habet, & renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius, non decidunt dentes. Aſinorum genus triceſimo menſe ſimiliter amittit, deinde ſenis menſibus. Quod ſi non prius peperere quàm decidant poſtremi, ſterilitas certa.* Boues bimi mutãt. Suibus decidunt nunquam. Abſumpta hac obſeruatione ſenectus in equis, & cæteris veterinis, intelligitur dentium brochitate, ſuperciliorum canitie, & circa ea lacunis cum ſere xvi. annorum exiſtimãtur. Hominum dentibus quoddã ineſt uirus. Nanque & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant, & columborum fœtus implumes necant. Reliqua de ijs in generatione hominum dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantium accipiunt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent, ſæuiſſima dentibus. Linguæ non omnibus eo-*

*capra, ſue.

*Bubus bis mutantur

dem

Digitized by Google

dem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca, vibrans, atri coloris, & ſi extrahas prælonga: lacertis bifida & piloſa: uitulis quoque marinis duplex: ſed ſu prædictis capillamẽti tenuitate. Cæteris ad circumlãbenda ora. Piſcibus pa ulominus q̃ tota adhærens, crocodilis tota. Sed in guſtatu, lingua uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiam feli bus, imbricatæ aſperitatis, ac limæ ſimilis, attenuan.ique lambendo cutem hominis, Quæ cauſa etiam maiſuefacta, ubi ad uicinum ſanguinem peruenit ſalina, inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima abſoluta à gutture qua uocem mittunt. Mares tum vocantur ololygones. Stato id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo, ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpit ante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum ſinus perlucent, oculi flagrant labore perpulſi. Quibus in poſteriori parte aculei, ijs & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga, eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus, ijs nec lingua nec dentes. Quibuſdam inſectis intus lingua, ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta: homini tantum ita ſæpe conſtricta neruis, vt intercidi eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus, ut multis menſibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo ferme anno ſermonem exprimit. Multis uero talis eius ars contingit, vt auium & animalium uocis indiſcrete edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato, homini tantum eſt. Sub ea minor lingua epigloſſis appellata, nulli oua generantium. Opera eius gemina, duabus interpoſita fiſtulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac uoce illac meante, ſi potus cibusúe in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior appellatur ſane gula, qua cibus atq; potus deuoratur. Tẽdit hæc ad ſtomachum, is in uentrem. Hanc per uices operit, cum ſpiritus tantum aut uox commeat, ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagine & carne arteria, gula neruo & carne conſtat. Ceruix nulli, niſi quibus utraque hæc. Cæteris collum quibus tantum gula. Sed quibus ceruix, è multis uertebratisque orbiculatim oſſibus flexilis ad circunſpectum, articulorum nodis iungitur. Leoni tantum & lupo & hyænæ, ex ſingulis rectisque oſſibus rigens. Cætero ſpinæ annectitur. Spina lũbis, oſſea ſed tereti ſtructura, per media foramina à cerebro medulla deſcẽdente. Eandem eſſe ei naturam quam cerebro colligunt, quoniam prætenui eius membrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura, ijs lõga et colla. Item aquaticis, quamuis breuia crura habentibus: ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tantum & ſuibus intumeſcit, aquarum quæ potantur plerũque uitio. Summum gulæ fauces uocantur, extremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt, ne ſtomachus quidem eſt, nec colla, nec guttur, ut piſcibus, et ora uentribus iunguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla, nec dentes: roſtri acie comminuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo, in modum rubi ad conficiendos cibos, decreſcẽtibus crenis quicquid appropinquat uentri. Nouiſſima aſperitas, ut ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt, homini tantum infra læuã papillam, turbinato mucrone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primum naſcentibus formari in utero tradũt: deinde cerebrum, ſicut tardiſſime oculos. Sed os primum emori, cor nouiſſime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe, & quaſi alterũ mouetur animal, intra præmolli firmoq; opertum membranæ inuolucro, munitum coſtarũ & pectoris muro, ut pariat præcipuam uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora et terga diſcurrũt, ſparſæq; ramorum ſerie, per alias minores omnibus membris uitalem ſanguinem rigant. Solum hoc uiſcerum uitijs non maceratur, nec ſupplicia uitæ trahit, læſumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis, uitalitas in corde durat. Bruta exiſtimantur animalium quibus durum riget, audacia quibus paruũ eſt, pauida quibus prægrãde. Maximum autẽ eſt pro portione muribus, lepori, aſino, ceruo, panthera, muſtelis, hyenis: et omnibus timidis, aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum oſſa reperiuntur interdum. Augeri id per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquageſimũ annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non viuere hominem ultra centeſimum annum defectu cordis, Aegyptij exiſtimant, quibus mos eſt cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdam homines proditur, neque alios fortioris eſſe induſtriæ, ſicut Ariſtomenẽ Meſſenium, qui ccc. occidit Lacedæmonios. Ipſe cõuulneratus & captus ſemel per cauernam latomiarum euaſit, anguſtos uulpium aditus ſecutus. Iterum captus, ſopitis cuſtodibus ſomno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exuſſit. Tertio capto Lacedæmonij pectus diſſecuere cauſa uidẽdi, hirſutumq; cor repertum eſt. In corde ſummo, pinguitudo eſt quædam lætis extis. Nõ ſemper autem in parte extorum habitum eſt. L. Poſthumio Albino rege ſacrorum poſt cẽteſimamuiceſimamtertiam olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia diſceſſiſſet, cor in extis aruſpices inſpicere cœperunt. Cæſari dictatori, quo

Digitized by Google

die primum ueſte purpurea proceſſit, atq; in ſella aurea ſedit, ſacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæſtio magna de diuinatione argumentantibus, potueritne ſine illo uiſcere hoſtia uiuere, an ad tempus amiſerit? Negatur cremari poſſe in ijs, qui cardiaco morbo obierint, negatur & ueneno interemptis. Certe extat oratio Vitellij, qua reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc uſus argumento: palamque teſtatus, non potuiſſe ob uenenum cor Germanici Cæſaris cremari. Contra genere morbi defenſus eſt Piſo. Sub eo pulmo eſt, ſpirandiq; officina, attrahens ac reddens animam, idcirco ſpongioſus, ac fiſtulis inanibus cauus. Pauca eum (ut dictum eſt) habent aquatilia, ac cætera oua parientia exiguum, ſpumoſum, nec ſanguineũ, ideo non ſitiunt: Eadem eſt cauſa, quare ſub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Teſtudo quoque, quamuis prægrandem & ſub toto tegumento habeat, ſine ſanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte eſt. In eo quod caput extorum uocant, magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem, cum perijt ab Annibale defuit in extis: Sequenti deinde die geminum repertum eſt. Defuit & C. Mario, cum immolaret Vticæ. Item Caio principi calend. Ianuarij, cum iniret conſulatum, quo anno interfectus eſt. Claudio ſucceſſori eius, quo menſe interemptus eſt ueneno. Diuo Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuæ die, ſex uictimarũ iocinera replicata intrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſpõſumq; duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum triſtis oſtenti caſum quoq; eſt, præterquam in ſolicitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnem, et in Cherroneſo ad Propontidem. Mirumque, tranſlatis alio interit alterum. In eodem eſt fel, non omnibus datum animalibus. In Eubœæ Chalcide nullum pecori. In Naxo prægrande geminumque, ut prodigij loco utrunque aduenæ. Equi, muli, aſini, cerui, capræ, apri, cameli, delphini non habẽt. Murium aliqui habent. Hominum paucis non eſt, quorum ualetudo firmior, & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore eſſe, ſed in aluo putent, & ceruo in cauda aut inteſtinis: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur. Eſt autem nihil aliud, quàm purgamentum peſſimi ſanguinis, & ideo in materia eius eſt. Certe iecur nulli eſt, niſi ſanguinem habentibus. Accipit hoc à corde cui iungitur, funditq; in uenas. Sed in felle nigro inſaniæ cauſa homini, morſq; toto reddito. Hinc & in mores crimen bilis nomine. Adeo magnum eſt in hac parte uirus, cum ſe fundit in animum. Quin & toto corpore uagum, colorem quoque oculis aufert. Illud quidem redditum, etiam ahenis nigreſcuntq; contacta eo, ne quis miretur id uenenum eſſe ſerpentium. Carent eo qui abſinthium ueſcuntur in Ponto. Sed renibus, & parte tantũ altera inteſtino, iungitur in coruis, coturnicibus, phaſianis: quibuſdam inteſtino tantum, ut columbis, accipitri, murænis. Paucis auiũ in iecore. Serpentibus portione maxime copioſum, & piſcibus. Eſt autem pleriſq; toto inteſtino, ſicut accipitri, miluo. Præterea in iecore eſt & cetis omnibus: uitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruſpices id Neptuno & humoris potẽtiæ dicauere: geminumq; fuit diuo Auguſto, quo die apud Actium uicit. Murium iecuſculis fibræ ad numerum lunæ in menſe congruere dicuntur, totidemque inueniri, quotum lumen eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorum exta in Bætica gemina ſæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter uenenum, ut arbitrantur. Iecur maxime uetuſtatis patiens, centenis durare annis, obſidionũ exempla prodidere. Exta ſerpẽtibus et lacertis longa. Cæcinæ Volaterrano dracones emicuiſſe de extis læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile ſit, exiſtimantibus, Pyrrho regi, quo die perijt, præciſa hoſtiarum capita repſiſſe, ſanguinem ſuum lambentia. Exta homini ab inferiore uiſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætẽduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiſcera, membranis proprijs ac uelut uaginis incluſit prouidens natura: in hac fuit & peculiaris cauſa uicinitas alui, ne cibo ſupprimeretur animus. Huic certe refertur accepta ſubtilitas mentis, ideo nulla eſt ei caro, ſed neruoſa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis ſedes, quod titillatu maxime intelligitur alarũ, ad quas ſubit, non alibi tenuiore cute humana, ideo ſcabẽdi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in prælijs gladiatorumque ſpectaculis mortem cum riſu traiecta præcordia attulerunt. Subeſt uenter ſtomachum habentibus, cæteris ſimplex, ruminantibus geminus, ſanguine carentibus nullus. Inteſtinis enim quibuſdam ab ore incipiens, quædam uia eodem reflectitur, vt ſepiæ, polypo: In homine adnexus infimo ſtomacho, ſimilis canino. His ſolis animalium inferiore parte anguſtior: itaque & ſola uomunt, quia repleto propter anguſtias ſupprimitur cibus: quod accidere non poteſt ijs, quorum ſpatioſa laxitas eum ad inferiora trãſmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ilea: à quibus capaciora inteſtina ad aluum, hominique flexuoſiſſimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborũ, quibus ab aluo longius ſpatium. Iidem minus ſolertes, quibus obeſiſſimus uenter. Aues quoq; geminos ſinus habent. Quædam unum quo merguntur recentia ut guttur, alterum in quem ex eo demittunt concoctione maturata, vt gallinæ, palumbes, columbæ, perdices. Cætera fere carent eo, ſed gula patentiore utuntur, ut graculi, corui, cornices. Quædam neutro modo, ſed uetrẽ proximum habent, quibus prælonga colla & anguſta, ut porphyrion. Venter ſolidipedum aſper & durus. Terreſtrium alijs denticulatæ aſperitatis, alijs cãcellatim

mordacis

mordacis. Quibus neq; dẽtes vtrinq;, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hinc in aluũ delabuntur. Media hæc vmbilico adnexa omnibus, in homine ſuillæ infima parte ſimilis, à Græcis appellatur colõ, vbi dolorũ magna cauſa eſt. Anguſtiſſima canibus: qua de cauſa vehementi niſu, nec ſine cruciatu leuant eam. Inſatiabilia animalium, quibus à ventre protinus recto inteſtino tranſeunt cibi, vt lupis ceruarijs, & inter aues mergis. Vẽtres elephãto quatuor, cætera ſuibus ſimilia: pulmo quadruplo maior bubulo. Auibus venter carnoſus calloſusque. In ventre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonij vocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur. Et in iuuencarum ſecundo ventre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: ſingulare (vt putant) remediũ ægre parientibus, ſi tellurem non attigerit. Ventriculus atque inteſtina pingui ac tenui omento integuntur, præterquàm oua gignentibus. Huic adnectitur lien in ſiniſtra parte aduerſus iecur, cum quo locum aliquando permutat, ſed prodigioſe. Quidam enim putant ineſſe oua parientibus, item ſerpentibus admodum exiguum: ita certe apparet in teſtudine & crocodilo, & lacertis, & ranis. Aegocephalo aui nõ eſſe conſtat, neque iis quæ careant ſanguine. peculiare curſus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur curſorum laborantibus. Et per vulnus etiã exempto viuere animalia tradunt. Sũt qui putẽt adimi ſimul riſum homini: intemperantiamq; eius conſtare lienis magnitudine. Aſiæ regio Scepſis appellatur, in qua minimos eſſe pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. At in Brileto & Tharne quaterni renes ceruis: contra pennatis ſquamoſisque nulli. Cætero ſummis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, ſicciorque. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præterquàm in vitulo marino. Animalia in renibus pinguiſſima: oues quidem letaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant: oua parientiũ teſtudo ſola, quæ & alia omnia viſcera. ſed homo bubulis ſimiles, velut *costas è multis renibus compoſitos. Pectus, hoc eſt* oſſa, præcordijs & vitalibus natura circundedit: at ventri, quem neceſſe erat increſcere, ademit. Nulli animalium circa ventrem oſſa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, volucribus magis, & inter eas aquaticis maxime. Coſtæ homini tantum octonæ, ſuibus denæ, cornigeris tredecim, ſerpẽtibus triginta. Infra aluum eſt à priore parte veſica, quæ nulli oua gignentium, præter teſtudinem: nulli niſi ſanguineum pulmonem habenti: nulli pedibus carentium. Inter eã & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur. In veſica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibuſdam diro cruciatu ſubinde naſcentes calculi, & ſetarum capillamenta. Veſica membrana conſtat, quæ vulnerata cicatrice non ſolideſcit: neque quæ cerebrum aut cor inuoluitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis eadem omnia, pterq; veſicæ iunctus vtriculus, vnde dictus vterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vuluam. Hæc viperæ, & intra ſe parietibus, duplex: Oua generantium adnexa præcordijs: Et in muliere geminos ſinus ab vtraque parte laterum habet, funebris quoties verſa ſpiritũ incluſit. Boues grauidas negant præterquàm dextero vuluæ ſinu ferre, etiam cum geminos ferãt. Vulua eiecto partu melior quàm edito. Eiectitia vocatur illa, hæc porcaria, primiparæ ſuis optima. contra effœtis. à partu, præterq̃ eodem die ſuis occiſæ, liuida ac macra. Nec nouellarum ſuum, præterquàm primipararum probatur, potiusque veterum, dum ne effœtarum, nec biduo ante partum, aut poſt partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ eſt occiſæ vno die poſt partum. Huius & ſumen optimum, ſi modo fœtus non hauſerit: eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen vocabãt, priuſquàm calleret id, ſcientes occidere non aſſueti. Cornigera vna parte dentata, & quæ in pedibus talos habent, ſæuo pingueſcunt. Biſulca ſciſſisue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Cõcretus hic: & cum refrixit, fragilis: ſemperq; in fine carnis. Cõtra pingue inter carnem cutemq;, ſucco liquidum. Quædam non pingueſcunt, vt lepus, perdix. Steriliora cuncta pinguia, & in maribus & in fœminis. Seneſcunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis ſine ſenſu, qui nec arterias habet, nec venas. Pleriſque animalium eſt pinguitudo ſine ſenſu, quam ob cauſam ſues ſpirantes à muribus tradunt arroſas. Quin & L. Apronij conſularis viri filio detractos adipes, leuatumque corpus immobili onere. Et medulla ex eodem videtur eſſe, in iuuenta rubens, & ſenecta albeſcens: Non niſi cauis hæc oſſibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla. Eſt autem pinguis iis, quibus adeps, ſæuoſa cornigeris: neruoſa & in ſpina tantum dorſi, oſſa non habentibus, ut piſcium generi: vrſis nulla, leoni in feminum & brachiorum oſſibus paucis, exigua admodum: cætero tanta duritia, vt ignis elidatur, velut è ſilice, & iis dura quæ non pingueſcunt: aſinorum ad tibias canora. Delphinis oſſa non ſpinæ, animal enim pariunt: ſerpentibus ſpinæ. Aquatilium mollibus nulla: ſed corpus circulis carnis vinctum, vt ſepiæ atque loligini. Et inſectis negatur æque eſſe vlla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in ſpina. Vituli marini cartilaginem, non oſſa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangerentur. Cartilago rupta non ſolideſcit. Nec præciſa oſſa recreſcunt, præterquàm veterinis ab vngula ad ſuffraginem. Homo creſcit in longitudinem ad annos vſque ter ſeptenos, tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubeſcens nodum quendam ſoluere, & præcipue ægritudine, ſentitur. Nerui orſi à corde, bubuloque etiam

90

*circumuoluti,ſimilem naturam & cauſam habent,in omnibus lubricis applicati oſſibus:nodoſq́; corporū, qui vocantur articuli, alibi interuentu, alibi ambitu,alibi tranſitu ligantes,hic tereſes,illic lati, vt in vnoquoq; poſcit figurat o. Neq; ii ſolidãtur inciſi:mirumq́;,vulneratis ſummus dolor, præſectis nullus. Sine neruis ſunt quadã animalia,vt piſces:arterijs enim conſtant. Sed neque ex molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui,interiores conducunt membra,ſuperiores reuocant. Inter hos latent arteriæ, id eſt, ſpiritus ſemitæ. His innatant venæ,id eſt,ſanguinis riui. Arteriarum pulſus,in cacumine maxime membrorum euidens,index fere morborum,in modulos certos legesq́; metricas,per ætates ſtabilis aut citatus aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſerto. Obſeruatione tamen crebri aut languidi ictus,gubernacula vitæ temperat. arteriæ carent ſenſu,nam & ſanguine. Nec oẽs vitalem cõtinent ſpiritum:præciſiſq́; torpeſcit tantũ pars ea corporis. Aues nec venas nec arterias habẽt: item ſerpentes,teſtudines, lacertæ, minimumq́ue ſanguinis. Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ,adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuantur, vt penetrare ſanguis non poſſit, aliudue q̃ exilis humor ab illo,qui cacuminibus innumeris ſudor *appellatur,in vmbilico venarum nodoſo coitu.*

*appellatur. In vmbilico venarum nodoſus coitus.

De ſanguine,& quorũ celerrime ſiccetur,quorum non coeat, quorum grauiſsimus vel tenuiſsimus,quorum nullus. CAP. XXXVIII.

SAnguis quibus multus & pinguis,iracundia:maribus q̃ fœminis nigrior:& iuuentæ magis quàm ſenio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo vitalitatis portio. Emiſſus ſpiritum ſecum trahit, tamen tactum nõ ſentit. Animalium fortiora,quibus ſanguis craſſior:ſapientiora,quibus tenuior: timidiora,quibus minimus:at quibus nullus,hebetia. Taurorũ celerrime coit atq; dureſcit,ideo peſtifer potu maxime. Aprorum & ceruorum, caprarumq́; & bubulorum omnium non ſpiſſatur. Pinguiſſimus aſinis,homini tenuiſſimus. Iis quibus plus quaterni pedes, nullus. Obeſis minus copioſus, quoniam abſumitur pingui. Profluuium eius vni fit in naribus hoĩs alijs nare altera,alijs vtraq;, quibuſdã per inferna. Multis per ora ſtato tempore, vt nuper Macrino Viſco viro prætorio,& omnibus annis Voluſio Saturnino vrbis præfecto,qui nonageſimum etiam exceſſit annum. Solum hoc in corpore temporarium ſentit incrementum. Siquidem hoſtiæ abundantiorem fundunt,ſi prius bibere. Quæ animalium latere certis tẽporibus diximus, non habẽt tunc ſanguinem,præter exiguas admodum circa corda guttas,miro opere naturæ: Sicut in homine, vim eius ad minima momenta mutari, non modo tanto minore ſuffuſi materia, verũ ad ſingulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim iræ, & alius verecundiæ. Nam & in metu refugere, & nuſquam eſſe certum eſt:multiſque non transfluere transfoſsis,quod homini tantum euenit. Nam quæ mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam repercuſſu:homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morsq́ue ſanguinem abſumunt.

An in ſanguine principatus, & de tergore, & pilis,& mammis. CAP. XXIX.

SVnt qui ſubtilitatẽ animi conſtare non tenuitate ſanguinis putent,ſed cute operimentiſq́; corporũ magis aut minus bruta eſſe, vt oſtrea & teſtudines:boum tergora, ſetas ſuum obſtare tenuitati immeantis ſpiritus, nec purum liquidumq́; trãſmitti: ſic & in homine, cum craſſior calloſiorue excludat cutis: ceu vero non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & ſolertia. Hippopotami corij craſſitudo talis,vt inde tornentur haſtæ, & tamen quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cetras habent, cum tamen omnium quadrupedũ ſubtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret,maxime ĩ capite. Vbicunque per ſe,ac ſine carne eſt,vulnerata non coit,vt in bucca cilioq́ue. Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pennas, aut ſquamas, aut corticem, aut teſtam vt teſtudines,aut cutem puram vt ſerpẽtes. Pennarum caules omnium auium præciſæ non creſcunt, vulſæ autem renaſcuntur. Membranis volant fragilibus inſecta,humentibus hirundines in mari, ſiccis inter tecta veſpertilio. Horum alæ quoq; articulos habent. Pili à cute exeunt craſſa hirti, fœminis tenuiores,equis in iuba largi,in armis leoni: daſypodi & in buccis intus, & in pedibus, quæ vtraque Trogus & in lepore tradit,hoc exemplo libidinoſiores hominum quoque hirtos colligens. Villoſiſſimus animalium lepus. Pubeſcit homo ſolus:quod niſi contingat, ſterilis in gignendo eſt, ſeu maſculus, ſeu fœmina. Pili in homine partim ſimul,partim poſtea gignuntur. Congeniti autem non deſinunt, ſicut nec fœminis magnopere. Iuuentæ tamen quædam defluuio capitis inualidæ: vt & lanugines oris, cum menſtrui curſus ſtetere. Quibuſdam poſt geniti viris ſponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; ſubnaſci annuum eſt. Viris creſcunt maxime in capite, mox in barba. Reciſi non vt herba ab ipſa inciſura augentur, ſed ab radice exeunt. Creſcunt & in quibuſdam morbis, maxime phthiſi, & in ſenecta: defunctorum quoque corporibus. Libidinoſis congeniti, maturius defluunt:agnati,celerius recreſcunt. Quadrupedes ſenectute craſſeſcunt, lanæque rareſcunt. Quadrupedum dorſa piloſa, ventres glabri. Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumq́; præcipuum. Mammas homo ſolus è maribus habet: cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore, niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere: Oua gignentium nulli: nec lac, niſi animal parienti: volucrum veſpertilioni tantum. Fabuloſum enim arbitror de ſtrigibus, vbera eas infantium labris immulgere.

Eſſe

Digitized by Google

Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigem conuenit: ſed quæ ſit auium, conſtare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. CAP. XL.

ASinis à fœtu dolent, ideo ſexto mẽſe arcẽt partus, cũ equæ anno prope toto præbeãt. Quibus ſolida vngula, nec ſupra geminos fœtus, hæc omnia binas habent mammas, nec alibi q̃ in feminibus. Eodem loco biſulca & cornigera: boues quaternas, oues capræq; binas. Quæ numeroſo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habẽt toto ventre duplici ordine, vt ſues: generoſæ duodenas, vulgares binis minus. ſimiliter canes. Alia ventre medio quaternas, vt pantheræ: alia binas, vt leænæ. Elephas tantum ſub armis duas: nec in pectore, ſed citra in alis occultas. Nulla in feminibus, digitos habẽtium. Primis genitis ĩ quoq; partu ſues primas præbẽt: eæ ſunt faucibus proximæ: vt ſuam quiſque nouit in fœtu quo genitus eſt ordine, eaque alitur nec alia: detracto illa alũno ſuo ſterileſcit ilico, ac reſilit. vno vero ex omni turba relicto, ſola munifex, quæ genito fuerat attributa, deſcendit. Vrſæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum, nec euidentes, & paulo in obliquum porrectas. Neque aliud animal in curſu lambitur. Et balenæ autẽ vituliq; mammis nutriunt fœtus.

De lacte, & vnde caſeus non fiat. CAP. XLI.

MVlieri ante ſeptimum menſem profuſum lac, inutile. Ab eo menſe, q̃ vitalis eſt partus, ſalubre. Pleriſq; autẽ totis mammis, atq; etiã alarũ ſinus fluit. Cameli lac habent donec iterũ graueſcant. Suauiſſimum hoc exiſtimatur, ad vnam menſuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt: quæ ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coeunt duritia. Aſinæ prægnantes cõtinuo lacteſcunt. Pullis earum, vbi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac guſtaſſe letale eſt. genus mali vocatur coloſtratio. Caſeus non fit ex vtrinque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuiſſimum camelis, mox equis. craſſiſſimum aſinæ, vt quo coaguli vice vtantur. Cõferre aliquid et candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingentas ſecum per omnia trahens fœtas, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Omne autem lac igne ſpiſſatur, frigore ſereſcit. Bubulum caſeo fertilius q̃ caprinum, ex eadem menſura penè altero tãto. Quæ plures quaternis mammas habent, caſeo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulum hinulei, leporis, hædi laudatũ. Præcipuum tamen daſypodis, quod & profluuio alui medetur, vnius vtrinque dentatorum. Mirum barbaras gentes quæ lacte viuant, ignorare aut ſpernere tot ſeculis caſei dotem, denſantes id alioquin in acorem iucũdum, & pingue butyrum: ſpuma id eſt lactis, concretiusq; quàm quod ſerum vocatur. Non omittendum in eo olei vim eſſe, & barbaros omnes infanteſq; noſtros ita vngi.

De diuerſitate caſeorum. CAP. XLII.

LAus caſeo Romæ, vbi omnium gẽtium bona cominus indicãtur: è prouinciis Nemauſienſi præcipua Leſuræ Gabalicique pagis. ſed breuis ac muſteo tantum commẽdatio. Duobus alpes generibus pabula ſua approbãt. Dalmaticæ Docleatem mittũt, Centronicæ Vatuſicum. Numeroſior Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maxime lactis: Aeſinatem ex Vmbria: mixtoq; Hetruriæ atque Liguriæ confinio, Lunenſem magnitudine conſpicuum: quippe & ad ſingula millia pondo premitur. Proximũ autem vrbi Veſtinum, eumq; è Cæditio campo laudatiſſimum. Et caprarũ gregibus ſua laus eſt. Agrigenti maxima, eam augente gratiam fumo, qualis in ipſa vrbe conficitur, cunctis præferẽdus. Nam Galliarum ſapor medicamenti vim obtinet. Trans maria vero Bithynus fere in gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem, etiam vbi non detur, ita maxime intelligitur, omni in ſalem caſeo ſeneſcente: quales redire in muſteum ſaporem, aceto & thymo maceratos, certum eſt. Tradunt Zoroaſtrem in deſertis caſeo vixiſſe annis viginti, ita tẽperato, vt vetuſtatem non ſentiret.

Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus. CAP. XLIII.

TErreſtrium ſolus homo bipes. Vni inguli, humeri, cæteris armi: vni vlnæ. Quibus animaliũ manus ſunt, intus tantum carnoſæ: extra, neruis et cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni: M. Curiatij ex patricia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepimus, & Volcatium Sedigitum, illuſtrem in poetica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis aduerſus vniuerſis flectitur: per ſe vero in obliquum porrigitur, craſſior cæteris. Huic minimus menſura par eſt: duo reliqui ſibi, inter quos medius longiſſime protenditur: Quibus ex rapina victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni. Leones, lupi, canes, & pauca in poſterioribus quoque quinos vngues habẽt, vno iuxta cruris articulum dependente: reliqua quæ ſunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria ſecum. Studioſo Thraci in C. Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe proceriorem. Animalium quædam, vt manibus, vtuntur priorum miniſterio pedum, ſedentque ad os illis admouentia cibos, vt ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. CAP. XLIIII.

NAm ſimiarum genera perfectam hominis imitationẽ continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas ſolæ quadrupedum & in inferiore habẽt gena. Iam mammas in pectore & brachia, & crura in cõtrariũ ſimiliter flexa: in manibus vngues, digitos, longioremq; medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim vt manus prælongi, ſed veſtigium palmæ ſimile faciunt. Pollex quoq; his & articuli vt homini: ac præter genitale, & hoc in maribus tantum, viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

De vngui

De vnguibus. CAP. XLV.

VNgues clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur. omnibus hi quibus & digiti, ſed ſimiæ imbricati, hominibus lati, & defuncto creſcunt: rapacibus vnci, cæteris recti, vt canibus, præter eum qui à crure pleriſq; dependet. Omnia digitos habent quæ pedes, excepto elephanto. Huic enim informes numero quidē quinq;, ſed indiuiſi, ac leuiter diſcreti, vnguliſq; haud vnguibus ſimiles, & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Cætera aīalia in diuerſum poſterioribus articuli pedibus, q̃ prioribus. Nā quæ animal generant, genua ante ſe flectunt, & ſuffraginum artus in auerſum. Homini genua & cubita contraria: Item vrſis & ſimiarum generi, ob id minime pernicibus. Oua parientibus quadrupedum, crocodilo, lacertis, priora genua poſt curuantur, poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, præterquàm nouiſſima ſalientibus. Aues, vt quadrupedes, alas in priora curuant, ſuffragines in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc vt aras adorant, fortaßis quia ineſt ijs uitalitas. Nanque in ipſa genu vtriuſque commiſſura, dextra læuaq; à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, ceu iugulo, ſpiritus fugit. Ineſt & alijs partibus quædam religio: ſicut dextra oſculis auerſa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ in ſupplicādo mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes atteſtamur. Eſt poſt aurem æque dextrā Nemeſios, quæ dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit, quo referimus tacto ore proximum à minimo digitum, veniam ſermonis à dijs ibi recondentes. Varices in cruribus viro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui ſepties conſul fuit, ſtantem ſibi extrahi paſſum vnum hominem Oppius autor eſt. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, ſiniſtras incubant. Reliqua vt libitum eſt gradiuntur. Leo tantum & camelus pedatim, hoc eſt, vt ſiniſter pes non tranſeat dextrum, ſed ſubſequatur. Pedes homini maximi, fœminis tenuiores in omni genere. Suræ homini tantum, & crura carnoſa. Reperitur apud autores, quendam in Aegypto non habuiſſe ſuras. Vola homini tantum, exceptis quibuſdam. Nanq; & hinc cognomina inuenta, Planci, Plauti, Scauri, Panſæ, ſicut à cruribus Vari, Vatiæ, Vatinij, quæ vitia & in quadrupedibus. Solidas habent vngulas, quæ nō ſunt cornigera, igitur pro eis telum vngula eſt illis: Nec talos habent eadem. At quæ biſulca ſunt, habent. Iidem digitos habētibus non ſunt: neque in prioribus pedibus omnino vlli. Camelo tali ſimiles bubulis, ſed minores paulo. Eſt enim biſulcus diſcrimine exiguo pes imus, veſtigio carnoſo, vt vrſi: qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

De vngulis. CAP. XLVI.

VNgulæ veterino tantum generi renaſcuntur. Sues in Illyrico quibuſdam locis ſolidas habēt vngulas. Cornigera fere biſulca. Solida vngula, & bicorne nullū. Vnicorne aſinus tantum Indicus. Vnicorne biſulcum oryx. Talos aſinus Indicus vnus ſolidi pedum habet. Nam ſues ex vtroq; genere exiſtimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui exiſtimarunt habere, facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium, ſimile quiddam talo habet: Leo etiamnum tortuoſius. Talus autem rectus eſt in articulo pedis ventre eminens, concaua in vertebra ligatus.

De pedibus auiū & vnguibus. CAP. XLVII.

AVium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter vtrunq;, diuiſis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres ī priore parte, vnus à calce. Hic deeſt quibuſdam longa crura habentibus. Lynx ſola vtrinque binos habet. Eadem linguam ſerpentium ſimilem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit in auerſum. Vngues ei grandes ceu gracculis. Auium quibuſdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli vncos habentium vngues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus volant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant volucrem vllam ſine pedibus eſſe, confirmant & apodas habere, & ocen & drepanin, in eis quæ rariſſime apparent. Viſæ iam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectorum. CAP. XLVIII.

INſectorum pedes primi longiores, duros habētibus oculos, vt ſubinde pedibus eos tergeāt, ceu notamus in muſcis. Quæ ex his nouiſſimos habent longos, ſaliunt vt locuſtæ. Omnibus autem bis ſeni pedes. Araneis quibuſdam prælongi accedunt bini. Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eſſe diximus, polypis, ſepijs, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Iidem ſoli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent, cancri tantum quaternos. Quæ hunc numerum pedum exceſſere terreſtria, vt plerique vermes, non infra duodenos habent, aliqua vero & centenos. Numerus pedum impar nulli eſt. Solidipedum crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura: poſtea exporrigentia ſe verius quàm creſcentia. Itaque in infantia ſcabunt aures poſterioribus, quod addita ætate non queunt, quia longitudo ſuperficiem corporum ſolam ampliat. Hac de cauſa inter initia paſci, niſi ſubmißis genibus non poſſunt, nec vſq; dum ceruix ad iuſta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. CAP. XLIX.

POmilionū genus in omnibus animalibus eſt, atq; etiam inter volucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro, ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis, uulpibus, muſtelis, uiuerris, unde etiam calculo humano remedia pcipua. Vrſo quoq; ſimul atq; expirauerit, corneſcere aiunt. Camelino arcus intendere orientis

populis

Digitized by Google

*populis fidiſſimum. Necnon aliqua gentium quoq; in hoc diſcrimina, & ſacrorum etiam, citra perniciem amputantibus matris deum gallis. Contra mulierum paucis prodigioſa aſſimulatio. Sicut hermaphroditis vtriuſque ſexus: quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primum arbitror. Oſtentabat certe hermaphroditas *ſubiunctas carpēto ſuo equas, in Treuerico Galliæ agro repertas: ceu plane viſenda res eſſet, principem terrarum inſidere portentis. Teſtes pecori armentoq; ad crura decidui, ſuibus adnexi, delphino prælongi vltima conduntur aluo, & elephanto occulti: oua parientium lumbis intus adhærent, qualia ocyſſima in Venere. Piſcibus ſerpentibuſque nulli, ſed eorum vice binæ ad genitalia à renibus venæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria, aut ſponte naturæ franguntur: idque tertium ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habēt. Mares in omni genere fortiores, præterquàm in pantheris & vrſis.*

*ſubiuges

De caudis. CAP. L.

C*Audæ præter hominē ac ſimias omnibus fere animalibus, & oua gignentibus, pro deſiderio corporū: nudæ hirtis, vt apris: paruæ villoſis, vt vrſis: prælongis ſetoſæ, vt equis. Amputatæ lacertis & ſerpentibus renaſcuntur. Piſciū meatus gubernaculi modo regunt: atq; etiā in dextram atq; leuam motæ, vt remigio quodā impellunt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idem aſinis longior quàm equis, ſed ſetoſus veterinis. Leoni infima parte, vt bubus & ſorici: pantheris non item: vulpibus & lupis villoſus, vt ouibus, quibus procerior. Sues retorquent, canum degeneres ſub aluum reflectunt.*

De vocibus. CAP. LI.

V*Ocem non habere niſi quæ pulmonem & arterias habent, hoc eſt, niſi quæ ſpirant, Ariſtoteles putat. Idcirco & inſectis ſonum eſſe, nō vocem, intus meante ſpiritu, & incluſo ſonante. Alia murmur edere, vt apes. Alia cum tractu ſtridorem, vt cicadas: Recepto enim vt duobus ſub pectore cauis ſpiritu, mobili occurſante mēbrana intus, attritu eius ſonare viſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cū volatu incipere audiri, & deſinere, vt muſcas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima reddi. Locuſtas pennarum et feminum attritu ſonare, creditur ſane. Item aquatilium pectines ſtridere cum volant. Mollia & cruſta intecta, nec vocem nec ſonum vllum habere. Sed & cæteri piſces, quāuis pulmone & arteria careant, non in totum ſine vllo ſono ſunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper vocatur in Acheloo amne grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parientibus ſibilus, ſerpentibus longus, teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis, vt dictum eſt, niſi ſi & in his ferenda dubitatio eſt, qui mox in ore cōcipitur, non in pectore. Multum tamen in ijs refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Auium loquaciores quæ minores, & circa coitus maxime. Alijs in pugna vox, vt coturnicibus: alijs ante pugnā, vt perdicibus: alijs cū vicere, vt gallinaceis. Iiſdem ſua maribus: alijs eadem, vt fœminis, vt luſciniarum generi. Quædā toto anno canunt, quædam certis temporibus, vt in ſingulis dictum eſt. Elephas citra nares ore ipſo, ſternutamento ſimilem elidit ſonum, per nares autem tubarū raucitati. Bubus tantum fœminis vox grauior, in alio omni genere exilior quàm maribus: in homine etiam caſtratis. Infantis in naſcendo nulla auditur, antequā totus emergat vtero. Primus ſermo anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in crepundijs: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur xiiij. anno. Eadem in ſenecta exilior: neque in alio animalium ſæpius mutatur. Mira præterea ſunt de voce digna dictu. In theatrorum orcheſtris ſcobe aut harena ſuperiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, dolijs etiam inanibus: currit eadem concauo vel recto parietum ſpatio, quamuis leni ſono dicta verba ad alterum caput perferens, ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam vultus habet partem. Agnoſcimus eam prius quàm cernamus, non aliter quàm oculis: totidemque ſunt eæ, quot in rerum natura mortales, & ſua cuique ſicut facies. Hinc illa gentium totque linguarum toto orbe diuerſitas, hinc tot cantus & moduli flexioneſque. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos diſtinxit à feris, inter ipſos quoq; homines diſcrimen alterum æque grande quàm à beluis fecit.*

De agnaſcentibus membris, & dicta Ariſtotelis de vita hominis. CAP. LII.

M*Embra animalibus agnata inutilia ſunt, ſicut ſextus homini ſemper digitus. Placuit in Aegypto nutrire portentū, binis & in auerſa capitis parte oculis hominem, ſed ijs nō cernentē. Miror quidem Ariſtotelem nō modo credidiſſe præſcita vitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis, verumetiam prodidiſſe. Quæ quanquam vana exiſtimo, nec ſine cunctatione proferēda, ne in ſe quiſq; & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tantus vir in doctrinis non ſpreuit. Igitur vitæ breuis ſigna ponit raros dentes, prælongos digitos, plumbeū colorē, pluresq; in manu inciſuras nec perpetuas. Contra longæ eſſe vitæ incuruos humeris, & in manu vna duas inciſuras lōgas habentes, & plures quàm xxxij dentes, auribus amplis. Nec vniuerſa hæc (vt arbitror) ſed ſingula obſeruat friuola (vt reor) & vulgo tamen narrata. Addidit morum quoque aſpectus ſimili modo apud nos Trogus, & ipſe autor ſeueriſſimus, quos verbis eius ſubijciam: Frons vbi eſt magna, ſegnem animum ſubeſſe ſignificat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc veſtigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles ſignificant: quibus iuxta naſum flexa ſunt, auſteros:*

auſteros: quibus iuxta tempora inflexa, deriſores: quibus in totum demiſſa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuſcunque ſunt longi, maleficos eſſe indicant. Qui carnoſos à naribus angulos habent, malitiæ notam præbent. Candidi pars extenta, notam impudentiæ habet: Qui identidem operire ſolent, inconſtantiæ. Oriculárum magnitudo, loquacitatis & ſtultitiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ guſtata interimãt, & de victu hominis, & quibus de cauſis non coquatur. CAP. LIII.

ANima leonis virus graue, vrſi peſtilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit, citiusque putreſcunt afflata reliquis. Hominis tantũ natura infici voluit pluribus modis, & ciborũ ac dentiũ vitijs, ſed maxime ſenio. Dolorẽ ſentire non poterat, tactu ſenſuque omni carebat: ſine qua nihil ſentitur. Eadem commeabat recens aſſidue, exitura ſupremo, & ſola ex omnibus ſuperfutura. Denique hæc trahebatur è cælo. Huius quoque tamen reperta pœna eſt, vt neque idipſum quo viuitur, in vita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipue, & iuuenta, propter indiſcretos cibos: nanque & vino fœtent ora nimio. Sed ſibi proceres medentur grano Aſſirij mali, cuius eſt ſuauitas præcipua, in eſculenta addito. Elephantorum anima ſerpentes extrahit, ceruorum item vrit. Diximus hominum genera, qui venena ſerpentium ſuctu corporibus eximerẽt. Quin & ſuibus ſerpentes in pabulo ſunt, & alijs venenum eſt. Quæ inſecta appellauimus, omnia olei aſperſu necantur. Vultures vnguento qui fugantur, alios appetunt odores: Scarabei roſam. Quoſdam ſerpentes ſcorpio occidit. Scythæ ſagittas tingunt viperina ſanie & humano ſanguine: irremediabile id ſcelus, mortem ilico adfert leui tactu. Quæ animalium paſcerentur veneno diximus. Quædam innocua alioquin, venenatis paſta noxia fiunt & ipſa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuoſis, ſalamandra ab his deuorata, qui edere moriuntur. Nec eſt intellectus vllus in odore vel ſapore. Et aqua vinumque interimit, ſalamandra ibi immortua, vel ſi omnino biberit vnde potetur: item rana quam rubetam vocant. Tantum inſidiarum eſt vita. Veſpæ ſerpente auide veſcuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia eſt victus: vt in tractu piſce viuentium Theophraſtus prodidit, boues quoque piſce veſci, ſed non niſi viuente. Homini cibus vtiliſſimus ſimplex. Aceruatio ſaporum peſtifera, & condimenta pernicioſiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria, nimia, & auide hauſta, & æſtate quàm hyeme difficilius, & in ſenecta quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maxime ac dentibus. Somno cõcoquere corpulentiæ quàm firmitati vtilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidẽ præcipue vincuntur cibi.

De corpulentia augenda vel minuẽda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent. CAP. LIIII.

AVgeſcunt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu: minuuntur ſiccis & aridis, frigidiſq; ac ſiti. Quædã animalia et pecudes quoq; in Africa, quarto die bibunt. Homini nõ vtiq; ſeptimo letalis inedia. Duraſſe & vltra vndecimũ pleroſq; certum eſt. Mori eſurienti ſemper inexplebili auiditate, animalium vni homini. Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq; vires, vt butyrũ, hippace, glycyrrhizon. Pernicioſiſſimum autem & in omni quidem vita quod nimium, præcipue tamen corpori, minuiq; quod grauat quolibet modo vtilius. Verum ad reliqua naturæ tranſeamus.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIÆ LIBER XII.

PROOEMIVM.

ANIMALIVM omnium, quæ noſci potuere, naturæ generatim membratimque ita ſe habent. Reſtant neque ipſa anima carentia (quandoquidem nihil ſine ea viuit) terra edita, vt inde eruta dicantur, ac nullum ſileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia, ſummumque munus homini datum, arbores ſyluæque intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior ſpecus, libro veſtis. Etiamnum gentes ſic degunt. Quo magis ac magis admirari ſubit, ab ijs principijs cædi montes in marmora, veſtes ad Seras peti: vnionem in rubri maris profundo, ſmaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata ſunt aurium vulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibuſq; geſtari, niſi infoderentur etiam corpori. Quamobrem ſequi par eſt ordinem vitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earũ. CAP. I.

HAec fuere numinum templa, priſcoq; ritu ſimplicia rura etiam nunc deo præcellentẽ arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atque ebore ſimulacra, q̃ lucos, & in ijs ſilentia ipſa adoramus. Arborũ genera numinibus ſuis dicata perpetuo ſeruantur, vt Ioui eſculus, Apollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & Syluanos Faunoſq; & dearũ genera ſyluis ac ſua numina, tanquã & cælo, attributa credimus. Arbores poſtea blandioribus fruge ſuccis hominem mitigauere. Ex ijs recreãs membra olei liquor, vireſq; potus vini: tot deniq; ſapores annui ſponte venientes: & menſæ, depugnetur licet earum cauſa cum feris, & paſti naufragorum corporibus piſces expetantur, etiamnũ tamen ſecũdæ. Mille præterea ſunt uſus earum, ſine quis

vita

uita degi nõ poſſit. Arbore ſulcamus maria, terraſq; admouemus, arbore ædificamus tecta. Ex arbore & ſimulacra numinũ fuere, nõdũ pretio excogitato beluarum cadaueri, anteq̃ ut à dijs nato iure luxuriæ, eodẽ ebore numinũ ora ſpectarẽtur & menſarum pedes. Produnt Alpibus coercitas, & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primũ habuiſſe cauſam ſuperfundendi ſe Italiæ, quod Elico ex Heluetijs ciuis carũ, fabrilẽ ob artem Romæ cõmoratus, ficũ ſiccã et uuã, oleiq; ac uini præmiſſa remeãs ſecũ tuliſſet. Quapropter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit. Sed quis nõ iure miretur arborẽ umbræ gratiã tãtũ ex alieno petitã orbe? Platanus hæc eſt, per mare Ioniũ in Diomedis inſulã eiuſdẽ tumuli gratia primũ inuecta, inde in Siciliã trãſgreſſa, atq; inter primas donata Italiæ, & iam ad Morinos uſq; peruecta, ad tributariũ etiã pertinens ſolũ, ut gentes uectigal & pro umbra pendant. Dionyſius prior Siciliæ tyrãnus Rhegiũ in urbẽ tranſtulit eas, domus ſuæ miraculũ, ubi poſtea factum gymnaſiũ: nec potuiſſe in amplitudinẽ adoleſcere, & alias fuiſſe in Italia, ac nominatim Hiſpania, apud autores inuenitur. Hoc actum circa captæ urbis ætatẽ, tantumq; poſtea honoris increuit, ut mero infuſo enutriantur: compertũ id maxime prodeſſe radicibus, docuimuſq; etiam arbores uina potare. Celebratæ ſunt primũ in ambulatione Academiæ Athenis cubitorũ xxxvi unius radice ramos antecedente. Nunc eſt clara in Lycia gelidi fontis ſocia amœnitate, itineri appoſita, domicilij modo caua lxxx atq; unius pedũ ſpecu, nemoroſo uertice, & ſe uaſtis protegẽs ramis, arborũ inſtar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxea intus crepidinis corona muſcoſos cõplexa pumices: tam digna miraculo, vt Licinius Mutianus ter COS. & nuper prouinciæ eius legatus, prodendũ etiã poſteris putarit, epulatũ ĩtra cã ſe cũ duodeuiceſimo comite, large ipſa toros præbẽte fronde, ab omni afflatu ſecurũ, optantẽ imbrium per folia crepitus, lætiorem q̃ marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearũ auro, cubuiſſe in eadẽ. Aliud exẽplum Caij principis, in Veliterno rure mirati vnius tabulata, laxiſq; ramorũ trabibus ſcamna patula, et in ea epulati, cũ ipſe pars eſſet umbræ, xv. conuiuarũ ac miniſterij capace triclinio, quam cœnã appellauit ille nidũ. Eſt Gortinæ in inſula Creta iuxta fontẽ platanus una, inſignis utriuſq; linguæ monumẽtis, nunq̃ folia dimittẽs: Statimq; ei Græciæ fabuloſitas ſuperfuit, Iouem ſub ea cũ Europa cõcubuiſſe: ceu uero nõ alia eius generis eſſet in Cypro: ſed ex ea primũ ĩ ipſa Creta (ut eſt natura hominũ nouitatis auida) platani ſatæ regenerauere uitiũ: quãdoquidẽ cõmendatio arboris eius nõ alia maior eſt, q̃ ſolẽ æſtate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiã quoq; ac ſuburbana ſua Claudio principe Marcelli Eſernini libertus, ſed qui ſe potentiæ cauſa Cæſaris libertis adoptaſſet, ſpado Theſſalicus prædiues, ut merito dici poſſet is quoque Dionyſius, trãſtulit id genus. Durantq; etiã in Italia portenta terrarum, præter illa ſcilicet quæ ipſa excogitauit Italia.

De chamæplatano, & quis totonderit viridaria. CAP. II.

NAnq; et chamæplatani uocãtur coactæ breuitatis, quoniã arborũ etiã abortus inuenimus. Hoc quoq; ergo ĩ genere pumilionũ ĩfelicitas dicta erit. Fit aũt et ſerẽdi genere et recidẽdi. Primus Cn. Matius ex equeſtri ordine, & diui Auguſti amicus, inuenit nemora tonſilia intra hos lxxx. annos.

De peregrinis arboribus, & malo Aſſyria. CAP. III.

PEregrinæ & cerasi, perſicæq;, et oẽs quarũ Græca nõĩa aut aliena: ſed quæ ex his incolarum numero eſſe cœpere, dicentur inter fructiferas. In præſentia externas perſequemur, à ſalutari maxime orſi. Malus Aſſyria, quẽ alij uocant Medicã, uenenis medetur. Foliũ eius eſt unedonis intercurrentibus ſpinis. Pomũ ipſum alias nõ mãditur, odore præcellit foliorũ quoq;, qui tranſit in ueſtes una cõditus, arcetq; aĩalium noxia. Arbor ipſa oĩbus horis pomifera eſt, alijs cadentibus, alijs matureſcentibus, alijs uero ſubnaſcentibus. Tentauere gentes transferre ad ſeſe, propter remedij præſtantiã fictilibus ĩ uaſis, dato per cauernas radicibus ſpiramento: qualiter omnia tranſitura longius, ſeri arctiſſime trãsferriq; meminiſſe cõueniet, ut ſemel quæq; dicãtur. ſed niſi apud Medos et in Perſide naſci noluit. Hæc autẽ eſt cuius grana Parthorũ proceres incoquere diximus eſculentis, cõmendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Serũ ĩ mẽtione gẽtis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. CAP. IIII

ITem Indiæ arborũ magnitudinẽ. Vnã è peculiaribus Indiæ Vergilius celebrauit ebenũ, nuſquã alibi naſci profeſſus. Herodotus eã Aethiopiæ intelligi maluit, tributi uice regibus Perſidis è materie eius centenas phalangas tertio quoq; anno penſitaſſe Aethiopas cum auro & ebore prodendo. Nõ omittendũ id quoq;, uicenos dentes elephantorũ grandes, quoniã ita ſignificauit, Aethiopas eadẽ cauſa pẽdere ſolitos. Tanta ebori autoritas erat urbis noſtræ cccx. anno: tũc enim autor ille hiſtoriam eam condidit Thurijs in Italia. Quo magis mirũ eſt, quod eidem credimus, qui Padum amnem uidiſſet, neminem ad id tempus Aſiæ Græciæq;, aut ſibi cognitũ. Aethiopiæ forma, ut diximus, nuper allata Neroni prĩcipi, rarã arborẽ ebenũ Meroen uſq; à Syene fine imperij, per nongẽta xcvi. M. paſſ. nullamq; aliam niſi palmarum generis eſſe docuit. Ideo fortaſſis ĩ tributorum autoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eã magnus Põpeius ĩ triumpho Mithridatico oſtẽdit. Accẽdi eã Fabianus negat, uritur tamen odore iucundo. Duo genera eius. Rarum id quod melius arboreum, trunco enodi, materiæ nigri ſplendoris, ac uel ſine arte protinus iucundi. Alterum fruticoſum cytiſi modo, & tota India diſperſum.

De ſpina & ficu Indicis. CAP. V.

IBi & ſpina ſimilis, ſed depræhēſa uel lucernis, igni protinus tranſiliente. Nunc eas exponā quas mirata eſt Alexādri magni uictoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipſa ſe ſemp ſerens, uaſtis diffunditur ramis: quorū imi adeo in terrā curuantur, vt annuo ſpatio infigantur: nouamq; ſibi propaginem faciant circa parētem in orbem, quodā opere topiario. Intra ſepem eam æſtiuant paſtores, opacā pariter & munitam uallo arboris, decora ſpecie ſubter intuenti, procul ue fornicato ambitu. Superiores eius rami in excelſum emicant, ſyluoſa multitudine, uaſto matris corpore, vt lx. paſſ. pleræque orbe colligāt, umbra uero bina ſtadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea cauſa fructum integens, creſcere prohibet. Rarusq; eſt, nec fabæ magnitudinem excedens: ſed per folia ſolibus coctus prædulci ſapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Aceſinem maxime amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus, & laniferis. CAP. VI.

MAior alia pomo et ſuauitate p̄cellentior, quo ſapientes Indorū uiuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorū, latitudine duum. Fructū cortice emittit, admirabilē ſucci dulcedine, ut uno quaternos ſatiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima eſt in Sydracis expeditionū Alexandri termino. Eſt & alia ſimilis huic, dulcior pomo, ſed interaneorum ualetudini infeſta. Edixerat Alexander ne quis agminis ſui id pomū attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte ſine nominibus. Eſt & terebintho ſimilis cætera, pomo amygdalis, minore tātum magnitudine, præcipuæ ſuauitatis. In Bactris vtiq; hanc aliqui terebinthum eſſe proprij generis potius quàm ſimilem ei putauerunt. Sed unde ueſtes lineas faciunt, folijs moro ſimilis, calyce pomi cynorodo. Serunt eam in campis, nec eſt gratior illarum proſpectus. Oliua Indiæ ſterilis, præterquam oleaſtri fructu.

De piperis arboribus, de gariophyllo, & alijs pluribus. CAP. VII.

PAſſim uero q̄ piper gignunt, iuniperis noſtris ſimiles, quanq̄ in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tātū eas aliqui tradidere. Semine à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in faſeolis uidemus. Hæ priuſquā dehiſcant decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt quod uocatur piper longū: paulatim uero dehiſcentes maturitate oſtēdunt cādidū piper: quod deinde toſtū ſolibus, colore rugisq; mutatur. Verū & ijs ſua iniuria eſt, atq; cæli intēperie carbunculantur, fiuntq; ſemina caſſa & inania, quod uocant brechmaſim, ſic Indorum lingua ſignificante abortum. Hoc ex omni genere aſperrimum eſt, leuiſſimumque & pallidum. Gratius nigrum, leniusq; utroq; candidum. Non eſt huius arboris radix, vt aliqui exiſtimauere, quod uocant zimpiberi, alij vero ſingiberi, quanquam ſapore ſimile. Id enim in Arabia atque Troglodytica in villis naſcitur, paruæ herbæ radice candida. Celeriter ea cariem ſentit quamuis in tāta amaritudine. Pretium eius in libras ſex. Piper longum faciliime adulteratur Alexandrino ſinapi. Emitur in libras x. xv. Albū x. vij. nigrū x. iiij. Vſum eius adeo placuiſſe mirū eſt. In alijs quippe ſuauitas cepit, in alijs ſpecies inuitauit: huic nec pomi nec baccæ commendatio eſt aliqua: ſola placere amaritudine, & hāc in Indos peti. Quis ille primus experiri cibis uoluit? aut cui in appetēda auiditate eſurire non fuit ſatis? Vtrūq; ſylueſtre gētibus ſuis eſt, et tamē pondere emitur ut aurū uel argentū. Piperis arborē iā et Italia habet, maiorē myrto, nec abſimilē. Amaritudo grano eadē quæ piperi muſteo creditur eſſe. Deeſt toſta illa maturitas, ideoq; & rugarū colorisq; ſimilitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Eſt etiamnū in India piperis grani ſimile, quod uocatur gariophyllon, grandius fragiliusq;. Tradunt ī Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Fert & ſpina piperis ſimilitudinem, præcipua amaritudine, folijs paruis denſisq; cyperi modo, ramis trium cubitorū, cortice pallido, radice lata, lignoſaq;, buxei coloris. Hæc in aqua cū ſemine excepta in æreo uaſe medicamentum fit, quod uocatur lycion. Ea ſpina & in Pelio monte naſcitur, adulteratque medicamentum. Item aſphodeli radix aut fel bubulum, aut abſinthiū, uel thus, uel amurca. Lycion aptiſſimum medicinæ, quod eſt ſpumoſum. Indi in utribus camelorum, aut rhinocerotum id mittunt. Spinam ipſam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium uocant.

De macir, & ſaccaro, & arboribus Arianæ gentis. CAP. VIII.

ET macir ex India aduehitur, cortex rubēs radicis magnæ, noīe arboris ſuæ. Qualis ſit ea, incōpertū habeo. Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile, ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum uſum. Contermina Indis gens Ariana appellatur, cuius ſpina lacrymarū pretioſa, myrrhæ ſimilis, acceſſu propter aculeos anxio. Ibi & frutex peſtilens rhaphani, folio lauri, odore equos inuitante, qui pene equitatu orbauit Alexandrum primo introitu, quod & in Gedroſis accidit. Item laurino folio & ibi ſpina tradita eſt, cuius liquor aſperſus oculis, cæcitatē inſert omnibus animalibus. Necnon & herba præcipui odoris, referta minutis ſerpentibus, quarum ictu protinus moriendum eſſet. Oneſicritus tradit in Hyrcaniæ conuallibus ficis ſimiles eſſe arbores, quæ uocentur Occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arborib. Perſici maris. C. IX.

VIcina eſt Bactriana, in qua bdelliū nominatiſſimū. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris

roboris,fructu caprifici naturaq́;.Gũmi alij brochon appellant:alij malachram,alij maldacon.Nigrũ uero et in offas cõuolutũ hadrobolon. Eſſe autẽ debet trãſlucidũ ſimile ceræ,odoratũ,& cũ fricatur pingue,guſtu amarũ citra acorẽ.In ſacris uino perfuſum odoratius.Naſcitur & in Arabia,Indiaque, & Media ac Babylone.Aliqui peraticũ uocãt ex Media aduectũ. Facilius hoc & cruſtoſius,amariusq́;: at Indicum humidius & gummoſum.Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice ſcordaſti.Ita uocatur arbor æmulo gũmi.Sed depræhenduntur(quod ſemel dixiſſe & in cæteros odores ſatis ſit)odore,colore,pondere,guſtu,igne.Bactriano nidor ſiccus, multiq́; candidi ungues.Præterea ſuum põdus, quod grauius eſſe aut leuius nõ debeat.Pretiũ ſincero in libras x.terni. Gẽtes ſupradictas Perſis attingit,rubro mari(quod ibi Perſicum uocauimus) longe iu terra æſtus agẽte, mira arborũ natura.Nanq; eroſæ ſale,inuectis derelictisq́; ſimiles,ſicco littore radicibus nudis polyporũ modo amplexæ ſteriles arenas ſpectantur. Eædem mari aduenieute fluctibus pulſatæ, reſiſtunt immobiles. Quin et pleno æſtu operiuntur totæ,apparetq́; rerum argumentis,aſperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda eſt,ſpecies ſimilis unedonis,pomum amygdalis extra,intus contortis nucleis.

De arboribus Perſicæ inſulæ, & lanigeris arboribus. CAP. X.

TYlos inſula iu eodem ſinu eſt,repleta ſyluis qua ſpectat oriẽtem, quaq́; & ipſa æſtu maris perfunditur.Magnitudo ſingulis arboribus fici, flos ſuauitate inenarrabili,pomũ lupino ſimile,ꝑpter aſperitatem intactum omnibus animalibus.Eiuſdem inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio modo q̃ Serum.His folia infœcunda : quæ ni minora eſſent, uitiũ poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas,quæ maturitate ruptæ, oſtendunt lanuginis pilas,ex quibus ueſtes pretioſo linteo faciunt.

De goſſampinis,& arboribus ex quibus veſtes fiunt, & quibus modis conſtent arborum fructus. CAP. XI.

ARbores uocãt goſſãpinos,fertiliores etiã Tylo in minore,q̃ diſtat x.M.paſſ.Iuba circa fruticẽ lanugines eſſe tradit, linteaq́; ea Indicis ꝓſtãtiora.Arabiæ aũt arbores ex quibus ueſtes faciãt, cynas uocari,folio palmæ ſimili. Sic Indos ſuæ arbores ueſtiũt.In Tylis aũt et alia arbor floret albæ uiolæ ſpecie,ſed magnitudine quadruplici,ſine odore, qđ miremur. In eo tractu eſt & alia ſimilis,folioſior tamen roſeiq́; floris:quẽ noctu cõprimẽs,aperire incipit ſolis exortu,meridie expãdit. Incolæ dormire eum dicũt.Fert eadem inſula & palmas,oleasq́; ac uites,& cũ reliquo pomorũ genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidũt.Rigaturq́; gelidis fontibus,& imbres accipit. Vicina his Arabia flagitat quandam generum diſtĩctionẽ,quoniã fructus is cõſtat radice,frutice,cortice,ſucco,lacryma,ligno,ſurculo,flore,folio,pomo.

De coſto & nardo,& differentiis nardi. CAP. XII.

RAdix et foliũ Indis eſt maximo ꝓtio. Radix coſti guſtu feruẽs,odore eximio, frutice alias inutili,Primo ſtatim ĩtroitu amnis Indi ĩ Patale ĩſula,duo ſunt eius genera,nigrũ,et quod melius cãdicans.Pretiũ iu libras xvi. De folio nardi plura dici par eſt,ut principali in unguẽtis.Frutex eſt graui & craſſa radice,ſed breui ac nigra,fragiliq́;,quãuis pinguí,ſitũ redolente ut cyperi,aſpero ſapore, folio paruo dẽſoq́;.Cacumina ĩ ariſtas ſe ſpargũt, ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrãt.Alterũ eius genus apud Gangẽ naſcẽs dãnatur in totũ,ozenitidis nomine,uirus redolens.Adulteratur & pſeudonardo herba,quæ ubiq; naſcitur,craſſiore atq; latiore folio, & colore languido in candidũ uergẽte. Itẽ ſua radice ꝑmixta põderis cauſa,& gũmi,ſpumaq́; argẽti aut ſtibio,cyperiue cortice.Syncerũ quidem leuitate depræhẽditur,& colore ruffo,odoriſq́; ſuauitate, & guſtu maxime ſiccãte os,ſapore iucundo.Pretiũ ſpicæ in libras xc.Folia diuiſere annonã,ab amplitudine hadroſphærũ uocatur maioribus folijs x.xxx. Quod minore folio eſt meſoſphærũ appellatur,emitur x.lx. Laudatiſſimũ microſphærũ è minimis foliũ, pretium eius x.lxxv.Odoris gratia oĩbus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In noſtro orbe proxime laudatur Syriacum,mox Gallicum,tertio loco Creticũ, quod aliqui agrium uocãt, alij phu, folio oluſatri,caule cubitali,geniculato ĩ purpura albicante,radice obliqua uilloſaq́;: & imitante auiũ pedes.Baccaris uocatur nardũ ruſticũ, de quo dicemus inter flores. Sunt aũt ea oĩa herbæ præter Indicum. Ex ijs Gallicum cum radice uellitur,abluiturq́; uino. Siccatur in umbra,alligatur faſciculis in charta, non multũ ab Indico differens,Syriaco tamẽ leuius. Pretium xiij.In his probatio una,ne ſint fragilia, & arida potius q̃ ſicca folia. Cum Gallico nardo ſemper naſcitur herba quæ hirculus uocatur, à grauitate odoris & ſimilitudine,qua maxime adulteratur. Diſtat, quod ſine cauliculo eſt, & quod minoribus folijs, quodq́; radicis neque amaræ,neque odoratæ.

De aſaro,amomo,amomide,& cardamomo. CAP. XIII.

NArdi uim habet et aſarũ,qđ et ipſũ aliqui ſylueſtre nardũ appellãt.Eſt aũt ederæ folijs, rotũdioribus tãtũ mollioribusq́;,flore purpureo radice Gallici nardi:Semẽ acinoſum,ſaporis calidi ac uinoſi.Mõtibus in umbroſis bis anno floret.Optimum in Põto,proximũ in Phrygia,tertiũ in Illyrico. Foditur cũ folia mittere ĩcipit,et ĩ ſole ſiccatur, celeriter ſitũ trahẽs ac ſeneſcens.Inuenta nuper & in Thracia herba eſt, cuius folia nihil ab Indico nardo diſtant. Amomi uua ĩ uſu eſt,Indica uite labruſca: ut alij exiſtimauere,frutice myrtuoſo,palmi altitudine : carpiturq́; cũ radice,manipulatim leniter cõponitur, ꝓtinus fragile.Laudatur quàm maxime Punici mali fo-

Digitized by Google

lys ſimilè,nec rugoſis, colore ruſſo. Secunda bonitas pallido. Herbaceũ peius,peſſimũq; cãdidum, quod & uetuſtate euenit. Pretiũ uuæ in libras x lx. friato uero amomo xlviij. Naſcitur et in Armeniæ parte,quæ uocatur Otenæ,et in Media,& in Põto. Adulteratur folijs Punicis,& gummi liquido ut cohæreat,conuoluatq; ſe in uuæ modũ. Eſt & quæ uocatur amomis,minus uenoſa atq; durior,ac minus odorata: quo apparet,aut aliud eſſe,aut colligi ĩmaturum. Simile his et noĩe & frutice cardamomum,ſemine oblongo. Metitur eodem modo et in Arabia. Quatuor eius genera. Viridiſſimũ ac pingue acutis angulis cõtumax fricãti quod maxime laudatur. Proximũ è ruſſo candicans. Tertiũ breuius atq; nigrius. Peius tamẽ uariũ et facile tritu,odoriſq; parui,qui uerus,coſto uicinus eſſe debet. hoc & apud Medos naſcitur. Pretiũ optimi in libras xij. Cinnamomo proxima gẽtilitas erat,ni prius Arabiæ diuitias indicari cõueniret,cauſaſq; quæ cognomẽ illi felicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus,& myrrha: hæc et cũ Troglodytis cõmunis.

De thure & arboribus. CAP. XIIII.

THura ꝓter Arabiã nullis, ac ne Arabiæ quidẽ uniuerſæ. In medio eius fere ſunt Atramitæ pago Sabæorũ capite regni Sabota, in monte excelſo,à quo octo manſionibus diſtat regio eorũ thurifera. Saba appellatur, quod ſignificare Græci myſterium dicunt: ſpectat ortus ſolis æſtiui, undiq; rupibus inuia,& à dextera maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolum è rubro lacteum traditur. Syluarũ longitudo eſt ſchœnorum xx. latitudo dimidiũ eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratione,ſtadia xl. hoc eſt,paſſ. quinq; M. aliqui xxxij. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere. Attolluntur colles alti,decurruntq; & in plana arbores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit,raris fontibus ac nitroſis. Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur uno tramite anguſto. Hi primi commercium thuris fecere,maximeq; exercent: à quibus et Minæũ dictũ ẽ. Nec ꝓterea Arabũ alij thuris arborẽ uidẽt, ac ne horũ quidem oẽs. Ferũtq; M M M. non amplius eſſe familiarum, q̃ ius per ſucceſſiões id ſibi uindicẽt. Sacros uocari ob id,nec ullo congreſſu fœminarum funerumq; cum incidant eas arbores aut metãt, pollui: atq; ita religione merces augeri. Quidã promiſcuum ius ijs populis eſſe tradunt in ſyluis, alij per uices annorũ diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies cõſtat. Res in Arabia geſſimus, & Romana arma in magnã partem eius penetrauere: C. etiam Cæſar Auguſti filius inde gloriam petijt,nec tamen ab vllo (quod equidem ſciam) Latino arborũ earum tradita eſt facies. Græcorum exempla variant. Alij folio piri,minore duntaxat,& herbidi coloris prodidere. Alij lentiſco ſimilem ſubrutilo folio: Quidam therebinthum eſſe, & hoc uiſum Antigono regi allato frutice. Iuba rex ijs uoluminibus quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filium ardentem fama Arabiæ, tradit contorti eſſe caudicis,ramis aceris maxime Pontici. Succũ amygdalæ modo emitterè, taleſq; in Carmania apparere, & in Aegypto ſatas ſtudio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri eſſe conſtat: quidam & folium ſimile dixere. Talis certe fuit arbor Sardibus. Nam et Aſiæ reges ſerendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex Arabia uenerunt, omnia incertiora fecerunt,quod iure miremur, uirgis etiam thuris ad nos commeantibus: quibus credi poteſt, matrem quoque teretem enodi fruticare trunco. Meti ſemel anno ſolebat,minore occaſione uendendi. Iam quæſtus alteram uindemiam affert. Prior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrantiſſimo æſtu incidentibus qua maxime uideatur eſſe prægnans, tenuiſſimusq́ue tendi cortex. Laxatur hic plaga,non adimitur. Inde proſilit ſpuma pinguis. Hæc concreta denſatur, vbi loci natura poſcat tegete palmea excipiente, alibi area circumpauita. Purius illo modo,ſed hoc ponderoſius. Quod in arbore hæſit,ferro depectitur, ideo corticoſum. Sylua diuiſa certis portionibus, mutua innocentia tuta eſt. Nec ullus ſaucias arbores cuſtodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ ubi thura interpolantur,nulla ſatis cuſtodit diligentia officinas. Subligaria ſignantur opifici. Perſona aducitur capiti,denſusúe reticulus. Nudi emittuntur. Tanto minus fidei apud nos pœna,q̃ apud illos ſyluæ habent. Autumno legitur ex æſtiuo partu. Hoc puriſſimum candidum. Secunda uindemia eſt uere, ad eam hyeme corticibus inciſis. Ruffum hoc exit,nec comparãdum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum uocant. Creditur & nouellæ arboris cãdidius, ſed ueteris odoratius. Quidam & in inſulis melius putant gigni. Iuba in inſulis negat naſci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit,maſculum uocamus, cum alias non fere mas uocetur,ubi non ſit fœmina. Religioni tributum ne ſexus alter uſurparetur. Maſculum aliqui putãt à ſpecie teſtiũ dictũ. Præcipua autẽ gratia eſt mãmoſo, cũ hærente lacryma priore conſecuta alia miſcuit ſe. Singula hæc manum implere ſolita inuenio, cũ minore diripiendi auiditate lentius naſci liceret. Græci ſtagoniam & atomum tali modo appellãt, minorẽ autẽ Orobiam. Micas concuſſu eliſas mannam uocamus. Etiamnum tamẽ inueniũtur guttæ,q̃ tertiam partem minæ,hoc eſt xxxix. denariorũ pondus æquent. Alexandro magno in pueritia ſine parſimonia thura ingerenti aris,pædagogus Leonides dixerat, ut illo modo cum deuiciſſet thuriferas gentes ſupplicaret. At ille Arabia potitus, thure onuſtam nauim miſit ei, exhortatus,ut large deos adoraret. Thus collectũ Sabotam camelis cõuehitur,porta ad id una patẽte. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo, quem uocant Sabin, menſura nõ põdere ſacerdotes capiũt. Nec ante mercari licet. Inde impẽſæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itinerũ numero deus hoſpites paſcit. Euehi non poteſt,niſi per Gebanitas,itaque & horum regi penditur uectigal. Caput eorum Thomna abeſt à Gaza noſtri littoris Iudææ oppido lxxx.

lxxx.xxvij.M.paſſuum,quod diuiditur in manſiones camelorum lxij.Sunt & quæ ſacerdotibus dãtur portiones,ſcribiſq; regum certæ. ſed præter hos & cuſtodes,ſatelliteſq;, & hoſtiarij, & miniſtri populantur. Iam quacunque iter eſt, alibi pro aqua, alibi pro pabulo,aut pro manſionibus, uariiſque portorijs pendunt, ut ſumptus in ſingulos camelos denarium d. clxxxviij. ad noſtrũ littus colligat, iterumq; imperij noſtri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra xvi.pretium habet, ſecunda xv. tertia xiij. Apud nos adulteratur reſinæ candidæ gemma perquàm ſimili,ſed deprehenditur quibus dictum eſt modis. Probatur candore,amplitudine, fragilitate, carbone,ut ſtatim ardeat. Item ne dentem recipiat potius quàm in micas frietur.

De myrrha,& arboribus myrrhæ. CAP. XV.

MYrrhã in iiſdẽ ſyluis permixta arbore naſci tradidere aliqui,plures ſeparatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur,ut apparebit in generibus. Conuehitur et ex ſyluis laudata,petuntq; eã etiã ad Troglodytas Sabæi tranſitu maris. Satiua quoq; prouenit,multũ ſylueſtri prælata. Gaudet raſtris et ablaqueationibus,melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita,nec ſine ſpina,caudice duro & intorto,craſſiore q̃ thuris, & ab radice etiam quàm reliqua ſui parte. Corticem leuem ſimilemq; unedoni, ſcabrum alij ſpinoſumq; dixere. Folium oliuæ,uerum criſpius,& aculeatum. Iuba oluſatri. Aliqui ſimilem iunipero,ſcabriorem tãtum ſpiniſq; horridam,folio rotundiore; ſed ſapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore utrunq; naſci mentirẽtur. Inciduntur bis & ipſæ,iiſdemq; temporibus, ſed à radice uſq; ad ramos,qui ualent. Sudant autem ſponte prius q̃ incidantur, ſtacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua.& in ſylueſtri quoque melior æſtiua. Non dant ex myrrha portiones deo, quoniam & apud alios naſcitur. Regi tamen Gebanitarũ quartas partes eius pendunt. Cætero paſſim à uulgo coemptam in folles conſarciunt, ipſiq; unguentarij digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius. CAP. XVI.

GEnera cõplura,Troglodytica ſylueſtrium prima. Sequẽs Minæa,in qua & Atramitica eſt, & Auſaritis Gebanitarum regno. Tertia Dianitis. Quarta collatitia. Quinta Sẽbracena,à ciuitate regni Sabæorũ mari proxima. Sexta quã Duſaritin uocãt. Eſt et candida uno tantum loco,quæ in Meſſalum oppidum confertur. Probatur Troglodytica pinguedine,& quod aſpectu aridior eſt, ſordidaq; atque barbara,ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitijs,ante alias hilaris,ſed uiribus tenuis. In plenum autem probatio eſt minutis glebis,nec rotundis, in concretu albicantis ſucci & tabeſcẽtis: utq; fracta candidos ungues habeat,guſtu leniter amara. Secunda bonitas intus uaria. Peſſima intus nigra: peior ſi etiam foris. Pretia ex occaſione ementium uaria. Stacta uero à vi.ad l. Satiuæ ſummũ ad xxij. Erythræa ad xvi. Hãc uolunt Arabicã intelligi. Troglodytica nucleo ad xiij. eius uero quã odorariã uocant ad xiiij. Adulteratur lentiſci glebis,& gummi. Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa,ſicut ponderis ſpuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore gummi dente lenteſcẽtis. Fallaciſſime aũt adulteratur Indica myrrha,quæ ibi de quadã ſpina colligitur. Hoc ſolum peius India affert facili diſtinctione,tãto deterior eſt.

De maſtice, ladano, & bruta, enhæmo, & ſtrobo,& de ſtyrace. CAP. XVII.

ERgo trãſit in maſticen, q̃ & ex alia ſpina fit in India,itemq; in Arabia:lamã uocant. Sed maſtice quoq; gemina eſt,quoniam et in Aſia Græciaq; reperitur herba radice folia emittẽs,& carduũ ſimilem malo,ſeminis plenũ: lacrymaq; erumpit inciſa parte ſumma,uix ut dignoſci poſſit à maſtice uera. Necnõ & tertia in Ponto eſt,bituminis ſimilior. Laudatiſſima autem Chia candida, cuius pretium in libras xx.nigra uero xij. Chia è lentiſco traditur gigni gummi modo. Adulteratur ut thura reſina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte caſuq; hoc, & iniuria fieri odoris,plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal, odoratorum uero fruticum appetentius,tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentes,diſtillantemq; ab his caſus mixtura ſuccũ improbo barbarum uillo abſtergere. Hũc glomerari puluere, ĩcoqui ſole. Et ideo in ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc nõ alibi fieri q̃ in Nabatæis,qui ſunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus ſtrobon hoc uocant. Traduntq; ſyluas Arabum paſtu caprarum infringi,atq; ita ſuccum uillis inhæreſcere: uerum autẽ ladanũ Cypri inſulæ eſſe:ut obiter quoq; genera odorum dicantur, quamuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt,& eſſe œſypum hircorum barbis genibuſq; uilloſis inhærens,ſed ederæ flore deroſo,paſtibus matutinis,cũ eſt rorulenta Cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa, puluerem madentibus villis adhæreſcere,atq; ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat,ledam appellent: etenim illi ledanum uocant. huius pingue inſidere: itaq; attractis funiculis herbam eam conuolui, atq; ita offas fieri. Ergo in utraque gente bina genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum eſt,friabile: factitium, lentum. Necnon & fruticem eſſe dicunt in Carmania, & ſuper Aegyptum per Ptolemæos tranſlatis plantis: aut(ut alij) generante et id thuris arbore: colligique ut gummi inciſo cortice, & caprinis pellibus excipi. Pretia ſunt laudatiſſimo in libras aſſes xl. Adulteratur myrti baccis,& alijs animalium ſordibus. Sinceri odor debet eſſe ferus, et quodammodo ſimilitudinem redolens: ipſum uiſu aridum, tactu ſtatim molleſcere,accenſum fulgere, odore iucundo gra-

95
Digitized by Google

tum. Myrtata deprahenduntur, crepitantq́; in igne. Præterea ſyncero calculi potius è rupibus inhærent, q̃ puluis. In Arabia & olea dotatur lacryma, qua medicamentum conficitur, Græcis enhæmon dictum, ſingulari effectu cõtrahendis uulnerum cicatricibus: in maritimis ea fluctibus æſtuq́; operiuntur. Nec hac ea nocet, cum conſtet & in folijs ſalem relinqui. Hæc ſunt peculiaria Arabiæ & pauca præterea communia, alibi dicenda, quoniam in ijs uincitur. Peregrinos ipſa mire odores & ad exteros petit. Tanta mortalibus ſuarum rerum ſatietas eſt, alienarumque auiditas. Petunt igitur in Helimæos arborem brutam, cupreſſo fuſæ ſimilem, exalbidis ramis, iucundi odoris accenſam, & cum miraculo hiſtorijs Claudij Cæſaris prædicatam. Folia eius inſpergere potionibus Parthos tradit. Odorem eſſe proximum cedro, fumumq́; eius contra ligna alia remedio. Naſcitur ultra Paſitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in Carmanos arborem ſtrobum ad ſuffitus, perfuſam uino palmeo accendentes. Huius odor redit à cameris ad ſolum iucundus, ſed aggrauans capita, citra dolorem tamen. Hoc ſomnum ægris quærũt. His commercijs Carras oppidum aperuere, quod eſt illis nundinarium. Inde Gabbam omnes petere ſolebant, dierum uiginti itinere, & Palæſtinam Syriam. Poſtea Caracem peti cœptum ac regna Parthorum ex ea cauſa, autor eſt Iuba. Mihi ad Perſas etiam prius iſta portaſſe, q̃ in Syriam aut Aegyptum uidentur, Herodoto teſte, qui tradit ſingula milia talentum thuris annua penſitaſſe Arabas regibus Perſarum. Ex Syria reuehunt ſtyracem, acri odore eius in focis abigentes ſuorum faſtidium. Cætero, non alia ligni genera ſunt in uſu q̃ odorata: ciboſq́; Sabæi coquunt thuris ligno, alij myrrhæ, oppidorum uicorumq́; non alio q̃ ex aris fumo atque nidore. Ad hunc ergo ſanandum urunt ſtyracem in pellibus hyrcinis, ſuffiuntq́; tecta. Adeo nulla eſt uoluptas, quæ non aſſiduitate ſui faſtidium pariat. Eundem ad ſerpentes fugandas urunt, in odoriferis ſyluis frequentiſſimas.

De felicitate Arabię. CAP. XVIII.

NOn ſunt eorum cinnamomum aut caſia: & tamen felix appellatur Arabia, falſa & ingrata cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ dijs intellexerat genita, adhibens urendis defunctis. Periti rerum aſſeuerant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero Princeps nouiſſimo Poppeæ ſuæ die concremauerit. Aeſtimentur poſtea toto orbe ſingulis annis tot funera, aceruatimq́; congeſta honori cadauerum, quæ dijs per ſingulas micas dantur. Nec minus propitij erant mola ſalſa ſupplicantibus, imo uero (ut palam eſt) placatiores. Verum Arabiæ etiamnum felicius mare eſt. Ex illo namq; margaritas mittit. Minimaq́; cõputatione milies cẽtena M. H-S. annis oĩbus India et Seres peninſulaq́; illa ĩperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ et fœminæ conſtant. Quota enim portio ex illis ad deos quæſo iã, uti ad ĩferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo, & caſia. CAP. XIX.

CInnamomũ et caſias fabuloſe narrauit antiquitas, princepsq́ue Herodotus, auiũ nidis, & priuatim Phœnicis, ĩ quo ſitu Liber pater educatus eſſet, ex inuijs rupibus arboribusq́; decuti, carnis quã ipſæ inferrẽt pondere, aut plũbatis ſagittis. Item caſiã circa paludes propugnãte unguibus diro ueſpertilionũ genere, aligeriſq́; ſerpẽtibus, his cõmentis augẽtes rerũ pretia. Comitata uero fabula eſt, ad meridiani ſolis repercuſſus inenarrabilẽ quendã uniuerſitatis halitum è tota peninſula exiſtere, tot generum aura ſpirante concentu. Magniq́; Alexãdri claſſibus Arabiam odore primum nũciatam in altum. Omnia falſa, ſiquidem cinnamomum, idemq́; cinnamum naſcitur in Aethiopia Troglodytis cõnubio permixta. Ii mercantes id à conterminis, uehunt per maria uaſta ratibus, quas neq; gubernacula regant, neq; remi trahant uel impellant, non uela, non ratio ulla adiuuet, cũ oĩum inſtar ibi ſint homo tantum & audacia. Præterea hybernũ mare exigũt circa brumam, euris tum maxime flantibus. Hi recto curſu per ſinus impellunt, atq; à promontorij ambitu argeſtæ deferunt ĩ portũ Gebanitarũ qui uocatur Ocilia. Quamobrem illi maxime id petunt, produntq́; uix quinto anno reuerti negotiatores, & multos interire. Cõtra reuehũt uitrea, & ahena, ueſtes, fibulaſq́; cũ armillis ac monilibus. Ergo negotiatio illa fœminarũ maxime fide conſtat. Ipſe frutex ij. cubitorum altitudine ampliſſimus, palmiq; minimus, iiij. digitorũ craſſitudinis, ſtatim à terra ſex digitis ſurculoſus, arido ſimilis. Cũ uiret nõ odoratus, folio origani, ſiccitate gaudens, ſterilior imbre, cæduæ naturæ. Gignitur ĩ planis quidẽ, ſed denſiſſimis ĩ uepribus rubiſq́;, difficilis collectu. Metitur nõ niſi permiſerit deus. Iouẽ hunc intelligũt aliqui, Aſſabinũ illi uocat: xliij. boum caprarũq; & arietũ extis impetratur uenia cædẽdi. Nõ tamen aut ante ortũ ſolis, aut poſt occaſũ licet. Sarmẽta haſta diuidit ſacerdos, deoq́; partẽ ponit: reliquũ mercator in naſſas cõdit. Eſt alia fama, cũ ſole diuidi, ternaſq́; partes fieri, deinde ſorte cremia diſcerni: quodq́; ſoli ceſſerit relinqui, ac ſponte cõflagrare. Præcipua bonitas uirgultorũ tenuiſſimis partibus, ad longitudinẽ palmi. Secũda proximis breuiore mẽſura, atq; ita ordine. Viliſſimũ quod radicibus proximũ, quoniã ibi minimũ corticis in quo ſumma gratia. Qua de cauſa præferũtur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipſum uero lignũ in faſtidio eſt propter origani acrimoniã: xylocynnamomũ uocatur. Precium eſt in libras xx. Quidam cinnami duo genera tradidere, cãdidum, nigricanſq́;. Et quondam præferebatur candidum, nunc contra nigrum laudatur. Atq; etiã uarium præferunt candido. Certiſſima tamen æſtimatio ne ſit ſcabrum, atq; ut inter ſeſe tritũ tarde frietur. Dãnatur in primis molle, aut

cui

cui albet cortex. Ius eius à Gebanitarum rege ſolo proficiſcitur, is edicto mercatu vendit. Pretia quondam fuere in libras denarium mille. Auctum id parte dimidia eſt, incenſis, vt ferũt, ſyluis ira barbarorũ. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non ſatis conſtat. Auſtros ibi tam ardenter flare, vt æſtatibus ſyluas accẽdãt, inuenimus apud autores. Coronas ex cinnamomo interraſile auro incluſas, primus omnium in templis Capitolij atque Pacis dicauit Imperator Veſpaſianus Auguſtus. Radicem eius magni ponderis vidimus in palatij templo, quod fecerat diuo Augusto coniunx Augusta, aureæ pateræ impoſitam: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incẽdio conſumptũ eſt. Frutex & caſia eſt, iuxtaq; cinnami cãpos naſcitur, ſed in montibus craſſiore ſarmento, tenui cute verius quàm cortice, quem contra atq; in cinnamomo leuari & exinaniri pretium eſt. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primum emicat, candidus pedali menſura: deinde rubeſcit addito ſemipede: vltra nigricãs. Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur vero candida. Cõſecant ſurculos longitudine binum cubitorum. Mox præſuunt recẽtibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, vt ijs putreſcentibus vermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maxime & quæ ſit odoris molliſſimi, guſtúne quàmmaxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordẽs, colore purpureo, quæq; plurima minimũ ponderis faciat, breui tunicarum fiſtula & non fragili. Lædam vocãt talem barbaro nomine. Alia eſt balſamodes ab odore ſimili appellata, ſed amara, ideoque vtilior medicis, ſicut nigra vnguentis. Pretia nulli diuerſiora. Optimæ in libras x. l. cæteris x. v.

De iſocinnamo, & cãcamo, ac taro. CAP. XX.

HIs addidere mangones quam daphnoiden vocant, iſocinnamon cognominatam, pretiumq; eius faciũt x. ccc. Adulteratur ſtyrace, & propter ſimilitudinem corticũ lauri tenuiſſimis ſurculis. Quin & in noſtro orbe ſeritur: extremoq; in margine imperij, qua Rhenus alluit, viuit in aluearijs apũ ſata. Color abeſt ille torridus ſole, & ob id ſimul idẽ odor. Ex confinio caſiæ cinnamiq; & cancamum ac tarum inuehitur, ſed per Nabatæos Troglodytas, qui conſidere e Nabatæis.

De ſerichato & gabalio, & de myrobalano. CAP. XXI.

EComportatur & ſerichatum, & gabalium, quæ intra ſe cõſumunt Arabes, noſtro orbi tantum nominibus cognita, ſed cũ cinnamomo caſiaque naſcentia. Peruenit tamen aliquando ſerichatum, & in vnguenta additur ab aliquibus. Permutatur in libras x. vi. Myrobalanum Troglodytis, & Thebaiæ, & Arabiæ quæ Iudæam ab Aegypto diſterminat, commune eſt, naſcens vnguento, vt ipſo nomine apparet. Quo item indicatur & glandem eſſe arboris, heliotropio, quam dicemus inter herbas, ſimili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia naſcens Syriaca appellatur, & eſt candida. contra in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod exprimitur: ſed copia Thebaica. Inter hæc Troglodytica viliſſima eſt. Sunt qui Aethiopicam ijs præferant, glandem nigram ac pinguem, nucleoque gracili, ſed liquore qui exprimitur odoratiori, naſcentem in campeſtribus. Aegyptiam pinguiorem eſſe, & craſſiori cortice rubentem: & quamuis in paluſtribus naſcatur, breuiorem ſicLcioremque. E diuerſo Arabicam viridem ac tenuiorem: & quoniam ſit montuoſa, ſpiſſiorem. Longe autem optimam Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantum cortices premunt: medici nucleos tundunt, affuſa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato. CAP. XXII.

MYrobalano in vnguentis ſimilem proximũq; vſum habet palma ĩ Aegypto, quæ vocatur adipſos, viridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autẽ pauloante quàm incipiat matureſcere. Quod relinquitur phœnicobalanus vocatur, et nigreſcit, veſcentesq; inebriat. Myrobalano pretiũ in libras x. bini. Inſtitores & fecem vnguenti hoc nomine appellant. Calamus quoq; odoratus in Arabia naſcens communis Indis atq; Syriæ eſt: in qua vincit omnis, à noſtro mari centum l. ſtadijs. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (vt quidã exiſtimauere) Antilibanum, in conualle modica iuxta lacum, cuius paluſtria æſtate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Sane enim dicamus & de iunco, quãuis alio herbis dicato volumine, quoniam tamen hic vnguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris ſui generis differũt aſpectu: ſed calamus præſtantior odore, ſtatim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui aſſuloſe potius quàm raphani modo frãgitur. Ineſt fiſtulæ araneum, quod vocant florem. Præſtantior eſt cui numeroſius. Reliqua ꝓbatio vt niger ſit. Damnatur albus. Melior quo breuior & craſſior, lentusq; in frangendo. Calamo precium in libras xi. iunco xv. Traduntq; iuncum odoratum & in Campania inueniri. Diſceſſimus à terris oceanum ſpectantibus ad conuexas in noſtra maria.

De ammoniaco, & ſphagno. CAP. XXIII.

ERgo Aethiopiæ ſubiecta Africa ammoniaci lacrymam ſtillat in harenis ſuis: inde & nomine etiã ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant: reſinæ modo aut gummi. Genera eius duo. Thrauſton, maſculi thuris ſimilitudine, quod maxime probatur. Alterũ pingue & reſinoſum, quod phyrama appellãt. Adulteratur harenis, veluti naſcendo apprehenſis. Igitur quàm minimis glebis probatur, & quàm puriſſimis. Pretium optimi

in libras

in libras aſſes xl. Sphagnos infra eos ſitus in Cyrenaica prouincia maxime probatur. Alij bryon vocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertiũ Phœnicius. Fertur & in Aegypto naſci: quin & in Gallia, nec dubitauerim. Sũt enim hoc nomine cani arborũ villi, quales in quercu maxime videmus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſſimis atq; altiſſimis, ſecunda rutilis, nulla nigris. Et ĩ inſulis petriſq; nati improbãtur, omneſq; quibus palmarũ atq; non ſuus odor ſit.

De cypro, & aſpalatho, & maro. CAP. XXIIII.

Cyprus in Aegypto eſt arbor ziziphi folijs, ſemine coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc ĩ oleo, premiturq; poſtea quod Cyprus vocatur. Pretiũ ei in libras quinq;. Optimũ habetur è Canopica in ripis Nili nata, ſecundum Aſcalone Iudææ, tertium Cypro inſula odoris ſuauitate. Quidam hanc eſſe dicunt arborem quæ in Italia liguſtrum vocetur. In eodem tractu aſpalathos naſcitur, ſpina candida, magnitudine arboris modicæ, flore roſæ. Radix vnguentis expetitur. Tradunt in quocũq; frutice curuetur arcus cæleſtis, eandem quæ ſit aſpalatho, ſuauitatẽ odoris exiſtere, ſed in aſpalatho inenarrabilem quãdam. Quidã eum Eryſiſceptrũ vocãt, alij ſceptrũ: probatio eius in colore ruffo vel igneo, tactuq; ſpiſſo, & odore caſtoreo. Permutatur in libras xv. In Aegypto naſcitur & maron, peius q̃ Lydium, maioribus folijs ac varijs. illa breuia ac minuta & odorata.

De balſamo, & opobalſamo, et xylobalſamo, & ſtyrace, & galbano. CAP. XXV.

Sed omnibus odoribus præfertur balſamum, vni terræ Iudææ cõceſſum, quondam in duobus tantũ hortis vtroq; regio, altero iugerum xx. non amplius, altero pauciorum. oſtendere arbuſculam hanc vrbi imperatores Veſpaſiani. Clarumq; dictu à Pompeio Magno in triũpho arbores quoq; duximus. Seruit nunc hæc, & tributa pendit cum ſua gente, in totum alia natura quàm noſtri externiq; prodiderant. Quippe viti ſimilior eſt quàm myrto. Malleolis ſeri didicitur, nuper vincta vt vitis: & implet colles vinearũ modo. quæ ſine adminiculis ſe ipſæ ſuſtinẽt. Tondetur ſimiliter fruticãs, ac raſtris niteſcit, properatq; naſci, intra tertium annum fructifera. Folium proximũ rutæ, perpetua coma. Sæuiere in eandẽ Iudæi, ſicut in vitam quoq; ſuã. Contra defendere Romani, & dimicatum pro frutice eſt. Seritq; nunc eũ fiſcus: nec vnquã fuit numeroſior aut procerior. Proceritas intra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod vocãt eutheriſtum. Alterum ſcabro aſpectu, incuruum, fruticoſum, odoratius: hoc trachy appellãt. Tertiũ eumeces, quia eſt reliquis procerius, leui cortice. Huic ſecunda bonitas: nouiſſima eutheriſto. Semen eius vino proximum guſtu, colore ruffum, nec ſine pingui: peius in grano quod leuius atq; viridius. Ramus craſſior quàm myrto. Inciditur vitro, lapide, oſſeiſúe cultellis. Ferro lædi vitalia odit. Emoritur protinus, eadem amputari ſuperuacua patiẽs. Incidẽtis manus libratur artifici temperamẽto, ne quid vltra corticem violet. Succus è plaga manat, quẽ opobalſamum vocant, ſuauitatis eximiæ, ſed tenui gutta, ploratu lanis paruis colligitur in cornua. Ex iis nouo fictili conditur craſſiori ſimilis oleo, & in muſto candida. Rubeſcit deinde, ſimulq; dureſcit è tranſlucido. Alexandro magno res ibi gerente, toto die æſtiuo vnam concham impleri iuſtum erat. Omni vero fœcunditate è maiore horto congios ſenos, minore ſingulos, cum duplo rependebatur argẽto. Nunc etiã ſingularum arborũ largior vena, ter omnibus percutitur æſtatibus, poſtea deputatur. Et ſarmẽta quoq; in merce ſunt. d.ccc. amputatio ipſa ſurculuſque venit intra quintum demum annum. Xylobalſamum vocatur, & coquitur in vnguẽtis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta pretiũ eſt. Præcipua aũt gratia lacrymæ, ſecunda ſemini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimũ, quod eſt odoratiſſimum: è ſemine autem maximum & ponderoſiſſimum, mordens guſtu, feruenſq; in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia, ſapore piperis. Lacrymæ probatio vt ſit pinguis, tenuis, ac modice ruffa, & in fricando odorata. Secundus candido color, peior viridis craſſuſq;, peſſimus niger. Quippe vt oleũ ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probatur quod ante ſemen fluxit. Et alias adulteratur ſemine ſuo, vixq; maleficium deprehẽditur guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis, non ſubacidus, odore tantum auſterus. Vitiatur & oleo roſæ, cyperi, lentiſci, balani, terebinthi, myrti, reſina, galbano, cera Cypria prout quæq; res fuit. Nequiſſime aũt gummi, quoniã &ſum quoq; inhæreſcit manu inuerſa, & in aqua ſidit: quæ probatio eius gemina eſt. Debet ſyncerum & inareſcere, ſed hoc & gummi addita fragili cruſta euenit. Et guſtu deprehenditur. Carbone vero, quod cera reſinaq; adulteratũ eſt, nigriori flãma. Nam meli mutatum ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſynceri denſatur in tepida aqua gutta ſidens ad ima vaſis: adulterata olei modo innatat, & ſi metopio vitiata ē, circulo cãdido cingitur. Sũma probatio ē vt lac coagulet, & in veſte maculas non faciat, nec manifeſtior alibi fraus. Quippe millibus denarium ſextarij empti, vendente fiſco ccc. denarijs veneunt. In tantũ expedit augere liquorem. Xylobalſamo pretiũ in libras vi. Proxima Iudææ Syria ſupra Phœnicem ſtyracem gignit, circa Gabala & Marathũta & Caſiũ Seleuciæ montem. Arbor eſt eodem nomine, cotoneo malo ſimilis, lacrymæ ex auſtero iucundioris, intus ſimilitudo harundinis, ſuccoq; prægnans. In hanc circa canis ortũ aduolant pennati vermiculi erodentes, obid in ſcobe ſordeſcit. Styrax laudatur poſt ſupradicta ex Piſidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime. Ex Amano Syriæ medicis, ſed vnguentarijs magis. Color in quacunque natione præfertur ruffus, & pinguiter lentus: deterior furfuroſus, et cano ſitu obductus.

Adulte-

Adulteratur cedri reſina vel gummi, alias melle, aut amygdalis amaris: omniaq́; ea depræhẽduntur guſtu. Pretium optimo xix. Exit & in Pamphylia, ſed * *ari dior, minusq́; ſuccoſus. Dat & galbanum Syria in eodem Amano monte è ferula, quam eiuſdem nominis reſinæ modo ſtagonitin appellant. Quod maxime laudant, cartilaginoſum, purũ ad ſimilitudinem ammoniaci, minimeq́; lignoſum. Sic quoq; adulteratur ſaba aut ſagapeno. Syncerũ ſi vratur, fugat nidore ſerpentes. Permutatur in libras v. Medicinæ hoc tantum.*

* acrior

De panace, & ſpondylio, & malobathro. CAP. XXVI.

PAnacen & vnguentis eadem gignit, naſcentem & in Pſophide Arcadiæ, circaq; Erymãthi fontes, & in Africa, & in Macedonia: ferula ſui generis v. cubitorum, folijs primo quaternis, mox ſenis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine vero oleagineis, ſemine in muſcarijs dependente, vt ferulæ: excipitur ſuccus inciſo caule meſſibus, radice in autũno. Laudatur candor eius coacti. Sequẽs pallido ſtatera. Niger color improbatur. Pretium optimo ĩ libras bini aſſes. Ab hac, ferula differt quæ vocatur ſpondilion, folijs tantum, quia ſunt minora, & platani diuiſura. Non niſi in opacis gignitur. Semen eodem nomine ſilis ſpeciem habet, medicinæ tantum vtile. Dat & malobathron Syria, arborẽ folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliore eiuſdem Aegypto: Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrũq́; quodam ſalis guſtu. Minus probatur cãdidum. Celerrime ſitũ ĩ vetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor vero in vino ſufferuefacti antecedit alios. In pretio quidẽ prodigio ſimile eſt, à ſingulis ad ccc. peruenire libras: oleũ autẽ ipſum in libras lx.

De oleo omphacio. CAP. XXVII.

OLeum & omphacium eſt. Fit duobus generibus, & totidẽ modis, ex olea & vite. Olea adhuc alba expreſſa, deterius ex druppa: ita vocatur prinſquã cibo matura ſit, iam tum colorem mutans. Differentia, ꝙ hoc viride eſt, illud candidũ. E vite fit pſytia aut aminæa, cũ ſint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur vua, eiusq́; melligo. Reliquũ corpus ſole coquitur. Nocturni rores cauẽtur. In fictili condita melligo colligitur, ſubinde Cyprio ære ſeruatur. Optima quæ ruffa, acriorq́;, & aridior. Pretiũ omphacio ĩ libras vi. Fit & alio modo, cum in mortarijs vua immatura teritur: ſiccataq́; in ſole, poſtea digeritur in paſtillos.

De bryo & œnanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo. CAP. XXVIII.

EOdem & bryon pertinet vua populi albæ. Optima circa Gnidum aut Cariam. in ſitiẽtibus aut ſiccis aſperisq́;: ſecunda in Lycia cedro. Eodẽ & œnãthe pertinet. Eſt autẽ vitis labruſcæ vua. Colligitur cũ flore, cũ optime olet. Siccatur ĩ vmbra ſubſtrato linteo, atq; in cados cõditur. Præcipua ex Parapotamia, ſecũda ab Antiochia, atq; Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc vtilior medicinæ. Quidam omnibus ijs præferunt eam, quæ in Cypro inſula naſcitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, vocaturq́; maſſaris. Omnis autem ex alba labruſca præſtantior quàm è nigra. Eſt præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quã alij elatem vocãt; quod nos abietem, alij palmam, alij ſpathẽ. Laudatur Ammoniaca maxime, mox Aegyptia. Dein Syriaca, duntaxat in locis ſitientibus odorata, pingui lacryma, quæ in vnguenta additur ad domandum oleum. In Syria gignitur & cinnamum, quod caryopon appellant. Hic eſt ſuccus nuci expreſſus, multum à ſurculo veri cinnami differens, vicina tamen gratia. Pretium in libras aſſes quadraginta.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XIII.

PROOEMIVM.

HACTENVS in odoribus habent pretia ſyluæ, erantq́; per ſe mira ſingula, iuuitque luxuriam ea omnia miſcere, & è cunctis vnum odorem facere: ita reperta ſunt vnguenta.

De vnguentis, & quãdo primum ſunt cognita nobis, & de compoſitione. CAP. I.

QVis primus inuenerit nõ traditur: Iliacis temporibus non erant, nec thure ſupplicabatur: Cedri tantũ & citri ſuorũ fruticum in ſacris fumo conuolutũ nidorem verius q̃ odorem nouerant, iam roſæ ſucco reperto. Nominatur enim id quoq; in olei laude. Perſarum eſſe debet gentis vnguẽtum. Illi madent eo, & accerſita cõmendatione, ingluuie natũ virus extinguunt. Primum quod equidem inueniam, caſtris Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexãder cepit ſcrinium vnguẽtorum. Poſtea voluptas eius à noſtris quoque inter laudatiſſima atque etiam honeſtiſſima vitæ bona admiſſa eſt. Honosq́; is & ad defunctos pertinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus. Quæ ex his non erunt fruticum, ad præſens nominibus tantũ indicabuntur, natura vero eorum ſuis reddetur locis. Vnguẽtis cognomina dedere alijs patria, alij ſucci, alijs arbores, alijs cauſæ. Primumq́ue id ſcire conuenit, mutatam autoritatem, & ſæpius tranſiſſe gloriam. Laudatiſſimum fuit antiquitus in Delo inſula, poſtea Mendeſium. Nec mixtura & compoſitione tantum hoc accidit, ſed iidem ſucci varie alibi ad qualibet præualuere, aut degenerauere: Irinum Corinthi diu maxime placuit, poſtea Cyzici: ſimili modo rhodinum Phaſeli, quam gloriam abſtulere Neapolis, Capua, Præneſte. Crocinum in Solis Ciliciæ diu maxime laudatum, mox Rhodi.

Oenan-

Oenanthinum in Cypro, deinde in Aegypto præpoſitum, poſtea Adramyttio. Amaracinũ in Coo: poſtea eodem loco prælatum eſt Melinum. Cyprinum in Cypro, deinde in Aegypto, vbi Mẽdeſium & metopium ſubito gratius factum eſt. Mox hæc abſtulit Phœnice, & cyprini laudem Aegypto reliquit. Panathenaicon ſuum Athenæ perſeuerãter obtinuere. Fuerat & Pardalium in Tarſo, cuius etiã compoſitio & mixtura obliterata eſt. Narciſſinum quoq; ex flore narciſſi deſiijt componi. Ratio faciendi duplex, ſuccus & corpus. Ille olei generibus fere conſtat, hoc odorum. Hæc ſtymmata vocant, illa hedyſmata. Tertius inter hæc eſt colos, multis neglectus. Huius cauſa adduntur cinnabari & anchuſa. Sal aſperſus olei naturã coercet. Quibus anchuſa adiecta eſt, ſal non additur. Reſina aut gummi adijciuntur ad continendũ odorem in corpore. Celerrime is euaneſcit atq; defluit, ſi non ſit hæc addita. Vnguẽtorum expeditiſſimum fuit, primumq; vt veriſimile eſt è bryo & balanino oleo, de quibus ſupra diximus. Increuit deinde Mendeſium, balanino reſina mixta, magiſq; etiámnum metopio. Oleum hoc eſt, amygdalis amaris expreſſum in Aegypto. Cui addidere omphacium, cardamomum, iuncũ, calamum: mel, vinum, myrrham, ſemen balſami, galbanum, reſinam terebinthinam. Et è viliſſimis quidem hodie eſt, ob id creditum & id in vetuſtiſſimis eſſe, quod conſtat oleo myrteo, calamo, cupreſſo, cypero, lẽtiſco, malo granati cortice. Sed diuulgata maxime vnguenta crediderim roſa, quæ plurima vbiq; gignitur. Itaque ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit, additis omphacio flore roſæ, crocino, cinnabari, calamo, melle, iunco, ſalis flore aut anchuſa, vino: Similis ratio & in crocino, additis cinnabari, anchuſa, vino: Similis & in ſamſucino, admixtis omphacio, calamo. Optimum hoc in Cypro & Mitylenis, vbi plurima ſamſucus. Miſcentur & viliora genera olei è myrto, lauro, quibus additur ſamſucinũ, lilium, fœnũgræcũ, myrrha, caſia, nardum, iũcus, cinnamomum. E malis quoq; cotoneis & ſtrutheis fit oleum (vt dicemus) melinum, quod in vnguenta trãſit, admixtis omphacio, cyprino, ſeſamino, balſamo, iunco, caſia, abrotano. Suſinum tenuiſſimum omnium eſt. Conſtat ex lilijs, balano, calamo, melle, cinnamomo, croco, myrrha, aſpalatho. Et idem cyprinum ex cypero, et omphacio, et cardamomo, calamo, aſpalatho, abrotano. Aliqui & in Cyprinum addunt myrrham & panacen. Hoc optimum Sidone, mox Aegypto, ſi non addatur ſeſaminum oleum. Durat & quadriennio. Excitatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti, cypero, calamo, meliloto, fœnogræco, melle, melino, maro, amaraco. Hoc erat celeberrimum Menãdri poetæ comici ætate. Poſtea multo ſucceſſit propter gloriam appellatũ megaliũ, ex oleo balanino, balſamo, calamo, iunco, xylobalſamo, caſia, reſina. Huius proprietas, vt ventiletur in coquendo donec deſinat olere. Rurſus refrigeratũ, odorem ſuũ capit. Singuli quoq; ſucci nobilia vnguẽta faciũt. In primis malobathrum, poſtea iris Illyrica, & Cyzicena amaracus: Herbarũ in vtraq; pauca, ſed alia alij miſcent: Qui plurima, alterutri mel, ſalis florem, omphacium, agni folia, panacen, externa omnia & prodigioſa. Cinnamomino adijcitur balaninum oleũ, xylobalſamum, calamus, iuncus, balſami ſemina, myrrha, mel odoratum. Vnguentorum hoc craſſiſſimum. Pretia ei dxxxv. ad x. ccc. Nardinum ſiue foliatum conſtat omphacio, balanino, iunco, coſto, nardo, amomo, myrrha, balſamo. In hoc genere conueniet meminiſſe herbarum, quæ nardum Indicum imitarẽtur, ſpecies nouem à nobis eſſe dictas: tanta materia adulterandi eſt. Omnia autem acutiora fiunt coſto, amomo, quæ maxime nares feriunt: craßiora myrrha ſuauioraq;, medicinæ autem vtiliora croco, acerrima per ſe amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidam ſatis habent aſpergere quæ ſunt precioſißima, cæteris decoctis, impendio parcentes: ſed nõ eadem eſt vis, niſi vna decoctis. Myrrha & per ſe vnguẽtum facit ſine oleo, ſtacte duntaxat, alioquin nimiam amaritudinem affert. Cyprino viride fit. Suſino vnguinoſum, Mendeſio nigrum, rhodino candidum, myrrha pallidum. Hæc ſunt antiquæ inuentionis genera, & poſtea officinarum furta. Nunc dicetur cumulus ipſe deliciarũ & ſumma autoritas rei.

Quod vnguẽtum regale vocetur, & quæ diapaſmata, & qualiter ſeruentur. CAP. II.

Ergo regale vnguẽtum appellatum, quoniã Parthorum regibus ita tẽperatur, conſtat myrobalano, coſto, amomo, cinnamomo, comaro, cardamomo, nardiſpica, maro, myrrha, caſia, ſtyrace, ladano, opobalſamo, calamo, iuncoque ſyrio, œnanthe, malobathro, ſerichato, cypero, aſpalatho, panace, croco, cypiro, amaraco, colato melle, vino. Nihilque eius rei cauſa in Italia victrice omnium, in Europa vero tota præter irin illyricam & nardum gallicum gignitur. Nam vinum, & roſa, & myrti folia oleumq;, communia fere omnium terrarum intelliguntur. Siccis odoribus conſtant, quæ diapaſmata vocantur. Nam fecẽ vnguenti magma appellãt. Inter omnes potẽtißimus odor, quiſquis nouißime additur. Vnguenta optime ſeruantur in alabaſtris, odores in oleo: quod diuturnitati eorum tanto vtilius eſt, quanto pinguius, vt ex amygdalis. Et ipſa vnguẽta vetuſtate meliora. Sol inimicus his, quãobrem in vmbra coquuntur plumbeis vaſis. Experimentum eorum inuerſa manu capitur, ne carnoſæ partis calor vitiet.

Quanta in vnguentis luxuria, & quando primum Romanis in vſu. CAP. III.

Haec eſt materia luxus è cũctis maxime ſuperuacui. Margaritæ enim gemmæq; ad heredẽ tamen tranſeunt, veſtes prorogãt tempus: vnguenta illico expirãt, ac ſuis moriuntur horis. Sũma cõmendatio eorum, vt trãſeunte fœmina odor inuitet etiam aliud agentes. Exceduntq; quadragenos denarios libræ. Tanti emitur voluptas aliena. Etenim odo

rem

rem qui gerit, ipſe non ſentit. Sed & hæc aliqua differentia ſignanda ſunt. In M. Ciceronis monumentis inuenitur, vnguenta gratiora eſſe quæ terrã, quàm quæ crocum ſapiant: Quando etiam corruptiſſimo in genere magis tamen iuuat quædam ipſius vitij ſeueritas. Sed quoſdam craſſitudo maxime delectat, ſpiſſum appellantes: linią; iam non ſolũ perfundi vnguentis gaudent. Vidimus etiam veſtigia pedum tingi: quod M. Othonem monſtraſſe Neroni principi ferebant. Quæſo vt qualiter ſentiretur iuuaretą; ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balinearum vnguẽto, atq; Caium principem ſolia temperari. Ac ne principale uideatur hoc bonum, & poſtea quẽdam ex ſeruis Neronis. Maxime tamen mirum eſt, hanc gratiam penetraſſe & in caſtra. Aquilæ certe ac ſigna, puluerulenta illa & cuſtodijs horrida, inunguntur feſtis diebus: vtinamą; dicere poſſemus, quis primus inſtituiſſet. Ita eſt, nimirũ hac mercede corrupta terrarũ orbem deuicere aquilæ. Iſta patrocinia quærimus vitijs, vt per hoc ius ſumantur ſub caſſide vnguenta. Quando id primum ad Romanos penetrauerit, non facile dixerim. Certum eſt Antiocho rege Aſiaą; deuictis, vrbis anno quingẽteſimo ſexageſimoquinto, P. Licinium Craſſum, L. Iulium Cæſarem cenſores edixiſſe, ne quis venderet vnguenta exotica: ſic enim appellauere. At hercule iam quidam etiam in potu addunt: tantique amaritudo eſt, vt odore prodigo fruantur ex vtraq: parte corporis. L. Plotium, L. Planci bis conſulis cenſoriſque fratrem, proſcriptum à triumuiris, in Salernitana latebra vnguenti odore proditum conſtat. quo dedecore tota abſoluta proſcriptio eſt. Quis enim non merito iudicet periſſe tales? Cæterum terrarum omnium Aegyptus accommodatiſſima vnguentis: ab ea Campania eſt, copia roſæ.

De palmis, & natura earum, & generibus. CAP. IIII.

I*V dæa inclyta eſt vel magis palmis, quarũ natura nunc dicetur. Sunt quidem & in Europa, vulgoą; Italia, ſed ſteriles. Ferunt in maritimis Hiſpaniæ fructũ, verum immitem, dulcem in Africa, ſed ſtatim euaneſcentẽ. Contra in oriente ex his vina, gẽtiumą; aliquibus panis: plurimis vero etiã quadrupedum cibus. Quamobrem iure dicentur externæ. Nulla eſt in Italia ſpõte genita, nec in alia parte terrarum, niſi in calida: frugifera vero nuſquã, niſi ĩ feruida. Gignitur leui ſabuloſaą; terra, maiore in parte & nitroſa. Gaudet & riguis: totoą; anno bibere cum amet, anno ſitienti. A fimo quidam etiã lædi putant: & Aſſyriorum pars aliqua, ſi nõ riuis miſceatur. Genera earum plura: & prima fruticẽ non excedentia: ſterilẽ hunc, alibi & ipſum fertilem, breuią; ramorũ orbe folioſum. Tectorij vicem hic parietibus pleriſque in locis præſtat contra aſpergines. Procerioribus ſylua arbore ex ipſa, foliorum aculeo fruticãte circa totas pectinatim, quas ſylueſtres intelligi neceſſe eſt. Incerta tamen libidine etiam mitioribus ſe miſcent. Reliquæ teretes atq; proceræ, denſis gradatiſą; corticum pollicibus vt orbibus, faciles ſe ad ſcandendum orientis populis præbẽt, vtilem ſibi arboriſą; induuijs circulum mira pernicitate tum homine ſubeunte. Coma omnis in cacumine: & pomum eſt, non inter folia, vt in cæteris, ſed ſuis inter ramos palmitibus racemoſum, vtraq; natura uuæ atq; pomi. Folia cultrato mucrone, lateribus in ſeſe bifidatis, bellas primum demonſtrauere gemmas: nunc ad funes vitilinią; nexus & capitum leuia vmbracula finduntur. Arboribus, imo potius omnibus quæ terra gignat, herbiſą; etiã, utrunq; ſexum eſſe diligentiſſimi naturæ tradunt. Quod in plenum ſatis ſit dixiſſe hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifeſtius: Mas in palmite floret, fœmina citra florem germinat tantum ſpinæ modo. Vtriſque autem prima naſcitur pomi caro, poſtea lignũ intus, hoc eſt ſemen eius. Argumentum quod paruæ ſine hoc reperiuntur in eodem palmite. Eſt autem oblongum, non vt oliuis orbiculatũ. Præterea cæſum à dorſo puluinata fiſſura, & in aluo media pleriſq; vmbilicatũ, vnde primum ſpargitur radix. Seritur autẽ pronum, & bina iuxta cõpoſita ſemina, ſuperą; totidem, quoniã infirma ſingulis planta eſt. Quaternæ coaleſcunt. Multis candidiſą; lignum hoc à carnibus diſcinditur tunicis, alijs corpori adhærentibus: laxeą; diſtans, tantũ cacumini filo adhæret. Caro matureſcit anno. Quibuſdam tamen in locis, vt in Cypro, quãquam ad maturitatem nõ perueniat, grato ſapore dulcis eſt: & folium ibi latius, fructuſą; reliquis rotundior. nec vt deuoretur corpus, verum vt expuatur, ſucco modo expreſſo. Et in Arabia languide dulces traduntur eſſe palmæ: quanquam Iuba apud Scenitas Arabas præfert omnibus ſaporibus, quam vocant dabulan. Cætero non ſine maribus gignere fœminas ſponte edito nemore confirmant, circaą; ſingulos plures nutare in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hiſpidum, afflatu *viſuą; ipſo & puluere etiã reliquas maritare.* * niſuą; *Huius arbore exciſa viduas poſt ſterileſcere fœminas. Adeoque eſt Veneris intellectus, vt coitus etiã excogitatus ſit ab homine, ex maribus flore ac lanugine, interim vero tantũ puluere inſperſo fœminis. Seruntur autem palmæ & trunco, duorum cubitorũ lõgitudine, à cerebro ipſo arboris viridi fiſſuris diuiſo atque defoſſo. Et ab radice auulſæ vitalis eſt ſatus, & ramorũ tenerrimis. In Aſſyria, ipſa quoq; arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur, ſed in frutices, nõ in arborem. Ergo plantaria inſtituũt, anniculaſą; tranſferunt, & iterum bimas. Gaudent enim mutatione ſedis, verna alibi, in Aſſyria autem circa canis ortũ. Nec ferro attingunt ibi nouellas, ſed religant comas, vt in altitudinem exeant. Robuſtas deputant craſſitudinis gratia, ſemipedales ramorum relinquentes truncos, qui deciſi alibi necant matrem. Diximus falſum ab his ſolum diligi. Ergo vbi non eſt tale, ſalem aſpergunt, non radicibus, ſed longius paulo.*

Quædam

Digitized by Google

Quædam in Syria & Aegypto in binos diuidunt ſe truncos, in Creta & ternos, quędã & in quinos. Ferunt ſtatim in trimatu. In Cypro vero, Syris, Aegypto, quadrimæ aliæ, aliæ quinquẽnes, altitudine hominis, nullo intus pomi ligno quandiu ſunt nouellæ, ob id ſpadonum accepto nomine. Genera earũ multa: Sterilibus ad materias, operumq́; lautiora vtitur Aſſyria, & tota Perſis. Sunt & cæduæ palmarum quoq; ſyluæ, germinantes rurſus ab radice ſucciſæ. Dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrũ appellant: exemptaq́; viuunt, quod non aliæ. Vocantur autem chamerOpes, folio latiore ac molli, ad vitilia vtiliſſimo. Copioſæ in Creta, ſed magis in Sicilia. E palmis prunæ viuaces, ignisq́; lentus. Fructiferarum alijs breuius lignum in pomo, alijs longius: his mollius, illis durius: quibuſdam oſſeum lunatumq́;, dente contra faſcinantes religione politum. Aliud pluribus veſtitum paucioribusue tunicis: aliud craſſioribus tenuioribúsue. Ita fiũt vndequinquaginta genera, ſi quis omniũ perſequi velit nomina etiã barbara, vinorumq́; ex ijs differẽtias. Clariſſimæ omnium quas regias appellauere ab honore: quoniam regibus tantũ Perſidis ſeruabantur, Babylone natæ vno in horto Bagou. Ita enim vocant ſpadones, qui apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunquam niſi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuam obtinẽt nobilitatem ſyagri, proximamq́; margarides. Eæ breues, candidæ, rotundæ, acinis quàm balanis ſimiliores. Quare & nomen à margaritis accepere. Vna earũ arbor in Chora eſſe traditur, vna & ſyagrorum. Mirumq́; de ea accepimus, cum phœnice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe, emori ac renaſci ex ſeipſa: eratq́; cum hæc proderem fertilis. Ipſum pomũ grande, durum, horridum, & à cæteris generibus diſtans ſapore ferino, quem ferme in apris nouimus: euidentiſſimeq́; cauſa eſt nominis. Quarta autoritas ſandalidum, à ſimilitudine appellatarũ. Iam in Aethiopiæ fine quinq; earum nec plures arbores tradũt, non raritate magis quàm ſuauitate mirabiles. Ab his cariotæ maxime celebrantur, & cibo quidem, ſed & ſucco vberrimæ. Ex quibus præcipua vina orienti, iniqua capiti, vnde pomo nomen. Sed vt copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudæa, nec in tota, ſed Hierichunte maxime. Quanquam laudata & Archelaide, & Phaſelide, atq; Liuiade, gentis eiuſdẽ conuallibus. Dos his præcipua ſucco pingui lactentibus, quodamq́; vini ſapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere nicolai, ſed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorũ longitudinem efficiunt. Minus ſpecioſæ, ſed ſapore caryotarũ ſorores, ob hoc adelphides dictæ, proximam ſuauitatem habent, non tamen eandem. Tertium ex his genus patetou, nimio liquore abundat: rumpitq́; ſe pomi ipſius etiam in ſua matre ebrietas, calcatis ſimilis. Suum genus è ſicciore turba dactylis, prælõga gracilitate curuatis interim. Nam quos ex his honori deorum damus, Chydæos appellauit Iudæa, gens contumelia numinum inſignis. In totum arentes Thebaides atq; Arabicæ, macro corpore exiles, & aſſiduo vapore torrentes, cruſtam verius quàm cutem obducunt. In ipſa quidem Aethiopia friatur hæc (tanta eſt ſiccitas) & farina modo ſpiſſatur in panẽ. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotũdo, ſed maiore quàm mali amplitudine: Cycas vocant. Triennio matureſcũt. Semperq́; frutici pomum eſt ſubnaſcente alio. Thebaidis fructus extemplo in cados conditur, cum ſui ardoris anima: ni ita fiat, celeriter expirat: marceſcitq́; non retoſtus furnis. Ex reliquo genere plebeia vidẽtur. Syri & Iuba tragemata appellant. Nam in aliqua parte Phœnices Ciliciaq́;, populari etiam nomine à nobis appellãtur balani. Eorum quoque plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Differunt & colore, nigriores ac rubentes. Nec pauciores ficis traduntur colores. Maxime tamen placẽt candidi. Diſtant & magnitudine, prout multi cubitum effecere. Quidam ſunt non ampliores faba. Seruantur hi demum, qui naſcuntur in ſalſis atq; ſabuloſis, vt in Iudæa et Cyrenaica Africa. Non item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Aſſyriæ. Quamobrem ſues & reliqua animalia ex his ſaginantur. Vitiati aut vetuſti eius pomi ſignum eſt, decidiſſe candidam verrucam: quæ racemo adhæſerit. Alexandri milites palmis viridibus ſtrangulati ſunt. In Gedroſis id factum eſt pomi genere, alibi copia euenit. Eſt enim tanta muſteis ſuauitas, vt finis mandendi non niſi periculo fiat.

De Syriæ arboribus. CAP. V.

SYria præter hanc peculiares habet arbores. In nucum genere piſtacia nota. Prodeſſe aduerſus ſerpentium traduntur morſus, & potu & cibo. In ficorũ autem caricas, & minores eius generis, quæ cottana vocant. Item pruna in Damaſco monte nata, & myxa, vtranque iam familiarem Italiæ. Ex myxis in Aegypto & vina fiunt. Iuniperi ſimilem habent Phœnices, & cedrum minorem. Duo eius genera, Lycia & Phœnicia. Differunt folio. Nam quæ durum, acutum, ſpinoſum habet, oxycedros vocatur, ramoſa & nodis infeſta. Altera odore præſtat. Fructum ferunt myrti magnitudine, dulcẽ ſapore. Et maioris cedri duo genera. Quæ floret, fructum non fert. Fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupreſſo ſimile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac reſina laudatiſſima. Materia vero ipſi æternitas. Itaque & ſimulacra deorum ex ea factitauerunt. Cedrinus eſt Romæ in delubro Apollo Soſianus, Seleucia aduectus. Cedro ſimilis in Arcadia eſt arbor: in Phrygia frutex vocatur.

De terebintho. CAP. VI.

SYria & Terebinthum habet. Ex his maſcula eſt ſine fructu. Fœminarum duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine, alteri pallidus. Cũ vite matureſcit, non grandior faba, odore iucundior, tactu reſinoſus circa Idã Troadis. Sed in Macedonia

breuis

breuis arbor hæc atque fruticoſa, in Damaſco Syriæ magna. Materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetuſtatem eximij ac nigri ſplendoris, flos racemoſus oliuæ modo, ſed rubens, folia denſa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremq́; reſinoſum, qui & cortice erumpit. Etiam rhus Syriæ maſcula fert, ſterili fœmina, folia ulmi paulo longiore et piloſo, foliorum inter ſe ſemper contrarijs pediculis, gracili breuiq́; ramo. Pelles candidæ conficiuntur ijs. Semen lenti ſimile cum uua rubeſcit, quod uocatur rhus, medicamentis neceſſarium.

De ficu Aegyptia & Cypria. CAP. VII.

ET in Aegypto multa genera, quæ non alibi. Ante omnia ficus, ob id Aegyptia cognominata. Arbor moro ſimilis folio, magnitudine, aſpectu. Pomum fert non ramis, ſed caudice ipſo. Idq́ue ipſum ficus eſt prædulcis, ſine granis interioribus, perquàm fœcundo prouentu, ſcalpendo tantum ferreis unguibus: aliter non matureſcit. Sed cum factum eſt quarto die demetitur, alio ſubnaſcente: ſepteno ita numeroſa partu, per ſingulas æſtates multo lacte abundante. Subnaſcitur etiam ſi non ſcalpatur fœtus quater æſtate, prioremq́ue expellit immaturum. Materies proprij generis inter utiliſſimas. Cæſa ſtatim ſtagnis mergitur. Hoc eſt eius ſiccari. Et primo ſidit, poſtea fluitare incipit: certoq́ue ſugit eam alienus humor, qui aliam omnem rigat. Cum innatare cœperit, tempeſtiue habet ſignum. Huic ſimilis quadamtenus quæ uocatur Cypria ficus in Creta. Nam & illa in caudice ipſo fert pomum et ramis, cum in craſſitudinem adoleuere. Sed hæc germina emittit ſine vllis folijs radicis ſimilia. Caudex arboris ſimilis populo, folium ulmo. Fructus quaternos fundit, toties & germinat. Sed groſſus eius non matureſcit, niſi inciſura emiſſo lacte. Suauitas & interiora fici magnitudo ſorbi.

De Ceraunia ſiliqua. CAP. VIII.

SImilis his ſiliqua, quã Iones Cerauniã uocãt: trũco et ipſa fertilis, ſed pomo ſiliquæ. Ob id quidam Aegyptiam ficum dixere, errore manifeſto. Nõ enim in Aegypto naſcitur, ſed in Syria Ioniaq́;, et circa Gnidum, atque in Rhodo, ſemper comantibus folijs, flore candido, cum uehementia odoris: plantigera imis partibus, & ideo ſuperficie flaueſcens, ſuccum auferente ſobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto, ſtatim alterum parit: poſtea florem per arcturum hyeme fœtus enutriente.

De Perſica Aegypti, & ſpina Aegyptia. CAP. IX.

AEgyptus & perſicã arborẽ ſui generis habet, ſimilẽ piro, folia retinentẽ. Fertilitas aſſidua ei, ſubnaſcẽte craſtino fructu. Maturitas eteſiarum afflatu. Pomum longius piro, incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido: ſed ubi nux illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie: & quamuis blandiatur prædulcis ſuauitas, innocuum. Materies bonitate, firmitudine, nigritia quoque nihil differens à loto. Simulacra ex ea factitauere, non eadem gratia quàm fideli materie, ut ex arbore quam balanum appellauimus, magna ex parte cõtortæ. Naualis itaq; tantum eſt. At è diuerſo cuci in magno honore palmæ ſimilis: quando & eius folijs utuntur ad textilia. Differt quòd ĩ brachia ramorum ſpargitur. Pomo magnitudo quæ manum impleat, color fuluus, commendabilis ſucco ex auſtero dulci. Lignum intus grandis firmæque duritiæ, ex quo velares detornant anulos. In eo nucleus dulcis, dum recens eſt. Siccatus dureſcit ad infinitum, vt mandi non poſſit, niſi pluribus diebus maceratus. Materies criſpioris elegantiæ, & ob id Perſis gratiſſima. Nec minus ſpina celebratur in eadem gente duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat, ob id utiliſſima nauium coſtis. Candida facile putreſcit. Aculeus ſpinarum & in folijs. Semen in ſiliquis, quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucundus, & medicamentis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas quòd cæſa anno tertio reſurgit. Circa Thebas hæc, ubi & quercus, & perſica, & oliua, ccc. à Nilo ſtadijs ſylueſtri tractu, & ſuis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa Mẽphin. CAP. X.

IBi & prunus Aegyptia, nõ diſſimilis ſpinæ proxime dictæ, pomo meſpili, matureſcẽs bruma, nec folia dimittẽs. Lignũ in pomo grande, ſed corpus ipſum natura copiaq́; meſſiũ inſtar incolis. Purgatum enim tundunt, ſeruantq́; eius offas. Sylueſtris fuit & circa Memphim regio tam uaſtis arboribus, ut terni nequirẽt uel circumplecti, unius peculiari miraculo, nec pomũ propter, uſumue aliquẽ, ſed euentũ. Facies enim ſpinæ folia habet ceu pennas, quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus, ac poſtea renaſcuntur.

De gummi generibus, & papyro. CAP. XI.

GVmmi optimũ eſſe ex Aegyptia ſpina cõuenit, uermiculatũ, colore glauco, purũ ſine cortice, dentibus adhærens. Pretiũ eius in libras x iij. Deterius ex amygdalis amaris & ceraſo, peſſimũ ex prunis. Fluit & ex uitibus, infantiũ ulceribus aptiſſimum: & aliquãdo ex olea dentiũ dolori: ulmo etiã in Corico monte Ciliciæ: ac iunipero, ad nihil utile: ex vlmi uero gummi & culices ibi naſcuntur. Fit & ex ſarcocolla (ita uocatur arbor) gũmi utiliſſimũ pictoribus ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum quàm ruffum melius. Pretium eius quod ſupra. Nondum paluſtria attigimus, nec frutices amnium. Prius tamen quàm digrediamur ab Aegypto & papyri natura dicetur, cũ chartæ uſu maxime humanitas uitæ conſtet & memoria. Et hanc Alexãdri magni uictoria repertam, autor eſt M. Varro, condita in Aegypto Alexãdria. Ante nõ fuiſſe chartarũ uſum. in palmarum folijs primo ſcriptitatũ: deinde quarundam arborum libris. Poſtea publica monumenta plumbeis uoluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta, aut ceris. Pugillarium enim uſum fuiſſe

p etiam

etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo uero prodente ne terram quidem ipſam totam fuiſſe, quæ nunc Aegyptus intelligitur, cum in Sebennytico ſaltem eius nominis charta naſcatur. Poſtea adaggeratam Nilo. Siquidem à Pharo inſula quæ nunc Alexandriæ ponte iungitur, noctis dieiq́ue uelifico nauigij curſu terrã fuiſſe prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis, ſupprimente chartas Ptolemæo, idem Varro mẽbranas Pergami tradidit repertas. Poſtea promiſcue patuit uſus rei, qua conſtat immortalitas hominum. Papyrum ergo naſcitur in paluſtribus Aegypti, aut quieſcentibus Nili aquis, ubi euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radicis obliquæ craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens. Semine nullo, aut uſu eius alio q̃ floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur: nec ignis tantum gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt. Et è libro uela, tegeteſq;, necnõ et ueſtem, etiam ſtragulam ac funes. Mandunt quoq; crudum decoctumq́;, ſuccum tãtum deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Neq; alijs uſus eſt, q̃ inde funibus rex Antigonus in naualibus rebus, nondum ſparto communicato. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem papyrum intellectum eſt eundem vſum habere chartæ. Et tamen adhuc malũt Parthi ueſtibus literas ĩtexere. Præparãtur ex eo chartæ, diuiſo acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras.

De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & vitijs & glutino earum. CAP. XII.

Principatus medio, atq; ĩde ſciſſuræ ordine. Hieratica appellabatur antiquitus, religioſis tãtum uoluminibus dicata, q̃ ab adulatione Augusti nomẽ accepit, ſicut ſecũda Liuiæ à cõiuge eius. Ita deſcendit hieratica in tertium nomen. Proximũ amphitheatricæ datũ fuerat à confecturæ loco. Excepit hãc Romæ Fannij ſagax officina, tenuatãq; curioſa interpolatione principalem fecit è plebeia, et nomen ei dedit. Quæ non eſſet ita recurata, in ſuo manſit amphitheatrica. Poſt hanc Saitica ab oppido, vbi maxima fertilitas ex uilioribus ramẽtis: propiorq́; etiamnum cortici Tæniotica à uicino loco, pondere iam hæc, non bonitate uenalis. Nam emporetica inutilis ſcribendo inuolucris chartarum ſegeſtriumq́; ĩ mercibus uſum præbet, ideo à mercatoribus cognominata. Poſt hanc papyrũ eſt, extremumq́; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidẽ niſi in humore utile. Texunturq́; oẽs tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cũ primo ſupina tabula ſchæda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit eſſe reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur. Premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atque inter ſe iunguntur, proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunq̃ plures ſcapo q̃ vicenæ. Magna in latitudine earum differentia, tredecim digitorum optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fanniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores Saitica, nec malleo ſufficit. Nam emporeticæ breuitas ſex digitos non excedit. Præterea ſpectãtur in chartis, tenuitas, denſitas, cãdor, læuor. Primatum mutauit Claudius Cæſar. Nimia quippe Auguſtæ tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis. Ad hoc tranſmittens literas litura metum afferebat aduerſis, & alias indecoro uiſu pertrãſlucida. Igitur & ſecundo corio ſtatumina facta ſunt è primo ſub tegmine. Auxit & latitudinem. Pedalis erat menſura, & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprahendit uitium, unius ſchedæ reuulſione plures infeſtante paginas. Ob hoc prælata omnibus Claudia, Auguſtæ in epiſtolis autoritas relicta: Liuiana ſuam tenuit, cui nihil è prima erat, ſed omnia è ſecũda. Scabritia læuigatur dente cõchaue, ſed caducæ literæ fiunt. Minus ſorbet politura charta, magis ſplendet. Rebellat ſæpe humor incurioſe datus, primoq́; malleo deprahenditur, aut etiam odore cum fuerit indiligentior. Deprahenditur & lentigo oculis, ſed inſerta mediis glutinamentis tænia, fungo papyri bibula, uix niſi litera fundẽte ſe, tantum ineſt fraudis. Alius igitur iterum texẽdis labor. Glutinum uulgare è pollinis flore temperatur, feruente aqua, minimo aceti aſperſu. Nam fabrile gummiſq́; fragilia ſunt. Diligentior cura, molli panis fermentati colata aqua feruente: minimum hoc modo intergerij, atque etiam Nili lenitas ſuperatur. Omne autem glutinum, nec uetuſtius eſſe debet vno die, nec recentius. Poſtea malleo tenuatur, & iterum glutino percurritur, iterũq; cõſtricta erugatur atq; extenditur malleo. Ita ſunt longinqua monumenta Tiberij Caijq́; Graecchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum uatem ciuemq́; clariſſimum uidi annos fere poſt ducentos. Iam uero Ciceronis ac diui Auguſti Vergilijq́; ſæpenumero uidemus.

De libris Numæ. CAP. XIII.

INgentia quidem exẽpla contra Varronis ſententiam de chartis reperiuntur. Nanq; Caſſius Hemina uetuſtiſſimus autor annalium, quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum in Ianiculo repaſtinantem offendiſſe arcam, in qua Numa qui Romæ regnauit ſitus fuiſſet. In eadem libros eius repertos P. Cornelio, L. F. Cethego, M. Bebio, Q. F. Pãphilo COSS. ad quos à regno Numæ colligũtur anni d. xxxv. & hos fuiſſe è charta: maiore etiamnum miraculo, quòd tot infoſſi durauerũt annis. Quapropter in re tanta ipſius Heminæ uerba ponam. Mirabantur alij quomodo illi libri durare potuiſſent. Ille ita rationem reddebat: Lapidem fuiſſe quadratũ circiter in media arca uinctum candelis quoquo verſus. In eo lapide inſuper libros impoſitos fuiſſe, propterea arbitrarier eos non cõputruiſſe. Et libros cedratos

dratos fuiſſe, propterea arbitrarier tineas non tetigiſſe. In his libris ſcripta erant, philoſophiæ Pythagoricæ. Eosq; combuſtos à Q. Petilio prætore, quia philoſophiæ ſcripta eſſent. Hoc idem tradit C. Piſo cenſorius primo commentariorum. Sed libros ſeptem iuris pontificii, totidemque Pythagoricos fuiſſe. Tuditanus decimo tertio, Numæ decretorum fuiſſe. Libros duodecim fuiſſe, ipſe Varro humanarum antiquitatum quinto. Antias ſecundo, duos pontificales Latinos, totidem Græcos præcepta philoſophiæ continentes. Idem tertio, ponit quo comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit, Sibyllam ad Tarquinium Superbum treis libros attuliſſe. Ex quibus igni duo cremati ab ipſa, tertius cum capitolio Syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter conſul prodidit nuper ſe legiſſe, cum præſideret Lyciæ, Sarpedonis à Troia ſcriptam in quodam templo epiſtolæ chartam. Quod eo magis miror, ſi etiamnum Homero condente Aegyptus non erat: aut cur, ſi iam hic erat uſus, in ipſa illa Lycia Bellerophonti codicillos datos, non epiſtolas prodidit? Sterilitatem ſentit hoc quoque. Factumq; iam Tiberio principe inopia chartæ, ut è Senatu darentur arbitri diſpenſandi: alias in tumultu uita erat.

De arboribus Aethiopiæ. CAP. XIIII.

AEthiopia Aegypto contermina inſignes arbores non fere habet, præter laniferas, quarũ natura in deſcriptione Indorũ, atq; Arabiæ dicta eſt. Propior tamen huic natura lanæ, maiorque folliculus grauati modo mali: ſimileſque & inter ſe arbores ipſæ. Præter hanc palmæ, quales retulimus. Inſularum arbores ambitu Aethiopiæ, & nemora odorata, in mentione earum dicta ſunt.

De Atlantis arboribus, & cedrinis menſis, & quæ in his laudentur, & quæ uituperentur. CAP. XV.

ATlas mons peculiari proditur ſylua, de qua diximus. Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri & menſarum inſania, quas fœminæ viris contra margaritas regerunt. Extat hodie M. Ciceronis in illa paupertate, et quod magis mirũ eſt, illo æuo empta H-S. decem. memoratur & Galli Aſinij H-S. undecim. Venundatæ ſunt & duæ Iuba rege uendente: quarũ alteri pretium fuit H-S. quindecim, alteri paulo minus. Interijt nuper incẽdio à Cethegis deſcẽdens, H-S. quatuordecim permutata, latifundij taxatione, ſi quis prædia tãti mercari malis. Magnitudo ampliſſima adhuc fuit, unius commiſſæ ex orbibus dimidiatis duobus, à rege Mauritaniæ Ptolemæo quatuor pedum & ſemipedis per medium ambitum, craſſitudine quadrantali: maiuſque miraculum in ea eſt artis latente iunctura, quàm potuiſſet eſſe natura ſolidæ. Item à Nomio Tiberij Cæſaris liberto cognomen trahentis, tribus ſicilicis infra quatuor pedes, totidemque infra ſemipedem craſſitudinis. Quæ in re non omittendum videtur: Tiberio principi menſam quatuor pedes ſextante & ſicilico excedentem, tota uero craſſitudine ſeſcunciali, operimento laminæ veſtitam fuiſſe, cum tam opima Nomio liberto eius eſſet, cuius materia erat tuber: hoc eſt radicis uitium, maximeq; in eo laudatum, quod ſub terra totum fuerit, & rarius quàm quæ ſuperne, quæque gignuntur etiam in ramis: proprieque quod tanti emitur arborum uitium eſt, quarum amplitudo ac radices æſtimari poſſunt ex orbibus. Sunt autem cupreſſo fœminæ etiamnum ſyluestri ſimiles folio, odore, caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris Mauritaniæ, qui lautiſſimam dedit cedrum, iam exhauſtus. Menſis præcipua dos in uena criſpis, uel in uertice uarijs. Illud oblongo euenit diſcurſu, ideoque tigrinæ appellantur. Hoc intorto, & ideo tales pantherinæ uocantur. Sunt & undatim criſpæ, maiore gratia, ſi pauonum caudæ oculos imitentur. Magna uero poſt has gratia extra prædictas criſpis denſa ueluti grani congerie, quas ob id à ſimilitudine apiatas uocant. Summa uero omnium in colore. Hic maxime mulſi placet, ſuis refulgens uenis. Poſt hæc amplitudo eſt iam totius caudicis. Iuuant plura quoque in una menſa uitia. Lignum, ita uocatur materia ſurda, & indigeſta ſimplicitas, aut platani foliorum modo digeſta. item ilignæ uenæ ſimilitudo uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere æſtus uentique, rimæ, aut capillamenta rimas imitata. Poſtea muræna nigro tranſcurrens limite, uarijsq; corticum punctis appræhenſus papauerum modo, & in totum atro propior color, maculæue diſcolores. Virides terra condunt barbari, & illinunt cera. Atifices uero frumenti aceruis imponunt ſeptenis diebus, totidem intermiſſis: mirumque ponderi quantum ita detrahant, naufragia docuere nuper, hanc quoque materiam ſiccatam mari, duritie incorrupta ſpiſſari, non ullo modo uehementius. Nutriuntur optime, ſplendeſcuntque, manu ſicca fricatæ à balineis maxime: nec à uinis læduntur, ut his genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ inſtrumenta hæc arbor eſt: quapropter inſiſtendum ei quoque paulum uidetur.

Thya arbor quæ. CAP. XVI.

NOta etiam Homero fuit: θύον Græce uocatur, ab alijs thya. Hanc igitur inter odores uri tradit in delicijs Circes, quam deam uolebat intelligi, magno errore eorum, qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt, cum præſertim eodem uerſu cedrum laricemque una tradat: in quo manifeſtum eſt de arboribus tantum locutum. Theophraſtus, qui primus à magni Alexandri ætate ſcribit quæ circa vrbis Romæ quadringenteſimum quadrageſimum geſta ſunt annum, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum ueterum contignationes, quandamque immortalitatem materiæ in tectis contra uitia omnia incorruptæ. Radice nihil

109

criſpius, nec aliunde prœtioſiora opera. Præcipuam autem eſſe eam arborem circa Ammonis delubrum. Naſci & interiore Cyrenaicæ parte. De mēſis tamen tacuit, & alias nullius ante Ciceronianam uetuſtior memoria eſt, ex quo nouitiæ apparent. Alia eſt arbor eodem nomine, malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine, alijs expetitum, domos etiam decorans, nec dicenda uerboſius.

De arbore loto. CAP. XVII.

EAdem Africa quæ uergit ad nos, inſignem arborem loton gignit, quam uocant celtin, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa Syrtes, atque Naſamonas. Magnitudo quæ piro, quanquam Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ folio crebriores, alioquin ilicis uiderentur. Differentiæ plures, eæq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, ſed ante maturitatem alius atq; alius, ſicut in uuis. Naſcitur denſus in ramis myrti modo, non ut in Italia ceraſi: tam dulci ibi cibo, ut nomen etiam genti terræq; dederit, nimis hoſpitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt uentris non ſentire morbos, qui eum mandant. Melior ſine interiore nucleo, qui in altero genere oſſeus uidetur. Vinum quoque exprimitur illi, ſimile mulſo, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccaſq; contuſas cum alica ad cibos dolijs condi. Quin & exercitus paſtos eo accepimus, ultro citroq; cōmeantes per Africam. Ligno colos niger. Ad tibiarum cātus expetitur. E radice cultellis capulos, breueſq; alios uſus excogitant. Hæc ibi natura arboris. Eſt autem eodem nomine & herba, & in Aegypto caulis in paluſtrium genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis, prouenit ſimilis fabæ caule, folijsque denſa congerie ſtipatis, breuioribus tantum, gracilioribusque: cui fructus in capite papaueri ſimilis inciſuris, omnique alio modo, intus grana ceu milium. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt, mox ſeparant lauando, & ſiccata tundunt, eoque pane utuntur. Mirum eſt quod præter hæc traditur: Sole occidente papauera ea comprimi, & integi folijs. Ad ortum autem aperiri donec matureſcant, floſque qui eſt candidus, decidat.

De ſcapo ipſo, & radice loti. CAP. XVIII.

HOc amplius in Euphrate tradunt, & ſcapum ipſum, & florem veſpera mergi vſque in medias noctes, totumque abire in altum, vt ne demiſſa quidem manu poſſit inueniri. Verti deinde paulatimque ſubrigi, & ad exortum ſolis emergere extra aquam, ac florem pateſacere, atque etiamnum exurgere, ut plane ab aqua abſit alte. Radicem lotos hæc habet mali, cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis & caſtaneas tegit. Interius candidum corpus, gratum cibis, ſed crudo gratius decoctum, ſiue aqua, ſiue pruna. Nec aliunde magis, quàm purgamentis eius ſues craſſeſcunt.

De paliuro, & punico malo, & de flore Punici mali. CAP. XIX.

CYrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro. Fruticoſior hæc fructuq; magis rubens, cuius nucleus nō ſimul manditur, iucundus p ſe, atq; ſuauior è uino, quin et uina ſucco ſuo cōmendās. Interior Africa ad Garamantas vſq;, & deſerta, palmarum magnitudine & ſuauitate conſtat, nobilibus maxime circa delubrum Ammonis. Sed circa Carthaginem Punicum malum cognomine ſibi uindicat. Aliqui granatum appellant. Diuiſit & in genera, apyrinon uocando, cui lignoſus nucleus abeſt. Sed cādidior ei natura, & blandiores ſunt acini, minuſque amaris diſtincti membranis. Alia ſtructura eorum, ut in fauis communis. Nucleos habentium quinq; ſpecies, dulcia, acria, mixta, acida, uinoſa. Samia et Aegyptia, diſtinguuntur erythrocomis et leucocomis. Corticis maior uſus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balauſtium uocatur, & medicinis idoneus, & tingendis veſtibus, quarum color inde nomen accepit.

De Aſiæ & Græciæ fruticibus. CAP. XX.

IN Aſia & Græcia naſcuntur frutices, Epicactis, quē alij embolmen uocāt, paruis folijs, q̄ pota contra uenena proſunt, ſicut Herices contra ſerpētes.

De thymelæa, ſiue chamelæa, & tragacanthe, & de tragio, ſiue ſcorpione, & myrice, & brya, & galla. CAP. XXI.

ET in quo naſcitur granum Gnidium, quod aliqui linum uocant. Fruticē uero thymeleā, alij chameleā, alij pyros achnen, alij cneſtron, alij cneoron. Eſt ſimilis oleaſtro, folijs anguſtioribus, gummoſis ſi mordeantur, myrti magnitudine, ſemine, colore, & ſpecie farris, ad medicinæ tantum uſum. Tragion fruticem ſola Creta inſula gignit, terebintho ſimilem & ſemine, quod contra ſagittarum ictus efficaciſſimum tradunt. Eadem & tragacanthen, ſpinæ albæ radice, multum prælatā apud Medos aut ī Achaia naſcenti. Pretium eius in libras xiij. Tragion & Aſia fert, ſiue ſcorpionem, ueprem ſine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ uſum. Myricen & Italia, quam alij tamaricen uocant. Achaia autem bryan ſylueſtrem: inſigne in ea, quod ſatiua tantum ferat gallæ ſimilem fructum. In Syria & in Aegypto copioſa hæc eſt, cuius infelicia ligna appellamus, quæ tamē infeliciora ſunt Græciæ. Gignit enim arborem oſtryn, quam & oſtryam uocant, ſolitariam circa ſaxa aquoſa, ſimilem fraxino cortice, & ramis, folio pyri, paulo tamen longioribus craſſioribusq;, ac rugoſis īciſuris, quæ per tota diſcurrunt: ſemine hordeo ſimili & colore. materies eſt dura atq; firma: quæ in domum illata, difficiles partus fieri produnt, morteſq; miſeras.

De euonymo, & adrachne, coggygria, & thapſia. CAP. XXII.

NEc auſpicatior in Leſbo inſulæ arbor quæ uocatur euonymos, nō abſimilis Punicæ arbori.

inter

inter eam & laurum folij magnitudine, figura uero & mollitia punicæ, flore candidiore, ſtatim peſtem denũcians. Fert ſiliquas ſeſami ſimiles, intus granum quadrangula figura, ſpiſſum, letale animantibus: necnon & in folio eadem uis. Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborem eonem appellauit, ex qua facta eſſet Argo, ſimilem robori uiſcum ferenti, quæ nec aqua nec igni poſſet corrumpi, ſicuti nec uiſcum, nulli alij cognitam, quod equidem ſciam. Adrachnen omnes fere Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa ſit herba, et andrachne uocetur, vnius literæ diuerſitate. Cæterum Adrachne eſt ſylueſtris arbor, neque in planis naſcẽs, ſimilis unedoni, folio tantum minore, & nunquam decidente: cortice non ſcabro quidem, ſed qui circumgelatus uideri poſſit: tam triſti aſpectu eſt. Similis & coggygria folio, magnitudine minor. Proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum uocant) quod nulli alij arbori euenit. Similis & apharce, bifera æque quàm adrachne. Priorem fructum incipiente pubeſcere uua peragit, alterum initio hyemis: quales eos, non traditur. Et ferulam inter externas dixiſſe conueniet, arborumq́ue generi adſcripſiſſe, quoniam quarundam naturæ (ſicut diſtinguemus) lignum omne corticis loco habent, hoc eſt forinſecus, ligni autem loco fungoſam intus medullam, ut ſambuci: quædam uero inanitatem, ut harundines. Ferula calidis naſcitur locis, atq; trans maria, geniculatis nodata ſcapis. Duo eius genera: Narthecа Græci uocant, aſſurgentem in altitudinem, Nartheciam vero ſemper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem, quæ anetho, et fructui ſimilis. Nulli fruticum leuitas maior: ob id geſtata facilius baculorum uſum ſenectuti præbet. Semen ferulæ, tapſiam quidam uocauere: decepti eo, quoniã ferula ſine dubio eſt thapſia, ſed ſui generis, folijs fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinẽ. Semen quale ferulæ, radix candida. Inciſa lacte manat, & contuſa ſucco: nec corticem abdicant, omnia ea uenenata. Quippe etiam ſodientibus nocet: ſi minima aſpiret aura, intumeſcunt corpora, facieḿque inuadunt ignes ſacri: ob id cerato prius illinunt. Quibuſdam tamen morbis auxiliari dicunt medici, permixtam alijs. Item in alopecijs ſugillatisq́ue ac liuentibus: ceu uero remedia deſint, ut ſcelera contractent. Sed iſta prætexunt noxio inſtrumento: tantumq; impudentiæ eſt, ut uenenum artis eſſe perſuadeant. Thapſia eſt in Africa uehementiſſima. Quidam caulem incidunt per meſſes, & in ipſa excauant radice quo ſuccus confluat, areſactumq́ue tollunt, alij folium. Radicem tundunt in pila, & ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos. Nero Cæſar claritatem ei dedit initio imperij, nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure ceraq́ue, & ſecuto die contra famam cutem ſynceram circunferens.

Ignem ferulis optime ſeruari certum eſt, easq́ue in Aegypto præcellere.

De cappari ſiue cynosbato, aut opheoſtaphyle, & de ſari. CAP. XXIII.

IBi & capparis, firmioris ligni frutex, ſeminisq́; & cibi uulgati, caule quoq; una plerunque decerpto. Cauenda eius genera peregrina. Siquidem Arabicum peſtilens, Africum gingiuis inimicum, Marmaricum uuluis, & omnium inflationibus. Apulum uomitus facit, ſtomachum & aluum mouet. Quidã eum cynosbaton uocant, alij opheoſtaphylen. Fruticoſi eſt generis & ſari, circa Nilum naſcens duorum cubitorum altitudine, pollicari craſſitudine, coma papyri, ſimiliq́; mãditur modo, radice ferrarijs officinis præcipua, carbonis uſu propter duritiam.

De ſpina Babylonis regia, & de cytiſo. CAP. XXIIII.

NOn omittendum eſt & quod Babylone ſeritur in ſpinis, quoniam non alіubi uiuit, ſicut & uiſcum in arboribus: ſed illud in ſpina tantum, quæ regia uocatur. Mirum quòd eadẽ die germinat, qua iniectum eſt. Iniicitur autem ipſo canis ortu, & celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina, et ideo ſerunt. Spina illa naſcitur & Athenis in longis muris. Frutex eſt et cytiſus, ab Ariſtomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uero etiam ſuum: ſpõdetq́; iugero eius annua H-S. MM. uel mediocri ſolo reditus. Vtilitas quæ eruo, ſed ocyor ſatietas, perquàm modico pingueſcente quadrupede, ita ut iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior, ſuper omnia pecorũ medicina à morbis omni uſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet: firmiores celſioresq́; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut ſi aruerit, madefactum. Apes quoque nunquam defore cytiſi pabulo contingente, promittunt Democritus & Ariſtomachus. Nec aliud minoris impendij eſt. Seritur cum hordeo, aut uere ſemine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si ſemine, madidum. Et ſi deſint imbres, ſatum ſpargitur. Plantæ cubitales ſeruntur ſcrobe pedali. Seritur poſt æquinoctia tenero frutice. Perficitur triẽnio. Demetitur uerno æquinoctio cum florere deſinit, uel pueri uel anus uiliſſima opera. Canus aſpectu, breuiterq́ue ſi quis exprimere ſimilitudinem uelit, anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus poſt biduum ſemper. Hyeme uero quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq́ue inter ordines allium & cæpe ſeri fertile eſt. Inuentus hic frutex in Cythno inſula, inde traſlatus eſt in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno caſei prouentu, propter quod maxime miror rarum eſſe in Italia. Non æſtuum, non frigorum, non grandinum aut niuis iniuriam expaueſcit. Adijcit Hyginus, ne hoſtium quidem, propter

Digitized by Google

nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus noſtri maris, atq; rubri, & Indici. CAP. XXV.

N*Aſcuntur & in mari frutices arboreſq;, minores in noſtro. Rubrum enim & totus orientis oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci uocãt phycos: quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Folia lata colore uiridi gignit, quod quidã praſon uocant, alij zoſtera. Alterum genus eiuſdem, capillaceo folio ſimile fœniculo, in ſaxis naſcitur: ſuperius in uadis haud procul littore: uerno utrunque, & interit autumno. Circa Cretam inſulam nato in petris purpuras quoque inficiunt, laudatiſſimo à parte aquilonis, aut cum ſpongijs. Tertium eſt gramini ſimile, radice geniculata & caule, qualiter calami. Aliud genus fruticum brion uocatur, folio lactucæ, rugoſiore tantum, iam hoc interius naſcens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine. Ramis earum adhærent conchæ. Quercu etiam tingi lanas tradunt. Glandem etiam quaſdam ferre in alto: naufragis hæc deprehenſa urinantibusque. Et aliæ traduntur prægrãdes circa Sicyonem. Vitis enim paſſim naſcitur. Sed ficus ſine folijs, rubro cortice. Fit & palma fruticum generis. Extra Herculis columnas porri fronde naſcitur frutex, & alius lauri & thymi, qui ambo eiecti in pumicem trãsfigurantur. At in oriente mirũ eſt, ſtatim à Copto per ſolitudines nihil gigni præter ſpinam, quæ ſitiens uocatur, & hanc rarã admodum. In mari uero rubro ſyluas uiuere, laurũ maxime & oliuam ferentem baccas: & cum pluat, fungos, qui ſole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipſorum magnitudo ternorum eſt cubitorum, caniculis referta, uix ut proſpicere è naui tutum ſit, remos plerunq; ipſos inuadentibus. Qui nauigauere in Indos Alexandri milites, frõdem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuiſſe, exemptam ſole protinus in ſalem areſcentem. Iuncos quoque lapideos perquàm ſimiles ueris per littora, & in alto quaſdam arbuſculas colore bubuli cornus ramoſas, & cacuminibus rubentes: cum tractarentur, uitri modo fragiles, in igne autẽ ut ferrum inardeſcentes, reſtinctis colore ſuo redeunte. eodem tractu inſularum ſyluas operit æſtus, quanq̃ altiores platanis populiſq; altiſſimis. Folia ijs lauri, flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis et ipſe odoris iucũdi autũno naſcẽtes, folijs nunq̃ deciduis. Harũ minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant, ad quæ naues religantur: & cum receſſit æſtus, ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eiſdem accepimus eodẽ in mari uiſas, ſemper folia retinentes: fructu earum lupino ſimili. Iuba tradit circa Troglodytarum inſulas fruticem in alto uocari Iſidos plocamon, corallio ſimilem, ſine folijs: præciſum mutato colore in nigrum dureſcere. Cum cadat, frangi. Item alium qui uocetur charitoblepharon, efficacem in amatorijs. Spatalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eum ſe capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quod ſi fefellerint inſidiæ, in lapidem transfigurari.*

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XIIII.

In quo frugiferæ arbores traduntur.

PROOEMIVM.

E*XTERNAE arbores, indociles[que] naſci alibi quàm ubi cœpere, & quæ in alienas non commeant terras, hactenus fere ſunt. Licetque iam de communibus loqui, quarum omnium peculiaris parens uideri poteſt Italia. Noſcentes tantum meminerint, naturas earum à nobis interim dici, non culturas. Quanquam & colendi maxima in natura portio eſt. Illud ſatis mirari non queo, interiſſe quarundam memoriam: atque etiam nominum, quæ autores prodidere, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum, maieſtate Romani imperij profeciſſe uitam putet commercio rerum ac ſocietate feſtæ pacis, omniaque etiam quæ occulta ante fuerant, in promiſcuo uſu facta? At hercule non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita: tãto priſcorum cura fertilior, aut induſtria felicior fuit, ante milia annorum inter principia literarũ Heſiodo præcepta agricolis pandere orſo, ſubſecutiſque non paucis hanc curam eius, unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda ſint non ſolum poſtea inuenta, uerumetiam ea quæ inuenerant priſci, deſidia rerum internitione memoriæ inducta. Cuius ſomni cauſas quis alias quàm publicas mundi inuenerit? Nimirum alij ſubiere ritus, circaque alia mentes hominum detinentur, & auariciæ tantum artes coluntur. Antea incluſis gentium imperijs intra ipſas, ideoq; & ingenijs, quadam ſterilitate fortunæ, neceſſe erat animi bona exercere: regesque innumeri honore artium colebantur, & in oſtentatione has præferebant opum, immortalitatem ſibi per illas prorogari arbitrãtes. Quare abundabãt & præmia & opera uitæ. Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, poſtquàm ſenator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu, magiſtratum ducẽq; nil magis exornare quàm cenſus: poſtquàm cœpere orbitas in autoritate ſumma & potentia eſſe, captatio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia in poſſidendo, peſſum iere uitæ pretia: oẽſq; à maximo bono liberales dictæ artes, in contrarium cecidere, ac ſeruitute ſola profici cœptum: hanc alius alio modo, & in alijs adorare, eodẽ tamen habendi quo eat ſpes oĩum, tendẽte uoto. Paſſim uero etiam egregij aliena uitia, quàm bona ſua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere*

Digitized by Google

vinere cœpit, vita ipſa deſiit. Sed nos obliterata quoque ſcrutabimur. Nec deterrebit quarũdam rerũ humilitas, ſicut nec in aĩalibus fecit. Quãquã videmus Virgilium præcellentiſſimum vatem, ea de cauſa hortorum dotes fugiſſe: è tãtiſq; quæ retulit, flores modo rerum decerpſiſſe, beatum felicemq; gratiæ xv. omnino generibus vuarum nominatis, tribus oleæ, totidem pirorum, malo vero tantũ Aſſyrio, cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus quàm à vitibus? quarum principatus in tantũ peculiaris Italiæ eſt, vt vel hoc vno omnia gentium viciſſe, quanquàm odorifera, poſſit videri bona: quanquàm vbicunq; pubeſcentium odori nulla ſuauitas præfertur.

De vitium natura, & quibus modis ferant. CAP. I.

Vites iure apud priſcos magnitudine quoq; ĩter arbores numerabantur. Iouis ſimulacrũ in vrbe Populonia ex vna conſpicimus, tot ænis incorruptũ. Item Maſſiliæ pateram. Metapõti templũ Iunonis vitigineis colũnis ſtetit. Etiam nunc ſcalis tectum Epheſiæ Dianæ ſcãditur vite vna Cypria, vt ferunt, quoniam ibi ad præcipuam amplitudinẽ exeũt. Nec eſt ligno vlli æternior natura. Verum iſta ex ſyluestribus facta crediderim, quando hæ vites tonſura annua coercentur, & vis earũ omnis euocatur in palmites, aut deprimitur ĩ propagines, ſucciq; tantũ gratia ex his pluribus modis ad cæli mores ſoliq; ĩgenia. In Campano agro populis nubunt: maritaſq; complexæ, atque per ramos earum procacibus brachijs geniculato curſu ſcandentes, cacumina æquant, in tantum ſublimes, vt vindemiator autoratus rogũ ac tumulũ excipiat. Nullo fine creſcũt, diuidiq; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri ſingularum palmitibus, ac ſequacibus loris quoq;, memoria dignum inter prima Valerianus quoq; Cornelius exiſtimauit. Vna vitis Romæ in Liuiæ porticibus ſubdiales mambulationes vmbroſis pergulis opacat, eadẽ duodenis muſti amphoris fœcunda. Vlmos quidem vbiq; exuperant. Miratumq; altitudinem earum Ariciæ ferũt legatum regis Pyrrhi Cyneam facete luſiſſe in auſteriorem guſtum vini, merito matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumbotinus vocatur & alio nomine populus arbor Italiæ Padum tranſgreſſis, cuius tabulata in orbẽ patula replent: puroq; producto dracone in palmam eius, inde in ſubrectos ramorũ digitos flagella diſpergunt. Eadem modici hominis altitudine adminiculatæ ſudibus horrent, vineamq; faciunt, & aliæ improbo reptatu pampinorũq; ſuperfluitate peritia domini amplo diſcurſu atria media complentes. Tot differẽtias vel ſola tantũ Italia recipit. Stat prouinciarum aliquarũ per ſe vitis ſine vllo pedamento, artus ſuos in ſe colligens, & breuitate craſſitudinem paſcens. Vetant hoc alibi venti, vt in Africa & in Narbonẽſis ꝓuinciæ partibus. Excreſcere vltra ſuos pollices prohibitæ, ſemperq; paſtinatis ſimiles, herbarum modo vagantur per arua, ac ſuccũ terræ paſſim vuis bibunt, quæ ob id magnitudinem infantium puerorum in interiore Africæ parte exuperant. Vua nõ alibi gratior callo, vt inde poſſit inueniſſe nomen duracina. Nãq; genera magnitudine, colore, ſaporibus, acinis, innumera etiamnũ multiplicãtur vino. Hic purpureo lucent colore, illic fulgent roſeo, nitentq; viridi. Candicans enim nigerq; vulgares. Tument vero mammarum modo bumaſti. Prælongis dactyli porriguntur acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia, vt prægrandibus abhæreant parui, mites, & ſuauitate certãtes: leptoragas has vocant. Durãt aliæ per hyemem, penſili concameratæ nodo. Aliæ in ſua tantum continentur anima ollis fictilibus, & inſuper dolijs incluſæ, ſtipatæ vinaceis circũſudantibus. Alijs gratiam qui et vinis fumus affert fabrilis, ijſq; gloriam præcipuã in fornacibus Africæ Tiberij Cæſaris autoritas fecit. Ante eum Rheticis prior menſa erat, & vuis Veronenſium agro. Quin & à patientia nomen acinis datur paſſis. Conduntur & muſto vuæ, ipſæq; vino ſuo inebriantur. Aliæ decoctæ in muſto dulceſcunt, aliæ vero ſobolem nouam in matre ipſa expectant trãslucidæ vitro: additq; acinis candem, quam in dolijs amphoriſue duratricem illam firmitatẽ auſteritas picis infuſa pediculo. Iam inuenta vitis per ſe in vino picẽ reſipiens, Viennenſem agrum nobilitans, Aruerno Secanoq; & Heluico generibus non pridem illuſtrata. Atque hæc virgilij vatis ætate incognita, à cuius obitu xc aguntur anni. Quid quòd inſertæ caſtris ſummam rerum imperiumque continent? Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Necnon vineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnum obtinent locum, vt per ſeſe vino ipſo remedia ſint.

De generibus vitium. CAP. II.

Genera vitium numero compræhẽdi poſſe vnus exiſtimauit Democritus, cuncta ſibi Græciæ cognita profeſſus. Cæteri innumera atq; infinita eſſe ꝓdiderũt, quod verius apparebit ex uinis. Nec omnia dicẽtur, ſed maxime inſignia, quippe quæ totidem pene ſunt quot agri. Quamobrem celeberrimas uitium, aut quibus eſt aliqua proprietate miraculũ, oſtẽdiſſe ſatis erit. Prĩcipatus datur aminæis propter firmitatem, ſenioq; proficientem uini eius ubique uitam. Quinq; earũ genera. Ex ijs germana minor acino melius defloreſcit, imbres tempeſtateſq; tolerat. Non item maior, ſed in arbore quàm in iugo minus obnoxia. Gemellarum, quibus hoc nomen uuæ ſemper geminæ dedere, aſperrimus ſapor, ſed uires præcipuæ. Ex ijs minor auſtro læditur, cæteris uẽtis alitur, ut in ueſuuio mõte Surrentiniſq; collibus. In reliquis Italiæ partibus non niſi arbori accommodata. Quintum genus lanatæ, ne Seres miremur aut Indos, adeo lanugo eã ueſtit. Prima ex aminæis matureſcit, ocyſſimeque putreſcit. Proxima dignitas Nomentanis

Digitized by Google

rubente materia, quapropter quidã rubellas appellauere vineas. Eæ minus fertiles vino, acinis & fece nimia. Contra pruinas fortiſſimæ, ſiccitate magis quàm imbre, æſtu quàm algore vexãtur. Quamobrẽ in frigidis humidisq́; principatum obtinent. Fertilior quæ minor acino, & folio ſciſſa minus. Apianis apes dedere cognomen, præcipue earum auidæ. Ex his duo genera. Lanugine & ipſæ pubeſcunt. Diſtãt, quòd altera celerius matureſcit, quanquã & altera ꝓperãte. Situs frigidos nõ reſpuunt, & tamẽ nullæ celerius imbre putreſcũt. Vina primo dulcia, auſteritatem annis accipiũt, & rubra ſunt. Nulla magis vite gaudet. Et hactenus potiſſima nobilitas datur peculiaribus atq; vernaculis Italiæ. Cætera aduenere Chio Thaſiúe. Græcula nõ inferior amineis bonitate, prætenera acino: & vua tam parua, vt niſi pinguiſſimo ſolo colere nõ proſit. Eugeniã Taurominitani colles cum generoſitatis cognomine, miſere Albano tantum agro, quoniã trãslata ſtatim mutatur. Nanq; eſt aliquibus tantus locorũ amor, vt omnem in his gloriam ſuam relinquant, nec vſquam tranſeãt totæ. Quod & in Rhetica Allobrogicaq;, quam ſupra picatã appellauimus, euenit, domi nobilibus, nec agnoſcẽdis alibi. Fœcundæ tamẽ, bonitatis vice copiã præſtãt. Eugenia feruẽtibus locis, Rhetica temperatis, Allobrogica frigidis, gelu matureſcẽs, & colore nigra. ex his quas adhuc diximus, ſed etiã è nigris vina vetuſtate in albũ colorem trãſeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquãdo tamẽ cæli aut ſoli opera nõ fallunt vetuſtatẽ, ſicuti fecenia, & cũ ea florẽs Biturica, acino rarior, nunquã floris obnoxij, quoniam antecedunt, ventisq́; & imbribus reſiſtunt: meliores tamen algẽtibus locis quàm calidis, humidis quàm ſitientibus. Vix vlla magis tam denſo vuarum partu impatiens variãtis cæli, ſed contra tenorẽ vnũ algoris æſtúsue conſtans. Quæ minor eſt ex eo genere,

* mollior

*melior. In eligẽdo ſolo moroſa, pingui putreſcit, gracili omnino nõ prouenit. Mediam temperiem delicatæ quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Vua eius indecora viſu, ſapore iucũda, niſi matura protinus rapiatur, etiam non putreſcens cadit. Contra grandines eam tuetur foliorũ amplitudo atq; duritia. Inſignes iã colore inter purpureas nigrasq́; medio heluolæ ſæpius variãti, & ob id varianæ à quibuſdã appellatæ. Præfertur ĩ his nigrior, utraq; alternis annis fertilis: ſed melior vino, cũ parcior. Et preciæ duo genera magnitudine acini diſcernuntur. Quibus materias plurima, vuaq́; ollis vtiliſſima, folium apio ſimile. Baſilicã Dyrrhachini celebrãt, Hiſpaniæ cocolobin vocãt. Rarior vua, æſtus auſtrosq́; tolerat, capiti inimica, copia larga. Hiſpani duo genera eius faciunt. Vnum oblongo acino, alterum rotundo, nouiſſimas vindemiant. Quo dulcior cocolobis, hoc melior. Sed & auſtera tranſit in dulcem vetuſtate, & quæ dulcis fuit, in auſteritatem: tuncq́;

* Albanum vinũ æmul.

* Albano vino æmulantur. Tradũt veſicæ vitijs vtiliſsimum ex his potum. Albuelis ſummis arboribus fertilior eſt, viſula imis. Quamobrẽ circa eaſdẽ ſatæ diuerſitate naturæ locupletãt. Inerticulam è nigris appellauere, iuſtius ſobriam dicturi, inueterato præcipue commendabilem vino, ſed viribus innoxiam. Siquidem temulentiam ſola non facit. Fertilitas cõmendat cæteras, principemq́; heluenacã. Duo eius genera: Maior, quam quidam longã, minor quam arcam appellant, non tam fœcũdam, ſed gratiorẽ hauſtu. Diſcernitur folio circinato. Verũ utraq; gracilis. Furcas ſubdere his neceſſariũ, alioqui ubertatem ſuã non tolerant. Maritimo afflatu gaudent, roſcido odore. Nulla uitium minus Italiã amat, rara, parua, putreſcens in ea: uino quoq; quod gemuit, æſtatẽ non exuperans. Nec alia macro ſolo familiarior. Græcinus, qui alioqui Cornelium Celſum trãſcripſit, arbitratur nõ naturam eius repugnare Italiæ, ſed culturã, auide palmites euocantium. Ob id fertilitatem ſuam abſumi, ſi non præpinguis ſoli ubertas laſſeſcentem ſuſtineat. Carbũculari negatur, magna dote, ſi uerum eſt, aliqua in uite cælo non eſſe ius. Aeſtiuum fert ſpionia, quam quidam ſpineam uocant, autumnisq́; & imbribus pingueſcit. Quinimo nebulis una alitur, ob id Rauennati agro peculiaris. Veniculam inter optime defloreſcentes, & ollis aptiſsimã, Campani malunt ſirculam uocare, alij ſtaculam, Tarracini numiſianam, nullas uires proprias habentem, ſed totam perinde ac ſolum ualeat. Surrentinis tamen efficaciſſima teſtis Veſuuio tenus. Ibi enim murgentina è Sicilia potiſſima, quam Pompeianam aliqui uocant, Latio demum feracem: ſicut boreonia in Campania, tantum uilitatis cibaria, ſed ubertate præcipua. Tolerat & annos mærica, contra omne ſidus firmiſſima, nigro acino, uinis uetuſtate rubeſcentibus.

Item de vitium generibus, ſecundum locorũ & regionum proprietatem. CAP. III.

ET hactenus publica ſunt genera, cætera regionum locorũq́;, aut ex his inter ſe inſitu mixta. Siquidem Thuſcis peculiaris eſt tudernis, atq; etiam eius noĩs florentia. Eſt optima Aretio talpana & eteſiaca & conſeminia. Talpana nigra candidũ facit muſtum. Eteſiaca fallax, quæ quo plus tulit, eo laudabilius fundit: mirumq́;, fœcunditate ceſſat. Conſeminia nigra, uino minime durante, uua maxime: poſt xv. dies quàm ulla alia metitur, fertilis, ſed cibaria. Huius folia ſicut labruſcæ, prius quàm decidant, ſanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiam quibuſdã alijs, peſſimi generis argumento. Irtiola Vmbriæ Meuanatiq́; & Piceno agro peculiaris eſt, Aniternino pumula. Iiſdem bannanica fallax eſt, amant tamẽ eã. Municipij uuam Pompeij nomine appellant: quamuis Cluſinis copioſiorem. Municipij & Tiburtes appellauere, quamuis oleagineam nuper inuenerint à ſimilitudine oliuæ. Nouiſſima hæc uuarum ad hoc tempus reperta eſt. Vinaciolam ſoli nouerunt Sabini & Laurenti. Nam gauranas ſcio à Falerno agro translatas uocari Falernas, celerrime ubiq; degenerantes. Nec non Tarentinum genus aliqui fecere, prædulci uua.

Capnias

Digitized by Google

Capnias & bucciniatis, & tarrupia, in Thurinis collibus nõ ante demetuntur quàm gelauerit. Pharia gaudẽt Piſæ, mutina Pruſiniæ, nigro acino, intra quadriennium albeſcente vino. Mirum, vbique cum Sole circumagi vuã, quæ ob id ſtreptos vocatur. Et in Italia Gallicam placere, trans alpes vero Picenã. Dixit Virgilius thaſias & mareotidas, & lageas: compluresq́; externas, quæ nõ reperiuntur in Italia. Sed ſunt etiamnum inſignes vua non vino: ambroſiaca, duracina, ſine vllis vaſis in uite ſeruabilis: tanta eſt cõtra frigora aſtus tempeſtatesq́; firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis, ipſa ſe ſuſtinens: nõ item dactylides digitali gracilitate. Columbinæ acinoſiſſimæ. Et magis purpureæ cognomine bimammiæ, quãdo nõ racemos, ſed vuas alias gerũt. Item tripedanea, cui nomen à menſura eſt. Item ſcripula paſſo acino. Et Rhetica in maritimis alpibus appellata, diſſimilis laudatæ illi. Nanq; hæc breuis, conferta acino, degener vino, ſed cute omnium tenuiſſima, nucleo quem Chium vocant, vno ac minimo, acinum prægrandem vnum alterumúe habens. Eſt & nigra aminea, cui Syriacæ nomen imponunt. Item Hiſpanæ ignobilium probatiſſima. In pergulis vero ſerũtur eſcariæ appellatæ, ederæ acinis, albæ nigraque. Et bumaſti totidem coloribus. At nondum dictæ ægia, & rhodia, & vncialis, velut à pondere acini: Item pucina omniũ nigerrima. Et coronaria naturæ luſu ſtephanitis, acinos folijs intercurſantibus. Et quæ forenſes vocãtur, celeres prouentu, vendibiles aſpectu, portatu faciles. Contra damnatur etiam viſu cineres & rabuſcula & aſiniſca, minus tamen caudas vulpium imitata alopecis. Alexandrina appellatur vitis circa Phalacrã breuis, ramis cubitalibus, acino nigro, fabæ magnitudine, nucleo molli & minimo, obliquis racemis prædulcibus, folio paruo & rotundo, ſine diuiſuris. Septẽ his annis, in Narbonenſis prouinciæ aruo inuenta eſt vitis vno die defloreſcens: ob id tutiſſima: Narbonicam vocant, quã nunc tota prouincia conſerit.

Inſignia culturæ vinearum. CAP. IIII.

Catonum ille primus, triumpho & cenſura ſuper cætera inſignis, magis tamen etiamnũ claritate literarũ, præceptisq́; omnium rerũ expetendarum datis generi Romano, inter prima vero agrum colendi, illius æui confeſſione optimus ac ſine æmulo agricola, pauca attigit vitiũ genera, quarundam ex his iam etiã nominibus abolitis. Separatim toto tractatu ſententia eius indicanda eſt, vt in omni genere noſcamus quæ fuerint celeberrima, anno ſexcẽteſimo vrbis, circa captas Carthaginẽ ac Corinthũ, cũ ſupremum is diem obijt, & quantum poſtea ccxxx. annis vita profecerit. Ergo de vitibus vuisq́; ita ꝓdidis, Qui locus vino optimus dicetur eſſe, & oſtentus ſolibus, aminæum minuſculum & geminum eugeniũ, beluinum minuſculũ conſerito. Qui locus craſſior aut nebuloſior, aminæum maius, aut murgentinum, Apicium, Lucanum ſerito. Cætera vites miſcellæ maxime in quemuis agrum conueniunt. In lora recte conduntur. Quas ſuſpendas duracinas, aminæas maiores, vel ad fabrum ferrarium pro paſſis hæ recte ſeruantur. Nec ſunt vetuſtiora de illa re Latinæ linguæ ꝑcepta: tam prope ab origine rerũ ſumus. Aminæam proxime dictam, Varro ſcantianam vocat. In noſtra ætate pauca exempla conſummatæ huius artis fuere: verũ eo minus omittenda, vt noſcantur etiam præmia, quæ in omni re maxime ſpectantur. Summã ergo adeptus eſt gloriam Acilius Sthenelus è plebe libertina, lx. iugerum non amplius vineis excultis in Nomentano agro, atq; cccc. nummũ venundatis. Magna fama & Vetuleno Aegialo perinde libertino fuit in Campaniæ rure linternino, maiorq́; etiam fauore hominum, quoniam ipſum Africani colebat exilium. Sed maxima, eiuſdem Stheneli opera Rhẽmio Palæmoni, alias grãmatica arte celebri, ĩ hiſce xx. annis mercato rus dc. nummum in eodem Nomentano, decimi lapidis ab vrbe diuerticulo. Eſt autem vſquequaq; nota vilitas mercis per omnia ſuburbana, ibi tamen maxima, quoniam & neglecta per indiligentiam prædia parauerat, ac ne in peſſimis quidem elagantioris ſoli. Hæc aggreſſus excolere, nõ virtute animi, ſed vanitate primo, quæ nota mire in illo fuit, paſtinatis de integro vineis, cura Stheneli dum agricolã imitatur, ad vix credibile miraculũ perduxit, intra octauum annũ cccc. nummum emptori addicta pendente vindemia. Cucurritq́; non nemo ad ſpectandas vuarum in ijs vineis ſtrues, literis eius altioribus contra id pigra vicinitate ſibi patrocinante: nouiſſime Anneo Seneca principe tũ eruditionis, ac potẽtia quæ poſtremo nimia fuit ſuper ipſum, minime vtique miratore inanium, tanto prædij eius amore capto, vt nõ puderet inuiſo alias et oſtentaturo tradere palmam eam, emptis quadruplicato vineis illis intra decimum fere cura annũ, digna opera quæ in Cæcubis Setinisq́; agris proficeret: quando & poſtea ſæpenumero ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Ac ne quis victã in hoc antiquitatem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit, efficacibus exemplis non maria plus temerata cõferre mercatori, non in rubrũ littus Indicúmue merces petitas, q̃ ſedulum ruris larem. Vino antiquiſſima claritas Maroneo, in Thraciæ maritima parte genito, vt autor eſt Homerus. Neq; enim fabuloſa, aut de origine varie prodita conſectamur, præterquàm Ariſtæum primum omnium in eadem gente mel miſcuiſſe vino, ſuauitate præcipua vtriuſq; naturæ ſponte prouenientis. Maroneum vicies tanto addito aquæ miſcendum Homerus prodidit. Durat etiam vis in eadem terra generi, vigorque indomitus. Quippe cum Mutianus ter conſul ex his qui nuperrime prodidere, ſextarios ſingulos octonis aquæ miſceri cõpererit præſens in eo tractu. Eſſe autem colore nigrum, odoratum, vetuſtate pingueſcere. Et Prammio, quod idem Homerus celebrauit, etiam nunc honos durat.

Naſcitur

Digitized by Google

Naſcitur Smyrnæ regione, iuxta delubrum matris deum. In reliquis claritas generi non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas, L. Opimio conſule, cum C. Gracchus Tribunus plebem ſeditionibus agitans interemptus, ea cæli temperies fulſit, quam coctura vocant, ſolis opere, natali vrbis d.cxxxiiij. Durantq́; adhuc vina ducentis fere annis, iã in ſpeciẽ redacta mellis aſperi: etenim hæc natura vinis in vetuſtate eſt: nec potari per ſe queunt, ſi non peruincat aqua, vſque in amaritudinem carie indomita: ſed cæteris vinis commẽdandis minima aliqua mixtura medicamenta ſunt, quo fit vt eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centeni nummi ſtatuantur. Ex his tamen vſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt, in C. Cæſaris Germanici filij principatu, annis clx. ſingulas vncias vini cõſtitiſſe nobili exẽplo docuimus, referentes* vitam Pomponij Secũdi vatis, cœnamq́; quam principi illi dedit. Tantum pecuniarum detinẽt vini apothecæ. Nec alia res maius incrementum ſentit ad viceſimum annum, maiúſue ab eo diſpendium, non proficiente pretio. Raro quippe adhuc fuere, nec niſi in nepotatu, ſingulis teſtis milia nummum: Vienneſes ſoli picata ſua, quorum genera diximus, pluris permutaſſe, ſed inter ſeſe amore patrio creduntur. Idq́; vinum frigidius reliquis exiſtimatur in frigido potu.

* vitem

De natura vini. CAP. V.

VIno natura eſt, hauſto accẽdendi calore viſcera intus, foris infuſo refrigerandi. Nec alienũ fuerit cõmemorare hoc in loco, quod Androcydes ſapiẽtia clarus ad Alexandrũ Magnũ ſcripſit, intemperantiam eius cohibẽs: Vinum potaturus rex, memento te bibere ſanguinem terræ: ſicut cicuta homini venenum eſt, ſic cicutæ vinũ. Quibus præceptis ſi ille obtemperauiſſet, profecto amicos in temulentia non interemiſſet. Prorſus vt iure dici poſſit, neque viribus corporis vtilius aliud, neq; aliud voluptatibus perniciosius, ſi modus abſit.

Vina generoſa. CAP. VI.

GEnera autem vini alia alijs gratiora eſſe, quis dubitet? aut non ex eodem lacu aliud præſtantius altero germanitatẽ præcedere, ſiue teſta, ſiue fortuito euẽtu? Quã ob rẽ de principatu ſe quiſq; iudicẽ ſtatuat. Iulia Auguſta lxxxij. annos vitæ pucino retulit acceptos, non alio vſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, ſaxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis indicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanon appellauerunt ex Adriatico ſinu. Diuus Auguſtus Setinum prætulit cunctis, & fere ſecuti principes, confeſſa propter experimenta, non temere cruditatibus noxijs ab ea ſaliua: naſcitur ſupra forum Appij. Antea Cæcubo erat generoſitas celeberrima ĩ paluſtribus populetis, ſinu Amyclano: quod iam intercidit & incuria coloni locique anguſtia, magis tamen foſſa Neronis, quam à Baiano lacu Oſtiam vſq; nauigabilem inchoauerat. Secũda nobilitas Falerno agro erat, & ex eo maxime Fauſtiano. cura culturaq́; id collegerat. Exoleſcit hoc quoq;, copiæ potius q̃ bonitati ſtudentium. Falernus ager à ponte Campano læua petentibus vrbanã coloniam Syllanam nuper Capuæ contributam incipit. Fauſtianus autem circiter quatuor miliaria à vico prope Cedias, qui vicus à Sinueſſa vi. milibus abeſt. Nec vlli in vino maior autoritas: ſolo vinorũ flamma accenditur. Tria eius genera, Auſterum, dulce, tenue. Quidam ita diſtinguunt. Summis collibus Gauranum gigni, medijs Fauſtianum, imis falernum. Non omittendum autem nulli eorum quæ celebrentur iucũdum ſaporem vuæ eſſe. Ad tertiam palmam varie venere. Albana vrbi vicina prædulcia ac rara in auſtero. Item Surrentina in vineis tantum naſcentia, conualeſcentibus maxime probata, propter tenuitatem ſalubritatemq́ue. Tiberius Cæſar dicebat cõſenſiſſe medicos, vt nobilitatem Surrentino darẽt, alioquin eſſe generoſum acetum. C. Cæſar qui ſucceſſit illi, nobilem vappam. Certãt maſſica æque ex mõte Gaurano: Puteolos Baiasq́; proſpectantia. Nam falerno cõtermina Statana ad principatus venere non dubie: palmaq́; fecere, ſua quibuſq; terris tempora eſſe, ſicut rerum prouẽtus occaſusq́;. Iuncta his præponi ſolebant Calena, & quæ in vineis arbuſtisq; naſcuntur fundana. Ex alia vicinia vrbis Veliternina, Priuernatiaq́;. Nã quod Signiæ naſcitur, auſteritate nimia continendæ vtile aluo, inter medicamina numeratur. Quartum curriculũ publicis epulis obtinuere à diuo Iulio (is enim primus autoritatem his tribuit, vt ĩ epiſtolis eius apparet) Mamertina, circa Meſſanã in Sicilia genita. Ex ijs Potulana, ab autore dicta in loco proximo Italiæ laudantur præcipue. Eſt in eadẽ Sicilia & Tauromimitanis honos, lagenis pro Mamertino plerunq; ſubditis. Ex reliquis autem à ſupero mari Prætutia, atq; Ancone naſcẽtia, & quæ à palma vna forte enata palmeſia appellantur. In mediterraneo vero Ceſenatia ac Mæcenatiana. In Veronenſi item Rhetica, Falernis tantũ poſthabita à Vergilio. Mox ab intimo ſinu maris, Adriana. Ab infero autem Latinienſia, Grauiſcana, Statonienſia. Hetruriæ palmã Luna habet, Liguriæ Genua. Inter Pyrenæũ alpesq́; Maſſilia gemino ſapore, quãdo & condiendis alijs pinguius gignit, quod vocant ſuccoſum. Beterrarum intra Gallias conſiſtit autoritas. De reliquis in Narbonenſi genitis aſſeuerare nõ eſt, quoniam officinam eius rei fecere tingentes fumo, vtinamq́; nõ & herbis, ac medicaminibus noxijs. Quippe etiam aloen mercantur, qua ſaporem coloremq́; adulterãt. Verum & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari, nõ carent gloria, Tarentina, & Seruitiana, & Conſentiæ genita, & Tempſæ ac Babiæ, Lucanaq́; antecedẽtibus Thurinis. Omniũ vero eorũ maxime illuſtrata Meſſalæ potu & ſalute Lagarina, nõ procul Grumento naſcẽtia. Campania nuper excitauit nouis noĩbus

autori

Digitized by Google

autoritatem,ſiue cura,ſiue caſu, ad quartũ à Neapoli lapidem Trebellicis, iuxta Capuam Caulinis, & in ſuo agro Trebulanis, alioqui ſemper inter plebeia & Trifolinis gloriata. Nam Pompeianis ſummũ x annorum incrementum eſt,nihil ſenecta conferẽte. Dolore etiam capitum in ſextam horam diei ſequentis infeſta depræhenduntur. Quibus exemplis,niſi fallor, manifeſtum eſt,patriam terramq; referre non vuam: & ſuperuacuam generum conſectationem in numerum,cum eadem vitis aliud alijs in locis *polleat. Hiſpaniarum Laletana copia nobilitantur, elegantia vero Tarraconenſia, atque Lauronenſia : & Balearica ex inſulis,conferuntur Italiæ primis. Nec ignoro multa prætermiſſa pleroſq; exiſtimaturos, quando ſuum cuique placet,& quocunque eatur, fabulæ eadem reperitur: diui Auguſti iudiciorũ ac palati peritiſſimũ è libertis,cenſurã vini in epulas eius facientẽ, dixiſſe hoſpiti de indigena vino, nouum quidem ſibi guſtum eſſe eum,atq; non ex nobilibus, ſed Cæſarem nõ aliud poturum. Nec negauerim & alia digna eſſe fama: ſed de quibus conſenſus æui iudicauerint, hæc ſunt.

* pullulet

Vina tranſmarina. CAP. VII.

Modo nunc ſimili trãſmarina dicemus. In ſumma gloria poſt Homerica illa, de quibus ſupra diximus, fuere Thaſiũ Chiũq;. Ex Chio quod aruiſium vocãt. His addidit Lesbiũ Eraſiſtrati maximi medici autoritas,circiter dc annũ vrbis Romæ. Nunc gratia ante omnia eſt Clazomenio, poſtquàm parcius mari condiunt. Lesbium ſponte naturæ ſua mare ſapit. Nec Tmoliti per ſe gratia vt vino: ſed cuius dulci admixto, reliquorum duritia ſuauitatem accipiat,ſimul & ætatem,quoniam vetuſtiora protinus videntur. Ab his dignatio eſt Sicyonio, Cyprio, Telmeſico,Tripolitico,Berytio,Tyrio, Sebennytico. In Aegypto hoc naſcitur tribus generibus vuarum ibi nobile,thaſia, æthalo, peuce. Poſt hæc autoritas hippodamãtio,myſtico,cantharitæ,protropo gnidio, catacecaumenitæ,petritæ,myconio. Nã meſogitẽ capitis dolores facere compertum eſt. Nec Epheſium ſalubre eſſe, quoniam mari & defruto condiatur. Apamenum mulſo præcipue conuenire dicitur, ſicut prætutium in Italia. Eſt enim & hæc proprietas generũ, vt dulcia vtique inter ſe non congruant. Exolent & protagion, quod Italicis proximum fecerant Aſclepiadis ſchola. Apollodorus medicus in volumine quo ſuaſit Ptolemæo regi quæ vina biberet, Italicis etiã tum ignotis, laudauit in Ponto naſperceniten, mox oræticũ,æneaten, leucadium, ambracioten, & quod cunctis prætulit præparẽtium. Sed minoris famæ eſſe dixit,quoniam poſt ſex annos non placeret.

De vini ſalſi generibus ſeptem. CAP. VIII.

Hactenus bonitas vini nationibus debetur. Apud Græcos iure clariſſimũ nomen accepit, quod appellauerũt bion,ad plurimos valetudinũ vſus excogitatũ, vt docebimus in parte medicinæ. Fit autem hoc modo, Vua paulum ante maturitatem decerptæ,ſiccantur acri ſole, ter die verſatæ per triduum: quarto exprimuntur,dein cadis ſole inueterantur. Cui marinam aquam largiorem miſcent, à ſerui furto origine orta,ſic menſurã explentis. Idq; tranſlatum in album muſtum leucochrum appellatur. In alijs autem gentibus ſimili modo factum tethalaſſomenon vocãt: Thalaſſiten autem vaſis muſti deiectis in mare,quo genere præcox fit vetuſtas. Necnõ apud nos quoq; Coum vinum ex Italico faciendi rationem Cato demonſtrauit, ſuper cætera in ſole quadriennio maturandum præcipiens. Rhodiũ Coo ſimile eſt. Phorineum ſalſius Coo. Omnia tranſmarina ſeptẽ aut ſex annis ad vetuſtatem mediam peruenire exiſtimãtur.

De dulcium generibus xiiij. CAP. IX.

Vinũ omne dulce minus odoratũ, quo tenuius, eo odoratius. Colores vinis quatuor. Albus, fuluus,ſanguineus, niger. Pſythiũ & melampſythium paſſi genera ſunt,ſuũ ſaporẽ, non vini referentia. Ciſibilites vero mulſi, in Galatia naſcens, & balyntiũ in Sicilia. Nam ſiræum, quod alij hepſema, noſtri ſapã appellant,ingenij non naturæ opus eſt,muſto vſque ad tertiam partem menſuræ decocto. Quod vbi factũ ad dimidiam eſt, defrutũ vocamus. Omnia ĩ adulteriũ mellis excogitata. Sed priora vua terraq; conſtant. Paſſum à Cretico Cilicium probatur & Africum & in Italia prouincijsq; finitimis. Fieri certum eſt ex vua,quam Græci ſticam vocant,nos apianam. Itẽ ſcripula, diutius in vite ſole vuis aduſtis,aut feruẽte oleo. Quidam è quacũq; dulci,dum præcoctæ alba faciunt ſiccantes ſole, donec paulo amplius dimidium pondus ſuperſit,tuſaſq; leniter vuas exprimũt. Deinde quantum expreſſere, adijciunt vinaceis aquæ puteanæ,vt & ſecundarium paſſum faciant. Diligentiores eodem modo ſiccatis acinos eximũt: ac ſine ſarmentis madefactos vino excellenti,donec intumeſcãt, premunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac ſimili modo aqua addita, ſecundarium faciunt. Medium inter dulcia vinũq; eſt, quod Græci agleuces vocãt, hoc eſt,ſemper muſtum. Id euenit cura, quoniam feruere prohibetur. Sic appellãt muſti in vina tranſitũ. Ergo mergunt è lacu protinus in aqua cados, donec bruma tranſeat,& conſuetudo fiat algẽdi. Eſt etiámnum aliud genus eius per ſe,quod vocat dulce Narbonenſis prouincia, & in ea maxime Vocontij. Aſſeruatur eius gratia vua diutius ĩ vite,pediculo intorto. Ab alijs ipſe palmes inciditur in medullam, ab alijs vua torretur in tegulis : omnia ex Heluennaca vite. His adijciunt aliqui, quod uocant diachyton uuis ĩ ſole ſiccatis loco clauſo per dies ſeptẽ, in cratibus,totidem pedibus à terra alte, noctibus à rore defenſis, octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporiſq;. Dulci è genere eſt & melitites. Diſtat à mulſo quod fit è muſto, cum quinq; congiis auſteri muſti, congio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis,auſterum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo et protropum: ita appellatur à quibuſdam muſtum ſponte defluens, antequam

Digitized by Google

antequam calcentur vuæ. Hoc protinus diffuſum lagenis ſuis deſeruere paſſi, poſtea in ſole quadraginta diebus torrent æſtatis ſecuta ipſo canis ortu.

De deuterijs & ſecundarijs, vini genera tria. CAP. X.

NOn poſſunt iure dici vina, quæ Græci deuteria appellant, Cato & nos loram, maceratis aqua vinaceis. Sed tamen inter vina operaria numerantur. Tria eorũ genera: Decima parte aquæ addita quæ muſti expreſſa ſit, & ita nocte ac die madefactis vinaceis, rurſusq; prælo ſubiectis. Alterũ, quomodo Græci factitauere, tertia parte eius quod expreſſum ſit addita aqua, expreſſoq; decocto ad tertias partes. Tertiũ eſt fecibus vini expreſſum, quod fecatũ Cato appellat. Nulli ex his plus quàm anno vſus.

Quæ nuper in Italia generoſa vina eſſe cœperunt. CAP. XI.

VErum inter hæc ſubit mentẽ, cum ſint genera nobilia, q̃ proprie vini intelligi poſſint, lxxx. fere in toto orbe, duas partes ex hoc numero Italiæ eẽ, lõge ꝑterea ante cũctas terras. Et hinc deinde altius cura ſerpit, nõ à primordio hãc gratiã fuiſſe.

De vini obſeruatione. CAP. XII.

AVtoritatem poſt ſexcenteſimum vrbis annũ cœpiſſe. Romulum lacte non vino libaſſe, indicio ſunt ſacra ab eo inſtituta, quæ hodie cuſtodiunt morem. Numæ regis poſthumia lex eſt, Vino rogum ne reſpergito. Quod ſanxiſſe illũ propter inopiã rei nemo dubitet. Eadem lege, ex imputata uite libari vina dijs, nefas ſtatuit, ratione excogitata, vt putare cogerentur, alias aratores & pigri circa pericula arbuſti. M. Varro autor eſt, Mezentium Hetruriæ regẽ auxilium Rutilis contra Latinos tuliſſe vini mercede, quod tum in Latino agro fuiſſet.

Qui vini vſus antiquis, & de vinis antiquorum. CAP. XIII.

NOn licebat id fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exẽpla, Egnatij Mecennij vxorem, ꝙ vinũ bibiſſet è dolio, interfectã fuſte à marito, eumq; cædis à Romulo abſolutũ. Fabius Pictor in annalibus ſuis ſcripſit: Matronã ꝙ loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ, reſignauiſſet, à ſuis inedia mori coactã. Cato, ideo propinquos fœminis oſculum dare, vt ſcirent an temetum olerent. Hoc tum nomen vino erat, vnde & temulẽtia appellata. Cn. Domitius iudex pronunciauit mulierem videri plus vini bibiſſe, quàm valetudinis cauſa viro inſciente, & dote multauit. Diuque eius rei magna parſimonia fuit. L. Papyrius imperator aduerſus Samnites dimicaturus votũ fecit, ſi viciſſet, Ioui pocillum vini. Deniq; inter dona ſextarios lactis datos inuenimus, nuſquam vini. Idem Cato cum in Hiſpaniam nauigaret, vnde cum triumpho redijt, Non aliud, inquit, vinum bibi quàm remiges: in tantum diſſimilis iſtis, qui etiam conuiuis alia q̃ ſibimetipſis miniſtrant, aut procedente menſa ſubijciunt. Lautiſſima apud priſcos vina erant, myrrhæ odore condita, vt apparet in Plauti fabula, quæ Perſa inſcribitur, quanquam in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromatite delectatos maxime credunt. Sed Fabius Dorſennus his verſibus decernit,

Mittebam vinum pulchrum, murinam.

Et in Achariſtione,

Panem, & polentam, vinum murinam.

Scæuolam quoque & Lælium, & Atteium Capitonem in eadem ſententia fuiſſe video, quoniam in Pſeudolo ſit,

Quod ſi opus eſt, vt dulce promat
Indidem, ecquid habet? rogas?
Murinam, paſſum, defrutum, mella.

Quibus apparet non inter vina modo murinam, ſed inter dulcia quoque nominatum.

De apothecis, & de vino Opimiano. CA. XIIII.

APothecas fuiſſe & diffundi ſolita vina, anno d.cxxxiij. vrbis apparet ĩdubitato Opimiani vini argumento, iã intelligente ſuũ bonũ Italia. Nondũ tamen iſta genera in claritate erãt. Itaq; oĩa tunc genita vnũ habent cõſulis nomen. Sic quoq; poſtea diu transmarina in autoritate fuerunt, & ad auos vſq; noſtros: quin & Falerno iam reperto, ſicut apparet ex illo comico verſu, Quinque Thaſij vini inde depromam, Falerni bina. P. Licinius Craſſus, & L. Iulius Cæſar cenſores anno vrbis cõditæ d. clxxv. edixerũt, ne quis vinum Græcũ Aminiumq; octonis æris ſingula quadrantalia venderet. Hæc enim verba ſunt. Tanta vero vino Græco gratia erat, vt ſingulæ potiones in cõuictu darẽtur. Quibus vinis autoritas fuerit ſua in mẽſa, M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem nunquã lautum conuiuiũ vidit, ĩ quo plus ſemel Græcũ vinũ daretur. Ipſe cũ redijt ex Aſia, milia cadũ congiariorũ diuiſit amplius centũ. C. Sentius quẽ prætorem vidimus, Chium vinũ in domum ſuam illatum dicebat tum primũ, cum ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortenſius ſuper decem milia cadum hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæſaris in vino. CAP. XV.

QVid non & Cæſar dictator triumphi ſui cœna vini Falerni amphoras, Chij cados in conuiuia diſtribuit? Idem Hiſpanienſi triumpho Chium & Falernũ dedit. Epulo vero in tertio conſulatu ſuo, Falernum, Chium, Lesbium, Mamertinum: quo primum tempore quatuor genera vini appoſita conſtat. Poſtea ergo alia omnia in nobilitatem venerunt, circiter ſeptingenteſimum vrbis annum.

De vinis fictitijs. CAP. XVI.

ITaq; nõ miror, innumerabilia pene genera fictitij reperta multis ante ſeculis, quæ nũc dicemus, oĩa ad medicinæ vſum pertinentia. Omphacium quõ fieret, propter vnguẽta diximus priori libro. Fit è labruſca, hoc eſt, vite ſylueſtri, quod vocatur œnanthinũ. Flores eius libris duabus in muſti cado macerati, poſt xxx. dies mutantur. Præter hoc radix labruſcæ & acini coria perficiunt. Ii paulo poſtq̃ defloruere, ſingulare

ſingulare remedium habent ad refrigerandos in morbis corporum ardores, gelidiſſima, ut ferunt natura. Pars eorum æſtu moritur prius, ꝗ̃ reliqui qui ſolſtitiales dicuntur: uniuerſi nunꝗ̃ matureſcũt. Et ſi prius ꝗ̃ tota matureſcat, una incocta detur cibo gallinaceo generi, faſtidium gignit uuas appetendi. Fictitiorum primum fit ex ipſo uino, quod uocant adynamon, hoc modo. Albi muſti ſextaru uiginti, aquæ dimidium, feruet donec excoquatur aquæ menſura. Alij marinæ ſextarios decem, tantundem pluuiæ in ſole quadraginta diebus torrent. Dant ægris, quibus uini noxiam timent. Proximum fit è milij ſemine maturo, cum ipſa ſtipula libram & quadrantem in congios duos muſti macerato, & poſt ſeptimum menſem transfuſo. Ex loto arbore, frutice, herba, dictum eſt uti quæque fierent. Fiunt & è pomis quæ dicemus, interpretationibus non niſi neceſſarijs additis: primumq́; è palmis, quo Parthi & Indi utuntur, & oriens totus, maturarum quas uocant chydæas modio in aquæ congijs tribus macerato expreſſoq́;. Sic fit & ſycites è fico, quẽ alij palmi primum, alij catorchiten uocãt. Aut ſi dulce eſſe non libeat, pro aqua tantundem uinaceorum adijcitur. Ex Cypria fico & acetum fit præcellens, atq; Alexandrino quoq; melius. Vinum fit & è ſiliqua Syriaca, et è piris malorũq; omnibus generibus. Sed è punicis, quod rhoiten uocant: & è cornis, meſpilis, ſorbis, moris ſiccis, nucleis pineis. Hi muſto madidi exprimuntur: ſuperiora per ſe mitia. Myrtiten Cato quemadmodum fieri docuerit, mox paulo indicabimus. Græci uero et alio modo. Ramis teneris cum ſuis folijs in albo muſto decoctis, tuſis, libram in tribus muſti congijs deferuere faciunt, donec duo ſuperſint. Quod ita ſylueſtris myrti baccis factum eſt, myrtidanum uocãt. hoc manus tingit. Ex his quæ in hortis gignuntur fit uinum è radice, aſparago, cunila, origano, apij ſemine, abrotano, menthaſtro, ruta, nepeta, ſerpillo, marrubio. Manipulos binos tundunt in cadum muſti, & ſapæ ſextarium, & aquæ marinæ heminam. E napis fit, undecim denariorum pondere in ſextarios binos muſti addito. Item è ſcillæ radice. Inter flores ex roſæ folijs tuſis, in linteolo in muſtum colatis cum ponduſculo vt ſidat, xl. põdere denariorũ in ſextarios uicenos muſti, nec ante tres menſes uaſe aperto. Item è nardo Gallico, et aliud è ſylueſtri. Aromatiten quoque inuenio factitatum tanũ non unguentorum compoſitione, primo ex myrrha, ut diximus, mox è nardo Celtico, calamo, aſpalato, offis in muſtum aut dulce uinum deſectis. Aliud è calamo, iunco, coſto, nardo Syriaco, amomo, caſia, cynnamomo, croco, palma, aſaro, ſimiliter & offa. Apud alios nardi, et malobathri ſelibris in muſti congios duos additis: qualia nunc quoq; fiũt pipere & melle addito, quæ alij cõdita, alij piperata appellant. Inuenitur & nectarites ex herba quam alij helenion, alij medicam, alij ſymphyton, alij idæam, & boreſtion, alij nectareã uocant, radice ponderis xl. denariorum in ſextarios ſex muſti addita, ſimiliter in linteo. Ex cæteris herbis fit abſinthites in xl. ſextarios muſti abſinthij Pontici libra decocta ad tertias partes, uel ſcopis abſinthij in uinum additis. Similiter hyſſopites è Cilicio hyſſopo, uncijs tribus in duos congios muſti coniectis, aut tuſis in uinũ. Fiunt utraq; & alio modo, circa radices uitium ſato. Sic & elleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & ſcãmonites. Mira uitium natura, ſaporem alienum in ſe trahendi, qualem & ſalicum redolent Patauinorum in paluſtribus uindemiæ. Sic et elleborum ſeritur in Thaſo, aut encumis ſylueſter, aut ſcammonea, quod uinum phthorium uocãt, quoniam abortus facit. Fit & ex herbis, quarum natura ſuo loco dicentur. E ſtœchade & radice gentianæ, & tragorigano, & dictamno, aſaro, dauco, eleliſphaco, panace, acoro, conyza, thymo, mandragora, iunco. Vocarunt & ſcyzium, & itæomelin, & lectiſphagitem, quorum iam obliterata ratio eſt. Et fruticũ uero è genere, cedri utrinſq;, cupreſſi, lauri, iuniperi, terebinthi, calami, lentiſci, baccas aut lignum recens muſto decoquunt. Item chamelææ, & chamæpityos, & chamedryos lignum. Eodem modo & ex flore, in congium muſti decem denariorum pondere addito.

De hydromeli & oxymeli. CAP. XVII.

FIt uinũ et ex aqua ac melle tantũ. Quinquennio ad hoc ſeruari cæleſtẽ iubent. Aliqui prudẽtiores ſtatim ad tertias partes decoquunt, & tertiam mellis ueteris adijciunt. Deinde xl. diebus canis ortu in ſole habent. Alij diffuſa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromeli, & uetuſtate ſaporem uini aſſequitur, nuſquam laudatius quàm ĩ Phrygia. Quin & acetum melle tẽperabatur: adeo nihil intentatũ uitæ fuit. Oximeli hoc uocarũt, mellis decem libris, aceti ueteris heminis quinq;, ſalis marini libra, aquæ pluuiæ ſextarijs quinque, ſufferuefactis decies, mox eliutriatis atq; ita inueteratis. Omnia ab Themiſone ſummo autore damnata: & hercule coactus eorũ uſus uideri poteſt, niſi ſi quis naturæ opus eſſe credit aromatiten, & ex unguentis uina cõpoſita, aut ut biberentur genuiſſe eam frutices. Iſta ſunt cognitu iucunda, ſolertia humani animi omnia exquirẽte. Nihil quidẽ ex his anno durare, præterquàm quæ uetuſtate ipſa fieri diximus, & plura ne tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigioſa genera uini. CAP. XVIII.

SVnt et in uino prodigia. Dicitur in Arcadia fieri quod fœcunditatẽ fœminis importet, uiris rabiẽ. At in Achaia maxime circa Caryniam abigi partũ uino, atq; etiam ſi uuam edant grauidæ, cũ differentia in guſtatu non ſit. Trœzeniũ uinũ qui bibũt, negãtur generare. Thaſios duo genera diuerſa uini facere ꝓditur: unũ quo ſõnus concilietur, alterum uero quo fugetur. Apud eoſdẽ uitis theriace uocatur, cuius et uinũ et uua contra ſerpentiũ ictus medetur. Libanios thuris odore, ex qua dijs prolibant. E diuerſo aſpendios, damnata aris. Ferunt eam nec ab alite ulla

attingi. Thaſiam uuam Aegyptus uocat apud ſe prædulcem, quæ ſoluit aluum. Eſt contra in Lycia quæ ſolutam firmat. Aegyptus et ecbolada habet, abortus facientē. Vina in apothecis canis ortu mutātur quædam, poſteaq́; reſtituuntur ſibi. Sic et mari nauigato, cuius iactatus his quæ durauerint tantum uetuſtatis adycere ſentitur, quantum habuerint.

Quibus uinis ad ſacra uti fas non ſit, & quibus generibus muſta condiantur. CAP. XIX.

ET quoniā religione uita conſtat, prolibare dijs nefaſtū habetur uina p̄ter īputatæ uitis, fulmine tactæ, quamq́; iuxta hoīs mors laqueo pepēderit, aut uulneratis pedibus calcata, et quod circūciſis uinaceis ꝓfluxerit, aut ſuperne deciduo īmundiore lapſu aliquo polluta. Item Græca, quoniā aquā habeāt. Vitis ipſa quoq; mādit ur decoctis caulibus ſummis, qui et cōdiuntur in aceto ac muria. Verum & de apparatu uini dixiſſe conueniat, cum Græci priuatim ea præcepta cōdiderint, artēq́; fecerint, ſicut Euphronius, & Ariſtomachus, & Coniades, & Hiceſius. Africa gypſo mitigat aſperitatem, necnon aliquibus ſui partibus calce, Græcia argilla, aut marmore, aut ſale, aut mari, lenitatē excitat, Italiæ pars aliqua rabulana pice: ac reſina cōdire muſta uulgare eſt ei, prouincijsq́; finitimis. Non nuſquā prioris uini fece acetoue cōdiunt. Necnō et ex ipſo muſto fiunt medicamina. Decoquitur ut dulceſcat portione uirium. Nec durare ultra annuum ſpatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad ſapas muſta, infuſisq́; his ferociam frangunt. Et in hoc tamen genere, & in omni alio ſubminiſtrant uaſa ipſa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicetur uolumine.

De picis generibus, & reſinis, & muſtis condiendis, & de aceto, & fece. CAP. XX.

ARborū ſucco manantiū picē reſināq́;, aliæ ortæ in oriente, aliæ in Europa ferūt. Quæ īter eſt Aſia, utrinq; quaſdā habet. In oriēte optimam tenuiſſimamq́; terebinthi fundunt: deinde lentiſci, quam & maſticem uocant: poſtea cupreſſi, acerrimam ſapore. Liquidam oēs, & tantum reſinā: craſſiorem uero, & ad pices faciendas cedrus. Arabica reſina alba eſt, acri odore, difficilis coquenti. Iudaica calloſior, & terebinthina quoq; odoratior. Syriaca Attici mellis ſimilitudinem habet. Cypria antecedit oēs. Eſt autē melleo colore, carnoſa. Colophonia præter cæteras fulua, ſi teratur alba fit, grauior odore, ob id non utuntur ea unguētarij. In Aſia quæ fit è picea, admodū cādida, ſpagas uocatur. Reſina oīs diſſoluitur oleo. Quidam & creta figlinarum hoc fieri arbitrantur. Pudetq́; confiteri, maximum iam honorem eius eſſe in euellēdis uirorū corpori pilis. Ratio autem cōdiendi muſta, in primo feruore, qui nouē diebus cū plurimū peragitur, aſperſu picis, ut odor uino contingat, & ſaporis quædam acumina. Vehementius id fieri arbitrātur crudo flore reſinæ, excitariq́; lenitatē. E diuerſo crapula compeſci feritatē nimiam, frangiq́; uirus: aut ubi pigra lenitas torpeat, uirus addi. Liguriæ maxime circūpadanisq́; muſtis utilitas diſcernitur hoc modo, Pugnacibus muſtis crapulæ plus inditur, lenibus parcius. Sunt qui et ex utroq; cōdiri uelint. Necnō alia aque multiplici natura. Vitiūq́; muſto quibuſdā in locis, iterum ſpōte feruere: qua calamitate deperit ſapor, vappæq́; accipit nomen, ꝓbroſum etiā hoīum cū degenerauerit animus. Aceti enim nequitiæ ineſt uirtus magnos ad uſus, & ſine queis uita mitior degi non poſſit. Cætero uinorum medicaminis tāta cura eſt, ut cinere apud quoſdam, ceu gypſo alibi quibus diximus modis inſtaurentur. Sed cinerem è uitis ſarmentis, aut quercu præ ferūt. Quin et marinam aquā eiuſdem rei gratia ex alto peti iubent, ſeruariq́; ab æquinoctio uerno, aut certe nocte ſolſtitio et aquilone flante hauriri, uel ſi circa uindemiam hauriatur decoqui. Pix in Italia ad uaſa uino condendo maxime probatur Brutia. Fit è piceæ reſina: in Hiſpania autē è piceaſtris, minime laudata. Eſt enim reſina harum amara & arida, & graui odore. Differentiam rationemq́; faciendi proximo uolumine demonſtrabimus īter arbores feras. Vitia præter ſupradicta, acor, aut fumidum uirus, picis autē aduſtio. Experimentū uero ſi fragmenta ſubluceant, ac ſub dente lenteſcāt acore iucundo. Aſia picem Idæam maxime probat, Græcia Piericam, Virgilius Naritiā. Diligētiores admiſcēt nigram maſticem, quæ in Ponto bituminis ſimilis gignitur, & iris radicem oleumq́;. Nam cerā accipientibus uaſis compertū eſt uina aceſcere. Sed transferre in ea uaſa in quibus acetū fuerit utilius, q̄ in ea ī quibus dulce aut mulsū. Cato iubet uina cōcinnari (hoc enim utitur uerbo) cineris lixiuij, cum defruto cocti parte quadrageſima, pulegij uel ſalis ſeſquilibra. Interim & tuſo marmore. Facit & ſulphuris mētionē, reſinæ uero in nouiſſimis. Super omnia addi matureſcente iā uino iubet muſtū, quod ille tortiuū appellat, nos intelligimus nouiſſime expreſſum: & adijci muſtis tingendi gratia coloris, ut pigmentum aliquod uini, atq; ita pinguius fieri. Tot ueneficijs placere cogitur, & miramur noxium eſſe. In uitium inclinantis experimentum eſt, lamina plumbea mutatus in eo color. Proprium autem inter liquores uino, muceſcere, aut in acetum uerti: extantq́; medicinæ uolumina. Et fex uini ſiccata recipit ignes, ac ſine alimento per ſe flagrat. Cinis eius nitri naturam habet, eaſdemq́; vires, hoc amplius quo pinguior ſentitur.

De cellis uinariis. CAP. XXI.

*MAgna & collecto iam uino differētia ī cellis. Circa alpes ligneis uaſis cōdūt circuliſq́; cingūt, atq; etiā hyeme gelida ignibus rigorem arcēt. Mirū dictu, ſed aliquādo uiſum, ruptis uaſis ſtetere glaciatæ moles ꝓdigij modo, quoniā uini natura non gelaſcit, alias ad frigus ſtupens tantum. Mitiores plagæ dolijs condunt, infodiuntq́; terræ tota, aut ad portionem ſitus. Itē cœlū præbent: alibi uero impoſitis tectis arcent: *tradūturq́; et hæc præcepta. Latus*

* tradunt ad hæc ſc.

cellæ

cellæ uinariæ,aut certe ſeneſtras obuerti ī aquilonem oportere,uel uſq; in exortum æquinoctialem.Sterquilinium & arborum radices procul abeſſe, omniaque odoris euitandi,facilimo in uina tranſitu: ficos utique et caprificos. Dolijs etiam interualla dari,ne inter ſeſe uitia ſerpāt,contagione uini ſemper ocyſſima.Quin & figuras referre. Ventroſa ac patula minus utilia. Picari oportere protinus à Canis ortu, poſtea perfundi marina aqua aut ſalſa, dein cinere ſarmenti aſpergi uel argillæ,abſterſa myrrha ſuffiri, ipſasque ſæpius cellas. Imbecilla uina demiſſis in terram dolijs ſeruanda,ualida expoſitis.Nunquam implenda, et quod ſuperſit,paſſo aut defruto perungendum, admixto croco,pice ueteri cum ſapa:ſic opercula doliorum medicanda,addita maſtice ac pice.Bruma aperiri vetant, niſi ſereno die. Vetant auſtro flante, lunaue plena. Flos uini candidus probatur, rubēs triſte ſignum eſt, ſi non is uini colos ſit.Item uaſa incaleſcentia, operculaue ſudantia. Quod celeriter florere cœperit, odoremq; trahere,non fore diutinum.Ipſa quoq; defruta ac ſapas, cum ſit cœlum ſine luna, hoc eſt, in ſideris eius coitu,neq; alio die coqui iubent.Præterea plumbeis uaſis,non æreis,nucibus iuglandibus additis, eas enim fumum excipere.Campaniæ nobiliſſima expoſita ſub dio in cadis uerberari ſole, luna, imbre, uentis optiſſimum uidetur.*

*ac leui cibo.

De uitanda ebrietate. CAP. XXII.

AC ſi quis diligētius reputet, in nulla parte operoſior uita eſt,ceu nō ſaluberrimum ad potus aquæ liquorē natura dederit, quo cætera oīa aīantia utuntur. At nos vinum bibere et iumenta cogimus,tantoq; opere, tanto labore & impendio conſtat,quod hominis mētem mutet,ac furorem gignat, milibus ſcelerum huic deditis tanta dulcedine, ut magna pars nō aliud uitæ præmium intelligat. Quinimo ut plus capiamus,ſacco frangimus uires:et alia irritamenta excogitantur: ac bibendi cauſa etiam venena conficiuntur,alijs cicutam præſumentibus, ut bibere mors cogat,alijs pumicis farinam, & quæ referendo pudet docere. Cautiſſimos ex his balneis coqui uidemus,exanimesq; efferri.Iam uero alios lectum expectare non poſſe,imo uero nec tunicam, nudos ibi protinus anhelos ingentia uaſa corripere,uelut ad oſtentationem uirium, ac plene infundere, ut ſtatim euomant,rurſusque hauriant, idque iterum tertiumque: tanquam ad perdenda uina geniti,& tanquam effundi illa non poſſint,niſi per humanū corpus. Huc pertinent peregrinæ exercitationes, & uolutatio in cœno,ac pectoroſa ceruicis repandæ oſtentatio.Per omnia hæc prædicatur ſitis quæri. Iam uero quæ uaſa adulterijs cælata?tanquam per ſe parū doceat libidines temulentia.Ita uina ex libidine hauriuntur, atq; etiam præmio inuitatur ebrietas.Et ſi dijs placet,emitur alius,ut quantum biberit,tantum edat: et pretiū uinolētiæ lege accipit.Alius quantum alea quæſierit, tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, graues produnt marito: tunc animi ſecreta proferuntur. Alij teſtamenta ſua nuncupant:alij mortifera loquūtur,rediturasq; per iugulum uoces non cōtinent, q̄ multis ita interemptis. Vulgoq; ueritas iam attributa uino eſt.Interea ut optime cedat, ſolem oriētem non uident,ac minus diu uiuunt.Hinc pallor,& genæ pendulæ,oculorum ulcera,tremulæ manus,effundentes plena uaſa,et(quæ ſit pœna præſens) furiales ſomni,& inquies nocturna. Præmiumq; ſummum ebrietatis libido portentoſa, ac iucundum ueſas. Poſtera die ex ore halitus cadi,ac ſere rerum oīum obliuio, morsq; memoriæ.Rapere ſe ita uitam prædicāt, cum priorē diem quotidie perdant,illi uero & uenientem. Tib.Claudio principe ante hos annos xl. inſtitutum, ut ieiuni biberent,potusq; uini antecederet cibos,externis et hoc artibus,ac medicorum placitis nouitate aliqua ſeſe cōmendantium.Gloriam hac uirtute Parthi quærunt, famā apud Græcos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiā Nouellius Torquatus Mediolanēſis ad proconſulatū uſq; è prætura honoribus geſtis,tribus congijs(unde & cognomen illi fuit) epotis uno impetu,ſpectāte miraculi gratia Tiberio principe in ſenecta iam ſeuero atq; etiā alias ſæuo,ſed ipſa iuuenta ad merum pronior fuerat.Eademq; cōmēdatione credidere L.Piſonē urbis Romæ* curæ ab eo delectum, ꝙ biduo duabusq; noctibus perpotationem continuaſſet apud ipſum iam prīcipē.Nec alio magis Druſus Cæſar regeneraſſe patrē Tiberiū ferebatur. Torquati rara gloria (quādo & hæc ars ſuis legibus conſtat)non labaſſe ſermone,nec leuatum uomitione, nō altera corporis parte.Dū biberet matutinas obijſſe uigilias,plurimū hauſiſſe uno potu,plurimum præterea alijs minoribus addidiſſe,optima fide non reſpiraſſe in hauriendo, neq; expuiſſe, nihilq; ad elidendū in pauimentis ſonū ex uino reliquiſſe,diligenti ſcito legum cōtra bibendi ſallacias. Tergilla Ciceronem M. filium binos cōgios ſimul haurire ſolitum ipſi obijcit: Marcoq; Agrippæ à temulēto ſcyphū impactū. Etenim hæc ſunt ebrietatis opera. Sed nimirū hanc gloriam auferre Cicero uoluit interfectori patris ſui M. Antonio. Is enim ante cum auidiſſime apprahēderat hanc palmā,edito etiā uolumine de ſua ebrietate:quo patrocinari ſibi auſus,approbauit plane(ut equidem arbitror) quāta per temulentiam mala terrarū orbi intuliſſet.Exiguo tēpore ante prælium Actiacū id uolumen euomuit:quo facile intelligatur ebrius iam ſanguine ciuiū,& tanto magis cū ſitiens. Nanq; & hæc neceſſitas uitiū comitatur,ut bibendi conſuetudo augeat auiditatē.Scitūq; eſt Scitharū legati,quāto plus biberint,tāto magis ſitire Parthos. Eſt & occidentis populis ſua ebrietas,fruge madida: pluribus modis ꝑ Gallias Hiſpaniasq;, nominibus alijs, ſed ratione eadem.Hiſpaniæ iam & uetuſtatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque è fruge ſibi potus ſimiles excogitauit.Nullaque in parte mūdi ceſſat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales ſuccos, nec diluendo vt*

*fœtidi

*curatore

q ij uina

uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere ui debatur. Heu mira uitiorum ſolertia, ĩuentũ eſt quẽadmodũ aqua quoq; inebriaret. Duo sũt liquores corporibus humanis gratiſſimi, ĩtus uini, foris olei, arborũ è genere ambo præcipui, ſed olei neceſſarius. Nec ſegniter uita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingenioſior apparebit, ad bibendum generibus centũ nonagintaquinq; ſi ſpecies uero æſtimentur, pene duplici numero excogitatis, tantoque paucioribus olei: De quo in ſequenti uolumine dicemus.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XV.

Naturæ frugiferarum arborum. CAP. I.

O*LEAM Theophraſtus è celeberrimis Græcorũ autoribus urbis Romæ anno circiter quadringẽteſimoquadrageſimo, negauit niſi intra xl.M. paſſuum à mari naſci: Feneſtella uero omnino nõ fuiſſe in Italia, Hiſpania, atq; Africa, Tarquinio Priſco regnante, ab annis populi Rom. clxxxiij. quæ nũc peruenit trans Alpes quoque, & in Gallias, Hiſpaniasq́ue medias. Vrbis quidem anno quingenteſimoquinto, Appio Claudio Cæci nepote, L. Iunio COSS. olei libræ duodenæ aſſibus ueniere. Et mox anno ſexcenteſimooctogeſimo, M. Seius L. F. ædilis curulis olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit populo Romano per totum annum. Minus ea miretur, qui ſciat poſt annos xxij. Cn. Pompeij iij. conſulatu oleum prouincijs Italiam miſiſſe. Heſiodus quoq; in primis cultum agrorum docendam arbitratus uitam, negauit oleæ ſatorem fructum ex ea percepiſſe quenq̃. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiã in plantarijs ſerũt, translatarumq́; altero anno decerpuntur baccæ. Fabianus negat prouenire in frigidiſſimis oleam, neq; in calidiſſimis. Genera earum tria dixit Virgilius, orchites, & radios, et pauſias. Nec deſiderare raſtros aut falcem, ullamue curam. Sine dubio & in ijs ſolum maxime cælumq́; refert. Veruntamen & tondentur, cum & uites, atq; etiam interradi gaudent. Conſequens earum uindemia eſt, arsq́; uel maior, oleumq̃ muſta temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt ſucci. Primũ omnium cruda, atq; nondum inchoatæ maturitatis, hoc ſapore præſtantiſſimo. Quin et ex ea prima unda præli laudatiſſima, ac deĩde per diminutiones, ſiue (ut nuper inuentum eſt) exilibus regulis pede incluſo. Quanto maturior bacca, tanto pinguior ſuccus, minusq́ue gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemq́ue, incipiente bacca nigreſcere. Noſtri uocãt drupas, Græci uero drypetas. Cætero diſtat, an maturitas illa in torcularibus fiat, an ramis: rigua fuerit arbor, an ſuo tãtum bacca ſucco, nihilq́; aliud quàm rores cæli biberit.*

De oleo. CAP. II.

V*Etuſtas oleo tædium affert, nõ itẽ ut uino, plurimũq́; ætatis annuo eſt, prouida (ſi libeat intelligere) natura, quippe temulẽtiæ naſcentibus uinis, uti neceſſe nõ eſt: quinimo ĩuitat ad ſeruãdũ blanda inueterati caries. Oleo noluit parci, fecitq́; ea neceſſitate promiſcuũ et uulgo. Principatum in hoc quoq; bono obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, eiusq́; parte quæ Licinianũ fundit oleum: vnde & Liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguẽta hãc palmã dedere, accõmodato ipſis odore. Dedit et palatum delicatiore ſententia. De cætero baccas Liciniæ nulla auis appetit. Reliquũ certamẽ inter Iſtriæ terrã & Bæticæ par eſt. Vicina bonitas prouĩcijs, excepto Africæ frugifero ſolo. Cereri totum id natura conceſſit, oleum ac uinũ non inuidit tantũ, ſatisq́; gloriæ in meſſibus fecit. Reliqua erroris plena, quem in nulla parte uitæ numeroſiorem eſſe docebimus.*

De natura oliuæ, & oleæ incipiẽtis CAP. III.

O*Liuæ conſtant nucleo, oleo, carne, amurca. Sanies hæc eſt eius amara. Fit ex aquis, ideo ſiccitatibus minima, riguis copioſa. Suus quidẽ oliuæ ſuccus oleũ eſt, idq́; præcipue ex ĩmaturis intelligimus, ſicut de omphacio docuimus. Augetur oleum ab Arcturi exortu ad xvi. calẽdas Octob. poſtea nuclei increſcunt & caro. Cũ ſitienti imbres copioſi acceſſere, uitiatur oleum in amurcam. Huius color oliuã cogit nigreſcere. Ideoq́ue incipiente nigritia minimum amurcæ, ante eam nihil. Et error hoĩum falſus, exiſtimãtium maturitatis initium, quod eſt uitij proximũ. Deĩde quod oleum creſcere oliuæ carne arbitramur, cum ſuccus oĩs in corpus abeat, lignumq́; intus grandeſcat. Ergo tũ maxime rigãtur. Quod ubi cura multa ſiue imbribus accidit, oleum abſumitur, niſi conſecuta ſerenitate quæ corpus extenuet. Omnino enim, vt Theophraſto placet, eſt olei cauſa calor, quare & in torcularibus & iam in cellis multo igne quæritur. Tertia eſt culpa in parſimonia, quoniam propter impendium decerpẽdi expectatur, ut decidat oliua. Qui medium temperamentum in hoc ſeruant, perticis decutiunt, cum iniuria arborũ, ſequentisque anni damno. Quippe oliuantibus lex antiquiſſima fuit: Oleam ne ſtringito, néue uerberato. Qui cautiſſime agunt, harundine leui ictu, nec aduerſos percutiunt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur, decuſſis germinibus. Nec minus, ſi expectetur ut cadat. Hærendo enim ultra ſuum tempus, abſumunt uenientibus alimentum, & detinent locum. Argumentum eſt, ꝗ niſi ante fauonium collectæ, nouas uires reſumunt & difficilius cadũt. Prima ergo ab autũno colligitur, uitio operæ non naturæ, pauſia cui plurimum carnis: mox orchites, cui olei: poſt radius. Has enim ocyſſime occupatas, quia ſunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Differũtur uero etiã in Martium mẽſem calloſæ, contra humorem pugnaces, ob idq́; minime, Licinia, Cominia, Contia, Sergia, quam Sabini regiam uocant, non*

ante

ante fauonij afflatum nigreſcentes, hoc eſt, ad ſextum idus Februarij. Tunc arbitrantur eas matureſcere, & quoniam probatiſſimum ex ijs fiat oleum, accedere etiam ratio prauitati uidetur. Feruntq́; frigore ſterilitatem fieri, ſicut copiam maturitate: cum ſit illa bonitas uon temporis, ſed generis tarde putreſcẽtium in amurcam. Similis error collectam ſeruandi in tabulatis, nec priuſquam ſudet premendi, cum omni mora oleum decreſcat, amurca augeatur. Itaq; uulgo nõ amplius ſenas libras ſingulis modijs exprimi dicunt. Amurcæ menſuram nemo agit, quanto ea copioſior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. Omnino in uita error eſt publicus, tumore oliuæ creſcere oleũ exiſtimantium: præſertim cum magnitudine copiam olei non conſtare, indicio ſint quæ regiæ uocantur, ab alijs maiorinæ, ab alijs phauliæ, grandiſſimæ, alioquin minimo ſucco. Et in Aegypto carnoſiſſimis olei exiguum. Decapoli uero Syriæ perquam paruæ, nec cappari maiores, carne tamen commendantur. Quam ob cauſam Italicis tranſmarinæ præferuntur in cibis, cũ oleo uincantur. Et in ipſa Italia cæteris picenæ, et Sidicinæ. Sale illæ priuatim condiuntur, & ut reliquæ, amurca ſapáue. Nec non aliquæ oleo ſuo ſine accerſita commendatione puræ innatant, colymbades: franguntur eædem herbarumq; uiridium ſapore condiuntur. Fiunt & præcoces feruenti aqua perfuſæ, quamlibet immaturæ. Mirumq́;, dulcem ſuccum oliuas bibere, & alieno ſapore infici. Purpureæ ſunt & in ijs, ut uuis in nigrum colorem tranſeuntibus, pauſiæ. Sunt & ſuperbæ, præter iam dicta genera. Sunt & prædulces, per ſe tãtum ſiccatæ, uuiſq; paſſis dulciores: admodum raræ in Africa, & circa Emeritam Luſitaniæ. Oleum ipſum ſale uindicatur à pinguitudinis uitio. Corticæ oleæ conciſo odorem accipit medicati, alias ut uino palati gratia nulla eſt. Nec tam numeroſa differentia: tribus ut plurimum bonitatibus diſtat. Odor in tenui argutior, & is tamen etiam in optimo breuis.

De natura olei. CAP. IIII.

OLeo natura tepefacere corpus, & cõtra algores munire. Eidemq́; feruores capitis refrigerare. Vſum eius ad luxuriam uertere Græci, uitiorum omnium genitores, in gymnaſiis publicãdo. Notum eſt, magiſtratus honoris eius octogenis ſeſtertijs ſtrigmenta olei uẽdidiſſe. Oleæ honorem Romana maieſtas magnum præbuit, turmas equitum idibus Iulijs ex ea coronando: item minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoque uictores olea coronant, Græci uero oleaſtro Olympiæ.

De cultura oliuarum. CAP. V.

NVnc dicentur Catonis placita de oliuis. In calido et pingui ſolo radiũ maiorem, ſalentinã, orchitem, pauſiam, ſergianam, cominianam, albiceram ſeri iubet. Adijcitq́; ſingulari prudentia, quam earum in finitimis locis optimam eſſe dicant. In frigido autem & macro Liciniam. Pingui enim aut feruenti uitiare eius oleũ, arboremq́; ipſam fertilitate cõſumi. Muſco præterea rubro infeſtari. Spectare olineta in fauonium loco expoſito ſolibus cenſet.

De ſeruãdis oliuis, & quomodo faciendum oleum. CAP. VI.

NEc alio ullo modo laudat condi oliuas, optime orchites et pauſias, q̃ uel uirides in muria, uel fractas in lentiſco. Oleum q̃ acerbiſſima oliua optimum fieri. Cætero q̃ primum è terrã colligendã. Si inquinata ſit, lauandam. Siccari triduo ſatis eſſe. Si gelent frigora, quarto die premendam. Hanc & ſale aſpergi. Oleum in tabulato minui, deteriuſque fieri. Item in amurca & fracibus. hæ ſunt carnes & inde feces. Quare ſæpius die decapulandum. Præterea in conchas & plumbeas cortinas, ære uitiari. Feruentibus omnia ea fieri, clauſiſq́; torcularibus, & q̃ minime uẽtilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cauſa è nucleis ipſarum ignis aptiſſimus. Et è cortinis in labra fundendum, ut fraces, & amurca liquentur. Ob id crebrius uaſa mũdanda, fiſcinas ſpongia tergendas, ut quàm maxime pura ſynceritas conſtet. Poſtea inuentum, ut lauarentur utique feruenti aqua, protinus prælo ſubijcerẽtur ſolidæ (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. iterum premi plus quàm centenos modios non probant. Factus uocatur. Quod uero poſt molam primum eſt, flos. Factus tergeminos fere à quaternis hominibus nocte ac die premi iuſtum eſt.

De oleo factitio. CAP. VII.

NOn erat tum factitium oleum: ideoq́; arbitror nihil à Catone dictũ. Nunc eius genera plura. Primũq́; pſequemur ea q̃ ex arboribus fiunt, & inter illas ante oẽs ex oleaſtro. Tenue id, multoq́; amarius q̃ oleæ, tantum ad medicamentum utile. Similimum huic eſt ex chamelæa frutice ſaxoſo, non altiore palmo, folijs oleaſtri, bacciſq́;. Proximum fit & è cici, arbore in Aegypto copioſa, alij crotonem, alij trixin, alij ſeſamum ſylueſtre appellant: ibiq́; non pridem. Et in Hiſpania repẽte prouenit altitudine oleæ, caule ferulaceo: folio uitium, ſemine uuarũ graciliũ, pallidarumq́;. Noſtri eam ricinum uocant à ſimilitudine ſeminis. Coquitur id in aqua, innatanſq́; oleum tollitur. At in Aegypto ubi abundat, ſine igne & aqua ſale aſperſum exprimitur, cibis fœdum, lucernis utile. Amygdalinum, quod aliqui metopium uocant, ex amaris nucibus areſactis, et in offam cõtuſis, aſperſis aqua, iterũq́; tuſis exprimitur. Fit & è lauro, admixto druparum oleo. Quidamq́; è baccis exprimũt tantum: alij ſolijs modo, aliqui folio & cortice baccarum. Necnon ſtyracem addent, alioſq́; odores. Optima laurus ad id latifolia, ſylueſtris, nigra baccis. Simile eſt è myrto nigra, & hæc latifolia melior. Tonduntur baccæ aſperſæ calida aqua, mox decoquũtur. Alij foliorũ molliſſima decoquunt in oleo, & exprimunt. Alij deiecta ea in oleum prius ſole maturant. Eadem ratio & in ſatiua myrto, ſed præfertur ſylueſtris

Digitized by Google

minore ſemine, quam quidam oxymyrſinen uocant, alij chamæmyrſinen, alij acaron à ſimilitudine. Eſt enim breuis, fruticoſa. Fit & ex citro, cupreſſo, nucibus iuglandibus, quod caryuon uocant: malis cedri, quod cedrelæon. Ex grano quoq; gnidio purgato ſemine & tuſo. Item lentiſco: nam & cyprinum è glande Aegyptia ut fieret odorum cauſa, dictum eſt. Indi ex caſtaneis & ſeſama atq; oriza facere dicuntur: Ichthyophagi è piſcibus. Inopia cogit aliquãdo luminum cauſa et è platani baccis fieri, aqua et ſale maceratis. Et œnanthinũ fit de ipſa œnanthe, ut dictum eſt in unguẽtis. Gleucino muſtũ ĩcoquitur uapore lẽto: ab alijs ſine igne circundatis uinaceis diebus xxij. bis ſingulis permixtũ: conſumiturq́; muſtũ oleo. Aliqui non ſamſucum tantũ admiſcent, ſed etiam pretioſiora odoramenta. Et in gymnaſijs quoq; conditur odoribus, ſed uiliſſimis. Fit & de aſpalatho, calamo, balſamo, iri, cardamomo, meliloto, nardo gallico, panace, ſamſuco, helenio, cinnami radice, omnium ſuccis in oleo maceratis expreſſiſq́;. Sic & rhodinum è roſis, iuncinum è iunco, quod eſt roſaceo ſimilimum. Item hyoſcyamo, lupinis, & narciſſo. Plurimum autem in Aegypto è raphani ſemine, aut gramine herba, quod chortinon uocant. Item ſeſama & urtica, quod cnecinum appellant. E lilio & alibi fit ſub diuo, ſole, luna, pruina maceratum. Suis herbis componunt inter Cappadociam & Galatiam, quod Selgiticum uocant, neruis admodum utile: ſicut in Italia è gummi. E pice fit quod picinum appellant, cum concoquitur uelleribus ſupra halitum eius expanſis atque ita expreſſis, probatum maxime è Brutia. Eſt enim pinguiſſima & reſinoſiſſima. Color oleo fuluus. Sponte naſcitur in Syriæ maritimis, quod elæomeli uocant. Manat ex arboribus pingue, craſſius melle, reſina tenuius, ſapore dulci, & hoc medicis. Veteri quoque oleo uſus eſt ad quædam genera morborum. Exiſtimatur & ebori uindicando à carie utile eſſe. Certe ſimulacrum Saturni Romæ intus oleo repletum eſt.

De amurca. CAP. VIII.

SVper oĩa aũt celebrauit amurcã laudibus Cato. Dolia olearia cadoſq́; illa imbui, ne bibant oleũ. Amurca ſubigi areas terẽdis meſſibus, ut formicæ rimæq́; abſint. Quin & lutũ parietũ ac tectoria et pauimenta horreorũ frumenti, ueſtiariũ etiam cõtra teredines ac noxia animalia, amurca aſpergi: ſemina frugũ perfundi: morbis quadrupedũ, arborũ quoq; illa medendũ, efficaci ad ulcera ĩteriora humani quoq; oris. Lora etiam ac coria oĩa, & calceamina, axeſq́; decocta ungi, atq; æramẽta contra æruginẽ coloriſq́; gratia elegantioris: & totã ſuppellectilẽ ligneã, ac uaſa fictilia, in quis ficũ aridã libeat aſſeruare: aut ſi folia baccaſq́; in uirgis myrti, aliudúe id genus ſimile. Poſtremo ligna macerata amurca, nullius fumi tædio ardere. Oleam ſi lambendo capra lingua contigerit, depaueritq́; primo germinatu, ſterileſcere, autor eſt M. Varro. Et hactenus de olea atque oleo.

Pomorũ omniũ genera & naturæ. CAP. IX.

REliqui arborum fructus, uix ſpecie figurаúe, non modo ſaporibus ſucciſq́; toties permixtis atq; inſitis, enumerari queunt.

Nucum pinearũ genera quatuor. CAP. X.

GRandiſſimus pineis nucibus, altiſſimeq́; ſuſpenſus, ĩtus exiles nucleos lacunatis ĩcludit toris, ueſtitos alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter ſemina collocãdi. Harũ genus alterũ Tarẽtinũ, digitis fragili putamine, auiũq; furto in arbore. Tertiũ ſapinũ è picea ſatiua, nucleorũ cute uerius q̃ putamine, adeo molli, ut ſimul mãdatur. Quartum pityida uocãt è pinaſtris, ſingularis remedij aduerſus tuſſim. In melle decoctos nucleos Taurini aq celos uocãt. Pinea corona uictores apud Iſthmũ coronantur.

De malo cotoneo. CAP. XI.

HIs proxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea, et Græci cydonea, ex Creta inſula aduecta. Incuruatos trahunt ramos, prohibẽtq́; creſcere parentẽ. Plura eorũ genera. Chryſomela, inciſuris diſtincta, colore ad aurũ inclinato. Quæ candidiora, noſtratia cognominata, odoris præſtantiſſimi. Eſt & Neapolitanis ſuus honor. Minora ex eodem genere ſtruthea, odoratius uibrant, ſerotino prouentu, præcoci uero muſtea. Strutheis autem cotonea inſita ſuum genus fecere muluianũ, quæ ſola ex his uel cruda manduntur. Omnia iam & uirorum ſalutatorijs cubilibus incluſa, ſimulacris noctium conſcys impoſita. Sunt præterea parua ſylueſtria, à ſtrutheis odoratiſſima, in ſepibus naſcentia. Mala appellamus, quanq̃ diuerſi generis, perſica, & granata, quæ in punicis arboribus nouem generum dicta ſunt. His acinus ſub cortice intus, illis lignum in corpore. Necuon et quædam è piris libralia appellata, amplitudinem ſibi ponderis nomine aſſerunt.

De Perſico, genera quatuor. CAP. XII.

SEd Perſicorũ palma duracinis. Nationũ habent cognomen Gallica & Aſiatica. Poſt autumnum matureſcunt, æſtate præcocia intra xxx. annos reperta, et primo denarijs ſingula uenundata. Supernatia è Sabinis ueniunt, popularia undiq;. Pomum innocuum expetitur ægris: Pretiumque iam ſingulis triceni nummi fuere, nullius maiore: quod miremur, quia non aliud fugacius. Longiſſima nanq; decerpto bidui mora eſt, cogitq́; ſe uenundari.

De pruno, genera undecim. CAP. XIII.

INgẽs poſtea turba prunorũ, uerſicolor, nigra, cãdicans. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Alia eodẽ colore ſeriora maioraq́;, aſinina cognominata à uilitate. Sũt et nigra, ac laudatiora ſerina, atq; purpurea. Necnõ ab externa gẽte Armeniaca, q̃ ſola & odore cõmendantur. Peculiaris impudentia eſt nucibus inſitorũ, quæ faciẽ parentis ſuccumq́; adoptionis exhibent, appellata ab utroq; nuci pruna. Et hæc autem & perſica, & cerina, ac ſylueſtria, ut uua antiquo cadis cõdita, uſq; ad alia naſcentia ætatẽ

sibi

ſibi prorogant. Reliquorū velocitas cito miteſcentiū trāſuolat. Nuper ī Bætica malina appellari cœperūt malis inſita, et alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ eſt: nec aliud pomum ingenioſius geminatum eſt. In peregrinis arboribus dicta ſunt Damaſcena, à Syriæ Damaſco cognominata, iā pridem in Italia naſcentia, grādiore quāquam ligno, & exiliore carne, nec vnquam in rugas ſiccata, quoniam ſoles ſui deſunt. Simul dici poſſunt populares eorum myxæ, quæ & ipſe nunc cœpere Romæ naſci inſitæ ſorbis. In totum quidem perſica peregrina etiam Aſiæ Græciæq; eſſe, ex nomine ipſo apparet, atq; ex Perſide aduecta. Sed pruna ſylueſtria vbiq; naſci certum eſt. Quo magis miror, huius pomi mentionem à Catone non habitā, præſertim cum condenda demonſtraret quædam & ſylueſtria. Nam perſicæ arbores ſero, & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quòd primum ab Aegypto earū fuerat hoſpitium. Falſum eſt, venenata cum cruciatu in Perſis gigni, & pœnarū cauſa à regibus trāslata in Aegyptū, & terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totū alia eſt, myxis rubētibus ſimilis, nec extra orientē naſci voluit. Eam quoq; eruditiores negauerūt ex Perſide propter ſupplicia trāſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatam. Et ob id Alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe, in honorem ataui ſui. Semper autem folia habet & poma, ſubnaſcentibus alijs. Sed pruna quoque omnia poſt Catonē cœpiſſe manifeſtum eſt.

De diuerſis generibus malorum, genera vigintinouem. CAP. XIIII.

Malorū plura ſunt genera. De citreis cū ſua arbore diximus. Medica antē Græci vocant patriæ noīe. Aeque peregrina ſunt ziziphà, & tuberes, quæ & ipſa nō pridem venere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria. Sex. Papinius, quē cōſulem vidimus, primus vtraq; attulit, diui Augusti nouiſſimis temporibus, in caſtrorū aggeribus ſata, baccis ſimiliora q̄ malis, ſed aggeribus præcipue decora, quoniam & in tecta iam ſyluæ ſcandunt. Tuberum duo genera: Candidum, & à colore ſericū dictum. Pene peregrina ſunt in vno Italiæ agro Veronēſi naſcentia, quæ lanata appellantur. Lanugo ea obducit, ſtrutheis quidem perſicisq; plurima: his tamen peculiare nomen dedit, nulla alia commendatione inſignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare, cum conditoribus ſuis æternā propagauerint memoriam, tanquā ob egregium aliquod in vita factū? Niſi fallor apparebit ex eo ingenium inſerendi: nihilq; tam paruum eſſe, quod non gloriam parere poſſit. Ergo habent originem à Matio, Geſtioque & Manlio, item Claudio. Quibus cotoneo inſito ab Appio è Claudia gente, Appiana ſunt cognominata. Odor eſt his cotoneorum, magnitudo quæ Claudianis, color rubens. Ac ne quis id ambitu valuiſſe claritatis & familiæ putet, ſunt & ſceptiana ab inuentore libertino, inſignia rotunditate. Cato adijcit quiriana, & quæ tradit in dolijs condi ſcantiana. Omnium autem nuperrime adoptata ſunt parua, gratiſſimi ſaporis, quæ petiſia nominantur. Patrias nobilitauere camerina & græcula. Cætera è cauſis traxere nomen: germanitatis cohærentia & gemella, nunquam ſingula in fœtu, coloris ſerica, cognationis melapia. Muſtea à celeritate miteſcendi: quæ nunc melimela dicuntur, à ſapore melleo. Orbiculata à figura orbis in rotunditatem circumacti. Hæc in Epiro primum proueniſſe, argumento ſunt Græci, qui epirotica vocant. Mammarū effigie orthomaſtica. A conditione caſtrati ſeminis, quæ ſpadonia appellāt Belgæ. Melofolijs foliū vnum, aliquando & geminum erumpit è latere medio. Celerrime in rugas marceſcunt pannucea. Stolidæ tument pulmonea. Sunt quibus ſanguineus eſt color, origine ex mori inſitu tracta. Cunctis vero quæ fuerunt à ſole, partes rubent. Sunt & parua gratia ſaporis, atque etiam acutiora odore, ſylueſtria. Id peculiare improbitatis & acerbitatis conuitium, & vis tanta, vt aciem gladij præſtringat. Dacis ferme viliſſimis nomen, quanquam primis aduentu decerpique properantibus.

De piris & inſitorum varietate. CAP. XV.

Eadem cauſa ī piris taxatur ſuperbiæ cognomine. Parua hæc, ſed ocyſſima. Cunctis antē cruſtumina gratiſſima. Proxima ijs falerna à potu, quoniā tanta vis ſucci abundat. Lactea hæc vocantur, in ijsq; alia colore nigro donant Syriæ. Reliquorū noīa aliter in alijs atq; alijs locis appellantur. Sed cōfeſſis vrbis vocabulis autores ſuos nobilitauere decimiana, et ex eo tractū, quod pſeudodecimianū vocāt. Dolobelliana longiſſimi pediculi. Pomponiana cognomine māmoſa, liceriana, ſeueriana: & quæ ex ijs nata ſunt tyrāniana, lōgitudine pediculi diſtātia. Fauoniana rubra, paulo ſuperbis maiora. Lateriana, Anitiana poſt autūnalia acidulo ſapore iucunda. Tiberiana appellantur, quæ maxime Tiberio principi placuere. coloranter magis ſole, grādeſcuntq;, alioquin eadem eſſent quæ liceriana. Patriæ nomina habent, ſeriſſima omniū amerina, picentina, numantina, alexandrina, numidiana, græca, et in ijs tarentina: ſignina, quæ alij à colore teſtacea appellāt, ſicut onychina, purpurea. Ab odore myrapia, laurea, nardina. A tempore hordearia, collo ampullacea, & coriolana. Brutæ gētilitatis cucurbitana, acidula ſucci. Incerta nominū cauſa eſt barbaricis venerisq; quæ colorata dicunt: regijsq; quæ minimo pediculo ſeſſilia, patricus, voconijs, viridibus oblongisq;. Præterea dixit uolema Virgilius à Catone ſumpta, qui & ſemētina, & muſtea nominat. Pars hæc vitæ iā pridem peruenit ad culmen, expertis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius inſitam nucibus arbutū, malis platanum, ceraſis vlmū dicat. Nec quicquam amplius excogitari poteſt. Nullū certe pomum nouum diu iam inuenitur. Neque omnia inſita miſceri fas eſt, ſicut nec ſpinas inſeri, quando

fulgura expiari non queunt facile:quodq́; genera inſita fuerunt, tot fulgura vno ictu pronunciantur. Turbinatior piris figura. In ijs ſerotina ad hyemem vſq; ad matrem pēdent gelu matureſcentia, græca, ampullacea, laurea: ſicut in malis amerina, ſcãtiana. Cõduntur vero pira vt vuæ, ac totidem modis: neq; aliud in cadis præterquã pruna. Pomis ꝓprietas piriſq́; vini: ſimiliterq́; in ægris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atq; pulmentarij vicem implent, quod nõ alia præter cotonea & ſtruthea.

De pomis ſeruandis. CAP. XVI.

IN vniuerſum vero de pomis ſeruãdis præcipitur: pomaria in loco frigido ac ſicco contabulari, ſeptẽtrionalibus feneſtris ſereno die patere, auſtros ſpecularibus arcere, aquilonis quoque afflatu poma deturpante rugis. Colligi mala poſt æquinoctium autumnale, neque ante xv. lunam, neque ante primam horam. Cadiua ſeparari, ſtramentis, ſtoreis, paleiſue ſubſterni. Rara componi, vt limites perui ſpiritum æqualem accipiant. Amerina maxime durare, melimela minime.

De cotoneis, Punicis, piris, & ſorbis, & vuis ſeruandis. CAP. XVII.

COtoneis interclutis ſpiramentum omne adimendũ, aut incoqui melle ea immergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari, mox triduo ſole ſiccata, ita ne nocturno rore cõtingantur, ſuſpendi. Cum libeat vti, aqua dulci perlui. M. Varro & in dolijs harena ſeruari iubet, & immatura obrui terra in ollis fundo effracto, ſed ſpiritu excluſo, ac ſurculo pice illito. Sic etiam creſcere amplitudine maiore quàm poſſint ĩ arbore. Cætera mala folijs ficulenis, præterquam cadiuis, ſingula conuolui, ciſtiſque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Pira in vaſis fictilibus picatis inuerſis obrui inter ſcobes. Tarentina ſeriſsime legi. Anitiana ſeruari & in paſſo. Sorba vero & in ſcrobibus gypſato operculo, duum pedũ terra ſuperinducta, in loco aprico, inuerſis vaſis, & ĩ dolijs vt vuas cum ramis ſuſpendi. E proximis autoribus quidam altius curam petunt: deputarique ſtatim poma ac vites ad hunc vſum præcipiunt, decreſcente luna, poſt horam diei tertiam, cælo ſereno, ac ſiccis ventis. Similiter deligi & ex locis ſiccis, & ante perfectam maturitatem, addito vt luna infra terram ſit: vuas cum malleolo ſarmenti duro, demptis forfice corruptioribus acinis, in dolio picato recenti ſuſpendi, excluſa omni aura operculo et gypſo: ſic & ſorba ac pira, illitis omnium ſurculis pice. Dolia procul ab aqua eſſe. Quidam ſic cum palmite in gypſo cõdunt, capitibus eius ſcillæ infixis vtrinque. Alij etiam vina habentibus dolijs, dum ne contingant ea vuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia, quo genere & vino odorem acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio ſeruare malunt. Plerique vero in ſcrobe duum pedum altitudinis harena ſubſtracto, & fictili operculo, dein terra, operto. Creta quidam etiam figlina vuas illinunt, ſiccataſque ſole ſuſpendunt, in vſu diluentes cretam. Eandem pomis in vino ſubigunt. Mala vero generoſiſſima eadem ratiõe cruſtant gypſo vel cera: quæ ſi iaſi maturuerint, incremento calycem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alij decerpunt cum ſurculis, eoſq́; in medullã ſambuci abditos obruunt, vt ſupra ſcriptum eſt. Alij ſingulis malis piriſq́; ſingula vaſa fictilia aſſignant, & opercula eorum picata dolio iterũ includunt. Necnõ aliqui in floccis capſiſque, quas luto paleato illinunt. Alij hoc idem in patinis fictilibus: aliqui & in ſcrobe ſubiecta harena, ita ſicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cera Pontica illita melle demergant. Columella autor in puteos ciſternaſue in fictilibus vaſis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima Alpibus ꝓxima, uuas ſole ſiccatas iunci faſcijs inuoluit, cadiſq́; conditas gypſo includit. Hoc idem Græci platani folijs, aut vitis ipſius, aut fici, vno die in vmbra ſiccatis, atque in cado vinaceis interpoſitis. Quo genere Coa vua & Berytia ſeruantur, nullius ſuauitati poſtferendæ. Quidam vt has faciant, in cinere lixiuio tingunt protinus quàm detraxere vitibus, mox in ſole ſiccant: tum folijs (vt ſupra dictum eſt) inuolutas vinaceis ſtipant. Sunt qui malunt vuas in ſcobe ramentiſue abietis, populi, fraxini ſeruare. Sunt qui ſuſpendi procul malis, protinusque in granarijs iubeant, quoniam optime ſit operimento puluis penſilibus. Contra veſpas remedio eſt, oleo aſpergi ex ore. De palmis diximus.

De ficis genera XXIX. CAP. XVIII.

EReliquo genere pomorum ficus ampliſſima eſt: quædamque & piris magnitudine æmulæ. De Aegyptia Cypriaq́; miraculis retulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine, rotundior tantũ, ſapore meſpili. Alexandrinam hanc ibi vocãt, craſſitudine cubitali ramoſam, materia validã, lentã, ſine lacte, cortice viridi, folio tiliæ, ſed molli. Oneſicritus tradit ĩ Hyrcania multũ noſtris eſſe dulciores, fertilioreſq́;, vt q̃ modios cclxx. ſingulæ ferant. Ad nos ex alijs tranſiere gentibus, Chalcide, Chio: quarũ plura genera. ſiquidem & Lydiæ quæ ſunt purpureæ, & mãmillanæ, ſimilitudinẽ earum habent: & calliſtruthiæ parũ ſapore præſtantiores, ficorũ omnium frigidiſſimæ. Nam de Africanis, quas multi præferũt cunctis, magna quæſtio eſt: cum id genus in Africam nuperrime trãſierit, patriæ nomen obtinent. Nam Alexandrina è nigris eſt, candicante rima, cognomine delicatæ. Nigra & Rhodia eſt, & Tiburtina de præcocibus. Sunt & autorum nomina ijs, Liuiæ, Pompeiæ: *ſiccãdis hæc ſole in annuos vſus aptiſſima, cum mariſcis, & quas harundinũ folij macula variat. Eſt & Herculanea, & albicerata, & aratia alba, pediculo minimo, latiſſima. Primo autẽ prouenit porphyritis, longiſſimo pediculo. Comitatur eam è minimis & viliſſimus, popularis dicta. Contra nouiſſima ſub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eædem ſerotinæ

*ſiccatæ hæ ſole in annuos vſus aptiſſima, cũ

Digitized by Google

ſerotinæ & præcoces, biferæ, albæ ac nigræ, cũ meſſe vindemiaq; matureſcentes. Serotinæ & à corio appellatæ duro: ex Chalcidicis quarundam trifero prouentu. Tarenti tantum prædulces naſcuntur, quas vocãt omas. Cato de ficis ita memorat. Ficos mariſcas in loco eretoſo aut aperto ſerito. In loco autem craſſiore aut ſtercorato, Africanas, & herculaneas, ſaguntinas, hybernas, tellanas, atras pediculo longo. Poſtea tot ſubiere nomina atq; genera, vt vel hoc ſolum æſtimantibus appareat, mutatam eſſe vitam. Sunt & hybernæ quibuſdã prouincijs, ſicuti Mæſiæ, ſed artis, nõ naturæ. Paruarũ genus arborũ poſt Autumnũ fimo contegunt, deprehenſasq; in his hyeme groſſos: quæ mitiore cælo refoſſæ cum arbore atque in lucem remiſſa, nouos ſoles, aliosq; quàm quibus vixere, auide tanquam iterum natæ accipiunt: & cum venientium flore matureſcũt, alieno præcoces anno, in tractu vel gelidiſſimo. Sed à Catone appellata iam tum Africana, admonet & Africæ, ad ingens documentum vſo eo pomo. Nanque perniciali odio Carthaginis flagrans, nepotumque ſecuritatis anxius, cum clamaret omni ſenatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum. Oſtendensque patribus, interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens eſſe conſtaret. Atqui tertium, inquit, ante diem ſcitote decerptum Carthagine, tam prope à muris habemus hoſtem: ſtatimque ſumptum eſt tertium Punicũ bellum, quo Carthago deleta eſt, quanquam Catone anno ſequente rapto. Quid primum in eo miremur? curam ingenij, an occaſionem fortuitam? celeritatemq; curſus, an vehementiam viri? Supra omnia quiddã eſt, quo nihil equidem duco mirabilius, tantam illam vrbem, & de terrarũ orbe per cxx annos æmulam, vnius pomi argumento euerſam: quod non Trebia aut Traſymenus, non Cannæ buſto inſignes Romani nominis perficere potuere: non caſtra Punica ad tertium lapidem vallata, portæque Collinæ adequitans ipſe Annibal. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admouit. Colitur ficus arbor in foro ipſo ac comitio Romæ nata, ſacra fulguribus ibi conditis. Magisque ob memoriam eius, quæ nutrix Romuli ac Remi cõditoris appellata: quoniam ſub ea inuenta eſt lupa infantibus præbens rumen (ita vocabãt mammam) miraculo ex ære iuxta dicato, tanquam in comitium ſponte tranſiſſet. Adacto nauigio ilico areſcit, rurſusq; cura ſacerdotũ ſeritur. Fuit & ante Saturni ædem vrbis anno cclx. ſublata ſacro à veſtalibus facto, cũ Syluani ſimulacrũ ſubuerteret. Eadem fortuito ſatu viuit in medio foro, qua ſidentia imperij fundamenta oſtento fatali Curtius maximis bonis, hoc eſt, virtute ac pietate, ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodem loco eſt vitis atq; olea, vmbræ gratia ſedulitate plebeia ſatæ. Ara inde ſublata gladiatorio munere diui Iulij, quod nouiſſime pugnauit in foro. Admirabilis eſt pomi huiusce feſtinatio, vnius in cunctis, ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico, & caprificatione. CAP. XIX.

Caprificus vocatur è ſylueſtri genere ficus nunquam matureſcẽs, ſed quod ipſa nõ habet alijs tribuens, quoniã eſt naturalis cauſarũ tranſitus, atq; è putreſcentibus identidẽ generatur aliquid. Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatã volant: morſuq; ficorum crebro, hoc eſt, auidiore paſtu aperientes ora earũ, atq; ita penetrantes, intus ſolem primo ſecum inducunt, cerealesq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorẽ, hoc eſt, infantiã pomi abſumũt, quod fit & ſponte. Ideoq; ficetis caprificus permittitur ad rationẽ venti, vt flatus euolantes in ficus ferat. Inde repertũ, vt illata quoq; aliunde, & inter ſe colligatæ inijcerentur fico: quod in macro ſolo & aquilonio nõ deſideratur, quoniam ſponte areſcũt loci ſitu, rimisq; eadẽ, quæ culicũ opera, cauſa perficit: necnon vbi multus puluis, quod euenit maxĩe frequẽti via appoſita. Nanq; & pulueri vis ſiccandi, ſuccumq; lactis abſorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoq; præſtat ne decidant, abſumpto humore tenero, & cũ quadã fragilitate ponderoſo. Ficis mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus: ſuccus matureſcẽtibus lactis, percoctis mellis. Seneſcunt in arbore, anusq; diſtillant gummi modo lacrymam, ſiccanturq;. Honos laudatas ſeruat in capſis, Ebuſo inſula præſtantiſſimas, ampliſſimasq;, mox ĩ Marrucinis. At vbi copia abundat, implentur orcæ in Aſia, cadi autẽ in Ruſpina Africæ vrbe, panisq; ſimul & obſonij vicẽ ſiccatæ implent: vtpote cũ Cato cibaria ruris operarijs iuſta ceu lege ſanciens, minui iubeat per fici maturitatem. Cum recẽti fico ſalitis vice caſei veſci, nuper excogitatum eſt. Ex hoc genere ſunt, vt diximus coctana & caricæ, quæq; conſcendenti nauim aduerſus Parthos omen fecere M. Craſſo, venales prædicantis voce cauneæ. Omnia hæc in Albenſe rus è Syria intulit L. Vitellius, qui poſtea cenſor fuit, cũ legatus in ea prouincia eſſet, nouiſſimis Tiberij Cæſaris temporibus.

De meſpilis, & eorum generibus tribus. CAP. XX.

Malorum pirorumque generi adnumerentur iure meſpila atque ſorba. Meſpilis tria genera, anthedon, ſetania. Tertium degenerat, tametſi anthedoni ſimilius eſt, quod gallicum vocant. Setaniæ maius pomum candidiusq;, acini molliore ligno. cæteris minus pomum, ſed odore præſtantius, & quod diutius ſeruetur. Arbor ipſa de ampliſſimis. Folia antequam decidant, rubeſcunt, radices multæ atque altæ, & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in Italia Catonis æuo.

De ſorbis genera quatuor. CAP. XXI.

Sorbis quadruplex differentia. Alijs enim eorum rotunditas mali, alijs turbinatio piri, alijs ouata ſpecies ceu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acori.

acori. Odore & ſuauitate rotunda præcellunt. Cæteris vini ſapor. Generoſiſſima, quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellãt, remedio tantum probabile, aſſiduum prouentu, minimumque pomo, arbore diſſimili, folijs pene platani. Non ferunt ante trimatum ex vllo genere. Cato & ſorba ſapa condi iubet.

De nuce iuglandi. CAP. XXII.

AB his locum amplitudine vindicauerunt, quæ ceſſere autoritati, nuces iuglandes, quãquam & ipſæ nuptialiũ Feſſenniorũ comites, multũ pineis minores vniuerſitate, eædemque portione ampliores nucleo. Necnon & honor his naturæ peculiaris, gemino pro tectis operimento, puluinati primum calycis, mox lignei putaminis. Quæ cauſa eas nuptijs fecit religioſas, tot modis fœtu munito, quod eſt veriſimilius, quàm quia cadendo tripudium ſonitumue faciant. Et has è Perſide à regibus tranſlatas, indicio ſunt Græca nomina. Optimum quippe genus earum Perſicum atque Baſilicon vocant. Et hæc fuere prima nomina. Caryon à capitis grauedine, propter odoris grauitatem conuenit dictum. Tinguntur cortice earum lanæ, & ruffatur capillus primum prodeuntibus nuculis. Id compertum, infectis tractatu manibus. Pingueſcunt vetuſtate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliúe, & tenui ac craſſo, loculoſo & ſimplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento clauſit. Nanque ſunt bifidæ putaminum carinæ, nucleorumque illis quadripartita diſtinctio, lignea intercurſante membrana. Cæteris quicquid eſt, ſolidum eſt, vt in auellanis, & ipſo nucum genere, quas antea abellinas patrio nomine vocabant. In Aſiam Græciamque è Ponto venere, & ideo Ponticæ nuces vocantur. Has quoque mollis protegit barba. Sed putamini nucleiſque ſolida rotunditas ineſt. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis intus in ventre medio. Tertia ab his natura amygdalis, tenuiore, ſed ſimili iuglandium ſummo operimẽto: item ſecũdo putaminis. Nucleus diſſimilis latitudine, & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in Italia Catonis ætate, dubitatur, quoniam Græcas nominat, quas quidam & in iuglandiũ genere ſeruant. Adijcit præterea auellanas & galbas, præneſtinas, quas maxime laudat, et cõditas ollis, in terra ſeruari virides tradit. Nunc Thaſiæ & Albenſes celebrantur. Et Tarentinarũ duo genera, fragili putamine, ac duro: quæ ſunt ampliſſimæ & minime rotundæ. Præterea molluſcæ putamen rumpentes. Sunt qui honoris nomen interpretentur, & Iouis glandem eſſe dicunt. Nuper conſularem virum audiui, biferas & iuglandes nuces habere ſe profitentẽ. De piſtaceis & ipſi retulimus. Et hæc autẽ idem Vitellius in Italiã primus intulit eodẽ tẽpore: ſimulq́; in Hiſpaniã Flaccus Pompeius eques Romanus, qui cum eo militabat.

De caſtaneis genera octo. CAP. XXIII.

NVces vocamus & caſtaneas, quanquam accommodatiores glandium generi: Armatum ijs echinato calyce vallum, quod inchoatum glandibus. Mirumque, viliſſima eſſe quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibuſdam partus ex vno calyce, cortexque lentus. Proxima vero corpori membrana & in his, & in nucibus ſaporem, ni detrahatur, infeſtat. Torrere has in cibis gratius: Moluntur etiam, & præſtant ieiunio fœminarum quandam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primum. Ideo apud Græcos Sardianos balanos appellant. Nam diuus Tiberius poſtea balanum nomen impoſuit, excellentioribus ſatu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinæ faciles, nec operoſo ſunt cibo, plana figura. Rotundior quæ balanitis vocatur, purgabilis maxime, & ſponte proſiliens. Pura & plana eſt ex ijs & Salariana. Tarentina minus tractabilis. Laudatior Corelliana, & ex ea facta, quo dicemus in inſitis modo, Meterana, quã rubens cortex præfert triangulis, & popularibus nigris quæ coctiuæ vocantur. Patria laudatiſſimis Tarentum, & in Campania Neapolis. Cæteræ ſuum pabulo gignuntur, ſcrupuloſa corticis intra nucleos quoq; ruminatione.

De ſiliquis, & carnoſis pomis, & moris, & de acinis & baccis. CAP. XXIIII.

HAud procul abeſſe videãtur & prædulces ſiliquæ, niſi ꝙ in ijs cortex ipſe mãditur. Digitorum hoĩs longitudo illis, & interim falcata, pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non poſſunt: quamobrem in ſua natura dicentur. Reliqua carnoſi ſunt generis, ea baccis atque carnibus diſtant. Alia acinis caro, alia moris, alia vnedonibus, & alia acinis inter cutem ſuccumq;, alia myxis, alia baccis vt oliuis. Moris ſuccus, in carne vinoſus: trini colores, candidus primo, mox rubens, maturis niger. In nouiſſimis florent, inter prima matureſcunt. Tingunt manus ſucco matura, eluunt acerba. Minimũ in hac arbore ingenia profecerũt, nec nominibus, nec inſitis, nec alio modo quàm pomi magnitudine, differũt mora oſtientia, & tuſculana Romæ. Naſcũtur & in rubis, multum differente callo. Aliud corpus eſt terreſtribus fragis, aliud congeneri eorũ vnedoni, quod ſolum pomũ ſimile fructui terræ gignitur. Arbor ipſa fruticoſa. Fructus anno matureſcit: pariterq; floret ſubnaſcẽs, & prior coquitur. Mas ſit an fœmina ſterilis, inter autores nõ conſtat. Pomum inhonorũ, vt cui nomen ex argumẽto ſit vnum tantũ edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellant Græci, comaron & memecylon. Ex quo apparet totidem eſſe genera & apud nos. Alio nomine arbutus vocatur. Iuba autor eſt, quinquagenum cubitorum altitudine in Arabia eſſe eas. Acinorũ quoq; magna eſt differentia. Primũ inter vuas ipſas callo, teneritate, craſſitudine, ĩteriore ligno alijs paruo, & alijs etiã gemino, qui minime feraces muſti. Plurimũ vero differũt ederæ ſambuciq; acini: & figura etiam punici, anguloſi quippe ſoli. Nec cutis vlla ſingulis, præter communẽ quæ eſt candida

Digitized by Google

dida. Totiſque ſuccus & caro eſt, iis præcipue, quibus paruulum ineſt ligni. Magna & baccis differentia. Alia namque ſunt oliuis, lauris: & alio modo loto, cornis: alio myrtis, lentiſco. Aquifolio enim ac ſpinæ ſine ſucco: medioq; etiamnum genere inter baccas acinoſque ceraſis. Pomum his primo candidum, & fere omnibus baccis. Mox aliis vireſcit, vt oliuis, lauris: rubet vero moris, ceraſis, cornis. Deinde nigreſcit, moris, ceraſis oliuis.

De ceraſis genera octo. CAP. XXV.

CEraſi ante victoriam Mithridaticam L. Luculli nõ fuere in Italia. Ad vrbis annũ d.clxxx. is primum vexit è Ponto, annisque cxx. trans Oceanũ in Britanniam vſq; peruenere. Eadem, vt diximus, in Aegypto nulla cura potuere gigni. Ceraſorum aproniana maxime rubent: nigerrima ſunt, vt Actia. Cæciliana vero & rotunda. Iulianis gratus ſapor, ſed pene tantum ſub arbore ſua, adeo teneris, vt geſtatum nõ tolerent. Principatus duracinis, quæ Pliniana Campania appellat, in Belgica vero Luſitanis. In ripis etiam Rheni. Tertius iis colos è nigro ac rubenti viridique ſimilis matureſcentibus ſemper. Minus quinquennium eſt, quòd prodiere quæ vocant laurea: non ingratæ amaritudinis, inſitæ in lauro. Sunt & Macedonica paruæ arboris, raróque tria cubita excedentis, & minore etiamnum frutice chamæceraſi. Inter prima hoc è pomis colono gratiã annuam refert. Septentrione frigidiſq; gaudet. Siccatur etiam ſole, conditurq; vt oliua cadis.

De corno & lentiſco. CAP. XXVI.

QVæ cura & cornis atq; lentiſco adhibetur, ne quid non hominis ventri natum eſſe videatur. Miſcentur ſapores, & alio alius placere cogitur. Miſcentur vero & terræ cæliq; tractus. In alio cibi genere India aduocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene, ſingulæq; terræ. Nec ceſſat in veneficiis vita, dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

De generib. ſuccorũ, & de odore. CAP. XXVII.

INterim quæ ſunt cõmunia, & pomis omnibusq; ſuccis. ſaporũ genera xiii. reperiuntur, dulcis, ſuauis, pinguis, amarus, auſterus, acer, acutus, acerbus, acidus, ſalſus. Præter hæc, tria ſunt genera mirabili maxime natura. Vnũ, in quo plures pariter ſentiuntur ſapores, vt vinis. Nanq; in his & auſterus, et acutus, & dulcis, & ſuauis, omnes alieni. Alterum eſt genus, in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus quidam & peculiaris, vt in lacte. Siquidem ineſt ei quod tamen iure dici dulce, & pingue, & ſuaue non poſſet, obtinente lenitate, quæ ipſa ſuccedit in ſaporis vicem. Nullus hic aquis, ne ſuccus quidem, vt tamen eo ipſo fiat aliquis, ac ſuum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporẽ vllum ſuccumue, vitium eſt. Magnũ his omnibus in odore momentum, & magna cognatio, qui & ipſe nullus eſt aquis: aut ſi ſentitur, omnino vitiũ eſt. Mirũ tria naturæ præcipua elementa ſine ſapore eſſe, ſine odore, ſine ſucco: aquas, aera, ignes.

De ſuccis fructuum, & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorũ, & de commendatione fructuum. CAP. XXVIII.

ERgo ſuccorum vinoſus piro, moro, myrto: minime (quod miremur) vuis. At pinguis oliuæ, lauro, nuci iuglãdi, amygdalis: dulcis uuis, ficis, palmis: aquoſus prunis, magna differentia & in colore ſucci. Sanguineus moris, ceraſis, cornis, vuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus ĩ capite ficis, in corpore nõ item: Spumeus malis, nullus perſicis, cũ præſertim duracina ſucco abundent: ſed quis eius vllum dixerit colorem? Sua & in odore miracula. Malis acutus, perſicis dilutus, dulcibus nullus. Nam & vinum tale ſine odore, tenue odoratius. Multoque celerius talia ad naſum veniunt quàm pinguia. Quæ odorata, non eadem in guſtu tenera, quia non ſunt pariter odor & ſapor. Quamobrem citreis odor acerrimus, ſapor aſperrimus, quadantenus & cotoneis: nullusq; odor ficis. Et hactenus ſint ſpecies ac genera pomorum. naturas arctius colligi par eſt. Alia ſiliquis gignuntur, ipſis dulcibus, ſemenque complexis amarum: cum in pluribus ſemina placeant, in ſiliqua damnentur. Alia baccis, quarum intus lignum, et extra caro, vt oliuis, ceraſis. Aliquorum intus bacca, foris lignum, vt in his quæ in Aegypto diximus gigni. Quæ baccis naturæ, eadem & pomis. Aliorum intus corpus, & foris lignum, vt nucum. Aliis foris corpus, intus lignũ, vt perſicis & prunis, vitiumq; cinctum fructu, cum fructus alibi muniatur vitio. Putamine clauduntur nuces, corio caſtaneæ. Detrahitur hoc iis, at in meſpilis mãditur. Cruſta teguntur glandes, cute vuæ, corio & mẽbrana punica. Carne & ſucco mora conſtant, cute & ſucco ceraſi. Quedã ſtatim à ligno recedunt, vt nuces & palmæ. Quædam adhærent, vt oliuæ, laurique. Quorũdã generi vtraq; eſt natura, vt perſicis. Etenĩ duracinis adhæret corpus, à lignoq; auelli nequit, cũ in cæteris facile ſeparetur. Quibuſdam nec intus, nec extra lignum, vt in palmarum genere. Aliquorum lignũ ipſum in vſu & pomi vice, vt generi amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Quorundam extra gemina gemmantur vitia, vt in caſtaneis, amygdalis, nucibusq; iuglandibus. Quorundam natura trigemina eſt, corpus, deinde lignum, rurſusq; ſemen in ligno, vt perſicis. Quædã inter ſe denſa, vt uuæ, ſorba: quæ ramos circũdata ex omni parte vuarũ modo degrauant. Alia rara, ut in perſicis. Quædam aluo cõtinentur, ut granata. Depẽdent alia pediculis, ut pira. Alia racemis, ut uuæ, palmæ. Alia & pediculis et racemis, ut ederæ, ſambuci. Alia ramo adhærent, ut in lauro. Quædã utroq; modo, ut oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædã uaſculis conſtant, ut punica & meſpila, lotosq; in Aegypto & Euphrate. Iam uero diuerſa gratia et cõmẽdatio. Carne palmæ placẽt, cruſta thebaicæ, ſucco uuæ & caryotæ: callo pira & mala, corpore melimela, mora cartilagine, nuclei grano,

no.Quadam in Aegypto cute,vt caricæ.Detrahitur hæc ficis virentibus, vt putamen:eadem in ſiccis maxime placet.In papyris et ferulis,ſpinaq́; alba,caulis ipſe pomum eſt.Sunt & ficului caules,In fruticoſo genere cũ caule capparis: in ſiliquis vero quod manditur,quid niſi lignum eſt? non omittenda ſeminis earũ proprietate.Nam neq; corpus,nec lignum, nec cartilago dici poteſt,neq; aliud nomen inueniat.

De myrto,genera eius vndecim. CAP. XXIX.

SVccorum natura præcipuã admirationẽ in myrto habet, quando ex vna omniũ olei viniq́; bina genera fiunt. Item myrtidanum,vt diximus. Et aliud vſus baccæ fuit apud antiquos,antequam piper reperiretur,illius obtinẽs vicẽ, quodam etiã generoſi obſonij nomine inde tracto, quod etiam nũc myrtatũ vocatur. Eademque origine aprorum ſapor commendatur, plerunq; ad intinctus additis myrtis. Arbor ipſa in Europa citeriore cælo,quod à Ceraunijs montibus incipit, primũ Circeis in Elpenoris tumulo viſa traditur:Græcumq́; ei nomẽ remanet,quo peregrinã eſſe apparet. Fuit vbi nunc Roma eſt, iam tum cum conderetur.Quippe ita traditur:myrtea verbena Romanos Sabinosq́;,cum propter raptas virgines dimicare voluiſſent,depoſitis armis purgatos ĩ eo loco qui nunc ſigna Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui purgare dicebant. Et in ea quoque arbore ſuffimenti genus habetur.Ideo tum electa, quoniam coniunctioni & huic arbori Venus præeſt. Haud ſcio an prima etiam omnium in locis publicis Romæ ſata ſit, fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquiſſima nãq; delubra habetur Quirini,hoc eſt,ipſius Romuli:in eo ſacræ fuere myrti duæ ante ædem ipſam per longum tempus,altera patricia appellata, altera plebeia.Patricia multis annis præualuit flacceſcente plebeia exuberans ac læta, quãdiu ſenatus quoq; floruit,illa vigẽs,plebeia retorrida ac ſqualida. Quæ poſtea q̃ eualuit flacceſcẽte patricia Marſico bello,languida autoritas patrum facta eſt,ac paulatim in ſterilitatẽ emarcuit maieſtas. Quin & ara vetus fuit Veneri Myrteæ,quam nunc Murtiam vocant.Cato tria genera myrti prodidit.Nigrã,candidam,coniugulã, fortaſſis à cõiugijs ex illo Cluacinæ genere. Nunc & alia diſtinctio,ſatiuæ aut ſylueſtris, & in vtraq; latifolia.In ſylueſtri propria oxymyrſina.Satiuarum genera topiarij faciũt.Tarentinã folio minuto, noſtratem patulo,exoticã denſiſſimo,ſenis foliorũ verſibus. Hæc non eſt in vſu: ramoſa vtraq; alia. Coniugulam exiſtimo nunc noſtratem dici. Myrtus odoratiſſima eſt in Aegypto.Cato docuit vinum fieri è nigra,ſiccata vſq; in ariditatẽ in vmbra, atq; ita mulſo indita. Si nõ ſiccentur baccæ,oleũ gigni.Poſtea compertũ,et ex alba vinum fieri album,duobus ſextarijs myrti tuſæ in vini tribus heminis maceratæ expreſſæq́;. Folia & per ſe ſiccãtur in farinam ad vlcerum remedia in corpore humano,leniter mordaci puluere, ac refrigerandis ſudoribus.Quinimo oleo quoq;(mirum dictu) ineſt quidam vini ſapor,ſimulq́; pinguis liquor,præcipua vi ad corrigẽda uina,ſaccis ante perfuſis.Retinet quippe fecem,nec præter purum liquorẽ trãſire patitur, datq́; ſe comitẽ præcipua cõmendatione liquato. Virga quoq; eius geſtata manu viatori proſunt ĩ longo itinere pediti. Quin & virgei anuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoque ſe rebus inſeruit, triũphansq́; de Sabinis Poſthumius Tubertus in conſulatu (qui primus omnium ouans ingreſſus vrbem eſt,quoniam rem leuiter ſine cruore geſſerat) myrto Veneris victricis coronatus ĩceſſit,optabilẽq; arborem etiã hoſtibus fecit. Hæc poſtea ouantiũ fuit corona,excepto M.Craſſo, qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus inceſſit.Maſurius autor eſt,curru quoq; triumphantes myrtea corona vſos. L.Piſo tradit,Papyriũ Maſſonẽ, qui primus in mõte Albano triumphauit de Corſis, myrto coronatũ ludos Circenſes ſpectare ſolitum. Auus maternus Africani ſequentis hic fuit Marcus Valerius duabus coronis vtebatur,laurea & myrtea,qui & hoc vquerat.

De lauro,genera tredecim. CAP. XXX.

LAurus triumphis proprie dicatur, vel gratiſſima domibus ianitrix Cæſarum pontificumq́; quæ ſola & domos exornat,& ante limina excubat.Duo eius genera tradit Cato:Delphicã & Cypriam.Pompeius Lenæus adiecit quã muſtacẽ appellauit, quoniã muſtaceis ſubijceretur. Hanc eſſe folio maximo,flaccidoq́; et albicãte.Delphicã æquali colore,viridiorem,maximis baccis,atq; è viridi rubentibus.Hac victores Delphis coronari, & triumphãtes Romæ.Cypriam eſſe folio breui, nigro, per margines imbricato.criſpã.Poſtea acceſſere genera:tinus,hanc ſylueſtrem laurum aliqui intelligũt,nonnulli ſui generis arborem differt colore,eſt enim ei cærulea bacca. Acceſſit & regia,quæ cœpit Auguſta appellari,ampliſſima & arbore & folio,baccis guſtatu quoq; non aſperis.Aliqui negant eandẽ eſſe, & ſuũ genus regiæ faciunt longioribus folijs latioribusq́;.Idem in alio genere baccaliam appellant hanc quæ vulgatiſsima eſt, baccarumq́; fertiliſsima.Sterilem vero earum(quod maxime miror)triumphalem, eaq́; dicũt triumphantes vti:niſi id à diuo Auguſto cœperit,vt docebimus, ex ea lauru quæ ei miſſa è cælo minima eſt altitudine, folio criſpo ac breui,inuẽtu rara.Accedit in topiario ope taxa,excreſcẽte in medio folio paruulo, veluti lacinia folij.Et ſine ea ſpadonia, mira opacitatis patientia.Itaq; quãtalibeat ſub vmbra ſolũ ĩplet.Eſt et chamædaphne ſylueſtris frutex,eſt & Alexandrina,quã aliqui Idæam, alij hippoglottion, alij daphnitin,alij carpophyllon,alij hypelaten vocant.Ramos ſpargit à radice dodrantales,topiarij ac coronarij operis,folio acutiore quàm myrti,molliore & candidiore, maiore ſemine inter folia rubro. Plurima in Ida, & circa Heracleam Ponti, nec niſi montoſis. Id quoque quod Daphnoides vocatur genus, in nominum ambitu eſt. Alij enim Pelaſgum, alij eupetalon, alij ſtephanon Alexan-

Digitized by Google

Alexandri vocant. Et hic frutex eſt ramoſus, craſſiore ac molliore quàm laurus folio, cuius guſtatu accenditur os atque guttur, baccis è nigro ruffis. Notatum antiquis, nullum genus lauri in Corſica fuiſſe, quod nunc ſatum & ibi prouenit. Ipſa pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hoſtes quietis ſit indicium. Romanis præcipue lætitiæ victoriarumq́ue nuncia additur literis, & militum lanceis, piliſque. Faſces imperatorum decorat. Ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lætitiam noua uictoria attulit. Idq́ue non quia perpetuo uiret, nec quia pacifera eſt, præferenda ei vtroque olea, ſed quia ſpectatiſſima in monte Parnaſo. Ideoq́ue etiam grata Apollini, aſſuetis eo dona mittere iam & regibus Romanis, teſte L. Bruto: Fortaſſis etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruiſſet, lauriferam tellurem illam oſculatus ex reſponſo: Et quia manu ſatarum receptarumq́ue in domos, fulmine ſola non icitur. Ob has cauſas equidem crediderim, honorem ei habitum in triumphis potius, quàm quia ſuffimentum ſit cædis hoſtium & purgatio, ut tradit Maſurius. Adeoq́ue in profanis vſibus pollui laurum & oleam fas non eſt, ut ne propiciandis quidem numinibus accendi ex his altaria aræue debeant. Laurus quidem manifeſto abdicat ignes crepitu, & quadam deteſtatione, interaneorum etiam uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonante cælo coronari ea ſolitum ferunt contra fulminum metus. Sunt & circa diuum Auguſtum euenta eius digna memoratu. Nanque Liuia Druſilla, quæ poſtea Auguſta matrimonij nomen accepit, cum pacta eſſet illa Cæſari, gallinam conſpicui candoris ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæſam. Intrepideq́ue miranti acceſſit miraculum, quoniam teneret roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis. Conſeruari alitem & ſobolem iuſſere aruſpices, ramumq́ue eum ſeri, ac rite cuſtodiri. Quod factum eſt in uilla Cæſarum, fluuio Tiberi impoſita iuxta nonum lapidem Flaminiæ uia, quæ ob id uocatur Ad gallinas: mireq́; ſylua prouenit. Ex ea triumphans poſtea Cæſar, laurum in manu tenuit, coronamq́; capite geſſit, ac deinde imperatores Cæſares cuncti. Traditusq́ue mos eſt ramos quos tenuerunt ſerendi. Et durant ſyluæ nominibus ſuis diſcretæ, fortaſſis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborum Latina lingua nomen imponitur viris. Vnius folia diſtinguuntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impoſitum loco, quando loretum in Auentino uocatur, vbi ſylua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: teſtatumq́; ſit obiter & ramo eam ſeri, quoniam dubitauere Democritus & Theophraſtus. Nunc dicemus ſyluestrium naturas.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XVI.

PROOEMIVM.
Syluestrium arborum naturæ.

POMIFERAE *arbores, quæq́; mitioribus ſuccis uoluptatem primæ cibis attulerunt, et neceſſario alimento delicias immiſcere docuerunt, ſiue illæ vltro, ſiue ab homine didicere blãdos ſapores adoptione & connubio, idq́; munus etiam feris uolucribusq́; dedimus, intra prædictas conſtant. Proximum erat narrare glandiferas quoque, quæ primo uictum mortalium aluerunt nutrices inopis ac feræ fortis, ni præuerti cogeret admiratio uſu cõperta, quænã qualisq́; eſſet uita, ſine arbore ulla, ſine frutice uiuẽtium.*

Gentes ſine arbore, & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus. CAP. I.

D*Iximus & in oriente quidem, iuxta oceanum, cõplures ea in neceſſitate gentes. Sunt uero & in ſeptentrione uiſæ nobis Cauchorũ, qui maiores minoresq́; appellantur. Vaſto ibi meatu, bis dierum, noctiumq́; ſingularum interuallis, effuſus in immenſum agitur oceanus, æternam operiens rerum naturæ cõtrouerſiã: dubiumq́; terræ ſit, an parte in maris. Illic miſera gens tumulos obtinet alios, aut tribunalia ſtructa manibus ad experimenta altiſſimi æſtus caſis ita impoſitis: nauigantibus ſimiles cum integant aquæ circundata, naufragis uero cum receſſerint: fugientesq́ue cum mari piſces circa tuguria uenantur. Nõ pecudẽ his habere, nõ lacte ali, ut finitimis, ne cũ feris quidẽ dimicare cõtingit, omni procul abacto frutice. Vlua et paluſtri iunco funes nectũt ad ptexenda piſcibus retia: captũq́; manibus lutum uẽtis magis q̃ ſole ſiccantes, terra cibos, & rigentia ſeptentrione uiſcera ſua urũt. Potus ijs nõ niſi ex imbre ſeruato ſcrobibus in ueſtibulo domus. Et hæ gentes ſi uincantur hodie à Po. Ro. ſeruire ſe dicunt. Ita eſt profecto, multis fortuna parcit in pœnã. Aliud è ſyluis miraculũ: totam reliquam Germaniã replent, adduntq́; frigori umbras: altiſſimæ tamẽ haud procul ſupra dictis Cauchis circa duos præcipue lacus, littora ipſa obtinent quercus, maxima auiditate naſcendi: ſuffoſſæq́; fluctibus, aut propulſæ flatibus, uaſtas complexu radicum inſulas ſecum auferunt. Atq; ita libratæ ſtantes nauigant ingentium ramorũ armamẽtis, ſæpe territis claſſibus noſtris, cum uelut induſtria fluctibus agerentur in proras ſtantium noctu, inopesq́; remedij illæ, prælium nauale aduerſus arbores inirent.*

De Herciniæ ſyluæ magnitudine. CAP. II.

I*N eadẽ ſeptẽtrionali plaga Hercinia ſyluæ roborũ uaſtitas intacta æuis et cõgenita mundo, prope ĩmortali ſorte miraculo excedit. Vt alia omittantur fide caritura, conſtat attolli colles occurſantium*

inter ſe radicum repercuſſu: aut ubi ſecuta tellus non ſit, arcus ad ramos uſque, & ipſos inter ſe rixantes, curuari portarum patentium modo, ut turmas equitum tranſmittant.

De glandiferis. CAP. III.

GLandiferi maxime generis omnes, quibus honos apud Romanos perpetuus.

De ciuica corona, & qui frondea corona donati. CAP. IIII.

HInc ciuicæ coronæ, militũ uirtutis inſigne clariſſimum: iam pridem uero & clementiæ imperatorum, poſtq̃ ciuilium bellorum profano meritum cœpit uideri ciuem non occidere. Cedunt his murales uallareſq;, & aureæ, quanq̃ pretio antecedentes. Cedunt & roſtratæ, quamuis in duobus maxime ad hoc æui celebres: M. Varrone è piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itemq; M. Agrippa, tribuente Cæſare è Siculis, quæ & ipſa piratica fuere. Antea roſtra nauium tribunali præfixa fori decus erant, ueluti populo Romano ipſi corona impoſita. Poſtquam uero tribunitys ſeditionibus calcari ac pollui cœpere, poſtquam uires ex publico in priuatum magis ſinguliſq; ciuium quæri, & ſacroſancta omnia profana fecere, tum à pedibus eorum ſubiere in capita ciuium roſtra. Dedit hanc Auguſtus coronam Agrippæ, ſed ciuicam à genere humano accepit ipſe. Antiquitus quidem nulla niſi deo dabatur: ob id Homerus cælo tantum eas & prælio uniuerſo tribuit, uiritim uero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium Liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex edera. Poſtea deorum honori ſacrificantes ſumpſere, uictimis ſimul coronatis. Nouiſſime & in ſacris certaminibus uſurpatæ, in quibus hodieq; non uictori datur, ſed patriam ab eo coronari pronunciatur. Inde natum, ut etiam triumphaturis conferrẽtur in tẽplis dicãdæ, mox ut & ludis darẽtur. Longũ eſt, nec inſtituti operis, diſſerere quiſnã Romanorũ primus acceperit. Neq; enim alias nouerant q̃ bellicas. Quod certum eſt, uni gentiũ huic plura ſunt genera q̃ cunctis. Romulus frondea coronauit Hoſtum Hoſtilium, ꝙ Fidenam primus irrupiſſet: auus hic Tulli Hoſtily regis fuit. P. Decium patrem, tribunum militum, frondea donauit exercitus ab eo ſeruatus, imperatore Cornelio Coſſo COS. Samnitium bello. Ciuica iligna primo fuit, poſtea magis placuit ex æſculo Ioui ſacra. Variatumq; & cum quercu eſt, ac data ubiq; quæ fuerat, cuſtodito tantum honore glandis. Additæ leges arctæ, & ideo ſuperbæ, quaſq; conferre libeat cum illa Græcorum ſumma, quæ ſub ipſo Ioue datur, cuiq; muros patria gaudens rumpit. Ciuem ſeruare, hoſtẽ occidere. Utque eum locum in quo ſit actum, hoſtis obtineat eo die. Utq; ſeruatus fateatur: alias teſtes nil ꝓſunt. Ut ciuis fuerit. Auxilia quamuis rege ſeruato, decus id non dant. Nec creſcit honos idem imperatore conſeruato, quoniam conditores in quocunq; ciue ſummum eſſe uoluerunt. Accepta licet uti perpetuo, Ludos ineunti ſemper aſſurgi, etiam ab ſenatu in more eſt. Sedendi ius in proximo ſenatui. Vacatio munerum omnium ipſi, patriq; & auo paterno. Quatuordecim eas accepit Siccius Dentatus, ut retulimus ſuo loco: ſex Capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud Trebiam. O mores æternos, qui tanta opera honore ſolo donauerint: et cũ reliquas coronas auro cõmendarent, ſalutẽ ciuis in pretio eſſe noluerint: clara profeſſione, ſeruari quidem hominem nefas eſſe lucri cauſa.

De glande genera xiij. CAP. V.

GLandes opes eſſe nunc quoq; multarũ gẽtium, etiam pace gaudentium, conſtat. Necnon & inopia frugum areſactis molitur farina, ſpiſſaturq; in panis uſum. Quin & hodieq; per Hiſpanias, ſecũdis menſis glans inſeritur. Dulcior eadẽ in cinere toſta. Cautum eſt præterea lege xij tabularũ, ut glandem in alienũ fundũ procidentẽ liceret colligere. Genera earum multa. Diſtant fructu, ſitu, ſexu, ſapore. Nanq; et alia fageæ glãdi figura, alia quernæ, et alia ilignæ: atq; inter ſe quoq; generum ſingulorũ differentia. Præterea ſunt aliquæ ſylueſtres, aliæ placidiores, quæ culta obtinent. Iam etiam in montoſis planiſque diſtant. Sicut & ſexu mares & fœminæ. Item ſapore. Dulciſſima omnium fagi, ut qua obſeſſos etiam homines duraſſe in oppido Chio, tradat Cornelius Alexander. Genera diſtinguere nõ datur nominibus, quæ ſunt alia alibi. Quippe cũ robur quercũq; uulgo naſci uideamus, ſed eſculũ nõ ubiq;. Quartã uero generis eiuſdẽ, quæ cerrus uocatur, ne Italiæ quidem maiore ex parte notã eſſe. Diſtinguemus ergo proprietate naturaq;: & ubi res coget, etiam Græcis nominibus.

De fagina glande, & reliquis glandibus, & carbone, & paſtu porcorum. CAP. VI.

FAgi glans nuclei ſimilis, triãgula cute includitur. Folium tenue, ac leuiſſimum populo ſimile, celerrime flaueſcens: & media parte plerunque gignens ſuperne paruulam baccam uiridem, cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratiſſima eſt, & ideo aĩalis eius una prouentus. Glires quoq; ſaginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas omnium fere alternat, ſed maxime fagi. Glandem quæ proprie ĩtelligitur, ferunt robur, quercus, eſculus, cerrus, ilex, ſuber. Cõtinẽtur hiſpido calyce, ꝑ genera plus minus cutem cõplectẽte. Folia præter ilicẽ grauia, carnoſa, procera, ſinuoſa lateribus, nec cum cadunt flaueſcentia, ut fagi, pro differentia generum breuiora, uel longiora. Ilicis duo genera. Ex ijs in Italia folio non multum ab oleis diſtãt, milaces à quibuſdã Græcis dictæ, in prouincijs aquifoliæ. Ilicis glans utriuſq; breuior & gracilior, quam Homerus acylon appellat, eoque nomine à glande diſtinguit. Maſculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atque grandiſſima, mox eſculo: nam roboris parua. Cerro triſtis, horrida, echinato calyce ceu caſtaneæ. Sed in querna alia dulcior, molliorque fœminæ, maris ſpiſſior. Maxime autem probantur

probantur latiſoliæ ex argumento dictæ. Diſtant autem inter ſe magnitudine & cutis tenuitate. Item quod alijs ſubeſt tunica rubigine ſcabra, alijs protinus candidum corpus. Probatur & ea, cuius in balano utrinq; ex longitudine extrema lapideſcit duritia: melior, cui in cortice, q̃ cui in corpore, utrunque non niſi mari. Præterea alijs ouata, alijs rotūda, alijs acutior figura. Sicut & colos nigrior, candidiorúe, qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasq́; differentiam habet. In ipſis uero arboribus quæ maximā fert, hemeris uocatur, breuior, & in orbem comoſa, alasq́; ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramoſa & ipſa, procerior tamen, & craſſior caudice. Excelſiſſima autem ægilops, incultis amica. Ab hac proxime latiſoliæ proceritas, ſed minus utilis ædificijs: atque carbone dotata, uitijs obnoxia eſt. Quamobrem ſolida utuntur carbone, ærariorum tantum officinis compendio: quoniam deſinente flatu protinus emoriens ſæpius recoquitur: cætero plurimis ſcintillis. Idem è nouellis melior. Acerui conſertis taleis recentibus luto caminantur: accenſa ſtrue contis pungitur dureſcens calyx, atq; ita ſudorem emittit. Peſſima & carboni & materiæ haliphleos dicta, cui craſſiſſimus cortex atq; caudex, & plerunque cauus fungoſusq́ue. Nec alia putreſcit ex hoc genere, etiam cum uiuit. Quin & fulmine ſæpiſſime icitur, quamuis altitudine non excellat: Ideo ligno eius nec ad ſacrificia vti fas habetur. Eidem raro glans, & cum tulit, amara, quam præter ſues nullum attingat animal: ac ne eæ quidem, ſi aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua neglectæ religionis eſt, quod emortuo carbone ſacrificatur. Glans fagea ſuem hilarem facit, carnem coquibilem ac leuem & utilem ſtomacho: iligna ſuem anguſtam, nitidam, ſtrigoſam, ponderoſam: querna diffuſam & grauiſſimam, & ipſa glandium æque dulciſſima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia ſolidiorem carnem, ſed duram. Iligna tentari ſues, niſi paulatim detur. Hanc nouiſſimam cadere. Fungoſam carnē fieri eſculo, robore, ſubere. Quæ glādem ferunt omnes et gallam, alterniſq́; annis glandē. Sed gallam hemeris optimam, & corijs perficiendis aptiſſimam. Similem huic latifolia, ſed leuiorem, multóque minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera ſunt. Hæc tingendis utilior.

De galla, & quàm multa præter glandem eædem ferant arbores. CAP. VII.

NAſcitur autem galla ſole de Geminis exeūte, erūpens noctu ſemp uniuerſa. Creſcit vno die candidior. Et ſi æſtu excepta eſt, areſcit protinus, neq; ad iuſtum incrementum peruenit: hoc eſt, ut nucleum fabæ magnitudine habeat. Nigra diutius uiret, creſcitq́ue, ut interdum mali compleat magnitudinem. Optima Comagena, deterrima ex robore. Signum eius, quòd cauerna tranſlucent. Robur præter fructum plurima & alia gignit. Nanq; fert & gallæ utrunq; genus, & quædam ueluti mora, ni diſtarent arida duritia, plerunq; tauri caput imitantia, quibus fructus ineſt nucleis oliuæ ſimilis. Naſcuntur in eo & pilulæ, nucibus non abſimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos. Nam & ſine oleo flagrant, ſicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, uerno tamē tempore melligeni ſucci. Gignūt & alæ ramorū eius pilulas corpore non pediculo adhærentes, candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate diſperſa. Media cocci colorē habent. Apertis amara inanitas eſt. Aliquando & pumices gignit, necnon & è folijs conuolutas pilulas: & in folio rubente aquoſos nucleos candicantes & tranſlucidos, quandiu molles ſint, in quibus & culices naſcuntur: indureſcunt in modum gallæ.

De cachrye, & cocco grano, & agarico, & ſubere. CAP. VIII.

FErunt robora & cachryn: ita uocatur pilula in medicina urendi uim habens. Gignitur & in abiete, larice, picea, tilia, nuce, platano, poſtquā folia cecidere, hyeme durans. Cōtinet nucleum pineis ſimilem. Is creſcit hyeme, aperitur uere pilula tota. Cadit cum folia cœperint creſcere. Tam multifera ſunt, & tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos ſuilloſq́ue, gulæ nouiſſima irritamēta, quæ circa radices gignuntur. Quercus probatiſſimos, robur autem & cypreſſus, & pinus, noxios. Robora ferunt & uiſcum, & mella, ut autor eſt Heſiodus. Conſtatq́ue rores melleos è cælo, ut diximus, cadentes, non alijs magis inſidere frondibus. Cremati quoque roboris cinerem nitroſum eſſe certum eſt. Omnes tamen has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc, primoq́; ceu ſcapus fruticis paruæ aquifoliæ ilicis, cuſculium uocant: penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat. Vſum eius gratiorem in conchilij mentione tradidimus. Gignitur & in Galatia, Africa, Piſida, Cilicia, peſſimum in Sardinia. Galliarum glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt. Eſt autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in ſummis arboribus naſcens, nocte relucens. Signum hoc eius, quo in tenebris decerpitur. E glandiferis ſola quæ uocatur ægilops, fert panos arentes, muſcoſō uillo canos, non in cortice modo, uerum & è ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, vt diximus inter unguenta. Suberi minima arbor, glans peſſima, rara, cortex tantum in fructu præcraſſus ac renaſcens, atque etiam in denos pedes undique explanatus. Vſus eius ancoralibus maxime nauium, piſcantiumq́ue tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu. Quam ob rem non infacete Græci corticis arborem appellant. Sunt qui fœminam ilicem uocent, atque ubi nō naſcitur ilex, pro ea ſubere utantur, in carpentarijs præcipue fabricis, vt circa Elin & Lacedæmonem. Nec in Italia tota naſcitur, aut in Gallia omnino.

TO DI GEOLOGIA E P. UNIVERSITA ONTOLOGIA DI ROMA

Digitized by Google

Quarum ſint in vſu cortices. CAP. IX.

Cortex et fagis, tiliæ, abieti, piceæ, ĩ magno uſu agreſtiũ. Vaſa corbesq; ac patẽtiora q̃dã meſſibus cõuehẽdis uindemijsq; faciũt, atq; p̃texta tuguriorũ. Scribit in recenti ad duces explorator, incidens literas à ſucco. Necnõ in quodã uſu ſacrorũ religioſus eſt fagi cortex. Sed non durat arbor ipſa.

De ſcandulis, & pinu, pinaſtro, abiete, picea, laricæ, tæda, taxo. CAP. X.

Scandulæ è robore altiſſimæ, mox è glandiferis alijs fagoq;: facilime ex oĩbus quæ reſinã ferunt, ſed minime durant, præterq̃ è pino. Scandula contectam fuiſſe Romam, ad Pyrrhi uſque bellum annis cccclxx. Cornelius Nepos autor eſt. Syluarũ certe diſtinguebatur inſignibus, Fagutali Ioui etiã nunc, vbi lucus fageus fuit, porta querquetulana, colle in quem uimina petebantur, totq; lucis, quibuſdam & geminis. Q. Hortenſius dictator, cum plebs ſeceſſiſſet in Ianiculum, legem in Eſculeto tulit, ut quod ea iuſſiſſet, omnes Quirites teneret. Peregrinæ tunc uidebantur, quoniam nõ erant ſuburbanæ, pinus atq; abies, oẽsq; quæ picem gignunt, de quibus nunc dicemus, ſimul vt tota condiendi uini origo cognoſcatur. Quædam ferunt in Aſia aut oriẽte, è prædictis picem. In Europa ſex genera cognatarũ arborũ ferũt. Ex ijs pinus atq; pinaſter folium habent capillamenti modo prætenue longumq;, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimũ reſinæ, interdum & nucibus ipſis, de quibus dictum eſt, uix ut aſcribatur generi. Pinaſter nihil aliud eſt q̃ pinus ſylueſtris, mira altitudine, & à medio ramoſa, ſicut pinus in uertice. Copioſiorem dat hæc reſinã, quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Eaſdem arbores alio nomine eſſe per oram Italiæ, quos tibulos uocant, plerique arbitrantur, ſed graciles ſuccinctioresq;, & enodes, liburnicarum ad uſus, pene ſine reſina. Picea montes amat atq; frigora: feralis arbor, & funebri indicio ad fores poſita, ac rogis uirens, iam tamen et in domos recepta, tonſili facilitate. Hæc plurimam reſinam fundit, interueniente candida gẽma, tam ſimili thuri, ut mixta uiſu diſcerni non queat, & inde fraus ſeplaſiæ. Omnibus his generibus folia breui ſeta & craſſiore, duraq; ceu cupreſſis. Piceæ rami pene ſtatim ab radice modici, uelut brachia lateribus inhærent. Similiter abieti expetitæ nauigijs. Situs in excelſo montium, ceu maria fugerit, nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Reſina ei uitium, unde fructus unus piceæ: exiguumque ſudat aliquando contactu ſolis. E diuerſo materies quæ abieti pulcherrima, piceæ ad fiſſiles ſcandulas, cuppasque, & pauca alia ſecamenta. Quinto generi ſitus idem, eadem facies: larix uocatur: materies præſtantior longe, incorrupta uis, emori contumax, rubens præterea, & odore acrior. Pluſculum huic erumpit liquoris, melleo colore, atq; lentiore, nunquam dureſcentis. Sextum genus eſt tæda proprie dicta: abundantior ſucco quàm reliqua, parcior liquidiorq; quàm picea, flammis ac lumini ſacrorum etiam grata. Hæ, mares duntaxat, ferunt & eã quam Græci ſycen uocant, odoris grauiſſimi. Laricis morbus eſt, ut tæda fiat. Omnia autem hæc genera accenſa, fuligine immodica, carbonẽ repente expuunt cum eruptionis crepitu, eiaculanturq; longe, excepta larice, quæ nec ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ignis ui conſumitur, q̃ lapides. Omnia ea perpetuo uirent, nec facile diſcernuntur in fronde etiam à peritis. Tanta natalium mixtura eſt: ſed picea minus alta q̃ larix. Illa craſſior leuiorq; cortice, folio villoſior, pinguior & denſior, molliorq; flexu. At piceæ rariora ſiccioraq; folia, & tenuiora, ac magis algentia: totaq; horridior eſt, et perfuſa reſina. Lignũ vero abieti ſimilius. Larix vſtis radicibus non repullulat, picea repullulat, ut in Lesbo accidit, incenſo nemore Pyrrhæo. Alia etiamnum generibus ipſis in ſexu differentia. Mas breuior & durior: fœmina procerior, pinguioribus folijs & ſimplicibus, atq; non rigentibus. Lignum maribus durum, & in fabrili opere contortum: fœminæ mollius, publico diſcrimine in ſecuribus. Hæ in quocunq; genere deprahendunt marem: quippe reſpuuntur, & fragoſius ſidũt, ægrius reuelluntur, ipſa materies retorrida, & nigrior maribus radix. Circa Idam in Troade, & alia differentia eſt montanæ maritimæq;. Nam in Macedonia & Arcadia circaq; Elin permutant nomina: nec conſtat autoribus, quod cuiq; generi attribuant: nos iſta Romano diſcernimus iudicio. Abies è cunctis ampliſſima eſt, & fœmina etiam prolixior: materie mollior utiliorq;, arbore rotundior, folio pinnato denſa, ut imbres non tranſmittat, atq; hilarior in totum. è ramis generum horum pãnicularum modo nucamenta ſquamatim compacta dependent, præterq̃ larici. Hæc abietis maſculæ, primori parte nucleos habent, non item fœminæ. Piceæ uero totis pãniculis, minoribus gracilioribuſque, minimos ac nigros. Propter quod Græci phthiropphoron eam appellant. In eadem nucamenta compreſſiora maribus ſunt, ac minus reſina roſcida. Similis his etiamnum aſpectu eſt, ne quid prætereatur, taxus, minus uirens, gracilisq; & triſtis, ac dira, nullo ſucco, ex omnibus ſola baccifera. Mas noxio fructu. Letale quippe baccis, in Hiſpania præcipue, uenenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia facta, mortifera fuiſſe compertum eſt. Hanc Sextius milacem à Græcis uocari dixit: & eſſe in Arcadia tam præſentis ueneni, ut qui obdormiant ſub ea, cibumue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tinguntur. Repertum, ĩnoxiam fieri, ſi in ipſam arborem clauus æreus adigatur.

Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium, & de ſpiſſa pice quomodo fiat, & quibus modis reſina coquatur. CAP. XI.

Pix liquida in Europa è tæda coquitur, naualibus muniendis, multosque ad alios uſus. Lignum

eius

eius conciſum, furnis undiq; igni extra circũdato, feruet: primus ſudor aquæ modo fluit canali: hoc ĩ Syria cedrium uocatur, cui tanta uis eſt, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruẽtur. Sequens liquor, craſſior iam, picem fundit. Hæc rurſus in cortinas æreas coniecta, aceto ſpiſſatur: & coagulata brutiæ cognomen accepit, dolijs duntaxat uaſisq; cæteris utilis: lentore ab alia pice differens: Item colore rutilante, & ꝙ pinguior eſt. E tæda omnia illa fiũt. E picea reſina, feruentibus cocta lapidibus, in alueis ualidi roboris: aut ſi aluei non ſint, ſtruis congerie uelut in carbonis uſu. Hæc in uinum additur, farinæ modo tuſa, nigrior colore. Eadem reſina ſi cum aqua lenius decoquatur coleturq;, ruffo colore lenteſcit, ac ſtillatitia uocatur. Seponuntur autem in id fere uitia reſinæ corticisq;. Alia temperies ad crapulam. Nãque ꝯos crudus reſinæ, cum multa aſtula tenui breuiq; auulſus conciditur ad cribri minuta: deinde feruenti aqua, donec coquatur, perfunditur. Huius expreſſum pingue, præcipua reſina fit, atq; rara, nec niſi paucis in locis ſubalpinæ Italiæ, cõueniens medicis. Reſinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alij utilius putant ſine aqua coquere lento igne tota die, utique uaſe æris albi. Item terebinthinam in ſartagine referuenti: hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentiſco.

De zopiſſa & ſapio, & quarum arborum materia in precio. CAP. XII.

NOn omittendum, apud eoſdem zopiſſam uocari deraſam nauibus maritimis picẽ cum cera, nihil non experiente uita, multo efficaciorẽ ad omnia quibus pices reſinæq; proſunt, uidelicet adiecto ſalis callo. Aperitur picea è parte ſolari, non plaga, ſed uulnere ablati corticis, cum plurimũ bipedali hiatu, ut à terra cubito cum minimum abſit. Nec corpori ipſi parcitur, ut in cæteris, quoniam aſtula in fructu eſt. Verum hæc terræ proxima laudatur: altior amaritudinem affert. Poſtea humor omnis è tota confluit in ulcus. Item in tæda. Cum id manare deſiit, ſimili modo ex alia parte aperitur, ac deinde alia. Poſtea tota arbor ſucciditur, et medulla eius uritur. Sic & in Syria terebintho detrahunt cortices: ibi quidem et è ramis ac radicibus, cum reſina damnetur ex his partibus. In Macedonia laricem maſculã urunt, fœminæ radices tantũ. Theopompus ſcripſit, in Apolloniatarum agro picem foſſilem non deteriorem Macedonica inueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis ſitu. Ex opacis horridior, uiruſq; præferens. Frigida hyeme deterior, ac minus copioſa & decolor. Quidam arbitrantur in montoſis copia præſtantiorẽ ac colore, & dulciorẽ fieri, odorem quoq; gratiorem dum reſina ſit: decoctam autem minus picis reddere, quoniam in ſerum abeat: tenuioreſq; eſſe ipſas arbores q̃ in planis: ſed has & illas ſerenitate ſteriliores. Fructum quædã proximo anno ab inciſu largiuntur, aliæ ſecũdo, quædã tertio. Expletur autem plaga reſina, non cortice, nec cicatrice, quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera proprium quidam fecere ſapium, quoniam ex cognatione earum ſeritur, qualis dicta eſt in nucleis. Eiuſq; arboris imas partes tædas uocant, cum ſit illa arbor nil aliud quàm picea, ferita te paulum mitigata ſatu: ſapinus autem materies cæſarum è genere fiat, ſicuti docebimus.*

*coloratiorem

De fraxino, genera eius quatuor. CAP. XIII.

MAteriæ enim cauſa reliquas arbores natura genuit copioſiſſimãq; fraxinũ. Procera hæc ac teres, pẽnata et ipſa folio: multũq; Homeri ꝑconio, et Achillis haſta nobilitata. Materies eſt ad plurima utilis. Ea quidẽ quæ fit in Ida Troadis intantũ cedro ſimilis, ut emẽtes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longã, enodem. Alterã, breuẽ, duriorẽ fuſcioremq;, laureis folijs. Bumeliam uocant in Macedonia ampliſſimã lẽtiſſimamq;. Alij ſitu diuiſere. Campeſtrẽ enim eſſe criſpam, montanam, ſpiſſam. folia earum iumentis mortifera, cæteris ruminantiũ innocua Græci prodidere. In Italia nec iumentis nocẽt. Cõtra ſerpẽtes uero ſucco expreſſo ad potũ, & impoſita ulceribus, opifera ac nihil æque reperiuntur. Tãtaq; eſt uis, ut ne matutinas quidẽ, occidẽtesue umbras q̃ ſunt longiſſimæ, ſerpens arboris eius attingat, adeo ipſam procul fugiat. Experti prodimus: Si frõde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius q̃ in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, prius quàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. CAP. XIIII.

IN tilia mas et fœmina differũt omni modo. Nãq; & materies maris dura, ruffiorque ac nodoſa, & odoratior. Cortex quoq; craſſior, ac detractus inflexibilis. Nec ſemen fert aut florẽ, ut fœmina, q̃ craſſior arbore, materia cãdida ꝑcellenſq; eſt. Mirum in hac arbore, fructũ à nullo aĩalium attingi, foliorum corticiſq; ſuccũ eſſe dulcẽ. Inter corticẽ & lignũ tenues tunicas multiplici mẽbrana, è quibus uincula tiliæ uocãtur: tenuiſſimæ earũ philyræ, coronarũ lẽniſcis celebres, antiquorũq; honore. Materies teredinẽ non ſentit, proceritate perq̃ modica, uerum utilis.

De aceris generibus decem. CAP. XV.

ACer eiuſdem fere amplitudinis, operũ elegantia ac ſubtilitate cedro ſecundum. Plura eius genera. Album quod præcipui candoris, uocatur gallicum, in tranſpadana Italia tranſq; alpes naſcẽs: Alterum genus criſpo macularum diſcurſu, qui cum excellentior fuit, à ſimilitudine caudæ pauonum nomen accepit, in Iſtria Rhetiaq; præcipuum. E uiliori genere craſſiuenium uocatur. Græci ſitu diſcernũt. Campeſtre enim cãdidum eſſe, nec criſpum, quod glinon uocant, montanum uero criſpius duriuſq;, etiamnum è maſcula criſpius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam, rubentem, fiſſili ligno, cortice liuido, & ſcabro. Hoc alij generis proprij eſſe malunt, & Latine carpinum appellant.

r iij De bruſco

De bruſco, molluſco, & ſtaphylodendro, & buxo genera tria. CAP. XVI.

PVlcherrimum uero eſt bruſcum, multoque excellentius etiamnum molluſcum. Tuber utrunq; arboris eius. Sed bruſcum intortius criſpũ: molluſcum ſimplicius ſparſum. Et ſi magnitudinem menſarum caperet, haud dubie præferretur cedro. Nunc intra pugillares lectorumq; ſilicios, aut laminas raro uſu ſpectatur. E bruſco fiunt & menſæ nigreſcentes. Reperitur & in alno tuber: tanto deterius, quanto ab acere alnus ipſa diſtat. Aceris mares prius florent. Etiamnum in ſiccis nata præferuntur aquaticis, ſicut & fraxini. Eſt & trans alpes arbor ſimilima aceri albo materia, quæ uocatur ſtaphylodendron. Fert ſiliquas & in ijs nucleos ſapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo eſt, raro criſpicanti, nec niſi radice: cætero lenis quies materiæ, ſilentio quodam & duritie ac pallore commendabilis: in ipſa uero arbore topiario opere. Tria eius genera: Gallicum, quod in metas emittitur, amplitudinemque proceriorem: Oleaſtrum in omni uſu damnatum, grauem præfert odorem. Tertium genus noſtrate uocant ſylueſtre, ut credo, mitigatum ſatu: diffuſius, & denſitate parietum uirens ſemper ac tonſile. Buxus Pyrenæis, ac Cytoro montibus plurima, ac Berecynthio tractu. Craſſiſſima in Corſica, flore non ſpernendo, quæ cauſa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inuiſum. Hæc in Olympo Macedoniæ gracilior, ſed breuis. Amat frigida, aprica. In igne quoque duritia quæ ferro, nec flamma, nec carbone utili.

De ulmo, genera quatuor. CAP. XVII.

INter has atq; frugiferas, materiæ uitiumq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere: Montoſam, quæ ſit amplior: Campeſtrẽ, quæ fruticoſa. Italia attineas uocat excelſiſſimas, & ex ijs ſiccanas præfert, quæ non ſint riguæ. Alterum genus gallicas. Tertium noſtrates, denſiore ſolio, & ab eodem pediculo numeroſiore. Quartũ ſylueſtre. Attineæ nõ ferunt ſamara: ita uocatur ulmi ſemen: omneſque radicum plantis proueniunt, reliquæ ſemine.

De arborum natura per ſitus. CAP. XVIII.

NVnc celeberrimis arborum dictis, quædam in uniuerſum de cunctis indicanda ſunt. Montes amant cedrus, larix, tæda, & cæteræ è quibus reſina gignitur. Itẽ aquifolia, buxus, ilex, iuniperus, terebinthus, populus, ornus, cornus, carpinus. Eſt & in Apennino frutex qui uocatur cotinus, ad liniamenta modo, conchylij colore inſignis. Mõtes et ualles diligit abies, robur, caſtaneæ, tilia, ilex, cornus. Aquoſis montibus gaudent acer, fraxinus, ſorbus, tilia, ceraſus. Non temere in montibus uiſæ ſunt prunus, punicæ, oleaſtri, iuglans, morus, ſambuci. Deſcendunt etiam in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fagus, carpinus. Subeunt & in montoſa, ulmus, malus, pirus, laurus, myrtus, ſanguinei frutices, ilex, tingendiſque ueſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet frigidis ſorbus, & magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore atque tenuitate, terribilis magiſtratuum uirgis. Eadem circulis flexibilis, item corbium ſportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. In eoſdem ſitus comitatur & ſpina, nuptiarum facibus auſpicatiſſima, quoniam inde fecerint paſtores qui rapuerunt Sabinas, ut autor eſt Maſurius. Nunc facibus carpinus & corylus familiariſſimæ. Aquas odere cupreſſi, iuglãdes, caſtaneæ, laburnum: Alpina & hæc arbor, nec uulgo nota, dura ac candida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis barba, in opere topiario tonſilis, & in rotunditatem ſpiſſa, argenteo folio. Non niſi in aquoſis proueniunt ſalices, alni, populi, ſiler, liguſtra teſſeris utiliſſima: Item uacinia, Italiæ ĩ aucupijs ſata, Galliæ uero etiam purpuræ, tingendi cauſa ad ſeruitiorum ueſtes. Quæcunque communia ſunt montibus planiſque, maiora fiunt aſpectuque pulchriora in campeſtribus, meliora materie criſpioraque in montibus, exceptis malis, piriſque.

Diuiſio generum. CAP. XIX.

PRæterea arborum alijs decidunt folia, aliæ ſempiterna coma uirent. Quam differentiam antecedat neceſſe eſt prior. Sunt enim arborum quædã omnino ſylueſtres, quædam vrbaniores, quas his placet nominibus diſtinguere. Ergo mites, quæ fructu, aut aliqua dote umbrarũue officio humanius iuuant, non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant, & de rhododendro. CAP. XX.

HArum generi non decidunt, oleæ, lauro, palmæ, myrto, cupreſſo, pinis, ederæ, rhododendro. Et quamuis herba dicatur ſabina rhododendron, ut nomine apparet, à Græcis uenit. Alij nerion uocarunt, alij rhododaphnen, ſempiternum fronde, roſæ ſimilitudine caulibus fruticoſum. Iumentis capriſque & ouibus uenenum eſt. Idem homini contra ſerpentium uenena remedio.

Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum. CAP. XXI.

SYlueſtrium generis folia non decidunt abieti, larici, pinaſtro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, ſuberi, taxo, tamarici. Inter utraque genera ſunt adrachne in Græcia, & ubiq; vnedo. Reliqua enim folia decidunt his, præterquam in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere cuidã rubo, & calamo. In Thurino agro, ubi Sybaris fuit, ex ipſa urbe proſpiciebatur quercus una, nunquã folia dimittens, nec ante mediam æſtatem germinãs. Idque mirum eſt, Græcis autoribus proditum, apud nos poſtea ſileri. Nam locorum tanta uis eſt, ut circa Memphim Aegypti, & in Elephantine Thebaidis nulli arbori decidant, ne uitibus quidem.

De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum varij colores. CAP. XXII.

CAetera omnes extra prædictas (etenim numerare longum eſt) folia deperdunt: obſeruatumq́; nō areſcere niſi tenuia, & lata, & mollia. Quæ vero nō decidant, callo craſſa et anguſta eſſe. Falſa de ſinitio eſt, non decidere bis quarū ſuccus pinguior ſit. Quis enim poteſt in ilice intelligere? Decidere Timæus mathematicus ſole ſcorpionem tranſeunte, ſideris vi, quodā veneno aeris putat. Cur ergo non eadem cauſa aduerſum oēs polleat, iure miremur. Cadūt plurimis autūno. Quædā tardius amittunt, atq; in hyemes prorogāt moras. Nec intereſt maturius germinaſſe, vt pote cum quædā primæ germinent, & inter nouiſſimas nudentur: vt amygdalæ, fraxini, ſambuci. Morus aūt nouiſſime germinat, & cū primis folia dimittit. Magna & ī hoc uis ſoli. Prius decidūt in ſiccis macriſq́;, & vetuſtæ prius arbori: multis etiā antequā maturescat fructus. In ſerotina ficu, & hyberna piro, & malo granato eſt pomum tantū aſpici in matre. Neq; his autē quæ ſemper retinent comas, eadē folia durant: ſed ſubnaſcentibus alijs, tum areſcūt vetera, quod euenit circa ſolſtitium. Maxime foliorum vnitas in ſuo cuiq; genere permanet, præterquam populo, ederæ, crotoni, quam & * cici diximus vocari. * ricinum

De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur. CAP. XXIII.

POpuli tria genera, alba, nigra, & quæ Lybica appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungiſque enaſcētibus laudatiſſima. Alba folio bicolor, ſuperne candicās, inferiore parte viridi. Huic nigræq́;, vt crotoni, folia in iuuēta circinatæ rotūditatis ſunt: vetuſtiora in angulos exeunt. E contrario ederæ angu loſa rotundantur. Populorum folijs grandiſſima lanugo. Euolat candidæ (tradita folio numeroſiore candida) vt iulus. Folia granatis & amygdalis rubentia. Mirum in primis id, quod vlmo tiliæque, & oleæ, & populo albæ & ſalici euenit. Circumaguntur enim folia earum poſt ſolſtitium. Nec alio argumēto certius intelligitur ſidus confectum.

Quæ folia verſentur omnibus annis, quæ foliorum è palmis cura & vſus, & foliorum mirabilia. CAP. XXIIII.

ESt & publica omniū foliorū in ipſis differētia. Nanq; pars inferior à terra herbido viret colore. Ab eadē leuiora, neruos callumq́; & articulos in ſuperiore habēt parte: inciſuras vero ſubter, vt manus humana. Oleæ ſuperne cādidiora, & minus leuia: Itē ederæ. Sed omniū folia quotidie ad ſolē oſcitant, īteriores partes tepefieri volētia. Superior pars omnium lanuginē quātulamcunq; habet, quæ in alijs gentiū lana eſt. In oriente funes validos è palmæ folijs fieri dictū eſt, eoſq́; in humore vtiliores eſſe. Et apud nos fere palmis à meſſe decerpuntur. Ex his meliora, quæ ſeſe non diuiſerint. Siccantur ſub tecto quaternis diebus; mox in ſole expanduntur, & noctibus relicta, donec candore inareſcant, poſtea in opera ſinduntur. Latiſſima fico, viti, platano: anguſta myrto, punicæ, oleæ: capillata pino, cedro: aculeata aquifolio, & ilicum generi: nam iunipero ſpina pro folio eſt: carnoſa cupreſſo, tamarici: craſſiſſima alno: longa harundini, ſalici, palmæ etiam duplicia: circinata piro, mucronata malo, anguloſa ederæ, diuiſa platano: inſecta pectinū modo piceæ, abieti: ſinuoſa toto ambitu robori: ſpinoſa cute, rubo. Mordacia ſūt quibuſdā, vt vrticis. Pungentia pino, piceæ, abieti, larici, cedro, aquifolijs. Pediculo breui oleæ, & ilici: longo vitibus: tremulo populis, & iiſdem folis inter ſe crepitantia. Iam & in pomo ipſo, mali quodam in genere, parua medijs emicant folia, interim & gemina. Præterea alijs circa ramos, alijs in cacumine ramorū, robori et in caudice ipſo. Iam denſa, ac rara: ſemperq́; lata rariora. Diſpoſita myrto, cōcaua buxo, inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeūtia malis piriſq́;. Ramuloſa vlmo, & cytiſo. Quibus adijcit Cato decidua, populea, quernaq́;, animalibus iubens dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq́; & ederacea: Dantur & ex harundine ac lauro. Decidunt ſorbo vniuerſa, cæteris paulatim. Et de folijs hactenus.

De ordine naturæ in ſatis, & de flore arborū, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordinæ floreant. CAP. XXV.

ORdo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt cōceptus, flare incipiente vento fauonio circiter fere ſextum Idus Februarij. Hoc enim maritātur viueſcentia è terra, quo etiā æquæ in Hiſpania, vt diximus. Hic eſt genitalis ſpiritus mūdi, à fouendo dictus, vt quidam exiſtimauere. Flat ab occaſu æquinoctiali, ver inchoans. Catulitionē ruſtici vocant, geſtiente natura ſemina accipere, eóque animam inferente omnibus ſatis. Concipiunt varijs diebus, & pro ſua quæque natura. Alia protinus, vt animalia: tardius aliqua, & diutius grauida partus gerunt: quod germinatio ideo vocatur. Pariunt vero cum florent, floſque ille ruptis conſtat vtriculis, Educatio in pomo eſt: hoc & germinatio. Arborum flos eſt pleni veris indicium & anni renaſcentis, flos gaudium arborum. Tunc ſe nouas, aliaſque quàm ſunt, oſtendunt: tunc varijs colorum picturis in certamen vſque luxuriant. Sed hoc negatum pleriſque. Non enim omnes florent, & ſunt triſtes quædam, quæque non ſentiant gaudia annorum. Nam neque ilex, picea, larix, pinus, vllo flore exhilarantur, nataleſue pomorum recurſus annuos verſicolori nuncio promittunt: nec fici atq; caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt. In ficis mirabiles ſunt & abortus, qui nunquam matureſcunt. Nec iuniperi florent. Quidam earum duo genera tradunt. Alterā florere, nec ferre. Quæ vero non floreat, ferre protinus baccis ſubnaſcentibus, quæ biennio hæreant. Sed id falſum, omnibuſque ijs dura facies ſemper. Sic & hominum multis fortuna ſine flore eſt. Omnes autē germinant,

111 Digitized by Google

etiam quæ non florent, magna & locorum differentia. Quippe cum ex eodem genere quæ ſunt in paluſtribus priora germinent, mox campeſtria, nouiſſima in ſyluis. Per ſe autem tardius piri ſylueſtres, q̃ cætera. primo fauonio germinat cornus, proxime laurus, pauloq́; ante æquinoctium tilia, acer. Inter primas vero populus, vlmus, ſalix, alnus, nuces. Feſtinat & platanus. Cæteræ vere cæpturo, aquifolium, terebinthus paliurus, caſtanea, glandes. Serotino autem germine malus, tardiſſimo ſuber. Quibuſdam geminatur germinatio, nimia ſoli vbertate, aut inuitantis cæli voluptate, quod magis in herbis ſegetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio elaſſeſcit. Sunt aliæ naturales quibuſdam præterq́; vernas, quæ ſuis cõſtant ſideribus, quorũ ratio aptius reddetur tertio ab hoc volumine. Hyberna aquilæ exortu, æſtiua canis ortu, tertia. Arcturi. Has duas quidã omnibus arboribus cõmunes putant, ſentiri autẽ maxime in fico, vite, punicis cauſam afferentes, quoniã in Theſſalia Macedoniaq́ue plurima tum ficus exeat. Maxime tamen in Aegypto apparet hæc ratio. Et reliquæ quidem arbores, vt primum cæpere, continuant germinationem. Robur, & abies, & larix intermittunt tripartito, ac terna germina edunt: ideo & inter ſquamas corticũ ſpargunt: quod oĩbus arboribus in germinatione euenit, quoniam prægnãtium rumpitur cortex. Eſt autẽ prima earũ incipiente vere, circiter xv. diebus. Iterũ germinant tranſeunte geminos ſole. Sic fit, vt prima cacumina impelli ſecutis appareat, geniculato incremento. Tertia eſt earundem ad ſolſtitium breuiſſima, nec diutius ſeptenis diebus. Clareq́; & tunc cernitur excreſcentiũ cacuminũ articulatio. Vitis ſola bis parturit, cũ primũ emittit vuam, iterũ cũ digerit. Eorũ quæ non florẽt, partus tantũ eſt & maturitas. Quædã ſtatim in germinatione florent, properantq́; in eo, ſed matureſcũt tarde, vt vites. Serotino quædã germinatu florent, maturantq́; celeriter, ſicuti morus, quæ nouiſſime vrbanarũ germinat, nec niſi exacto frigore, ob id dicta ſapiẽtiſſima arborũ. Sed cũ cæpit, in tantũ vniuerſa germinatio erũpit, vt vna nocte peragat ẽt cũ ſtrepitu. Ex his quæ hyeme aquila exoriẽte (vt diximus) cõcipiunt, floret prima omniũ amygdala menſe Ianuario. Martio vero pomũ maturat. Ab ea proxime florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces. Illæ peregrinæ, hæ coactæ. Ordine autẽ naturæ, ſylueſtrium primæ ſambucus, cui medulla plurima: & cui nulla, cornus maſcula: Vrbanarum malus, paruoque poſt, vt ſimul videri poſſit, pirus, & ceraſus, & prunus. Sequitur laurus, illamque cupreſſus, dein punica, fici. At vites & oleæ florentibus iam iis germinant. Concipiunt Vergiliarũ exortu. Hoc ſidus illarum eſt. Floret autẽ ſolſtitio vitis, & quæ paulo ſerius incipit olea. Defloreſcunt omnia ſeptenis diebus, nõ celerius; quædam tardius, ſed nulla pluribus bis ſeptenis. Omnia & intra viij. Idus Iulij, eteſiarum præcurſu. Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus.

De corno, & quo tempore quæq; ferant, & quæ fructũ nõ ferãt, & quæ infelices exiſtimãtur, & quæ faciliime fructum perdunt, & quibus fructus antequã foliũ naſcantur. CAP. XXVI.

Cornus enim circa ſolſtitia reddit primo candidum, poſtea ſanguineum. Ex eo genere fæmina poſt autumnũ fert baccas acerbas, & inguſtabiles cũctis animãtibus: ligno quoq; fungoſa & inutilis, cum mas e fortiſſimis quoque ſit: tanta differentia ab eodẽ genere fit. Sed & terebinthus meſſibus reddit ſemen, & acer, & fraxinus: nuces & mala, & pira, præterquã hyberna aut præcocia, autumno. Glandiferæ ſerius etiã, Vergiliarum occaſu: æſculus tantũ, autumno. Incipiente autem hyeme quædam genera mali piriq́;, & ſuber. Abies flores croci colore circa ſolſtitiũ, ſemen reddit poſt Vergiliarũ occaſum. Pinus autẽ et picea præueniũt germinatiõe xv. fere diebus. Semẽ vero poſt Vergilias & ipſæ reddũt. *Citreæ & iuniperus & ilex anniferæ habẽtur, nouusq́; fructus in his cum annotino pendet. In maxima tamen admiratione pinus eſt. Habet fructum matureſcentem, habet proximo anno ad maturitatem vẽturum, ac dein de tertio. Nec vlla arborũ auidius ſe promittit. Quo mẽſe ex ea nux decerpitur, eodem matureſcit alia: & ſic diſpenſatur, vt nullo non menſe matureſcant. Quæ ſe in arbore ipſa diuiſere, zamiæ vocantur: læduntq́; cæteras, niſi detrahãtur. Fructum arborum ſolæ nullum ferunt, hoc eſt, ne ſemen quidem, tamarix ſcopis tantum naſcens, populus, alnus, vlmus, attinia, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam. Infelices autem exiſtimantur, damnatæq́; religione, quæ neq; ſerũtur vnquã, neq; fructũ ferunt. Cremutius autor eſt, nunquam virere arborẽ, ex qua Phillis ſe ſuſpẽderit. Quæ gummi gignunt poſt germinationẽ aperiuntur: gummi vero nõ niſi fructu detracto ſpiſſatur. Nouellæ arbores carent fructu, quandiu creſcunt. Perdunt faciliime ante maturitatẽ, palma, ficus, amygdala, malus, pirus. Item punica, quæ etiam roribus nimiis & pruinis florẽ amittit. Qua de cauſa inflectunt ramos eius, ne ſubrecti humorem infeſtum excipiant, atq; contineant. Pirus & amygdala etiam ſi non pluat, ſed fiat auſtrinum cælum, aut nubilum, amittunt florem & primos fructus, ſi cum defloruere tales dies fuerint. Ocyſſime autem ſalix amittit ſemẽ, antequã omnino maturitatẽ ſentiat, ob id dicta Homero frugiperda: ſecutaq́; ætas ſcelere ſuo ĩterpretata eſt hãc ſentẽtiã, quando ſemẽ ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentũ eſſe conſtat. Sed in hoc quoq; prouidens natura, facile naſcenti & depacto ſurculo, incurioſius ſemen dedit. Vna tamen proditur ad maturitatem perferre ſolita, in Creta inſula, ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ, toruum ligneumq́; magnitudine ciceris. Fiunt vero quædam & loci vitio infructuoſa, ſicut in Paro ſylua cædua, quæ nihil fert. Perſicæ arbores in Rhodo, florent tantũ. Fit hæc differentia & ex ſexu, in iiſq́; mares non ferũt. Aliqui hoc permutantes, mares eſſe quæ ferant

* Cedri

rant

rant tradunt. Facit & denſitas ſterilitatem. Gignentium autẽ quædam & lateribus ramorũ & cacuminibus ferunt, vt pirus, punica, ficus, myrtus. Cætero eadẽ natura quæ frugibus. Nanq; & in eis ſpica in cacumine naſcitur: legumina in lateribus. Palma ſola (ut dictũ eſt) in ſpathis habet fructũ, racemis propendentẽ. Reliquis ſub folio pomum, vt protegatur, excepta fico, cui foliũ maximũ vmbroſiſſimumq́;, & ideo ſupra id pomũ: eidemq́; ſerius foliũ naſcitur q̃ pomũ. Inſigne proditur in quodam genere Ciliciæ, Cypri, Helladis, ficos ſub folio, groſſos vero poſt foliũ naſci. Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. In Laconico genere maximæ ſunt.

De biferis & triferis, & quæ celerrime ſeneſcant, & de ætatibus earum. CAP. XXVII.

Svnt & biferæ in eiſdẽ. In Cea inſula caprifici triferæ ſunt. Primo fœtu ſequẽs euocatur, ſequentis tertius. Hoc fici caprificantur. Et caprifici autẽ ab aduerſis folijs naſcũtur. Biferæ et in malis ac piris quædã, ſicut & præcoces. Malus ſylueſtris bifera. Sequẽs eius fructus poſt Arcturum in apricis maxime. Vites quidẽ & triferæ ſunt, quas ob id inſanas vocãt, quoniam in ijs alia matureſcunt, alia turgeſcunt, alia florẽt. M. Varro autor eſt vitem fuiſſe Smyrnæ apud mare biferã, & malum in agro Cõſentino. Hoc autẽ euenit perpetuo in Tacapẽſi Africæ agro, de quo plura alias: ea eſt ſoli fertilitas. Trifera eſt & cupreſſus. Nãq; bacca eius colligũtur mẽſe Ianuario, & Maio, & Septẽbri, ternaſq́; earũ gerit magnitudines. Eſt vero & in ipſis arboribus etiã oneſtis peculiaris differẽtia. Sũma ſui parte fertilior eſt arbutus: quercus inferiore, iuglandes, fici, mariſcæ. Omnes quo magis ſeneſcunt, hoc maturius ferũt, & in apricis locis, nec pingui terra. Sylueſtriora omnia tardiora. Quædã ex ijs omnino nõ matureſcunt. Itẽ quæ ſubarantur, aut quæ ablaqueãtur, celeriora neglectis: hæc et fertiliora. Eſt etiamnũ ætatis differẽtia. Amygdala enim & pirus in ſenecta fertiliſſimæ, vt glandiferæ, et quoddã genus ficorũ. Cæteræ in iuuenta, tardiuſq́; maturãtes, quod maxime notatur in vitibus. Vetuſtioribus enim vinũ melius, nouellis copioſius. Celerrime vero ſeneſcit, & in ſenecta deteriorẽ fructũ gignit, malus. Nanq; & minora poma prouenIũt, et vermiculis obnoxia. Quin & in ipſa arbore naſcuntur. Ficus ſola ex omnium arborũ fœtu, maturitatis cauſa medicatur: iam quidem ex portẽtis, quoniam maiora ſunt pretia præpoſteris. Omnia autem celerius ſeneſcunt præfœcunda. Quin & protinus moriuntur aliqua, cælo fœcunditatẽ omnem eblandito: quod maxime vitibus euenit.

De moro. CAP. XXVIII.

Contra morus tardiſſime ſeneſcit, fructib. minime laborãs. tarde et ea quorũ criſpa materies, vt acer, palma, populus. Et ſubarata ocyus ſeneſcunt.

De ſylueſtribus. CAP. XXIX.

Sylueſtria autem tardiſſime. Atq; in totum, omnis cura fertilitatem adijcit, fertilitas ſenectam: ideoq́; & præflorent talia & prægerminant, atq; in totum præcocia ſunt, quoniam omnis infirmitas cælo magis obnoxia eſt. Multæ vero plura gignunt, vt diximus, in glandiferis: inter quas laurus vuas ſuas, maximeq́; ſterilis, quæ non gignit aliud: ob id à quibuſdam mas exiſtimatur. Ferunt & auellanæ iulos compactili callo, ad nihil vtiles.

De buxo, & faba Græca, ſiue loto. CAP. XXX.

Plurima vero buxus. Nam & ſemen ſuũ, & granum quod carthegon vocant, & à ſeptentrione viſcũ, à meridie hyphear: de quibus plura mox paulo. Interdumq́; pariter res quaternas habent. Arborũ quædã ſimplices, quibus à radice caudex vnus, & rami frequentes, vt oliuæ, fico, viti. Quædam fruticoſi generis, vt paliurus, myrtus. Item nux auellana: quinimo melior eſt & copioſior fructu, in plures diſperſa ramos. In quibuſdam omnino nullus, vt in ſuo genere buxo, loto trãſmarinæ. Quædam biſurcæ, atq; etiã in quinas partes diffuſæ. Quædam diuiduæ nec ramoſæ, vt ſambuci. Quædam indiuiduæ ramoſæ, vt piceæ. Quibuſdam ramorum ordo, ſicut piceæ, abieti. Alijs inconditus, vt robori, malo, piro. Et abieti quidem ſubrecta diuiſura, ramiq́; in cælum tendentes, nõ in latera proni. Mirum, cacuminibus eorum deciſis moritur, totis vero detruncatis durat. Et ſi infra quàm rami fuere præcidatur, quod ſupereſt viuit: ſi vero cacumẽ tantũ auferatur, tota moritur. Aliæ ab radice brachiata, ut vlmus. Aliæ ĩ cacumine ramoſa, vt pinus, lotos, ſiue faba Græca: quam Romæ à ſuauitate fructus ſylueſtris quidem, ſed ceraſorum pene natura loton appellãt. Præcipue domibus expetitur ramorum petulantia, breui caudice, latiſſima expatiantium vmbra, & in vicinas domos ſæpe tranſilienſiũ. Nulli opacitas breuior, nec aufert ſolẽ hyeme decidẽtibus folijs. Nulli cortex iucũdior, aut oculos excipiẽs blandius. Nulli rami longiores validioreſq́;, aut plures, vt dixiſſe totidẽ arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Malis proprium genus. Ferarum enim roſtra reddunt, adhærentibus vni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci, qui non germinant: quod natura fit, ſi nõ eualuere: aut pœna, cum deputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura eſt, hæc viti in oculo, harundini in geniculo. Omnium terræ proxima craſſiora. In longitudinem excreſcunt abies, larix, palma, cupreſſus, vlmus, & ſi qua vniſtirpia. Ramoſarum ceraſus etiam in quadraginta cubitorum trabes, æquali per totum duum cubitorũ craſſitudine reperitur.

De ramis, & cortice, & radicibus arborum. CAP. XXXI.

Qvædam ſtatim in ramos ſpargũtur, vt mali. Cortex alijs tenuis, vt lauro, tiliæ. Alijs craſſus, vt robori. Alijs leuis, vt malo, fico. Idẽ ſcaber robori, palmæ. O͞ibus in ſenecta rugoſior. Quibuſdã rũpitur ſpõte, ut viti: quibuſdã etiã cadit, vt malo, vnedoni: carnoſus ſuberi, populo: mẽbranaceus, vt viti, harun-

Digitized by Google

barundini:libris ſimilis,ceraſo : multiplex tunicis,vt vitibus,tiliæ,abieti.Quibuſdã ſimplex,vt fico,barundini.Magna & radicũ differẽtia. Copioſæ,fico,robori,platano:breues & anguſtæ,malo:ſingulares,abieti,larici.Singulis enim innituntur, quãquam minimis in latera diſperſis. Craſſiores lauro & inæquales. Itẽ oleæ,eni & ramoſæ. At robori carnoſæ. Robora ſuas in profundum agunt. Si Virgilio quidem credimus. Eſculus quantum corpore eminet , tantum radice deſcendit.Oleæ,malis,& cupreſſis per ſumma ceſpitum. Alijs recto meatu,vt lauro,oleæ:alijs flexuoſo,vt fico.Minutis hæc capillamẽtis hirſuta, vt abies , multæq; ſylueſtriũ, è quibus mõtani ꝑtenuia fila decerpẽtes,ſpectabiles lagenas,& alia vaſa nectunt.Quidam nõ altius deſcendere radices, q̃ ſolis calor tepefaciat, idq́ue natura loci tenuioris craßioriſue dixere, quod falſum arbitror.Apud autores certe inuenitur abietis plantã,cum transferretur viij.cubitorũ in altitudine,nec totam refoſſam,ſed abruptam. Maxima ſpatio atque plenitudine & cedri eſt. Ab ea platani,roboris,& glandiferarum.Quarundam radix uiuacior ſuperficie, vt lauri. Itaq; cum trunco inaruit reciſa, etiam latius fruticat.Quidam breuitate radicum celerius ſeneſcere arbores putant:quod coarguunt fici, quarum radices longiſſimæ, & ſenectus ocyſſima.Falſum arbitror,& quod aliqui prodidere,radices arborum vetuſtate minui. Viſa etenim eſt annoſa quercus euerſa vi tempeſtatis,& iugerum ſoli amplexa.Proſtratas reſtitui plerunq; , & quadam terræ cicatrice reuiuiſcere,vulgare eſt.Et familiariſſimum hoc platanis,quæ plurimum ventorum concipiunt propter denſitatem ramorum:quibus amputatis, leuatæ onere in ſua ſcrobe reponũtur.Factumq; iam eſt hoc in iuglandibus oleiſq;,ac multis alijs.

De prodigioſis arborib.& quib.modis ſpõte naſcantur, & ꝙ non omnia vbiq; naſcantur, & quæ nõ alibi naſcãtur arbores. CAP. XXXII.

Est in exẽplis,& ſine tẽpeſtate,vllaue cauſa alia q̃ prodigij cecidiſſe multas, ac ſua ſpõte reſurrexiſſe. Factũ hoc populi Ro. Quiritibus oſtentũ Cimbricis bellis Nuceriæ in luco Iunonis, vlmo poſtquàm etiã cacumen amputatũ erat , quoniã in aram ipſam procũbebat,reſtituta ſponte,ita ut protinus floreret. A quo deinde tẽpore maieſtas populi Ro. reſurrexit,quæ ante vaſtata cladibus fuerat. Memoratur hoc idem factũ & in Philippis,ſalice procidua atque detrũcata:& Stagiris in Muſæo populo alba. Omnia fauſti ominis.Sed maxime mirũ, Antandri platanus etiam circumdolatis lateribus reſtibilis ſponte facta, vitæq; reddita longitudine xv.cubitorũ, craſſitudine quatuor vlnarũ. Arbores quas natura debeamus,tribus modis naſcũtur:Spõte,aut ſemine, aut ab radice. Cura numeroſior exiſtit,de qua ſuo dicemus volumine.Nũc enim totus ſermo de natura eſt,multis modis miriſq; memorabili.Nanq; non omnia in omnibus locis naſci docuimus, nec translata viuere. Hocq; alias faſtidio,alias contumacia,ſæpius imbecillitate eorum quæ transferuntur euenit : alias cælo inuidente, alias ſolo repugnãte.Faſtidis balſamũ alibi naſci, Aſſyria malus alibi ferre:necnõ & palma naſci vbiq;, aut nata parere:vel cũ promiſit etiã oſtenditq;,ea educare, quæ tãquã inuita peperit. Nõ hẽt vires frutex cinnami in Syriæ vicina proueniendi. Nõ ferũt amomi nardiq; deliciæ,ne ĩ Arabia quidẽ ex India naue peregrinari.Tẽtauit enim Seleucus rex. Illud maxime mirũ, ipſas arbores plerunq; exorari vt viuãt,atq; trãſmigrent:aliquãdo & à ſolo ĩpetrari,vt alienas alat, aduenaſq; nutriat:cælũ nullo modo flecti. Viuit ĩ Italia piperis arbor:caſiæ uero etiã in ſeptentrionali plaga. Vixit & in Lydia thuris. Sed vnde ſorbentes ſuccum omnem ex iis ſoles,coquenteſq; lacrymam? Illud proxime mirum , mutari naturam in iiſdem locis , atque pro indiuiſo valere.Cedrũ æſtuoſis partibus dederat, at in Lyciis Phrygiiſq; montibus naſcitur. Frigus inimicum lauro fecerat , ſed in Olympo copioſior nulla eſt. Circa Boſphorũ Cimmerium in Pãticapeo vrbe, omni modo laborauit Mithridates rex , & cæteri incolæ,ſacrorum certe cauſa laurũ myrtumq; habere, & non contigit:cum teporis arbores abũdent ibi, punicæ ficiq;,iam mali & piri lauditiſſimæ.Frigidas eodem tractu nõ genuit arbores,pinum,abietem,piceã. Et quid attinet in Pontum abire? Iuxta Romã ipſam caſtaneæ ceraſique ægre proueniunt, perſica in Thuſculano.Necnon nuces Græcæ cum tædio inſeruntur, Tarracina ſyluis ſcatente earum.

De cupreſſo:& quòd ex terra noua aliqua ſæpe naſcantur, quæ in ea ante non fuerunt. CAP. XXXIII.

Cupreſſus aduena, & difficilime naſcentiũ fuit, vt de qua verboſius ſæpiusque q̃ de omnibus alijs prodiderit Cato. Natu moroſa , fructu ſuperuacua,baccis torua,folio amara,odore violẽta. ac ne vmbra quidem gratioſa,materie rara , vt pene fruticoſi generis,Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita. Fœmina ſterilis diu. Metæ demum aſpectu nõ repudiata,diſtinguẽdis tantum pinorũ ordinibus.Nũc vero tonſilis facta ĩ denſitate parietũ, coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahitur etiã in picturas ope hiſtoriali:venatus claſſeſue.& imagines rerũ tenui folio,breuiq; & virẽte ſuꝑueſtiẽs. Duo genera earũ:Meta in faſtigiũ conuoluta, quæ et fœmina appellatur. Mas ſpargit extra ſe ramos,deputaturq;, & accipit vitem. Vtraq; autẽ immittitur in perticas aſſereſue amputatione ramorum,qui xiij anno denarijs ſingulis veneunt. Quæſtuoſiſſima in ſatus ratione ſylua , vulgoq; dotem filiarum antiqui plantaria appellabant. Huic patria inſula Creta,quanquam Cato Tarentinam eam appellat,credo ꝙ primum eo venerit. Et in Aenaria ſucciſa regerminat . Sed in Creta quocunque loco terram mouerit quiſpiam , niſi ſeratur alia,hæc gignitur, protinusq́ue emicat. Illa vero etiam non appellato ſolo ac ſponte,maximeq; in Idæis montibus

montibus,& quos albos vocant,ſummiſq; iugis, vnde niues nunquam abſunt, plurima: quod miremur, alibi non niſi in tepore proueniens, & nutricē magnopere faſtidiēs. Nec terræ tantum natura circa has refert, aut perpetua cæli, verū & quædam temporaria vis. Imbres aliquæ plerunque ſemina afferunt, & certo fluunt genere, aliquādo etiam incognito: quod accidit Cyrenaicæ regioni, cum primum ibi laſerpitium natum eſt, vt in herbarum natura dicemus. Nata eſt & ſylua vrbi ei proxima, imbre piceo craſſoq;, circiter vrbis Romæ annum cccccxxx.

De edera. CAP. XXXIIII.

EDera iā dicitur ī Aſia naſci. Negauerat Theophraſtus: nec in India, niſi in mōte Mero. Quin & Harpalū omni modo laboraſſe vt ſereret eā in Medis, fruſtra: Alexandrū vero ob raritatē ita coronato exercitu, victorem ex India reduſſe, exemplo Liberi patris: cuius dei & nūc adornat Thyrſos, galeaſq; etiā & ſcuta, in Thraciæ populis in ſolennibus ſacris. Inimica arbori ſatiſq; omnibus, ſepulchraq; ac muros rumpens: ſerpentiū frigori gratiſſima, ut mirū ſit vllum honorem habitum ei. Duo genera eius prima vt reliquarum, mas & fæmina. Maior traditur mas corpore, & folio duriore ac pinguiore, & flore ad purpuram accedente. Vtriuſq; autē flos ſimilis eſt roſæ ſyluestri, niſi ꝙ caret odore. Species horum generum tres: Eſt enim candida, & nigra edera, tertiaque quæ vocatur helix. Etiamnū hæ ſpecies diuiduntur in alias, quoniā eſt alia fructu tantū candida, alia & folio: fructumq; candidū ferentiū alijs denſus acinus, et grandior, racemis in orbem circumactis, qui vocātur corymbi. Itē ſelenitiū, cuius eſt minor acinus, ſparſior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & ſemen nigrū, alij crocatū: cuius coronis poetæ vtūtur, folijs minus nigris, quā quidā Dionyſiā, alij Bacchicā vocant, maximis inter nigras corymbis. Quidā apud Græcos etiamnū duo genera huius faciunt, à colore acinorū, erythranū & chryſocarpū. Plurimas autē habet differētias helix, quoniā folio maxime diſtat. Parua sūt & anguloſa cōcinnioraq;, cū reliquorū generū ſimplicia ſint. Diſtat & lōgitudine internodiorū, præcipue tamē ſterilitate, quoniā fructū non gignit. Quidā hoc ætatis eſſe, non generis exiſtimāt: primoq; helicē eſſe, fieri ederam vetuſtate. Horū error manifeſtus intelligitur, quoniam helicis plura genera reperiūtur, ſed tria maxime inſignia. Herbacea ac virens quæ plurima ē, altera cādido folio, tertia verſicolor, quæ Thracia vocatur. Etiamnū herbaceæ tenuiora folia, ī ordinem digeſta, denſioraq;. In alio genere diuerſa omnia. Et ī verſicolori alia tenuioribus folijs, ac ſimiliter ordinatis denſioribuſq;. In altera neglecta omnia hæc. Maiora quoque ac minora ſunt folia, macularumque habitu diſtant. Et in candidis alia ſunt candidiora. Adoleſcit in longitudinem maxime herbacea. Arbores autem necat candida, omnemq; ſuccum auferendo tanta craßitudine augetur, vt ipſa arbor fiat. Signa eius, folia maxima atq; latiſſima, mā̄mas erigentis, quæ ſunt cæteris īflexa: racemi ſtātes, ac ſubrecti. Et quanquam omnium ederarū generi radicoſa brachia, huic tamen maxime ramoſa ac robuſta. Ab ea nigra. Sed propriū albæ, quod inter media folia emittit brachia vtrinq; ſemper amplectens: hoc & in muris, quamuis ambire non poßit. Itaq; etiam pluribus locis interciſa, viuit tamen duratq;, & totidem initia radicum habet, quot brachia, quibus incolumis & ſolida arbores ſugit ac ſtrangulat. Eſt & in fructu differentia albæ nigræq; ederæ: quoniā alijs tanta amaritudo acini, vt aues non attingant. Eſt & rigens edera, quæ ſine adminiculo ſtat, ſola omnium generum ob id vocata ciſſos. E diuerſo nunquam niſi humi repens chamæciſſos.

De edera, quæ vocatur ſmillax. CAP. XXXV.

SImilis eſt ederæ, è Cilicia quidem primum profecta, ſed in Græcia frequētior, quam vocant ſmilacem, denſis geniculata caulibus, ſpinoſis fruticoſa ramis, folio ederaceo paruo, non anguloſo, à pediculo emittēte pampinos, flore candido, olente lilium. Fert racemos labruſcæ modo non ederæ, colore rubro, complexa acinis maioribus nucleos ternos, minoribus ſingulos, nigros duroſq;: infauſta omnibus ſacris & coronis, quoniam ſit lugubris, virgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci, mutata in hūc fruticem. Id vulgus ignorās, plerunq; feſta ſua polluit, ederam exiſtimādo: ſicut in poetis, aut Libero patre, aut Sileno, quis omnino neſcit quibus coronentur? E ſmilace fiunt codicilli. Propriūq; materiæ eſt, ut admota auribus leuē ſonū reddat. Ederæ mira proditur natura ad experiēda vina. Si vas fiat ex ligno eius, vina transfluere, ac remanere aquam, ſi qua fuerit mixta.

De aquaticis calamis, & fruticib. CAP. XXXVI.

INter ea quæ frigidis gaudent, & aquaticos frutices dixiſſe conueniat. Principatum in his tenebūt harundines, belli paciſq; experimentis neceſſariæ, atque etiam in delicijs gratæ. Tegulo earum domus ſuas ſeptentrionales populi operiunt, durantque æuis tecta alta. In reliquo vero orbe, & cameras leuißime ſuſpendunt. Chartiſq; ſeruiunt calami, Aegyptij maxime cognatione quadam papyri. Probatiores tamē Gnidij, & qui in Aſia circa Anaiticū lacum naſcuntur. Noſtratibus fungoſior ſubeſt natura, cartilagine bibula, quæ cauo corpore intus ſuperne tenui inareſcit ligno: fißilis, præacuta ſemp acie, geniculata. Cætero gracilitas nodis diſtincta, leui faſtigio tenuatur in cacumina, craßiore panniculæ coma, neque hæc ſuperuacua. Aut enim pro pluma ſtrata cauponarū replet: aut vbi limoſiore callo indurnit, ſicut ī Belgis, cōtuſa et interiecta nauiū cōmiſſuris ferruminat textus glutino tenacior, rimiſque explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortem accelerant pinna addita calamis. Fitque & ex ipſo telum aliud fracto in vulneribus. His armis ſolem ipſum obumbrant

Digitized by Google

brant. Propter hoc maxime ſerenos dies optant: odere ventos & imbres, qui inter illos pacem eſſe cogũt. Ac ſi quis Aethiopas, Aegyptũ, Arabas, Indos, Scythas, Bactros, Sarmatarũ tot gentes, & orientis, omniaque Parthorum regna diligẽtius computet, æqua ferme pars hominum in toto mũdo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic vſus ĩ Creta bellatores ſuos præcipitauit. Sed in hoc quoque, vt cæteris in rebus, vicit Italia: quãdo nullus ſagittis aptior calamus, quàm in Rheno Bononienſi amne, cui plurima ineſt medulla, pondusq; volucre, cõtra flatus quoq; peruicax libra. Quippe non eadẽ gratia Belgicis. Hæc & Creticis cõmendatioribus, quanquã præferãtur Indi, quorũ alia quibuſdã videtur natura, quando & haſtarũ vicem præbent additis cuſpidibus. Harũdini quidem Indicæ arborea amplitudo, quales vulgo in tẽplis videmus. Differre mares ac fœminas in his quoq; Indi tradũt. Spiſſius mari corpus, fœminæ capacius. Nauigiorum etiã vicem præſtant (ſi credimus) ſingula internodia. Circa Aceſinem amnem maxime naſcuntur. Harundo omnis ex vna ſtirpe numeroſa. Atq; etiam reciſa fœcundius reſurgit. Radix natura viuax, geniculata & ipſa. Folia Indicis tantum breuia. Omnibus vero à nodo orſa cõplexu tenues ꝑ ambitũ inducũt tunicas: atq; à medio internodio, cum plurimum deſinunt veſtire, procumbuntq;. Latera harũdini calamoq; in rotunditatẽ bina, ſuper nodos alterno ſemper inguine, vt alterum ad dextra fiat, alterũ ſuperiore geniculo ad læua per vices. Inde exeũt aliquãdo rami, qui ſunt calami tenues. Plura autem genera. Alia ſpiſſior denſiorq; geniculis, breuibus internodijs. Alia rarior maioribus, tenuior & ipſa. Calamus vero alius totus cõcauus, quem ſyringiam vocant, vtiliſſimus fiſtulis, quoniam nihil eſt ei cartilaginis atq; carnis. Orchomenius eſt cõtinuo foramine peruius, quem auleticon vocant. Hic tibijs vtilior, fiſtulis ille. Eſt alius craſſiore ligno, & tenui foramine. Hunc totũ fungoſa replet medulla. Alius breuior, alius procerior, exilior, craſſiorq;. Fruticoſiſſimus qui vocatur donax, non niſi in aquaticis natus: quoniã & hæc differẽtia eſt, multum prælata harundine quæ in ſiccis proueniat. Suũ genus ſagittario calamo, vt diximus, ſed Cretico longiſſimis ĩternodijs, obſequẽtiq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faciũt & folia, nõ multitudine, verũ robore & colore. Valida Laconicis, & ab vna parte denſiora: quales in totum circa ſtagna gigni putant, diſſimiles amnicis, longisq; veſtiri tunicis, ſpatioſius à nodo ſcãdente cõplexu. Eſt & obliqua harundo nõ in excelſitatẽ naſcẽs, ſed iuxta terrã fruticis modo ſe ſpargẽs, ſuauiſſima in teneritate animalibus. Vocatur à quibuſdam elegia. Eſt & in Italia naſcens adarcha nomine, paluſtris, et cortice, tãtũ ſub ipſa coma, vtiliſſima dentibus: quoniã vis eadẽ eſt quæ ſinapi. De Orchomenij lacus arundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characiã vocabãt craſſiorẽ firmiorẽq;, plotiam vero ſubtiliorem, hanc in inſulis fluitantibus natam, illam in ripis expatiantis lacus. Tertia harundo ẽ tibialis calami, quẽ auleticon dicebãt. Nono hic anno naſcebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis ſpatio ſeruabat, prodigioſus ſi quãdo amplitudinẽ biennio extendiſſet: quod notatum apud Cheroniam infauſto Athenienſium prælio, & apud Lebadiam ſæpe notatur influente Cephiſo. Cum igitur anno permanſerit inundatio, proficiunt in aucupatoriã quoq; amplitudinẽ: vocabantur zeugitæ. Contra bombyciæ maturius reciproco, graciles, fœminarũ latiore folio atq; candidiore, modica lanugine, aut omnino nulla, ſpadonum nomine inſignibus. Hinc erant armamenta ad incluſos cantus, non ſilendo & reliquo curæ miraculo, vt venia ſit argento iam potius cani. Cædi ſolebant tempeſtiue vſq; ad Antigenem tibicinem, cum adhuc ſimplici muſica vterẽtur, ſub Arcturo: ſic præparatæ aliquot poſt annos vtiles eſſe incipiebãt. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione, & canere tibiæ ipſæ docendæ, cõprimentibus ſe ligulis, quod erat illis theatrorum moribus vtilius. Poſtquam varietas acceſſit, & cantus quoq; luxuria, cædi ante ſolſtitia cœptæ, & fieri vtiles in trimatu, apertioribus earum ligulis ad flectendos ſonos: quæ inde ſunt & hodie. Sed tum ex ſua quanq; tantum harundine congruere perſuaſum erat: & eam quæ radicem anteceſſerat, læuæ tibiæ conuenire: quæ cacumen, dextræ: immenſum, quantum prælatis quas ipſe Cephiſus abluiſſet. Nunc ſacrificæ Tuſcorum è buxo, ludicræ vero loto, oſſibusque aſininis & argento fiunt. Aucupatoria harundo à Panhormo laudatiſſima, piſcatoria Abaritana ex Africa. Harundinis Italiæ vſus ad vineas maxime Cato ſeri eam iubet in humidis agris, bipalio ſubacto prius ſolo, oculis diſpoſitis interuallo ternorum pedum. Simul & corrudam, vnde aſparagi fiãt, concordare enim amicitiam.

De ſalice, genera eius octo, & quæ præter ſalicẽ ſint vtilia ligaturis, & de rubis. CAP. XXXVII.

Salicẽ vero circa, qua nulla aquaticarũ vtilior, licet populi vitibus placeãt, & cecuba educẽt, licet alni ſepibus muniãt, cõtraq; erũpentium amniũ impetus, riparũ muro in tutela ruris excubent in aqua ſatæ, cæſæq; denſius innumero hærede proſint. Salicis ſtatim plura genera. Nanq; & in proceritatẽ magnã emittunt iugis vinearũ perticas, pariũtq; balt heo corticis vincula: & aliæ virgas ſequacis ad vincturas lẽticiæ. Aliæ ꝑtenues viminibus texẽdis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbibus, ac plurimæ agricolarũ ſupellectili: cãdidiores ablato cortice, leuiq; tractatu, vilioribus vaſis q̃ vt è corio fiãt, atq; etiã ſupinarũ in delicias cathedrarũ aptiſſimæ. Cædua ſalici fertilitas, dẽſiorq; tonſura ex breui pugno verius q̃ ramo, nõ vt remur in nouiſſimis curãda arbore. Nullius quippe tutior eſt reditus minoriſue impẽdij, aut tempeſtatum ſecurior. Tertium locum ei in æſtimatione ruris Cato attribuit, prioremq; quàm oliuetis, quamq; frumẽto, aut pratis: nec quia deſint

alia

alia uincula. Siquidem & geniſtæ, & populi, et ulmi, & ſanguinei frutices, & betulæ, & harundo fiſſa, & harundinum folia, vt in Liguria, & uitis ipſa, reciſiſq; aculeis rubi alligant, et intorta corylus. Mirũq; contuſo ligno alicui maiores ad uincula eſſe uires. Salici tamen præcipua dos. Finditur Græca rubens, candidiorq; amerina, ſed paulo fragilior, ideoq; ſolido ligat nexu. In Aſia tria genera obſeruant. Nigrã, utiliorem uiminibus: candidam, agricolarum uſibus: tertiam, quæ breuiſſima eſt, helicen uocant. Apud nos quoq; multi totidẽ generibus nomina imponunt, Vimineam uocant, eandem purpuream. Alteram nitelinã à colore, quæ ſit tenuior. Tertiam Gallicam, quæ tenuiſſima. Nec in fruticum, nec in ueprium caulium ue, neq; in herbarum, aut alio ullo q̃ ſuo genere numerentur iure ſcirpi fragiles paluſtresq; ad tegulum tegetesq;: è quibus detracto cortice, candelæ luminibus & funeribus ſeruiũt. Firmior quibuſdam in locis earum rigor. Nãq; ijs uelificant non in Pado tantum nautici, uerum et in mari piſcator Africus, præpoſtero more uela intra malos ſuſpendens. Et mapalia ſua Mauri tegunt, proximeque æſtimanti hoc uideantur eſſe, quo inferiore Nili parte papyri ſunt uſu. Sed fruticoſi generis ſunt inter aquaticas et rubi, atq; ſambuci fungoſi generis, aliter tamen q̃ ferulæ. Quippe plus ligni ac ſucci utiq; ſambuco. Ex qua magis canoram buccinã tubãq; credit paſtor ibi cæſa, ubi gallorũ cantũ frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt, & alio genere ſimilitudinem roſæ, qui uocatur cynosbatos. Tertium genus Idæum uocant Græci à loco. Tenuius eſt q̃ cætera, minoribusq; ſpinis, & minus aduncis. Flos eius contra lippitudines illinitur ex melle, et igni ſacro. Contra ſtomachi quoq; uitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habẽt nigros atque paruos, humoris lenti, inficiendo maxime capillo, qui & ipſi aqua decocti manduntur.

De ſuccis arborum, & natura materiarum, & de cædendis arboribus. CAP. XXXVIII.

HVmor et cortici arborum eſt, qui ſanguis earũ intelligi debet, non idem oĩbus. Ficis lacteus huic ad caſeos figurandos coaguli uis. Ceraſis gummoſus, ulmis ſaliuoſus, lentus ac pinguis malis, uitibus ac piris aquoſus. Viuaciora quibus lẽtior. Atq; in totum corpore arborum, ut reliquorũ animalium, cutis, ſanguis, caro, nerui, uenæ, oſſa, medullæ. Pro cute cortex. Mirum, hic in moro medicis ſuccũ quærentibus, fere hora diei ſecunda, lapide incuſſus manat, altius fractus ſiccus uidetur. Proximi pleriſque adipes. Ii uocantur à colore alburnum: mollis ac peſſima pars ligni, etiam in robore facile putreſcens, teredini obnoxia: quare ſemper amputabitur. Subeſt huic caro, cui oſſa: id eſt materiæ optimũ. Alternant fructus quibus ſiccius lignum, ut olea, magis q̃ quibus carnoſum, ut ceraſus. Nec oĩbus adipes carnesue largæ, ſicuti nec aĩalium acerrimis. Neutrum habent buxus, cornus, olea: nec medullam, minimumq; etiam ſanguinis: ſicut oſſa non habent ſorba, carnem ſambuci, & plurimam ambæ medullam: nec harundines maiore ex parte. In quarundam arborum carnibus pulpæ ue neq; ſunt. Diſcrimen earum facile. Venæ latiores candidioresq; pulpæ fiſſilibus inſunt. Ideo fit, ut aure ad caput trabis quamlibet prælõgæ admota, ictus ab altero capite uel graphij ſẽtiatur, penetrãte rectis meatibus ſono. Vnde deprahẽditur an torta ſit materies, nodisq; conciſa. Quibuſdam ſunt tubera, ſicut ſunt in carne glandia. In ijs nec uena, nec pulpa, quodam callo carnis in ſe cõuoluto. Hoc pretioſiſſimum in cedro & acere. Cætera menſarum genera fiſſis arboribus circinãtur in pulpam, alioqui fragilis eſſet uena in orbem arboris cæſa. Fagis pectines tranſuerſi in pulpa. Apud antiquos inde & uaſis honos. Marcus Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe, præter guttũ faginũ quo ſacrificaret. Lignum in longitudinem fluctuatur, ut quæ pars fuit ab radice, ualidius ſidit. Quibuſdam pulpa ſine uenis, mero ſtamine & tenui conſtat. Hæc maxime fiſſilia. Alia frãgi celeriora q̃ findi, quibus pulpa non eſt, ut oleæ, uites. At è contrario, totũ è carne corpus fico. Tota oſſea eſt ilex, cornus, robur, cytiſus, morus, ebenus, lotos, & quæ ſine medulla eſſe diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus, in uenabulis nitet inciſuris nodata propter decorem. Cedrus & larix & iuniperus rubent.

De larice, & abiete, & ſapino, & cęteris huiuſmodi arboribus cædendis. CAP. XXXIX.

LArix fœminam habet, quam Græci uocãt ægida, mellei coloris. Inuentum eſt pictorum tabellis immortale, nulliſq; fiſſile rimis hoc lignum. Proximum medullæ eſt. In abiete leuſon Græci uocauere. Cedrus quoq; duriſſima, quæ medullæ proxima, ut in corpore oſſa, deraſo modo limo. Et ſambuci interiora mire firma tradũtur. Nãq; qui uenabula ex ea faciunt, præferunt oĩbus. Conſtat enim ex cute & oſſibus. Cædi tempeſtiuũ quæ decorticentur, ut teretes, ad tẽpla cæteraq; uſus rotundi, cum germinant, alias cortice inextricabili, et carie ſubnaſcẽte ei, materiaq; nigreſcente. Tigna & quibus aufert ſecuris corticẽ, à bruma ad fauonium: aut ſi præuenire cogamur, arcturi occaſu, & ante eum fidiculæ. Nouiſſima ratione ſolſtitio. Dies ſiderum horum reddẽtur ſuo loco. Vulgo ſatis putant obſeruare, ne quæ dedolandæ arbores ſternãtur ante editos ſuos fructus. Robur uere cæſum, teredinem ſentit, bruma autem, neq; uiatur, neq; pandatur, alias obnoxium etiã ut torqueat ſeſe findatq;, quod in ſubere tempeſtiue quoque cæſo euenit. Infinitum refert lunaris ratio: nec niſi à uiceſima in triceſimam cædi uolunt. Inter omnes uero conuenit, utiliſſime in coitu eius ſterni, quem diem alij interlunium, alij ſilentis lunæ appellant. Sic certe Tib. Cæſar, cõcremato ponte naumachiario, larices ad reſtituendũ cædi ex Rhetia præfiniuit. Quidam dicunt, ut in coitu et ſub terra ſit luna, quod fieri non poteſt niſi noctu. At ſi competant coitus in nouiſſimum diem brumæ,

illa æterna ſit materies, proxime cum ſupradictis ſideribus. Quidam & canis ortum addunt, & ſic cæſas materies in forum Auguſtum. Nec nouellæ autem ad materiem, nec ueteres utiliſſimæ. Circuncіſas quoque ad medullam, alij non inutiliter relinquunt, ut omnis humor ſtantibus defluat. Mirum, apud antiquos primo bello Punico claſſem Duellij imperatoris ab arbore exciſa lx. die nauigaſſe. Contra uero Hieronem regem ccxx. naues effectas diebus xlv. tradit L. Piſo. Secũdo quoq; Punico bello, Scipionis claſſis xl. die à ſecuri nauigauit. Tãtum tempeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hominum ſummus in omni uſu, de materijs hæc adijcit, Prælum è ſapino atra potiſſimum facito. Vlmeam, pineam, nuceam, hanc atque aliam materiam omnem cum effodies, luna decreſcente eximito poſt meridiem, ſine uento auſtro. Tũc erit tempeſtiua, cum ſemen ſuum maturum erit. Caueto, ne per rorem trahas, aut doles. Idemq́; mox, Niſi intermeſtri luna atque dimidiata, ne tangas materiem. Tunc ne effodias, aut præcidas abs terra. Diebus quatuor proximis quibus luna plena fuerit, optime eximitur. Oĩno caueto nigram materiam doles, neue cædas, neue tãgas, niſi ſiccam, neue gelidam, neue rorulentam. Tiberius idem & in capillo tondendo ſeruauit interlunia. M. Varro aduerſus defluuia præcepit obſeruandum id à pleniluniis. Larici & magis abieti ſuccіſis, humor diu defluit. Hæ oĩum arborum altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauium malis antenniſq́; propter leuitatem præfertur abies. Communia his pinoq́;, ut quadripartitos uenarum curſus bifidoſque habeant, uel omnino ſimplices. Ad fabrorum inteſtina opera medulla ſectilis. Optima quadripartitis materies, & mollior q̃ cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis eſt: hæc qua diximus ratione fluuiata decorticatur, atque ita ſapinus uocatur: ſuperior pars nodoſa duriorq́;, fuſterna. Et ĩ ipſis aũt arboribus robuſtiores aquilonia partes. Et in totum deteriores ex humidis opaciſq́;: ſpiſſiores ex apricis & diuturnæ. Ideo Romæ infernas abies ſupernati præfertur. Eſt per gentium quoq; regiones in iis differẽtia. Alpibus Apẽninoq́; laudatiſſimæ: in Gallia Iura ac monte Vogeſo: in Corſica, Bithynia, Ponto, Macedonia. Deteriores Aeneatica & Arcadica. Peſſima Parnaſia, & Euboica, quoniam *ramoſæ ibi & contortæ, putreſcenteſq́; facile. At cedrus in Creta, Africa, Syria laudatiſſima. Cedri oleo peruncta materies, nec tineam, nec cariem ſentit. Iunipero eadẽ uirtus quæ cedro. Vaſta hæc in Hiſpania, maximeq́; bacca eius. Medulla eius ubicunq; ſolidior etiam q̃ cedrus. Publicum omnium uitium uocãt ſpiras, ubi conuoluere ſe uena atq; nodi. Inueniuntur in quibuſdam, ſicut in marmore, centra: id eſt, duritia clauo ſimilis, inimica ferris. Et quędã forte accidũt, lapide cõprehenſo aut recepto in corpus, aut alterius arboris ramo. Megaris diu ſtetit oleaſter ĩ foro, cui uiri fortes affixerãt arma, q̃ cortice ambiente ætas longa occultauerat. Fuitq́; arbor illa fatalis excidio urbis, p̃monita oraculo, cũ arbor arma peperiſſet: quod ſucciſa accidit, ocreis galeiſq́; intus repertis. Ferunt lapides ita inuentos, ad cõtinẽdos partus eẽ remedio.

*nodoſæ

De materijs, de magnitudine arborum, & quæ cariem & ruinam non ſentiunt, & de perpetuitate materiarum. CAP. XL.

AMpliſſima arborũ ad hoc æui exiſtimatur Romæ uiſa, quam propter miraculum Tiberius Cæſar in eodem ponte naumachiario expoſuerat aduectam cum reliqua materie: durauitq́; ad Neronis principis amphitheatrũ. Fuit aũt trabs è larice longa pedes cxx. bipedali craſſitudine æqualis. Quo intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo faſtigiũ ad cacumen æſtimantibus. Fuit memoria noſtra & in porticibus ſeptorũ à M. Agrippa relicta, æque miraculi cauſa, q̃ diribitorio ſuperfuerat uiginti pedibus breuior, ſeſquipedali craſſitudine. Abies admiratiõis p̃cipuæ uiſa eſt in naui, q̃ ex Aegypto Caij principis iuſſu, obeliſcũ in Vaticano circo ſtatutum, quatuorq́; truncos lapidis eiuſdem ad ſuſtinẽdum eum adduxit: qua naue nil admirabilius uiſum in mari certum eſt. cxx. M. modium lentis pro ſaburra ei fuere. Lõgitudo ſpatium obtinuit magna ex parte Oſtienſis portus latere læuo. Ibi namq; demerſa eſt à Claudio principe, cum tribus molibus, turrium altitudine in ea exædificatis obiter Puteolano puluere aduectiſq́;. Arboris eius craſſitudo quatuor hominum ulnas cõplectentiũ implebat. Vulgoq́; auditur octoginta nummorum & pluris malos uenundari ad eos uſus: rates uero connecti quadraginta ſeſtertijs pleraſque. At in Aegypto ac Syria reges inopia abietis cedro ad claſſes ferũtur uſi. Maxima eſt ĩ Cypro traditur ad undecіremẽ Demetrij ſucciſa centumtriginta pedum, craſſitudinis uero ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis nauigant, quarũ quædam et triginta homines ferunt. Spiſſiſſima ex omni materie, ideo & grauiſſima, indicatur ebenus, & buxus, graciles natura: neutra ĩ aquis fluitat, nec ſuber, ſi dematur cortex, nec larix. Ex reliquis ſicciſſima lotos, quæ Romæ ita appellatur. Deĩde robur exalburnatũ: et huic nigricãs color, magiſq́; etiã cytiſo, quæ proxime accedere ebenum uidetur. Quanq̃ non deſint, qui Syriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Thericles nomine, calices ex terebintho ſolitus facere torno, per quem probatur materies. Oĩum hæc ſola ungi uult, meliorq́; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac piro ſylueſtri tinctis, atq; in medicamine decoctis. Omnibus quæ diximus ſpiſſa firmitas. Ab his proxima eſt cornus: quanquam non poteſt uideri materies propter exilitatem, ſed lignum non alio pene q̃ ad radios rotarum utile: aut ſi quid cuneandum ſit in ligno, clauiſque figendum ceu ferreis. Ilex item & oleaſter, & olea atq; caſtanea, carpinus, populus. Hæc & criſpa aceris modo, ſi ulla materies idonea eſſet ramis ſæpe deputatis: caſtratio

illa

Digitized by Google

illa eſt,adimitq́; uires. De cætero pleriſq; eorum, ſed utiq; robori tanta duritia eſt,ut terebrari niſi madefactum non queat, & ne ſic quidem adactus auelli clauus. E diuerſo clauum non tenet cedrus. Molliſſima tilia,eadem uidetur & calidiſſima: argumentum afferunt, quòd citiſſime aſcias retundat. Calidæ & morus, laurus, edera, & omnes è quibus igniaria fiunt. Exploratorum hoc uſus in caſtris, paſtorumq́; reperit,quoniam ad excutiendum ignem non ſemper lapidis occaſio eſt. Teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu,excipiente materia aridi fomitis,fungi,uel foliorum facilime conceptum. Sed nihil edera præſtantius,quæ teratur lauro,lauruḿq; terat. Probatur & uitis ſylueſtris,alia q̄ labruſca, & ipſa ederæ modo arborem ſcandens. Frigidiſſima quæcunque aquatica. lentiſſima autem, & ideo ſcutis faciendis aptiſſima,quorum plaga contrahit ſe protinus, clauditq́; ſuum uulnus, & ob id contumacius tranſmittit ferrum: in quo ſunt genere fici,ſalix,tilia,betulla,ſambucus,populus utraq;. Leuiſſima ex his,ficus et ſalix, ideoq́ue utiliſſimæ. Omnes autẽ etiam ad ciſtas,quæq; flexili crate conſtant. Habent & candorem rigoremq́;, & in ſculpturis facilitatem. Eſt lentitia platano,ſed madida ſicut alno. Siccior eadem ulmo, fraxino,moro,ceraſo,ſed ponderoſior. Rigorem fortiſſime ſeruat ulmus, ob id cardinibus aſſamentiſq́; portarum utiliſſima,quoniam minime torquetur: permutanda tantum ſic, ut cacumen ab inferiore ſit cardine,radix ſuperior. *Palmæ eſt mollis,et ſuberis: ſpiſſa & malus,piruſq́;, necnon acer: ſed fragiles, & quæcunq; criſpa. In omnibus ſylueſtria & maſcula differentias cuiuſq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus,niſi quo in genere mares ferunt, ſicut cupreſſus,& cornus. Cariem uetuſtatemq́; non ſentiunt cupreſſus,cedrus,ebenus,lotos,buxum,taxus,iuniperus,oleaſter,& olea. Et ex reliquis tardiſſime larix, robur,ſuber,caſtanea, iuglans. Rimam fiſſuramq́ue non capit ſponte cedrus, cupreſſus,olea. Buxum maxime æternam putant, ebenum & cupreſſum, cedrumq́ue, claro de omnibus materijs iudicio in templo Epheſiæ Dianæ, utpote cum tota Aſia extruente quadringentis annis peractum ſit. Conuenit tectum eius eẽ è cedrinis trabibus. De ipſo ſimulacro deæ ambigitur. Cæteri ex ebeno eſſe tradunt: Mutianus ter conſul,ex his qui proxime uiſo eo ſcripſere,uitigineũ, & nunquam mutatum,ſepties reſtituto templo. Hãc materiam elegiſſe eandem, Canetiam nomen artificis nuncupans: quod equidem miror, cum antiquiorem Minerua quoque non modo Libero patre uetuſtatem ei tribuat. Adijcit multis foraminibus nardo rigari, ut medicatus humor alat, teneatq́ue iuncturas, quas & ipſas eſſe modico admodum miror. Valuas eſſe è cupreſſo, & iam quadringentis prope annis durare materiam omnẽ nouæ ſimilem. Id quoq; notandum, ualuas in glutinis compage quadriennio fuiſſe. Cupreſſus in eas electa,quoniam præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nonne ſimulacrum Veiouis in arce è cupreſſo durat, à cõdita urbe quingenteſimo quinquageſimoprimo anno dicatũ? Memorabile & Vticæ templum Apollinis, ubi Numidicarũ cedrorũ trabes durãt,ita ut poſitæ fuere prima urbis eius origine,annis mille centũoctogintaocto. Et in Hiſpania Sagunti aiunt templum Dianæ à Zacyntho aduectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ,ut autor eſt Bochus, infraq́; oppidum ipſum id haberi. Cui pepercit religione inductus Annibal,iuniperi trabibus etiam nunc durantibus. Super omnia memoratur ædes in Aulide eiuſdẽ deæ, ſeculis aliquot ante Troianum bellum exædificata: quónam genere materiæ ſciẽtia obliterata. In plenum dici poteſt,utiq; quæ odore præcellant, ea æternitate præſtare. A prædictis morus proxime laudatur,quæ uetuſtate etiam nigreſcit. Et quædam tamen in alijs diuturniora ſunt uſibus quàm alia. Vlmus in perflatu firma, robur defoſſum. Et in aquis quercus obruta. Eadẽ ſupra terrã rimoſa facit opera torquendo ſeſe. Larix in humore præcipua,et alnus nigra. Robur marina aqua corrumpitur. Non improbatur & fagus in aqua & iuglans, hæ quidem in his quæ defodiũtur,uel principales: Item iuniperus: eadem et ſubdialibus aptiſſima. Fagus & cerrus celeriter marceſcunt. Eſculus quoq; humoris impatiens. contra adacta in terram in paluſtribus alnus æterna, oneriſq́ue quantilibet patiens. Ceraſus firma. Vlmus & fraxinus lentæ,ſed facile pandantur, flexiles tamen, ſtanteſq́; à circũciſura ſiccatæ fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradunt: omniaq́; præterquàm oleaſtrum & oleam. Quædam enim in mari,quædam in terra uitijs opportuniora.

*Palma eſt mollis,& ſuberis materies ſpiſſa, & mal.

De teredinibus. CAP. XLI.

IN feſtãtium quatuor genera. Teredines capite ad portionem grauiſſimo,rodunt dentibus. Hæ tantũ in mari ſentiuntur,nec aliam putant teredinẽ proprie dici. Terreſtres tineas uocãt: culicibus uero ſimiles,thripas: quartum eſt et è uermiculorũ genere,quorum quidẽ alij putreſcẽte ſucco,ipſa materie: alij pariũtur,ſicut in arboribus,ex eo qui ceraſtes uocatur. Cum tãtum eroſerit,ut circumagat ſe, generat aliũ. Hæc naſci prohibet in alijs amaritudo,ut cupreſſo: alijs duritia,ut buxo. Tradunt & abietẽ circa germinationes decorticatam qua diximus luna, aquis non corrumpi. Alexandri Magni comites prodiderunt,in Tylo rubri maris inſula arbores eſſe,ex quibus naues fierent,quas cc. annis durantes inuentas: & ſi mergerentur,incorruptas In eadem eſſe fruticẽ baculis tantum idoneæ craſſitudinis,uarium tigriũ maculis, ponderoſum: et cũ in ſpiſſiora decidit,uitri modo fragilẽ.

De materiis architecti,& *quæ materies ad quid utilis, & quæ firmior materia in tectum. CAP. XLII.

APud nos materiæ findũtur aliqua ſpõte: ob id architecti eas fimo illitas ſiccari iubẽt, ut af-

flatus non noceant. Pondus ſuſtinere ualidæ abies, larix, etiam in tranſuerſum poſitæ. Robur, olea incuruantur ceduntq; ponderi. Illæ renituntur, nec temere rumpuntur: priusq; carie q̃ uiribus deficiunt. Et palma arbor inualida, in diuerſum enim curuatur. At populus contra omnia inferiora pandatur, palma è contrario fornicatur. Pinus & cupreſſus aduerſus cariẽ tineasq; firmiſſimæ. Facile pandatur iuglans. Fiũt enim & ex ea trabes, frangiq; ſe prænunciat ſtrepitu: quod in Antandro accidit, cum è balneis territi ſono profugerunt. Pinus, piceæ, alni, ad aquarum ductus in tubos cauantur. Obruta terra, plurimis durant annis. Eadem ſi non integantur, cito ſeneſcunt: mirum in modum fortiores, ſi humor extra quoq; ſuperſit. Firmiſſima ad tectum abies. Eadem ualuarũ repagulis, & ad quecunq; libeat inteſtina opera aptiſſima, ſiue Græco, ſiue Cãpano, ſiue Siculo fabricæ artis genere ſpectabilis, ramentorum crinibus pampinato ſemper orbe ſe uoluens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & curribus, maxime ſociabilis glutino in tantũ, ut findatur ante, qua ſolida eſt.

De glutinanda materia, & lignis ſectilibus. CAP. XLIII.

MAgna autem & glutini ratio, propter ea q̃ ſectilibus laminis, ac in alio genere operiuntur. Stamineã in hoc uſu probant uenã, et uocant ſertilẽ, argumẽto ſimilitudinis, quoniã lacryma ſe criſpa. In omni genere & glutinũ abdicant quædã. & inter ſe & cum alus inſociabilia glutino, ſicut robur. Sed nec fere conhærent, niſi ſimilia natura, ut ſi quis lapidem lignumq; coniungat. Cornũ maxime andit ſorbus, carpinus, buxus, poſtea tilia. Cuicunq; operi facilia, flexilia omnia, quæ lenta diximus, præterq; morus & caprificus. Durabilia ac ſectilia, quæ modice humida. Arida enim latius q̃ uirida ſerris cedunt, præter robur & buxum, quæ pertinacius reſiſtunt, ſerrarumq; dentes replent æqualitate inerti: qua de cauſa alterna inclinatione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocunq; in opere fraxinus, eademq; haſtis corylo melior, cornu leuior, ſorbo lentior. Gallica vero etiã ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus, ni pondus eſſet in culpa. Facilis & fagus, quanquam fragilis & tenera. Eadẽ ſectilibus laminis in tenui flexilis, capſisque ac ſcrinijs ſola utilis. Secatur in laminas prætenues & ilex, colore quoq; nõ ingrata: ſed maxime fida ijs quæ teruntur, ut rotarum axibus: ad quos lentore fraxinus utilis, ſicut duritia ilex, & utroq; legitur ulmus. Sunt uero & paruis uſus fabrilium miniſteriorum inſignes. Ideoq; proditum, terebris uaginas ex oleaſtro, buxo, ilice, ulmo, fraxino utiliſſimas fieri. ex iiſdem malleos, maiores quoque è pinu & ilice. Et his autem maior ad firmitatem cauſa tempeſtiuæ cæſuræ q̃ immaturæ: quippe cũ ex olea duriſſimo ligno cardines in foribus diutius immoti, plantæ modo germinauerint. Cato uectes aquifolios, laureos, ulmeos fieri iubet. Hyginus manubria ruſticis carpinea, iligna, cerrea. Quæ in laminas ſecantur, quorũq; operimẽto ueſtiatur alia materies, p̃cipua ſunt cedrus, terebinthus, aceris genera, buxũ, palma, aquifolium, ilex, ſambuci radix, populus. Dat et alnus, ut dictũ eſt, tuber ſectile, ſicut cedrus acerq;. Nec aliarũ tubera in precio. Mediaq; pars arborũ criſpior, et quo propior radici minoribus magisq; flexilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ, arborem alia integi, & uiliores ligno p̃cioſiores cortice fieri, ut una arbor ſæpius ueniret. Excogitatæ ſunt et ligni bracteæ, nec ſatis. Cœpere tingi aĩalium cornua, dentes ſecari: lignũq; ebore diſtingui, mox operiri. Placuit deinde materiem et in mari quæri. Teſtudo in hoc ſecta. Nuperq; portẽtoſis ingenijs prĩcipatu Neronis inuentũ, ut pigmẽtis perderet ſe, plurisq; ueniret imitata lignũ. Sic lectis p̃tia quæruntur, ſic terebinthum uinci iubent, ſic cedrum precioſius fieri, ſic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno, iam lignum emi teſtudinem facit.

De arborum ætate, & quæ genera arborum minime durant. Similiter de uiſco & Druidis. CAP. XLIIII.

VIta arborum quarundã immenſa credi poteſt, ſi quis profunda mũdi et ſaltus inacceſſos cogitet. Verum ex his quas memoria hoĩum cuſtodit, durant in Literno Africani prioris manu ſatæ oliuæ. Itẽ myrtus eodẽ loco conſpicuæ magnitudinis. Subeſt ſpecus, in quo manes eius cuſtodire draco traditur. Romæ uero lotos in Lucinæ area, anno qui fuit ſine magiſtratibus ccclxix. urbis æde cõdita, incertũ ipſa quãto uetuſtior. Eſſe quidẽ uetuſtiorẽ non eſt dubium, cum ab eo luco Lucina noĩetur. Hæc nunc circiter annũ ccccl habet. Antiquior illa eſt, ſed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur, quoniã Veſtalium uirginum capillus ad eam defertur. Verũ altera lotos in uulcanali, quod Romulus cõſtituit ex uictoria de decumis, æquæua urbi intelligitur, ut autor eſt Maſurius. Radices eius in forum vſq; Cæſaris per ſtationes municipiorum penetrant. Fuit cũ ea cupreſſus æqualis, circa ſuprema Neronis prĩcipis prolapſa atq; neglecta. Vetuſtior autem urbe in Vaticano ilex, in qua titulus æreis literis Hetruſcis religione arborẽ iã tũc dignã fuiſſe ſignificat. Tiburtes quoq; originẽ multo ante urbem Romã habẽt. Apud eos extãt ilices tres, etiã Tiburto conditore eorum uetuſtiores, apud quas inauguratus traditur. Fuiſſe autẽ eum tradũt filium Amphiarai, qui apud Thebas obierit una ætate ante Iliacũ bellum. Sunt autores & Delphicam platanũ Agamemnonis manu ſatam: et alterã in Caphyis Arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerſo Iliẽſiũ urbis iuxta Helleſpontum in Proteſilai ſepulchro arbores, quæ omnibus ephebis eius cũ in tantũ accreuere, ut Ilium aſpiciant, inareſcũt, rurſusq; adoleſcunt. Iuxta urbẽ autem quercus in Ili tumulo tũc ſatæ dicuntur, cũ cœpit ilium uocari. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in uaccã mutatã Argus alligauerit. In Põto circa Heracleã aræ ſunt Iouis Stratij cognomine,

mine,ibiq; quercus duæ ab Hercule ſatæ.In eodē tractu portus eſt, Amyco Bebrycum rege interfecto clarus.Eius tumulus à ſupremo die lauro tegitur, quam inſanā uocāt:quoniā ſi quid ex ea decerptū inſeratur nauibus,iurgia fiāt donec abijciatur.Regionē Aulocrenen diximus,per quā ab Apamia ī Phrygiā itur: ibi platanus oſtenditur, ex qua pependit Marſya victus ab Apolline, quæ iā tum magnitudine electa eſt. Necnō palma Deli ab eiuſdem dei ætate conſpicitur. Olympiæ oleaſter,ex quo primus Hercules coronatus eſt,et nūc cuſtoditur religioſe. Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edita à Minerua.E diuerſo breuiſſima uita eſt punicis,fico,malis.Ex his præcocibus breuior q̄ ſerotinis,dulcibus q̄ acutis,& dulciori in punicis: Itē in uitibus, præcipueq; fertilioribus. Græcinus autor eſt ſexagenis annis duraſſe uites. Videntur & aquaticæ celerius interire.Seneſcunt quidē uelociter,ſed è radicibus repullulant,laurus,& mali, & punicæ.Firmiſſimæ ergo ad uiuendū oleæ, ut quas durare annis cc inter autores conueniat. Eſt in ſuburbano Thuſculani agri colle qui Corne appellatur, lucus antiqua religione Dianæ ſacratus à Latio, velut arte tonſili coma fagēi nemoris. In hoc arborem mori eximiā ætate noſtra adamauit Paſſienus Criſpus, bis conſul,orator,Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior poſtea, oſculari cōplectiq; eā ſolitus,nō modo cubare ſub ea,uinumq; illi affundere.Vicina luco eſt ilex,& ipſa nobilis xxxv. pedum ambitu caudicis. x. arbores mittēs ſingulas magnitudinis uiſendæ,ſyluāq; ſola facit.Edera necari arbores certū eſt.Simile quiddā et in uiſco,tametſi tardiorē earū iniuriā arbitrātur.Nāq; et hoc pter fructus agnoſcitur nō in nouiſſimis mirabile.Quædā enim ī terra gigni nō poſſunt,et ī arboribus naſcūtur. Nāq; cū ſuā ſedē non habeāt,in aliena uiuūt,ſicut viſcū. Eſt & in Syria herba,quæ uocatur cadytas, nō tantum arboribus,ſed ipſis etiā ſpinis circumuoluens ſeſe.Item circa Tempe Theſſalica, quæ polypodion uocatur, & quæ dolichos ac ſerpillū.Oleaſtro quoq; deputato quod gignatur uocāt phannos. Quod uero ī ſpina fullonia hypophæſton,calyculis inanibus,folijs paruis, radice alba, cuius ſuccus ad detractiones in comitiali morbo utiliſſimus habetur.Viſci tria genera.Nāq; in abiete ac larice ſtelin dicit Eubœa naſci, hyphear Arcadia. Viſcū aūt in quercu,robore,ilice,pruno ſylueſtri,terebintho,nec alijs arboribus adnaſci,pleriq;.Copioſiſſimū in quercu,quod dryos hyphear uocāt. In omni arbore,excepta ilice & quercu, differentiā facit odor uiruſq; et foliū non iucūdi odoris in utroq;,uiſco amarum et lentū.Hyphear ad ſaginādā pecora utilius.Vitia modo purgat primo,dein,ea pingueſacit, quæ ſuffecere purgationi.Quibus ſit aliqua tabes ītus,negāt durare. Ea medēdi ratio æſtatis quadragenis diebus. Adijciunt diſcrimen,uiſco in his quæ folia amittant, & ipſi decidere: contra adhærere nato in æterna fronde.Omnino autem ſatum nullo modo naſcitur,nec niſi per aluum auium redditum,maxime palumbis et turdi.Hæc eſt natura,ut niſi maturatum in uentre auiū, non proueniat. Altitudo eius non excedit cubitalem, ſemp fruticoſi ac uiridis.Mas fertilis, fœmina ſterilis. Aliquando non fert.Viſcum conſit ex acinis qui colligūtur meſſium tempore immaturi. Nam ſi acceſſere imbres, amplitudine quidem augētur,uiſco uero marceſcunt.Siccantur deinde,& aridi tunduntur, ac conditi in aqua putreſcunt duodenis ſere diebus. Vnūq; hoc rerum putreſcendo gratiam inuenit.Inde in profluente rurſus malleo tuſi,amiſſis corticibus interiore carne lenteſcunt. Hoc eſt uiſcum pennis auium tactu ligandis,iuglandis oleo ſubactum,cum libeat inſidias moliri.Non eſt omittenda in ea re & Galliarum admiratio.Nihil habent Druidæ(ita ſuos appellāt magos)uiſco & arbore in qua gignatur(ſi modo ſit robur)ſacratius.Iam p ſe roborū eligunt lucos,nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiūt, ut inde appellati quoq; interpretatione Græca poſſint Druidæ uideri. Enimuero quicquid adnaſcatur illis, è cælo miſſum putant, ſignūq; eſſe electæ ab ipſo deo arboris. Eſt autē id rārum admodum inuentu,& repertum magna religione petitur: & ante omnia ſexta luna, quæ principia menſium annorumq; his facit,et ſeculi poſt triceſimū annum,quia iam uirium abunde habeat, nec ſit ſui dimidia. Omnia ſanantem appellantes ſuo uocabulo,ſacrificio epuliſq; rite ſub arbore præparatis, duos admouēt candidi coloris tauros, quorū cornua tunc primum uinciātur.Sacerdos cādida ueſte cultus arborē ſcandit.Falce aurea demetit. Candido id excipitur ſago.Tunc demum uictimas immolant, precātes ut ſuū donum deus proſperum faciat his quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicunq; animali ſterili arbitrantur,contraq; uenena omnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunque religio eſt.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XVII.

PROOEMIVM.

Arborum pretia mirabilia. CAP. I.

NATVRA arborum,terra mariq; ſponte ſua prouenientium,dicta eſt. Reſtat earum quæ arte & humanis ingenijs fiunt uerius q̄ naſcuntur. Sed prius mirari ſuccurrit, quæ abſtulimus penuria pro indiuiſo poſſeſſa à feris, depugnante cum iis homine circa caducos fructus, circa pendentes uero & cū alitibus,in tanta delitiarum pretia ueniſſe, clariſſimo (ut equidem arbitror) exemplo L.Craſſi atque Cn. Domitij Aenobarbi. Craſſus orator fuit in primis nominis Romani:domus ei magnifica:ſed aliquanto præſtantior in eodē palatio Q. Catuli, qui Cimbros cū C. Mario fudit.Multo uero pulcherrima conſenſu oīum

ætate ea in colle uiminali C. Aquilij equitis Rom. clarioris illa etiam quàm iuris ciuilis ſcientia, cũ tamen obiecta Craſſo ſua eſt. Nobiliſſimarũ gẽtium ambo Craſſus atque Domitius cenſuram poſt conſulatum ſimul geſſere, anno condita urbis dclxij. frequentem iurgijs propter diſſimilitudinẽ morum. Tum Cn. Domitius, ut erat uehemens natura, præterea accenſus odio, quod ex æmulatione auidiſſimum eſt, grauiter increpuit tanti cenſorem habitare, pro domo eius ſeſtertiũ milies identidẽ promittens. Et Craſſus, ut præſens ingenio ſemper, & faceto lepore ſolers, addicere ſe reſpondit, exceptis ſex arboribus. Ac ne uno quidem denario, ſi adimerentur, emptam uolente Domitio: Craſſus, utrúmne igitur ego ſum, inquit, quæſo Domiti, exẽplo grauis, et ab ipſa mea cenſura notandus, qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit, comiter habitem: an tu, qui H-S milies ſex arbores æſtimes? Eæ fuere loti, patula ramorũ opacitate laſciuæ, Cæcina Largo è proceribus crebro in iuuenta noſtra eas in domo ſua oſtentante. Durauerúntq;, quoniam & de longiſſimo æuo arborũ diximus, ad Neronis principis incendia, quibus cremauit urbem, annis clxxx. poſtea, cultu uirides iuueneſq;, ni princeps ille acceleraſſet etiam arborum mortem. Ac ne quis uilem de cætero Craſſi domum, nihilq; in ea iurgante Domitio fuiſſe dicendum præter arbores iudicet, iam columnas quatuor Hymettij marmoris, ædilitatis gratia ad ſcenam ornandum aduectas, in atrio eius domus ſtatuerat, cum publico nondum eſſent ullæ marmoreæ. Tam recens eſt opulentia: tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant, ut ſine illis ne inimicitiarũ quidem pretium ſeruauerit Domitius. Fuere ab ijs & cognomina antiquis: Fronditio militi illi, qui præclare facinora Vulturnum tranſnatans frõde capiti impoſita, aduerſus Annibalem edidit. Stolonum Liciniæ genti: ita enim appellatur in ipſis arboribus fruticatio inutilis, unde & pampinatio inuenta primo Stoloni dedit nomen. Fuit & arborum cura legibus priſcis: cautumq; eſt xij. tabulis, ut qui iniuria cecidiſſet alienas, lueret in ſingulas æris xxv. Quid exiſtimamus, futuráſne eas credidiſſe ad ſupradictam æſtimationem illos, qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in pomo eſt, multarum circa ſuburbana fructu anno addicto binis milibus nummum, maiore ſingularum reditu, quàm erat apud antiquos prædiorum. Ob hoc inſita, & arborum quoq; adulteria excogitata ſunt, ut nec poma pauperibus naſcerentur. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex his uectigal contingat, ueram colendi rationem abſolutamque proditurí. Et ideo non uulgata tractabimus, nec quæ conſtare animaduertimus, ſed incerta atque dubia, in quibus maxime fallitur uita. Nam diligentiam in ſuperuacuis affectare, non noſtrum eſt. Ante omnia autem in uniuerſum, & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in commune de cælo terráque dicemus.

De natura cæli ad arbores, & quam partem cęli ſpectare debeant. CAP. II.

AQuilone maxime gaudent, dẽſiores ab afflatu eius lætioreſq;, et materiæ firmioris. Qua in re pleriq; falluntur, cũ in uineis pedamenta non ſint à uento eo opponenda, & id tantũ à ſeptentrione ſeruandum. Quinimo tempeſtiua frigora plurimũ arborũ firmitati conferunt, & ſic optime germinant: alioqui ſi blandiantur auſtri, defatiſcentes, ac magis etiam in flore. Nã ſi cum defloruere, protinus ſequantur imbres, in totũ poma depereunt: adeo ut amygdalæ & piri, etiam ſi omnino nubilum fiat, auſtrinuſue flatus, amittãt fœtus. Circa uergilias quidem pluere, inimiciſſimum uiti & oleæ: quoniam tunc coitus eſt earum. Hoc eſt illud quatriduum oleis decretorium, hic articulus auſtrinus nubili ſpurci quod diximus. Fruges quoq; peius matureſcunt auſtrinis diebus, ſed celerius. Illa ſunt noxia frigora, quæ ſeptentrionibus aut præpoſteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam eſſe, omnibus ſatis utiliſſimum. Imbres uero tũc expetendi euidẽs cauſa eſt, quoniã arbores fœtu exinanitas, et foliorum quoq; amiſſione languidas, naturale eſt auide eſurire. Cibus autem earum imber. Quare tepidam eſſe hyemem, ut abſumpto partu arborum, ſequatur protinus cõceptus, id eſt germinatio ac deinde alia floreſcendi exinanitio, inutiliſſimum experimentis creditur. Quinimo ſi plures ita cõtinuẽtur anni, etiam ipſæ moriuntur arbores, quando nemini dubia pœna eſt in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes ſerenas optandas, non pro arboribus uota fecit. Nec per ſolſtitia imbres uitibus conducunt. Hyberno quidem puluere lætiores fieri meſſes, luxuriantis ingenij fertilitate dictum eſt. Alioqui uota arborum frugumq; communia ſunt, niues diutinas ſedere. Cauſa, non ſolum quia animam terræ, euaneſcentem exhalatione, includunt & comprimunt, retroq; agunt in uires frugum atq; radices: uerum quoq; & liquorem ſenſim præbent, purum præterea leuiſſimumq;, quando nix aquarum cæleſtium ſpuma eſt. Ergo humor ex his nõ vniuerſus ingurgitans diluenſque, ſed quomodo ſititur diſtillans, uelut ex ubere alit omnia quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermenteſcit, & ſucci plena, ac lacteſcentibus ſatis non effœta, cum tempus aperit, tepidis arridet horis. Ita maxime frumenta pingueſcunt, præterquã ubi calidus ſemper aer eſt, ut in Aegypto. Continuatio enim et ipſa conſuetudo, idem quod modus alibi efficit: plurimumq; prodeſt ubicunq; non eſſe quod noceat. In maiore parte orbis, cũ præcoces excurrere germinationes, euocatæ indulgentia cæli, ſecutis frigoribus exurũtur. Qua de cauſa ſerotinæ hyemes noxiæ ſylueſtribus quoq;, quæ magis etiam dolent urgente umbra ſua, nec adiuuante medicina, quoniam ueſtire teneras intorto ſtramento in ſylueſtribus non eſt. Ergo tempeſtiuæ aquæ hybernis primum imbribus, deinde germinationem antecedentibus. Tertium tempus eſt, cum educãt poma, nec protinus,

Digitized by Google

tinus, ſed iam valido fœtu. Quæ ſuctus ſuos diutius cōtinent, longioreſq́; deſiderant cibos, his & ſerotinæ aquæ vtiles, vt viti, oleæ, punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiuſq; arboribus diuerſo modo deſiderantur, aliis alio tēpore maturātibus. Quapropter iiſdem imbribus quædam lædi videas, aliis iuuari, & in eodem genere, ſicut in piris. Alio die hyberna quærunt pluuias, alia vero præcocia, vt pariter quidē omnia deſiderent. Hybernum tempus eſt ante germinationem, quæ aquilonem auſtro vtiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (ſunt enim plerunq; frigidiora) & montuoſa planis, & nocturnos imbres diurnis. Magis fruūtur aquis ſata, non ſtatim auferente eas ſole. Connexa & ſitus vinearū arbuſtorūq; ratio eſt, quas in horas debeāt ſpectare. Virgilius ad occaſus ſeri damnauit. Aliqui ſic maluere, q̄ in exortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror perpetuū quicquā in hoc præcipi poſſe. Ad ſoli naturam, ad loci ingenium, ad cæli cuiuſque mores dirigenda ſolertia eſt. In Africa meridiem vineas ſpectare, etſi viti inutile, colono ſalubre eſt, quoniam ipſa meridianæ ſubiacet plagæ: quapropter qui ibi in occaſum aut ſeptentriones cōſeret, optime miſcebit ſolum cælo, cum Virgilius occaſus improbet. Nec de ſeptentrione relinqui dubitatio videtur. Atqui in Ciſalpina Italia magna ex parte vineis ita poſitis, compertum eſt nullas eſſe fertiliores. Multum rationis obtinent venti. In Narbonenſi prouincia atq; Liguria, & parte Hetruriæ, contra circium ſerere imperitia exiſtimatur: eundemq́ue obliquum accipere, prouidentia. Is namq; æſtates ibi temperat, ſed tanta plerunq; violentia, vt auferat tecta.

De ſocietate cæli & terræ ad arbores. CAP. III.

QVidam cælum terræ parere cogunt: vt quæ in ſiccis ſerantur, orientem ac ſeptentriones ſpectent: quæ in humidis, meridiem. Necnon ex ipſis vitibus cauſas mutuantur, in frigidis præcoces ſerendo, vt maturitas antecedat algorem. Quæ poma viteſq́; rores oderint, contra ortus, vt ſtatim auferat ſol: quæ ament, ad occaſus, uel etiam ad ſeptentriones, vt diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationem naturæ ſecuti, in aquilonē obuerſas vites & arbores poni ſuaſere. Odoratiorem etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum. CAP. IIII.

AQuilonis ſitum vētorumq́; reliquorum, diximus in ſecūdo volumine, dicemuſq́; proximo plura cæleſtia. Interim manifeſtū videtur ſalubritatis argumentum, quoniam in meridiem etiam ſpectantium ſemper ante decidant folia. Similis & in maritimis cauſa. Quibuſdam locis afflatus maris noxii, in plurimis iidem vtiles: quibuſdam ſatis è longinquo aſpicere maria, iocūdum: propius admouere ſalis halitum, inutile. Similis & fluminum ſtagnorumque ratio. Nebulis adurunt, & æſtuantia refrigerant opacitate, atque etiam rigore gaudent, quæ diximus. Quare experimentis optime creditur. A cælo proximum eſt terræ dixiſſe rationem, haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus conuenit & frugibus plerunque: nec pulla, qualem habet Campania, vbique optima vitibus, aut quæ tenues exhalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in Albenſium Pompeianorum agro, & argillam cunctis ad vineam generibus anteponunt, quanquam præpingues, quod excipitur in eo genere. Inuicem ſabulum album in Ticinenſi, multiſq́; in locis nigrū itemq́; rubrum, etiam pingui terræ permixtum, infœcundum eſt. Argumenta quoque indicātium ſæpe fallunt. Non vtiq; lætum ſolum eſt, in quo proceræ arbores nitent, præterquam illis arboribus. Quid enim abiete procerius? aut quæ vixiſſe poſſit alia in loco eodē? Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemper indicium habent. Nam quid laudatius Germaniæ pabulis? et tamē ſtatim ſubeſt harena tenuiſſimo ceſpitū corio: Nec ſemp aquoſa eſt terra, cui proceritas herbarum, non Hercule magis quàm pinguis adhærens digitis, quod in argillis arguitur. Scrobes quidem regeſta in eos nulla complet, vt denſa atque rara ad hunc modum depræhendi poſſit, ferroq́; omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iuſto depræhenditur pondere. Quod enim pondus terræ iuſtum intelligi poteſt? Nec fluminibus aggeſta ſemper laudabilis, quando ſeneſcant ſata quadā aqua. Sed neque illa quæ laudatur, diu præterquam ſalici vtilis ſentitur. Inter argumēta ſtipulæ craſſitudo eſt, tanta alioquin in Laborino Campaniæ nobili campo, vt ligni vice vtantur. Sed idem ſolum vbicunque arduum opere, difficile cultu, bonis ſuis acrius pene q̄ vitiis poſſet, affligit agricolam. Et carbunculus, terra quæ ita vocatur, emēdari vite macra putatur. Nam tophus ſcaber natura friabilis expetitur quoq; ab autoribus. Virgilius & quæ ſilicem ferat non improbat vitibus. Salſæq́; terræ multa melius creduntur, tutiora à vitiis innaſcentiū animaliū. Nec colles opere nudantur, ſi quis perite fodiat. Nec campi omnes minus ſoles atq; perflatus quàm opus ſit, accipiunt. Et quaſdam pruinis ac nebulis paſci diximus vites. Omnium rerum ſunt quædam in alto ſecreta, & ſuo cuiq; corde peruidenda. Quid? quod mutantur ſæpe indicata quoq; ac diu compræhenſa? In Theſſalia circa Lariſſam emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt, oleæq́; deſierunt quæ prius fuerant. Item vites aduri, quod non antea, Aenos ſenſit admoto Hebro. Et circa Philippos cultura ſiccata regio mutauit cæli habitū. At in Syracuſano agro aduena cultor elapidato ſolo perdidit fruges luto, donec regeſſit lapides. In Syria leuem tenui ſulco imprimunt vomerem, quia ſubeſt ſaxum exurens æſtate ſemina. Iam in quibuſdam locis ſimiles æſtus immodici, & frigorum effectus. Eſt fertilis Thracia frugum rigore, æſtibus Africa & Aegyptus. In Chalcia Rhodiorum inſula locus quidam eſt, in tantum fœcundus, vt ſuo tempore ſatum demetant hordeum, ſublatumq́ue proti-

nus ſerant, & cum alijs frugibus metant. Glareoſum oleis ſolum aptiſſimum in Venafrano, pinguiſſimum in Bætica. Pucina vina in ſaxo coquuntur. Cæcubæ vites in Pontinis paludibus madẽt. Tantas eſt argumentorum & ſoli varietas ac differẽtia. Cæſar Vopiſcus, cum cauſam apud cẽſores ageret, cãpos Roſciæ dixit Italiæ ſumen eſſe, in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non niſi ad pabulum probãtur. Non tamen indociles natura nos eſſe voluit, & vitia confeſſa fecit, etiam ubi bona certa non fecerat. Quãobrem primum crimina dicamus.

Genera terrarum. CAP. V.

TErram amarã ſiue macram ſi quis probare velit, demonſtrant eã atræ degeneresq; herbæ: frigidam autẽ retorride nata. Item vliginoſam, triſtia: rubricã oculi argillamq;, operi difficilimas, quæq; raſtros ac vomeres ingentibus glebis onerent: quanquã non quod operi, hoc et fructui ſit aduerſum. Itẽ e contrario cineraceam, & ſabulum albũ. Nam ſterilis denſa callo facile depræhenditur vel vno ictu cuſpidis. Cato breuiter atq; ex ſuo more vitia determinat: Terrã carioſam caue, neúe plauſtro, neúe pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, vt peue veſtigijs quoq; ĩterdicat? Redeamus ad ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantũ abominatur vitia, aridæ, fiſtuloſæ, ſcabræ, caneſcentis, exeſæ, & pumicoſæ. Plus dixit vna ſignificatione, quàm poſſit vlla copia ſermonis enarrari. Eſt enim interpretatione vitiorũ quædam nõ ætate (quæ nulla in ea intelligi poteſt) ſed natura ſua, anus terra: & ideo infæcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem agrum optimum iudicat ad radicẽ montium planicie in meridiem excurrente, qui eſt totius Italiæ ſitus: terram vero tenerã, quæ vocetur pulla. Erit igitur hæc optima, & operi ſatior. Intelligere modo libeat dictã mira ſignificatione teneram: & quicquid optari debet, in eo vocabulo inuenietur. Illa tẽperatæ vbertatis, illa mollis facilisq; culturæ, nec madida, nec ſitiẽs. Illa poſt vomerem niteſcens: qualem fons ingeniorum Homerus in armis à deo cælatam dixit, addiditq; miraculum nigreſcentis, quamuis fieret in auro. Illa quã recentem exquirunt improbæ alites vomerem comitantes, coruiq; aratoris veſtigia ipſa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; ſententia, & aliqua in propoſitum. Certe Cicero lux doctrinarũ altera, melior, inquit, vnguenta ſunt quæ terram, quàm quæ crocum ſapiunt. Hoc enim maluit dixiſſe, quàm redolẽt. Ita eſt profecto, illa erit optima quæ vnguenta ſapiet. Quòd ſi admonendi ſumus, qualis ſit terræ odor ille qui quæritur, cõtingit ſæpe etiã quieſcẽte ea ſub occaſu ſolis, in quo loco arcus cæleſtis deiecerit capita ſua: & cum à ſiccitate continua immaduit imbre, tunc emittit illũ ſuum halium diuinum ex ſole conceptum, cui comparari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe odor in cõmota debebit, repertusq; neminem fallet: ac de terra odor optime iudicabit. Talis fere eſt, ĩ nouali bus cæſa vetere ſylua, quæ cõſenſu laudatur. Et in frugibus quidem ferendis eadem terra vtilior intelligitur, quoties intermiſſa cultura quieuit: quod in vineis nõ fit. Eoq; diligentius eligenda eſt, ne vera exiſtat opinio eorum qui iam Italiæ terram exiſtimauere laſſam. Operis quidem facultas in alijs generibus conſtat & cælo, nec poteſt arari poſt imbres aliqua, vbertatis vitio lenteſcens. Contra, in Byzacio Africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cum ſiccus eſt arabilem tauris, poſt imbres vili aſello, & à parte altera iugi anu vomerẽ trahente vidimus ſcindi. Terram enim terra emẽdari (vt aliqui præcipiũt) ſuper tenuem pingui iniecta, aut gracili, bibulaq; ſuper humidam ac præpinguem, dementia operæ eſt. Quid enim poteſt ſperare, qui talem colit?

De terra quam Britannia, & Gallia amat. CAP. VI.

ALia eſt ratio, quam Britannia, & Gallia inuenere alendi eam ipſa, quod genus vocant margam. Spiſsior vbertas in ea intelligitur. Eſt autem quædam terræ adeps, ac velut glandia in corporibus, ibi denſante ſe pinguitudinis nucleo.

De græcorũ circa hanc doctrina. CAP. VII.

NOn omiſere & hoc Græci. Quid enim intentatum illis? Leucargillon vocant candidam argillam, qua in Megarico agro vtuntur, ſed tantũ in humida frigidaq; terra. Illas Gallias Britanniasq; locupletantes cũ cura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cæpta proficientibus ingenijs. Eſt enim alba, ruffa, columbina, argillacia, tophacea, harenacea. Natura duplex, aſpera, aut pinguis. Experimẽta utriuſq; in manus, vſusq; geminus, aut vt fruges tantũ alant, aut edant & pabulum. Fruges alit tophacea alba, quæ ſi ſit inter fontes reperta, eſt ad infinitũ fertilis, verũ aſpera tractatu: & ſi nimia iniecta eſt, exurit ſolum. Proxima eſt ruffa, quæ vocatur capnumargos, intermixto lapide terræ minutæ, harenoſæ. Lapis contunditur in ipſo campo, primisq; annis ſtipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris quàm ceteræ inuehitur. Inſpergitur rara, ſale eam miſceri putant. Vtrunq; hoc genus ſemel iniectum in l. annos valet, & frugum & pabuli vbertate.

De terrarum generibus. CAP. VIII.

QVæ pingues eſſe ſentiuntur, ex his præcipua alba. Plura eius genera. Mordaciſſimũ quod ſupra diximus. Alterũ genus albæ cretæ argentaria eſt. Petitur ex alto, in cẽtenos pedes actis plerunq; puteis, ore anguſtatis, intus (vt in metallis) ſpatiante vena. Hac maxime Britãnia vtitur. Durat annis lxxx. Neque eſt exemplum vllius, qui bis in vita hanc eidem iniecerit. Tertium genus candidæ gliſchomargon vocant. Eſt autem creta fullonia mixta pingui terra, pabuli quàm frugum fertilior, ita vt meſſe ſublata ante ſementem alteram lætiſſimum ſecetur.

cetur. Dum infruge eſt, nullum aliud gramen emittit. Durat xxx annis, denſior iuſto cymini modo ſtrangulat ſolum. Columbinam Gallia ſuo nomine eglecopalam appellat, glebis excitatur lapidum modo: ſole & gelatione ita ſoluitur, vt tenuiſſimas bracteas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea vtuntur, ſi alia non ſit, in vliginoſis vero & ſi alia ſit. Vbios gentium ſolos nouimus, qui fertiliſſimum agrum colentes, quacunq; terra infra tres pedes effoſſa, & pedali craſſitudine iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis x. prodeſt. Hedui et Pictones calce vberrimos fecere agros, quæ ſane & oleis, & vitibus vtiliſſima reperitur. Omnis autem marga arato iniicienda eſt, vt medicamentum rapiatur, & fimi deſiderat aliquãtulum quæ primo plus aſpera, & quæ in herbas nõ effunditur: alioqui nouitate quæcunq; fuerit ſolum lædet, ne ſic quidẽ primo poſt anno fertilis. Intereſt & quali ſolo quæratur. Sicca enim humido melior, arido pinguis. Temperata alterutra, creta vel columbina conuenit.

De cineris vſu, & de fimo, & quę ſata uberiorẽ terram faciant, & quæ vrant. CAP. IX.

TRanſpadanis cineris vſus adeo placet, vt anteponant fimo iumentorum, quod quia leuiſſimũ eſt, ob id exurunt. Vtroq; tamen pariter non vtũtur in eodem aruo, nec in arbuſtis cinere, nec quaſdam ad fruges, vt diximus. Sunt qui puluere, quoque vuas ali iudicent, pubeſcenteſq; puluerent, & vitium arborumq; radicibus aſpergant. Quod certũ eſt Narbonenſi prouinciæ, & vindemias certius ſic eo coqui, quia plus puluis ibi quàm ſol cõfert. Fimi plures differentiæ, ipſa re antiqua. Iam apud Homerum regius ſenex agrum ita ſuis manibus lætificans reperitur. Augeas rex ĩ Græcia excogitaſſe traditur. Diuulgaſſe vero Hercules in Italia, quæ regi ſuo Stercutio Fauni filio ob hoc inuentum immortalitatem tribuit. M. Varro principatum dat turdorum fimo ex auiarijs. Quod etiam pabulo boum ſuumq; magnificat: neque alio cibo celerius pingueſcere aſſeuerat. De noſtris moribus bene ſperare eſt, ſi tanta apud maiores fuere auiaria, vt ex his agri ſtercorarentur. Proximum Columella columbarijs, mox gallinarijs facit, natantiũ halitum damnato. Cæteri autores conſenſu humanas dapes ad hoc in primis aduocãt. Alij ex his præferunt hominũ potus, in coriariorum officinis pilo madefacto. Alij per ſeſe, aqua iterum, largiuſque etiam quàm cum bibitur admixta. Quippe plus iam vbi male domãdum eſt, cum ad virus illud vini homo acceſſerit. Hæc ſunt certamina, quibus inuicem ad tellurem quoque alendam vtuntur homines. Proxime ſpurcitias ſuum laudant. Columella ſolus damnat. Alij cuiuſcunque quadrupedis ex cytiſo. Aliqui colũbaria præferunt. Proximum deinde caprarum eſt, ab hoc ouium, deinde boum, nouiſſimum iumentorum. Hæ fuere apud priſcos differentiæ, ſimulque præcepta (vt inuenio) re tali vtendi, quando & hic vetuſtas vtilior: viſumque iam eſt apud quoſdam prouincialium, in tantum abundante geniali copia pecudũ, farinæ vice cribris ſuperiniici, fœtore aſpectuq; temporis viribus in quandam etiam gratiam mutato. Nuper repertum, oleas gaudere maxime cinere è calcarijs fornacibus. Varro præceptis adijcit, equino quod ſit leuiſſimũ ſegetes alẽdas: prata vero grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasque gignat herbas. Quidam etiam bubulo iumentorum præferunt, ouillumq; caprino: omnibus vero aſininum, quoniam lentiſſime mandant. E contrario vſus aduerſus vtrunq; pronunciat. Inter omnes autem conſtat nihil eſſe vtilius lupini ſegete, priuſquam ſiliquetur, aratro vel bidẽtibus verſa, manipuliſue deſectæ circa radices arborum ac vitiũ obrutis. Etiam vbi non ſit pecus, culmo ipſo vel etiã filice ſtercorare arbitrantur. Cato ſtercus vnde fiat, ſtramẽta, lupinũ, paleas, fabalia, ac frondes ilignas, quernaſq;. E ſegete euellito ebulum, cicutam, & circum ſalicta herbam auctam, vluamq;: ea ſubſternito ouibus, frondemque putridam. Vinea ſi macruerit, ſarmenta ſua comburito, & ibidem inarato. Itemque vbi ſaturus eris frumentũ, oues ibi delectato. Necnõ & ſatis quibuſdam ipſis paſci terrã dicit. Segetem ſtercorãt fruges, lupinum, faba, vicia. Sicut è contrario cicer, quia vellitur, & quia ſalſum eſt, hordeum, fœnum Græcum, eruum, hæc omnia ſegetem exurunt, & omnia quæ velluntur. Nucleos in ſegetem ne indideris Virgilius & lino ſegetem exuri, & auena, & papauere arbitratur. Fimeta ſub dio concauo loco, & qui humorem colligat, ſtramento intecta, ne in ſole areſcant, palo è robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innaſcãtur his ſerpẽtes. Fimum miſcere terræ, plurimũ refert fauonio flante, ac luna ſitiente. Id plerique praue intelligunt à fauonij ortu faciendum, ac Februario menſe tantum, cum id pleraque ſata alijs poſtulent menſibus. Quocunque tempore facere libeat, curandum vt ab occaſu æquinoctiali flante vento fiat, lunaque decreſcẽte ac ſicca. Mirum in modum augetur vbertas effectuſq; eius obſeruatione tali.

De ſatione arborum, & quòd auulſione naſcuntur arbores. CAP. X.

ABunde prædicta ratione cæli ac terræ: nũc de his arboribus dicemus, quæ cura hominum atq; arte proueniunt. Nec pauciora prope ſunt genera, tam benigne naturæ gratiam retulimus. Aut enim ſemine proueniunt, aut plantis radicis, aut propagine, aut auulſione, aut ſurculo, aut inſito & cõſecto arboris trunco. Nam folia palmarum apud Babylonios ſeri, atq; ita arborem prouenire, Trogum credidiſſe demiror. Quædam autẽ pluribus generibus ſeruntur, quædam omnibus. Ac pleraq; ex his natura ipſa docuit, & in primis ſemen ſerere, cum decidens exceptumque terra viuiſceret. Sed quædam non aliter proueniunt, vt caſtaneæ, iuglandes, cæduis duntaxat exceptis. Ex ſemine autem quanquam diſſimili, ea quoque quæ & alijs modis ſeruntur, vt vites, & mala, atque pira. Namque ijs pro ſemine

Digitized by Google

ſemine nucleus,non vt ſupradictis fructus ipſe. Et meſpila ſemine naſci poſſunt. Omnia hæc tarda prouẽtu, at degenerantia,& inſito reſtituenda. Interdum etiã caſtaneæ. Quibuſdam natura contra, omnino non degenerandi, quoquo modo ſerantur, vt cupreſſis, palmis,lauris. Nanq; & laurus pluribus modis ſeritur. Genera eius diximus. Ex his anguſta, & baccalis,& tinus ſimili modo ſeruntur. Baccæ menſe Ianuario aquilonis afflatu ſiccante leguntur, expãdunturq́; raræ,ne calefiant aceruo. Poſtea quidam fimo ad ſerendum paratas,vrina madefaciunt. Alij in qualo pedibus in profluente deculcant, donec auferatur cutis. Alioquin vligo infeſtat,nec patitur naſci. In ſulco repaſtinato palmi altitudine,vicenæ fere aceruatim mẽſe Martio:eædem et propagine ſeruntur:triũphalisq́; talea tantũ. Myrti genera omnia in Campania baccis ſeruntur, Romæ propagine Tarentina. Democritus & alio modo ſeri docet, grandiſſimis baccarum tuſis leuiter ne grana frangantur, eaq́ue intrita reſtem circumlini,atq; ita ſeri:parietem fore denſitatis,ex quo virgulæ differantur. Sic & ſpinas ſepis cauſa ſerunt, tomice moris ſpinarum circumlita. Pilas autem laurus & myrti inopia à trimatu tempeſtiuum eſt transferre. Inter ea quæ ſemine ſeruntur, Mago in nucibus operoſus eſt. Amygdala in argilla molli meridiem ſpectante ſeri iubet. Gaudere & dura calidaq́; terra, in pingui aut humida mori ac ſterileſcere. Serẽdas quàm maxime falcatas & è nouella,fimoq́ue diluto maceratas per triduum,aut pridie quàm ſerantur aqua mulſa. Mucrone defigi,aciem lateris in aquilonem ſpectare:ternas ſimul ſerendas trianguli ratione, palmo inter ſe diſtantes: denis diebus adaquari donec grandeſcant. Iuglandes nuces porrectæ ſeruntur commiſſuris iacentibus. Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas perforatas additis:aut vt laurus, quæ baccis ſeritur: Citrea, grano & propagine: ſorba, ſemine & à radice planta,& auulſione proueniunt. Sed illa in calidis, ſorba & in frigidis & humidis. Natura & plantaria demonſtrauit, multarum radicibus pullulante ſobole denſa,& pariẽte matre quas enecet. Eius quippe vmbra turba indigeſta premitur, vt ĩ lauris,punicis,platanis,cerasis, prunis. Paucorum in hoc genere rami parcunt ſoboli,vt vlmorũ palmarumq́;. Nullis vero tales pulli proueniũt,niſi quarum radices amore ſolis atque imbris in ſumma tellure ſpatiantur. Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua locari,ſed prius nutrici dari,atque in ſeminarijs adoleſcere, iterumq́; migrare. Qui tranſitus mirum in modum mitigat etiam ſylueſtres:ſiue arborum quoque, vt hominum natura nouitatis ac peregrinatiõis auida eſt:ſiue diſcedẽtes virus relinquunt, manſueſcuntq́; tractatu (ceu feræ) dum radici auellitur planta. Et aliud genus ſimile natura monſtrauit, auulſiq́ue arboribus ſtolones vixere. Quo in genere & cum perna ſua auelluntur, partemq́ue aliquam è matris quoque corpore auferunt ſecum fimbriato corpore. Hoc modo plantantur punicæ,coryli,mali, ſorbi,meſpili, fraxini,fici,in primisq́ue vites. Cotoneum ita ſatum degenerat. Ex eodem inuentum eſt ſurculos abſciſos ſerere. Hoc primo ſepis cauſa factum,ſambucis,cotoneo, & rubis depactis:mox & culturæ,vt populis, alnis, ſalici, quæ vel inuerſo ſurculo ſeritur. Iam eæ ibi diſponuntur,vbi libeat eſſe eas. Quamobrem ſeminarij curam ante conuenit dici,quàm trãſeatur ad alia genera. Namq; ad id præcipuum eligi ſolum refert,quoniam nutricẽ indulgentiorem eſſe quàm matrẽ ſæpe cõuenit. Sit ergo ſiccum ſuccoſumq́ue,bipalio ſubactum,aduenis hoſpitale, & quàm ſimillimum terræ in quam transferendum ſit. Ante omnia elapidatum, munitumq́; ad incurſum etiam gallinacei generis. Quàm minime rimoſum,ne penetrans ſol exurat fibras. Interuallo ſeſquipedum ſeri,ne ſe inter ſe contingãt. Præter alia vitia etiam verminoſa fiũt: ideo ſarriri cõuenit ſæpius,herbasq́; euelli. Præterea ſemina ipſa fruticãtia ſupputare,ac falcẽ pati conſueſcere. Cato & furcis crates imponi iubet,altitudine hominis,ad ſolem recipiendum: atq; integi culmo ad frigora arcẽda. Sic pirorum malorumq́ue ſemina nutriri,ſic pineas nuces, ſic cupreſſos, ſemine ſatas & ipſas. Minimis id granis conſtat, vt vix perſpici quædam poſſint:non omittendo naturæ miraculo,ex tam paruo gigni arbores,tanto maiore tritici & hordei grano,ne quis fabã reputet. Quid ſimile originis ſuæ habent malorum pirorumq́; ſemina:his principijs reſpuentem ſecures materiem naſci, indomita ponderibus immenſis præla, arbores velis, turribus muriſq́ue impellendis arietes? Hæc eſt naturæ vis,hæc potentia. Super omnia erit,è lacryma naſci aliquid,vt ſuo loco dicemus. Ergo è cupreſſo fœmina (mas enim vt diximus non gignit) pilulæ collectæ, quibus docui menſibus ſiccantur ſole:ruptæq́ue emittunt ſemen,formicis mire expetitum:ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborũ. Seritur menſe Aprili,area æquata cylindris,aut uolgiolis,denſum:terraq́; cribris ſuperceritur pollicis craſſitudine. Contra immane pondus attollere ſe non valet, retorqueturq́; ſub terra. Ob hoc parcitur veſtigijs. Leniter rigatur à ſolis occaſu in trinis diebus,vt æqualiter bibat,donec erumpant. Differuntur poſt annũ dodrantali filo,cuſtodita temperie, vt viridi cælo ſerantur,ac ſine aura. Mirumq́; dictu, periculum eo tantum die eſt, ſi rorauerit quantulumcunq; imbrem,aut ſi afflauerit. De reliquo tutæ ſunt perpetua ſecuritate, aquasq́; poſtea odere. Et zizifa grano ſerũtur menſe Aprili. Tuberes melius inſeruntur in pruno ſylueſtri,& malo cotoneo, & in calabrice:ea eſt ſpina ſylueſtris. Quæcunq; optime & mixas recipit, vtiliter & ſorbos.

De transferendis ſeminariis,& vlmis ſerẽdis, & ſcrobibus. CAP. XI.

PLantas ex ſeminario transferre in aliud priuſquã ſuo loco ponãtur,operoſe præcipi arbitror, licet trãslatione folia latiora fieri ſpõdeant. Vl-

morum

morum prius quàm folio veſtiantur, ſamara colligenda eſt circa Martias Kalen. cum flaueſcere incipit. Deinde biduo in vmbra ſiccata ſerenda, denſa in refracto, terra ſuper minutatim cribrata craſſitudine quæ in cupreſſis. Pluuiæ ſi non adiuuent, riganda. Differendæ ex arearum venis poſt annum in vlmaria, interuallo pedali in vnamquamq; partem. Maritas vlmos autumno ſerere vtilius, quia carent ſemine. Nam ex è plantis ſeruntur. In arbuſtum quinquennes ſub vrbe transferunt, aut (vt quibuſdam placet) quæ vicenum pedum eſſe cœperunt: ſulco qui nouenarius dicitur, altitudine pedum trium, pari latitudine, & eo amplius circa poſitas pedes terni vndiq; è ſolido adaggerantur. Arulas id vocãt in Campania. Interualla ex loci natura ſumuntur. Aridiores ſerendas in cãpeſtribus conuenit. Populos & fraxinos, quia feſtinantius germinant, diſponi quoq; maturius conuenit, hoc eſt, ab Idibus Feb. plantis & ipſas naſcentes. In diſponendis arboribus arbuſtisq; ac vineis, quincũcialis ordinum ratio vulgata & neceſſaria, nõ perflatu modo vtilis, verum & aſpectu grata, quocunq; modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu. Populis eadem ratio ſemine qua vlmos ſerendi, transferendi quoq; è ſeminarijs eadem & ſyluis. Ante omnia igitur in ſimilem transferri terram aut meliorẽ oportet. Nec è tepidis aut præcocibus in frigidos, aut ſerotinos ſitus, ut neq; ex his in illos. Præfodere ſcrobes ante (ſi fieri poſſet) tanto donec pingui ceſpite obducantur. Mago ante annum iubet, vt ſolem pluuiasq́ue combibant: aut ſi id conditio largita non ſit, ignes in medio fieri ante menſes duos, nec niſi poſt imbres in his ſeri. Altitudinem earum in argilloſo, aut duro ſolo trium cubitorum eſſe in quanque partem. In prunis palmo amplius, & vbique caminata foſſura ore compreſſiore ſint. Nigra vero terra duo cubita, & palmum quadratis angulis. Eadem menſura Græci autores conſentiunt, non altiores quino ſemipede eſſe debere, nec latiores duobus pedibus. Nuſquam vero ſeſquipede minus altos, quoniam in humido ſolo ad uicina aquæ perueniat. Cato, ſi locus aquoſus ſit, ĩquit, latos pedes ternos in faucibus, imosq; palmum & pedem, altitudine iiij. pedum, eos lapide conſterni, aut ſi non ſit, perticis ſalignis viridibus. Si neque eæ ſint, ſarmentis, ita vt in altitudinem ſemipedem trahantur. Nobis adijciendum videtur ex prædicta arborum natura, vt altius demittantur eæ quæ ſumma tellure gaudent, tanquam fraxinus, olea. Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris ſat eſt, ſi altitudinis pedes ternos effecerint. Excide, inquit, radicem iſtã Papyrius Curſor imperator, ad terrorẽ Præneſtinorum prætoris. Deſtringi ſecurius ſe teſte, innoxium abradi partes, quæ ſe nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos ſubijci malunt, qui & contineant humorem, & tranſmittant: non item planos facere, & à terreno arcere radicẽ, exiſtimantes. Glarea ſubſtrata inter vtranq; ſententiam fuerit. Arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri quidam præcipiunt: alij cũ annum impleat: Cato craſſiorem quinq; digitis. Non omiſiſſet idem, ſi attineret meridianam cæli partem ſignare in cortice, vt translata in ijſdẽ & aſſuetis ſtatueretur horis: ne aquiloniæ meridianis oppoſitæ ſolibus ſinderentur, & algerent meridianæ aquilonibus. Quod è diuerſo affectãt etiam quidam in vite ficoq;, permutantes in contrarium. Denſiores enim folio ita fieri, magisq; protegere fructum, & minus amittere: ficumq; ſic etiam ſcanſilem fieri. Plerique id demum cauẽt, vt plaga deputati cacuminis meridiem ſpectet, ignari fiſſuris nimij vaporis opponi. Id quidem in horam diei quintam vel octauam ſpectare maluerim. Aeque latet non negligendum, ne radices mora inareſcant, neúe à ſeptẽtrionibus, aut ab ea parte cæli vſq; ad exortum brumalem vento flante effodiantur arbores, aut certe nõ aduerſæ ijs vẽtis radices præbeãtur. Propter quod emoriũtur ignaris cauſæ agricolis. Cato omnes ventos, & imbrem quoq; in tota translatione damnat. Et hoc proderit, quàm plurimũ terræ in qua vixerint, radicibus cohærere, ac totas ceſpite circumligari: cum ob id Cato in corbibus transferri iubeat. Proculdubio vtiliſſime quidam ſummam terrã contentus eſt ſubdi. Quidam punicis malis ſubſtrato lapide, nõ rumpi pomum in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborẽ ipſam ita locari, vt media ſit totius ſcrobis, neceſſariũ. Ficus ſi ſcilla (bulborum hoc genus eſt) ſeratur, ocyſſime ferre traditur pomum, neque verminulationi obnoxium: quo vitio nõ carent reliqua poma, ſimiliter ſata. Radicum eius magnam adhibẽdam curam, vt exemptas appareat, non auulſas, quis dubitet? Qua ratione & reliqua confeſſa omittimus, ſicuti terram circa radices fiſtucato ſpiſſandam, quod Cato primum in ea re eſſe cenſet: plagam quoque à trunco oblini fimo, & folijs præligari præcipiens.

De interuallis plantandarum arborum, & vmbris, & ſtillicidijs, & vbi plantari debeant. CAP. XII.

HVius loci pars eſt ad interualla pertinens. Quidam punicas, & myrtos, & lauros denſiores ſeri iuſſerũt, in pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo, vel magis etiã piros, magisq; amygdalas, & ficus: quod optime dijudicabit ramorũ amplitudinis ratio, locorumq́ue, & vmbræ cuiuſque arboris: quoniã has quoq; obſeruari oportet. Breues ſunt, quamuis magnarum arborum, quòd in orbem ramos circinent, vt in malis pirisq́ue. Eædem enormes ceraſis, lauris. Iam quædam vmbrarũ proprietas. Iuglandium grauis & noxia, etiã capiti humano, omnibusq; iuxta ſatis. Necat germina & pinus, ſed vẽtis vtraq; reſiſtit, quoniam & protecta vinearum ratione egẽt. Stillicidia, pinus, quercus, ilicis ponderoſiſſima. Nullum cupreſſi, vmbra minima, & in ſe conuoluta. Ficorum leuis, quãuis ſparſa; ideoq; inter vineas ſeri non vetãtur. Vlmorum leuis, etiam nutriens quæcunque

que opacat. Attico hae quoq; videtur è grauiſſimis: nec dubito, ſi emittantur in ramos. Cōſtrictæ quidem vlmi noxiam eſſe non arbitror. Iucunda & platani, quanquam craſſa. Licet gramini credere nō ſoli, haud alia latius operiēte toros. Populo nulla ludentibus ſolys. Pinguis alno, ſed paſcēs ſata. Vitis ſibi ſufficit, mobili folio, iactatuq; crebro ſolē vmbra temperās: eodē graui protegens in imbre. Omnium fere leuis vmbra, quorum pediculi longi. Non faſtidienda hæc quoque ſcientia, atq; non in vltimis ponenda, quādo quibuſq; ſatis vmbra aut nutrix, aut nouerca eſt. Iuglandium quidem pinorumq; & picearum, et abietis, quæcunq; attigere, non dubie venenum eſt. Stillicidu breuis definitio eſt. Omnium quæ proiectu frondis ita diffunduntur, vt per ipſas non defluant imbres, ſtilla ſæua eſt. Ergo plurimum intererit hae in quæſtione, terra in qua ſeremus in quantum arbores quaſq; alat. Iam per ſe colles minora quærūt interualla. Ventoſis locis crebriores ſeri conducit. Olea tamen maximo interuallo, de qua Catonis Italica ſententia eſt: in xxv. pedibus minimū, plurimum xxx. ſeri. Sed hoc variatur locorum natura. Non alia maior in Bætica arbor. In Africa vero (fides penes autores erit) miliarias vocari multas narrant à pondere olei, quod ferant annuo prouentu. Ideo lxxv. pedes Mago interuallo dedit vndiq; : etiam in macro ſolo ac duro, atq; ventoſo, cum minimum xlv. Bætica quidem vberrimas meſſes inter oleas metit. Illam inſcitiam pudendam eſſe conueniet, adultas interlucare iuſto plus, & in ſenectam præcipitare, aut (plerunq; ipſis qui poſuere coarguentibus imperitiā ſuam) totas excidere. Nihil eſt fædius agricolis, quàm geſtæ rei pænitētia, multo iam vt præſtet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde creſcant, & quæ celeriter: & de ſabina. CAP. XIII.

Quædam autem natura tarde creſcunt, & in primis ſemine tantū naſcentia, & longo æuo durātia. At quæ cito occidunt, velocia ſunt, vt ficus, punica, prunus, malus, pirus, myrtus, ſalix, et tamē antecedunt diuitijs. In trimatu enim ferre incipiunt, oſtendentes & ante. Ex his lentiſſima pirus. Ocyſſima omnium cypirus, & pſeudocypirus frutex. Protinus enim floret, ſemenq; profert. Omnia vero celerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis, vnamq; in ſtirpem redactis alimentis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi nanque curuati gracilitate & ſimul proceritate nimia, defigunt rurſus in terram capita, iterumq; naſcuntur ex ſeſe, repleturi omnia ni reſiſtat cultura, prorſus vt poſſint videri homines terræ cauſa geniti. Ita peſſima atque exeeranda res, propaginem tamen docuit, atque radicem acquiri viridem. Eadem autē natura eſt ederis. Cato propagari præter vitem tradit ficum, oleam, punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas & prænestinas, platanum. Propaginum duo genera: ramo ab arbore depreſſo in ſcrobem quatuor pedum quoquo, & poſt biennium amputato flexu, plantaque tranſlata poſt trimatum: quas ſi longius ferre libeat, in qualis ſtatim, aut vaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimum, vt in iis transferantur. Alterum genus luxurioſius, radices in ipſa arbore ſolicitando, traiectis per vaſa fictilia vel qualos ramis, terraque circumpactis: atque hoc blandimento impetratis radicibus, inter poma ipſa & cacumina (in ſumma enim cacumina hoc modo petuntur) audaci ingenio arborem aliam longe à tellure faciendi, eodem quo ſupra biennij ſpatio abſciſſa propagine, & cum qualis illis ſata. Sabina herba propagine ſeritur & auulſione. Tradunt fece vini, aut è parietibus latere tuſo mire ali. Iiſdem modis roſmarinum ſerunt & ramo, quoniam neutri ſemen. Rhododendron propagine & ſemine.

De ſatione arborum, & inſitione, & quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio. CAP. XIIII.

Semine quoque inſerere natura docuit, raptim auium ſame deuorato ſolidoque, & alui tepore madido, cum fecun[illegible] medicamine abiecto in mollibus arborum lecti[illegible]s, & ventis ſæpe translato in aliquas corticum rimas: vnde vidimus ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo & baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cauernarū, eiuſdem rei præbere cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculum cortice exciſo, ſemenque includendi eadem fiſtula ſublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Vergiliana quærit ſinum in nodo gemmæ expulſi corticis, gemmamque ex alia arbore includit. Et hactenus natura ipſa docuit. Inſitionem autem caſus, magiſter alius, & pene numeroſior, ad hunc modum: Agricola ſedulus caſam ſæpis munimēto cingens, quo minus putreſcerēt ſudes, limen ſubdidit ex edera. At illa viuaci morſu apprehenſa, ſuam ex alieno fecere vitam, apparuitq; truncum eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies, læuigatur falce truncus. Ratio poſtea duplex: Et prima inter corticem lignumq; inſerendi. Timebant priſci truncum findere. Mox inforare auſi medio. Ipſique medullæ calamum imprimebant, vnum inſerentes, neque enim plures capiebat medulla. Subtilior poſtea ratio vel ſenos adijcit, mortalitati eorū ex numero ſuccurrere perſuaſa, per media trunco leuiter fiſſo, cuneoq; tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primum omnium quæ patiatur coitum talem arbor, & cuius arboris calamus. Varie quoque & non iiſdem in partibus ſubeſt omnibus ſuccus. Vitibus ficiſque media ſicciora, & è ſumma parte conceptus, ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus, inde & ſurculi, cacumina ſitiunt. Facillime coaleſcunt, quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florentia eiuſdem

horæ

boræ germinationem ſuccorumq́; ſocietatem habent. Lenta enim res eſt, quoties humidis repugnant ſicca, mollibus corticum duri. Reliqua obſeruatio, ne fiſſura in nodo fiat, repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia: ut in parte nitidiſſima, ne longior multo tribus digitis, ne obliqua, ne tranſlucēs. Virgilius ex cacumine inſeri uetat. Certū'q́; eſt, ab humeris arborū orientē æſtiuum ſpectantibus ſurculos petēdos, et è feracibus et è germine nouello, niſi uetuſtæ arbori īſerātur. Ii enim robuſtiores eſſe debēt. Præterea ut pgnantes, hoc eſt, germinatione turgentes, & qui parere illo ſperauerint anno. Bimi utiq;, nec tenuiores digito minimo. Inſeruntur autē & inuerſi, cum id agitur, ut minor altitudo in latitudinem ſe fundat. Ante oīa gemmantes nitere conueniet, nihil uſquam ulceroſum eſſe, aut retorridum. Spei fauet medulla calami commiſſuræ, ſi in matre ligni corticisq́; iungatur. Id enim ſatius q̃ foris cortici æquari. Calami exacutio medullā ne nudet. Tenui tamen fiſtula detegat, ut faſtigatio leui deſcendat cuneo, tribus non amplior digitis. Quod facilime contingit, tinctum aqua radētibus. Ne exacuatur in uēto, nec cortex à ligno decedat alterutri. Calamus ad corticem vſq; ſuum deprimatur. Ne luxetur dum deprimitur, néue cortex replicetur in rugas. Ideo lacrymantes calamos inſeri non oportet, nō hercule magis q̃ aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc uitali defectu non humeſcit neque concorporatur. Id etiā religionis ſeruant, ut luna creſcēte, calamus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ ſimul manus minus nituntur, neceſſario temperamento. Validius enim demiſſi tardius ferunt, fortius durant: contrarium ex diuerſo. Ne hiſcat nimium rima, laxeq́; capiat, aut ne parū: & exprimat, aut compreſſum necet. Hoc maxime præcauendum, ut præualide accipientis trunco in media fiſſura relinquatur. Quidā ueſtigio fiſſuræ falce in truncis facto, ſalice præligant marginem ipſum. Poſtea cuneos figunt, continente uinculo libertatem dehiſcēdi. Quædam in plantario inſita eodem die transferūtur. Si craſſior trūcus inſeratur, inter corticem et lignum inſeri melius, cuneo optime oſſeo ne cortice rūpatur laxato. Ceraſi libro dempto finduntur. Hæ ſolæ et poſt brumā inſeruntur. Dempto libro habent ueluti lanuginem, quæ ſi comprehendit inſitum, putrefacit. Incolumi cuneo adactum utiliſſime aſtringitur. Inſerere aptiſſimum q̃ proximum terræ, ſi patiatur nodorum trunciq́; ratio. Eminere calami ſex digitorum longitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ arenā, fimumq́; bubulum admiſceri, atq; ita uſq; ad lentorem ſubigi iubet, idq́; interponi & circumlini. Ex iis quæ commentatus eſt, facile apparet illa ætate inter lignum et corticem, nec alio modo īſerere ſolitos, aut ultra latitudinem duum digitorū calamos demittere. Inſeri aūt præcipit pira ac mala per uer, et poſt ſolſtitiū diebus quinquaginta poſt uindemiam. Oleas autem et ficos per uer tantum, luna ſitiente, hoc eſt, ſicca. Præterea poſt meridiem, ac ſine uento auſtro. Mirum, quòd non contentus inſitum muniſſe, vt dictum eſt, & ceſpite ab imbre frigoribusq́ue protexiſſe, ac mollibus bifidorum uiminum faſcibus, lingua bubula (herbæ id genus eſt) inſuper obtegi iubet, eamq́ue illigari opertam ſtramentis. Nunc autem abunde arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos inſito extante. Verno inſerentes tempus urget, incitantibus ſe gemmis, præterquam in olea, cuius diutiſſime oculi parturiunt, minimumq́; ſucci habent ſub cortice, qui nimius inſitis nocet. Punicam uero & ficum quanquam alias ſicca ſint, recraſtinare minime utile. Pirum vel florentem inſerere licet, & in Maium quoq; menſem protendere inſitionem. Quòd ſi longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optime cuſtodire ſuccum arbitrantur: Seruarique inter duos imbrices iuxta riuos uel piſcinas, utrinque terra obſtructos.

De uite inſerenda. CAP. XV.

V*Itium vero in ſcrobibus ſiccis ſtramento opertos, ac deinde terra obrutos, ut cacumine exiſtant. Cato uitē tribus modis inſerit. Præſectā findi iubet per medullā, in eam ſurculos exacutos (ut dictū eſt) adigi, medullas iungi. Altero ſi inter ſeſe uites contingant, utriuſq; in obliquum latere contrario adraſo, iunctis medullis colligari. Tertium genus eſt, terebrare uitem in obliquum ad medullam, calamosq́ue addere longos pedes binos: atque ita ligatum inſitum, intritaq́; illitum operire terra, calamis ſubrectis. Noſtra ætas correxit, ut Gallica uteretur terebra, quæ excauat, nec urit, quoniam aduſtio omnis hebetat, atq; ut gemmaſcere incipiens legatur calamus. Nec plus q̃ binis ab īſito emineat oculis, vlmeo uimine alligatus, binaq́ue circuncidatur acie à duabus partibus, ut inde* potius diſtillaret mucor, qui maxime uites infeſtat.* [*diſtillet humor] *Deinde cum eualuiſſent flagella pedes binos, uinculum inſiti incideretur, vbertati craſſitudine permiſſa. Vitibus inſerendis tempus dedere ab æquinoctio autumno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ ſylueſtrium radicibus inſeruntur natura ſiccioribus. Si ſatiuæ ſylueſtribus inſerantur, degenerant in feritatem. Reliqua cælo conſtant. Aptiſſima inſitis ſiccitas. Huius enim remedium appoſitis fictilibus uaſis modicus humor per cinerem diſtillat. Inoculatio rores amat leues.*

De emplaſtratione. CAP. XVI.

E*Mplaſtri ratio et ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt. Craſſo aūt maxime cortici cōuenit, ſicut eſt ficis. Ergo amputatis oībus ramis ne ſuccū auocēt, nitidiſſima ī parte, quaq́; pcipua cernatur hilaritas, exēpta ſcutula (ita ne deſcendat ultra ferrū) cortici, imprimitur ex alia cortex par cum ſui germinis mām̄a, ſic compage denſata, cicatrici ut locus non ſit, & ſtatim fiat unitas, non humorem, non afflatum recipiens: nihilominus tamen & luto muniire, & uinculo melius. Hoc genus non pridem re-*

pertum uolunt, qui nouis moribus fauent. Sed id etiã apnd ueteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam ficumq; ſic inſeri iuſſit, menſura etiã præfinita ſecundum reliquam diligentiam ſuam: cortices ſcalpro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine, atque ita coagmentari, & illa ſua intrita oblini. eadem ratione et in malo. Quidam huic generi miſcuere fiſſuram in uitibus, exempta cortice teſſella, ſurculo à latere plano adigendo. Tot modis inſitam arborem uidimus iuxta Tiburtes tiliam, omni genere pomorum onuſtam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde uite, ficis, piris, punicis, malorumque generibus. Sed huic breuis fuit uita. Nec tamen omnem experimentis aſſequi naturam poſſumus. Quædam enim naſci, niſi ſponte nullo modo queunt: eaque immitibus tantum & deſertis locis proueniunt. Capaciſſima inſitorum omnium dicitur platanus, poſtea robur: uerum utraque ſapores corrumpunt. Quædam omni genere inſeruntur, ut ficus & punica. Vitis non recipit emplaſtra, nec quibus tenuis ac caducus rimoſusque cortex. Neque inoculationem ſicca aut humoris exigui. Fertiliſſima omnium inoculatio, poſtea emplaſtratio. Sed utraque infirmiſſima. Et quæ cortice nituntur tantum, uel leui aura ocyſſime deplantantur. Inſerere firmiſſimum, & fœcundius quàm ſerere.

Exemplum huius rei. CAP. XVII.

NOn eſt omittẽda raritas unius exempli. Corellius eques Ro. Ateſte genitus, inſeruit caſtaneã ſuomet ipſam ſurculo in Neapolitano agro. Sic facta eſt caſtanea, q̃ ab eo nomẽ accepit inter laudatas. Poſtea hæres euiſdẽ libertus Corellianã iterũ inſeruit. Hæc eſt inter eas differentia, illa copioſior, hæc Corelliana melior. Reliqua genera caſus ingenio ſuo excogitauit, ac defractos ſerere ramos docuit, cũ pali defixi radices cepiſſent. Multa ſic ſeruntur, ĩ primisq; ficus: omnibus alus modis naſcens, præterq̃ talea: optime quidem, ſi uaſtiore ramo pali modo exacuto adigatur alte, exiguo ſuper terrã relicto capite, eoq; ipſo harena cooperto. Ramo ſeruntur & punica palis laxato prius meatu: Item myrtus. Omnium horũ longitudine trium pedum, craſſitudine minus brachiali, cortice diligenter ſeruato, trũco exacuto. Myrtus & taleis ſeritur: morus talea tantum, quoniã ramo eam ſeri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum ſatu nunc dicendũ eſt. Seruandum in eo ante omnia, ut taleæ ex feracibus fiant arboribus, ne curuæ, ne ſcabræ, aut bifurcæ, néue tenuiores q̃ ut manum impleant, ne minores pedalibus, ut illibato cortice, atque ut ſectura inferior ponatur ſemper, & quod erit ab radice: accumuleturque germinatio terra, donec robur planta capiat.

De cultura talearum, & quibus temporibus inſitio fiat. CAP. XVIII.

QVæ cuſtodienda in talearum cultura Cato iudicauerit, ipſius uerbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas, quas in ſcrobe ſaturus eris, tripedaneas facito. Diligenterque tractato, ne liber laboret, cum dolabis aut ſecabis. Quas in ſeminario ſaturus eris, pedales facito: eas ſic inſerito: Locus bipalio ſubactus ſit, beneq; glutus. Cum taleam demittis pede taleam opprimito. Si parum deſcendat, malleo aut mateola adigito, cauetoq; ne librum ſcindas. Cum adigis, palo prius locum feceris, quo taleã demittas, ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ ſunt, tum deniq; curæ ſint, ubi liber ſe uertet. Si in ſcrobibus aut in ſulcis feras, ternas taleas ponito. Eas diuaricato ſupra terram, ne plus quatuor digitos trãſuerſos emineãt, uel oculos ſerito. Diligenter eximere oleã oportet, & radices q̃ plurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris, calcare bene, ne quid noceat. Si quis quærat quod tẽpus oleæ ſerẽdæ ſit, agro ſicco p ſemẽtem, agro læto per uer. Oliuetum diebus xv. ante æquinoctium uernũ ĩcipito putare. Ex eo die dies xl. recte putabis. Id hoc modo putato. Qua locus recte ferax erit quæ arida erunt, & ſi quid uentus interfregerit, ea oĩa eximito. Qua locus ferax non erit, id plus cõcidito, aratoq; bene, enodatoq;, ſtirpesq; læues facito, circum oleas autũno ablaqueato, & ſtercus addito. Qui oliuetũ ſæpiſſime & altiſſime miſcebit, is tenuiſſimas radices exarabit. Radices ſi ſurſum abibũt, craſſiores fient, et eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera olearũ, uel in quo genere terræ uiuere et ſeri debeant, quoq; ſpectare olineta, diximus in ratione olei. Mago in colle et ſiccis, & argilla, inter autumnum & brumam ſeri iuſſit. In craſſo aut humido, aut ſubriguo, à meſſe ad brumam. Quod præcepiſſe eum Africæ ĩtelligitur. Italia quidem nunc uere maxime ſerit. Sed ſi et autumno libeat, poſt æquinoctium xl. diebus ad uergiliarum occaſum xiiij. ſoli dies ſunt, quibus ſeri noceat. Africæ peculiare quidem ĩ oleaſtro eſt inſerere. Quadam æternitate conſeneſcunt proxima adoptioni uirga emiſſa, atque ita alia arbore ex eadem iuueneſcẽte: iterumq; & quoties opus ſit, ut æuis eadem olineta conſtent. Inſeritur aũt oleaſter calamo & inoculatiõe. Olea, ubi quercus effoſſa ſit, male ponitur: quoniam uermes qui rauce uocantur, in radice quercus naſcuntur et tranſeunt. Nõ inhumare taleas, aut ſiccare prius q̃ ſerantur, utilius compertum. Vetus olinctum ab æquinoctio uerno ĩtra uergiliarũ exortum interradi alternis annis, melius inuentũ: Item muſcũ circundare radici. Circumfodi autẽ omnibus annis à ſolſtitio duum cubitorũ ſcrobe pedali altitudine: ſtercorari tertio anno. Mago idem amygdalas ab occaſu Arcturi ad brumam ſeri iubet. Pira non eodẽ tẽpore oĩa, quoniam non æque floreant. Eadem oblonga aut rotunda, ab occaſu uergiliarum ad brumam. Reliqua genera media hyeme, ab occaſu ſagittæ, ſubſolanum aut ſeptentrionem ſpectantia. Laurũ ab occaſu aquilæ ad occaſum ſagittæ. Conuexa enim de tempore ſerendi æque ratio eſt. Vere & autumno id magna ex parte fieri decreuere. Eſt & alia hora circa ca-

nis

nis ortus, paucioribus nota, quoniam non omnibus locis pariter utilis intelligitur. ſed haud omittēda nobis nō tractus alicuius rationem, uerū naturæ potius indagātibus. In Cyrenaica regione ſub eteſiarum flatu conſerunt: necnon et in Græcia, oleam maxime in Laconia. Cos inſula & uites tunc ſerit. Cæteri apud Græcos inoculare et inſerere nō dubitant, ſed arborē non ſerunt. Plurimumq; in eo locorū natura pollet. Nāq; in Aegypto omni ſerunt menſe, & ubicunq; imbres æſtiui non ſunt, vt in India & Aethiopia. Neceſſario poſt hæc autumno ſerūtur arbores. Ergo tria tēpora eadem germinationis, uer, & canis arcturiq; ortus. Neq; enim animalium tātum eſt ad coitum auiditas, ſed multo maior eſt terræ ac ſatorum omnium libido: qua tempeſtiue uti, plurimū intereſt conceptus. Peculiare utiq; in inſitis, cum ſit mutua cupiditas utrinq; coeundi. Qui uer pbant, ab æquinoctio ſtatim admittunt, prædicantes germina parturire, ideo faciles corticum eſſe complexus. Qui præferunt autumnum, ab Arcturi exortu, quoniam ſtatim radicem quandam capiant, & ad uer parata ueniant, atq; non protinus germinatio auferat uires. Quædā tamen ſtatutū tempus anni habent ubiq;, vt ceraſi & amygdalæ circa brumam, ſerendi uel inſerendi. De pluribus locorū ſitus optime iudicabit. Frigida enim & aquoſa verno cōſeri oportet, ſicca et calida autumno. Cōmunis quidem Italiæ ratio tempora ad hunc modum diſtribuit: Moro ab Idibus Februarijs in æquinoctium, piro autumnū, ita ut brumam xv. nec minus diebus antecedant. Malis æſtiuis & cotoneis, itē ſorbis, prunis, poſt mediam hyemem in Idus Februarias. Siliquæ Græcæ & Perſicis ante brumam per autumnum: Nucibus, iuglandi, & pineæ, & auellanæ Græcæ, atque caſtaneæ, à Calendis Martijs ad Idus eaſdem: Salici, geniſtæ, circa Martias Calendas. Hanc in ſiccis ſemine, illam in humidis uirga ſeri diximus.

Quæ arbores ſocietate gaudeant, & de diſciplina ablaqueandi & accumulandi. CAP. XIX.

Eſt etiam noua inſerēdi ratio, ne quid ſciens quidem prætercam, quod uſquam inuenerim, Columellæ excogitata, vt affirmat ipſe, qua uel diuerſæ inſociabileſq; natura arborum copulentur, ut fici atq; oleæ. Iuxta hāc ſeri ficum iubet, nō ampliore interuallo, quàm ut contingi large poſſit ramo oleæ q̃ maxime ſequaci atq; obedituro: eumq; omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Poſtea fico adepta vires, quod euenire trimæ atque vtique quinquenni, detruncata ſuperficie, ipſumq; deputatum, & ut dictū eſt adraſo cacumine, defigi in crure fici, cuſtoditum uinculis, ne curuatura fugiat. Ita quodā propaginum inſitorumq; tēperamento, triennio cōmuni inter duas matres coaleſcere. Quarto anno abſciſſum totū adoptantis eſſe: nōdum uulgata ratione, haud mihi certe ſatis comperta. Cæterū eadem illa de calidis frigidiſque & humidis & ſiccis ſupra dicta ratio, & ſcrobes ſodere mōſtrauit. In aquoſis enim neq; altos, neq; amplos ſacere expediet: aliter in æſtuoſo ſolo & ſicco, ut q̃ maxime accipiant aquam contineantque. Hæc & ueteres arbores colendi ratio eſt. Feruētibus enim locis accumulant æſtate radices operiuntque, ne ſolis ardor exurat. Aliubi ablequeāt, perflatuſq; admittunt. Iidem hyeme cumulis à gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt, humoremq; ſitientibus quærunt. Vbicunq; circumfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos, neq; id in pratis, quando amore ſolis humoriſq; in ſumma tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia ſerendis inſerendiſq; in uniuerſum ſint dicta.

De ſalicto & harundineto, & cæteris cæduis ad perticas, palos. CAP. XX.

Hinc reſtat earū ratio, q̃ propter alias ſerūtur, uineas maxime, cæduo ligno. Principatū in ijs obtinēt ſalices, quarū ſatio fit loco madido: tamē refoſſo duos pedes et ſemipedē, talea ſeſquipedali, uel pertica, q̃ utilior quo plenior. Interuallo eē debēt pedes ſeni, trimæ pedibus binis à terra putatiōe coercentur, ut ſic ſe in latitudinē fundāt, ac ſine ſcalis tondeantur. Salix enim fœcundior eſt quo terræ propior. Has quoq; oībus annis confodi iubent menſe Aprili. Hæc ē uiminaliū cultura. Perticalis et uirga et talea ſeritur foſſura eadē. Perticas ex ea cædi iuſtū ē quarto ſere anno. Et ea aūt ſeneſcentiū propagine ſarciūt locū, pertica immerſa, ac poſt annū reciſa. Salicis viminalis iugera ſingula ſufficiūt xxv uineæ iugeribus. Eiuſdem rei cauſa populus alba ſeritur bipedaneo paſtinatu, talea ſeſquipedali, biduo ſiccata, palmipede interuallo, terra ſuperiniecta duorū cubitorum craſſitudine. Harundo etiamnum dilutiore q̃ hæ ſolo gaudet. Seritur bulbo radicis, quem alij oculum appellant, dodrantali ſcrobe, interuallo duum pedum et ſemipedis: reficiturq; ex ſeſe ueteri harundineto extirpato, quod utilius repertum q̃ caſtrare, ſicut antea. Nanque inter ſe radices ſerpunt, mutuoque diſcurſu necantur. Tempus inſerendi, priuſquam oculi harundinum intumeſcant, ante Calendas Martias. Creſcit ad brumam uſque, deſinitque cum dureſcere incipit. Hoc ſignum, quod tempeſtiuam habet cæſuram: & hanc autem quoties et uineā fodiendam putant. Seritur & tranſuerſa, non alte terra condita, erumpūtq; ſingulis oculis totidem plantæ. Seritur et deplantata pedali ſulco binis obrutis gēmis, ut tertius nodus terram attingat prono cacumine, ne rores cōcipiat. Cæditur decreſcēte luna. uineis anno ſiccata utilior q̃ uiridis. Caſtanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus, perdurandi peruicacia, regerminatione cædua uel ſalice lætior. Quærit ſolum facile, nec nō harenoſum, maximeq; ſabulum humidum aut carbunculum uel tophi etiam farinam, quamlibet opaco ſeptentrionaliq; et præfrigido ſitu, uel etiam decliui. Recuſat eadem gallicam, rubricam, cretam, omnēq; terræ fœcunditatem, qua ſeri nuces diximus. Sed niſi ex maximis non prouenit, nec niſi quinis aceruatim

ſatis. Perfringi ſolum debet ſupra ex Nouembri menſe in Februarium: quo ſoluta, ſponte cadunt ex arbore, atq; ſubnaſcuntur. Interualla ſint pedalia undique ſulco dodrãtali. Ex hoc ſemĩario trãſferũtur ĩ aliud, bipedali interuallo, plus biennio. Sunt et propagines, nulli quidem faciliores. Nudata enim radice, tota in ſulco proſternitur. Tunc ex cacumine ſuper terram relicto renaſcitur, et alia ab radice. Sed tranſlata neſcit hoſpitari, pauetq; nouitatem. Biennio fere poſtea proſilit. Ideo nucibus potius q̃ uiuiradicibus plantaria cædua implentur. Cultura non alia q̃ ſupradictis fodiendis ſupputandisq; per biennium ſequens: de cætero ipſa ſe colit, umbra ſtolones ſuperuacuos enecante. Cæditur intra ſeptimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus: quando etiam ea bifida ſtirpe fiunt, durantq; ultra alterã ſyluæ ſuæ cæſuram. Eſculus ſimiliter prouenit, cæſura triennio ſerior, nimis moroſa naſci. In quacunque terra ſeritur, naſcitur è balano, ſed non niſi eſculi, ſcrobe dodrantali interuallis duorum pedum ſeritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putreſcit, læſumq; maxime fruticat. Præter hæc ſunt cædua quæ diximus, fraxinus, laurus, perſica, corylus, malus, ſed tardius naſcuntur, terramque defixa uix tolerant, non modo humorem. Sambucus contra firmiſſima ad palum, taleis ſeritur ut populus. Nam de cupreſſo ſatis diximus.

De culturis, & diſciplina colendarum uinearum. CAP. XXI.

Et prædictis uelut armamentis uinearũ, reſtat ipſarũ natura pcipuã tradẽda cura. Vitiũ ſurculi et quarundã arborũ, quibus ſungoſior ĩtus natura eſt, geniculatis ramorũ nodis ĩterſepiunt medullam. Ferulæ ipſa breues, et ad sũma breuiores, articulis utiq; duobus internodia ĩcludũt. Medulla, ſiue illa uitalis anima eſt, ante ſe tendit, longitudinem impellens, quandiu nodis peruia patet fiſtula. Cum uero concreti ademere tranſitum, repercuſſa erumpit, ab ima ſui parte, iuxta priorem nodum alternis laterum ſemper inguinibus, ut dictum eſt in harundine ac ferula, quorũ dextrum ab imo ĩtelligitur articulo, læuum in proximo, atq; ita per uices. Hoc uocatur in uite gẽma, cũ ibi ceſpitem fecit. Ante uero q̃ faciat, in concauo oculus, et ĩ cacumine ipſo, germẽ. Sic palmites, nepotes, uuæ, folia, pampini gignuntur. Mirũq;, firmiora eſſe in dextra parte genita. Hos ergo in ſurculis nodos cum ſeruntur, medios ſecare oportet, ita ne profluat medulla. Et in fico quidem dodrantales paxillo ſolo patefacto ſerũtur, ſic ut deſcendãt quæ proxima arbori fuerint, duo oculi extra terrã emineant. Oculi aũt in arborũ ſurculis proprie uocantur unde germinant. Hac de cauſa & in plantarijs aliquando eodem anno ferunt, quos fuere laturi fructus in arbore: cum tẽpeſtiue ſati prægnãtes, inchoatos conceptus alibi pariunt. Ita ſatas ficos, tertio anno transferre facile. Hoc pro ſeneſcẽdi celeritate attributum huic arbori, ut citiſſime proueniat. Vitium numeroſior ſatus. Primum oĩum nihil ſeritur ex his, niſi inutile & deputatum in ſarmẽto. Opputatur aũt quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utrinq; è duro ſurculus ſeri, eoq; argumento malleolus uocatur etiã nũc. Poſtea auelli cũ ſua calce cœptus eſt, ut ĩ fico: neq; eſt aliud uiuacius. Tertium genus adiectũ etiamnũ expeditius ſine calce, propter quod ſagittæ uocantur, cum intorti pãgũtur. Idem cũ reciſi nec intorti trigẽmes. Plures aũt ex eodem ſurculo hoc modo fiũt: Serere è pãpinarijs ſterile eſt: nec niſi fœcundo oportet. Quæ raros habent nodos, infœcundæ iudicantur. At denſitas gẽmarum, fertilitatis indiciũ eſt. Quidã ſeri uetãt niſi eos, qui floruerint, ſurculos. Sagittas ſerere minus utile, quoniã in trãsferẽdo facile rumpitur quod intortũ fuit. Serũtur pedali, nõ breuiores, longitudine quinq; ſexue nodorũ. Pauciores tribus gẽmis in hac mẽſura eſſe nõ poterũt. Inſeri eodẽ die quo deputẽtur, utiliſſimũ. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti pcepimus, caueri utiq;, ne extra terrã poſiti ſole inareſcant, uentóue aut frigore hebetentur. Qui diutius in ſicco fuerint, prius q̃ ſerãtur, in aqua pluribus diebus reuireſcant. Solũ apricũ & q̃ ampliſſimũ in ſeminario, ſiue in uinea, bidẽte paſtinari debet ternos pedes, bipalio alto marra reici quaternorũ pedũ ferramento, ita ut in pedes binos foſſa procedat. Foſſatũ purgari, & extendi, ne crudũ relinquatur. Verum & exigi menſura. Male paſtinatum deprahendunt ſcamna inæqualia. Metienda eſt et ea pars q̃ interiacet puluini. Surculi ſeruntur & in ſcrobe & iu ſurculo longiore, ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra, niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ duos integi oportet, & proximã attingi terrã, & eodẽ paxillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plantario ſeſquipedes inter bina ſemina in latitudinẽ, in lõgitudinẽ ſemiſſes. Ita ſatos malleolos xxiiij. menſe recidere ad imum articulũ, niſi ipſi parcatur. Oculorum inde materia emicat, cũ qua xxxvi. menſe uiuiradix trãſfertur. Eſt & luxurioſa ratio uites ſerẽdi, ut quatuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxurioſa: atq; ita uel per oſſa bubuli cruris uel per colla fictilia traiecti, obruantur binis eminentibus gẽmis. Humeſcunt hoc modo, reciſiq; palmitẽ emittunt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires, uuãq; fert & omnium corporum ſuorum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus, medullaque eraſa, in ſe colligantur ipſi caules, ita ut gemmis parcatur omni modo. Tum malleolus in terra fimo mixta ſeritur, et cum ſpargere cœpit caules, deciditur, fodituŕq; ſæpius. Talis uua acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit, cum uiuere ſemina ipſa perquàm mirum ſit, et medulla adempta naſci. Surculis etiam quibúsnam ſit articulatio arboris, non omittendũ uidetur. Nãq; buxi tenuiſſimis quinis ſenisúe colligatis depacti proueniunt. Quondam ĩ obſeruatione erat, ut defringerẽtur ex imputata buxo, aliter uinere non

re non crediti.detraxere hoc experimenta. Seminarij curam ſequitur uinearum ratio. Quinq; generum hæ: Sparſis per terrã palmitibus, aut p ſe uite ſubrecta, uel cum adminiculo ſine iugo, aut pedata ſimplici iugo, aut compluuiatæ quadruplici. Quæ pedata ratio erit, eadem intelligitur eius quoq;, in qua ſine adminiculo uitis per ſe ſtabit. Id enim non fit niſi pedamenti inopia. Simplici iugo conſtat porrecto ordine, quẽ canterium appellant. Melior ea uino, quando ſibi ipſa nõ obumbrat, aſſiduoq; ſole coquitur, & afflatum magis ſentit, & celerius rorem dimittit: Pampinationi quoq; & occationi, omniq; operi facilior. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut harundine, aut crine: funiculóue, ut in Hiſpania Brundiſioq;. Compluuiata copioſior uino eſt, dicta à cauis ædium compluuijs. Diuiditur in quaternas partes totidem iugis. Huius ſerendi ratio dicetur, eadem ualitura in omni genere, in hoc uero numeroſior tantum. His vero tribus ſeritur modis: Optime in paſtinato, proxime in ſulco, nouiſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictum eſt.

De ſulco & uinearũ putatione. CAP. XXII.

Sulco latitudo palæ ſatis eſt: ſcrobibus ternorũ pedũ in quamq; partẽ. Altitudo in quocũq; genere tripedalis, ideo nec uitis minor transferri debet, extatura etiamnũ duabus gemmis. Emolliri terrã minutis in ſcrobe ima ſulcis, fimoq; miſceri, neceſſarium. Cliuoſa altiores poſcunt ſcrobes, præterea puluinatis à deuexitate labris. qui ex his longiores fient, ut vites binas accipiãt è diuerſo, aluei uocabuntur. Eſſe uitis radicẽ in media ſcrobe oportet: ſed ipſam innixam ſolido in orientem æquinoctialem ſpectare. Adminicula prima è calamo accipere. Vineas limitari decumano xviij. pedum latitudinis ad contrarios uehiculorũ tranſitus, alijsq; tranſuerſis limitibus denum pedum diſtingui per media iugera. Aut ſi maior modus ſit, totidem pedum cardine, quot decumano limitari. Sẽper uero quintanis ſemitari, hoc eſt, vt quinto quoque palo ſingulæ iugo paginæ includantur. Solo ſpiſſo, non niſi repaſtinato, nec niſi uiuiradicem ſeri: tenero & ſoluto, uel malleolum ſulco, uel ſcrobe. In colles ſulcos agere tranſuerſos melius quàm paſtinare, ut defluuia palis eorum contineantur. Aquoſo cælo, uel ſicco ſolo, malleolos ſerere autumno, niſi ſi tractus ratio mutauit. Siccus enim & calidus autumno poſcit ſeri, humidus frigidusq; etiam ueris exitu. In arido ſolo uiuiradix quoq; fruſtra ſeritur. Male & in ſiccis malleolus, niſi poſt imbrem. At in riguis uel frondens uitis, & uſq; ad ſolſtitium recte, vt in Hiſpania. Quieſcere uentos ſationis die utiliſſimum. Plerique auſtros optant, Cato abdicat. Intereſſe medio temperamento inter binas uites oportet pedes quinos. Minimum autẽ læto ſolo pedes quaternos: tenui plurimum octonos. Vmbri & Marſi ad uicenos intermittunt arationis gratia in his quæ uocant porculeta. Pluuio & caliginoſo tractu rariores poni, ſicco denſiores congruit. Subtilitas parſimoniæ compendia inuenit, cum uinea in paſtinato ſeritur, obiter ſeminarium faciendi ut uiuiradix loco ſuo, & malleolus qui transferatur, inter uites ordine ſeratur. Quæ ratio ĩ iugero circiter xvi. M. uiuiradicum donat. intereſt aũt biennium fructus, quo tardius in ſato prouenit q̃ in trãſlato. Viuiradix poſita in uinea poſt annum reſecatur uſq; ad terram, ut unus tantum emineat oculus, adminiculo iuxtà affixo, & fimo addito. Simili modo & ſecundo anno reciditur, uireſq; concipit, & intra ſe paſcit ſuffecturas oneri, alias feſtinatione pariendi gracilis ac emucida, ni cohibeatur caſtigatione tali, in fœtum exeat tota. Nihil auidius naſcitur, ac niſi ad pariendum uires ſeruentur, tota fit fœtus. Pedamenta optima quæ diximus, aut ridice robore, oleaq; : aut ſi non ſint pali è iunipero, cupreſſo, laburno, ſambuco. Reliquorum generum ſudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo connexa faſciculis, durat quinis annis. Cum breuiores palmites ſarmento iunguntur inter ſe funium modo, ex hoc arcus funeta dicũtur. Tertius uineæ annus palmitem uelocẽ robuſtumq; emittit, & quem faciat ætas uitem. Hic in iugum inſilit. Quidam nunc excæcant cum ſupina falce auferendo oculos, ut noxia iniuria longius euocent. Vtilior enim cõſuetudo pariẽdi, ſatiusq; pampinos adiugata detergere, uſquequo placeat roborari eam. Sunt qui uetãt tangi proximo anno q̃ tranſlata ſit, neq; ante lx. menſem falce curari. Tunc autem ad tres gemmas recidi. Alij & proximo quidem anno recidunt, ſed ut ternos quaternosue ſingulis annis adijciant articulos, quarto demum perducant ad iugum. Id utrunq; fructum tardum, præterea retorridum & nodoſum reddit, pumilionum incremento. Optimum autem, matrem eſſe firmam, poſtea fœtum audacem. Nec tutum eſt quod cicatricoſum, magno imperitiæ errore. Quicquid eſt tale, plagis naſcitur, non è matre. Totas enim habet illa uires dum roboratur, & annos accipit tota fœtus, cum permiſſum fuerit naſci. Nil natura portionibus parit. Quæ cum excreuerit, ſatis firma protinus in iugo collocari debebit: Sin etiamnũ infirmior erit, ſub ipſo iugo hoſpitari reciſa: uiribus, non ætate decernitur. Temerarium eſt, ante craſſitudinem pollicarem uiti imperare. Sequenti anno palmites ſalutentur pro uiribus matris ſinguli aut gemini. Iidem & ſecundo, ſi cogit infirmitas, nutriantur: tertioq; demum duo adyciantur. Nec ſunt plures quaternis unquam permittendi. Breuiterq; non indulgendum eſt, & ſemper inhibenda fœcunditas: Ea eſt enim natura, ut parere malit, q̃ uiuere. Quicquid materia adimitur, fructui accedit. Illa ſemina mauult, quàm fructum gigni, quoniam fructus caduca res eſt. Sic pernicioſe luxuriat, nec ampliat ſe, ſed egerit. Dabit conſilium & ſoli natura. In macro etiam ſi uires habebit, reciſa intra iugum moretur, ut omnis fœtura ſub eo exeat. Minimum id eſſe debebit interuallum, ut attingat iugum, ſperetque, non teneat: adeo non recumbat in eo, nec

Digitized by Google

delicate ſe ſpargat. Ita temperetur hic modus, ut creſcere etiam malit q̃ parere. Palmes duas treſue gemmas ſub iugo habere debet ex quibus materia naſcatur: tunc per iugũ mergi alligariq́;, ut ſuſtineatur iugo, non pendeat. Vimculo mox aſtrictus à tertia gemma alligari, quoniam & ſic coercetur impetus materiæ, denſioresq́; citra pampini exultant: cacumen religari uetant. Natura hæc eſt, deiecta pars aut prælігata fructum dat, plurimumq́; ipſa curuatura. Quod citra eſt, materiem mittit, offenſante credo ſpiritu, & illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia, fructum dabit anno ſequente. Sic duo genera palmitum: Quod è duro exit, materiamq́; in proximum annũ promittit, pampinarium uocatur: at ubi ſupra cicatricem eſt, fructuarium. Alterũ ex anniculo palmite, ſemperq́; fructuarium relinquitur ſub iugo, & qui uocatur cuſtos. Hic eſt nouellus palmes, non longior tribus gemmis, proximo anno materiã daturus, ſi uitis luxuria ſe conſumpſerit. Et alius iuxta eũ uerrucæ magnitudine, qui furunculus appellatur, ſi forte cuſtos fallat. Vitis ante q̃ ſeptimum annum à ſurculo compleat, euocata ad fructum euaneſcit, ac moritur. Nec ueterem placet palmitem in longum, et ad quartum uſq; pedamentum emitti, quod aly dracones, alij iuniculos uocant, ut faciant quæ maſculeta appellãt. Cum induruit uitis, peſſimum in uinea traducere. Quinto anno & ipſi palmites intorquentur, ſingulæq́; è ſingulis materiæ emittuntur, ac deinde è proximis, prioresq́; amputantur: ſemper cuſtodem relinqui melius, ſed is proximus uiti eſſe debet, nec longior q̃ dictum eſt. Et ſi luxuriauerint palmites, intorqueri: ut quatuor materias, uel duas, ſi uniuga erit uinea, emittat. Si per ſe uitis ordinabitur ſine pedamento, qualecunq; tamen initio adminiculum deſiderabit, dum ſtare condiſcat, et recta ſurgere. Cætera à primordio eadem. Diuidi autem putatione pollices æquali examine undiq;, ne prægrauet fructus parte aliqua, obiter idẽ deprimens prohibebit in excelſum emicare. Huic uineæ trium pedum altitudo excelſior nutat, cæteris à quinto dum ne excedat hoĩs longitudinem iuſtam. Iis quoq; quæ ſparguntur in terra breues ad innitendum caueas circundãt, ſcrobibus per ambitũ actis, ne uagi palmites ĩter ſe pugnẽt occurſantes: maiorq́; pars terrarum ita ſupinã in tellure uindemiam metit. Siquidẽ & in Africa, & in Aegypto Syriaq́ue, ac tota Aſia et multis locis Europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terrã cõprimi debet uitis: eodem modo et tempore nutrita radice, quo in iugata uinea, ut ſemper pollices tantũ relinquãtur fertili ſolo cũ tribus gẽmis, graciliore quinis: p̃ſtatq́; multos eſſe q̃ longos. Quæ de natura ſoli diximus, tãto potẽtiora ſentiẽtur, quãto p̃pior fuerit uua terræ. Genera ſeparari, ac ſingulis cõſeri tractibus, utiliſſimũ. Mixtura enim generũ etiam in uino, non modo in muſto diſcors. Aut ſi miſceãtur, non alia q̃ pariter matureſcentia iungi neceſſarium. Iuga altiora quo lætior ager, et quo planior: item roſcido, nebuloſo, minusq́; uentoſo conueniunt. Contra, humiliora gracili et arido, æſtuoſo, uentisq́; expoſito. Iuga ad pedamentum q̃ arctiſſimo nodo uinciri oportet, uitem leui contineri. Quæ genera uitium, & in quali ſolo cæloq́; eſſent cõſerenda, cũ enumeraremus naturas earum et uinorũ, notauimus. De reliquo cultu uehementer ambigitur. Pleriq; æſtate tota poſt ſingulos rores cõfodi iubent uineã. Alij uetant gemmantem: decuti enim oculos: tractuq́; intrantium deteri, & ob id arcendũ procul omne quidem pecus, ſed maxime lanatum, quoniam facilime auferat gemmas: Inimicos & pubeſcente uua raſtros: ſatisq́; eſſe uineã ter anno confodi, ab æquinoctio uerno ad uergiliarũ exortum, et canis ortũ, & nigreſcente acino. Quidam ita determinant: Veterem ſemel à uindemia ante brumam, cum alij ablaqueare & ſtercorare ſatis putent. Iterum ab Idibus Aprilis anteq̃ concipiat, hoc eſt, in vi. Idus Maias. Deinde priusq̃ florere incipiat, & cũ defloruerit, & uariante ſe uua. Peritiores affirmant, ſi iuſto ſæpius fodiatur, in tantum tenereſcere acinos, ut rumpantur. Quæ fodiantur, ante feruentes horas diei fodiendas conuenit: ſicuti lutum neq; arare, neq; fodere: Foſſione puluerem excitatum contra ſoles nebulasq́; prodeſſe. Pampinatio uerna in cõfeſſo eſt, ab Idibus Maijs intra dies decem, utiq; anteq̃ florere incipiat & eam infra iugum debere fieri. De ſequente variant ſententiæ. Cum defloruerit, aliqui pampinandum putãt: alij ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Nanq; & putationũ tradenda ratio eſt. Protinus hanc à uindemia, ubi cæli tepor indulget adoriuntur. Sed hoc fieri nunq̃ debet ratione naturæ ante aquilæ exortũ, ut in ſiderũ cauſis docebimus proximo uolumine. Imo uero fauonio, quoniã anceps culpa ſit p̃properæ feſtinatiõis. Si faucias recenti medicina mordeat quædã hyemis ruminatio, certũ eſt gẽmas earum frigore hebetari: plagasq́; findi, et cæli uitio exuri oculos lacryma diſtillante. Nam gelu fragiles fieri quis neſciat? Operarum iſta computatio eſt in latifundijs, non legitima naturæ feſtinatio: quo maturius putantur aptis diebus, eo plus materiæ fundunt: quo ſerius, eo fructum uberiorem. Quare macras prius conuenit putare, ualidas nouiſſime. Plagã oẽm obliquam fieri, ut facile decidant imbres: & ad terram uerti, q̃ leuiſſima cicatrice acie falcis exacta, plagaq́; conuelata. Recidi autem ſemper inter duas gemmas, ne ſit uulnus oculis in reciſa parte. Nigram eſſe eam exiſtimant: & donec ad ſynceram ueniatur, recidendam: quoniam è uitioſa materie utilis non exeat. Si macra uitis idoneos palmites nõ habeat, ad terram recidi eam, nouosq́; elici utiliſſimum. In pampinatione non hos detrahere pampinos, qui cum uua ſint: Id enim uuas ſupplantat præterq̃ in nouella uinea. Inutiles iudicantur in latere nati, non ab oculo: quippe etiam uua quæ naſcatur è duro rigeſcente, ut niſi ferro detrahi non poſſit. Pedamentum quidã inter duas uites utilius putant ſtatui, & facilius ablaqueantur

queantur

queantur ita,meliusq́; eſt vnijugæ vineæ,ſi tamen & ipſi iugo ſint vires,nec flatu infeſta regio. In quadripartita quàm proximum oneri adminiculum eſſe debet:ne tamẽ impedimentũ ſentiat ablaqueatio,cubito abeſſe,nõ ãplius: ablaqueari aũt prius quàm putari iubẽt.Cato de omni cultura vitiũ ita præcipit:Quàm altiſſimã vineã facito,alligatoq́; rectè,dum ne nimiũ conſtringas:hocq́; modo eam curato: Capita vitium putata circunfodito, arare incipito. Vltro citroque ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras quàmprimum propagato,veteres quàm minimum caſtrato. Potius ſi opus fuerit deijcito, bienniũq́; poſt præcidito.Vitem nouellam reſecari tum erit tempus, vbi valebit.Si vinea ab vite caluata erit, ſulcos interponito,ibiq́; viuiradicem ſerito: Vmbram à ſulcis remoueto,crebroq́; fodito.In vinea veteri ſerito ocymum. Si macra erit,quod granum capit ne ſerito, & circũ capita addito ſtercus, paleas, vinaceas, aut aliquid horumce.Vbi vinea frõdere cœperit,pampinato.Vineas nouellas alligato crebro,ne caulis perfringatur. Et quæ iam in perticam ibit, eius pampinos teneros alligato leuiter,porrigitoq́;.Quæ vbi rectè ſteterint, vbi vua varia fieri cœperit,vites ſubligato.Vitis inſitio vna eſt per ver,altera cum vua floret: ea optima eſt.Vineam veterem ſi in alium locum transferre voles,duntaxat brachium craſſum primũ deputato. Binas gemmas nec amplius relinquito. Ex radicibus bene effodito Et caue radices ne ſaucies. Ita uti fuerit ponito in ſcrobe,aut in ſulco,operitoq́;,& bene occulcato. Eodemq́; modo vineam ſtatuminato, alligato, laxatoq́; vti fuerat, crebroq́; fodito. Ocymum quod in vinea ſeri iubet,antiqui appellabãt pabulum, vmbræ patiens,quòd celerrime proueniat.

Ratioarbuſtorum. CAP. XXIII.

SEquitur arbuſti ratio, mirũ in modum damnata Sarſenæ patri filioq́;,celebrata Scrofæ,vetuſtiſſimis poſt Catonem, peritiſſimusq́;,ac ne à Scrofa quidem,niſi vni Italiæ conceſſa: cum tam longo iudicetur æuo,nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis,ſicut uberiora imis: Adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur prima omnium vlmus, excepta propter nimiam frondem attinia.Deinde populus nigra, eadem de cauſa minus denſa folio. Non ſpernunt plerique & fraxinum ficumq́;,& etiam oleam, ſi non ſit vmbroſa ramis. Harum ſatus cultusq́; abunde tractatus eſt. Ante triceſimum ſextum menſem attingi falce vetantur. Alterna ſeruantur brachia. Alternis putantur annis.Sexto anno maritantur. Transpadana Italia præter ſupradicta,cornu,populo,tilia, acere,orno,carpino,quercu,arbuſtat agros: Venetia ſalice propter vligirẽ ſoli.Et vlmus detruncata à media in ramorũ ſcamna digeritur, nulla fere viginti pedũ altiore arbore.Tabulata earũ ab octauo pede altitudinis dilatantur in collibus ſiccisq́; agris, à duodecimo in campeſtribus & humidis. Meridianum ſolem ſpectare palmæ debent.Rami à proiectu digitorũ modo ſubrigi,tonſili in his tenuium quoque uirgultorum barba,ne obumbrent.Interuallum iuſtum arborum, ſi aretur ſolum,quadrageni pedes in terga frõtemq́;, in latera viceni.Si non aretur, hoc in omnes partes. Singulis denas.Sæpe adnutriunt vites, damnato agricola minus ternis. Maritare niſi validas inimicum, enecante ueloci vitium incremẽto.Serere tripedaneo ſcrobe neceſſarium, diſtantes inter ſeſe arboremque ſingulis pedibus. Nihil ibi malleolis atque paſtinationi,nulla ſodiendi impendia:vtpote cum arbuſti ratio hac peculiari dote præſtet,quòd in eodẽ ſolo ſeri fruges et vitibus prodeſt.Superq́; quod vindicans ſe altitudo, non,vt in vinea,ad arcẽdas animalium iniurias pariete,uel ſepe, vel foſſarũ vtiq; impendio muniri ſe cogat.In arbuſto e prædictis ſola uiuiradicum ratio,item propaginum,& hæc gemina,vt diximus. Qualorum in ipſo tabulato maxime probata,quoniã à pecore tutiſſima eſt.Altera,deflexa vite uel palmite iuxta ſuam arborem,aut circa proximam cælibẽ. Quod ſupra terram eſt è matre,radi iubetur ne fruticet. In terra non pauciores gemmæ quatuor obruũtur ad radicem capiẽdam,extra in capite binæ relinquuntur.Vitis in arbuſto quatuor pedes in longo conſtat,omni ſulco tres lato, alto duos cum ſemipede. Poſt annum propago inciditur ad medullam, vt paulatim radicibus ſuis aſſueſcat. Caulis à capite ad duas gemmas reciditur.Tertio totus mergus abſciditur,reponiturq́; altius in terram: ne ex reciſo frondeat.Tolli viuiradix à vindemia protinus debet.Nuper repertum,draconem ſerere iuxta arborẽ:ita appellamus palmitem emeritum,pluribusq́; ĩduratum annis. Huic præciſum quam maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice quatenus obruatur,vnde & raſilem vocant,deprimere ſulco, reliqua parte ad arborem erecta, ocyſſimum in vite.Si gracilis ſit vitis aut terra, vſitatum eſt quàm proxime ſolum decidi,donec firmetur radix:ſicut neque roſcidam ſeri,neque à ſeptentrionis flatu. Vites aquilonem ſpectare debent ipſæ, palmites autem earum ad meridiem. Non eſt feſtinandum ad putationem nouellæ,ſed primo in circulos materies colligenda,nec niſi validæ putatio admouenda. Seriora fere anno ad fructum arbuſta, quàm vitis iugata. Sunt qui omnino putari uetant, priuſquam arborum lõgitudinẽ æquauerit. Prima falce ſex pedes à terra recidatur flagello infra relicto, & naſci coacto in curuatione materiæ.Tres ei gemmæ non amplius deputato ſuperſint. Ex his emiſſi palmites proximo anno imis inſerantur ſcãnis, ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant,relicto ſemper duramento in ſingulis tabulatis,et emiſſario uno,qui ſubeat vſque quo placuerit.De cætero putatione omni,flagella quæ proxime tulerint recidãtur:noua circũciſis vndiq; capreolis ſpargãtur ĩ tabulatis.Vernacula putatio deiectis per ramos uitiũ crinibus circũueſtit arborẽ,crinesq́;

Digitized by Google

ipſos vuis: Gallica in traduces porrigitur, Aemiliæ in ridicas attiniarum ambitu frondem earum fugiens. Eſt quorundam imperitia ſub ramo vinculo ſuſpendendi, ſuffocante iniuria, quando cõtineri debet vimine, non arctari. Quinimo etiam quibus ſalices ſuperſunt, molliore hoc uinculo facere malunt, herbaq; ſiculi quã vocãt ampelodeſmon: Græcia uero uniuerſa iunco, cypero, vlua. Liberatã quoq; uinculo per aliquot dies vagari, & inconditam ſpargi atq; in terra quã per totum annũ ſpectauerit recũbere. Nanq; vt veterina à iugo, & canes à curſu uolutatio iuuat, ita tum & vitium porrigi lumbos. Arbor quoque ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpiranti. Nihil eſt in opere naturæ, quod non exemplo dierum noctiumq; aliquas uices feriarum uelit. Ob id protinus à uindemia putari, & laſſas etiamnum fructu edito, ĩprobatur, ut putatæ rurſus alligẽtur alio loco. Nãque orbita uinculi ſentitur uexatione nõ dubia. Traduces Gallica cultura bini utrinque lateribus, ſi pes quadrageno diſtet ſpatio, quaterni ſi uiceno, ĩter ſe obuij miſcẽtur, alligãturq; una conciliati, uirgultorũ comitatu obiter rigorati qua deficiãt, aut ſi breuitas nõ patiatur ipſorum, adalligato protenduntur in uiduã arborem uuco. Traducem bimum præcidere ſolebãt. Oneratis enim uetuſtate melius donare tẽpus vt tranſilem faciant, ſi largiatur craſſitudo, alias utile toros futuri draconis paſci. Vnum etiámnum genus eſt medium inter hoc & propaginem, totas ſupplantandi in terram uites cuneiſq; findendi, & in ſulcos plures ſimul ex vna propagandi, gracilitate ſingularum firmata circumligatis haſtilibus, nec reciſis qui à lateribus excurrant pampinis. Nouarienſis agricola traducum turba non contentus, nec copia ramorum, impoſitis etiamnum patibulis palmites circumuoluit. Itaque præter ſoli vitia, cultura quoq; torua fiũt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis, quæ alternis putantur annis, non quia id uiti conducat, ſed quia vilitate reditum impendia exuperent. Medium tẽperamentum in Carſeolano ſequuntur, carioſaſq; tantum vitis partes incipientes inareſcere deputãdo, cæteris ad vuã relictis detracto onere ſuperuacuo pro nutrimento omni eſt raritas vulneris. Sed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arari quàm altiſſime deſiderant, etſi tantum frumenti ratio non exigit. Pampinari ea non eſt moris, & hoc cõpendium operæ. Deputantur cum uite pariter interlucata denſitate ramorum, qui ſint ſuperuacui, & abſumant alimenta. Plagas ad ſeptentriones, aut ad meridiem ſpectare vetuimus. Melius, ſi neq; in occaſus ſolis. Diu dolent talia quoque ulcera, & difficile ſaneſcunt, algendo nimis æſtuandóue. Non eadem in uitẽ quæ in arbuſtis libertas, quoniã certa latera eſt facilius abſcondere, quã detorquere quo velis plagas. In arborum tonſura ſupiniore uelut calices faciendi, ne conſiſtat humor. Viti adminicula addenda quæ ſcandat apprehenſa, ſi maiora ſint.

De ſeruandis vuis, & morbis arborum.

CAP. XXIIII.

VItiũ generoſarũ pergulas quinquatribus putãdas, et quarũ ſeruare uuas libeat, decreſcente luna tradunt. Quæ verò interlunio ſint putatæ, nullis animaliũ obnoxias eſſe. Alia ratione plena luna noctu tondendas, cũ ſit ea in leone, ſcorpione, ſagittario, tauro: atq; in totũ ſerendas plena, aut creſcẽte utiq;, cẽſent. Sufficiũt ĩ Italia cultores deni in cẽtena iugera vinearũ. At abũde ſatu cultuq; arborũ tractato, quoniam de palmis ac cytiſo in peregrinis arboribus affatim diximus, ne quid deſit, indicãda reliqua natura ſit: magnopere pertinens ad omnia ea. Infeſtantur nanq; & arbores morbis. Quid enim genitum caret his malis? Et ſylueſtrium quidẽ pernicioſos negant eſſe, uexariq; tantum grãdine in germinatione aut flore. Aduri quoque feruore, aut flatu frigidiore præpoſtero die, quoniã ſuo frigora ẽt proſunt, ut diximus. Quid ergo? nónne et uites algore intereunt? Hoc quidẽ eſt quo depræhẽdatur ſoli vitiũ, quoniã nõ euenit niſi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorẽ probamus, nõ ſoli: Nec infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ, uexatiſq; ita cacumina prima inareſcũt, quoniã præſtrictus gelu non potuit eo peruenire humor. Arborũ quidã communes morbi, quidã priuati generum. Communis vermiculatio eſt, ſideratio, & dolor membrorum. Vnde partium debilitas, ſocietate nominũ quoq; cum hominum miſerijs, trunca dicimus certe corpora, et oculos germinũ exuſtos, ac multa ſimili ſorte: itaq; laborant & fame & cruditate, quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obeſitate: ut omnia quæ reſinam ferũt, nimia pinguedine in tædam mutantur: et cũ radices quoque pingueſcere cæpere, intereunt vt animalia nimio adipe, aliquando et peſtilentia per genera, ſicut inter homines, nunc ſeruitia, nunc plebs urbana & ruſtica. Vermiculãtur magis minúſue quædam, omnes tamẽ fere, idq; aues caui corticis ſono experiũtur. Iã quidẽ & in hoc luxuria eſſe cæpit: prægrandeſq; roborum delicatiore ſunt in cibo. coſſos uocant: atq; etiam farina ſaginati: hi quoq; altiles fiunt. Maxime autem arborum hoc ſentiunt piri, mali, fici: minus quæ amaræ ſunt & odoratæ. Eorũ qui in ficis exiſtũt, alij naſcuntur ex ipſis, alios parit qui uocatur ceraſtes. Omnes tamen in ceraſten figurantur, ſonumq; edunt paruuli ſtridoris. Et ſorbus arbor ĩfeſtatur uermiculis ruffis, piloſis, atq; ita emoritur. Meſpilus quoque in ſenecta obnoxia ei morbo eſt. Sideratio tota cælo cõſtat. Quapropter grando in his cauſis intelligi debet, & carbũculatio, & quod pruinarũ iniuria euenit. Hæc enim verno tepore inuitatis & erumpere audentibus ſatis mollibus inſidens, adurit lacteſcẽtes germinũ oculos, quod in flore carbunculũ uocãt. Pruinæ pernicioſior natura, quoniã lapſa perſidet, gelatq;, ac ne aura quidem ulla depellitur, quia non fit niſi immoto aere & ſereno. Proprium tamen ſiderationis eſt ab ortu

canis

canis ſiccitatũ vapor, cum inſitæ ac nouellæ arbores moriũtur, præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem, quam æque ac ficus ſentit, clauum etiam patitur, ſiue fungum placet dici uel patellam. Hæc eſt ſolis exuſtio. Nocere tradit Cato et muſcum rubrũ. Nocet plerumq; vitibus atque oleis nimia & fertilitas. Scabies communis omnium eſt. Impetigo, et quæ adnaſci ſolent cochleæ, peculiaria ficorum vitia: nec ubique. ſunt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut homini neruorum cruciatus, ſic & arbori, ac duobus æque modis. Aut enim in pedes, hoc eſt, radices erumpit vis morbi: aut ĩ articulos, hoc eſt, cacuminum digitos, qui longiſſime à toto corpore exeunt. Inareſcũt ergo et ſunt apud Græcos ſua nomina utrique uitio. Vndiq; primo dolor, mox et macies earum partiũ fragilis, poſtremo tabes morbusq; non intrante ſucco; aut non perueniente, maximeq; id fici ſentiunt. Caprificus omnibus immunis eſt, quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis poſt uergilias. Nam ſi rariores fuere, perfundunt arborem, non ſcalpunt ſcabie. Cæterum ſi cadunt, ſiue imbres nimij fuere, alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter vermiculationẽ et ſiderationẽ morbus peculiaris articulatio, tribus de cauſis. Vna ui tẽpeſtatũ germinibus ablatis. Altera, ut notauit Theophraſtus, in ſupinum excisis. Tertia, culturæ imperitia læſis. Omnes enim earũ iniuriæ in articulis ſentiuntur. Siderationis genus eſt in his defloreſcentibus roratio. Aut cum acini priuſquam creſcant decoquuntur in callum. Aegrotant & cum alſere, læſis uredine attõſarum oculis. Ex calore hoc euenit intempeſtiuo: quoniam omnia modo conſtant, certoque temperamento fiunt. Et culpa vinitorum colentium, cum præſtringũtur, ut dictũ eſt. Aut circumfoſſor iniurioſo ictu uerberauit. Vel etiam ſubarator imprudẽs luxauit radices, corpúsue deſquamauit. Eſt & quædam contuſio falcis hebetioris. Quibus omnibus cauſis difficilius tolerãt frigora aut æſtus, quoniam in ulcus penetrat omnis à foris iniuria. Infirmiſſima vero malus, maximeq; quæ dulcis eſt. Quibuſdã debilitas ſterilitatẽ nõ necem affert, vt ſi quis pino cacumẽ auferat uel palmæ, ſterileſcũt enim, nec moriũtur. Aegrotãt aliquãdo & poma ipſa per ſe ſine arbore, ſi neceſſarijs temporibus ĩbres aut tepores uel afflatus defuere, aut cõtra abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Peſſimum eſt inter omnia, cum defloreſcentem uitem & oleam percuſſit imber, quoniam ſimul defluit fructus. Sunt ex eadem cauſa naſcentes & erucæ dirum animal, erodunt q; frondẽ, aliæ florem, oliuarũ quoq; ut in Mileto, ac depaſtã arborẽ turpi facie relinquũt. Naſcitur hoc malũ tepore humido, & lẽto. Fit aliud ex eodem, ſi ſol acrior inſecutus inuſſit ipſum uitium, ideoq; mutauit. Eſt etiámnũ peculiare oliuis ac uitibus (araneũ vocãt) cum ueluti telæ inuoluunt fructũ & abſumunt. Adurunt & flatus quidam eas maxime: ſed & alios fructus. Nam uermiculationem & poma ipſa per ſe quibuſdam annis ſentiũt, mala, pira, meſpila, punica. In oliua ancipiti euentu, quando ſubeunt nati, fructum adimunt: augent, ſi in ipſo nucleo fuere erodẽtes eum. Gigni illos prohibent pluuiæ, quæ fiunt poſt Arcturum. Eædem ſi auſtrinæ fuere, generant, in drupis quoque, quæ matureſcentes tunc ſunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit, etiãſi nõ ceciderint faſtidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus moleſta, vt glandibus, fico, qui vidẽtur ex humore naſci: tunc dulci ſubdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in his eſt. Quædam temporum cauſæ, aut locorum non proprie dicuntur morbi, quoniam protinus necant: ſicut tabes cum inuaſit arborem, aut uredo: uel flatus alicuius regionis proprius, vt eſt ĩ Apulia atabulus, ĩ Eubœa olympias. Hic enim ſi flauit circa brumam, frigore exurit areſaciẽs, ut nullis poſtea ſolibus recreari poſſint. Hoc genere conualles & appoſita fluminibus laborant, præcipueq; uitis, olea, ficus. Quod cum euenerit, detegitur ſtatim in germinatione: in oliua tardius. Sed in omnibus ſignum eſt reuiuiſcẽdi, ſi folia amiſere, alioquin quas putas p̃ualuiſſe emoriuntur. Nonnũquã inareſcunt folia, eademq; reuiuiſcũt. Aliæ in ſeptentrionalibus, ut Põto, Phrygia, frigore aut gelu laborãt, ſi poſt brumã cõtinuauere quadraginta diebus. Et ibi autem & in reliquis partibus, ſi protinus editis fructibus gelatio magna conſecuta eſt, etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum conſtant, ſecundas habent cauſas. Pix, oleum, adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbem detracto necantur, excepto ſubere, quod ſic etiã iuuatur. craſſeſcens enim præſtringit & ſtrangulat. Nec adrachne offenditur, ſi non ſimul incidatur & corpus. Alioquin & ceraſus, & tilia, & uitis corticem mittunt, ſed non uitalem, nec proximum corpori, uerum eum qui ſubnaſcente alio expellitur. Quarundam natura rimoſus cortex, ut platanis. Tilia renaſcitur paulominus quàm totus. Ergo his quarum cicatricem trahit medentur luto fimoq;: & aliquando proſunt, ſi non vehementior frigorum uel calorũ uis ſecuta eſt. Quædam tardius ita moriuntur, vt robora & quercus. Refert & tẽpus anni. Abieti enim & pino ſi quis detraxerit ſole taurum uel geminos tranſeunte cum germinant, ſtatim moriuntur. Eandem iniuriam hyeme paſſæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur, & quercus. Quòd ſi anguſta decorticatio fuerit, nihil nocet ſupradictis. Infirmiores quidem & in ſolo gracili, vel ab vna tantũ parte detractus, interimit. Similem et decacuminatio rationem habet cupreſſi, piceæ, cedri. Eæ enim detracto cacumine, aut ignibus aduſto intereũt. Similẽ et depaſtio aĩaliũ. Oleã quidẽ, etiã ſi lambat capra, ſterileſcere, autor eſt Varro, vt diximus. Quædã hac iniuria moriũtur. Aliqua deteriora tãtũ fiũt, ut amygdala: ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua vero etiam vtiliora, ut apud Chios pirus quã phocidæ appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodeſſet.

Intereunt

Intereunt pleraq; et ſiſſa ſtirpe, exceptis vite, malo, ſico punica. Quędã uel ab ulcere tantũ. Ficus hanc iniuriam ſperuit, & omnia quæ reſinã gignunt. Radicibus amputatis mori, minime mirũ eſt. Pleræq; tamen non omnibus, ſed maximis, aut quæ ſunt inter illas uitales abſciſsis, moriuntur. Necãt inuicẽ inter ſeſe vmbra, uel denſitate atq; alimenti rapina. Necat & edera, uinciens. Nec uiſcum prodeſt & cytiſus, nec auro, quod alimon vocant Græci. Quorundam natura non necat quidem, ſed lædit odore, aut ſucci mixtura, vt raphanus & laurus vitem. Olfactatrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum. Ideoq; cum iuxta ſit, auerti & recedere, ſaporemq; inimicum fugere. Hinc ſumpſit Androcydes medicinam contra ebrietates, raphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & olus omne, odit & corylum, ni procul abſint, triſtis atque ægra. Nitrum quidem & alumen, marina aqua calida, & fabæ putamina vel erui, vltima venena ſunt.

De uariis prodigiis ſiue oſtentis in arboribus: deque olíueto publicam viam olim tranſgreſſo. CAP. XXV.

INter vitia arborũ, eſt & prodigijs locus. Inuenimus enim ſine folijs natas: uitem et malũ punicam ſtirpe fructũ tuliſſe non palmite aut ramis, uitem uuas ſine foliis, oleas quoq; amiſiſſe folia baccis barẽtibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totum ambuſta reuixit, & in Bœotia deroſæ à locuſtis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores et colore, fiuntq; è nigris candidæ, nõ ſemper pdigioſæ, & maxime quæ ex ſemine naſcuntur, vt populus alba in nigrã trãſit. Quidam & ſorbum, ſi in calidiora loca venerit, ſterileſcere putant. Prodigio aũt fiũt ex dulcibus acerba poma, aut dulcia ex acerbis, è caprifico fici & contra, graui oſtẽto, cum in deteriora mutantur, ex olea in oleaſtrũ, ex candida uua et fico in nigras: ut Laodiceæ Xerxis aduẽtu platano in oleam mutata: qualibus oſtentis Ariſtãdri apud Græcos volumen ſcatet, ne in infinitũ abeamus: apud nos vero C. Epidij cõmentarij, in quibus arbores locutæ quoq; reperiuntur. Subſedit in Cumano arbor graui oſtento, paulo ante Pompeij magni bella ciuilia, paucis ramis eminentibus. Inuentum Sibyllinis libris internitionẽ hominum fore, tantoq; eam maiorẽ, quãto propius ab urbe poſtea facta eſſet. Sunt prodigia & cum alienis locis enaſcuntur, ut in capitibus ſtatuarũ vel aris, et cum in arboribus ipſis alienæ. Ficus in lauro nata eſt Cyzici ante obſidionẽ. Simili modo Trallibus palma in baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnõ & Romæ in Capitolio in capite bis bello Perſei enata palma, victoriã triumphosq; portendit: hac tempeſtatibus proſtrata, eodem loco ficus enata eſt, M. Meſſalæ, C. Caßij cenſorũ luſtro. A quo tempore pudicitiã ſubuerſam Piſo grauis autor pdidit. Super omnia quæ unquam audita ſunt, erit prodigium in noſtro æuo Neronis principis ruina factũ in agro Marrucino, Vectij Marcelli è primis equeſtris ordinis oliueto vniuerſo viam publicam tranſgreſſo, aruisq; inde è contrario in locum oliueti profectis.

De remedijs morborũ arborũ. CAP. XXVI.

NVnc expoſitis arborũ morbis, conſentaneũ eſt dicere et remedia. Ex his quędã ſunt cõmunia oĩum, quędã propria quarũdam. Cõmunia ablaqueatio, accumulatio, afflari radices, aut cooperiri riguis dato potu uel ablato, fimi ſucco refectis, putatione leuatis onere. Itẽ ſucco emiſſo quædam veluti detractio ſanguinis, circumraſio corticis, uitiũ extenuatio, et domitura palmitum. Gemmas ſi frigus retorridas hirtasq; fecerit, repumicatio, et quędã politura. Arborũ ijs aliæ magis, aliæ minus gaudent: ueluti cupreſſus & aquã aſpernatur & fimum, et circumfoſſuram amputationemq;, et omnia remedia odit, quin etiam necatur. Riguis & uites, & punicæ præcipue aluntur. Ficus arbor ipſa riguis alitur, pomum vero eius marceſcit. Amygdalæ ſi colãtur foßione, florem amittunt. Nec inſitas circũfodere oportet, priuſquã validæ ferre cœperint poma. Plurimæ aũt amputari ſibi volũt oneroſa ac ſuperuacua, ſicut nos ungues et capillum. Recidũtur veteres totæ, ac rurſus à ſtolone aliquo reſurgunt, ſed nõ omnes, nec niſi quarum naturam pati diximus. Rigua æſtiuis uaporibus utilia, hyeme inimica, autũno varia et ex natura ſoli: quippe cũ uindemiator Hiſpaniarũ ſtagnãte ſolo uuas demetat: cæterum maiore in parte orbis etiam pluuias autumni aquas eriuari conuenit. Circa canis ortus rigua maxime proſunt, ac ne tũc quidẽ nimia, quoniã inebriatis radicibus nocẽt. Et ætas modum tẽperat. Nouellæ enim minus ſitiũt. Deſiderant aũt maxime rigari q̃ aßueuere. Cõtra ſiccis locis genita nõ expetũt humorẽ, niſi neceſſarium. Aſperiora uina rigari utiq; cupiũt in Sulmonenſi Italiæ agro, pago Fabiano, ubi et arua rigantur, mirumq; quòd herba aqua illa necãtur, fruges alũtur, et riguus pro ſarculo eſt. In eodem agro bruma, tanto magis ſi niues iaceãt gelidæ, ne frigus uites adurat, circumfundunt riguus, quod ibi tepidare vocãt, memorabili natura in amne ſolo. Sed idem æſtate uix tolerandi rigoris.

De caprificatiõe & ſtercoratiõe. CAP. XXVII.

CArbũculi, ac rubiginũ remedia demonſtrauimus uolumine proximo. Interim eſt & ſcarificatio quædam in remedijs: cum macie corticis ex ægritudine aſtringente ſe, inſtoq; plus uitalia arborum comprimente, exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes, perpetuis inciſuris deducunt, ac veluti cutem laxant. Salutare id fuiſſe, argumento ſunt dilatatæ cicatrices, et ĩternato corpore expleta. Magnaq; ex parte ſimilis hominum medicina & arborum eſt, quando earum quoque terebrantur oſſa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circunforato defluens pituita abſtergeatur: & ulmis detrahitur ſuccus inutilis, ſupra terrã foratis vſq; ad medullã in ſenecta, aut cũ

alimento

alimento nimio abundare ſentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice inciſuris in obliquũ leuibus emittitur. Ita fit ne decidãt fructus. Pomiferis quæ germinant, nec ferunt fructum, fiſſa radice inditur lapis fertileſq; fiunt. Hoc idem & amygdalis, è robore cuneo adacto. In piris ſorbiſq; è tæda, ac cinere & terra cooperto. Etiam radice circuncidiſſe prodeſt vitium luxuriantium ficorumq;, & circunciſis cinerem addidiſſe. Fici ſerotinæ fiunt, ſi primæ groſsi, cũ ſabæ magnitudinẽ exceſſere, detrahantur. Subnaſcũtur enim quæ ſerius matureſcũt. Eadem cum frõdere incipiũt, ſi cacumina rami cuiuſque detrahãtur, firmiores fertilioreſq; fiunt. Nam caprificatione maturata, in ea culices naſci è groſsis manifeſtum eſt: quoniam cum euolauere, non inueniũtur intus grana, quæ in eos uerſa apparet. Exeundi tanta eſt auiditas, vt pleriq; aut pede relicto, aut penna, pariter erumpãt. Eſt et aliud genus culicum, quos vocant centrinas, fucis apum ſimiles ignauia malitiaq; cum pernicie verorum et utilium. Interimunt enim illos, atque ipſi moriuntur. Vexant & tineæ ſemina ficorum. Contra quas remedium, in eadem ſcrobe defodere Italicam lẽtiſcum inuerſa parte quæ fuerit à cacumine. Vberrimas autẽ ficus rubrica amurca diluta, & cum fimo infuſa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorũ laudantur maxime nigræ, & in petroſis, quoniã frumenta plurima habeant, caprificatio ipſa poſt imbrẽ. In primis autem cauendum, ne ex remedijs vitia fiant, quod euenit nimia aut intempeſtiua medicina. Interlucatio arboribus prodeſt, ſed omnium annorum truncidatio inutiliſsima. Vitis tantum tonſuram annuam quærit, alternam vero myrtus, punicæ, oleæ, quia celeriter fruticeſcunt. Cæteræ rarius tondentur: nulla autumno. Ac ne raduntur quidem, niſi vere putatione. Plagæ ad vitalia fiunt omnia quæcunque non ſuperuacua. Similis fimi ratio. Gaudent eo, ſed cauendum ne in feruore ſolis admoueatur, ne ĩmaturũ, ne ualidius quàm opus ſit. Vrit vineas ſuillum, niſi quinquennio interpoſito, præterquàm ſi riguis diluatur. Et è coriariorum ſordibus niſi admixta aqua. Item largius. Iuſtum exiſtimãt in denos pedes quadratos tres modios, Id quidẽ ſoli natura decernet. Colũbino ac ſuillo plagis quoq; arborũ medentur. Si mala punica acida naſcantur, ablaqueatis radicibus fimũ ſuillũ adhibent: eo anno vinolẽta, proximo dulcia futura. Alij vrina hominis, aqua mixta, riganda cẽſent quater anno, ſingulis amphoris: aut cacumina ſpargi vino laſere diluto. Si findantur in arbore, pediculũ intorqueri. Ficis vtiq; amurcã affundi. Cæteris arboribus ægris, fecẽ vini, ac lupinum circa radices earũ ſeri. Aqua quoq; lupini decocti circumfuſa, pomis prodeſt. Fici cum Vulcanalibus tonuit, cadunt. Remedium eſt, vt ante ſtipula hordeacea areæ ſtringãtur. Ceraſos præcoces facit, cogitq; matureſcere calx admota radicibus. Et hæc inter omnia poma interuelli melius eſt, vt quæ relicta ſunt grandeſcant.

De diuerſis medicamentis arborũ contra venenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia. CAP. XXVIII.

QVædã pœna emendãtur, aut morſu excitantur, ut palmæ et lẽtiſci. Salſis n. aquis alũtur Salis uim et cinis, ſed leniorẽ habet. Ideo ficis aſpergũtur ruta, ne fiant uerminoſæ, néue radices putreſcãt. Quin et uitiũ radicibus aquã ſalſam iubẽt affundi, ſi ſint lacrymoſæ. Si uero fructus earũ decidãt, cinerẽ aceto aſpergi: ipſaſq; illini, aut ſandaracha, ſi putreſcat uua. Si uero fertiles non ſunt, aceto acri ſubacto cinere rigari atq; oblini. Quòd ſi fructũ nõ maturẽt, prius inareſcẽtẽ, præciſarũ ad radices plagã, fibraſq;, aceto acri & vrina vetuſta madefacere, atq; eo luto obruere, ſæpe fodere. Olearũ ſi parũ ꝓmiſere fructus, nudatas radices hyberno frigori opponunt eaq; caſtigatiõe ꝓficiũt. Oĩa hæc ãnua cæli ratione cõſtãt, et aliqñ ſerius poſcũtur, aliquãdo celerius. Necnõ ignis aliquid prodeſt, ut harundini. Ambuſta nãq; dẽſior mitiorq; ſurgit. Cato et medicamẽta q̃dã cõponit, mẽſuræ quoq; diſtinctione, ad maiorũ arborũ radices amphorã, ad minorũ urnã amurcæ, et aq̃ portionẽ æquã, ablaqueatis prius radicibus paulatim effundi iubẽs. In olea hoc ãplius, ſtramẽtis antea circũpoſitis: Itẽ fico. Huius p̃cipue ueterẽ terrã adaggerari radicibus, ita futurũ ut nõ decidãt groſsi, maiorq; fæcũditas nec ſcabra ꝓueniat. Simili modo ne cõuolvulus fiat in vinea, amurcæ cõgios duos decoctos in craſsitudinẽ mellis, rurſus cum bituminis tertia parte, et ſulphuris quarta ſub dio coqui, quoniã exardeſcat ſub tecto. Hoc uites circa capita ac ſub brachijs ungi, ita nõ fore cõuoluulũ. Quidã cõtẽti ſunt fumo huius mixturæ ſuffire vineas ſecũdo flatu, cõtinuo triduo. Pleriq; nõ minus auxilij et alimẽti arbitrantur in urina, quàm Cato in amurca, addita mõ aq̃ pari portione, quoniã p ſe noceat. Alij uoluocẽ appellãt aĩal ꝓdẽs pubeſcẽtes uuas, quod ne accidat, ſalces cũ ſint exacutæ, fibrina pelle detergẽt, atq; ita putãt. Aut ſanguine urſino liniri uolũt poſt putationẽ eaſdẽ. Sũt arborũ peſtes et formicæ. Has abigũt, rubrica ac pice liq da perũctis caudicib. Necnõ et piſce ſuſpẽſo iuxta in unũ locũ cõgregant. Aut lupino trito cũ oleo radices linũt. Multi et has et talpas amurca necant: contraq; erucas et mala ne putreſcãt lacertæ uiridis felle tãgi cacumina iubẽt. Priuatĩ aũt cõtra erucas ãbiri arbores ſingulas à muliere incitati menſis nudis pedibus recincta. Itẽ ne quod aĩal paſtu malefico decerpat frondẽ, fimo boũ diluto aſpergi folia, quoties imber interueniat, quoniã ita abluatur uirus medicaminis, mira q̃dam excogitante ſolertia humana. Quippe cum auerti carmine grandines credant pleriq;, cuius uerba inſerere non equidẽ ſerio auſim, quanquam à Catone prodita, contra luxata mẽbra iungenda harundinum fiſſuræ. Idẽ arbores religioſas lucoſq; ſuccidi permiſit ſacrificio prius facto: cuius rationẽ quoque eodem uolumine tradidit.

C. PLI

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XVIII.

PROOEMIVM.

Quod antiquis maximũ ſtudium agriculturæ fuit, & de hortorũ ſingulari diligẽtia. CAP. I.

SEQVITVR natura frugum hortorumq́; ac florũ, quæq́; alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt, vel per ſe tantum herbarũ immenſa contẽplatione, ſi quis æſtimet varietatem, numerũ, flores, odores, coloresq́; & ſuccos ac uires earũ, quas ſalutis aut voluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primũ omniũ patrocinari terræ, & adeſſe cunctorum parenti iuuat, quanquam inter initia operis defenſæ. Quoniam tamen ipſa materia in tus accẽdit ad reputationem eiuſdem parientis et noxia, noſtris eam criminibus vrgemus, culpamq́; noſtram illi imputamus. Genuit venena, ſed quis inuenit illa præter hominem? Cauere ac refugere alitibus feriſq́; ſatis eſt. Atque cum arbore exacuãt limentq́; cornua elephanti, & ſaxo rhinocerotes, & vtroque apri dentium ſicas, ſciantq́; ad nocendum ſe præparare animalis, quod tamen eorũ tela ſua excepto homine venenis tingit? Nos & ſagittas vngimus, ac ferro ipſi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus, & rerũ naturæ elemẽta. Ipſum quoq; quo viuitur aerẽ in perniciẽ vertimus. Neq; eſt vt putemus ignorari ea ab animalibus, q̃ quidẽ quæ præpararent cõtra ſerpentiũ dimicationẽ, quæ poſt prælium ad medendũ excogitarẽt, indicauimus. Nec ab vllo præter hominẽ veneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam, ne ijs quidẽ quæ naſcũtur cõtenti, etenim cõplura eorũ genera humana manu fiunt. Quid? non & hominis quidem vt venena naſcuntur? Atra ſeu ſerpentiũ lingua vibrat, tabesq́; animi contrectata adurit culpantiũ omnia, ac dirarum alitum modo, tenebris quoque ſuis & ipſarum noctium quieti inuidentium genitu (quæ ſola vox eorum eſt) vt inauſpicatarum animantium vice obuij quoque vetent agere, aut prodeſſe vitæ. Nec vllum aliud abominati ſpiritus præmium nouere, quàm odiſſe omnia. Verum & in hoc eadem naturæ maieſtas, tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in ijs quæ iuuant aluntq́;: quorum æſtimatione & gaudio nos quoq;, relictis æſtuationi ſuæ iſtis hominũ turbis, pergemus excolere vitam: eoq́; conſtantius, quo operæ nobis maior quàm famæ gratia expetitur. Quippe ſermo circa rura eſt, agreſtesq́; vſus, ſed quibus vita honosq́; apud priſcos maximus fuerit.*

*in arbores

Quæ corona prima Romæ. CAP. II.

ARuorũ ſacerdotes Romulus in primis inſtituit ſeq́; duodecimũ fratrẽ appellauit inter illos, ab Acca Laurẽtia nutrice ſua, ſpicea corona q̃ vitta alba colligaretur, in ſacerdotio ei pro religioſiſsimo inſigni data, q̃ prima apud Romanos fuit corona: honosq́; is non niſi vita finitur, & exules etiam captosq́; comitatur. Bina tunc iugera populo Ro. ſatis erant, nulliq́; maiorẽ modum attribuit: quo ſeruos paulo ante principis Neronis, contemptis huius ſpatij viridarijs, piſcinas iuuat habere maiores, gratũq́; ſi nõ aliquẽ & culinas. Numa inſtituit deos fruge colere, et mola ſalſa ſupplicare, atq; (ut autor eſt Hemina) ſar torrere, quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet. Id vno modo conſecutũ, ſtatuẽdo nõ eſſe purũ ad rem diuinam niſi toſtũ. Is et fornacalia inſtituit farris torrendi ferias, & æque religioſas terminis agrorũ. Hos enim deos tunc maxime nouerant. Seiamq́; à ſerẽdo, Segeſtam à ſegetibus appellabãt, quarum ſimulacra in circo videmus. Tertiã ex ijs nominare ſub tecto religio eſt. Ac ne deguſtabãt quidem nouas fruges aut vina antequam ſacerdotes primitias libaſſent.

De iugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties, et quibus tẽporib' fuit ſumma uilitas annonæ, & qui agricultura illuſtres. Cap. III.

IVgerum vocabatur, quod vno iugo boũ in die exarari poſſet. Actus, in quo boues agerẽtur, cũ aratur, vno impetu iuſto. Hic erat exx. pedũ, duplicatusq́; in longitudinẽ iugerum faciebat. Dona ampliſſima imperatorum ac fortium ciuium, quantum quis vno die plurimũ circũarauiſſet. Itẽ quartarij farris, aut heminæ, conferente populo. Cognomina etiã prima inde, Pilumni, qui pilũ piſtrinis inuenerat: Piſonis, à piſendo. Iam Fabiorum, Lẽtulorum, Ciceronũ, vt quiſque aliquod optime genus ſereret. Iuniorũ familiæ Bubulcũ nominauerũt, qui bubus optime utebatur. Quin et in ſacris nihil religioſius cõſarrationis vinculo erat: nouæq; nuptæ farreum præferebant. Agrum male colere, cẽſorium probrũ iudicabatur. Atque (vt refert Cato) quem virum bonum colonũ dixiſſent, ampliſsime laudaſſe exiſtimabant. Hinc & locupletes dicebant, loci, hoc eſt, agri plenos. Pecunia ipſa à pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis cenſorijs paſcua dicũtur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc ſolũ vectigal fuerat. Multatio quoque non niſi ouium boumq́; impẽdio dicebatur: non omittenda priſcarum legum beneuolentia. Cautũ quippe eſt, ne bouem prius quàm ouem nominaret qui indiceret multam. Ludos boum cauſa celebrantes, bubetios vocabãt. Seruius rex, ouiũ boũq́; effigie primus æs ſignauit. Frugẽ quidẽ aratro quæſitã furtim nocte pauiſſe, ac ſeciſſe, puberi xij. tabulis capitale erat, ſuſpenſumq́; Cereri necari iubebant grauius quàm in homicidio conuictum: Impubẽ prætoris arbitratu verberari, noxiámue duplionémue decerni. Iam diſtinctio honosq́; ciuitatis ipſius nõ aliunde erat. Ruſticæ tribus laudatiſsimæ eorum qui rura haberent. Vrbanæ vero, in quas transferri ignominiæ eſſet, deſidiæ probro. Itaque quatuor ſolæ erãt à partibus vrbis, in quis habitabãt, ſuburrana,

palatina

Digitized by Google

palatina, collina, exquilina. Nundinis urbem reuiſitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs ruſtica auocaretur. Quies ſomnuſq; in ſtramentis erat. Gloriam deniq; ipſam à farris honore adoream appellabant. Equidē etiam uerba priſcæ ſignificationis admiror. Ita enim eſt in commentarijs Pontificum: Augurio canario agendo dies conſtituantur, priuſq̃ frumenta uaginis exeant, & anteq̃ in uaginas perueniant. Ergo ijs moribus non modo ſufficiebant fruges, nulla prouinciarum paſcente Italiam, uerumetiam annonæ uilitas incredibilis erat. Manius Martius ædilis plebis primū frumentum populo in modios aſſibus donauit. Minutius Augurinus, qui Sp. Meliū coarguerat, farris pretiū in trinis nūdinis ad aſſem redegit undecimus plebei tribunus: qua de cauſa ſtatua ei extra portā trigeminam, à populo ſtipe collata ſtatuta eſt. Trebius in ædilitate aſſibus populo frumentū præſtitit. Quam ob cauſam & ei ſtatuæ in capitolio ac palatio dicatæ ſunt. Ipſe ſupremo die populi humeris portatus in rogū eſt. Verum quo anno Mater deū aduecta Romam eſt, maiorem ea æſtate q̃ antecedentibus annis x. factā eſſe tradunt. M. Varro autor eſt, cū L. Metellus in triūpho plurimos duxit elephantos, aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe, itē uini congios, ficiq; ſiccæ pondo xxx. olei pondo x. carnis pondo xij. Nec è latifundijs ſingulorum contingebat arcentium uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licinij incluſo modo d. iugerum, & ipſo ſua lege dānato, cum ſubſtituta filij perſona amplius poſſideret. Luxuriantis iam Reip. fuit iſta mēſura. Manij quidem Curij poſt triūphos immenſumq; terrarum adiectum imperio nota concio eſt, perniocioſum intelligi ciuē, cui ſeptem iugera non eſſent ſatis. Hac aūt menſura plebei poſt exactos reges aſſignata eſt. Quænam ergo tāta ubertatis cauſa erat? Ipſorum tūc manibus imperatorum colebantur agri (ut fas eſt credere) gaudēte terra uomere laureato, et triumphali aratore: ſiue illi eadē cura ſemina tractabāt, qua bella, eademq; diligentia arua diſponebant, qua caſtra: ſiue honeſtis manibus omnia lætius proueniunt, quoniā et curioſius fiunt. Serētem inuenerunt dati honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor ſua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellātur, Cincinnato uiator attulit dictaturam, & quidem, ut traditur, nudo, plenoq; pulueris etiamnum ore. Cui uiator, uela corpus, inquit, ut proferam Senatus populiq; Romani mandata. Tales tum etiam uiatores erant, quod ipſum nomen inditum eſt ſubinde, et ex agris ſenatū duceſq; accerſentibus. At nunc eadem illa uincti pedes, damnatæ manus, inſcripti uultus exercent: non tamen ſurda tellure, quæ parens appellatur, coliq; dicitur & ipſa: honore his abſumpto, ut non inuita ea, & indigne ferente, credatur id fieri. Sed nos miramur ergaſtulorum non eadem emolumenta eſſe quæ fuerint imperatorum. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit etiā apud exteros. Siquidem & reges fecere, Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus: & duces, Xenophon, & Pœnus etiam Mago: cui quidem tantum honorem ſenatus noſter habuit Carthagine capta, ut cum regulis Africæ bibliothecas donaret, unius eius duodetriginta uolumina cenſeret in Latinam linguam transferenda, cum iam M. Cato præcepta condidiſſet: peritiſque linguæ Punicæ dandum negotium, in quo præceſſit omnis uir clariſſimæ familiæ D. Syllanus. Sapientes uero complures, quos ſequentes prætexuimus in hoc uolumine, non ingrate nominando M. Varrone, qui octogeſimum primum uitæ annum agēs de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura. CAP. IIII.

APud Romanos multo ſerior uitium cultura eſſe cœpit. Primoq;, ut neceſſe erat arua tantum coluere. Quorū nobis ratio nunc tractabitur non uulgari modo, uerum ut adhuc fecimus, & uetuſtis, & poſtea inuentis omni cura perquiſitis, cauſaq; rerum & ratione ſimul eruta. Dicemus & ſydera, ſyderumq; ipſorum terreſtria ſigna dabimus indubitata. Quandoquidem qui adhuc ea diligentius tractauere, quibuſuis oratoribus potius q̃ agricolis ſcripſiſſe poſſunt uideri. Ac primum omnium oraculis maiore ex parte agemus, quæ non in alio uitæ genere plura certioráue ſunt. Cur enim non uideantur oracula, à certiſſimo die, maximeq; ueridico uſu profecta? Principium autem à Catone ſumemus.

Laus agricolarum, & quæ obſeruanda in agro parando. CAP. V.

FOrtiſſimi uiri, et milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignuntur, minimeq; male cogitantes. Prædium ne cupide emas. In re ruſtica operæ ne parcas, in agro emendo minime. Quod male emptum eſt, ſemper pœnitet. Agrum paraturos ante oīa intueri oportet aquarum uim, et uicinū. Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato in cōterminis hoc amplius æſtimari iubet, quo pacto niteant. In bona eſt, inquit, regione bene nitere. Attilius Regulus ille Punico bello bis conſul aiebat, neque fœcundiſſimis locis inſalubrem agrū parandū, neq; effœtis ſaluberrimum. Salubritas loci nō ſemper incolarū colore detegitur, quoniā aſſueti etiā in peſtilentibus durant. Præterea ſunt quædam partibus anni ſalubria: Nihil autē ſalutare eſt, niſi quod toto anno ſalubre. Malus eſt ager, cū quo dominus luctatur. Cato inter prima ſpectari iubet, ut ſolum ſua uirtute ualeat qua dictū eſt poſitione: Vt operariorū copia prope ſit, oppidūq; ualidum: Vt nauigiorū euectus uel itinerum: Vt bene ædificatus & cultus: in quo falli pleroſq; uideo. Segnitiem enim prioris domini pro emptore eſſe arbitrantur. Nihil eſt dānoſius deſerto agro. Itaque Cato, De bono domino melius emi: nec temere contemnendam alienam diſciplinam: agroq; ut homini, quamuis quæſtuoſus ſit, ſi tamen et ſumptuoſus, non multū ſupereſſe. Ille in agro quæſtuoſiſſimā iudicat uitem: non fruſtra, quoniam ante oīa de impenſa ratione cauit.

Digitized by Google

Proxime hortos riguos, nec id falſo, ſi & ſub oppido ſint. Et prata, quæ antiqui parata dixere. Idemq; Cato interrogatus, quis eſſet certiſſimus quæſtus, reſpondit, Si bene paſcat. Quis proximus? ſi mediocriter paſcat. Summa omnium in hoc ſpectãdo fuit, ut fructus is maxime probaretur, qui q̃ minimo impendio conſtaturus eſſet. Hoc ex locorum occaſione aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet, ꝙ agricolam uendacẽ eſſe oportere dixit. Fundum in adoleſcentia conſerendum ſine cunctatione, ædificandum non niſi conſito agro. Tunc quoq; cunctanter, optimumq; eſt (ut uulgo dixere) aliena inſania frui, ſed ita, ut uillarum tutela non ſit oneri. Eum tamen qui bene habitet, ſæpius uẽtitare in agrum, frontemq; domini plus prodeſſe, q̃ occipitium, non mentiuntur.

De uillarum poſitione, & præcepta antiquorum de agro colendo. CAP. VI.

MOdus hic probatur, ut neq; fundus uillã quærat, neq; uilla fundum. Non ut fecerunt iuxta diuerſis eadem ætate exẽplis L. Lucullus & Q. Scæuola, cũ uilla Scæuolæ fundus careret, uilla Luculli agro. Quo in genere cenſoria caſtigatio erat, minus arare q̃ uerrere. Nec hoc ſine arte quadã eſt. Nouiſſimus uillam in Miſenenſi poſuit C. Marius ſepties conſul, ſed peritia caſtrametandi, ſic ut comparatos ei cæteros etiam Sylla felix cæcos fuiſſe diceret. Conuenit nec iuxta paludes ponendam eſſe, neq; aduerſo amne. Quanquam Homerus oĩno è flumine ſemper antelucanas auras inſalubres ueriſſime tradit. Spectare in æſtuoſis locis ſeptentrionem debet, meridiem in frigidis. In temperatis exortum æquinoctialẽ. Agri ipſius bonitas, quibus argumentis indicanda ſit, quanq̃ de terræ optimo genere differentes abunde dixiſſe poſſumus uideri, etiamnum tamen traditas notas ſubſignabimus, Catonis maxime uerbis: Ebulum, vel prunus ſylueſtris vel rubus, bulbus minutus, trifolium, herba pratenſis, quercus, ſylueſtris pirus maluſq;, frumentarij ſoli nota. Item nigra terra, & cinerei coloris. Omnis creta coquit, niſi permacra. Sabulũ etiam, niſi id pertenue eſt: & multo campeſtribus magis q̃ cliuoſis reſpondent eadem. Modum agri in primis ſeruandum antiqui putauere. Quippe ita cenſebant, Satius eſſe minus ſerere, & melius arare. Qua in ſententia & Virgilium fuiſſe uideo. Verumq; confitentibus latifundia perdidere Italiam: iam uero & prouincias. Sex domini ſemiſſem Africæ poſſidebãt, cum interfecit eos Nero princeps: non fraudando magnitudine hac quoq; ſua Cn. Pompeio, qui nunq̃ agrũ mercatus eſt conterminum. Agro empto domum uendendam inclementer, atq; non ex utilitate publici ſtatus Mago cenſuit, hoc exordio præcepta pandere ingreſſus, ut tamẽ appareat aſſiduitatem deſideratã ab eo. Dehinc peritia uillicorũ in cura habenda eſt, multaq; de ijs Cato præcipit. Nobis ſatis ſit dixiſſe, q̃ ꝓximum domino cordi eſſe debere, et tamẽ ſibimetipſi non uideri. Coli rura ergaſtulis peſſimum eſt, & quicquid agitur à deſperantibus. Temerarium uideatur unã uocẽ antiquorũ poſuiſſe, & fortaſſis incredibile penitus exiſtimetur, Nihil minus expedire q̃ agrum optime colere. L. Tarius Ruffus infima natalium humilitate, conſulatum militari induſtria meritus, antiquæ alias parſimoniæ, circiter millies H-S liberalitate diui Auguſti cõgeſtum uſq; ad detractionem hæredis exhauſit, agros in Piceno coemendo, colendoq; in gloriã. Internitionem ergo famemq; cenſemus? Imo hercule iudico modum rerum oĩum utiliſſimum. Bene colere neceſſarium eſt, optime damnoſum, præterquã ſobole ſua, colonóue paſcendis. Alioquin domino aliquas meſſes colligere non expedit, ſi computetur impendium operæ. Nec temere oliuã. Nec quaſdam terras diligenter colere, ſicut in Sicilia tradunt. Itaque decipi aduenas. Quonã igitur modo utiliſſime colẽtur agri? ex oraculo ſcilicet, malis bonis. Sed defendi æquũ eſt abauos, qui præceptis ſuis proſpexere uitæ. Nam cũ dicerẽt malis, intelligere uoluere uiliſſimos. Summum prouidentiæ illorum fuit, ut q̃ minimũ eſſet impendij. Præcipiebant enim iſta, qui triumphali denas argenti libras in ſupellectile crimini dabant, qui mortuo uillico relinquere uictorias, & reuerti in ſua rura poſtulabant, quorum prædia colẽda ſuſcipiebat reſp. exercituſq; ducebant ſenatu illis uillicante. Inde illa reliqua oracula, Nequam agricolam eſſe quiſquis emeret, quod præſtare ei fundus poſſet. Malũ patrẽſamilias quiſquis ĩterdiu faceret, quod noctu poſſet, niſi intempeſtate cœli. Peiorem qui profeſtis diebus ageret, quod feriatis deberet. Peſſimũ qui ſereno die ſub tecto potius operaretur, quàm in agro. Nequeo mihi temperare, quo minus unum exemplum antiquitatis afferam, ex quo intelligi poſſit, apud populum etiam de culturis agendi morem fuiſſe, qualiter defendi ſoliti ſint illi uiri. C. Furius Creſinus è ſeruitute liberatus, cum in paruo admodũ agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex ampliſſimis uicinitas in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret ueneficijs. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cum in ſuffragium tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forũ attulit, & adduxit filiã ualidam, atq; (ut ait Piſo) bene curatam ac ueſtitam, ferramenta egregie facta, graues ligones, uomeres põderoſos, boues ſaturos. Poſtea dixit: Veneficia mea Quirites hæc ſunt, nec poſſum uobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes meas uigiliaſq; & ſudores. Omnium ſententijs abſolutus. Itaque eſt profecto, opera non impenſa cultura conſtat. Et ideo maiores fertiliſſimũ in agro oculum domini eſſe dixerunt. Reliqua præcepta reddẽtur ſuis locis, quæ propria generũ ſingulorũ erũt. Interim cõmunia quæ ſuccurrũt, nõ omittemus. Et in primis Catonis humaniſſimũ et utiliſſimum. Id agendũ, ut diligant uicini. Cauſas reddit ille, quas exiſtimamus nulli eſſe dubias. Inter prima idem cauet, ne familia mala ſint. Nihil ſero faciendum in agricultura omnes cenſent.

ſent:iterumq́; ſuo quæq; tempore facienda. Et tertio præcepto, prætermiſſa fruſtra reuocari. De terra carioſa execratio Catonis abũde indicata eſt. Quanquã prædicere non ceſſat is. Quicquid per aſellum fieri poteſt, uiliſſime conſtat. Filix biennio moritur, ſi frõdem agere non patiaris. Id efficaciſſime contingit, germinantis ramis baculo decuſſis. Succus enim ex ipſa defluens, necat radices. Aiunt & circa ſolſtitiũ auulſas non renaſci, nec harundine ſectas, aut exaratas uomeri harundine impoſita. Similiter & harundinem exarari ſilice uomeri impoſita præcipiunt. Iuncoſus ager uerti pala debet, at in ſaxoſo bidẽtibus. Frutecta igni optime tolluntur. Humidiorem agrum foſſis concidi atq; ſiccari, utiliſſimum eſt: foſſas autem cretoſis locis apertas relinqui, in ſolutiore terra ſepibus firmari ne procidãt, aut ſupinis lateribus procumbere: quaſdã occæcari, & in alias dirigi maiores patentioresq́;: ſi ſit occaſio, ſilice uel glarea ſterni. Ora autẽ earum binis utrinq; lapidibus ſtatuminari, & alio ſuperintegi. Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in ſucco cicutæ uno die macerato, ſparſiſq́ue radicibus.

De frugum generibus & natura. CAP. VII.

ET quoniã p̃paratus eſt ager, natura nũc indicabitur frugũ. Sunt aũt duo prima earũ genera, Frumẽta, ut triticũ, hordeum: & Legumina, ut faba, cicer. Differentia uero notior, q̃ ut indicari deceat. Frumenti ipſius totidem genera per tẽpora ſatu diuiſa. Hyberna quæ circa uergiliarum occaſum ſata terra per hyemem nutriuntur, ut triticum, ſar, hordeum. Aeſtiua quæ æſtate ante uergiliarũ exortum ſerũtur, ut milium, panicum, ſeſama, horminum, irio, Italiæ duntaxat ritu. Alioquin in Græcia & Aſia oĩa uergiliarum occaſu ſerũtur. Quædam autẽ utroque tempore in Italia. Ex his quædam & tertio, ueris ſcilicet. Aliqui uerna, miliũ, panicũ, lentem, cicer, alicam appellant. Sementiua autẽ triticum, hordeum, fabam, napum, rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli eſt, quadrupedũ cauſa ſati, ut farrago: & in leguminibus, ut uicia. At cõmune quadrupedum hominumq́; uſui, lupinũ. Legumina omnia ſingulas habent radices, præter fabã, eaſq́; ſurculoſas, quia non in multa diuiduntur: altiſſimas autẽ cicer. Frumenta multis radicantur fibris ſine ramis. Erũpit à primo ſatu hordeum die ſeptimo: legumina quarto, uel cum tardiſſime ſeptimo: faba à xv. ad xx. legumina in Aegypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit, alterũ in herbam, quæ & prior floret. Radicem craſſior pars grani fundit, tenuior florem. Cæteris ſeminibus eadem pars, & radicem & florẽ. Frumenta hyeme in herba ſunt, uerno tempore faſtigiantur ĩ ſtipulam, quæ ſunt hyberni generis: at miliũ & panicũ in culmum geniculatum et concauum, ſeſama uero in ferulaceum. Omnium ſatorum fructus, aut ſpicis continetur, ut tritici, hordei, muniturq́ue uallo ariſtarum quadruplici: aut includitur ſiliquis, ut leguminũ, aut uaſculis, ut ſeſamæ, ac papaueris. Milium, ac panicum tantũ pro indiuiſo, et paruis auibus expoſita ſunt. Indefenſa quippe membranis continẽtur. Panicũ a paniculis dictũ, cacumine languido nutãte, paulatim extenuato culmo pene in ſurculum, prædẽſis aceruatur granis, cũ longiſſima pedali obba: milij coma granum cõplexæ fimbriato capillo curuantur. Sunt & panico genera. Mãmoſo, è pano paruis racemato paniculis, & cacumine gemino. Quin & colore diſtinguntur, candido, nigro, ruffo, etiam purpureo. Panis multifarie & è milio fit, è panico rarius. Sed nullum frumentum põderoſius eſt, aut quod coquẽdo magis creſcat. lx. enim pondo panis è modio reducũt, modiumq́; pultis ex tribus ſextarijs madidis. Milium intra hos decẽ annos ex India in Italiam inuectum eſt, nigrum colore, amplum grano, harũdineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem prægrandibus culmis: lobas uocant: omnium frugum fertiliſſimum. Ex uno grano terni ſextarij gignuntur. Seri debet in humidis. Frumenta quædã in tertio geniculo ſpicam incipiunt concipere, quædam in quarto, ſed etiamnũ occultam. Genicula autẽ ſunt tritico quaterna, farri ſena, hordeo octona. Sed nõ ante ſupradictũ geniculorũ numerum conceptus eſt ſpicæ: qui ut ſpem ſui fecit, quatuor aut quinq; tardiſſime diebus florere incipiunt: totidemq́; aut paulo pluribus defloreſcũt, hordea uero cũ tardiſſime ſeptem. Varro quater nouenis diebus fruges abſolui tradit, & menſe nono meti. Fabæ in folia exeũt, ac deinde caulem emittunt, nullis diſtinctum internodijs. Reliqua legumina ſurculoſa ſunt. Ex his ramoſa, cicer, eruum, lens. Quorundã caules ſparguntur in terram, ſi non habeant adminiculũ, ut piſorum. Quod ſi non habuere, deteriora fiunt. Leguminũ unicaulis faba ſola, unus & lupinis. cæteris ramoſus prætenui ſurculo: omnibus vero fiſtuloſus. Folium quædã à radice emittunt, quædã à cacumine. Frumentum & hordeũ utrunq;, et quicquid in ſtipula eſt, in cacumine vnum folium habet. Sed hordeo ſcabra ſunt, cæteris læuia. Multiplicia contra fabæ, ciceri, piſo, Frumẽtis folium harundinaceũ, fabæ rotundum, & magnæ leguminũ parti. Longiora eruilia & piſo. Faſeolis uenoſa, ſeſamæ et irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum, & papaueri. Legumina diutius florent, et ex his eruũ ac cicer, ſed diutiſſime faba xl. diebus. Nõ autem ſinguli ſcapi tãdiu, quoniam alio deſinente alius incipit: nec tota ſeges, ſicut frumenti, pariter. Siliquantur uero omnia diuerſis diebus, & ab ima primum parte, paulatim flore ſubeũte. Frumenta cũ defloruere craſſeſcũt, maturanturq́; cum plurimũ diebus quadraginta: item faba. Pauciſſimis cicer. Id enim à ſemẽte diebus xl. perficitur. Milium, & panicum, & ſeſama, & omnia æſtiua, xl. diebus maturantur à flore, magna terræ cæliq́; differentia. In Aegypto enim hordeum ſexto à ſatu menſe, frumenta ſeptimo metuntur. In Hellade hordeum. In Peloponneſo octauo, & frumenta etiamnum tardius. Grana in ſtipula crinito textu

*ſpicantur.In faba leguminibusq́ue, alternis lateribus ſiliquãtur.Fortiora ad hyemes frumẽta, legumina in cibo.Tunicæ frumento plures.Hordeum maxime nudum,& *arinca,ſed præcipue auena. Calamus altior frumẽto,quàm hordeo.Ariſta mordacior hordeo . In area exteruntur triticum & ſiligo,& hordeum . Sic & ſeruntur pura:qualiter moliuntur, quia toſta non ſunt.E diuerſo far, milium, panicum purgari niſi toſta non poſſunt. Itaq; hæc cum ſuis folliculis ſeruntur cruda.Et far in uaginulis ſuis ſeruant ad ſatus, atque nõ torrẽt. Leuiſſimũ ex his hordeũ, raro excedit xv. libras,& faba xxij.Ponderoſius far, magisq́; etiamnum triticum . Far in Aegypto ex olyra conficitur . Tertium genus ſpicæ hoc ibi eſt.Galliæ quoq; ſuum genus farris dedere: quod illic brancæ uocant,apud nos ſandalum,nitidiſſimi grani . Et alia differentia eſt , quod fere quaternis libris plus reddit panis q̃ far aliud. Populum Ro. farre tantum è frumento ccc. annis uſum, Verrius tradidit.Tritici genera plura,quæ fecere gẽtes.Italico nullũ equidẽ cõparauerim candore ac pondere,quo maxime decernitur,Montanis modo comparetur Italiæ agris externum , in quo principatum tenuit Bœotia,deinde Sicilia,mox Africa.Tertium pondus erat Thracio Syrioq́;:deinde Aegyptio, athletarum cũ decreto,quorũ capacitas iumẽtis ſimilis, quẽ diximus ordinẽ fecerat. Græcia & Ponticum laudauit,quod in Italiam non peruenit.Ex omni eadem genere grani prætulit dracontiam,ſtrangiam & ſeleuſium,argumento craſſiſſimi calami : itaq; pingui ſolo hæc genera aßignabat . Leuißimum & maxime inane,ſeu tenuißimi calami,in humidis ſeri iubebat,quoniam multo egeret alimento. Hæ fuere ſententiæ Alexandro Magno regnante , cũ clarißima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potẽtißima: ita tamen ut ante mortem eius annis fere cxlv. Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit,ad uerbum tranſlata ſententia ,*

*alica

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodieq́ue Italico eſt . Quo magis admiror poſteros Græcorũ nullã mentionẽ huius feciſſe frumenti. Nunc ex his generibus, quæ Romã inuehuntur,leuißimum eſt Gallicum, atq; è Cherſoneſo aduectum , quippe non excedunt in modium uicenas libras,ſi quis granũ ipſum ponderet.Adijcit Sardum ſelibras,Alexandrinũ & trientes:hoc & Siculi pondus.Bœoticum totam libram addit , Africum & dodrantes. In tranſpadana Italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pendere, circa Cluſium & ſenas . Lex certa naturæ,ut in quocũq; genere pani militari tertia portio ad grani põdus accedat : ſicut optimum frumentum eſſe,quod in ſubactu congiũ aquæ capiat. Quibuſdam generibus per ſe pondus,ſicut Balearico: modio tritici panis pondo xxx.reddit. Quibuſdam in binis mixtis,ut Cyprio & Alexandrino,xx. prope libras non excedentibus.Cyprium fuſcum eſt,panemq́; nigrum facit: itaque miſcetur Alexandrinum candidum,redduntq́; xxv.pondo . Thebaicum libras adijcit.Marina aqua ſubigi,quod pleriq; maritimis in locis faciunt occaſione lucrandi ſalis,inutilißimum . Non alia de cauſa opportuniora morbis corpora exiſtunt. Galliæ & Hiſpaniæ frumento in potum reſoluto, quibus diximus generibus , ſpuma ita concreta pro fermento utuntur.Qua de cauſa leuior illis q̃ cæteris panis eſt.Differentia eſt & calami.Craßior quippe melioris eſt generis . Plurimis tunicis Thracium triticũ ueſtitur,ob nimia frigora illi plagæ exquiſitum. Eadẽ cauſa & trimeſtria inuenit, detinentibus terras niuibus,quod tertio fere à ſatu menſe,& in reliquo orbe metitur . Totis hoc alpibus notum , & hyemalibus prouincijs nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea,nec uſquam capax , ſeriturq́; non niſi tenui terra . Eſt & bimeſtre circa Thracium ſinum , quod quadrageſimo die q̃ ſatum eſt matureſcit: mirumq́; , nulli frumento plus eſſe ponderis, & furfuribus carere.Vtitur eo & Sicilia,& Achaia,montoſis utraque partibus. Eubœa quoque circa Caryſtum . Intantum fallitur Columella , qui ne trimeſtris quidẽ proprium genus exiſtimauerit eſſe,cum ſit antiquißimum.Græci trimenon uocant . Tradunt in Bactris grana tantæ magnitudinis fieri, ut ſingula ſpicas noſtras æquent. Primum ex omnibus frumentis ſeritur hordeum.Dabimus & dies ſerendi cuique generi , natura ſingulorum expoſita . Hordeum Indis ſatiuum & ſylueſtre, ex quo panis apud eos præcipuus.Italici quidem maxime oryza gaudent , ex qua ptiſanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnoſa,porro ſimilia,ſed latiora: altitudo cubitalis,flos purpureus,radix gemmeæ rotunditatis.Antiquißimum in cibis hordeum , ſicut Athenienſium ritu Menandro autore apparet,& gladiatorum cognomine , qui hordearij uocabantur . Polentam quoque Græci non aliũde præferunt.Pluribus fit hæc modis: Græci perfuſum aqua hordeum ſiccant nocte una, ac poſtero die frigunt, deinde molis frangunt . Sunt qui uehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergant, ſiccentq́; prius quàm molant.Alij uero uirẽtibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgant,madidumq́; in pila tundunt,atque in corbibus eluunt, ac ſiccatum ſole rurſus tundunt,& purgatum molunt. Quocunque autẽ genere præparato,uicenis hordei libris,ternas ſeminis lini , & coriandri ſelibras , ſalisq́ue acetabulo , torrentes ante omnia miſcent in mola . Qui diutius uolunt ſeruare,cum polline ac furfuribus ſuis cõdunt nouis fictilibus . Italia ſine perfuſione toſtũ in ſubtilem formam molit,ijſdem additis,atq; etiam milio . Panẽ ex hordeo antiquis uſitatũ uita damnauit, quadrupedumq́; tradidit refectibus. Ptiſanæ īde uſus ualidißimus ſaluberrimusq́;,tantopere ꝓbatur. Vnũ laudibus eius uolumen dicauit Hippocrates, clarißimus medicinæ ſciẽtia.Ptiſanæ bonitas præcipua Vticenſi. In Aegypto uero ea eſt , quæ fit ex hordeo cui ſunt bini anguli.In Bætica & Africa genus , ex quo

fiat,

fiat,hordei glabrum appellat Turannius.Idem olyrã & oryzam eandẽ eſſe exiſtimat.Ptiſanæ conficiendæ uulgata ratio eſt.Simili modo ex tritici ſemine tragũ fit,in Campania duntaxat & Aegypto.Amylum uero ex omni tritico ac ſiligine, ſed optimum ex trimeſtri.Inuentio eius Chio inſulæ debetur, & hodie laudatiſſimum ĩde eſt,appellatum ab eo ꝙ ſine mola fiat. Proximum è trimeſtri quodam minime põderoſo tritico.Madeſcit dulci aqua ligneis uaſis, ita ut integatur,quinquies in die mutata. Melius ſi & noctu, ita ut miſceatur pariter emollitum,prius q̃ aceſcat. Linteo aut ſportis ſiccatum tegulæ infunditur illitæ fermento,atq; ita in ſole denſatur. Poſt Chium maxime laudatur Creticũ,mox Aegyptium. Probatur autẽ leuitate ac leuore, atq; ut recẽs ſit,iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendũ utuntur.Mirumq́;,in uſu iumentorum ignibus durato, ac poſtea molito, offiſq́; humana manu demiſſis in aluũ, maiores uires,toroſq́; corporis fieri.Spicæ quædã binos ordines habẽt,quædã plures uſq; ad ſenos. Grano ipſi aliquot differentiæ,longius,leuiuſq́;,aut breuius, aut rotundius,candidius,nigrius,uel cui purpura eſt. Vltimo ad polentam,contra tẽpeſtates candido maxima infirmitas. Hordeum frugũ oĩum molliſſimũ eſt, ſeri non uult,niſi in ſicca & ſoluta terra, ac niſi læta: palea ex optimis.Stramento uero nullum cõparatur. Hordeum ex omni frumento minime calamitoſum, quia tollitur antẽq̃ triticum occupet rubigo. Itaq; ſapientes agricolæ triticum cibarijs tãtum ſerunt. Hordeum ſarculo ſeri dicunt, propterea celerrime redit, fertiliſſimumq́;: quod in Hiſpaniæ Carthagine Aprili menſe collectum eſt,hoc ſeritur eodem menſe in Celtiberia,eodemq́ue anno bis naſcitur. Rapitur omne à prima ſtatim maturitate feſtinantius quàm cætera. Fragili enim ſtipula & tenuiſſima palea granum continetur.Meliorem etiam polentam fieri tradunt,ſi nõ excocta maturitate tollatur....

Non omnia frumenti genera ubiq; naſci, & de reliquis in oriente generibus. CAP. VIII.

FRumenti genera non eadẽ ubiq;: neq; ubi eadem ſunt,iiſdem noĩbus.Vulgatiſſima far,quod adoreũ ueteres appellauere,ſiligo,triticũ.Hæc plurimis terris cõmunia.Ariaca Galliarũ ꝓpria, copioſa & Italiæ eſt Aegypto autem ac Syriæ, Ciliciæque & Aſiæ,ac Græciæ peculiares zea,olyra,tiphe. Aegyptus ſimilaginẽ conficit è tritico ſuo,nequaq̃ Italicæ parem.Qui zea utuntur,non habẽt far. Eſt et hæc Italiæ in Campania maxime,ſemẽq; appellatur. Hoc habet nomen res ꝓclara,ut mox docebimus: propter quã Homerus ζείδωρος ἄρουρα dixit:non ut aliqui arbitrantur,quoniam uitam donaret.Amylum quoq; ex ea fit,priore craſſius.Hæc ſola differentia eſt. Ex omni genere duriſſimum far, & contra hyemes firmiſſimum.Patitur frigidiſſimos locos, & minus ſubactos uel æſtuoſos,ſitienteſq́;.Primus antiquis Latio cibus, magno argumento in adoreæ donis, ſicuti diximus. Pulte autem non pane uixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodieq́; dicuntur. Et Ennius antiquiſſimus uates obſidionis famẽ exprimens,offam eripuiſſe plorantibus liberis patres cõmemorat. Et hodie ſacra priſca atque natalium pulte fritilla conficiuntur:uideturq́; tã puls ignota Græciæ fuiſſe,quàm Italiæ polenta. Tritici ſemine auidius nullum eſt, nec quod plus alimenti trahat.Siligmem proprie dixerim tritici delitias: cãdor eſt,& ſine uirtute,et ſine põdere conueniens humidis tractibus,quales Italiæ ſunt & Galliæ comatæ. Sed & trans alpes in Allobrogum tantum Aruernorũq; agro pertinax. in cæteris ibi partibus biennio in triticum tranſit. Remedium, ut grauiſſima quæq; grana eius ſerantur.

De piſtorijs,& molitura,& farina. CAP. IX.

E Siligine lautiſſimus panis, piſtrinarumq́; opera laudatiſſima. Præcellit in Italia, ſi Campana Piſis natæ miſceatur.Ruffior illa, at Piſana candidior:ponderoſior uero cretacea.Iuſtũ eſt è grano Campanæ quam uocant caſtratam,è modio redire ſextarios quatuor ſiliginis,uel è gregali ſine caſtratura ſextarios quinque:præterea floris ſemodium. Et cibarij, quod ſecundarium uocant, ſextarios quatuor, furfuris ſextarios totidem. è Piſana autem ſiliginis ſextarios v. cætera paria ſunt. Cluſina, Aretinaque etiamnum ſextarios ſiliginis aſſumunt:in reliquis pares.Si uero pollinem facere libeat xvi.pondo panis redeunt,& cibarij tria,furfurumq́; ſemodius.Molæ diſcrimine hoc conſtat.Nam quæ ſicca moluntur, plus farinæ reddunt: quæ ſalſa aqua ſparſa, candidiorem medullam,uerum plus retinent in furfure.Farinam à farre dictam nomine ipſo apparet. Siligineæ farinæ modius Gallicæ xxij.libras panis reddit.Italicæ duabus tribuſue amplius in artopticio pane. Nam furnaceis binas adijciunt libras in quocunque genere.

De ſimilagine, ſiligine, & de alijs generibus,& de piſtura. CAP. X.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima.Ex Africo iuſtũ eſt è modijs redire ſemodios,et pollinis ſextarios v. Ita autẽ appellant in tritico,quod florem in ſiligine.Hoc ærariæ officinæ chartariæq́; utuntur. Præterea ſecundarij ſextarios quatuor, furfurumq́; tantundẽ.Panes uero è modio ſimilaginis cxxij.è floris modio cxvij.Pretiũ huic annona media in modios farinæ xl.aſſes,ſimilagini caſtratæ octonis aſſibus amplius,ſiligini caſtratæ duplũ.Eſt & alia diſtinctio.Similago l.pollin autem xvij.pondo panis reddere uiſa, tritici xxx.cũ triente, & ſecundarij panis quinas ſelibras,totidem cibarij, et furfurũ ſextarios ſex. Siligo nunq̃ matureſcit pariter, nec ulla ſegetum minus dilationẽ patitur propter teneritatẽ,ijs q̃ maturuere protinus granum dimittentibus. Sed minus q̃ cætera frumenta in ſtipula periclitatur,quoniam ſemper rectam habet ſpicam: nec rorẽ continet,qui rubiginem faciat.Ex arĩca dulciſſimus panis,ipſa ſpiſsior, quàm

far, & maior ſpica, eadem & ponderoſior. Raro modius grani non xvi. libras implet. Exteritur in Græcia difficulter: ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim eſt quam olyram uocat. Eadem in Aegypto facilis fertiliſq;. Far ſine ariſta eſt. Itē ſiligo, excepta quæ Laconica appellatur. Adijciuntur his genera, bromos, ſiligo exceptitia, & tragos, externa omnia ab oriente inuecta, oryzæ ſimilia. Tiphe & ipſa eiuſdē generis, ex qua fit in noſtro orbe oryza. Apud Græcos eſt zea. Traduntque eam ac tiphen, cum ſint degeneres, redire ad frumentum, ſi piſtæ ſerantur, nec ꝓtinus, ſed tertio anno. Tritico nihil eſt fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maxime alat hominem: vtpote cum è modio, ſi ſit aptum ſolum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddantur. Miſit ex eo loco diuo Auguſto procurator eius ex uno grano (uix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina, extantq́; de ea re epiſtola. Miſit & Neroni ſimiliter cccxl. ſtipulas ex vno grano. Cum centeſimo quidem & Leontini Siciliæ cāpi fundunt, aliiq́;, & tota Bætica, & in primis Aegyptus. Fertiliſſima tritici genera, ramoſum, aut quod centigranum uocant. Inuentus eſt iam et ſcapus unus centum fabis onuſtus. Aeſtiua frumenta diximus, ſeſamam, milium, panicum. Seſama ab Indis uenit, ex ea & oleum conficiunt. Color eius candidus. Huic ſimile eſt in Aſia Græciaq́; eryſimum: idemq́; erat, niſi pinguius eſſet, quod apud nos uocant irionem, medicaminibus annumerandum potius q̃ frugibus. Eiuſdē naturæ & horminum à Græcis dictum, ſed cymino ſimile, ſeritur cum ſeſama: hoc et irione nullum animal veſcitur uirentibus. Piſtura nō omnium facilis. Quippe & Hetruria ſpicam farris toſti pinſente pilo præferrato, fiſtula ferrata, & ſtella intus denticulata, ut niſi intenti pinſant, concidantur grana, ferroq́; frangantur. Maior pars Italiæ nudo utitur pilo, rotis etiā quas aqua uerſet obiter, et molat. De ipſa ratione pinſendi Magonis proponetur ſententia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet, poſtea euelli, deinde ſole ſiccatū pilo repeti. Simili modo hordeū. Huius ſextarios xx. ſpargi duobus ſextarijs aquæ. Lentem torrere prius, deinde cū furfuribus leuiter pinſi. Aut addito in ſextarios xx. lateris crudi fruſto, & harenæ ſemodio. Eruiliam iiſdem modis quibus lentem. Seſamā in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari, frigidæ immergi, ut paleæ fluctuēt, iterumq́; exporrigi in ſole ſuper lintea. Quod niſi feſtinato peragatur, lurido colore muceſcere. Et ipſa autem quæ euellūtur, uariā piſturarum rationem habent. Acus uocatur cum per ſe pinſitur ſpica tantū aurificū ad uſus. Si uero ī area teritur cū ſtipula, palea, ut maiore ī terrarū parte ad pabula iumētorū. Milij, & panici, & ſeſamæ purgamenta, appludam uocant, alibi alijs nominibus. Milio Campania præcipue gaudet, pultemq́; candidā ex eo facit. Fit et panis prædulcis. Sarmatarū quoq; gentes hac maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina equino lacte uel ſanguine è cruris uenis admixto. Aethiopes non aliam frugem quàm milij hordeiq́; nouere. Panico Galliæ quædam, præcipue Aquitania vtitur. Sed & circūpadana Italia addita faba, ſine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cætero æſtiua frumēta riguis magis etiā quàm imbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime, cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites arboreſq́; frugiferas ſeri, terram emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quando primum piſtores Romæ, & de cribris, & alica. CAP. XI.

M*ilij ꝓcipuus ad fermēta uſus: è muſto ſubacti in annū tēpus. Simile fit ex tritici ipſius furfuribus minutis et optimis, è muſto albo triduo maturato ſubactis, ac ſole ſiccatis. Inde paſtillos ī pane faciēdo dilutos, cum ſimilagine ſeminis ferueſaciūt, atq; ita farinæ miſcēt, ſic optimū panē fieri arbitrantes. Græci in binos ſemodios farinæ ſatis eſſe beſſes fermenti conſtituere. Et hæc quidē genera vindemijs tantum fiunt. Quo libeat uero tempore, ex aqua hordeoq́; bilibres offæ feruenti foco, uel fictili patina torrētur cinere & carbone, uſq; dum rubeāt. Poſtea operiuntur in uaſis donec aceſcant, hinc fermentū diluitur. Cū fieret aūt panis hordeaceus, eruiliæ aut cicerculæ* farina ei præfermētabatur: iuſtūq; erat, duæ libræ in v. ſemodios. Nunc fermentū fit ex ipſa farina quæ ſubigitur, prius q̃ addatur ſal ad pultis modū decocta, & relicta donec aceſcat. Vulgo uero nec ſufferueſaciunt, ſed tantū pridie aſſeruata materia utuntur. Palamq́; natura eſt acore fermentari: ſicut et ualidiora eſſe corpora, quæ fermētato pane alātur: quippe cū apud ueteres pōderoſiſſimo cuiq; tritico, præcipua ſalubritas perhibita ſit. Panis ipſius uaria genera ꝓſequi ſupuacuū uidetur: alias ab obſonijs appellati, ut oſtrearij: alias à delicijs, ut artolagani: alias à feſtinatione, ut ſpeuſtici: nec nō à coquēdi ratione, ut furnacei, uel artopticij, aut ī clibanis cocti: nō pridē etiā è Parthis inuecto, quē aquaticū uocant, quoniā aqua trahitur, tenuē & ſpongioſa inanitate, alij Parthicū. Summa laus, ſiliginis bonitate et cribri tenuitate cōſtat. Quidam & ouis aut lacte ſubigunt. Butyro uero gentes etiā pacatæ, ad operis piſtorij genera trāſeūte cura. Durat ſua Piceno in panis inuētione gratia, ex alica materia: eā nouem diebus macerant, decimo ad ſpeciem tracta ſubigunt uuæ paſſæ ſucco: poſtea in furnis, ollis inditū quæ rumpātur ibi, torrēt. Neq; eſt ex eo cibus niſi madefacto, quod fit lacte maxime mulſo. Piſtores Romæ non fuerunt ad Perſicū uſq; bellum, annis ab urbe condita ſuper dlxxx. Ipſi panem faciebant Quirites, mulierumque id opus erat, ſicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat ī fabula quam Aulul ariam ſcripſit: magna ob id concertatione eruditorū, an is uerſus poeta ſit illius: certumq́; fit, Attei Capitonis ſententia, toſtū panem lautioribus*

*admixtione fermentab.

lautioribus coquere ſolitos, piſtoreſq́; tantum eos qui far pinſebãt, nominatos. Nec cocos vero habebãt in ſeruitijs, eoſq́; ex macello conducebãt. Cribrorum genera Galli è ſetis equorum inuenere, Hiſpani è lino excuſſoria et pollinaria, Aegyptus è papyro atq; iũco. Sed inter prima dicatur et alicæ ratio, præſtantiſſimæ ſaluberrimæq́; quæ palma frugum indubitãter Italiã cõtingit. Fit ſine dubio & in Aegypto, ſed admodum ſpernenda. In Italia uero pluribus locis, ſicut Veronenſi Piſanoq́; agro, in Campania tamen laudatiſſima. Campus eſt ſubiacens mõtibus nimboſis totis quidem xl. M. paſ. planicie. Gratia terræ eius (ut pronius ſoli natura dicatur) puluerea ſumma, ĩferior bibula, & punicis vice fiſtulans: montium quoq; culpa in bonum cedit. Crebros enim imbres percolat atque tranſmittit, nec dilui aut madere voluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptũ humorem nullis fontibus reddit, ſed temperat, & concoquens intra ſe vice ſucci continet. Seritur toto anno, panico ſemel, bis farre. Et tamẽ uere ſegetes quæ interquieuere fundũt roſam odoratiorem ſatiua. adeo terra nõ ceſſat parere. Vnde vulgo dictum. Plus apud Campanos unguenti, quàm apud cæteros olei fieri. Quantum autem vniuerſas terras campus circumcampanus antecedit, tãtum ipſum pars eius, quæ Laboriæ vocãtur, quẽ Phlegræum Græci appellant. Finiuntur Laboriæ via ab vtroq; latere conſulari, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuã ducit. Alica fit è Zea quam ſemen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea. Nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notũ eſt, pilo vinctorum pœnali opera. Primori ineſt pyxis ferrea: excuſſis inde tunicis, iterum iiſdem armamentis nuda conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera, minimum, ac ſecundariũ: grandiſſimum vero aphæresma appellant. Nondum habent candorem ſuum quo præcellunt, iam tamẽ Alexandrinæ præferuntur. Poſtea (mirũ dictu) admiſcetur creta, quæ trãſit in corpus, coloremq́; et teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Exſtatq́; diui Auguſti decretũ, quo annua vicena millia Neapolitanis pro eo numerari iuſſit è fiſco ſuo, coloniam deducens Capuam. Adiecitq́; cauſam afferendi, quoniam negaſſent Campani alicam cõfici ſine eo metallo poſſe. In eodem reperitur & ſulphur. Emicantq́; fontes Oraxi oculorum claritati, & vulnerum medicinæ, dentiumq́; firmitati. Alica adulterina fit maxime quidem e zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius ſpicæ, nigrioreſq́;, et breui ſtipula. Pinſunt cum harena, & ſic quoq; difficulter deterunt vtriculos, fitq́; dimidia modij menſura. Poſteaq́; gypſi pars quarta inſpargitur, atque ut cohæſit, farinario cribro ſubcernũt. Quæ in eo remãſit, exceptitia appellatur, & grãdiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit, arctiore cernitur, & ſecũdaria vocatur. Item cribraria, quæ ſimili modo in tertio remanſit cribro anguſtiſſimo, & tantum harenas tranſmittente. Alia ratio vbiq; adulterandi. Ex tritico candidiſſima atq; grandiſſima eligunt grana, & ſemicocta in ollis, poſtea areſaciunt ſole ad initium, rurſuſq́; leniter aſperſa molis frangunt. Ex zea pulchrius quàm ex tritico fit granum, quamuis id alicæ vitium ſit. Candorem autem ei pro creta lactis incocti mixtura confert.

De leguminibus. CAP. XII.

SEquitur natura leguminum, inter quæ maximus honos fabæ: quippe ex qua tentatus ſit etiam panis. Lomẽtũ appellatur farina ea, aggrauaturq́; põdus illa ex omni legumine. Iã vero et pabulo venalis. Fabæ multiplex uſus oĩum quadrupedũ generi, pcipue homini. Frumẽto etiã miſcetur apud pleraſq́; gẽtes, & maxime panico ſolida, ac delicatius fracta. Quin & priſco ritu fabacia ſuæ religionis dijs in ſacro eſt, præualẽs pulmentari cibo, & hebetare ſenſus exiſtimata, inſomnia quoq; facere. Ob hæc Pythagorica ſententia dãnata, vt alij tradidere, quoniã mortuorũ animæ ſint in ea. Qua de cauſa parẽtãdo utiq; aſſumitur. Varro & ob hæc flaminem ea non veſci tradit, & quoniam in flore eius literæ lugubres reperiãtur. In eadẽ peculiaris religio. Namq; fabam utiq; è frugibus referre mos eſt auſpicij cauſa, quæ ideo refrina appellatur. Et auctionibus eam adhiberi lucroſum putant. Sola certe frugũ etiã exeſa repletur creſcente luna. Aqua marina, aliáue ſalſa non percoquitur. Seritur ante vergiliarum occaſum leguminũ prima vt antecedat hyemẽ. Vergilius eã per ver ſeri iubet, circũpadanæ Italiæ ritu. Sed maior pars malunt fabalia maturæ ſationis, quàm trimeſtrã fructũ eius. Nãq; ſiliquæ cauleſq́; gratiſſimo ſunt pabulo pecori. Aquas in flore maxime cõcupiſcit, cũ uero defloruit, exiguas deſiderat. Solum in quo ſata eſt lætificat ſtercoris vice. Ideo circa Macedoniã Theſſaliãq́; cũ florere ĩcœpit, uertũt arua. Naſcitur et ſua ſpõte pleriſq; in locis, ſicut ſeptentrionalis Oceani inſulis, quas ob id noſtri Fabarias appellãt. Itẽ in Mauritania ſylueſtris paſſim, ſed prædura, et quæ percoqui non poſſit. Naſcitur et in Aegypto ſpinoſo caule: qua de cauſa crocodili oculis timẽtes refugiunt. Lõgitudo ſcapo quatuor cubitorũ eſt, ampliſſima craſſitudo. Nec geniculа habet molli calamo. Simile caput papaueri, colore roſeo. In eo fabæ nõ ſupra tricenas. Folia ampla. Fructus ipſe amarus & odore, ſed radix perquã lauta incolarũ cibis, cruda, & omnino decocta, harundinũ radicibus ſimilis. Naſcitur & in Syria, Ciliciaq́;, & in Torone Chalcidis lacu. Ex leguminibus autem nouembri ſeruntur lens, & in Græcia piſum. Lens amat ſolum tenue magis quàm pingue, cælum vtique ſiccum. Duo genera eius in Aegypto, alterum rotundius nigriuſq́;, alterum ſua figura. Vnde vario vſu tranſlatum eſt in lenticulas nomen. Inuenio apud autores æquanimitatem fieri veſcentibus ea. Piſum in apricis ſeri debet, frigorum impatientiſſimum. Ideo in Italia, & in auſteriore cælo non niſi verno tempore, terra facili ac ſoluta. Ciceris natura eſt gigni

cum ſalſilagine, ideo ſolum urit. Nec niſi madefactũ pridie, ſeri debet. Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, ſapore. Eſt enim arietino capiti ſimile, unde ita appellatur, album nigrumq́;. eſt & columbinum, quod alij venerium vocant, candidum, rotũdũ, leue, arietino minus, quod religio peruigilijs adhibet. eſt & cicercula minuti ciceris, inæqualis angulosi, veluti piſum. Dulciſſimum autem id quod eruo ſimillimum, firmiusq́; quod nigrum & ruffum, quàm quod album. Siliqua rotunda ciceri, cæteris leguminum lõga, & ad figuram ſeminis lata, Piſo cylindracea. Faſeolorum cum ipſis mãduntur granis. Serere eos qua uelis terra licet ab Idib. Octob. in cal. Nouemb. Legumina cũ matureſcere cœperint, rapienda ſunt, quoniã cito exiliũt: latentq́; cum decidere, ſicut et lupinũ.

De rapis & napis Amiterninis. CAP. XIII.

Quanquàm prius de rapis dixiſſe conueniat, in trãſcurſu ea attigere noſtri, paulo diligẽtius Græci & ipſi tamẽ inter hortenſia: ſi iuſtus ordo fiat à frumento protinus aut certe ſaba dicẽdis, quando alijs præſtantior uſus ab his non eſt. Ante omnia nanq; cunctis animalibus naſcuntur, nec in nouiſſimis ſatiant ruris alitum quoq; genera, magisq́; ſi decoquantur aqua. Quadrupedes & fronde eorũ gaudent. Et homini non minor rapaciorum ſuis horis gratia, quàm cymarum, flaccidorum quoq;, et in horreis enecatorum, uel maior quàm virentium. Ipſa uero durant & in ſua terra ſeruata: & poſtea paſſa, pene ad alium prouentum, ſamemq́; ſentiri prohibent. A vino atq; meſſe tertius hic tranſpadanis fructus. Terrã non moroſe eligit, pene vbi nihil aliud ſeri poſſit. Nebulis & pruinis, ac frigore aluntur amplitudine mirabili. Vidi xl libras excedentia. In cibis quidem noſtris pluribus modis commendantur, durãtq́; ad alia ſinapis acrimonia domita, etiam coloribus picta præter ſuum ſex alijs, purpureo quoq;, neq; aliud in cibis tingi decet. Genera eorum Græci duo prima fecere, maſculum fœmininumq́;, & ea ſerendi modo ex eodem ſemine. Denſiore enim ſatu maſculeſcere, item in terra difficili. Semen præſtantius quo ſubtilius. Species vero omnium tres. Aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem globari. Tertiam ſpeciem ſylueſtrem appellauere, in longitudinẽ radice procurrente, raphani ſimilitudine, & folio anguloſo ſcabroq́; ſucco acri: qui circa meſſem exceptus, oculos purgat, medeturq́; caligini admixto lacte mulierum. Frigore dulciora fieri exiſtimantur, & grandiora: tepore in folia excũt. Palma in Nurſino agro naſcentibus. Taxatio in libras ſeſtertij ſinguli, & in penuria bini. Proxima in Algido natis. Napi vero Amiterni, quorum eadem fere natura, gaudẽt æque frigidis. Seruntur et ante calẽd. Martias in iugero ſextarij quatuor. Diligentiores quinto ſulco napum ſeri iubent, rapa quarto, utroq; ſtercorato: Rapa lætiora fieri, ſi cũ palea ſeminẽtur. Serere nudum uolũt, precãtem ſibi & uicinis ſerere ſe. Satus vtriq; generi iuſtus, inter duorum numinũ dies feſtos, Neptuni atq; Vulcani. Feruntq́; ſubtili obſeruatione, quota luna præcedẽte hyeme nix prima ceciderit, ſi totidem luminum die intra prædictũ temporis ſpatium ſerantur, mire prouenire. Seruntur & uere in calidis atque humidis.

De lupino. CAP. XIIII.

Lupino eſt uſus ꝓximus, cũ ſit et homini et quadrupedũ generi vngulas habenti cõmunis. Remediũ eius, ne metentes fugiat exiliendo, vt ab imbre tollatur. Nec ullius quæ ſeruntur natura, aſſenſu terræ mirabilior eſt. Primum omniũ cum ſole quotidie circumagitur, horasq́; agricolis etiam nubilo demonſtrat. Ter præterea floret. Terram amat, terraq́; operiri non vult. Et vnum hoc ſeritur non arato. quærit maxime ſabuloſa & ſicca atque etiam harenoſa. Coli vtiq; non vult. Tellurem adeo amat, vt quamuis frutectoſo ſolo coniectum inter folia uepresq́;, ad terram tamen radice perueniat. Pingueſcere hoc ſatu arua vineasq́; diximus. Itaq; adeo nõ eget fimo, vt optimi vicem repræſentet. Nihilq́; aliud nullo impendio conſtat, vt quod ne ſerendi quidem gratia opus ſit afferre. Protinus ſeritur ex aruo, ac ne ſpargi quidem poſtulat decidens ſponte. Primumq́; omnium ſeritur, nouiſſimum tollitur: vtrunque ſeptembri fere menſe, quia ſi non anteceſſit hyemem, frigoribus obnoxium eſt. Impune præterea iacet, vel derelictum etiã, ſi non protinus ſecuti obruant imbres, ab omnibus animalibus amaritudine ſua tutum. Plerunque tamen leui ſulco integunt. Ex denſiore terram rubricã maxime amat. Ad hanc alendam poſt tertium florem verti debet, in ſabulo poſt ſecundum. Cretoſa tantum limoſaq́; odit, & in iis non prouenit. Maceratum calida aqua, homini in cibo eſt. Nam bouem vnum modij ſinguli ſatiant, validumq́; præſtant: quando etiam impoſitum puerorum ventribus, pro remedio eſt. Condi in fumo maxime conuenit, quoniam in humido vermiculi vmbilicum in ſterilitatem caſtrant. Si depaſtum ſit in fronde, inarari protinus ſolum opus eſt.

De vicia & eruo. CAP. XV.

Et vicia pingueſcũt arua, nec ipſa agricolis operoſa: vno ſulco ſata, nõ ſarritur, nõ ſtercoratur, nec aliud quàm deoccatur. Sationis eius tria tẽpora: Circa occaſum arcturi, vt decẽbri mẽſe paſcat, tunc optime ſeritur in ſemen. Aeque nanq; fert depaſta. Secunda ſatio mẽſe Ianuario eſt: nouiſſima Martio, tum ad frõdem vtiliſſima. Siccitatem ex omnibus quæ ſeruntur maxime amat, non aſpernatur etiã vmbroſa. Ex ſemine eius, ſi lecta matura eſt, palea cæteris præfertur. Vitibus præripit ſuccum, langueſcũtq́;, ſi in arbuſto ſeratur. Nec erui operoſa cura eſt. Hoc amplius quàm vicia runcatur, & ipſum medicaminis uim obtinens. Quippe per eruum diuum Auguſtum curatum, epiſtolis ipſius memoria extat. Sufficiunt ſingulis boum iugis modij quini ſati. Martio menſe ſatum, noxium eſſe bubus aiunt. Item autumno grauedinoſum. Innoxium autem fieri primo vere ſatum.

De

De fœno Græco, & farragine, & de ocymo, & medica, & cytiſo. CAP. XVI.

ET ſilicia, hoc eſt fœnũ Græcũ, ſcarificatione ſeritur, non altiore quatuor digitorũ ſulco: quantoq́; peius tractatur, tanto prouenit melius. Rarum dictu, eſſe aliquid cui proſit negligẽtia. Id autem quod ſecale atq; farrago appellatur, occari tantũ deſiderat. Secale Taurini ſub alpibus aſiam vocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem utile: fœcunda, ſed gracili ſtipula, nigritia triſte, ſed pondere præcipuũ. Admiſcetur huic far, vt mitiget amaritudinem eius, & tamen ſic quoq; ingratiſſimum ventri eſt. Naſcitur qualicunque ſolo cum centeſimo grano, ipſumq́; pro lætamine eſt. Farrago ex recremẽtis farris prædenſa ſeritur, admixta aliquando & vicia. Eadem in Africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia: degeneransq́; ex leguminibus quæ vocatur cracca: in tantũ columbis grata, vt paſtas ea negent fugitiuas illius loci fieri. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum vocat, quo ſiſtebant aluum bubus. Id erat è pabulis ſegete viridi deſecta ãtequàm gelaret. Sura Manlius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decẽ, viciæ duos, tantundẽ & eruiliæ in iugero autumno miſceri & ſeri ſolitos. Melius & auena Græca, cui nõ cadit ſemen, admixta. Hoc vocitatum ocymum, boumq́; cauſa ſeri ſolitum. Varro appellatũ à celeritate proueniendi, à Græco quod ὠκὺς dicũt. Medica externa, etiam Græciæ, vt à Medis aduecta p bella Perſarũ, quæ Darius intulit, ſed uel in primis dicenda. Tãta dos eius eſt, cũ vno ſatu amplius quàm tricenis annis duret. Similis eſt trifolio, caule folijsq́; geniculata: quicquid in caule aſſurgit, folia cõtrahuntur. Vnũ de ea & cytiſo uolumen Amphilochus fecit cõfuſim. Solum in quo ſeratur, elapidatũ purgatũq́; ſubigitur autumno: mox aratum & occatũ integitur crate iterum & tertiũ, quinis diebus interpoſitis, & fimo addito. Poſcit aũt ſiccum ſuccoſumq́; uel riguũ. Ita præparato ſeritur menſe Maio, alias pruinis obnoxia. Opus eſt dẽſitate ſeminis omnia occupari, internaſcenteſq́; herbas excludi. id præſtant in iugera modia vicena. Cauendũ ne adurat, terraq́; protinus integi debet. Si ſit humidum ſolum herboſumue, vincitur, & deſciſcit in pratũ. Ideo protinus altitudine vnciali herbis omnibus liberãda eſt manu potius quàm ſarculo. Secatur incipiẽs florere. & quoties refloruit. Id ſexies euenit per annos, cum minimũ quater. In ſemen matureſcere prohibenda eſt, quia pabulũ vtilius eſt vſq; ad trimatũ. Verno ſeri debet liberariq́; cæteris herbis: ad trimatũ marris ad ſolũ radi. Ita reliquæ herbæ intereunt ſine ipſius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ, remedium vnicum eſt aratio, ſæpius uertendo donec omnes aliæ radices ĩtereãt. Dari nõ ad ſatietatẽ debet, ne* deplere ſanguinem neceſſe ſit. Et uiridis vtilior eſt. Areſcit ſurculoſe, ac poſtremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiſo, cui & ipſi principatus datur in pabulis, affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omnium natura peragenda eſt, cuius in parte de vitijs quoque dicatur.

*repellere

De vitijs frugũ & remedijs, & quid in quoque terræ genere debeat ſeri. CAP. XVII.

PRimũ omniũ frumenti vitium auena eſt, et hordeũ in eã degenerat: ſicut ipſa frumẽti fit inſtar: quippe cum Germaniæ populi ſerant eam, neq; alia pulte viuãt. Soli maxime cœliq́; humore hoc euenit vitium. Sequentem cauſam habet imbecillitas ſeminis, cum diutius retẽtum eſt terra, prius quàm erũpat. Eadem eſt ratio, ſi carioſum fuit cum ſereretur. Prima autem ſtatim eruptione agnoſcitur, ex quo apparet in radice eſſe cauſam. Eſt et aliud ex vicino auenæ vitium, cum amplitudine inchoata granum, ſed nõdum matura prius quàm roboretur corpus, afflatu noxio caſſum & inane in ſpica euaneſcit quodã abortiuo. Venti autem tribus temporibus nocent frumẽto & hordeo: In flore aut protinus cum defloruere, vel matureſcere incipientibus. Tũ enim exinaniunt grana: prioribus cauſis naſci prohibent. Nocet & ſol creber è nube. Naſcuntur & uermiculi in radice, cum ſementem imbribus ſecutis incluſerit repentinus calor humorem. Gignuntur & in grano, cum ſpica pluuijs calor inferueſcit. Eſt & cantharus dictus ſcarabeus paruus, frumenta erodens. Omnia ea animalia cum cibo deficiunt. Oleũ, pix, adeps, contraria ſeminibus: cauendumq́; ne contacta eis ſerantur. Imber in herba vtilis tantum: Florentibus autẽ frumento & hordeo nocet, leguminibus innocuus, præterquam ciceri. Mateſcentia frumenta imbre læduntur, & hordeũ magis. Naſcitur & herba alba, panico ſimilis, occupans arua, pecori quoq; mortifera. Nam lolium & tribulos, & carduos lappaſq́;, non magis quàm rubos, inter frugum morbos potius quàm inter ipſius terræ peſtes numerauerim. Cæleſte frugum vinearumq́; malum, nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, conuallibuſq́;, ac perflatum non habentibus. E diuerſo carent ea ventoſa & excelſa. Inter vitia ſegetum & luxuria eſt, cum onerata fertilitate procumbunt. Commune autem omnium ſatorum vitium vrica, etiam ciceris, cũ ſalſilaginem eius abluẽdo imber dulcius id facit. Eſt herba quæ cicer enecat & eruum, circumligando ſe, vocatur orobanche: Triticum ſimili modo æra: Hordeum feſtuca quæ vocatur ægilops: Lentẽ herba ſecuridaca, quam Græci à ſimilitudine pelecinon vocant. Et hæ quidem complexu necant. Circa Philippos ateramon nominant in pingui ſolo herbam, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cum vdam quidam ventus afflauit. Aera granum minimum eſt in cortice aculeato. Cum eſt in pane, celerrime vertigines facit: aiuntq́; in Aſia & Græcia balneatores cum velint turbam pellere, carbonibus id ſemen inijcere. Naſcitur & phalangion in eruo, beſtiola aranei generis, ſi hyems aquoſa ſit. Limaces naſcuntur in vicia: & aliquando

aliquando è terra cochleæ minutæ, mirum in modum erodētes eam. Et morbi quidem fere hi ſunt: Remedia eorum quæcunque pertinent ad herbas, in ſarculo, & cum ſimē iactatur cinere. Quæ vero in ſemine & circa radicem conſiſtunt, præcedente cura cauentur. Vino ante ſemina perfuſa, minus ægrotare exiſtimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabam: ſic etiam grandeſcere promittit. Quidam uero ſi triduo ante ſatum vrina & aqua maceretur, præcipue adoleſcere putāt. Ter quidem ſarritam modium fracta è modio ſolidæ reddere. Reliqua ſemina cupreſſi folijs tuſis ſi miſceantur, non eſſe vermiculis obnoxia, nec ſi interlunio ſerātur. Multi ad milij remedia, rubetam noctu aruo circumferri iubēt prius quàm ſarriatur, defodiq; in medio incluſam uaſe fictili: ita nec paſſerē, nec vermem nocere: ſed eruendam priuſquam metatur, alioqui amarum fieri. Quin & armo talpæ contacta ſemina vberiora eſſe. Democritus ſucco herbæ, quæ appellatur aizoon in tegulis naſcēs tabuliſue, Latine vero ſedum aut digitellum, medicata ſeri iubet omnia ſemina. Vulgo vero, ſi dulcedo noceat, & vermes radicibus inhærēāt, remedium eſt amurca pura, ac ſine ſale ſpargere, deinde ſarrire. Si in articulum ſeges ire cœperit, runcare, ne herbæ vincant. Peſtem à milio atq; panico ſturnorum paſſerúmue agmina ſcio abigi herba, cuius nomen ignotum eſt, in quatuor angulis ſegetis defoſſa, mirū dictu, vt omnino nulla auis intret. Mures abiguntur cinere meſtelæ, vel felis diluto, & ſemine ſparſo, vel decoctarum aqua. Sed redolet virus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubulo ſemina attingi vtilius putāt. Rubigo quidem maxima ſegetum peſtis, lauri ramis in aruo defixis, trāſit in earum folia ex aruis. Luxuria ſegetum caſtigatur dente pecoris in herba duntaxat, & depaſtæ quidem vel ſæpius nullam in ſpica iniuriam ſentiunt. Retonſarum vero etiam ſemel omnino certū eſt, granum longius fieri, ſed inane caſſumq;, ac ſatum non naſci. Babylone tamen bis ſecant, tertio depaſcunt, alioquin folia tantum fierent. Sic quoque cum quinquageſimo fœnore meſſes reddit exilitas ſoli: verū diligētioribus cum cēteſimo quinquageſimo. Neq; eſt cura difficilis, quàm diutiſſime aqua rigādi, vt præpinguis & denſa ubertas diluatur. Limum autem non inuehunt Euphrates Tigriſq;, ſicut in Aegypto Nilus. Nec terra ipſa herbas gignit. Vbertatis tamen tātæ ſunt, ut ſequente anno ſponte reſtibilis fiat ſeges, impreſſis veſtigio ſeminibus: quæ tanta ſoli differentia admonet terræ genera in fruges deſcribere. Igitur Catonis hæc ſentētia eſt, In agro craſſo & lato frumentum ſeri. Si vero nebuloſus ſit idem, raphanum. milium, panicum in frigido & aquoſo prius ſerendum, poſtea in calido. In ſolo autē rubricoſo, vel pullo, vel harenoſo, ſi non ſit aquoſum, lupinū. In creta & rubrica, & aquoſiore agro, adoreū. In ſicco & non herboſo, nec vmbroſo, triticū. In ſolo valido, fabā. Viciā vero quàm minime in aquoſo herbidoq;. Siliginem et triticum in loco aperto editoq;, qui ſole quàm diutiſſime torreatur. Lentē in frutectoſo & rubricoſo, qui non ſit herbidus. Hordeū in nouali, & in aruo quod reſtibile poſſit fieri: trimeſtre, vbi ſementē maturam facere non poſſit: & cuius craſſitudo ſit reſtibilis.*

*felicitas

Subtilis & illa ſententia, Serenda ea in tenuiore terra, quæ non multo indigent ſucco, vt cytiſus & cicer, exceptis leguminibus quæ velluntur è terra, nō ſubſecantur. Vnde & legumina appellata, quia ita leguntur. In pingui autē, quæ cibi ſunt maioris, ut olus, triticū, ſiligo, linū. Sic ergo tenue ſolū hordeo dabitur. minus enim alimēti radix poſcit: leuior terra dēſiorq; tritico. In loco humili far adoreum, potius quàm triticum ſeretur: temperato, & triticū & hordeū. Colles robuſtius, ſed minus, reddunt triticum. Far & ſiligo, et cretoſum & vliginoſum ſolum ſortiuntur.

De prodigijs frugum, & arandi diſciplina, & vomerum generibus. CAP. XVIII.

ET in frugibus oſtentū ſemel (quod equidē inuenerim) accidit, P. Aelio, Cn. Cornelio COSS. quo anno ſuperatus eſt Annibal. In arboribus enim tunc nata produntur frumēta. & quoniam de frugum terræq; generibus abunde diximus, nunc de arandi ratione dicemus, ante omnia Aegypti facilitate commemorata. Nilus ibi coloni vice fungens, euagari incipit, vt diximus, à ſolſtitio aut noua luna, ac primo lente, deinde vehementius quandiu in leone ſol eſt. Mox pigreſcit in uirginem tranſgreſſo, atq; in libra reſidet. Si duodecim cubitos non exceſſit, fames certa eſt. Nec minus ſi xvi. exuperauit. Tanto enim tardius decedit, quanto abundantius creuit, & ſementem arcet. Vulgo credebatur ab eius deceſſu ſerere ſolitos, mox ſues impellere ueſtigijs ſemina deprimentes: & in malido ſolo credo antiquitus factitatum. Nunc quoque non multo grauiore opera, ſed tamen inarari certum eſt abiecta prius ſemina in limo digreſſi amnis, hoc eſt, Nouembri menſe incipiente: poſtea pauci runcant, quod botaniſmon vocant. Reliqua pars non niſi cum falce arua viſit paulo ante Calend. Aprilis. Peragitur autem meſſis menſe Maio, ſtipula nunquam cubitali. Quippe ſabulum ſubeſt, granumq; limo tantum continetur. Excellentius Thebaidis regioni frumētum, quoniam paluſtris Aegyptus. Similis ratio, ſed felicitas maior Babyloniæ Seleuciæ, Euphrate atque Tigri reſtagnantibus, quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quoque tenui ſulco arat, cum multifariā in Italia octoni boues ad ſingulos uomeres anhelent. In omni quidem parte culturæ, ſed in hac quidem maxime valet oraculum illud, Quid quæq; regio patiatur. Vomerum plura genera. Culter uocatur, prædēſam, prius quàm proſcindatur, terram ſecans, futuriſq; ſulcis veſtigia præſcribens inciſuris, quas reſupinus in arando mordeat vomer. Alterum genus eſt vulgare, roſtrati vectis. Tertium in ſolo facili, nec toto porrectū dentali, ſed exigua cuſpide in roſtro. Latior hæc quarto generi, ſed

exacutior

exacutior in mucronem faſtigiata, eodẽq; gladio ſcindens ſolum,& acie laterum radices herbarum ſecãs: id non pridem inuentum in Rhetia. Halliæ vero duas addiderũt tali rotulas, quod genus vocant planarati. Cuſpis effigiem palæ habet. Serunt ita non niſi culta terra,& fere noua. Latitudo uomeris ceſpites uerſat. Semen protinus iniiciunt, crateſq; dentatas ſuper trahunt. Nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata, ſed porcellis binis terniſq; ſic arant. Vno boũ iugo cẽſeri anno facilis ſoli quadragena iugera, difficilis tricena, iuſtũ eſt.

De temporibus arandi, & iunctione boum. CAP. XIX.

IN arãdo magnopere ſeruandũ eſt Catonis oraculũ. Quid eſt primũ? Agrũ bene colere. Quid ſecundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. Sulco uario ne ares. Tempeſtiue ares. Tepidioribus locis à bruma proſcindi arua oportet, frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius ſicca regione quam humida. Maturius dẽſa terra quàm ſoluta, pingui quã macra. Vbi ſiccæ et graues æſtates, terra cretoſa aut gracilis, vtilius inter ſolſtitium & autumni æquinoctium aratur. Vbi leues æſtus, frequentes imbres, pingue herboſumq; ſolum, ibi melius caloribus. Altum & graue ſolum etiã hyeme moueri placet: tenue valde & aridum, paulo ante ſationis tempus. Sunt & hic ſuæ leges. Lutoſam terram ne tangito. Vi omni arato. prius quàm ares proſcindito. Hoc vtilitatẽ habet, quòd inuerſo ceſpite herbarum radices necãtur. Quidam utiq; ab æquinoctio uerno proſcindi nolunt. Quod uere ſemel aratum eſt, à temporis argumento ueruactum vocatur. Hoc in nouali atq; requieto neceſſarium eſt. Nouale eſt, quòd alternis annis ſeritur. Araturos boues quàm arctiſſime iũgi oportet, ut capitibus ſublatis arent: ſic minime colla contundũt. Si ĩter arbores viteſq; aretur, fiſcellis capiſtrari, ne germinum tenera præcerpant: ſecuriculam inſitiuam pẽdere, qua intercidantur radices. Hoc melius quàm conuelli aratro, boueſq; luctari. In arando uerſum peragi, nec ſtriare in actu ſæpius. iuſtum eſt proſcindi ſulco dodrantali iugerum uno die, iterari ſeſquiiugerum, ſi ſit facilitas ſoli: ſi minus, proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem: quando & animalium labori natura leges ſtatuit. Omne aruum rectis ſulcis, mox & obliquis ſubigi debet. In collibus tranſuerſo tantum monte aratur, ſed modo in ſuperiora, modo ĩ inferiora roſtrante vomere. Tantumq; eſt laboris homini, vt etiã boum uice fungatur. Certe ſine hoc animali montanæ gẽtes ſarculis arant. Arator, niſi incuruus, præuaricatur. Inde tranſlatum hoc crimen in forum. Ibi itaque caueatur, ubi inuentum eſt. Purget uomerem ſubinde ſtimulus cuſpidatus rulla. Scamna inter duos ſulcos cruda ne relinquantur, glebæ ne exultent. Male aratur aruum, quod ſatis frugibus occandum eſt. Id demum recte ſubactum erit, vbi non intelligetur vtro vomer ierit. in vſu eſt, & collicias interponere, ſi ita locus poſcat, ampliore vlco, quæ in foſſas aquam deducant.

De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione, & reſectione. CAP. XX.

ARatione p tranſuerſum iterata, occatio ſequitur, ubi res poſcit, crate uel raſtro, et ſato ſemine iteratio. Hæc quoq; vbi cõſuetudo patitur, crate dẽtata, vel tabula aratro adnexa, quod vocãt lirare, operiẽtes ſemina: unde primũ appellata de liratio eſt. Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur uoluiſſe, cũ dixit optimam eſſe ſegetem, quæ bis ſolẽ, bis frigora ſenſiſſet. Spiſſius ſolum, ſicut plerunq; in Italia, quinto ſulco ſeri melius eſt, in Thuſcis vero nono. At fabam & viciam nõ proſciſſo ſerere ſine damno, compendium operæ eſt. Nõ omittemus vnam etiamnum arandi rationem, in tranſpadana Italia bellorum iniuria excogitatã. Salaſſi cum ſubiectos Alpibus depopularentur agros, panicũ miliumq; iam excreſcens tentauere. Poſtquàm reſpuebat natura inararunt. At illæ meſſes duplicatæ docuere, quod nunc vocant artrare, id eſt aratrare, vt credo tunc dictũ. Hoc fit vel incipiẽte culmo, cum iam is bina ternáue emiſerit folia. Nec recens ſubtrahemus exemplũ, in Treuerico agro tertio ante hũc annum compertum. Nam cum hyeme prægelida captæ ſegetes eſſent, reſeuerunt, reſarrientes campos menſe Martio, vberrimaſq; meſſes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. CAP. XXI.

SIliginẽ, far, triticũ, ſemen, hordeũ occato, ſarrito, runcato quibus dictum erit diebus. Singulæ operæ cuiq; generi ĩ iugero ſufficiẽt. Sarculatio induratã hyberno rigore ſoli triſtitiam laxat temporibus vernis, nouoſq; ſoles admittit. Qui ſarriet, caueat ne frumẽti radices ſuffodiat. Triticum, hordeũ, ſemẽ, fabã bis ſarrire melius. Runcatio cũ ſeges ĩ articulo eſt euulſis inutilibus herbis, frugũ radicẽ vindicat, ſegetẽq; diſcernit à ceſpite. Leguminũ cicer eadem quæ far deſiderat. Faba rũcari nõ geſtit quoniam euincit herbas, lupinũ runcatur tantum. Milium, panicum occatur & ſarritur, non iteratur non runcatur: ſilicia & faſeoli occãtur tantum. Sũt genera terræ, quarũ ubertas pectinari ſegetẽ in herba cogat. Cratis & hoc genus, dẽtatæ ſtylis ferreis. Eadem nihilominus & depaſcuntur. Quæ depaſta ſunt, ſarculo iterum excitari neceſſarium. At in Bactris, Africa, Cyrene, oĩa hæc ſuperuacua fecit indulgentia cœli, & à ſemente non niſi nonis menſibus in areã redeũt, quia ſiccitas coercet herbas, fruges nocturno tactas rore nutriẽs. Virgilius alternis ceſſare arua ſuadet, & hoc, ſi patiãtur ruris ſpatia, utiliſſimum proculdubio eſt. Quod ſi neget cõditio, far ſerẽdũ, vnde lupinũ aut vitia aut faba ſublata ſint, & quæ terram faciant lætiorem. In primiſq; et hoc notandũ, quædam propter alia ſeri obiter: ſed parũ prouenire priori diximus volumine, ne eadẽ ſæpius dicantur. Plurimum enim refert ſoli cuiuſq; ratio.

De ſumma

Digitized by Google

De ſumma fertilitate, & biſera vite, & aquarum differentia. CAP. XXII.

Ciuitas Africæ in medijs harēis, petētibus Syrteis Leptinq; magnā, vocatur Tacape, felici ſuper omne miraculum riguo ſolo: ternis fere M. paſ. in omnē partem fons abundat, largus quidem, ſed certis horarū ſpatijs diſpenſatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi ſubditur olea, huic ficus, fico punica, illi vitis, ſub vite ſeritur frumentum, mox legumē, demum olus, omnia eodem anno, omniaq; aliena vmbra aluntur. Quaterna cubita eius ſoli in quadratum, nec vtá porrectis metiantur digitis, ſed in pugnū contractis, quaternis denarijs venūdantur. Super omnia eſt, biferam vitem bis anno vindemiare. Et niſi multiplici partu exinaniatur vbertas, pereūt luxuria ſinguli fructus. Nunc uero toto anno metitur aliquid. Conſtatq; fertilitati non occurrere homines. Aquarum quoque differentia magna riguis eſt. In narbonenſi prouincia nobilis fons Orge nomine eſt. In eo herbæ naſcuntur in tantum expetitæ bubus, vt merſis capitibus totis eas quærant. Sed illas in aqua naſcētes certum eſt non niſi imbribus ali. Ergo quiſque ſuam terram aquamq; nouerit.

De qualitate terræ & ſtercoratiōe. CAP. XXIII.

Si fuerit illa terra quam appellauimus tenerā, poterit ſublato hordeo miliū ſeri, eo condito raphanus: his ſublatis hordeū vel triticū, ſicut in Campania: ſatiſq; talis terra aratur cum ſeritur. Alius ordo, ut ubi adoreum fuerit, ceſſet iiij. menſibus hybernis, et uernam fabam recipiat, aut ante hyemalem ne ceſſet. Necnon minus pinguis alternari poteſt ita, ſi frumento ſublato legumē tertio ſeratur. Gracilior et in annum tertium ceſſet. Frumentum quidam ſeri vetant, niſi in ea quæ proximo anno quieuerit. Maximā huius loci partē ſtercorationis obtinet ratio, de qua et priori diximus volumine. Hoc tantum vnum in confeſſo eſt, niſi ſtercorato ſeri non oportere, quanquam & hic leges ſint propriæ. Milium, panicum, rapa, napus, niſi in ſtercorato non ſerantur. Non ſtercorato frumentum potius quàm hordeum ſerito. Item in nonalibus, tametſi in illis fabam ſeri volunt, eandē vbicunq; quàm recentiſsime ſtercorato ſolo. Autumno aliquid ſaturus, Septembri menſe fimum inaret poſt imbrem. Vtiq; ſi uerno erit ſaturus, per hyemem fimum diſponat. Iuſtum eſt uehes xviij. iugero tribui: diſpergere autem prius quàm areſcat, aut iactato ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio, ſequens eſt prius quàm ſerat, ante puluerem. Quod ut hanc quoq; curā determinemus, iuſtum eſt ſingulas vehes fimi denario ire: in ſingulas pecudes miñores, ī maiores denas: niſi contingat hoc, male ſubſtrauiſſe pecori colonū appareat. Sunt qui optime ſtercorari putent, ſub dio retibus incluſa pecorum manſione. Ager ſi non ſtercoratur, alget. Si nimiū ſtercoratus eſt, aduritur: ſatiuſq; eſt id ſæpe, quàm ſupra modum facere. Quo calidius ſolum eſt, eo minus addi ſtercoris, ratio eſt.

De bonitate ſeminum, & diſciplina ſeminandi, & quantum ex quoque genere frumenti in iugero ſerendum, & temporibus ſerendi. CAP. XXIIII.

Semē optimū anniculū, bimū deterius, trimū peſſimū, vltra ſterile: & in vno omnium definita genere ratio eſt. Quod in ima area ſubſedit, ad ſemen reſeruādum eſt. Id enim optimum, quoniam grauiſſimum: neq; alio modo vtilius diſcernitur. Quæ ſpica per interualla ſemina habebit, abijcietur. Optimū granum quod rubet, & dentibus fractum eundem habet colorem. Deterius, cui plus intus albi eſt. Certum terras alias plus ſeminis recipere, alias minus. Religioſumq; inde primum colonis augurium, cum auidius accipiat, eſurire creditur, & comeſſe ſemen. Sationem locis humidis celerius fieri ratio eſt, ne ſemen imbre putreſcat. Siccis ſerius, vt pluuiæ ſequantur, ne diu iacens atq; non concipiens, vaneſcat. Itemq; feſtinata ſatione denſum ſpargi ſemen, quia tarde concipiat: Serotina rarum, quia dēſitate nimia necetur. Artis quoq; cuiuſdam eſt, æqualiter ſpargere. Manus utiq; congruere debet cū gradu, ſemperq; cum dextro pede. Fit quoq; quorundam occulta ratione, quòd ſors genialis atq; fœcunda eſt. Non trāſferendum eſt ex frigidis locis ſemen in calida, neq; ex præcocibus in ſerotina: idq; in cōtrarium præcepere quidam falſa diligētia. Serere in iugero tēperati ſoli iuſtum eſt tritici aut ſiliginis modios v. farris aut ſeminis (quod frumēti genus ita appellamus) x. hordei vi. Fabæ quintam partē amplius quàm tritici, viciæ xij. ciceris & cicerculæ & piſi iij. lupini x. lentis iij. ſed hanc cū fimo arido ſeri volūt, erui vi. ſiliciæ vi. faſeolorū iiij. pabuli xx. milij, pāici ſextarios quatuor. Pingui ſolo plus, gracili minus. Eſt & alia diſtinctio. In denſo, aut cretoſo, aut vliginoſo ſolo, tritici aut ſiliginis modios vi. In ſoluta terra & nuda, & ſiccā, & læta quatuor. Macies enim ſoli maior, niſi rarum culmum habeat, ſpicam minutam facit & inanem. Pinguia arua ex vna ſeminis radice fruticē numeroſum fundunt, denſamq; ſegetē è raro ſemine emittūt. Ergo īter quatuor et ſex modios pro natura ſoli alij quinq; non minus ſeri, pluresue recipiunt: item in cōſito, aut elinoſo, ut in macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere cuſtodiēdum, Segetem ne defruges. Adiecit iis Accius in Praxidico, ut ſereretur, cum luna eſſet in ariete, geminis, leone, libra, aquario: Zoroaſtres ſole xii. parte ſcorpionis tranſgreſſo, cum luna eſſet in tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges ſerendi quæſtio, magnaq; ex parte ratione ſiderū cōnexa. Quam ob rem ſententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus. Heſiodus, qui princeps omnium de agricultura præcepit, vnum tempus ſerēdi tradidit à uergiliarum occaſu. Scribebat enim in Bœotia Helladis, vbi ita ſeri diximus. Inter diligentiſſimos conuenit, vt in alitum quadrupedumq; genitura, eſſe quoſdam ad

conceptum

conceptum impetus terræ. Hos Græci ita deſiniunt, cum ſit calida & humida. Virgilius triticum, & far à uergiliarum occaſu ſeri iubet, hordeũ inter æquinoctium autumni & brumam: uiciam uero, faſeolos & lentem, Boote occidente. Quo fit, ut horum ſiderum aliorumq́ue exortus & occaſus digerendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliarum occaſum ſeri iubeãt, duntaxat in arida terra, calidisq́; prouincijs. Cuſtodiri enim ſemen corrũpente humore, & à proximo imbre uno die erumpere. Alij ſtatim ab occaſu uergiliarum ſequi imbres, à ſeptimo fere die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumni, in calidis ſerius, ne ante hyemẽ luxurient. Inter omnes autem conuenit circa brumam ſerendum non eſſe, magno argumento: quoniam hyberna ſemina, cum ante brumã ſata ſint, ſeptimo die erumpant: ſi poſt brumam, uix xl. Sunt qui properent, atq; ita pronuncient, feſtinatam ſemẽtem ſæpe decipere, ſerotinam ſemper. E contrario alij, uel uere potius ſerendum, q̃ male in autumno. Atq; vbi fuerit neceſſe, inter fauonium & uernum æquinoctiũ. Quidam omiſſa cœleſti cura ut inutili, tẽporibus deſiniunt. Vere linum & auenam, & papauer: atque vti nunc etiam tranſpadani ſeruant, uſq; in quinquatrus, fabam, ſiliginem Nouembri mẽſe, far Septembri extremo uſque in Idus Octobris. Alij poſt hunc diem in Calend. Nouemb. Ita his nulla naturæ cura eſt, illis nimia, & ideo cæca ſubtilitas, cum res inter ruſticos geratur, literarumq́; expertes, non modo ſiderum. Et confitendum eſt, cælo maxime conſtare ea: quippe Virgilio iubente prædiſci ventos ante omnia, ac ſiderum mores, neque aliter quàm nauigantibus ſeruari. Spes ardua & immenſa, miſceri poſſe cæleſtem diuinitatẽ imperitiæ, ſed tentanda tam grandi uitæ emolumento. Prius tamen ſiderabilis difficultas, quam ſenſere etiam periti, ſubijcienda contemplationi eſt: quo deinde lætior mens diſcedat à cælo, & facta ſentiat, quæ futura prænoſci non poſſint.

Digeſtio ſiderũ in noctes & dies. CAP. XXV.

PRimum oĩum dierum ipſorũ anni, ſolisq́; motus pPe inexplicabilis ratio eſt: ad ccclxv adijciunt etiãnum intercalarios diei noctisq́; quadrantes. Ita fit, ut tradi non poſſint certa ſiderum tempora. Accedit confeſſa rerũ obſcuritas, nunc præcurrente, nec paucis diebus, tẽpeſtatũ ſignificatu, quod prochimazin Græci uocant: nunc poſtueniente, quod epichimazin: et plerunq; alias citius, alias tardius cæli effectu ad terram deciduo: unde uulgo ſerenitate reddita, confectum ſidus audimus. Præterea cum oĩa hæc ſtatis ſideribus cœloq́ue affixis conſtent, interueniunt motu ſtellarũ grandines, imbres, & ipſi non leui effectu, ut docuimus, turbantq́ue concepta ſpei ordinem. Idq́ue ne nobis tantum putemus accidere, & reliqua fallit animalia ſagaciora circa hoc, ut quo uita eorũ conſtet: æſtiuasq́; alites præpoſteri aut præproperi rigores necant, hybernas æſtus. Ideo Virgilius errantium quoque ſiderum rationem ediſcendam præcipit, admonens obſeruandum frigidæ Saturni ſtellæ tranſitum. Sunt qui certiſſimum ueris indicium arbitrentur ob infirmitatem animalis, papilionis prouentum. Ideo ipſo anno cum commentaremur hæc, notatum eſt, prouentum eorum ter repetito frigore extinctum, aduenasq́; uolucres ad vi. Calend. Februarij ſpem ueris attuliſſe, mox ſæuiſſima hyeme conflictatas. Res anceps primum omnium à cælo peti legẽ, deinde eam argumentis eſſe quærendam. Super omnia eſt mundi conuexitatis, terrarumq́; globi differentia, eodem ſidere alio tempore alijs aperiente ſe gentibus. Quo fit ut cauſa eius non uſdem diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem & autores, diuerſis in locis obſeruando, mox etiam in iiſdem diuerſa prodendo. Tres autem fuere ſectæ, Chaldæa, Aegyptia, Græca. His addidit apud nos quartam Cæſar dictator, annos ad ſolis curſum redigens ſingulos, Soſigene perito ſciẽtiæ eius adhibito. Et ea ipſa ratio poſtea comperto errore correcta eſt: ita ut xij. annis continuis non intercalaretur, quia cœperat ſidera annus morari, qui prius antecedebat. Et Soſigenes ipſe trinis commentationibus, quanquàm diligentior eſſet cæteris, non ceſſauit tamen addubitare ipſe ſemet corrigẽdo. Autores prodidere ea, quos prætexuimus uolumini huic, raro vllius ſententia cum alio congruente. Minus hoc in reliquis mirum, quos diuerſi excuſauerint tractus. Eorum qui in eadem regione diſſidere, unam diſcordiam ponemus exempli gratia: Occaſum matutinum uergiliarum Heſiodus (nam huius quoque nomine extat Aſtrologia) tradidit fieri, cum æquinoctium autũni conficeretur, Thales xxv. die ab Aequinoctio, Anaximander xxix. Euctemon xlviij. Nos ſequemur obſeruationem Cæſaris, maximeq́; hæc erit Italiæ ratio. Dicemus tamen & aliorum placita, quoniam non unius terræ, ſed totius naturæ interpretes ſumus, non autoribus poſitis (id enim uerboſum eſt) ſed regionibus: ut legentes tantũ meminerint, breuitatis gratia, cum Attica nominata fuerit, ſimul intelligere Cycladas inſulas: cum Macedonia Magneſiam, Thraciam: cum Aegyptus Phœnicen, Cyprum, Ciliciam: cum Bœotiã Locridem, Phocidem, & finitimos ſemper tractus: cum Helleſpontus Cherroneſum, & continentia uſq; Atho montem: cum Ionia Aſiam, & inſulas Aſiæ: cum Peloponneſus Achaiam, & ad heſperum iacentes terras. Chaldæi, Aſſyriam & Babyloniã demonſtrabunt. Africam, Hiſpanias, Gallias ſileri non erit mirũ. Nemo enim obſeruauit in iis, qui ſiderum proderet exortus. Non tamen difficili ratione dignoſcẽtur in illis quoq; terris digeſtione circulorũ, quam in ſexto uolumine fecimus: qua cognatio cæli nõ gentium modo, uerum urbium quoq; ſingularum intelligitur nota ex his terris quas nominauimus, ſũpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quiſq; quæret terras, & ad earum ſiderum exortus, per omnium circulorum pares umbras. Indicandum & illud, tempeſtates ipſas ardores ſuos habere quadrinis annis: et eaſdẽ

non magna differentia reuerti ratione ſolis: octonis uero augeri eaſdem, centeſima reuoluente ſe luna. Omnis autẽ ratio obſeruata eſt tribus modis, exortu ſiderum occaſuq́; & ipſorum temporum cardinibus. Exortus occaſusq́ue binis modis intelliguntur. Aut enim aduentu ſolis occultantur ſtellæ & conſpici deſinunt, aut eiuſdem abſceſſu proferũt ſe. Emerſum hoc melius q̃ exortum conſuetudo dixiſſet: & illud occultationem potius q̃ occaſum. Alio modo quo die incipiunt apparere uel deſinunt, oriente ſole aut occidente, matutini ueſpertinîue cognominati, prout alterutris eorum mane uel crepuſculo contingit. Dodrãtes horarum, cum minimum, interualla ea deſiderant ante ſolis ortum, uel poſt occaſum, ut aſpici poſſint. Præterea bis quædam exoriuntur & occidunt. Omnisq́; ſermo de his eſt ſtellis, quas adhærere cælo diximus. Cardo tẽporum quadripartita anni diſtinctione conſtat, per incrementa lucis. Augetur hæc à bruma, & æquatur noctibus uerno æquinoctio diebus xc. horis tribus. Deĩde ſuperat noctes ad ſolſtitiũ diebus xciij. horis xij. uſq; ad æquinoctium autumni. Et tum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus lxxxix. horis iij. Horæ nunc in omni acceſſione æquinoctiales, non cuiuſcunq; diei ſignificantur: omnesq; eæ differentiæ fiunt in octauis partibus ſignorum. Bruma capricorni, ab viij. calend. Ianuarij ferè: æquinoctium uernum, arietis: ſolſtitium, cancri: alterumq́; æquinoctiũ, libræ: qui & ipſi dies raro non aliquos tempeſtatum ſignificatus habẽt. Rurſus hi cardines ſingulis etiámnum articulis temporum diuidũtur per media omnes dierum ſpatia. Quoniam inter ſolſtitium & æquinoctium autumni, fidiculæ occaſus autumnũ inchoat die xlv. At ab æquinoctio eo ad brumam, uergiliarum matutinus occaſus hyemem die xliij. Inter brumã & æquinoctium die xlv. flatus fauonij uernum tempus. Ab æquinoctio uerno initium æſtatis die xlviij. uergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus à ſemẽtibus frumenti, hoc eſt, uergiliarum occaſu matutino. Nec deinde paruorum ſiderum mentione concidenda ratio eſt, & difficultas rerum augenda, cum ſidus vehemens Orionis iiſdem diebus longo decedat ſpatio. Sementibus tempora pleriq; præſumunt, et ab xi. die autumnalis æquinoctij fruges ſerunt, adueniente coronæ exortu, continuis diebus certo prope imbriũ promiſſo. Xenophon non antequam deus ſignum dederit. Hoc Cicero Nouembris imbre fieri ĩterpretatus eſt, cum ſit uera ratio non prius ſerendi, quàm folia cœperint decidere. Hoc ipſo uergiliarum occaſu fieri putant. Aliqui ad iij. Idus Nouembris, ut diximus, ſeruaut, quoniam id ſidus etiam ueſtis inſutoris eſt, & eſt in cælo notatu facilimum. Ergo ex occaſu eius de hyeme augurantur, quibus eſt cura inſidiãdi negociatoris auaritiæ. Nubilo occaſu pluuioſam hyemem denũciat, ſtatimq́; augent lacernarũ pretia: ſereno aſperam, & reliquarum ueſtium accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola, hoc ſignum habeat inter ſuos vepres, humumq́; ſuam aſpiciens, cum folia uiderit decidua. Sic iudicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Ita enim ſentitur ut cæli lociq́; efficit natura: idq́; in hac ratione præcellit, quòd eadem & in mundo publica eſt, & unicuiq; loco peculiaris. Miretur hoc qui nõ meminerit ipſo brumali die pulegium in carnarijs florere: adeo nihil occultũ eſſe natura uoluit. Et ſerendi igitur hoc dedit ſignum. Hæc eſt uera interpretatio, argumentum naturæ ſecum afferens. Quippe ſic terram peti ſuadet, promittitq́; quandam ſtercoris uicem, & contra rigores terram flatusq́ue operiri à ſe nunciat, et monet feſtinari. Varro in fabæ utique ſatu hanc obſeruationem cuſtodiri præcepit. Alij plena luna ſerendam. Lentẽ uero à xxv. ad xxx. Viciam quoq; iiſdem lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubent, ſeminis autem uere. Eſt & alia manifeſtior ratio, mirabiliore naturæ prouidentia, in qua Ciceronis ſententiam ipſius uerbis ſubſignabimus,

Iam uero ſemper uiridis, ſemperq́; grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arãdi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri ſerendo. Cato de papauere ita tradit: Virgas & ſarmenta, quæ tibi in ſatione ſuperant, in ſegete comburito. Vbi eas combuſſeris, ibi papauer ſerito ſylueſtre: quod in miro uſu eſt melle decoctum ad ſaucium remedia. Viſq́ue ſomnifera etiam ſatiuo. Et hactenus de hyberna ſemente.

Replicatio totius culturæ, & quid quoq; menſe in agro fieri oporteat. CAP. XXVI.

VErum ut pariter oĩs culturæ quoddã breuiarium peragatur, eodem tẽpore cõuenit & arbores ſtercorare, accumulare item uineas: ſufficit in iugerũ opera: et ubi patietur loci ratio, arbuſta ac uineas putare, ſeminarijs ſolũ bipalio ꝑparare, incilia aperire, aquã de agro pellere, torcular lauare & recondere. A calend. Nouemb. gallinis oua ſupponere nolito, donec bruma conficiatur. In eũ diem ternadena ſubijcito æſtate tota, hyeme pauciora, non tamen infra nouena. Democritus talem futurã hyemem arbitratur, qualis fuerit brumæ dies, & circa eũ terni: item ſolſtitio æſtatem. Circa brumam pleriſq; bis ſeptem halcyonum fœtura uentorum quiete mollius cælum: ſed & in his & in alijs omnibus ex euentu ſignificationum intelligi ſydera debebunt, non ad dies utiq; præfinitos expectari tempeſtatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito. Vina tum defecari, uel etiam diffundi Hyginus ſuadet à confecta ea ſeptimo die, utiq; ſi ſeptima luna competat. Ceraſa circa brumam ſeri. Bubus glandem tũc aſpergi cõuenit in iuga ſingula modios ccxl. Largior ualetudinẽ infeſtat, & quocunq; tempore detur, ſi minus xxx. diebus continuis data ſit, narrãt uerna ſcabie pœnitere. Materiei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia conſtant, cum ſint noctes tanto ampliores.

ampliores. Qualos, crates, fiſcinas texere. Faces incidere. Ridicas præparare interdiu xxx. palos lx. In lucubratione ueſpertina ridicas v. palos x. totidem antelucana. A bruma in fauoniũ Cæſari nobilia ſydera ſignificant, iij. calend. Ianuarij matutino canis occidens. Quo die Atticæ & finitimis regionibus aquilæ ueſperi occidere traditur. Pridie nonas Ianuarij Cæſari delphinus matutino exoritur, & poſtero die fidicula, quo Aegypto ſagitta ueſperi occidit. Item ad vi. Idus Ianuarij eiuſdem delphini ueſpertino occaſu continui dies hyemant Italiæ, & cũ ſol in aquarum ſentiatur tranſire, quod fere xvi. calen. Feb. euenit: viij. calẽd. ſtella regia appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas Feb. fidicula ueſperi. Huius temporis nouiſſimis diebus, ubicunq; patietur cæli ratio, terram ad roſarum & uineæ ſatum uertere bipalio oportet. Iugero operæ lx. ſufficiũt. Foſſas purgare, aut nouas facere. Antelucanis ferramẽta acuere, manubria aptare, dolia quaſſa farcire, ipſorumq; laminas ſcabẽdo purgare, aut nouis facere. A fauonio in æquinoctiũ uernum Cæſari ſignificat xvij. calend. Martij triduum uarie. Et viij. calend. hirũdinis uiſu, & poſtero die Arcturi exortu ueſpertino. Itẽ iij. nonas Martij Cæſar cancri exortu id fieri obſeruauit. Maior pars autorum uindemiatoris emerſu viij. Idus aquilonij piſcis exortu, & poſtero die Orionis. In Attica miluum apparere obſeruatur. Cæſar & Idus Martias ferales ſibi annotauit ſcorpionis occaſu: xv. uero calend. Aprilis Italiæ miluum oſtendi, xij. calend. equũ occidere matutino. Hoc interuallum temporis negotiſſimũ agricolis, maximeq; operoſum eſt, in quo præcipue fallũtur. Neq; enim eo die uocãtur ad munia, quo fauonius flare debeat, ſed quo cœperit. Hoc acri intentione ſeruandum eſt. Hoc illo menſe ſignum deus habet, obſeruatione minime fallaci aut dubia, ſi quis attendat. Vnde autem ſpiret is uentus, quaq; parte ueniat, diximus ſecũdo uolumine, & dicemus mox paulo operoſius. Interim ab eo die (quiſquis ille fuerit) quo flare cœperit, non utiq; vi. Idus Feb. ſed ſiue ante, quando præuernat, ſiue poſt, quãdo hyemat: poſt eam diem, inquã, innumera ruſticos cura diſtringat, & prima queq; peragãtur quæ differri nequeunt. Trimeſtria ſerantur. Vites putentur, qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma ſerantur inſeranturq;. Vineæ paſtinentur. Semina digerãtur, inſtaurentur alia. Harundines, ſalices, geniſtæ ſerantur cædanturq;. Serantur uero ulmi, populi, platani, uti dictum eſt. Tum & ſegetes conuenit purgare, ſarrire hybernas fruges, maximeq; far. Lex certa in eo, cum quatuor fibrarum eſſe cœperit. Faba uero non anteq̃ trium foliorum. Tunc quoq; leui ſarculo purgare uerius q̃ fodere. Florentem utiq; xv. primis diebus non attingere. Hordeum niſi ſit ſiccum, ne ſerito. Putationem æquinoctio peractam habeto. Vineæ iugerũ quaternæ operæ putant, alligantque: In arbuſto ſingulæ operæ arbores xv. Eodem hoc tempore hortorum roſariorumq; cura eſt, quæ ſeparatim proximis uoluminibus dicetur, eodem et topiariorum. Tunc optime ſcrobes fiũt. Terra in futurum proſcinditur, Virgilio maxime autore, ut glebas ſol coquat. Vtilior ſententia, q̃ non niſi tẽperatum ſolũ in medio uere arari iubet: quoniam in pingui ſtatim ſulcos occupant herbæ, gracili inſecuti æſtus exiccẽt: tum nanq; ſuccum uenturis ſeminibus auferũt. Talia autumno melius arari certum eſt. Cato uerna opera ſic diffinit: ſcrobes fieri, ſeminaria propagari in locis craſſis & humidis: ulmos, ficos, poma, oleas, prata ſtercorari luna ſitiente: Quæ rigua non erunt, ab afflatu fauonij defendi, purgari herbas, malas radicitus erui, ficus interpurgari, ſeminaria fieri, et uetera ſarciri. Hæc anteq̃ uinea florere incipiat. Itemq; piro florente arare incipiat macra harenoſaq;. Poſtea utriq; grauiſſima & aquoſiſſima. Ita poſtremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas, lentiſci primum fructum oſtẽdentis, ac piri florentis. Erit & tertia in bulborum ſatu ſcillæ. Item in coronamentorum narciſſi. Nãq; & hæc ter florent: primoq; flore primã arationẽ oſtendũt, medio ſecundam, tertio nouiſſimã, quãdo inter ſeſe alia alijs notas præbent. Ac nõ in nouiſſimis cauetur, ne fabis florentibus attingatur edera. Id enim noxium & exitiale ei eſt tempus. Quædam uero & ſuas habẽt notas, ſicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinent, tũc maxime ſerẽdas ficus. Aequinoctium uernum ad viij. Calen. Aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarum exortũ matutinum, Cæſari ſignificãt Calẽd. Aprilis. iij. Nonas Aprilis in Attica uergiliæ ueſperi occultantur. Eædem poſtridie in Bœotia. Cæſari autẽ & Chaldæis Nonis, Aegypto Orion & gladius eius incipiunt abſcondi. Cæſari ſexto Idus ſignificatur imber libræ occaſu: decimoquarto calend. Maij Aegypto ſuculæ occidunt ueſperi, ſidus uehemens & terra mariq; turbidum, decimoſexto Atticæ, xv. Cæſari, continuoq; triduo ſignificat. Aſſyriæ autem xij. Calẽd. Hoc eſt uulgo appellatũ ſidus Palilicium, quoniam xi. calẽd. Maij urbis Romæ natalis, quo fere ſerenitas redditur, claritatẽ obſeruationi dedit, nimborum argumẽto hyadas appellantibus Græcis has ſtellas. Quod noſtri à ſimilitudine cognominis Græci propter ſues impoſitũ arbitrantes, imperitia appellauere ſuculas. Cæſari ad viij. Calend. notatur dies, vij. Calẽ. Aegypto hædi exoriuntur, vi. Calend. Bœotiæ et Atticæ canis ueſperi occultatur, fidicula mane oritur: v. Calend. Aſſyriæ Orion totus abſconditur, tertio autem canis: vi. Nonas Maij Cæſari ſuculæ matutino exoriuntur, & viij. Idus capella pluuialis. Aegypto autem eodẽ die canis ueſperi occultatur. Sic fere ĩ vi. Idus Maij, qui eſt uergiliarũ exortus, decurrunt ſidera. In hoc tẽporis interuallo, xv. diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea, quibus peragẽdis ante æquinoctium non ſuffecerit, dum ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantium uites per imitationem cantus alitis temporarij, quem cuculum uocant. Dedecus

eum habetur, opprobriumq́; meritum, falcem ab illa uolucre in uite deprahendi, ut ob id petulantiæ ſales etiam cum primo uere ludantur. Auſpicio tamen deteſtabiles uidentur. Adeo minima quæq; in agro naturalibus trahuntur argumẽtis. Extremo autem hoc tempore panici milijque ſatio eſt. Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo, atque etiam in eodem aruo. Eſtque ſignum illius maturitatis, & horum ſationis commune, lucentes ueſpere per arua cicindelæ. Ita appellant ruſtici ſtellantes uolatus, Græci uero lampyridas, incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aſpiciant ſtellas, ſed magis tempora ſerendæ frugis, & ortus occaſusq; ſideris, in quibuſdam herbis, & de ſtellarum ortu & occaſu. CAP. XXVII.

IAm uergilias ĩ cælo notabiles caterua fecerat, nõ tamen his contenta, terreſtres fecit alias, ueluti uociferans: Cur cælum ĩtuearis agricola? Cur ſidera quæras ruſtice? iam te breuiore ſomno feſſum premũt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo peculiares ſtellas, easq́; ueſpere & ab opere diſiungenti oſtendo: ac ne poſſis præterire, miraculo ſolicito. Vidéſne ut fulgor igni ſimilis alarum cõpreſſu tegatur, ſecumq́; lucem habeat & nocte? Dedi tibi herbas horarum indices: & ut ne ſole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumagũtur cum illo. Cur etiam nunc altius ſpectas, ipſumq́; cælum ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt, durantq́ue fœdere ſideris huiuſce: partumq́ue eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit, ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat, fabaq́ue floreſcens eam euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germinare uideris morum, iniuriam poſtea frigoris timere nolito. Ergo opera, taleas oliuarum ponere, ipſasq́; oleas ĩterradere, rigare prata æquinoctij diebus primis. Cum herba creuerit in feſtucã, arcere aquas. Vineas pampinare. Et huic lex ſua, cum pampini quatuor digitos longitudine expleuerint. Pampinat una opera iugerum. Segetes iterare. Sarritur uero diebus uiginti. Ab æquinoctio ſartura nocere & uineæ & ſegeti exiſtimatur. Et oues lauandi hoc idem tempus eſt. A vergiliarum exortu ſignificant Cæſari poſtridie arcturi occaſus matutini, tertio Idus Maij Fidiculæ exortus. xij. Calend. Iunij capella ueſperi occidens & in Attica canis xi. calend. Cæſari Orionis gladius occidere incipit: tertio Nonas Iunij Cæſari & Aſſyriæ aquila ueſperi oritur, octauo Idus arcturus matutino occidit, Italiæ ſexto, & quarto Idus Delphinus veſperi exoritur: decimoſeptimo calendas Iulij gladius Orionis exoritur, quod Aegypto poſt quatriduum. xi. calend. eiuſdem Orionis gladius Cæſari occidere incipit. viij. calend. Iulij uero longiſſima dies totius anni, & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pampinantur, curaturq́; ut uinea uetus ſemel foſſa ſit, bis nouella. Oues tondentur, lupinum ſtercorandi cauſa uertitur, terra proſcinditur, uicia in pabulum ſecatur, faba metitur, deinde concutitur.

De pratis & reparatione prati, & cotibus, et falcibus, & deſcriptio frugum, & ſiderum. CAP. XXVIII.

PRata circa calend. Iunij cæduntur, quorum faci lima agricolis cura, ac minimi impendij, hæc de ſe poſtulat dici. Relinqui debent in læto ſolo, uel humido, uel riguo, eaq́; aqua pluuia rigari uia publica. Vtiliſſimũ ſimul et herba arare, deĩde gratire, ſerere florẽ ex fænilibus, atq; ex præſepibus fœno dilapſum ſpargere, prius q̃ gratiantur. Nec primo anno rigari, nec paſci ante ſecunda fœniſecia, ne herbæ uellantur, obtritaq́; hebetentur. Seneſcunt prata, reſtituiq́; debent faba in his ſata, uel rapis, uel milio. Mox in ſequente anno frumento, rurſusque in prata tertio relinqui. Præterea quoties ſecta ſint, ſicilire, hoc eſt, quæ fœniſeces præterent ſecari. Eſt enim in primis inutile, enaſci herbas ſementaturas. Herba optima in prato trifolij, proxima graminis, peſſima nummuli: ſiliqua etiã dira fœniſecis inuiſa & equiſelis eſt, à ſimilitudine equinæ ſeta. Secandi tempus cum ſpica deflorescere cœperit, atq; roborari, ſecandumq; anteq̃ inareſcat. Cato fænũ, inquit, ne ſero ſeces, prius q̃ ſemen maturum ſit ſecato. Quidam pridie rigant ubi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius. Quædam partes Italiæ poſt meſſem ſecant. Fuit hoc quoq; maioris impendij apud priores, Creticis tantũ tranſmarinisq́; cotibus notis, nec niſi oleo falcis aciẽ excitantibus. Igitur cornu propter oleum ad crus ligato fœniſex incedebat. Italia aquarias cotes dedit, limæ uice ĩperantes ferro. Sed aquaria protinus uiret. Falcium ipſarum duo genera. Italicũ breuius, ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarum latifundia maioris compendij, quippe medias cædũt herbas, brevioresq́; prætereũt. Italus fœniſex dextera una manu ſecat. Iuſtum eſt una opera iugerum in die deſerari, alligariq́; manipulos mille ducentos quaterna pondo. Sectũ uerti ad ſolem, nec niſi ſiccũ conſtrui oportet. Niſi fuerit hoc obſeruatum diligenter, exhalare matutino nebulam quandam, metasq́; mox ſole accendi, & conflagrare certum eſt. Rurſus rigari deſecta oportet, ut ſecetur autumnale fænum, quod uocãt cordum. Interamnæ in Vmbria quater anno ſecantur, etiam non rigua. Ter uero pleriſq; in locis, & poſtea in ipſo pabulo, non minus emolumenti eſt quàm à fæno. Armentorum id cura, iumentorumq́; progeneratio ſuũ cuiq; conſilium dabit optimum, maxime quadrigarũ quæſtus. Solſtitium peragi in viij. parte cãcri, & viij. Calendas Iulij diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi. In hoc uſque, à bruma dies creuerunt ſex menſibus. Sol ipſe ad aquilonem ſcandens, ac per ardua eniſus ab ea meta incipit flecti, & digredi ad auſtrum, aucturus noctes alijs ſex mẽſibus, ablaturusq́; diei menſuram. Ex hoc deinde rapiendi conuehendiq́ue

diq; fructus alios atque alios tempus, & præparandi ſe contra ſæuam feramq́; hyemẽ: decebatq́; hoc diſcrimen indubitatis notis ſignaſſe naturã. Quam ob rem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit, uertiq́; iuſſit ipſa die folia, & eſſe confecti ſideris ſignum. Nec ſylueſtrium arborum remotarumq́;, ne in ſaltus deuios monteſq́; eundum eſſet quærentibus ſigna: non rurſus urbanarum quęq; topiario tantum coluntur, quanq̃ et in his illa uiſantur. Vertit oleæ ante pedes ſatæ, uertit tiliæ ad mille uſus petendæ: uertit populi albæ etiã uitibus nuptæ. Adhuc parum eſt, inquit, ulmum uite dotatam habes, & huius uertam. pabulo folia eius ſtringis, uitem deputas, aſpice & tenes ſidus, alia parte cælum reſpiciunt, quàm qua ſpectauere pridie. Salice omnia alligas, humillima arborum, ipſe toto capite altior, & huius circũagam. Quid te ruſticum quereris? Non ſtat per me quo minus cælum intelligas, et cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum. Palumbum utiq; exaudi gemitus. Tranſiſſe ſolſtitium caueto putes, niſi cum incubantem uideris palumbum. A ſolſtitio ad fidiculæ occaſum vi. Calend. Iunij Cæſari Orion exoritur, zona autem eius iiij. nonas Aſſyriæ, Aegypto uero procyon matutino æſtuoſus, quod ſidus apud Romanos non habet nomen, niſi caniculam hanc uelimus intelligi, hoc eſt minorem canem: ſane ut in aſtris pingitur. Eſt autem magnopere pertinẽs, ſicut paulo mox docebimus: iij. Nonas Chaldæis corona occidit matutino. Atticæ Orion totus eo die exoritur. Pridie Idus Iulij & Aegyptijs Orion deſinit exoriri: xvi. Calend. Auguſti Aſſyriæ procyon exoritur. Dein poſtridie, fere ubiq; confeſſum inter omnes ſidus indicans, quod canis ortum uocamus, ſole partem primam leonis ingreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitium xxiij. die. Sentiunt id maria & terræ, multæ uero & feræ, ut ſuis locis diximus. Neq; eſt minor ei ueneratio, quàm deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq́ue ſolem, & magnam æſtus obtinet cauſam. xviij. Calendas Auguſti Aegypto aquila occidit matutino, eteſiarumq́ue prodromi flatus incipiunt. Quod Cæſar x. Calend. ſentire Italiam exiſtimauit. Aquila Atticæ matutino occidit: iij. Calend. regia in pectore leonis ſtella matutino Cæſari immergitur: viij. Idus Aug. arcturus medius occidit: iij. Idus fidicula occaſu ſuo autumnum inchoat, uti is adnotat. Sed ut uera ratio id fieri inuenit vi. Idus eiuſdem. In hoc temporis interuallo res ſumma uitiũ agitur, decretorio uuis ſidere illo, quod caniculam appellauimus. Vnde carbunculare dicuntur, ut quodam uredinis carbone exuſtæ. Non comparantur huic malo grandines, procellæ, quæq́ue nunq̃ annonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala ſunt illa. Carbunculus autem regionum late patentium, non difficili remedio, niſi calumniari naturam rerum homines q̃ ſibi prodeſſe mallent. Ferunt Democritum qui primus intellexit oſtenditq́; cum terris cæli ſocietatem, ſpernentibus hanc curam eius opulentiſſimis ciuium, præuiſa olei caritate ex futuro uergiliarum ortu, qua diximus ratione, oſtendemuſq́; iam plenius, magna tum utilitate propter ſpem oliuæ coemiſſe in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem & quietẽ doctrinarum ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; ut apparuit cauſa, & ingens diuitiarum curſus, reſtituiſſe mercedem anxiæ & auidæ dominorum pœnitentiæ, contentum ita probaſſe, opes ſibi in facili cum uellet fore. Hoc poſtea Sextius è Romanis ſapientiæ adſectatoribus Athenis fecit eadem ratione. Tanta literarum occaſio eſt: Quas equidem miſcebo agreſtibus negocijs q̃ potero dilucide atq; perſpicue. Pleriq; dixere rorem inuſtum ſole acri, frugibus rubiginis cauſam eſſe, & carbunculi uitibus. Quod ex parte falſum arbitror, omnemq́; uredinem frigore tantum, innoxio conſtare ſole. Id manifeſtum fiet attẽdentibus. Nam primum omnium non hoc euenire, niſi noctibus & ante ſolis ardorem, depræhenditur, totumq́; lunari ratione conſtat: quoniam talis iniuria non fit niſi interlunio, plenáue luna, hoc eſt præualente: utroque enim habitu plena eſt, ut ſæpius diximus. Sed interlunio omne lumen quod à ſole accepit, cælo regerit. Differentia utriuſq; habitus magna, ſed manifeſta. Nãq; interlunio æſtate calidiſſima eſt, hyeme gelida. E contrario in plenilunio æſtate gelidas facit noctes, hyeme tepidas. Cauſa euidens, ſed alia redditur à Fabiano, Græciſq́; autoribus. Aeſtate enim interlunio neceſſe eſt cum ſole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus recepto cãdens: eademq́; interlunio abſit hyeme, quãdo abſcedit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat aduerſa ſoli: hyeme autem ad nos per æſtiuũ circulũ accedat. Ergo per ſe roſcida quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia autem duo genera eſſe cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnum quod tempeſtates uocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraq́; ſimilia intelliguntur: quæ cum acciderint, uis maior appellatur. Hæc ab horridis ſideribus exeunt, ut ſæpius diximus, ueluti Arcturo, Orione, Hædis. Alia ſunt illa, quæ ſilente cælo ſereniſq́; noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cum facta ſunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ à prioribus, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellantibus: omnibus uero ſterilitatem. De his nunc dicemus, à nullo ante nos prodita, priuſq́ue cauſas reddemus.

De tempeſtatibus utriuſq; temporis, & remediis ſterilitatum. CAP. XXIX.

DVæ ſunt p̃ter lunarẽ, pauciſq́; cæli locis conſtant. Nanq; uergiliæ priuatim attinẽt ad fructus, ut quarum exortu æſtas incipiat, occaſu hyems, ſemeſtri ſpatio ĩtra ſe meſſes uindemiaſq́; & oĩum maturitatẽ cõplexa. Eſt p̃terea in cælo, qui uocatur lacteus circulus, etiam uiſu facilis. Huius defluuio, uelut ex ubere aliquo, ſata cuncta lacteſcunt, duorum ſiderũ obſeruatione, aquilæ in ſeptentrionali parte, & in auſtrina caniculæ, cuius mentionem ſuo loco fecimus. Ipſe circulus fertur per ſagittarium atque

gus agreſte & rapa poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt Vulcanalia, & præcocia cũ panico. A fidiculæ autem occaſus viciam, faſeolos, pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis præparandæ tẽpus hoc eſt. Vnus frondator quatuor frondarias fiſcinas complere in die iuſtum habet. Si decreſcente luna præparetur, nõ putreſcit. Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam exiſtimauere maturam ante æquinoctium: iam paſſim rapi cerno. Quam ob rem & huius tempora notis argumẽtiſq; ſignentur. Leges ita ſe habent, Vuam calidã ne legito, hoc eſt, in eius ſiccitate, ac niſi imber interuenerit. Hanc ne legito rorulentam, hoc eſt, ſi ros nocturnus fuerit, nec prius quàm ſole diſcutiatur. Vindemiare incipito, cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit, aut cnm exempto acino ex denſitate interuallum non compleri apparuerit, acinum non augeri. Acino plurimum refert, ſi contingat creſcente luna vindemiare. Preſſura vna culeos xx. implere debet. Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culeos & lacus xx. iugeribus unum ſufficit torculũ. Premũt aliqui ſingulis, vtilius binis, licet magna ſit vaſtitas ſingulis. Longitudo in his refert, non craſſitudo. Spatioſa melius premunt. Antiqui funibus vittiſq; loreis ea detrahebant & vectibus. Intra c. annos inuenta Græcanica, mali rugis per cochleas bullantibus, palis affixa arbori ſtella, à palis arcas lapidum attollente ſecũ arbore, quod maxime probatur. Intra xxij. hos annos inuentum, paruis prælis, & minori torculari, ædificio breuiore, & malo in medio decreto, tympana impoſita uinaceis, ſuperne toto põdere urgere, et ſuper præla cõſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus. & obſeruatio, cum aliquod maturitate non tempeſtate deciderit: hoc & fæces exprimendi: hoc & defrutum coquendi, ſilẽte luna noctu, aut ſi interdiu, plena. Cæteris diebus ant ante exortum lunæ, aut poſt occaſum. Ne de nouella uite aut paluſtri, nec niſi è matura vua, nec niſi folijs deſpumandũ: quia ſi ligno contingatur vas, aduſtum ac fumoſum fieri putant. Iuſtum vindemiæ tempus ab æquinoctio ad vergiliarum occaſum dies xliiij. Ab eo die oraculum occurit, frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calendis Ianuarij defectu vaſorum vindemiantes vidi, piſcinisq; muſta cõdi, aut vina effundi priora, vt dubia reciperentur. Hoc non tam ſæpe prouentu nimio euenit, quàm ſæuitia inſidiãtium caritati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus eſt, annona cuiuſque anni vti. Id peræque lucroſiſſimũ. Reliqua de vinis affatim dicta ſunt. Item uindemia facta oliuam eſſe rapiendam. & quæ ad oleum pertinent, quæq; ad vergiliarum occaſum agi debent.

De lunari ratione. CAP. XXXII.

HIs q̃ ſunt neceſſaria adijcietur de luna, vẽtiſq; et præſagijs, vt ſit tota ſideralis ratio pfecta. Namque Virgilius etiam in numeros lunæ digerenda quædam putauit, Democriti ſecutus oſtentationem. Nos legum vtilitas, quæ in toto opere, in hac quoque mouet parte. Omnia quæ caduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decreſcente luna, quàm creſcente fiunt. Stercus niſi decreſcẽte luna ne tãgito. Maxime intermenſtrua dimidiaq; ſtercorato. Verres, iuuencos, arietes, hœdos decreſcente luna caſtrato. Oua luna noua ſuppoſito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena operito. Humidis locis interlunio ſerito, & circa interluniũ quatriduo. Ventilari quoque frumenta ac legumina, & condi circa extremam lunam iubent. Seminaria cum luna ſupra terram ſit, fieri: Calcari muſta, cum luna ſub terra. Item materies cædi, quæq; alia locis ſuis diximus. Neque facilior eſt obſeruatio ac iam dicta à nobis ſecundo volumine: ſed quod intelligere vel ruſtici poſſint. Quoties ab occidente ſole cernetur, prioribuſq; noctis horis lucebit, creſcens erit, & oculis dimidiata iudicabitur. Cum vero occidente ſole orietur ex aduerſo, ita vt pariter aſpiciãtur, tum erit plenilunium. Quoties ab ortu ſolis orietur, prioribuſq; noctis horis detrahet lumen, & in diurnas extendet, decreſcens erit, iterumq; dimidia. In coitu vero, quod interlunium vocant, cum apparere deſierit. Supra terras autem erit, quandiu & ſol, interlunio, & prima tota die, ſecunda horæ noctis vnius dextante ſicilico, ac deinde tertia vſque ad quintãdecimam, multiplicatis horarum iiſdem portionibus: quintadecima tota ſupra terras noctu erit, eademq; ſub terris tota die. Decimaſexta ad primæ horæ nocturnæ dextantem ſicilicum ſub terra aget, eaſdemq; portiones horarum per ſingulos dies adijciet vſque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quod ſub terris agat, tantundem nouiſſimis ex die adijciet ſupra terram. Alternis autem menſibus xxx. implebit numeros, alternis vero detrahet ſingulos. Hæc erit ratio lunaris.

De ventorum ratione. CAP. XXXIII.

VEntorũ paulo ſcrupuloſior. Obſeruato ſolis ortu quocunq; libeat die, ſtãtibus hora diei ſexta, ſic vt ortũ eũ à ſiniſtro humero habeãt, cõtra mediã faciẽ meridies, à uertice ſeptẽtrio erit. Qui ita limes per agrũ currit, cardo appellatur. Circũagi deinde melius eſt, vt vmbram ſuã quiſq; cernat, alioqui poſt hominem erit. Ergo permutatis lateribus, vt ortus illius diei à dextro humero fiat, occaſus à ſiniſtro, tunc erit hora vi. cum minima vmbra contra medium fiet hominem. Per huius mediam longitudinem duci ſarculo ſulcum, vel cinere lineam, verbi gratia pedum xx. conueniet: mediamq; menſuram, hoc eſt in x. pede, circumſcribi circulo paruo, qui vocetur vmbilicus. Quæ pars fuerit à vertice ũbræ, hæc erit uentus ſeptentrionalis. Illo tibi putator arborum plagæ ne ſpectent, néue arbuſta vineæue, niſi in Africa, Cyrenis, Aegypto. Illinc flante ne arato, quæque alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit à pedibus vmbræ, meridiem ſpectans, hæc ventum auſtrum

ſtrum dabit, quem à Græcis notum diximus vocari. Illinc flatu veniente, materiam vineamq́; agricola ne tractes. Humidus aut æſtuoſus Italiæ eſt. Africæ quidem incendia cum ſerenitate affert. In hunc Italiæ palmites ſpectent, ſed non plagæ arborum vitiumue. Hunc oliueti metator vergiliarũ quatriduo, hunc caueat inſitor calamis, gemmisq́; inoculator. De ipſa regionis eius hora præmonuiſſe cõueniet. Frondem medio die arborator ne cædito. Cum meridiem adeſſe ſenties paſtor, æſtate contrahente ſe vmbra, pecudẽ à ſole in opaca cogito. Cum æſtate paſces, in occidentem ſpecta ante meridiem, poſt meridiem in orientem. Aliter noxium, ſicut hyeme & vere ſi in rorulentum duceres. Nec contra ſeptentrionem paueris ſupradictũ. Clodũt ita, lippiũtue ab afflatu, et aluo cita pereũt. Qui fœminas concipi voles, in hunc ventum ſpectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. CAP. XXXIIII.

DIximus vt in media linea deſignaretur vmbilicus. Per hunc mediũ tranſuerſa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialẽ. Et limes qui ita ſecabit agrũ, decumãus uocabitur. Ducãtur deinde aliæ duæ lineæ in decuſſeis obliquæ, ita vt à ſeptẽtrionis dextra læuaq́; ad auſtri dextram læuamq́; deſcendant. Omnes per eũdem currant umbilicũ, omnes inter ſe pares ſint, omnium interualla paria. Quæ ratio ſemel in quoque agro ineũda erit: vel ſi ſæpius libeat vti, è ligno faciẽda, regulis paribus in tympanum exiguum, ſed circinatum adactis. Ratione qua doceo, occurrendum ingenijs quoq; imperitorum eſt. Meridiem excuti placet, quoniam ſemper eſt idẽ, ſol autem quotidie ex alio cæli momento quàm pridie oritur: ne quis forte ad exortum capiẽdam putet lineam. Ita cæli exacta parte, quod fuerit lineæ caput ſeptẽtrioni proximum à parte exortiua, ſolſtitialem habebit exortum, hoc eſt longiſſimi diei, ventumq́; aquilonem, boream à Græcis dictum. In hunc ponito arbores viteſq́;. Sed hoc flante ne arato, frugem ne ſerito, ſemẽ ne iacito. Præſtringit enim atq; percellit hic radices arborũ, quas poſiturus afferes. Præmonitus eſto: alia robuſtis proſunt, alia infantibus. Nec ſum oblitus in hac parte uẽtum à Græcis poni, quem cæciam vocant. Sed idem Ariſtoteles vir immenſæ ſubtilitatis, qui idipſum fecit, rationẽ conuexitatis mũdi reddit, qua cõtrarius aquilo africo flat. Nec tamẽ eum toto ãno in prædictis timet agricola. Mollit ſidera æſtate media, mutatq́; nomen, et eteſias uocatur. Ergo cum frigidũ ſenties, caueto, ac quacunque aquilo prædicitur, tãto pernicioſior ſeptẽtrio eſt. In hunc Aſiæ, Græciæ, Hiſpaniæ, maritimæ Italiæ, Campaniæ, Apuliæ arbuſta vineæq́; ſpectent. Qui mares concipi voles, in hunc paſcito, vt ſic in eundem ineant. Ex aduerſo aquilonis ab occaſu brumali Africus flabit, quem Græci Liba vocant. In hunc à coitu cum ſe pecus circumegerit, fœminas conceptas eſſe ſcito. Tertia à ſeptentrione linea, quam per latitudinem vmbræ duximus, & decumanam vocauimus, exortum habebit æquinoctialem, ventumq́; ſubſolanum, Græcis Apelioten dictum. In hunc ſalubribus locis villæ vineæq́; ſpectent. Ipſe leniter pluuius, tamen eſt ſiccior fauonius, ex aduerſo eius ab æquinoctiali occaſu, zephyrus à Græcis nominatus. In hunc ſpectare olineta Cato iuſſit. Hic uer inchoat, aperitq́; terras tẽui frigore ſaluber. Hic uites putãdi, frugeſq́; curãdi, arbores ſerẽdi, poma inſerẽdi, oleas tractãdi ius dabit, afflatuq́; nutriciũ exercebit. Quarta à ſeptentrione linea, eadem auſtro ab exortiua parte proxima, brumalem habebit exortum, ventumq́; vulturnum, eurum à Græcis dictum, ſicciorem & ipſum tepidioremq́;. In hunc apiaria & vineæ Italiæ, Galliarumq́; ſpectare debent. Ex aduerſo vulturni flabit corus, ab occaſu ſolſtitiali & occidentali latere ſeptentrionis, à Græcis dictus argeſtes, ex frigidiſſimis & ipſe, ſicut omnes, qui à ſeptẽtrionis parte ſpirant. Hic & grandines infert. Cauendus eſt ipſe non ſecus ac ſeptentrio. Vulturnus ſi à ſerena cæli parte cæperit flare, non durabit in noctem: at ſubſolanus in maiorem partem noctis extenditur. Quiſquis erit ventus, ſi feruidus ſentietur, pluribus diebus permanebit. Aquilonem prænunciat terra ſicceſcens repente, auſtrum humeſcens rore occulto.

Prognoſtica tempeſtatum. CAP. XXXV.

ETenim prædicta ratione ventorũ, ne ſæpius eadem dicantur, tranſire cõuenit ad reliqua tẽpeſtatũ præſagia, quoniã & hoc placuiſſe Virgilio magnopere video. Siquidẽ in ipſa meſſe ſæpe concurrere prælia ventorum damnoſa imperitis refert. Tradunt eundem Democritum metente fratre eius Damaſo ardẽtiſſimo æſtu oraſſe, vt reliquæ ſegeti parceret, raperetq́; deſecta ſub tectum, paucis mox horis ſæuo imbre vaticinatione approbata. Quinimo & harundinem non niſi impendente pluuia ſeri iubent, & fruges inſecuturo imbre. Quam ob rem et hæc breuiter attingemus, ſerutati maxime pertinẽtia, primũq; à ſole capiemus præſagia. Purus oriens atque non feruens ſerenum diem nunciat: at hybernã pallidus grandinem. Si & occidit pridie ſerenus, & oritur, tanto certior fides ſerenitatis. Concauus oriens pluuias prædicit. Item ventos, cum ante exorientem eum nubes rubeſcunt, quod ſi & nigræ rudentibus interuenerint, & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radij rubent, coire pluuias. Si circa occidentẽ rubeſcũt nubes ſerenitatẽ futuræ diei ſpondent. Si in exortu ſpargentur, partim ad auſtrũ, partim ad aquilonem, pura circa eum ſerenitas ſit licet, pluuiam tamen ventoſq́; ſignificabunt. Si in ortu aut in occaſu contracti cernentur radij, imbrem. Si in occaſu eius pluet, aut radij in ſe nubem trahent, aſperam in proximum diem tempeſtatem ſignificabunt. Cum oriente radij non illuſtres eminebunt, quamuis circumdati nube non ſint, pluuiã portendent. Si ante exortum nubes globabũtur, hyemem aſperã denunciabunt. Si ab exortu repellentur,

& ad

Digitized by Google

& ad occaſum abibunt, ſerenitatem. Si nubes ſolem circũcludent, quanto minus luminis relinquent, tãto turbidior tempeſtas erit, ſi vero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet ita vt rubeſcant nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si non ambibunt, ſed incumbent, à quocunque vẽto fuerint, eum portendent. ſi à meridie, & imbrem. Si oriens cĩgetur orbe, ex qua parte is ſe aperit, expectetur uẽtus. Si totus defluxerit æqualiter, ſerenitatem dabit. Si in exortu longe radios per nubes porriget &, medius erit inanis, pluuiam ſignificabit. Si ante ortum radij ſe oſtendent, aquam & ventum. Si circa occidẽtem cãdidus circulus erit, noctis leuem tempeſtatem. Si nebula, vehementiorem. Si candente ſole, ventum. Si ater circulus fuerit, ex qua regione is ruperit ſe, uẽtum magnũ. Proxima ſunt iure lunæ præſagia. Quartam eam maxime obſeruat Aegyptus. Si ſplendens exorta puro nitore fulſerit, ſerenitatem: ſi rubicunda, uentos: ſi nigra, pluuias portendere creditur. In quinta, cornua eius obtuſa, pluuiam: erecta & infeſta uentos ſemper ſignificant, quarta tamen maxime. Cornu eius ſeptẽtrionale acuminatum atque rigidum, illum præſagit ventum. Inferius auſtrum: vtraq; recta, noctem uentoſam. Si quartam orbis rutilus cingit, ventos & imbres præmonebit. Apud Varronem ita eſt. Si quarto die luna erit recta, magnam tempeſtatem in mari præſagiet, niſi ſi coronam circa ſe habebit, & eam ſynceram: quoniam illo modo non ante plenam lunam hyematurum oſtendit. Si plenilunio per dimidium pura erit, dies ſerenos ſignificabit: ſi rutila, uentos, nigreſcens, imbres. Si caligo orbis nubem incluſerit, ventos qua ſe ruperit: ſi gemini orbes cinxerint, maiorem tempeſtatem. Et magis ſi tres erunt, aut nigri, aut interrupti atq; diſtracti. Naſcens luna, ſi cornu ſuperiore obatro ſurget, pluuias decreſcẽs dabit: ſi inferiore, ante pleniluniũ: ſi in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio. Si plena circa ſe habebit orbem, ex qua parte is maxime ſplendebit, ex ea vẽtum oſtendet. Si in ortu cornua craſſiora fuerint, horridã tempeſtatem. Si ante quartam non apparuerit, uento fauonio flante, hyemalis toto menſe erit. Si xvi. vehementius flammea apparuerit, aſperas tẽpeſtates præſagiet. Sunt & ipſius lunæ octo articuli, quoties in angulos ſolis incidit, pleriſque inter eos tantum obſeruantibus præſagia eius, hoc eſt tertia, ſeptima, vndecima, decimaquinta, decimanona, vigeſimatertia, vigeſimaſeptima, & interlunium. Tertio loco ſtellarum obſeruationem eſſe oportet. Diſcurrere eæ videntur interdum, ventiq; protinus ſequuntur. In quarũ parte ita præſagiuere, Cælum cum æqualiter totum erit ſplendidum, articulis temporum quos propoſuimus, autumnum ſerenum præſagibunt & frigidum. Si ver & æſtas non ſine riguo aliquo tranſierint, autumnum ſerenum & denſum minusq; ventoſum facient. Autumni ſerenitas ventoſam hyemem facit. Cum repente ſtellarum fulgor obſcuratur, & id neq; nubilo, neque caligine, pluuia aut graues denunciantur tempeſtates. Si uolitare plures ſtellæ videbuntur, quo ferentur albeſcentes, ventos ex ijs partibus nunciabunt. Aut ſi curſitabunt, certos. Si id in pluribus partibus fiet inconſtantes ventos effundent. Si ſtellarum errantiũ aliquam orbes incluſerint, imbres. Sunt in ſigno cancri duæ ſtellæ paruæ, aſelli appellatæ, exiguum inter illas ſpatiũ obtinente nubecula, quam præſepia appellant. Hæc cum cælo ſereno apparere deſierit, atrox hyems ſequitur. Si alteram earum aquiloniam caligo abſtulit, auſter ſæuit: ſi auſtrinã, aquilo. Arquus cum ſunt duplices, pluuias nunciant. A pluuijs ſerenitatem non perinde certam. Circuli noui circa ſidera aliqua, pluuiam. Cum æſtate vehementius tonuit quàm fulſit, ventos ex ea parte denunciat. Contra ſi minus tonuit, imbrem. Cum ſereno cælo fulget, pluuiæ erunt & tonitrua, & hyemabit. Atrociſſime autem, cũ ex omnibus quatuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantũ, in poſterum diem aquam portendit. Cum à ſeptentrione, ventum eum. Cum ab auſtro vel coro, aut fauonio nocte ſerena fulgurauerit, ventũ & imbrẽ ex iiſdem regionibus demonſtrabit. Tonitrua matutina ventũ ſignificãt, imbrẽ meridiana. Nubes cum ſereno cælo feruntur, à quacunq; parte id fiet, expectẽtur venti: ſi codẽ loco globabũtur, appropinquante ſole diſcutiẽtur. Et hoc ſi ab Aquilone fiat, ventos: ſi ab auſtro, imbres portendent. Sole occidente, ſi ex utraq; parte eius cælum petẽt, tẽpeſtatem ſignificabunt. Vehementius atræ ab oriẽte, in noctem aquam minantur: ab occidente, in poſterũ diem. Si nubes vt uellera lanæ ſpargẽtur multæ ab oriente aquam in triduum præſagient. Cum in cacuminibus montium nubes conſident, hyemabit. Si cacumina pura fient, diſſerenabit. Nube grauida candicante, quod vocant tempeſtatem albam, grãdo imminebit. Cælo quamuis ſereno, nubecula quamuis parua, ventum procelloſum dabit. Nebulæ è montibus deſcendentes, aut cælo cadentes, vel in vallibus ſedentes ſerenitatem promittũt. Ab his terreni ignes proxime ſignificant: pallidi namque murmurantesq; tẽpeſtatum nuncij ſentiuntur, pluuiæ etiam, in lucernis fungi. Si flexuoſe volitet flamma, ventum. Et lumina cum ex ſeſe flammas elidunt, aut vix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur ſcintillæ, vel cum tollentibus ollas carbo adhæreſcit: aut cum contectus ignis è ſe fauillam diſcutit, ſcintillámue emittit: vel cum cinis in foco concreſcit, & cum carbo vehementer perlucet. Eſt & aquarum ſignificatio. Mare ſi in tranquillo portu à curſu ſtabit, & murmurauerit intra ſe, uentum prædicit. Si identidem, & hyemem, & imbrem. Litora ripæq; ſi reſonabũt trãquillo, aſperã tempeſtatẽ. Item maris ipſius tranquillo ſonitus, ſpumæue diſperſæ, aut aquæ bullãtes. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe & ſilentio intumeſcit, flatuq; altius ſolito iam intra ſe eſſe ventos fatetur. Equidẽ & montiũ

ſonitus,

ſonitus,nemorumq́; mugitus prædicunt. Et ſine aura quæ ſentiatur, ſolia ludentia. Lanugo populi aut ſpinæ volitans,aquisq́; pluma innatans. Atq; etiam in campis tempeſtatem vẽturam præcedens ſuus fragor:cœli quidem murmur, non dubiam habet ſignificationem. Præſagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari laſciuientes flatũ, ex qua ueniunt parte: item ſpargentes aquam turbato,tranquillitatem. Loligo volitans, conchæ adhæreſcentes, echini affigentes ſeſe,aut harena ſaburrantes,tẽpeſtatis ſigna ſunt. Ranæ quoq; vltra ſolitum vocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergi anateſq́;, pennas roſtro purgantes,uentum. Cæteræq́; aquaticæ aues concurſantes Grues in mediterranea feſtinantes. Mergi maria aut ſtagna fugientes. Grues ſilentio per ſublime uolantes, ſerenitatem. Sic noctua in imbre garrula:at ſereno, tempeſtatem. Corniq́; ſingultu quodam latrantes,ſeq́; concutientes,ſi continuabunt,ventos: ſi uero carptim vocem reſorbebũt,ventoſum imbrem. Graculi ſero à pabulis recedentes,hyemem. Et albæ aues cum congregabuntur. Et cum terreſtres volucres cõtra aquam clãgores dabunt,perfundẽtes ſeſe:ſed maxime cornix. Hirundo tam iuxta aquam volitans,vt penna ſæpe percutiat. Quæq́; in arboribus habitãt,fugitantes in nidis ſuis. Et anſeres continuo clangore intempeſtiui. Ardea in medijs harenis triſtis. Nec mirum,aquaticas,aut in totum uolucres præſagia aeris ſentire. Pecora exultãtia,& indecora laſciuia ludentia,eandem ſignificationem habent. Et boues cælum olfactantes, ſeq́; lambentes contra pilum. Turpesq́; porci alienos ſibi manipulos fæni lacerantes. Segniterq́; & contra induſtriam ſuam abſconditæ formicæ,uel concurſantes aut oua progerentes. Item vermes terreni erumpentes. Trifolium quoque inhorreſcere, & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Necnon & in conuiuijs menſisq́; noſtris, vaſa quibus eſculẽtum additur ſudorem repoſitorijs linquentia,diras tempeſtates prænunciant.

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XIX.

PROOEMIVM.

SIDERVM quoque tempeſtatumq́; ratio, vel imperitis facili, atque indubitato modo monſtrata eſt: uereq́; intelligentibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo, quàm ſideralis ſcientia agro colendo. Proximam multi hortorum curam fecere. Nobis nõ protinus trãſire ad iſta tempeſtiuum videtur. Miramurq́; quoſdam ſcientiæ gratia, eruditionis ſuæ gloriam ex his petentes, tam multa præteriiſſe, nulla mẽtione habita tot rerũ ſponte curáue prouenientium, præſertim cum plerisq; earum pretio vſuq́; vitæ maior etiã quàm frugibus perhibeatur autoritas. Atque vt à cõfeſſis ordiamur vtilitatibus, quæq́; non ſolum terras omnes, verum etiam maria repleuere,ſeritur,ac dici neque inter fruges,neque inter hortenſia poteſt,linum. Sed in qua nõ occurret vitæ parte,quódue miraculũ maius, herbã eſſe quæ admoueat Aegyptum Italiæ: intantum, vt Galerius à freto Siciliæ Alexandriã ſeptima die peruenerit, Babilius ſexta, ambo præfecti: æſtate vero proxima Valerius Marianus ex prætorijs ſenatoribus,à Puteolis nono die leuiſſimo flatu? herbam eſſe quæ Gadeis ab Herculis columnis ſeptimo die oſtiam afferat, & citeriorem Hiſpaniam quarto, prouinciã Narbonenſem tertio, Africam altero: quod etiam molliſſimo flatu cõtigit C. Flacco legato Vibij Criſpi procõſulis? Audax vita,ſcelerum plena,aliquid ſeri, vt ventos procellasq́; recipiat: & parũ eſſe fluctibus ſolis vehi. Iã vero nec uela ſatis eſſe maiora nauigijs. Sed quamuis amplitudini antennarum ſingulæ arbores ſufficiant:ſuper eas tamẽ addi velorum alia uela: præterq́; alia in proris,& alia in puppibus pandi, ac tot modis prouocari mortem. Denique tam paruo ſemine naſci,quod orbem terrarum vltro citroq́; portet,tam gracili auena,tam non alte à terra tolli:neq; id viribus ſuis necti, ſed paſſum tuſumq́; & in mollitiem lanæ coactum,iniuria naturæ, ac ſumma audacia,& quo peruenire nulla execratio ſufficit, contra inuentorem dictum ſuo loco à nobis, cui ſatis nõ fuit hominem in terra mori, niſi periret & inſepultus. At nos priore libro imbres & flatus cauẽdos, frugũ cauſa fructusq́;,præmonebamus. Ecce ſeritur hominis manu,metitur eiuſdem hominis ingenio quod vẽtos ĩ mari optet. Præterea vt ſciamus fauiſſe pœnas, nihil gignitur facilius: vt ſentiamus nolẽte id fieri natura,vrit agrum,deterioremq́; ipſum facit.

De lini ſatione,et generibus eius,et quomodo perficiatur,& de mappis,& lino non ardẽte, & quando primú in theatris vela. CAP. I.

SEritur ſabuloſis maxime,vnoq́; ſulco, nec magis feſtinat aliud. Vere ſatũ æſtate vellitur, & hanc quoq; terræ iniuriã facit. Ignoſcat tamen aliquis Aegypto ſerẽti,vt Arabiæ Indiæq́; merces ĩportet, itáne et Galliæ cẽſentur hoc reditu? mõteſq́; mari oppoſitos eſſe nõ eſt ſatis, et à latere Oceani obſtare ipſum quod uocãt inane? Cadurci,Caleti,Ruteni,Bituriges, vltimiq́; hominum exiſtimati Morini, imo vero Galliæ vniuerſæ vela texũt. Iã quidẽ et tranſrhenani hoſtes,nec pulchriorẽ aliam veſtẽ eorum fœminæ nouere. Qua admonitione ſuccurrit quod M. Varro tradit,in Serranorum familia gentilitium eſſe, fœminas linea veſte non vti. In Germania aũt defoſſi atq; ſub terra id opus agũt. Similiter in Italia ratione alia inter Padũ Ticinũq́; amnes, vbi à Setabi tertia in Europa lino palma:ſecundam.n.in uicino allianis capeſſunt retouina,& in Aemilia via Fauẽtina. Candore allianis ſemper crudis Fauẽtina ꝓferuntur: retouinis tenuitas

Digitized by Google

tenuitas ſumma denſitasq́;, cādor æque ut Faučtinis, ſed lanugo nulla: quod apud alios gratiam, apud alios offenſionē habet. Neruoſitas filo æqualior pene quā araneis, tinnitusq́;, cum dente libeat experiri: ideo duplex quàm cæteris pretium. Et Hiſpania citerior habet ſplendorem lini præcipuum, torrentis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum carbaſis repertis. Non dudum ex eadem Hiſpania Zoelicum venit in Italiam, plagis vtiliſſimum. Ciuitas ea Callæciæ & Oceano propinqua. Eſt ſua gloria & Cumano in Campania, ad piſcium & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus inſidias, quàm nobiſmetipſis lino tendimus. Sed Cumanæ plagæ concidunt apros, & hæ caſſésue ferri aciem vincunt. Vidimusq́; iam tātæ tenuitatis, vt annulum hominis cum epidromis tranſirent, vno portante multitudinē qua ſaltus cingerentur. Nec id maxime mirum, ſed ſingula earum ſtamina centeno quinquageno filo conſtare, ſicut paulo ante Iulio Lupo, qui in præfectura Aegypti obijt. Mirentur hoc, ignorantes in Aegyptij quondam regis, quem Amaſim vocāt, thorace in Rhodiorum inſula oſtendi in templo Mineruæ ccclxv. filis ſingula fila conſtare. Quod ſe expertum nuper Romæ prodidit Mutianus ter conſul, paruasq́; iam reliquias eius ſupereſſe hac experientium iniuria. Italia ex Pelignis etiámnum linis honorem habet, ſed fullonū tantum in uſu. Nullum eſt candidius, lanæúe ſimilius, ſicut in culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinēt. Galliarum hoc & tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione ſtramēti. Aegyptio lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera. Taniticum, ac Peluſiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus in quibus naſcuntur. Superior pars Aegypti in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui goſſipion vocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruus eſt, ſimilemq́; barbatæ nucis defert fructum, cuius ex īteriore bōbyce lanugo netur. Nec vlla ſunt eis in candore mollitiáue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Aegypti gratiſſimæ. Quartum genus Orchomenium appellant. Fit è paluſtri uelut harundine, duntaxat panicula eius. Aſia è geniſta facit lina ad retia præcipua, in piſcando durantia, frutice madefacto x. diebus. Aethiopes Indiq́; è malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, vt diximus, genitis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur, intumeſcēte ſemine, aut colore flaueſcente. Tunc euulſum, & in faſciculos manuales colligatum, ſiccatur in ſole pendēs cōuerſis ſuperne radicibus vno die: mox quinque alijs, in cōtrarium inter ſe uerſis faſcium cacuminibus, vt ſemen in medium cadat. Inter medicamina huic uis, & in quodā ruſtico ac prædulci Italiæ tranſpadanæ cibo, ſed iam pridem ſacrorum tantū gratiā. Deinde poſt meſſem triticeam virgæ ipſæ merguntur in aquam ſolibus tepefactā, pondere aliquo depreſſæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio eſt membrana laxatior. Iterumq́; inuerſæ, ut prius, ſole ſiccātur. Mox areſactæ in ſaxo tundūtur ſtupario malleo. Quod proximū cortici fuit, ſtupa appellatur, deterioris lini, lucernarum fere luminibus aptior. Et ipſa tamen pectitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numeroſior diſtinctio, candore, mollitia. Linumq́; nere & viris decorum eſt. Cortices quoque decuſſi clibanis & furnis præbent uſum. Ars depectendi digerendiq́;: Iuſtum eſt è quinquagenis faſcium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illiſum crebro in ſilice ex aqua: textumq́; rurſus tūditur clauis, ſemper iniuria melius. Inuentum iam eſt etiam quod ignibus non abſumeretur. Viuum id vocant, ardentesq́; in focis conuiuiorū ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcētes igni magis quàm poſſent aquis: Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo ſeparant cinere. Naſcitur in deſertis aduſtisq́; ſolæ Indiæ, ubi non cadūt imbres, inter diras ſerpētes: aſſueſcitq́; viuere ardēdo, rarū inuētu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos, ſplendeſcit igni. Cum inuentum eſt, æquat pretia excellentium margaritarum. Vocatur autem à Græcis asbeſtinum ex argumento naturæ. Anaxilaus autor eſt, linteo eo circundatam arborem, ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Proximus byſſino, mulierū maxime delitijs circa Elim in Achaia genito: quaternis denarijs ſcripula eius permutata quondam, vt auri, reperio. Linteorū lanugo, è velis nauiū maritimarum maxime, in magno uſu medicinæ eſt, & cinis ſpodij vim habet. Eſt & inter papauera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt. Tentatum eſt tingi linum quoque, & veſtium inſaniam accipere in Alexandri Magni primū claſſibus, Indo amne nauigantis, cum duces eius ac præfecti in certamine quodam variaſſent inſignia nauium, ſtupueruntq́; littora flatu verſicoloria implēte. Velo purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit, eodemq́; effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis inſigne. Poſtea in theatris tantum vmbram fecere: quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cum Capitolium dedicaret. Carbaſina deinde vela primus in theatro duxiſſe traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis. Mox Cęſar dictator totum forum Romanum intexit, viamq́; ſacram ab domo ſua ad cliuum vſq; Capitolinum, quod munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradūt. Deinde & ſine ludis Marcellus Octauia ſorore Auguſti genitus, in ædilitate ſua, auūculo xi. Conſule Calen. Auguſti velis forū inumbrauit, vt ſalubrius litigantes conſiſterent: quantum mutatis moribus Catonis Cēſorij, qui ſternendū quoq; forum muricibus cenſuerat. Vela nuper colore cæli ſtellata per rudentes, terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubentem, in cauis ædium, & muſeū à ſole defendunt. Cætero manſit candori pertinax gratia. Ho-

nor

nor etiam & Troiano bello. Cur enim non & prælijs interſit, ut naufragijs? Thoracibus lineis paucos tamẽ pugnaſſe, teſtis eſt Homerus. Hinc fuiſſe et nauium armamenta apud eundem interpretantur eruditiores: quoniam cum ſparta dixit, ſignificauerit ſata.

De ſparti natura, & quando primum uſus eius, & quomodo perficiatur, & quæ ſine radice naſcantur, & uiuant. CAP. II.

SParti quidem uſus multa poſt ſecula cœptus eſt: nec ante Pœnorũ arma, q̃ primum Hiſpaniæ intulerunt. Herba & hæc ſponte naſcens, & quæ non queat ſeri, iuncusq́; proprie aridi ſoli, uni terræ dato uitio: Nanque id malum telluris eſt, nec aliud ibi ſeri aut naſci poteſt. In Africa exiguum & inutile gignitur. Carthaginienſis Hiſpaniæ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoq; ſparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum, hinc ignes facesq́; hinc calciamina, & paſtorum ueſtis, animalibus noxium præterq̃ cacuminum teneritate. Ad reliquos uſus laborioſe euellitur, ocreatis cruribus, manibusque tectis manicis, conuolutum oſſeis ligneisue conamentis. Nunc iam in hyemem uix. Facilime tamen ab Idibus Maijs in Iunias: hoc maturitatis tempus. Vulſum faſcibus in aceruo animatũ biduo, tertio reſolutũ, ſpargitur in ſole, ſiccaturq́; & rurſus ĩ faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua, marina optime, ſed & dulci, ſi marina deſit. Siccatumq́; ſole iterũ rigatur, ſi repente urgeat deſideriũ, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatum ſtans cõpendium operæ fatetur. Hoc aũt tunditur, ut fiat utile, præcipue in aquis mariq́; inuictum. In ſicco præferunt è canabi funes. At ſpartum alitur etiam demerſum, ueluti natalium ſitim pẽſans. Eſt quidem eius natura interpollis, rurſusq́; q̃ libeat uetuſtum nouo miſcetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æſtimare, quanto ſit in uſu omnibus terris nauium armamẽtis, machinis ædificationum, alijsq́; deſiderijs uitæ. Ad hos omnes uſus quæ ſufficiant, minus XXX. M. paſſ. in latitudinem à littore Carthaginis nouæ, minusq́; in longitudinem eſſe reperientur. Longius uehi impendia prohibent. Iunco Græcos ad funes uſos nomini credamus, quo herbam eam appellant: poſtea palmarum folijs philuraq́;, manifeſtum eſt: & inde traſlatum à Pœnis ſparti vſum, perquàm ſimile ueri eſt. Theophraſtus autor eſt, eſſe bulbi genus circa ripas amnium naſcens, cuius inter ſummum corticem eamq́; partem quæ ueſcuntur, eſſe laneam naturam, ex qua mapalia ueſtesque quædam conficiantur. Sed neq; regionem in qua id fiat, neque quicquam diligentius, præterq̃ eriophoron id appellari, in exemplaribus, quæ quidem inuenerim, tradit: neque omnino ullam mentionem habet ſparti, cuncta cura magna perſecutus CCCCXC. annis ante nos, ut iam & alio loco diximus: quo apparet, poſt id temporis ſpatium in uſum ueniſſe ſpartum. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus uel maximum eſt, aliquid naſci aut uiuere ſine ulla radice. Tubera hæc uocantur, undique terra circundata, nullisq́; fibris nixa, aut ſaltem capillamẽtis, nec utiq; extuberante loco in quo gignuntur, aut rimas agente, neq; ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includũtur, ut plane nec terram eſſe poſſimus dicere, neq; aliud quàm terræ callum. Siccis hæc fere et ſabuloſis locis frutectoſisq́; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, harenoſa dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore, ruffo nigroq́ue, & intus candido, laudatiſſima Africæ. Creſcant, anne, uitium id terræ (neq; enim aliud ĩtelligi poteſt) ea protinus globetur magnitudine qua futurum eſt: & uiuántne, an non, haud facile arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddenti in Hiſpania Carthagine, paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber, ut depræhenſus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifeſtum erit, terræ naturam in ſe globari: quod certum eſt ex ijs, quæ naſcantur & ſeri non poſſint.

De miſy, & tuberibus: de fungis pezicis, laſerpitio, & magydari, & rubia, & radicula. CAP. III.

SImile eſt quod in Cyrenaica ꝓuincia uocãt miſy, præcipuũ ſuauitate odoris ac ſaporis, ſed carnoſius: et quod ĩ Thracia ceraunium. De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cum fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maxime è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis acceptantur riguis & ſeruntur, ſicut Mitylenis negant naſci niſi exundatione fluminum inuecto ſemine ab Tiaris. Eſt autẽ is locus ĩ quo plurima naſcũtur. Aſia nobiliſſima circa Lampſacum & Alopeconeſum, Græcia uero circa Elin. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti peziea, qui ſine radice aut pediculo naſcũtur. Ab his proximũ dicetur autoritate clariſſimũ laſerpitium, quod Græci ſilphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius ſuccum uocant laſer, magnificum in uſu medicamentisque, & ad pondus argentei denarij penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo. Vnus omnino caulis noſtra repertus memoria. Neroni principi miſſus eſt. Si quãdo incidit pecus ĩ ſpem naſcentis, hoc depræhenditur ſigno: oue cum comederit dormiente protinus, capra ſternuente. Diuq́; iam non aliud ad nos ĩuehitur laſer, quàm quod ĩ Perſide aut Media & Armenia naſcitur large, ſed multo infra Cyrenaicum: id quoque adulteratum gummi, aut ſagopenio, aut faba fracta. Quo minus omittendum uidetur, C. Valerio, M. Herennio COSS. Cyrenis aduecta Romam publice laſerpitij pondo XXX. Cæſarem uero dictatorem initio belli ciuilis, ĩter aurum argentumque protuliſſe ex ærario laſerpitij pondo CXI. Id

Digitized by Google

apud autores Græciæ euidentiſſimos inuenimus natū imbre piceo repēte madeſacta tellure, circa Heſperidum hortos Syrtinq́; maiorem, ſeptem annis ante oppidū Cyrenarum, quod cōditum eſt urbis noſtræ anno cxliij. Vim autem illam per quatuor milia ſtadium Africæ ualuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum, rem feram ac contumacem: & ſi coleretur, in deſerta fugientem: radice multa craſſaq́;, caule ferulaceo, haud ſimili craſſitudine. Huius folia maſpetum uocabant apio maxime ſimilia. Semen erat foliaceum, ſolium ipſum uere deciduū. Veſci pecora ſolita, primoq́; purgari, mox pingueſcere, carne mirabilem in modū iucunda. Poſt ſolia amiſſa, caule ipſo & hoīes ueſcebantur decocto, aſſo, elixoq́;: eorum quoq; corpora xl. primis diebus purgante à uitijs omnibus. Succus duobus modis capiebatur, è radice atque caule. Et hæc duo erant noīa, rhizias, atq; caulias, uilior ille ac putreſcēs. Radice cortex niger, et ad mercis adulteria. Succum ipſum in uaſa coniectū, admixto furfure, ſubinde cōcutiendo ad maturitatē perducebāt: ni ita feciſſēt, putreſcentem. Argumentum erat maturitatis, color, ſiccitasq́; ſudore finito. Alij tradunt laſerpitij radicē fuiſſe maiorem cubitali, tuberque in ea ſuper terram. Hoc inciſo, profluere ſolitum ſuccum ceu lactis, ſupnato caule, quem magydarin uocarūt. Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe, cadentia à canis ortu, auſtro flante. Ex his laſerpitium naſci ſolitum, annuo ſpatio & radice & caule conſummantibus ſeſe. Hoc & circunfodi ſolitum prodidere. Nec purgari pecora, ſed ægra ſanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Perſico ſilphio prior opinio congruit. Alterum genus eſt quod magydaris uocatur, tenerius & minus uehemens, ſine ſucco: quod circa Syriam naſcitur, non prouenien in Cyrenaica regione. Gignitur & in Parnaſo monte copioſius, quibuſdam laſerpitium uocantibus, per quæ omnia adulteratur rei ſaluberrimæ utiliſſimæq́; autoritas. Probatio ſynceri prima in colore modice ruffo, & cum frangitur, candido intus, mox tranſlucente: guttæ aquæ ſaliuaq́; liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sunt etiamnum duo genera, non niſi ſordido nota uulgo, cum quæſtu nullo polleant. In primis rubia, tingendis lanis & corijs neceſſaria. Laudatiſſima Italica, & maxime ſuburbana, et omnes pene prouinciæ ſcatent ea. Sponte prouenit, ſeriturq́; ſimilitudine eruiliæ. Verum ſpinoſus ei caulis: geniculatus hic eſt, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen eius rubrum eſt. Quos in medicina uſus habeat, ſuo dicemus loco. At quæ uocatur radicula, lauandis demum lanis ſuccum habet: mirum, quantum conferens candori mollitiæq́;. Naſcitur ſatiua ubiq;, ſed ſpōte præcipua in Aſia Siriaq́;, ſaxoſis & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatiſſima, caule ferulaceo tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid ſit, cum quo decoquatur, folio oleæ. Struthion Græci uocant, floret æſtate, grata aſpectu: uerum ſine odore, ſpinoſa, & caule lanuginoſo. Semen ei nullum, radix magna, quæ conciditur ad quem dictum eſt uſum.

De hortorum cura, & digeſtio terræ naſcētium præter fruges & frutices. CAP. IIII.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorum curam, & ſuapte natura memorandam, & quoniam antiquitas nihil prius mirata eſt, quàm Heſperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, itemque penſiles, ſiue illos Semiramis, ſiue Aſſyriæ rex Cyrus fecit, de quorum opere alio uolumine dicemus: Romani quidem reges ipſi coluere. Quippe etiam ſuperbus Tarquinius nuncium illum ſæuum atq; ſanguinarium filio remiſit ex horto. In xij. tabulis legum noſtrarum nuſquam nominatur uilla, ſemper in ſignificatione ea hortus: in horti uero hæredium. Quam rem comitata eſt & religio quædam: hortoſque et fores tantum contra inuidentium effaſcinationes dicari uidemus. In remedio ſatyrica ſigna, quanquam hortos tutelæ Veneris aſſignante Plauto. Iam quidam hortorum nomine in ipſa urbe delicias, agros, uillasq́; poſſident. Primus hoc inſtituit Athenis Epicurus otij magiſter. Vſque ad eum, moris non fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidem per ſe hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellum, quanto innocentiore uictu? Mergi enim credo in ꝓfunda ſatius eſt, et oſtrearum genera naufragio exquiri, aues ultra Phaſidem amnem peti, & fabuloſo quidem terrore tutas, imo ſic pretioſiores, alias in Numidiam atq; Aethiopiæ ſepulchra: aut pugnare cum feris, mādiq́; capientem quod mādat alius. At hercule quàm uilia hæc, quàm parata uoluptati ſatietatiq́;, niſi eadem quæ ubique indignatio occurreret? Ferendum ſane fuerit exquiſita naſci poma, alia ſapore, alia magnitudine, alia monſtro, pauperibus interdicta, inueterari uina, ſaccisq́; caſtrari: nec cuiquā adeo longam eſſe uitam, vt non ante ſe genita potet: è frugibus quoque quoddam alimentū ſibi excogitaſſe luxuriam, ac medullam tantum earum, ſuperq́; piſtrinarum operibus & cælaturis uiuere, alio pane procerū, alio uulgi, tot generibus vſq; ad infimam plebem deſcendente annona. Etiámne in herbis diſcrimen inuentum eſt, opesq́; differentiam fecere ī cibo, etiam uno aſſe uenali? In his quoq; aliqua ſibi naſci tribus negant, caule in tantum ſaginato, ut pauperis menſa nō capiat. Syluestres fecerat natura corrudas, ut quiſq; demeteret paſſim. Ecce altiles ſpectantur aſparagi. Et Rauenna ternos libris rependit. Heu prodigia uentris. Mirum eſſet non licere pecori carduis ueſci, non licet plebei. Aqua quoq; ſeparantur: & ipſa naturæ elementa ui pecuniæ diſcreta ſunt. Hi niues, illi glaciem potant, pœnasque montium in uoluptatē gulæ uertunt. Seruatur algor æſtibus, excogitaturque ut alienis menſibus nix algeat. Decoquunt alij aquas, mox & illas hyemant. Nihil itaque homini ſic, quomodo rerum naturæ placet. Etiámne herba aliqua diuitijs tantū naſcitur? Nemo Sacros Auentinosque montes, & iratæ plebis ſeceſ-

ſui

ſus circumſpexerit. Mors enim certe æquabit quos pecunia ſuperauerit. Itaq; hercule nullum macelli uectigal maius fuit Romæ, clamore plebis incuſantis apud omnes principes, donec remiſſum eſt portorium mercis huius: compertumq́; non aliter quæſtuoſius cẽſum haberi aut tutius, ac minore fortunæ iure, cum credatur penſio ea pauperum. Is in ſolo ſponſor eſt, & ſub dio reditus, ſuperficiesq́; cælo quocunq; gaudens. Hortorum Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ æſtimabantur priſci, et ſic ſtatim faciebant iudicium, nequam eſſe in domo matremfamilias (etenim hæc cura fœminæ dicebatur) ubi indiligens eſſet hortus. Quippe è carnario aut macello uiuendum eſſe. Nec caules, ut nunc, maxime probabant, damnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam gari deſideria etiã erant in exprobratione. Horti maxime placebant, quia non egerẽt igni, parcerentq́; ligno, expedita res et parata ſemper: unde & acetaria appellantur, facilia concoqui, nec oneratura ſenſum cibo, & quæ minime accenderent deſiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens, fatetur domi uerſuram fieri ſolitam, atq; non Indicũ piper quæſitum, quæq́; trans maria petimus. Iam in feneſtris ſuis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant, anteq̃ præfigi proſpectus omnis coegit multitudinis innumeræ ſæua latrocinatio. Quam ob rem ſit aliquis & his honos, néue autoritatẽ rebus uilitas adimat, cum præſertim etiã cognomina procerum inde nata uideamus: Lactucinosq́; in Valeria familia non puduiſſe appellari: & contingat aliqua gratia operæ curæq́; noſtræ, Virgilio quoq; confeſſo, q̃ ſit difficile uerborum honorem tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungendos non eſt dubium, riguosq́; maxime habendos, ſi contingat profluo amne. Si minus, è puteo pertica, organisúe neumaticis, uel tollenonum hauſtu rigandos. Solum proſcindendum à fauonio, in autumnum præparandum eſt poſt xiiij. dies, iterandumq́ue ante brumam. Octo iugerum operis palari iuſtum eſt. Fimum tres pedes alte cum terra miſceri, areis diſtingui, easq́; reſupinis puluinorum toris, ambire ſingulas tramitum ſulcis, qua detur acceſſus homini, ſcatebrisque decurſus. In hortis naſcentium alia bulbo commendantur, alia capite, alia caule, alia folio, alia utroq;, alia ſemine, alia cortice, alia cute, aut cartilagine, alia carne, alia tunicis carnoſis. Aliorum fructus in terra eſt, aliorum & extra, aliorum non niſi extra. Quædam iacent creſcuntq́;, ut cucurbitæ & cucumis. Eadem et pendent, quãquam grauiora multo etiam ijs quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic uni maturitate tranſit in lignum. Terra conduntur raphani, napiq́;, & rapa, atq; alio modo inulæ, ſiſer, paſtinacæ. Quædam uocabimus ferulacea, ut anethum, maluas. Nanque tradunt autores, in Arabia maluas ſeptimo menſe arboreſcere, baculorum uſum præbere extemplo. Sed & arbor eſt malua in Mauritania Lixi oppidi æſtuario, ubi Heſperidum horti fuiſſe produntur cc. paſſ. ab Oceano, iuxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, ut ferunt. Ipſa altitudinis pedum xx. craſſitudinis quam circumplecti nemo poſſit. In ſimili genere habebitur & cannabis. Nec non et carnoſa aliqua appellabimus, ut ſpongias in humore pratorum enaſcentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumque natura diximus, & alio genere tuberum paulo ante.

Natura & genera, & hiſtoria naſcentium in hortis rerum. CAP. V.

Cartilaginei generis, extraq́; terram eſt cucumis, mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, penſiles eorum hortos promouentibus in ſolẽ rotis olitoribus: rurſusq́; hybernis diebus intra ſpeculariũ munimẽta reuocãtibus. Quin & lacte mulſo ſemine eorũ biduo macerato, apud antiquos Græciæ autores ſcriptũ eſt ſeri oportere, ut dulciores fiant. Creſcunt qua coguntur forma. In Italia uirides et q̃ minimi, in prouincijs q̃ maximi & citrini aut nigri. Placent copioſiſſimi Africæ, grandiſſimi Mœſiæ: cum magnitudine exceſſere, pepones uocantur. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem, nec perfici queunt in cibis, non inſalubres tamẽ plurimum. Natura oleum odere mire, nec minus aquas diligunt. Defecti quoque, ad eas modice diſtantes adrepunt, contra oleum refugiunt: aut ſi quid obſtet, uel ſi pendeant, curuantur. Idq́; uel una nocte deprahenditur, ſi uas cum aqua ſubijciatur à quatuor digitorum interuallo deſcendentibus ante poſterum diem: at ſi oleum eodẽ modo ſit, in hamos curuatis. Iidem in fiſtula flore demiſſo, mira longitudine creſcunt. Ecce cum maxime noua forma eorũ in Campania prouenit, mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unum, mox ſemine ex illo genus factũ, melopeponas uocant. Non pẽdent hi, ſed humi rotundantur. Mirum in his, præter figuram coloremq́;, & odorem, quod maturitatem adepti, quanquam nõ pendentes, ſtatim à pediculo recedunt. Columella ſuũ tradit commentum, ut toto anno contingant: Fruticem quàm uaſtiſſimum in apricum locum transferre, & recidere, duum digitorum relicta ſtirpe, circa uernũ æquinoctium: ita in medulla rubi ſemine cucumeris inſito, terra minuta fimoq́; circumaggeratas reſiſtere frigori radices. Cucumerum Græci tria genera fecere: Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. Ex his tantum Laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba, quæ uocatur culix nomine, trita, ſemen eorum maceratũ ſeri iubeant, ut ſine ſemine naſcantur. Similis & cucurbitis natura, dũtaxat in naſcẽdo. Aeque hyemem odere. Amant rigua ac fimum. Seruntur ambo ſemine in terra ſeſquipedali foſſura, ĩter æquinoctium uernum & ſolſtitium: Parilibus tamen aptiſſime. Aliqui malunt ex Calend. Martij cucurbitas, & Nonis cucumeres, & per quinquatrus ſerere, ſimili modo reptantibus flagellis, ſcandentes parietum aſpera in te-

ctum uſq; natura ſublimitatis auida. Vires ſine adminiculo ſtandi nõ ſunt, uelocitas peruix, leui umbra cameras ac pergulas operiẽs. Inde hæc duo prima genera: Camerariũ, et plebeium, quod humi repit. In priore mire tenui pediculo libratur pondus immobile auræ. Cucurbita quoque omni modo faſtigatur, uaginis maxime uitilibus, coniecta in eas poſtq̃ defloruit. Creſcit qua cogitur forma, plerunq; & draconis intorti figura. Libertate uero penſili conceſſa, iam uiſa eſt ix. pedum lõgitudinis. Particulatim cucumis floret, ſibi ipſe ſuperfloreſcens, & ſicciores locos patitur, candida lanugine obductus, magisq; cum creſcit. Cucurbitarũ numeroſior uſus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totum natura diuerſa. Nuper in balinearum uſum uenere urceorum uice, iampridem uero etiam cadorum ad uina condenda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus ĩ cibis. Cibus ſaluber ac lenis pluribus modis exiſtimatur, qui perfici humano uentre non queant, ſed non intumeſcant. Semina quæ proxima collo fuerint, proceras pariũt: item ab imis, ſed nõ comparandas ſupradictis: quæ in medio, rotũdas: quæ in lateribus, craſſas breuioresq;. Siccãtur in umbra, & cum libeat ſerere, in aqua macerantur. Cibis quo longiores tenuioresq;, eo gratiores. Et ob id ſalubriores quæ pendendo creuere, minimumq; ſeminis tales habent, duritia eius in cibis gratiam terminante. Eas quæ ſemini ſeruentur, ante hyemem præcidi non eſt mos. Poſtea fumo ſiccantur, condendis hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſupellectili. Inuenta eſt ratio, qua cibis quoq; ſeruarentur, eodemq; modo cucumis, vſque ad alios pene prouẽtus, & id quidem in muria fit. Sed ſcrobe, opaco in loco harena ſubſtrato, fœnoque ſicco opertos, ac deinde terra, uirides ſeruari tradunt. Sũt & ſylueſtres in utroq; genere, & omnibus fere hortenſibus. Sed & his medica tantum natura eſt. Quam ob rem differentur in ſua uolumina. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultantur omnia. In quibus de rapis abunde dixiſſe poteramus uideri, niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotunda: latiora uero & concaua fœminini, præſtantiora ſuauitate, & ad condiendum faciliora, quæ ſæpius ſata tranſeunt in marem. Iidem naporum v. genera fecere: Corinthium, Cleonæum, Liothaſium, Bœoticum, & quod per ſe uiride dixerunt. Ex ijs in amplitudinem adoleſcit Corinthium, nuda fere radice. Solũ enim hoc genus ſuperne tendit, non ut cætera in terram. Liothaſium quidã Thracium appellant, frigorum patientiſſimum. Ab eo Bœoticum dulce eſt, rotunditate etiam breui notabile, neque ut Cleonæum prælongum. In totum quidem, quorum tenuiora folia, ipſi quoque dulciores, quorum ſcabra & anguloſa & horrida, amariores. Eſt præterea genus ſylueſtre, cuius folia ſunt erucæ ſimilia. Palma Romæ Amiterninis datur, inde Nurſinis, tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eorum in rapis dicta ſunt. Cortice & cartilagine conſtãt rhaphani: multisq; eorum cortex craſſior etiam q̃ quibuſdã arborum. Amaritudo plurima illi eſt & pro craſſitudine corticis. Cætera quoque aliquando lignoſa. Et uis mira colligendi ſpiritum, laxandique ructum. Ob id cibus illiberalis, utique ſi proxime olus mandatur: ſi uero cum oliuis drupis, rarior ructus fit, minusque fœtidus. Aegypto mire celebratur propter olei fertilitatem, quod è ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ſerere, ſi liceat: quoniam & quæſtus plus quàm è frumento, & minus tributi eſt, nullumque copioſius oleum. Genera rhaphani Græci fecere tria foliorum differentia, criſpi, atque læuis, & tertium ſylueſtre. Atque huic læuia quidem, ſed breuiora ac rotunda, copioſaque atque fruticoſa: ſapor autem aſper, & medicamenti inſtar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differentia ſeminis eſt, quoniam aliqua peius, aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt niſi in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe à loco, longum atq; tranſlucidum. Alterum rapi figura quod uocant Syriacum, ſuauiſſimum fere ac tenerrimum, hyemisque patiens. Præcipuum tamen eſt, quod è Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud autores non reperitur, id autem tota hyeme durat. Etiámnum unum ſylueſtre Græci agrion uocant, Pontici armon, alij leucen, noſtri armoraciam, fronde copioſius quàm corpore. In omnibus autem probandis maxime ſpectantur caules. Immitium enim rotundiores craſſioresque, ac longis canalibus. Folia ipſa triſtiora, & angulis horrida. Seri uult rhaphanus terra ſoluta, humida. Fimũ odit, palea contentus. Frigore adeo gaudet, vt in Germania ĩfantium puerorũ magnitudinem æquet. Seritur poſt Idus Feb. ut uernus ſit, iterumq; circa Vulcanalia, q̃ ſatio melior. Multi & Martio & Aprili ſerunt, & Septembri. Incipiente incremento, confert alterna folia circumobruere, ipſos uero accumulare. Nam qui extra terram emerſit, durus fit atq; fungoſus. Ariſtomachus detrahi folia per hyemem iubet, & ne lacunæ ſtagnent accumulare: ita in æſtatem grandeſcere. Quidam prodidere, ſi palo adacto cauerna palea inſternatur ſex digitorum altitudine, deinde in ſemen fimumq; & terra congeratur, ad magnitudinem ſcrobis creſcere. Præcipue tamẽ ſalſis aluntur. Itaq; etiã talibus aquis irrigantur, & in Aegypto nitro ſparguntur, ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totum quoque ſalſugine amaritudo eorum eximitur, fiuntq; coctis ſimiles. Nanq; & cocti dulceſcunt, & in naporum uicem tranſeunt. Crudos medici ſuadent ad colligenda acria uiſcerum dandos cum ſale ieiunis eſſe, atq; ita uomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordijs neceſſarium hunc ſuccum, quando phthiſin cordi intus inhærentem, non alio potuiſſe depelli compertum ſit in Aegypto, regibus corpora mortuorum ad ſcrutandos morbos inſecantibus. Atq; ut eſt Græca uanitas, fertur in templo Apollinis Delphis adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus, vt ex auro dicaretur, beta ex argento, rapum è plumbo. Scires non ibi genitum

genitum Manium Curium imperatorem, quem Samnitium legatis aurum repudiaturo afferentibus, rapum torrentẽ in foco inuentum annales noſtri prodidere. Scripſit & Moſchion Græcus unum de rhaphano uolumen. Vtiliſſimi in cibis hyberno tempore exiſtimantur: ijdemq́; dentibus ſemper inimici, quoniam atterant. Ebora certe poliunt. Odium his cũ uite maximũ, refugitq́; iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua, in cartilaginum genere à nobis poſita. Mirũq́; oĩbus uehementiam ſaporis ineſſe. Ex ijs paſtinacæ unum genus agreſte ſpõte prouenit, ſtaphilinos Græce dicitur. Alterum ſeritur radice uel ſemine, primo uere uel autumno, ut Hygino placet Februario, Auguſto, Septembri, Octobri, ſolo quàm altiſſime refoſſo. Annicula utilis eſſe incipit, bima utilior, gratior autumno, patinisq́; maxime. Et ſic quoq; uirus illi intractabile eſt. Hibiſcum à paſtinaca gracilitate diſtat, damnatũ in cibis, ſed medicinæ utile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ, quam noſtri gallicã uocant. Græci uero daucon: cuius genera etiam quatuor fecere. Inter medica dicendum ſiſer, & ipſum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur caſtellum Rheno impoſitum, ubi generoſitas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Ineſt longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam uertitur. Neruus idem et paſtinacæ maiori, duntaxat anniculæ. Siſeris ſatus menſibus, Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri. Breuior his eſt, ſed toroſior amariorq́; inula, per ſe ſtomacho inimiciſſima: eadẽ dulcibus mixtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate uicta gratiam inuenit. Nanq; et in pollinem tunditur arida, liquidoq́; dulci temperatur: et decocta poſca, aut aſſeruata, uel macerata pluribus modis, et tunc mixta defruto, aut ſubacta melle, uuisúe paſſis, aut pinguibus caryotis. Alio rurſus modo cotoneis, malis, uel ſorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo uariata, defectus præcipue ſtomachi excitat, illuſtrata maxime Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Supuacuũ eius ſemẽ, quoniam oculis ex radice excíſis, ut harũdo ſeritur. Et hæc aũt ſeritur, & ſiſer, & paſtinaca utroq; tẽpore, uere & autũno, magnis ſeminũ interuallis, nullâue minus q̃ ternorũ pedum, quoniã ſpatioſe fruticat. Siſer aũt transferre melius. Proxima his eſt bulborum natura, quos Cato in primis ſerendos præcipit, celebrans Megaricos. Verum nobiliſſima eſt ſcilla, quanquam medicamini nata, acetoq́; exacuẽdo. Nec ulli amplitudo maior, ſicut nec uis aſperior. Duo genera medica. Maſculus albis folijs, fœmina nigris: Et tertium genus eſt cibis gratum: Epimenidium uocatur, anguſtius folio, ac minus aſpero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamẽ proueniunt ſatæ bulbis circa latera natis. Et ut creſcant, folia quæ ſunt his ampla, deflexa circa obruuntur. Ita ſuccum omnem in ſe trahunt capita. Sponte naſcuntur copioſiſſime in Balearibus Ebuſoq́; inſulis, ac per Hiſpanias. Vnum de ijs uolumen cõdidit Pythagoras philoſophus, colligens medicas uires, quas proximo reddemus libro. Reliqua bulborũ genera differunt colore, magnitudine, ſuauitate. Quippe cũ quidam crudi mãdantur, ut in Cherroneſo Taurica. Poſt hos in Africa nati maxime laudantur, mox Apuli. Genera Græci hæc fecere. Bulbinẽ, ſetanion, pythion, acrocorion, ægilopa, ſiſyrinchion. In hoc mirum, imas eius radices creſcere hyeme: uerno autem cum apparuerit uiola, minui & contrahi, tum deinde bulbum pingueſcere. Eſt inter genera, quod in Aegypto aron uocant, ſcyllæ proximum amplitudine, folijs lapathi, caule recto duum cubitorum, baculi craſſitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante uer, aut deteriores illico fiunt. Signum maturitatis, folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribusque laus, & grandiſſimis. Amaritudo plerisque in uertice eſt. Media eorum dulcia. Bulbos non naſci, niſi ex ſemine, priores tradiderunt. Sed & Prænestinis campis ſponte naſcuntur, ac ſine modo etiam in Remorum aruis.

De hortenſium herbarum radicibus, folijs, floribus, coloribus. CAP. VI.

Hortenſibus oĩbus fere ſingulæ radices, ut rhaphano, betæ, apio, maluæ. Ampliſſima aũt lapatho, ut q̃ deſcẽdat ad tria cubita. Syluestri minores, tumidæ. Effoſſa quoq; diu uiuit. Quibuſdam tamẽ capillatæ, ut apio, maluæ. Quibuſdã ſurculoſæ, ut ocymo. Alijs carnoſæ ut betæ, aut magis etiãnnũ croco. Aliquibus ex cortice & carne conſtant, ut rhaphano, & rapis. Quorundã geniculatæ ſunt, ut graminis. Quæ rectam non habent radicem, ſtatim plurimis nituntur capillamentis, ut atriplex, & blitum. Scilla autem & bulbi, & cepe, & allium, non niſi in rectum radicantur. Spõte naſcentium quædam numeroſiora ſunt radice q̃ folio, ut aſpalax, perdicium, crocũ. Florent cum fraxino ſerpillum, abrotanum, napi, rhaphani, menta, ruta, & cætera quidem cum cœpere defloreſcunt. Ocymum autem particulatim & ab imo incipit: qua de cauſa diutiſſime floret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos alijs candidus, alijs luteus, alijs purpureus. Folia cadunt à cacuminibus, origano, inulæ, & aliquando rutæ iniuria læſæ. Maxime concaua ſunt cepæ, gethyo. Allium cepasq́ue inter deos iureiurãdo habet Aegyptus. Cepe genera apud Græcos, ſardia, ſamothracia, alſidena, ſetania, ſchiſta, Aſcalonia, ab oppido Iudææ nominata. Omnibus etiam odor lacrymoſus, & præcipue Cyprijs, minime Cnidijs. Omnibus corpus totum pinguitudinis earum cartilagine. E cunctis ſetania minima, excepta tuſculana, ſed dulcis. Schiſta autem & aſcalonia condiuntur. Schiſtam hyeme cum coma ſua relinquunt, uere folia detrahunt, & alia ſubnaſcuntur ijſdem diuiſuris: unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoque gene-

ctum uſq;,natura ſublimitatis auida. Vires ſine adminiculo ſtandi nõ ſunt,uelocitas pernix,leui umbra cameras ac pergulas operiẽs. Inde hæc duo prima genera: Camerariũ,et plebeium,quod humi repit. In priore mire tenui pediculo libratur pondus immobile auræ. Cucurbita quoque omni modo faſtigatur, uaginis maxime uitilibus,coniecta in eas poſtq̃ defloruit. Creſcit qua cogitur forma, plerunq; & draconis intorti figura. Libertate uero penſili conceſſa,iam uiſa eſt ix. pedum lõgitudinis. Particulatim cucumis floret, ſibi ipſe ſuperfloreſcens,& ſicciores locos patitur,candida lanugine obductus,magiſq; cum creſcit. Cucurbitarũ numeroſior uſus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totum natura diuerſa. Nuper in balinearum uſum uenere urceorum uice, iampridem uero etiam cadorum ad uina condenda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus ĩ cibis. Cibus ſaluber ac lenis pluribus modis exiſtimatur, qui perfici humano uentre non queant,ſed non intumeſcant. Semina quæ proxima collo fuerint,proceras pariũt:item ab imis,ſed nõ comparandas ſupradictis:quæ in medio,rotũdas:quæ in lateribus,craſſas breuioreſq;. Siccãtur in umbra, & cum libeat ſerere,in aqua macerantur. Cibis quo longiores tenuioreſq;,eo gratiores. Et ob id ſalubriores quæ pendendo creuere, minimumq; ſeminis tales habent,duritia eius in cibis gratiam terminante. Eas quæ ſemini ſeruentur, ante hyemem præcidi non eſt mos. Poſtea fumo ſiccantur, condendis hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſupellectili. Inuenta eſt ratio, qua cibis quoq; ſeruarentur,eodemq; modo cucumis, vſque ad alios pene prouẽtus,& id quidem in muria fit. Sed ſcrobe,opaco in loco harena ſubſtrato,fœnoque ſicco opertos,ac deinde terra,uirides ſeruari tradunt. Sũt & ſylueſtres in utroq; genere, & omnibus fere hortenſibus. Sed & his medica tantum natura eſt. Quam ob rem differentur in ſua uolumina. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultantur omnia. In quibus de rapis abunde dixiſſe poteramus uideri,niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotunda: latiora uero & concaua fœminini,præſtantiora ſuauitate, & ad condiendum faciliora, quæ ſæpius ſata transeunt in marem. Iidem naporum v. genera fecere: Corinthium, Cleonæum,Liothaſium,Bœoticum, & quod per ſe uiride dixerunt. Ex ijs in amplitudinem adoleſcit Corinthium,nuda fere radice. Solũ enim hoc genus ſuperne tendit,non ut cætera in terram. Liothaſium quidã Thracium appellant, frigorum patientiſſimum. Ab eo Bœoticum dulce eſt,rotunditate etiam breui notabile, neque ut Cleonæum prælongum. In totum quidem, quorum tenuiora ſolia, ipſi quoque dulciores, quorum ſcabra & anguloſa & horrida, amariores. Eſt præterea genus ſylueſtre, cuius folia ſunt erucæ ſimilia. Palma Romæ Amiterninis datur,inde Nurſinis,tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eorum in rapis dicta ſunt. Cortice & cartilagine conſtãt rhaphani: multiſq; eorum cortex craſſior etiam q̃ quibuſdã arborum. Amaritudo plurima illi eſt & pro craſſitudine corticis. Cætera quoque aliquando lignoſa. Et uis mira colligendi ſpiritum,laxandique ructum. Ob id cibus illiberalis,utique ſi proxime olus mandatur: ſi uero cum oliuis drupis,rarior ructus fit, minuſque fœtidus. Aegypto mire celebratur propter olei fertilitatem,quod è ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ſerere,ſi liceat: quoniam & quæſtus plus quàm è frumento,& minus tributi eſt,nullumque copioſius oleum. Genera rhaphani Græci fecere tria foliorum differentia,criſpi, atque læuis, & tertium ſylueſtre. Atque huic læuia quidem, ſed breuiora ac rotunda, copioſaque atque fruticoſa: ſapor autem aſper,& medicamenti inſtar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differentia ſeminis eſt, quoniam aliqua peius, aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt niſi in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe à loco, longum atq; translucidum. Alterum rapi figura quod uocant Syriacum,ſuauiſſimum fere ac tenerrimum,hyemiſque patiens. Præcipuum tamen eſt, quod è Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud autores non reperitur, id autem tota hyeme durat. Etiamnum unum ſylueſtre Græci agrion uocant, Pontici armon,alij leucen, noſtri armoraciam,fronde copioſius quàm corpore. In omnibus autem probandis maxime ſpectantur caules. Immitium enim rotundiores craſſioreſque, ac longis canalibus. Folia ipſa triſtiora,& angulis horrida. Seri uult rhaphanus terra ſoluta,humida. Fimũ odit, palea contentus. Frigore adeo gaudet,vt in Germania ĩfantium puerorũ magnitudinem æquet. Seritur poſt Idus Feb ut uernus ſit,iterumq; circa Vulcanalia, q̃ ſatio melior. Multi & Martio & Aprili ſerunt, & Septembri. Incipiente incremento,confert alterna folia circumobruere,ipſos uero accumulare. Nam qui extra terram emerſit,durus fit atq; fungoſus. Ariſtomachus detrahi folia per hyemem iubet, & ne lacunæ ſtagnent accumulare: ita in æſtatem grandeſcere. Quidam prodidere, ſi palo adacto cauerna palea inſternatur ſex digitorum altitudine, deinde in ſemen fimumq; & terra congeratur,ad magnitudinem ſcrobis creſcere. Præcipue tamẽ ſalſis aluntur. Itaq; etiã talibus aquis irrigantur, & in Aegypto nitro ſparguntur,ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totum quoque ſalſugine amaritudo eorum eximitur, fiuntq; coctis ſimiles. Nanq; & cocti dulceſcunt,& in naporum uicem tranſeunt. Crudos medici ſuadent ad colligenda acria uiſcerum dandos cum ſale ieiunis eſſe, atq; ita uomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordijs neceſſarium hunc ſuccum, quando phthiſin cordi intus inhærentem,non alio potuiſſe depelli compertum ſit in Aegypto,regibus corpora mortuorum ad ſcrutandos morbos inſecantibus. Atq; ut eſt Græca uanitas, fertur in templo Apollinis Delphis adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus, vt ex auro dicaretur,beta ex argento,rapum è plumbo. Scires non ibi

genitum

genitum Manium Curium imperatorem, quem Samnitium legatis aurum repudiaturo afferentibus, rapum torrentẽ in ſoco inuentum annales noſtri prodidere. Scripſit & Moſchion Græcus unum de rhaphano uolumen. Vtiliſſimi in cibis hyberno tempore exiſtimantur: ijdemq; dentibus ſemper inimici, quoniam atterant. Ebora certe poliunt. Odium his cũ uite maximũ, refugitq; iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua, in cartilaginum genere à nobis poſita. Mirũq; oĩbus uehementiam ſaporis ineſſe. Ex ijs paſtinacæ unum genus agreſte ſpõte prouenit, ſtaphilinos Græce dicitur. Alterum ſeritur radice uel ſemine, primo uere uel autumno, ut Hygino placet Februario, Auguſto, Septembri, Octobri, ſolo quàm altiſſime refoſſo. Annicula utilis eſſe incipit, bima utilior, gratior autumno, patinisq; maxime. Et ſic quoq; uirus illi intractabile eſt. Hibiſcum à paſtinaca gracilitate diſtat, damnatũ in cibis, ſed medicinæ utile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ, quam noſtri gallicã uocant. Græci uero daucon: cuius genera etiam quatuor fecere. Inter medica dicendum ſiſer, & ipſum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur caſtellum Rheno impoſitum, ubi generoſitas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Ineſt longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam uertitur. Neruus idem et paſtinacæ maiori, duntaxat anniculæ. Siſeris ſatus menſibus, Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri. Breuior his eſt, ſed toroſior amariorq;, inula, per ſe ſtomacho inimiciſſima: eadẽ dulcibus mixtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate uicta gratiam inuenit. Nanq; et in pollinem tunditur arida, liquidoq; dulci temperatur: et decocta poſca, aut aſſeruata, uel macerata pluribus modis, et tunc mixta defruto, aut ſubacta melle, uuisue paſſis, aut pinguibus caryotis. Alio rurſus modo cotoneis, malis, uel ſorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo uariata, defectus præcipue ſtomachi excitat, illuſtrata maxime Iulia Auguſta quotidiano cibo. Supuacuũ eius ſemẽ, quoniam oculis ex radice exciſis, ut harũdo ſeritur. Et hæc aũt ſeritur, & ſiſer, & paſtinaca utroq; tẽpore, uere & autũno, magnis ſeminũ interuallis, nullóue minus q̃ ternorũ pedum, quoniã ſpatioſe fruticat. Siſer aũt transferre melius. Proxima his eſt bulborum natura, quos Cato in primis ſerendos præcipit, celebrans Megaricos. Verum nobiliſſima eſt ſcilla, quanquam medicamini nata, acetoq; exacuẽdo. Nec ulli amplitudo maior, ſicut nec uis aſperior. Duo genera medica. Maſculus albis folijs, fœmina nigris: Et tertium genus eſt cibis gratum: Epimenidium uocatur, anguſtius folio, ac minus aſpero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamẽ proueniunt ſata bulbis circa latera natis. Et ut creſcant, folia quæ ſunt his ampla, deflexa circa obruuntur. Ita ſuccum omnem in ſe trahunt capita. Sponte naſcuntur copioſiſſime in Balearibus Ebuſoq; inſulis, ac per Hiſpanias. Vnum de ijs uolumen cõdidit Pythagoras philoſophus, colligens medicas uires, quas proximo reddemus libro. Reliqua bulborũ genera differunt colore, magnitudine, ſuauitate. Quippe cũ quidam crudi mãdantur, ut in Cherroneſo Taurica. Poſt hos in Africa nati maxime laudantur, mox Apuli. Genera Græci hæc fecere. Bulbinẽ, ſetanion, pythion, acrocorion, ægilopa, ſiſyrinchion. In hoc mirum, imas eius radices creſcere hyeme: uerno autem cum apparuerit uiola, minui & contrahi, tum deinde bulbum pingueſcere. Eſt inter genera, quod in Aegypto aron uocant, ſcyllæ proximum amplitudine, folijs lapathi, caule recto duum cubitorum, baculi craſſitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante uer, aut deteriores illico fiunt. Signum maturitatis, folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribusque laus, & grandiſſimis. Amaritudo pleriſque in uertice eſt. Media eorum dulcia. Bulbos non naſci, niſi ex ſemine, priores tradiderunt. Sed & Prænestinis campis ſponte naſcuntur, ac ſine modo etiam in Remorum aruis.

De hortenſium herbarum radicibus, folijs, floribus, coloribus. CAP. VI.

HOrtenſibus oĩbus fere ſingulæ radices, ut rhaphano, betæ, apio, maluæ. Ampliſſima aũt lapatho, ut q̃ deſcẽdat ad tria cubita. Syluestri minores, tumidæ. Effoſſa quoq; diu uiuit. Quibuſdam tamẽ capillatæ, ut apio, maluæ. Quibuſdã ſurculoſæ, ut ocymo. Alijs carnoſa ut betæ, aut magis etiámnũ croco. Aliquibus ex cortice & carne conſtant, ut rhaphano, & rapis. Quorundã geniculatæ ſunt, ut graminis. Quæ rectam non habent radicem, ſtatim plurimis nituntur capillamentis, ut atriplex, & blitum. Scilla autem & bulbi, & cepe, & allium, non niſi in rectum radicantur. Spõte naſcentium quædam numeroſiora ſunt radice q̃ folio, ut aſpalax, perdicium, crocũ. Florent cum fraxino ſerpillum, abrotanum, napi, rhaphani, menta, ruta, & cætera quidem cum cœpere deflorescunt. Ocymum autem particulatim & ab imo incipit: qua de cauſa diutiſſime floret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos alijs candidus, alijs luteus, alijs purpureus. Folia cadunt à cacuminibus, origano, inulæ, & aliquando rutæ iniuria læſæ. Maxime concaua ſunt cepæ, gethyo. Allium cepasque inter deos iureiurãdo habet Aegyptus. Cepe genera apud Græcos, ſardia, ſamothracia, alſidena, ſetania, ſchiſta, Aſcalonia, ab oppido Iudæa nominata. Omnibus etiam odor lacrymoſus, & præcipue Cyprijs, minime Cnidijs. Omnibus corpus totum pinguitudinis earum cartilagine. E cunctis ſetania minima, excepta tuſculana, ſed dulcis. Schiſta autem & aſcalonia conduntur. Schiſtam hyeme cum coma ſua relinquunt, uere folia detrahunt, & alia ſubnaſcuntur iiſdem diuiſuris: unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoque gene-

ribus detrahi iubent, ut in capita creſcant potius q̃ in ſemina. Aſcaloniarum propria natura. Etenim uelut ſteriles ſunt ab radice, & ob id ſemine ſeri illas, non deponi, iuſſere Græci. Præterea ſerius circa uer cum germinant transferri, ita craſſeſcere, & tũc properare præteriti temporis penſitatione. Feſtinandum autem ĩ his eſt, quoniam maturæ celeriter putreſcũt. Si deponantur, & caulem emittunt & ſemen, ipſæq; euaneſcunt. Eſt & colorum differentia. Samo enim et Sardibus candidiſſimæ proueniunt. Sunt in honore & Creticæ, de quibus dubitant an eædem ſint quæ Aſcaloniæ: quoniam ſatis capita craſſeſcunt: depoſitis, caules & ſemina. Diſtant ſapore tantũ dulci. Apud nos duo prima genera. Vnum condimentarium, quod illi gethyon, noſtri pallacanam uocant. Seritur menſibus Martio, Aprili, Maio. Alterum capitatum æque ab æquinoctio autumni, uel à fauonio. Genera eius auſteritatis ordine, Africana, Gallica, Tuſculana, Amiternina. Optima autem quæ rotundiſſima. Item ruffa acrior quàm candida, ſicca, quàm uiridis, & cruda q̃ cocta, ſicca q̃ condita. Seritur Amiternina frigidis et humidis locis, & ſola allij modo capite, reliquæ ſemine. Proximaq; æſtate nullum ſemen emittunt, ſed caput tantum quod inareſcit. Sequẽti autem anno permutata ratione ſemen gignitur, caput ipſum corrumpitur. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen cepæ cauſa ſeritur, ſeparatim cepæ ſeminis. Seruantur autem optime in paleis. Gethyum pene ſine capite eſt, ceruicis tantum longæ, & ideo totum in fronde, ſæpiusque reſecatur, ut porrum. Ideo & illud ſerunt, non deponunt. Cætero cepas ter foſſo ſolo ſeri iubẽt, extirpatis radicibus herbarũ in iugera denas libras. Intermiſceri ſatureiam, quoniam melius proueniat. Rũcari præterea, & ſarriri, ſi non ſæpius, quater. Aſcaloniã menſe Februario ſerunt noſtri. Semẽ ceparum nigreſcere incipiens, anteq̃ marceſcat metũt. Et de porro in hac cognatione dici conueniat, præſertim cum ſectiuo nuper autoritatem dederit prĩceps Nero, uocis gratia, ex oleo ſtatis menſium omnium diebus, nihilq; aliud, ac ne pane quidem ueſcendo. Seritur ſemine ab æquinoctio autumno: ſi ſectiuum facere libuit, denſius. In eadem area ſecatur donec deficiat, ſtercoraturq; ſemper, nutritur in capita anteq̃ ſecetur. Cum increuit in aliam aream transfertur, ſummis folijs leniter reciſis ante medullam, & capitibus retractis, tunicisue extremis. Antiqui ſilice uel tegula ſubiecta capita dilatabãt. Hoc itẽ in bulbis. Nunc ſarculo leniter cõuelluntur radices, ut delũbatæ alant, neq; diſtrahãt. Inſigne quod cũ fimo lætoq; ſolo gaudeat, rigua odit, & tamẽ proprietate quadã ſoli cõſtat. Laudatiſſimus in Aegypto, mox orthiæ atq; ariciæ. Sectiui duo genera. Herbaceũ folio inciſuris eius euidẽtibus, quo utuntur medicamentarij. Alterũ genus ſuauioris folij, rotundiorisq; inciſuris leuioribus. Fama eſt, Melã equeſtris ordinis rerum ex procuratione à Tiberio principe accerſitũ, in ſũma deſperatione ſucco porri ad triũ denariorum argenteorum pondus hauſto, confeſtim expiraſſe ſine cruciatu. Ampliorẽ modum negant noxium eſſe. Allium ad multa ruris præcipue medicamẽta prodeſſe creditur. Tenuiſſimis & quæ ſeparantur in uniuerſum uelatur membranis, mox pluribus coagmentatur nucleis, & his ſeparatim ueſtitis. Aſperi ſaporis, quo plures nuclei fuere, hoc eſt aſperius. Tædium huic quoq; halitu, ut cepis, nullum tamẽ coctis. Generũ differentia in tẽpore. Præcox matureſcit lx. diebus. Tum in magnitudine. Vlpicũ quoq; in hoc genere Græci appellauere allium Cyprium, alij antiſcorodon, præcipue Africæ celebratum ĩter pulmẽtaria ruris, grandius allio. Tritum in oleo & aceto, mirum quantũ increſcat ſpuma. Quidam ulpicum & allium in plano ſeri uetant, caſtellatimq; grumulis imponi, diſtãtibus inter ſe pedes ternos. Inter grana digiti ĩtereſſe debẽt, ſimulatq; tria folia eruperĩt, ſarriri. Grãdeſcunt quo ſæpius ſarriuntur. Matureſcentiũ caules depreſſi in terram obruuntur, ita cauetur ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere ſeri q̃ autũno. Cæterum ut odore careant, oĩa hæc iubẽtur ſeri cum luna ſub terra ſit, colligi cũ in coitu. Sine his Menander è Græcis autor eſt, allium edentibus, ſi radicem betæ in pruna toſtam ſuperederint, odorem extingui. Sunt qui & allium & ulpicum inter Compitalia ac Saturnalia ſeri aptiſſime putent. Allium & ſemine prouenit, ſed tarde. Primo enim anno porri craſſitudine capite efficitur: ſequenti diuiditur, tertio cõſummatur: pulchriusq; tale exiſtimant quidam. In ſemen exire non debet: ſed intorqueri caulis ſationis grãtia, uti caput ualidius fiat. Quòd ſi diutius allium cepãq; inueterari libeat, aqua ſalſa tepida capita intingenda ſunt. Ita diuturniora fient, melioraq; uſui, ſed in ſatu ſterilia. Alij contenti ſunt primo ſuper prunas ſuſpẽdiſſe, abundeq; ita profici arbitrantur ne germinent. Quod facere allium cepamq; extra terram quoq; certum eſt, & cauliculo acto euaneſcere. Aliqui & alliũ palea optime ſeruari putant. Allium eſt & in aruis ſponte naſcens, alum hoc uocant: quod aduerſus improbitatem alitum depaſcentium ſemina coctum, ne renaſci poſſit, abijcitur: ſtatimq; q̃ deuorauere aues, ſtupentes manu capiuntur, etſi paulum commorauere ſopitæ. Eſt & ſylueſtre, quod urſinum uocant, odore molli, capite prætenui, folijs grandibus.

Quoto die quæq; herbę naſcuntur: ſeminum natura: quomodo quæque ſerantur, & quorum ſingula genera ſunt, & quorum plura. CAP. VII.

IN horto ſatorũ celerrime naſcũtur ocymũ, blitũ, napus, eruca: tertio enim die erumpunt: anethum quarto, lactuca quinto, rhaphanus ſexto, cucumis & cucurbita ſeptimo, prior cucumis, naſturtium ac ſinapi quĩto, beta æſtate ſexto, hyme decimo, atriplex octauo, cepe xix. aut xx. gethyum x. aut xij. Contumacius coriandrum. Cunila quidem et origanum poſt xxx. diem. Omnium autẽ difficilime apium, quadrageſimo

geſimo enim die eum celerrime, quinquageſimo maiore ex parte emergit. Aliquid & ſeminum ætas confert quoniam recentiora maturius gignuntur: in porro, gethyo, cucumere, cucurbita. Ex vetere autẽ celerius proueniũt apium, beta, cardamum, cunila, origanum, coriandrum. Mirum in betæ ſemine: non enim totum eodem anno gignit, ſed aliquid ſequente, aliquid tertio. Itaq; ex copia ſeminis, modice naſcitur. Quædã anno tantũ ſuo pariunt, quædã ſæpius, ſicut apiũ, porrum, gethyũ. Hæc enim ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate proueniũt. Semina plurimis rotunda, aliquibus oblonga, paucis foliacea, & lata, vt atriplici. Quibuſdam anguſta et canaliculata, vt cumino. Differunt & colore, nigro candidoq;: itẽ duritie. Surculacea ĩ folliculo ſunt rhaphano, ſinapi, rapo. Nudũ ſemẽ apij, coriandri, anethi, fœniculi, cumini. Cortice obducta bliti, betæ, atriplicis, ocymi. At lactucis in lanugine. Nihil ocymo fœcũdius, cum maledictis ac probris ſerendum præcipiũt, vt lætius proueniat: ſato pauitur terra. Et cuminũ qui ſerunt precãtur ne exeat. Quæ in cortice ſunt, difficilime inareſcunt, maximeq; ocymum, & gith. Siccantur omnia, ac ſunt fœcunda. Vtiq; meliora naſcuntur aceruatim ſato ſemine, q̃ ſparſo. Ita certe porrum & allium ſerunt in lacinijs colligatum. Apium etiam paxillo cauerna facta, ac ſimo ingeſto. Naſcuntur autem omnia aut ſemine, aut auulſione. Quædam ſemine & ſurculo, vt ruta, origanum, ocymum: præcidunt enim & hoc cum peruenit ad palmæ altitudinem. Quædam & radice & ſemine, vt cepa, allium, bulbi, & ſi quorum radicem anniferorum relinquunt. Eorum vero quæ à radice naſcuntur, radix diuturna & fruticoſa eſt, vt bulbi, gethyi, ſcillæ. Fruticant alia & non capite, vt apium & beta. Caule reciſo fere quidem omnia regerminant, exceptis quæ non ſcabrum caulem habent: et in vſum uero ocymum, rhaphanus, lactuca. Hanc etiam ſuauiorem putãt à regerminatione. Rhaphanus utiq; iucundior detractis folijs antequam decauleſcat. Hoc & in rapis. Nam & eadẽ direptis folijs cooperta terra creſcunt, durantq; in æſtate. Singula genera ſunt ocymo, lapatho, blito, naſturtio, erucæ, atriplici, coriãdro anetho: Hæc enim vbiq; eadem ſunt, neq; aliud alio melius uſquam. Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant, ſicut apes ſurtiuas peſſime. Naſcuntur etiam non ſata, mẽtaſtrum, nepeta, intubum, pulegiũ. Contra plura genera ſunt eorum quæ diximus dicemuſq;, & in primis apio.

Natura & genera, & hiſtoriæ ad condimenta in horto ſatarum rerũ XXXVI. CAP. VIII.

ID enim quod ſpõte in humidis naſcitur, helioſelinũ uocatur, vno folio, nec hiſurtum. Rurſus in ſiccis hippoſelinum, pluribus folijs, ſimile helioſelino. Tertium eſt oreoſelinum, cicutæ folijs, radice tenui, ſemine anethi, minutiore tantum. Et ſatiui autem differentiæ in folio, denſo, criſpo, aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore, aut craſſiore. Et caulis aliorũ candidus eſt, aliorum purpureus, aliorũ uarius. Lactucæ Græci tria fecere genera: Vnũ lati caulis, adeo vt hoſtiola olitoria ex his factitari prodiderint. Folium his paulo maius herbaceo & anguſtiſſimum, vt alibi conſumpto incremento. Alterum rotundi caulis. Tertiũ ſeſſile, quod laconicon vocant. Alij colore & tempore ſatus genera diſcreuere. Eſſe enim nigras, quarum ſemẽ menſe Ianuario ſeratur: albas, quarum Martio: rubentes, quarum Aprili. Et omnium earum plãtas poſt binos menſes differri. Diligẽtiores plura genera faciunt, purpureas, criſpas, Cappadocas, Græcas. Longioris has folij, caulisq; lati, præterea longi & anguſti, intubis ſimilis. Peſſimum autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Eſt etiam nũ alia diſtinctio atræ, quæ meco..is vocatur, à copia lactis ſoporiferi, quanquam omnes ſomnũ parere creduntur. Apud antiquos Italiæ hoc ſolum genus earũ fuit, & ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpureã maximæ radicis, Cæcilianam vocant. Rotũdam vero ac minimæ radicis, latis folijs, aſtylida: quidamq; eunuchiũ, quoniã hæc maxime refragetur ueneri. Eſt quidẽ natura omnibus refrigeratrix, & ideo æſtate gratæ ſtomacho faſtidium auferunt, cibiq; appetentiã faciunt. Diuus certe Auguſtus lactuca conſeruatus in ægritudine fertur, prudẽtia Muſæ medici, cum priores cauerent, religione nunc omni caret, in tantum recepta cõmendatione, vt ſeruari etiam in alienos menſes eas oxymelite repertum ſit. Sanguinem quoq; augere credũtur. Eſt etiámnũ quæ vocatur caprina lactuca, de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere ſatiuis admodũ probata, quæ cilicia uocatur, folio cappadocæ, niſi criſpum latiuſq; eſſet. Nec ex eodem genere poſſunt dici neq; ex alio intubi, hyemis impatientiores, viruſq; præferentes, ſed caule nõ minus grati. Serũtur verno plantæ eorum, vltimo vere transferuntur. Eſt & erraticum intubum, quod in Aegypto cichorium vocãt, de quo plura alias. Inuentum omnes thyrſos vel folia lactucarũ prorogare vrceis conditos, ac recentes in patinis coquere. Serũtur lactucæ anno toto lætis & riguis ſtercoratiſq;, binis menſibus inter ſemen plantamque & maturitatem. Legitimum tamen, à bruma ſemen iacere, plantam fauonio transferre: aut ſemen fauonio, plantam æquinoctio verno. Albæ maxime hyemem tolerant. Humore omnia hortenſia gaudent, & ſtercore, præcipue lactucæ, & magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo intereſt, & repleri ablaqueata humo. Quidem & aliter amplitudinem augent, reciſis cum ad ſemipedem excreuerint, fimoq; ſuillo recenti illitis. Candorem uero putant contingere ijs duntaxat quæ ſint ſeminis albi, ſi harena de litore à primo incremento congeratur in medias, atq; increſcentia folia contra ipſas religentur. Beta hortenſiorum leuiſſima eſt. Eius quoq; à colore duo genera Græci faciunt, nigrum, & candidum, quod præferunt, parciſſimi ſeminis: appellantq; ſiculum, candoris ſane diſcrimine præferentes & la-*

*priores cũ ob religionem minime commẽducarent, in tantum

ctuc.e. Noſtri betæ genera faciũt vernum & autumnale, à temporibus ſatiuis, quãquam & Iunio ſeritur. Transferuntur autem in planta hæ quoq;, & oblini fimo radices ſuas, locumq́; ſimiliter madidum amãt. Vſus ijs & cum lente ac faba, idemq́; qui oleris: & p̃cipuus, vt lenitas excitetur acrimonia ſinapis. Medici nocentiorem quàm olus eſſe iudicauere. Quamobrem appoſitas non nemini deguſtare etiam religio eſt, ut validis potius in cibo ſint. Gemina ijs natura, & oleris & capite ipſo exilientis bulbi. Species ſumma in latitudine. Ea cõtingit ut in lactucis, cum cœperint colorem trahere impoſito leui pondere. Neq; alij hortenſiorum latitudo maior. In binos pedes aliquando ſe pandunt, multum & ſoli natura conferente eis. Et in Circeienſi agro ampl ſſimæ proueniunt. Sunt qui betas punico malo florente optime ſeri exiſtimẽt, transferri autem, cum quinq; foliorum eſſe cœperint. Mira differentia, ſi uera eſt, candidis ſolui aluos modice, nigris inhiberi. Et cum braſſica corrũpatur in dolio vini ſapor, odore betæ folijs demerſis reſtitui. Olus caulesq́; quibus nunc principatus hortorum, apud Græcos in honore fuiſſe non reperio. Sed Cato braſſicæ miras canit laudes, quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria: vnam extentis folijs, caule magno: alteram criſpo folio, quam apianam vocat: tertiam minutis caulibus, lenem, teneram, minimeq́; probat. Braſſica toto anno ſeritur, quoniam & toto ſecatur. Vtiliſſime tamen ab æquinoctio autumni. Transfertur cum quinque foliorum eſt. Cymas à prima ſectione præſtat proximo vere. Hic eſt quidam ipſorum cauliũ delicatior teneriorq́; cauliculus, Apicij luxuria, & per eum Druſo Cæſari faſtiditus, non ſine caſtigatione Tiberij patris. Poſt cymam ex eadem braſſica contingunt æſtiui autumnalesq́; cauliculi, mox hyberni, iterumq́; cymæ, nullo æque genere multifero, donec ſua fertilitate cõſumatur. Tertia circa ſolſtitium, ex qua ſi humidior locus eſt æſtate, ſiccior autumno plantatur. Humor fimusq́; ſi defuere, maior ſaporis gratia eſt: ſi abundauere, lætior fertilitas. Fimũ aſininum maxime conuenit. Eſt hæc quoque res inter opera ganeæ, quapropter nõ pigebit uerboſius perſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitudine, primum omnium ſi in repaſtinato feras, dein ſi terram fugientes cauliculos ſeces, à terraq́; proceritate luxurioſa attollentes ſe, exaggerando aliam accumules, ita ne plus quàm cacumen emineat. Tritianum hoc genus vocatur, bis computabili impendio tædioq́;. Cætera genera complura ſunt. Cumanum ſeſſili folio, capite patulum, aricinum altitudine nõ excelſius, folio numeroſius quàm tenuius. Hoc vtiliſſimum exiſtimatur, quia ſub oĩbus pene folijs fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianum procerius, caule ab radice tenui, intra folia craſſeſcit. Rariora hæc anguſtioraq́;, ſed teneritas in dote, ſi frigora nõ tolerat: quibus etiam aluntur brutiani, prægrãdes folijs, caule tenues, ſapore acuti. Sabellico vſq; in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craſſitudo caulem ipſum extenuat, ſed dulciſſimi perhibentur ex omnibus. Nuper ſubiere lacuturres ex conualle Aricina, vbi quõdam fuit lacus turrisq́; quæ remanet, capite prægrãdes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem toroſi. Nec plus vllis capitis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur, & cyma nullis ſerior. Cuicunq; aũt generi pruinæ plurimum ſuauitatis cõferunt: & niſi obliquo vulnere defendatur medulla, plurimum nocent. Semini deſtinati non ſecantur. Eſt etiam ſua gratia nunquam planta habitum excellẽtibus, halmyridia vocant, quoniam niſi in maritimis nõ proueniunt, nauigatione quoq; lõginqua viridibus adſeruatis. Statim deſecti ita ne humum attingant, in cados olei quàm proxime ſiccatos, obturatosq́; cõdũtur omni ſpiritu excluſo. Sunt qui plantam in transferendo alga ſubdita pediculo nitróue trito, quod tribus digitis capiatur, celeriorem ad maturitatẽ fieri putẽt. Sunt qui ſemen trifolij nitrumq́; ſimul tritum aſpergant folijs. Nitrum in coquẽdo etiam viriditatem cuſtodit: Aut Apiciana coctura oleo ac ſale prius quã coquãtur maceratis. Eſt inter herbas genus inſerẽdi, præciſis germinibus caulis, & in medullã ſemine ex alijs addito. Hoc & in cucumere ſylueſtri. Necnon olus quoq; ſylueſtre eſt trium foliorum, diui Iulij carminibus præcipue iocisq́; militaribus celebratũ. Alternis quippe verſibus exp̃brauere lapſana ſe uixiſſe apud Dyrrhachium, præmiorum parſimoniã cauillantes. Eſt autem id cyma ſylueſtris. Omnium hortenſiorum lautiſſima cura aſparagis. De origine eorũ in ſylueſtribus curis abunde dictum, & quomodo eos iuberet Cato in harundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius aſparago, mitius corruda, paſſim etiã montibus naſcens refertis ſuperioris Germaniæ campis, nõ infaceto Tiberij Cæſaris dicto, herbam ibi quandam naſci ſimilimã aſparago. Nam quod in Neſide Campaniæ inſula ſponte naſcitur, longe optimũ exiſtimatur. Hortenſium ſeritur ſpongijs. Eſt enim plurimæ radicis, altiſſimeq́; germinat. Viret thyrſo primũ emicante: qui caulem educẽs, tempore ipſo faſtigatus in toros ſtriatur. Poteſt & ſemine ſeri. Nihil diligẽtius comprahẽdit Cato, nouiſſimumq́; libri eſt, vt appareat repẽtinam ac nouitiam viro curam fuiſſe. Locum ſubigi iubet humidum & craſſum. Semipedali vndiq; internallo ſeri, ne calcetur. Præterea ad lineã grana bina aut terna paxillo dimitti, videlicet ſemine tum tantum ſerebãtur. Id fieri ſecũdum æquinoctium uernum. Stercore ſatiari, crebro purgari, caueri ne cũ herbis euellatur aſparagus. Primo anno ſtramẽto ab hyeme protegi. Vere aperiri, ſarriri, runcari. Tertio incendi verno. Quo maturius incenſus eſt, hoc melius prouenit. Itaque harundinetis maxime conuenit, quæ feſtinant incendi. Sarriri iubet idem non antequam aſparagus natus fuerit, ne in ſarriendo radices uexentur. Ex eo velli aſparagum ab radice. Nam ſi defringatur, ſtirpeſcere, & intermori. Velli donec in ſemen eat. Id au-

tem

tem matureſcere ad uer, incēdiq;: ac rurſus cū apparuerit aſparagus, ſarriri, ac ſtercorari. Ac poſt annos nouem, cum iam vetus ſit, digeri ſubacto ſolo ſtercoratoq;. Tum ſpongijs ſeri, ſingulorum pedum interuallo. Quin & ouillo fimo nominatim vti, quoniā aliud herbaſceret. Nec quicquam poſtea tētatum vtilius apparuit, niſi quod circa Idus Feb. defoſſo ſemine aceruatis paruulis ſcrobibus ſerūt plurimū maceratū fimo. Dein nexis inter ſe radicibus, ſpongias factas poſt æquinoctiū autumni diſponūt pedalibus interuallis, fertilitate in denos annos durāte. Nullū gratius his ſolū quam Rauennatium hortorum. Indicauimus & corrudam. Hunc enim intelligo ſyluestrem aſparagum, quem Græci orminum aut myacanthon vocant, aliiſue nominibus. Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis utq; defoſſis. Poterant videri dicta omnia quæ in præcio ſunt, niſi reſtaret res maximi quæſtus, non ſine pudore dicēda. Certum eſt quippe carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamq; præcipue, ſeſtertia ſena milia ex ijs aruis reddere, quoniam portēta quoq; terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ refugiunt quadrupedes conſciæ. Carduos ergo duobus modis ſerunt: autumno planta, & ſemine ante Nonas Martias: Plantæq; ex eo diſponūtur ante Idus Nouēbris, aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorātur etiā, ſi dijs placet, lætiusq; proueniunt: condiūturq; aceto, melle diluto, addita laſeris radice, & cumini, ne quis dies ſine carduo ſit. Cætero in tranſcurſu dici poſſunt. Ocymum Parilibus optime ſeri ferunt. Quidam et autumno: iubentq;, cum hyeme ſeratur, aceto ſemen perfundi. Eruca quoq; & naſturcium, vel æſtate uel hyeme facilime naſcuntur. Eruca præcipue frigorum contēptrix, diuerſæ eſt quàm lactuca naturæ, cōcitatrix Veneris: idcirco iūgitur illi fere ī cibis, vt nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet. Naſturtium nomen accepit à narium tormento. Et inde uigoris ſignificatio prouerbio id vocabulū uſurpauit, veluti torporem excitantis. In Arabia miræ amplitudinis dicitur gigni. Ruta quoq; ſeritur fauonio, & ab æquinoctio autumni, odit hyemem & humorem ac fimum. Apricis gaudet & ſiccis, terra quàm maxime lateraria. Cinere vult nutriri. Hic & ſemini miſcetur, ut careat erucis. Autoritas etiam pecularis apud antiquos ei fuit. Inuenio muſtum rutatum populo datum à Cornelio Cethego, in conſulatu collega Quintij Flaminini, comitijs peractis. Amicitia eſt ei & cum fico, in tantū, vt nuſquam lætior proueniat quàm ſub hac arbore. Seritur & ſurculo, melius in perforatam fabam indito, quæ ſucco nutrit comprehendendo ſurculum. Seritur & à ſeipſa. Nanque incuruato cacumine alicuius rami, cum attigerit terram, ſtatim radicatur. Eadem & in ocymo natura, niſi quòd difficilius creſcit. Sed durata runcatur non ſine difficultate, prouenientibus vlceribus, ni munitis manibus id fiat, oleóue defenſis. Conduntur autem & eius folia, ſeruãturq; faſciculis. Ab æquinoctio uerno ſeritur apiū, ſemine paululum in pila pulſato. Criſpius ſic putant fieri, aut ſi ſatum calcetur cylindro pedibuſue. Propriū ei quod colorē mutat. Honos ipſi in Achaia, coronare uictores ſacri certaminis Nemeæ. Eodem tēpore ſeritur menta planta: vel ſi nondum germinat, ſpongia. Minus hæc humido gaudet. Aeſtate viret, hyeme flaueſcit. Genus eius ſylueſtre, mentaſtrum eſt. Et hoc propagatur vt vitis, vel ſi inuerſi rami ſerantur. Mentæ nomen ſuauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui mintha vocaretur, vnde veteres noſtri nomen declinauerunt. Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Semel ſata, diutina ætate durat. Cōgruit pulegio, cuius natura ī carnarijs refloreſcens ſæpius dicta eſt. Hæc quoq; ſeruantur ſimili genere, mētam dico pulegiumq; et nepitā. Condimentorum tamen omnium faſtidijs cuminum amiciſſimum. Naſcitur in ſumma tellure uix hærēs, & in ſublime tendens. In putridis & calidis maxime locis, medio ſerēdum uere. Alterum eius genus ſylueſtre, quod ruſticum uocant, alij Thebaicum: ſi tritum ex aqua potetur, ī dolore ſtomachi prodeſt. In Carpetania noſtri orbis maxime laudatur, alioqui Aethiopico Africoq; palma eſt. Quidā huic Aegyptiū præferūt. Sed præcipue oluſatrum miræ naturæ eſt. Hipposelinum Græci vocant, alij ſmyrneum. E lacryma caudicis ſui naſcitur. Seritur et radice. Succū eius qui colligunt, myrrhæ saporē habere dicunt. Autorq; eſt Theophraſtus, myrrha ſata natum. Hipposelinū ueteres pceperant in locis incultis, lapidoſis, iuxta materiam ſeri. Nunc et repaſtinato ſeritur, & à fauonio poſt æquinoctiū autumni. Quippe cū capparis quoq; ſeratur ſiccis maxime, area in defoſſu cauata, ripisq; undiq; circūſtructis lapide: alias euagatur per agros, et cogit ſolū ſterileſcere. Floret æſtate. Viret uſq; ad uergiliarum occaſum, ſabuloſis familiariſſimū. Vitia eius quod trās maria naſcitur, diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum et careum, gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale. In quacūq; terra ſeri vult, ratione eadem qua oluſatrum. Laudatiſſimū tamen in Caria, proximum Phrygia. Liguſticum ſylueſtre eſt in Liguriæ ſuæ montibus: ſeritur ubiq;: ſuauius ſatiuum, ſed ſine uiribus, Panacē aliqui vocāt. Crateuas apud Græcos cunilam bubulam eo nomine appellat. Cæteri fere conizoides, cunilaginem, Thymbrā uero quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet uocabulum & aliud, ſatureia dicta in condimētario genere. Seritur mēſe Februario, origano æmula. Nuſquā utrūq; additur, quippe ſimilis effectus. Sed cunila Aegyptiū origanum tantum præfertur. Peregrinū fuit & lepidium. Seritur à fauonio. dein cum fruticauit, iuxta terrā præciditur. tunc rūcatur, ſtercoraturq;. per biennium hoc. Poſtea iiſdem fruticibus utuntur, ſi non ſæuitia hyemis ingrauat, quando impatiētiſſimum eſt frigorum. Exit & in cubitalem altitudinē, folijs laurinis, ſed mollibus: vſusq; eius non ſine lacte. Gith piſtrinis, aniſum & anethum culinis &

medicis

medicis naſcũtur. Sagapenum & ipſum in hortis quidem, ſed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia aliorum ſatus, vt papauer. Nãq; cũ braſſica ſeritur, ac portulaca, et eruca cum lactuca. Papaueris ſatiui tria genera: Candidum, cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos dabatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur affuſo ouo inhærens, vbi inferiorem cruſtam apiũ githq; cereali ſapore cõdiunt. Alterum genus eſt papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus excipitur. Tertiũ genus rhœã vocant Græci, id noſtri erraticum. Sponte quidem, ſed in aruis cum hordeo maxime naſcitur, erucæ ſimile, cubitali altitudine, flore ruffo et protinus deciduo, vnde & nomen à Græcis accepit. De reliquis generibus papaueris ſponte naſcentis dicemus in medicinæ loco. Fuiſſe autem in honore apud Romanos ſemper, indicio eſt Tarquinius Superbus qui legatis à filio miſſis decutiendo papauera in horto altiſſima, ſanguinarium illud reſponſum hac facti ambage reddidit. Rurſus alio comitatu æquinoctio autumni ſerũtur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cerephyllon, quod pæderota Græci vocant: & acerrimũ ſapore, ignei effectus ac ſaluberrimum corpori, ſinapi nulla cultura, melius tamen planta tralata. Quin è diuerſo vix eſt ſato ſemel eo liberare locum, quoniam ſemẽ cadens protinus viret. Vſus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto, *circa intellectũ acrimoniæ. Coquuntur & folia ſicut reliquorum olerum. Sunt autem trium generum: Vnum gracile, alterum ſimile rapi folijs, tertium erucæ. Semẽ optimum Aegyptium. Athenienſes napy appellauerunt, alij thapſi, alij ſaurion. Serpillo & ſiſymbrio montes pleriq; ſcatent, ſicut in Thracia, vbi aquæ deferunt ex ijs auulſos ramos, ſeruntq;. Item Sicyone ex ſuis montibus, & Athenis ex Hymetto. Simili modo et ſiſymbrium ſerũt. Lætiſſimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, ac ſtagna.

*citra

De fœniculo & cannabe. CAP. IX.

REliqua ſunt ferulacei generis ceu fæniculũ, anguibus (vt diximus) gratiſſimũ, ad condienda plurima cũ inaruit. Eiq; perquam ſimilis thapſia, de qua diximus inter externos frutices. Deinde vtiliſſima funibus cãnabis ſeritur à fauonio. Quo denſior eſt, eo tenerior. Semẽ eius cũ eſt maturũ, ab æquinoctio autũni diſtringitur, et ſole aut vento aut fumo ſiccatur. Ipſa cannabis vellitur poſt vindemiã, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima Alabãdica, plagarum præcipue vſibus. Tria eius ibi genera: Improbatur cortici proximũ, aut medullæ: laudatiſſimum eſt è medio, quæ meſa vocatur. Secunda myluſea. Quod ad proceritatem quidem attinet, roſea agri Sabini arborum altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in Italia cibus eſt. Conditur quippe duratque in vrceis, vel anni ſpatio. Duo eius genera. Caules, & racemi. Corymbiam hanc vocant, corymboſque quos condiunt.

De morbis hortorum, & remedia circa formicas, erucas, & culices. CAP. X.

MOrbos hortẽſia quoq; ſentiunt, ſicut reliqua terræ ſata. Nanq; & ocymũ ſenecta degenerat in ſerpyllum, & ſiſymbrium in calaminthам. Et ex ſemine braſſicæ ueteris rapa fiunt, atque inuicem. Et necatur cyminum ab imo dorſo, niſi repurgetur. Eſt autem unicaule, radice bulbo ſimili nõ niſi in ſolo gracili naſcẽs. Alias priuatim cumini morbus ſcabies. Et ocymũ ſub canis ortu palleſcit. Omnia vero acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcũt. Beſtiolarum quoque genera innaſcuntur. Napis culices, rhaphano erucæ, & vermiculi: item lactucis & oleri: vtriſque hoc amplius limaces & cochleæ. Porro verno priuatim animalia quæ facilime ſtercore iniecto capiuntur, condentia in id ſe. Ferro quoque non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocymum, autor eſt Sabinus Tyro in libro cepuricon, quem Mæcenati dicauit. Idem contra formicas non minimum hortorum exitium, ſi non ſint rigui, remedium monſtrauit, limum marinum aut cinerem obturandis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicina eſt, ſiliquas unà ſeri ſicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quo ſi omiſſo iam nata ſint, remedium abſinthij ſuccus decocti inſperſus, & ſedi quam aizoum vocant: genus hoc herbæ diximus. Semen olerum ſi ſucco eius madefactum ſeratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduerſus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui ſanguineis virgis tangant ea, quæ nolũt his obnoxia eſſe. Infeſtant & culices hortos riguos præcipue, ſi ſint arbuſculæ aliquæ. Hi galbano accenſo fugantur.

Quæ magis ſint fortia vel minus, & quibus ſalſæ aquæ proſint. CAP. XI.

NAm quod ad permutationẽ ſeminum attinet, quibuſdã ex ijs firmitas maior eſt, vt coriãdro betæ, porro, naſturtio, ſinapi, erucæ, cunilæ, & fere acribus. Infirmiora autem ſunt atriplici, ocymo, cucurbitæ, cucumi: & æſtiua omnia hybernis magis durant, minime autem gethyum. Sed ex his quæ ſunt fortiſſima, nullum vltra quadrimatum vtile eſt, duntaxat ſerendo. Cunilis & vltra tempeſtiua ſunt. Peculiaris medicina rhaphan, o betæ, rutæ, cunilæ, in ſalſis aquis, quæ & alioqui plurimum ſuauitati & fertilitati conferunt. Cæteris dulcium aquarum rigua proſunt. Vtiliſſimæ ex ijs quæ frigidiſſimæ, & quæ potu ſuauiſſimæ. Minus vtiles è ſtagno, & quas elices inducunt, quoniam herbarum ſemina inuehunt. Præcipue tamen imbres alunt. Nam & beſtiolæ innaſcentes necantur.

Ratio

Ratio rigandorum hortorum, & quæ tranſlata meliora fiant, & de ſuccis hortenſiorum & ſaporibus. CAP. XII.

HIs horæ rigãdi matutina atq; veſpera, ne ĩferueſcat aqua ſole. Ocymo tantũ & meridiana: etiã ſatũ celerrime erũpere putãt, inter initia feruenti aqua aſperſum. Omnia aũt tranſlata meliora grandioraq́; fiunt, maxime porri napiq́;. In tranſlatione, & medicina eſt, deſinuntq́; ſentire iniurias, vt gethyum, porrum, rhaphani, apium, lactucæ, rapæ cucumis. Omnia autem ſylueſtria fere ſunt, & folijs minora & caulibus, ſucco acriora, ſicut cunila, origanum, ruta. Solum vero ex omnibus lapathũ ſylueſtre melius: hoc ĩ ſatiuis rumex vocatur, naſciturq́; fortiſſimum: traditur certe ſemel ſatum durare, nec vinci unquam à terra, maxime iuxta aquam. Vſus eius cum ptiſana tantum in cibis leniorem graciorémq́; ſaporẽ præſtat. Sylueſtre ad multa medicamina vtile eſt. Adeoq́; nihil omiſit cura, vt carmine quoq; compræhenſum reperiam, in fabis caprini fimi ſingulis cauatis, ſi porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, naſturtij ſemina incluſa ſerantur, mire prouenire. Quæ ſunt et ſylueſtria eadem in ſatiuis ſicciora intelliguntur & acutiora. Nanque & ſuccorum ſaporumq́; dicenda differentia eſt, vel maior in his quàm pomis. Sunt autem acres cunilæ, origani, naſturtij, ſinapis. Amari, abſinthij, centaureæ. Aquatiles, cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati, apij, anethi, fœniculi. Salſus tantum è ſaporibus non naſcitur, aliquando extra inſidit pulueris modo, & circulis tantum aquæ, vt intelligatur vana, ceu plerunque vitæ perſuaſio. Panax piperis ſaporem reddit, magis etiam ſiliquaſtrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris, murra myrrhæ. De panace abunde dictum eſt. Libanotis locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur ſemine. Radicem habet oluſatri, nihil à thure differentem. Vſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum appellãt: Et ſmyrniũ olus ſeritur iiſdem locis, myrrhamq́; radice reſipit. Eadem & ſiliquaſtro ſatio. Reliqua à cæteris & odore & ſapore differunt, vt anethum. Tãtaq́; eſt diuerſitas atq; uis, vt non ſolum aliud alio mutetur, ſed etiam in totũ auferatur. Apio eximunt coqui obſonijs acetum, eodem cellarij in ſaccis odorem vino grauẽ. Et hactenus hortẽſia dicta ſint, ciborum gratia dũtaxat. Maximum quidem opus in iiſdẽ naturæ reſtat, quoniam prouentus tantum adhuc ſummasq́; quaſdam tractauimus. Vera autem cuiuſque natura non niſi medico effectu pernoſci poteſt, opus ingens occultumq́; diuinitatis, & quo nullum reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus cõtexeremus iuſta fecit ratio, cum ad alios medẽdi deſideria pertinerent, lõgis vtriuſque dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nunc ſuis quoq́; partibus conſtabunt, poteruntque à volentibus iungi.

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE LIBER XX.

PROOEMIVM.

MAXIMVM hinc opus naturæ ordiemur, & cibos ſuos homini narrabimus, fateriq́; cogemus ignota eſſe per quæ uiuat. Nemo id paruum ac modicum exiſtimauerit, nominũ vilitate deceptus. Pax ſimul in his aut bellũ naturæ dicetur, odia amicitiæq́; rerum ſurdarum ac ſenſu carentiũ. Et quo magis miremur, omnia ea hominum cauſa (quod Græci ſympathiam appellauere) quibus cuncta conſtant, ignes aquis reſtinguẽtibus, aquam ſole deuorante, luna pariente, altero alterius iniuria deficiente ſidere. Atque ut à ſublimioribus recedamus, ferrũ ad ſe trahente magnete lapide, & alio rurſus abigente à ſeſe; Adamantem opum gaudium, infragilẽ omni cæterai & inuictum, ſanguine hircino rumpente, quæq́; alia in ſuis dicemus locis, paria vel maiora mira. Tantum venia ſit, à minimis, ſed à ſalutaribus ordienti, primumq́; ab hortenſibus.

De cucumere ſylueſtri & elaterio. CAP. I.

CVcumim ſylueſtrẽ eſſe diximus, multo infra magnitudinẽ ſatiui. Ex eo fit medicamentũ, quod vocatur elateriũ, ſucco expreſſo è ſemine. Cuius cauſa niſi maturius incidatur, ſemen exilit, oculorũ ẽt periculo. Seruatur aũt decerptus una nocte, poſtero die inciditur harũdine. Semẽ quoq; cinere conſpergitur, ad coercendã ſucci abundantiã: qui expreſſus ſuſcipitur aqua cæleſti, atq; ſubſidit, deinde ſole cogitur in paſtillos, ad magnos mortalium uſus. Obſcuritates & vitia oculorum ſanat, genarũq́; ulcera. Tradunt hoc ſucco tactis radicibus vitium, non attingi uuas ab auibus. Radix aũt ex aceto cocta podagris illinitur, ſuccoq́; dẽtium dolori medetur. Arida cum reſina impetiginem & ſcabiem, quæ pſoram & lichenas vocant, parotidas & panos ſanat, & cicatricibus colorem reddit. Et foliorũ ſuccus auribus ſurdis cum aceto inſtillatur. Elaterium tempeſtiuũ eſt autumno. Nec ullũ ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit à trimatu. Si quis recẽtiore uti uelit, paſtillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Melius quo vetuſtius: fuitq́; iam ducentis annis ſeruatum, ut autor eſt Theophraſtus. Et vſq; ad quinquageſimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimẽtum eſt, ſi admotum prius quàm extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. Pallidum ac leue herbaceo ac ſcabro melius, ac leniter amarum. Putant conceptus adalligato ſemine adiuuari, ſi terram non attigerit. Partus vero, ſi in arietis lana alligatum inſciẽtis lumbis fuerit, ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domũ. Ipſum cucumim qui magnificant, naſci pcipuũ in Arabia,

Arabia, mox Cyrenis, alij in Arcadia tradunt, ſimilem heliotropio, cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis ſemen. eſſe autem ad ſpeciem ſcorpionis cauda reflexa, ſed candida. Aliqui etiam ab eo ſcorpionium cucumim vocant, efficaciſſimum contra ſcorpionum ictus & ſemine & elaterio, & ad purgandum vterum, aluosq;. Modus portione virium ab dimidio obolo ad ſolidum. Copioſius necat. Sic & contra phthiriaſin bibitur & hydropiſes. Illitum anginas & arterias cum melle & oleo vetere ſanat.

De anguino cucumere, ſiue erratico, & de ſatiuo, & de pepone. CAP. II.

MVlti hūc eſſe apud nos qui anguinus vocatur, ab alijs erraticus, arbitrātur. Quo decocto, ſparſa mures de eius medicina nō attingūt. Iidē podagris cū articulorū morbis decoctū ī aceto, illinūt præſentaneo remedio. Lumborū uero dolori ſemine ſole ſiccato, dein trito xxx. denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat & tumores ſubitos illitum cū lacte mulierū. Purgat eas elateriū. Sed grauidis abortum facit. Suſpirioſis prodeſt. Morbo vero regio in nares coniectum. Lentigines ac maculas è facie tollit in ſole illitum. Multi eadem omnia ſatiuis attribuunt. Magnum etiam in eis momentum. Namq; & eorum ſemen quantum tres digiti apprehēderint, cum cumino tritum, potumq; in vino tuſſientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dyſentericis acetabuli menſura. Purulēta autem expuētibus cum cumino pari pondere, & iocineris vitijs in aqua mulſa. Vrinam mouet ex vino dulci, & in renū dolore clyſteribus ſimul cū cumino infunditur. Pepones qui vocantur, refrigerant maxime in cibo, & emolliūt aluum. Caro eorū epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix ſanat vlcera cōcreta in modum faui, quæ ceria vocant. Eadem cōtrà vomitiones ſiccatur, in farina tuſa datur quatuor obolis in aqua mulſa, ita vt qui biberit, quingentos poſtea paſſus ambulet. Hæc farina & in ſmegmata adijcitur. Cortex quoq; vomitionem mouet, faciem purgat. Hoc & folia cuiuſcunq; ſatiui illita. Eadem cum melle epinyctidas ſanant: cum vino, canis morſus. Item millepedæ, ſepa Græci vocant, oblongam, piloſis pedibus, pecori præcipue nociuam. Morſum tumor inſequitur, & putreſcit locus. Ipſe cucumis odore defectum animi. Coctos deraſo cortice, ex oleo, aceto, & melle, iucundiores eſſe certum eſt.

De cucurbita ſylueſtri, & rapo. CAP. III.

CVcurbita ſylueſtris quoq; īuenitur, ſomphos à Græcis appellata, inanis, unde et nomē, digitali craſſitudine, nō niſi in ſaxoſis naſcēs. Huius cōmāducatæ ſuccus ſtomacho admodum prodeſt. Colocynthis vocatur alia, ipſa plena, ſed minor quàm ſatiua. Vtilior pallida, quādo eius ſunt medicinæ. Herbacea arefacta per ſe inanit aluum. Infuſa quoq; clyſteribus, inteſtinorum omnium uitiis medetur & renum, & lumborum, & paralyſi. Eiecto ſemine, aqua mulſa in ea decoquitur ad dimidias, ſic tuſſienti infunditur obolis quatuor. Prodeſt & ſtomacho, farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo regio vtiliter ſemina eius ſumuntur, & protinus aqua mulſa. Carnes eius cum abſinthio & ſale dentium dolorem tollūt. Succus uero cum aceto calefactus mobiles ſiſtit. Item ſpinæ & lumborum ac coxendicum dolores, cum oleo ſi infricetur. Præterea mirū dictu, ſemina eius ſi fuerint pari numero adalligata febribus, ſanare dicuntur quas Græci periodicas vocant. Satiuæ quoq; raſæ ſuccus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior ſine ſemine, clauis pedum, & ſuppurationibus, quæ Græci vocant apoſtemata. Decoctæ autem vniuerſæ ſuccus, dentium motus ſtabilit, et dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum, oculorum etiam impetus. Folia eius cum recentibus cupreſſi, cōtuſa, & impoſita: ipſa quoque toſta in argilla, ac trita cum adipe anſeris vulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat, et ardores capitis, infantium maxime. Et ignes ſacros deſtrimentis, vel his impoſitis, vel ſeminibus. Succus ex ſtrigmentis illitus cum roſaceo et aceto, febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impoſitus mira combuſta ſanat. Chryſippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium conſenſu ſtomacho vtiliſſimæ iudicantur, & interaneorum ueſicarumq; exulcerationibus. Eſt & rapo vis medica. Perniones feruens impoſitum ſanat. Item frigus pellit è pedibus aqua decoctum. Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Et crudum tuſum cum ſale cuicunque vitio pedum. Semen illitum & potum in vino, contra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. A multis vero antidoti vim habere in uino & oleo. Democritus in totum ea abdicauit in cibis, propter inflationes. Diocles magnis laudibus tulit, etiā venerem ſtimulari ab eis profeſſus: Item Dionyſius, magisq; ſi eruca condirentur. Toſta quoque articulorum dolori cum adipe prodeſſe. Sylueſtre rapum in aruis maxime naſcitur, fruticoſum, ſemine cādido, duplo maiore quàm papaueris. Hoc ad læuigandam cutē in facie, totoq; corpore, vtuntur, mixta vrina pari menſura. Erui, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.

De naporum differentijs, & rhaphano ſylueſtri, & de rhaphano ſatiuo, & paſtinaca. CAP. IIII.

NAporū duas differētias et in medicina Græci ſeruāt. Anguloſis foliorū caulibus florentis, quod bunion uocāt, purgationibus fœminarū, & veſicæ & vrinæ vtile decoctum, potum ex aqua mulſa, vel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum, tritumq; in aqua calida, è cyathis quatuor. Sed vrinam inhibet, ſi non lini ſemen vna bibatur. Alterum genus buniada appellant, & rhaphano & rapo ſimile: ſeminis præclari contra venena, ob id & in antidotis

tidotis utuntur illo. Raphanũ & ſyluestrem eſſe diximus. Laudatiſſimũ in Arcadia, quanq̃ & alibi naſcitur, utilior urinæ duntaxat ciendæ. Cætero bilem detrahunt. Præterea cortices ĩ uino. Præter ea quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachũ purgãt, pituitã extenuãt, urinam cõcitant. Eſt & ſatiui uſus in Italia, & armoraciam uocant ſatiuam. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos, cõminuunt & eijciunt calculos. Iidem in poſca decocti contra ſerpentium morſus illinuntur. Ad tuſſim etiã mane ieiunis rhaphanus prodeſt cum melle: Semen eorum toſtum ipſumq; cõmanducatum, ad lagonoponõ: Aquam folijs eius decoctis bibere: uel ſuccũ ipſius cyathis binis contra phthiriaſes: phlegmoni ipſos illinire tuſos, liuori uero recenti corticem cum melle: ueternoſis autem q̃ acerrimos mandere, ſemenq; toſtũ, dein contritum cũ melle, ſuſpirioſis. Iidem et contra uenena proſunt. Cætera et ſcorpionibus aduerſatur: uel ipſo, uel ſemine infectis manibus impune tractabis: Impoſitoque rhaphano ſcorpiones moriuntur. Salutares & contra fungorũ aut hyoſcyami uenena æque, ut Nicãder tradit. Et cõtra uiſcum quoq; dari Apollodori duo iubent, ſed Citiens ſemen ex aqua tritũ, Tarentinus ſuccũ. Lienem item extenuant: iocineri proſunt, & lumborum doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut ſinapi ſumpti, & lethargicis. Praxagoras & ilioſis dandos cẽſet, Pliſtonicus & cæliacis. Inteſtinorũ ulcera ſanant; at purulenta præcordiorũ, ſi cum melle edantur. Quidam ad hæc coquere eos in luto illitos malunt, ſic & fœminas purgari. Ex aceto & melle ſumpti, inteſtinorum animalia detrahunt. Itẽ ad tertias decocto eorũ poto cũ uino, enterocelis proſunt, ſanguinẽ quoq; inutilem ſic extrahunt. Medius ad hæc et ſanguinẽ excreantibus coctos dari iubet: & puerperis ad lactis copiã augendã. Hippocrates capitis mulierũ defluuia fricari rhaphanis: et ſuper umbilicum imponi, contra tormenta uului. Reducunt et cicatricẽ ad colorem. Semẽ quoq; ex aqua impoſitum, ſiſtit ulcera quæ phagedænas uocant. Democritus uenerem hoc cibo ſtimulari putat, ob id fortaſſis uoci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis dũtaxat naſcuntur, excitare oculorũ aciem dicuntur. Vbi uero acrior rhaphani medicina admota ſit, hyſſopũ dari protinus imperant. Hæc antipathia eſt. At auriũ grauitati ſuccũ rhaphani inſtillãt. Nam uomituris ſummo cibo eſſe eos, utiliſſimum eſt. Paſtinacæ ſimile hibiſcum, quod molochen agrian uocant, & aliqui pliſtolochiam, ulceribus cartilaginis & oſſibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum ſoluunt, ſerpentes abigunt. Apum, ueſparũ, crabronum ictibus illita medẽtur. Radicẽ eius ante ſolis ortum erutam inuoluunt lana coloris quẽ natiuũ uocãt, præterea ouis quæ fœminam peperit, ſtrumisq; uel ſuppuratis alligant. Quidam ad hunc uſum auro effodiendam cenſent, cauendumque ne terram attingat. Celſus et podagris quæ ſine tumore ſint, radicem eius ex uino decoctam imponi iubet.

De ſtaphylino ſiue paſtinaca, & gingidio, & ſiſere, & ſeſeli, & inula, & de cepe. CAP. V.

ALterũ genus eſt ſtaphylinos, quod paſtinacam erraticã uocãt. Eius ſemẽ cõtritum et in uino potũ, tumentẽ aluũ, & ſuffocationes mulierũ doloresq; lenit, ĩtantũ ut uuluas corrigat, illitũ quoq; è paſſo ventri earũ proſit: uiris uero prodeſt, cũ panis portione æqua tritũ, ex uino potũ contra uentris dolores. Pellit et urinam, & phagedænas ulcerum ſiſtit recens cũ melle impoſitum, uel aridum farina inſperſum. Radicem eius Dieuches cõtra iocineris ac lienis, ilium, lumborũ, & renũ uitia, ex aqua mulſa dari iubet. Cleophantus & dyſentericis ueteribus. Philiſtio in lacte coquit, & ad ſtranguriam dat radicis vncias quatuor: Ex aqua hydropicis, ſimiliter & opiſthotonicis, & pleuriticis, & comitialibus. Habentes eam, feriri à ſerpẽtibus negãtur: aut qui ante guſtauerint, non lædi. Percuſſis imponitur cũ axungia. Folia cõtra cruditates manduntur. Orpheus amatoriũ ineſſe ſtaphylino dixit, fortaſſis quoniã uenerem ſtimulari hoc cibo certũ eſt: ideo conceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & ſatiua pollet. Efficacior tamẽ ſylueſtris, magisq; in petroſis nata. Semen ſatiuæ quoq; contra ſcorpionum ictus, ex uino aut poſca, ſalutare eſt. Radice eius circũſcalpti dentes, dolore liberãtur. Syria in hortis operoſiſſima. Indeque eſt prouerbium Græcis: Multa Syrorum olera. Similimam ſtaphylino herbam ſerit, quam alij gingidion uocant, tenuius tantum & amarius, eiuſdemq; effectus. Eſtur coctũ crudumq; ſtomachi magna utilitate. Siccat enim ex alto omnes eius humores. Siſer erraticum ſatiuo ſimile eſt & effectu: ſtomachum excitat, faſtidium abſterget. Ex aceto laſerpitiato ſumptum, aut ex pipere et mulſo, uel ex garo, urinã ciet, ut Opion credit & Venerẽ. In eadem ſentẽtia eſt & Diocles. Præterea cordi conuenire conualeſcentium, aut poſt multas uomitiones perquàm utile. Heraclides contra argentum uiuum dedit, & ueneri ſubinde offenſanti, ægrisq; ſe recolligentibus. Hiceſius ideo ſtomacho utile uideri dixit, quoniam nemo tres ſiſeres edendo continuaret: eſſe tamen utile conualeſcentibus ad uinum tranſeuntibus. Satiui priuatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit aluum. Et quoniam pleroſq; ſimilitudo nominũ Græcorum confundit; contexemus et de ſili, ſed hoc eſt uulgaris notitiæ. Optimum Maſſilienſe: lato enim grano & fuluo eſt. Secundum Aethiopicum, nigrius. Creticum odoratiſſimum omnium. Radix iucundi odoris eſt. Semen eius eſſe & uultures dicuntur. Prodeſt homini ad tuſſim ueterem, rupta, conuulſa, in uino albo potum. Item opiſthotonicis, & iocinerum uitijs, et torminibus, et ſtranguriæ, duarum aut trium ligularum menſura. Sunt & folia utilia, ut quæ partus adiuuent etiam quadrupedum. Hoc maxime paſci dicuntur ceruæ pariturae. Illinitur & igni ſacro. Multumq; in ſummo cibo coctionibus confert, uel folio, uel ſemine. Quadrupedum quoque aluum ſiſtit, ſiue tritum po-

tui infuſum, ſiue mandendo commanducatum è ſale. Boum morbis tritum infunditur. Inula quoq; à ieiunis commanducata, dentes confirmat, ſi, ut eruta eſt, terram non attingat: condita tuſſim emendat. Radicis uero decoctæ ſuccus tineas pellit: ſiccatæ autem in umbra farina tuſſi, & conuulſis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. Cepæ ſylueſtres non ſunt. Satiuæ olfactu ipſo & delacrymatione caligini medentur, magis uero ſucci inunctione. Somnum etiam facere traduntur, & ulcera oris ſanare, commãducatæ cum pane. Et canis morſus, uirides ex aceto illitæ, aut ſiccæ cum melle & uino, ita ut poſt diem tertium ſoluantur. Sic & tritæ ſanant. Toſtam in cinere epiphoris multi impoſuere cum farina bordeacea, & genitalium ulceribus. Succo & cicatrices oculorum & albugines, & argema inunxere: & ſerpentium morſus, & omnia ulcera cum melle. Item auricularum cum lacte mulierum: & in iiſdem ſonitũ ac grauitatem emendantes, cum adipe anſerino, aut cũ melle ſtillauere. Et ex aqua bibendum dedere repente obmuteſcentibus: in dolore quoq; ad dentes colluendos inſtillauere, & plagis beſtiarum omnium, priuatim ſcorpionum. Alopecias fricuere et pſoras tuſis cepis. Coctas dyſentericis ueſcendas dedere, & contra lumborum dolores, purgamenta quoq; earum cremata in cinerem illinentes ex aceto ſerpẽtium morſibus, ipſasq; multipedæ ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuerſitas. Proximi inutilia eſſe præcordijs & concoctioni, inflationẽq; & ſitim facere dixerunt. Aſclepiadis ſchola, ad ualidum quoq; colorem profici hoc cibo. Et ſi ieiuni quotidie edant, firmitatem ualetudinis cuſtodiri: ſtomacho utilia eſſe, ſpiritus agitatione: uentrem mollire, hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis: ſuccum cum ſucco fœniculi contra incipientes hydropiſes mire proficere. Item contra anginas, cum ruta & melle. Excitari eiſdem lethargicos. Varro, quæ ſale & aceto piſa eſt arefactaq;, uermiculis non infeſtari, autor eſt.

De porro ſectiuo, & capitato, & de allio. CAP. VI.

Porrum ſectiuum profluuia ſanguinis ſiſtit in naribus, contrito eo obturatis, uel galla mixto, aut menta. Itẽ ex abortu profluuia, poto ſucco cum lacte mulierum. Tuſſi etiam ueteri ac pectoris & pulmonis uitijs medetur. Illitis folijs ſanãtur & ambuſta & epinyctides: ita uocatur ulcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetuo humore manãs. Quidam eodem nomine appellant puſtulas liuentes, ac noctibus inquietantes. Et alia ulcera cum melle trito. Vel beſtiarum morſus ex aceto. Item ſerpentium. Aurium uero uitia cum felle caprino, uel pari menſura mulſi, Stridores cum lacte mulieris; Capitis dolores, ſi in nares fundatur: dormituriſue, in aurem duobus ſucci cochlearibus, uno mellis. Succus & ad ſerpentium ſcorpionumq; ictus in potu bibitur cum mero, et ad lumborum dolores cũ uini hemina potus. Sanguinem uero excreantibus & phthiſicis, diſtillationibus longis, uel ſuccus, uel ex ipſo cibus prodeſt. Item morbo regio, uel hydropicis. Et ad renum dolores, cum ptiſanæ ſucco acetabuli menſura. Idem modus cum melle, uuluas purgat. Toſtus uero editur & contra fungorum uenena, imponitur & uulneribus. Venerem ſtimulat, ſitim ſedat, ebrietates diſcutit. Sed oculorũ aciem hebetare traditur: inflationem quoq; facere, quæ tamen ſtomacho non noceat, uentremq; molliat. Voci ſplendorem affert. Capitato maior eſt ad eadem effectus. Sanguinem reijcientibus ſuccus eius cũ gallæ aut thuris farina uel acacia datur. Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet: Vuluasq; contractas aperiri putat: Fœcunditatem etiam fœminarum hoc cibo augeri. Contritum ex melle ulcera purgat. Tuſſim & diſtillationes thoracis, pulmonis & arteriæ uitia ſanat, datum in ſorbitione ptiſanæ uel crudum, præter capita, ſine pane, ita ut alternis diebus ſumatur: uel ſi purulenta excreentur. Sic & uoci uel ueneri, ſomnoq; multũ confert. Capita bis aqua mutata cocta, aluũ ſiſtũt, & inflationes ueteres. Cortex decoctus illitusq; inficit canos. Allio magna uis, magnæ utilitates contra aquarum & locorum mutationes. Serpentes abigit, et ſcorpiones odore: atq;, ut aliqui tradidere, et beſtiarum omnium ictibus medetur, potu uel cibo, uel illitu: priuatim contra hæmorrhoidas prodeſt, cum uino redditum uomitu. Ac ne contra araneorũ murium uenenatum morſum ualere miremur, aconitum, quod alio nomine pardalianches uocatur, debellat. Itẽ hyoſcyamum: canum morſus, in quæ uulnera cum melle imponitur. Ad ſerpentium quidem ictus potum cum reſtibus ſuis, efficaciſſime ex oleo illinitur: Attritisq; corporũ partibus, uel ſi in ueſicas intumuerint. Quin & ſuffitu eo, ſecũdas partus euocari exiſtimauit Hippocrates: cinere eorũ cum oleo, capitis ulcera manantia ſanitati reſtituens. Suſpirioſis coctum, aliqui crudum id dedere. Diocles hydropicis cum cẽtauria, aut in fico duplici ad euacuandam aluum: quod efficacius præſtat uiride, cum coriandro in mero potum. Suſpirioſis aliqui et tritum in lacte dederunt. Praxagoras & contra morbum regium uino miſcuit: & contra ileũ in oleo & pulte, ſic illinens ſtrumis quoq;. Antiqui & inſanientibus dabant crudũ: Diocles phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi et gargarizare prodeſt. Dentium dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis imminuit, uel ſi decocti aqua colluantur, addaturq; ipſum in caua dentium. Auribus etiam inſtillatur ſuccus cum adipe anſerino: phthiriaſes & prurigenes potũ, tuſum item cũ aceto & nitro cõpeſcit, diſtillationes cum lacte coctũ, uel tritũ permixtumue caſeo molli: quo genere & raucitatem extenuat: Vel phthiſin, in fabæ ſorbitione. In totum autem coctum utilius eſt crudo, elixumq; toſto: ſic & uoci confert. Tineas & reliqua animalia interaneorum pellit, in aceto mulſo coctũ. Teneſmo in pulte medetur: Temporum

Digitized by Google

porum doloribus illitum elixum, & puſtulis coctum cum melle, deinde tritum: Tuſſi cũ adipe uetuſto decoctum, uel cum lacte: Aut ſi ſanguis etiam excreetur, uel perulenta, ſed pruna coctum, & cum mellis pari modo ſumptum: Cõuulſis & ruptis cum ſale & oleo. Nam cum adipe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cum ſulphure & reſina, etiam harundines cũ pice. Lepras, lichenas, lẽtigenes exulcerat, ſanatq; cum origano, uel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & ſacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorem reducit, combuſtum ex melle. Credunt & comitialem morbum ſanare, ſi quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoq; excutere potum caput unum cũ laſerpitij obolo in uino auſtero. Tuſſim & alio modo ac pectorum ſuppurationes quantaſlibet ſanat, fractæ incoctum fabæ, atq; ita in cibo ſumptum, donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſomnos, atq; in totum rubicundiora corpora. Venerem quoq; ſtimulat cum coriandro uiridi tritũ, potumq́; è mero. Vitia eius ſunt, ꝙ oculos hebetat, inflationes facit, ſtomachum lædit copioſius ſumptum, ſitim gignit. Cæterum contra pituitam & gallinis et gallinaceis prodeſt mixtum farre in cibo. Iumenta urinam reddere, atq; non torqueri tradunt, ſi trito natura tangatur.

De lactuca ſyluatica, ſiue caprina, & eſopo, & iſati, & lactuca ſatiua. CAP. VII.

Lactucæ ſpõte naſcentis primum eſt genus eius quã caprinã uocant, qua piſces in mare deiecta protinus necantur, qui ſunt in proximo. Huius lac ſpiſſatum, mox in aceto pondere obolorum duum, adiecto aqua uno cyatho, hydropicis datur. Caule & folijs cõtuſis, aſperſo ſale, nerui inciſi ſanãtur. Eadem trita ex aceto, colluta matutinis bis menſe, dentiũ dolorẽ prohibet. Alterum eſt genus quod Græci eſopon uocant. Huius folia trita, & cum polenta illita, ulceribus medentur. Hæc in aruis naſcitur. Tertiũ genus eſt in ſyluis naſcens, iſatin uocant. Huius folia trita cum polenta, uulneribus proſunt. Quarto infectores lanarum utũtur, quod glaſtum uocant: ſimile erat lapatho ſyluestri folijs, niſi ꝙ plura habet & nigriora. Sanguinem ſiſtit. Phagedænas et putreſcentia ulcera quæ ſerpunt, ſanat. Item tumores ante ſuppurationẽ. Contra ignem ſacrum radice uel folijs prodeſt, uel ad lienes pota. Hæc propria ſingulis. Communia autem ſponte naſcentibus, candor, caulis interdum cubitali longitudine, & ipſo, & folijs ſcabritia. Ex his rotunda folia & breuia habentem, ſunt qui hieraciam uocent: quoniam accipitres ſcalpẽdo eam, ſuccoſq; oculos tingendo, obſcuritatem cũ ſenſere diſcutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri ſimilis: carpitur per meſſes inciſo caule, conditur in fictili nouo, ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices aduſtioneſque omnes, præcipue caligines. Imponitur etiam oculis in lana cõtra epiphoras. Idem ſuccus aluũ purgat, in poſca potus ad duos obolos. Serpentiũ ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta thyrſiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime contra ſcorpionum ictus. Verum contra phalangia, commixto uino ex aceto. Alijs quoque uenenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent. Item pſimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle atq; áceto, ad detrahenda vitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho uini dari iubet. Quidam & è ſatiuis colligunt ſuccum minus efficacem. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, ueneremq́ue inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Non paucæ reſtant, quoniam et inflationes diſcutiunt, ructuſq́; lenes faciunt, concoctiones adiuuant. Cruditatem ipſæ nequaq̃ faciunt. Nec vlla res in cibis auiditatem incitat inhibetq́; eadem: in cauſa alterutraq; modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt. Lentitiam pituitæ digerunt: atque ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utiliſſime adiuuantur, in eo uſu & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctũ aceti temperantes, ſi craſſior pituita ſit ſcillite aut uino abſinthite, ſi & tuſſis ſentiatur hyſſopite admixto. Dantur cæliacis cum intubo erratico, & ad duritiã præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus, prius quàm puſtulæ fiant, cum ſale illitæ. Vlcera etiam quæ ſerpũt coercent, initio cum aphronitro, mox in vino. Tritæ igni ſacro illinuntur. Conuulſa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papularum ex uino & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt, ad quod utiliſſimæ quàm maximi caulis & amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti hi caules & ſtomacho vtiliſſimi traduntur, ſicut ſomno ſatiua maxime lactuca, & amara lacteńsque, quam meconidem uocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cum muliebri lacte utiliſſimum eſſe præcipitur, dum tempeſtiue capiti inungatur: Oculorum quoque uitijs quæ frigore in ijs facta ſunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiam uitijs prodeſſe non ſecus quàm abrotonum, cum melle Attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen ſatiuarum contra ſcorpiones dari. Semine trito ex uino poto & libidinum imaginationes in ſomno compeſci. Tentantes aquas non nocere lactucam edẽtibus. Quidam tamen frequẽtiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ, & intubis, & cichorio, & ſeri, genera duo. CAP. VIII.

Nec beta ſine remedio eſt utraq;. Siue candidæ, ſiue nigræ, radix recens, et madefacta, ſuſpẽſa funiculo, contra ſerpentiũ morſus efficax eſſe dicitur. Candida beta cocta, & cum allio crudo ſumpta, contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ,

porriginem tollunt: atque in totum efficacior eſſe traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres et uertigines: item ſonitum aurium ſedat, infuſus iis: ciet urinam. Medetur dyſentericis iniecta, & morbo regio. Dolores quoque dentium ſedat illitus ſuccus. Et contra ſerpentium ictus ualet, ſed huius radici duntaxat expreſſus. Ipſa uero decocta, pernionibus occurrit. Albæ ſuccus epiphoras ſedat, fronte illita: Aluminis pauco admixto, ignem ſacrum: Sine oleo trita licet, aduſtis medetur. Et contra eruptiones papularum cocta, eadem contra ulcera quæ ſerpunt illinitur: & alopecijs cruda, & ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditur, caput purgat. Coquitur & cum lenticula addito aceto, ut uentrem molliat. Validius cocta fluctuationes ſtomachi ſiſtit & uentris. Eſt & beta ſylueſtris, quam limonion uocant, alij neuroides, multum minoribus tenuioribusque ac denſioribus folijs, undecim ſæpe caulium. Huius folia ambuſtis utilia, guttantia aſtringunt. Semen acetabuli menſura dyſentericis prodeſt. Aqua & è radice cocta maculas ueſtium elui dicũt, itemque membranarum. Intubi quoque non extra remedia ſunt. Succus eorum cum roſaceo & aceto capitis dolores lenit. Idemque cum uino potus, iocinoribus & ueſicæ, & epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidam ambugiam appellauere. In Aegypto cichorium uocant, quod ſylueſtre ſit. Satiuum autem ſerin, quod eſt minus & uenoſius. Cichorium refrigerat. In cibo ſumptum & illitum collectiones, ſuccusque decocti uentrem ſoluit. Iocinori & renibus, & ſtomacho prodeſt. Item ſi in aceto decoquatur urinæ tormina diſcutit. Item morbum regium è mulſo, ſi ſine febre ſit. Veſicam adiuuat. Mulierum quidem decoctum purgationibus in aqua adeo prodeſt, ut emortuos partus trahat. Adijciunt magi, ſucco totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri, & quæ uelint facilius impetrare. Quod quidem propter ſingularem ſalubritatem aliqui chreſton appellant, alij pancration. Et ſylueſtre genus, alij hedypnoida uocant, latioris folij. Stomachum diſſolutum aſtringit cocta: crudaque ſiſtit aluum. Et dyſentericis prodeſt, magis cum lente. Rupta & conuulſa utroque genere iuuantur. Item quibus genitura ualetudinis morbo effluat. Seris & ipſa lactucæ ſimilima, duorum generum eſt, ſylueſtris melior. Nigra iſta & æſtiua. Deterior hyberna & candidior. Vtraque tamen ſtomacho utiliſſima, præcipue quem humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant uel illitæ, diſcutiuntque & alios quàm ſtomachi. Cum polenta ſylueſtrium radices ſtomachi cauſa ſorbentur, & cardiacis illinuntur ſuper ſiniſtram mammam ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles, & ſanguinem reijcientibus. Item quibus genitura fluit, alterno dierum potu. Petronius Diodotus, qui antilegomena ſcripſit, in totum damnauit ſerin multis modis arguens. Sed aliorum omnium opinio reſiſtit.

De braſsica, & lapſana, & de braſsica marina, & ſcilla, & de bulbis, & bulbine. CAP. IX.

BRaſſicæ laudes longum eſt exequi, cũ et Chryſippus medicus priuatim volumẽ ei dicauerit per ſingula membra hoīs digeſtum, & Dieuches: ante omnes autem Pythagoras & Cato non parcius celebrarint. Cuius ſentẽtiã uel eo diligẽtius perſequi par eſt, ut noſcatur qua medicina uſus ſit annis dc. In tres ſpecies diuiſere eam Græci antiquiſſimi. Criſpam, quam ſelinada uocauerunt, à ſimilitudine apij foliorum, ſtomacho utilem, aluum modice mollientem. Alteram leam, latis folijs è caule exeuntibus. Vnde caulodem quidam uocauere, nullius in medicina momenti. Tertia eſt proprie appellata crambe, tenuioribus folijs, & ſimplicibus denſiſſimisq;, amarior, ſed efficaciſſima. Cato criſpam maxime probat, dein leuem grandibus folijs, caule magno. Prodeſſe tradit capitis doloribus, oculorum caligini ſcintillationibusq;, vel ſtomacho, præcordijs, crudam ex aceto & melle, coriandro, ruta, menta, laſeris radicula ſumptam acetabulis duobus matutino: tãtamq; eſſe vim, ut qui terant hæc, ualidiores fieri ſe ſentiant. Ergo uel cum his tritam, ſorbendã, uel ex hoc intinctu ſumendam. Podagræ autem morbisq; articularijs illini cũ ruta, coriandri, & ſalis mica, hordei farina. Aqua quoq; eius decocta, neruos articulosq; mire iuuari: Si foueantur uulnera, & recentia & uetera, etiam carcinomata, quæ nullis alijs medicamentis ſanari poſſint. Foueri prius aqua calida iubet, ac bis die tritam imponi. Sic etiã fiſtulas eluxatas, & tumores euocari, quæq; diſcuti opus ſit. Inſomnia etiam, vigiliasq; tollere decoctam, ſi ieiuni edant quàm plurimam ex oleo & ſale. Tormina ſi decocta iterum decoquatur, addito oleo, ſale, cumino, polenta. Si ita ſumatur ſine pane, magis profuturam. Inter reliqua bilem detrahi per uinũ nigrum pota. Quin & urinam eius qui braſſicam eſitauerit, aſſeruari, calefactamq; neruis remedio eſſe. Verba ipſius ſubijciam, ad exprimendam ſententiam: Pueros puſillos ſi laues ea urina, nunquã debiles fieri. Auribus quoq; ex uino ſuccum braſſicæ tepidum inſtillari ſuadet. Idq; etiam tarditati audientium prodeſſe aſſeuerat. Et impetigines eadem ſanari ſine ulcere. Græcorum quoque opiniones iam & Catonis cauſa poni conuenit, in ijs duntaxat quæ ille prætermiſerit. Biles detrahere non percoctam putant. Item aluum ſoluere, eandemq; bis coctam ſiſtere. Vino aduerſari, ut inimicã uitibus. Antecedẽte in cibis caueri ebrietatem: poſtea ſumpta crapulam diſcuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multum: ſuccum uero crudæ uel angulis tãtum tactis cũ Attico melle, plurimum. Facilime concoqui, ciboq; eo ſenſus purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat, nihil eſſe utilius ſtomacho neruisq;, ideo paralyticis & tremulis dari iubet, & ſanguinem excreantibus. Hippocrates cæliacis & dyſentericis bis coctam cum ſale. Item ad tenaſmon & renum cauſas, lactis quoque ubertatem puerperis

hoc

hoc cibo fieri iudicans, & purgationem fœminis. Crudus quidem caulis ſi mandatur, partus quoque emortuos pellit. Apollodorus aduerſus fungorum uenena ſemen aut ſuccum bibendum cenſet. Philiſtion opiſthotonicis ſuccum ex lacte caprino cum ſale & melle. Inuenio & à podagra liberatos edendo eam, decoctæq; ius bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito ſale. Item ſpleneticis in uino albo per dies xl. Ictericis, nec non & phreneticis radicis crudæ ſuccum gargarizandum bibendumq; demonſtrat. Contra uero ſingultus cum coriandro & anetho, & melle ac pipere, ex aceto. Illitam quoque prodeſſe inflationibus ſtomachi. Item ſerpentium ictibus, & ſordidis ulceribus, ac uetuſtis, uel ipſam aquã cum hordeacea farina. Succum ex aceto, uel cum fœno Græco. Sic aliqui & articulis, podagriſque imponunt. Epinyctidas ac quicquid aliud ſerpit ĩ corpore, impoſita leuat. Item repentinas caligines: has & ſi manditur ex aceto. Sugillata uero & alios liuores pura illita. Lepras, & pſoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus teſtium & genitalium malis hanc utiliſſime imponi aſſerit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulſis cum ruta. Contra ardorem febrium & ſtomachi uitia cum rutæ ſemine: & ad ſecundas. Et muris aranei morſus, foliorum aridorum farina alterutra parte exinanit. Ex omnibus braſſicæ generibus ſuauiſſima eſt cyma, & ſi inutilis habetur, difficilis in coquendo, & renibus contraria. Illud quoque non eſt omittendum, aquam decoctæ ad tot uſus laudatam fœtere humi effuſam. Stirpium braſſicæ aridorum cinis, inter cauſtica intelligitur. Ad coxẽdicum dolores cum adipe peruetuſto. At cum laſere & aceto in uicẽ pſilothri euulſis illitus pilis, naſci alios prohibet. Bibitur & cum oleo ſubferuefactus, uel per ſe elixus ad conuulſa et rupta ĩtus, lapſumq; ex alto. Nulla ergo ſũt crimina braſſicæ? imo uero apud eoſdem animæ grauitatem facere, dentibus & gingiuis nocere, & in Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Sylueſtris, ſiue erraticæ immenſo plus effectus laudat Cato, adeo ut arida quoq; farinam in olfactorio collectam, uel odore tantum naribus rapto, uitia earum graueolentiamq; ſanare affirmet. Hanc alij petream uocãt, inimiciſſimam uino, quã præcipue uitis fugiat: aut ſi non poſſit fugere, moriatur. Folia habet bina, parua, rotũda, leuia, plantis oleris ſimilior, candidior ſatiua et hirſutior. Hanc inflationibus mederi: Melancholicis quoq; ac uulneribus recentibus, cum melle, ita ne ſoluantur ante diem ſeptimum: Strumis, fiſtulis, in aqua contritam, Chryſippus autor eſt. Et alij uero compeſcere mala corporis quæ ſerpant: nomas uocant. Item excreſcẽtia abſumere. Cicatrices ad planũ reducere. Oris ulcera & tonſillas manducatam & coctã ſucco gargarizato cũ melle tollere. Itẽ pſoras & lepras ueteres, ipſius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eſſe eam cõtra canis rabioſi morſum imponi. Melius ſi cum laſere & aceto acri. Necari quoq; canes ea, ſi detur ex carne. Semen eius toſtũ auxiliatur contra ſerpentes, fungorumq; uenena, tauri ſanguinẽ. Folia cocta ſpleniticis in cibo data, & cruda illita cũ ſulphure et nitro proſunt. Item mammarum duritiæ. Radicum cinis uuæ in faucibus tumenti tactu medetur, & parotidas cum melle illitus reprimit, ſerpentiũ morſus ſanat. Virium braſſicæ unum et magnum argumentum addemus et mirabile. Cruſtæ ſi occupent intus uaſa oĩa in quibus aquæ feruent, in tantũ, ut non ſit eas auellere, ſi braſſica in ijs decoquatur abſcedũt. Inter ſylueſtres braſſicas et lapſana eſt, pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimilinis, niſi candidior eſſet flore. Coquitur in cibo. Aluũ leniter emollit. Marina braſſica uehementiſſime ex oĩbus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cũ pingui carne, ſtomacho inimiciſſima. Scillarum in medicina alba eſt quæ maſculus, fœmina nigra. Scilla quæ candidiſſima fuerit, utiliſſima erit. Huic aridis tunicis direptis, quod reliquum è uiuo eſt, conſutũ ſuſpenditur lino modicis interuallis. Poſtea arida fruſta in cadum aceti q̃ aſperrimi pẽdentia immerguntur, ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante ſolſtitiũ diebus xlviij. Gypſo deinde oblitus cadus ponitur ſub tegulis, totius diei ſolẽ accipientibus: Poſt eum numerũ dierũ tollitur uas, ſcilla eximitur, acetũ transfunditur. Hoc clariorẽ oculorum aciẽ facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq; doloribus, parũ ſumptũ binis diebus. Sed tanta uis eſt, ut auidius hauſtum extinctæ animæ momento aliquo ſpeciem præbeat. Prodeſt et gingiuis et dentibus, uel per ſe commanducata. Tineas et reliqua uentris animalia pellit ex aceto et melle ſumpta. Linguæ quoq; recẽs ſubiecta præſtat, ne hydropici ſitim ſentiãt. Coquitur plurimis modis in olla, quæ conyciatur in clibanum aut furnum, uel adipe aut luto illita, aut fruſtatim in patinis. Et cruda ſiccatur, deinde conciditur, coquiturq; in aceto, tum ſerpentium ictibus imponitur. Toſta quoq; purgatur, et mediũ eius iterum in aqua coquitur. Vſus ſic coctæ ad hydropicos. Ad urinã ciendam tribus obolis cum melle et aceto pota. Item ad ſpleneticos et ſtomachicos, ſi non ſentiant ulcus, quibus innatet cibus. Ad tormina, regios morbos, tuſſim ueterem cum ſuſpirio. Diſcutit et folijs ſtrumas, quadrinis diebus ſoluta. Furfures capitis, et ulcera manantia illita ex eo cocta. Coquitur et in melle cibi gratia, maxime uti coctionem facias. Sic et interiora purgat. Rimas pedum ſanat in oleo cocta, et mixta reſinæ. Semen eius lumborum dolori ex melle imponitur. Pythagoras ſcillam in limine quoq; ianuæ ſuſpenſam malorum medicamentorũ introitum pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto et ſulphure uulneribus in facie medẽtur. Per ſe uero triti neruorum contractioni, et ex uino porrigini: cum melle canum morſibus. Eraſiſtrato placet cum pice. Sanguinem idem eos ſiſtere tradit illitos cum melle. Alij ſi è naribus

149

ſluat, coriandrum & farinam adijciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat, & erumpentia in capite cum uino auſtero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit, & ſic lippitudini medetur. Aeque uitia quæ ſunt in facie, eorũ rubentes maxime, in ſole illiti, cum melle & nitro emendant: lentiginem cũ uino, aut cucumi cocto. Vulneribus quoq; mire proſunt per ſe, aut (ut Damion) ex mulſo, ſi quinto die ſoluantur. Iiſdem et auriculas fractas curat, et teſtium pituitas. In articulorum doloribus miſcent farinã. In uino cocti illiti uentri, duritiem præcordiorũ emolliunt. Dyſentericis in uino ex aqua cæleſti temperato dantur. Ad conuulſa intus, cum ſilphio pilulis fabæ magnitudine. Ad ſudorem tuſi illinuntur. Neruis utiles: ideo et paralyticis dantur. Luxata in pedibus qui ſunt ruſi, ex his citiſſime ſanant cum melle & ſale. Venerem maxime Megarici ſtimulant. Hortenſii partum cum ſapa aut paſſo ſumpti. Sylueſtres ĩteraneorum plagas & uitia cum ſilphio pilulis deuoratis ſedant. Et ſatiuorum ſemen contra phalangia bibitur in uino. Ipſi ex aceto illinuntur contra ſerpẽtium ictus. Semen antiqui bibendum inſanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas uarietateſq; igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab ijs putat. Elixos aſſis minus utiles eſſe adijcit, & difficile concoqui ex ui uniuſcuiuſq; naturæ. Bulbinem Græci uocãt herbam porraceis folijs, rubicundo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis, duntaxat recentioribus. Bulbus, quem uomitorium uocant ab effectu, folia habet nigra, cæteris longiora.

De aſparagis & corruda, & libyco, & orminio. CAP. X.

VTiliſſimus ſtomacho cibus aſparagi, ut traditur. Cumino quidẽ addito ĩflationes ſtomachi coliq; diſcutiunt, ijdem oculis claritatem afferunt. Ventrem leniter molliunt. Pectoris et ſpinæ doloribus inteſtinorumq; uitijs proſunt, uino cũ coquuntur addito. Ad lumborum & renum dolores, ſemen trium obolorũ pondere, pari cumini bibitur. Venerẽ ſtimulant. Vrinam cient utiliſſime, præterq̃ ꝙ ueſicã exulcerant. Radix quoque plurimorum prædicatione trita, & in uino albo pota, calculos quoq; exturbat, lumborum & renum dolores ſedat. Quidam & ad uuluæ dolorem radicem cũ uino dulci propinant. Eadem in aceto decocta contra elephantiaſin proficit. Aſparago trito cũ oleo perunctũ pũgi ab apibus negãt. Sylueſtrem aſparagũ aliqui corrudam, aliqui Libycum uocant, Attici orminiũ. Huius ad ſupradicta oĩa efficacior uis, & candidiori maior. Regium morbum extenuat. Veneris cauſa aquã eorum decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem & ſemen ualet cum anetho, ternis utrunq; obolis. Datur & ad ſerpentium ictus ſuccus decoctus. Radix quoq; miſcetur radici marathri inter efficaciſſima auxilia. Si ſanguis per urinam reddatur, ſemen aſparagi, & apij, & cumini ternis obolis in uini cyathis duobus, quinis diebus Chryſippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium, quamuis urinam moueat, docet. Item ueneri: Veſicæ quoq; niſi decoctum: quæ aqua ſi canibus detur, occidi eos. In uino decoctæ radicis ſuccũ ſi ore contineatur, dentibus mederi.

De apio, & apiaſtro, & helioſelino, & oreoſelino. CAP. XI.

APio gratia uulgo eſt. Nanq; rami largis portionibus p iura innatant, & in cõdimẽtis peculiarẽ gratiã habent. Præterea oculis illitũ cũ melle, ita ut ſubinde foueantur feruẽti ſucco decocti, alijſq; membrorũ epiphoris per ſe tritũ, aut cũ pane, uel polẽta impoſitum, mire auxiliatur. Piſces quoque ſi ægrotent in piſcinis, apio uiridi recreantur. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in maiore ſententiarum uarietate eſt. Diſtinguitur ſexu. Chryſippus fœminam eſſe dicit criſpioribus folijs & duris, craſſo caule, ſapore acri et feruido. Dionyſius nigriorem, breuioris radicis, uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendum, imo omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum eſſe, uiſus quoq; claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos qui ederint ſterileſcere, mares fœminaſq;. In puerperijs uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem. Eaq; cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur. Mammarum duritiam impoſitis folijs emollit. Suauiores aquas potui incoctum præſtat. Succo maxime radicis cum uino lumborũ dolores mitigat. Eodem iure inſtillato grauitatem aurium. Semine urinam ciet, menſtrua ac ſecundos partus. Et ſi foueantur ſemine decocto, ſugillata reddit colori. Cũ oui albo illitum, aut ex aqua coctum potumq; renibus medetur. In frigida tritum oris ulceribus. Semen cum uino, uel radix cũ ueteri uino ueſicæ calculos frangunt. Semẽ datur & arquatis ex uino albo. Apiaſtrũ Hyginus quidem meliſſophyllon appellat. Sed in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia. Contexenda enim ſunt omnia, ex eodem nomine apud Græcos pendentia. Oluſatrum quod Hippoſelinum uocant, aduerſatur ſcorpionibus. Poto ſemine torminibus interaneis medetur. Itemq; difficultatibus urinis ſemen eius decoctum ex mulſo potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit, & lumborum ac lateris dolores. Canis rabioſi morſibus potum & illitum medetur: Succus eius algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui oreoſelinon, palmum alto frutice ac recto, ſemine cumino ſimile, urinæ & menſtruis efficax. Helioſelino uis priuata contra araneos. Sed & oreoſelino fœmina purgantur è uino.

De petroſelino & ocymo. CAP. XII.

ALio genere petroſelinõ quidã appellãt ĩ ſaxis natum, ꝓcipuum ad uomicas, cochlearibus binis ſucci additis in cyathum marrubij ſucci, atque ita aqua calida tribus cyathis. Addidere quidam buſelinon, differens breuitate caulis à ſatiuo &

radicis

radicis colore ruffo, eiuſdem effectus. Præualere contra ſerpentes potum & litum. Ocymum quoq; Chryſippus grauiter increpuit, inutile ſtomacho, vrinæ, oculorum quoque claritati. Præterea inſaniam facere et lethargos & iocinoris vitia. Ideoq; capras id aſpernari: hominibus quoq; fugiendum cenſet. Adijciũt quidam, tritum ſi operiatur lapide, ſcorpionem gignere: commanducatum & in ſole poſitum, vermes afferre. Afri vero, ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocymũ, ſeruari non poſſe. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocymi cum cancris decem marinis vel fluuiatilibus trito, cõuenire ad id ſcorpiones à proximo omnes. Diodotus in empiricis, etiam pediculos facere ocymi cibum. Secuta ætas acriter defendit, nã id eſſe capras. Nec minus quàm mentã & rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus, marinorũq; venenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vſu quoq; cõpertũ, deficientibus ex aceto odoratu ſalutare eſſe. Item lethargicis et inflãmatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cũ roſaceo, aut myrteo, aut aceto: Item oculorum epiphoris impoſitum ex vino: Stomacho quoq; eſſe utile, inflationes & ructum ex aceto diſſoluere ſumptum. Aluum ſiſtere impoſitũ, vrinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodeſſe. Choleras eo & diſtillationes ſtomachi inhiberi. Ergo etiã cæliacis Philiſtio dedit: & coctum dyſentericis, & colicis Pliſtonicus. Aliqui & in teneſmo & ſanguinem excreantibus in uino, duritia quoq; præcordiorum. Illinitur mammis, extinguitq; lactis prouẽtum. Auribus vtiliſſimũ infantium, præcipue cum adipe anſerino. Semen tritum & hauſtum naribus, ſternutamenta monet, & diſtillationes quoque capiti illitum. vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto atramento ſutorio tollit. Venerem ſtimulat. Ideo etiam equis aſiniſq; admiſſuræ tempore ingeritur.

De ſyluestri ocymo, & eruca, & naſturtio, & ruta. CAP. XIII.

Syluestri ocymo uis efficacior ad eadẽ omnia, peculiaris ad uitia quæ vomitionibus crebris cõtrahũtur. Vomicisq; vuluæ, contraq; beſtiarũ morſus radix in vino eſt efficaciſſima. Erucæ ſemen ſcorpionum uenenis & muris aranei medetur. Beſtiolas omnes innaſcentes corpori arcet. Vitia cutis in facie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorẽ cum felle bubulo. Aiunt uerbera ſubituris potum ex vino, duritiam quãdam contra ſenſum induere. In condiendis obſonijs tanta eſt ſuauitas, vt Græci euzomon appellauerint. Putant ſubtrita eruca ſi foueantur oculi, claritatem reſtitui. Tuſſim infantium ſedari. Radix eius in aqua decocta fracta oſſa extrahit. Nam de venere ſtimulanda diximus: tria folia ſylueſtris erucæ ſiniſtra manu decerpta, & trita in aqua mulſa ſi bibantur. E contrario naſturtium uenerem inhibet, animum exacuit. Vt diximus, duo eius genera. Album purgat, detrahit bilem potum in aqua x. pondere. Cum lomento ſtrumis illitum opertũq; braſſica præclare medetur. Alterũ eſt nigrius, quod capitis uitia purgat. Viſum clarificat. Commotas mentes ſedat ex aceto ſumptum. Lienem ex uino potum, vel cum fico. Tuſſim ex melle, ſi quotidie ieiuni ſumãt. Semen ex uino omnia inteſtinorum animalia pellit, efficacius addito mentaſtro. Prodeſt & contra ſuſpiria & tuſſim cum origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos diſcutit cum pice, extrahitque corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adijcitur ouorum album. Et lienibus illinitur ex aceto. Infantibus uero è melle utiliſſime. Seſtius adijcit uſtum ſerpentes fugare, ſcorpionibus reſiſtere. Capitis dolores contrito & alopecias emendari addito ſinapi, grauitatem aurium trito impoſito auribus cum fico. Dentium dolores infuſo in aureis ſucco. Porriginẽ & ulcera capitis cum adipe anſerino. Furunculos concoquit cum fermento. Carbũculos ad ſuppurationem perducit, & rumpit. Phagedænas vlcerum expurgat cum melle. Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur: Item licheni: Item vnguibus ſcabris, quippe natura eius cauſtica eſt. Optimum autem Babylonium. Syluestri vero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis autem medicaminibus ruta eſt. Latiora ſatiuæ folia, rami fruticoſiores. Sylueſtris horrida ad effectum eſt, & ad omnia acrior. Succus exprimitur, tuſa ea, & aſperſa modice aqua, & in pyxide Cypria aſſeruatur. Hic copioſior datus veneni noxiam obtinet, in Macedonia maxime iuxta flumen Alyacmon. Mirumq; cicutæ ſucco extinguitur, adeo etiam venenorum venena ſunt, quando cicutæ ſuccus prodeſt manibus colligentium rutam. Cæterum inter prima immiſcetur antidotis, præcipueq; Galatica. Quæcunque autem ruta et per ſe pro antidoto valet, folijs tritis, & ex uino ſumptis. Cõtra aconitum maxime & uiſcum. Item fungos, ſiue in potu detur, ſiue in cibo. Simili modo contra ſerpentium ictus, vtpote cum muſtelæ dimicaturæ cum his, rutã prius edendo ſe muniant. Valent & contra ſcorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, veſparum aculeos, et cantharidas, ac ſalamandras, caniſue rabioſi morſus: acetabuli menſura ſuccus è vino bibitur, & folia trita vel commanducata imponũtur cũ melle & ſale, vel cum aceto & pice decocta. Succo uero perunctos aut eam habentes, negant feriri ab his maleficijs. Serpenteſq; ſi uratur ruta, nidorem fugere. Efficaciſſima tamen eſt ſylueſtris radix cum vino ſumpta, eãdem adijciunt efficaciorem eſſe ſub dio potam. Pythagoras & in hac marem minoribus herbaceiq; coloris folijs a fœmina diſcreuit, eam latioribus folijs & colore. Idem oculis noxiam putauit falſo, quoniam ſcalptores & pictores hoc cibo vtuntur oculorum cauſa. Cum pane quoque vel naſturtio ſatiuæ atque ſylueſtris propter uiſum. Vt aiũt, multi ſucco eius cum melle Attico inuncti diſcuſſerunt caligines, vel cum lacte mulieris puerũ enixæ, vel puro

ſucco angulis oculorũ tactis. Epiphoras cum polenta impoſito. Lenit autem capitis dolores pota cum uino, aut cum aceto & roſaceo illita. Si uero ſit cephalea, cum farina bordeacea, vel aceto. Eadẽ cruditates diſcutit, mox inflationes, dolores ſtomachi veteres. Vuluas aperit, corrigitq́; conuerſas illita in melle toto vẽtre & pectore. Hydropicis cum ficu, & decocta ad dimidias partes, potaq́; ex vino. Sic bibitur & ad pectoris dolores, laterumq́; & lumborum, tuſſes, ſuſpiria: pulmonum, iocinerum, renum uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines, decoquuntur folia poturis: Et in cibo uel cruda, vel decocta conditáue prodeſt. Item torminibus iu hyſſopo decocta, & cum vino. Sic & ſanguinem ſiſtit interiorem, & narium indita: ſic & collutis dentibus prodeſt. Auribus quoq; in dolore ſuccus infunditur, cuſtodito vt diximus modo. E ſylueſtri vero contra tarditatem & ſonitũ cum roſaceo, uel cum laureo oleo, aut cumino & melle. Succus et phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur in tempora & cerebrum. Adiecerunt aliqui & ſerpyllum, & laurum, illinentes capita, & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendũ. Dederunt & comitialibus bibendum decoctæ ſuccum in cyathis quatuor ante acceſſiones, quarum frigus intolerabile eſt: Alſioſiſq́; crudam in cibo. Vrinam quoq; vel cruentam pellit. Fœminarum etiam purgatiões, ſecũdasq́;, etiam emortuos partus, vt Hippocrati videtur, ex vino dulci nigro pota. Itaq; illitam & vuluarum cauſa etiam ſuffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacia. Et cõtra ileum decocta farina in oleo, & velleribus collecta. Multi uero & contra purulentas excreationes ſiccæ drachmas duas, ſulphuris unã et dimidiam ſumi cenſent: Et contra cruentas, ramos tres in vino decoctos. Datur & dyſentericis cum caſeo in uino contrita. Dederunt & cum bitumine infractam potioni propter anhelitum: Ex alto lapſis ſeminis tres uncias. Olei libra, viniq́; ſextario illinitur cũ oleo coctis folijs partibus quas frigus aduſſerit. Si vrinam mouet (vt Hippocrati videtur) mirum eſt quoſdam dare velut inhibentẽ potui contra incontinentiam vrinæ. Pſoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. Item vitiligines, verrucas, ſtrumas, & ſimilia, cũ ſtrychno & adipe ſuillo ac taurino ſeuo. Item ignem ſacrum ex aceto & oleo, vel pſimmythio: Carbunculum ex aceto. Nõnulli laſerpitium vna illini iubent, ſine quo epinyctidas puſtulas curant. Imponunt & mammis turgẽtibus decoctam, & pituitæ eruptionibus cum cera. Teſtium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris, adeo peculiari in viſceribus his effectu, vt ſylueſtri ruta cũ axungia ueteri illitos ramices ſanari prodant. Fracta quoq; mẽbra ſemine trito cum cera impoſito. Radix rutæ ſanguinem oculis ſuffuſum, & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quæ traduntur, mirum eſt, cum feruentem rutæ naturam eſſe conueniat, faſciculum eius in roſaceo decoctũ addita uncia aloes, perunctis ſudorem reprimere. Itẽq; generationes impediri hoc cibo, ideo profluuio genitali datur, & venerem crebro per ſomnia imaginantibus. Præcauendum eſt grauidis, abſtineant hoc cibo, necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus ſatis quadrupedum quoq; morbis in maximo uſu eſt, ſiue difficile ſpirantibus, ſiue contra maleficorum animaliũ ictus: infuſa per nares ex uino: aut ſi ſanguiſuga exhauſerit, ex aceto: & quocunque in ſimili morborum genere: vt in homine temperato.

De mentaſtro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino. CAP. XIIII.

MEntaſtrũ ſylueſtris menta eſt differens ſpecie foliorum quaſi figura ocymi, pulegij colore. Propter quod quidã ſylueſtre pulegium uocãt. Iis cõmãducatis et impoſitis ſanari elephãtiaſin, Magni Pompeij ætate, fortuito cuiuſdã experimẽto propter pudorẽ facie illita, cõpertũ eſt. Eadẽ illinuntur bibunturq́; aduerſus ſcolopẽdras, & ſerpentium ictus, drachmis duabus in vini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionũ ictus cum ſale, oleo & aceto. Itẽ aduerſus ſcolopẽdras ius decocti. Aduerſuſq́; oĩa uenena ſeruantur folia arida, ad farinæ modum. Subſtratum vel accenſum fugat ſcorpiones. Potum fœminas purgat à partu, ſed partus necat. Orthopnoicis, torminibus cholericis efficaciſſimũ: Itẽ lumbis, podagris impoſitum. Succus auribus verminoſis inſtillatur. in regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Somnia veneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Contra porriginem ex aceto infunditur capiti in ſole. Mentæ ipſius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis, ideo embãmatum mixturæ familiaris. Ipſa aceſcere aut coire denſariq́; lac nõ patitur. Quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu ſtrangulentur. Datur in aqua aut mulſo, eadem vi reſiſtere et generationi creditur, cohibẽdo genitalia denſari. Aeque maribus ac fœminis ſiſtit ſanguinem, et purgationes fœminarũ inhibet. Cum amylo ex aqua pota, cœliacorum impetus. Syriation et vomicas vuluæ curauit. Ille et iocinerũ uitia ternis obolis ex mulſo datis. Item ſanguinem excreãtibus in ſorbitionem. Vlcera in capite infantium mire ſanat. Arterias humidas ſiccat, ſiccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat in mulſo et aqua. Voci ſuccus ſub certamine vtilis duntaxat, qui et gargarizatur uua tumente, adiecta ruta et coriandro ex lacte. Vtilis et contra tonſillas cum alumine, linguæ aſperæ cum melle. Ad conuulſa intus per ſe, vitijſq́; pulmonis. Singultus et uomitus ſiſtit cum ſucco granati, vt Democritus monſtrat. Recentis ſuccus narium vitia ſpiritu ſubductus emendat. Ipſa trita choleras, in aceto quidẽ pota. Sãguinis fluxiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta, et ſi mammæ tendantur. Illinitur et temporibus in capitis dolore. Sumitur et contra ſcolopendras, et ſcorpiones marinos, et ad ſerpentes. Epiphoris illinitur, et omnibus in capite eruptionibus,

item

item ſedis vitijs. Intertrigines quoque, vel ſi teneatur tantũ, prohibet. Auribus cum mulſo inſtillatur. Aiunt & lieni mederi cam in horto guſtatam, ita ne vellatur: ſi is qui mordeat, dicat ſe lieni mederi per dies ix. Aridæ quoq; farinam tribus digitis apprehẽſam & ſtomachi dolorem ſedare in aqua: & ſimiliter aſperſa in potionem, ventris animalia expellere. Magna ſocietas cum hac ad recreandos defectos animo pulegio, cum ſurculis ſuis ampullas vitreas aceti utriſq; deiectis. Qua de cauſa dignior ẽ pulegio corona vertigini quàm ẽ roſis, cubiculis noſtris pronũciata eſt. Nã et capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorum æſtusq; iniuriã, & ab ſiti traditur: neq; æſtuare eos, qui duos ẽ pulegio ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiã in doloribus cum polenta & aceto. Fœmina efficacior. Eſt autem hæc flore purpureo. Mas candidum habet. Nauſeas cum ſale & polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac ventris dolorem. Stomachi autem ex aqua item roſiones ſiſtit, & uomitiones cum aceto & polenta. Inteſtinorum vitia melle decocta & nitro ſanat. Vrinam pellit ex vino: & ſi aminæum ſit, & calculos, & interiores omnes dolores. Ex melle & aceto ſedat menſtrua, & ſecũdas. Vulnas cõuerſas corrigit. Defunctos partus eijcit. Semen obmuteſcẽtibus olfactu admonetur. Comitialibus in aceto cyathi menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint, tritum aſpergitur. Salſitudines corporis, ſi cum vino tradatur, minuit. Neruorũ cauſa et in contractione cum ſale & aceto & melle confricatur opiſthotono. Bibitur ad ſerpentium ictus decoctum: Ad ſcorpionum in vino tritũ, maxime quod in ſiccis naſcitur. ad oris exulcerationes, ad tuſſim efficax habetur. Flos recentis incenſus, pulices necat odore. Xenocrates pulegij ramum lana inuolutum, in tertianis ante acceſſionem olfactandum dari, aut ſtragulis ſubijci, & ita collocari ægrũ, inter remedia tradit. Syluestri ad eadem uis efficacior eſt, quod ſimile eſt origano, minoribus folijs quàm ſatiuum, & à quibuſdam dictamus vocatur. Guſtatum à pecore capriſq; balatum concitat. Vnde quidam Græci literas mutantes belchon vocauerunt. Natura tã feruẽs eſt, ut illitas partes exulceret. In tuſſi ex perfrictione fricari ante balnea conuenit, & ante acceſſionum horrorem conuulſis & torminibus. Podagris mire prodeſt. Epaticis cum melle & ſale bibendum datur, pulmonum vitia excreabilia facit. Ad lienem cum ſale utile eſt. & veſicæ, & ſuſpirijs, & inflationibus decoctum ſucco æqualiter, & vuluæ corrigit: & contra ſcolopendram terreſtrem vel marinam, item ſcorpiones, priuatimq́; ualet contra hominis morſum. Radix contra increſcentia ulcera recens potentiſſima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Item pulegio eſt nepetæq; ſocietas. Decocta enim in aqua ad tertias diſcutiunt frigora, mulierumq́; menſtruis proſunt. Et æſtate ſedant calores. Nepeta quoq; uires contra ſerpentes habet. Fumum ex ea nidoremq; fugiũt, quam & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt. Trita agilopis imponitur, & capitis doloribus recens cum tertia parte panis tẽperata aceto illinitur. Succus eius inſtillatus naribus ſupinis, profluuiũ ſanguinis ſiſtit. Item radix, quæ cũ myrti ſemine in paſſo tepido gargarizata anginis medetur. Cuminũ ſylueſtre eſt prætenue, quaternis aut quinis folijs, veluti ſerratis. Sed ſatiuo magnus uſus, in ſtomachi præcipue remedijs. Diſcutit pituitas & inflationes, tritum & cum pane ſumptum, vel potum ex aqua vinoq́;: tormina quoq; & inteſtinorum dolores. Veruntamen omne pallorẽ bibentibus gignit. Ita certe ferũt Portij Latronis clari inter magiſtros dicendi adſectatores ſimitudinem coloris ſtudijs contracti imitatos: & paulo ante Iulium Vindicẽ adſertorem illum à Nerone libertatis, captatione teſtamenti ſic lenocinatum. Narium ſanguinem paſtillis inditum, uel ex aceto recens ſiſtit. Et oculorum epiphoris per ſe impoſitum, tumẽtibus cũ melle prodeſt. Infantibus imponi in uentre ſatis eſt. Morbo regio in uino albo à balineis datur.

De cumino Aethiopico, quod vrinam ſtringit, & de cappari, & de liguſtico ſiue panace, & cunila bubula. CAP. XV.

AEthiopicũ maxime in poſca illinitur cũ melle. Africano priuatim urinæ incõtinentiã cohiberi putãt. Satiuũ datur ad iocineris uitia toſtũ, tritũ in aceto. Item ad vertiginẽ. Iis uero quos acriore ui vrina mordeat, ĩ dulci tritũ vino. Ad vuluarũ uitia in uino: præterq́; impoſitis uellere folijs: teſtium tumoribus, toſtum, tritumq́; cũ melle, aut roſaceo & cera. Sylueſtre ad omnia eadẽ efficacius. Præterea ad ſerpentes cũ oleo, ad ſcorpiones, ad ſcolopendras. Siſtit & uomitionem nauſeasq́; ex vino, quantum appræhenderint tres digiti. Propter colũ quoq; bibitur, illiniturq́;, vel penicillis feruens adprimitur faſcijs. Strangulationes uuluæ potũ in uino aperit, tribus drachmis in tribus cyathis vini. Auribus inſtillatur ad ſonitus atq; tĩnitus cũ ſeuo uitulino, uel melle. Sugillatis illinitur cũ melle, & vua paſſa, & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Eſt cumino ſimilimum, quod Græci vocãt ammi. Quidã vero Aethiopicum cuminum id eſſe exiſtimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet, quia efficacius ĩ Aegypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totũ putant, quoniã ſit exilius & candidius. Similis autẽ & huic uſus. Nanque & panibus Alexandrinis ſubditur, & condimentis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit. Vrinã & mẽſtrua ciet. Sugillata & oculorũ epiphoras mitigat. Cum lini ſemine ſcorpionũ ictus in uino potum drachmis duabus: priuatimq́; ceraſtarũ, cũ pari portione myrrhæ. Colorem quoq; bibentiũ ſimiliter mutat in pallorẽ. Suffitũ cum uua paſſa aut reſina, uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas, quæ odorẽtur id per coitũ. De cappari ſatis diximus inter peregrinos frutices. Nõ vtendũ trãſmarino innocẽtius*

*ſubigitur

Italicum

Italicum eſt. Ferunt, eos qui quotidie id edũt, paralyſi non periclitari, nec lienis doloribus. Radix eius vitiligines albas tollit, ſi trita in ſole fricentur. Spleneticis prodeſt in uino potu radicis cortex duabus drachmis, dempto balnearum vſu. Feruntq́; xxxv. diebus per vrinam & aluum totum lienem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralyſi. Dentium dolores ſedat tritum ex aceto ſemen decoctum, vel manducata radix. Infunditur & aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phagedænas vocant, folia & radix recẽs cum melle ſanant. Sic & ſtrumas diſcutit radix: parotidas uermiculoſq́; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medetur. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit, ſtomacho inutiles eſſe inter autores conuenit. Liguſticum aliqui panacem vocant, ſtomacho utile eſt. Item conuulſionibus & inflationibus. Sunt & qui cunilam bubulam appellauerint, vt diximus, ſalſo.

Itẽ de cunila bubula, gallinacea ſiue origano heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila ſatiua & montana. CAP. XVI.

Cunilæ præter ſatiuã plura ſunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur, ſemẽ pulegii habet, vtile ad uulnera cõmãducatũ impoſitũq́;, vt quinto poſt die ſoluatur. Contra ſerpẽtes quoq; in vino bibitur, ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricantur. Item teſtudines cũ ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt: quidãq́; in hunc uſum panacem vocant. Sedat & tumores, & uirilium mala ſicca, vel folijs tritis, in omni uſu mire congruẽs ex vino. Eſt alia cunila, gallinacea appellata noſtris, Græcis origanum heracleoticũ. Prodeſt oculis trita addito ſale. Tuſſim quoq; emendat & iocinerũ vitia. Laterum dolores cum farina, oleo & aceto in ſorbitionem temperata. Præcipue uero ſerpentiũ morſus. Tertium genus eſt eius, quæ à Græcis maſcula, à noſtris cunilago vocatur, odoris fœdi, radicis lignoſæ, folio aſpero. Vires eius vehementiſſimas in omnibus generibus earum tradunt. Manipulo quoq; eius abiecto, omnes è tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduerſus ſcorpiones ex poſca pollere. Tribus folijs ex oleo perũcto homine, fugari ſerpentes. E contrario q̃ mollis vocatur, piloſioribus folijs ac ramis, & aculeatis: trita mellis odorem habet, digitis tactu eius cohæreſcentibus. Altera thuris, quam libanotidem appellamus. Medetur vtraq; contra ſerpẽtes ex vino uel aceto. Pulices etiam contritæ cum aqua ſparſa necant. Satiua quoq; ſuos uſus habet. Succus eius cũ roſaceo auriculas iuuat. Ipſa ad ictus bibitur. Fit ex ea montana, ſerpyllo ſimilis, efficax contra ſerpentes. Vrinam mouet, purgat & à partu mulieres. Concoctionem mire adiuuat, & ad cibos auiditatem. Vtraque uel in cruditate ieiunis in potione aſperſa. Luxatis quoque utilis. Contra veſparum & ſimiles ictus, ex farina hordeacea & poſca, vtiliſſima. Libanotidis alia genera ſuis dicentur locis.

De piperiti & origano, & oniti praſio, & tragorigano, et heraclio, et lepidio, et de gith, ſiue melanthio, & aniſo. CAP. XVII.

Piperitis quã et ſiliquaſtrũ appellauimus, contra morbos comitiales bibitur. Caſtor & aliter demõſtrabat, caule rubro & lõgo denſis geniculis, folijs lauri, ſemine albo, tenui, guſtu piperis, vtilẽ gingiuis, dentibus, oris ſuauitati & ructibus. Origanum quod in ſapore cunilam æmulatur, vt diximus, plura genera in medicina habet, & onitin vel praſiõ appellant, non diſſimile hyſſopo. Priuatim eius vſus contra torſiones ſtomachi in tepida aqua, & cruditates. Contra araneos ſcorpioneſq́; in uino albo. Luxata & incuſſa in aceto, & oleo, & lana. Tragoriganum ſimilius eſt ſerpyllo ſylueſtri. Vrinam ciet, tumores diſcutit, contra uiſcum potum uiperaq́; ictum efficaciſſimum, ſtomachoq́; acida ructanti & præcordijs. Tuſſientibus quoque cum melle datur, & pleuriticis, & peripneumonicis. Heracliũ quoq; tria genera habet, nigrius latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus, mollibuſq́;, ſampſuco non diſſimile, quod aliqui praſion uocare malunt. Tertium eſt inter hæc medium minus quàm cætera efficax. Optimum autem Creticum. Nam & iucunde olet. Proximum Smyrnæum. Deinde heracleoticum ad potum vtilius, quod onitin vocant. Communis autem uſus ſerpentes fugare. Percuſſis eſui dare decoctum. Potu vrinam ciere. Ruptis, conuulſis mederi cum panacis radice. Hydropicis cum fico, aut cum hyſſopo, acetabuli mẽſuris decoctum ad ſextam. Item ad ſcabiem, pruriginem, pſoras in deſcenſione balinearum. Succus auribus infunditur cum lacte mulieris. Tonſillis quoq; & vuis medetur: Capitis ulceribus. Venena opij & gypſi extinguit decoctum, ſi cum cinere in uino bibatur. Aluum mollit acetabuli menſura. Sugillatis illinitur. Itẽ dentium dolori, quibus etiam & candorem facit, cũ melle & nitro. Sanguinem narium ſiſtit. Ad parotidas decoquitur cũ hordeacea farina. Ad arterias aſperas cum galla & melle teritur. Ad lienem folia cũ melle & ſale. Craſſiores pituitas & nigras extenuat coctũ cum aceto & ſale ſumptum paulatim. Regio morbo tritum cũ oleo in nares infunditur. Laſſi perũguntur ex eo, ita vt ne võter attingatur. Epinyctidas cũ pice ſanat. Furũculos aperit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cũ fico illitum. Fluxiones ſanguinis in genitalibus tuſum, ex aceto illitum. Reliquias purgationũ à partu. Lepidiũ inter urentia intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerando, vt tamen cera & roſaceo facile ſanetur. Sic & lepras & pſoras tollit ſemper facile, & cicatricum ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat, compeſcere dolorem. Gith ex Græcis, alij melanthion, alij melaſpermon uocant. Optimum quàm excitatiſſimi odoris, & quàm nigerrimum. Medetur ſerpentium plagis & ſcorpionum. Illini ex aceto ac melle reperio,

incenſoq́;

incenſoq; ſerpentes fugari. Bibitur drachma una contra araneos. Diſtillationem narium diſcutit tuſum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitū ex aceto & infuſum naribus. Cum irino oculorum epiphoras & tumores. Dentium dolores coctum cum aceto. Vlcera oris tritum aut commanducatum. Item lepras & lentigines ex aceto. Difficultates ſpirādi addito vino potum. Duritias tumoresq́; veteres & ſuppurationes illitum. Lac mulierum auget continuis diebus ſumptum. Colligitur ſuccus eius, vt hyoſcyami. Similiter largius venenum eſt, quod miremur, cum ſemē gratiſſime panes etiā condiat. Oculos quoq; purgat, vrinā & menſes ciet. Quinimo linteolo alligatis tantū granis xxx. ſecundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritū in vrina: culices ſuffitu necare. Item muſcas. Et aniſum aduerſus ſcorpiones ex vino bibitur. Pythagoræ inter pauca laudatū, ſiue crudū, ſiue decoctum. Item viride aridúmue, omnibus quæ condiuntur, quæq́; intinguntur deſideratum. Panis etiam cruſtis inferioribus ſubditum. Saccis quoq; additur. Cum amaris nucibus vina commendat. Quin ipſum oris halitum iucundiorem facit, fætoremq́; tollit manducatum matutinis cum ſmyrneo, & melle exiguo, mox vino collutum. Vultum iuniorem præſtat. Inſomnia leuat ſuſpenſum in puluino, vt dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præſtat, quando id quoque inter artificia deliciæ fecere, ex quo labor deſiit cibos poſcere. Ob has cauſas quidam aniceτum id uocauere. Laudatiſſimum eſt Creticum, proximum Aegyptium. Hoc liguſtici uicem præſtat in condimentis. Dolores capitis leuat ſuffitum naribus. Epiphoris oculorum è vino radicem eius tuſam imponit Iollas: ipſum cum croco pari modo & vino, & per ſe tritum cum polēta ad magnas fluxiones, extrahendaq́;, ſi qua in oculos inciderint. Narium quoque carcinodes conſumit illitum ex aqua. Sedat anginas cum melle & hyſſopo ex aceto gargarizatum. Auribus infunditur cū roſaceo. Thoracis pituitas purgat toſtum, cum melle ſumptum melius. Cum acetabulo aniſi nuces amaras l. purgatas tere ī melle ad tuſſim. Facilime uero aniſi drachmæ tres, papaueris duæ miſcentur melle ad fabæ magnitudinem, & ternis diebus ſumuntur. Præcipuum autem eſt ad ructus, ideo inflationibus ſtomachi, & inteſtinorum torminibus, & cœliacis medetur. Singultus & olfactū decoctum potumq́; inhibet. Folijs decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio olfactus ſternutamenta inhibet. Potum ſomnum concitat. Calculos pellit. Vomitiones cohibet, & præcordiorum tumores. Et pectorum vitijs, neruis quoq; quibus ſuccinctum eſt corpus, utiliſſimū. Prodeſt eius & capitis doloribus inſtillari ſuccum cum oleo decocti. Non aliud vtilius uētri & inteſtinis putant, ideo dyſentericis & in teneſmo datur toſtum. Aliqui addunt & opium, pilulis in die ternis lupini magnitudine in vini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborū dolores ſucco uſus eſt, Semen hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta è vino, radicem ad renes. Dalion herbarius parturientibus ex eo cataplaſma impoſuit cum opio: Item uuluarum dolori. Deditq́; bibēdum cum anetho parturientibus. Phreneticis quoq; illinunt uel recēs cum polenta. Sic & infantibus comitiale vitium aut contractiones ſentientibus. Pythagoras quidē negat corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoq́; quàm plurimum domi ſerendū. Parere quoq; facilius olfactantes. Et ſtatim à partu dandū potui polenta aſperſa. Soſimenes contra omnes duritias ex aceto uſus eſt eo: & contra laſſitudines, in oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto, laſſitudinis auxilium uiatoribus ſpopondit. Heraclides ad inflationes ſtomachi ſemen tribus digitis cum caſtorei obolis duobus ex mulſo dedit. Similiter ad uentris aut inteſtinorum inflationes. Et orthopnoicis, quod ternis digitis præbenderit ſeminis, tantundem hyoſcyami cum lacte aſinino. Multi nomituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua bibenda inter cœnā ſuadent. Strangulationes vuluæ, ſi manducetur & linatur calidum, uel ſi bibatur cum caſtoreo in aceto & melle, ſedat. Vertigines à partu cum ſemine cucumeris & lini pari menſura trinū digitorū, vini albi tribus cyathis diſcutit. Tlepolemus ad quartanas trinis digitis ſeminis aniſi & fœniculi uſus eſt, in aceto & mellis cyatho vno. Lenit articulares morbos, cum amaris nucibus illitum. Sunt qui & aſpidum venenis aduerſari naturam eius putēt. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Venerem ſtimulat. Cum vino ſudorem leniter præſtat. Veſtes quoque à tineis defendit. Efficacius ſemper recens, & quo nigrius. Stomacho tamen inutile eſt præterquam inflato,

De anetho & ſagapeno, & de papauere albo & nigro, et quomodo ſuccus herbarū colligendus eſt, & de opio. CAP. XVIII.

ANethum quoq; ructus mouet, & tormina ſedat. Aluum ſiſtit. Epiphoris radices illinūtur ex aqua vel vino. Singultus cohibet ſemē feruēs, olfactū. Sūptum ex aqua, ſedat cruditates. Cinis eius uuā ī faucibus leuat: oculos et geniturā hebetat. Sacopeniū quod apud nos gignitur, in totū trāſmarino alienatur. Illud.n. āmoniaci lacrymæ ſimile, ſagapenon uocatur. Prodeſt laterū & pectoris doloribus, conuulſis, tuſſibus vetuſtis excreationibusq́;, præcordiorum tumoribus. Sanat & vertigines, tremulos, opiſthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. Datur & olfactādum ex aceto in ſtrāgulatu vuluæ. Cæteris et potui datur, et cū oleo infricatur. Prodeſt & contra mala medicamēta. Papaueris ſatiui diximus genera, & ſponte naſcentis alia promiſimus. Sed ſatiui albi calyx ipſe teritur, & è vino bibitur ſomni cauſa. Semen elephantiaſi medetur. E nigro papauere ſapor gignitur ſcapo inciſo, vt Diagoras ſuadet, cum turgeſcit: vt Iollas, cum defloreſcit hora diei ſereni, hoc eſt, cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent ſub capite & calyce.

Digitized by Google

calyce. Nec in alio genere ipſum inciditur caput. Succus & hic, & herba cuiuſcunq;, lana excipitur, aut ſi exiguus eſt, vngue pollicis vt lactucis, & poſtero die magis quod inaruit. Papaueris vero largus denſatur, & in paſtillos tritus in vmbra ſiccatur, non vi ſoporifera modo, verum ſi copioſior hauriatur etiam mortifera per ſomnum, opion vocant. Sic ſcimus interemptum Licinij Cacinnæ prætorij uiri patrem in Hiſpania Bauili, cum valetudo impatibilis odiũ vitæ feciſſet. Item pleroſq; alios. Qua de cauſa magna concertatio extitit. Diagoras & Eraſiſtratus in totum damnauere, vt mortiferum, infundi vetantes. Præter ea quoniam viſui noceret. Addidit Andreas, ideo nõ protinus excæcari eo, quoniã adulteraretur Alexandriæ. Sed poſtea uſus eius nõ improbatus eſt medicamento nobili, quod diacodion uocant. Semine quoque eius trito in paſtillos, è lacte utũtur ad ſomnum. Item ad capitis dolores cum roſaceo. Cum hoc & aurium dolori inſtillatur. Podagris illinitur cum lacte mulierum. Sic & folijs ipſis vtuntur. Item ad ſacros ignes & vulnera ex aceto. Ego tamen damnauerim collyrijs addi, multoque magis quas vocant lexipyretas, quasq; pepticas & cœliacas. Nigrum tamen cœliacis in uino datur. Satiuum omne magis rotundat capita. At ſylueſtri longũ ac puſillum, & ad omnes effectus valentius. Decoquitur & bibitur contra vigilias, eademq; aqua fouent ora. Optimum in ſiccis, et vbi raro pluit. Cum capita ipſa & folia decoquũtur, ſuccus meconium vocatur, multũ opio ignauior. Experimentum opij eſt primum odore: ſyncerum enim perpeti nõ eſt, mox in lucernis, vt pura luceat flamma, aut extinctum demum oleat, quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius, & crebro extinguitur. Eſt ſynceri experimentum & in aqua, quia nebula innatat: fictum in puſtulas coit. Sed maxime mirum, æſtiuo ſole deprehendi. Syncerum enim ſudat, & ſe diluit, donec ſucco recenti ſimile fiat. Mneſicles optime ſeruari putat hyoſcyami ſemine adiecto. Alij in faba.

De erratico & ceratiti, & glaucio ſiue paralio, et heraclio ſiue aphro, et de diacodio, et tithymalo. CAP. XIX.

INter ſatiua & ſylueſtria mediũ genus, quoniã in aruis, ſed ſpõte naſceretur, rhœam vocauimus & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calyce mandunt. Aluum exinaniũt capita quinque decocta in vini tribus heminis pota, & ſomnum faciunt. Sylueſtrium vnum genus, ceratitin vocant, nigrum, cubitali altitudine, radice craſſa & corticoſa, calyculo inflexo vt cornicula. Folia minora & teniora quàm cæteris ſylueſtribus: ſemen exile, tempeſtiuum eſt meſſibus: aluum purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cum oleo, argema iumentorum ſanant. Radix acetabuli menſura cocta in duobus ſextarijs ad dimidias, datur ad lumborum vitia & iocineris. Carbunculis medẽtur ex melle folia. Quidam hoc genus glaucion vocant, alij paralion. Naſcitur enim in afflatu maris, aut nitroſo loco. Alterum è ſylueſtribus genus heracliõ vocatur, ab aliis aphron, folijs (ſi procul intuearis) ſpeciem paſſerum præſentantibus, radice in ſumma terræ cute, ſemine ſpumeo. Ex hoc lina ſplendorem trahunt æſtate. Tunditur in pila comitialibus morbis, acetabuli menſura in vino albo. vomitiones enim facit. Medicamẽto, quod diacodion & arteriace vocatur, vtiliſſimũ. Fit aũt huius papaueris aut cuiuſcunq; ſylueſtris capitibus cxx in aquæ cæleſtis ſextarijs tribus biduo maceratis, in eademq; diſcoctis, deinde* ſaccatis iterũq; cum melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere poſtea drachmas ſenas croci, hypociſthidis, thuris, acaciæ, & paſſi Cretici ſextariũ. Hæc oſtentatione, ſimplex quidem & antiqua illa ſalubritas, papauere & melle conſtat. Tertium genus eſt tithymalon, mecona vocant, alij paralion, folio lini, albo, capite magnitudinis fabæ. Colligitur vua florente. Siccatur in vmbra. Semen potum purgat aluum, dimidio acetabulo in mulſo. Cuiuſcunq; autem papaueris caput viride, vel ſiccum, illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino meraculo ſi protinus detur, ſcorpionum ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt, ſi capita eius vel folia terantur.

*ſiccatis

De portulaca ſiue peplio, coriandro & atriplici. CAP. XX.

EST & portulaca quã peplion vocant, non multum ſatiua efficacior. Cuius memorabiles uſus traduntur. Sagittarũ uenena, et ſerpentiũ hæmorrhoidũ et preſterũ reſtringi, pro cibo ſumpta, & plagis impoſita extrahi. Item hyoſcyami, pota è paſſo expreſſo ſucco. Cum ipſa non eſt, ſemen eius ſimili effectu prodeſt. Reſiſtit & aquarum vitiis, capitis dolori, vlceribusq; in uino tuſa & impoſita. Reliqua ulcera commanducata cum melle ſanat. Sic & infantium cerebro imponitur, umbilicoq; procidueo. In epiphoris uero omnium, fronte temporibusq; cum polenta. Sed ipſis oculis, è lacte & melle. Eadem, ſi procident, prodeſt, foliis tritis cum corticibus fabæ. Puſtulis cum polenta & ſale, & aceto. Vlcera oris, tumoremq; gingiuarum commanducata cruda ſedat. Item dẽtium dolores. Tonſillarum ulcera, ſuccus decocta. Quidam adiecere paulum murra. Nam et mobiles dentes ſtabilit commanducata. Crudita tes ſedat, vocemq; firmat, & ſitim arcet. Ceruicis dolores, cum galla & lini ſemine pari menſura ſedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris & ſuſpirioſis, ſemine cum melle hauſto. Stomachum in acetariis ſumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat etiam inteſtina. Vomitiones ſiſtit. Dyſenteriæ & uomicis eſtur ex aceto, uel bibitur cum cumino. Teneſmis autem cocta, & comitialibus cibo uel potu prodeſt. Purgationibus mulierum, acetabuli mẽſura in ſapa. Podagris calidis, cũ ſale illita, & ſacro igni. Succus eius potus renes iuuat, ac veſicas. Ventris ani-

malia

malia pellit. Ad uulnerum dolores, ex oleo cum polenta ĩponitur. Neruorũ duritias emollit. Metrodorus, qui ἐπιτομὴν τῶν ῥιζοτομουμένων ſcripſit, purgatiõibus à partu dandam cenſuit. Venerẽ inhibet, uenerisq́ue ſomnia. Prætorij uiri pater eſt, Hiſpaniæ princeps, quem ſcio propter impatibiles uuæ morbos, radicem eius filo ſuſpenſam è collo gerere, præterq̃ in balineis, & ita liberatum incommodo omni. Quinetiam inueni apud autores, caput illitum ea diſtillationem anno toto nou ſentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter ſylueſtria non inuenitur. Præcipuum tamen eſſe conſtat Aegyptium. Valet contra ſerpentium genus unum, quod amphisbænas uocant, potum impoſitumq́ue. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas, puſtulas tritum. Sic & omnes tumores collectionesq́ue, cum melle aut uua paſſa. Panos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante acceſſionem: uel plura illini fronti. Sunt qui & ante ſolis ortum ceruicalibus ſubijci efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoq; quæ ſerpunt, ſanat cum melle, uel uua paſſa: item teſtes, ambuſta, carbunculos, aures: cum lacte mulieris epiphoras oculorum: uentris & inteſtinorum fluxiones ſemen ex aqua potum. Bibitur & in choleris cum ruta. Pellit animalia interaneorum, cum mali punici ſucco & oleo ſemen potum. Xenocrates tradit rem miram, ſi uera eſt: Menſtrua contineri uno die, ſi unum granum biberint fœminæ, biduo ſi duo, & totidem diebus quot grana ſumpſerint. Marcus Varro, coriandro ſubtrito cum aceto, carnem incorruptã æſtate ſeruari putat. Atriplex & ſylueſtre eſt, & ſatiuum, accuſatum à Pythagora, tanq̃ faceret hydropicos, morbosq́ue regios & pallorem, coqueretur difficilime: ac ne in hortis quidem iuxta id naſci quicquam niſi languidum culpauit. Addidere Dionyſius & Diocles, plurimos gigni ex eo morbos. Nec niſi mutata ſæpius aqua coquendum: ſtomacho contrarium eſſe, lentigines & papulas gignere. Miror quare difficulter in Italia id naſci tradiderit Solon Smyrnæus. Hippocrates vuluarum uitijs id infundit cum beta. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. Panos, furunculos incipientes, duritias omnes, uel cocto, uel crudo, utiliter illini putant. Item ignem ſacrum, cum melle, aceto, nitroque: Similiter podagris. Vngues ſcabros detrahere dicitur ſine ulcere. Sunt qui & morbo regio dent ſemen eius cum melle, arterias & tonſillas nitro addito perfricent, aluum moueant, cocto uel per ſe, uel cum malua aut lenticula, concitantes uomitiones: Sylueſtri capillos tingunt, & ad ſupradicta utuntur.

De malua, malope, & althea, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hyppolapatho, & bulepatho. CAP. XXI.

E Cõtrario in magnis laudibus malua eſt utraq;, & ſatiua & ſylueſtris. Duo genera earum amplitudine folij diſcernuntur. Maiorem Græci malopen uocant in ſatiuis. Alteram ab emolliendo uentre, dictam putant malachem. E ſylueſtribus, cui grande folium & radices albæ, althea uocatur, ab excellentiæ effectus à quibuſdam ariſtalthea. Omne ſolum in quo ſerantur, pinguius faciunt. Huic contra omnes aculeatos ictus efficacior uis, præcipue ſcorpionum, ueſparũ, ſimiliumque, & muris aranei. Quin & trita cum oleo qualibet earum peruncti ante, vel habentes eas, non feriuntur. Folium impoſitum ſcorpionibus torporem affert. Valent contra uenena. Aculeos omneis extrahunt illitæ crudæ cum nitro, potæ uero decoctæ cum radice ſua, leporis marini uenena reſtringunt: & ut quidam dicunt, ſi uomatur. De iiſdem mira & alia traduntur. Sed maxime, ſi quotidie quis ſucci ex qualibet earum ſorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. Vlcera manantia in capite ſanant in urina putrefactæ, lichenas & ulcera oris cum melle. Radix decocta, furfures capitis & dentium mobilitates. Eius quæ unum caulem habet, radice circa dentem qui doleat punge, donec deſinat dolor. Eadem ſtrumas & parotidas panosq́ue, addita hominis ſaliua, purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potum, à pituita & nauſeis liberat. Radix mammarum uitijs occurrit, adalligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta, & ſorbitionis modo ſumpta, quinis diebus emendat. Stomacho inutiles Sextius Niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas eſſe cum adipe anſeris. Aliqui purgari fœminas, folijs earum manus plenæ menſura, in oleo & vino ſumptis. Vtique conſtat parturientes folijs ſubſtratis celerius ſolui, protinus à partu reuocanda, ne uulua ſequatur. Dant & ſuccum bibendum parturientibus ieiunis, in uino decocta hemina. Quin & ſemen tritum adalligant brachio, genitale non continentium. Adeoq́ue eæ ueneri naſcuntur, ut ſemen vnicaulis aſperſum genitali, fœminarum auiditates augere ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas. Tenaſmo & dyſenterieis utiliſſime infundi. Item ſedis uitijs, uel ſi foueantur. Melancholicis quoque ſuccus datur cyathis ternis tepidus, & inſanientibus quaternis. Decocta comitialibus heminæ ſucci. His & calculoſis, & inflatione, & torminibus, aut opiſthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et ſacris ignibus & ambuſtis, decocta in oleum folia imponuntur: & ad uulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodeſt, & veſicæ, & inteſtinorũ roſionibus. Vuluas & cibo & inſuſione mollit in oleo, ſuccus decoctæ pori meatus ſuaues facit. Altheæ ĩ omnibus ſupradictis efficacior radix: præcipue conuulſis ruptisq́ue. Cocta in aqua aluum ſiſtit. Ex uino albo ſtrumas & parotidas, & mammarum inflammationes, & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, quamlibet pernicioſæ tuſſi citiſſime medentur. Hippocrates uulneratis, ſitientibusq́ue defectu ſanguinis,

Digitized by Google

radicis decoctæ ſuccum bibẽdum dedit. Et ipſam uulneribus cum melle & reſina, item contuſis, luxatis, tumentibus, & muſculis, neruis, articulis impoſuit. Et aſmaticis ac dyſentericis in uino bibendam dedit. Mirum, aquam radice ea addita addenſari ſub dio, atq; lacteſcere. Efficacior autem quo recentior. Nec lapathum diſſimiles effectus habet. Eſt autem et ſylueſtre, quod alij oxalidem appellant, ſatiuo proximum, folijs acutis, colore betæ candidæ, radice minima: noſtri uero rumicem, alij lapathum cantherinum, ad ſtrumas cum axungia efficaciſſimum. Eſt & alterum genus, ſere oxylapathon uocant, ſatiuo item ſimilius, & acutiora habet folia ac rubriora, non niſi in paluſtribus naſcens. Sunt qui hydrolapathon tradunt in aqua natum. Eſt & aliud hippolapathon, maius ſatiuo, candidiusq; ac ſpiſſius. Sylueſtris ſcorpionum ictibus medentur, et ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta ſi coletur, ſuccus dentibus auxiliatur: ſi uero bibatur, morbo regio. Semen ſtomachi inextricabilia uitia ſanat. Hippolapathi radices priuatim ungues ſcabroſos detrahunt. Dyſentericos ſemen duabus drachmis in uino potum liberat. Oxilapathi ſemen lotum in aqua cæleſti, ſanguinem reijcientibus adiecta acacia lentis magnitudine prodeſt. Præſtantiſſimos paſtillos faciunt ex folijs & radice, addito nitro & ture exiguo. in uſu aceto diluunt. Sed ſatiuum in epiphoris oculorum illinunt frontibus. Radice melicerias & lepras curant. In uino uero decocta, ſtrumas & parotidas & calculos: Poto uino & lienes, cæliacos aeque & dyſentericos, & teneſmos. Ad eademq; omnia efficacius ius lapathi: & ructus facit, & vrinam ciet, & caliginem oculorum diſcutit: Item pruritum corporis, in ſolia balinearũ additum, aut prius ipſum illitum ſine oleo. Firmat et commanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino, ſiſtit aluum: folia ſoluunt. Adiecit Solon (ne quid omittamus) bulapathon: radicis tantum altitudine differens, & erga dyſentericos effectu, potu ex uino.

De ſinapis tribus generibus, & marrubio, & ſerpillo, & ſiſymbrio, ſiue tymbrio, & de lini ſemine, & blito. CAP. XXII.

Sinapi, cuius in ſatiuis tria genera diximus, Pythagoras principatũ habere ex his, quorũ ſublime uis feratur, iudicauit, quoniam non aliud magis in nares et cerebrũ penetret. Ad ſerpentiũ ictus et ſcorpionũ tritum cum aceto illinitur. Fungorũ uenena diſcutit. Contra pituitam tenetur in ore donec liqueſcat, aut gargarizatur cum aqua mulſa. Ad dentium dolorem manditur. Ad uuam gargarizatur cum aceto & melle. Stomacho utiliſſimum cõtra omnia uitia, pulmonibusque. Excreationes faciles facit in cibo ſumptum, datur & ſuſpirioſis. Item comitialibus tepidum cum ſucco cucumerum. Senſus atq; ſternutamentis caput purgat, aluum mollit, menſtrua & urinam ciet. Hydropicis imponitur. Cum fico & cumino tuſum ternis partibus comitiali morbo. Et uulnarum cõuerſione ſuffocatas excitat odore, aceto mixto: Item lethargicos. Adijcitur tordilion. Eſt autem id ſemen ex ſeſeli. Et ſi uehementior ſomnus lethargicos premat, cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico ex aceto. Veteres dolores, thoracis, lumborum, coxendicum, humerorum, & in quacunque parte corporis ex alto uitia extrahenda ſunt, illitum cauſticæ ui emendat puſtulas faciendo. At in magna duritia ſine fico impoſitum: uel ſi uehementior urigo timeatur, per duplices pannos. Vtuntur ad alopecias cũ rubrica, pſoras, lepras, phthiriaſes, lithanicos, opiſthotonicos. Inungunt quoq; ſcabras genas, aut caligantes oculos cũ melle. Succusq; tribus modis exprimitur in fictili, caleſcitque in eo in ſole modice. Exit et è cauliculo ſuccus lacteus, qui ita cum induruit, dentium dolori medetur. Semen ac radix cum immaduere muſto, conteruntur, manusq; plena menſura ſorbentur ad firmandas fauces, ſtomachum, oculos, caput, ſenſusq; omnes: mulierum etiam laſſitudines, ſaluberrimo genere medicinæ. calculos quoque diſcutit potum ex aceto. Illinitur & liuoribus ſugillatisq; cum melle & adipe anſerino, aut cera Cypria. Fit & oleum ex ſemine madefacto in oleo expreſſoque, quo utuntur ad neruorum rigores, lumborumque & coxendicum perfrictiones. Sinapis naturam effectusq; eoſdem habere traditur adarca, inter ſyluas tacta, in cortice calamorum ſub ipſa coma naſcens. Marrubium pleriq; inter primas herbas commendauere, quod Græci praſion uocant, alij linoſtrophon, nonnulli philopeda, aut philochares, notius quàm ut indicandum ſit. Huius folia ſemenque contrita proſunt contra ſerpentes, pectorum & lateris dolores, tuſſim ueterem. Et iis qui ſanguinem eijciunt, eximie utile, ſcapis eius cum panico aqua decoctis, ut aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe: Sunt qui uiridis ſemen quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, addito exiguo olei & ſalis, ſorbere ieiunos ad tuſſim iubeant. Alij nihil comparant in eadem cauſa marrubij & fœniculi ſuccis ad ſextarios ternos expreſſis, decoctisq; ad ſextarios duos, cum addito mellis ſextario, rurſus decocto ad ſextarios duos, ſi cochlearij mẽſura in die ſorbeatur ī aqua cyatho. Et uirilium uitijs tuſum cum melle mire prodeſt. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis, conuulſis, ſpaſticis neruis ſalutare. Potũ aluum ſoluit cũ ſale & aceto. Item menſtrua & ſecundas mulierum. Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccam efficaciſſima eſt. Item ad gangrænas & pterygia. Succus uero auriculis et naribus & morbo regio minuendæque bili cum melle prodeſt. Item cõtra uenena inter pauca potens. Ipſa herba ſtomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet. Cauenda tamen exulcerata ueſica & renum uitijs. Dicitur ſuccus claritatem oculorum adiuuare. Caſtor marrubij duo genera tradit. Nigrum, & quod magis probat, candidum. In ouum inane ſuccum addit is, ipſumq; ouum infundit melle

aquis

æquis portionibus tepefactum, uomicas rumpere, purgare, perſanare promittens: illitis etiam uulneribus à cane factis tuſo cum axungia ueteri. Serpillum à ſerpendo putant dictum. Quod in ſylueſtri euenit, in petris maxime. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Pinguius uoluntarium & candidioribus folijs ramiſque aduerſus ſerpentes efficax, maxime cenchrin & ſcolopendras terreſtres ac marinas, & ſcorpiones, decoctis in uino ramis folijſque. Fugat & odore omnes, ſi uratur. Et contra marinorum uenena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum roſaceo. Item phreneticis, lethargicis: contra tormina, & urinæ difficultatē, anginas, uomitiones, drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinoris deſiderium.* *dolores *Folia obolis quatuor dātur ad lienem ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Siſymbrium ſylueſtre à quibuſdam thymbræum appellatum, pedali non amplius altitudine. Quod in riguis naſcitur, ſimile naſturtio eſt. Vtrunque efficax aduerſus aculeata animalia, ut crabrones & ſimilia. Quod in ſicco ortum odoratum eſt, & inſeritur coronis anguſtiore folio. Sedant utraque capitis dolorem. Item epiphoras. Alij panem addunt: Alij per ſe decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas, cutiſque uitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impoſitum, diebuſque detractum. Vomitiones, ſingultus, tormina, ſtomachi diſſolutiones cohibet ſiue in cibo ſumptum, ſiue ſucco potum. Nō edendum grauidis, niſi mortuo conceptu. Quippe etiā impoſitum eijcit. Mouet urinam cum uino potum, ſylueſtre & calculos. Quos uigilare opus ſit excitat infuſum capiti cum aceto. Lini ſemen cum alijs quidem in uſu eſt. Et per ſe mulierū cutis uitia emendat in facie. Oculorum aciem ſucco adiuuat. Epiphoras cū thure & aqua, aut cum myrrha ac uino ſedat: Parotidas cum melle, aut adipe, aut cera: Stomachi ſolutiones inſperſum polentæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum, & cum aniſo illitum. Torretur ut aluum ſiſtat. Cœliacis, & dyſentericis imponitur ex aceto. Ad iocinoris dolores eſtur cum uua paſſa. Ad phthiſin utiliſſime è ſemine fiunt ecligmata. Muſculorum, neruorum, articulorum, ceruicum duritias, cerebri membranas mitigat farina ſeminis, nitro aut ſale, aut cinere additis. Eadem cum fico item concoquit ac maturat. Cum radice uero cucumeris ſylueſtris extrahit quæcunque corpori inhæreant. Sic & fracta oſſa. Serpere ulcus in uino decocta prohibet eruptiones pituitæ cū melle. Emendat ungues ſcabros cum pari modo naſturtij: & teſtium uitia & ramices cum reſina & murra, & gangrenas ex aqua. Stomachi dolores cum fœno Græco ſextarijs utriuſq; decoctis in aqua mulſa. Inteſtinorum & thoracis pernicioſa uitia, clyſtere in oleo & melle. Blitum iners uidetur ac ſine ſapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt. Ventrem adeo turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduerſus ſcorpiones potum è uino prodeſſe & clauis pedum illini: Item lieni & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.*

De meu, & fœniculo, & hyppomarathro uel myrſineo, & cannabi, & de ferula, et carduis. CAP. XXIII.

MEu in Italia non niſi à medicis ſeritur, & ijs admodū paucis. Duo genera eius. Nobilius athamanticū uocant, illi tanq̄ ab Athamāte inuentum, hi quoniam laudatiſſimum in Athamania reperiatur, folijs aniſo ſimile, & caule aliquando bicubitali, radicibus multis & obnigris, quibuſdam altiſſimis. Minus ruffum quàm illud alterum. Ciet urinam in aqua potum, radice trita uel decocta. Inflationes ſtomachi mire diſcutit. Item tormina et ueſicæ uitia: uuluarumq; articulis cum melle, infantibus cū apio illitum imo uentri urinas mouet. Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu, ut diximus, ſenectam exuēdo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiēdo. Vnde intellectum eſt, hominū quoq; caliginem præcipue eo leuari. Colligitur hic caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inūgiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt. Laudatiſſimus in Iberia è lacrymis fit, & ex ſemine recēti, fit etiā è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij hippomarathron, alij myrſineū uocāt, folijs maioribus, guſtu acriore, procerius brachiali craſſitudine, radice candida. Naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud hippomarathri genus tradit, longo & anguſto folio, ſemine coriandri. Medicinæ in ſatiuo, ad ſcorpionum ictus & ſerpentium, ſemine in uino poto. Succus & auribus inſtillatur, uermiculoſq; in his necat. Ipſum cōdimētis prope omnibus inſeritur. Oxyporis etiam aptiſſime. Quin & panis cruſtis ſubditur. Semen ſtomachum diſſolutum aſtringit, uel in febribus ſumptum. Nauſeam ex aqua tritum ſedat. Pulmonibus & iocinoribus laudatiſſimum. Ventrem ſiſtit cum modice ſumitur, urinā excitat, & tormina mitigat decoctum, lactiſq; defectu potum mammas replet. Radix cum ptiſana ſumpta renes purgat, ſiue decocto ſucco, ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex uino cocta: Item conuulſis. Illinūtur folia tumoribus ardētibus ex aceto. Calculos ueſicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquo modo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum, ſiue ad fouendum radice cum uino cocta, ſiue cōtrita in oleo illitū. Multi tumoribus & ſugillatis cum cera illinunt. Et radice in ſucco uel cum melle contra canis morſum utuntur, & contra multipedē ex uino. Hippomarathron ad omnia uehementius. Calculos præcipue pellit. Prodeſt ueſicæ cū uino leni, & fœminarum menſtruis hærentibus. Efficacius in eo ſemē, quàm radix. Modus ī utroq; quòd duobus digitis tritum additur in potionem. Petridius qui ophiaca ſcripſit, et Miction qui rhizotomumena, aduerſus ſerpentes nihil

hippomarathro efficacius putauere. Sane & Nicander non in nouiſſimis poſuit. Cannabis in ſyluis primum nata eſt, nigriore folio & aſperiore. Semen eius extinguere genituram uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium, & quodcunq; animal intrauerit eijcit, ſed cum dolore capitis. Tantaque uis ei eſt, vt aquæ infuſa, coagulare eam dicatur. Et ideo iumentorum aluo ſuccurrit pota in aqua. Radix cõtractos articulos emollit in aqua cocta. Item podagras & ſimiles impetus. Ambuſtis cruda illinitur, ſed ſæpius mutatur priuſquam areſcat. Ferula ſemen ſimile anetho habet. Quæ ab uno caule diuiditur in cacumine, fœmina putatur. Caules eduntur decocti, commẽdanturq; muſto ac melle, ſtomacho utiles. Sin plures ſumpti, capitis dolores faciunt. Radix denarij pondere in uini cyathis duobus, bibitur aduerſus ſerpentes. Et ipſa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto, contra ſudores immodicos, uel in febribus proficit. Succus ferulæ aluum ſiſtit, fabæ magnitudine deuoratus. E uiridi ferula ramuſculus, utilis eſt ad oĩa ea uitia. Ad ſanguinem ſiſtẽdum decem grana ſeminis bibuntur, in uino trita, uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quarta, ſexta, ſeptima, ligulæ menſura. Natura ferularum murenis infeſtiſſima eſt, tactæ ſiquidem ea moriuntur. Caſtor radicis ſuccum & oculorum claritati conferre multum putauit. Et de carduorũ ſatu inter hortenſia diximus, quapropter & medicinam ex ijs non differamus. Syluestrium genera ſunt duo. Vnum fruticoſius à terra ſtatim. Alterum unicaule craſſius. Vtrique folia pauca, ſpinoſa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter caneſcentẽ, & abeuntem cum aura: ſcolymon Græci uocant. Hic ante q̃ floreat contuſus atque expreſſus, illito ſucco alopecias replet. Radix cuiuſcunq; ex aqua decocta, potoribus ſitim facere narratur. Stomachũ corroborat: et uuluis (ſi credimus) etiam conferre aliquid traditur, ut mares gignãtur. Ita enim Chæreas Athenienſis ſcripſit, & Glaucias, qui circa Carduos diligentiſſimus uidetur. Manducatus carduus, odorem commendat oris.

Confectio theriacæ, compoſitio medicaminis Antiochi. CAP. XXIIII.

SEd diſceſſuri ab hortenſibus, unam compoſitionem ex his clariſſimam ſubtexemus, aduerſus uenenata animalia, inciſam lapide uerſibus in limine ædis Aeſculapij. Serpilli duum denariorum pondus: opopanacis & mily tantundem ſingulorum, trifolij pondus denarij, anethi et fœniculi ſeminis, et aniſi, & ammij, & apij denariorum ſenum ſingulis generibus, erui farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataque uino quàm poſſit excellenti, digeruntur in paſtillos, uictoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex uini mixti cyathis ternis. Hac theriaca magnus Antiochus rex aduerſus omnia uenena uſus traditur.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXI.

De natura florum & coronamentorum.

De mira florum uarietate. CAP. I.

IN HORTIS ſeri & coronamenta iuſſit Cato, inenarrabili florum maxime ſubtilitate: quando nulli poteſt facilius eſſe loqui, quàm rerum naturæ pingere, laſciuienti præſertim & in magno gaudio fertilitatis tam uaria ludenti. Quippe reliqua, uſus alimentiq́ue gratia genuit, ideoque ſecula annoſq́ue tribuit ijs. Flores uero odoresq́ue in diem gignit: magna (ut palam eſt) admonitione hominum, quæ ſpectatiſſime floreant, celerrime marceſcere. Sed ne pictura quidem ſufficiente imagini colorum reddendæ, mixturarum uarietati, ſiue alterni atq; multiplices inter ſe nectantur, ſiue priuatis generum funiculis in orbem, in obliquum, in ambitum, quædam coronæ per coronas currunt.

De ſtrophiolo ſerto, & qui primum flores miſcere cœperint, & quando primũ corolla inuẽta uel appellata, & quare. CA. II.

TEnuioribus utebantur antiqui, ſtrophia appellantes, unde nata ſtrophiola. Quin & uocabulum ipſum tarde communicatum eſt, inter ſacra tantum & bellicos honores coronis ſuum nomen uindicantibus. Cum uero è floribus fierent ſerta, à ſerendo ſeriæ appellabantur: quod apud Græcos quoque non adeo antiquitus placuit. Arborum enim ramis coronari in ſacris certaminibus, mos erat primũ: Poſtea uariari cœptum mixtura uerſicolori, florũq; inuicem odores coloresq́ue accendere Sycioni, ex ingenio Pauſiæ pictoris atq; Glyceræ coronariæ, dilectæ admodum illi, cum opera eius pictura imitaretur, & illa prouocans uariaret, eſſetque certamen artis ac naturæ: quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata Stephanoplocos, qua pinxit ipſam. Idq́ue factum eſt poſt olympiadem centeſimam. Sic coronis è floribus receptis, paulo mox ſubiere quæ uocantur Aegyptiæ, ac deinde hybernæ, cum terra flores negat, ramento è cornibus tincto. Paulatimq́ue & Romæ ſubrepſit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollarijs, poſtquam è lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatræ reginæ facto. CAP. III.

CRaſſus diues, primus argẽto auroq; folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit. Acceſſeruntq́; & lemniſci, quos adijci ipſarum coronarũ honos erat

erat propter Hetruſcas, quibus iũgi niſi aurei nõ debebant. Puri diu fuere ij. Calare eos primus inſtituit P. Claudius Pulcher, bracteaſq; etiã philyræ dedit. Semper tamẽ autoritas uel ludicro quæſitarum fuit. Nanq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant, & ſeruos ſuos quiſq; mittebant. Inde illa duodecim tabularum lex. Qui coronam parit, ipſe pecuniáue eius: uirtutis ergo arguitur. Quã ſerui equiue meruiſſent, pecunia partã lege dici, nemo dubitauit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo, parẽtibusq; eius dum intus poſitus eſſet, foriſue ferretur, ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant. Ingensq; & hinc ſeueritas. L. Fuluius argentarius, bello Punico ſecundo, cum corona roſacea interdiu è pergula ſua in forum proſpexiſſe dictus, ex autoritate ſenatus in carcerem adductus, non ante finem belli emiſſus eſt. P. Munatius, cũ demptam Marſiæ coronam è floribus capiti ſuo impoſuiſſet, atq; ob id duci eum in uincula triumuiri iuſſiſſent, appellauit Trib. Plebis. Nec interceſſere illi, aliter q̃ Athenis, ubi comeſſabundi iuuenes ante meridiem conuentus ſapientium quoq; doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ huius nõ eſt aliud q̃ filia diui Auguſti, cuius luxuria noctibus coronatum Marſiam, literæ illius dei gemunt. Florum quidem populus Romanus honorem Scipioni tantum habuit. Serapio cognominabatur, propter ſimilitudinẽ ſuarij cuiuſdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus, dignusque Africanorum familia. Nec erat in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus, ac funus elocauit, quaq; præferebatur flores è proſpectu omni ſparſit. Et iam tunc coronæ deorum honos erant, & larium publicorum priuatorumque, ac ſepulchrorum & manium. Summaq; autoritas pactili coronæ. Sutiles ſaliorum ſacris inuenimus & ſolennes cœnis. Tranſiere deinde ad roſaria: eoq; luxuria proceſſit, ut non eſſet gratia niſi mero folio: ſutilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautiſſimum quippe habetur è nardi folio eas dari, aut veſte ſerica uerſicolores unguentis madidas. Hunc habet nouiſſime exitum luxuria fœminarum. Et apud Græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſtheus atque Callimachus medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc eſt aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate præcipue, odorum ui ſurrepẽte fallaciter, ſcelerata Cleopatræ ſolertia. Nanque apparatu belli Actiaci gratificationẽ ipſius reginæ Antonio timente, nec niſi prægustatos cibos ſumente, fertur pauore eius luſiſſe, extremis coronæ floribus veneno illitis, ipſaq; capiti impoſita, mox procedente hilaritate inuitauit Antonium, vt coronas biberent. Quis ita timeret inſidias? Ergo cõcerpta in ſcyphum incipiẽte haurire oppoſita manu: En ego ſum, inquit, illa chare Antoni, quam tu noua prægustantium diligentia caues, adeo mihi, ſi poſſim ſine te viuere, occaſio aut ratio deeſt. Inde eductum cuſtodia bibere iuſſit illico expirantem. De floribus extra ſupradictos ſcripſit Theophraſtus apud Græcos. Ex noſtris autem inſcripſere aliqui libros anthologicon, flores vero perſecutus eſt nemo, quod equidem inueniam. Nec nos nunc ſcilicet coronas nectemus, id enim friuolum eſt: ſed de floribus quæ videbuntur digna, memorabimus. Pauciſſima noſtri genera coronamentorum inter hortenſia nouere, ac pene violas roſaſq; tantum.

De roſa in coronis, & de generibus eius, & vbi ſeratur. Cap. IIII.

Roſa naſcitur ſpina verius quàm frutice, in rubo quoque proueniens, illic etiam iucundi odoris, quamuis anguſti. Germinat omnis primo incluſa granoſo cortice. Quo mox intumeſcẽte, & in virides alabaſtros faſtigato, paulatim rubeſcẽs dehiſcit, ac ſeſe pandit, in calicis medio ſui ſtantis cõplexa luteos apices. Vſus eius in coronis prope minimus eſt. Oleo maceratur, idq; iam à Troianis temporibus, Homero teſte. Præterea in vnguẽta tranſit, vt diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atque collyrijs inſeritur mordaci ſubtilitate. Menſarum etiam delicijs inungendis minime noxia. Genera eius noſtri fecere celeberrima Prænestinam & Campanam. Addidere alij Mileſiam, cuius ſit ardentiſſimus color, non excedentis duodena folia. Proximam ei Tarchiniam minus rubentem. Mox Alabandicam, uiliorem albicantibus folijs. Viliſſimam uero plurimis, ſed minutiſſimis ſpineolam. Differunt enim multitudine foliorũ, aſperitate, læuore, colore, odore. Pauciſſima quina folia, ac deinde numeroſiora, cum ſit genus eius quam centifoliam uocant: quæ eſt in Campania Italiæ, Græciæ uero circa Philippos: ſed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangeus mons in uicino fert, numeroſis folijs ac paruis, unde accolæ trãsferentes conſerunt, ipſaq; plãtatione proficiunt. Non autem talis odoratiſſima eſt, nec cui latiſſimum maximumque folium. Breuiterque indicium eſt odoris, ſcabritia corticis. Cepio Tiberij Cæſaris principatu, negauit centifoliam in coronis addi, præterquàm extremos uelut ad cardines, nec odore, nec ſpecie probabilem. Eſt & quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis lychnis, nõ niſi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Eſt & alia Græcula appellata, conuolutis foliorũ paniculis, nec dehiſcens niſi manu coacta, ſemperq; naſcenti ſimilis, latiſſimis folijs. Alia funditur è caule maluaceo, folia oleæ habente, moſceuton uocãt. Atq; inter has media magnitudine autumnalis, quam coroneolam uocant. Omnes ſine odore, præter coroneolam & in rubo natam: tot modis adulterantur. Et alias uera quoque plurimum ſolo præualet. Cyrenis odoratiſſima eſt, ideoque ibi unguentum pulcherrimum. Chartagine Hiſpaniæ, hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibuſdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis omnis ſiccis

quàm humidis odoratior: Seri nec pinguibus uult, nec argilloſis locis, nec riguis, cõtenta raris: proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox Campana, ſera Mileſia. Nouiſſime tamen deſinit Præneſtina. Fodiuntur altius quàm fruges, leuius quàm uites. Tardiſſime proueniunt ſemine, quod in ipſo cortice eſt ſub ipſo flore opertum lanugine, ob id potius caule conciſo inſeruntur. Et ocellis radicis, ut harundo, unum genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ, longiſſimis uirgis quinquefoliæ, quæ è Græcis altera eſt. Omnis autem reciſione atque uſtione proficit: traſlatione quoque, ut uitis. optime ocyſſimeque prouenit, ſurculis quaternum digitorum longitudine, aut ampliore, poſt uergiliarum occaſum ſata: dein per fauonium tranſlata, pedalibus interuallis, crebroque circumfoſſa. Qui præcocem faciunt, pedali circa radicem ſcrobe aquam calidam infundunt, germinare incipiente calyce.

De lilio tria genera, & ratione ea inſerendi. CAP. V.

Lilium roſæ nobilitate proximum eſt, & quadã cognatione unguenti oleiq;, quod lirinon appellatur. Et impoſitum etiã maxime roſas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florũ excelſitas maior, interdum cubitorũ trium, languido ſemp collo, & non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, foliis foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinẽ paulatim ſeſe laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuique filo & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor colorque duplex, & alius calycis, alius ſtaminis, differentia anguſta. In unguenti uero oleique uſu, & folia non ſpernuntur. Eſt flos non diſſimilis illi in herba quam conuoluolum uocant, naſcens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Alba lilia ijſdem omnibus modis ſeruntur, quibus roſa: & hoc amplius lacryma ſua, ut hippoſelinum: nihilque eſt fœcundius, una radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorodon. Laudatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide. Quartum locum obtinet in Italia naſcens. Sunt & purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnoſiore tantum radice, maiorisq; bulbi, ſed unius: Narciſſum uocant. Huius alterum genus flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs eſt et hæc, quod narciſſi folia in radice ſũt, probatiſſimus in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem, calyx herbaceus. Omnes ſerotini. Poſt arcturum enim florẽt, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta eſt & in his ratio inſerendi, monſtrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque menſe Iulio ſcapi areſcentes, liliaq; ſuſpenduntur in fumo. Dein nudantibus ſe nodulis, in fece nigri uini uel Græci menſe Martio macerãtur, ut colorem percipiant: atque ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fecis circunfuſis. Sic fiunt purpurea lilia: mirumque ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum.

De uiolis & de caltha, & de baccare, combreto, aſaro & croco. CAP. VI.

Violis honos proximus. Earũ plurima genera. Purpureæ, luteæ, albæ: plãtis oẽs ut olus ſatæ. Ex ijs uero quæ ſponte apricis et macris locis proueniunt purpureæ, latiore folio ſtatim ab radice carnoſa exeũt, ſolæq; Græco nõie à cæteris diſcernuntur, appellata Ia, ut ab his Ianthina ueſtis. Sed ſatiuis maxima autoritas luteis. Genera ijs tuſculana, et quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, ſed minus odorato. In totũ uero ſine odore, minutoq; folio calathiana, munus autũni, cætera ueris. Pxima ei caltha eſt cõcolori amplitudine. Vincit numero foliorũ marinam, quinq; non excedẽtẽ: Eadẽ odore ſuperatur. Eſt enim grauis caltha. Non lenior ei quã ſcopã regiã appellant: quanq̃ folia eius olẽt, nõ flores. Baccar quoq; radicis tantũ odoratæ eſt, à quibuſdam nardum ruſticum appellatũ. Vnguẽta ex ea radice fieri ſolita apud antiquos, Ariſtophanes priſcæ comœdiæ poeta teſtis eſt. Vnde quidam errore falſo barbaricam eam appellabant. Odor eſt ei cinnamomo proximus. Gracili ſolo nec humido prouenit. Simillimum ei combretum appellatur, foliorum exilitate uſq; in fila attenuata, & procerius quàm baccar. Nec hæc ſunt tantum, ſed eorum quoq; error corrigendus eſt, qui baccar ruſticũ nardum appellauere. Eſt enim alia herba ſic cognominata, quã Græci aſaron uocãt, cuius ſpeciẽ figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo aſaron inuenio uocitari, quoniã in coronas non addatur. Crocũ ſylueſtre optimũ ſerere in Italia minime expedit, ad ſcrupulæ uſq; ſingula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius, maiusq; & nitidius, ſed multo lenius degenerãs. Sed nec ubiq; fœcundũ, etiã Cyrenis, ubi ſemper flores laudatiſſimi. Prima nobilitas Cilicio, & ibi in Coryco monte. Dein Lycio, mõte Olympo. Mox Cẽturipino Siciliæ. Aliqui Phlegræo ſecũdũ locũ dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio ſynceri, ſi impoſita manu crepat ueluti fragile. Humidum enim, quod euenit adulteratione, cedit. Altera probatio: ſi manu prolata ad ora, leniter faciem oculoſque mordeat. Eſt per ſe genus ſatiui blandiſſimum uulgo, cum ſit medio candidum, dialeucon uocant. Contra Cyrenaico uitium, quod omni croco nigrius eſt, & celerrime marceſcit. Optimum ubicunq; quod pinguiſſimum, & breuibus capillis: peſſimum uero, quod ſitum redolet. Mutianus autor eſt, in Lycia anno ſeptimo aut octauo transferri in locum ſubactum, atq; ita degenerans renouari. Vſus eius in coronis nuſquam. Herba enim eſt folio anguſto pene in capillamẽti modum. Sed uino mire congruit, præcipue dulci, tritum & ad theatra replenda. Floret uergiliarũ occaſu paucis diebus, folioq; florem expellit. Viret bruma et colligitur. Siccatur umbra, melius etiam hyberna. Carnoſa & illi radix, uiuaciorque quàm cæteris. Gaudet calcari & atteri, pereundoque melius prouenit. Ideo

iuxta

iuxta ſemitas ac fontes lætiſſimum.

De floribus antiquis et de odoramẽtorũ diuerſitate, ſaliunca, & polio. CAP. VII.

TRoianis tẽporibus iam erat honos ei. Hos certe flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hyacinthũ. Omniũ autem odoramentorũ, atq; adeo herbarum differentia eſt in colore, & odore, & ſucco. Odorato ſapor raro vlli nõ amarus, è contrario dulcia raro odorata: itaq; et vina muſtis odoratiora, & ſylueſtria magis omnia ſatiuis. Quorundam odor ſuauior è lõginquo, ppius admotus hebetatur, ut uiolæ. Roſa recens à longinquo olet, ſicca propius. Omnis autem uerno tempore acrior, & matutinis: quicquid ad meridianas horas dies uergit, hebetatur. Nouella quoq; vetuſtis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æſtate media. Roſa & crocũ odoratiora, cum ſerenis diebus legũtur: & omnia in calidis quàm in frigidis. In Aegypto tamen minime odorati flores, quia nebuloſus et roſcidus aer ẽ à Nilo flumine. Quorundam ſuauitati grauitas ineſt. Quædam cum virẽt non olent, propter humorem nimiũ: vt buceros, quod eſt fœnum Græcum. Acutus odor non omnium niſi ſucco eſt, vt uiolæ, roſæ, croco. Quæ vero ex acutis ſucco carent, eorũ omniũ odor grauis, vt in lilio vtriuſq; generis. Abrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tãtum iucundus, reliquæ partes ignauæ, vt violæ ac roſæ. Hortẽſiũ odoratiſſima quæ ſicca, vt ruta, menta, apiũ, & quæ in ſiccis naſcũtur. Quædam vetuſtate odoratiora, vt cotonea: eademq; decerpta, quàm in ſuis radicibus. Quædam nõ niſi defracta, aut, ex attritu olent. Alia nõ niſi detracto cortice. Quædã uero nõ niſi uſta, ſicut thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariores quàm intacti. Aliqua arida diutius odorem continent, vt melilotos. Quædã locum ipſum odoratiorem faciunt, vt iris: quin & arborem totã cuiuſcũq; radices attingunt. Heſperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Animaliũ nullũ odoratũ, niſi ſi de pantheris quod dictũ eſt credimus. Illa quoq; nõ omittẽda differẽtia, odoramẽtorũ multa nihil ptinere ad coronamẽta: vt irin atq; ſaliuncã, quanquã nobiliſſimi odoris utrãq;. Sed iris radice tantũ cõmendatur, vnguentis et medicinæ naſcẽs. Laudatiſſima in illyrico. Et ibi quoq; nõ in maritimis, ſed in ſylueſtribus Drilonis et Naronæ. Proxima in Macedonia, longiſſima hæc & candicans & exilis. Tertiũ locũ habet Africana, ampliſſima ĩter omnes, guſtuq; amariſſima. Illyrica quoq; duorũ generũ eſt, Rhaphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubruffa. Optima quæ ſternutamẽta tactu monet. Caulẽ habet cubitalem, & rectum. Floret diuerſi coloris ſpecie ſicut arquus cæleſtis, unde & nomen. Non improbatur & Piſidica. Et foſſuri tribus ante menſibus mulſa aqua circunfuſa, hoc ueluti placamento terræ blandiuntur, circũſcripta mucrone gladij orbe triplici: & cum legerint eam, protinus in cælum attollunt. Natura eſt feruens, tractataq; puſtulas ambuſti modo facit. Præcipitur ante omnia, ut caſti legant. Teredines non ſicca modo, verum & in terra celerrime ſentit. Optimum ante irinum Leucade & Elide ferebatur: iampridem enim & ſeritur: nunc è Pamphylia. ſed Cilicium maxime laudatur, atque ſeptentrionale. Saliunca folioſa quidem eſt, ſed breuis & quæ necti non poſſit. Radici numeroſæ cohæret, herba verius quàm flos, denſa ueluti manu preſſa, breuiterq; ceſpes ſui generis. Pannonia hanc gignit & Norici alpiumq; aprica: vrbium Eporredia, tantæ ſuauitatis, vt metallum eſſe cœperit. Veſtibus interponi eam gratiſſimum. Sic & apud Græcos polion herbam, inclytam Muſæi & Heſiodi laudibus, ad omnia vtilem prædicantium, ſuperq; cætera ad famam etiam ac dignitates: prorſuſque miram, ſi modo (vt tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cerulea aſpiciuntur. Duo genera eius campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt. Quidam teuthrion uocant. Folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nũquam palma altiora. Et de odoratis floribus ſatis dictum.

De ueſtium æmulatione, cum floribus, & amaranto, & chryſocome, ſiue chryſiti. CAP. VIII.

IN quibus unguento viciſſe naturã gaudens luxuria, veſtibus quoq; prouocauit eos flores qui colore commendatur. Hos animaduerto tres eſſe principales. Vnum in cocco, qui in roſis micat. Gratius nihil traditur aſpectu, & ĩ purpuras Tyrias, dibaphaſq́ue ac Laconicas. Alium in amethiſto, qui in uiola: et ipſe in purpureũ quemq; ianthinũ appellauimus. Genera enim tractamus, in ſpecies multas ſeſe ſpargẽtia. Tertius eſt qui proprie conchyliũ intelligitur, multis modis: Vnus in Heliotropio, & in aliquo ex his plerumq; ſaturatior. Alius in malua, ad purpurã inclinans. Alius in viola ſerotina, conchyliorum uegetiſſima. Paria nunc componuntur, & natura atq; luxuria depugnãt. Lutei video honorẽ antiquiſſimũ, in nuptialibus flammeis totum fœminis conceſſum. Et fortaſſis ideo non numerari inter principales, hoc eſt, cõmunes maribus ac fœminis, quoniã ſocietas principatum dedit. Amaranto non dubie vincimur. Eſt autẽ ſpica purpurea verius, quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit Auguſto menſe. Durat in autũnũ. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumq; poſtquã defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, et hybernas coronas facit. Sũma eius natura in nomine eſt, appellato, quoniam non marceſcat. In nomine & cyani colos. Itẽ holochryſi. Omnes autẽ hi flores non fuere in uſu Alexãdri magni ætate, quoniam proximi à morte eius autores ſiluere de illis: quo manifeſtum eſt poſtea placuiſſe. A Græcis tamen repertos quis dubitet? nõ aliter Italia uſurpãte nomina illorum. At Hercules petilio ipſa nomẽ impoſuit autũnali, circaq; uepres naſcenti, & tantum colore com-

mēdato, qui eſt roſæ ſylueſtris. Folia parua quina. Mirumq; in eo flore, inflecti cacumen, & non niſi retorto folia naſci paruo calyce, ac uerſicolori, luteum ſemen includente. Luteus & bellio paſtillicantibus quinquageniſquinis barbulis coronatur. Pratenſes hi flores, ac ſine uſu plerique, & ideo ſine nominibus. Quin & his ipſis alia alij vocabula imponunt. Chryſocome ſiue Chryſitis, non habet Latinam appellationem. Palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex auſtero dulci, in petroſis opacisq; naſcens.

De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto, & trifolio tria genera eius. CAP. IX.

ET fere peractis colorum quoque celeberrimis, tranſeat ratio ad eas coronas, quæ varietate ſola placent. Duo earū genera, quando aliæ flore conſtant, aliæ folio. Florē eſſe dixerim geniſtas. Nāq; & ijs decerpitur luteus: Item rhododendron. Item zizipha, quæ & Cappadocia vocantur: his odoratus ſimilisq; olearum floribus. In uepribus naſcitur cyclaminum, de quo plura alias. Flos eius coloſſinus in coronas admittitur. Folia in coronamētis ſmilacis & ederæ, corymbiq; earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abunde diximus. Sunt & alia genera nominibus Græcis indicanda, quia noſtris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura. Et pleraque eorum in exteris terris naſcuntur, nobis tamen conſectanda, quoniam de natura ſermo, non de Italia eſt. Ergo in coronamēta folio uenere melothrō, ſpireon, trigonon, cneoron, quod caſiam Hyginus vocat. Et quod cunilaginem quæ conyza, meliſſophylon quod apiaſtrum, meliloton quod ſertulam Campanā vocamus. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſſima, Græcis in Sunio, mox Thalcidica & Cretica, ubicūq; vero aſperis et ſylueſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio eſt nomē ſertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus eſt & flos, ipſa cana. Placet maxime folijs breuiſſimis atq; pīguiſſimis. Folio coronat & trifoliū. Tria eius genera: Minyanthes vocāt Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utūtur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon. Tertiū ex omnibus minutiſſimum. Inter hæc neruoſi cauliculi quibuſdam, vt marathro, ippomarathro, myophono. Vtuntur è ferulis & corymbis, & ederæ flore purpureo. Eſt et ī alio genere earū ſylueſtribus roſis ſimilis. Et in ijs quoque colos tantum delectat, odor autem abeſt. Et cneori duo genera, nigri atque candidi. Hoc & odoratum. Ramoſa ambo. Florent poſt æquinoctium autumni.

De origano, & thymo, & melle Attico, & conyza, & Iouis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo. CAP. X.

TOtidem & origani in coronamentis ſpecies. Alterius enim nullum ſemen. Id cui odor eſt Creticum vocatur. Totidem & thymi: candidum ac nigricans. Floret autem circa ſolſtitia, cum & apes decerpunt, & augurium mellis eſt. Prouentum enim ſperāt apiarij large floreſcente eo. Læditur imbribus amittitq; florem. Semen thymi non poteſt deprehendi, cum origani perquàm minutum, non tamen fallat. Sed quid intereſt occultaſſe id naturam? In flore ipſo intelligitur, ſatoq; eo naſcitur. Quid non tentauere homines? Mellis Attici in toto orbe ſumma laus exiſtimatur. Ergo tranſlatum eſt ex Attica thymum, & vix flore (uti docemus) ſatū. Sed alia ratio naturæ obſtitit, non durāte Attico thymo, niſi in afflatu maris. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo, ideoq; non naſci in Arcadia. Tunc oleam non putabant gigni, niſi intra ccc. ſtadia à mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in prouincia Narbonenſi refertos ſcimus: hoc pene ſolo reditu, è longinquis regionibus pecudum milibus conuenientibus, vt thymo ueſcantur. Et conyzæ duo genera in coronamentis, mas ac fœmina. Differentia in folio. Tenuius fœmina & conſtrictius anguſtiusq;, imbricatum maris & ramoſius. Flos quoque magis ſplendet eius, ſerotinus utrique poſt arcturum. Mas odore grauior, fœmina acrior, & ideo cōtra beſtiarum morſus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent: Maſculæ radix à quibuſdam libanotis appellatur, de qua diximus. Et tantum folio coronant Iouis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, ſiſymbrium, ſerpillū, omnia ſurculoſa roſæ modo. Colore tantum placet Iouis flos, odor abeſt: ſicut & illi qui Græce phlox vocatur. Et ramis autem & folio odorata ſunt, excepta ſerpyllo. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena inſula laudatiſſimum. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Abrotonum odore iucunde graui floret æſtate. Flos aurei coloris. Vacuum ſponte prouenit. Cacumine ſuo ſe propagat. Seritur autē ſemine melius quàm radice aut ſurculo: ſemine quoq; non ſine negocio, plantaria transferuntur. Sic & adonium. Vtrunq; æſtate. Alſioſa enim admodum ſunt, & ſole tamen nimio læduntur. Sed vbi conualuere, ritu uitis fruticāt. Abrotono ſimile odore leucāthemum eſt, flore albo folioſum.

De amaraco vel ſampſucho, & nyctegreto, & meliloto, & uiola alba, & codiamino, & de ſylueſtribus bulbis, & heliocryſo, & lychni, & de herbis citra mare. CAP. XI.

AMaracum Diocles medicus et Sicula gens appellauere, qđ Aegyptus et Syria ſampſuchū. Seritur vtroq; genere, & ſemine, & ramo, uiuacius ꝑdictis, et odore melius. Copioſum amaraco æque q̄ abrotono ſemen. Sed abrotono radix vna & alte deſcendēs, cæteris in ſummo terræ leuiter hærēs. Reliquorum ſatio autumno fere incipiente, nec nō & uere quibuſdam locis quæ umbra gaudent, & aqua

ac fimo

Digitized by Google

ac fimo. Nyctegretum inter pauca miratus eſt Democritus, coloris ignei, folijs ſpinæ: nec à terra ſe attollētem, præcipuam in Gedroſia narrat. Erui poſt æquinoctium uernum radicitus, ſiccariq; ad lunam xxx. diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorūq; reges vti hac herba ad vota ſuſcipiēda. Eandem vocari chenomychon, quoniam anſeres à primo conſpectu eius expaueſcant: ab alijs nyctilopa, quoniam è longinquo noctibus fulgeat. Melilotos vbique naſcitur. Laudatiſſima tamen in Attica. Vbicunq; vero recens, nec candicans, & croco quàm ſimilima: quanquam in Italia odoratior & candida. Florum prima uer nunciantium, viola alba. Tepidioribus vero locis etiam hyeme emicat. Poſtea quæ appellatur purpurea. Proxime flāmea, quæ & phlox vocatur, ſylueſtris duntaxat. Codiaminon bis anno, uere & autumno. Aeſtates hyemeſq; fugit. Seriores ſupradictis aliquādo narciſſus & lilium trans maria, in Italia quidem, vt diximus, poſt roſam. Nam in Græcia tardius etiámnum anemone. Eſt autem hæc ſylueſtrium bulborum flos, aliaq; quàm quæ dicetur in medicinis. Sequitur œnanthe, melanion, ex ſylueſtribus heliochryſos. Deinde alterum genus anemones, quæ limonia vocatur. Poſt hāc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouiſſima roſa. Eademq; prima deficit, excepta ſatiua, è cæteris hyacinthus maxime durat, & uiola alba, & œnanthe. Sed hæc ita, ſi deuulſa crebro prohibeatur in ſemen abire. Naſcitur locis tepidis. Odor idem ei qui germinantibus vuis, atq; inde nomen. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferēs eius quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore editi, ita diſcurrentibus venis, vt Græcarum literarum figura AI legatur inſcripta. Heliochryſos florē habet auro ſimilem, folium tenue, cauliculum quoq; gracilem, ſed durum. Hoc coronare ſe magi, ſi & unguenta ſumantur ex auro, quod apyron vocāt, ad gratiam quoq; vitæ gloriamq; pertinere arbitrantur. Et verni quidē flores hi ſunt. Succedunt illis æſtiui, lychnis, & Iouis flos, & alterum genus lilij. Item tiphyon & amaracus, quem phrygium cognominant. Sed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera huius. Vnū cui flos hyacinthi eſt: Alterum candidius, qui fere naſcitur in tumulis, quoniam fortius durat. Et iris æſtate floret. Abeunt, & hi marceſcuntq; Alij rurſus ſubeunt autumno. Tertium genus lilij & crocum, in utroque genere vnum hebes, alterum odoratum: primis omnia imbribus emicantia. Coronarij quidem & ſpinæ flore vtuntur, quippe cum ſpinæ albæ cauliculi inter oblectamēta gulæ quoque condiantur. Hic eſt trans maria ordo florū. In Italia uiolis ſuccedit roſa, huic interuenit lilium, roſam cyanus excipit, cyanum amarātus. Nam vinca peruinca ſemper uiret, in modum lineæ folijs geniculatim circundata. Topiaria herba: inopiam tamen florum aliquando ſupplet. Hæc à Græcis chamædaphne uocatur. Vita longiſſima uiolæ albæ eſt trimatu. Ab eo tempore degenerat. Roſa & quinquennium perfert, nec reciſa nec aduſta. Illo enim modo iuueneſcit. Diximus & terram referre plurimum. Nam in Aegypto ſine odore hæc omnia: tantumque myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mēſibus antecedit germinatio omnium. Roſaria à fauonio foſſa oportet eſſe, iterumq; ſolſtitio. Et id agendum, vt intra id tempus purgata ac pura ſint.

De cura apum, pabulo & morbis earum, & remedijs. CAP. XII.

VErū hortis coronamentisq; maxime aluearia et apes conueniunt, res præcipui quæſtus compendijq;, cum fauit. Harū ergo cauſa oportet ſerere thymū, apiaſtrum, roſam, uiolas, liliū, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, caſiā, melilotum, meliſſophyllum, cerinthen. Eſt autē cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis ſuccum habente. Horum floris auidiſſimæ ſunt, atque etiam ſinapis, quod miremur, cum oliuæ florem ab his non attingi conſtet. Ideoque hanc arborem procul eſſe melius ſit: cū aliquas quàm proxime ſeri conueniat, quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborem caueri oportet. Nam flore eius deguſtato, aluo concita, moriuntur. Remedium ſorba contuſa è melle præbere his, vel urinam hominum, vel boum, aut grana punici mali, aminæo uino conſperſa. At geniſtas circunſeri aluearijs gratiſſimum. Mirum eſt dignumque memoratu de alimentis quod cōperi. Hoſtilia vicus alluitur Pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus alueos, noctibusque quina milia paſſuum contrario amne naues ſubuehunt. Egreſſæ luce apes, paſtæq;, ad naues quotidie remeant, mutantes locum, donec pōdere ipſo preſſis nauibus, pleni aluei intelligantur, reuectiſq; eximantur mella.

De venenato melle, & de remediis mellis venenati, & mellis inſani. CAP. XIII.

ET in Hiſpania mulis prouehunt, ſimili de cauſa: Tantumq; pabulū refert, vt mella quoque venenata fiant. Heracleæ in Ponto, quibuſdam annis pernicioſiſſima exiſtunt, ab iiſdem apibus facta. Nec dixere autores è quibus floribus ea fierent. Nos trademus quæ cōperimus. Herba eſt ab exitio & iumētorum quidem, ſed præcipue caprarum, appellata ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus aquoſo uere marceſcentes. Ita fit vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Venenati ſigna ſunt, quòd omnino non denſatur, quòd color magis rutilus eſt, odor alienus, ſternutamenta protinus mouens, quòd ponderoſius innoxio. Qui edere, abijciunt ſe humi, refrigerationem quærentes: nam & ſudore defluunt. Remedia ſunt multa, quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua in tantis inſidijs oportet, mulſum vetus è melle optimo & ruta: ſalſamenta etiamſi reijciantur ſumpta crebro. Certumq; eſt id malum per excrementa ad canes etiam peruenire, ſimiliterq; torqueri eos. Mulsū tamē ex eo inueteratum

ISTITUTO DI GEOLOGIA E PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

ratum, innocuum eſſe conſtat. Et fœminarum cutem nullo melius emendari cum coſto, ſugillata cum aloe. Alind genus in eodem Ponto gente Saniorum mellis, quod ab inſania, quam gignit, mænomenon vocant. Id exiſtimatur contrahi flore rhododendri, quo ſcatent ſylua. Gensq; ea cum ceram in tributa Romanis præſtet, mel (quoniam exitiale eſt) non vendit. Et in Perſide, & in Mauritania Cæſarienſis Getulia, contermina Maſſaſulis, venenati faui gignuntur: quidamque à parte, quo nihil eſſe fallacius poteſt, niſi quòd liuore deprahenduntur. Quid ſibi voluiſſe naturam ijs arbitremur inſidijs, vt ab iiſdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis fauis? Parum enim erat genuiſſe rem, in qua venenum facilime daretur, etiámne hoc ipſa in melle tot animalibus dedit? Quid ſibi uoluit, niſi vt cautiorem minusque auidum faceret hominem? Non enim ipſi melli, ſed apibus iam cuſpides dederat, & quidem venenatas, remedio aduerſus has utique non differendo. Ergo maluæ ſucco, aut foliorum ederæ perũgi ſalutare eſt, vel percuſſos eas bibere. Mirum tamen eſt, venena portantes ore, fingentesq; ipſas non mori: niſi quòd illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus: ſicut contra ſerpentes Pſyllis, Marſisque inter homines.

De melle quod muſcæ non attingunt, & aluearijs, & cura eorum ſi famem ſentiunt apes, & quomodo cera fiat. CAP. XIIII.

Aliud in Creta miraculũ mellis. Mons eſt Carina nouẽ millia paſſuum ambitu, ĩtra quod ſpatiũ muſcæ non reperiuntur, natumq; ibi mel nuſquam attingunt. Hoc experimento ſingulare medicamentis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialem ſpectare conuenit, aquilonem euitent: Nec fauonium minus. Aluearia optima è cortice, ſecunda ferula, tertia vimine: multi ea & ſpeculari lapide fecere, vt operantes intus ſpectarent. Circumlini alueos fimo bubulo vtiliſſimum. operculum à tergo eſſe ambulatorium, ut proferatur intus ſi magnus ſit alueus, aut ſterilis operatio, ne deſperatione curam adijciant, id paulatim reduci, fallente operis incremento. Aluearia hyeme ſtramento operiri, crebro ſuffiri, maxime fimo bubulo. Cognatum hoc ijs, innaſcentes beſtiolas necat, araneos, papiliones, teredines, apesque ipſas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius eſt, papilionum maior peſtis. Tollitur vero cum matureſcit malua noctu, interlunio, cælo ſereno, accenſis lucernis ante alueos. In eam flammam ſeſe ingerunt. Si cibus deeſſe cenſeatur apibus, uuas paſſas ſiccásue, ficosque tuſas, ad fores earum poſuiſſe conueniet. Item lanas tractas madentes paſſo aut defruto, aut aqua mulſa. Gallinarum etiam crudas carnes. Quibuſdam etiam æſtatibus ijdem cibi præſtandi, cum ſiccitas continua florum alimentum abſtulit. Alueorum cum mel eximitur, illini oportet exitus, meliſſophyllo aut geniſta tritis: aut medios alba uite præcingere, ne apes diffugiãt. Vaſa mellaria aut fauos lauari aqua ꝑcipiunt: hac decocta, fieri ſaluberrimum acetum. Cera fit expreſſis fauis, ſed ante purificatis aqua, & triduo in tenebris ſiccatis, quarto die liquatis igni in nouo fictili, aqua fauos tegente, tunc ſporta colatis. Rurſus in eadem olla coquitur cera cũ eadem aqua, excipiturq; alia frigida, uaſis melle circũlitis. Optima quæ Punica vocatur. Proxima quàm maxime fulua, odorisq; mellei, pura, natione aũt Pontica, quam conſtare equidem miror inter venenata mella. Deinde Cretica. Plurimum enim ex propoli habet, de qua diximus in natura apum. Poſt has Corſica, quoniam ex buxo fit, habere quandam uim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo: Vẽtilatur ſub dio ſæpius cera fulua. Deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro, inde ligulis hauriũt florẽ id eſt candidiſſima quæq;, transfundũtq; in uas, quod exiguum frigidæ habeat, & rurſus marina decoquũt ſeparatim, dein vas ipſum refrigerãt. Et cum hæc ter fecere, iuncea crate ſub diuo ſiccant ſole, lunaq;, hæc enim candorem facit: ſiccantes ne liquefaciant, protegunt tenui linteo. Candidiſſima vero fit poſt inſolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utiliſſima. Nigreſcit cera addito chartarũ cinere, ſicut anchuſa admixta rubet. Varioſq; ĩ colores pigmẽtis trahitur ad reddẽdas ſimilitudines, & innumeros mortalium uſus, parietumq; etiam et armorum tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura earum dicta ſunt. Et hortorum quidem omnis ferè ratio peracta eſt.

De herbis ſponte naſcentibus & aculeatis. CAP. XV.

Sequuntur herbæ ſponte naſcẽtes, quibus pleræq; gentiũ utũtur in cibis, maximeq; Aegyptus, frugũ quidẽ fertiliſſima, ſed vt ſola ijs carere poſſit: tãta eſt ciborum ex herbis abundantia. In Italia paucíſſimas nouimus, fraga, tamum, ruſcum, batin marinam, batin hortenſianam, quam aliqui aſparagũ gallicum uocant. Præter has paſtinacam pratenſem, lupum ſalictarium, eaq; uerius oblectamenta quàm cibos. In Aegypto nobiliſſima eſt colocaſia, quam cyamõ aliqui vocant. Hanc è Nilo metunt, caule cum coctus eſt araneoſo in mãdendo, thyrſo autem qui inter folia emicat ſpectabili, folijs latiſſimis etiam ſi arboreis comparentur, ad ſimilitudinem eorum quæ perſonata in noſtris amnibus vocamus. Adeoq; Nili ſui dotibus gaudent, vt implexis colocaſiæ folijs in variam ſpeciem uaſorum, potare gratiſſimum habeãt. Seritur iam hæc in Italia. In Aegypto proxima autoritas cichorio eſt, quam diximus intubum erraticum. Naſcitur poſt uergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta, quare etiam ad uincula utuntur illa. Anthalium longius à flumine naſcitur, meſpili magnitudine & rotunditate, ſine nucleo, ſine cortice, folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandunt & œtum, cui pauca folia minimaq;, uerum radix magna. Aracidna quidem & aracos cũ habeant radices ramoſas

ac multi-

Digitized by Google

ac multiplices, nec folium, nec herbã vllam, aut quicquam aliud ſupra terram habẽt. Reliqua vulgarium in cibo apud eos herbarum nomina, condrylla, hypochœris, & caucalis, anthriſcum, ſcandix, quæ ab alijs tragopogõ uocatur, folijs croco ſimilimis: partheniũ, ſtrychnũ, corchorus, & æquinoctio naſcens aphace; acinos quam epipetron vocant, quæ nunquam floret. Ac è contrario aphace ſubinde marceſcẽte flore emittit alium, tota hyeme totoq; uere vſque in æſtatem. Multas præterea ignobiles habent, ſed maxime celebrant cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo non cibo gratam. Hoc faciunt è ſemine eius. Differentia prima, ſylueſtris et ſatiuæ. Syluestrium duæ ſpecies: Vna mitior eſt, ſimili caule, tamen rigido: itaque & colu antiquæ mulieres utebãtur ex illis, quare quidã atractylida vocant. Semen eius candidũ & grande, amarum. Altera hirſutior toroſiore caule, et qui pene humi ſerpat, minuto ſemine. Aculeatarum generis hæc eſt, quoniam diſtinguenda ſunt & genera. Ergo quædam herbarum ſpinoſa ſunt, quedam ſine ſpinis. Spinoſarum multæ ſpecies. In totum ſpina eſt aſparagus, ſcorpio, nullum enim folium habet. Quædam ſpinoſa foliata ſunt, ut carduus, eryngion, glycyrrhizon, urtica. Iis enim omnibus folijs ineſt aculeata mordacitas. Aliqua & ſecundum ſpinam habent folium, ut tribulus, & ononis. Quædam in folio habent & in caule, ut phleos, quod aliqui ſtœben appellauere. Hypporphyes ſpinis geniculatum tributa proprietas, quod et fructum ſpinoſum habet. Ex omnibus his generibus urtica maxime noſcitur, acetabulis in flore purpureã lanuginem fundentibus, ſæpe altior binis cubitis. Plures eius differentiæ. Sylueſtris, quam fœminã uocant, mitior. Et in ſylueſtri quæ dicitur canis, acrior, caule quoq; mordaci, fimbriatis folijs. Quæ uero etiam odorem fundit, herculanea uocatur. Semen omnibus copioſum, nigrum. Mirum, ſine vllis ſpinarum aculeis lanuginem ipſam eſſe noxiam: & tactu tantum leui pruritum, puſtulasq; confeſtim aduſto ſimiles exiſtere. Notum eſt & remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipſa herba gignitur, nec niſi ſolibus roborata. Incipiens quidem ipſa naſci uere, non ingrato multis etiam religioſo in cibo eſt ad pellendos totius anni morbos. Sylueſtrium quoque radix, omnem carnem teneriorem facit ſimul cocta. Quæ innoxia, morſu carens, lamium vocatur. De ſcorpione dicemus inter medicas.

De carduo, & helxine, & tribulo, & anchuſa. CAP. XVI.

Carduus et folio et caule ſpinoſas lanugines habet. Itẽ acorna, leucacanthos, chalceos, cnidos, polyacanthos, onopyxos, helxine, ſcolymos. Chamæleon, in folijs non habet aculeos. Eſt & illa differentia, quòd quædam in ijs multicaulia ramoſaq; ſunt, vt carduus. Vno autem caule nec ramoſum, cnicos. Quædam cacumine tantum ſpinoſa ſunt, vt eryngium. Quædam æſtate florent, vt tetralix, & helxine, Scolymus quoque floret ſero & diu. Acorna colore tantum ruffo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat atractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet. Qua de cauſa phonos uocatur à quibuſdam, odore etiam grauis, ſero matureſcẽte ſemine, nec ante autumnum, quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poteſt. Verum omnia hæc & ſemine & radice naſci poſſunt. Scolymus carduorum generis ab iis diſtat, quòd radix eius ueſcendo eſt decocta. Mirum, quòd ſine interuallo tota æſtate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei areſcente folio deſinunt pungere. Helxine rara uiſu eſt, neque in omnibus terris eſt, radice folioſa, ex qua media ueluti malum extuberat contectum ſua fronde. Huius uertex ſummus lacrymam cõtinet iucundi ſaporis, acanthicen maſtichen appellatam. Et cactos quoque in Sicilia tantum naſcitur, ſuæ proprietatis & ipſa, cuius terra ſerpunt caules a radice emiſſi, lato folio & ſpinoſo. Caules vocant cactos: nec faſtidiunt in cibis inueteratos quoque. Vnum caulem rectum habent, quem vocant pternica eiuſdem ſuauitatis, ſed vetuſtatis impatientem. Semen ei lanuginis, quã pappon uocant: quo detracto & cortice, teneritas ſimilis cerebro palmæ eſt: uocant aſcaliam. Tribulus non niſi in paluſtribus naſcitur: dira res alibi, iuxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in uadum: folio ad effigiẽ ulmi, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo, uni cicereulæ folia, alteri aculeata. Hic & ſerius floret, magisq; ſepta obſidet villarum. Semen ei rotundius, nigrum in ſiliqua. Alteri harenaceum. Spinoſorum etiamnum aliud genus ononis. In ramis enim ſpinas habet appoſito folio rutæ ſimili, toto caule foliatũ in modu coronæ: ſequitur à frugibus, aratro inimica, uiuaxq; præcipue. Aculeatarũ caules aliquarũ per terram ſerpunt, vt eius quam coronopum uocãt. E diuerſo ſtant, anchuſa inficiendo ligno cerisq; radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllantes, & anemone, & aphace. Caule foliato eſt & crepis & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus, breuitate pediculi ac longitudine, anguſtijs ipſius folij, amplitudine, angulis, inciſuris, odore, flore. Diuturnior hic quibuſdam per partes florentibus, vt ocymo, heliotropio, aphacæ, onocyeblæ.

Differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreant, & de haſtula regia, & piſtana, & gladiolo. CAP. XVII.

Multis inter hæc æterna folia, ſicut quibuſdã arborum: in primisq; heliotropio, adianto. Aliud rurſus ſpicatarũ genus, ex quo eſt cynops, alopecuros, ſtelephuros, quã quidam ortyga vocãt, alij plantaginẽ, de qua plura dicemus inter medicas: tryallis. Ex ijs alopecuros ſpicam habet mollem et lanuginem denſam, non diſſimilem uulpium caudis, unde ei & nomen. Proxima eſt ei & ſtelephuros, niſi quòd illa particulatim floret. Cichorion & ſimilia,

circa

circa terram folia habent, germinantibus ab radice poſt uergilias. Perdiciũ et aliæ gẽtes quàm Aegyptij edunt: nomẽ dedit auis id maxime eruens. Craſſas plurimasq; habet radices. Itẽ ornithogale, caule tenero, candido, ſemipedali radice, bulboſa, molli, tribus aut quatuor agnatis. Coquitur in pulte. Mirum, loton herbam & ægilopa, nõ niſi poſt annũ è ſemine ſuo naſci. Mira & anthemidis natura, quod à ſummo florere incipit, cũ cæteræ omnes quæ particulatim florent, ab ima ſui parte incipiãt. Notabile et in lappa quæ adhæreſcit, quoniã in ipſa flos naſcitur, non euidens, ſed intus occultus, et intra ſe germinat velut animalia quæ in ſe pariunt. Item circa Opuntem opuntia eſt herba, etiã homini dulcis. Mirumq; è folio eius radicẽ fieri, ac ſic eam naſci. Iaſione unum foliũ habet, ſed ita implicatũ, ut plura videãtur. Condrylla amara eſt, & acri in radice ſucco. Amara & aphace, & quæ picris nominatur, & ipſa toto anno florens: nomen ei amaritudo ĩpoſuit. Notabilis et ſcillæ crociq; natura, quòd cũ omnes herbæ foliũ primũ emittant, mox in caulem rotundẽtur, in ijs caulis prior intelligitur quàm foliũ. Et in croco quidẽ flos impellitur caule, in ſcylla uero caulis exit, deĩde flos ex eo emergit. Eadẽq; ter floret (ut diximus) tria tempora ſationũ oſtẽdens. Bulborũ generi quidã adnumerant & cypiri, hoc eſt, gladioli, radicem. Dulcis ea eſt, & quæ decocta panẽ etiã gratiorẽ faciat, ponderoſioremq; ſimul ſubacta. Nõ diſſimilis eſt & quæ theſion vocatur, guſtu aſpera. Cæteræ eiuſdẽ generis folio differunt. Aſphodelus oblongũ & anguſtũ habet, ſcillæ latũ & tractabile, gladiolus ſimile nomini. Aſphodelus manditur, & ſemine toſto & bulbo. Sed hoc in cinere toſto, dein ſale & oleo addito: præterea tuſo cũ ficis, ꝑcipua voluptate, vt videtur Heſiodo. Traditur & ante portas villarũ ſatũ, remedio eſſe cõtra ueneficiorũ noxiã. Aſphodeli mẽtionẽ et Homerus fecit. Radix eius napis modicis ſimilis eſt: Neq; alia numeroſior, lxxx. ſimul aceruatis ſæpe bulbis. Theophraſtus & fere Græci, princepsq; Pythagoras, caulẽ eius cubitalẽ, et ſæpe duum cubitorũ, folus porri ſylueſtris, antericon vocauere: radicem vero, id eſt, bulbos, aſphodelon. Noſtri illud albucum vocant, & aſphodelum haſtulam regiam. Ea eſt & caulis acinoſi. Eius duo genera faciũt. Albuco eſt ſcapus cubitalis, amplus, purus, læuis. De quo Mago præcipit, exitu mẽſis Martij, & initio Aprilis, cum floruerit, nondum ſemine eius intumeſcente, demetendum: findendosq; ſcapos, et quarto die in ſolem proferẽdos. Ita ſiccatis manipulos faciendos. Item piſtanam dicit à Græcis vocari, quam inter ulvas ſagittam appellamus. Hanc ab idibus Maij uſque ad finem Octobris mẽſis decorticari, atq; leni ſole ſiccari iubet. Idem & gladiolum alterũ, quem cypiron vocant, & ipſum paluſtrem, Iulio menſe toto ſecari iubet ad radicem, tertioq; die in ſole ſiccari, donec candidus fiat. Quotidie autem ante ſolem occidentem in tectum referri, quoniam paluſtribus deſectis nocturni rores noceant.

De iunco genera ſex, & de cypero, & de medicamentis eorum, & de cypiro, & odorato iunco. CAP. XVIII.

SImilia præcipit et de iunco, quẽ mariſcũ appellãt ad texendas tegetes, & ipſum Iunio menſe eximi ad Iulium medium præcipiens. Cætera deſiccando, eadem quæ de vlua ſuo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit, quod marinũ, & à Græcis oxyſchœnon uocari inuenio. Tria genera eius: acuti, ſterilis quem marem, & oxyn Græci uocant: reliqua fœminini, ferentis ſemen nigrũ, quẽ melancranin uocãt. Craſſior hic & fruticoſior. Magisq; etiamnũ tertius, qui vocatur holoſchœnos. Ex his melãcranis ſine alijs generibus naſcitur. Oxys autem & holoſchœnos eodem ceſpite. Vtiliſſimus ad vitilia holoſchœnos, quia mollis & carnoſus eſt. Fert fructũ ouorũ cohærẽtium modo. Naſcitur autem is, quem marem appellamus, ex ſemetipſo, cacumine in terram defixo: melancranis autem ſuo ſemine. Alioquin omniũ radices omnibus annis intermoriuntur. Vſus ad naſſas marinas, vitiliũ elegantiam, lucernarum lumina, præcipua medulla, amplitudine iuxta maritimas Alpes tanta, vt inciſo uentre impleant pene vnciarum latitudinẽ, in Aegypto vero cribrorum longitudinem, nõ alias utiliorẽ. Quidam etiamnum unum genus faciunt, iunci trianguli, cyperon vocant. Multi vero non diſcernunt à cypiro vicinitate nominis. Nos diſtinguemus utrunque. Cypirus eſt gladiolus, vt diximus, radice bulboſa, laudatiſſimus in inſulis Creta, dein Naxo, & poſtea Phœnice. Cretico cãdor odorq; uicinus nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum ſpirans, nullus Aegyptio. Nam et ibi naſcitur. Diſcutit duritias corporũ. Iam enim remedia dicemus, quoniã & florum odorumq; generi eſt magnus uſus in medicina. Quod ad cypiron attinet, Apollodorum quidem ſequar, qui negabat bibendum: quanquam profeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos, eo fouet. Fœminis quidem abortus facere non dubitat. Mirumq; tradit, barbaros ſuffitum huius herbæ excipientes ore, lienes conſumere: & non egredi domibus, niſi ab hoc ſuffitu. Vegetiores enim firmioresq; ſic etiam fieri. Intertriginum & alarum vitijs, perfrictionibusq; cum oleo illitum, non dubie mederi. Cyperos iuncus eſt, qualiter diximus anguloſus, juxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq;. Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen. Radix oliuæ nigræ ſimilis, quam cum oblonga eſt, cyperida vocant, magni in medicina uſus. Laus cypero prima ammoniaco, ſecũda Rhodio, tertia Thracio, nouiſſima Aegyptio, quod & cõfundit intellectum, quoniam & cypiros ibi naſcitur. Sed cyperos duriſſima vixq; ſpirans. Cæteris odor & ipſis nardum imitans. Eſt & per ſe Indica herba, quæ cyperis vocatur, gingiberis effigie, commanducata croci vim reddit. Cypero vis in medicina pſilothri. Illinitur pterygijs, vlceribusq; genitalium, & quæ in humore ſunt omnibus, ſicut oris vlceribus.

Radix

Digitized by Google

Radix aduerſus ſerpẽtium ictus, & ſcorpionum præſertim, remedio eſt. Vuluas aperit pota. Largiori tanta uis, ut expellat eas. Vrinam ciet, & calculos, ob id utiliſſima hydropicis. Illinitur & ulceribus quæ ſerpunt, ſed his præcipua quæ in ſtomacho ſunt, ex uino uel aceto illita. Iũci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias, tuſſi medetur. Semen toſtum & in aqua potum, ſiſtit aluum & fœminarũ menſes, capitisq́; dolores facit. At qui uocatur holoſchœnos, eius quæ proxima ſunt radicis, commanducãtur aduerſus araneorum morſus. Inuenio etiamnũ unum iunci genus, quod euripicen uocant. Huius ſemine ſomnũ allici, ſed modum ſeruandum ne ſopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur, quoniã & in Syriacœle (ut ſuo loco retulimus) naſcitur. Laudatiſſimus ex Nabatæa, cognomine teuchites, proximus Babylonius, peſſimus ex Africa, ac ſine odore. Eſt autem rotundus, uinoſæ mordacitatis ad linguam. Syncerus in confricando odorẽ roſæ emittit, rubentibus fragmentis. Diſcutit inflationes, ob id ſtomacho utilis, bilemq́; & ſanguinẽ reiicientibus. Singultus ſedat, ructus mouet, urinã ciet, ueſicæ medetur. Ad muliebres uſus decoquitur. Opiſthotonicis cũ reſina arida imponitur. Excalfactoria & roſa. Vteros aſtringit, refrigerat. Vſus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorum parteſq́; cãdidæ, ungues uocãtur. In flore aliud eſt ſemẽ, aliud capillus in capite, aliud cortex, aliud calyx. Foliũ ſiccatur, aut tribus modis exprimitur. Per ſe, cum ungues non detrahunt: ibi enim humoris plurimum. Aut cum detractis unguibus, reliqua pars aut oleo aut uino maceratur in ſole uaſis uitreis. Quidam & ſalẽ admiſcent, & anchuſam nonnulli, aut aſpalathum, aut iuncũ odoratũ, quia talis maxime prodeſt uuluæ ac dyſentericis. Exprimuntur eadẽ folia detractis unguibus, trita per linteum ſpiſſum in æreũ uas, leniq́; igni ſuccus coquitur, donec fiat craſſitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratiſſima quæq; folia.

Ex roſa medicinæ, & de lilio, & de narciſſo, & ex uiola, & de baccare, & combreto, & aſaro. CAP. XIX.

V*Inum quomodo fieret è roſa, diximus inter genera uini. Vſus ſucci ad aures, oris ulcera, gingiuas, tõſillas, gargarizatus, ſtomachum, uuluas, ſedis uitia, capitis dolores. In febre p ſe, uel cum aceto ad ſomnos, nauſeas. Folia urũtur in calliblepharũ. Et ſiccis femina aſpergũtur. Epiphoras quoq; arida leniunt. Flos ſomnũ facit. Inhibet fluxiones mulierũ, maxime albas, in poſca potus: et ſanguinis excreationes. Stomachi quoq; dolores, quantum in uini cyathis tribus: Semen his optimum crocinum, nec anniculo uetuſtius, et in umbra ſiccatur. Nigrũ inutile. Dentium dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni ſacro non ueteri. Naribus ſubductũ caput purgat. Capita pota uẽtrem & ſanguinẽ ſiſtunt. Vngues roſæ epiphoris ſalubres ſunt. Vlcera enĩ oculorum roſa ſordeſcunt, præterq̃ initijs epiphoræ, ita ut arida cum pane imponatur. Folia quidem uitijs ſtomachi, roſionibus & uitijs uentris, & inteſtinorum, & præcordijs utiliſſima uel illita. Cibo quoq; lapathi modo condiuntur. Cauendus in his ſitus celeriter inſidens. Et aridis & expreſſis aliquis uſus. Diapaſmata inde fiunt ad ſudores coercendos, ita ut à balineis inareſcant corpori, dein frigida abluantur. Syluestris cum adipe urſino alopecias mirifice emendat. Lilij radices multis modis florem ſuum nobilitauere, contra ſerpentium ictus ex uino potæ, & contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino decoquuntur, triduoq́; non ſoluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ, pilos quoque aduſtis reddunt. E mulſo potæ inutilem ſanguinem cum aluo trahunt: lieniq́; & ruptis uulſis proſunt, & menſtruis fœminarum. In uino uero decoctæ, impoſitaq́; cum melle neruis præciſis medentur. Lichenas & lepras, & furfures in facie emendant. Erugant corpora. Folia in aceto coctæ, uulneribus imponuntur. Epiphoris teſtium, in melle cum hyoſcyamo & farina tritici. Semen illinitur igni ſacro: flos et folia ulcerũ uetuſtati. Succus qui flore expreſſus eſt, ab aliis mel uocatur, ab alijs ſyrium, ad emolliendas uuluas ſudoreſq́; faciendos, & ſuppurationes coquendas. Narciſſi duo genera ĩ uſu medici recipiunt. Vnũ purpureo flore, & alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluoſq́; ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. Vtriuſque radix mulſei ſaporis eſt. Ambuſtis prodeſt cum exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cũ melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit. In polenta tritus oleoque, contuſis medetur & lapide percuſſis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narciſſinũ oleũ ad emolliendas duritias, calfacienda quæ alſerint. Auribus eſt utiliſſimus, ſed capitis dolores facit. Viola ſyluestres ſunt & ſatiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes illinuntur ſtomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. Oculorum priuatim epiphoris, & ſede procidente uuluáue: & contra ſuppurationes. Crapulam & grauedines capitis impoſitis coronis olfactúue diſcutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum eſt ex ijs, comitialibus medetur, maxime pueris in aqua potum. Semen uiolæ ſcorpionibus aduerſatur. Contra flos albæ ſuppurata aperit. Ipſa diſcutit. Et alba autem & lutea extenuant menſtrua, urinam cient. Minor uis eſt recentibus: ideoq́; aridis poſt annum utendũ. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus, menſes trahit. Radices eius cum aceto illitæ ſedant lienem: item podagram: oculorum autem inflammationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis ulcera: cum cerato rimas ſedis, & quæ in humidis ſunt. Ex aceto uero collectiones ſanant. Baccar in medicinæ uſu aliqui ex noſtris perpenſam uocant. Auxiliatur contra ſerpẽtes, capitis dolores feruoreſq́;: itẽ epiphoras. Imponitur*

mammis tumentibus à partu & ægilopis incipientibus & ignibus ſacris. Odor ſomnum gignit. Radicem decoctã bibere ſpaſticis, enerſis, conuulſis, ſuſpirioſis, ſalutare eſt. In tuſſi uetere radices eius tres quatuorue decoquũtur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. Laterum punctiones tollit, & ueſicæ calculos. Conditur cum diapaſmate. Veſtibus odoris gratia inſeritur. Cambretum quod ſimile ei diximus, tritum cum axungia, uulnera mire ſanat. Aſarum iocinerũ uitijs ſalutare eſſe traditur, uncia ſumptum in hemina mulſi mixti. Aluum purgat ellebori modo. Hydropicis prodeſt & præcordijs uuluisq́; ac morbo regio. In muſtum ſi addatur, facit uinum vrinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime ſentit.

De nardo Gallico, & de croco medicinæ, & crocomagmate, & ſaliunca, & polio, & iri, & holochryſo, & chryſocome, & meliloto. CAP. XX.

ET quoniam quidã, ut diximus, nardũ ruſticum nominauere radicem baccaris, contexemus & Gallici nardi remedia in hunc locũ dilata in peregrinis arboribus. Ergo aduerſus ſerpentes duabus drachmis in uino ſuccurrit: Inflãmationibus coli, uel ex aqua, uel ex uino. Item iocineris & renum, ſuffuſisq́; felle: Et hydropicis per ſe, uel cũ abſinthio. Siſtit purgationum mulierum impetus. Eius uero quod phu eodẽ loco appellauimus, radix datur potui trita, uel decocta ad ſtrangulationes, uel pectoris dolores, uel laterum. Menſes quoq; ciet. Bibitur cũ uino. Crocum melle nõ ſoluitur, nulloq; dulci: Facilime autem uino, aut aqua, utiliſſimum in medicina. Adſeruatur cornea pyxide. Diſcutit inflammationes omnes quidem, ſed oculorum maxime ex ouo illitũ. Vuluarum quoq; ſtrãgulatus, ſtomachi exulcerationes, pectoris & renum, iocinerum, pulmonũ, ueſicarumq́;, peculiariter inflammationi earum uehemẽter utile. Item tuſſi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinam ciet. Qui crocum prius biberint, crapulam non ſentiunt. Ebrietati eo reſiſtunt. Coronæ quoq; ex eo mulcẽt ebrietatem. Somnum facit. Caput leuiter mouet. Venerem ſtimulat. flos eius igni ſacro illinitur cum creta cimolia. Ipſum plurimis medicaminibus miſcetur. Collyrio uni etiã nomen dedit, ex eo quoq; expreſſo vnguento crocino, quod crocomagma appellãt. Habet ſuas utilitates cõtra ſuffuſiones oculorum. Vrinas magis excalefacit q̃ crocum ipſum. Optimum quod guſtatum ſaliuam denteſq́; inficit. Iris rufa melior q̃ candida: infantibus eam circũligari ſalutare eſt, dentientibus præcipue & tuſſientibus, tinearumúe uitio laborantibus inſtillari. Cæteri effectus eius non multum à melle differunt. Vlcera purgat capitis præcipue, ſuppurationes ueteres. Aluum ſoluit duabus drachmis cũ melle. Tuſſim, tormina, inflationes pota. Lienes ex aceto. Contra ſerpentium & araneorum morſus, ex poſca ualet. Contra ſcorpiones, duarum drachmarum pondere in pane uel aqua ſumitur. Cõtra canum morſus, ex oleo, imponitur: Et contra perfrictiones. Sic & neruorum doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cum reſina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus ſubducta, ſternutamenta mouet, caputq́ue purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis aut ſtrutheis illinitur. Crapulas quoque & orthopnœas diſcutit. Vomitiones ciet, duobus obolis ſumpta. Oſſa fracta extrahit, impoſita cum melle. Ad paronychias farina eius utuntur: cum uino, ad clauos uel uerrucas, triduoq́ue non ſoluitur. Halitus oris cõmanducata abolet, alarumq́; uitia. Succo duritias omnes emollit. Somnum cõciliat, ſed genituram conſumit. Sedis rimas & condylomata, omniaq́; in corpore excreſcẽtia ſanat. Sũt qui ſylueſtrem xyrin uocent. Strumas hæc uel panos uel inguina diſcutit. Præcipitur, ut ſiniſtra manu lecta ad hos uſus ſeruetur: colligenteſq́; dicant cuius hominis utiq; cauſa eximãt. Scelus herbariorum aperitur in hac mentione. Partem eius ſeruant, & quarũdam aliarum herbarum, ſicut plantaginis: & ſi parũ mercedis tuliſſe ſe arbitrãtur, rurſusq́; opus quærũt, partem eam quam ſeruauere, eodem loco infodiũt: credo, ut uitia quæ ſanauerint, faciant rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta, ſiſtit uomitiones, corroborat ſtomachum. Polio Muſæus & Heſiodus perungi iubent dignationis gratia, gloriæq́; auidos polium tractare, colere. Polium cõtra ſerpentes ſubſternitur uel portatur. Medici in uino decoquunt recens, uel aridũ, illinuntq́;, uel ſpleneticis propinant ex aceto: Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoq; ſic illinunt. Secundas mulierum, partusq́; emortuos repellit: Item dolores corporis: Veſicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba conuenit medicamẽto, quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile eſſe, caputq́; eo impleri, & abortum fieri poto, aliqui negant. Ad religionem addũt, ubi inuentũ ſit, protinus adalligandum contra oculorum ſuffuſionem, cauendũq́; ne terram attingat. Hi & folia eius thymo ſimilia tradũt, niſi quod molliora ſunt, & lanatiore canicie. Cum ruta ſylueſtri, & ſi teratur ex aqua cæleſti, aſpidas mitigare dicitur: & non ſecus atq; cytinus aſtringit & cohibet uulnera, prohibetq; ſerpere. Holochryſos ſine detur ſtranguria in uino pota, et oculorum epiphoris illita. Cũ fæce uero uini cremata & polenta lichenas emendat. Chryſocomes radix calfacit, & ſtringit. Datur potui ad iocinerum uitia: item pulmonũ: Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua, & ſi cruda detur, hydropicorum aquam. Melly ſſophyllo ſiue mellitena ſi perungantur aluearia, non fugient apes. Nullo enim magis gaudẽt flore. Copia iſtius examina facilime continẽtur. Idem præſentiſſimum eſt cõtra ictus earum, ueſparumq́;, & araneorum, item ſcorpionum. Item contra uuluarum ſtrangulationes, addito nitro. Cõtra tormina, è uino. Folia eius ſtrumis illinuntur, & ſedis uitijs, cum ſale decocta. Succus

fœminæ

fœminas purgat,& inflationes diſcutit, & ulcera ſanat. Articularios morbos ſedat,caniſq; morſus. Prodeſt dyſentericis ueteribus & cæliacis, & orthopnoicis,lienibus, ulceribus thoracis. Caligines oculorum ſucco cum melle iniungi,eximium habetur. Melilotos quoq; oculis medetur cum lacte, aut cum lini ſemine. Maxillarum quoq; dolores lenit: & capitis cum roſacco: item aurium è paſſo,quæq; in manibus intumeſcunt,uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta,uel cruda tritaq́; Idem effectus eſt ad uuluas. Teſtes uero & ſedem prociduam,quæq; ibi ſint uitia, recens ex aqua decocta, uel ex paſſo. Adiecto roſacco illinitur ad carcinomata. Deferueſcit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio,& thymo,& hemerocalle,& de helenio,& abrotono. CAP. XXI.

TRifolium ſcio credi præualere cõtra ſerpentiũ ictus & ſcorpionum,ex uino aut poſca,ſeminis granis uiginti potis: uel folijs, & tota herba decocta: ſerpenteſq́; nunquam in trifolio aſpici. Præterea celebratis autoribus, contra omnia uenena pro antidoto ſufficere xxv. grana eius, quod minianthes ex eo appellauimus,tradi. Multa alia præterea in remedijs eius adſcribi. Sed me contra ſententias eorum grauiſſimi uiri autoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quoque medicus decocti,aut contriti ſuccum infuſum corpori, eaſdem uredines facere, quas ſi percuſſis à ſerpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo quàm contra uenena cenſuerim. Fortaſſis enim & his uenenis inter ſe contraria ſit natura,ſicut multis alijs. Item animaduerto ſemen eius cuius minima ſint folia, utile eſſe ad cuſtodiendam mulierum cutis gratiam, in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore, & in umbra ſiccari. Duo autem ſunt genera eius: Candidum, radice lignoſa,in collibus naſcens,quod & præfertur: Alterũ nigrius,floriſq́ue nigri. Vtraque oculorum claritati multum conferre exiſtimantur, & in cibo, & in medicamentis. Item diutinæ tuſſi eclegmate faciles exſcreationes facere cum aceto & ſale. Sanguinẽ concreſcere non pati è melle: Longas faucium diſtillationes extra illita cum ſinapi,extenuare: item ſtomachi & uentris uitia. Modice his tamen utẽdum eſt, quoniam excalfaciunt, quamuis ſiſtunt aluum: quæ ſi exulcerata ſit, denarij pondus in ſextarium aceti & mellis addi oportet: Item ſi lateralis dolor ſit, aut inter ſcapulas,aut in thorace. Præcordijs medentur ex aceto cum melle: quæ potio datur & in alienatione mentis ac melancholicis. Datur & comitialibus,quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodeſt et orthopnoicis & anhelationi,mulierumq́; menſibus retardatis. Vel ſi emortui ſint in utero partus, decoctũ in aqua ad tertias. Et uiris uero cõtra inflationes,cũ melle et aceto. Et ſi uenter turgeat,teſteſúe aut ueſicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impoſitum. Item cũ aceto callum & uerrucas. Coxendicibus imponitur & articularibus morbis, & luxatis tritum ac lana inſperſum ex oleo. Dant & potionem articularibus morbis trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti et mellis. Et in faſtidio,tritũ cum ſale. Hemerocalles pallidum è uiridi, & molle folium habet, radicem odoratam atque bulboſam. Quæ cum melle impoſita uentri, aquam pellit, & ſanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum, mammarumq́ue poſt partum doloribus illinuntur. Helenium ab Helena,ut diximus, natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie reliquoq́ue corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quãdam gratiam ijs ueneremq́ue conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eumq́ue quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd triſtitia omnis aboleatur. Eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt autem candida intus & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. Abrotonum duorum traditur generum, campeſtre ac montanum. hoc fœminam, illud marem intelligi uolumus. Amaritudo abſinthij in utroque. Siculum laudatiſſimum,dein Galaticum. Vſus eſt & folijs,ſed maior ſemine ad excalfaciendum: ideo neruis utile, tuſſi, orthopnoicis, conuulſis,ruptis, lumbis, urinæ anguſtijs. Datur bibendum manualibus faſciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & ſemen tuſum in aqua drachmæ pondere. Prodeſt & uuluæ. Concoquit panos cum farina hordeacea, & oculorum inflammationibus illinitur,cotoneo malo concocto. Serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino, illiniturq́ue. Efficaciſſimum contra ea, quorum ueneno tremores & frigus accidunt,ut ſcorpionum & phalangiorum: & contra uenena alia pota prodeſt, & quoquo modo algentibus, & ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius ſi ſubijciatur puluino, uenerem ſtimulari aiunt: efficaciſſimamq́; eſſe herbam contra omnia ueneficia, quibus coitus inhibeatur.

Ex leucanthemo & ſampſucho medicinæ. CAP. XXII.

LEucanthemum ſuſpirioſis medetur,duabus partibus aceti permixtum. Sampſuchum ſiue amaracum, in Cypro laudatiſſimum & odoratiſſimum,ſcorpionibus aduerſatur,ex aceto ac ſale illitũ. Menſtruis quoque multum confert impoſitum. Minor eſt eidem poto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina diſcutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & aridum ſternutamenta. Fit ex eo oleum, quod ſampſuchinum uocatur aut amaracinum,ad excalfaciendos emolliẽdoſq́; neruos: et uuluas calfacit. Et folia ſugillatis cum melle,& luxatis cum cera proſunt.

Digitized by Google

De anemona medicinæ. CAP. XXIII.

ANemonas coronarias tantũ diximus, nũc reddemus & medicas. Sunt qui phenion uocent. Duo eius genera, Syluestris prima, altera in cultis naſcẽs, utraq; ſabuloſis. Huiusq; plures ſpecies. Aut enim phœniceum florem habet, quæ & copioſiſſima eſt, aut purpureum, aut lacteum. Harum trium folia apio ſimilia ſunt. Nec temere ſemipedem altitudine excedunt, cacumine aſparagi. Flos nunq̃ ſe aperit niſi uento ſpirante, unde & nomen accepit. Syluestri amplitudo maior, latioribus folijs, flore phœniceo. Hanc, errore ducti, argemonem putãt multi: alij rurſus papauer, quod rhœan appellauimus. Sed distinctio magna, quod utraq; hæc poſtea floret. Nec aut ſuccum illarum anemonæ reddũt, aut calyces habẽt, nec niſi aſparagi cacumen. Proſunt anemonæ capitis doloribus & inflammationibus, uuluis mulierum, lacti quoq;. Et menſtrua cient cum ptiſana ſumptæ, aut uellere appoſitæ. Radix commãducata pituitam trahit, dentes ſanat, decocta oculorum epiphoras. Magi multum quidem ijs tribuere, quamprimum aſpiciatur eo anno tolli iubentes: diciq;, colligi eas tertianis & quartanis remedio. Poſtea alligari florem panno roſeo, & in umbra aſſeruari, ita cum opus ſit adalligari. Quæ ex his phœniceum florem habet, radice contrita, cuicunq; animalium impoſita, ulcus facit ſepticum. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex œnanthe medicinæ. CAP. XXIIII.

OEnanthe herba naſcitur ĩ petris, folio paſtinacæ, radice magna, numeroſa. Caulis eius & folia cũ melle ac uino nigro pota, facilitatẽ pariendi p̃ſtant, ſecũdasq; purgant. Tuſſim è melle tollunt: urinam cient. Radix & ueſicæ uitijs medetur.

De heliochryſo medicinæ. CAP. XXV.

HEliochryſum, quod alij chryſanthemon uocãt, ramulos habet cãdidos, folia ſubalbida, abrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſũ, aureæ lucis in orbẽ ueluti corymbis dependentibus, qui nunq̃ marceſcũt. Qua de cauſa deos coronãt illo, quod diligẽtiſſime ſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutectis. Ciet urinas è uino pota, & menſes. Duritias & inflammationes diſcutit. Ambuſtis cum melle imponitur. Contra ſerpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinem concretum uẽtris aut ueſicæ abſumit cum mulſo. Folia eius trium obolorum pondere ſiſtũt profluuia mulierum in uino albo. Veſtes tuetur odore non ineleganti.

Ex hyacintho medicinæ, & lychnide. CAP. XXVI.

HYacinthus in Gallia eximie prouenit. Hoc ibi pro cocco hyſginũ tingitur. Radix eſt bulbacea, mãgonicis uenalitijs pulchre nota: q̃ è uino dulci illita, pubertatẽ coercet, et nõ patitur erũpere. Torminibus et araneorũ morſibus reſiſtit. Vrinã impellit. Contra ſerpentes & ſcorpiones, morbumq; regium, ſemen eius cũ abrotono datur. Lychnis quoq; flammea illa aduerſus ſerpentes, ſcorpiones, crabrones, ſimiliaq; bibitur è uino, ſemine trito. Syluestris eadem ſtomacho inutilis. Aluum ſoluit. Ad detrahendam bilem efficaciſſima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria, ut omnino uiſa ea torpeſcãt. Radicem eius Aſiani boliten uocant: qua alligata oculo, albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuinca medicinæ, ruſco, bati, & acino. CAP. XXVII.

ET uincaperuinca, ſiue chamædaphne, arida tuſa hydropicis datur in aqua, cochleari mẽſura, celerrimeq; reddũt aquã. Eadẽ decocta in cinere, ſparſa uino, tumores ſiccat. Auribus ſucco medetur. Aluinis impoſita multum prodeſſe dicitur. Ruſci radix decocta, bibitur alternis diebus in calculorum ualetudine, & tortuoſiore urina uel cruenta. Radicẽ pridie erui oportet, poſtero mane decoqui. ex ea ſextarium uini cyathis duobus miſceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant: & in totũ ad uirilia, cauliculis eius ĩ uino et aceto tritis, nihil utilius putant. Batis quoq; aluum mollit. Illinitur podagricis toſta & contuſa. Acinon & coronarum cauſa & ciborum Aegyptij ſerunt. Eademq; erat quæ ocymũ, niſi hirſutior ramis ac folijs eſſet, & admodum odorata. Ciet menſes & urinas.

Ex colocaſia medicinæ. CAP. XXVIII.

COlocaſia Glaucias acria corporis leuiri putauit, & ſtomachum iuuari.

Ex anthalio medicinæ. CAP. XXIX.

ANthalij, quod Aegyptij edunt, nullũ alium reperi uſum. Eſt et herba anthyllon, quã alij anticellion uocãt, duorũ generũ, folijs & ramis lẽticulæ ſimilis, palmi altitudine, ſabuloſis apricis naſcẽs, ſubſalſa guſtanti. Altera chamæpityi ſimilis, breuior & hirſutior, purpurei floris, odore grauis, in ſaxoſis naſcens. Prior uuluis aptiſſima, & ex roſaceo ac lacte impoſita & uulneribus. Bibitur in ſtranguria renumq; doloribus, tribus drachmis. Altera bibitur in duritia uuluarũ, & in torminibus, & in comitiali morbo, cum melle & aceto quatuor drachmis.

De parthenio medicinæ. CAP. XXX.

PArtheniũ, alij leucanthen, alij amaracũ uocant. Celſus apud nos, perdicium et muraliũ. Naſcitur in hortorũ ſepibus, flore albo, odore mali, ſapore amaro. Ad inſidendum decocta in duritia uuluarum, et inflammationibus. Siccatum cum melle, & aceto impoſitum, bilem trahit atram. Ob hoc contra uertigines utilis, & calculoſis. Illinitur & ſacro igni: item ſtrumis, cum axungia inueterata. Magi contra tertianas ſiniſtra manu euelli eam iubẽt, diciq; cuius cauſa uellatur, nec reſpicere. Dein eius folium ægri linguæ ſubijcere, ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De ſtrychno medicinæ. CAP. XXXI.

STrychno, quã quidã trychnon ſcripſere, utinam nec coronarij in Aegypto uterentur, quos inuitat edera florum ſimilitudo, in duobus eius generibus.

Digitized by Google

ribus. Quorũ alterum, cui acini coccinei, granoſi folliculi, halicacabum uocant, & alij callion. Noſtri autẽ ueſicariam, quoniam ueſicæ et calculis proſit. Frutex eſt ſurculoſus uerius q̃ herba, folliculis magnis latisq́;, & turbinatis, grandi intus acino, qui matureſcit Nouembri menſe. Tertio folia ſunt ocymi, minime diligenter demonſtranda, remedia nõ uenena tractãti: quippe inſaniã facit paruo quoq; ſucco. Quanq̃ & Græci autores in iocum uertere. Drachma enim pondere luſum pudoris gigni dixerunt, ſpecies uanas imagineſq́; conſpicuas obuerſari demonſtrantes. Duplicatum hunc modum, legitimam inſaniam facere. Quicquid uero adijciatur ponderi, repreſentari mortem. Hoc eſt uenenũ, quod innocentiſſimi autores ſimpliciter dorycnion appellauere, ab eo, ꝙ cuſpides in prælijs tingerentur illo paſſim naſcente. Qui parcius ſpectauerant, manicon cognominauere: qui nequiter occultabant, erythron, aut neurida: ut nonnulli, periſſon: ne cauendi quidem cauſa curioſius dicendum. Quin & alterum genus, quod halicacabon uocant, ſoporiferum eſt, atq; etiam opio uelocius ad mortem: ab alijs morion, ab alijs moly appellatum. Laudatum uero à Diocle & Euenore, à Timariſto quidem etiam carmine, mira obliuione innocentiæ: quippe præſentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos, ſi colluerentur: halicacabo uni exceptionem addidere, ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonſtranda remedia, quorum medicina maioris mali periculum afferat. Cõmendatur & in cibis tertiũ genus, licet præferatur hortenſis ſaporibus. Et nihil eſſe corporis malorum, cui non ſalutare ſit ſtrychnos, Xenocrates prædicat. Non tamen auxilia eorum tanti ſunt, ut uel ꝓfutura de ijs cõmemorare fas putẽ, præſertim tanta copia innoxiorum medicaminũ. Halicacabi radicẽ bibunt qui ſunt uaticinãdi callẽtes, quod furere ad confirmandas ſuperſtitiones aſpici ſe uolũt. Remedio eſt (id enim libẽtius retulerim) aqua copioſa mulſa calida potui data. Nec illud præteribo, aſpidum naturæ halicacabum in tãtum aduerſam, ut radice eius propius admota ſoporetur illa ſopore enecans uis earũ. Ergo trita ex oleo percuſſis auxiliatur.

De corchoro & cnico. CAP. XXXII.

Corchorum Alexandrini cibi herba eſt, conuolutis folijs ad ſimilitudinẽ mori, ſcordijs (ut ferunt) utilis, alopecijſq́; et lẽtigini. Boum quoque ſcabiem celerrime ſanari ea inuenio, apud Nicandrum quidem & ſerpentium morſus, antequam floreat. Nec de cnico ſiue atractylide uerboſius dici par eſſet, Aegypti herba, ni magnum contra uenenata animalia præberet auxilium. Item aduerſus fungos. Conſtat à ſcorpione percuſſos, quandiu teneant eam herbam, non ſentire cruciatum.

De perſoluta. CAP. XXXIII.

Et pſolutã Aegyptus ĩ hortis ſerit, coronarum gratia. Duo genera eius, fœmĩa ac mas. Vtraq; ſubdita uenerem inhiberi, uirorum maxime, tradũt.

De menſuris & ponderibus. CAP. XXXIIII.

Et quoniam in menſuris quoque ac ponderibus crebro Græcis nominibus utẽdum eſt, interpretationem eorum ſemel in hoc loco ponemus. Drachma Attica (fere enĩ Attica obſeruatione medici utuntur) denarij argentei habet pondus. Eadẽq; ſex obolos pondere efficit. Obolus x. chalcos. Cyathus pendet per ſe drachmas x. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt, drachmas xv. Mna quam noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXII.

PROOEMIVM.

COMPLESSE *poterant miraculum ſui natura atq; tellus, reputantium uel prioris tantũ uoluminis dotes, totq́; genera herbarum, utilitatibus holum, aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura reſtant, quantoq́; mirabiliora inuẽtu? Illa enim maiore parte cibi aut odoris decoriſue commendatio ad numeroſa experimenta duxit. Reliquarum potentia approbat, nihil à rerum natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.*

De gentibus, herbis formæ gratia utentibus. CAP. I.

Equidem & formæ gratia ritusq́; perpetui, in corporibus ſuis aliquas exterarum gentiũ uti herbis quibuſdam, aduerto animum. Illinũt certe alijs aliæ faciem in populis Barbarorum fœminæ, mareſq́; etiam apud Dacos et Sarmatas corpora ſua inſcribunt. Simile plantagini glaſtum in Gallia uocatur: quo Britannorum coniuges nuruſq́; toto corpore oblitæ, quibuſdam in ſacris & nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes.

Quòd herbis ueſtes inficiantur. CAP. II.

Iam uero ĩfici ueſtes ſcimus admirabili fuco. Atq; ut ſileamus, Galatiæ, Africæ, Luſitaniæ granis, coccum Imperatoriis dicatũ paludamentis, trãſalpina Gallia herbis tyriũ atq; conchylium tingit, oẽſq; alios colores. Nec quærit in profundis murices, ſeſeq; obijciẽdo eſcam, dum præripit beluis marinis, intacta etiã ancoris ſcrutatur uada, ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat, corruptor ĩſidietur nuptæ. Stans & in ſicco carpit, quod frugi mũdos exſculpat. His alioqui fulgentibus inſtrui poterat luxuria, certe innocentius. Nunc propoſitũ iſta conſectari non eſt, nec cõmittemus, ut ſubijciendo utiliora, luxuriam uilitate circũſcribamus, dicturi & alias herbis tingi lapides parieteſq́; pingi. Nec tingendi tamẽ rationem omiſiſſemus, ſi unquã ea liberalium artium

fuiſſet. Interim fortius augetur autoritas: quæ quãta debeatur etiam ſurdis, hoc eſt ignobilibus, herbis perhibebitur. Siquidẽ autores imperij Ro. conditoresq; immenſum quiddam & hinc ſumpſere, quoniam non aliunde ſagmina in remedijs publicis fuere, & in ſacris legationibusq; uerbenæ. Certe utroq; nomine idẽ ſignificatur, hoc eſt, gramen ex arce cum ſua terra euulſum: ac ſemper & legati cum ad hoſtes clarigatumq; mitterẽtur, id eſt, res raptas clare repetitum, unus utiq; Verbenarius uocabatur.

De corona graminea. CAP. III.

C*orona quidem nulla fuit graminea nobilior, in maieſtate populi terrarũ principis, præmijsq; gloria. Gemmatæ & aureæ, uallares, murales, roſtratæ, ciuica, triumphales, poſt hanc fuere ſuntq; cunctæ magno interuallo, magnaq; differentia. Cæteras omnes ſinguli, & duces ipſi, imperatoresq; militibus, aut aliquando collegis dedere.*

De raritate eius. CAP. IIII.

D*Ecreuit in triumphis ſenatus, cura belli ſolutus, & populus ocioſus: graminea nunq̃ niſi in deſperatione ſuprema contigit, nulli niſi ab uniuerſo exercitu ſeruato decreta. Cæteras imperatores dedere, hanc ſolam miles imperatori. Eadẽ uocatur obſidionalis, liberatis obſidione abominandoque exitio totis caſtris. Quòd ſi ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue ſeruato, præclarus ſacerq; habetur, quid tandem exiſtimari debet, unius uirtute ſeruatus uniuerſus exercitus? Dabatur hæc uiridi è gramine, decerpto inde ubi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Nãq; ſummũ apud antiquos ſignũ uictoriæ erat, herbam porrigere uictos, hoc eſt, terra & altrice ipſa humo, & humatione etiam cedere: quem morem etiam nunc durare apud germanos ſcio.*

Qui ſoli corona ea donati. CAP. V.

D*Onatus eſt ea L. Siccius Dentatus ſemel, cum ciuicas quatuordecĩ meruiſſet, depugnaſſetq; cxx. prælijs ſemper uictor. Tãto rarius eſt ſeruatorem unum à ſeruatis donari. Quidam imperatores & ſæpius donati ſunt, ueluti P. Decius Mus, Tribunus militum ab exercitu, altera ab his, qui in præſidio obſeſſi fuerant, quanta eſſet eius honoris autoritas, confeſſus religione: ſiquidem donatus bouem album Marti ĩmolauit, & c. fuluos, qui ei uirtutis cauſa dati fuerant ſimul ab obſeſſis. Hic Decius poſtea ſe conſul, Imperioſo collega, pro uictoria deuouit. Data eſt & à ſenatu populoq; Romano, qua claritate nihil equidem in rebus humanis ſublimius duco, Fabio illi, qui rem omnem Romanam reſtituit non pugnando. Nec data cum magiſtrum equitum & exercitum eius ſeruaſſet: tunc ſatius fuit nomine nouo coronari, appellatum patrem ab his quos ſeruauerat e ſed quo dictum eſt conſenſu honoratus eſt, Annibale ex Italia pulſo. Qua corona adhuc ſola ipſius imperij manibus impoſita eſt, & quod peculiare ei eſt, ſola à tota Italia data.*

Qui ſolus centurio coronatus. CAP. VI.

P*Ræter hos contigit eius coronæ honos M. Calphurnio Flãmæ, Tribuno militũ in Sicilia: Centurioni uero uni ad hoc tẽpus Cn. Petreio Atinati, Cimbrico bello. Primum pilum is capeſſens ſub Catulo, excluſam ab hoc legionẽ ſuã hortatus, Tribunum ſuum dubitantem per caſtra hoſtium erumpere interfecit, legionemq; eduxit. Inuenio apud autores, eundem præter hunc honorem, aſtantibus Mario & Catulo COSS. prætextatum immolaſſe ad tibicinem foculo poſito. Scripſit & Sylla dictator, ab exercitu ſe quoq; donatũ apud Nolam, legatũ bello Marſico. Idq; etiã in uilla ſua Tuſculana, quæ fuit poſtea Ciceronis, pinxit. Quod ſi uerum eſt, hoc execrabiliorem eum dixerim, quandoquidem eam capiti ſuo proſcriptione ipſe detraxit, tanto paucioribus ciuium ſeruatis, q̃ poſtea occiſis. Addat etiamnum huic gloriæ ſuperbum cognomen Felicem, ipſe tamen obſeſſis in toto orbe proſcriptis, hac corona Sertorio ceſſit. Aemylianum quoque Scipionem Varro autor eſt donatum obſidionali in Africa, Manlio COS. tribus cohortibus ſeruatis, totidemq; ad ſeruãdas eas eductis: quod & ſtatuæ eius in foro ſuo diuus Auguſtus adſcripſit. Ipſum Auguſtum cum M. Cicerone filio conſulem idibus Septembribus ſenatus obſidionali donauit. Adeo ciuica non ſatis uidebatur. Nec præterea quẽquam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certe in hoc honore: ſed quæcunq; fuerant in periculi ſede, quamuis ignobiles ignotæq;, honorem nobilem faciebant: quod latere apud nos minus quidẽ miror, cernens negligi ea quoq;, quæ ad ualetudinẽ conſeruandam, cruciatusque corporis propulſandos, & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure caſtiget? Addidere uiuendi pretio delitiæ, luxusq;. Nunquàm fuit cupido uitæ maior, nec minor cura. Aliorum hanc operæ credimus, ac ne mandato quidem noſtro alios id agere, medicisque prouiſum eſſe. Proh, bonis ipſi fruimur uoluptatis, & (quo nihil equidẽ probroſius duco) uiuimus aliena fiducia. Imo uero plerisq; ultro etiam irriſui ſumus iſta commentantes, atq; friuoli operis arguimur. Magna quanquã immenſi laboris ſolatia, ſperni cum rerum natura, quam certe non defuiſſe nobis docebimus, & inuiſis quoq; herbis inſeruiſſe remedia, quippe cũ medicinas dederis etiam aculeatis. Hæc enim proxime reſtant ex his, quas priori libro nominauimus, in quibus ipſis prouidentiam naturæ ſatis admirari amplectique non eſt. Dederat quas diximus molles, cibisque gratas. Pinxerat remedia in floribus, uiſuq; ipſo animos inuitauerat, etiam delicijs auxilia permiſcens. Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas, tactu truces, ut tantum non uocem ipſius fingentis illas, rationemque reddentis exaudire uideamur, ne ſe depaſcat auida quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglecta ueſtigia obterant, ne inſidens ales infringat: his muniendo aculeis telisque armando, remedijs ut tuta ac*

ſalua

ſalua ſint. Ita hoc quoque quod in ijs odimus, hominum cauſa excogitatum eſt.

Medicinæ ex reliquis ornamentis, & erynge. CAP. VII.

ET clara in primis aculeatarum erynge eſt, ſiue eryngion, contra ſerpentes & uenenata omnia naſcens. Aduerſus ictus morſusq́; radix eius bibitur drachmæ pōdere in uino: aut ſi plerunq; tales iniurias comitatur et febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter efficax cōtra cherſydros ac ranas. Omnibus uero cōtra toxica et aconita efficaciorē Heraclides medicus, in iure anſeris decoctā, arbitratur. Apollodorus aduerſus toxica cum rana decoquit, cæteri in aqua. Ipſa dura, fruticoſa, ſpinoſis folijs, caule geniculato, cubitali & maiore aliquando, alia albicans, alia nigra, radice odorata, & ſatiua quidem eſt. Sed ſponte naſcitur in aſperis & ſaxoſis, & in litoribus maris, durior, nigriorq́; folio apij.

De herba quā centū capita uocant. CAP. VIII.

EX his cādidā noſtri centū capita vocāt. Omnes eiuſdem effectus, caule & radice in cibos Græcorum receptis vtroque modo, ſiue coquere libeat, ſiue cruda ueſci. Portentoſum eſt quod de ea traditur: Radicē eius alterutrius ſexus ſimilitudinem referre, raram inuentu, ſed ſi uiris cōtigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc & Phaonē Lesbium dilectum à Sappho. Multa circa hoc nō magorū ſolum uanitates, ſed etiā Pythagoricorū. Sed in medico uſu præter ſupradicta auxiliatur inflationibus, torminibus, cordis uitijs, ſtomacho, iocineri, præcordijs ī aqua mulſa, lieni in poſca. Itē ex mulſa renibus, ſtrāguriæ, opiſthotonicis, ſpaſmis, lumbis, hydropicis, comitialibus, mulierū menſibus, ſiue ſubſidant, ſiue abundent, uuluarumq́; omnibus vitijs. Extrahit infixa corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos, recedentes ab oſſibus carnes ſanat cum axungia ſalſa, & cerato: item fracturas. Crapulam præſumpta arcet, aluum ſiſtit. Aliqui è noſtris ſub ſolſtitio colligi eam iuſſere. Ex aqua cæleſti imponi omnibus ceruicis vitijs. Oculorum quoq; albugines ſanare adalligatam tradiderunt.

De acano & glycyrrhiza. CAP. IX.

SVunt qui & acanon eryngio aſcribant, ſpinoſam breuemq́; ac latā herbā, ſpinisq́; latioribus. Hanc impoſitam, ſanguinem mire ſiſtere. Alij eryngen falſo eandem putauerunt eſſe & glycyrrhizam, quare ſubiungi eam protinus refert. Et ipſa ſine dubio inter aculeatas eſt, folijs echinatis, pinguibus, tactuq́; gummoſis, fruticoſa, binum cubitorum altitudine, flore hyacinthi, fructu pilularum platani magnitudinis. Præſtantiſſima in Cilicia, Ponto ſecunda, radice dulci, & hac tantū in uſu. Capitur ea uergiliarum occaſu, lōga ceu uiti, coloris buxei. Meliorq́; nigra, quamq́; lenta, quām quæ fragilis. Vſus in ſubditis decocta ad tertias, cætero ad mellis craſſitudinem, aliquando & tuſæ, quo genere & uulneribus imponitur & faucium uitijs oībus. Itē voci vtiliſſimo ſucco, ſic vt ſpiſſatus eſt linguæ ſubdito. Item thoraci, iocineri. Hac diximus ſitim famemq́; ſedari. Ob id quidam adipſon appellauere eam, & hydropicis dedere ne ſitirent. Ideo & commanducata ſtomatice eſt, & ulceribus oris inſperſa ſæpe, & pterygijs. Sanat & ueſicæ ſcabiem, renum dolores, condylomata, vlcera genitaliū. Dedere eam quidem potui in quartanis, drachmarū duarū pondere, & pipere, hemina aquæ. Commāducata ſanguinem ex uulnere ſiſtit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius, & medicinis. CAP. X.

TRibuli unum genus in hortis naſcitur, alterum in fluminibus tantum. Succus ex his colligitur ad oculorū medicinas. Eſt enim refrigerātis naturæ, & ideo utilis contra inflammationes collectionesq́; Vlcera per ſe erumpentia, & præcipue in ore, cū melle ſanat: Item tonſillas. Potus calculos frāgit. Thraces, qui ad Strymona habitant, folijs tribuli equos ſaginant: ipſi nucleo uiuunt, panem faciētes prædulcem, & qui contrahat uentrem. Radix caſte pureq́ue collecta, diſcutit ſtrumas. Semē adalligatū, varicum dolores ſedat: tritum uero & in aquā ſparſum, pulices necat.

De ſtœbe, & medicinis eius. CAP. XI.

STœbe, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino, præcipue auribus purulētis medetur: Item oculis ictu cruentatis: Hæmorrhagiæ quoque et dyſenteriæ infuſa.

De hippophye, & hippope, & medicinis earum. CAP. XII.

HIppophyes in ſabuloſis maritimisq́; naſcitur, ſpinis albis. Ederæ modo racemoſa eſt, cādidis, et ex parte rubentibus acinis. Radix ſucco madet, qui aut per ſe conditur, aut paſtillis farina. Hæc bilem detrahit obolo ponderis, ſaluberrime cum mulſo. Eſt altera hippope, ſine caule, ſine flore, folijs tantū minutis. Huius quoq; ſuccus hydropicis mire prodeſt. Debent accommodatæ eſſe equorum naturæ, neq; ex alia cauſa nomen accepiſſe. Quippe quædam animalium remedijs naſcuntur, locupleti diuinitate ad generanda præſidia: vt non ſit mirari ſatis ingenium eius, diſponentis auxilia in genera, in cauſas, in tempora, ut alijs proſit, atque alijs horis, diesq́; nullus prope ſine præſidijs reperiatur.

De urtica et medicinis eius. CAP. XIII.

VRtica quid eſſe inuiſius poteſt? At illa præter oleū, quod in Aegypto ex ea fieri diximus, uel plurimis ſcatet remedijs. Semē eius cicutæ cōtrariū eſſe Nicander affirmat. Item fungis & argēto uiuo. Apollodorus & ſalamandris cum iure decocta teſtudinis. Item aduerſari hyoſcyamo, & ſerpētibus, & ſcorpionibus. Quin illa ipſa amaritudo mordax, uuas in ore procidenteſque uuluas, & infantium ſedes, tactu reſilire cogit: Lethargicos expergiſci tactis cruribus, magisq́; fronte. Eadē canis morſibus addito

ſale medetur. Sanguinem trita naribus indita ſiſtit, & magis radice. Carcinomata & ſordida vlcera, ſale admixto: item luxata ſanat, & panos, parotidas, carnesq́; ab oſſibus recedentes. Semen potum cum ſapa, uuluas ſtrangulantes aperit, & profluuia narĩu ſiſtit impoſitum. Vomitiones in aqua mulſa ſumptũ à cæna faciles præſtat, duobus obolis. Vno autẽ, in uino poto laſſitudines recreat. Vuluæ uitijs toſtũ, acetabuli menſura: potũ in ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus. Orthopnoicis prodeſt cũ melle, & thoracem purgat eodẽ eclígmate. Et lateri medetur cũ ſemine lini: Addunt hyſſopũ & piperis aliquid. Illinitur lieni. Difficilem uentrem toſtũ cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronũciat. Dolore leuari toſto acetabuli menſura dulci poto, et impoſito cũ ſucco maluæ. Inteſtinorum animalia pelli cũ hydromelite & ſale. Defluuia capitis, ſemine illito cohoneſtari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere, aut folia cũ urſino adipe trita imponunt. Ad eadẽ radix tuſa cũ aceto non minus utilis. Item lieni. Et cocta in vino diſcutit panos, cũ axungia uetere ſalſa. Eadem pſilothrum eſt ſicca. Condidit laudes eius Phanias phyſicus, vtiliſſimã cibis coctã conditámue profeſſus arteriæ, tuſſi, uentris diſtillationi, ſtomacho, panis, parotidibus, pernionibus: cũ oleo ſudorẽ, coctam cum conchulis ciere aluũ, cũ ptiſana pectus purgare, mulierumq́; menſes: cum ſale ulcera quæ ſerpunt cohibere. Succus quoq; in uſu eſt. Expreſſus illitusq́; fronti, ſanguinem narĩu ſiſtit: potus urinam ciet, calculos rumpit, vuam gargarizatus reprimit. Semen colligi meſſibus oportet: Alexandrinum maxime laudatur. ad omnia hæc & mitiores quidem teneræq́; efficaces, ſed præcipue ſylueſtris illa, & amplius lepras è facie tollit, in vino pota. Si quadrupes fœtum nõ admittat, urticæ naturam fricandam monſtrant.

De lamio, & medicinis eius. CAP. XIIII.

EA quoq; num, quã lamiũ inter genera earũ appellauimus, mitiſſima, & folijs non mordẽtibus medetur cum mica ſalis cõtuſis incuſſisq́;, inuſtis & ſtrumis, tumoribus, podagris, vulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus ſacris medetur. Quidã è noſtris tempore diſcreuere genera. Autũnalis urticæ radice alligata in tertianis, ita vt ægri nuncupentur cũ eruitur ea radix, & dicatur quæ, & cui, & quorũ filio eximatur, liberari morbo tradiderunt. Hoc idem cõtra quartanas pollere. Iidẽ urticæ radice addito ſale, infixa corpori extrahi. Folijs cum axungia ſtrumas diſcuti: vel ſi ſuppurauerint, erodi compleriq́;.

De ſcorpione, generibusq́ue, ac medicinis eius. CAP. XV.

EX argumẽto nomẽ accepit ſcorpius herba. Semen.n. habet ad ſimilitudinẽ caudæ ſcorpionis, folia pauca. Valet et aduerſus aĩal nominis ſui. Eſt et alia eiuſdẽ nominis effectusq́; ſine folijs, aſparagi caule, in cacumine aculeũ habens, & inde nomen.

De leucacantha, & medicinis eius. CAP. XVI.

LEucacanthã alij phyllon, alij iſchiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ cõmãducata dentiũ dolorem ſedat. Item laterũ et lumborũ, vt Hiceſius tradit, ſemine poto drachmis octo, aut ſucco. Eademq́; ruptis conuulſis medetur.

De helxine, perdicio, parthenio, ſiderite, & medicinis eius. CAP. XVII.

HElxinen aliqui perdiciũ uocant, quoniã perdices ea præcipue ueſcantur. Alij ſideritin, nonnulli partheniũ. Folia habet mixtæ ſimilitudinis plantagini et marrubio, cauliculos denſos, leuiter rubentes, ſemina in capitibus lappaceis adhærẽtia ueſtibus, unde & helxinen dictã uolunt. Sed nos qualis eſſet helxine, diximus priori libro. Hæc autem inficit lanas, ſanat ignes ſacros & tumores, collectionesq́ue omnes, & aduſta. Panos ſuccus eius cũ pſimmythio. Ignes ſacros, tumores, collectionesq́;, & guttura incipientia, turgeſcere. Item veterem tuſſim cyatho hauſto, & omnia in humido: ſicut tonſillas & uarices cũ roſaceo. Imponitur & podagris cum caprino ſeuo ceraq́; Cypria. Perdicium ſiue parthenium (nam ſideritis alia ẽ) à noſtris herba urceolaris uocatur, ab alijs aſterieum, folio ſimilis ocymo, nigrior tantũ, naſcens in tegulis, parietinisq́;. Medetur cum mica ſalis trita ijſdem omnibus quibus lamium, et eodẽ modo. Item uomicæ calefacto ſucco pota. Et contra ulcera, rupta lapſusq́; & præcipitia, aut uehiculorũ euerſiones ſingularis. Verunla charus Pericli Athenienſiũm principi, cum is in arce templum ædificaret, repſiſſetq́; ſuper altitudinem faſtigij, & inde cecidiſſet, hac herba dicitur ſanatus mõſtrata Pericli ſomnio à Minerua: Quare parthenium uocari cœpta eſt, aſſignaturq́; ei deæ. Hic eſt uernacula cuius effigies ex ære fuſa eſt, & nobilis ille Splanchnoptes.

De chamæleone, generibusq́ue, & medicinis eius. CAP. XVIII.

CHamæleonẽ aliqui ixiam uocant. Duo genera eius. Candidior aſperiora folia habet, ſerpit in terra echini modo ſpinas erigens, radice dulcis odore grauiſſimo. Quibuſdam in locis uiſcũ gignit album ſub alis foliorũ, maxime circa canis ortum, quo modo thura naſci dicuntur, unde & ixia appellatur. Hoc ut maſtiche utuntur mulieres. Quare & chamæleon uocetur, uarietate foliorum euenit. Mutat enim cum terra colores, hic niger, illic uiridis, alibi cyaneus, alibi croceus, atque alijs coloribus. Ex his candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ. Bibitur drachma in paſſo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli menſura ſucci eiuſdem in uino auſtero cum origani ſcopis. Facit ad difficultatem urinæ. Hic ſuccus occidit canes ſuesq́ue in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in ſe mures ac necat, niſi protinus aquam ſorbeant. Radicem eius aliqui conciſam ſeruari iubent funiculis pendentem, decoquuntq́; in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatiſmos uocant

uocāt. Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus eſſet, & fœminam cui uiolaceus. Vno naſcuntur caule cubitali, craſſitudine digitali. Radicibus earum lichenes curantur, cū ſulphure & bitumine una coctis. Cōmanducatis uero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo ſcabiem etiam quadrupedum ſanant. Et ricinos canum necant: Iuuencas quoque anginæ modo. Quare à quibuſdam ulophonon uocatur, & cynozolon, propter grauitatem odoris. Ferunt & hac uiſcum ulceribus utiliſſimum. Omnium autem generum earum radices ſcorpionibus aduerſantur.

De coronopo, & medicinis eius. CAP. XIX.

C*oronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris. Seritur interim, quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere toſta.*

De anchuſa, & pſeudanchuſa, & medicinis earum. CAP. XX.

E*T anchuſæ radix ī uſu eſt, digitali craſſitudine. Finditur papyri modo, manusq; inficit ſanguineo colore: præparat lanas precioſis coloribus. Sanat vlcera in cerato, præcipue ſenū, itē aduſta. Liquari nō poteſt in aqua, oleo diſſoluitur: idq; ſynceræ experimentū eſt. Datur & ad renū dolores drachma eius potui in uino. Aut ſi febris ſit, in decocto balani. Itē iocinerū uitijs, & lienis, & bile ſuffuſis. Lepris & lētigini illinitur ex aceto. Folia trita cū melle & farina luxatis imponuntur. Et pota drachmis duabus in mulſo aluū ſiſtūt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Eſt & alia ſimilis pſeudāchuſa ob id appellata, à quibuſdā uero enchuſa, aut doris, & multis alijs nominibus, lanuginoſior & minus pinguis, tenuioribus folijs & languidioribus. Radix oleum non fundit, ſed rubentem ſuccum: & hoc ab anchuſa diſcernitur. Contra ſerpētes efficaciſſima potu foliorū, uel ſeminis. Folia ictibus imponūtur. Virus ſerpentiū fugat. Bibitur et propter ſpinam. Folium eius ſiniſtra decerpi iubent magi, & cuius cauſa ſumatur dici, tertianisq; febribus alligari.*

De onochilo, anthemi, loto, & lotometra, heliotropio, tricocco, & adianto ſiue callitricho. CAP. XXI.

E*St & alia herba proprio nomine onochilō, quā aliqui anchuſam vocāt, alij arcebion, alij onochelim, aliqui rhexiā, multi enchuſam, paruo frutice, flore purpureo, aſperis folijs & ramis, radice meſſibus ſanguinea, cætero nigra, in ſabuloſis naſcens, efficax cōtra ſerpentes, maximeq; uiperas, & radice et folijs, æque cibo ac potu. Vires habet meſſibus. Folia trita odorē cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus uulua procidēte. Pellit et tineas cū hyſſopo. Et in dolore renum aut iocineris ex aqua mulſa, ſi febris ſit: ſin aliter, ex uino bibitur. Lētigini ac lepris radix illinitur. Habentes eā, à ſerpētibus feriri negātur. Eſt & alia huic ſimilis flore rubro, minor & ipſa ad eoſdē uſus. Tradūtq; cōmanducata ea, ſi inſpuatur, mori ſerpentē. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. Aliqui leucāthemida uocāt. Alij leucanthemū, alij erāthæmō, quoniā uere floreat. Alij chamæmelō, quoniā odorē mali habeat. Nōnulli melāthemō vocāt. Genera eius tria flore tantū diſtant, palmū nō excedētia, paruisq; floribus, ut rutæ candidis, aut melinis, aut purpureis. In macro ſolo, aut iuxta ſemitas colligitur uere, et ī coronamēta reponitur. Eodē tpe et medici folia tuſa in paſtillos digerūt. Itē florem & radicē. Dātur oīa mixta drachmæ unius pōdere, cōtra ſerpētiū oīum ictus. Pellit mortuos partus. Itē mēſtrua ī potu, et urinā, calculosq; Inflationes, iocinerū uitia, bilē ſuffuſam, ægilopiā cōmāducata, ulcerū eruptiones manātes ſanat. Ex oībus his generibus ad calculos efficaciſſima eſt q̄ florē purpureū habet, cuius et foliorū et fruticis āplitudo maiuſcula eſt. Hanc proprie quidā erāthemon uocāt. Lotō qui arborē putant tantū eſſe, vel Homero autore coargui poſſunt. Is enim īter herbas ſubnaſcētes deorū uoluptati, lotō primā nominauit. Folia eius cū melle, oculorū cicatrices, argema, nubeculas diſcutiunt. Eſt & lotometra, quæ fit ex loto ſata, ex cuius ſemine ſimili milio, fiunt panes in Aegypto à paſtoribus, maxime aqua uel lacte ſubacto. Negatur quicquā illo pane ſalubrius eſſe aut leuius, dū caleat: refrigeratus difficilius concoquitur, fitq; ponderoſus. Conſtat, eos qui illo uiuant, nec dyſenteria nec teneſmo, neq; alijs morbis uētris infeſtari. Itaq; inter remedia eorum habetur. Heliotropij miraculū ſæpius diximus, cū ſole ſe circūagentis, etiā nubilo dies: tātus ſideris amor eſt, Noctu uelut deſiderio cōtrahi cæruleū florem. Genera eius duo, Tricoccum, & helioſcopium. Hoc altius (quanquā utrunque ſemipedalem altitudinē non excedat) ab ima radice ramoſum. Semen in folliculo meſſibus colligitur. Naſcitur nonniſi in pingui ſolo, cultoq; maxime: tricoccum ubiq;. Si decoquatur, inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum molliri. Et ſi decocti ſuccus bibatur efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipitur æſtate, hora ſexta, miſcetur cū uino, ſic firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo admixto. Verrucas cū ſale tollit ſuccus è folio: vnde noſtri uerrucariā herbā appellauere, alijs cognominari effectibus digniorem. Nanq; & ſerpentibus & ſcorpionibus reſiſtit, ex vino aut aqua mulſa, vt Apollophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantiū diſtillationibus, quod ſiriaſin vocant, illita medentur. Item contractionibus, etiam ſi id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos ſaluberrimū eſt. Potum id pellit tineas, & renum harenas. Si cuminū adijciatur, calculos frangit. Decoqui cū radice oportet, quæ cū folijs & hircino ſeuo podagris illinitur. Alterum genus quod tricoccū appellauimus, & alio nomine ſcorpiuron uocatur, folijs nō ſolum minoribus, ſed etiam in terram uergentibus. Semen ei eſt effigie ſcorpionis caudæ, quare ei nomen. Vis ad omnia venenata & phalangia, & contra ſcorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et ſi terram ſurculo heliotropij circumſcribat aliquis, negant*

negant ſcorpionem egredi. Impoſita uero herba, aut uda omnino reſperſum, protinus mori. Seminis grana quatuor pota, quartanis prodeſſe dicuntur, tria vero tertianis: uel ſi herba ipſa ter circũlata ſubijciatur capiti. Semẽ & uenerem ſtimulat. Cum melle panos diſcutit. Et uerrucas hoc utiq; heliotropiũ radicitus extrahit, & excreſcentia in ſedibus. Spinæ quoq; ac lumborum ſanguinẽ corruptum trahit, illitum ſemen & potum in iure gallinacei decoctum, aut cũ beta & lente. Cortex uero liuentibus colorẽ raddit. Magi heliotropium quartanis quater, in tertianis ter alligari iubent ab ipſo ægro, precariq; eum, ſoluturũ ſe nodos liberatum, & ita facere non exempta herba. Aliud adianto miraculum, æſtate uiret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit, perfuſum merſumue ſicco ſimile eſt: tanta diſſociatio depræhenditur, unde & nomen à Græcis, alioquin frutici topiario. Quidã callitrichõ vocãt, alij polytrichõ, utrũq; ab effectu. Tingit enim capillũ: & ad hoc decoquitur in uino cũ ſemine apij, adiecto oleo copioſe, vt criſpum denſumq; faciat. Defluere autẽ prohibet. Duo eius genera, candidius, & nigrũ breuiusq; Id quod maius eſt polytrichon, aliud trichomanes vocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent folijs filicis. ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt: omnia autẽ contrarijs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla: umbroſas petras, parietũq; aſpergines, ac fontium maxime ſpecus ſequitur, et ſaxa manantia, quod miremur, cum aquas non ſentiat. Calculos è corpore mire pellit, frangitq;, vtiq; nigrũ. Qua de cauſa potius quàm quod in ſaxis naſceretur, à noſtris ſaxifragum appellatum crediderim. Bibitur è vino quantum terni decerpſere digiti. Vrinã cient. Serpentium & araneorum venenis reſiſtunt. In uino decocti aluum ſiſtunt. Capitis dolores corona ex his ſedat. Contra ſcolopendræ morſus illinũtur, crebro auferendi ne pereant: hoc & in alopecijs. Strumas diſcutiunt, furfureſq; in facie, & capitis manantia ulcera. Decoctũ ex his prodeſt ſuſpirioſis, & iocineri, & lieni, & felle ſuffuſis, & hydropicis. Stranguriæ illinuntur, & renibus cum abſinthio. Secundas cient & menſtrua. Sanguinem ſiſtunt ex aceto, aut rubi ſucco poti. Infantes quoque exulcerati perunguntur ex ijs cum roſaceo & vino prius. Foliũ in urina pueri impubis, tritum quidẽ cum aphronitro, & illitum ventri mulierum, ne rugoſus fiat, præſtare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis, pecoriq; eſſe utiliſſimos.

De picride, theſio, aſphodelo, halimo, acãtho, bupreſti, elaphoboſco, ſcandice, iaſione, & de caucalide, ſio, ſillybo, ſcolymo ſiue limonio, ſoncho, condrillo ſiue condrilli, & boletis. CAP. XXII.

Picris ab ĩſigni amaritudine cognominatur, ut diximus: rotũdo folio. Tollit eximie verrucas. Theſium quoque non diſſimili amaritudine eſt, ſed purgat aluum, in quem uſum teritur ex aqua. Aſphodelum de clariſſimis herbarum, quam heroion aliqui appellauerunt, Heſiodus & in ſyluis naſci dixit: Dionyſius, marem ac fœminam eſſe. Defectis corporibus & phthiſicis conſtat bulbos eius cum ptiſana decoctos aptiſſime dari: panemq; ex his cum farina ſubactis, ſaluberrimum eſſe. Nicander & contra ſerpentes ac ſcorpiones, uel caulem quem anthericon uocauimus, uel ſemen, vel bulbos dedit in uino tribus drachmis: ſubſtrauitq; ſomno cõtra hos metus. Datur & cõtra uenenata marina, & cõtra ſcolopendras terreſtres. Cochleæ mire in Cãpania caulem eũ perſequuntur, & ſugendo areſaciunt. Folia quoq; illinuntur venenatorũ uulneribus ex uino. Bulbi neruis articuliſq; cum polenta tuſi illinuntur. Prodeſt & conciſis ex aceto lichenas fricare. Item vlceribus putreſcentibus ex aqua imponere: mammarum quoq; & teſtium inflammationibus. Decocti in fece uini, oculorũ epiphoris ſuppoſito linteolo medentur. Fere in quocũq; morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera, rimaſq; corporũ quacũq; in parte farina areſactorũ. Autumno autem colliguntur, cũ plurimum ualẽt. Succus quoq; ex tuſis expreſſus aut decoctis, utilis fit corporis dolori cũ melle: eidẽ odorẽ corporis iucundũ affectantibus, cũ iri arida et ſalis exiguo. Folia etiã ſupradictis medentur. & ſtrumis, panis, vlceribus in facie, decocta in uino. Cinis è radice alopecias emendat, & rimas pedũ. Decoctæ radicis in oleo ſuccus, perniones & ambuſta. Et ad grauitatẽ auriũ infunditur. A contraria aure in dolore dentiũ. Prodeſt & vrinæ pota modice radix, & mẽſtruis, & lateris doloribus. Itẽ ruptis, cõuulſis, tuſſibus, drachmæ pondere in uino pota. Eadem & uomitiones adiuuat cõmanducata. Semine ſumpto turbatur uenter. Chryſermus & parotidas in vino decocta radice curauit: Itẽ ſtrumas, admixta cachry ex uino. Quidam aiũt, ſi impoſita radice pars eius in fumo ſuſpẽdatur, et quarta die ſoluatur, una cũ radice areſcere ſtrumã. Sophocles ad podagras utroq; modo, cocta crudaq; uſus eſt. Ad perniones decoctã ex oleo dedit, & ſuffuſis felle in uino, & hydropicis. Venerẽ quoq; cõcitari eũ uino & melle perũctis, aut bibẽtibus, tradiderũt. Xenocrates & lichenas & pſoras, radice in aceto decocta, tolli dicit. Item ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida, alarũ quoq; & feminũ uitia. Et capillũ criſpiorem fieri, raſo prius capite, ſi radice ea fricetur. Simus lapides renũ in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates ſemen eius ad impetus lienis dari cenſet. Iumentorum quoq; vlcera ac ſcabiẽ, radix illita, aut decoctæ ſuccus ad pilũ reducit. Mures etiam eadẽ fugãtur, et cauerna præcluſa moriuntur. Aſphodelon ab Heſiodo quidã halimõ appellari exiſtimauere, quod falſum arbitror. Eſt enim ſuo nomine halimon, non parui & ipſum erroris inter autores. Alij enim fruticẽ eſſe dicunt denſum, candidũ, ſine ſpina, folijs, oleæ ſed mollioribus. Coquitur autẽ hoc ciborũ gratia. Radix tormina diſcutit, drachmæ pondere in aqua mulſa pota.

Item

Item conuulſa & rupta. Alij olus maritimum eſſe dixere ſalſum, & inde nomen, folijs in rotunditate longis, laudatū in cibis. Duorum præterea generū, ſylueſtre, & mitius: utrunq; prodeſſe dyſentericis etiam exulceratis cū pane, ſtomacho uero ex aceto. Vlceribus vetuſtis illini crudum, & uulnerum recentium impetus len re, & luxatorū pedū ac veſicæ dolores. Syl ueſtri tenuiora folia, ſed in eiſdem remedijs effectus maiores, & in ſanāda hominū ac pecorū ſcabie. Præterea nitorem corpori fieri, dentibusq; candorē, ſi fricentur radice ea. Semine linguæ ſubdito ſitim non ſentiri. Hoc quoq; mandi, & utraq; etiā condiri. Cratenas tertiū quoq; genus tradidit, longioribus folijs & hirſutioribus, odore cupreſſi: naſci ſub edera maxime, prodeſſe opiſthotonicis, contractionibus neruorū, tribus obolis in ſextarium aquæ. Acanthos eſt topiaria & urbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, adſurgentiumq; puluinorū toros veſtiēs. Duo genera eius ſunt, aculeatum & criſpum, quod breuius: alterum leue, quod aliqui pæderota vocant, alij melamphyllum. Huius radices uſtis luxatisq; mire proſunt. Item ruptis, conuulſis & phthiſin metuētibus incoctæ cibo, maxime ptiſana. Podagris quoque illinuntur tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in ſponte naſcentium holerum numero Græci habent, caule cubitali, folijs multis longisq;, capite anethi, laudatū in cibis ab Hippocrate, in medicina à Glaucone & Nicandro. Semen contra ſerpentes ualet. Folia ad ſecundas fœminarum, uel ſuccum ex uino illinunt. Et ſtrumis folia cum ſale & uino. Radix cōtra ſerpentes datur in uino & urinæ ciendæ. Bupreſtim magna inconſtantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere, iidemq; remedio tanquam contra venenū prodiderunt. Et ipſum nomen indicio eſt, boum certe venenum eſſe, quos diſſilire deguſtata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Eſt vero cauſa, quare monſtremus inter gramineas coronas, niſi libidinis cauſa expetenda alicui videtur, quam non aliter magis accendi putant quàm potu. Elaphoboſcon ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craſſitudine, ſemine corymbis dependentibus ſimili effigie, ſed non amaris, folijs oluſatri: & hoc laudatum in cibis. Quippe etiā conditum prorogatur ad urinam ciendam lateris dolores ſedandos, rupta, conuulſa ſananda, inflationes diſcutiendas, coli quoque tormēta. Contra ſerpentium omniumq; aculeatorū ictus. Quippe fama eſt, hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus. Fiſtulas quoque radix nitro addito illita ſanat. Siccanda autem in eos uſus prius eſt, ne ſucco ſuo madeat, qui contra ſerpentium ictus non facit eam deteriorem. Scandix quoq; in olere ſylueſtri à Græcis ponitur, vt Opion & Eraſiſtratus tradunt. Item decocta aluum ſi . i . Sem ne ſingultus confeſtim ex aceto ſedat. Illinitur ambuſtis, urinas ciet. Decoctæ ſuccus prodeſt ſtom . c . . iocineri, renibus, ueſicæ. Hæc eſt quam Ariſtophanes Euripidi poetæ obijcit iocnlariter, matrē eius ne olus quidē legitimum venditaſſe, ſed ſcandicem. Eadem erat anthriſcus, ſi tenuiora folia & odoratiora haberet. Peculiaris laus eius, q fatigato uenere corpori ſuccurrit, marcentesq; ſenio ia coitus excitat. Siſtit profluuia alba fœminarum. Et iaſione olus ſylueſtre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum: concilium vocant. Et huius eadem commendatio ad ſtimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo ſumpta, mulieribus lactis vbertatem præſtat. Salutaris eſt phthiſin ſentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillū, tenacioremq; eius cutem efficit. Eſtur & caucalis, fœniculo ſimilis, breui caule, flore candido, cordi utilis. Succus quoq; eius bibitur, ſtomacho perquàm commodatus & vrinæ, calculisque & harenis pellēdis, & veſicæ pruritibus. Extenuat & lienis, iocineris, renumq; pituitas. Semen menſes fœminarum adiuuat, bilemq; à partu ſiccat. Datur & cōtra profluuia genituræ viris Chryſippus & conceptionibus eam putat conferre multum: bibitur in vino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorū, ſicut Petreius in carmine ſuo ſignificat. His adnumerāt ſion, latius apio, in aqua naſcens, pinguius, nigriusq;, copioſum ſemine, ſapore naſturtij. Prodeſt urinis, renibus, lienibus mulierumq; mēſibus, ſiue ipſum in cibo ſumptū, ſiue ius decocti, ſiue ſemen è uino drachmis duabus. Calculos rumpit, aquisq; quæ gignunt eos reſiſtit. Dyſentericis prodeſt infuſum. Item lentigini illitum & mulierum vitijs in facie noctu illitum, momentoque cutem emendat, & ramices lenit, & ſcabiem equorum. Sillybum chamelconti albo ſimilem, æque ſpinoſam, ne in Cilicia quidem, aut Syria, aut Phœnice, ubi naſcitur, coquere tanti eſt: ita operoſa eius cultura traditur. In medicina nullum vſum habet. Scolymon quoq; in cibos recipit oriēs, & alio nomine limonion appellat. Frutex eſt nunquā cub tali altior, criſtisq; foliorū ac radice nigra, ſed dulci. Eratoſthenis quoque laudata ī pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue traditur. Sanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem ſtimulare in uino, Heſiodo & Alcæo teſtibus: qui florente eā cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis auidiſſimas, viroſq; in coitu pigerrimos ſcripſere, veluti prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentiſſimo. Item graueolētiam alarum emendat radicis emedullatæ uncia, in uini Falerni heminis trib s decocta ad tertias, & à balineo ieiuno itemq; poſt cibum cyathis ſingulis pota. Mirum eſt, quod Xenocrates promittit experimento, uitium id ex alis per urinam effluere. Eſtur & ſonchos, vt quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecale, uterq; albus & niger, lactucæ ſimiles ambo, niſi ſpinoſi eſſent, caule cubitali, anguloſo, intus cauo, ſed qui fractus copioſo lacte manet. Albus, qui è lacte nitor utilis orthopnoicis lactucarum modo. Eraſiſtratus calculos per urinā pelli eo monſtrat, & oris grauueolentiam cōmanducato corrigi. Succus trium cyathorū mēſura, in uino albo & oleo calefactus, adiuuat partus, ita vt à partu ambulent

Digitized by Google

ambulent grauidæ. Datur et in ſorbitione. Ipſe caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus, coloremq́; meliorem infantium: utiliſſimus his, quæ lac ſibi coire ſentiãt. Inſtillatur auribus ſuccus, calidusq́; in ſtranguria bibitur cyathi menſura, & in ſtomachi roſionibus cum ſemine cucumeris nucleisq́; pineis. Illinitur & ſedis collectionibus. Bibitur contra ſerpentes ſcorpionesq́;, radix vero illinitur. Eadem decocto in oleo punici mali calyce, aurium morbis præſidium eſt. Hæc omnia ex albo. Cleemporus nigro prohibet veſci, ut morbos faciente, de albo cõſentiens. Agathocles etiam contra ſanguinem tauri demonſtrat ſuccũ eius. Refrigeratoriam tamen vim eſſe conuenit nigro, & hac cauſa imponendum cum polenta. Zenon radice albi ſtranguriam docet ſanari. Condrillon ſiue condrille, folia habet intubi circumroſis ſimilia, caulem minus pedalem, ſucco madentem amaro, radice fabæ ſimili, aliquando numeroſa. Habet proximam terræ maſtichen tuberculo fabæ, quæ appoſita fœminarum menſes trahere dicitur. Tuſa cum radicibus tota, diuiditur in paſtillos, contra ſerpentes argumento probabili. Siquidem mures agreſtes læſi ab his hanc eſſe dicũtur. Succus ex vino coctæ, aluum ſiſtit. Eadem palpebrarũ pilos inordinatiſſimos, pro gummi efficaciſſime regit. Dorotheus ſtomacho & concoctionibus vtilẽ carminibus ſuis pronunciauit. Aliqui fœminis & oculis, generationique virorum contrariam putauere. Inter ea quæ temere manduntur, boletos merito poſuerim, opimi quidem hos cibi, ſed immenſo exemplo in crimen adductos, ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occaſionem à coniuge Agrippina dato: quo facto illa terris venenum alterum, ſibiq́; ante omnes, Neronem ſuum dedit. Quorundam ex his facile noſcuntur uenena, diluto rubore, rancido aſpectu, liuido intus colore, rimoſa ſtria, pallido per ambitum labro. Non ſunt hæc in quibuſdã, ſicciq; & nitri ſimiles, veluti guttas in vertice albas ex tunica ſua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit, ipſum poſtea in volua ceu in ouo eſt luteũ. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primo naſcente, mox in pediculo corpus abſumitur, raroq́; unquam geminis ex vno pede. Origo prima cauſaq́; è limo, & aceſcente ſucco madẽtis terræ, aut radicis fere glãdiferæ: initioq́; ſpuma lentior, dein corpus membranæ ſimile, mox partus. Vt diximus, illa pernicialia, prorſus improbanda. Si enim caligaris clauus ferriue aliqua rubigo, aut pãni marcor affuerit naſcenti, omnem ilico ſuccum alienũ ſaporemq́; in venenum cõcoquit: depræhendiſſeq́; niſi agreſtes poſſint atq; qui colligunt. Ducũt ipſi alia vitia, nunc quidem ſi ſerpentis cauerna iuxta fuerit, ſi pateſcentes primo adhalauerit, capaci venenorum cognatione ad uirus accipiendum. Itaque caueri conueniet, priuſquam ſe condant ſerpentes. Signa erunt tot herbæ, tot arbores fruticesq́;, ab emerſu earũ ad latebram vſq; vernantes: & uel fraxini tãtum folia, nec poſtea naſcentia, nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occaſusq́; omnis intra dies ſeptem eſt.

De fungis, & ſilphio, & de laſere. CAP. XXIII.

Fungorũ lentior natura, et numeroſa genera, ſed origo nõ niſi ex pituita arborum. Tutiſſimi, qui rubent callo, minus diluto rubore quàm boleti. Mox cãdidi velut apice flaminis inſignibus pediculis. Tertium genus ſuilli, venenis accomodatiſſimum. Familias nuper interemere, & tota conuiuia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, et tribunos, & centuriones. Quæ uoluptas tanta ancipitis cibi? Quidam diſcreuere arborum generibus, fico, ferula, & gummi ferẽtibus: Nos itẽ fago, aut robore, aut cupreſſo, vt diximus. Sed iſta quis ſpondet in venalibus? Omnium colos liuidus. His aberit ueneni argumentum, quo ſimilior fuerit arborum fici. Aduerſus hæc diximus remedia, dicemusq́;, interim ſunt aliqua & in his. Glaucias ſtomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes ſuilli, iunco transfixi, quales è Bithynia veniunt. Hi fluxionibus alui, quas rheumatiſmos vocant, medentur, excreſcentibusq́; in ſede carnibus: minuunt enim eas, & tempore abſumunt. Item lentigines, & mulierum uitia in facie. Lauantur etiã vt plumbum, in oculorum medicamenta. Sordidis vlceribus, & capitis eruptionibus, canum morſibus ex aqua illinuntur. Libet & coquendi dare aliquas communes in omni eo genere obſeruationes, quando ipſæ ſuis manibus deliciæ præparant hũc cibum ſolum, & cogitatione ante paſcũtur, ſuccineis nouaculis aut argẽteo apparatu comitãte. Noxij erũt fungi, qui in coquẽdo duriores fiẽt, innocẽtiores qui nitro addito coquẽtur, ſi vtiq; pcoquentur. Tutiores fiẽt cũ carne cocti, aut cũ pediculo piri. Proſunt et pira cõfeſtim ſumpta. Debellat eos et aceti natura, contraria ijs. Imbribus prouenium omnia hæc. Imbre & ſilphion. Venit primo è Cyrenis, vt dictum eſt. Ex Syria nunc maxime importatur, deterius Parthico, ſed Medico melius, extincto omni Cyrenaico, vt diximus. Vſus ſilphij in medicina. Nam folia ad expurgandas uuluas, pellendosq́; emortuos partus decoquũtur in uino albo odorato, vt bibatur menſura acetabuli à balineis. Radix prodeſt arterijs exaſperatis, & collectionibus ſanguinis illinitur. Sed in cibis cõcoquitur ægre, inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugillatis cũ uino & oleo amiciſſima, & cum cera ſtrumis. Verrucæ ſedis crebriore eius ſuffitu cadũt. Laſer è ſilphio profluens quo diximus modo, inter eximia naturæ dona numeratum, pluribus compoſitionibus inſeritur. Per ſe autem algores excalfacit. Potum neruorum uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouetur vuluæ ad menſes ciendos. Pedum clauos circumſcarificatos ferro, mixtum ceræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas ſpondet copioſius ſumptum nec inflationes facere, & concoctioni plurimum conferre ſenibus & fœminis: Item hyeme quàm æſtate utilius, & tum aquam bi-

benti

bentibus: cauendumq́; nequa intus ſit exulceratio. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempeſtiue enim datum, cauterij uim obtinet: aſſuetis etiam utilius q̃ expertibus. Ad extera corporum, indubitatas confeſſiones habet. Venena telorum & ſerpentium extinguit potum, ex aqua uulneribus his circũlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero non matureſcentibus, cum farina hordeacea, uel fico ſicca. Carbunculis cum ruta, uel cũ melle, uel perſe uiſco ſuperlitum ut hæreat: ſic et ad canis morſus. Excreſcentibus circa ſedem, cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum, qui uulgo morticiui appellantur, nitro mixto, ante ſubactum. Carnes replet cum uino & croco, aut pipere, aut murium fimo & aceto. Perniones ex uino fouet, & ex oleo coctum imponitur: ſic & callo. Clauis pedum ſuperraſis præcipue utilitatis. Contra aquas malas, peſtilentes tractus, uel dies. In tuſſi, uua, fellis, ueteri ſuffuſione, hydropiſi, raucitatibus: confeſtim enim purgat fauces, uocemq́; reddit. Podagras, in ſpongia dilutum poſca lenit. Pleuriticis in ſorbitione uinum potu-ris datur, contractionibus, opiſthotonicis, ciceris magnitudine cera circumlitũ. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & in tuſſi uetuſta, cum porro ex aceto datur: æque ex aceto his qui coagulum lactis ſorbuerint. Præcordiorũ uitijs, ſyntecticis, comitialibus in uino, in aqua mulſa linguæ paralyſi. Coxendicibus & lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non cenſuerim quod autores ſuadent, cauernis dentium in dolore inditũ cera includi, magno experimento hominis qui ſe ea de cauſa præcipitauit ex alto. Quippe tauros inflãmat naribus illitis, ſerpentes auidiſſimas uini admixtum rumpit. Ideo nec inungi ſuaſerim cũ Attico melle, licet præcipiant. Quas habeat utilitates admixtum alijs, immenſum eſt referre, & nos ſimplicia tractamus: quoniam in his naturam eſſe apparet, in illis coniecturam ſæpius fallacem, nulli ſatis cuſtodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis & aqua mulſa, & quare genere ciborum mores immutentur, & de melitite & cera: & contra compoſitiones medicorum. CAP. XXIIII.

NOn eſſet mellis autoritas in pretio minor q̃ laſeris, ni ubiq; naſceretur: illud ipſa fabricata ſit natura, ſed huic gignẽdo aĩal, ut diximus: Innumeros ad uſus ſi quoties miſceatur æſtimemus. Prima propolis alueorum (de qua diximus) aculeos & oĩa infixa corpori extrahit, tubera diſcutit, dura concoquit, dolores neruorũ mulcet, ulceraq́; iã deſperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipſius natura talis eſt, ut putreſcere corpora non ſinat, iucundo ſapore atq; non aſpero, alia q̃ ſalis natura. Faucibus, tonſillis, anginæ, omnibusq́; oris deſiderijs utiliſſimum, areſcentiq́; in febribus linguæ. Iam uero peripneumonicis, pleuriticis decoctum. Item uulneribus à ſerpẽte percuſſis. Et contra uenena fungorum. Paralyticis in mulſo, quanq̃ ſua mulſo dotes conſtant. Mel auribus inſtillatur cum roſaceo: lendes et fœda capitis animalia necat. Vſus deſpumati ſemper aptior, ſtomachum tamen inflat, bilem auget, faſtidium creat, & oculis per ſe inutile aliqui arbitrãtur. Rurſus quidam angulos exulceratos melle tangi ſuadẽt. Mellis cauſas atq; differentias nationesq́; & indicationem, in apium, ac deinde florum natura diximus, cum ratio operis diuidi cogeret miſcenda. Rurſus naturam rerum pernoſcere uolentibus, in mellis operibus et aqua mulſa tractari debet. Duo genera eius, ſubitæ ac recentis, alterum inueterata. Repentina diſpumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium leui, hoc eſt alica eluta, uiribus recreãdis, ore ſtomachoq́; mulcendo, ardore refrigerando. frigidam enim utilius dari uẽtri molliendo inuenio apud autores. hunc potum bibendum alſioſis: item animi humilis & præparci, quos illi dixere micropſychos. Eſt et ratio ſubtilitatis immenſa à Platone deſcendens: corpuſculis rerũ leuibus, ſcabris, anguloſis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedẽtibus ideo non eadem omnibus amara aut dulcia eſſe. Sic & in laſſitudine proniores eſſe ad iracundiam, & in ſiti. Ergo & hæc animi aſperitas, ſeu potius animæ, dulciore ſucco mitigatur. Lenit tranſitum ſpiritus, et molliores facit meatus, ne ſcindant euntẽ redeũtemq́; Experimenta in ſe cuiq;: nullius non ira luctusq́;, triſtitia & omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoq́; obſeruanda ſunt, quæ non ſolum corporum medicinam, ſed & morum habent. Aqua mulſa & tuſſientibus utilis traditur, calefacta inuitat uomitiones. Contra uenenum pſimmythij ſalutaris, addito oleo. Item contra hyoſcyamum, cum lacte maxime aſinino, & contra halicacabum, ut diximus. Infunditur & auribus & genitalium fiſtulis. Vuluis imponitur cũ pane molli, ſubitis tumoribus, luxatis, leniendisq́; omnibus. Inueteratæ uſum damnauere poſteri, minus innocentem aqua, minusque uino firmum. Longa tamen uetuſtate tranſit in uinum, ut conſtat inter omnes, ſtomacho inutiliſſimum, neruisq́; contrarium. Semper mulſum ex uetere uino utiliſſimum, facilimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam euenit. Ex auſtero factum non implet ſtomachũ, neq; ex decocto melle, minusq́; inflat, quod fere euenit. Appetendi quoq; reuocat auiditatẽ cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus, calido ſiſtit. Corpora auget. Multi ſenectam longam mulſi tãtum nutritu tolerauere, neq; alio ullo cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo: centeſimum annũ excedentem eum diuus Auguſtus hoſpes interrogauit, quanam ratione maxime uigorem illum animi corporisq́; cuſtodiſſet. At ille reſpondit, Intus mulſo, foris oleo. Varro regiũ cognominatum morbum arquatum tradit, quoniam mulſo curetur. Melitites quo fieret modo ex muſto & melle, docuimus in ratione uini. Seculis iam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. Solebat

tamẽ inueteratum alui cauſa dari in febre: item articulario morbo, et neruorum ĩfirmitate laborãtibus, & mulieribus uini abſtemijs. Mellis naturæ adnexa cera eſt, de cuius origine, bonitate, nationibus ſuis diximus locis. Omnis aũt mollit, calefacit, explet corpora: recens melior. Datur in ſorbitione dyſentericis, fauiq; ipſi, in pulte alicæ prius toſtæ. Aduerſatur lactis naturæ: ac milij magnitudine x. grana ceræ hauſta, nõ patiuntur coagulari lac in ſtomacho. Si inguẽ tumeat, albã cerã in pube fixiſſe remedio eſt. Nec huius uſus, quos mixta alijs præſtat, enumerare medicina poſſit, ſicuti nec cæterorum quæ cũ alijs proſunt. Iſta, ut diximus, ingenijs cõſtant. Nõ fecit cerata, malagmata, emplaſtra, collyria, antidota, parens illa ac diuina rerum artifex: officinarum hæc, imo uerius auaritiæ cõmenta ſunt. Naturæ quidẽ opera abſoluta atq; perfecta gignuntur: paucis ex cauſa non ex cõiectura rebus aſſumptis, ut ſucco aliquo ſicca tẽperentur ad meatus, aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miſcere uires, non coniecturæ humanæ opus, ſed impudentiæ eſt. Nos nec Indicarum Arabicarumq; mercium, aut externi orbis attingimus medicinas. Nõ placent remedijs tam longe naſcentia: nõ nobis gignuntur: imo ne illis quidẽ alioquin non uenderent. Odorũ cauſa unguentorumq; & deliciarũ, ſi placet, etiam ſuperſtitionis gratia emantur, quoniã thure ſupplicamus & coſto. Salutẽ quidẽ ſine his poſſe conſtare, uel ob id probabimus, ut tanto magis ſui delicias pudeat. Sed medicinas è floribus coronamentiſq; et hortenſiis, quæq; manduntur herbis proſecuti, quónam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

Medicinæ ex frugibus. CAP. XXV.

IN primis ſapiẽtiſſima aĩalium eſſe cõſtat, q̃ fruge ueſcantur. Siliginis grana combuſta & trita in uino aminæo, oculis illita epiphoras ſedãt: tritici uero ferro combuſta ijs, quæ frigus uſſerit, præſentaneo ſunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, neruorũ contractionibus, cum roſaceo uero & fico ſicca myxiſq; decoctis furfures tõſillis faucibuſq; gargarizatione proſunt. Sex. Põponius prætorij uiri pater, Hiſpaniæ citerioris princeps, cum horreis ſuis uẽtilandis præſideret, correptus dolore podagræ, merſit in triticũ ſeſe ſup genua: leuatuſq; ſiccatis pedibus mirabilem in modũ, hoc poſtea remedio uſus eſt. Vis tãta eſt, ut cados plenos ſiccet. Paleã quoq; tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubẽt, quaq; decocta ſunt aqua foueri. Eſt in farre uermiculus teredini ſimilis: quo cauis dentium cera incluſo, cadere uitiati dicuntur, etiam ſi fricentur. Olyram arincam diximus uocari. Hac decocta fit medicamentũ, quod Aegyptij athararn uocant, infantibus vtiliſſimum, ſed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda et decocta collectiones impetuſq; diſcutit, lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulſa aqua, aut fico ſicca. Ad iocineris dolores eam cum poſca cõcoqui opus eſt, aut cum uino. Cum uero inter coquẽdum diſcutiendumq; cura eſt, tũc in aceto melius, aut in fece aceti, aut in cotoneis piriſue decoctis. Ad multipedũ morſus cum melle, ad ſerpentium in aceto, & contra ſuppurãtia, ad extrahendas ſuppurationes ex poſca, addita reſina & galla. Ad concoctiones uero et ulcera uetera, cum reſina. Ad duritias cũ fimo columbarum, aut fico ſicca, aut cinere. Ad neruorum inflammationes, aut inteſtinorum uel laterum, uel uirilium dolores, cũ papauere aut meliloto, & quoties ab oſſibus caro recedit. Ad ſtrumas cum pice, & impubis pueri urina. Cum oleo & fœnograeco contra tumores præcordiorum, uel in febribus cum melle uel adipe uetuſto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cũ hyoſcyami ſucco illinitur. Ex aceto et melle lentigini. Zeæ, ex qua alicã fieri diximus, efficacior etiã hordeacea uidetur, trimeſtris mollior. Ex uino rubro ad ſcorpionum ictus tepida, & ſanguinem exereantibus: item arteriæ. Tuſſi cum caprino ſeuo, aut butyro. Ex fœnograeco molliſſima oĩum. Vlcera manantia ſanat, & furfures corporis, ſtomachi dolores, pedes & mammas cum uino & nitro cocta. Aerina magis cæteris purgat ulcera uetera, & gangrenas. Cum raphano & ſale et aceto lichenas. Lepras cum ſulphure uino. Et capitis dolores cum adipe anſerino impoſita fronti. Strumas & panos concoquit cum fimo columbino, & lini ſemine decocta in uino. De polenta generibus in frugum loco ſatis diximus, locorum ratione. à farina hordei diſtat eo quòd torretur, ob id ſtomacho utilis. Aluum ſiſtit, impetuſq; rubicũdi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum mẽta, aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & ſerpentium plagis: item ambuſtis ex uino. Inhibet quoq; puſtulas. Farina in pollinem ſubacta, uim extrahendi humoris habet, ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſq; ſanguinem perducit: efficacius in ſapa. Imponitur & pedum callo clauiſq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocto polline, condylomata & alia omnia ſedis uitia quàm maxime calido mirabilem in modum curãtur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur, ſanguinẽ excreãtibus datur tepida ſorbenda efficaciter. Alica res Romana eſt, et non pridem excogitata, alioquin non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent Græci. Nondũ arbitror Pompeij Magni ætate in uſu fuiſſe, & ideo uix quicquam de ea ſcriptum ab Aſclepiadis ſchola. Eſſe quidem eximie utilem nemo dubitat, ſiue eluta detur ex aqua mulſa, ſiue in ſorbitiones decocta, ſiue in pultem. Eadem in aluo ſiſtenda torretur, dein fauorum cera coquitur, ut ſupra diximus. Peculiariter tamẽ longo morbo ad habitudinẽ redactis ſubuenit, ternis eius cyathis in ſextariũ aquæ ſenſim decoctis, donec omnis aqua conſumatur. Poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntexes. Milio ſiſtitur aluus, diſcutiuntur tormina, in quem uſum torretur ante. Neruorũ doloribus &

Digitized by Google

bus et alijs feruens in ſacco imponitur: neq; aliud utilius, quoniam leuiſſimum molliſſimumq; eſt, et caloris capaciſſimum. Itaq; talis uſus eius eſt ad omnia quibus calor profuturus eſt. Farina eius cũ pice liquida, ſerpẽtium & multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodeſt dyſentericis. Similiter his quæ uaporanda ſunt, excalfactum imponitur. Siſtit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die hauſtum: ſic prodeſt & ad tormina. Seſama trita in uino ſumpta, inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambuſtis. Eadem efficit & dum in herba eſt. Hoc amplius oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus, & animæ grauitatem facit, ſtellionum morſibus reſiſtit: item ulceribus, quæ cacoethe uocãt. Et auribus oleum quod ex ea fit, prodeſſe diximus. Seſamoides à ſimilitudine nomen accepit grano amaro, folio minore. Naſcitur in glareoſis. Detrahit bilem in aqua potum. Semẽ illinitur igni ſacro, diſcutit panos. Eſt etiamnũ aliud ſeſamoides Anticyræ naſcens, quod ideo aliqui anticyricon uocãt: cætera ſimile erigerõti herbæ, de qua ſuo dicemus loco. Granum ſeſamæ datur in uino dulci ad detractiones, quãtum trinis digitis capitur, miſcentq; ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationẽ eam adhibentes, maxime inſanæ melancholiæ, comitialibus, podagris. Et per ſe drachmæ pondere exinanit. Hordeum optimum, quod cãdidiſſimum. Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtillos, ut infundatur exulceratis interaneis, & uuluis. Cinis eius ambuſtis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab oſſibus, & eruptionibus pituitæ, muris aranei morſibus. Idem aſperſo ſale ac melle, candorem dentibus, et ſuauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur, morbo pedum tentari negãt. Nouemq; granis ſi furũculum quis circũducat, ſingulis ter, manu ſiniſtra, & omnia in ignem abijciat, confeſtim ſanari aiunt. Eſt & herba Phœnicea appellata Græcis, à noſtris uero hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota, præclare ciet mẽſes. Ptiſanæ quæ ex hordeo fit, laudes uno uolumine condidit Hippocrates, quæ nunc omnes in alicam tranſeunt. Contra quãto innocentior eſt alica? Hippocrates tantum ſorbitionis gratia laudauit, quoniã lubrica ex facili hauriretur, quoniam ſitim arceret, quoniam in aluo non intumeſceret, quoniam facile redderetur, & aſſuetis hic ſolus cibus in febri bis die poſſet dari: tantũ remotus ab iſtis qui medicinã fame exercent. Sorbitionẽ tamen dari totã uetuit, aliudúe q̃ ſuccum ptiſanæ. Item quandiu pedes frigidi eſſent, tunc quidem nec potionem dandã. Fit & ex tritico glutinoſior, arteriæq; exulceratæ utilior. Amylõ hebetat oculos, et gulæ inutile contra q̃ creditur. Item ſiſtit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera ſanat. Item puſtulas & fluctiones ſanguinis, genas duras emollit. Datur cũ ouo his, qui ſanguinẽ reiecerint. In ueſicæ uero dolore, ſemũcia amyli cũ ouo & paſſi tribus ouis ſufferuefacta, à balineo. Quin & auenacea farina decocta in aceto, næuos tollit. Panis hic ipſe quo uiuitur, ĩnumeras pene continet medicinas. Ex aqua & oleo aut roſaceo mollit collectiões, ex aqua mulſa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad diſcutienda q̃ p̃ſtringi opus ſit, & ſi magis etiámnum ex aceto: aduerſus acutas pituitæ fluctiones, quas Græci rheumatiſmos uocãt: Item ad percuſſa, luxata. Ad oĩa autẽ hac fermentatus, qui uocatur autopyros, utilior. Illinitur & paronychijs, & callo pedum in aceto. Vetus aut nauticus panis tuſus atq; iterum coctus, ſiſtit aluum. Vocis ſtudioſis, & contra diſtillationes, ſiccum eſſe primo cibo utiliſſimum eſt. Sitanius, hoc eſt, è trimeſtri, incuſſa in facie, aut deſquamata cum melle aptiſſime curat. Candidus ægris, aqua calida frigidáue madefactus, leuiſſimum cibum præbet. Oculorum tumori ex uino ĩponitur. Sic & puſtulis capitis, aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua eſſe ieiunis ſtatim à balineis demonſtrant. Quin & grauitatem odorum in cubiculis uſtus emendat, & uini, in ſaccos additus. Auxiliatur & faba. Nanq; ſolida fricta, feruenſque in acre acetum coniecta, torminibus medetur. In cibo freſſa, et cum allio cocta, contra deploratas tuſſes ſuppurationesq; pectorum, quotidiano cibo ſumitur: & commanducata ieiuno ore, etiam ad furunculos maturandos diſcutiendosúe imponitur: & in uino decocta, ad teſtium tumores & genitalium. Lomẽto quoq; ex aceto decocto, tumores maturat atq; aperit. Itẽ liuoribus, cõbuſtis medetur. Voci eam prodeſſe, autor eſt M. Varro. Fabalium etiam ſiliquarum cinis, ad coxendices, & ad neruorum ueteres dolores, cum adipis ſuilli uetuſtate prodeſt. Et per ſe cortices decocti ad tertias ſiſtunt aluũ. Lens optima quæ facilime coquitur, eaq; quæ maxime aquam abſorbet. Aciẽ quidem oculorum obtundit, & ſtomachum inflat, ſed aluum ſiſtit in cibo, magisq; diſcocta cæleſti aqua: eadẽ ſoluit, minus percocta. Cruſtulas ulcerũ rumpit, eaq; quæ intra os ſunt, purgat & aſtringit. Collectiones oẽs impoſita ſedat, maximeq; exulceratas et rimoſas. Oculorum autem epiphoras cũ meliloto aut cotoneo. Contra ſuppurantia cum polẽta imponitur. Decoctæ ſuccus, ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur: ad ſedem, cum roſaceo aut cotoneo: In ijs q̃ acrius remedium exigunt cum putamine punici, melle modico adiecto. Ad id demũ ne celeriter inareſcat, adijciunt & betæ folia. Imponitur & ſtrumis paniſque, uel maturis uel matureſcentibus, ex aceto diſcocta. Rimis ex aqua mulſa: & gangrenis cum punici tegmine. Item podagris, cum polenta, & uuluis, et renibus, pernionibus, ulceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter diſſolutionem ſtomachi xxx. grana lẽtis deuorãtur. In choleris quoq; et dyſenteriis, fficacior eſt in tribus aquis cocta: in quo uſu melius ſ mp eam torrere aut tundere, ut q̃ tenuiſſima detur, u per ſe, uel cum cotoneo malo, aut pyris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plãtagine. Pul mõi eſt

168

inutilis, & capitis dolori, neruoſiſq; omnibus, et felli, nec ſomno facilis: ad puſtulas utilis, igniq; ſacro & mammis in aqua marina decocta, in aceto autē duritias & ſtrumas diſcutit. Stomachi quidē cauſa, polenta modo potionibus inſpergitur. Quæ ſunt ambuſta, aqua ſemicocta curat, poſtea trita, et ꝑ cribrū effuſo furfure, mox procedēte curatiōe addito melle. Ex poſca coquitur ad guttura. Eſt et paluſtris lens, ꝑ ſe naſcēs ĩ aqua nō fluēte, refrigeratoriæ naturæ: Propter quod collectionibus illinitur, & maxime podagris, & per ſe & cum polenta: glutinat et interanea procidentis. Eſt et ſylueſtris, eliſphacos dicta à Græcis, ab alijs phacos. Eſt ea ſatiua lente leuior, et folio minore, atq; ſicciore & odoratiore. Eſt & alterum genus eius ſylueſtris, odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie, ſed minora & candida, quæ cū ramis decoquuntur. Menſes ciet & urinas, & paſtinacæ marinæ ictus ſanat. Torporem autem obducit percuſſo loco. Bibitur cum abſinthio ad dyſenteriā: Cū uino eadē commorantes menſes trahit. Abundantes ſiſtit decocto eius poto. Per ſe impoſita herba, uulnerum ſanguinem cohibet. Sanat & ſerpentium morſus. Et ſi in uino decoquatur, pruritus teſtiū ſedat. Noſtri, qui nūc ſunt, herbarij eleiſphacon Græce, Latine ſaluiam uocant, mentæ ſimilem, canam, odoratam: partus emortuos ea appoſita extrahunt. Item uermes aurium ulcerumq;. Cicer et ſylueſtre eſt, folijs ſatiuo ſimile, odore graui. Si largius ſumatur, aluus ſoluitur, et inflatio contrahitur, & tormina. Toſtum ſalubrius habetur. Cicercula etiámnum magis in alio proficit. farina utriuſq; ulcera manātia capitis ſanat, efficacius ſylueſtris. Item comitiales & iocinerum tumores, et ſerpentium ictus. Ciet menſes & urinas, grano maxime. Emendat & lichenas, & teſtium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Lædūt omnia hæc genera exulceratam ueſicam, et renes. Gangrenis utiliora cū melle, & his quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaq; grana in linteolo deligata poſt ſe abijciūt, ita fugari uitium arbitrantes. Noſtri præcipiūt arietinū in aqua cū ſale diſcoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ: ſic & calculos pellit, morbumq; regium: eiuſdem folijs ſarmētiſq; decoctis aqua, q̃ maxime calida, morbos pedū lenit, & ipſum calidum tritumq; illitum. Columbini decocti aqua, horrorem tertianæ & quartanæ minuere creditur. Nigrum autē cum galla dimidio tritum, oculorū ulceribus ex paſſo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus, nec potentiam ei minorē ueteres q̃ braſſicæ tribuere. Contra ſerpentium ictus ex aceto, ad crocodilorū hominumq; morſum. Si quis eruum quotidie ieiunus edat, Lienem eius abſumi certiſſimi autores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas toto corpore emēdat. Serpere ulcera nō patitur: in mãmis efficaciſſimum. Carbunculos rumpit ex uino. Vrinæ difficultates, ĩflationem, uitia iocineris, teneſmon, & quæ cibum non ſentiant, atropha appellata; toſtū, & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratumq; corrigit. Item impetigines, ex aceto coctum, et quarto die ſolutum. Panos in melle impoſitū ſuppurare prohibet. Aqua decocti perniones et pruritus ſanat fouendo. Quin et uniuerſo corpori, ſi quis quotidie ieiunus biberit, meliorē fieri colorem exiſtimãt. Cibis idē hoīs alienum. Vomitiones mouet, aluū turbat, capiti & ſtomacho oneroſum. Genua quoque degrauat. Sed macefactum pluribus diebus, miteſcit, bubus iumentiſque utiliſſimum. Siliquæ eius uirides, priuſq̃ indureſcant, cum ſuo caule folijſq; cōtritæ, capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoq; ſylueſtres ſunt, omni modo minores ſatiuis, præterq̃ amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur, ſicco nulli minus ponderis eſt, nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant. Amari cōtra aſpidas ualent. Vlcera atra, aridi decorticatiq; triti, ſuppoſito linteolo, ad uiuū corpus redigunt. Strumas, parotidas in aceto cocti diſcutiūt. Succus decoctorū cum ruta & pipere, uel ĩ febri datur ad uentris animalia pellenda, minoribus triginta annorum: pueris uero impoſiti in uētrem ieiunis proſunt. Et alio genere toſti, & in defruto poti, uel ex melle ſumpti. Iidem auiditatem cibi faciūt, faſtidium detrahunt. Farina eorum aceto ſubacta, papulas pruritusq; in balineis illita cohibet, & per ſe ſiccat ulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polēta ſedat. Sylueſtrium efficacior uis eſt contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iiſdem decocta lentigines & ſonētium cutem corrigunt, ſi uero ad mellis craſſitudinem decóquãtur uel ſatiui, uitiligines nigras & lepras emendant. Satiui quoq; rumpunt carbunculos impoſiti, panos & ſtrumas minuunt, aut maturant. Cocti ex aceto, cicatricibus candidum colorem reddūt. Si uero cæleſti aqua diſcoquãtur, ſuccus ſine ſmegma fit: quo fouere gãgrenas, eruptiones pituitæ, ulcera manantia, utiliſſimum. Expedit ad lienem bibere, & cum melle menſtruis hærentibus. Lieni crudi cum fico ſicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta, urinas pellit. Medētur pecori cum chamæleōte herba decocti aqua in potum collata. Sanãt & ſcabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, uel utroq; liquore poſtea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges ſeſamæ ſimilem eſſe diximus, & à Græcis eryſimon uocari: Galli uelarum appellãt. Eſt autem fruticoſum, folijs erucæ anguſtioribus paulo, ſemine naſturtij. Vtiliſſimum tuſſientibus cum melle, et in thoracis purulētis excreationibus. Datur & regio morbo, et lumborum uitijs, pleureticis, torminibus, cæliacis. Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Teſtium ardoribus ex aqua, alias cum melle. Infantibus quoque utiliſſimum. Item ſedis uitijs & articularijs morbis, cū melle & fico. Contra uenena etiam efficax potum. Medetur & ſuſpirioſis. Item fiſtulis, cum axungia ueteri,

ita

Digitized by Google

ita ne intus addatur. Horminum ſemine (ut diximus) cumino ſimile eſt, cætero porro, dodrãtali altitudinẽ. Duorum generum alteri ſemen nigrius, & oblõgum. Hoc ad uenerem ſtimulandam, & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius ſemen & rotundius. Vtroq; tuſo extrahũtur aculei ex corpore: Per ſe illitum ex aqua, folia ex aceto impoſita, panos per ſe uel cum melle diſcutiunt: item furunculos, priusq̃ capita faciant, omnesq́; acrimonias. Quin & ipſæ frugum peſtes in aliquo ſunt uſu. Infelix dictum eſt à Virgilio lolium. Hoc tamen molitum, ex aceto coctũ, impoſitũq;, ſanat impetigines, celerius quo ſæpius mutatũ eſt. Medetur & podagris, aliiſq́; doloribus ex oxymelite. Curatio hæc à cæteris differt. Aceti ſextario uno dilui mellis uncias duas iuſſũ eſt: ita tẽperatis ſextariis tribus, decocta farina lolii ſextariis duobus, uſque ad craſſitudinem, calidumq́; ipſum imponi dolentibus mẽbris. Eadem farina extrahit oſſa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat miliũ. Hæc trita, & cornu cum uino infuſa, podagras iumentorũ dicitur ſanare. Bromos ſemẽ eſt ſpicam ferentis herbæ, naſcitur inter uitia ſegetis auenæ genere, folio et ſtipula triticũ imitatur. In cacuminibus dependentes, paruulas uelut locuſtas habet. Semẽ utile ad cataplaſmata, atq; hordeum & ſimilia. Prodeſt tuſſientibus ſuccus. Orobanchen appellauimus necantem eruum & legumina, alii cynomorion eam appellant, à ſimilitudine canini genitalis: cauliculus eſt ſine foliis, pinguis, rubens. Eſitur & per ſe, in patinis cum tenera eſt decocta. Et leguminibus innaſcuntur beſtiolæ venenatæ, quæ manus pungunt, & periculũ uitæ afferunt, ſolifugarum generis. Aduerſus has omnia eadẽ medentur, quæ contra araneos & phalangia demonſtrantur. Et frugum quidem hæc ſunt in uſu medico. Ex iiſdẽ fiunt & potus, zythũ in Aegypto, calia & ceria in Hiſpania, ceruiſia & plura genera in Gallia, aliiſq́; prouinciis, quorũ omniũ ſpuma cutem fœminarũ in facie nutrit. Nã quod ad potũ ipſum attinet, præſtat ad uini trãſire mẽtionẽ, atq; à uite ordiri medicinas arborũ.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIII.

PROOEMIVM.

PERACTA cerealium in medendo quoq; natura eſt, omniumque quæ ciborum aut florũ odorumq́; gratia proueniunt ſupina tellure. Non ceſſit his Pomona, parteſq́; medicas pẽdentibus quoq; dedit, non cõtenta protegere, arborumq́; alere umbra quæ diximus, imo uelut indignata plus auxilii ineſſe his q̃ longius à cœlo abeſſent, quæq́; poſtea cœpiſſent. Primum enim homini cibum fuiſſe inde, & ſic inductos cœlum ſpectare, paſcique & nunc ex ſe poſſe ſine frugibus. Ergo Hercule artes in primis dedit uitibus, non contenta delicias etiam & odores atque unguenta omphacio & œnanthe ac maſſari (quæ ſuis locis diximus) nobiliter inſtruxiſſe: plurimum, inquit, homini uoluptatis ex me eſt. Ego ſuccum uini, liquorẽ olei gigno. Ego palmas et poma, totq́; uarietates: neque (ut tellus) oĩa p̃ labores, aranda tauris, terenda areis, deinde ſaxis, ut quãdo quantóue opere cibi fiãt. At ex me parata omnia, nec curuo adorãda aratro, nec cura laboranda, ſed ſeſe porrigentia ultro: et ſi pigeat attingere, etiam cadentia. Certauit ipſa ſecum, plusq́; utilitatis cauſa genuit etiam q̃ uoluptatis. Folia uitium & pampini capitis dolores, inflammationesq́; corporũ mitigant cum polenta. Folia per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida: cum farina uero hordei, articularios morbos. Pampini triti & impoſiti, tumorem omnem ſiccant. Succus eorum dyſentericis infuſus medetur. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi eſt, lepras & lichenas, & pſoras nitro ante præparatas ſanat. Eadem cũ oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet, maximeq́; aqua quam uirides accẽſæ uites exudant, qua & uerrucæ tollũtur. Pampini ſanguinem excreantibus, & mulierum à conceptu defectioni diluti potu proſunt. Cortex uitium & folia arida, uulnerum ſanguinem ſiſtunt, ipſumq́; uulnus conglutinant. Vitis albæ uiridis tuſæ ſucco et thure impetigines tolluntur. Cinis ſarmentorum uitiumq́; & uinaceorum condylomatis & ſedis uitiis medetur ex aceto: item luxatis et ambuſtis, et lienis tumori, cum roſaceo & ruta & aceto. Item igni ſacro, ex vino citra oleum aſpergitur, & intertrigines & pilos abſumit. Dant et bibendum cinerem ſarmentorum ad lienis remedia aceto conſperſum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibãtur, utq; qui biberit, in lienem iaceat. Clauiculæ ipſæ quibus repunt uites, tritæ, & ex aqua potæ ſiſtunt uomitionum conſuetudinẽ. Cinis vitium cum axungia uetere contra tumores proficit, fiſtulas purgat, mox & perſanat, neruorũ dolores frigore ortos, cõtractioneſq́;: cõtuſas uero partes cum oleo, carnes excreſcentes in oſſibus cum aceto & nitro, ſcorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis per ſe cinis combuſtis pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uuæ pubertate, in unguẽtorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinẽtia indicabimus. Sanat ea quæ in humido ſunt ulcera, ut oris, tonſillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimũ confert. Scabriciæ genarum, ulceribusq́; angulorum, nubeculis, ulceribus quacunq; in parte manantibus, cicatricibus marcidis, oſſibus purulente limoſis. Frangitur uehementia eius melle aut paſſo. Prodeſt & dyſentericis, ſanguinem excreantibus, anginis. Omphacio cohæret œnanthe, quam uites ſylueſtres ferunt, dicta à nobis in unguenti ratione. Laudatiſſima in Syria, maxime circa Antiochiæ & Laodiceæ montes, & ex alba uite refrigerat, aſtringit, uulneribus inſper-

gitur, ſtomacho illinitur, utilis urinæ, iocineri, capitis doloribus, dyſentericis, cæliacis, cholericis. Contra faſtidia obolo ex aceto pota: Siccat manantes capitis eruptiones, efficaciſſima ad uitia quæ ſunt i humidis: ideoq; & oris ulceribus, & uerendis ac ſedi. Cum melle & croco aluum ſiſtit. Genarum ſcabiem emendat, oculorumq; lacrymationes: ex uino ſtomachi diſſolutionem: ex aqua frigida pota sãguinis excreationem. Cinis eius ad collyria, & ad ulcera purganda, & paronychia, & pterygia probatur. Vritur in furno, donec panis percoquatur. Maſſaris odoribus tantum gignitur, omniaque ea auiditus humani ingenij nobilitauit, rapere feſtinando.

De medicinis uuarum recentium, & ſarmentis uuarum, & uinaceis, & de uua theriace, & de uua paſſa, & aſtaphide, & aſtaphiſagria, pituitaria, & labruſca, & de uite alba, & nigra, & de muſtis, & uini generibus, & aceto. CAP. I.

MAtureſcentium aũt uuæ uehementiores nigræ, ideoq; uinũ ex his minus iucundũ: ſuauiores albæ, quoniam è tranſlucido facilius accipitur aer. Recentes ſtomachũ et ſpiritum inflant, aluumq; turbant, itaq; in febri dãnãtur utiq; largiores. Grauedinẽ enim capiti, morbumq; lethargicũ faciunt. Innocentiores, quæ decerptæ diu pẽpẽdere: quã uentilatione etiã utiles fiũt ſtomacho ægriſq;. Nã & refrigerant leuiter, & faſtidiũ auferunt: Quæ autem in uino dulci conditæ fuere, caput tentant. Proximæ ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. Nam et uinaceis ſeruatæ, & caput & ueſicam & ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum, ſanguinem excreantibus utiliſſimæ. Quæ uero in muſto fuere, peiorẽ uim etiãmrum habent, q̃ quæ in uinaceis. Sapa quoq; ſtomacho inutiles facit: ſaluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruatas, etiamſi minime iucundas: ſed uoluptatẽ earum in ſtomachi ardore ſentiri, & in amaritudine iecoris felliſq; uomitione in choleris, hydropicis, cum ardore ſebrium ægrotantibus. At in ollis ſeruatæ, & os & ſtomachum & auiditatem excitant. Paulo tamen grauiores exiſtimantur fieri uinaceorum halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei, uuas non attingunt. Sarmẽta earum in quibus acini fuere, aſtringendi uim habent, efficaciora ex ollis. Nuclei acinorum eandem uim obtinent: Hi ſunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Toſti tritiq; ſtomacho utiles ſunt. Inſpergitur farina eorum polentæ modo potioni dyſentericis, & cæliacis, & diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eorum fouere pſoras & pruritum, utile eſt. Vinacei per ſe, minus capiti aut ueſicæ nocent q̃ nuclei: Mammarum inflationi triti cum ſale utiles. Decoctum eorum ueteres dyſentericos & cæliacos iuuat, & potione & fotu. Vua theriace, de qua ſuo loco diximus, contra ſerpentium ictus eſtur. Pampinos quoq; eius edendos cenſent imponendoſq;, uinumq; & acetum ex his factum auxiliarem contra eadem uim habent. Vua paſſa, quam aſtaphida uocant, ſtomachum, uentrem, interanea tentaret, niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei eſſent: Iis exemptis, ueſicæ utilis habetur, & tuſſi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibus, ſicut ex his paſſum priuatim è ſerpentibus contra hæmorrhoïda potens. Teſtium inflammationi cum farina cumini aut coriandri imponuntur: Item carbunculis, articularibus morbis, ſine nucleis trita cum ruta: fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dyſenteriam cum ſuis nucleis: Et in oleo cocta gangrenis illinuntur cum cortice raphani & melle. Podagris et unguium mobilibus cum panace, & per ſe ad purgandum os caputq;, cum pipere commanducantur. Aſtaphiſagria ſiue ſtaphis, quam uuam taminiam aliqui uocant falſo, ſuum enim genus habet, cauliculis nigris rectis, foliis labruſcæ, fert folliculos uerius q̃ acinos, uirides, ſimiles ciceri: in his nucleum triangulum. Matureſcit cum uindemia nigreſcitq;, cum taminiæ rubentes norimus acinos: ſciamusq; illam in apricis naſci, hanc non niſi in opacis. His nucleis ad purgationẽ uti non cenſuerim propter ancipitem ſtrangulationẽ, nec ad pituitam oris ſiccandam, fauces enim lædunt. Phthiriaſi caput & reliquum corpus liberant triti, facilius admixta ſandaracha: item pruritu & pſoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto: ad aurium uitia, rheumatiſmum cicatricum, ulcerum manantia. Flos tritus in uino contra ſerpentes bibitur: ſemen enim abdicauerim, propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocant, & plagis ſerpentium utiq; illinunt. Labruſca quoq; œnanthen fert, ſatis dictam, quæ à Græcis ampelos agria appellatur, ſpiſſis et candicãtibus foliis, geniculata, rimoſo cortice: fert uuas rubentes cocci modo, q̃ cutem in facie mulierum purgant, & uaris coxendicum & lumborum uitiis tuſæ cum foliis & ſucco proſunt. Radix decocta in aqua, pota in uini Coi cyathis duobus, humorem aluo cit, ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim eſſe, quã uulgus uuã taminiam uocat. Vtuntur eu pro amuleto, & ad expuitionem ſanguinis quoque adhibẽt, nõ ultra garguriʒationes, & ne quid deuoretur, addito ſale, thymo, aceto mulſo. Ideo & purgationibus ancipitem putãt. Eſt huic ſimilis, ſed in ſalictis naſcens, ideo diſtinguitur nomine, cum eoſdem uſus habeat, & ſalicaſtrum uocatur. Scabiem & pruriginẽ hominum quadrupedumq; aceto mulſo trita hæc efficacius tollit. Vitis alba eſt, quam Græci ampeloleucẽ, alij ophioſtaphylon, alij melothron, alij pſilothrum, alij archezoſtin, alij cedroſtin, alij madon appellant. Huius ſarmẽta longis et exilibus internodijs geniculata ſcãdunt. Folia pampinoſa ad magnitudinem ederæ, diuiduntur ut uitium. Radix alba, grãdis, rhaphano ſimilis initio: ex ea caules aſparagi ſimilitudĩe exeunt: Hi decocti in cibo aluum & urinam cient. Folia et caules exulcerant corpus: utique ulcerum phagedænis, et gangrenis, tibiarumque tædio cum ſale illinuntur. Semen in uua raris acinis dependet, ſucco ruben

rubente, poſtea croci. Nouere id qui coria perficiũt, illo enim utũtur. Pſoris & lepris illinitur. Lactis abundãtiam facit coctum cum tritico, potumq;. Radix numeroſis vtilitatibus nobilis, cõtra ſerpentiũ ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie, varosq; & lentigines, & ſugillata emendat, & cicatrices. Eademq; præſtat decocta in oleo. Decoctæ datur & comitialibus potus: item mente commotis, & vertigine laborantibus, drachmæ põdere quotidie anno toto. Et ipſa autem largior aliquãto, ſenſus purgat. Illa vis p̃clara, quòd oſſa ĩfracta extrahit in aqua impoſita, vt bryonia: quare quidam hanc albã bryoniã uocant. Alia uero nigra efficacior in eodẽ uſu cũ melle & thure. Suppurationes incipientes diſcutit, veteres maturat & purgat. Ciet menſes & vrinam. Eclegma ex ea fit ſuſpirioſis, & cõtra lateris dolores, vulſis ruptis. Splenem ternis obolis pota xxx. diebus conſumit. Illinitur eadem cum fico et pterygijs digitorũ. Ex uino ſecundas fœminarum appoſita trahit: & pituitam, drachma pota in aqua mulſa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem ſeminis: qui illitus per ſe & cum eruo, lætiore quodam colore & cutis teneritate, mangonizat corpora: ſerpẽtes fugat. Tũditur ipſa radix cũ pingui fico, erugatq; corpus ſi ſtatim bina ſtadia ambulẽtur: alias urit, niſi frigida abluatur. Iucũdius hoc idem præſtat nigra uitis, quoniam alba pruritũ affert. Eſt ergo & nigra quam proprie bryoniam vocant, alij chironiam, alij gynæcanthen, aut aproniam, ſimilem priori, prætercquã colore. Huius enim nigrũ eſſe diximus. Aſparagos eius Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ ciendæ, lieniq; minuendo. In frutectis & harundinetis maxime naſcitur. Radix foris nigra, intus buxeo colore, oſſa infracta uel efficacius extrahit quàm ſupradicta. Cæterũ eidem peculiare eſt, quòd iumentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt ſi quis villã ea tinxerit, fugere accipitres, tutasq; fieri villaticas alites. Eadẽ in iumento homineq; phlegmia aut ſanguinẽ qui ſe ad talos deiecerit circumligata ſanat. Et hactenus de uitiũ generibus. Muſta differentias habent naturales has, quòd ſunt cãdida aut nigra aut inter utrunq;, aliaq; ex quibus uinũ fiat, alia ex quibus paſſum: cura differẽtias innumerabiles facit. In plenum ergo hæc dixiſſe conueniat: Muſtum omne ſtomacho inutile, venis iucũdum. A balneis raptim & ſine interſpiratione potum, necat. Cãtharidum naturæ aduerſatur: itẽ ſerpẽtibus, maxime hæmorrhoidi & ſalamãdræ. Capitis dolores facit, & gutturi inutile. Prodeſt renibus, iocineri, & interaneis ueſicæ: colleuat enim ea. Priuatim cõtra bupreſtin valet. Contra meconium, lactis coagulationẽ, cicutam, toxica, dorycnium, ex oleo potũ, redditũq; uomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius paſſi muſtum, & quod minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differẽtiasq; perquàm multas expoſuimus, et fere cuiuſq; ꝓprietates. Neq; eſt ulla pars difficilior tractatu, aut numeroſior: quippe cũ ſit tandũ dictu, pluribus proſit an noceat: p̃terea quàm ancipiti euẽtu potu ſtatim auxilium fit, aut venenũ. Etenim de natura ad remedia tantum pertinente nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumẽ Aſclepiades condidit, ab eo cognominatũ: qui uero poſtea de uolumine illo diſſeruere, ĩnumera. Nos iſta Romana grauitate, artiumq; liberalium appetentia, non ut medici, ſed ut iudices ſalutis humanæ diligẽter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſerere immenſum & inexplicabile eſt, diſcordibus medicorum ſentẽtijs. Surrentinũ ueteres maxime probauere, ſequẽs ætas Albanũ aut Falernum. Deinde alia alij, iniquiſſimo genere decreti, quod cuiq; gratiſſimum cæteris omnibus pronunciando. Quin vt conſtarent ſententiæ, quota portio tamen mortalium ijs generibus poſſet uti? Iam uero nec proceres uſquam ſynceris. Eo uenere mores, vt nomina modo cellarũ veneant, ſtatimq; in lacubus vindemiæ adulterentur. Ergo hercle, mirum dictu, innocentius iam eſt quodcunq; & ignobilius. Hæc tamen facere conſtantiſſime uidentur ſentẽtiæ victoriam, quorum mentionem fecimus, ſi quis hoc quoq; diſcrimen exigat. Falernũ nec in nouitate, nec in nimia uetuſtate corpori ſalubre eſt. Media eius ætas à quĩtodecimo anno incipit. Hoc non rigido potu ſtomacho utile, nõ item in calido. Et in diutina tuſſi ſorbetur merũ utiliter à ieiunis: Item in quartanis. Nullo æque uenæ excitãtur. Aluũ ſiſtit, corpus alit. Creditum eſt obſcuritatem uiſus facere: nec prodeſſe neruis, aut ueſicæ. Albãna neruis utiliora. Stomacho minus quæ ſunt dulcia, auſtera uel falerno utiliora. Concoctionem minus adiuuant, ſtomachum modice implent. At ſurrentina nullo modo, nec caput tentãt, ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibent. Cæcuba iam nõ gignuntur. At quæ ſuperſunt Setina, cibos concoqui cogunt. Virium plus Surrentino, auſteritatis Albano, vehementiæ minus Falerno. Ab his Statana non longo interuallo abſuerint. Aluo citæ Signinum maxime conducere indubitatum eſt. Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur uires, ſanguis colosq; hominum. Hoc quoque diſtat orbis medius, & mitior plaga à circumiectis: quantum illis feritas facit roboris, tantum nobis hic ſuccus. Lactis potus oſſa alit, frugũ neruos, aqua carnes. Ideò minus ruboris ẽ in corporibus illis, & minus roboris, contraq; labores patientiæ. Vino modico nerui iuuantur, copioſiore læduntur, ſic & oculi. Stomachus recreatur, appetentia ciborum inuitatur, triſtitia cura hebetatur, urina & algor expellitur, ſomnus conciliatur. Præterea uomitionem ſiſtit, collectiones extra lanis humidis ĩpoſitis mitigat. Aſclepiades utilitatem vini æquari uix deorum potẽtia poſſe pronunciauit. Vetus copioſiore aqua miſcetur, magisq; vrinã expellit: minus ſiti reſiſtit. Dulce minus inebriat, ſed ſtomacho innatat. Auſterum facilius concoquitur. Leuiſſimum eſt, quod celerrime inueteratur. Minus infeſtat neruos, quod vetuſtate dulceſcit. Stomacho minus utile eſt pingue, ni-

grum, ſed corpora magis alit. Tenue & auſterum minus alit, magis ſtomachum nutrit. Celerius per vrinã tranſit, tantoq; magis capita tentat: hoc & in omni alio ſucco ſemel dictũ ſit. Vinum ſi ſit fumo inueteratum, inſaluberrimum eſt. Mangones iſta in apothecis excogitauere. Iam & patres familias ætatẽ ademere his, quæ per ſe cariem traxere. Quo certe uocabulo ſatis conſilij dedere priſci, quoniam & in materijs cariẽ fumus erodit. At nos è diuerſo fumi amaritudine uetuſtatẽ indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodũ exalbida, hæc vetuſtate ſalubria fiẽt. Quo generoſius vinum eſt, hoc magis vetuſtate craſſeſcit, & in amaritudinem corpori minime vtilem coit. Cõdire eo aliud minus ãnoſum, inſalubre eſt. Sua cuiq; uino ſaliua innocẽtiſſima, ſua cuiq; ætas gratiſſima, hoc eſt, media. Corpus augere uolentibus, aut mollire aluum, conducit inter cibos bibere. Contra minuẽtibus aluumq; cõhibentibus, ſitire in edendo, poſtea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento, inutiliſſimum eſt. Curas uigoremq; animi impedit, ad procinctũ tẽdentibus: ſomno *uero ac ſecuritatibus iãdudũ hoc fuit, quod Homerica illa Helena ante cibum miniſtrauit. Sic quoq; in prouerbium ceſſit, ſapientiã uino obumbrari. Vino debemus homines, quòd ſoli animalium non ſitiẽtes bibimus. Aquæ potus interponere vtiliſſimum. Itemq; ingi ſuperbibere ebrietati, quã quidẽ frigidæ potus extemplo diſcutit. Meracis potionibus per viginti dies ante canis ortũ totidẽq; poſtea, ſuadet Heſiodus vti. Merum quidem remedio eſt contra cicutas, coriandrum, aconita, viſcum, meconiũ, argentum viuum, apes, veſpas, crabrones, phalãgia, ſerpentium ſcorpionumq; ictus, cõtraq; omnia quæ refrigerando nocent. Priuatim cõtra hæmorrhoidas, preſteras, fungos. Item cõtra inflationes roſionesq; præcordiorum, & quorum ſtomachus in vomitiones effunditur: & ſi uenter aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Dyſentericis, ſudatoribus, in longa tuſſi, in epiphoris, meracum. At uero cardiacis, in mamma lana merum in ſpongia imponi prodeſt. Ad omnia autem maxime album inueteraſcens. Vtiliter etiam fouetur vino calido uirilitas iumentis, quo etiam infuſo cornu laſſitudinem auferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digiti ſũt negãt creſcere aſſuetas meri potu. Nũc circa ægritudines ſermo de vinis erit. Saluberrimũ liberaliter genitis, Campaniæ quodcunq; tenuiſſimum, vulgo uero, quod quenq; maxime iuuerit ualidũ. Vtiliſſimũ omnibus ſacco viribus fractis. Meminerimus ſuccum eſſe, qui feruẽdo uires à muſto ſibi fecerit. Miſceri plurima genera, omnib. inutile. Saluberrimũ, cui nihil in muſto additũ eſt meliusq;, ſi nec uaſis pix affuit. Marmore enim et gypſo aut calce cõdita, quis nõ etiã validus expauerit? In primis igitur vinum marina aqua factum, inutile eſt ſtomacho, neruis, ueſicæ. Reſina condita, frigidis ſtomachis utilia exiſtimãtur. Non expedire vomitoribus, ſicut neq; muſtum, neq; ſapa, neq; paſſum. Nouitium reſinatũ nulli conducit.

*accomodatum ac ſec.

Capitis dolorem & uertigines facit, ab hoc dicta crapula eſt. Tuſſientibus & in rheumatiſmo nominata proſunt. Item cæliacis & dyſentericis, mulierũ menſibus. In hoc genere rubrum nigrũmue magis cõſtringit, magisq; calfacit. Innocentius pice ſola conditum. Sed et picem meminiſſe debemus, non aliud eſſe quàm combuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat: pectori, uentri utile. Item uuluarũ dolori, ſi ſine febre ſint, ueteri rheumatiſmo, exulcerationi, ruptis, conuulſis, uomicis, neruorum infirmitati, inflationibus, tuſſi, anhelationibus, luxatis, in ſuccida lana impoſitum. Ad omnia hæc utilius id quod ſponte naturæ ſuæ picem reſipit, picatumq; appellatur. Heluennaco quoq; tamen nimio caput tentari cõuenit. Quod ad febrium ualetudines attinet, certũ eſt non dandum in febre, niſi veteribus ægris, uinum, nec niſi declinante morbo. In acutis uero periculis, nullis niſi qui manifeſtas remiſſiones habeant, & has noctu potius. dimidia enim pars periculi eſt, noctu, hoc eſt ſpe ſomni, bibentibus. nec à partu abortúue, nec à libidine ægrotãtibus, nec in capitis doloribus, nec quorum acceſſiones cum frigore extremitatum fiãt, nec in febri tuſſientibus, nec in tremore neruorumq; doloribus vel faucium, aut ſi uis morbi circa illa intelligatur, nec in duritia præcordiorum, uenarũ uehemẽtia, neq; in opiſthotono, tetano, nec ſingultientibus, nec ſi cũ febre dyſpnœa ſit. Minime vero oculis rigentibus, & genis ſtantibus, aut defectis grauibusq; nec quorũ conniuentium perlucebunt oculi, neu palpebris non coeuntibus, vel ſi dormientibus hoc idem eueniet: aut cruore ſuffunduntur oculi, vel ſi lemæ in oculis erunt. Minime lingua fungoſa, nec graui, & ſubinde imperfecta loquẽtibus: nec ſi urina difficile reddetur, neq; expaueſcentibus repente, nec ſpaſticis, aut rurſus torpẽtibus, nec ſi per ſomnos genitura effũdetur. Cardiacorum morbo unicam ſpem in uino eſſe, certũ eſt. Sed id dandum quidam non niſi in acceſſione cenſent, alij non niſi in remiſſione. Illi ut ſudorem coerceant: hi quia tutius putant, minuẽte ſe morbo: quam plurium ſententiam eſſe video. Dari vtique non niſi in cibo debet, nec à ſomno, nec præcedente alio potu, hoc eſt, vtiq; ſitienti, nec niſi in deſperatione ſumma, & viro facilius quàm fœminæ, ſeni quàm iuueni, iuueni quàm puero, hyeme quàm æſtate, aſſuetis potius quàm expertibus. Modus dandi pro vehemẽtia uini: item mixturæ. Atq; uulgo ſatis putãt unum vini cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſit ſtomachi, dandum: & ſi cibus non deſcendat. Inter uini genera quæ fingi docuimus, nec fieri iam arbitror, & ſuperuacaneum eorum uſum, cum ipſis rebus ex quibus finguntur doceamus uti. Et alias modum exceſſerat medicorum in his oſtentatio, veluti è napis vinum vtile eſſe ab armorum equitandiue laſſitudine præcipientium, atque vt reliqua omittamus, etiam è iunipero. Et quis ſatius cenſeat, abſinthite vino utendum potius quàm abſinthio ipſo? In reliquis omit-

omittatur & palmeum, capiti noxium, ventriq; tantum mollendo, & ſanguinem excreantibus non inutile. Fictitium non poteſt uideri, quod bion appellauimus, cum ſit in eo ſola pro arte feſtinatio. Prodeſt ſtomacho diſſoluto, aut cibos non perficienti, prægnantibus, defectis, paralyticis, tremulis, uertigini, torminibus, iſchiadicis. In peſtilentia quoq; ac peregrinationibus, uim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam vitium träſit in remedia. Aceto ſumma uis eſt in refrigerando, non tamen minor in diſcutiendo: ita fit, ut infuſum terræ ſpumet. Dictum eſt ſæpius, diceturq;, quoties cum alijs proſit. Per ſe hauſtū faſtidia diſcutit, ſīgultus cohibet, ſternutamēta olfactu. Vim in balineis æſtus arcet, ſi contineatur ore. Quin & cū aqua bibitur. Multorū ſtomacho utiliter gargarizatur. Cum eadem conualeſcētium et à ſolis ardoribus. Oculis quoq; illo modo ſaluberrimum plurimum fotu medetur poſt uredines. Item lepris, furfuribus, ulceribus manantibus, canis morſibus, ſcorpionum ictibus, ſcolopendrarum, muris aranei: contraq; omnium aculeatorum uenena & pruritus. Item cōtra multipedæ morſum. Calidum in ſpongia appoſitum, adiecto ſulphuris ſextāte ſextarijs tribus aceti, aut hyſſopi faſciculo, medetur ſedis uitijs. In sāguinis fluxione poſt exciſos calculos, & omni alia, foris in ſpongia impoſitū, intus potum cyathis binis quàm acerrimum. Conglobatum utiq; ſanguinem diſcutit. Cōtra lichenas & bibitur & imponitur. Siſtit aluos, & rheumatiſmos interaneorum infuſum. Item procidētia ſedis uuluæq;. Tuſſim ueterem inhibet, & gutturis rheumatiſmos, orthopnœam, dentium labefactionē. Veſicæ nocet, neruorumq; infirmitatibus. Neſciere medici quantū contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem aceti ferens, quoties depoſuiſſet ſentiebat ictū, alias illæſo ſimilis. Intellectum ibi remediū eſt, potuq; ſuccurſum. Neq; altero os colluunt venena exugētes. In totum domitrix uis hæc non ciborum modo eſt, verum & rerum plurimarū. Saxa rumpit infuſum, quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus commendat aut excitat: in quo uſu mitigatur toſto pane aut vino, vel accēditur pipere ac laſere: vtiq; ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus graui morbo pedū, cum dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentoſa ſcientia, ignorante diuo Auguſto, tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere, dummodo et dolore illo careret, demerſis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

De aceto ſcillino, & oxymelle, & ſapa, & fece uini, aceti, & ſapæ. CAP. II.

ACetū ſcillinū inueteratū magis probatur: prodeſt ſuper ea quæ diximus aceſcentibus cibis: guſtatum n. diſcutit pœnā eam. Et his qui ieiuni uomunt: callū enim faucium facit, ac ſtomachi: odorem oris tollit, gingiuas aſtringit, dentes firmat, colorem meliorem præſtat. Tarditatem quoq; auriū gargarizatione purgat, & trāſitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit. Comitialibus, melancholicis, vertiginoſis, uuluarum ſtrāgulationibus, percuſſis aut præcipitatis; & ob id ſanguine cōglobato, neruis infirmis, renum uitijs perquam vtile. Cauēdū exulceratis. Oxymeli antiqui (ut Diuches tradit) hoc modo temperabant: mellis minas decem, aceti ueteris heminas quinq;, ſalis marini pondo, thymbræ quadrantem, aquæ marinæ ſextarios quinq; pariter coquebāt, decies deferueſcente cortina, atq; ita diffundebāt inueterabātq;. Suſtulit totū id Aſclepiades, coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatētur contra ſerpentes quas ſepas uocant, & contra meconium, ac uiſcum, et anginas, calidum gargarizatū, & auribus, & oris gutturisq; deſiderijs, quæ nunc omnia oxalme contingunt: id ſale & aceto recente efficacius eſt. Vino cognata res ſapa eſt, muſto decocto donec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus contra cantharidas, bupreſtin, pinorum erucas, quas pityocampas uocant, ſalamandras, & contra mordentia venenata. Secundas partusq; emortuos trahit cū bulbis potum. Fabianus autor eſt, uenenū eſſe ſi quis ieiunus à balineis id bibat. Conſequens horum eſt fex vini, ſui cuiuſq; generis. Ergo uini feci tanta uis eſt, ut deſcendētes in cupas enecet. Experimētū demiſſa præbet lucerna, quandiu extinguatur periculum denuncians. Illota miſcetur medicamentis. Cum iridis uero pari pōdere, eruptionibus pituitæ illinitur. Et ſicca, vel madida contra phalangia, & teſtium mămarūq; inflammationes, uel in quacunq; parte corporis. Item cum hordeacea farina, & thuris polline in vino decocta crematur, & ſiccatur. Experimentū eſt legitime coctæ, vt refrigerata linguā tactu uideatur urere. Celerrime exanimatur loco non incluſo condita. Crematio ei multum uirium adijcit. Vtiliſſima eſt ad compeſcēdas lichenas furfureſq; cum fico decocta. Sic et lepris et ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria eſt pota, ſed magis cruda. Oculorū medicamentis cocta et lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus et genitalibus. In uino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expirauerit quoq;, lauădis corporibus et ueſtibus utilis, tuncq; uſum acaciæ habet. Fex aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt, multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationū īcremētis, ſtomachū, interanea, uētre, illita adiuuat. Siſtit earū partiū rheumatiſmos, et mulierum menſes. Panos diſcutit nōdū exulceratos, et ăginas. Sacros ignes cū cera. Mammas lactis ſui impatientes eadē extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpentibus cōtra ceraſtas ualidiſſima cū polenta: Cum melāthio autem contra crocodili morſus, et canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lētiſcino oleo illita una nocte ruffat capillū. Eadē ex aqua in linteo appoſita, uuluas purgat. Sapæ fece ābuſta ſanantur, melius addita lanugine harūdinis. Eadē fece decocta potaq;, tuſſes ueteres

Deco-

Decoquitur in patinis cum ſale et adipe ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicum.

De oleis, & folijs oleæ, & flore, & cinere, & de oliua alba, & nigra, & de amurca. CAP. III.

OLearum proxima autoritas ĩtelligitur. Folia earum uehemẽtiſſime aſtringunt, purgant, ſiſtunt. Itaq; commanducata impoſita ulceribus medẽtur, et capiti doloribus illita cum oleo. Decoctũ eorũ cum melle bis quæ medici uſſerint, gingiuarũ inflãmationibus, paronychijs, ſordidiſq; ulceribus excreſcẽtibus. Cũ melle profluuiũ sãguinis è neruoſis partibus cohibet. Succus eorũ carbũculantibus circa oculos ulceribus, et puſtulis, procidentiq; pupillæ efficax, quapropter in collyria additur. Nã et ueteres lacrymationes ſanat, et genarum eroſiones. Exprimitur aũt ſuccus tuſis, affuſo uino et aqua cæleſti, ſiccatuſq; in paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus uuluæ. Vtilis & ſaniem emanantibus. Item cõdylomatis, ignibus ſacris, quæq; ſerpunt ulcera, epinyctidi. Eoſdem & flos earum habet effectus. Vrũtur & cauliculi floreſcentes, vt ſpodiũ uicẽ cinis præſtet, uinoq; infuſo iterum uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo, uel folijs tuſis cum melle, oculos vero cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans, ſanat lichenas, furfures, manantia ulcera. Nã et lachryma quæ ex arbore ipſa diſtillat, Aethiopicæ maxime oleæ, mirari ſatis non eſt repertos qui dentiũ dolores illinẽdos cenſerent, uenenum eſſe prædicãtes, atq; ẽt in oleaſtro quærẽdam. E radice oleæ quàm tenerrime cortex deraſus, in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reijcientibus, & ſuppurata extuſſientibus. Ipſius oleæ cinis cum axungia tumores ſanat, extrahitq; fiſtulis uitia, & ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho utiliores, uentri minus. Præclarum habẽt antequam condiantur uſum, recẽtes per ſe cibi modo deuoratæ. Medentur enim arenoſæ urinæ, item dẽtibus, aut attritis, aut cõuulſis. Nigra oliua ſtomacho inutilior, uentri facilior, capiti & oculis non conuenit. Vtraq; ambuſtis prodeſt trita & illita. Sed nigra commanducatur, & protinus ex ore impoſita, puſtulas gigni prohibet. Colymbades ſordida ulcera purgãt, inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri ſatis dixiſſe. Catonẽ ſecuti, ſed reddẽda medicinæ quoq; eſt. Gingiuis & oris ulceribus, dentium ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Item ignibus ſacris infuſa, & his quæ ſerpunt. Pernionibus nigræ oliuæ amurca utilior: Item infantibus fouendis. Alba uero mulierũ vuluæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo vaſe ad craſſitudinẽ mellis. Vſus eius cum aceto, aut vino vetere, aut mulſo, vt quæq; cauſa exigat in curatione oris, dẽtium, aurium, vlcerum manantium, genitalium, rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana, ingens hic vſus, utiq; inueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. Infunditur ſedis, genitaliũ, vuluæ exulcerationi. Illinitur vero podagris incipientibus. Item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem, caſuros dentes extrahit. Item iumentorum ſcabiem, cum decocto lupinorum & chamæleonte herba, mire ſanat. Cruda amurca podagris foueri utiliſſimum.

De folijs oleaſtri, & œnanthino oleo, & cycino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrſino, & cupreſsino, & citreo, & caryino. CAP. IIII.

OLeaſtri foliorũ eadẽ natura. Spodiumq; è cauliculis vehementius inhibet rheumatiſmos. Sedat et inflamationes oculorũ, purgat ulcera, alienata explet, excreſcentia leniter erodit, ſiccat, & ad cicatricẽ perducit: cætera vt in oleis. Peculiare autem quòd folia decoquũtur ex melle, dãturq; cochlearibus contra ſanguinis excreationes. Oleum tamẽ acrius atq; efficacius: & os quoq; colluitur illo ad dentium infirmitatem. Imponuntur folia et paronychijs, & carbunculis, et contra omnem collectionem cum vino: ut uero quæ purganda ſunt, cum melle. Miſcentur oculorum medicamentis, & decoctum foliorum, & ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiam auribus inſtillatur cum melle, uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri cõdylomata illinuntur & epinyctides. Item cum farina hordeacea uenter, in rheumatiſmo cum oleo capitis dolores. Cutem in capite ab oſſibus recedentem cauliculi decocti, & cum melle impoſiti comprimunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti autem & cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſasq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtiliſſimũ eſt omphacinũ, proxime uiride. Præterea quàm maxime recens, niſi cum uetuſtiſſimum quæritur, tenue, odoratum, quodq; non mordeat, è diuerſo quàm in cibos eligitur. Omphacinum prodeſt gingiuis. Si cõtineatur in ore, colorem dentium cuſtodit magis quàm aliud: ſudores cohibet. Oenanthino idem eſt effectus qui roſaceo. Omni autẽ oleo mollitur corpus, uigorem & robur accipit. Stomacho contrariũ. Auget ulcerum incrementa. Fauces exaſperat, & venena omnia hebetat, præcipue pſimmythij & gypſi in aqua mulſa, aut ficorum ſiccarum decocto potum, cõtra meconium ex aqua, contra cantharidas, bupreſtin, ſalamandras, pityocampas per ſe potum, redditumq; uomitionibus, contra omnia ſupradicta laudatiſſimum. Et laſſitudinum perfrictionumq; refectio eſt: tormina calidum potum cyathis ſex, magiſq; ruta ſimul decocta pellit. Item uentris animalia. Soluit aluum hemina menſura, cum uino & calida aqua potum, aut ptiſanæ ſucco. Vulnerarijs emplaſtris vtile. Faciem purgat. Bubus infuſum per nares donec ructent, inflationem ſedat. Vetus autem magis excalfacit corpora, magiſq; diſcutit ſudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare, & inclinato morbo. Oculorum claritati confert aliquid, cum

pari

Digitized by Google

pari portionē mellis accepti. Capitis doloribus remedium eſt. Item arboribus in febri cum aqua: etſi vetuſti ſit occaſio, decoquitur, ut vetuſtatem repræſentet. Oleum cycinum bibitur ad purgationes ventris cũ pari caldæ mẽſura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodeſt et articulorum morbis, duritys omnibus, vulnis, auribus, ambuſtis. Cũ cinere uero muricum, ſedis inflammationibus, item pſoræ. Colorem cutis commendat, capillumq́; fertili natura euocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. Ellychnia ex nua fiunt, claritatis præcipuæ. Ex oleo lumẽ obſcuriũ propter nimiam pinguedinem. Folia igni ſacro illinuntur ex aceto. Per ſe autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cũ polenta & croco: per ſe autem triduo impoſita faciẽ purgant. Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem commendat, varos cũ melle tollit è facie. Prodeſt et auribus, cũ roſaceo & melle & mali punici germine decoctum, vermiculosq́; in his necat, & grauitatem auditus diſcutit, ſonos incertos & tinnitus, obiter capitis dolores & oculorum. Medetur furunculis, et à ſole vſtis cum cera. Vlcera manantia & furfures cum vino expurgat, cõdylomata cum meliloto. Per ſe uero capiti illitum, ſomnũ allicit. Oleum laurinum utilius quo recentius, quoq; viridius colore. Vis eius excalfactoria, & ideo paralyticis, ſpaſticis, iſchiadicis, ſugillatis, capitis doloribus, inueteratis diſtillationibus, auribus, in calyce punici calfactum illinitur. Similis & myrtei olei ratio, aſtringit, indurat, medetur gingiuis, dẽtium dolori dyſenteriæ, vuluæ exulceratæ, ueſicis, ulceribus uetuſtis uel manantibus, cũ ſquama æris et cera. Itẽ eruptionibus, ambuſtionibus. Attrita ſanat & furfures, & rhagadas, cõdylomata, articulos luxatos, odorẽ grauẽ corporis. Aduerſatur cãtharidi, bupreſti, aliisque malis medicamẽtis, quæ exulcerãdo nocẽt. Chamæmyrſinæ ſiue oxymyrſinæ eadem natura. Cupreſſinũ oleũ eoſdem effectus habet quos myrteum. Item citreũ. E nuce uero inglãde quod caryinum appellauimus, alopecys utile eſt, & tarditati aurium infuſum. Itẽ capitis doloribus illitum. Cæterum iners & graue ſaporẽ. Enimuero ſi quid in nucleo putridi fuerit, totus modus deperit. Ex gnidio grano factum, eandem uim habet quam cycinum. Ex lẽtiſco factum, vtiliſſimum acopo eſt. Idemq́; proficeret æque ut roſaceũ, ni durius paulo intelligeretur. Vtuntur eo & contra nimios ſudores, papulasq́; ſudorum. Scabiem iumentorũ efficaciſſime ſanat. Balaninum oleum repurgat uaros, furũculos, lentigines, gingiuas. Cypros qualis eſſet, & quemadmodum ex ea fieret oleum, docuimus. Natura eius excalfacit, mollit neruos. Folia ſtomacho illinũtur, et uuluæ cõcitatæ ſuccus quoq; eorum apponitur. Folia recentia commanducata, vlceribus in capite manãtibus, item oris medentur, & collectionibus, condylomatis. Decoctum foliorum ambuſtis & luxatis prodeſt. Ipſa ruffãt capillũ tuſa, adiecto ſtruthei mali ſucco. Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus. Idẽ cõbuſtus in cruda olla nomas ſanat, & putreſcẽtia ulcera per ſe, vel cum melle. Odor floris olet, qui ſomnum facit. Aſtringit gleucinum, et refrigerat, eadem ratione qua & œnanthinum. Balſaminum longe precioſiſſimum omnium, ut in unguentis diximus, contra omnes ſerpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert, caliginem diſcutit. Item dyſpnœas, collectiones omnes duritiasq́; lenit. Sanguinem denſari prohibet, ulcera purgat: auribus, capitis doloribus, tremulis, ſpaſticis, ruptis perquã utile. Aduerſatur aconito ex lacte potũ. Febres cum horrore uenientes perũctis leuiores facit. Vtendum tamen modice, quoniam adurit, augetq́; uitia non ſeruato temperamẽto. Malobathri quoq; naturam & genera expoſuimus. Vrinam ciet. Oculorũ epiphoris uino expreſſum utiliſſime imponitur: Item frõtibus dormire uolentibus: Efficacius ſi & nares illinantur: aut ſi ex aqua bibatur. Oris & halitus ſuauitatem commendat linguæ ſubditum folium, ſicut & veſtium odorem interpoſitũ. Hyoſcyaminum emolliendo utilius, neruis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Thermınum è lupinis emollit, proximum roſaceo effectum habens. Narciſſinum dictum eſt cum ſuo flore. Raphaninum phthiriaſes longa ualetudine cõtractas tollit, ſcabritiasq́; cutis in facie emendat. Seſaminum aurium dolores ſanat, & ulcera quæ ſerpunt, & quæ cacoethe uocant. Lirinon quod & phaſelinum & Syrium vocauimus, renibus utiliſſimum eſt, ſudoribusq; euocandis, uuluæ molliendæ, concoquendoq́; intus. Selgiticum neruis utile eſſe diximus, ſicut herbaceum quoq;, quod Enguini circa Flaminiam viam uẽdunt. Elæomeli, quod in Syria ex ipſis oleis manare diximus, ſapore melleo nõ ſine nauſea, aluum emollit: bilẽ præcipue detrahit, duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere torpeſcũt, excitanturq́; crebro. Potores certaturi præſumunt ex eo cyathũ vnum. Piſſino oleo uſus et paſſim ad quadrupedum ſcabiem eſt. A uitibus oleisq́; proxima nobilitas palmis: Inebriant recentes, capitis dolorẽ afferunt minus ſiccæ, nec quantum videtur utiles ſtomacho, tuſſim exaſperant, corpus augent. Succum decoctarũ antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas, ſitim ſedandam, in quem uſum præferebant Thebaicas. Sanguinem quoq; excreantibus vtiles, in cibo maxime. Illinuntur caryotæ ſtomacho, veſicæ, ventri, inteſtinis. Cum cotoneis, & cera, & croco ſugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo, cinere loto ſpodii uicem efficiunt, miſcenturq́; collyriis, & calliblephara faciunt addito nardo.

De mirobalano palma, & de palma elate. CAP. V.

PAlma quæ fert myrobalanũ, ꝓbatiſſima ĩ Aegypto, oſſa nõ habet reliquarum modo in balanis. Aluũ & mẽſes ſiſtit in uino auſtero, et uulnera conglutinat. Palma, ſiue elate, ſiue ſpathe, medi-

cina

cinæ confert germina,folia,corticem. Folia imponuntur præcordijs,ſtomacho,iocineri, ulceribus quæ ſerpunt cicatrici repugnantia. Pſoras cortex eius tener cum reſina & cera ſanat diebus xx . Decoquitur & ad teſtium uitia . Capillũ denigrat ſuffitu, partus extrahit.Datur bibẽdus renum uitijs & viſicæ, & præcordiorum , & capiti & neruis inimicus . Vuluæ ac ventris fluxionem ſiſtit decoctum eius . Item cinis ad tormina potus in vino albo , uuluarum uitijs efficaciſſimus .

Medicinæ ex ſingulorum generũ flore , folijs fructu,ramis, cortice,ligno,ſucco,radice, cinere. CAP. VI.

PRoximæ varietates generum medicinarũq;,quæ mala habent.Ex his uerna,acerba, ſtomacho inutilia ſunt:aluum,veſicam circumagũt: neruos lædũt.Cocta meliora.Cotonea cocta ſuauiora. Cruda tamen duntaxat matura, proſunt ſanguinẽ excreãtibus,ac dyſentericis,cholericis, cœliacis.Non idẽ poſſunt decocta , quoniam amittunt conſtringentẽ illam uim ſucci.Imponũtur & pectori in febris ardoribus . et tamen decoquuntur in aqua cœleſti,ad eadẽ quæ ſupra ſcripta ſunt. Ad ſtomachi autẽ dolores cruda decoctáue cerati modo imponuntur.Lanugo eorum carbunculos ſanat,cocta in uino,& illita cum cera.Alopecijs capillum reddunt.Quæ ex his cruda in melle cõdiuntur,aluum mouẽt. Mellis autem ſuauitati multũ adijciunt,ſtomachoq; utilius id faciunt . Quæ vero in melle condiuntur cocta,quidam ad ſtomachi uitia trita cũ roſæ folijs decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lienibus,orthopnoicis,hydropicis prodeſt : Item mammis,condylomatis,uaricibus.Flos & viridis & ſiccus inflammationibus oculorum , excreationibus ſanguinis,menſibus mulierũ. Fit & ſuccus ex his minutis,cũ uino dulci tuſſis,utilis & cœliacis et iocineri. Decocto quoq; eorum fouentur,ſi procidant uuluæ et interanea.Fit & oleum ex his, quod melinum uocauimus,quoties non fuerint in humidis nata.Ideo utiliſſima quæ ex Sicilia ueniũt.Minus utilia ſtruthia,quamuis cognata.Radix eorum circũſcripta terra manu ſiniſtra capitur , ita vt qui facit, dicat quæ capiat , & cuius cauſa : ſic adalligata ſtrumis medetur . Melimela & reliqua dulcia,ſtomachum & uentrẽ ſoluũt, ſiticuloſa,æſtuoſa,ſed neruos non lædunt . Orbiculata ſiſtunt aluum & uomitiones,vrinas cient . Syluestria mala ſimilia ſunt uernis acerbis,aluũq; ſiſtũt.Sane in hũc uſum immatura opus ſunt.Citrea contra venenũ in uino bibuntur,uel ipſa uel ſemẽ.Faciunt oris ſuauitatem,decocto eorum colluto,aut ſucco expreſſo.Horum ſemen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus:ipſa uero contra infirmitatem ſtomachi, ſed nõ niſi ex aceto facilime manduntur.Punici mali nouem genera nunc iterare ſuperuacuum.Ex his dulcia,quæ apyrina alio nomine appellauimus, ſtomacho inutilia habentur,inflationes pariunt, dentes gingiuasque lædũt.Quæ uero ab his ſapore proxima uinoſa diximus paruum nucleum habentia,vtiliora paulo intelliguntur . Aluum ſiſtunt & ſtomacho proſunt , duntaxat pauca,citraq; ſatietatem.Sed hæc minime dãda quanquam omnino nulla in febri,nec carne acinorum utili nec ſucco.Cauentur æque vomitionibus, ac bilem reijcientibus.Vuam in his,ac ne muſtum quidem, ſed protinus uinum aperuit natura . Vtrunq; vero aſperiore cortice.Hic ex acerbis ĩ magno uſu.Vulgus coria maxime perficere illo nouit, ob id malicorium appellant medici.Vrinam cieri eodem monſtrant: mixtaq; galla in aceto decocto,mobiles dẽtes ſtabilire.Expetitur grauidarum malaciæ,quoniam guſtatu moueat infantem.Diuiditur malum,cœleſtiq; aqua madeſcit ternis fere diebus.Hæc bibitur frigida cœliacis,& ſanguinẽ excreantibus.Ex acerbo fit medicamentum,quod ſtomatice uocatur, vtiliſſimum oris uitijs,nariũ , auriũ, oculorum caligini,pterygijs,genitalibus , & his quas nomas uocant,& quæ in ulceribus excreſcunt . Contra leporem marinũ hoc modo, Acinis detracto cortice tuſis,ſuccoq; decocto ad tertias,cum croci,et aluminis ſciſſi, myrrhæ , mellis Attici ſelibris . Alij & hoc modo faciũt, Punica acida multa tunduntur,ſuccus in cacabo nouo coquitur mellis craſſitudine, ad virilitatis & ſedis uitia,& omnia quæ lycio curantur, aures purulẽtas,epiphoras incipientes, rubras maculas.In manibus rami punicorum ſerpentes fugãt.Cortice punici ex uino decocti & impoſiti,perniones ſanãtur.Cõtuſum malũ ex tribus heminis uini , decoctum ad heminam,tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua,operculo indito,in furno toſtum & contritũ, potũq; in uino,ſiſtit aluum,diſcutit tormina.Primus pomi huius partus florere incipiẽtis, cytinus uocatur Græcis,miræ obſeruationis multorum experimento . Si quis unum ex his ſolutus uinculo omni cinctus & calceatus,atq; etiam annuli,decerpſerit duobus digitis,pollice & quarto ſiniſtræ manus,atque ita luſtratis leui tactu oculis, mox in os additũ deuorauerit ne dente cõtigat,affirmatur nullam oculorum imbecillitatem paſſurum eo anno.Iidem cytini ſiccati tritiq; , carnes excreſcentes cohibent : gingiuis & dentibus medẽtur:uel ſi mobiles ſint decocto ſucco. Ipſa corpuſcula trita ulceribus quæ ſerpunt putreſcúntue illinũtur.Item oculorum inflammationi inteſtinorumq;:et fere ad omnia quæ cortices malorum . Aduerſantur ſcorpionibus.Non eſt ſatis mirari curam diligẽtiãq; priſcorum,qui omnia ſcrutati, nihil intentatum reliquere.In hoc ipſo cytino floſculi ſunt,antequam ſcilicet malum ipſum prodat erumpentes, quos balauſtiũ vocari diximus.Hos quoque ergo experti inuenerunt ſcorpionibus aduerſari . Siſtunt potu menſes fœminarum,ſanant oris ulcera,tonſillas,uuam,ſanguinis excreationes,uentris & ſtomachi ſolutiones, genitalia , ulcera quacunque in parte manantia . Siccauere etiam, vt ſic quoque experirentur , inueneruntq; tuſorum farina dyſẽtericos à morte reuocari,aluum ſiſti . Quin & nucleos ipſos acynorum experiri non piguit.

guit. Toſti tuſiq́; ſtomachum iuuant, cibo aut potioni inſperſi. Bibuntur ex aqua cæleſti, ad ſiſtendum aluũ. Radix decocta ſuccum emittit, qui tineas necat, uictoriati pondere. Eadem diſcocta in aquis, quas liciũ præſtat utilitates. Eſt & ſylueſtre punicum, à ſimilitudine appellatũ. Eius radices rubro cortice denarij pondere ex uino potæ ſomnos faciunt. Semine poto, aqua quæ ſubierit cutem, ſiccatur. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De piris & eorum obſeruationibus, & de ficorum obſeruatione, & caprifico, & erineo, & aliorum generibus medicinæ. CAP. VII.

Pirorum oĩum cibus etiam ualentibus oneroſus, ægris quoq; uini modo negatur. Decocta eadem mire ſalubria & grata, præcipue cruſtumina. Quæcunq; uero cum melle decocta, ſtomachum adiuuant. Fiunt cataplaſmata è piris, ad diſcutienda corporum uitia: & decocto eorum ad duritias utuntur. Ipſa aduerſantur boletis atq; fungis, pelluntq́; pondere & pugnante ſucco. Pirum ſylueſtre tardiſſime matureſcit. Conciditur, ſuſpenſumq́; ſiccatur ad ſiſtendũ aluum, quod & decoctum eius potum præſtat. Decoquuntur & ſolia cum pomo ad eoſdem uſus. Pirorum ligni cinis, contra fungos etiamnum efficacius proficit. Mala piraq́; portatu iumẽtis mire grauia sũt uel pauca. Remedio aiunt eſſe, ſi prius edenda dentur aliqua, aut utiq; oſtendantur. Fici ſuccus lacteus, aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi, & in umbra ſiccatur ad aperienda ulcera, cienda menſtrua, appoſito cum luteo oui, aut potu cũ amylo. Podagris illinitur cum farina fænigræci & aceto. Pilos quoq; detrahit, palpebrarumq́; ſcabiẽ emendat. Item lichenas et pſoras. Aluũ ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſatur crabronum, ueſparumq́;, & ſimilium uenenis, priuatim ſcorpionum. Idem cum axungia uerrucas tollit. Folia & quæ non maturuere fici ſtrumis illinuntur, omnibuſq́; quæ emolliẽda ſunt diſcutiẽdáue. Præſtant hac & per ſe folia. Et alij uſus eorum tanq̃ in fricando lichene & alopecijs & quæcunq; exulcerari opus ſit. Et aduerſus canis morſus, ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Iidem cum melle ulceribus quæ coria uocantur, illinuntur. Extrahunt infracta oſſa cum papaueris ſylueſtris folijs. Canum rabioſorũ morſus, folio trito ex aceto reſtringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furũculis, muris aranei morſibus cum cera. Cinis earum è folijs gangrenis, conſumendiſq́; quæ excreſcunt. Fici maturæ urinam cient, aluum ſoluunt, ſudorem mouent, papulaſq́;. Ob id autumno inſalubres, quoniam ſudantia huius cibi opera corpora perfrigeſcunt. Nec ſtomacho utiles, ſed ad breue tempus, & uoci contrariæ intelliguntur. Nouiſſimæ ſalubriores q̃ primæ, medicatæ uero nunquã. Iuuenum uires augẽt: ſenibus meliorem ualetudinem faciunt, minuſq́; rugarum. Sitim ſedant, calorem refrigerant. Ob id non negandæ in febribus conſtrictis, quas ſtegnas uocant. Siccæ fici ſtomachum lædũt: gutturi & faucibus magnifice utiles. Natura his excalfaciendi. Sitim adferũt. Aluum molliunt, rheumatiſmis eius & ſtomacho contrariæ. Veſicæ ſemper utiles, & anhelatoribus, ac ſuſpirioſis. Item iocinerum, renum, lienum uitijs. Corpus & uires adiuuant, ob id ante athletæ hoc cibo paſcebantur. Pythagoras exercitator, primus ad carnes eos tranſtulit. Recolligentibus ſe à longa ualetudine utiliſſimæ. Item comitialibus & hydropicis omnibuſq́; quæ maturanda aut diſcutienda ſunt, imponuntur: efficacius calce aut nitro admixto. Coctæ cum hyſſopo pectus purgant, pituitam, tuſſim ueterem. Cum uino autem ad ſedem, et tumorem maxillarum, & furunculos, panos, parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earum fouere fœminas. Decocta quoq; eadẽ cum fænogræco utiles ſunt pleuriticis, & peripneumonicis. Cum ruta coctæ torminibus proſunt. Tibiarum ulceribus cum æris flore. Pterygijs cũ punico malo. Ambuſtis, pernionibus cum cera. Hydropicis coctæ in uino, & cum abſinthio & farina ordeacea, nitro addito. Aluum ſiſtunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum ſale tritæ illinuntur. Carbunculos extrahunt in uino coctæ & impoſitæ. Carcinomati, ſi ſine ulcere eſt, q̃ pinguiſſimam ficum imponi, penè ſingulare remedium eſt: item phagedænæ. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior, conglutinat, replet, aſtringit. Bibitur & ad diſcutiendum ſanguinem concretum. Item percuſſis, præcipitatis, conuulſis, ruptis, cyathis ſingulis aquæ & olei. Datur tetanicis & ſpaſticis. Item potus uel ĩfuſus cæliacis, dyſentericis. Et ſi quis eo cum oleo perungatur, excalſacit. Item cum cera & roſaceo ſubactus, ambuſtis cicatricem tenuiſſimam obducit. Luſcioſos ex oleo illitus emendat, dentiumq́; uitia, crebro fricatu. Produnt etiam, ſi quis inclinata arbore, ſupino ore aliquem nodum eius morſu abſtulerit nullo uidente, atque in aluta illigatum licio è collo ſuſpenderit, ſtrumas & parotidas diſcuti. Cortex tritus cum oleo, uentris ulcera ſanat. Crudæ groſſi uerrucas & thymos nitro farinaq́; additis tollunt. Spodij uicem exhibet fruticum à radice exeuntium cinis. Bis toſtus adiecto pſimmythio digeritur in paſtillos, ad ulcera oculorum & ſcabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet: ſurculo quoque eius lac coagulatur in caſeum. Exceptum id coactumq́ue in duritiam, ſuauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miſcetur exulceratorijs medicamentis. Aluum ſoluit, uuluam cum amylo aperit. Pota menſes ciet cum luteo oui. Podagris cum farina fænigræci illinitur. Lepras, pſoras, lichenas, lentigines expurgat. Item uenenatorum ictus, & canis morſus. Dentium quoque dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt, aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia, admixto eruo, contra marinorum uenena proſunt. Adijciunt & uinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquũt.

171

Groſſi illitæ ſtrumas, & omnium collectionem emolliunt & diſcutiunt: Aliquatenus & folia. Quæ molliſſima ſunt ex his, cum aceto ulcera manãtia & epinyctidas & furfures ſanant. Cum melle item et folijs, ceria ſanant, & canis morſus. Recentes cum uino, phagedænas. Cum papaueris folijs oſſa extrahunt. Groſſi caprifici inflammationes diſcutiunt ſuffitu. Reſiſtunt & ſanguini taurino poto, & pſimmythio, & lacti coagulato potæ. Item aqua decoctæ atque illitæ parotidas ſanant. Cauliculi aut groſſi eius q̃ minutiſſimæ, ad ſcorpionum ictus è uino bibuntur. Lac quoq; inſtillatur plagæ & folia imponuntur. Item aduerſus murẽ araneum. Cauliculorum cinis uuam faucium ſedat. Arboris ipſius cinis ex melle, rhagadia. Radix deferuefacta in uino, dentium dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita, impetigines tollit. Illinuntur ramenta rami ſine cortice q̃ minutiſſima ad ſcobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius miraculum additur. Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defracto ramo detrahat dentibus, medullam ipſam adalligatam ante ſolis ortum, prohibere ſtrumas. Caprificus tauros quamlibet feroces, collo eorum circundata, in tantum mirabili natura compeſcit, ut immobiles præſtet. Herba quoq; quam Græci erineon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta eſt, cauliculis quinis fere, ocymi ſimilitudine, flos candidus, ſemen nigrum, paruum: tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcunque autem decerpta manat lacte multo & dulci herba, perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis. Pruni folia decocta tonſillis, gingiuis, uuæ, proſunt in uino decocta, & ſubinde ore colluto. Ipſa pruna aluum molliunt, ſtomacho vero utiliſſima, ſed breui momento. Vtiliora perſica, ſuccusq; eorum, etiámnum in uino aut in aceto expreſſus. Nec eſt alius eis pomis innocentior cibus. Nuſquam minus odoris, ſucci plus, qui tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita illita, hæmorrhagiam ſiſtunt. Nuclei perſicorum in aceto & oleo, capitis doloribus illinuntur. Sylueſtrium quidem prunorum baccæ, uel è radice cortex, in uino auſtero ſi decoquantur, ita vt triens ex hemina ſuperſit, aluum & tormina ſiſtunt. Satis eſt ſingulos cyathos decocti ſumi. Et in ijs & ſatiuis prunis eſt limus arborum, quem Græci lichena appellant, rhagadijs & condylomatis mire utilis. Mora in Aegypto & Cypro ſui generis, ut diximus, largo ſucco abundant, ſummo cortice deſquamato: altiore plaga, ſiccantur, mirabili natura. Succus aduerſatur uenenis ſerpentium, prodeſt dyſentericis, diſcutit panos omneſq; collectiones: uulnera conglutinat, capitis dolores ſedat, item aurium: ſpleneticis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime teredinem ſentit. Nec apud nos ſucco uſus minor. Aduerſatur aconito et araneis, in uino potus. Aluum ſoluit, pituitasq; ac tineas & ſimilia uentris animalia extrahit: Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis corticibus ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluum ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho vtilia, refrigerãt, ſitim faciunt: Si non ſuperueniat alius cibus, intumeſcũt. Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluum: ueluti animalis alicuius, in hac arbore obſeruandis miraculis, quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchreſtos ſtomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo, Sextarij tres ſucci è pomo, leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Poſt additur omphacij aridi põdus x. duorum, aut myrrhæ x. unius, croci x. unius. Hæc ſimul trita miſcentur decocto. Neq; eſt aliud oris, arteriæ, uuæ, ſtomachi, iucũdius remedium. Fit & alio modo, Succi ſextarij duo, mellis Attici ſextarius decoquuntur ut ſupra diximus. Mira ſunt præterea quæ produntur. Mori germinatione prius q̃ in folia exeant, ſiniſtra decerpi iubentur futura poma, ricinos Græci uocant. Hi terram ſi non attigere, ſanguinem ſiſtunt adalligati, ſiue ex uulnere fluat, ſiue ore, ſiue naribus, ſiue hæmorrhoidis: ad hoc ſeruantur repoſiti. Idem præſtare, & ramus dicitur, luna plena defractus, incipiens fructum habere. Si terram non attigerit, priuatim mulieribus adalligatus lacerto contra abundantiam menſium. Hoc & quocunque tempore ab ipſis decerptum ita ut terram non attingat, adalligatumq́; exiſtimant præſtare. Folia mori trita, aut arida decocta ſerpentium ictibus imponuntur. Ad idemq́; potu proficitur. Scorpionibus aduerſatur è radice corticis ſuccus, ex uino aut poſca potus. Reddenda eſt & antiquorum compoſitio. Succum expreſſum pomi maturi immaturiq; mixtum, coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinẽ. Aliqui myrrha adiecta & cupreſſo præduratum uas ſole torrebãt, permiſcentes ſpatha ter die. Hæc erat ſtomatice, quæ & uulnera ad cicatricẽ perducebat. Alia ratio: ſuccũ ſiccato exprimebant pomo, multũ ſapori obſoniorũ conferente. In medicina uero contra nomas & pectoris pituitas, & ubicunq; opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertiũ genus ſucci folijs & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur & per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccũ dat aptiſſimũ dentium dolori, collectionibusq́; & ſuppurationibus. Aluũ purgat. Folia mori in urina madefacta pilũ corijs detrahunt. Ceraſa aluũ molliunt, ſtomacho inutilia. Eadẽ ſiccata aluum ſiſtunt, urinam cient. Inuenio apud autores, ſi quis matutino roſcida cũ ſuis nucleis deuoret, in tãtũ leuari aluum, ut pedes morbo liberentur. Meſpila exceptis ſetanijs quæ malo propiorem uim habent, reliqua aſtringunt ſtomachum, ſiſtuntque aluum. Item ſorba ſicca, nam recentia ſtomacho & aluo citæ proſunt.

De pineis & amygdalis, & nuce auellana, & de nuce iuglande, & de piſtacijs & caſtaneis, ſiliqs, cornu, & unedone, & lauro. CAP. VIII.

N*Vces pineæ, quæ reſinam habent, cõtuſa leuiter, additis in ſingulis ſextarijs aquæ ad dimidium*

dium decoctæ, ſanguinis excreationi medentur, ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Corticis è pino in uino decoctum contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant & acrimoniam ſtomachi roſionesque, & contrarios humores conſiſtentes ibi, & infirmitatem uirium roborant, renibus & ueſicæ utiles. Fauces uidentur exaſperare & tuſſim. Bilem pellunt poti ex aqua, aut uino, aut paſſo, aut balanorum decocto. Miſcetur his cõtra uehementiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen & ſuccus portulacæ. Item ad ueſicæ ulcera & renum, quoniam & urinã cient. Amygdalæ amaræ radicũ decoctum cutem in facie corrigit, colorem q; hilariorem facit. Nuces ipſæ ſomnum faciũt & auiditatem. Vrinam & menſes cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in febri: ſi ab ebrietate, ex aceto & roſaceo & aquæ ſextario. Et ſanguinem ſiſtunt. Cũ amylo & menta lethargicis comitialibusq; proſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanãt, è uino ueteri ulcera putreſcentia: Canum morſus cũ melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. Item iocineris & renũ dolores ex aqua potæ: & ſæpe ex ecligmate cum reſina terebenthina. Calculoſis & difficili urinæ in paſſo, et ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſunt ecligmate iocineri, tuſſi & colo cũ elelisſphaco modice addito: In melle ſumitur nucis auellanæ magnitudo. Aiunt quinis fere pſumptis ebrietatẽ nõ ſentire potores: Vulpesq; ſi ederint eas, nec contingat è uicino aquam lambere, mori. Minus ualent in remedijs dulces, & hæ tamen purgant, & urinam cient. Recentes ſtomachum implent. Nucibus Græcis cum abſinthij ſemine ex aceto ſumptis, morbus regius ſanari dicitur. Itẽ illitis per ſe uitia ſedis, & priuatim condylomata. Item tuſſi & ſanguinis reiectioni prodeſt. Nuces iuglandes Græci à capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipſarum foliorumq; uires, in cerebrum penetrãt: hocq; minore momento, ſed in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucũdiores, ſiccæ unguinoſiores, & ſtomacho inutiles, difficiles concoctu, dolorem capitis inferentes, tuſſiẽtibus inimicæ, & uomituris ieiunis, aptæ in teneſmo ſolo, trahunt enim pituitam. Eædem præſumptæ uenena hebetãt. Item anginam cum ruta et oleo. Item aduerſantur cepis, leniuntq; earum ſaporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item cum ruta mammis et luxatis. Cum cepa autem & ſale & melle, canis hominisq; morſui. Putamine nucis iuglandis, dens cauus inuritur. Putamen cõbuſtum tritumq; in oleo aut uino, infantium capite peruncto, nutrit capillum, & ad alopecias eo ſic utuntur. Quo plures quis nuces ederit, hoc facilius tineas pellit. Quæ perueteres ſunt nuces, gangrenis & carbunculis medẽtur. Item ſugillatis. Cortex iuglandiũ, lichenũ uitio & dyſentericis prodeſt. Folia trita cum aceto, auriũ dolori. In ſanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti, Cn. Pompeius inuenit in peculiari cõmentario ipſius manu cõpoſitionẽ antidoti, è duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ folijs uiginti ſimul tritis, addito ſalis grano: et qui hoc ieiunus ſumat, nullum uenenũ nociturum illo die. Cõtra rabioſi quoq; canis morſus, nuclei à ieiuno homine cõmanducati illitique præſenti remedio eſſe dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt, inflationem ſtomachi, & pinguedini corporis conferunt, plus q̃ ſit uериſimile. Toſtæ & diſtillationi medentur. Tuſſi quoque ueteri trita, & in aqua mulſa pota. Quidã adijciunt grana piperis, alij è paſſo bibunt. Piſtacia eoſdẽ uſus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterq; ad ſerpentium ictus, ſiue edantur, ſiue bibantur. Caſtaneæ uehementer ſiſtunt ſtomachi & uentris fluxiones, aluum cient, ſanguinem excreantibus proſunt, carnes alunt. Siliquæ recentes, ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt. Eædem ſiccatæ ſiſtũt, ſtomachoq; utiliores fiũt. Vrinam cient. Syriacas in dolore ſtomachi ternas in aquæ ſextarijs decoquunt quidã ad dimidium, eumq; ſuccum bibunt. Sudor uirgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus, non contingente ligno, illitaq; inde ferrugo, incipientes lichenas ſanat. Arbutus ſiue unedo, fructum fert difficilem concoctioni, & ſtomacho inutilem. Laurus excalfactoriam naturã habet, & folijs, & cortice, & baccis. Itaq; decoctum ex his, maxime è folijs, prodeſſe uuluis & ueſicis conuenit. Illita uero ueſparum crabronumq; & apium: itẽ ſerpentium uenenis reſiſtunt, maxime ſepis, dipſadis & uiperæ. Proſunt & menſibus fœminarũ cum oleo coctæ. Cum polenta aũt quæ tenera ſunt tritæ, ad inflãmationes oculorũ, cum ruta teſtium, cũ roſaceo capitis dolores, aut cũ irino. Quin & cõmanducata atq; deuorata per triduum terna, liberant à tuſſi. Eædem proſunt ſuſpirijs trita cũ melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipſa radix calculos rũpit, iocineri prodeſt, tribus obolis in uino odorato pota. Folia pota uomitiones mouent. Baccæ menſes trahunt appoſitæ tritæ, uel potæ. Tuſſim ueterem & orthopnœam ſanant binæ, detracto cortice in uino potæ. Si & febris ſit, ex aqua aut ecligmate ex aqua mulſa, aut ex paſſo decoctæ. Proſunt & phthiſicis eodem modo, & omnibus thoracis rheumatiſmis. Nam et concoquunt pituitã, & extrahunt. Aduerſus ſcorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines, & ulcera manantia, & ulcera oris, & furfures. Cutis pruriginẽ ſuccus baccarũ emẽdat, & phthiriaſin. Aurium dolori & grauitati inſtillatur, cũ uino ueteт et roſaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia: prodeſt contra ictus et potus, maxime autem eius laurus, q̃ tenuiora habet folia. Baccæ cũ uino ſerpentibus, et ſcorpionibus, et araneis reſiſtunt: Ex oleo et aceto illinuntur, et lieni, et iocineri: gangrenis cum melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione ſucco eo perungi, nitro adiecto prodeſt. Sunt qui celeritati partus multũ conferre putent radicẽ, acetabuli menſura in aqua potã, efficacius recentem quàm aridam. Quidam aduerſus ſcorpionũ ictus, decem baccas dari

iubent potui. Item & in remedio uuæ iacentis, quadrantem pondo baccarũ foliorumq́; decoqui in aqua ſexarijs tribus ad tertias, eamq́; calidã gargarizare. Et in capitis dolore, ĩpari numero baccas cũ oleo cõterere, & calefacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq́; ſubinde, peſtilentiæ contagia prohibent, tanto magis ſi & urantur. Oleũ ex Delphica ad cerata acopumq́;, ad perfrictiones diſcutiendas, neruos laxãdos, lateris dolores, febresq́; frigidas utile eſt. Item ad aurium dolorem, in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ, uuam cohibẽt gargarizatione: potu alui dolores, inteſtinorũq́;. Tenerrima ex his trita in uino, papulas pruritusq́;, illita noctibus. Proxime ualent cætera lauri genera. Laurus Alexãdrina ſiue Idæa, partus celeres facit, radice pota trium denariorum pondere, in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit, menſesq́; eodem modo pota. Daphnoides (ſiue his nominibus quæ diximus) ſylueſtris laurus prodeſt, aluum ſoluit, recẽti folio uel arido drachmis tribus cum ſale in hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus, ſtomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæue, purgationis cauſa ſumuntur.

De myrto ſatiua, & myrtidano, & de myrto ſylueſtri. CAP. IX.

MYrtus ſatiua cãdida, minus utilis eſt medicinæ q̃ nigra. Semen eius medetur ſanguinem excreantibus. Itẽ cõtra fungos in uino potũ. Odorem oris cõmendat uel pridie cõmanducatũ. Itẽ apud Menandrum ſynariſtuſæ hoc edunt. Datur & dyſentericis denarij pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat, cũ uino ſubferuefactum. Imponitur lippitudini cũ polenta, & cardiacis in mãma ſiniſtra. Et contra ſcorpionis ictus in mero, & ad ueſicæ uitia, capitis dolores, & ægilopas anteq̃ ſuppurent. Item tumoribus, exemptisq́; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus ſeminis aluum ſiſtit, urinã ciet. Ad eruptiones puſtularũ pituitæq́; cũ cerato illinitur: et contra phalangia. Capillum denigrat. Lenius ſucco oleũ eſt ex eadẽ myrto, lenius & uinum quo nunq̃ inebriatur. Inueteratum ſiſtit aluum & ſtomachum, tormina ſanat, faſtidium abigit. Foliorum arentium farina ſudores cohibet inſperſa, uel in febri. Vtilis & cœliacis & procidentiæ uuluarum, ſedis uitijs, ulceribus manantibus, igni ſacro fotu, capillis fluentibus, furfuribus. Itẽ alijs eruptionibus, ambuſtis. Additur quoq; in medicamento quod liparas uocãt, eadẽ de cauſa qua oleũ ex his, efficaciſſimum ad ea quæ in humore ſunt, tanq̃ in ore & uulua. Folia ipſa fungis aduerſantur trita ex uino, cũ cera uero articularibus morbis et collectionibus. Eadem in uino decocta dyſentericis & hydropicis potui dantur. Siccãtur in farinã quæ inſpergitur ulceribus, aut hæmorrhoidæ. Purgãt & lẽtigines, pterygia & paronychia & epinyctidas, condylomata, teſtes, tetra ulcera. Item ambuſta cum cerato. Ad aures purulentas & folijs crematis utuntur & ſucco et decocto. Comburuntur et in antidota. Item cauliculi flore decerpti, in nouo fictili operto cremati in furno, dein triti ex uino. Et ambuſtis foliorũ cinis medetur. Inguen ne intumeſcat ex ulcere, ſatis eſt ſurculum tantũ myrti habere ſecum, non ferro nec terra contactum. Myrtidanum diximus quomodo fieret: Vuluæ prodeſt appoſitum fotu, & illitu. Multo efficacius & cortice & folio & ſemine. Exprimitur & folijs ſuccus molliſſimis in pila tuſis, affuſo paulatim uino auſtero, alias aqua cœleſti, atq; ita expreſſo utuntur ad oris ſedisq́; ulcera, uuluæ & uentris: capillorũ nigritiam, malarũ perfuſiones, purgationes lentiginũ, et ubi conſtringendum aliquid eſt. Myrthus ſylueſtris, ſiue oxymyrſine, ſiue chamæmyrſine, baccis rubentibus et breuitate à ſatiua diſtat. Radix eius in honore eſt, decocta uino, ad renũ dolores pota, & difficili urinæ, præcipueque craſſæ, & grauiter olenti: Morbo regio, & uuluarum purgationi trita cũ uino. Cauliculi quoq; incipientes aſparagorũ modo in cibo ſumpti, & in cinere cocti: Semen cũ uino potum, aut oleo, aut aceto, calculos frangit. Item in aceto & roſaceo tritum, capitis dolores ſedat: et potum morbũ regium. Caſtor oxymyrſinen myrti folijs acutis, ex qua fiunt ruri ſcopæ, ruſcum uocauit, ad eoſdem uſus. Et hactenus habẽt ſe medicinæ urbanarum arborum. Tranſeamus ad ſylueſtres.

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIIII.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus ſylueſtribus. CAP. I.

NE ſyluæ quidem, horridiorq́; naturæ facies, medicinis carent, ſacra illa parente rerum oĩum, nuſquã non remedia diſponente homini, ut medicina fieret etiam ſolitudo ipſa, ſed ad ſingula illius diſcordiæ atq; concordiæ miraculis occurſantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio diſſident, ut altera in alterius ſcrobe depacta moriantur. Quercus uero et iuxta nucem iuglandem. Pernicialia & braſſicæ cum vite odia: ipſumq́; olus, quo uitis fugatur, aduerſum cyclamino & origano areſcit. Quin & annoſas iam, et quæ ſternantur arbores, difficilius cædi, ac celerius inareſcere tradunt, ſi prius manu q̃ ferro attingantur. Pomorum onera à iumentis ſtatim ſentiri: ac niſi prius oſtẽdãtur his, quãuis pauca portẽt, ſudare ilico. Ferulæ aſinis gratiſſimæ ſunt ĩ pabulo, cæteris uero iumentis præſẽtaneo ueneno: qua de cauſa id animal Libero patri aſſignatur, cui et ferula. Surdis etiam rerũ ſua cuiq; ſunt uenena, ac minimis quoq;. Philyra coci & polline nimiũ ſalem cibis eximunt. Prædulciũ faſtidiũ ſal tẽperat. Nitroſæ aut amaræ aquæ, polenta addita mitigantur,

mitigantur, ut intra duas horas bibi poſſint. Qua de cauſa & in ſaccos uinarios additur polenta. Similis uis Rhodiæ creta, & argillæ noſtratis. Concordia ualent cum pix oleo extrahitur, quãdo utrunq; pinguis naturæ eſt. Oleũ ſolum calci miſcetur, quando utrũq; aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur, atramentũ aqua. Innumera præterea alia, quæ ſuis locis dicentur aſſidue. Hinc nata medicina. Hæc ſola naturæ placuerat eſſe remedia parata uulgo, inuentu facilia, ac ſine impendio, ex quibus uiuimus. Poſtea fraudes hominũ & ingeniorũ, capturæ officinas inuenere iſtas, in quibus ſua cuiq; homini uenalis ꝑmittitur uita. Statim cõpoſitiones & mixturæ inexplicabiles decãtantur. Arabia atq; India in medio æſtimantur, ulceriq; paruo medicina à rubro mari imputatur, cũ remedia uera quotidie pauperrimus quiſq; cœnet. Nã ſi ex horto petantur, aut herba uel frutex quæratur, nulla artium uilior fiat. Ita eſt profectò, magnitudo populi Romani perdidit ritus, uincendo uicti ſumus. Paremus externis, & una artium imperatoribus quoque imperat. Verum de his alias plura.

Lotos. CAP. II.

L*Oton herbã, itemq; Aegyptiã eodẽ noĩe, alias et Syrticã arborẽ, diximus ſuis locis. Hæc lotos q̃ faba Græca appellatur à noſtris aluũ baccis ſiſtit. Ramenta ligni decocta in uino proſunt dyſentericis, menſtruis, uertigini, comitialibus. Cohibent & capillũ. Mirũ, his ramẽtis nihil eſſe amarius, fructuq; dulcius. Fit & è ſcobe eius medicamẽtũ, ex aqua myrti, decocta, ſubacta, & diuiſa in paſtillos, dyſentericis utiliſſimũ, pondere uictoriati cũ aquæ cyathis tribus.*

Glans. CAP. III.

G*Lans trita duritias quas cacoethes uocant, cũ ſalſa axungia ſanat. Vehementiora ſunt ligna & in omnibus cortex ipſe, corticiq; tunica ſubiecta. Hæc decocta iuuat cæliacos. Dyſentericis etiã illinitur uel ipſa glãs. Eademq; reſiſtit ſerpẽtium ictibus, rheumatiſmis, ſuppurationibus. Folia & baccæ, vel cortex, uel ſuccus decocti proſunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino, ſerpentis plagæ. Datur ex uino dyſentericis. Eadem & ilici uis.*

De cocco ilicis, & galla, & uiſco, pilulis, glande, & de cerri radice, & ſubere. CAP. IIII.

C*Occũ aũt ilicis, uulneribus ex aceto recẽtibus imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis ſuffuſis ſanguine inſtillatur. Eſt autẽ genus ex eo in Attica fere & Aſia naſcens, celerrime in uermiculũ ſe mutans, quod ideo ſcolecion uocant, improbantq;. Prĩcipalia eius genera diximus. Nec pauciora gallæ genera fecimus, ſolidã, perforatã. Itẽ albã, nigrã, maiorẽ minorẽ: uis oĩum ſimilis. Optima Comagena. Excreſcẽtia in corpore tollit. Proſunt gingiuis, uuæ, oris exulcerationi. Cremata & in uino extinctæ, cæliacis. Dyſentericis illinuntur. Paronychijs ex melle, & unguibus ſcabris, pterygijs, ulceribus manãtibus, cõdylomatis, uulneribus q̃ phagedænica uocãtur. In uino autem decoctæ auribus inſtillantur, oculis illinuntur. Aduerſus eruptiones et panos cũ aceto. Nucleus cõmanducatus dentiũ dolorẽ ſedat. Item intertrigines, & ambuſta. Immaturæ ex his ex aceto pota, lienem conſumunt. Eædem crematæ, et aceto ſalſo extinctæ, menſes ſiſtunt, uuluasq; procidẽtes fotu. Omnes capillos denigrant. Viſcum è robore præcipuum diximus haberi, & quo conficeretur modo. Quidam contuſum in aqua decoquunt, donec innatet. Quidam cõmanducantes acinos, expuunt cortices. Optimũ eſt, quod ſine cortice eſt, quodq; leuiſſimum, extra fuluũ, intus porraceum, quo nihil eſt glutinoſius. Emollit, diſcutit tumores, ſiccat ſtrumas. Cum reſina & cera panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adijciunt, pari pondere ſingulorum, eoq́ue modo & ad uulnera utuntur. Vnguium ſcabricias expolit, ſi ſeptenis diebus ſoluantur, nitroq; colluantur. Quidam id religione efficacius fieri putãt, prima luna collectũ è robore ſine ferro. Si terram nõ attigit, comitialibus mederi. Conceptum fœminarũ adiuuare, ſi omnino ſecum habeant. Vlcera commanducato impoſitoq; efficaciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replent. Cerri folia et cortex, & glans ſiccat collectiones ſuppurationesq;: Fluxiones ſiſtit. Torpentes membrorũ partes corroborat decoctũ eius fotu: cui & inſidere expedit, ſiccandis aſtringendisue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, ſanguinẽ fluẽtem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido, ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.*

De fago & cupreſſo, & cedro magna, & de cedride, galbano, CAP. V.

F*Agi folia manducantur in gingiuarũ labiorũq; uitijs. Calculis glãdis fagineæ cinis illinitur. Itẽ cũ melle alopecijs. Cupreſſi folia trita, ſerpentiũ ictibus imponuntur: & capiti cum polenta, ſi à ſole doleat. Itẽ ramici, qua de cauſa & bibuntur. Teſtium quoq; tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrãt ex aceto. Eadem trita cũ duabus partibus panis mollis, & è uino aminæo ſubacta, pedũ ac neruorum dolores ſedãt. Pilulæ aduerſus ſerpentiũ ictus bibũtur, aut ſi eijciatur ſanguis. Collectionibus illinuntur. Ramici quoq; tenera tuſæ cũ axungia & lomento; proſunt. Bibuntur ex eadẽ cauſa. Parotidi & ſtrumæ cũ farina imponuntur. Exprimitur ſuccus tuſis cũ ſemine, qui mixtus oleo caliginẽ oculorũ aufert. Item uictoriati pondere in uino potus illitusq;, cum fico ſicca pingui, exemptis granis, uitia teſtiũ ſanat, tumores diſcutit, & cũ fermento ſtrumas. Radix cum folijs trita potaq;, ueſicæ & ſtranguriæ medetur: & contra phalangia. Ramenta pota menſes cient, ſcorpionũ ictibus aduerſantur. Cedrus magna, quam cedrelatẽ uocant, dat picem quæ cedria uocatur, dẽtium doloribus utiliſſimã. Frangit enim eos & extrahit: dolores ſedat. Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina uſus, ni capitis dolorem inferret. Defuncta*

corpora incorrupta æuis ſeruat, uiuentia corrumpit: mira differentia, cũ uitam auferat ſpirantibus, defunctis pro uita ſit. Veſtes quoq; corrumpit, & animalia necat. Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio utẽdum, neq; in cruditatibus, quod ſuaſere aliqui, guſtu: dẽtes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim, uel grauitati aut uermibus auriũ inſtillare. Portentũ eſt quod tradunt, abortiuum fieri in uenere ante perfuſa uirilitate. Phthiriaſes perungere eo non dubitauerim, itemq́; porrigines. Suadent & contra uenenũ leporis marini bibere in paſſo. Facilius in elephãtiaſi illinatur. Et ulcera ſordida & excreſcẽtia in ijs autores quidam & oculorũ albugines caligineſq́; iunxere eo. Et contra pulmonis ulcera cyathum eius ſorbere iuſſerunt. Item aduerſus tineas. Fit ex eo et oleum, quod piſſelæon uocant, uehementioris ad omnia eadẽ uſus. Cedri ſcobe ſerpentes fugari certũ eſt. Item baccis tritis cum oleo, ſi qui perunguntur. Cedrides, hoc eſt fructus cedri, tuſſim ſanant, urinam cient, aluum ſiſtunt, utiles ruptis, conuulſis, ſpaſticis, ſtranguriæ, uuluis, admoti. Contra lepores marinos, eademq́; quæ ſupra, collectionibus inflammationibuſq́;. De galbano diximus. Neq; humidum, neq; aridum probatur, ſed quale docuimus. Per ſe bibitur ad tuſſim ueterẽ, ſuſpiria, rupta, cõuulſa. Imponitur iſchiadicis, lateris doloribus, panis, furũculis, corpori ab oſſibus recedẽti, ſtrumis, articulorũ nodis, dentiũ quoq; doloribus. Illinitur et cũ melle capitis ulceribus. Purulẽtis ĩfunditur auribus cum roſaceo, aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit, & uulua ſtrangulante & in ſtomachi defectu. Abortus nõ exeuntes trahit appoſitu uel ſuffitu. Item ramis ellebori circumlitum atque ſubiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur & à ſcorpione percuſſis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho, uuluaſq́; cõuerſas corrigit. Cũ myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduerſatur & uenenis, maxime toxicis, cum myrrha & in uino. Serpentes oleo & ſpondylio mixto tactu necat. Nocere urinæ exiſtimatur.

De ammoniaco, & ſtyrace, & ſpondylio, & ſphagno, & terebintho, & chamæpity, & pityuſa, & reſinis, & picea, & lẽtiſco. CAP. VI.

Similis ammoniaci natura atq; lacrymæ phanda ut diximus, mollit, calefacit, diſcutit, diſſoluit. Claritati uiſus in collyrijs cõuenit. Pruritũ, cicatrices, albugines oculorũ tollit. Dentiũ dolores ſedat, efficacius accẽſum. Prodeſt diſpnoicis, pleuriticis, pulmonibus, ueſicis, urinæ cruenta, lieni, iſchiadicis potum. Sic & aluum ſoluit. Articulis & podagra cum pari pondere picis aut cera & roſaceo coctum. Maturat panos, extrahit clauos cum melle. Sic & duritias emollit. Lieni cum aceto & cera cypria, uel roſaceo efficaciſſime imponitur. Laſſitudines perungi cũ aceto & oleo exiguoq́; nitro, utile eſt. Et ſtyracis naturam ĩ peregrinis arboribus expoſuimus. Placet præter illa quæ diximus, maxime pinguis, purus, albicantibus fragmentis. Medetur tuſſi, faucibus, pectoris uitijs, uuluæ præcluſa, duritiéue laboranti. Ciet menſes potu, appoſitúue, aluum mollit. Inuenio potu modico triſtitiam animi reſolui, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infuſum, ſtrumas illitum neruorũq; nodos. Aduerſatur uenenis, quæ frigore nocent, ideo & cicutæ. Spondylion una demonſtratum, infunditur capitibus phreneticorum, et lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cum oleo uetere bibitur, & in iocinerum uitys, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum ſtrangulatione, quibus & ſuffitu prodeſt. Aluum mollit. Illinitur ulceribus ſerpẽtibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed ſuccus cum exprimitur integendus eſt, quoniam mire appetitur à muſcis & ſimilibus. Radix deraſa, & in fiſtulas coniecta, callum earum erodit. Auribus quoq; inſtillatur cum ſucco. Datur & ipſa contra morbum regium, & in iocineris uitio et uuluarũ. Capillos criſpos facit peruncto capite. Sphagnos, ſiue ſphacos, ſiue bryon, et in Gallia ut indicauimus naſcitur, uuluis decocto inſidentium utilis. Item genibus et fœminum tumoribus, mixtus naſturcio, & aqua ſalſa tritus. Cum uino ac reſina ſicca potus, urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit, cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum ſtomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino, & contra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & in aceto decocta, dentium dolori proſunt. Cinis corticum intertrigini et ambuſtis. Potus aluum ſiſtit, vrinam mouet. Suffitu uuluas corrigit. Piceæ folia priuatim iocineri utilia ſunt, drachmæ pondere in aqua mulſa pota. Syluas, eas duntaxat quæ picis reſinæq́; gratia radãtur, utiliſſimas eſſe phthiſicis, aut qui longa ægritudine non recolligant uires, ſatis conſtat: & illum cæli aera plus ita q̃ nauigationem Aegyptiam proficere, plus quàm lactis herbidos per montium æſtiua potus. Chamæpitys Latine abiga uocatur ꝓpter abortus, ab alijs thus terræ, cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera breuior et incurua ſimilis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoque paruulo cauliculo: craſſitudine digitali, folijs ſcabris, exilibus, albis, in petris naſcens. Omnes herbæ, ſed propter cognationem nominis non differendæ. Proſunt aduerſus ſcorpionum ictus. Item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis: Renibus et ueſica, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio, et urinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibũtur. Nouiſſima contra ſerpentes ualet cum melle. Sic et appoſita uuluas purgat. Sanguinem denſatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. Fiunt ex ea et hydropicis pilulæ, cum fícu aluum trahentes. Lumborum quoque dolorem uictoriati pondere in uino ſinit, et tuſſim recentem. Mortuos partus, ex

aceto eocta potaq;, eijcere protinus dicitur. Cum bonore & pityuſa ſimili de cauſa dicetur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex eſt ſimilis piceæ: flore paruo purpureo. Bilem & pituitam per aluum detrahit radix, decocti hemina: aut ſeminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque mixto rutæ decocto & tormina, & ſerpentium ictus, & in totum collectiones incipientes. Reſinam è ſupradictis arboribus gigni docuimus, & genera eius & nationes in ratione vini, ac poſtea in arboribus. Summæ ſpecies duæ, ſicca, & liquida. Sicca è pinu & picea fit, liquida è terebintho, larice, lentiſco, cupreſſo. Nam & ea ferunt in Aſia & Syria. Falluntur qui eandem putant eſſe è picea atque larice. Picea enim pinguem, & thuris modo ſuccoſam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida raro vtuntur, & in ouo fere: è larice propter tuſſim vlceraque viſcerum. Nec pinea magnopere in vſu: cæteris non niſi coctis. Et coquendi genera ſatis demonſtrauimus. In arborum differentia placet terebinthina, odoratiſſima atque leuiſſima: nationum Cypria & Syriaca, vtraq; mellis Attici colore, ſed Cypria carnoſior ſicciorq;. In ſicco genere quærunt vt ſit cãdida pura, perlucida. In omni autem, vt montana potius quàm campeſtris: item aquilonia potius quàm ab alio vento. Reſoluitur reſina ad vulnerum vſus & malagmata oleo, in potiones amygdalis amaris. Natura in medendo contrahere vulnera, purgare, diſcutere collectiones: Item pectoris vitia. Terebinthina illinitur: & eadem calida membrorum doloribus ſpaſticisque illinitur in ſole, totisque corporibus, mangonum maxime cura, ad gracilitatem emendandam, ſpatijs ita laxantium cutem per ſingula membra, capacioraque ciborum faciẽda corpora. Proximum locum obtinet è lentiſco. Ineſt ei uis aſtringendi. Mouet & ante cæteras vrinam. Reliquæ ventrem emolliunt, cruda concoquunt, tuſſim veterem ſedant, vuluæ onera extrahunt etiam ſuffitæ. Priuatim aduerſantur viſco. Panos & ſimilia, cum ſeuo taurino & melle ſanant. Palpebras lẽtiſcina commodiſſime replicat. Fractis quoq; vtiliſſima, & auribus purulentis: Item in pruritu genitalium. Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice ſpiſſa & liquida: et palimpiſſa, et piſſaſphalto, et zopiſſa, et tæda, et lentiſco. CAP. VII.

Pix quoque unde & quibus conficeretur modis, indicauimus. Et eius duo genera, ſpiſſũ, liquidũq;. Spiſſarũ vtiliſſima medicinæ eſt brutia, quoniã pinguiſſima et reſinoſiſſima utraſq; præbet vtilitates: ob id magis rutila quàm cætera. Id enim quod in hoc adijciunt, ex maſcula arbore meliorem eſſe, nõ arbitror poſſe ĩtelligi. Picis natura excalfacit, explet. Aduerſatur priuatim ceraſtæ morſibus cum polenta: Item anginæ cum melle, diſtillationibus & ſternutamentis. Purulentis auribus infunditur cum roſaceo: Illinitur cum cera. Sanat lichenas, aluum ſoluit, excreationes pectoris adiuuat eclígmate, aut illita tõſillis cum melle. Sic et vlcera purgat: Explet cum uua paſſa & axungia. Carbunculos purgat, & putreſcentia vlcera. Quæ vero ſerpunt, cum pineo cortice aut ſulphure. Phthiſicis etiam cyathi menſura quidam dederunt, & contra veterem tuſſim. Rhagadas ſedis & pedum, panosque & vngues ſcabros emendat. Vuluæ duritias & conuerſiones, odore: Item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, & pueri impubis vrina decocta ad ſuppurationẽ perducit. Et ad alopecias ſicca pice vtuntur ad mulierum mammas brutia, ex vino ſubferuefacta cum polline farraceo, quàm calidiſſimis impoſitis. Liquida pix, oleumq; quod piſſelæon uocant, quẽadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquunt, & uocant palimpiſſam. Liquida anginæ perunguntur intus & vua. Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circumlitiones, ſuſpirioſos, vuluas, tuſſim veterem, & crebras excreationes pectoris, ſpaſmos, tremores, opiſthotonos, paralyſes, neruorum dolores. Præſtantiſſimum ad canum & iumentorum ſcabiẽ. Eſt & piſſaſphaltos, mixta bitumini pice, naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipſi miſcent, præcipuum ad ſcabiem pecorum remedium, aut ſi fætus mammas læſerit. Naturale optimum ex eo, quod cum feruet, innatat. Zopiſſam eradi nauibus diximus, cera marino ſale macerata. Optima hæc à tyrocinio nauium. Additur autem in malagmata ad diſcutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt. Lentiſci, et arbores, et ſemen, et cortex, et lacryma vrinam cient, aluum ſiſtunt. Decoctum eorum vlcera quæ ſerpunt, fotu. Illinitur in humidis et igni ſacro, gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur, mobiles decocto colluuntur. Capillum tingũt. Lacryma ſedis uitijs prodeſt, cum quid ſiccari exalfierìue opus ſit. Decoctum et è lacryma ſtomacho vtile, ructum et vrinam mouens, quod et capitis dolori cum polenta illinitur. Folia vero tenera oculis inflammatis illinuntur. Item maſtiche lentiſci replicandis palpebris, et ad extendendam cutem in facie, et ſmegmata adhibetur, et ſanguinem reijcientibus, tuſſi veteri: et ad omnia quæ ammoniaci vis. Medetur et attritis paribus ſiue oleo è ſemine eius facto ceraq; mixto, ſiue folijs ex oleo decoctis, ſiue cum aqua virilia foueantur. Scio Democraten medicum in valetudine Conſidiæ M. Seruilij conſularis filiæ, omnem curationem auſteram recuſantis, diu efficaciter uſum lacte caprarum, quas lentiſco paſcebat.

De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & vlmo, & tilia, & ſambuco, & iunipero. CAP. VIII.

Platani aduerſantur veſpertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ x. quatuor pondere, omnibus

174

ſerpentium & ſcorpionum venenis medentur: Item ambuſtis. Tuſa autem cum aceto acri, magiſq; ſcillite, ſanguinem omnem ſiſtunt. Et lentiginem & carcinomata, melanias quoq; ueteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & ſuppurationibus, & decoctũ eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium eſt: Folia eorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum ſanat ambuſta igni vel frigore. Cortex è vino ſcorpionum ictus reſtinguit. Fraxinus quam vim aduerſus ſerpẽtes haberet, indicauimus. Semen folijs eius ineſt, quo medentur iocineris & lateris doloribus in vino.

Aquam quæ ſubit cutem, extrahunt. Corpus obeſum leuant onere, ſenſim ad maciem reducentes, iiſdem folijs cum uino tritis ad urium portionem, ita ut puero quinq; folia tribus cyathis diluantur, robuſtioribus ſeptem folia quinque cyathis vini. Non omittẽdũ, ramenta eius & ſcobem quibuſdam cauenda prædici.

Aceris radix cõtuſa iocineris doloribus efficaciſſime imponitur. Populi albæ vuarum in unguentis vſum expoſuimus. Cortex potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt. Foliorum ſuccus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficaciſſima habetur, quæ in Creta naſcitur. Comitialibus ſemen ex aceto vtile. Fũdit illa & reſinam exiguam, qua vtuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor è canis populi nigræ effluens, uerrucas papulaſq; & attrita corporis tollit. Populi ferunt & folijs guttam, ex qua apes propolim faciunt. Gutta quoq; aquæ propolis ex aqua remediũ quàm efficax eſt. Vlmi & folia & cortex & rami vim habent ſpiſſandi, & vulnera contrahendi. Corticis vtiq; interior tilia lepras ſedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat, pituitaſque & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma, & vulneribus & ambuſtis quæ decocto fouere prodeſt. Humor in folliculis arboris huius naſcens, cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem præſtat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores ſanant, extrahuntque per fiſtulas. Idem præſtant & tiliæ cortices. Multi corticem commanducatum vulneribus vtiliſſimum putant. Folia trita aqua aſperſa pedum tumori. Humor quoque è medulla, uti diximus, caſtratæ arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluenteſque continet. Arbor tilia leniter tuſa ad eadem fere vtilis eſt, atque oleaſter. Folia autem tantum in vſu, & ad infantium vlcera in ore commanducata, decocta vrinam cient, menſes ſiſtunt illita, ſanguinem pota detrahũt. Sambucus habet alterum genus magis ſylueſtre, quod Græci chamæacten, alij helion vocant, multo breuius. Vtriuſq; decoctum in vino veteri foliorum, uel ſeminis, vel radicis ad cyathos binos potum, ſtomacho inutile eſt, aluo detrahens aquã. Refrigerat etiam inflammationem, maxime recentis ambuſti: Et canis morſum cum polẽta molliſſimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones, priuatimque membranæ quæ circa cerebrũ eſt lenit infuſus. Acini eius infirmiores quàm reliqua tingunt capillũ. Poti acetabuli menſura, vrinam mouent. Foliorum molliſſima ex oleo & ſale eduntur, ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in vino decoctæ duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt: vuluas emolliunt, has & foliorum decoctum inſidendriũ. Caules teneri mitioris ſambuci, in patinis cocti, aluũ ſoluunt. Reſiſtunt folia & ſerpentium ictibus in vino pota. Podagricis cũ ſeuo hircino vehemẽter proſunt cauliculi illiti. Iidemq; in aqua macerãtur, ut ea ſparſa pulices necentur. Foliorum decocto ſi locus ſpargatur, muſcæ necantur. Boa appellatur morbus papularum cum rubent corpora, ſambuci ramo uerberatur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, aluum ſoluit. Iuniperus vel ante cætera omnia excalfacit, extenuat, cedro aſſimilis. Et eius duo genera: altera maior, altera minor. Vtraq; accenſa ſerpentes fugat. Semen ſtomachi, pectoris, lateris doloribus vtile. Inflationes languoreſq; diſcutit, tuſſes concoquit & duritias. Illitum tumores ſiſtit: itẽ aluum, baccis ex uino nigro potis: Item ventris tumores illitis. Miſcetur & antidotis oxyporis. Vrinas ciet. Illinitur & oculis in epiphoris. Datur cõuulſis, ruptis, torminibus, uuluis, iſchiadicis cum uino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in vino. Sunt qui & purgant corpus è ſemine eius in ſerpentium metu.

De ſalice, & amerina, & uitilibus, & erice. CAP. IX.

SAlicis fructus ante maturitatẽ in araneam abit. Sed ſi prius colligatur, ſanguinẽ reijcientibus prodeſt. Corticis è ramis primis cinis, clauum & callum aqua mixta ſanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto ſucco ſuo. Eſt autem hic trium generum. Vnum arbor ipſa exudat gummi modo. Alterum manat in plaga cum floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad purganda quæ obſtẽt oculis: item ad ſpiſſanda quæ opus ſunt, ciendamque vrinam, & ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius ſuccus eſt detruncatione ramorum à falce diſtillans. Ex his ergo aliquis cum roſaceo in calice punici calfactus, auribus infunditur: vel folia cocta, et cum cera trita imponuntur: Item podagricis. Cortice & folijs in uino decoctis foueri neruos utiliſſimum. Flos tritus cum folijs furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coercent, atque in totum auferunt uſum ſæpius ſumpta: Amerinæ nigræ ſemen cum ſpuma argenti pari pondere, à balneo illitum, pſilotrum eſt. Non multum à ſalice vitilium uſu diſtat vitex, foliorum quoque aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon vocant, alij agnon: quoniam matronæ theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, his folijs

his folijs cubitus ſibi ſternunt. Duo genera eius. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa folijs cādidioribus lanuginoſis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & cādida vocatur: Nigra quæ tantum purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Semen potum vini quendam ſaporem habet, & dicitur febres ſoluere. Et cum vngantur oleo, admixtum ſudorem facere. Sic & laſſitudines diſſoluere. Vrinam cient & menſes. Caput tētant vini modo, nam, & odor ſimilis eſt. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum ſiſtunt, hydropicis & lienibus perquàm vtiles. Lactis vbertatem faciunt. Aduerſantur venenis ſerpentium, maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad ſerpentes, bibitur ſeminis drachma in vino vel poſca, aut duabus foliorum tenerrimorū. Et illinuntur vtraq; aduerſus araneorum morſus: vel permixtis tantum, ſuffitu quoque aut ſubſtratu fugāt uenenata. Ad venerē impetus inhibent: eaq; maxime phalangijs aduerſantur, quorum morſus genitale excitat. Capitis dolorē ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem diſſoluit fotu, & vuluam etiam ſuffitu vel appoſitu purgat, aluū cū pulegio et melle potum. Vomicas panoſq; difficile concoquentes, cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto ſemen ſanat, & oris vlcera, & eruptiones cum melle: teſtium cum butyro & folijs uitium: rhagadas ſedis cum aqua illitum: Luxatis cum ſale & nitro, & cera. Et ſemen, & folium additur in malagmata neruorum & podagras. Semen inſtillatur in oleo decoctū capiti in lethargia & phreneſi. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem ſentire. Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentē, colore roriſmarini, & pene folio. Hoc aduerſari ſerpentibus tradūt. Geniſta quoque vinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit quā Græci autores ſpartō appellauere, cum ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cum dixit nauiū ſparta diſſoluta. Nōdū enim fuiſſe Africanum vel Hiſpanum ſpartum in vſu certum eſt: & cum ſutiles fierent naues, lino tamen non ſparto unquam ſutas. Semen eius quod Græci eodē nomine appellant, in folliculis phaſeolorū modo naſcens, purgat ellebori vice, drachma & dimidia pota in aqua mulſæ cyathis quatuor ieiunis. Ramis ſimiliter cum frōde in aceto maceratis pluribus diebus, & tuſis, ſuccū dāt iſchiadicis utilem, cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malūt, & infundere clyſtere. Perunguntur eodē ſucco iſchiadici addito oleo. Quidam ad ſtrāguriam utuntur ſemine. Geniſta tuſa cum axungia, genua dolentia ſanat. Myricem quam & tamaricem uocat Lenæus, ſimilem ſcopis amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaq; cum melle illita. Arbitrantur quidā hanc eſſe tamaricem: ſed ad lienem præcipua eſt, ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibatur: Adeoq; mirabilē eius antipathiam contra ſolum hoc viſcerum faciunt, vt affirment, ſi ex ea alueis factis bibant ſues, ſine liene inueniri. Et ideo homini quoq; ſplenetico cibum potumq; dant in uaſis ex ea factis. Grauis autor in medicina, uirgam ex ea defractā, vt neq; terrā neq; ferrum attingeret, ſedare ventris dolores aſſeuerauit impoſitā, ita vt tunica cinctuq; corpori apprimeretur. Vulgus infelicem arborē eam appellat, vt diximus, quoniā nihil ferat, nec ſeratur vnquā. Corinthus, & quæ circa eſt regio, bryoniā uocat: Eiusq; duo genera facit. Syluestrem plane ſterilem, alteram mitiorem. Hæc fert ī Aegypto Syriaq; etiam abūdanter lignoſum fructū, maiorē galla, aſperum guſtu, quo medici utuntur vice gallæ, & in cōpoſitionibus quas antheras vocant. Et lignū autem & flos, & folia, & cortex in eoſdē uſus adhibētur, quanquā remiſſiora. Datur ſanguinem reijcientibus cortex tritus, & contra profluuia fœminarū, cœliacis quoq; Idem tuſus impoſitusq; collectiones omnes inhibet. Folijs exprimitur ſuccus ad hæc eadē, & in vino decoquūtur: ipſa vero adiecto melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorū in uino potum, vel impoſitū cum roſaceo & cera ſedat. Sic & epinyctidas ſanāt. Ad dētium dolorē auriūq;, decoctum eorū ſalutare eſt: radix ad eadem, ſimiliter & folia. Hæc amplius ad ea quæ ſerpunt, imponūtur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduerſus phalangia & araneos bibitur. Cum altilium vero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra ſerpentium ictus, præterquàm aſpidū. Nēcnō morbo regio, phthiriaſi, lendibusq; decoctum infuſum prodeſt, abundantiamq; mulierū ſiſtit. Cinis arboris ad omnia eadem prodeſt. Aiunt, ſi bouis caſtrati vrinæ immiſceatur, vel in potu uel in cibo, venerem finiri. Carboq; ex eo genere vrina ea reſtinctus, in vmbra conditur: idem, cum libeat accendere, reſoluitur. Magi & id ex ſpadonis vrina fieri tradiderunt.

De virga ſanguinea, & ſilere, & liguſtro, & alno, & edera, & ciſtho, & ciſſo, & erythrano, & chamæciſſo, & ſmilace, & de clematide. CAP. X.

NEc uirga ſanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quæ præſanauere, aperit. Sileris folia illita fronti, capitis dolores ſedāt. Eiuſdē ſemē tritū in oleo phthiriaſes coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt, baculūq; ruſtici ob id ex eo gerunt. Liguſtrum eadem arbor eſt, quæ in oriente cypros. Suos in Europa uſus habet. Succus eius neruis, articulis, algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cum ſalis mica, & oris exulcerationibus proſunt. Acini contra phthiriaſin, item contra intertrigines, foliáue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo remedia ſunt tumori. Ederæ genera xx. demonſtrauimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentē turbat, & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iiſdē neruis adhibita

Digitized by Google

adhibita foris prodeſt. Eadem natura quæ & aceto ei eſt. Omnia genera eius refrigerant. Vrinã cient potu, capitis dolorem ſedant, præcipue cerebro cõtinentiúq; cerebrum membranæ utiliter mollibus impoſitis folijs, cum aceto & roſaceo tritis & decoctis, addito poſtea roſaceo oleo. Illinuntur autem fronti, & decocto eorũ fouetur os, caputq; perungitur. Lieni & pota & illita proſunt. Decoquuntur & contra horrores febriũ eruptionesq; pituitæ, aut in vino terũtur. Corymbi quoq; poti vel illiti, lienem ſanant: iocinera autẽ illiti. Trahunt & menſes appoſiti. Succus ederæ tædia narium graueolentiamq; emendat, præcipue albæ ſatiuæ. Idem infuſus naribus caput purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiã purulẽtis auribus, aut dolẽtibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decorem facit. Ad lienes efficacior albæ eſt, ferro calefactus: ſatisq; eſt acinos ſex in vini cyathis duobus ſumi. Acini quoq; ex eadem alba terni, in aceto mulſo poti, tineas pellunt: in qua curatione uentri quoq; impoſuiſſe eos utile eſt. Ederæ quã chryſocarpon appellauimus baccis aurei coloris viginti, in vini ſextario tritis, ita vt terni cyathi potẽtur, aquam quæ cutem ſubierit, per vrinam educit. Eraſiſtratus eiuſdẽ acinos v. tritos in roſaceo oleo, calefactosq; in cortice punici, inſtillauit dentium dolori à cõtraria aure. Acini, qui croci ſuccũ habẽt, præſumpti potu, à crapula tutos præſtant. Item ſanguinem excreantes, aut torminibus laborãtes. Ederæ nigræ cãdidiores corymbi poti, ſteriles ẽt viros faciunt. Illinitur decocta in vino omnium ulcerum generi, etiãſi cacoethe ſint. Lacryma ederæ pſilothrum eſt, phthiriaſinq; tollit. Flos cuiuſcũq; generis trium digitorum captu, dyſentericos et aluum citam emendat, in uino auſtero bis die potus. Et ambuſtis illinitur utiliter cum cera. Denigrant capillũ corymbi. Radicis ſuccus in aceto potus, cõtra phalãgia prodeſt. Huius quoq; ligni vaſe ſpleneticos bibentes ſanari inuenio. Et acinos terunt, moxq; comburunt, & ita illinunt ambuſta, prius perfuſa aqua calida: Sunt qui & incidant ſucci gratia, eoq; vtantur ad dentes eroſos, frangiq; tradunt, proximis cera munitis ne lædantur. Gummi etiam in edera quærunt, quod ex aceto utiliſſimum dentibus promittunt. Græci vicino uocabulo ciſthon appellãt fruticẽ maiorem thymo, folijs ocymi. Duo eius genera. Flos maſculo roſaceus, fœminæ albus. Ambo proſunt dyſentericis & ſolutionibus ventris, in vino auſtero trinis digitis flore capto, & ſimiliter bis die poto. Vlceribus veteribus & ambuſtis cum cera, & per ſe oris ulceribus. Sub his maxime naſcitur hypociſthis, quam inter ederas diximus. Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis edera, coxendicibus vtilis è vino potus: Item lumbis: Tantamq; vim accipiunt, vt ſanguinem vrina detrahant. Item chamæciſſon appellant ederam, non attollentẽ ſe à terra. Et hæc contuſa in uino acetabuli mẽſura, lieni medetur. Folia ambuſtis cum axũgia. Smilax quoque qui & nicophoros cognominatur, ſimilitudinẽ ederæ habet, tenuioribus folijs. Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera ſmilacis dixere. Alterum immortalitati proximum, in cõuallibus opacis, ſcandentem arbores comantibus acinorum corymbis, contra venenata omnia efficaciſſimis, in tantum, vt acinorũ ſucco infantibus ſæpe inſtillato, nulla poſtea venena nocitura ſint. Alterum genus culta amare, & in his gigni, nullius effectus. Illam eſſe ſmilacem priorem, cuius lignũ ad aures ſonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellauerunt, repentem per arbores, geniculatam & ipſam. Folia eius lepram purgant. Semen aluum ſoluit acetabuli menſura, in aquæ hemina, aut aqua mulſa. Datur ex eadem cauſa & decoctum eius.

De harundine, & papyro, & ebeno, & rhododendro, de rhue erythro, & de erythrodano, alyſſo & radicula, & apocyno & rore marino, & canchry, & ſabina, & ſelagine, & ſamulo, & gummi medicinis. CAP. XI.

Harundinis genera xxix. demõſtrauimus; non aliter euidẽtiore illa natura, quã continuis his voluminibus tractamus. Siquidẽ harũdinis radix contrita & impoſita, filicis ſtirpẽ corpore extrahit, item harundinẽ filicis radix. Et quoniã plura genera fecimus, illa quæ in India Syriaq; naſcitur odorum unguentorumq; cauſa vrinam mouet cũ gramine, aut apij ſemine decocta. Ciet menſtrua admota. Medetur conuulſis duobus obolis pota, iocineri, renibus, hydropi, tuſſi etiam ſuffitu, magisq; cum reſina. Furfuribus vlceribusq; manantibus cum myrrha decocta. Excipitur & ſuccus eius, fitq; elaterio ſimilis. Efficaciſſima autem in omni harundine, quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harundo Cypria, q̃ donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat. Itẽ putreſcẽtia ulcera. Folijs eius ad extrahẽdos aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes ſacros collectionesq; omnes. Vulgaris harũdo extractoriam uim habet: et recens tuſa, non in radice tantum. Multum enim & ipſam harundinẽ ualere tradũt. Medetur et luxatis, & ſpinæ doloribus radix in aceto illita. Eadẽ recens trita & in uino pota, uenerẽ concitat. Harundinũ lanugo illata auribus, obtũdit auditũ. Cognata ĩ Aegypto res eſt harũdini papyrus, præcipuæ utilitatis cũ inaruit, ad laxandas ſiccãdasq; fiſtulas, et intumeſcendo ad introitũ medicamẽtorum aperiẽdas. Charta quæ fit ex ea, cremata ĩter cauſtica eſt. Cinis eius ex uino potus ſomnũ facit. Ipſa ex aqua impoſita callũ ſanat. Nec ĩ Aegypto quidẽ naſcitur ebenus, ut docuimus: nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamẽ propter miraculũ. Scobem eius oculis unice mederi dicunt: lignoq; ad cotẽ trito cũ paſſo, caliginẽ diſcutit. Ex aqua vero radice, albugines oculorũ. Item tuſſim pari modo dracunculi radicis adiecto cum melle. Ebenũ medici & inter erodentia aſſumũt. Rhododẽdros ne nomẽ quidem apud

nos inue-

nos inuenit Latinũ, rhododaphnen vocant, aut neriũ. Mirum, folia eius quadrupedum uenenũ eſſe, homini uero contra ſerpentes præſidiũ, ruta addita è uino pota. Pecus etiam & capræ, ſi aquam biberint, in qua folia ea madueriut, mori dicũtur. Nec rhus Latinum nomẽ habet, cũ in uſum pluribus modis veniat. Nam & herba eſt ſylueſtris, folijs myrti, eaudiculis breuibus, quæ venena & tineas pellit: & frutex coriarius appellatur, ſubrutilus, cubitalis, craſſitudine digitali: cuius aridis folijs, vt malicorio coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad cõtuſa: item cœliacos & ſedis vlcera, aut quę phagedænas vocãt, trita cum melle, & illita cum aceto. Decoctum eorũ inſtillatur auribus purulẽtis. Fit & ſtomatice decoctis ramis ad eadẽ quæ ex moris, ſed effieacior admixto alumine. Illiniturq́; eadẽ hydropicorũ tumoribus. Rhus, quæ erythros appellatur, frutex eſt, & huius fruticis ſemen vim habet aſtringendi refrigeraudiq́;. Aſpergitur pro ſale obſonijs. Aluos ſoluit, omneſq́; carnes cũ ſilphio ſuauiores facit. Vlceribus medetur manantibus cum melle: Aſperitati linguæ, percuſſis, liuidis, deſquamatis eodem modo. Capitis vlcera ad cicatricem celerrime perducit, & fœminarũ abundantiam ſiſtit cibo. Alia eſt erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſq́; perficiuntur: in medicina vrinã ciet, morbum regium ſauat ex aqua mulſa, & lichenas ex aceto illita: & iſchiadicos & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix ſemenq́; trahunt menſes, aluũ ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cũ folijs imponuntur. Folia & capillum tingũt. Inuenio apud quoſdam morbũ regium ſanari hoc frutice, etiamſi adalligatus ſpectetur tantum. Diſtat ab eo qui abyſſon vocatur, folijs tantum & ramis minoribus, nomen accepit, quod à cane commorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto adalligatuſq́;. Mirum eſt quod additur, ſaniem conſpecto omnino frutice eo ſiccari. Tingentibus & radiculas lanas præparat, quam ſtruthiõ à Græcis vocari diximus. Medetur morbo regio & ipſa decocti eius potu: item pectoris vitijs. Vrinam ciet, aluũ ſoluit, & uuluas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. Ea & ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim, orthopnœa cochlearis menſura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cũ panace & capparis radice calculos frãgit, pellitq́;. Panos diſcutit, cum farina hordeacea & vino decocta. Miſcetur & malagmatis & collyrijs, claritatis cauſa. Ad ſternutamẽta vtilis ĩter pauca. Lieni quoq; ac iocineri. Eadem pota denarij vnius põdere ex mulſa aqua, ſuſpirioſos ſanat. Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores, apocyni ſemen ex aqua. Frutex eſt, folio ederæ, molliore tamẽ, & minus lõgis viticulis, ſemine acuto, diuiſo, lanuginoſo, graui odore. Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum. Eſt & roſmarinum. Duo genera eius. Alterum ſterile, alterum cui & caulis & ſemen reſinaceum, quod canchrys uocatur. Folijs odor thuris. Radix uulnera ſanat uiridis impoſita, & ſedis procidentia, condylomata & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium, & ea quæ repurganda ſunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad vetera pectoris vitia datur potui. Et ad uuluas cũ vino & pipere. Mẽſes adiuuat. Podagris illinitur cum ærina farina. Purgat & lẽtigines, & quæ excalfacienda ſunt, aut cum ſudor quærendus, illitum: Item conuulſis. Auget & lac in uino potum: Itẽ radix. Ipſa herba ſtrumis cum aceto illinitur, ad tuſſim cum melle prodeſt. Canchrys multa genera habet, vt diximus. Sed hæc quæ ex rore ſupradicto naſcitur, ſi fricetur, reſinoſa eſt. Aduerſatur venenis & uenenatis, præterquã anguibus. Sudorem mouet, tormina diſcutit, lactis ubertatẽ facit. Herba ſabina, brathy appellata à Græcis duorum generũ eſt: altera tamarici ſimilis folio, altera cupreſſo. Quare quidam Creticã cupreſſum dixerunt. A multis in ſuffitus pro thure aſſumitur. In medicamentis uero duplicato pondere eoſdem effectus habere quos cinnamum traditur. Collectiones minuit, & nomas cõpeſcit. Illita vlcera purgat. Partus emortuos appoſita extrahit & ſuffitu. Illinitur igni ſacro & carbunculis. Cum melle & uino pota, regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradunt. Similis herbæ huic ſabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicã, quæ ſiniſtra exuitur velut à furante, candida veſte ueſtito, puraq́; lotis nudis pedibus, ſacro facto prius quàm legatur, pane uinoq́;. Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodeſſe. Iidem ſamolum herbam nominauere naſcentem in humidis: Et hanc ſiniſtra manu legi à ieiunis contra morbos ſuum boumq́;, nec reſpicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibiq́; conterere poturis. Gummiũ genera diximus. Ex his maiores effectus melioris cuiuſq; erunt. Dẽtibus inutiles ſunt. Sanguinem coagulant, & ideo reijcientibas ſanguinem proſunt. Item ambuſtis: arteriæ uitijs: inutilem vrinam cient, amaritudines hebetãt aſtrictis cæteris. Quæ ex amygdala amara eſt, ſpiſſãdiq́; viribus efficacior, habet excalfactorias uires. Præponuntur autem prunorũ & ceraſorum ac vitium. Siccant illitæ & aſtringunt: ex aceto uero infantium lichenas ſanant. Proſunt & tuſſi ueteri, quatuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorem facere, ciborumq́; appetentiam, & calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ. Oculorum & vulnerum vtilitatibus maxime conueniunt è ſpina Aegyptia.

De ſpina Arabica, & ſpina alba, & acanthio, & acacia. CAP. XII.

Spinæ Arabicæ laudes in odorũ loco diximus: & ipſa ſpiſſat ſtringitq́; diſtillationes omnes, & ſanguinis excreationes, menſiumq́; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Spinæ albæ ſemen cõtra

ſcorpiones

Digitized by Google

ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita, capitis dolores minuit. Huic ſimilis eſt ſpina illa, quam Græci acanthion uocant, minoribus multo folijs, aculeatis per extremitates, & araneóſa lanugine obductis: qua collecta, etiam ueſtes quædam bombycinis ſimiles fiunt in oriente. Ipſa folia uel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba nigraq́; albore: item uiridi, ſed longe melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile, minore eſt tantum & grano & folliculo. Colligitur autumno, ante collectum nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cæleſti perfuſis, mox in pila tuſis exprimitur organis, tunc denſatur in ſole mortarijs in paſtillos. Fit & ex folijs minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur. Foliorum ſuccus & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde ruffus. Purpurea aut leucophæa, et quæ facilime diluitur, vi ſumma ad ſpiſſandum refrigerandumq́ue eſt, oculorum medicamentis ante alias utiles. Lauantur in eos uſus paſtilli ab alijs, torrentur ab alijs. Capillum tingunt. Sanant ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, & humida vitia corporis, collectiones, articulos contuſos, perniones, pterygia. Abundantiam menſium fœminis ſiſtunt, vuluamq́ue & ſedem procidentes: Item oculos, oris uitia & genitalium.

De uulgari ſpina & ſylueſtri, & de eryſiſceptro, & de appendice ſpina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medicinæ. CAP. XIII.

VVlgaris quoq; hæc ſpina, ex qua cortinæ fulloniæ implentur, radicis uſus habet. Per Hiſpanias quidē multi, et inter odores et ad unguēta vtuntur illa, aſpalathū vocātes. Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſylueſtris in oriente (vt diximus) candida magnitudine arboris iuſtæ. Sed & frutex humilior æque ſpinoſus in Niſyro & Rhodiorum inſulis, quem alij eryſiſceptrum, alij adipſateon, ſiue dipſacon, ſiue diacheton vocant. Optimus qui minime ſerulaceus, rubens, & in purpuram vergens, detracto cortice naſcitur pluribus locis, ſed non ubique odoratus. Quam vim haberet cæleſti arcu in eum immixo, diximus. Sanat tetra oris ulcera & ozænas, genitalia exulcerata aut carbunculantia, item rhagadia, inflationes potu. Diſcutit & ſtrangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum ſiſtit cortex. Similia præſtare ſylueſtrem quoque putant. Spina eſt appendix appellata, quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices vocantur. Hæ crudæ per ſe, & aridæ in uino decoctæ aluum citam, ac tormina compeſcunt. Pyxacanthi baccæ contra ſerpentium ictus bibuntur. Paliurus quoq; ſpinæ genus eſt. Semen eius Afrizuram vocant, contra ſcorpiones efficaciſſimum: item calculoſis & tuſſi. Folia aſtrictoriam vim habent. Radix diſcutit panos, collectiones, vomicas: vrinas trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum ſiſtit. Serpentibus aduerſatur. Radix præcipue datur in uino. Aliqui folia contuſa addito ſale, articulorum morbis imponunt. Proſunt baccæ purgationi fœminarum, cœliacis, dyſentericis, ac cholericis. In uino pota aluum ſiſtunt. Radix decocta & illita, extrahit infixa corpori. Vtiliſſima eſt & luxatis, tumoribusq́ue. Aquiſolia arbor in domo aut uilla ſata, veneficia arcet. Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit. Itemq́ue baculum ex ea factum, in quoduis animal emiſſum, etiam ſi citrà ceciderit defectu mittētis, ipſum per ſeſe recubitu ꝓpius adlabi: tam præcipuam naturam ineſſe arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideoq́; ex eis mora vel hominibus cibos dedit. Vim habent ſiccandi, aſtringēdiq́;, gingiuis, tonſillis, genitalibus accommodatiſſimi. Aduerſantur ſerpentium ſceleratiſsimis hæmorrhoidi & praſteri flos aut mora. Scorpionum vulnera ſine collectionum periculo iungunt. Vrinam cient. Caules eorum tūduntur teneri, exprimiturq́; ſuccus, mox ſole cogitur in craſsitudinem mellis, ſingulari remedio contra mala oris oculorumq́; ſanguinem excreantes, anginas, vuluas, ſedes, cœliacos potus aut illitus. Oris quidem vitijs etiam folia commanducata proſunt, & ulceribus manantibus, aut quibuſcunque in capite illinuntur: cardiacis vel ſic per ſe imponuntur à mamma ſiniſtra. Item ſtomachi doloribus oculiſque procidentibus. Inſtillatur ſuccus eorum & auribus. Sanat condylomata cum roſaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum, vel præſentaneum remedium eſt. Iidem per ſe in cibo ſumpti cymæ modo, aut decocti in vino auſtero, labantes dentes firmant. Aluum ſiſtunt & profluuia ſanguinis, dyſentericis proſunt. Siccantur in umbra, vt cinis crematorum uuam reprimat. Folia quoq; areſacta & contuſa iumentorum vlceribus vtilia traduntur. Mora quæ in his naſcūtur, vel efficaciorē ſtomaticē præbuerint quàm ſatiua morus. Eademq́ue compoſitione, vel cum hipociſthide tantum & melle bibuntur in cholera, & à cardiacis, & contra araneos. Inter medicamenta quæ ſtyptica vocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, vt colluantur eo oris vlcera, & ſedis foueantur: tantaq́; uis eſt, ut ſpongia ipſa lapideſcant. Alterum genus rubi eſt, in quo roſa naſcitur. Gignit pilulam caſtaneæ ſimilem, præcipuo remedio calculoſis. Alia eſt cynorboda, quam proximo dicemus volumine.

De cynosbato, & Idæo rubo, & rhamno, & lycio, & ſarcocolla, & de oporice medicinæ. CAP. XIIII.

CYnosbaton, alij cynoſpaſton, alij neuroſpaſton uocāt, foliū habet ueſtigio hominis ſimile. Fert et vuam nigrā, in cuius acino neruum habet, unde neuroſpaſtos dicitur. Alia eſt à cappari, quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrſus ad re-

ad remedia ſplenis & inflationes conditus ex aceto manditur. uernus eius cum maſtiche Chia commanducatus os purgat. Ruborũ roſa alopecias cũ axũgia emendat. Mora capillum tingunt cũ omphacino oleo. Flos mori per meſſes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus, item cæliacis. Radix ad tertias decocta, aluũ ſiſtit & ſanguinẽ: item dentes collutos decocto. Eodem ſucco fouentur ſedis atq; genitalium ulcera. Cinis è radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus eſt, quoniam in Ida non alias naſcitur. Eſt autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribuſque, ſub arborum umbra naſcens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur et ignibus ſacris, ſtomaticiſque ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præſtat quæ ſupradicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur à Græcis, candidior & fruticoſior. Is floret, ramos ſpargens rectis aculeis, non ut cæteri aduncis folijs maioribus. Alterum genus eſt ſylueſtre nigrius, & quadamtenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamẽtum, quod uocatur lycium. Semen ſecundas trahit. Alterq; ille candidior aſtringit magis, refrigerat, collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia utriuſq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præſtantius è ſpina fieri tradunt, quã & pyxacanthon chironiam uocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longe præſtãtiſſimum exiſtimatur Indicum. Coquuntur in aqua tuſi rami, radiceſq;, ſummæ amaritudinis, æreo uaſe fere per triduum, iterumq; exempto ligno, donec mellis craſſitudo fiat. Adulteratur amaris ſuccis, etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo ſucco faciem purgat, & pſoras ſanat, eroſos angulos oculorum, ueteresq; fluxiones, aures purulentas, tonſillas, gingiuas, tuſſim, ſanguinis excreationes, fabæ magnitudine deuoratum. Aut ſi ex ulceribus fluat, illitum, rhagadas, genitaliũ ulcera, attritus, ulcera recẽtia, & ſerpẽtia, ac putreſcentia. In naribus clauos, ſuppurationes. Bibitur et à mulieribus ĩ lacte contra profluuia. Indici differẽtia, glebis extrinſecus nigris, intus ruffis: cum fregeris, cito nigreſcentibus. Aſtringit uehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile eſt, ſed præcipue ad genitalia. Sunt qui & ſarcocollã ſpinæ lacrymã putent, pollini thuris ſimilẽ, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluxiones. Illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maxime nigreſcit, melior quo candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporicen uocant. Fit ad dyſentericos ſtomachique uitia, in congio muſti albi, lento uapore decoctis malis cotoneis quinque cum ſuis ſeminibus, punicis totidem, ſorborum ſextario, et pari mẽſura eius quod rhus Syriacon uocant, croci ſemuncia. Coquitur uſq; ad craſſitudinem mellis. His ſubtexemus ea, quæ Græci communicatione nominum in ambiguo fecere, ãnne arborum eſſent.

De chamedrye, & chamedaphne, & chamelæa, & chamæſyce, & chamæciſſo, & chamæleuce, & chamæcypariſſo, & ampelopraſo, & ſtachye, & clinopodio, et centunculo, et clematide Aegyptia medicinæ. CAP. XV.

CHamædris herba eſt, quæ Latine triſſago dicitur. Aliqui eam chamædropen, alij teucrion appellauere. Folia habet magnitudine mentæ, colore & diuiſura quercus. Alij ſerratam, & ab ea ſerram inuẽtam eſſe dixere, flore pene purpureo. Carpitur prægnans ſucco in petroſis, aduerſus ſerpẽtium uenena potu illituq; efficaciſſima: item ſtomacho, tuſſi uetuſtæ, pituitæ in gula cohæreſcenti, ruptis, conuulſis, lateris doloribus. Lienem cõſumit, urinam & menſes ciet. Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus ſcopis eius in tribus heminis aquæ decoctis uſque ad tertias. Faciunt & paſtillos, terentes eam ex aqua. At ſupradicta ſanat & uomicas, & uetera ulcera, uel ſordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitijs. Foliorum ſuccus cum oleo caliginem oculorum diſcutit. Ad ſplenem ex aceto ſumitur. Excalfacit perunctione. Chamædaphne unico ramulo eſt cubitali fere, folio tenui, lauri ſimilitudine. ſemen rubens admixtum folijs illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat: ad tormina cum uino bibitur. Menſes ſuccus eius, et urinam ciet potu, partuſq; difficiles in lana appoſitus. Chamelæa ſimilitudinem foliorum oleæ habet: ſunt autem amara, odorata, in petroſis, palmum altitudine non excedente. Aluum purgat. Detrahit pituitam bilemq;, folijs in duabus abſinthij partibus decoctis, ſuccoq; eo cum melle poto. Folijs impoſitis & ulcera purgantur. Aiũt, ſi quis ante ſolis ortum eã capiat, dicatq; ad albugines oculorum ſe capere, adalligata diſcuti id uitium. Quoquo modo collectam iumentorum pecorumq; oculis ſalutarem eſſe. Chamæſyce lentis folia habet, nihil ſe attollentia, in aridis petroſiſq; naſcens. Claritati oculorum, & contra ſuffuſiones utiliſſima, & cicatrices, caligines, nubeculas in uino cocta, inuncta. Vuluæ dolores ſedat appoſita in linteolo. Tollit & uerrucas omnium generum illita. Prodeſt & orthopnoicis. Chamæciſſos ſpicata eſt tritici modo, ramulis quinis fere, folioſa: cum floret exiſtimari poteſt alba uiola, radice tenui, cuius bibũt iſchiadici folia tribus obolis, in uini cyathis duobus, vij. diebus, admodũ amara potione. Chamæleucẽ apud nos farranũ ſiue farfugium uocãt. Naſcitur ſecũdum fluuios, folio populi, ſed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupreſſi, atq; is nidor per infurnibulũ imbibitur in uetere tuſſi. Chamæpeuce laricis folijs ſimilis, lumborũ et ſpinæ doloribus propria eſt. Chamæcypariſſos herba ex uino pota contra uenena ſerpẽtium oĩum ſcorpionũq; pollet. Ampelopraſon in uinetis naſcitur, folijs porri, ructu grauis. Contra ſerpentium ictus efficax. Vrinã et menſes ciet, eruptiones ſanguinis p genitale inhibet potũ impoſitumq;. Datur & à partu mulieribus et cõtra ca-

nis morſum. Ea quoq; quæ ſtachys uocatur porri ſimilitudinem habet, longioribus folijs pluribuſq;, et odoris iucundi, coloriſq; in luteum inclinati. Pellit menſtrua. Clinopodion, alij cleonicion, alij zopyron, alij ocymoides appellant, ſerpyllo ſimilem, ſurculoſam, palmi altitudine: naſcitur ĩ petroſis, orbiculato florũ ambitu, ſpeciem lecti pedum præbens. Bibitur ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: Item decocta ſuccus. Nunc ſubtexemus herbas mirabiles quidem, ſed minus claras, nobilibus in ſequentia uolumina dilatis. Itali centunculum uocãt roſtratis folijs, ad ſimilitudinẽ capitis penularum iacentẽ in aruis: Græci autem clematidem. Eſt eius egregius effectus ad ſiſtendam aluum in uino auſtero. Idem ſanguinem ſiſtit tritus cum oxymelite aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarij unius pondere, ſic & ad ſecundas mulierum efficax. Sed Græci clematidas & alias habent, vnam quam aliqui echiten uocant, alij laginem, nonnulli tenuem ſcammoniam: & pedales, folioſos, non diſſimiles ſcammoniæ ramos habet, niſi ꝙ nigriora minoraque ſunt folia. Inuenitur in uineis aruiſque. Eſtur ut olus cum oleo ac ſale. Aluum ciet. Eadem à dyſentericis cum lini ſemine in uino auſtero ſorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, ſuppoſito udo linteolo. Strumas impoſita ad ſuppurationem perducũt, deinde axungia adiecta percurant. Item hæmorrhoidas cum oleo uiridi, phthiſicos iuuant cum melle. Lactis quoq; ubertatem faciunt in cibis ſumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores ſedant. Venerem ſtimulant. Eſt & alia clematis Aegyptia cognomine, quæ ab alijs daphnoides, ab alijs polygonoides uocatur, folio lauri, longa tenuiſq;, aduerſus ſerpentes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

De aro & dracũculo, & dracontio, & ari, & millefolio, & herba eiuſdẽ noĩs, & pſeudobunio, & myrrhi, & onobrichi medicinæ. CAP. XVI.

Quæ et aron, de qua inter bulbos diximus, magna cum dracontio litis. Quidam enim eandem eſſe dixerunt. Glaucias ſatu diſcreuit, dracontium ſylueſtrem arum pronunciando. Aliqui radicem aron appellauerunt, caulem uero dracontiũ, in totum alium, ſi modo hic eſt, qui apud nos dracunculus uocatur. Nanq; aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet multoq; maiorem, et qua manus impleatur. Dracunculus ſubrutilam, & draconis conuoluti modo, unde ei & nomen. Quin & ipſi Græci immenſam poſuere differentiam, ſemen dracunculi feruens mordaxq; tradendo: tantumq; ineſſe ei uirus, ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere, primum in cibis fœminam præferentes, quoniam mas durior eſſet, & in coquendo lentior. Pectoris uitia purgare, & aridum in potione inſperſum, aut ecligmate, urinam & menſes ciere. Sic & in oxymelite potum ſtomacho, interaneiſq; exulceratis ex lacte ouillo bibendum, ad tuſſim in cinere coctum ex oleo dedere. Alij coxere in lacte, ut decoctũ biberetur. Epiphoris elixum impoſuere. Item ſuggillatis, tonſillis. Ex oleo hæmorrhoidum uitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenena: pleureticis, peripneumoniacis, quo tuſſientibus modo: ſemen intritum cum oleo aut roſaceo infundens aurium dolori. Diuches tuſſientibus aut ſuſpirioſis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthiſicis è melle ecligmate, & pulmonis uitijs, oſſibus etiã fractis impoſuit. Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle Attico, oculorum caligines, ac ſtomachi uitia diſcutit, tuſſim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum, ſiue phagedænæ ſint, ſiue carcinomata, ſiue ſerpant, ſiue polypi in naribus, ſuccus mire ſanat. Folia ambuſtis proſunt ex uino et oleo cocta. Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta. Etiã luxatis cocta cum melle proſunt. Item articulis podagricis cũ ſale, recẽtia uel ſicca. Hippocrates quaſlibet ad collectiones cũ melle impoſuit: ad menſes trahẽdos ſeminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem potio ſi à partu nõ purgantur, et ſecundas trahit. Hippocrates & radicẽ ipſam impoſuit. Dicunt & in peſtilẽtia ſalutarem eſſe in cibis. Ebrietatẽ diſcutit. Serpẽtes nidore cũ crematur; priuatimq; aſpides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes ĩueniantur: perunctos quoq; aro è laureo oleo fugiũt. Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In folijs ari caſeus optime ſeruari traditur. Dracunculus quem dixi, hordeo matureſcẽte effoditur luna creſcente. Oino habentem ſerpentes fugiunt. Ideo percuſſis prodeſſe in potu aiunt maiorem: ut & menſes ſi ferro non attingatur, ſiſtat. Succus eius & aurium dolori prodeſt. Id autem quod Græci dracõtion uocant, triplici effigie demonſtratũ mihi eſt: folijs betæ non ſine thyrſo, flore purpureo. Hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa ueluti ſignata articuloſaq; mõſtrauere tribus oĩno cauliculis, folia eius ex aceto decoqui cõtra ſerpentiũ ictus iubentes. Tertia demonſtratio fuit folio maiore q̃ cornus, radice harundinea, totidem ut affirmabant geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Hi ea ex uino uel aqua contra ſerpẽtes dabãt. Eſt & aris q̃ in eadẽ Aegypto naſcitur, ſimilis aro, minor tantũ, minoribuſq; folijs, & utiq; radice; quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: alba geminũ caulẽ, altera unũ tantũ emittẽs. Medetur utraq; ulceribus manãtibus. Item cõbuſtis ac fiſtulis. Collyrio immiſſo nomas ſiſtunt, decoctarũ in aqua, & poſtea tritarũ roſaceo addito. Sed unum miraculum ingens, contacto genitali cuiuſq; fœminini ſexus animal in perniciẽ agi. Myriophyllon: quod noſtri milleſolium uocãt, caulis eſt tener, ſimilis fœniculo, plurimis folijs, unde et nomen accepit. Naſcitur in paluſtribus, magnifici uſus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ et ueſicæ, et ſuſpiria præcipitatiſq;

cipitatiſq; ex alto. Efficaciſſima eadẽ ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem, à lateribus capillamenti modo folioſam, eximij uſus ad uulnera: boum neruos abſciſos uomere ſolidari ea, rurſusq; iungi addita axungia affirmans. Pſeudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatiſſima in Creta. Contra tormina atque ſtranguriam, laterũ præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius quini ſenine. Myrrhis quam alij ſmyrrhizam, alij myrrham uocant, ſimilima eſt cicutæ, caule folijsq; & flore minor tantum & exilior, cibo non inſuauis. Ciet menſtrua & partus cum uino. Aiunt quoq; eandem potam in peſtilentia ſalutarem eſſe. Subuenit & phthiſicis in ſorbitione. Auiditatem cibi facit. Phalangiorum morſus reſtringit. Vlcera quoque in facie aut capite ſuccus eius in aqua triduo macerata ſanat. Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam & gracilem. Naſcitur circa fontes. Siccata in farinæ modũ & inſperſa uino albo, ſtrangurias finit. Aluum ſiſtit. Succus eius perunctis cum oleo ſudores mouet.

De coriaceſia, & callicia, & menaide, & aliis uigintitribus, & medicinis earum, quas quidam magicas eſſe dicunt, & de conſidia, & de aproxi, & de recidiuis amorum. CAP. XVII.

IN promiſſo herbarũ mirabilium, occurrit aliqua dicere et de magicis. Quæ enim mirabiliores ſunt? Primi eas ĩ noſtro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus, conſectati magos. Coriaceſia & callicia Pythagoras aquam glaciari tradit, quarũ mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat, & nomine alio corinthadem, cuius decocto in aqua ſucco, protinus ſanari ictus ſerpentium, ſi foueantur, dicit. Eundem effuſum in herba qui ueſtigio contigerint, aut forte reſperſi fuerint, inſanabiles perire, monſtrifica prorſus natura ueneni, præterquã contra uenena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cuius radix è longinquo concipiat ignes, ut naphtha, de qua in terræ miraculis diximus. Idẽ tradit: ſi qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamuis ſanatos, admonitionem eorum ſentire quoties florere eam contigerit: & frumentum, & cicutam, & uiolam ſimilem conditionem habere. Nec me fallit, hoc uolumen eius à quibuſdam Cleemporo medico aſcribi: Pythagoræ pertinax fama antiquitaſq; uindicant. Et idipſum autoritatem uoluminibus affert, ſi quis alius curæ ſuæ opus, illo uiro dignum iudicauit: quod feciſſe Cleemporum, cum alia ſuo & nomine ederet, quis credat? Democriti certe chirocineta eſſe conſtat. At in his ille poſt Pythagorã magorum ſtudioſiſſimus, quãto portentoſiora tradit? Aglaophotin herbã, quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiæ naſcentem Perſico latere. Qua de cauſa & marmaritin uocari. Magos utiq; ea uti, cum uelint deos euocare. Achemenidon colore electri ſine folio, naſci in Tardaſtilis Indiæ, cuius radice in paſtillos digeſta, in dieq; pota in uino, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hipophouada appellat, quoniam equæ præcipue caueant eam. Theombrotion xxx. ſcœnis à choaſpe naſci, pauonis picturis ſimilem, odore eximio. Hãc autem à regibus Perſarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, inſtabilitatemq; mentis: eandem ſemnion à potentiæ maieſtate appellari. Aliam deinde adamantida, Armeniæ Cappadociæq; alumnam. Hac admota, leones reſupinari cum hiatu laxo. Nominis cauſam eſſe, quod conteri nequeat. Ariandem in Arianis gigni igneam colore, colligi cum ſol in leone ſit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia & Myſia naſcente, omnes feras torpeſcere, nec niſi hyenæ urinæ aſperſu recreari. Aethiopida in Meroe naſci. Ob id & meroidem appellari, folio lactucæ, hydropicis utiliſſimam è mulſo potam. Ophiuſam in Elephantine eiuſdem Aethiopiæ, liuidam, difficilemq; aſpectu, qua pota terrorem minaſq; ſerpentium obuerſari, ita ut mortem ſibi eo metu conſciſcant, ob id cogi ſacrilegos illam bibere. Aduerſari autem ei palmeum uinum. Thalaſſeglen circa Indum amnem inueniri, quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. hac pota lymphari homĩes, obuerſantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriæ, Dicte Cretæ montibus, & Babylone, & Suſis Perſidis naſci, qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in Bactris & circa Boryſthenem. Hæc ſi bibatur cum myrrha & uino, uarias obuerſari ſpecies, ridendique finem non fieri, ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Siſſieterida à conuictu in Perſide nominari, quoniam hilarentur illa. Eandem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Caſigneten, quoniam ſecum ipſa naſcatur, nec cum ullis alijs herbis. Eandem dionyſonymphadem, quoniam uino mire conueniat. Helianthen uocat in Themiſcyra regione & Ciliciæ montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo uino, perungi magos & Perſarum reges, ut fiat corpus aſpectu iucũdum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermeſias ab eodem uocatur, ad liberos generandos pulchros bonoſq;: non herba, ſed compoſitio è nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco, uino palmeo, poſtea admixto theombrotio & lacte: bibere generaturos iubet, & à conceptu puerperas partum nutrientes. ita fieri excellẽtes animo & forma, atque bonos. Harum omnium magica quoque uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus aſſectator eius herbam æſchynomenen, quoniam appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocidem, cuius tactu phalangia morerentur. Crateuas œnotheridem, cuius aſperſu è uino, feritas omnium animaliũ mitigaretur. Anacapſerotem celeber arte

grammatica paulo ante, cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio depoſiti. Et abunde ſit hactenus attigiſſe inſignia magorum in his uerbis, alio de his aptiore dicturis loco.

De eriphia, & lanaria, & ſtratioti medicinæ. CAP. XVIII.

ERiphiam multi prodidere. Scarabeũ hæc ĩ auena habet, ſurſum deorſum decurrentẽ cũ ſono hædi, unde et nomen accepit. Hac ad uocẽ nihil præſtãtius eſſe tradunt. Herba lanaria ouibus ieiunis data, lactis abundantiam facit. Aeque nota lactoris uulgo eſt, plena lactis, quod deguſtatũ uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui eſſe dicũt, alij ſimilem illi, quam militarem uocãt, quoniam uulnus ferro factũ, nullum non intra dies quinq; ſanat, ex oleo impoſita. Celebratur autem & à Græcis ſtratiotis, ſed ea in Aegypto tantum et inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mire, & uulnera ſanat ex aceto illita: Item ignes ſacros, ac ſuppurationes. Sanguinem quoque qui defluit à renibus, pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ, & de herba è fluminibus, & herba lingua, & cribro, & fimetis, & rhodora, & impia, & Veneris pectine, & nodia, & philanthropo, & canaria lappa, & tordile, & de gramine, & dactylo, & fœnogręco medicinæ. CAP. XIX.

HErba in capite ſtatuæ nata, collectaq; alicuius in ueſtis panno, et alligata in lino ruffo, capitis dolorẽ confeſtim ſedare traditur. Herba quæcũq; à riuis aut fluminibus ante ſolis ortum collecta, ita ut nemo colligentẽ uideat, cõtra tertianas adalligata læuo brachio, ita ut æger quid ſit illud ignoret, tertianas arcere traditur. Lingua herba naſcitur circa fontes. Radix eius cõbuſta et trita cum adipe ſuis, adijciunt ut nigra ſit et ſterilis, alopecias emẽdat ungentiũ in ſole. Cribro in limite abiecto herbæ ĩtus extantes decerptæ adalligatæq; grauidis, partus accelerant. Herba quæ gignitur ſupra fimeta ruris, contra anginas efficaciſſime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinã fundunt euulſa ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur. Rombotinum arborẽ demonſtrauimus inter arbuſta. Iuxta hanc uiduam uite naſcitur herba, quam Galli rhodoram uocant: caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatum, folia urticæ in medio exalbida, eadem procedẽte tempore tota rubentia, florem argenteũ, præcipua contra tumores feruoreſq; & collectiones cum axungia ueteri tuſa, ita ut ferro nõ attingatur: qui perũctus eſt deſpuit ad ſuam dexteram ter. Efficacius remedium eſſe aiũt, ſi tres quoque trium nationum homines perungant dextrorſus. Herba impia uocatur, incana, roriſmarini aſpectu, thyrſi modo ueſtita atq; capitata. Inde alij ramuli aſſurgunt ſua capitella gerẽtes: ob id impiam appellauere, quoniam liberi ſuper parentẽ excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduerſus anginas ſucco, lacte et uino admixto: mirumq; traditur, nunq̃ ab eo morbo tentari qui guſtauerint. Itaq; & ſuibus dari: quæq; medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui & in auium nidis inſeri aliquid ex ea putẽt, atque ita non ſtrangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant à ſimilitudine pectinum: cuius radix cũ malua tuſa, omnia corpori infixa extrahit. Veternoſa curat, quæ exedum uocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota, ea mularis dicitur, alijſq; nominibus. Nomas curat, efficaciſſimãq; aduerſus ſcorpiones eſſe potam in uino aut poſca reperio. Philanthropon herbam Græci appellant hirſutam, quoniã ueſtibus adhæreſcat. Ex hac corona impoſita capitis dolores ſedantur. Nam quæ canaria appellatur lappa, cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata ſanat, ternis diebus ſoluta. Medetur & ſuibus hæc effoſſa ſine ferro, & addita in colluuiem poturis, uel ex lacte & uino. Quidam adijciũt et ſodientem dicere oportere, hæc eſt herba argemon, quam Minerua reperit ſuibus his remedium, qui de illa guſtauerint. Tordilon alij ſemen ſilis eſſe dixerũt, alij herbam per ſe, quam & ſyreon uocauerunt. Neque aliud de ea proditum inuenio, quàm in montibus naſci. Combuſtam potu ciere menſes, & pectoris excreationes, efficaciore etiámnum radice. Succo eius ternis obolis hauſto renes ſanari. Addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipſum eſt inter herbas uulgatiſſimum. Geniculatis ſerpit internodijs crebroque ab his, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigantur. In Parnaſo tantum ederacia ſpecie denſius quàm uſquam fruticant, flore odorato candidoq;. Iumentis herba nõ alia gratior, ſiue uiridis, ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſperſa aqua. Succum quoq; eius in Parnaſo excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis hic eſt. In uicẽ eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda, quod & ipſa herba tuſa præſtat, tueturq; ab inflammationibus plagas. Decocto adijcitur uinum ac mel: ab aliquibus & thuris, & piperis, myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſusq; coquitur in æreo uaſe ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur & urinæ difficultatibus, ulceribus ueſicæ. Calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit. Aluum uomitioneſque ſiſtit. Priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Sunt qui genicula nouem uel unius, uel è duabus tribusúe herbis, ad hunc articulorum numerum inuolui lana ſuccida nigra iubeant, ad remedia ſtrumæ panorumúe. Ieiunum debere eſſe qui colligat. ita ire in domum abſentis cui medeatur, ſuperuenientique ter dicere, ieiuno ieiunum medicamentum dare, atq; ita adalligare, triduoque id facere. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſſime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter ueſicæ

cruciatus decoctum ex uino gramen ad dimidias à balineis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum: cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini, dactylon uocant: hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntque ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt Aizoo ſimile, ad paronychia et pterygia unguium, & cum caro unguibus increuit, utuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, ſed tenuis, naſcitur in parietinis aut tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. Camelos necare traditur ĩ Babylonis regione id, quod iuxta uias naſcitur. Nec fœnograeco minor autoritas quod telin uocant, alij carphos, aliqui buceras, alij ægoceras, quoniam corniculis ſemen eſt ſimile, nos ſiliciam: quod quomodo ſereretur, ſuo loco docuimus. Vis eius ſiccare, mollire, diſſoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis ſubuenit, ſiue duritia, ſiue tumor, ſiue contractio ſit uuluæ, fouentur, inſidunt, infuſum quoque prodeſt. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impoſitum medetur. Item ex aceto. Sic & iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis ſapæ, ut cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo ſudantibus dimidium ex relicto iterum dedit, mox à balneo reliquum, pro ſummo auxilio. Farinam fœnigræci cum hordeo aut lini ſemine decoctam aqua mulſa contra uuluæ cruciatus ſubiecit. Itemque impoſuit imo uentri. Lepras, lentigines, ſulphuris pari portione mixta farina curauit, nitro ante præparata cute, ſæpius die illinens, perungiq; præcipiens. Theodorus fœnograeco miſcuit quartam partem purgati naſturtij acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnigræci ſemen acetabuli dimidia menſura cum ſapa et aqua nouem cyathis ad menſes ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctum eius utiliſſimum ſit uuluis interaneiſque exulceratis, ſicuti ſemen articulis atque præcordijs. Si uero cum malua decoquatur, poſtea addito mulſo potus ante cætera uuluis interaneiſque laudatur. Quippe cum uapor quoque decocti plurimum proſit. Alarumque etiam graueolentiam decoctũ fœnigræci ſemen emendat. Farina porrigines capitis furfureſque cum uino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia, genitalibus medetur. Item parotidi, podagræ, chiragræ, articulis, carnibuſque quæ recedunt ab oſſibus. Aceto uero ſubacta luxatis. Illinitur & lieni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata ſubacta ex uino purgat, mox addito melle perſanat. Sumitur & ſorbitio è farina ad pectus exulceratum, longamq; tuſſim. Diu decoquitur, donec amaritudo deſinat. Poſtea mel additur. Nunc ipſa claritas herbarum dicetur.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXV.

PROOEMIVM.

Naturæ herbarum ſponte naſcentium. CAP. I.

IPSA quæ nunc dicetur herbarum claritas, medicinæ tantum gignente eas tellure, in admirationem curæ priſcorum diligentiæq; animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumq; illis fuit: nihil deinde occultatum, quod non prodeſſe poſteris uellet. At nos elaborata iis abſcondere atq; ſupprimere cupimus & fraudare uitam etiam alienis bonis? Ita certe recondunt qui pauca aliqua nouere, inuidẽtes alijs: & neminem docere, in autoritatem ſcientiæ eſt. Tantum ab excogitandis nouis, ac iuuanda uita mores abſunt: ſummumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, ut intra unumquenq; recte facta ueterum perirent. At hercule ſingula quoſdam inuenta deorum numero addidere, omnium utiq; uitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benigne gratiam memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira eſſet in his, quæ ſatu blandiuntur, aut cibo inuitant: ſed culmina quoque montium inuia & ſolitudines abditas omniſque terræ fibras ſcrutati inuenere, quid quæque radix polleret, ad quos vſus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis uſus uertentes.

Qui Latine uſus herbarũ ſcripſerint, & quando ad Romanos notitia earum peruenerit, & qui primi Græcorum de his compoſuerint, & de herbarum inuentione, & antiqua medicina, & quare minus exerceantur earum remedia, & de cynorhodo, & de dracunculo medicinæ. CAP. II.

MInus hoc q̃ par erat, noſtri celebrauere, omnium utilitatũ & uirtutum rapaciſſimi. Primusq; & diu ſolus idem ille M. Cato, oĩum bonarum artium magiſter, paucis duntaxat attigit, boum etiam medicina non omiſſa. Poſt eum unus illuſtrium tentauit C. Valgius, eruditione ſpectatus, imperfecto uolumine ad diuum Auguſtũ, inchoata etiã præfatione religioſa, ut omnibus malis humani illius principis potiſſimũ ſemper medicetur maieſtas. Antea cõdiderat ſolus apud nos, quod equidẽ inueni, Põpeius Lenæus, Magni libertus, quo primũ tẽpore hãc ſcientiam ad noſtros perueniſſe animaduerto. Nanq; Mithridates maximus ſua ætate regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante ſe genitorũ diligentiſſimus uitæ fuiſſe argumentis præterq̃ fama intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie uenenũ bibere, præſumptis remedijs, ut cõſuetudine ipſa ĩnoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti, ex quibus unũ etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumant, ſangui-

nem anatum Pōticarum miſcere antidotis, quoniam ueneno uiuerent. Ad illum Aſclepiadis medendi arte clari, uolumina compoſita extant: cum ſolicitatus ex urbe Roma, præcepta pro ſe mitteret. Illū ſolum mortalium uigintiduabus linguis locutum certum eſt, nec de ſubiectis gentibus ullum hominem per interpretē appellatū ab eo annis lvi. quibus regnauit. Is ergo in reliqua īgenij magnitudine medicinæ peculiariter curioſus, ab hominibus ſubiectis, qui fuere pars magna terrarum, ſingula exquirēs ſcrinium cōmentationum harum & exemplaria, effectusq́; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autē omni regia præda potitus, transferre ea ſermone noſtro libertum ſuū Lenæum, grammaticæ artis doctiſſimum, iuſſit: uitaq́; ita profuit nō minus q̄ reipublicæ uictoria illa. Præter hos Græci autores medicinæ prodidere, quos ſuis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de ſimplicium effectibus ad Nerone̅ ſcripſit: Cratenas, Dionyſius, Metrodorus, ratione blandiſſima, ſed qua nihil pene aliud q̄ rei difficultas intelligatur. Pinxere nanq; effigies herbarum, atq; ita ſubſcripſere effectus. Verum et pictura fallax eſt, & coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione naturæ, multū degenerat tranſcribentium ſors uaria. Præterea parum eſt ſingulas earum ætates pingi, cum quadripartitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerunq; nominibus defuncti, quoniam ſatis uidebatur, poteſtates uimq́; demonſtrare quærere uolentibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari ſcientia Antonij Caſtoris, cui ſumma autoritas erat in ea arte noſtro æuo, uiſendo hortulo eius in quo plurimas alebat, centeſimū ætatis annū excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria aut uigore cōcuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuēta iampridē ratio eſt prænunciās horas, nō modo dies ac noctes, ſolis lunæq́; defectuum. Durat tamē tradita perſuaſio in magna parte uulgi, ueneficijs et herbis id cogi, eaq; num fœminarū ſcientiā p̄ualere. Certe quid nō repleuere fabulis Colchis Medea, aliæq́;, in primis Itala Circe, dijs etiam adſcripta? unde arbitror natū, ut Aeſchylus è uetuſtiſſimis in poetica refertam Italiam herbarum potentia proderet: multiq́; Circeios, ubi habitauit illa, magno argumento etiamnum durante in Marſis à filio eius orta gente, quos eſſe domitores ſerpentium conſtat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, cum etiam qua rigatur Aegyptus illa non eſſet, poſtea fluminis limo īuecta. Herbas certe Aegyptias à regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem triſtitiæ ueniamq́; afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium quos memoria nouit, Orpheus de herbis curioſius aliqua prodidit. Poſt eum Muſæus & Heſiodus polion herbam in quantum mirati ſint, diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones commēdauere. Homerus et alias nominatim herbas celebrat, quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia, primus uolumē de earum effectu compoſuit, Apollini Aeſculapioq́; & in totum dijs immortalibus inuentione & origine aſſignata: cōpoſuit & Democritus, ambo peragratis Perſidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptique magis. Adeoq́; ad hæc attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiā incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriarū autor, in prima earū tradit, occiſum draconis catulum reuocatum ad uitam à parente herba, quam balin nōiat: eademq́; Thylonem quē draco occiderat, reſtitutū ſaluti. Et Iuba in Arabia herba reuocatum ad uitā hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophraſtus, eſſe herbā, cuius cōtactu illatæ ab alite quā retulimus, exiliret cuneus à paſtoribus arbori adactus: q̄ etiamſi fide carent, admirationem tamen implent: coguntq́; confiteri, multum eſſe quod uero ſuperſit. inde pleroſq; ita uideo exiſtimare, nihil non herbarum ui effici poſſe, ſed plurimarum uires eſſe incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina, à quo ferunt dictum, quaſdam fortaſſis etiam calcatas p̄deſſe. obſeruatū certè eſt, inflāmari uulnera ac morbos ſuperuentu eorū, qui pedibus iter cōfecerint. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare nō plures noſcātur, cauſa eſt quòd eas agreſtes literarūq́; ignari experiuntur: ut qui ſoli īter illas uiuāt: præterea ſecuritas quærēdi: obuia medicorū turba. Multis etiā inuentis nomina deſunt, ſicut illi quam retulimus in frugum cura: ſcimusq́; defoſſam in angulis ſegetis præſtare, ne qua ales intret. Turpiſſima cauſa raritatis, quod etiam qui ſciunt demonſtrare nolunt, tanq̄ ipſis periturum ſit quod tradiderint alijs. Accedit ratio inuētionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias inuenit caſus, alias (ut uere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus, pauorem aquæ, potusq́; omnis afferens odium. Nuper cuiuſdam militantis in prætorio mater uidit in quiete, ut radicem ſylueſtris roſæ, quam cynorhodon uocant, blanditam ſibi aſpectu pridie in frutecto, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte: caſu accidit, ut milite à morſu canis incipiente aquas expaueſcere, ſuperueniret epiſtola orantis ut pareret religioni: ſeruatusq́; eſt ex inſperato, & poſtea quiſquis auxilium ſimile tentauit. Alias apud autores cynorhodi una medicina erat, ſpongiola quæ in medijs ſpinis eius naſcitur: cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertū dracunculum appellatum caulē, pollicari craſſitudine, uerſicoloribus uiperarū maculis, quē ferebāt contra omniū morſus eſſe remedium. Alius eſt quàm quos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus, ſed huic alia figura, aliudq́; miraculum exerētis ſe terra

ad primas

ad primas ſerpẽtium vernationes bipedali fere altitudine rurſusq; cum iiſdem in terram condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens, vel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere, ſi tantum præmoneret, tempusq; formidinis demonſtraret.

De quodam peſtifero fonte Germaniæ, & de britannica, & maximis morborum doloribus. CAP. III.

NEc beſtiarum ſolum ad nocẽdum ſcelera ſunt, ſed interim aquarũ quoq; ac locorũ. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ, dulcis ſolus, qua pota intra biennium dẽtes deciderẽt, cõpageſq; in genibus ſoluerentur. Stomacacen medici vocabãt, et ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, q̃ vocatur britannica, non neruis modo et oris malis ſalutaris, ſed contra anginas quoq; et ſerpẽtes. Folia habet oblõga, nigra, radicẽ nigrã. Succus eius exprimitur et ex radice. Florẽ vibones vocãt: qui collectus prius q̃ tonitrua audiãtur, et deuoratus, ſecuros in totũ reddit. Friſii, qua caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. Miror'q; nominis cauſam, niſi forte cõfines oceano Britãniæ velut propinquæ dicauere. Nõ enim inde appallatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt, etiam tum Britannia libera. Fuit quidem et hic quondam ambitus, nominibus ſuis eas adoptandi, ut docebimus feciſſe reges, vt res tanta de beatur, herbam inuenire, vitam iuuare, nunc fortaſſis aliquibus curam noſtram friuolam quoque exiſtimaturis: adeo delicijs ſordent etiam quæ ad ſalutem pertinent. Autores tamen quarum inueniuntur, in primis celebrare par eſt, effectu earum digeſto in genera morborum. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit, præter fortuita caſusq;, & nomina quæ omnis hora excogitat ad milia morborum, ſingulis mortalium timẽda. Qui grauiſſimi ex his ſint, diſcernere ſtultitia prope videri poteſt, cum ſuus cuiq; ad præſens quiſque atrociſſimus videatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimẽto, aſperrimos cruciatus eſſe calculorum à ſtillicidio veſicæ. Proximum ſtomachi, tertium eorum quæ in capite doleant, non ob alios fere morte conſcita. A Græcis & noxias herbas demonſtratas miror equidem. Nec venenorum tantum, quoniam ea vitæ conditio eſt, vt mori plerumque etiam optimi portus ſit: tradatq; M. Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum veneno crura perunxiſſe, & poſtea caruiſſe ſenſu omni æque quàm dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit venia monſtrandi qua mentes ſoluerentur, partus eliderentur, multaque ſimilia? Ego nec abortiua dico, ac ne amatoria quidẽ, memor Lucullum imperatorem clariſſimũ amatorio perijſſe. Nec alia magica portenta, niſi vbi cauenda ſunt aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeq; præſtitum vitæ, ſalutares dixiſſe, ac poſtea inuentas.

De moly, & dodecatheo, et pœonia vel pẽtorobo, vel glycyſide, & panace, vel aſclepio, et heraclio, et panace chironio, et panace cẽtaurio, vel pharnaceo, & heraclio ſiderio, & hyoſcyamo, vel apollinari, ſiue altercageno. CAP. IIII.

LAudatiſſima herbarũ eſt Homero, quã vocari à dijs putat moly, et inuentionẽ eius Mercurio aſſignat, contraq; ſumma veneficia demõſtrat. Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ, tradunt. ſpecie illa Homerica, radice rotũda nigraq;: magnitudine cepæ, folio ſcyllæ: effodi autẽ difficulter. Græci autores florẽ eius luteũ pinxere, cũ Homerus cãdidũ ſcripſerit. Inueni è peritis herbarũ medicis qui et ĩ Italia naſci eã diceret, afferriq; Cãpania mihi aliquot diebus effoſſã inter difficultates ſaxeas. radicis xxx. pedes lõgæ, ac ne ſic quidẽ ſolida, ſed abruptæ. Ab ea maxima autoritas herba eſt, quã dodecatheon vocãt, oĩum deorũ maieſtatẽ cõmendãtes. In aqua potã oĩbus morbis mederi tradũt. Folia eius ſeptẽ, lactucis ſimilima, exeũt à lutea radice. Vetuſtiſſima inuentu pæonia eſt, nomẽq; autoris retinet, quam quidã pẽtorobõ appellãt, alij glycyſidem. Hæc quoq; difficultas eſt, ꝙ eadẽ aliter alibi nuncupãtur. Naſcitur opacis mõtibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti Græcas nuces quatuor aut quinque. Ineſt ijs ſemen copioſum, rubrum nigrumque. Hæc medetur & faunorum in quiete ludibriis. Præcipiunt eruere noctu, quoniam ſi picus martius videat, tuendo in oculos impetũ faciat. Panaces ipſo nomine omnium morborum remedia promittit, numeroſum et dijs inuẽtoribus aſcriptum. Vnum quippe aſclepion cognominatus, quoniam is filiam Panaciam appellauit. Succus eſt coactus ferulæ, qualem diximus, radice multi corticis et ſalſi. Hac euulſa ſcrobem repleri vario genere frugũ religio eſt, ac terræ piamentum. Vbi, & quo fieret modo, & quale maxime probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod è Macedonia affertur, bucolicon vocant, armentarijs ſponte erumpentem ſuccum excipientibus: hoc celerrime euaneſcit. Et in alijs autẽ generibus improbatur maxime nigrum ac molle. Id enim argumentũ eſt ceræ adulterati. Alterum genus heraclion vocãt, & ab Hercule inuentum tradunt, alij origanum heracleoticum ſylueſtre, quoniam eſt origano ſimile, radice inutili: de quo origano diximus. Tertiũ panaces chironeon cognominatur ab inuentore. Folium eius lapatho ſimile, maius tamẽ & hirſutius. Flos aureus, radix parua. Naſcitur pinguibus locis. Huius flos efficaciſſimus, eoq; amplius quàm ſupradicta prodeſt. Quartum genus panaces ab eodem Chirone repertũ, centaurion cognominatur, ſed & pharnaceon, in controuerſiã inuentionis à Pharnace rege deductum. Seritur hoc longioribus quàm cætera folijs, & ſerratis. Radix odorata in vmbra ſiccatur, vinoq; gratiã adijcit. Huius genera duo fecere, alterum leuioris fo-

Digitized by Google

lij, alterum tenuioris. Heracleon ſiderion & ipſum ab Hercule inuentum eſt, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore puniceo, folijs coriādri. Iuxta lacus et amnes inuenitur, omniaq́; vulnera ferro illata efficaciſſime ſanat. Eſt Chironis inuentum ampelos, quæ vocatur chironia, de qua diximus inter vites, ſicuti de herba cuius inuentio aſſignatur Mineruæ. Herculi eam quoque aſcribunt, quæ apollinaris, apud Arabas altercum ſiue altercangenon, apud Græcos vero hyoſcyamus appellatur. Plura eius genera, vnū nigro ſemine, floribus pene purpureis, ſpinoſum. Talis naſcitur in Galatia. Vulgare autem candidius eſt & fruticoſius, altius papauere. Tertij ſemen irionis ſemini ſimile, & omnia inſaniam gignentia, capitisq́; vertigines. Quartum genus molle, lanuginoſum, pinguius cæteris, candidi ſeminis, in maritimis naſcens: hoc recepere medici. Item ruffi ſeminis. Nonnunquam ante candidum ruffeſcit, ſi non ematuruit, improbaturq́;. Et alioqui nullum niſi cum inaruit, legitur. Naturæ vini, ideoq́; mentem caputq́; infeſtans. Vſus ſeminis & per ſe, & ſucco expreſſo. Exprimitur ſeparatim, & caulibus folijsq́; vtuntur & radice, temeraria in totum (ut arbitror) medicina. Quippe etiam folijs conſtat mentem corrumpi, ſi plura quàm quatuor bibantur: etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex ſemine, vt diximus, quod ipſum auribus infuſum tentat mentem. Mireq́; vt cōtra venenum remedia prodidere his qui id bibiſſent, & ipſum pro remedijs, adeo nullo omnia experiendi fine, vt cogerentur etiam venena prodeſſe.

De liuozoſte, parthenio, hermupoa, ſiue potius mercuriali, et achilleo, & panace heracleo, ſideriti, millefolio, & de ſcopa regia, & hermio, teucrio, ſplenio, & melāpodio ſiue elleboro, quótue eorum genera, & de nigro elleboro, & albo medicinæ, & quando detur, et quomodo ſumendum, et quibus nō dandum, & quòd mures necet. CAP. V.

LInozoſtis ſiue parthenion Mercurij inuentum eſt, ideo apud Græcos hermupoan multi vocāt eam, apud nos omnes Mercurialē. Duo eius genera, maſculus & fæmina, quæ efficacior, caule cubitali, interdū ramoſo in cacumine, ocymo anguſtioribus folijs, geniculis dēſis, alarum cauis multis, ſemine in geniculis dependēte fæminæ copioſo: mari iuxta genicula ſtante rariori ac breui contortoq́;, fæminæ ſoluto & candido. Folia maribus nigriora, fæminis candidiora, radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt quod de vtroque eorum genere proditur: vt mares gignantur hunc facere, vt fæminæ, illam. Hoc cōtingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edātúrue folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquūt eam in nouo fictili cum heliotropio, et duabus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent et herbam ipſam ī cibo altero die purgationis mulieribus per triduū, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vſu prædicauit has, ad hunc modum medicorum nemo nouit. Ille eas vuluæ cū melle, vel roſaceo, vel irino, vel lirino admouit: Item ad ciendos menſes ſecundasq́;. Hoc idem præſtare potu fotuq́; dixit. Inſtillauit auribus olidis ſuccum, inunxitq́; cū vino vetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, et ueſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluendæ, vel in febri: decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias, bibitur ſale & melle admixto, necnon cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui vtranque dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgāt, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Reliquos uſus dicemus ſuis locis. Inuenit & Achilles diſcipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alij primum æruginē inueniſſe, vtiliſſimam emplaſtris, ideoq́; pingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in uulnus Telephi. Alij vtroque uſum medicamento volunt. Aliqui & hanc panacen heracleon, alij ſideritim, & apud nos millefoliam vocant, cubitali ſcapo, ramoſam, minutioribus quàm fœniculi folijs veſtitam ab imo. Alij fatentur quidem illam vulneribus vtilem, ſed uerā achilleon eſſe ſcapo ceruleo pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis folijs rotundis eleganter veſtitā. Alij quadrato caule, capitibus marrubij, folio quercus. Hanc etiā præciſos neruos glutinare faciunt. Alij ſideritim in macerijs naſcētem, cū teratur fœdi odoris. Etiámnū aliam ſimilē huic, ſed candidioribus folijs & pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in vineis naſcentem. Aliam uero binum cubitorū, ramulis exilibus, triāgulis, folio filicis, pediculo longo, betæ ſemine, omnes vulneribus præcipuas. Noſtri eam quæ eſt latiſſimo folio, ſcopas regias vocant. Medetur anginis ſuum. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hermion uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua, aſperis locis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentē: Neque ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq́; ſic inuētam: Cum exta ſuper eam proiecta eſſent, adhæſiſſe lieni, eumq́; exinaniſſe. Ob id à quibuſdam ſplenion vocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent, adeo florere non dubitant, maximeque ex Cilicijs & Piſidiæ montibus laudant. Melampodis fama, diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur vnum ellebori genus melampodion. Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt, capras purgari paſto illo animaduertētem, datoq́; lacte earum ſanaſſe Prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici ſimul conuenit. Prima duo ſunt, candidum ac nigrum: Hoc radicibus tātū intelligi tradūt pleriq;. Alij folia nigri platani ſimilia, ſed minora nigrioraque, & plu-*

*ſurdis

ribus

ribus diuiſuris ſciſſa. Albi, beta incipientis. Hæc quoque nigriora, & canalium dorſo rubeſcentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis conuoluto, radice fibrata ceparũ modo. Nigro equi, boues, ſues necantur: itaque cauent id, cum candido veſcantur. Tempeſtiuum eſſe tradunt meſſibus. Plurimum autem naſcitur in Oeta monte: & optimum vno eius loco circa Pyram. Nigrum vbique prouenit, ſed melius in Helicone, qui mons & alijs laudatur herbis. Candidum probatur Oetæum: ſecundum Ponticum: tertio loco Eleaticum, quod in vitibus naſci ferunt: quarto Parnaſium, quod adulteratur Aetolico ex uicino. Nigrum ex his melampodion vocãt, quo & domos ſuffiunt purgãtque ſpargentes & pecora, cum precatione ſolenni: hoc & religioſius colligitur. Primum enim gladio circumſcribitur. Dein qui ſucciſurus eſt, ortum ſpectat: & precatur, ut id liceat ſibi concedentibus dijs facere, obſeruatque aquilæ volatus: fere enim ſecantibus intereſt. Et ſi prope aduolauit, moriturum illo anno qui ſuccidat, augurium eſt. Nec album facile colligitur, caput aggrauans, maxime niſi præſumatur allium: & ſubinde vinum ſorbeatur, celeriterque fodiatur. Nigrum alij entomon uocant, alij polyrrhizon: purgat per inferna. Candidum autem vomitione, cauſasq; morborũ extrahit, quondam terribile, poſtea tam promiſcuum, vt pleriq; ſtudiorum gratia ad peruidenda acrius quæ commentabantur ſæpius ſumptitauerint. Carneadem reſponſurum Zenonis libris: Druſum quoque apud nos, tribunorum populariũ clariſſimum, cui ante omnes plebs ſtans plauſit, optimates vero bellum Marſicum imputauere, conſtat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra inſula. Ibi enim tutiſſime ſumitur, quoniam (ut diximus) ſeſamoides admiſcent. Italia veratrum vocat. Farina eorum per ſe, et mixta radicula qua lanas diximus lauari, ſternutamẽta facit, amboq; ſomnum. Leguntur autem tenuiſſimæ radices breueſq; ac velut decurtatæ etiã hæ. Nam ſumma quæ eſt craſſiſſima, cepis ſimilis, canibus tantum datur purgationis cauſa. Antiqui radicem cortice quàm carnoſiſſimo ſeligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongijs opertam, turgeſcentemq; acu in longitudinem findebant. Deinde fila in vmbra ſiccabant, ijs vtentes: Nunc ramulos ipſos ab radice quàm grauiſſimi corticis ita dãt. Optimum quod acre guſtu ſeruenſque in frangendo puluerem emittit. Durare vim eius triginta annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis, inſanientibus, hydropicis, diũ citra febrim, podagris ueteribus, articularijs morbis. Trahit aluum & bilem, pituitasq;. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum, plurimum drachma, modice quatuor obolis. Miſcuere aliqui et ſcãmoneam, ſed tutius ſalẽ. In dulcibus datum copioſius periculũ infert: oculorum caliginem foris diſcutit: ob id quidam & inunxere trito, ſtrumas, ſuppurata, duritias cõcoquit, & purgat: Itẽ fiſtulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cum ſquamis æris, & ſandaracha. Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea & vino. Pecorum et iumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem traiecto, & poſtero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum piſſelæo. Album optimũ quod celerrime mouet ſternutamẽta, ſed multum terribilius nigro, præcipue ſi quis apparatum potuorũ apud antiquos legat, cõtra horrores, ſtrangulatus, intempeſtinas ſomni vires, ſingultus infinitos: aut ſternutamenta, ſtomachi diſſolutiones, tardiores uomitus aut lõgiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti, quæ concitarent uomitiones, ipſumq; elleborũ extraherent medicamentis, aut clyſteribus, ſæpe etiam ſanguine venis emiſſo. Iam vero & cum proſpere cedat, terribili uiſu varijs coloribus vomitionũ, et poſt uomitiones obſeruatione alui, balinearum diſpenſatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore fama. Nanque tradunt abſumi carnem, ſi coquatur vna. Sed antiquorũ vitium erat, quòd propter hos metus parcius dabant: cum celerius erũpat, quo largius ſumitur. Themiſon binas nõ amplius drachmas datauit, ſequentes & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui elleborum fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire. Præterea mirum inuentum eſt, quòd inciſum ſorficulis, vt diximus, cribrant: cortex remanet, hoc inaniunt: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data, vomitiones ſiſtit. Cauendum eſt felici quoq; cura, ne nubilo die detur. quippe impatibiles cruciatus exiſtunt. Nam æſtate potius quam hyeme dandum, non eſt in dubio. Corpus ſeptem diebus ante præparandum cibis acribus, abſtinentia vini, quarto & tertio die vomitionibus. Pridie cœnæ abſtinentia. Album & in dulci datur, aptiſſime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenere diſſectis raphanis inſerere elleborũ rurſusq; comprimere raphanos, ut tranſeat uis, atque eo lenimento dare. Reddi poſt quatuor fere horas incipit. Totũ opus ſeptenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, vt diximus, vertigini, melancholicis, inſanientibus, lymphaticis, elephantiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibusque tympanicis, ſtomachicis, ſpaſticis, clinicis, iſchiadicis, quartanis quæ aliter non deſinant, tuſſi veteri, inflammationibus, torminibus redeuntibus. Vetant dari ſenibus & pueris. Item mollis ac fœminei corporis animiue, exilibus aut teneris, & fœminis minus quàm uiris. Item timidis, aut ſi exulcerata ſint præcordia, vel tumeant, minimène ſanguinem excreantibus, cauſarijs vel latere, vel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituita cum axũgia ſalſa illitum: Item ſuppurationi veteri. Mures polẽta admixtum necat. Galli ſagittas in venatu elleboro tingunt, circunciſoq; vulnere teneriorem ſentiri carnem affirmant. Muſcæ quoq; necãtur albo trito, et cum lacte ſparſo. Eodem & phthiriaſis emendatur.

De mithri-

De mithridatio, & ſcordoti ſiue ſcordio, & polemonia, vel philetæria, vel chiliodynama, & eupatoria, & centaurea, ſiue chironia, et de lepto centaureo libadio, felle terræ, & triorche medicinæ. CAP. VI.

IPſi Mithridati Crateuas aſcripſit vnam, mithridation vocatam. Huic folia duo à radice acantho ſimilia. Caulis inter utraq; ſuſtinens roſeum florẽ. Alteram Lenæus, ſcordotim ſiue ſcordion, ipſius manu aſcriptam, magnitudine cubitali, quadrãgulo caule, ramoſam quernæ ſimilitudine, folijs lanuginoſis. Reperitur in Ponto campis pinguibus humidiſq;, guſtus amari. Eſt & alterius generis, latioribus folijs, mentaſtro ſimilis plurimoſq; vtraque ad vſus per ſe & inter alia in autidotis. Polemoniam, alij philetæriam, à certamine regum inuentionis appellant. Cappadoces autem chiliodynamã, radiee craſſa, exilibus ramis, quibus in ſummis corymbi dependent, nigro ſemine, cætero rutæ ſimilis, naſcitur in montoſis. Eupatoria quoq; regiã autoritatẽ habet, caulis lignoſi, nigricantis, hirſuti, cubitalis, & aliquãdo amplioris, folijs per interualla quinquefolij, aut cãnabis, per ambitum inciſis quinquepartito, nigris & ipſis plumoſiſque: radice ſuperuacua. Semen dyſentericis in vino potum auxiliatur vnice. Centaurea curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hoſpitio pertractanti arma, ſagitta excidiſſet in pedem, quare aliqui chironion vocãt. Folia ſunt lata, & oblonga, ſerrato ambitu, denſa ab radice, caules ternum cubitorũ, geniculati. In his capita ceu papauerum. Radix vaſta, rubeſcens, tenera fragiliſque, ad bina cubita, madida ſucco, amara cum quadam dulcedine. Naſcitur in collibus pingui ſolo. Laudatiſſima in Arcadia, Elide, Meſſenia, Pholoe, & Lyceo, & in alpibus uero, plurimiſq; alijs locis. Quidam & ex ea lycium faciunt. Vis in vulneribus tanta, vt cohæreſcere etiam carnes tradant, ſi eoquãtur ſimul. In uſu radix tantum, duabus drachmis bibenda, quibus, dicetur, ſi febris ſit, in aqua trita, cæteris in vino. Medetur & omnium morbis decoctæ ſuccus. Eſt alterum centaurion cognomine lepton, minutis folijs, quod aliqui libadion uocant, quoniam ſecundum fontes naſcitur, origano ſimile, anguſtioribus & longioribus folijs, anguloſo caule paululum alto fruticanti, flore lychnidis, radice tenui & ſuperuacua, ſucco efficax. Ipſa herba autumno legitur, ſuccus è fronde. Quidam caules conciſos madefaciunt diebus octodecim, atque ita exprimunt. Hoc centauriõ noſtri fel terræ voeant, propter amaritudinem ſummam: Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum è corpore exigat per aluum. Tertia eſt centauris, cognomine triorches. Qui eam ſecat, rarũ eſt vt non vulneret ſeſe. Hæc ſuccum ſanguineum mittit. Theophraſtus defendi eam, impugnariq; colligẽtes tradidit à triorche accipitrũ genere, à quo & nomẽ accepit. Imperiti confundunt hæc omnia, & vni generi aſſignant.

De clymeno, & gentiana, & lyſimachia, et parthenide, & artemiſia, & ambroſia, & nymphæa, & heraclio, & euphorbia medicinæ. CAP. VII.

CLymenos à rege herba appellata eſt, ederæ folijs ramoſa, caule inani, articulis præcincta, odore graui, et ſemine ederæ, ſylueſtribus et nõ toſis naſcẽs. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indieandũ eſt, dum medeatur ſterilitatẽ potam et in viris fieri. Græci plantagini ſimilẽ eſſe dixerunt, caule quadrato, folliculis cum ſemine inter ſe implexis, velut in polyporum cirris. Et ſuccus autem in uſu ſumma in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius, rex Illyriorum, ubiq; naſcentẽ, in Illyrico tamẽ præſtantiſſimam, folio fraxini, ſed magnitudine lactucæ, caule tenero, pollicis craſſitudine, cauo et inani, ex interuallis foliato, trium aliquando cubitorũ, radice lenta, ſubnigra, ſine odore, aquoſis montibus ſubalpinis plurima. Vſus in radice & ſucco. Radicis natura eſt excalfactoria, ſed prægnantibus nõ bibenda. Inuenit & Lyſimachus herbam lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis viridia, florẽ purpureum, fruticoſa, ramulis erectis, odore acri, gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita, aſperitatẽ cohibeat. Mulieres quoq; hanc gloriam affectauere, in quibus Artemiſia vxor Mauſoli, adoptata herba, quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab Artemide Ilithya cognominatam putent, quoniam priuatim medeatur fœminarum malis. Eſt autem abſinthij modo fruticoſa, maioribus folijs pinguibuſq;. Ipſius duo genera. Altera latioribus folijs, altera tenera tẽnioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, ſimplici caule, minimis folijs, floris copioſi, erumpentis cum uua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam uocãt. Talis in Cappadocia naſcitur. Nymphæa nata traditur, nympha zelotypia erga Herculẽ mortua. Quare heracleon vocãt aliqui, alij rhopalon, à radice clauæ ſimili. Ideoq; eos qui biberint eã duodecim diebus coitu genituraq; priuari. Laudatiſſima in Orchomeno et Marathone. Bœoti madon vocant, qui et ſemen edunt. Naſcitur in aquoſis, folijs magnis, in ſumma aqua, & alijs ex radice prodeuntibus, flore lilio ſimili, et cũ defloruit, capiti papaueris. In caule ſecatur autũno. Radix nigra in ſole ſiccatur, aduerſaturq; aluinis. Eſt & alia nymphæa in Theſſalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, roſæ magnitudine. Inuenit et patrũ noſtrorũ ætate rex Iuba, quã appellauit euphorbiam, medici ſui nomine & fratris Muſæ, à quo diuũ Auguſtũ conſeruatũ indicauimus. Iidẽ fratres ĩſtituere à balineis frigida multa corpora aſtringi. Antea nõ erat mos niſi calida tãtũ, lauari, ſicut apud Homerũ ẽt ĩuenimus. Sed Iubæ volumẽ quoq; extat de ea herba, et clarũ ꝑconiũ. Inuenit eam in mõte Atlante, ſpectatur folijs acãthinis. Vis tanta eſt, vt

eſt, vt è longinquo ſuccus excipiatur: inciſa conto ſubditur excipulus uentriculo hædino: humor lactis uidetur effluere, ſiccatus cum coit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clarius vident. Contra ſerpentes medetur, quacunque parte percuſſa, uertice inciſo, & medicamento addito. Ibi Getuli qui legunt, hædino lacte adulterãt, ſed diſcernitur igni. Id enim quod ſyncerũ non eſt, faſtidiendum odorem habet. Multum infra hunc ſuccum eſt qui in Gallia fit ex herba chamelææ granum cocci ferẽte. Fractus ammoniaco ſimilis eſt, etiam leui guſtu os accenſum diu detinens & magis ex interuallo, donec fauces quoque ſiccet.

De plantagine, & bugloſſo, et cynogloſſo, et buphthalmo, et ſcythica, et hippice, et iſchæmone, et vettonica, et cantabrica, et conſiligine, et hiberida, et chelidonia, et canaria, et elaphoboſco, et dictamo, et ariſtolochia, et quòd eius delectatione aduolant piſces, et ſtatim capiuntur, et medicinæ contra ſerpentium ictus ex herbis quas ſuperius nominauit. CAP. VIII.

CElebrauit et Themiſon medicus uulgarẽ herbã plantaginẽ, tanquã inuentor, uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor ãguſtioribus folijs & nigrioribus linguæ pecorum ſimilimis, caule anguloſo, in terrã inclinato, in pratis naſcens. Altera maior, folijs laterum modo incluſa, quæ quia ſeptena ſunt, quidam eam heptapleuron vocauere. Huius & caulis cubitalis eſt, & napi ſimilis. Naſcitur in humidis multo efficacior. Vis mira in ſiccando denſandoq; corpore, cauterij uicẽ obtinens. Nulla res æque ſiſtit fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocãt. Iungitur huic bugloſsos, boũ linguæ ſimilis: cui præcipuũ, quod in uinum deiecta, animi voluptates auget, et vocatur euphroſynum. Iungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratiſſima. Aiuntque quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei, et q̃ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua, ranis, & ſerpentibus aduerſatur. Eſt et buphthalmos ſimilis boũ oculis, folio fœniculi, circa oppida naſcens, fruticoſa caulibus, qui et manduntur decocti. Quidã cachlam vocãt. Hæc cum cera ſciromata diſcutit. Inuenere herbas & vniuerſæ gentes. Scythia primã eam, q̃ ſcythice vocatur, circa Bœotiã naſcens, prædulcis. Aliã utiliſſimã ad ea quæ ſpaſmata vocant. Magna et ea commendatio, ꝙ in ore eã habentes, famẽ ſitimq; non ſentiunt. Idem præſtat apud eoſdẽ hippice dicta, ꝙ in equis quoq; eundẽ effectũ habeat. Traduntq; his duabus herbis Scythas ẽt in duodenos dies durare in fame ſitique. Iſchæmonem Thracia inuenit, quã ferunt ſanguinẽ ſiſti, non aperta modo uena, ſed etiã præciſa. Serpit è terra milio ſimilis, folijs aſperis & lanuginoſis, farcitur in nares. Quæ in Italia naſcitur, & ſanguinẽ eadẽ adalligata ſiſtit. Vettones in Hiſpania eam quæ vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem ſerratula, à Græcis ceſtron aut pſychotrophon, ante cunctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule, cubitorum duum, à radice ſpargens folia fere lapathi, ſerrata, ſemine purpureo. Folia ſiccãtur in farinam plurimos ad uſus. Fit vinum ex ea & acetum ſtomacho, & claritati oculorum. Tantumque gloriæ habet, ut domus in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. In eadem Hiſpania inuenta eſt cãtabrica, per diui Auguſti tempora à Cantabris reperta. Naſcitur ubique caule iunceo pedali, in quo ſunt floſculi oblongi velut calathi: in his ſemẽ pquàm minutum. Nec alias defuere Hiſpaniæ herbis exquirendis, ut in quibus etiámnum hodie in numeroſo & latiore cõuictu, potionem è centum herbis mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimãq;: nec quiſquam genera earum iam nouit aut multitudinem, numerus tamen conſtat in nomine. Noſtra ætas meminit herbam in Marſis repertam. Naſcitur & in Aequiculis circa vicũ Neruesiæ, vocatur cõſiligo. Prodeſt, vt demonſtrabimus ſuo loco, deploratis in phthiſi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates è primis medentiũ, quam appellauit hiberida, quanquam ficto nomine inuentioni eius aſſignato carmine. Naſcitur maxime circa vetera monumenta parietinaſq; et inculta itinerum. Floret ſemper folio naſturtij, caule cubitali, ſemine tam paruo, vt vix aſpici poſsit. Radici odor naſturtij. Vſus æſtate efficacior, & recẽti tantũ. Tunditur difficulter. Coxẽdicibus & articulis omnibus cũ axũgia modica vtiliſsima, viris plurimũ quaternis horis, fœminis minus dimidio adalligata, vt deinde in balineis deſcendatur in calidã, & poſtea oleo ac uino corpus perũgatur, diebuſq; uicenis interpoſitis idẽ fiat, ſiqua admonitio doloris ſuperſit. Hoc modo rheumatiſmos oẽs ſanat occultos. Imponitur non in ipſa inflãmatione ſed imminuta. Animalia quoque inuenere herbas, in primiſq; chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum: vt quidam uolunt, etiam erutis oculis. Genera eius duo: Maior fruticoſa caule, folio paſtinacæ erraticæ ampliore, ipſa altitudine duum cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia ederæ rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, ſemen papaueris. Florent aduentu hirundinum, diſceſſu marceſcũt. Florentibus ſuccus exprimitur, & in æreo vaſe cum melle Attico leniter cinere feruẽti decoquitur, ſingulari remedio cõtra caligines oculorũ. Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis, quæ chelidonia appellãtur ab ea. Inuenerũt et canes canariã, qua faſtidium deducunt, eamque in noſtro conſpectu mandunt, ſed ita vt nunquam intelligatur quæ ſit: etenim depaſta cernitur. Notata eſt hac animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus enim à ſerpente mederi quadã ſibi dicitur, ſed illam homine inſpectante non decerpit. Simplicius ceruæ monſtrauere elaphoboſcon, de qua diximus. Item ſeſeli enixæ à partu. Dictamum oſtendere (vt indicauimus) vulneratæ paſtæ, ſtatim decidentibus

dentibus

dentibus telis. Nõ eſt alibi quàm in Creta, ramis prætenue, pulegio ſimile, feruens & acre guſtu: folijs tantum vtuntur. Flos nullus ei, aut ſemen, aut caulis. Radix tenuis ac ſuperuacua. Et in Creta autem non ſpacioſe naſcitur, mireq; capris expetitur. Pro eo eſt & pſeudodictamum, multis in terris naſcens, folio ſimili, ramulis minoribus, à quibuſdam chondris vocatum. Minoris effectus ſtatim intelligitur. Dictamum enim minima portione accendit os. Qui legere eam, in ferula vel harundine condunt, præligantq; ne potentia euaneſcat. Sunt qui dicant, vtranq; naſci multifariam, ſed deteriores in agris pinguibus, uerã quidem dictamum non niſi in aſperis. Eſt & tertium genus dictamum vocatum, ſed neq; facie, neq; effectu ſimile, folio ſiſymbrij, ramis maioribus: ꝓcedẽte perſuaſione illa, quicquid in Creta naſcitur, infinito præſtare cæteris eiuſdem generis alibi genitis. Proxime quod in Parnaſo, alioquin herbiferum eſſe & Pelium montem in Theſſalia, & Telethrium in Eubœa, & totam Arcadiam ac Laconicã. Tradũt Arcades quidem non medicaminibus uti, ſed lacte circa ver, quoniam tũc maxime ſuccis herbæ turgeãt, medicẽturq; ubera paſcuis. Bibunt autem vaccinum, quoniã boues omniuoræ fere ſunt in herbis. Potẽtia earũ ꝑ quadrupedes etiámnũ duobus claris exemplis manifeſta fit. Circa Adderam, & limitem qui Diomedis uocatur, equi paſti inflammãtur rabie, circa Potnias vero aſini. Inter nobiliſſimas ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidæ videntur, quoniam eſſet ἀρίστη λεχούσαις. Noſtri malum terræ vocant, & quatuor genera eius ſeruãt. Vnum tuberibus radicum rotũdis, folijs inter maluã & ederam nigrioribus mollioribusque. Alterum maſculæ, radice longa quatuor digitorum lõgitudine, baculi craſſitudine. Tertium longiſſimæ tenuitatis, vitis nouellæ, cui ſit præcipua uis, quæ clematis uocatur, ab alijs Cretica. Omnes colore buxeo, caulibus paruis, flore purpureo. Ferũt bacculas paruas vt capparis. Valent radice tantum. Eſt & quæ piſtolochia vocatur, quarti generis, tenuior quàm proxime dicta, dẽſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſſitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, ſed oblongæ radici tenuioriq; gratior. Carnoſi enim eſt corticis, unguentis quoque nardinis conueniens. Naſcuntur pinguibus locis & campeſtribus. Effodere eas meſſibus tempeſtiuum, ita deſquamato terreno ſeruantur. Maxime tamen laudatur Pontica, & in quocunque genere ponderoſiſſima quæque medicinis aptior. Rotunda contra ſerpentes. Oblonga tamen in ſumma gloria eſt, ſi modo à conceptu admota uuluis in carne bubula, mares figurat, vt traditur. Piſcatores Campaniæ radicem eam quæ rotunda eſt, venenum terræ vocant, coramque nobis contuſam immixta calce in mari ſparſere: aduolant piſces cupiditate mira, ſtatimque exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur conuulſis, contuſis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua; vtiliſſima eſſe traditur. Semine pleureticos & neruos confirmare, excalfacere. Eadem ſatyrion eſt. Verum et effectus earum uſusque dicendi ſunt: ordiendũque à malorum omnium peſſimo, id eſt, ſerpentium ictu. Medentur ergo britannica herba panacisque generum omnium radix è uino, chironij & flos & ſemen potum, illitumue ex vino & oleo: priuatimque quæ cunila bubula appellatur, polemonia uel philetæria radicis drachmis quatuor ex mero: teucria, ſideritis, ſcordotis, ex vino, priuatim ad angues, potæ et illitæ, ſiue ſucco, ſiue folio, ſiue decocto: cẽtaurij maioris radix drachma in uini albi cyathis tribus: gẽtiana præcipue aduerſus angues duabus drachmis cũ pipere & ruta, vini cyathis ſex, ſiue viridis, ſiue ſicca. Et lyſimachiæ odorem fugiunt. Datur ex vino percuſſis Chelidonia. Morſibus imponitur vettonica præcipue, cui uis tãta perhibetur, ut incluſæ circulo eius ſerpentis, ipſe ſeſe interimant, flagellando. Datur ad ictus ſemen eius denarij pondere cum tribus cyathis vini, uel farina drachmis tribus ſextario aquæ imponitur. Cãtabrica, dictamum, ariſtolochia radicis drachma in uini hemina ſæpius bibenda: prodeſt & illita ex aceto: ſimiliter piſtolochia. Quin & omnino ſuſpenſa ſupra focum, fugat è domibus ſerpentes.

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoſcyamo, & hierabotane, et blattaria, & lemonia, & quinquefolio, & dauco, & perſolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad ſerpentium ictus. CAP. IX.

ARgemonia, quoque radice eius denarij pondere uini cyathis tribus potatur. Plura de ea cõuenit dici, cæteriſque quæ primũ nominabuntur: in eo aũt genere medendi primũ nominari quãq; in quo maxime valebit. Folia habet qualia anemone diuiſa apij modo, caput in cauliculo papaueris ſylueſtris, item radicẽ. Succum croci colore acrem et acutum. Naſcitur & in aruis apud nos. Noſtri tria genera eius faciunt, & id demum probant, cuius radix thus redoleat. Agaricon vt fungus naſcitur in arboribus circa Boſphorum, colore candido. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulſi. Id quod in Gallia naſcitur, infirmius habetur. Præterea mas ſpiſsior, amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina ſolutior, initio guſtu dulcis, mox in amaritudinem tranſit. Echios utriuſque generis pulegio ſimilis, folijs coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur. Item altera quæ lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula viperæ ſimilia ſunt: hæc ex uino & aceto. Quidam arcion perſonatam vocant, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem: huius radicẽ decoctam ex aceto dant potui. Hyoſcyamum cõtuſum cum folijs ex vino datur peculiariter cõtra aſpidas. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane. Aliqui periſtereon, noſtri verbenacam vocant. Hæc eſt quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa verritur.

domuq

domus purgãtur, luſtranturq́;. Genera eius duo ſunt: Folioſa, quam fœminam putant: Mas rarioribus folijs. Ramuli utriuſq; plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora q̃ quercus, anguſtioraq́;, diuiſuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. Naſcitur ubiq; in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraq; ſortiuntur Galli, et præcinũt reſpõſa. Sed magi utiq; circa hãc inſaniunt. Hac perunctos ĩpetrare quæ uelint, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq́; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna aut ſol conſpiciat, fauis ante et melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, et in ſublime tolli. Siccari in umbra, ſeparatim folia, caulem, radicẽ. Aiuntq́; ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Aduerſus ſerpentes conteritur ex uino. Eſt ſimilis uerbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro eà capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe cõtrahit, ideoq́; Romæ blattariam uocant. Lemonium ſuccum lacteum mittit, concreſcentem gummi modo humidis locis. Datur denarij pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum eſt, cum etiam fraga gignendo commendetur. Græci uocant pentapetes, ſiue chamæzelon, ſiue pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicem. Hæc inareſcens nigreſcit, & anguloſa fit. Nomẽ à numero foliorum habet. Et ipſa herba incipit & deſinit cum uite. Adhibetur & purgandis domibus. Aduerſus ſerpentes bibitur & eius radix, quæ ſparganion uocatur, ex uino albo. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ perſequi nihil attinet, cum ſint differẽtiæ duæ. Probatiſſimæ in Creta, mox in Achaia, & in ſiccis ubicunq; nati, fœniculi ſimilitudine, candidioribus folijs et minoribus hirſutiſque. Caule pedali recto, radice ſuauiſſimi guſtus et odoris. Hoc in ſaxoſis naſcitur meridianis. Reliqua genera ubiq; naſcuntur terrenis collibus limitibusq́;, nec niſi pingui ſolo, folijs coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, ſæpe pluribus q̃ ternis, radice lignoſa, ſed cum inaruit ſuperuacua. Semen huius cumino ſimile, prioris milio, album, acre, odoratum omnibus & feruens. Secundum priore uehementius eſt, ideoq́; parce ſumi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat, eſt ſimile ſtaphylino, quod paſtinacam erraticam appellant, ſemine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt intacta quadrupedi, niſi poſt abortus. Ex alijs uſus ſeminis: ex Creta radicis dulcis, & magis ad ſerpẽtes eſt. Bibitur è uino drachma una. Datur & quadrupedibus percuſſis. Therionaca alia q̃ magica, & in noſtro orbe naſcitur, fruticoſa, folijs ſubuiridibus, flore roſeo: ſerpentes necat, cuicunq; admota feræ & hæc torporem affert. Perſolata, quam nemo ignorat, Græci uero arcion uocãt, folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutiora, nigrioraq́; & craſſiora, radicem albam & grandem. Hæc ex uino bibitur denariorum duum pondere. Item cyclamini radix contra ſerpentes omnes. Folia habet minora quàm edera, nigrioraq́ue & tenuiora, ſine angulis, in quibus albicant maculæ. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum uideri poſſit, cortice nigro. Naſcitur in umbroſis, noſtris tuber terræ uocatur, in omnibus ſerenda domibus, ſi uerum eſt, ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamenta: amuletum uocant: narrantq́; et ebrietatem repræſentari, addita in uinum. Radix ſiccata ſcillæ modo conciſa reponitur, decoquitur eadem ad craſſitudinem mellis. Suum tamen uenenum ei eſt, tradũtq́; ſi prægnans radicem tranſgrediatur, abortum fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomine ciſſanthemos, geniculatis caulibus, ſuperuacuis, à priore diſtans, circa arbores ſe uoluens, acinis ederæ, ſed mollibus, flore candido, ſpecioſo, radice ſuperuacua. Acini tantum in uſu, guſtu acri, ſed lenti. Siccantur in umbra, tuſiq́; diuiduntur in paſtillos. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt, cognomine chamaciſſos, uno omnino folio, radice ramoſa, qua piſces necantur. Sed inter primas celebratur peucedanũ laudatiſſimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis eſt ei tenuis, longus, fœniculo ſimilis, iuxta terram folioſus, radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. Gignitur in mõtibus opacis. Foditur exitu autumni. Placent tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos oſſeis cultellis, funduntq́ue ſuccum in umbra, capite prius & naribus roſaceo perunctis, ne uertigo ſentiatur. Et alius ſuccus inuenitur caulibus adhærens, inciſiſq́ue manat. Probatur craſſitudine mellea, colore ruffo, odore ſuauiter graui, feruens guſtu. Et hic in uſu & radix, & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo, qui reſoluitur amaris amygdalis aut ruta, bibiturq́ue contra ſerpentes, & ex oleo perunctos tuetur.

De ebulo, et uerbaſco, et thelyphono, et contra ſcorpionum ictus, et rubetarum et canum morſus, et generaliter contra omne uenenum. CAP. X.

EBuli quoq;, quem nemo ignorat, fumo fugãtur ſerpẽtes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polemoniæ radix, uel alligata tãtũ: Itẽ phalãgio, ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus ariſtolochia: Agaricũ obolis quatuor in uini mixti cyathis totidem. Verbenaca et phalangio, cũ uino aut poſca: Item quinquefolium, daucum. Verbaſcũ Græci phlomon uocãt. Genera habet prima duo. Album, in quo mas intelligitur: Alterum nigrum, in quo fœmina. Tertium genus non niſi in ſyluis inuenitur. Sunt folia braſſicæ latiora, piloſa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una craſſitudine digiti. Naſcuntur et in campeſtribus. Sylueſtri folia elelisphaci, alta, ramis lignoſis. Sunt & phlomides duæ hirſutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis uocatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut cum

plurimum quaternis,craſſis,pĩguibusq́;, ad lucernarum lumina aptis. Aiunt iu folijs eius quã fœminam diximus,ficus omnino non putreſcere. Diſtingui genera hec pene ſuperuacuum eſt, cũ ſint omnia eiuſdem effectus. Contra ſcorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua,magna amaritudine,ſed effectu pari. Thelyphonon herba ab alijs ſcorpion uocatur,propter ſimilitudinem radicis, cuius tactu moriuntur ſcorpiones. Itaq; contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum ſi quis elleboro candido linat,reuiuiſcere aiunt. Telyphonon omnem quadrupedẽ necat, impoſita uerendis radice:folio quidem,intra eundem diem, quod eſt ſimile cyclamino. Ipſa geniculata naſcitur in opacis. Scorpionibus aduerſatur & uettonicæ ſuccus, ac plantaginis. Sunt & ranis uenena, rubetis maxime: uidimusq́; Pſyllos iu certamine patinis candefactas admittentes, ocyore etiam quàm aſpidum pernicie. Auxiliatur eis phrynion iu uino pota. Aliqui neurada appellant,alij poterion, floribus paruis, radicibus multis,neruoſis,bene olẽtibus:Item aliſma,quam alij damaſonion,alij lyron appellant. Folia ei plãtaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis lacinioſa, conuexaq́; in terram,aliàs etiam uenoſa ſimiliter, caule ſimplici & tenui,cubitali,capite thyrſi, radicibus denſis, tenuibus,ut ueratri nigri,acribus, odoratis,pinguibus. Naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem iu ſyluis,nigrius,maioribus folijs. Vſus in radice utriuſq;, aduerſus ranas,& lepores marinos, drachmæ pondere in uini potu. Lepori marino aduerſatur & cyclaminos. Veneni uim canis quoq; rabidi morſus habẽt, contra quos erit cynorhodum,de quo diximus. Plantago ad omnes beſtiarum morſus pota atq; illita prodeſt:Vettonica ex mero ueteri. Periſtereos uocatur, caule alto,foliato,cacumine ĩ alios caules ſe ſpargẽs, columbis admodum familiaris,unde & nomen. Hanc habentes negant latrari à canibus. Proxima ab his malis, uenena ſunt, quæ ſibimetipſi homines excogitãt. Contra hæc omnia magicasq́; artes, erit primum illud Homericum moly:dein mithridation,& ſcordotis: & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per aluum uettonicæ ſemen iu mulſo aut paſſo, uel farina drachma in uini ueteris cyathis iij. Vomere cogendi, atque iterum bibere. iis qui quotidie guſtent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradũt. Poto ueneno ariſtolochia ſubuenit eadem menſura qua contra ſerpentes. Quinquefolij ſuccus: Agaricũ, poſtq̃ uomuerint,denarij pondere ex aquæ mulſæ cyathis tribus. Antirrhinon uocatur ſiue anarrhinon,ſiue lychnis agria,ſimilis lino,radice nulla,flore hyacĩthi,ſemine uituli narium. Et hoc perunctos uenuſtiores fieri,nec ullo malo medicamento lædi poſſe, aut ueneno, ſi quis in brachiali habeat, arbitrantur magi. Similiter eam quam eupleam uocant, traduntq́ue ea perunctos commendatioris eſſe famæ. Artemiſiam quoq; ſecum habẽtibus negant nocere mala medicamenta beſtiamúe ullam,ne ſolem quidem. Bibitur & hæc ex uino aduerſus opium. Alligata priuatim potens traditur, potáue aduerſus ranas. Pericarpum bulbi genus eſt. Duæ eius ſpecies: cortice rubro alterum,alterum nigro papaueri ſimile. Sed uis maior q̃ priori,utriq; autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dantur,contra quam & thus & panaces & chironium præcipue. Hoc uero & contra fungos.

Remedia ad capitis uitia. CAP. XI.

VErum & generatim mẽbratimq́; ſingulis corporũ morbis remedia ſubtexemus,orſi à capite. Alopecias emẽdat nymphæa & cicutæ radix,ſi una tritæ illinãtur. Polytricha diſtat à callitricha,quod iũcos albos habet, et ſolia plura maioraq;. Frutice quoq; maior eſt: defluentẽ capillum cõfirmat & denſat: Item lingulaca circa ſontes naſcens, cuius radix admixta cõbuſta teritur cum adipe ſuis nigræ. Id quoq; excipitur,ut eius ſit ſuis quæ nunq̃ peperit. Sol ſubinde plurimum confert illitæ. Similis uſus eſt cyclamini radicis. Porriginem ueratri radix tollit in oleo decocta,uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix,in oleo contrita: Ariſtolochia,& iberis adalligata hora uel diutius,ſi pati poſſit,comitante balinei uſu:Medetur et daucũ. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita, & ulcera capitis ſanat illita. Medetur & periſtereos. Cacalia ſiue leontice uocatur,ſemen margaritis minutis ſimile, dependens inter folia grandia,in montibus fere. Huius grana xv. iu oleo macerãtur, atq; ita aduerſo capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche ſternutamentũ. Folia ſunt lenticulæ ſimilia. Caules iuncis tenuiſſimis,radice minima. Naſcitur in opacis & humidis,guſtatu feruens. Hyſſopũ in oleo contritũ phthiriaſi reſiſtit,& prurigini in capite. Eſt aũt optimum Cilicium è Tauro monte,dein Pamphyliũ, & Smyrneum:ſtomacho cõtrarium. Purgat cum fico ſumptũ per inferna,cum melle uomitionibus. Putant & ſerpentium ictibus aduerſari, tritum cum melle & ſale, & cumino. Lonchitis non (ut pleriq; exiſtimauerũt) eadem eſt,quæ xyphiõ,aut phaſganion,quanq̃ cuſpidi ſimilis ſemine. Habet enim folia porri,rubentia ad radicem,& plura q̃ in caule capitula,perſonis comicis ſimilia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælõgis. Naſcitur iu ſitientibus. E diuerſo xyphion, & phaſganion in humidis, cum primum exit, gladij præbet ſpeciem caule duum cubitorum, radicis ad nucis auellanæ figuram fimbriatã, quã effodi ante meſſes oportet,ſiccari in umbra. Superior pars eius cum thure trita,æquo pondere admixto uino, oſſa fracta è capite extrahit, aut ſi quid in corpore ſuppurat, uel ſi calcata ſint oſſa. Serpentis eadem contra uenena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel roſaceo decocto tritoq́; ungi conuenit: Peucedano ex oleo uel roſaceo & aceto. Tepidum hoc prodeſt & doloribus, qui plerunq; ex dimidia parte capitis ſentiuntur, & uertigini. Perungunt & radice eius ſudoris cauſa eliciendi,quoniam cauſtica uis ei eſt. Pſyllion alij cynoides,alij

** ſarmentoſum*

des, alij cryſtallion, alij ſicelion, Alij cynomyian appellãt, radice tenui, ſuperuacua, fermẽtoſum, fabæ granis in cacuminibus, folijs canino capiti non diſſimilibus, ſemine autem pulici, unde & nomen: hoc in baccis, ipſa herba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandum & diſcutiendum ingens. Semen in uſu. Fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto et roſaceo, aut poſca. Ad cætera illinitur acetabuli mẽſura ſextario aquæ, denſat ac cõtrahit. Tunc terere, & craſſitudinem illinire oportet cuicunq; dolori, & collectioni, inflammationique. Et uulneribus capitis medetur ariſtolochia, fracta extrahens oſſa, & in alia quidem parte corporis, ſed maxime è capite. Similiter pliſtolochia. Thyſſelium eſt non diſſimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.*

De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyoſcyamo, & euphorbio, ad oculorum uitia. CAP. XII.

Oculorũ aciem cẽtaurio maiore putãt adiuuari, ſi addita aqua foueãtur. Succo uero minoris cũ melle culices, nubeculas, obſcuritatẽ diſcuti, cicatrices extenuari: Albugines quidẽ etiã iumẽtorũ ſiderite. Iam chelidonia ſupradictis omnibus mire medetur. Panacis radix cum polenta epiphoris imponitur. Hyoſcyami ſemen bibunt obolo, tantundem meconii adijcientes uinumq;, ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ ſuccum, quem collyrijs acrioribus pro meconio miſcent. Facit claritatem & euphorbium inunctis. Inſtillatur plantaginis ſuccus lippitudini. Caligines ariſtolochia diſcutit. Iberis adalligata capiti cum quinquefolio, epiphoras, & ſi qua in oculis uitia ſunt, emendat. Varbaſcum epiphoris imponitur: Periſtereos ex roſaceo uel aceto. Ad hypochyſin & caliginem, cyclaminon in paſtillos diluũt. Peucedani ſuccum, ut diximus, ad claritatem & caligines, cum meconio & roſaceo. Pſyllion illitum fronti epiphoras ſuſpendit.

De anagallide ſiue corchoro, & mandragora ſiue circeio, & cicuta, & crethmo agrio, & molybdena, & capno, & acoro, & iride, & cotyledo, & aizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, et de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, oriſq; uitia medicinæ. CAP. XIII.

Anagallida aliqui corchoron uocãt. Duo genera eius: Mas flore phœniceo, fœmina ceruleo, non altiores palmo, frutice tenero, folijs puſillis, rotundis, in terra iacẽtibus, naſcũtur in hortis & aquoſis. Prior floret ceruleа. Vtriuſq; ſuccus oculorũ caliginẽ diſcutit cũ melle, et ex ictu cruorem et argema rubẽs, magis cũ Attico melle inũctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inungũtur ante, quibus paracẽteſis fit. Iumentorum quoq; oculis medẽtur. Succus caput purgat per nares infuſus, ita ut deĩde uino colluatur. Bibitur et cõtra angues ſucci drachma in uino. Mirũ, ꝙ fœminam pecora uitãt. At ſi decepta ſimilitudine (flore enim tantũ diſtãt) deguſtauere, ſtatim eã quæ aſyla uocatur, in remedio quærunt: Ea à noſtris ferus oculus nũcupatur. Præcipiũt aliqui effoſſuris, ante ſolis ortũ, priuſquã quicquã aliud loquãtur, ter ſalutare eã, tunc ſublatã exprimere: ita ꝑcipuas eſſe uires. De euphorbio ſatis dictũ eſt, cuius ſuccus lippitudini ſi tumor erit, itẽ abſinthium cum melle tritũ, itemq; uettonicæ farina cõueniet. Aegilopas ſanat herba eodẽ noĩe, ꝙ in hordeo naſcitur, tritici folio, ſemine contrito cũ farina permixta impoſitaq;, uel ſucco. Exprimitur hic è caule folijſq; ꝑgnantibus, dempta ſpica, et in trimeſtri farina digeritur in paſtillos. Aliqui & mandragora utebantur, poſtea abdicatus in hac curatione eſt. Epiphoris (quod certum eſt) medetur & oculorum dolori, radix tuſa cum roſacco & uino. Nam ſuccus multis oculorũ medicamentis miſcetur. Mandragoram alij circeium uocãt. Duo eius genera: Candidus qui & mas, niger quæ fœmina exiſtimatur, anguſtioribus folijs quàm lactucæ, hirſutis & caulibus, radicibus binis terniſue rufulis, intus albis, carnoſis teneriſq;, pene cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & ijs ſemen ceu pirorum. Album hoc alij arſen, alij morion, alij hypophlomon uocant. Huius folia alba quàm alterius latiora, ut lapathi ſatiuæ. Cauent effoſſuri contrarium uentũ, & tribus circulis ante gladio circumſcribunt, poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes. Succus fit & è malis & caule, deciſo cacumine, & radice punctis aperta aut decocta: utilis hæc uel ſurculo. Conciſa quoque in orbiculos ſeruatur in uino. Succus non ubiq; inuenitur, ſed ubi poteſt, circa uindemias quæritur. Odor grauis eius, ſed radicis & mali grauior. Ex albo mala matura in umbra ſiccantur. Succus ex ijs ſole denſatur: Item radicis tuſa, uel in uino nigro ad tertias decocta. Folia ſeruantur in murijs efficacius, alias recentium ſuccus peſtis eſt: ſic quoq; noxiæ uires. Grauedinem afferunt etiam olfactu, quanꝗ mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmuteſcunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis ſomnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra ſerpentes, & ante ſectiones punctioneſq;, ne ſentiantur: Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulſo. Efficacius elleborum, ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendam. Cicuta quoque uenenum eſt, publica Athenienſium pœna inuiſa, ad multa tamen uſus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem et uiridis eſtur à pleriſq; & in patinis. Leuis hic & geniculatus ut calami nigricans, altior ſæpe binis cubitis, in cacuminibus ramoſus: folia coriandri tenuiora, graui odoratu: ſemẽ aniſo craſſius, radix concaua, nullius uſus. Semini & folijs refrigeratoria uis, quæ ſi enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio eſt, priuſquam perueniatur ad uitalia, uini natura excalfactoria. Sed in uino pota, irremediabilis exiſtimatur. Suc-

F ij cus

cus exprimitur folijs floribusq́;, tunc enim maxime tempeſtiuus eſt. Semine trito expreſſus, & ſole denſatus in paſtillos, necat ſanguine ſpiſſando. Hæc altera vis. Et ideo ſic necatorum maculæ in corporibus apparent. Ad diſſoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum ſtomachũ malagma. Præcipuus tamen eſt ad cohibendas epiphoras æſtiuas, oculorumq́ue dolores ſedandos circumlitus. Miſcetur collyrijs, & alios omnes rheumatiſmos cohibet. Folia quoque tumorem omnẽ doloremq́; et epiphoras ſedant. Anaxilaus autor eſt, mãmas à uirginitate illitas, ſemper ſtaturas. Quod certũ eſt, lac puerperarum mammis impoſita extinguit, venerémque teſtibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibenda cenſentur, non equidem præceperimus. Maxima uis natæ Suſis Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Aſiaticæ. In Græcia vero Megaricæ, deinde Atticæ. Crethmos agrios gramias tollit oculorũ impoſitus, tumorem quoq; polẽta addita. Naſcitur uulgo molybdena, id eſt, plumbago, ẽt in aruo, folio lapathi, craſſa radice, hiſpida. Hæc commãducata ſi oculus ſubinde liniatur, plumbum quod eſt genus vitij, ex oculo tollitur. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuiſsimis, ſparſiſq́; flore purpureo, viridis, ſucco caliginem diſcutit, itaq; in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu, ſed alia eſt capnos, fruticoſa, prætenera, folijs coriãdri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis et ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inũctis oculis delacrymationemq́ue ceu fumus: vnde nomen. Eadẽ euulſas palpebras renaſci prohibet. Acoros iridis folia habet, anguſtiora tamen & longiore pediculo, radices nigras, minusq́; venoſas, cætero & has ſimiles iridis, guſtu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ. Sed prima in Colchide iuxta Phaſin amnẽ, & vbicũque in aquoſis. Recẽtibus virus maius quàm uetuſtis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur vtribus in vmbra digitalibus fruſtis. Necnon inueniuntur qui oxymyrſinæ radicem acarõ uocant, ideoq́; quidam hanc acaron agrium vocare malunt. Vis ei ad calfaciendũ extenuandumq́; efficax, contra ſuffuſiones & caligines oculorum ſucco eiuſdem poto, contraq́; ſerpẽtes. Cotyledõ paruula herba, cauliculo tenero, puſillo, pingui folio, & concauo vt coxendices, naſcitur in maritimis petroſiſq́;, uiridis, radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur ſucco. Eſt aliud genus eiuſdem, ſordidis folijs, latioribus, denſioribusq́; circa radicem velut oculum cingentibus, aſperrimi guſtus, longiore caule, ſed pergracili. Vſus eius ad eadẽ quæ iris. Aizoi duo genera: Maius in fictilibus vaſculis ſeritur, quod aliqui buphthalmon vocant, alij zoophthalmõ, alij ſtergetron, quod amatorijs cõueniat, alij hypogeſon, quoniam in ſubgrundijs fere naſcitur. Sunt qui ambroſiam potius vocant, & qui amerimnon: Itali ſedum magnum, aut oculum aut digitellum. Alterũ minuſculum quod erithales uocãt, alij trithales, quia ter floreat, alij chryſothales, aliqui iſoetes, ſed aizoũ utrunq;, quoniam uiret ſemper: aliqui ſemperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit, craſſitudine pluſquam pollicari. Folia cacumine linguæ ſimilia, carnoſa, pinguia, largo ſucco, latitudine pollicari, alia ĩ terram conuexa, alia ſtantia, ita vt ambitu effigiem imitẽtur oculi. Quod minus eſt, in muris parietinisq́; naſcitur et tegulis, fruticoſum à radice, & ſurſum uſq; ad cacumen: folijs anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule: radix inutilis. Huic ſimilis eſt, quam Græci andrachnen agrium uocant, Itali illecebram, puſillis latioribus folijs, breuiori cacumine. Naſcitur in petris, & colligitur cibi cauſa. Omnium harum vis eadem, perfrigerare et aſtringere. Medentur epiphoris folia impoſita, uel ſuccus inunctis. Purgat enim ulcera oculorum, expletq́;, & ad cicatricem perducit, palpebras deglutinat. Eadẽ capitis doloribus medentur, ſucco vel folio temporibus illitis. Aduerſantur phalangiorum ictibus: Aconito uero maius aizoum præcipue. A ſcorpionibus quoq; habentem id feriri negant. Medentur & aurium dolori: Item ſuccus inunctus hyoſcyami modice: Item achillea, & minoris centaureæ, plantaginis, peucedani cum roſaceo & meconio: Acori ſuccus cum roſa. Omnis autem ſtrigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, & cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radicis tritæ ſuccus linteolo colatus, mox in ſole dẽſatus, cum opus eſt roſaceo dilutus & calefactus, parotidas ſanat. Verbenaca quoq;: Item plantago: Item ſideritis cum axungia ueteri. Narium ozænas emendat ariſtolochia cum cypero. Dentibus remedio ſunt, panacis radix commãducata, præcipue chironiæ, item ſuccus collutis: radix hyoſcyami ex aceto manducata. Item polemoniæ commanducantur et plantaginis radices aut colluuntur in aceto decoctæ ſucco. Et folia ſunt utilia, uel ſi ſanguine gingiuæ putreſcãt, vel ſanguinis ſit reiectio. Semen eiuſdem apoſtemata, & collectiones gingiuarũ ſanat. Et ariſtolochia gingiuas dẽtéſue confirmat. Verbenaca cum radice mãducata, & decocta ex uino aut aceto ſuccus collutus: Itẽ quinquefolij radices, decoctæ ad tertias vino aut aceto. Prius vero q̃ decoquãtur, aqua marina aut ſalſa lauantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquefolij fricare malunt. Et uerbaſci radix decoquitur in uino ad colluẽdos dentes. Et hyſſopo colluũtur, & peucedani ſucco cum meconio: vel radicũ anagallidis magis fœminæ ſucco ab altera nare quàm doleat infuſo. Erigeron à noſtris uocatur ſenecio. Hanc ſi ferro circumſcriptã effodiat aliquis, tãgatq́; ea dentem, & alternis ter deſpuat, ac reponat in eundem locum, ita vt uiuat herba, aiunt dentem eum poſtea nõ doliturum. Herba eſt trixaginis ſpecie & mollitia, cauliculis ſubrubicundis, naſcitur & in tegulis, & in muris. Nomẽ hoc Græci dederũt, quia uere caneſcit.

Caput eius numeroſa diuiditur lanugine (qualis eſt ſpinæ) inter diuiſuras exeunte. Quare eã Callimachus acanthida appellat, alij pappum. Nec deinde Græcis de ea conſtat. Alij erucæ folijs eſſe dixerunt, alij roboris, ſed minoribus multo. Radice alij ſuperuacua, alij neruis vtili, alij potu ſtrangulante. E diuerſo quidam regio morbo cum vino dederunt, & contra omnia veſicæ vitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere, Iſchiadicis drachmam cum oximelite ab ambulatione propinauere: torminibus quoque in paſſo vtiliſſimã, præcordijs etiam cibo ex aceto eam prædicantes, ſerenteſq; in hortis. Nec defuere qui & alterum genus facerent. Nec quale eſſet demonſtrarunt, contra ſerpentes in aqua bibendam, edendãque comitialibus dantes: Nos eam Romanis experimẽtis per vſus digeremus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris. Toſta cum mica ſalis ſtrumis. Ephemoron folia habet lilij, ſed minora, caulem parem, florem cæruleum, ſemen ſuperuacuum, radicem vnã digitali craſſitudine, dentibus præcipuam conciſam in aceto, decoctamq; vt tepido colluantur. Et ipſa etiam radix mobiles ſiſtit. Cauis & exeſis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita cõtinetur ore. Eroſis veratrum nigrum imponitur. Mobiles vtralibet decocta in aceto firmantur. Labrũ venereum vocant in flumine naſcentem. Eſt ei vermiculus qui circa dentes ligatur, aut cauis dẽtium cera includitur. Cauendum ne auulſa herba terram tangat. Ranunculum vocamus, quem Græci batrachion. Genera eius quatuor. Vnum pinguioribus quàm coriandri folijs, & ad latitudinem maluæ accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, & radice alba. Naſcitur in limitibus humidis & opacis. Alterum folioſius, pluribus foliorum inciſuris, altis caulibus. Tertium minimum eſt, graui odore, flore aureo. Quartũ ſimile huic, flore luteo. Omnibus vis cauſtica, ſi cruda folia imponantur, puſtulaſq; vt ignis faciunt. Ideo ad lepras & pſoras eis vtuntur, & ad tollenda ſtigmata, cauſticiſq; omnibus miſcent. Alopecijs imponunt, celeriter remouentes. Radix in dolore cõmanducata diutius, rumpit dentes. Eadem ſicca conciſa, ſternutamentum eſt. Noſtri herbarij ſtrumeam vocant: quoniã medetur ſtrumis & panis, parte in fumo ſuſpenſa. Creduntq; ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint uitia: quo ſcelere & plantagine vtuntur. Oris vlcera intus ſuccus plantaginis emendat, & folia radiceſq; commanducata, vel ſi rheumatiſmo laboret os. Vlcera fœtorẽq; quinquefolium. Vlcera pſyllium. Compoſita quoq; ad fœtorẽ, vel maxime pudendum vitium, trademus. Ergo folia myrti & lentiſci pari pondere, gallæ Syriacæ dimidiũ pondus, ſimul terere & vino vetuſto ſparſa mandere matutino, optimum eſt. Vel ederæ baccas cum caſia & myrrha, pari pondere ex vino. Naribus vtiliſſimum eſt dracontij ſemen contritum ex melle, etiamſi carcinomata in his ſint. Sugillata hyſſopo emendantur. Stigmata in facie, mandragora illita delet.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXVI.

PROOEMIVM.

Reliquæ per membrorum genera medicinæ, & de nouis morbis, & de lichene quid ſit, & quãdo primum in Italia cœperint, & de carbunculo, & de elephãtiaſi, & colo. CAP. I.

SENSIT *& facies hominum nouos, omniũq; æuo priore incognitos, non Italia modo, verumetiam vniuerſæ prope Europæ, morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliáſue aut Hiſpanias magnopere vagatos, aut alibi, quàm Romæ circaque, ſine dolore quidem illos, ac ſine pernicie vitæ: ſed tanta fœditate, vt quæcunque mors præferenda eſſet. Grauiſſimum ex his lichenas appellauere, Græco nomine, Latine, quoniam à mento fere oriebatur, ioculari primum laſciuia (vt eſt protax natura multorum in alienis miſeriis) mox & vſurpato vocabulo mentagram, occupantem in multis totos vtique vultus, oculis tantum immunibus, deſcendentem vero & in colla pectuſque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patreſque noſtros. Et primum Tiberii Claudii Cæſaris principatu medio irrepſit in Italia, quodam peruſino equite Romano quæſtorio ſcriba, cum in Aſia apparuiſſet, inde cõtagionem eius importante. Nec ſenſere id malum fœminæ, aut ſeruitia, plebeſque humilis, aut media, ſed proceres veloci tranſitu oſculi maxime, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant, cicatrice quàm morbo. Cauſticis nanque curabatur, ni vſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet, rebellante tædio. Aduenerunta; ex Aegypto genitrice talium vitiorum medici, hanc ſolam operam afferentes, magna ſua præda. Siquidem certũ eſt, Manilium Cornutum ex prætoriis legatum Aquitanicæ prouinciæ, H-S. CC. elocaſſe in eo morbo curãdũ ſeſe. Acciditq; ſæpius, ut noua contra genera morborum gregatim ſentirẽtur: Quo mirabilius quid poteſt reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa, membriſq; hominũ certis, uel ætatibus, aut etiã fortunis, tanquam malo eligente, hæc in pueris graſſari, illa in adultis, hæc proceres ſentire, illa pauperes? L. Paulo, Q. Martio cẽſoribus, primum in Italiam carbunculum uenisse, annalibus conſcriptum eſt, peculiare Narbonenſis prouinciæ malum: quo duo conſulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Baſſus, ille medicorum inſcitia ſectus, hic vero pollice læuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo, tam paruo vulnere vt vix cerni poſſet. Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus, & plerũq; ſub lingua, duritia rubens varicis modo, ſed nigricans capite, alias liuida, corpus intendens, neq; intumeſcẽs, ſine dolore, ſine pruritu, ſine alio quàm ſomni indicio,*

Digitized by Google

quo grauatos in triduo aufert, aliquando & horrorē afferens, circaq; puſtulas paruas, rarius febrē, ſtomachum fauceſq; cum inuaſit ocyſſime exanimans. Diximus elephātiaſin ante Pompei Magni ætatem non accidiſſe in Italia, & ipſam à facie ſæpius incipientē, in nare prima ueluti lenticula: mox inualeſcente per totum corpus, maculoſa, uarijs coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſpera: ad poſtremū uero nigreſcēte, & ad oſſa carnes apprimēte, intumeſcentibus digitis in pedibus manibuſq;. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balineis ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia reſtinctus eſt: ſicut & ille quē gemurſam appellauere priſci inter digitos pedum naſcētem, etiam nomine obliterato. Idipſum mirabile, alios deſinere in nobis, alios durare, ſicuti colum. Tiberij Cæſaris principatu irrepſit id malum. Nec quiſquam prior imperatore ipſo ſenſit, magna ciuitatis ambage, cū edicto eius excuſantis ualetudinem, legeret nomen incognitum. Quid hoc eſſe dicamus, aut quas deorū iras? Parū .n. erāt homini certa morborū genera, cum ſupra ccc. eſſent, niſi etiam noua timerētur? Neq; ipſi autem homines pauciora ſibi opera ſua negocia importāt. Hæc apud priſcos erant quæ memoramus remedia, medicinam ipſa quodā modo rerum natura faciēte, & diu fuere.

Laus Hippocratis. CAP. II.

H*Ippocratis certè, qui primus medendi præcepta clariſſime cōdidit, referta herbarū mētione inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Caryſtij, qui ſecūdus ætate famaq; extitit: Item Praxagoræ et Chryſippi, ac deinde Eraſiſtrati. Herophilo quidē, quāq ſubtilioris ſectæ cōditori, ante oēs celebratam rationē eā, paulatim uſu, efficaciſſimo rerum omniū magiſtro, peculiariter utiq; medicinæ, ad uerba garrulitatemq; deſcēdente. Sedere nanq; in his ſcholis auditioni operatos gratius erat, quàm ire per ſolitudines, et quærere herbas alias alijs diebus anni.*

De noua medicina, & Aſclepiade Medico, & qua ratione veterem medicinam mutauerit. CAP. III.

D*Vrabat tamē antiquitas firma, magnaſq; cōfeſſæ rei uindicabat reliquias, donec Aſclepiades ætate Magni Pompei orādi magiſter, nec ſatis in arte ea quæſtuoſus, ut ad alia ſagacis ingenij, huc ſe repente cōuertit: atq; (ut neceſſe erat homini qui nec id egiſſet, nec remedia noſſet, oculis uſuq; percipiēda) torrēti ac meditata quotidie oratione blādiēs omnia abdicauit: totāq; medicinā ad cauſam reuocādo, coniecturā fecit, quinq; res maxime cōmuniū auxiliorū profeſſus, abſtinentiā cibi, alias uini, fricationem corporis, ambulationē, geſtationeſque cū unuſquiſq; ſemetipſum ſibi præſtare poſſe intelligeret, fauentibus cunctis ut eſſent uera quæ facilima erāt, uniuerſum prope humanū genus circūegit in ſe, non alio modo quàm ſi cœlo emiſſus adueniſſet. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, uinum promittendo ægris, dādoq; tēpeſtiuæ, tum frigidā aquam. Et quoniam cauſas morborū ſcrutari prior Herophilus inſtituerat, vini rationem illuſtrauerat Cleophantus apud priſcos, ipſe cognominari ſe frigida dāda præferens, ut autor eſt M. Varro, alia quoq; blandimenta excogitabat, iam ſuſpendēdo lectulos, quorum iactatu aut morbos extenuaret, aut ſomnos alliceret, iam balineas auidiſſima hominū cupidine inſtituendo, & alia multa dictu grata atq; iucūda: magna autoritate, nec minore fama, cū occurriſſet ignoto funeri, relato homine ab rogo atq; ſeruato, ne quis leuibus momentis tantam conuerſionē factam exiſtimet. Id ſolū poſſumus indignari, unum hominē è leuiſſima gente, ſine opibus ullis orſum, uectigalis ſui cauſa, repente leges ſalutis humano generi dediſſe, quas tamen poſtea abrogauere multi. Aſclepiadē adiuuere multa, quorum cura nimis anxia & rudis, ut obruēdi ægros ueſte, ſudoreſq; omni modo ciēdi, nūc corpora ad ignes torrendi ſoléſue aſſiduo quærendi, in urbe umbroſa, imo uero tota Italia imperatrice, tum primum pēſili balinearum uſu ad infinitū blandientem. Præterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demiſſo. Damnauit merito & uomitiones, tunc ſupra modū frequentes. Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos, quod eſt magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignamus.*

Irriſio magicæ artis, & de lichene, eiuſq; remedio, & faucium. CAP. IIII.

S*V per omnia adiuuere eum magicæ uanitates, in tantū euecta, ut abrogare herbis fidē cūctis poſſent. Aethiopide herba amnes ac ſtagna ſiccari cōiectu, tactu clauſa omnia aperiri. Achimenide cōiecta in aciem hoſtium, trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari ſolitam à Perſarum rege legatis, ut quocunq; veniſſent, omnium rerum copia abundarent, ac multa ſimilia. Vbinam iſta fuere, cū Cimbri Teutoniq; terribili Marte ulularēt, aut cum Lucullus tot reges magorū paucis legionibus ſterneret? Curue Romani duces primam ſemper in bellis cōmerciorum habuere curā? Cur hercule Cæſaris miles ad Pharſaliam famem ſenſit, ſi abundātia omnis contingere unius herbæ felicitate poterat? Non ſatius fuit Aemilianū Scipionē Carthaginis portas herba patefacere, quàm machinis clauſtra p tot annos quatere? Siccentur hodie æthiopide Pontinæ paludes, tantūq; agri ſuburbanæ reddatur Italiæ. Nam quæ apud eūdem Democritum inuenitur cōpoſitio medicamenti, quo pulchri boniq; & fortunati gignātur liberi, cur nūquàm Perſarum regi tales dedit? Mirū eſſet profecto, huc uſq; prouecta credulitatem antiquorū, ſaluberrimis ortā initijs, ſi in vlla re modū humana ingenia nouiſſent, atq; nō hanc ipſam medicinā ab Aſclepiade repertam, ſuo loco probaturi eſſemus euectam*

vltra

vltra magos etiam. Sed hæc eſt omni in re animorum conditio, ut à neceſſarijs orſa primũ, cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonſtratarũ priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adijciemus ut quaſq; ratio dictauerit. Sed in lichenis remedijs, atq; tam fœdo malo, plura vndiq; aceruabimus, quanquam non paucis iam demõſtratis. Medetur ergo plãtago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulnei caules aceto decocti, hibiſci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiã pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, & flos viſci cum calce ſubactus. Laudatur & tithymalum cum reſina decoctum. Lichen uero herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ad radicem lato, caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & ſtigmata. Teritur cum melle. eſt aliud genus lichenis, petris totũ adhærens ut muſcus, qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinẽ ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. Morbũ quoq; regium cũ melle ſanat ore illito & lingua. Qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſiis abſtinere. Ad lichenas et thapſiæ radice vtuntur trita cũ melle. Anginæ argemonia medetur, ſumpta ex uino, Hyſſopum cum uino decoctũ et gargarizatum, Peucedanũ cum coagulo uituli marini æquis partibus, Proſerpinaca cum muria ex mænis et oleo trita uel ſub lingua habita. Item ſuccus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium uitijs medetur gargarizatus. Verbaſcũ priuatim tonſillis in aqua potum.

Ad ſtrumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tuſsim medicinæ. CAP. V.

STrumis plantago, Chelidonia cũ melle & axungia: Quinquefolium: radix perſolata itẽ cũ axungia, operitur folio ſuo ĩpoſita. Itẽ artemiſia: Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia, clauo ſiniſtra manu circumfoſſa adalligãtur, cuſtodiẽda ſanatis, ne rurſus ſata diro herbariorũ ſcelere (ut ĩ quibuſdam) rebellet: quod & in his quos artemiſia ſanauerit, prædici reperio: itẽ in his quos plãtago. Damaſoniõ quæ & alcea uocatur, ſub ſolſtitio collecta, imponitur ex aqua cœleſti, folium tritum, uel radix cũ axũgia tuſa, ita ut impoſita folio ſuo operiatur. Sic & ad oẽs ceruicis dolores, tumoresq; quæcũq; in parte. Bellis in pratis naſcitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemiſia illatam, efficaciorem eſſe produnt. Condurdum herba ſolſtitialis, flore rubro, ſuſpenſa in collo, comprimere dicitur ſtrumas: itẽ uerbenaca cũ plantagine. Digitorum uitijs omnibus, & priuatim pterygijs, quinquefoliũ medetur. In pectoris uitijs uel grauiſsimum eſt tuſsis, huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoſcyami etiam ſanguinẽ excreantibus: Nidor quoq; accenſi tuſsiẽtibus. Itẽ ſcordotis mixto naſturtio & reſina, cũ melle tuſa arida. Facit & per ſe faciles excreationes. Item centauriũ maius, uel ſanguinem reijcientibus, cui iunctio et plãtaginis ſuccus medetur. Et uettonicæ obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraq; cruentas excreationes: Perſolatæ radix drachmæ ponderis, cũ pineis nucleis vndecim. Peucedani ſuccus, pectoris, doloribus, & acorum ſubuenit, & ideo antidotis miſcetur. Tuſsi daucum. Item ſcythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitijs, tuſsi & purulenta excreantibus, obolis tribus in paſſo.

De verbaſco, & cacalia vel tuſsilagine, & bechio, & ſaluia ad tuſsim. CAP. VI.

TOtidem uerbaſcũ, cuius flos aureus. Tãta huic uis eſt, ut iumentis etiã nõ tuſsientibus modo, ſed ilia quoq; trahẽtibus, auxilietur potu, q̃d & de gẽtiana reperio. Radix cacaliæ cõmãducata, et uino madefacta, nõ tuſsi tantũ, ſed & faucibus prodeſt. Hyſſopi quoq; quinq; rami cũ duobus rutæ et ficis tribus decocti thoracẽ purgant. Tuſsim ſedat bechion, quæ & tuſsilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, et hoc habent ſignũ aquileges. Folia ſunt maiuſcula quàm ederæ, quinq; aut ſeptẽ, ſubalbida à terra, ſuperne pallida, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, radice tenui. Quidã eandẽ eſſe bechion, et alio nomine chameleucen putãt. Huius aridæ cũ radice fumus per arundinẽ hauſtus & deuoratus, ueterẽ ſanare dicitur tuſsim: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtãdum eſt. Altera à quibuſdam ſaluia appellatur, ſimilis verbaſco: cõteritur ea, & colata calefit, atq; ita ad tuſsim laterisq; dolores bibitur: contra ſcorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoque ex oleo perungi ea prodeſt. Hyſſopi faſciculus cum quadrãte mellis decoquitur ad tuſsim.

Ad lateris dolores & pectoris, ad orthopnœas, ad iocineris dolorẽ, cordis dolori, pulmoni, vrinæ, tuſsi, pectori, vlceribus, renibus, hepaticis, ad vomitiones, & ad ſingultus, pleureticis, lateri. CAP. VII.

LAteris et pectoris dolores uerbaſcũ cũ ruta ex aqua, vettonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachũ corroborat ſcordotis ſuccus, cẽtauriũ, gẽtiana, ex aqua pota. Plãtago aut p ſe ſumpta in cibo, aut cũ lẽte alicæue ſorbitione. Vettonica alias grauis ſtomacho, uitia tamẽ ſanat pota, uel folijs commãducata. Itẽ ariſtolochia pota, Agaricũ mãducatũ ſiccũ, ut ex interuallo merũ ſorbeatur, Nymphæa heraclia illita, Peucedani ſuccus. Pſylliõ ardoribus imponitur, uel cotyledõ trita cũ polẽta, uel aizoũ. Molõ ſcapo eſt ſtriato, folijs mollib. paruis, radice iiij. digitorũ, in qua extrema allij caput eſt: uocatur à quibuſdã ſyron: ex uino ſtomacho, et dyſpnϾ medetur, Cẽtauriũ maius eclegmate, Plãtago ſucco uel cibo, Vettonicæ tuſæ põdo libra mellis Attici ſemũcia ex aqua calida quotidie bibẽtibus. Ariſtolochia uel agaricõ, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte aſini pota. Ciſsãthemos ad orthopnœas bibitur. Itẽ hyſſopũ & aſthmaticis. Peucedani ſuccus in iocineris dolorib. & pectoris late-

lateriſq; ſi febres nõ ſint. Sãguinẽ quoq; expuẽtibus ſubuenit agaricum, victoriati pondere, tritum, & in mulſi v. cyathis datum. Idẽ & amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recens, drachmis iiij. in poſcæ hemina. Vettonicæ drachma una in aqua calida cyathis iij. ad cordis vitia, in frigida cyathis ij. Quinquefolij ſuccus iocineris et pulmonis vitijs, ſanguinẽq; reijcientibus, & cuicunq; ſanguinis vitio intus occurrit. Iocineri anagallides mire proſunt. Capnon herbam qui edere, bilem per vrinam reddunt. Acaron iocineri medetur, thoraci quoq; & præcordijs. Caucon quæ et ephedra, ab alijs anabaſis vocata, naſcitur uentoſo fere tractu, ſcandens arborem, & ex ramis propendens, folio nullo, cirris numeroſa, qui ſunt iunci geniculati, radice pallida. Datur ex uino nigro auſtero trita ad tuſſim, ſuſpiria, tormina, & ſorbitione facta, in quam vinum addi conuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarij pondere in vini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris, ſed & cruditates diſcutit iucundo ſapore. Verbenaca uero omnibus viſceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthiſis tentat. Radix herbæ conſiliginis, quam nuper inuentã diximus, ſuum quidem & pecoris omnis remedium præſens eſt pulmonum vitio, vel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberiq; in ore aſſidue ſub lingua. Superficies eius herbæ an ſit in aliquo uſu, adhuc incertum eſt. Renibus prodeſt plantaginis cibus vettonicæ potus, agaricum potum, vt in tuſſi. Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis, vbi alludit vnda, neq; in mari, neque in ſicco, folio iſatis craſſiore, palmo alto, in mucrone diuiſo, radice, alba, odorata, craſſa, calidi guſtus. Datur epaticis in ſarre decocta. Hæc herba eadem videtur quibuſdam quæ poliũ, de qua ſuo loco diximus. Symphonia, vel gromphena, alternis viridibus roſeiſq; per caulem folijs, in poſca ſanguinem reijcientibus medetur. Iocineri autem herba melãdryum naſcẽs in ſegete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino vetere. Item herba chalcetum è uineis contrita imponitur. Faciles præſtat uomitiones radix vettonicæ, ellebori modo iiij. drachmis in paſſo aut mulſo: Hyſſopum tritum cum melle vtilius præſumpto naſturtio aut irione: Molemonium denarij põdere. Eſt & pſillibus lacteus ſuccus, qui denſatus in gummi, ſumitur cum melle ſupradicto pondere: præcipueq; bilem trahit. Rurſus ſiſtũt vomitionẽ cuminum ſylueſtre, vettonicæ farina, ſumuntur ex aqua: abſtergent faſtidia: cruditateſq; digerunt, daucũ vettonicæ farina, ex aqua mulſa, plãtago decocta cauliũ modo. Singultus hermionium ſedat. Item ariſtolochia. Suſpiria clymenos. Pleureticis et peripneumonicis centauriũ maius: itẽ hyſſopum bibitur. Pleureticis peucedani ſuccus. Halus autem quam Galli ſic vocant, Veneti cotoneam, medetur lateri. Item renibus cõuulſiſq; et ruptis. Similis ẽ cunilæ bubulæ cacuminibus thymo, dulcis, et ſitim ſedãs, raræ radicis, alibi albæ, alibi nigræ. Eoſdem effectus lateris doloribus habet chamerops, myrteis circa caulẽ geminis folijs, capitibus Græculæ roſæ, ex uino pota. Iſchiadicos dolores et ſpinæ leuat agaricũ potum, ut in tuſſi. Item ſtæchadis, aut vettonicæ farina ex aqua mulſa.

De omnibus vitijs ventris & remedijs, & eorum quæ circa uel intra ſunt, & de aluo ſiſtenda, vel ſoluenda. CAP. VIII.

Plurimũ tamen homini negocij aluus exhibet, cuius cauſa maior pars mortaliũ uiuit. Alias cum cibos nõ tranſmittit, alias non continet, alias nõ capiat, alias non cõficit. Eoque mores venere ut homo maxime cibo pereat. Peſſimum corporũ uas inſtat vt creditor, & ſæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur, huic luxuria cõditur, huic nauigatur ad Phaſin, huic profundi vada exquiruntur: Et nemo vilitatem eius æſtimat, conſummationis fœditate. Ergo numeroſiſſima eſt circa hanc medicinæ opera. Siſtit eã ſcordotis recentis drachma cum vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoq; et dyſentericis ex vino datur: Verbaſci radix pota ex aqua duorum digitorũ magnitudine: Nymphææ heracliæ ſemẽ cũ uino potũ: Radix ſuperior è xiphio, drachmæ pondere ex aceto: Semen plantaginis in uino tritum, vel ipſa ex aceto cocta, aut alica ex ſucco eius ſumpta. Itẽ cum lenticula cocta, vel aridæ farina inſparſa potioni cũ papauere toſto & trito, vel ſuccus infuſus, aut ſuccus uettonicæ, in uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino auſtero datur: his & iberis imponitur, vt dictum eſt. Tenaſmo radix nymphææ heracliæ è uino bibitur: Pſylliũ in aqua: Acori radicis decoctũ. Aizoi ſuccus aluum ſiſtit & dyſenterias, & tineas rotũdas pellit. Symphyti radix dyſenteriã ſiſtit. Itẽ dauci. Aizoum folijs cõtritis ex uino torminibus reſiſtit. Alceæ ſiccæ farina torminibus pota cũ uino. Aſtragalus folia habet longa inciſuris multis, obliqua circa radices, caules iij. aut iiij. foliorũ plenos, florem hyacinthi, radices villoſas, implicatas, rubras, ꝑduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. Vis ei ad ſpiſſanda corpora. Aluũ ſiſtit radix in uino pota: quo fit vt moueat urinã repercuſſo liquore, ſicut pleraq; quæ aluũ ſiſtunt. Sanat et dyſentericos in uino rubro tuſa. Difficile autẽ tunditur. Eadem gingiuarũ ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autumni cum folia amiſit, ſiccatur in vmbra. Et ladano ſiſtitur aluus utroq;, quod in ſegetibus naſcitur contuſo & cribrato: bibitur ex aqua mulſa. Itẽ nobili, è uino. Lada appellatur herba ex qua ladanũ fit in Cypro, barbis caprarũ adhæreſcẽs. Nobilius in Arabia. Fit iã & in Syria atq; Africa, quod toxicon vocant. Neruos enim in arcu circũdatos lanis trahunt, adhæreſcẽte roſcida lanugine. Plura de eo diximus inter unguẽta. Hoc grauiſſimum onere eſt, duriſſimũq; tactu. Plurimũ enim terra colligit, cũ ꝓbetur

maxime

maxime purum, odoratum, molle, viride, reſinoſum. Natura ei, molliendi, ſiccandi, concoquendi, ſomnum alliciendi. Capillũ fluentẽ cohibet, nigritiamq́; cuſtodit. Auribus cũ hydromelite aut roſaceo infunditur. Furfures cutis et manantia vlcera ſale addito ſanat: Tuſſim ueterem cũ ſtorace ſumptum. Efficatiſſimum ad ructus. Aluum ſiſtit & chondris, ſiue pſeudodictamnum: hypociſthis, orobathion quibuſdam dicta, malogranato ĩmaturo ſimilis. Naſcitur, vt diximus, ſub ciſtho, unde nomen: hæc areſacta in umbra ſiſtit aluũ ex uino auſtero nigroq́; utraq;. Duo enim genera eius, candida, & ruffa. Vſus in ſucco, ſpiſſat, ſiccat. Et ruffa magis ſtomachi rheumatiſmos emendat. Pota tribus obolis, ſanguinis excreationes. Cum amylo dyſenterias pota & infuſa. Item uerbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino aminæo: cochlearibus quinq; additis ĩ cyathos tres vini. Lauer quoq; naſcens in riuis cõdita et cocta torminibus medetur. Potamogeton vero ex uino dyſentericis etiam et cœliacis, ſimilis betæ folijs, minoribus tantum hirſutioribusq́;, paulatĩ ſupereminẽs extra aquã, peculiariter refrigerat, ſpiſſat. Vſus in folijs, cruribus uitioſis utilia, & cõtra ulcerũ nomas, cũ melle uel aceto. Caſtor hãc aliter nouerat, tenui folio velut equinis ſetis, thyrſo longo et leui, in aquoſis naſcentem. Radice ſanabat ſtrumas & duritias. Potamogetõ aduerſatur & crocodilis, itaq́; ſecũ habent eam qui uenantur illos. Aluum ſiſtit & achillea. Eoſdẽ effectus præſtat & ſtatice vij. caulibus, ueluti roſæ capita ſuſtinens. Ceratia uno folio, radice nodoſa & magna, in cibo cœliacis & dyſentericis medetur. Leontopodion, alij leuceorõ, alij doripetron, alij thorybethron uocant, cuius radix aluũ ſiſtit, purgatq́; bilẽ, in aquã mulſam addito pondere denariorũ duum. Naſcitur in campeſtri & gracili ſolo. Semen eius potũ, lymphatica ſomnia facere dicitur. Lagopus ſiſtit aluũ è uino pota, aut ĩ febri ex aqua. Eadẽ ĩguini adalligatur in tumore. Naſcitur in ſegetibus. Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos quinquefoliũ, decoctis in lacte radicibus potis: et ariſtolochiã victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quæ ex ſupradictis calida ſumentur, hæc cãdente ferro tẽperari aptius erit. E diuerſo purgat aluum ſuccus centaurij minoris, drachma in hemina aquæ cũ exiguo ſalis & aceti, bilẽq́; detrahit. Maiore tormina diſcutiũtur. Vettonica aluũ ſoluit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis nouẽ. Item euphorbium vel agaricũ, drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua, aut in mulſo obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota, aut balanis ſubditis. Item chamæciſſi balanus. Hyſſopi manipulus decoctus ad tertias cũ ſale, pituitas trahit illitus, uel cõtritus cum oxymelite & ſale: pellitq́; uẽtris animalia. Pituitã et bilẽ detrahit peucedani radix. Aluũ purgat anagallis ex aqua mulſa. Item epithymõ qui eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differẽtia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus: quidam hyppopheõ vocãt: ſtomacho minus utilis, vomitiones minus mouet, ſed tormina et inflationes diſcutit. Sumitur & eclegmate ad pectoris uitia cũ melle, & aliquando iride. Aluũ ſoluit, à quatuor drachmis ad ſex, cũ mellis exiguo ſaliſq́; et aceti. Quidã aliter epithymũ tradũt, ſine radice naſci tenui ſimilitudine pallioli, rubens: ſiccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitã bilemq́;. Aluum leniter ſoluit & nymphea in uino auſtero. Soluit & pynocomõ, erucæ folijs craſſioribus & rarioribus, radice rotunda, lutei coloris, terrã olẽte, caule quadrãgulo, modico, tenui, flore ocymi. Inuenitur in ſaxoſis locis. Radix eius ĩ aqua mulſa xij. pondere, et aluũ, & bilem, & pituitam exinanit. Semen ſomnia tumultuoſa facit, una drachma in uino potũ. Et capnos ſtrumam diſcutit. Detrahit bilẽ polypodion, quã noſtri fidiculã uocãt: ſimilis enim eſt filici. Radix in uſu, piloſa, coloris intus herbacei, craſſitudine digiti minimi, acetabulis cauernoſa ceu polyporũ cirri, ſubdulcis, & in petris naſcens, aut ſub arboribus uetuſtis. Exprimitur ſuccus aqua madefactæ, et ipſa conciſa inſpergitur oleri, uel betæ, uel malua, vel ſalſamẽto, vel cum pulticula coquitur ad aluum uel in febri leniter ſoluendã. Detrahit bilẽ et pituitã, ſtomachũ offendit. Aridæ farina indita naribus polypũ conſumit. Floret, & ſemen nõ fert. Scãmonium quoq; diſſolutionem ſtomachi facit, bilem detrahit, aluum ſoluit, præterquàm ſi adijciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Eſt autẽ ſuccus herbæ ab radice ramoſæ, pinguibus folijs, triangulis, albis, radice craſſa, madida, nauſeoſa. Naſcitur pingui et albo ſolo. Radix circa canis ortũ excauatur, vt in ipſa cõfluat ſuccus: qui ſole ſiccatus, digeritur ĩ paſtillos. Siccatur & ipſa vel cortex. Laudatur natione Colophoniũ, Myſium, Prienenſe: ſpecie autem nitidum et quàm ſimilimũ taurino glutini, fungoſum tenuiſſimis fiſtulis, cito liqueſcens, uirus redolẽs, gummoſum, linguæ tactu lacteſcens, quàm leuiſſimum, cũ diluitur albeſcens. Hoc euenit & adulterino, quod fit erui farina & tithymali marini ſucco, in Iudæa fere, quod etiam ſtrangulat ſumptum. Deprehẽditur guſtu. Tithymalus enim linguã excalfacit bulbi more, nec ante, nec poſtea utile. Dedere, & per ſe ex aqua mulſa et ſale quaternis obolis. Sed vtiliſſime cum aloe, ita ut incipiente purgatione mulſum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad craſſitudinem mellis, quo lepræ illinũtur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymalum noſtri herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam. Narrantq́; lacte eius inſcripto corpore cum inaruerit, ſi cinis inſpergatur apparere literas, et ita quidã adulteras alloqui maluere quàm codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur characias, qui & maſculus exiſtimatur, ramis digitali craſſitudine, rubris, rugoſis, quinq; aut ſex, cubitali lõgitudine, à radice folijs pẽdulis, in cacuminibus coma iunci. Naſcitur in aſperis maritimis. Legitur ſemẽ autũno cũ coma, ſiccatũ ſole tũditur et repõitur.

Succus

Digitized by Google

Succus vero incipiente pomorum lanugine defractis
ramulis excipitur ſarina erui, aut ficis, vt cum ijs are
ſcat. Quinas autē guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Tra-
duntq; etiam toties purgari hydropicos fico ſumpta,
quot guttas lactis exceperit. Succus cū colligitur, ne
attingat oculos cauēdum eſt. Fit & è folijs tuſis prio-
re minus efficax. Fit & decoctum è ramis. Eſt & ſe-
men in uſu cum melle decoctum ad catapotia ſoluen-
da alui gratia. Semen & dentium cauis cera includi-
tur, colluūtur & radicis decocto è uino aut oleo. Illi-
nunt & lichenas ſucco, bibuntq; eum vt purgent uo-
mitione, & aluo ſoluta, alias ſtomacho inutilē. Tra-
hit pituitam ſale adiecto in potu, bilem aphronitro.
Si per aluum purgari libeat, in poſca: ſi uomitione, in
paſſo aut aqua mulſa. Media potio tribus obolis da-
tur. Ficos à cibo ſumpſiſſe melius eſt. Fauces vrit leni
ter. Eſt enim tā feruentis naturæ, vt per ſe extra cor-
pori impoſitū, puſtulas igniū modo faciat, & pro cau
ſtico in uſu ſit. Alterum genus tithymali myrſinitem
vocant, alij caryitem, folijs myrti acutis & pungenti
bus, ſed mollioribus, & ipſum in aſperis naſcens. Col-
liguntur coma eius hordeo turgeſcente, ſiccataque in
vmbra diebus ix. in ſole inareſcunt. Fructus non pa-
riter matureſcit, ſed pars anno ſequente, & nux voca
tur. Inde cognomē Græci dedere. Demetitur cū meſ-
ſium maturitate, lauaturq;, dein ſiccatur, et datur cū
papaueris nigri duabus partibus, ita ut ſit totū aceta
buli modus: minus hic vomitionibus quàm ſuperior,
cæteri item. Aliqui ſic & folium eius dedere, nucem
uero ipſam in mulſo aut paſſo, vel cū ſeſama. Trahit
bilem & pituitā per aluum. Oris ulcera ſanat. Ad no
mas oris foliū cum melle eſtur. Tertium genus tithy-
mali, paralius uocatur ſiue tithymalis, folio rotundo,
caule palmū alto, ramis rubētibus, ſemine albo, quod
colligitur incipiēte uua, et ſiccatū teritur, ſumiturq;
acetabuli menſura ad purgationes. Quartū genus he
lioſcopion appellāt, folijs portulacæ, ramulis ſtātibus
à radice quatuor aut quinque, rubentibus, ſemipedali
altitudine, ſucci plenis. Hoc circa oppida naſcitur, ſe-
mine albo, columbis gratiſſimo, quod colligitur inci-
piente uua. Nomen accipit, quoniā capita cū ſole cir-
cumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimi
dio acetabulo, cæteri uſus qui characiæ. Quintū cypa
riſſian uocāt propter foliorum ſimilitudinē, caule ge
mino aut triplici naſcentē in campeſtribus, cui eadem
vis quæ helioſcopio aut characiæ. Sextū platyphyllō
uocant: alij corymbitem, alij amygdalitem à ſimilitu
dine. Nec ullius latiora ſunt folia. Piſces necat, aluū
ſoluit, radice, vel folijs, vel ſucco in mulſo aut aqua
mulſa drachmis quatuor. Detrahit priuatim aquas.
Septimū dendroides cognominant, alii cobion, alii le-
ptophyllon, in petris caſcēs, comoſiſſimū ex omnibus
maxime cauliculis rubentibus, & ſemine copioſiſſi-
mum, eiuſdē effectus cuius characias. Apios, iſchas, ſi
ue rhaphanoſagria, iuncos duos, ſiue tres ſpargit in
terra rubētes, folijs rutæ: radix cepæ, ſed āplior: qua-
re quidam raphanum ſylueſtrem vocant. Intus habet
mammā cādidam, extra cortices nigros. Naſcitur in
montoſis, aſperis, aliquādo & in herboſis. Effoditur
uere, tuſaq; in fictili mergitur: deiectoq; quod ſuper-
natat, reliquus ſuccus purgat utraq; parte, ſeſquiobo
lo in aqua mulſa. Sic & hydropicis datur acetabuli
menſura. Inſpergitur et aridæ radicis farina potioni,
aiūtq; ſuperiorē partē eius uomitione biles extrahe-
re, inferiorē per aluū. Tormina diſcutit quodcūq; pa
naces & uettonica, præterquā à cruditate: Peuceda-
ni ſuccus et inflationes, ructus gignens: Acori radix
daucūmue, ſi lactucæ modo ſumatur. Ladanū Cypriū
potū interaneorū vitijs occurrit. Itē gētianæ farina,
ex aqua tepida fabæ magnitudine: Plantago mane
ſumpta duabus linguis, et tertia papaueris in uini nō
ueteris cyathis iiii. datur et in ſomnū euntibus addito
nitro uel polēta, ſi multo poſt cibū detur. Colo infun-
ditur hemina ſucci, uel in febri. Agaricū potū obolis
tribus in vini ueteris cyatho uno, lieni medetur: et pa
nacis omniū generū radix ī mulſo. Sed teucria præci
pue, pota arida et decocta quantum manus capiat, in
aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadem cum
aceto: aut ſi tolerari non poſſit, ex ficu uel aqua: Pole
monia bibitur ex vino: Vettonica drachmæ iu oxy-
melitis cyathis tribus. Ariſtolochia ut cōtra ſerpen-
tes. Argemonia vij. diebus in cibo ſumpta, lienē cōſu-
mere dicitur: Agaricū in aceto mulſo obolis duobus.
Nymphææ heracliæ radix è uino pota, et ipſa conſu-
mit. Ciſſāthemus, drachma bis die ſumpta, ī uini albi
cyathis ij. per dies xl lienē dicitur paulatim emittere
per urinā. Prodeſt et hyſſopum cū fico decoctū: Lon-
chitidis radix decocta priuſquā ſemē emittat. Peuce
dani quoq; radix decocta, & lieni & renibus. Lien
acori potu cōſumitur. Præcordijs & ilibus utiliſſimæ
radices. Clymeni ſemē potū diebus xxx. pondere de-
narij in uino albo: Vettonicæ farina ex melle & ace-
to ſcillite pota: Radix lōchitidis in aqua, et teucrium
illinitur. Item ſcordiū cum cera, agaricum cū farina
fænigræci, veſicæ malis, cōtraq; calculos grauiſſimis
cruciatibus, vt diximus, auxilio eſt: Polemonia ex vi
no pota. Item agaricum: Plātago radice uel folijs pa
tis ex paſſo. Et uettonica, ut in iocinere diximus: Itē
ramici, pota atq; illita. Eadem ad ſtrangurias effica-
ciſſima. Ad calculos quidam uettonicam & uerbe-
nacam & millefoliū aquis portionibus ex aqua, pro
ſingulari remedio bibere ſuadēt. Stranguriàs diſcuti
et dictamo certū eſt. Itē quinquefolio decocto ad ter-
tias in uino, hoc & enterocelicis dari atq; illini, vti-
liſſimū eſt. Xiphij quoq; radix ſuperior, urinā ciet in-
fantibus. Enterocelicis datur ex aqua, & illinitur ve-
ſicæ vitijs. Peucedani ſuccus infantiū ramici, & vm-
bilicis eminētibus pſylliō illinitur. Vrinā ciēt anagal-
lides, acoriq; radicis decoctū, vel ipſa trita potaq; &
omnia veſicæ vitia ſanat. Et calculos herba & radix
cotyledonis. Itēq; genitaliū inflāmationē omnē, pari
pōdere caulis, et ſeminis, et myrrhæ. Ebulū teneris cū
folijs

folijs tritum, ex vino potum, calculos pellit: impoſitũ teſtes ſanat. Erigeron quoq; cum farina thuris & vino dulci, teſtiũ inflammationes ſanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet, genitalium nomas hypocisthis alba. Artemiſia quoq; datur contra calculos ex uino dulci, & ad ſtranguriã. Dolores ueſicæ ſedat ex uino nymphææ heracliæ radix, Eadẽ uix crethmo, ab Hippocrate admodũ laudata. Eſt autem inter eas quæ eduntur ſylueſtrium herbarum. Hanc certe apud Callimachum apponit ruſtica illa Hecale, ſpecieſque eſt batis hortenſis. Caulis vnus palmum altus, ſemen feruens, odoratum ceu libanotidis rotundum, ſiccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folia pinguia, albicãt ueluti oliuæ, craßiora, & ſalſo guſtu: radices digiti craßitudine tres aut quatuor. Naſcitur in maritimis petroſis. Eſtur crudũ coctúmue cũ olere, odorati ſaporis et iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipui vſus ad ſtranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoq; corporis gratiorẽ facit, verũ æquo largior inflationes. Aluum ſoluit decocto urinamq;, & à renibus humorem trahit. Sic & althææ ſiccæ farina in uino pota, ſtranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lieni quoq; utilis. Aduerſus ſerpentes bibitur. Iumentis quoque in pituita, aut ſtranguria hordeo inſperſa ſuccurrit. Anthyllion eſt lenti ſimilima, quæ in vino pota, veſicas vitijs liberat, ſanguinem ſiſtit. Altera eſt anthyllis, chamæpityos ſimilis, flore purpureo, odore graui, radice ĩtubi. Vel magis cepæa, ſimilis portulacæ, nigriore radice, ſed inutili, naſcens in littoribus harenoſis, guſtu amara. In uino cum aſparagi radice ueſicæ plurimũ prodeſt. Eadem præſtat hypericõ quam alij chamæpityn, alij coriõ appellant, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutæ, odore acri, ſemine in ſiliqua nigra, matureſcente cum hordeo: natura ſeminis ſpiſſandi, aluũ ſiſtit. Vrinã ciet. Ad calculos ueſicæ cũ uino bibitur. Eſt aliud hypericon, quod alij corin appellãt, folio tamaricis, et ſub ea naſcitur, ſed pinguioribus folijs, & minoribus ac rubentibus, odoratum, palmo altius, leniter ſuaue, aculeatũ. Vis ſemini excalefactoria, & ideo inflationem facit enterocelis, ſed ſtomacho non inutile, præcipuũ ad ſtranguriam, ſi exulcerata nõ ſit ueſica. Medetur & pleureticis ex uino potũ. Veſicæ autem callitrichon trita ſimul cum cumino, & data ex uino albo. Verbenaca quoq; folijs decocta ad tertias, vel radix eius è mulſo calido calculos eijcit. Item perpreſſa, quæ Aretij & in Illyrico naſcitur, in aqua decocta è tribus heminis ad vnam, & pota. Trifolium ex uino ſumptum, & chryſanthemum primum. Anthemũ quoq; calculos eiicit, paruis à radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roſeo, radices tritæ per ſe, ſeu lauer crudum. Silaus naſcitur glareoſis & perennibus riuis, cubitalis, apii ſimilitudine. Coquitur ut olus acidum, magna utilitate ueſicæ: q̃ ſi ſcabiẽ ſentiat, panacis radice ſanatur, aliter inutile ueſicis, Calculos pellit malũ erraticũ, radicis libra in uini congio decocta ad dimidias: inde heminæ ſumuntur per triduũ Reliquum ex vino cum ſio, & urtica marina, & daucum, & plantaginis ſemen ex vino. Et herba fuluiana trita ex vino: & hæc nomẽ inuẽtoris habet, nota tractantibus, vrinas ciet. Scordion teſtiũ tumores ſedat. Hyoſcyamum genitalibus medetur. Peucedani ſuccus ex melle, & ſemen ſtranguriæ. Agaricum obolis tribus in uini ueteris cyatho vno, Trifolii radix drachmis duabus in vino, dauci vna drachma vel ſeminis. Iſchiadici & ſemine & foliis erythrodani tritis ſanãtur, panace pota: & infricata polemonia, ariſtolochiæ decocto folij. Agarico quidẽ & neruus qui platys appellatur, & humerorũ dolor ſanatur, obolis tribus in uini veteris cyatho uno poto. Quinquefoliũ iſchiadicis & bibitur & imponitur. Itẽ ſcammoniæ decocta cũ hordei farina. Semen hyperici utriuſq; bibitur ex vino. Sedis vitia & attritus, celerrime ſanat plãtago. Cõdylomata quinquefoliũ. Sedem cõuerſam cyclamini radix ex aceto: Anagallis cerulea ꝓcidẽtia ſedis retro agit: è diuerſo rubens proritat. Cotyledon cõdylomata, et hæmorrhoidas mire curat. Teſtiũ tumores acori radix decocta in uino, tritaq́; & illita. Intertrigines negat fieri Cato, abſinthium Ponticum ſecum habentibus.

De pulegio & argemone. CAP. IX.

ALii adiiciunt & pulegium: quod ieiunus qui legerit, ſi poſt ſe alliget, inguinis dolores ꝓhibet aut ſedat cœptos. Inguinaria (quã quidã argemonẽ uocant) paſſim in uepribus naſcẽs, vt proſit inguinibus in manu tantũ habenda eſt. Panos ſanat panaces cum melle, plantago cum ſale: quinquefolium: perſolatæ radix, vt in ſtrumis: item damaſonium: uerbaſcum cum ſua radice tuſum, vino aſperſum, folioq́; inuolutum, & ita in cinere calfactũ, vt imponatur calidum. Experti affirmauere, plurimũ referre ſi virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & manu ſupina tangẽs dicat, Negat Apollo peſtẽ poſſe creſcere, quam nuda virgo reſtinguat: atq; ita retroſa manu ter dicat, totieſq́; deſpuant ambo. Medetur et radix mandragoræ ex aqua: radicis ſcammoniæ decoctum cum melle: ſideritis cum adipe ueteri: vel chryſippea cũ ficis pinguibus. & hæc ab inuentore habet nomen.

De nymphæa. et abſtinentia, et appetentia ueneris, et de ſatyrio erythrococco, et crategi, et ſideriti. CAP. X.

VEnerem in totũ adimit, vt diximus, nymphæa heraclia, eadem ſemel pota, in xl. dies. Inſomnia quoque ueneris à ieiuno pota, & in cibo ſumpta. Illita quoq; radix genitalibus, inhibet nõ ſolũ venerẽ ſed effluentiã genituræ: ob id corpus alere vocẽq́; dicitur. Appetẽtiã veneris facit radix è xiphio ſuperior, data potu in uino. Itẽ quã crethmon agrion appellant, & orminos agrios, cum polenta contritis. Sed inter pauca mirabilis eſt orchis herba ſiue ſerapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, teſticulis ſimili, ita vt maior, ſiue (ut aliqui dicunt)

dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinẽ: minor ſiue mollior, è lacte caprino inbibeat. Quidam folio ſcillæ eſſe dicũt leuiori ac minori, caule ſpinoſo. Eiuſque radices ſanãt oris vlcera, thoracis pituitas, aluũ ſiſtunt è vino potæ. Concitatricem vim habet ſatyrion. Duo eius genera: vna longioribus folijs quàm oleæ, caule quatuor digitorũ, flore purpureo, radice gemina ad formã hominis teſtiũ, alternis annis intumeſcente ac reſidente. Altera ſatyrion orchys cognominatur, & fœmina eſſe creditur. Diſtinguitur interno dijs & ramoſiore frutice, radice faſcinis utili. Naſcitur fere iuxta mare. Hæc tumores, & uitia partium earũ erumpẽtia, cum polẽta illita ſedat, vel per ſe trita. Superioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos intendit: eadem ex aqua remittit. Græci ſatyrion, folijs lilij rubri minoribus, & tribus non amplius è terra exeuntibus tradũt, caule leui, cubitali, nudo, radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignat, ſuperior ac minor fœminas. Et aliud genus ſatyrij (erythraicõ appellant) ſemine viticis maiore, leui: duræ radicis, cortice rubro intus albũ includi, ſapore ſubdulce: fere in montoſis inueniri. Venerem, etiam ſi omnino manu teneatur radix, ſtimulari, adeo ſi bibatur in vino auſtero. Arietibus quoq; & hircis ſegnioribus in potu dari. Et à Sarmatis equis, ob aſſiduũ laborem pigrioribus in coitu, quod uitiũ proſedamum vocant. Vim eius reſtinguit aqua mulſa, aut lactuca ſumpta. In totum quidẽ Græci, cum concitationẽ hãc volunt ſignificare, ſatyrion appellant, ſic et crategin cognominantes & thelygonon, quare ſemẽ teſtium ſimile eſt. Tithymali quoq; ramorũ medullam habentes, ad Venerẽ proniores fieri dicuntur. Prodigioſa ſũt q̃ circa hoc tradidit Theophraſtus, autor alioqui grauis, ſeptuageno coitu duraſſe libidinẽ cõtactu herbæ cuiuſdam, cuius nomen ſpeciemq́; non poſuit. Sideritis adalligata varices minuit, & ſine dolore præſtat. Podagræ morbus rarior ſolebat eſſe, nõ modo patrum auorumq́; memoria, verũ etiam noſtra, peregrinus & ipſe. Nam ſi Italiæ fuiſſet antiquitus, Latinũ nomen inueniſſet. Inſanabilis nõ eſt credẽdus: quippe quoniã & ſponte deſiit, & in pluribus cura. Medentur panacis radices cũ vua paſſa, ſuccus hyoſcyami cũ farina uel ſemen: ſcordion ex aceto, iberis uti dictũ eſt. Verbenaca cũ axungia trita, cyclamini radix, cuius decoctũ et pernionibus prodeſt. Podagras refrigerat radix è xiphio, ſemẽ è pſyllio, cicuta cum lithargyrio aut axungia, aizoũ in primo impetu podagræ rubentis, hoc eſt, calidæ. Vtrilibet uero cõuenit erigeron cũ axungia, plãtaginis folia trita addito ſale modico, argemonia tuſa ex melle. Medetur & verbenaca illita, aut ſi pedes macerẽtur in eius decocto. Et lappago, ſimilis anagallidi, niſi eſſet ramoſior ac pluribus folijs aſpera, rugoſa, aſperioris ſucci, grauis odoris: q̃ talis eſt, mollugo vocatur: ſimilis, ſed aſperioribus folijs, aſperugo. Superioris ſuccus expreſſus pondere xi. denariorum in vini cyathis duobus quotidie ſumitur. Præcipue vero liberat eo malo phycos thalaſſiõ: id eſt, fucus marinus, lactucæ ſimilis, qui cõchylijs ſubſternitur: non podagræ modo, ſed omnibus articulorum morbis impoſitus, prius quàm exareſcat. Tria autem genera eius: latum, & alterũ longius, quadam tenus rubẽs: tertium criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur, omnia eiuſdem uſus. Nicander ea et aduerſus ſerpentes in uino dedit. Salutare eſt & ſemen eius herbæ, quam pſyllion appellauimus madefactũ aqua, admixtis in heminam ſeminis, reſinæ colophoniæ cochlearibus duobus, thuris vno. Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tuſa.

Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, neruis, & remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda, & uigilijs, & paralyſi, & de febribus frigidis, & febre iumentorum, & phreneticis, & chamæacta, & aizoo, & igne ſacro. CAP. XI.

Talis uero tumẽtibus, limus aquaticus cum oleo ſubactus, mire prodeſt. Articulis ſuccus è centaurio minore. Idem neruis utiliſſimus. Itẽ cẽtauris. Vettonica neruis diſcurrentibus p ſcapulas, humeris, ſpinæ, lumbis pota, ut in iocinere. Articulis quinquefolium impoſitũ. Mandragoræ folia cum polẽta, uel radix recẽs tuſa cum cucumere ſylueſtri, uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodij radix. Articulis ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amomi ſuccus cũ decocto. Item centũculus decocta, vel muſcus recẽs ex aqua obligatur donec inareſcat. Item lappæ boariæ radix è uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaq́; alia frigoris vitia. Perniunculos curat et cotiledon cũ axũgia. Folia ex batrachio, Epithymi ſuccus. Clauos pedum extrahit ladanum cum caſtoreo: uerbenaca ex vino. Nunc peractis malis quæ membratim ſentiũtur, dicemus de his quæ totis corporibus graſſantur. Remedia autem hæc cõmunia inuenio. Ante omnes potam dodecatheum, de qua diximus. Deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis morbis, & ſemen interaneorum uitijs. Ad omnes uero corporis dolores ſuccum è ſcordio. Itẽ uettonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat, gratioremq́; reducit. Geraniõ aliqui myrrhin, alij merthryda appellãt. Similis eſt cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, ſaporis et odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci folijs candidioribus paulo quàm maluæ, caulibus tenuibus, piloſis, ramoſam ex interuallis binum palmorũ, & in his folijs, inter quæ in cacuminibus capitula ſint gruum. Alterum genus folijs anemones, diuiſuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſſima, & fere talis uera eſt. Bibitur contra phthiſiu drachma in vini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes, & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. Phthiſin ſanat, &

nat, & plantaginis ſuccus ſi bibatur, & ipſa decocta, In cibo cum ſale & oleo, à ſomno matutino refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos uocãt, interpoſitis diebus. Vettonica phthiſicis ecligmate cum melle fabæ magnitudine. Agaricum potũ duobus obolis in paſſo, vel daucon cum cẽtaureo maiore in vino. Phagedænis, quod nomẽ ſine modo exedentiũ eſt, & alias vlcerum, tithymali medẽtur cum ſeſamis ſumpti. Inter mala vniuerſi corporis vigilia ſunt pleriſq;. Harũ remedio monſtratur panaces, clymenos, ariſtolochia, et odore, et perunćto capite. Aizoum ſiue ſedũ, ſi inuolutum panno nigro, ignorãtis puluino ſubijciatur, & ænothera ſiue onuris bilaritatem afferens in vino, amygdalaceo folio, flore roſaceo, fruticoſa, lõga radice, & cum ſiccata eſt vinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates quæ nauſeã faciunt, digerit vettonica. Eadem pota à cœna cõcoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere, & crapulam diſcutit. Item agaricum poſt cibos in aqua calida potũ. Paralyſin vettonica ſanare dicitur. Item iberis, vt dictum eſt. Eadem et torpentibus membris prodeſt. Item argemonia, omnia quæ periclitentur ſecari diſcutiendo. Comitiales ſanant panacis, quam heracliam diximus, radices pota cum coagulo vituli marini, ita vt ſint panacis tres partes: plãtago pota: vettonica in oxymelite drachma, vel agaricum obolis tribus: folia quinquefolij ex aqua. Sanat & archezoſtis, ſed cum aminæo pota. Sanat et baccaris radix arida in puluerem contrita, cyathis tribus cũ coriãdro in aqua calida. Et centunculus trita in aceto, aut melle, aut ĩ aqua calida: uerbenaca ex uino pota, hyſſopi bacca ternæ contritæ, & in aqua pota diebus ſedecim: peucedanũ cum coagulo vituli marini æquis portionibus potũ: quinquefolij contrita folia ex uino pota diebus xxxi. uettonicæ farina pondere xiij. cum aceti ſcillitici cyatho, mellis Attici uncia: ſcammoniũ obolis duobus cũ caſtorei drachmis quatuor. Febres frigidas leniores facit agaricum, potũ in calida aqua: tertianas ſideritis cum oleo. Itẽ ladanum, quod in ſegetibus naſcitur, cõtuſum. Plantago ex aqua mulſa, duabus horis ante acceſſionẽ pota binis drachmis: uel ſuccus radicis madefactæ uel tuſæ: uel ipſa radix trita in aqua ferro calefacta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidẽ in quartanis quaternas fecerunt. Bugloſſo inareſcente, ſi quis medullam è caule eximat, dicatq; ad quem liberãdum febre id faciat, & alliget ei ſeptem folia ante acceſſionem, aiunt à febre liberari. Itemq; uettonicæ drachmã; in aqua mulſa cyathis tribus, uel agaricum, maxime in his febribus, quæ cum horrore ueniunt. Quinquefolij folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura cæteris, alij omnibus obolis tribus cũ pipere ex aqua mulſa. Verbenaca quidem & inmẽtorum febribus in uino medetur: ſed in tertianis à tertio geniculo inciſa, quartanis à quarto. Bibitur & ſemen hyperici utriuſq; in quartanis, & horroribus uettonicæ farinæ, quæ omnes horrores coercet: Item panaces, adeo excalfactoria natura, vt per niuẽ ituris bibere id, ac perungi eo præcipiant. Et ariſtolochia perfrictionib. reſiſtit. Phreneticos ſomnus ſanat, qui contingit peucedano ex aceto capiti infuſo, anagallidum ſucco. E diuerſo lethargicos excitari labor eſt, hoc præſtãte (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco. Cõtra inſanias uettonica bibitur. Carbunculos rũpit panaces. Sanat uettonicæ farina ex aq̃, aut braßica cũ thure, frequẽti potu calida: uel è carbone in cõſpectu extincto fauilla, digito ſublata & illita, uel plãtago tuſa. Titymalus characites hydropicos ſanat. Panaces, plãtago in cibo, cũ prius panem ſiccũ ederint ſine potu: uettonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulſi: uel agaricum, uel ſemen lonchitidis, duabus lingulis ex aqua potum: pſyllium ex uino: anagallidum ſuccus: cotyledonis radix è mulſo: ebuli recentis radix, excuſſa tantum, nec colluta, quantum duo digiti comprehendãt, ex uini ueteris calidi hemina: trifolij radix drachmis duabus ĩ uino: tithymalũ, platyphillon cognomine, ſemẽ hyperici, quod coris appellatur: actæ, quam quidam eſſe ebulum putant, radice cõtrita in uini cyathis tribus, ſi febris abſit, uel ſemine ex uino nigro: Item uerbenaca, faſciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias. Præcipue tamen chamæactæ ſuccus aptiſſimus creditur. Eruptiones pituitæ emendãt, plantago, cyclamini radix cum melle: ebuli folia contrita, & è uetere uino impoſita etiã boam ſanant, id eſt, rubẽtes papulas. Pruriginem ſuccus ſtrychni illitus. Igni ſacro medetur aizoum: folia trita cicuta: mãdragoræ radix. Siccatur ĩ aere ut cucumis, primoq; ſuper muſtum ſuſpenditur, mox in fumo, dein tunditur in uino aut aceto. Prodeſt & uino myrteo fouere: mentæ ſextãs, uini ſulphuris uncia, ex aceto ſimul trita: fuligo ex aceto. Ignis ſacri plura ſunt genera, inter quæ mediũ hominẽ ambiẽs, qui zoſter appellatur, & enecat ſi cinxerit. Medetur plantago cum creta cimolia, & periſtereos per ſe: radix perſolatæ. Alijs quæ ſerpunt, cotyledonis radix cum mulſo: aizoum; ſuccus linozoſtis ex aceto.

Ad luxata membra, & contra morbum regium, & contra furunculos, & fiſtulas, & inflationes, & ambuſtionem, & contra alios morbos, ad neruos, ad ſanguinem. Cap. XII.

Radix polypodij illita, luxatis medetur. Doloréq; et tumores tollunt ſemẽ pſyllij, folia plantaginis tuſa, ſale modico addito: uerbaſci ſemẽ ex uino decoctũ et contritũ: cicuta cũ axungia. Folia ephemeri tuberibus atq; tumoribus illinũtur, quæ etiámdum diſcuti poſſunt. Morbum regium in oculis præcipue mirari eſt, tenuitatem illam denſitatẽq; tunicularũ felle ſubeunte. Hippocrates à ſeptimo die in febre, mortiferum ſignũ eſſe docuit. Nos ſcimus uixiſſe aliquos etiã ab hac deſperatione. Fit uero & citra febres, impugnaturq; cẽtaurio maiore (ut diximus)

Digitized by Google

poto, vettonicæ, agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho: Itē uerbenacæ folio, obolis tribus ex uini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolij ſuccus medetur tribus cyathis potus cū ſale et melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido & à perfrictionibus tuto, ſudores enim felleos mouet: Folia tuſſilaginis ex aqua: Semen linozoſtis utriuſq; inſperſum potioni, uel cum abſinthio, aut cicere decoctum: hyſſopi baccæ cum aqua pota: Lichen herba ſi cum ſumitur cætero olere abſtineatur: Polytrix in uino data, ſtruthion in mulſo. Paſſim & in quacunque parte ac maximo incommodo naſcuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio ſunt pycnocomi folia trita cum polenta, ſi nondum caput fecerint. Diſcutiunt et folia ephedri illita. Fiſtulæ quoq; in omni parte ſerpūt, medicorum uitio male ſectis corporibus. Auxilio eſt cētaurium minus collyrijs cum melle decocto additis: plantaginis ſuccus infuſus: quinquefolium cū ſale & melle: ladanum cum caſtoreo: cotyledon cum medulla ceruina calefacta, impoſita: verbaſci radicis medulla collyrij tenuitate in fiſtulam additur: uel ariſtolochiæ radix, uel ſuccus tithymali. Collectiones inflammationesq; ſanant argemoniæ folia illita. Duritias et collectiones omnes uerbenaca, uel quinquefolium, decoctum in aceto: uerbaſci folia uel radix: hyſſopum è uino impoſitum: acori radix, decocto eius herbæ fouētibus: aizoum. Item quæ contuſa ſint, duritiasq; & ſinus corporis. Tela omnia infixa corpori extrahunt folia tuſſilaginis, daucum, ſemen leontopodij tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel ſemē: itē orchis. Vitia quæ ſint ī oſſibus, ſatyrij radice impoſita, efficaciſſime ſanari dicūtur. Nomæ et collectiones omnes, fuco maris priuſquam inareſcat, et alceæ radix collectiones diſcutit. Ambuſta ſanantur plantagine, arctio ita vt cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta et cō trita illinuntur: radices cyclamini cum aizoo: herba ipſa hyperici, qđ corion appellauimus. Neruis & articulis conuenit plantago trita cum ſale. Argemonia tuſa ex melle. Peucedani ſucco perunguntur ſpaſtici, tetanici. Neruorū duritia ægylopis ſucco. Doloribus erigerō ex aceto illinitur. Epithymo ſpaſticis opiſthotonicis perungi ſemine hyperici, quod coris uocatur, idemq; bibere prodeſt. Phrynion dicitur etiā abſciſſos ſanare neruos, ſi cōfeſtim imponatur, trita uel mā ſa. Spaſticis, tremulis, opiſthotonicis alceæ radix bibitur ex aqua mulſa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium ſiſtit herba pæonia ſemē rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero, ſi ore ſanguis reijciatur, ſiue è naribus, ſiue aluo fluat, ſiue fœminarum vtero: item lyſimachia pota uel illita, uel naribus indita: item plantaginis ſemen. Quinquefolium potum & illitum: Cicutæ ſemē in nares, ſi inde fluit, tritum ex aqua inditum: Aizoum, aſtragali radix: ſiſtit & iſchæmon, & achilleos.

De herba equiſeto, nymphæa, peucedano, ſiderite; alijsq; pluribus ad ſanguinem ſiſtendū vtilibus, & ſtephanomeli, & eriſithale, & contra vermes. Cap. XIII.

Equiſetum hippuris à Græcis dicta, et pratis uituperata nobis: eſt aūt pilus terræ, equinæ ſetæ ſimilis: lienem curſorū extinguit decocta fictili nouo ad tertias, quantū uas capiat, & per triduū heminis pota. Vnctis eſculentis ante diem vnū interdicitur. Græcorum uaria circa hāc opinio. Alij pini folijs ſimilem, nigricantem, eodem nomine appellant, uim eius admirabilem tradentes, quod etiam ſanguinis profluuia uel tacto eo tantum homine ſiſtat. Alij hippurin, alij ephedron, alij anabaſin uocant. Traduntq; iuxta arbores naſci, & ſcandentem eas dependere comis iunceis multis nigris, vt eſt equorum cauda, geniculatis ramulis folia habere pauca, tenuia exigua. Semē rotundum, ſimile coriandro, radice lignoſa, naſci in arbuſtis maxime. Vis eius ſpiſſare corpora. Succus ſanguinem è naribus fluētem incluſus ſiſtit: itē aluum. Medetur dyſentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinam ciet: tuſſim orthopnœam ſanat: item rupta, & quæ ſerpunt. Inteſtinis & ueſicæ folia bibuntur. Enterocelen cohibet. Faciunt et aliam hippurin, breuioribus & mollioribus comis candidioribusq;, perquam utilem iſchiadicis, et vulneribus ex aceto impoſitā, propter ſanguinem ſiſtendū. Et nymphea trita plagis imponitur. Peucedanū cū ſemine cupreſſi bibitur, ſi ſanguis p os redditus eſt, fluxitq; ab infernis. Sideritis tātā uim habet, ut quāuis recēti gladiatoris vulneri illigata, ſanguinē claudat: quod facit et ferula cinis, uel carbo: fungus uero etiā efficacius, qui ſecūdum radicem eius naſcitur. Per nares autem fluenti, & cicutæ ſemē tritum ex aqua inditumq; efficax habetur: itē ſtephanomelis ex aqua. Vettonicæ farina è lacte caprino pota, ſiſtit ex ubere fluentem: plantagoq; contuſa. Eiuſdem ſuccus uomentibus ſanguinem datur. Ad erraticum autem radix perfoliatæ cum axungia uetere illita probatur: Ruptis conuulſiſq; ex alto deiectis centaurium maius, gentianæ radix trita uel decocta, uel ſuccus vettonicæ, & hoc amplius à vocis aut lateris contentionibus: panaces, ſcordion, ariſtolochia, pota: agaricū. Item contuſis & euerſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus, aut ſi febris ſit, in aqua mulſa: uerbaſcum cuius flos ſimilis auro eſt, acori radix, aizoum omne, ſed è maiori ſuccus efficaciſſime: item ſymphyti uel radicis decoctum: daucum crudū. Eriſithales eſt flore luteo, folijs acanthi: bibitur è uino: item chamæropſ: & in ſorbitione iris, uel plantago omnibus modis. Item phthiriaſi, quā Sylla dictator conſumptus eſt: naſcuntur q; in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus. Reſiſtitur uuæ taminiæ ſucco, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminis quidem in aceto decocta, etiam veſtes eo tedio liberat.

Ad vlcera & plagas, & ad verrucas tollendas, & de polycnemo. CAP. XIIII.

VLcera multorũ ſunt generũ, ac multis modis curãtur. Panacis omniũ generũ radix, ex vino calido illinitur manantibus. Siccat priuatim quã chironiã diximus. Cum melle trita tubera aperit: ulceribusq́; quæ ſerpunt, deploratis auxilio eſt cũ æris flore, uino tẽperata oĩbus modis, uel flore uel ſemine, uel radice. Eadem cũ polẽta uetuſtis uulneribus prodeſt. Heraclion quoq; ſiderion, apollinaris, pſylliũ, tragacãtha, ſcordotis cũ melle purgat. Farina eius carnes excreſcẽtes p ſe inſparſa cõſumit. Polẽmonia ulcera, quæ cacoethe uocãt, ſanat: centaurium maius inſparſum uel illitum: item minoris coma decocta uel trita, uetera quoq; ulcera purgat et perſanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponũtur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ ſerpunt, radice tuſa, uel decocta in aqua ad mellis craßitudinẽ, uel ſucco: uulneribus, ex ea factum lycium. Lyſimachia recẽtibus plagis medetur. Plantago omnium generũ ulceribus, peculiariter fœminarum, ſenum, et infantium. Igne mollita melior, & cum ceroto craſſa ulcerum labra purgat, nomas ſiſtit: tritam ſuis folijs integere oportet: Suppurationes, collectiones, ſinus ulcerũ chelidonia quoq; ſiccãtur, uulnera adeo ut etiã pro ſpodio utantur. Eadem iã deſperatis cũ axungia imponitur. Dictamum pota ſagittas pellit, et alia tela extrahit illita. Bibitur ex aqua cyatho foliorũ obolo. Proxime pſeudodictamũ. Vtraq; etiã ſuppurationes diſcutit. Ariſtolochia quoq; putria ulcera exeſt: ſordida expurgat cũ melle, uermesq́; extrahit: itẽ clauos ĩ ulceribus natos: et infixa corpori omnia, præcipue ſagittas, et oſſa fracta, cum reſina. Caua uero ulcera explet per ſe. Et cum iride, recẽtia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca, quinquefoliũ cũ ſale & melle. Radices pſolatæ, uulneribus ferro illatis recẽtibus imponuntur: folia ueteribus. Cũ axungia utrunq; & ſuo folio operitur. Damaſoniũ ut in ſtruma: folia uerbaſci ex aceto aut uino. Periſtereos ad omnia genera, uel calloſorum putreſcẽtiumq́; ulcerum facit. Manãtia nymphæa heraclia radix ſanat. Itẽ cyclamini radix uel per ſe, uel ex aceto, uel cum melle. Eadem & cõtra ſteatomata efficax, ſicut ad ulcera manãtia hyſſopum, item peucedanum, cui ad recentia uulnera uis tanta eſt, ut ſaniem oßibus extrahat. Præſtãt hoc & anagallides, cohibentq́; quas uocant nomas, & rheumatiſmos. Vtiles & recẽtibus plagis, ſed præcipue ſenum corpori. Cũ ceroto apoſtemata et ulcera tetra, folia mãdragoræ recẽtia, radix uulnera cũ melle aut oleo: cicuta cũ ſiligine mixta mero: aizoum herpetas quoq; & nomas, ac putreſcẽtia: ſicut erigeron uerminoſa: recentia autem uulnera aſtragali radix, et uetera quoq; ulcera purgat hypociſthis utraq;. Leontopodij ſemen tritum in aqua, & cum polenta illitum, ſpicula ſagittarum extrahit: item pycnocomi ſemen. Tithymalus characias ſucco gãgrenas, phagedænas, putria, uel decocto ramorum cum polenta & oleo: orchis radices, hoc amplius et cacoethe ex aceto cũ melle ſiccæ & recẽtes: per ſe ænothera efferentia ſeſe ulcera ſanat. Scythica vulnera curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneribus præſanatis aſphodeli radix decocta, ut diximus, trita cum polenta & illita, quibuſcunq; uero apollinaris. Aſtragali radix in puluerẽ trita, humidis ulceribus prodeſt: item callitrix decocta in aqua. Priuatim uero ijs quæ calciamento facta ſint uerbenaca, necnon & lyſimachia contrita, ac nymphæa arida infriata. Politrix inueteratis iiſdem utilior. Polycnemon cunilæ bubulæ ſimilis eſt, ſemine pulegij, ſurculoſa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore, quæ ferro factis uulneribus cõmãducata imponitur, quinto die ſoluitur. Symphyton ad cicatricẽ celerrime pducit: item ſideritis. Hæc imponitur ex melle. Verbaſci ſemine ac folijs ex uino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur: item mandragoræ folijs cũ polenta: cyclamini radicibus cũ melle. Triſſaginis folia in oleo contrita, ijs maxime adhibẽtur ulceribus, quæ ſerpũt: & alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, et melanias ueteres addito ſale. Verrucas tollit argemonia ex aceto, uel batrachij radix, quæ et ungues ſcabros aufert. Linozoſtidis utriuſq; folia uel ſuccus illitus. Tithymali omnes, genera uerrucarum omnium: item omnia ptygia, uarosq́; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimentis ad mulierum mẽſes & uuluæ morbos, & partus eijciendos, & continendos, & cutis in facie vitia, & capillum tigendum, & tollendum, & quadrupedum ſcabiem. CAP. XV.

ARtemiſiã & eleliſphacũ alligatas qui habeat uiator, negatur laßitudinẽ ſentire. Muliebribus morbis medetur maxime in uniuerſum pæoniæ herbæ ſemẽ nigrũ ex aqua mulſa. Eadẽ & in radice uis menſes ciet. Panacis ſemen cum abſinthio menſes & ſudores. Scordotis potu & illitu. Vettonica drachma in uini cyathis tribus bibitur cõtra oĩa uuluarum uitia, aut quæ à partu fiunt. Mẽſes nimios ſiſtit achillea impoſita, & decoctum eius inſidẽtibus. Mammis imponitur hyoſcyami ſemẽ ex uino: locis radix è cataplaſmate. Et mammis etiã chelidonia. Secundas morantes, uel partus emortuos, radices panacis appoſitæ extrahũt. Ipſum panaces in uino potum uuluas purgat, appoſitumq́; cũ melle. Polemonia pota ex uino, ſecundas pellit: nidore purgat uuluas. Centaurij minoris ſuccus potu, fotuq́; menſes ciet. Itẽ maioris radix, in uuluæ doloribus iiſdem modis prodeſt. Deraſa uero & appoſita, extrahit partus emortuos. Plantago apponitur in lana in dolore uuluæ: in ſtrangulatu bibitur. Sed præcipua dictamo uis eſt. Menſes ciet, partus emortuos uel trãſuerſos eijcit: bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad hæc efficax ut ne in cubiculum quidẽ prægnantiũ inferatur. Nec potu tan-

G ij tum,

190

tum, ſed & illitu & ſuffitu valet. Proxime pſeudodictamnum. Sed menſes ciet cum mero decoctum pondere denarij. Plurimis tamen modis ariſtolochia prodeſt, nam & menſes & ſecundas ciet & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota vel ſubdita. Vuluas quoque procidentes inhibet fotu vel ſuffitu, vel ſubiectu, maxime tenuis. Strangulatum ab his, menſiumq; difficultatem agaricũ, tribus obolis in vini veteris cyatho potum, emendat: periſtereos appoſita in adipe ſuillo recenti: antirrhino cum roſaceo & melle. Item appoſita nymphææ theſſalæ radix, dolori medetur. In vino pota nigro profluuia ĩbibet. E diuerſo ciet cyclamini radix pota et appoſita. Et ueſicæ inſidentium decocto medetur. Secundas pota ciſſanthemos pellit, vuluã ſanat. Et xiphij radix ſuperior menſes ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanũ ſtangulatus vuluæ nidore uſtum recreat. Menſes aluosq; præcipue pſyllium, drachma in cyathis tribus aqua mulſæ ciet, ſemen mandragoræ potum vuluam purgat. Menſes ciet ſuccus appoſitus, & emortuos partus. Nimis rurſus profluuia ſiſtit ſemen cum vino & ſulphure. Alui profluuia ſiſtit & contrahit batrachion potu vel cibo, ardẽs alias (ut diximus) cruda. Sed cocta cõmendatur ſale & oleo, & cumino. Daucum & menſes & ſecundas potu facilime pellit. Ladanum ſuffitu corrigit vuluas: dolori earũ exulceratisq; imponitur. Emortua ſcammunium pellit, potum vel appoſitum. Menſes ciet hypericum vtrunq;, appoſitũ. Ante alia uero (ut Hippocrati videtur) crethmos è vino ſemine vel radice: cortice trahit & ſecundas, ſuccurrit & ſtrãgulationibus ex aqua pota: item radix è geranio, peculiariter ſecundis inflammationibusq; vuluarum cõueniens. Purgat hippuris pota & appoſita vuluas. Polygonus pota mẽſes ciet et althææ radix. Folia plãtaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulſa. Artemiſia vuluæ medetur trita, ex oleo irino aut fico, aut cum myrrha appoſita. Eiuſdem radix pota intantum purgat, vt partus enectos extrahat. Menſes & ſecundas ciet ramorum decoctũ inſidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia ꝓſunt vel impoſita vẽtri: imo cum farina hordeacea. Acorũ quoq; vtile eſt interioribus fœminarum morbis, & coniza vtraq;, & crethmos. Et anthyllides duæ vuluis vtiliſſimæ, torminibusq;, & ſecundarum moræ, in vino potæ. Callitrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos ĩficit oleo trita. Geranion in vino albo potũ, hypociſthis in rubro, profluuium ſiſtunt. Hyſſopum ſuffocationes laxat. Radix verbenacæ pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, præſtãtiſſima eſt. Peucedano quidam miſcent in vino nigro ſemen cupreſſi contritum. Nam ſemen pſylii deferuefactum in aqua, cum intepuit, epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritũ in vino nigro euocat menſes. Partus accelerat ſcordotis pota, drachma ſucci in aqua mulſa cyathis quatuor. dictami folia ꝑclare dãtur ex aqua. Cõſtat, vnius oboli põdere, vel ſi mortui ſint in vtero infantes, ꝓtinus reddi ſine vexatione puerperæ. Similiter prodeſt pſeudodictamnũ, ſed tardius, cyclaminos adalligata, ciſſanthemos pota, vettonicæ farina ex aqua mulſa. Arſenogonon & thelygonõ herbæ ſunt habentes vuas floribus oleæ ſimiles, pallidiores tamẽ, ſemen albũ papaueris modo. Thelygoni potu fœminam cõcipi narrãt. Arſenogonõ ab ea ſemine oleæ, nec alio diſtat. Huius potu mares generari perhibentur, ſi credimus. Alij vtrunq; ocymo ſimilẽ tradunt. Arſenogoni aũt ſemen geminum eſſe teſtibus ſimile. Mãmarum vitijs aizoum, quod digitellũ appellauimus, vnice medetur. Erigeron ex paſſo mãmas vberiores facit: Sonchum in farre coctũ. Quæ vero maſtos vocatur, indita, pilos mãmarum è partu naſcentiũ aufert, et tineas in facie, aliaq; cutis vitia emẽdat. Gentiana, nymphea heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliæ grana mixta ceræ liquidæ, extendunt cutem in facie, rugantq;: vitia omnia acori radix emendat. Capillum lyſimachia flauum facit: denigrat hypericon, quod & corion vocatur: item ophrys herba denticulato oleri ſimilis, folijs duobus. Nigritiam dat & polemonia, in oleo decocta. Pſilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, verum iam & viris eſt in vſu. Efficaciſſimum aũt habetur archezoſtis. Item tithymali ſucco, vel in ſole, cũ oleo illito crebro, vel euulſis pilis. Quadrupedũ ſcabiem ſanat hyſſopũ ex oleo, ſuum anginas peculiariter ſideritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XXVII.

PROOEMIVM.

Reliqua herbarum genera. Cap. I.

CRESCIT *profecto apud me certe, tractatu ipſo admiratio antiquitatis: quãtoq; maior copia herbarum dicenda reſtat, tanto magis adorare priſcorum in inueniendo curam, in tradẽdo benignitatẽ ſubit. Nec dubie ſuperata hoc modo poſſet uideri etiã rerum naturæ ipſius munificentia, ſi humani operis eſſet inuentio. Nunc vero deorum fuiſſe eam apparet, aut certe diuinam etiam cum homo inueniret: eandemque omnium parentem & genuiſſe hæc & oſtendiſſe, nullo uitæ miraculo maiore, ſi verum fateri volumus. Scythicam herbam à Meotidis paludibus, & euphorbiam è monte Atlante, vltraq; Herculis columnas, & ipſo rerum naturæ defectu, parte alia britannicam ex oceani inſulis extra terras poſitis: itemque æthiopidem ab exuſto ſideribus axe, alias præterea aliũde vltro citroq; humanæ ſaluti in toto orbe portari, immenſa Romanæ pacis maieſtate, nõ homines*

modo

modo diuerſis inter ſe terris gentibuſq;, verum etiam montes, & excedentia in nubes iuga, partuſq; eorum & herbas quoq; inuicem oſtentante. Aeternum quæſo deorum ſit munus iſtud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dediſſe rebus humanis videntur.

De aconito, & panthera, quæ extinguitur aconito. Cap. II.

SEd antiquorũ curã diligentiamq́; quis poſſit ſatis venerari, cũ conſtet oĩum venenorũ ocyſſimũ eſſe aconitũ: & tactis quoq; genitalibus fœminini ſexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormiẽtes à Calſurnio Beſtia vxores M. Cæcilius accuſator obiecit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauere è ſpumis Cerberi canis, extrahẽte ab inferis Hercule, ideoq́; apud Heracleam Ponticam, vbi monſtratur is ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tamen in vſus humanæ ſalutis vertere, ſcorpionum ictibus aduerſari experiẽdo datum in vino calido. Ea eſt natura vt hominem occidat, niſi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, velut pari intus inuẽto. Sola hæc pugna eſt, cum venenum in viſceribus reperit: mirumq́; exitialia per ſe ambo cum ſint, duo venena in homine commoriũtur, vt homo ſuperſit. Imo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demõſtrando quomodo venenata quoq; ipſa ſanarẽtur. Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu, ſtupentq́; pallentes, & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis elleborum album, tactu reſoluẽte: ceditq; aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quòd ſi quis illa forte ab homine excogitari potuiſſe credit, ingrate deorum munera intelligit. Tangũt carnes aconito, necantq́; guſtatu earum pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte, excrementorum hominis guſtu, demonſtratum. Quod certe caſu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc vt nouum naſci, quoniam feris ratio & vſus inter ſe tradi non poſſit.

Quòd omnium creaturarum conditor ſit Deus. Cap. III.

HIc ergo caſus, hic eſt ille, qui plurima in uita inuenit deus. Hoc habet numen, per quem intelligitur eadem & parens rerum oĩum & magiſtra natura, vtraq; cõiectura pari, ſiue iſta quotidie feras inuenire, ſiue ſemꝑ ſcire iudicemus. Pudẽdumq́; rurſus, oĩa animalia quæ ſint ſalutaria ipſis noſſe, præter hominem. Sed maiores, oculorum quoque medicamentis aconitum miſceri, ſaluberrime promulgauere, aperta profeſſione, malum quidem nullum eſſe ſine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monſtrare quale ſit aconitum, vel deprahendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leuiter hirſuta. Radicẽ modicã cammaro ſimilem marino. Quare quidam cammaron appellauere, alij thelyphonon, ex qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulum ſcorpionũ modo, quare & ſcorpiõ aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallẽt, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem, nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alij, quoniam vis eadem in morte eſſet, quæ cotibus ad ferri aciem deterrendam, ſtatimq́; admota velocitas ſentiretur.

De æthiopide, & agerato, & aloe, & alcea, & alypo, & alſina, & androſaee, & adroſæmo, & ambroſia, & anoni, & anagyro, & anonymo. Cap. IIII.

AEthiopis folia habet phlomo ſimilia, magna et multa, & hirſuta ab radice. Caulem quadrangulũ, ſcabrum, ſimilem arcio, multis concauũ alis, ſemen eruo ſimile, candidum, geminũ, radices numeroſas, lõgas, plenas, molles, glutinoſas guſtu. Siccæ nigreſcunt, duranturq́; vt cornua videri poſſint. Præter Aethiopiã naſcuntur, & in Ida monte Troadis, et in Meſſenia. Colliguntur autumno, ſiccãtur in ſole aliquot diebus, ne ſitum ſentiant. Medentur vuluis, potæ in vino albo, iſchiadicis, pleureticis, faucibus ſcabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Aethiopia venit eximia eſt atq; illico prodeſt. Ageratõ ferulacea eſt, duorum palmorum altitudine, origano ſimilis, flore bullis aureis. Huius vſtæ nidor vrinam ciet, vuluamq́; purgat, tanto magis inſidentibus. Cauſa nominis non hæc, ſed quoniam diutiſſime nõ marceſcit. Aloe ſcillæ ſimilitudinem habet, maior, & pinguioribus folijs ex obliquo ſtriata. Caulis eius tener eſt, rubens medius, non diſſimilis antherico: radice vna, ceu palo in terram demiſſa, graui odore, guſtu amara. Laudatiſſima ex India affertur, ſed naſcitur & in Aſia, nõ tamen ea vtũtur, niſi ad vulnera recentibus folijs, mirifice enim cõglutinat, vel ſucco. Ob id in turbinibus cadorum eam ſerunt, vt aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem ſeminis incidunt ſucci gratia, aliqui & folia. Inuenitur & per ſe lacryma adhærens. Ergo pauimentandum vbi ſata ſit, cenſent, vt lacryma non abſorbeatur. Fuere, qui traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturã, ſed nulla magis improba eſt, neq; alia nigrior eſt, aut humidior. erit ergo optima pĩguis ac nitida, ruffi coloris, friabilis, ac iocineris modo coacta, facile liqueſcens. Improbanda nigra et dura, harenoſa quoq; quæ et guſtu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius ſpiſſare, denſare, & leuiter calfacere. Vſus in multis, ſed principalis aluum ſoluere, cum pene ſola medicamẽtorum quæ id præſtant, confirmet etiam ſtomachum, adeo non infeſtet vlla vi contraria. Bibitur drachma. Ad ſtomachi vero diſſolutionẽ, in duobus cyathis aqua tepida vel frigida, cochlearis menſura, bis terúe in die ex interuallis, vt res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Efficacior, ſi pota ea ſumatur cibus. Capillum fluentem continet cum vino auſtero, capite in ſole contra capillum perunctio. Dolo

Digitized by Google

rem capitis ſedat temporibus et fronti impoſita ex aceto & roſaceo, dilutioráq; infuſa. Oculorum uitia omnia ſanari ea conuenit, priuatim prurigines & ſcabiem genarum: item inſignita ac liuida, illita cum melle, maxime Pontico. Tonſillas, gingiuas, & omnia oris vlcera. Sanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua: ſi minus, ex aceto pota. Vulnerum quoq; ſanguinem, & vndecunq; fluentem ſiſtit per ſe, vel ex aceto. Alias etiam eſt vulneribus utiliſſima, ad cicatricem perducens. Eadem inſpergitur exulceratis genitalibus virorũ, condylomatis, rimisq; ſedis alias ex vino, alias ex paſſo, alias ſicca p ſe, vt exigit mitiganda curatio, aut coercẽda. Hæmorroidum quoq; abundantiam leniter ſiſtit. Dyſenteriæ infunditur. Et ſi difficilius concoquũtur cibi bibitur à cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorantur pilulæ cũ mellis decocto, aut reſina terebinthina, ad purgãda ĩteriora. Digitorũ pterygia tollit. Oculorum medicamẽtis lauatur, vt quod ſit harenoſiſſimũ ſubſidat. Aut torretur in teſta, pennaq; ſubĩde verſatur, vt poſſit æqualiter torreri. Alcea folia habet ſimilia verbenacæ, quæ et periſtereon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorũ plenos, florẽ roſæ, radices albas, cum plurimũ ſex, cubitales, obliquas. Naſcitur in pingui ſolo, nec ſicco. Vſus radicis ex vino vel ex aqua dyſentericis, aluo citæ, & ruptis, cõuulſis. Alypon cauliculus eſt molli capite, non diſſimilis betæ, acre guſtatu ac lentum, mordensq; vehementer & accendens. Aluum ſoluit in aqua mulſa, addito ſale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima ſex, ea purgatione quibus datur è gallinaceo iure. Alſine, quam quidam myoſoton appellant, naſcitur in lucis, vnde & alſine dicta eſt. Incipit à media hyeme, areſcit æſtate media cũ prorepit, muſculorum aures imitatur folijs. Sed aliã docebimus eſſe quæ iuſtius myoſotis vocetur. Hæc eadẽ erat quæ helxine, niſi minor minusq; hirſuta eſſet. Naſcitur in hortis, et maxime in parietibus. Cum teritur, odorem cucumeris reddit. Vſus eius ad collectiones inflammationesque: & in eadem omnia quæ helxine, ſed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur: item verẽdis vlceribusq; cum farina hordeacea. Succus eius auribus ĩfunditur. Androſaces herba eſt alba, amara, ſine folijs, folliculos in cirris habẽs, teñbus ſemen: naſcitur ĩ maritimis Syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tuſa aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino. Vehementer enim vrinas ciet. Datur & podagricis illiniturq;. Idem effectus eſt & ſemini. Androſæmon, ſiue (vt alij appellauere) aſcyron, non abſimile eſt hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, denſioribusq; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Coma tritæ ſanguineo ſucco manãt. Odor ei reſinoſus. Gignitur in vineis. Fere medio autũno effoditur, ſuſpenditurq;. Vſus ad purgãdam aluum tuſæ cum ſemine, potæq; matutino, vel à cœna duabus drachmis, in aqua mulſa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis ſextario. Trahit bilem: prodeſt iſchiadicis maxime. Sed poſtera die, capparis radicem reſinæ permixtam deuorare oportet drachmæ põdere, iterumq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autem ipſa robuſtiores vinũ bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagris et ambuſtis, et vulneribus, cohibẽs ſanguinem. Ambroſia vagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuati: fruticem vnum habet denſum, ramoſum, tenuem, trium fere palmarum, tertia parte radice breuiorem, folijs rutæ. Circa imum caulem in ramulis ſemen eſt vuis depẽdentibus, odore vinoſo: qua de cauſa botrys à quibuſdam vocatur, ab alijs artemiſia. Coronantur illa Cappadoces. Vſus eius ad ea quæ diſcuti opus ſit. Anonin quidã ononida malunt vocare, ramoſam, ſimilem fœnogræco, niſi fruticoſior hirſutiorq; eſſet, odore iucũdo, poſt ver ſpinoſa. Eſtur etiam muria condita. Recens vero margines vlcerum erodit. Radix decoquitur in poſca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite, decocta ad dimidias. Anagyros quam aliqui acopon vocant, fruticoſa eſt, grauis odore, flore oleris: ſemen in corniculis non breuibus gignit, ſimile renibus, quod dureſcit per meſſes. Folia collectionibus imponuntur, difficulterq; parientibus adalligantur, ita vt à partu ſtatim auferantur. Quòd ſi emortuus hæreat, et ſecundæ menſesq; morantur, drachmæ pondere bibuntur in paſſo folia. Sic & ſuſpirioſis dantur: & in vino vetere ad phalangiorum morſus. Radix diſcutiendis cõcoquendisq; adhibetur. Semen commãducatum vomitiones facit. Anonymos non inueniendo nomen inuenit. Affertur è Scythia, celebrata Hiceſio, non paruæ authoritatis medico, item Ariſtogitoni, in vulneribus præclara, ex aqua tuſa & impoſita: pota vero, mammis præcordijsq; percuſſis: item ſanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam vulneratis. Fabuloſa arbitror quæ adijciuntur: recente ea ſi vratur, ferrum aut æs ferruminari.

De aparine, & arctio, & aſpleno, & aſclepiade, & aſtere vel bubonio, & aſcyro vel aſcyroide, & aphace, & de alcibio, & alectorolopho. CAP. V.

AParinen aliqui omphacocarpon, alij philanthropon vocant, ramoſam, hirſutam, quinis ſenisue in orbem circa ramos folijs per interualla: Semen rotundum, durum, concauum, ſubdulce. Naſcitur in frumentario agro, aut hortis pratiſue, aſperitate etiam veſtium tenaci. Efficax cõtra ſerpentes, ſemine poto ex vino drachma, & contra phalãgia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus reprimũt folia impoſita, ſuccus auribus infunditur. Arction aliqui arcturũ vocãt: ſimilis eſt verbaſco folijs, niſi quod hirſutiora ſint, caule longo, molli, ſemine cumini. Naſcitur in petroſis, radice tenera, alba, dulciq;. Decoquitur in vino ad dentium dolorem, ita vt contineatur ore decoctũ. Bibitur propter iſchiada & ſtranguriam è vino,

ambuſtis imponitur & pernionibus. Fouentur eadem cum radice ſemine trito in vino. Aſplenum ſunt qui hemionion vocant, folijs trientalibus multis radice limoſa, cauernoſa, ſicut filicis candida, hirſuta: nec caulem, nec florem, nec ſemē habet. Naſcitur in petris, parietibus opacis, humidis, laudatiſſima in Creta. Huius foliorum iure in aceto decocto, per dies xl. poto lienem abſumi aiunt: & illinuntur autem eadem ſedante ſingultus. Non danda fœminis, quoniam ſterilitatem facit. Aſclepias folia ederæ habet, ramos longos, radices numeroſas, tenues, odoratas: floris virus graue: ſemen ſecuridacæ. Naſcitur in montibus. Radices torminibus medentur, & cōtra ſerpentium ictus, non ſolum potu, ſed etiam illitu. Aſter ab aliquibus bubonion appellatur, quoniam inguinum præſentaneum remedium eſt. Cauliculus folijs oblongis duobus aut tribus, in cacumine capitula ſtellæ modo radiata. Bibitur aduerſus ſerpētes. Sed ad inguinum medicinam, ſiniſtra manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodeſt & coxendicis dolori adalligata. Aſcyron & aſcyroides, ſimilia ſunt inter ſe & hyperico: maiores habet ramos quod aſcyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes, capitulis paruis, luteis. Semen in caliculis puſillum, nigrum, reſinoſum. Comæ trita velut cruentant. Qua de cauſa quidam hanc androſæmon vocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis ſextario. Aluū ſoluit, bilem detrahit. Illinitur & ambuſtis. Aphace tenuia admodum folia habet, puſillo altior lenticula eſt. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigriora, & madidiora & minora lenticula. Naſcitur in aruis. Natura ei ad ſpiſſandum efficacior, quàm lenti: reliquo vſu eoſdem effectus habet. Stomachi aluiq; fluxiones ſiſtit ſemen decoctum. Alcibion qualis eſſet herba, apud autores non reperi. Sed radicem eius & folia trita, ad ſerpentis morſum imponi & bibi iubent: folia quātum manus capiat trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem menſura. Alectorolophos, quæ apud nos criſta dicitur, folia habet ſimilia gallinacei criſtæ, plura, eadem tenuem, ſemen nigrum in ſiliquis. Vtilis tuſſientibus cocta cum faba freſſa, melle addito, & caligini oculorum. Solidum ſemen cōijcitur in oculum, nec turbat, ſed in ſe caliginem contrahit. Mutat colorem, ſed ex nigro albicare incipit, & intumeſcit, ac per ſe exit.

De alo. Cap. vi.

A Lum nos vocamus, Græci ſymphyton petræū, ſimile canilæ bubulæ, folijs paruis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, ſurculoſum, odoratum, guſtu dulce, ſalinam ciens, radice longa rutila. Naſcitur in petris, ideo petræū cognominatum: vtiliſſimum lateribus, lienibus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus ſanguinem reijcientibus, faucibus aſperis. Bibitur radix trita, & in vino decocta, & aliquando ſuperlinitur. Quin & commanducata ſitim ſedat, præcipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur & conuulſis, licii, interaneis. Aluum ſiſtit cocta in cinere: detractiſque folliculis trita cum piperis nouem granis. & ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt, vt carnes quoque cum coquuntur, conglutinet addita: vnde & Græci nomen impoſuere. Oſſibus quoque fractis medetur.

De alga, & actea, & de ampelo agria, & abſinthio. Cap. vii.

A Lga ruſſa & ſcorpionum ictibus. Actea graui foliorū odore, caulibus aſperis geniculatis, ſemine nigro vt ederæ, baccis mollibus, naſcitur in opacis & aſperis, aquoſiſq;. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria vocatur herba, folijs duris ciueracei coloris, qualem in ſatis diximus, viticulis longis, calloſis, rubentibus, qualiter flos quem Iouis flammam appellauimus in violis, fert ſemen punici mali ſimile acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, aluum ſoluit leniter: ideoque hydropicis datur. Vuluæ vitia & cutis in facie mulierum emendat. Iſchiadicos quoque vti hac herba prodeſt, tuſa cum folijs, & illita cum ſucco ſuo. Abſinthij genera ſunt plura: ſantonicum appellatur à Galliæ ciuitate: Pōticum à Ponto, vbi pecora pingueſcūt illo, & ob id ſine felle reperiuntur, neq; aliud præſtantius, multoque Italico amarius, ſed medulla Pontici dulcis. De vſu eius conuenit, herbæ faciliſmæ, atque inter paucas vtiliſſimæ, præterea ſacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorq; abſinthium bibit: credo ſanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, & ob hoc ſapor eius in vina transfertur, ut diximus. Bibitur & decoctum aqua, poſtea nocte & die refrigeratum ſub dio, decoctis ſex drachmis foliorum cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextarijs tribus: oportet & ſalem addi. Vetuſtiſſime in vſu eſt. Bibitur & madefacti dilutum: Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, vt (quiſquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in vſu eſt, ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimitur autem cum primum ſemen turgeſcit, madefactum aqua triduo, recens, aut ſiccum ſeptem diebus. Deinde coctum in æneo vaſe ad tertias decem heminis in aquæ ſextarijs quadragintaquinque, iterumque percolatum herba lente coquitur ad craſſitudinem mellis, qualiter ex minore centaurio quæritur ſuccus. Sed hic abſinthij, inutilis ſtomacho capitique eſt, cum ſit ille decoctus ſaluberrimus. Nanque aſtringit ſtomachum, bilemque detrahit, vrinam ciet, aluum emollit, & in dolore ſanat: ventris animalia pellit, malaciam ſtomachi, & inflationes diſcutit cum ſili & nardo Gallico, aceto exiguo addito. Faſtidia abſterget, concoctiones adiuuat.

Digitized by Google

Cruditates detrahit cum ruta, & pipere & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabāt, cum marina aquæ veteris ſextario, ſeminis ſex drachmis, cū tribus ſalis, et mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Diligenter aūt teri debet, propter difficultatem. Quidā et in polenta dedere ſupradictum pondus, addito pulegio, alij contra paralyſin, alij pueris ſolia in fico, ſic vt amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibitur cum opio, aut adianto. Aduerſus inflationes calidum paulatim ſorbetur ex aqua: iocineris cauſa cum Gallico nardo, lienis cum aceto, aut pulte, aut fico ſumitur. Aduerſatur fungis ex aceto: item viſco: Cicuta ex vino & muris aranei morſibus, draconi marino, ſcorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum paſſo imponitur: ſugillatis cum melle. Aures decoctam eius vaporis ſuffita ſanat: aut ſi manat ſanies, cum melle tritum. Vrinam ac menſes cient tres quatuorue ramuli, cum Gallici nardi radice vna, cyathis aquæ vi. Menſes priuatim cum melle ſumptum, & in vellere appoſitum. Anginis ſubuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat: vulnera recentia, priuſquam aqua tangantur impoſitum: præterea capitis vlcera. Peculiariter ilibus imponitur, cū cypria cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non eſt dandum in febri. Nauſeas maris arcet in nauigationibus potum: inguinum tumorem in ventrali habitam. Somnos allicit olfactum, aut inſcio ſub capite poſitū. Veſtibus inſertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit, & fumo ſi vratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum, literas à muſculis tuetur: capillum denigrat abſinthij cinis, vnguento roſaceoq; permixtus. Eſt & abſinthium marinum, quod quidam ſeriphium vocant, probatiſſimum in Taposiri Aegypti: huius ramum Iſiaci præferre ſolenne habēt: anguſtius priore, minuſque amarum, ſtomacho inimicum, aluum mollit, pellitq; animalia interaneorū. Bibitur cum oleo & ſale, aut in farina trimeſtris ſorbitione dilutum. Coquitur quantum manus capiat, in aquæ ſextario ad dimidias.

De ballote, & botrye fruticoſa, & brabylla, & bryo, & bupleuro, & catanance, & calla, & circea, & cirſio, & cratægono, & theligono, & crocodilio, & cynoſorchi, & chryſolachano, & cucubalo, & conferua. Cap. viii.

Ballotem alio nomine melampraſion Græci vocāt, herbā fruticoſā, anguloſis caulibus nigris, hirſutis, folijs ueſtiētibus maioribus quàm* porri, & nigrioribus, graueolētibus. Vis eius efficax aduerſus canis morſus, ex ſale folijs tritis impoſita: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & ſordida vlcera cum melle. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis. Semen circa totam naſcitur, folia cichorio ſimilia. Inuenitur in torrētium ripis. Medetur orthopnoicis: hoc Cappadoces ambroſiam vocāt, alij artemiſiam. Brabylla ſpiſſandi vim habet cotonei mali modo, nec amplius de ea tradunt autores. Brion marina herba ſine dubitatione eſt, lactucæ folijs ſimilis, rugoſa veluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maxime, teſtiſq; terra compræhenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes inflammationeſq; cohibendi, præcipue podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. Bupleuri ſemen ad ictus ſerpētium dari reperio, foueriq; plagas decocta ea herba, adiectis folijs mori aut origani. Catanancen Theſſalam herbam qualis ſit, à nobis deſcribi ſuperuacuum eſt, cum ſit vſus eius ad amatoria tantū. Illud non ab re eſt dixiſſe ad detegendas magicas vanitates, electam ad hunc vſum coniectura, quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem vnguium milui exanimati. Eadem ex cauſa & cemos ſilebitur à nobis. Calla duorum generum eſt. Vna ſimilis aro. Naſcitur in arationibus. Colligitur antequam inareſcat, vſuſque eoſdem habet quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos, menſeſque mulierum: item caules cum folijs in leguminibus decocti, ſanant teneſmon. Alterum genus eius quidam anchuſam vocant, alij rhinocliſiam. Folia lactucæ lōgiora, plumoſa, radice rubra, quæ ignes ſacros cum flore polentæ ſanat impoſita: iocineris autem vitia, in vino albo pota. Circæa ſtrichno ſatiuo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, paruo ſemine vt milij, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferme aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in vino, bibiturq; ad dolorem vuluæ & vitia. Macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſa, noctem & diem. Trahit eadem potio & ſecundas, ſemine lac minuitur, in vino aut mulſa aqua poto. Cirſion cauliculus eſt tener duū cubitorum, triangulo ſimilis, folijs ſpinoſis circundatus. Spinæ molles ſunt, folia bouis linguæ ſimilia, minora, ſubcandida, & in cacumine capitula purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Hanc herbam radicemúe eius adalligatam, dolores varicum ſanare tradunt. Cratægonon ſpicæ tritici ſimile eſt, multis calamis ex vna radice emicantibus, multorumque geniculorum. Naſcitur in opacis, ſemine milij, vehementer aſpero guſtu: quod ſi bibant ex vino ante cœnam, tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus xl. virilis ſexus partum futurum aiunt. Eſt & alia cratægonos, quæ thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate guſtus. Sunt qui florem cratægoni bibentes mulieres, intra xl. diem concipere tradant. Eædem ſanant vlcera vetera nigra cum melle, explent ſinus vulnerū, & atropha carnoſiora faciunt, purulenta expurgant, panos diſcutiunt: podagras, collectioneſque omnes leniūt, peculiariter mammarum. Theophraſtus arboris genus intelligi voluit crategonon ſiue cratægona, quam Itali aquifolium vocant. Crocodilion chamæleontis herbæ nigræ figuram habet, radice longa, æqualiter craſſa, odoris aſperi. Naſcitur in ſabuletis. Pota ſanguinem per na-

*marrubij.

res pel

res pellit copioſum craſſumq́;,atq; ita lienem cõſumere dicitur. Cynoſorchin aliqui orchin vocant, folijs oleæ, mollibus, ternis, per ſemipedem lõgitudinis in terra ſtratis, radice bulboſa, oblõga, duplici ordine, ſuperiore, quæ durior eſt, & inferiore quæ mollior. Eduntur vt bulbi cocti, in vineis ferè inuenti. Ex his radicibus ſi maiorẽ edant viri, mares generari dicunt: ſi minorem fœminæ, alterũ ſexum. In Theſſalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad ſtimulandos coitus, duriorem vero, ad inhibendos. Aduerſatur alter alteri. Chryſolachanũ in pineto, lactucæ ſimile naſcitur. Sanat neruos inciſos, ſi confectum imponatur. Et aliud genus chryſolachani traditur, flore aureo, folijs oleris. Coctũ eſtur, vt olus molle. Herba hæc adalligata morbum regium habentibus, ita vt ſpectari ab his poſſit, ſanari id malum traditur. De chryſolachano nec ſatis dici ſcio, nec plura reperio. Nãq; & hoc vitio laborauere ꝓximi vtiq; herbarij noſtri, quòd ipſis notas velut vulgares ſtrictim & nominibus tantum indicauere, tanquam coagulo terræ aluum ſiſti, ſtranguriam diſſolui, ſi bibatur ex vino aut aqua. Cucubali folia trita cũ aceto, ſerpentium ictibus & ſcorpionum mederi. Quidã hanc alio nomine ſtrumum appellant, alij Græce ſtrychno. Acinos habet nigros. Ex his cyathus ſucci cum mulſi duobus, medetur lumbis: item capitis doloribus cũ roſaceo infuſus. Ipſa ſtrumis illita. Peculiaris eſt alpinis maxime fluminibus conferua, appellata à conferruminando. ſpongia aquarum dulcium verius quàm muſcus aut herba, villoſæ denſitatis atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus cõfractis, prolapſum ex arbore alta putatorem circundata vniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus quoties inareſceret, raroq́; nec niſi deficientem herbã mutationis cauſa reſoluentibus, conualuiſſe vix credibili celeritate.

De cocco gnidio, & dipſeco, & dryopteri, dryophono, & elatine, & empetro ſiue calcifraga, & epicacti ſiue elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopſide ſiue galeobdolo, & glauce ſiue eugalacto. Cap. IX.

Cocco gnidio color cocci, magnitudo grano piperis maior, vis ardens. Itaq; in pane deuoratur, ne adurat cũ gulam tranſit. Huic vis præſentanea cõtra cicutã. Siſtit aluum. Dipſacos folia habet lactucæ, bullaſq; ſpinoſas in dorſi medio, caulẽ duorũ cubitorũ, iiſdem ſpinis horridũ, genicula eius binis folijs amplectentibus, concauo alarũ ſinu, in quo ſubſiſtit ros ſalſus. In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis. Naſcitur in aquoſis. Sanat rimas ſedis. Idem fiſtulas decocta in vino radice, uſq; dum ſit craſſitudo ceræ, vt poſſit in fiſtula collyrium mitti. Item uerrucas omnium generum. Quidam & alarum quas ſupra diximus ſuccum illinunt his. Dryopteris filici ſimilis, in arboribus naſcitur, tenui foliorum ſubdulcium inciſura, radice hirſuta. Vis eis cauſtica eſt. Ideo pſilothrum eſt radix tuſa. Illinitur enim vſq; dum ſudores euocet. Iterũq; et tertio, ita ne ſudor abluatur. Dryophonon ſimilis herba eſt, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circũdatis vtrinq; folijs, pollicari amplitudine, qualia oxymyrſines, ſed cãdidioribus molliorìbuſq́;, flore candido ſambuci. Edũt cauliculos decoctos. Semine vero eius pro pipere vtuntur. Elatine folia habet helxinæ, puſilla, piloſa, rotũda, ſemipedalibus ramulis quinis ſeniſue, à radice ſtatim folioſis. Naſcitur in ſegetibus. Acerba guſtu, & ideo oculorum fluctionibus efficax, folijs cum polenta tritis & impoſitis ſubdito linteolo. Eadem cum lini ſemine cocta, ſorbitionis vſu dyſenteria liberat. Empetron, quam noſtri calcifragam vocant, naſcitur in montibus maritimis, fere in ſaxo: quo propius mari fuit minus ſalſa eſt, potaq́; bilẽ trahit ac pituitas: quo longius magiſq; terrena, amarior ſentitur. Trahit aquam. Sumitur antẽ in iure aliquo, aut in hydromelite. Vetuſtate vires perdit. Recẽs vrinas ciet: Decoctum in aqua vel tritũ calculos frangit. Qui fidem promiſſo huic quærunt, affirmant lapillos, qui ſubferueſiant vnà, rumpi. Epicactis, ab alijs elleborine vocatur, parua herba, exiguis folijs, iocineris vitijs vtiliſſima, & cõtra venena pota. Epimenidion caulis eſt non magnus, ederæ folijs denis atq; duodenis, nũquam florens, radice tenui, nigra, ſubgraui odore. Naſcitur in humidis, & huic ſpiſſandi refrigerandiq́; naturæ, feminis cauẽda. Folia in vino trita virginũ mãmas cohibent. Enneaphyllon, longa folia nouena habet cauſticæ naturæ. Imponitur lana circundatum, ne vrat latus, cõtinuo enim puſtulas excitat, lumborum doloribus & coxendicum vtiliſſimum. Filicis duo genera nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci vocãt, alij belchnon, cuius ex vna radice cõplures exeũt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci vocãt, alij nymphæã pterin. Eſt aũt ſingularis atq; nõ fruticoſa, breuior, molliorq́; & denſior, folijs ad radicẽ canaliculata. Vtriuſq; radice ſues pingueſcũt. Folia vtriſq; lateribus pinnata, vnde nomen Græci impoſuere. Radices vtriq; longæ in obliquũ, nigræ, præcipue cũ inaruere. Siccari autem eas ſole oportet. Naſcũtur vbiq;, ſed maxime frigido ſolo. Effodi debẽt vergilijs occidẽtibus. Vſus radicis in trimatu tantũ, neq; ante neq; poſtea. Pellũt interaneorũ animalia: ex his tænias cum melle: cætera ex vino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primo bilẽ trahens, mox aquam: melius tænias cũ ſcammonij pari põdere. Radix eius duum obolorũ pondere ex aqua, poſt vnius diei abſtinẽtiam bibitur, melle prægustato cõtra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortũ, cæteris ſterilitatẽ facit. Farina earũ vlceribus tetris inſpergitur: iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necãt, ſerpentem non recipiũt. Ideo ſubſterni vtile eſt in locis ſuſpectis: vſta etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoque herbæ diſcrimen. Optima Macedonica eſt,

ſecunda

Digitized by Google

ſecũda Caſſiopiea. *Femur bubulũ appellatur herba, neruis & ipſa vtilis, recẽs in aceto ac ſale trita. Galeopſis, aut, ut alij, galeobdolon uel galion, caulẽ et folia habet vrticæ leuiora, & quæ grauem odorẽ trita reddant: flore purpureo. Naſcitur circa ſepes ac ſemitas ubiq;. Folia cauleſq; duritias et carcinomata ſanãt ex aceto trita et impoſita: itẽ ſtrumas. Panos & parotidas diſcutiũt. Ex uſu eſt et decocto ſucco fouere. Putreſcentia quoq; et gangrenas ſanat cum ſale. Glaux antiquitus eugalacton uocabatur cytiſo et lẽticulæ folijs ſimilis: auerſa cãdidiora. Rami in terram ſerpunt quini ſeniue, admodũ tenues ab radice. Floſculi purpurei exeunt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in ſorbitione ſimulaginis, ad excitandum vbertatem lactis, eamq; qui hauſerint, balineis vti conuenit.*

De glaucio, & glycyſide, & gnaphalio ſiue chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyoſiri, & holoſteo, & hypophæſto. CAP. X.

*Glaucion in Syria & Parthia naſcitur, humilis herba, dẽſis folijs, fere papaueris, minoribus tamẽ ſordidioribuſq;, odoris tetri, guſtus amari cũ aſtrictione. Granũ habet crocei coloris. Hoc ĩ olla fictili luto circumlitũ, in clibanis calefaciunt, deinde exempto ſuccũ exprimunt eiuſdem nominis. Vſus eſt & ſucci et foliorum, ſi terantur, aduerſus epiphoras, quæ uniuerſæ uno impetu cadunt. Hinc tẽperatur collyrium, quod medici diglaucion uocant. Lactis quoq; ubertas intermiſſa reſtituitur. Sumitur eius rei cauſa ex aqua. Glycyſide, quã aliqui pæoniam, aut pentorobon uocãt, caulem habet duum *cubitorũ, comitãtibus duobus aut tribus, ſubrutilum, cute lauri, folia qualia iſatis, pinguiora rotundioraq;, & minora. Semẽ in ſiliquis aliud grano rubente, aliud nigro. Duo aũt genera ſunt. Fœmina exiſtimatur, cuius radicibus ceu balani longiores, circiter octo aut ſex adhærent. Mas plures habet, quoniam nõ una radice nixus eſt; palmi altitudine, candidaq;. Ea guſtu aſtringit. Fœminæ folia myrrham redolent, & dẽſiora ſunt. Naſcuntur in ſyluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetũ in oculos faciente, interdiu periculoſum ſit. Radix uero cũ effodiatur, periculum eſſe ne ſedes procidat. Magna id uanitate ad oſtẽtationẽ rei fictum arbitror. Vſus in his diuerſus. Rubra enim grana rubentis mẽſes ſiſtunt xv. fere pota in vino nigro. Nigra grana vuluis medẽtur, ex paſſo aut uino totidẽ pota. Radix oẽs uẽtris dolores ſedat ĩ uino, aluũq; purgat: ſanat opiſthotonum, morbum regium, renes, ueſicam: matricem autem & ſtomachum decocta in uino: aluũq; ſiſtit: eſtur etiam contra malum mentis; ſed in medẽdo quatuor drachmæ ſatis ſunt. Grana nigra auxiliãtur & ſuppreſſionibus nocturnis, in uino pota quo dictum eſt numero. Stomacho uero & roſionibus, & eſſe ea & illinire prodeſt. Suppurationes quoq; diſcutiuntur: recentes nigro ſemine, ueteres rubro. Vtrũq; auxiliatur à ſerpẽte percuſſis: Et pueris cõtra calculos, incipiente ſtranguria. Gnaphalion alij chamæzelon uocant, cuius folijs albis mollibuſq; pro tomento utuntur: ſane & ſimilia ſunt. Datur in uino auſtero ad dyſenteriam, uentris ſolutiones, menſeſq; mulierum ſiſtit. Infunditur autem teneſmo. Illinitur & putreſcentibus ulcerum. Galedragon uocat Xenocrates leucacantho ſimilem, paluſtrem & ſpinoſam, caule ferulaceo, alto, cui ſummo capite ĩhæreret ſimile ouo. In hoc creſcente ætate uermiculos naſci tradunt, quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat, mireq; ilico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita ſi terram non attigerit. Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis. Ariſtas habet in cacumine tenues, culmo quale ordeum reſtibile. Hæc circa caput alligata, uel circa lacertũ, educit è corpore ariſtas. Quidam ob id ariſtidam uocant. Hyoſiris intubo ſimilis, ſed minor, & tactu aſperior: uulneribus contuſa præclare medetur. Holoſteon ſine duritia ẽ herba, ex aduerſo appellata à Græcis, ſicut fel dulce, tenuis uſq; in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum ceu gramen, folijs anguſtis, aſtringẽs guſtu. Naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad cõuulſa, rupta in uino pota. Vulnera quoq; cõglutinat. Nam et carnes coguntur, addita. Hypophæſton naſcitur in ſpinis, ex quibus fiunt æneæ fullonię, ſine cauliculo, ſine flore, capitulis tantum inanibus, & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æſtate, ad ſoluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hidropicis. Contra vertigines, orthopnæas, paralyſeis incipientes.*

De hypogloſſa, & hypicoo, idæa, iſopyro, lathyri, leontopetalo, lycopſide, lithoſpermo, lapide vulgari, de limeo, leuce, & leucographi. CAP. XI.

Hypogloſſa folia habet figura ſylueſtris myrti, cõcaua, ſpinoſa, et in his ceu linguas folio paruo exeunte de folijs. Capitis dolorẽ corona ex his impoſita minuit. Hypicoon in ſegetibus naſcitur, folijs rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco. Idææ herbæ folia ſunt quæ oxymyrſines: adhærẽt his uelut pãpini in quibus flos. Aluum menſeſq;, et oẽm abundantiã ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi cohibẽdiq; naturã habet. Iſopyron aliqui phaſelion uocãt, quoniã folium qđ eſt aniſo ſimile, ĩ pãpinos torquetur. Capitula ſunt in ſummo caule tenuia, plena ſeminis melanthij. Contra tuſſim & cætera pectoris uitia, ex melle aut aqua mulſa: itẽ iocineri utiliſſima. Lathyris folia habet multa, lactucæ ſimilia, tenuiora, germina multa, in quibus ſemen tuniculis cõtinetur ut capparis: quæ cum inaruere, eximũtur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulſa pota, hydropicos ſanant. Trahunt & bilem. Qui uehemẽtius purgari uolunt, cum ſolliculis ipſis ſumunt ea: nam ſtomachum lædunt. Itaq; inuentum eſt, ut cum piſce aut iure gallinacei ſumerentur. Leontopetalon alij rhapeion uocant, folio braſſicæ,

ca, cau-

*palmorũ.

cæ,caule ſemipedali,ala multa, ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris modo: radix rapo ſimilis, grandis, nigra. Naſcitur in aruis. Radix aduerſatur oĩum ſerpẽtiũ generibus ex uino pota, nec alia res celerius ꝓficit. Datur et iſchiadicis. Lycopſis longioribus quàm lactuca eſt folijs, craſſioribusq;. Caule longo, hirſuto, adnatis multis cubitalib flore paruo, purpureo. Naſcitur in cãpeſtribus. Illinitur cũ farina hordeacea igni ſacro. Sudorẽ in febribus mouet, ſucco aquæ calidæ admixto. Inter oẽs herbas lithoſpermo nihil ẽ mirabilius. Aliqui ægonichõ uocãt, alij dios pyron, alij heracleos. Herba quincuncialis fere, folijs duplo maioribus q̃ rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci, gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, & earũ in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarũ, magnitudine ciceris; duritia uero lapidea. Ipſi quà pediculis adhæreãt, cauernulas habẽt, et intus ſemen. Naſcitur et in Italia, ſed laudatiſſimũ in Creta. Nec quicq̃ inter herbas maiore quidẽ miraculo aſpexi. Tantus eſt decor, uelut aurificũ arte alternis inter folia cãdicãtibus margaritis, tã exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere atq; humi ſerpere autores tradũt. Ego uulſam nõ hærẽtẽ uidi. Iis lapillis drachmæ põdere potis in uino albo calculos frãgi, pelliq; cõſtat, et ſtrãguriã diſcuti. Neq; in alia herba rũ fides eſt uiſus ſtatim, ad quã medicinã nata ſit. Eſt autẽ eius ſpecies, ut etiã ſine autore uiſu ſtatim noſci poſſit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muſcũ ſiccũ canũ. Hic fricatur altero lapide addita hoĩs ſaliua, illo lapide tãgitur impetigo. Qui tangit dicit, φεύγετε κανθαρίδες λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει. Limeũ herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in uenatu tingũt medicamẽto, qđ uenenũ ceruariũ uocãt. Ex hac ĩ tres modios ſaliuati additur, quãtũ in una ſagitta addi ſolet, ita offa demittitur boũ faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet, donec purgẽtur. Inſanire enim ſolẽt. Si ſudor inſequitur, aqua frigida ꝑfundi. Leuce mercuriali ſimilis, nomẽ ex cauſa accepit, per mediũ foliũ candida linea tranſcurrente: quare meſoleucon quidã uocant. Succus eius fiſtulas ſanat: ipſa contrita, carcinomata. Fortaſſis eadem ſit quæ leucas appellatur, contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius autores nõ tradunt, nec aliud quàm ſylueſtrem latioribus folijs eſſe efficaciorem, hanc ſemine acriorem. Leucographis qualis eſſet ſcriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur ſanguinem excreantibus, tribus obolis cum croco: Itẽ cœliacis, trita ex aqua & appoſita: Profluuio fœminarum, oculorum quoq; medicamentis, & explendis ulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio, & myoſota, & myagro, & natrice, & othone, & onoſma, & onopordo, & oſyri, & oxye, & batrachio, & polygono, & leucãtemo, & phytema, & phyllo, & phellandrio, & phalari, & polyrrhizo, & proſerpinaca, & de rhacoma, de reſeda, & ſtœchade. CAP. XII.

MEdion folia habet iridis ſatiuæ, caulem tripedalem, & in eo florem grandẽ, purpureũ, rotundũ, ſemine minuto, radicẽ ſemipedalẽ. In ſaxis opacis naſcitur. Radix drachmis duabus cũ melle mẽſes fœminarum ſiſtit eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoq; in uino tritum, contra abundãtiam fœminarum datur. Myoſota ſiue myoſotis, leuis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubẽtibus cõcauis, ab imo folijs anguſtis, oblõgis, dorſo acuto, nigris, per interualla aſſidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore ceruleo. Radix digitali craſſitudine, multis capillamẽtis fibrata. Vis ei ſeptica et exulceratrix, ideoq; ægilopas ſanat. Tradunt Aegyptij, menſis quem Thiatin uocant die xxvij. fere in Auguſtum menſem incurrente; ſi quis huius herbæ ſucco inũgatur mane priuſquã loquatur, non lippiturũ eo anno. Myagros herba ferulacea eſt, folijs ſimilis rubiæ, tripedanea. Semẽ oleoſum, quod et fit ex eo. Medetur oris ulceribus perũctis hoc ſucco. Herba quæ uocatur nigina, tribus folijs longis intubaceis illita cicatrices ad colorẽ reducit. Natrix uocatur herba, cuius radix euulſa uirus hirci redolet. Hac in piceno à fœminis abigũt, quos mira perſuaſione fatuos uocãt: ego ſpecies lymphantiũ hoc modo animorũ eſſe crediderim, qui tali medicamẽto iuuentur. Odontitis inter fœni genera eſt, cauliculis dẽſis ab eadem radice, geniculatis, triãgulis, nigris: in geniculis folia parua habet, longiora tamẽ q̃ polygonon. Semẽ in alis hordeo ſimile, florem purpureũ, puſillũ. Naſcitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino auſtero quantum manus capiat, dentiũ dolori medetur, ita ut cõtineatur ore. Othone ĩ Syria naſcitur, ſimilis erucæ, ꝑforatis crebro folijs, flore croci, quare quidã anemonẽ uocauerunt. Succus eius oculorũ medicamẽtis cõuenit. Mordet enim leuiter & excalfacit, aſtringitq; ſiccãdo. Purgat cicatrices et nubeculas, et quicquid obſtat. Quidã tradunt lauari, atq; ita ſiccatam digeri in paſtillos. Onoſma longa folia habet fere ad tres digitos in terra iacẽtia, tria, ad ſimilitudinẽ anchuſæ ĩciſa, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine. Prægnãs ſi edat eã, aut ſupergradiatur, abortũ facere dicitur. Onopordon ſi comederint aſini, crepitus reddere dicũtur. Trahit urinas & mẽſes, aluum ſiſtit, ſuppurationes et collectiões diſcutit. Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini: ſemenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcẽs. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, ſanat arquatos. Eædem priuſquã matureſcat ſemen, conciſæ, & ſole ſiccatæ, aluum ſiſtunt: Poſt maturitatem uero collectæ, et in ſorbitione decoctæ, rheumatiſmis uentris medentur, & per ſe tritæ ex aqua cœleſti bibuntur. Oxys folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum: Edunt & qui exterocelen habent. Polyanthemum, quam quidam batrachion appellãt, cauſtica ui exulcerat cicatrices, et ad colorem reducit: Eademq; uitiligines concorporat.

Polyg-

Digitized by Google

Polygonon Græci uocāt, quam nos ſanguinariam: nō attollitur à terra, folijs rutæ, ſemine graminis. Succus eius infuſus naribus ſupprimit ſanguinem, & potus cum uino, cuiuſlibet partis profluuium excreationesq́; cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi uolunt, appellariq́; à multitudine ſeminis, aut dēſitate fruticis calligonon. Alij polygonaton à frequētia geniculorum, alij theuthalida, alij carcinetron, alij clema, multi myrtopetalon. Necnō inueniuntur qui hāc fœminā eſſe dicāt: marē autem maiorem, minusq́; nigrā, & geniculis denſiorem, ſemine ſub omnibus folijs turgeſcentē. Quocunque hæc modo ſe habeāt, uis earum eſt ſpiſſare ac refrigerare. Semina aluū ſoluunt largius ſumpta, urinā cient, rheumatiſmos cohibēt: qui ſi non fuere, nō proſunt. Stomachi feruori folia imponūtur: ueſicæ dolori illinuntur, et ignibus ſacris. Succus & auribus purulentis inſtillatur & oculorum dolori per ſe. Dabatur et in febribus ante acceſſiones duobus cyathis in tertianis, quartaniſue præcipue: Item cholericis, dyſentericis, & in ſolutione ſtomachi. Tertium genus oreon uocatur in mōtibus naſcens harundini teneræ ſimile, uno caule, dēſis geniculis, et in ſe fractis, folijs aūs picea, radicis ſuperuacuæ, inefficacius quàm ſuperiora. Peculiare iſchiadicis. Quartū genus ſylueſtræ appellatur, pene arboris modo frutex, radice lignoſa, ſtirpe cedri rubicūdo: ramis ſparti, binū palmorū, nigris geniculorū ternis quaternisue articulis. Huic quoq; ſpiſſandi natura, ſapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inſpergitur & oris vlceribus, & attritis partibus. Propter gingiuarū vero uitia ipſa cōmāducatur. Nomas ſiſtit, omniaq́; quæ ſerpunt, aut difficilē cicatricē habēt. Priuatim uero ſanat à niue facta ulcera. Herbarij et ad anginas utuntur illa: et in capitis dolore coronā ex ea imponūt: & contra epiphoras collo circundāt. In tertianis quidā ſiniſtra manu euulſam adalligant: adeo contra profluuia ſanguinis, nec ullam magis aridam quàm polygonum ſeruant. Pancration aliqui ſcillam puſillā appellare malunt, folijs albi lilij lōgioribus craſſioribusq́; radice bulbi magni, colore ruffo. Aluū ſoluit, ſucco cū farina erui ſūpto: ulcera purgat. Hydropicis ſpleneticisq́; cū melle datur. Alij decoquunt eā, donec aqua dulcis fiat. Eaq́; effuſa, radicem terentes digerūt in paſtillos ſole ſiccatos, & poſtea utuntur ad capitis ulcera, & cætera quæ repurganda ſunt: Item ad tuſſim quātum tribus digitis apprahēderint, in uino dātes, et ad lateris dolores, aut peripneumonicis ecligmate. Propter iſchiada ī vino bibēdū, et propter tormina menſesq́; ciēdos. Peplos, quam aliqui ſycen, alij meconion aphrodes uocant, ex una radice tenui fruticat, folijs rutæ paulo latioribus, ſemine ſub folijs rotūdo, minore, q̄ cādidi papaueris. Inter uites fere colligitur meſſibus: ſiccaturq́; cū fructu ſuo, ſubiectis aquis in quas excidat. Hoc poto aluus ſoluitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio ē acetabuli mēſura, ī aqua mulſa heminis tribus. Et cibis inſpergitur obſonijsq́; ad molliēdam aluum. Periclymenos fruticat & ipſa, ex interuallo duo folia habens, ſubcandida, mollia. In cacumine autem ſemen inter folia durū, & qđ difficile euellatur. Naſcitur in aruis ac ſepibus, cōuoluens ſe adminiculis quibuſcunq;. Semē eius in umbra ſiccatum tunditur, et in paſtillos digeritur. Hi reſoluti dantur in uini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienē: eumq́; urina cruēta, aut per aluum abſumit, quod intelligitur à decimo ſtatum die. Vrinam ciēt & folia decocta, quæ & orthopnoicis proſunt. Partum quoq; adiuuant, ſecūdasq́; pellunt pota ſimili modo. Pelecinū in ſegetibus diximus naſci, fruticoſam cauliculis, folijs ciceris. Semen in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaternisue, quale gith nouimus, amarū, ſtomacho utile. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinē petit, in caule ſummo folijs lēticulæ, guſtu aſtricto, quæ pota lactis abūdātiam facit. Poterion, aut (ut alij uocāt) phrynion, uel neurada, large fruticat, ſpinis retorrida, lanugine ſpiſſa, folijs paruis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: ſeminis nulli uſus, ſed guſtu acuto et odorato. Inuenitur in aquoſis collibus. Radices habet duas aut tres, binū cubitorum in altitudine, neruoſas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno, & præciſo frutice dat ſuccum gummi ſimilem. Radix mira uulneribus ſanādis traditur, præcipueq́; neruis uel præciſis illita. Decoctum quoq; eius cū melle potum diſſolutiones neruorū, & infirmitates, et inciſuras iuuat. Phalāgites, à quibuſdā phalāgion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel (ut in quibuſdam exemplaribus inuenio) leucacantha. Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes: flos candidus, lilio rubro ſimilis, ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Huius folio uel flore uel ſemine auxiliātur cōtra ſcorpionū phalangiorūq́; & ſerpētiū ictus: Item contra tormina. Phyteuma qualis ſit, deſcribere ſuperuacuū habeo, cū ſit uſus eius tantum ad amatoria. Phyllon à Græcis vocatur herba in ſaxoſis mōtibus, fœmina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, ſemine rotūdo, papaueri ſimili: Hæc ſui ſexus facit partus. Mares autē ſemine tantū differēs, qđ eſt incipientis oliuæ. Vtrunq; bibitur in uino. Phellādrion naſcitur in paluſtribus, folio apij. Bibitur ſemē eius ꝓpter calculos & ueſicæ incōmoda. Phalaris thyrſum habet longum, tenuem, ceu calamum, in ſummo florem inclinatum: ſemen ſimile ſeſamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex uino uel aceto uel cum melle & lacte: Idem & uitia ueſicæ ſanat. Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas: Hæ tuſæ dantur in uino cōtra ſerpentes: Proſunt & quadrupedibus. Proſerpinaca herba uulgaris eſt, eximij aduerſus ſcorpiones remedij. Eadem contrita, addita muria & oleo anginam eximie curari tradunt. Præterea in quātalibet laſſitudine recreari de-

feſſos,

feſſos, etiam cum obmutuerint, ſi ſubijciatur linguæ. Si deuoretur, vomitionem ſequi ſalutarem. Rhacoma affertur ex his quæ ſupra Pontum ſunt regionib. Radix coſto nigro ſimilis, minor & ruffior paulo, ſine odore, calſaciens guſtu & aſtringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocum inclinãtem. Illita collectiones inflãmationesq́; ſedat, vulnera ſanat, epiphoras oculorum ſedat ex paſſo illita. Inſignita cũ melle, & alia liuentia ex aceto. Farina eius inſpergitur contra cacoethe, & ſanguinẽ reijciẽtibus drachmæ pondere in aqua. Dyſentericis etiam & cæliacis, ſi febri carent, in vino: ſin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendũ duplici menſura ad rupta, conuulſa, cõtuſis, ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: ſi diſſolutio ſtomachi, ex frigida aqua ſumitur, ſiue intus ſiue extra purulentis excreationibus: item hepaticis, ſpleneticis, iſchiadicis: ad renum vitia, ſuſpiria, orthopnæas. Arteriæ ſcabritias ſanat ex paſſo, tribus obolis potis trita, aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto impoſita purgat. Bibitur contra inflationes & perfrictiones, febres frigidas, ſingultus, tormina, aſperitates, capitis grauitates, melãcholicas vertigines, laſſitudinũ dolores & cõuulſiones. Circa Ariminũ nota eſt herba, quam reſedam vocant. Diſcutit collectiones inflãmationesq́; omnes. Qui curant ea, addunt hæc verba, Reſeda morbos reſeda ſciſne ſciſne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeãt. Hæc ter dicunt, totiesq́; deſpuunt. Stœchas in inſulis tantum eiuſdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyſſopi, amara guſtu. Menſes ciet potu, pectoris dolores leuat. Antidotis quoque miſcetur.

De ſolano, & ſmyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro, & thlaſpe, & tragonia, & tragoni, & trago, & tragopogo, & ſpondyli. Et quòd quidam morbi in quibuſdam non ſunt gentibus. CAP. XIII.

Solanum Græci ſtrychnon vocant, vt tradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimẽdi refrigerãdiq́;. Smyrnion caulẽ habet apij, folia latiora, et maxime circa ſtolones multos, quorum à ſinu exiliunt pinguia, ad terrã infracta, odore medicato, & cũ quadã acrimonia iucundo, colore in luteum langueſcente, capitibus cauliũ orbiculatis, ut anethi ſemine rotundo, nigro, quod areſcit incipiẽte æſtate. Radix quoq; odorata, guſtu acri mordet, ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem, unde & nomẽ. Naſcitur & in ſaxoſis collibus, & in terrenis. Vis eius excalfacere, extenuare. Vrinam & menſes cient folia & radix. Semen aluum ſiſtit. Radix collectiones & ſuppurationes nõ veteres, item duritias diſcutit illita. Prodeſt et cõtra phalangia ac ſerpẽtes, admixto cachri aut polio, aut meliſſophyllo, in uino pota, ſed particulatim, quoniã vniuerſa vomitionem mouet. Qua de cauſa aliquando cum ruta datur. Medetur tuſſi & orthopnææ ſemen, vel radix. Item thoracis, aut lienis, aut renum, aut veſicæ vitijs. Radix autem ruptis, conuulſis. Partus quoque adiuuat, & ſecundas pellit. Datur & iſchiadicis cum crethmo in vino. Sudores ciet & ructus, ideo inflationem ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur & ſuccus radici, vtilis fœminis & thoracis præcordiorumq́; deſiderijs: calfacit enim & concoquit, & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus & ſuccus illinitur, & malagmate è cortice arido. Et ad obſonia vtũtur cũ mulſo & oleo, & garo, maxime in elixis carnibus ſimul cõctiones facit, ſapore ſimillima piperi. Eadẽ in dolore ſtomacho efficax. Telephion portulacæ ſimilis eſt & caule & folijs. Rami à radice ſepteni octoniue fruticant, folijs craſſis, carnoſis. Naſcitur in cultis, et maxime inter vites. Illinitur lentigini, et cũ inaruit teritur. Illinitur & uitiligini, ternis fere menſibus, ſenis horis noctis aut diei, poſtea farina hordeacea illinitur. Medetur & vulneribus & fiſtulis. Trichomanes adianto ſimilis eſt, exilius modo, nigriusq́;, folijs lenticulæ denſis, amaris, aduerſis inter ſe. Decoctum eius ſtrangurias ſanat in vino albo potum, addito cumino ruſtico. Succus cohibet capillos defluentes, aut ſi effluxerint reparat. Alopeciasq́; denſat tritum, & in oleo illitum. Sternutamenta quoq; guſtatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet, pinguiora paulo, caulem papaueris. Naſcitur ubiq;, præcipue in cãpeſtribus. Medetur vlceribus folia cum melle. Thlaſpe duorum generum eſt, anguſtis folijs digitali longitudine, & latitudine in terra uerſis, in cacumine diuiſis, cauliculo ſemipedali, nõ ſine ramis, peltarũ ſpecie, ſemine incluſo lẽticulæ effigie, niſi quod infringitur, vnde nomẽ. Flos albicat. Naſcitur in ſemitis & ſepibus. Semen aſperi guſtus, bilem & pituitam vtrinq; extrahit. Modus ſumendi, acetabuli menſura. Prodeſt & iſchiadicis infuſum, donec ſanguinẽ trahat. Menſes quoq; ciet, ſed partus necat. Alterum thlaſpe, aliqui Perſicũ napi uocãt, latis folijs, radicibus magnis, & ipſum vtile iſchiadicorũ infuſioni. Prodeſt & inguinibus vtrunq;. Præcipitur, ut qui colligit, dicat ſumere ſe contra inguina & contra omnes collectiones, & contra uulnera, unaq́; manu tollat. Tragonia herba qualis ſit, non traditur. Credo & falſum eſſe promiſſum Democriti. Portentoſum enim eſt, adalligatã triduo abſumere lienes. Tragonis, ſiue tragion, naſcitur in Cretæ tantũ inſulæ maritimis, iunipero ſimilis, & ſemine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus, uel ſemen, impoſitione ſpicula è corpore eijcit. Tunditur recens, & cũ uino illinitur, aut ſiccæ farina cũ melle. Eadem lactis abundantiã facit, mammisq́; vnice medetur. Eſt & alia herba tragos, quam aliqui ſcorpion uocant, ſemipedẽ alta, fruticoſa, ſine folijs, puſillis racemis rubẽtib. grano tritici acuto acumine, & ipſa in maritimis naſcẽs. Huius ramorum x. aut xij. cacumina trita ex uino pota cœliacis,

H dyſen-

dyſentericis, ſanguinem excreãtibus, mẽſiumq́; abũdantiæ auxiliãtur. Eſt & tragopogon, quẽ alij comẽ vocãt, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci, ſuper caulẽ calyce lato, nigro. Naſcitur in aſperis, ſine vſu. Et de herbis quidẽ memoria digna hactenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus alijs alias uirium ætates eſſe. Longiſſimo tempore durat elateriũ, vt diximus: Chamæleon niger xl. annis. Centaurium non ultra xij. Peucedanum & ariſtolochia ae uitis ſylueſtris anno in umbra ſeruantur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices à nobis dictas attingit, excepta ſpõdyli, quæ omnes perſequitur. Genus id ſerpẽtis eſt. Nec illud quidem dubitatur, omnium radicum uim effectusq́; minui, ſi fructus prius mатureſcãt: item ſeminum, ante radice propter ſuccum inciſa. Reſoluitur autem omnium uis conſuetudine: & deſinunt prodeſſe cum opus eſt, quæ quotidie in uſũ fuere, æque quàm nocere. Omnes uero herbæ uehementiores effectu uiribusq́; ſunt in frigidis locis, & in aquilonijs, item ſiccis. Sunt & gentium differentiæ nõ mediocres. Sicut accepimus de tineis lumbricisq́; ineſſe Aegypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: è diuerſo Græciæ, Phrygiæ omnino non innaſci. Minus id mirum, quàm quod in confinio Atticæ Bœotiæq́; Thebanis innaſcuntur, cũ abſint Athenienſibus. Quæ contemplatio aufert rurſus nos ad ipſorum animalium naturas, ingenitasq́; ijs uel certiores morborum omnium medicinas. Enimuero rerum omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut paſceretur, aut alia ſatiaret, naſci uoluit, arteſq́; ſalutares inſeruit & uiſceribus, quippe cum ſurdis etiam rebus inſeruerit. Tum vero illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima alia eſſe voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XXVIII.

PROOEMIVM.

De medicinis ex animalibus. CAP. I.

D*ICTAE erant omnium rerum naturæ, inter cœlum ac terram naſcentium, reſtabantq́; quæ ex ipſa tellure fodiuntur, ſi non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent tranſuerſos, ex ipſis animalibus quæ ſanantur, reperta maiore medicina. Qui ergo dixerimus herbas & florũ imagines, ac pleraq́; inuentu rara ac difficilia, ijdem tacebimus quid in ipſo homine proſit homini, cæteraq́; genera remediorum inter nos viuentia? cum præſertim, niſi carenti doloribus morbisq́;, uita ipſa pœna fiat. Minime vero. Quin omnem inſumemus operam, licet faſtidij periculum vrgeat: quãdo ita decretum eſt, minorem gratiæ quàm vtilitatum vitæ reſpectum habere. Quinimo externa quoq́;, & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum autores appellet. Quãquã & ipſi conſenſu prope iudicata eligere laborauimus, potiusq́; curæ rerũ, quàm copiæ inſtitimus. Illud admonuiſſe perquàm neceſſarium eſt, dictas iam à nobis naturas animaliũ, & quæ cuiuſq́; eſſent inuenta. Neque enim minus profuere medicinas reperiẽdo, quàm proſunt præbendo. Nunc quæ in ipſis auxiliẽtur indicari, neq́; illic in totum omiſſa. Itaq́; hæc eſſe quidem alia, illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine, ipſum ſibi exquirentes, immenſa ſtatim difficultate obuia. Sanguinem quoq́; gladiatorum bibunt, ut uiuentibus poculis, comitiales morbi: quod ſpectare facientes eadem harena feras quoq́; horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidum ſpirantemq́;, & una ipſam animam ex oſculo vulnerum, cum plagis ne ferarum quidem admoueri ora fas ſit humana. Alij medullas crurum quærũt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, ſingulorum viſcerum membrorũq́; etiam ſapores dixere, omnia perſecuti vſq́; ad reſegmina unguium: quaſi uero ſanitas uideri poſſit, feram ex homine fieri, morboq́; dignũ in ipſa medicina, egregia hercule fruſtratione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur, quid mandi? Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſor iuris humani, monſtrorũq́; artifex, qui primus ea condidiſti, credo ne uita tui obliuiſceretur. Quis inuenit ſingula membra humana mãdere? qua cõiectura inductus? Quam poteſt medicina iſta originẽ habuiſſe? Quis ueneficia innocẽtiora effecit quàm remedia? Eſto barbari externiq́; ritus inuenerint, etiámne Græci ſuas fecere has artes? Extant commẽtationes Democriti, ad alia noxij hominis è capite oſſa plus prodeſſe: ad alia, amici & hoſpitis. Iam vero ui interempti dẽte gingiuas in dolore ſcarificari, Apollonius efficaciſſimum ſcripſit: Miletus, oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari. Artemon caluaria interfecti, neque cremãti, propinauit aquam è fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit, contra canis rabioſi morſus Antheus. Atq́; etiam quadrupedes homines ſanauere, contra inflationes boum, perforatis cornibus inſerentes oſſa humana: vbi homo occiſus aſſet, aut crematus, ſiliginem quæ pernoctaſſet, ſuum morbis dando. Procul à nobis noſtrisq́; literis abſint iſta. Nos auxilia dicemus, non piacula: ſicubi lactis puerperarũ vſus mederi poterit, ſicubi ſaliua tactúsue corporis, cæteraq́; ſimilia. Vitam quidem non adeo expetendam cenſemus, ut quoquo modo trahenda ſit. Quiſquis es talis, æque moriere, etiam cum obſcœnus uixeris aut nefandus. Quapropter hoc primũ quiſque in remedijs animi ſui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura, nullum melius eſſe tempeſtiua morte: in eaq́; id optimum, quod illam ſibi quiſque præſtare poterit.*

Digitized by Google

An ſit in medendo verborum aliqua vis, oſtenta & ſanari & depelli. Cap. II.

Ex homine remediorum primum maxime quæſtionis, & ſemper incerta eſt, valeántne aliquid verba et incantamenta carminũ. Quod ſi uerũ eſt, homini acceptũ ferri oportere cõueniet. Sed uiritim ſapiẽtiſsimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſum uero omnibus horis hominis credit uita, nec ſentit. Quippe uictimas cædi ſine precatione nõ uidetur referre, nec deos rite conſuli. Præterea alia ſunt uerba impetrãtis, alia depulſoris, alia cõmẽtationis. Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus. Et ne quid verborũ prætereatur, aut præpoſterum dicatur, deſcripto praire aliquem, rurſusq; alium cuſtodẽ dari qui attendat, alium uero præponi qui faueri linguis iubeat: tibicinem canere, ne quid aliud exaudiatur: vtraq; memoria inſigni, quoties ipſæ diræ obſtrepẽtes nocuerint, quotiéſue precatio errauerit: ſic repẽte extis adimi capita, uel corda, aut geminari uictima ſtantẽ. Duratq́; immenſo exemplo Deciorum, patris filijq́;, quo ſe deuouere, carmen. Extat Tucciæ Veſtalis inceſti precatio, qua uſa aquam in cribro tulit, anno vrbis dcix. Boario uero in foro Græcum Græcamq́; defoſſos, aut aliarum gentium, cum quibus tũ res eſſet, etiam noſtra ætas uidit. Cuius ſacri precationem, quæ ſolet praire quindecemuirum collegij magiſter, ſi quis legat, profecto vim carminum fateatur, ea omnia approbantibus octingentorum triginta annorum euentibus. Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precatione: cum ſi ſemel recipiatur ea ratio, & deos preces aliquas exaudire, aut ullis moueri verbis, confitendum ſit de tota coniectatione. Priſci quidem noſtri perpetuo talia prodidere: difficilimumq́; ex his etiam fulmina elici, ut ſuo loco docuimus. L. Piſo primo annalium autor eſt, Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodem quo illum ſacrificio Iouem cælo deuocare conatum, quoniam parum rite quædam feciſſet, fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & oſtenta verbis permutari. Cum in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inueniſſent, miſſis ob id à ſenatu legatis, Hetruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq́; cernens, interrogatione in ſuam gentem transferre tentauit, ſcipione prius determinata templi imagine in ſolo ante ſe: Hoc ergo dicitis Romani, hic templum Iouis optimi maximi futurum eſt? hic caput inuenimus? conſtantiſſima annaliũ affirmatione tranſiturum fuiſſe fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio vatis legati Romani reſpondiſſent: non plane hic, ſed Romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidiſſe tradunt, cum in faſtigium eiuſdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuiſſent: & iterum ſimili modo retentum augurium. Hæc ſatis ſint, exemplis ut appareat, oſtentorum vires & in noſtra poteſtate eſſe: ac prout quæq; accepta ſint, ita valere. In augurum certe diſciplina conſtat, neque diras, neq; vlla auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, obſeruare ſe ea negauerint: quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt. Quid? non & legum ipſarum in duodecim tabulis verba ſunt, Qui fruges excantaſſet. Et alibi, Qui malum carmen incantaſſet. Verrius Flaccus autores ponit quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitum à Romanis ſacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum eſſet: promittiq́; illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultúmue. Durat in pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatq́; ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma eſſet, ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ouorum, vt exorbuerit quiſque, calyces cochlearumq́; protinus frangi, aut eoſdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeq́; Virgilij incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: nõ pauci etiam ſerpẽtes ipſas incantari: & hunc vnum illis eſſe intellectum, contrahique Marſorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conſcribũtur. Neque eſt facile dictu, externa verba atq; ineffabilia derogent fidem validius, an Latina inopinata, & quæ ridicula videri cogit animus, ſemper aliquid immenſum expectãs, ac dignum deo mouendo, imò vero quod numini imperet. Dixit Homerus, profluuium ſanguinis vulnerato femine Vlyxem inhibuiſſe carmine: Theophraſtus iſchiadicos ſanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris. Cæſarem dictatorem poſt vnum ancipitem vehiculi caſum, ferunt ſemper vt primum conſediſſet, id quod pleroſq; nunc facere ſcimus, carmine ter repetito ſecuritatem itinerum aucupari ſolitum. Licet hanc in partem ſingulorum quoque conſcientiam coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem fauſtum ominamur? Cur publicis luſtris etiam nomina victimas ducentium proſpera legimus? Cur & faſcinationibus adoratione peculiari occurrimus? alij Græcam Nemeſin inuocantes? cuius ob id Romæ ſimulacrum in Capitolio eſt, quamuis Latinum nomen non ſit. Cur ad mentionem defunctorum, teſtamur memoriam eorum à nobis non ſollicitari? cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus? idq; in febribus dierum obſeruatione intelligitur. Cur ad primitias pomorum, hæc uetera eſſe dicimus, alia noua optamus? Cur ſternutamentis ſalutamur? quod etiam Tiberium Cæſarem, triſtiſſimum (vt conſtat) hominum, in vehiculo exegiſſe tradunt. Et aliqui nomine quoque conſalutare, religioſius putant. Quin et abſentes tinnitu aurium præſentire ſermones de ſe, receptum eſt. Attalus affirmat ſcorpione uiſo, ſi quis dicat duo, cohiberi nec uibrare ictus. Et quoniam ſcorpio admonuit, in Africa nemo deſtinat ali-

ki.

H ij quid,

Digitized by Google

quid, niſi præfatus Africā. In cæteris uero gētibus, deos ante obteſtatur ut uelint. Nā ſi menſa adſit, nullum ponere, tranſlatitium uidemus etiā, quoniā multas religiones pollere manifeſtū eſt. Alius ſalina poſt aurem digito relata, ſolicitudinem animi propitiat. Pollices, cum faueamus, premere etiā prouerbio iubemur. In adorādo dexteram ad oſculum referimus, totumq; corpus circumagimus: quod in læuū feciſſe, Galliæ religioſius credūt. Fulgetras popyſmis adorare conſenſus gētium eſt. Incendia inter epulas nominata, aquis ſub menſas profuſis abominamur. recedente aliquo ab epulis, ſimul uerri ſolum: aut bibēte conuiua, menſam uel repoſitorium tolli, inauſpicatiſſimum indicatur. Seruij Sulpitij principis uiri commentatio eſt, quamobrem menſa linquenda non ſit. Nondum enim plures quàm conuiuæ numerabantur. Nam ſternutamento reuocari ferculum menſámue, ſi non poſtea guſtetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non eſſe. Hæc inſtituere illi, qui omnibus negotijs horiſq; intereſſe credebant deos: & ideo placatos etiam uitijs noſtris reliquerunt. Quin & repente conticeſcere conuiuium adnotatum eſt, nō niſi in pari præſentium numero: qua in re famæ labor eſt, ad quēcunque eorum pertinens. Cibus etiam è manu prolapſus reddebatur, utique per menſas, uetabantq; munditiarum cauſa deſlare. Et ſunt condita auguria, quid loquenti cogitantiue id acciderit, inter execratiſſima. Si pontifici accidat ditis cauſa epulanti, in mēſa utiq; id reponi adoleriq; ad larem, piatio eſt. Medicamenta, priuſquā adhibeātur, in menſa forte depoſita negātur prodeſſe. Vngues reſecari nundinis Romanis tacētis atq; à digito īdice, multorū pecuniæ religioſum eſt. Capillum uero cōtrectari, contra defluuia ac dolores capitis xvij luna atque xxix. Pagana lege ī pleriſque Italiæ prædijs cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueāt fuſos, aut omnino detectos ferāt, quoniā aduerſetur id omnium ſpei, præcipueq; frugum. M. Seruilius Nonianus princeps ciuitatis, non pridē in metu lippitudinis, priuſquā ipſe eam nominaret, aliúſue ei prædiceret, duabus literis Græcis, ρ & α, chartam inſcriptam, circūligatam lino, ſubnectebat collo: Mutianus ter conſul, eadem obſeruatione uiuentem muſcam ī linteolo albo, his remedijs carere ipſos lippitudine prædicantes. Carmina quædā extant contra grandines, cōtraq; morborū genera, contraq; ambuſta, quædam etiam experta: ſed prodēdo obſtat ingens uerecundia, in tanta animorum uarietate. Quapropter de his ut libitum cuique fuerit opinetur.

Remedia ex homine contra magos. CAP. III.

Hominum mōſtrificas naturas & ueneficos aſpectus, diximus in portentis gentiū, & multas animaliū proprietates, quæ repeti ſuperuacuū eſt. Quorundā hominū tota corpora proſunt, ut ex his familijs quæ ſunt terrori ſerpētibus, tactu ipſo leuant percuſſos, ſuctúue modico. Quorum è genere ſunt Pſylli Marſiq;, & qui ophiogenes uocātur ī inſula Cypro: ex qua familia legatus Hexagon nomine, à cōſulibus Romæ in dolium ſerpētium coniectus experimēti cauſa, circummulcētibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ eſt, ſi modo adhuc durat, uernis tēporibus odoris uirus: atq; eorum ſudor quoq; medebatur, non modo ſaliua. Nam in inſula Nili Tentyri naſcentes tāto ſunt crocodilis terrori, ut uocē quoque eorum fugiant. Horum omniū generum in ſua repugnātia interuentū quoq; mederi conſtat: ſicuti aggrauari vulnera introitu eorū, qui unquam fuerint ſerpētium canisue dente læſi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fœtus abortu uitiant. Tantū remanet virus excepto ſemel malo, vt uenefici fiāt uenena paſſi. Remedio eſt, ablui prius manus eorum, aquaque illa eos quibus medearis inſpergi. Rurſus à ſcorpione aliquando percuſſi, nunquam poſtea à crabronibus, ueſpis, apibúſue feriuntur. Minus miretur hoc qui ſciat, ueſtē à tineis nō attingi, quæ fuerit in funere: ſerpētes ægre, præterquam læua manu extrahi.

De quibuſdam ſortilegijs & ſaliua hominis. CAP. IIII.

Pythagoræ inuentis non temere fallere, impoſitiuorum nominum imparem uocalium numerum, clauditates, oculorúmue orbitatem, ac ſimiles caſus dextris aſſignare partibus, parē læuis. Ferūt difficiles partus ſtatim ſolui, cum quis tectū in quo ſit grauida, trāſmiſerit lapide, uel miſſili ex his, quæ tria āimalia ſingulis ictibus īterfecerint, hominē, aprum, urſam. Probabilius id facit haſta uelitaris, euulſa à corpore hominis, ſi terram nō attigerit. Eoſdem enim illata effectus habet. Sic & ſagittas corpore eductas, ſi terram nō attigerint, ſubiectas cubātibus, amatorium eſſe, Orpheus & archelaus ſcribunt. Quin & comitialem morbū ſanari cibo è carne feræ occiſa eodem ferro, quo homo interfectus ſit. Quorundam partes medicæ ſunt, ſicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide ſolebat oſtendi Pelopis coſta, quam eburneam affirmabāt. Næuos in facie tōdere, religioſum habēt etiam nūc multi. Hominum uero in primis ieiunam ſaliuam, contra ſerpentes præſidio eſſe, docuimus. Sed & alios efficaces eius uſus recognoſcat uita. Deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, cōtagia regerimus. Simili modo & faſcinationes repercutimus, dextræq; clauditatis occurſum. Veniam quoque à deis ſpei alicuius audacioris petimus, ī ſinū ſpuendo etiā. Eadem ratione terna deſpuere deprecatione, in omni medicina mos eſt, atque effectus adiuuare: Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Mirum dicemus, ſed experimento facile: Si quem pœniteat ictus eminus cominúſue illati, & ſtatim expuat mediam in manum qua percuſſit, leuatur ilico percuſſus à pœna. Hoc ſæpe delūbata quadrupede approbatur, ſtatim à tali remedio correcto animalis ingreſſu. Quidā vero aggrauant ictus, ante conatum ſimili modo ſaliua in manu ingeſta. Credamus ergo lichenas lepraſq; ieiuna illitu aſſiduo arceri: item lippitudines, matuti-

na quotidie velut inunctione: carcinomata, malo terra ſubacto, ceruicis dolorem, ſaliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata, læua ad ſiniſtrum: ſi quod animal aurem intrauerit, & inſpuatur, exire. Inter amuleta eſt, edita quemq; urinæ expuere: ſimiliter in calciamentum dextri pedis antequam induatur. Item cum quis tranſeat locum in quo aliquod periculum adierit. Marcion Smyrnæus qui de ſimplicibus effectibus ſcripſit, rumpi ſcolopẽdras marinas ſputo tradit: item rubetas aliasq; ranas. Ophilius, ſerpentes, ſi quis in hiatum earum expuat. Salpe, torporem ſedari quocunque membro inſtupente, ſi quis in ſinum expuat: aut ſi ſuperior palpebra ſaliua tãgãtur. Nos, ſi hæc & illa credamus rite fieri: extranei interuentu, aut ſi dormiens ſpectetur infans, à nutrice terna adſpui, quanquã religione tutatur & Faſcinus, Imperatorum quoq; non ſolũ infantium cuſtos, qui deus inter ſacra Romana à Veſtalibus colitur, & currus triumphantium ſub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetq; eoſdem recipere. Similis medicina linguæ, vt ſit exorata à tergo fortuna, gloriæ carnifex. Morſus hominis inter aſperrimos quoq; numeratur. Medentur ſordes ex auribus. Ac ne quis miretur, etiã ſcorpionũ ictibus ſerpentiumq; ſtatim impoſitæ. Melius è percuſsi auribus proſunt. Ita & reduuias ſanari. Serpentium uero ictum, contuſi dentis humani farina. Capillus puerorum qui primum deciſus eſt, podagræ impetus dicitur leuare circũligatus: & in totũ impubium impoſitus. Virorum quoq; capillus, canis morſibus medetur ex aceto. Et capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, à reuulſo cruci quartanis. Combuſtus æque capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, vt terram nõ attingat, incluſus in armillã, & aſſidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito, tumores inguinũ ſedat. In manu dextra duo medij lino leuiter colligati, deſtillationes atq; lippitudines arcent. Quin & eiectus lapillus calculoſo, alligatus ſupra pubem leuare ceteros dicitur, ac io cineris etiã dolores: ac celeritatẽ partus facere. Addidit Granius, efficaciorem ad hoc eſſe ferro exemptum. Partus accelerat uicinos, ex quo quæq; conceperit, ſi cinctu ſuo ſoluto fœminam cinxerit, dein ſoluerit, adiecta precatione, ſe uinxiſſe, eandem & ſoluturum, atq; abierit. Sanguine ipſius hominis, ex quacunque parte emiſſo, efficaciſſime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus. Item ora, comitiali morbo lapſorum: exurgere enim protinus. Quidam ſi pollices pedum pungantur, exq; his guttæ referantur in faciẽ: aut ſi virgo dextro pollice attingat: hac cõiectura cenſentes virgines carnes edendas. Aeſchines Athenienſis ex crematorum cinere anginis medebatur & tonſillis, vuisq;, et carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu ſoluũtur, primoq; fœminarũ menſe. Aut ſi non id cõtigat, longinqua fiunt, maximeq; comitiales. Quin & à ſerpentẽ ac ſcorpione percuſſus, coitu leuari produnt: uerũ fœminas uenere ea lædi. Oculorum uitia fieri negant, nec lippire eos, qui cũ pedes lauant, aqua inde ter oculos tãgant. Immatura morte raptorũ manu, ſtrumas, parotidas, guttura tactu ſanari affirmant. Quidam uero cuiuſque defuncti, duntaxat ſui ſexus, læua manu auerſa. Et è ligno fulgure icto, reiectis poſt terga manibus, demorderi aliquid, & ad dentem qui doleat admoueri, remedio eſſe produnt. Sunt qui præcipiant dentẽ ſuffiri dente hominis ſui ſexus: & eũ qui caninus uocetur, inſepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria, pſilothrum eſſe palpebrarum tradunt. Herba uero ſi qua ibi genita ſit, cõmanducata, dẽtes cadere. Vlcera nõ ſerpere oſſe hominis circũſcripta. Alij è tribus puteis pari menſura aquas miſcent: & prolibant nouo fictili: reliquũ dant in tertianis acceſſu febriũ bibendum. Item in quartanis fragmentũ claui à cruce, inuolutũ lana, collo ſubnectũt: aut ſpartũ è cruce: liberatoq; cõdunt cauerna quam ſol non attingat. Magorum hæc cõmenta ſunt: Vt cotem qua ferramenta ſæpe exacuta ſint, ſubiectã ignari ceruicalibus, de ueneficio deficientis, euocare indicium, ut ipſe dicat quid ſibi datum ſit, & ubi, & quo tempore: autorem tamen non nominare. Fulmine utiq; percuſſo, circũactum in uulnus hominem, loqui protinus conſtat. Inguinibus medentur aliqui, licium telæ detractum alligãtes nouenis ſeptenisue nodis, ad ſingulos nominantes uiduã aliquam, atq; ita inguina alligãtes licio. Et clauũ aliudue quod quis calcauerit, alligatũ ipſos iubent gerere, ne ſit dolori uulnus. Verrucas auellunt à uiceſima luna, in limitibus ſupini ipſam intuentes, ultra caput manibus porrectis, & quicquid cõprehendere eo fricantes. Clauũ corporis, cũ cadat ſtella, ſi quis diſtringat, uel cito ſanari aiunt. Cardinibus oſtiorũ aceto affuſo, lutum fronti illitũ, capitis dolorẽ ſedare. Item laqueũ ſuſpendioſi circũdatum temporibus. Si quid è piſce hæſerit faucibus, in aquã demiſsis frigidã pedibus, cadere. Si uero ex alijs oſsibus, impoſitis capiti ex eodẽ oſſe oſsiculis. Si panis hæreat, ex eodẽ in vtranq; aurem addito pane. Quin & ſordes hominis in magnis fecere remedijs quæſtuoſorum gymnaſia Græcorũ, quippe ea ſtrigmenta molliunt, calfaciunt, diſcutiunt, complent, ſudore & oleo medicinam facientibus: Vuluis inflammatis contractisq; admouentur: Sic & menſes cient: ſedis inflammationes & cõdilomata leniunt: item neruorũ dolores, luxata, articulorũ nodos. Efficaciora ad eadem, ſtrigmenta à balineis, & ideo miſcẽtur ſuppuratorijs medicamẽtis. Nã illa quæ ſunt è ceromate permixto cœno, articulos tantum molliunt, calefaciunt, diſcutiunt efficacius, ſed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura, qua ſordes uirilitatis cõtra ſcorpionum ictus ſingularis remedij celeberrimi autores clamant. Rurſus in fœminis, quas infantiũ aluo editas in vtero ipſo cõtra ſterilitatẽ ſubdi cẽſent, meconium vocant. Imo etiam ipſos gymnaſiorũ raſere parietes:

& illæ quoq; ſordes excalfactoriam uim habere dicũtur: panos diſcutiunt. Vlceribus ſenum puerorũq;, & deſquamatis ambuſtiſue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abſtinere cibo omni, aut potu, alias vino tãtum aut carne, alias balineis, cum quid eorum poſtulet ualetudo, in præſentiſſimis remedijs habetur. His remedijs adnumeratur exercitatio, intentio uocis, unguẽ fricari cum ratione. Vehemens enim fricatio ſpiſſat, lenis mollit: Multa adimit corpus, auget modica. In primis uero prodeſt ambulatio, geſtatio, et ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho et coxis utiliſſima. Phthiſi nauigatio: Lõgis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi, aut lectulo, aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tuſſibus in latera aduerſum diſtillationes. Ariſtoteles et Fabianus plurimum ſomniari circa uernum & autumnum tradũt, magiſq; ſupino cubitu, at prono nihil. Theophraſtus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à ſupinis. Solum quoque remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt, ſicut linteorũ ſtrigiliumq; uehementia: perfundere caput aqua calida ante balinearum uaporationẽ, & poſtea frigida, ſaluberrimũ intelligitur. Item præſumere cibis, & interponere frigidã, eiuſdẽq; potu ſomnos antecedere, & ſi libeat interrumpere. Notãdum, nullum aliud animal calidos potus ſequi, ideoq; non eſſe naturales. Mero ante ſomnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis impari numero ad cauendũ dẽtium dolores: itẽ poſca oculos contra lippitudines, certa experimenta ſunt.

De obſeruatione uictus. CAP. V.

SIcut totius corporis valetudini varietate uictus inobſeruata. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius ſeneſcere. Verum id remedijs occinit, nõ epulis: quippe multo utiliſſima eſt tẽperantia in cibis. L. Lucullus hanc de ſe præfecturam ſeruo dederat: ultimoq; probro manus in cibo triumphali ſeni deducebatur, uel ĩ capitolio epulãti, pudenda re, ſeruo ſuo facilius parere quàm ſibi.

De ſternutamento, & uenere, & cæteris remedijs. CAP. VI.

STernutamenta pinna grauedinẽ emendant, & ſi quis muris nares, ut tradunt, oſculo attingat. Sternutamẽta & ſingultũ. Ob hoc Varro ſuadet palmã alterna manu ſcalpere. Pleriq; anulũ è ſiniſtra in longiſſimũ dextera digitum trãsferre, aut in aquã feruentem manus immergere. Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit. Venerem damnauit Democritus, ut in qua homo alius exiliret ex homine. Eſt hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes reſtituũtur uenere, uox reuocatur, cum è candida declinat in fuſcam. Medetur & lumborũ dolori, oculorum hebetationi, mẽte captis ac melancholicis. Adſidere grauidis, uel cũ remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter ſe implexis, ueneficiũ eſt: idque compertum tradunt, Alcmena Herculem pariente. Peius ſi circa unũ ambóue genua. Itẽ poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in concilijs ducũ poteſtatũue fieri uetuere maiores, uelut omnẽ actum impedientia. Vetuere & ſacris uotiſue ſimili modo intereſſe. Capita autem aperiri aſpectu magiſtratuũ, non uenerationis cauſa iuſſere, ſed (ut Varro autor eſt) ualetudinis, quo firmiora conſuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit, alterũ comprimi prodeſt. Cum aqua dextra auricula, ſiniſtro pede exultare, capite ĩ dextrum humerũ deuexo, inuicem è diuerſa aure. Si tuſſis concitet, ſalinã in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua, à uertice morſu alterius ſuſpẽdi. In ceruicis dolore poplites fricare, aut ceruicẽ ĩ poplitũ. Pedes in humo deponi, ſi nerui in his cruribuſue tendãtur in lectulo. At ſi in læua parte id accidat, ſiniſtræ plantæ pollicẽ dextra manu appræhendi. Itẽ è diuerſo. Extremitates corporis uel auriũ perſtringi contra horrores corporis, ſanguinémue nariũ immodicum. Lino uel papyro principia genitaliũ: femur medium, ad cohibenda urinæ profluuia. In ſtomachi ſolutione pedes preſſare, aut manus in feruẽtem aquã demittere. Iam & ſermoni parci multis de cauſis ſalutare eſt. Triennio Mecœnatem Meſſium accepimus ſilentiũ ſibi imperauiſſe, à conuulſione reddito ſanguine. Nã euerſos ſcandenteſq; ac iacentes, ſi quid ingruat, contraq; ictus ſpiritũ cohibere ſingularis præſidij eſt: qd inuentum eſſe animalis docuimus. Clauũ ferreum defigere, ĩ quo loco primũ caput defixerit corruens morbo comitiali, abſolutoriũ eius mali dicitur. Contra renum & lumborum ueſicæq; crutiatus, in balinearum ſolijs pronos urinã reddere, mitigatoriũ habetur. Vulnera nodo Herculis præligare, mirũ quãtum ocyor medicina eſt. Atq; etiã quotidiani cinctus tali nodo, uim quandã habere utilem dicuntur, quippe cũ Hercules eũ prodiderit. Numerum quoq; quaternariũ Demetrius condito uolumine, & quare quaterni cyathi ſextarijue non eſſent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodeſt, & lacrymoſis oculis frõtem. Augurium ex homine ipſo eſt nõ timendi mortem in ægritudine, quãdiu oculorũ pupillæ imaginem reddant. Magna & urinæ nõ ratio ſolum, ſed etiã religio apud autores inuenitur, digeſta in genera. Spadonum quoq; ad fœcũditatis beneficia. Verũ ex his quæ referre fas ſit, impubium puerorũ contra ſalinas aſpidum, quas ptyadas nocãt, quoniã uenena ĩ oculos hominũ expuant: cõtra oculorũ albugines, obſcuritates, cicatrices, argema, palpebras, & cum erui farina contra aduſtiones, contra aurium pura, uermiculoſq;, ſi decoquatur ad dimidias partes, cum porro capitato, nouo fictili. Vaporatio quoq; ea menſes fœminarum ciet. Salpe ſouet illa oculos firmitatis cauſa: illinit ſole uſta, cũ oui albumine, efficacius ſtruthiocameli, binis horis. Hac et atramẽti lituræ abluũtur. Virilis podagris medetur, argumẽto fullonũ, quos ideo tentari eo morbo negãt. Veteri miſcetur cinis oſtreorũ, aduerſus eruptiones in corpore infantium, & omnia ulcera manantia.

Digitized by Google

manantia. Ea exeſis, ambuſtis, ſedis uitijs, rhagadijs, & ſcorpionum ictibus illinitur. Obſtetricũ nobilitas non alio ſucco efficacius curari pronunciauit corporũ pruritus nitro addito, vlcera capitum, porrigines, nomas, præcipue genitalium. Sua cuiq; autem (quod fas ſit dixiſſe) maxime prodeſt, confeſtim perfuſo canis morſu, echinorumq́; ſpinis inhærentibus, & in ſpongia laniſue impoſita: aut aduerſus canis rabidi morſus, cinere ex ea ſubacto: contraq́; ſerpentium ictus. Nam contra ſcolopendras mirũ proditur, uertice tacto urinæ ſuæ gutta, liberari protinus læſos. Auguria ualetudinis ex ea traduntur. Si mane candida, dein ruffa ſit, illo modo concoquere, hoc concoxiſſe ſignificatur. Mala ſigna rubræ, peſſima nigræ: mala bullantis & craſſæ: in qua quod ſubſidit ſi album eſt, ſignificat circa articulos aut uiſcera dolorem imminere. Eadem uiridis morbum viſcerũ, pallida bilis, rubens ſanguinis. Mala & in qua ueluti furfures atq; nubeculæ apparẽt. Diluta quoq; alba uitioſa eſt: mortifera uero craſſa, graui odore, & in pueris tenuis ac diluta. Magi uetãt eius cauſſa contra ſolẽ lunãq; nudari, aut umbrã cuiuſquam ab ipſa reſpergi. Heſiodus iuxta obſtãtia reddi ſuadet, ne deũ aliquẽ nudatio offendat. Hoſthanes contra mala medicamenta omnia promiſit auxiliari, matutinis horis ſuã cuiq; inſtillatam in pedẽ.

De remedijs muliebribus. CAP. VII.

Quæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedũt, ut ſileamus diuiſos mẽbratim in ſcelera abortus, mẽſiũ piacula, quæq́; alia nõ obſtetrices modo, uerũetiã ipſæ meretrices prodidere. Capilli ſi cremẽtur, odore ſerpẽtes fugari. Eodem odore vuluæ morbo ſtrãgulatas reſpirare. Cinere eo quidem, ſi in teſta ſunt cremati, uel cum ſpuma argenti, ſcabricias oculorum ac prurigines emendari. Item verrucas, & infantiũ vlcera cum melle. Capitis quoq; vulnera, & omnium vlcerum ſinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cũ adipe ſuillo ſacrum ignem, ſanguinemq́; ſiſti ilico, & formicationes corporũ. De lactis vſu cõuenit dulciſſimum eſſe molliſſimumq́;, & in longa febre cœliacisq́; vtiliſſimum, maxime eius quæ iam infantem remouerit. Et in malacia ſtomachi, in febribus, torſionibus efficaciſſimum experiũtur. Item mammarum collectionibus cum thure, oculo ab ictu cruore ſuffuſo, & in dolore aut epiphoris ſi immulgeatur, plurimum prodeſt: magisq; cum melle & narciſſi ſucco, aut thuris polline. Semperq́; in omni uſu efficacius eius quæ marem enixa ſit: multoq́; efficaciſſimum eius quæ geminos peperit mares, & ſi vino ipſa cibisq́ue acrioribus abſtineat. Mixto præterea ouorum candido liquore, madidaq́; lana frontibus impoſitum, fluxiones oculorum ſuſpendit. Nam ſi rana ſaliua ſua oculum aſperſerit, præcipuum eſt remedium. Et cõtra morſum eiuſdem bibitur, ſtillaturq́; Qui ſimul matris filiæq́; lacte inunctus ſit liberari oculorum metu in totam uitam affirmant. Aurium quoq; uitijs medetur, modice admixto oleo: aut ſi ab ictu dolent, anſerino adipe tepefactum. Si odor grauior ſit, ut plerunq; fit longis uitiis, diluto melle lana includitur. Et cõtra morbũ regium in oculis relictum, inſtillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potũ contra uenena, quæ data ſunt è marino lepore bupreſtiq;, ut Ariſtoteles tradit, dorycnion. Et contra inſaniam, quæ facta ſit hyoſcyami potu. Podagris quoq; iubent illini cum cicuta. Alij cum æſipo & adipe anſerino, qualiter etiam vuluarũ doloribus imponitur. Aluum etiam ſiſtit potum, ut Rabirius ſcribit. Et menſes ciet. Eius uero quæ fœminam enixa ſit, ad uitia tantum in facie ſanãda præualet. Pulmonum quoq; incommoda lacte mulieris ſanantur, cui ſi admiſceatur ĩpubis pueri urina uel mel Atticum, omnis ſingulorum cochlearium menſura, murmura quoq; aurium eijci inuenio. Eius quæ marem peperit, lacte guſtato, canes rabioſos fieri negant. Mulieris ſaliuam quoq; ieiunæ potentem dijudicant oculis cruentatis. Et ſi contra epiphoras, ſeruentes anguli oculorũ ſubinde madefiant: efficacius, ſi cibo uinoq́; ſe pridie ea abſtinuerit. Inuenio & faſcia mulieris alligato capite, dolores minui. Poſt hæc nullus eſt modus. Iã primum abigi grandines turbinesq́;, contra fulgura ipſa in menſe commdata, ſic auerti uiolentiam cœli: In nauigando quidem tẽpeſtates, etiam ſine menſtruis. Ex ipſis vero menſibus monſtrificis alias vti ſuo loco indicauimus, dira & infanda vaticinantur: è quibus dixiſſe non pudeat, ſi in defectu lunæ ſolisue congruatnis illa, irremediabilem fieri: non ſegnius & ſilente luna, coitusq́; tum maribus extiales eſſe atq; peſtiferos. Purpuram quoq; ab his eo tempore pollui. Tãto uim eſſe maiorem. Quocunq; autem alio menſtruo, ſi nudatæ ſegetem ãbiant, erucas ac uermiculos ſcarabeosq́; ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepſius in Cappadocia inuentum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arua, retectis ſuper clunes ueſtibus. Alibi ſeruatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuq́; diſſoluto. Cauendũ ne id oriente ſole faciant, ſementẽ enim areſcere. Item nouellas uites eius tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas res medicatiſſimas ilico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præter illa certum eſt, apes tactis aluearijs fugere, linaq́; cum coquantur nigreſcere, aciem in cultris tonſorum hebeteſcere, æs contactum graue virus accipere & æruginem, magis ſi decreſcente luna id accidat: equas, ſi ſint grauidæ, tactas abortũ pati: Quĩ & aſpectu omnino, quamuis procul uiſas, ſi purgatio illa poſt uirginitatẽ prima ſit, aut in uirginea ætate ſpõtanea. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac ui ſuperari, filo ueſtis contactæ, docuimus. Ne igne quidem uincitur quo cuncta, cinisq́; etiam ille, ſi quis aſpergat lauandis ueſtibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipſis quidem fœminis malo ſuo inter ſe immunibus. Abortum facit illitus, aut ſi omnino prægnans ſupergrediatur. Quæ Lais & Elephãtis inter ſe contraria prodidere de abortiuis, carbone è radice braſſicæ uel myrti uel tamaricis in eo ſanguine extincto: item aſinas non concipere tot annis, quot grana

H iiij hordei

Digitized by Google

hordei cõtacta ederint: quæq; alia nuncupauere monſtrifica, aut inter ipſas pugnantia, cum hæc fecunditatem fieri iiſdem modis quibus illa ſterilitatem pronunciaret, melius eſt nõ credere. Bythus Dyrrachinus hebetata aſpectu ſpecula recipere nitorem tradit, iiſdem auerſa rurſus contuentibus: omnemq; vim talem reſolui, ſi mullum piſcem ſecum habeãt. Multi uero ineſſe etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini, ſtrumas, et parotidas, panos, ſacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais & Salpe canum rabioſorum morſus, & tertianas quartanasq; febres, menſtruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluſo. Diotimus Thebanus, veſtis omnino ita infecta portiuncula, ac uel licio, brachiali inſerta. Sotira obſtetrix, tertianis quartanisq; efficaciſſimum dixit plantas ægri ſubterlini: multoq; efficacius, ab ipſa muliere, & ignoranti. Sic & comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus duntaxat menſtruis, ſpopondit. Inter omnes uero conuenit, ſi aqua potusq; formidetur à morſu canis, ſuppoſita tantum calici lacinia tali, ſtatim metum eum diſcuti: uidelicet præualente ſympathia illa Græcorum, cum rabiem canum eius ſanguinis guſtatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera ſanari certum eſt, addita caminorum farina & cera. Maculas autem è ueſte eas, non niſi eiuſdẽ vrina elui. Cinerem per ſe roſaceo mixtu. fœminarum præcipue, capitis ſedare dolores illitum fronti. Aſperrimamq; vim profluuij eius eſſe primis annis virginitate reſoluta. Id quoq; conuenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino menſtruo poſtibus, irritas fieri magorum artes, generis vaniſſimi, vt æſtimare licet. Ponam enim uel modeſtiſſimum è promiſſis eorum: ex hominis ſiquidem reſegmina vnguiũ è pedibus manibusq; cera permixta, ita vt dicatur tertianæ, vel quotidianæ, vel quartanæ febri remedium quæri, ante ſolis ortum alienæ ianuæ affigi iubent, ad remedia in iis morbis: quanta vanitate ſi falſum eſt, quantáue noxa, ſi transferunt morbos ad innocentiores? Ex his omnium digitorum reſegmina vnguium, ad cauernas formicarum abiici iubent, eamq; quæ prima cœperit trahere, correptam ſubnecti collo, ita diſcuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis, de elephanto, & leone, & camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & ſcinco, & hippopotamo, & lyncibus. CAP. VIII.

HAec ſunt quæ retuliſſe fas ſit, ac pleraq; ex iis non niſi honore dicto. Reliqua inteſtabilia & infanda, vt feſtinet oratio ab hoĩe fugere. In cæteris claritates animalium aut operum ſequemur. Elephanti ſanguis præcipue maris fluxiones omnes, quas rheumatiſmos vocant, ſiſtit. Ramentis eboris cũ melle Attico (ut aiũt) nubeculæ in facie, ſcobe paronychia tolluntur. Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius ſi & ſternuat. Dextra pars proboſcidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinũ ſtimulat. Sanguis & ſyntecticis prodeſt, iecurq; comitialibus morbis. Leonis adipes cũ roſaceo cutẽ in facie cuſtodiunt à vitiis, candorẽq; ſeruant, & ſanant aduſta niuibus, articulorũq; tumores. Magorũ vanitas perũctis eo adipe, faciliorẽ gratiam apud reges populosue promittit: præcipue tamẽ eo pingui quod ſit inter ſupercilia, vbi eſſe nullũ poteſt. Similia dẽtis, maxime à dextra parte uilliq; è roſtro inferiori, promiſſa ſunt. Fel aqua addita, claritatẽ oculis inũctis facit. Et cum adipe eiuſdẽ, comitiales morbos diſcutit, leui guſtu, et vt protinus qui ſumpſere curſu id digerãt. Cor in cibo ſumptũ, quartanis medetur: adeps cũ roſaceo quotidianis febrib. Perunctos eo beſtiæ fugiũt. Reſiſtere ẽt inſidiis videtur. Cameli cerebrũ areſactũ, potumq; ex aceto, comitialibus morbis aiũt mederi: item fel cum melle potum: hoc & anginæ. Cauda areſacta ſolui aluum. Fimi cinere criſpari capillũ cum oleo. Et dyſentericis prodeſt illitus cinis, potusq; quantũ trinis digitis capitur: & comitialibus morbis. Vrinam fullonibus utiliſſimã eſſe tradunt: itemq; vlceribus manantibus. Barbaros conſtat eam ſeruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum. Setas è cauda contortas, et ſiniſtro brachio adalligatas, quartanis mederi. Hyænam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione poſuerũt, vtpote cui & ipſi magicas artes dederint, uimq; qua alliciat ad ſe homines mẽte alienatos. De permutationis ſexus annua uice diximus, cæteraq; de mõſtrifica natura eius. Nũc perſequemur quæcunq; medicinis produtur. Præcipue pãtheris terrori eſſe tradũtur, vt ne conẽtur quidẽ reſiſtere: & aliquid de corio earũ habentẽ non appeti. Mirũq; dictu, ſi pelles vtriuſq; contrariæ ſuſpendãtur, decidere pilos panthereæ. Cum fugiant venãtem, declinare ad dextram, vt prægreſſi hominis veſtigia occupent. Quod ſi ſucceſſerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At ſi in læuam detorſerit, deficientis argumẽtum eſſe, celeremq; capturã. Facilius autem capi, ſi cinctus ſuos venator, flagellumq; imperitãs equo ſeptenis alligauerit nodis. Mox, vt eſt ſolers ambagibus vanitas magorum, capi iubent geminorum ſignum trãſeunte luna, ſingulosq; prope pilos ſeruari. Capitis dolori alligatam cutem prodeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus, aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus & croci uncia, inunctũ: ſic & caligines diſcuti & ſuffuſiones. Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Aſſeruari autem in Cypria pyxide. Eodem ſanari argema, ſcabritias, excreſcentia in oculis: itẽ cicatrices. Glaucomata uero iocineris recẽtis in aſſati ſanie, cum deſpumato melle inunctis. Dentes eius dẽtium doloribus tactu prodeſſe, vel adalligatos ordine, humeros humerorũ & lacertorum doloribus. Eiuſdẽ dentes ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint, illigatos pecoris aut capri pelle, ſtomachi cruciatibus. Pulmones in cibo ſumptos cœliacis. Vẽtriculis, cinerem cũ oleo illitum. Neruis, medullas è dorſo cũ oleo vetere ac felle. Febribus quartanis, iecur deguſtatum ter ante acceſſiones.

Podagris,

Podagris, ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atq; illita hyænæ pelle. In eodem morbo prodeſſe & fel cum lapide aſio. Tremulis, ſpaſticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandẽdum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compoſitione illita, aut per ſe felle, euulſis prius quos renaſci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas illinendaſq; cũ oleo. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho ſumpto in cibo, promiſſo intra triduũ conceptu. Cõtra nocturnos pauores umbrarumq; terrorem unus è magnis dentibus lino alligatus ſuccurrere narratur. Furentes ſuffiri eodem, & circũligari ante pectus cum adipe renũ, aut iocinere, aut pelle præcipiũt. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili ſeptẽ, & genitale cerui ſi illigentur dorcadis pelle, collo ſuſpenſa continere partus promittunt. Venerem ſtimulari, genitali ad ſexus ſuos in melle ſumpto, etiã ſi uiri mulierum coitus oderint. Quinimo totius domus concordiã, eodem genitali & articulo ſpinæ cum adhærente corio adſeruatis, cõſtare: quem ſpinæ articulum ſiue nodum atlantion uocant. Eſt autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenſo, ſerpentes fugari dicunt. Maxillæ parte cõminuta in aniſo, & in cibo ſumpta, horrores ſedari. Eodem ſuffitu mulierum menſes euocari. Tantumq; eſt uanitatis, ut ſi ad brachium adalligetur ſuperioris roſtri dextræ partis dens, iaculãtium ictus deerraturos negẽt. Palato eiuſdem areſacto, & cũ alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & vlcera oris emendari. Eos uero, qui linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus. Siniſtra parte cerebri naribus illita, morbos pernicioſos mitigari, ſiue hominum, ſiue quadrupedũ. Frontis corium faſcinationibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue mandantur, ſiue bibantur, areſactæ, lumborũ doloribus. Neruis à dorſo armiſq; ſuffiendos neruorũ dolores. Pilos roſtri admotos mulierum labris, amatoriũ eſſe. Iecur potũ, torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potius ſumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari: Lienem lienibus. Omẽtum, ulcerum inflammationibus cum oleo: Medullas, doloribus ſpinæ & neruorum, laſſitudini renum. Neruos potos in uino cum thure, fœcunditatem reſtituere ademptam ueneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodeſſe mulierum vuluæ. Adipe è lũbis ſuffiri difficulter parientes, & ſtatim parere. E dorſo medullam adalligatã contra uanas ſpecies opitulari. Spaſticis, genitale è maribus ſuffitu. Item lippiẽtibus, ruptis, & contra inflationes, ſeruatos pedes, tactu: læuos dextris partibus, dextros læuis. Siniſtrum pedem ſuperlatum parturienti, letalem eſſe: dextro illato, facile eniti. Membranam quæ fel contineat, cardiacis potam in vino, uel in cibo ſumptam, ſuccurrere. Veſicam in vino potam, contra urinæ incontinentiã. Quæ autem in veſica inuenta ſit vrina additis oleo ex ſeſamo, & melle, hauſtã prodeſſe ægrimoniæ veteri. Coſtarum primam & octauam, ſuffitu ruptis ſalutarem eſſe. Ex ſpina vero parturientibus oſſa. Sãguinẽ cum polenta ſumptum, torminibus. Eodẽ tactis poſtibus, vbicunq; magorum infeſtari artes, non elici deos, nec colloqui, ſiue lucernis, ſiue peluí, ſiue aqua, ſiue pila, ſiue quo alio genere tententur. Carnes ſi edantur, contra canis rabidi morſus efficaces eſſe: etiámnum iecur efficacius. Carnes uel oſſa hominis, ſi quæ in ventriculo occiſæ inueniantur, ſuffitu podagricis auxiliari. Si vngues inueniantur in his, mortẽ alicuius capientium ſignificari. Excrementa ſiue oſſa reddita cum interimitur, contra magicas inſidias pollere. Fimum quod inteſtinis inuentum ſit, areſactum, ad dyſentericos ualere potum: illitumq; cum adipe anſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento: à cane uero morſis adipem illitum, & corium ſubſtratũ. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtelæ, perũctos omnibus odio uenire: idem fieri oculo decocto. Super omnia eſt, quod extremam fiſtulam inteſtini contra ducum, ac poteſtatum iniquitates commonſtrant, & ad ſuceſſus petitionum, iudiciorumq; ac litium euentus, ſi omnino tantum aliquis ſecum habeat. Eiuſdem cauerna ſiniſtro lacerto alligata, ſi quis mulierem reſpiciat, amatorium eſſe tam præſens, ut ilico ſequatur. Eiuſdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum uiris, qui ſint probroſæ mollicieí, non modo pudicos, ſed & ſeueros mores induere. Proxime fabuloſus eſt crocodilus, ingenio quoq; illo, cui uita in aqua terraq; communis. Duo enim genera eorũ: illius è dextra maxilla dẽtes adalligati dextro lacerto, coitus (ſi credimus) ſtimulant. Canini eius dentes febres ſtatas arcent thure repleti, ſunt enim caui, ita ne diebus quinque ab ægro cernatur qui adalligauerit. Idem pollere & uentre exemptos lapillos, aduerſus febrium horrores uenientes tradunt. Eadem de cauſa Aegyptij perungũt & adipe ægros ſuos. Alter illi ſimilis, multum infra magnitudinẽ, in terra tantum, odoratiſſimiſq; floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore fracta: crocodileam uocãt, oculorum uitijs utiliſſimam, cum porri ſucco inunctis, & cõtra ſuffuſiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino, moleſtias in facie enaſcentes tollit, ex aqua uero morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremque reddit. Lẽtigines tollit ac uaros, omneſq; maculas, & contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optimaq; eſt quæ cãdidiſſima & friabilis, minimeq; ponderoſa: cum teratur inter digitos fermenteſcens. Lauatur ut ceruſa. Adulterant amylo, aut cimolia, ſed maxime, qui captos oryza tantum paſcunt. Felle inunctis oculis ex melle contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri vulua laborantes ſalutare tradunt. Item velleribus circundari

vaporo

Digitized by Google

uapore eius infectis. Corij vtriuſq; cinis ex aceto illitus his partibus quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert. Sãguis vtriuſq; claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipſum excepto capite pedibuſq;, elixum manditur iſchiadicis: tuſſimq; ueterẽ ſanat, præcipue in pueris: item lumborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos à crocodilis tuetur, inſtillaturq; morſibus. Cor annexũ in lana ouis nigra, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Iũgemus illis ſimilima & peregrina aque animalia, priuſq; chamæleontem, peculiari uolumine dignum exiſtimatum Democrito, ac per ſingula mẽbra deſecratum, nõ ſine magna uoluptate noſtra, cognitis proditiſq; mendacijs Græcæ uanitatis. Similis & magnitudine eſt ſupradicto crocodilo, ſpinæ tantum acutiore curuatura, & caudæ amplitudine diſtans. Nullũ animal pauidius exiſtimatur, & ideo uerſicoloris eſſe mutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim ſupra uolantem ad ſe traditur, & uoluntarium præbere lacerãdum cæteris animalibus. Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concurſus facere Democritus narrat: item iecur in tegulis uſtum. Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit, quanquã falſa exiſtimantes, omittemus, præterquã ubi irriſu coarguendum. Dextro oculo, ſi uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: lingua adalligata, pericula puerperij. Eundem ſalutarem eſſe parturientib. ſi ſit domi: ſi uero inferatur, pernicioſiſſimũ. Linguã, ſi uiuenti exempta ſit, ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduerſus quartanas illigatum nigra lana primæ tonſuræ. Pedem è prioribus dextrũ, hyænæ pelle adalligatũ ſiniſtro brachio, contra latrocinia terroreſq; nocturnos pollere. Item dextram mammillam contra formidines pauoreſq;. Siniſtrum uero pedem torreri in furno cum herba quæ etiam chamæleon uocetur, additoq; unguẽto in paſtillos digeri: eos in ligneo uaſe conditos, præſtare (ſi credimus) ne cernatur ab alijs qui habeat. Armum dextrum ad uincẽdos aduerſarios uel hoſtes ualere, utiq; ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerint. Siniſtrum humerum quibus mõſtris conſecret, qualiter ſomnia quæ uelis & quibus uelis mittantur, pudet referre. Omnia ea dextro pede reſolui: ſicut ſiniſtro latere lethargos, quos fecerit dextrum. Capitis dolores, inſperſo uino, in quo latus alterutrũ maceratũ ſit, ſanari. Feminis ſiniſtri uel pedis cineri ſi miſceatur lac ſuillũ, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi prope creditur, tridui inunctione: ſerpentes fugari ignibus inſtillato: Muſtelas contrahi in aquam coniecto. Corpore uero illito, detrahi pilos. Idem præſtare narrãt iecur, cum rana rubeta pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria diſſolui. Melancholicos autem ſanari ſi ex corio chamæleontis herbæ ſuccus bibatur. Inteſtina & fimum eorum, cũ id animal nullo cibo viuat, cum ſimiarum urina illita inimicorũ ianuæ, odiũ omnium hominum his cõciliare. Cauda, flumina & aquarum impetus ſiſti, ſerpentes ſoporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigataq; gemino ramo palmæ, percuſſam aquam diſcuti, ut quæ intus ſint omnia appareant: utinamq; eo ramo contractus eſſet Democritus, quoniã illa loquacitates immodicas promiſit inhiberi. Palamq; eſt, virũ alias ſagacem & uita utiliſſimum, nimio iuuandi mortales ſtudio prolapſum. Ex eadem ſimilitudine eſt ſcincus, quẽ quidã terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, candidiore autẽ & tenuiore cute. Præcipua tamẽ differentia dignoſcitur à crocodilo, ſquamarũ ſeta à cauda ad caput verſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius & pedes in vino albo poti, cupiditates ueneris accendunt: vtiq; cum ſatyrio & erucæ ſemine, ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut paſtilli ſingularũ drachmarum bibantur: per ſe laterũ carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarũ uenena, vt Apelles tradit, ante poſteaq; ſumptus. In antidota quoq; mobilia additur. Seſtius, plus quàm drachmæ pondere in uini hemina potum, perniciẽ afferre tradit. Præterea eiuſdem decocti ius cum melle ſumptũ, uenerẽ inhibere. Eſt crocodilo cognatio quædam amnis eiuſdem geminiq; victus cum hippopotamo, repertore detrahendi ſanguinis, vt diximus. Plurimi autem ſuper Saiticam præfecturam. Huius corij cinis cum aqua illitus, panos ſanat: adeps frigidas febres: item fimum ſuffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, ſcarificatis gingiuis. Pellis eius è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiuſdẽ cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur. Peregrinæ ſunt & lynces, quæ clariſſime omnium quadrupedũ cernunt. Vngues earum omnes cum corio exuri efficaciſſime in Carpatho inſula tradunt. Hoc cinere poto, propudia uirorum: eiuſdem aſperſu fœminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum, urina, ſtillicidia ueſicæ. Itaque eam protinus terra pedibus aggeſta obruere traditur. Eadem autem & iugulorum dolori monſtratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad noſtrum orbem: primumq; cõmunia animalium remedia, atque eximia dicemus.

Medicinæ communes ex feris animalibus, aut eiuſdem generis placidis. Lactis vſus, & obſeruationes, & de caſeis, butyro, & adipe. Cap. IX

Sicuti de lactis uſu. Vtiliſſimũ cuiq; maternũ. Cõcipere nutrices exitioſum eſt: hi ſunt enim infantes qui coloſtrati appellãtur, denſato lacte in caſei ſpeciem. Eſt autem coloſtra, prima à partu ſpongioſa denſitas lactis. Maxime autem alit quodcunque humanum, mox caprinum: vnde fortaſſis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulciſſimum ab hominis

camelinum, efficaciſſimum ex aſinis. Magnorum animalium & corporũ, facilius redditur. Stomacho accommodatiſſimum caprinum, quoniam fronde magis quàm herba veſcuntur. Bubulũ medicatius. Ouillum dulcius & magis alit, ſtomacho minus vtile, quoniam eſt pinguius. Omne autem uernum aquatius æſtiuo, & de nouellis: probatiſſimũ vero quod in vngue hæret, nec defluit. Innocẽtius decoctũ, præcipue cum calculis marinis. Aluus maxime ſoluitur bubulo. Minus inflat quodcũq; decoctum. Vſus lactis ad omnia intus exulcerata, maxime renes, veſicam, interanea, fauces, pulmones. Foris pruritum cutis, eruptiones pituitæ, poſt abſtinentiã. Nam vt in Arcadia bubulum biberent phthiſici ſyntecticiq; & cachecticæ, diximus in ratione herbarum. Sunt inter exempla, qui aſininum bibendo liberati ſint podagra chiragraue. Medici ſpeciem unã addidere lactis generibus, quod ſchiſton appellauere. Id fit hoc modo: fictili nouo feruet caprinum maxime, ramisq; ficulneis recẽtibus miſcetur, additis totidẽ cyathis mulſi quot ſint heminæ lactis. Cum feruet ne circumfundatur præſtat cyathus argẽteus cum frigida aqua demiſſus, ita ne quid fundat: ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & diſcedit ſerum à lacte. Quidam & ipſum ſerum iam multo potentiſſimum, decoquũt ad tertias partes, & ſub dio refrigerant. Bibitur autem efficaciſſime heminis per ĩterualla ſingulis diebus quinis: melius à potu geſtari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephãtiaſi, articularibus morbis. Infunditur quoq; lac cõtra roſiones à medicamẽtis factas. Et ſi uratur dyſenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptiſana hordeacea. Item ad roſiones inteſtinorum, bubulum aut ouillum utilius. Recens quoq; dyſentericis infunditur: ad colum autem crudũ: item vuluæ, & contra ſerpẽtium ictus: phthiſicis, cantharidum, aut ſalamandræ, aut bupreſtis, aut pityocampes venenis. Priuatim bubulum his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum: ſicut aſininum cõtra gypſum, & ceruſam, & ſulphur, & argẽtum viuum: item dura aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis vtiliſſime. Et bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus, quos atrophos vocant: in febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis aſinini heminam dari, aut ſi in exitu cibi roſiones ſentirent, antiqui in arcanis habuerunt: ſi hoc non eſſet, habuerunt è caprino. Bubuli ſerum orthopnoicis prodeſt ante cætera, addito naſturtio. Inunguntur etiã oculi, in lactis heminis ſeſamæ additis drachmis quatuor tritis ĩ lippitudine. Caprino lienes ſanãtur, poſt bidui inediam tertia die edera paſtis capris, per triduum poto ſine alio cibo. Lactis uſus alias contrarius capitis doloribus, hepaticis, ſpleneticis, neruorum uitio, febres habentibus, vertigini præterquàm purgationis gratia, grauedini, tuſſientibus, lippis. Suillum utiliſſimum teneſmo, dyſenteriæ, necnon phthyſicis. Hoc & mulieri ſaluberrimum qui dicerent fuerunt. De generibus caſeorum diximus, cum de vberibus ſingulisq; animaliũ membris diceremus. Sextius eoſdem effectus equino quos bubulo tradit. Hunc vocãt hippacen. Stomacho vtiles, qui non ſint ſalſi, id eſt recentes. Veteres aluum ſiſtunt, corpusq; minuunt, ſtomacho utiliores: & in totum ſalſa minuunt corpus, alunt mollia. Caſeus recẽs cum melle, ſugillata emendat. mollis aluũ ſiſtit. Sedat tormina paſtillis in uino auſtero decoctis, rurſusq; in patina toſtis cum melle. Sapron uocant, qui cum ſale & ſorbis ſiccis è uino tritus potusq; medetur cœliacis. Genitaliũ carbunculis caprinus tritus & impoſitus: item acidus cũ oxymelite. Maculis in balineo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatiſſimus cibus, & qui diuites à plebe diſcernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen: pinguiſsimũ ex ouibus. Fit & ex caprino, ſed hyeme calefacto lacte, æſtate expreſſo tãtum, crebro iactatu in longis uaſis, anguſto foramine ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore, alias præligato. Additur paulũ aquæ ut aceſcat. Quod eſt maxime coactum, in ſummo fluitat: id exemptum addito ſale, oxygala appellãt. Reliqua decoquũt in ollis: ibi quod ſupernatat, butyrũ eſt, oleoſum natura. Quo magis uirus reſipit, hoc præſtantius iudicatur. Pluribus cõpoſitionibus miſcetur inueteratũ. Natura eius aſtringere, mollire, replere, purgare. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens quod uelis aceſcere, vtiliſsimũ ſtomacho. Effectus dicemus ſuis locis. Proxima in communibus adipis laus eſt, ſed maxime ſuilli, apud antiquos etiam religioſi. Certe nouæ nuptæ intrantes, etiámnum ſolenne habent poſtes eo attingere. Inueteratur duobus modis, aut cum ſale, aut ſyncerus: tanto vtilior, quãto ſit uetuſtior. Axungiam etiam Græci appellauere in voluminibus ſuis. Neque eſt occulta uirium cauſa, quoniam id animal herbarum radicibus ueſcitur. Itaque etiam fimo innumeri uſus. Quamobrem non de alia loquimur ſue, multo efficaciore fœmina, & quæ non peperit. Multo uero præſtantior in apris eſt. Vſus igitur axungiæ eſt ad mollienda, excalfacienda, diſcutienda, purgandaq;. Medicorum aliqui admixto anſeris adipe, taurorumq; ſeuo & œſipo, ad podagras uti iubent. Si vero permaneat dolor, cum cera, myrto, reſina, pice. Syncera axungia medetur ambuſtis uel niue. Pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo. Prodeſt & confricatis membris: itinerumq; laſsitudines & fatigationes leuat. Ad tuſsim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthiſin in pilulis ſumpta ſanat, quæ ſine ſale inueterata eſt. Omnino enim non niſi ad ea quæ purganda ſint, aut quæ non ſint exulcerata, ſalſa petitur. Quidã quadrantes axungiæ & mulſi in vini cyathis tribus decoquunt contra phthiſes, quintoq; die picem liquidam in ouo ſumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & ſcapulis eorum qui phthiſin ſentiunt.

Tantaq;

Digitized by Google

Tantaq; eſt uis, vt genibus etiã adalligata, redeat in os ſapor, eamq; expuere videãtur. E ſue quæ non pepererit, aptiſſime vtuntur ad cutem mulieres. Contra ſcabiem uero quiuis, admixto iumentorum ſeuo, pro parte tertia, et pice, pariterq; ſubferuefactis. Sincera partus in abortum uergẽtes nutrit, collyrij modo ſubdita. Cicatrices concolores facit cerusa admixta, vel argenti ſpuma. At cum ſulphure, unguium ſcabricias emendat. Medetur & capillo fluenti: et ulceribus in capite mulierũ cum gallæ parte quarta: et inſumata pilis oculorũ. Datur & phthiſicis vnciatim, cum vini ueteris hemina decocta, donec tres unciæ è tota reſidant. Alij & mellis exiguũ adyciunt. Panis illinitur cum calce, itẽ furũculis duritiæq; mãmarum. Rupta & cõuulſa, et ſpaſmata, & luxata ſanat. Clauos & rimas calliq; uitia, cum elleboro albo: parotidas admixta farina ſalſamẽtariæ teſtæ: quo genere proficit & ad ſtrumas. Pruritus et papulas in balineo perunctis tollit, alioq; etiamnũ modo podagricis prodeſt mixto oleo uetere, contrito una ſarcophago lapide, & quinquefolio tuſo io uino, uel cũ calce, uel cum cinere. Facit & peculiare emplaſtrum lxxxv. pondo, centum ſpumæ argenteæ mixtis, utiliſſimũ contra inflammationes ulcerum. Adipe uerrino & inungi putãt utile, quæq; ſerpant illinire cum reſina. Antiqui maxime axibus uehiculorũ perungendis, ad faciliorem circumactum rotarum utebantur: unde nomẽ: ſic quoq; utili medicina cũ illa ferrugine rotarũ ad ſedis uitia uirilitatiſq;. Et per ſe axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam, & exemptis uenis aqua cœleſti fricabant crebro, decoquebantq; fictili nouo ſæpius, tum demũ aſſeruantes. Conuenit ſalſam magis emollire, excalſacere, diſcutere, utiliorẽq; eſſe uino lotam. Maſſurius palmã lupino adipi dediſſe antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere poſtes ſolitas, ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adipis, eadẽ in his quæ ruminant ſeui eſt, alys modis non minoris potentiæ. Perficitur omne, exemptis uenis aqua marina uel ſalſa lotũ, mox in pila tuſum, aſperſum marina. Crebro poſtea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox aſsiduo ſole ad candorem reducitur. A renibus autẽ omne laudatiſsimum eſt. Si vero vetus renocetur ad curam, liquefieri prius iubent: mox frigida aqua lauari ſæpius, dein liqueſacere affuſo uino quàm odoratiſſimo, eodẽq; modo iterũ ac ſæpius coquũt, donec uirus euaneſcat. Multi priuatim ſic taurorũ, leonũq;, ac pantherarũ, & camelorũ pinguia curari iubẽt. Vſus dicetur ſuis locis. Cõmunis & ratio medullarũ eſt. Omnes molliunt, explent, ſiccãt, excalſaciũt. Laudatiſſima ceruina, mox uitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnũ recẽtes lotæ, ſiccatæq; in umbra per cribrũ. Dein liquatæ per lintea exprimũtur, ac reponuntur in fictili locis frigidis. Inter omnia autẽ cõmunia animalium uel præſtãtiſſimi effectus fel eſt. Vis eius excalſacere, mordere, ſcindere, extrahere, diſcutere. Minorũ animaliũ ſubtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamẽta utilius exiſtimatur. Taurino præcipua potentia, etiã in ære pellibusq; colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino craſſo, demiſſum in feruẽtem aquam ſemihora, mox ſiccatũ ſine ſole, atq; in melle conditum. Damnatur equinũ tantum inter uenena, ideo flamini ſacrorũ equum tangere nõ licet, cũ Romæ publicis ſacris equus etiã immoletur. Quin & ſanguis eorum ſepticã uim habet. Item equarum præterquàm uirginum erodit, emarginat ulcera. Taurinus quidẽ recens inter uenena eſt, excepta Aegira. Ibi enim ſacerdos Terræ uaticinatura, tauri ſanguinem bibit priuſquàm in ſpecũ deſcẽdat. Tantum poteſt ſympathia illa de qua loquimur, ut aliquãdo religione aut locu fiat. Druſus tribunus plebis traditur caprinũ bibiſſe, cũ pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulare. Q. Cepionem inimicũ uellet. Hircorũ ſanguinis tanta uis eſt, ut ferramentorũ ſubtilitas non aliter acrius induretur, ſcabritia tollatur vehementius quàm lima. Non igitur & ſanguis animalium inter cõmunia dici poteſt, & ideo quiſq; ſuis dicetur effectibus. Digeremus enim in animalia ſingula uſus, plurimumq; contra ſerpentes. Exitio his eſſe ceruos nemo ignorat, vt ſi quæ ſunt, extractas cauernis mãdentes. Nec uero ipſi ſpirãteſq; tantum aduerſantur, ſed mẽbratim quoq;. Fugari eas nidore cornus ſi vratur, dictum eſt: at è ſummo gutture uſtis oſſibus, congregari dicuntur. Pelles euiſdem animalis ſubſtratæ, ſecuros præſtant ab eo metu ſomnos. Coagulũ quoq; ex aceto potum ab ictu: & ſi omnino tractatum ſit, eo die non ferit ſerpens. Teſtes quoq; eius inueterãti, uel genitale maris, ſalutariter dantur in uino: item uentres qui centipelliones uocantur. Fugiunt & omnino dentem cerui habẽtes, aut medulla perũctos ſeu bue cerui aut hinuli. Summis autem remedijs præfertur hinulei coagulum, matris utero exectum, ut indicauimus. Sanguine quoq; ceruino ſi una urantur dracontion & cunilago & anchuſa lentiſci ligno, contrahi ſerpentes dicũt. Diſsipari deinde, ſi ſanguine detracto adyciatur pyrethrũ. Inuenio apud autores Græcos animal ceruo minus, & pilo demum ſimile, quod ophion vocatur. Sardiniam id tantum ferre ſolitam. Hoc interiſſe arbitror, & ideo medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex beſtijs cõtra oẽs morbos. Cap. x.

Apri quoq; cerebrum cõtra eas laudatur cum ſanguine. Iecur etiã inueteratũ cũ ruta potũ ex uino. Item adeps cũ melle reſinaq;. Simili modo uerrinum iecur, exemptis duntaxat fibris, quatuor obolorum pondere, uel cerebrũ in uino potũ. Caprarũ cornu uel pilis accenſis, fugari ſerpentes dicũt, cineremq; eorum potum uel illitũ cõtra ictus ualere: item lactis hauſtus cum vna taminia, uel urinæ cum aceto ſcillitico: caſeum caprinum cum origano impoſitum, uel ſeuum cũ cera. Milia præterea remediorũ ex eo animali demonſtrantur: ſicut apparebit: quod equidem

equidem miror, cũ febri negetur carere. Amplior potentia feris eiuſdem generis, quod numeroſiſſimũ eſſe diximus. Alia uero & hircis. Democritus etiámnum effectus auget eius, qui ſingularis natus ſit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus ſerpentium placet, & recentis cinere in uino: atque in totum difficilius ſe recolligentes à ſerpentium ictu, in caprilibus optime conualeſcunt. Qui efficacius volunt mederi, occiſæ capræ aluum diſſectam cum fimo intus reperto ſtatim illigant. Alij carnem recentem hædorum pilo ſuffiunt, eodemq; nidore fugãt ſerpentes. Vtuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro paſti, coagulo leporis ex aceto, contraq; ſcorpionem & murem araneum. Aiunt autem nõ feriri leporis coagulo perunctos. A ſcorpione percuſſis, fimũ capræ efficacius cum aceto decoctũ auxiliatur. Lardum iusq; decocti potũ his, qui bupreſtim hauſerint. Quinetiam ſi quis aſino in aurem percuſſum à ſcorpione ſe dicat, tranſire malum protinus tradunt: venenataq; omnia accẽſo eius pulmone fugere. Et fimo vituli ſuffiri percuſſos à ſcorpione ꝓdeſt. Canis rabidi morſu facta vulnera circumcidunt ad uiuas uſq; partes quidã, carnemq; vituli admouent, & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tuſam. Laudant hirci iecur, quo impoſito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitum, aut melle: melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potũ. Ad reliquos beſtiarũ morſus, caprinum caſeum ſiccũ cum origano imponunt, & bibi iubent: ad hominis morſus carnẽ bubulam coctã. Efficacius vituli, ſi non ante quintum diem ſoluant. Veneficijs roſtrũ lupi reſiſtere inueteratũ aiunt, ob idq; villarũ portis præfigunt. Hoc idem præſtare & pellis è ceruice ſolida exiſtimatur: quippe tanta uis eſt animalis, præter ea quæ retulimus, vt veſtigia eius calcata equis afferant torporem. Iis qui argẽtum viuum biberint, lardum remedio eſt. Aſinino lacte poto venena reſtinguũtur, peculiariter ſi hyoſcyamum potum ſit, aut uiſcum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum, aut pharicon, aut doryciniũ, & ſi coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; venenum eſt in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios vſus dicemus. Sed meminiſſe oportebit recenti vtendũ, aut nõ multo poſtea tepefacto. Nullum enim celerius euaneſcit. Oſſa quoq; aſini confracta & decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non ſcripſerunt Græci, quoniã terræ illæ non gignebant. Veruntamẽ fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debẽt. Lacte equino venena leporis marini & toxica expugnantur. Nec vros aut biſontes habuerunt Græci in experimẽtis, quanquàm boue fero refertis Indiæ ſyluis, portione tamen eadẽ efficaciora omnia ex his credi par eſt. Sic quoq; lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt, maxime ſupradicta, & ſi ephemerum impactum ſit, aut ſi cantharides datæ, vomitione omnia egeri: ſic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant, ſeuum uitulinum ſeu bubulum auxiliatur. Nam cõtra ſanguiſugas potas butyrum remedio eſt, cũ aceto ferro calefacto: quod & per ſe prodeſt cõtra venena. Nam ſi oleum nõ ſit, uicem eius repræſentat. Multipedũ morſus cum melle ſanat. Omaſi quoq; iure poto venena ſupradicta expugnari putant, priuatim uero aconita et cicutas: itemque uitulino ſeuo. Caprinus caſeus recens, his qui viſcum biberint: lac uero contra cantharidas remedio eſt, & contra ephemerom potum cum taminia vua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena ſumitur: hædinus contra reliqua: coagulum hædi cõtra viſcum, & chamæleontem album, ſanguinemq; taurinum, contra quẽ & leporis coagulũ ex aceto. Contra paſtinacam vero & omnium marinorum ictus vel morſus, coagulum leporis, vel hædi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum & contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus aduolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium eſt iecur caprinum, ſicut fel veneficijs ex muſtela ruſtica factis.

De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus. Cap. XI.

HInc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia vrſinus adeps admixto ladano & adianto continet, alopeciaſq; emendat, & raritatem ſuperciliorum cum fungis lucernarum, ac fuligine quæ eſt in roſtris earum. Porrigini cum vino prodeſt. Ad hãc et cornus ceruini cinis è uino, vtq; nõ tædia animalium capillis increſcant. Item fel caprinũ cum creta cimolia & aceto, ſic ut paululum capilli inareſcant: item fel hircinum cum urina tauri. Si uero vetus ſit, etiam furfures adiecto ſulphure emendat. Cinere genitalis aſinini, ſpiſſari capillũ putant, & è canicie vindicari ſi raſis illinatur, plumboq; tritus cum oleo. Denſari & aſinini pulli cum urina, admiſcentq; nardum faſtidij gratia. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt. Capitis vlcera manantia, vrina tauri efficaciter ſanat: item hominis vetus: ſi cyclaminũ adijciatur & ſulphur. Efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto calefacto, & lendes tolluntur. Seuum vitulinum cũ ſale tritum, capitis vlceribus vtiliſſimum. Laudatur & vulpium adeps, ſed præcipue fel, & fimum cum ſinapi, pari modo illitũ. Caprini cornus farina uel cinis, magiſq; hircini addito nitro & tamaricis ſemine, & butyro oleoq;, prius capite raſo: mire cõtinent ita fluentem capillũ. Sicut & canis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt, fimo cũ melle alopecias expleri: item vngularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cũ oleo myrteo, capitis dolores ſedat: itẽ aqua pota, quæ è bonis aut aſini potu relicta eſt: et ſi credimus, vulpis maſculæ genitale circumligatum, cornus ceruini cinis illitus ex aceto vel roſaceo, aut ex irino. Oculorum

Tantaq; eſt uis, vt genibus etiã adalligata, redeat in os ſapor, eamq; expuere videatur. E ſue quæ non pepererit, aptiſſime vtuntur ad cutem mulieres. Contra ſcabiem uero quinis, admixto iumentorum ſeuo, pro parte tertia, et pice, pariterq; ſubferuefactis. Sincera partus in abortum uergẽtes nutrit, collyrij modo ſubdita. Cicatrices concolores facit ceruſa admixta, vel argenti ſpuma. At cum ſulphure, unguium ſcabricias emendat. Medetur & capillo fluenti: et ulceribus in capite mulierũ cum gallæ parte quarta: et inſumata pilis oculorũ. Datur & phthiſicis vnciatim, cum vini ueteris hemina decocta, donec tres unciæ è toto reſidant. Alij & mellis exiguũ adijciunt. Panis illinitur cum calce, itẽ furũculis duritieq; mãmarum. Rupta & cõuulſa, et ſpaſmata, & luxata ſanat. Clauos & rimas calliq; uitia, cum elleboro albo: parotidas admixta farina ſalſamẽtariæ teſtæ: quo genere proficit & ad ſtrumas. Pruritus et papulas in balineo perunctis tollit, alioq; etiamnũ modo podagricis prodeſt mixto oleo uetere, contrito una ſarcophago lapide, & quinquefolio tuſo in uino, uel cũ calce, uel cum cinere. Facit & peculiare emplaſtrum lxxxv. pondo, centum ſpumæ argenteæ mixtis, utiliſſimũ contra inflammationes ulcerum. Adipe uerrino & iumẽti putãt utile, quæq; ſerpant illinire cum reſina. Antiqui maxime axibus uehiculorũ perungendis, ad faciliorem circumactum rotarum utebantur: unde nomẽ: ſic quoq; utili medicina cũ illa ferrugine rotarũ ad ſedis uitia uirilitatiſq;. Et per ſe axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam, & exemptis uenis aqua cœleſti fricabant crebro, ac decoquebantq; fictili nouo ſæpius, tum demũ aſſeruantes. Conuenit ſalſam magis emollire, excalfacere, diſcutere, utilioremq; eſſe uino lotam. Maſſurius palmã lupino adipi dediſſe antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere poſtes ſolitas, ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adipis, eadẽ in his quæ ruminant ſeui eſt, alijs modis non minoris potentiæ. Perficitur omne, exemptis uenis aqua marina uel ſalſa lotũ, mox in pila tuſum, aſperſum marina. Crebro poſtea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox aſsiduo ſole ad candorem reducitur. A renibus autẽ omne laudatiſsimum eſt. Si vero vetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent: mox frigida aqua lauari ſæpius, dein liquefacere affuſo uino quàm odoratiſſimo, eodẽq; modo iterũ ac ſæpius coquũt, donec uirus euaneſcat. Multi priuatim ſic taurorũ, leonũq;, ac pantherarũ, & camelorũ pinguia curari iubẽt. Vſus dicetur ſuis locis. Cõmunis & ratio medullarũ eſt. Omnes molliunt, explent, ſiccãt, excalfaciũt. Laudatiſſima ceruina, mox uitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnũ recẽtes lotæ, ſiccatæq; in umbra per cribrũ. Dein liquatæ per lintea exprimũtur, ac reponuntur in fictili locis frigidis. Inter omnia autẽ cõmunia animalium uel præſtãtiſſimi effectus fel eſt. Vis eius excalfacere, mordere, ſcindere, extrahere, diſcutere. Minorũ animaliũ ſubtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamẽta utilius exiſtimatur. Taurino præcipua potentia, etiã in ære pellibusq; colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino craſſo, demiſſum in feruẽtem aquam ſemihora, mox ſiccatũ ſine ſole, atq; in melle conditum. Damnatur equinũ tantum inter uenena, ideo flamini ſacrorũ equum tangere nõ licet, cũ Romæ publicis ſacris equus etiã immoletur. Quin & ſanguis eorum ſepticã uim habet. Item equarum præterquàm uirginum erodit, emarginat ulcera. Taurinus quidẽ recens inter uenena eſt, excepta Aegira. Ibi enim ſacerdos Terræ uaticinatura, tauri ſanguinem bibit priuſquàm in ſpecũ deſcẽdat. Tantum poteſt ſympathia illa de qua loquimur, ut aliquãdo religione aut loco fiat. Druſus tribunus plebis traditur caprinũ bibiſſe, cũ pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulare Q. Cepionem inimicũ uellet. Hircorũ ſanguinis tanta uis eſt, ut ferramentorũ ſubtilitas non aliter acrius induretur, ſcabritia tollatur vehementius quàm lima. Non igitur & ſanguis animalium inter cõmunia dici poteſt, & ideo quiſq; ſuis dicetur effectibus. Digeremus enim in animalia ſingula uſus, plurimumq; contra ſerpentes. Exitio his eſſe ceruos nemo ignorat, vt ſi quæ ſunt, extractas cauernis mãdentes. Nec uero ipſi ſi irãteſq; tantum aduerſantur, ſed membratim quoq;. Fugari eas nidore cornus ſi vratur, dictum eſt: at è ſummo gutture uſtis oſſibus, congregari dicuntur. Pelles eiuſdem animalis ſubſtratæ, ſecuros præſtant ab eo metu ſomnos. Coagulũ quoq; ex aceto potum ab ictu: & ſi omnino tractatum ſit, eo die non ferit ſerpens. Teſtes quoq; eius inueteráti, uel genitale maris, ſalutariter dantur in uino: item uentres qui centipelliones uocantur. Fugiunt & omnino dentem ceruũ habẽtes, aut medulla perũctos ſeuóue cerui aut hinuli. Summis autem remedijs præfertur hinulei coagulum, matris utero execti, ut indicauimus. Sanguine quoq; ceruino ſi una urantur dracontion & cunilago & anchuſa lentiſci ligno, contrahi ſerpentes dicũt. Diſsipari deinde, ſi ſanguine detracto adijciatur pyrethrũ. Inuenio apud autores Græcos animal ceruo minus, & pilo demum ſimile, quod ophion vocatur. Sardiniam id tantum ferre ſolitam. Hoc interiſſe arbitror, & ideo medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex beſtijs cõtra oẽs morbos. Cap. X.

APri quoq; cerebrum cõtra eas laudatur cum ſanguine. Iecur etiã inueteratũ cũ ruta potũ ex uino. Item adeps cũ melle reſinaq;. Simili modo uerrinum iecur, exemptis duntaxat fibris, quatuor obolorum pondere, uel cerebrũ in uino potũ. Caprarũ cornu uel pilis accenſis, fugari ſerpentes dicũt, cineremq; eorum potum uel illitũ cõtra ictus ualere: item lactis hauſtus cum vna taminia, uel urinæ cum aceto ſcillitico: caſeum caprinum cum origano impoſitum, uel ſeuum cũ cera. Milia præterea remediorũ ex eo animali demonſtrantur: ſicut apparebit: quod equidem

equidem miror, cũ febri negetur carere. Amplior potentia feris eiuſdem generis, quod numeroſiſſimũ eſſe diximus. Alia uero & hircis. Democritus etiámnum effectus anget eius, qui ſingularis natus ſit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus ſerpentium placet, & recentis cinere in uino: atque in totum difficilius ſe recolligentes à ſerpentium ictu, in caprilibus optime conualeſcunt. Qui efficacius volunt mederi, occiſæ capræ aluum diſſectam cum fimo intus reperto ſtatim illigant. Alij carnem recentem hædorum pilo ſuffiunt, eodemq; nidore fugãt ſerpentes. Vtuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro paſti, coagulo leporis ex aceto, contraq; ſcorpionem & murem araneum. Aiunt autem nõ feriri leporis coagulo perunctos. A ſcorpione percuſſis, fimũ capræ efficacius cum aceto decoctũ auxiliatur. Lardum iusq; decocti potũ his, qui bupreſtim hauſerint. Quinetiam ſi quis aſino in aurem percuſſum à ſcorpione ſe dicat, tranſire malum protinus tradunt: venenataq; omnia accẽſo eius pulmone fugere. Et fimo vituli ſuffiri percuſſos à ſcorpione ꝓdeſt. Canis rabidi morſu facta vulnera circumcidunt ad uiuas uſq; partes quidã, carnemq; vituli admouent, & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tuſam. Laudant hirci iecur, quo impoſito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitum, aut melle: melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potũ. Ad reliquos beſtiarũ morſus, caprinum caſeum ſiccũ cum origano imponunt, & bibi iubent: ad hominis morſus carnẽ bubulam coctã. Efficacius vituli, ſi non ante quintum diem ſoluant. Veneficys roſtrũ lupi reſiſtere mueteratũ aiunt, ob idq; villarũ portis præfigunt. Hoc idem præſtare & pellis è ceruice ſolida exiſtimatur: quippe tanta uis eſt animalis, præter ea quæ retulimus, vt veſtigia eius calcata equis afferant torporem. Iis qui argẽtum viuum biberint, lardum remedio eſt. Aſinino lacte poto venena reſtinguũtur, peculiariter ſi hyoſcyamum potum ſit, aut uiſcum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum, aut pharicon, aut dorycniũ, & ſi coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; venenum eſt in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios vſus dicemus. Sed meminiſſe oportebit recenti vtendũ, aut nõ multo poſtea tepefacto. Nullum enim celerius euaneſcit. Oſſa quoq; aſini confracta & decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non ſcripſerunt Græci, quoniã terræ illæ non gignebant. Verumtamẽ fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debẽt. Lacte equino venena leporis marini & toxica expugnantur. Nec vros aut biſontes habuerunt Græci in experimẽtis, quanquàm boue fero refertis Indiæ ſyluis, portione tamen eadẽ efficaciora omnia ex his credi par eſt. Sic quoq; lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt, maxime ſupradicta, & ſi ephemerum impactum ſit, aut ſi cantharides datæ, vomitione omnia egeri: ſic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant, ſeuum uitulinum ſeu bubulum auxiliatur. Nam cõtra ſanguiſugas potas butyrum remedio eſt, cũ aceto ferro caleſacto: quod & per ſe prodeſt cõtra venena. Nam ſi oleum nõ ſit, uicem eius repræſentat. Multipedũ morſus cum melle ſanat. Omaſi quoq; iure poto venena ſupradicta expugnari putant, priuatim uero aconita et cicutas: itemque uitulino ſeuo. Caprinus caſeus recens, his qui viſcum biberint: lac uero contra cantharidas remedio eſt, & contra ephemerom potum cum taminia vua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena ſumitur: hædinus contra reliqua: coagulum hædi cõtra viſcum, & chamæleontem album, ſanguinemq; taurinum, contra quẽ & leporis coagulũ ex aceto. Contra paſtinacam vero & omnium marinorum ictus vel morſus, coagulum leporis, vel hædi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum & contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus aduolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium eſt iecur caprinum, ſicut fel veneficijs ex muſtela ruſtica factis.

De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus. Cap. XI.

Hinc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia vrſinus adeps admixto ladano & adianto continet, alopeciasq; emendat, & raritatem ſuperciliorum cum fungis lucernarum, ac fuligine quæ eſt in roſtris earum. Porrigini cum vino prodeſt. Ad hãc et cornus ceruini cinis è uino, vtq; nõ tædia animalium capillis increſcant. Item fel caprinũ cum creta cimolia & aceto, ſic ut paululum capilli inareſcant: item fel hircinum cum urina tauri. Si uero vetus ſit, etiam furfures adiecto ſulphure emendat. Cinere genitalis aſinini, ſpiſſari capillũ putant, & è canicie vindicari ſi raſis illinatur, plumboq; tritus cum oleo. Denſari & aſinini pulli cum urina, admiſcentq; nardum faſtidij gratia. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt. Capitis vlcera manantia, vrina tauri efficaciter ſanat: item hominis vetus: ſi cyclaminũ adijciatur & ſulphur. Efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto caleſacto, & lendes tolluntur. Seuum vitulinum cũ ſale tritum, capitis vlceribus vtiliſſimum. Laudatur & vulpium adeps, ſed præcipue fel, & fimum cum ſinapi, pari modo illitũ. Caprini cornus farina uel cinis, magisq; hircini addito nitro & tamaricis ſemine, & butyro oleoq;, prius capite raſo: mire cõtinent ita fluentem capillũ. Sicut & canis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt, fimo cũ melle alopecias expleri: item vngularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cũ oleo myrteo, capitis dolores ſedat: itẽ aqua pota, quæ è bobus aut aſini potu relicta eſt: et ſi credimus, vulpis maſculæ genitale circumligatum, cornus ceruini cinis illitus ex aceto vel roſaceo, aut ex irino. Oculorum

I epipho-

epiphoras bubulo ſero cum oleo cocto illinunt: Ceruini cornus cinere ſcabricies eorum inungũt, mucrones autem ipſos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini ſuffuſiones prodeſt. Cinere eorum cũ Attico melle inungi obſcuritates: item felle urſino. Epinyctidas, adipe aprino cum roſaceo. Vngulæ aſininæ cinis inunctus è ſuo lacte, cicatrices oculorũ, & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fuligine, pilis & palpebrarum vitijs angulorumq́; occurrit: calliblepharij; modo fuligo in hoc vſu temperatur: optime ellychnio papyraceo oleoq́; ſeſamino, fuligne in nouo vaſe pennis deterſa. Efficaciſſime tamen euulſos ibi pilos coercet. Felle tauri cũ oui albo, collyria fiunt, aquaq́; diſſoluta inunguntur per quatriduum. Seuum vituli cum anſeris adipe & ocymi ſucco, genarum vitijs aptiſſimum eſt. Eiuſdem medullæ cum pari pondere ceræ & olei vel roſacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur. Caſeo molli caprino impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedantur: ſi tumor ſit, ex melle. Vtrunque vero ſero calido fouendum. Sicca lippitudo, lumbulis ſuum toſtis atque contritis & impoſitis tollitur. Capras negant lippire, quoniam eæ quaſdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent, & quoniam noctu æque quoque cernant, ſanguine hircino ſanari luſcioſos putant: nyctalopas à Græcis dictos: capræ uero iocinere, in uino auſtero decocto. Quidam inaſſati iocineris ſanie inungunt, aut felle capræ, carnesq́; eas veſci: & dum coquantur, oculos uaporari præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, ſi rutuli coloris fuerint. Volunt & oculos ſuffiri, iocinere in ollis decocto: quidam inaſſato. Fel quidem caprinum pluribus modis aſſumunt: cum melle contra caligines: cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras vero euulſo prius pilo, cum ſucco oleris, ita vt inunctio inareſcat: Contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata, fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum, epiphoris contraq́; dolores medullam: item pulmonem leporis. Sedat caliginem fel cũ paſſo aut melle. Lupino quoque adipe, uel medulla ſuum, fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negãt. Aurium dolori & vitijs medetur vrina apri in vitro ſeruata: fel apri vel ſuis, vel bubulum, cũ oleo cycino et roſaceo æquis portionibus. Præcipue uero taurinũ, cum porri ſucco tepidum, vel cum melle ſi ſuppurent. Contraq́; odorem grauem per ſe tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter ſanat. Quidam etiam in grauitate aures ſic perluẽdas putant. Alij cum ſenecta ſerpentium & aceto includunt lanas, ante aqua calida collutas, aut ſi maior ſit grauitas aurium, fel cum myrrha et ruta in malicorio excalſactum infundunt: lardum quoque pingue: item fimum aſini recens cum roſaceo inſtillatur: omniaq́; ea tepefacta. Vtilior equi ſpuma, vel equini fimi recentis cinis cum roſaceo. Seuum bubulum cum adipe anſerino: butyrum recens. Vrina capri vel tauri, vel fullonia vetus calfacta, vapore per lagenæ collum ſubeunte. Admiſcent & aceti tertiam partem. Et aliquid urinæ vituli qui nondum herbam guſtauerit. Fimum etiam mixto felle eiuſdem. Et cutem quam relinquunt angues, excalfactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodeſt & ſeuum vituli cum anſeris adipe, & ocymi ſucco: eiuſdem medulla admixto cumino trito infuſa. Virus verrinum è ſcropha exceptum prinſquã terrã attingat, contra dolores. Auribus fractibus glutinum è uaturis vitulorum factum, & in aqua liquatum. Alijs vitijs adeps vulpium. Item fel caprinum cum roſaceo tepido, aut porri ſucco: aut ſi ſint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris. Si grauitas ſit audiẽdi, fel bubulum cum vrina capræ, vel hirci: vel ſi pus ſit. In quocũq; autem vſu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata. Laudant & coagulum leporis tertia denarij parte, dimidiaq́; ſagapeni in aminæo vino. Parotidas vrſinus adeps comprimit, pari pondere ceræ & taurini ſeui: addunt quidam hypociſthidem: & per ſe butyrum illitum, ſi prius foueantur fœnigræci decocti ſucco. Efficacius cum ſtrychno. Proſunt & vulpium teſtes, & taurinus ſanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta inſtillata auribus: fimumq́; eiuſdem cum axungia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresq́; eorum mitigat, ſiue infricentur, ſiue colluantur. Quidam efficaciorem ad omnes eoſdem vſus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia vtroque modo fiunt. Magnum remedium eſt & in luporum capitis cinere. Certumq́; eſt in excrementis eorum plerunque inueniri oſſa. Hæc adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infuſa contra dolores, & capitis eorum cinis dentifricium eſt: adiectoq́; nardo mulcet graueolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem miſcuiſſe malũt. Reperitur in latere leporis acui os ſimile, hoc ſcarificari dentes in dolore ſuadent. Talus bubulus accenſus eos qui labant cum dolore admotus confirmat. Eiuſdem cinis cum myrrha, dentifricium eſt. Oſſa quoq; ex vngulis ſuum combuſta, eundem uſum præbent, item oſſa ex acetabulis pernarũ circa quæ coxendices vertuntur. Iiſdem ſanari dimiſſis in fauces, iumentorum verminationes notum eſt: ſed & combuſtis dentes confirmari. Aſinino quoque lacte percuſſu uexatos, aut dentiũ eiuſdẽ cinere: lichene itẽ equi cũ oleo infuſo per aurem. Eſt autẽ hoc non hippomanes, quod alioqui noxiũ omitto, ſed in equorũ genibus, ac ſup vngulas. Præterea ĩ corde equorũ inuenitur os, dentibus caninis maxime ſimile: hoc ſcarificari dolorem, aut exempto dente emortuo, qui maxillis ad numerum eius qui doleat demonſtrant. Equarum virus à coitu in ellychnijs accenſum, Anaxilaus prodidit, equi-

dit, equinorum capitum viſus repræſentare monſtrifice: ſimiliter ex aſinis. Nam hippomanes tãtas in veneficio vires habet, vt affuſum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiẽ coitus agat. Medetur dentibus & fabrile glutinum, in aqua decoctũ illitũq;, & mox paulo detractum, ita vt confeſtim colluãtur vino, in quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, vel felle taurino. Talorum capræ recẽtium cinis dentifricio placet, & omnium fere villaticarum quadrupedum, ne ſæpius eadem dicantur.

Ad faciei vitia, ceruicis & pectoris morbos. CAP. XII.

CVtem in facie erugari & tenereſcere, & candorem cuſtodire lacte aſinino putãt. Notumq́; eſt quaſdam quotidie D. cuſtodito numero fouere: Poppea hoc Neronis principis inſtituit, balinearũ quoq; ſic ſolio tẽperato, aſinarũ gregibus ob hoc eam comitãtibus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito tolluntur: efficacius cũ ceruſa. Syncero vero ea uitia quæ ſerpunt, inſuper impoſita farina hordeacea. Vlcera in facie membrana è partu bouis madida. Friuolum videatur, non tamen omittendum, propter deſideria mulierum. Talum candidi iuuenci, quadraginta diebus noctibusq́;, donec reſoluatur in liquorem decoctum, & illitum linteolo, candorem cutisq́; erugationẽ præſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aiunt, nõ crocodileam illini melius, ſed foueri frigida & ante & poſtea iubent. Aeſtates, & quæ decolorem faciunt cutem, fimum vituli cum oleo & gummi manu ſubactũ emendat. Vlcera oris ac rimas, ſeuum vituli vel bouis cum adipe anſeris, & ocymi ſucco. Eſt & alia mixtura, ſeuo uituli cũ medulla cerui, & albæ ſpinæ folijs una tritis. Idẽ præſtat et medulla cũ reſina, uel ſi uaccina ſit, iuſq́; è carne vaccina. Lichenas oris præſtantiſſime uincit glutinũ, factũ è genitalibus vitulorũ, liquatum aceto cũ ſulphure uiuo, ramo ficulneo permixtum, ita vt bis die recens illinatur. Itẽ lepras ex melle et aceto decoctũ, quas & iecur hirci calidum illitũ tollit: ſicut elephãtiaſin fel caprinũ: etiãnnũ lepras ac furfures, tauri, vel addito nitro. Vrina aſini circa canis ortum, maculas in facie: fel vtriuſq; per ſeſe aqua infractum, euitatisq́; ſolibus ac ventis poſt detractã cutem. Similis effectus in taurino ſeuo vitulinóue felle, cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriẽte comburatur. Aſinino ſeuo cicatricibus ac licheni leprisq́; maxime color redditur. Hirci fel & lentigines tollit, admixto caſeo ac uiuo ſulphure ſpongiæq́; cinere, ut mellis ſit craſſitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere, mixtis calidis furfurib. põdere oboli vnius, quatuorq́; mellis, prius defricatis maculis. Efficax eiuſdem & ſeuum cum melanthio, & ſulphure, & iride. Labrorum fiſſuris cum adipe anſerino, ac medulla ceruina reſinaq́; & calce. Inuenio apud autores, his qui lentiginem habeant negari magicæ ſacrificiorũ vſum. Lacte bubulo aut caprino tonſillæ & arteriæ exulceratæ leuantur. Gargarizatur tepidum, vt eſt expreſſum, aut calefactum. Caprinum vtilius, cũ malua decoctum & ſale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodeſt ius omaſi gargarizatu. Tonſillis autẽ priuatim renes vulpium aridi, cum melle triti illitiq́;. Anginæ fel taurinum uel caprinum cum melle. Iecur melis ex aqua oris grauitatem, vlceraq́; butyrũ emẽdat. Spinam aliúdue quid faucibus adhærens, felis extrinſecus fimo pfricatis, aut reddi, aut delabi tradunt. Strumas diſcutit fel aprinum, vel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis è uino in linteolo exulceratis duntaxat imponitur. Diſcutit & vngulæ aſini uel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & urina calefacta: & bouis vngulæ cinis ex aqua, fimum quoq; feruens ex aceto. Item ſeuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, teſteſq́; uulpini: prodeſt & ſapo: Gallorum hoc inuentũ rutilandis capillis, ex ſeuo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis, ſpiſſus ac liquidus: vterq; apud Germanos maiore in vſu viris quàm fœminis. Ceruicum dolores butyro aut adipe vrſino perfricantur. Rigores bubulo ſeuo, quod & ſtrumis prodeſt cum oleo. Dolorem inflexibilem (opiſthotonon vocant) leuat vrina capræ auribus infuſa, aut fimum cum bulbis illitum. Vngues contuſos fel cuiuſcunq; animalis circumligatum. Pterygia digitorum fel taurinum, aqua calida diſſolutum. Quidam adijciunt ſulphur & alumen, pari pondere omnium. Tuſſim iecur lupi ex vino tepido ſanat: vrſinumq́; fel admixto melle, aut ex cornu bubuli ſummis partibus cinis: uel ſaliua equi, triduo potu eam mori tradũt: pulmo ceruinus cum gula ſua areſactus in fumo, dein tuſus ex melle quotidiano eligmate. Efficacior eſt ad id ſubulo ceruorum generis. Sanguinem expuẽtes, ceruini cornus cinis: coagulum leporis tertia parte denarij cum terra Samia & vino myrteo potum ſanat. Eiuſdẽ fimi cinis in uino veſperi potus, nocturnas tuſſeis: pili quoq; leporis ſuffiti, extrahunt pulmonibus difficiles excreationes. Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisq́;, & à pulmone graucolentiam halitus, butyrum efficaciſſime iuuat, cum pari modo mellis Attici decoctũ donec ruffeſcat, & matutinis ſumptum ad menſuram ligulæ. Quidam pro melle, laricis reſinam addere maluerũt. Si ſanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum ſanguinem, modice & cũ aceto ſumptum: nam de taurino credere, temerarium eſt. Sed glutinum taurinum tribus obolis cũ calida aqua bibitur in vetere ſanguinis excreatione.

Ad ſtomachi & lumborum dolores & renum vitia. CAP. XIII.

STomachum exulceratum lactis aſinini potus reficit: item bubuli. Roſiones eius caro bubula admixto aceto et uino cocta. Rheumatiſmos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus ſanguis recens, ad cyathos ternos, cum aceto acri pari modo feruens potus: coagulum tertia parte ex aceto potum. Iocineris dolores, lupi iecur aridum ex mulſo: aſininũ

…OLOGIA e PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

iecur aridum cum petroſelini partibus duabus,ac nucibus tribus,ac melle tritum,& in cibo ſumptũ: ſanguis hircinus cibo aptatus. Suſpirioſis ante omnia efficax eſt potus equiferorum ſanguinis. Proxime lactis aſinini tepidi cum bulbis decocti,ita ut ſerum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho naſturtij albi, perfuſi aqua,deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinũ, aut pulmo in uino nigro, aut fel urſinum in aqua,laxat meatus ſpirandi. Lumborum dolores & quæcunque alia mollire opus ſit,urſino adipe perfricari conuenit: cinerem aprini aut ſuilli fimi inueterati, aſpergi potione uini. Afferunt & magi ſua commenta. Primum omnium rabiem hircorum, ſi mulceatur barba mitigari: eadem præciſa,non abire eos in alienum gregem. huic admiſcent fimum caprinum,& ſubdito linteolo uncto caua manu, quantum pati poſſit feruens, ſuſtineri iubent: ita ut ſi læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat,aut è cõtrario. Fimum quoq; ad eum uſum acus æreæ punctis tolli iubẽt. Modus curationis eſt, donec uapor ad lumbos ſentiatur perueniре. Poſtea uerò manum porro tuſo illinunt, item lumbos ipſo fimo cum mello,ſoadentq; in eodem dolore & teſtes leporis deuorare. Iſchiadicis fimũ bubulum imponũt,calfactum in folijs cinere feruenti. In renumq; dolore leporis renes crudos deuorari iubent,aut certe coctos,ita ne dente cõtingantur. Ventris quidẽ dolore tentari negant talum leporis habentes. Lienem ſedat fel apri uel ſuis potum,uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficaciſſime tamen inueteratus lien aſini, ita ut in triduo ſentiatur utilitas. Aſinini pulli fimum,quod primum edidit, polean uocant Syri, dant in aceto mulſo. Datur & equi lingua inueterata ex uino,præſentaneo medicamento,ut didiciſſe ſe ex barbaris Cæcilius Bion tradidit. Et lien bubulus ſimili modo. Recens autem aſſus uel elixus, in cibo. In ueſica quoque bouis allij capita uiginti tuſa, cum aceti ſextario,imponuntur ad lienis dolorem. Eadem ex cauſa emi lienem uituli quanti indicatus ſit, iubent magi,nulla pretij contatione, quoniam hoc quoque religioſe pertineat: diuiſumq; per longitudinẽ annecti tunicæ utrinque, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in umbra areſacere,cum hoc fiat,ſimul reſidere lienem ægri uitiatum,liberariq; eum morbo dicitur. Prodeſt & pulmo uulpinus cinere ſiccatus, atque in aqua potus. Item hædorum lien impoſitus.

Ad aluum ſiſtendam, cœliacos, dyſentericos, inflationes alui, rupta, tenaſmon, & tineas, & colum. CAP. XIIII.

ALuum ſiſtit ceruinus ſanguis, item cornus cinis: iecur aprinum ex uino potum citra ſalem, recẽsq;: item aſſum ſuillũ, uel hircinũ decoctũ in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine: aut ſi febris ſit,ex aqua. Aliqui & gallam adijciunt, alij per ſe leporis ſanguine contenti ſunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis,inſperſus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus: Corium caprinum cum ſuo pilo decoctum ſucco epoto. Coagulum equi, & ſanguis caprinus, uel medulla,uel iecur aluũ ſoluit: Fel lupi cum elaterio umbilico illigatũ. Vel lactis equini potus: item caprini cum ſale & melle: Capræ fel cum cyclamini ſucco & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adieciſſe malunt. Fel tauri cum abſinthio tritum ac ſubditum paſtillo. Butyrum largius ſumptum, cœliacis & dyſentericis medetur, iecur uaccinum: Cornus ceruini cinis,tribus digitis captus in potione aquæ: Coagulum leporis ſubactum in pane: Si uero ſanguinem detrahunt,in polenta: Aprini, uel ſuilli, uel leporini fimi cinis, inſperſus potioni tepidæ uini. Vituli quoque ius uulgariter datum,inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum tradunt. Lactis aſinini potus utilior,addito melle. Nec minùs efficax fimi cinis ex uino: utrique uitio. Item polea ſupra dicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen uocant, etiam ſi ſanguinẽ detrahant: uel fimi cinis, dentiumq; eiuſdem tuſorum farina, ſalutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & ſi tormina ſint, cornus ceruini cinerem,aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caſeus recens uaccinus immittitur ad utrunque uitium. Item butyrum heminis quatuor,cum reſina terebinthinæ ſextante, aut cum malua decocta, aut roſaceo. Datur & ſeuum uitulinum,aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina & cera exiguoque oleo,ut ſorberi poſſint. Medulla & in pane ſubigitur: Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si ſint & tormina,additur protropum. Torminibus ſatis eſſe remedij in leporis coagulo poto è uino tepido,uel ſemel,arbitrantur aliqui. Cautiores & ſanguine caprino cum farina hordeacea & reſina,uentrem illinũt. Ad omnes epiphoras uentris illini caſeum mollem ſuadent: Veterem autem in farina tritũ, cœliacis & dyſentericis dari, cyatho caſei in cyathis uini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis: Iecur aſſum capræ, cœliacis ſubuenit, magisq; etiam hirci, in uino auſtero decoctum potumque, uel ex oleo myrteo umbilico impoſitum. Quidam decoquunt à tribus ſextariis aquæ ad heminam,addita ruta. Vtũtur & liene aſſo capræ hircinæ, & ſeuo hirci in pane qui cinere coctus ſit, capræ à renibus maxime, ut per ſe hauriatur, protinusque modice frigidam ſorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum ſeuum admixta polenta, & cumino, & anetho,acetoque illinunt & uentrem cœliacis, fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunque uitium & coagulo hædi in uino myrtite, magnitudine fabæ poto: & ſanguine eiuſdem in cibum formato, quem ſanguiculum uocant. Infundunt dyſentericis & glutinum taurinum, aqua calida reſolutum. Inflationes autem diſcutit uitulinum fimum in uino decoctum. Inteſtinorum uitijs magnopere prodeſt coagulũ ceruorum, decoctum cum lente betaque, atque ita in cibo ſumptum:

ptum:

ptum: Leporis pilorũ cinis cum melle decoctus: Lactis caprini potus decoctus cũ malua, exiguo ſale addito. Et ſi coagulum addatur, maioribus emolumentis fiat. Eadem uis eſt & in ſeno caprino in ſorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminũ hœdi cinis rupta inteſtina ſarcire mire traditur: Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine ſumptũ, ita vt deploratos ſanauerint. Laudãt & caprini capitis cum ſuis pilis decocti ſuccum. Teneſmos, id eſt, crebra & inanis voluntas egerendi, tollitur poto lacte aſinino: Item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornu cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri oſſa, ſi terram nõ attigerint, colo medentur adalligata brachio: Polea quoq; ſupra dicta magnopere prodeſt in ſapa decocta. Itẽ ſuilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decocta: Cornus ceruini teneri cinis, cochleis africanis cum teſta ſua tuſis mixtus, in uini potione.

Ad veſicæ cruciatus & calculos: de genitalium & ſedis vitijs, & inguinum remedijs.

CAP. XV.

VEſicæ calculorũq; cruciatibus auxiliatur vrina apri, & ipſa ueſica pro cibo ſumpta; efficacius, ſi prius fumo maceretur utrunq; Veſicã elixam mandi oportet, & à muliere fœmina ſuis. Inueniuntur & in iocineribus eorũ lapilli, aut duritie lapillis ſimiles, candidi ſicuti in uulgari ſue: quibus cõtritis atq; potis in uino, pelli calculos aiunt. Ipſi apro tam grauis ſua vrina eſt, vt niſi egeſta fuga non ſufficiat, ac velut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradũt eos. Leporis renes inueterati, in vino poti, calculos pellunt. In perna ſuis articulos eſſe diximus, quorũ decoctum ius facit vrinæ vtile. Aſinini renes inueterati tritiq;, & in vino mero dati, veſicæ medentur. Calculos expellunt lichenes equini ex vino aut mulſa poti diebus quadraginta. Prodeſt & ungula equinæ cinis, in vino, aut aqua. Item fimũ caprarũ in mulſo, efficacius ſyluestriũ: Pili quoq; caprini cinis. Verendorum carbunculis, cerebrũ apri vel ſuis, ſanguiſq;. Vitia vero quæ in eadẽ parte ſerpunt, iecur eorum combuſtũ, maxime iuniperi ligno cum charta & arrenico ſanat: Fimi cinis, fel bubulum, cũ alumine Aegyptio ac muria ad craſſitudinem mellis ſubactum, inſuper beta ex vino cocta impoſita: caro quoq;. Manantia vero vlcera, ſeuum cũ medulla vituli in uino decoctũ, vel caprinũ cũ melle rubiq; ſucco: vel ſi ſerpant, fimum etiã prodeſſe cũ melle dicunt aut cum aceto, & per ſe butyrũ. Teſtium tumor, cum ſeuo uituli, addito nitro cohibetur: vel fimo eiuſdem ex aceto decocto. Vrinæ incontinentiam cohibet veſica aprina, ſi aſſa mãdatur: Vngularum apri vel ſuis cinis potioni inſperſus: Veſica fœmina ſuis combuſta ac pota. Item hœdi, vel pulmo: Cerebrum leporis in vino: Eiuſdem teſticuli toſti, vel coagulum cũ anſerino adipe in polenta: Renes aſinini in mero triti potique. Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonſtrant vrinã facere in canis cubili, ac verba adijcere, ne ipſe urinã faciat vt canis in ſuo cubili. Rurſus ciet vrinam veſica ſuis, ſi terrã nõ attigerit, impoſita pubi. Sedis vitiis præclare prodeſt fel vrſinum cũ adipe: Quidam adijciunt ſpumam argenti ac thus. Prodeſt & butyrum cum adipe anſerino ac roſaceo. modum ipſæ res ſtatuunt, vt ſint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel, in linteolis cõcerptis: rimaſq; perducit ad cicatricẽ. Inflationibus in ea parte, ſeuum uituli, maxime ab inguinibus cum ruta: Cæteris uitijs medetur ſanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum cõdylomatis per ſe. Item fel lupinum ex uino. Panos & apoſtemata in quacunque parte, ſanguis urſinus diſcutit: Item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remediũ traditur in calculo onagri: quem dicitur cũ interficiatur reddere urinam, liquidiorẽ initio, ſed in terra ſpiſſantem ſe. Hic adalligatus femini, omnes impetus diſcutit, omniq; ſuppuratione liberat. Eſt autem rarus inuẽtu, nec ex omni onagro, ſed celebri remedio. Prodeſt & vrina aſini cum melanthio. Et vngulæ equinæ cinis cũ oleo & aqua illitus: Sanguis equi, præcipue admiſſarij: Et ſanguis bubulus: item fel. Caro quoq; eoſdem effectus habet calida impoſita: & ungulæ cinis ex aqua aut melle: urina caprarũ, hircorumq́ue carnes in aqua decoctæ: aut fimum ex his cum melle decoctum: fel vrſinum ſiue verrinum: vrina ſuum in lana impoſita. Femina atteri aduriq; equitatu notũ eſt. Vtiliſſimum eſt ad omnes inde cauſas, ſpumã equi ex ore inguinibuſq; illinire. Inguina & ex vlcerum cauſa intumeſcunt. Remedio ſunt equi ſetæ tres, totidẽ nodis alligatæ intra ulcus.

Ad podagras, ad morbum comitialem, ad ſideratos, morbumq́ue regium, oſſaque fracta, remedia.

CAP. XVI.

POdagris medetur urſinus adeps, taurinumq; ſeuum, pari pondere & cera. Addunt quidam hypociſthida & gallã. Alij hircinũ præferunt ſeuũ cũ fimo capræ, & croco ſinapi ue, vel caulibus ederæ tritis, ac perdicio vel flore cucumeris ſylueſtris: Item bouis fimũ cum aceti fece. Magnificãt & uituli, qui nondum herbã guſtauerit, fimũ, aut per ſe ſanguinem tauri: Vulpem decoctã viuam, donec oſſa tantũ reſtent: lupumue viuum oleo cerati modo incoctũ: Seuum hircinum, cũ helxines parte æqua, ſinapis tertia: Fimi caprini cinerẽ cum axũgia. Quin & iſchiadicos vri ſub pollicibus pedum eo fimo feruente, vtiliſſime tradũt. Articulorumq; vitijs fel vrſinum vtiliſſimũ eſſe, & leporis pedes adalligatos. Podagras quidã mitigari pede leporis uiuẽtis abſciſſo, ſi quis ſecũ aſſidue habeat. Perniones vrſinus adeps, rimaſq; pedum oẽs ſarcit: Efficacius alumine addito: Seuum caprinum: Dentium equi farina: Aprinum vel ſuillũ fel, cum adipe pulmo impoſitus: & ſi ſubtriti ſint contuſiue offenſatione. Si uerò adusti frigore, leporini pili cinis: Eiuſdem pulmo contuſis diſſectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, ſeuo aſinino aptiſſime curantur. Item

Digitized by Google

bubulo cum roſaceo. Clauos & rimas calliq́ue vitia, fimum apri vel ſuis recẽs illitũ, ac tertio die ſolutum ſanat. Talorum cinis, pulmo aprinus, aut ſuillus, aut ceruinus. Attritus calciamentorum, vrina aſini cum luto ſuo illita. Clauos ſeuum bubulum cum thuris polline. Perniones vero corium combuſtum, melius ex vetere calceamento. Iniurias è calceatu, ex oleo corij caprini cinis. Varicũ dolores ſedat fimi vituli cinis, cum lilij bulbis decoctis, addito melle modico. Itemq; omnia inflãmata & ſuppurationes minantia. Eadem res & podagris prodeſt, & articularis morbus, è maribus præcipue vitulis. Articulorũ attritis, fel aprorum vel ſuum, linteo calefacto impoſitũ: vituliq; qui nondum herbam guſtauerit, fimum: Item caprinum cum melle in aceto decoctum. Vngues ſcabros ſeuum vituli emendat: Itẽ caprinũ admixta ſandaracha. Verrucas verò aufert vitulini fimi cinis ex aceto: aſini vrina lutũ. Comitiali morbo teſtes vrſinos edisse prodeſt, vel aprinos bibiſſe ex lacte equino, aut ex aqua: Item aprinam vrinã ex aceto mulſo: efficacius, quæ inaruerit in veſica ſua. Dantur & ſuum teſticuli inueterati tritiq; in ſuis lacte, præcedente vini abſtinentia, & ſequente continuis diebus. Dantur & leporis ſale cuſtoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies triginta. Itẽ coagula eiuſdem. Aſini cerebrũ ex aqua mulſa, infumatum prius in folijs, ſemũcia per dies: vel vngularum eius cinis cochlearibus eius binis toto menſe potus: Item teſtes ſale aſſeruati, & aſperſi potioni, in aſinarũ maxime lacte vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipue ſi marem pepererint, olfactata accedente morbo comitialium reſiſtit. Sunt qui è mare nigroq́ue cor edendum cum pane ſub dio prima aut ſecunda luna præcipiant. Alij carnem: aliqui ſanguinem aceto dilutum per dies quadraginta bibendum. Quidam vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent, eademq; potione & lymphaticis medẽtur. Comitialibus datur & lactis equini potus, licheńq; in aceto mulſo bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ, vt volunt magi. Seuũ earum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in ſolliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum vero ſub limine ex aqua. Morbũ ipſum deprehendit caprini cornus, vel ceruini vſti nidor. Sideratis vrina pulli aſinini nardo admixto perunctione prodeſſe dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis: Sanguis aſinini pulli ex vino. Item fimũ aſinini pulli, quod primum edidit à partu, datum fabæ magnitudine è vino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo ſimiliterq; vis eſt. Fractis oſsibus præſentaneus maxillarum apri cinis vel ſuis. Item lardũ elixũ atq; circumligatum mira celeritate ſolidat. Coſtis quidem fractis laudatur vnice caprinum fimum ex vino vetere, aperit, extrahit, perſanat. Febres arcet ceruorũ caro, vt diximus. Eas quidem quæ certo dierũ numero redeũt, oculus lupi dexter ſalſus adalligatusq;, ſi credimus magis. Eſt genus febrium, quod amphimerinon vocant. Hoc liberari tradunt, ſi quis è vena auris aſini tres guttas ſanguinis in duabus heminis aquæ hauſerit. Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri ſepteno circuitu. Quis hoc quæſo inuenire potuit? quæue eſt iſta mixtura? cur digitus potiſſimũ bubonis electus eſt? Modeſtiores iecur felis decreſcẽte luna occiſæ inueteratum ſale, ex vino bibendũ ante acceſſiones quartanæ dixere. Iidem magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum vrina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante acceſſionem propinant. Datur & caſeus caprinus recens cum melle diligenter ſero expreſſo.

Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos: ad ignem ſacrum, & ad dolores neruorum remedia. Cap. XVII.

Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio eſt. Lethargicos excitat aſini lichen, naribus illitus ex aceto: Caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinũ. Itaq; & veternoſis datur. Phthiſicis medẽtur, iecur lupi ex vino, macræ ſuis fœminæ herbis paſtæ lardũ, carnes aſininæ ex iure ſumptæ. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, ſed pabulo viridi paſto boue, fumum harundine hauſtum prodeſſe tradunt: Bubuli quoque cornus mucronem exuſtum, duorum cochleariorum menſura, addito melle pilulis deuoratis. Capræ ſeuo in pulte ex alica & phthiſin & tuſſim ſanari, vel recenti cum mulſo liquefacto: ita vt vncia in cyathum addatur, rutaq́; ramo permiſceatur, non pauci tradunt. Rupicapræ ſeui cyatho, & lactis pari menſura, deploratum phthiſicum conualuiſſe certus autor affirmat. Sunt & qui ſuum fimi cinerem profuiſſe ſcripſerint in paſſo: & cerui pulmonẽ, maxime ſubulonis, ſiccatum in fumo tritumq́ue in vino. Hydropicis auxiliatur vrina veſicæ apri paulatim data in potus: Efficacius quæ inaruerit cum veſica ſua: Fimi ceruini maxime ſubulonis, ſed & bubuli, de armentinis loquor (quod bolbiton vocant) cinis cochleariorum trium in mulſi hemina, bonis fœminæ in mulieribus, & ex altero ſexu in viris, quod veluti myſterium occultarunt magi: Fimum vituli maſculi illitum: Fimi vituli cinis cum ſemine ſtaphylini, æqua portione ex vino: Sanguis caprinus cũ medulla. Efficaciorem putant hircorum, vtiq; ſi lentiſco paſcantur. Igni ſacro vrſinus adeps illinitur, maxime qui eſt ad renes: Vitulinum fimum recens, vel bubulum: Caſeus caprinus ſiccus cum porro: Ramẽta pellis ceruinæ deiecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi ſpuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ aſinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caſeus caprinus ſiccus ex melle & aceto in balneis, oleo remoto. Puſtulis ſuilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimũ aprinum vel ſuillum: Item vitulinum: Verris ſpuma recens cum aceto, fimum caprinum cum melle: Bubula caro,

Digitized by Google

la caro impoſita tumorē ſanat. Fimum ſuillum in teſta calefactum tritumque cum oleo, duritias corporum omnes tolli optime. Adeps è lupis illitus, in his quæ rumpere opus eſt, plurimum proficit: Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in vino uel aceto decoctum. In furunculis ſeuum bubulū cū ſale aut ſi dolor eſt, intinctū oleo, liquefactum ſine ſale, ſimiliq́ue modo caprinum. In ambuſtis urſinus adeps cum lilij radicibus: Aprinum aut ſuillum fimum inueteratum: Setarum ex his è penicillis tectorijs cinis cum adipe tritus. Tali bubuli cinis, cum cera & medulla ceruina: Fel tauri: Fimum leporis. Sed caprarū fimus ſine cicatrice ſanare dicitur. Glutinum præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & genitalibus: Nec quicquam efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque, quibuſuis pellibus inueteratis, calceamētisq́; etiam decoctis. Rhodiacum fideliſſimum: eoq́; pictores & medici utuntur: Id quoq; quò candidius, eo probatius. Nigrum & lignoſum damnatur. Neruorum doloribus, fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, vtiliſſimum putant, vel putreſcēte neruo. Spaſmata & percuſſu uitiata, fimo aprino curant, uere collecto & areſacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotáue vulneratos: & quoquo modo ſanguine contuſo, vel ſi recens illinatur. Sunt qui incoxiſſe aceto, utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisq́; & euerſis ex aceto ſalutarem promittunt. Reuerētiores cinerē eius ex aqua bibunt. Feruntq́; & Neronem principem hac potione recreari ſolitum, cū ſic quoque ſe trigario approbare uellet. Proximam ſuillo fimo uim putant.

Ad ſanguinem ſiſtendum: & contra ulcera & carcinomata, ad ſcabiem remedia: & quæ infixa corpori extrahunt, & quæ cicatricibus proſunt. Cap. XVIII.

SAnguinem ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto: Item leporis. Huius quidem & pilorum cinis: Itē ex fimo aſinino cinis: & pilorū quidem cinis illitus. Efficacior vis è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium impoſito. Similiter ex equino capite & femine: aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Itē caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini verò iocineris diſſecti ſanies efficacior: Et cinis utriuſque ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque utris uinarij dūtaxat cinis, cum pari pondere reſina, quo genere & ſiſtitur ſanguis, & uulnus glutinatur. Hædinū quoque coagulum ex aceto, & feminum eius combuſtorum cinis, ſimiliter pollere traduntur. Vlcera ſanat in tibijs cruribusq́ue adeps urſinus, admixta rubrica. Quæ uerò ſerpunt, fel aprinum cum reſina & ceruſa: Maxillarum apri vel ſuū cinis: Fimum ſuum illitum ſiccum: Item caprinum ex aceto ſubferuefactum. Cætera purgantur & explentur butyro: Cornus ceruini cinere, uel medulla cerui: Felle taurino cum cyprino oleo, aut fimo caprino, aut hircino. Fimum recens ſuum, uel inueterati farina illinitur vulneribus ferro factis. Phagedænis & fiſtulis inmittitur fel tauri, cū ſucco porri, aut lacte mulierū, uel ſāguis aridus cū cotyledone herba. Carcinomata curat coagulū leporis, cum pari pōdere capparis aſperſum uino. Gangrenas vrſinū fel penna illitum. Aſini ungularum cinis ea quæ ſerpunt vlcera inſperſus. Sanguis equi arrodit carnes ſeptica ui: Itē fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedænas vocant ī vlcerū genere, corij bubuli cinis cum melle. Caro vituli recētia vulnera non patitur intumeſcere: Fimum bubulū cum melle. Feminum vituli cinis ſordida ulcera, & quæ cacoethe vocant è lacte mulicris ſanat. Recentes vero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die ſolutū. Caſeus caprinus ſiccus ex aceto & melle, purgat ulcera. Quæ vero ſerpunt, cohibet ſeuum cū cera: Itē addita pice ac ſulphure percurat: Similiter proficit ad cacoethe, hædi feminum cinis è lacte mulieris. Et aduerſus carbunculos, ſuis fœminæ cerebrū toſtum illitumq́;. Scabiem hominis, aſininæ medullæ maxime abolēt. Vrinæ eiuſdem cum ſuo luto illitæ: Butyrum etiā quod in iumētis proficit cū reſina calida: Glutinum taurinū in aceto liquefactū, addita calce: Fel caprinū cum aluminis cinere: Boas fimum bubulum, unde & nomen traxere: Canum ſcabies ſanantur bubulo ſanguine recenti: iterumq́ue cum inareſcat illito, & poſtero die abluto cinere lixiuio. Spina ac ſimilia corpori extrahuntur felis excremētis: item capræ ex vino coagulo quocunque, ſed maxime leporis, cum thuris polline & oleo, aut cum uiſci pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras ſeuum aſininum reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calefactum. Medici adijciunt myrrham, & mel, & crocum, æreaq́; pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiſcent.

Ad muliebria mala medicinæ, & ad infantium morbos, & ueneris remedia. Cap. XIX.

MVlierum purgationes adiuuat fel taurinū lana ſuccida appoſitū. Olympias Thebana addidit hyſſopū & nitrū: Cornus ceruini cinis potus: Itē vuluas laborātes, illitu quoq;: & fel taurinū cū oppio appoſitū obolis binis. Vuluas et pilo ceruino ſuffire prodeſt. Tradunt, ceruas cum ſenſerint ſe grauidas, lapillū deuorare: quem in excrementis repertum, aut in vulua (nam & ibi inuenitur) cuſtodire partus adalligatum. Inueniuntur & oſſicula in corde & in vulua, perquàm vtilia grauidis parturientibusq́;. Nam de pumice, qui in vaccarū vtero ſimili modo inuenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus vuluas mollit, dolores earum iecur. Carnes lupi ediſſe parituris prodeſt: aut ſi īcipiētibus parturire ſit iuxta qui ederit, adeo ut etiam cōtra illatas noxias ualeat. Eundem ſuperuenire, pernicoſum eſt. Magnus & leporis uſus mulieribus. Vuluā adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cū Samia terra ex aqua potum: Secūdas coagulum: cauētur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco & porri ſucco,

velleres appoſitū abortus mortuo expellit. Si uuluæ leporum in cibis ſumãtur, mares concipi putant. Hoc & teſticulis eorum & coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum his, quæ parere deſierint, reſtibilem fœcunditatem afferre. Sed pro conceptu, leporis ſaniem & uiro magi propinant. Item uirgini nouem grana fimi, ut ſtẽt perpetuo mammæ: coagulum quoque ob id cum melle illinunt: ſanguinem, ubi euulſos pilos renaſci nolunt. Inflationi uuluæ, fimum aprugnum ſuillúmue cum oleo illini prodeſt. Efficacius ſiſtit farina aridi, ut aſpergatur potioni, uel ſi grauidæ aut puerperæ torqueãtur. Lacte ſuis poto cum mulſo adiuuãtur partus mulierum. Per ſe uerò potum, deficientia ubera puerperarum replet. Eadẽ circumlita ſanguine fœminæ ſuis, minus creſcent. Si dolent, lactis anſinini potu mulcentur: quod addito melle ſumptum, & purgationes earum adiuuat. Sanat & vuluarum exulcerationes eiuſdem animalis ſeuum inueteratum, & in uellere appoſitum duritiem uuluarū emollit. Per ſe uero recens uel inueteratū ex aqua illitum, pſilotri uim obtinet. Eiuſdem animalis lien inueteratus, ex aqua illitus mammis, abundatiam facit. Vuluas ſuffitu corrigit. Vngulæ aſininæ ſuffita partum maturant, ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibentur, quoniam uiuentem partum necant. Eiuſdẽ animalis fimum ſi recens imponatur, profluuia ſanguinis mire ſedare dicitur. Nec non & cinis eiuſdem fimi, qui & uuluæ prodeſt impoſitus. Equi ſpuma illita per dies uiginti priuſquam primum naſcantur pili reſtinguntur. Item cornus ceruini decocto: melius, ſi recentia ſint cornua. Lacte equino iuuantur uuluæ colluta. Quòd ſi mortuus partus ſentiatur, lichen ex aqua dulci potus eijcit. Item vngulæ ſuffitu, aut fimũ aridum. Vuluas procidentes butyrum infuſum ſiſtit. Induratam vuluam aperit fel bubulum roſaceo admixto: foris uellere cum reſina terebinthina impoſito. Aiunt & ſuffitu fimi è mare bouę, procidentes vuluas reprimi, partus adiuuari. Conceptus uerò uaccini lactis potu. Steriliatem ob partus uexationem fieri, certum eſt. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe ſerpentium, & ærugine, addito melle, medicatis locis, ante coitus. Vitulinum quoque fel, ſi in purgationibus fuerit ſub coitu aſperſum uuluæ, etiam duritiam uentris emollit, & profluuium minuit umbilico perunctò, atq; in totum uuluæ prodeſt. Modũ ſtatuunt fellis põdere denarij ad apij tertiam, admixto amygdalino oleo, quantũ eſſe ſatis appareat: hoc ĩ uellere imponũt. Maſculi fel vituli, cum mellis dimidio tritũ, ſeruatur ad uuluas. Carnem uituli ſi cũ ariſtolochia maſſatã edant circa conceptũ mares parituras promittunt. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cũ ſeuo, exulcerationibus uuluarũ ĩpoſita prodeſt. Itẽ adeps vulpiũ, excremẽtumq; feliũ: hoc cum reſina & roſaceo impoſitum. Caprino cornu ſuffiri vuluam, vtiliſſimum putãt. Syluestrium caprarum ſanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum uero fel, callum uuluarum emollit inſperſum, & à purgatione conceptus facit. Sic quoque pſilothri uis efficitur, ſi euulſis pilis triduo ſeruetur illitũ. Profluuium quamuis immenſum, vrina capræ pota ſiſti, obſtetrices promittunt, & ſi fimum illinatur. Membrana caprarũ ĩ qua partus editus, ĩueterata potuq; ſumpta in uino, ſecundas pellit. Hædorum pilis ſuffiri uuluas, utile putãt, & in profluuio ſanguinis coagulũ bibi, aut hyoſcyami ſemen imponi. E boue ſylueſtri nigro ſi ſanguini ricine lumbi perungãtur mulieri, tædium Veneris fieri dicit Oſtabanes. Idem amoris, pota hirci urina, admixta propter faſtidium nardo. Infantibus nihil butyro utilius, per ſe & cũ melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas, & ad oris ulcera: Dens lupi adalligatus, infantiũ pauores prohibet, dentientiũq; morbos, quod & pellis lupina præſtat. Dẽtes quidem eorum maximi, equis quoque adalligati, infatigabilem curſum præſtare dicuntur. Leporũ coagulo illito ubere, ſiſtitur infantium aluus. Iecur aſini admixta modice panace, inſtillatũ in os, à comitialibus morbis & alijs ĩfantes tuetur: hoc xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis aſinina iniecta, impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præſtãt infantibus adalligati, efficacius ſi terram nõ attigere. Lien bubulus in melle editur: & illinitur ad lienis dolores. Ad ulcera manãtia cũ melle lien vituli in vino decoctus, tritusq; & illitus, ulcuſcula oris. Cerebrum capræ magi per anulum aureũ traiectum, priuſquam lac detur, infantibus inſtillant contra comitiales, cæteroſque infantium morbos. Caprinũ fimum inquietos infantes adalligatum pãno cohibet, maxime puellas. Lacte caprino, uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ, faciles dentitiones faciũt. Somnos fieri lepore ſumpto in cibis Cato arbitratur: Vulgus & gratiam corpori in ſeptem dies, friuolo quidem ioco, cui tamen aliqua debeat ſubeſſe cauſa in tanta perſuaſione. Magi felle capræ, ſcarificatæ duntaxat, illito oculis, uel ſub puluino poſito, ſomnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis. Coitus ſtimulat fel aprugnum illitũ: Item medullæ ſuum hauſtæ: Seuum aſininũ, anſeris maſculi adipe permixto illitum: Item à coitu equi Vergilio quoq; deſcriptum uirus, & teſticuli equini aridi, ut potioni inseri poſſint, dextérue aſini teſtis in uino potus pro portione, vel adalligatus brachiali. Eiuſdem à coitu ſpuma collecta roſeo pãno, & incluſa argenteo, ut Oſthanes tradit. Salpe genitale in oleum feruẽs mergi iubet ſepties, eoq; perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, uel tauri à coitu vrinam, lutoque ipſo illini pubem. At è diuerſo muris fimo illito, cohibetur uirorum venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut ſuis aſſus, ieiuni cibo ſumptus eo die: Item hædinus.

Mira de animalibus. CAP. XX.

Mira præterea tradũtur in eiuſdẽ animalibus. Veſtigiũ equi excuſſum ungula (ut ſolet ple-

runq;

Digitized by Google

runque) ſi quis collectum reponat, ſingultus remediũ eſſe, recordantibus quonam loco id repoſuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ ſimile eſſe, & rumpi equos, qui ueſtigia luporum ſub equite ſequantur. Talis ſuũ diſcordiæ uim quandam ineſſe. In incendiis ſi fimi aliquid egeratur è ſtabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues boueſque. Hircorum carnes uirus nõ reſipere, ſi panem hordeaceum eo die quo interficiantur ederint, laſérue dilutum biberint. Nullas uerò teredinẽ ſentire, luna decreſcente induratas ſale. Adeoq; nihil omiſſum, ut leporem ſurdũ celerius pingueſcere reperiamus. Animalium uerò medicinas: Si ſanguis profluat iumentis, ſuillum fimum ex uino infundendum. boum autem morbis ſenum, ſulphur uiuum, allium ſylueſtre, ouum coctum: omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem. Carnem caballinam diſcoctam potu ſuum morbis mederi. Omnium uerò quadrupedũ morbis, capram ſolidam cum corio, & ranam rubetam diſcoctas. Gallinaceos non attingi à uulpibus, qui iecur animalis eius aridũ ederint: uel ſi pellicula ex ea collo inducta, galli inierint: Similia in felle muſtelæ. Boues in Cypro contra tormina, hominum excrementis ſibi mederi. Non ſubteri pedes boum, ſi prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, ſi capti unius pedibus infractis, cultroque adacto, paulatim ſanguis circa fines agri ſpargatur: atque ipſe defodiatur in eo loco ex quo cœperit trahi: Aut ſi uomerem, quo primus ſulcus eo anno in agro ductus ſit, excuſſum aratro, focus larium, quo familia cõuenit, abſumat: ac lupũ nulli animaliũ nociturũ in eo agro quãdiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia ſui generis, quæ aut placida non ſunt, aut fera.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIÆ
LIBER XXIX.

PROOEMIVM.

De origine medicinæ, & quando primum clinice, & quando primum iatraleptice, & de Chryſippo & Eraſiſtrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illuſtribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata ſit, & qui primus Romæ medicus, & quando, & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & uitia medicinæ. Cap. I.

NATVRA remediorum, atque multitudo inſtantium ac præteritorum, plura de ipſa medendi arte cogunt dicere: quanquam non ignarus ſim nullis ante hæc Latino ſermone condita, anceps q; lubricum eſſe rerum omnium nouarũ, talium utique quàm ſteriles gratiæ difficultates in promẽdo: ſed quoniam occurrere ueriſimile eſt omnium qui hæc cognoſcant cogitationi, quonam modo exoluerint in medicinæ uſu, quæ tam parata atq; pertinentia erãt, mirumq; & indignum protinus ſubit, nullam artium inconſtantiorem fuiſſe: & etiámnum ſæpius mutari, cum ſit fructuoſior nulla. Dijs primum inuẽtores ſuos aßignauit, & cælo dicauit. Necnon & hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiã crimine, ictum fulmine Aeſculapium fabulata, quoniam Tyndaridem reuocauiſſet ad uitã: Nec tamen ceſſauit narrare alios reuixiſſe opera ſua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, uulnerum tamẽ duntaxat remedijs: Sequentia eius (mirũ dictu) in nocte denſiſſima latuere uſq; ad Peloponneſiacum bellum: tunc eam reuocauit in lucẽ Hippocrates, genitus in inſula Coo: in primis clara ac ualida, & Aeſculapio dicata. Is cum fuiſſet mos, liberatos morbis ſcribere in templo eius dei quid auxiliatũ eſſet, ut poſtea ſimilitudo proficeret, exſcripſiſſe ea traditur, atq; (ut Varro apud nos credit) iam templo cremato inſtituiſſe medicinam hanc quæ clinice uocatur. Nec fuit poſtea quæſtus modus, quoniam Prodicus Selymbriæ natus, diſcipulus eius inſtituens quam uocant iatralepticen, reũctoribus quoq; medicorũ ac mediaſtinis uectigal inuenit. Horũ placita Chryſippus ingẽti garrulitate mutauit, plurimũq; etiã ex Chryſippo diſcipulus eius Eraſiſtratus, Ariſtotelis filia genitus. Hic Antiocho rege ſanato, c. talentis donatus eſt à rege Ptolemæo filio eius, ut incipiamus & præmia artis oſtendere. Alia factio ab experimẽtis ſe cognominãs, empiricẽ cœpit in Sicilia, Acrone Agrigẽtino Empedoclis phyſici autoritate cõmẽdato. Diſſederuntq; eæ ſcholæ, & omnes eas damnauit Herophilus, in muſicos pedes uenarum pulſu deſcripto per ætatũ gradus. Deſerta deinde & hæc ſecta eſt, quoniam neceſſe erat in ea literas ſcire. Mutata & quam poſtea Aſclepiades (ut retulimus) inuenerat. Auditor eius Themiſon fuit, qui quæ inter initia ſcripſit, illo mox recedente à uita, ad ſua placita mutauit. Sed & illa Antonius Muſa eiuſdẽ autoritate diui Auguſti, quẽ cõtraria medicina graui periculo exemerat. Multos prætereo medicos, celeberrimosq; ex ijs Caßios, Carpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios. ccl. H-S, ãnua mercede ijs fuere apud principes. Q. uerò Stertinius imputauit principibus, quod H-S. quingenis annuis contentus eſſet: ſexcena enim ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. Par & fratri eius merces à Claudio Cæſare infuſa eſt: cenſusque quanquam exhauſti operibus Neapoli exornata, hæredi H-S. ccc. reliquere, quantum ad eam ætatem Aruntius ſolus. Exortus deinde eſt Vectius Valens, adulterio Meſſalinæ Claudij Cæſaris nobilitatus, pariterq; eloquentiæ aſſectator. Is eam potentiã nactus, nouam inſtituit ſectã. Eadẽ ætas Neronis principatu ad Theſſalũ tranſiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis æui medicos perorantem: quali prudentia ingenioque, æſtimari uel uno argumento abunde poteſt, cũ monumento ſuo (quod eſt Appia uia) iatronicenſe inſcripſerit. Nullius hiſtrionum, equarumque

trigarij

trigarij comitatior egreſſus in publico erat: cum Crinas Maſſilienſis arte geminata, ut cautior religioſiorq́; , ad ſyderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando, horaſq́; obſeruando, autoritate eũ præceſſit. Nuperq́; cẽties H-S. reliquit muris patriæ, mœnibus quoq; alijs pene non minori ſumma extructis. Hi regebant fata, cum repente ciuitatem Charmis ex eadem Maſſilia inuaſit, damnatis non ſolum prioribus medicis, verum & balneis: frigidaq́; etiam hybernis algoribus lauari perſuaſit, merſit ægros in lacus. Videbamus ſenes conſulares uſq; in oſtentationem rigentes. Qua da re extat etiam Annæi Senecæ aſtipulatio. Nec dubium eſt, omnes iſtos famam nouitate aliqua aucupantes, animas ſtatim noſtras negociari. Hinc illæ circa ægros miſeræ ſententiarum concertationes, nullo idem cenſente, ne videatur acceſſio alterius: hinc illa infelicis monumẽti inſcriptio, turba ſe medicorum periſſe. Mutatur ars quotidie toties interpollis, & ingeniorum Græciæ flatu impellimur. Palamq́; eſt, vt quiſque inter iſtos loquendo polleat imperatorem ilico vitæ noſtræ neciſq́; fieri: ceu vero non milia gentium ſine medicis degant: nec tamen ſine medicina: ſicut populus Rom. ultra ſexcenteſimum annum, neque ipſe in accipiendis artibus lentus, medicinæ vero etiam auidus, donec expertam damnauit. Etenim percenſere inſignia priſcorum in his moribus conuenit. Caſſius Hemina ex antiquis autor eſt, primum è medicis ueniſſe Romam Peloponneſo Archagathum Lyſaniæ filium, L. Aemilio, M. Liuio. COSS. anno vrbis dxxxv. eiq́; ius Quiritum datũ, & tabernam in cõpito Acilio emptã ob id publice. Vulnerarium eum tradũt fuiſſe vocatum, mireq́; gratum aduentum eius initio: mox à ſæuitia ſecandi vrendiq́; tranſiſſe nomẽ in carnificem, & in tædium artem omneſq́; medicos: quod clariſſime intelligi poteſt ex M. Catone, cuius autoritati triumphus atque cenſura minimũ cõferũt: tanto plus in ipſo eſt. Quamobrẽ uerba eius ipſa ponemus. Dicam de iſtis Græcis ſuo loco Marce fili quid Athenis exquiſitum habeã, & quòd bonum ſit eorũ literas inſpicere non perdiſcere. Vincã nequiſſimum & indocile genus illorum, & hoc puta vatem dixiſſe. Quandocunq; iſta gens ſuas literas dabit, omnia corrũpet. Tum etiã magis ſi medicos ſuos huc mittet. Iurarunt inter ſe barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipſum mercede faciunt, vt fides ijs ſit, & facile diſperdãt. Nos quoq; dictitãt barbaros, & ſpurcius nos quàm alios opicos appellatione fœdãt. Interdixi tibi de medicis. Atq; hic Cato dcv. anno urbis noſtræ obijt, lxxxv. ſuo, ne quis illi defuiſſe publice tẽpora, aut priuatim uitæ ſpatia ad experiendũ arbitretur. Quid ergo? damnatã ab eo rem utiliſſimã credimus? Minime hercule. Subijcit enim qua medicina & ſe & coniugem uſq; ad longam ſenectam perduxerit, ijs ipſis ſcilicet quæ nunc nos tractamus. Profiteturq́; eſſe cõmẽtarium ſibi quo medeatur filio, ſeruis, familiaribus, quẽ nos per genera uſus ſui differimus.

Non rem antiqui damnabant, ſed artẽ. Maxime uero quæſtum eſſe immani pretio uitæ recuſabãt. Ideo templum Aeſculapij, etiã cum reciperetur is deus, extra urbẽ feciſſe, iterumq́; in inſula, traduntur. Et cũ Græcos Italia pellerent, diu etiam poſt Catonem excepiſſe medicos. Augebo prouidentiam illorum. Solam hanc artium Græcarum nondũ exercet Romana grauitas in tanto fructu, pauciſſimi Quiritium attigere, et ipſi ſtatim ad Græcos trãsfugæ. Imo uero autoritas aliter quàm Græce eam tractantibus, etiã apud imperitos experteſq́; linguæ, non eſt. Ac minus credunt, quæ ad ſalutem ſuã pertinent, ſi intelligunt. Itaque hercule in hac artium ſola euenit, ut cuicunq; medicũ ſe profeſſo ſtatim credatur, cum ſit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: Adeo blanda eſt ſperãdi pro ſe cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inſcitiam capitalem, nullum exemplum uindictæ. Diſcunt periculis noſtris, & experimẽta per mortes agunt: medicoq́; tantum hominem occidiſſe impunitas ſumma eſt. Quinimo tranſit cõuitium, & intemperãtia culpatur, vltroq́; qui periere arguuntur. Sed decuriæ pro more cenſuris principum examinantur, inquiſitio per parietes agitur, & qui de nummo iudicet, à Gadibus columniſq́; Herculis accerſitur: de exilio uero non niſi die quadrageſima, quinq; electis uiris datur tabella. At de iudice ipſo quales in conſiliũ eũt, ſtatim occiſuri? Merito dum nemini noſtrum libet ſcire quid ſaluti ſuæ opus ſit. Alienis pedib. ambulamus, alienis oculis agnoſcimus, aliena memoria ſalutamus, aliena viuimus opera. Perierũtq́; rerũ naturæ pretia, & uitæ argumenta. Nihil aliud pro noſtro habemus quàm delicias. Non deſerã Catonẽ tam ambitioſæ artis inuidiæ à me obiectum, aut ſenatum illum qui ita cenſebat, idq́; non criminibus artis arreptis, ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius, aut unde plures teſtamentorum inſidiæ? Iam uero & adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Liuia Druſi Cæſaris: item Valentis in qua dictum eſt regina. Non ſint artis iſta, ſed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato, ut equidẽ credo, quàm reginas. Nõ auaritiã quidẽ arguam, rapaceſq́; nundinas pendentibus fatis, & dolorũ indicaturã, ac mortis arram aut arcana præcepta: Squamã in oculis emouendã potius quàm extrahendam: per quæ effectũ eſt, ut nihil magis prodeſſe uideretur, quàm multitudo graſſãtiũ. Neque enim pudor, ſed æmuli pretia ſummittunt. Notum eſt ab eodem Charmide unum ægrum ex prouincialibus H-S. ducentis conductũ: Alconti uulnerũ medico H-S. centum damnato ademiſſe Claudium principem. Eidemq́; in Gallia exulanti, & deinde reſtituto acquiſitum nõ minus intra paucos annos. Et hæc perſonis imputẽtur. Ne fecem quidẽ aut inſcitiã eius turbæ arguamus, ipſorumq́; intemperantiam in morbis, aquarum calidarum diuerticulis: imperioſam inediã, & ab iiſdem deficientibus cibos ſæpius die ingeſtos, mille præterea pœnitẽtiæ modis, culinarũ etiã

præceptis

præceptis & vnguentorum mixturis, quando nullas omiſere vitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces, cõciliariq; externa pretia, diſplicuiſſe maioribus crediderim equidẽ: no tamẽ hoc Catonem prouidiſſe, cum damnaret artem. Theriace vocatur excogitata compoſitio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura, quæ ſingula ſufficerent. Mithridaticum antidotũ ex rebus liiij. componitur, interim nullo pondere æquali, & quarundam rerum ſexageſima denarij unius imperata. Quo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tanta eſſe nõ potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ uenditatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidem illam nouere. Comperiq; vulgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi, inſcitia nominis, quod eſſe uenenum docebimus inter pigmẽta. Verum hæc ad ſingulorum ſalutem pertinent. Illa autem quæ timuit Cato, atque prouidit, innocentiora multo & parua opinatu, quæ proceres artis eiuſdem in ſemetipſis fatẽtur. Illa perdidere imperij mores, illa quæ ſani patimur, luctatus ceromata ceu ualetudinis cauſa inſtituta, balineæ ardẽtes, quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui, vt nemo non minus validus exiret, obedientiſſimi vero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac vomitiones & rurſus perpotationes, ac pilorum euiratio inſtituta reſinis eorum: Itemq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita eſt profecto, lues morũ, nec aliunde maior, quàm è medicina, vatem prorſus quotidie facit Catonem, & oraculum ſatis eſſe ingenia Græcorum inſpicere, non perdiſcere. Hæc fuerint dicenda pro ſenatu illo ſexcentiſq; populi Romani annis aduerſus artem, in qua conditione inſidioſiſſima autoritatem peſſimis boni faciunt, ſimul contra attonitas quorundam perſuaſiones, qui prodeſſe niſi precioſa non putant. Neque enim dubitauerim aliquibus faſtidio futura quæ dicuntur animalia: at non Virgilio fuit, nominare formicas nulla neceſſitate, & gurguliones, ac lucifugis congeſta cubilia blattis: non Homero inter prælia deorum improbitatem muſcæ deſcribere: nõ naturæ gignere iſta, cum gignat hominem. Proinde cauſas quiſq; & effectus non res æſtimet. Ordiemur autẽ à confeſſis, hoc eſt, lanis ouiſq;, vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam ſi alienis locis, tamẽ obiter dici neceſſe erit. Nec deerat materiæ pompa, ſi quicquã aliud intueri liceret, quã fidem operis: Quippe inter prima proditis etiã ex cinere phœnicis nidoq; medicinis, ceu uero id certum eſſet, atque non fabuloſum. Irridere eſt, uitæ remedia poſt milleſimum annum reditura monſtrare.

De medicinis lanarum. Cap. II.

Lanis autoritatem ueteres Romani etiam religioſam habuere, poſtes à nubentibus attingi iubẽtes. Præterq; cultum et tutelã contra frigora, ſuccidæ plurima præſtant remedia ex oleo vinoq; aut aceto, prout quæq; mulceri morderiue opus ſit, et aſtringi laxariue, luxatis membris, dolentibusq; neruis impoſitæ, & crebro ſuffuſæ. Quidam etiam ſalem admiſcent luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemq; imponunt. Item contuſis tumentibusq;. Halitus quoque oris gratiores facere traditur, confricatis dẽtibus atq; gingiuis admixto melle. Prodeſt & phreneticis ſuffitu. Sanguinẽ in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo, & alio modo indita auribus obturatis ſpiſſius. Quin & vlceribus uetuſtis imponitur cũ melle. Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo expreſſa ſanat. Arietis uellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vuluæ ſedant. Et ſi procidãt, ſuffitu reprimũt. Succida lana impoſita ſubditaq; mortuos partus euocat. Siſtit etiam profluuia earum. At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diẽ ſeptimũ ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem nitro, ſulphure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidiſſima impoſita bis die, lumborũ dolores ſedat. Sanguinẽq; ſiſtit ex ariete ſuccida, articulos extremitatum præligãs. Laudatiſſima omnis è collo, natione uero Galatica, Tarẽtina, Attica, Mileſia. Succidam imponunt & deſquamatis, percuſſis, liuidis, incuſſis, colliſis, contritis, deiectis, capitis & alijs doloribus, ſtomachi inflationi ex aceto & roſaceo. Cinis eius illinitur attritis, vulneratis, ambuſtis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fiſtulas aureſq; ſuppuratas. Ad hæc detonſam eã, alij uero euulſam deciſis ſummis partib. ſiccãt, carpũtq;: & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt vtrunq;. Alij aſtulis tædæ ſubiectis & ſubinde interſtratis, oleo aſperſam accendunt, cineremq; in labellis aqua addita confricãt manu, & conſidere patiuntur, idq; ſæpius mutãtes aquã donec linguam aſtringat leniter, nec mordeat. Tum cinerẽ reponunt. Vis eius ſeptica ẽ: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin ipſæ ſordes pecudum ſudorq; feminum & alarum adhærentes lanis (æſipum vocant) innumeros prope vſus habent. In Atticis ouibus genito palma. Fit pluribus modis, ſed probatiſſimum, lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuſcunque ſordibus ſuccidis primum collectis ac lento igni in æneo vaſe ſubferuefactis & refrigeratis, pinguiq; quod ſupernatet, collecto in fictili vaſe, iterumq; decocta priori materia: quæ pinguitudo vtraq; frigida aqua lauatur, & in linteo ſiccatur, ac ſole torretur, donec cãdida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtãnea pyxide conditur. Probatio autẽ vt ſordiũ virus oleat, & manu fricante ex aqua nõ liquetur, ſed albeſcat ut cerusſa. Oculis utiliſſimũ cõtra inflãmationes genarumq; callum. Quidam in teſta torrent, donec pinguedinem amittat, vtilius tale exiſtimantes eroſis & duris genis, angulis ſcabioſis & lacrymantibus. Vlcera non oculorum modo ſanat, ſed oris etiã & genitalium cum anſerino adipe. Medetur & vuluæ inflammationibus, & ſedis rhagadijs, & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos vſus eius ſuo loco digeremus. Sordes quoq; caudarũ cõcretæ in pilulas, ac ſiccatæ per ſe tuſæq; in farinã & illitæ denti-

tæ dentibus mire proſunt, etiã labantibus, gingiuisq́; ſi carcinoma ſerpat. Iam vero pura vellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut accepto ſulphure, & cinis eorum genitalium vitijs. Tantumq́; pollent, vt medicamentis quoque ſuperponantur. Medentur ante omnia & pecori ipſi, ſi faſtidio non paſcatur. Cauda enim quàm arctiſſime præligata, euulſa inde lana, ſtatim veſcuntur. Traduntq́; quod extra nodum ſit è cauda præmori.

De Ouorum natura. Cap. III.

L*Anæ habent & cum ouis ſocietatẽ ſimul fronti impoſitæ cõtra epiphoras. Nõ opus eſt eas in hoc vſu radicula eſſe curatas: neq; aliud quàm cãdidũ ex ouo infundi ac pollinẽ thuris. Oua per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibent, vrentesq́; refrigerãt. Quidã cũ croco præferunt, & pro aqua miſcent collyrijs. Infantibus uero cõtra lippitudines vix aliud remedium eſt, butyro admixto recenti: Eadem cum oleo trita ignes ſacros leniũt, betæ folijs ſuperilligatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinantur ammoniaco trito admixtoq́;. Et vari in facie cum pineis nucleis, ac melle modico. Ipſa facies illita ſole non aduritur. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo occupẽtur, puſtulas non ſentiunt. Quidam admiſcent farinam hordeaceam, & ſalis parum. Vlceribus uero ex ambuſto cum candido ouorum toſtũ hordeo & ſuillo adipe mire prodeſt. Eadẽ curatione ad ſedis vitia vtuntur: infantibus quidem etiamſi quid ibi procidat. Ad pedũ rimas ouorum candido decocto cum ceruſæ denariorũ duum pondere, pari ſpumæ argenti, myrrhæ, exiguo deinde uino. Ad ignem ſacrum candido ouorum trito cum amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari, calculosq́; pelli. Lutea ouorum cocta vt indureſcant, admixto croco modice, item melle & lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigant. Vel cum roſaceo & mulſo lana oculis impoſita, vel cum trito apij ſemine ac polenta in mulſo illita. Prodeſt & tuſſientibus per ſe luteum deuoratum liquidum, ita vt dentibus non attingatur. Thoracis deſtillationibus, faucium ſcabriciæ. Priuatim contra hæmorrhoidum morſum illinitur, ſorbeturq́; crudũ. Prodeſt et renibus, veſicæ roſionibus, exulcerationibusq́;, et cruenta excreãtibus. Quinq; ouorum lutea in vini hemina cruda ſorbentur dyſentericis, cum ure putaminis ſui & papaueris ſucco, ac uino. Dãtur cœliacis cũ vua paſſa pinguis pari pondere et malicorio, per triduum aquis portionibus. Et alio modo lutea ouorũ trium lardi ueteris et mellis quadrãtibus, vini veteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis, & cum opus ſit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Itẽ ex oleo fricta terna, totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic et lienicis. Sãguinẽ autem reijcientibus cũ tribus cyathis muſti. Vtuntur iiſdem ad liuentia, ſi vetuſtiora ſint, cũ bulbis ac melle. Siſtunt & menſes mulierum cocta, & ex vino potæ: ĩflationes quoq; uuluæ cruda cũ oleo ac vino illita. Vtilia ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſaceo. Sedis etiam vitijs durata igni, vt calore quoq; proſint. Et condylomatis cũ roſaceo. Itẽ ambuſtis durata in aqua, mox in pruna putaminibus exuſtis, tum lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea, quæ vocant ſchiſta: cum triduo incubata tolluntur. Stomachum diſſolutum confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio, ita ne aute duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſentericis pullos in ipſo ouo decoctos, admixta vini auſteri hemina: & pari modo olei polentæq́;. Membrana putaminis detracta ſiue crudo, ſiue cocto, labiorum fiſſuris medetur. Putaminis cinis in vino potus, ſanguinis eruptionibus. Comburi ſine membrana oportet, ſic fit et dentifricium. Idem cinis & mulierum menſes cum myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminum tanta eſt, vt recta nec ui nec pondere vllo frangatur, nec niſi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum, cum rutha & anetho & cumino pota ex vino. Scabiem corporũ ac pruritum oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoque humida in capite cyclamino admixta. Ad puris & ſanguinis excreationes ouum crudum cum porri ſectiui ſucco, pariq́; mẽſura mellis Græci calefactum hauritur. Dantur et tuſſiẽtibus cocta & trita cum melle, & cruda cum paſſo oleiq́; pari modo. Infunduntur & virilitatis vitus ſingula cum ternis paſſi cyathis amyliq́; ſemuncia à balineis. Aduerſus ictus ſerpentium cocta tritaq́; adiecto naſturtio illinuntur. Cibo quot modis iuuent notum eſt, cum tranſmeent faucium tumorem, calfactuq́; obiter foueant. Nullus eſt alius cibus qui in ægritudine alat neq; oneret, ſimulq́; uim potus & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane ſubactis cœliaci recreantur. Quidam ita reſoluta in patinis torreri vtilius putant. Quo genere nõ aluos tantũ, ſed & menſes feminarum ſiſtunt: aut ſi maior ſit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriũtur. Et per ſe lutea ex iis decocta in aceto donec indureſcãt: iterũq; cum trito pipere torrẽtur ad cohibendos aluos. Fit et dyſentericis remedium ſingulare, ouo effuſo in fictili nouo, eiuſdemq́; oui menſura, vt paria ſint omnia, melle, mox aceto, itẽ oleo, cõfuſis crebroq́; permixtis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præſentius remediũ erit. Alij eadem menſura pro oleo & aceto reſinam adijciunt rubentem, vinumq́;: & alio modo tẽperant, olei tantũ menſura pari, pineiq́; corticis duabus ſexageſimis denariorũ, vua eius quod rus diximus, mellis obolis quĩq; ſimul decoctis, ita vt cibus alius poſt quatuor horas ſumatur. Torminibus quoq; multi medentur, oua bina cũ alijs piſcis quatuor una atterendo, viniq; hemina calefaciendo, atq; ita potui dando. Et ne quid deſit ouorũ gratiæ, candidum ex his admixtum calci viuæ glutinat vitri fragmẽta. Vis vero tãta eſt, vt lignũ perfuſum ouo nõ ardeat, ac ne veſtis quidem cõtacta aduratur. De gallinarũ aũt ouis tantũ locuti ſumus, cũ & reliquarũ alitũ reſtẽt magnæ vtilitates, ſicut ſuis locis dicemus. Præterea eſt ouorum genus in*

magna Galliarum fama, omiſſum Græcis. Angues innumeri æſtate conuoluti, ſalinis ſaucium corporūq; ſpumis artifici complexu glomerātur, anguinum appellatur. Druidæ ſibilis id dicūt in ſublime iactari, ſagoq; oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo, ſerpentes enim inſequi, donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentū eius eſſe, ſi cōtra aquas fluitet vel auro vinctum. Atq;, vt eſt magorū ſolertia occultandis fraudibus ſagax, certa luna capiendum cenſent, tanquam congruere operationem eam ſerpentium humani ſit arbitrij. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine, cruſta cartilaginis velut acetabulis brachiorum polypi crebris, inſigne Druidis. Ad victorias litiū ac regū aditus mire laudantur: tantæ vanitatis, vt habē tem id in lite in ſinu equitem Romanum è Vocontijs, à diuo Claudio principe interemptum non ob aliud ſciam. Hic tamen complexus anguiū & efferatorum concordia, cauſa videtur eſſe, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumētis circundata effigie anguiū fecerint. Neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De anſerū ouis magnæ vtilitatis, ipſoq; anſere dicturi hoc in volumine, debemus honorem & Comagenōrum clariſſimæ rei. Fit ex adipe anſerum, alioquin celeberrimi uſus eſt, ad hoc in comagene Syriæ parte cū cinamo, caſia, pipere albo, herba quæ comagene vocatur, obrutis niue vaſis, odore iucundo, vtiliſſimū ad perfrictiones, conuulſiones, cæcos ac ſubitos dolores, omniaq; quæ acopis curātur. vnguētumq; pariter & medicamentum eſt. Fit & in Syria alio modo, adipe auium curato, vt diximus, additis eryſiſceptro, xylobalſamo, phœnice elate, itē calamo, ſingulorū pondere qui ſit adipis, cum vino bis aut ter ſubferuefactis. Fit autem hyeme, quoniam æſtate non glaciat niſi accepta cera. Multa præterea remedia ſunt ex anſere, quod miror æque quàm capris. Nanq; anſer coruusq; ab æſtate in autumnum morbo conflictari dicūtur. De anſerum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium aſcenſu deprahenſo, diximus.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non ſunt, ſed fera, & ex volucribus, & contra morſus phalangiorum. Cap. IIII.

Eadem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuētutis & Summani, viui in furcas ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priſcorum mores. Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum, vt etiam placādis numinibus hoſtiarum vice vterentur his. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiámnū ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrē fuiſſe, Plauti fabulæ indicio ſunt. Sanguine canino cōtra toxica nihil præſtātius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal monſtraſſe homini videtur. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutum ordinem pergemus. Aduerſus ſerpentiū ictus efficacia habentur, fimum pecudis recens in vino decoctum illitumq;: mures diſſecti et impoſiti, quorum natura non eſt ſpernēda, præcipue in aſſenſu ſiderum (vt diximus) cum lumine lunæ fibrarū numero creſcente ac decreſcente. Tradunt magi iocinere muris dato porcis in fico, ſequi dātem id animal. In homine quoque ſimiliter valere, ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtelarum duo genera: alterum ſylueſtre. Diſtant magnitudine. Græci vocant ictidas. Harum fel cōtra aſpides dicitur efficax, cætero venenum: hæc autē quæ in domibus noſtris oberrat, & catulos ſuos (vt autor eſt Cicero) quotidie transfert, mutatq; ſedem, ſerpētes perſequitur. Ex ea inueterata ſale denarij pondus in cyathis tribus datur percuſſis, aut ventriculus coriandro ſartus inueteratusq; & in vino potus. Et catulus muſtelæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta autorum aſſeueratione commendantur, vt præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerum, aut repugnantia, medicinæ gignuntur: veluti cimicū animalis fœtidiſſimi, & dictu quoq; faſtidiēdi natura, contra ſerpentiū morſus, & præcipue aſpidum valere dicitur. Item contra venena omnia: argumento quòd dicunt gallinas quo die id ederint, non interfici ab aſpide: carnes quoq; earum percuſſis plurimū prodeſſe. Ex his quæ tradunt, humaniſſimū eſt illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eorum abigere. Sanguiſugas adherētes, hauſtasq; ab animalibus reſtinguere in potu datos. Quanquā & oculos quidam ijs inungūt tritis cum ſale & lacte mulierū. auresq; cum melle & roſaceo admixtis. Eos qui agreſtes ſint, & in malua naſcantur, crematos cinere permixto roſaceo infundunt auribus. Cætera quæ de ijs tradūt, uomicæ & quartanarum remedia aliorumq; morborū, quanquam ouo aut cera aut faba incluſos cenſeant deuorandos, falſa nec referēda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cū argumento adhibēt, quoniam vincatur aſpidum ſomnifica uis, ſeptenos in cyatho aquæ dantes, puerilibus annis quaternos. Et ſtranguriæ fiſtulæq; impoſuere. Adeo nihil parēs illa rerū omnium ſine ingentibus cauſis genuit. Quin & adalligatos læuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus, reſiſtere nocturnis febribus prodiderūt, diurnis in roſaceo panno. Rurſus ijs aduerſatur ſcolopendra, ſuffituq; necat. Aſpides percuſſos torpore & ſomno necant, omnium ſerpentium minime ſanabiles. Sed & venenum earum ſi ſanguinem attingit, aut recēs vulnus, ſtatim interimit: inueteratū vulcus tardius. De cætero potū quantalibet copia, non nocet. Non enim eſt tabifica uis: itaq; occiſa morſu earum animalia, cibis innoxia ſunt. Cunctarer in proferendo ex his remedio, niſi M. Varronem ſcirem lxxxviij. vitæ anno prodidiſſe, aſpidum ictus efficaciſſime curari, hauſta à percuſſis ipſorum vrina. Baſiliſci, quem etiam ſerpētes ipſi fugiunt, alios olfactu necantem, qui hominem uel ſi aſpiciat tantum dicitur interimere, ſanguinem magi miris laudibus celebrant, coeuntem picis modo & colore, dilutū cinnabari clariorem fieri. Tribuunt

K n &

Digitized by Google

ci & ſucceſſus petitionum à poteſtatibus, & à dijs etiam precum, morborum remedia, veneficiorum amuleta. Quidam id Saturni ſanguinem appellãt. Draco nõ habet venena. Caput eius limini ianuarum ſubditum, propitiatis adoratione dijs fortunatã domum facere promittunt. Oculis eius inueteratis, & cũ melle tritis, inunctos non paueſcere ad nocturnas imagines, etiam pauidos. Cordis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum victoriæ. Primum ſpondylum aditus poteſtatum mulcere. Dẽtes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites præſtare dominos, poteſtatesq́; exorabiles. Sed ſuper omnia eſt compoſitio, qua inuictos faciunt magorum mendacia. Cauda draconis & capite, pilis leonis à fronte & medulla eiuſdem, equi victoris ſpuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, neruisq́; cerui alternatis & dorcadis: quæ arguiſſe non minus refert, quàm contra ſerpentes remedia demonſtraſſe, quoniam hæc morborum veneficia ſunt. Draconum adipẽ venenata fugiũt: item virus ichneumonum, & cutis cinere in aceto perunctos. Viperæ caput impoſitum, vel alterius quàm quæ percuſſerit, ſine fine prodeſt. Item ſi quis eam ipſam in vapore baculo ſuſtineat, aiunt enim præcauere: item ſi quis exuſtæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percuſſum ſerpẽtes neceſſitate naturæ, Nigidus autor eſt. Caput quidem diſſecant Scythæ inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa. Alij ipſo toto capite vtuntur. Fiunt ex vipera paſtilli, qui theriaci vocantur à Græcis, quaternis digitis vtrinq; amputatis, exemptisq́; interaneis & liuore ſpinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho diſcocto, ſpinisq́; exemptis, & addita ſimilagine, atq; ita in vmbra ſiccatis paſtillis, quibus ad multa medicamenta vtuntur. Significandum videtur è vipera tãtum hoc fieri. Quidam purgatæ, vt ſupra dictũ eſt, adipem cum olei ſextario decoquunt ad dimidias. Ex eo cum opus ſit ternis ſtillis additis in oleum perunguntur, vt omnes beſtiæ fugiant eos. Præterea conſtat, cõtra omnium ſerpentium ictus, quamuis inſanabiles, ipſarum ſerpentiũ exta impoſita auxiliari. Eosq́; qui aliquando viperæ iecur coctum hauſerint, nunquam poſtea feriri à ſerpente. Neq; anguis venenatus eſt, niſi per menſem luna inſtigatus. Sed prodeſt viuus cõprehenſus, & in aqua contuſus, ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa creduntur, vt dicemus, et ideo Aeſculapio dicatur. Democritus quidẽ monſtra quædam ex his cõficit, vt poſſint auium ſermones intelligi. Atqui anguis Aeſculapius Epidauro Romã aduectus eſt, vulgoq́; paſcitur & in domibus. Ac niſi incendijs ſemina exurerentur, non eſſet fœcunditati eorum reſiſtere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus eſt, quod in aqua viuit, hydri vocantur, nullis ſerpentium inferiores veneno. Horũ iecur ſeruatũ aduerſus percuſſos ab his auxilium eſt. Scorpio tritus ſtellionũ veneno aduerſatur. Fit enim & è ſtellionibus malum medicamentum. Nam cũ immortuus eſt vino, faciem eorũ qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum inſidiantes pellicum formæ. Remedium eſt oui luteum, & mel ac nitrum. Fel ſtellionum tritũ in aqua muſtelas congregare dicitur. Inter omnia venenata ſalamãdræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt: vt omittã, quòd perire cõſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras: ſalamandra populos pariter necare improuidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint necat frigida vi, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi cõtacto ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt, vel ſi in puteũ cadat. Quippe cũ ſaliua eius quacunq; parte corporis, vel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamẽ talis ac tanta vis veneni à quibuſdam animalium vt ſuibus manditur, domãte eadẽ illa rerum diſſidentia. Venenũ eius extingui primum omnium ab his quæ veſcantur illa, veriſimile eſt. Quæ prodantur, cantharidũ potu, aut lacerta in cibo ſumpta: cætera aduerſantia diximus dicemusq́; ſuis locis. Ex ipſis quæ magi tradunt contra incendia, quoniam ignes ſola animalium extinguat, ſi forent vera, iam eſſet experta Roma. Sextius venerẽ accendi cibo earum, ſi detractis interaneis, & pedibus, & capite, in melle ſeruentur tradit, negatq́; reſtingui ignem ab ijs. Ex volucribus in auxilio contra ſerpentes primũ vultur eſt. Annotatum quoq; minus virium eſſe nigris. Pennarum ex his nidore, ſi vrantur, fugari eas dicũt. Item cor eius alitis habẽtes, tutos eſſe ab impetu non ſolum ſerpentium, ſed etiam ferarum latronumq́; & regum ira. Carnibus gallinaceorũ, ita vt tepeant auulſæ, appoſitis, venena ſerpentium domantur: item cerebro in vino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrũ plagis imponere. Ius quoq; ex his potum præclare medetur, & in multis alijs vſibus mirabile. Pantheræ leonesq́; non attingunt perunctos eo, præcipue ſi & allium fuerit incoctum. Aluũ ſoluit. Validius è vetere gallinaceo. Prodeſt & contra longinquas febres, & torpentibus membris tremulisq́;, & articularijs morbis, & capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, faſtidijs, incipiẽti teneſmo, iocineri, renibus, veſicæ; contra cruditates, ſuſpiria. Itaq; etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim coctis cum olere marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba mercuriali, aut polypodio, aut anetho: vtiliſſime autẽ in cõgijs tribus aquæ ad tres heminas cum ſupradictis herbis, & refrigeratum ſub diuo dari tẽpeſtiuis antecedente vomitione. Non præteribo miraculum, quanquam ad medicinã non pertinens: ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt id in ſe. Ita hoc venenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo è ſarmentis addito collo, non canunt. Auxiliatur cõtra ſerpentes & columbarum caro recens concerpta, & hirundinum: bubonis pedes vſti cum plumbagine herba.

herba. Nec omittam in hac quoq; alite exemplum magicæ vanitatis. Quippe præter reliqua portentoſa mendacia, cor eius impoſitum mammæ mulieris dormientis ſiniſtræ, tradũt efficere vt omnia ſecreta pronunciet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortiores fieri. Eiuſdem ouo ad capillos remedia demonſtrant. Quis autem quæſo ouum bubonis vnquam videre potuit, cum ipſam auem vidiſſe prodigium ſit? quis utiq; experiri, & præcipue in capillo? Sãguine quidem pulli bubonis etiam criſpari capillum promittunt. Cuius generis propè videri poßint quæ tradũt & de veſpertilione, ſi ter circumlatus domui viuus, per feneſtram inuerſo capite infigatur, amuletũ eſſe: priuatimq; ouilibus circumlatum toties, & pedibus ſuſpenſum ſurſum in ſuperliminari. Sanguinẽ quoq; eius cum carduo, contra ſerpentium ictus inter præcipua laudant. Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurimis generũ. Vnum ſimile formicæ, ſed multo maius, ruffo capite, reliqua parte corporis nigra, albis incurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius quàm veſpæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio eſt, ſi quis eiuſdem generis alterum percuſſo oſtendat. Et ad hoc ſeruantur cum mortui inueniuntur. Et cortices eorũ contriti & poti medentur, & muſtelæ catuli, vt diximus ſupra. Aeque phalangion Græci vocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus lanuginoſus, grãdißimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortum, præſtare ne concipiãt, vt Cæcilius in cõmentarijs reliquit. Vis ea annua eſt, quam ſolam ex omni atocio dixiſſe fas ſit, quoniam aliquarũ fœcunditas plena liberis tali venia indiget. Vocatur & rhagion acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuißimis tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſterion, niſi diſtingueretur virgulis albis. Huius morſu genua labefactãtur. Peior vtroq; eſt ceruleus lanugine nigra, caliginẽ concitans, & vomitus araneoſos: etiãnunc deterior, à crabrone penna tãtum differens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ ſimilis capite, aluo nigra, guttis albis diſtinguẽtibus, veſparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habẽt, peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſuerſa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. minime autem noxius eodem colore qui telas muſcis in parietibus latißime pendit. Cõtra omnium morſus remedium eſt gallinaceum cerebrum cũ piperis exiguo potũ in poſca. Item formicæ quinq; potæ: pecudum fimi cinis illitus ex aceto: & ipſi aranei quicũq; in oleo putrefacti. Muris aranei morſus ſanatur coagulo agnino in vino poto: vngulæ arietinæ cinere cum melle, muſtelæ catulo, vt in ſerpẽtibus dictum eſt. Si iumenta momorderit, mus recens cum ſale imponitur, aut fel veſpertilionis ex aceto. Et ipſe mus araneus contra ſe remedio eſt, diuulſus & impoſitus. Nam ſi prægnãs momordit, protinus diſſilit. Optimũ ſi imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc vſum ſeruant in oleo, aut luto circumlitos. Eſt & cõtra morſum eius remedio terra ex orbita. Ferũt enim non tranſiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicẽ ſtellio traditur, vt viſu quoq; pauorem ijs afferat, & torporẽ frigidi ſudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eum, & ita vulnera perungunt. Quidã oleo illo ſpumã argenteam decoquunt ad emplaſtri genus, atq; ita illinunt. Hunc Græci coloten vocant, & aſcalabotẽ, & galeoten. In Italia non naſcitur. Eſt enim hic plenus lẽtigine, ſtridoris acerbi, & veſcitur, quæ omnia à noſtris ſtellionibus aliena ſunt. Prodeſt & gallinarum fimi cinis illitus, draconis iecur, lacerta diuulſa, mus diuulſus, ſcorpio ipſe ſuæ plagæ impoſitus, aut aſſus in cibo ſumptus, aut potus, in meri cyathis duobus. Proprium eſt ſcorpionum, quòd manus palmã non feriunt, nec niſi pilos attigere. Lapillus qualiſcunq;, ab ea parte qua in terra erat appoſitus plagæ, leuat dolorẽ. Itẽ teſta terra operta ex aliqua parte ſicut erat impoſita, liberare dicitur. Non debent reſpicere qui imponunt, & cauere ne ſol aſpiciat. Vermes terreni triti impoſiti proſunt. Multa & alia ex his remedia ſunt, propter quæ in melle ſeruantur. Noctua apibus contraria, & veſpis crabronibusq; & ſanguiſugis: pici quoq; martij roſtrũ ſecũ habentes non feriuntur ab ijs. Aduerſantur & locuſtarũ minimæ ſine pennis, quos attelabos vocant. Eſt & formicarum genus venenatũ: non ferè in Italia. Solipugas Cicero appellat, ſalpugas Bætica. Iis cor veſpertilionis contrariũ, omnibusq; formicis: ſalamandris cantharides, vt diximus. Sed in ijs magna quæſtio, quoniã ipſæ venena ſunt potæ veſicæ cum cruciatu præcipuo. Coſſinũ equitem Romanũ, amicitia Neronis principis notũ, cum is lichene correptus eſſet, vocatus ex Aegypto medicus ob hanc valetudinẽ eius à Cæſare, cum cantharidũ potum, præparare voluiſſet, interemit. Verũ illitas prodeſſe non dubium eſt, cũ ſucco taminiæ vuæ, & ſeuo ouis vel capræ. Ipſarũ cantharidũ venenũ in qua parte ſit, non conſtat inter autores. Alij in pedibus & capite exiſtimãt eſſe, alij negãt. Cõuenit tamẽ pennas earũ auxiliari, in quacunq; parte ſit venenũ. Ipſæ naſcuntur ex vermiculo, in ſpongia maxime cynorrhodi quæ fit in caule, ſed fœcundißime in fraxino: cæteræ in alba roſa, minus efficaces. Potẽtißimæ inter omnes variæ, luteis lineis, quas in pẽnis tranſuerſas habent, multũ pingues: inertiores minutæ, latæ, piloſæ: inutilißimæ vero, vnius coloris macræq;. Conduntur in calice fictili non picato, & linteo colligato, congeſtæ roſa matura, & ſuſpenduntur ſuper acetum cũ ſale feruẽs, donec per linteolum vaporentur, poſtea reponũtur. Vis earum adurere corpus, cruſtas obducere. Eadem pityocãpis, in picea naſcentibus, eadẽ bupreſti, ſimiliterq; præparantur. Efficaciſſimæ omnes ad lepras lichenasq;, dicũtur

menſes ciere & vrinam. Ideo Hippocrates & hydropicis dabat. Cantharides obiectæ ſunt Catoni Vticenſi, ceu venenum vēdidiſſet in auctione regia, quoniam eas ſeſtertiis lx. addixerat.

De ſeuo ſtruthiocamelino, & cane rabido, & lacerta, & anſeribus, & columbis, & muſtelis remedia. Cap. v.

ET ſeuum autem ſtruthiocamelinum tūc veniſſe ſeſtertiis lxxx. obiter dictum ſit, efficacioris ad omnia vſus quàm eſt adeps anſerinus. Diximus & mellis venenati genera, contra quod vtuntur melle in quo apes ſunt mortuæ. Idem potum in vino, remedium eſt vitiorum quæ cibo piſcium gignuntur: in canis rabidi morſu tuetur à pauore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem comburi omnia eodem modo, vt ſemel dicamus, in vaſe fictili nouo, argilla circūlito, atq; ita in furnum indito. Idem & in potione proficit. Quidam ob id edendū dederunt. Aliqui & vermem è cadauere canino adalligauere. Menſtruáue in panno ſubdidere calici, aut intus ipſius caudæ pilos combuſtos inſuêre vulneri. Cor canuum habentē fugiunt canes. Non latrāt vero, lingua canina in calceamēto ſubdita pollici: aut caudā muſtelæ, qua abſciſſa dimiſſa ſit, habētes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur. Multo tamen vtiliſſime iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, ſi poſſit fieri, crudum mādendū: ſi minus, quoquo modo coctū, aut ius incoctis carnibus. Eſt vermiculus in lingua canum, qui vocatur à Græcis lytta, quo exēpto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec faſtidium ſentiūt. Idem ter igni circūlatus, datur morſis à rabioſo, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodeſt. Aiunt & criſtā contritam efficaciter imponi, & anſeris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorū, qui rabidi fuerūt, ad eadem remedia in cibo dāda. Quin & necātur catuli ſtatim in aqua, ad ſexum eius qui momorderit, vt iecur & crudū deuoretur ex iis. Prodeſt & fimum gallinaceum, duntaxat rufum, ex aceto impoſitum: & muris aranei caudæ cinis, ita vt ipſe cui abſciſſa ſit, viuus dimittatur: Glebula ex hirundinum nido illita ex aceto, vel pulli hirundinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguiū, vernatione exuta, cū cancro maſculo trita. Nam etiā per ſe repoſita in arcis armariiſq;, tineas necat. Tanta vis mali eſt, vt vrina quoque calcata rabioſi canis noceat, maxime vlcus habētibus. Remedium eſt fimū caballinum aſperſum aceto, & calfactum in fico impoſitum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidē à cane morſum, vſq; in prouerbium diſcordiæ veniſſe. Qui in vrinam canis ſuam egeſſerit, torporem lumborum dicitur ſentire. Lacerta, quam hi ſepa, alij chalcidicen vocant, in vino pota, morſus ſuos ſanat. Veneficiis ex muſtela ſylueſtri factis, contrarium eſt ius gallinacei veteris large hauſtum, peculiariter cōtra aconitum, addi parum ſalis oportet. Gallinarum fimum duntaxat cādidum, in hyſſopo decoctum aut mulſo, venena fungorū boletorumq; aſtringit: item inflammationes ac ſtrangulationes: quod miremur, cū, ſi aliud animal guſtauerit id fimū, torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anſerinus contra lepores marinos valet, cum olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia aſſeruatur cum Lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco, paſtillorū drachmis quinq;, qui in cyathis ternis aquæ bibantur: itē muſtelæ catulus, vt ſupra diximus præparatus. Coagulum quoq; agninū aduerſus omnia mala medicamenta pollet: item ſanguis anatum Pōticarum. Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur, vinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficaciorem putant. Simili modo contra venena omnia, ciconiarū vētriculus valet, coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum, priuatim aduerſus cantharidas: item lac ouium calidum, præterquam iis qui bupreſtin aut aconitum biberint. Columbarum ſylueſtriū fimum priuatim contra argenti viui potum. Contra toxica, muſtelæ vulgaris inueterata, binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos, & ad parotidas remedia. Cap. vi.

ALopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle: item vngularū muli vel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (vt Varro noſter tradit) murinū fimū, quod item muſcerdas appellat. Et muſcarum capita recentia, prius folio ficulneo aſperatas. Alij ſanguine muſcarum vtuntur. Alij x. diebus cinerem earum illinūt cum cinere chartæ, vel nucum, ita vt ſit tertia pars è muſcis. Alij lacte mulierū cū braſſica cinerē muſcarū ſubigunt, quidam melle tantum. Nullum animal minus docile exiſtimatur minoriſue intellectus: eo mirabilius eſt, Olympiæ ſacro certamine, nubes earū immolato tauro deo, quē Myiodē vocāt, extra territorium id abire. Alopecias cinis è murīū capitibus caudiſq; & totius muris emēdat: præcipue ſi veneficio acciderit hæc iniuria. Itē herinacei cinis cum melle, aut corium combuſtum cum pice liquida. Caput quidem eius vſtū per ſe, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & ſinapi, quidā ex aceto vti maluerunt. quæ de herinaceis dicuntur omnia tanto magis valebunt in hyſtrice. Lacertæ quoq;, vt docuimus, cōbuſtæ cum radice recentis harundinis, quæ vt vnà cremari poſſit, minutim findenda eſt: ita myrteo oleo permixto cineres capillorū defluuia continent. Efficacius virides lacertæ omnia eadē præſtāt. Etiámnum vtilius admixto ſale, & adipe vrſino, & cepa tuſa. Quidam denas virides in x. ſextariis olei veteris diſcoquunt, contenti ſemel in menſe vngere. Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrime explet: itē gallinarum fimum recēs illitū. Corui ouum in æreo vaſe permixtum illitumq; deraſo capite nigritiam capillis affert: ſed donec inareſcat, oleum in ore habendum eſt,

Digitized by Google

dum eſt, ne dentes ſimul nigreſcant. Idq́; in vmbra faciendũ, neq; ante quatriduũ abluẽdum. Alij ſanguine & cerebro eius vtuntur cũ vino nigro. Alij exoquũt ipſum, & nocte cõcubia in plumbeũ vas condũt. Aliqui alopecias cantharide trita illinũt cũ pice liquida, nitro præparata cute. Cauſtica vis earũ, cauẽdumq́; ne exulcerent alte. Poſtea ad vlcera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimum cum elleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguibus in cibo ſumptis anguillarum modo, aut vernatione eorũ quã exuunt pota. Porrigenes felle ouillo cum creta cimolia, illita capiti donec inareſcat. Capitis doloribus remedio ſunt cochlearum, quæ nudæ inueniuntur nondum perfectæ, ablata capita ex his lapidea duritia exempta (eſt autem calculi latitudine) quæ alligantur: & minutæ fronti illinuntur tritæ. Itẽ Aegypty oſſa è capite aut vulturis adalligata, aut cerebrum, cum oleo cedrino perũcto capite, & intus naribus illitis. Cornicis cerebrũ coctũ, in cibo ſumptũ, vel noctua, idem præſtat: gallinaceusq́; ſi incluſus abſtineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, euulſis collo plumis circumligatisq́;, vel criſtis: muſtelæ cinis illitus: ſurculus ex nido milui puluino ſubiectus: murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculum per aurem cum ebore traiectum, vel in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus ſemperq́ue prodeſt. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita, non niſi vulnere ſanato, abſcedit. Hæc & vulneribus tonſtrinarum ſanguinem ſiſtit. A cerebro vero profluẽtem, anſeris ſanguis, aut anatis infuſus: adepsq́; earũdem alitum cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis hirũdinis caput præciſum, maxime luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo ſumptũ, palpebras gignere dicitur: œſypum cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præſtare muſcarũ, fimiq́; murini cinerem æquis portionibus, vt efficiatur dimidium pondus denarij promittunt, additis duabus ſextis denarij è ſtibi vt omnia œſypo illinantur: item murini catuli triti in vino vetere ad craßitudinem acopi. Pilos in his incõmodos, euulſos renaſci non patitur fel herinacei: ouorum ſtellionis liquor: ſalamandræ cinis: lacertæ viridis fel in vino albo ſole coactum ad craſſitudinẽ mellis in æreo vaſe: hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, ſpumaq́; cochlearũ. Glaucomata dicũt magi cerebro catuli vij. dierũ emendari, ſpecillo dimiſſo in dextram partem, ſi dexter oculus curetur: in ſiniſtram, ſi ſiniſter: aut felle recenti aſionis. Noctuarum eſt id genus maximũ, quibus pluma auriũ modo emicat. Suffuſionem oculorũ canino felle malebat quàm hyenæ curari Apollonius Pitanæus cum melle: item albugines oculorum. Murium capitũ caudarumq́; cinere ex melle inunctis, claritatem viſus reſtitui dicũt: multoq́; magis gliris aut muris ſyluestris cinere, aut aquilæ cerebro vel felle. Cum Attico melle cinis & adeps ſoricis cõbuſti tritus lacrymoſis oculis plurimũ confert: ſtibi, quod quid ſit dicemus in metallis. Muſtelæ cinis ſuffuſionibus: itẽ lacertæ hirundinisue cerebrum: quæ etiã tritæ coactæue fronti illitæ, epiphoras ſedant, ſiue per ſe, ſiue cum polline, ſiue cũ thure. Sic & ſolatis proſunt. Viuas quoque cremare, & cinere earum cũ melle Cretico inungi caligines, vtiliſſimũ eſt. Iumentorũ oculis membrana aſpidis quã exuerit, cum adipe eiuſdem claritatẽ inunctis facit. Viperam viuam in fictili nouo cõburere, addito fœniculi ſucco ad cyathũ vnũ, & thuris manna vna, atq; ita ſuffuſiones oculorũ & caligines inũgere vtiliſſimũ eſt. Medicamentũ id echion vocatur. Fit & collyrium è vipera, in olla putrefacta, vermiculisq́; enatis cũ croco tritis. Exuritur in olla cum ſale, quẽ lingendo claritatẽ oculorum cõſequuntur, & ſtomachi totiusq́; corporis tẽpeſtiuitates. Hic ſal & pecori datur ſalubritatis cauſa, & in antidotũ contra ſerpẽtes additur. Quidã & viperis vtuntur in cibis. Primũ omnium occiſæ ſtatim ſalẽ in os addi iubent, donec liqueſcat humor, quatuor digitorum menſura vtrinq; præciſa, exemptisq́; interaneis diſcoquũt in aqua, aut oleo, ſale, anetho, & omnibus aut ſtatim veſcuntur, aut pane colligunt vt ſæpius vtantur. Ius præter ſupradicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusq́; etiã ſummæ cutis. Effectum oſtẽdit & per ſe capitis viperini cinis. Vtiliſſime oculos inungunt. Itemq́; adeps viperinus. De felle non audacter ſuaſerim quæ præcipiunt, quoniã (vt ſuo loco docuimus) non aliud eſt ſerpentiũ venenum. Anguiũ adeps ærugini mixtus, ruptas oculorũ partes ſanat, & mẽbrana ſiue ſenectus vernatione eorum exuta, ſi adfricetur, claritatẽ facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines, ſuffuſiones, caligines: adeps ſimiliter ad claritatẽ. Aquilæ, quã diximus pullos ad contuendum ſolem experiri, mixto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes ſuffuſionesq́; oculorum. Eadẽ vis & in vulturino felle eſt cum porri ſucco, & melle exiguo. Itẽ in gallinacei felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: itẽ ad ſuffuſiones oculorũ, maxime candidi gallinacei. Fimũ quoq; gallinaceorũ, duntaxat rubrũ, luſcioſis illiniendum monſtrant. Laudãt & gallinæ fel, ſed præcipue adipẽ, contra puſtulas in pupillis. Has ſcilicet eius rei gratia ſaginant. Adiuuat mirifice, & ruptas oculorũ tuniculas admixtis ſchiſto & hæmatite lapidibus. Fimum quoq; earũ, duntaxat candidum, oleo in vetere corneisq́; pyxidibus adſeruãt, ad pupillarũ albugines. Qua in mẽtione ſignificandũ eſt, pauones fimũ ſuum reſorbere tradi, inuidentes hominũ vtilitatibus. Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones omniũ vitiorum putatur: item fimi eius cinis cum Attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum columbarũ ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines & cicatrices. Fel anſerinũ, ſanguis anatum contuſis oculis, ita vt poſtea hyſſopo, & melle inungantur. Fel

209

Digitized by Google

perdicum cū mellis æquo pondere, per ſe vero ad claritatē dorcados. Hippocratis (vt putant) autoritate adycitur, quòd in argentea pyxide id ſeruari iubēt. Oua perdicū in vaſe æreo decocta cum melle, vlceribus oculorum & glaucomatis medentur: columbarū, turturū, palumbium, perdicum ſanguis, oculis cruore ſuffuſis eximie prodeſt. In colūbis maſculæ efficaciorem putant. Vena autem ſub ala ad hunc vſum incidi tur, quoniā ſuo calore vtilior eſt. Superimponi oportet ſpleniū è melle decoctum, lanāq; ſuccidam ex oleo aut vino. Earundem auium ſanguis nyctalopas ſanat: & iecur ouiū, atq; (vt in capris diximus) efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere ſuadent, & medulla dolores tumoreſq; illinūt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimū albugines extenuat: itē cocblearum cinis: fimum cenchridis, accipitrum generis hanc Græci faciunt. Argema ex melle omnibus quæ ſupraſcripta ſunt ſanātur. Mel vtiliſſimū oculis, in quo ſunt apes immortuæ. Ciconiæ pullū qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: item qui draconis caput habeat. Huius adipe & melle cum oleo vetere, incipiētes caligines diſcuti tradūt. Hirundinum pullos plena luna excæcant, reſtitutaq; eorum acie capita comburūtur: hoc cinere cum melle vtuntur ad claritatē & dolores, ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorū remedia aſſumunt. Alij viridē includunt nouo fictili: ac lapillos, qui vocantur cinædia, quæ & inguinum tumoribus adalligari ſolent, nonē ſingulos ſignis ſignantes, & ſingulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertā, lapillos ſeruant ad oculorum dolores. Alij terrā ſubſternunt lacertæ viridi excæcatæ, & vna in vitreo vaſe annulos includunt è ferro ſolido vel auro: cum recepiſſe viſum lacertam apparuerit per vitrū, emiſſa ea, annulis contra lippitudinē vtuntur. Alij capitis cinere pro ſtibio ad ſcabritias. Quidā viridem longo collo in ſabuloſis naſcētem comburunt, & incipientem epiphoram inungūt: item glaucomata. Muſtelæ etiā oculis punctu erutis, aiunt viſum reuerti, eademq; quæ in lacertis & annulis faciūt. Serpentis oculum dextrum adalligatum cōtra epiphoras prodeſſe, ſi ſerpens uiua dimittatur. Lacrymantibus ſine fine oculis, cinis ſtellionis capitis cū ſtibio eximie medetur. Aranei muſcarij tela, & p̄cipue ſpelūca ipſa impoſita per frontē ad duo tēpora, ita ut à puero impube & capiatur & imponatur, nec is triduo ſe oſtēdat ei cui medeatur, néue alteruter nudis pedibus terrā attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albugines quoq; dicitur tollere inunctione araneus candidus, longiſſimis ac tenuiſſimis pedibus, contritus in oleo vetere. Sed is etiā cui craſſiſſimum textū eſt, in contignationibus fere, adalligatus panno epiphoras ſanare traditur. Scarabei uiridis natura cōtuentiū uiſum exacuit. Itaq; gēmarum ſculptores contuitu eorū acquieſcunt. Aures purgat fel pecudis cum melle, canini lactis inſtillatio ſedat dolorē. Grauitatē adeps cū abſinthio & oleo uetere, itē adeps inſerinus. Quidā adycīunt ſuccū cepæ & allij pari modo. Vtuntur & per ſe ouis formicarū. Nāq; & huic animali eſt medicina, conſtatq; urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum quoq; & omniū auiū adeps præparatur, exēptiſq; uenis omnibus patina nouo fictili operta in ſole, ſubdita aqua feruēti liquatur. Saccatuſq; lineis ſaccis & in fictili nouo repoſitus loco frigido, minus putreſcit addito melle. Muriū cinis cum melle inſtillatus, aut cū roſaceo decoctus aurium dolores ſedat. Si aliquod animal intrauerit, præcipuū remedium eſt muriū fel aceto dilutū. Si aqua intrauerit, adeps anſerinus cum cepæ ſucco. Gliris detracta pelle, ītestinis exēptis diſcoquitur melle in vaſe nouo: ſed medici malūt è nardo decoqui uſq; ad tertias, atq; ita aſſeruari, deinde cū opus ſit ſtrigili tepefacta infundere. Conſtat deplorata aurium uitia eo remedio ſanari: aut ſi terreni uermes adipe anſeris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cū oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito ſale contuſi & ab ictu læſas aures ſanant, efficaciſſime autē ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per eandem diſtincti. Millepeda, ab alijs cētipeda aut multipeda dicta, animal eſt è uermibus terræ piloſum, multis pedibus arcuatim repens, tactuq; contrahens ſe: oniſcon Græci uocant, alij tylon: efficaciter ſanat aurium dolores, in cortice punici mali decoctu & porri ſucco. Addunt & roſaceū, & in alterā aurem infundunt. Illā autem quæ nō arcuatur, ſepa Græci uocant, alij ſcolopendrā, minorē pernicioſamq;. Cochleæ quæ ſunt in uſu cibi, cum myrrha aut thuris polline appoſitæ, item minutæ & latæ fracturis auriū illinūtur cū melle. Senectus ſerpentiū feruēte teſta uſta inſtillatur roſaceo admixto, contra omnia quidē vitia efficax, ſed contra graueolentiā præcipue, aut ſi purulētæ ſunt ex aceto, melius cum felle caprino, vel bubulo, aut teſtudinis marinæ. Vetuſtior anno eadē mēbrana nō prodeſt, nec imbre perfuſa, ut aliqui putāt. Itē aranei ſanies cū roſaceo, aut per ſe in lana, vel cum croco, auribus prodeſt: gryllus cū ſua terra effoſſus & illitus. Magnā autoritatem huic animali perhibet Nigidus, maiorē magi, quoniā retro ambulat, terrāq; terebret, ſtridat noctibus. Venantur cū formica circūligato capillo in cauernā eius coniecta, efflato prius puluere ne ſeſe condat: ita formicæ cōplexu extrahitur. Ventris gallinaceorū mēbrana quæ abijci ſolet, inueterata et in vino trita, auribus purulentis calida infunditur, gallinariū quoq; adeps. Eſt & quædā pingendo blattæ, ſi caput auellatur, hāc tritā unà cū roſaceo auribus mire prodeſſe dicūt, ſed lanā qua incluſerunt poſt paulū extrahendā. Celerrime enim id pingue tranſire in animal, fieriue uermiculum. Alij binas ternáſue in oleo decoctas efficaciſſime auribus mederi ſcribūt, & tritas in linteolo imponi cōtuſis. Hoc quoq; animal inter pudēda eſt: ſed propter admirationē naturæ, priſcorūq; curæ,

curæ, totum in hoc loco explicandũ. Plura earum genera fecerunt. Molles, quas in oleo decoctas, uerrucis efficaciter illini experti ſunt. Alterũ genus mylœcon appellauere, circa molas fere naſcens. Has capite detracto attritas, lepras ſanaſſe, Muſa & Pictton in exemplis reliquerũt. Tertium genus & odoris tædio inuiſum, exacuta clune, cũ piſſelæo ſanare vlcera alias inſanabilia. Strumas, panos diebus xxi. impoſitas, percuſſa, contuſa, cacoethe, ſcabiem, furunculosq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiã audita faſtidimus. At hercule Diodorus & in morbo regio & orthopnoicis ſe id dediſſe tradit cũ reſina & melle. Tãtum poteſtatis habet ars ea pro medicamento dandi quicquid uelit. Humaniſſimi eorũ cinerem crematarum ſeruandũ ad hos vſus in cornea pyxide cenſuere, aut tritas clyſteribus infundendas orthopnoicis, aut rheumaticis. Infixa vtiq; corpori illitas extrahere cõſtat. Mel vtiliſſimum auribus quoq; eſt, in quo apes emortuæ ſunt. Parotidas cõprimit columbinum ſtercus uel per ſe, uel cũ farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrum vel iecur cum oleo infuſum auricula aut parotidæ: multipeda cũ reſinæ tertia parte illita: Grylli ſiue illiti, ſiue adalligati. At reliqua morborum genera medicinasq; ex iiſdem animalibus, aut eiuſdem generis, ſequenti dicemus volumine.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIÆ
LIBER XXX.

PROOEMIVM.

De origine magicæ artis: quando, & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ. Cap. I.

MAGICAS vanitates ſæpius quidẽ antecedẽtis operis parte, ubicunq; cauſæ locusq; poſcebãt, coarguimus, detegemusq; etiámnũ: in paucis tamen digna res eſt de qua plura dicantur, uel eo ipſo quòd fraudulentiſſima artiũ plurimũ in toto terrarũ orbe plurimisq; ſeculis ualuit. Autoritatẽ ei maximã fuiſſe nemo miretur, quandoquidẽ ſola artiũ tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in vnã ſe redegit. Natã primũ è medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe uelut altiorẽ ſanctioremq; quàm medicinã: ita blãdiſſimis deſideratiſſimisq; promiſſis addidiſſe vires religionis, ad quas maxime etiámnũ caligat humanũ genus. Atq; ut hoc quoq; ſuggeſſerit miſcuiſſe artes mathematicas, nullo non auido futura de ſeſe ſciẽdi, atq; ea è cælo veriſſime peti credẽte. Ita poſſeſſis hominũ ſenſibus triplici vinculo, in tantũ faſtigij adoleuit, ut hodieq; etiã in magna parte gẽtiũ præualeat, & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perſide à Zoroaſtre, ut inter autores conuenit. Sed vnus hic fuerit, an poſtea & alius, non ſatis conſtat. Eudoxus qui inter ſapientiæ ſectas clariſſimam, utiliſſimamq; eã intelligi voluit, Zoroaſtrẽ hunc ſex milibus annorũ ante Platonis mortem fuiſſe prodidit. Sic & Ariſtoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentiſſime ſcripſit, & uicies centum milia uerſuum à Zoroaſtre condita, indicibus quoque uoluminũ eius poſitis explanauit, præceptorem à quo inſtitutum diceret, tradidit Azonacem, ipſum vero v. milibus annorum ante Troianum bellũ fuiſſe. Mirum hoc in primis, duraſſe memoriã artemq; tam longo æuo cõmentarijs non intercidentibus, præterea nec claris, nec continuis ſucceſſionibus cuſtoditam. Quotus enim quiſq; auditu ſaltem cognitos habet, qui ſoli cognominantur, Apuſcorum & Zaratum Medos, Babyloniumq; Marmaridium, & Arabem Hippocum, Aſſyrium vero Zarmoccuidam, quorum nulla extant monumenta. Maxime tamen mirum eſt, in bello Troiano tantum de arte ea ſilentium fuiſſe Homero, tãtumq; operis ex eadẽ in Vlyxis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde conſtet. Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt: Circe vtique & inferorum euocatione hoc ſolũ agi. Nec poſtea quiſquam dixit, quónam modo ueniſſet Telmeſſum religioſiſſimam vrbẽ, quando tranſiſſet ad Theſſalas urbes, quarum cognomen diu obtinuit in noſtro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; temporibus Chironis medicinis contenta & ſolo marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæſiſſe, ut Menander quoque literarum ſubtilitati ſine æmulo genitus, Theſſalam cognominarit ſabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem è propinquo primum intuliſſe, ad vicinas vſque ſuperſtitiones ac medicinæ profectum, ſi nõ expers ſedes eius tota Thrace magices fuiſſet. Primus extat (ut equidem inuenio) commentatus de ea Oſthanes, Xerxem regem Perſarum bello, quod is Græciæ intulit comitatus: ac velut ſemina artis portentoſæ ſparſiſſe óbiter infecto quacunque commeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroaſtrem alium Proconneſium. Quod certum eſt, hic maxime Oſthanes ad rabiem, non auiditatem modo ſcientiæ eius, Græcorum populos egit. Quanquam animaduerto ſummam literarum claritatẽ gloriamque ex ea ſcientia antiquitus & pene ſemper petitam. Certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc diſcendam nauigauere, exilijs uerius quàm peregrinationibus ſuſceptis. Hanc reuerſi prædicauere, hanc in arcanis habuere. Deomocritus Apollonicem Capridenem & Dardanum è Phœnice illuſtrauit, uoluminibus Dardani in ſepulchrum eius petitis, ſuis uero ex diſciplina eorum editis: quæ recepta ab alijs hominum atque tranſijſſe per memoriam, æque ac nihil in vita mirandum eſt. Iu tantum fides iſtis fasque omne deeſt, adeo, ut ij qui cætera in viro illo probant,

hac eius opera eſſe inficiētur. Sed fruſtra. Hunc enim maxime affixiſſe animis eam dulcedinem cōſtat. Pleruumq; miraculi & hoc, pariter utraſque artes effloruiſſe, medicinam dico magicenq;, eadem ætate illam Hippocrate, hanc Democrito illuſtrantibus, circa Peloponneſiacum Græciæ bellum, quod geſtum eſt à ccc. urbis noſtræ anno. Eſt & alia magices factio, à Moyſe & Iamne & Iotape Iudæis pendens, ſed multis milibus annorum poſt Zoroaſtrem. Tanto recentior eſt Cypria. Non leuem & Alexandri Magni tēporibus autoritatē addit profeſſioni ſecundus Oſthanes, comitatu eius exornatus, planeq; quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extāt itaq; & apud Italas gentes ueſtigia eius in duodecim tabulis noſtris, alijsq; argumētis, quæ priori uolumine expoſui. dclvij. demum anno urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Craſſo coss. ſenatuſconſultum factū eſt, ne homo immolaretur, palamq; in tēpus illud ſacra prodigioſa celebrata. Gallias utiq; poſſedit, & quidē ad noſtram memoriam. Nanq; Tiberij Cæſaris principatus ſuſtulit Druidas eorū, & hoc genus vatum medicorumq;. Sed quid ego hæc commemorē in arte oceanum quoq; tranſgreſſa, & ad naturæ inane peruectā? Britannia hodieq; eam attonite celebrat tantis ceremonijs, vt dediſſe Perſis uideri poßit. Adeo iſta toto mundo cōſenſere, quanquam diſcordi & ſibi ignoto. Non ſatis æſtimari poteſt quantū Romanis debeatur, qui ſuſtulere monſtra, in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat, mandi vero etiam ſaluberrimū.

De ſpeciebus magiæ, Neroniſq; & magorum deteſtatio. Cap. II.

Vt narrauit Oſthanes, ſpecies eius plures ſunt. Nāq; & ex aqua, & è ſphæris, & ex aere, & ſtellis, & lucernis, ac peluibus, ſecuribusq; & multis alijs modis diuina promittit, præterea vmbrarū, inferorūq; colloquia: quæ omnia ætate noſtra princeps Nero vana falſaq; cōperit: q̄ ppe nō citharæ tragicíq; cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum ſumma geſtientæ in profundi animi vitijs. Primumq; imperare dijs cōcupiuit, nec quicquam generoſius uoluit. Nemo unquā ulli artium ualidius fauit. Ad hæc non opes ei defuere, non vires, non diſcendi ingeniū, aliaq;, non patiente mundo. Immenſum & indubitatum exemplū eſt falſæ artis, quam dereliquit Nero: vtinamq; inferos potius & quoſcūque de ſuſpicionibus ſuis deos cōſuluiſſet, quàm lupanaribus atq; proſtitutis mandaſſet inquiſitiones eas: nulla profecto ſacra, barbari licet feriq; ritus, non mitiora quàm cogitatiōes eius fuiſſent. Sæuius ſic nos repleuit umbris. Sunt quadā magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obſequi numina, ut cerni non poßint. Forte hoc in illo. Nihil membris defuit: Nam dies eligere certos liberum erat: pecudes uero quibus non niſi atter colos eſſet, facile. Nam hominem immolare etiam gratiſſimum. Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouinciis grauis. Nauigari noluerat, quoniam expuere in maria, alijsq; mortalium neceſſitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Non tamē cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem ualuit. Proinde ita perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamē quaſdam ueritatis umbras, ſed in his veneficas artes pollere, nō magicas. Quærat aliquis quæ ſint mentiti ueteres magi, cum adoleſcentibus nobis uiſus Apion, grammaticæ artis, prodiderit cynocephaliam herbam, quæ in Aegypto vocaretur oſirites, diuinam, & contra omnia ueneficia: ſed ſi ea erueretur, ſtatim eum qui eruiſſet mori. Seq; euocaſſe umbras ad percontandum Homerum, qua patria quibusq; parentibus genitus eſſet: non tamen auſus profiteri, quid ſibi reſpondiſſe diceret.

De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ in animalibus, quorum genera placida ſunt, aut fera. Cap. III.

Peculiare uanitatis ſit argumētum, quod animalium cunctorū talpas maxime mirantur, tot modis à rerū natura damnatas, cæcitate perpetua, tenebris etiámnum alijs, defoſſas ſepultriſque ſimiles. Nullis æque credunt extis, nullū religionis capacius iudicant animal: ut ſi quis cor eius recens palpitāſq; deuorarit, diuinationis & rerū efficiendarum euentus promittant. Dente talpæ uiua exempto, ſanari dentium dolores adalligato affirmant. Cætera ex eo animali placita eorum, ſuis reddemus locis. Nec quicquam probabilius inuenietur, quàm muris aranei morſibus aduerſari eos, quoniam & terra orbitis (ut diximus) depreſſa aduerſatur. Cæterum dentium doloribus (ut ijdem narrant) medetur canum qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum ſine carnibus, inſtillatus ex oleo cyprio per aurem cuius è parte doleant. Caninus dens ſiniſter maximus, circumſcarificato eo qui doleat, aut draconis os è ſpina: item enhydridis. Eſt autem ſerpens maſculus & albus. Huius maximo dente circumſcarificant. At in ſuperiorum dolore duos ſuperiores adalligant, è diuerſo inferiores. Huius adipe perunguntur qui crocodilum captant. Dentes ſcarificāt & oßibus lacertæ è fronte luna plena exemptis, ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dentifricium. Cauis dentibus cinis è murino fimo inditur, uel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor ſi mordeatur aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in menſe iubent mandi, doloreſque ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo, infuſique auriculæ cuius è parte doleant, præſtant leuamentum. Eorundem cinis exeſis dentibus coniectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in teſta. Proſunt & cū mori radice in aceto ſcillite decocti, ita vt colluantur dentes.

Is

Is quoque uermiculus, qui in herba ueneris labro appellata inuenitur, canis dentium inditus mire prodeſt. Nam eruca braſſicæ. eius cōtactu cadūt. Et ē malua cimices infunduntur auribus cum roſaceo. Harenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum, canis dentium inditæ ſtatim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cū myrrha gingiuis prodeſt: ſerpentis cū ſale in olla exuſtæ cinis, cum roſaceo in contrariam aurem infuſus. Anguinæ uernationis membrana cū oleo tedæq; reſina calefacta, & auri alterutri infuſa: adijciunt aliqui thus & roſaceum: eadem canis indita, ut ſine moleſtia cadant, præſtat. Vanum arbitror eſſe, canis ortu angues candidos membranam exuere, quoniā nec in Italia uiſum eſt, multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam ſero exui. Hanc autē uel inueteratam cum cera celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus, dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipſum ſiniſtra manu captu tritumque in roſaceo, & in aurem infuſum cuius à parte doleat, prodeſſe arbitrentur. Oßiculis gallinarum in pariete ſeruatis, fiſtula ſalua, adacto dēte uel gingiua ſcarificata, proiectoq; oßiculo, ſtatim dolorem abire tradunt. Item fimo coruilana adalligato, uel paſſerum cum oleo calefacto, & proximæ auricula infuſo, pruritum quidem intolerabilē facit: & ideo tolerabilius eſt paſſeris pullorum ſarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

Quomodo commendetur os, & contra maculas & ad faucium uitia CAP. IIII.

ORis ſaporem commendari affirmant murino cinere cum melle ſi fricentur dentes. Admiſcent quidā marathri radices. Pēna vulturis ſi ſcalpātur dētes, acidū halitum faciunt. Hoc idē hyſtricis ſpina feciſſe, ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & labrorū hirundines in mulſo decoctæ ſanāt. Adeps anſeris aut gallinæ rimas. Oeſypum cum galla araneorum telæ candidæ, & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exuſſerint, lacte canino ſtatim ſanabitur. Maculas in facie, œſypum cum melle Corſico, quod aſperrimum habetur, extenuat. Item ſcobē cutis in facie cū roſaceo impoſitum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero vitiligines ſint, fel caninum prius acu cōpunctas. Liuentia & ſugillata pulmones arietum pecudumq; in tenues conſecti membranas calidi impoſiti, uel columbinū fimum. Cutem in facie adeps anſeris; uel gallinæ cuſtodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt, & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciē foueri præcipiunt. Tollit ex facie vitia & cochlearū, quæ latæ & minutæ paßim inueniūtur, cū melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis ſpiſſat, calfacit ſmectica ui. Et ideo cauſticis cōmiſcetur, pſoriſq; & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas, quibus tritis adiecto ſale exiguo talia vitia ſanētur. Bupreſtis animal eſt rarum in Italia, ſimilimū ſcarabeo lōgipedi. Fallit inter herbas bouē maxime, unde & nomen inuenit: deuoratumq; tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Hæc cū hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit ſeptica ui, vt ſupra dictū eſt. Vulturinus ſanguis cū chamæleontis albæ (quam herbam eſſe diximus) radice & cedria tritus, cōtectuſq; braſſica lepras ſanat: item pedes locuſtarum cum ſeuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum cepa tritus & ſubactus. Vtilißimum & in facie mel in quo apes ſint immortuæ. Præcipue tamē faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri, ſi quis nares murinas oſculetur. Vuæ & faucium dolor mitigatur fimo agnorū, priuſquam herbā guſtauerint in umbra areſacto. Vua ſucco cochleæ acu trāsfoſſæ illita, vt cochlea ipſa ī fumo ſuſpēdatur. Hirundinū cinere cum melle: ſic & tonſillis ſuccurritur. Tonſillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita, fimū columbinū cum paſſo gargarizatū, etiā cū fico arida ac nitro impoſitū extra. Aſperitatē faucium & diſtillationes leniunt cochleæ: coqui debēt in lacte, demptoq; tantum terreno cōteri, & in paſſo dari potui. Sunt qui aſtypaleicas efficacißimas putant, & in ijs ſmegma earū. Lenit & grillus infricatus. Aut ſi quis manibus quibus eū contriuerit, tonſillas attingat. Anginis felle anſerino cū elaterio & melle citiſſime ſuccurritur: Cerebro noctuæ, cinere hirundinis, ex aqua calida poto. Huius medicinæ autor eſt Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monſtrantur, pulli ſyluestrium. Figura nidorū eas deprehendit. Multo tamen efficacißimi ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt qui cuiuſcunq; hirūdinis pullum edendum cenſent, ne toto anno metuatur id malum. Strāgulatos cum ſanguine cōcurrunt in uaſe, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & muſtelæ cineres pari modo admiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia dant, & comitialibus quotidie potu. In ſale quoque ſeruatæ hirundines ad anginā una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacißimum putant. Alij xxi tritas in aquæ mulſæ hemina dari per harundinem, quoniam dentibus tactis nihil proſint. Tradunt & murem cum verbenaca excoctum, ſi bibatur is liquor remedio eſſe. Et corrigiā caninam ter collo circundatam: Fimum columbinum uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opiſthotono ex milui nido ſurculus uitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad ſtrumas exulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores CAP. V.

STrumis exulceratis muſtelæ ſanguis: ipſa decocta in uino, non tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptā idē efficere. Vel cineri eius ſarmentis combuſtæ miſcetur axungia. Lacertus viridis adalligatur: poſt dies xxx. oportet alium adalligari. Quidā cor eius in argēteo vaſculo ſeruāt. Ad fœminarū ſtrumas ueteres cochleæ cū teſta ſua tuſæ illinūtur,

maxime quæ frutectis adhærent. Item cinis aſpidum cũ ſeuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus, vel cum cera. Ediſſe quoque eos medios abſciſſis utrinque extremis artubus aduerſus ſtrumas prodeſt: uel cinerem bibiſſe in nouo fictili ita crematorum: efficacius multo inter duas orbitas occiſorum. Et gryllum illinire cum ſua terra effoſſum ſuadent. Item fimum columbarum per ſe, uel cũ farina hordeacea aueniceáue ex aceto. Talpæ cinerem ex melle illinire. Alii iecur eiuſdem contritum inter manus illinunt, & triduo non abluunt. Dextrum quoq; pedem eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alij præcidũt caput, & cum terra à talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtannea, & vtuntur ad omnia quæ intumeſcunt, & quæ apoſtemata uocant, quæq; in ceruice ſint: ueſciq; ſuilla tunc uetant. Tauri vocantur ſcarabei terreſtres ricino ſimiles, nomen cornicula dedere. Alij pediculos terræ vocant. Ab his quoque terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus vitiis & podagris. Triduo non abluunt, prodeſtq; hæc medicina in annum. Omniaq; his aſcribunt, quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & à formicis terra egeſta ſic vtuntur. Alij uermes terrenos totidem quot ſint ſtrumæ adalligãt, pariterq; cũ his areſcunt. Alij viperam circa canis ortum circumcidunt, ut diximus: Dein mediam comburunt, dein cinerem eum dant bibendum ter ſeptenis diebus quantum prehenditur ternis digitis, ſic ſtrumis medentur. Aliqui uero circumligant eas lino, quo præligata infra caput uipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita reſinæ terebinthinæ parte quarta, quo medicamento omnia apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus muſtelæ cinis cũ cera medetur. Ne ſint malæ hirſutæ, formicarũ oua pueris infricata præſtant. Item mãgonibus, ut lanugo tardior ſit pubeſcentium, ſanguis è teſticulis agnorum qui caſtrantur: qui euulſis pilis illitus & contra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine quorum in dolore cuiuſcunq; partis ſi catulus lactens admoueatur, apprimaturque his partibus, tranſire in eum morbus dicitur. Idq; in exenterato perfuſoque vino deprehendi, vitiato uiſcere illo quod doluerit hominis: & obrui tales religio eſt. Hi quoque quos melitæos vocamus, ſtomachi dolorem ſedãt applicati ſæpius. Tranſireq; morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunque & morte.

De pulmonum vitijs, iecoris, & ſanguinis reiectionibus. Cap. VI.

Pulmonum uitijs medentur & mures, maxime Africani, detracta cute in oleo & ſale decocti, atq; in cibo ſumpti. Eadem res & purulẽtis uel cruẽtis excreationibus medetur. Præcipue uero cochlearũ cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto corpore earũ oportet, mox in pruna torreri nihilo addito: atque ita è vino garoque ſumi, præcipuè Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodeſſe. Id quoq; obſeruant, ut numero impari ſumant. Virus tamen carum grauitatem halitus facit. Proſunt & ſanguinem excreantibus dempta teſta tritæ in aqua potu. Laudatiſſimæ autem ſunt Africanæ, ex his ſolitanæ: Aſtypaleicæ, Siculæ modicæ, quoniam magnitudo duras facit, & ſine ſucco. Balearicæ quas cauaticas vocant, quoniam in ſpeluncis naſcuntur. Laudatæ & ex inſulis Caprearum. Nullæ autem cibis gratæ, neque veteres, neque recentes. Fluuiatiles & albæ virus habent, necnon ſylueſtres, ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ ſtomacho vtiliores. Efficaciſſimæ tamen in dolore ſtomachi. Laudatiores traduntur quæcunque viuæ cum aceto deuoratæ. Præterea ſunt quæ acreatæ uocantur; latæ multifariamque naſcentes, de quarum uſu ſuis dicemus locis. Gallinaceorum uentris membrana inueterata & inſperſa potioni, diſtillationes pectoris & humidam tuſſim, vel recens toſta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſorbeantur, tuſſim ſedant. Diſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet digito circundata. Iure perdicum ſtomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur muſtela ſylueſtris in cibo ſumpta, uel iocinera eius. Item viuerra porcelli modo inaſſata. Suſpirioſis multipedæ, ita ut ter ſeptenæ in Attico melle diluantur, & per harundinem bibantur. Omne enim uas earum nigreſcit contactu. Quidam torrent ex his ſextarium in patina, donec candidæ fiant: tunc melle miſcent. Alij centipedam vocant, & ex aqua calda dari iubent. Cochleæ in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus uertigines ſiunt, ex paſſi cyathis tribus ſingulæ contritæ cum ſua teſta & calefactæ, in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui ſingulas primo die dedere, ſequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic & ſuſpiria emendant & vomicas. Eſt animal locuſtæ ſimile ſine pennis, quod tryxalis Græce uocatur, Latinum nomen non habet, vt aliqui arbitrantur: nec pauciores, hoc eſſe quod gryllus vocetur. Ex his viginti torreri iubent, ac bibi è mulſo contra orthopnœas, ſanguinemque expuentibus. Eſt qui cochleis illotis protropum infundat, vel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo ſumat: aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumantur cum protropo, ſic & tuſſi medentur. Vomicas priuatim ſanat mel in quo apes ſint emortuæ. Sanguinem reijcientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis combuſtus adiecto flore mali punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque iiſdem portionibus portus mane atque veſperi in vino ſi febris abſit. Si minus ex aqua in qua cotonea decocta ſunt. Pecudis lien recẽs magicis præceptis ſuper dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni ſe remedium facere. Poſt hæc iubent eum in pariete dormitorij eius tectõne includi, & obſignari annulo, terq; nouies carmen dici. Caninus ſi viuẽti eximatur, & in cibo ſumatur, liberat eo vitio.

Quidam

Digitized by Google

Quidam recentem ſuperalligant. Alij duorum dierũ catuli ex aceto ſcillitico dant ignoranti, uel herinacei lienem. Item cochlearum cinerem cum ſemine lini & urticæ addito melle donec perſanet. Eo liberat & lacerta uiridis, uiua in olla ante cubiculum dormitoriũ eius cui medetur ſuſpenſa, ut egrediens reuertensq; attingat manu: Cinis è capite bubonis cum unguento: Mel in quo apes ſunt emortuæ: Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor in lateris doloribus laudatur, & cochlearum cinis in ptiſana decoctarũ, quæ & per ſe illinuntur. Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpergitur. Lumborum dolori ſtellio tranſmarinus, capite ablato & inteſtinis, decoctus in vino cum papaueris nigri denarij pondere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uirides deciſis pedibus & capite in cibo ſumuntur. Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis, atq; in vino decoctæ cum piperis granis xv. Aquilæ pedes euellũt in aduerſum à ſuffragine, ita vt dexter dexteræ partis doloribus adalligetur, ſiniſter læuæ. Multipeda quoq; quam oniſcon appellauimus, medetur, denarij pondere ex vino cyathis duobus pota. Vermem terrenum catillo ligneo ante fiſſo & ferro uincto impoſitum, aqua excepta perfundere, & defodere unde effoderis magi iubent, mox aquã bibere catillo, mire id prodeſſe iſchiadicis affirmantes.

Ad dyſentericos & uentris mala, remedia. Cap. VII.

Dyſentericos recreãt ſemina pecudum decocta cum lini ſemine aqua pota. Caſeus ouillus uetus; Seuũ ouiũ decoctũ in uino auſtero. Hoc & ileo medetur, & tuſſi ueteri. Dyſentericis ſtellio trãſmarinus ablatis inteſtinis & capite, pedibusq; ac cute, decoctusq;, & in cibo ſumptus. Cochleæ duæ cum ouo utraq; cum putamine contrita, atq; in uaſe nouo addito ſale & paſſi cyathis duobus, aut palmarũ ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis. Proſunt & combuſtæ, ut cinis earum bibatur in uino, addito reſinæ momẽto. Cochleæ nudæ, de quibus diximus, in Africa maxime inueniuntur, utiliſſimæ dyſentericis, quinæ combuſtæ cum denarij pondere dimidij acaciæ, exq; eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet auſtero cum pari modo calda. Quidam omnibus Africanis ita utuntur. Alij totidem Africanas, uel latas infundunt potius. Et ſi maior fluxio ſit, addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dyſentericis, & teneſmis in ſtanneo uaſe decoquitur cum roſaceo. Vel ſi in alio, cũ ſtanno illinitur. Ius è gallinaceo iiſdem medetur, ſed ueteris gallinacei uehementius. Salſum ius aluum ciet. Membrana gallinarum toſta & data in oleo ac ſale, cœliacorum dolores mulcet. Abſtinere autem à frugibus ante & gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum toſtum potumq;. Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cœliacis medetur. Turdus inaſſatus cum myrti baccis dyſentericis. Item merula. Mel in quo ſint immortuæ apes decoctum. Grauiſſimum uitium ileos appellatur. Huic reſiſti aiũt diſcerpti ueſpertilionis ſanguine, etiam illito uentre ſubuenire. Siſtit aluum & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis temperata. Item cinis earũ quæ uiuæ crematæ ſint, potus ex uino auſtero. Gallinaceorũ iecur aſſum cum uẽtriculi membrana, quæ abijci ſolet, inueterata admixto papaueris ſucco. Alij recentem torrent ex uino bibendam. Ius perdicum, & per ſe uentriculus cõtritus ex vino nigro. Item palumbus ferus, è poſca decoctus. Lien pecudis toſtus, & in vino tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Oſſifragi uenter areſactus & potus iis qui cibos non conficiunt utiliſſimus, uel ſi manu tantum teneant capientes cibũ. Quidam adalligant ex hac cauſa, ſed continuare non debent: maciem enim facit. Siſtit & anatum maſculorum ſanguis. Inflationem diſcutit cochlearum cibus. Tormina ſanat lien ouium toſtus, atque è uino potus. Palumbus ferus ex poſca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis ſine pẽnis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus mirum eſt. anate appoſita ventri tranſire morbum, anatemq; emori. Tormina & melle curantur, in quo ſunt apes immortuæ decocto. Coli uitium efficaciſſime ſanatur aue galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam in uaſe nouo cum plumis exuri iubent, conteriq; in cinerem, bibiq; ex aqua cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor eius adalligari femini. Alij recens tepensque adhuc deuorari. Conſularis Aſprenatum domus eſt, in qua alter è fratribus colo liberatus eſt, aue hac in cibo ſumpta, & corde eius armilla aurea incluſo: alter ſacrificio quodã facto crudis laterculis ad formã camini, atque ut ſacrum peractum erat obſtructo ſacello. Vnum eſt oſſifrago inteſtinorũ mirabili natura, omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodeſſe contra colum conſtat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. Si catuli priuſquam uideant applicentur triduo ſtomacho maxime ac pectori, & ex ore ægri ſuctum lactis accipiãt, tranſire uim morbi, poſtremo exanimari, diſſectisq; palam fieri ægri cauſas. Mori & humari debere eos ubrutos terra. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine cõtacto uẽtre, in totum annum caueri dolorem tradunt. Aut per dolorem ſi quis aquã per pedes fluẽtem haurire ſuſtineat.

Ad calculos & ueſicæ dolores, teſtiũque & inguinum tumores, & ad panos. Cap. VIII.

Mvrino fimo contra calculos illinire uentrem prodeſt. Herinacei carnẽ iucundã eſſe aiunt, ſi capite percuſſo vno ictu interficiatur, priuſquã in ſe urinã reddãt, eos, q carnẽ ederint, ſtrãguriæ morbũ cõtrahere minime poſſe. Hæc caro ad hũc modum occiſi, ſtillicidia ueſicæ emendat. Item ſuffitus ex eodẽ. Quod ſi urinã in ſe reddiderit, eos qui carnẽ ederint, ſtranguriæ morbũ contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut paſſo ad comminuẽdos calculos, uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis.

Eaſdem

Digitized by Google

Eaſdem exẽptas teſtis tritaſque, tres in vini cyatho bibi, ſequenti die duas, tertia die vnã, ut ſtillicidia vrinæ emendent. Teſtarum vero inaniũ cinerem ad calculos pellẽdos. Item Hydri iecur bibi, vel cinerẽ ſcorpionum in pane ſumi, uel ſi qui eũ locuſta edit. Lapillos, qui in gallinaceorũ veſica, aut in palumbium uentriculo inueniantur, conteri, & potioni inſpergi. Item membranã è vẽtriculo gallinacei aridam: uel ſi recẽs ſit, toſtam. Fimum quoq; palumbinũ in faba ſumi cõtra calculos, et alias difficultates veſicæ. Similiter plumarum cinerẽ palumbium ferorũ ex aceto mulſo. Et inteſtinorum ex his cinerẽ coclearibus tribus è nido hirundinũ. Grillũ dilutũ aqua calida. Oſſifragi ventrem areſactum. Turturis fimũ in mulſo decoctũ, uel ipſius decocta ius. Turdos quoq; ediſſe cũ baccis myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis. Millepedã oniſcõ bibiſſe. Et in veſicæ doloribus decoctum agninorum pedum. Aluum ciet gallinaceorũ diſcoctorum ius, & acria mollit. Ciet & hirundinum fimum adiecto melle ſubditũ. Sedis vitijs efficaciſſima ſunt, æſypum (quidam adijciunt pompholygem, & roſaceũ) canini capitis cinis, ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint, cinis fimi canini candidi cũ roſaceo: aiũtq; inuentum Aeſculapij eſſe, & eodem uerrucas efficaciſſime tolli: murini fimi cinis, adeps cygni, ſeuum bouis. Procidentia alui ſuccus cochlearum punctis euocatus illita depellit. Attritis medetur cinis muris ſyluatici cum melle: vel herinaci, cum ueſpertilionis cerebro, & alumine, & æſypo. Fimum columbinũ cũ melle. Cõdylomatis priuatim araneus dempto capite pedibusq; infricatur. Ne acria perurant, adeps anſerinus, cum cera punica, ceruſa, roſaceo: Adeps cygni. Hec & hemorrhoidas ſanare dicuntur. Iſchiadicis cochleas crudas tritas cũ vino aminæo & pipere, potu prodeſſe dicunt. Lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite. Sic & ſtellionem, adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis, cõuulſis fel ouium cũ lacte mulierum. Verendorum formicationibus verrucisq; medetur arietini pulmones inaſſati ſanies. Cæteris vitijs uellerum eius uel ſordidorum cinis ex aqua. Seuũ ex omẽto pecudis, præcipue à renibus, admixto cinere pumicis & ſale. Lana ſuccida ex aqua frigida. Carnes pecudis combuſtæ ex aqua. Mulæ vngularum cinis. Dentis caballini contuſi farina inſperſa. Teſtibus vero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtiũ alter, ſpumã cochlearum illitam remedio eſſe tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ lata parua contrita ex aceto, uel cinis eius. Mel in quo apes ſunt emortuæ cum reſina. Cochleæ nudæ quas in Africa gigni diximus, tritæ cum thuris polline et ouorũ albo, triceſimoq; die reſoluũt. Aliqui pro thure bulbũ admiſcent. Hydrocelicis ſteliones mire prodeſſe tradunt, capite, pedibus, interaneisque deptis, reliquũ corpus inaſſatũ. In cibo id ſæpius datur, ſicut ad urinæ incontinentiam. Caninum adipem cũ alumine ſciſſo fabæ magnitudine. Coebleas Africanas cũ ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerũ trium linguas inaſſatas in cibo: huius rei autor eſt Anaxilaus. Panos aperit ſeuum pecudum cum ſale toſto. Murinũ fimum admixto thuris polline, & ſandaracha diſcutit. Lacertæ cinis, & ipſa diuiſa impoſita. Itẽ multipeda cõtrita admixta reſina terebinthina ex parte tertia. Quidam & ſinopidem admiſcent cochleæ contuſæ: & per ſe cinis inanium cochlearum cera mixtus, diſcuſſoriam uim habet. Fimum columbarũ per ſeſe, uel cum farina hordeacea, aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos ſcalpelli uice aperiunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniũt. Varices ne naſcãtur, lacertæ ſanguine pueris crura ieiunus à ieiuno illinuntur.

Ad podagras & articulorum dolores Cap. IX.

Podagras lenit æſypum cũ lacte mulieris & ceruſa. Fimum pecudũ quod liquidũ reddunt. Pulmones pecudũ. Fel arietis cũ ſeuo. Mures diſſecti impoſiti. Sãguis muſtelæ cũ plantagine illitus, & uiuæ combuſtæ cinis ex aceto & roſaceo, ſi penna illinatur, uel ſi cera & roſaceũ admiſceatur: Fel caninũ, ita ne manu attingatur, ſed penna illinatur. Fimũ gallinarum, uermium terrenorũ cinis cum melle, ita ut tertio die ſoluãtur. Alij ex aqua illinire malunt. Alij ipſos aceto menſura cũ mellis cyathis tribus, pedibus ante roſaceo perũctis. Cochleæ lata potæ tollere dicũtur pedũ & articulorum dolores. Bibuntur autẽ binæ in uino tritæ. Eædem illinũtur cũ helxines herba ſucco. Quidam ex aceto intriuiſſe cõtenti ſunt. Quidã ſale cum vipera cremato in olla noua, & ſæpius ſumpto, aiunt podagra liberari. Vtile eſſe & adipe viperino pedes perungi. Et de miluo affirmãt, ſi inueterato tritoq; quantũ tres digiti capiant bibatur ex aqua. Aut ſi pedes ſanguinẽt cũ vrtica: uel pennis eorũ (cum primum naſcẽtur) tritis cũ urtica. Quin & fimus eorum articulorũ doloribus illinitur. Itẽ cinis muſtelæ aut cochlearũ & cũ amylo uel tragacãtho. Incuſſos articulos aranei telæ cõmodiſſime curant. Sunt qui cinere earũ uti malint, ſicut fimi columbini cinere, cũ polenta & uino albo. Articulis luxatis præſentaneũ eſt & ſeuum pecudis cũ cinere è capillo mulierũ. Pernionibus quoq; imponitur ſeũ pecudum cũ alumine. Canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod ſi putrida ſint ulcera, cera addita ad cicatricẽ perducunt, uel grillorum crematorũ fauilla ex oleo. Itẽ muris ſyluatici cũ melle. Vermiũ quoq; terrenorum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum ſanat cinis earũ, quæ viuæ combuſtæ ſint. Fimiq; gallinacei cinis exulcerationes, colũbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiã calciamẽtorũ veteris ſoleæ cremata cinis, agninus pulmo & arietis ſanat. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubluuiẽ. Lacertæ viridis ſanguis ſubtritus, & hominũ & iumẽtorum pedes ſublitus ſanat. Clauos pedũ vrina muli mulæue cũ luto

ſuo

ſuo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ viridis, vel ſanguis flocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum viticis pari modo tritum ex oleo. Fimũ columbinum decoctum ex aceto. Verrucas vero omnium generum vrina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cera. Fimũ ouium. Sanguis recẽs murinus illitus, uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel. Caput lacertæ vel ſanguis, uel cinis totius. Mẽbrana ſenectutis anguium. Fimum gallinaceum cum oleo & nitro. Cantharides cum vua taminia intritæ exedunt: ſed ita eroſas aliis quæ ad perſanãda ulcera monſtrauimus curari oportet.

Remedia aduerſus morbos toti copori. Cap x.

Nunc reuertemur ad ea quæ totis corporib. metuẽda sũt. Fel canis nigri maſculi amuletũ eſſe magi dicũt domus totius, ſuffita eo purificatæ ué contra omnia mala medicamẽta. Itẽ ſanguine canis reſperſis parietibus, genitaliq; eius ſub limine ianuæ defoſſo. Minus mirentur hoc, qui ſciunt fœdiſſimum animalium in quantum magnificent ricinum, quoniã vni nullus ſit exitus ſaginæ, nec finis alia quã morte, diutius in fame viuenti. Septenis ita diebus duraſſe tradtũ: at in ſatietate paucioribus deh.iſcere: hũc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatum. Eundem in augurio vitalium habent. Nam ſi æger ei reſpõdeat qui intulerit, à pedibus ſtanti interrogantiq; de morbo, ſpem vitæ certam eſſe: moriturũ nihil reſpondere. Adyciũt ut euellatur ex aure læua canis, cui non ſit alius quàm niger color. Nigidius fugere tota die canes conſpectum eius qui è ſue id animal euellerit, ſcriptũ reliquit. Rurſus magi tradunt, lymphatos ſanguinis talpæ aſperſu reſipiſcere. Eos uero quia nocturnis dys Faunisq; agitẽtur, draconis lingua & oculis, & felle, inteſtinisq; in uino & oleo decoctis, ac ſub diuo noctu refrigeratis, perunctos matutinis ueſpertinisq; liberari. Perfrictionibus remedio eſſe tradit Nicander amphisbenam mortuam adalligatam, uel pellem tantum eius. Quinimo arbori quæ cædatur adalligata non algere cædentes, faciliusq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpentiũ frigori ſe committit, prima omnium procedens & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitẽ illam, ſi dexter pes circũſcribatur, ac ueſtigium id effodiatur, nõ gigni pulices ubicunq; ſpargatur. Paralyſin cauentibus pinguia glirium decoctorum & ſoricũ utiliſſima tradunt eſſe: Millepedas ut in anginis diximus potas phthiſin ſentientibus, lacertam uiridem decoctam in uini ſextariys tribus ad cyathum vnum, ſingulis cochlearibus ſumptis per dies donec cõualeſcãt. Cochlearum cinerem potũ in vino. Comitialibus morbis œſipum cum myrrhæ momento, & uini cyathis duobus, dilutum magnitudine nucis auellanæ à balineo potũ. Teſticulos arietinos inueteratos tritosq; dimidio denary pondere in aqua vel lactis aſinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante & poſt ea. Magnifice laudatur & ſanguis pecudũ potus. Itẽ fel cum melle præcipue agninũ. Catulus lactens ſumptus abſciſſo capite pedibusq; ex vino & myrrha. Lichẽ mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis trãſmarini cinis potus in aceto. Tunicula ſtellionis, quã eodẽ modo vt anguis exuit, pota. Quidã & ipſum harũdine exẽteratum inueteratumq; bibendũ dedere. Aly in cibo in ligneis uerubus inaſſatum. Operæprecium eſt ſcire quomodo præripiatur, cum exuitur mẽbrana hyberna, alias deuoranti eam, quoniam nullũ animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde ſtellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Obſeruant cubile eius æſtatibus. Eſt autem in locis hoſtiorum feneſtrarumque, aut cameris ſepulchrisue: Ibi vere incipiente fiſſis harundinibus textas opponũt caſas, quarum anguſtiys etiã gaudet, eo facilius exuẽs circundatum torporem. Sed eo derelicto nõ poteſt remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodeſt & cerebrum muſtelæ inueteratum potumq;, & iecur eius: Teſticuli vuluæq; aut uentriculus inueteratus cum coriãdro, ut diximus: Item cinis, ſyluestris uero tota in cibo ſumpta. Eadẽ omnia prædicantur ex viuerra. Lacerta uiridis cum condimẽtis quæ faſtidium abſtergeant, ablatis pedibus & capite. Cochlearum cinis addito ſemine lini & vrticæ cũ melle inũctos ſanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata ceruinis neruis. vel lapilli è vẽtre pullorum hirundinum ſiniſtro lacerto annexi. dicuntur enim excluſo pullo lapillum dare. Quòd ſi pullus is detur incipienti in cibo quem primum pepererit, cum quis primũ tentatus ſit, liberatur eo malo. Poſtea medetur hirundinum ſanguis cum thure uel cor recẽs deuoratum. Quin & è nido earum lapillus impoſitus recreare dicitur confeſtim, & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum, & ſenectus ſerpentium. Iecur uulturis tritũ cum ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potũ. Cor pulli vulturini adalligatũ. Sed & ipſum vulturem in cibo dari iubent, & quidem ſatiatum humano cadauere. Quidam pectus eius bibẽdum cenſent, & in cerrino calice. Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte, antecedente quinq; dierum abſtinentia uini, ob id inueteratos. Fuere & qui viginti vnam muſcas ruffas, & quidem emortuas in potu darent, infirmioribus pauciores.

Contra morbum regium, & phreneticos, & contra febres & hydropicos. Cap. xi.

Morbo regio reſiſtũt ſordes aurium, aut mammarum pecudis denary põdere cum myrrhæ momẽto, & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda in uini hemina. Vermes terreni in aceto mulſo cũ myrrha. Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis, deĩ uino collutis, qđ bibatur. Cerebrũ perdicis aut aquilæ in vini cyathis tribus. Cinis plumarũ aut interaneorũ palumbis in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmẽtis crematorũ cochlearibus duobus in aqua mulſa. Auis icterus uocatur à colore, quæ ſi ſpectetur, ſanari id malũ

tradunt, & auem mori. Hanc puto Latine vocari galgulũ. Phreneticis prodeſſe videtur pulmo pecudũ calidus circa caput alligatus. Nam nõ modo muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem muſtelæ, uerũ etiã inueteratas herinacei carnes quis poſſit furenti, etiam ſi certa ſit medicina? Bubonis certe oculorũ cinerem inter ea quibus prodigioſe vitã ludificãtur, acceperim. Præcipueq́; febrium medicina placitis eorũ renũtiat. Nanq; & in xij. ſigna digeſſere eã ſole trãſmeante, iterumq́; luna, quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidem crematis, tritiſq́; cum oleo perũgi iubent ægros cũ geminos tranſit ſol, criſtis, & auribus, & unguibus gallinaceorum. Si luna, radijs barbiſq́; eorum. Si virginem alteruter, hordei granis. Si ſagittariũ, veſpertilionis alis. Si leonem luna, tamaricis fronde, & adijciũt ſatinæ. Si aquariũ, è buxo carbonibus tritis. Ex iſtis cõfeſſa, aut certe veriſimilia ponemus, ſicut & lethargum olfactorijs excitari: Inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis, aut iocinere vſto. His quoq; pulmonẽ pecudis calidũ circa caput adalligari putãt vtile. In quartanis medicina clinice propemodũ nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus, primumq; ea quæ adalligari iubent: Puluerẽ in quo ſe accipiter uolutauerit, lino rutilo in linteolo: Canis nigri dentem longiſſimũ. Pſeudoſphecem vocant veſpã, quæ ſingularis volitat: hanc ſiniſtra manu apprehenſam ſubnectunt, alij vero quã quis eo anno viderit primã. Viperæ caput abſciſſum linteolo, vel cor viuentis exemptũ. Muris roſtellum auriculaſq́; ſummas roſeo panno, ipſumq; dimittũt. Lacertæ viridis viuæ dextrũ oculũ effoſſum, mox cum capite ſuo deciſo, in pellicula caprina. Scarabeũ qui pilulas voluit. Propter hũc Aegypti magna pars ſcarabeos inter numina colit, curioſa Apionis interpretatione, qua colligat ſolis operum ſimilitudinẽ huic animali eſſe, ad excuſandos gentis ſuæ ritus. Sed & alium adalligant magi, cui ſunt cornucula reflexa, ſiniſtra manu collectum. Tertiũ qui vocatur fiello, albis guttis, diſſectum utriq́; lacerto adalligant. Cætera ſiniſtro. Cor anguinum ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cũ aculeo panno nigro, ita ut nec ſcorpionem dimiſſum, nec eum qui alligauerit, uideat æger triduo. Poſt tertiũ circuitum id cõdat. Erucam in linteolo ter lino circundant totidẽ nodis, ad ſingulos dicẽtes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, uel quatuor limacũ capita præciſa harũdine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pennas germinent. Alios è ſpinoſis frutectis lanuginoſos. Quidam ex illis quaternos incluſos iuglãdis nucis putamine adalligant. Cochleaſq́; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem incluſum capſulis ſubijciunt capiti, & ſub deceſſu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini ſine ferro exẽptum inueteratumq; cõteri, & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alij fimum drachma una in lactis caprini & ouili, uel paſſi cyathis tribus ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant deuorãdas. Aſpidis cutem pondere ſexta parte denarij cum piperis pari modo, Parthorũ gẽtes in remediũ quartanæ bibunt. Chryſippus philoſophus tradidit phryganion adalligatum remedio eſſe quartanis. Quod eſſet animal, neq; ille deſcripſit, nec nos inuenimus qui noviſſet. Demonſtrandum tamen fuit à tam graui autore dictum, ſi cuiuſquam cura efficacior eſſet ad inquirendum. Cornicis carnes eſſe, & nidum illinire in longiſſimis morbis utiliſſimum putãt. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi, quoniã miſeria ſpei delectat, ãnue aranei quem lycon vocant, tela cum ipſo ſpecu toto reſina ceraq́; impoſita vtriſq; temporibus et fronti profit: aut ipſe calamo adalligatus, qualiter & alijs febribus prodeſſe traditur: Itẽ lacerta viridis adalligata viua in eo vaſe quod capiat. Quo genere & recidiuas frequenter abigi affirmant. Hydropicis æſypũ ex vino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anſerinum adipem, & oleum myrteum. Sordes ab vberibus ouium eundem effectum habent. Item carnes inueteratæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri, aquam trahere promittitur.

Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, neruorumque contractiones. Cap. XII.

IGni ſacro medetur æſypum cum pompholyge & roſaceo, ricini ſanguis, vermes terreni ex aceto illiti, gryllus cõtritus ĩ manibus. Quo genere præſtat, ut qui id fecerit antequam incipiat uitium, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ ſuæ tolli: Adeps anſeris. Viperæ caput aridum aſſeruatum & combuſtum, dein ex aceto impoſitũ. Senectus ſerpentiũ ex aqua illita à balineo cum bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo columbino aboletur per ſe illito, vel cũ lini ſemine ex aceto mulſo. Item apibus quæ in melle ſunt immortuæ impoſitis. Polẽtaq́; impoſita inſperſa. Si in verendis ſit, cæteriſque ibi vlceribus occurrit è melle æſypum cum plũbi ſquamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera & quæcũq; molliri opus ſit, efficaciſſime anſerino adipe curantur. Idem præſtat & gruum adeps. Furunculis mederi dicitur araneus, priuſquam nominetur impoſitus, & tertia die ſolutus. Mus araneus pendens enecatus, ſic vt terram nec poſtea attingat, ter circundatus furunculo, toties expuentibus medente & eo cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod eſt ruffum maxime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ ex vino decoctus. Muſcæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudũ auriculis. Seuũ ouium vetus cum cinere è capillis mulierum. Seuũ arietis cum cinere pumicis & ſalis pari põdere. Ambuſtis canini capitis cinis medetur. Item glirium cũ oleo. Fimum ouium cũ cera commixtum. Muriũ cinis & cochlearum, idq́; ſic, ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps viperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus.

litus. Neruorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni vermes cum melle illiti. Dolores tollit eorum amphisbæna mortua adalligata. Adeps vulturinus cũ ventre areſactus, cõtritusq́; cum adipe ſuillo inueterato. Cinis è capite bubonis in mulſo potus cum lilij radice, ſi magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodeſt & inueterata. Hermacei ſpaſticis. Item muſtelæ cinis. Serpentiũ ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonos milui iecur aridum tribus obolis in aqua mulſæ cyathis tribus potum. Reduuias & quæ in digitis naſcũtur pterygia, tollunt, canini capitis cinis, aut vulua decocta in oleo, ſuperillito butyro ouillo cum melle. Itẽ folliculus cuiuslibet animalis fellis. Vnguium ſcabritiam cantharides cum pice tertio die ſolutæ, aut locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino: Pecudum ſeuum. Aliqui miſcent uiſcum & portulacam, alij æris florem & uiſcum, ita vt tertio die ſoluant.

Ad ſanguinem ſiſtendum & tumores vulnerum, ulcera, vulnera, & alia mala, ex animalibus remedia Cap. XIII.

Sanguinem ſiſtit in naribus ſeuum ex omento pecudum inditum. Item coagulũ ex aqua maxime agninũ ſubductũ vel infuſum, etiãſi alia nõ proſint. Adeps anſerinus cum butyro pari põdere paſtillis ingeſtus. Cochlearum terrena. Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluentem ſiſtunt cochleæ contritæ fronti illitæ. Aranei telæ ſuppoſitæ. Gallinacei cerebellum, vel ſanguinis profluuia ex cerebro. Item columbinus sãguis ob id ſeruatus cõcretusq́;. Si vero ex vulnere immodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impoſitus mire ſiſtit. Vulneribus medetur œſypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus. Ad carcinomata quoq; ac ſerpẽtia ualet. Erodit & vlcerũ margines: carnesq́; excreſcẽtes ad æqualitatem redigit. Explet quoq; & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi & ad carcinomata, addito nitro aut cinere ex oſſibus fœminum agninorum, præcipue in his vlceribus quæ cicatricem non trahãt. Magna & pulmonibus quoq; arietum. Excreſcentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficaciſſime reducunt. Fimo quoque ipſo ouium ſub teſta calefacto & ſubacto, tumor vulnerum ſedatur. Fiſtulæ purgantur ſanantúrque. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere: excreſcentia omnia ſpodij uice erodit ac perſanat. Et murino fimo eroduntur. Item muſtelæ fimi cinere. Duritias etiã in alto ulcerum & carcinomata perſequitur multipeda trita, admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademq́; vtiliſsima ſunt in his ulceribus, quæ vermibus periclitantur. Quin & uermium ipſorum genera mirandos uſus habent. Coſſes qui in ligno naſcuntur, ſanant vlcera omnia. Nomas uero, combuſti cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinãt terreni, adeo ut neruos quoq; abſciſos illitis ſolidari infra ſeptimũ diem perſuaſum ſit: itaq; in melle ſeruandos cenſent. Cinis eorum margines vlcerum duriores abſumit, cũ pice liquida vel ſimblio melle. Quidam areſactis in ſole ad vulnera ex aceto vtuntur, nec ſoluũt niſi biduo intermiſſo. Eadem ratione & cochlearum terrena proſunt: totæq; exẽptæ tuſæ & impoſitæ, recentia vulnera conglutinant, & nomas ſiſtũt. Herpes quoq; animal à Græcis vocatur, quo præcipue ſanãtur quæcunq; ſerpũt. Cochleæ proſunt eis cum teſtis ſuis tuſæ; cum myrrha quidẽ et thure, etiam præciſos neruos ſanare dicuntur. Draconum quoq; adeps ſiccatus ſole magnopere prodeſt: Itẽ gallinacei cerebrum recẽtibus plagis, ſale uiperino in cibo ſumpto. Tradunt & vlcera tractabiliora fieri, & ſanari celerius. Antonius Muſa medicus cum incidiſſet in ſanabilia vlcera, uiperas edẽdas dabat, miraq́; celeritate perſanabat. Tryxalidum cinis margines vlcerũ duros aufert cum melle. Item fimi columbini cinis cũ arſenico & melle ea quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebrum cum adipe anſerino mire vulnera dicitur glutinare; quæ vero uocantur cacoethe, cinis fœminum arietis cum lacte muliebri, diligẽter prius elutis linteolis. Vlula auis cocta iu oleo, cui liquato miſcetur butyrũ ouillum & mel. Vlcerum labra duriora apes in melle mortuæ emolliunt. Vt elephantiaſin ſanguis & cinis muſtelæ. Verberũ vulnera atq; vibices pellibus ouiũ recentibus impoſitis obliterantur. Articulorum fracturis cinis fœminũ pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis ſimul uſtis, cornuq́; ceruino & cera mollita roſaceo. Oßibus fractis caninum cerebrum linteolo illito, ſuperpoſitis lanis quæ ſubinde ſuffundãtur, ferè xiiij. diebus ſolidat: nec tardius cinis ſylueſtris muris cũ melle, aut cum vermium terrenorum cinere, qui etiam oſſa extrahit. Cicatricem ad colorẽ reducit pecudũ pulmo, præcipue ex ariete, ſeuũ ex nitro: Lacertæ uiridis cinis: vernatio anguium ex vino decocta: Fimum columbinum ex melle. Itẽ vitiligines albas ex vino. Ad vitiliginem & cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in ſole, donec formicet cutis, toleranda ſunt. Poſtea fouere, oleoq́; perungere, neceſſarium, iterumq́; illinire, idq́; diebus pluribus facere, cauentes exulcerationem multam. Ad eaſdem uitiligines, & muſcas illini iubent cum radice lapatorum: gallinarum fimum cãdidum, ſeruatum in oleo vetere cornea pyxide, veſpertilionum ſanguinem: fel herinacei ex aqua. Scabiem vero, bubonis cerebrum cum aphronitro: ſed ante omnia ſanguis caninus ſedant: pruritum cochleæ minutæ, latæ, contritæ, illitæ. Harundines, & tela, quæq́; alia extrahenda ſunt corpori, euocat mus diſſectus impoſitus. Præcipue vero lacerta diſſecta, & vel caput eius tantum contuſum cum ſale impoſitum: Cochleæ ex his quæ gregatim folia ſectantur, contuſæ impoſitæque cum teſtis, & eæ quæ mandantur exemptæ teſtis: ſed cum leporis coagulo efficaciſſime. Oſſa anguium eundem cum coagulo cuiuſcunque

L 2 quadru-

Digitized by Google

quadrupedis intra tertiũ diem approbant effectum. Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea.

Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos. Cap. XIIII.

IN muliebribus malis mẽbranæ à partu ouiũ proficiunt, ſicut in capris retulimus. Fimum quoq; pecudũ eoſdem vſus habet. Locuſtarũ ſuffitu ſtranguriæ maxime mulierum iuuantur. Gallinaceorum teſtes ſubinde ſi à conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus cõceptos hyſtricum cinis potus continet: maturat caninũ lac potum: euocat membrana è canum ſecundis, ſi terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis: Fimum murinũ aqua pluuia dilutum, mammas mulierum à partu tumeſcẽtes reficit: Cinis herinaceorum cum oleo perunctarũ cuſtodit partus contra abortus. Facilius enituntur, quæ fimum anſerinũ cum aquæ cyathis duobus ſorbuere: aut ex vtriculo muſtelino per gẽitale effluẽtes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & ſcapulas, ne nerui doleant præſtant. Grauidis ſecundas pellunt in paſſo poti. Iidem per ſe impoſiti, mammarũ ſuppurationes concoquunt & aperiunt, extrahuntq́; & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniuntur & in gramine vermiculi, qui adalligati collo, continent partum. Detrahuntur autẽ ſub partu, alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; cauſa dantur in potu quini aut ſeptem. Cochleæ in cibo ſumptæ accelerant partũ. Item conceptum impoſitæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacãtha illitæ, profluuia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ in cibo: & vuluã auerſam corrigũt cum medulla ceruina, ita ut vni cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. Inflationes quoq; vuluarũ diſcutiunt exemptæ teſtis, tritæq́; cũ roſaceo. Ad hæc aſtypalæicæ maxime eliguntur. Alio modo Africanæ binæ tritæ cum fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor illinuntur aluo, prius irino ſucco perũctæ. Sunt & minutæ lõgæq́; candidæ cochleæ, paſſim oberrantes. Eæ areſactæ ſole in tegulis, tuſæq́; in farina, miſcentur lomento æquis partibus, candoremq́; & læuorem corpori afferunt. Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cũ polenta. Viperã mulier prægnans ſi tranſcenderit, abortũ faciet: Item amphisbænam, mortuã duntaxat. Nam viuam habentes in pyxide, impune tranſeunt, etiam ſi mortua ſit: atq; aſſeruata, partus faciles præſtat uel mortua. Mirum, ſi non adſeruatã tranſcenderit grauida, innoxiã fieri, ſi protinus tranſcendat adſeruatam. Anguis inueterati ſuffitus menſtrua adiuuant. Anguium ſenectus adalligata lumbis, faciliores partus facit protinus à puerperio remouenda. Dant & in uino bibendam cum thure: aliter ſumpta, abortum facit. Baculus quo angui rana excuſſa ſit, parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus qui filum deducit ex alto, capi debet manu caua, tritusq́; admoueri: quod ſi redemtem præbuerit, inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ repertus nido, cuſtodit partus cõtra omnes abortuũ inſidias. Pẽna vulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturiẽtes. Ouum corui grauidis cauendum conſtat, quoniam tranſgreſſus abortus aſperos facit. Fimum accipitris in mulſo potũ, videtur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones, adeps anſerinus aut cygni emollit. Mammas à partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo. Phryges & Lycaones mammis puerperio vexatis inuenere otidum adipem vtilem eſſe: his quæ vulua ſtrangulentur, & blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis, cadmiæ mixtus, & ceræ, ſtantes mãmas ſeruat. Putant & ter circunductas ouo perdicis non inclinari. Et ſi ſorbeantur eadem, fœcunditatẽ facere, lactis quoq; copiam. Cum anſerino adipe perunctis mãmis, dolores minuere, molas vteri rumpere, ſcabiem vuluarum ſedare, ſi cum cimice trito illinãtur. Veſpertilionum ſanguis pſilothri vim habet: ſed malis puerorũ illitus non ſatis proficit, niſi erucæ vel cicutæ ſemẽ poſt ea inducatur: ſic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorũ proficí putant. Eſt autem duplex, rubens vtiq; & candidum. Aliqui ſanguinẽ & iecur eius admiſcent. Quidam in tribus heminis olei diſcoquunt viperã, exemptis oſſibus pſilothri vice vtuntur, euulſis prius pilis, quos renaſci nolunt. Fel herinacei pſilothrũ eſt, vtiq; mixto cerebro veſpertilionis, & lacte caprino: Item per ſe cinis cum lacte canis primi partus, euulſis pilis, quos renaſci nolunt, uel nondum natis perunctis partibus, alij non ſurgunt: Idẽ euenire traditur ſanguine ricini euulſi cani. Item hirundinino ſanguine vel felle.

Promiſcuæ medicinæ. Cap. XV.

OVis formicarũ ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si uero oculi nigri naſcentiũ placeãt, ſoricẽ prægnanti edendum. Capilli ne caneſcant, uermium terrenorũ cinere præſtari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto vexantur, præſidio eſt agninum coagulum ex aqua potum. Aut ſi vitiũ coagulato lacte acciderit, diſcutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionẽ cerebrum pecoris vtiliſſimum eſt. Oſſibus in camino fimo inuentis, aduſtio infantiũ, quæ vocatur ſiriaſis, adalligatis emẽdatur: ramices infantium lacertæ viridis admotæ dormientibus morſu, poſtea arundini alligata ſuſpenditur in fumo, traduntq́; pariter cũ ea expirãte ſanari infantẽ. Cochlearum ſaliua illita infantium oculis, palpebras corrigit gignitq́;. Ramicoſis cochlearũ cinis cũ thure ex oui albo ſucco illitus per dies xxx. medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearum harenaceæ duritiæ, eæ dentitionem facilem præſtãt adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus ceræ, procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autẽ cineri miſceri ſaniem punctis emiſſam è cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatũ pelliculæ dentitiones adiuuat.

Digitized by Google

iuuat. Ad idem valent & grandiſſimi dentes ſerpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tuſſi medetur. Vix eſt ſerio complecti quædam, non omittenda tamen, quia ſunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc præhendi: Id intelligi & quòd ſub cauda vnam cauernã habeat. Id agendum vt per aurum aut argentum, aut oſtrũ mordeat vitium. Tam in calice nouo illigatur, & in fumo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grãdia denticulata, adalligata his amuleti naturã obtinent. Bouis capiti lapillum ineſſe tradunt, quem ab eo expui ſi necem timeat: inopinantis præciſo capite exemptum, adalligatumq́; mire prodeſſe dẽtitioni. Itẽ cerebrum eiuſdem ad eundem uſum adalligari iubent. Et limacis lapillum ſiue oſſiculũ quod inuenitur in dorſo: Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anſerinus cum ocymi ſucco impoſitus. Sunt vermiculi in ſpinoſis herbis aſperi, lanuginoſi, hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, ſi quid ex cibo hæreat. Somnos allicit æſypum cum myrrhæ momẽto in vini cyathis duobus dilutum, uel cum adipe anſerino & vino myrtite: Auis cuculus leporina pelle adalligatus: Ardeolæ roſtrum in pelle aſinina fronti adalligatum. Putant & per ſe roſtrum eiuſdem effectus eſſe vino collutum. E diuerſo ſomnũ arcet ueſpertilionis caput aridũ adalligatum. In vrina virili lacerta necata, venerem eius qui fecerit, cohibet. Nã inter amatoria eſſe magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinũ cum oleo & vino potum. Pulmonis vulturini dextræ partes venerem concitant viris adalligatæ gruis pelle: Item ſi lutea ex ouis quinq; columbarum, admixto adipis ſuilli denarij pondere, ex melle ſorbeantur: Paſſares in cibo vel oua eorum. Gallinacci dexter teſtis arietina pelle adalligatus. Ibium cineres cum adipe anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit, partus continere. Contra inhiberi venerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalligatisq́; pelle arietina tradunt. Item cuiuſcunq; galli gallinacci, ſi cum ſanguine gallinacei, lecto ſubijciantur. Cogunt cõcipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ, ſi iunctis euellantur, inter ſe colligatæ in coitu. Qui in vrinam canis ſuam ingeſſerit, dicitur ad venerem pigrior fieri. Mirũ & de ſtellionis cinere (ſi verum eſt) linamento inuolutum in ſiniſtra manu venerem ſtimulare: ſi transferatur in dextram, inhibere. Item veſpertilionis ſanguinem collectum flocco, ſuppoſitumq́; capiti mulierũ, libidinẽ mouere: aut anſeris linguam in cibo uel potione ſumptã. Phtiriaſin à toto corpore pota membrana ſenectutis anguium triduo inhibet: Ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtelæ coagulo addatur, negãt corrumpi uetuſtate, aut à muribus attingi. Eiuſdem muſtelæ cinis ſi detur in offa gallinaceis pullis & columbinis, tutos eſſe à muſtelis. Iumentorum vrinæ tormina ueſpertilione adalligato finiuntur: Verminatio ter circumlato verendis palumbo: mirum dictu, palumbus emiſſus moritur, iumentum liberatur confeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per triduũ data in vino, tædium eius adducũt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus. Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus, & in vino quod bibetur inſperſus, ſecuros præſtabit à temulẽtia: Inuenit hoc Horus Aſſyriorum rex. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc volumẽ pertinentium. Gromphenam auem in Sardinia narrant grui ſimilem, ignotam iam etiam Sardis, vt exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tãtũ pilo ſimilis, nec alibi naſcens. Iidem autores nominauere ſirulugum, quod nec quale eſſet animal, nec vbi naſceretur tradiderunt. Fuiſſe quidem non dubito, cum & medicinæ ex eo ſint demonſtratæ. M. Cicero tradit animalia byturos vocari, qui vites in Cãpania erodãt.

De miraculis quarundam beſtiarũ. Cap. XVI.

Reliqua mirabilia ex his quæ diximus. Non latrari à cane membranã ex ſecũdis canis habentem, aut leporis fimum vel pilos tenentẽ. In culicũ genere muliones non amplius quàm vno die viuere. Eosq́; qui arborarij pici roſtrum habeãt, & mella eximant, ab apibus nõ attingi. Porcos ſequi eos à quibus cerebrũ corui acceperint in offa. Puluerẽ in quo ſe mula volutauerit, corpori inſperſum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, ſi vnus caſtratus emittatur. Anguina pelle, & ſale, & farre cũ ſerpillo cõtritis vno die, deiectisq́; cũ vino in fauces boũ vna maturescente, toto anno eos valere. Vel ſi hirũdinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere è veſtigio anguiũ collecto, ſparſas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teſte præligato oues tantũ gigni. Nõ laſſeſcere in vllo labore, qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum vinum biberint. Vngulas tantũ mularũ repertas, neq; aliam ullam materiam quæ non perroderetur à veneno ſtygis aquæ, cũ id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum eſt, magna Ariſtotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIÆ LIBER XXXI.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. Cap. I.

AQVATILIVM ſequuntur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem ceſſante, & per vndas fluctusq́; ac reciprocos æſtus amniumq́; rapidos curſus improbas exercẽte vires: nuſquã potẽtia maiora, ſi verum fateri volumus. Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat: terras deuorãt aquæ, flammas necant, ſcandunt in ſublime, & cæ-

Digitized by Google

lum quoque ſibi vindicant, ac nubium obtentu vitalem ſpiritū ſtrangulant: Quæ cauſa fulmina elidit, ipſo ſecum diſcordante mundo. Quid eſſe mirabilius poteſt aquis in cœlo ſtantibus? At illæ ceu parum ſit in tantam peruenire altitudinē, rapiunt eo ſecum piſcium examina. Sæpe etiam lapides ſubuehūt, portantes aliena pondera. Eædem cadētes omnium terra naſcentium cauſa fiunt, prorſus mirabili natura, ſi quis velit reputare, vt fruges gignātur, arbores fruticesq; viuant, in cœlum migrare aquas, animamq́ue etiam herbis vitalem inde deſerre: iuſta confeſſione, omnes terræ quoque vires aquarum eſſe beneficij. Quapropter ante omnia ipſarum potētiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum, medicinis & obſeruationibus CCLXVI. Cap. II.

Emicant benigne paſſimq; in plurimis terris, alibi frigidæ, alibi calidæ, alibi iunctæ, ſicut in Tarbellis Aquitanica gēte, et in Pyrenæis mōtibus, tenui interuallo diſcernente. Alibi tepidæ egelidæq́ue auxilia morborū conferentes, & è cunctis animalium hominum tantum cauſa erumpentes. Augent numerum deorum nominibus varijs, vrbesq́ue condūt, ſicut Puteolos in Campania, Statiellas in Liguria, Sextias in Narbonenſi prouincia. Nuſquam tamen largius quàm in Baiano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus, aliæ ſulphuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nōnullæ etiam acida ſalſaúe mixtura. Vapore quoque ipſo aliquæ proſunt. Tantaq; eis eſt vis, ut balineas calefaciant, ac frigidam etiam in ſolijs feruere cogant, quæ in Baiano Poſidianæ vocantur, nomine accepto à claudij Cæſaris liberto. Obſonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipſo quæ Licinij Craſſi fuere: mediosq́ue inter fluctus exiſtit aliquid valetudini ſalutare. Iam generatim neruis proſunt pedibúſue aut coxendicibus, aliæ luxatis, fractisúe. Inaniunt aluos. Sanāt vlcera. Capiti auribusq́ue priuatim medētur. Oculis vero Ciceronianæ. Digna memoratu villa eſt ab Auerno lacu Puteolos tendentibus impoſita littori, celebrata porticu ac nemore, quā & vocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, ibi compoſitis voluminibus eiuſdem nominis, in qua & monumentum ſibi inſtaurauerat, ceu vero non & in toto terrarū orbæ feciſſet. Huius in parte prima exiguo poſt obitū ipſius Antiſtio Vetere poſſidente, eruperunt fontes cálidi per quàm ſalubres oculis, celebrati carmine Laureæ Tullij, qui fuit è libertis eius, ut protinus noſcatur etiam miniſterium eius ex illa maieſtate: ponā enim ipſū carmen, dignum vbique, & non ibi tantum legi.

Quo tua Romanæ vindex clariſſime linguæ
Sylua loco melius ſurgere iuſſa viret:
Atque academiæ celebratam nomine villam,
Nunc reparat cultu ſub potiore Vetus:
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,
Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.
Vt, quoniam totum legitur ſine fine per orbem,
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem Campaniæ regione Sinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum, & virorum inſaniam abolere produntur. In Aenaria inſula calculoſis mederi. Et quæ vocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor M. p. hæc frigida. Item in Stabiano, quæ dimidia vocatur, & in Venafrano ex fonte Acidulo. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte iuxta Taurum montem. autor eſt M. Varro: & in Phrygiæ Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus, ne lymphatos agat, quod in Aethiopiā accidere his qui fonte rubro biberint Cteſias ſcribit. Iuxta Romā albulæ aquæ vulneribus medentur: egelidæ hæ, ſed Cutiliæ in Sabinis gelidiſſimæ, ſuctu quodā corpora inuadūt, vt prope morſus videri poſſit, aptiſſimæ ſtomacho, neruis, vniuerſo corpori. Theſpiarum fons conceptus mulieribus repræſentat. Item in Arcadia flumen Elatū. Cuſtodit antē partum Linus fons in eadem Arcadia, abbortusq; fieri nō patitur. E diuerſo in Pyrrhea flumē, quod Aphrodiſiū vocatur, ſteriles facit. Lacus Alphiō vitiligines tollit. Varro autor eſt, Titium quendam prætura functum, marmorei ſigni faciē habuiſſe ꝓpter id vitiū. Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur, ſicut apparet in epiſtola Caſsij Parmenſis ad M. Antonium. Contra, aquarum culpa in Trœzene omnium pedes vitia ſentiunt. Tungri ciuitas Galliæ fontem habet inſignem, plurimis bullis ſtellantē, ferruginei ſaporis, quod ipſū nō niſi in fine potus intelligitur: purgat hic corpora, tertianas febres diſcutit, calculorumq́ue vitia. Eadē aqua igne admoto turbida fit, ad poſtremum rubeſcit. Leucogæi fontes inter Puteolos & Neapolim oculis & vulneribus medentur. Cicero in admirandis poſuit, Reatinis tantum paludibus vngulas iumentorum indurari. Eudicus in Heſtiæotide fontes duos tradit eſſe, Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan, ex quo albas, ex vtroq; autem varias. Theophraſtus in Thuris Cratim candorem facere, Sybarim nigriciam bobus ac pecori. Quin & homines ſentire differentiam eam. Nam qui Sybarim bibant, nigriores eſſe, durioresq́ue & criſpo capillo. Qui ex Cratide cādidos, molliores q́ue, ac porrecta coma. Item in Macedonia qui velint ſibi cādida naſci, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fuſca ad Axium. Idem omnia fuſca quibuſdam in locis tradit naſci, & fruges quoque, ſicut in Meſſapijs. At Luſis Arcadiæ quodam fonte mures terreſtres viuere & conuerſari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus. In Bœotia ad Trophonium deum iuxta flumen Orchomenon duo ſunt fontes, quorum alter memoriam, alter obliuionem affert, inde numinibus inuentis. In Cilicia apud oppidū Ceſcum riuus fluit Nus, ex quo bibentiū ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit. At in Cea

inſula

inſula fontem eſſe quo hebetes fiant: Zamæ in Africa quo canoræ voces. Vinum tædio venire his qui ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopõpus inebriari fontibus iis quos diximus. Mutianus Andri è fonte Liberi patris, ſtatis diebus ſeptenis eius dei uinum fluere, ſi auferatur à conſpectu templi, ſapore in aquam trãſeunte. Polyclytus explere olei uicẽ iuxta Solos Ciliciæ fontem. Theophraſtus hoc idem fieri in Aethiopia eiuſdem virtutis fonte. Lycos, in Indiæ terris fontem eſſe, cuius aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotuſſa lacum eſſe dicit, qui vulneribus medetur. Iuba in Troglodytis lacum, inſanum malefica ui appellatum, ter die fieri amarum ſalſumq́; ac deinde dulcem, totiesq́ue etiam noctu, ſcatentem albis ſerpentibus uicenûm cubitorum. Idem in Arabia fontẽ exilire tanta ui, ut nullum non pondus impactum reſpuat. Theophraſtus Marſyæ fontem in Phrygia ad Celenarum oppidum ſaxa egerere. Non procul ab eo duo ſunt fontes, Clæõ & Gelon, ab effectu Græcorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorẽ deponere Mutianus credit. Cranone eſt fons calidus citra ſummum feruorem, qui in vinum additus, triduo calorem potionis cuſtodit in vaſis. Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorũ hauſtus triduo feruet. Circa margines uero pumicẽ faciũt aquæ. Quod ſi quis fide carere ex his aliqua arbitratur, diſcat in nulla parte naturæ maiora eſſe miracula: quãquã inter initia operis abũde multa retulimus. Cteſias tradit, Siden uocari ſtagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Cælius apud nos in Auerno ait etiam folia ſubſidere: Varro, aues quæ aduolauerint emori. Contrà in Africæ lacu Apuſcidamo omnia fluitant, nihil mergitur: item in Sicilia fonte Pythia, ut Apion tradit. Et in Medorum lacu puteoq́; Saturni. Fons Limyræ tranſire ſolet in loca uicina, portendens aliquid: mirumq́; quòd cum piſcibus tranſit. Reſponſa ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt annuentes: ſi uere euentum negent, caudis abigunt. Amnis Olachas in Bithynia Briazum alluit, hoc eſt & templo & deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pati uelut flammam urentem. & in Cantabria fontes Tamarici in augurio habẽtur. Tres ſunt octonis pedibus diſtãtes. in unum alueum coeunt uaſto amne. Singulis ſiccantur duodecies diebus, aliquãdo uicies, citra ſuſpicionem ullam aquæ, cum ſit uicinus illis fons ſine intermiſſione largus. Dirum eſt non profluere eos aſpicere nolentibus, ſicut proxime Lartio Licinio legato poſt præturã poſt ſeptẽ dies accidit. In Iudæa riuus ſabbatis omnibus ſiccatur. E diuerſo miracula alia dira. Cteſias in Armenia ſcribit eſſe fontem, ex quo nigros piſces ilico mortem afferre in cibis: quod & circa Danubij exortum audiui, donec ueniatur ad fontem alueo appoſitũ, vbi finitur id genus piſcium. Ideoq́; ibi caput eius amnis intelligitur fama. Hoc idem & in Lydia in ſtagno nympharum tradũt. In Arcadia ad Pheneũ aqua profluit è ſaxis, ſtyx appellata, quæ ilico necat, ut diximus. Sed eſſe piſces paruos in ea tradit Theophraſtus, letales & ipſos, quod nõ in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in Thracia apud Cychros dicit: Lycus in Leontinis tertio die, ſi quiſquam biberit. Varro ad Soracten in fonte, cuius ſit latitudo quatuor pedum: Sole oriente eum exundare feruenti ſimilem, auesq́; quæ guſtauerint, iuxtà mortuas iacere. Nanque & hæc inſidioſa conditio eſt, quòd quædam etiam blãdiuntur aſpectu, ut ad Nonacrin Arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: hanc putant nimio frigore eſſe noxiam, utpote cum profluens ipſa lapideſcat. Aliter circa Theſſalica Tempe, quoniam uiſus omnibus terrori eſt, tradũtq́; etiam æs ac ferrũ erodi illa aqua. Profluit (ut indicauimus) breui ſpatio: mirũq́; ſiliqua ſylueſtris amplecti radicibus fontẽ eũ dicitur, ſemper florẽs purpura. Et quædã ſui generis herba in labris fontis uiret. In Macedonia, non procul Euripidis poetæ ſepulchro, duo riui confluũt, alter ſaluberrimi potus, alter mortiferi. In Perparenis fons eſt, qui quacũq; rigat, lapideam facit terram: item calidæ aquæ in Eubœæ Delio. nam quæ alluit riuus, ſaxa in altitudinem creſcunt. In Eurymenis deiectæ coronæ in fontem, lapides fiunt. In coloſsis flumen eſt, in quo lateres coniecti, lapides extrahũtur. In ſcyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluuntur, ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoque guttæ in lapides dureſcunt in antris Corycijs: nam Miezæ in Macedonia, etiam pendentes in ipſis cameris: at in Corintho cum decidere. In quibuſdam ſpeluncis vtroque modo, columnasq́ue faciunt, ut in Pauſia Cherſoneſi Rhodiorum in antro magno, etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis.

De qualitate aquarum, inſalubritate uel commoditate earum. CAP. III.

Q*Væritur inter medicos, cuius generis aquæ ſint utiliſsimæ. Stagnantes pigrasq́; meritò dãnant, utiliores quæ profluũt exiſtimantes: curſu enim percuſſuq́; ipſo extenuari atq; proficere, eoq́; miror ciſternarũ ab aliquibus maxime probari. Sed hi rationem afferunt, quoniã leuiſsima ſit imbriũ aqua, ut quæ ſubire potuerit ac pendere in aere. Ideo & niues præferunt imbribus, niuibusq́ue etiam glaciem, uelut ad infinitum coacta ſubtilitate. Leuiora enim hæc eſſe, & glaciem multo leuiorem aqua. Horum ſentẽtiam refellere intereſt vitæ. In primis enim leuitas illa deprehendi aliter quàm ſenſu uix poteſt, nullo penè momẽto põderis aquis inter ſe diſtantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum eſt ſubiſſe eam in cælum, cum etiam lapides ſubire appareat, eadensq́ue inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ ſordium ineſſe plurimum ſentiatur, citiſsiméque ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemq́ue ſubtiliſsimum elementi eius uideri miror,*

appoſito grandinum argumento, è quibus peſtilẽtiſſimum potum eſſe conuenit. Nec vero pauci inter ipſos è contrario ex gelu ac niuibus inſaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum ſit inde quod tenuiſſimum fuerit. Minui certe liquorem omnem cõgelatione deprehenditur. & rore nimio ſcabiem fieri, pruina vredinẽ, cognatis & niuis cauſis. Pluuias quidem aquas celerrime putreſcere cõuenit, minimeq; durare in nauigatione. Epigenes autem, aquã quæ ſeptíes putrefacta purgata ſit, perhibet amplius nõ putreſcere. Nam ciſternas etiam medici confitẽtur inutiles, aluo duritias facientes, faucibusq;, etiam limi non alias ineſſe plus, aut animalium quæ faciunt tædium, cõfitendum habent. Nec ſtatim amniũ vtiliſſimas eſſe, ſicuti nec torrentiũ vllius, lacusq; plurimos ſalubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptiſſimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex Coaſpe & Euleo tantũ bibunt, & eæ quãuis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum, non quia ſint amnes apparet, quoniam nec è Tigri, nec Euphrate, nec è multis alijs bibunt. Limus aquarum vitiũ eſt: ſi tamen idẽ amnis anguillis ſcateat, ſalubritatis indicium habetur: ſicuti frigoris, tineas in fonte gigni. Ante omnia autem damnantur amaræ, & quæ ſcrobẽ ſtatim implent, quod euenit Trœzene. Nam nitroſas atq; ſalmacidas in deſertis rubrum mare petẽtes, addita polenta, vtiles intra duas horas faciunt, ipſaq; veſcuntur polenta. Damnantur in primis fontes, qui cœnũ faciũt, quiq; malum colorem bibentibus: refert & ſi vaſa ære inficiũt aut ſi legumina tarde percoquunt, ſi liquatæ leniter terram relinquũt, decoctæq; craſſis obducũt vaſa cruſtis. eſt etiamnum vitium non fœtidæ modo, verum omnino quicquã reſipientis, iucundum ſit illud licet gratumque, & ut ſæpe ad uiciniam lactis accedens. Aquam ſalubrem aeri quàm ſimilimam eſſe oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucundæ olentis in Meſopotamia Caburæ Fabulæ rationem afferunt, quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cætero aquarum ſalubrium ſapor odórue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera indicant de ſalubritate, fruſtrante diligẽtia, quãdo perrarũ eſt ut leuior ſit aliqua. Certior ſubtilitas īter pares meliorẽ eſſe, quæ calefiat refrigereturq; celerius. Quin exhauſtã vaſis ne manus pẽdeãt, depoſitisq; in humum tepeſcere affirmãt. Ex quònam ergo genere maxime probabilis continget? Puteis nimirum, ut in oppidis cõſtare video: ſed his quibus exercitationis ratio crebro hauſtu contingit, & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc ſatis ſunt. Frigori & opacitas neceſſaria, utq; cœlũ videãt. Super omnia obſeruatio una, eadem & ad perennitatem pertinet, ut illa vado exiliat vena, non è lateribus. Nam ut tactu gelida ſit, etiam arte contingit, ſi etiam expreſſa in altum, aut è ſublimi deiecta, verberatu corripiat aera. In natando quidem ſpiritum contenentibus frigidior ſentitur eadem. Neronis pincipis inuentum eſt, decoquere aquam, uitroq; demiſſam in niues refrigerare. Ita voluptas frigoris cõtingit ſine vitijs niuis. Omnẽ vtiq; decoctam vtiliorem eſſe conuenit: item calefactam magis refrigerari ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remedium eſt, ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcetur, ſi quis ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigidiſſima, non perinde & tactu eſſe, alternante hoc bono, multi familiari exẽplo colligunt. Clariſſima aquarum omnium in toto orbe, frigoris ſalubritatisq; palma, præconio vrbis. Marcia eſt, inter reliqua deum munere urbi tributa. Vocabatur hæc quondam Auſeia, fons autem ipſe Piconia. Oritur in vltimis montibus Pelignorum, tranſit Marſos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox ſpecu merſa, in Tiburtina ſe aperit IX. M. p. fornicibus ſtructis perducta. Primus eam in vrbem ducere auſpicatus eſt Ancus Marcius, vnus è regibus. Poſtea Q. Marcius rex in prætura. Rurſusq; reſtituit Marcus Agrippa. Idem & virginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo ij. M. p. Præneſtina via. Iuxta eſt Herculaneus riuus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horum amnium cõparatione differentia ſupradicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu, tantum præſtet Marcia hauſtu. Quanquam vtriuſq; iampridem urbi perijt voluptas, ambitione auaritiaq; in villas ac ſuburbana decoquentibus publicam ſalutem. Non ab re ſit, quærendi aquas iunxiſſe rationem. Reperiuntur in conuallibus maxime, & quodam conuexitatis cardine, aut montiũ radicibus. Multi ſeptentrionales vbiq; partes aquoſas exiſtimauere. Qua in re varietatẽ naturæ aperuiſſe conueniat. In Hyrcanis mõtibus à meridiano latere non pluit. Ideo ſyluigeri ab aquilonis tantũ parte ſunt. At Olympus, Oſſa, Parnaſus, Apẽninus, Alpes undiq; veſtiuntur, amnibusq; perfunduntur. Aliqui ab auſtro, ſicut in Creta Albi mõtes. Nihil ergo in his perpetuæ obſeruationis indicabitur. Aquarum ſunt notæ iuncus aut harundo, aut herba de qua dictum eſt: multumq; alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, & alnus, aut vitex, aut edera ſpõte proueniunt, & corriuatione aquæ pluuiæ in locũ humiliorem è ſuperioribus defluẽtis, augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt, ante ortum ſolis longius intuẽtibus, quod ex edito quidam ſpeculantur, proni terrã mento attingente. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tantũ nota, quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur, dieiq; horis ardentiſſimis, qualis ex quoq; loco repercuſſus ſplendeat: Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille, indubitata ſpes promittitur. Sed tãta intentione oculorum opus eſt, vt indoleſcãt: quod fugientes, ad alia experimenta decurrunt, loco in altitudinem pedum quinq; defoſſo, ollisque è figlino opere crudis, aut peruncta pelui ærea cooperto, lucernaq; ardente concamerata frondibus, dein terra. Si figlinum humidum ruptúmue, aut in ære ſudor, vel lucerna ſine defectu olei reſtincta, aut etiã vellus lanæ madidũ reperiatur, nõ dubie promittunt aquas.

Quidã

Digitized by Google

Quidam & igne prius excoquunt locum, tanto efficaciore maiorum argumento. Terra vero ipſa promittit candicātibus maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim ſcaturigine non ſere ſunt perennes. Figulari creta ſemper adimitur ſpes. Nec amplius puteum fodiūt, coria terræ obſeruantes, vt à nigra deſcēdat ordo ſupradictus. Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra, frigidior in topho. Nāq; & hic probatur. Dulcis enim leuesq; facit, & colando continet ſordes. Sabulum exiles limoſasq; promittit. Glarea incertas venas, ſed boni ſaporis. Sabulum maſculum & harena carbunculoſa, certas, ſtabilesq; et ſalubres. Rubra ſaxa optimas, ſpeiq; certiſſimæ. Radices montium ſaxoſa, & ſilex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſidue reſpondere glebas, faciliusq; ferramēta deſcēdere. Depreſſis puteis ſulphurata vel aluminoſa occurrentia putearios necant. Experimētum huius periculi eſt, demiſſa ardens lucerna, ſi extinguatur. Tunc ſecundum puteum dextra ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria, quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & ſine his vitijs altitudine ipſa grauior aer, quem emendant aſſiduo linteorum iactatu euentilando: cum ad aquam ventum eſt, ſine harena opus ſurgit, ne vena obſtruatur. Quædam aquæ vere ſtatim incipiēte frigidiores ſunt, quarū non in alto origo eſt, hybernis enim conſtant imbribus: quædam canis ortu, ſicut in Macedoniæ Pella vtrunq;. Ante oppidum enim incipiente æſtate, frigida eſt paluſtris: dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in Chio euenit, ſimili ratione portus & oppidi. Athenis Enneacrunos nimboſa æſtate frigidior eſt, quàm puteus in Iouis horto. At ille ſiccitatibus riget.

Aquarum ſubito naſcentium, aut deſinentium ratio. CAP. IIII.

MAxime autem putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deficiūt, omnesq; quatriduo eo ſubſidūt. Iā vero multi hyeme tota, ut circa Olympum, vere primū aquis redeūtibus. In Sicilia quidē circa Meſſanā & Mylas hyeme in totū inareſcunt fontes: æſtate exundant amnemq; faciunt. Apolloniæ in Ponto fons iuxta mare æſtate tantum ſuperfluit, et maxime canis ortu, parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quædam terræ imbribus ſicciores fiunt, velut in Narniēſi agro, quod admirandis ſuis inſeruit M. Cicero, ſiccitate lutū fieri prodens, imbre puluerē. Omnis aqua hyeme dulcior, æſtate autem minus, autumno minime, minusq; per ſiccitates. Neq; æqualis amnium plerūq; guſtus eſt, magna aluei differentia. Quippe tales ſunt aquæ, qualis terra per quam fluunt, qualesq; herbarum quas lauant ſucci: ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influentes riui, ut Boryſthenem, victiq; diluuntur. Aliqui vero & imbre mutantur. Ter accidit in Boſphoro, ut ſalſi deciderent, necarētq; frumenta. Toties & Nili rigua pluuiæ amara facere, magna peſtilentia Aegypti. Naſcūtur fontes deciſis plerunq; ſyluis, quos arborū alimenta conſumebant: ſicut in Hæmo obſidente Gallos Caſſandro, cum valli gratia ſyluas cecidiſſent. Plerūq; vero damnoſi torrentes corriuātur detracta collibus ſylua, continere nimbos ac digerere conſueta. Et coli moueriq; terram callumq; ſummæ cutis ſolui aquarum intereſt. Proditur certe in Creta expugnato oppido, qđ vocabatur Arcadia, ceſſaſſe fontes, amnesq; qui in eo ſitu multi erant. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe, vti quæq; cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hiſtorica. CAP. V.

TErræ quoq; motus profundūt, ſorbentq; aquas, ſicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidiſſe cōſtat. Sic et in Corico mōte amnis erupit, poſteaquā cœptus eſt coli. Illa mutatio mira, vbi cauſa nulla euidens apparet, ſicut in Magneſia calidas factas frigidas, alias non mutato ſapore. Et in Caria, ubi Neptuni tēplum eſt, amnis qui fuerat antè dulcis mutatus ī ſalē eſt. Et illa miraculi plena, Arethuſam Syracuſis fimū redolere per olympia: veriq; ſimile, quoniā Alpheus in ea inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorum fons in Cherroneſo nono anno purgamenta egerit. Mutātur & colores aquarū, ſicut Babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus xi. Et Boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur, quāquam omnium aquarum tenuiſſimus; ideoq; innatans Hypani. In quo & illud mirabile, Auſtris flantibus ſuperiorem Hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt, quod nullum halitum non modo nebulā emittit. Qui volunt diligētes circa hoc videri, dicunt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratiò aquæ ducendæ, & quomodo medicatis utendum, & quid proſit nauigatio, & medicinæ aquæ marinæ. CAP. VI.

CAeterum à fonte duci fictilibus tubis vtiliſſimū eſt, craſſitudine binū digitorū, comiſſuris pyxidatis, ita vt ſuperior intret, calce viua ex oleo leuigatis. Libramentū aquæ in cētenos pedes ſurſum elici, minimum erit: ſi vno cuniculo veniet, in binos actus: lamnæ eſſe debebant, per quas ſurgere in ſublime opus fuerit, è plumbo. Subit altitudinē exortus ſui: ſi longiore tractu veniet, ſubeat crebro deſcendatq;, ne libramenta pereant. Fiſtulas denum pedum longitudinis eſſe, legitimum eſt. Et ſi quinariæ erunt, ſexagena pondo pondere: ſi octonariæ, centena: ſi denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denaria appellatur, cuius laminæ latitudo antequā curnetur digitorum decem eſt, dimidioque eius quinaria. In omni anfractu collis quinariam fieri, ubi dometur impetus, neceſſarium eſt: item caſtella, prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non feciſſe demiror, cum alioquin lauari calida frequenter induceret, videlicet quia medicina tunc non erat hæc, quæ nunc aquarum perfugio vtitur. Eſt autem utilis ſulphurata neruis, aluminata paralyticis, aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa

qualis

Digitized by Google

qualis Cutilia, vtilis eſt bibendo atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducūt, plurimis horis ppeti calorē carū, quod eſt inimiciſſimū. Nanq; paulo diutius quàm balneis vti oportet, ac poſtea frigida dulci nec ſine oleo diſcedenteis, quod vulgus alienū arbitratur, idcirco nō alibi corporibus magis obnoxijs. Quippe & vaſtitate odoris capita replentur, & frigore infeſtantur ſudantia, reliqua corporū parte merſa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidiq; iam turgidos bibendo, in tantum ut anuli integerentur cute, cum reddi nō poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine crebro ſalis guſtu. Vtuntur et cæno fontium ipſorū vtiliter, ſed ita ſi illitum ſole inareſcat. Nec vero oēs quæ ſint calidæ, medicatas eſſe credendum, ſicut in Egeſta Siciliæ, Lariſſa, Troade, Magneſia, Melo, Lipara. Nec decolor ſpecies æris, argentiue (vt multi exiſtimauere) medicaminum argumentum eſt, quãdo nihil eorum in Patauinis fontibus ne odoris quidem differētia aliqua deprahēditur. Medendi modus idem & in marinis erit, quæ caleſiūt ad neruorum dolores, ferruminãt & fracturas oſſaq; cōtuſa. Itē corpora ſiccant, qua de cauſa & frigido mari vtūtur. Præterea eſt alius uſus multiplex, principalis vero nauigandi phthiſi affectis, vt diximus, aut ſanguinem egerētibus, ſicuti proxime Anneum Gallionem feciſſe poſt conſulatum meminimus. Neq; enim Aegyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem nauigandi. Quin & vomitiones ipſæ inſtabili volutatione commotæ plurimis morbis capitis, oculorū, pectoris medētur, omnibusq; propter quæ elleborum bibitur. Aquam vero maris per ſe efficaciorem diſcutiēdis tumoribus putãt medici: ſi illa decoquatur hordeacea farina, ad parotidas. Emplaſtris etiam maxime albis & malagmatis miſcent. Prodeſt & infuſa crebro ictu. Bibitur quoq; quamuis nō ſine iniuria ſtomachi ad purganda corpora, bilemq; atram, aut ſanguinem concretum reddēdum alterutra parte. Quidã & in quartanis dedere eam bibendam: & in teneſmis articularibusq; morbis aſſeruatam, & in hoc vetuſtate virus deponentem. Aliqui decoctam, omne ex alto hauſtam, nullaq; dulcium mixtura corruptã, in quo uſu præcedere vomitum volunt. Tūc quoq; acetū aut vinū aqua miſcent. Qui parum dedere, rhaphanos ſupermandi ex mulſo aceto iubent, ut ad uomitiones reuocent. Cliſteribus quoq; marinam infundunt tepefactam. Teſtium quidem tumori fouēdo non aliud præferunt. Item pernionū vitio ante vlcera: ſimili modo pruritibus, pſoris, & lichenū curationi. Lēdes quoq; & tetra capitis animalia hac curantur, & liuentia reducit eadē ad colorem. In quibus curationibus poſt marinam aceto calido fouere plurimū prodeſt. Quin & ad ictus venenatos ſalutaris intelligitur, ut phalangiorum & ſcorpionum, & ptyade aſpide reſperſis. Calida autem in his aſſumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida infuſa clyſteribus ſedat. Difficilius perfrigeſcūt marina calefacti. Mammas ſororiētes, præcordia, maciēq; corporis piſcinæ maris corrigūt. Aurium grauitatē, capitis dolores, cum aceto feruentiū vapor. Rubiginē ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorū quoq; ſcabiem ſanant, lanaſq; emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis ſupernacanea videri poſſe. Verū & hoc cura prouidit, inuēta ratione qua ſibi quiſq; aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, ſi pluſquam ſextarius ſalis cū quatuor aquæ ſextarijs, mergatur, vinci aquam, ſalemq; non liquari. Cætero ſextarius ſalis cum quatuor aquæ ſextarijs, ſalſiſſimi maris vim & naturam implet. Moderatiſſimum autem putãt, ſupradictam aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari, quoniam ita & neruos calefaciat, & corpus non exaſperet. Inueteratur quod vocatur thalaſſomeli, æquis portionibus maris, mellis, imbris: ex alto & ad hunc vſum aduehunt, fictiliq; vaſe & picato condunt. Prodeſt ad purgationes maxime ſine ſtomachi vexatione, & ſapore grato et odore. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabatur quondã, quod daretur appetentibus vinū ægris, veluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iiſdem vitijs quibus vinum, nec iiſdem utilitatibus. Quia ſæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoq; ſubſidia demonſtrabimus. Expãſa circa nauim vellera madeſcunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demiſſa reticulis in mari concaua è ceræ pilæ, uel vaſa inania obturata, dulcē intra ſe colligunt humorē. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulceſcit. Luxata hominū corpora & quadrupedū natãdo in cuiuslibet generis aqua facilime in artus redeunt. Eſt & in metu peregrinantium, ut tentēt valetudinem aquæ ignotæ: hoc cauent è balineis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt, item oleo admixto, talorū dolori tumoriq;. Spuma aquæ affrictu verrucas tollit. Nec non harena littorū maris, præcipue tenuis & ſolibus candens, in medicina eſt ſiccãdis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatiſmos ſentientium. Et hactenus de aquis: nūc de aquatilibus. ordiemur autem, ut in reliquis, à principalibus eorum quæ ſunt ſal & ſpongia.

De generibus ſalis, & confecturis, & medicinis, & obſeruationibus CAP. VII.

SAl omnis aut fit, aut gignitur: utrunq; pluribus modis, ſed cauſa gemina, coacto humore, aut ſiccato. Siccatur in lacu Tarētino æſtiuis ſolibus, totūq; ſtagnū in ſalem abit, modicū alioquin, altitudine genua non excedens. Itē in Sicilia in lacu qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam: horum extremitates tantū inareſcūt, ſicut in Phrygia. Cappadocia. Aſpendi, ubi largius coquitur, & vſq; ad mediū lacū. Aliud etiã in eo mirabile, quod tãtūdē noctu ſubuenit, quãtū die auferas. Omnis eſt talis ſal minutus, atq; nō gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſpōte gignitur, ſpuma ī extremis littorib. ac ſcopulis relicta. Hic

omnis

omnis rore denſatur, & eſt acrior qui in ſcopulis inuenitur. Sunt etiamnũ naturales differentiæ tres. Nãq; in Bactris duo lacus vaſti, alter ad Scythas verſus, alter ad Arios, ſale æſtuant. Sicut ad Cittium in Cypro, et circa Memphin, extrahunt lacu, dein ſole ſiccant. Sed & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo veluti ſub gelu fluente, vt apud Caſpias portas, quæ ſalis flumina appellãtur. Item circa Mardos & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus & Oxus, ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunt & in Africa lacus, & quidem turbidi, ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, ſicut Pagaſæi. Et hactenus habẽt ſe genera ex aquis ſpõte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis, vt in Indis Oromenus, in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens, maiusq́; regũ vectigal ex eo eſt, quàm ex auro atq; margaritis. Effoditur & è terra, ut palam eſt humore denſato, in Cappadocia. Ibi quidẽ cæditur ſpecularium lapidũ modo. Podus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros domosq́; maſſis ſalis faciũt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Peluſiũ Ptolemæus rex, cum caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter Aegyptũ & Arabiã, etiã ſqualẽtibus locis, ceptus eſt inueniri detractis harenis: qualiter & per Africæ ſitiẽtia vſq; ad Ammonis oraculũ. Is quidem creſcens cum luna noctibus. Nã Cyrenaici tractus nobilitantur ammoniaco, & ipſo quia ſub harenis ĩueniatur appellato. Similis eſt colore alumini, quod ſchiſtõ vocãt, lõgis glebis, neq; perlucidis, ingratus ſapore, ſed medicinæ vtilis. Probatur quàm maxime perſpicuus, rectis ſciſſuris. Inſigne de eo proditur, quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos, in lucẽ vniuerſam prolatus, uix credibili põdere ingraueſcat. Cauſa euidens, cuniculorum ſpiritu madido ſic adiuuante molientes, vt adiuuant aquæ. Adulteratur Siculo, quẽ cocanicũ appellauimus, necnon & Cyprio mire ſimili. In Hiſpania quoq; citeriore Egelaſtæ cæditur, glebis penè tranſlucentibus, cui iãpridẽ palma à pleriſq; medicis inter omnia ſalis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, nihilq́; gignit: & in totum ſponte naſcẽs inter hæc eſt. Factitij varia genera. Vulgaris plurimusq́; in ſalinis, mari adfuſo, nõ ſine aquæ dulcis riguis, ſed imbre maxime iuuante, ac ſuper omnia ſole multo, non aliter mareſcens. Africa circa Vticam conſtruxit aceruos ſalis ad colliũ ſpeciem: qui ubi ſole lunaq́; indurucre, nullo humore liqueſcunt, uixq́; etiã ferro cæduntur. Fit tamen et in creta ſine riguis, in ſalinas mare infundentibus: Et circa Aegyptum, ipſo mari influẽte in ſolũ (ut credo) Nilo ſuccoſum. Fit & è puteis in ſalinas ingeſtis. Prima dẽſatio Babylone in bitumẽ liquidũ cogitur, oleo ſimile, quo et in lucernis utũtur: hoc detracto ſubeſt ſal. Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquam in ſalinas ingerũt. In Chaonia excoquunt aquã ex fonte, refrigerãdoq; ſalẽ faciunt inertẽ, nec candidũ. Galliæ, Germaniæq; ardentibus lignis aquã ſalſam infundunt. Hiſpaniæ quadã ſui parte è puteis hauriunt, muriã appellãt: & illi quidẽ etiam lignum referre arbitrãtur. Quercus optima, vt quæ per ſe cinere ſyncero uim ſalis reddat: alibi corylus laudatur: ita infuſo liquore ſalſo, carbo etiã in ſalẽ vertitur. Quicũq; ligno confit ſal, niger eſt. Apud Theophraſtũ inuenio Imbrios harundinis & iunci cinerẽ decoquere aqua ſolitos, donec exiguũ ſupereſſet humoris. Quin & è muria ſalſamentorũ recoquitur, iterũq; cõſumpto liquore ad naturã ſuã redit: uulgo è menis iucũdiſſimus. Marinorum maxime laudatur Cyprius à Salamine: at è ſtagnis Tarentinus, ac Phrygius, q Tattæus vocatur. Hi duo oculis utiles. A Cappadocia uero qui in laterculis affertur, cutis nitorẽ dicitur facere. Magis tamẽ extẽdit is, quẽ Cittieũ appellauimus. Itaq; à partu vẽtrẽ eo cũ melanthio illinũt. Salſiſſimus ſal ſicciſſimus: ſuauiſſimus omniũ Tarentinus, atq; candidiſſimus. Et de cætero fragilis qui maxime cãdidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorẽ tamẽ rores faciũt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro nõ naſcitur. Flos ſalis nõ fit, niſi aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exilit Tragaſæus, neq; Acanthius ab oppido appellatus: nec ullius ſpuma, aut ramentum, aut tenuis. Agrigẽtinus igniũ patiens, ex aqua exilit. Sũt & colorũ differentia. Rubet Memphi, ruffus eſt circa Oxũ, Centuripis purpureus. Circa Gelã in eadem Sicilia tãti ſplẽdoris, ut imaginẽ recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, tranſlucidus & odoratiſſimus. Ad medicinæ uſus, antiqui Tarentinũ maxime laudabãt. Ab hoc quẽcunq; è marinus, ex eo genere ſpumeũ præcipue. Iumẽtorum vero & boum oculis, Tragaſæũ & Bæticum. Ad obſoniũ & cibũ vtilior quiſquis facile liqueſcit: itẽ humidior, minorẽ enim amaritudinẽ habent, vt Atticus & Euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & ſiccus, vt Megaricus. Conditur etiã odoribus additis, et pulmẽtarij vicẽ implet, excitãs auiditatẽ, inuitansq́; in omnibus cibis, ita vt ſit peculiaris ex eo intellectus inter ĩnumera cõdimẽta. Ita eſt ĩ mãdẽdo quæſitus garo. Quin & pecudes armẽtaq́; & iumẽta, ſale maxime ſolicitãtur ad paſtũ, multo largiore lacte, multoq́; gratiore etiã in caſeo dote. Ergo hercule vita humanior ſine ſale nequit degere: adeoq́; neceſſarium elementũ eſt, ut tranſierit intellectus ad uoluptates animi quoq;. Nã ita ſales appellãtur: õnisq́; uitæ lepos & ſumma hilaritas, laborũq́; requies nõ alio magis uocabulo cõſtat. Honoribus etiã militiæq́; interponitur, ſalarijs inde dictis, magna apud antiquos autoritate, ſicut apparet ex nomine Salariæ viæ: quoniã illa ſal in Sabinos portari cõſuerat. Ancus Martius rex, ſalis modia ſex milia ĩ cõgiario dedit populo, & ſalinas primus iſtituit. Varro etiã pulmẽtarij uice vſos veteres, autor eſt: Eſitaſſe enim ſalẽ cũ pãe & caſeo, ut prouerbio apparet. Maxime tamẽ in ſacris ĩtelligitur autoritas, quãdo nulla cõficiũtur ſine mola ſalſa. Salinarum ſynceritas ſummam fecit ſuam differentiam quadam fauilla ſalis, quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſimo: appellatur & flos ſalis, in totum diuerſa res.

Digitized by Google

ſa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut ruffi, ueluti rubigo ſalis: odore quoq; ĩgrato ceu gari, diſſentiens a ſale non modo à ſpuma. Aegyptus inuenit, uideturq; Nilo deferri. Et fontibus tamen quibuſdã innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Eſt enim etiam in ſale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica, aut plerunq; teſta trita: qui fucus aqua deprahenditur, diluente factitiũ colorem, cum verus ille non niſi oleo reſoluatur, & vnguentarij propter colorẽ eo maxime vtũtur. Canicia in vaſis ſumma eſt: media uero pars humidior, ut diximus. Floris natura aſpera, excalfactoria, ſtomacho inutilis. Sudorẽ ciet, aluũ ſoluit in vino & aqua, acopicis & ſmegmaticis vtilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſime. Fæces ima cõcutiũtur, vt color croci redeat. Præter hæc etiámnum appellatur in ſalinis ſalſugo, ab alijs ſalſilago, tota liquida, marina aqua ſalſior, ui diſtans. Aliud etiámnum liquoris exquiſiti genus, quod garon vocauere, inteſtinis piſcium cæteriſque quæ abijcienda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce, quem Græci garon vocabant. Capite eius uſto, ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

De ſcõbro piſce, & muria, & alece. CAP. VIII.

NVnc è ſcombro piſce laudatiſſimum in Carthaginis ſpartariæ cetarijs: ſociorũ id appellatur, ſingulis milibus nũmũ pmutãtibus cõgios pene binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in pretio eſſe cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem & Mauritania, Bæticaq; & Carteia ex oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeiíque & Leptis, ſicut muria Antipolis ac Thurij, iam uero & Dalmatia. Vitium huius eſt alex, imperfecta nec colata fex. Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoq; confici. Apuam noſtri, aphyen Græci uocant, quoniã is piſciculus è pluuia naſcitur. Foroiulienſes piſcem ex quo faciunt, lupum appellant. Tranſiit deinde in luxuriam, creueruntq; genera ad infinitum: ſicuti garum ad colorem mulſi veteris, adeoq; dilutam ſuauitatem ut bibi poſſit. Aliud vero ad caſtimoniarum ſuperſtitionem, etiam ſacris Iudæis dicatũ, quod fit è piſcibus ſquama carentibus. Sic alex peruenit ad oſtreas, echinos, urticas, cammaros, mullorum iocinera. Innumeriſq; generibus ad ſaporem gulæ cœpit ſal tabeſcere. Hæc obiter indicata ſint deſiderijs uitæ, & ipſa tamen nonnulli vſus in medendo. Nanque & alece ſcabies pecoris ſanatur, infuſa per cutem inciſam: & contra canis morſus draconiſq; marini prodeſt. In linteolis autẽ concerptis imponitur. Et garo ambuſta recentia ſanantur, ſi quis infundat ac non nominet garum. Contra canum quoq; morſus prodeſt, maximeq; crocodili, & vlceribus quæ ſerpũt, aut ſordidis. Oris quoque & aurium vlceribus aut doloribus mirifice prodeſt. Muria quoq;, ſiue illa ſalſugo, ſpiſſat, mordet, extenuat, ſiccat. Dyſentericis vtilis eſt, etiam ſi nome inteſtina corripit. Iſchiadicis, cœliacis ueteribus infunditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ vicem penſat.

De natura ſalis, & eius medicinis. CAP. IX.

SAlis natura eſt per ſe ignea, & inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens. Corpora uero aſtringẽs, ſiccans, alligãs: defuncta etiã à putreſcendo vendicans, ut durent ita per ſecula. In medendo vero mordens, adurens, repurgans, extenuans, diſſoluens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandã auiditatem. Aduerſus ſerpentium morſus cum origano, melle, hyſſopo. Contra ceraſten cum origano, aut cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra ſcolopẽdras ex aceto potus. Aduerſus ſcorpionum ictus, cum quarta parte lini ſeminis ex oleo vel aceto illitus. Aduerſus crabrones uero vel ueſpas, ſimiliaq;, ex aceto. Ad heterocrãeas, capitiſq; vlcera, & puſtulas, papulaſue, & incipientes verrucas, cum ſeuo vitulino. Item oculorum remedijs, & ad excreſcentes ibi carnes totiuſq; corporis pterygia: ſed in oculis peculiariter, ob id collyrijs emplaſtriſq; additur. Ad hoc maxime probatur Tattæus, aut Caunites. Ex ictu vero ſuffuſis cruore oculis ſugillatiſq;, cũ myrrhæ pari põdere ac melle, aut cũ hyſſopo ex aqua calida, utq; foueãtur ſalſugine. Ad hæc Hiſpanienſis eligitur, contraq; ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim ſugillationibus in linteolo ĩuolutus, crebroq́ue ex aqua feruẽti impoſitus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra ſcabritiem linguæ fractus comminutusq;. Aiunt dentes non erodi neq; putreſcere, ſi quis quotidie mane ieiunus ſalem contineat ſub lingua, donec liqueſcat. Lepras idem, & furunculos, & lichenas, & pſoras emendat cum paſſa vua exempto eius ligno, & ſeuo bubulo atq; origano ac fermẽto uel pane, maxime Thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tonſillis & uuis cum melle prodeſt. Quinetiam ad anginas hoc amplius cũ oleo & aceto, eodẽ tẽpore extra fauces illitus cũ pice liquida. Emollit & aluũ in vino mixtus. Idem noxia, & tinearũ genera pellit in vino potus. Aeſtus balinearum cõualeſcentes vt tolerare poſſint, linguæ ſubditus præſtat. Neruorũ dolorẽ, maxime vſurpãda obſeruatione circa humeros & renes, in ſaccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colũ torminaq; & coxarum dolores potus, & in iiſdem ſaccis impoſitus cãdens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus, ibi maxime obſeruanda uſurpatione, qua quidẽ totis corporibus nihil eſſe utilius ſale & ſole dicunt. Itaque cornea videmus corpora piſcatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedũ: itẽ perniones. Ambuſtis ex oleo imponitur, aut commãducatus, puſtulaſq; reprimit. Ignibus uero ſacris ulceribuſq; quæ ſerpũt ex aceto aut hyſſopo. Carcinomatis cũ vua taminia. Phagedanis ulcerum, tritus cũ farina hordei, ſuperimpoſitos linteolo madente vino.

Mor

Morbo regio laborantes donec ſudent ad ignem, contra priritus quos ſentiunt ex oleo & aceto infricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos ſale curauere, feruoresq́; febrium cum oleo perunxere, & tuſſim veterem linctu eius diſcuſſere. Clyſteribus infudere iſchiadicis. Vlceribus excreſcentibus vel putreſcentibus impoſuere. Crocodilorum morſibus ex aceto in linteolo, ita vt batuerentur antehac vlcera. Bibitur & contra opium ex aceto mulſo. Luxatis imponitur cũ farina & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto fotu, & illitus cum reſina prodeſt. Ad omnia autem ſpuma ſalis iucundior vtiliorq́;. Sed quicunq; ſal acopis additur ad excalfactiones: item ſmegmaticis ad extendendam cutem leuandamq́;. Pecorum quoque ſcabiem & boum illitus tollit. Daturq́ue lingẽdus, & oculis iumentorum inſpuitur. Hæc & de ſale dicta ſint.

De nitri generibus, & confecturis, & medicinis, & obſeruationibus. Cap. x.

NOn eſt differenda & nitri natura, non multũ à ſale diſtans, & eo diligentius dicẽda, quia palam eſt & medicos qui de eo ſcripſere, ignoraſſe naturam, nec quẽquam Theophraſto diligẽtius tradidiſſe. Exiguũ fit apud Medos, caneſcentibus ſiccitate cõuallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, ſordidum terra, quod appellat agrium. Nam quercu cremata nunquã multũ factitatum eſt, & iampridem in totum omiſſum. Aquæ vero nitroſæ pluribus locis reperiuntur, ſed ſine viribus denſandi. Optimũ copioſumq́; in Clytis Macedoniæ quod vocãt chalaſtricum, cãdidũ, purumq́;, proximũ ſali. Lacus eſt nitroſus, exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus, totidemq́; ceſſat, ac rurſus innatat, & deinde ceſſat. Quo apparet ſoli naturam eſſe quæ gignat, quoniam compertũ eſt nec ſoles proficere quicquam cum ceſſet, nec imbres. Mirum eſt & illud, ſcatebra fonticuli ſemper emicãte, lacum nec augeri nec effluere. Iis autẽ diebus quibus gignitur, ſi fuere imbres, ſalſius nitrũ faciunt, aquilones deterius, quia vãlidius cõmouẽt limum. Et hoc quidẽ naſcitur: in Aegypto autem conficitur multo abundantius, ſed deterius. Nam fuſcum lapidoſumq́; eſt. Fit pene eodẽ modo quo ſal, niſi quòd ſalinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo ſiccantur, decedente madent ſucco nitri xl. diebus continuis, non (vt in Macedonia) ſtatis. Si etiam imbres affuerint, minus de flumine addunt: ſtatimq́; vt denſari eſt cœptum, rapitur ne reſoluatur in nitrarijs. Sic quoque olei natura interuenit, ad ſcabiem animalium vtilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum, in lacu Aſcanio, & quibuſdã circa Chalcida fontibus, ſummas aquas dulces eſſe potariq́;, inferiores nitroſas. In nitro optimũ quod tenuiſſimum, & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tamen ſordidum, tanquam ad inficiendas purpuras tincturasq́; omnes. Magnus & nitro uſus, qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs. Nã circa Naucratim & Memphim tantum ſolebant eſſe, circa Memphim deteriores. Nam & lapideſcit ibi in aceruis, multiq́; ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex his vaſa. Nec non frequenter liquatum cum ſulphure coquentes in carbonibus, Ad ea quoque quæ inueterari volunt, illo nitro vtũtur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & ruffum exit à colore terræ. Spumam nitri quæ maxime laudatur, antiqui negabant fieri, niſi cũ ros cecidiſſet, prægnantibus nitrarijs, ſed nondũ parientibus. Itaq; nõ fieri incitatis etiã ſi caderet. Alij operimentorum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas medicorum aphronitrũ tradidit in Aſia colligi, in ſpeluncis molibus diſtillans. Specus eos colycas uocant, dein ſiccant ſole. Optimũ putant Lydium. Probatio, vt ſit minime ponderoſum, & maxime friabile, colore pene purpureo. Hoc in paſtillis affertur. Aegyptium in vaſis picatis, ne liqueſcat. Vaſa quoq; ea ſole inareſcẽtia perficiũtur. Nitri probatio, vt ſit tenuiſſimũ & quàm maxime ſpõgioſum fiſtuloſumq́;. Adulteratur in Aegypto calce. Depræhẽditur guſtu. Sincerũ enim facile reſoluitur: adulteratũ pungit. Calce aſperſum reddit odorem uehemẽtem. Vritur in teſta opertum ne exultet: alias igni non exilit nitrũ: nihilq́; gignit aut alit, cum in ſalinis herbæ gignantur, & in mari tot animalia, tantum alga. Sed maiorẽ eſſe acrimoniam nitro apparet, non hoc tantum argumento, ſed in illo quod nitrariæ calciamenta protinus conſumũt, alias ſalubres, oculorumq́; claritati vtiles. In nitrarijs non lippiunt. Vlcera allata eo celerrime ſanantur: ibi facta, tarde. Ciet & ſudorem cum oleo perũctis, corpusq́; emollit. In pane ſalis vice vtuntur chalaſtræo: ad rhaphanos Aegyprio: teneriores eos facit, ſed obſonia alba & deteriora, olera viridiora. In medicina autẽ calfacit, extenuat, mordet, ſpiſſat, ſiccat, exulcerat. Vtile his quæ euocãda ſint aut diſcutiẽda, & lenius mordenda atq; extenuanda, ſicut in papulis puſtulisq́;. Quidã in hoc vſu accẽſum vino auſtero reſtinguũt, atq; ita trito in balineis vtuntur ſine oleo. Sudores nimios inhibet cũ arida iride, adiecto oleo viridi. Extenuat & cicatrices oculorum & ſcabritias genarum cum fico illitũ, aut decoctum in paſſo ad dimidias partes: item contra argema oculorũ. Vngues decoctum cum paſſo in mali punici calice adiuuat nitrum: claritatemq́; viſus cũ melle inunctũ. Prodeſt dentium dolori ex vino, ſi cũ pipere colluantur. Item cum porro decoctum. Nigreſcentes dentes crematum dentifricio ad colorẽ reducit. Capitis animalia, & lendes necat, cum Samia terra illitum ex oleo. Auribus purulẽtis vino liquatum infunditur. Sordes eiuſdẽ partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus diſcutit ſiccũ additum. Vitiligines albas cũ cimolia creta, æquo pondere ex aceto, in ſole illitum emẽdat. Furunculos admixtum reſinæ extrahit, aut cum vua alba paſſa, nucleis eius ſimul tritis. Teſtium inflammationi occurrit: item eruptionibus pituitæ in toto corpore,

pore, cum axungia. Contraque canis morſus, addita reſina, initijs cum aceto illinitur. Sic & ſerpentium morſibus, phagedænis, & vlceribus quæ ſerpunt, aut putreſcunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tuſum datur illiniturq́;. Diſcutit & tormina, ſi decoctum bibatur pōdere drachmæ cum ruta, uel anetho, uel cumino. Reficit laſſitudines cū oleo ex aceto perūctorum. Et contra algores horroresq́ue prodeſt, manibus pedibusq́ue confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus ſuffuſorum felle, maxime cum aceto datum. Succurrit & venenis fungorum ex poſca potum: aut ſi bupreſtis paſta ſit, ex aqua: vomitionesq́; euocat. His qui ſanguinem tauri biberint cum laſere datur. In facie quoque exulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum donec nigreſcat tritumq́ue illinitur. Infunditur ventris & renū doloribus, aut rigori corporum, neruorumq́ue doloribus. Paralyſi in lingua cum pane imponitur. Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim veterem ſanat, flore mixto galbano, reſinæ terebinthinæ pari pondere omnium, ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur, dilutumq́; poſtea cum pice liquida ſorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo Cyprio articulorū doloribus in ſole iucundus eſt. Regium quoque morbum in vino exterminat potum. Et inflationes diſcutit, ſanguinis profluuium è naribus ſiſtit ex feruēti aqua vapore naribus rapto. Pruriginem alumine permixto tollit. Alarū virus ex aqua quotidiano potu. Vlcera ex pituita nata cera permixtum: quo genere neruis quoque prodeſt. Cœliacis infunditur. Perungi ante acceſſiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduerſus lepras, lentigines. Podagricis in balineis vti ſolio nitri prodeſt, atrophis, opiſthotonis tetanis. Sal nitrum ſulphuri concoctum in lapidem vertitur.

De ſpongiarum natura. CAP. XI.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatiliū marinorum. Quidam eas ita diſtinguunt. Alias ex his mares exiſtimauere, tenui fiſtula ſpiſsioresq́ue, perſorbētes, et quæ tinguntur in delicijs, aliquando & purpura. Alias fœminas, maioribus fiſtulis ac perpetuis. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, tenuiſsimis fiſtulis atque denſiſsimis. Candidæ cura fiunt: è molliſsimis recentes per æſtatem tinctæ ſalis ſpuma, ad lunam & pruinas ſternuntur inuerſæ, hoc eſt, qua parte adhæſere, ut candorē bibant. Animal eſſe docuimus, etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu regi eas, contrahiq́; ad ſonum, exprimentes abundantiā humoris, nec auelli petris poſſe, ideo abſcindi & ſaniem emittere. Quin & eas quæ ab aquilone ſint genitæ, præferūt cæteris. Nec vſquā diutius durare ſpiritum medici affirmāt. Sic & prodeſſe corporibus, quia noſtro ſuum miſceant, & ideo magis recentes, magisq́; humidas: ſed minus in calida aqua minusq́; vnctas, aut vnctis corporibus impoſitas. Et ſpiſſas minus adhæreſcere. Molliſsimum genus earum penicilli, oculorum tumores leuant ex mulſo impoſiti. Iidem abſtergendæ lippitudini vtiliſsimi, eosq́; tenuiſsimos & molliſsimos eſſe oportet. Imponūtur ſpōgiæ ipſæ epiphoris ex poſca: ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes diſcutiūt, molliūt, mitigant. Veteres conglutinant vulnera. Vſus earum ad abſtergenda, fouenda, operienda à fotu dum aliud imponatur. Vlcera quoque humida & ſenilia impoſitæ ſiccant: fracturæ & vulnera ſpongijs vtiliſsime fouentur. Sanguis rapitur in ſecando, ut curatio perſpici poſsit. Et ipſæ vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc ſiccæ, nunc ex aceto inſperſæ, nunc è vino, nunc ex aqua frigida. Ex aqua uero cœleſti impoſitæ, ſecta recentia nō patiūtur intumeſcere. Imponuntur & integris partibus, ſed fluctuatione occulta laborantibus, quæ diſcutienda ſit, & ijs quæ apoſtemata uocant, melle decocto perūctis. Item articulis alias aceto ſalſo madidæ, alias è poſca. Si ferueat impetus, ex aqua. Eædem & callo ſalſa madidæ: at contra ſcorpionum ictus ex aceto. In vulnerum curatione & ſuccidæ lanæ vicem implent, nunc ex vino & oleo, nūc ex eadem. Differentia hæc, quòd lanæ emolliunt, ſpongiæ coercent, rapiuntq́ue vitia vlcerū. Circumligantur & hydropicis ſiccæ, uel ex aqua tepida poſcáue, utcunque blādioribus opus eſt, operirive aut ſiccari cutem. Imponuntur & his morbis, quos uaporari oporteat, feruēti aqua perfuſæ expreſſæque inter duas tabulas. Sic & impoſitæ ſtomacho proſunt, & in febri cōtra nimios ardores. Sed ſpleneticis è poſca, ignibus ſacris ex aceto, efficaciores quàm aliud. Imponi oportet ſic, ut ſanas quoque partes ſpatioſe operiant. Sanguinis profluuium ſiſtunt ex aceto, aut frigida. Liuorem ab ictu recentem, ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata tollunt, teſtium tumorem doloremque ex poſca. Ad canum morſus vtiliter conciſæ imponuntur, ex aceto, aut frigida, aut melle, abūde ſubinde humectanda. Africanæ cinis cum porri ſectiui ſucco, ſanguinem reijcientibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Idem cinis cum oleo uel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex poſca tumorem diſcutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum ſanguinem ſiſtit vulnerum. Aliqui raras tantum, ad hoc cum pice vrunt. Et oculorum cauſa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere cōtra ſcabritias genarum excreſcentesq́; carnes, & quicquid opus ſit ibi deſtringere, ſpiſſare, explere. Vtilius in eo uſu lauare cinerem. Præſtant & ſtrigilum uicem linteolorumq́; affectis corporibus. Et contra ſolē apte protegunt capita. Medici inſcitia ad duo nomina eas redegere, Africanas, quarum firmius ſit robur, Rhodiacasq́ue, ad fouendū molliores. Nunc autem molliſsimæ circa muros Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus autor eſt, circa Lyciam penicillos molliſsimos naſci in alto, unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſuper ægrum ſuſpenſos quietiores facere noctes. Nunc reuertemur ad marina animalia & aquatilia.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIÆ LIBER XXXII.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

VENTVM eſt ad ſumma naturæ exemplorumque, per rerum ordinem, & ipſum ſua ſponte occurrit immenſum potentiæ occultæ documentum, ut prorſus nec aliud vltra quæri debeat, nec par aut ſimile poſſit inueniri, ipſa ſe vincente natura, & quidem numeroſis modis. Quid enim violentius mari ventiſue, & turbinibus ac procellis, quo maiore hominum ingenio in vlla ſui parte adiuta eſt quàm velis remiſq;? Addatur his & reciproci æſtus inenarrabilis vis, verſumq; totum mare in flumen.

De echeneide piſce, & mirabili eius proprietate, & torpedine, & marino lepore, & mirabilia rubri maris. CAP. I.

TAmen omnia hæc pariterq; eodẽ impellentia, vnus ac paruus admodum piſciculus, echeneis appellatus, in ſe tenet. Ruant venti licet, & ſæuiant procellæ, imperat furori, vireſq; tãtas compeſcit, & cogit ſtare nauigia: quod nõ vincula vlla, nõ ancoræ põdere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus, & domat mundi rabiẽ nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, ut vetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, vt in mari quoq; pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana, cum roſtra illa ære ferroq; ad ictus armata, ſemipedalis inhibere poſſit, ac tenere deuincta piſciculus. Fertur Actiaco Marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonij, properantis circumire & exhortari ſuos, donec tranſiret in aliã. Ideoq; Cæſariana claſſis impetu maiore protinus venit. Tenuit & noſtra memoria Caij principis ab Aſtura Antium remigantis, ut res eſt etiã auſpicalis piſciculus. Siquidẽ nouiſſime tũ in vrbẽ reuerſus ille imperator, ſuis telis cõfoſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio, ſtatim cauſa intellecta, cum à tota claſſe quinqueremis ſola nõ proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, oſtenderuntq; Caio, indignanti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret, quadringentorumq; remigũ obſequio contra ſe intercederet. Conſtabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc poſteaq; videre, eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicũt. Nos pluriũ opiniones poſuimus in natura aquatilium, cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere omnia genera, cũ celebri & conſecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerẽ, conchas quoq; eiuſdem potentiæ credi neceſſe ſit. E noſtris quidã Latinis remoram apellauere eũ. Mirumq;, è Græcis alij lubricos partus atq; procidentes contineri ad maturitatẽ alligato eo (vt diximus) prodiderũt: alij ſale adſeruatũ adalligatũq; grauidis partus ſoluere, ob id alio nomine odinolyontem appellari. Quocunq; modo iſta ſe habeant, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de vlla potẽtia naturæ atq; effectu, in remedijs ſponte naſcentium rerum dubitet? Quin & ſine hoc exemplo per ſe ſatis eſſet ex eodem mari torpedo: etiã procul & è longinquo, vel ſi haſta virgáue attingatur, quamuis præualidos lacertos torpeſcere, quamlibet ad curſum veloces alligari pedes. Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exemplo eſſe vim aliquam, quæ odore tantum & quadã aura ſui corporis afficiat membra, quid non de remediorũ omniũ momentis ſperandum eſt? Non ſunt minus mira quæ de lepore marino traduntur. Venenum eſt alij in potu, aut in cibo datus, alijs etiã viſus. Siquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint, fœminam ex eo genere duntaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitiũ ſatentur, ac deinde abortũ faciunt. Remedio eſt mas, ob id induratus ſale, ut brachialibus habeant. Eadẽ res in mari & tactu quidẽ nocet. Veſcitur eo vnum tantũ animalium vt non intereat, mullus piſcis, & tenereſcit tantũ, & ingratior viliorque fit. Homines quibus impactus eſt, piſcem olent, hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidẽ diebus, quot vixerit lepus. Incertiq; temporis veneficium id eſſe, autor eſt Licinius Macer. In India affirmant non capi viuentem, inuicemq; ibi hominem illi pro veneno eſſe, ac vel digito omnino in mari tactum mori. Eſſe autem ampliorem multo, ſicut reliqua animalia. Iuba in his voluminibus quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filium de Arabia, tradit mitulos ternas heminas capere. Cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumẽ Arabiæ intraſſe, pinguiq; eius negotiatores & omnium piſcium adipe camelos perungere in eo ſitu, ut aſilos ab his fugent odore.

De ingenijs & manſuetudine quorundam piſciũ, & vbi ex manu edant, & vbi reſponſa dantur ex piſcibus. CAP. II.

MIhi videntur mira & quæ Ouidius prodidit piſciũ ingenia, in eo volumine quod halieticõ inſcribitur. Scarũ incluſũ naſſis nõ frõte erũpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere, ſed auerſum caudæ ictibus crebis laxare fores, atque ita retrorſum erũpere. Quem luctatũ eius ſi forte alius ſcarus extrinſecus videat, apprahenſa mordiens cauda adiuuare nixus erũpentis. Lupum rete circũdatũ harenas arare cauda, atq; ita conditũ tranſire rete. Murenã maculas appetere ipſas, conſciã teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec euadat. Polypum hamos appetere, brachijsq; cõplecti nõ morſu, nec prius demittere quàm eſcam circũroſerit, aut harundine leuatũ extra aquã. Scit & mugil eſſe in eſca hamũ, inſidiaſq; non ignorat: auiditas tamẽ tanta eſt,

ut cauda verberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus ſolertiæ habet, ſed magnum robur in pœnitendo. Nam vt hæſit in hamo, tumultuoſo diſcurſu laxat vulnera, donec excidãt inſidiæ. Murenæ ãplius deuorant quàm hamum, admouentq; dentibus lineas, atq; ita erodũt. Pytheas id tradit. Idem infixã hamo inuertere ſe, quoniam ſit dorſo cultellato, ſpinaq; lineã præſecare. Licinius Macer murenas tantũ fœminini ſexus eſſe tradit, & concipere è ſerpentibus, vt diximus, ob id ſibilo à piſcatoribus tanquam ſerpentibus euocari & capi: pingueſcere iactatu, fuſte non interimi, eaſdem ferula protinus. Animam in cauda habere certũ eſt, eaq; icta celerrime exanimari, at capitis ictu difficulter. Nouacula piſce quæ tacta ſunt, ferrũ olent. Duriſſimum eſſe piſciũ conſtat qui orchis vocetur: rotundus eſt, & ſine ſquamis, totuſq; capite conſtat. Miluago quoties cernatur extra aquã volitans, tẽpeſtates mutari, Trebius Niger autor eſt. Xiphiã, id eſt gladium, roſtro mucronato eſſe, ab hoc naues perfoſſas mergi in oceano ad locum Mauritaniæ qui Cotta vocetur, non procul Lixo flumine. Idem loligines euolare ex aqua tradit, tanta multitudine vt nauigia demergant. E manu veſcuntur piſces in pluribus quidẽ Cæſaris villis: ſed quæ veteres prodidere, in ſtagnis non piſcinis admirati, in Eloro Siciliæ caſtello nõ procul Syracuſis: item in Labrady Iouis fonte anguillas: hæ & inaures additas gerunt. Similiter in Chio iuxta ſenum delubrum: in Meſopotamiæ quoq; fonte Cabura, de quo diximus. Nã in Lyciæ Myris in fonte Apollinis, quem Curium appellant, ter fiſtula euocati veniũt ad auguriũ. Diripere eos carnes obiectas lætũ eſt conſultãtibus, caudis abigere dirum. Hierapoli Syriæ in lacu Veneris æditŭorum vocibus parẽt vocati, exornati auro veniunt, adulãtes ſcalpuntur, ora biantia manibus inſerendis præbent. In Stabiano Campaniæ ad Herculis petram, melanuri in mari panem abiectum rapiunt, ydemq; ad nullum cibum, in quo hamus ſit, accedunt. Nec illa in nouiſſimis mira, amaros eſſe piſces ad Pelen inſulam, & ad Clazomenas. Contra, ad ſcopulũ Siciliæ ac Leptin Africæ & Eubœam & Dyrrhachiũ. Rurſus ita ſalſos, vt poſſint ſalſamenta exiſtimari, circa Cephaleniã & Ampelõ & Paron, & Deli petras: in portu eiuſdem inſulæ, dulces. Quam differentiam pabulo conſtare non eſt dubium. Apion maximum piſciũ eſſe tradit porcum, quem Lacedæmonij orthragoriſcũ vocant. Grunire eũ cum capiatur. Eſſe vero illam naturæ accidentiam, quod magis miremur, etiã in locis quibuſdam, appoſito occurrit exemplo. Siquidem ſalſamenta omnium generũ in Italia Beneuenti recentia effici cõſtat. Piſces marinos in uſu fuiſſe protinus à cõdita Roma, autor eſt Caſſius Hemina, cuius verba de ea re hic ſubijciam: Numa conſtituit vt piſces qui ſquamoſi nõ eſſent ni pollucerent patrimonia, commentus vt conuiuia publica & priuata, cœnæq; ad puluinaria facilius cõpararentur, ni qui ad pollũctum emerẽt, precio minus parcerent, eaq; præmercarẽtur. Quantum apud nõs Indicis margaritis pretium eſt, de quibus ſuo loco ſatis diximus, tantum apud Iudos in curalio. Nanq; iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in rubro mari, ſed nigrius: itẽ in Perſico vocatur Iace, laudatiſſimum in Gallico ſinu circa Stœchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam ac Drepanũ. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolin Campaniæ: maximeq; rubens, ſed molle, & ideo viliſſimũ Erythris. Forma eſt ei fruticis, color viridis. Baccæ eius candide ſub aqua ac molles, exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi viuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramẽto præcidi. Hac de cauſa curaliũ vocitatũ interpretantur. Probatiſſimum quàm maxime rubẽs, & quàm ramoſiſſimum, nec ſcabroſum, aut lapideũ, vel rurſus inane, aut concauum. Autoritas baccarũ eius non minus Indorum viris quoq; precioſa eſt, quàm fœminis noſtris vniones Indici. Aruſpices eorum vateſq; in primis religioſum id geſtamen amoliẽdis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudent. Prius quàm hoc noteſceret, Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo. Nunc tãta penuria eſt vẽdibili merce, vt perquàm raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. Cõtraq; torminũ ac veſicæ & calculorũ mala in puluerem igne redacti, potiq; cũ aqua auxiliantur. Simili modo ex vino poti, aut ſi febris ſit ex aqua ſomnum afferunt: Ignibus diu repugnãt. Sed eodẽ medicamine ſepius poto tradunt lienem quoque abſubi. Sanguinẽ reijcientibus, excreantibuſue medentur. Cinis eorum miſcetur oculorum medicamentis: Spiſſat enim ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiã rerum attinet, quam Græci antipathiam vocãt, nihil eſt vſquã venenatius quam in mari paſtinaca, vtpote cum radio eius arbores necari diximus. Hanc tamen perſequitur galeos. Idem & alios quidem piſces, ſed paſtinacas præcipue, ſicut in terra ſerpẽtes muſtela. Tãta eſt auiditas ipſius veneni. Percuſſis vero ab eo medetur & hic quidem, ſed & mullus ac laſer.

De his quibus in terris & in aquis uictus eſt, & de caſtoreis medicinæ, & obſeruationes. Cap. III.

SPectabilis naturæ potentia in his quoque, quibus & in terris & in aquis victus eſt, ſicut & fibris, quos caſtores uocant, & caſtorea teſtes eorum. amputari hos ab ipſis cũ capiantur negat Sextius diligentiſſimus medicinæ. Quinimo paruos eſſe ſubſtrictoſq; & adhærentes ſpinæ, nec adimi ſine vita animalis poſſe. Adulterari autem renibus eiuſdem qui ſint grandes, cum veri teſtes parui admodum reperiãtur. Præterea ne veſicas quidem eſſe, cum ſint geminæ, quod nulli animalium. In his folliculis inueniri liquorem, & aſſerbari ſale. Itaq; inter probationes falſi eſſe folliculos geminos ex vno nexu dependentes, quod

quod ipſum corrumpi fraude, conijcientibus gummi cum ſale ammoniaco: quoniã ammoniaci coloris eſſe debẽãt, tunicis circũdati liquore veluti mellis ceroſi, odoris grauis, guſtu amaro & acri, friabiles. Efficaciſſimi è Ponto Galatiæ, mox Africæ. Sternutamenta olfactu mouent. Somnum conciliant, cum roſaceo & peucedano perunctо capite: & per ſe poti in aqua: ob id phreneticis vtiles. Item lethargicos odoris ſuffitu excitant. Vuluarumq́; exanimationes vel ſubditi, & menſes ac ſecundas ciẽt, duabus drachmis ex aqua cũ pulegio poti. Medẽtur & vertigini, opiſthotonis, tremulis, ſpaſticis, neruorum vitiis, iſchiadicis, ſtomachicis, paraliticis, perunctis omnibus: Vel triti ad craſſitudinem mellis cum ſemine viticis, ex aceto aut roſaceo. Sic & contra comitiales ſumpti: poti vero cõtra inflationes, tormina, venena. Differentia tantum contra genera eſt mixturæ. Quippe aduerſus ſcorpiones, ex vino bibuntur: aduerſus phalangia & araneos, ex mulſo, ita ut vomitione reddantur, aut ut retineãtur cum ruta. Aduerſus chalcidas, cum myrtite. Aduerſus ceraſten & preſteras, cum panace, aut ruta ex vino. Aduerſus cæteras ſerpentes, cum vino. Dari binas drachmas ſatis eſt, eorum quæ adijciantur ſingulas. Auxiliantur priuatim contra viſcum ex aceto. Aduerſus aconitũ ex lacte, aut aqua. Aduerſum elleborum album ex aqua mulſa nitroq́ue. Medentur & dentibus infuſi cum oleo triti in aurem à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius ſi cum meconio. Claritatem viſus faciunt cum melle Attico inuncti. Cohibent ſingultus ex aceto. Vrina quoq; fibri reſiſtit venenis, et ob id in antidota additur. Adſeruatur autem optime in ſua veſica, ut aliqui exiſtimant.

De teſtudine, & multorum piſcium medicinæ, & obſeruationes. Cap. IIII.

Geminus ſimiliter victus in aquis terraq́ue, & teſtudinum, effectus quoq; pari honore habendi, vel propter excellẽs in vſu preciũ, naturæq́; proprietatem. Sunt ergo teſtudinũ genera, terreſtres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua viuũt. Has quidam è Græcis emidias appellant. Terreſtrium carnes ſuffuſionibus propriæ, magicisq́; artibus refutãdis, & cõtra venena ſalutares produntur. Plurimæ in Africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq́; pro antidoto dari dicuntur, & ex iure in cibo ſumptæ, ſtrumas diſcutere, ac lienes tollere. Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem viſus facit, ſuffuſionesq́; oculorum tollit. Et contra ſerpẽtium omnium & araneorum & ſimiliũ, & ranarũ venena auxiliatur, ſeruato ſanguine in farina pilulis factis, & cum opus ſit in vino datis. Felle teſtudinũ cum Attico melle glaucomata inungi prodeſt: & ſcorpionum plagæ inſtillari. Tegumenti cinis vino & oleo ſubactus pedum rimas vlceraq́; ſanat. Squamæ è ſumma parte deraſæ, & in potu datæ, venerem cohibẽt. Eo magis hoc mirũ, quoniam totius tegumenti farina accẽdere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quàm in veſica diſſectarum, inueniri poſſe non arbritror: & inter ea quoque eſſe, quæ portentoſa magi demonſtrent: aduerſus aſpidum ictus ſingulare, efficaciore tamen, ut aiunt, cimicibus admixtis. Oua durata illinuntur ſtrumis, & vlceribus frigore aut aduſtione factis. Sorbentur in ſtomachi doloribus. Marinarum carnes admixtæ ranarum carnibus cõtra ſalamandras præclare auxiliantur. Neque eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo, omniaq́; capitis vlcera curantur. Inareſcere autẽ eũ oportet, lenteq́ue ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduerſus comitiales morbos manditur cum polline frumenti. Miſcetur autem ſanguis heminis tribus aceti, hemina vini addita his, & cum hordeacea farina, aceto quoque admixto, ut ſit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina & veſpertina dantur, dein poſt aliquot dies veſpera. Comitialibus inſtillatur ore diducto, his qui modice corripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur. Quod ſi dentes per annum colluãtur teſtudinũ ſanguine, immunes à dolore fiunt. Et anhelitus diſcutit, quaſque orthopnœas vocant: ad has in polenta datur. Fel teſtudinum claritatem oculorum facit, cicatrices extenuat, tonſillas ſedat & anginas, & omnia oris vitia. Priuatim nomas ibi: item ardentium teſtium. Naribus illitum comitiales erigit, attollitq́ue. Idem cum vernatione anguium aceto admixto, vnice purulentis auribus prodeſt. Quidam bubulum fel admiſcent, decoctarumq́ue carnium teſtudinis ſuccum, addita æque vernatione anguium. Sed diu in vino teſtudinem excoquunt. Oculorum quoque uitia omnia fel inunctum cum melle emẽdat, ſuffuſiones etiam marinæ fel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum. Capillus inficitur felle. Contra ſalamandras uel ſuccum decoctum bibiſſe ſatis eſt. Teſtudinum eſt tertium genus in cœno & paludibus uiuẽtium. Latitudo his in dorſo pectori ſimilis, nec conuexo incurua calce, ingrata uiſu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanq; in ſuccenſa ſarmenta cõiectæ, diuidentibus ſe tegumentis rapiũtur: tum euulſæ carnes earum coquuntur in aquæ congio ſale modice addito: ita decoctarum, ad tertias partes ſuccus, paralyſin & articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit itẽ fel pituitas, ſanguinẽq́; uitiatũ. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere teſtudinum, quæ ſunt in amnibus, diuulſarum pingui cum aizoo herba tuſo, admixto unguẽto & ſemine lilij, ante acceſſiones ſi perungãtur ægri præter caput, mox conuoluti, calidam aquam bibãt, quartanis liberari dicuntur. Hanc teſtudinẽ quintadecima luna capi oportere, ut plus pĩguiũ reperiatur. Verum ægrum ſextadecima luna perungi tradũt. Ex eodem genere teſtudinũ ſanguis inſtillatus crebros capitis dolores ſedat. Item ſtrumas. Sunt qui teſtudinũ ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeant. Ignem ſacrũ, cuiuſcunq;

generis ſanguine illini. Item capitis vlcera manantia, & verrucas. Iidem promittunt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit, aliqui tradunt, tardius ire nauigia, teſtudinis pedem dextrũ vehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiorem eſſe vniuerſitatem animalium, maioriſq́; miraculi: ſed hoc vtilius eſt uitæ, contributa habere remedia, cum aliud alij proſit, aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus, remedia in morbos digeſta. Et primũ cõtra uenena & uenenata aĩalia. CAP. V.

Venenatum mel diximus ubi naſceretur. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex melle ſyncero faſtidiũ cruditáſue quæ ſit grauiſſima incidat: teſtudinẽ circũciſis pedibus, capite, cauda, decoctã, antidotũ eſſe, autor eſt Pelops, ſcincũq́; Apelles. Qui eſſet ſcincus, diximus. Sæpius vero quantum ueneficium menſtruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, mullus. Item contra paſtinacam & ſcorpiones terreſtres marinoſq́;, & dracones, & phalangia illitus ſumptúſue in cibo. Eiuſdem recentis è capite cinis cõtra omnia venena, priuatim cõtra fungos. Mala medicamenta inferri negant poſſe, aut certe nocere, ſtella marina vulpino ſanguine illita, & affixa limini ſuperiori, aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini ſcorpionumq́; ictus, carnibus earũ impoſitis: item araneorum morſus ſanantur. In ſumma contra omnia venena, vel potu, vel ictu, uel morſu noxia, ſuccus earum ex iure decoctarũ, efficaciſſimus habetur. Sunt & ſeruatis piſcibus medicinæ, ſalſamentorumq́; cibus prodeſt à ſerpente percuſſis, & contra beſtiarũ ictus, mero ſubinde hauſto, ita ut ad veſperam cibus vomitione reddatur. Peculiariter à chalcide, ceraſte, aut quas ſepas vocãt, aut elape dipſadéue percuſſis. Contra ſcorpiones largius ſumi, ſed non euomi ſalſamenta prodeſt, ita vt ſitis toleretur, & imponere eadem plagis cõuenit. Contra crocodilorum quidẽ morſus nõ aliud præſentius habetur. Priuatim cõtra preſteris morſum ſarda prodeſt. Imponuntur ſalſamenta & contra canis rabioſi: vel ſi non ſint ferro vſtæ plagæ, corporaq́; clyſteribus exinanita, hoc per ſe ſufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponuntur. Idem & cybij profectus. Draco quidem marinus ad ſpinæ ſuæ, qua ferit, venenum ipſe impoſitus, uel cerebro toto prodeſt. Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum ſuccus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra ſalamandras. Fluuiatiles, ſi carnes edantur iúſue decoctarum ſorbeatur, proſunt, & contra leporem marinum, & contra ſerpentes ſupradictas. Contra ſcorpiones ex vino. Democritus quidem tradit, ſi quis extrahat ranæ viuenti linguam, nulla alia corporis parte adhærẽte, ipſaq́; dimiſſa in aquam, imponat ſupra cordis palpitationem mulieri dormienti, quæcunque interrogauerit, vera reſponſuram. Addunt etiámnum alia magi, quæ ſi uera ſunt, multo vtiliores vitæ exiſtimẽtur ranæ quàm leges. Nanq́; harũdine trãsfixa natura per os, ſi ſurculus in menſtruis defigatur à marito, adulteriorum tædium fieri. Carnibus earum vel hamo additis, præcipue purpuras certum eſt allici. Iecur ranæ geminum eſſe dicunt, obijciq́; formicis oportere, eam partem quam appetant, cõtra omnia venena eſſe pro antidoto. Sunt quæ in vepribus tantum viuunt, ob id rubetarum nomine, ut diximus, quas Græci phrynos vocant, grandiſſimæ cunctarum, geminis veluti cornibus plenæ veneficiorum. Mira de his certatim tradũt autores. Illatis in populum ſilentium fieri. Oſſiculo quod ſit in dextro latere in aquam feruẽtem deiecto, refrigerari vas, nec poſtea feruere niſi exempto. Id inveniri obiecta rana formicis, carnibuſq́; eroſis, ſingula in ſolium addi. Et aliud eſſe in ſiniſtro latere, quo deiecto feruere videatur, apocynõ vocari. Canum impetus eo cohiberi, amorem concitari, & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum ſtimulare. Rurſus à dextro latere refrigerari feruẽtia. Hoc & quartanas ſanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliaſq́; febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra venena, quæ fiant ex ipſis, auxiliatur. Cor vero etiam efficacius eſt. Coluber eſt in aqua viuens, huius adipem & fel habẽtes qui crocodilos venentur, mire adiuuari produntur, nihil contra belua audente. Efficacius etiamnum ſi herba potamogiton miſceatur. Cancri fluuiatiles triti potiq́; ex aqua recentes, ſeu cinere adſeruato, cõtra venena omnia proſunt, priuatim cõtra ſcorpionum ictus cum lacte aſinino: vel ſi non ſit, caprino uel quocunq́;. Addi & vinum oportet. Necãt eos triti cum ocymo admoti. Eadem vis contra venenatorum omnium morſus, priuatim ſcytalen, & angues, & cõtra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorum ſeruatus prodeſt pauore potus periclitantibus ex canis rabioſi morſibus. Quidam adijciunt gentianam, & dant in uino. Nam ſi iam pauor occupauerit, paſtillos vino ſubactos deuorandos ita præcipiunt. Decem vero cancris cum ocymi manipulo adalligatis, omnes qui ibi ſint ſcorpiones ad eum locum coituros magi dicunt: & cum ocymo ipſos cinerémue eorum percuſſis imponunt. Minus in omnibus his marini proſunt, ut Thraſillus autor eſt. Nihil autem æque aduerſari ſerpẽtibus quàm cãros, ſueſq́; percuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cum ſol ſit in cancro, torqueri ſerpentes. Ictibus ſcorpionũ & carnes fluuiatilium cochlearum reſiſtunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id ſalſas quoq; adſeruant. Imponunt & ipſis plagis. Coracini piſces Nilo quidem peculiares ſunt, ſed nos hæc omnibus terris demonſtramus. Carnes eorum aduerſus ſcorpiones valent impoſitæ. Inter venena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in dorſo, cruciatu magno læſorum, remedio eſt limus ex reliquo piſcium eorũ corpore. Canis rabidi morſu potum expaueſcentibus faciem perungunt adipe vituli marini. Efficacius ſi medulla hyenæ & oleum è lentiſco & cera miſceatur. Murenæ morſus ipſarũ capitis

cinere

Digitized by Google

cinere ſanantur. Et paſtinaca contra ſuum ictum remedio eſt, cinere ſuo ex aceto illito, uel alterius. Cibi cauſa extrahi debet è dorſo eius quicquid ſimile eſt croco, caputq́; totum. Et hanc autem & omnia teſtacea modice collui in cibis, quia ſaporis gratia perit. E lepore marino veneficium reſtingunt poti hippocampi. Contra dorycnium echini maxime proſunt. Et iis qui ſuccum carpathi biberint, præcipue eius iure ſumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur.

De oſtreis & purpuris, alga, & eorum remedia. Cap. VI.

PEculiariter vero cõtra leporis marini venena et oſtrea aduerſantur. Idẽ videtur, nec poteſt videri ſatis dictũ eſſe de his, cũ palma menſarũ diu iã tribuatur illis. Gaudẽt dulcibus aquis, & vbi plurimi influunt amnes, ideo pelagia parua & rara ſunt. Gignuntur tamen in petroſis, carentibusq́; aquarum dulcium aductu, ſicut circa Grynium & Myrinam. Grandeſcunt ſideris quidẽ ratione maxime, ut in natura aquatiliũ diximus: ſed priuatim circa initia æſtatis multo lacte prægnãtia, atq; vbi ſol penetret in uada. Hæc uidetur cauſa quare minora in aliis locis reperiantur. Opacitas enim prohibet incrementum, & triſtitia minus appetũt cibos. Variãt coloribus, ruffa in Hiſpania, fuſca in Illyrico, nigra & carne & teſta Circeiis. Præcipua uero habentur, in quacunq; gẽte ſpiſſa, nec ſaliua ſua lubrica, craßitudine potius ſpectanda quàm latitudine. Neq; in luto capta, neq; in harenoſis, ſed ſolido vado, ſpondylo breui atque non carnoſo, nec fibris lacinioſo, ac tota in aluo. Addunt peritiores notã, ambiente purpureo crine fibras, eoq́; argumento generoſa interpretantur calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione, trãsferriq́; in ignotas aquas. Sic Brundiſina in Auerno cõpaſta & ſuũ retinere ſuccũ, & à Lucrino adoptare creduntur. Hæc ſint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus, ne fraudentur gloria ſua littora, ſed dicemus aliena lingua, queq́; peritißima huius cenſuræ in noſtro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani verba quæ ſubiiciã; Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, ſuauiora Edulis, acriora Lepticis, pleniora Lucẽſibus, ſicciora Coryphantenis, teneriora Iſtricis, candidiora Circeiẽſibus. Sed his neq; dulciora, neq; teneriora eſſe ulla cõpertum eſt. In Indico mari Alexandri rerũ autores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiuſdam nomenclator tridacna appellauit: tãtæ amplitudinis intelligi cupiẽs, vt ter mordẽda eſſent. Dos eorũ in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachũ vnice reficiunt. Faſtidiis medẽtur. Addiditq́; luxuria frigus obruentis niue, ſumma montium & maris ima miſcẽs. Molliunt aluum leniter. Eadem cocta cũ mulſo, teneſmo qui ſine exulceratione ſit, liberant. Veſicarum vlcera quoq; repurgãt. In conchis ſuis uti clauſa venerint, mire diſtillationibus proſunt. Teſtæ oſtreorum cinis vuam ſedat, & tõſillas admixto melle. Eodem modo parotidas, panos, mãmarumq́; duricias, capitum vlcera ex aqua, cutemq́; mulierum extẽdit. Inſpergitur & ambuſtis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ ſi tundantur, ſtrumas ſanant & perniones pedũ. Purpuræ quoq; cõtra venena proſunt. Et algã maris theriacen eſſe, Nicãder tradit. Plura eius genera, uti diximus. Lõgo folio & latiore, rubẽte, aliaue criſpo. Laudatiſſima quæ in Creta inſula iuxta terram in petris naſcitur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, ut elui poſtea non poſſit. E vino iubet eam dari.

Ad alopecias, & capillos, & oculorum, & auriũ, & dentium, & faciei vitia. Cap. VII.

ALopecias replet hippocampinus cinis nitro et adipe ſuillo mixtus; aut ſyncerus ex aceto. Præparat cutẽ ſepiarũ cruſtæ farina medicamẽtis. Cutẽ replet & muris marini cinis cũ oleo. Item echini cũ carnibus ſuis cremati. Fel ſcorpionis marini. Ranarũ quoq; trium, ſi viuæ in olla concrementur, cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillum denigrant ſanguiſugæ, quæ in nigro vino diebus lx. computruere. Alii in aceti ſextariis duobus ſanguiſugarum ſextarium in uaſe plumbeo iubent putreſcere totidẽ diebus, mox illini in ſole. Soruatius tantam uim habere tradit, ut niſi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoq; eorum denigrare dicat. Capitis ulceribus, muricum vel purpurarum teſtæ cinis, cum melle vtiliter illinitur: conchyliorum, vel ſi non urantur, farina ex aqua doloribus. Caſtoreum cum peucedano & roſaceo. Omnium piſcium fluuiatilium marinorumq́; adeps liquefactus oleo admixto melle, oculorum claritati plurimum confert. Item caſtoreũ cũ melle. Callionymi fel cicatrices ſanat, & carnes oculorum ſuperuacuas cõſumit. Nulli hoc piſcium copioſius, ut exiſtimauit Menander quoque in comœdiis. Idẽ piſcis & vranoſcopos vocatur, ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat viſum. Et marini ſcorpionis ruffi cum oleo uetere aut melle Attico incipientes ſuffuſiones diſcutit: inungi ter oportet intermiſſis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipſe quidem venenatus eſt, ſed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulſos cohibet. Et ad hunc vſum utilißimi minimi. Item pectunculi ſalſi triti cum cedria. Ranæ quas diopetes & calamitas nocant, ſanguis earum cum lacryma uitis ſi euulſo pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremq́ue ſepiæ cortex cum lacte mulieris illitus ſedat, & per ſe ſcabricias emendat. Inuertunt itaq; genas id agentes, & medicamentum auferunt poſt paulum, roſaceoq́ue inungunt, & pane impoſito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctalopes curantur in farinã trita & ex aceto illita. Extrahit & ſquamas eius cinis. Cicatrices oculorũ cũ melle ſanat, pterygia cum ſale & cadmia ſingulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumentorum. Adiiciunt & oſſiculis eius

genas ſi terantur ſanari. Echini ex aceto epinyctidas tollũt. Eundem comburi cũ viperinis pellibus raniſq; & cinerẽ aſpergi potioni iubent magi, claritatẽ viſus promittentes. Ichthycolla appellatur piſcis, cui glutinoſum eſt corium, idemq; nomẽ glutino eius. Hoc epinyctidas tollit. Quidã ex ventre non ex corio fieri dicunt ichthyocollam, vt glutinum taurinũ. Laudatur Pontica candicans & carẽs venis ſquamiſq;, & quæ celerrime liqueſcit. Madeſcere autem debet cõciſa in aqua, aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liqueſcat. Vtilem eã in capitis doloribus affirmant, & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro, ſiniſtro læuus ſuſpẽſi è collo natiui coloris panno, lippitudines ſanant. Quòd ſi per coitum ranæ eruantur, albuginẽ quoq;, alligati ſimiliter in putamine oui. Reliqua carnes impoſitæ ſugillationem rapiũt. Cancri etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt. Eſt parua rana in harundinetis & herbis maxime viuẽs, muta ac ſine voce, viridis, ſi forte hauriatur, ventres boum diſtendẽs: huius corporis humorem ſpecillis deraſum claritatem oculis inunctis narrant afferre, ipſaſq; carnes doloribus oculorũ ſuperponũt. Ranas etiam quindecim coiectas in fictili nouo iuncis configunt quidam, ſuccum earum, qui ita effluxerit, admiſcent lacrymæ, quæ ex alba vite emanat, atq; ita palpebras emẽdant inutilibus pilis exemptis, ſeu inſtillantes hunc ſuccũ in veſtigia euulſorũ. Meges pſilothrũ palpebrarum faciebat in aceto enecãs putreſcentes, & hoc utebatur multis variiſq; per aquationes autumni naſcentibus. Idẽ præſtare ſanguiſugarũ cinis ex aceto illitus putatur. Cõburi eas oportet in nouo uaſe. Idem tæniæ iecur ſiccatum pondere x iiij. cum oleo cedrino perunctis pilis ix. menſibus. Auribus utiliſſimum bati piſcis fel recens, ſed & inueteratũ vino. Item banchi, quem quidã myxona uocãt. Item callionymi cũ roſaceo infuſum. Vel caſtoreũ cum papaueris ſucco. Vocant & in mari pediculos, eoſq; tritos inſtillari ex aceto auribus iubẽt. Et per ſe conchylio infecta lana magnopere prodeſt. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntq; qui præcipue cõtra omnia auriũ uitia laudẽt gari excellentis ſociorũ cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathũ in calice nouo lenta pruna decoquere, ſubinde ſpuma pennis deterſa, & poſtquã deſierit ſpumare, tepidum infundere. Si tumeant aures, coriandri ſucco prius mitigandas ydem præcipiunt. Ranarũ adeps inſtillatus, ſtatim dolores tollit. Cancrorũ fluuiatiliũ ſuccus cum farina hordeacea auriũ vulneribus efficaciſſime prodeſt. Parotides muricum teſtæ cinere cum melle, vel conchyliorũ ex mulſo curantur. Dentium dolores ſedantur oſſibus draconis marini ſcarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adſeruatoq;, ut ex eo dentes ſemel anno colluantur. Paſtinacæ quoq; radio ſcarificare gingiuas, & in dolore vtiliſſimum. Cõteritur is, & cum elleboro albo illitus, dentes ſine uexatione extrahit. Salſamentorum etiam fictili vaſe combuſtorum cinis, addita farina marmoris inter remedia eſt. Et cybia vetera eluta in nouo uaſe, deinde trita proſunt doloribus. Aeque prodeſſe dicuntur omnium ſalſamentorum ſpinæ cõbuſtæ tritæq; & illitæ. Decoquuntur & ranæ ſingulæ in aceti heminis, ut dentes ita colluantur, contineaturq; in ore ſuccus. Si faſtidium obſtaret, ſuſpendebat pedibus poſterioribus eas Salluſtius Dionyſius, ut ex ore virus deflueret in acetum feruens, idq; è pluribus ranis. Fortioribus ſtomachis ex iure edendas dabat. Maxillareſq; ita ſanari dentes præcipue putant, mobiles uero ſupradicto aceto ſtabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præciſis pedibus in uini hemina macerãt, & ita collui dentes labantes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alij denas in aceti ſextarijs tribus decoxere ad tertias partes, ut mobiles dentiũ ſtabilirẽt. Necnon xxxvi. ranarũ corda in olei veteris ſextario ſub æreo teſto diſcoxere, ut infunderent per aurẽ dolentis maxillæ. Alij iecur ranæ decoctum & tritum cum melle impoſuere dẽtibus. Omnia ſupraſcripta ex marina rana efficaciora. Si carioſi & fœtidi ſunt, centum in furno areſieri per noctem præcipiunt. Poſtea tantuadẽ ſalis addi atq; fricari. Enhydris uocatur à Græcis coluber in aquis uiuẽs. Huius quatuor dentiũ ſuperioribus in dolore ſuperiorũ gingiuas ſcarificant, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantũ earum contenti ſunt. Vtuntur & cancrorũ cinere, nam muricum cinis dẽtifricium eſt. Lichenas & lepras tollit adeps vituli marini. Murenarũ cinis cum mellis obolis ternis, iecur paſtinacæ in oleo decoctum. Hippocãpi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem ſequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent, donec pignitudo ſimilitudine olei fluat, ac perungũt. Muricũ uel cõchyliorum teſtæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemq; erugat, extenditq; ſeptenis diebus illitus, ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricũ generis ſunt quæ uocant Græci colycia, alij corythia, turbinata æque, ſed minora multo, efficaciora etiã & oris halitum cuſtodientia. Ichthyocolla erugat cutem, extenditq; in aqua decocta horis quatuor, dein cõtuſa, colluta & ſubacta ad liquorẽ uſq; mellis. Ita præparata in uaſe nouo cõditur, & in uſu quatuor drachmis eius, binæ ſulphuris, & anchuſæ totidem, octo ſpumæ argenteæ adduntur, aſperſaque aqua terũtur una. Sic illita facies poſt quatuor horas abluitur. Medetur & lentigini cæteriſque uitijs ex oſſibus ſepiarum cinis. Idem & carnes excreſcentes tollit & humida ulcera.

Promiſcuæ medicinæ Cap. VIII.

PSoras tollit rana decocta in heminis quinque aqua marina. Excoqui debet, donec ſit craſſitudo mellis. Fit in mari & halcyoneum appellatũ, ex nidis, ut aliqui exiſtimãt, halcyonũ & ceycũ, ut alij, è ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus, alij è limo uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: cinereũ

ſpiſſum,

ſpiſſum,odoris aſperi:alterum molle, lenius, odore ſere algæ:tertium cadidioris vermiculi:quartum pumicoſius,ſpongiæq; putri ſimile,pene purpureum, quod optimum: hoc & mileſium vocatur. Quo candidius autem,hoc minus probabile eſt. Vis eorum,vt exulcerent,purgent. Vſus toſtis & ſine oleo:mire lepras, lichenas,lentigines tollunt cũ lupino,& ſulphuris duobus obolis.Halcyoneo vtuntur & ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras cancri cinere cum oleo vſus eſt. Attalus thynni recentioris adipe ad vlcera. Murenarum muria & capitum cinis cũ melle ſanat ſtrumas.Pungi piſcis eius qui rana in mari appellatur,oſſiculo de cauda,ita vt non vulneret,prodeſt.Id faciendum quotidie,donec percurentur. Eadẽ vis & paſtinacæ radio,& lepore marino impoſito, ita vt celeriter remoueantur. Echini teſtis contuſis & ex aceto illitis.Item ſcolopendræ marinæ è melle:cãcro fluuiatili contrito vel combuſto ex melle. Mirifice proſunt & ſepiæ oſſa cum axungia vetere contuſa & illita. Sic & ad parotidas vtuntur, & ſcari piſcis marini iocineribus. Quin & teſtis cadi ſalſamentarij tuſis cũ axungia vetere, muricumq; cinere ex oleo ad parotidas ſtrumasq;.Rigor ceruicis mollitur cũ marinis,qui pedunculi vocantur,drachma pota.Caſtoreo poto cũ pipere ex mulſo mixto ranis decoctis ex oleo & ſale, vt ſorbeatur ſuccus.Sic & opiſthotono medẽtur, tetano, ſpaſticis vero pipere adiecto. Anginas menarũ ſalſarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet, ranarum decoctarũ ex aceto ſuccus: hic & contra tonſillas prodeſt. Cancri fluuiatiles triti ſinguli in heminam aquæ anginis medentur gargarizati, aut è vino, aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus ſubditum. Vocem ſiluri recentes, ſalſiue in cibo ſumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritiq; in potione concitant. Suſpirioſis caſtoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulſo ieiunis vtiliſſime potatur. Eadem potio ſpaſmos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido. Tuſſim ſanare dicuntur piſciũ modo è iure decoctæ in patinis ranæ. Suſpenſæ autem pedibus, cum diſtillauerit in patinam ſaliua earum, exenterari iubentur, abiectiſq; interaneis cõdiri. Eſt rana parua arborem ſcandens, & ex ea vociferans. In huius os ſi quis expuat ipſamq; dimittat, tuſſi liberari dicitur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnẽ tritam bibere ex aqua calida in tuſſi cruenta.

Ad iocineris vitia laterũq;, ad ſtomachi, alui, & aliæ promiſcuæ medicinæ Cap. IX.

IOcineris doloribus ſcorpio marinus in vino necatur,vt deinde bibatur. Cõchæ lõgæ carnes ex mulſo potæ cum aqua pari modo, aut ſi febres ſint ex aqua mulſa.Lateris dolores leniunt hippocampi toſti ſumpti,tetheæq; ſimiles oſtreæ in cibo ſumptæ:iſchiadicorũ muria ſiluri clyſtere infuſa. Dantur autẽ conchæ ternis obolis dilutæ in vini ſextarijs duobus per dies quindecim. Aluum emollit ſilurus è iure, & torpedo in cibo. Et olus marinũ ſimile ſatiuo, ſtomacho inimicum,aluum facilime purgat. Sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et omnium piſcium ius.Idem & vrinas ciet è vino maxime. Optimum è ſcorpionibus & iulide,& ſaxatilibus, nec virus reſipientibus.Coqui debent cum anetho, apio, coriandro,porro,additis oleo & ſale.Purgant & cybia vetera,priuatimq; cruditates,pituitas bilẽq; trahũt. Purgant & myaces, quorum natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo,viuũtq; in algoſis,gratiſſimi autũno, & vbi multa dulcis aqua miſcetur mari, ob id in Aegypto laudatiſſimi. Procedente hyeme,amaritudinem trahunt,colorẽq; rubrum. Horum ius traditur aluum & veſicas exinanire, interanea diſtringere,omnia adaperire,renes purgare, ſanguinem adipemq; minuere:itaq; vtiliſſimi ſunt hydropicis,mulierum purgationibus, morbo regio,articulari,inflationibus. Item prodeſſe felli pituitæq; pulmonis,iocineris,ſplenis vitijs,rheumatiſmis. Fauces tantum vexant,vocemq; obtundunt. Vlcera quæ ſerpãt, aut ſint purganda,ſanãt.Item carcinomata. Cremati autem vt murices & morſus canũ hominumq; cum melle,lepras,lentigines. Cinis eorũ potus emendat caligines,gingiuarum & dentium vitia, eruptiones pituitæ,& contra dorycniũ aut opocarpathon antidoti vicem obtinent. Degenerant in duas ſpecies, in mitulos,qui ſalem virusq; reſipiunt:Myſcas,quæ rotũditate differunt,minores aliquãto atq; hirtæ, tenuioribus teſtis,carne duriores. Mituli quoq; vt murices cinere cauſticam vim habent,& ad lepras,lentigines,maculas.Lauantur quoq; plumbi modo ad genarũ craſſitudines,& oculorũ albugines, caligineſq;,atque in alijs partibus ſordida vlcera,capitiſq; puſtulas.Carnes uero eorum ad canis morſus imponuntur. Et pelorides emolliunt aluum. Item caſtorea ex aqua mulſa drachmis binis.Qui vehementius volunt vti,addũt cucumeris ſatiui radicis ſiccæ drachmam, & aphronitri duas.Tetheæ torminibus & inflationibus occurrunt: inueniuntur hæ in folijs marinis ſugentes, fungorum verius generis quàm piſcium. Eadem & tenaſmum diſſoluũt, renumq; vitia. Naſcitur & in mari abſinthiũ quod aliqui ſeriphũ vocant, circa Taposirin maxime Aegypti,exilius terreſtri. Aluũ ſoluit, & noxijs animalibus inteſtina liberat.Soluũt & ſepiæ. In cibo dantur cũ oleo, & ſale, & farina decoctæ. Menæ ſalſæ cũ felle taurino illitæ vmbilico, aluũ ſoluunt. Ius piſciũ in patina coctorũ cum lactucis tenaſmum diſcutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti, aluum ſiſtunt, vrinam cient,in vino aluũ. Adẽptis brachijs calculos pellunt tribus obolis cũ myrrha triti,ſingulis eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreum cum dauci ſemine & petroſelini quãtũ ternis digitis ſumatur, ex mulſi calidi cyathis quatuor: Tormina vero cũ aceto vino mixto. Erythini in cibo ſumpti ſiſtũt aluũ. Dyſentericis medẽtur ranæ cũ ſcilla decoctæ, ita ut paſtilli fiãt:Fel ſiue cor earũ cũ melle tritũ,ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamẽtũ cũ pipe,ita ut

reliqua

reliqua carne abſtineatur. Lieni medetur ſolea piſcis impoſitus: Item torpedo: Item rombus viuus, dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in vino, veſicæ vitia & calculos ſanat. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydridis iecur: Blenniorum cinis cum ruta. Inueniuntur & in banchi piſcis capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medentur. Aiuntq; & vrticam marinam in vino potam prodeſſe. Item pulmonē marinum decoctum in aqua. Oua ſepiæ vrinam mouēt, renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulſa cancri fluuiatiles triti in aſinino lacte maxime ſanant. Echini vero cum ſpinis ſuis cōtuſi in vino poti calculos. Modus ſingulis hemina, bibitur donec proſit, & alias in cibis ad hoc proficiūt. Purgatur veſica & pectinū cibo. Ex his mares alij donacas, alij aulos vocant: fœminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ ſunt & vnicolores. Sepiæ quoq; oua vrinā mouent, renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle: Iecur quoq; aquatici colubri: Item hydri tritum potumq; calculoſis prodeſt. Iſchiadicos autē liberāt ſalſamenta ex ſiluro infuſa clyſtere, euacuata prius aluo. Sed ſedis attritus cinis è capite mugilū mullorumq;. Comburūtur autem in fictili vaſe. Illini cum melle debent. Item capitis menarū cinis ad rhagadas, & ad condylomata vtilis, ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis, vel cybiorum cum melle. Torpedo appoſita procidētis interanei morbum ibi coercet. Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo & cera, rimas in eadem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos ſalſamenta coracini diſcutiunt: Sciænæ interanea & ſquamæ combuſtæ: Scorpio in vino decoctus, ita ut foueantur ex illo. At echinorū teſtæ contuſæ & aqua illitæ, incipientibus panis reſiſtūt. Muricum vel purpurarū cinis vtroq; modo, ſiue diſcutere opus ſit incipientes, ſiue concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamētum, ceræ & thuris drachmas xx. ſpumæ argenti xl. cineris muricum x. olei veteris heminam. Proſunt per ſe ſalſamenta cocta. Cācri fluuiatiles triti verēdorum puſtulas diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ, & impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ è capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis, aut ſquatinæ piſcis cutis combuſta. Hæc eſt qua diximus lignum poliri, quia & è mari fabriles vſus exeunt. Proſunt & ſmarides illitæ. Itē muricum uel purpurarum teſtæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cū carnibus ſuis. Carbunculos uerendorum priuatim ſalſamēta cocta cum melle reſtingunt. At teſtem, ſi deſcenderit, cochlearum ſpuma illini volunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi toſti & in cibo ſæpius ſumpti emendant. Item ophidion piſciculus cōgro ſimilis cū lilij radice. Piſciculi minuti, ex ventre eius qui deuorauerit excēpti, & cremati, ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas Africanas cū ſua carne cōburi, cinerēq; ex vino ſigino dari. Podagris articularibusq; morbis vtile eſt oleum, in quo decocta eſt rana, & ipſius inteſtina, & rubetæ cinis cū adipe vetere. Quidam & hordei cinerem adijciunt, trium rerum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagrā fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari, maxime pōtici fibri. Item vituli marini, cuius & adeps prodeſt. Itē & bryon, de quo diximus, lactucæ ſimile, rugoſioribus folijs, ſine caule. Natura eſt ei ſtyptica. Impoſitum leuit impetus podagræ Item alga, de qua ſupra dictū eſt: obſeruaturq; in ea ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus, cancriq; marini cinis ex oleo: item fluuiatiles triti ſicq; cinere & oleo ſubacti, & ſiluri adeps. Et in articulis morborum impetus ſedant ranæ ſubinde recentes impoſitæ, quas quidam diſſectas iubent imponi. Corpus auget ius mitulorum, & concharum. Comitiales, ut diximus, coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, aſininoue, aut cum punici ſucco. Quidam ex aceto mulſo. Nec non aliqui per ſe pilulas deuorant. Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur. His vero qui ſæpius corripiuntur, clyſtere infuſum mirifice prodeſt. Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt, mellis & olei ſextarius, & aquæ tantundē. Ad præſens vero correptis olfactu ſubuenit cum aceto. Datur & muſtelæ marinæ iecur. Item muris uel teſtudinum ſanguis.

Ad febres omnium generum, & contra diuerſas infirmitates. Cap. X.

Febrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocampi necantur in roſaceo, vt perungātur ægri in frigidis febribus. Et ipſi ad alligātur ægris. Itē ex aſello piſce lapilli qui plena luna inueniuntur in capite, alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis lōgiſſimus dēs capillo adalligatus, ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit, nō cernat æger. Ranæ vero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus, perūctos liberāt quartanis. Sunt qui ſtrangulatas in oleo ipſas clam adalligēt, oleoq; eo porūgāt. Cor earū adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo inteſtina decocta ſint. Maxime autem quartanis liberant, ablatis vnguibus ranæ adalligatæ, & rubetæ. Iecur eius vel cor adalligatur in panno leucophæo. Cancri fluuiatiles triti in oleo & aqua perunctis ante acceſſiones in febribus proſunt. Aliqui & piper addūt. Alij decoctos ad quartas in vino è balneo egreſſis bibere ſuadēt in quartanis. Aliqui uero ſiniſtrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earū ante ſolis ortum adalligatis ægro, ita vt cæcas dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eoſdemq; oculos cū carnibus luſciniæ in pelle ceruina adalligatos, præſtare vigiliā ſomno fugato tradūt. In lethargūq; uergentibus coagulo balenæ, aut vituli marini ad olfactū vtuntur. Aliqui ſanguinem teſtudinum lethargicis illinūt. Tertianis mederi dicitur, & ſpōdylus per ſe adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id aſſeruāt ſale, vt dēt tritas in potu. Strōbi in aceto putrefacti, lethargicos excitāt odore.

Proſunt

Proſunt & cardiacis. Cachecticis, quorũ corpus macie conficitur, tethea vtiles ſunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus, & cũ vino potus. Grauitati ſoporis occurritur tactis naribus unguẽto, aut odoribus, uel quoquo modo obturatis. Strõbi quoq; carnes tritæ, & in mulſi tribus heminis pari modo aquæ, aut ſi febres ſint, ex aqua mulſa datæ proficiunt. Item ſuccus cãcrorum fluuiatilium cũ melle. Ranæ quoq; aquaticæ in vino vetere & farre decoctæ ac pro cibo sũptæ, ita ut bibatur ex eodẽ vaſe. Vel teſtudo deciſis pedibus, cauda, capite, & inteſtinis exẽptis reliqua carne ita condita, ut citra faſtidium ſumi poſſit. Cãcri fluuiatiles ex iure ſumpti, & phthiſicis prodeſſe tradũtur. Aduſta ſanãtur cancri marini vel fluuiatilis cinere: Et ea quæ feruẽti aqua cõbuſta ſunt. Hæc curatio etiã pilos reſtituit cum cancrorũ fluuiatilium cinere. Putantq; vtendum cum cera & adipe vrſino. Prodeſt & febri ranarum fellis cinis. Ignes ſacros reſtinguũt ranarum viuentium vẽtres impoſiti, pedibuſq; poſterioribus pronas adalligari iubent, ut crebriore anhelitu proſint. Vtuntur & silurorũ capitum cinere ſalſamentorum ex aceto. Pruritum ſcabiemq; non hominũ modo, ſed & quadrupedũ efficaciſſime ſedat iecur paſtinacæ decoctũ in oleo. Neruos vel præciſos purpurarũ callum quo ſe operiunt, tuſũ glutinat. Lethargicos coagulũ vituli adiuuat in vino potum oboli pondere. Itẽ ichthyocolla. Tremulos iuuat caſtoreum, ſi ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio. Sanguinem fieri piſcium cibo putant, ſiſti polypo tuſo illitoq;. De quo & hæc traduntur, muriam ipſum ex ſeſe emittere, & ideo non debere addi in coquendo: ſecari harũdine: ferro enim infici, vitiumq; trahere natura deſinente. Ad ſanguinem ſiſtendum & ranarũ illinunt cinerẽ, uel ſanguinem inareſactum. Quidã ex ea rana quam Græci calamiten vocant, quoniam inter harundines fruticeſq; viuat, minima omniũ & viridiſſima, cinerem fieri iubent. Aliqui & naſcentium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda eſt, in calice nouo cõbuſtarum cinerem, ſi per nares fluat, iniiciendũ. Diuerſus hirudinũ, quas ſanguiſugas vocant, ad extrahendum ſanginem vſus eſt. Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarũ medicinalium, ad corpora leuãda ſanguine, ſpiramenta laxanda, iudicatur. Sed vitiũ quod admiſſæ ſemel deſiderium faciũt circa eadẽ tempora anni ſemper euſdẽ medicinæ. Multi podagris quoq; admittendas cenſuere. Decidunt ſatietate, & pondere ipſo ſanguinis, detractæ, aut ſale aſperſæ. Aliquando tamen affixa relinquũt capita, quæ cauſa vulnera inſanabilia facit. & multos interimit, ſicut Meſſalinum è cõſularibus patriciis, cum ad genua admiſiſſet. Inuehunt virus remedio uerſo, maximeq; ruffæ ita formidãtur. Ergo ſugentia ora forficibus præcidunt, ac veluti ſiphonibus defluit ſanguis, paulatimq; morientium capita ſe contrahũt, nec relinquuntur. Natura earum aduerſatur cimicibus, & ſuffitu necat eos. Fibrinarũ pelliũ cum pice liquida combuſtarum cinis, narium profluuia ſiſtit, ſucco porri mollitus. Extrahit tela corpori inhærentia: Sepiarum teſta ex aqua, ſalſamentorũ carnes, cancri fluuiatiles triti: ſiluri fluuiatilis, qui & alibi quàm in Nilo naſcitur, carnes impoſitæ recentes ſiue ſalſæ. Euſdẽ cinis extrahit & adeps: & cinis ſpinæ eius vicem ſpodii præbet. Vlcera quæ ſerpũt, & quæ ex iis excreſcunt, ex capite menarum cinis uel ſiluri coercet. Carcinomata percarum capita ſalſarũ, efficacius ſi cineri earũ miſceatur ſal, & cunila capitata, oleoq; ſubigantur. Cancri marini cinis vſti cum plũbo, carcinomata cõpeſcit. Ad hoc & fluuiatilis ſufficit cum melle lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumẽ melq; miſcere cineri. Phagedæna ſiluro inueterato, & cum ſandaracha trito: cacoethe & nomæ & putreſcentia cybio vetere ſanantur. Vermes uero innati ranarũ ſelle tolluntur: fiſtulæ aperiuntur, ſiccanturq; ſalſamentis cũ linteolo immiſſis, intraq; alterum diem callum omnẽ auferunt, & putreſcẽtia vlcerum quæq; ſerpũt, emplaſtri modo ſubacta & illita. Et ſalpe expurgat vlcera in linteolis cõcerptis. Itẽ echinorum teſtæ cinis. Carbunculos coracinorũ ſalſamenta illita diſcutiunt. Item mullorũ ſalſamenti cinis. Quidã capite tantum vtũtur cum melle, uel coracinorũ carne. Muricũ cinis cũ oleo tumorẽ tollit. Cicatrices fel ſcorpionis marini: Verrucas tollit glani iecur illitum. Capitis menarum cinis cũ allio tritus, ad thymia crudis vtũtur: fel ſcorpionis marini ruffi: ſmarides tritæ illitæ. Alex deferuefacta vnguium ſcabriciã, cinisq; è capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiã facit glauciſcus è iure ſumptus, & ſmarides cum ptiſana ſumptæ, uel cum fœniculo decoctæ. Mãmas ipſas muricum uel purpuræ teſtarum cinis cũ melle efficaciter ſanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma, uel muricum carnes appoſitæ tollunt. Squatina illita creſcere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamẽta accenſa excitant vuluæ ſtrãgulatu oppreſſas. Itẽ ſcombri in aceto putrefacti. Percarũ uel menarũ capitis cinis admixto ſale & cunila oleoque vuluæ medetur: ſuffitione quoque ſecundas extrahit. Item vituli marini adeps inſtillatur igni naribus intermortuarũ vuluæ vitio, & cũ coagulo euſdẽ in uellere imponitur. Pulmonis marini cinis adalligatus, egregie profluuia purgat. Echini viuentes tuſi & in vino dulci poti. Siſtunt & cancri fluuiatiles triti in vino potiq;. Itẽ ſiluri ſuffitu, præcipue Africi, faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia ſiſtere: ex hyſſopo purgare. Et ſi partus ſtrangulentur, ſimiliter poti auxiliãtur. Eoſdẽ recẽtes vel aridos bibũt ad partus continẽdos. Hippocrates ad purgationes mortuoſq; partus vtitur illis, cũ quinis lapathi radicibus, cũ ruta & fuligine tritis, & in mulſo datis potui. Itẽ in iure cocti cũ lapatho & apio, mẽſtruas purgationes expediũt, lactiſq; vbertatẽ faciũt. Itẽ in febri quæ ſit cũ capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in vino auſtero poti prodeſſe dicun

ſe dicuntur. Caſtoreum ex mulſo potum purgationibus prodeſt. Cõtraq; vuluam olfactum cum aceto & pice, aut ſubditum paſtillis. Ad ſecundas etiam vti eodem prodeſt cum panace in iiii. cyathis vini. Et à frigore laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreum fibrúmue ſupergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus ſi ſuperferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio: ſi capiatur cum luna in libra fuerit, triduoq; aſſeruetur ſub dio, faciles partus facere poſtea quoties inferatur. Adiuuare & paſtinacæ radius adalligatus umbilico exiſtimatur, ſi uiuenti ablatus ſit, ipſaq; denuo in mare dimiſſa. Inuenio apud quoſdã oſtracium vocari, quod aliqui onychem vocant: hoc ſuffitũ vuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei, meliusq; cum eo vſtum proficere. Vetera quoq; vlcera & cacoethe eiuſdem cinere ſanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cancro fœmina, cum ſalis flore contuſo poſt plenam lunam, & ex aqua illito. Pſilothrum eſt thynni ſanguis, fel, iecur, ſiue recentia, ſiue ſeruata. Iecur etiam tritum, mixtaq; cedria plumbea pyxide aſſeruatum. Ita pueros mãgonizauit Salpe obſtetrix. Eadem vis eſt pulmonis marini: leporis marini ſanguine & felle, vel ſi in oleo lepus hic necetur: cancri ſcolopẽdræ marini cinis cum oleo: vrtica marina trita ex aceto ſcillite: torpedinis cerebrum cum alumine illitum xv. luna. Ranæ paruæ quam in oculorum curatione deſcripſimus, ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt, ſi recens illinatur: et ipſa areſacta ac tuſa, mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta æreis vaſis. Eadem menſura alij ex quindecim ranis conficiunt pſilothrum, ſicut in oculis diximus. Sanguiſugæ quoque toſtæ in vaſe fictili, & ex aceto illitæ, eundem contra pilos habent effectum. Et ſuffitus vrentium eas necat cimices innectas. Caſtoreo quoq; cum melle pro pſilothro vſi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem pſilothro vellendi prius ſunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusque multum confert delphini cum melle dentium cinis, & ſi ipſo dente gingiuæ tangantur. Adalligatusque idem pauores repentinos tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera vero quæ in auribus, aut vlla corporis parte fiant, cancrorum fluuiatilium ſuccus cũ farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo peruncti proſunt. Striaſcisq; infantium ſpõgia frigida crebro humefacta rana inuerſa adalligata efficaciſſime ſanat, quam aridã inueniri affirmant. Mullus in vino necatus, uel piſcis rubellio, uel anguillæ duæ, itẽ vua marina in vino putrefacta, ijs qui inde biberint, tædiũ vini affert. Venerẽ inhibet echeneis & hippopotami frontis è ſiniſtra parte pellis in linteolo adalligata, felúe torpedinis viuæ genitalibus illitũ. Concitãt cochlearũ fluuiatilium carnes ſale adſeruatæ, & in potu ex vino datæ: erythini in cibo ſumpti: iecur ranæ diopetis vel calamitæ in pellicula gruis alligatũ, uel dens crocodili maxillaris annexus brachio, uel hippocampus, uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorẽ finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorũ ſcabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illini poſſit. Aiuntq; ita curatos nõ repeti poſtea. Et Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana viua data ſit. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latine adarca appellata. Naſcitur circa harũdines tenues è ſpuma aquæ dulcis ac marinæ, vbi ſe miſcent. Vim habet cauſticam, ideo acopis additur cõtra perfrictionum vitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami ſimul dici debent. Phragmitis radix recens tuſa luxatis medetur, & ſpinæ doloribus ex aceto illita. Cyprij vero, qui & donax vocatur, cortex alopecijs medetur uſtus, & vlceribus veteratis. Folia extrahẽdis quæ infixa ſint corpori, & igni ſacro. Paniculæ flos ſi aures intrauerit, exurdat. Sepiæ atramento tanta vis eſt, vt in lucerna addito Aethiopas videri ablato priore lumine, Anaxilaus tradat. Rubeta decocta, & in aqua potu data, ſuum morbis medetur, uel cuiuſcunque ranæ cinis. Pulmone marino ſi confricetur lignum, ardere videtur, adeo vt baculum ita præluceat.

Animalium omnium in mari viuentium, centum ſeptuaginta ſex genera eſſe. CAP. XI.

Peracta aquatilium dote, non alienũ videtur indicare per tot maria, tam uaſta, & tot milibus paſſuũ terræ infuſa, extraq; circũdata menſura pene ipſius mundi, quæ intelligãtur animalia centũ ſeptuaginta ſex omnino generũ eſſe, eaq; nominatim cõplecti. Quod in terreſtribus volucribusq; fieri nõ quit. Neq; enim omnis Indiæ Aethopiæq; aut Scythiæ deſertorúmue nouimus feras aut volucres, cũ hominum ipſorum multo plurimæ ſint differẽtiæ, quas inuenire potuimus. Accedat his Taprobanæ, inſulæq; aliæ oceani fabuloſe narratæ. Profecto conueniet non poſſe omnia genera in cõtemplationem vniuerſam vocari. At hercule in tanto mari oceano quæcunq; naſcũtur certa ſunt, notioraq; quod miremur quæ profundo natura merſit. Vt à beluis ordiamur, arbores, phyſeteres, balenæ, priſtes, tritones, nereides, elephanti, homines qui marini vocãtur, rotæ, orcæ, arietes, muſculi, & alij piſcium forma arietes, delphini, celebresq; Homero vituli. Luxuriæ vero teſtudines, & medicis fibri, quorum è genere lutras nuſquã mari accepimus mergi, tantum marina dicẽtes. Iam caniculæ, dromones, cornutæ, gladij, ſerræ: communesque mari, terræ, amni, hippopotami, crocodili. Et amni tantũ ac mari thynni, thynnides, ſiluri, coracini, percæ. Peculiaris autem maris acipẽſer, aurata, aſellus, acarne, aphya, alopecias, ãguilla, araneus, box, batis, bãchus, batrachus, belonæ, quos aculeatos vocamus, balanus, coruus, cytharus, Chromborũ genera, cyprinus, chalcis, cobio. Callarias aſſellorũ generis, ni minor eſſet. Colias ſiue parianus, ſiue ſaxitanus à patria Bætica, lacertorũ minima: Ab ijs Mæotici, cybium. Ita vocatur cõciſa pelamis, quæ poſt xl. dies à Ponto in Mæotim reuertitur.

vertitur. Cordyla & hæc pelamis puſilla, cum in Pontum è Mæotide exit, hoc nomẽ habet: cantharus, callionymus, ſiue vranoſcopus, cinædi ſoli piſcium lutei : Cnide, quam nos vrticam vocamus. Cancrorum genera, chametrachea, chameleos, chamæpelorides generis varietate diſtãtes & rotunditate, chamæglycimerides: quæ ſunt maiores quàm pelorides, colycia ſiue corophia. Concharũ genera, inter quæ et margaritiſera cochleæ, quarum generis pẽtadactyles: melicembales, echinophoræ dicuntur quibus cantant. Extra has ſunt rotundæ in oleario vſu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynoſdexia, draco. Quidam aliud volunt eſſe dracunculum. Eſt autem gracculo ſimilis. Aculeos in branchijs habet ad caudam ſpectatis. Sic & ſcorpio lædit dum manu tollitur: erythinus, echeneis, echinus. Elephanti locuſtarum generis nigri, pedibus quaternis, biſulcis, præterea brachia duo binis articulis, ſingulisq; forficulis denticulatis. Faber ſiue zeus, glanciſci, glanis, gonger, gerres, galeos, garus, hippus, hippuros, hirũdo, halipleumon, hippocampos, hepar, helacatenes. Sunt lacertorũ genera, loligo volitans, locuſtæ, lucerna, liparis, lamyrus, lepus, leones quorum brachia cãcris ſimilia ſunt, reliqua pars locuſtæ, mullus, merula inter ſaxatiles laudata, mugil, melaurus, mena, meryx, murena, mys, mitulus, myſcus, murex, oculata, ophidion, oſtrea, otia, orcinus. Hic eſt pelamidũ generis maximus, neque redit in Mæotin, ſimilis tritoni, vetuſtate melior. Orphus, orthragoriſcus, phager, phycis ſaxatiliũ, pelamis earũ generis, maxima apolectus vocatur, durior tritone, phorcus, phtharus, paſſer, paſtinaca. Polyporum genera, pectines maximi & nigerrimi æſtate, laudatiſſimi Mitylenis, Tindaridæ, Salonis, Altini, Antij, in inſula Alexandriæ in Aegypto, pectunculi, purpuræ, percides, pinna, pinnotheræ, rhina, quem ſquatũ vocamus. Rhombus, ſcarus principalis hodie. Solea, ſargus, ſcylla, ſarda, Ita vocatur pelamis lõga, ex oceano veniẽs. Scomber, ſalpa, ſparus, ſcorpæna, ſcorpios, ſciadeus, ſciæna, ſcolopendra, ſmyrus, ſcepini, ſtrombus, ſolen, ſiue aulos, ſiue donax, ſiue onyx, ſiue dactylus, ſpondilus, ſmarides, ſtella, ſpõgia. Turdus inter ſaxatiles nobilis. Tomus thurianus, quẽ alij xiphiã vocant. Theſſa, torpedo, tethea. Triton pelamidon generis magni, ex eo uræa cybia fiunt. Vrenæ, vua, xiphiæ. His adijciemus apud Ouidium poſita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur: ſed fortaſſis in Ponto naſcuntur, ubi id volumen ſupremis temporibus inchoauit: Bobgyrum in ſcopulis viuentẽ, orphum rubentẽ, rhacinumq; pullum: pictas mormyras, aureiq; coloris chryſon. Præterea paruum teragum, & placentẽ cauda labrũ: epodas lati generis. Præter hæc inſignia piſcium tradit channẽ ex ſepiſa concipere, glaucũ æſtate nunquam apparere: Pompilum qui ſemper comitetur nauigiorum curſus, chromin qui nidificet in aquis: Helopem quoque dicit eſſe noſtris incognitum undis: ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenſerẽ exiſtimauerunt. Helopi palmam ſaporis inter piſces multi dedere. Sunt præterea à nullo autore nominati, ſudis Latine appellata, à Græcis ſphyrena roſtro ſimilis nomine, magnitudine inter ampliſſimos, rarus, ſed tamen non degener, appellantur & pernæ concharũ generis, circa Pontias inſulas frequentiſſimæ. Stant uelut ſuillo crure longo in arena defixæ, hiantesque qua limpitudo eſt pedali nõ minus ſpatio. Cibũ venantur. Dentes in circuitu marginum habẽt pectinatim ſpiſſatos. Intus pro ſpondylo grandis caro eſt. Et bienam piſcem uidi in Aenaria inſula captum, caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna, & algis potius annumeranda quàm animalibus.

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXIII.

PROOEMIVM.

Metallorum naturæ.

METTALLA nunc, ipſæque opes, & rerum pretia dicentur, tellurem intus inquirente cura multiplici modo: quippe alibi diuitijs foditur, quærente vita aurũ, argentum, electrum, æs: alibi delicijs gemmas, & parietum digitorumque pigmenta, alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella cædesq;. Perſequimur omnes eius fibras, viuimusque ſuper excauatam, mirantes dehiſcere aliquando, aut intremiſcere illam, ceu vero nõ hoc etiam indignatione ſacræ parentis exprimi poſſit. Imus in viſcera eius, & in ſede manium opes quærimus, tanquam parum benigna fertilique quaqua calcatur. Inter hæc minimũ remediorum gratia ſcrutamur. Quo enim cuique fodiendi cauſa medicina eſt? Quanquam & hæc ſumma ſui parte tribuit, ut minime parca, facilisque in omnibus quæ proſunt. Illa nos premunt, illa nos ad inferos agũt, quæ occultauit atq; demerſit, illa quæ nõ naſcuntur: repẽte mens ad inane euolans reputet, quæ deinde futura ſit finis, ſeculis omnibus exhauriẽdi eã, quouſq; penetret auaritia. Quàm innocens, quàm beata, imo vero & delicata eſſet vita, ſi nihil aliud quàm ſupra terras concupiſcere, breuiterq; niſi quod ſecum eſt? Eruitur aurũ & chryſocolla iuxta, ut pretioſior videatur nomen ex auro cuſtodiẽs. Parum enim erat vnam vitæ inueniſſe peſtẽ, niſi in pretio eſſet auri etiã fames. Quærebat argentũ auaritia, boni cõſuluit interim inueniſſe minium, rubentisque terræ excogitauit uſum. Heu prodigioſa ingenia, quot modis auximus pretia rerum? Acceſſit ars picturæ, & aurum argentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturã prouocare. Auxere & artem vitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare iuuit, ac p obſcænitates bibere. Abiecta deinde ſunt hæc & ſordere cæpere, & auri argentique nimium fuit. Murrina & cryſtallina

Digitized by Google

ex eadem terra effodimus, quibus pretiũ faceret ipſa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria exiſtimata eſt, habere quod poſſet ſtatim totũ perire. Nec hoc fuit ſatis, turba gemmarum potamus & ſmaragdis teximus calices, ac temulentiæ cauſa tenere Indiam iuuat, & aurum iam acceſſio eſt.

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud antiquos, & equeſtri ordine, & de iure anulorum aureorum. Cap. I.

Vtinamq; poſſet è vita in totũ abdicari aurũ, ſacra fames, ut celeberrimi autores dixere, proſciſſũ conitijs ab optimis quibuſque, & ad perniciem vitæ repertum: quantum feliciore æuo res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut & Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinor) commercia victus gratia inuenta, alios corijs boũ, alios ferro captiuiſque rebus emptitaſſe tradit: quanquam & ipſe miratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit, ut centũ boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legum antiquarum pecore conſtat, etiam Romæ. Peſſimũ vitæ ſcelus fecit, qui anulũ primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dederit antiquitas: vinculumq; id, non geſtamen intelligi voluerit. Midæ quidem anulum, quo circumacto habentem nemo cerneret, quis nõ etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorſus ſiniſtræ maximam autoritatem conciliauere auro, non quidem Romanæ, quorũ more ferreũ id erat & bellicæ virtutis inſigne. De regibus Romanis non facile dixerim. Nullum habet Romuli in Capitolio ſtatua, nec præter Numæ Seruiq; Tullij alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquinijs maxime miror, quorum è Græcia fuit origo, vnde hic anulorum vſus venit, quãquam etiam nunc Lacedæmone ferreo utantur. Sed à Priſco Tarquinio omnium primo filium, cũ in prætexta annis occidiſſet hoſtẽ, bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ durauit, ut eorum qui equo meruiſſent filij, inſigne id haberent, cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinij eius ſtatuam ſine anulo eſſe. Quanquam & de nomine ipſo ambigi video: Græci à digitis appellauere, apud nos priſci vngulum vocabant, poſtea & Græci & noſtri ſymbolum. Longo certe tempore, ne ſenatum quidem Romanum habuiſſe aureos, manifeſtum eſt. Siquidem his tantum qui legati ad exteras gentes ituri eſſent, anuli publice dabãtur, credo quoniam ita exterorum honoratiſſimi intelligebãtur. Neq; alijs uti mos fuit, quàm qui ex ea cauſa publice accepiſſent, vulgoq; ſic triumphabãt. Et cũ corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æque triũphantis & ſerui fortaſſe coronã ſuſtinẽtis. Sic triumphauit de Iugurtha C. Marius: aureumq; nõ ante tertium cõſulatum ſumpſiſſe traditur. Hi quoque qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum vtebantur eis, intra domos vero ferreis. Quo argumẽto etiam nunc ſponſæ anulus ferreus mittitur, iſque ſine gemma: nec Iliacis temporibus ullos fuiſſe anulos video, nuſquam certe Homerus dicit, cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet, & conditas arcis veſtes, ac vaſa aurea argenteaque, & ea colligata nodi, non anuli nota. Sortiri quoque contra prouocationem duces non anulis tradit. Fabricam etiam deũ fibulas & alia muliebris cultus, ſicut inaures, in primordio factitaſſe ſine mentione anulorum. Et quiſquis primus inſtituit, cunctanter id fecit, læuiſq; manibus ac latentibus induit, cum ſi honos ſecurus fuiſſet, dextra fuerit oſtentandus. Quòd ſi impedimentum potuit in eo aliquod intelligi etiam conſertoris uſu, argumentum eſt, maius in læua fuiſſe, qua ſcutum capitur. Eſt quidem apud eũdem Homerũ virorum crinibus aurum implexum: ideo neſcio an prior uſus à fœminis cœperit. Romæ quidem nõ fuit aurum, niſi admodum exiguum, longo tempore. Certe cum à Gallis capta vrbe pax emeretur, non plus quàm mille pondo effici potuere. Nec ignoro duo milia pondo auri periſſe, Pompeij tertio cõſulatu, è Capitolini Iouis ſolio, à Camillo ibi condita, & ideo à pleriſque exiſtimari duo milia pondo collata. Sed quod acceſſit, Gallorum præda fuit, detractũq; ab his in parte captæ vrbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare ſolitos, Torquatus indicio eſt. Apparet ergo Gallorum templorumque tantundem, nec amplius fuiſſe: quod quidem in augurio intellectum eſt, cũ Capitolinus duplum reddidiſſet. Illud quoque obiter indicari cõuenit, quoniã de anulis ſermonem repetimus, æditnum cuſtodiæ eius comprehenſum, fracta in ore anuli gemma, ſtatim expiraſſe, & indicium ita extinctũ. Ergo ut maxime duo tantũ milia pondo, cum capta eſt Roma anno trecenteſimo ſexageſimoquarto, fuere, cum iam capitum liberorũ cenſa eſſent clij. milia quingenti octoginta. In eadem poſt annos trecentos ſeptem: quod ex Capitolinæ ædis incendio cæteriſq; omnibus delubris C. Marius filius Præneſte detulerat, tredecim milia pondo: quæ ſub eo titulo in triumpho tranſtulit Sylla, & argenti ſeptẽ milia. Idem ex reliqua omni victoria pridie tranſtulerat auri pondo quindecim milia, argẽti pondo centũ quindecim milia. Frequentior autem vſus anulorum non ante Cn. Flauium Annij filium deprehenditur. Hic nãque publicatis diebus faſtis quos populus à paucis principũ quotidie petebat, tantam gratiã plebis adeptus eſt, alioquin libertino patre genitus, & ipſe Appij Cæci ſcriba, cuius hortatum exceperat eos dies, conſultando aſſidue ſagaci ingenio, promulgaueratque, ut ædilis curulis crearetur cũ Q. Anitio Prænestino, qui paucis ante annis hoſtis fuiſſet, præteritis C. Petilio & Domitio, quorũ patres conſules fuerãt: additũ Flauio, ut ſimul & tribunus plebis eſſet. Quo facto tãta ſenatus indignatiõe exarſit, ut anulos ab eo abiectos fuiſſe, in antiquiſſimis reperiatur annalibus.

Fallit

Fallit pleroſque qui tum & equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. Eſt enim adiectum hoc quoque: ſed & phalera poſita, propter quæ nomen equitum adiectum eſt. Anulos quoque depoſitos à nobilitate, in annales relatum eſt, non à ſenatu vniuerſo. Hoc actum P. Sempronio Longo, L. Sulpitio COSS. Flauius vouit ædem Concordiæ, ſi populo reconciliaſſet ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcoſtaſi, quæ tunc ſupra comitium erat. Inciditque in tabula ærea eam ædem c. quatuor annis poſt Capitolinam dedicatam. Ita cccclviij. à condita vrbe geſtum eſt, & primum anulorum ueſtigium extat. Promiſcui autem uſus alterum ſecundo Punico bello: neque enim aliter potuiſſent trimodia illa anulorum Carthaginē ab Annibale mitti. Inter Cepionem quoque et Druſum ex anulo in auctione uenali, inimicitias cœpere, vnde origo ſocialis belli, & exitia rerum. Ne tum quidem omnes ſenatores habuerunt: vtpote cum memoria auorum multi pretura quoque functi in ferro conſenuerint, ſicut Calphurnium & Manilium, qui legatus C. Marij fuerit Iugurthino bello, Feneſtella tradit: & multi L. Fuſidium illum, ad quem Scaurus de vita ſua ſcripſit: in Quintiorum uerò familia, aurum ne fœminas quidem habere mos fuit: nulloſque omnino anulos maior pars gentium hominumque etiam qui ſub noſtro imperio degunt, hodieque habeat. Non ſignat oriens aut Aegyptus etiam nunc literis contenta ſolis. Multis hoc modis, vt cætera omnia, luxuria variauit, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, cenſuque opimo digitos onerando, ſicut dicemus in gemmarum volumine, mox & effigies uarias cælando: vt alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putauit: ac ne quis ſignandi cauſam in anulis eſſe intelligeret, ſolidas induit. Quaſdam vero neque ab ea parte quæ digito occultatur, auro cluſit, aurumque milibus lapillorum vilius fecit. Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipſo ſignant, vt Claudij Cæſaris principatu repertum. Nec non & ſeruitia iam ferrum auro cingunt, alia per ſeſe mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipſo in Samothrace id inſtitutum declarat. Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui ſunt minimis proximi, ſic in Numæ & Seruij Tullij ſtatuis videmus. Poſtea pollici proximo induere, etiam deorum ſimulacris: dein iuuit & minimo dare. Galliæ Britanniæque in medio dicuntur vſæ. Hic nunc ſolus excipitur, cæteri omnes onerantur, atque etiam priuatim articuli minoribus alijs. Sunt qui tres vni minimo congerant: alij uero & huic vnum tantū, quo ſignantem ſignent. Conditus ille ut res rara, & iniuria vſus indigna, uelut è ſacrario promitur: & vnū in minimo digito habuiſſe, precioſioris in recondito ſupellectilis oſtentatio eſt. Iam alij pondera eorum oſtentant. Alijs plures quàm unum geſtare labor eſt. Alij bracteas infarcire leuiore materia propter caſum tutius gemmarum ſolicitudini putant. Alij ſub gemmis venena cludunt, ſicut Demoſthenes ſummus oratorū Græciæ, anuloſque mortis gratia habent. Denique vt plurimum opum ſcelera anulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum uita, qualis innocētia, in qua nihil ſignabatur? At nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac ſeruorum quoque cauſa nomenclator adhibendus: aliter apud antiquos, ſinguli Marcipores Luciporéſue dominorum gentiles, omnem victum in promiſcuo habebant, nec ulla domi cuſtodia à domeſticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas, & claues quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis: grauatis ſomno aut morientibus anuli detrahuntur: maiorque vitæ ratio circa hoc inſtrumentum eſſe cœpit, incertum à quo tempore. Videmur tamen poſſe in externis autoritatem eius rei intelligere circa Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille anulus in mare abiectus, capto relatus eſt piſce, ipſo circiter ccxxx annum urbis noſtræ interfecto. Celebratior quidem uſus cum fœnore cœpiſſe debet: argumento eſt conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiámnum anulo exiliente, tracta ab eo tempore quo nondum erat arra uelocior: ut plane affirmare poſſimus, nummos ante apud nos, mox cœpiſſe anulos. De nummis paulo poſt dicetur. Anuli diſtinxere alterum ordinem a plebe, ut ſemel cœperant eſſe celebres: ſicut tunica ab anulis ſenatum tantum, quanquam & hoc ſero, uulgoque purpura latiore tunica uſos inuenimus etiā præcones, ſicut patrem L. Aelij Stilonis Præconini ob id cognominati. Sed anuli plane medium ordinem, tertiumque plebi & patribus inſeruere: ac quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum: Diuo Auguſto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: ijſque non equites, ſed iudices vocabantur. Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoque non niſi quatuor decuriæ fuere primo: vixque ſingula milia in decurijs inuenta ſunt, nondum prouincijs ad hoc munus admiſſis: ſeruatumque in hodiernum eſt, ne quis è nouis ciuibus in ijs iudicaret.

De decurijs iudicum, & quoties nomina equeſtris ordinis immutata, & donis militaribus, & quando primum corona aurea. Cap. 11.

Decuriæ quoque ipſæ pluribus diſcretæ nominib. fuere. Tribunorum æris, & Selectorum, & Iudicum: præter hoc etiámnum Nongenti vocabantur ex omnibus ſelecti, ad cuſtodiendas ciſtas ſuffragiorum in comitijs. Et diuiſus hic quoque ordo erat ſuperba uſurpatione nominum, cum alius ſe Nongentum, alius Selectum, alius Tribunum appellaret. Tiberij demum principatus nono anno in vnitatem uenit equeſter ordo, anulorumque autoritati forma conſtituta eſt. C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere COSS. anno urbis conditæ dcc. ſeptuageſimo

228

quinto, quod miremur, futili pene de cauſa, cũ C. Sulpitius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, quæſtus eſſet in ſenatu, vulgo inſtitores eius culpæ defendi anulis. Hac de cauſa conſtitutũ ne cui ius id eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri auoque paterno ſeſtertia cccc. cenſus fuiſſet, & lege Iulia theatrali in xiiij. ordinibus ſedendi. Poſtea gregatim inſigne id appeti cœptum. Propterque hæc diſcrimina Caius princeps decuriã quintam adiecit, tantumq; natum eſt faſtus, vt quæ ſub diuo Auguſto impleri non potuerant decuriæ, non capiant eum ordinem, paſſimque ad ornamenta etiam ſeruitute liberati tranſiliant, quod ante nunquam erat factum, quoniam in ferreo anulo equites iudiceſque intelligebantur: adeoque promiſcuum id eſſe cœpit, ut apud Claudium Cæſarem in cenſura eius vnus ex equitibus Flauius Proculus cccc. ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo ab ingenuis, cõmunicatus eſt cũ ſeruitijs. Iudicum autẽ appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtituere Gracchi, diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus: mox ea debellata autoritas nominis vario ſeditionũ euentu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere. M. Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomen in conſulatu ſuo, ei ſenatũ concilians, ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrans, & eius vires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in republica factũ eſt, cœpitque adijci ſenatui populoque Romano equeſter ordo. Qua de cauſa & nũc poſt populum ſcribitur, quia nouiſſime cœptus eſt adijci. Quinetiam ipſum equitum nomen ſæpe variatum eſt, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres ſub Romulo regibuſq; appellati ſunt, deinde flexumines, poſtea troſſuli, cum oppidum in Thuſcis citra Volſinios paſſuum nouem milia ſine vllo peditum adiumẽto cepiſſent eius vocabuli: idque durauit ultra C. Gracchũ. Iunius certe, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus eſt, ſcriptum reliquit his verbis: Quod ad equeſtrem ordinem attinet, antea troſſulos vocabant, nunc equites vocant: ideo quia non intelligunt troſſulos nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari: & cauſam quæ ſupra indicata eſt exponit, inuitoſq; etiamnũ tamẽ troſſulos vocari. Sunt adhuc aliqua non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere, at ciues nõ niſi argenteis. Præterque armillas ciuibus dedere, quas non habent externi. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus ſit ea, nõ inueni, ſed quis primũ donauerit à L. Piſone traditur. A. Poſthumus dictator apud lacum Regillum caſtris Latinorũ expugnatis, ei cuius maxime opera capta eſſent, hanc coronã ex præda dedit. Item L. Lentulus COS *Serg. Cornelio Merẽdæ, Samnitum oppido capto. Sed quinquelibrarũ corona Piſo Frugi filium ex priuata pecunia donauit: eamq; coronam teſtamento reipublicæ legauit.*

De reliquo uſu auri in uitiis & mulieribus, & de nummo aureo. & quãdo primũ ſignatũ eſt æs, argentũ, & aurũ, & antequã ſignaretur qui mos in ære, & quæ maxima pecunia primo cẽſu, & quoties, & q̃bus tẽporibus autoritas auri. CAP. III.

DEorũ vero honori in ſacris nihil aliud excogitatum eſt, quàm vt auratis cornibus hoſtiæ, maiores dũtaxat, immolarẽtur. Sed in militia quoque in tantũ adoleuit hæc luxuria, vt M. Bruti in Philippicis campis epiſtolæ reperiantur frementes, fibulas tribunitias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum geſtari tacuiſti: cuius ſceleris nos coarguimus illum primũ, qui auro dignitatem per anulos fecit, ut habeant in lacertis iampridem & viri, quod è Dardanis venit, itaq; & Dardanium vocabatur. Viriæ celticæ dicuntur: viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis, digitiſque totis, collo, auribus, ſpiris: Diſcurrant catenæ circa latera, & incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, ut in ſomno quoque vnionum conſcientia adſit: etiamne pedibus induitur, atque inter ſtolam plebemque hunc medium fœminarum equeſtrem ordinem facit? honeſtius viri pædagogijs id damus, balineaſq; diues puerorum forma cõuertit. Iam uero etiam Harpocratem, ſtatuaſque Aegyptiorum numinum, in digitis uiri quoq; portare incipiunt. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in ſolis his quibus ad miſſionẽ liberti eius dediſſent imaginem principis in anulo ex auro gerendi: magna criminum occaſione: quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani principis aboleuit, æqualiter publicando principem. De anulis aureis eorumque uſu hactenus dictum ſit. Proximum ſcelus fecit, qui primus ex auro denarium ſignauit, quod & ipſum latet autore incerto. Populus Romanus ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum regem deuictum uſus eſt. Libralis unde etiã nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur aſſis. Quare æris grauis pœna dicta, & adhuc expenſa in rationibus dicuntur: item impendia & dependere. Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores, libripendes dicuntur: qua conſuetudine in his emptionibus quæ mancipij ſunt, etiã nunc libra interponitur. Seruius rex primus ſignauit æs. Antea rudi uſos Romæ Remeus tradit. Signatũ eſt nota pecudũ, unde & pecunia appellata. Maximus cenſus cx. milia aſſium fuit illo rege: & ideo hæc prima claſſis. Argentum ſignatum eſt anno urbis d. lxxx. Q. Fabio COS. *quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinq; ſeſtertium pro dipondio ac ſemiſſe. Libræ autem põdus æris imminutum bello Punico primo, cum impenſis reſp. non ſufficeret, conſtitutumque ut aſſes ſextantario põdere ferirentur. Ita quinq; partes factæ lucri, diſſolutumq; æs alienũ. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera roſtrum nauis. In triente vero et quadrãte rates. Quadrans ãtea*

truncis uocatus à tribus vncijs. Poſtea Annibale vrgente, Q. Fabio Maximo dictatore, aſſes vnciales facti: placuitq́; denarium xvi aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertiũ quaternis. Ita reſp. dimidiũ lucrata eſt. In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decẽ aſſibus datus. Nota argenti fuere bigæ atq; quadrigæ, & inde bigati quadrigatiq́; dicti. Mox lege Papyriana ſemũciales aſſes facti. Liuius Druſus in tribunatu plebis octauã partẽ æris argento miſcuit. Qui nũc uictoriatus appellatur, lege Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic nũmus ex Illyrico aduectus, mercis loco habebatur. Eſt autem ſignatus victoria, & nomen. Aureus nummus poſt annum lxij. percuſſus eſt quàm argenteus, ita ut ſcrupulũ ualeret ſeſtertijs vicenis, quod efficit in libras ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant ſeſtertios dcccc. Poſt hæc placuit quadraginta milia ſignari ex auri libris, paulatimq́ue principes imminuere pondus: minutiſſimus vero ad xlv. milia. Sed à nummo prima eſt origo auaritiæ excogitata, fœnore quæſtuoſa ſegnitia. Hæc paulatim exarſit rabie quadã, nõ iam auaritia, ſed fames auri: vtpote cum Septimuleius C. Gracchi familiaris auro repenſum caput eius exciſum ad Opimiũ tulerit, plumboq́; in os addito parricidio ſuo rempublicã etiam circumſcripſerit: nec iam Quiritiũ aliquo, ſed vniuerſo nomine Romano infami, rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit: hæc parit habendi cupido. Pudet intuẽtem tantum nomina iſta, quæ ſubinde noua Græco ſermone excogitãtur, expreſſo argenteis uaſis auro, aut incluſo, quibus delicijs veneũt tam aurea quàm aurata, cum ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis, Spartacum ne quis aurum haberet aut argẽtum. Tanto fuit plus animi fugitiuis noſtris. Meſſala orator ꝓdidit Antonium triumuirum aureis uſum in omnibus obſcœnis deſiderijs, pudẽdo crimine etiam Cleopatræ. Summæ apud exteros licẽtiæ fuerat, poculo aureo puluino ſubdito, Phippũ regem dormire ſolitũ: Agnonem Teium Alexandri magni præfectum aureis clauis ſuffigere crepidas. Antonius in contumeliam naturæ vilitatem auro fecit, opus proſcriptione dignũ. Sed præter alia equidem miror populum Rom. victis gentibus in tributo ſemper argentum imperitaſſe, nõ aurũ: ſicut Carthagini cum Annibale victæ argenti pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec poteſt videri penuria mundi id veniſſe. Nam Midas & Crœſus in infinitum poſſederant. Iam Cyrus deuicta Aſia pondo triginta quatuor milia inuenerat, præter vaſa aurea aurumq́ue factũ, & in eo folia ac platanum vitemq́ue. Qua victoria argenti quingẽta milia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis, cuius pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Aegyptium põdo lxxx. capere Varro tradit. Iam regnauerat in Colchis Salauces & Eſubopes, qui terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruiſſe dicitur in Sannorum gente, & alioquin uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aurea cameræ, & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque paraſtatæ, uicto Seſoſtre Aegypti rege, tam ſuperbo, ut prodatur annis quibuſque ſorte reges ſingulos è ſubiectis iungere ad currum ſolitus, ſicque triumphare. Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrentur. Cæſar qui poſtea dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri, omni apparatu harenæ argẽteo vſus eſt, ferasq́; argenteis uaſis inceſſere tum primum viſum. Mox, quod etiam in municipijs æmulantur: C Antonius ludos ſcena argentea fecit. Item L. Murena & Caius princeps in circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo cxxiiij. Clandius ſucceſſor eius, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas vnam vij. pondo habuit, quam contuliſſet Hiſpania citerior, alteram ix. quam Gallia comata, ſicut titulus indicauit. Huius deinde ſucceſſor Nero, Pompeij theatrũ operuit auro in vnum diem, quod Tyridati regi Armeniæ oſtenderat. Et quota pars es apparatus fuit aureæ domus ambientis vrbem? Auri in ærario populi Romani fuere, Sex. Iulio, L. Aurelio coss. ſeptem annis ante bellum Punicum tertium pondo dccxxvij. argenti nonagintaduo milia, & extra numerũ ccc. & lxxxv. milia. Item Sex. Iulio, L. Marcio coss. hoc eſt, belli ſocialis initio, dcccxlvi. auri pondo. C. Cæſar primo introitu vrbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorum xxvi. milia, & in numerato pondo ccc. Nec fuit alijs tẽporibus reſpub. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus, Perſeo rege Macedonico deuicto, prædam põdo triũ milium: à quo tempore populus Romanus tributum pendere deſijt. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, poſt Carthaginem euerſam primo inaurata ſunt in Capitolio, Cenſura L. Mummij. Inde trãſiere in cameras. In parietes quoque, qui iam & ipſi tanquam vaſa inaurantur: cum ſua ætas uarie de Catulo exiſtimauerit, quòd tegulas æreas Capitolij inauraſſet primus. Inuentores auri, ſicut metallorum fere omnium ſeptimo uolumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuiſſe arbitror, non colore qui in argento clarior eſt, magiſq́ue diei ſimilis, & ideo militaribus ſignis familiarior, quoniam is lõgius fulget: manifeſto errore eorum qui colorem ſiderum placuiſſe in auro arbitrantur, cum in gemmis alijſq́ue rebus non ſit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatũ eſt cæteris metallis, cũ cedat ꝑ vtrũq; plumbo. Sed quia rerum vni nihil igne deperit, tuto etiam in incendijs rogiſq́; durante materia. Quinimo quo ſæpius arſit, proficit ad bonitatem. Aurique experimento ignis eſt, ut ſimili colore rubeat quo ignis: atque ipſum obrizum vocant. Primum autem bonitatis argumentum eſt, quam difficilime accendi. Præterea mirum, prunæ violentiſſima igni indomitum, palea citiſſime ardeſcere: atque ut purgetur, cũ plumbo coqui. Altera cauſa pretij maior, quàm minimum uſus deterit, cũ argento, ære, plumbo, lineæ producantur, manuſq́ue ſordeſcãt decidua materia. Nec aliud

Digitized by Google

laxius dilatatur, aut numeroſius diuiditur, utpote cu ius vucia in ſeptuagenas, & quinquagenas pluresq́; bracteas, quaternum vtroque digitorum ſparguntur. Craſſiſſimæ ex his præneſtinæ vocantur, etiamnum retinẽtes nomen, Fortunæ inaurato ibi fideliſſime ſimulacro. Proxima bractea quæſtoria appellatur. Hiſpania ſtrigiles vocat auri paruulas maſſas, quod ſuper omnia ſolũ in maſſa aut ramento capitur, cũ cætera metallis reperta igni perficiãtur. Hoc ſtatim aurũ eſt, conſummatamq́; materiam protinus habet, cum ita inuenitur. Hæc enim inuẽtio eius naturalis eſt: alia quam dicemus, coacta. Super cætera non rubigo vlla, non ærugo, nõ aliud ex ipſo quod conſumat bonitatẽ, minuátue pondus. Iam contra ſalis & aceti ſuccos domitores rerũ conſtãtia, ſuperq́; omnia netur, ac texitur lanæ modo, & ſine lana. Tunica aurea triũphaſſe Tarquinium Priſcum Verrius tradit. Nos vidimus Agrippinã Claudij principis, edente eo naualis prælij ſpectaculum, aſſidentẽ ei, indutã paludamẽto, auro textili ſine alia materie. Attalicis uero iampridẽ intexitur, inuento regũ Aſiæ. Marmori & ijs quæ candefieri non poſſunt, oui candido illinitur: ligno glutini ratione cõpoſitã, leucophoron uocant. Quid ſit hoc, aut quemadmodum fiat, ſuo loco docebimus. Aes inaurari argento viuo, aut certe hydrargyro, legitimũ erat: de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes, excogitata fraus eſt. Nanque æs cruciatur in primis, accenſumq́; reſtinguitur ſale, aceto, alumine. Poſtea exarenatur, an ſatis recoctũ ſit ſplẽdore deprahẽdente, iterumque exhalatur igni, ut poſſit edomitum, mixtis pumice, alumine, argento viuo, inductas accipere bracteas. Alumen in purgando vim habet talem, qualem eſſe diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri, & quando primum aurea ſtatua, & medicinæ ex auro. CAP. IIII.

AUrum inuenitur in noſtro orbe, ut omittamus Indicũ, atque à formicis, aut gryphibus apud Scythas erutũ. Apud nos tribus modis, fluminũ ramẽtis, ut in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange Indiæ. Nec ullũ abſolutius aurũ eſt, curſu ipſo tritũq́; perpolitũ. Alio modo puteorũ ſcrobibus effoditur, aut in ruina montiũ. Quare vtraque ratio dicetur. Aurũ qui quærũt, ante omnia ſegullum tollunt, ita vocatur indicium: alueus ubi id eſt, arenæq́; lauantur, atq; ex eo quod reſedit cõiectura capitur, ut inueniatur aliquãdo in ſumma tellure protinus rara felicitate: vt nuper in Dalmatia principatu Neronis, ſingulis diebus etiam quinquagena libras fundens, cum iam inuẽtum in ſummo ceſpite. Alutationẽ vocant, ſi & auro ea tellus ſubeſt. Cæterum montes Hiſpaniæ aridi ſteriléſq́;, & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono cogũtur fertiles eſſe. Quod puteis foditur, canalicium vocant, alij canalicẽſe, marmoris glareæ inhærens, non illo modo quo in oriente ſapphiro atq; thebaico, alijsq́; in gẽmis ſcintillat, ſed micas amplexum marmoris. Hi venarum canales per marmor vagãtur & latera puteorũ, et huc illuc, inde nomine inuento, tellusq́; ligneis colũnis ſuſpẽditur. Quod effoſſum eſt tunditur, lauatur, uritur, molitur in farinã. Nam quod ad pilas cudunt, apilaſcudem vocãt. argẽtum quod exit à fornacis ſudore. Quæ è catino iactatur ſpurcitia, in omni metallo uocatur ſcoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiũt ex taſconio. Hæc eſt terra alba ſimilis argillæ. Neq; enim alia afflatum ignemq́; & ardẽtẽ materiam tolerat. Tertia ratio opera vicerit gigãtũ cuniculis per magna ſpatia actis, cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem menſura vigiliarum eſt, multisq́; menſibus non cernitur dies. Arrugias id genus uocant, ſiduntq́; rimæ ſubito, & opprimunt operarios, ut iam minus temerariũ videatur è profundo maris petere margaritas: tãto nocẽtiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri montibus ſuſtinendis. Occurſant in utroq; genere ſilicet. Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius vero, quoniam in cuniculis uapor & fumus ſtrangulat, cædunt fracturis cl. libras ferri terram agẽtibus: egeruntq́; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradẽtes: Lucem nouiſſimi cernunt. Si longior videtur ſilex, latus ſequitur. Foſſam ambit quiete. Tamẽ in ſilice facilius exiſtimatur opera. Eſt nanque terra ex quodam argillæ genere glareæ mixta (candidã vocant) prope inexpugnabilis: Cuneis eam ferreis aggrediuntur, & iiſdem malleis: nihilq́; durius putant, niſi quod inter omnia auri fames duriſſima eſt. Peracto opere, ceruices fornicũ ab ultimo cædunt, dantq́; ſigna ruinæ, eamq́; ſolus intelligit in cacumine montis eius peruigil. Hic uoce ictúue repẽte operarios reuocari iubet, pariterq́; ipſe deuolat. Mons fractus cadit à ſeſe longo fragore, qui concipi humana mẽte non poſſit, & flatu incredibili. Spectant victores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum eſt: nec ſciere eſſe cum fodere. Tantaq́; ad pericula euincenda fuit ſatis cauſa, ſperare quod cuperẽt. Alius par eſt labor, vel hoc maioris impẽdij, flumina ad lauandum hanc ruinã iugis montiũ ducere obiter à centeſimo plerumq; lapide. Corrugos uocãt, à corriuatione credo, nimirum & hic labor eſt. Præcepiſſe libramento oportet, ut ruaris quando influat: itaque altiſſimis partibus ducitur. Cõualles & interualla ſubſtructis analibus iungũtur. Alibi rupes inuiæ cædun tur, ſedẽq; trabibus cauatis præbere coguntur. Is qui cadit funibus pẽdet, ut procul intuẽtibus ſpecies neſaria quidẽ, ſed alitũ fiat. Pendẽtes maiore ex parte librant, & lineas itineri præfigunt. Itaq; inſiſtẽtis ueſtigijs hominis locus non eſt. Mares trahuntur ad homines, ut uitium importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo per ſilices calculóſue ducuntur, & vrium euitant. Ad capita deiectus in ſupercilijs montium piſcinæ cauantur, ducenos pedes in quaſq; partes, & in altitudinẽ denos. Emiſſaria in his quina pedum quadratorum ternum fere linquuntur, & repleto ſtagno

excuſſis

excuſſis obturamentis errumpit torrens tanta ui, ut ſaxa peruoluat. Alius etiámnum in plano labor. Foſſæ in quas profluat cauantur, agogas uocãt, eæ ſternũtur gradatim. Frutex eſt ulex roris marini ſimilis, aſper aurumq́; retinẽs. Latera cluduntur tabulis, ac per prærupta ſuſpenduntur, canali ita profluẽte de terra in mare. His de cauſis iam promouit Hiſpania in priore genere, quæ exhauriuntur immenſo labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. Aurum arrugia quæſitum nõ coquitur, ſed ſtatim ſuum eſt. Inueniuntur ita maſſæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. Palacras Hiſpani, alij palacranas: ijdem quod minutũ eſt, balucem uocant. Vlex ſiccatus uritur, & cinis eius lauatur ſubſtrato ceſpite herboſo, ut ſidat aurum. Vicenis milia pondo ad hunc modum annis ſingulis. Aſturiam atq; Galleciam & Luſitaniam præſtare quidam tradiderunt. Ita ut plurimum Aſturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot ſeculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum eſt uetere interdicto patrum, ut diximus, alioquin nulla fæcundior metallorum quoque erat tellus. Extat lex cenſoria Ictimulorum aurifodinæ, qua in Vercellenſi agro cauebatur, ne plus quinque milia hominũ in opere publicani haberent. Aurum faciendi eſt etiam una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus in ſumma tellure, auri colore, ſed fragili lapidum ſpecularium modo. Inuitaueratque ſpes Caium principem auidiſsimum auri, quamobrem iuſſit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens, ſed ita parui ponderis, ut detrimentum ſentiret, illud propter auaritiam expertus, quanquam auripigmenti libræ xiiij. permutarentur, nec poſtea tentatum ab ullo eſt. Omni auro ineſt argentum uario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In uno tantũ Galliæ metallo, quod uocãt albicrarenſe xxxvi. portio inuenitur, ideo cæteris præeſt. Vbicunque quinta argenti portio eſt, electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in Canalienſi. Fit & cura electrum argento addito. Quod ſi quintam portionem exceſſit, incudibus non reſiſtit. Et electro autoritas, Homero teſte, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Mineruæ tẽplũ habet Lindos inſulæ Rhodiorũ, in quo Helena ſacrauit calicem ex electro. Adijcit hiſtoria, mammæ ſuæ menſura. Electri natura eſt, ad lucernarum lumina clarius argento ſplẽdere. Quod eſt natiuum, & uenena depræhendit: nanq; diſcurrunt in calicibus arquus cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore, & gemina ratione prædicunt. Aurea ſtatua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam uocant holoſphyraton, in templo Anaitidis poſita dicitur, quod in ſitu terrarum nomine hoc ſignificauimus, numine gentibus illis ſacratiſſimo direpta eſt Antonij Parthicis rebus. Scitumque narratur dictum vnius ueteranorum Bononiæ, hoſpitali diui Auguſti cœna, cum interrogaretur, eſſetne uerum, eum qui primus uiolaſſet hoc numen, oculis membriſque captum expiraſſe. Reſpondit enim, tum maxime Auguſtum de crure eius cœnare, ſeq́ue illum eſſe, totumq́ue ſibi cenſum ex ea rapina eſſe. Hominum primus, & auream ſtatuam & ſolidam Gorgias Leontinus Delphis in templo ſibi poſuit lxx. circiter olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæſtus.

Auru mplurimis modis pollet in remedijs. Vulneratiſq́ue & infantibus applicatur, vt minus noceani quæ inferantur ueneficia. Eſt & ipſi ſuperlato uis maleficæ, gallinarum quoque & pecorum fœturis. Remediũ eſt abluere illatum, & ſpargere eos quibus mederi velis. Torretur & cum ſalis grumo, pondere triplici miſſo, & rurſum cum duabus ſalis portionibus, & vna lapidis, quem ſchiſton uocant: ita virus tradit rebus vnà crematis in fictili uaſe, ipſum purum & incorruptum. Reliquis cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie ſanat. Lomento cum conuenit ablui. Fiſtulas etiam ſanat, & quæ vocantur hæmorrhoides. Quod ſi trito ſpuma adijciatur, putria vlcera & tetri odoris emendat. Ex melle uerò decoctum cum melanthio, & illitum umbilico, leniter ſoluit aluum. Verrucas curari eo M. Varro eſt autor.

De chryſocolla, & medicinę ex chryſocolla ſex, & mirabilis natura eius glutinandis inter ſe perficiendisq; metallis. Cap. v.

Chryſocolla humor eſt in puteis quos diximus, per uenam auri defluens craſſeſcente limo rigoribus hybernis uſque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum eſt. Inuenitur & in plumbarijs vilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura multum infra naturalem illam: immiſſis in uenam aquis leniter hyeme tota vſque in Iunium menſem, dein ſiccatis in Iunio & Iulio, ut plane intelligatur nihil aliud chryſocolla quàm uena putris. Natiua duritia maxime diſtat, luteam uocant. Et tamen illa quoq; herba, quã luteam appellant, tingitur. Natura eſt quæ lino lanæue, ad ſuccum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro ſecernitur, poſtea molitur, ac deinde tenuius ſic cribratur. Quicquid non tranſmeat, repetitur in pila, dein molitur. Puluis ſemper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia ſoluatur. Ac rurſus tunditur, dein lauatur in conchis, ſiccaturq́ue. Tunc tingitur alumine ſchiſto & herba ſupradicta, pingiturq́ue antequam pingat. Refert quàm bibula docilisq́ue ſit. Nam niſi rapuit colorem, adduntur & ſchytanum atque turbyſtum, ita uocant medicamenta ſorbere cogentia. Cum tinxere pictores, orobitin uocant, eiusq́ue duo genera faciunt: luteam quæ ſeruatur in lomenta, & liquidam globulis ſudore reſolutis. Hæc utraque genera in Cypro fiunt. Laudatiſſima in Armenia. Secunda in Macedonia: largiſſima in Hiſpania. Summa commendationis eſt, vt colorem herbæ ſegetis læte virentis quàm ſimillime reddat. Viſumq́ue iam eſt Neronis principis ſpectaculis harenam circi chryſocolla ſterni, cum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet, intro-

228
Digitized by Google

ducta opificum turba. Tribus eam generibus diſtinguunt. Aſperam, quæ taxatur in libras ſeptem. Mediam, quæ denarijs quinis: Attritam, quam & herbaceam uocãt, quæ xiij. Sublinunt autem harenoſam, priuſquam inducant, atramento & paratonio. Hæc ſunt tenacia eius & colori blanda. Parætonium quoniam eſt natura pinguiſſimum, & propter læuorem tenaciſſimũ, atramento aſpergitur, ne paratonij candor pallorem chryſocollæ afferat. Luteã putant à lutea herba dictam, quam ipſam ceruleo ſubtritam, pro chryſocolla inducunt, viliſſimo genere atq; fallaciſſimo. Vſus chryſocollæ & in medicina eſt ad purganda vulnera cũ cera & oleo. Eadem per ſe arida ſiccat & cõtrahit. Datur & in angina, orthopnœáue, miſcẽda cum melle. Concitat vomitiones, miſcetur & collyrus ad cicatrices oculorũ: ac viridibus emplaſtris, ad dolores mitigãdos, & cicatrices trahendas. Hanc chryſocollam medici aceſin appellant, quæ non eſt orobitis. Chryſocollam & aurifices ſibi vendicant agglutinando auro, & inde omnes appellatam ſimiliter vtentes dicunt. Tẽperatur autẽ ea Cypria ærugine, & pueri impubis vrina, addito nitro. Teritur Cyprio ære in Cyprijs mortarijs, ſanternã vocãt noſtri. Ita ferruminatur aurum, quod argentoſum vocant. Signumq; eſt ſi addita ſanterna niteſcit. E diuerſo æroſum cõtrahit ſe, hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, & ſeptima parte argenti ad ſupra dicta additis, unaq; contritis. Contexi par eſt reliqua circa hoc, vt vniuerſa naturæ contingat admiratio. Auri glutinũ eſt tale. Argilla ferro, cadmia æris maſſis, alumẽ laminis, reſina plũbo & marmori, ſed plũbum nigrũ albo iũgitur, ipſumq; album ſibi oleo. Itẽ ſtannũ æramẽtis, ſtanno argẽtũ. Pineis optime lignis æs ferrũq; funditur, ſed & Aegyptia papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur, & Thracius lapis, idemque oleo reſtinguitur. Ignis autem aceto maxime & viſco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior vis exuſto, iterumq; flagranti.

De argento, & argento viuo, & ſtibio ſiue alabaſtro, & ſcoria argenti, & de ſpuma argenti. Cap. VI.

Ab his argẽti metalla dicãtur, quæ ſequens inſania eſt. Nõ niſi in puteis reperitur, nullaq; ſui ſpe naſcitur, nullis ut in auro lucẽtibus ſcintillis. Terra eſt alia ruffa, cineracea. Excoqui nõ poteſt niſi plumbo nigro, aut cũ vena plumbi. Galenã vocãt quæ iuxta argenti venas plerunque reperitur. Et eodem opere ignium deſcendit pars in plumbum, argentum autẽ ſuperne innatat, vt oleum aquis. Reperitur in omnibus pene prouincijs, ſed in Hiſpania pulcherrimum. Id quoque in ſterili ſolo atque etiam in montibus. Et vbicunq; vna inuenta vena eſt, non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia, vnde metalla Græci videntur dixiſſe. Mirum adhuc per Hiſpanias ab Annibale olim inchoatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur hodieq;, qui ccc. põdo Annibali ſubminiſtrauit in dies, ad mille quingentos iam paſſus cauato monte, per quod ſpatium Aquitani ſtantes diebus noctibusque egerunt aquas lucernarũ menſura, amnemq; faciunt. Argenti vena quæ in ſummo reperta eſt, crudaria appellatur. Finis ãtiquis fodiendi ſolebat eſſe alumen inuentũ, vltra nihil quærebatur. Nuper inuẽta æris vena infra alumen alba, nullum finem ſpei fecit. Odor ex argentifodinis inimicus omnibus animalibus, ſed maxime canibus. Aurũ argentumq; quo mollius, eo pulchrius. Lineas ex argento nigras produci pleriq; mirantur. Eſt & lapis in his venis, cuius vomica liquoris æterni argẽtum viuũ appellatur, venenum rerum omnium. Exeſt ac perrumpit uaſa permanans tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum, id vnum ad ſe trahit. Ideo & optime purgat, cæteras eius ſordes expuens crebro iactatu fictilibus in vaſis, ita vitijs abiectis, vt et ipſum ab auro diſcedat. In pelles ſubactas effunditur perq; eas ſudoris vice defluens, purum relinquit aurum. Ergo & cũ æra inaurãtur, ſublitum bracteis pertinaciſſime retinet. Verũ pallore detegit ſimplices aut prætenues bracteas. Quapropter id furtum quærentes, oui liquore candido vſum eum adulterauere, mox & hydrargyro, de quo ſuo dicemus loco. Et alias argentum viuum nõ largũ inuentum eſt. In iiſdem argenti metallis inuenitur, vt proprie dicamus, ſpumæ lapis candidæ nitentiſque nõ tamen translucentis, ſtimmi appellant, alij ſtibium, alij alabaſtrum, alij larbaſon. Duo eius genera, mas & fœmina: magis probant fœminam. horridior eſt mas, ſcabriorq;, & minus põderoſus, minusq; radiãs, & harenoſior: fœmina cõtra nitet, friabilis fiſſuriſq; nõ globis dehiſcens. Vis eius adſtringere ac refrigerare, principalis autẽ circa oculos: Nanq; ideo etiã plerique platyophthalmon id appellauere, quoniã in calliblepharis mulierum dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorum exulcerationesq; farina eius & thuris gummi admixto: ſiſtit & ſanguinẽ è cerebro defluentem. Efficacior & contra recentia vulnera, & contra veteres canũ morſus inſperſa farina, & contra ambuſta igni, cum adipe ac ſpuma argẽti ceruſaq; & cera. Vritur autẽ oſſis bubuli fimi circumlitum in clibanis. Dein reſtinguitur mulierum lacte, teriturq; in mortarijs, admixta aqua pluuiali. Ac ſubinde turbidũ trãſfunditur in æreum vas, & mundatur nitro. Fex eius intelligitur plumboſiſſima, quæq; ſubſidit in mortario abijciturque. Dein vas in quo turbida transfuſa ſunt, opertũ linteo per noctem relinquitur, & poſtero die quicquid innatat effunditur ſpongiaq; tollitur. Quod ibi ſubſidit, flos intelligitur, ac linteolo interpoſito in ſole ſiccatur, nõ ut perareſcat. Iterũq; in mortario teritur, et in paſtillos diuiditur. Ante omnia autẽ vrẽdi modus neceſſarius eſt, ne plumbum fiat. Quidam non fimo vtuntur coquẽtes, ſed adipe: Alij tritum in aqua triplici linteo ſaccant, fecemque abijciunt, idque quod defluxit transfundunt, quicquid ſubſidat colligentes e-

emplaſtris quoque & collyrijs miſcent. Scoriam in argento Græci vocant helcyſma. Vis eius adſtringere & refrigerare corpora. Additur emplaſtris ut molybdena, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxime glutinandis, & contra teneſmos, dyſenteriasq; infuſa clyſteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ vocant liparas, ad excreſcentia ulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia. Fit in iiſdem metallis & quæ vocatur ſpuma argenti. Genera eius tria: Optima quam chryſitin vocant: Secunda quam argyritin: Tertia quam molybditin. Et plerunque omnes hi colores in eiuſdem tubulis inueniuntur. Probatiſſima eſt Attica, proxima Hiſpanienſis: Chryſitis ex vena ipſa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipſius fuſura, quæ fit Puteolis, & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta ſua materia ex ſuperiori catino defluẽs in inferiorem, & ex eo ſublata veruculis ferreis, atq; in ipſa flamma conuoluta veruculo, ut ſit modici ponderis. Eſt autẽ vt ex nomine ipſo itelligi poteſt, ferueſcẽtis & futuræ materiæ ſpuma. Diſtat à ſcoria, quo poteſt ſpuma à fece diſtare. Alterum purgantis ſe materia, alterum purgatæ uitiũ eſt. Quidã duo genera faciunt ſpumæ, quæ vocãt ſterelytida & peumenum, tertiũ molybdenam, in plumbo dicendã. Spuma ut ſit vtilis, iterũ coquitur, cõfractis tubulis ad magnitudinẽ anulorũ, ita accenſa follibus, ad ſeparados carbones cineremque abluitur aceto aut vino, ſimulq; reſtinguitur. Quod ſi ſit argyritis, ut candor ei detur, magnitudine fabæ cõfracta, in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico & hordeo nouis, donec ea purgẽtur. Poſtea ſex diebus terũt ĩ mortarijs, ter die abluẽtes aqua frigida: Et cũ deſinant, calida, addito ſale foſſili, in librã ſpumæ obolo. Nouiſſimo die condunt in plũbeo uaſe. Alij cũ faba cãdida & ptiſana coquũt, & in ſole ſiccant. Alij in lana candida cũ faba, donec lanã nõ denigrent. Tunc ſalem foſſilẽ adiiciũt, ſubinde aqua mutata ſiccantq; diebus xl. calidiſſimis æſtatis. Necnon in uentre ſuillo in aqua coquunt, exẽptamq; nitro fricant, & ut ſupra terunt in mortarijs cũ ſale. Sunt qui nõ coquant, ſed cũ ſale terãt, & adiecta aqua abluãt. Vſus eius ad collyria, & litu ad muliebriũ cicatricum fœditates tollẽdas maculaſq;, & abluendũ capillum. Vis autẽ ſiccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere vlcera, tumores lenire. Talibuſq; ẽplaſtris ſupra dictis ignes etiã ſacros tollit cũ ruta myrtoq; & aceto. Itemq; perniones cum myrtis & cera.

De minio, quantę autoritatis fuerit apud Ro. ac inuentione eius, & cinnabaris ratione in picturis & medicina, de generibus minij, & ratione eius in picturis. Cap. VII.

Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque & nũc inter pigmẽta magnæ autoritatis, & quondã apud Romanos nõ ſolum maximæ, ſed etiam ſacræ. Enumerat autores Verrius, quibus credere ſit neceſſe, Iouis ipſius ſimulacri faciem diebus feſtis miniari ſolitam, triumphantumq; corpora: ſic Camillũ triumphaſſe. Hac religione etiã nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis, & à cenſoribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem cauſam miror, quanquam & hodie id expeti conſtat Aethiopũ populis, totoſq; eo tingi proceres, huncque ibi deorum ſimulacris colorem eſſe. Quapropter diligentius perſequemur omnia de eo. Theophraſtus xc. annis ante Praxibulum Athenienſium magiſtratum, quod tempus exit in urbis noſtræ ccxlix. annum, tradit inuentum minium à Callia Athenienſe: initio ſperante aurum poſſe excoqui harena rubẽte in metallis argenti: hanc fuiſſe originem eius. Reperiri autem iam tum in Hiſpania, ſed durum & harenoſum: Item apud Colchos in rupe quadam inacceſſa, ex qua iaculantes decuterent, id eſſe adulterũ. Optimum uero ſupra Epheſum Cilbianis agris: Harenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod ſubſidat, iterum lauari. Differentiam artis eſſe, quod alij minium faciũt prima lotura: apud alios id eſſe dilutius, ſequẽtis autem loturæ optimũ. Autoritatẽ colori fuiſſe nõ miror: Iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero teſte, qui naueis ea commendat, alias circa picturas pigmentaq; rarus. Milton uocant Græci minium, quidam cinnabari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi ſaniem draconis eliſi elephantorum morientium pondere, permixto vtriuſque animalis sãguine, ut diximus. Neque alius eſt color qui in picturis propriæ ſanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentiſq; vtiliſſima eſt. At hercule medici quia cinnabarim vocant, pro ea vtuntur hoc minio: quod venenũ eſſe paulo mox docebimus. Cinnabari veteres quæ etiã nunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt & Epheſio minio, quod derelictum eſt, quia curatio magni operis erat, prætereaq; vtrunq; nimis acre exiſtimatur. Ideoq; trãſiere ad rubricã, & ſinopidem, de quibus ſuis locis dicam. Cinnabaris adulteratur ſanguine caprino, aut ſorbis tritis. Pretiũ ſynceræ nummi quinquaginta. Iuba minium naſci & in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec fere aliunde quàm ex Hiſpania. Celeberrimũ ex Siſaponenſi regione in Bætica, miniario metallo uectigalibus pop. Romani, nullius rei diligentiore cuſtodia. Nõ licet id ibi perficere excoquiq;. Romã perfertur vena ſignata, ad dena milia fere pondo annua. Romæ autem lauatur, in vendendo pretio ſtatuta lege ne modum excederet lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis, unde præda ſocietati. Nanque eſt alterum genus in omnibus fere argentariis: itemque plumbarijs metallis, quod fit exuſto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius vomicam argentum viuum appellauimus (is enim & ipſe in argentum excoquitur) ſed ex alijs ſimul repertis. Steriles etiã plũbi deprehẽduntur ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtique tunduntur in farinam. Et hoc eſt

ſecundarium minium, perquàm paucis notũ, multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur in officinis ſociorum: Item ſcyrico. Quonam modo ſcyricum fiat, ſuo loco dicemus. Sublini autem ſcyrico minium compendij ratio demonſtrat. Et alio modo pingentium furto opportunum eſt, plenos ſubinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua, conſtatq́; furantibus. Syncero cocci nitor eſſe debet. Secũdarij autem ſplendor in parietibus ſentit vliginem. Quãquam hoc rubigo quædã metalli eſt. Siſaponenſibus autem miniarijs ſuæ venæ harena ſine argẽto excoquitur. Auri modo probatur. Auro cãdente fucatum nigreſcit: ſyncerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri cãdentis lamina, ſi non ſit aurum, depræhendi ilico. Solis atq; lunæ contactus inimicus: remediũ, ut pariete ſiccato cera punica cũ oleo liquefacta candens ſetis inducatur, iterumq́; admotis gallæ carbonibus aduratur ad ſudorẽ uſq;. Poſtea cãdelis ſubigatur: ac deinde linteis puris, ſicut & marmora niteſcũt. Qui minium in officinis poliunt, faciẽ laxis ueſicis illigant, ne in reſpirando perniciale puluerem trahãt, & tamẽ ut per illas ſpectẽt. Miniũ in voluminibus quoq; ſcriptura uſurpatur, clarioresq́; literas, uel in auro, uel ĩ marmore, etiã in ſepulcris facit.

De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis. CAP. VIII.

EX ſecũdario inuenit vita & hydrargyrũ in uicẽ argẽti viui, paulo ante dilatũ. Fit autẽ duobus modis, æreis mortarijs piſtilliſq́; trito minio ex aceto, aut patinis fictilibus impoſitũ ferrea concha, calyce copertũ, argilla ſuperillita. Dein ſub patinis accenſum follibus cõtinuo igni, atq; ita calycis ſudore deterſo, qui fit argenti colore, & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis, & lubrico humore confluere. Quod cum venenũ eſſe conueniat, omnia quæ de minio ĩ medicinæ uſu tradũtur, temeraria arbitror: præterquã fortaſſe quòd illitũ capiti ventrique ſanguinẽ ſiſtit, dum ne quid penetret in uiſcera, ac vulnus attingat: aliter vtendũ non equidem cenſeam. Hydragyro argẽtum inauratur ſolum nunc prope, cum & in æra ſimili modo duci debeat. Sed eadẽ fraus, quæ in omni uitæ parte ingenioſiſſima eſt, uiliorem excogitauit materiam, vt docuimus. Auri argẽtiq; mentionẽ comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non ſolitus inueniri, niſi in flumine Tmolo, vt autor eſt Theophraſtus; nunc vero paſſim, quem alij Heraclium, alij Lydium vocãt. Sunt autem modici, quaternas uncias longitudinis, binasq́; latitudinis non excedentes. Quod à ſole fuit in his, melius quàm quod à terra. His coticulis periti, cum è vena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri ſit in ea, quantũ argẽti vel æris, ſcrupulari differentia, mirabili ratione, non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento impoſito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas ruffo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus interuenit: ſeruatis in virorũ vrina batillis, inficitur ita ramentum obiter dum vritur, candoremq́; mentitur. Eſt aliud experimentum politi, & in halitu hominis, ſi ſudet protinus, nubemq́; diſcutiat.

De ſpeculis & Aegyptio argento. CAP. IX.

LAminas duci, & ſpecula fieri nõ niſi ex optimo poſſe creditum fuerat. Id quoq; iam fraude corrũpitur. Sed natura mira eſt imagines reddẽdi, quod repercuſſo aere, atq; in oculos regeſto fieri cõuenit. Eadẽ vi in ſpeculis uſu polita craſſitudine, paulũq; propulſa dilatatur in immẽſum magnitudo imaginũ. Tantũ intereſt, repercuſſum illũ reſpuat, an excipiat. Quinetiam pocula ita figurãtur, expulſis intus crebis ceu ſpeculis, ut vel uno intuente, populus totidẽ imaginum fiat. Excogitãtur & monſtrifica, ut in templo Smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimũq; refert concaua ſint & poculi modo, an parmæ thrẽcidicæ, media depreſſa an elata, trauerſa an obliqua, ſupina an recta, qualitate excipientis figura torquente veniẽtes vmbras. Nec enim eſt aliud illa imago, quã digeſta claritas materiæ excipiẽtis umbram. Atq; vt omnia de ſpeculis peragantur hoc loco, optima apud maiores fuerant Brundiſina, ſtanno & ære mixtis. Prælata ſunt argẽtea. Primus fecit Praxiteles Mag. Pompeij ætate. Nuper credi cæptũ, certiorẽ imaginẽ reddi, auro appoſito auerſis. Tingit & Aegyptus argentũ, vt in vaſis Anubem ſuum ſpectet, pingitq́; nõ celat argentum. Tranſit inde materia & ad triumphales ſtatuas, mirumq́; creſcit pretiũ fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miſcentur argento, tertia pars æris Cyprij tenuiſſimi, quod coronarium vocant, & ſulphuris viui quantum argenti. Conflantur ita in fictili circumlito argilla. Modus coquẽdi donec ſeipſa opercula apariãt. Nigreſcit & oui indurati luteo, ut tamen aceto & creta deteratur. Miſcuit denario triumuir Antonius ferrum. Miſcuit æri falſæ monetæ. Alij è pondere ſubtrahunt, cum ſit iuſtum lxxxiiij. è libris ſignari. Igitur ars facta denarios probare, tã iucunda lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas ſtatuas dicauerit. Mirumq́; in hac artium ſola uitia diſcũtur, & falſi denarij ſpectatur exẽplar, pluribusque ueris denarijs adulterinus emitur.

De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primum populus Rom. ſtipem ſparſerit. CAP. X.

NOn erat apud antiquos numerus ultra cẽtum milia, itaq; & hodie multiplicãtur hæc, ut decies cẽtena milia, aut ſæpius dicãtur. Fœnus hoc fecit nummusq́; percuſſus, & ſic quoque æs alienũ etiámnũ appellatur. Poſtea diuites cognominati, dummodo notum ſit, eum qui primus acceperit hoc cognomen, decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadem gente M. Craſſus negabat locupletẽ eſſe, niſi qui reditu annuo legionẽ tueri poſſet. In agris ſuis ſeſtertiũ MM. poſſedit, Quiritium poſt Syllam ditiſſimus. Nec fuit ſatis, niſi to

niſi totum Parthorũ eſuriſſet aurum: atq; vt nomen quidem opimi occupauerit (iuuat enim inſectari inexplebilem iſtam habendi cupidinem) multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudij principatu, Pallantẽ, Calliſtum, & Narciſſum. Atque ut hi omittantur, tanquam adhuc rerũ potiãtur, C. Aſinio Gallo, C. Marcio Cẽſorino COSS. ad vi. Kalen. Feb. C. Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit, quamuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſeruorum quatuor milia centũ xvi. iuga boum tria milia ſexcẽta, reliqui pecoris ec. quinquaginta ſeptẽ milia, in numero H-S. dc. Funerari ſe iuſſit H-S. xi. Congerãt excedentes numerũ opes, quota tamen portio erunt Ptolemæi? quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudæam, octoua milia equitum ſua pecunia tolerauiſſe: mille conuiuas, totidem aureis potorijs, mutantem vaſa cum ferculis, ſaginaſſe. Quota uero ille ipſe (neque enim de regibus loquor) portio fuit Pythij Bithyni, qui platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donauit: Xerxis copias, hoc eſt ſepties centena lxxxviij. milia hominum excepit epulo, ſtipendium quinque menſium frumẽtumque pollicens, ut è quinque liberis ſe neſtuti ſua in delectu vnus ſaltem cõcederetur. Hunc quoque ipſum aliquis comparet Craſſo regi. Quæ (malũ) amentia eſt id in vita cupere, quod aut etiã ſeruis contigerit, aut ne in regibus quidem inuenerit finem? populus Ro. ſtipem ſpargere cœpit, Sp. Poſthumio, Q. Marcio COSS. tãta abũdantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Nam quod Agrippæ Menenio ſextantes æris in funus contulit, honoris id neceſſitatisq; propter paupertatem Agrippæ, non largitionis eſſe dixerim.

De luxuria & frugalitate in uaſis, & lectis argenteis, & quando lances immodicæ factæ. CAP. XI.

VAſa ex argẽto mira inconſtãtia humani ingenij variat, nullum genus officinæ diu probãdo, nũc furniana, nũc clodiana, nũc gratiana (etenim tabernas mẽſis adoptauimus) nũc anaglypta, in aſperitatemque exciſa, circa linearum picturas quærimus. Iam verò & menſas repoſitorijs imponimus, & ad ſuſtinẽda obſonia interradimus latera, & intereſt quamplurimum lima perdiderit. Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur: At nos carrucas ex argẽto cælare inuenimus. Noſtraq; ætate Poppea cõiunx Neronis principis delicatioribus iumẽtis ſuis ſoleas ex auro quoq; ĩduere ſolebat. Libras xxxij argenti Africanus ſequens hæredi reliquit. Idemque cũ de Pœnis triumpharet, quater milies cccc. lxx. M. pondo tranſtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in menſarum eſt apparatu. Poſtea victa Numãtia & deleta, idem Africanus in triumpho militibus xvij. milia pondo dedit. O viros illo imperatore dignos, quibus hoc ſatis fuit. Frater eius Allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Druſus in tribunatu plebis xi. milia. Nam propter quinque pondo notatum à cenſoribus triumphalẽ ſenem, fabuloſum iam videtur. Itẽ Catum Aelium eũ legati Aetolorũ in cõſulatu prandentem in fictilibus adiſſent, miſſa ab his uaſa argentea non accepiſſe, neq; aliud habuiſſe argenti ad ſupremũ vitæ diem quàm duo pocula, quæ L. Paulus ſocer ei ob virtutẽ deuicto Perſeo rege donaſſet. Inuenimus legatos Carthaginiẽſium dixiſſe, nullos hominũ interſeſe benignius viuere quàm Romanos. Eodem enim argẽto apud omnes cœnitauiſſe ipſos. At Hercules Pompeium Paulinum Arelatenſis equitis Rom. filium, paterna quoq; gente pulſum, quòd xij. ponda argenti habuiſſet apud exercitũ, ferociſſimis gentibus oppoſitũ ſcimus. Lectos vero mulierũ iam pridẽ totos operiri argento & triclinia quædam, quibus argentum addidiſſe primus traditur Caruilius Pollio eques Ro. non ut operiret, aut Deliaca ſpecie faceret, ſed Punica. Idẽ & aureos fecit. Nec multo poſt argentei Deliacos imitati ſunt: quæ omnia expiauit bellũ ciuile Syllanũ. Paulo enim ante hæc facta ſunt, lãceſque è centenis libris argenti, quas tunc ſuper quingẽtas numero Romæ fuiſſe conſtat, multoſque ob eas proſcriptos dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales, qui bellum ciuile illud talibus vitijs imputauere. Noſtra ætas fortior fuit Claudij principatu, ſeruus eius Druſillanus nomine Rotundus, diſpenſator Hiſpaniæ citerioris quingenariã lancem habuit, cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat: & comites eius octo quinquaginta librarum: quæſo vt quàm multi eas conſerui eius inferrent, aut quibus cænãtibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuiſſe argentea. Repoſitorijs argẽtum addi ſua memoria cœptum Feneſtella dicit, qui obijt nouiſſimo Tiberij Cæſaris principatu. Sed & teſtudinea tum in vſum veniſſe. Ante ſe autem paulo lignea rotunda, ſolida, nec multo maiora quàm menſas fuiſſe. Se quidem puero, quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpiſſe. Mox additum argentum in angulis lineaſq; per commiſſuras. Tympana vero ſe iuuene appellata ſtateras, & lances quas antiqui magidas appellauerant. Nec copia tantũ argenti fuerat vitæ, ſed validius pene manupretium, idque iam pridẽ, vt ignoſcamus nobis. Delphinos quinis milibus ſeſtertijs in libras emptos C. Gracchus habuit. L. vero Craſſus orator duos ſcyphos Mentoris artificis manu cælatos ſeſtertijs c. Confeſſus tamen eſt nunquam ſe his uti propter verecundiam auſum: Conſtat eundem ſex milibus ſeſtertijs in ſingulas libras vaſa empta habuiſſe. Aſia primum deuicta luxuriam miſit in Italiam. Siquidem L. Scipio tranſtulit in triumpho argenti cælati põdo milia quadringẽta quinquaginta. Et uaſorũ aureorũ pondo c. milia, anno cõditæ urbis quingẽteſimo ſexageſimo quinto. Eadem Aſia donata multo etiã grauius afflixit mores, ĩutiliorq; victoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tũ enim hæc emẽdi

ISTITUTO DI GEOLOGIA e PALEONTOLOGIA UNIVERSITÀ DI ROMA

Romæ in auctionibus regijs verecundia exempta eſt, vrbis anno dcxxvi. medijs lvi. annis erudita ciuitate amare etiam, non ſolum admirari opulentiam externam: immenſo & Achaicæ victoriæ momento ad impellendos mores, quæ & ipſa hoc interuallo, anno vrbis dcviij. parta, ſigna & tabulas pictas inuexit, ne quid deeſſet. Paritérq; luxuria nata eſt, & Carthago ſublata, ita cõgruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia, & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas, & manipularis imperator.

De ſtatuis argenteis, & cælatura argenti, et cæteris quibuſdam. Cap. XII.

ARgenti vſum in ſtatuas primum ad honorẽ diui Auguſti in adulationem temporum trãſiſſe falſo exiſtimatur. Iam enĩ triũpho magni Põpeij reperimus trãſlatã Pharnacis, qui primus regnauit in Ponto, argenteã ſtatuã. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteoſq; Argentum ſuccedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebis cõpedes ſibi ex eo faciẽtium: quas induere aureas mos triſtior vetat. Vidimus & ipſi Arellium Fuſcũ motum equeſtri ordine ob inſignem calumniam, cũ celebritate aſſectarentur adoleſcentiũ ſchola, ex argento ãulos habẽtẽ. Et quid hæc attinet colligere, cũ capuli militum ebore etiam faſtidito, cælentur argento, vaginæ batillis, balthei laminis crepitẽt? Iã verò pædagogia ad tranſitum virilitatis cuſtodiantur argento, fœminæ lauentur, & niſi argentea ſolia faſtidiant, eadẽ materia & cibis & probris ſeruiat. Videret hæc Fabricius, et ſtratas argento mulierũ balineas, ita ut ueſtigio locus non ſit, cũ viris lauantiũ: Fabricius inquã qui bellicoſos imperatores plus quàm paterã & ſalinum ex argẽto habere vetabat. Videret hic dona fortium fieri, aut in hæc frangi. Heu mores, Fabritij nos pudet. Mirũ in auro cælando inclaruiſſe neminẽ, argẽto multos. Maxime tamẽ laudatus eſt Mentor, de quo ſupra diximus. Quatuor paria deniq; ab eo omnino facta ſunt: ac iam nullum extare dicitur. Epheſiæ Dianæ templũ iacet: Capitolium incẽdijs. Varro & æreũ ſignum eius habuiſſe ſcripſit. Proximi ab eo in admiratione Acragas, & Boethus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in inſula Rhodiorũ: Boethi apud Lyndiam Mineruam, Acragantis in templo Liberi patris in ipſa Rhodo, Bacchæ Centauriq; cælati in ſcyphis: Myos in eadẽ æde & Silenus, & Cupido. Acragantis & venatio in ſcyphis magnam famam habuit. poſt hos celebratus eſt Calamis & Antipater, quiq; ſatyrum in phiala grauatũ ſomno collocauiſſe verius quàm cælaſſe dictus eſt Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauriſcus. Item Ariſton & Eunicus Mitylenei laudantur. Et Hecateus, et circa magni Pompeij ætatem Praxiteles, Poſidonius Epheſius, Lædus Stratiates, qui prælia armatos que cælauit. Zopyrus qui Areopagitas & iudicium Oreſtis in duobus ſcyphis H-S xij. æſtimatis. Fuit dein Pytheas, cuius binæ vnciæ viginti venierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate, Paladium ſurripientes. Fecit idem & cocos magiriſcia appellatos, paruulis potorijs, ſed è quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere, tam opportuna iniuriæ ſubtilitas erat. Habuit & Teucer cruſtarius famam. Subitoq; ars hæc ita exoleuit, ut ſola iam vetuſtate cẽſeatur, vſq; adeo attritis cælaturis, ne figura diſcerni poſſit, autoritas conſtet. Argentũ medicatis aquis inficitur, atque etiam afflatu ſalſo, ſicut in mediterraneis Hiſpaniæ. In argenti & auri metallis naſcuntur etiãmnum pigmenta, ſil & ceruleum. Sil proprie limus eſt. Optimum ex eo quod Atticum vocatur. Pretium in libras xxxij. Proximum marmoroſum ſub dimidio Attici pretio. Tertiũ genus eſt preſſum, quod alij ſcyricũ vocant ex inſula Scyro. Iã quidem & ex Achaia, quo vtuntur ad picturæ vmbras. Pretiũ in libras huius H-S bini. Dipõdijs verò detractis, quod lucidum vocant, è Gallia veniens. Hoc autẽ & Attico ad lumina vtuntur. Ad abacos non niſi marmoroſo, quoniam marmor in eo reſiſtit amaritudini calicis. Effoditur & ad xx. ab vrbe lapidẽ in mõtibus. Poſtea vritur, preſſum appellãtibus qui adulterant. Sed eſſe falſum aduſtumq́ue amaritudine apparet, quoniam reſolutum in puluerem eſt.

De ſile, & ceruleo, & neſtoriano, & cilino, & quod nõ omni anno æqualiter ſpecies vendantur. Cap. XIII.

SIle pingere inſtituere primi Polygnotus & Mycon, Attico duntaxat. Hoc ſecuta ætas ad lumina vſa eſt. Ad ũbras autẽ Scyrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit. Ceruleum harena eſt. Huius genera tria fuere antiquitus: Aegyptiũ quod maxime probatur: Scythicũ, hoc diluitur facile: cũq; teritur, in iiij. colores mutatur, cãdidiorẽ nigrioréue, craſſiorẽ tenuioréue. Præfertur huic etiãnum Cypriũ. Acceſſit his Puteolanũ & Hiſpanienſe, harena ibi confici cœpta. Tinguitur autem omne: & in ſua coquitur herba, bibitq; ſuccũ. Reliqua confectura eadem quæ chryſocollæ. Ex ceruleo fit quod vocatur lomentũ: perficitur id lauando terẽdone, & hoc eſt ceruleo cãdidius. pretia eius, xxiii. in libras, cerulei xviij. Vſus in Creta calcis ĩpatiẽs. Nuper acceſſit & Neſtorianum ab autore appellatum. Fit ex Aegyptij leuiſſima parte, pretium eius xl. in libras. Idem & Puteolani vſus, præterquam ad feneſtras: Vocãt cælon. Non pridiẽ apportari & Indicũ eſt cœptum, cuius pretium xvij. in libras. Ratio in pictura ad inciſuras, hoc eſt, vmbras diuidẽdas ab lumine. Eſt & viliſſimum genus lomenti, quidam tritũ vocant, quinis aſſibus æſtimatũ. Cerulei ſynceri experimentum in carbone ut flaret: Fraus viola arida decocta in aqua, ſuccoq; per linteũ expreſſo in cretam Eretriam. Vis eius in medicina ut purget vlcera. Itaque & emplaſtris adijciunt: Item cauſticis. Teritur difficilime ſil. In medendo leuiter mordet, aſtringitq; & explet

explet ulcera. Vritur in fictilibus ut proſit. Pretia rerum quæ uſquam poſuimus, non ignoramus alia in alijs locis eſſe, & omnibus pene annis mutari, prout nauigationes conſtiterint, aut ut quiſq; mercatus ſit, aut aliquis præualens manceps annonam flagellet, nõ obliti Demetrium à tota Seplaſia Neronis principatu accuſatum apud conſulem: poni tamẽ neceſſarium fuit, quæ plerunque erant Romæ, ut exprimeretur autoritas rerum.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XXXIIII.

PROOEMIVM.

Aeris metalla. CAP. I.

P*ROXIME dicantur æris metalla, cui & in vſu proximum eſt pretium, imo vero ante argentum ac pene etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque autoritas, vt diximus. Hinc æra militum, tribuni ærarij, & ærarium, & obærati ab ære dicti. Docuimus quãdiu po. Rom. ære tantum ſignato vſus eſſet, & alia, quæ vetuſtas tradidit, cum æqualem urbi autoritatẽ eius declararet, à rege Numa collegio tertio ærariorum fabrum inſtituto. Vena quo dictum eſt modo effoditur, ignique perficitur. Fit & è lapide æroſo, quem vocant Cadmiam: celebritas in Aſia, et quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Feruntque nuper etiam in Germania prouincia repertum.*

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica. CAP. II.

F*It & ex alio lapide, quem chalciten vocant in Cypro, vbi prima fuit æris inuẽtio. Mox vilitas præcipua, reperto in alijs terris præſtãtiore, maxime aurichalco, quod præcipuã bonitatẽ admirationẽq; diu obtinuit. Nec reperitur lõgo iam tẽpore effœta tellure. Proximũ bonitate fuit Salluſtianũ in Centronũ alpino tractu, non longi & ipſum æui. Succeſſitq; ei Liuianum in Gallia. Vtrũq; à metallorum dominis appellatum, illud ab amico diui Auguſti, hoc à coniuge, velocis defectus. Liuianũ quoq; certe admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum conuerſa, quod & Cordubenſe dicitur. Hoc à Liuiano cadmiã maxime ſorbet, & aurichalci bonitatem imitatur in ſeſtertijs dupõdiarijsq;, Cyprio ſuo aſſibus cõtentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe habet. Reliqua genera artificio conſtãt, quæ ſuis locis reddentur, ſumma claritate ante omnia indicata. Quoniã æs cunfuſum auro argentoq; miſcebatur, & tamẽ ars pretioſior erat: nũc incertũ eſt peior hæc ſit, an materia. Mirumq; cũ ad infinitum operũ pretia creuerint, autoritas artis extincta eſt. Quæſtus cauſa enim (vt omnia) exerceri cœpta eſt, quæ gloriæ ſolebat. Ideo etiã deorũ adſcripta operi, cũ proceres gentium claritatẽ de hac via quærerent: adeoq; exoleuit ſundendi æris pretioſi ratio, ut iam diu ne fortuna quidẽ in ære ius artis habeat. Ex illa autẽ antiqua gloria Corinthium maxime laudatur: hoc caſus miſcuit, Corintho cũ caperetur incenſa: mireq; circa id multorum affectatio fuit. Quippe cum tradatur non alia de cauſa Verrẽ, quem Cicero dãnauerat, proſcriptũ cum eo ab Antonio, quàm quòd Corinthijs ſe ei ceſſurum negauiſſet. At mihi maior pars eorũ ſimulare eã ſciẽtiam videtur, ad ſegregãdos ſe à cæteris, magis quàm intelligere aliquid ibi ſubtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt Olympiadis clvi. anno tertio, noſtræ vrbis dciij. cum ante ſeculo fictores nobiles eſſe deſiſſent, quorũ iſti omnia ſigna hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguẽdos eos, ponemus artificum ætates. Nã vrbis noſtræ annos ex ſupradicta cõparatione olympiadũ, colligere facile erit. Sũt ergo uaſa tantum Corinthia, quæ iſti elegãtiores modo in eſculẽta transferunt, modo in lucernas * aut trulleos, nullo munditiarũ reſpectu. Eius tria genera: Cãdidũ, argento nitore quàm proxime accedẽs, in quo illa mixtura præualuit. Alterum, in quo auri fulua natura: Tertiũ in quo æqualis omniũ temperies fuit. Præter hæc eſt, cuius ratio non poteſt reddi, quanquã hominis manu facta dederit fortuna tẽperamentum ſimulacro ſigniſq;, illud ſuo colore pretioſum ad iocineris imaginẽ vergens, quod ideo hepatizon appellant procul à Corinthio: longe tamen ante Aegineticum atq; Deliacũ, quæ diu obtinuere principatũ. Antiquiſſima æris gloria Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcriſque. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum ſimulacra, effigiemq; hominum, & aliorum animaliũ. Proxima laus Aeginetico fuit. Inſula & ipſa, nec æs gignẽs, ſed officinarum tẽperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario eſt Romæ. Hic eſt exemplar Aeginetici æris. Deliaci autem Iupiter in Capitolio in Iouis tonantis æde: illoque ære Miron vſus eſt, hoc Polycletus, æquales atq; condiſcipuli. Aemulatio autem & in materia fuit.*

* modo in trullas

De cãdelabris, & tẽplorũ ornamentis. CAP. III.

P*Riuatim Aegina cãdelabrorũ ſuperficiẽ dũtaxat elaborauit, ſicut Tarentũ ſcapos, in his ergo iuncta commendatio officinarum eſt. Nec pudet tribunorum militariũ ſalarijs emere, cũ ipſum nomen à candelarum lumine impoſitum appareat. Acceſſio cãdelabri talis fuit. Theonis iuſſu præconis Cleſippus fullo, gibbere præterea & alio fœdus aſpectu, emente id Gegania ſeſtertijs l. eademq; oſtentante cõuiuio emptum ludibrij cauſa nudatus, atq; impotentia libidinis receptus in thorum, mox in teſtamentum, prædiues numinum vice illud candelabrũ coluit, & hanc Corinthijs fabulam adiecit: vindicatis tamen moribus nobili ſepulcro, per quod æterna ſupra terras*

O Gegania,

Digitized by Google

Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cum eſſe nulla Corinthia candelabra conſtet, nomen id præcipue in his celebratur, quoniam Mummij victoria Corinthum quidem diruit, ſed cõpluribus Achaiæ oppidis ſimul æra diſperſit. Priſci limina etiam ac valuas ex ære in templis factitauere. Inuenio & à Cn. Octauio, qui de Perſeo rege naualem triũphum egit, factã porticum duplicem ad circum Flaminiũ, quæ Corinthia ſit appellata à capitulis æreis columnarũ. Veſtæ quoq; ædem ipſam Syracuſana ſuperficie tegi placuiſſe. Syracuſana ſunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa poſita. Quinetiam priuata opulentia eo modo vſurpata eſt. Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilius quæſtor, quòd ærata oſtia haberet in domo. Nam triclinia ærata abacosque & monopodia Cn. Manlium Aſia deuicta primum inuexiſſe triumpho ſuo, quem duxit vrbis anno dclxvii. L. Piſo autor eſt. Antias quidem L. Craſſum hæredem L. Craſſi oratoris, multa etiam triclinia ærata vendidiſſe. Ex ære factitauere & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur. Placuere & lychnuchi penſiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes. Quale eſt in templo Apollinis Palatini, quod Alexander magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat eidem deo. Tranſijt deinde ars vbique vulgo ad effigies deorum.

Quando primum ſimulacrum Romæ factum, & de origine ſtatuarum, & honore ſtatuarum, & generibus, & figuris. Cap. iiii.

Romæ ſimulacrum ex ære factum Cereri primũ reperio ex peculio Sp. Caſſij, quẽ regnum affectatẽ pater ipſius interemerat. Trãſijt & ab dijs ad hominũ ſtatuas atq; imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine, quo magis mirũ eſt placuiſſe auro integere. Hoc neſcio an Romanum fuit inuentum: certe etiam Romæ non habet vetuſtatem. Effigies hominum nõ ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merẽtium, primo ſacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ: ubi omnium qui viciſſent, ſtatuas dicari mos erat. Eorum vero qui ter ibi ſuperauiſſent, ex membris ipſorũ ſimilitudine expreſſa, quas iconicas vocant. Athenienſes neſcio an primi omnium Harmodio & Ariſtogitoni tyrannicidis publice poſuerint ſtatuas. Hoc actum eſt eodem anno, quo & reges Romæ pulſi. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Et iam omnium municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere, prorogariq; memoria hominum, & honores legendi æuo baſibus inſcribi, ne in ſepulchris tantum legerẽtur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atrijs. Honos clientum inſtituit ſic colere patronos.

De ſtatuis togatis, & quibuſdã alijs, & quibus primum in columna, & quando primũ publice, & quæ primũ ſtatuæ Romæ. Cap. v.

Togatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Placuere & nudæ tenentes haſtã, ab epheborum è gymnaſijs exẽplaribus, quas achilleas vocãt. Græca res eſt, nihil velare. At contra Romana ac militaris, thoracas addere. Cæſar quidẽ dictator loricatã ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt. Nã Lupercorũ habitu factæ, tã nouitiæ ſunt, quàm quæ nuper prodiere penulis indutæ. Mancinus eodem habitu ſibi ſtatuit, quo deditus eſt. Notatũ ab autoribus, & L. Actium poetam in Camœnarum æde maxima forma ſtatuam ſibi poſuiſſe, cum breuis admodum fuiſſet. Equeſtres vtiq; ſtatuæ Romanã celebrationẽ habent, orto ſine dubio à Græcis exẽplo. Sed illi celetas tantũ dicabant in ſacris victores. Poſtea vero & qui bigis vel quadrigis viciſſent. Vnde & noſtris currus in his qui triũphauiſſent. Serum hoc, & in his non niſi à diuo Auguſto ſeinges, ſicut & elephãti. Non vetus & bigarũ celebratio in his qui prætura functi curru vecti eſſent per circũ. Antiquior columnarũ, ſicut C. Menio, qui deuicerat priſcos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ po. Ro. præſtabat, eodemq; in conſulatu in ſuggeſtu roſtra deuictis Antiatibus fixerat, anno vrbis cccxvi. Item C. Duellio, qui primus naualẽ triumphum egit de Pœnis, quæ eſt etiam nũc in foro. Item P. Minucio præfecto annonæ extra portã trigeminã vnciaria ſtipe collata, neſcio an primo honore tali à populo, antea enim à ſenatu erat: præclara res, niſi friuolis cœpiſſet initijs. Nanque & Actij Nauij ſtatua fuit ante curiã, cuius baſis conflagrauit curia incenſa P. Clodij funere. Fuit & Hermodori Epheſij in comitio, legum, quas decemuiri ſcribebant, interpretis, publice dicata. Alia cauſa & alia autoritas maior in Oratij Coclitis ſtatua, quæ durat hodieq; cũ hoſtes à ponte Sublicio ſolus arcuiſſet. Equidem & Sibyllæ iuxta roſtra eſſe non miror, tres ſint licet. Vna, quam Sex. Pacuuius Taurus ædilis plebis reſtituit: Duæ, quas M. Meſſala. Primas putarem has, & Actij Nauij, poſitas ætate Tarquinij Priſci, niſi regum antecedentium eſſent in Capitolio.

De ſtatuis ſine tunicis, & quibuſdam alijs, & Quæ prima Romæ ſtatua equeſtris: & quando omnes ſtatuæ priuatim & publice ſublatæ, & quibus Romæ mulieribus, quæ primæ ab exteris publice poſitæ. Cap. vi.

Ex his Romuli eſt ſine tunica, ſicut & Camilli in Roſtris, & ante ædem Caſtorũ fuit Q. Marcij Tremuli equeſtris togata, qui Sannites bis deuicerat, captaq; Anagnia, populũ ſtipẽdio liberauerat. Inter antiquiſſimas ſunt & Tulli Cœlij, L. Roſcij, Sp. Nautij, C. Fulcinij in roſtris, à Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc à Ro. populo tribui ſolebat iniuria cæſis, ſicut & P. Iunio & T. Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur quod annales annotauere, tripedaneas his ſtatuas in foro ſtatutas. Hæc videlicet menſura honorata tunc erat. Nõ prætereo C. Octa-

uium

Digitized by Google

niũ ob unum uerbum: hic regẽ Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentẽ, uirga quam tenebat forte circũſcripſit, & prius quàm egrederetur circulo illo, reſpõſum dare coegit. In qua legatione interfecto, ſenatus ſtatuam poni iuſſit quàm oculatiſſimo loco in Roſtris. Inuenitur ſtatua decreta & Taraciæ Caiæ ſiue Suffetiæ uirgini Veſtali, ut poneretur ubi uellet: quod adiectum non minus honoris habet, quàm fœminæ eſſe decretam. Meritum eius in ipſis ponam annalium uerbis: Quòd campum Tiberinum gratificata eſſet ea populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitij poſitas, cum bello Samniti Apollo Pythius fortiſſimo Græcorum gentis iuſſiſſet, & alteri ſapientiſſimo, ſimulachra celebri loco dicari, donec Sylla dictator ibi curiã faceret. Mirumq́; eſt illos patres, Socrati cunctis ab eodẽ deo ſapientia prælato Pythagorã prætuliſſe, aut tot alijs uirtute Alcibiadẽ, aut quẽquã utroq; Themiſtocli. Columnarum ratio erat, attolli ſupra cæteros mortales, quod & arcus ſignificãt nouitio inuento. Primus tamẽ honos cœpit à Græcis. Nulliq́; arbitror plures ſtatuas dicatas quàm Phalereo Demetrio Athenis. Siquidem ccclx. ſtatuere, quas mox lacerauerunt, nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus uicis C. Mario Gratidiano tribus, ut diximus, eaſdẽq́; ſubuertêre Syllæ introitu. Pedeſtres ſine dubio Romæ fuere in autoritate longo tempore. Equeſtrium tamen origo perquàm uetus eſt, cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ enim ſtatua eſt equeſtris, ceu parum eſſet toga eam cingi: cum nec Lucretiæ, nec Bruto qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obſides fuerat, decernerentur. Hanc primam & Oratij Coclitis publice dicatam crediderim: ante enim ſibi ac Sibyllæ Tarquinium, & reges ſibi ipſos poſuiſſe uerisimile eſt: niſi Clœliæ Piſo traderet ab his poſitam qui una obſides fuerant, redditis à Porſena in honorem eius. E diuerſo Annius Fæcialis, equeſtrẽ quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in ueſtibulo Superbi domus, Valeriæ fuiſſe Publicolæ conſulis filiæ: eamq́ue ſolam refugiſſe, Tiberimq́; tranauiſſe, cæteris obſidibus, quæ Porſenæ mittebantur, interemptis Tarquinij inſidijs. L. Piſo prodidit, M. Aemilio, C. Popilio ij. COSS. à cenſoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, ſtatuas circa forum eorum qui magiſtratum geſſerunt, ſublatas omnes, præter eas quæ populi aut ſenatus ſentẽtia ſtatutæ eſſent. Eam uero, quam apud ædem Telluris ſtatuiſſet ſibi Sp. Caſsius qui regnum affectauerat, etiam conflatam a cenſoribus. Nimirũ in ea quoque re ambitioni prouidebant illi uiri. Extãt Catonis in cenſura uociferationes, mulieribus Romanis in prouincijs ſtatuas poni. Nec tamen potuit inhibere quo minus Romæ quoque ponerentur, ſicuti Corneliæ Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic poſita, ſoleisque ſine amento inſignis in Metelli publica porticu, quæ ſtatua nunc eſt in Octauiæ operibus. Publice autem ab exteris poſita eſt Romæ C. Aelio tribuno plebis, lege perlata in Stẽnium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infeſtauerat, ob id Aelium Thurini ſtatua & corona aurea donauerunt. Iidem poſtea Fabricium donauere ſtatua, liberati obſidione. Paſsimq́; clientes in clientelas ita recepti: & adeo diſcrimẽ omne ſublatum, ut Annibalis etiam ſtatuæ tribus locis uiſantur in urbe, cuius intra muros ſolus hoſtium emiſit haſtam.

De antiquis ſtatuarijs, & pretijs ſignorũ immodicis, & coloſsis in urbe celeberrimis. CA. VII.

FVisse autem ſtatuariam artem familiarem Italiæ quoque & uetuſtam, indicant, Hercules ab Euandro ſacratus, ut ferũt, in foro boario, qui triumphalis uocatur, atq; per triumphos ueſtitur habitu triũphali: præterea Ianus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis belliq́; argumẽto colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorũ ſexagintaquinq; dierũ nota, per ſignificationẽ anni, temporis & æui ſe deũ indicaret. Signa quoq; Thuſcanica per terras diſperſa, quæ in Hetruria factitata non eſt dubium. Deorum tantum putarẽ ea fuiſſe, ni Metrodorus Scepſius, cui cognomen à Romani nominis odio inditũ eſt, propter duo milia ſtatuarũ Vulſinios expugnatos obijceret. Mirumq́; mihi uidetur, cũ ſtatuarũ origo tam uetus in Italia ſit, lignea potius aut fictilia deorũ ſimulacra in delubris dicata, uſq; ad deuictam Aſiam, unde luxuria. Similitudines exprimẽdi quæ prima fuerit origo, in ea quam plaſticen Græci uocant, dici conuenientius erit: etenim prior quàm ſtatuaria fuit. Sed hæc ad infinitũ effloruit multorũ uoluminũ opere: ſi quis plura perſequi uelit: omnia enim quis poſſit? In M. Scauri ædilitate tria milia ſignorũ in ſcena tãtum fuere temporario theatro. Mũmius deuicta Achaia repleuit urbem: ipſe exceſſit non relicturus filiæ dotẽ. Cur enim non cum excuſatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiãnunc iij. milia ſignorum eſſe, Mutianus ter cõſul prodidit, nec pauciora Athenis, Olympiæ, Delphis ſupereſſe creduntur. Quis iſta mortalium perſequi poſſit? aut quis uſus noſcendi intelligatur? Inſignia tamen maxime & aliqua de cauſa notata, uoluptariũ ſit attigiſſe, artificesq; celebratos nominauiſſe, ſingulorũ quoq; inexplicabili multitudine, cum Liſippus ad ſexcẽta x. opera feciſſe prodatur, tãtæ omnia artis, ut claritatẽ poſſent dare uel ſingula. Numerum apparuiſſe defuncto eo, cum theſaurum effregiſſet hæres: ſolitum enim ex manipretio cuiuſq; ſigni denarios deponere aureos ſingulos. Euecta ſupra humanam fidẽ ars eſt ſucceſſu, mox & audacia. In argumentum ſucceſſus unum exemplũ afferam, nec deorum nec hominum ſimilitudinis expreſſæ. Aetas noſtra uidit in Capitolio, prius quàm id nouiſſime conflagrauit à Vitellianis incenſum, in cella Iunonis, canem ex ære, uulnus ſuum lambẽtem: cuius eximium miraculum & indiſcreta ueri ſimilitudo, non eo ſolum intelligitur, quòd ibi dicata fuerat, uerũ & noua ſatiſdatione: nã ſumma nulla par uidebatur,

Digitized by Google

capite tutelarios cauere pro ea inſtituti publici fuit. Audaciæ innumera ſunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus ſtatuarũ, quas coloſſos vocãt, turribus pares. Talis eſt in Capitolio Apollo, translatus à M. Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe xxx. cubitorum, cl. talentis factus: Talis in campo Martio Iupiter, à Claudio Cæſare dicatus, qui vocatur Pompeianus, à vicinitate theatri. Talis & Tarenti factus à Lyſippo xl. cubitorum. Mirum in eo, quòd manu vt ferunt mobilis, ea ratio libramenti eſt, nullis conuellatur procellis. Id quidem prouidiſſe & artifex dicitur, modico interuallo, vnde maxime flatũ opus erat frangi oppoſita columna. Itaq; propter magnitudinẽ difficultatemq́; moliendi, non attigit eum Fabius Verrucoſus, cum Herculẽ qui eſt in Capitolio, inde trãſferret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis coloſſus Rhodi, quẽ fecerat Chares Lyndius, Lyſippi ſupradicti diſcipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc ſimulacrũ poſt quinquageſimum ſextum annum terræmotu proſtratum, ſed iacens quoq; miraculo eſt. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores ſunt digiti quàm pleræque ſtatuæ. Vaſti ſpecus hiant de fractis membris. Spectantur intus magnæ molis ſaxa, quorum pondere ſtabiliuerat conſtituens. Duodecim annis tradunt effectum ccc. talentis, quæ contulerant ex apparatu regis Demetrij, relicto moræ tædio. Sunt alij minores hoc in eadem vrbe coloſſi centum numero, ſed vbicunq; ſinguli fuiſſent nobilitaturi locum. Præterq́; hos deorum quinq; quos fecit Bryaxis. Factitauit coloſſos & Italia, videmus certe Apollinem in bibliotheca templi Auguſti Thuſcanicum l. pedum à pollice, dubium ære mirabiliorẽ an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouem qui eſt iu Capitolio, victis Samnitibus ſacrata lege pugnantibus, è pectoralibus eorum ocreiſq́; & galeis. Amplitudo tanta eſt, vt conſpiciatur à Latiario Ioue. Reliquijs limæ ſuam ſtatuam fecit, quæ eſt ante pedes ſimulacri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quæ P. Lentulus conſul dicauit: alterum à Charete ſupradicto factum: alterum fecit Decius, comparatione in tãtum victus, vt artificium minime probabilis artificis videatur. Verum omnem amplitudinem ſtatuarum eius generis vicit ætate noſtra Zenodorus, Mercurio facto in ciuitate Galliæ Aruernis, per annos decẽ, H-S. cccc. manipretio, poſtquam ſatis ibi artem approbauerat, Romã accitus eſt à Nerone, vbi deſtinatũ illius principis ſimulacrum coloſſum fecit c.x. pedum longitude, qui dicatus Solis venerationi eſt, dãnatis ſceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla ſimilitudinem inſignem, verum & ex paruis admodũ ſurculis, quod primum operis inſtar fuit. Ea ſtatua indicauit interiſſe fundendi æris ſciẽtiam, cum & Nero largiri aurum argentumq́; paratus eſſet, & Zenodorus ſcientia fingendi cælandiq́; nulli veterum poſtponeretur. Statuam Aruernorum cum faceret, prouinciæ Vibio Auito præſidente, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Caſſio Syllano auunculo eius præceptori ſuo Germanicus Cæſar adamata donauerat, æmulatus eſt, vt vix vlla differentia eſſet artis. Quantoq́; maior in Zenodoro præſtantia fuit, tanto magis depræhendi æris obliteratio poteſt.

Nobilitates ex ære operum & artificum ccclxvi. Cap. VIII.

Signis quæ vocant Corinthia pleriq; in tantũ capiuntur, vt ſecum circumferant, ſicut Hortẽſius orator ſphingẽ Verri reo ablatã. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione negauti ei ſe ænigmata iutelligere, reſpondit debere, quoniã ſphingem domi haberet. Circumtulit & Nero princeps Amazonem, de qua dicemus: Et paulo ante C. Ceſtius conſularis ſignũ, quod ſecum etiã in prælio habuit. Alexandri quoq́; Magni tabernaculũ ſuſtinere tradũtur ſolitæ ſtatuæ, ex quibus ij. ante Martis vltoris ædem dicatæ ſunt, totidem ante regiam. Minoribus ſimulacris ſigniſq́; innumera prope artificũ multitudo nobilitata eſt. Ante omnes tamen Phidias Atheniẽſis, Ioue Olympiæ facto, ex ebore quidem: ſed & ex ære ſigna fecit. Floruit autem Olympiade lxxxiij. circiter ccc. noſtræ vrbis anno. Quo eodem tẽpore æmuli eius fuere Alcamenes, Critias, Neſtocles, Hegeas. Et deinde olympiade lxxxvij. Agelades, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myrõ, Pythagoras, Scopas, Perelius. Ex his Polycletus, diſcipulos habuit Argium Aſopodorũ, Alexim, Ariſtidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorũ, Dameam Clitorium, Myronem Lyciũ. Nonageſimaquinta olympiade floruere Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles. Centeſimaſecunda Polycles, Cephiſodotus, Leochares, Hypatodorus. Centeſima quarta Praxiteles, Euphranon. Centeſimaſeptima Echion, Therimachus. Cẽteſima quartadecima Lyſippus fuit, & cũ eo Alexander Magnus. Itẽ Lyſiſtratus & frater eius Sthenis, Euphronides, Soſtratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quòd nullo doctore nobilis fuit ipſe. Diſcipulos habuit Zeuxim & Iadem. Centeſima viceſima Eutychides, Eutycrates, Lahippus, Cephiſodotus, Timarchus, Pyromachus. Ceſſauit deinde ars, ac rurſus olympiade centeſimaquinquageſima quinta reuixit, cum fuere longe quidẽ infra prædictos, probati tamẽ, Antheus, Calliſtratus, Polycles, Atheneus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita diſtinctis celeberrimorũ ætatibus inſignes raptim tranſcurrã, reliqua multitudine paſſim diſperſa. Venere autem & in certamen laudatiſſimi, quanquam diuerſis ætatibus geniti, quoniã fecerant Amazonas: quæ cum in templo Epheſiæ Dianæ dicarẽtur, placuit eligi probatiſſimam ipſorum artificum qui præſentes erant iudicio, cum apparuit eam eſſe, quam omnes ſecundam à ſua quiſq; iudicaſſent. Hæc eſt Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Cteſilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phidias, præter Iouem Olympium, quẽ nemo

æmulatur

æmulatur, fecit & ex ebore æque Mineruam Athenis, quæ eſt in Parthenone aſtās. Ex ære vero, præter Amazonem ſupradictam. Mineruā tam eximiæ pulchritudinis, vt à forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum & aliam Mineruā, quam Romæ Aemilius Paulus ad ædē Fortunæ dedicauit. Item duo ſigna quæ Catulus in eadem æde poſuit palliata. Et alterum coloſſicon nudū, primusq; artem toreuticen aperuiſſe atq; demōſtraſſe merito iudicatur. Polycletus Sicyonius Ageladis diſcipulus, Diadumenū fecit molliter iuuenem c. talentis nobilitatū. Idem & Doryphorum viriliter puerum. Fecit & quē canona artifices vocāt lineamenta artis ex eo petentes velut à lege quadā: ſolusq; hominum artē ipſe feciſſe, artis opere iudicatur. Fecit & diſtringentē ſe, & nudū talo inceſſentem. Duosq; pueros, itē talis nudos ludentes, qui vocantur Aſtragalizontes, & ſunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullū abſolutius pleriq; iudicant. Itē Mercuriū qui fuit Lyſimachiæ: Herculē qui Romæ, Antæū à terra ſuſtinētem. Artemona, qui Periphoretos appellatus eſt. Hic cōſummaſſe hanc ſciētiam iudicatur, & toreuticen ſic erudiſſe, vt Phidias aperuiſſe. Proprium eiuſdē, ut vno crure inſiſterent ſigna, excogitaſſe: quadrata tamen ea eſſe tradit Varro, & pene ad vnū exemplū. Myronē Eleutheris natū, & ipſum Ageladis diſcipulū, bucula maxime nobilitauit, celebratis verſibus laudata, quādo alieno pleriq; ingenio magis quàm ſuo commendantur. Fecit & canem, & diſcobolon, & Perſea, & Priſtas, & Satyrū admirantem tibias, & Mineruam, Delphicos pentathlos, Pancratiaſtas, Herculem etiā, qui eſt apud circū maximum in æde Pōpeii Magni. Feciſſe & cicadæ monumētum ac locuſtæ, carminibus ſuis Erinna ſignificat. Fecit & Apollinē, quem à triumuiro Antonio ſublatū reſtituit Epheſijs diuus Auguſtus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicaſſe varietatem videtur, numeroſior in arte quàm Polycletus, & ſymmetria diligentior: & ipſe tamē corporum tenus curioſus animi ſenſus nō expreſſiſſe, capillum quoq; & pubem nō emendatius feciſſe, quàm rudis antiquitas inſtituiſſet. Vicit eū Pythagoras Rheginus ex Italia, Pācratiaſte Delphis poſito. Eundē vicit & Leontius, qui fecit ſtadiodromon Aſtylon, qui Olympiæ oſtenditur, & Libyn puerū tenentem tabellā eodē loco, & mala ferentē nudū. Syracuſis autem claudicātem, cuius vlceris dolorem ſentire etiā ſpectantes videntur. Item Apollinem citharœdū, ſerpentemq; eius ſagittis confici, qui Dicæus appellatus eſt, quod cū Thebæ ab Alexandro caperentur, aurū à fugiente cōditum, ſinu eius celatum eſſet. Hic primus neruos & venas expreſſit, capillumq; diligētius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cuius ſigna ad ædē Fortunæ huiuſce deæ ſeptē nuda, & ſenis vnū, laudata ſunt. Hic ſupradicto facie quoque indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur: Rhegini autē diſcipulus et filius ſororis fuiſſe Soſtratus. Lyſippum Sicyoniū Duris negat, Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat, ſed primo ærarium fabrū, audendi rationē cœpiſſe pictoris Eupompi reſponſo. Eum enim interrogatum, quē ſequeretur antecedentium, dixiſſe demonſtrata hominū multitudine, naturam ipſam imitandā eſſe, nō artificem. Plurima ex omnibus ſigna fecit, vt diximus fœcundiſſimæ artis, inter quæ diſtringentē ſe, quē M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit, mire gratū Tiberio principi: qui nō quiuit temperare ſibi in eo, quanquam imperioſus ſui inter initia principatus, tranſtulitq; in cubiculū, alio ibi ſigno ſubſtituto: cum quidem tanta pop. Romani cōtumacia fuit, vt magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepsq; quanquam adamatū repoſuerit. Nobilitatur Lyſippus & temulenta tibicina, & canibus ac venatione. In primis vero quadriga cum ſole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnū multis operibus, à pueritia eius orſus. Quam ſtatuā inaurari iuſſit Nero princeps, delectatus admodū illa. Dein cum pretio periſſet gratia artis, detractum eſt aurū: pretioſiorq; talis exiſtimatur etiam cicatricibus operis atq; conciſuris, in quibus aurum hæſerat, remanentibus. Idem fecit Hephæſtionem Alexandri Magni amicū, quem quidā Polycleto aſcribunt, cum is centū prope annis ante fuerit. Idem Alexandri venationē, quæ Delphis ſacrata eſt, Athenis Satyrorum turmā. Alexandrum amicorūq; eius imagines ſumma omniū ſimilitudine expreſſit. Has Metellus Macedonia ſubacta tranſtulit Romā. Fecit & quadrigas multorū generum. Statuariæ arti plurimū traditur contuliſſe, capillum exprimēdo, capita minora faciēdo quàm āntiqui, corpora graciliora ſicciorāq; per quæ proceritas ſignorū maior videtur. Non habet Latinū nomen ſymmetria, quam diligentiſſime cuſtodiuit, noua intactaq; ratione quadratas veterū ſtaturas permutādo: vulgoq; dicebat, ab illis factos quales eſſent homines, à ſe quales viderentur eſſe. Propriæ huius videtur eſſe argutiæ operū, coſtoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & diſcipulos reliquit laudatos artifices, Labippum & Bedā, ſed ante omnes Euthycratem: quanquā is conſtantiam patris potius æmulatus quàm elegantiā, auſtero maluit genere quàm iucūdo placere. Itaq; optime expreſſit Herculem Delphis & Alexandrū, Theſpin venatorem, & Theſpiadas: prælium equeſtre, ad Trophonii oraculum. Quadrigas Medeæ cōplures. Equum cum fiſcinis. Canes venantiū. Huius porro diſcipulus fuit Thyſicrates, & ipſe Sicyonius, ſed Lyſippi ſectæ propior, vt vix diſcernantur cōplura ſigna, ceu ſenex Thebanus, Demetrius rex, Peuceſtes Alexādri Magni ſeruator, dignus tanta gloria. Artifices qui cōpoſitis voluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrāt & Telephanem Phoceum, ignotum alias, quoniam in Theſſalia vbi habitauerat, latuerint opera eius: alioquin ſuffragijs ipſorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant eius Lariſſam, & Spinarū pentathlon, & Apollinem. Alij non hanc ignobilitatis

fuiſſe cauſam, ſed quoniam ſe regum Xerxis atq; Darei officinis dediderit, exiſtimant. Praxiteles quoque marmore felicior: ideo & clarior fuit. Fecit tamẽ ex ære pulcherrima opera: Proſerpinæ raptum. Itẽ Cataguſam & Ebrietatẽ, & Liberũ patrem, nobilemq; vna Satyrum, quem Græci periboeton cognominant. Signa etiã quæ ante Felicitatis ædem fuere, Venerẽq; quæ cum ipſa æde incendio cremata eſt Claudij principatu, marmoreæ illi ſuæ per terras inclytæ parem. Itẽ Stephuſam, Spilumenem, Oenophorũ, Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas, quos à Xerxe Perſarum rege captos victa Perſide Athenienſibus remiſit Magnus Alexander. Fecit & puberẽ ſubrepenti lacertæ cominus ſagitta inſidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectãtur & duo ſigna eius diuerſos affectus exprimẽtia, flentis matronæ & meretricis gaudentis. Hanc putãt Phrynem fuiſſe, deprehenduntq; in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis. Habet ſimulacrũ & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam ſuum impoſuit, ne melior in equorum effigie defeciſſe in homine crederetur. Ipſe Calamis et alias quadrigas bigasq; fecit, equis ſemper ſine æmulo expreßis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius eſt nobilior. Alcamenes Phidiæ diſcipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui vocatur encrinomenos. At Polycleti diſcipulus Ariſtides quadrigas bigasq;. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Ariſtogitoni, conſilia eorum de tyrannicidio, vſq; ad mortẽ excruciata, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienſes & honorem habere ei volentes, nec tamẽ ſcortum celebraſſe, animal nominis eius fecere: atq; vt intelligeretur cauſa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. Briaxis Aeſculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem. Batton Apollinem, & Iunonem, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Creſilas vulneratum deficientem, in quo poßit intelligi quantum reſtet animæ: & Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte eſt, quòd nobiles viros nobiliores fecit. Cephiſodorus Mineruam mirabilem in portu Athenienſium, & aram ad templum Iouis Seruatoris in eodẽ portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudũ, qui Phileſius cognominatur in didymæo Aeginetica æris temperatura. Ceruumq; vna ita veſtigiis ſuſpendit, vt linum ſubter pedes trahatur, alterno morſu digitis calceq; retinentibus ſolum, ita vertebrato dente vtriſq; in partibus, vt à repulſu per vices reſiliat. Idẽ Celetizontas pueros fecit. Chareas Alexandrũ Magnum & Philippum patrem eius fecit. Cteſilaus doryphoron, & Amazonem vulneratam. Demetrius Lyſimachen, quæ ſacerdos Mineruæ fuit annis lxiiij. Idem & Mineruam quæ muſica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu reſonant. Idem equitẽ Sarmenẽ qui primus de equitatu ſcripſit. Dædalus & ipſe inter fictores laudatus, pueros duos diſtringẽtes ſe fecit. Dinomenes Proteſilaũ & Pythodemum luctatorem. Euphranoris Alexander Paris eſt, in quo laudatur, quòd omnia ſimul intelligantur, index dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Huius eſt Minerua Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolũ à Q. Luctatio Catulo dicata: & ſimulacrũ Boni euentus, dextra pateram, ſiniſtra ſpicam ac papauer tenens. Item Latona puerpera Apollinẽ & Dianam infantes ſuſtinens in æde Cõcordiæ. Fecit & quadrigas bigasq;, & Cliduchon eximia forma: et virtutem & Græciã, vtraſq; coloſſeas: mulierẽ miniſtrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippũ in quadrigis. Eutychides Eurotã, in quo artem ipſo amne liquidiorem plurimi dixere. Hegiæ Minerua, Pyrrhusq; rex laudatur, & celetizontes pueri, et Caſtor ac Pollux ante ædẽ Iouis tonãtis. In Pario colonia Hercules Iſidori. Buthyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerũ ſufflantem languidos ignes, & argonautas. Leocras aquilam, ſentientem quid rapiat in Ganymede & cui ferat, parcentem vnguibus etiã per veſtẽ. Puerũ Autolycon pancratio victorẽ, propter quem Xenophon Sympoſium ſcripſit: Iouẽq; illũ tonantem in Capitolio ante cuncta laudabilẽ. Itẽ Apollinem diadematum. Lyciſcus Lagonẽ puerum ſubdolæ ac fucatæ vernilitatis. Lycus & ipſe puerũ ſuffitorem. Menæchmi vitulus genu premitur, replicata ceruice: ipſeq; Menæchmus ſcripſit de ſua arte. Naucydes Mercurio et Diſcobolo et immolante arietem cenſetur. Naucerus luctatorem anhelantẽ fecit. Niceratus Aeſculapium et Hygiã, qui ſunt in Concordiæ templo Romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Policles Hermaphroditum nobilẽ fecit. Pyrrhus Hygiam et Mineruã, Phœnix Lyſippi diſcipulus Epitherſen. Stipax Cyprius vno celebratur ſigno, Splanchnopte: Periclis olympij vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni ſpiritu accendens. Sillanion Apollodorum fecit, fictorem et ipſum, ſed inter cunctos diligentißimum artis, et inimicum ſui iudicem, crebro perfecta ſigna frangentem, dum ſatiare cupiditatem nequit artis, et ideo inſanum cognominatum. Hoc in eo expreßit, nec hominem ex ære fecit, ſed iracundiam: et Achillem nobilem. Item Epiſtatem exercentem athletas. Strongylion Amazonem, quã ab excellentia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum, quem amando Brutus Philippenſis cognomine ſuo illuſtrauit. Theodorus qui labyrinthũ fecit Sami, ipſe ſe ex ære fudit, præter ſimilitudinem mirabilem fama magnæ ſubtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, læua tribus digitis quadrigulam tenuit translatam Præneſtæ, tantæ paruitatis, vt totam eam curruműque & aurigam integeret alis ſimul facta muſca. Xenocrates Tiſicratis diſcipulus, aut vt alij, Euthycratis, vicit vtroſque copia ſignorum, & de ſua arte compoſuit volumina. Plures artifices

fecere

fecere Attali & Eumenis aduerſus Gallos prælia, Iſigonus, Phyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit volumina de ſua arte. Boeti, quanquã argento melioris, infans eximie anſerem ſtrangulat. Atque ex omnibus quæ retuli, clariſſima quæq; in vrbe iam ſunt dicata à Veſpaſiano principe in templo Pacis, aliiſq; eius operibus, violentia Neronis in vrbem cõuecta, & in ſellarijs domus aureæ diſpoſita. Præterea ſunt æqualitate celebrati artifices, ſed nullis operum ſuorũ præcipui. Ariſton qui & argentũ cælare ſolitus eſt, Callias, Cteſias, Cantharus Sicyonius, Dionyſodorus Critiæ diſcipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus, & Hecatæus. Argẽti cælatores, Lesbocles, Prodorus, Pythodicus, Polygnotus. Iidẽ pictores nobiliſſimi. Item ex cælatoribus Stratonicus, Scymnus qui fuit Critiæ diſcipulus. Nũc pcẽſebo eos qui eiuſdẽ generis opera fecerunt, vt Apollodorus, Androbulus, Aſclepiodorus, Aleuas philoſophos: Apellas & adorãtes fœminas. Antigonus & Perixyomenõ tyrãnicidasq; ſupradictos. Antimachus, Athenodorus fœminas nobiles: Ariſtodemus & luctatores bigasq; cum auriga, philoſophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam ſuam huius quoq; Doryphorus. Cephiſodori duo fuere: Prioris eſt Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens. Fecit & concionantem manu elata: perſona in incerto eſt. Sequens philoſophos fecit. Colotas, qui cum Phidia Iouem olympium fecerat, philoſophos. Itẽ Cleon & Cenchramis, & Callicles, & Cephis: Chalcoſthenes & comœdos & athletas. Dahippus Perixyomenon. Daiphron, & Democritus, & Dæmon philoſophos. Epigonus omnia fere prædicta imitatus præceſſit in tubicine, & matri interfectæ infante miſerabiliter blandiẽte. Eubolidis digitis computans. Mycon athletis ſpectatus, Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggreſſus, repræſentauit Alcibiadẽ, lampadeq; accenſa matrem eius Demaraten ſacrificantem. Piſicrates bigæ Pitho mulierẽ impoſuit. Idẽq; fecit Martem & Mercurium qui ſunt in Concordiæ templo Romæ. Perillum nemo laudat ſæuiorem Phalaride tyranno, cui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne ſubdito, & primus eum expertus cruciatum iuſtiore ſæuitia. In hoc à ſimulacris deum hominumq; deuocauerat humaniſſimam artem. Ideóne tot conditores eius elaborauerant, vt ex ea tormenta fierent? Itaque vna de cauſa ſeruantur opera eius, vt quiſquis illa videat, oderit manus. Sthenis Cererem, Iouem, Mineruam fecit, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, & adorãtes ſacrificãteſq;. Simon canem & ſagittariũ fecit. Stratonicus cælator ille philoſophos. Scopas uterq;. Athletas autem & armatos, & uenatores, ſacrificanteſq; Battõ, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Lyſon, Leõ, Menodorus, Myagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes idẽ pictura clariſſimus, ut dicemus, Patrocles, Polis, Poſidonius, qui & argentum cælauit nobiliter natione Epheſius, Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomneſtus, Timarchides, Timon, Tiſias, Thraſon. Ex omnibus autem maxime cognomine inſignis eſt Callimachus, ſemper calumniator ſui, nec finem habens diligentiæ, ob id Cacizotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Huius ſunt ſaltantes Lacænæ, emendatum opus, ſed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Hunc quidam & pictorem fuiſſe tradunt. Non ære captus nec arte unam ſolummodo Zenonis ſtatuam Cypria in expeditione nõ uendidit Cato, ſed quia philoſophi erat, vt obiter hoc quoq; noſcatur tam inane exemplum. In mẽtione ſtatuarum eſt & una non prætereunda, licet autoris incerti, iuxta roſtra Herculis tunicati, eleo habitu Romæ, torua facie ſentienteq; ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli. L. Luculli Imperatoris, de manubijs: alter, pupillum Luculli filium ex S.C. dedicaſſe: tertius, T. Septimium Sabinũ ædilem curulem ex priuato in publicum reſtituiſſe. Tot certaminum tãtæq; dignationis ſimulacrum id fuit. Nunc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In Cyprio coronarium & regulare eſt, vtrunq; ductile. Coronarium tenuatur in laminas, taurorumq; felle tinctum, ſpeciem auri in coronis hiſtrionum præbet. Idemq; in vncias additis auri ſcrupulis ſenis p̃ tenui pyropi bractea igneſcit. Regulare & in alijs fit metallis, itemq; caldariũ. Differentia, quòd caldarium funditur tantũ, malleis fragile, quibus regulare obſequitur, ab alijs ductile appellatum, quale omne Cyprium eſt. Sed & in cæteris metallis, cura diſtat à caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitijs, excoctiſq;, regulare eſt. In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiæ prouincijſq;. Sed octonas plumbi libras addunt, & leue recoquunt propter inopiã ligni. Quãtum ea res differentiæ afferat, in Gallia maxime ſentitur, vbi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura, nigrum atque fragile conficitur. Præterea ſemel recoquunt, quod ſæpius feciſſe, bonitati plurimum confert.

Differentiæ æris & mixturæ, & de ſeruando ære. Cap. IX.

ID quoque notaſſe non ab re eſt, æs omne frigore magno melius fundi. Sequẽs tẽperatura ſtatuaria eſt, eademq; tabularis, hoc modo. Maſſa proflatur in primis, mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc eſt, ex vſu coempti. Peculiare in eo condimentum attritu domiti, & conſuetudine nitoris veluti manſuefacti. Miſcentur & plumbi argentarij pondo duodena ac ſelibra, centenis proflati. Appellatur etiámnũ & formalis temperatura æris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarij uigeſima, maximeq; ita colorẽ bibit, quẽ Græcanicum vocãt. Nouiſſima eſt quæ uocatur ollaria, uaſe nomẽ hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argẽtarij in cẽtenas æris additis. Cyprio ſi addatur plumbũ, colos purpuræ fit in ſtatuarũ prætextis. Aera exterſa rubiginẽ celerius trahũt

quàm neglecta,niſi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vſus æris ac perpetuitatẽ monumentorũ iam pridem translatus eſt, tabulis æreis,in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur.

De cadmia medicinæ. Cap. x.

Metalla æris multis modis inſtruunt medicinã vtpote cũ vlcera omnia ibi ocyſſime ſanẽtur. Maxime tamẽ prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argẽti fornacibus,cãdidior ac minus põderoſa,ſed nequaquã cõparãda ærariæ. Plura autẽ genera ſunt. Nãq; ipſe lapis,ex quo fit æs, cadmia vocatur,fuſuris neceſſarius, medicinæ inutilis. hic rurſus in fornacibus exiſtit,aliamq; nominis ſui originẽ recipit. Fit autẽ egeſta flãmis atq; flatu tenuiſſima parte materiæ,& cameris lateribusue fornaciũ pro quantitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornaciũ ore,qua flammæ eluctãtur,appellata capnitis,exuſta,& nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima cameris dependẽs,& ab eo argumẽto botrytis cognominata:põderoſior hæc priore,leuior porro ſecuturis. Duo eius colores: deterior cinereus,puniceus melior, friabilis,oculorumq; medicamentis utiliſſima. Tertia eſt in lateribus fornaciũ,quæ propter grauitatẽ ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipſa ab argumento,cruſta uerius quàm pumex, intus uaria, ad pſoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluũt & ex ea duo alia genera: onychitis extra pene cerula,ĩtus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra,& cæterarũ ſordidiſſima,uulneribus maxime utilis. Omnis autẽ cadmia in Cypri fornacibus optima, iterũq; à medicis coquitur carbone puro,atq; ubi ĩ cinerẽ redit,extinguitur uino aminæo, quæ ad emplaſtra præparatur,quæ uero ad pſoras,aceto. Quidã in ollis fictilibus tuſam urunt,ac lauãt in mortarijs,poſtea ſiccãt. Nymphodorus lapidẽ ipſum quàm grauiſſimum ſpiſſiſſimumq; urit pruna, & exuſtũ Chio uino reſtinguit tũditq;,mox linteo cribrat, atq; in mortario terit, mox aqua pluuia macerat, iterũq; terit qđ ſubſidit,donec ceruſſæ ſimilis fiat nullo dẽtiũ offenſu. Eadẽ Iollæ actio, ſed quàm puriſſimũ lapidem eligit. Cadmiæ effectus,ſiccare,perſanare,ſiſtere fluxiones, pterygia & ſordes oculorũ purgare,ſcabriciẽ extenuare, & quicquid in plũbi effectu dicemus. Et æs ipſum ad omnia eadẽ vritur,præterq; albugines oculorũ & cicatrices. Vlcera quoq; oculorũ cum lacte ſanat,idq; Aegyptij collyrij modo terunt in coticulis. Facit & uomitiones è melle ſumptũ. Vritur autem Cypriũ in fictilibus crudis cũ ſulphuris pari pondere, circumlito ſpiramento in caminis donec uaſa ipſa percoquantur. Quidam & ſalem addunt, alij alumen pro ſulphure, alij nihil:ſed aceto tantum aſpergunt. Vſtum teritur mortario Thebaico,aqua pluuia lauatur, minore effectu,iterumq; adiecta largiore teritur, & dum conſidat relinquitur: hoc ſæpius,donec ad ſpeciẽ minij redeat. Tunc ſiccatum in ſole, in ærea pyxide ſeruatur.

De ſcoria & flore, & ſquama æris, & ſtomomate, & ærugine, & hieracio. Cap. xi.

Et ſcoria æris ſimili modo lauatur, minore effectu quàm æs ipſum. Sed & æris flos medicinæ vtilis eſt. Fit ære fuſo,& in alias fornaces tranſlato:ibi flatu crebriore excutiuntur velut milij ſquamæ, quas vocãt florẽ. Cadũt autẽ,cũ panes æris aqua refrigerantur rubentq;. Similiter ex eis fit,quã vocãt lepida, & ſic adulteratur flos,vt ſquama veniat pro eo. Eſt autẽ ſquama hæc decuſſa vi clauis,per quos panes ærei ferruminantur. In Cyprijs maxime officinis omnia. Differentia hæc eſt, quòd ſquama excutitur ictibus iiſdem panibus, flos cadit ſponte. Squamæ eſt alterũ genus ſubtilius, ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſum,quod vocant ſtomoma. Atq; hæc omnia medici,quod pace eorum dixiſſe liceat,ignorãt,pars maior & nominibus, in tantũ à cõficiẽdis his medicaminibus abſunt,quod eſſe ꝓpriũ medicinæ ſolebat. Nunc quoties incidere in libellos, componere ex his volẽtes aliqua, hoc eſt, impendio miſerorũ experiri commentaria, credunt ſeplaſiæ,ea omnibus quidem fraudibus corrũpenti, factaq; iampridem emplaſtra & collyria mercãtur,tabeſq; merciũ. Fraus ſeplaſiæ ſic exteritur. Et ſquama autẽ & flos vrũtur in patinis fictilib. aut æreis,deinde lauantur, vt ſupra,ad eoſdẽ vſus. Et amplius ad nariũ carnoſa vitia,itẽq; ſedis, et grauitates auriũ, per fiſtulas in eas flatu impulſa, & vlcera oris farina admota. Tollit & tõſillas cũ melle. Fit & ex cãdido ære ſquama:Cypria lõge efficacior. Necnõ vrina pueri prius macerãt clauos paneſq;. Quidã vero excuſſã ſquamã terunt,& aqua pluuia lauãt. Dãt & hydropicis eã duabus drachmis in mulſi hemina, & illinũt cũ polline. Aeruginis quoq; magnus vſus. Sed pluribus fit ea modis. Nãq; & è lapide ex quo coquitur æs deraditur, & ære cãdido perforato,atq; in cadis ſuper acetũ ſuſpẽſo,æreo obturatis operculo, multo probatiore quàm ſi hoc idẽ ſquamis fiat. Quidã vaſa ipſa cãdidi æris fictilibus cõdunt in aceto,raduntq; x. die. Alij vinaceis cõtegunt, totidemq; poſt dies radũt. Alij delimatã æris ſcobẽ aceto ſpargũt, verſantq; ſpathis ſæpius die,donec abſumatur. Eandemq; ſcobẽ alij terere in mortarijs æreis ex aceto malunt. Ocyſſime vero contrahit coronariũ æruginem,reciſamentis in acetũ additis. Adulterant marmore trito maxime Rhodiã æruginẽ. Alij pumice aut gummi. Præcipue autẽ fallit atramẽto ſutorio adulterata. Cætera enim dente deprahendũtur,ſtridentia in frendẽdo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ ſyncera eſt,ſuum colorem retinet:quæ mixta atramento,rubeſcit. Deprahenditur & papyro,galla prius macerato: nigreſcit enim ſtatim ærugine illita. Deprahenditur & viſu,maligne virẽs. Sed ſiue ſyncerã ſiue adulteratã, aptiſſimũ eſt ſiccatã in patina noua vri & uerſari,donec fauilla fiat: poſtea teritur & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus vrũt,donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus maſculũ admiſcent. Lauatur autem ærugo ſicut cadmia. Vis eius collyris oculorum aptiſſima, delacrymationibus mordendo proficiẽs. Sed ablui neceſſariũ penicillis calidis, donec rodere deſinat.

Hieracium

Hieracium vocatur collyrium, quod ita maxime conſtat: temperatur autem id ammoniaci vncys quatuor æruginis Cypriæ duabus, atramēti ſutorij, quod chalcanthum vocant, totidem, miſyos vero vna, croci ſex. Hæc omnia trita aceto Thaſio colliguntur in pilulas, excellentis remedij contra initia glaucomatū & ſuffuſionum, cōtra caligines & ſcabritias & albugines, ac genarum vitia. Cruda autē ærugo vulnerarijs emplaſtris miſcetur. Oris etiā gingiuarumq; vlcerationē mirifice emendat, & labiorum vlcera cū oleo. Quod ſi & cera addatur purgat, & ad cicatricē perducit. Aerugo & callum fiſtularum erodit, vitiorumq; quæ circa ſedem, ſiue per ſe, ſiue cum ammoniaco illita, vel collyrij modo in fiſtulas adacta. Eademq; cum reſinæ terebinthinæ tertia parte ſubacta, lepras tollit.

De ſcolecia, & chalciti, & miſy, & ſory, & chalcantho Cap. XII.

Est & alterum genus æruginis, quam vocāt ſcoleciam, in Cyprio ære, hoc trito alumine & ſale aut nitro pari pōdere cū aceto albo quàm acerrimo. Non fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa canis ortū. Teritur autē donec viride fiat, cōtrahatq; ſe in vermiculorum ſpeciē, vnde & nomen. Quod vitiū vt emendetur, duæ partes quæ fuere aceti, miſcentur vrinæ pueri impubis. Idem autē in medicamentis & ſanteræ efficit, qua diximus aurum ferruminari, uſusq; vtriuſq; qui æruginis. Scolecia fit & p ſe raſa ab ærario lapide, de quo nunc dicemus. Chalcitim vocant lapidem ex quo & ipſum æs coquitur. Diſtat à cadmia, quòd illa ſuper terram ex ſubdialibus petris cæditur, hæc ex obrutis. Itē, quod chalcitis friat ſe ſtatim mollis natura, vt videatur lanugo concreta. Eſt & alia diſtinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & miſyos, & ſoryos, de quibus ſingulis dicemus ſuis locis. Habet autem æris venas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili venarum diſcurſu, friabilis, nec lapidoſa. Putant & recētem vtiliorem eſſe, quoniam inueterata ſory fiat. Vis eius ad excreſcentia in vlceribus ſanguinem ſiſtere, gingiuas, vuam, tonſillas farina compeſcere. Vuluæ quoq; vitijs in vellere imponitur. Cum ſucco vero porri, verendorum additur emplaſtris. Maceratur autē in fictili ex aceto circumlito fimo diebus xl. & colorem croci trahit. Tunc admixto cadmiæ pari pondere, medicamentum efficit, pſoricon dictum. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertia cadmiæ temperentur, acrius hoc idem fiet. Acrius etiámnum & vehementius, ſi aceto quàm vino temperētur. Toſta vero efficacior fit ad eadem omnia. Sory Aegyptium maxime laudatur, multum ſuperato Cyprio, Hiſpanienſi & Africo, quanquā oculorum quoque curationi quidam vtilius Cyprium putant, ſed in quacūq; natione optimū, cui maximū virus olfactu, tritūq; pinguiter nigreſcens, & ſpongioſum. Stomacho res contraria in tantum, ut quibuſdā olfactu modo vomitiones moueat, & Aegyptiū quidem tale. Alterius nationis contritū ſplēdeſcit. Et miſy eſt lapidoſus. Prodeſt autem & dentiū dolori, ſi contineatur atq; colluat: et oris vlceribus grauibus, quæq; ſerpūt. Vritur carbonibus, vt chalcitis. Miſy aliqui tradiderunt fieri exuſto lapide in ſcrobibus, flore eius luteo miſcente ſe ligni pinei fauilla. Reuera autem è ſupradicto fit lapide, concretum natura diſcretumq;, & optimum in Cypriorū officinis: cuius notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ, et cū teratur harenoſa natura, ſiue terra chalcitidi ſimilis. Hoc admiſcent qui aurum purgāt. Vtilius autē eius infuſi cum roſaceo auribus purulentis, & lana impoſiti capitis vlceribus. Extenuat etiā ſcabritias oculorū inueteratas. Præcipue vtile tonſillis contraq; anginas & ſuppurata. Ratio, vt xvi. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle, donec lenteſcat. Sic ad ſupradicta vtile eſt. Quoties opus ſit molliri vim eius, mel aſpergitur. Erodit & callū fiſtularum ex aceto ſomentium, & collyrijs additur. Siſtit & ſanguinē, vlceraq; quæ ſerpant, quæ ve putreſcāt. Abſumit & excreſcentes carnes. Peculiariter virilitatis vitijs vtile, & fœminarū profluuium ſiſtit. Græci cognationem æris nomine fecerunt & atramento ſutorio. Appellant enim chalcanthum. Nec vllius æque mira natura eſt. Fit & in Hiſpania è puteis ſtagniſue, id genus aquæ habentibus. Decoquitur ea, admixta dulci pari menſura, & in piſcinas ligneas funditur. Immobilibus ſuper has tranſtris dependent reſtes lapillis extentæ, quibus adhæreſcens limus vitreis acinis imaginē quandam vuæ reddit. Exemptū ita ſiccatur diebus xxx. Color eſt ceruleus perquàm ſpectabili nitore, vitrumq; eſſe creditur: diluendo fit atramentū tinguendis corijs. Fit & pluribus modis, genere eo in ſcrobes cauato: quarū è lateribus diſtillantes hyberno gelu ſtirias, ſtalagmias vocāt, neq; eſt purius aliud. Sed ex eo candidū colorem ſentientem violam, leucoion appellant. Fit & in ſaxorū catinis, pluuia aqua corriuato limo gelāte. Fit & ſalis modo, flagrantiſſimo ſole admiſſas dulces aquas cogente. Ideo duplicē quidam differentiā, foſſile aut factitium appellant. hoc pallidius: & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probāt maxime Cyprium in medicinæ vſu. Sumitur ad depellenda uentris animalia drachmæ pōdere cum melle. Purgat & caput dilutum, ac naribus inſtillatum. Item ſtomachum, cū melle aut aqua mulſa ſumptum. Medetur & oculorum ſcabriciei doloriq;, necnon & caligine, & oris ulceribus. Siſtit & ſanguinem narium. Item hæmorrhoidum. Extrahit oſſa fracta cū ſemine hyoſcyami. Suſpēdit epiphoras, penicillo fronti impoſitum. Efficax & in emplaſtris ad purganda uulnera, & excreſcentia ulcerū. Tollit & uuas, uel ſi decocto tangantur. Cū lini quoq; ſemine ſuperponitur ēplaſtris ad dolores tollēdos: quodq; ex eo cādicat, in eo uſu præfertur uiolaceis, et grauitati aurium per fiſtulas inſpiratur. Vulnera etiam per ſe illitum ſanat, ſed ſtringit cicatrices. Nuperq; inuentum, urſorū in harena & leonum ora aſpergere illo: tantaq; eſt uis in aſtringendo, ut non queāt modere.

De pom-

De pompholyge, & ſpodo, & antiſpodo, & diphryge, & triente Seruilio. CAP. XIII.

ETiamnum in ærarijs reperiuntur quem vocant pōpholygē & ſpodō. Differētia, quòd pōpholyx lotura paratur, ſpodos illota eſt. Aliqui id quod ſit candidum leniſſimumq; pompholygem dixere, & eſſe æris & cadmiæ fauillam. Spodon nigriorē ponderoſioremq; eſſe, deraſam parietibus fornaciū, mixtis ſcintillis, aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præſtat, & ſi tāgatur lingua, ſaporem horridum. Cōuenitq; oculorū medicamētis, quibuſcunq; vitijs occurrēs, & ad omnia quæ ſpodos: hoc ſolum diſtat, quòd huius elutior vis eſt. Additur & in emplaſtra, quibus lenis quæritur refrigeratio & ſiccatio. Vtilior ad omnia quæ vino lota eſt. Spodos Cypria optima. Fit autem liqueſcentibus cadmia & ærario lapide. Leniſſime hæc efflatur & ocyus, euolatq; è fornacibus & tectis adhæreſcit, à fuligine diſtans candore. Quod minus candidum ex ea, immaturæ fornacis argumētū eſt, hoc quidam pompholygem vocāt. Quod vero rubicundius ex ijs inuenitur acriorem vim habet, exulceratq; adeo, vt cū lauatur ſi oculos attingat, excæcet. Eſt & mellei coloris ſpodos, in qua plurimū æris intelligitur. Sed quodcunq; genus lauando fit vtilius. Purgatur ante pinna, dein craſſiore lotura. Digitis ſcabritiem exterunt. Media vis eius eſt, quæ vino lauatur. Eſt aliqua & in genere vini differentia. Leni enim lota collyrijs oculorū nimiū vigilijs fatigatorum apta putatur. Eadē efficacior vlceribus quæ manāt, vel oris quæ madēt, & omnibus medicamentis quæ parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus ſpodos, quā vocant lauriotin. Vtiliſſima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurarijs, nec in alia parte magis eſt vitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirēda eſſent metalla, viliſſimis rebus vtilitates eaſdem excogitauit. Antiſpodon vocant cinerem fici arboris vel caprifici, vel myrti foliorū cum teneriinis ramorū partibus, vel oleaſtri vel cydonij mali vel lentiſci. Itē ex moris immaturis, id eſt candidis, in ſole areſactis: vel è buxi coma, vel pſeudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, vel œnāthes. Taurini quoq; glutinis, aut linteorū cinerem, ſimiliter pollere inuentū eſt. Vrūtur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquātur. In ærarijs officinis & pſegma fit, iā liquato ære atq; percocto, additis etiamnū carbonibus, paulatimq; accenſis, ac repente vehementiori flatu expuitur æris palea quædam. Solū quo excipiatur ſtratū eſſe debet. Facile ab ea diſcernitur quam in iiſdem officinis diphrygē vocant Græci, ab eo quòd bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricam. Fit & in Cypro ex luto cuiuſdam ſpecus areſacto prius, mox paulatim circundatis ſarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fece ſubſidente. Differentia eſt quidē, quòd æs ipſum in catino defluit, ſcoria extra fornaces, flos ſupernatat, diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquātur, ferruminari, circa hūc æs feruere, ipſū vero non percoqui, niſi translatum in alias fornaces, & eſſe nodū quendam materiæ. Id quod excocto ſuperſit, diphrygē vocari. Ratio eius in medicina ſimilis ſupradictis, ſiccare & excreſcētia cōſumere, & perpurgare: probatur lingua, vt eā ſiccet tactu ſtatim, ſaporemq; æris reddat. Vnū etiámnū æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illuſtris in faſtis, trientem æreum paſcit auro & argento, conſumentem vtrunque. Origo atq; natura eius incomperta eſt mihi. Verba ipſa de ea re Meſſalæ ſenis ponam. Seruiliorum familia habet trientem ſacrum, cui ſumma cum cura magnificentiaq; ſacra quotannis faciunt: quem ferunt alias creuiſſe, alias decreuiſſe videri, & ex eo aut honorem aut diminutionem familiæ ſignificari.

De ferro & ferreis mettallis, & differentiæ ferri. CAP. XIIII.

PRoxime indicari debent metalla ferri, optimo peſſimoq; vitæ inſtrumento. Siquidē hoc tellurē ſcindimus, ſerimus arbuſta, ponimus pomaria, vites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus iuueneſcere. Hoc extruimus tecta, cædimus ſaxa, omneſq; ad alios vſus ferro vtimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolum, ſed etiam miſſili volucriq;, nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis, nunc vero pennato, quam ſceleratiſſimā humani ingenij fraudem arbitror. Siquidem, vt ocyus mors perueniret ad hominem, alitem illam fecimus pennaſq; ferro dedimus. Quamobrem culpa eius nō naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatū eſt, poſſe innocens eſſe ferrum. In fœdere quod expulſis regibus populo Ro. dedit Porſena, nominatim cōprehenſum inuenimus, ne ferro niſi ī agricultura vterētur. Et ſtylo ſcribere intutum eſt, ut vetuſtiſſimi autores prodiderunt. Magni Pompeij in tertio conſulatu extat edictum, in tumultu necis Clodianæ, prohibentis vllum telum eſſe in vrbe. Et tamen vita ipſa non deſijt honorem mitiorem habere ferro quoque. Ariſtonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio præcipitato reſidentem, pœnitentiamq;, ferrum & æs miſcuit: vt rubigine eius per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc ſignum extat Thebis hodie. Eſt in eadem vrbe & ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum dei patientia inductus. Videmus & Romæ ſcyphos è ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obſiſtit eadem naturæ benignitas, exigentis à ferro ipſo pœnas rubigine, eademque prouidentia nihil in rebus mortalius faciente quàm quod infeſtiſſimum mortalitati. Ferri metalla vbique propemodum reperiuntur, quippe inſula etiam Italiæ Ilua gignente, minimaque difficultate cognoſcuntur ipſo colore terræ manifeſto. Sed ratio eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantum quæſtio eſt, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniam perfuſa certo fluuio terra, neque aliter ferrum

è forna

è fornacibus reddit. Differentia ferri numeroſa. Prima in genere terræ cælive. Aliæ molle tantum, plumboque vicinius ſubminiſtrant: aliæ fragile & æroſum, rotarumq; vſibus & clauis maxime fugiendum, cui prior ratio cõuenit: aliud breuitate ſola placet, clauisq; caligarijs: aliud rubiginẽ celerius ſentit: ſtrictureq; vocantur eæ omnes, quod nõ in alijs metallis, à ſtringenda acie vocabulo impoſito. Et fornaciũ maxima differẽtia eſt. In ijs quidẽ nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem, alioque modo ad denſandas incudes malleorúmue roſtra. Summa autem differentia in aqua eſt, cui ſubinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi vtilior nobilitauit loca gloria ferri, ſicuti Bilbilin in Hiſpania & Turiaſſonem, Comum in Italia, cum ferraria metalla in his locis non ſint. Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro eſt: Seres hoc cum veſtibus ſuis pellibusque mittunt. Secunda Parthico: neque alia genera ferri ex mera acie temperantur, cæteris enim admiſcetur. Mollior complexus in noſtro orbe. Alimbi vena bonitatem hanc præſtat, vt in Noricis: alubi factura, vt Sulmone aqua, vti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes aquariæque differant, & oleo delicacior fiat acies. Mirumque, cum excoquatur vena, aquæ modo liquari ferrum poſtea in ſpongias frãgi. Tenuiora ferramenta oleo reſtingui mos eſt, ne aqua in fragilitatem durẽtur. A ferro ſanguis humanus ſe vlciſcitur. Contactum namq; eo celerius ſubinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide ſuo loco dicemus, concordiaq; quã cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetq; longo tempore, aliud apprehendẽs ferrum, vt anulorũ catena ſpectetur interdum: quod imperitum vulgus appellat ferrum viuum, vulneraq; tali aſperiora fiunt. Lapis hic & in Cantabria naſcitur, non ille magnes verus caute continua, ſed ſparſa bubbatione, ita appellãt, neſcio an vitro fundẽdo perinde vtilis, nondum enim expertus eſt quiſquam: ferrũ vtique inficit aciem, vt magnes. Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandriæ Arſinoes templum cõcamerare inchoauerat, vt in eo ſimulacrum eius è ferro pendere in aere videretur. Intereeſſit mors & ipſius & Ptolemæi, qui id ſorori ſuæ iuſſerat fieri. Metallorum omnium vena ferri largiſſima eſt. Cantabriæ maritimæ parte, quam oceanus alluit, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie eſt, vt in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri, & medicinæ ex ferro, & ærugine, & rubigine, & ſquamma ferri, & hygremplaſtro. CAP. XV.

Ferrum accẽſum igni, niſi duretur ictibus, corrũpitur. Rubens non eſt habile tundendo, neq; antequã albeſcere incipiat. Aceto aut alumine illitũ fit æri ſimile. A rubigine vindicatur ceruſſa et gypſo, & liquida pice. Hæc eſt tẽperatura à Græcis antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferreã catenã apud Euphraten amnẽ, in vrbe quæ Zeugma appellatur, qua Alexander magnus ibi vinxerat põtem, cuius anulos qui refecti ſunt rubigine infeſtari, carentibus ea prioribus. Medicina è ferro eſt & alia quàm ſecãdi. Nanq; circũſcribi circulo, terue circumlato mucrone, & adultis & infantibus prodeſt contra noxia medicamenta: & præfixiſſe in limine è ſepulchro euulſos clauos aduerſus nocturnas lymphationes. Pũgique leuiter mucrone quo percuſſus homo ſit, cõtra dolores laterũ pectorumq; ſubitos qui punctionem afferant. Quædam vſtione ſanãtur: priuatim vero canis rabidi morſus. Quippe etiam præualẽte morbo, expaueſcentesq; potũ, vſta plaga ilico liberãtur. Calefit etiã ferro candente aqua, in multis vitijs, priuatimque dyſentericis. Eſt & rubigo ipſa in remedijs, & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſiue id ærea, ſiue ferrea cuſpide fecit. Ita certe depingitur eã decutiens gladio. Sed rubigo ferri detrahitur humido ferro clauis veteribus. Vis eius ligare, ſiccare, reſtringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad ſcabritias genarum puſtulaſque totius corporis, cum cera & oleo myrteo. Ad ignes vero ſacros ex aceto. Item ad ſcabiẽ: paronychia digitorũ & pterygia in linteolis. Siſtit & fœminarũ profluuia impoſita velleribus. Plagis quoq; recẽtibus vino diluta, & cũ myrrha ſubacta. Et cõdylomatis ex aceto prodeſt. Podagras quoq; illita lenit. Squama quoq; ferri ĩ vſu eſt ex acie aut mucronibus, maxime ſimili, ſed acriore quàm rubigo, quamobrẽ & cõtra epiphoras oculorũ aſſumitur. Sãguinẽq; ſiſtit, cũ vulnera maxime ferro fiant. Siſtit & fœminarum profluuia. Imponitur & cõtra lienũ vitia. Hæmorrhoidas cõpeſcit, ulcerumq; ſerpentia. Et genus prodeſt, farinæ modo aſperſa pauliſper: præcipua tamen commendatio eius in hygremplaſtro ad purganda vulnera fiſtulaſque, & omnem callum erodendum, & raſis oſſibus carnes recreandas. Componitur hoc modo: obolis ex cymolia creta duobus, drachmis ſex ex ære, totidem ex ſquama ferri, totidem ceræ, ex olei ſextario. His adijcitur, cum ſunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

De plumbi metallis, & albo plumbo & nigro. CAP. XVI.

Sequitur natura plumbi. Cuius duo genera, nigrũ atque candidũ. Pretioſiſſimum candidum à Græcis appellatũ caſſiterõ, fabuloſeq; narratũ in inſulas Atlãtici maris peti, vitilibusq; nauigijs circũſutis corio aduehi. Nunc certũ eſt in Luſitania gigni & in Gallecia, ſumma tellure harenoſa, & coloris nigri: pondere tantum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi, maxime torrentibus ſiccatis. Lauant eas harenas metallici, & quod ſubſidit coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurarijs metallis (quæ elutia vocãt) aqua immiſſa eluẽte calculos nigros paulũ candore variatos, quibus eadẽ grauitas quæ auro. Et ideo in calathis in quibus aurũ colligitur, remanent cũ eo, poſtea caminis ſeparantur, conflatiq; in album plumbum reſoluuntur. Non fit in Gallecia nigrũ, cũ vicina Cantabria

Digitized by Google

Cantabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argẽtum, cum fiat ex nigro. Iungi inter ſe plumbũ nigrum ſine albo non poteſt, nec hoc ei ſine oleo. Ac ne album quidẽ ſecum ſine nigro. Album habuit autoritatẽ & Iliacis tẽporibus, teſte Homero, caſſiteron ab illo dictũ. Plumbi nigri origo duplex eſt: aut enim ſua prouenit uena, nec quicquam aliud ex ſe parit: aut cum argẽto naſcitur, mixtisq; uenis cõflatur. Eius qui primus fuit in fornacibus liquor, ſtannũ appellatur: qui ſecundus argentum, quod remanſit in fornacibus, galena, quæ portio eſt tertia addita uenæ. Hæc rurſus cõflata, dat nigrũ plumbum, deductis partibus duabus.

De ſtanno, plumbo argentario, & quibuſdam alijs. Cap. XVII.

STannũ illitũ æneis uaſis, ſaporem gratiorẽ facit, & compeſcit æruginis uirus, mirumq; pondus nõ auget. Specula quoq; ex eo laudatiſſima, vt diximus, Brundiſij temperabantur, donec argenteis vti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur ſtannum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo mixtis albi plumbi nigriq; libris. Hoc nunc aliqui argentariũ appellant. Idem et tertiarium uocãt, in quo duæ nigri portiones ſunt, & tertia albi. Pretium eius in libras xxx. Et hoc fiſtulæ ſolidantur. Improbiores ad tertiariũ additis æquis partibus albi argentarium uocãt, & eo quæ uolunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo cxxx. In libras, albo per ſe ſyncero pretia ſunt xxx. nigro xvi. Albi natura plus aridi habet. Contraq; nigri tota humida eſt. Ideo album nulli rei ſine mixtura utile eſt. Neq; argentũ ex eo plumbatur, quoniam prius liqueſcit argẽtum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum inuecto, ita ut uix diſcerni queat ab argento, eaq; incoctilia uocãt. Deinde et argentũ incoquere ſimili modo cœpere, equorum maxime ornamentis, iumentorumq; iugis in Aexia oppido, reliqua gloria Biturigũ fuit. Cœpere deinde & eſſeda, & uehicula, & petorita exornare. Similiq; modo ad aurea quoq; non modo argentea ſtaticula inanis luxuria peruenit: quæq; in ſcyphis cerni prodigũ erat, hæc in uehiculis atteri, cultus uocatur. Plumbi albi experimentum in charta eſt, ut liqueſactum pondere uideatur non calore rupiſſe. India neq; æs, neque plumbum habet, gemmisq; ſuis ac margaritis hæc permutat. Nigro plũbo ad fiſtulas laminasq; utimur, laborioſius in Hiſpania eruto, totasq; per Gallias: ſed in Britannia ſummo terræ corio adeo large, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc ſunt nomina: Ionetanum, Caprariẽſe, Oleaſtrenſe. Nec differentia ulla ſcoriæ, modo ſit excocta diligenter. Mirumq; in his ſolis metallis, quòd derelicta fertilius reuiuiſcũt. Hoc uidetur facere relaxatis ſpiramentis ad ſatietatem infuſus aer, æque ut fœminas quaſdam fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in Bætica Santarenſi metallo, quod locari ſolitum x. libris per cc. ante annos, poſtquam obliteratum erat lv. locatum eſt. Simili modo Antonianum in eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo cccc. uectigalis. Et mirum, aqua addita non liqueſcere uaſa è plumbo conſtat: eadem in aqua calculus æreúsue quadrans ſi addatur, uas peruri.

Medicinæ de plumbo, & ſcoria plumbi, de molybdena ſiue galena, de pſimmythio, & ſandaracha. Cap. XVIII.

IN medicina per ſe plũbi vſus eſt cicatrices reprimere: adalligatisq; lumborum & renũ parti laminis frigidiore natura inhibere impetus Veneris. Viſaq; in quiete uenerea ſponte naturæ erumpentia uſq; in morbi genus, his laminis Caluus orator cohibuiſſe traditur, uiresq; corporis ſtudiorum labori cuſtodiſſe. Nero (quoniã ita dijs placuit) princeps lamina pectori impoſita ſub ea cantica exclamans, alendis uocibus demonſtrauit rationem. Coquitur ad medicinæ uſus patinis fictilibus ſubſtrato ſulphure minuto, laminis impoſitis tenuibus, opertisque ſulphure & ferro mixtis. Cum coquitur, munienda in eo opere foramina ſpiritus conuenit, alioquin plumbi è fornacibus halitus noxius ſentitur & peſtilens, & canibus ocyſſime: omnium uero metallorum, muſcis & culicibus. Quamobrem non ſunt ea tædia in metallis. Quidam in coquendo ſcobem plumbi lima quæſitam ſulphuri miſcent. Alij ceruſam potius quàm ſulphur. Fit & lotura plurimi uſus in medicina, cũ ſeipſo teritur in mortarijs plumbeis addita aqua cœleſti, donec craſſeſcat. Poſtea ſupernatans aqua tollitur ſpongijs: quod craſſiſſimum fuit, ſiccatum diuiditur in paſtillos. Quidam limatum plũbum ſic terunt. Quidam etiam plumbaginem admiſcent. Alij uero acetum, alij uinũ, alij adipem, alij roſam. Quidam in mortario lapideo, & maxime Thebaico, plumbeo piſtillo terere malunt, candidiusq; fit ita medicamentum. Id autem quod uſtum eſt plumbũ, lauatur, ut ſtibi & cadmia. Poteſt aſtringere, ſiſtere, contrahere cicatrices. Vſus enim ex eodem & in oculorum medicamentis, & maxime cõtra procidentiam eorum & inanitatem, & ulcerum excreſcentia, rimasq; ſedis aut hæmorrhoidas aut cõdylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Ciniis autem uſti ad ulcera ſerpentia aut ſordida. Eademq; quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cum ſulphure uerſatum rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerẽ. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alij elimatã ſcobem in fictili crudo coquũt in caminis, donec percoquatur figlinum. Aliqui ceruſam miſcent pari mẽſura, aut hordeum, teruntque ut in crudo dictum eſt, & præferunt ſic tritum plumbum ſpodio Cyprio. Scoria quoque plumbi in uſu eſt, optimaq; quæ ad luteum maxime colorem accedit ſine plumbi reliquijs aut ſulphuris ſpecie & terra carens. Lauatur hæc in mortarijs minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat, & transfunditur in uas purum, idque ſæpius uſque dum ſubſidat, quod utiliſſimum eſt: eoſdemque effectus habet quos plumbum, ſed acriores. Mirari

ſuccurrit

uccurrit experientiam vitæ, ne fece quidẽ rerum excrementorumq́; *fœditate intentata tot modis. Fit & ſpodium ex plumbo eodem modo, quo ex Cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cœleſti, ſeparaturq́; terrenum transfuſione, cribratũq́; teritur. Quidam puluerẽ pennis detergere malunt, ac terere in vino odorato. Eſt et molybdena, quã alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis. Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoq́; minus plumboſa, friabilis & modice grauis. Cocta cum oleo, iocineris colorẽ trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicã vocant. Laudatiſsima quæ in Zephyrio fiat. Probantur minime terrenæ, minimeq́; lapidoſæ, coquuntur lauanturq́; ſcoriæ modo. Vſus in liparas ad lenienda refrigerandaq́; vlcera. Emplaſtrisq́; quæ non alligãtur, ſed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus molliſsimisq́; partibus. Compoſitio eius eſt libris tribus, & ceræ libra vna, olei tribus heminis: quod in ſenili corpore cũ fracibus additur. Temperatur & cum ſpuma argẽti, et ſcoria plũbi, ad dyſenteriã & tenaſmũ fouendo calida. Pſimmythium quoq́;, hoc eſt ceruſſam, plũbariæ dant officinæ. Laudatiſsimũ in Rhodo. Fit autem ramentis plũbi tenuiſsimis ſuper uas aceti aſperrimi impoſitis, atq; ita diſtillãtibus. Quod ex eo cecidit in ipſum acetum, areſactũ molitur & cribratur, iterumq́; aceto mixto in paſtillos diuiditur, & in ſole ſiccatur æſtate. Fit & alio modo, addito in vrceos aceto, plũbo obturatos per dies x. deraſoq́; ceu ſitu, ac rurſus deiecto donec deficiat materia. Quod deraſum eſt teritur & cribratur, & coquitur in patinis, miſceturq́; rudiculis, donec ruffeſcat, & ſimile ſandarachæ fiat. Dein lauatur dulci aqua donec nubeculæ oẽs eluãtur. Siccatur ſimiliter poſtea, & in paſtillos diuiditur. Vis eius eadẽ quæ ſupradictis, leuiſsima tãtũ ex omnibus: præterq́; ad candorẽ fœminarũ. Eſt aũt letalis potus, ſicut ſpuma argenti. Poſtea ceruſſa ipſa ſi coquatur ruffeſcit. Sadarachæ quoq; propemodũ dicta natura eſt. Inuenitur aũt & in aurarijs & in argentarijs metallis, melior quo magis ruffa, quoq́; magis virus redolẽs, ac pura friabilisq́; Valet purgare, ſiſtere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos ſeptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorũ medicamẽtis. Fauces purgat cũ melle ſumpta. Vocẽ lympidã ac canorã facit. Suſpirioſis tuſsientibusq; iucũde medetur, cũ reſina terebinthina in cibo ſumpta. Suffita quoque cũ cedro, ipſo nidore itidẽ medetur. Et arſenicũ ex eadẽ eſt materia. Quod optimũ, coloris ẽt in auro, excellẽtius. Quod vero pallidius aut ſandarachæ ſimilius ẽ, deterius exiſtimatur. Eſt et tertiũ genus, quo miſcetur aureus color ſandarachæ. Vtraq; hæc ſquamoſa. Illud vero ſiccũ purũq; gracili venarũ diſcurſu fiſsile. Vis eadẽ quæ ſupra, ſed acrior. Itaq; & cauſticis additur, & pſilothris. Tollit & pterygia digitorũ, carnesq; narium, & condylomata, et quicquid excreſcit. Torretur vt validus proſit in noua teſta, donec mutet colorem.*

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXV.

PROOEMIVM.

METALLORVM *quibus opes conſtant, adnaſcentium quoq; eis natura indicata propemodũ eſt, ita connexis rebus vt immenſa medicinæ ſylua, et officinarum tenebræ, et moroſa cæladi pingendiq́; ac tingendi ſubtilitas ſimul dicerentur. Reſtant terræ ipſius genera lapidumq́;, vel numeroſiore ſerie, plurimis ſingula à Græcis præcipue voluminibus tractata. Nos in ijs breuitatem ſequemur vtilem inſtituti modo, nihil neceſſarium aut naturale omittentes.*

Honos picturæ. CAP. I.

P*Rimumq́; dicemus quæ reſtant de pictura, arte quõdam nobili, tunc cum expeteretur à regibus populisq́;, et illos nobilitãte, quos eſſet dignata poſteris tradere: nunc vero in totum marmoribus pulſa, iam quidem et auro, nec tantũ vt parietes toti operiantur, verum et interraſo marmore, vermiculatisq́; ad effigies rerum et animalium cruſtis. Non placent iam abaci, nec ſpatia montis in cubiculo delitentia: Cœpimus et lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuentum. Neronis uero, maculas, quæ nõ eſſent, in cruſtis inſerendo vnitatem variare, vt onatus eſſet Numidicus, vt purpura diſtingueretur Sinnadicus, qualiter illos naſci optarent deliciæ. Montiũ hæc ſubſidia deficientium: nec ceſſat luxuria id agere, vt quã plurimum incendiis perdat.*

Honos imaginum. CAP. II.

I*Maginum quidẽ pictura, quàm maxime ſimiles in æuũ propagabãtur figuræ, quod in totũ exoleuit. Aerei ponũtur clypei, argẽteæ facies ſurdo figurarũ diſcrimine, ſtatuarũ capita permutãtur, vulgatis iampridẽ ſalibus ẽt carminũ. Adeo materiã malũt conſpici oẽs quàm ſe noſci. Et inter hæc pinacothecas veteribus talibus conſuunt, alienasq́; effigies colunt, ipſi honorẽ non niſi pretio ducentes, vt frãgat hæres, furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie viuente, imagines pecuniæ nõ ſuas relinquunt. Idem palæſtras athletarũ imaginibus, et ceromata ſua exornant, et vultus Epicuri per cubicula geſtant, ac circũferunt ſecum. Natali eius viceſima luna ſacrificant, feriasque omni menſe cuſtodiunt, quas eicadas vocant, hi maxime qui ſe nec viuẽtes quidẽ noſci volũt. Ita eſt profecto, artes deſidia perdidit: et quoniam animorum imagines nõ ſunt, negliguntur ẽt corporũ. Aliter apud maiores in atrijs hæ erãt quæ ſpectarẽtur, nõ ſigna externorũ artificũ, nec æra aut marmora. Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur armariis, vt eſſent imagines, quæ comitarentur gẽtilitia funera: ſemperq́; defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius qui unquam fuerat*

Digitized by Google

populus. Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebãtur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Aliæ foris & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refringere liceret, triumphabantque etiam dominis mutatis ipſæ domus: & erat hæc ſtimulatio ingens, exprobrãtibus tectis, quotidie imbellem dominũ intrare in alienum triumphum. Extat Meſſalæ oratoris indignatio, qua prohibuit inſeri genti ſuæ Leuinorum alienam imaginem. Similis cauſa Meſſalæ ſeni expreſſit volumina illa quæ de familijs condidit, cum Scipionis Africani tranſiſſet atrium, vidiſſetq; adoptione teſtamentaria Salutionis, hoc enim ei fuerat cognomen, Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini. Sed pace Meſſalarum dixiſſe liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutũ amor: multoque honeſtius quàm mereri, ne quis ſuas expeteret. Non eſt prætereundũ et nouitium inuentum. Siquidem non ſolũ ex auro argentóue, aut certe ex ære in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in ijſdem locis ibi loquuntur, quinimo etiam quæ non ſunt finguntur, pariuntq; deſideria nõ traditi vultus, ſicut in Homero euenit: Quo maius (vt equidẽ arbitror) nullum eſt felicitatis ſpecimen, quàm ſemper omnes ſcire cupere qualis fuerit aliquis. Aſinij Pollionis hoc Romæ inuentum, qui primus bibliothecã dicando, ingenia hominum rem publicã fecit. An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges qui bibliothecas magno certamine inſtituere, non facile dixerim. Imaginum amorem flagraſſe quondã teſtes ſunt, & Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, & M. Varro benigniſſimo inuẽto inſertis voluminum ſuorũ fœcunditati, non nominibus tantũ ſeptingentorum illuſtrium, ſed & aliquo modo imaginibus, non paſſus intercidere figuras, aut vetuſtatẽ æui cõtra homines valere, inuẽtione muneris etiam dijs inuidioſus, quando immortalitatem non ſolum dedit, verumetiam in oẽs terras miſit, vt præſentes eſſe vbiq; et claudi poſſent.

Quando primum clypei imaginum publice, quando in domibus poſiti, & de picturæ initiis, & monochromato, & primis pictorib. & antiquitate picturarum in Italia. Cap. III.

ET hoc quidem alienis ille præſtitit. Suorum vero clypeos in ſacro vel publico priuatim dicare primus inſtituit (vt reperio) Ap. Claudius, qui cõſul cum Seruilio fuit anno vrbis cclix. Poſuit enim in Bellonæ æde maiores ſuos, placuitq; in excelſo ſpectari, & titulos honorũ legi. Decora res, vtiq; ſi liberorum turba paruulis imaginibus ceu nidum aliquẽ ſobolis pariter oſtendat: quales clypeos nemo nõ gaudens fauensq; aſpicit. Poſt eum M. Aemilius, collega in conſulatu Q. Luctatij, non in baſilica modo Aemilia, verum et domi ſuæ poſuit, id quoq; Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatũ eſt, continebãtur imagines: Vnde & nomen habuere clypeorum, non vt peruerſa grammaticorum ſubtilitas voluit, à cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in ſcuto cuiuſq; qui fuerit vſus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos & imagines, ſecumque in caſtris tulere. Certe captis eis talem Haſdrubalis inuenit Q. Martius, Scipionum in Hiſpania vltor: iſque clypeus ſupra fores Capitolinæ ædis vſque ad incendium primum fuit. Maiorum quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re annotatur, vt L. Manlio, Q. Fuluio COSS. anno vrbis quingenteſimo lxxv. M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor, docuerit patres argẽteos eſſe clypeos, qui pro æreis per aliquot iam luſtra aſſignabantur. De picturæ initiis incerta, nec inſtituti operis quæſtio eſt. Aegyptii ſex milibus annorum apud ipſos inuentam, priuſquam in Græciam tranſiret, affirmant, vana prædicatione, vt palam eſt. Græci autem alij Sicyone, alij apud Corinthios repertã, omnes vmbra hominis lineis circumducta. Itaq; talem primã fuiſſe: ſecundum ſingulis coloribus & monochromaton dictam, poſtquam operoſior inuẽta erat: duratq; talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Aegyptio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, ſine vllo etiamnum colore, iam tamen ſpargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent aſcribere inſtitutum. Primus inuenit eas colorare, teſta (vt ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc aut eodem nomine alium fuiſſe, quem tradit Cornelius Nepos ſecutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Priſci Romani regis patrẽ, fugientem à Corintho iniurias Cypſelli tyrãni, mox docebimus. Iam enim abſoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certe hodieq; antiquiores vrbe picturæ Ardeæ in ædibus ſacris, quibus equidem nullas æque demiror, tam longo æuo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuuij, vbi Atlanta & Helena cominus pictæ ſunt nudæ ab eodem artifice, vtraq; excellentiſſima forma, ſed altera vt virgo, ne ruinis quidem templi concuſſæ. Põtius legatus Caij principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus, ſi tectorij natura permiſiſſet. Durãt & Caere, antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; quiſquis eas diligenter æſtimauerit, nullam artium celerius conſummatam, cum Iliacis tẽporibus non fuiſſe eã appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturę, & qui victorias ſuas pictura propoſuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ. Cap. IIII.

APud Romanos quoq; honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea Pictorũ traxerunt Fabij clariſſimæ gentis princepsq; eius cognominis ipſe ædem Salutis pinxit anno vrbis conditæ cccel. quæ pictura durauit ad noſtram memoriam, æde Claudij principatu exuſta. Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis Pacuuij poetæ pictura. Ennij ſorore genitus hic fuit: clarioremque eam artem Romæ fecit gloria ſcenæ: Poſtea non eſt ſpectata

ſpectata honeſtis manibus, niſi forte quis Turpilium equitem Romanum è Venetia noſtræ ætatis velit referre, hodieq; pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læua is manu pinxit, quod de nullo antè memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa ſenecta, Aterius Labeo prætorius, etiã proconſulatu prouinciæ Narbonenſis functus. Sed ea res in riſu & iam contumelia erat. Fuit & principiũ virorum non omittendum de pictura celebre conſilium. Q. Pedius, nepos Q. Pepij conſularis triumphaliſq;, à Cæſare dictatore cohæredis Auguſto dati, cum natura mutus eſſet, eum Meſſala orator, ex cuius familia pueri auia erat, picturam docendum cenſuit, idque etiam diuus Auguſtus cõprobauit. Puer magni profectus in ea arte obijt. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (vt exiſtimo) à M. Valerio Max. Meſſala, qui princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenſes & Hieronem in Sicilia deuicerat, propoſuit in latere curiæ Hoſtiliæ, anno ab vrbe condita quadringenteſimononageſimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulamq́ue victoriæ ſuæ Aſiaticæ in Capitolio poſuit. Idq́ue ægre tuliſſe fratrem Africanum tradunt, iratum haud immerito, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non diſſimilem offenſionem & Aemiliani ſubijt L. Hoſtilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, ſitum eius expugnationeſq́ue depictas proponendo in foro, & ipſe aſſiſtẽs populo ſpectanti ſingula enarrando: qua comitate proximis comitijs conſulatum adeptus eſt. Habuit & ſcena ludis Claudij Pulchri magnam admirationem picturæ, cum ad tegularum ſimilitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis autoritatem Romæ publice fecit primus omniũ L. Mummius, qui cognomen Achaici victoria dedit. Namque cum in præda vendenda rex Attalus vi. M. ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, ſuſpicatuſq́ue aliquid in ea virtutis quod ipſe neſciret, reuocauit tabulam Attalo multum querente, & in Cereris delubro poſuit, quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde video & in foro poſitas vulgo. Hinc enim ille Craſſi oratoris lepos agentis ſub veteribus, cum teſtis compellatus inſtaret: Dic ergo Craſſe qualem me reris? Talem, inquit, oſtendens in tabula pictum inficetiſſime Gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa paſtoris ſenis cum baculo, de qua Tentonorum legatus interrogatus, quanti eum æſtimaret, reſpondit, ſibi donari nolle talem viuum verumq́ue. Sed præcipuam autoritatem fecit publice tabulis Cæſar dictator, Aiace & Medea ante Veneris genitricis æde dicatis. Poſt eum M. Agrippa vir ruſticitati propior quàm delicijs. Extat certe eius oratio magnifica, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus ſigniſq; publicandis: quod fieri ſatius fuiſſet, quàm in villarum exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata eſt à Cyzicenis H-S. xij. M. In thermarum quoque calidiſſima parte marmoribus incluſerat paruas tabellas, paulo ante cum reficerentur ſublatas. Super omnes diuus Auguſtus in foro ſuo celeberrima in parte poſuit tabulas duas, quæ belli pictã faciem habent et triumphum. Idem Caſtores ac victoriam poſuit, & quas dicemus ſub artificum mẽtione in templo Cæſaris patris. Idem in curia quoque, quam in comitio conſecrabat duas tabulas impreßit parieti: Nemeam ſedentẽ ſupra leonem, palmigeram ipſam, aſtante cum baculo ſene, cuius ſupra caput tabula bigæ dependet: Niceas ſcripſit ſe inuſſiſſe, tali enim vſus eſt verbo. Alterius tabulæ admiratio eſt, puberem filium ſeni patri ſimilem eſſe, ſalua ætatis differentia, ſuperuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc ſuum opus eſſe teſtatus eſt. Immenſa, vel vnam ſi quis tantum hanc tabulam æſtimet, potentia artis, cum propter Philocharem ignobilißimos alioquin Glaucionem filiumq; eius Ariſtippum, ſenatus populuſq; Romanus tot ſeculis ſpectet. Poſuit & Tiberius Cæſar minime comis imperator, in templo ipſius Auguſti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis. Cap. v.

HActenus dictum ſit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſent diximus, cũ de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ vocauerint, qui deinde, & quæ & quibus temporibus inuenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorũ, cauſa inſtituti operis, prior eſt. Tandẽ ſe ars ipſa diſtinxit, & inuenit lumẽ atq; vmbras, differentia colorũ alterna vice ſeſe excitante. Deinde adiectus eſt ſplendor, alius hic quàm lumẽ: quem quia inter hoc & vmbrã eſſet, appellauerunt tonon: commiſſuras vero colorum & tranſitus, armogen.

De coloribus natiuis, & factitijs. Cap. vi.

SVnt autem colores auſteri aut floridi. Vtrunque natura aut mixtura euenit. Floridi ſunt quos dominus pingenti præſtat, miniũ, armenium, cinnabaris, chryſocolla, Indicum, purpuriſſum. Cæteri auſteri. Ex omnibus alij naſcuntur, alij fiũt. Naſcuntur ſinopis, rubrica, parætonium, melinum, eretria, auripigmentum. Cæteri finguntur, primumq; quos in metallis diximus. Præterea è vilioribus ochra, ceruſſa uſta, ſandaracha, ſandix, ſyricum, atramentum. Sinopis inuenta eſt primum in Ponto, inde nomen, à Sinope vrbe. Naſcitur et in Aegypto, Balearibus, Africa: ſed optima in Lemno & in Cappadocia, effoſſa è ſpeluncis. Quæ ſaxis adhæſit, excellit. Glebis ſuus color, extrà maculoſus. Hacq; vſi ſunt veteres ad ſplendorem. Species ſinopidis tres, rubra, & minus rubẽs, & inter has media. Pretium optimæ in libras xiij. denarij. Vſus ad penicillũ, aut ſi lignũ colorare libeat. Eius quæ ex Africa venit, octoni aſſes: cicerculũ appellant. Quæ magis cæteris rubet, vtilior abacis. Idẽ pretium eius, quæ preſſior uocatur, & eſt maxime

populus. Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebãtur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Aliæ foris & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refringere liceret, triumphabantque etiam dominis mutatis ipſæ domus: & erat hæc ſtimulatio ingens, exprobrãtibus tectis, quotidie imbellem dominũ intrare in alienum triumphum. Extat Meſſalæ oratoris indignatio, quæ prohibuit inſeri genti ſuæ Leuinorum alienam imaginem. Similis cauſa Meſſalæ ſeni expreßit volumina illa quæ de familijs condidit, cum Scipionis Africani tranſiſſet atrium, vidiſſetq; adoptione teſtamentaria Salutionis, hoc enim ei fuerat cognomen, Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini. Sed pace Meſſalarum dixiſſe liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutũ amor: multoque honeſtius quàm mereri, ne quis ſuas expeteret. Non eſt prætereundũ et nouitium inuentum. Siquidem non ſolũ ex auro argentóue, aut certe ex ære in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in iſdem locis ibi loquuntur, quinimo etiam quæ non ſunt finguntur, pariuntq; deſideria nõ traditi vultus, ſicut in Homero euenit: Quo maius (vt equidẽ arbitror) nullum eſt felicitatis ſpecimen, quàm ſemper omnes ſcire cupere qualis fuerit aliquis. Aſinij Pollionis hoc Romæ inuentum, qui primus bibliothecã dicando, ingenia hominum rem publicã fecit. An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges qui bibliothecas magno certamine inſtituere, non facile dixerim. Imaginum amorem flagraſſe quondã teſtes ſunt, & Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, & M. Varro benigniſſimo inuẽto inſertis voluminum ſuorũ fœcunditati, non nominibus tantũ ſeptingentorum illuſtrium, ſed & aliquo modo imaginibus, non paſſus intercidere figuras, aut vetuſtatẽ æui cõtra homines valere, inuẽtione muneris etiam dijs inuidioſus, quando immortalitatem non ſolum dedit, verumetiam in oẽs terras miſit, vt præſentes eſſe vbiq; et claudi poſſent.

Quando primum clypei imaginum publice, quando in domibus poſiti, & de picturæ initiis, & monochromato, & primis pictorib. & antiquitate picturarum in Italia. CAP. III.

ET hoc quidem alienis ille præſtitit. Suorum vero clypeos in ſacro vel publico priuatim dicare primus inſtituit (vt reperio) Ap. Claudius, qui cõſul cum Seruilio fuit anno vrbis cclix. Poſuit enim in Bellonæ æde maiores ſuos, placuitq; in excelſo ſpectari, & titulos honorũ legi. Decora res, vtiq; ſi liberorum turba paruulis imaginibus ceu nidum aliquẽ ſobolis pariter oſtendat: quales clypeos nemo nõ gaudens fauensq; aſpicit. Poſt eum M. Aemilius, collega in conſulatu Q. Luctatii, non in baſilica modo Aemilia, verum et domi ſuæ poſuit, id quoq; Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatũ eſt, continebãtur imagines: Vnde & nomen habuere clypeorum, non vt peruerſa grammaticorum ſubtilitas voluit, à cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in ſcuto cuiuſq; qui fuerit vſus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos & imagines, ſecumque in caſtris tulere. Certe captis eis talem Haſdrubalis inuenit Q. Martius, Scipionum in Hiſpania vltor: iſque clypeus ſupra fores Capitolinæ ædis vſque ad incendium primum fuit. Maiorum quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re annotatur, vt L. Manlio, Q. Fuluio COSS. anno vrbis quingenteſimo lxxv. M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor, docuerit patres argẽteos eſſe clypeos, qui pro æreis per aliquot iam luſtra aßignabantur. De picturæ initiis incerta, nec inſtituti operis quæſtio eſt. Aegyptii ſex milibus annorum apud ipſos inuentam, priuſquam in Græciam tranſiret, affirmant, vana prædicatione, vt palam eſt. Græci autem alij Sicyone, alij apud Corinthios repertã, omnes vmbra hominis lineis circumducta. Itaq; talem primã fuiſſe: ſecundum ſingulis coloribus & monochromaton dictam, poſtquam operoſior inuẽta erat: duratq; talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Aegyptio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, ſine vllo etiamnum colore, iam tamen ſpargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent aſcribere inſtitutum. Primus inuenit eas colorare, teſta (vt ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc aut eodem nomine alium fuiſſe, quem tradit Cornelius Nepos ſecutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Priſci Romani regis patrẽ, fugientem à Corintho iniurias Cypſelli tyrãni, mox docebimus. Iam enim abſoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certe hodieq; antiquiores vrbe picturæ Ardeæ in ædibus ſacris, quibus equidem nullas æque demiror, tam longo æuo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuuij, vbi Atlanta & Helena cominus pictæ ſunt nudæ ab eodem artifice, vtraq; excellentiſſima forma, ſed altera vt virgo, ne ruinis quidem templi concuſſæ. Põtius legatus Caij principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus, ſi tectorij natura permiſiſſet. Durãt & Cære, antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; quiſquis eas diligenter æſtimauerit, nullam artium celerius conſummatam, cum Iliacis tẽporibus non fuiſſe eã appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturę, & qui victorias ſuas pictura propoſuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ. CAP. IIII.

APud Romanos quoq; honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea Pictorũ traxerunt Fabij clariſſimæ gentis, princepsq; eius cognominis ipſe ædem Salutis pinxit anno vrbis conditæ ccccl. quæ pictura durauit ad noſtram memoriam, æde Claudij principatu exuſta. Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis Pacuuij poetæ pictura. Ennij ſorore genitus hic fuit: clarioremque eam artem Romæ fecit gloria ſcenæ. Poſtea non eſt

ſpectata

ſpectata honeſtis manibus, niſi forte quis Turpilium equitem Romanum è Venetia noſtræ ætatis velit referre, hodieq; pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læua is manu pinxit, quod de nullo antè memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa ſenecta, Aterius Labeo prætorius, etiã proconſulatu prouinciæ Narbonenſis functus. Sed ea res in riſu & iam contumelia erat. Fuit & principiũ virorum non omittendum de pictura celebre conſilium. Q. Pedius, nepos Q. Pepij conſularis triumphaliſq́; à Cæſare dictatore cohæredis Auguſto dati, cum natura mutus eſſet, eum Meſſala orator, ex cuius familia pueri auia erat, picturam docendum cenſuit, idq́ue etiam diuus Auguſtus cõprobauit. Puer magni profectus in ea arte obijt. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (vt exiſtimo) à M. Valerio Max. Meſſala, qui princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenſes & Hieronem in Sicilia deuicerat, propoſuit in latere curiæ Hoſtiliæ, anno ab vrbe condita quadringenteſimononageſimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulamq́ue victoriæ ſuæ Aſiaticæ in Capitolio poſuit. Idq́ue ægre tuliſſe fratrem Africanum tradunt, iratum haud immerito, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non diſſimilem offenſionem & Aemiliani ſubijt L. Hoſtilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, ſitum eius expugnationesq́ue depictas proponendo in foro, & ipſe aſſiſtẽs populo ſpectanti ſingula enarrando: qua comitate proximis comitijs conſulatum adeptus eſt. Habuit & ſcena ludis Claudij Pulchri magnam admirationem picturæ, cum ad tegularum ſimilitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis autoritatem Romæ publice fecit primus omniũ L. Mummius, qui cognomen Achaici victoria dedit. Namque cum in præda vendenda rex Attalus VI. M. ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, ſuſpicatuſq́ue aliquid in ea virtutis quod ipſe neſciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro poſuit, quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde video & in foro poſitas vulgo. Hinc enim ille Craſſi oratoris lepos agentis ſub veteribus, cum teſtis compellatus inſtaret: Dic ergo Craſſe qualem me reris? Talem, inquit, oſtendens in tabula pictum inficetiſſime Gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa paſtoris ſenis cum baculo, de qua Teutonorum legatus interrogatus, quanti eum æſtimaret, reſpondit, ſibi donari nolle talem viuum verumq́ue. Sed præcipuam autoritatem fecit publice tabulis Cæſar dictator, Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædẽ dicatis. Poſt eum M. Agrippa vir ruſticitati propior quàm delicijs. Extat certe eius oratio magnifica, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus ſigniſq́; publicandis: quod fieri ſatius fuiſſet, quàm in villarum exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata eſt à Cyzicenis H-S. XIJ. M. In thermarum quoque calidiſſima parte marmoribus incluſerat paruas tabellas, paulo ante cum reficerentur ſublatas. Super omnes diuus Auguſtus in foro ſuo celeberrima in parte poſuit tabulas duas, quæ belli pictã faciem habent et triumphum. Idem Caſtores ac victoriam poſuit, & quas dicemus ſub artificum mẽtione in templo Cæſaris patris. Idem in curia quoque, quam in comitio conſecrabat duas tabulas impreſſit parieti: Nemeam ſedentẽ ſupra leonem, palmigeram ipſam, aſtante cum baculo ſene, cuius ſupra caput tabula bigæ dependet: Nicias ſcripſit ſe inuſſiſſe, tali enim vſus eſt verbo. Alterius tabulæ admiratio eſt, puberem filium ſeni patri ſimilem eſſe, ſalua ætatis differentia, ſuperuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc ſuum opus eſſe teſtatus eſt. Immenſa, vel vnam ſi quis tantum hanc tabulam æſtimet, potentia artis, cum propter Philocharem ignobiliſſimos alioquin Glauconem filiumq́; eius Ariſtippum, ſenatus populusq́; Romanus tot ſeculis ſpectet. Poſuit & Tiberius Cæſar minime comis imperator, in templo ipſius Auguſti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis. CAP. V.

HActenus dictum ſit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſent diximus, cũ de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ vocauerint, qui deinde, & quæ & quibus temporibus inuenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorũ, cauſa inſtituti operis, prior eſt. Tandẽ ſe ars ipſa diſtinxit, & inuenit lumẽ atq; vmbras, differentia colorũ alterna vice ſeſe excitante. Deinde adiectus eſt ſplendor, alius hic quàm lumẽ: quem quia inter hoc & vmbrã eſſet, appellauerunt tonon: commiſſuras vero colorum & tranſitus, armogen.

De coloribus natiuis, & factitijs. CAP. VI.

SVnt autem colores auſteri aut floridi. Vtrunque natura aut mixtura euenit. Floridi ſunt quos dominus pingenti præſtat, miniũ, armenium, cinnabaris, chryſocolla, Indicum, purpuriſſum. Cæteri auſteri. Ex omnibus alij naſcuntur, alij fiũt. Naſcuntur ſinopis, rubrica, parætonium, melinum, eretria, auripigmentum. Cæteri finguntur, primumq́; quos in metallis diximus. Præterea è vilioribus ochra, ceruſſa uſta, ſandaracha, ſandix, ſyricum, atramentum. Sinopis inuenta eſt primum in Ponto, inde nomen, à Sinope vrbe. Naſcitur et in Aegypto, Balearibus, Africa: ſed optima in Lemno & in Cappadocia, effoſſa è ſpeluncis. Quæ ſaxis adhæſit, excellit. Glebis ſuus colos, extrà maculoſus. Hacq́; vſi ſunt veteres ad ſplendorem. Species ſinopidis tres, rubra, & minus rubẽs, & inter has media. Pretium optimæ in libras XIIJ. denarij. Vſus ad penicillũ, aut ſi lignũ colorare libeat. Eius quæ ex Africa venit, octoni aſſes: cicerculũ appellant. Quæ magis cæteris rubet, vtilior abacis. Idẽ pretium eius, quæ preſſior vocatur, & eſt maxime

Digitized by Google

fuſca. Vſus eius ad baſes abacorum. In medicina vero blandus, emplaſtriſq; & malagmatis ſiue ſicca cōpoſitione eius, ſiue liquida facilis, contra vlcera in humore ſita, veluti oris, ſedis. Alnū ſiſtit infuſa: Fœminarū profluuia, pota denarij pondere. Eadē aduſta, ſiccat ſcabricias oculorum, è vino maxime. Rubrica genus in ea voluere intelligi quidā ſecūdæ autoritatis. Palmā enim lemniæ dabant, minio proximam. Hæc eſt multū antiquis celebrata, cū inſula in qua naſcitur. Nec niſi ſignata venūdabatur, vnde & ſphragidē appellauere. Hac miniū ſublinunt, adulterantq;. In medicina præclara res habetur: Epiphoras enim oculorū mitigat, et dolores circūlita. Aegilopas manare prohibet. Sanguinē reijcientibus ex aceto datur bibēda. Bibitur & contra lienū renumq; vitia, & purgationes fœminarū. Item & cōtra venena, & ſerpentium ictus terreſtrium marinorumq;, omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus, fabris vtiliſſima Aegyptia et Africana, quoniā maxime ſorbentur. Picturis aūt apta naſcitur & in ferrarijs metallis. Ex ea fit ochra, exuſta rubrica in ollis nouis luto circūlitis. Quo magis arſit in caminis, hoc melior. Omnis aūt rubrica ſiccat, ideoq; et emplaſtris conuenit, igni ēt ſacro. Sinopidis Ponticæ ſelibra, ſilis lucidi libris x. & melini græcienſis duabus mixtis, tritiſque vna per dies xij leucophorū fit, hoc eſt, glutinū auri, cū inducitur ligno. Parætonion nomē loci habet ex Aegypto, ſpumā maris eſſe dicit ſolidatā cū limo, & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit et in Creta inſula atq; Cyrenis. Adulteratur Romæ creta cimolia decocta conſpiſſataq;. Pretiū optimo in pondo ſex. x. E candidis coloribus pinguiſſimū, et tectorijs tenaciſſimū propter læuorē. Melinū candidū & ipſum eſt, optimū in Melo inſula. In Samo quoq; naſcitur, ſed eo non vtuntur pictores propter nimiam pinguedinem. Accubantes effodiunt ibi inter ſaxa venas ſcrutātes. In medicina eūdē vſum habet quē eretria creta. Præterea linguā tactu ſiccat. Pilos detrahit & mitigat. Preciū in libras ſeſtertij ſinguli. Eſt & colos tertius è candidis ceruſſa, cuius rationē in plūbi metallis diximus. Fuit & terra per ſe in Theodoti fundo inuenta Smyrnæ, qua veteres ad nauium picturas vtebantur. Nunc omnis ex plūbo & aceto fit, vt diximus. Vſta caſu reperta incendio Piræi, ceruſſa in orcis cremata. Hac primus vſus eſt Nicias ſupradictus. Optima nūc Aſiatica habetur, quæ & purpurea appellatur. Pretiū eius in libras æris v. Fit et Romæ cremato ſile marmoroſo & reſtincto aceto. Sine vſta nō fiunt vmbræ. Eretria terra ſua habet nomen. Hac Nicomachus & Parraſius vſi. Refrigerat emollitq;. Explet vulnera ſi coquatur, ad ſiccanda præcipue vtilis, & capitis doloribus, & ad deprahendenda pura, ſubeſſe n. ea intelligitur, ſi ex aqua illita non areſcat. Sandaracham & Ochrā Iuba tradit in inſula rubri maris Topazo naſci: ſed inde nō peruehūtur ad nos. Sandaracha quo fieret diximus. Fit adulterina & ex ceruſſa non in fornace cocta. Colos eſſe debet flāmeus. Pretiū in libras aſſes quini. Hæc ſi torreatur, æqua parte rubrica admixta ſandycem facit. Quanquam animaduerto Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe, illo verſu,

Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.

Pretiū in libras dimidiū eius quod ſandarachæ. Nec ſunt alij colores maioris pōderis. Inter factitios eſt & ſyricū, quo miniū ſublini diximus. Fit autem ſinopide & ſandyce mixtis. Atramentū quoq; inter factitios erit, quanquā eſt & terra geminæ originis. Aut n. ſalſuginis modo emanat, aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc probatur. Inuēti ſunt pictores, qui è ſepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis, reſina vel pice exuſtis. Propter quod officinas etiam ædificauere, fumū eum nō emittentes. Laudatiſſimum eodē modo fit è tædis. Adulteratur fornacū balinearūq; fuligine, quo ad volumina ſcribēda vtuntur. Sūt qui & vini fecē ſiccatā excoquant: affirmantq;, ſi ex bono vino fex fuerit, Indici ſpeciē id atramētum præbere. Polygnotus & Mycon celeberrimi pictores Athenis, è vinaceis fecere, tryginon appellant. Apelles cōmentus eſt ex ebore cōbuſto facere, quod elephantinum vocāt. Apportatur & Indicū ex India, inexploratæ adhuc inuentionis mihi. Fit ēt apud infectores ex flore nigro, qui adhæreſcit æreis cortinis. Fit & è tædis ligno cōbuſto, tritiſq; in mortario carbonibus. Mira in hoc ſepiarum natura, ſed ex his non fit. Omne autē atramentū ſole perficitur, librariū gummi, tectoriū glutino admixto. Quod autem aceto liquefactum eſt, ægre eluitur. E reliquis coloribus quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretij, ante oēs eſt purpuriſſum è creta argētaria: cum purpuris pariter tinguitur, bibitq; eū colorē celerius lanis. Præcipuū eſt primū, feruēti aheno rudibus medicamentis inebriatū. Proximū egeſto eo addita creta in ius idē. Et quoties id factū eſt, leuatur bonitas pro numero dilutiore ſanie. Quare Puteolanū potius laudatur quā Tyriū aut Getulicum, vel Laconicū, vnde precioſiſſimæ purpuræ. Cauſa eſt, quod hyſgino maxime inficitur, rubiāq; cogitur ſorbere. Viliſſimū à Canuſio. Pretiū huic à ſingulis denarijs in libras ad xxx. Pingētes ſandyce ſublita mox ouo inducentes purpuriſſum, fulgorē minij faciunt. Si purpurā facere malūt, ceruleū ſublinūt, mox purpuriſſum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit harundinū ſpumæ adhæreſcente limo, cū teritur nigrū. At in diluendo mixturā purpuræ ceruleiq; mirabilē reddit. Alterū genus eius eſt in purpurarijs officinis innatās cortinis, et eſt purpuræ ſpuma. Qui adulterāt, vero Indico ſtercora columbina aut cretā Selinuſiā, vel annulariā vitro īficiūt. Probatur carbone. Reddit n. quod ſyncerum & flammā excellētis purpuræ, et dū fumat odorē maris olet. Ob id quidā è ſcopulis id colligi putāt. Pretiū Indico denarij viginti in libras. In medicina Indicū rigores et impetus ſedat. Siccat oris vlcera.

Armenia

Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoq; chryſocollæ modo infectus. Optimũq; eſt qđ maxime viride eſt, cõmunicato colore cũ ceruleo. Solebãt libra eius trecenis nũmis taxari. Inuenta per Hiſpanias harena eſt, ſimilẽ curã recipiens. Itaque ad denarios ſenos vilitas rediјt. Diſtat à ceruleo candore modico, qui teneriorẽ hũc efficit colorẽ. Vſum in medicina ad pilos tantũ alendos habet, maximeq; in palpebris. Sunt etiamnũ nouitij duo colores è viliſſimis, viride quod Appianũ vocatur, et quod chryſocollam luteam mentitur, ceu parũ multa ſint mendacia eius. Fit ex creta viridi æſtimatũ ſeſtertijs in libras. Anulare quod vocant, cãdidum eſt, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipſum ex creta admixtis vitreis gemmis ex vulgi anulis, vnde & anulare dictum.

Qui colores vdo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primũ gladiatorũ pugnæ propoſitę ſunt. CAP. VII.

EX omnibus coloribus cretulã amare, vdoq; illini recuſant, purpuriſſum, Indicum ceruleũ, melinũ, auripigmentũ, appianũ, ceruſſa. Ceræ tinguntur iiſdem his coloribus ad eas picturas quæ inuruntur, alieno parietibus genere, ſed claſſibus familiari, iam vero & onerarijs nauibus: quoniã et pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq; pugnaturos ad mortẽ, aut certe cædẽ, ſpecioſe vehi. Qua contẽplatione tot colorũ tãta varietate ſubit antiquitatem mirari. Quatuor coloribus ſolis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex ſilaceis Attico, ex rubris ſinopide Pontica, ex nigris atramẽto, Apelles, Echiõ, Melãtius, Nicomachus, clariſſimi pictores, cũ tabulæ eorũ ſingulæ oppidorum venirent opibus. Nũc & purpuris in parietes migrãtibus, & India cõferente fluminũ ſuorũ limũ, & draconũ & elephãtorũ ſaniẽ, nulla nobilis pictura eſt. Omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. Ita eſt, quoniã, vt ſupra diximus, rerũ non animi pretijs excubatur. Et noſtræ ætatis inſaniã ex pictura nõ omittã. Nero princeps iuſſerat coloſſeum ſepingi cxx. pedũ in linteo, incognitũ ad hoc tẽpus. Ea pictura cũ peracta eſſet in Marianis hortis accẽſa fulmine cũ optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cũ daret Antij munus gladiatorũ, publicas porticus inueſtiuit pictura, vt conſtat, gladiatorũ miniſtrorumq; oĩum veris imaginibus redditis. Hic multis iã ſeculis ſummus animus in pictura. Pingi aũt gladiatoria munera atq; in publico exponi cœpta à C. Terẽtio Lucano. Is auo ſuo à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamq; pictam in nemore Dianæ poſuit.

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura nobilitates ccccv. CAP. VIII.

NVnc celebres in ea arte quàm maxima breuitate percurrã, neq; enim inſtituti operis eſt talis executio. Itaq; quoſdã vel in tranſcurſu, & in aliorũ mẽtione obiter nominaſſe ſatis erit, exceptis operum claritatibus, quæ & ipſa conueniet attingi, ſiue extant, ſiue intercidere. Non conſtat ſibi in hac parte Græcorũ diligentia, tã multas poſt olympiadas celebrando pictores quã ſtatuarios autores. Primũq; olympiade nonageſima, cũ & Phidiã ipſum initio pictorẽ fuiſſe tradatur, clypeũq; Athenis ab eo pictũ. Præterea in cõfeſſo ſit, octogeſima tertia fuiſſe Panænũ fratrẽ eius, qui clypeũ intus pinxit in Aegide Mineruæ quã fecerat Colotes Phidiæ diſcipulus, et in faciendo Ioue Olympio adiutor. Quid? quòd in confeſſo perinde eſt, Bularchi pictoris tabulã, in qua erat Magnetum præliũ, à Candaule rege Lydiæ Heraclidarũ nouiſſimo, qui & Myrſilus vocitatus eſt, repenſam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatẽ Romuli acciderit neceſſe eſt: duo enim deniceſima olympiade interijt Candaules, aut (vt quidam tradũt) eodẽ anno quo Romulus, niſi fallor, manifeſta iã tum claritate artis atq; abſolutione. Quod ſi recipi neceſſe eſt, ſimul apparet multo vetuſtiora prĩcipia eſſe, eoſq; qui monochromatis pinxerint, quorũ ætas non traditur aliquanto ante fuiſſe, Hygiænontẽ, Diniam, Charman, & qui primus in pictura marẽ fœminãq; diſcreuit, Eumarũ Athenienſem figuras omnes imitari auſum, quiq; inuenta eius excoluerit, Cimonẽ Cleonæũ. Hic catagrapha inuenit, hoc eſt obliquas imagines & varie formare vultus, reſpiciẽtes, ſuſpiciẽteſue & deſpicientes. Articulis ẽt membra diſtinxit. Venas protulit, præterq; in veſte & rugas & ſinus inuenit. Panænus quidem frater Phidiæ, etiam prælium Athenienſium aduerſus Perſas apud Marathonem factum pinxit. Adeo iam colorũ vſus percrebruerat, adeoq; ars perfecta erat, vt in eo prælio iconicos duces pinxiſſe tradatur, Athenienſium, Milciadem, Callimachum Cynegyrum, Barbarorum Darium, Tiſſaphernem.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt. CAP. IX.

QVinimmo certamen picturæ ẽt florente eo inſtitutũ eſt Corinthi ac Delphis: primuſq; omniũ certauit cũ Timagora Chalcidenſe, ſuperatus ab eo Pythijs, quod et ipſius Timagoræ carmine vetuſto apparet chronicorũ errore non dubio. Alij quoq; poſt hos clari fuere ante nonageſimã olympiadem, ſicut Polygnotus Thaſius, qui primus mulieres lucida veſte pinxit, capita earũ mitris verſicoloribus operuit, plurimũq; picturæ primus cõtulit. Siquidem inſtituit os adaperire, dentes oſtẽdere, vultũ ab antiquo rigore variare. Huius eſt tabula in porticu Pompeij, quæ ante curiã eius fuerat: in qua dubitatur, aſcẽdentem cũ clypeo pinxerit, an deſcendentẽ. Hic Delphis ædem pinxit. Hic & Athenis porticũ quæ Pœcile vocatur, gratuito, cũ partẽ eius Mycõ mercede pingeret, vnde maior huic autoritas. Siquidem Amphictyones, quod eſt publicũ Græciæ conciliũ, hoſpitia ei gratuita decreuere. Fuit & alius Mycon, qui minoris cognomine diſtinguitur, cuius filia Timarete & ipſa pinxit. Nonageſima autem olympiade fuere Aglaophon, Cephiſodorus, Phrylus, Euenor pater Paraſij & præceptor maximi pictoris, de quo ſuis annis dice-

239
Digitized by Google

mus: omnes iam illuſtres, non tamen in quibus hærere expoſitio debeat, feſtinans ad lumina artis in quibus primus refulſit Apollodorus Athenienſis nonageſimatertia olympiade. Hic primus ſpecies exprimere inſtituit, primusq́; gloriam penicillo iure contulit. Eius eſt ſacerdos adorãs, & Aiax fulmine incenſus, qui Pergami ſpectatur hodie: Neq; ante eum tabula vllius oſtenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intrauit, olympiadis nonageſimæquintæ anno quarto, audentemq́ue iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriã perduxit, à quibuſdam falſo in octogeſimanona olympiade poſitus, cum fuiſſe neceſſe eſt Demophilum Himæreum, & Neſeam Thaſium, quoniam vtrius eorum diſcipulus fuerit ambigitur. In cũ Apollodorus ſupradictus verſus fecit, artem ipſis ablatam Zeuxin ferre ſecum. Opes quoq; tantas acquiſiuit, vt in oſtentatione earum, Olympiæ aureis literis in palliorum teſſeris intextũ nomen ſuum oſtentarit. Poſtea donare opera ſua inſtituit, quòd ea nullo ſatis digno pretio permutari poſſe diceret, ſicuti Alcmenam Agrigẽtinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxiſſe mores videtur, & athletam. Adeoq́; ſibi in illo placuit, vt verſum ſubſcriberet, celebrem ex eo, inuiſurũ aliquẽ facilius quàm imitaturum. Magnificus eſt Iupiter eius in throno aſtãtibus dijs: Et Hercules infans dracones ſtrangulans, Alcmena matre eorum pauẽte et Amphitryone. Deprahenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus articuliſq́;: alioquin tantus diligẽtia, vt Agrigẽtinis facturus tabulã, quã in tẽplo Iunonis Laciniæ publice dicarẽt, inſpexerit virgines eorũ nudas, et quinq; elegerit, vt qđ ĩ quaq; laudatiſſimũ eſſet pictura redderet. Pinxit et monochromata ex albo. Aequales eius et æmuli fuere Timãthes, Androcydes, Eupompus, Paraſius.

De auibus per picturam deceptis, & quod difficillimum in pictura. Cap. x.

Deſcendiſſe hic in certamen cum Zeuxide traditur. Et cũ ille detuliſſet vuas pictas tanto ſucceſſu, vt in ſcenã aues aduolarent, ipſe detuliſſe linteũ pictum traditur, ita veritate repræſentata, vt Zeuxis alitũ iudicio tumẽs, flagitaret tandẽ remoto linteo oſtendi picturã, atq; intellecto errore concederet palmã ingenuo pudore, quoniã ipſe volucres fefelliſſet, Paraſius aũt ſe artificẽ. Fertur & poſtea Zeuxis pinxiſſe puerũ vuas ferentem, ad quas cum aduolaſſet auis, eadẽ ingenuitate proceſſit iratus operi, & dixit, vuas melius pinxi quã puerum. nã ſi et hoc conſummaſſem, auis timere debuerat. Fecit et figlina opera, quæ ſola in Ambracia relicta ſunt, cum inde muſas Fuluius Nobilior Romã transferret. Zeuxidis manu Romæ Helena eſt in Philippi porticibus: Et in Cõcordiæ delubro Marſyas religatus. Paraſius Epheſi natus, & ipſe multa conſtituit. Primus ſymmetriam picturæ dedit, primus argutias vultus, elegantiã capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc eſt in pictura ſumma ſubtilitas. Corpora enim pingere & media rerum, eſt quidem magni operis, ſed in quo multi gloriã tulerint. Extrema corporum facere, & deſinentis picturæ modum includere, rarũ in ſucceſſu artis inuenitur. Ambire enim debet ſe extremitas ipſa, & ſic deſinere, vt promittat alia poſt ſe, oſtendatq́; etiam quæ occultat. Hãc ei gloriã conceſſere Antigonus & Xenocrates, qui de pictura ſcripſere, prædicantes quoq; non ſolum confitẽtes. Alia multa graphidis veſtigia extant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicũtur artifices. Minor tamen videtur ſibi cõparatus in medijs corporibus exprimendis. Pinxit & Demon Athenienſiũ, argumento quoq; ingenioſo. Volebat nãq; varium, iracundum, iniuſtum, incoſtantem: eundem exorabilem, clementem, miſericordem, excelſum, glorioſum, humilem, ferocem, fugacemq́;, & omnia pariter oſtendere. Idem pinxit & Theſea qui Romæ in Capitolio fuit: & Nauarchum thoracatum. Et in vna tabula quæ eſt Rhodi, Meleagrũ, Herculem, Perſea. Hæc ibi ter fulmine ambuſta, neq; obliterata, hoc ipſo miraculum auget. Pinxit & Archigallum, quam picturam amauit Tiberius princeps: atq; vt autor eſt Decius Eculeo lx. ſeſtertijs æſtimatam, cubiculo ſuo incluſit. Pinxit & Creſſam nutricem, infantemq́; in manibus eius. Et Philiſcum & Liberũ patrem aſtante Virtute, & pueros duos, in quibus ſpectatur ſecuritas & ſimplicitas ætatis: Item ſacerdotẽ aſtãte puero cũ acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobiliſſimæ, Hoplitides: alter in certamine ita decurrẽs, vt ſudare videatur: alter arma deponens, vt anhelare ſentiatur. Laudãtur & Aeneas Caſtorq́; ac Pollux in eadem tabula: Item Telephus, Achilles, Agamemnõ, Vlyxes. Fœcundus artifex, ſed quo nemo inſolentius & arrogantius ſit vſus gloria artis. Nanque & cognomina vſurpauit, Abrodiætũ ſe appellando, alijsq́; verbis principem artis, & eã ab ſe conſummatam. Super omnia Apollinis ſe radice ortũ: & Herculem, qui eſt Lyndi, talem à ſe pictum, qualem ſæpe in quiete vidiſſet. Ergo magnis ſuffragijs ſuperatus à Timanthe Sami in Aiace armorũq́; iudicio, herois nomine ſe moleſte ferre dicebat, quòd iterum ab indigno victus eſſet. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci ſe reficiens. Nam Timãthi vel plurimum affuit ingenij. Eius enim eſt Iphigenia, oratorũ laudibus celebrata, qua ſtante ad aras peritura, cum mœſtos pinxiſſet omnes præcipue patruum, cum triſtitiæ omnem imaginem cõſumpſiſſet, patris ipſius vultum velauit, quem digne non poterat oſtendere. Sunt & alia ingenij eius exemplaria, veluti Cyclops dormiens in paruula tabella: cuius & ſic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros, Thyrſo pollicem eius metientes: atq; in omnibus eius operibus intelligitur plus ſemper quàm pingitur, & cum ars ſumma ſit, ingenium tamen vltra artem eſt. Pinxit & Heroa abſolutiſſimi operis, artem ipſam complexus

plexus viros pingendi, quod opus nunc Romæ in templo Pacis eſt. Euxenidas hac ætate docuit Ariſtidem præclarū artificem, Eupompus Pamphilum Apellis præceptorem. Eſt Eupōpi victor certamine gymnico palmā tenēs. Ipſius autoritas tāta fuit, vt diuiſerit picturam in genera tria, quæ ante eū duo fuere, Helladicū, & quod Aſiaticū appellabāt. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiſo Helladico tria facta ſunt, Ionicum, Sicyoniū, Atticū. Pamphili pictura eſt cognatio & præliū ad Phliuntē, & victoria Athenienſiū. Item Vlyxes in rate. Ipſe Macedo natione, ſed primus in pictura omnibus literis eruditus præcipue Arithmetice & Geometrice, ſine quibus negabat artem perfici poſſe, docuit neminē minoris talento annis decē, quam mercedē & Apelles & Melāthius ei dedere. Et huius autoritate effectū eſt, Sicyone primū, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicē hoc eſt picturā in buxo docerētur, reciperenturq; ars ea in primū gradū liberaliū. Sēper quidē honos ei fuit vt ingenui eā exercerēt, mox vt honeſti, perpetuo interdicto ne ſeruitia docerētur. Ideo neq; ĩ hac, neq; ĩ toreutice, vllius qui ſeruierit opa celebrātur. Clari etiā cvij olympiade extitere, Echion & Therimachus: Echionis ſunt nobiles picturæ Liber pater, itē Tragœdia & Comœdia, Semiramis ex ancilla adipiſcēs regnum, anus lampadas præferens, & noua nupta verecūdia notabilis. Verū omnes prius gēitos futuroſq; poſtea ſuperauit Apelles, eouſq; olympiade cxij. in pictura prouectus, vt plura ſolus prope quàm cæteri omnes cōtulerit, voluminibus etiam editis quæ doctrinam eā continēt. Præcipue eius in arte venuſtas fuit, cū eadem ætate maximi pictores eſſent: quorū opera cū admiraretur, collaudatis omnibus, deeſſe ijs vnam illam Venerem dicebat, quam Græci charita vocant, cætera omnia contigiſſe, ſed hac ſoli ſibi neminem parem. Et aliam gloriam vſurpauit, cū Protogenis opus immēſi laboris ac curæ ſupra modū anxie miraretur. Dixit enim omnia ſibi cū illo paria eſſe, aut illi meliora, ſed vno ſe præſtare, quòd manū ille de tabula neſciret tollere memorabili præcepto, nocere ſæpe nimiam diligētiā. Fuit autē nō minoris ſimplicitatis quàm artis. Nam cedebat Amphioni de diſpoſitione, Aſclepiodoro de mēſuris, hoc eſt, quanto quid à quo diſtare deberet. Scitū eſt, inter Protogenē et eū quod accidit. Ille Rhodi viuebat: quo cū Apelles adnauigaſſet, auidus cognoſcendi opera eius, fama tantum ſibi cogniti, cōtinuo officinā petijt. Aberat ipſe, ſed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatā picturæ, anus vna cuſtodiebat. Hæc Protogenē foris eſſe reſpōdit, interrogauitq; à quo quæſitum diceret: Ab hoc inquit Apelles: arreptoque penicillo lineam ex colore duxit ſummæ tenuitatis per tabulā. Reuerſo Protogeni q̄ geſta erāt anus indicauit. Ferūt artificē protinus contēplatū ſubtilitatē, dixiſſe Apellē veniſſe: non. n. cadere in aliū tam abſolutū opus. Ipſum tunc alio colore tenuiorē lineam in ipſa illa duxiſſe, præcepiſſeq; abeuntem, ſi rediſſet ille, oſtenderet, adijceretque hunc eſſe quē quæreret, atq; ita euenit. Reuertitur enim Apelles, ſed vinci erubeſcēs, tertio colore lineas ſecuit, nullum relinquens amplius ſubtilitati locū. At Protogenes victum ſe confeſſus in portum deuolauit, hoſpitem quærēs. Placuitq; ſic eam tabulam poſteris tradi, omnium quidem, ſed artificū præcipuo miraculo. Conſumptā eā conſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio, auide ante à nobis ſpectatam, ſpatioſiore amplitudine nihil aliud continentem quàm lineas viſum effugientes, inter egregia multorum opera inani ſimilem, & eo ipſo allicientem, omniq; opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua conſuetudo, nunquam tam occupatam diem agendi, vt nō lineam ducendo exerceret artem, quod ab eo ĩ prouerbium venit. Idem perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus, atq; poſt ipſam tabulam latens, vitia quæ notarētur auſcultabat, vulgum diligētiorem iudicem quàm ſe præferens. Feruntq; à ſutore reprehenſum, quòd in crepidis vna intus pauciores feciſſet anſas, eodem poſtero die ſuperbo emendatione priſtinæ admonitionis cauillante circa crus, indignatum proſpexiſſe denunciantem ne ſupra crepidam ſutor iudicaret: quod & ipſum in prouerbiū venit. Fuit enim & comitas illi, propter quā gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: nam vt diximus, ab alio pingi ſe vetuit edicto. Sed & in officina imperite multa diſſerēti ſilentiū comiter ſuadebat, rideri eum dicens à pueris qui colores tererent. Tantū erat autoritati iuris in regē, alioquin iracundū: quanquam Alexāder ei honorē clariſſimo præbuit exemplo. Namq; cum dilectā ſibi ex pallacis ſuis præcipue nomine Campaſpē nudam pingi ob admirationē formæ ab Apelle iuſſiſſet, eumq; tum pari captū amore ſenſiſſet, dono dedit eam. Magnus animo, maior imperio ſui, nec minor hoc facto quàm victoria aliqua. Quippe ſe vicit, nec thorum tantum ſuum, ſed etiam affectum donauit artifici: ne dilectæ quidem reſpectu motus, vt quæ modo regis fuiſſet, modo pictoris eſſet. Sunt qui Venerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi conſtituit. Sordebat ille ſuis, vt plerūq; domeſtica: percontantiq; quāti licitaretur opera effecta, paruū neſcio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis popoſcit, famamq; diſperſit ſe emere, ut pro ſuis venderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendū artificē, nec niſi augētibus pretiū ceſſit. Imagines adeo ſimilitudinis indiſcretæ pinxit, vt incredibile dictu Apion grammaticus ſcriptū reliquerit, quendā ex facie hominū addiuinantem (quos metopoſcopos vocant) ex ijs dixiſſe aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Nō fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo, quo regnante Alexandriam vi tēpeſtatis expulſus, ſubornato fraude æmulorū plano regio inuitatus, ad regis cœnā venit. Indignantique Ptolemæo, & vocatores ſuos oſtendenti,

vt diceret à quo corũ inuitatus eſſet, arrepto carbone extincto è foculo, imaginẽ in pariete deliniauit, agnoſcente vultũ plani rege ex inchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginẽ altero lumine orbam, primus excogitata ratione vitia cõdendi: obliquam nãq; fecit, vt quod corpori deerat, picturæ potius deeſſe videretur: tantũq; eã partẽ è facie oſtendit, quã totã poterat oſtendere. Sunt inter opera eius & expirãtium imagines. Quæ autẽ nobiliſſima ſint, non eſt facile dictu. Venerẽ exeuntẽ è mari diuus Auguſtus dicauit ĩ delubro patris Cæſaris, quæ Anadyomene vocatur, verſibus Græcis tali opere, dum laudatur, victo, ſed illuſtrato: Cuius inferiorẽ partẽ corruptã qui reficeret non potuit reperiri. Verũ ipſa iniuria ceſſit in gloriam artificis. Cõſenuit hæc tabula carie, aliãq; pro ea Nero principatu ſubſtituit ſuo Dorothei manu. Apelles inchoauerat aliã Venerẽ Cois, ſuperaturus etiã ſuam illam priorẽ. Inuidit mors peracta parte, nec qui ſuccederet operi ad præſcripta lineamenta inuentus eſt. Pinxit & Alexandrũ Magnũ, fulmẽ tenentẽ in templo Epheſiæ Dianæ xx talẽtis auri. Digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulã eſſe. Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulæ in nũmo aureo mẽſura accepit nõ numero. Pinxit & Megabyzi ſacerdotis Dianæ Epheſiæ pompã, Clytum equo ad bellũ feſtinantẽ, & ei galeam poſcenti armigerũ porrigentẽ. Alexandrum & Philippũ quoties pinxerit, enumerare ſuperuacuũ ẽ. Mirantur eius Abronem Samij, & Menandrum regem Cariæ Rhodij. Item Anceum: Alexãdriæ Gorguſthenem tragœdum: Romæ Caſtorẽ & Pollucem cum victoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem, reſtrictis à tergo manibus, Alexandro in curru triumphante: Quas vtraſque tabulas diuus Auguſtus in fori ſui partibus celeberrimis dicauerat ſimplicitate moderata. Diuus Claudius pluris exiſtimauit, in vtriſq; exciſa facie Alexandri diui Auguſti imaginem ſubdere. Eiuſdem arbitrantur manu eſſe & in Antoniæ tẽplo Herculẽ auerſum, vt (quod eſt difficilimũ) faciẽ eius oſtendat verius pictura quàm promittat. Pinxit & heroa nudũ, eaq; pictura naturã ipſam prouocauit. Eſt & equus eius, ſiue fuit, pictus in certamine, quod iudiciũ ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanq; ambitu æmulos præualere ſentiens, ſingulorum picturas inductis equis oſtendit: Apellis tantum equo abhinninere, idq; poſtea ſemper illius experimentũ artis oſtentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduerſus Perſas, Archelaum cũ vxore & filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundẽ regem ſedentẽ in equo: Dianã ſacrificantium virginum choro mixtam, quibus viciſſe Homeri verſus videtur idipſum deſcribentis. Pinxit & quæ pingi non poſſunt, tonitrua, fulgetra, fulguraq;. Bronten, Aſtrapen, Ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris profuere in arte. Vnũ imitari nemo potuit, quòd abſoluta opera atramento illinebat ita tenui, vt idipſum repercuſſu claritates colorũ excitaret, cuſtodiretq; à puluere & ſordibus, ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorũ aciẽ offenderet, veluti per lapidem ſpecularẽ intuentibus è longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus auſteritatẽ occulte daret. Aequalis eius fuit Ariſtides Thebanus: Is omniũ primus animũ pixit, & ſenſus omnes expreſſit, quos vocant Græci ethe: Itẽ perturbationes, durior paulo in coloribus. Huius pictura eſt oppido capto ad matris morientis ex vulnere mammã adrepens infans: intelligiturq; ſentire mater, & timere ne emortuo lacte ſanguinẽ infans lambat: Quam tabulã Alexander Magnus tranſtulerat Pellam in patriã ſuã. Idem pinxit prælium cũ Perſis, c. homines ea tabula cõplexus, pactusq; in ſingulos mnas denas à tyranno Elatenſium Mnaſone. Pinxit & currentes quadrigas, & ſupplicantẽ pene cũ voce. Et venatores cũ captura. Et Leontionem pictorẽ. Et Anapauomenẽ propter fratris amorem morientẽ. Item liberũ patrem & Ariadnen, ſpectatos Romæ in æde Cereris: Tragœdũ & puerũ, in Apollinis, cuius tabulæ gratia interijt pictoris inſcitia, cui tegendã eam mandauerat M. Iunius prætor ſub die ludorũ Apollinariũ. Spectata eſt in æde Fidei in Capitolio imago ſenis cum lyra puerũ docentis. Pinxit & ægrũ ſine fine laudatũ. Qua in arte tantum valuit, vt Attalus rex vnam tabulã eius c. talentis emiſſe tradatur. Simul, vt dictũ eſt, & Protogenes floruit: patria ei Caunus, gẽtis Rhodijs ſubiectæ. Summa eius paupertas initio, artiſq; ſumma intentio, & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant conſtare. Quidam & naues pinxiſſe vſq; ad annum l. argumentum eſſe, quòd cum Athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro propylæon pingeret, vbi fecit nobilem Paralum & Hemionida, quem quidam Nauſicaam vocãt, adiecerit paruulas naues longas in ĩjs quæ pictores parerga appellant, ut appareret à quibus initijs ad arcem oſtentationis opera ſua perueniſſent. Palmam habet tabularũ eius Ialyſus, qui eſt Romæ, dicatus in tẽplo Pacis, quem cum pingeret, traditur madidis lupinis vixiſſe, quoniam ſimul famem ſuſtinerent & ſitim, ne ſenſus nimia dulcedine obſtrueret. Huic picturæ quater colorem induxit ſubſidio iniuriæ & vetuſtatis, ut decedẽte ſuperiore inferior ſuccederet. Eſt in ea canis mire factus, vt quem pariter caſus & ars pinxerit. Non iudicabat ſe exprimere in eo ſpumam anhelantis poſſe, cum in reliqua omni parte (quod difficilimum erat) ſibi ipſe ſatis feciſſet. Diſplicebat autem ars ipſa, nec minui poterat, & videbatur nimia ac longius à veritate diſcedere, ſpumaque illa pingi non ex ore naſci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum eſſe nõ veriſimile vellet, abſterſerat ſæpius mutaueratq; penicillũ, nullo modo ſibi approbans. Poſtremo iratus arti quòd intelligeretur, ſpõgiam eã impegit inuiſo loco tabulæ, & illa re-

poſuit

poſuit ablutos colores, qualiter cura optabat: fecitq́; in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo ſimilis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter ſpongia impacta ſecutus dicitur, cum pingeret popyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monſtrauit & fortuna. Propter hunc Ialyſum, ne cremaret tabulas Demetrius rex, cum ab ea parte ſola poſſet Rhodum capere, nō incendit, parcentemq́ue picturæ fugit occaſio victoriæ. Erat tunc Protogenes in ſuburbano hortulo ſuo, hoc eſt Demetrij caſtris. Neque interpellatus prælijs inchoata opera intermiſit omnino, ſed ac citus à rege interrogatusq́;, qua fiducia extra muros ageret, reſpondit, ſcire ſe illi cum Rhodijs bellum eſſe, non cum artibus. Diſpoſuit ergo rex in tutelam eius ſtationes, gaudens quòd poſſet manus ſeruare quibus iam pepercerat: & ne ſæpius auocaret, vltro ad eum venit hoſtis: relictisq́ue victoriæ ſuæ votis, inter arma & murorum ictus ſpectauit artificem. Sequiturq́ue tabulam eius temporis hæc fama, quòd eam Protogenes ſub gladio pinxerit. Satyrus hic eſt, quem Anapauomenon vocant, ne quid deſit temporis eius ſecuritati, tibias tenēs. Fecit & Cydippen, Tlepolemon, Philiſcum tragœdiarum ſcriptorē meditantem, & athletam, & Antigonū regem, & imaginē matris Ariſtotelis philoſophi: qui etiam ſuadebat, vt Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Nouiſſime pinxit Alexandrum ac Pana. Fecit & ſigna ex ære, vt diximus. Eadem ætate fuit Aſclepiodorus, quem in ſymmetria mirabatur Apelles. Huic Mnaſon tyrannus pro duodecim dijs dedit in ſingulos mnas trecenas: Idemq́; Theomneſto in ſingulos heroas mnas centenas. His annumerari debet Nicomachus, Ariſtodemi filius ac diſcipulus. Pinxit hic raptum Proſerpinæ: quæ tabula fuit in Capitolio in Mineruæ delubro ſupra ædiculam Iuuentatis. Et in eodem Capitolio alia quam Plancus imperator poſuerat, Victoria quadrigam in ſublime rapiens. Hic primus Vlyxi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianam, deumq́ue matrem in leone ſedentem: item nobiles Bacchas arreptātibus Satyris, Scyllamq́ue quæ nunc eſt Romæ in tēplo Pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradunt namque conduxiſſe pingendum ab Ariſtrato Sicyoniorum tyranno quod is faciebat Teleſti poetæ monumentum, præfinito die intra quem perageretur, nec multo ante veniſſe, tyranno in pœnam accenſo: paucisq́ue diebus abſoluiſſe celeritate & arte mira. Diſcipulos habuit Ariſtidem fratrem, & Ariſtoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cuius tabula nullis poſtferenda Caſſandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit & Laſciuiam, in qua tres Sileni comeſſantur. Hic celeritatē præceptoris ſecutus, breuiores etiámnum quaſdam picturæ vias & compendiarias inuenit. Annumeratur his & Nicophanes elegans & concinnus, ita vt vetuſta opera pingeret propter æternitatem rerū, impetuoſi animi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Multum à Zeuxide & Apelle abeſt Apellis diſcipulus Perſeus, ad quē de hac arte ſcripſit, qui huius fuit ætatis. Ariſtidis Thebani diſcipuli fuerunt & filij, Niceros & Ariſtippus, cuius eſt Satyrus cum ſcypho coronatus. Diſcipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus. Namq; ſubtexi par eſt minoris picturæ celebres in penicillo, è quibus fuit Pyreicus arte paucis poſtferendus: propoſito neſcio an deſtruxerit ſe, quoniā humilia quidē ſecutus, humilitatis tamen ſummā adeptus eſt gloriā. Tonſtrinas ſutrinasq́; pinxit, & aſellos & obſonia ac ſimilia, ob hoc cognominatus Rhyparographos, in ijs cōſummatæ voluptatis. Quippe eæ pluris veniere quàm maxima multorū. E diuerſo meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula ſub veteribus. Hic ſcenas optime pinxit, ſed hominē pingere non potuit. Contra Dionyſius nihil aliud quàm homines pinxit, ob hoc Anthropographus cognominatus. Parua & Callicles fecit. Item Calaces comicis tabellis. Vtraq; Antiphilus. Nam & Heſionam nobilē pinxit, & Alexandrum ac Philippum cum Minerua, qui ſunt in ſchola in Octauiæ porticibus: & in Philippi Liberum patrem, Alexandrum puerū, Hippolytū tauro emiſſo expaueſcentem: In Pompeia uero Cadmū & Europen. Idem iocoſo nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ grylli vocātur. Ipſe in Aegypto natus didicit à Cteſidemo. Decet nō ſileri & Ardeatis templi pictorem, præſertim ciuitate donatum ibi & carmine, quod eſt in ipſa pictura his verſibus,

Dignis digna loca picturis condecorauit,
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quem nunc & poſt ſemper ob artem hanc Ardea laudat.

Ea ſunt ſcripta antiquis literis Latinis: non fraudando & Ludio diui Auguſti ætate, qui primus inſtituit amœniſſimam parietum picturam, villas, & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piſcinas, euripos, amnes, littora, qualia quis optaret, varias obambulantium ſpecies, aut nauigantium, terraque villas adeuntium aſellis aut vehiculis. Iam piſcantes, aucupantesq́ue, aut venātes, aut etiam vindemiātes. Sunt in eius exēplaribus nobiles paluſtri acceſſu villæ, ſuccolantium ſpecie mulieres labētes trepidæq́; ferūtur: plurima præterea tales argutiæ, facetiſſimi ſales. Idēq; ſubdialib. maritimas vrbes pingere inſtituit blandiſſimo aſpectu minimoq́; impēdio. Sed nulla gloria artificū eſt, niſi eorū qui tabulas pinxere, eoq́; venerabilior apparet ātiquitas. Nō enim parietes excolebāt dominis tantū, nec domos vno in loco manſuras, quæ ex incendijs rapi non poſſent. Caſula Protogenes contentus erat in hortulo ſuo. Nulla in Apellis tectorijs pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars vrbibus excubabat, pictorq́ue

res

res communis terrarum erat. Fuit & Arellius Romæ celeber, paulo ante diuum Auguſtum, niſi flagitio inſigni corrupiſſet artem, ſemper alicuius fœminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, ſed dilectarũ imagine. Itaque in pictura eius ſcorta numerabãtur. Fuit & nuper grauis ac ſeuerus, idemq́ue floridus, humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua ſpectantem aſpectans quacunq; aſpiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoq; cum grauitate, quod ſemper togatus quanquam in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit, & ideo non extant exempla alia magnopere. Poſt eum fuere in autoritate Cornelius Pinus & Actius Priſcus, qui Honoris & Virtutis ædes imperatori Veſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt: ſed Priſcus antiquis ſimilior.

De auium cantu compeſcendo, & quis encauſto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, ſparſimq́; precia mirabilia picturarum. Cap. xi.

Non eſt omittẽda in picturæ mentione celebris circa Lepidũ fabula. Siquidẽ in triumuiratu quodã loco deductus à magiſtratibus in nemoroſum hoſpitium, minaciter cum ys poſtero die expoſtulauit, ſomnum ademptum ſibi volucrum cõcentu. At illi draconem in longiſſima membrana depictum circũdedere loco. Eoq́ue terrore aues tum ſiluiſſe narratur, & poſtea cognitum eſt ita poſſe compeſci. Ceris pingere ac picturam inurere quis primus excogitauerit, non conſtat. Quidam Ariſtidis inuentum putant, poſtea conſummatũ à Praxitele. Sed aliquanto vetuſtiores encauſticæ picturæ extitere, vt Polygnoti & Nicanoris & Archeſilai Pariorũ. Lypſippus quoq; Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit ἐνέκαυσεν, quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inuenta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor non pinxiſſe tantum encauſtica, ſed etiam docuiſſe traditur Pauſiam Sicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fuit, eiuſdemq́ue primo diſcipulus. Pinxit & ipſe penicillo parietes Theſpijs cum reficerentur quondam à Polygnoto picti, multumq́; comparatione ſuperatus exiſtimabatur, quoniã nõ ſuo genere certaſſet. Idem & lacunaria primus pingere inſtituit, nec cameras ante eũ taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas, maximeq́; pueros: hoc æmuli eum interpretabantur facere, quoniã tarda picturæ ratio eſſet illa. Quãobrem arti daturus & celeritatis famã, abſoluit vno die tabellã, quæ vocata eſt hemereſios, puero picto. Amauit in iuuẽta Glycerã municipẽ ſuã, inuentricẽ coronarũ certandoq́; imitatione eius ad numeroſiſſimam florũ varietatẽ perduxit artẽ illã: poſtremo pinxit illam ſedentẽ cũ corona, quæ è nobiliſſimis eius tabula appellata eſt ſtephanoplocos, ab alijs ſtephanopolis, quoniã Glycera venditando coronas ſuſtentauerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar, quod apographon vocant, L. Lucullus duobus talentis emit à Dionyſio Athenis. Pauſias autẽ fecit & grandes tabulas ſicut ſpectatã in Pompeij porticibus boum immolationem. Eam enim picturã primus inuenit, quã poſtea imitati ſunt multi, æquauit nemo. Ante omnia cum longitudinem bouis oſtendere vellet, aduerſum eũ pinxit, non tranſuerſum, vnde & abũde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant coloremq́; condiant nigro: hic totum bouẽ atri coloris fecit, umbræq́; corpus ex ipſa dedit, magna prorſus arte in æquo extãtia oſtendens, & in confracto ſolida omnia. Sicyone & hic vitam egit, diuq́ue fuit illa patria picturæ. Tabulas enim omnes ex publico propter æs alienũ ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romam tranſtulit. Poſt eum eminuit longe ante omnes Euphranor Iſthmius, olympiade ciiij. idem qui inter fictores dictus eſt à nobis. Fecit & coloſſos & marmora ac ſcyphos ſcalpſit: docilis ac laborioſus ante omnes, & in quocũq; genere excellens ac ſibi æqualis. Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & vſurpaſſe ſymmetriam. Sed fuit vniuerſitate corporũ exilior, capitibus articuliſq́; grandior. Volumina quoq; compoſuit de ſymmetria & coloribus. Opera eius ſunt, equeſtre prælium, xij. dij, Theſeus, in quo dixit, eũdem apud Parafium roſa paſtũ eſſe, ſuũ vero carne. Nobiles eius tabulæ Epheſi, Vlyxes ſimulata veſania bouem cum equo iungens, & palliati cogitãtes, dux gladium condens. Eodem tempore fuit & Cydias, cuius tabulã Argonautas H-S. cxliiij. Hortenſius orator mercatus eſt, eiq́ue ædem fecit in Tuſculano ſuo. Euphranoris autẽ diſcipulus fuit Antidotus. Huius eſt clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibicenq́; inter pauca laudatus. Ipſe diligentior quàm numeroſior, & in coloribus ſeuerus, maxime inclaruit diſcipulo Nicia Athenienſi, qui diligentiſſime mulieres pinxit. Lumẽ & umbras cuſtodiuit, atq; vt eminerent è tabulis picturæ maxime curauit. Opera eius, Nemea aduecta ex Aſia Romam à Sylla no, quam in curia diximus poſitam: item Liber pater in æde Concordiæ, Hyacinthus, quẽ Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecum deportauit Alexãdria capta, & ob id Tiberius Cæſar in templo eius dicauit hãc tabulam: & Dianã. Epheſi vero eſt Megabyzi ſacerdotis Epheſiæ Dianæ ſepulchrum. Athenis necromantia Homeri. Hanc vendere noluit Attalo regi talẽtis lx. potiuſq́; patriæ ſuæ donauit, abũdãs opibus. Fecit & grandes picturas, in quibus ſunt Calypſo & Io, & Andromeda, Alexander quoq; in Pompeij porticibus præcellẽs, & Calypſo ſedẽs. Huic quidem aſcribuntur quadrupedes. Proſperrime canes expreſſit. Hic eſt Nicias, de quo dicebat Praxiteles interrogatus quæ maxime opera ſua probaret in marmoribus, quibus Niceas manum admouiſſet: tantum circumlitioni eius tribuebat. Non ſatis diſcernitur alium eodem nomine, an hunc eundẽ quidã faciunt olympiade centeſima xij. Niciæ comparatur, & aliquanto præfertur Athenio Maronites Glaucionis Corinthij diſcipulus, & auſterior colore, & in auſteritate iucundior,

cundior, vt in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleuſine Phylarchum, Athenis frequentiam quam vocauere polygynæcon. Item Achillē virginis habitu occultatum Vlyxe deprehendente. Et in vna tabula, quaque maxime inclaruit, agaſonem cum equo. Quod niſi in iuuenta obiſſet, nemo ei compararetur. Eſt nomen & Heraclidi Macedoni. Initio naues pinxit: captoque rege Perſeo Athenas commigrauit, vbi eodem tēpore erat Metrodorus pictor idemque philoſophus, magnæ in vtraq; ſciētia autoritatis. Itaq; cum L. Paulus deuicto Perſeo petiſſet ab Atheníenſibus vt ſibi quàm probatiſſimum philoſophum mitterent ad erudiendos liberos, itemque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienſes Matrodorum elegerunt, profeſſi eundem in vtroq; deſiderio præſtantiſſimum, quod edicto quoque Paulus indicauit. Timomachus Byzantius Cæſaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris genetricis æde poſitas, octoginta talentis venundatas. Talentum Atticum xvi. taxat M. Varro. Timomachi æque laudantur Oreſtes, Iphigenia in Tauris. Lecythio agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati, quos dicturos pinxit, alterum ſtantem, alterum ſedentem: præcipue tamen ars ei fauiſſe in Gorgone viſa eſt. Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus è ſeueriſſimis pictoribus fuit, cuius ſunt Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theſeus: imago Atticæ plebis, boum immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiuſdem Pauſiæ diſcipulus placeat diligētia, quam intelligant ſoli artifices, alias durus in coloribus, ſed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Taleſq; ſunt eius picturæ: cum Aeſculapio filiæ Hygia, Aegle, Panacea, Iaſo, & piger qui appellatur Ocnos ſpartum torquens, quod aſellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq; proceribus, non ſilebuntur et primis proximi. Ariſtoclides, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur, ac pulchra alias domo ſplendeſcente, ipſiuſque pueri ore. Item lanificio, in quo properant omniū mulierum penſa. Ptolemæo uenante. Sed & nobiliſſimo Satyro cum pelle pantherina, quem Apoſcoponta appellant. Ariſtophon Ancæo vulnerato ab apro cum ſocis doloris Aſtipale: numeroſaq; tabula, in qua ſunt Priamus, Helena, Credulitas, Vlyxes, Deiphobus, Dolon. Androbius pinxit Scyllin ancoras Perſicæ claſſis præcidentem, Artemon Danaen mirantibus eam prædonibus, reginā Stratonicē, Herculē, & Deianiram. Nobiliſſimas autē quæ ſunt in porticibus, Octaniæ operibus. Herculē ab Oeta mōte Doridos exuta mortalitate conſenſu deorum in cælū euntē, Laomedontis circa Herculē & Neptunū hiſtoriam. Alcimachus Dioxippū, qui pancratio Olympiæ citra pulueris iactum (quod vocant aconiti) uicit: coniti Neme. Cteſilochus Apellis diſcipulus petulanti pictura innotuit, Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiſcēte inter obſtetricia dearum.

Cleon Admeto. Cteſidemus Oechaliæ expugnatione & Laodamia. Cleſides reginæ Stratonices iniuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit volutantē cum piſcatore, quē reginā amare ſermo erat. Eamq; tabulam in portu Epheſi propoſuit, ipſe velis raptus eſt. Regina tolli vetuit, vtriuſq; ſimilitudine mire expreſſa. Cratenus comœdos Athenis in Pompio pinxit. Eutychides bigam: regit Victoria. Eudorus, cena ſpectatur, idem & ex ære ſigna fecit. Iphis Neptuno & Victoria. Habron amicitiam & concordiam pinxit, & deorum ſimulacra. Leontiſcus Aratum victorem cum trophæo, pſaltriam. Leon Sappho. Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines, Herculem triſtem inſaniæ pœnitentia. Nealces Venerem, ingenioſus & ſolers in arte. Siquidem cum prælium nauale Aegyptiorum & Perſarum pinxiſſet, quod in Nilo, cuius aqua eſt mari ſimilis, factum volebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non poterat. Aſellum enim in littore bibentem pinxit, & crocodilum inſidiantem ei. Oenias Syngenicon. Philiſcas officinam pictoris, ignem conflante puero. Phalerion Scyllam, Simonides Agatharchum & Mnemoſynen. Simus iuuenem requieſcentem in officina fullonis, quinquatrus celebrantem, idemq; Nemeſin egregiam. Theodorus vero emungentem: idem ab Oreſte matrem & Aegiſtum interfici, bellumque Iliacum pluribus tabulis, quod eſt Romæ in Philippi porticibus, & Caſſandram quæ eſt in Concordiæ delubro: Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem. Theon Oreſtis inſaniam, Thamiram citharœdum. Tauriſcus Diſcobolum, Clytemneſtram, Paniſcum, Polynicen regnum repetentem, & Capanea. Non omittetur inter hos inſigne exemplum. Nanque Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipſe profecit, vt celebrem etiam diſcipulum reliquerit Paſiam fratrem Aeginetæ fictoris. Illud vero perquàm rarum ac memoria dignum, etiam ſuprema opera artificum imperfectaſq; tabulas, ſicut Irin Ariſtidis, Tyndaridas Nicomachi, Medeam Timomachi, & quam diximus Venerem Apellis, in maiori admiratione eſſe quàm perfecta. Quippe in iis liniamenta reliqua, ipſæque cogitationes artificum ſpectantur, atq; in lenocinio commendationis dolor eſt, manus cum id agerent extinctæ deſiderātur. Sunt etiamnū non ignobiles quidē, in trāſcurſu tamē dicendi, Ariſtonides Anaxāder, Ariſtobulus Syrus; Archeſilas Tiſicratis filius, Coribas Nicomachi diſcipulus, Carmanides Euphranoris, Dionyſodorus Colophonius, Diogenes qui cum Demetrio rege vixit, Euthymedes. Heraclides Macedo, Nydon Soleus Pyromachi ſtatuarij diſcipulus. Mnaſitheus Sicyonius, Mnaſitimus Ariſtonidis filius & diſcipulus, Neſſus Habronis filius, Polemon Alexādrinus, Theodorus Samius & Stadius Nicoſthenis diſcipuli, Xenon Neoclis diſcipulus Sicyonius. Pinxere et mulieres, Timarete Niconis filia Dianam in tabula.

Digitized by Google

in tabula, quæ Epheſi eſt antiquiſſimæ picturæ. Irene Cratini pictoris filia & diſcipula puellam quæ eſt Eleuſine. Calypſo ſenem & præſtigiatorem Theodorum. Alciſthene ſaltatorem. Ariſtarete Nearchi filia & diſcipula Aeſculapium. Lala Cyzicena perpetua virgo M. Varronis iuuenta Romæ & penicillo pinxit, & ceſtro in ebore imagines mulierum maxime, & Neapolitanum in grandi tabula, ſuam quoq; imaginẽ ad ſpeculum. Nec vllius velocior in pictura manus fuit: artis vero tantum, vt multũ maniprecio antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionyſium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias, de qua hoc ſolum memoratur, diſcipulum eius fuiſſe Autobulum. Encauſto pingendi duo fuiſſe antiquitus genera conſtat, cera, & in ebore ceſtro, id eſt viriculo, donec claſſes pingi cœpere. Hoc tertium acceſſit, reſolutis igni ceris penicillo vtendi, quæ pictura in nauibus nec ſole nec ſale ventiſque corrumpitur. Pingunt & veſtes in Aegypto inter pauca narabili genere, candida vela poſtquàm attriuere illinentes nõ coloribus, ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere non apparet in velis, ſed in cortinam pigmenti feruentis merſa, poſt momentum extrahuntur picta. Mirumq;, cum ſit vnus in cortina colos, ex illo alius atq; alius fit in veſte, accipientis medicamenti qualitate mutatus. Nec poſtea ablui poteſt, ita cortina nõ dubie cõfuſura colores, ſi pictos acciperet. Digerit eos ex vino, pingitq; dum coquit. Et aduſtæ veſtes firmiores fiunt, quàm ſi non verterentur.

Plaſtices primi inuentores, de ſimulacris, & vaſis fictilibus, & pretio eorum. Cap. XII.

De pictura ſatis ſuperq;, contexuiſſe his & plaſticẽ conueniat. Eiuſdem opere terræ fingere ex argilla ſimilitudines, Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit Corinthi filiæ opera. quæ capta amore iuuenis, illo abeũte peregre, vmbrã ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumſcripſit. quibus pater eius impreſſa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni propoſuit, eumq; ſeruatũ in nympheo donec Corinthum Mummius euerteret tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plaſticen inueniſſe Rhœcum & Theodorum tradãt, multo ante Battiadas Corintho pulſos. Demaratũ vero ex eadem vrbe profugum, qui in Hetruria Tarquiniũ Priſcũ regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum, ab ijs Italiæ traditam plaſticen. Dibutadis inuentum eſt, rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere. Primusq; perſonas tegularũ extremis imbricibus impoſuit, quæ inter initia protypa vocauit. Poſtea idem ectypa fecit. Hinc & faſtigia templorum orta, propter hunc plaſtæ appellati. Hominis autem imaginem gypſo è facie ipſa primus omnium expreſſit, ceráque in eam formam gypſi infuſa emẽdare inſtituit Lyſiſtratus Sycionius frater Lyſippi, de quo diximus. Hic & ſimilitudinem reddere inſtituit, ante eum quàm pulcherrimas facere ſtudebant. Idem & de ſignis effigiem exprimere inuenit. Creuitque res in tantum, vt nulla ſigna ſtatuæue ſine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuiſſe ſcientiam, quàm fundendi æris. Plaſtæ laudatiſſimi fuere Damophilus & Gorgaſus, ijdemque pictores: qui Cereris ædem Romæ ad circum maximum vtroq; genere artis ſuæ excoluerunt, verſibus inſcriptis Græce, quibus ſignificarunt, à dextra opera Damophili eſſe, à parte læua Gorgaſi. Ante hanc ædem Thuſcanica omnia in ædibus fuiſſe, autor eſt M. Varro. Ex hac cum reficeretur, cruſtas parietum exciſas tabulis marginatis incluſas eſſe. Item ſigna ex faſtigijs diſperſa. Fecit & Chalcoſthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos appellatur. M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſim nomine, à quo factas Romæ vuas, item piſces, ita vt non ſit aſpectu diſcernere à veris. Idem magnificat Archeſilaum L. Luculli familiarem, cuius proplaſmata pluris venire ſolita artificibus ipſis, quàm aliorum opere. Ab hoc factam Venerem genetricem in foro Cæſaris, & priuſquàm abſolueretur, feſtinatione dedicandi poſitam. Deinde eidem à Lucullo HS LX. ſignum Felicitatis locatũ, cui mors vtriuſq; inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar è gypſo factũ talento. Laudat & Paſitelem, qui plaſticen matrem ſtatuariæ ſcalpturæq; & cælaturæ eſſe dixit, & cum eſſet in omnibus his ſummus, nihil vnquam fecit antequam finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ & maxime Hetruriæ: Turianumque à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priſcus effigiem Iouis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuiſſe, & ideo miniari ſolitum. Fictiles in faſtigio templi eius quadrigas, de quibus ſæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodieque materiæ nomen in vrbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant laudatiſſimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne dijs quidem conficiebant. Durant etiam nunc pleriſq; in locis talia ſimulacra. Faſtigia quidem templorum etiam in vrbe crebra & municipijs mira cælatura, & arte æuiq; firmitate certiora auro, certe innocentiora. In ſacris quidem etiam inter has opes non murrhinis cryſtallinisue, ſed fictilibus prolibatur ſimpuuijs: inenarrabili terræ benignitate, ſi quis ſingula æſtimet, etiam ut omittantur in frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorũ generibus, beneficia eius quæq; adhuc diximus, vel quæ aſſiduitate ſatiant figlinarũ opera imbricibus, tubulis, tegulisque ad balineas hamatis, uel ad tecta coctilibus laterculis frõtatiſq;, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus dolijs ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ Numa rex ſeptimum collegium figulorum inſtituit. Quin & defunctos ſeſe multi fictilibus dolijs condi maluere, ſicut M. Varro. Pythagorico modo in myrti & oleæ atque populi nigræ folijs. Maior quoq; pars hominum terrenis vtitur vaſis.

naſis. Samia etiamnũ in eſculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & Arretium in Italia: & calicum tantum Surrentum, Aſta, Pollentia: in Hiſpania Saguntum, in Aſia Pergamum. Habent & Tralleis opera ſua, & Mutina in Italia, quoniam & ſic gentes nobilitantur. Hæc quoq; per maria terraſq; vltro citroq; portantur, inſignibus rotæ officinis Erythris. Hodieque in templo oſtenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem conſecratæ, diſcipuli magiſtriq; certamine, vter tenuiorem humum duceret. Cois laus maxima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc ſeueritatis quoque exemplis: Q. Coponium inuenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dediſſe dono ei cuius ſuffragij latio erat. Atque vt luxu quoque aliqua contingat autoritas figlinis, tripatinum, inquit Feneſtella, appellabatur ſumma cœnarum lautitia. Vna erat murenarũ, altera luporũ, tertia myxonis piſcis, inclinatis iam ſcilicet moribus, ut tamen eos præferre Græciæ etiam philoſophis poſſimus. Siquidem in Ariſtotelis hæredũ auctione lx. patinas veniſſe traditur. Nam nos cum vnã Aeſopi tragœdiarum hiſtrionis in natura auium diceremus ſeſtertijs dc. ſtetiſſe, nõ dubito indignatos legentes. At Hercules, Vitellius in principatu ſuo cc. ſeſtertijs condidit patinam, cui faciendæ fornax in cãpis exædificata erat: quoniam eò peruenit luxuria, vt etiã fictilia pluris conſtent, quàm murrhina. Propter hanc Mutianus altero conſulatu ſuo in cõquiſitione exprobrauit patinarũ paludes Vitellij memoriæ, non illa fœdiore, cuius veneno Aſprenati reo Caſſius Seuerus accuſator obijciebat interiſſe cxxx. conuiuas. Nobilitantur ijs oppida quoque, vt Rhegium, & Cumæ. Samia teſta matris deum ſacerdotes qui galli vocãtur, virilitatem amputãt, nec aliter citra perniciem, ſi M. Cælio credamus, qui linguã ſic amputandam obiecit graui probro, tanquã & ipſe iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam teſtis vtendo ſic, vt firmius durent tuſis calce addita, quæ vocant ſignina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ varietates, & de puluere Puteolano, & aliis terrę generibus quę in lapidem vertuntur. Cap. XIII.

VErum & ipſius terræ ſunt alia ſegmenta. Quis enim ſatis miretur peſſimam eius partẽ, ideoque puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, merſumq; protinus fieri lapidem vnum inexpugnabilem vndis, & fortiorem quotidie vtique ſi Cumano miſceatur cæmento? Eadẽ eſt terræ natura & in Cyzicena regione, ſed ibi non puluis, verum ipſa terra qualibet magnitudine exciſa et demerſa in mare lapidea extrahitur. Hoc idẽ circa Caſſandriam produnt fieri. Et in fonte Cnidio dulci intra octo menſes terrã lapideſcere. Ab Oropo quidẽ Aulidẽ vſq; quicquid terræ attingitur mari mutatur in ſaxa. Non multũ à puluere Puteolano diſtat è Nilo harena tenuiſſima ſui parte, non ad ſuſtinenda maria fluctuſq; frangẽdos, ſed ad debellãda corpora palæſtræ ſtudijs. Inde certe Patrobio, Neronis principis liberto, aduehebatur. Quin & Leonnato & Cratero ac Meleagro Alexandri Magni ducibus ſabulũ hoc portari cum reliquis militaribus commercijs reperio. Plura de hac parte non ſum dicturus, nõ Hercules magis quàm de terræ vſu in ceromatis, quibus exercendo iuuentus noſtra corpora, vires animorum perdidit.

De parietibus formaceis, & lateritiis, & eorum ratione. Cap. XIIII.

QVid? non in Africa Hiſpaniaq; ex terra parietes, quos appellant formaceos, quoniam in forma circũdatis vtrinq; duabus tabulis inferciuntur verius quàm inſtruuntur, æuis durãt incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omniq; cæmento firmiores? Spectat ẽt nunc ſpeculas Annibalis Hiſpania, terrenaſq; turres iugis montium impoſitas. Hinc & cæſpitum natura, caſtrorum vallis accõmodata, contra fluminum impetus aggeribus. Illini quidẽ crates parietũ luto, & lateribus crudis extrui quis ignorat? Lateres non ſunt è ſabuloſo, neq; harenoſo multoque minus calculoſo ducendi ſolo, ſed è cretoſo & albicãte, aut ex rubrica, uel ſi iam ex ſabuloſo, è maſculo certe. Finguntur optime vere: nam ſolſtitio rimoſi fiunt. Aedificijs non niſi bimos probãt. Quin & intritã ipſam eorum prius quàm fingãtur, macerari oportet. Genera eorum tria, Didoron quo vtimur, longum ſeſquipede, latum pede: alterum tetradoron: Tertiũ pentadoron. Græci. n. antiqui doron palmum vocabãt, & ideo dora munera, quia manu darentur. Ergo à quatuor & quinq; palmis, prout ſunt, nominantur. Eadem eſt latitudo. Minore in priuatis operibus, maiore in publicis vtuntur in Græcia. Pitanæ in Aſia, & in vlterioris Hiſpaniæ ciuitatibus Maſſia & Calẽto fiunt lateres, qui ſiccati non merguntur in aqua. Sunt. n. è terra pumicoſa, cum ſubigi poteſt vtiliſſima. Græci, præterquã vbi è ſilice fieri poterat ſtructura, parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, ſi ad perpendiculum fiant, ideo & ad publica opera & regias domos adducuntur. Sic extruxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum ſpectat: ſic Patris ædes Iouis & Herculis, quamuis lapideas columnas & epiſtylia circundarent: domũ Trallibus regiã Attali: item Sardibus Crœſi, quam geruſian fecere: Halicarnaſſi Mauſoli: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem exciſum lateritijs parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis incluſum, Romam deportauere in ædilitate ad comitium exornandum Murena & Varro. Quod opus cũ per ſe mirum eſſet, translatum tamen magis mirabãtur. In Italia quoque lateritius murus Aretij & Meuaniæ eſt. Romæ non fiunt talia ædificia, quia ſeſquipedalis paries non plus quàm vnam contignationem tolerat. Cautumq; eſt ne communis craſſior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.

Digitized by Google

De ſulphure, alumine, & generibus eorum, & medicinę. CAP. XV.

HAec ſint dicta de lateribus. In terra autẽ reliquis generibus, vel maxime mira natura eſt ſulphuris, quo plurima domãtur. Naſcitur in inſulis Aeolis inter Siciliã & Italiã, quas ardere diximus. Sed nobiliſſimũ in Melo inſula. In Italia quoq; inuenitur in Neapolitano Campanoq; agro, collibus qui vocãtur leucogæi: quod eſt cuniculis effoſſum perficitur igni. Genera quatuor: viuum quod Græci apyron vocãt, naſcitur ſolidũ, hoc gleboſum. Eo ſolo ex omnibus generibus medici vtuntur. Cætera enim liquore conſtant, & conficiuntur oleo incocta. Viuum aũt effoditur, translucetq;, & viret. Alterũ genus appellant glebam, fullonum tantum officinis familiare. Tertio quoq; generi vnus tantum eſt vſus ad ſuffiendas lanas, quoniam candorem tantum mollitiemq; cõfert. Egula uocatur hoc genus. Quarto autem ad ellychnia maxime conficienda. Cætero tanta vis eſt, vt morbos comitiales deprahẽdat nidore, impoſitũ igni. Luſit et Anaxilaus eo, cadens in calice nouo, prunaq; ſubdita circumferens, exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum velut defunctorum, offundente conuiuis. Natura eius calfacit, concoquit, ſed & diſcutit collectiones corporũ ob hoc talibus emplaſtris malagmatibusq; miſcetur. Renibus quoq; & lumbis in dolore cum adipe, mire prodeſt impoſitũ. Aufert et lichenas à facie cũ terebinthi reſina, & lepras. Harpacticõ vocatur à celeritate auellẽdi, auelli enim ſubinde debet. Prodeſt & ſuſpirioſis linctum. Purulenta quoq; extuſſientibus, & contra ſcorpionũ ictus. Vitiligines viuum nitro mixtũ, atq; ex aceto tritum & illitũ tollit. Itẽ lendes in palpebris, aceto ſaudarachato admixto. Habet & in religionibus locum ad expiandas ſuffitu domos. Sentitur vis eius et in aquis feruentibus. Neq; alia res facilius accenditur, quo apparet ignium vim magnam ẽt ei ineſſe. Fulmina et fulgura quoq; ſulphuris odorem habẽt, ac lux ipſa eorum ſulphurea eſt. Et bituminis vicina eſt natura, alibi limus, alibi terra. Limus è Iudæa lacu, vt diximus, emergens: terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimum. Spiſſantur hæc vtraq;, & in denſitatẽ coeunt. Eſt vero liquidum bitumen, ſicut Zacynthium, & quod à Babylone inuehitur. Ibi quidẽ & candidum gignitur. Liquidũ eſt & apolloniaticum, quæ omnia Græci piſſaſphalton appellant ex argumẽto picis & bituminis. Gignitur & pingue liquoriſq; oleacei in Sicilia, Agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id harundinum paniculis colligunt, citiſſime ſic adhæreſcens. Vtuntur eo ad lucernarũ lumina olei vice: itẽ ad ſcabiem iumentorũ. Sunt qui & naphthã, de qua in ſecundo diximus volumine, bituminis generi aſſcribant. Verum ardens eius vis ignium naturæ cognata, procul ab omni vſu abeſt. Bituminis probatio, vt quàm maxime ſplendeat, ſitque ponderoſum ac graue. Leue autem modice, quoniam adulteratur pice. Vis quæ ſulphuris, ſiſtit, diſcutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accẽſum. Ad ſuffuſiones oculorum & albugines Babylonium efficax traditur, itẽ ad lepras, lichenas, prurituſq; corporũ. Illinitur & podagris. Omnia aũt eius genera incommodos oculorũ pilos replicant. Dentium doloribus medentur ſimul cũ nitro illita. Tuſſim veterem & anhelitus cum vino potum emendat. Dyſentericis etiã datur eodem modo, ſiſtitq; aluum. Cum aceto vero potum diſcutit concretum ſanguinem & detrahit. Mitigat lumborũ dolores, item articulorũ. Cũ farina hordeacea impoſitum, emplaſtrum peculiare facit ſui nominis. Sanguinẽ ſiſtit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma, et hedyoſmi pari põdere cũ myrrhæ obolo ſubacti. Comitiales morbos vſtum deprehendit. Vuluarũ ſtrangulationes olfactum diſcutit cũ vino et caſtoreo. Procidentia ſedis ſuffitu reprimit. Purgationes fœminarũ in vino potũ elicit. In reliquo vſu æramentis illinitur firmatq; ea contra ignes. Diximus & tingi ſolitas ex eo ſtatuas et illini. Calcis quoq; vſum præbuit ita ferruminatis Babylonis muris. Placet & ferrarijs fabrorũ officinis tingẽdo ferro, clauorũq; capitibus, & multis alijs vſibus. Nec minor aut ab eo diſſimilis eſt aluminis opera, qđ intelligitur ſalſugo terræ. Plura & eius genera. In Cypro candidum & nigrum, exigua coloris differentia, cũ ſit vſus magna: quoniã inficiendis claro colore lanis candidum liquidumq; vtiliſſimum eſt, contraque fuſcis aut obſcuris nigrum. Et aurum nigro purgatur. Fit autẽ omne ex aqua limoq;, hoc eſt terræ exudantis natura; corriuatũ hyeme æſtiuis ſolibus maturatur. Quod fuerit ex eo pcox cãdidum fit: gignitur autẽ in Hiſpania, Aegypto, Armenia, Macedonia, Ponto Africa: inſulis Sardinia, Melo, Lipara, Strõgyle. Laudatiſſimum in Aegypto, proximũ in Melo. Huius quoq; duæ ſpecies liquidum ſpiſſumq;. Liquidi probatio, vt ſit lympidũ lacteũq;, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimon vocant. An ſit adulteratũ deprehenditur ſucco punici mali. Syncerum enim mixtura ea nigreſcit. Alterũ genus eſt pallidæ & ſcabræ naturæ, & quod inficitur galla. Ideoq; hoc vocant paraphoron. Vis liquidi aluminis aſtringere, indurare, rodere. Melle admixto ſanat oris vlcera, papulas, prurituſq;. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus, tertia aluminis. Virus alarum ſudoreſq; ſedat. Sumitur pilulis contra lienis vitia, pellendumq; pruritũ ac per vrinam ſanguinem. Emendat & ſcabiem nitro ac melanthio admixtis. Cõcreti aluminis vnum genus ſchiſton appellant Græci, in capillamenta quedã caneſcẽtia dehiſcens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hoc fit è lapide, ex quo & chalcitin vocãt, vt ſit ſudor quidam eius lapidis in ſpumã coagulatus. Hoc genus aluminis ſiccat, minuſq; ſiſtit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodeſt infuſum, vel illitum, vel oris vlceribus, dentibuſq;, ſi ſaliua cum eo cõtineatur. Et oculorum medicamẽtis in-

feri-

ſeritur apte, verendiſq; vtriuſque ſexus. Coquitur in patinis, donec liquari deſinat. Inertioris eſt alterum generis, quod ſtrongylen vocant. Duæ eius ſpecies, fungoſum atque omni humore dilui facile, quod in totum damnatur. Melius pumicoſum, & foraminum fiſtulis ſpongiæ ſimile, rotundumq; natura, candido propius cum quadã pinguedine ſine harenis friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per ſe carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum vocant, ab inſula Melo, vt diximus. Nulli vis maior neque aſtringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum ſpiſſius. Oculorum ſcabritias extenuat, cõbuſtum vtilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoque ſiſtit in totum foris illitum. Vulſis pilis ex aceto illitum, renaſcentem mollit languinem ſummam. Omnium generũ vis in aſtringendo. Vnde nomen Græcis. Ob id oculorum vitijs aptiſſima ſunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium vlcera. Putreſcentia vlcerũ cõpeſcit cũ adipe, & hydropicorum eruptiones ſiccat. Et aurium vitia cum ſucco punici mali. Et vnguium ſcabritias, cicatricumq; duritias & pterygia, perniones. Phagedænas vlcerum ex aceto, aut cũ galla pari pondere cremata. Lepras cum ſucco olerum. Cum ſalis vero duabus partibus vitia quæ ſerpunt. Lẽdes & alia capillorum animalia permixtũ aquæ. Sic & ambuſtis prodeſt, & ſurfuribus corporum cum ſero & pice. Infunditur & dyſentericis. Vuam quoque in ore comprimit, ac tonſillas. Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo aduectũ. Nam ad reliquos vſus vitæ in corijs laniſq; perficiendis, quanti ſit momenti, ſignificatum eſt. Ab his per ſe omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selinuſia, & Pigniti, & Ampeliti medicinæ. Cap. xvi.

Samiæ duæ ſunt, quæ ſyropicon, & quæ aſter appellantur. Prioris laus, vt recens ſit & leuis, linguæq; glutinoſa. Altera gleboſior, cãdida. Vtraque vritur, ac lauatur. Sunt qui præferant priorem. Proſunt ſanguinem expuentibus. Emplaſtriſq; quæ ſiccãdi cauſa cõponuntur. oculorũ quoq; medicamẽtis miſcentur. Eretria totidẽ differentias habet. Nãq; et alba eſt, et cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatur mollitie, & quod ſi æra præducantur violaceũ reddit colorem. Vis & ratio eius in medendo dicta eſt inter pigmenta. Lauatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfuſa aqua ſiccataq; ſolibus, iterum ex aqua trita ac repoſita, donec conſidat, & digeri poſſit in paſtillos. Coquitur in calicibus crebro cõcuſſu. Eſt in medicaminibus & Chia terra cãdicans, effectus eius qui Samiæ. Vſus ad mulierũ maxime cutem. Idẽ & Selinuſiæ, Lactei coloris eſt hæc & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta, & tectoriorum albaria interpolãtur. Pignitis Eretriæ ſimilima eſt grãdioribus tantum glebis & glutinoſa, cui effectus idem qui cimoliæ, infirmior tamen. Bitumini ſimilima eſt ampelitis. Experimentũ eius, ſi ceræ modo accepto oleo liqueſcat, & ſi nigricans colos maneat toſtæ. Vſus ad molliendum diſcutiendumque. Ad hæc medicamentis additur, præcipueque in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad veſtiũ vſus, cimolia, Sarda, Vmbrica, ſaxum, argentaria. Cap. xvii.

Cretæ plura genera. Ex ijs cimoliæ duo ad medicos pertinentia, candidum & ad purpuriſſum inclinans. Vis vtriq; ad diſcutiendos tumores, & ſiſtẽdas fluctiones aceto aſſumpto. Panos quoq; & parotidas cobibet. Et lichenas illita, puſtulaſq;. Si vero aphronitrum & nitrum adijciatur, & acetũ, pedũ tumores ſanat, ita vt in ſole curatio hæc fiat, & poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. Teſtiũ tumoribus Cypria cera addita prodeſt. Et refrigerandi quoq; natura cretæ eſt, ſudoreſq; immodicos ſiſtit illita. Atq; ita papulas cohibet ex vino ſumpta in balineis. Laudatur maxime Theſſalica. Naſcitur et in Lycia circa Bubonẽ. Eſt & alius cimoliæ vſus in veſtibus. Nam Sarda quæ affertur è Sardinia, candidis tantum aſſumitur, inutilis verſicoloribus, & eſt viliſſima omniũ cimoliæ generũ: precioſior Vmbrica, & quam vocãt ſaxum. Proprietaſq; ſaxi, quod creſcit in macerando, atque pondere emitur, illa menſura. Vmbrica non niſi poliendis veſtibus aſſumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem attingere, cum lex Metella extet fullonibus dicta, quã C. Flaminius & L. Aemilius cenſores dedere ad populum ferendam. Adeo omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic eſt: primũ abluitur veſtis Sarda, dein ſulphure ſuffitur, mox deſquamatur cimolia, quæ eſt coloris veri. Fucatus enim depræhenditur, nigreſcitq;, & effunditur ſulphure. Veros autẽ & pretioſos colores emollit cimolia, & quodam nitore exhilarat contriſtatos ſulphure: candidis veſtibus ſaxum vtilius à ſulphure, inimicum coloribus. Græcia pro cimolia tymphaico vtitur gypſo. Alia creta argentaria appellatur, nitorem argento reddens. Eſt & viliſſima qua circum præducere ad victoriæ notam, pedeſq; venalium trans mare aduectorum denotare inſtituerunt maiores. Talemq; Plotiũ mimicæ ſcenæ conditorem, & aſtrologiæ conſobrinũ eius Manlium Antiochum, itẽ grammaticæ Taberiũ Erotem, eadem naue aduectos videre proaui.

Qui & quorũ liberti præpotẽtes. Cap. xviii.

Sed quid hos refero aliquo literarum honore cõmẽdatos? Talem in cataſta videre Chryſogonum Syllæ, Amphionẽ Q. Catuli, Heronem L. Luculli, Demetrium Pompeij, Augemque Demetrij, quanquàm & ipſa Pompeij credita eſt: Hipparchum M. Antonij, Menam & Menecratem Sex. Pompeij, alioſque deinceps, quos enumerare iam non eſt, è ſanguine Quiritium & proſcriptionum licentia ditatos. Hoc eſt inſigne uenalitijs gregibus, opprobriumque

inſolentis fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum vidimus, vt prætoria quoq; ornamenta decerni à ſenatu iubente Agrippina Cl. Cæſaris viderimus libertis: tantumque nõ cum laureatis faſcibus remitti illo, unde cretatis pedibus aduenissent.

De terra ex Galata, terra Clupea, terra Balearica, terra Ebuſitana. CAP. XIX.

P*Ræterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ, de quibus iam diximus, ſed & hoc loco reddenda natura: Ex Galata inſula, & circa Clupeã Africæ, ſcorpiones necat, Balearis & Ebuſitana ſerpẽtes.*

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XXXVI.

PROOEMIVM.

Naturæ lapidum, ac marmorũ luxuria. CAP. I.

L*APIDVM natura reſtat, hoc eſt, præcipua morũ inſania, etiam vt gemmæ cum ſuccinis atque cryſtalli cum murrhinis ſileantur. Omnia nanque quæ vſque ad hoc volumen tractauimus, hominum cauſa genita videri poſſunt. Monteis natura ſibi fecerat ad quaſdam compages telluris viſceribus denſandas, ſimul ad impetus fluminum domandos, fluctusq; frangendos, ac minime quietas partes coercendas duriſſima ſui materia. Cædimus hos, trahimusq; nulla alia quàm deliciarum cauſa, quos trãſcendiſſe quoq; mirum fuit. In portento propè maiores habuere Alpeis ab Annibale exuperatas, & poſtea à Cimbris, nunc ipſæ cæduntur in mille genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Euehimus ea quæ ſeparãdis gentibus pro terminis conſtituta erant, nauesq; marmorum cauſa fiunt, ac per fluctus ſæuiſſimam rerum naturæ partẽ, huc illucq; portantur iuga montium maiore etiámnũ veſania, quàm cũ ad frigidos potus uas petitur, in nubila cæloq; proxima rupes cauãtur, vt bibatur glacie. Secũ quiſq; cogitet quæ pretia horũ audiat, quas vehi trahiq; moles videat. Sed & quàm ſine his multorũ fuerit beatior vita, ad quãq; multorum neces ſit neceſſe iſta facere, imò verius pati mortaleis, quos ad vſus, quáſue ad voluptates alias, niſi vt inter maculas lapidum iaceant, ceu vero nõ tenebris noctiũ dimidia parti vitæ cuiuſq; gaudia hæc auferentibus. Ingẽs iſta reputantem ſubit etiam antiquitatis rubor. Extant cenſoriæ leges, glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi vetãtes. Marmora inuehi, et maria huius rei cauſa trãſiri, q̃ veteres lex nulla lata eſt.*

Quis primus in publicis operibus oſtenderit. CAP. II.

D*Icat fortaſſis aliquis: non enim inuehebantur. Id quidem falſo. Trecentas lx. columnas M. Scauri ædilitate ad ſcenam theatri temporariũ, & vix vno menſe futuri in vſu, viderunt portari ſilentio legum. Sed publicis nimirũ indulgentes voluptatibus. Idipſum cur? aut qua magis via irrepunt vitia quã publica? Enimuero non alio modo in priuatos vſus illa venere, ebora, aurum, gemmæ, aut quid omnino dijs relinquimus? Verum eſto indulſerint publicis voluptatibus, etiámne tacuerunt maximas earum atq; adeo duodequadragenum pedum, Lucullei marmoris in atrio Scauri collocari? nec clam illud occulteq; factũ eſt. Satiſdari ſibi damni infecti egit redemptor cloacarum, cum in palatium extraherentur. Non ergo in tam malo exẽplo moribus cauere vtilius fuerat, quã tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter fictilia deorum faſtidia.*

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romę. CAP. III.

N*Ec poteſt videri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrẽpſiſſe quodam vitæ rudimento. Iam enim L. Craſſum oratorem illũ, qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio, Hymettias tamẽ nec plures ſex aut lõgiores duodenum pedum, M. Brutus in iurgijs ob id Venerem palatinam appellauerat. Nimirum iſta omiſere moribus victis: fruſtraq; interdicta quæ vetuerãt cernentes, nullas potius quàm irritas eſſe leges maluerũt. Qui nos ſequentur meliores non eſſe probabunt. Quis enim tantarũ hodie columnarum atrium habet? Sed prius quàm de marmoribus dicamus, hominum in iis præferenda dicemus pretia. Ante igitur artifices percenſebimus.*

Qui primũ laudati in marmore ſcalpendo, & quibus temporibus. CAP. IIII.

M*Armore ſcalpendo primi omnium inclaruerunt Dipænus & Scyllis geniti in Creta inſula, etiamnum Medis imperantibus, priusq; quam Cyrus in Perſis regnare inciperet, hoc eſt, olympiade circiter l. Ii Sicyonem ſe cõtulere, quæ diu fuit officinarum omnium metallorum patria. Deorũ quorundam ſimulacra publice locauerant Sicyonij, quæ prius quàm abſoluerentur, artifices iniuriam queſti abierunt in Aetolos. Protinus Sicyonios fames inuaſit ac ſterilitas, mærorq; dirus. Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum reſpondit, ſi Dipænus & Scyllis deorum ſimulacra perfeciſſent. Quod magnis mercedibus obſequijsq; impetratum eſt. Fuere autem ſimulacra ea Apollinis, Dianæ, Herculis, Mineruæ, quod è cælo poſtea tactum eſt.*

Nobilitates operũ & artificũ in marmore cxxvi. marmor Parium & Mauſoleum. CAP. V.

C*Vm ij eſſent, iam fuerant in Chio inſula Malas ſculptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cuius filij Bupalus et Anthermus clariſſimi in ea ſcientia fuere, Hipponactis poetæ ætate, quem certum eſt lx. olimpiade fuiſſe. Quòd ſi quis horũ familiã & proauũ vſq; retro agat,*

inueniet

inueniet artis eius originẽ cum olympiadũ origine cæpiſſe. Hipponacti notabilis fæditas vultus erat, quamobrem imaginẽ eius laſciuia iocorum ij propſuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus amaritudinẽ carminum diſtrinxit in tantum, vt credatur aliquibus ad laqueũ eos cõpuliſſe, quod falſum eſt. Cõplura enim in finitimis inſulis ſimulacra poſtea fecere, ſicut in Delo, quibus ſubiecerunt carmen, non vitibus tantum cenſeri Chium, ſed & operibus Anthermi filiorum. Oſtendunt & Iaſii Dianam manibus eorũ factam. Et in ipſa Chio narrata eſt operis eorũ Dianæ facies in ſublimi poſita, cuius vultum intrantes triſtẽ, exeuntes exhilaratum putant. Romæ ſigna eorũ ſunt in Palatina æde Apollinis in faſtigio, & in omnibus ferè quæ diuus Auguſtus fecit. Patris quoque eorũ & Deli fuere opera, & in Lesbo inſula. Dipæni quidem Ambracia, Argos, Cleone, operibus referta fuere. Omnes antẽ tantum candido marmore vſi ſunt è Paro inſula, quẽ lapidem cæpere lychnitem appellare, quoniã ad lucernas in cuniculis cæderetur, vt autor eſt Varro, multis poſtea cãdidioribus repertis, nuper etiã in Lunenſiũ lapidicinis. Sed in Pariorum mirabile proditur, gleba lapidis vnius cuneis diuidentiũ ſoluta imaginẽ Sileni intus extitiſſe. Non omittẽdum hanc artẽ tanto vetuſtiorem fuiſſe quàm picturã aut ſtatuariam, quarũ vtraq; cum Phidia cæpit lxxxiij. olympiade, poſt annos circiter cccxxxij. Et ipſum Phidiam tradũt ſcalpſiſſe marmora, Veneremq; eius eſſe Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis.

Alcamenem Athenienſem (quod certũ eſt) docuit in primis nobilem, cuius ſunt opera Athenis cõplura in ædibus ſacris, præclaraq́; Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite ἐν κήποις. Huic ſummam manum ipſe Phidias impoſuiſſe dicitur. Eiuſdẽ diſcipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaq; è ſuis operibus pleraque nomini eius donaſſe fertur. Certauere autem inter ſe ambo diſcipuli in Venere facienda. Vicitq́; Alcamenes non opere, ſed ciuitatis ſuffragijs, cõtra peregrinum ſuo fauentis. Quare Agoracritus ea lege ſignũ ſuum vendidiſſe traditur, ne Athenis eſſet, & appellaſſe Nemeſim. Id poſitum eſt Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus ſignis prætulit. Eſt & in matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus. Phidiã clariſſimum eſſe per omnes gentes quæ Iouis olympij famã intelligunt, nemo dubitat: ſed vt merito laudari ſciant etiã qui opera eius nõ viderunt, proferemus argumenta parua & ingenij tantũ. Neq; ad hoc Iouis Olympij pulchritudine vtemur, non Mineruæ Athenis factæ amplitudine, cum ſit ea cubitorum xxvi. ebore hæc & auro conſtat: ſed ſcuto eius in quo Amazonũ præliũ cælauit intumeſcente ambitu parmæ, eiuſdem concaua parte deorum & gigantũ dimicationem, in ſoleis vero Lapitharum & Centaurorum: adeo momenta omnia cõpacta artis illius fuere. In baſe autẽ quod cælatum eſt, Pandoras geneſin appellauit. Ibi dij ſunt xxx numero naſcẽtes, Victoria præcipue mirabili. Periti mirantur & ſerpentem, & ſub ipſa cuſpide æream ſphingem. Hæc ſint obiter dicta de artifice nunquam ſatis laudato, ſimul vt noſcatur illã magnificentiam æqualem fuiſſe & in paruis. Praxitelis ætatem inter ſtatuarios diximus, qui marmoris gloria ſuperauit etiã ſemet. Opera eius ſunt Athenis in Ceramico, ſed ante omnia, & non ſolum Praxitelis, verũ & in toto orbe terrarum Venus, quam vt viderẽt multi, nauigauerunt Gnidũ. duas fecerat, ſimulq́; vẽdebat, alteram velata ſpecie, quam ob id quidem prætulerunt optione, quorum cõditio erat Coi, cum alterã etiam eodem pretio detuliſſet, ſeuerum id ac pudicum arbitrãtes: reiectam Gnidij emerunt, immenſa differentia famæ. Voluit eam poſtea à Gnidijs mercari rex Nicomedes, totum æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, diſſoluturum repromittens. Omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim ſigno Praxiteles nobilitauit Gnidum. Aedicula eius tota aperitur, vt cõſpici poſſit vndiq; effigies deæ, fauẽte ipſa, vt creditur, facto. Nec minor ex quacũq; parte admiratio eſt. Ferunt amore captum quendam cum delituiſſet noctu ſimulacro cohæſiſſe, eiuſq́; cupiditatis eſſe indicem maculam. Sunt in Gnido & alia ſigna marmorea illuſtriũ artificũ, Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ & Minerua: nec maius aliud Veneris Praxitelicæ ſpecimen, quàm quòd inter hæc ſola memoratur. Eiuſdẽ eſt Cupido obiectus à Cicerone Verri, ille propter quẽ Theſpiæ viſebantur, nunc in Octauiæ ſcholis poſitus. Eiuſdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoq; ſimile amoris veſtigiũ reliquit. Romæ Praxitelis opera ſunt, Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis, boni Euentus et bonæ Fortunæ ſimulacra in Capitolio: item & Mænades, & quas Thyadas vocant, & Caryatides, & Sileni in Aſinij Pollionis monumentis, & Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephiſodorus rei & artis hæres fuit. Cuius laudatũ eſt Pergami ſymplegma, ſignũ nobile, digitis corpori verius quàm marmori impreſſis. Romæ eius opera ſunt Latona in palatij delubro, Venus in Aſinij Pollionis monumentis, & intra Octauiæ porticus in Iunonis æde Aeſculapius ac Diana. Scopæ laus cũ his certat. Is fecit Venerem & Pothon & Phaethontẽ, qui Samothracia ſanctiſſimis ceremonijs coluntur. Item Apollinem Palatinũ, Veſtam ſedentem laudatam in Seruilianis hortis, duasq́; chameteras circa eã, quarum pares in Aſinij monumentis ſunt, vbi & Canephorus eiuſdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunus ipſe & Thetis atque Achilles, Nereides ſupra Delphinos & cete & hippocampos ſedentes. Item Tritones, chorusq́; Phorci & priſtes, ac multa alia marina, omnia eiuſdem manus, præclarum opus etiam ſi totius vita fuiſſet. nunc vero præter ſupradicta, quæq́; neſcimus, Mars eſt etiámnum ſedẽs coloſ-

Digitized by Google

ſeus eiuſdem in templo Bruti Callaici apud Circum eũdem ad Lauicanam portam eunti. præterea Venus in eodem loco nuda Praxitelicam illam Gnidiam antecedens, & quemcunque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negociorumq; acerui omnes à contemplatione taliũ abducunt, quoniã ocioſorum, & in magno loci ſilentio apta admiratio talis eſt. Qua de cauſa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Veſpaſianus Imperator in operibus Pacis ſuæ dicauit, antiquorum dignam fama. Par hæſitatio eſt in templo Apollinis Soſiani, Nioben cum liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit: item Ianus pater in ſuo tẽplo dicatus ab Auguſto ex Aegypto aduectus, vtrius manus ſit, iam quidem et auro occultatus: ſimiliter in curia Octauiæ quæritur de Cupidine fulmen tenente. Id demum affirmatur, Alcibiadem eſſe principẽ forma in ea ætate. Multa in eadem ſchola ſine autoribus placent. Satyri quatuor, ex quibus vnus Liberum patrẽ palla velatus humeris præfert: alter liberum ſimiliter, tertius ploratum infantis cohibet: quartus cratere alterius ſitim ſedat: duæq; nymphæ velificantes ſua veſte. Nec minor quæſtio eſt in ſeptis, Olympum & Pana Chironemque cum Achille qui fecerint, præſertim cum capitali ſatiſdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin & Timotheum, & Leocharẽ, de quibus ſimul dicendum eſt, quoniam pariter cælauere Mauſoleum. ſepulchrum hoc eſt ab vxore Artemiſia factum Mauſolo Cariæ regulo, qui obijt olympiadis centeſimæ anno ij. Opus id vt eſſet inter vij. miracula ij maxime artifices fecere: patet ab auſtro & ſeptentrione ſexagenos ternos pedes, breuius a frontibus, toto circuitu pedes quadringentos xi. attollitur in altitudinem xxv. cubitis: cingitur columnis xxxvi. Ab oriente cælauit Scopas, à ſeptentrione Bryaxis, à meridie Timotheus, ab occaſu Leochares. Priuſq; quàm peragerent, regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus extrui iuſſerat, obijt. Non tamen receſſerunt, niſi abſoluto iam, id gloriæ ipſorum artiſq; monumentum iudicantes, hodieq; certant manus. Acceſſit & quintus artifex. Nanque ſupra pteron pyramis altitudine inferiorẽ æquauit. xxiiij. gradibus in metæ cacumen ſe contrahens. In ſummo eſt quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adiecta cxl. pedum altitudine totum opus includit. Timothei manu Diana Romæ eſt in palatio Apollinis delubro, cui ſigno caput repoſuit Aulanius Euander. In magna admiratione eſt & Hercules Meneſtrati: & Hecate Epheſi in templo Dianæ poſt ædem, in cuius cõtemplatione admonẽt æditui parcere oculis, tãta marmoris radiatio eſt. Non poſtferuntur & Charites in propylæis Athenienſium, quas Socrates fecit, alius ille quàm pictor, idem vt aliqui putant. Nam Myronis illius, qui in ære laudatur, anus ebria eſt Smyrnæ in primis inclyta. Pollio Aſinius vt fuit acris vehementiæ, ſic quoque ſpectari monumenta ſua voluit. In iis ſunt centauri nymphas gerentes Archeſitæ, Theſpiades Cleomenis, Oceanus & Iupiter Entochi, Hippiades Stephani, Hermerotes Tauriſci non cælatoris illius, ſed Tralliani. Iupiter hoſpitalis Pamphili Praxitelis diſcipuli. Zetus & Amphion & Dirce & taurus, vinculumq; ex eodem lapide, à Rhodo aduecta opera Apollonij & Tauriſci. Parentum ij certamen de ſe fecere, Menecratem videri profeſſi, ſed eſſe naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber pater Eutychidis laudatur, ad Octauiæ vero porticum Apollo Philiſci Rhodij in delubro ſuo. Item Latona et Diana, & muſæ nouem, & alter Apollo nudus. Eum qui citharam in eodẽ templo tenet, Timarchides fecit. Intra Octauiæ vero porticus in æde Iunonis ipſam deam Dionyſius et Polycles: aliã Venerem eodẽ loco Philiſcus. Cætera ſigna Praxiteles. Item Polycles et Dionyſius Timarchidis filij Iouẽ, qui eſt in proxima æde, fecerunt. Pana & Olympum luctantes, eodem loco Heliodorus, quod eſt alterum in terris ſymplegma nobile, Venerem lauantem ſeſe. Dædalum ſtantem Polycharmus. Ex honore apparet in magna autoritate habitum Lyſiæ opus, quod in palatio ſuper arcum diuus Auguſtus honori Octauij patris ſui dicauit in ædicula columnis adornata. Id eſt quadriga currusq; & Apollo ac Diana ex vno lapide. In hortis Seruilianis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythnas, Amphiſtrati Calliſthenẽ hiſtoriarũ ſcriptorem. Deinde multorũ obſcurior fama eſt, quorundã claritati in operibus eximijs obſtante numero artificũ, quoniam nec vnus occupat gloriã, nec plures pariter nuncupari poſſunt, ſicut in Laocoonte qui eſt in Titi imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & ſtatuariæ artis præferendum. ex vno lapide eum & liberos draconumq; mirabiles nexus de conſilij ſentẽtia fecere ſummi artifices Ageſander & Polydorus & Athenodorus Rhodij. Similiter palatinas domos Cæſarũ repleuere probatiſſimis ſignis Craterus cũ Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cũ Artemone, & ſingularis Aphrodiſius Trallianus. Agrippæ Pantheũ decorauit Diogenes Athenienſis, & Caryatides in columnis tẽpli eius probãtur inter pauca operũ: ſicut in faſtigio poſita ſigna, ſed propter altitudinem loci minus celebrata. Inhonorus eſt nec in templo vllo Hercules, ad quẽ Pœni omnibus annis humana ſacrificauerunt victima, humi ſtans, ante aditũ porticus ad nationes ſita. Fuere & Theſpiades ad ædem Felicitatis, quarũ vnam adamauit eques Romanus Iunius Piſciculus, vt tradit Varro: admiratur & Paſiteles, qui & quinq; volumina ſcripſit nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græcia Italiæ ora, & ciuitate Romana donatus cum iis oppidis, Iouem fecit eburneum in Metelli æde, qua campus petitur. Accidit ei cum in naualibus vbi feræ Africanæ erant, per caueam intuens leonem cælaret, vt ex alia cauea panthera erumperet

non

Digitized by Google

non leui periculo diligentiſſimi artificis. Feciſſe opera complura dicitur, ſed quæ fecerit nominatim non refertur. Archelaum quoq; magnificat Varro, cuius ſe marmoream habuiſſe leænam tradit, aligeroſq; ludentes cum ea Cupidines, quorum alij religatam tenerent, alij è cornu cogerent bibere, alij calciarẽt ſoccis, omnes ex vno lapide. Idem & à Coponio xiiij. nationes, quæ ſunt circa Pompeii, factas autor eſt. Inuenio & Canachum laudatum inter ſtatuarios, feciſſe marmorea. Nec Sauron atq; Batrachũ obliterari cõuenit, qui fecere templa Octauiæ porticibus incluſa, natione & ipſi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuiſſe eos putant, ac ſua impenſa conſtruxiſſe, inſcriptionem ſperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo vſurpaſſe. Sunt certe etiámnum in columnarum ſpiris inſcalpta nominum eorum argumẽto, rana atq; lacerta. In Iouis æde extitiſſe picturã cultuſque reliquos omnes fœmineis argumentis conſtat. Etenim facta Iunonis æde cum inferrentur ſigna, permutaſſe geruli traduntur, & id religione cuſtoditum, velut ipſis dijs ſedem ita partitis. Ergo & in Iunonis æde cultus eſt, qui Iouis eſſe debuit. Sunt & in paruis marmoreis famam conſecuti, Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca, & Callicrates cuius formicarum pedes atque alia membra peruidere non eſt.

Quando primum marmorum in ędificijs uſus, & quis primus Romæ cruſtauerit parietes, & quibus ætatibus queque marmora iu vsũ venerint, & quis primus marmora ſecuerit, & ratio ſecandi: de harena. CAP. VI.

HAec ſint dicta de marmorũ ſcalptoribus, ſummaq; claritate artificum, quo in tractatu ſubit mentẽ nõ fuiſſe tum autoritatẽ maculoſo marmori: fecere è Thaſio, Cycladum inſularum, æque & è Lesbio: liuidius hoc paulo. Verſicolores quidẽ maculas, & in totum marmorum apparatum Menander etiã diligentiſſimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Columnis demũ vtebantur in templis, nec lautitiæ cauſa (nondum enim iſta intelligebantur) ſed quia firmiores aliter ſtatui non poterant. Sic eſt inchoatum Athenis templũ Iouis Olympij, ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamẽ inter lapidem atq; marmor differentia iam & apud Homerum, dicit enim Paridis os marmore ſaxo percuſſum, ſed hactenus regias quoq; domos cum laudatiſſime præter æs, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornãs. Primum (vt arbitror) verſicolores iſtas maculas Chiorum lapidicinæ oſtenderunt, cum extruerẽt muros, faceto in id M. Ciceronis ſale, omnibus enim oſtentabant vt magnificum. Multo, inquit, magis mirarer, ſi Tiburtino lapide feciſſetis. Et Hercules non fuiſſet picturæ honos vllus, non modo tãtus, in aliqua marmorum autoritate. Secandi marmor in cruſtas neſcio an Cariæ fuerit inuentum. Antiquiſſima, quod equidem inueniam, Halicarnaſſi Mauſoli domus Proconneſio marmore exculta eſt, lateritijs parietibus. Is obijt olympiadis c. anno ii. vrbis Romæ anno ccccij. Primum Romæ parietes cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formijs natum, equitem Romanum, præfectum fabrorũ C. Cæſaris in Gallia. Neq; indignatio ſit tali autore inuenta re. Hic nanq; eſt Mamurra Catulli Veronẽſis carminibus proſciſſus, quẽ vt res eſt, domus ipſius clarius quàm Catullus dixit habere, quicquid habuiſſet comata Gallia. Nanq; adiecit idem Nepos, eum primũ totis ædibus nullam niſi è marmore columnam habuiſſe, omnes ſolidas à Caryſtio aut Lunenſi. Deniq; M. Lepidus Catuli in conſulatu collega: primus omniũ limina ex Numidico marmore in domo poſuit magna repræhẽſione. Is fuit conſul anno vrbis dclxvi. hoc primũ inuecti Numidici marmoris veſtigium inuenio, non in columnis tantum cruſtisue, vt Mamurræ caryſtium poſuit, ſed in maſſa & viliſſimo liminum uſu. Poſt hunc Lepidum ferme quadriennio L. Lucullus conſul fuit, qui nomẽ (vt apparet ex re) Luculleo marmori dedit admodum delectatus illo, primuſq; Romam inuexit, atrum alioqui, cum cætera maculis, aut coloribus cõmendẽtur. Naſcitur autem in Nili inſula, ſolumq; pene horum marmorum ab amatore nomen accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit ſcena M. Scauri, non facile dixerim ſectos an ſolidis glebis poſitos, ſicuti eſt hodie Iouis tonantis ædes in Capitolio. Nondum enim ſecti marmoris veſtigia inuenerat Italia. Sed quiſquis primum inuenit ſecare luxuriamq; diuidere, importuni ingenij fuit. Harena hoc fit, & ferro videtur fieri, ſerra in prætenui linea præmente harenas verſando, tractuq; ipſo ſecãte. Aethiopica hæc maxime probatur. Nam id quoq; acceſſit, vt ad Aethiopas uſq; peteretur quod faceret marmora, imo uero etiam in Indos, vnde margaritas quoque peti ſeueris moribus indignum erat: hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex Aethiopia. Illa nulla ſcabricie ſecat. Indica non æque læuigat, ſed ea combuſta polientes marmora fricare iubentur. Simile & Naxiæ uitium eſt & coptidi, quæ vocatur Aegyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus ſecãdis. Poſtea reperta eſt harena non minus probanda, ex quodã Adriatici maris vado, æſtu nudãte obſeruatione non facili. Iã quidẽ quacunq; harena ſecare è fluuijs omnibus fraus artificum auſa eſt, quod diſpendium admodum pauci intelligunt. Craſſior enim harena laxioribus ſegmentis terit, & plus erodit marmoris, maiuſq; opus ſcabricia polituræ relinquit. Ita ſectæ attẽnuãtur cruſtæ. Rurſuſq; Thebaica polituris accommodatur, & quæ fit è poro lapide aut è pumice.

De Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum. CAP. VII.

SIgnis è marmore poliendis, gemmiſq; etiam ſcalpẽdis atq; limandis Naxiũ diu placuit ante alia, ſta vocantur cotes in inſula Cypro genitæ. Vi-

Digitized by Google

cere poſtea ex Armenia vectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tāta notitia, nec facile eſt enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoque loco non ſuum marmor inuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta ſunt in ambitu terrarum cum gentibus ſuis. Non omnia tamē in lapidicinis gignuntur, ſed multa & ſub terra ſparſa. Pretioſiſſimi quidem generis Lacedæmonium viride, cunctiſq; hilarius. Sic & Auguſtum, ac deinde Tiberium, in Aegypto Auguſti ac Tiberij primum principatu reperta. Differentiaq; eorū eſt ab ophite, cum ſit illud ſerpentium maculis ſimile, vnde & nomē accepit, quòd hæc maculas diuerſo modo colligunt: Auguſtum vndatim criſpum in vertices: Tiberium ſparſim conuoluta canicie. Neq; ex ophite columnæ, niſi paruæ admodum, inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicūtur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpentium ictus. Quidam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibuſdam laudatur præcipue ex his, quem tephriam appellāt, à colore cineris. Vocatur & Memphites à loco, gemmantis naturæ: huius vſus conteri, & ijs quæ vrenda ſint aut ſecanda, ex aceto illini. Obſtupeſcit ita corpus, nec ſentit cruciatum. Rubet porphyrites in eadem Aegypto, ex eo candidis interuenientibus punctis, leucoſtictos vocatur. Quantis libet molibus cædendis ſufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Cl. Cæſari procurator eius in vrbem ex Aegypto aduexit Triarius Pollio, non admodum probata nouitate. Nemo certe poſtea imitatus eſt. Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia, quem vocant baſaltē, ferrei coloris atq; duritiæ. Vnde & nomen ei dedit. Nunquā hic maior repertus eſt, quàm in templo Pacis ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: argumēto Nili xvi. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augētis ſe amnis eius intelliguntur. Non abſimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, vt putant Memnonis ſtatuæ dicatus: quem quotidiano ſolis ortu contactū radijs, crepare dicunt. Onychem etiam tum in Arabiæ mōtibus, nec vſquam alibi naſci putauere noſtri veteres: Sudinis in Germania, potorijs primum vaſis inde factis, dein pedibus lectorum ſelliſq;, Cornelius Nepos tradit fuiſſe magno miraculo cum P. Lentulus Spinter amphoras ex eo Chiorū magnitudine cadorum oſtendiſſet: poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas vidiſſe ſe. Variatum in hoc lapide poſtea eſt. Namq; pro miraculo inſigni, quatuor modicas in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit. Nos ampliores triginta vidimus in cœnatione, quàm Calliſtus Cæſaris Claudij libertorum potentia notus ſibi exædificauerat.

De alabaſtrite, & lygdino, & alabandico. Cap. VIII.

HVnc aliqui lapidem alabaſtriten vocant, quem cauant ad vaſa vnguentaria, quoniam optime ſeruare incorrupta dicitur. Idē & vſtus emplaſtris conuenit. Naſcitur circa Thebas Aegyptias, & Damaſcum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatiſſimus vero in Carmania, mox in India: iam quidem & in Syria Aſiaq;. Viliſſimus autē & ſine vllo nitore in Cappadocia. Probātur quàm maxime mellei coloris, in vertice maculoſi atq; non tranſlucidi. Vitia in ijs corneus color aut candidus, & quicquid ſimile vitro eſt. Paulum diſtare ab eo in unguentorum fide multi exiſtimant lygdinos in Tauro repertos, amplitudine qua lances craterasq; nō excedant, antea ex Arabia tantum aduehi ſolitos, candoris eximij. Magnus & duobus cōtrariæ inter ſe naturæ honos: Coralitico in Aſia reperto, menſuræ non vltra bina cubita, cādore proximo ebori & quadā ſimilitudine. E diuerſo niger eſt Alabandicus terræ ſuæ nomine, quanquam & Mileti naſcens, ad purpurā tamen magis aſpectu declināte. Idemq; liquatur igni, ac funditur ad vſum vitri. Thebaicus intertinctus aureis guttis, inuenitur in Africæ parte Aegypto adſcripta, coticulis ad terēda collyria quadā vtilitate naturali cōueniens. Circa Syenē vero Thebaidis ſyenites, quē ante pyrrhopœcilion vocabāt. Trabes ex eo facere reges quodam certamine obeliſcos vocantes, Solis numini ſacratos. Radiorum eius argumentū in effigie eſt, & ita ſignificatur nomine Aegyptio. Primus omnium id inſtituit Mitres, qui in Solis vrbe regnabat, ſomnio iuſſus, & hoc ipſum inſcriptum eſt in eo. Etenim ſcalpturæ illæ effigieſq; quas videmus, Aegyptiæ ſunt literæ. Poſtea & alij regum in ſupradicta urbe, Sochis quatuor numero, quadragenorum & octonum cubitorum lōgitudine: Ramiſes autem is, quo regnante Ilium captum eſt, quadraginta cubitorum. Idemque digreſſus inde, vbi fuit Mneuidis regia, poſuit alium, longitudine vndecenis pedibus per latera cubitis quatuor.

De obeliſco Thebaico & Alexandrino, & de illo qui eſt in circo magno. Cap. IX.

OPos id feciſſe dicuntur xx. M. hominum. Ipſe rex cū ſubrecturus eſſet, verereturq; ne machinæ pōderi nō ſufficerēt, quo maius periculū curæ artificū denunciaret, filiū ſuum adalligauit cacumini, ut ſalus eius apud molientes prodeſſet lapidi. Hac admiratione operis effectū eſt, ut cum oppidum id expugnaret Cambyſes rex, ventumque eſſet incendio ad crepidines obeliſci, extingui ignē iuberet molis reuerētia, qui vrbis nullam habuerat. Sunt & alij duo, unus à Smarre poſitus, alter ab Eraphio ſine notis, quadragenum octonum cubitorum. Alexandriæ ſtatuit unum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus, quē exciderat Nectabis rex purum: maiuſq; opus fuit in deuehendo ſtatuendòve multo quàm in excidendo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt rate, Callixenus à Phœnice, foſſa perducta uſq; ad iacētem obeliſcum è Nilo. Naueſq; duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodē lapide ad rationem geminati per duplicē menſurā pōderis oneratas, ita ut ſubirent

ſubirent obeliſcum pendentem extremitatibus ſuis in ripis vtrinq;: poſtea egeſtis laterculis alleuatas naues excepiſſe onus ſtatutum. Exciſos autem ſex tales in monte eodem, & artificem donatum talētis quinquaginta. Hic autē obeliſcus fuit in Arſinoe poſitus à rege ſupradicto, munus amoris in coniuge, eademq; ſorore Arſinoe. Inde eũ naualibus incommodũ Maximus quidã præfectus Aegypti tranſtulit in forum, reciſo cacumine, dum vult faſtigium addere auratũ, quod poſtea omiſit. Et alij duo ſunt Alexandriæ in portu ad Cæſaris templũ, quos excidit Meſphees rex quadragenum binum cubitorum. Super omnia acceſſit difficultas mari Romam deuehendi, ſpectatis admodum nauibus. Diuus Auguſtus priorē aduexerat, miraculiq; gratia Puteolis naualibus ppetuis dicauerat, ſed incendio conſumpta eſt. Diuus Claudius aliquot per annos aſſeruatam, qua Caius Cæſar importauerat, omnibus quæ vnquam in mari viſæ ſunt mirabiliorem, turribus Puteolano ex puluere ædificatis perductam Oſtiam, portus gratia merſit, aliæ ex hoc cura nauium quæ Tiberi ſubuehebant. Quo experimēto patuit, non minus aquarum huic amni eſſe quàm Nilo. Is autem obeliſcus, quem diuus Auguſtus in circo magno ſtatuit, exciſus eſt à rege Semneſerteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter baſim eiuſdem lapidis: is vero qui eſt in campo Martio, nouem ped. minor, à Seſoſtride. Inſcripti ambo rerum naturæ interpretationem Aegyptiorum opera philoſophiæ continent.

De illo qui eſt in campo Martio pro gnomone. Cap. x.

Ei qui eſt in campo, diuus Auguſtus addidit mirabilē vſum ad depræhendendas ſolis vmbras, dierumq; ac noctiũ magnitudines, ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinē, cui par fieret vmbra Romæ confecto die ſexta hora, paulatimq; per regulas (quæ ſunt ex ære incluſæ) ſingulis diebus decreſceret, ac rurſus augeſceret, digna cognitu res & ingenio fæcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit, cuius vertice vmbra colligeretur in ſemetipſam alia atque alia incrementa iaculantem apice, ratione (vt ferunt) à capito hominis intellecta. Hæc obſeruatio triginta iã fere annis non congruit, ſiue ſolis ipſius diſſono curſu, & cæli aliqua ratione mutato, ſiue vniuerſa tellure aliquid à centro ſuo dimota, vt deprahendi, & in alijs locis accipio, ſiue vrbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto, ſiue inundationibus Tiberis ſedimento molis facto: quanquam ad altitudinem impoſitæ rei, in terram quoque dicantur iacta fundamenta.

De tertio obeliſco Romæ in Vaticano Cap. xi.

Tertius Romæ in Vaticano, Caij & Neronis principum circo, ex omnibus vnus omnino fractus eſt ĩ molitione, quē fecerat Seſoſtridis filius Nuncoreus. Eiuſdē remãet & alius c. cubitorũ, quem poſt cæcitatem viſu reddito ex oraculo Soli ſacrauit.

De pyramidibus Aegyptiis & ſphinge. Cap. xii.

Dicantur obiter & pyramides in eadem Aegypto, regum pecuniæocioſa ac ſtulta oſtētatio. Quippe cum faciēdi eas cauſa à plerisq; traditur, ne pecuniã ſucceſſoribus aut æmulis inſidiãtibus pberēt, aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc vanitas illorum hominum fuit, veſtigiaq; complurium inchoatarum extant. Vna eſt in Arſinoite nomo, duæ in Memphite, non procul labyrintho, de quo & ipſo dicemus. Totidē vbi fuit Mœridis lacus, hoc eſt foſſa grandis. Sed Aegyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicũtur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum impleuere fama, ſane conſpicuæ vndiq; annauigantibus, ſitæ ſunt in parte Africæ monte ſaxeo ſterilique inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, à Nilo minus quatuor milia paſſuum, à Memphi ſex, vico appoſito quem vocant Buſirin, in quo ſunt aſſueti ſcandere illas. Ante has eſt ſphinx, vel magis miranda, quaſi ſylueſtre numen accolentium. Amaſin regem putant in ea conditum, & volunt inuectã videri. Eſt autem ſaxo naturali elaborata, & lubrica, Capitis monſtri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum cxliij. eſt, altitudo à ventre ad ſummũ apicem in capite lxij. Sed pyramis ampliſſima ex Arabicis lapidicinis conſtat. Trecenta lx. hominum milia annis xx. eã conſtruxiſſe produntur. Tres vero factæ annis lxxviij. & menſibus iiij. Qui de ijs ſcripſerint ſunt Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Ariſtagoras, Dionyſius, Artemidorus, Alexander Polyhiſtor, Butorides, Antiſthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos non conſtat à quibus factæ ſint, iuſtiſſimo caſu obliteratis tantæ vanitatis autoribus. Aliqui ex his prodiderunt, in rhaphanos, & allium ac cepas mille octingenta talenta erogata. Ampliſſima octo iugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos octoginta tres pedes ſingulorum laterum, altitudo à cacumine pedes xxv. Alterius interualla ſingula per quatuor angulos pares dccxxxvij. compræhendunt. Tertia minor prædictis, ſed multo ſpectatior, Aethiopicis lapidibus aſſurgit ccclxiij. pedibus inter angulos. Veſtigia ædificationum nulla extãt. Harena late pura circũ, lentis ſimilitudine, qualis in maiori parte Africæ. Quæſtionũ ſumma eſt, quánã ratione in tantam altitudinem ſubuecta ſint cæmēta. Alij enim nitro ac ſale adaggeratis cum dreſcente opere, ac peracto fluminis irrigatione dilutis: alij lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos diſtributos: Nilum enim non putant rigare potuiſſe multo humiliorem. In pyramide maxima eſt intus puteus octogintaſex cubitorum, flumen illo admiſſum arbitrantur. Menſurã altitudinis earũ omniumq; ſimiliũ depræhendere, inuenit Thales Mileſius umbrã metiēdo, qua hora par eſſe corpori ſolet.

Hæc

Digitized by Google

Hæc ſunt pyramidum miracula: ſupremumq; illud, ne quis regum opes miretur, minimam ex his, ſed laudatiſſimam, à Rhodope meretricula factam. Aeſopi fabularum philoſophi conſerua quondam & contubernalis hæc fuit, maiore miraculo tantas opes meretricio eſſe conquiſitas quæſtu. Magnificatur & alia turris, à rege facta in inſula Pharo, portum obtinẽte Alexandriæ, quam conſtitiſſe dccc. talentis tradũt: magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis, quòd in ea permiſerit Soſtrati Gnidij architecti ſtructuræ ipſius nomẽ inſcribi. Vſus eius, nocturno nauiũ curſui ignes oſtendere, ad prænuncianda vada, portusq; introitum: ſicut iam tales compluribus locis flagrant, vt Puteolis ac Rauennæ. Periculum in continuatione ignium ne ſidus exiſtimetur, quoniam è longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt. Hic idem architectus primus omnium penſilem ambulationem Gnidi feciſſe traditur.

De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, Italico. Cap. XIII.

Dicamus & labyrinthos, vel portẽtoſiſſimũ humani ĩgenij opus, ſed nõ (vt exiſtimari poteſt) falsũ. Durat etiã nũc in Aegypto in Heracleopolite nomo qui primus factus eſt ãte ãnos, vt tradũt, iij. M. dc. à Peteſuco rege, ſiue Tithoe. Quanquam Herodotus totum opus regum eſſe dicit, nouiſſimeq; Pſammetichi. Cauſam faciendi varie interpretãtur. Demoteles regiam Motherudis fuiſſe, Lycias ſepulchrum Mœridis, plures ſoli ſacrum id extructum, quod maxime creditur. Hinc vtiq; ſumpſiſſe Dædalũ exemplar eius labyrinthi, quem fecit in Creta, non eſt dubium, ſed centeſimã tantum portionem eius imitatum, quæ itinerũ ambages occurſusq; ac recurſus inexplicabiles cõtinet: non (vt in pauimentis puerorũue ludicris campeſtribus videmus breui lacinia milia paſſ. plura ambulationis cõtinentem, ſed crebris foribus inditis ad fallendos occurſus, redeundumq; in errores eoſdem. Secundus hic fuit ab Aegyptio labyrinthus: tertius in Lemno: quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius, quod miror equidem, introitu columnisq; reliquus è molibus compoſitis, quas diſſoluere ne ſecula quidem poſſint, adiuuantibus Heracleopolitis, qui id opus inuiſum mire infeſtauere. Poſitionem operis eius ſingulasq; partes enarrare non eſt, quum ſit in regiones diuiſum atque in præfecturas (quas vocant nomos) ſedecim, nominibus earum totidem vaſtis domibus attributis: præterea templa omnium Aegypti deorum continent, ſuperq; Nemeſes quindecim ædiculis incluſerit pyramides complures quadragenarum vlnarũ, ſenos radice muros obtinentes. Feſſi iam eundo perueniunt ad viarum illum inexplicabilẽ errorem. Quin & cœnacula prius excelſa, porticusq; aſcẽdũtur nonagenis gradibus omnes: intus columnæ de porphyrite lapide, deorum ſimulacra, regum ſtatuæ, monſtrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis eſt ſitus, vt adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exiſtat. Maiore autem in parte trãſitus eſt per tenebras aliæq; rurſus extra murum labyrinthi ædificiorũ moles, pteron appellant. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Refecit vnus omnino pauca ibi Circammon ſpado Nectabis regis, ante Alexandrũ Magnum annis quingẽtis. Id quoq; traditur, fulſiſſe trabibus ſpinæ oleo incoctæ, dum fornices quadrati lapidis aſſurgerent. De Aegyptio & Cretico labyrinthis, ſatis dictum eſt. Lemnius ſimilis illis, columnis tantum centum quadraginta mirabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt, vt puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus, & Rholus, & Theodorus indigenæ. Extãtq; adhuc reliquiæ eius, cum Cretici Italiciq; nulla veſtigia extent. Namq; & Italicũ dici cõuenit, quem fecit ſibi Porſena rex Hetruriæ ſepulcri cauſa, ſimul vt externorũ regũ vanitas quoq; ab Italis ſuperaretur. Sed cũ excedat omnia fabuloſitas, vtemur ipſius M. Varronis in expoſitione eius uerbis: Sepultus eſt, inquit, ſub vrbe Cluſio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: ſingula latera pedũ lata tricenũm, alta quinquagenum: inq; baſi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: quo ſi quis improperet ſine glomere lini, exitũ inuenire nequeat. Supra id quadratũ pyramides ſtant quinq;, quatuor in angulis, in medio vna, in imo latæ pedum ſeptuagenumquinum, altæ cẽtumquinquagenum: ita faſtigiatæ, vt in ſummo orbis æneus & petaſus vnus omnibus ſit impoſitus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longe ſonitus referãt, vt Dodonæ olim factũ. Supra quem orbẽ quatuor pyramides inſuper ſingulæ extãt altæ pedum centenum. Supra quas vno ſolo quinq; pyramides, quarũ altitudinem Varronem puduit adijcere. Fabulæ Hetruſcæ tradunt, eandem fuiſſe quam totius operis: adeo veſana dementia quæſiſſe gloriam, impendio nulli profuturo. Præterea fatigaſſe regni vires, vt tamen laus maior artificis eſſet.

De penſili horto & oppido, & templo Dianæ Epheſiæ. Cap. XIIII.

Legitur & penſilis hortus, imo uero totum oppidum Aegyptiæ Thebæ, exercitus armatos ſubter educere ſolitis regibus, nullo oppidanorum ſentiẽte. Etiamnũ hoc minus mirũ, quàm quòd flumine mediũ oppidum interfluente. Quæ ſi fuiſſent, non dubium eſt Homerum dicturum fuiſſe, cum centum portas ibi prædicaret. Magnificentiæ vera admiratio extat templum Epheſiæ Dianæ ducentis viginti annis factum à tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere, ne terræ motus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea ſubſtrauere carbonibus, dein velleribus lanæ. Vniuerſo templo longitudo eſt ccccxxv. pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centũ viginti ſeptẽ à ſingulis regibus factæ, lx. pedum altitudine: ex ijs xxxvi. cælatæ, vna à Scopa. Operi præfuit

Cteſiphon

Cteſiphon architectus. Summa miracula, epiſtylia tantæ molis attoli potuiſſe. Id conſecutus eſt ille peronibus harena plenis, molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens ab imo, vt ſenſim * totũ inſideret. Difficilime hoc contigit in limine ipſo, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit, nec ſedit in cubili, anxio artifice mortis deſtinatione ſuprema. Traduntq́; in ea cogitatione feſſum nocturno tẽpore in quiete vidiſſe præſentem deam, cui templum fiebat, hortantem vt viueret: ſe compoſuiſſe lapidem, atq; ita poſtero die apparuit ſpondereq́; ipſo correctus videbatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum inſtar obtinent, nihil ad ſpecimen naturæ pertinentia.

* totum in cubili ſideret.

De delubro Cyzici, & lapide fugitiuo, & de echo ſeptics reſonãte, & de ædificio ſine clauo, & mirabilia ædificiorũ Romæ. Cap. xv.

Durat & Cyzici delubrum, in quo filum aureũ cõmiſſuris omnibus politi lapidis ſubiecit artifex, eburneũ Iouẽ dicaturus intus, coronãte eũ marmoreo Apolline. Tralucent erga iuncturæ tenuiſſimis capillamentis, leniq́; afflatu ſimulacra refouẽte, præter ingeniũ artificis ipſa materia quamuis occulta in precio operis intelligitur. Eodem in oppido eſt lapis, fugitiuus appellatus: Argonautæ eo pro ancora vſi, ibi reliquerãt. Hũc è Prytaneo (ita vocatur locus) ſepæ profugum fixere plumbo. Eadem in vrbe iuxta portam quæ Thracia vocatur, turres vij. acceptas voces numeroſiore repercuſſu multiplicant: nomenq́; huic miraculo Echo eſt à Græcis datũ. Et hoc quidem natura locorũ euenit, & plerunq; cõuallium, ibi caſu accidit. Olympiæ autem arte, mirabili modo, in porticu quã oppidani heptaphonon appellant, quoniam ſepties eadem vox redditur. Cyzici & buleuterion vocant ædificum amplum, ſine ferreo clauo, ita diſpoſita contignatione, vt eximãtur trabes ſine fulturis, ac reponãtur. Quod item Romæ in ponte ſublicio religioſum eſt, poſtea quàm Coclitẽ Horatio defendente ægre reuulſus eſt. Verũ & ad vrbis noſtræ miracula tranſire conueniat, nongẽtorumq; annorũ dociles ſcrutari vires, & ſic quoque terrarum orbem victum oſtendere: quod accidiſſe toties pene, quot referẽtur miracula, apparebit. vniuerſitate vero aceruata, & in quendam vnum cumulum coniecta, non aliã magnitudo exurget, quàm ſi mundus alius quidam in vno loco narretur. Nam vt circũ maximũ à Cæſare dictatore extructũ longitudine ſtadiorum trium, latitudine vnius, ſed cum ædificijs iugerũ quaternũ, ad ſedem cclx. millium inter magna opera dicamus, non ne inter magnifica baſilicam Pauli columnis è Phrygibus mirabilem, forumq́; diui Auguſti, templũ Pacis diui Veſpaſiani imperatoris Auguſti, pulcherrima operum quæ vnquam: Pantheon Ioui vltori ab Agrippa factum, cum theatrum ante texerit Romæ Valerius Oſtiẽſis architectus ludis Libonis? Pyramidas regũ miramur opera, cum ſolum tantũ foro extruendo H-S. millies Cæſar dictator emerit. Et ſi quidem impenſæ mouent captos auaritia animos, P. Clodius quem Milo occidit, ſeſtertium centies & quadragies octies domo empta habitauerit: quod equidẽ non ſecus ac regum inſaniam miror. Itaq; & ipſum Milonem ſeſtertium ſeptingẽties æris alieni debuiſſe inter prodigia animi humani duco. Sed tũc ſenes aggeris vaſtum ſpatium, & ſubſtructiones inſanas Capitolij mirabantur: præterea cloacas, operũ omnium dictu maximum ſuffoſſis montibus, atq; (vt paulo ante retulimus) vrbe pẽſili, ſubterq́; nauigata à M. Agrippa in ædilitate poſt conſulatum, per meatus corriuati vij. amnes, curſuq́; præcipiti torrentiũ modo rapere atq; auferre omnia coacti, inſuper mole imbrium concitati, vada ac latera quatiunt: aliquando Tiberis retro infuſi recipiunt fluctus, pugnãtq́; diuerſi aquarũ impetus intus, & tamẽ obnixa firmitas reſiſtit. trahuntur moles internæ tantæ, non ſuccũbentibus cauſis operis: pulſant ruinæ ſpõte præcipites, aut impactæ incendijs, quatitur ſolum terræmotibus: durãt tamen à Tarquinio Priſco annis dccc. prope inexpugnabiles non omittendo memorabili exẽplo, uel eo magis, quoniam celeberrimis rerum conditoribus omiſſum eſt. cum id opus Tarquinius Priſcus plebis manibus faceret, eſſetq́; labor incertum longior an periculoſior, paſſim conſcita nece Quiritibus tædium fugiẽtibus, nouum & inexcogitatum antea poſteaq́; remedium inuenit ille rex, vt omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora ſpectãda ciuibus, ſimul & feris volucribusq́; laceranda, quamobrem pudor Ro. nominis proprius, qui ſæpe res perditas ſeruauit in prælijs, tũc quoq; ſubuenit, ſed illo tempore impoſuit, tum erubeſcens cum puderet viuos, tanquam puditurum eſſet extinctos. Amplitudinem cauis eam feciſſe proditur. ut uehem fæni large onuſtã tranſmitteret. Parua ſunt cuncta quæ diximus, & omnia vni comparanda miraculo, antequàm noua attingam. M. Lepido, Q. Catulo conſulibus, ut conſtat inter diligentiſſimos autores, domus pulchrior non fuit Romæ, quàm Lepidi ipſius. At hercule intra annos xxxv. eadem centeſimum locum non obtinuit. Computet in hac æſtimatione qui volet marmorum molem, opera pictorũ, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatiſſimaq́; certantes centum domos, poſteaq́; eas ab innumerabilibus alijs in hunc diem victas. Profecto incendia puniunt luxum: nec tamen effici poteſt, ut mores aliquid ipſo homine mortalius intelligãt. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principũ, Caij, & Neronis, & huius quidem (ne quid deeſſet) aurea. Nimirum ſic habitarunt illi qui hoc imperium fecere, tãtas ad uincendas gentes, triumphosq́; referendos ab aratro aut foco exeũtes, quorum agri quoque minorem modum obtinuere quàm cellaria iſtorum. Subit uero cogitatio, quota portio harum fuerint areæ illæ, quas inuictis imperatoribus decernebant publice ad exædificãdas domos: ſummusq́;

Digitized by Google

ſummusq́; illarum honos erat, ſicut in L. Valerio Publicola, qui primus conſul fuit cum L. Bruto, poſt tot merita, & fratre eius qui bis in eodem magiſtratu Sabinos deuicerat, adiici decreto, ut domus eorum fores extra aperirentur, & ianua in publicum reiiceretur. Hoc erat clariſſimum inſigne inter triumphales quoq; domos. Nō patiemur duos Caios, vel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui, docebimusq́ue etiam inſaniam eorum victam priuatis operibus M. Scauri, cuius neſcio an ædilitas maxime proſtrauerit mores ciuiles, maiusq́; ſit Syllæ malum tanta priuigni potentia, quàm proſcriptio tot millium. Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum omnium, quæ vnquam fuere humana manu facta, non temporaria mora, verum etiam æternitatis deſtinatione: Theatrum hoc fuit. Scena ei triplex altitudine ccclx. colūnarum, in ea ciuitate quæ ſex hymettias non tulerat ſine probro ciuis ampliſſimi. Ima pars ſcenæ è marmore fuit, media è vitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ, vt diximus: imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas, vt indicauimus, fuerūt tria milia numero. Cauea ipſa cepit hominum lxxx. milia, cum Pōpeij amphitheatri toties multiplicata vrbe tantoq́ue maiore populo. ſufficiat large xl. M. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veſte, tabulis pictis, cæteroq; choragio fuit, vt in Tuſculanum villam reportatis quæ ſuperfuerāt quotidiani vſus delicijs, incenſa villa ab iratis ſeruis, concremaretur ad H-S. M. Aufert animum, & à deſtinato itinere digredi cogit contēplatio tam prodigæ mentis, aliamq́; connecti maiorem inſaniam è ligno. C. Curio, qui bello ciuili in Cæſarianis partibus obijt, funebri patris munere, cū opibus apparatuq́; nō poſſet ſuperare Scaurū: vnde enim illi vitricus Sylla, & Metella mater proſcriptionum ſectrix? vnde M. Scaurus pater, toties princeps ciuitatis, & Marianis ſodalitijs rapinarum prouincialium ſinus? cū iam ne ipſe quidem Scaurus comparari ſibi poſſet, quando hoc certe incendij illius præmiū habuit, connectis ex orbe terrarum rebus, ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi: ingenio ergo vtendum fuit: operæpretiū eſt ſcire quid inuenerit, & gaudere moribus noſtris, ac noſtro modo nos vocare maiores: theatra duo iuxta fecit ampliſſima è ligno, cardinū ſingulorum verſatili ſuſpenſa libramēto: in quibus vtriſq; antemeridiano ludorum ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis, ne inuicem obſtreperent ſcenæ, & repente circumactis vt contra ſtarent, poſtremo iā die deſcendentibus tabulis, & cornibus inter ſe coeuntibus, faciebat amphitheatrū, & gladiatorum ſpectacula edebat, ipſum magis autoratum populum Romanum circumferens. Quid enim miretur quiſque in hoc primum? inuentorem an inuentum? artificem an autorem? auſum aliquem hoc excogitare an ſuſcipere? parere an iubere? Super omnia erit populi furor, ſedere auſi tā infida inſtabiliq́; ſede. En hic eſt ille terrarum victor, & totius domitor orbis, qui gentes & regna diribet, iura externis mittit, deorum quadam immortalium generi humano portio, in machina pendens, & ad periculum ſuum plaudens. Quæ vilitas animarum iſta? aut quæ querela de Cannis? quantum mali potuit accidere? Hauriri vrbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor eſt. Ecce populus Romanus vniuerſus velut duobus nauigijs impoſitus, binis cardinibus ſuſtinetur, & ſeipſum depugnantem ſpectat, periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur tribunitus concionibus gratia, vt penſiles tribus faceret. Qualis hic in roſtris? Quid non auſurus apud eos, quibus hoc perſuaſerit? Vera nanq; confitentibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit vniuerſus. Variauit hanc ſuam magnificentiam feſſis turbatiſq́; cardinibus, & amphitheatri forma cuſtodita, nouiſſimo die duabus per medium ſcenis athletas edidit, raptiſq́ue è contrario repente pulpitis eodem die victores è gladiatoribus ſuis produxit. Nec fuit rex Curio aut gētium imperator, non opibus inſignis, vt qui nihil in cenſu habuerit præter diſcordiam principum. Sed dicātur vera æſtimatione inuicta miracula, quæ Q. Marcius Rex fecit. Is iuſſus à ſenatu aquarum, Appiæ, Anienis, Tepulæ, ductus reficere, nouam à nomine ſuo appellatam cuniculis per mōtes actis intra præturæ ſuæ tempus adduxit. Agrippa vero in ædilitate ſua, adiecta Virgine aqua, cæteris corriuatis atq; emēdatis, lacus dcc. fecit: præterea ſalientes cv. caſtella cxxx. complura etiam cultu magnifica: operibus iis ſigna ccc. ærea aut marmorea impoſuit, columnas ex marmore cccc. eaq́ue omnia annuo ſpatio. Adiicit ipſe in ædilitatis ſuæ commemoratione, & ludos vndeſexaginta diebus factos, & gratuita præbita balinea clxx. quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouiſſimum impendium operis inchoati à C. Cæſare, & peracti à Claudio. quippe à lapide quadrageſimo ad eam excelſitatem, vt in omnes vrbis montes leuarentur, influxere Curtius atque Ceruleus fontes. Erogatum in id opus ſeſtertium ter milies. Quod ſi quis diligentius æſtimauerit aquarum abundantiam in publico, balineis, piſcinis, domibus, euripis, hortis, ſuburbanis, villis, ſpatioq́ue aduenientis extructos arcus, montes perfoſſos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuiſſe in toto orbe terrarum. Eiuſdem Claudij inter maxime memoranda equidem duxerim, quamuis deſtitutum ſucceſſoris odio, montem perfoſſum ad lacum Fucinum emittēdum, inenarrabili profecto impendio, & operarum multitudine per tot annos: cum aut corriuatio aquarum qua terrenus mōs erat, egereretur in vertice machinis, aut ſilex cæderetur, omniaq́; intus in tenebris fierent, quæ neque concipi animo, niſi ab iis qui videre, neque humano ſermone enarrari poſſunt. Nam portus Oſtienſis opus prætereo, item vias inter montes exciſas mare Tyrrhenū à

Lucrino molibus ſecluſum, tot pontes tantis impedijs factos. Et iter plurima alia Italiæ miracula, ipſa marmora in lapidicinis creſcere autor eſt Papyrius Fabianus, naturæ rerum peritiſſimus: exēptores quoque affirmant compleri ſponte illa motium vlcera. Quæ ſi vera ſunt, ſpes eſt nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generib. & medicinis. Cap. xvi.

A Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum inſignes naturas, quis dubitet in primis magnetem occurrere? quid n. mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas? Dederat vocē ſaxis, vt diximus, reſpondentem homini, imò verò & obloquentem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce ſenſus manusq́; tribuit illi. Quid ferri duritia pugnacius? Sed cedit & patitur mores: trahitur nanque à magnete lapide, domitrixq́; illa rerum omnium materia ad inane neſcio quid currit: atq; vt propius venit, aſſiſtit, teneturq́ue, et complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant, quidam Heracleon. Magnes appellatus eſt ab inuentore (vt autor eſt Nicander) in Ida repertus. Nanque & paſſim inuenitur, vt in Hiſpania quoq;. Inueniſſe autem fertur, clauis crepidarum & baculi cuſpide hærentibus, cum armēta paſceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonſtrat. Aethiopicum, è Magneſia Macenoniæ conter mina Bæbeida lacum petentibus dextra, tertium in Echio Bæotiæ, quarum circa Alexandriam Troadē, quintum in Magneſia Aſiæ. Differentia prima, mas ſit an fœmina: proxima in colore. Nam qui in Macedonia & Magneſia reperiuntur, ruffi nigriq́ue ſunt. Bæotius vero ruffi coloris plus habet, quàm nigri. Is qui in Troade inuenitur, niger eſt & fœminei ſexus, ideoq́ue ſine viribus. Deterrimus autem in Magneſia Aſiæ, candidus, neque attrahens ferrum, ſimilisq́; pumici. Compertum tanto meliores quanto ſunt magis cerulei. Aethiopicis laus ſumma datur, pondusq́; argento rependitur. Inuenitur hic in Aethiopia Zimiri: ita vocatur regio harenoſa. Ibi & hæmatites magnes ſanguinei coloris, ſanguinemq́ue reddens ſi teratur, ſed & crocum. In attrahendo ferro non eadem quæ magneti hæmatitæ natura. Aethiopici argumentum eſt, quòd magnetem quoque alium ad ſe trahit. Omnes autem ij oculorum medicamentis proſunt ad ſuam quiſque portionem, maximeq́; epiphoras ſiſtunt. Sanant & aduſta cremati tritiq;. Alius rurſus in eadem Aethiopia non procul mons gignit lapidem theameden, qui ferrū omne abigit, reſpuitq́;. De vtraque natura ſæpius diximus.

De lapidibus qui cito abſumunt corpora in ea cōdita, & de his qui diu ſeruant, & de aſio lapide & medicinis eius. Cap. xvii.

L Apidem è Scyro inſula integrum fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi. In Aſſo Troadis ſarcophagus lapis fiſſili uena ſciuditur. Corpora defunctorū condita in eo, abſumi conſtat intra quadrageſimū diem, exceptis dētibus. Mutianus ſpecula quoque & ſtrigiles & veſtes & calciamenta illata omnia lapidea fieri autor eſt. Eius generis & in Lycia ſaxa ſunt & in oriente, quæ vinctibus quoq; adalligata, erodunt corpora. Mitior eſt autem ſeruandis corporibus nec abſumendis chernites, ebori ſimilimus, in quo Darium conditum ferunt. Parioq́; ſimilis candore & duritia, minus tamen ponderoſus, qui porus vocatur. Theophraſtus autor eſt & trāſlucidos lapides in Aegypto inueniri, quos ophitæ ſimiles ait, quod fortaſſis tunc fuerit, quoniam & ij deſinunt & noui reperiuntur. Aſius guſtu ſalſus podagras lenit, pedibus in vaſe ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum vitia in ijs lapidicinis ſanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur. Eiuſdem lapidis flos appellatur, in farinā mollis, ad quædam perinde efficax. Eſt autem ſimilis pumici ruffo. Admixtus æri Cyprio mammarum vitia emendat: picē autem reſinaeúe ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis linctu. Cum melle vetera vlcera ad cicatricem perducit, excreſcentia erodit. Et ad beſtiarū morſus vtilis. Repugnantia curationi ac ſuppurata ſiccat. Fit & cataplaſma ex eo podagris, mixto fabæ lomento.

De ebore foſsili & lapidibus oſſeis & palmatis & aliorum generibus. Cap. xviii.

I Dem Theophraſtus & Mutianus, eſſe aliquos lapides qui pariant, credunt. Theophraſtus autor eſt & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri, & oſſa è terra naſci, inueniriq́ue lapides oſſeos. Palmati circa Mundam in Hiſpania, vbi Cæſar dictator Pompeium vicit, reperiuntur, idq́ue quoties fregeris. Sunt & nigri, quorum autoritas venit in marmora, ſicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores eſſe tradit, quàm in Italia. E diuerſo albos tornis duriores, quàm parios. Idem Lunenſem ſilicem ſerra ſecari, at Tuſculanum diſſilire igni. Sabinum ſuſcum addito oleo etiam lucere. Item molas verſatiles Volſinijs inuentas, aliquas & ſponte motas inuenimus in prodigijs. Nuſquam hic vtilior quàm in Italia gignitur, lapiſq́ue non ſaxum eſt. In quibuſdam vero prouincijs omnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere molliores, qui & cote læuigantur, vt procul intuentibus ophitæ videri poſſint. Neque eſt alius firmior, quando & lapidis natura, vt lignum, ſimiliter imbres ſolesq́; aut hyemes non patitur, ia alijs atque alijs generibus. Sunt qui & lunam non tolerent, & qui vetuſtate rubiginem trahant, colorémue candidū oleo mutent.

De curalio vel pyrite, & medicinis eius, & oſtracite, de animato lapide & medicinis eius, & melitite lapide & viribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de ſpongijs, de phrygio lapide & natura eius. Cap. xix.

M Olarem quidā pyriten vocant, quoniā ſit plurimus ignis illi: ſed eſt alius etiámnū pyrites ſimilitudine æris. In Cypro eū reperiri nolūt

& in metallis quæ ſunt circa Acarnaniam, vnum argēteo colore: alterū aureo. Coquuntur varie. Ab alijs iterū tertioq; in melle, donec conſumatur liquor. Ab alijs pruna prius, dein melle, & poſtea lauantur ve as. Vſusq; eorum in medicina excalfacere, ſiccare, diſcutere, humorem extenuare, & duritias nimias mollire. Vtuntur & crudis tuſisque ad ſtrumas atque furunculos. Pyritarum etiámnū aliqui genus vnum faciunt, plurimum habens ignis, quos viuos appellamus, & ponderoſiſſimi ſunt. Hi exploratoribus caſtrorum maxime neceſſarij, qui clauo altero lapide percuſſi, ſcintillas edunt: quæ excepta ſulphuratis aut fungis aridis, vel folijs, dicto celerius ignem trahunt. Oſtracitæ ſimilitudinem teſtæ habēt. Vſus eorum pro pumice ad læuigandam cutem. Poti ſanguinem ſiſtunt, & illiti cum melle vlcera, doloresque mammarum ſanant. Amiantus alumini ſimilis, nihil igni deperdit. Hic veneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum. Geoden ex argumento appellant, quoniam amplexus eſt terram, oculorum medicamentis vtiliſſimum: item mammarum & teſtium vitijs. Melitites lapis ſuccum remittit dulcem mellitumque tuſus. Et ceræ mixtus eruptionibus pituita maculisque corporis medetur, & faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit, & vulnarum dolores impoſitus velleri. Gagates lapis nomē habet loci & amnis Gagis Lyciæ. Aiunt & in Leucola expelli mari, atque infra duodecim ſtadia colligi. Niger eſt, planus, pumicoſus, non multum à ligno differēs, leuis, fragilis, odore ſi teratur grauis. Fictilia ex eo inſcripta non delentur. Cum vritur, odorem ſulphureum reddit. Mirumque; accenditur aqua, oleo reſtinguitur. Fugat ſerpentes ita, recreatq; vuluæ ſtrangulationes. Deprehendit ſonticum morbum & virginitatē ſuffitus. Idem ex vino decoctus dentibus medetur: ſtrumisq; ceræ permixtus. Hoc dicuntur vti magi in ea quam vocant axinomanciam, & peruri negant, ſi euenturum ſit, quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in ſpongijs, & ſunt natiui. Quidam eos tecolithos vocant, quoniā veſicæ medentur, calculos rumpunt in vino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Eſt autem gleba pumicoſa. Vritur ante vino perfuſus, flaturq; follibus, donec rufeſcat, ac rurſus dulci vino reſtinguitur, & hoc trinis vicibus, tingendis veſtibus tantum vtilis.

De hæmatite & quinque generibus eius, & ſchiſto. Cap. xx.

Schiſtos & hæmatites cognationem habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vſtus minij colorē imitatur. Vritur vt Phrygius, ſed non reſtinguitur vino. Adulteratur ſchiſto. Hæmatiten diſcernunt venæ rubentes, & friabilis eſt natura. Oculis cruore ſuffuſis mire conuenit: Siſtit profluuium mulierū potus. Bibunt eum & qui ſanguinem reiecerūt, cū ſucco punici mali. Et in veſicæ vitijs efficax. Bibitur & in vino contra ſerpētium ictus. Infirmior ad omnia hæc eadem eſt, quem ſchiſton appellant. Sed in ijs communior croco ſimilis, peculiarius ſplēdet. Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri: procidentesq; oculos præclare cohibet. Hæc eſt ſententia eorum qui nuperrime ſcripſere. Sed Sotacus è vetuſtiſſimis autoribus, quinque genera hæmatitarum tradit præter magnetem: principatum dat ex us Aethiopico, oculorū medicamentis vtiliſſimo, & ijs quæ panchreſta appellāt. item ambuſtis. Alterum Androdamanta dicit vocari, colore nigro, pondere ac duritia inſignem, & inde nomen traxiſſe, præcipueq; in Africa repertum. Trahere autem in ſe argentum, æs, ferrum. Experimentum eius eſſe in cote ex lapide baſanite. Reddere enim ſuccum ſanguinem, & eſſe ad iocineris vitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, ſimili duritie, vix reddentis ſuccum ad cotem aquariam, aliquando croco ſimilem. Quarti generis elatiten vocari: quandiu crudus ſit: coctum vero miltiten, vtilem ambuſtis, ad omnia vtiliorem rubrica. Quinti generis ſchiſton hæmorrhoidas reprimētem. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarū pondere à ieiunis ſumendos, ad vitia ſanguinis. Idem autor ſchiſton alterius generis quàm hæmatiten tradit, quem vocant anthraciten. Naſci in Africa nigrum, attritū aquarijs cotibus reddere ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem, ab altera parte croci. Ipſum vtilem eſſe oculorum medicamentis.

De quatuor generibus aetitis, & calamo, & ſamio, & arabo, & pumicibus. Cap. xxi.

Aetites lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarū, ſicuti in decimo volumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem et fœminam. Nec ſine ijs parere quas diximus aquilas, & ideo binos tantum. Genera eorum quatuor. In Africa naſcentem puſillum ac mollem, intra ſe & velut in aluo habentem argillā ſuauem, candidam, ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem qui in Arabia naſcitur, durū gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentē durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa naſcentibus ſimilis, amplior tamen atque dilatatus: cæteris enim gleboſa facies. Habet in aluo harenam iucundam & lapillos, ipſe tam mollis vt etiam digitis frietur. Quarti generis taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadem in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Aetitæ omnes grauidis adalligati mulieribus vel quadrupedibus in pelliculis ſacrificatorum animaliū continent partus, non niſi parturiant remouendi, alioqui uuluæ excidunt. Sed niſi parturientibus auferantur, omnino non pariunt. Eſt & lapis Samius in eadem inſula, vbi terram laudauimus, poliendo auro vtilis. Vtilis & in medicina oculorum vlceribus cum lacte, quo ſupradictū ē modo, cōtra veteres lacrymationes. Prodeſt & contra vitia ſtomachi potus, vertigines ſedat

ſedat, menteſq́; cõmotas reſtituit. Quidam & morbis comitialibus vtiliter dari putant, et ad vrinæ difficultates. Acopis etiam miſcetur. Probatur grauitate et candore. Vuluas & partus cõtineri adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori ſimilis, dentifricijs accommodatur crematus. Priuatim hæmorrhoidas ſanat cũ lanugine linteorum, linteolis inſuper impoſitis. Non prætermittenda eſt & pumicum natura: appellantur quidem ita & eroſa ſaxa, in ædificijs quæ muſea vocant dependentia, ad imaginem ſpecus arte reddendam: ſed & ij pumices qui ſunt in vſu corporum læuigandorum fœminis, iam quidem & viris, atq; (vt ait Catullus) libris. Laudatiſſimi ſunt in Melo, Scyro, Aeolijs inſulis. probatio in candore minimoq́; pondere, & vt quam maxime ſpongioſi aridiq́ue ſint, ac teri faciles, nec harenoſi in fricando. Vis eorum in medicina, extenuare, ſiccare, trina vſtione, ita vt torreãtur carbone puro, ac toties vino reſtinguantur albo. Lauãtur deinde vt cadmia, & ſiccati conduntur quàm minimum vliginoſo loco. Vſus farinæ eius oculorũ maxime medicamẽtis. Vlcera purgat eorum leniter, expletq́; cicatrices & emendat. Quidam tertia vſtione refrigeratos potius quàm reſtinctos, terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata capitum verẽdorumq́; vlceribus. Vtiliſſima fiunt ex his dentifricia. Theophraſtus autor eſt, potores in certamine bibendi præſumere farinam eius, ſed niſi immenſo potu impleantur periclitari: tantamq́; refrigerandi naturam eſſe, vt muſta feruere deſinant pumice addito.

De lapidibus mortariorũ medicinalium, & mollibus lapidibus, & ſpeculari lapide, et ſilicibus, et phengite, et cotibus, et reliquis ad ſtructuram lapidibus, igni et tempeſtatibus reſiſtentibus. Cap. XXII.

Avtoribus cura fuere lapides mortariorũ quoque nẽc medicinaliũ tantũ aut ad pigmeta pertinentiũ. Epheſiumq́; lapidem in ijs prætulere cæteris, mox & Thebaicũ, quem pyrrhopœcilon appellauimus. Aliqui pſaroniũ vocant. Tertiũ ex chalazio chryſitẽ Medici autem & baſaniten. Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii autem lapides qui ſuccum reddunt, oculorũ medicamentis vtiles exiſtimantur, ideoq́; Aethiopici maxime ad ea probãtur. Tanariũ vero lapidem & Pœnicum, & hæmatiten ijs medicamentis prodeſſe tradunt, quæ ex croco componãtur. Ex alio Tanario qui niger eſt, & ex Pario lapide non æque medicis vtilem. Potiorem ex lapide alabaſtrite Aegyptio, uel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis, ex quo vaſa & etiam cados faciunt. In Siphno lapis eſt qui cauatur, tornaturq́; in vaſa coquendis cibis vtilia, vel ad eſculentorum vſus, quod in Comẽſi Italiæ lapide viridi accidere ſcimus. Sed in Siphnio ſingulare, quod excalfactus oleo nigreſcit dureſcitq́; natura molliſſimus: Tanta qualitatum differentia eſt. Nã mollitiæ & trans Alpes præcipua ſunt exempla. In Belgica prouincia candidum lapidem ſerra, qua lignũ faciliusq́; etiam, ſecant ad tegularum & imbricum vicẽ: vel ſi libeat ad quæ vocant pauonacea tegendi genera: et hi quidẽ ſectiles ſunt. Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues cruſtas. Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat, nec tota, ſed intra centum milia paſſuum circa Segobricam vrbẽ. Iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inuẽtum Africa. Poſtferendos omnes tamen Hiſpaniæ, & Cappadociæ molliſſimis & ampliſſimæ magnitudinis, ſed obſcuris. Sunt & in Bononienſi Italiæ parte breues, maculoſi, complexu ſilicis alligati, quorum tamẽ appareat natura ſimilis eis qui in Hiſpania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & ſaxo incluſus ſub terra inuenitur, extrahiturq́;, aut exciditur. Sed maiori parte foſſili natura, abſolutus ſegmẽti modo, nunquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorẽ hunc terræ, quidam autumant cryſtalli modo glaciari. Et in lapidem concreſcere manifeſto apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales, & medullæ ex oſſibus earum in eandem lapidis naturam poſt vnam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum ſit mollitia nota, perpetiẽdi ſolis rigoriſq́;: nec ſeneſcit, ſi modo iniuria abſit, cum hoc etiã in camẽtis multorũ generum accidat. Inuenere & alium vſum in ramentis quoque circum maximũ ludis circenſibus ſternendi, vt ſit in cõmendatione cãdor. Nerone principe in Cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris, candidus atque translucens, etiam qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumẽto phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellant à Seruio rege ſacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quàm ſpecularium modo, tanquam inſula luce nõ tranſmiſſa. In Arabia quoque eſſe lapidem vitri modo translucidum quo vtuntur pro ſpecularibus, Iuba autor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe cõueniat, primumq; cotes ferro acuendo. Multa earum genera: Cretica diu maximam laudem habuere, ſecũdam Laconicæ ex Taygeto monte, vtraque oleo indigentes. Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ, de quibus diximus. Ex oleo & aqua Ciliciæ pollant, ex aqua Arſinoeticæ. Reperta ſunt & in Italia aqua trahẽtes aciem acerrimo effectu. Necnon & trans Alpes, quas poſſernices vocant. Quarta ratio eſt ſaliua hominis proficientium in tonſtrinarũ officinis, inutilis fragili mollitia. Flaminitanæ ex Hiſpania citeriore in eo genere præcipue. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificijs inutilis eſt mortalitate mollitiæ. Quædam tamen loca non alium habent, ſicut Carthago in Africa; exercetur halitu maris, fricatur vento, & verberatur imbri. Sed cura tuẽtur picando parietes, quoniam & tectorij calce roditur. Sciteque dictum eſt, ad tecta eos pice, ad uinum calce uti, quoniam ſic muſta condiunt. Alia mollitia circa Ro-

Digitized by Google

mam Fidenati & Albano. in Liguria quoque, Vmbria, & Venetia, albus lapis dentata ſerra ſecatur. Hi tractabiles in opere, laborem quoq; tolerant, ſub tecto duntaxat. aſpergine & gelu pruiniſq; rumpuntur in teſtas, nec contra humores & auram maris robuſti. Tiburtini ad reliqua fortes, vapore diſſiliunt. Nigri ſilices optimi, quibuſdam in locis & rubentes. Nonnunquam vero & albi, ſicut in Tarquinienſi Anicianis lapidicinis circa lacũ Volſinienſem. Et in Statonienſi ſunt, quibus ne ignis quidẽ nocet. Iidem & in monumenta ſcalpti, contra vetuſtatẽ quoq; incorrupti permanẽt: ex iis formæ fiunt, in quibus æra funduntur. Eſt & viridis lapis, vehementer igni reſiſtens, ſed nuſquã copioſus. Et vbi inuenitur, lapis, non ſaxũ eſt. E reliquis pallidus, in cæmento raro vtilis. Globoſus, cõtra iniurias fortis, ſed ad ſtructurã infidelis, niſi multa ſuffrenatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis, ſemper veluti madens. Remediũ eſt in lapide dubio, æſtate eũ eximere, nec ante bienniũ eũ inſerere tecto, domitũ tempeſtatibus. Quæ ex eo læſa fuerint, in ſubterranea ſtructura aptantur vtilius. Quæ reſtiterint, tutũ eſt vel cælo cõmittere. Græci è lapide duro ac ſilice æquato conſtruunt veluti lateritios parietes. Cũ ita fecerint iſodomõ vocãt genus ſtructuræ. At cũ inæquali craſſitudine, ſtructa ſunt, pſeudiſodomõ. Tertiũ eſt emplecton, tãtũmodo frõtibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri, vt cõmiſſuras antecedentiũ medij lapides obtineant, neceſſarium eſt in medio quoq; pariete, ſi res patitur: ſi minus, vtiq; à lateribus. Medios parietes farcire fractis cæmentis. Dictyotheton vocant reticulatam ſtructuram, quã frequentiſſime Romæ ſtruunt, rimis opportunã. Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perdendiculum reſpondere oportet.

De ciſternis & calce, & harenæ generibus, & mixtura calcis & harenæ, & vitijs ſtructuræ, & tectorijs & columnis. Cap. XXIII.

ET ciſternas harenæ puræ & aſperæ quinq; partibus, calcis quàm vehementiſſimæ duabus cõſtrui cõuenit, fragmẽtis ſilicis non excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari ſolũ parieteſq; ſimiliter. Vtilius geminas eſſe, vt in priore vitia conſidant aquæ, atq; per colũ in proximã tranſeat maxime pura aqua. Calcẽ è vario lapide Cato Cẽſorius improbat. Ex albo melior quã ex duro, & ſtructuræ vtilior. Quæ ex fiſtuloſo, tectorijs. Ad vtrunq; dãnatur ex ſilice. Vtilior eadem ex effoſſo lapide, quã ex ripis fluminum collecto. Vtilior è molari, quia eſt quædam pinguior natura eius. Mirũ, aliquid poſtquã arſerit, accendi aquis. Harenæ tria genera. Foſſitia, cui quarta pars calcis addi debet: fluuiatili aut marinæ tertia. Si & teſtæ tuſæ tertia pars addatur, melior materia erit. Ab Apennino ad Padũ non inuenitur foſſitia, nec trãs maria. Ruinarũ vrbis ea maxime cauſa, quòd furto calcis ſine ferrumine ſuo cæmẽta cõponuntur. Intrita quoq; quo vetuſtior, eo melior. In antiquarũ ædium legibus inuenitur, ne recẽtiore trima vteretur redemptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fœdauere. Tectoriumq; niſi ter harenato, & bis marmorato inductũ eſt, non ſatis ſplendoris habet. Vliginoſa & vbi ſalſugo vitiat, teſtaceo ſublini vtilius. In Græcia tectorijs etiã harenatũ quod inducturi ſunt, prius in mortario ligneis vectibus ſubigunt. Experimentum marmorati eſt in ſubigendo, donec rutro non cohæreat. Cõtra in albario opere, vt macerata calx ceu glutinũ hæreat. Sed macerari non niſi à gleba oportet. In Elide ædes eſt Mineruæ, in qua frater Phidiæ Pannæus tectorium induxit lacte & croco ſubactum, vt ferũt, ideoque ſi teratur in ea hodieque ſaliua pollice, odorẽ croci ſaporemque reddere traditur. Columnæ in æde penſius poſitæ, craſſiores vidẽtur. Genera earum quatuor. Quæ ſextam partem altitudinis in craſſitudine ima habent, Doricæ vocantur: quæ nonam, Ionicæ: quæ ſeptimam, Thuſcanicæ. Corinthijs eadem ratio quæ Ionicis. Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadẽ eſt altitudo quæ colligitur craſſitudine ima, ideoq; graciliores vidẽtur. Ionici n. capituli altitudo tertia pars eſt craſſitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinum delubri. In Epheſiæ Dianæ æde, de qua prius fuit ſermo, primum columnis ſpiræ ſubditæ, & capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua pars in craſſitudine, & vt ſpiræ haberent craſſitudinis dimidium, ſeptimæq; partes detraherẽtur ſummarum craſſitudini. Præter has ſunt quæ vocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, pari laterum interuallo.

De medicinis calcis, & maltha, & gypſo. Cap. XXIIII.

CAlcis & in medicina magnus vſus. Eligitur recens, nec aſperſa aquis: vrit, diſcutit, extrahit, incipienteſq; ſerpere vlcerũ impetus coercet. Aceto & roſaceo tẽperata perducit ad cicatricẽ. Luxatis quoq; cum adipe ſuillo aut liquida reſina ex melle medetur. Eadem compoſitione & ſtrumis. Malta è calce fit recenti, gleba vino reſtinguitur. mox tũditur cum alipe ſuillo & ficu, duplici linamento: quæ res omnium tenaciſſima, & duritiã lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur ante. Cognata calci res gypſum eſt. Plura eius genera. Nam & è lapide coquitur, vt in Syria ac Thurijs, et è terra foditur, ut in Cypro ac Perrhæbis: è ſumma tellure & Tymphaicũ eſt. Qui coquitur lapis, non diſſimilis alabaſtritæ eſſe debet, aut marmoroſo. In Syria duriſſimos ad id eligunt, coquuntq; fimo bubulo, vt celerius vrãtur. Omnium autem optimum fieri compertũ eſt è lapide ſpeculari, ſquamamue talem habente. Gypſo madido ſtatim vtendum eſt, quoniã celerrime coit, ac ſiccatur: tamen rurſus tundi et in farinam reſolui patitur. Vſus gypſi in albarijs, ſigillis ædificiorum & coronis gratiſſimus. Exemplum illuſtre C. Proculeium Auguſti Cæſaris familiarem in maximo ſtomachi dolore gypſo poto, conſciuiſſe ſibi mortem.

De

De pauimentis & quando primũ Romæ, & ſubdialibus pauimentis, & Græcanicis, & quando primum cameræ. Cap. xxv.

Pauimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec lithoſtrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Soſus qui Pergami ſtrauit quem vocãt aſaroton œcõ, quoniam purgamenta cœnæ in pauimento, quæq; euerri ſolẽt, ueluti relicta fecerat paruis è teſtulis tinctisq; in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuſcans. Apricantur aliæ ſcabentes ſeſe in canthari labro. Pauimenta credo primum facta, quæ nunc reuocamus barbarica, atque ſubtegulanea, in Italia fiſtucis pauita: hoc certe ex nomine ipſo intelligi poteſt. Romæ ſcalpturatum in Iouis capitolini æde primum factum eſt poſt tertium Punicum bellum initum. Frequentata uero pauimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio eſt Lucillianus ille uerſus: Ante pauimenta atque emblemata uermiculata. Subdialia Græci inuenere, talibus domos contegentes: facile tractu tepente, ſed fallax ubicunque imbres gelant. Neceſſarium binas per diuerſum coaſſationes ſubſterni, capita earum præfigi ne torqueantur, & ruderi nouo tertiam partem teſtæ tuſæ addi. Deinde rudus, in quo duæ quintæ calcis miſceantur, pedali craſſitudine feſtucari. Tunc nucleo craſſo ſex digitos induci, & ex teſſera grandi non minus alta duos digitos ſtrui. Faſtigium uero ſeruari in pedes denos ſeſquunciam, ac diligenter cote deſpumare, quernisque axibus contabulare. Quæ torquẽtur, inutilia putant. Imo & ſilice aut palea ſubſterni melius eſſe, quo minor vis calcis perueniat. Neceſſarium & globoſum lapidem ſubuci. Similiter fiunt ſpicata teſtacea. Non negligendum etiamnum unum genus Græcanicum. Solo feſtucato inijcitur rudus, aut teſtaceum pauimentum. Dein ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce ac fauilla mixtis, materia craſſitudine ſemipedali ad regulam & libellam exigitur, & eſt forma terrena. Si uero cote depolitum eſt, nigri pauimenti uſum obtinet. Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla paruulis certe cruſtis, extatque hodie quod in Fortunæ delubro Præneſte fecit. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſire è uitro: nouitium & hoc inuentum. Agrippa certe in thermis quas Romæ fecit, figlinũ opus encauſto pinxit, in reliquis albaria adornauit: non dubie uitreas facturus cameras, ſi prius inuentum id fuiſſet: aut à parietib. ſcenæ, ut diximus, Scauri peruenisſet in cameras. Quamobrem & uitri natura indicanda eſt.

De origine uitri, et ratione faciendi, et de obſidiano uitro, et generibus multiformibus uitri. Cap. xxvi.

Pars eſt Syriæ, quæ Phœnice uocatur, finitima Iudææ, intra montis Carmeli radices paludẽ habẽs quæ uocatur Cendeuia. Ex ea creditur naſci Belus amnis quinque milia paſſuum ſpatio in mare perfluens iuxta Ptolemaidem coloniam. Lentus hic currit, inſalubris potu, ſed ceremonijs ſacer, limoſus, uado profundus. Non niſi refuſo mari harenas fatetur. Fluctibus enim uolutata niteſcũt, detritis ſordibus. Nunc & à marino creduntur aſtringi morſu, non prius utiles. Quingentorum eſt paſſuum non amplius littoris ſpatium: idque tantum multa per ſecula gignendo fuit uitro. Fama eſt appulſa naue mercatorum nitri, cum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri è naue ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta harena littoris, tranſlucentes nobilis liquoris fluxiſſe riuos, & hanc fuiſſe originem uitri. Mox ut eſt aſtuta, & ingenioſa ſolertia, non fuit contenta nitrum miſcuiſſe, cœptus addi & magnes lapis: quoniam in ſe liquorem uitri quoque, ut ferrum trahere creditur. Simili modo & calculi ſplendentes multiſariam cœpti uri, deinde conchæ & foſſiles harenæ. Autores ſunt, in India è cryſtallo fracta fieri, & ob id nullum comparari Indico. Leuibus autem aridisque lignis coquitur, addito cyprio ac nitro, maxime ophirio. Cõtinuis fornacibus ut æs liquatur, maſſæq; fiunt colore pingui nigricãtes. Acies tanta eſt quacunque, ut citra ullum ſenſum ad oſſa conſecet quicquid afflauerit corporis. Ex maſſis rurſus funditur in officinis, tingiturque. Et aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur, Sidone quondam ijs officinis nobili: ſiquidem etiam ſpecula excogitauerat. Hæc fuit antiqua ratio uitri. Iam uero & in Vulturno mari Italiæ harena alba naſcẽs, ſex millia paſſuum litore inter Cumas atq; Lucrinum, quæ molliſſima eſt, pila molaque teritur. Dein miſcetur tribus partibus nitri pondere uel menſura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit maſſa, quæ uocatur ammonitrum: atque hæc recoquitur, & fit uitrum purum, ac maſſa uitri candidi. Iam uero & per Gallias Hiſpaniasque ſimili modo harenæ temperantur. Ferunt Tiberio principe excogitatum uitri temperamẽtum, ut flexibile eſſet: & totam officinam artificis eius abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur: eaq; fama crebrior diu quàm certior fuit. Sed quid refert, Neronis principatu reperta uitri arte, quæ modicos calices duos, quos appellabant pterotos, H-S. ſex milibus uẽderet? In genere uitri & obſidiana numerantur, ad ſimilitudinem lapidis quem in Aethiopia inuenit Obſidius, nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi, craſſiore uiſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt: uidimusque & ſolidas imagines diui Auguſti, capti materia huius craſſitudinis: dicauitq; ipſe pro miraculo in templo Cõcordiæ obſidianos quatuor elephantos. Remiſit & Tiberius Cæſar Heliopolitarum ceremonijs repertam ibi in hæreditate eius, qui præfuerat Aegypto, obſidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc uitri ſimilitudine interpollata. Xenocrates obſidianum lapidẽ in India et in Samnio

Digitized by Google

Italiæ & ad Oceanum in Hiſpania naſci tradit. Fit & tincturæ genere obſidianum, ad eſcaria vaſa et totum rubens vitrum, atq; non tranſlucens, hæmatinon appellatum. Fit & album & murrhinũ, aut hyacinthos ſapphiroſque imitatum, & omnibus alijs coloribus. Nec eſt alia nunc materia ſequacior, aut etiã picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in cãdido tranſlucentibus, quàm proxima cryſtalli ſimilitudine. Vſus vero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Eſt autem caloris impatiẽs, ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua vitreæ pilæ ſole adverſo, in tantum excandeſcant, vt veſtes exurant. Fragmenta teporata agglutinantur tantum, rurſus affundi non queunt, præterquam abrupta ſibimet, ueluti cum calculi fiũt, quos quidam abaculos appellãt, aliquos ẽt pluribus modis verſicolores. Vitrũ ſulphuri concoctum ferruminatur in lapidem. At peractis omnibus quæ conſtant ingenio, artem natura faciente, ſuccurrit mirari, nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula, & medicinæ, & prodigia. Cap. xxvii.

IGnis accipit harenas, ex quibus alibi vitrũ, alibi argẽtum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs ſoluuntur, igne ferrũ gignitur ac domatur, igne cremato lapide cæmenta in tectis alligantur. Alia ſæpius uri prodeſt. Eademq; materia aliud gignitur primis ignibus, aliud ſecundis, aliud tertys. Quando ipſe carbo vires habere incipit reſtinctus, atque interijſſe creditus, maioris ſit virtutis. Immenſa & improba rerum naturæ portio: & in qua dubiũ ſit plura abſumat, an pariat. Eſt & ipſis ignibus medica vis. Peſtilẽtiæ quæ ſolis obſcuratione contrahitur, ignis ſuffitu multiformiter auxiliari certum eſt. Empedocles & Hippocrates id monſtrauere diuerſis locis. Ad conuulſa viſcera aut contuſa, vt M. Varro autor eſt: ipſis enim verbis eius vtar: Lix cinis eſt inquit foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur: vt licet videre gladiatores cum deluſerint, hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi, quo duos conſulares nuper abſumptos indicauimus, quernens carbo tritus cũ melle ſanat. Adeo in rebus damnatis quoque ac iam nullis, ſunt aliqua remedia, vt in carbone ecce & cinere. Nõ præteribo & vnum foci exemplũ, Romanis literis clarum: Tarquinio Priſco regnante tradunt repẽte in foco eius apparuiſſe genitale è cinere maſculini ſexus: eamque quæ inſederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillam Ocriſiam captiuam, conſurrexiſſe grauidam. Ita Seruium Tullum natum, qui regno ſucceſſit. Inde & in regia cubanti puero caput arſiſſe viſum, creditumq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum inſtituiſſe.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XXXVII.

PROOEMIVM.

VT NIHIL inſtituto operi deſit, gemmæ ſuperſunt, & in arctum coacta rerum naturæ maieſtas, multis nulla ſui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus, materiæ, decori, violari etiam ſignis gemmas nefas ducentes. Aliquas vero extra pretia vlla taxationemque humanarum opum arbitrantes, vt pleriſq; ad ſummam abſolutamq; rerũ naturæ contemplationem ſatis ſit vna aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initijs in tantum admiratio hæc exarſerit, diximus quadantenus in mentione auri anulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucaſea tradunt, Promethei vinculorũ interpretatione fatali: primumque ſaxi fragmentum incluſum ferro ac digito circundatum, hoc fuiſſe anulum, & hoc gemmam.

De gemma Polycratis tyranni & Pyrrhi regis, & qui ſculptores optimi, et nobilitates artificum, et quis primus dactyliothecã Romæ habuit. Cap. i.

HIs initijs cœpit autoritas, in tantum amorem elata, vt Polycrati Samio ſeuero inſularũ ac littorum tyranno felicitatis ſuæ, quam nimiã fatebatur etiam ipſe, ſatis piamenti in vnius gemmæ voluntario damno videretur, ſi cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeque ab inuidia eius abũde ſe redimi putaret, ſi hoc vnum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus, prouectus nauigio in altum, anulum merſit. At illum piſcis eximia magnitudine regi natus, eſcæ vice raptum, vt faceret oſtentum, in culinam domini rurſus fortunæ inſidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuiſſe conſtat: oſtenduntque Romæ, ſi credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Auguſtæ dono incluſam, & nouiſſimum prope locum tot prælatis obtinentem. Poſt hunc anulum regis fama eſt gemmæ Pyrrhi illius, qui aduerſus Romanos bellum geſſit. Nanque habuiſſe traditur achaten, in qua nouem Muſæ & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ ita diſcurrentibus maculis, vt Muſis quoque ſingulis ſua redderentur inſignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud autores, præterquàm Iſmeniam choraulem, multis fulgentibusq; vti ſolitum, comitante fabula vanitatem eius, indicato in Cypro ſex aureis denarijs ſmaragdo in qua fuerat ſculpta Amymone

mone, iuſſiſſe numerari. Et cũ duo relati eſſent, imminuto pretio, male me Hercules curatũ, dixiſſe. multũ enim detractum gemmæ dignitati. Hic videtur inſtituiſſe, vt omnes muſicæ artis hac quoque oſtentatione cenſerentur, veluti Dionyſodorus æqualis eius & æmulus, vt ſic quoque par videretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter muſicos, Nicomachus, multas gemmas habuiſſe traditur, ſed nulla peritia electas: forte quadam his exemplis initio voluminis oblatis aduerſus iſtos, qui ſibi hanc oſtentationem arrogent, vt palam ſit eos tibicinum gloria tumere. Polycratis gemma quæ demonſtratur, illibata intactáque eſt. Iſmeniæ ætate multos poſt annos, apparet ſcalpi etiam ſmaragdos ſolitos. Confirmat hanc eandem opinionẽ edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma ſe ab alio ſcalpi, quàm à Pyrgotele, non dubie clariſſimo artis eius. Poſt eum Apollonides & Cronius in gloria fuere, quíque diui Augusti imaginem ſimilem expreſſit, qua poſtea principes ſignabant, Dioſcorides. Sylla dictator traditione Iugurtæ ſemper ſignauit. Eſt apud autores & Intercatienſem illum, cuius patrem Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat, pugnæ eius effigie ſignaſſe, vulgato Stilonis Præconini ſale, quidnam fuiſſe facturum eum, ſi Scipio à patre eius interemptus eſſet. Diuus Auguſtus inter initia ſphinge ſignauit. Duas in matris anulis iam indiſcretæ ſimilitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, abſente eo, amici ſignauere epiſtolas & edicta, quæ ratio temporum nomine eius reddi poſtulabat, non infaceto lepore accipientium, ænigmata afferre eam ſphingem. Quinetiam Mecœnatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Auguſtus poſtea ad euitanda conuitia ſphingis, Alexandri Magni imagine ſignauit. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diúque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, vt M. Varro aliíque eiuſdem ætatis autores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex dactyliothecas in Veneris genitricis conſecrauit. Marcellus Octauia genitus in palatina Apollinis æde vnam. Victoria tamen illa Pompeij primum ad margaritas gemmaſque mores inclinauit: ſicut L. Scipionis & Cn. Manlij ad cælatũ argentũ, & veſtes Attalicas, & triclinia ærata, ſicut L. Mummij ad Corinthia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pompeij, & natura cryſtalli, & medicinis, & luxuria circa ea, & quando primũ inuenta myrrhina, & luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, & quæ mentiti ſunt autores de ſuccino. Cap. II.

ID vti planius noſcatur, verba ex ipſis Pompeij triumphorum actis ſubijciam. Ergo tertio triumpho quẽ de piratis, Aſia, Ponto, gentibusq; & regibus in ſeptimo operis huius volumine indicatis, M. Piſone, M. Meſſala conſulibus, pridie Calend. Octob. die natalis ſui egit, tranſtulit alueum cum teſſeris luſorium è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea re dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente: in eo fuit luna aurea pondo xxx. lectos tricliniares tres: vaſa ex auro & gemmis abacorũ nouẽ. Signa aurea tria, Mineruæ, Martis, & Apollinis. Coronas ex margaritis trigintatres. Montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circundata vite aurea. Muſeum ex margaritis, in cuius faſtigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij è margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes, illa inquam ex margaritis, ſeueritate uicta & veriore luxuriæ triumpho. Quàm profecto inter illos viros duraſſet cognomen Magni, ſi prima victoria ſic triumphaſſes. E margaritis Magne, tam prodiga re, & fœminis reperta, quàm gerere te fas non ſit, hinc fieri tuos vultus? ſic te pretioſum uideris? Nonne illa ſimilior tui eſt imago, quam Pyrenæi iugis impoſuiſti? Graue profecto fœdumque probrum erat, ni verius iræ deorum oſtentum credi oporteret: clareque ĩtelligi poſſet, iam tum illud caput orientis opibus ſine reliquo corpore oſtentatum. Cætera triumphi eiuſdem quàm virilia. Reipublicæ datum mille talentum, legatis & quæſtoribus, qui oras maris defendiſſent, H-S. bina milia, cõmilitibus ſingulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit cauſam Caij principis, qui ſuper omnia muliebria ſocculos induebat è margaritis: & Neronis principis, qui ſceptra, & perſonas, & cubicula viatoria vnionibus conſtruebat. Quinimo etiam ius videmur perdidiſſe corripiẽdi gemmata potoria, & varia ſupellectilis genera, anulos tranſeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior exiſtimari poſſit? Eadem victoria primum in urbem murrhina induxit. Primuſque Pompeius ſex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ protinus ad hominum uſum tranſiere, abacis etiam eſcarijſque uaſis inde expetitis. Excreſcitque in dies eius rei luxus, murrhino lxxx. ſeſtertijs empto, capaci plane ad ſextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos conſularis, ob amorem obroſo eius margine, ut tamen iniuria illa precium augeret: neq; eſt hodie murrhini alterius præſtantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit, licet æſtimare ex multitudine: quæ tanta fuit, ut auferẽte liberis eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans Tiberim hortis expoſita occuparẽt: quod à populo impleri canẽte ſe, dum Pompeiano præludit, etiã Neronis ſatis erat: qui vidit tunc annumerari vnius ſcyphi fracta membra, quæ in dolorem credo ſeculi inuidiamque fortunæ, tanquam Alexandri Magni corpus in conditorio ſeruari ut oſtentarẽtur, placebat. T. Petronius conſularis moriturus, inuidia Neronis principis, ut menſam eius exhæredaret, trullam mur

rbinam ccc.ſeſtertijs emptam fregit.ſed Nero,vt par erat principem, vicit omnes, ccc. ſeſtertijs capidem vnam parando.Memoranda res,tanti imperatorẽ patremque patria bibiſſe.Oriens murrhina mittit.Inueniuntur enim ibi in pluribus locis,nec inſignibus,maxime Parthici regni: præcipue tamen in Carmania. Humorẽ putant ſub terrã calore denſari. Amplitudine nuſquã paruos excedunt abacos. Craſſitudine raro,quanta dictũ eſt vaſi potorio. Splendor his ſine viribus,nitorq; verius quàm ſplendor.Sed in pretio varietas colorum,ſubinde circumagẽtibus ſe maculis in purpuram candoremq; & tertium ex vtroque igneſcentem, velut per tranſitũ coloris purpura rubeſcente,aut lacte candeſcente. Sunt qui maxime in ijs laudent extremitates, & quoſdã colorũ repercuſſus,quales in cœleſti arcu ſpectãtur. His maculæ pingues placent,trãslucere quicquam aut pallere vitium eſt. Itẽ ſales verrucæq; non eminẽtes,ſed ut in corpore etiam plerunque ſeſſiles. Aliqua & in odore cõmendatio eſt. Contraria huic cauſa cryſtallum facit,gelu vehementiore cõcreto. Non aliubi certe reperitur,quàm ubi maxime hyberna niues rigent,glaciemq; eſſe certum eſt,vnde & nomẽ Græci dedere. Oriẽs & hãc mittit, ſed Indicæ nulla præfertur. Naſcitur & in Aſia,viliſſima circa Alabãdã & Orthoſiã, finitimiſq; montibus,itẽ in Cypro.Sed laudata in Europæ Alpium iugis.Iuba autor eſt,& in quadã inſula rubri maris ante Arabiã ſita naſci,quæ Nerõ vocetur.Et in ea quæ iuxta gemmam topazion ferat, cubitalemq; effoſſam à Pythagora Ptolemæi regis præfecto.Cornelius Bocchus & in Luſitania naſci perquàm mirandi ponderis,immenſis iugis depreſſis ad libramentum aquæ puteis.Mirũ & quod Xenocrates tradit Epheſius, aratro in Aſia & Cypro excitari. Non enim inueniri in terreno, nec niſi inter cautes creditũ fuerat. Similius vero eſt, quod idẽ Xenocrates tradit,torrẽtibus ſæpe deportari. Sudines vero negat niſi ad meridiẽ ſpectantibus locis naſci,quod certũ eſt, non enim reperitur in aquoſis,quãquam in regione prægelida,vel ſi ad vada vſq; glacientur amnes. Cœleſti humore paruaq; niue id fieri neceſſe eſt, ideo caloris impatiens, niſi in frigido potu abdicatur. Quare ſexangulis naſcatur lateribus,nõ facile ratio inueniri poteſt,eo magis quòd neq; mucronibus eadem ſpecies eſt, & ita abſolutus eſt laterum leuor,vt nulla id arte poſſit æquari.Magnitudo ampliſſima adhuc viſa nobis erat, quam in Capitolio Liuia Auguſta dicauerat, librarum circiter quinquaginta.Idem Xenocrates autor eſt, vas amphorale viſum, & aliqui ex India cryſtallum ſextariorũ quatuor.Nos liquido affirmare poſſumus,in cautibus Alpium naſci adeo inuijs, vt plerunque fune pendentes, eam extrahãt.Peritis ſigna & indicia nota ſunt. Infeſtantur plurimis uitijs,ſcabro,ferrugine, maculoſa nube, occulta aliquando vomica, præduro fragilique cẽtro & ſale appellato.Eſt et ruffa aliquibus rubigo. Alijs capillamentũ rimæ ſimile.Hoc artifices* calatura occultãt.Quæ uero ſine uitio ſunt, puras eſſe malũt,acenteta appellantes, nec ſpumei coloris lympidæ aquæ.Poſtremo autoritas in pondere eſt. Inuenio medicos, quæ ſunt urenda corporum,non aliter utilius id fieri putare quàm cryſtallina pila aduerſis poſita ſolis radijs.Alius hic furor,H-S.cl.milia trullã unam non ante multos annos mercatam à matrefamilias, nec diuite. Idem Nero amiſſarum rerum nuncio accepto, duos calyces cryſtallinos iu ſuprema ira fregit illiſos. Hæc fuit ratio ſeculum ſuum punientis, ne quis alius ex his biberet.Fragmẽta ſarciri nullo modo queunt. Mire ad ſimilitudinem acceſſere uitrea, ſed prodigij modo,ut ſuum pretium auxerint cryſtalli, non diminuerint.Proximum locum in delicijs fœminarum,tamen adhuc tantum,ſuccina obtinent, eandemque omnia hæc quam gemmæ autoritatem,ſane maiorem, aliquibus de cauſis cryſtallina & murrhina, rigidi potus utraque. In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerũt. Occaſio eſt vanitas Græcorum diligentia. Legentes modo æque perpetiantur me de ortu eorum,cum hoc quoque interſit vitæ.ſcire poſteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaethontis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem,quem Padum uocamus: & electrum appellatum, quoniam ſol uocitatus ſit Elector, plurimi poetæ dixere: primique,ut arbitror, Aeſchylus, Philoxenus,Nicander, Euripides Satyrus.Quod eſſe falſum Italiæ teſtimonio patet.Diligentiores eorum, Electridas inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas unquã ibi fuiſſe certũ eſt.Nec uero ullas ibi appoſitas eſſe,in quas quicquam curſu Padi deuehi poſſit.Nam quod Aeſchylus in Iberia, hoc eſt, in Hiſpania, Eridanum eſſe dixit,eundemque appellari Rhodanũ,Euripides rurſus & Apollonius in Adriatico littore confluere Rhodanum & Padum, faciliorem ueniam facit ignorati ſuccini in tanta orbis ignorantia.Modeſtiores ſed æque falſum prodidere,in extremis Adriatici ſinus rupibus inuijs arbores ſtare, quæ canis ortu hoc effunderẽt gummi.Theophraſtus in Liguria effodi dixit.Phaethontem in Aethiopia Ammonis obiſſe,ob id delubrum ibi eſſe atque oraculũ, electrumq; gigni.Philemon foſſile eſſe, & in Scythia erui duobus locis.Candidũ atque cerei coloris quod uocaretur electrũ: in alio loco fuluum,quod appellaretur ſualternicum. Demonſtratus lyncurion id vocat, & fieri ex urina lyncum beſtiarũ.E maribus fuluum et igneum, è fœminis languidius atque candidum. Alij dixere langurium, & eſſe in Italia beſtias langurias. Zenothemis langas uocat eaſdem, & circa Padũ ijs uitam affirmat.Sudines arborẽ quæ gignat in Liguria. In eadem ſentẽtia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia arboribus effluere,quas electridas uocauit Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æſtuariũ oceani Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex milium

*litura.

milium. Ab hoc diei nauigatione inſulã abeſſe Abalum. Illo vere fluctibus aduehi, & eſſe concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem vti eo, proximisq; Teutonis vẽdere. Huic & Timæus credidit, ſed inſulam Baltiam vocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Nicias ſolis radiorum ſuccum intelligi voluit. Hos circa occaſum credit vehementiores in terram actos, pinguem ſudorẽ in ea parte oceani relinquere, deinde æſtatibus in Germanorum littora eijci. Et in Aegypto naſci ſimili modo, & vocari Sacal. Item in India, gratiusq; thure eſſe Indis. In Syria quoque fœminas verticillos inde facere, & vocare harpaga, quia folia & paleas veſtiumque fimbrias rapiat. Theophraſtus oceano id exæſtuante ad Pyrenæi promontorium eijci, quod & Xenocrates credidit, qui de ijs nuperrime ſcripſit. Viuit adhuc Aſarubas, qui tradidit iuxta Atlanticum mare eſſe lacum Cephiſida, quem Mauri vocant electrum. Hunc ſole excalfactum è limo dare electrũ fluitans. Mneſias Africæ locum Sycionẽ appellatum, & Cratin amnem in oceanũ effluẽtem è lacu in quo aues quas meleagridas & penelopas vocat, viuere. Ibi naſci ratione eadẽ qua ſupra dictum eſt de Electride lacu. Theomenes dicit, iuxta Syrtim magnã hortũ Heſperidũ eſſe, ex quo in ſtagnum cadat, colligi vero à virginibus heſperidum. Cteſias Indis flumen eſſe Hypobarum, quo vocabulo ſignificetur omnia vaſa ferre bona, fluere à ſeptentrione in exortiuum Oceanum iuxta montem ſylueſtrem arboribus electrũ ferentibus. Arbores eas aphytacoras vocari, qua appellatione ſignificetur prædulcis ſuauitas. Mithridates in Germaniæ littoribus eſſe inſulam, vocariq; eam Oſerictam, cedri genere ſyluoſam, inde defluere in petras. Xenocrates non ſuccinum tantũ in Italia, verumetiã thieum vocari, à Scythis vero ſacriũ, quoniã & ibi naſcatur. Alios putare in Numidia gigni. Super omnes eſt Sophocles Tragicus poeta, quod equidẽ miror tanta grauitate cothurni, & præterea uitæ fama, alias principe loco genitus Athenis, rebus geſtis, exercitu ducto. Hic vltra Indiam fieri dixit è lacrymis meleagridum auium Meleagrum deflentium. Quod & credidiſſe eum, vel ſperaſſe alijs perſuaderi poſſe, quis non miretur? quámue pueritiam tam imperitã poſſe reperiri, quæ auium ploratus annuos credat, lacrymáſue tam grandes, auesque è Græcia, vbi Meleager perijt, ploratum iſſe in Indos? Quid ergo? non multa æque fabuloſa produnt poetæ? Sed hoc ea in re quæ quotidie inuehatur atque abundet, & hoc mendacium coarguat, ſerio quenquam dixiſſe, ſumma hominum contemptio eſt, & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria ſuccinorũ, & lyncurio, & medicinæ. CAP. III.

Certum eſt gigni in inſulis ſeptẽtrionalis oceani, & à Germanis appellari gleſſum, itaqua & à noſtris unã inſularũ ob id gleſſariã appellatã, Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerẽte, Auſtraniam à Barbaris dictam. Naſcitur autẽ difluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in ceraſis, reſina pineis. Erumpit humoris abundãtia. Denſatur rigore vel tepore autumnali. Cum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis, certe in littora expellitur, ita volubile, ut pẽdere uideatur atq; conſidere in uado: quod arboris ſuccũ eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinũ appellantes. Pineæ autẽ arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu odor, & quod accenſum tædæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniã maxime prouinciam. Inde Veneti primũ, quos Græci Henetos uocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipiẽtes circa mare Adriaticum. Pado uero annexa fabulæ videtur cauſa, hodieq; trãſpadanarũ agreſtibus fœminis, monilium uice ſuccina geſtantibus, maxime decoris gratia: ſed & medicinæ: quando tanſillis creditur reſiſtere, & fauciũ vitijs, uario genere aquarũ iuxta illos infeſtante guttura ac uicinas carnes. dc. fere milia paſſ. à Carnuto Pannoniæ, abeſt littus Germaniæ ex quo inuehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus, miſſus ad id comparandum à Iuliano curantẽ gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & littora peragrauit, tanta copia inuecta, vt retia arcendis feris podium protegentia ſuccinis nodarentur, arma vero & libitina totusq; unius diei apparatus eſſet è ſuccino. Maximum pondus is glebæ attulit xiij librarum. Naſci & in India certum eſt. Archelaus qui regnauit in Cappadocia, illinc cortice inhærente tradit aduehi rude, poliriq́ue adipe ſuis lactentis incoctam. Liquidum primo deſtillare, argumento ſunt quædam intus tranſlucentia, ut formicæ aut culices, lacertæq; quas adhæſiſſe muſteo nõ eſt dubiũ & incluſas indureſcenti. Genera eius plura. Candida odoris præſtãtiſſimi. Sed nec his nec cereis preciũ. Fuluis maior autoritas. Ex ijs etiamnum ãplior trãlucẽtibus, præterquã ſi nimio ardore flagrent, imaginẽq; igneã ineſſe, nõ ignẽ, placet. Summa laus falernis à uini colore dictis, molli fulgore perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verũ hoc quoq; notũ fieri oportet, quocunq; modo tingui libeat, hædorũ ſeuo & anchuſæ radice, quippe etiã conchylio inficiuntur. Cæterũ attritu digitorũ accepta ui caloris attrahũt in ſe paleas & folia arida ut magnes lapis ferrũ. Ramẽta quoq; ſuccini oleo addito flagrãt dilucidius diutiusq; quàm lini medulla. Taxatio in delitijs tanta, ut hominis quamuis parua effigies, uiuorũ hominum uigentiumq; pretia ſuperet, prorſus ut caſtigatio una non ſit ſatis. In Corinthijs æs placet auro argentoq; mixtum, in cælatis ars & ingenia. Murrhinorum & cryſtallinorũ diximus gratiã: uniones, quòd capite circunferũtur, gemmæ digitis, in omnibus deniq; alijs uitijs oſtentatio aut uſus placet, in ſuccinis deliciarum tantum conſcentia. Domitius Nero in cæteris uitæ ſuæ portentis, capillos quoque coniugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine ſuccina appellando. Et quoniam

nullis

Digitized by Google

nullis uitijs deſunt precioſa nomina,ex eo tertius quidam hic colos cœpit expeti à matronis.Vſus tamē ſuccinorū inuenitur aliquis in medicina, ſed non ob hoc fœminis placēt.Infantibus adalligari amuleti ratione prodeſt. Calliſtratus & cuicūq; ætati cōtra lymphationes prodeſſe tradit.Et vrinæ difficultatibus potum adalligatumq́;.Hic & differentiā nouā attulit appellando chryſolectrum,quaſi coloris aurei,& matutino gratiſſimi aſpectus,rapaciſſimū igniū,& ſi iuxta fuerint,celerrime ardeſcēs.Hoc collo adalligatū, mederi febribus & morbis: tritū cum melle ac roſaceo auriū vitijs.Et ſi cū melle Attico cōteratur,oculorū quoq; obſcuritatibus. Stomachi etiā vitijs vel per ſe farina eius ſumpta,vel cū maſtice ex aqua pota.Succina etiā gēmis,quæ ſunt translucidæ,adulterandis magnū habent locū,maxime amethyſtis, cū omni, vt diximus, colore tīgātur.De lyncurio proxime dici cogit autorū pertinacia.Quippe etiā ſi non electrū id eſſet,lyncuriū tamen gēmam eſſe cōtēdūt.Fieri autē ex vrina quidem lyncis,ſed egeſtam terra protinus beſtia operiente eam,quoniā inuideat hominū vſui. Eſſe autē qualē in igneis ſuccinis colorē,ſcalpiq́;. Nec folia tantū aut ſtramenta ad ſe rapere, ſed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophraſtus credidit.Ego falſum id totum arbitror,nec viſam ī æuo noſtro gemmā vllā ea appellatione, & quod de medicina ſimul ꝓditur,calculos veſicæ eo poto elidi,et morbo regio occurri,ſi ex vino bibatur, aut ſi portetur. Et tamē nunc gemmarū confeſſa dicemus à laudatiſſimis orſi.Nec vero id ſolum agemus,ſed ad maiorem vtilitatem vitæ obiter coarguetur magorum infanda vanitas,quādo illi vel plurima prodidere de gemmis, medicinæ ex his ſpecies blando prodigio tranſgreſſi.

De adamantis generibus & medicinis, & margaritis. CAP. IIII.

MAximum in rebus humanis,non ſolum inter gemmas,pretium habet adamas, diu nō niſi regibus,& ijs admodū paucis cognitus,unus modo in metallis repertus,perquàm raro comes auri, nec niſi in auro naſci videbatur.Veteres enim in Aethiopū tantū metallis inueniri exiſtimauere,inter delubrum Mercurij atque inſulam Meroen, dixeruntq́; non ampliorem cucumeris ſemine, aut colore diſſimilem inueniri. Nunc genera eius ſex noſcuntur. Indici non in auro naſcentis,ſed quadam cryſtalli cognatione.Siquidem & colore translucido non differt, & laterum ſexangulo lænore turbinatus in mucronem, aut duabus contrarijs partibus,quo magis miremur, ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungantur, magnitudine vero etiam auellanæ nuclei. Similis eſt huic quidē Arabicus,minor tātū,ſimiliter et naſcēs, cæterum pallore gentis, & in auro non niſi excellentiſſimo natalis.Incudibus hi depræhenduntur, ita reſpuentes ictum, ut ferrum vtrinque diſſultet, incudesq́; etiā ipſæ diſſiliāt. Quippe duritia inenarrabilis eſt, ſimulq́ue ignium victrix natura, & nunquam incaleſcens. Vnde & nomen indomita vis Greca interpretatione accepit.Vnum ex ijs vocant cenchron, quod eſt milij magnitudine. Alterum Macedonicum in Philippico auro repertum, & hic eſt cucumis ſemini par. Poſt hos Cyprius vocatur in Cypro repertus,vergens in æreum colorē, ſed in medicina,vt dicemus,efficaciſſimus.Poſt hunc eſt ſiderites ferrei ſplendoris,pōdere ante cæteros,ſed natura diſſimilis.Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari poteſt,quod et Cyprio euenit:breuiterq́; vt degeneres nominis tantū autoritatē habent.Idq́;,quod totis voluminibus his docere et mādare conati ſumus, de diſcordia rerū cōcordiaq́;,quam antipathiā ac ſympathiam appellauere Græci, non aliter clarius intelligi poteſt. Siquidē illa inuicta uis duarum violentiſſima naturæ rerū ferri ignisq́ue coutēptrix,hircino rūpitur ſanguine,nec aliter quàm recenti calidoq́; macerata, & ſic quoque multis ictibus, tunc etiam præterquàm eximias incudes malleosq́ue ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentum?quoue caſu repertum?aut quæ fuit coniectura experiendi rem immenſi ſecreti, & in fœdiſſimo animalium?Numinum profecto muneris talis inuentio omnis eſt.Nec quærēda in ulla parte naturæ ratio,ſed volūtas:Et cum feliciter rumpere cōtingit, in tam paruas frangitur cruſtas,vt cerni vix poſſint. Expetuntur à ſcalptoribus, ferroq́; includūtur, nullam non duritiam ex facili cauantes. Adamas diſſidet cum magnete lapide in tantum, vt iuxta poſitus ferrum nō patiatur abſtrahi: aut ſi admotus magnes appræhenderit,rapiat,atq; auferat. Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metusq́ue uanos expellit à mēte, & ob id quidā eum anachiten uocauere.Metrodorus Scepſius, in eadem Germania & Balthia inſula naſci,in qua & ſuccinum,quod equidem legerim,ſolus dicit, & præfert Arabicis, quod falſum eſſe quis dubitet? Proximum apud nos Indicis Arabicisq́; margaritis pretium eſt,de quibus in nono diximus uolumine inter res marinas.

De ſmaragdi generibus, & gemmis uiridibus translucidis.

TErtia autoritas ſmaragdis perhibetur plurib. de cauſis.Nullius coloris aſpectus iucūdior eſt. Nā herbas quoq; uirentes frondesq́; auide ſpectamus.Smaragdos uerò tanto libentius,quoniā nihil omnino uiridius cōparatum illis uiret. Præterea ſoli gēmarum contuitu oculos implent,nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata,aſpectu ſmaragdi recreatur acies.Scalpentibusq́; gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt,ita uiridi lenitate laſſitudinem mulcent.Præterea longinquo amplificantur uiſu inficientes circa ſe repercuſſum aera,non ſole mutati, non umbra,non lucernis, ſemperq́; ſenſim radiantes, & uiſum admittentes,ad craſſitudinem ſui facilitate translucida:quod etiā in aquis non fit. Iidem plerunque & concaui, ut uiſum colligant. Quapropter decreto hominum ijs parcitur ſcalpi uetitis. Quanquam

Scyth

Scythicorum Aegyptiorumq́; duritia tanta eſt, vt nequeant vulnerari. Quorum vero corpus extenſum eſt eadem qua ſpecula ratione ſupini imagines rerum reddũt. Nero princeps gladiatorũ pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorum duodecim: Nobiliſſimi Scythici: ab ea gente in qua reperiũtur appellati. Nullis maior auſteritas, nec minus vitij. Et quãtum ſmaragdi à gemmis diſtant, tantum Scythici à cæteris ſmaragdis. Proximam laudem habent, ſicut & ſedem Bactriani, quos in commiſſuris ſaxorũ colligere dicuntur eteſijs flantibus. Tunc enim tellure internitent, quia ijs ventis maxime harenæ mouentur. Sed hos minores multo Scythicis eſſe tradunt. Tertium locum Aegyptij habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærarijs inueniuntur. Quapropter principatũ ex ijs Cyprij obtinent, dosq́ue eorum eſt nec in colore liquido nec diluto, verum ex humido pingui, quaq́; perſpiciatur imitãte translucidum mare: pariterq́; tranſlucet & nitet, hoc eſt colorem expellit, & aciem recipit. Ferunt in ea inſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi inſtrumenta refugerent thynni, diu mirantibus nouitatem piſcatoribus, donec mutauere oculis gemmas. Sed & vitia demonſtrari oportet in tam procliui erratu. Sunt quidem omnium eadem. Quedã tamen nationum peculiaria, ſicut in homine. Ergo Cyprij uarie glauci, magiſq́; ac minus in eodem ſmaragdo alijs partibus tenorem illum Scythicæ autoritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdã intercurrit vmbra, ſurduſq́; fit colos, qui improbatur etiã dilutiori. Hincq́; genera diſtinguuntur. Et ſunt aliqui obſcuri, quos uocant cæcos, alij denſi, nec è liquido trãslucidi: quidam varia nubecula improbati. Aliud eſt hoc quàm vmbra de qua diximus. Nubecula enim albicantis eſt vitium: cum viridis nõ pertranſit aſpectus, ſed aut intus occurrit, aut excipit in fine viſum cãdor. Hæc coloris vitia: illa corporis, capillamẽtum, ſal, plumbago. Ab ijs Aethiopici laudantur à Copto dierum trium itinere, vt autor eſt Iuba, acriter virides, ſed nõ facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit Hermineos & Perſicos. Illos extumeſcẽtes pinguiter. Perſicos vero non translucidos, ſed iucundi tenoris, viſum implere, quem non admittãt, felium pantherarumq́; oculis ſimiles. Nanq; & illos radiare nec perſpici. Eoſdẽ in ſole hebetari, vmbris reſulgere, & lõgius quàm cæteros nitere. Omnium horum etiánunm vitium, quod fellis colorẽ aut æris habet. In ſole dilucidi quidem ac liquidi, ſed non virides. Hæc vitia & Atticis maxime ſentiuntur in argentarijs metallis repertis in loco qui Thoricos vocatur, ſemper minus pingues, & è longinquo ſpecioſiores. Frequens & ijs plumbago, hoc eſt, vt in ſole plumbei videantur. Illudq́ue peculiare, quòd quidam ex ijs ſeneſcunt, paulatim viriditate euanida: & ſole læduntur. Poſt hos Medici plurimum uiriditatis habent, interdum & è ſaphiro. Ii ſunt fluctuoſi, et rerũ imagines complexi, vt uerbi gratia pauerum aut auium, pinnarumq́; vel catulorũ, aut ſimilium. Qui non omnino uirides naſcuntur, vino & oleo meliores fiunt, neq; eſt aliorum magnitudo amplior. Carchedonij neſcio an in totũ exoluerint, poſtquam metalla æris ibi defecerunt, & ſemper tamen viliſſimi fuere minimiq́; Iidem fragiles, ſed colore incerti, & virentium in caudis pauonũ columbarumq́; collo plumis ſimiles, ad inclinationẽ magis aut minus lucidi, venoſi quidẽ ſquamoſiq́;. Peculiare erat in his vitium ſarcion appellatũ, hoc eſt quædam gemmæ caro. Mons iuxta Carchedonẽ in quo legebantur, ſmaragdites uocatus eſt. Iuba eſt autor ſmaragdũ quẽ cholon vocant, in Arabia ædificiorũ ornamentis includi, & lapidem quem alabaſtriten Aegyptij vocant. Cõplures uero è proximis Laconicos in Taygeto monte erui Medicis ſimiles, & alios in Sicilia. Inſeritur ſmaragdis & quæ vocatur tanos, è Perſis veniẽs gemma, ingrate viridis, atq; intus ſordida. Item chalcoſmaragdos è Cypro turbida æreis venis. Theophraſtus tradit in Aegyptiorũ commentarijs reperiri, regi eorũ à rege Babylonio miſſum ſmaragdũ munere quatuor cubitorũ longitudine, et trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcũ è quatuor ſmaragdis xl. cubitorũ lõgitudine, latitudine vero* in parte quatuor, in parte duorũ. Se autẽ ſcribente eſſe in Tyro Herculis templo ſtantem pilam è ſmaragdo, niſi potius pſeudoſmaragdus ſit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragdum, ex dimidia iaſpidem, nondum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Pliſtonices, paulo ante ſcriptum reliquit, eſſe etiam nunc in labyrintho Aegypti coloſſeũ Serapiu è ſmaragdo nouem cubitorũ. Eandem multis natũram aut certe ſimilem habere berylli videntur, in India originem habentes, raro alibi reperti. Poliuntur omnes ſexangula figura artificum ingenijs, quoniam hebeſcũt, ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eundẽ. Probatiſſimi ſunt ex ijs qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chryſoberylli, & ſunt paulo pallidiores, ſed in aureum colorem exeũte fulgore. Vicinum genus huic eſt pallidius, & è quibuſdam proprij generis exiſtimatur, uocaturq́ue chryſopraſus. Quarto loco numerantur hyacinthizontes. Quinto quos aeroides uocãt. Poſt eos autem cerini. Ac deinde oleagini, hoc eſt colore olei. Poſtremi cryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habent, ſordeſq́ue, alioquin euanidi, quæ ſunt omnium uitia. Indi mire gaudent longitudine eorum ſoloſq́; gẽmarũ eſſe prædicãt, qui carere auro malint, & ob id perforatos elephãtorũ ſetis religant: et alio, conuenit non oportere perforari, quorum ſit abſoluta bonitas, umbilicis ſtatim ex auro capita cõprehendentibus. Ideo cylindros ex ijs facere malunt, quàm gẽmas, quoniã eſt ſumma cõmendatio in longitudine.

* in una parte quatuor, altera duorum.

Quidam

Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci, & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, additoq́; auro repercuſſa aut omnino caſtigata cauſa perſpicuitatis ad craſſitudinem. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in ſmaragdis, & pterygia. In noſtro orbe aliquando circa Pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtallo inuento adulterare repererunt, ſed præcipue beryllos.

De opali generibus, & vitijs & experimentis, & varijs gemmis. CAP. VI.

M*Inimũ ydẽq; plurimũ ab ijs differũt opali, ſmaragdis tantũ cedentes. India ſola et horũ eſt mater. Atq; ideo eius ꝑtioſiſſimã gloriã cõpoſitores gemmarũ & maxime inenarrabilẽ difficultatẽ dederũt. Eſt .n. in ijs carbũculi tenuior ignis, eſt amethyſti fulgẽs purpura, eſt ſmaragdi virẽs mare & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alij ſummo fulgoris argumento colores pigmẽtorũ æquauere. Alij ſulphuris ardẽtem flammã, aut etiam ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem auellanã æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodieque huius generis gẽma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt, filius Strumæ Nonij eius, quẽ Catullus poeta in ſella curuli viſum indigne tulit, auusq́; Seruilij Noniani quem conſulem vidimus: illeque proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus anulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertij viginti milibus æſtimatum. Sed mira Antonij feritas atq; luxuria, propter gemmã proſcribentis. Nec miror Nonij contumacia, proſcriptionẽ ſuam amantis, cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant. Vitia opali, ſi color in florem herbæ, quæ vocatur heliotropium, exeat, aut cryſtallum, aut grandinẽ: ſi ſal interueniat aut ſcabritia, aut puncta oculis occurſantia: nulloſq́; magis India ſimilitudine indiſcreta vitro adulterat. Experimentum in ſole tantũ. Falſis enim contra radios libratis digito ac pollice, vnus atq; idem tranſlucet colos in ſe conſumptus. Veri fulgor ſubinde variat, & plus huc illucq́; ſpargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmã propter eximiam gratiam plerique appellauere pæderota. Sunt & qui priuatum genus eius faciunt, ſangenonq́; ab Indis vocari dicunt. Traduntur naſci & in Aegypto, & in Arabia, & viliſſimi in Ponto. Item in Galatia ac Thaſo & Cypro. Quippe opali gratiam habet, ſed mollius nitet, raro non ſcaber. Summa coloris ex ære et purpura cõſtat, viriditas ſmaragdi deeſt. Conſtatq́ue melior ille color, cuius fulgor vini colore fuſcatur, quàm qui diluitur aqua. Hactenus de principatu cõuenit, mulierũ maxime ſenatuſcõſulto. Minus certa ſunt de quibus & viri iudicant. Singulorũ enim libido ſingulis pretia facit, & præcipue regum. Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonychas. Primus autem Romanorũ ſardoniche vſus eſt prior Africanus, vt tradit Demoſtratus, & inde Romanis hãc gemmam fuiſſe celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyches olim vt ex nomine ipſo apparet, intelligebantur candore in Sarda, hoc eſt velut carnibus vngue hominis impoſito, & vtroq; translucido. Taleſq; eſſe Indicas tradunt, Iſmenias, Demoſtratus, Zenothemis, Sotacus: hi quidem reliquas omnes quæ non tralucerent, cæcas appellantes, quæ nunc nomen abſtulere. Nullo Sardarum veſtigio Arabicæ ſunt, cœperuntq́; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut ceruleum imitante, & vnguem: creditum enim candido pingi, nec ſine quadam ſpe purpuræ candore in minium tranſeunte. Has Indis non habitas in honore Zenothemis ſcribit: tantæ alias magnitudinis, vt inde capulos factitarent. Etenim conſtat ibi torrentibus detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio, quoniam ſolæ prope gemmarum ſcalptæ, ceram nõ auferrẽt. Perſuaſimus deinde & Indis, vt ipſi quoque ijs gauderẽt. Vtiturq́; perforatis vtique vulgus tantum in collo. Et hoc eſt nunc Indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atque non gracili, neque in receſſu gemmæ, aut in deiectu renitente, ſed in ipſis vmbonibus nitẽte, præterea ſubſtrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis cereum aut corneum inuenitur, etiam circuli albi: quædam in ijs cæleſtis arquus anhelatio eſt. Superficies vero locuſtarum maris cruſtis rubentior. Iam melleæ aut feculentæ (hoc enim nomen eſt vitio) improbantur, & ſi zona alba fundat ſe, non colligat. Simili modo ſi ex alio colore in ſe admittat aliquid enormiter. Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniacæ, cætera probãdæ, ſed pallida zona. Exponenda eſt & onychis ipſius natura, propter nominis ſocietatẽ: hoc ĩ gemmã trãſilit ex lapide Carmaniæ. Sudines dicit in gemma eſſe candorem unguis humani ſimilitudine. Item chryſolithi colorem & ſardæ & iaſpidis. Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, interuenientibus quarundam oculis obliquis venis. Sotacus & Arabicam onychem tradit. Sed eam à cæteris diſtare, quòd Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis ſingulis pluribuſue, aliter quàm in Sardonyche Indica. Illic enim momentũ eſſe, hic circulum. Arabicas onychas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnoſas eſſe Indicas, parte carbunculi, parte chryſolithi & amethyſti, totumq́; id genus abdicat. Verã autẽ onychẽ plurimas variaſq́; cũ lacteis Zonis habere uenas, omnium in tranſitu colore inenarrabili & in vnum redeunte cõcentum ſuauitate grata. Nec ſardæ natura differenda eſt, diuiduæ ex eodẽ nomine: obiterq́; ardentium gemmarum indicanda.*

De generibus carbunculorũ, & vitijs, & experimentis, & gemmis ardentibus. CAP. VII.

P*Rincipatum habent carbunculi, à ſimilitudine ignium apellati, cũ ipſi nõ ſentiant ignes, ob id à quibuſdam apyroti vocati. Horũ genera, Indici & Garamantici, quos & carchedonios vocauere*

propter

Digitized by Google

propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adijciunt Aethiopicos, & Alabandicos in Orthoſia caute naſcentes, ſed qui perficiãtur Alabandis. Præterea in omni genere maſculi appellãtur acriores, at fœminæ languidius refulgentes. In maſculis quoq; obſeruant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quoſdam lucidius, ac magis cæteris in ſole flagrantes. Optimos vero amethyſtizontas, hoc eſt, quorū extremus igniculus in amethyſti violam exeat: proximos illis, quos vocant ſyrtitas, pinnato fulgore radiantes. Inueniri autē vbicunq;, maxime ſolis repercuſſu. Satyrus Indicos non eſſe claros dicit, ac plerūq; ſordidos, ac ſemper fulgoris retorridi: Aethiopicos pingues, lucemq́; non emittētes, ſed cõuoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorē carbunculi debere calidū eſſe poſuit, extremo viſu nubilantem: ſi attollatur, exardeſcentem: ob id à pleriſq; hunc carbunculum candidum vocari. Qui lãguidius & liuidius ex Indicis lucent, lithizontas appellari. Carchedonios multo minores eſſe. Indicos etiã in ſextarij vnius menſuram cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aſpectus eſſe, ſed igne, vel ſole, & inclinatione acrius quàm cæteros excitari. Eoſdem vmbrante tecto purpureos videri, ſub cœlo flãmeos, contra radios ſolis & ſcintillare, ceras ſignantibus his liqueſcere, quamuis in opaco. Multi Indicos carchedonijs candidiores eſſe, & è diuerſo inclinatione hebetari ſcripſere, etiámnū in carchedonijs maribus ſtellas intus ardere, fœminas fulgorē vniuerſum fundere extra ſe. Alabandicos cæteris nigriores eſſe ſcabroſque. Naſcuntur & in Thracia coloris eiuſdem, ignem minime ſentientes. Theophraſtus autor eſt & in Orchomeno Arcadiæ inueniri, & in Chio. Illos nigriores è quibus & ſpecula fieri. Eſſe & Trœzenios varios interuenientibus maculis albis. Itē Corinthios ex pallidiore cãdidos. Maſſilia quoq; importari Bocchus & Olyſſippone ſcripſit magno labore ob argillã ſole adustis ſaltibus. Nec eſt aliud difficilius, quàm diſcernere hæc genera, tanta eſt in eis occaſio artis, ſubditis per quæ trãslucere cogãtur. Aiunt ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos xiiij. diebus niteſcere, totidē menſibus durante fulgore. Adulterãtur vitro ſimilime, ſed cote deprehenduntur, ſicut aliæ gemmæ factitiæ: mollior enim materia & fragilis: & cētroſa ſcobe deprehenduntur et pondere, quod minus eſt vitreis, aliquãdo & puſtulis argenti modo relucētibus. Eſt & anthracitis appellata, in Theſprotia foſſilis, carbonibus ſimilis. Falſum arbitror quod & in Liguria naſci tradiderunt, niſi forte tunc naſcebantur. Eſſe in ijs & præcinctæ cãdida vena traduntur, harū igneus color vt ſuperiorum eſt. peculiare quidē quod iactatæ in ignem velut intermortuæ extinguũtur: cõtra aquis perfuſæ exardeſcunt. Cognata eſt huic ſandaſtros, quã aliqui garamãtiten vocãt, naſcitur in India loco eiuſdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem verſa. Cõmendatio ſumma, quòd velut in tranſlucido ſtellãtes, intus fulgēt aureæ guttæ, ſemper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à ſiderū cognatione ab inſpectoribus, quoniã ferè ſtellarū hyadū & numero & diſpoſitione ſtellantur, ob id Chaldæis in ceremonijs habita. Et hic mares auſteritas diſtinguit, quodã vigore appoſita tingens. Indicæ quidē etiã hebetare viſus dicuntur. Blandior fœminis flãma, alliciens magis quàm accēdens. Sunt qui præferant Arabicas Indicis, fumidæq́; chryſolitho illas ſimiles dicũt. Iſmenias vero negat poliri ſandaſtros propter teneritatem, & ob id in magno errore ſunt, qui ſandareſon vocant. Inter omnes conſtat, quantū numero ſtellarū accedat, tantū & pretio accedere. Affert errorē aliquando ſimilitudo nominis, ſandaſer, quod Nicanor ſandaſerion vocauit, alij ſandaſeron. Quidã vero hanc ſandaſtron, illam ſandareſon, in India naſcentē illam quoq; & loci nomen cuſtodientē: mali colore, aut olei viridis, omnibus improbatam. Ex eodē genere ardentium lychnites appellata à lucernarū accenſarū præcipua gratia. Naſcitur circa Orthoſiam, totaq́; Caria ac vicinis locis, ſed probatiſſima in Indis, quam quidam remiſſiorē carbunculū eſſe dixerunt. Secunda bonitate ſimilis eſt Ionis appellata à prælatis floribus. Et alias inuenio differētias. Vnã quæ purpura radiet, alterã quæ cocco, à ſole excalfactas, aut digitorū attritu, paleis & chartarū fila ad ſe rapere. Hoc idē & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo vilior prædictis. Naſcitur apud Naſamonas in mõtibus, vt incolæ putãt, imbre diuino. Inuenitur ad repercuſſum lunæ, maxime plenæ. Carthaginē quõdam deportabatur. Archelaus & in Aegypto circa Thebas naſci tradidit, fragiles, venoſas, morientí carboni ſimiles. Potoria vaſa & ex hoc lapide, & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autē hæc genera ſcalpturæ contumaciter reſiſtunt, partemq́ue ceræ in ſigno tenent. E diuerſo ad hæc ſarda vtiliſſima, quæ nomen cū ſardonyche communicauit. Ipſa gemma vulgaris, & primum Sardibus reperta. Sed laudatiſſima circa Babyloniã cū lapidicinæ quædam aperirentur, hærens in ſaxi corde. Hocq́; modo metallum apud Perſas defeciſſe traditur. Sed inueniuntur compluribus alijs locis, ſicut in Paro & Aſſo. In India trium generum, rubrum, & quod demium vocant à pinguedine, tertium quod argenteis bracteis ſublinitur. Indicæ perlucent, craſſiores ſunt Arabicæ. Inueniũtur & circa Leucada Epiri, & circa Aegyptum, quæ bractea aurea ſublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent. Fœminæ pinguiores ſunt, & craſſius nitent. Nec fuit alia gēma apud antiquos vſu frequentior. Hac certe apud Menandrum & Philemonem fabulæ ſuperbiũt. Nec vllæ tranſlucentium tardius ſuffuſo humore hebetantur, oleoq́; magis quàm alio liquore. Damnãtur ex ijs melleæ, & validius teſtaceæ.

De generibus topazij, & callaide, & de gēmis viridibus non tranſlucētibus. CAP. VIII.

EGregia etiámnū topazio gloria eſt, ſuo virenti genere, & cum reperta eſt prælatæ omnibus. Id

Digitized by Google

accidit in Arabiæ inſula, quæ Chitis vocatur: in qua Troglodıtæ prædones, cũ diutius fame & tempeſtate preſſi, herbas radiceſq; effoderent, eruerunt topaziõ. Hæc Archelai ſententia eſt. Iuba topazion inſulam in rubro mari à cõtinente ſtadiis ccc. abeſſe tradit, nebuloſam, & ideo quæſitã ſæpe à nauigãtibus, ex ea cauſa nomẽ accepiſſe. Topazin.n. Troglodıtarum lingua ſignificationẽ habere quærendi. Ex hac primũ importatã Berenicæ reginæ, quæ fuit mater ſequentis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis, ac mire placuiſſe, et inde factã ſtatuã Arſinoæ Ptolemæi Philadelphi uxori quatuor cubitorum, ſacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. Recentiſſimi autores & circa Thebaidis Alabaſtrum oppidum naſci dicunt. Et duo eius genera faciũt, praſoidem atque chryſopteron ſimilem chryſopraſio. Eius enim tota ſimilitudo ad porri ſuccũ dirigitur. Eſt autẽ ampliſſima gemmarũ. Eadẽ ſola nobiliũ limã ſentit, cæteræ naxiis cotibus poliuntur. Hæc & vſu atteritur. Comitatur eã ſimilitudine proprior quàm autoritate callais è viridi pallẽs. Naſcitur poſt auerſa Indiæ apud incolas Caucaſi mõtis Phicaros ac Aſdathas amplitudine conſpicua, ſed fiſtuloſa ac ſordium plena. Syncerior multo præſtantiorq; in Carmania. Vtrobiq; autẽ in rupibus inuiis & gelidis, oculi figura extuberans, leuiterq; adhærẽs, nec vt agnata petris, ſed vt appoſita. Quapropter ſcãdere ad eam pigritia pedum equeſtres populos tædet, ſimul & periculum terret. Ergo fundis è longinquo inceſſunt, & cum toto muſco excutiunt. Hoc vectigal hocq; geſtamen diuites in ceruice gratiſſimũ norũt, hic cenſus, hæc gloria à pueritia deiectorũ numerum prædicantium, in quo varia fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras, multi inſectando nullas. Et venatus quidẽ callaidis talis: ſectura formãtur, alias fragiles. optimus color ſmaragdi: vt tamẽ apparet, ex alieno eſt quod placeant. Incluſæ decorãtur auro, aurũq; nullæ magis decent. Quæ ſunt earũ pulchriores, oleo, vnguento, & mero colorem deperdunt. Viliores conſtantius repræſentant, neq; eſt imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Arabia inueniri eas dicunt in nidis auiũ, quas melancoryphos vocant. Viridantiũ & alia plura ſunt genera. Vilioris eſt turbæ praſius, cuius alterũ genus ſanguineis punctis obhorret. Tertiũ virgulis tribus diſtinctum eſt candidũ. Præfertur his chryſopraſius, porri ſuccum & ipſa referens, ſed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Huic & amplitudo ea eſt, vt cymbia etiam ex ea fiant: cylindri quidẽ celerrime. India & has generat, & nilion, fulgore hebeti ac breui, & cum intueare fallaci. Sudines dicit & in Syuero Atticæ flumine naſci. Eſt autẽ color fumidæ topazii, aut aliquãdo melleæ. Iuba in Aethiopia gigni tradit, in littoribus amnis, quem Nilum vocamus, & inde nomẽ trahere. Nõ tranſluces molochites ſpiſſius uirens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata ſignis, & infantium cuſtodia quadam innato contra pericula ipſorum medicamine. Viret, & ſæpe tranſlucet iaſpis, etiam ſi victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gẽtes, ſmaragdo ſimilem Indi: Cypros durã glaucoq; pingui: Perſæ aeri ſimilẽ, ob id vocatur aerizuſa. Talis & Caſpia eſt, cerulea circa Thermodoōtem amnem, in Phrygia purpurea, in Cappadocia ex purpura cerulea, atq; non refulgens. Amiſos Indicæ ſimilem mittit, Chalcidon turbidam. Sed minus refert nationes quàm bonitates diſtinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicquã habet, ſecunda quæ roſæ, tertia quæ ſmaragdi. Singulis autem Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur borea, cælo autumnali matutino ſimilis, & hæc erit illa quæ vocatur aerizuſa. Similis eſt & Sardæ, imitata & violas. Non minus multæ ſpecies reliquæ, ſed omnes in vitio ceruleæ aut cryſtallo ſimiles, aut myxis. Itẽ terebinthizuſa, improprio (vt arbitror) cognomine, velut è multis eiuſdẽ generis cõpoſita gemmis. Quamobrẽ præſtantiores funda clauduntur, id eſt patẽtes, nec præterquã margines auro amplectente. Vitiũ eſt & breuis in iis nitor, & longe ſplendens, & ſal, et omnia quæ in cæteris. Et vitro adulterãtur: quod manifeſtum fit, cum extra fulgorẽ ſpargunt, atq; non in ſe cõtinent: nec diuerſæ quas ſphragidas vocant, publico gemmarũ dominio iis tantum dato, quoniam optime ſignent.

De iaſpidum generibus. Cap. IX.

Totus verò oriẽs pro amuletis traditur geſtare eã, quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt: et tranſuerſa linea alba media præcingitur, & grãmatias uocatur: quæ pluribus, polygrãmos. Libet obiter uanitatem magicam hic quoq; coarguere, quoniam hãc concionantibus vtilem eſſe prodiderũt. Eſt & onychipũcta, quæ iaſponyx vocatur, & nubem complexa, & niues imitata: hæc ſtellata rutilis punctis eſt, & ſali Megarico ſimilis: et veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur. Magnitudinem iaſpidis xi. vnciarũ vidimus, formatamq; inde effigiẽ Neronis thoracatam. Reddetur & per ſe cyanos, accõmodato paulo ante iaſpidis nomine, colore ceruleo. Optima, Scythica, dein Cypria, poſtremo Aegyptia. Adulteratur maxime tinctura, idq; in gloria regis Aegyptii aſcribitur, qui primus eã tinxit. Diuiditur autẽ & hæc in mares fæminaſq; Ineſt ei aliquando & aureus puluis, non qualis in ſapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & ſapphiri, raroq; cum purpura. Optimæ apud Medos, nuſquam tamẽ perlucidæ. Præterea inutiles ſcalpturæ inuenientibus cryſtallinis centris. Quæ ſunt ex iis cyanei coloris, mares exiſtimantur. Alius ex hoc ordo purpureus dabitur, & ab illis deſcendentibus. Principatum amethyſti Indicæ tenent. Sed in Arabiæ quoque parte, quæ finitima Syriæ Petrea uocatur, et in Armenia minore, & in Aegypto, et in Gallia reperiũtur. Sordidiſſimæ aũt utiliſſimæq; in Thaſo & Cypro. Cauſam nominis afferunt, quòd vſque ad vini colorem accedens, prius quàm eũ deguſtet, in uiolam deſinet: fulgorq; quidã in illa purpuræ

non ex

non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens. Perlucẽt autem omnes violaceo colore, ſcalpturis faciles. Indicæ abſolutum felicis purpuræ colorem habent: ad hancq; tingentiũ officinæ dirigunt vota. Fundit autẽ eum aſpectu leuiter blandũ, neq; in oculos vt carbunculi vibrat. Alterum earum genus deſcendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi ſacon vocãt, talem gemmam ſacodion. Dilutior ex eodem ſapinos vocatur. Eadem paranites in contermino Arabiæ, gẽtis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam cryſtalli deſcendit, albicante purpuræ deiectu. Hoc & minime probatur, quando præcellens debet eſſe in ſuſpectu velut ex carbũculo refulgens quidam in purpura leuiter roſeus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas vocari, alij anterotas, multi Veneris gemmam, quod maxime videtur decere & ſpecie & colore extremo gemmæ. Magorum vanitas reſiſtere ebrietati eas promittit, & inde appellatas. Præterea ſi lunæ nomẽ ac ſolis ſcribatur in ijs, atq; ita ſuſpendãtur è collo capillis cynocephali vel plumis hirundinis reſiſtere veneficijs. Iam vero quoquo modo adeſſe reges adituris. Grandinẽ quoq; auertere ac ſimilia, & locuſtas, precatione addita, quam demonſtrant. Nam è ſmaragdis quoq; ſimilia promiſere, ſi aquilæ ſcalperentur, aut ſcarabei: quæ quidem ſcripſiſſe eos nõ ſine cõtemptu & irriſu generis humani arbitror. Multum ab ea diſtat hyacinthos, tamen è vicino deſcendens. Differẽtia hæc, quòd ille emicans in amethyſto fulgor violaceus, dilutus eſt in hyacintho. Primo quoque aſpectu gratus, euaneſcit antequam ſatiet, adeoq; non implet oculos, ut penè non attingat, marceſcens celerius nominis ſui flore. Hyacinthos Aethiopia mittit & chryſolithos, aureo colore translucẽtes. Præferũtur ijs Indicæ: &, ſi varia non ſint, Bactrianæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ ſunt & variæ, & fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quæ lympidæ contigere, veluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ vero ſunt quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perſpicuæ. Cæteris ſubijcitur aurichalcum. Tametſi iam expertes gemmarum vſu appellantur aliqui & chryſelectri, in colorem electri declinantes, matutino aſpectu iucundiore. Ponticas deprehendit leuitas. Quædã in ijs duræ ſunt ruffæq;, quædam molles & ſordidæ. Bocchus autor eſt, & in Hiſpania repertas, quo in loco cryſtallum dicit ad libramentum aquæ puteis defoſſis inde erutam. Et chryſolithon xij. pondo à ſe viſam. Fiunt & leucochryſi, interueniente candida vena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & vitreis ſimiles, veluti croco refulgentes. Vitreæ vero vt viſu diſcerni nõ poſſint. Tactus aũt deprehendit, tepidior in vitreis. In eodẽ genere ſunt melichryſi, veluti per aurum ſyncero melle translucente, quas India mittit, quanquam ad iniuriam fragiles. Eadem & xyſtion pari, plebeiam ibi gemmã. Candidarum dux eſt pæderos, quanquam poteſt quæri, an in colore numerari debeat toties iactari per alienas pulchritudines nominis, adeo decoris prærogatiua ĩ vocabulo facta eſt. Eſt & ſuum genus expectatione tanta dignum. Coeunt in translucidam cryſtallum viridis ſuo modo aer ſimulq; purpura, & quidam vini aureus nitor, ſemper extremus in viſu, ſed purpura coronatus madere ſingulis videtur his & pariter omnibus. Nec gemmarũ vlla eſt liquidior, capiti iucunda, ſuauis et oculis. Laudatiſſima eſt in Indis, apud quos argenon vocatur. Proxima apud Aegyptios, vbi ſenites. Tertia in Arabia, verum ſcabra. Mollius radiat Pontica & Aſiatica. Ipſæ vero molliores ſunt, Galatica & Thracia & Cypria. Vitia earum langor, aut alienis turbari coloribus, & quæ cæterarum. Proxima candicantium eſt Aſteria, principatum habẽs proprietate naturæ, quod incluſam lucem pupillæ modo quandã continet, ac trãsfundit cum inclinatione, velut intus ambulantẽ ex alio atq; alio reddens, eadẽq; cõtraria ſoli regerens candicantis radios, vnde nomen inuenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida eſt quæ vocatur aſtrios, cryſtallo propinquans, in India naſcens, & in Pallenes littoribus: intus à centro ceu ſtella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam cauſam nominis reddunt, quòd aſtris oppoſita fulgorem rapiat, ac regerat. Optima in Carmania gigni, nullamq; minus obnoxiam vitio. Cerauniam enim vocari quæ ſit deterior. Peſſimã lucernarum lumini ſimilem. Celebrant & aſtroitẽ, miraſque laudes eius in magicis artibus Zoroaſtrem cecinuſſe. Quidam diligentius de ea produnt. Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilem eſſe, & radiare candido vt ſolem. Eſt inter candidas & quæ ceraunia vocatur, fulgorem ſiderum rapiẽs. Ipſa cryſtallina ſplẽdoris cerulei in Carmania naſcens. Albam eſſe Zenothemis fatetur, ſed habere intus ſtellam concurſantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas cõcipere ſtellam eã, quæ poſt totidem menſes relangueſcat. Sotacus et alia duo genera fecit cerauniæ, nigras rubẽteſq;, ac ſimiles eas eſſe ſecuribus: per illas quæ nigræ ſunt & rotundæ, vrbes expugnari & claſſes, eaſq; betulos vocari: quæ vero longæ ſunt, ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum magis quæſitam, quoniam non alibi inueniatur quàm in loco fulmine icto. Proximum cerauniæ nomen apud eos habet, quæ appellatur iris. Effoditur in quadam inſula rubri maris, quæ diſtat à Berenice vrbe lx. M. paſſ. cætera ſui parte cryſtallus. Itaque quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nam ſub tecto percuſſa ſole, ſpecies & colores arquus cæleſtis in proximos parietes eiaculatur, ſubinde mutãs, magnaq; varietate admirationem ſui augens. Sexangulã eſſe vt cryſtallum conſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt, in ſole aperto proiectas, radios in ſe cadẽtes diſcutere: Aliquas vero ante ſe proiecto nitore adiacentia illuſtrare. Colores vero

non niſi ex opaco reddunt, nec vt ipſæ habeant, ſed vt repercuſſu parietum elidant, optimaq́; quæ maximos arquus facit ſimilimosq́; cœleſtibus. Eſt & alia iris ceræ ſimilis, prædura: quam Horus crematã tuſamq́; ad ichneumonum morſus remedio eſſe, naſci autẽ in Perſide tradit. Similis eſt aſpectu, ſed non eiuſdem effectus quæ vocatur zeros, alba nigraque macula in trãſuerſum diſtinguente cryſtallum. Expoſitis per genera colorum principalium gemmis, reliquas literarum ordine explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. Cap. x.

Achates in magna fuit autoritate, nunc in nulla eſt: reperta primũ in Sicilia iuxta flumen eiuſdem nominis, poſtea plurimis locis, excedens amplitudine, numeroſa varietatibus diuerſis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phaſſachates, cerachates, ſardachates, hæmachates, leucachates, dendrachates, velut arbuſcula inſignis, antachates cum vritur myrrhã redolẽs, coralloachates guttis aureis ſapphiri modo diſtincta, qualis copioſiſſima in Creta, ſacra appellata. Putant eã contra araneorũ & ſcorpionũ ictus prodeſſe. Quod in Siculis vtiq; crediderim quoniã primum eius prouinciæ afflatu ſcorpionũ peſtis extinguitur. Et in India inuentæ contra eadẽ pollent, & alijs magnis miraculis. Reddunt enim ſpecies fluminũ, nemorũ & iumentorũ, etiam eſſeda & ſtaticula, & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitim quoq; ſedant in os additæ. Phrygiæ viridia non habẽt. Thebis Aegyptijs repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæ quoq; contra ſcorpiones validæ. Eademq́; autoritas & Cyprijs eſt. Sunt qui maxime probent vitreã perſpicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia, & circa Oetam, & in Parnaſo, & in Lesbo ac Meſſene, ſimiles limitum floribus & Rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles, potentiam habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis vero ſuffitu earum tempeſtates auerti, & præterea flumina ſiſti. Argumentum eſſe, ſi in feruentes cortinas additæ refrigerent, ſed vt proſint leoninis iubis alligandas: nam hyænæ pelli ſimilem abominantur, diſcordialem domibus. Eam vero quæ vnius coloris ſit, inuictã athletis eſſe. Argumentũ eius, quòd in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas ſubferuefacta, vnum colorem ex omnibus facit minij. Acopis nitro ſimilis eſt, pumicoſa, aureis guttis ſtellata. Cum hac oleum ſubferuefactum perunctis laſſitudinem (ſi credimus) ſoluit. Alabaſtrites naſcitur in alabaſtro Aegypti, & in Syriæ Damaſco, candore interſtincto varijs coloribus: hæc cremata cum foſſili ſale ac trita, grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inuentas, cryſtallina ſpecie, magnitudine fabæ: quibus Milonem Crotonienſem vſum in certaminibus, inuictum fuiſſe videri volunt. Androdamas argenti nitorẽ habet vt adamas, quadrata, ſemperq́; teſſellis ſimilis: magi putant nomen impoſitum ab eo, quòd impetus hominum, & iracundias domet. Eadem ſit an alia argyrodamas, autores non explicãt. Antipathes nigra nõ translucet. Experimentum eius ſi coquatur in lacte, facit enim hoc myrrhæ ſimile immiſſa. Eamq́; contra effaſcinationes auxiliari magi volunt. Arabica ebori ſimilima eſt, & hoc videretur, niſi abnueret duritia: putant contra dolores neruorum prodeſſe habẽtibus. Aromatites & ipſa in Arabia traditur gigni, ſed & in Aegypto circa Pyras, vbiq; lapidoſa, & myrrhæ coloris & odoris, ob hoc reginis frequentata. Asbeſtos in Arcadiæ montibus naſcitur, coloris ferrei. Aſpilatem Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris. Eam oportere cameli pilo ſpleneticis alligari, inueneriq; in nido Arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra naſci argentei coloris, radiantem, contra lymphatum habendam. Atizoen in India & in Perſide ac Ida monte naſci tradit, argenteo nitore fulgentẽ, magnitudine trium digitorũ, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, neceſſariam magis regẽ conſtituentibus. Augites non multis alia videtur eſſe quàm quæ calais. Amphitane alio nomine appellatur chryſocolla, in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro ſimilis quadrata figura: affirmaturq́; natura eius quæ magnetis, niſi quòd trahere quoq; aurum traditur. Aphrodiſiace ex cãdida ruffa eſt. Apſyctos ſeptenis diebus calorem tenet excalfacta igni, nigra ac ponderoſa, diſtinguentibus eam venis rubentibus. Putant prodeſſe contra frigora. Aegyptillam Iacchus intelligit, per albũ ſarda nigraque vena tranſeunte: vulgus autem in nigra radice ceruleam facit. Balanitæ genera duo habent, ſubuirides, & Corinthij æris ſimilitudine. Illa à Copto, hæc ex Troglodytica veniens, medias ſecante flãmea vena. Coptos & Batrachitas mittit. Vnam ranæ ſimilem colore, alterum ebori, tertiam rubentis è nigro. Baptes, mollis alioquin, odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter ſuam ſpeciem ſacratiſſimo Aſſyriorum deo dicatur. Aliam autem quam Belum vocant, in Arbelis naſci Democritus tradit, nucis iuglandis magnitudine, vitrea ſpecie. Baroptenus ſiue baropis nigra, ſanguineis & albis nodis alligata dicitur, velut portẽtoſa. Botrytes alia nigra eſt, alia pãpinea, incipienti uuæ ſimilis. Zoroaſtres crinibus mulierum ſimiliorẽ. Boſtrychiten vocat. Bucardia bubulo cordi ſimilis, Babylone tantum naſcitur. Brontia capitibus teſtudinum ſimilis, & cum tonitruis cadens (vt putãt) fulmine icta reſtinguit, ſi credimus. Boleniæ nimbo ĩueniũtur, glebæ ſimilitudine. Cadmitis eadem eſſet quã oſtracitin vocãt, niſi quòd hanc ceruleæ interdũ cingũt bullæ. Callis ſapphirũ imitatur, candidior, & littoroſo mari ſimilis. Capnites quibuſdam videtur ſuum genus habere, plurimis ſpiris fumida, vt ſuo loco diximus: in Capadocia & in Phrygia naſcitur,

ſcitur, ebori ſimilis. Callainas ferunt plures coniūctos ſemper inueniri. Catochites Corſicæ lapis eſt, cæteris maior, mirabilis, ſi vera tradūtur, impoſitam manū velnti gummi retinēs. Catopyrites in Cappadocia prouenit. Cepites, ſiue cepocapites, candida eſt, venarum nodis coeuntibus, candore imaginē referens. Ceramites, teſtæ colorē habet. Ciuædiæ inueniūtur in cerebro piſcis eiuſdem nominis, candidæ & oblongæ, euētuq; mirādæ, ſi modo eſt fides, præſagire eas habitū maris nubilo colore aut trāquillitate. Cerites ceræ ſimilis eſt Circos piris: Corſoides caniciei hominis: Coralloachates corallo aureis guttis diſtiuctæ. Corallis minio, gignitur in Iudia & Syene. Craterites inter chryſolithum & electrū colorē habet, prædurae naturæ. Crocallis ceraſum repræſentat. Ciſſites circa Copton naſcitur cādida, & videtur intus habere partū, qui ſentiatur etiā ſtrepitu. Chalcophonos nigra eſt, ſed illiſa æris tinnitum reddit, tragœdis, vt ſuadēt, geſtanda. Chelidoniæ duorū ſunt generū, hirundinū colore, & altera parte purpureæ, nigris ītorpellātibus maculis. Chelonia oculus eſt Indicæ teſtudinis, vel portentoſiſſima magorum mendacijs. Melle enim colluto ore impoſitam linguæ, futurorum diuinationē præſtare promittunt: quintadecima luna & ſilente, tota die: decreſcente vero ante ſolis ortum, cæteris diebus à prima in ſextam horā. Sunt & chelonitides teſtudinum ſimiles, ex quibus ad tēpeſtates ſedādas multa vaticinātur. Ea vero quæ ſit aureis guttis, cū ſcarabeo deiecta in aquam feruentē, tempeſtates auerti. Chlorites herbacei coloris eſt, quā dicunt magi inueniri in motacillæ auis ventre, cōgenitā ei: ferroq; includi iubent ad quædam prodigioſa moris ſui. Choaſpites à flumine dicta eſt, viridis, fulgoris aurei. Chryſolampis in Aethiopia naſcitur, pallidi coloris die, noctu ignei. Chryſophis aurum videtur eſſe Cepionides in Aeolidis Atarne, nunc pago, quondam oppido, naſcuntur, multis coloribus translucētes, alias vitreæ, alias cryſtallinæ, alias iaſpideæ. Sed & ſordidis tātus eſt nitor, ut imagines reddant ceu ſpecula. Daphniā Zoroaſtres morbis comitialibus demonſtrat. Diadochos beryllo ſimilis eſt. Diphris duplex, cādida ac nigra, mas ac fœmina, genitale vtriuſque ſexus diſtinguente linea. Dionyſias nigra ac dura mixtis rubētibus maculis: ex aqua trita saporē vini facit, & ebrietati reſiſtere putatur Dracontes ſiue dracontia è cerebro fit draconū, ſed niſi viuentibus abſciſſo nunquam gemmeſcit, inuidia animalis mori ſe ſentientis. Igitur dormiētibus amputant. Sotacus qui viſam eam gemmā ſibi apud regem ſcripſit, bigis vehi quærentes tradit, & viſo dracone ſpargere ſomnifica medicamenta, atq; ita præcidere. Eſſe autem candore translucido, nec poſtea poliri, aut artem admittere. Encardia cognominatur & cardiſce: Vna, in qua nigra effigies cordis eminet: Altera, eodem nomine viridi colore, cordis ſpeciem repræſentat: Tertia nigrum cor oſtendit, reliqua ſui parte candida. Enorchis candida eſt, diuiſaq; fragmētis teſtium effigiem repræſentat. Exhebenum Zoroaſtres ſpecioſam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cum ſit candida, ad inclinationes rubeſcere videtur. Erotylos eadem amphicome & hieromnemon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumeces in Bactris naſcitur, ſilici ſimilis, capiti ſuppoſita uiſa nocturna oraculi modo reddit. & Eumetren Beli gemmam, ſanctiſſimi deorum ſibi Aſſyrij appellant, porracei coloris, ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quatuor coleres habet, ceruleum, igneum, minij, mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt, ſtriata concharum modo, non adeo candida. Eurotias ſitu videtur operire nigritiam. Euſebes ex eo lapide eſt, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta ſedes, ex qua dij facile ſurgebant. Epimelas fit, cum in candida gemma ſuperne nigricat colos. Galaxiam, aliqui galactiten vocant, ſimilem proxime dictis, ſed intercurrentibus ſanguineis aut candidis venis. Galactites ex vino colore lactis eſt. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & ſynnephiten, tritam lactis ſucco ac ſapore notabilē. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem, infantium quoq; alligata collo ſalinam facere dicitur, in ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eā & Achelous amnis. Sunt qui ſmaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. Galaicos argyrodamanti ſimilis eſt, paulo ſordidior. Inueniuntur autem binæ vel ternæ. Gaſidanem Medi mittūt, coloris orobni, uelnti floribus ſparſam. Naſcitur & in Arbelis. Hæc quoq; gemma concipere dicitur, & intra ſe partum fateri concuſſa, concipere autem trimeſtri ſpatio. Gloſſopetra linguæ ſimilis humanæ, in terra non naſcitur, ſed deficiente luna cælo decidere, & lenocinanti neceſſaria creditur. Quod ne credamus, promiſſi quoq; uanitas facit. Ventos enim ea comprimi narraut. Gorgonia nihil aliud eſt quàm corallium: nominis cauſa, quod in duritiā lapidis mutatur: emollit maria, fulminibus & typhoni reſiſtere affirmāt. Genianem eadem uaritate inimicorum pœnas efficere promittūt. Heliotropium naſcitur in Aethiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, ſanguineis uenis diſtincta. Cauſa nominis, quoniā deiecta in uas aquæ fulgorem ſolis accedentē percuſſa ſanguineo mutat, maxime Aethiopica: eadem extra aquam ſpeculi modo ſolem accipit, deprahēditq; defectus, ſubeuntem lunam oſtendens. Magorum impudentiæ uel maniſeſtiſſimum in hac quoque exemplum eſt, quoniam padmixta herbæ heliotropio, quibuſdam quoque additis precationibus, gerentem conſpici negent. Hephæſtites quoque ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila. Experimentum eſt, ſi feruentem aquam addita ſtatim refrigeret, aut ſi in ſolem addita aridam materiam accendat. Naſcitur in Coryco. Hormunodes, ex argumento uiriditatis in candida gemma uel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Hexē

conta-

Digitized by Google

cōtalithos in parua magnitudine multicolor, hoc ſibi nomē adoptauit. Reperitur in Troglodytica regione. Heracites alternat tota, miluinis nigricās veluti plumis: Hammites ouis piſcium ſimilis eſt, & alia velut nitro compoſita, prædura alioquin. Hammonis cornu inter ſacratiſſimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens promittitur prædiuina ſomnia repræſentare. Hormeſion inter gratiſſimas aſpicitur, ex igne colore radians auro, portāte ſecum in extremitatibus candidam lucem. Hyæniæ ex oculis hyænæ, & ob id in uaſe inueniri dicūtur: & ſi credimus, linguæ hominis ſubditæ futura prædicere. Hæmatites in Aethiopia quidē principalis, ſed & in Arabia & Africa inuenitur, ſanguineo colore, nō omittenda promiſſis ad coarguēdas barbarorum inſidias. Zachalias Babylonius in his libris quos ſcripſit ad regem Mithridatē, humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorum & iocinerum medicina decoraſſe, à rege etiam aliquid petituris dedit, et litibus iudiciisq; interpoſuit: in prælijs etiā eas ſalutares pronunciauit. Eſt & alia eiuſdē generis, quæ uocatur beuni ab Indis, xanthos appellata Græcis, è fuluo candicans. Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicē humanum exprimunt. Icterias aliti lurido ſimilis, ideo exiſtimatur ſalubris cōtra regios morbos. Eſt & alia eodē nomine liquidior. Tertia folio viridi ſimilis, latior prioribus, pene ſine pondere, venis luridis. Quartū genus in eodem colore nigris venis deſcendentibus. Ionis gemma candida eſt, nō ponderoſa, tenera. Indica gentium ſuarum habet nomen, ſubruffo colore, in attritu ſudorem purpureū emanat. Alia eodem nomine candida, puluereo aſpectu. Iō apud Indos violacea eſt, ſed raro ſaturo colore lucet. Lepidotes ſquamas piſcium varijs coloribus imitatur. Lesbias Lesbi patriæ nomē habens, inuenitur & in India. Leucophthalmos rutila alias, oculi ſpeciē candidā nigrāq; cōtinet. Leucopetalos candorē niuis ex auro diſtinguit. Libanochros thuris ſimilitudinem oſtendit, ſed ſuccū mellis. Limoniates eadem videtur quæ ſmaragdus. De lipare hoc tantum traditur, ſuffita ea omnes beſtias euocari. Lyſimachus Rhodio marmori ſimilis eſt aureis venis, politur ex marmore, amplitudine in anguſtias coeunte, vt inutilia exterātur. Leucochryſos fit chryſolitho inter albicante. Memnonia qualis ſit, non traditur. Medea nigra eſt, à Medea illa fabuloſa inuenta, habet venas aurei coloris, ſudorē reddi croci, ſaporem autem vini. Meconites papauera exprimit. Mitrax à Perſis accepta eſt & rubri maris montibus multicolor, cōtra ſolem varie refulgens. Meroctes porracea lacte ſudat. Morion Indica quæ nigerrimo colore trāslucet, vocatur pramnion, in qua miſcetur & carbūculi colos Alexandrinū, vbi Sardia Cyprium. Naſcitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & ſub Alpibus naſci tradit. Hae ſunt gemmæ quæ ad ectypas ſcalpturas aptantur. Myrrhites myrrhæ colorē habet facieq; minime gemmæ, vnguenti odorē, attrita etiā nardi. Myrmecias nigra habet eminentias ſimiles verrucis. Myrſinites melleū colorem habet myrti odorē. Meſoleucos eſt, mediam gemmā candida diſtinguente linea: Meſomelas, nigra vena quēlibet colorem ſecante per medium. Naſamonites eſt ſanguinea, nigris venis. Nebrites Libero patri ſacra, nomen traxit à nebridū eius ſimilitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiuſdē. Nymphærena urbis & gentis Perſicæ nomen habet, ſimilis hippopotami dentibus. Orca barbari nominis, è nigro fuluoq; ac viridi & candido placet. Ombria, quā aliqui notiam vocant, ſicut ceraunia & brontia cadere cū imbribus & fulminibus dicitur, eundēq; effectum habere quē brontia, narratur. Præterea in aras addita ea, traditur libamenta nō amburi. Orites globoſa ſpecie, à quibuſdā & ſiderites vocatur, ignē non ſentiens. Oſtracias ſiue oſtracites eſt teſtacea durior, altera achatæ ſimilis, niſi quòd achates politura pingueſcit: duriori tanta ineſt vis, vt aliæ gemmæ ſcalpantur fragmentis eius. Oſtraciti oſtrea nomen & ſimilitudinem dedere. Ophicardelon Barbari vocant, nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De obſidiano lapide diximus ſuperiore libro. Inueniuntur & gemmæ eodē nomine ac colore, non ſolū in Aethiopia Indiaq;, ſed etiā in Samnio, ut aliqui putant, & in littoribus Hiſpanienſis oceani. Panchrus fere ex omnibus coloribus conſtat. Pangonius non longior digito, ne cryſtallus videatur, numero pluriū āgulorū cauetur. Paneros qualis ſit, à Metrodoro nō dicitur, ſed carmē Timaridis reginæ in eadē dicatū Veneri non inelegās ponit, ex quo intelligitur additā ei fœcūditatem. Quidam hāc panſebaſton vocāt. Ponticarū plura ſunt genera. Eſt ſtellata nunc ſanguineis, nunc atris guttis, quæ inter ſacras habetur. Alia pro ſtellis eiuſdē coloris lineas habet, alia montiū cōualliūq; effigies. Philoginos, quem & chryſiten vocant, oſtreæ Atticæ aſſimulata inuenitur in Aegypto. Phœnicites ex balani ſimilitudine appellatur. Phycites, algæ. Perileucos, filo ab ore gemmæ ad radicē uſq; candido deſcendente. Pæantides, quas quidam gemonidas vocant, prægnantes fieri et parere dicuntur, mederiq; parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentū Tireſiæ inueniūtur, ſpecie aquæ glaciatæ. Solis gemma candida eſt, & ad ſpeciem ſideris in orbem fulgentes ſpargit radios. Sagdam Chaldæi adhæreſcentem nauibus inueniūt, praſini coloris. Samothrac a inſula eiuſdem nominis gemmā dat nigram, ac ſine pondere, ligno ſimilem. Sauriten in vētre viridis lacerti harūdine diſſectis tradūt inueniri. Sarcites bubulas carnes præſentat. Selenites ex cādido trāslucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditq; eam in dies ſingulos creſcentis minuētisq; numero, naſciq; putatur in Arabia. Siderites ferro ſimilis, litigio illata diſcordias facit, quæq; naſcitur in Aethiopia Sideropœcilos ex ea fit variatibus guttis. Spōgites ſpongiæ nomē repræſentat. Synodontites è cerebro piſciū eſt, qui ſynodontes vocantur. Syrtitæ in littore Syrtium, iam quidem

& in

& in Lucania inueniũtur è melleo colore croco refulgentes, intus autem ſtellas continent languidas. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis, perpetua fiſtula caua tur. Trichrus ex Africa nigra eſt, ſed tres ſuccos reddit, à radice nigrum, medio ſanguineum, ſummo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi, candidis radicibus ſpectatur. Telicardios colore cordis, Perſas, apud quos gignitur, magnopere delectat, maculãq; appellãt. Thracia triũ generũ eſt, viridis, aut pallidior, tertia ſanguineis guttis. Tephritis nouæ lunæ ſpeciem habet curuatæ in cornua, quamuis cinerei coloris. Tecolithos oleæ nucleo ſimilis videtur, neque eſt ei gemmæ honos, ſed lingentium calculos frangit, pellitque. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in ſe ſpeciem ruffi crinis. Veientana Italica gemma eſt, Veijs reperta, nigram materiam diſtinguente limite albo. Zanthenem in Media naſci Democritus tradit, electri colore, & ſi quis terat in vino palmeo & croco, ceræ modo lenteſcere, odore magnæ ſuauitatis. Zmilaces in Euphrate naſcitur, Proconneſſo marmori ſimilis, medio colore glauco. Zoroniſios in Indo flumine naſcitur: magorũ gemma eſſe narratur, neque aliud amplius de ea.

De gemmis quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de ijs quæ à cæteris rebus. Cap. xi.

Est etiámnum alia diſtinctio, quam equidem fecerim, ſubinde variata expoſitione. Siquidem à mẽbris corporis habẽt nomina: Hepatites à Iocinere. Steatites ſingulorum animaliũ adipe numeroſa. Adadunephros eiuſdem oculus dicitur: deus & hic colitur Syris. Triophthalmos cũ onyche naſcitur, tres hominis oculos ſimul exprimens. Ab animalibus cognominantur, carcinias marini cancri colore, echites viperæ, ſcorpites ſcorpionis aut colore aut effigie, ſcarites ſcari piſcis, triglites mulli, ægophthalmos, caprino oculo: Itẽ alia ſuillo. Et à gruis collo geranites hieracites accipitris. Aetites à colore aquilæ cãdicante cauda. Myrmecites innatã repẽtis formicæ effigiẽ habet: ſcarabeorum cãtharias. Lycophthalmos quatuor eſt colorum ex rutilo ſanguinea, in medio nigrum candido cingitur, ut luporũ oculi, illis per omnia ſimilis. Taos pauoni eſt ſimilis, item aſpidi quam vocari chelidoniam inuenio. Arenarum ſimilitudo eſt in ammochryſo, velut auro harenis mixto. Cenchrites milij granis velut ſparſis. Dryites è truncis arborũ, hæc & ligni modo ardet. Ciſſites in candido collucet ederæ folijs, quæ totam tenent. Narciſſites venis etiam ederæ diſtinguitur. Cyamea nigra eſt, ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinem parit. Pyren ab oliua nucleo dicta eſt, huic aliquando ineſſe piſcium ſpinæ videntur. Chalazias grandinum & colorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere ſuum frigus. Pyrites nigra quidem, ſed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis cãdicat. Aſtrapiæ in cãdido aut cyaneo diſcurrunt è medio fulminis radij. In Phlegontide intus ardere quædam videtur flamma quæ nõ exeat. In Anthracitide ſcintillæ diſcurrere aliquando videntur. Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ, in candore eſt leuis, ſed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor. Polytrix in viridi capillatur, ſed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellauit chryſolitũ aureus: chryſopraſum herbaceus, melleus melichrota, quamuis plura eius genera ſint. Melichlorou eſt geminus, parte flauus, parte melleus. Crocian croci. Polia canitiem quãdam ſparti indicat, eandèm duriorem, nigra ſpartopolitos. Rhodites à roſa eſt. Melites mali coloris, Chalcites æris, Sycites fici. Ratio nominum non eſt in horſycite, in nigro ramoſa, candidis aut ſanguineis frondibus: nec gemite, velut in petra candidis manibus inter ſe complexis. Ananchitide in hydromantia dicunt euocari imagines deorum: Synochitide umbras inferorum euocatas teneri. Dendritide alba defoſſa ſub arbore quæ cædatur, ſecuris aciem non hebetari. Et ſunt multo plures magiſque monſtrificæ, quibus Barbari dedere nomina, confeſſi lapides eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendacia.

De gemmis naſcentibus, & factitijs, & figuris gemmarum. Cap. xii.

Gemmæ naſcuntur & repente nouæ ac ſine nominibus: vt Lampſaci in metallis aurarijs vna inuẽta, quæ ꝓpter pulchritudinẽ Alexãdro regi miſſa fuit, vt autor eſt Theophraſtus. Cochlides quoq; nũc vulgatiſſimæ ſunt verius quàm naſcũtur: in Arabia repertis ĩgẽtibus glebis, melle excoqui tradunt ſeptenis diebus noctibuſq; ſine intermiſſione: ita omni terreno vitioſoq; decuſſo purgatã puraq; glebã artificũ ingenio uarie diſtribui in venas, ductuſq; macularum quàm maxime vendibili ratione ſectantium quondamq; tãta magnitudinis fecere, vt equis regum in oriente frontalia atq; pro phaleris penſilia facerẽt. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu niteſcunt, præcipue Corſici, in omni alio uſu acriora abhorrentes. Quæ uariæ ſunt, & ad nouitatem accedere calliditate ingeniorum contigit, vt nomen vſitatũ non habeant, Phyſes appellant, velut ipſius naturæ admirationẽ in ijs vẽditãtes, cũ finis nominũ non ſit, quæ perſequi nõ equidẽ cogito, innumera ex Græca uanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis, etiã plebebis rarorũ generum, dictu dignas diſtinxiſſe ſatis erat. Illud modo meminiſſe conueniet, increſcentibus uarie maculis ac verrucis, linearumq; interueniẽte multiplici ductu & colore, mutata ſæpius nomina in eadem plerunq; materia. Nunc cõmuniter ad omnium gemmarum obſeruationes pertinẽtia dicemus, opiniones ſecuti autorũ. Caua aut extuberantes viliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur, deinde quæ uocatur lenticula, poſtea clypeidos & rotunda, anguloſis minima gratia. Veras à falſis diſcernendi magna difficul-

difficultas:quippe cum inuentum ſit,ex veris gemmis in alterius generis falſas traducere.Sardonyches è ceraunijs glutinantur gemmis,ita vt deprehendi ars nō poſſit,aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio ſumptis, omnibus in ſuo genere probatiſſimis: Quinimo etiam extant cōmentarij autorum, quos non equidem demonſtrarim,quibus modis ex cryſtallo tinguntur ſmaragdi,aliæq; translucentes,ſardonyx è ſarda, itē cæteræ ex alijs. Neq; eſt vlla fraus vitæ lucroſior.

De ratione probandarū gemmarū. CAP. XIII.

NOs contra rationem deprehendendi falſas demonſtrabimus,quando etiam luxuriam aduerſus fraudē muniri decet,præter illa quæ in principalibus quibuſq; generibus priuatim diximus.Trāſlucētes matutino probari cenſent:aut ſi neceſſe eſt, in quartam horam,poſtea vetant.Experimēta pluribus modis conſtant.Primū pondere,ſi grauiores ſentiuntur,poſt hæc corpore.Fictitijs puſtulæ in profundo apparent,ſcabritia in cute,in capillamento, fulgoris inconſtantia, prius quàm ad oculos perueniat deſinens nitor.Decuſſi fragmenti paulū,quod in lamina ferrea teratur,efficaciſſimum experimento excuſant mangones gemmarum.Recuſant ſimiliter & limæ probationem. Obſidianæ fragmenta ueras gemmas non ſcarificāt.Fictitiæ ſcarificationis cādicantiā fugiunt.Tantaque differentia eſt, vt aliæ ferro ſcalpi non poſſint, aliæ non niſi retuſo, verum omnes adamāte.Plurimū vero in his terebrarum proficit feruor. Gemmiferi amnes ſunt Aceſinus & Ganges: terrarum autem omniū maxime India. Et iam peractis omnibus naturæ operibus,diſcrimen quoddam rerum ipſarū atq; terrarum facere conueniat. Ergo in toto orbe & quacunque cæli cōuexitas vergit, pulcherrima eſt omniū rebuſque merito principatum naturæ obtinēs,Italia, rectrix parenſque mundi altera,viris, fœminis, ducibus,militibus,ſeruitus, artium præſtātia, ingeniorū claritatibus,iam ſitu ac ſalubritate cæli atque temperie,acceſſu cunctarum gentium facili, littoribus portuoſis,benigno vētorum afflatu.Etenim contingit recurrētis poſitio in partem vtiliſſimam,& inter ortus occaſuſque mediam,aquarum copia, nemorum ſalubritate,montium articulis,ferorum animalium innocentia,ſoli fertilitate,pabuli vbertate. Quicquid eſt quo carere vita non debeat,nuſquam eſt præſtantius. fruges, vinum, olea, vellera, lina, veſtes,iuuenci. Ne equos quidē in trigarijs præferri vllos vernaculis animaduerto.Metallis auri,argenti, æris, ferri, quandiu libuit exercere, nullis ceſſit. Et ijs nunc in ſe grauida pro omni dote varios ſuccos & frugum pomorumque ſapores fundit.Ab ea,exceptis India fabuloſis, proxime quidem duxerim Hiſpaniam quacunque ambitur mari.

C. PLINII NATVRALIS HISTORIAE FINIS.

CLARISS. VIRO DOMINO DAMIANO A GOES SIGISMVNDVS GELENIVS S. P. D.

HAVD facile erat Damiane optime poſt Hermolaum ſuper hiſtoria Pliniana annotanti, impudentiæ arrogantiæue opinionem euadere, ſi primus tale aliquid attentaſſem. Nunc poſteaquam eruditorum aliquot in hoc genere lucubrationes magno applauſu exceptas uideo, non opinor ullis apologijs opus, quòd quæ pro parte uirili animaduerti ipſe quoque ſtudioſis communico. Et tamen etiamſi alius nemo poſt illum annotaſſet, dicere poteram: manere illi manſuramque ſuam gratiam, quòd labore ſuo nos maxima parte laboris leuarit: qui ut primus hanc uiam ingredientibus muniuit, ita neminem quo minus eiuſdem induſtriæ ſucceſsionem capeſceret uetuit, modo ſuis ueſtigijs inſiſtere ſtuderet: & fortaſsis quædam quæ uir ille reſtituit, poſt eius obitum à librarijs denuo uitiata ſunt. Quin & gloria illi manet illibata per nos quotquot aliquid caſtigationibus Plinianis adiecimus: neque enim ſtatim doctior eſt qui poſterior aliquid depræhendit, ſed ſæpenumero felicior. Equidem quamuis cupide arripuerim conferendi exemplaria munus, quod partim iam expertus eſſem, id publico ſtudioſorum commodo me facturum: annotationes tamen inuitus adieci, nec niſi doctiſsimorum amicorum autoritate compulſus: quibus neque quicquam pernegari decebat, & illis ſciebam conſilij ſui rationem conſtare. Nec hæc dico quòd hoc modo uelim culpam in illos tranſlatam, immo non deprecor arrogantiæ crimen, niſi in his annotationibus euicero, me nihil temere, nihil ſupernacanee mutaſſe, ſed tamen libentius Perſiorum quàm Læliorum indicio ſtaturus, quantumuis diuerſam ipſe Plinius iudicum reiectionem habeat: idque non ſine cauſa. Nam ille ſua per modeſtiam extenuare maluit: nos non noſtra in medium proponimus, ſed Pliniana ex uetuſtiſsimis archetypis reuocata adferimus. Namque eam caſtigandi rationem ſecutus ſum, quam omnium certiſsimam uſu comperi. Quid enim certius, quàm duo peruetuſta exemplaria inter ſe conſentientia ſequi: alterum longe integerrimum, deprauatius alterum, ita tamen ut ſincerioris lectionis manifeſta etiam nunc ueſtigia retineat: maxime ſi phraſim quoque Plinianam diligenter obſerues. Me certe hic oculatiorem fecit cum diuturna in cæteris Latinis ſcriptoribus exercitatio, dum eo attentius in his uerſor, quòd non mihi ſolum caueo, ſed & his qui Frobenianos codices euoluunt proſpectum cupio: tum hic ipſe autor plus minus decies non oſcitanter perluſtratus, ac proinde iam familiarior. Et in prima quidem editione quædam non exigui momenti reſtituimus parcius tamen, quia ultro & à nemine dum demandata ea prouincia: at in ſecunda accuratius idem egimus, ſed tum quoque ob anguſtiam temporis ſaltuatim duntaxat, prout ad ſingulos ſcrupulos res poſcere uidebatur, exemplaria conſulendo. Nunc poſtremo nactus pluſculum ocij, à capite uſque ad calcem totum opus contuli: tantumque erratorum ſublatum eſt, quantum ſupereſſe non eram crediturus, ni ipſe periculum feciſſem: non ſolum eius generis quæ ſenſum uitiant, ſed etiam quæ orationis uenuſtatem deformant, maiora pleraque quàm pro literarum numero. Dicet aliquis: Tu ne igitur poſtulas, ut quicquid quomodocunque mutaſti, pro ſincera lectione recipiamus, quod nemo ante te poſtulauit, quantumuis doctior? Hic quiſquis eſt non aliud reſponſum feret, quàm diuerſam eſſe meam atque illorum caſtigandi rationem. Illi homines ingenioſi, etiam ſicunde ſe non ſatis explicabant, uel ex autorum quos citat Plinius collatione, uel alioqui coniecturis probabilibus, interdum uarijs, adiutare lectorem pro ſua benignitate conati ſunt. Ego ſecutus conſenſum probatæ fidei codicum, quoties inueni manifeſtò ueriorem lectionem, eam in contextum repoſui. ſicubi hæſi, quod ſane præterquam in nomenclatura herbarum, perraro incidit in tanto archetyporum præſidio: locum alijs diſquirendum relinquere malui quàm fruſtra uexare. Quoniam uero ingenue fatendum erat nonnulla hodieque deprauata manere, ſi quis eis quoque reſtituendis operam impendere uolet, aut etiam à nobis attacta retractare, unum orabitur, à diuinationibus non ſemper feliciter cadentibus abſtineat, & ea demum adferat, quæ non ſolum ſpeciem ſinceritatis præ ſe ferant, uerum etiam alicuius ex tam multis manu ſcriptis codicibus teſtimonio fulciri poſsint. Meam uero opellam ideo tibi uir integerrime dedicaui, quòd & te hoc genus ſtudijs cum primis delectari animaduerti, & affectionis erga te meæ, quam deguſtata tua humanitas excitauit, pignus aliquod eſſe uolui, ſimul ut per te hic meus conatus innoteſcat Italis quoque, apud quos nunc uiuis, quorumque exacta iudicia demiror, et candorem exoſculor. Vale Baſileæ calendis Ianuarij, Anno M. D. XXXV.

Digitized by Google

SIGISMVNDI GELENII CASTIGATIONES EX VETVſtorum Archetyporum collatione, in ſatis multa Pliniani operis loca, ab aliis antea parum animaduerſa.

EX LIBRO II. CAP. VIII.

CIRCVLORVM quoque cœli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam pertinet tota ſigniferi modulatio, inuentionibus non dilatis.) Si hoc modo legamus, quo referentur hæc uerba, inuentionibus non dilatis? Non ad circulos, de quorum inuentione hic nihil, vt iam demus ſigniferi modulationem hic recte poſſe dici. Veteres codices habent: quando ad eam tota pertinet: ſigniferi modo inuentionibus non dilatis. Vt tota referatur ad ratio, non ad modulatio: quæ vox in manuſcriptis non eſt: & ſenſus ſit: de vno ſignifero circulo hic ſe dicturum, quid circa eum primi Anaximander & Cleoſtratus obſeruauerint: cæterorum circulorum mentionem cum mentione terræ aptius coniungendam: quod facit in fine libri. Minutiora annotare non videtur neceſſe. ſatis eſt in eis quæ maioris ſunt momenti fidem codicum quos ſequimur approbare. Tertium Martis. quod quidam Herculis vocant, ignea ardentis ſolis vicinitate, binis ſere annis conuerti.) Vetus lectio, ignei, ardentis à ſolis vicinitate: quemadmodum & Liuius ſæpe loquitur. Cauſam reddit non cur biennio circulum abſumat, ſed cur ardens ſit & igneus. Temperari Iouem, ſalutaremque fieri Deum.) De ſydere loquitur, non de Deo. Scriba proxime ſequentem particulam Deinde, deprauauit in Deum Inde. Vt temporum ratio facilius ſolis itineri congruat.) Facilius redundat. Circa finem capitis pro Cteſias & Soſigenes, legitur, hic idem & Soſigenes, magno manuſcriptorum codicum conſenſu. refertur autem ad Timæum. quin & in catalogo mox poſt Timæum Soſigenes ſubijcitur. Eodem verſu in vtroque exemplari eſt, peculiaris ſyderum ratio, non ſtatio.

CAP. IX. Quæ menſis exitu laret, cum laborare iam creditur.) Antiquorum atque emendatorum codicum lectio eſt: cum laborare non creditur; id eſt, interquieſcere creditur; eo quòd tunc lucere deſinat. Vnde quod interlunio fit, aliquoties Plinio ſilente luna fieri dicitur. Vnum locum adſcribam qui primus occurrit lib. 18. cap. 7. non ſegnius ſilente luna, coituſq; tũ maribus exitiales eſſe. Tale eſt & illud apud Maronem: A Tenedo tacita per amica ſilentia lunæ. vbi interlunium ſignificat, noctiſq; obſcuritatem, Græcorum inſidijs accommodam. Reperiuntur quidem apud Poetas ſolis labores, & luna laborans, verum illi tum de eclipſibus loquuntur. reliqui tamen vulgatam lectionem, contentus diuerſam indicaſſe, mutaturus alioqui niſi mature animaduertiſſem, eſſe quibus & illa non diſpliceat. Tertio inde verſu illic legitur de Endymione: & ob id amore eius famæ traditus. Arbitrium ſit penes eruditum lectorem. Dein remora in coitu.) Scripſi morata. Rememorati enim actiuam ſignificationem habet: vnde remora piſcis, quod naues remoretur. Omnium quæ in cœlo prænoſci potuerunt magiſtra.) Lego pernoſci, vt intelligas certam & abſolutam cognitionem. de præſagijs Plinium hic non loqui indicant quæ mox ſubſequuntur: in duodecim menſium ſpacia, &c. Sequenti verſu lege: ipſa toties ſolem: non ipſum.

CAP. XI. Immenſum eſſe conſtat, quia arborum &c.) Verbum conſtat, redundat. refertur enim hæc tota oratio ad præcedens verbum aperitur. & qui arborum, habent veteres codices, non quia. Scriba a literam geminauit.

CAP. XVI. Hoc vno protinus intelligi poteſt viſu.) Lege, hoc non protinus.

CAP. XVIII. In triquetro ſemi ambitur orbe.) Legendum ſeminani ambitur orbe.

CAP. XXV. Fiunt & hirei, villorum ſpecie.) Scribo hirti. Item verſu à fine pag. 6. ſpiræ modo, non ſpinæ. Pag. ſequentis verſu vndecimo. Eo ſidere ſignificari, non eo ſigno.

CAP. XXVI. Non modo an obirent naſcerenturque, ſed omnino aliqua tranſirent.) Melius: non modo an obirent naſcerentur ue, ſed an om. &c.

CAP. XXVII. Atqui hæc ego ratis tẽporibus.) Rectius: Atque hæc ego ſtatis temporibus.

CAP. XXXI. Semel in meridie.) Vetus lectio, Semel & meridie. Exemplaria conſentiunt. Mox poſt ſingula paria conſulum adiecimus coniunctionem, quo euidentius anni ab inuicem ſecernerentur.

CAP. XXXII. Alter conſul eſt C. Fannius, non L. Annius.

CAP. XXXV. Poſtquam in lunæ magnitudinẽ facta ſit.) Miror cur hic hebraiſmus placuerit. Sic enim illi loquuntur: Factus eſt mihi Deus in protectorem, & in locum refugij. Noſtri codices habent, lunæ magnitudine.

CAP. XXXVIII. Infra lunam hæc ſedes multo inferior (ut animaduerto propemodum conſtare infinitum) ex ſuperiore natura aëris, & terreni halitus miſcens vtraque ſorte confunditur.) Planior lectio: Infra lunam hæc ſedes multoq; inferior (vt animaduerto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperiore natura aëris, infinitum & terreni halitus miſcens, vtraque ſorte confunditur. Atteſtantur ambo exemplaria.

CAP. XLVII. Veteres quatuor omnino ſeruauere per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum, id eſt. Secuta ætas octo addidit, ratione nimis ſubtili & conciſa. Proximis inter vtranque media placuit.) Eſt quidem ſenſus idem in antiqua lectione: mirum tamẽ quantum ſibi hic indulſerit caſtigator neſcio quis, dictiones alias addendo, alias tranſponendo, alias diuiſas componendo, vnamq; continuam orationem in plures minutas inepte concidendo. Talem audaciam ardelionum probare non poſſum. Hermolaus extra culpam eſt. Alerienſis fortaſſe non eſt. Nunc vide ſinceriorem lectionem. Veteres quatuor omnino ſeruauere, per totidem mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti vt mox iudicatum eſt ratione: ſecuta ætas octo addidit, nimis ſubtili & conciſa: proximis inter vtranque media placuit. Quod ſi quis contendat noſtram lectionem ſcribarũ temeritate inuectam, primum exemplaria conſentiunt: deinde ſcribæ non ſolent tam feliciter errare. Caſtigatorum hæc ſolertia eſt, de prauationibus ſpeciem aliquam ſinceritatis affingere, quorum impudentia ſæpius quàm vellem anſam deſtomachandi præbet. Argeſten intelligit & Cæciam.) Diſtingue vt Græcis ſequentibus cohæreat. & Cæciã aliqui vocant Helleſpontiam. Saluberrimus autem omnium aquilo, quia ſiccus & frigidior. noxius auſter, fortaſſe quia magis humidus.) Non video cur hic quoque libuerit caſtigatoribus tantum verborum tranſponere, fortiter contempta fide archetyporũ. Auſter qui Græcis Notus, ſæpius quidem imbrifer, interdũm tamen ſerenificus eſt, vel Horatio teſte: Albus vt obſcuro detergit nubila cœlo Sæpe Notus: neque ſemper imbres adfert: vtroque modo noxius, atque etiam magis quoties eſt ſiccus, quòd tunc etiam æſtuoſus ſit. Id an non ſatis Latine Plinius expreſſit his verbis? Saluberrimus autem aquilo. Noxius auſter: & magis ſiccus, fortaſſis quia humidus frigidior eſt. Sequenti verſu in ambobus legitur: Eteſiæ noctu deſinunt fere, non flare. & quorſum attinebat ſupponere flare: cum æque perfecta locutio ſit: Eteſiæ noctu deſinunt. Nec male noſtri in ſequenti verſu: cum vocantur ornithiæ, pro quo in vulgatis eſt, qui vocantur. Nam & ornithiæ ſunt Eteſiæ, æque ſtati.

CAP. XLVIII. Ruſuſque deiecti in terram, obducta nubium cute.) Antiqua ſcriptura, ruſuſque deiecti, interim obducta. Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus alto quàm procella.) Scribo lato, non alto. Superius enim dixerat: ſi late ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt.

CAP. XLIX. Quod ſi ſimul rapit nubem, exarſitque, & ignem habuit, aut poſtea concepit, fulmen eſt.) Lego, non poſtea concepit. Id addit ad differentiam preſteris, quem in fine præcedentis capitis dixit, rupta nube demum dum furit accendi. Vortex autem hoc meando diſtat à turbine, quo ſtridor à fragore.) Non diſplicet quod habent noſtra exemplaria: vortex autem remeando diſtat à turbine, & quod ſtridor à fragore. Quæ à ſeptentrione deſcendunt ad teporem, qualis eſt omnis Campaniæ tractus.) Rurſus in ambobus eſt: quæ à ſeptentrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt urbis & Campaniæ tractus.

CAP.

Digitized by Google

Cap. lxi. Saturni ea ſidere proficiſci.) Deeſt præpoſitio: à Saturni ſidere.

Cap. lii. Impetratum Vulſinijs & vrbe & agris depopulatis ſubeunte monſtro quod vocauere Oltam.) Sincera lectio: Impetratum Volſinios vrbem agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod vocauere Voltam. Alioqui ſerum erat Iouis ſonantis auxilium, iam depopulata vrbe. Quod autem ad monſtri nomen attinet, Tuſci terram vocabant volam. Inde Volta, terrigena belua.

Cap. lv. Quia nonnullæ earum ſunt fulmine dirutæ.) magis idonea cauſa eſt in manuſcriptis voluminibus: nulla non earum fulmine diruta.

Cap. lxii. Cuius numen vltimum iam nullis imprecamur, rati graue.) Quid eſt imprecari numen? Imprecamur mala. Numen niſi aliquid addas, nihil mali eſt. Tranſpoſuit vnam ſyllabam neſcio quis, imprecamur rati ſcribẽdo pro precamur irati. Dicebant enim male precantes: Sit tibi terra grauis. Sicut contra bene precantes: Sit tibi terra leuis: Vt eſt videre in epitaphijs. Irati precamur defunctis terram grauem, cupientes & ipſam eis iratam, quaſi neſciamus ſolá nunquam homini iraſci.

Cap. lxviii. Iam primum in dimidio cõputari mihi videtur, tãquam nulla portio ipſi decedat oceano.) Mihi redundat, nam ipſe improbat eã opinionem, & pro decedat, deci datur legendum. portio terræ deciditur oceano. eiq; accedit non decedit. Europam Aſiamq; diſpartit.) In noſtris exemplaribus pro diſpartit legitur diſpeſcit.

Cap. lxx. Neque enim (vt dixere aliqui) mundus hic polo excelſiore ſe attollit, vt vndique non cernantur hæc ſidera.) Primum non mundus hic, ſed hoc polo, legendum: deinde: aut vndique cernerentur hæc ſidera: aut, id eſt, alioqui. nam & hoc ſignificatu apud probos autores reperitur hæc particula. Sic lib. 19. cap. 5. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores ilico fiunt.

Cap. lxxi. Eundemq; remeans obuium contrario præuertebat occurſu.) Malui quod eſt in ſcriptis exemplaribus, prætereuertebat. præuertimus enim ad eandem metam nobiſcũ tendentes, non obuios. Et æque integra locutio eſt abſque cõiunctione que.

Cap. lxxii. Vaſaq; horoſcopa non vbique eidem ſunt vſui. Lege eadem. ſ. vaſa.

Cap. lxxviii. Ipſoq; crinium argumento.) Melius crurum quàm crinium.

Cap. lxxxviii. In eadem & oppidum hauſtum profundo: alioque motu terræ ſtatinas emerſiſſe: & alio, prouolutis montibus inſulam extitiſſe Prochytam.) Veteres codices pro Statinas habent ſtagnum, vt intelligas omnia in vna inſula accidiſſe, oppidum hiatu hauſtum, ſtagnum emerſiſſe, montes prouolutos, non eodem tamen terræ motu, ſed alio poſt alium.

Cap. lxxxix. Domiſton & Prienen Mileto, Artemiſiam Parthenio promontorio.) Illic verius legitur: Dromiſcon & Pernem Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio.

Cap. xciii. Similiter in Reatino.) Hæ tres voces cum fine huius capitis cohærent, non cum ſequentis initio.

Cap. xcvii. His adde, vt nihil quod equidem nouerim prætereram, Ariſtoteles.) Legendum, addit. & ſequenti verſu redundat, affirmat.

Cap. ciii. In Faliſco Clitumni amnis aqua potata cãdidos boues facit.) Hominem peritum regionum, qui tam leui momento Clitumnum ex Vmbria in Hetruriam traduxit. Vetus lectio: In Faliſco omnis aqua potata candidos boues facit. In Ponto fluuius Aſtaces irrigat campos, in quibus paſtæ oues nigro lacte æque gentes alunt. Cui abſurdum viſum eſt Scythicam gentem equino lacte ali, is multo vaniora crediſſet, quæ Pauſanias de victimis ex hoc armento tradit, & ſacras quoque dapes apud illos equinis viſceribus conſtare. Certe apud Maronem legiſſe debuerat: Et lac concretum cum ſanguine potat equino. Quare non erat cur mutaretur vetus lectio: in quibus paſtæ nigro lacte equæ gentem alunt.

Cap. cvi. In medio mari Hiera inſula ardet. Aeolia inſula iuxta Italiam cum ipſo mari arſit.) Nulla inſula proprie vocatur Aeolia, ſed ex ſeptem Aeolijs vni nomen eſt Hiera. Proinde magis placet antiqua lectio: In medio mari Hiera inſula iuxta Italiam &c.

Cap. cvii. Quid quod innumerabiles partus, ſed naturales ſcatent?) Pro partus illic legitur parui. naturales dixit propter præcedentem ſpeculorum mentionem: parui, quia haſtenus de magnis loquutus.

Cap. cviii. Quæ menſura Artemidoro atteſtante efficit.) Melius: Artemidori ratione efficit.

EX LIBRO III. CAP. I.

Libeda quæ Clauſa, Stici quod Iulienſes.) Antiqui codices verius. Ilipula quæ Laus: Aſtigi quod Iulienſes. ac mox pro Auia Ecdanum, Arialdunum: pro Hebura, Vbeda: pro Ipho, Hippo: pro Tuati, Tucci. & ſubijcit: omnia Baſtetaniæ: quod aliquis in obuia deprauauit. Obulco, quod Botificenſe.) Lege Pontificenſe. Fere enim barbaris oppidorum in hoc tractu nominibus Latina cognomina adiungit. mox, Ilipa cognomine magna, Italica. magna redundat. Ab ora venti prope Menobam.) venienti lege, non venti.

Cap. iii. Oppida oræ prima, Vrci.) Lege, oræ proxima. Qui Phocenſium fuere ſoboles.) Scribo Phoceenſium, à Phocæa Ioniæ, non à Phocide Helladis. Oſcenſes regionis Baſtetaniæ.) Rectius Veſcitaneæ. Hæc mediterranea eſt regio, illa maritima quamuis & illa ſuam habeat Oſcam, ab hac diuerſam. ac mox pro Carcenſes, Cinnenſes, Cortenſes: illic legitur, Carenſes, Cinrenſes, Cortonenſes. In ijs ſunt Gyri,) Legendum Giguri, atteſtante Ptolemæo.

Cap. iiii. Amnis Gema.) Cum omnes geographi Varum in hac ora Galliæ finem faciant, miror cur caſtigatoribus libuerit Cemam pro Varo ſupponere reclamantibus manuſcriptis codicibus.

Cap. v. A Corſica minus cxx.) Eſt quidem huic ferme par interuallum & inter Corſicam, magis tamen placet Corcyram legi quàm Corſicam, quemadmodum habent vetuſti codices. alioqui Corſica ante Sardiniam non ante Iſſam ponenda erat, eo videlicet ordine, quo ipſæ inſulæ ſitæ ſunt. Fluuius Padus.) Pado eſt in noſtris exemplaribus, ad differentiam Eridani. Oppido Vendiatiorum, ciuitas Cemelion.) Melior vetus lectio: oppidum Vediantiorum ciuitatis Cemelion. Cæſar Liuius & Plinius ſolent gẽtes Hiſpanas atque Gallicas in ciuitates diuidere: cuiuſmodi nunc imperitum vulgus communitates vocat. Sic inter Belgarum ciuitates numerantur, Remi, Treuiri, Eburones, Neruij, Morini, atque alij. ſingulæ ciuitates plura habebant oppida, pro ſuis quæque opibus: quædam exiguæ non plus vno. Ita hoc loco Vediantiorum ciuitatis oppidum Cemelion recenſetur non longe ab ora. Et Vediantij dicuntur ea forma, qua in eiſdem alpibus Ebroduntij, qui hodie ſunt Ebrodunenſes. Venidates diuerſi ſunt ab his trans Padum vicini Carnis. Atentanis Græca gente.) Scribo Atintanis à recto Atintan, ſicut Acarnan. Fluentini præfluenti Arno appoſiti.) Non mutaui lectionem: omnes tamen quotquot vidi manuſcripti codices, Florentinos habent. Ibi fuere Amiclæ.) Antiqua lectio: & vbi fuere Amy. mox Dein lacus Fundanus: lege addendo iuxta fidem veterum codicũ Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus. Meminerunt huius loci Tacitus & Tranquillus. Item ſequenti verſu pro, oppidum Formiæ antiq. Læſt. ſedes: oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, vt exiſtimauere, antiqua Læſtrigonum ſedes. Nauigatione à Circeijs.) Lege, nauigatio. & pro, Capua ab xi. campo dicta. illic eſt, tantum Capua à campo dicta. nec multo poſt Verulani pro Nerulanis. Compita earum cclxv. paſſ.) Sincera lectio: compita larum cclxv. atteſtatur Ouidianus verſiculus: Compita grata lari, compita grata cani. nam in compitis ſacrum anniuerſarium laribus fiebat. unde compitalia dicta, dies ei ſacrificio ſtatus. & verba quæ ſubijciuntur intelligenda ſunt de paribus inter ſe à miliario ad omnes portas ſpatijs. Quod ſi quis altitudinem.) Melius Quò ſi quis. Paulo poſt pro Ficulnea veteres habent Ficana. & pro Aeneipolis conſtanter habent Antipolis. Veriſimileq; eſt Pelaſgos aut Arcadas qui cum Aboriginibus Saturniam tenebant, hoc nomen Ianiculo indidiſſe, quòd ad oppidulum ſibi aduerſo ſitum eſſet. Ibidem quòd Antennas pluratiuo numero malui ſcribere, Virgilium quoque ſecutus ſum non ſolum libros manu deſcriptos. Mutuurmenſes, Olliculani.) Noſtra exemplaria Mutucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani. Atque ita conficit liii. populorum numerus. In antiquo Latio liii. populi.) Sincera lectio: Ita ex antiquo Latio. Pæſtum à Græcis Poſidonia appellatum.) Præpoſitionem caſtigatores de ſuo adiecerunt. Idem factum & alijs locis plurimis. Graris fluuius pater, vt dixere, Scyllæ.) Alius eſt Cratis, non in hac ora, ſed in fronte Italiæ circa Turios. Legendum igitur, Cratæis fluuius mater, vt dixere, Scyllæ, teſtantibus Homero ſimul & emendatis exemplaribus Plinianis. Oppida habet ciuium

aaa 2 Romanorum

Romanorum Palmã & Polléſtiam, Latina Cinium & Cunici, quod ſœderatum Bochorum fuit.) Quis hic ſentiret erratum? eſt tamen non leue: Legẽdum enim: & fœderatum Bochri fuit. Senſus eſt: olim V. in ea inſula oppida fuiſſe, duo ius ciuitatis habuiſſe, duo ius Latij. quintum fœderatum Romanorum fuiſſe, idq; intercidiſſe. qui lectionem mutauit, ſomniauit Bochos reges, nec ſenſit eodem prope modo dictum. Fuit, quo illud, Fuit Ilium. Iammonem & Magonem.) Scio Strabonem has ſolas enumerare. fieri tamen potuit vt tertiam Saniſeram aut ignorauerit, aut prudens tanquam minus nobilem præterierit. Veriſimile eſt autem eam ſolam indigenarum fuiſſe, reliquas duas à Pœnis colonias deductas, & à deductoribus denominatas vocabula Punica indicant. Sequenti verſu pro Meraria legendum Menariæ, à menis piſcibus ſalſamento.

Cap. vi. Et Barpona, Menaria, Colubraria, Venaria.) Baepona vox eſt nihili & ficticia. Lege, & paruæ, Men. Col. Ven.

Cap. viii. Inter ſe autem hæc promontoria late diſtãt his ſpatijs. Antiqui codices: inter ſe autem hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatijs. Cephaledis, Alruntium, Agathyrſum.) Vera lectio: Cephalœdis, Aluntium, Agathiroa: hãc & Liuius ſic nominat. Cephalœdis hodieq; nomen retinet.

Cap. ix. Cui ſucceſſit Aeolus.) Lege, qui ſucceſſit Aeolo, & Mongonis vox eſt deprauata. nam Milogonis ſiue Melogonis ſcribendum eſt, à prouentu ouium, *μηλίγονες*.

Cap. xi. Amita, Pactius, Aufidus.) Scribendum amnes, Pactius, Aufidus. In fine capitis intercidit vna vox. integra lectio eſt, Norbanenſes, Palionenſes, Sturnini.

Cap. xii. Succentes, Lucentes.) Scribo, Fucentes, Lucenſes, Fucentes à Fucino lacu, Lucenſes à luco quopiam. & pro Mutuſtæis Mutuſcæos. Virg. Oliuiferæq; Mutuſcæ. & Aequiculos, non Aequicolas. Eſt enim diminutiuum.

Cap. xiiii. Foroſemproniẽſes, Ingnini.) Imò Ingnini, hodie Eugubini dicuntur. Aeſtini, Sentinates.) Peleſtini nõ Aeſtini. Supra Interamnani.) Lego, ſuprà Interamnam. cohærent enim hæ duæ voces cum præcedentibus.

Cap. xv. Regiates, Vrbinates.) Imò Vmbranates, nam Vrbinates in VI. regione cenſentur.

Cap. xvi. Finibus Ligurum.) Gabiennorum. Lege Vagiennorũ, quorum oppidum Auguſta, non longe à fonte Padi.

Cap. xvii. Tranſpadana appellatur ab eo regio nona.) Quia mox cap. 18. ſequitur, Venetia decima regio, caſtigator pro ſua ſapientia hic ex vndecima fecit nonam, oblitus ſuprà Liguriam ex deſcriptione D. Auguſti dici nonam regionem. is totam Italiam diuiſit in regiones vndecim. Quòd ſi hæc nona eſt, quæ nam erit vndecima? Sequenti verſu non eſt fluctuoſo alueo, ſed fructuoſo, videlicet ob importationem variarum mercium.

Cap. xix. Pola quæ nunc Iulia pietas.) Rectius Pietas Iulia. Solet enim ferè in talibus oppidorum nominibus ſubſtãtiuũ adiectiuo præponi. Sic in Hiſpania, Fama Iulia, Concordia Iulia. Similiter in Italia, Laus Pompeia. In mediterraneo reginnis decimæ, Colonia Cremona, Brixia, Cenomannorum agro: Venetorum autem Natri Ateſte.) Antiqua & ſincera lectio: In mediterraneo regionis decimæ Coloniæ, Cremona Brixia Cenomannorum agro, Venetorum autem Ateſte. Error eſt non ſimplex. primum ſola Cremona Colonia vocatur, quaſi non & Brixia & Ateſte coloniæ fuerint: deinde Natri coloniarum enumerationi inſeritur, quo nomine nulla vſquam colonia legitur. paulo poſt Fertini legendum non Feltrini. nam hoc poſterius nomen recens eſt, & ex illo altero vetere deprauatum.

Cap. xxi. Populorum pauca effatu digna aut felicia nomina.) Melius, facilia. Inſulæ in eo ſinu, Abſyrtium, Arba.) Integra lectio: Inſulæ eius ſinus cum oppidis, præter ſuprà ſignificatas, Abſyrtium, Arba.

Cap. xxii. Petunt in ea iura iuribus deſcriptis in decurias.) Legendum, Petunt in eam iura deſcripti in decurias. Stæi, Colentini.) Iſſæi, non Stæi.

Cap. xxiiii. Iam tamen colonia D. Claudii Sabaria, & oppida Carabantia, Iulia.) Reſtituimus: iam tamen colonia D. Claudii Sabaria & oppido Iulia Scarabantia habitãtur.

Cap. xxvi. Electridas vocauere, in quibus prouenit & ſuccinum.) Scribo, proueniret ſuccinum. Adeo vt iis quas earum deſignent, haud vnquam conſtiterit.) Particula iis redundat: quemadmodum ſequenti verſu hæc dictio, Trucones: ſi credimus vetuſtis iuxtà atque emendatis codicibus.

EX LIBRO IIII. CAP. V.

INtus autẽ ipſa Meſſene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Thamyræ vatis clara temporibus.) Lege, Dorion, Zancle, variis clara temporibus. Senſus eſt, hæc oppida non ſimul claruiſſe, ſed diuerſis temporibus aliud poſt aliud efflotuiſſe. pleraque heroicis tẽporibus nobilia fuere, inter quæ poſt Zancle eminuit, cæteraq; obſcurauit. & ad vltimum Zanclen Meſſene, aliquanto poſt Peloponneſiacum bellum opera Thebanorum condita. Locus Thyræ, Gerania.) Thyrea eſt in vetuſtis exemplaribus: & ſic Herodotus quoque nominat. Apeſas, Antes.) Pro his duobus nominibus vnum repoſuimus, Apeſantus, ex fide eorundem codicum. Sic enim Apeſas dicitur Apeſantus latina terminatione, ſicut elephas elephantus.

Cap. vii. Oppida, Sidus, Cremion.) Sidus incuria ſcribarum omiſſum fuerat.

Cap. xii. In quem mutatam Vlyſsis nauem.) Neminem offendat quòd vbique Vlixem ſcripſi, ſequutus antiqua exemplaria. Fui & ipſe quõdam in ea opinione vt putarem barbare dici Vlixem. Poſtea reperi apud Plutarchum *ὀδυσσέα* Romanos Vlixem ſua lingua appellare. Sed hæc leuiora paſsim cõſectari non eſt propoſitum, duntaxat in annotationibus: in contextu & talium eſt habita ratio. Paulo poſt pro Arnoxiæ Oxiæ ſcribendum, atteſtantibus Græcis geographis. Ophiuſa, Buto, Aranus.) Scribo ad fidem codicum quos ſequor, Butoa, Rhamnus. & ſequẽti verſu pro Plachiæ Platiæ, rurſus huic proximo pro Lychades, à Licha in hoc mare ab Hercule proiecto, cuius Naſo meminit in ſua Metamorph. Eodem verſu pro Phocaſia Phocaria, a phocis, hoc eſt vitulis marinis. Meſſatia, Eantiron.) Lege, Meſate, Aeantion: quaſi dicas Aiacis fanum. aliquanto poſt montis Abnobæ non Arnobæ. In ora Careinite.) Scribo, In ora à Carcinite.

Cap. xiii. Circa Iſtrum Apolloniatarum vna.) Lege, citra Iſtrum. aliquanto poſt: corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant: non integant.

Cap. xviii. Sed peninſulam ſpectatiorem excurrentẽ in oceanum, à fine Oſiſmiorum circuitu DCXXV M. p. longitudine. In latitudine CXXV M.) Vera lectio: circuitu DCXXV M. p. ceruice in latitudinem CXXV M. Ceruicem vocat Iſthmon, qua inſula ceu caput corpori cohæret. Sequenti verſu pro Vannetes Nannetes, pro Cauritani lege Carnutani, pro Eburones Eburouices. ac mox Secuſiani liberi, pro Secuſii, Albii liberi.

Cap. xix. In primo verſu, Bituriges liberi redundat. nã hoc ipſo capite poſt aliquot verſus horum facit mentionem. Bergebi, Tarbeli quatuor, Signani, Cocoſſates, Sexagoani.) Veteres codices: Begerri, Tarbeli quatuorſignani, Cocoſſates ſexſignani. In fine capitis deerat nomen inſulæ: & in Aquitanico ſinu Vliarus.

Cap. xx. Ipſa Pyrenæi iuga ab ortu æquinoctiali in occaſum brumalẽ.) Deeſt vna dictio, ab ortu æqu. fuſa in oc. br. Eodem capite Peſici ſcribendum, non Piſici, & pro Gronius Granii, quaſi Grani.

Cap. xxi. Oppidũ & flumen Eumenium.) Lege, Miniũ.

Cap. xxii. Abeſt à continente proxima parte minus pedes DCC.) paſſus non pedes. Noſtri Tarteſſon appellant, quam Pœni quondam Gadiranam Gadira Punica lingua ſeptum ſignificant.) Antiqui codices: noſtri Tarteſſon appellãt, Pœni Gadir, ita Punica lingua ſepem ſignificante.

EX LIBRO V. CAP. IX.

CAeſarea in Theſeo dicatus.) Quid Mauris cum Theſeo? Antiqua lectio, in Iſeo, hoc eſt in Iſidis fano: cuius numen, initio ab Aegyptiis ortũ, tota Africa religioſe colebat. Elephantis inſula infra nouiſsimum cataracten CCCC M paſ.) Scribendum III M. p. Eſt enim cataractis vicina. Copioſa Indicarum Arabicarumq; mercium Miln proximũ emporiũ.) Coptos emporii nomen eſt, quod in copioſa deprauauerunt. Infra quod Abydus, Memnonis regia & Oſiris templo inclytũ ſeptem dierum itinere in Libyam remotum à flumine. O craſſum erratum. Quomodo enim Abydus infra Tentyra in Aegypto atque adeo inter ripenſes vrbes recenſetur, ſi tantum ſpatii inter eam & flumen intereſt? Itaque repoſuimus ex manuſcriptis: VIIMD p. in L. r. à fl.

Cap. x. XVM. laxitate inſerta.) Inſeſſa non inſerta. Ac mox, quinta ſitus parte regiæ dicata. non regi. Et paulo poſt, XI. enim reperiuntur, ſuper quæ VIII. lege ſuperq;.

Cap. xii. Qui ſubtilius diuidunt, circum Euphraten Syriam, Phœnicen volunt eſſe oram maritimam Syriæ, cuius pars ſit Idumæa & Iudæa: deinde Phœnicen, deinde Syriam.) Mollius erat, circa Euphratem. Sed præſtat ab exemplaribus non diſcedere, quæ ſic habent. Qui ſubtilius diuidũt, circunfundi Syria Phœnicen volunt, & eſſe oram maritimã Syriæ, cu-

ius

Digitized by Google

ius pars ſit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Hic nulla mentio Euphratis. Syria Phœnicen à lateribus, & à tergo amplectitur, frontem mare alluit. eius oræ partes ſunt Idumæa & Iudæa, Phœnice & Syria Antiochena.

Cap. xiii. Iānes duæ, altera vicus.) Scribo, altera intus.

Cap. xiiii. Pars enim Syriæ iūcta.) Vetus, Pars eius Syriæ iuncta. Et inter toparchias eſt Gophnitica non Zophantica. atteſtatur Ioſephus. Nomen Iudææ modo Herodium.) Portentoſa deprauatio: Legendū ut cohæreat cū præcedentibus: Hieroſolyma lōge clariſſima vrbium orientis, non Iudææ modo: Herodiū cū oppido. Eſt autē Herodium arcis nomen.

Cap. xvii. Haud procul ab Aſphaltite.) Vetus lectio, haud procul Aſphaltite.

Cap. xxvii. A mari relata, vbi vocabatur Olmia.) Legendum Hormia à portu. Lalaſſis fluuius.) Dele fluuius, quæ vox non habetur in manuſcriptis. Eſt enim Lalaſſis oppidi nomen teſte Stephano. Cæterum decurrit verbum ad Iſauri à referendum, quòd decliuis ſit qua verſus mare protenditur, editiore ſitu mediterraneo. metaphora caſtigatorem parum attentum fefellit. Oronda, Sagaleſſos.) Oroanda eſt in codicibus manuſcriptis, & apud Liuiū. Edigis, Paropamiſſus, Circius.) Scribo, Emodus Paropamiſſus, Circius. In proxima ora Caria eſt, mox Iona, vltra eā Aeolis: media Doride, circunfundi tur mari vtroque latere ambiēte.) Hominē geographiæ peritum, quiſquis Dorida Ioniā inter & Aeolidē collocauit. Quid autē eſt libros deprauare, ſi hoc non eſt? Sincera lectio manet etiam nunc in antiquis exēplaribus. In proxima ora Caria eſt, mox Ionia, vltra eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circūfunditur, ad mare vtroque latere ambiens. Sic ſuperius cap. 12. diserat Syria Phœnicen circunfundi. Nec dubium eſt vtrunque locum ab uno caſtigatore data opera tam belle deprauatum.

Cap. xxviii. Amnis Ninus.) Hermolao placet Ninus, de quo tamen ſubdubitat: manuſcripti libri, tum etiam typis excuſi quidam Indum habent. Et ſunt nonnulli amnes binomines atque haud ſcio an huic ipſi nomen mutatum narret Liuius, poſteaquam in eum Indus belluæ rector ab elephanto prolapſus eſt.

Cap. xxix. Fuit in ora eius oppidum Temnos nunc in extremo ſinu Smyrnæ Cheſeopolis promontoriū. Leuce dein oppidum, quod inſula fuit finiſq; Ioniæ.) Sincera lectio: Fuit in ore eius oppidum Temnos: nunc in extremo ſinu Myrmeces ſcopuli, oppidum Leuce in promontorio quod fuit inſula, finiſq; Ioniæ Phocæa.

Cap. xxx. Pergamum quod intermeat Silenus.) Selinus, non Silenus.

Cap. xxxi. Elyſia, Nymphalis, Mœris.) Lege Laſia, Nymphais, Mactis. Proxima Cynorodulla.) Lege: proximaq; Cauno Roduſſa. Præter has circa Rhodum Cyclopis, Tergamon.) Vetus: præter has circa Rhodum, Cyclopis, Teganon poſteriorem à ſimilitudine patellæ dictam apparet: ac mox: Ciſeruſſa, Therion, Acchia.) Legendum Ciſeruſſa, Thetionarce. hæc inde dicta, quòd in ea venenatæ Beſtiolæ obtorpeſcant. Argiæ numero viginti, Echecuſa.) Lego, & Hyetuſſa: quaſi dicas Pluuialis. Bolbulæ, Phæate, Priapos.) Vetus lectio pro Phæate habet Phanæ, & ſic etiam Liuius nominat.

Cap. xxxii. In quo portus Azari.) Amyci non Azari. Is fuit Bebricum rex, pugil eximius, à Polluce in eo certamine victus & occiſus, cum Argonautas hoſpitio prohiberet.

EX LIBRO VI. CAP. I.

CAlpeq; Africæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe quàm reliquerit ſpatia.) Antiqui codices habent: tanto maiora: non multo maiora.

Cap. ii. Carambis vadoſo excurſu.) Lege, vaſto excurſu. paulopoſt: colonia Sinope Pteria. Pteria redundat.

Cap. iii. Megapolin, Zelam.) Scribe, Magnopolin, Zelam. & in fine capitis: Sortira, Amaſia. Comana: Lege addendo: Sotira, Amaſia. Comana, nunc manteum. hoc eſt oraculum. Teſtis eſt Strabo.

Cap. iiii. Nunc manteum Genetarum, Chalybum.) In antiquis voluminibus hoc caput ſic incipit: Gentes, Genetarum, Chalybum. Mox eſt Pharnacea op. non Pharnace: & Pyxites flu. non Pyſites.

Cap. vii. Iaxamatæ Medorum (vt ferūt) ſoboles, & ipſi in multa genera diuiſi.) Legendum Sarmatæ. Nam Iaxamatarum gens non erat tam ampla, vt in multa genera diuidi poſſet, & mox ſubijcit. Primo Sauromatę Gynæcocratumeni. Paulo poſt eſt: ſaltuoſis conuallibus aſperas: non ſaxoſis.

Cap. ix. Adiabenen Tigris & montes in VII. M. p. cingunt.) Vera lectio: Adiabenen Tigris & montiū ſinus cingūt.

Cap. xii. Inſulæ in Ponto Planetæ ſiue Cyaneæ.) Planctæ legendum. Hom. ἐς δ᾽ ἵκετο πλαγκτάς. hoc in ſuo quiſque codice emendet.

Cap. xv. Adiabenis connectuntur Cadurci quondam dicti, nunc Gordieni, præfluente Tigri, Hyſpiratitæ Paredoni appellati.) Veteres codices: Adiabenis connectuntur Cardorchi, nunc Corflueni, præfluente Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati. Cadurci Galliæ ſunt prouinciæ, non Parthorum regni. Et Carduchorum appellationem Macedones poſtea in mollius deflexerunt. Corduenos vocātes. Pratitarum mentio ſit & 15. capite. Circa finem huius capitis legēdum: ſtadia 15680. prodendo: non, procedendo.

Cap. xvi. Fertilitatis inclytæ locus Darieum mons, gētes Tapyri, Auatiaci.) Lege & diſtingue ſic, locus Darieum. mox gentes, Tapyri, Anatiaci. aliquanto poſt eſt, aduerſa montis Paropamiſſi, & aduerſus fontes Indi. vbi legendum, auerſa montis Paropamiſſi, ex aduerſo fontis Indi. Item pro Demodamante Demonax repoſitus eſt: cuius nominis fuit & philoſophus Luciani ætate non incelebris. Perſæ illos Sacas vniuerſos appellauere.) Plinius ſcripſit, in vniuerſum appellauere. Sic enim & alibi ſæpe loquitur.

Cap. xx. Pagungæ, Ialij. hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent incolæ.) Manuſcripti codices. Pagungæ: iam hi montium &c. Elegans vero quòd mox neſcio quis X. M. elephantorum poſuit pro X. elephantis. Mutani ſuper hos Caucaſo ſubiecti, Soleadæ, Sondræ.) Lege Montani ſuper hos. quibus enumeratis ſubijcit Taxilas iam in plana demiſſo tractu.

Cap. xxii. Patrem Mabaciem commeaſſe eo.) In vetuſtis codicibus eſt: patrem Rachiæ com. eo. nam id fuit legati nomen. Scribam fefellit ſimilitudo literarum. Agros diligenter coli, pomis abundare.) Plus eſt in manuſcriptis, ag. dil. coli, vitis vſum non eſſe, po. abundare.

Cap. xxiii. Hæc regio eſt ex aduerſo Bactrianorum. Deinde eius oppidum Alexandria.) Lege & diſtingue ſic. Hæc regio eſt ex aduerſo. Bactrianorum deinde cuius oppidum Alexandria. Arianæ partem eſſe Datarin aliqui volunt. Pro Datarin ſcribo Daritin. Circūuectus in mediterranea Perſidis & Indiæ.) Ex India, non & Indiæ. Mille milibus paſſ. ab Alexandria abeſt oppidū Heiopolis.) Scribēdum: duo M. p. Scriptum erat hoc modo. MM. id typographi verterunt in mille millia. adeo nulla ratio habita eſt numerorum, perinde ac ſi minimū referat: deinde ex Iuliopoli fecerūt Meliopolim, quæ alibi ſita eſt. Ibi regnat Paridion.) Lego Pandion. Aut Mechiris Aegypti intra diem ſextum.) Lege addendo: aut vtique Mechiris.

Cap. xxvi. Habet ipſa ab ortu Caſpios.) Adde coniunctionem: Habet ergo ipſa. Antiochiam quæ à præfecto Meſopotamiæ Nicatore condita, Nicatoris vel Arbelis vocatur.) Noſtra exemplaria habent: Antiochiam quæ à præfecto Meſopotamiæ Nicanore condita. Arabis vocatur. Arabis cognominata eſt ad differentiam aliarum, ideo quòd eſſet inter Arabas ſita. Nicanor vero regis eſt cognomen, non Præfecti nomen.

Supra Siciclaſſi tria millia paſſuum, per quos Lycus &c.) Illic tantum legitur: Supra Silci, Claſitte, per quos Lycus &c. pauloq; poſt Gobares, non Cobares. Feruntur ei plebes vrbanæ D C. eſſe.) Et hic nitiatus eſt numerus. legendum eſt: Ferunt ei plebis vrbanæ D C M. eſſe. alioqui male cohærent ſequentes accuſatiui ſitum & agrum. Cum Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alia menſura determinent.) Lege addendo, alij alia menſura determinent. Senſus eſt, non debere cuiquam mirum videri quòd inter autores de ſpatijs earum regionum parum conſtet, cum apud ipſos Perſas locorum indigenas alibi magis alibi minus prolixæ ſint paraſangæ: quod idem apud Germanos quoque in miliarijs accidit.

Cap. xxvii. Alterum deinde tranſit lacum, qui Teſbites appellatur.) Thoſpites, non Thesbites. aliquanto poſt eſt, Zagrus mons non Sagrus. Suſianis ab oriente ſunt Choſiei.) Addo vnam dictionem ab oriente proximi ſunt. Sunt enim his ab oriente & aliæ gentes, ſed nulla æque propinqua ac Choſiei. Circuit arcem Suſarum ac Dianæ templum auguſtiſſimum cum illis gentibus, & ipſe in magna ceremonia ſit.) Vetuſta exemplaria. Circuit arcem Suſorum ac Dianæ templum auguſtiſſimum illis gentibus, & ipſe in magna ceremonia. Præter aſylum Perſarum venientem ad vnum ex Suſianis oppidum.) Lege & diſtingue: præter aſylum Perſarū venientem, & vnum ex Suſianis, videlicet aſylis. Oppidū iuxta eum Magoa. Paſiones Sogdonaci filius.) Paſines eſt in anti-

quis eséplaribus:& ſic Gręci geographi uocãt *κασίνυ χάρακα*.

Cap. xxxvIII. Inſula Deunadæ.) Deuadæ ſcribo, vt ſit genitiuus: ſicut aliquanto poſt Dioſcoridu pro Dioſcoriada. Sic enim ſolent denominari à præfectis claſſium. eadem ratione in hoc ipſo capite leges Malchu inſulam, vbi hactenus in impreſſis exemplaribus corrupte Malachu legebatur. Sueleni, Sarraccoi, Arrareni. Oppidum in quo &c.) Scribēdū: Suelleni, Sarraceni. Arra oppidum. Amyclome colonia Mileſiorum.) Mileſij colonijs ſuis, vel in barbariſſimas gẽtes deductis, Græca tamen ſolebant imponere nomina, quemadmodum videre licet in tot eorum colonijs per oram Ponticam diſperſis. Proinde magis placet Ampelone, à vineis, quæ appellatio eſt in manuſcriptis exemplaribus, quàm Amyelome vox Græcia nihil ſignificans.

Cap. xxix. A Troglodytico vero.) à præpoſitio redundat. præcedit enim in fine proximi capitis, Arabię latere, abſq; præpoſitione. Fuit & Cambiſo.) Scribo Cambyſu paterno caſu & Græca inflexione. Sic enim pleraque in eo tractu oppida nominantur *ὑρώνυ πόλις, καμβίσυ πόλις*. Inſulæ Stenæ, diræ aliquot, Halonnenſes non pauciores, Cardamin: Topazos.) Lego Holoneſi non pauciores, Cardamine, Topazos. Et Stenæ diræ Græcæ ſunt voces *στεναὶ δεῖραι*. Inſula ibi Cytis, topazium ſereos. & ipſa vltra ſyluas, vbi Ptolemais.) Lege & diſtingue: topazium ferens & ipſa. vltra ſyluæ'. vt intelligas non in ſola Topazo inſula gemmam ipſius cognominem inueniri. deinde Ptolemaidia cognomen non eſt Epitherias, ſed *ἐπὶ θήρας*, quemadmodum Antiochia *ἐπὶ δάφνης*. Horarum ſex conſumuntur vmbræ.) Non leue & hoc mendum. Caſtigauimus ſic: hora ſexta cõſumuntur vmbræ, hoc eſt meridie, iuxta Romanam ſupputationem. Inſula Caſitis.) Vetuſta exẽplaria, Colocaſitis. Dictam apparet à prouẽtu copioſo colocaſiæ.

Celetum teſtudinum.) Eadem exemplaria habent celtium: & ſic Græci quoque hoc genus uocant *κέλτιον*. Animal ſpingion.) Scribo, ſphingion. Diminutiuũ eſt à ſphinge, & ſimiarum generis eſt hoc animal. Herbas circa Meroen demũ viridiores ſyluarumq; aliquid aperuiſſe Rhinocerotum Elephantorumq; veſtigia.) Scio verbũ hoc aperire, interdum perquam eleganter dici de nauigantibus, maxime quoties oram aliquã ſinuoſam legunt: mihi tamen videtur hic nõ habere locũ. proinde malui & hic manuſcripta ſequi exẽplaria, quæ hãc lectionem habent: Herbas circa Meroen demũ viridiores ſyluarũq; aliquid apparuiſſe, & Rhinocerotum elephãtorumq; veſtigia. Inſula Diodori, & aliæ deſertæ.) Addendum hic: per continentem quoque deſerta, vt intelligamus, quicquid littoris ex aduerſo harum inſularum, inter ſinum Abaliten & Gazam ſitum eſt, totum eſſe deſertum & incultum. Gentes Troglodytarũ Iuba tradit.) Scribe. idem Iuba. Gaucomen Emeum, Pidibotas, Endondacometas.) Sincera lectio. Grau comen, E. P. Hebdomecontacometas, ac ſi Latine dicas Grai vicum & Septuagintauicanos à numero vicorum. Euonimiton Aethiopum.) vera lectio extat in manuſcriptis Euonymiton, Græca appellatione, quòd accolant ſiniſtram Nili ripam aduerſo flumine nauigantibus. Aliam inſulam tractu dextro ſubeuntibus alueo.) Legendum non tractu, ſed Tatu. Eſt enim genitiuus Græcus. & inſulæ nomen *Τατυ νῆσος*. & dextro, ad alueum refertur. Delubrũ Ammonis eſt ibi religioſum.) Melius legitur, & ibi. Dicit enim in Meroe quoque Ammonia delubrum eſſe, diuerſum ab illo Libyco, in quo oracula reddebantur, & quod Alexander adijt Ammonem patrem, vt credi volebat, ſalutaturus.

Cap. xxx. Inde Paropas oppidum, Nauos, Modundæ, Mandadini, Seeanduni, Colligati, Secaudæ. Naueċtabæ, Cumi, Agroſpi, Aegipani, Cãdrogari, Arabũ ſummorũ.) Hic noſtra exemplaria quæ ſequimur diſcrepant à vulgatis editionibus, inter ſe vero cõſentiunt: vbi ſic legitur, Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Serundum, Colligat, Secande, Naueċtabe, Cumi, Agroſpi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Per ripas dicit ideo, quia ſuperius ex Bionis commentarijs relata, in inſulis Nili ſita ſunt. Sunt autẽ appellationis barbaricæ, & accuſatiuo caſu poſita. Meridiana parte imminens mari mons. Illic legitur: à media eius parte im. ma. m.

Cap. xxxI. Cõtra hoc promontoriũ Gorgones inſulę narrãtur.) Lege Gorgades, quod eſt denominatiuũ à Gorgon.

Cap. xxxII. Ex quibus perducti ſunt à Iuba duo.) Iubæ eſt in vetuſtis codicibus. Iuba enim nunquam illuc nauigauit, ſed ab ipſius claſſiarijs hi canes eò aducti ſunt.

Cap. xxxIII. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad ſinum Perſicũ.) Legendum eſt, ad ſinum Iſſicum.

Cap. xxxIIII. Beſſicam Thraciam, Mædiam. Eſt quidem Mædia Thraciæ pars ſicut & Beſſica, magis tamen placet ita additum mediam, quemadmodum ſuperius dixit Hiſpania media: itemq; ſeptẽtrionalia Siciliæ. Narbonẽſis Galliæ exortiua: quod hæ prouinciæ lõge lateq; pateant. huc accedit quòd in manuſcriptis non eſt diphthongus. paulo poſt, Galliam, Aquitaniam, lege coniunctim Galliam Aquitanicam. & verſu ſequenti, in parte Venetiæ, non in partem.

EX LIBRO VII. CAP. VII.

Atqui etiam hodie minoris potes.) Melius veteres, atque etiam hodie.

Cap. xI. Sed vbi paululum temporis inter duos conceptus interceſſit, vterque eſt perfectus.) Lege, vterq; perfertur.

Cap. xvI. Quod alij Orionis, alij Etionis, fuiſſe tradũt.) Vetus lectio: quod alij Orionis, alij Oti fuiſſe arbitrantur. Hunc Otum tam vaſto corpore tantisq; viribus præditum fuiſſe Poetæ narrant, vt ſocio Ephialte fratre, Martem ipſum ex inſidijs aggredi ſit auſus. hos Maro Aeneid. 6. Aloidas vocat. ſequenti verſu illic legitur, monumentis creditur, non traditur. & recte, mea ſententia: quòd hoc poſterius ab hiſtoricis memoriæ proditum ſit, non à Poetis. Salamiam Euthimenis filiũ.) Scribo, Salamine. Quid enim attinebat nominare puerum? Sic mox, in filio, inquit, Cornelij Taciti.

Cap. xvII. Id eſſe ſparſis manibus.) Rectius eſt, paſſis manibus. Sequenti verſu hæc vox, quibuſdam, priore loco redundat: neque in noſtris archetypis geminatur.

Cap. xx. Obnixo contrà nitentibus iumentis.) Lego, obnixus ac mox: & ducenaria duo humeris: non, duobus. & ſequenti verſu, quingenario thorace, non quinquagenario.

Cap. xxIII. Leænæ meretricis exemplum.) Exemplũ redundat. Sequenti verſu eſt, Anaxarchi, non Anaxarchus.

Cap. xxIIII. Sui vero nominis oblitus Meſſala Coruinus.) Et hic oblitus redundat.

Cap. xxv. Belloq; ciuili, quod omnia concutiebat externa.) Quid opus erat hic concitabat, mutare in concutiebat? quaſi non recte dictum eſſet, externos hoſtes, Mithridatem alioſq; intellinis Romanorum bellis excitos fuiſſe, ratos inuicto alioqui populo inferendi bellum nullum aliud tempus opportunius fore.

Cap. xxvIII. L. Sicinius Dentatus.) Siccium vocãt manuſcripti codices, atque etiam Liuius & Dionyſius Halicarnaſſeus. Ante xxij. annos bina cœperat ſpolia.) Verior antiqua lectio: ante decimum ſeptimum annum, nam ab hoc anno militaris ætas incipiebat. at hoc idem ante vigeſimum ſecundum in tam inſigni viro mirum videri non debuerat. Quas Trebia Ticinusq; aut Thraſymenus ciuicas coronas dedere?) Coronas aliquis interpretans primo in ſpatio, quod verſus dirimit, adſcripſit: ea vox deinde in contextum irrepſit: alioqui elegantius ſubintelligitur, quemadmodum in laurea.

Cap. xxx. Ille ſemper alioqnin exitiali appellans nomine vniuerſos ex Italia pellendos cenſuit Græcos.) hæc tria verba, exitiali appellans nomine, nec in vetuſtis habentur exemplaribus, nec Plinium admodum ſapiunt, & alioqui etiã abſq; eis integra eſt ſententia. Quibus de cauſis haud illibenter ea omiſimus, maxime cum ſimilem ſuperuacanea verbula inſulciendi licentiã ſæpius & alibi, & in hoc ipſo capite deprehenderimus. Quo potius quàm vniuerſi populi & illius gentis ampliſſimo teſtimonio. & in tota vita tua, & ad conſulatũ tantum operibus electis?) Noſtrorum codicum lectio melior: quo potius quàm vniuerſi populi illius gentis ampliſſime teſtimonio, & tota vita tua conſulatus tantum operibus electia. Roſcio theatralis ſeditionis autori leges ignouerunt, notataſq; ſedes ignominiæ diſcrimine æquo animo tulerunt.) Et hoc indidem reſtituimus ad hunc modum: Roſcio theatralis autori legis ignouerunt, notataſq; ſe diſcrimine ſedis. æ. a. t.

Cap. xxxvII. Cui ob meritum honores illos, quos Herculi decreuit Græcia.) Senſus vtcunque manet, à verbis Plinij diſceſſum eſt. Legendum: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Ibidem Cleombrotus Ceus legitur, non Theombrotus. hic medicus fuit, alter Ambraciotes patria, profeſſione philoſophus. Relato è funere homine & conſeruato.) Lego, ſeruato. Laudatus Creſiphon.) Lege addendo: Laudatus eſt & Cteſiphon.

Cap. xxxIx. Sed hoc pretiũ belli nõ hominis fuit: tam Hercule, quàm libidinis non fortunæ Beronttomi ſpadonis, Seiano III. M. D. mercante à Sutorio Priſco.) Hic locus multum torſit eruditos, multa fruſtra diuinantes. Atqui expedire illos potuerant ex hac difficultate exemplaria vetuſta: quæ nobis certe tum hic, tum alibi ſæpe egregie ſuccurrerunt. Ea

ſic

Digitized by Google

ſic habent: tã Hercule, quàm libidinis non formæ, Pezontem è ſpadonibus Seiani I I I. M. D. mercante Sutorio Priſco. Nomen conuenit homini probroſo, quale eſt Comazon, quem Heliogabalus Imp. in delicijs habitum ad conſulatum vſque euexit. Porrò participia interdum uerti in propria nomina, nouum videri non debet, cum etiam paſſiua forma quædam in hoc genere reperiantur, vt Sozomenus. is fuit eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor.

Cap. xl. Numerus dierum computatur, vbi quæritur pondus.) Non erat mutanda vetus lectio numerus dierum comparatur: hoc eſt numeri dierum felicium infeliciumq; inter ſe conferuntur, vter maior ſit.

Cap. xli. Lampido Lacedæmonia refertur.) Reperitur melius, quàm refertur. Et Ambuſti filius Rullianus eſt, non Rutilianus, in Liuianis æque, ac Plinianis vetuſtis exẽplaribus.

Cap. xliii. Sed accuſatus, atque de iure virgarum in iudicum conſilium miſſus.) Plenior ac planior eſt antiqua lectio; ſed accuſatus, atque de iure virgarum in eum, iudicum in conſilium miſſus. Neque enim in omnes paſſim ius virgarum magiſtratus habebat, ſed in tergum ciuis Ro. nihil illi licebat. paulo poſt legendum ſupremo ſomnio, non ſomno.

Cap. xliiii. Quod ſupereſt, neſcio maior gloriæ an indignationi dolor accedat, inter tot Metellos tam ſceleratam Catinij audaciam ſemper fuiſſe multam.) Codices antiqui habent: neſcio morum gloriæ an indignationis dolori accedat. Subindicat Plinius, maiorem vlciſcẽdi libidinem ætate ſua regnaſſe, quàm Metellorum de quibus loquitur tẽpore, cum mores P. R. adhuc minus corrupti eſſent.

Cap. xlv. Proſcriptionis inuidia in collegã.) In collegã redundat. Sollicitudo Martis Actiaci Pannoniciq; belli, ruinæ pontis.) In exẽplaribus noſtris cõſtãter legitur: ſollicitudo Martis Actiaci, Pannonici belli ruina è turri. Videtur aliquis data opera lectionem mutaſſe ex Tranquillo. Hærede hoſtis ſui non ſuo filio exceſſit.) Nihil opus erat addere duas voces: ſatis plena erat vetus lectio, nẽpe hæc hærede hoſtis ſui filio exceſſit. Sed hic quoque gloſſula interpretis irrepſit in cõtextũ.

Cap. xlviii. Cui aſtipulatur Damiates.) Damaſtes legẽdũ. is fuit hiſtoriarũ ſcriptor. patria Sigiẽſis ex Helleſpõto.

Cap. l. Hebeſcunt ſenſus, membra torquentur.) Torpẽt, non torquentur.

Cap. li. Profundi humoris è corpore effluuium. Vetus & ſincera lectio: præfandi humoris. Sic enim Plinius more ſuo verecunde genitale ſemen circumloquitur, ac ſi dicat cum præfatione honoris aurium nominandi.

Cap. lii. Nam Cælium Tuberonẽ.) Scribo C. Aelium Tuberonem. Tuberonum enim familia Aeliæ gentis eſt. mox eſt Hermotimus non Hermotinus. Se enim ab inferis remiſſum, habereq; quod nunciaret.) Vetus habere, quæ nunciaret.

Cap. liii. Duo Cæſares, prætor & prætura populi Ro. functus.) Legendum, prætor & prætura perfunctus. Cum populo admodum placuiſſet.) Adde is. Is cum p. a. p.

Cap. liiii. Et tamen multifarie priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cornelia domo nemo ante Syllam dictatorem traditur eſſe crematus.) Lege: Et tamẽ multæ familiæ priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus.

Cap. lvi. Vtiq; in Græciã attolliſſe è Phœnice Cadmũ xvi. numero.) Legendum, intuliſſe. Hic neſcio quis ſubiecit Latina elementa, cum Pli. de græcis literis loquatur. quare ſuſtulimus ea: nec enim ſunt in archetypis. Doxius Cælij filius.) Cæli, non Cælij. Phœnices, vt Theophraſtus.) Tirynthij non Phœnices, teſte Pauſania. pauloposſt eſt Aeacus inuentor argenti, non Ceacus. Terebrã, glutinum ichthyocollã.) Malim veterem lectionem, ter. glu. lithocollam. Scaphilus Sitheni filius.) Imo Sileni. Bouem & aratrum Briges Athenienſis.) Scribo, Buzyges. ex re nomen habet. Inducias Lycaon.) Lycanor verius. Cithara edita carmina compoſuit Terpander. Lege Citharœdica car. Proſaicam orationem.) Apage proſaicam. Scribo, proſam orationem. In Græcia Pyrrhus Dædali cognatus.) Euchir non Pyrrhus, atteſtãtibus Græcis ſcriptoribus. Hippagum Salaminij.) Vetus lectio habet Samij pro Salaminijs.

Cap. lviii. Græca inſcriptio plenior erit hoc modo: Παυσικράτης τισαμένου ἀθηναῖος κόρα καὶ ἀθηνᾶ ἀνέθηκεν. Vbi omiſſum erat cui numini anathema conſecratum eſſet.

Cap. lx. Naſica collega Lanati.) Lænatis legi debet.

EX LIBRO VIII. CAP. I.

Qvippe intellectus illis ſermonis patrij, & in primis obedientia.) Rectius legitur in manuſcriptis, & imperiorum obedientia. Indicis Arabici minores.) Veteres codices: Indis arant minores. Supra quoque libri ſexti cap. xix. de elephantorum apud Indos vſu dixit: Iis arant, ijs inuehuntur. Ad hoc cap. huius lib. xj. docens vbi naſcantur. Arabiæ non meminit.

Cap. ii. Aut laſciuiente pernicitate colludere.) Sincera lectio veterum codicum: aut laſ. pyrrice col. eſt autem πυῤῥίχη ſaltationis genus Cretenſibus in primis familiare. Lecticas etiam ferentes quaterni ſingulas, puerperas imitãtes.) Nec lecticæ puerperas imitabãtur nec elephanti lecticarij. quapropter ſic ſcripſimus lecticis etiam ferentes quaterni ſingulos, puerperas imitantes.

Cap. iii. Circa hos belli cura ſumma.) Veteres rectius circa hos beluis ſumma cura.

Cap. vii. Et illum dimitti pactus ſi interemiſſet. Solus ergo in harena congreſſus, magno Pœnorum dolore cõfecit.) Scribo ex fide noſtrorum exemplarium: & ille, dimitti pactus ſi interemiſſet, ſolus in harena congreſſus, m. p. d. c. Et non longe à fine huius capitis: pari equitum ex aduerſo dimicante: non è diuerſo.

Cap. viii. Antea domitandi gratia gregis, equitatu cogebant in cõuallẽ. Diſtinguẽdũ: domitandi gratia, greges eq. co.

Cap. xv. Cuius contactus ſequentes, vt ignis aliquis cõburat.) Nimium eſt, comburat. amburat, ſatis erat.

Cap. xvi. Non tanquam periculo coactus, ſed tanquam amentia iratus.) Amentiæ, legi debet. Velut deputans abſconſione turpitudinem.) Noua elegantia, dignior tamen Apuleianis illis quàm Plinio. Simplicior eſt vetus lectio: velut abſcondente turpitudinem loco. Leonum ſimul pugna plurium.) Turbatus eſt ordo: reſtituimus ſic. Leonum ſimul plurium pugnam. Non ſine oſtento quodam, tempore illo generoſos ſpiritus iugum ſubire prodigio ſignificante.) Et hic veram lectionem commonſtrant archetypa, nempe hanc: non ſine oſtento quodam temporum, generoſos ſpiritus iugũ ſubire illo prodigio ſignificante. Quod ab eo ſactum Græci σωτῆρος, id eſt, ſaluatoris templum Dionyſij appellauere.) Antiqui codices: quod ab eo facto Græci κεχηνότος διονύσου appellauere. ab eo facto ſcilicet ab hiatu leonis.

Cap. xxi. Nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit.) Poſterius nec redundat. Interficiunt eos, cauernis facile cognitis ſola tabe. necant illi ſimul odore, moriunturq;.) Verba quæ proximo verſu præcedunt, faciunt vt magis probem veterem lectionem, videlicet hęc: ſæpe enim enectum concupiuere reges videre, proinde ſic lego. Inijciunt eas cauernis, facile cognitis ſola tabe. necant illæ ſimul odore, moriunturq;. Inijciunt eas, muſtelas ſcilicet, regiæ cupiditatis mercenarij miniſtri. alioqui mihi non fit veriſimile, muſtelam eſſe adeo nocendi auidam, vt vltro latebras baſiliſci peruestiget, & vel cum certa ſua pernicie tam dirum monſtrum laceſſere non dubitet. Non diſſimile eſt quod de viuerris in cuniculorum venatu narrat infra cap. 55. Inijciunt eas, inquit, in ſpecus, qui ſunt multifores in terra.

Cap. xxii. Itaque Copas qui olympionicas ſcripſit.) Antiqui codices, Agriopas. Nomen eſt Doricum, quale Gorgopas. Et in lupum ſe conuertiſſe.) Cõuertiſſe dixit, pro conuerſum eſſe. itaque ſe redundat. Sic vertere quoque ſæpe eſt apud Liuium reperire. id conſilium in caput autoris vertit, & ſimiles locutiones. Sequitur: Eundem x anno reſtitutum, athletice reſtitiſſe in pugilatu, victoremq; victoria olympia reuerſum. Vetus potior: eundẽ decimo anno reſtitutum athleticæ, certaſſe in pugilatu, victoremq; olympia reuerſum. Sic Horatius: Magna coronari quis victor olympia. & athleticæ eſt ἀθλητικῆ, ſicut arithmeticem dicimus.

Cap. xxiii. Nec pedibus pauendas tantum ſerpentes.) Reſtitue luxatum ordinem. Nec pedibus tantum. Eosq; non in fronte aut ex aduerſo cernere.) aut redundat.

Cap. xxvii. Iaculando ea petendoq; deficiat.) Quanto melior antiqua lectio, iaculando ſe appetendoq; deficiat.

Cap. xxx. Alternis annis eſſe marem, alternis fœminam fieri.) Germana lectio: alternis annis mares, alternis fœminas fieri.

Cap. xxxi. Theophraſtus autor eſt, angues eo modo & ſtelliones ſenectutem exuere, eamq; protinus deuorare.) Quo nam referendum eſt illud, eo modo: nihil enim præcedit, quo referri poſſit. & exuuias deuorari, vt de ſtellionibus verũ eſſe ipſe Plinius lib. 30. cap. 10. teſtatur, ita de anguibus manifeſto falſum eſt, cum eæ paſſim reperiantur. Legendum itaque: anguis modo: non, angues eo modo. Eoſdem peſtiferos ferunt

,unt in Græcia, innocuos eſſe in Sicilia.) Hoc quoq; ſicut id quod præcedit, ex autoritate Theophraſti refertur. Quid igitur attinebat veterem lectionem mutare? Eoſdem peſtiferis morſus in Græcia, innoxios eſſe in Sicilia.

CAP. XXXIII. A partu duas habens herbas, quæ aros & ſeſelis appellantur: paſtæ redeuns ad fœtum: illos imbui lactis primo nolunt ſucco.) Cur illos potius quam illum? Sed longe aliter ſcripſit Plinius: illis imbui lactis primos volunt ſuccos, illis, aro & ſeſeli, quòd intelligant eis occultam quandam vim ineſſe, fœtui ſuo ſalubrem.

CAP. XXXVI. Sæpe in harena colaphis inflictis exanimantur.) Rurſus data opera vitiata lectio. Opinor parum Latinum doctulis iſtis videbatur, infracto colapho exanimantur. ò induſtriam colapho dignam. Arborem auerſi diripiunt.) Bellum & hoc, ſed quis vnquam id vidit ſaltem ſcriptum aut pictum? Legendum igitur quemadmodum habent magno conſenſu vetuſti codices: arborem auerſi derepunt: hoc eſt non proni, ſed poſterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis ſuſtentantes ne ruant: id quod notum eſt omnibus, qui modo vel ſemel vrſum ab arbore deſcendentem viderunt. atq; in hoc quoque hominem imitantur, præter morem quadrupedum: quamobrem pulchre cohęret cum eo quod proxime præcedit: Ingrediuntur & bipedes.)

CAP. XXXVII. Conduntur & alpini, quibus magnitudo media eſt.) Vera lectio vetus, quibus magnitudo melium eſt. Sunt his pares & in Aegypto: ſimiliter te ſident in clunes.) Lege ſimiliterq; reſidunt in clunes. Aliquanto poſt, maleficio eo aliquis de induſtria mutauit in maleficio illo, mirum quo minus eſſet vocalium. Grande vero operæ pretium.

CAP. XXXVIII. Sufflata cute diſtentę ictus hominũ & morſus canum arcent.) Manente ſenſu, verba tantummodo mutata ſunt. Sed quid opus erat? Noſtri codices habent, ſufflatæ cutis diſtentu.

CAP. XXXIX. Vel annua fame edurant.) Rectius, durãt. Scriba dormitans e, literam geminauit.

CAP. XL. Canes defendere Cimbros cæſis dominis eorum plauſtris impoſiti.) Legẽdum, Canes defendere Cimbris cæſis domus eorum plauſtris impoſitas. Cui nomen Hyrcani reddidit Durides.) Duris lege, quemadmodum primo libro in catalago. Samius is fuit, Alexandri rerum ſcriptor. Et reginam Bithyniæ Conſingin vocant veteres codices, non Conſygnen. Scrutatur veſtigia atque perſequitur, comitantem ad feram inquiſitorem loro retrahens. quamuis aquam tranſiliens ſe occultaſſet, quàm ſignificans demonſtratio eſt, cauda primum deinde roſtro.) Hæc oratio media ſui parte male farta eſt. Conſulamus archetypa. Illic reperio ſic ſcriptum. Scrutatur veſtigia atque perſequitur, comitantem ad feram inquiſitorem loro trahens: qua viſa, quàm ſilens & occulta, quàm ſig. dem. &c. qua ſcilicet fera à cane viſa. Vides nimirum lector, quantum interſit. Et ab ea quæ fœmina ſit es primipara genitritus cerni.) Hic quoque longe aliter habẽt incorrupta exemplaria, ubi legitur faunos cerni, quam dictionem deprauator non intellexit.

CAP. XLI. Sequenti neruo exempto nec canes rabidos fieri.) Reponenec caudam creſcere, nec c.r.f. Sed hoc erratum recens eſt, nequid dolo diſſimulem.

CAP. XLII. Lacerarumq; pariter aurigam inuenimus.) Quid hic facit auriga, cuius longe aliud officium eſt. Lege non pariter aurigam, ſed prorigam vnica voce. proriga enim appellatur qui equos admittit, vt eſt apud Varronem lib. 2. c. 7. In fine capitis legendum: præterq; ueſicæ conuerſio: non, præterquàm. eſt enim is morbus iumentorum proprius non hominum. Simile mendum & alibi aliquoties in hoc autore occurrebat.

CAP. XLIII. Vt bibant cogendæ exonerandæue ſunt.) Melius, exorandæue. hoc eſt, cogendæ ſunt, niſi malis eblandiri vt bibant. Notum eſt, in Celtiberia ſingulas quadragenis milibus nummorum emi. Lege, quadragenis millibus enixas. cum enim dixiſſet, quæſtus ex iis opima prædia exuperare, qui fere ex fœtura ſolet fieri vberrimus, hoc ſubiecit exemplum.

CAP. XLV. Sunt autores, ipſa complente decimum menſem duos parere, nunc raro geminos.) Hæc lectio nihili eſt, Plinius longe aliud ſcripſit. Sunt autores, ipſo complente decimum menſem die parere. Gignunt raro geminos.

CAP. XLVIII. Hiſpania nigri velleris præcipuas habet: Polenria iuxta alpes, Canuſia rutili, quas Erythras vocãt: item Bætica ut Canuſium ſuluas Tarentum ac pulliginis ſuæ, & ſuccidis omnibus vſus medicatus.) Facile ignoſcas & hic eundem caſtigatorem. Sincera lectio eſt hæc. Hiſpania nigri velleris præcipuas habet: Polentia iuxta alpes cani: Aſia rutili, quas Erythreas vocant: item Bætica: Canuſium fului, Tarentũ & ſuæ pulliginis. Succidis omnibus uſus medicatus. Quippe ahenis coquentium extractę, indumentis vſu veniunt.) Et hinc ſe explicare nequiuerunt, etiam doctiſſimi viri. Verus ac ſincera lectio: quippe ahenis polientium extracta, in tomenti vſum ueniunt. Loquitur de lanarum purgamentis. eſt autem tomentum, culcitræ ſartum. Martialis: Culcitra tomento quàm uiduata ſuo. & de tomento non de indumento accipiẽdum, alioqui ſatis indicant quæ ſequuntur: Antiquis enim torus è ſtramento erat. Sicut villoſa, & etiam ventralia.) Coniunctio & ſuperfluit. In templo M. Anci duraſſe.) Quid ſibi vult hic M. Anci templum? aut quiſnam fuit iſte ſuppoſititius M. Ancus? Certo ſcio in Ro. hiſtoria neminem hominum aut deorũ eſſe hoc nomine. Dicet aliquis, de Anco Martio accipiendum: at ex omni regum Ro. numero ſolum Romulum conſecratum legimus. Sed quid ego his lectorem remoror, cum in promptu ſit in archetypis uerum nomen: in templo Sangi. Equidem demiror quòd hic Sangus tantopere ignotus fuerit recẽtioribus grammaticis vt etiam in Liuiana hiſtoria vno atque altero loco in Ianum ſit demutatus. & eſt quidem vnius numinis vtrunque nomen, ſed hæc Romana appellatio eſt, illa altera Sabina. Vehementer ſuſpicor pro talibus caſtigationibus Alerienſi nos malam gratiam debere: nam huius primi opera typographi Ro. ſunt vſi. Vndulata veſtis primo laudatiſſimis fuit.) Lege, è lautiſſimis. ac mox: Acu facere Idæi Phryges inuenerunt Quid ſignificat acu facere, latine ſcientibus? Lego: Acu facere id (hoc eſt pingere: nam pictæ veſtis mentio præceſſit.) Phryges inuenerunt. Et ſic habent antiqua exemplaria.

CAP. L. Mares quàm maxime ſimos, longis auriculis, infractiſq; armis quam villoſiſſimos probãt.) Lege & diſtingue: Mares quàm maxime ſimos, longis auribus infractiſq;, armis quàm villoſiſſimis, probant.

CAP. LII. Primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus.) Et hic & lib. 9. cap. 56. in antiquis exemplaribus conſtanter legitur Fuluius Lippinus.

CAP. LIIII. Mira ſolertia, viſco inungunt oculos, calceariq; imitatione venantium tradunt.) Vetuſti codices: viſco inungi, laqueiſq; calceari. nam vtroque modo capiuntur. Sequenti uerſu Cornelius ſuperflue adiectus eſt. nam & hoc ex autoritate Muriani narrat, quod neſcio quis ad Cornelium autorem retulit. alioqui cum duo ſint in indice Cornelij, Valerianus & Celſus, Plinius cognomen adieciſſet. Item ſequenti verſu lege, nouam exultatione adorare, non noua exultationem adoriri.

CAP. LV. Vltima huius capitis dictio dilabidas eſt, non labili.

CAP. LVI. Damæ manſueſcunt raro, cum feræ iure dici non poſſint.) Cum Plinius hic perquam elegantem tranſitionem faciat ad reliqua animantia, vt videre licet in manuſcriptis, hoc modo: Hi (nempe lepores) manſueſcunt raro, cum feri dici iure non poſſint. Complura nanq; ſunt nec placida nec fera &c. demiror quibus intemperijs agitatus deprauator lectionem mutandam putarit, ac damas hic inſerendas, quamuis iam ante in alio genere receẽſitas, nec hic vllo modo quadrantes. Et quaſi hoc parum eſſet, titulum quoque quem Plinius fecit De ſemiferis, ipſe vertit De damis. Sic nobis hic vere literarius porcus bonos autores caſtigat. Et talia diſſimulanter tranſilit Hermolaus, dum Ariſtotelem, dum Theophraſtum, dum id genus alios conſulit, dum Ro. editionem cum Veneta confert, non paucis locis vtranque ex æquo vitiatam, ſecurus interim quid i ipſis Plinianis habeatur archetypis, quod tamẽ in primis curandum erat. quod non illius inſectandi cauſa dictum accipi velim, cui perpauci in literis conferri poſſunt, præferri fortaſſis nemo: ſed vt appareat, hanc viam ſuccurrendi veterum monumentis, quam nos ingredimur, eſſe longe certiſſimam, ſi modo viri docti negocium id qua par eſt cura ac religione tractandum ſuſcipere non grauentur.

CAP. LVII. Quos cenſoriæ legis princeps, Q. Scaurus & M. in conſulatu non alio modo cœnis ademere quam cõchylia.) Vbi nam legitur iſtuc conſulum par? imo vbi Q. Scaurus? deinde vbi ſic loquuntur Latini ſcriptores, Q. Scaurus & M. & non potius, Q. & M. Scauri? Fatendum eſt & hic corruptam eſſe lectionem. Integra ſic habet: quos cenſoriæ leges, princepsq; M. Scaurus in conſulatu: hoc eſt cenſores, & ante eos Scaurus conſul, &c. ad. Sic enim dictũ eſt hic princeps, quomodo apud Poetam:

Digitized by Google

Poetam: Princeps ærata Tarchon ſecat æquora prora, id eſt, primus. Librarij fere non aliter ſcribebant que coniunctionē quàm primæ literæ pūcto poſtpoſito. id lector imperitus prænomen putauit: unde deprauandi occaſio.

EX LIBRO IX. CAP. VIII.

DElphinus non tantum hominis amicum animal, verum & muſica arte mulcetur ſymphoniæ cātu.) Rectius: non homini tantum amicum animal, verum & muſicæ arti, m.ſ.c. Ex hominum manibus ueſcens, ferensq; ſe tractandum.) Lege, præbensq; ſe tractandum. Paulo poſt Amphilochi ſcribēdum, nō Amphilochij, ἀμφίλοχοι. Sunt autem in Epiro.

CAP. X. Et cooperta terra, ac pauita corpore. Melius, ac pauita pectore.

CAP. XIII. Ipſis in ſomno mugitus, vnde nomen vituli accipiunt. Tenent diſciplinam.) Lege & diſtingue: vnde nomē vituli. Accipiunt tamen diſciplinam.

CAP. XV. Silutus graſſatur vbicunq; eſt omne animal appetens, equor innatantes ſæpe demergens, præcipue in Mœno Germaniæ amne prope Liſboum & in Danubio. Mari extrahitur porculo marinō ſimilimus.) Hoc loco nominatim recenſentur piſces magnitudine inſignes, non marini, ſed fluuiorū. Nili, Rheni, Padi, Danubij, Boriſthenis, Gāgis. horum medio catalogo non ſatis apte inſeritur marinus quidam piſcis innominatus. ſequenda igitur antiquorum codicum lectio, vt poſt Liſboum nouæ orationis initium faciamus. Et in Danubio marino extrahitur, porculo marino ſimilimus. Is vulgo Italorum etiam nunc ſemilatino nomine moro appellatur, ob ſalſamenta illis notus, guſtu aſpectuq; porcinam ſalitam nonnihil referentia, Germanis Huſo dictus, quaſi ὗς, ſicut mario ἀπὸ τῆς μαρίδος.

CAP. XVI. Sunt & piſcibus præſtita in hac parte auguria.) Noſtri codices melius: Sunt & in hac parte naturæ auguria, ſunt piſcibus præſcita.

CAP. XVII. Inde aduectos Tib. Claudio principe Optatus Elipertius præſ. claſſis, inter Oſtienſem et Campaniæ orá ſparſos diſſeminauit.) Lego: Optatus è libertis, ſcilicet ipſius principis. notum eſt autem ex Tranquillo & Tacito quanta fuerint potentia liberti Cæſarum.

CAP. XVIII. His aquam acceptam ore remittūt. Quiſquis hic ordinem mutauit, fecit ſermonem ἀμφίβολον, Vetus ordo eſt hic, his aquam emittunt, acceptam ore.

CAP. XIX. Miratur Arcadia ſuum exocœtum. Deeſt coniunctio &. Commemorato enim Verbani & Larij piſcium miraculo, ſubiicit, Miratur & Arcadia. Nam ſtagna & amnes tranſeunt. Pleriſque euidens ratio eſt.) Scribendum coniunctim: Nam in ſtagna & amnes tranſeundi pleriſque euidens ratio eſt.

CAP. XXVII. Item miluus ſubit in ſumma maria.) Has voces, item miluus, adiunximus fini præcedentis capitis, quas inde reſectas neſcio quis hic non ſuo loco aſſuit. Attollit cornua è mari ſeſquipedalia fere, cornuta, quæ ab his nomen traxit.) Diuerſa lectio antiquior, quam ſecuti ſumus: Attollit è mari ſeſquipedanea fere cornua, quæ ab his nomen traxit. vt periphraſi vtatur, de vulgo nota loquens. alioqui ſuperuacaneum videri poteſt, de etymologia admonere in re tam clara. Si quis tamen illam alteram lectionem mauult, fruatur.

CAP. XXIX. Terreni maiores quàm pelagici.) Lege pelagii, πελάγιοι. Sic Græci longe à littoribus diſſita vocant: noſtri πέλαγος altum. In fine capitis, liburnicarū ludēs imagine ſcribendum ex fide archetyporum, pro liburnicarum gaudens imagine.

CAP. XXX. Simulq; eam deſcendere in duo ſenſu carentia, niſi forte triſti. Id enim vbi conſtat rumore nauigantium humana calamitas in cauſa eſt.) Antiquior lectio: niſi forte triſti (id enim conſtat) omine nauigantium, humana calamitas in cauſa eſt.

CAP. XXXIII. Nauigāt ex his neritæ, præbentesq; concauam ſibi partem, & alteram auræ opponenter, per ſumma æquorum velificant.) Primum rectius legitur veneriæ. Sunt enim conchæ non gratæ modo Veneri, ſed etiam cognatæ, ob communem è mari originem: celebrisq; eſt eius deæ effigies, concham, atque haud ſcio an ex hoc ipſo genere, pede premēs deinde mirum quod non cōcauam partem auræ præbeat concha, ſed diuerſam, cum concaua ſit velificationi aptior. Sequēda igitur & hic vetera exemplaria. Nauigant ex his veneriæ, præbentesque concauam ſui partem & auræ opponentes, p.ſ.æ.u. Caſtigator non intelligens quid Latinis ſignificet præbere ſe, & hunc locum corrupit, & ſupra præbens ſe tractandum, in ferens ſe tract. deprauauit, quemadmodum illic annotauimus.

CAP. XXXIIII. Iam quidem in tota rerū natura dam noſiſſimum ventri mare eſt.) Ventri ſupereſt, nec habebatur in archetypis manuſcriptis.

CAP. XXXV. Animæ hominia periculo quæſita maxime placent.) Idem caſtigator nec hic ſenſit quæſita poſitum pro acquiſita, proinde vitiauit veterem lectionem: anima hominis quæſita m.p. Ac mox: E tantir ſolis arboribus, atque Indicir quoq; inſulis petunt, & admodum paucis.) Sincera lectio: atque Indir quoque in inſulas petuntur, & admodum paucas. Nec aliter fere Plinius hoc uerbo vtitur, quamuis vbique ſtudium fuit literatori neſcio cui ſyntaxin temere mutare. Speciem uero inani inflatam.) Vetus lectio, ſpeciem modo inani inflatam, modo, id eſt, rantummodo, frequens apud hunc ſcriptorem. Præcipuum cuſtodiunt, pelago altius merſæ, quàm vt penetrent radii.) Tu ſcribe: quare præcipuum cuſtodiunt pelagiæ, altius merſæ quàm vt penetrent radii. De pelagiis piſcibus ſupra monui. Nam apud Græcos non eſt, nec apud barbaros inuentores eius aliud quàm margaritæ.) Lege addendo, Nam apud Græcos id non eſt, ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud quàm margaritæ. mox eſt, ſquamas aſſimulat, non aſſimilat, quod Gallicum idioma ſapit. Enoe mer & feri colorisq; marmorei.) Vetus lectio: enormes fere c.q;.m. Lauticiam eius omnem apparatumq; detractās.) Imo obtrectans. Getebatq; auribus tum maxime.) Scribe: Gerebat eum maxime. In primis elegans locutio, ſed perſæpe apud bonos autores, ſcribarum uel oſcitantia vel peruerſitate mutata. Vniones conuiuis ad ſorbendum dedit.) Melius abſorbendos dedit.

CAP. XXXVI. Quia cum vita ſua ſuccum eum euomūt.) Sua ſupereſt. Fraudatam ſe protiuus luxuria credat, nor indiligentiæ damnet.) Magis placet vetus lectio: fraudatam profecto ſe luxuria credat, noſq; indiligentiæ damnet.

CAP. XXXVII. Capiuntur autem purpuræ paruulis rarisq; conchis textu, veluti naſſis in alto iactir. Ineſt iis eſca cluſiles mordacesq; conchacum, quales videmus has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt eas purpuræ.) Et hic locus peſſime eſt à caſtigatoribus acceptus. Deprauationibus ſingillatim commonſtrandis prolixior eſſe nolo collatio eas facis indicabit. Scribi debet iuxta fidem archetyporum ſic: Capiuntur autem pupuræ paruulis rarisq; textu veluti naſſis in alto iactis. Ineſt iis eſca clu ſiles mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes appetunt purpuræ.

CAP. XXXIX. In conchyliata veſte cetera eadem ſine buccino, præterq; iur temperaturæ, Aeque pro indiuiſo humani potus excremento dimidia & medicamina addunt.) Hæc perobſcura ſunt, nec mirum cum ſint deprauata. Legendum: præterq; ius temperatur aqua pro inuiſo humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur. Hoc eſt, præterquàm quod buccinum detrahitur, etiam hoc intereſt, quòd hic ius pro lotio aqua temperatur, & ex medicaminibus dimidium inditur eius, quod in purpuræ tinctura indi ſolet. Præter Plinius vtitur pro prætetea. id ubique feſellit caſtigatorem, qui exceptionem eſſe putabat.

CAP. XL. Sed alia ſunt, nec habent fidem vitia: iuuatque ludere impendio, & luſus geminare miſcendo iterum, & ipſa adulterare adulteria naturæ.) Sincerior lectio: Sed alia ſunt è fine initia: quod pulchre quadrat cum his verbis, luſus geminare miſcendo iterum.

CAP. XLIII. Glanua qui & glania vocatur.) Caſtigatior lectio: Cautius qui glanis vocatur. Nam ſic præcedentibus pulchre cohæret.

CAP. LI. Plani piſcium quibus cauda non obeſt aculeiq; vt teſtudines & triæ, in coitu ſuperueniunt.) Itáne teſtudines inter planos piſcer numerantur? Rectius: Plani piſcium quibus cauda non eſt, aculeatiq;, vt teſtudines in coitu ſuperueniunt, id eſt, teſtudinum modo. Spari, torpedo, ſquali.) Sargi, non ſpari. Circa finem capitir eſt coaleſcit uulnur, non calleſcit.

CAP. LIII. Poſtea viſum tanti in extrema Italia petere Brunduſium oſtreas. Rectiur in extremam Italiam, familiari Plinio locutione.

CAP. LVI. In cauernis aquas hebetes remanere.) Vetus lectio, in cauernis aquas habentibus remanere.

EX LIBRO X. CAP. III.

INgenitum eſt ei, teſtudiner raptas frangere.) Legendum: ingenium

genium eſt ei,id eſt, natura. Quarti generis eſt percnopterus, eadem moratur per lacus.) Vetuſta exemplaria: percnopterus, eadem oripelargus. Sequenti verſu: vt quam verberet coruus: nihil erat neceſſe mutare in,vtpote quam.

Cap. viii. Traditum eſt,miſſas in ſublime ibi excipere eos.)Melius,miſſas in ſublime ſibi.

Cap. ix. Ac rictu columbis potius.) Vetus lectio: ac victu columbi potius:vt intelligamus eam & leguminibus veſci præter reliquorum accipitrum morẽ. ad hoc rictum vix puto inueniri de vllis auibus,nedum de columbis.

Cap. xix. Vncos vngues habentes omnino non congregantur, & ſibi quoq; prædantur.) Lege: & ſibi quæque prædantur.

Cap. xxxi. Scipio an Metellus vir conſularis, an M. Sextius.)Prius an ſuperfluit. Is Scipio Metellus Pompeij Magni ſocer fuiſſe fertur.

Cap. xxviii. Et Cyrenaici Achorem.)Legendum,& Elei Myiagron. Atteſtatur noſtris exemplaribus & Pauſanias. ibidem, qua litatum eſt illi die, non poſtquam litatum eſt illi deo.

Cap. xxxiii. Madeſactum multa aqua pennis puluerem ſpargunt.)Lege madeſactæ multa aqua. In genere item ripariarum eſt.)Antiqua lectio: Id genere parrarum eſt. Parrarum & Horatius meminit tanquam inauſpicatarum. Impios parræ recinentis omen Ducat. Eadem iam pauore libera,ac materna vacante cura.)Rectius:Eadem in pauore libera ac materna vacãs cura. Non.n narrat quid perdix facere ſoleat abducto per dolum à nidis aucupe(nam tũc uolatu ſe proripit) ſed quo ingenio aduerſus illum alioqui vtatur, cum aut non habet pullos:aut longe alio loco habet.

Cap. xl. Caprimulgi appellantur grandiores merulæ aſpectu.) Lege grandioris. Hæ minutiora pigeret annotare, niſi animaduertiſſem omnibus inoleuiſſe editionibus.

Cap. xlii. Super omnia humanas uoces reddunt pſittaci,& quidem ſermocinantes. India autem hanc mittit. Pſittacem uocant.)Legendum,pſittaci quidem etiam ſermocinantes. nam hæc verba,ſuper omnia humanas voces reddũt,ad præcedentia referuntur. præterea legendum, ſittacen uocat. & ita adhuc nonnullis barbaris nominatur. nam quod ad terminationes attinet,altera Græca eſt, Latina altera, neutra barbara. Vltimorum hoc capite verborum vera lectio eſt,ac cibis blandiente,non ad ciues,ſenſus eſt apertus. Quin & proxime ſequẽtis cap. extrema verba deprauate leguntur:quæ poturo ſufficeſet:pro,quantum poturo.ſuf.

Cap. xliii. Hũc ſiue æmulatione incitatus mãceps.) Nihilo deterius habuit priſtina lectio,ęmulatione vicinitatis: & plena erat locutio etiam abſq; participio.

Cap. xlix. Venerunt in Italiam Bebriacenſes bellis ciuilibus trans Padum externæ & nouæ aues(ita enim adhuc vocantur) turdorum ſpecie.) Quibus nam bellis ciuilibus? nam plura fuerunt diuerſis temporibus. Deinde ſi Bebriacenſes vocabantur, uerba per parentheſim interiecta, poſt hanc uocem Bebriacenſes ſtatim ſubijci debuerant. Pręclare adiuuerunt hic quoque noſtra exemplaria,vbi ſic legitur. Venere in Italiam Bebriacenſibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues(ita enim adhuc uocantur)turdorum ſpecie,&c. Loquitur de bello ciuili Otoniano,quod ob cladem ad Bebriacum Galliæ Ciſalpinæ oppidũ,Bebriacenſe nominat. & externæ verbum eſt ſuperuacaneum,inſcitia caſtigatoris adiectũ. is quiſquis fuit, nõ ſentiens & pro etiam dictum, putauit aliquid deeſſe. Cæterũ aues ipſæ nouæ appellatæ ſunt cũ recens adueniſſent,ac deinde ea appellatio manſit, etiam poſt multos annos ab earum aduẽtu:id quod ſatis indicare poterat uel titulus capitis, De nouis auibus. Sic enim & hic & in primo libro conſtanter habetur in manuſcriptis voluminib.

Cap. l. Gallinaceos quoq; paſcendi lacte addito cibis.) Non multum fortaſſe refert,attamen antiqua ſcriptura eſt,lacte madidis cibis.

Cap. lv. Liuia Auguſta.)Vetus lectio,Iulia Auguſta. Nec erat mutanda. nam tametſi hæc ipſa gentilitio nomine Liuia primum dicta eſt,tamen iam natu grandior,vt marito tam honorifica appellatione æquaretur,Auguſta cõſalutata,& peræque honoris gratia in gentem Iuliam aſcita, Iulia Auguſta vocari cœpit, relicto priore nomine: quemadmodum ex Tacito diſcere licet. Nec aliter legitur in omnibus emendatis autorum monumentis, duntaxat quoties Auguſtæ cognomen additur.

Cap. lx. Nec alias in pluribus tanta fœcunditas, maior ſamen paruis.)Legendum: nec alia plures.ſ.parit quàm melancoryphus. Tanto fœcunditas maior paruis.

Cap. lxi. Cui mẽbrana ceu pennæ.)Melius,cui & membranaceæ pinnæ vni.

Cap. lxiii. Ea de cauſa ingrediuntur in conceptu.) Melius quadrabit ſi legas in coitu, vt eſt in manu ſcriptis. Vidiſſe Olympia prægnantem equam Hecratidia Theſſali inuenimus.)Scribo,prægnantem Echecratidis.

Cap. lxiiii. Ex omnibus quæ perfectos fœtus, uel tantos & innumeroſos edũt.)Lege: Ex omnibus quæ perfectos fœtus ſues tantum & numeroſos edunt.

Cap. lxx. Qui ob id coguntur in naſſas. Lege, quæ ideo comijciuntur in naſſas.

Cap. lxxii. Orygem perpetuo ſitientem Africa generat,ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia ſitiẽtium.) Germana lectio: Orygem pęrpetua ſitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, mirabili modo ad rem.ſi. Sequenti verſu vbi legitur, ſaluberrimi liquoris hauſtu ueſicæ:dele hauſtu.

Cap. lxxiiii. Vulpes & milui:angues & muſtelæ & ſues.)Codices antiqui melius,Vulpes & Nili angues: muſtelæ & ſues. Componit enim animalium paria inter ſe diſſidentiũ. De aſpide miraculum à Philarcho traditur: Is enim autor eſt, &c.) Vetus lectio: De aſpide miraculum Philarcho reddatur. Vult enim Plinius fidem rei quam narrat penes autorem Philarchum eſſe. Id cum non intelligeret caſtigator, homo craſſæ Mineruæ, more ſuo caſtigauit, hoc eſt, mutauit in deterius.

EX LIBRO XI. CAP: VII.

Nigra cruſta eſt prima,ſaporis amari.) Lege, Comoſis cruſta eſt prima. Explanat enim has voces,comoſin,piſſocerõ, propolin. ac primo comoſin.

Cap. x. Appræhenſis ponduſculo lapillis ſe librant.) Melius,appræhenſi ponduſculo lapilli ſe librant.

Cap. xi. Fucus ademptis alis in alueum traiectus.) Scribo,reiectus.

Cap. xii. Itaq; cum prima.)Lego pro cum,tum,hoc eſt, Vergiliarum exortu.

Cap. xiii. Qua feruoris ipſius ſpuma concreſcit.) Scribe quæ,videlicet membrana. nam ſi ſpuma nominatiuus non ablatiuus eſſet,in quam dixiſſet,potius quàm qua.

Cap. xiiii. Contra copia ignauiam affert. Maciẽ melle non erithace paſcunt.) Non leue erratum. Lege,;ac iam melle non erithace paſcunt:vt ſit ſenſus,ſi copia mellis adſit, faſtidiri erithacen in cibo ab apibus. Et mox error errorem peperit. Quia deprauato,ac iam,in Maciem,non belle cohæret. Ergo diligentiores:pro vna voce Ergo, ſuppoſitæ ſunt tres, Qui autem ſunt. Mox, Dies ſtatus inchoandi: melius quàm, ſtatutus. In fine capitis pro non alia ſuauitas uſuſq;, repoſuimus, non alia ſuauitas viſq;.

Cap. xv. Aptiſſimum in æſtimatione è thymo.) Vetus lectio,Aptiſſimum exiſtimatur è thymo.& ſequẽti uerſu pro; cum ſit,quod ſit. Sequens probatio vt ſit odoratum & dulce,reglutinoſum.)Quid hoc uerbi eſt reglutinoſum? Reſtituimus: odoratum,ex dulci acre,glutinoſum.

Cap. xvi. Aequitas etiam in eis obſtringitur.)Lege addendo vocculam, Aequitas quidem etiam in eis obſtringitur, nec caret ſua elegantia particula Quidem. Sicut ſequenti verſu temerarie fecit qui detraxit vocem Ergo, ſcribens in primis præcipitur,pro in primis ergo præcipitur. Nam vbi incubauere, fauos liuidos faciunt.) Antiqui codices,Nam niſi incubauere.vt quod præcedit ad opera,non de mellificio, ſed de prolificatione intelligatur,quæ incubatu fit. Tertio inde uerſu adde uerbum exiſtimatur: vlceribus aptiſſimum exiſtimatur. Quam probabilem alias ſententiam fucorũ euentus coarguit.) Prouentus,non euentus.

Cap. xvii. Cum procedit,vnà eſt:totum examen circa eum conglobatur.) In vetuſtis codicibus aliter legitur ac diſtinguitur. Cum procedit,vna eſt totum examen, circaq; eum conglobatur. Bellum vero quod mox aſſidui cuſtodes autoritatis,neſcio quis deprauauit in, aſſidua cuſtodientes autoritate. Apparatus indicio diem tempeſtiuum eligentium. Lego, apparatus indice,nempe murmure,quod nomen proxime preceſſit. Si quà laſſatus deficit,aut forte aberrauit,odore proſequũtur.) Verior lectio: Si qua laſſata def.a.f.a. odore perſequitur. nam laſſari & aberrare in regem competere non poteſt. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam ſuauitatem illam prædulcis eloquij portendentes.) Vt verior ita multo elegantior vetus lectio:

Digitized by Google

lectio: Sedere in ore Infantis tum etiam Platonis, ſuauitatem &c.& continentet. Sedere in caſtris ducis Druſi Imperatoris, tunc proſperrime pugnatum.) Lege: in caſtris Druſi Imp. cum proſp.pug.& circa finem cap. alterutra pars, quæ ſuis: non, quem ſuis.& ſequenti uerſu: maxime rixa in conuehendis floribus exorta: non, Maxima rixa & in c.ſ.e.

CAP. XVIII. Aliqui non niſi in tantum adacto inteſtinum ſæpe aſſequatur.) Vetus lectio: vt inteſtini quippiam ſequatur. ſequenti verſu redundabat, dein. Adrepentesque ſoribus opertas ſufflant: ab hoc ſpatio prouolant.) Reſtituimus ex fide veterum codicum: adrepentesq; ſoribus per eas ſufflant ad hoc prouolant. hoc eſt: ad flatum ranarum prouolant apes.

CAP. XIX. Papilio etiam ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolãs.) Adde voculam hic, papilio etiam hic. quod non de quouis papilione loquatur.& aduolitans frequentatiua forma legendum. ſed grauius erratũ mox ſequitur, vt poſte non ſimplex. Filis etiam araneus, quacunque inceſſerit, alarum maxime lanugines obtexit. non enim de araneo loquitur, ſed tertium nocendi modum papilionis narrat: filis etiam araneoſa, quacunque inceſſit, alarum maxime lanugine obtexit.

CAP. XXII. Prima eas retorquere turſusq; texere inuenit.) Veteres codices: redordiri rurſusq; texere.

CAP. XXIII. Hanc ab his quoq; cogi ſubigiq;.) Quoque redundat, ſicut antepenultimo uerſu duæ dictiones, more ceræ: quæ cera ex poſtremis ſyllabis verbi lẽteſcere nata eſt. Et primam dictionem huius capitis quæ eſt Bombyces, mutatis poſtremis literis perperam aſſuerunt fini uigeſimiſecundi capitis, cum ibi non minus grauiter quàm argute dictum ſit, ut denudet fœminas veſtis: ac ſi dicat nihil abſurdius fieri poſſe, quàm cum ueſtis ad tegendum partes quibus pudor debetur inuenta, eadem ad nudandum eas adhibeatur pellucida: quæ argutia perit ſi dicas ueſtis bombycina, ac non ſimpliciter veſtis. Nec puduit has veſtes etiam viros leuitate vſurpare, propter onera æſtiua.) Itáne hæ ueſtes propter onera vſurpantur, ac non magis propter leuitatem? Verior lectio: Nec puduit has ueſtes uſurpare etiam viros, leuitatem propter æſtiuam. Primũ fœminarum laſciuia his uſa eſt, quæ gauderent nuditatem ſuã per eas ſpectari. Deinde uiri quoque vſurpare cœperunt, ob delicatam leuitatem æſtati conuenientem.

CAP. XXIIII. Circinato adnectens.) Hoc adiectiuum nomen ſubſtantiuum poſcit: & habetur ſane in manuſcriptis: circinato orbe adnectens. circinatum vocat tam abſolutum, vt circino ductus videri poſſit. Derelicto laxo prætenti ſumma parte.) In his quidem verbis nullum commodum ſenſum uideo. Quod ſi legas vt in noſtris archetypis habetur: derelicta laſſo prætẽti ſumma parte: ſenſus erit, prætẽtæ telæ ſummã partem imperfectam præ laſſitudine ab araneo derelictam. ubi arbitrari licet, legendum eſt, non liceat. Pariunt autem oua ea in telas expãſa, quia ſaliunt.) Pro expãſa lege, & ſparſa, ideo ſparſa, quia ſaliunt. Pariunt autem trecentos. Repoſuimus: pariunt autem & tricenos.

CAP. XXVIII. In Thraciæ partibus iuxta Olynthũ.) Vetus lectio, in Thracia iuxta Olynthum. Quod in hoc annotaui, ne indocti qui ſic loqui ſolent, exemplum apud Plinium inueniri iactent.

CAP. XXIX. Iidem quippe noctibus non volare eas propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuata plurium dierum, profectione. Quod maxime miremur, famem quoque, quam propter externa pabula petiere, ſciunt imminere.) Nõ obſcurum erit ex collatione, quanto & hic antiqua lectio ſit incorruptior. Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam lõginqua maria ab iis tranſiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame quoque, quam propter externa pabula petere ſciunt. Italiam ex Africa magna cohorte infeſtant.) Scribo, Italiam ex Africa maxime cohortæ infeſtant.

CAP. XXXII. Multa autem inſecta & aliter naſcuntur, atque aſilus in primis ex rore.) Aſilus nec eſt in emendaria exemplaribus, nec alioqui hic locum habere poteſt, vbi de papilionibus fit mentio, non de aſilis. Sequenti verſu eſt, inde porrigitur uermiculus, non oritur.

CAP. XXXVIS. Alij præfixa his pila cuſpidant.) Malim ut vetus: alij præfixa haſtilia cuſpidant. præcedit enim cornibus. Oculos vnicolores nulli, cum candore omnibus mediuſculo differentes.) Vetus lectio melior: Oculus vnicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Ardent, intenduntur, humectantur, cohibẽtur.) Legi debet: humectant, conniuent. Ab iiſdem qui altero lumine orbi naſcerentur, Coclites uocantur: quis parui utrinque ocelli, Lucini iniuriæ cognomen habuere.) Locus eſt fœde corruptus. Exemplaria manuſcripta habent: Ab iiſdem qui altero lumine orbi naſcerentur, Coclites vocabantur: qui paruis vtriſque, Ocellæ: Luſcini iniuriæ cognomen habuere. Vt hoc interſit inter Luſcinum & Coclitẽ, quòd hic ſit vnoculus natus, ille per vim eluſcatus. Porro Coclitem eo modo opici ex Cyclope detorſerunt, quo ex Ganymede Catamitum. Fuerunt autem Coclites Horatiorum gentis, ſicut Seruiliorum Ocellæ, Fabriciorum Luſcini, Pompeiorum Strabones, Papiriorum atque Aeliorum Pæti.

Bobus bis mutantur.) Vetus lectio: Boues bimi mutant.

Setis intur os hirtum, & linguam etiam appellatam.) Lege, & linguam etiam ac palatum.

CAP. XXXIX. Quæ uero rario crocodilis, ſi non cruori, ſed duritiæ tergoris tribuatur & ſolertia.) Lectio ſane inepta, caſtiganda exemplaria vetera ſic: Ceu vero non crocodilia duritia tergoris tribuatur & ſolertia. Coarguit enim hoc exemplo quorundam opinionem, qui ſubtilitatem animi conſtare cute operimentisque corporum putabant. Velut languidiores cum menſtrui curſus ſtetere.) Legendum, vt & lanugines oris.c.m.c.ſ.

CAP. XL. Primogeniti in quaque parte ſues primas premunt, & ſi eſcæ ſunt faucibus proximæ.) Prodigioſa deprauatio, cum à Plinio ſcriptum ſit: Primis genitis in quoque partu ſues primas præbent: eæ ſunt faucibus proximæ, ſcilicet mammæ.

CAP. XLI. Tenuiſſimum camelis, mox equabus.) Manuſcripti codices habent equis, nuſquam obſeruantes recentiorum exceptionem de ablatiuo in filiabus, equabus, aſinabus. Sicut & ſupra 40. cap. Aſinis à fœtu dulent, non Aſini. Idem animaduerti & in Liuianis exemplaribus.

CAP. XLII. Duobus alper genetibur pabula ſua approbant, Dalmatiæ Docleatem mittunt. Centronum terræ Natuſicum.) Vetus lectio, Dalmaticæ Docleatem mittunt, Centronicæ Vatuſicum. Dalmaticas uocat iuga a Carnis ad Dalmatas uſque pertinentia.

CAP. XLV. Sunt autem crura his obliqua, humani poplitis modo.) Pollicis, non poplitis. Qua perfoſſa, ceu vinculis, ſpiritus fugit.) Legendum, ceu iugulo, ſcilicet perfoſſo.

CAP. XLVI. Leo etiamnũ tortuoſos.) Scribo tortuoſius.

CAP. XLVII. Confirmãt & apodas habere, nycterin & drepanin, in eis quæ rariſſime apparent. Nycterin pro rara non agnoſco, quæ Græcis veſpertilionem ſonat, volucrem potius quàm auem, raræ aui rarũ nomen magis conuenit, quemadmodum habet antiqua ſcriptura, & apodas habere, & ocen & drepanin.

CAP. LI. Hinc tot cantib.& modulis flexiones.) Antiqua lectio potior: hinc tot cantus & moduli flexionesq;.

CAP. LIII. Qui venena ſerpentium ſuctu è corporib. exigerent.) Melius, corporibus eximerent. Scythæ ſagittarum vngunt aciem.) Vetus lectio, Scythæ ſagittas tingunt.

EX LIBRO XII. CAP. IIII.

VNAM quam peculiarius Virgilius celebrauit ebenum.) Rectius manuſcripta uolumina: Vnam è peculiaribus Indiæ Virg. celebrauit ebenum.

CAP. V. Quotum pondera adeo in terram curuantur, vt anno ſ.i.) Incorruptiora exemplaria: quotum imi adeo &c.

CAP. VI. Quo ſapientiores Indorum viuunt.) Lege, ſapientes, id eſt, philoſophi.

CAP. IX. Facilius hoc & cruſtoſius amariusq; & gummoſum.) Lege addendo iuxta fidem ueterum codicum: Faciliu hoc & cruſtoſius amariusq;, at indicum humidius & gummoſum. Ibidem legitur, in libras X. terni, non X. tantum.

CAP. XIII. Vt alii exiſtimauere frutice veuoſo.) Exemplaria noſtra quæ ob vetuſtatem ſequimur, habent, frutice myrtuoſo. Quod neſcio cur debuerit magis abſurdum videri, quam gummoſus & ſimiles Plinianæ uoces.

CAP. XIIII. Græci ſtagoniam & atomum tali modo appellant: minorem antem Arabiam.) Imo orobiam à magnitudine ὀρόβου, hoc eſt erui. Vltimo huius capitis verſu lege: potius quàm in micas frierur.

CAP. XVI. Faciliме autẽ adulteratur Indica myrrha.) Scribo, fallaciſſime autem adulteratur.

CAP. XVIII. Periti rerum aſtruxerunt.) aſſeuerant, non aſtr.

CAP. XIX. Reuehunt uitrea & ænea.) Melius, & ahena. Sterilior imbre, ſeu ditæ naturæ.) Vetuſti codices: ſterilior

imbre

mbre, cæduæ naturæ.& mox illic legitur, venia cædendi, non metendi. Deinde ſorte germina diſcerni.)Cremia, non germina,quæ vox vel ex pſalmographo nota eſſe poterat.

Cap. xx. Per Nabathæos Troglodytasq; confines, qui conſidere ex Nabathęis.)Vetus lectio:per Nabathæos Troglodytas,qui conſidere ex Nabathæis. Vt intelligamus coloniam à Nabathæis negociatoribus in Troglodyticen deductam.

Cap. xxiii. Eandem quæcunque ſit aſpalatho.) Lege, eandem quæ ſit aſpalatho.

Cap. xxv. Maxime probatur quod ante ſemel fluxit.) Melius vetus exemplar, Maxime probatur quod ante ſemen fluxit,id eſt,antequam ſemẽ prolatum ſit. Paulo poſt illic legitur:Exit & in Pamphylia,ſed aridior:non acrior.

EX LIBRO XIII. CAP. I.

Primumque id ſcire conuenit, mutata autoritate ad petus tranſiſſe gloriam.)Syncera lectio:mutatam autoritatem & Sæpius tranſiſſe gloriam.

Cap. iii. Veſtes prolongant tempus).Antiqui codices Veſtes prorogant tempus. Summa commendatio eorum, vt tranſeuntem fœminam odor inuitet,etiam aliud agẽtem.) Magis placet quod in iiſdem codicibus habetur:vt tranſeunte fœmina odor inuitet etiam aliud agẽtes. Neque enim vſqueadeo corrupti fuerunt Romanorum mores, vt frequentior eſſet viris quàm fœminis vnguentorum vſus. ac mox. Sed quoſdam craſſitudo maxime delectat, idipſum approbantes.) Illic eſt, ſpiſſum appellantes,non idipſum approbantes. Atque Caium principem ſolitum lauari.) Lege,atque Caium principẽ ſolia temperati,ſcilicet iuſſiſſe. Vtinamque dicere poſſemus, quis primus inſtituiſſet iſta, nimirũ hac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ.) Duas voculas, ita eſt, quibus perquam eleganter Plinius vtitur, ſcribarum ſiue potius caſtigatorum temeritas deprauauit in, iſta. Sic enim ſcribitur ac diſtinguitur in emendatis voluminibus. Vtinamq; dicere poſſemus.quis primus inſtituiſſet.Ita eſt,nimirum hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicere aquilę. Sic lib.7.cap.40.dixit, Ita eſt profecto, alius de alio iudicat dies. Item lib.18.cap.6. Itaque eſt profecto, opera non impenſa cultura conſtat. Præterea lib.14.cap.1. Ita eſt profecto, magnitudo populi Rom. perdidit ritus,vincendoq; victi ſumus.

Cap. iiii. Genera earum plurima: & prima fruticem non excedentia: ſterilem hanc, aliubi & ipſum fertilem, breuemq; ramis obiri vmbra foliorum.)Emẽdata lectio: ſterilem hũc,aliubi & ipſum fertilem:breuiq; ramorum orbe folioſum qui error tam craſſus eſt,vt mirum ſit à nemine deprehenſum. Præterea,cæſum à dorſo puluinato,& in aluo media fiſſura pleriſque vmbilicatum.)Repoſuimus ex manuſcriptis: Præterea cæſum à dorſo puluinata fiſſura,& in aluo media pleriſque umbilicatum. Quod erat prius, pomis refertam.) Pro his verbis longe alia ſunt in antiquis voluminibus, nẽpe hæc: eratq; cum hæc proderem fertilis.

Cap. vii. Certoq; eam fugit alienus humor, qui aluum omnem rigat.)Lege:qui aliam omnem rigat.

Cap. xi. Neque ad alios vſus illis, quàm funibus. Rex Antigonus in naualibus uſus eſt rebus,nondum ſpartio communicato.)Sincera lectio: Nec alijs uſus eſt quàm inde funibus Rex Antigonus in naualibus rebus,n.ſ.c.

Cap.xii. Quæ potuit eſſe ſegminibus utrinq; amputatis.)Scribo reſegminibus. Minus ſorbet. Politur & charta magis, vt ſplendeat.) Lege & diſtingue: Minus ſorbet politura charta: magis ſplendet. Deprehenditur & lentigo oculis ſed medijs inſerto glutinamentis ceu tenia iunco papyri bibulo,ibi vix litera fundente ſe.) Voluminum veterum emendatior lectio:ſed inſerta medijs glutinamẽtis tenia,fungo papyri bibula,vix niſi litera fundente ſe. Nam fabrili à gummi commiſſuræ fragiles ſunt.) In iiſdem codicibus melius eſt: Nam fabrile gummiſque fragilia ſunt. Fabrile videlicet glutinum. & gummis genitiuus eſt à gummi, κόμμι κόμμεος. Minimum hunc modum intergerit.)Lege,minimũ hoc modo intergerii.

Cap.xiii. Quod eo magis miror, ſi etiámnum Homero condente Aegyptus non erat. At cur ſi iã hic erat vſus,in plumbeis linteisq; voluminibus ſcriptitatum conſtet?Cur & Homerus in ipſa illa Lycia Bellerophõti, codicillos datos nõ epiſtolas prodidit?) Hic tenebrio neſcio quis aliquot voces ex 11. cap. repetitas, ſed deprauate, inſulſire auſus eſt. nam vetuſta exemplaria omnia tantum habent: Q.e.m.m.ſ.e.H.e.Ae. non erat aut cur ſi iam hic erat uſus in ipſa illa L. B.&c.) Agnoſcis erudite lector Plinianum orationis fluxum, nullam interpolatoris operam deſiderantem. ò impudentiam.

Cap. xv. Interiit nuper incendio quam Cethegus decedens libris quatuordecim permutauerat.) Vetus lectio: Interiit nuper incendio à Cethegis deſcẽdens,H-S. XIIII.permutata. A Nomio Tiberii Cæſaris liberto.) Lege addẽdo: Itẽ à Nomio,nã duas recenſet ampliſſimas,Ptolemæi unã, alteram Nomii. Operimento conchylii & laminæ per mediã veſtitam fuiſſe.)Pro peſſima opera malam gratiam meritus eſt, quiſquis hic Pliniana verba aliquot de ſuo additis, interpolare nõ eſt veritus. Nam ſincera ſcriptura tantum habet: operimẽto laminæ veſtita, quemadmodum lateritii parietes ornatus cauſa marmoreis cruſtis veſtiuntur. Nutriuntur optime ſplendeſcuntq;,manuq; ſicca fricantur ab alienis maxime: nec abaculis læduntur,vt in his genitæ.)O belle tractatum Plinium. Vide obſecro lector,quantum hæc à germana lectione diſcrepẽt, quæ talis eſt,Nutriũtur optime ſplendeſcuntq; manu ſicca fricatæ à balineis maxime:nec à vinis læduntur,vti his genitæ.

Cap. xviii. Totumq; abire in lacum.)In altum, nõ in lacum.

Cap. xix. Punicum malum cognomen ſibi venditat.) Lege, cognomine ſibi vendicat.

Cap. xxi. Semine colore & ſpecie foris.) farris, non foris.

Cap. xxiiii. Vtilitas herboſa ergo,& eo lætior ſatietas,quòd perquam modico pingueſcunt & quadrupedia.)Exẽplaria vetera: Vtilitas quæ eruo, ſed ocyor ſatietas: perquam modico pingueſcente quadrupede. Obiterque inter ordines allium capeſſere fertile eſt.) Lege, allium & cepe ſeri fertile eſt.

Cap. xxv. Vix vt reſpicere è naui tutum ſit.) Proſpicere,non reſpicere.

EX LIBRO XIIII. CAP. I.

Subdiales inambulationes umbroſis operculis opacat.) Sincera lectio vmbroſis pergulis. vt eſt videre in emendatis manuſcriptis.

Cap. ii. Vua tam parua,vt niſi pinguiſſimo ſolo coalere non poſſit.)Rectius, colere non proſit. In neglecte ſolo moroſa,pingui putreſcit,gracili omnino non prouenit.) Legẽdũ, In eligendo ſolo moroſa. Moroſam in eligendo ideo dicit, quòd ei nec pingue nec gracile ſatis conueniat. Tuncq; Albanum vinum æmulãtur.) Reſtituimus ex vetuſtis codicibus Albano vino æm. Sic Martialis: Aemula Baianis Altini littora villis. locutione à Græcis accepta, ἀμιλλωμαίους. Leuius hoc videri poterat,niſi in his leuibus tã ſæpe ſcribæ ludere ſibi permittant. Mœrica contra omnes ictus firmiſſima.) Veteres libri,contra omne ſidus ſit.

Cap. iii. Et coronaria naturæ luſu ſtephanitis.)Scribo coronario naturæ luſu.

Cap. iiii. Cum C.Gracchus tribunus plebis ſeditionibus agitatis interẽptus.) Latinius noſtra exẽplaria, plebẽ ſeditionibus agitans. Raro quippe adhuc fuere, nec niſi imperatis ſingulis teſtis milia nummum.) Vetus lectio, nec niſi in nepotatu.

Cap. vi. Pucino retulit acceptos non aquoſo.)Lego, pucino retulit acceptos.non alio vſa. Cum eadem vitis aliud aliis locis pullulet.) Maluimus & hic noſtros manuſcriptos ſequi in quibus eſt,aliud aliis locis polleat.

Cap. vii. Nec Cymolîti per ſe gratia.) Noſtri veteres codices Tmoliti habent, cuius & apud Græcos ſit mentio.

Cæſarem non aliud potaturum.)Scribo,poturum.

Cap. xiii. Interfectã fuiſſe à marito.) Scribo ad exemplar vetus,interfectam fuiſſe à marito,atteſtante Gellio.

Aromaticis delectatos.)Lege Aromatite. id eſt quod nunc Hippocratis uocant,cuius inuentum videri volunt.

Cap. xiiii. Sic quoq; diu tranſmarina fuerũt in autoritate ad atauos uſq; noſtros,etiam falerno iam reperto, ſicut apparet ex illo comico verſu Anaxipolis Thaſii:Quinq; Thaſii vini inde depromam,Falerni bina.) Quid ego audio, Anaxipolim Thaſium Latinos uerſu ſcriptitaſſe? an forte græce quidem ſcripſit,ſed togatas fabulas. alioqui inepte citatur teſtis, vbi agitur de autoritate quæ fuit vinis in Vrbe atq; Italia. Subiiciam & hic veterem lectionem quo magis appareat deprauatio. Sic quoque poſtea diu traſmarina in autoritate fuetuni,& ad auos uſq; noſtros: quin & falerno iam reperto, ſicut apparet ex illo comico uerſu, Quinque Thaſii &c. Neque enim ratio temporum patitur vt legamus ad atauos, de vinis quæ poſt Opimium conſulem in precio fuerunt. Milia cadorum congiorum.)Lege,cadorum congiariorum,id eſt,qui congium caperent. Sequenti verſu eſt C. Sentius, non Cenſius.

Hortenſius

Digitized by Google

Hoſtenſius ſuper decē cados hæredi reliquit.) Non uideo cur hoc magnum uideri debeat, cum Lucullo eiuſdem uini pluſquam C.M. cadorum fuiſſe ſupra in hoc ipſo capite ſcriptum ſit. uerior eſt dubio procul manuſcripta lectio X. M. cadorum quod ſcribæ hoc modo ſcribere ſolent $\overline{X}$ inde lapſus occaſio.

C A P. X V. Quid ni? Et Cæſar dictator triumphi ſui cœna uini falerni amphoras C. Chij cados C. in cōuiuia diſtribuit.) Conuiuia hic uocat certum conuiuarum numerū una diſcumbentium: qui fere intra Muſarum numerum conſiſtebat, iuxta tritum illud prouerbium: Septem conuiuium, nouem conuitium. Quare nimio plus eſſent centum cadi uel Cyclopum conuiuio. Itaq; malui antiquam ſcripturā ſequi. Quid, non & C.d.t.ſ.c.u.ſ. amphoras, Chij cados, in cōuiuia diſtribuit, id eſt in ſingula conuiuia ſingulos cados ſingulasq; amphoras.

C A P. X V I. Fit & è pomis.) Melius, Fiunt & è pomis. ac mox: primumq; è palmis, non, proximumq; ei è pal. Myrtitē Cato quemadmodum fecerit, hoc paulo poſt indicabimus.) Melius, Myrtitē Cato quemadmodū fieri docuerit, mox paulo indicabimus. Ex cæteris herbis colatis.) colatis, redundat. Qualem & redolent ſalicum Patauinorum in paluſtribus uindemiæ.) Lege, qualem & ſalicum redolent Patauinorum in paluſtribus uindemiæ.

C A P. X V I I. Adeo nihil intentatū in vita fuit.) Elegantius datiuo caſu, adeo nihil intentatum uitæ fuit.

C A P. X V I I I. Aſpēdios dānata à feris.) Dānata aris, lege. *σπένδειν* enim libare ſignificat. Aegyptus & ecbolinā habet abortiuos facientem.) Vetus, Aeg. & ecbolada habet, abortus facientem. Sic & maris nauigio.) Rectius, mari nauigato.

C A P. X I X. Prolibare dijs neſaſtū habetur uino.) Rectius in uetuſtis codicibus ſcribitur uina, ſicut tertio abhinc uerſu, polluta & Græca. Præcepta tradiderint.) Præcepta condiderint, eſt in ueteribus, idq; non ineleganter, ut nihil opus fuerit mutare. Anni prioris uini nonnuſquā fece acetóue condiunt.) Vetus lectio: Nonnuſquam prioris uini fece acetóue condiunt.

C A P. X X. Iterū ſponte feruere: qua calamitate cū deferbuit deperit ſapor.) Cū deferbuit, uoces ſunt ſuperuacaneæ, & ab interprete primū adiectę. Acor aut fumidum uirus, aut picis aduſtio.) Lege, picis autē aduſtio. nam ſuperiora reſinæ uitia ſunt, hoc picis. Aſia picē Indicā maxime probat, Græcia Piericā.) Non Indicā: quod abſurdū erat, ſed Idęam ab Ida cantatiſſimo Troadis monte, atteſtante etiam Theophraſto.

C A P. X X I. Sic coopercula doliorum medicanda.) Imo opercula. error natus ex geminatione literarum.

C A P. X X I I. Poſtera die ex ore halitus fœtidi.) Veteres codices diſerte habēt, halitus cadi, ut intelligamus eos nimia temulentia cadū olere. Cū priorē diē quotidie perdant, imo uero & uenientē.) Nihilo deterior erat uetus lectio, illi uero & uenientem. L. Piſonē urbis Romæ curatorem ab eo delectū.) Sincerior lectio extat in antiquis uoluminibus, L. Piſonē urbis Ro. curæ ab eo delectū. hoc eſt, ad curā. Præfectus urbis creatus eſt, nō curator, & præfecturā circumloqui libuit.

EX LIBRO XV. CAP. I.

O L E A M Theophraſtus celeberrimus è Gręcorū autorib⁹.) Moderatius Plinius Theophraſtus è celeberrimis Græcorum autoribus. M. Seruius T. F. ædilis curulis.) Antiqua ſcriptura, M. Seius. L. F. Certe Seruius prænomen eſt nō nomen. Nec deſiderare raſtros, aut ſalcem ullam, aut curam.) Elegantius uetus: Nec deſiderare raſtros aut ſalces, ullámue curam.

C A P. I I I. Has enim ocyſſime occupat æſtas: quia ſunt tenerrimæ, & amurca cogit decidere.) Vera lectio, has enim ocyſſime occupatas, quia ſunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Cum omni hora oleū decreſcat.) Lege omni mora.

C A P. V. Quam earum in his locis optimam eſſe dicant.) Veteres codices: Quam earum finitimis locis o.e.d. nec erat opus mutare.

C A P. V I. Præterea conchas & plumbeas cortinas ære uitiari.) Vitiata lectio eſt, reſtituimus iuxta fidem archetyporum ſic: præterea in conchas & plumbeas cortinas, ære uitiari. refertur enim ad decapulandum quod præceſſit.

C A P. V I I. Suis herbis componunt inter Cappadociā & Seleuciam quod Seleucicum uocāt.) Vera lectio uetus, inter Cappadociā & Galatiam quod Selgiticū uocant. Idē erratum depręhendimus & caſtigauimus lib. 23. cap. 4. ſcribendo ſic, Selgiticum neruis utile diximus. E pice fit quod picinum appellant.) Lege piſſinum, non picinum, ut ſit Græca uox.

C A P. X I. Præcocia uero muſtea.) Scribo præcoci, referendo ad proxime præcedens prouentu. E ſtrutheis odoratiſſima.) Lege à ſtrutheis, id eſt poſt ſtruthea.

C A P. X I I I I. Tamen peculiare nomen dedit.) Lege addendo, his tamen peculiare. his ſcilicet lanatis, quorū mentio præceſſit. A conditione caſtrati ſeminis, quæ ſpadonia appellant. Belgemela à folijs. folium enim unum, aliquādo & geminum erūpit è latere medio.) Mira uero denominatio à gemino folio belgemela. ſed cur potius à gemino, cum ſæpius unicum erūpat? Antiqua exemplaria aliter habent: quæ ſpadonia appellant Belgæ. Melofolijs folium unum, aliquando & geminum, erumpit. Mirum autem uideri non debet, ſi Belgæ ſpadonia uocabant Romano & non Gallico uocabulo, ut qui prouinciales id temporis eſſent, apud quos ipſe Plinius aliquā diu uixit, unde hoc pomum in eius notitiam uenit, urbanis alioquin non admodum notum. Meleſolium uero dictio eſt ex Græca ac Latina compoſita, quaſi *μηλόφυλλον*.

C A P. X V. Reliquorū nomina aliter in alijs locis appellantur.) Scribe addendo, aliter in alijs atque alijs l.a. Conduntur uero pira ut vuæ, ac totidem modis, non aliter quàm in cadis. Præterea quæ poma proprietas piris quoq; uini, ſimiliter ijs ægris medentes in eſcam dant.) Vera lectio, Conduntur uero pira ut vuæ, ac totidem modis, nec aliud in cadis præterquàm pruna. Pomis proprietas pirisq; uini: ſimiliterq; in ægris medentes cauent.

C A P. X V I I. Eandem pomis in vino ſubigunt.) Melius, vino ſubigunt. Oleo aſpergi ex ore, ut de palmis diximus.) Hoc nuſquam dictum eſt, ſed particula ut redundat. mox legēdum, De palmis diximus. ut ſit tranſitus ad reliqua. Ac ſi dicat, niſi inter peregrinas arbores de palmis dictum eſſet, potuiſſe hic inter ſecundas menſas de earum fructu dici. nunc de ficis proxime dicendum.

C A P. X V I I I. Ad nos ex alijs tranſiere gentibus Calcidicæ, quarum plura genera. ſiquidem & Lydiæ quæ ſunt purpureæ, & mamillanæ ſimilitudinem mammarum habent.) Legendum ex fide ueterum exemplariorum, Ad nos ex alijs tranſiere gentibus, Chalcide, Chio, quarum plura genera. ſiquidem & Lydiæ quæ ſunt purpureæ, & mamillanæ ſimilitudinem earum habent. Alioqui Plinius omiſerat Chias Romæ nō incelebres, & Martiali in primis amatas. Nam Alexandrinæ enixiores. Candicans terna, cognomine delicata.) Eadem exemplaria ueram, etiam nunc, lectionem retinent. Nam Alexandrina è nigris eſt, candicante tiua, cognomine delicatæ. Alioqui non bene cohæret, quod mox ſubſequitur: Nigra & Rhodia eſt. Tanto propius Carthaginem pomo Caſo admonuit.) Elegantior uetus lectio: Tanto propius Carthaginem pomo Cato admonuit.

C A P. X I X. Ergo culices partim fraudati alimento in matre hoc eſt putri eius tabe, ex qua nati ad cognatam uolant.) Antiquior lectio & melior, Ergo culices parit, hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatam uolant.

C A P. X X. Setaniæ tamen maius pomum eſt.) Tamen ſuperuacaneum eſt, natum ex proximis ſyllabis tanie, nec ad ſenſum quicquam facit.

C A P. X X I. Hæc obnoxia acri odore, nec ſuauitate iucunda.) Cuinam obnoxia? Sincera lectio: hæc obnoxia acori. odore & ſuauitate rotunda præcellunt. cæteris uini ſapor. Et tuſatur capillus primum prodeuntibus nucleis.) Nuculis non nucleis.

C A P. X X I I I. Molitura etiam præſtant.) Vetus moluntur etiam, & præſtant &c.

C A P. X X V. Minus quinquennio eſt.) Satis Latine dixerat Plinio minus quinquennium eſt: nec erat cur mutaretur.

C A P. X X V I I I. Aliquorum lignum ipſum in uſum & pomi uicē, ut grana myxis, quas in Aegypto gigni diximus.) Vetus lectio: Aliquorum lignum ipſum in uſu & pomi uice, ut generi amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Dixit autem Plinius his uerbis: Pomū longius piro, incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido.

C A P. X X I X. Antequam piper reperiretur, illam obtinens uicem.) Illius obtinens uicem, legendum eſt. Plebeia ſorrida ac ſqualida.) Scribo retorrida, qua uoce libenter utitur. Quin & uirgæ anuli.) Lege, uirgei anuli. Papyrium Naſonem.) Maſſonem non Naſonem, atteſtante Liuio.

C A P. X X X. Et poſtea acceſſere genera eius. Hanc ſylueſtrem &c.) Quā hanc? Libri uetuſti: Poſtea acceſſere genera: tinus, hanc ſylueſtrem &c. Alioqui male cohæret, acceſſit & regia, niſi tinus præcedat. Folio criſpo ac breui, quæ inue

bbb nitur

Digitized by Google

nitur rara.) Lege: inuentu rara. Præferenda vtique myrto & oleæ eſt.) Vetus lectio: præferenda ei vtroque olea.

EX LIBRO XVI. CAP. I.

Navigantibvs ſimiles, cum integant aquæ circundata naufragijs. Cum vero receſſerint, ſugientes cum mari piſces circa tuguria veoantur.) Vera lectio: nauigantibus ſimiles cum integant aquæ circundata, naufragis verò cum receſſerint: ſugientesq; cum mari &c. Non pecudes hos habere, non lacte ali vt finitimos. Ne cum feris quidem dimicare contingit.) Melius: Non pecudem his habere, non lacte ali vt finitimis, ne cum feris quidem.dim.con. Potus non niſi ex imbre.) Legendum addendo. Potus ijs. & ſequenti verſu. Et hæ geotes certe, Certe, ſuperfluit.

Cap. II. Roborum vaſtitas intacta.) Et hic adde vnam dictionem, æuis roborum vaſtitas intacta.

Cap. III. Veluti po. R. ipſa corona impoſita.) Ipſi, non ipſa. Longum eſt nec ex inſtitutione operis.) Vetus lectio, nec inſtituti operis.

Cap. IIII. Quiq; patriæ muros primus ſcandens, audenſem irrumpere occidit. Quiq; ciuem maluit ſeruare quàm hoſtem occidere.) An non hæc inter ſe pugnant? ſicut nec id apte cohæret quod mox ſubiicitur. Vtq; eum locũ in quo ſit actũ, obtioeret hoſtis eo die. O ſtrenue nauatam à deprauatore operam, & cui nulla ex his quæ hic memorantur, corona dignum ſit præmium. Reſtituimus ex fide maou deſcriptorum hoc modo: quæ ſub ipſo Ione datur, cuiq; muros patria gaudens rumpit. Confert enim leges Romanas de ciuica, cum illa Græcorũ de Hieronicis, hoc eſt ſacrorum certaminum victoribus, in quorum honorem patria cuique ſua redeũti murorum partem diruebat, qua oppidum intraret: tanquam nihil opus eſſet, mœnibus ciuitati, quæ tales viros gigneret. Mox ſubiiciuntur capita legum. Ciuem ſeruare. Hoſtem occidere. Vtq; eum locum in quo ſit actum, hoſtis obtinear eo die.

Cap. V. Necnon & in copia frugum.) Veteres codices: nec non & inopia frugum. Diſtinguemus ergo proprietate naturaq;, & vbi res coget. etiam Græcis nominibus vteodũ.) Vtendum ſuperfluit. nam omnia referunsur ad verbum Diſtinguemus.

Cap. VI. Continentur hiſpido calyce, per genera plus minus complectente.) Scribe addendo, plus minus cutem complectenre. cutem glandis ſcilicet.

Cap. VII. Gignunr & aliæ ramorum eius pilulas corpori non pediculo adhærentes.) Legendum, Gignuns & alæ ramorum eius pilulas, corpore non ped. adh. Item circa finem capitis: & in folio rubente aquoſos nucleos candicantes non rubentes. quod neſcio quis ad pilulas præcedentes referendum pusauit.

Cap. VIII. Granum hoc, pſimoq; ceu ſpectes fruticea paruos aquifoliæ ilicis. quiſquilium vocant.) Sincera lectio: primoq; ceu ſcapus fruticis paruæ aquifoliæ ilicis, cuſculium vocant. Eſt enim Hiſpaoum vocabulum non Romanum: & cuſculiarum videtur olim dictum, quod nunc deprauate ſcarlatum. Signum hoc eius, quod in teoebris decerpitur.) Quo, non quod. Græci cortices arborum appellant.) Vetus, corticis arborum.

Cap. XVIII. Tingendi cauſa ad ſeruorũ veſtes.) Illic legitur, ad ſeruitiorum veſtes.

Cap. XXIIII. Et apud nos vere palmæ à matre integræ decerpuntur: meliores enim ſunt, quæ non diuiſæ fuerint: Integra lectio: Et apud nos ferè palmis à meſſe decerpunur. ex his meliora quæ ſeſe non diuiſerint. Loquitur de foliis. Decidua à populo quernaq;.) Rectius, decidua populea quernaq;.

Cap. XXV. Cæteræ vero concepto.) Vetus lectio: cæteræ vero cœpturo. Sic fit, vt dum prima cacumina impelluntur ſe cutis aperiat, geniculato incremento.) Et hic diuerſa lectio, vt prima cacumina impelli ſe cutis appareas.

Cap. XXVI. Cedri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur, nouusq; fructus in ijs cum autumno pendet.) Noſtra exemplaria: Citreæ & iuniperus & ilex anniferæ habentur, nouusq; fructus in his cum annotino pendet.

Cap. XXIX. Quoniam omnis infirmitas cœlo magis accidit.) Lege, cœlo magis obnoxia eſt.

Cap. XXXII. Faſtidio balſamum alibi naſci natura quàm in Syria noluit fere: Nec non & palmam naſci vbique, aut oatam parere.) Si dixiſſet alibi quàm in Iudæa, veriſimilius erat. neque enim in tota Syria naſcitur, aut vlla alia eius parte præterquam Iudæa. Antiquior ac verior lectio hæc, Faſtidis balſamum alibi naſci, Aſſyria malus alibi ferre: necnon & palma naſci vbique aut nata parere. Cœlum nullo modo quit flecti.) quit redundat. Mutari naturam in iiſdem locis, atque improuiſo valere.) Exemplaria vetera: atque pro indiuiſo valere. An in Lycijs frigidiſq; montibus naſcitur.) Lege, at in Lyciis Phrygiiſq; m. n.

Cap. XXXVI. Durantq; eius alta tecta.) Eius non eſt quo referatur. Lego, Durantq; æuis. Sic ſupra: æuis roborum vaſtitas intacta. Et canore tibiæ ipſo educendæ.) Melius: & canere tibiæ ipſæ docendæ: nec aliter eſt in emendatis exemplaribus.

Cap. XXXVII. Licet populi vitibus placeant, & cæcubum ducant.) Lege, & cæcuba educent. Sequacis ad iuncturas léticiæ.) Rectius, ad uinctiuras. Mollioribus uaſis quam ut è corio fiant.) Vilioribus, non mollioribus. Deciduæ ſalici fertilitas.) Legi debet: Cædua ſalici fertilitas.

Cap. XXXVIII. Ictus ab altero capite vel grauis ſentiatur.) Atqui magis conueniebat, uel leuiſſimus. Legendum itaque, uel graphii, non uel grauis. eſt autem graphium, ut uulgo etiam ootum eſt, ſtylus ferreus, quo in ceratis tabellis quicquid libuerit exarare ſolemus. Fagis pectines tranſuerſi in pulpa apud antiquos. Inde & uaſis honos.) Diſtingue. Apud antiquos inde & uaſis honos.

Cap. XL. CXX. modij tunc lentis, pro ſaburra ei fuere. Pudendum erratum, cum tam modica ſaburra uix mediocri nauigio ſufficiat, nedum illi uſque ad miraculum ingenti. ἀλλὰ τῶν τοιῶ των ὐ φρόντις ἱπποκλείδῃ, modo ſenſus ſit utcunque grammaticus. Vera lectio eſt. CXXM. modium lentis. Quas & ipſas eſſe modicas admodum miror.) modico. ſ. ſimulacro. Id miratur, quod alioqui iuncturæ fere nullæ ſint, niſi in grandibus ſimulacris. Nónne ſimulacrum Iouis in arce è cupreſſo durat.) Veteres codices, ſimulacrum Veiouis.

Cap. XLIIII. Et dilutior in punicis.) Reſtituimus ex archetypis noſtris, & dulciori in punicis. Sẽſus eſt, quo dulciora poma, eo minus uiuacẽ eſſe arborem. Decem arbores metiens.) mitẽs nõ metiens. Quod notatur & in ſpina fullonia.) Scribo: quod uero in ſpina fullonia. pendet enim à præcedente uerbo gignatur. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus.) Rectius, ſa medendi ratio æſtatis quadragenis diebus.

EX LIBRO XVII. CAP. III.

In aquilonem obſeruare nites & arbores poni ſuaſere.) Lege, in aquilonem obuerſas uites.

Cap. IIII. Sed idem ſolum ubicunque arduum opere, difficile culni, bonis ſuis acrius pene paſcit quàm uitiis. Affligit agricolã & carbunculus terræ, quæ ita uocatur. Emendari uitem hac terra putatur.) Longe emendatior ac planior uetus lectio, id quod uel abſque cómonſtratore cuiuis latine ſciẽti perſpicuum eſſe poteſt. Eſt autem hæc. Sed idem ſolũ vbicunq; arduum opere, difficile cultu, bonis ſuis actius pene quàm uitiis polſet, affligit agricolam. Et carbunculus terra quæ ita uocatur, emendari uitem macra putatur. Hæc lectio belle quadrat & ad præcedentia, & ad ſequentia. Item uites aduri, quod nõ antea, Thracia ſenſit admoto Hebro.) Noſtra exemplaria uerius, Aenos ſenſit. Campos Roſciæ dixit Italiæ ſumen eſſe.) Roſeę ſcribendum, ut eſt in ueteribus. Et roſea rura Velini.

Cap. VIII. Harenacea utuntur, ſi aliqua non ſis. in uliginoſis uerticibus & ſi alia ſis ubi hos gentium ſolos nouimus &c.) Emendatior lectio: Harenacea utuntur, ſi alia non ſit: in uliginoſis uero & ſi aliaſis. Vbios gentium ſolos nouimus, & reliqua.) Vbii Germanica gens erat. ſed in Gallicam ripã à Romanis traducta, quo loco nunc eſt ſeleberrima Agrippinenſis colonia.

Cap. X. Amygdalæ in argilla molli meridiem ſpectanti ſeri iubentur.) Amygdala legi debet, & iubet, non iubentur. Præcedit enim proximo uerſu Mago, cuius hoc eſt pręceptum. ac mox eodem uerſu, Gaudere, & dura, non gaudere eas in dura. Quo in genere & cum parui ſunt auelluntur.) Vetuſti codices magno conſenſu habent, & cum perna ſua auelluntur: ita melius cohæret cum his quæ ſequuntur. Nanq; & huic principio eligi ſolum refert.) Melius, Nanque ad principium e. ſ. r. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo gigni arbores.) Magis placet uetus lectio: non omittendo naturæ miraculo. Sic enim ſæpe Plinius loquitur.

Cap. XI. Cato, ſi locus aquoſus ſit, inquit, latas pedes ternos. In faucibus imiſq; palmum & pedem.) Reſtituimus mutata diſtinctione ſic. Latos pedes ternos in faucibus, imoſque palmum & pedem. in faucibus. i. ſumma ſui parte. imoſque. i. ima ſui parte. Cato craſſiorem quinque digitis non omiſit.

Idem

Digitized by Google

Idem ait attinere meridianam cœli partem ſignari in cortice.) Scribo & diſtinguo: Cato craſſiorẽ quinque digitis. non omiſiſſet idem attinere &c. Cato referri debet ad præcedens verbum, præcipiunt. Et non omiſiſſet eleganti eclipſi dictum eſt, ac ſi dicat ideo à Catone omiſſum præceptum hoc quia nullius ſit momenti.

Cap. xii. Illam inſcitiam pudendam eſſe conueniet, & adultas inter ſeſe luctari iuſto plus.) Pudenda ſane inſcitia locum hunc deprauatum apparet, cum in antiquis voluminibus recte legatur: adultas interlucare iuſto plus. Interlucari autem arbores dicuntur, quoties adempta ramorum parte, quantum opacitati earum detrahitur, tantum luci accedit: vnde & interlucare dictum.

Cap. xiiii. Ne excutiatur in vento. ne cortex à ligno decidat alterutri.) Vetus lectio: ne exacuatur in vento, ne cortex à ligno decedat alterutri, præceſſit enim calami exacutio medullam ne nudet.

Cap. xv. Atque vt gemmaſcere incipiens ligetur calamus.) Legendum pro ligetur legatur. Ac mox: vt inde potius diſtillares mucor, vbi humor pro mucor legebatur.

Cap. xviii. Autumno ablaqueato, & ſtercus adiicito.) Lege addito, non adiicito. Sic enim Cato loqui ſolet. Vt eadem olineta conſtent.) Integra lectio eſt: vt æuis eadem olineta conſtent. Sic ſupra lib. 16. cap. 2. æuis roborum vaſtitas iotacta. Eiuſdem cap. 36. Durantq; æuis tecta alta. Mirumq; quæ Pallis caſtigatori hanc mentem dederit, vt eam vocem vbique aut omitteret aut deprauaret. Cóſeſſa enim de tempore ſerendi æque ratio eſt vere & autumno. Id ex magna parte fieri decreuere.) Rectius in archetypis legitur & diſtinguitur hoc modo, Connexa enim de tempore ſerendi æque ratio eſt. Vere & autumno id magna ex parte fieri decreuere. Ac mox, naturæ totius, non potius. Ideo faciles corticum eſſe amplexus.) Illic habetur, complexus.

Cap. xx. Ideo nucibus potius quàm radice p.c.i.) Scribo, potius quàm viuiradicibus.

Cap. xxi. Et prædictis velut armamentis vineará.) Hæc verba quæ neſcio quis fini præcedentis perperam aſſuetat, huius capitis initio adpoſuimus, melius hic cohærentia. Id enim cum deciſi nec intorti trigemmes.) Lege, Iidem cú deciſi. Paulopoſt pro, in area, reſtituimus marra. Oculorum exinde materia emicat cum aqua, trigeſimoſexto menſe viuiradix transfertur.) Scribo & diſtinguo, O. i. m. emicat, cum qua xxxvi. menſe u. t. Detraxere hoc experimenta ſeminarij curaq;. Sequitur vinearum ratio.) Diſtinguendum, detraxere hoc experimenta. Seminarij curam ſequitur u. r.

Cap. xxii. Sulco latitudo palæ eſt.) Lege addendo, ſulco latitudo palæ ſatis eſt. Eodem verſu, in quanque partem, nõ quancunque. Quæ ex his longiores fient, vt vites binas accipiant. E diuerſo aliæ labuntur.) Antiqua lectio, Qui ex bis longiores fient, vt vites binas accipiant è diuerſo, aluei vocabuntur. Iotta biennium autem fructus.) Malui veterem lectionem: Intereſt autem biennium fructus, quo tardius in ſato proueniat quàm in tranſlato. Ideo vtriuſque fructum tardum, præterea retorridum & nodoſum puluinoſumq; reddi incremento.) Alia lectio antiquior, in quam exemplaria conſentiút, ſic habet, Id vtrunque fructum tardum, præterea retorridum & nodoſum reddis, pumilionum incremento. Operarum iſta cóputatio eſt. In latifundiis vero legitima naturæ feſtinatio.) Vetus lectio: operarum iſta computatio eſt in latifundiis, non legitima nat. feſt.

Cap. xxiii. Et vlmus detruncata à media inter ramorú ſcamna digeritur.) Legendum, in ramorum ſcamna. Meridianum ſolem ſpectare palmites debent.) Non male eſt in manuſcriptis, ſpectare palmæ debent. nam ſequitur mox: rami à profecto digitorum modo ſubrigi. nec de vitibus loquitur, ſed de arboribus, quæ vitibus maritantur. Traduces gallica cultura binis vtrinque lateribus, ſi pedú quadrageno diſtent ſpatio, quaternis viceno, inter ſe obuii miſcentur alligantuiq; vno cóciliati, virgultorum comitatu obiter ligati qua deficiant. Aut ſi breuitas non patiatur ipſorum, adalligato protẽduntur in viduam arborem iunco.) Repræſentabimus & hic veterẽ lectionem, quam veriorem eſſe certe illi facile iudicabunt, quibus id culturæ genus viſu cognitum eſt, etiam hodie in ea Italiæ parte frequens. Nam de ciſalpina Gallia loquitur. Eſt autem talis. Traduces Gallica cultura bini vtrinque lateribus, ſi pes quadrageno diſtet ſpatio, quaterni ſi viceno, inter ſe miſcentur alligantur q; vna conciliati, virgultorum comitatu obiter rigotaſi qua deficiant: aut ſi breuitas non patiatur ipſorum, adalligato protenduntur in viduam arborem vnco. Sed quia vilitate redituum impendia exuperent.) Reditum non redituum. Vilitas enim de vino intelligi debet. Cariosaſq; tãtum vitis partes incipientes marceſcere deputando.) Antiqua ſcriptura, incipientes inareſcere. Quoniam certa latera eſt facilius abſcondere, quàm detorquere quo velis, Plagas in arborum tonſura ſupinare, velut calices faciendi.) Satis apparet deprauatorem hunc neque literaturam calluiſſe nec agriculturá. Reponẽda igitur ex vetuſtis exẽplaribus incorrupta lectio, & hoc modo diſtinguendú: quàm detorquere quò velis plagas. In arború tonſura ſupiniore velut calices faciendi, ne cóſiſtat humor.

Cap. xxiiii. Itaque per hyemes cœli rigorem probamus. Non enim ſolú infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ.) Verior lectio, & cum proxime præcedẽtibus Plinij verbis melius cohærens, eſt hæc. Itaque per hyemes cœli rigorem probamus, non ſoli. Nec infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ. Vnde partiú adhibita ſocietate, nominum quoque cum hominum miſeriis.) Caſtigauimus ex fide manu deſcriptorum, Vnde partium debilitas, ſocietate nominum quoque cum hominum miſerijs. idq: aues corticis ſono experiuntur.) Adde caui. aues caui corticis ſo. exp. Quapropter & grando in ijs cauſis intelligi debet, & carbunculatio, quod pruinarú iniuria euenit.) Deeſt cóiunctio &. & quod pruinarum iniuria euenit. Sunt enim tria diuerſa mala. Naſcitur hoc malum tempore humido & lento.) Lege, tepore humido. Quod araneum vocát.) quod particulam ſcriba de ſuo adiecit. Legendum (araneum vocant) per parentheſin. Idẽ peccatum ſcribarum & aliis locis, nec in hoc ſolo autore, deprædendere licet. Ibi autem & in reliquis partibus.) Male detracta eſt coniunctio, cum ſcriptú ſit, Et ibi autem & in reliquis partibus. Intereunt pleraque exciſa ſtirpe.) Lego, & fiſſa ſtirpe. Olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirú in modum.) Vetus ſcriptura mollius, Olfactrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum.

Cap. xxv. Inter vitia arborum eſt & prodigiis locus.) Et hic neſcio quis tres primas huius capitis voces fini præcedentis aſſuerat.

Cap. xxvi. Autumno varia. & hoc eſt ex natura ſoli.) Scribo, varia, & ex natura ſoli. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut in omni aqua ſeri & arari non conuenit.) Antiqua lectio manuſcriptorum voluminum: etiam pluuias autumni aquas eriuari conuenit. quod ſane aptius ad præcedẽtia de Hiſpanorum vindemiis verba quadrat. In Sulmonenſi Italiæ agro Fabiano.) Lege addendo, in Sulmonenſi Italiæ agro, pago Fabiano. Tanto magis ſi niues ſcateant.) Quis unquam vel vidit vel legit oiues ſcatere?) Viqueadeo nihil referre putant iſti quem ſermonem etiam facundiſſimis autoribus affingant. Scribi debet, ſi oiues iaceant.

Cap. xxvii. Et ab ima parte circumforato defluens pituita abſtrahatur.) Abſtergeatur, nó abſtrahatur. Similis ſtercoratio. Gaudent ea &c.) Melius, Similis fimi ratio. Gaudent ea, & reliqua. Eo anno violenta, proximo dulcia futura.) Lege violenta. De punicis loquitur.

Cap. xxviii. Multi talpas amurca necant.) Lege addẽdo, Multi & has & talpas. & has .ſ. formicas, quarum mentio proxime præcedit. Vltimo verſu legendum: cuius rei rationem quoque eodem volumine tradidit.

EX LIBRO XVIII. CAP. I.

Tenebris quoq; & ipſarum noctium quieti inuidentium gemitu.) Neſcio quis detraxit vnum verbú minime hoc loco ſuperuacaneú. Legendú enim Tenebris quoque ſuis &c.

Cap. iii. Pilumni qui pilum piſtrinis inuenerunt.) Lego, inuenerat. eſt enim patrenus caſus Pilumni, ſicut mox Piſonis. Et vnus tantú apud autores Latinos memoratur Pilumnus, qui ob hoc ipſum inuentú ſuú à priſcis conſecratus eſt. Ludos boum cauſa celebrantes, bupetios vocabant.) Vetus ſcriptura, bubetios. Noxamúe duplionẽmue decerni.) Antiqui cod. noxiámue, & ſic alibi quoque. Marci quidẽ Curij poſt triumphos.) Manius eſt verú prænomen huius Curij. Et quidẽ vt tradit Norbanus nudo.) In huius libri indice, vbi recenſet Plinius quot autores ſequatur, nullus eſt Norbanus: & in manuſcriptis exẽplaribus tantú eſt: & quidẽ vt traditur nudo, nulla omnino Norbani in hoc loco mentione. D. Syllanus ſapiẽtiæ cópoſitiſſimæ. Quos ſequeremur prætexuimus, in hoc volumine.) Hæc duo verba, ſapientiæ compoſitiſſimæ, neq; apte cohærẽt Syllano, & alioqui ſunt deprauata. Incorrupta lectio eſt hæc. Sapientes vero complures, quos ſequentes prætexuimus in hoc volumine. Aliquot inquit reges & duces ſcripſerunt

runt de agricultura, ſapientes vero.i. philoſophi complures.

Cap. vi. Nouiſſimus villã in Miſenẽſi poſuit C. Marius ſepties conſul, ſed peritia caſtrametandi, ſicut cõparatus ei in cæteris etiã Sylla ſelia, qnos cæcos fuiſſe dicere conuenit. Nec iuxta paludes ponendam eſſe, neque aduerſo amne.) Næ hic caſtigaror magno conatu magnas nugas attulit. Nunc vide germanam lectionem. ſicut comparatos ei cæteros etiam Sylla Felix cæcos fuiſſe diceret. Cæcos ideo, quòd cum Marius nouiſſimus in Miſenenſi villam ædificaret, tameu cõmodiſſimo eã ſitu poſuit, quem alij præoccupare neglexiſſent ob imperitiã eligendi. Id teſtimoniũ eo grauius fuit, quia ab inimico prolatum. Poſtea ſequitur, Conuenit nec iuxta pal. &c. Non ſraudabo magnitudine hac qnoque ſua Cn. Põpeiũ.) Vera lectio: non ſraudando magnitudine hac quoqne ſua Cn. Pompeio. Qua locutione per ſeptimum caſum cum ſæpe Plinius vtatur, tamen caſtigatores ſere ſemper mutare eam auſi ſunt. Omniũ ſententiis abſolutus itaque eſt, Profecto opera non impenſa cultura conſtat.) Diſtinguendũ alitet hoc modo. Omnium ſententiis abſolutus. Itaq; eſt profecto, opera non impenſa cultura conſtat. Fruteta igni optime tolluntur.) Lego ſrutecta. Sic enim à ſrutice ſrutectum denominatur, ſicut à carice carectũ. Humidum agrũ ſoſſione cõcidi.) Melius, foſſis concidi. Foſſas autẽ retuſis locis apertas relinqui, in ſolutiore terra ſepibus firmari, imbricibus ac ſupinis lateribua procũbere.) Male tractato loco ſuccurrimus auxilio veterũ codicũ hoc modo. Foſſas antẽ cretoſis locia apertas relinqui, in ſolutiore terra ſepibus firmari ne procidãt, aut ſupinis lateribus procũbere. hæc lectio lõge eſt planior. Cretoſum enim ſolũ opponiſ ſolutiori, & pro natura terræ ſoſſas atq; alia latera habere debere præcipit. Ora vtrinq; lapidibus ſtatuminari.) Plenior antiqua lectio: Ora autem earum binis vttinque lapidibus ſtatuminari.

Cap. vii. At cõmunis quadrupedũ homiouniq; vſui lupinus.) Cõmune lupinũ, neutro genere, legi debet. Sed nullũ frumento ponderoſius.) Lege: Sed nullũ frumẽtũ ponderoſius eſt. nã Plinius miliũ quoque ſrumenti genus facit, vt ea quotũ panẽ ruſtica plebs conficeret. cum hodie in pulte ſit eius vſus, in paniſicio perraro. Et fortunatam Italiam ſrumento caneſcere candido.) Magis conuenic canere quàm caneſcere inchoatiua forma: nec habent inchoatiuum vetera exemplaria. Sequenti verſu lege, peculiaris hodieq;. Adiicit Sardium ſex libras.) Vetus lectio, adiicit Sardum ſelibras: quod veriſimilius eſt, cũ ſequatur: Bœoticum totam libram addit. porro ſelibras, diſtributiue dixit. Lex naturæ certa eſt in quocũque genere. Pani militari tertia portio ad grani pondus accedit. Sicut optimum eſſe ſrumentũ quod in ſubactu congiũ aquæ capiat.) Emẽdata lectio: Lex certa naturæ, vt in quocunque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat: ſicut optimũ frumentũ eſſe, quod in ſubactu congium aquæ capiat. Quibuſdã in permiatis, vt Cyprio & Alexandrino.) Rectius, Quibuſdam in binis mixtis. In Bœotia & Africa genus.) In Bætica, non Bœotia. Seri non valet, niſi in ſicca & ſ.t. Elegantius, ſeri nõ vult. Quod quadrageſimo die quo ſatum eſt matureſcit.) Lege, quàm ſatum eſt. Proximum trimeſtri, quod eſt minime ponderoſum, tritico.) Scribo: Proximum è trimeſtri quodam minime ponderoſo tritico. Probatur autem leuitate & læuore, atque vt recens ſit. Iam & Catonis dicto, apud nos hordei farina ad medendum vtuntur.) Verior antiqua lectio: atque vt recens ſit, iam & Catoni dictũ. Apud nos hordei farina & ad medendũ vtuntur. Significat autẽ amylũ tametſi rem exoticã, tamen iam tum ætate Catonis Romæ fuiſſe notum. Ignibus durato, ac poſtea emollito.) Molito, nõ emollito. Ita ſapiẽtes agricolæ triticeũ cibarijs tantũ ſerunt.) Legẽdũ, Itaque ſapientes. Quod in Hiſpania & Carthagine Aprili menſe collectũ eſt.) Lego in Hiſpaniæ Carthagine. Ea eſt Carthaginenſium colonia, ab aliquibus Noua, ab alijs Spartaria cognominata.

Cap. viii. In Aegypto autem & Syria, Ciliciaq; & Aſia, ac Græciæ parte peculiares.) Nec hic operæprecium erat mutare veterem lectionem hanc: Aegypto autẽ & Syriæ, Ciliciæq; & Aſiæ ac Græciæ peculiares. Et mox. Aegyptus ſimilaginem conficit è tritico ſuo, nequaquàm Italiæ parem.) Scribo Italicæ. Obſidionis famẽ deſcribens.) famẽ exprimens eſt in emendatis codicibus. Pulte ſritilla conficiuntur.) Legendum fitilla, atteſtante Arnobio, libro aduerſus gent. ſeptimo.

Cap. ix. Et cibarii tria, furfurum ſemodium. Melius, furfurumq; ſemodius.

Cap. x. Tritico nihil eſt fertilius: hoc enim natura ei attribuit.) Vetus lectio: hoc ei natura tribuit. Sequenti verſu eſt Byzacio Africæ campo, non Byzantio. Triticum ante perſundi aqua multa iubet, poſtea euelli, deinde ſole ſiccatum pilo repeti.) Euelli hic male conuenit, vbi de piſtrinis ſermo eſt. Magis placet quod habẽt vetera exẽplaria, eualli. Sicut paulo poſt iterũ eodẽ verbo vtitur Plinius. Ex ipſa autem, inquit, quæ euallunrur variã piſturarũ rationem habent. Acus vocatur cum per ſe pinſitur ſpica. Eualli ſrumentum intelligo dum repurgatur modo, non etiam ſrangitur. Id Baſilienſes molitores vernacula ſua lingua renlen dicunt: quomodo alii uocent neſcio.

Cap. xi. Cum fieret autem pania bordeaceus, eruiliæ aut cicerculæ admixtione fermentabatur.) Abſurda lectio, reſtituẽda ad verum ſic: eruiliæ aut cicerculæ farina ei præfermentabatur. hoc eſt, ex eruiliæ aut cicerculæ farina fermentum ei præparabatur. Vulgo vero nec ſufferuere faciunt.) Lege, ſufferueſaciunt, compoſita dictione. Cum apud veteres ponderoſiſſimo cuique, præcipuo tritico ſalubritas perhibita ſit.) Craſſum hercle erratum, pro ponderoſiſſimo cuique tritico præcipua ſalubritas. A feſtinatione, vt ſpeuſici.) Imo ſpeuſtici.

Non pridẽ etiã è Parthia aduecti.) Lege è Parthis inuecto. alias oratio erit parũ congrua. Durat ſua Piceno In pania inuentione gratia, ex alicæ materia: cum nouẽ diebus macerata, decimo ad ſpeciem tracta, & ſubacta vuæ paſſæ ſucco eſt. Ibi poſtea in ſurnis, ollia indita quæ rumpantur ibi, torrent.) Admetiar & hic totidem verbis veterẽ lectionẽ: ea per ſe ſatis coarguet iſtam ſuppoſititiam. eum nouem diebus macerãt, decimo ad ſpeciem tractæ ſubigunt vuæ paſſæ ſucco: poſtea in furnis, ollis inditum quæ rumpantur ibi, torrent. Vtitur tractæ vocabulo & Cato cap. 76. Galliæ ſetis equorum inuenere, Hiſpaniæ lino.) Scribe, Galli è ſetis, Hiſpani è lino. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ vatio.) Melius manu deſcripti libri. Sed inter prima dicatur & alicæ ratio. Inter prima, ſicut in primis.

In Campania tamen laudatiſſimus campus eſt mõtibus ſubiacens.) Lego laudatiſſima, & aliter diſtinguo: ſicut Veronenſi Piſanoq; agro, in Campania tamen laudatiſſima. Deinde eſt nouæ orationis initium. Campus eſt ſubiacens montibus. Extatq; D. Auguſti decretum, quo anno ad vicena milia.) Scribe, quo annua u.m. Alica adulterina ſit maxime è Zea.) Rectius, Alica adulterina ſit, maxime quidem è Zea. Ac mox legendum, difficulter deterunt vtriculos, non conterunt.

Cap. xii. Ob hoc Pythagorica ſententia damnata: vel, vt alii tradidere, quoniam mortuorum animæ ſunt in ea.) Vetus lectio: Ob hæc Pythagorica ſententia damnata: vt alii tradidere, quoniam mortuorum animæ ſunt in ea. Eſt enim arietino capiti ſimile, vnde ita appellatur. Album nigrumq; eſt & columbinum, quod alii venerium vocant, candidum, rotundũ, leue. Arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. Eſt & cicercula minuti ciceris, inæquales angulos habens, veluti piſum.) Hæc partim ſunt deprauata, partim (quod non leuius eſt crimen) perperam diſtincta: quamobrem totam orationem reſtatam. Eſt enim arietino capiti ſimile, vnde ita appellantur, album nigrumq;: eſt & columbinum, quod alii venerium vocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus, quod religio peruilegiis adhibet. eſt & cicercula minuti ciceris, inæqualis, anguloſi. veluti piſum. Siliquæ rotundæ ciceri cæteriſq; leguminum longæ.) quæ redundat.

Cap. xiii. In tranſcurſu eas attigere noſtri.) Scribo ea. Sunt enim rapa Plinio vbique neutri generis, ſicut mox, Quadrupedes & fronde eorum gaudent: non earum. Maſculinũ fœmininumq;.) Antiqua ſcriptura: maſculum fœmininumq;, ac rurſum *aiibus eũ* rapam lætiorẽ, pro eo quòd recte erat: Rapa lætiora. Quota luna procedente hyeme nix prima ceciderit.) Scribendum præcedente.

Cap. xiiii. Et vnum hoc ſeritur non arata vbi fuerit maxime ſabuloſa.) Incorrupta lectio: ſeritur nõ arato. quærit max. ſ. &c.

Cap. xvi. Degeneratq; ex leguminibus cracca.) Lege degenetansq;. nam & hæc pabulum eſt. Martis à ſolo radi.) Melius ad ſolum. quemadmodum dicimus ad viuum radi. Ac mox, Ita reliquæ, non itaque. Et paulopoſt deplere ſanguinem, non repellere. Sunt enim contraria deplere & replere.

Cap. xvii. Quippe cũ Germaniæ populi edãt eã.) Melius, ſerant eã, ſrumentum eſſe probat quòd cultura proueniat.

Cap. xxi. At in Bactris, Africa, Cyrene, omnia hæc ſuperflua: quæ facit indulgentia cœli.) Sincera lectio: omnia hæc ſuperuacua fecit indulgentia cœli.

Cap. xxii. Vt merſis capitibus totis eas quærant viribus.) Viribus abundat. Satis eſt, merſis capitibus totis. & atteſtantur antiqui codices.

Cap. xxiii. Niſi hic male ſubſtraxiſſe pecori colonũ appareat.)

appareat.)Integra lectio: Niſi hoc contingat, male ſubſtrauiſſe pec.col.appareat.

Cap. XXIIII. Id enim optimum, quoniam grauiſſimũ: neq; alio modo vtilius diſpergitur.)Antiqua ſcriptura: vtilius diſcernitur. Nihilq; in contrariũ præripere quadã ſalſa diligẽtia.)Hæc verba neq; cohærent cũ ſuperioribus, neq; ſenſum habent probum. Germana lectio eſt: idq; in contrarium præcipere quidã ſalſa diligentia. Spes ardua & immenſa, miſceri poſſe cœleſtẽ diuinitatẽ imperitiæ, ſed contẽplãda tamẽ, grandi vitæ emolumento.)Poſteriora verba aliter leguntur in vetuſtis exẽplaribus, nempe ſic, ſed tentanda cũ grandi vitæ emol.

Cap. XXVI. Foueas aperire, aquam de agro pellere.) Vetus lectio: Incilia aperire, aquam de a.p. Bubus glandem tunc aſpergi conuenit, in iuga ſingula modios ccxl.)Ipſa abſurditas numeri ſalſam ſcripturam coarguit. Tollendus eſt omnino, cum abſoluta ſit locutio etiã abſque eo, q.d. iugatim ſingulos modios. Non vtique VI. idus Febr. ſed ſiue antequam ver præuenerit, ſiue poſtquam hyemarit.) Confer veterum codicũ lectionem, & ſenties quanto pulchrius cũ ad præcedentia tum ad ſequentia quadret. Illic ſic legitur, ſed ſiue ante, quãdo præuernat, ſiue poſt quando hyemat. Quando præuernat, hoc eſt, quando præmature ver incipit: quando hyemat, hoc eſt, quando hyems nondumq; deſæuijt. in priore verbo elegans eſt compoſitio. poſterius ex Græco χειμάζειν tranſlatum eſt.

Cap. XXVII. Dedi ecce tibi herbas horarum indices. & vt ne ſic quidem oculos tuos à terra reuoces. Heliotropium ac lupinum circumaguntur cum ſole.) Antiqua ſcriptura melius: & vt ne ſole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo.

Cap. XXVIII. Itali fœnũ ex dextera vna manu ſecãt.) Reſtituimus ex noſtris manuſcriptis: Italus fœniſex dext.u.m. ſecat. Ex hoc vſque ad brumam decreſcunt dies, qui creuerunt ſex menſibus At ſol ipſe ad aquilonem ſcandens, aſper, ardua emenſus ab ea meta incipit flecti.)Hæc lectio aliquot manifeſta errata habet, in vetere nihil eſt offendiculi. In hocuſq; à bruma dies creuerunt ſex menſibus. Sol ipſe ad aquilonem ſcandens, ac per ardua eniſus, ab ea m.i.f. Et huius veterinorum pabulo verſa folia ſtringis, ſtringens autem deputas.)Sincera lectio: & huius vertam, pabulo folia eius ſtringis, vitẽ deputas. Hæc lectio collata ad præcedentia, quæq; mox ſequuntur, magis etiam probabitur, euidentius veritate eius elucente. nos breuitati ſtudemus. Tranſiſſe ſolſtitium cantu ne putes.) Emendati codices: Tranſiſſe ſolſtitiũ caueto putes. Et huius folia circumaguntur.)Scribendum, & huius circumagam. vt ſuprà tertio ab hoc verſu, & huius vertam. Nec quæque vnquam annonæ intulere caritatem.) Lege: quæq; nunquam an. in.ca. Paulopoſt lego; ſapientiæ à diſectatoribus.

Cap. XXX. Ritus diuerſitatem magnitudo facit meſſiũ, & raritas operariorum.) Elegantius eſt, & caritas operarum. Alij omnino pendunt, & ab afflatu extenuari granum arbitrantur.)Quid eſt, omnino pendunt? Legendum, alij omnino pendente tabulato extenuari granum arbitrantur.

Cap. XXXI. Vindemiator Aegypto non exoritur.)Scribo. Vindemiator Aeg. nonis exoritur, & paulopoſt, Arcturus vero medius, non Medis. Sed iam & calendis Ianuarii defectu vaſorum vindemiantes vites vidi.) vites ſuperfluit. Sed æqui patrisfamilias modus eſt annonæ, cuiuſq; anni vtilitate.) Quanto elegantior vetus lectio? Sæ.p. modus eſt, annona cuiuſque anni vti. quemadmodum dicimus, vti foro.

Cap. XXXV. Cum repente ſtellarum fulgor obumbratur, vti neque nubilo neque caligine ſluitans, graues denunciãtur tempeſtates.) Noſtra exemplaria rectius: Cum repente ſtellarum fulgor obſcuratur, idq; neque nubilo, neq; caligine, pluuia aut graues denunciantur tempeſtates. Cum à ſeptentrione, ventum.)Illic legitur, ventum eum. ſ. aquilonẽ. Sole occidente, ſi ex vtraque parte eius cœlum patet, tepeſtatem ſignificabunt.)Cœlum petent. ſ. nubes. Niſi ita legas, nõ eſt quo referas verbum ſignificabunt. Delphini tranquillo mari laſciuientes, flatum, ex qua veniunt parte: item ſpargentes aquã, item turbantes tranquillitatem.)Poſterior pars caſtiganda ſic: item ſpargentes aquam turbato, tranquillitatem. Seq; lambentes contra pluuiam.) Lege, contra pilum. Formicæ abſconditæ concurſantes.) Addenda particula vel. abſconditæ, vel concurſantes.

EX LIBRO XIX. CAP. I.

Tectumq; ue rurſus tunditur clauis.) Lego textumq;. vt de tela intelligatur. Quaternis denariis ſtipula eius permutata quondam vt auri.) Equidem ſtipulas auri nuſquam antea reperi. In manuſcriptis exemplaribus legitur, ſcripula. id ponderis genus eſt. Ad cliuum vſque in Capitolium.) Rectius, ad cliuum vſque capitolinum.

Cap. II. In ſicco præferunt è canabi funes. Et ſpartum alitur etiam demeſſum, veluti natalium ſit impenſa.)Germana lectio, at ſpartum alitur etiam demerſum, veluti natalĩũ ſitim penſans. Superius enim dixerat, iuncum eſſe aridi ſoli. Diſtinguuntur & colore, ruffo nigroq;, & intus candido. Laudatiſſima ſunt quæ Africæ creſcunt. An ſe vitium id terræ, neque enim aliud intelligi poteſt, malúmne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum eſt, & viuátne, an non, haud facile arbitror intelligi poſſe.)Ita quidem legitur in vulgatis editionibus, ſed longe aliud eſt in emendatis exemplaribus manu deſcriptis. Diſtinguuntur & colore, ruffo nigroq;. & intus candido laudatiſſimæ Africæ. Creſcant, an ne vitium id terræ (neque enim aliud intelligi poteſt) ea protinus globetur magnitudine qua futurum eſt: & viuántne, an non, haud facile arbitror intelligi poſſe.

Cap. III. Miſy, præcipuum ſuauitate, odore ac ſapore.) Melius, ſuauitate odoris ac ſaporis. Quibuſdam locis accepiantur riguis & ſeruntur.) Abſona lectio. Elegantiæ integritas in noſtris manuſcriptis exemplaribus extat. Quibuſdam locis accepta riguia ſeruntur. Sed hoc ſerius deprehendimus, pagina in qua hæc leguntur iam impreſſa: mutet in ſuo quiſque libro. Diuq; iam non aliud ad nos inuehitur, quàm quod in Perſide aut Media & Armenia naſcitur laſer, multo infra Cyrenaicum. Id quoque adulteratur gummi.) Vetus lectio, quàm quod in Perſide aut Media & Armenia naſcitur large, ſed multo infra Cyrenaicum: id quoque adulteratum gummi. Mirũ quantum conferens candori mollitiæq;. Aeque naſcitur ſatiua vbique.) In vetuſtis codicibus tantum eſt, Naſcitur ſatiua vbique. Aeque Echo opinor addidit, quòd præcedens oratio in eas ſyllabas exeat.

Cap. IIII. Epicurus hortorum magiſter.) Antiqui codices habent, otii magiſter, quod magis probatur. Alias in Numidia atque Aethiopia in ſepulchris aucupari, aut pugnare cum feris mandi ab eo cupientem quod mandat alius.) Caſtigauimus ex fide archetyporum hoc modo: alias in Numidiam atque Aethiopiæ ſepulchra: aut pugnare cum feris, mandiq; capientem quod mandat alius. in Numidiam peti, quod verbum eodem verſu præcedit: non in Numidia aucupari, cum nullum ſit aucupiũ Numidicarum, quæ cicures ſunt gallinaceiq; generis. de his enim accipiendũ eſt. E frugibus quoque quoddam alimentum excogitaſſe luxuriam.) Lego addendo, excogitaſſe ſibi luxuriam. ac mox, alio pane procerum, alio vulgi, nõ alius. Et quæ minime accederent ad deſiderium panis.)Vitiauit elegantiam ſermonis, quiſquis hic ad præpoſitionem de ſuo addidit. Scribendum erat, accenderent deſ. Ac mox, Iam quoque in feneſtris: quoque ſuperuacaneum eſt, nec habetur in emendatis codicibus. Et contingat aliqua gratia operi curæq; noſtræ.) Mollior eſt antiqua. lectio, operæ curæq; noſtræ.

Cap. V. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diẽ, nec perfici queunt, in cibis non inſalubres, tamen plurimũ natant. Oleum odere mire.)Aliter legitur in noſtris exemplaribus ad hunc modum: nec perfici queunt in cibis, non inſalubres tamen plurimum, Natura oleum odere mire. Quod de ſemine eius faciunt.) Lego, quod è ſemine eius faciunt. Noſtri armoracion.)Imo armoraciam. Eſt enim Latinũ nomen. Adeo cæteris cibis prælatus raphanus, vt ex auro dicaretur raphanus.)ò battologiã. quid opus erat repetere rhaphanus? Scripſit & Morchion Græcus.)Moſchion non Morchiõ. Fuit eius nominis medicus, cuius libellum latine verſum vidimus, nondum publicatum. Ineſt longitudine neruus, qui in decoctis extrahitur.)In, præpoſitio redundat. Lege, qui decoctis extrahitur. Siſer his ſeritur menſibus, Februario, Martio, Aprili.) Vetus lectio, Siſeris ſatus menſibus, Febr. &c. mox eſt, Pluribus modis auſteritate uicta, non Plurimis. Sed hoc genus leniora non ſemper annotamus, ob euitandum lectoris tædium. quale eſt mox melle vuisq; paſſis, cũ ſcribendũ ſit, vuisue. & aliquanto poſt, folia quæ ſunt in eis ampla, pro quæ ſunt his. Effodiuntur bulbi ante ver. At deteriores ilico fiunt, ſi finduntur.) Si finduntur, ſuperfluit. Sic enim eſt in vetuſtis voluminibus. Effodiuntur bulbi ante ver, aut de ill. fiunt. aut id eſt, alioqui. Sic lib. 2. cap. 70. aut vndique cernerentur hæc ſidera.

Cap. VI. Sectiui duo genera: hoc herbaceum folio.) hoc redundat. Sunt qui & allium & vlpicum inter opalia ac ſaturnalia ſeri aptiſſime putẽt.)Veteres codices, inter Cõpitalia ac Saturnalia. Pulchriusq; exiſtimatur tale.)Antiqua lectio:

pulchriusq́ue tale exiſtimant quidam. Sed hoc ad ſenſum nihil refert.

Cap. vis. Mirum in betæ ſemine: non enim totum eo anno gignitur.) Non male antiqua ſcriptura: non enim totum eodem anno gignit. Nil ocymo fœcundius. cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt, lætius proueniet. Satum etiam pauitur terra adacta cuminum, & qui ſerunt precantur ne exeat.) Sincera lectio: cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt, vt lætius proueniat. ſato pauitur terra. Et cuminum qui ſerunt precantur ne exeat. Atteſtantur vetuſti codices manuſcripti.

Cap. viii. Eſt autem ſatiuis differentia in folio.) Legendum: Et ſatiui autem differentiæ in folio. Alij coloria & temporis ſatus genera diſcreuere.) Scribo, Alij colore, & tempore ſatus, genera diſcreuere. Cappadocas: Græcas. Longiora his folia, caulesq́; lati.) Sine cauſa mutata eſt vetus lectio. Cappadocas, Græcas, longioris has folij, caulisq́; lati. Tametſi ad ſenſum perparum refert. Medici innocentiorem quàm olus eſſe iudicauere.) Verba quæ ſequuntur poſtulant vt legamus nocentiorem, quemadmodum legitur in antiquis voluminibus. Errori occaſioné præbuit poſtrema litera præcedentis dictionis. Sequenti verſu: vtque validis potius in cibo ſint: que redundat. Sed teneritas in dote ſit. Frigora non tolerat.) Antiqua ſcriptura rectius: ſed teneritas in dote, ſi frigora non tolerat. Eſt etiam ſua gratia nonnunquam plantæ habitum excellentibus, halmyridia vocant.) Vera lectio veterum exemplarium: nunquam plantæ habitum excellẽtibus. Intelligendum eſt enim de plantis braſſicæ. huc facit diminutiua vox, ἁλμυρίδιον. Viret thyrſo primum emicante: qui caulem educens, tempore ipſo quo faſtigiatus eſt in toros ſtringitur.) Duæ voculæ quo & eſt redundant: & ſtriatur lege non ſtringitur. nam inter toros interueniunt ſtriæ, ſicut in aruo inter porcas ſulci. eadem ratione ſtriatæ columnæ apud Vitruuiũ leguntur. Sic & melopepones ſtriato cortice conſpiciuntur.

Nullum gratius his ſolum quàm Rauennatium. Hortorum indicauimus corrudam. Hunc intelligimus ſylueſtrem aſparagum, quem Græci orminum aut myacanthon vocant.) Diſtingue, quàm Rauennatium hortorum. Indicauimus & corrudam. Hunc enim intelligo ſylueſtrem aſparagum. Apricis gaudet & ſiccis, terra quàm maxime latericia.) Lego lateraria. Latericios parietes dicimus, ex lateribus conſtructos. Laterariam terram, quæ apta ſit fingendis lateribus. A Cornelio Cethego in conſulatu collega Q. Flaminij.) Quintius Flamininus eſt verum nomen. Liguſticum ſylueſtre eſt. In Liguriæ ſuæ montibus ſeritur. Vbique ſuauius ſatiuum, ſed ſine viribus.) Integra manente ſcriptura, vitioſa diſtinctio ſenſum in contrarium deprauauit. tu ſic diſtinguito, Liguſticum ſylueſtre eſt in Liguriæ ſuæ montibus, ſeritur vbique: ſuauius &c.

Sinapi nulla cultura, melius tamen planta relata.) Legendum, planta tralata.

Cap. x. Nanque & ocymum ſe necat, degeneratq́; rite in ſerpyllum.) Vera lectio, Nanque & ocymum ſenecta degenerat in ſerpyllum. Item contra formicas.) Lege, Idem. ac mox: remedium monſtrauit limum marinum aut cinerem obturandis earum foraminibus. pro eo quod vulgo deprauate legitur limo marino aut cinere obturatis. Naporum medicinæ ſunt.) Scribo, medicina eſt. & proximo ſequenti verſu, Quo ſi amiſſo, non Quæ.

Cap. xii. Solummodo ex omnibus lapathum ſylueſtre melius. Hoc in ſatiuum rumex vocatur, naſciturq́; fortiſſimũ. Traditur ſemel ſatum durare, nec vnquam vitiari terra.) Demiror quam ob rem caſtigatoribus viſum ſit ab archetypo hic diſcedere. Vetera exemplaria habent ſic: Solum vero ex omnibus lapathum ſylueſtre melius, hoc in ſatiuis rumex vocatur, naſciturq́; fortiſſimum. traditur certe ſemel ſatum durare, nec vinci unquam à terra. Quæ ſunt ſylueſtria.) Atqui non de ſylueſtribus ſermo eſt, ſed de hortenſibus. Legendum igitur, Quæ ſunt & ſylueſtria. Alioquin extra inſidit pulueris modo.) Vetus lectio: aliquando extra inſidit. Sed perparum refert vtro modo legas. Apio eximi in coctis obſonijs aceto, in eodem cellario in ſaxis odorem vino grauem.) Quis intelliget hæc? Sincera lectio: Apio eximunt coqui obſonijs acetum, eodem cellarii in ſaccis odorem vino grauem. Vera autem vniuſcuiuſque natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt.) Pernoſci, non prænoſci.

EX LIBRO XX. CAP. I.

In fine procemij legendum, Tãtum venia ſit à minimis ſed à ſalutaribus ordienti.) non ordiemur. Suſcipitur aqua cœleſti, atque ſubſidet. Deinde in ſole cogitur in paſtillos.) Legendum, atque ſubſidit. deinde ſole cogitur. Idq; melius quo vetuſtius erit, quod iam c c. annis ſeruatũ eſſe, autor eſt Theophraſtus.) Nec hic video cur mutanda fuerit vetus lectio. niſi quòd caſtigatores, dum archetypa legere neſciunt, nihil non corrumpunt. Atqui non ſatis eſt ſolum ſenſum vtcunque reddere, verba etiam ipſa autoris optima fide annumeranda ſunt. Repoſuimus igitur vetera hoc modo. Melius quo vetuſtius: fuitq́; iam c c. annis ſeruatum, vt autor eſt Theophraſtus. Partus vero, ſi in arietis lana alligatum inſcientis lumbis fuerit, ita vt protinus ab ea eximatur, & rapiatur extra domũ ipſam.) Vtrum tandem iubet eximi, partum ne ipſum, an ſemen adalligatum? atqui neutrum quadrat. Sequamur & hic antiquam ſcripturam: ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domum. Iam euidens eſt, de ſemine accipiendum, quòd raptim ab exitu fœtus efferri domo vult, quòd omnis mora periculoſa ſit, Tanta vis educendi ineſt. Supereſt vna vox, ipſam. Lege ipſum. vt cum ſequentibus cohæreat: Ipſa cucumim, & reliqua. nam hactenus de ſucco & ſemine eius loquutus eſt.

Cap. ii. Sanat & humores ſubitos.) Tumores nõ humores. Radix ſanat vlcera concreta in modum faui, quę cerion vocant.) Scribo, quæ cerion vocant: nam melius ad vlcera refertur. nec aliter legitur in emendatis codicibus. Item mille pedem: ſepa Græci vocant.) Lege, millepedæ .ſ. morſus. Et putreſcit locus ipſe. Cucumis odore defectum animi.) Diſtingue, Ipſe cucumis. Idem erratum & proximo capite annotauimus.

Cap. iii. Non niſi ſaxoſis naſcens.) Adde præpoſitionem in ſaxoſis. In morbo vero regio vtiliter ſemina eius inſumuntur.) Legendum, In morbo regio vtiliter ſemina eius ſumuntur. Item ſpinæ & lumborum ac coxarum dolores.) Lego, coxendicum. Et ardores capitis, & maxime infantium.) Vetus: & ardores capitis, infantium maxime. Democritus in totum ipſum abdicauit in cibis.) Rectius in totum ea abdicauit. ea .ſ. rapa. & ſequenti verſu ab eis, non ab eo. ibidem condirentur, non condiretur: item prodeſſe non prodeſt, vt ex autoritate Dionyſij dictum accipiamus. & iam antea monui de rapo neutri generis, quod perpetuo raparius iſte caſtigator in rapam transmutauit. quòd vulgus ita loquatur. Hoc ad albicantem cutem.) Albicare Latinum non eſt, hoc ſignificatu. ad læuigandam legi debet, non albicandam. ac mox: Nam vt ſuprà diximus, erui, hordei, tritici & lupini radix ad omnia inutilis.) Hoc nuſquam ſuperius dictum eſt, & primæ quatuor voces non habentur in vetuſtis codicibus, quamobrem & nos deleuimus.

Cap. iiii. Quanquàm & alibi naſcitur, vtilior vrinæ duntaxat eijciendæ.) Ciendæ, non eijciendæ. In aqua folijs eius decoctis bibere vel ſuccum ipſius cyathis binis. Contra phlegmoni ipſos illinire tuſos vtile. Inchoantibus vero recentem corticem cum melle.) Hic fœdiſſimam deprauationem ſuſtulimus, adiuti exemplaribus antiquis. Legendum enim, Aquam folijs eius decoctis bibere, uel ſuccum ipſius cyathis binis contra phthiriaſes: Phlegmoni ipſos illinire tuſos, liuori vero recenti corticem cum melle: Nec eſt neceſſe addere hanc dictionem, vtile. pendet enim oratio à præcedenti verbo Prodeſt. Cæterum ceraſtis ſcorpionibus aduerſatur, vel ipſo ſemine infectis manibus impune tractantibus. Impoſito raphano ſcorpionibus, moriuntur.) Non multo mitius hunc locum deprauator tractauit. Caſtigauimus vnde & priorem hoc modo. Cætero ſcorpionibus aduerſatur: vel ipſo vel ſemine infectis manibus impune tractabis: impoſitoq́; raphano ſcorpiones moriuntur. Hydropicis quoque & aceto & ſinapi ſumpti.) Scribo, ex aceto aut ſinapi ſumpti. Hippocrates capillis mulierum defluos fricari raphanis.) Vetus lectio: capitis mulierum defluuia fricari.

Cap. v. Et phagedænas vlcerum ſiſtit recens cum melle impoſitum. Vel aridæ farinæ inſperſam radicem eius Dieuches &c. Lege & diſtingue ſic, & phagedænas vlcerum ſiſtit recens cum melle impoſitum, vel aridum farina inſperſum. Radicem eius Dieu. &c. Inde quoque eſt prouerbium.) Melius, Indeq́; eſt prouerbium. Similimam ſtaphylino herbam ſerit, quam alij gingidion vocant. Tenuius tamen & amarius, einſdemq́; effectus eſt coctum crudumq́; ſtomachi magna vtilitate.) Ex his verbis intelligitur gingidion coctum eiuſdẽ effectus eſſe cuius crudum. Atqui Plinius aliud dicit, videlicet gingidii eundem eſſe effectum, quem ſtaphylini. Sed nihil mirum ſi deprauatis verbis & perperam diſtinctis etiam ſenſus vitiatus eſt. Proinde rectius legitur hoc modo: quam alij gingidion

Digitized by Google

dion vocant, tenuius tantum & amarius, eiuſdemq; effectur. Bibitur coctum crudumque, ſtomachi magna vtilitate. Faſtidiû abſtergit.) Abſterget grammatiſta neſcio quis mutauit in abſtergit, quaſi vero alterum parum latine dicatur. In eadem ſententia eſt Diocles.) Lege addendo, in eadem ſententia eſt & Diocles. Heraclides contra argentum uinum dedit, & Veneri ſubinde offenſantem, ægriſque ſe recolligentibus. Hunc Hiceſius ideo ſtomacho utile uideri dicit, quoniã nemo tres ſiſerea edendo continuaret: eſſe tamen vtilem conualeſcentibus ad vitam tranſeuntibus.) Primum offenſanti legendum pro offenſantem. deinde particula hunc ſuperfluit. preterea utile bis mutatum eſt in utilem, non recte. Apparet enim ſiſer inter illa nomina connumerari, quæ genus cum numero mutant. Superius enim dixerat, Siſer erraticum ſatiuo ſimile eſt. Sed grauiſſimum eſt erratum, quod neſcio quis pro ad vinum tranſeuntibus, ſcripſit ad vitam tranſeuntibus, non ſentiens verba hæc de hydropiſis ægrotum & œnopoſia intelligenda. Et quoniam pleroſque ſimilitudo nominum Græcorum confundit, contexemus & de ſeſeli.) Vetus lectio hic & in indice de ſili, nec erat neceſſe Græcam vocem pro Latina ſupponere. quod enim Græci medici σέσελι μασσαλιωτικὸν vocant, apud Marcellum, qui ſub Theodoſio floruit, ſil Maſſilienſe legitur. qui mutauit lectionem, putabat ſil, pigmenti tantû nomen eſſe, cum ſit uox polyſema. Boum morbis medetur, vel ſi contritum infunditur.) Satis erat: Boum morbis tritum infunditur: nec egebant Pliniana uerba tali interpolatore. Siccata autem in umbra farina ſuſa & conuulſis & inflationib. & arterijs medetur.) Legendum, Siccatæ autem in vmbra farine tuſſi & conuulſis &c. Satiuæ olfactu ipſo & delacrymatioi & caligini medentur, magis uero ſucci inunctione.) Caligini tantum his verbis remedia traduntur, ſi legamus, ita ut Plinius ſcriptum reliquit, nempe ſic: olfactu ipſo & delacrymatione caligini medentur. Significat delacrymationem acrimonia cæparum excitam oculorum caligini prodeſſe. Purgamenta quoque cæparum cremata in cinerem illinentes ex aceto ſerpentium morſibus, inter ipſaſque multipedes ex aceto.) Dele inter, & pro multipedes repone multipedæ ſcilicet morſibus. Ipſaſque, videlicet cepas. Et ſi ſuccum ieiuni quotidie edãt.) Succum ſuperuacanea dictio eſt. Stomacho utilia eſſe, ac ſpiritus agitationi.) Lege ſtomacho vtilia eſſe ſpiritus agitatione. Apparet eundem caſtigatorem ſuprà in hoc ipſo capite ex delacrymatione feciſſe delacrymationi [illegible]

Cap. vi. Porro ſectiuo profluuia ſanguinis ſiſti in naribus, contrito eo obturatis.) Scribo, Porrum ſectiuũ profluuia ſanguinis ſiſtit, naribus contrito eo obturatis. Neq; enim hoc ita ut ſuperius eũ autoritate Varronis refert, ſed tranſitum facit ad aliam ſpeciem: quemadmodum eſt videre in emendatis exemplaribus. Vlcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans.) Lege, perpetuo humore manans. Epinyctidis eſt deſcriptio. Sanguinem reijcientibus ſuccis eius cum caule aut thuris farina vel acacie datur.) Scribendum cum gallæ aut thuris farina. Alio magne uis, maior etiam vtilitates, contra aquarum & quorumlibet locorum mutationes.) In vetuſtis uoluminibus nec Etiam eſt, nec Quorumlibet. Aconitum, quod alio nomine pardalianches uocatur, depellit: item hyoſcyamum: contra canum morſus. Inque vulnera cum melle imponitur.) Vetus & ſincerior lectio: A.q.a.n.p. vocatur, debellat: item hyoſcyamum, canum morſus, in quæ uulnere &c. Attritis corporum partibus, vel ſi veſica intumuerit.) Scribendum, vel ſi in ueſicas intumuerint, hoc eſt, etiamſi veſicas produxerint attritæ partes. Vel ſi decocta aqua colluantur.) Decocti, non decocta. Porrò ſi indicare pergam quotieſcunq; in diſtinguendo peccatum eſt, uereor ne lectori tædioſum ſit.

Sic & voci plus confert.) Plus redundat. Aut ſi ſanguis etiã excreetur vel purulenta ſint, Et pituitæ ſub pruna coctum, potum, & cum mellis pari modo ſumptum.) In antiquis voluminibus tantum eſt: Aut ſi ſanguis excreetur uel purulenta, ſub pruna coctum, & cum mellis pari modo ſumptum. Cætera verba ſatis apparet eſſe nugatoris alicuius additamenta. Quartanas quoque excutere potum caput unum cum laſerpitij obolo. In uino auſtero tuſſim, & alio modo acceptum. Suppurationes quantaslibet ſanat fractæ incoctum fabæ, atque ita in cibo ſumptum.) Omnia hic confuſa ac vitiata, diſtinguenda emendandaque in hunc modum, idque ex fide archetyporum, vt reliqua. Quartanas quoque excutere potum caput unum cum laſerpitij obolo in uino auſtero, Tuſſim & alio modo ac pectorum ſuppurationes quantaslibet ſanet, fractæ &c. Senſus eſt, tuſſim & hoc modo ſanari, & illo altero remedio iam contra quartanas dicto. Iumentis vrinam reddere, atq; non torqueri trudunt.) Iumenta, non iumentis.

Cap. vii. Huius lac expiſſatum.) Scribe, ſpiſſatum.

Thyrſo & folijs ſcabritia.) Vetus lectio: & ipſo & folijs ſcabritia: & ipſo ſcilicet caule, quod nomen proxime præcedit.

Quidam & è ſatiuis colligunt, ſucco minus efficaci.) Melius legetur, Quidam & è ſatiuis colligunt ſuccum minus efficacẽ. & tertio inde uetſu: nunc non paucæ reſtent, nunc ſuperfluit.

Nec ulla res maiorem in cibis auiditatem incitat inhibetq;. Eadem in cauſa alterutrinque modus.) Lege & diſtingue: nec ulla res in cibis auiditatem incitat inhibetque eadem: in cauſa alterutraque modus eſt. Nunc pulchre cohærebit quod ſequitur: Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt.

Cap. viii. Nigræ radices ita in aque coctæ, pruriginem tollunt.) Lege, porriginem tollunt.

Cap. ix. Ergo vel cum uino tritam ſorbendam, vel ex olei intinctu ſumẽdam.) Incorruptior lectio, Ergo, uel cum his tritam ſorbendam, vel ex hoc intinctu ſumendam. pẽdet enim hæc oratio à præcedente. Et alii compeſcere mala corporis.) Lege addendo: & alii uero. Semen eius toſtum auxiliatur cõtra ſerpentes, fungorumque uenena. In tauri ſanguine folia cocta ſpleneticiſque in cibo data, & cruda illita cum ſulphure & nitro, proſunt.) O bellum medicum: hic nimirum tauri ſanguinem etiam pro antido præberet. germana lectio eſt hæc: cõtra ſerpentes, fungorumq; venena, & tauri ſanguinem. Folia cocta ſpleneticis in cibo data, &c. Neruis vtiles: ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. qui ſunt ruffi ex his citiſſime ſanant.) Lege & diſtingue: ideo paralyticis dantur. Luxata in pedibus qui ſunt ruffi &c. Elixos alijs minus vtiles eſſe adijciunt.) Scribo adijcit ſcilicet Diocles.

Cap. x. Veſicæ quoque niſi coctum aqua. Si canibus detur, occidi eos.) Diſtingue & caſtiga ſic: Veſicæ quoque niſi decoctum: quæ aqua ſi canibus detur, occidi eos. Alioqui canes non ueſcuntur aſparagis.

Cap. xi. Verum apud eruditos non aliud eruum terra in maiore ſententiarum autoritate eſt.) Varietate non autoritate. Nam id deſuoctorum epulis feralibus dicatum exiſtimatur. Ipſius quoque uiſus claritati inimicum.) Lego, epulis feralibus dicatum eſſe, uiſus quoque claritati inimicum. Nam hoc ex Chryſippi & Dionyſii autoritate refertur: ideoq; melius per infinitum legitur abſque uerbo exiſtimatur. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo.) Antiqua ſcriptura potior: Semen datur & arquatis ex uino albo. arquatis, id eſt ictericis.

Cap. xii. Ocymum quoque Chryſippus grauiter increpuit, inutile eſſe dicens ſtomacho, urinæ, oculorum quoque claritati.) Duo uerba eſſe dicens, aliquis de ſuo adiecit, mirum ni elegantiæ cauſſa. Alij vero ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione qui ederit ocymum, ſanari nõ poſſe.) Vera lectio: Afri uero, ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocymum, ſeruari non poſſe. Secuta ætas alacriter defendit.) Rectius, acriter defendit.

Cap. xiii. Seſtius adiicit, hoc ſerpentes fugere.) Vetus lectio: Sextius adiicit, uſtum ſerpentes fugare. Multi ſucco eius cum melle utrito inuncti.) Lege, cum melle Attico. Dederunt & cum bitumine inſtrictam.) Infriatam, non inſtrictam.

Item uitiligines uel rugas, ſtrumas, & ſimilia cum hircino & adipe ſuillo.) Codices ueteres. Iidem uitiligines, uerrucas, ſtrumas, & ſimilia, cum ſtrychno & adipe ſuillo.

Cap. xiiii. Iis commanducatis & impoſitis ſanari elephantiam, ſicut Magni Pompeii ætate, fortuito cuiuſdã experimento, propter pudorem faciei illita compertum eſt.) Elephantiaſin, non elephantiam hunc morbum Plinius uocare ſolet. Legendum igitur pro Elephantiam ſicut, Elephantiaſin, bene habebit tota oratio. Mentæ ipſius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis: ideo in mammarum mixtura familiares ipſæ acceſſere, ut coire denſereque lac non patiantur.) Totuuia aberratum eſt. Vera lectio eſt hæc, ideo embammatum mixturæ familiares ipſę acceſſere, ac coire denſerique lac non patitur. Embammata Græce uocãtur intinctus, ad excitandam orexim inuenti. Recentis ſuccus narium uitia ſpiritu ſubducto emendat.) Scribo, ſpiritu ſubductus. Impetigines quoque, uel ſi teneatur taetum, prohibet.) Intertrigines legendum, quemadmodum eſt in archetypis. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.) Lego à balneis datur.

Cap. xv. Propter colum quoque bibitur, illiniturq; uel penicillis feruens, vel aſtringitur faſcens.) Vetus lectio: Propter colum quoque bibitur illiniturque, vel penicillis feruens

apprimitur faſciis. Nāq; & paoibus ſubigit.) Vetus lectio, ſubditur. ſic cap. 17. Panis etiam cruſtis inferioribus ſubditum.

Sunt & quidam qui cunilam bubulam appellauerint.) Quidam ſuperuacanea vox eſt hoc loco.

Cap. XVI. Trita mellis odorem habet, digitis tactu eius cohærentibus.) Melius cohæreſcentibus.

Cap. XVII. Caſtore taliter demonſtrante.) Vetus lectio: Caſtor & aliter monſtrabat, ut intelligamus alterum piperitidia genus: Sequenti uerſu lego, utilem. ſ. demonſtrabat. Luxata & contuſa in aceto.) Archetypa, Luxata & incuſſa. Vrinam & menſtrua ciet.) Plinius ſcripſit vrinam & menſes ciet. ſicut paulopoſt, Pythagoræ inter pauca laudatū, non à Pythagora: quod genus deprauationis frequens eſt in hoc opere. Epiphoris oculorū radicē eius tuſam imponit Iollas.) Lege addēdo, è vino radicē eius. Et mox, extrahendisque ſiqua in oculos inciderint. Dyſentericis & tenaſmis datur.) Rectius, dyſentericis & in tenaſmo. Semen hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes.) Caſtigauimus ad exēplaria hoc modo: tritum cum menta è uino: radicem & ad renes. Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu habentes.) Legendum Pythagoras quidem negat corripi.

Cap. XVIII. Sed ſatius albi calyx ipſe teritur, & bibitur, ſomni cauſa, Semen elephantijs medetur.) Scribendum erat, & è vino bibitur. Item elephantiaſi, non elephantijs. Succus & hic, & herbæ cuiuſque.) Lege cuiuſcunque. Sequenti uerſu, ut lactucis, non aut. Prætorij uiri patrem in Hiſpania baiuli.) Bauli malim, ut ſit loci nomen, quemadmodum dicimus Bilbili, Sacili. Cum bis aurium dolori inſtillatur.) Melius: cum hoc & aurium dolori. cū hoc. ſ. roſaceo. Sic & folijs ipſis utūtur ad ſacros ignes. Item uulnera cum aceto.) Si ſic legamus, & podagrę unum remedium peribit, nec ſacro igni ſuū ut oportet adhibebitur. Sinceram lectionē etiamnū retinent antiqui codices. Sic & folijs ipſis utuntur. Item ad ſacros ignes & uulnera ex aceto. Experimentum opij eſt primum odore: ſincerum enim perpeti non mos eſt. Dein in lucernis.) Indidem caſtigauimus & hæc. Sincerum enim perpeti non eſt. mox in lucernis. Sed hic latinitatis grauior iactura eſt quàm ſenſus. Fœdiore mendo mox, pro in puſtulas coit, ſcriptum eſt, in poſca coit: cū tamen experimentum fiat in aqua, non in poſca.

Cap. XIX. Inter ſatina & ſylueſtria mediū genus, quod niſi in aruis eſſet ſponte naſceretur, rhœam uocauimus & erraticum.) Lectio uetus magis Pliniū ſapit: Inter ſatiua & ſylueſtria medium genus, quoniam in aruis ſed ſponte naſceretur. r. u. & e. Alterum eſt in ſylueſtribus generibus heraclion, vocatur ab alijs sphron.) Elegantior eſt uetus lectio. Alterum è ſylueſtribus genus heraclion vocatur, ab alijs aphron.

Cap. XX. Dyſenteriæ & vomicis datur ex aceto.) Noſtra exemplaria habent, eſtur ex aceto. Caput inde litum diſtillationem toto anno non ſentire.) Illic legitur: caput illitum ea diſtillationem anno toto non ſentire. Aliquanto pōſt pro Coquitur difficillime repoſuimus, coqueretur. refertur enim ad præcedentem particulam Tanquam. Hippocrates vuluarum uitijs id infundi.) Lege infundit. Duritias omnes uel cocto uel crudo utiliter illini putant.) Scribo putauit. ſ. Lycus.

Cocto aut per ſe, aut cum malua, aut lenticula.) Rectius, uel per ſe uel cum malua aut lenticula.

Cap. XXI. Aculeos omnis extrahunt illitæ crudæ, aut cū anetho potæ. Decoctæ uero cū radice ſua leporis marini uenena reſtinguunt.) Incorrupta ſcriptura aliter habet: illitæ crudæ cum nitro. potę vero decoctæ cū, &c. Nec lapathū diſſimiles effectus habet. Eſt autē ſylueſtre.) Nō hoc dicit, lapathū herbā eſſe ſylueſtrem, ſed præter ſatiuū eſſe etiā aliud lapathi genus ſylueſtre. Quare melius legitur adiecto &, Eſt autē & ſylueſtre.

Folijs aquoſis.) Rectius acutis, ut eſt in ueteribus uoluminibus. Vnde etiam oxalidem appellatam uideri poteſt. Oxylapathi ſemē lotum in aqua cœleſti, ſanguinem prodeſt reiicientibus, adiecta acacia lentis magnitudine, prodeſt.) Prius prodeſt redundat. Radicis tantum altitudine differens, & erga dyſentericos efficacis effectus, potum ex uino.) Veteres codices habent: & erga dyſentericos efficaci effectu, potu ex uino. Vt intelligamus hoc quoque differre à reliquis lapathi generibus, quòd peculiarem uim contra dyſenteriam habeat.

Cap. XXI. Senſus atque ſternutamenta capitis purgat.) Lege, ſternutamentis caput purgat. Et uuluarum conuerſionem ſuffitum excitat odore.) Melius & uuluarum conuerſione ſuffocatas excitat odore. Addito exiguo oleo & ſalis.) Scribo, olei & ſalis. Ruptis, conuulſis, ſpaſmatum neruis ſalutare.) Spaſticis neruis, non ſpaſmatum. In ouum inane ſuccum adiicit is.) Rectius addit, quàm adiicit. Fugat & odore, comminus ſi vratur.) Legendum fugat & odore omnes, ſi uratur. omnes. ſ. ſerpentes. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores.) Antiqui codices habent ad iocinerum deſideria, familiari Plinio locutione. Stomachi diſſolutiones cohibet ſiue in cibo ſumptum, ſiue in ſucco potum.) Lego, ſine ſucco potum. Epiphoras cū thure & aqua, aut cū myrrha. Cum uino ſedat parotidas. Cū melle aut adipe aut cera ſtomachi ſolutiones inſperſum polentæ modo) Aliter legitur & diſtinguitur in uetuſtis codicibus. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha ac uino ſedat: parotidas cum melle aut adipe, aut cera ſtom. ſ. i. p. m.

Ad iocineris dolores eſtur cum vua paſſa, & ad phthiſim utiliſſime. Semine fiunt & ecligmata.) Nimis ſæpe in diſtinguendo peccatum eſt, maxime in his medicinalibus libris, aliquando non uno loco in eodem capite, ut in hoc ipſo. Diſtinguendū ad hunc modum. Ad iocineris dolores eſtur cum vua paſſa. Ad phthiſim utiliſſime è ſemine ſ. e.

Cap. XXIII. Prodeſt ueſicæ cum uino leui, & fœminarum menſtruis.) Lege addendo, P. u. c. u. leni, & fœ. menſtruis hærentibus.

Cap. XXIIII. Sed ante diſceſſum ab hortenſibus.) Elegantius, Sed diſceſſuri ab hortēſibus, unam compoſitionem ex his clariſſimam ſubtexemus.

EX LIBRO XXI. CAP. II.

Qvin & uocabulum ipſum tarde inde communicatū eſt.) Inde ſuperfluit.

Cap. III. Cælare eos primū inſtituit P. Claudius.) Malo ueterem ſcripturam primus inſtituit. Qui coronā ipſe pecuniáue eius, uirtutis ergò arguitur, quā ſerui equiue meruiſſent. Pecuniam partā lege dicit, nemo dubitauit.) Verba Plinij quibus decem tabularū legē interpretatur, reſtituimus ex fide archetyporum. Quam ſerui equiue meruiſſent, pecunia partā lege dici, nemo dubitauit. Videlicet quia ſerui ipſi & equi pecunia parantur. Ingensq; & his ſeueritas.) hinc, nō his. P. Mutianus, cū demptā Marſiæ.) Munatius ſcribi debet. Cuius luxuria noctibus coronatum Marſyam, literæ illius deſcribunt.) Antiqua exēplaria habēt: literæ illius dei gemunt. Apparet ironiam eſſe. Florū quidē. P R. honorē Scipioni tantū adhibuit.

Suario cognominabatur, propter ſimilitudinē ſuarij cuiuſdā negociatoris.) Pro adhibuit lege habuit, pro Suario Serapio, nam idē nomen fuit negociatori. Huius fit mentio & libri 7. cap. 12. Nec ei fuit in bonis funeris impenſa.) Vetus lectio, Nec erat in bonis. Leuius hoc, fateor, ſed cū uideā in hoc capite tā multa de induſtria mutata, nihil dubito quin hoc quoque mendum eidē debeamus cui cætera. Sequenti uerſu eſt, quaque præferebatur: non quaq; parte fer. Et aliquanto pōſt pro quod nocerent capiti, legendū quæ nocent. Quoniam & in hoc eſt aliqua ualetudinis portio, in potu atq; hilaritate pręcipue, odorum ui ſurripientium fallaciter ſolertiā. Nanq; ſcelerata Cleopatra, apparatu belli Actiaci gratificationem ipſius reginæ Antonio timente, nec niſi prægustatos cibos ſumente, fertur ab ore eius luſiſſe extremis coronæ floribus, ueneno illitis. Ipſaq; capiti impoſita &c.) Egregie hoc loco adiuuerunt noſtra exemplaria, in quibus ita legitur: in potu atque hilaritate præcipue odorum ui ſurrepente fallaciter, ſcelerata Cleopatræ ſolertia. Nanque apparatu belli Actiaci gratificationem ipſius reginæ Antonio timente, nec niſi prægustatos cibos ſumente fertur pauore eius luſiſſe, extremis coronæ floribus ueneno illitis. ipſaq; capiti impoſita. Eſt autē perquā familiare Plinio, ſeptimo caſu orationē claudere. Quis iſtas timeret inſidias?) Nihilo peior erat uetus lectio, Quis ita t. i. Adeo mihi, ſi poſſim ſine te uiuere, occaſio & ratio adeſt.) Rectius ironice, occaſio aut ratio deeſt.

Cap. IIII. Contra genera eius noſtri fecere.) Cōtra redundat. Viriſſimam uero plurimis, ſed minutiſſimis, ſpermoniam.) Pro ſpermunia emendati codices habent ſpineolam, a ſpinis denominatā, quēadmodum in alio genere coroneola a coronis nomē traxit. Pangæus nāq; mōs in uicino ferè eſt.) Lege, Pangæus mons in uicino fere. Negauit centifoliā in coronis addi.) Antiquior lectio eſt, in coronas addi. Quæ grę cula altera eſt.) Vetus lectio, Quæ è Græcis altera eſt.

Cap. V. Nec ullis florū excelſitas maior.) Melius nec ulli.

Ita odor colorq; duplex, ut alius calicis, alius ſtaminis.) Non male uetus, & alius calicis, alius ſtaminis. oī ita ad præcedentia refertur. Inuenta eſt in his & ratio inſerēdi.) Rectius, Inuenta eſt & in his. Menſe Martio macerantur, ut colorē accipiāt.) Magis placet, percipiāt. ac ſi dicat, ut colorem perbibāt.

Cap. VI. Calathiana munus autumni, cæteris ueris.) Scribo, cæteræ ueris. Vincit numero foliorum marinā quinque

foli

folia non excedentem.) Quid opus repetere folia? ſatis erat, quinq; non excedentem. Foliorum exilitate uſq; in fila extenuata.) In antiquis uoluminibus legitur, attenuata. Prima nobilitas Cilicio croco.) Croco aut ſcriba addidit, aut interpres aliquis inter prælegendum. Sicut paulopoſt: gaudet calcari & atteri pede. Pede non eſt in manuſcriptis.

Cap. vii. Troianis temporibus ei iã erat honos. Et hos certe flores Homerus treis laudat, loron, crocon, hyacinthũ.) Rectior lectio: Troianis tẽporibus iam erat honos ei. hos certe flores. &c. Dicet aliquis, leuicula ſunt iſta, nec annotatu digna. Hunc ego rogabo, ipſe æquóne animo ferret huiuſcemodi leuicula in ſuis ſcriptis à librarijs deprauari. At multo plus religionis debetur ueterum monumentis. Omnis autem uerno tempore acrior, & matutinis: Quicquid ad meridianas horas diei uergit, hebetatur.) Verior lectio uetus: quicquid ad meridianas horas dies uergit. Animalium nullum odoratum niſi de pantheris quicquam dictum eſt, ſi credimus.) Vetus lectio: niſi de pantheris quod dictum eſt, credimus. Dixit autem hoc lib. 8. cap. 17. tametſi quidam illic odorem in colorem deprauauerant. Vt irin atque ſaliuncam, & quanquam nobiliſſimi ſit odoris utraque.) Lego, quanquam nobiliſſimi odoris vtranq;.

Proxima in Macedonia, longiſſima hæc & candicans. Et ex illis tertium locum habet Africana.) Lege & diſtingue: longiſſima hæc & candicans & exilis. Tertium l. h. Pannonia hanc gignit & Norica.) Scribo Norici. alioqui Noricum dicendum erat, ſicut Illiricum. Superq; cætera ad famam etiam dignitatis.) Legendum ad famam etiam ac dignitates.

Cap. viii. In quibus võguenta uiciſſe naturã gaudent. Luxuria veſtibus quoque prouocauit eos flores, qui colore cõmendantur.) Hæc verba nõ deprauarunt modo homines inſulſiſſimi, uerumetiam partem eorum hinc reuulſam præcedentis capitis fini aſſuerunt. Scribendũ, In quibus voguento viciſſe naturã gaudens luxuria, veſtibus quoq;, &c. Paria nunc cõponuntur, & natura atq; luxuria depugnante.) Lege, depugnant.

Cap. ix. Folia ſmilacis & ederæ in coronamẽta ſe dedere, coronæq; earum obtinent principatum.) Hãc tam ingenioſam deprauationem mirum ni profeſſor aliquis excogitauit, dũ diuinare mauult quàm ad archetypa recurrere. Vera lectio aliud ſonat. Folia in coronamẽtis ſmilacis & ederæ corymbiq; earum obtinent principatum. Quia noſtris maiore ex parte nomen dare ijs defuit cura.) Non minor priore hic error, utcunque ſenſus manet. Plinius enim longe alijs verbis uſus eſt: quia noſtris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura.

Cap. x. Non durante Attico thymo niſi in afflatu maris ſeratur.) Seratur ſuperuacaneum uerbum eſt, natum ex vltima litera maris, & prima dictione ſequẽtis orationis Erat. Abrotonum iucundi odoris eſt & grauis. Floret æſtate.) Elegantius, Abrotonum odore iucunde graui, floret æſtate. Alſioſa enim admodum ſunt, & ſole nimio læduntur.) Hic particulam neceſſariam, per incuriam librariorum omiſſam, denuo adiecimus: & ſole tamen nimio læduntur.

Cap. xi. Eruitur poſt æquinoctium uernum radicitus, ſiccaturq; ad lunã xxx. diebus, ita lucens noctibus.) Lege. Erui, ſiccari, lucere: quod hæc omnia ex cõmentariis Democriti referantur. Sequitur enim Magos Parthorumque reges uti hac. Et in Italia quidem, ut diximus, poſt roſam.) Satis erat, in Italia quidem. Coniunctio hic addita uitiat ſermonem. Cæterũ hyacinthus maxime durat.) Lego, è cæteris hyac. m. d. Sed hæc ita, ſi deuulſa crebro prohibeatur in ſeminibus.) Legendũ prohibeatur in ſemen abire. atteſtantur uetera exemplaria: & alioqui ex illis uerbis nullus ſenſus elici poteſt. Alterũ candidius, qui ferè naſcitur ad tumulos.) Rectius, in tumulis.

Cap. xii. Hoſtilia uicus abluitur Pado.) Melius, alluitur.

Cap. xiii. Nos tamen trademus quæ comperimus. Herba eſt alba, uexatio quidem iumentorum eſt, ſed præcipue caprarum, appellata ægolethron.) Antiqua ſcriptura potior, Nos trademus quæ comperimus. Herba eſt ab exitio & iumentorũ quidem, ſed præcipue caprarum, appellata ægolethron. Huius flores concipiunt noxium uitus, aquoſo uere marceſcente.) Lege, marceſcentes. Aliud genus in eodem Ponti ſitu uiget, ex annona mellis.) Codices uetuſti longe aliud habent. Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum mellis: quod ab inſania quam gignit, mænomenon appellant. Hi ſunt quos poſterior ætas Tzanos uocauit, Lazis conterminos. Vtraque Colchica gens fuit in clientela fideq; Conſtantinopolitani Imp. Et in Mauritania Cæſarienſi, Getulia contermina Maſſylis.) Emendatior lectio: & in Mauritaniæ Cæſarienſis Getulia contermina Maſſæſulis. Nam & Getuli & Maſſæſuli hanc prouinciã incolebant, quod ipſe Plinius ſuprà docuit. Remedium aduerſus has utique non differendum.) Lege remedio, non remediũ. De quo loquendi modo iam ſuprà capite tertio monui.

Cap. xiiii. Circumlini aluearia fimo bubulo utiliſſimũ. Operculũ à tergo eſſe ambulatorium, ut properatus intus ſit proſper. Si magnus ſit uterus alueatijs, prouentus autem ſterilis, ne operandi deſperatione curam abijciant, id paulatim reduci oportet, fallente operis incremento.) Huius lectionis abſurditas magis detegetur, collata ad germanã lectionem, quam ex fide ueterum codicum reſtituimus ad hunc modum. Circumlini alueos fimo bubulo utiliſſimũ. operculum à tergo eſſe ambulatorium, ut proferatur intus ſi magnus ſit alueus, aut operatio ſterilis, ne deſperatione curã abijciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Poſt has Corſica, quoniã ex buxo ſit, & habere aliquãtã uim medicaminis putatur.) Lege, quoniam ex buxo ſit, habere quandam uim m. p. Inde ligulis eligunt florem. i. candidiſſima quæq;: transfunduntq; in uas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ.) Toties expertus fidem ueterum codicum, ne hic quidẽ auſus ſum ab eis diſcedere. Illi pro eligunt habent hauriunt. Item, quod exiguum frigidæ habeat.

Siccant ſole, lunaq; hoc enim candorem facit, ſi ſic ſiccãtur. Et ne liquefaciant, protegunt tenui linteo.) Melior uetus lectio: Siccant ſole lunaq;. hæc enim candorem facit. ſiccantes, ne liquefaciant, p. t. l.

Cap. xv. Maximeq; Aegyptus, frugum fertiliſſima, ſed ut ſola ijs carere poſſit.) Non parum detraxit elegantiæ, quiſquis hic particulam quidem detraxit. Legendum enim frugum quidem fertiliſſima. Hanc à Nilo mẽtunt.) Scribo, è Nilo. Folijs latiſſimis, etiã ſi arbores comparentur.) Rectius, arboreis.

Scandix, come. ab alijs tragopogon.) Vetus lectio: ſcandix quæ ab alijs tragopogon uocatur. Sylueſtrium duæ ſpecies. Vna mitior eſt ſimili caule, tamẽ rigido, itaque & colu antiquæ mulieres utebantur, exilis, quam quidam atractylida uocant.) Legendum: itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis, quare q. a. u.

Cap. xvi. Et ex diuerſo ſtans anchuſa, inficiendo ligno cerisq; apta. Eſt aũt mitiorijs anthemis, & phyllanthes, anemone, & aphace.) Lege: & diuerſo ſtant, anchuſa inficiẽdo ligno cerisq; radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllãthes, & anemone, & aphace. Sic enim melius quadrabit ad præcedentia.

Cap. xvii. Perditio, quã & Aeoliæ & Aegyptii edunt, nomen dedit auis.) Verior lectio: Perdiciũ & aliæ gentes quàm Aegyptii edunt. Suprà dixerat, Aegyptios præ cæteris gentibus herbis ueſci: nunc dicit, perdicium herbam etiam aliarum gentium cibum eſſe. Iulio menſe ſecari iubet. Lege addendo, Iulio menſe toto ſecari iubet.

Cap. xviii. Iunio menſe eximi, ante Iulium medium præcipiens.) Melius, Iunio menſe eximi ad Iul. m. p. Vſus ad naſſas marinas, uiriliũ nexus elegantiũ.) In antiquis codicibus tantum eſt, uiriliũ elegantiã. Quanquàm profeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat.) Sincera lectio: quanquàm profeſſus efficaciſſimum eſſe. aduerſus calculos eo fouet. Fœminis quidem abortus facere non dubitat. Largiori tanta uis expellit eas.) Lege addẽ: Largiori tanta uis, ut expellat eas. Laudatiſſimus ex Nabatæa iuncus.) Non erat opus hic repetere, iuncus.

Cap. xix. Ita ut à balineis inareſcant corpora, Scribo, inareſcant corpori. Lieniq; & ruptis vulſis proſunt. Et menſtruis fœminarũ in vino decoctæ: Impoſitæq; cum melle neruis præciſis medentur. Contra lichenas & lepras, & furfures in facie emendant.) Lege & diſtingue: Lieniq; & ruptis vulſis proſunt & mẽſtruis fœminarum. In vino vero decoctæ, impoſitæq; cum melle, neruis præciſis medentur. Lichenas.

Cap. xx. In hunc locum dilata cum diſputaremus de peregrinis arboribus.) Vetuſta exemplaria tantum habent, dilata in peregrinis arboribus, id eſt, in mentione peregrinarum arborum. Siſtit purgationes mulierum. Nardi uero eius quam Phu eodem loco appellauimus, &c.) Antiqua ſcriptura melius, Siſtit purgationum mulierum impetus. Eius uero quod phu eodem loco appellauimus, & reliqua. Crocum cum melle non ſoluitur.) Cum redundat. Sequenti uerſu pro uino & aqua. Lege, uino aut aqua. Collyrio uni nomen dedit.) Lege addendo, Collyrio uni etiam nomen dedit. Dentientibus præcipua eſt, & tuſſientibus.) Scribo, dentientibus præcipue. Partem eius ſeruantium & quarundam aliarum herbarum, ſicuti plantaginis, ſubſtituentium, ſi parum mercedis tuliſſe ſeſe arbitrantur. Rurſusq; ut plus operis acquirant, p. e. q. ſ. e. l. i.) Incorrupta lectio etiamnũ durat in uetuſtis codicibus manu ſcriptis.

Partem

Partem eius ſeruant, & quarundam aliarum herbarum, ſicuti plantaginis: ſi parum mercedis tuliſſe ſe arbitrantur, rurſusque opus quærunt, partem eam quam ſeruauere, eodem loco infodiunt: credo, ut uiſa quæ ſanauerint faciant rebellare.

Cap. xix. Ciet menſtrua: & ſi cruda detur, hydropicorũ aquam ſiſtit.) Siſtit uerbum ſuperfluit, nam ciet ad utrunque refertur. Coxendicibus imponitur cũ uino. Articularibus morbis trium obolorũ pondere, &c.) Lege addendo non pauca uerba: Coxendicibus imponitur & particularibus morbis & luxatis tritũ ac lanæ inſperſum ex oleo. Dant & potionẽ articularibus morbis t.o.p. Præterea putant uſu eius quandam datam gratiã ijs venereq́; rõciliari.) Hæc dictio datã, ſuperflua eſt. Coquitur panis cũ farina hordeacea.) Lege, Cõcoquit panos.

Cap. xxii. Mouet & nariũ ſternutamẽta.) Aridũ nõnariũ.

Cap. xxiii. Impoſita vlcerum facit ſtipticam vim.) Scribe, vlcus facit ſeptica ui.i. corroſiua.

Cap. xxii. Vt radice eius propius admota ſoporentur, illam ſopore enecante uim earum.) Sic ſcilicet Plinius loqui ſolet. Scribo, ſoporetur illa ſopore enecans uis earum.

Cap. xxxii. Nec de cnico ſiue atractylide uerboſius diſputetur. Aegyptia herba eſt, & magnum contra venenata animalia præbet auxilium.) Hanc ſententiam Plinius alijs extulit uerbis, quàm quæ in vulgatis leguntur editionib. Nec de cnico ſiue atractylide uerboſius dici par eſſet, Aegyptia herba, ni magnum contra uenenata animalia præberet auxilium.

EX LIBRO XXII. CAP. II.

Iam vero infici veſtes ſcimus admirabili ſucco.) Fuco non ſucco. Stans & in ſicco carpit, qui frugi modos exculpat uſu alioquin fulgentis. Inſtrui luxuria poterat certe innocentius.) Pro uſu alioquin fulgẽtis, antiqua ſcriptura habet: His alioqui fulgentibus inſtrui poterat luxuria, certe innocentius. Et in ſacris legationibus quàm uerbenæ.) quàm redundat.

Cap. iiii. Vlli niſi ab vniuerſo.) Scribo, nulli niſi ab u. diſtinctione etiam mutata.

Cap. v. Donatus eſt ea L. Sicinius.) L. Siccius legendũ, vt etiam ſuprà libro octauo monuimus. Hic Decius poſtea conſul, & imperio & collegio ſe pro victoria deuouit.) Lege: Hic Decius poſtea ſe conſul, Imperioſo collega, pro victoria deuouit. Intelligendum de Manlio imperioſo.

Cap. vi. Ipſe tamen obſeſſus in toto orbe proſcriptus. Hec corona Sertorio etiã ceſſit.) Vera, lectio: Ipſe tamen obſeſſis in toto orbe proſcriptis, hac corona Sertorio ceſſit. Notum eſt ciuile bellum Sertorianum, in quo præcipua fuit opera proſcriptorum à Sylla. Cohortibus ſeruatis, totidemq́ue ad eas ſeruandas eductis.) Lege addendo, tribus coh. ſer. Quod & ſtatuæ eius in foro ſuo diuus Auguſtus ſcripſit.) Adſcripſit, non ſcripſit. Addidere viuendi pretia delitiæ luxusq́;.) Precio non pretia. Aliorũ hanc operam eſſe credimus.) Vetus lectio: Aliorum hanc operæ credimus. In quibus ipſius prouidentiam naturæ.) Melius, in quibus ipſis.ſ. aculeatis.

Cap. x. Hæmorroidæ quoq; & dyſenteriæ infuſa.) Scribo, hæmorrhagiæ.

Cap. xxi. Impoſita uero herba. aut inde omnino reſperſum, protinus mori.) Antiqua ſcriptura: aut uda omnino reſperſum. Sequenti verſu lege addendo: vel ſi herba ipſa. Infantes quoque vlcerati.) Lege, exulcerari.

Cap. xxii. Conſtat bulbos eius cum ptiſana decoctos aptiſſime mederi.) Scribo, aptiſſime dari. Folijs in quocunq; morbo decoctis magis medici vtuntur.) Legẽdum, Fere in quocunque. de bulbis enim accipi debet, non de folijs. Vtrunque prodeſſe dyſentericis & exulceratis.) Melius, etiam exulceratis. hoc eſt, etiam ſi ſit dyſenteria cum exulceratione inteſtinorum, quod ſanè periculoſius eſt. Contra ſanguinem tauri demonſtrant ſucco eius uti.) Paulo elegantius videtur: demõſtrat ſuccum eius. Optimus quidem ex ijs cibus. Vetus lectio magis placet: optimi quidem hos cibi. vt cum præcedentibus cohæreat. Si enim caligaris clauus, ſi ferri uel chalybis aliqua rubigo.) In veteribus tantum eſt, ferriúe aliqua rubigo.

Cap. xxiii. Commune in omni eorum genere obſeruationes.) Illic legitur, in omni eo genere. Item hyeme quàm æſtate vtilius, veruntamen aquam bibentibus.) Scriptura uetus, Itẽ hyeme quàm æſtate vtilius, & tũ aquã bibentibus. Atque ex aceto his qui coagulũ lactis ſorbuerint.) Lege, æquæ ex aceto. Qui ſe eadem cauſa præcipitauit.) Scribe, ea de cauſa. Mox eſt, coniecturam ſæpius fallacem: non ſæpe.

Cap. xxiiii. Caleſacta incitat uomitiones. Rectius, inuitat. Quem centeſimum annum excedentem cũ D. Auguſtus hoſpes interrogaret, quãnam ratione maxime uigorem illum animi corporisq; cuſtodiſſet, ille reſpondit. Intùs mulſo, foris oleo.) Ad ſenſum quidem nihil refert, libet tamen reponere veterem lectionẽ, ab audaculis temere mutatam. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus hoſpes interrogauit, quãnam r. m. u. i. a. corporisque cuſtodiſſet. at ille reſpondit.

Cap. xxv. Leuatusque ſiccatis pedibus mirabili modo.) Et hic nihilo peius, erat antea, mirabilem in modum. Ad iocineris dolores eam in poſca poſitam concoqui opus eſt.) Veteres codices melius: eam cum poſca cõcoqui opus eſt. Quæ à farina hordei diſtat, eo quòd torretur. Ad ſtomachum utilis.) Antiqui codices, à farina hordei diſtat eo quòd torretur, ob id ſtomacho vtilis. Datur tepida ſorbenda, efficaciter prodeſt.) Lege, datur tepida ſorbenda efficaciter. Peculiariter tamen longo morbo ad tabitudinem redactis.) Emendata exemplaria habent, ad habitudinẽ redactis. ut de hecticis intelligatur. Neruorum doloribus & alijs feruens in ſacco ponitur.) Scribendũ imponitus. Amplius hoc oculis imponitur.) Melius eſt: hoc amplius oculis imponitur. Et per ſe drachmæ pondere exinaniunt.) Lego exinanit.ſ. granum. Quoniam in aluo nõ tumeſceret.) Vetus, intumeſceret. Semuncia amyli cum ouo & paſſis tribus.) Antiqua lectio, cũ ouo & paſſi tribus ouis. Mox eſt auenacea farina, non auenæ farina. Sitanius, hoc eſt trimeſtris.) Scribe, hoc eſt è trimeſtri ſ. frumento. Et uini, in ſaccis additus.) Rectius, in ſaccos additus. Fabalium etiam ſiliquarum cinis.) Scribo ex veteri exemplari, ſiliquarumq́;. nec redundat coniunctio, quando fabalia hic ſubſtantiua vox eſt, ut alibi quoque apud hunc ipſum autorem. Sed ſi largius ſumatur, aluus ſoluitur.) Sed ſuperfluit. Horrorẽ tertianæ & quartanæ minuere traditur.) Vetus lectio: minuere creditur. Refertur enim hoc ex vulgi opinione, nõ ex autoritate medicorum.

Maculas ex toto corpore emendat.) Particula ex ſuperuacanea eſt. Aqua decoctum perniones & pruritus ſanat.) Decocti non decoctum. Si uero ad mellis craſſitudinem decoquãtur ſatiui.) Adde neceſſariam particulam uel. decoquantur uel ſatiui. Supra enim dixit ſylueſtres efficaciores eſſe. Si uero cœleſti aqua decoquantur, ſuccus ille ſmegma fit.) Diſcoquantur non decoquantur. Sequenti uerſu uerbum, ſolent, redundabat. Item fiſtulis, cum axungia ueteri, ne intus addatur.) Lege addendo, ita ne intus addatur. Naſcitur inter uitia ſegetis auenæ Græcæ genere.) Græcæ ſuperfluit. Eſtur & per ſe, & in patinis cum tenera eſt decocta. Poſterius & redundat.

EX LIBRO XXIII. CAP. I.

Et ad expiationem ſanguinis quoque adhibent, non ultra gargarizationes.) Quid faciunt gargarizationes in expiatione? Legendum igitur, ad expuitionem ſanguinis, qua laborantes hæmoptoicos Græci vocant. Ideo & purgationibus aneiρirem temperant.) putant non temperant. Error natus eſt ex geminatione præcedentis ſyllabæ. Huius enim colorem nigrũ eſſe diximus, cuius aſparagos ſimiles Diocles prætulit ueris aſparagis.) Vetus lectio: huius enim nigrum eſſe diximus. Aſparagos eius Diocles p.u.a. Oſſa infracta efficacius extrahit quàm ſupradicta.) Plinius ſcripſit, uel efficacius, id eſt, efficacius etiam. Aiunt ſi quis in olla eam extruxerit, ſugere accipitres, tutasq́; fieri aues uillaticas. Aliter eadem in iumento homineq; flegmã aut ſanguinem qui ſcreatur, talos circumligata ſanat.) Hoſtibus eueniat ita tractari, ut hic Plinius tractatus eſt. Equidem peruelim diſcere quãnam ratione radices extruantur apud iſtos deprauatores, ut ne cætera portenta exagitem. præſtat enim ſinceram indicare lectionem, ex archetypis erutam. Aiunt ſi quis uillam ea tinxerit, fugere accipitres, tutasque fieri uillaticas alites. Eadem in iumẽto homineq; phlegma aut ſanguinem qui ſe ad talos deiecerit, circũligata ſanat. Quòd ſunt candida, aut nigra, aut inter vtrunque alia ex aliis, in quibus uinum fiat, alia ex quibus paſſum.) Emendata lectio: aut inter vtrunque aliaq; ex quibus uinũ fiat, alia ex quibus paſſum. Albana neruis utiliora. Stomacho minus quæ ſunt dulcia, uel auſtera Falerna vtiliora.) Lege, auſtera, uel Falerno vtiliora.

Somno uero ac ſecuritatibus iandudum hoc fuit.) Sic enim legẽdum ac diſtinguendum ſublatã dictione accommodatum, quæ redundabat. In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos, & omnes alias fluxiones foris in ſpõgia impoſitum.) Legendũ, In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos, & omni alia, foris in ſpongia impoſitum. omni alia.ſ. ſanguinis fluxione.

Cap. ii. Quãdiu exiguatur deſcenſionis periculum denuncians.) Deſcenſionis ſuperfluit.

Cap. iii. Succus eorũ carbunculantibus excreſcentibus circa oculos ulceribus.) Dele excreſcentibus. Nam lacrymã quæ ab arbore ipſa diſtillat, æthiopicæ maxime oleæ, mirari ſa

Digitized by Google

tis nõ eſt. Reperti ſunt qui dẽtium dolores illinendos cenſerent, venenum eſſe prædicantes.) Hic vna oratio, praua cuiuſdam induſtria, in duas diſſecta eſt. Legendũ enim coniunctim, Nam lacryma quæ ex arbore ipſa diſtillat, æthiopicæ maxime oleæ, mirari ſatis non eſt repertos qui dentium dolores illinendos cenſerent. Non enim lacrymam ipſam miratur, ſed eorum potius temeritatem qui tam ancipiti remedio vti non dubitarent, cum etiam ipſi venenum faterentur. In fine cap. legẽdum, Cum decocto lupinorum non lupino.

Cap. xiii. Fauces exaſperat, & venena omnia cohibet hebetatq;.) Emendatior lectio: & venena omnia hebetat: abſq; verbo cohibet. Cum pari portione mellis ac opij.) Lege, mellis acapni. Cæterum iners & graue ſapore corpori.) Dele ſuperfluam vocem corpori.

Cap. vi. Expetitur in grauidarum malacia, & quoniam guſtatu moneat infantem.) Lego, Expetitur grauidarum malaciæ, quoniam g.m.i. Cytinus vocatur à Græcis.) Satis erat, vocatur Græcis. Tales præpoſitiones ſexcentas de ſuo adiecerunt caſtigatores.

Cap. vii. Quoniam ſudantia huius cibi opaca corpora refrigeſcunt.) Scribendum, perfrigeſcunt. Folia eius trita illita hæmorrhoidam ſiſtunt.) Lege, hæmorrhagiam. Poſt additur omphacij aridi pondus ſextariorum duorum, aut myrrhæ ſextarij vnius, croci vnius. Sed hæc ſimul mixta vel trita, miſcentur decocto.) Hic ſextarij pro denarijs ſunt ſuppoſiti, vt indicant vetuſta exemplaria, in quibus ſic legitur, poſt additur omphacij aridi pondus X duorum: aut myrrhæ X vnius, croci X vnius. hæc ſimul trita miſcentur decocto.

Cap. xix. Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto, & vinum quo nunquam inebriatur.) Lege addendo, lenius & vinum. Et folijs crematis vtuntur & ſucco decocto.) Lege, & ſucco & decocto.

EX LIBRO XXIIII. CAP. I.

Similis vis Rhodiæ Cretæ, & argillæ noſtratis concordia valentium. Pix oleo extrahitur.) Hæc dictio concordia, nouam orationem incipit, hoc modo, Concordia valent, cum pix oleo extrahitur, quando vtrunque pinguis naturæ eſt.

Cap. iiii. Emollit, diſcutit, humore ſiccat ſtrumas.) Lege, Emollit, diſcutit tumores, ſiccat ſtrumas. Vlcera cõmanducato impoſituque optime ſanari.) Scribo commanducato impoſitoq;.

Cap. v. Defuncta corpora incorrupta conſeruat.) Vera lectio: incorrupta æuis ſeruat. De hac locutione & ſupra libro xvj. monui.

Cap. vi. Chamæpitys latine ainga appellatur, diciturq; propter abortua.) Verus & ſincera lectio, Chamæpitys latine abiga vocatur propter abortus. Abiga ab abigendo partu, aiugæ cum abortu nihil eſt commune.

Cap. viii. Ita vt puero quinq; folia tribus cyathis dentur.) Rectius diluantur quàm dentur. Aceria radix contuſa iocineris doloribus vtiliſſime imponitur. Lege efficaciſſime imponitur.

Cap. ix. Grauis quidam autor in medicina, virgam ex eadem fractam &c.) Antiqua ſcriptura, Grauis autor in medicina, virgam ex ea defractam, ac mox: Vulgus infelicem arborẽ eam appellat: non, infelicem eam arborem.

Cap. xi. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant.) Lege addendo, Alia eſt erythrodanus. Tingentibus & radicula ramos præparat.) Lanas non ramos. Gummi genera diximus.) Lege, Gummium.

Cap. xiii. Sed & frutex humilior atque ſpinoſus in Niſyro.) Scribo æque ſpinoſus, non atque. Calculo tumue ex vino decoctum, vel præſentaneum remediũ eſt.) Niſi legas, Cauliculorum ex vino decoctum, neque præcedentia cohærebunt apte, neque ſequentia. Vel efficaciorem ſtomaticen præbuere.) Rectius, præbuerint.

Cap. xiiii. His ſubnectemus ea, quæ Græci &c.) Non male vetus ſcriptura, Hi ſubtexemus.

Cap. xv. Atque is odor per infundibulum imbibitur in vetere tuſſi.) Antiqui codices habent, per infurnibulum.

Cap. xvii. Pythagoræ vere eſſe pertinax fama antiquitaſq; vindicant.) Duæ voces, vere eſſe, redundant. Quod feciſſe ſcimus Cleemporum cum & alia ſuo & nomine ederet, quis credet?) Vetus lectio: quod feciſſe Cleemporum cum alia ſuo & nomine ederet, quis credat? Achemenidon colore eſt electri ſine folio naſcens in Tardaſtilia.) Legendum, Achemenidon colore electri ſine folio, naſci in Tardaſtilis. nam & hoc Democritus tradit. Alio de his aptiore dicturus loco.) Lege dicturis. abunde ſit dicturis.

Cap. xviii. Celebratur autem à Græcis ſtratiores. Eſt ea in Aegypto tantum, & inundatione Nili naſcitur.) Melior antiqua lectio: Celebratur autem & à Græcis ſtratiotis, ſed ea in Aegypto tantum & inundatione Nili naſcitur.

Cap. xix. Qui peruoctus eſt, ſi deſpuat ad ſuã dexteram ter.) Lege: qui perunctus eſt, deſpuit ad ſ.d.t. Tueturque & ab inflãmationibus placat.) Scribo: tuetutq; ab inflammationibus plagas. Decoctũ ex vino grameo ad dimidias è baloeis bibi iubent.) à balineis, non è baloeis. Et cum cato vnguibus excreuerit,) Increuit nõ excreuerit. Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis ſæpe ad tertias partes bibere, vt qui biberint in calida lauarentur.) ò grammaticum deprauatorem, cui parientes maſculini ſunt generis. Emendata lectio hæc eſt, Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit, acetabuli mẽſura tritum in nouem cyathis ſapæ: ut cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo ſudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro ſummo auxilio.

EX LIBRO XXV. CAP. I.

Ipsa quæ nunc dicetur herbarum claritas, medicinæ tantum gratia gignente eas tellure.) Satis erat dixiſſe, medicinæ tantum gignente eas tellure. Gratia, doctulus quiſpiam de ſuo adiecit. Tantum ab excogitãdis nouis, ac adiuuanda uita mores abſunt: ſummumque opus ingeniorum diu in hoc fuit &c.) Codices vetuſti iuuanda habent, nõ adiuuanda: & diu iam hoc, non diu in hoc. Omniumq; vitam clariorem fecere cognominibus herbarum.) Illic legitur, omnium vtique vitam.

Cap. ii. Pompeius Lenæus, Magni Pompeij libertus.) Pompeij non additur in emẽdatis exemplaribus, nec refert addidiſſe: ſatis eſt, Magni libertus. Atque ſubſcripſere effectus.) Deeſt vna particula neceſſaria. legendum, atq; ita ſub.e. Verum & pictura fallax eſt ex coloribus iam numeroſis, preſertim in æmulatione naturæ, multumque degenerat tranſcribentium ſors uaria.) Rectior eſt antiqua ſcriptura. Verum & pictura fallax eſt, & coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione naturæ, multum degenerat tranſcribentium ſors uaria. Atq; effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti.) Scribo: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte vulgi, veneficijs & herbis id cogi. In eo nanq; fœminarum ſcientiam præualere.) Malo veterem lectionem: veneficijs & herbis id cogi, eamq. unum fœminarum ſciẽtiam præualere. Sic enim interdum hac parelctica particula Plinius vtitur, vt ſupra 22. lib. 14. capitis initio: Eam quoque num, quam lamium inter genera earum appellauimus. Sic enim eo loco legendum indicauimus. Vulgus caſtigatorum quicquid rarum eſt pro deprauato damnat, ſuoq; mox arbitratu mutare ſibi permittit. Ea deinde lectio paſſim recipitur, etiam ſummatibus in literis vitia talia vt minutiora diſſimulantibus. Hinc fit, vt ſexcentis locis apud autores Latinos etiam nunc ſuppoſitum ſit pro etiamnum, aduerbium pro coniunctione: quamuis hoc ipſum etiam nunc, latine dicatur, ſicut hodieq;: ſed perſæpe non ſuo loco poſitum reperitur, idque deprauatorum (vt dixi) opera. Mul- q; Circeios agros, vbi habitauit illa.) agros redundat, nec eſt in antiquis exemplaribus. Sunt enim Circeij oppidum in Latio maritimum, & antiqui Latij finis. Tum etiam cum rigaretur Aegyptus illa, non autem eſſet, poſt ea fluminis limo inuecta.) Incorruptior eſt vetus lectio: cum etiam quæ rigatur Aegyptus illa nõ eſſet, poſtea fluminis limo inuecta. Tantum enim Aegypto, aggerente Nilo, acceſſit ut Pharos inſula, quam Homerus ætate ſua vnius diei curſu a continente abeſſe ſcribit, poſtea litorali urbi Alexandriæ ponte iungeretur. Inde & pleroſq; video exiſtimare.) Lege addendo, ita video exiſtimare. Sed quare nunc non plures noſcantur cauſæ? niſi quòd eas agreſtes literarumq; ignari experiuntur, vtpote qui ſoli inter illas viuant.) Et hic vetus potior. Sed quare non plures noſcantur, cauſa eſt quòd eas agreſtes literarumque ignari experiuntur, vt qui ſoli inter illas viuant. Vt radicem ſylueſtris roſæ, quam cynorhodon vocant, eblanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in lacte. In Luſitania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte.) Atqui Luſitania remotiſſima eſt à Roma non proxima. Recurrendum eſt ad archetypa, vbi ſic legitur: vt radicem ſylueſtris roſæ, quam cynorhodon vocant, blanditam ſibi aſpectu pridie in frutecto, mitteret filio bibendam. In Lacetania res gerebatur, &c. Nunc probe quadrãt omnia. Eſt enim Lacetania regio Pyrenæo vicina, in ea citerioris Hiſpaniæ parte, quæ prima ſe Roma venientibus offert. De

prauator

Digitized by Google

praestor ex In Lacetania fecit in lacte, idq; præcedentibus verbis pro ſua ſapientia artexuit. eadem autoritare regioni nomen aliud, quod tum libitum eſt, finxit, nec religione vlla erga veterum monumenta, nec lectorum reſpectu, quos opinor omnes pro fungis habuit. Et talium operam typographi nónunquam ampla mercede conducunt, ne non habeant ſimiles labra lactucas. Alius eſt quem nos in priori volumine einſdem nominis diximus.) Legédum, Alius eſt quàm quos in p.u. Tria enim dracunculi genera monſtrauit cap. 16. Aliudq; miraculũ exeuntis è terra.) O' temeritaté, quorſum attinebat prioré lectioné mutate, exerentis ſe terra. Sed belle pẽſatum eſt dãnum. f. mox ſcribendo, in terram ſe cõdentis, pro in terram cõdentis.

Cap. XII. Stomacacen medici vocabant, & ſceletyrben. Ei malo reperta auxilio eſt herba.) Haud multo minus detrimenti accepiſſe bonos libros, dum confunditur lectio ineptis diſtinctionibus, quàm dum deprauatur, cum alijs innumeris hic quoque locus & qui proxime ſequetur teſtes eſſe poſſunt. Non ſolum enim ſenſus obſcuratur, quoties aliquid perperá diſtinctum eſt: ſed etiam deprauandi occaſio vix aliunde ſæpius contingit. Veterum codicum lectio talis eſt. Stomacacen medici vocabant & ſceletyrben ea mala. Reperta &c. Miror quidem quæ nominis eſſet cauſa, niſi forte confiui oceano Britanniæ velut propinquam dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt. Etiam tum libera Britannia fuit quidem: & hic quõdam ambitus, nominibus ſuis eas adoptãdi.) Sequemur & hic archetypa vetera, & ſtatim multum lucis accedet. Miror q; nominis cauſam, niſi forte confines oceano Britanniæ velut propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum: eſt etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic &c. Non fortaſſis crederet aliquis cum hæc noſtra friuola quoque exiſtimentur.) Vetus lectio melior: nunc fortaſſis aliquibus curam noſtram friuolam quoque exiſtimaturis.

Cap. IIII. Laudatiſſima herbarum eſt Homero teſte, quam vocari à dijs putant moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſſignat.) Incorruptior lectio: Laudatiſſima herbarũ eſt Homero quam vocari à dijs putat moly, & inuentionem eius M. a. Verſu penultimo lege, Mireq; vt contra venenum, non miræq; contra venenum.

Cap. V. Inſtillaolt auribus ſurdis ſuccum.) Antiqua lectio, auribus olidis. Cum exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe licoi.) Fertur redundat: pendent enim hæc à præcedenti verbo, conſtat. Cui ante omnes plebs aſtans plauſit.) Stans non aſtans. Is fuit nõ vulgaris honor: nam ſedens in theatro plebs plurimis & ante Druſum plauſit. Antiqui radicem, cortices quàm carnoſiſſimos eligebant.) Melius, radicem cortice quam carnoſiſſimo ſeligebant. Turgeſcentemq; in longitudinem findebant. Lege addendo: turgeſcentemq; acu in lõgitudinem findebant. Nunc ramulos ipſos ab radice ſui grauiſſimi corticis, ita dantes.) Vetus lectio: Nunc ramulos ipſos ab radice quàm grauiſſimi corticis ita dant.

Cap. VI. Alteram lenem, ſcordorin ſiue ſcordion, ipſius manu deſcriptam.) Antiqua ſcriptura, Alteram Lenæus, ſtordotin ſiue ſcordion, ipſius manu adſcriptam. Atque in alpibus, pluribusq; locis in Lycia.) Emendatiores codices: & in alpibus vero, plurimisq; alijs locis. Medetur & omnium morbis decoctæ ſuccus.) ouium, non omnium.

Cap. VII. Sunt qui ab Artemide artemiſiam cognominatam putant, quoniam priuatim medicatur fœminarum malis.) Antiqui codices melius, Sunt qui ab Artemide Ilithyia cognominatam putent, quoniam priuatim medeatur fœminarum malis. Solenne autem erat Græcis fœminis in partu Artemidẽ Ilithyiam inuocare, quemadmodum Romanæ Iunonem Lucinã implorabant. Intelligẽdum igitur ab obſtetrice Artemide, hoc eſt Diana denominatam herbam, non à venatrice. Vis tanta eſt, vt vel è longinquo ſuccus excipiatur inciſæ conto. Suſcipitur excipulis ventriculo hœdino. Humor lactis videtur effluere. Siccatur conto. Sit thuris effigiem habet.) Non paulo ſincerior eſt antiquorum voluminum lectio. Vis tanta eſt vt è longinquo ſuccus excipiatur, inciſæ conto ſubditur excipulus ventriculo hœdino. humor lactis videtur effluere: ſiccatus cũ coit, thuris effigiem habet.

Cap. VIII. Aliam quoq; ampliſſimam, quam ſpartaniã vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes famem ſitimq; non ſentiant.) Cum dicit, magna & ea cõmendatio, ſatis apparet quòd & alium eius vſum indicauit Plinius: alioqui & non habet quod coniungat. Quo fit vt libenter accedam archetypis quæ ſic habent: Aliã vtiliſſimam ad ea quæ ſpaſmata vocant. Aliam ſcilicet Scythicen. Certe in indice ſpartaniæ nulla fit mentio, ut iam nihil dubitẽ, diuinatoris cuiuſpiã opera nouam herbam hic ſubito enatam, Plinio ipſi ne per ſomnum quidem cognitam. Et in quibus etiámnum hodie in virorum lætiore conuictu.) Emendata exẽplaria habent, in numeroſo & lætiore cõuictu. Seruilius Democrates primus medentium.) Rectius, è primis medentium. Leuius & quod paulo poſt: vt dein in balneum deſcendatur in calidam: ſcriptum eſt pro, vt deinde in balineis, deſcendatur in calidam. Imponitur in ipſa inflammatione, ſed imminuta.) Vetus lectio, non in ipſa inflammatione.

Cap. IX. Serpentes necat, cuicunq; admota fuerit: & his torporem adfert.) Exemplaria vetuſta: cuicunq; admota fuerit feræ & hęc torporem affert. Senſus eſt, eam uim huit quoq; therionarcæ ineſſe, quã magicæ illi ſupra memoratæ: vnde & nomen vtrique commune, θηριονάρκη: ac ſi dicer feræ torpor.

Cap. X. Folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent.) Vetus lectio, ſolia erant plant. Sic Virg. de malo Medica: Et ſi non alium late iactaret odorem, Laurus erat.

Cap. XIII. Quanquam mala in alijs terris mandantur.) Manuſcripti codices habent, in aliquibus terris. Hæc cõmanducata, ſi oculis ſubinde religetur, plũbũ quod eſt genus vitij, ex oculis tollit.) Sincera lectio: Hac cõmãducata ſi oculus ſubinde liniatur, plumbum quod eſt genus vitij, ea oculo tollitur.

EX LIBRO XXVI. CAP. I.

Sine dolore quidem vllo, aut ſine pernicie vitæ.) Elegantius: ſine dolore quidẽ illos, ac ſine pernicie vitæ. Nec niſi vſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet, non rebellante tædio.) Et hoc mollius eſt in manudeſcriptis codicibus: ni vſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet, rebellante tædio. H-S. CC. elocaſſe in eo morbo ad curandum ſeſe.) ad redundat. Duricia rubẽs varijs modis.) Vetus lectio, varicis modo. Ad poſterum vero nigreſcente.) Lege ad poſtremum. Quid hoc eſſe dicemus? Rectius, dicamus. Parum enim erant homini cætera morborum genera, cum ſupra C C C. eſſent, niſi etiam noua timerentur. Neque ipſi homines pauciora ſibi opere ſuo negocia important.) In emendatis exemplaribus legitur certa morborum genera, non cætera. deinde neque ipſi autem, coniunctione adiecta. præterea, opera ſua, non opere ſuo.

Cap. II. Sedere nanq; in his ſcholis auditioni occupatũ gratius erat.) Malim veterẽ lectioné, auditioni operatos, id eſt, operam dantes. Sic apud Naſonem, Studijs operata Mineruæ.

Cap. III. Aſclepiades ætate Magni Pompeij rhetoricę magiſter, nec ſatis in ea arte quæſtuoſus.) Nihilo deterior eſt antiqua ſcriptura: orandi magiſter, nec ſatis in ea arte quæſtuoſus. Ambulationem, geſtationesq;, cum vnusquiſque ſemetipſum ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis vt eſſent vera quæ facilima erant, vniuerſum prope humanum genus circumegit in ſe.) Sincera lectio ex antiquis exemplaribus reperta eſt hæc, ambulationem, geſtationes: quæ cum vnuſquiſque ſemetipſum ſibi præſtare poſſe intelligeret, fauẽtibus cunctis vt eſſent vera quæ. &c.

Cap. IIII. Siccentur Aethiopide Pontinæ paludes.) Adde aduerbium hodie. Siccẽtur hodie Aethiopide. Tranſit enim à priſcis temporibus ad ſua. Caſtigator delicatulus hiatu offenſus ſubmouit aduerbium, vt illi quidem videbatur, ſuperuacaneum. Nanque apud eundem Democritum inuenitur compoſitio medicamenti, quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi. Cur nunquam Perſarum regi talis eſt dedita?) Præclare ſane de Plinio merentur, qui illi talem ſermonem affingunt, qualis vix hoc ſeculo in aliquo vel mediocriter erudito ferri poſſet. Quid enim ſibi volũt hec verba, cur nunquam Perſarum regi talis eſt dedita? Scribendum iuxta archetyporum fidem: Nam quæ a.e.D.i.c. medicamẽti, q.p.b.q; & f.g. liberi, cur nunquam Perſarum regi tales dedit? hoc eſt pulchros bonos & fortunatos. atq; ita melius iam hæc oratio ad præcedentia quadrabit. Igitur demonſtratarum priore libro herbarum reliquos effectus dicemus, adiiciemusq; quas ratio dictauerit.) Elegantius, reliquos effectus reddemus: adiiciemus ut quaſque ratio dictauerit. Vt rumicis radix trita ex aceto illinitur.) Parũ quidem ad ſenſum refert, malo tamen & in talibus probatorum exemplarium fidem ſequi, vbi ſic legitur: vt r.r.t. ex aceto illinatur. Petris tantum adhærens vt muſcus.) Lege totum adhærens. Nam & muſcus petris totus adhæret. Proſerpinaca cum muria & ex oleo trita.) Vetus lectio. cum muria ex menis & oleo trita. Vt non ex quouis ſalſamento muria adhibenda ſit, ſed è ſolis menis.

Cap. V. Condurdon herba ſolſtitialis, flore rubro, ſuſpen

ſa in

Digitized by Google

ſa in collo, comprimere dicitur ſtrumas: Item verbenaca cum plantagine, digitorum vitijs omnibus, & priuatim pterygijs. Quinque folium medetur pectoris vitiis, Vel quod grauiſſimũ eſt tuſſis, huic medetur panacis radix in vino dulci.) In medicinalibus his libris grauiore periculo peccatur, qui tamẽ nihilo maiore religione tractati ſunt quam cęteri. Vel hic locus quot mendis ſcatet? Itaque totum retexemus, noſtra exemplaria ſequendo. Condurdum h.ſ.ſ.r.ſ.i.c.c.ſtrumas.i.u.c.p. Digitorum vitiis omnibus, & priuatim pterygiis quinquefoliũ medetur. In pectoris vitiis vel grauiſſimum eſt tuſſis.

Cap. vii. Plantago autem per ſe ſumpta in cibo cum lente alicæúe ſorbitione.) Legendum, aut per ſe ſumpta in cibo, aut cum lente alicæúe ſorb. Capnion herbam qui edere, bilem per vrinam trahunt. (Vetus lectio melior, Capnon herbam qui edere, bilem per vrinam reddunt. Radix uero conſiliginis quam nuper inuentam diximus, ſuum & pecorum omnium remediũ præſens eſt. Pulmonum vitio vel traiecta tantum in auricula.) Et hic vetus potior. Radix herbæ conſiliginis quam nuper inuentam diximus, ſuum quidem & pecoris omnis remediũ præſens eſt pulmonum vitio, vel t.t.i.a. Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis, vbi allidit vnda.) Alludit, non allidit. Cacuminibus thymo, dulcis, & ſitim ſedat.) Mollius eſt, dulcis & ſitim ſedans.

Cap. viii. Pſyllium in aqua cum radicibus decoctum.) Antiqua ſcriptura, Pſyllium in aqua: Acori radicis decoctum. Vtrobique ſubintelligitur verbum bibitur, ibidem præcedens.

Naturæ ei, molliendi, ſiccandi, coquendi.) Rectius, concoquendi. Cochlearibus quinque additis in cyathis tribus vini.) Latinius eſt, in cyathos tres. Sicut mox, in aquam mulſam addito pondere XII. Sumitur & eclıgmate ad pectoris vitalia.) Vitia, non vitalia. Bibi ex aqua acetabuli menſura: dimidia detrahere pituitam.) Legẽdum: bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitã. Radix eius in aqua mulſa XII. pondere denariorum.) Nimium ſanè hoc pondus eſſe vel cæco appareat. Lego X. II. pondere. Errori occaſionem dedit nota denarij. Scammonium quoque diſſolutionem facit) Lege addendo, diſſolutionem ſtomachi facit. Virus redolens, tuminoſum lingua tactu lacteſcens.) Scribo gummoſum, linguæ tactu lacteſcens. Quod fit herbæ farina & tythimali marini ſucco.) Lege, erui farina. A radice folijs pendent.) Legendũ, foliis pendulis. Farina erui, aut fici.) Ficis, non fici. Foliis tuſis priore minus efficax.) Lege addendo: Fit & è foliis tuſis.

Semen & dentium cauis cera includitur. Colluuntur & dentes ſucco radicis decoctæ in vino.) Vetus lectio: colluuntur & radicis decocto è vino. Dentes repetere ſuperuacaneum eſt: & decocti ſignificatio ſatis nota. Et ipſum etiam in aſperis naſcens.) etiam redundat. Ita ut ſit totum acetabuli modo.) Rectius, acetabuli modus. Peucedani ſuccus inflationes & ructus gignit.) Lõge aliter antiqui codices: Peucedani ſuccus inflationes ructus gignẽtes. nam & huc referendum verbũ diſcuxit, quod proxime præcedit. Datur in ſomnum euntibus, addito nitro ſeu polenta. Simul ſi poſt cibum detur.) Vera lectio: datur & in ſomnũ euntibus, addito nitro vel polenta, ſi multo poſt cibum detur. In vino ictericis dari atq; illini vtiliſſimũ eſt.) Antiqui codices: hoc in vino enterocelicis dari. Et enterocelarũ remediũ huic loco magis appoſite conuenit, ſecundum ordinem mẽbrorum. Itemq; genitalium inflammationem.) Adde omnẽ: inflãmationem omnem. Symphiti radix illita enterocelas cohibet. Aufert & genitalium nomas hypociſthis alba.) Legendũ, S.r.i.e.cohibet.genitalium n.h.a. Nam cohibet tam ad nomas refertur quàm ad enterocelas. Præcipueque eius vſus ad ſtranguriam.) Elegantius abſq; coniunctione, præcipui vſus. Verum largior quoq; inflationes.) Scribe, verum æquo largior inflationes. & ſequenti verſu, humorem trahit, non dolorem. Veſicæ autẽ callitrichon trita, ſimilis cumino, medetur, & data ex vino albo.) Vetus lectio: trita, ſimul cum cumino, & d.ex u.a. Nec eſt neceſſe repetere verbũ medetur, codẽ verſu præcedens. Paruis è radice folijs quinis.) Melius, à radice.

Cap. ix. Plurimum remedium eſſet ſi virgo imponat.) Lege, plurimum referre ſi virgo imponat.

Cap. x. Quæ talis eſt, mollugo vocatur. Similis & aſperioribus foliis, aſparago.) Scribendũ: quæ talis eſt mollugo vocatur: ſimilis ſed aſperioribus foliis, aſperugo. Vt intelligas duo lappaginis genera, vtrunq; à peculiari qualitate denominatũ.

Cap. xi. Ramoſum & interuallis binum palmorum.) Rectius, Ramoſam ex interuallis, vt binum palmorum interualla inter ramos intelligantur. Phthiſin ſanat, & plantaginis ſuccus, ſi bibatur. Et ipſa decocta in vino cum ſale & oleo, à ſomno matutino refrigerat.) Magis placet quod in vetuſtis habetur codicibus, Phthiſim ſanat, & plantaginis ſuccus, ſi bibatur, & ipſa decocta. In cibo cum ſale & oleo à ſomno matutino refrigerat. Certe hæc lectio magis Plinium reſipit: nec medicos diſſenſuros puto, ad quorum tribunal hũc locum reiicio, ſicut & eum qui mox ſubtexetur. Quinquefolii contrita folia ex vino ſumpta diebus xxx. in beronicæ farinæ pondo denariorum xiii. cum aceti ſcillitici cyatho.) In iiſdem codicibus longe aliud legitur, & quidem rectius, quantum ego video. Quinquefolii contrita folia ex vino pota diebus xxxi. betonicæ farina pondere xiii. cum aceti ſcillitici cyatho. E diuerſo lethargicos excitari labor eſt. Hoc prȩſtat euphorbiũ (vt perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco.) Agnoſco eundem, quem prioribus duobus locis, caſtigatorem: quem ſi offendebat ſoporiſera vis in peucedano, eadem opera poterat id omnino tollere, contentus euphorbio ſuo: nunc manet idem ſcrupulus, neq; docet quomodo ſit euphorbium adhibendum. Sincera lectio in noſtris exemplaribus eſt hæc, hoc præſtante (vt perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco.

Eruptiones pituitaſq; emendat plantago.) Scribo, Eruptiones pituitæ emendat, plantago, cyclamini radix.

Cap. xii. Et ad hoc amplius addo, iocineris aut lateris contorſionibus.) Legendum & hoc amplius à vocis aut lateris contentionibus. Eriſithale eſt flore luteo.) Lege, Eriſithales.

Cap. xiii. Spicula ſagittariorum extrahit.) Sagittarum, & non ſagittariorum. Pſilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, verum etiam viris in vſu eſt.) Antiqua ſcriptura: uerum iam & viris eſt in vſu. Cum dicit iã, ſignificat nouum eius vſum apud viros eſſe, poſtquã mores degenerare cœperunt. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſideritis.) Satis apparet inepte dici, hyſſopum ex oleo fotum. In noſtris exemplaribus durat ſincera lectio, Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſſopum ex oleo ſuum anginas peculiariter ſideritis.

EX LIBRO XXVII. CAP. I.

Crescit apud me certe tractatu ipſo admiratio antiquitatis.) Libens audirem quidnam mouerit caſtigatorem, vt vnam particulam in ipſo ſtatim initio detraheret, idq; contra fidem archetyporum, quæ ſic habent, Creſcit profecto, apud me certe, t.i.a.a. Nunc vero deorum fuiſſe eam apparet, aut diuinam etiam cum homo inuenerit: eandem omnium parentem genuiſſe hæc & oſtendiſſe.) In emendatis codicibus eſt, cũ homo inueniret. Ibidem cõiunctio geminatur, & genuiſſe hæc & oſtendiſſe. Verumetiam montes, & excedentia in nubibus iuga, paſtuſq; pecorum & herbas quoque inuicem oſtentant.) Hic quoque veteres codices à vulgatis editionibus diſcrepant: ſic enim in eis legitur: Verumetiam montes, & excedentia in nubes iuga, partuſq; eorum & herbas quoque inuicem oſtentante, ſcilicet Romanæ pacis maieſtate.

Cap. ii. Hoc quoque tamen in vſus humanæ ſalutis vertere, ſcorpionum ictibus aduerſari experiendo aconitum.) Cũ hæ particulæ, hoc quoque, nihil aliud quàm aconitum referãt, non erat opus repetere. Sed talia permulta paſſim ex interpretum gloſſulis in contextum irrepſerunt.

Cap. iii. Omnia animalia quæ ſint ſalutaria ipſis noſſe ipſa, præter hominem.) Ipſa nõ eſt in emẽdatis exemplaribus, ſenſu nihilominus abſoluto. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venenata, nunc demonſtrare quale ſit aconitum.) Rurſus illic minus eſt verborum ac ſyllabarum, nullo tamen ſenſus detrimento, hoc modo. F.e.n.e.q.n.d.venena, monſtrare.q.ſ.a. Poterant videri caſu aliquot literæ omiſſæ, niſi toties depræhenſa eſſet, quidlibet in quiduis mutandi temeritas, etiam gratis nullaq; occaſione inuitante.

Cap. iiii. Præterea in Aethiopia naſcuntur & in Ida.) Lego, præter Aethiopiam naſc. & in Ida. Huius vetuſtæ nidor vrinam cit.) Scribo, Huius uſtæ nidor vrinam ciet. Radice vna, ceu palo in terra dimiſſa.) Rectius in terram demiſſa. Vſus in multis & principalis aluum ſoluere, cum penè ſit ſola medicamẽtorum quæ per ſe id præſtant. Confirmat etiam ſtomachum, adeo ut non infeſtet vlla vis contraria.) O hominem (ne quid durius dicam) male feriatum, quiſquis hunc locum ſuo more interpolauit, pro elegantiſſima Plinii locutione ſuas nugas ſubſtituens. Germana lectio hæc eſt, Vſus in multis, ſed principalis aluum ſoluere, cum penè ſola medicamentorum quæ id præſtant, confirmet etiam ſtomachum, adeo nõ infeſtet vlla vi contraria. Vſus eius ad collectiones inflammationesque: quin emendat omnia quæ helxine.) Pro quin

Digitized by Google

emendat omnia, veteres codices habent, & in eadem omnia.

Ambroſia vagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnum habens denſum.) Pro fluctuans lege fluctuati.ſ. nominis: pro habens, habet. Anonymos à non inueniendo nomine nomen inuenit.) Argutior eſt vetus lectio, Anonymus non inueniendo nomen inuenit. Item Ariſtogeton in vulneribus præclara.) Hic ſtupidus aliqs conatus eſt noua metamorphoſi ex medico herbam facere, eiq; virtutes quæ ſunt anonymi attribuere, cum ſit legendum Ariſtogitoni: & ſubintelligendum præcedens participiũ celebrata. Quin & in indice Ariſtogiton inter externos autores connumeratur.

Cap. v. Arction aliqui potius arcturum vocant.) Potius redundat. Sed aſcyron maiores habet ramos, qui aſcyroides vocantur.) Dele has duas voces, ſed aſcyron: atque ita lege: maiores habet ramos quod aſcyroides vocant. Sic enim legitur in emendatis exemplaribus, & ſic magis lectio quadrabit: quòd aſcyroides herbæ nomen ſit, non ramorũ. Comæ tritæ veluti cruentatæ.) Rectius, cruentant: hoc eſt cruorem reddunt.

Cap. vii. Actea grani foliorum odore, caulibus aniſi geniculatis.) Vetus lectio, caulibus aſperis geniculatis.

Cap. viii. Trahit eadem potione ſecundas ſemine, lac minuitur in vino, aut mulſa aqua pota.) Lege & diſtingue hoc modo, Trahit eadem potio & ſecundas. Semine lac minuitur, in vino aut mulſa aqua poto. Cynoſorchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis, paruiſque, ſemipedis longitudinis, in terra ſtratis.) Antiqua ſcriptura: folijs oleæ, mollibus, ternis, per ſemipedem longitudinis in terra ſtratis.

Et alibi genus chryſolachani tradunt.) Veteres codices, Et aliud genus eſt.

Cap. x. Caulem habet duorum palmorum.) Imo cubitorum. loquitur enim de pæonia. ſi quis dubitat de fide codicum, ſuis certe oculis credere cogetur, ſi hos modo conſulere libuerit.

Cap. xi. Hippogloſſa folia habet figura ſylueſtris myrti.) Non Hippogloſſa, ſed Hypogloſſa. Non enim ab equinæ linguæ ſimilitudine dicitur, ſed quod paruum folium ceu lingua de folio eius exeat. Aliqui ægonichon vocant, alij dioapyron, alij heraclean.) Vetuſta exemplaria pro heraclean habẽt heracleos, vt ſit genitiuus quẽadmodum dios, & ſubaudias pyron: ac ſi latine dicas Iouis Herculis'ue triticum. Quod & magis miror, quoniam vtilis prodatur ſanguinem excreantibus.) Legendum, Quod eo magis miror.

Cap. xii. Vis ei ſtyptica & exulceratrix.) Scribo ſeptica.i. corroſiua, vt nunc medici vocant. Sequenti verſu ſcribo: in Auguſtum menſem incurrente, non in Auguſto menſe. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe credimus.) Vera lectio: ego ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe crediderim. Foliis rutæ, ſimilis gramini.) Antiqua lectio: folijs rutæ ſemine graminis. De Polygono ſiue ſanguinaria loquitur. Mares autem ſemine tantum differunt, quod eſt incipiente oliua.) Incorruptiores codices hanc lectionem habent. Mares autem ſemine tantum differens, quod eſt incipientis oliuæ. Mares autem.i. partus facit: quod hic quoque ſubintelligi debes.

Cap. xiii. Folijs lenticulæ denſis, amari aduerſis in ſe.) Lege, aduerſis inter ſe. De trichomane loquitur. Tragonia herba qualis ſit non tradunt.) Vetera exemplaria & hic in contextu pro tragonia cõſtanter habent tracbiniam. & in margine adnotaram: nec aliter eſt in primo libro, qui indicis vicem obtinet. Tragonis, ſiue tragion, naſcitur in Creta tantum inſula, in maritimis.) Paulo elegantius eſt: naſcitur in Cretæ tantum inſulæ maritimis. Phrygiæ omnino non naſci.) Lege, non innaſci.

EX LIBRO XXVIII. CAP. I.

Qvanqvam & ipſi conſenſu proprij iudicij ita eligere laborauimus, potiusque curæ rerum quàm copię inſtituimus.) Antiqui codices multo melius. Quanquam & ipſi conſenſu prope iudicata eligere laborauimus. Quod Plinius hic de ſe prædicat, id non minus uere ipſe quoque vſurpare poſſem, ut qui nihil magis dum hæc tracto præ oculis habuerim quàm veterum iuxta atque emendatorum exemplarium inter ſe conſenſum: cuius propoſiti necdum pœnitet, & bona quædam ſpes pollicetur, candidos quoſque qui Muſarum fores pulſant, hanc noſtram opellam non omnino faſtidituros fierique poteſt ut & illis qui iam intra adyta penetrarunt, nonnihil conferat: de ijs duntaxat loquor qui Plinianæ lectionis auidi non ſemper vetera exemplaria ad manus habent, quo recurrere poſſint, quotieſcunque ſcrupulus aliquis inciderit. Sanguinem quidem gladiatorum bibunt, vt bibentib. populis procul ſint comitiales morbi.) Quanto melior uetus lectio: Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis, comitiales morbi. Cum è plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas ſis humano.) Scribo iuxta fidem noſtrorum exemplariorum: cum plagis ne ferarum quidem admoneri ora fas ſit humana. Idque magis ad præcedentia quadrat. Quaſi vero ſanitas videri poſſit, feram ex homine fieri. Quin morbo dignum, non ipſa medicinæ gratia, egregia hercule fruſtratione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur, quanto magis mandi.) Et hic locus eſt vnus è pulchre contaminatis. Reſtituimus, vnde cætera, ſic: quaſi vero ſanitas videri poſſit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipſa medicina, egregia hercule fruſtratione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur, quid mandi? Sequenti verſu Feciſti redundas. Vitam quidem non adeo extendendam cenſemus, ut quoquo modo pertrahenda ſit.) Sincera lectio. Vitam quidem non adeo expetendam cenſemus, vt quoquo modo trahenda ſit. Vel ex hoc capite abunde perſpicuum eſſe poteſt, & noſtrũ laborem minime ſuperuacuum eſſe, & illos perſæpe falli, qui librorum typis excuſorum fiducia de veteribus manuſcriptis vix vnquam cogitant, ignari quantum ſibi in priſcorum monumentis conſpurcandis ſacrilega publicoq; odio digna quorundam non dico amuſorum, ſed plane aſinorum audacia permiſerit: cum non raro fiat ut tenebrio quiſpiam plus mendarũ in vnum aliquod boni autoris opus ex putido ſuo cerebro inuehat, quàm quantum ſeptem alij docti viri, omni conatu adniſi perpurgare ſufficiant.

Cap. ii. In titulo capitis ſcribe: oſtenta & ſanciri & depelli. Extat Tucciæ veſtalis inceſtæ præcatio.) Atqui inceſti crimen falſum erat: legendum igitur, inceſti deprecatio. ac mox ſequenti uerſu, anno vrbis, nõ anno vrbis Romæ. Nam Romæ nugator aliquis addidit contra omnium doctorum conſuetudinem. Sic dicimus anno ab vrbe condita, non ab vrbe Ro. Et omnia approbantibus DCCCXXX. annorum euentibus.) Lege, ea omnia. Mancipia fugitiua retinere in loco præcationis.) Præcatione, non præcationis. Et quod ibi ſtatim ſubtexitur, Quod ſi ſemel recipiatur, in antiquis voluminibus non male legitur: cum ſi ſemel recipiatur. Neque diras aues, neque vlla auſpicia pertinere ad eos, qui quamq; rem ingredientes obſeruare ſe ea negauerint.) In emendatis codicibus non additur aues: quibus eo libentius accedo quòd ſupra in hoc ipſo capite ſic legatur: quoties ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint. Et ſolent plerunque voculas tales aſſuere gloſſulatij, longe interdum à ſcopo aberrantes, quod & hic factum equidem non dubito. Quinetiam & legum ipſarum in xij. tabulis verba ſunt.) Rectius antiqua ſcriptura: Quid non & legum &c. Inepte enim ſimul ponuntur etiam &. Non pauci etiam ſerpentes ipſas recantari, & hunc unum eſſe ipſis intellectum.) Aliquanto mollior eſt uetus lectio: & huic vnum illis eſſe intellectum, quàm ſi repetatur, ipſas, ipſis. Incendio inter epulas nominato, aquam ſub menſa profundi abominamur.) Quem non offendat huius lectionis abſurditas? aut quis non ſentiat, alteram eſſe ſinceram, quæ in impreſſis etiam quibuſdam codicibus habetur? Incendia inter epulas nominatis aquis ſub menſas profuſis abominamur. Aqua profuſa pulchre conuenit incendium abominantibus: at quid cauſæ vel comminiſci poſſumus, cur ad incendium nominatum aquæ effuſionẽ abominari debeamus? aut cur aquam effundi potius abominemur, quàm incendij mentionem? Priuſquam eam ipſam nominaret, aliúſe ei prædiceret.) Lege, priuſquam ipſe eam nom. Nam ipſe & alius, ſibi inuicem opponuntur. Carmina quædam extant contra grandines, contraque morborum genera, contra ambuſta. Quædam etiam in partus. Sed in prodendo obſtat ingens uerecundia.) Antiqua exemplaria hoc loco non parum diſcrepant à vulgatis editionibus: contraque morborum genera, contraque ambuſta, quædam etiam experta. ſed prodendo obſtat ingens verecundia, ut de experimentis intelligatur non de partubus.

Cap. iii. Hominum monſtrificas naturas & veneficos aſpectus plenius diximus in portẽtis gẽtiũ.) Plenius ſuperfluit. Nã in inſula Nili Tentyrii.) Tentyra potius quàm Tentyrii.

Cap. iiii. Sed & alios efficaces eius vſus recognoſcat vita. Ita deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus. Simili modo & faſcinationes repercutimus, ſiniſtræ dextræq; clauditatis occurſu.) Primum ita redundat, natum ex præcedenti dictione uita. deinde ſiniſtræ ſimiliter ſuperfluit. Legendum enim, faſcinationes repercutimus dextræque claudi-

ditatis

ditatis occurſum, quæ poſtrema vox cum finalem literam caſu aliquo amiſiſſet, nec iam compareret alter accuſatiuorum, caſtigator ne nihil ageret coniunctio, de ſuo adiecit ſiniſtræ: itaque error errorem peperit: vt fere fit quoties abſque archetyporum præſidio, ex nobis ipſis ſinceram lectionẽ addiuinare conamur, iuſtiſſima hercle fruſtratione, ſed graui ſtudioſorũ incõmodo, quibus ad hunc modũ nimium ſæ- os ſublinitur. Veniam quoque à deis ſpei alicuius audacioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam eadem ratione terna, &c.) Etiam aptius præcedentibus cohæret in ſinum etiam proprium. Nunc mirum dicemus, ſed experimento facile.) Dele nunc. Sic enim magis aures ferit, atque ad attentionem excitat, Mirum dicemus: & ſic fere Plinius loqui ſolet, nec aliter habent probatæ fidei exemplaria: quo- diſſimulaſſem, ni ſtudium eſſet non ſenſus modo ſuos reddere Plinio, ſed verbã etiam ipſa, quantum fieri poteſt, annumerare. Lepraſq; ieiuno illitu arceri.) Ieiunæ, non ieiuno. ac mox, Marcion, non Martion. Adiecta præcatione, ſe vinxiſſe eandem & ſoluturum.) Scribo & diſtinguo: ſe vinxiſſe, eandem & ſoluturum. Eæ ſunt: abſtinere à cibo nimio.) Scribe, Abſtinere cibo omnino. Notandum, nullum animal aliud præter hominem calidos potus ſequi.) Hic duæ dictiones ſuperfluunt, præter hominem, hominis videlicet alicuius male feriati aſſumentum. Item poſca oculos cõtra lippitudines, certa experimenta ſunt.) Sic enim claudendum hoc caput, vt ſequentis initium ſit, Sicut totius corporis, contra quàm in vulgaris editionibus hæc capita, diſtinguuntur.

Cap. v. Vltimoque probro maius in ciſijs triumphalibus ſedenti dicebatur, vel in capitolio epulanti.) Tota hic aberratũ eſt via: in eam reducent nos archetypa, in quibus ita ſcriptum eſt: vltimoque probro manus in cibis triumphali ſeni deducebatur, vel in capitolio epulanti. Senſus eſt iam planus, qui antehac erat obſcuriſſimus.

Cap. vi. Digitis pectinatim inter ſeſe amplexis.) Magis placet antiqua ſcriptura: digitis pectinatim inter ſe implexis. Nam è diuerſo ſcandenteſq;.) Lege, Nam euerſos ſcandẽteſq;. Atq; etiam quotidiani cinctus tali modo.) Rectius, Tali nodo. Augurium ex homine ipſo non eſt timendi mortem in ęgritudine.) Scribendum, Augurium ex homine ipſo eſt non timendi mortem in ęgritudine. Contra aurium pituitas vermiculoſq;.) Lego, aurium pura, id eſt, aures ſuppuratas. Vlcera capitõ, prurigines, nomas.) Pro prurigines malim porrigines, quod eſt in antiquis exemplaribus.

Cap. vii. Alij cum hyſopo & adipe anſerino.) œſipo, non hyſupo. Eſt autem œſipum, vt Naſonis verbis vtar, Succus ab immundę vellere raptus ouis. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur, cui admiſceatur impubis pueri vrina & mel Atticum, omnia ſingulorum cochlearium menſura. Murmura quoque aurium eijci inuenio.) Confuſa ſunt remedia, hoc modo diſtinguenda. Pulmonum quoq; l.l.m. ſanantur. cui ſi admiſceatur i.p.u. & m.a.o.ſ.c. menſura, m.q.a.e.i.

Anguli oculorum ſubinde madificentur.) Madefiant, non madificentur. Non ſegnius & in ſilente luna coitus ſuos maribus exitiales eſſe.) Legendum: non ſegnius & ſilente luna, coituſque tum maribus exitiales eſſe. non ſegnius ad præcedentia refertur. Metrodorus Scepſius in Cappadocia inuentum prodit, ob multitudinem cantharidum ire illas per media arua, retectis ſuper clunes veſtibus.) Vera lectio, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per m. &c. Item nouella vitis eius tactu in perpetuum læditur. Vs ad noxiam res medicatiſſimam transferatur, rutam & ederas ilico mori.) Lege, Item nouellas vites eius tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas res medicatiſſimas ilico mori. Suffragantur & hic quemadmodum in cæteris vetuſta exemplaria. Aciem in cultris tonſorum hebetari, æs contactum graue virus odoris accipere.) Scribo, hebeteſcere. & odoris redundat. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac ui ſponte ſuperari. Et fila veſtis contactæ, vt docuimus, ne igne quidem vincuntur quo cuncta. Ciniſque etiam ille, ſi quis aſpergat eum lauandis veſtibus purpuras mutat, floribus colorem adimit, ne ipſis quidem fœminis malo ſuo immunibus.) Aliter in noſtris exemplaribus legitur, & quidem non paulo melius: itaque retexemus totum illaque ſequemur. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac ui ſuperari filo veſtis con- ctæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur quo cuncta: ciniſq; etiam ille ſi quis aſpergat lauãdis veſtibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipſis quidem fœminis malo ſuo inter ſe immunibus. De bitumine Iudaico meminit ſupra lib. 7. cap. 15. Quæ Lais & Cleophantus inter ſe contraria p- didere.) Scribendũ Lais & Elephãtis. Fuit autem vtraque meretrix & vtraque de rebus muliebribus ſcripſit, poſterior etiam de concubitus ſchematibus, cuius & Martialis meminit. & Politianus. Legendum itaque mox: ant inter ipſas pugnantia. cum hæc fœcunditatem fieri ijſdem modis quibus illa ſterilitatem pronunciaret. Catalogus quoque autorũ quos Plinius hoc libro ſequitur Laida & Elephantida coniungit. Cæterum pro radice braſſicæ vel myricæ, in manuſcriptis eſt braſſicæ vel myrti. Bythus Dyrrhachinus hebetari aſpectu ſpeculorum nitorem tradit. Ijſdem aduerſa rurſus contuentibus, omnem talem vim reſolui, ſi nullum piſcem habeant ſecum.) Bonam hercule operam deprauator hic nauauit, cuius præmium equidem non aliud darem quàm magnum aliquod malum, iam ſexcenties promerito. Sinceram lectionem archetypa cõmonſtrant, nẽpe hanc, Bythus Dyrrhachinus hebetata aſpectu ſpecula recipere nitorem tradit, ijſdem auerſa rurſus contuentibus: omnemque vim talem reſolui, ſi mullum piſcem ſecum habeant. Veſtis omnino ita inſectæ portiuncula, acu uel licio, brachiali inſerta.) Lege, ac vel licio. quaſi dicat, vel vnico filo.

Sic & comitiales excitari, morboſque ſanari.) morboſq; ſanari de ſuo aliquis attexuit, contra veterum archetyporum fidem. Suppoſita tantum calici lacinia menſtruo tincta tali.) Satis erat: ſuppoſita tantum calici lacinia tali: idque Plinij ciuilitatem magis decebat, cætera haud dubium quin gloſſularius aliquis, vt ſolent, adiecerit. Correptam ſubnecti collo: & ita diſcuti morbum.) Dele &.

Cap. viii. Promoſcidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius ſi & ſternutet.) Rectius, ſi & ſternuat. Sanguis & iſchiadicis prodeſt.) Syntecticis, non iſchiadicis, ſi veteribus ac emẽdatis voluminibus credere libet. Mox ne nihil ageret caſtigator, Leonis adipes cuſtodiunt, in adeps cuſtodit mutauit: & magorum vanitas promittit, in uanitates promittunt. Similiter dentis.) Lege, ſimilia. ſ. promiſſa. Setas è cauda contortas, & ſiniſtro brachio illigatas.) Scribo adalligatas. Permutationes ſexus ex his annua vice diximus, cæteraq; monſtrifica naturæ eius.) Antiqua ſcriptura, De permutationis ſexus annua vice diximus, cæteraq; de monſtrifica natura eius. Præcipue pantheris eſſe in metu hyenæ dicuntur.) Germana latina lectio hæc eſt, Præcipue pantheris terrori eſſe traduntur. nam hyenam hic repetere quorſum attinebat? Facilius autẽ capi, ſi cinctus ſuos venator, flagellumque & ipſos equos ſeptenis alligauerit nodis.) Elegantior ſimul & uerior eſt vetus lectio, flagellumq; imperitans equo ſeptenis alligauerit nodis.

Febribus quartanis iecur deguſtatum ante acceſſiones.) Lege, deguſtatum tet. quod non parum referre putatur in eiuſcemodi remedijs. Promiſſio in triduum conceptu.) Melius, intra triduum. In triduum aliud ſignificat: ut cũ dicimus, aſſumpto in triduum commeatu, id eſt, quantum tribus diebus ſufficiat. Mulieri prægnanti à pectore hyenæ caro, & pili ſeptẽ & genitale, à ceruice ſi alligẽtur dorcadis pelle collo ſuſpenſa, contineri partus promittunt.) Repræſentabitur & hic vetus lectio, vel quo ex collatione veritas facilius eluceat. Mulieri candida à pectore hyenæ caro, & pili ſeptem, & genitale cerui, ſi illigentur dorcadis pelle, collo ſuſpenſa continere partus promittunt. vt ſuſpenſa neutri generis ſit caſus accuſatiui, & omnia ſupra dicta referat. Eodem genitali & articulo ſpinæ cum ac- erente corio conſeruatis.) adſeruatis, non conſeruatis.

Eodem ſuffitu mulieribus menſtrua euocari.) Scribo, mulierum menſes: quod Plinio eſt vſitatius. Membranam quæ fel continuerat, à cardiacis potam.) Codices vetuſti, quæ fel contineat, cardiacis potam. Quæ autem in veſica inuenta ſit vrina, additis oleo ex ſeſamo, & melle aſiano hauſtam prodeſſe acrimoniæ veteri.) Deprauator quantum video non leui brachio caput hoc attigit. Quæ ſequimur exemplaria non addũt aſiano, neque medici inter mellis genera aſiaticum celebrant. & pro acrimoniæ habent agrimoniæ. Siue lucernis, ſiue viſu, ſiue peluibus.) Illic legitur, ſiue lucernis, ſiue pelui. Nec video quid hic ſiue viſu faciat. Fimum qui in inteſtinis inuẽtus ſit.) Scribo, quod in inteſtinis inuentum ſit. nam neutro genere Plinius hoc nomen vſurpat. A cane uero morſis adipem illitũ, & corium ſi ſit ſubſtratum.) Aeque pleno ſenſu ſcriptum erat, & corium ſubſtratum. Quid ſibi uolunt in Pliniana purpura tam crebra pannorum aſſumenta? aut qualis gratia debetur prauis iſtis ſartoribus? Perunctis omnibus odio euenire.) Venire, non euenire. Contra ducum ac poteſtatum iniquitates comminiſtrant.) Quid malum comminiſtrant? commonſtrant legi debet. Si omnino aliquantulum quis ſecũ habeat.) Ne ma le uetus lectio: ſi omnino tantum aliquis ſecum habeat. Plinius ait ſufficere ſi tantum habeat ſecum eam fiſtulãm: al- us muta-

Digitized by Google

ut ſenſum, docens ſatis eſſe quantulamcunque eius partem.

Canini eius dentes ſebres ſtatas arcent repleti, ſunt enim caui.) Lege addendo, thure repleti. Adulterant amylo aut eimolia, ſed maxime ſturni, quos captos oryza tantum paſcunt.) Coniector multum aberrauit à ſcopo. Vera lectio eſt hæc: ſed maxime qui captos oryza tãtum paſcunt. Sentit enim Plinius, crocodileam ex captiuis adulterinam eſſe, utpote longe deteriorem, nimirũ mutato animalis victu. Præterquàm in riſu coarguentium.) Lego, Præterquam vbi irriſu coarguendum. Eundem ſalutarem eſſe parturientibus circa domũ. Sin vero domibus inferatur perniciofiſſimum.) Egregie deprauatum & hoc, non minus quàm ſuperiora. Reſtituetur in integrũ hoc modo, Eundem ſalutarem eſſe parientibus, ſi ſit domi: ſi vero inferatur, perniciofiſſimum. Eſt enim uerus ſenſus longe alius quàm ille prior: eſt autem hic, Chamæleontem ſalutarem eſſe, ſi multo ante parturitionem illatus ſit: ſin idem parturienti iam ſuperueniat, perniciofiſſimum eſſe. Suffragantur vbique vetuſti codices. Siniſtrum, mirum quibus monſtria conſecret, qualiter ſomnia quę velis & quibus velis mittantur, putet referre.) Sincera lectio ex archetypis petita eſt hæc: Siniſtrum humerum quibus monſtria conſecret, q.ſ.q.u.& q.u.mictãtur, pudet referre. Capitis dolores, inſperſo vino, in quo latus alterutrum maceratum ſit, ſanari fœminis.) Mirum uero ſi hoc remedium in ſolis fœminis vim ſuam exerit, in maribus non item. Diſtinctio praua ſenſum deprauat. nam fœminis paterous caſus eſt & ſequentis orationis initium hoc modo, Fœminis ſiniſtri vel pedis cineri ſi miſceatur &c. Quibus in verbis Vel detractum erat, Si tranſpoſitum. Serpentes fugari liene inſtillato.) At quo nam inſtillandus eſt, aut quomodo? Lege, Serpentes fugari ignibus inſtillato. Nam & hoc experimentum & duo proxime ſequentia, de felle, non de liene accipi debent, iuxta fidem emendatorum codicum. Illita inimicorum immane odium & omnium hominum his cõciliare.) Certe ad inimicorũ odium nullo opus eſt veneficio, vt qui vltro & exoſi ſunt & oderunt viciſſim. Verior igitur vetus lectio: illita inimicorum ianuæ odium om.h.b.c. Prodeſt contra ſagittas venenatas, vt Apelles tradit, poſtea ſumptus.) Vetus lectio: Prodeſt & contra ſagittarũ venena, vt Apelles tradit, ante poſteaq; ſumptus. Vt intelligamus eum præſeruatiuam etiã vim habere.

Præterea eiuſdẽ decoctum cum melle ſumptum venerem inhibere.) Paulo melius legetur, eiuſdẽ decocti ius cũ melle. Eſt crocodilo cognatio quædam affinitaſq;.) Affinitas ſuperuacua eſt. Sequenti verſu lege detrahẽdi ſanguinis, non trahẽdi. Plurimi autem ſuper Sairicam inter Aegypti præfecturas.) Lege, ſuper Saiticam præfecturã. ac rorſus, Item fimũ ſuſſitu, non fimus. &, dentes è parte læua, addita præpoſitione. Tandẽ finẽ fecit deprauator, dũtaxat in hoc capite, ſed nõ niſi proximus capitis fini. Porro vel hoc caput argmẽto eſt, quòd tot mendis refertũ hactenus Plinium (vt cæteros autores taceam) habuerimus, non tam librariorũ oſcitantiam in culpa eſſe, quàm male literatos iſtos caſtigatores, iuſtius diuinatores aut coniectores appellandos: qui tamen alibi plus, alibi minus, prout collibitũ eſt, ſe exercuerunt. cæterum ſcribæ inſcitia labi ſolent non temeritate: errataq; eorum non magni negocij ſit depræhẽdere, maxime cordato & erudito lectori. illi cõtra homines oeſarij, maiore periculo, nec tam facili remedio, & in maioris mo[illegible]enti rebus peccant, nulla religione nihil non contaminantes, planeq; iuxta Flacci dictũ, mutant quadrata rotundis. Dicas eos manibus ſe deuouiſſe, niſi omnes quotquot poſſunt bonos autores ſuis venenis infecerint, ſuiſq; fœtoribus cõſpurcauerint. Sed deſinat ſtomachatio, & ſi nimio quàm vellem iuſtior, & ad præſens potius negotium redeamus.

C A P. I X. Sicuti è lactis uſu, vtiliſſimum cuique maternum, nutricis exitioſum eſt.) Vt in ipſo ſtatim portu impegit egregius gubernator: nam quid ego audio, nutricis lac infantibus exitioſum eſſe? Cur igitur tantum vbique nutricum numerum videmus, infantũ tamen exitia nihilo crebriora, quàm inter eos qui maternis vberibus aluntur? Lego, Sicuti de lactis vſu. Quæ verba à prioris capitis fine pendent. Deinde, Vtiliſſimũ cuique maternum. Alioqui iuxta priorem lectionem non vtiliſſimum erat, ſed planè neceſſarium. Sequitur, Concipere nutrices exitioſum eſt. Sic enim quæ ſequuntur nunc demum probe quadrabunt. Minus inflat quodcunque decoctũ. Sanat vuas, lichenas. Ad omnia vtile contuſa aut luxata, maxime renes, veſicam, interanea, fauces, pulmones.) Obſecro quid commune licheni cum vuis? aut quis vnquam ſando audiuit, luxatos renes, veſicam, interanea, fauces, pulmones? uel veſicam contuſam interaneáue, aut pulmonem? Quid igitur præſidij reliquum eſt niſi in archetypis? ea ſic habẽt, Minus inflat quodcunque decoctum. Vſus lactis ad omnia intus exulcerata, maxime renes &c. Nam vt in Achaia bubulum biberent phthiſici ſyntecticique & cachectæ, diximus in ratione herbarum.) In Arcadia, nõ Achaia. Dixit autem hoc lib.25.cap.8. Quod eſt maxime coactum, in ſummo fluit. At id exemptum addito ſale, oxygala appellant.) Sic nobis tranſcribunt vetera exemplaria, qui nec legere ſciunt nec ſcribere. Lege, in ſummo fluitat. id exemptum, &c. Quod magis virus reſpuit, hoc præſtantius iudicatur.) Quid eſt virus reſpuit? Lege, reſipit. Præſtantius autem medicinæ, opinor, non cibis. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens, quod dum aceſſit vtiliſſimum eſt ſtomacho.) Legendum, in recens quod velis aceſcere, vtiliſſimum ſtomacho. Proxima in communibus laus eſt adipi, ſed maxime ſuillo, apud antiquos etiam religioſus erat.) Elegantior lectio, Proxima in communibus adipis laua eſt, ſed maxime ſuilli, apud antiquos etiam religioſi. Medicorum aliqui admixto anſeris adipe, taurorumque ſeuo & hyſſopo.) Rurſum œſipum deprauatum in hyſſopum. Vbi notandum ſympathian quandam eſſe œſipo cum adipe anſerino, quandoquidem & ſupra cap.7. ad podagras, ad vuluæ dolores, eædem ſpecies miſcentur. Omnino enim non niſi ad ea quæ purganda ſint, aut quæ non ſint exulcerata & calida recipitur.) Legendum, aut quæ non ſint exulcerata, ſalſa petitur, ſcilicet axungia. Iamque probe quadrabit, quod hactenus ad præcedentia non congruebat. Mox ſequenti verſu cõtra phthiſes lege, non contra tuſſim. Sic enim in probatæ fidei voluminibus ſcriptum eſt, & aliàs non bene conueniet quod mox ſequitur, ſcapulis eorum qui phthiſin ſentiunt. Parotidas admixta farina è ſalſamentaria teſta: quo genere proficit ad ſtrumas. Pruritus ad pſpulas in balneo perunctis tollit.) Scribo, Parotidas admixta farina ſalſamentariæ teſtæ: quo genere proficit & ad ſtrumas. Pruritus & papulas in balineo perunctis tollit. nam & hæc uox balneum vitioſa eſt, cum vterque Plinius balineum appellet. Quin & Græcis quadryſſilabum eſt Βαλανεῖον. Multi priuatim ſic taurorum, leonum, pantherarum ac camelorum pinguia curari iubent.) Elegantius eſt, taurorum leonumq; pantherarum & camelorum. vt quædam coniunctionum ceu catena nectatur. Inter omnia autem cõmunia animalium, fel præſtãtius in effectu.) Reſtituimus vnde cætera ſic: Inter omnia autem communia animalium vel præſtantiſſimi effectus fel eſt. Vis eis, &c. Itẽ equarum præterquam virginum erodit emarginat, vlcerat.) Lege, emarginat vlcera.

Tantũ poteſt ſympathia illa de qua loquuntur.) Loquimur, non loquuntur. Hircorũ ſanguini tanta uis eſt, ut ferramentorum ſubtilitas non aliter acuatur aut induretur, aut ſcabritia poliatur, vehemẽtiuſq;, quàm lima.) Antiqua lectio: vt ferramẽtorum ſubtilitas non aliter acrius induretur, ſcabricia tollatue vehementius quàm lima. Et ideo ſuis quæque dicentur effectibus.) Lego, quiſq; ſuis dicetur. nam de ſanguine tantũ loquitur. Vt ſi quæ ſunt, extractas cauernis mãdant.) Scribo, mandentes. Nam vt, pro vtpote ponitur hoc loco. Fugiunt & omnino aliquid cerui habentes.) Verus lectio, omnino dentem cerui habentes. nam omnino ad habentes refertur. Sic ſuprà cap.8. ſi omnino tantum aliquis ſecum habeat. Aut medulla perunctos ſeuóue cerui aut vituli.) Hinulei, non vituli.

C A P. X. Item lactis hauſtus cum vua aminæa.) Taminia, non aminæa, cuius vſus in medicina nullus eſt. Fimũ quoq; caprarum in aceto decoctum & illitũ in ictus ſerpentium, placet, & recentis cinis in vino.) Antiqua lectio planior: Fimo quoq; caprarum in aceto decocto illini ictus ſerpentium, placet, & recentis cinere in vino. Canis rabidi morſu facta vulnera circuncidunt ad viuas vſq; carnes. Quidã carnẽ vituli admouent.) Lege & diſtingue, C.r.m.f.u.c. ad viuas vſque partes quidam, carnemq; vituli admouent. Hoc idẽ præſtare & pellis è ceruice ſolida exiſtimatur: quippe tanta uis eſt animalis. Præter ea quæ retulimus, & ueſtigia eius calcata equis afferũt torporem.) Similis error priori. Legẽdum: quippe tanta uis eſt animalis, præter ea quæ retulimus, vt veſtigia eius calcata equis afferãt torporem. Verontamen fortiora eadem quàm in equis intelligi debent.) Scribo, fortiora omnia eadem. Et toxica expurgantur.) Exemplaria vetuſta habent, expugnãtur, vt hoc de antipathia intelligatur. Omnia ſeſami quoque iure poto.) Vera lectio, Omaſi quoque iure. Neque enim ex frugibus remedia in hoc libro traduntur, ſed ex animantibus. Ius omaſi & 12.cap. eſt inter remedia.

C A P. X I. Cum ſucco oleris, ita vt vncto inareſcat.) Codices veteres, ita ut vnctio inareſcat. Sed & cornu eos dentes confirma-

Digitized by Google

confirmari.)Iidem codices pro corruptos, habent combuſtis. oſſibus. Aſinæ quoque lacte percuſſu vexatos. Manuſcripti codices, Aſinino quoque lacte. Caſtigator veritus ne forte quis de maris aſini lacte id acciperet, ſcripſit aſinæ, ſolertiam aſininam. Equarum nitus à coitu in lychnis acceoſum.)Melius in ellychnijs.

CAP. XXI. Poppeaque hoc vxor Neronis principis inſtituit.) In vetuſtis exemplaribus tantum eſt. Poppea hoc Neronis principis inſtituit. Sicut dicimus, Cornelia Grachi, Terentia Ciceronis. Friuolum licet videatur, non tamen omittendum.)Eadem exemplaria non addunt licet: tantum eſt, Friuolum videatur, *ſυντικόν*. Aeſtates, & quæ diſcolorem faciunt cutem.)Decolorē non diſcolorem. Hirci ſel & lentigenes tollit, admixto caſeo & vino, ſulphure ſpongiæque cinere.) Lege, & vino ſulphure, ſpongiæque cinere. Labrorum ſciſſuris cum adipe anſerino.) fiſſuris, non ſciſſuris. Et bouis vngulæ cinis ex aqua: Fimum quoque feruens ex aceto decoctum, teſteſque vulpini.) Lege addendo, Et bouis vngulæ cinis ex aqua: Fimum quoque feruens ex aceto. Item ſeuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, teſteſque vulpini. Prodeſt & ſapo.)Gallorum hoc inuentum rutilandis capillis, ex ſeuo & cinere. Optimus ſagino & carpino.) Optimus non ad cinerem refertur, ſed ad ſaponem. ſed his duabus vocibus ſeuo & cinere, redduntur aliæ duæ, ſagino & caprino, quod poſterius in carpino deprauatum eſt. Vngues contuſos ſel vniuſcuiuſque animalis circumligatum.) Scribo, ſel cuiuſcunque animalis circumligatum.

CAP. XIIII. Vtuntur ad vtrunq; vitium & coagulo hædi in vino myrteo, magnitudine fabę poto: & ſanguine, & eiuſdē in cibo formato, quem ſanguiculum vocant.) Lege: & ſanguine eius in cibum formato. Item in vino myrtite, non myrteo.

Cornus cerumi teneri cinis, cochleis africanis cum teſtis ſuis mixtis, in vini potione.)Melius cochleis africanis cum teſta ſua tuſis mixtus.

CAP. XV. Calculos expellunt lienes equini.) Legendum lichenes equinis. Itaque ſcriptum uiſitur in vetuſtiſſimis exemplaribus. alioqui ſatis erat dicere, lien equinus. Demonſtrant vrinam facere in canis cubiculo, ac verba adijcere, ne ipſe vrinam faciat ut canis in ſuo cubiculo.)Vtrobique cubili legendū: nam canis cubiculum nemo vnquā Latinus dixit. Quem dicunt cum interficiatur reddere vrinam liquidiorem in initio, ſed in terra ſpiſſantem ſe.)Quem, calculum non onagrum. Proinde rectior eſt antiqua ſcriptura, Quem dicitur cum interficiatúr reddere vrina, liquidiorem initio ſed in terra ſpiſſantem ſe.

CAP. XVI. Perniones vrſinus adeps, rimaſq; pedum omnes arcet.) Sarcit, non arcet. Iniurias à calceatu.)Vetus lectio, è calceatu. Potū vero ſublime ex aqua.)Hæc verba male in vulgatis editionibus diſtrahuntur à præcedentibus: & ſublimine ſcribendum, pro ſublime. nā hoc ad magicā ſuperſtitionem attinet: & remedium ex magorū autoritate præſcribitur.

Quis hoc quæſo inuenire potuit? Quæ eſt iſta mixtura? Cur digitus bubonis potiſſimū electus eſt?) Et hic uetus lectio paulo melior, Quis hoc quæſo inuenire potuit? quæ'ue eſt iſta mixtura? cur digitus potiſſimum bubonis electus eſt?

CAP. XVII. Lupi & capræ ſeui cyatho, uel lactis pari mēſura, deploratum phthiſicum cōualuiſſe certus autor affirmat.) Mira vero mixtura, ſi credere dignum eſt. Equidem malim veterem lectionem, vt veriſimiliorem. Rupicapræ ſæui cyatho, & lactis &c. Ramenta pellis ceruinæ deſecta pumice.) Imò deiecta. pumex enim non ſecat. Sequenti verſu pro Ruborem lege Rubori. pendet enim & hoc à verbo illinitur. Sunt qui id coxiſſe aceto, vtilius putent.)Rectius, ſunt qui incoxiſſe aceto vtilius putent.

CAP. XVIII. Aut cum muſci pari pondere, aut cum propoli.)Viſci, non muſci, atteſtantibus vetuſtis exemplaribus.

CAP. XIX. Quod ſi mortuus partus ſentiatur, lien ex a.d. p.c.) Lichen, non lien. Tædium veneris fieri dicit Aeſchines.) Legendum, Oſthanes. Is fuit vir Perſa profeſſione magus. Et teſticuli equini aridi, ut potioni interſeri poſſint.)Inſeri, non interſeri.

CAP. XX. Inſuper pedes boū, ſi prius cornua pice liquida perungantur.)Emēdati codices, Non ſubteri pedes boū, ſi &c.

EX LIBRO XXIX. CAP. I.

QVANQVAM non ignarus ſum, nullis ante hæc Latino ſermone condita, ancepſque ac lubricum eſſe rerum omnium nouarum principium, nec aliud vtique gratiæ, quàm ſterilis difficultatis in promendo.) Quis obſecro in poſtremis verbis micam Plinianæ elegantiæ agnoſcat? In vetuſtiſſimo codice ſcriptum reperi, Quanquam non ignarus ſim, nullis ante hæc Latino ſermone condita ancepsq; lubricum eſſe rerum omnium noſtrarū talium vtique quàm ſteriles gratiæ difficultates in promendo. Cæterum lubricum hic ſubſtantiuū nomē eſt, idq; fefellit eū qui principiū adiecit. Mirumq; & indignum protinus ſubit, nullā artiū inconſtantiorē fuiſſe, & etiamnum ſæpius mutari contigerit.)Cōtigerit redundat. Scribere in templo eius dei qui auxiliatus eſſet.)Scribo, quid auxiliatū eſſet: & eius dei ad Aeſculapium refertur. A Creonte Agrigentino.) Legendum, Acrone Agrigentino, ſeptimo caſu. In eum Acronem Empedocles ciuis eius & amicus, hoc luſit epitaphio.

Ἄκρων᾽ ἰατρὸν ἄκρον, ἀκραγαντῖνον πατρὸς ἄκρου,
Κρύπτει κρημνὸς ἄκρος πατρίδος ἀκροτάτης.

In muſicos pedet venarum pulſu diſcreto.) Rectius deſcripto. Cenſuſq; quāquam exhauſtis opibus Neapoli exornata vt hæredi H-S. CCC. relinqueret, quadragena, id eſt Aruntius ſolus.)In manuſcriptis reperio: cenſuſque, quanquam exhauſti opibus Neapoli exornata, hæredi H-S. CCC. reliquere, quantum ad eam ætatem Aruntius ſolus. ut hæc verba de ambobus fratribus accipiantur. Nullius hiſtrionum par, ex quo de trēgario comitatu regreſſus in publico erat.) Vetuſta ſcriptura. Nullius hiſtrionum equarumq; trigarij comitatior egreſſus in publico erat. Vult enim autoritatem eius demonſtrare per turbas in honorem eius aſſectantium, [qua in re confert eum] gratioſiſſimis tū apud plebem, ſed hiſtrionibus aurigiſq; qui Circenſibus trigas equarū agitarent, qua exercitatione Nero quoque ipſe eius temporis Romanorū princeps in primis delectabatur. Iamq; pulchre cōgruet quod mox ſubiungitur: cum Crinas Maſſilienſis, &c. Nullo idē cenſente, ne uideatur aſſertio alterius.)Melius, acceſſio alterius. itaq; legitur in incorruptioribus exēplaribus. Ijs ipſis ſcilicet quę nunc nos trademus.) Tractamus non trademus. Intelligendum enim etiam de iam dictis. Quæ nos per genera vſus ſui differimus.) Rectius quē ſ. commentarium. Quinimo tranſit in conuitium.)Lege, tranſit conuitium. nam hoc eſt quod mox dicit, vtroq; qui periere arguuntur. At de iudice ipſo quales in cōſilium eunt, ſtatim occaſuri.)occiſuri, non occaſuri. craſſum ſane erratum, quod tamen non vnam editionem occupauit. Non deſeram Catonē tam ambitioſæ artis inuidiæ à me obiectum, vt à ſenatu illum qui ita cenſebat.) Lege, aut ſenatum illum. nam aliquanto poſt ita ſermonem hunc claudit. Hæc fuerint dicenda pro ſenatu illo. Non ſunt artis iſta, ſed hominum.) Paruulum erratum, ſed non leuis momenti. Legendum enim, Non ſint artis iſta, ſed hominum. Archontio vulnerum medico.) Repoſuimus ex vetuſto codice, Alconti. Huius & Martialis meminit: Oſtendit digitum ſed impudicum, Alconti Daſioque Symmachoq;. Et ab iiſdem deficientibus cibo ſæpius die ingeſto.) Cibos ingeſtos lege, ut cum præcedentibus cohæreat. Illa prodidere imperii mores.)Scribo perdidere. Neq; enim dubitauerim alat quibus faſtidio futura quæ dicuntur animalia, at non Virgilio nefas fuit.)nefas ſuperuacuū eſt. ſubintelligitur enim faſtidio.

Ordiemur autem à confeſſis, hoc eſt lanis ouibusq;.) Lege lanis, ouisq;, de quibus ſecundo & tertio capitibus. Nec deeſſet materiæ pompa.)Elegantius, Nec deerat.

CAP. II. Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo & allio, indita auribus obturatis modico ſpiſſius.)Legendum: & alio modo indita auribus obturatis ſpiſſius, atque ita legitur in probatis exemplaribus. Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo aſperſa ſanat.) Illic legitur expreſſa, non aſperſa. Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac ſiccatæ per ſe tuſæq; farina, & illitæ dentibus mire proſunt, etiam labentibus.)Lege, tuſæq; in farinam. Item pro labentibus labātibus. i. uacillantibus.

CAP. III. Sic & illita lienicis.) illita redundat. Cibis quot modis iuuent notum eſt, cum tranſmittant faucium tumorem.)Vetus lectio, Cibo, quot modis iuuent notum eſt, cū tranſmeent faucium tumorem. ac mox: ſimulque vim potus & cibi habeant, non vini uſum. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præſentaneum remedium erit.)Scribo, hoc præſentius.

Equitem Romanum euocatum.) Pro euocatum legi debet è Vocontiis. nam Vocontii Galliæ ciuitas eſt, & ouorum genus, de quo loquitur, Gallis peculiare: atque ita habent vetuſta exemplaria. Multa præterea remedia ſunt ex anſere, quod miror æque quàm in coruis.) Atqui è coruis non admodum multa remedia traduntur. Vetuſti codices habent, æque quàm in capris. & recte. nanq; id miratur Plinius, quòd e. animalib. morbo obnoxiis tanta ſit remediorum copia, anſere videlicet & capra. Huc facit quod libri præcedētis cap. 10. mox circa ini-

ium enumeratis aliquot è capra remedijs ſubijcit, quod quidé miror,cú febri negetur carere. Verum errori occaſionem præbuit,quòd & co?uus aliquot menſibus ſingulis annis ægrotare dicatur,æque quàm anſer.

Cap. xiii. Præcipue in aſcenſu ſiderum.) aſſenſu, non aſcenſu.alioqui male quadrat quod ſequitur: cú lumine lunæ ſibrarú numero creſcente ac decreſcente.ac mox, ſerpẽtes perſequitur,legendú non proſequitur, De muſtela. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionú à poteſtatibus,& à dijs etiá precum,morborum remedia beneficiorú munere.) Vera lectio, morború remedia veneficiorú amuleta. Propiciatis oratione dijs,fortunatá domum facere promittunt.) adoratione,nó oratione. Item ſi quis eá ipſam in vapore baculo ſuſtinear,aiunt eum futura præcinere.) Legendú,aiunt enim præcauere : atteſtantibus emẽdatis codicibus.alioqui nec præcedentia cógruunt,nec ſequentia.

Democritus qdem monſtrat quædam ex his confici.) Germanior lectio,Democritus quidé monſtra quædá ex his conficit. Vnde monſtrificæ dicuntur ſagæ, quales Medea & Circe fuiſſe feruntur. Quidá oleo illo ſpumam argenteam decoquunt ad emplaſtri genus,atq; illa illinunt.) Lege, atque ita illinunt.

Cap. v. Oportet igne comburi omnia, modo vt ſemel dixímos.) Sincera lectio, Oportet autem comburi omnia eodem modo, vt ſemel dicamus.

Cap. vi. Alii lacte mulierum cum braſſica cinerem muſcarum ſubiiciunt,quidá mel tantum.) Subigunt lege non ſubiiciunt:& melle nó mel. Additis duabus ſextis denarii ſextiui,vt omnia œſypo illinantur.) E' ſtibi,non ſextiui, Porro ſtibi quid ſit,ipſe Plinius docet in metallorum tractatione. Cinis lacertæ viridis vel in vino albo ſole coactus.) Vetuſti codices, Lacertæ viridis fel in vino albo ſole coactum. Quibus pluma aurium modo emmet.) Illic legitur,aurıú modo emicat. Apollonios Tyanæus.) Lege, Pitaneus. Eſt autem Pitane Aeolidis oppidum in Aſia. Nam ut Tyanei teſtimonio Plinius vtatur,temporum ratio vix patitur: ad hoc non memoratur vlla Apollonii Tyanei in hoc genere ſcripta. Et præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tempora.) Antiqua ſcriptura : impoſita per frontem ad duo tempora. Venantur eum formicæ circúligatæ capillo in cauernam eius coniectæ, efflato prius puluere ne ſeſe condat:& ita formicæ complexu extrahitur.) Antiquior lectio: Venantur eum formica circumligato capillo in cauernam eius coniecta,efflato prius puluere ne ſeſe condat:ita formicæ complexu extrahitur. At Hercule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis reſtitiſſe tradit.) Rectius: At Hercule Diodorus & in morbo regio & orthopnoicis ſe id dediſſe tradit.

EX LIBRO XXX. CAP. I.

Istos enim quiſq; communi auditu ſaltem cognitos habet.) Melius quadrat vetus lectio: Quotus enim quiſque auditu ſaltem cognitos habet. Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt: Circen vtique & inferorum euocationem ſolum hac agi.) Quanto elegantior antiqua lectio? Circe vtique & inferorum euocatione hoc ſolum agi.

Troianis itaque temporibus quum Chironis medicinis contenta eſſet ſolo Marte fulminante, miror equidem illis populis famam eius intantum adhæſiſſe, vt Menander quoque literarú ſubtilitatibus petitus, in eadem Telmeſſo genitus Theſſalam cognominarit fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium lunam.) Non dubito quin & hic vetus lectio, tanto ſit verior,quanto tum ſimplicior eſt,tum planior, Sic enim habet, Troianis itaque temporibus, Chironis medicinis contenta,& ſolo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæſiſſe, vt Menander quoque literarú ſubtilitati genitus, Theſs.&c. Orphea putarem è propinquo primum intuliſſe,ad vicinas vſque ſuperſtitiones ac medicinæ profectum,ſi non ex Perſis eſſet vis tota, in Thraciamq; magice delata fuiſſet.) Hic quoque temere diſceſſum eſt ab archetypis,in quibus ſic legitur:ſi non expers ſedes eius tota Thrace magices fuiſſet. Voluminibus Dardani è ſepulchro eius petitis.) Germana Plinii verba ſunt, in ſepulchrum eius petitis. ac mox : cætera in viro illo probant: non, de viro.

Eſt & alia magices factio, à Moſe etiamnum & Iochabele Iudæis pẽdens.) Modo dixis, Eſt & alia,id eſt, etiam alia: quid igitur opus repetere etiamnum? Emendati certe codices aliud habent nempe ſic: à Moſe & Iamne & Iotape Iudæis pendens. Is Iamnes in thaumaturgia antagoniſta Moſi fuit, coram Pharaone, quod in Paulinis epiſtolis legimus, magus inſignis, quo ſactum opinor,vt Plinius Moſen quoq; ſimiliter magum fuiſſe putarit. Caſtigatorem fefellit ſimilitudo ſcripturæ, dum pro & Iamne legit etiamnum : tertium nomen etiá typis excuſa quędam exemplaria habent,recte quidem mea ſententia,cum Hebræum ſit & apud Hebræos autores repetiatur. Palamq; in tempus illud ſacri prodigioſi celebratio) Lege palamque in tempus illud ſacra prodigioſa celebrata. Quid ipſe ego hanc memorem artem oceanum quoque tranſgreſſam, & ad naturæ inane peruectam in Britaniam, quæ hodie eam attonitæ celebrat.) Elegantior & germanior lectio : Sed quid ego hæc commemorem in arte o?ceanum quoque tranſgreſſa, & ad naturæ inane peruecta Britannia hodieq; eam att. cel.

Cap. iii. Canum,qui rabiem præferunt capitum cinis.) Scribẽdum,qui rabie pereunt. At in ſuperiore dolore duos ſuperiores adalligant.) Lego, At in ſuperiorum dolore. Fit eodem modo & dentifricium è caninis dentibus cinis è murino fimo inditus. Lege & diſtingue, Fit eodem modo & dentificiú. Canis dentibus cinis è murino fimo inditur. Vanú eſſe arbitror,canis ortu angues cauda mẽbranam exuere, quoniam neutrum in Italia viſum eſt.) Antiqua ſcriptura, vanú arbitror eſſe,canis ortu angues candidos membranam exuere,quoniam nec in Italia viſum eſt. Pruritum quidem intolerabilem facit: & ideo vtilius eſt.) Vetus lectio:& ideo tolerabilius eſt.

Cap. iiii. Hæc cum hircino ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica ui.) Scribo, Hæc cum hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit ſeptica ui. Sequẽti verſu lege, cótectusq; braſſica, pro contentusq;.

Cap. vi. Iure pecudum ſtomachus recreatur.) Perdicum non pecudum. Item vipera porcelli modo inaſſata.) Viuerra non vipera. Caninus ſi viuenti exprimatur.) Lege, eximatur.

Eliberat & lacerta viridis eo dolore viua, in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur ſuſpenſa.) Emendati codices, Eo liberat & lacerta viridis,viua in olla ante cubiculú dormitorium eius cui medetur ſuſpenſa.

Cap. vii. Reſiſtit & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis tẽperata.) Niſi legas, ſiſtit aluum & cochlea, quẽadmodum eſt in vetuſtis iuxta atque incorruptis exẽplaribus,non quadrabit quod paulo poſt ſequitur. Siſtit & anat... maſcularú ſanguis.

Cap. viii. Aluum cit & gallinaceorum decoctum ius.) Legendum, Aluum ciet & gallinaceorum diſcoctorum ius. Vel herinacei,vel ueſpertilionis. Et anſerinus cum cerebro,& alumine & œſypo.) Melior uetus lectio,vel herinacei cum veſpertilionis cerebro, & alumine & œſypo. Loquitur de cinere herinacei. Cochleas africanas cum ſua carne & teſta crematas pro cinere.) Scribo, iuxta fidem archetyporum,poto cinere: non, pro cinere.

Cap. ix. Fel arietis cum ſeuo muris diſſecti impoſiti.) Quis vnquam vidit ſeuum muris? Lego & diſtinguo, Fel arietis cum ſeuo. Mures diſſecti impoſiti. Quòd ſi putrida vlcera, cera ad cicatricem perducunt.) Lege, cera addita ad c.p.

Cap. x. Nunc autem reuertemur ad ea quæ totis corporibus medenda ſunt.) Antiqua lectio, Nunc reuertemur ad ea quæ totis corporibus metuenda ſunt. Si dexter pes circunſcribatur, ac veſtigium id defodiatur.) Effodiatur, non defodiatur. Item fel cum melle præcipue anguinú.) Agninum, non anguinum. Ibidem, Lichen mulæ, non lien. Eadẽ omnia prædicantur ex vipera.) Rurſus viuerra in viperam eſt deprauata. Vult enim eadẽ eſſe remedia è ſyluestri muſtela, viuerra appellata, quæ iam è domeſtica cómonſtrauit. Et ſequenti verſu abſtergeant, Plinianum erat non abſtergant: quod tamen ſemper mutatum eſt, ſicut ciet in cit, & cient in ciunt, balineum in balneum, aqua calda in calidam, & alia id genus non pauca.

Cap. xi. Bubonis quidem oculorum cinerem.) Nó male antiqua lectio, Bubonis certe oculorum. Si luna, radiis barbis eorum.) Vetus lectio, radiis barbiſque eorum. Quoniam eius erit copia ſpei de tecto.) Argutius eſt : quoniá miſeria ſpei delectat: ſuffragantibus vetuſtis exemplaribus.

Cap. xiii. Cinis cochlearú terrenarú: ſed & ipſæ extractæ teſtis.) In emendatis exemplaribus non eſt mentio cineris, tantú eſt. Cochlearú terrenæ: ſed & ipſæ extractæ teſtis. Sicut paulo poſt, Eadem ratione & terrena cochlearum proſunt, totæq; exemptæ tuſæ & impoſitæ, recentia vulnera ſiſtunt. Quanquàm & hic poſterior locus in vulgatis editionibus deprauate legebatur, nimirum eiuſdem opera, cuius & ſuperior. Fimo quoq; ipſo ouum ſub teſta calefacto.) Sub teſto, non ſub teſta. Eſt autem teſtum uas teſtaceum ſub quo placentæ coquuntur. Vtitur hac voce Cato quoque cap. 72. Adeo ad neruos quoque abſciſſos illitis ſolidari infra ſeptimú diẽ Democritus perſuaſerit: itaque in melle ſeruandos cenſet.) Antiqua ſcriptura: adeo ut neruos quoq; abſciſos illitis ſolidari infra ſeptimú diem perſuaſum ſit: itaq; in melle ſeruandos cenſent. Bubonis

nis cerebro cum adipe anſerino mire uulnera dicuntur glutinari, quæ nocãtur cacoëthe. Cinis etiã ſeminũ arietis cũ lacte mulíebri diligẽter prius elutus linteolis ſanat. Vlula quoq; auis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrũ ouillũ & mel, ad ulcera ſanãda ualet.) Operę pretiũ eſt & hic cõferendi cauſa ueterẽ adſcribere lectionẽ. Bubonis cerebrũ cũ adipe anſerino mire vulnera dicitur glutinare; quæ uero uocantur cacoethe, cinis ſeminũ arietis cũ lacte muliebri, diligẽter prius elutis linteolis, ulula auis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel. Vides lector totã hanc orationẽ pendere ab illis uerbis, dicitur glutinare, nihilq; opus eſſe tam multis adiectis, ut iam mutata ac perperam diſtincta taceam.

Cap. xiiii. Muliebribus malis mẽbranæ à partu ouiũ proficiunt.) Lego, In muliebribus malis. Alio modo africanæ binæ cũ fœno græco quod tribus digitis capiatur, additis melle cochlearibus quatuor. Illinũtur aluo, prius iriſino ſucco permixtæ.) Lege addẽdo, diſtinctione quoq; mutata hoc modo: Alio modo africanæ binæ tritæ cũ fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor, illio. &c. Miſcentur lomento æquis portionibus.) Vetus, æquis partibus. Putant & ter circundatas ouo perdicis, non iactitari.) Circumductas, non circundatas.

Cap. xv. Infantib. qui lacte concreto uexantur, præſidium eſt anguinum coagulum.) Quis unquam uidit anguinũ coagulum? Scribo, præſidio eſt agninũ coagulum. Lacertæ uiridis admotæ dormiẽtibus morsu emendantur.) Quid opus erat repetere uerbũ emẽdatur, cũ in proxime præcedẽti uerſu habeatur? Et ſequẽti uerſu lego, harũdini alligata ſuſpenduntur, nõ adalligata. nam adalligata uocare ſolet, quæ Græci periapta, ſuperſtitioſa ferè & magica remedia quæ ſuſpenſa collo aut brachio alligata geſtantur. Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ, ſi iunctis inter ſe colligentur in coitu.) Antiqua lectio, ſi iunctis uellãtur, inter ſe colligatæ in coitu. Byturos uocari, qui uites in Campania rodant.) Scribo, erodant.

EX LIBRO XXXI. CAP. I.

Quae c[illegible]ſa fulmina edidit.) elidit, non edidit.

Cap. ii. Alibi frigidæ, alibi calidæ, alibi iunctæ.) Lege, alibi iunctæ, i. una cũ calidis frigidæ eodem in loco. Sextias in Narbonẽſi prouincia.) Melius, Sextias. Ibi compoſitis uoluminibus eiſdẽ noibus.) Scribo: uoluminibus eiuſdem nominis. Lacus Amphion uitiligenes tollit.) Imo Alphion: nã ab hoc effectu etiã nomen inuenit; uitiligo enim λέπρα Græcis dicitur. Tungri ciuitas Galliæ fontẽ habet inſignẽ, plurimis bullis ſtillantem.) Rectius, bullis ſtellantẽ, quod in emendatis exẽplaribus legit. Eudicum in Heſtiæa Eutice.) Scribendũ, in Heſtiæotide. At Luſis Arcadię quodã fonte mures terreſtrẽs bibere & conuerſari.) Viuere, nõ bibere. In Sicilia apud oppidum Iuſgũ riuus fluit unus, ex quo bibentiũ ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit.) Triplex erratum, nec tamen cuius deprehendi facile, niſi ex collatione. Reſtituimus aũt hoc modo: In Cilicia apud oppidum Ceſcum riuus fluit Nus &c. unde prouerbium [illegible]. quanquã autem parœmiographi in hebetes ac ſtupidos id dici ſolitum affirment [illegible], tamen procul dubio accipiendũ eſt, quemadmodũ illud, Sapientum octauus, aut [illegible]. Mirum quoq; & quod cum piſcibus tranſit.) Vetus lectio, mirũq; q cum piſcibus tranſit. Leue hoc uideri poterat, niſi hæc ipſa menda nõ uno loco occurreret. Non procul ab Euripidis poetæ ſepulchro.) ab redũdat. Sic n. Plinius loqui ſolet: non procul ſepulchro. Item calidæ aquę in Eubœa. In Lebedo namq; alluit riuus, in quo ſaxa in altitudinem creſcunt.) Antiqui codices, Item calidæ aquæ in Eubœæ Delio: nam quæ alluit riuus ſaxa in altitudinem creſcunt. In fine ſecundi cap. In quibuſdam ſpeluncis utroque modo columnas faciunt.) Lego & diſtinguo, In quibuſdam ſpeluncis utroque modo, columnasq́ue faciunt. nam hæ uoces utroque modo, ad uerbum præcedens dureſcunt, referuntur.

Cap. iii. Curſu n. procurſuq; ipſo extenuari atq; proficere.) Legendũ, Curſu enim percuſſuq; ipſo. Et ut ſæpe ad uicina lactis accedens.) Scribo, ad uiciniam lactis. Quædam aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores ſunt, quarum non in alto origo eſt, hybernis enim conſtat imbribus, quædam canis ortu, ſicut in Macedonia apparet. Vtrunq; ante oppidũ Pellam: Incipiẽte n. æſtate frigida eſt paluſtris, dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget.) Malui ueteres codices ſequi, in qbus ſic legit: qdã canis ortu, ſicut in Macedoniæ Pella utrũq;. Ante oppidũ enim incipiente æſtate frigida eſt paluſtris, &c.

Cap. v. Illa mutatio mirabilis nulla euidẽte cã apparet.) Vera lectio, Illa mutatio mira, ubi nulla euidẽs cauſa apparet.

Cap. vi. Cum alioqui lauari calida frequenter indicarit.) Induceret, non indicarit. Idẽ ad corpora ſiccanda. Qua de cauſa & frigidi mari utuntur. Præterea eſt alius uſus ſimplex.) Scribo iuxta fidẽ emendatorũ codicum, Item corpora ſiccant, qua de cauſa & frigido mari utuntur. Præterea eſt alius uſus multiplex. Difficilius perfrigeſcunt marina calefacta.) calefacti nõ calefacta. Ibidem pro mãmas rigentes, uetuſti codices habent mãmas ſororiantes: nec dubito quin rectius, quãdoquidẽ hoc uocabulo præter alios etiam Politianus utitur. Sequenti uerſu lege: Aurium grauitatem, capitis dolores.

Cap. vii. Et in Capadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas egerunt.) Congruentior erit lectio ſi legas, Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquã in ſalinas ingerũt. Quicunque ligno conficitur ſal, niger eſt.) Vetus lectio. Quicunq; ligno confit ſal. At è ſtagnis Tarentinus, ac è riguis Phrygius.) In uetuſtis exemplaribus tantum eſt, At è ſtagnis Tarentinus ac Phrygius. Salinarum ſinceritas ſummã fecit ſuã differentiã. Quædam enim fauilla ſalis, quæ leuiſsima ex eo eſt & candidiſsima, flos ſalis appellatur. Et flos quidẽ ſalis in totum diuerſa res.) Verboſior hæc lectio eſt, at uetus multo elegantior ſimul & verior. Salinarum ſinceritas ſummã fecit ſuam differentiã quadam fauilla ſalis, quæ leuiſsima ex eo eſt & candidiſsima: appellatur flos ſalis, in totum diuerſa res.

Cap. viii. Nunc è ſcombro piſce laudatiſsimum in finibus Carthaginis ſpartariæ & cetarijs, ſociorum appellatur.) Antiqui codices melius, Laudatiſsimum in Carthaginis Spartariæ cetarijs, ſociorũ id appellatur. Laudatur & Clazomene garo.) Illic legitur, Laudatur & Clazomenæ. ac mox: ſicut muria Antipolis ac Thutij, iã uero & Dalmatia. Quod prius non recte legebatur Antipolis ac Thutia. Iam uero in Dalmatia. Namq; & alece ſcabies pectoris ſanatur.) Imo pecoris.

Cap. ix. Defuncta autem ac putreſcentia ita uendicãs, ut durẽt ea per ſecula.) Sincera lectio: defuncta etiã à putreſcẽdo uendicant, ut durent ita per ſecula. Ad hoc maxime probatur Tragaſæus aut Caunites.) In uetuſtis codicib. pro Tragaſæo Tattæus legitur. Is in Phrygia conficiebatur.

Cap. x. Magnus & nitro uſus, qui dicetur ſuo loco.) Legẽdum & uitro, i. ad uitrũ. quod enim promittit ſuo loco ſe dicturũ, id lib. 36. cap. 26. in mentione uitri dicit. Podagricis in balneis ungi folia nitro prodeſt.) Vetus lectio, Podagricis in balneis uti ſolio nitri prodeſt.

Cap. xi. Item abſtergendæ lippitudini utiliſsimi. Eam quæ tenuiſsima eſt, molliſsimã quoq; eſſe oportet.) Rectius, Iidem abſtergendæ lippitudini utiliſsimi, eosq; tenuiſsimos & molliſsimos eſſe oportet. Imponũtur & ſ in regris partibus & fluxione occulta laborantibus, quæ diſcutienda ſunt.) Vetus lectio, ſed fluctuatione occulta laborantibus, quæ diſcutiẽda ſit. Sed ſpleneticis è poſca, ignibus ſacris ex aceto. Efficaciores quãdo aliud imponi oportet, ſic ut ſanas quoq; partes ſpatioſe operiãt.) Lege & diſtingue: Sed ſpleneticis è poſca, ignibus ſacris ex aceto, efficacius quàm aliud. Imponi oportet ſic, &c.

EX LIBRO XXXII. CAP. I.

Homines quibus in paſtu eſt, piſcem olẽt.) Vetus lectio quibus impactus eſt, alioqui nõ quadrabit quod ſubiungitur: cætero moriuntur toridẽ diebus, quod vixerit lepus. Vitulos marinos ternas heminas capere.) Abſurda hercle lectio. Legi debet, mitulos ternas heminas capere. Id conchæ genus eſt.

Cap. ii. Nouacula & ferrũ quæ piſce tacta ſunt, olent.) Codices antiqui, Nouacula piſce quæ tacta ſunt, ferrum olẽt. Item in Labra Gnidij Iouis fonte.) Legendum, Item in Labradii Iouis fonte. Nam in Lyciæ Limira fonte Apollinis, quem Cinum appellant.) Diſſentiunt ab hac lectione vetera exemplaria, quæ ſic habent. Nam in Lyciæ Myris, fonte Apollinis quem Curium appellant. Et Curius Apollinis eſt cognomen, non fontis nomen.

Cap. iiii. Vrinã catũ aliter quàm in ueſica diſſectarũ, inueniri poſſe non arbitror, & intra eam eſſe. Hæc quoq; portẽtoſa à magis demonſtratur, aduerſus aſpidũ ictus ſingulare remediũ. Efficacior eſt tamẽ ut aiunt cimicib. admixtis.) Emẽdati codices: & inter ea hoc quoq; eſſe, quæ portentoſa magi demonſtrent, aduerſus aſpidum ictus ſingulare, efficaciore tamen ut aiunt cimicibus admixtis.

Cap. v. Sæpius vero quantum veneficium præſtaret menſtruis mulierũ.) Præſtaret redũdat. Adinueniri obiecta rana formicis.) Lege, id inueniri. Cinis eorum ſeruatus prodeſt pauori. Prodeſt periclitantibus ex canis rabioſi morſibus.) Germana lectio, C. e. ſ. prodeſt pauore potus periclitãtib. ex c. r. m.

Cap. vii. Huius corporis humorem pe[illegible] deraſum claritatem

claritatem oculis inunctis narrant afferre.)Scribo iuxta fidem veterum codicum, ſpecillis deraſum. Eſt autem ſpecillum inſtrumentum inungendis oculis aptum: quemadmodũ legimus lib.7.cap.53. C. Iulius medicus dum inũgit, ſpecillum per oculũ trahens. In calice nouo lentaſprũa decoquere, deinde ſpuma pennis deterſa.)Subinde, non deinde.

Cap. xx. Piſciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit exempti.)Lego, Qui deuorauerit. Item uituli marini. cuius cinis & adeps prodeſt.)Cinis redundat per anadiploſin præcedentis uocis paulũ immutatæ natus. Morbos abigit ius mitulorum.)Hoc ius præcellit iuri Cæſareo pariter ac Pontificio, ſi uerum eſt quod hic legitur. Sed extra locũ pro morbos abigit, legi debet, Corpus auget.

Cap. x. Neruos præciſos purpurarum canum quo ſe operiũt, tuſum glutinat.)Antiqua lectio: Neruos uel præciſos purpurarũ callum quo ſe op. Intelligo autem opertulum quale & in terreſtribus cochleis conſpicimus, quoties intra calycẽ contractæ ſuo ſucco victitant. Secari harundine: ferro enim intingi, nitiumq; trahere natura deſerente.)Ferro enim inſici, legẽdum: & deſinente pro deſerente, atteſtãtibus uetuſtis codicib.

Ita pueros pubeſcere negauit mãgo ſalpe obſtetrix.)Vera lectio, Ita pueros mangonizauit Salpe obſtetrix. Iecur tanæ dryophytes & calamitæ.)Incorruptiorex codices: Iecur ranæ diopetis uel calamitæ. Vidi equidem certis locis tantum numerum ranunculorum, vt cum imbre delapſæ, uel certe ex imbre prouenisse uideri poſſent. hos opinor hic diopetes uocari, quòd Græci διοπετὲς uominẽt quicquid eſt ex aere delapſum, quaſi à Ioue demiſſum. Legitur hoc uocabulum & ſupra. Pulmone marino ſi confricetur lignum, ardere uidetur, adeo vt faculã ita præluceat.)Malo quod in uetuſtis eſt codicibus, adeo ut baculum ita præluceat. baculum autem neutro genere dixit, quemadmodum Græci βάκτρον.

EX LIBRO XXXIII. PROOEM.

Vinsmvsqve ſuperexcauatos montes, mirãtes. &c.) Sincera lectio, viuimuſq; ſuper excauatam, mirantes. &c. Et in ſede manium opes quærimus, tanquam parum benigna fertiliq; qua ſecetur.)Pro qua ſecetur, melius leges quaqua calcatur, vt eſt in probatæ fidei uoluminibus. Cur enim fodiendi cauſa medicina eſt?) Noſtra exemplaria elegantius, Quoto enim cuiq; fodiendi cauſa medicina eſt? Quàm innocens, beata, imo uero & delicata eſſet uita, ſi nihil aliud de ea, niſi quod ſupra terras concupiſceret, haberetq; non niſi quod ſecũ eſt?)Vetus lectio nonnihil variat. ea ex vetuſtis exemplaribus totidem verbis adſcribetur. Q.i.q.b.i.u.& d.e.u. ſi nihil aliud quàm ſupra terras concupiſceret, breuiterq; niſi quod ſecum eſt? Parũ enim erat naturæ vnam inueniſſe vitæ peſtem, niſi in pretio etiam eſſet ſanies auri. Illic legitur: Parum enim erat unam uitæ inueniſſe peſtem, niſi in pretio eſſet auri etiam ſanies.

Cap. i. Manus & prorſus ſiniſtræ maximam autoritatem conciliauere auro, non quidem Romani, quorum more ferendum erat bellicæ virtutis inſigne.)Quanto melius noſtri codices: non quidem Romanæ, quorum more ferreum erat id & bellicæ uirtutis inſigne. Nec præter Numæ Seruijq; Tulij alia nec L. quidem Bruti.). Lege, ac ne L. quidem B. Quanquàm & de nomine ipſo ambigitur, id Græci à digitis appellauere.) Potior lectio, Quanquam & de nomine ipſo ambigi vid... Græci à digitis appellauere. Aequa fortuna triumphantis & ſerui coronã ſuſtinentis.)Antiqua ſcriptura magis arridet: æque triumphantis & ſerui fortaſſe coronã ſuſtinentis. Et cõditas artes ueſtes ac uaſa aurea.)Alius pro artes ſcripſit arte, atque ita locum belle caſtigatum putauit, cum legi debeat, & conditas arcis veſtes. Et qui primus inſtituit, cunctanter id fecit.)Melius, Et quiſquis primus inſtituit. Inter Cepionem quoq; & Druſum ex anulo in auctione nauali inimicitiæ cœpere.)Venali, nõ nauali. Multi prætura functi in ferreo conſenuerint.)Lege addendo: multi prætura quoque functi. L. Fuſidium illum, quem Scaurus in uita ſua ſcribit.)Antiqui codices, ad quem Scaurus de uita ſua ſcripſit. Nulloſq; omnino anulos maior pars gentium hominumq; etiam qui ſub imperio noſtro degunt, hodie habent.)Lego, hodieq;, habet. Alii uero & huic unum tantum, quo ſignanda ſignent. Conditurq; ille vt res rara, & ad iniuriæ uſus indigna, velut è ſacrario promitur.)Prætulerim & hic veterem lectionem. A.u.& h.u.t. quo ſignantem ſignent. Conditus ille ut res rara, & iniuria uſus indigna, uelut ſacrario promitur. Porro, quo ſignantem ſignet., ſic dictum eſt, quemadmodum illud apud Satyricum: ſed quis cuſtodiat ipſos cuſtodes. Alij bracteas inſerunt leuiore materia, & propter caſum gemmarum tot ſolicitudinem putaut.) Quis hæc verba obſecro pro Plinianis agnoſcat, cui modo Plinius vel mediocriter cognitus ſit? Imo quis non ſtatim ineptã orationem, & vitioſam eſſe ſentiat? In noſtris exemplaribus legitur ſic. Alij bracteas iſarcire leuiore materia, tutius propter caſum gemmarum ſolicitudini putant. Demumq; vel plurimum opum, ita ſcelera anulis fiunt.)Bene exercuit caſtigatorem & hoc caput, vt uideo, quamuis non bonam gratiam meritum. Germana lectio eſt, Deniq; ut plurimum opum ſcelera anulis fiunt. Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa acta, Seruorum quoq; cauſa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli Marcipores &c.) Quid eſt in domo turba externa acta? Sinceta lectio, & in domo turba externa, ac ſeruorum quoq; cauſa nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, ſinguli &c. Nunc rapiendæ cõparantur epulæ, pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoque ipſas ſignare non eſt ſatis.) Elegantius abſque coniunctione ſed. Nunc r.e.c.p.q.q.r.eas: & c.i.ſ.n.e.ſ. Et hoc eſt quod ſupra dixit: quo ſignantem ſignent. Celebratiorẽ quidẽ vſum cum fœnore cœpiſſe, argumento eſt conſuetudo uulgi, ad ſponſiones etiam num anulo exiliente, ub eo temporẽ quo nondum erat arra uelocior.) Nec hic uideo cur mutare libuerit ueterẽ lectionem: ea ſic habet, Celebratior quidem uſus cum fœnore cœpiſſe debet: argumẽto eſt c.u.ad ſ.e.a. exiliente tracta ab eo. Eadem loquendi forma lib.9.cap.41.dixit, Pœnitẽtia hoc primum debet inueniſſe. Seruatũq; in hodiernum die eſt.) Diẽ elegantius ſubintelligitur quàm exprimitur.

Cap. ii. Propter hoc etiamnum Nongenti vocabantur ex nominibus ſelecti, ad cuſtodienda ſuffragiorum ſcita in comitiis.)Plebiſcita paſſim legimus apud bonos Latinæ linguæ autores, at ſuffragiorum ſcita equidem nuſquam legere memini. præſtiterit igitur & hic ueterum codicum fidem ſequi, toties iam expertam, Præter hos etiamnum Nongenti vocabantur ex omnib. ſelecti ad cuſtodiendas ſuffragiorum ciſtas in comitiis. Cum C. Sulpitius Galba iuu. ...iem famã apud principem popinarũ pœnis aucuparetur, occupatu...q; in his eſſet. quæſtus in ſenatu, vulgo inſtitores eius culpæ defendi anul...) O bellum caſtigatorem. at quid erit corrumpere veterum monumenta, ſi hoc caſtigare dicitur? An illi parum integra videbatur hæc vetus lectio? Cum C. Sulpitius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarũ pœnis aucupatur, quœſtus eſſet in ſenatu &c. Quod ad equeſtrem ordinem pertinet.)Rectius, attinet.

Cap. iii. Antonius Sopus in contumeliam naturæ vilitatem auro fecit, opus proſcriptione dignum.)Sopus redũdat, nam de triumuiro intelligendum eſt, ad cuius tabulas proſcriptorias alluditur.

Cap. iiii. Tum maxime Auguſtum de cruore eius cœnare.)Aliæ editiones, de cruce eius. Vtraq; dictio uitioſa. Legẽdum, de crure eius. Vt intelligamus huic in direptione fractæ ſtatuæ eius obtigiſſe, cuius partem in hoſpitalem cœnam inſumpſerit.

Cap. v. Hæc ſunt tenacia eius in colore blanda.) Melius, & colori blanda.

Cap. vi. Lineas ex argento nigras fieri produciq; miramur.)Vetus lectio: Lineas ex argento nigras produci pleriq; mirantur. Nanque ideo etiã platyophthalmon id appellauere, quoniam in collyrijs mulierumq; epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum.) Tutius & hic vetuſta exemplaria ſequemur, quæ ſic habent. Nanque ideo etiam pleriq; platyophthalmon id appellauere, quoniã in callibleepharis mulierũ dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorum &c. Porro calliblephari appellatione fucus palpebrarum intelligitur. Quæq; ſubſidit in mortario abigiturq;.)Lege, abijciturq;. Alij tritum in aquis triplici linteo ſiccant, ſecẽq; abijciunt.)Saccant, non ſiccant. Contractis tubulis ad magnitudinem auellanarum.) anulorum melius quadrat quàm auellanarum: atque ita legitur in emendatis exemplaribus. Temperare, purgare, explere, ulcerum tumores leuire.) Scribe ex fide ueterum codicum: temperare, purgare, explere ulcera, tumores leuire. Itemq; peroiones cum myrto & cera & abdomine.) In exemplaribus quorum fidem ſequimur, tantum eſt cum myrtis & cera, abdominis nulla mentione.

Cap. vii. Minium quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ autoritatis, & quondã apud Romanos non ſolum maximæ, ſed etiam ſacræ religionis, ut autor eſt Verrius, & cuius ſit neceſſe credere autoritati. Iouis ipſius ſimulacri faciẽ diebus feſtis minio illini ſolitam.)Codices noſtri lõge melius d... tingunt,

Digitized by Google

ſtingunt, vbi ſic legitur: & quondam apud Romanos nó ſolum maximæ ſed etiam ſacræ. Enumerat autores Verrius, quibus credere ſit neceſſe, Iouis ipſius ſimulacri &c.

Cap. viii. Dum ne quid prætereat in viſcera, ac vulnus attingat.) Lego, dum ne quid penetret.

Cap. ix. Quin etiam pocula ita figurantur, excultis intus crebris ceu ſpeculis.) Alius excultis mut. it in exculptis, atq; ita rem acu ſe attigiſſe putauit, cum legendum eſſe expulſis, vetuſta exemplaria nobis indicent. Plurimumq; refere concaua ſint & poculi modo, an media depreſſa, an elata, an auerſa, an obliqua.) Antiqui codices ſic habent. Plurimumque refert cócaua ſint & poculi modo, an parmæ thræcidicæ, media depreſſa an elata, trauerſa an obliqua. Optima apud maiores fiebant brundiſina.) Fuerunt, non fiebant: atq; ita legitur in emendatioribus uoluminibus. Conflatur in fictili circumlito argilla.) Lege addendo, Cóflantur ita in fictili. Et falſum denarij ſpectatur exemplar.) Falſi rectius quàm falſum.

Cap. x. Eum qui primus acceperit hoc nomé, decoxiſſe.) Cognomé, non nomen. M. Craſſus negabat diuité eſſe, niſi qui reditu annuo legioné tueri poſſet.) Nec hic video cur diuité neſcio quis maluerit quam locupleté, quũ átumnis reclamátib. probatæ fidei exéplaribus. Iuuat enim inſectari inexplebilé iſtã habẽdi cupiditaté.) Nihilominus elegás eſt, habẽdi cupiditaté, quod in noſtris legitur exéplaribus. C. Aſinio Gallo, C. Marcio Cyrino coss.) Cenſorino, non Cyrino.

Cap. xi. Nec copia tantũ argéti fuerat uitæ, ſed & validius pœnæ metu pretium.) Antiqua ſcriptura melius, ſed validius pene manus pretium. Alioqui ex vulgata lectione quis ſenſus commodus elici poſſit, equidem non intelligo. Parthica ſigna & tabulas pictas inuexit.) Demiror quid ſibi uelint hic parthica ſigna per Achaicá victoriá Romá inuecta, niſi forte caſtigator iſte Achaiá, ex qua hæc ſpolia erant, Parthorum prouinciam fuiſſe exiſtimauit. Certe manudeſcripti codices pro parthica habe... ...rta.ſ. victoria. quam lectionem ſi recipimus, nihil ſu... ...rerit ſcrupuli. Vt liberet amplecti vitia, & lic...et peccare ex dignatione. Hinc aliqui veterum, ut C. Mariut.) Lege & diſtingue ſic, vt liberet amplecti uitia & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C. Marius & c. atq; ita legitur in emendatis codicibus.

Cap. xii. Vidimus & ipſi Valeriũ Fuſcum.) Arellium, non Valerium, ſuffragantibus vetuſtis voluminibus. Hũc Seneca inter claros ſui temporis oratores annumerat. Boethi apud lyndiam Mineruam in templo.) In templo ſuperfluit. Myos in eadé æde & Silenus & Cupido & uenatio in ſcyphis. Magna fama poſt hos celebratus eſt Antipater.) Exéplaria in corruptiora aliter hic habent ad hũc modum. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido. Actagantis & venatio in ſcyphis magnam famam habuit. Poſt hos celebratus eſt Calamis, & Antipater, quiq; &c. Nec dubito quin & hæc data opa depranata ſint. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Ariſtó & Onychus Mitylene laudatur.) Legendum, Mox Cyzicenus Tauriſcus, ité Ariſton & Eunicus Mitylenæi laudantur.

Cap. xiii. Non obliti Demetrium tota Hellade Neronis principatu accuſatũ.) Sinceta lectio, Demetriũ à tota ſeplaſia Neronis principatu accuſatum: atteſtantibus bone fidei exemplaribus. Cæterum Seplaſiæ nomine pigmentorum atq; aromaticarum ſpecierum negociatores ſignificantur, origine vocabuli a Campanis deducta, quorum vicus Seplaſia, huiuſcemodi mercibus attributus.

EX LIBRO XXXIIII. CAP. I.

Imo uero ante argentum ac pene etiam ante aurum, Corintbiũ.) Lege, Corinthio.ſ. pretium eſt. Docuimus quandiu. P. R. ære ſignato tantũ uſus eſſet.) Scribo, ære tantũ ſignato.

Cap. ii. Quippe cũ tradatur non alia de cauſa Verrem, quem Cicero dánauerat, proſcriptum eſſe ab Antonio, quàm quod Corinthijs ſe ei ceſſurum negauiſſet.) Vetus lectio: proſcriptum cum eo ab Antonio: hoc eſt, cum Cicerone. Cum antea in ſeculo fictores nobiles eſſe deſiſſent.) Rectius: cũ ante ſeculo. i. ante cétum annos. Sunt ergo uſus tũ Corinthia, quæ iſti elegantiores nunc æs ſculpendo transferunt modo in lucernas, modo in trullas.) Vetuſti codices ſic: quæ iſti elegantiores modo in eſculenta transferunt, modo in lucernas aut trulleos. Eſculenta dixit quæ alibi eſcaria. Inſula ipſa eſt, nec gignens, ſed officinarum temperatura nobilitata.) Vetus lectio melius quadrat. Inſula & ipſa, nec æs gignens, ſed officinarum temperatura nobilitata.

Cap. iii. Acceſſio cádelabri talis fuit, vt autor eſt Dion. Iuſſu præcor s Cleſippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aſpectu fabricatus eſt, emente id Gegania ſeſtertijs L. eodéq; oſtentante in cóuiuio emptum, ludibrij cauſa nudatus, atq; impudentia libidinis receptus in thorũ, mox in teſtamétum, prædiues numinũ uice illud candelabrũ coluit.) Quis intelligce hæc? Nũc uide quátũ præſtant uetera exemplaria, in quibus ad hunc modũ legitur. Acceſſio cádelabri talis fuit Theonis iuſſu præconis Cleſippus fullo, gibbere præterea & alio fœdus aſpectu, emente id Gegania ſeſtertijs L. eadéq; oſtentante cóniuio emptum ludibrij cauſa nudatus, atq; impotẽtia libidinis receptus in thorum, m.i.t.p.n.u.i.c.c. Quid nunc dici potuit planius? Camillo enim crimini obiecit Sp. Caruilius.) Legendum, Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilius.

Cap. iiii. Etiam omnium municipiorũ & fori ſtatuæ ornamentũ eſſe cœpere, prorogariq; memoria hominum, & honores legi æuo & baſibus inſcribi.) Aliquanto melioe eſt antiqua lectio: & iam omnium municipiorum foris ſt. o.e.c. p.q;.m.h.& honores legendi æuo baſibus inſcribi.

Cap. v. Togatæ effigies antiquitus ſtatuæ dicabantur.) Codices ueteret uerbis variant, ſi non ſenſu. Togatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Et ſequenti uerſu pro, ab epheborũ gymnicis exéplaribus, illic legitur, ab ephebo rum é gymnaſiis exemplaribus. Mancinus eodem habitu ſibi inſtituit, quo deditus eſt.) ſtatuit, non inſtituit. Vnde & noſtri currus nati in his qui triumphaſſent.) In vetuſtis codicibus tantum eſt, Vnde & noſtris currus in his qui triumphaſſent. Neſcio an primo honor talis à populo.) Rectius, neſcio an primo honore tali à populo. Equidem & Sibyllæ tres iuxta roſtra ſunt, minores ſint licet. una quam Pacuuius Taurus ædilis plebis inſtituit, duæ quat M. Meſſala.) Magis placet vetus ſcriptura, Equidem & Sibyllæ iuxta roſtra eſſe non miror, tres ſint licet. una quam Sex. Pacuuius Taurus &c.

Cap. vi. Et ante ædem Caſtorum fuit M. Tremelij.) Lego, Q. Marcij Tremuli. Qui regem Antiochum, dilatarum ſe reſponſum dicentem.) Noſtri codices, Hic regem Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentem &c. Habuit é diuerſo Annius fœcialis; Equeſtrem ſtatuam contra Iouis Statoris ædem in veſtibulo Superiore domus Valeriæ fuiſſe Publicolæ conſulis filiæ, eamq; ſolam fugiſſe, Tiberimq; tranſnatauiſſe.) Sincera lectio es antiquis exemplaribus repoſita eſt hæc. E diuerſo Annius Fœcialis: equeſtrem quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in ueſtibulo ſuperbi domus. Valeriæ fuiſſe Publicolæ conſulis filiæ: eamq; ſolam refugiſſe, Tiberimq; tranſnauiſſe. Paſſimq; ſtatuæ in clientelas ſunt receptæ.) Deprauatá lectionem hoc modo ex fide archetyporum reſtituimus, paſſimq; clientes in clientelas ita ſunt recepti.

Cap. vii. Vt trecentorum quinquaginta quinque dierum nota.) Craſſum erratum, cum nunquam minus CCCLX. in anno numerati ſint. Deorum tantum putatem eſſe, ni Metrodorus Scepſius, cui cognomen Romani nominis odio inditum eſt, Vulſinios pullatos propter centum & decem ſtatuarum ſigna obijceret.) Emendati codices: Deorum tantum putaré ea fuiſſe, ni Metrodorus Scepſius, cui cognomen à Ro. nominis odio inditum eſt, propter duo millia ſtatuarum Volſinios expugnatos obijceret. Signorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lyſippus ad ſexcenta X. opera feciſſe tradatur, ante omnia, ut arti claritatem poſſent dare vel ſingula.) Illic legitur ſingulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lyſippus ad ſexcenta X. opera feciſſe probatur, tantæ omnia artis, ut claritatem poſſent dare vel ſingula. Solitũ enim ex immani pretio cuiuſque ſigni.) Lege ex manipretio. quod nunc uulgus illiteratum manufacturę pretium uocat.

Cap. viii. Cephiſiodotus, Leochares, Epatodorus.) Scribo, Cephiſodotus, Leochares, Hypatodorus. & paulo poſt pro Tymoles Timocles, atteſtantibus uetuſtis exemplaribus. Propriũ eiuſdem, vt uno crure inſiſterent ſigna excogitaſſe, vt ait Varro.) Plus verborum habent uetuſta exemplaria. P.e.u.u.c.i.ſ. excogitaſſe: quadrata tamẽ ea eſſe tradit Varro, pene ad vnum exemplum. Cuius ſigna ad ædem fortunæ huiuſce deæ ſunt ſeminuda, unde & laudata ſunt.) Malui ſequi archetypa, vbi ſcribitur hoc modo: cuius ſigna ad ædem fortunæ huiuſce deæ ſepté nuda, & ſenis vnũ, laudata ſunt. Tale ſenile ſignũ Corinthiũ graphice deſcribit Plinius iunior in quadam epiſtola. nec nouum eſt fortunæ ſimulacra nuda depingi, ſicut & occaſionis. Quamobrem Athenienſes eam honore habere uolentes, ne tamen ſcortũ celebraſſe viderentur, animal nominis eius fecere.) Antiqua lectio melior. Quamobrem Athenienſes & honorem ei habere volentes, nec tamé ſcortum celebraſſe, animal nominis eius fecere. Ca...chus

Apol... uera

Digitized by Google

Apollinem nudum. qui Phileſius cogn minatur in Dydimæo Aeginetici æris te..peratum.) Lege, Eginetica æris te..peratura. Et virtutem egregiam, vtraſque coloſſeas.) Scribo, & uirtutem & Græciam, vtraſque coloſſeas. Alioqui nó eſt quod referas hæc dictio utraſque. Eutychides Eurotam fecit, in quo artem ipſam amne liquidiorem plurimi dixere.) Noſtra exemplaria: Eutychides Eurotam, in quo artem ipſam amne liquidiorem plurimi dixere. Leocras aquilam ſentientem quid rapiat in Ganymede & quid ferat.) Lego, & cui ferat.

Boethi quanquam argenro melior.) Melioris rectius quàm melior. Habet quoq; huius gratiam doryphorus.) Elegantius. Habet gratiam ſuam huius quoq; doryphorus. Vn.. ſolummodo Zenonis Cypriam ſtatuam in expeditione non vendidit Cato.) Scribendum, Vnam ſolummodo Zenonis ſtatuam Cypria in expeditione non uendidit Caro.

Cap. x. Cadmiæ effectus, ſiccare, ſanare.) Melius, ſiccare, perſanare.

Cap. xii. Prodeſt autem & dentium dolori, ſi contineatur atque colluatur.) Imo colluat.

Cap. xiii. Ariſtonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem, Clearchum filium præcipitare uolentis, & præcipitato illo reſidentis pœnitentiam, ferrum & æs miſcuit.) Incorrupta manuſcriptorum codicum lectio hæc eſt, Ariſtonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem, Learcho filio præcipitato reſidentem, pœnitentiamq;, ferrum & æs miſcuit.

EX LIBRO XXXV. CAP. II.

Qvae etiam dominis mutatis domus ornamenta erant.) Argutius eſt quod in uetuſtis ſimul ac emandatis codicibus legitur hoc modo: triũphabátq; ét dominis mutatis ipſæ dom⁹.

Cap. iii. Omnes ab vmbra hominis lineis circũducta.) Ab præpoſitio redundat. Primus inuenit eos colores, teſte (vt ferunt) Arato Cleophantus. Quóſnam colores, cum modo dixerit, ſine ullo etiamnum colore. Deinde quoties ita loquimur, ut ferunt, rumori nos credere ſignificamus, nó certo alicuius teſtimonio: quid igitur hic facit Aratus? qui tamen non eſt in enumeratione ſcriptorum quos in hoc libro Plinius ſequitur. Quo fit ut facile hic vetuſtis codicibus aſſentiar, vbi ſic legitur, Primus inuenit eas colorare teſta, vt ferunt, trita Cleophãtus Corinthius. Nimirum ſimpliciſſimus color cóueniebat rudimentis artis. quandoquidem abſolutiſſimi etiã artifices, Apelles & eius ætatis alij, non niſi quatuor coloribus pinxiſſe legũtur. Durauere & ceteræ, antiquiores & ipſæ.) Satis apparet hanc dictionem ceteræ hic locum non habere. Antiqui codices habent, Durauere & Cære. Ea vrbs eſt Heturiæ, olim Agilla à Pelaſgis cultoribus vocitata. Niſi forte quis Turpilium equitem Ro. è Venetia noſtræ ætatis belle referat.) Velit referre melius quàm belle referat. ſuffragãtibus antiquis exemplaribus. Paulo ante cum reſtringerẽtur ſublatas.) Lege, cum reficerentur. ſ. thermæ.

Cap. ix. Superatusq; eſt ab eo Pythis.) Legendum, ſuperatus ab eo Pythijs. nam Pythia Delphis celebrantur. Fecit & Penelopen, in qua amores pinxiſſe videtur.) Vetus lectio eſt, in qua pinxiſſe mores videtur.

Cap. x. Ipſius autoritas tanta fuit, vt diuiſerit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Helladicum & Aſiaticum. Aſiaticum appellabãt propter hunc qui erat Sicynius. Dimiſſo Helladico tria facta ſunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum.) Vitiatam lectionem caſtigauimus ex fide veterum codicum in hunc modum: quæ ante eum duo fuere, Helladic..m, & quod Aſiaticum appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiſo Helladico tria facta ſunt. Ionia Græcorum fuit colonia in Aſiam deducta: Athenæ autem caput erant veræ Helladis, in qua eſt & Sicyon, altera poſt Athenas picturæ patria. vnde mox generibus ipſis cognomina ſunt facta, Atticum Sicyonium, & Ionicum olim aſiaticum appellatum. Vt pueri ingenui ante omnia graphice, hoc eſt picturam, io buxo docerentur.) Secutus archetypa noſtra lego & diſtingno: diagraphicen, hoc eſt pict. in buxo, docerentur. vt ea voce rudimenta picturæ intelligamus. neque enim omnes pueri in abſolutos artifices euadebant. eſt autem διαγραφή, unde agraphice deducitur, tabella buxea in qua pueri ſcribere vel pingere meditabantur, ſubinde errata emendantes, quod Græci διαγράφειν uocant. & diagrammata proprie dicuntur deſcriptiones mathematicæ, deformationesue architectonicæ. cæterum buxu. ad id potiſſimum electa eſt propter materiæ læuoré ſimulq; denſitatem, quod minime colores biberet, nec lineas fluidas redderet. Voluminibus editis, quæ doctrinam eam continét.) Lege addendo, voluminibus etiam editis. Vnde vt iam diximus ab alio pingi ſe uetuit inuererato edicto.) Melius aliquáto c hærebit oratio, ſi iuxta veterem ſcripturam legamus hoc modo: nã vt diximus, ab alio pingi ſe uetuit edicto. porro hæc dictio inueterato, haud dubie nata eſt ex uerbi uetuit literis aliquot ab oſcitante ſcriba repetitis, ac mox à caſtigatore quopiã quo ei ſ ..ium eſt detortis. Imaginũ ille ſimilitudines adeo indiſcrete pinxit.) Rectius, imagines adeo ſimilitudinis indiſcretæ pinxit. Tantumq; ea in parte è facie oſtend...) Melius vetus: tantumq; eam partem. Sed legentes meminerint, omnia ea conſtare quatuor coloribus. Immaoe tabulæ prætiũ accepit aureos menſura, nó numero.) Cui huic ſuboleret mendum? Eſt tameo non ſimplex. Nam vetus ac ſinceræ lectio habet ſic. Sed legenres meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manus pretium eius tabulæ in auro menſura accepit non numero. Vt intelligamus, in ope..e arté fuiſſe pretioſam nõ colores. Eſt & equus eius ſine ſine dictus in certamine.) Aptius quadrabit ad ſequentia, ſi legas, Eſt & equus eius, ſine fuit, pictus in certamine. Viciſſe Homeri verſus videtur idipſum ſcribẽtis.) Melius, deſcribentis. Vt idipſum repercuſſu claritates oculorũ excitaret. Colorum, non oculorum. Ex illaq; repoſuit ablatos colores.) Vetus lectio melius: & illa repoſuit a.c. Cyliſcó tragœdiarum ſcriptorem.) Scribo Philiſcum. Impetus animi & libido in hęc quædam artis eũ potius tulere.) Melior ordo, Impetus animi & quædã artis libido in hæc potius eũ tulere. Tradunt nanq; cóductã eum ab Ariſtrato Sicyoniorũ tyranno ad pingendũ quod is faciebat Teleſti Poetæ monumentum.) Vera lectio, Tradunt nanq; conduxiſſe pingendum ab Ariſtrato Sicyoniorum tyranno quod is faciebat Teleſti Poete monumentũ. Ariſtratus locauit pingendum. Nicomachus conduxit. Parua Callides fecit.) Scribo Callicles. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocatur.) Vetus lectio, grylli vocantur. eſt enim picturæ nominatiuus, & hoc genus dixit pro .. generis. Plurimæ præterea faciles argutiæ.) Legendum: pluri.. præterea tales argutiæ. Quamobré daturus celeritatis famã, abſoluit ...o die tabellam.) Lege addendo, Quamobrem arti daturus celeritatis famam. Quæ oobiliſſima tabula appellata eſt ſtephanoplocos.) Scribo: quæ è oobiliſſimis eius tabula appellata eſt ſteph. Quoniam Glycera coronas venditando ſuſtinuerat paupertatem.) Vetus lectio: quoniam Glycera uenditando coronas ſuſtentauerat paupertatem.

Cap. xi. Pinxit & ipſe penicillo parietes Thebis. Theſpijs oon Thebis habent ueteres codices. Imitati ſunt multi, æquauit auté nemo.) Elegantius abſq; coniunctione, æquauit nemo. Hic primus uidetur & expreſſiſſe dignitates, inſignia heroum: & uſurpaſſe ſymmetraim.) In emendatis exemplaribus tantum eſt, Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & uſurpaſſe ſymmetriã. Nobilis eius eſt tabula Epheſi, Vlixes ſimulata veſania bouem cum equo iungens, & Palamedes dux faſce gladium condens.) Antiqua ſcriptura verior: Nobiles eius tabulæ Epheſi, Vlixes ſimulata inſania bouem cum equo iungés, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Huius eſt clypeo dimicãs Athenis.) Addidimus Athenis, quòd ibi pictura ea ſeruaretur. Non ſatis diſcernitur alius eodem nomine. At hunc eundé quidam faciunt olympiade CXII.) Lege & diſtingue ſic, Non ſatis diſcernitur alium eodẽ nomine, an hunc eundem quidam faciant olymp. CXII. Ioue Liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter ingemiſcente inter obſtetrices & dearum clamorem.) Antiqua lectio, inter obſtetricia dearum. obſtetricia, ſicut famulicia, ſeruitia. nec enim credendum pictorem tanto Deo alias obſtetrices quàm deas admonuiſſe. Supereſt unum verbum clamorem. pro eo repoſuimus, Cleon, Admeto, vt ſit pictoris & picturæ appellatio, & referatur ad uerbum præcedens Innotuit.

Nealces Venerem, ſolers hic arte ingeni oſo operi ſuperpinxit. Siquidem cum prælium, &c.) Caſtigauimus ex manuſcripto exemplari ad hunc modum. Nealces Venerem, ingenioſus & ſolers in arte. ſiquidem cum prælium nauale, & reliqua. Theontius Epicurum cogitantem.) Vetera exemplaria, Leontium Epicuri cogitantem, vt ſit picturæ nomenclatura non pictoris, & tabula hæc Theodori operibus annumeretur. Fuit autem Leontium Epicuri concubina, philoſopha & ipſa, nimirum ex amatoris domeſtica conſuetudine in tantum vt libros quoque cõtra Ariſtotelẽ ſcripſerit, quemadmodum legitur in præfatione ad Veſpaſianum Imperatorem. à Plinio in operis huius fronſiſpicio præfixa. Mydon ſolus.) lego, Mydon Soleus. i. Soléſis. Sunt enim Σόλοι Ciliciæ oppidum, &

Digitized by Google

dum,& alterum eiuſdem nominis in Cypro. ac mox: Stadius non Tadius. Dianam in tabula, quæ Epheſi eſt in antiquiſſimis picturæ.) Melius, antiquiſſimæ picturæ. Diſcipulum eius fuiſſe Antobolú.) Scribe, Autobolum. Hoc cui ſecere non apparet in velis ſed in cortina pingi. In feruentes aquas merſa poſt momentum extrahútur picta.) Incorruptiora exéplaria aliter diſtingunt, mutata non nihil etiam lectione. Hoc cum ſecere non apparet in uelis, ſed in cort[illegible]am pigméti ſeruentis merſa poſt monumentum extrahuntur picta.

Cap. xii. M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſſumium nomine, à quo ſactas Romæ tubas. Item piſcea, quos aſpectu diſcernere à ueris vix poſſes.) Crediderim noſtros potius codices germanam habere lectioné hoc modo, M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſim nomine, à quo ſactas Romæ vuas, item piſces, ita vt non ſit aſpectu diſcernere à veris. Cuius proplaſticen pluris nenire ſolitam ab artificibus ipſis, quàm aliorum opera.) Illic legitur: cuius proplaſmata pluris venite ſolita artificib. i.q.a.o. Fictilem eam fuiſſe, & ideo mirari ſolere.) Vetus lectio: Fictilem eum fuiſſe, & ideo mirari ſolitum. Et arte firmitateq; æui ſanctiora auro.) Scribo & arte æuiq; firmitate certiora auro. Firmitate certiora magis quadrat quàm ſanctiora. Sequéti uerſu. Sed fictilibus prolibatur ſympulis.) Antiqui codices pro ſympulis habent ſimpuuiis, quod vocabulum & apud Satyricum in eodem ſignificatu reperitur. Quis auſit Simpunium ridere Numæ, priſcumque catinum. Vter tenuiorem humum circunduceret.) Melius duceret, hoc quidem in loco, aſſentientibus vetuſtæ ſcripturæ voluminibus. Exprobrauit patinarum paludes Vitellio, memoria non vlla fœdiore, cuius veneno Aſprenati reo Caſſius Seuerus accuſator obiiciebat interiſſe CXXX. conuiuas.) Hæc lectio nullo modo coſiſtit, cum neque Aſprenas neque Caſſius uſq; ad Vitellij principatum vixerit. Emendati codices aliter habent. Exprobrauit patinarum paludes Vitelij memoriæ, quàm illa fœdiores, cuius venenu, &c. Vitellij memoriæ dicit non Vitellio, quia tum iam ſupplicium dederat Vitellius. ut ſit ſenſus fœdiorem fuiſſe in Vitellio principe tam immanem profuſionem, quàm in Aſprenate priuato ueneficium. Parietes quos appellant fornaceos, quoniam fornacum modo circundati utrinque duabus tabulis inſarciuntur.) Confer nunc ſinceram lectionem: Formaceos, quoniá in forma circúdatis utrinque duabus tabulis inferciuntur. Quos ædificiis non idoneos probant.) Tolle quos, & ſcribe, Aedificijs non niſi bimos probant. Halicarnaſſi mauſolea.) Lego Mauſoli. ſ. regiam. pendet enim oratio à præcedentibus. nec de Mauſoleo hic loquitur, ſed de Mauſoli domo, cuius & ſequenti libro cap. 6. meminit.

Cap. xv. Fungoſum atque omnium ore dilui facile.) Legendum, omni humore dilui facile.

EX LIBRO XXXVI. CAP. III.

Columnas habuit in eodem atrio, Himetrias.) Lego in eodem palatio. Quem M. Brutus in iurgijs ob id Venerem palatinam appellauerat.) Quem redundat. Ante igitur artifices cenſebimus.) Melius, percenſebimus.

Cap. v. Quod Hipponax indignatus, amaritudiné carminum diſtrinxit eos in tantum, vt eredatur aliquos ex ijs ad laqueum compuliſſe.) Melius, amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, vt credatur aliquibus ad laqueum eos compuliſſe. Quemadmodum enim gladium diſtringimus petituri hoſtem ita hic Hipponax metaphorice dicitur amaritudinem carminis, quæ illi pro telo fuit, in inimicos diſtrinxiſſe. Cuius opera Athenienſes complura in ædibus ſacris poſuere, præclaráq; Veneris imaginé extra muros, quæ appellatur Aphrodite exopolis. Hic vetus lectio eſt incorruptior. Cuius ſunt opera Athenis complura in ædibus ſacris, præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite ἐν κήποις. Ἐν κήποις legendum pro exopolis, Pauſanias quoque in Atticis atteſtatur. Proferemus argumento paruo & ingenij tantum.) Argumenta parua, non argumento paruo. Scopæ uero laus eſt his certantis. Fecit Venerem.) Legédum, Scopæ laus cum his certat. Is fecit Venerem. Et quencunq; alium locum nobilitant.) Scribo & quencunq; alium locum nobilitatura. neque aliter legi commode poteſt. Romæ quidem magnitudo operum eſt iam obliterata à magnis officiorum negociorumq; aceruis, quæ omnes à contemplatione taliú abducút.) Aeque fœdum & hoc mendum ſuſtulimus ex fide veterum codicum hoc pacto, Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorú negociorumq; acerui omnes a.c.t.a. Sinceritas lectionis euidétius in cótextu apparebit, collatis præcedentibus ac ſequentibus. Ex quibus vnus Liberum patré palla uelatus Veneris præfert.) Vetuſti codices pro Veneris habent humeris. Hippiades & Hermerotes Tauriſci.) Vetus lectio Hippiades Stephani. Hermerotes T[illegible]riſci. Eodem loco Liber pater Eutychidis manu laudatur.) Manu ſupereſt, nec habetur in probatæ fidei exemplaribus. Ex quo apparet in magni honoris autoritate habitú Lyſiæ opus.) Melius vetua ſcriptura. Ex honore apparet in magna autoritate h.L.o. & ſic rectius quadrabunt quę ſequuntur. In honore eſt & in templo illo Hercules ad quem Pœni omnibus annis humana ſacrificauerunt victima, humi ſtana ante aditú porticus agnitiones ſitæ. Fuere & Theſpiades ad ædem Felicitatis.) Clarioren & húc locum fecit collatio ad manuſcriptos colores, qui ſic habent. inhonorus eſt nec in templo ullo Hercules, ad q. p,o.a.h.i. victima, h.ſt.a.a.p. ad nationes. Sitæ fuere & Th. &c. Suffragatur huic lectioni quod mox in eodem capite legitur his uerbis: Idem & à Coponio quatuordecim nationes, quæ ſunt circa Pompei, factas autor eſt. Quarum unam amauit eques Ro. Iunius Piſciculus.) Scribendum, adamauit. Alij calciaſent ſoccos, & omnes ex uno lapide.) Lego alij calcearent ſoccis, omnes ex uno lapide. Nec minus Sauron atq; Batrachum obliterari conuenit.) Vox hæc minus, delenda eſt ut hoc loco plane ſuperuacanea.

Cap. vii. Argumento xvi. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi arguentea annos eius intelliguntur.) Emendata lectio, argumento Nili xvi. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augétis ſe amnis intelligitur. Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec uſquam alibi, naſci putauere noſtri veteres, ſed in Germania.) Pro ſed, legendum Sudines, nomen ſcriptoris, qui & in catalogo recéſetur. ac mox Chiorum magnitudine cadorum, nó & urceos m.c. Nos ampliores triginta vidimus in ſcena, quam Calliſtus Cæſaris Claudij libertorum potentiſſimus exædificauerat.) Magis placet uetus lectio: N. a.t.n. in cœnatione, quam Caliſtus Cæſaris Claudij libertorú potentia notus ſibi exædificauerat.

Cap. viii. Ad terenda collyria quadá utilitate naturæ alia conueniens.) Lego, quadam vtilitate naturali conueniés.

Cap. ix. Hac admiratione opus effectú eſt, ut cú oppidis id ea. Cambyſes &c.) Scribo, Hac admitatione operis, non opus. Pedalibus ſpatiis ex eodem lapide.) Spatiis redúdat.

Poſtea egeſtis laterculis alleuata naue.) Scribo alleuatas naues. Et alij duo ſunt Alexandriæ ad portum in Cæſaris templo.) Lege, in portu, ad Cæſaris templum.

Cap. xi. Tertius eſt in Vaticano.) Rectios, Tertius Romæ in Vaticano. Ná ſequéti uerſu in emédatis codicibus legitur: fractus eſt in molitione: non, fractus in molitudine eius.

Cap. xii. Alii lateribus è luto factis extracto contis in priuatas domos diſtributo.) Vera lectio: alii lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos diſtributos. Minimam extitiſſe laudatiſſimam à Rhod. mer. factam.) Melius, minimam ex his, ſed laudatiſſ.

Cap. xiii. Refecit vnus omnino pauca ibi ex monte Phabo Theois rex.) Longe aliter legitur in manuſcriptis voluminibus: Refecit vnus omnino pauca ibi Circammon ſpado Nectabis regis.

Cap. xiiii. Leguntur & penſiles hortos, imo uero totum oppidum feciſſe Aegyptiæ Thebæ.) Reſtituimus: Legitur & penſilis hortus, imo uero totum oppidum, Aegyptiæ Thebæ. Sequenti verſu pro ſubito, ſubter.

Cap. xv. Id M. Agrippa fecit in ædilitate poſt cóſulatú per meatus corriuatis ſeptem amnibus, curſu præcipiti torrentium modo rapere atque auſerre omnia coactis. Inſuper mole imbrium concitati vada ac litrore quatiunt.) Melius quadrat, mea quidem ſententia, vetus lectio, à M. Agrippa in ædilitate poſt conſulatú, per meatus corriuati ſeptem amnes, curſuq; præcipiti torrétium modum rapere atque auferre omnia coacti, inſuper mole imbrium concitati vada ac latera quatiút: & reliqua. Is iuſſus à ſenatu aquarú Appiæ & Anienia tegula ductus reficere.) Vera lectio: Is i.a.ſ. aquarú, Appiæ, Anienis, Tepulæ, d.r. Inenarrabili profecto impendio & operariorum multitudine.) Elegantius, & operarum multitudine.

Cap. xvi. Et Magneſiacum è Macedonia ei contermina.) Legendum, è Magneſia Macedoniæ contermina.

Cap. xvii. Et neſtes & calciamenta illita mortuis lapidea fieri.) Prodigioſa ſane lectio, & à vetere multum degenerans, quæ ſic habet: & veſtes & calciamenta illata omnia lapidea fieri. In pelliculis ſacrificati uteri animali m.) Ridiculum,

Digitized by Google

PROF. DOTT. ALESSANDRO PORTIS

eultũ,pro ſacrificatorum an.Paulopoſt pro, in uſtrina ter ſo-cantur,duæ tantum voces repoſitæ.[illegible] vſtione.,

Cap. xxii. G[illegible] è lapide duro ac ſilice æquo.) Melius ſilice æquato.

Cap. xxiii. Et ciſternas harena pura & aſpera quinq; partibus.) In antiquis exemplaribus eſt, Et ciſternas harenæ puræ aſperæ quinque partibus.

Cap. xxiiii. Et lapide ſpecuſari, ſquamam vitalem habente.) Legendum ſquamámue talem habente. Quod mal thatur,oleo perfritur ante.)Perfricatur non perficitur.

Cap. xxv. In Italia è feſtutis cannea: hoc aperte ex nomine ipſo intelligi poteſt.)Nihil ſimile eſt in uetuſtis voluminibus,ubi ſic legitur:in Italia ſiſtucis pauita.hoc certe ex [illegible] p. Pulſa deinde ex humo pauiméta in cameras tráſiere,vt pronũ vitiũ.Et hoc certe inuentũ ab Agrippa in thermis quas Romæ fecit.Figlinum opus encauſto pinxit.) Et hic uetus lectio magis arridet. Pulſa deinde ex humo pauimenta in camer s tranſiere è uitro:nouitiũ & hoc inuentũ.Agrippa certe in thermis quas Romæ fecit,figlinum opus encauſtu pinxit.

Cap. xxvi. Sex M.p.à littore inter Cumas atq; Lucrinũ.)à præpoſitio redũdat,nõ otioſa modo ſed & ſéſum vitiãs. Fit & intincturæ genere obſidianũ,ad eſcaria vaſa totũ rubẽs vitrũ,atq; non tranſl[illegible]cens,hæmatió appellatum.)Legi debet: Fit & tincturæ genere obſidianũ ad eſcaria vaſa, & totũ rubẽs vitrũ atq; non tranſlucens,hæmatinõ appellatũ. Nam alterũ & neceſſario addendum, cum diuerſa genera ſint obſidianum & hæmatinon,hoc rubens,illud uero nigricans.

Cap. xxvii. Repente in ſoro comparuiſſe genitale.)Lege addendo,repente in foco eius comp.

EX LIBRO XXXVII. CAP. I.

Mvltvm .n.detractũerat gẽmæ dignitati.) Erat redundat.ſunt.n.verba Iſmeniæ choraulæ. Vt ſibi quoq; pſt videretur.)Legendũ,vt ſic quoq; pſt uideretur. Sed nulla peritia electas.ſed ſorte quadã.His exẽplis initio uoluminis oblatis.) Lege & diſtingue ſic,ſed nulla peritia electas: ſorte quadã bis exẽplis,& reliqua. Hoc in Polyeratis gẽma,quæ demõſtratur illibata intactaq; ab Iſmeniæ ętate poſt multos annos.apparet ſcalpi ẽt ſmaragdos ſolitos.) Melior vetus lectio. Polyeratis gẽma quæ demonſtratur, illibata intactaq; eſt. Iſmeniæ ætate multos poſt ãnos,s.ſ.e.ſ.ſ. Quiq; diui Auguſti imaginẽ ſimilẽ expreſſit,qua poſtea principes ſignabãt.) Adde nomẽ artificis: quiq; d. A.i.ſ.e.q.p.p.ſ.Dioſcorides. Quidnã fuiſſe acturũ eũ ſi Scipio à patre eius interẽptus eſſet.)Facturũ nõ acturum.Vitiũ.n.eſt latinitatis hoc loco grauius quã prima frõte videtur.

Cap. ii. Seueritate victa & veriore luxuria quàm triumpho.)Antiqua ſcriptura:& ueriore luxuriæ triũpho.quaſi luxuria tũc uerius triũphauerit quàm Põpeius. Ni nerius ſit eum deorũ oſtentũ credi oportere.)Rectius noſtra exẽplaria: ni verius iræ deorũ oſtentũ credi oporteret. Qui ſcepcra perſonis hiſtrionũ,& cubicula viatoria [illegible]nionibus cõſternebat.)Scribo iuxta fidẽ veterũ codicũ:qui ſcepcra.& perſonas hiſtrionũ, & cubicula uiatoria unionibus conſtruebat. Dum Poppeanis præludit.) Non Poppeanis, ſed Pompeiano ſcilicet theatro. ut intelligamus theatrum hoc tranſtyberinõ Pompeiani ipſiſ ſe præludiũ. Nam Nero priuſquã probe perfricuiſſet frontem minoribus ſe oſtentauit theatris, poſtremo in Põpeij theatro in cõſpectu totius populi Ro.ineptire non erubuit. Hoc artifices litura occultant.)Antiqua lectio,cælatura oe.Alioqui nõ quadrat quod ſequitur,putas e.m.nam puræ hic cælatis opponũtur. Guttonibus Germaniæ gẽti accolis æſtuariũ Metonomon nomine, ab oceano ſpatio ſtadiorũ ſex millũ.) Sincera lectio antiquorũ voluminum eſt hæc. Guttonibus Germaniæ genti accoli æſtuariũ oceani Mentonomõ nomine,ſpatio ſtadiorum ſex milium. Centũ fere M. p.abeſt à Carnunto littus Pannoniæ,quò id à Germania inuehitur.) In emendatis codicibus legitur ſic:D C. fere M. p. à Carnunto Pannoniæ abeſt littus id Germaniæ ex quo inuehitur.

Cap. iiii. Oĩum profecto muneris talis inuẽtio homínis eſt.)Scribo,Numinũ pfecto muneris talis inuẽtio oĩs eſt.

Cap. v. Quapropter pricipatũ ex ijs Aegyptij obtinẽt.) niſi legas Cyprij,vt eſt in vetuſtis exẽplaribus,nec prærcedẽtia quadrabunt,nec ſequentia. Mox iuxta Carchedonẽ in qua legebatur ſmaragdites dictus eſt.)Lego, Mons in quo legebantur iuxta Carchedonem ſmaragdites dictus eſt.

Cap. vi. Sunt & Armeniacæ,vt cæteræ improbandæ,ſed pallida [illegible]ona.)Recta lectio:cætera probandę, ſ.p.x. Se[illegible] uerſus ſcri[illegible]urã emendauimus ſic:hoc in gẽmã tranſilit ex lapide Ca[illegible]niæ.Vltimus etiã huius capitis uerſus ſic legẽdus: obireteq; omnium ardentium gemmarum indicanda.

Cap. vii. Calliſtratus fulgorẽ carbuncul[illegible]ebere cãdidum eſſe poſuit,extremo uitu nubilantẽ,& ſi ita attollatur exardeſc[illegible]atẽ.)Et hic verã lectionẽ,vnde exters, tranſcripſimus. C.ſ.c.d.c.e.poſiti,e.u.nubilantẽ, ſi at. ex. Opponuntur.n.poſiti & attolli.qui poſiti genitiuum in uerbum poſuit uertit,non latinitatis ſolum oblitus erat,ſed etiam verbi dicit,quod ex præcedentibus huc [illegible]moque refertur. & paulo poſt legendum,Indic[illegible] etiam in ſextarijs unius menſuram cauati. nam deprauata lectio nullam certam menſuram definiebat. Sicut in Ephyra & Aſſo.)Noſtri codices:ſicut in Paro. alioqui Corinthum potius dixiſſet quàm obſoleto nomine Ephyram.

Cap. viii. Cętere ſaxo & cote poliũtur.)imò naxijs cotibus,vt extat in vet.cod.non à Naxo una è cycladibus, ſed ab alia Cretenſi. Stephanus,*ναξίαι λίθοι, ἡ ἀκόνη*. Cretẽſis cotis mentio ſit ẽt decimooctauo uolumine in ratione [illegible]torũ. Ergo euntes è longinquõ inceſſunt,[illegible] cum toto muſco [illegible]unt.) Pro euntes ſcribo fundis:ergo ſundis è longinquo inceſſunt. Hoc uectigal horq; geſtamẽ diutius in ceruice gratiſſimũ notunt.)Diuites,non diutius. Quidã ictu primo cepere præclaras,multi in ſecũdo nullas.) Non in ſecundo, ſed inſectando. Et quidẽ callaides tali ſectura formantur.Qualinã ſectura? Nihil enim præceſſit quo referatur.Incorruptiores codices habent,Et venatus quidẽ callaidis talis. Sectura formantur,&c.Et venatũ apte nominat propter funditores. Neq; eſt mutabilior alia aut mendarior vitri.)Repoſuimus ſincerã lectionẽ hoc modo. Neq; eſt imitabilior alia mendacio uitri. Et nilion,fulgoris ſi ante habeas breuis,& cum intueare fallacis.)Antiqua ſcriptura:fulgore hebeti aut breui & cũ intueare fallaci. Smaragdo ſimilẽ Indicæ.Cyprij dicunt glaucum pinguẽq;.)Melius quadrat uetus lectio,ſiue præcedentia conſideres ſiue ſequentia.Eſt aũt hæc: ſmaragdo ſimilẽ Indi, Cypros durã glaucoq; pingui.Et ſequenti uerſu, pro calus & iaſpes eſt. Scribo, Talis & Caſpia eſt. Thracia Indicæ ſimilem mittit, Chalcidia turbidã.)Antiqua lectio Amyſos Indicæ ſimilẽ mittit,Chalcidon turbidã.Eſt aũt Amiſos [illegible] vrbs,ſicut Chalcidon Bithyniæ.

Cap. ix. Quæ ex ijs ſmaragdo ſimilis eſt,è petra per tráſuerſum linea alba præcingitur.Legendũ,ſmaragdo ſimilis eſt, & per tranſuerſum,&c. Indicæ abſolutum purpuræ colorem habent.) Addendum felicis purpuræ, hoc eſt, cuius tinctura feliciter ſucceſſit.

Cap. x. Cãdore intercincto narijs coloribus.)Interſtincto,id eſt diſtincto,*διαστικτῷ*. De alabaſtrite. In India & Perſidis Acidiæ monte.)Scribo,& Perſide ac Ida mõte. Batrachitas mittit & Coptos.)Melius,Coptos & batrachitas mittit.Et fulmine tacta reſtinguit.)Vetus lectio,fulmine icta.De brõtia loquitur.De cœlo tacta legi ſæpe,fulmine tacta nõ memini legere apud latinitatis autores. Et alia parte purpureæ.) Lego, & altera parte. Hoc de ſecundo genere chelidoniarũ intelligẽdũ. Deiectã in aquã feruentẽ tẽpeſtates tueri.) Scribendum, deiecta in aquã feruentẽ tẽpeſtates auerti:de chelonitide.Proxime ſequenti uerſu reſtituimus,in motacillæ auis uẽtre. quia enim unquã Scyllã auem aut uidit aut legit? Ad Dardanum nunc pagum quondam oppidum.) Vetus lectio, Atarne nunc pago quondam oppido. Lactis ſucco ac ſapore notabilem.) Lege addendo tritam lactis ſ.ac.ſ.n.

Cap. xi. Adunephros eiuſdẽ Theudactylus hic & à Syreis colitur.)Quis Itelliget hæc? Sincera lectio: Adadunephros eiuſdẽ oculus nominatur. Fuit aũt Adadus unus è priſcis illis Syrorũ regibus,cuius ſacra Hebræorũ hiſtoria meminit. hũc Syri ob merita conſecratũ in cœlitũ numerũ retulerunt, diuiniſq; honoribus ceu peculiare ſuæ gẽtis numẽ, vſq; ad Plinij tẽpora colere perſeuerauerũt. Sed ẽt in Samo,ut aliqui putãt.)In Samnio ueteres codices habent:& ſequẽti uerſu Panebrus.Sic.n.apud Græcos quoq; terminatur. ac Paulo poſt addità fœcũditatẽ,nõ addictã.Itẽ pro philoginos phloginos. Iuxta monumẽtũ Tireſiæ inueniũt,ſpecieſq; eſt eis aquæ glaciatæ.)Satis erat,ſperie aquæ glaciatæ. Plinius nõ ſolet huiuſmodi hiatus reformidare.Sequenti uerſu legendum,Sagdã Chaldæi adhæreſcentem nauibus inueniunt,p.c. Triophthalmos Ionacæ naſcitur.)Scribo eum onyce naſcitur.Pyrene ab oliuæ nuclæo.)Imo pyren,ipſius nuclei vocabulo.

Cap. xii. Cochlites quoq; nu[illegible] uulgatiſſimæ.) Lego cochlides.alioqui cochlitę dixiſſet,

Cap. xiii. Gem[illegible]niferi am[illegible]es ſunt,Oaxis,Mater, G[illegible]ges.)Malim vete[illegible]m lectionem,Gem[illegible]feri amnes ſunt Aceſines & Ganges..

FINIS.